

RÉGI

MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1671–1685

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK

Nemzeti múltunk és kultúránk emlékei közül a régi írások és könyvek mondanak számunkra a legtöbbet. Az építészeti, képzőművészeti emlékek, muzeális régiségek talán látványosabbak, de ugyanakkor némák. A régi írások és könyvek viszont a régi korok emberének érdeklődéséről, gondolatairól és problémáiról beszélnek. Ez a kötet – az 1473–1600, 1601–1635, 1636–1655 és 1656–1670 között megjelent művekről számot adó előző kötetek folytatásaként – arról vall, mit tartottak érdemesnek és hasznosnak Magyarországon kinyomtatni 1671-től 1685-ig egyrészt azok, akiknek módjukban volt egy-egy könyv kiadását anyagilag támogatni, másrészt azok, akik hazánkban ebben az időszakban a könyvnyomtatásból akartak megélni.

E másfél évtized hazai történelme igen mozgalmas: I. Lipót császár abszolutista államrendszerének kiépülése, a Zrínyi-Frangepán-Nádasdy-összeesküvés elbukása és megtorlása, a végvári katonák elbocsátása és a bujdosók mozgalma a Felföldön, a Pozsonyban felállított véstörvényszék ítélete több mint 300 protestáns lelkész és tanár felett, gályára vitelük és kiváltásuk, az 1681-es soproni országgyűlés és határozatai, Thököly Imre mozgalma és fejedelemsége azok a fő történelmi események, amelyeket a korabeli nyomtatványanyag jól reprezentál.

A kiadvány a formális könyvészeti adatok mellett az egyes nyomtatványok tartalmára és tudományos vonatkozásaira ugyancsak kitér. Határainkon túlról is feltárja a többnyire igen ritka példányok őrzési helyeit. Táblákon bemutatja az összes fennmaradt címlap kicsinyített mását, a gondosan elkészített tíz mutató pedig minden vonatkozásban lehetővé teszi a gyors tájékozódást.

RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK

1671–1685

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE SZÉCHÉNYIANA

RES LITTERARIA
HUNGARIAE VETUS
OPERUM IMPRESSORUM

TOMUS QUINTUS

1671–1685

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE SZÉCHÉNYIANA
BUDAPESTINI MMXXIII

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK

ÖTÖDIK KÖTET

1671–1685

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
BUDAPEST 2023

OPERE
JOANNIS HELTAI, ESTHER KOVÁCS, JUDITH P. VÁSÁRHELYI,
PETRI PERGER, ROBERTI SZVORÉNYI, JUDITH ANNAE TÓTH
ET JUDITH V. ECSEDY

*

HELTAI JÁNOS, KOVÁCS ESZTER, P. VÁSÁRHELYI JUDIT,
PERGER PÉTER, SZVORÉNYI RÓBERT, TÓTH ANNA JUDIT
ÉS V. ECSEDY JUDIT MUNKÁJA

SZERKESZTETTE
P. VÁSÁRHELYI JUDIT ÉS PERGER PÉTER

LEKTORÁLTA
CSORBA DÁVID ÉS KOLTAI ANDRÁS

Megjelent a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
támogatásával (K 138856)

A borítón lévő dísz
Szathmárnémethi Mihály: Sz. Dávid Psalteriuma ... Kolozsvár 1679
című mű címlapjáról való (RMNy 4251).

ISBN 978-963-200-731-1

© ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR, BUDAPEST 2023

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

TARTALOMMUTATÓ

In memoriam Borsa Gedeon	9
Előszó	11
Útmutató a mű használatához	13
Az általános rövidítések magyarázata	51
A rövidítve idézett művek jegyzéke	54
Régi magyarországi nyomtatványok 1671–1685	61
Appendix	1086
A címlapok és mintalapok képei	1129
Mutatók	1131
A magyarországi nyomdahelyek mutatója időrendben	1133
Nyomdamutató, helységek és nyomdászok	1135
Személynévmutató	1144
Helynévmutató	1232
Címmutató	1312
A magyar nyelvű énekek és versek incipitmutatója	1340
Tárgymutató	1522
Nyelvi mutató	1534
Könyvtárak mutatója	1535
A fontosabb bibliográfiák konkordanciája	1541

INDEX

In memoriam Borsa Gedeon	9
Praefatio – Preface	11
Institutiones ad usum operis	25
Guide to the work	38
Abbreviaturae – Abbreviations	51
Catalogus operum brevius citatorum – List of the short forms of quoted works	54
Opera vetera impressa Hungariae – Early printings of Hungary – 1671–1685	61
Appendix	1086
Imagines titulorum et paginarum selectarum – Facsimile reproductions of the titlepages and of select pages	1129
Indices – Indexes	1131
Index chronologicus locorum officinarum in Hungaria – Chronological index of printing places of Hungary	1133
Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum – Alphabetical index of printing places and printers	1135
Index nominum – Index of personal names	1144
Index locorum – Topographical index	1232
Index titulorum – Index of titles	1312
Initia cantionum poematumque Hungaricorum – Incipit index of Hungarian poems	1340
Index rerum – Subject index	1522
Index linguarum – Index of languages	1534
Index bibliothecarum – Index of libraries	1535
Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum – Concordances in the most important bibliographical works	1541

IN MEMORIAM BORSA GEDEON

Borsa Gedeon (1923 – 2022) ebben az esztendőben lett volna százesztendő. Gazdag könyvtörténeti és bibliográfusi munkássága „legkedvesebb” gyümölcsének a *Régi Magyarországi Nyomatványokat* (RMNy) tekintette. Ő dolgozta ki azt a koncepciót, amely alapján az Országos Széchényi Könyvtárban az 1801 előtt nyomtatásban megjelent hungarika nyomtatványok igényes, minden részletre kiterjedő tartalmi és formai feltárása folyik. 1971-ben szerkesztésében jelent meg a retrospektív nemzeti bibliográfia első kötete (1473–1600), amely születése pillanatától kezdődően fontos segédkönyvévé vált a kora újkori művelődéstörténettel foglalkozó szakembereknek. A második kötetnek (1601–1635. Bp. 1983.) is egyik szerkesztője és szerzője volt. Ezután az OSZK bibliothecarius emeritusaként vett részt a folytatásban (III. (1636–1655). Bp. 2000. – IV. (1656–1670). Bp. 2012). A jelen kötet az 1671 és 1685 közötti időszakot öleli fel. Ezt követi majd a XVII. század utolsó másfél évtizedében: 1686 és 1700 között nyomtatott műveket bemutató VI. RMNy-kötet, továbbá az a Supplementum kötet, amely az időközben felbukkant nyomtatványok leírását tartalmazza. Így válik folyamatosan teljessé – Borsa elgondolásának megfelelően – a hazai könyvtermést bemutató retrospektív nemzeti bibliográfia a kezdetektől 1700-ig.

Borsa Gedeon dolgozta ki a hazai betűtípus kutatás módszertanát is, és ő indította útjára a magyarországi nyomdák tipográfiai anyagának rendszeres feldolgozását is, amely az RMNy-bibliográfia egyik legfontosabb alapját jelenti. Az általa megálmodott betűtípus repertórium az elmúlt évtizedben lett teljessé. V. Ecsedy Judit szerkesztésében és irányításával immár rendelkezésünkre áll a hazai nyomdák teljes betű- és díszkészletének a gyűjteménye a kezdetektől 1700-ig (*Hungarica typographia. A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei I. 1473–1600.* Farkas Ágnes közreműködésével. Bp. 2004. – XVII. század II/1. Nyugat- és észak-magyarországi nyomdák. Bp. 2010. – XVII. század II/2. Bánfi Szilvia – Pavercsik Ilona – Perger Péter – V. Ecsedy Judit: Kelet-Magyarországi és erdélyi nyomdák, Lőcse, Kassa. Bp. 2014).

Mindezekkel a munkálatokkal párhuzamosan – ugyancsak Borsa Gedeon elgondolásainak megfelelően – folyamatosan halad előre a XVIII. századi hazai nyomtatványok igényes bibliográfiai feltárása, továbbá az 1801 előtt keletkezett szerzői hungarikumok (RMK III) felkutatása is.

Mi, akik „tanítványaiként” éveken keresztül dolgozhattunk vele, hálás szívvel szenteljük ezt a kötetet emlékének.

a kötet szerzői

ELŐSZÓ

Praefatio

Preface

A jelen kötet közel ezer olyan régi hazai nyomtatvány leírását tartalmazza, amely 1671 és 1685 között jelent meg nyomtatásban bárhol magyar nyelven és a történelmi Magyarország területén bármely nyelven, illetve amelynek az adott időkerben való megjelenését tévesen feltételezte eddig a kutatás.

A nyomtatványleírások lényegében az előző négy kötetben alkalmazott elvek és gyakorlat alapján készültek. Ezekről és az újabban bevezetett néhány apróbb változásról az előszó után álló *Útmutató a mű használatához* tájékoztatja az Olvasót magyar, latin és angol nyelven. A latin fordítás Tóth Anna Judit, az angol pedig V. Ecsedy Judit munkája.

A szerzők ezúton fejezik ki köszönetüket a lektoroknak: Csorba Dávidnak és Koltai Andrásnak, akik igen gondosan átnézték a kéziratot, és értékes észrevételeket és kiegészítéseket tettek.

A szerzők közül Heltai János és P. Vásárhelyi Judit a második kötet óta folyamatosan részt vesz e bibliográfia munkálataiban. Perger Péter már a harmadik kötet munkálataiba is bekapcsolódott, a negyedik kötetnek egyik társszerzője volt. Kovács Eszter, Szvorényi Róbert és Tóth Anna Judit újabban csatlakozott a Csoporthoz. V. Ecsedy Judit a harmadik kötet óta az RMNy nyomdatörténeti szakértője.

A korszak nyomtatványait a korábbi, jól bevált gyakorlatot követve, műfajok szerint osztották fel egymás között a szerzők.

Heltai János foglalkozott a katekizmusok, perikopás könyvek, postillák, prédikációk, teológiai tézisek, vallási tanítások és vitairatok műfajcsoportokkal.

Kovács Eszter a biblikus cseh nyomtatványokat gondozta.

P. Vásárhelyi Judit feladata volt a Biblia és a hozzá kapcsolódó műfajok, az elmélkedések, enciklopédia, énekek, énekeskönyvek, zsoltárok, imádság, imádságoskönyvek, filozófiai vizsgatételek, iskoladrámák, nyelvkönyv, nyelvtan, nyelvtudomány, retorika körébe tartozó kiadványok leírása.

Perger Péter dolgozta fel a jog, logika, mennyiségtan, históriás énekek, naptárak, öröknaptár, orvosi tanácsok, politika, törvénycikkek, erkölcsi oktatás, magyar nyelvű gyászbeszéd, liturgia, szentek élete és a vallási társulatok műfajba tartozó nyomtatványokat.

Szvorényi Róbert írta le a klasszikus szerzők hazai kiadásait és a történelmi munkák mellett a lakodalmi és köszöntő verseket, valamint beszédeket.

Tóth Anna Judit az alkalmi nyomtatványok közül a latin és német gyászbeszédek és a gyászversek műfaját gondozta.

A román nyelvű, cirill betűs kiadványok leírásában Nagy Levente, a holland nyelvűében pedig Bujtás László Zsigmond volt a szerzők segítségére.

A nyomtatványleírásokat tíz mutató követi a korábban megszokott rendben. A nyomdák és nyomdászok mutatóját V. Ecsedy Judit készítette, a személynévmutató Tóth Anna Judit és Szvorényi Róbert munkája. A helynévmutató adatgyűjtését P. Vásárhelyi Judit végezte, szerkesztését Garadnai Erika és Tóth Anna Judit vállalta magára. Az incipitmutatót és a címmutató egyaránt Szvorényi Róbert készítette. A nyelvi mutatót Kovács Eszter, a tárgymutatót Perger Péter szerkesztette. A könyvtárak mutatóját Tóth Anna Judit gondozta, végül a bibliográfiai konkordanciákat Szvorényi Róbert és Csobán Endre Attila állította össze.

A példánykimutatást Tóth Anna Judit szerkesztette.

A címlapfotókat Perger Péter gyűjtötte össze. Ebben Csobán Endre Attila volt a segítségére, aki a képek retusálását is végezte.

A szerzők ezúton is köszönetet mondanak mindazoknak a hazai és külföldi közgyűjteményekben dolgozó munkatársaknak és kutatóknak, akik másolatokkal vagy kiegészítő adatokkal segítették munkájukat.

A bibliográfiai és könyvtörténeti kutatás feltételeit továbbra is az Országos Széchényi Könyvtár biztosította, amiért köszönet illeti az intézmény mindenkori vezetőit.

ÚTMUTATÓ A MŰ HASZNÁLATÁHOZ

A Régi Magyarországi Nyomtatványok kötetei azokkal az 1701 előtt megjelent nyomtatványokkal foglalkoznak, amelyek a történelmi Magyarország területén bármely nyelven, vagy külföldön egészben vagy részben magyar nyelven jelentek meg. A török megszállás következtében szétszakadt ország valamennyi része szerepel a kötetben, a drávántúli, azaz szlavón- és horvátországi kiadványok azonban figyelmen kívül maradtak. Minden önállóan kiadott nyomtatvány egy-egy sorszámmal ellátott szakaszban (a továbbiakban “tétel”) található.

A BESOROLÁS RENDJE

A nyomdatermékek felsorolása a megjelenés időrendjében halad. Ha a megjelenés évét nem lehetett biztosan megállapítani, akkor a leírásban vagy „cr.” (circiter) megjelöléssel a legvalószínűbb év, vagy a megjelenés feltételezhetően legkorábbi és legkésőbbi éve együtt szerepel. Ez utóbbi esetben a nyomtatvány a megadott időköz közepén kereshető. Egy éven belül a kiadványok nyomtatási helyük egykorú magyar névalakja (pl. Kassa, Szeben, Várad) szerinti betűrendben sorakoznak. Az ismeretlen helyen nyomtatott művek az év végén találhatóak. Ugyanazon nyomda egy éven belüli termékei a címleírás betűrendjét és nem az esetleg pontosan megállapítható nyomtatási vagy megjelenési időrendet követik.

A tételek felépítése a következő:

1. sorszám
2. címleírás
3. a bibliográfiai hivatkozás
4. műfaji meghatározás és a tartalom részletezése
5. a variánsok
6. szövegkiadások
7. a kutatási eredmények
8. kapcsolódó tételek
9. példánykimutatás

1. Sorszám

Sorszámot kaptak azok a nyomtatványok, amelyek példányból ismertek, vagy nyomtatásban való megjelenésük teljes bizonyossággal megerősíthető forrásközlésen alapul, illetve amelyek megjelenése nagy valószínűséggel feltételezhető.

A kizárandó nyomtatványokat, vagyis a téves adatok alapján 1685 előtt nyomtatottnak, vagy ugyancsak tévesen magyarországinak tartott kiadványokat a kötet végén található Appendix sorolja fel. Ezekre a kizárt nyomtatványokra ebben a kötetben is az **Appendix** szó utal az érvényes sorszámos tételek között, hogy elkerülhető legyen az összetévesztés Apponyi Sándor művével.

Egykorú könyvtári katalógusok értékelésére – még ha azokat később nyomtatásban közreadták is – csak akkor került sor, ha a Szabó Károly utáni szakirodalom az így kikövetkeztethető munka egykori létezésével kapcsolatban állást foglalt.

2. Címleírás

A biztosan megjelent nyomtatványok címleírásának első szava verzális, azaz nagybetűvel van szedve éppen úgy, mint a források alapján idézett kiadványoké: Pl. PÓSAHÁZI. Az utóbbi esetben a cím helyesírása betűhíven követi a forrásul használt közleményt, és » « jel között áll pl. »SEGNERI«. A feltételezett kiadványok esetében az előzőektől eltérően az első szó is kurrens, azaz kisbetűs szedésű, és az egész cím <> jel közé került. Ha a nyomtatvány kizárólag kéziratos másolatban maradt fenn, a kézirat őrzési helyére és jelzetére hivatkozás történik.

A címleírás adatai, ha azokat a munkatársak a mű címlapjáról (első lapjáról) eredeti példány vagy megbízható másolat segítségével állapították meg, idéző- és zárójel nélkül állnak. Ezzel szemben » « jel között található azok az adatok, amelyek csak mások közlésére támaszkodhattak. A címleírások az általánosan elfogadott könyvtári szabályokat (így a zárójelek használatát) követik a 2.1–9. pontokban felsorolt bővítésekkel és módosításokkal, vagyis () jel között állnak a címlapon nem szereplő, de a tárgyalta nyomtatványból merített adatok; [] jel utal a tartalom alapján szerkesztett címre és a kikövetkeztetett adatokra.

A címleírás részei sorrendben a következők:

1. a szerző neve
2. a cím
3. a fordító és közreműködő
4. a nyomtatás helye
5. a nyomtatás éve
6. a nyomdász vagy nyomda megnevezése
7. a terjedelem
8. a formátum
9. a könyvdísz.

2.1 *A szerző neve*

a címléírás elején közismert és irodalmilag elfogadott alakjában áll. E tekintetben az RMSz = Régi Magyarországi Szerzők I. (Bp. 2008) című összeállítás volt a mértékadó. A magyar irodalomtörténet hagyományainak és igényeinek megfelelően szerzőként szerepelnek a magyar nyelvre fordítók, mert az eredeti művet a fordítás során többnyire jelentősen átalakították. Prózaí műveknél a fordító-szerző neve után „transl.” megjelölés áll. A bibliai könyvek és jogszabály-gyűjtemények fordítói nem szerepelnek szerzőként, mivel ezeknek a műveknek fordítása messzemenően szövegűségeát kíván. A transl. analógiájára került alkalmazásra az ed. (editor) és red. (redactor) rövidítés.

2.2 *A cím*

túl hosszú cím esetén rövidítve van. Ilyenkor az elhagyott, kevésbé jelentős szavak helyét három pont jelöli. Elmarad a címléírásból a címlapon lévő bibliai idézet, vers vagy kronoszichont tartalmazó jelmondat szövege, még akkor is, ha a címlap élén áll. Ilyenkor a tartalmi leírás elején történik utalás arra, hogy a címlapon bibliai idézet(ek) található(k). A szövegnek a Biblián belüli pontos helyének a közlésére továbbra sem kerül sor. A szerző neve viszont szerepel akkor is, ha a címlap élén (pl. genitivusban) áll.

A címléírás nem tükrözi részletesen a régi nyomtatványon látható cím betűfajtaíát, ékezetet, sorvégződéseit, mert az azonosításhoz a kötet végén címlap-reprodukciók állnak rendelkezésre. A központozás és a verzálisok használata tekintetében a címben látható formák a mai helyesírás követelményeinek megfelelően módosultak.

A címszövegekben található rövidítések feloldása a kiadványok tartalma alapján általában ( ) jelben áll, kivéve a következő igen gyakran előfordulókat: Acad. = Academia vagy Akadémiai; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; m. = minister; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater vagy professzor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus caesareus; p. m. = piaie memoriae; p. n. = pro nunc; p. t. = pro tempore; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia vagy theologiae. A vizsgatételek leírásában a védés egykorú kézzel beírt keltezése ( ) jelbe került, a hiányzó keltezt három zárójelbe tett pont jelzi (...).

Ha a nyomtatványnak nem volt címe, vagy az elveszett, akkor az irodalomban elfogadott vagy más kiadás alapján feltételezhető cím olvasható [ ] zárójelben. Azonos énekek különböző, eltérő című kiadásainak egyedi címeit [ ] zárójelbe tett, szerkesztett, egysége-sítő cím előzi meg. A címlapnak a címhez és impresszumhoz szorosan nem tartozó részei (nótajelzés, idézet stb.) a leírásban nem szerepelnek.

2.3. *A fordító, közreműködő*

neve csak akkor szerepel a cím után, – ritkított szedésben – ha az a címlapon olvasható, vagy ha szerző nélküli műveknél a fordító a műből megállapítható.

2.4. *A nyomtatás helye*

a könyvben használt alakban és végződéssel szerepel. Ha a műben nem található, a kutatás által megállapított hely a nyomtatvány nyelvének megfelelő egykorú névalakban áll szögletes zárójelben [ ].

2.5. *A nyomtatás éve*

Ha a nyomtatás éve a címből származik, ahol római számmal, vagy kronosztichonban jelölték azt, akkor az az impresszumba illetve ( )-ben római számmal olvasható. Ugyancsak kerek zárójelben van az évszám akkor is, hogyha az év a kolofonban áll. Hogyha pedig a nyomtatvány más részéből származik, előfordulási helyét a magyarázatok tüntetik fel.

A meghatározott évre kiadott naptárak az előző év nyomdatermekei között találhatóak, kivéve ha a nyomtatványban más kiadási év szerepel.

2.6. *A nyomdász vagy nyomda megnevezése*

a nyomtatványban használt alakban, de általában alanyesetben áll.

Következésképpen rögzítve vannak a további adatszerű elemek is, pl. a megjelentetés költségeit viselő neve (impensis), az esetleges kiadó, privilégiumok stb., de elmaradt minden fölösleges szó.

A kikövetkeztetett nyomdászok továbbra is csak vezetéknevvel szerepelnek, kivéve, ha az egyértelmű azonosításhoz a keresztnév is szükséges.

A [ ]-ben szereplő impresszumadatok (a nyomtatás helye, éve és nyomdása) magyarázata a tartalmi részletezésben kereshető.

2.7. *A terjedelem*

leírása a) a *füzetbeosztás képletéből* és b) a *levelek vagy lapok összegezett számából* áll. (Az „ív” megjelölés helyett az RMNy III. kötetétől kezdődően az egyértelműbb „füzet” megnevezés szerepel.) A kettőt egyenlőségjel köti össze.

a) *A füzetbeosztás képletében* a füzetek leveleinek számát ugyancsak a III. kötetétől kezdve minden esetben kitevő jelzi. Pl.

A⁸ B⁴–H⁴

Az elveszett vagy kikövetkeztetett füzetjелеk [ ] zárójelben állanak. Pl.

$$A^8 B^4 [C-G]^4 H^4$$

Az üres [ ] zárójel jelzés nélküli füzetet jelent. Pl.

$$[ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4$$

A könyv eredeti állagába tartozó üres levél jelölése úgy történik, hogy a füzetjel kitevőjében a nyomtatott levelek számát összeadásjel után az üres levelek száma követi. Pl.

$$A^{3+1} \text{ vagy } H^{2+2}$$

Ha kétséges, mert a nyomtatvány vége minden példányból hiányzik, úgy kérdőjel kerül a végére. Pl.

$$H^{2+2?}$$

Ha a könyvben levő füzetek levélszáma szabályszerűen váltakozik, ezt az füzetbeosztás képletében a füzetjелеk után kitevőben álló „alternatim” szó jelzi, amely után kitevőben a váltakozó levélszám található. Pl.

$$A-H^{\text{alternatim } 8 \text{ et } 4}$$

A füzetjelzés betűi között nincsen vessző. Pl.

$$A^4 B^4$$

Hogyha az ábécé ismétlődik, vagy ha a normál ábécé mellett valamilyen más jelölés is van, úgy a füzetjelzés betűi közé vessző kerül. Pl.

$$A^4-Z^4, Aa^4-Dd^4 \text{ vagy } \mathfrak{A}^4, A^4-Z^4, *^4$$

Ha a füzetben illusztráció vagy más betoldás van, annak pontos helyét megadjuk a füzeten belül:

$$A^8 B_{1-6}, [ ]^1, B_{7-8}, C^8-E^8$$

Hogyha több önálló mű van egy bibliográfiai egységen belül (ez a címleírásban [1] – [2]-vel tükröződik), és az egyes részek füzetjelzése új ábécé-vel kezdődik, azokat pontosvessző választja el egymástól. Pl.

$$a^{12}-g^{12}; A^{12}-I^{12} = 168 + 215 \text{ pag.}$$

b) A terjedelem összegezése általában levélszám (folio) szerint történik. Ha azonban a nyomtatványban lapszámozás (pagina) található, a terjedelem összegezése is a számozott és számozatlan lapok számát mutatja. Pl.

$$[ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4 = [40] \text{ fol. vagy } [ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4 = [8] + 72 \text{ pag.}$$

A terjedelem összezésénél az üres levelek vagy lapok száma nem számít bele, ezért előfordul, hogy az “egyenlet” két oldala nem azonos egymással. Pl.

$$[ ]^{3+1} A^8 B^4 [C-G]^4 H^4 = [39] \text{ fol. vagy } [ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^{2+2} = [8] + 68 \text{ pag.}$$

A nyomtatvány füzetjelzésében, lapszámozásában előforduló sajtóhibák nincsenek jelölve, hogyha utána helyes a folytatás. Hogyha a lapszámozás a nyomtatvány végén téves, [ ]-ben szerepel a helyesbítés.

2.8. A formátum

megjelölése az ívfüzetek hajtogatásának megfelelően 2°, 4°, 8° stb. tekintet nélkül azok méretére. Ezt az egyleveles kiadványoknál a nyomtatás tükrének mm-ben megadott nagysága helyettesíti. Pl. 420x310 mm Az első szám mindig a magasságot jelöli.

2.9. A könyvdísz

A könyvdíszeket a következő rövidítések jelölik.

♪	= hangjegy
map.	= térkép
map. calcographica	= rézmetszetes térkép
ill.	= illusztráció
ill. calcographica	= rézmetszetes illusztráció
ins.	= címer, nyomdászjelvény
ins. calcographicum	= rézmetszetes címer, nyomdászjelvény
orn.	= könyvdísz (záródísz)

init. = iniciálé
tit. calcographicus = rézmetszetes díszcímlap
fol. tit. color. = a címlapon piros nyomás is van
color. = nem csak a címlapra, hanem a nyomtatványra vagy annak egyes részeire is piros festékekkel nyomtak.

A térképek, illusztrációk, címerek és nyomdászjelvények száma is meg van adva, ha az tíznél kevesebb. Ha ennél több, úgy erre a szám helyén álló „mult.” rövidítés utal.

Bármely dísz (záró, keret, vagy iniciálé), amelyik öntött cifrákból van összerakva, nem számít könyvdísznek. Ezért az ablakos iniciálé is csak abban az esetben számít iniciálénak, hogyha az egyedi fametszet.

3. *A bibliográfiai hivatkozás*

az ismertetett nyomtatvány eddig megjelent legjobb és legfontosabb könyvészeti leírását, illetve leírásait tünteti fel kronológiai rendben.

4. *Műfaji meghatározás és a tartalom részletezése*

a) A meghatározás röviden megjelöli a nyomtatvány műfaját (naptár, nyelvkönyv, bibliafordítás, vitairat stb.), formáját (verses, párbeszédes, kivonatos, idő- vagy betűrendes stb.). Nyelvét csak akkor, ha az eltér a cím nyelvétől, vagy a címből egyértelműen nem állapítható meg. Az észak-magyarországi nyomdáknak megjelent szláv nyelvű művek általában a biblikus cseh nyelvű meghatározást kapták. Természetes, hogy szövegükben idővel lassan fokozódó mértékben megjelennek szlovakizáló tendenciák. Ezek mértékéről állásfoglalás azonban nem történik.

A vallásos tartalmú nyomtatványok felekezeti hovatartozását ma használatos elnevezés (katolikus, evangélikus, református, unitárius stb.) jelöli.

b) A tartalmi részletezés felsorolja a nyomtatvány járulékos részeinek (bevezetés, ajánlás, előszó, függelék stb.) címét, szükség esetén röviden ismerteti azok tartalmát; részletezi a nyomtatvány főrészének beosztását. E felsorolásban és ismertetésben a nyomtatvány szövegéből idézett szavak, kifejezések vagy mondatok kurzív írással, hangzóhű átírásban szerepelnek. Az ajánlás szöveges vagy szöveg nélküli voltára minden esetben utalás történik.

Az egyes tartalmi egységek címe mellett kerek zárójelben áll a pontos lapszám, illetve ennek hiányában a megfelelő füzettelzés levélszám (utalással a levél rektó (a) vagy verző (b) lapjára), ahol az említett rész a nyomtatványban található. Az első három kötetben csupán az énekgyűjtemények ismertetésében szerepelt levél- vagy lapszám a magyar nyelvű versek kezdőszavai (incipit) mellett.

A nem magyar, latin, német nyelven íródott munkák esetén a tartalmi részletezés mindig címük magyar fordításával kezdődik. Főbb tartalmi részeik címe és a belőlük származó idézetek abban az esetben olvashatók magyar fordításban is, ha olyan többletinformációkat tartalmaznak, amelyek a tétel más részeibe nem kerültek be. A biblikus cseh és horvát nyelvű idézetek átírásában csak az egykorú kiejtést és nyelvallapotot nem befolyásoló modernizálás történt: cz = č; g = j; ij = ý; j = í; ss = š; v = u; w = v.

A tételek szövegében előforduló helynevek a XIX-XX. század fordulóját, vagyis a tömeges helynévmagyarosítást és a többes névhasználat (pl. Szeben) megszüntetését megelőző formában olvashatók. Az újabb magyar elnevezésekről a helynévmutatóban utalók találhatóak.

A nyomtatványt díszítő címerek, nyomdászjelvények és illusztrációk itt vannak megemlítve.

5. *A variánsok*

Variánsnak minősül az egyazon kiadásból származó, de valamilyen okból részben megváltoztatott szedésű nyomtatvány. A különböző évekből származó variánsok külön tételben találhatóak. Figyelmün kívül maradtak azonban azok az eltérések, amelyek a sajtóhibáknak a kiadvány előállításánál történt kiigazításából eredtek.

6. *Szövegkiadások*

Ebben a részben olvashatók azok a hasonmás- és szövegkiadások, valamint fordítások, amelyek egy-egy tárgyalt régi magyarországi nyomtatvány egészéről vagy jelentős részéről tudományos vagy irodalmi tanulmányozás céljából 1800 után készültek. A magyar versek szövegkiadásairól az incipitmutató tájékoztat; ezeknél ugyanis legtöbbször valamennyi kiadás szöveg-variánsa párhuzamosan megtalálható. A biblikus cseh nyelvű nyomtatványokban előforduló versek incipitmutatóját Kovács Eszter önálló kiadványban jelentette meg (Cseh és szlovák verses emlékek a régi magyarországi nyomtatványokban (17. század). České a slovenské veršované památky v starých uherských tiscích (17. století). Esztergom 2022).

7. *A kutatási eredmények*

ismertetése általában a címleírás részeinek sorrendjében található. Elöl állnak tehát a szerzőt érintő problémák, ezt követik a mű eredeti szövegére és tartalmára vonatkozó ismeretek, majd a nyomtatás adatait és körülményeit érintő megállapítások. Ugyanitt van helye a művet tárgyaló legfontosabb szakirodalom ismertetésének is.

A szerzőre, a műre és a nyomdára vonatkozó összefoglaló ismertetés annál a nyomtatványnál található, amelyben a nyomda, a szerző vagy a mű először szerepel, és amely

példányból is ismeretes. Az életrajzban a szerző külföldön megjelent, a Régi Magyar Könyvtár III. kötetébe felvett műveire is utalás történik.

Az életrajzok gyakran külön hivatkozás nélkül támaszkodnak a következő művekre:

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Bp. 1891–1914;

Stoll Béla, Varga Imre, V. Kovács Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. Bp. 1972;

Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990;

Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773). I–III. Romae 1987–1988;

Pumpřla, Václav: Knihopisný slovník, českých, slovenských a cizích autorů 16.–18. století. Praha 2010.

Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994;

Új Magyar Irodalmi Lexikon. I–III. Szerk. Péter László. Bp. 1994, 2000;

Wix Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők. I. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2008

Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Bp. 1977.

A hazai nyomdák betű- és díszkészletét összefoglaló repertóriumra (V. Ecsedy: Hung. typ.) egy-egy nyomtatvány kiadási helyének meghatározását segítő érvelésben történik általában hivatkozás. Az illusztrációk, nyomdászjelvények stb. bemutatáskor csak kivételes esetben.

8. Kapcsolódó tételek

Cf. jelzés után az egyes nyomtatványok ismertetésének a végén sorszámok jelzik azokat a régi magyarországi nyomtatványokat, amelyek az ismertetett nyomtatványnak

a) más kiadása

b) bővítése vagy rövidítése

c) más kötete

d) magyar eredetiből való fordítása

e) vitairatoknál az előzmény és a válasz

f) sorozat tagja; a hosszabb naptársorozatoknál felkiáltójeles utalás történik az első, példányból is ismert tagra, ahol teljes felsorolás található.

Utalás történt azokra a kiadásokra is, amelyekben ugyan a tárgyalt mű nem teljes egésze, de jelentős része megtalálható.

Ide kerülnek azoknak a nyomtatványoknak a sorszámai is, amelyek ugyanarra az alkalomra (pl. esküvő) készültek, mint az ismertetett kiadvány.

A kapcsolódó tételek sorszámai között a tárgyalt kiadvány sorszáma helyén gondolatjel áll, a *-gal jelzett sorszám pedig a műnek az előző kötetekben olvasható részletes ismertetésére utal. A felkiáltójel arra a tételre vonatkozik, amelynél a kapcsolatban álló kiadványok teljes felsorolása található. Az előző három kötet sorszámaikat itt pontosvessző

zárja le. Ha 1685–1800 közötti hazai kiadása is van a nyomtatványnak, arra → jel figyelmeztet a sor végén.

A naptárak és az erdélyi országgyűlési törvénycikkek esetében az azonos számsorok gyakori ismétlésének elkerülése végett csupán az egyes nyomdai sorozatok első, példányból ismert darabjánál található meg a teljes confer (cf), a további tételek csupán erre a számra utalnak.

A confer sorban ritkán S-sel kezdődő szám utal olyan RMNy kötetben még nem publikált pót- (supplementum) tételre, amelynek kézírata bármikor megtekinthető az Országos Széchényi Könyvtárban a Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatócsoport munkatársainál.

9. Példánykimutatás

Az 1601 előtt készült magyarországi nyomtatványok ritkasága indokoltá tette valamennyi példány számbavételét. Ezért az RMNy I. kötetében a példánykimutatás rovata teljes képet kívánt adni az akkor fellelhető példányokról és azok állapotáról. Mindössze a nem Magyarországon készült és csak részben magyar nyelvű nyomtatványok után jelzi „etc.” azt, hogy a kiadvány nem ritkaság, és még számos, más külföldi gyűjteményekben is megtalálható.

A helynevek a mai hivatalos közigazgatási névformát követik. A gyűjtemény neve – amennyiben azt a helynév mellett a megkülönböztetés miatt szükséges feltüntetni – rövidített alakban áll. A rövidítések feloldását és a gyűjteményekre vonatkozó esetleges megjegyzéseket a könyvtárak mutatója tartalmazza.

Az RMNy II. kötetétől kezdődően a XVII. századi régi magyarországi nyomtatványok fennmaradt példányainak felsorolása teljességük jelzésével csak akkor hiánytalan, ha a tárgyalt nyomtatványból csupán tíz vagy annál kevesebb példány ismeretes jelenleg. A többi esetben az Országos Széchényi Könyvtár RMNy szerkesztőségének teljességre törekvő nyilvántartásának összegezése olvasható: hány könyvtárban és hány példányban található meg a kiadvány. Ezt követően – az RMNy III. kötetének gyakorlatát követően a tíz legjelentősebb régi magyarországi könyvállománnyal rendelkező könyvtár felsorolása következik, amelyekben a tárgyalt nyomtatványból példányt őriznek.

Az alábbi gyűjtemények, ha az adott műből rendelkeznek példánnyal, minden esetben szerepelnek:

Budapest

Országos Széchényi Könyvtár (*Nat*)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (*Acad*)

Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (*Univ*)

Debrecen

Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára (*Ref*) és/vagy

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára (*Univ*)

Szeged

Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára (*Univ*) és/vagy
Somogyi Könyvtár (*Civ*)

Bratislava (Pozsony)

Univerzitná knižnica (*Univ*)

Martin (Turócszentmárton)

Slovenská národná knižnica (*Nat*)

Cluj-Napoca (Kolozsvár)

Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (*Acad*)

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” (*Univ*)

Târgu Mureș (Marosvásárhely)

Biblioteca Teleki-Bolyai

Ha az említett gyűjteményekben nem található példány, akkor is szerepel a felsorolásban legalább egy-egy szlovákiai és romániai példány, és ha őriznek példányt, lehetőleg a hungarológiai kutatás szempontjából legfontosabb európai kutatóhelyek is: Bécs, Berlin, London, München, Párizs, Prága, Wolfenbüttel, Zágráb stb.

Minden fellelhető példányt egy kör jelöl. A Szabó Károly (RMK) által is felsorolt példányok minden esetben szerepelnek. Ha egy példány időközben egyedileg más gyűjteménybe került, úgy a kör után zárójelben a Szabó Károly által megjelölt, korábbi lelőhely is szerepel. A más gyűjteménybe olvadt könyvtáraknak az RMK által ismert példányainál csak a jelenlegi gyűjtőhely van megadva, mert a régi könyvtárak sorsáról a könyvtárak mutatója tájékoztat. A ma már fel nem lelhető, de Szabó Károly által még ismert példányra “olim”, azaz egykori példányként történik utalás.

A körbe írt szám a példány teljességét jelenti:

- ① teljes példány ép címlappal
  - ② csonka példány, legfeljebb 10% hiányzik
  - ③ csonka példány, 10–50% hiányzik
  - ④ töredékes példány, 50%-nál több hiányzik
- O a teljességre vonatkozó adatok hiányoznak

A ②, ③ vagy ④ számmal jelzett, tehát csonka példányok jele után * jelzi az ép vagy alig sérült címlevelet. A teljesség szempontjából csak az eredeti levelek számítanak, a hasonmás és a kézírásos pótlások tehát figyelmen kívül maradtak.

Ha az eredeti nyomtatvány budapesti könyvtárban nem található meg vagy csak csonka példány áll rendelkezésre, *cop.* rövidítéssel budapesti reprodukciós másolatuk is fel van tüntetve. *Cop. digit.* rövidítés jelöli az online elérhető digitális másolatot. Ilyenek főleg Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban és az MTA Könyvtárában valamint a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban találhatóak. Mivel számuk ezekben a gyűjteményekben

és másutt is napról napra nő, ezért e tekintetben a példánynyilvántartás nem tekinthető napra késznek.

A MUTATÓK ÉS A KONKORDANCIÁK

mindig sorszámra utalnak. A kötet használójának a következő mutatók állnak rendelkezésére:

1. A nyomdahelyek mutatója időrendben
2. Nyomdamutató, helységek és nyomdászok
3. Személynévmutató
4. Helynévmutató
5. Címmutató
6. Incipitmutató
7. Tárgymutató
8. Nyelvi mutató
9. Könyvtárak mutatója
10. A fontosabb bibliográfiák konkordanciája: RMK, Sztripszky, Čaplovič, Knihopis, Nögler, BRV.

A mutatók az első kivételével a betűrendet követik.

A helynévmutatóban egyes helyneveknél a különböző intézményekre vonatkozó adatok elkülönítve állnak, így ez intézménymutatóként is használható.

A tárgymutató az iskoladramákat és a vizsgatételeket iskolánként sorolja fel. A konkordanciák a korábbi szakirodalomról e kötetre utalnak.

INSTITUTIONES AD USUM OPERIS

Volumina Rei Litterariae Hungariae Veteris Operum Impressorum, omissis operibus Croaticis et Sclavonicis quae trans Dravum excusa sunt, libros et paginas singulares continent, quae ante annum 1701. regionibus ad Hungariam per Turcos dilaceratam pertinentibus qualibet lingua aut extra Hungariam idiomate Hungarico typis exscripta sunt. Singula opera, si separatim edita sunt, in propriis capitulis, quae numeris continuis designantur, reperiri possunt.

ORDO ENUMERATIONIS

Enumeratio exemplarium ordine annorum, quibus edita sunt, servato procedit. Qui annus, si accurate constitui non potest, in exemplari describendo aut annus maxime probabilis abbreviatione „cr.” (id est circiter) praemissa, aut anni inter quos exemplar prelum reliquisse conici potest, proponuntur; quod si ita est, opus medio annorum spatio insertum est.

Exemplaria eodem anno impressa per litterarum ordinem locorum ubi typis descripta sunt subsequuntur. Appellatio autem sedium officinarum typographicarum forma eiusdem aetatis usitata conscripta est (e. g. Brassó, Szeben, Várád). Opera vero loco incognito excusa in fine singulorum annorum inveniuntur. Exemplaria denique eiusdem officinae eodem anno impressa ordinem litterarum titulorum sequuntur neglecto ordine probabiliter imprimendi vel edendi.

Capitula singula sic componuntur:

1. Numerus
2. Descriptio tituli
3. Relationes bibliographicae
4. Constitutio argumenti eiusdemque per partes expositio
5. Variarum editiones
6. Editiones recentioris temporis
7. Summa inquisitionum eorum quae ad opus spectant
8. Capitula cum opere de quo agitur cohaerentia
9. Elenchus exemplarium.

1. *Numerus*

Numeros proprios habent opera typis exscripta, quorum exemplaria exstant vel ex fontibus certis affirmatisque comprobatum est, vel fere pro certo haberi potest ea vere impressa esse.

Exemplaria excludenda, quae per errorem ante 1685 sive item falso in Hungaria edita aestimabantur, in Appendice enumerantur. Et in hoc volumine ad haec exemplaria exclusa inter capitula numeros proprios habentia monitio semper verbo „*Appendix*” datur, ut cum opere Alexandri Apponyi confusio evitari possit.

Catalogi et inventaria bibliothecarum manuscripta in hoc aetate – etsi postea typis impressi – tantum examinati sunt, si etiam publicatio alia post volumina Caroli Szabó evulgata existentiam operis, quod conici potest, affirmabat.

2. *Descriptio tituli*

In titulis describendis verbum primum operum certe impressorum litteris maiusculis expressum est, haud secus ac operum non ex exemplari sed publicatione allatorum, e.g. PÓSAHÁZI. In hac re orthographia tituli ad litteram sequitur publicationem, quae sicut fons considerata est, et signis citationis » « inclusus est, e.g. »SEGNERI«. Tituli operum, quorum editiones tantum conici possunt, compositione typorum currenti, id est minusculis primi verbi descripti atque inter signa <> inclusi sunt. Si opus tantum manu scriptum servatum est, locus et signum eius datur, ubi invenitur.

Descriptio tituli, si pagina titularis exemplaris ipsius a collegis videbatur aut alio certo et firmo modo e.g. ex photocopia cognoscebatur, caret signis citationis et uncis. At descriptiones ex fontibus publicatis constitutae inter signa » « positae sunt.

Descriptiones titulorum communes leges bibliothecales sequuntur – e.g. in usu quadratorum et rotundorum uncorum [ ], ( ) – quae tamen amplificuntur et immutantur, sicut infra in articulis 2.1–9. enumerantur, id est signa ( ) notant indicia in pagina titulari non reperta, ex exemplari ipso tamen firmata; inter signa [ ] titulus ex argumento libri compositus et alia indicia coniecta inveniuntur.

Partes titulorum describendorum sequenti ordine componuntur:

1. Nomen auctoris
2. Titulus operis
3. Nomen interpretis vel adiutoris
4. Locus imprimendi
5. Annus imprimendi
6. Nomen typographi aut typographiae
7. Registrum foliorum numerusque paginarum
8. Forma seu plicatura foliorum
9. Ornamenta typis impressa

2.1. *Nomen auctoris*

Nomen auctoris in principio descriptionis tituli ad formam omnibus notam et in rebus litterariis acceptam invenitur, quo modo per Auctores Veteres Hungariae (abbreviatum RMSz, editum Budapestini 2008) divulgatum est. Ut mos est in historia litterarum Hungaricarum conscribenda ii, qui opera sermonis externi Hungarice reddunt, pro auctoribus habentur, quia illa interpretantes plerumque graviter commutaverunt. Nomen interpretis textus prosae orationis etiam abbreviatione „[transl.]” designatur. Interpretes autem Sacrorum Bibliorum, necnon thesaurorum iuris normarum nunquam pro auctoribus in libris describendis leguntur, quia in interpretandis huiusmodi operibus maxima fides requiritur. Abbreviationes „[ed.]” (=editor) et „[red.]” (=redactor) per analogiam abbreviationis „[transl.]” introductae sunt.

2.2. *Titulus operis*

Titulus perlongus operis non perscribitur et pro verbis minoris momenti omissis tria puncta interponuntur. Citationes Biblicae, carmina, sententiae cum chronosticho omittuntur, etiam si eae prima verba tituli sint. Quod si ita est, in initio constitutionis argumenti ostenditur, si in pagina titulari citationes Biblicae inveniuntur. Locus, ubi textus in Bibliis Sacris repperitus est, velut ac in prioribus voluminibus, non datus est. Descriptio tituli etiam nomen auctoris continet, si id quasi membrum tituli (e.g. in casu genitivo) paginae titulari praesit.

In titulis describendis diversae litterarum formae in operibus veteribus adhibitae non redduntur, neque apices notaeque syllabarum vel fines singularum linearum signantur. Haec omnia in fine huius voluminis exemplis paginarum titularium photographis effingi curavimus. Interpunctio et usus litterarum versalium ad orthographiam hodiernam accomodantur.

Abbreviationes in titulis generaliter ex operibus solutae inter uncus rotundos ( ) stant, nisi hae frequentissimae: Acad. = Academiae; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater aut professor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus Caesareus; p. n. = pro nunc; p. t. = pro tempore; p. m. = pia memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia aut theologiae. In thesibus describendis datum promotionis manuscriptum inter uncus rotundos ( ) positum est. Si datum deest, puncti tres uncis inclusi significant (...).

Si opus titulum nullum habet aut titulus periit, nomen operis in philologia receptum aut titulus ex ceteribus editionibus eiusdem operis desumptus inter uncus quadratos [ ] reperitur. Titulis earundem cantionum in diversis editionibus discrepantibus praecedit inscriptio ratione unificata uncis quadratis [ ] inclusa. Verba paginae titularis, quae ad

titulum strictius non pertinent (e.g. significatio moduli „ad notam”, citata ex aliis operibus etc.), descriptionibus desunt.

2.3. *Nomen interpretis vel adiutoris*

Nomen interpretis vel adiutoris tunc tantum post titulum invenitur (et quidem typis latius dispositis), si in pagina titulari legitur vel – si opus nomine auctoris caret – ex ipso opere constitui potest.

2.4. *Locus imprimendi*

Locus imprimendi ea forma eoque casu grammaticali describitur, quibus in ipso opere legitur. Si in opere non invenitur, nomen loci ratione et disciplina confirmati in lingua operis et in forma eiusdem aetatis usurpata uncis quadratis [ ] inclusum exponitur.

2.5. *Annus imprimendi*

Si locus vel annus imprimendi derivatur titulo, ubi notis numericis Romanis aut chronosticho notatus est, inter alia indicia imprimendi uncis rotundis ( ) inclusus et notis numericis Romanis signatus est. Annus in colophone positus item uncis rotundis circumcluditur. Si in parte alia operis invenitur, locus eius in subsequentibus explanationibus legi potest.

Calendaria ad annum certum edita omnino inter opera anno antecedenti impressa describuntur, nisi in ipso opere alius annus impressionis legitur.

2.6. *Nomen typographi aut typographiae*

Nomen typographi aut typographiae ea forma, qua in ipso opere invenitur, sed in nominativo casu describitur.

Indicia etiam reliqua consequenter descripta sunt, e.g. nomen personae, cuius impensis opus in lucem proditum erat („impensis”), editor fortuitus, privilegia etc., sed omnia verba superflua praetermissa sunt.

Nomina typographorum in libro non impressorum consequenter praenominibus omissis describuntur nisi, quod praenomen quoque ad identificandum sine dubio significari necesse erat.

Explanationes ad indicia impressionis (locus et annus imprimendi, nomen typographici) uncis quadratis inclusa in constitutione argumenti quaeri possunt.

2.7. Registrum foliorum numerusque paginarum

Registrum foliorum numerusque paginarum constat a) ex registro signaturarum fasciculorum operis, et b) ex foliorum paginarumve summa. (Loco nominationis „charta” – „ív” – ab tertio volumine semper vocabulo „fasciculus” – „füzet” – utitur, quod id magis consentiens esse videatur.) Registrum cum summa paginarum signo mathematico aequationis coniunctum est.

a) Numerus foliorum, quae fasciculi singuli continent, a tertio volumine huius operis semper typis minutis elevatis signaturae superadditur. E.g.

$$A^8 B^4 - H^4$$

Litterae fasciculorum in exemplaribus hodie iam perditorum, quarum numerus tamen aliunde computari potest, uncis quadratis [ ] sunt inclusae. E.g.

$$A^8 B^4 [C-G]^4 H^4$$

Unci quadrati vacui [ ] significant fasciculum sine ulla nota. E.g.

$$[ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4$$

Numerus foliorum a typis vacuorum signo additionis + ad numerum foliorum impressorum additur. E.g.

$$A^{3+1} \text{ vel } H^{2+2}$$

Si dubium est, quia finis operis in omnibus exemplaribus deest, signum interrogationis superadditur. E.g.

$$H^{2+2?}$$

Si numeri foliorum in fasciculis ordine subsequentibus constanter alternant, in formula vocabulum *alternatim* additur ad numeros alternos notarum fasciculorum. E.g.

$$A-H \text{ alternatim } 8+4$$

Inter litteras signaturarum fasciculorum comma non est. E.g.

$$A^4 B^4$$

Si ordo litterarum repetitus vel aliae notae, quam litterae alphabeticae usae sunt, litteris signaturarum fasciculorum comma interponitur. E.g.

$$A^4 - Z^4, Aa^4 - Dd^4 \text{ vel } \text{¶}^4, A^4 - Z^4, *^4$$

Si fasciculus imagines continet, quae et „illustrationes” dicuntur, vel quaedam alia inseruntur, locus eorum sic datur:

$$A^8 B_{1-6}, [ ]^1, B_{7-8}, C^8 - E^8$$

Si capitulum bibliographicum plura opera separata continet (quod in descriptione tituli sicut [1] – [2] significatum est, et register foliorum partium singularum ordinem litterarum rursus incipit, dividuntur per signum „;”. E.g.

$$a^{12} - g^{12}; A^{12} - I^{12} = 168 + 215 \text{ pag.}$$

b) Summa signo mathematico aequationis introducta semper numerum foliorum ostendit. Si opus paginas numeratas habet, summa numerum paginarum numeratarum et sine numeris ostendit. E.g.

$$[ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4 = [40] \text{ fol. vel } [ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4 = [8] + 72 \text{ pag.}$$

Summa nunquam comprehendit numerum foliorum a typis vacuorum et paginarum, ergo fit, ut summae duarum partium huius aequationis mathematicae discrepent. E.g.

$$[ ]^{3+1} A^8 B^4 [C-G]^4 H^4 = [39] \text{ fol. vel } [ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^{2+2} = [8] + 68 \text{ pag.}$$

Errata typographica in registro foliorum numeroque paginarum non sunt significata, nisi et numeri consequentes incorrecti sunt. Si numerus paginarum in ipso fine operis impressi falsus est, correctio in uncis quadratis [ ] data est.

2.8. *Forma seu plicatura foliorum*

Forma seu plicatura foliorum fasciculos librorum complicatos sequitur et notis 2°, 4°, 8° etc., nunquam eorum mensuris significatur. Opera dimensa unius folii magnitudine partis paginae typos exscriptae per millimetra (mm) internoscuntur. E.g. 420×310 mm

Numerus primus semper altitudinem significat.

2.9. *Ornamenta typis expressa*

In ornamenta designanda sigla vel notas compendarias contulimus ut sequuntur:

♪	= notae musicae
map.	= tabula geographica, quae et „mappa” dicitur
map. calcographica	= tabula geographica calcographica
ill.	= imago, quae et „illustratio” dicitur
ill. calcographica	= imago calcographica
ins.	= insigne, insigne typographi
ins. calcographicum	= insigne calcographicum
orn.	= ornamenta typographica
init.	= primae litterae decoratae, quae et „initiales” dicuntur
tit. calcographicus	= pagina titularis aeri incisa
fol. tit. color.	= pars quaedam paginae titularis rubro impressa
color.	= color ruber non solum in pagina titulari sed etiam in opere

vel in partibus quibusdam eius impressus.

Si numerus mapparum, illustrationum, insignium (typographi) facit minus quam decem, numerus eorum datur. Supra numerum decem abbreviatio „mult.” legitur.

Quodcumque ornamentum (ornamentum finale, lineare, primae litterae decoratae, quae et „initiales” dicuntur) compositum ex particulis fuis, quae etiam „flosculi” dicuntur, in numero ornamentorum non refertur. Ergo primae litterae in „fenestris” locatae pro initialibus non valent, nisi xylographiae unicae sunt.

3. *Relationes bibliographicae*

Relationes bibliographicae optimam et gravissimam operis descriptionem studiis virorum doctorum antehac confectam proponunt.

4. *Constitutio argumenti eiusdemque per partes expositio*

a) In argumento constituendo breviter exponitur, quid opus contineat (e.g. calendarium, liber grammaticus, translatio Bibliorum Sacrorum, libellus controversiarum polemicarum etc.), quam formam habeat (e.g. opus versibus aut dialogis conscriptum, compendiosum, ordine chronologico vel alphabetico dispositum), quo sermone confectum sit (nisi e titulo

sine dubio cognosci possit). Opera in typographiis Hungariae septentrionalis lingua Slavica edita sicut opera linguae Biblico-Bohemicae definita sunt. Videlicet rationes Slovacicas gradatim in textu eorum apparuisse. Non est nostrum de modo earum agere.

Religiones, quarum mentibus opera pia imbuta sunt, semper nomine nostris diebus usitato appellantur (rel. catholica, evangelica, reformata, unitaria etc.).

b) In argumento exponendo enumerantur tituli partium accessoriarum (ut introductio, dedicatio, praefatio, appendix), quarum argumenta quoque si necesse fuerit, paucis explicantur, et singula praecipuae partis operis exponuntur. Quae enumerantes et explicantes verba, enuntiationes, sententias e textu operis allatas litteris inclinatis, transcriptione phonetica exprimi curavimus. Semper refertur, utrum dedicationem textus sequatur, an non.

In hoc volumine comprehensione argumenti retenta post titulum partium singularum uncis rotundis circumclusus etiam numerus paginae, qui si deest, numerus folii datur, ubi pars de qua agitur in exemplari inveniri potest. In voluminibus prioribus tribus numerus paginarum vel foliorum tantum in descriptione anthologiarum carminum prima verba carminum sermone Hungarico conscriptorum („incipit”) sequitur.

Initio argumenti exponendi tituli librorum non Hungaricae, Latinae, Germanicae linguae in translatione Hungarica legi possunt, sed tituli partium singularum et citationes translatae non sunt, nisi indicia, quae alio loco capituli non occurrunt, continent. In citationibus linguae Biblico-Bohemicae et Croaticae modernisatio (=translitteratio) talis adhibita est, qualis pronuntiationem eiusdem temporis et statum linguae non pertinet: cz = č; g = j; ij = ý; j = í; ss = š; v = u; w = v. Vocabula locorum geographicorum in textu capitulorum in ea forma scribuntur, quae in fine saeculi undevicesimi, id est ante introductionem vocabulorum Hungaricorum in usu erant. De nominationibus novis Hungaricis monitiones in *Indice locorum* inveniuntur.

Etiam insignia, typographorum signa et illustrationes in hac parte commemorantur.

5. *Variae editiones*

Variae editiones dicuntur ea opera typis descripta, quae licet ex eadem editione orientantur, tamen aliqua de causa compositionem litterarum ex parte commutatam habent. Editiones variae annis diversis exortae in capitulis propriis describuntur. Negliguntur tamen differentiae, quae ex erratis typographicis emendatis oriuntur.

6. *Editiones recentioris temporis*

Enumerantur hic editiones typis similibus reimpressae („facsimile”), editiones ad veri exempli formam speciemque descriptae, etiam translationes, quae studiorum scientificorum vel litterariorum causa post annum 1800 in vulgus emissa sunt. Editiones vero versuum poeticorum Hungaricorum in *Indice initiorum* enumerantur; quae fere omnes variationes

textus pariter prodant. Liber de indice initiorum versuum in lingua Biblica–bohemica impressorum ab Esther Kovács seiunctim emissus est (Cseh és szlovák verses emlékek a régi magyarországi nyomtatványokban (17. század). České a slovenské veršované památky v starých uherských tiscích (17. století). Esztergom 2022).

7. *Summa inquisitionum eorum, quae ad opus spectant*

Successus studiorum omnino ordine partium tituli describendi explanantur. Itaque primum res de auctore, tum de textu operis genuino et argumento, post de opere typis exscribendo tractantur. Commentationes doctrinae plenissimae de opere, de quo agitur, item hic afferuntur.

Quae ad officinam typographicam, ad auctorem, ad opus ipsum spectant, in eo capitulo operis ex exemplari noti comprehenduntur, in quo officina, auctor vel opus ipsum primum occurrit.

Vita auctoris ostendit opera terris peregrinis edita et in tertio volumine Bibliothecae Veteris Hungaricae (RMK III) inserta.

Descriptiones vitae auctorum operibus nonnullis sine relatione nituntur:

Szinnyei, József: Magyar írók élete és munkái (Vitae operaque auctorum Hungaricorum). I–XIV. Bp. 1891–1914.;

Stoll, Béla, Varga, Imre, V. Kovács, Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig (Bibliographia historiae litterariae Hungaricae usque ad annum 1772). Bp. 1972.;

Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990.;

Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773). I–III. Romae 1987–1988.;

Pumprla, Václav: Knihoisný slovník, českých, slovenských a cizích autorů 16.–18. století. Praha 2010.

Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994.;

Új Magyar Irodalmi Lexikon (Lexicon Novum Rei Litterariae Hungaricae). I–III. Red. Péter László. Bp. 1994, 2000.

Wix, Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők (Auctores Veteres Hungariae) I. Red. P. Vásárhelyi, Judit. Bp. 2008.

Zoványi, Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon (Lexicon Historiae Ecclesiarum Hungariae Protestantium). Bp. 1977.

Repertorium litterarum ornamentorumque in typographiis Hungaricis usitatorum (V. Ecsedy: Hung. typ.) citatur, cum de definiendo imprimendi loco vel historia typographiarum quaesitum est. Ubi imagines, insignia typographi et similia describuntur, mentio huius repertorii plerumque omittitur.

8. *Capitula cum opere de quo agitur cohaerentia*

„Cf.” et numeri in fine singulorum capitulorum libros coniunctos indicant, quae sunt eiusdem operis_

- a.) editiones aliae
- b.) editiones auctae et contractae
- c.) volumina alia eiusdem operis
- d.) editiones operis sermonis Hungarici in linguam peregrinam translatae
- e.) opera quibus libri polemici respondent vel responsa ad libros polemicos
- f.) opera singula eiusdem seriei.

Significantur etiam editiones, quae maiores partes operis continent.

Eodem modo numeri dantur operum, quae ad eandem occasionem e.g. nuptias pertinent.

Linea recta (–) significat locum operis, de quo agitur, inter numeros impressorum cohaerentium astericus (*) designat numerum, sub quo in voluminibus prioribus explicatio operis uberius inveniri potest. Signum exclamationis ostendit illum capitulum, quo series integra operum coniunctorum profertur. Punctum cum commate (;) terminat numeros voluminum quatuor priorum. Nota in extremo verso → admonet editiones in Hungaria inter annos 1685–1800.

Ad evitandam repetitionem frequentem numerorum eorundem confer (cf.) totum ad opus primum, ex exemplari notum seriei calendariorum typographiae singulae et articulorum diaetarum Transsylvaniae inveniri potest. In capitulis relinquis tantummodo in numerum hunc monitio datur.

Littera S numero infrequens praeposita refert ad capitulum huius operis nondum in lucem datum, dictum Supplementum, cuius manuscriptum in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana apud auctores huius operis inspici potest.

9. *Elenchus exemplarium*

Raritas librorum antiquorum Hungaricorum ante 1601 editorum requisivit elenchum exemplarium uberiolem. Itaque in primo huius operis volumine elenchus exemplarium studebat de exemplaribus omnibus tunc exstantibus de statuque eorum conspectum plenum dare. Tantum post exemplaria, quae extra Hungariam impressa modo ex parte lingua Hungarica scripta sunt, abbreviatio „etc.” posita est, quae significaret editionem non raram esse inque aliis collectionibus peregrinis quoque reperiri posse.

Nomina locorum formam, quae hodie in administranda re publica usitata est, sequun-

tur. Nomen collectionis aut bibliothecae, si res postularit, siglis denotatum nomini loci additur. Explicatio siglorum et notae omnes ad collectiones pertinentes in *Indice bibliothecarum et collectionum* inveniuntur.

A volumine altero exemplaria librorum cum significatione integritatis plene enumerantur, si tantum decem aut pauciora exemplaria exstant. Ceterum modo numerus exemplarium datur e conscriptione in Bibliotheca Nationali Hungariae asservata: id est significatur, quot bibliothecae summatim quot exemplaria possideant. Postea – non alio modo quam in volumine tertio – enumeratio decem bibliothecarum sequitur, quae plurimis libris impressis veteribus ad Hungariam pertinentibus enitent, et in quibus exemplar libri, de quo agitur, reperiri potest.

Semper commemorantur bibliothecae hae, si exemplaria operis, de quo agitur, possident:

Budapest

Országos Széchényi Könyvtár (*Nat*)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (*Acad*)

Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (*Univ*)

Debrecen

Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára (*Ref*) atque/seu

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára (*Univ*)

Szeged

Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára (*Univ*) atque/seu

Somogyi Könyvtár (*Civ*)

Bratislava (Pozsony)

Univerzitná knižnica (*Univ*)

Martin (Turócszentmárton)

Slovenská národná knižnica (*Nat*)

Cluj-Napoca (Kolozsvár)

Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (*Acad*)

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” (*Univ*)

Târgu Mureș (Marosvásárhely)

Biblioteca Teleki-Bolyai

Si in bibliothecis his exemplaria reperiri non possunt, exemplaria saltem singula ex Slovacia et Rumania enumerantur. Si fieri potest, collectiones civitatum quoque commemorantur, quae in studio Hungarologiae in Europa magni momenti sunt et exemplaria custodiunt: Berlin, London, München, Paris, Praha, Wien, Wolfenbüttel, Zagreb.

In ratione notorum exemplarium singula exemplaria O circulo signantur. Exemplaria, quae Carolus Szabó in opere suo descripsit, omnia enumerantur. Si ex iis quaedam

exemplaria hodie iam in aliis collectionibus asservantur, post circulum uncis rotundis ( ) inclusum additur nomen loci, ubi illud exemplar Carolus Szabó olim invenit. Si vero tota collectio, ubi C. Szabó exemplaria vidit, temporibus peractis alias bibliothecas adiuncta est, locus tantum hodiernus asservandi traditur, nam de casibus variis bibliothecarum antiquarum *Index bibliothecarum* refert. Vocabulum „olim” significat exemplaria, quae a Carolo Szabó descripta sunt sed hoc tempore non exstant.

Integritas singulorum exemplarium per numeros in circulis exscriptos modo sequenti aperitur:

- ① exemplar integrum cum pagina titulari integra.
- ② exemplar per partem 10% mancum
- ③ exemplar per partem 10–50% mancum
- ④ fragmentum per partem maiorem, quam 50% mancum
- integritas exemplaris ignota est.

Pagina cum titulo operis integra aut minime laesa asterisco (*) iuxta numeros ②, ③ et ④ circulo inclusos notatur. Ad integritatem operis folia tantum genuina valent, supplementa vero photographice facta aut manu scripta negliguntur.

Si operis nullum exemplar originale in bibliothecis Budapestiensibus invenitur, copia eius photographice facta et Budapestini asservata signo „cop.” notatur. *Cop. digit.* rövidítés jelöli az online elérhető digitális másolatot. Ilyenek főleg Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban és az Akadémiai könyvtárban valamint a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban található. Mivel számuk ezekben a gyűjteményekben és másutt is napról napra nő, ezért e tekintetben a példánynyilvántartás nem tekinthető napra késznek.

INDICES ET CONCORDANTIAE

Indices, qui semper numerum libri indicant, hi sunt:

1. Index chronologicus officinarum
2. Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum
3. Index nominum
4. Index locorum
5. Index titulorum
6. Initia cantionum poematumque Hungaricorum
7. Index rerum
8. Index linguarum
9. Index bibliothecarum
10. Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum (RMK, Sztripszky, Čaplovič, Knihopis, Nägler, BRV.)

Indices (excepto *Indice chronologico officinarum*) semper ordine alphabetico redacti sunt.
In *Indice locorum* etiam index institutorum legi potest, quia instituta singula ad civitates separatim dispositae sunt.

In *Indice rerum* ludi scaenici thesesque secundum scholas singulas distributae sunt.

Condordantiae autem a numeris bibliographiarum antiquarum ad numeros recentiores revocant.

GUIDE TO THE WORK

The volumes of the Régi Magyarországi Nyomtatványok (Early Hungarian Printings) contain the publications issued prior to the year 1701 in Hungary in any language or abroad completely or partly in Hungarian. Though disintegrated by the Turkish occupation, all parts of the country except the Trans-Drava Region (Croatia and Slavonia) have been taken into account. Each work published as a separate volume has received a separate entry-number and constitutes an individual entry in the Bibliography.

ORDER OF ARRANGEMENT

The registration proceeds in the chronological order in which the works were published. If the year of publication could not be established, the word „cr.” (circiter) is put before the year in which the work most likely appeared, or else the earliest possible and the latest possible dates of publication are given as time limits. In the latter case the publication has been registered from the middle year of the delimited period. Within the scope of one calendar year the publications are registered according to the alphabetical order of printing places. The printing places are given in their seventeenth century Hungarian forms. (E.g. Kassa, Szeben, Várad.) The works – if any – whose place of publication could not be established as yet, are listed at the foot of the year column. The works published by the same press in a given calendar year follow the alphabetical order of the title entries irrespective of the chronological order of printing or publication within a year.

The composition of the entries regards the scheme as follows:

1. Entry number
2. Title entry
3. Bibliographical references
4. Definition and detailed information about the contents
5. Variant editions
6. Later text editions
7. Summary of research work

8. Related entries
9. List of copies

1. *Entry number*

The works represented by extant copies as well as those the publication of which is supported by reliable sources, or it can be conjectured with a great probability, bear separate entry numbers.

Printings that had to be excluded, either because they were erroneously supposed to be printed before 1686 or falsely located to Hungary, are listed under **Appendix** at the end, following the numbered entries. The Appendix entries rectify either the erroneous or false data figuring in the work in question or the incorrect statements and suppositions that have remained after the publication of volumes I–II. of the Régi Magyar Könyvtár („Old Hungarian Library”, Budapest 1879–1885 = RMK) by Károly Szabó or introduced into the literature following the appearance of these volumes.

Ranged among the numbered entries, similarly to the 4th volume, here too, the word Appendix hints at the excluded books instead of the previously used abbreviation App. That could be falsely interpreted as Sándor Apponyi’s work.

Contemporary library catalogues – even if they were later published – were evaluated only in cases when bibliographers following Károly Szabó positively acknowledged the existence of an otherwise presumed printing.

2. *Title entry*

The title entry of the authentically identified publications is started with capital letters of the first word, just like those referred to by reliable sources, e.g. PÓSAHÁZI. In the latter case the orthography of the title follows letter to letter the original source and is placed between quotation marks » « e.g. »SEGNERI«. Capital letters are one of the symbols distinguishing such works from a conjectured publication where the first word is set in current letters and the whole entry is included in brackets < >. If a one-time printed book survived only in manuscript copy, there is a reference to the find place and signature of the respective manuscript.

The elements of the entry are without quotation marks or brackets if they were taken by the present bibliography from the title-page (first page) of the original book or were established on the basis of a reliable image. In case the data can be supported only by second hand sources, they have been enclosed between » « marks. The generally observed rules of describing entries (e.g. those concerning the use of brackets) follow the common bibliographical usage, completed by additional devices and modifications as specified under paragraphs from 2.1 to 2.9. Meaning, that data taken from the respective printing

but not from its title-page are in round brackets ( ), while square brackets [ ] mark the title constructed on the basis of the contents of the work or other data conjectured.

The parts of the title entries are given in the following order:

1. Name of the author
2. Title
3. Translator, editor
4. Printing place
5. Year of printing
6. Name of the printer or of the press
7. Collation
8. Format of the work
9. Book ornaments.

2.1. *Name of the author*

is at the head of the entry in its authority form. In this respect the name forms of RMSz = Régi Magyarországi Szerzők I. (Early Hungarian Authors. I. Budapest 2008) were accepted. In compliance with Hungarian literary traditions and requirements, the translators of foreign works into Hungarian are regarded as authors since it was a habit of Hungarian translators of old to substantially transform the original works when translating them into their native idiom. When a work of prose is being treated, the remark [transl.] is put after the name of the translator-author. Since, however, the translation of books of the Bible or collections of legal rules requires a strict adherence to the original on the part of the translator, the translator cannot be regarded as an author in respect of works of this class. On the analogy of [transl.] the abbreviations [ed.] (editor) and [red.] (redactor) were also introduced.

2.2. *Title*

In case of too long titles it is abbreviated, with the omitted, less important words marked by three dots. The text of Bible citation, verse or motto containing chronostichon is omitted from the title even if these constitute the first words on the title-page. In such cases at the beginning of the description of contents there is a reference that Bible citation(s) can be found on the title-page. It is, however not completed with an exact locus. However, the author's name is repeated in the title even if it is at the head of the title-page (e.g. in genitive).

The description of the title does not reflect the letter types, diacritic marks or line endings of the respective early printing, because at the end of the volume title-page reproductions help the identification. Punctuation and the usage of capital letters is employed according to present-day orthographic practice.

The abbreviations to be found in the title are generally given in full, on the basis of the contents of the book, in brackets ( ), with the exception of the following recurring abbreviations which are not explained every time.: Acad. = Academia or Akadémiai; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater or professor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus Caesareus; p. m. = pia memoriae; p. n. = pro nunc; p. t. = pro tempore; r. p. = reverendus pater; Ss. = sacrosancta; theol. = theologia or theologiae. In the description of university theses if the date is written with contemporary hand, it is within brackets ( ), if the date of the examination is missing, there are three dots within the brackets (...).

If the work was published without a title or it was lost, the title of other editions of the same work or the authority title is given in square brackets [ ]. The various titles of one and the same song in different editions is preceded by a constructed, unified version of the title in square brackets [ ]. Components of the title-page that are no organic parts of the title or imprint (music notations, quotations etc.) are omitted from the title entry.

2.3. Translator, editor

The names of translators, editors etc. are introduced after the title – in spaced setting – only if they are printed on the title page or, in cases of anonymous works, if their names are indicated in the text.

2.4. Printing place

The printing place is given in the form and with the grammatical endings as used in the book. If no reference to the place of publication is to be found in the work, the established name of the place is given in the language of the print in the form as used at the time of the publication put in square brackets.

2.5. Year of printing

If the date of printing is taken from the title where it was marked by Roman letters or concluded from chronostichon, it can be found enclosed in round brackets ( ) within the imprint. Similarly, round brackets are used if the year is taken from the colophon. If however the year was taken from some other part of the printing, this is indicated in the explanatory notes.

Calendars issued for a given calendar year are listed along with the products of the previous year unless the print records another year of publication.

2.6. *Name of the printer or of the press*

The imprint contains the name of the printing office and the printer in full in the form it can be found in the respective printing. These names stand in the form used in the respective printing but, as a rule, in nominative. It is also a novelty that other elements adding further information e.g. the name of the person covering the costs of edition (impensis), that of the publisher, privileges, etc. are consistently included in the imprint, omitting superfluous expressions.

In case of printers, if deduced, only their family name is given in the entry unless the first name is also necessary for safer identification. Imprint data elements (place, year, printer) put in square brackets [ ] are explained in the description of contents.

2.7. *Collation*

In the formula of collation the number of leaves within a quire is consistently marked by index numbers. The collation is summarised by giving *a*) the register of quires constituting the book and *b*) the aggregate number of the leaves or pages. (From the 3rd volume of RMNy instead of the formerly employed expression „sheet” the more unambiguous expression „quire” is used.) The two sides of the equation formula are connected by the sign of equality.

a) The register of the signatures designates the number of the leaves in the quire by index numbers added to the signatures. From the 3rd volume of RMNy these upper index numbers are consequently added to the signature, e.g.:

$$A^8 B^4 - H^4$$

Signatures of quires lost or only conjectured are put in square brackets [ ], e.g.:

$$A^8 B^4 [C-G]^4 H^4$$

Square brackets left empty refer to quires without signatures, e.g.:

$$[ ]^4 A^8 B^4 [C-G]^4 H^4$$

Blank leaves are indicated by index numbers added to those of printed leaves, e.g.:

$$A^{3+1} \text{ or } H^{2+2}$$

If the number of leaves in the subsequent quires alternates in a constant manner, the remark “alternatim” is added to the respective signatures with the indexes of the alternating numbers of leaves, e. g.:

A–H^{alternatim 8 et 4}

There is no comma between the letters of the quire, e.g.:

A⁴ B⁴

If the alphabet is repeated, or there is some notation other than the letters of the alphabet, the elements are separated by comma, e.g.:

A⁴–Z⁴, Aa⁴–Dd⁴ or ¶⁴, A⁴–Z⁴, *⁴

If an illustration or other additional leaf is inserted within the quire, its exact place is given, e.g.:

A⁸ B₁₋₆, [ ]¹, B₇₋₈, C⁸–E⁸

If there are several works within the same bibliographical unit (in the entry it is expressed by [1] – [2]) and new signatures begin with a new alphabet in each case, they are separated with a semi-colon, e.g.:

a¹²–g¹²; A¹²–I¹² = 168 + 215 pag.

b) The summarization is generally given in leaves (folios). If, however, the book is paginated, the summarization shows the number of pages with and without pagination, e. g.:

[ ]⁴ A⁸ B⁴ [C–G]⁴ H⁴ = [40] fol. or [ ]⁴ A⁸ B⁴ [C–G]⁴ H⁴ = [8] + 72 pag.

Blank leaves or pages are not included in the summarization, therefore it may occur that the two sides of the ”equation” are not equal, e.g:

[ ]³⁺¹ A⁸ B⁴ [C–G]⁴ H⁴ = [39] fol. or [ ]⁴ A⁸ B⁴ [C–G]⁴ H²⁺² = [8] + 68 pag.

The mistakes or misprints in foliation or pagination are not marked if there is no mistake in the continuation. If there is a mistake in pagination at the end of the book, the correct number is given in square brackets [ ].

2.8. *Format of the work*

The format is expressed by figures 2°, 4°, 8° etc., corresponding to the folding of the sheets, irrespective of their actual size. In the case of broadsides, the size of type-area in mm is given instead, e.g. 420 × 310 mm, where the first figure hints at height, the second at width.

2.9. *Book ornaments*

The ornamentations in the book are indicated by the following symbols:

♪	= musical notations
map.	= maps
map. calcographica	= copper plate map
ill.	= illustrations
ill. calcographica	= copper plate illustration
ins. calcographicum	= copper plate arms, printer's device
orn.	= ornament, vignette
init.	= initials
tit. calcographicus	= copper-plate title-page
fol. tit. color.	= the title-page is printed partly in red
color.	= not only the title-page, but other parts of the book are also printed partly in red.

The number of maps, illustrations, coats of arms and printers' devices is always given, unless their number surpasses ten. In this case the number is substituted by the abbre-

viation „mult.”.

Ornaments (whether head-piece, tail-piece or initial) made up from printers' flowers are not considered as ornaments. Therefore framed initial letters as a rule are not taken for decorated initials, unless they are one-piece woodcuts with an empty place for inserting a letter (so-called "totumfactum").

3. Bibliographical references

The bibliographical references contain the most valuable and reliable bibliographical descriptions of the given publication.

4. Definition and detailed information about the contents

a) The definition of the contents presents a brief information about the essence of the publication in question (e.g. calendar, grammar, translation of Bible, polemic treatise) as well as about the form in which the work was written (verse, dialogue, extract, chronological or alphabetical arrangement), or about the language of the composition if it cannot be unequivocally stated from the title. The language of the Slavic works issued by North and Upper-Hungarian printers was generally defined as Biblical Czech. In a natural way their text represents a gradually increasing Slovak character. It was not the task of the compilers of the present bibliography to define the language state of the respective works.

The denominational character of religious works has been indicated by means of modern terms (catholic, Lutheran i.e. evagelic, Calvinist i.e. reformed, unitarian etc.).

b) The detailed information includes the enumeration of the complementary parts (i. e. introduction, dedication, preface, appendix etc.) by the titles and also contents if it is considered necessary, together with the distribution of the main part. The quotations taken from the publication in question are given in italics and transcribed according to sounding. There is always a reference whether the dedication contains text or not.

Similarly to volumes 3 and 4 of RMNy there is no denominational character indicated in the case of school plays. It is substituted by a reference in the *Subject index* arranging relevant items according to schools.

Continuing to give a survey of the contents, not only the title of the parts of the contents is given but the page or leaf it can be found in round brackets. In the first three volumes of RMNy it was only in the case of song-collections, hymn-books that to the first words (incipit) of Hungarian language verses the page or leaf number was added.

In the case of printings written in languages other than Hungarian, Latin or German the description of the contents always begins with the Hungarian translation of the title.

The title of its major parts or the quotations taken from them are translated to Hungarian only if they supply information not included in some other part of the entry. Quotations in Biblical Czech and Croatian were transcribed only to a degree which did not affect recovery of contemporary pronunciation and language state: cz = č; g = j; ij = ý; j = í; ss = š; v = u; w = v.

Hungarian geographical names in the entries are given in the form preceding the mass Hungarianization of geographic names taking place at the turn of the 19th-20th centuries. There are also references to recent Hungarian geographic names in the *Topographical index*. Here are also recorded the arms and the printers' devices.

5. *Variant editions*

The term "variant edition" is used for prints originating from the same edition but having, for certain reasons, a partly different setting. The variant editions published in different years are registered as separate entries. The variations resulting from rectifications of misprints have been completely left out of consideration.

6. *Later text editions*

Here are recorded the facsimile editions and text reproductions as well as the translations published for the purposes of research work after the year 1800, representing either the full text or substantial portions of the old Hungarian book in question. As to the text publications of the verse compositions in Hungarian, the incipit index gives information about them. The incipit index of poems to be found in Biblical Czech printings was published in a monographic work by Eszter Kovács (*Cseh és szlovák verses emlékek a régi magyarországi nyomtatványokban (17. század). České a slovenské veršované památky v starých uherských tiscích (17. století)*. Esztergom 2022).

7. *Summary of research work*

Studies recorded here usually follow the points established for the title entries. Thus the questions concerning the author are treated first; then the particulars about the original text and the contents of the work are presented and the statements bearing on the data or condition of publication are included. The most important bibliographical references connected with the work in question are also listed here.

Summary informations about the press, author, and the work in question are always given in the item of the first occurrence of the work known by an extant copy. In the curriculum of the respective author the works published abroad and registered by Régi Magyar Könyvtár III are also included.

No reference is given if biographies rely on the following works:

Szinnyei, József: Magyar írók élete és munkái (Lives and works of Hungarian writers).

I–XIV. Bp. 1891–1914;

Stoll, Béla, Varga, Imre, V. Kovács, Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig (Bibliography of Hungarian literature until 1772). (Bp. 1972);

Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990;

Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773). I–III. Romae 1987–1988;

Pumpřla, Václav: Knihopisný slovník, českých, slovenských a cizích autorů 16.–18. století. Praha 2010.

Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994;

Új Magyar Irodalmi Lexikon (New Lexicon of Hungarian literature). I–III. Red. Péter, László. Bp. 1994, 2000;

Wix, Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők (Early Hungarian Authors). I. Red.: P. Vásárhelyi, Judit. Bp. 2008.

Zoványi, Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon (Lexicon Historiae Ecclesiarum Hungariae Protestantium). Bp. 1977.

Reference is made to the repertory of printing types and ornaments used by Hungarian printing offices (V. Ecsedy: Hung. typ.) in cases when it serves as argument to locate printing place or in general issues of printing history. Otherwise, when presenting illustrations or printers' devices it is referred to only exceptionally.

8. *Related entries*

At the end of an entry, following the abbreviation „cf.” entry numbers denote those early Hungarian printings that are in any way related to the respective edition:

a) former or later edition

b) enlarged or abridged edition

c) additional volume

d) translation of an originally Hungarian work

e) reply to a polemical work or its precedents

f) other members of the same series.

Reference is made to such editions which contain, though not to full extent, but a substantial part of the work in question.

Printings issued for the same occasion (e.g. marriage) are also considered as related entries.

Among the numbers of the related entries, the place of the work treated is marked with a dash, while the detailed discussion of the work is to be found in the item of the previous volumes marked with an asterisk. Reference with exclamation mark (!) is made to the first member of a series where the full list of confers can be found. The entry numbers of the previous four volumes of RMNy are separated by semicolon (;). At the end of the enumeration the mark → indicates a further edition from the period 1686–1800.

In the case of calendar series issued by the same printing office as well as the series of acts by the Transylvanian parliament in order to avoid recurring repetition of the same entry numbers, complete list of confers (cf.) can be found only at the first extant member of the respective series; further entries refer only to this first entry. In the confer line occasionally a number beginning with letter S refers to supplementary items not yet published in the volumes of RMNy, the manuscript of which is however accessible at any time at the research staff of Országos Széchényi Könyvtár (National Széchényi Library) Research Group for Book and Cultural History.

9. *List of copies*

The rare occurrence of old Hungarian books printed before 1601 well justifies the compilers' endeavour to take into account all the extant copies. Therefore, in the first volume of RMNy they sought to give the fullest possible picture of the actually existing copies, as well as of their state of preservation. However, books printed abroad and only partly in Hungarian if they are no rarities and are also to be found in libraries abroad, instead of being listed fully, are signed by "etc."

The place-names are written in their modern forms i.e. as they are actually used in administrative offices. The names of libraries and collections – if points of specification necessitated their introduction beside the placenames – are given in abbreviated forms. The list of abbreviations and the eventual notes on the collections are contained by the *Index of libraries*.

From volume 2 of RMNy the find list in an entry can be regarded as complete only if the total number of the extant copies is ten or less. In other cases the most important facts about copies and libraries are summarized on the basis of the detailed register kept by the National Széchényi Library. Similarly to the practice of the 3rd and 4th volume of RMNy the list of the ten most important find places is as follows, these libraries are always enumerated if they possess a copy:

Budapest

Országos Széchényi Könyvtár (*Nat*)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (*Acad*)

Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (*Univ*)
 Debrecen
 Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára (*Ref*) and/or
 Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára (*Univ*)
 Szeged
 Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára (*Univ*) and/or
 Somogyi Könyvtár (*Civ*)
 Bratislava (Pozsony)
 Univerzitná knižnica (*Univ*)
 Martin (Turócszentmárton)
 Slovenská národná knižnica (*Nat*)

Cluj-Napoca (Kolozsvár)
 Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (*Acad*)
 Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” (*Univ*)
 Târgu Mureş (Marosvásárhely)
 Biblioteca Teleki-Bolyai

If there is no copy in the above mentioned libraries the compilers of the present bibliography consider it important to list instead at least one find place in Romania and one in Slovakia. Further, to facilitate research in the prominent European centres of Hungarology some of these find places are also listed: Berlin, London, Munich, Paris, Prague, Vienna, Wolfenbüttel, Zagreb etc.

A circle symbol is used to indicate the existence of every extant copy. The copies registered by Károly Szabó (RMK) are always listed. If a copy has been individually transferred in the meanwhile into an other collection, after the circle symbol, the place of provenience mentioned by Szabó is to be found in brackets. In cases of copies mentioned by Károly Szabó as belonging to a library which had been amalgamated with other collections in the meanwhile, only the actual place of preservation is indicated since the *Index of libraries* offers detailed information about the developments of the old libraries. To copies known by Károly Szabó but at present not traceable are referred to as „olim”, i.e. once existing copy. The numerals put in the circle indicate the completeness of the copy:

- ① complete copy
- ② incomplete, at most 10% missing
- ③ incomplete, 10–50% missing
- ④ fragment, more than 50% missing
- no data as to the condition of preservation.

The asterisk * put after the symbols of incomplete copies marked with numerals ②, ③ and ④ is indicative of fully preserved or only slightly damaged title pages.

Only original leaves are considered from the point of view of completeness. Consequently, handwritten and facsimile supplyings are disregarded.

If no original copy is to be found at Budapest or only incomplete copies are extant in Budapest libraries, reproduction copies (film-, photo-, xerox copies) available in these libraries are listed, too, with the remark “cop.”

The abbreviation *cop. digit.* denotes digital copies accessible online. As the number of these is constantly increasing, the list of copies in this respect may not be considered as up to date.

INDEXES AND CONCORDANCES

Indexes and concordances always refer to a given entry number. With a view to facilitating the use of the RMNy bibliography it is supplied with the following indexes:

1. Chronological index of printing places
2. Alphabetical index of printing places and printers
3. Index of personal names
4. Topographical index
5. Index of titles
6. Incipit index of Hungarian poems
7. Subject index
8. Index of languages
9. Index of libraries
10. Concordances in the most important bibliographical works (RMK, Sztripszky, Čaplovič, Knihopis, Nögler and BRV)

Indexes are, except the first one, all arranged in alphabetical order.

In the *Topographical index* items relating to different institutions were separately given to facilitate its employment as an index of institutions. The *Subject index* enumerates school plays and academic theses in the order of schools.

Concordances always refer from entry numbers of earlier bibliographies to the new ones (i.e. to RMNy numbers).

AZ ÁLTALÁNOS RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA

Abbreviaturae

Abbreviations

♪	hangjegyek	notae musicae	musical notation
A	Ausztria	Austria	Austria
Appendix	függelék	appendix	appendix
B	Belgium	Belgica	Kingdom of Belgium
bev.	bevezetés	praefatio	introduction by
BG	Bulgária	Bulgaria	Bulgaria
bőv. kiad.	bővített kiadás	editio locupletior	enlarged edition
c.	című	inscribitur	title
cf.	vö.	confer	cf.
CH	Svájc	Confoederatio Helvetica	Switzerland
color.	színnel (vörös) nyomtatott	impressus colore (rubro)	colour print
cop.	kópia	copia	reproduction
cr.	táján	circiter	about
CZ	Csehország	Bohemia	Czech Republic
D	Németország	Germania	Germany
digit.	digitális	digitalis	digitalis
E.	Spanyolország	Hispania	Spain
ed.	kiadta	editum, editor	edited by
EST	Észtország	Esthonia	Estonia
etc.	stb.	et cetera	etc.
expl.	példány	exemplar	copy
F	Franciaország	Gallia	France
fol.	levél	folium	leaf
fol. tit.	címlap	folium titolare	title page
ford.	fordította	translatum	translated by
GB	Nagy-Britannia	Britannia	Great Britain
GR	Görögország	Graecia	Greece

HR	Horvátország	Croatia	Croatia
I	Olaszország	Italia	Italy
id.	idősebb	senior	senior
ifj.	ifjabb	iunior	junior
i. h.	idézett hely	loco citato	place cited
IL	Izrael	Israel	Israel
ill.	illusztráció	illustratio	illustration
i. m.	idézett mű	opus citatum	op. cit.
init.	iniciálé	initiale	initial
ins.	címer, nyomdász- jelvény	insignia (familiarum et typographiarum)	arms, printer's device
IRL	Írország	Hibernia	Ireland
jun.	ifjabb	iunior	junior
kiad.	kiadta	editum	edited by
köt.	kötet	volumen	volume
L	Luxemburg	Luxemburgum	Luxembourg
ld.	lásd	vide	see
LT	Litvánia	Lituania	Lithuania
LV	Lettország	Livonia	Latvia
map.	térkép	mappa	map
MNE	Montenegro	Mons Niger	Montenegro
mult.	több	multa	many
N	Norvégia	Norvegia	Norway
NL	Hollandia	Nederlandia	Netherlands
NMK	Észak-Macedonia	Macedonia Septentrionalis	North Macedonia
olim	egykor	olim	once
orn.	könyvdísz, záródísz	ornamentum	book ornaments, vignette
összeáll.	összeállította	composuit	compiled
pag.	lap	pagina	page
partim	részben	partim	partly
PL	Lengyelország	Polonia	Poland
post	után	post	after
PRC	Kína	Sina	China
Ps.	zsoltár és zsoltárparafraízis	psalmus et paraphrasis psalorum	psalm and paraphrase of psalm
pseud.	álnév	pseudonyma	pseudonym
recte	helyesen	recte	correctly
red.	szerkesztő	redactor	redactor
RO	Románia	Romania	Roumania

S	pótszám	numerus supplens	supplementary number
S	Svédország	Suecia	Sweden
s. a.	év nélkül	sine anno	without year
sen.	idősebb	senior	senior
SK	Szlovákia	Slovacia	Slovakia
s. l.	hely nélkül	sine loco	without place
SLO	Szlovénia	Slovenia	Slovenia
SRB	Szerbia	Serbia	Serbia
sz.	szám	numerus	number
szerk.	szerkesztette	redegit	compiled by
tab.	tábla	tabula	plate
TR	Törökország	Turcia	Turkey
transl.	fordító	translator	translator
typ.	nyomda	typographia	press
UA	Ukrajna	Ucraina	Ukraine
US	Amerikai Egyesült Államok	Civitates Foederatae Americae	United States of Amerika
uo.	ugyanott	ibidem	same place
Vacat	üres szám	vacat	vacant number
vál.	válogatta	elexit	selected by
vol.	kötet	volumen	volume
vö.	vesd össze	confer	compare

A RÖVIDÍTVE IDÉZETT MŰVEK JEGYZÉKE

Catalogus operum brevius citatorum

List of the short forms of quoted works

Adattár I–XXXVI.	Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. I–XXXVI. Bp.–Szeged 1965–1997.
AkÉrt	Akadémiai Értesítő
Adleff	Adleff Norbert: Adalékok az erdélyi német kalendáriumi irodalom történetéhez. Kolozsvár 1907.
Anyakönyvi adattár I–III.	A nagyszombati, pozsonyi és győri jezsuita gimnáziumok diáksága (1616–1773). Anyakönyvi adattár I–III. Fazekas István, Kádár Zsófia, Kökényesi Zsolt, Ternováczi Bálint: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/iskolai_ertesitok_JezsuitaGimnaziumokDiakjai ,
Apponyi: Hungarica	Apponyi, Alexander: Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften I–IV. München 1903–1927. Neubearbeitet von József Vekerdi. Bp. 2004.
ArchVerSiebLkde	Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde
Augustínová: Cithara	Augustínová, Eva: Cithara sanctorum. Bibliografia. Martin 2011.
Ave Tyrnavia!	Ave Tyrnavia! Opera impressa Tyrnaviae Typis Academicis, 1648–1777. Összeállította Käfer István és Kovács Eszter. Bp.-Esztergom-Nagyszombat 2013.
Avram	Avram, Mircea: Calendarele sibieni în limba germană. (Sec. XVII.–XX.) Sibiu 1979.
Backer	Backer, Augustin De – Backer, Aloys De: Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus... I–VII. Liège 1853–1861.
Bartók	Bartók István: „Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk.” Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között. Bp. 1998. (Irodalomtudomány és kritika)
Bartoniek	Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből Bp. 1975.
Berg: Angol hatások	Berg Pál: Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban. Bp. 1946. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai XXII.)
Bethlen Kata könyvtára	Simon Melinda – Szabó Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged 1997. (A Kárpát-medence koraiújkorai könyvtárai II.)
Bibl. Klesch.	Karl F. Otto – Jonathan P. Clark: Bibliography Kleschiana. The Writings of a Baroque Family. Columbia 1996.

Bibliotheca et Universitas	Bibliotheca et Universitas. Tanulmányok a hatvanéves Heltai János tiszteletére. Szerk. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka. Miskolc 2011.
Bibza: Die deutschsprachige Leichenpredigt	Bibza Gábor: Die deutschsprachige Leichenpredigt der frühen Neuzeit in Ungarn 1571–1711. Berlin 2010.
Bod: Athenas	Bod Péter: Magyar Athenas. [Szeben] 1766.
Bodonyhelyi: Az angol puritánizmus	Bodonyhelyi József: Az angol puritánizmus lelki élete és magyar hatásai. Debrecen 1942.
Bognár–Kiss–Varga	Bognár Krisztina – Kiss József Mihály – Varga Júlia: A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777. Bp. 2002. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 25.)
Bozzay–Ladányi	Bozzay Réka – Ladányi Sándor: Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595–1918. Bp. 2007. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 15.)
BRV	Bianu, Ioan – Hodoş, Nerva (Simonescu, Dan): Bibliografia românească veche I–IV. Bucureşti 1903–1944.
Bruckner	Bruckner Győző: A reformáció és ellenreformáció története a Szepességben I. kötet (1520–1745). Bp. 1922.
Bucsay	Bucsay Mihály: Régi magyar könyvek a hallei magyar könyvtárban. Bp. 1941.
Čaplovič	Čaplovič, Ján: Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700. Diel 1., 2. Martin 1972., 1984. (Slovenská národná retrospektívna bibliografia, séria A. Knihy Ia.)
Csorba: „A’ sovány lelket meg-szépíteni”	Csorba Dávid: „A’ sovány lelket meg-szépíteni”. Debreceni prédikátorok, 1657–1711. Debrecen 2008. (Nemzet, egyház, művelődés V.)
Csorba: A zászlós bárány nyomában	Csorba Dávid: A zászlós bárány nyomában. A magyar kálvinizmus 17. századi világa. Debrecen 2011. (Speculum Historiae Debreceniense 6.)
Csorba: Kálvinista Kalauzok	Csorba Dávid: Kálvinista Kalauzok. In: Pázmány nyomában. Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére. Szerk. Ajkay Alinka, Bajáki Rita. Vác 2013., 103–111.
Czvittinger: Specimen	Czvittinger, David: Specimen Hungariae litteratae virorum eruditione clarorum natione Hungarorum, Dalmatorum, Croatorum, Slavorum atque Transylvanorum vitas, scripta ... exhibens. Accedit Bibliotheca scriptorum ... de rebus Hungaricis. Francofurti et Lipsiae 1711.
Dézsi: Bibliographia	Dézsi Lajos: Balassa és Rimay istenes énekeinek bibliographiája. Bp. 1905.
Dézsi Lajos kéziratgyűjteménye	Dézsi Lajos kéziratgyűjteménye. Katalógus. Összeáll. Monok István. Szeged 1989.
Dukkon: Régi magyarországi kalendáriumok	Dukkon Ágnes: Régi magyarországi kalendáriumok európai háttérben. Bp. 2003.
EPhK	Egyetemes Philológiai Közlöny.
ErdMuz	Erdélyi Múzeum
ErdOgyEml	Erdélyi országgyűlési emlékek (Monumenta Comititalia Regni Transsylvaniae) I–XXI. Kiad. Szilágyi Sándor. Bp. 1875–1898.

Estreicher	Estreicher, Karol: Bibliografia Polska 1–33. Kraków 1875–1939.
Fajt: A protestáns misztika	Nyelv szavak nélkül. A protestáns misztika magyar megszólalásai a 17. század végén. Bp. 2022. (Humanizmus és Reformáció 40.)
Fazakas: Siralmas	Fazakas Gergely Tamás: Siralmas imádság és nemzeti önszemlélet. Debrecen 2012. (Csokonai Könyvtár Bibliotheca Studiorum Litterarum 50.)
Garadnai: A felső-magyarországi hitvita	Garadnai Erika Csilla: A felső-magyarországi hitvita (1663–1672). Sámbar Mátvás, Pósházi János, Matkó István és Czeglédi István polémiája. Bp. 2018.
Gross: Kronstädter	Gross, Julius: Kronstädter Drucke 1535–1886. Kronstadt 1886.
Gulyás	Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái 1–7. köt. Bp. 1939–1944; Új sorozat. S. a. r. Viczián János. 8–19. kötet. Bp. 1990-
H. Hubert	H. Hubert Gabriella: A régi magyar gyülekezeti ének. Bp. 2004. (Historia Litteraria 17.)
Horányi: Memoria	Horányi, Alexius: Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum. Vol. 1–3. Viennae–Posonii 1775–1777.
Incze: A magyar református imádság	Incze Gábor: A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen 1931. (Theologiai tanulmányok 15.)
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
Kecskeméti	Kecskeméti Gábor: Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században. Bp. 1998.
Kénosi	Kénosi Tőzsér János: De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania. Bibliotheca scriptorum Transylvano-Unitariorum. Compiled by Ferenc Földesi. Szeged 1991. (Adattár 32.)
Klein: Nachrichten	Klein, Johann Samuel: Nachrichten von dem Lebensumständen und Schriften evang. Prediger in allen Gemeinden des Königreichs Ungarn I–II. Leipzig–Ofen 1789. – III. (= Fabó András: A magyarországi ágost. Vall. Evangélikusok történelmi emlékei. Monumenta evangeliorum Aug. conf. In Hungaria historica IV.) Pest 1873.
Knapp: Pietás	Knapp Éva: Pietás és irodalomtörténet (Irodalomkínálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban). Bp. 2001. (Historia Litteraria 9.)
Knihopis	Knihopis českých a slovenských tisků 1501–1800, I–IX. Praha 1939–1967.
Knihopis digit.	http://www.knihopis.cz/
Kónya: Tarnóczy	Kónya Franciska: Tarnóczy István és a kora újkori meditációs irodalom. Kolozsvár 2015. (Doktori dolgozatok)
Lauček: Collectanea	Lauček, Martin: Collectanea XIV. Kézirat. Martin: Matica Slovenská národná knižnica
Lukács: Catalogi personarum	Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I. I–V. Romae 1978–1990.
Lukács: Catalogus	Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773). I–III. Romae 1987–1988.
M. Nagy: Czeglédi	M. Nagy István: Czeglédi István polémikus író a XVII. században. Kolozsvár 1899.

Makkai Mártírium és emlékezet	Makkai Ernő: Pósházi János élete és filozófiája. Kolozsvár 1942. Mártírium és emlékezet. Protestáns és katolikus narratívák a 15–19. században. Szerk. Fazakas Gergely Tamás, Imre Mihály, Száraz Orsolya. Debrecen 2015. (Loci Memoriae Hungaricae 3.)
Mihalik: Papok, polgárok, konvertiták	Mihalik Béla Vilmos: Papok, polgárok, konvertiták. Katolikus megújulás az egri egyházmegyéjében 1670–1699. Bp. 2017. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések)
Mišianik	Mišianik, Ján: Bibliografia slovenského písomníctva do konca XIX. Stor. (Doplnky k Riznerovej bibliografii). Bratislava 1946.
MKSz Nagy Géza: A református egyház Nagy Iván Nägler	Magyar Könyvszemle Nagy Géza: A református egyház története 1608–1715. I–II. Gödöllő–Máriabesnyő 2008. (Historia incognita 22.) Nagy Iván: Magyarország családai. 1–13. köt. Pest 1857–1868. Nägler, Doina: Biblioteca Muzeului Brukenthal. Catalogul transilvanicelor, vol. I (sec. XVI–XVII). Sibiu 1974.
OSzKÉvk Pataky Petrik I–IX.	Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve Pataky Dénes: A magyar rézmetszés története. Bp. 1951. Petrik Géza: Magyarország bibliographiája 1712–1860. I–IV. Bp. 1888–1892. – V. Pótlások. Bp. 1971. – VI. Nyomda- és kiadástörténeti mutató. Bp. 1972. – VII. Pótlások. Bp. 1989. – VIII. Függelék – Nyomda- és kiadástörténeti mutató. Bp. 1991. – IX. Pótlások. Bp. 2017. – X. Nyomda- és kiadástörténeti mutató. Bp. 2018.
ProtSz Rizner	Protestáns Szemle Rizner, L'udovit' V.: Bibliografia písomníctva slovenského... do konca r. 1900. I–VI. Turčiansky Sv. Martin 1929–1934.
RMDE	Régi Magyar Drámai Emlékek I–II. Szerk. Kardos Tibor. Sajtó alá rendezte, valamint a bevezetést írta Kardos Tibor és Dömötör Tekla. Bp. 1960.
RMDT	Régi Magyar Dallamok Tára I. Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai. Bp. 1958. – II. Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970.
RMK I-II	Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I (1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok). – II (1473–1711. megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok). Bp. 1879–1885.
RMK III	Szabó Károly – Hellebrant Árpád: Régi Magyar Könyvtár III (magyar szerzőtől külföldön 1480–1711. megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok, 1–2. Bp. 1896–1898. és Régi Magyar Könyvtár III-dik kötet... Pótlások, kiegészítések, javítások. Mutató – Függelék. Összeállították Dörnyei Sándor és Szálka Irma. 1–5. Bp. 1990–1996.
RMKT	Régi Magyar Költők Tára. Kiadta Szilády Áron, Dézsi Lajos. 1–8. Bp. 1880–1930.
RMKT XVI/9	Régi Magyar Költők Tára. XVI. 9. kötet. 1567–1577. Szerk. Varjas Béla. Bp. 1990.
RMKT XVII	Régi Magyar Költők Tára XVII. század 1–17. Szerk. Klaniczay Tibor, Stoll Béla et alii. Bp. 1959–2016.
RMSz	Wix Györgyné: Régi Magyarországi Szerzők I. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2008.

RPHA	Répertoire de la poésie hongroise ancienne ... Direction: Iván Horvát assisté par Gabriella H. Hubert. Paris 1996.
Sándor: Könyvesház	Sándor István: Magyar könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomtatások ideje szerént való rövid említésök. Győr 1803.
Seethaler	Seethaler, Josef: Das Wiener Kalenderwesen von seinen Anfängen bis zum Ende des XVII. Jahrhunderts. Wien 1982. (Dissertatio)
Seivert: Nachrichten	Seivert, Johann: Nachrichten von ungarischen Gelehrten Siebenbürgens und ihren Schriften. Pressburg 1785.
Serfőző	Serfőző József: Szentiványi Márton S. J. munkássága a XVII. század küzdelmeiben. Bp. 1942.
Slov. biogr. slovník	Slovenský biografický slovník I–VI. Martin 1986–1994.
Sommervogel	Sommervogel, Carlos: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. I–IX. Bruxelles–Paris 1890–1932.
Soupis	Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archívech a museích. V Praze 1959.
Staud	Staud Géza: A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I–IV. 1561–1773. Bp. 1984–1994. (A magyarországi iskolai színjátékok forrásai és irodalma I–IV.)
Stoeger	Stoeger, Joannis Nep.: Scriptorum provinciae Austriacae Societatis Jesu. Viennae 1856.
Studia et acta I–III	Tanulmányok és okmányok a magyarországi református egyház történetéből a négyzázéves jubileum alkalmával. (Studia et acta ecclesiastica) I–III. Bp. 1965, 1967, 1973.
S. Varga: Vitetnek	S. Varga Katalin: Vitetnek ítélszékre ... Az 1674-es gályarabper jegyzőkönyve. A latin nyelvű forrást közzéteszi, a jegyzőkönyvet magyarra fordította, bev., szerk. S. Varga Katalin. Pozsony 2002.
Szabó: Brichenzweig	Szabó András Péter: A határhalom üzenete. Johann Brichenzweig lőcsei szabó feljegyzőkönyve (1681). In: Rekatolizáció és a magyar társadalom a XVII–XVIII. században – Rekatolizáció a Uhorská spoločnosť v 17.–18. storočí. Szerk. Kónya Péter. Prešov 2016, 127–187.
Szabó Géza: A magyar református orthodoxia	Szabó Géza: A magyar református orthodoxia. A XVII. század teológiai irodalma. Bp. 1943. (A Középdunai protestantizmus könyvtára, A. sorozat, 5.)
Száz	Századok
Szinnyei	Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. Bp. 1891–1914. – [Utánnomata:] Bp. 1980–1981.
Szögi	Szögi László: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és akadémiákon 1526–1700. – Ungarländische Studenten an den deutschen Universitäten und Akademien, 1526–1700. Bp. 2011. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 17.)
Sztripszky	Sztripszky Hiador: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I–II. kötetéhez. Bp. 1912. – [Utánnomata:] Bp. 1967.
Takács 1978	Takács Béla: A sárospataki nyomda története. Bp. 1978.
Trausch	Trausch, Joseph: Schriftsteller-Lexicon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen I–III. Kronstadt 1868–1871. – IV. Ergänzung von Friedrich Schuller. Hermannstadt 1902.
Tüskés	Tüskés Gábor: A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádasi János). Bp. 1997.

UMIL „Üstököst látni”	Új Magyar Irodalmi Lexikon. 1–3. köt. Bp. 1994. „Üstököst látni.” Az 1680. évi üstökös művelődés- és tudománytörténeti emlékei. Szerk. Farkas Gábor Farkas, Szobelédi Zsolt, Varga Bernadett, Zsoldos Endre. Bp. 2017. (Lichniae ex Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae)
V. Ecsedy	V. Ecsedy Judit: A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800. Bp. 1999.
V. Ecsedy: Hung. typ.	V. Ecsedy Judit: Hungaria typographica II/1. A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei, XVII. század. Nyugat- és észak-magyarországi nyomdák [a bártfai Klöss-nyomdáról és Városi nyomdáról szóló fejezeteket írta Farkas Ágnes]. Bp. 2010. – Bánfi Szilvia, Pavercsik Ilona, Perger Péter, V. Ecsedy Judit: Hungarica typographica II/2. A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei, XVII. század. Kelet-magyarországi és erdélyi nyomdák, Lőcse és Kassa. Bp. 2014.
V. Ecsedy: Titkos	V. Ecsedy Judit: Titkos nyomdahelyű régi magyar könyvek 1539–1800. Bp. 1996.
V. Ecsedy–Simon	V. Ecsedy Judit–Simon Melinda: Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800. – Hungarian printers’ and publishers’ devices 1488–1800. Bp. 2009.
Vadai: Fától az erdőt	Vadai István: Fától az erdőt. Balassi Bálint költészetének kéziratosszerű és nyomtatott hagyománya. Szerk: Fazekas Sándor, Ötvös Péter Bp. 2021. (Humanizmus és Reformáció 39).
Varga	Varga Imre: A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Bp. 1988.
VD16	Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts = http://www.vd16.de
VD17	Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts = http://www.vd17.de
VD18	Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 18. Jahrhunderts = http://www.vd18.de
Veress	Veress Endre: Erdély- és magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok. Kolozsvár 1810. (Különlenyomat az Erdélyi Múzeumból).
Weszprémi: Medic. biogr.	Weszprémi, Stephanus: Succincta medicorum Hungariae et Transylvaniae biographia I–III. Lipsiae – Viennae 1774–1787. – [Betűhű kiadása, párhuzamos magyar fordítással: I–III. Bp. 1960–1970.]
Zelliger: Pantheon	Zelliger, Aloysius: Pantheon Tyrnaviense bibliographicam continens recensionem operum typis Tyrnaviensibus aa. 1578–1930 editorum. Tyrnaviae 1931. – [Utánnomata: Trnava 2012.]
Zoványi: Lexikon	Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. javított és bővített kiadás. – [Utánnomata: Trnava 2012.] Szerkesztette Ladányi Sándor. Bp. 1977.
Zsoldos: Matricula	Matricula Universitatis Tyrnaviensis. 1635–1701. Sajtó alá rend. Zsoldos Attila. Bp. 1990. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 11.)

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK
1671–1685

Opera vetera impressa Hungariae
1671–1685

Early printings of Hungary
1671–1685

3697

[APOLLONIUS királyfi históriája. Bártfa cr. 1671 typ. civitatis].

A⁸ B⁷⁺¹ = [15] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1596 – Čaplovič 1665

Verses szerelmi história. – A ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik. Az Apollonius királyfi mondai történetét feldolgozó vers a címlével után kezdődik és a kiadvány végéig tart (A₂a–B₇b). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Az szent Irás mondgya, hogy szoros út vagon az örök boldogságra.*

Szövegkiadás: lásd incipitmutató.

Szabó Károly e kiadványt lőcsei nyomtatványként írta le (RMK I 1596). Ezt Ján Čaplovič is átvette (1665). A betűk és a díszek vizsgálata azonban azt bizonyította, hogy valójában a bártfai Klöss műhelyében készült. Záródíszének használata Bártfán csak 1668-ból ismeretes. 1674-től a nyomda nem üzemelt, ezért joggal feltételezhető, hogy 1668 és 1673 között nyomtatták (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

A korábbi kiadásokhoz (Kolozsvár 1591, **661**, Sicz 1592, **699**) kapcsolódott még Bogáti Fazakas Miklós *Ez világi nagy sok zűrzavarról való ének* című verse. Az egyetlen fentmaradt példány alapján nem lehet sem feltételezni, sem egyértelműen kizárni, hogy ez a bártfai kiadás tartalmazta volna ezt a verset is.

Cf. **699(1)***; –, →

Budapest *Nat* © + cop. digit.

3698

FLAMMEUM ruboris ac pudoris sine vulnere castitatis pia voluptae ... juvenis dn. Georgii Grünstein, regiae liberaeq(ue) civit. Epperiensis jurispr. stud. ... sponsi,

nec-non ... virginis Dorotheae ... Georgii Sambvci reg. libq(ue) civit. Bartphen. senatoris ... et typographi ... filiae sponsae, piae temeritatis affectu, anno MDCLXXI. die 21. Julii detractum. Bartphae (1671) typis civit.

[1] fol. – 573 x 361 mm – Init.

RMK II 1263 – Čaplovič 241

Lakodalmi köszöntő versek latinul és németül. – Ez a szedett keretbe foglalt egyleveles nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy 1671. július 21-én házasságot kötött Georgius Grünstein eperjesi joghallgató és Dorothea Sambuch, Georg Sambuch bártfai szenátor és nyomdász leánya. Az ifjú párt az eperjesi kollégium diákjai, Isaacus Zabaniusnak, a gyakorlati filozófia nyilvános rendes professorának és a hitvitázás másodprofesszorának tanítványai köszöntötték. A köszöntés aláírói *Isaaci Zabanii, phil. pract. p. p. ord. et theol. polem. secundarii etc. commensales*. A beszédétől körzetekből szedett sorral vannak elválasztva a három hasábra szedett versek. A versek címei (1) [Ge?]nius amoris – (2) *Apollo* – (3) *Musae Dorothea Sambuch* ἀνάγρ., ez utóbbi németül. A hasábok alján négyesével állnak az eperjesi kollégium diákjainak nevei: *Adamus Dúló, orat., Iohann. Michael Fischer, orat., Wolfgangus Ianoky, poet., Georgius Ketzler, orat.* (az első hasáb alján); *Iohannes Plecker, orat., Iohannes Sontag, orat., Sigismundus Wyttnedi, poet., Ladislaus Ketzler, poet.* (a második hasáb alján), végül *Iohannes Schnell, poet., Josephus Segner, syntax., Iohannes Richter, syntax., Christianus Moser, syntax.* (a harmadik hasáb alján).

Ugyanebből az alkalomból másik nyomtatvány is megjelent (3700).

Cf. 3700

Budapest *Nat* ①

3699

LAVRENTI, Joannes: Συζήτησις de vitae termino a supremo numine hominibus praefixo, quam in illustri gymnasio Epperiensi ... statuum Regni Hungariae Augustano-Evangelicorum ... sub praesidio ... Samvelis Pomarii s.s. theol. doct., dictiq(ue) gymnasii supremi moderatoris ... ad diem ult. Septemb. ... anno ... 1671. propugnandam sustinebit in schola veteri horis matutinis Johannes Laurenti Velcopolensis, theolog. et philos. studiosus, hactenus in gymnasio Epper. syntaxeos p. p., a. et r. Bartphae (1671) typis civitatis.

A⁴ B² = 12 pag. – 4° – Orn.

RMK II 1265 – Čaplovič 242

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható ajánlás két változatban ismeretes. Az egyiket *Nobilissimi generis virtute ... cumulattissimis ... iudicibus et senatoribus regiar(um) liberar(um)*

montanarum(ue) civitatum Cremniciensis, Neosoliensis, Schemniciensis, Vetusoliensis, Carponensis, Dilnensis intézte *Johannes Laurenti Velcipoiensis* [!], *theologiae et philosophiae studiosus et p. t. classis syntaxeos gymnasii Epperiensis p.p.* („A” variáns). A másik *Viris generosis... Gregorio Dúló de Felső Szud, ... comitatus Honnensis jurato assessori primario, ... Michaeli Fischer, incolae civit. Novisoliensis primario et cuprifodinarum in Richtergrund et Hermanetz cultori ...*, *ac caes. reg. maj. montium inspectori, laborumque metallicorum subdirector* szól, aláírása *Johannes Laurenti Velcopolensis, theolog. et philos. stud. et p. t. cl. sy. at(que) gymn. Eperien. p. p., a(uthor) et r(espondens)* („B” variáns). A *Jehova lux vitae* jelmondat alatt *Προάλιον* címmel kezdődő főrész amellel érvel, hogy Isten nem szabja meg előre teljességgel az emberek életidejének határát (3–10). A kiadványt három üdvözlő vers zárja. Az első cím nélküli, aláírása: *Eximio ... respondenti et auctori disputationis hujus ... classis syntaxis in Eperiensi collegio p. t. praecept. publ. ... gratulabundus adjecit praeses*, azaz Samuel Pomarius (10). A második címe *Concedit nulli*, szerzője *Paulus Michaëlis, p. t. orat. et hist.* (11). A harmadiknak nincs címe, szerzője *Georgius Dömötöri, p.p. poes.* (12).

Ezeket a vizsgatételeket az evangélikus rendek eperjesi gimnáziumában vitatták meg 1671. szeptember 30-án Samuel Pomariusnak, az iskola igazgatójának elnökletével. A tételek szerzője a vizsgázó, a teológiát és filozófiát hallgató Joannes Laurenti, a szintakszisták tanára volt, amint azt a címlap, a „B” variáns ajánlásának aláírása és az elnök üdvözlő verse bizonyítja. Laurenti a Bars megyei Velkopolyáról származott, 1663-ban Bártfán tanult (vö. 3073), 1668-ban már Eperjesen, ahol korábban több alkalommal vizsgázott (Kassa 1668, 3434, Lőcse 1668, 3471, Kassa 1669, 3533), több üdvözlő verse is ismeretes. Később, 1688-tól Vezekényben volt lelkész.

Budapest *Nat* ① (A-variáns) ① (B-variáns) – Kremnica *OFM* ①

3700

PARAPHERNA inter hymenaei apparatus genio ... juvenis ... Georgii Grünstein sponsi, ut et ... virginis Dorotheae sponsae, anno MDCLXXI. die Julii 21. e sinceris fragorum odoribus et deliciis, in perpetuum grati et sinceri animi τεκμήριον a gratulantibus consecrata. Bartphae (1671) typis civit.

[1] fol. – 540 x 345 mm – Init.

RMK II 1264 – Čaplovič 243

Lakodalmi köszöntő versek. – Ez a cifrákból álló szedett keretbe foglalt egyleveles nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy 1671. július 21-én házasságot kötött Georgius Grünstein eperjesi joghallgató és Dorothea Sambuch, Georg Sambuch bártfai szenátor és nyomdász leánya. A cím alatt olvasható rövid köszöntőt követően *Jeremias Messerschmiedt, orat., Samuel Huber, orat., Stephanus Szalattnay, orat., Matthias Käyser, synt.* végül *Johannes Mich. Höfflinger, synt.* nevű diákok aláírása áll. A köszöntő versek nyomdai díszekből összeállított sorral elválasztva, három hasábjába szedve olvashatók. A bal oldali hasábjában lévő (1) versnek nincs címe. A középső hasábjában állnak a (2) *Dorothea* átvágy. *per dialog.* – a (3) *Vivor*

et vigor és a – (4) *Georgius Grünstein άváγραμμα* című versek. A jobb oldali hasámban a (5) *Foemina non malum*, továbbá a (6) *Dorothea Sambuch άváγγ.* és (7) *Georgius Dorothea άváγγ.*, végül a (8) *Dum liquescit solidatur* című költemény olvasható.

A nyomtatvány címében szereplő *e sinceris fragorum odoribus et deliciis* fordulat utalhat arra, hogy a diákok eperjesiek, ugyanakkor a versekben szereplő *Bartpha plausus imperat* és *Pandite, Bartphenses medicamina pandite Nymphae* sorok amellel szólnak, hogy bártfaiak.

Ugyanebből az alkalomból másik nyomtatvány is megjelent (3698).

Cf. 3698

Budapest Nat ①

3701

SCHWARTZ, Johann: *Exercitatio theologica de peccato, tam in genere, quam in specie, quam ... ex praelectionibus in lyceo suo publicis adornatam in examine autumnali, cui dies 16. Octobris a. r. s. M. DC. LXXI. [!] dictus est, viris omnium ordinum ac aetatum ... iuventutem scholasticam examinaturis ... proponit ... praeses m. Johannes Schvarzivs, VVittenb. Sax., lycei Bartphensis rector et extraord. professor publ., responsuro Stephano Goebelio Schönensi Transylvano, s. s. theol. studios. Bartphae (1671) typis civitatis.*

A⁴ B⁴ = [8] fol – 4° – Orn.

RMK II 1266 – Čaplovič 244

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Jacobo Neistio, capituli Bolgaciensis decano ... ejusdemque loci ecclesiae pastori ... Michaeli Lani, ejusdem capituli seniori ... et ecclesiae Tatarlakensis pastori ... Andreae Kauffmanno, ecclesiae Schoenensis pastori ... patronis, promotoribus, respective affini ...* intézte ajánlását a *Respondens*. A fő rész *Proaemiummal* kezdődik (A_{2a}), amelyet két tétel követ. A *Thesis I. όριστική s(ive) definitiva* a bűn meghatározásával foglalkozik 17 §-ban (A_{2a}–A_{4b}). A *Thesis II. μεριστική* pedig fajtaival, vagyis az eredendő, a cselekedett, a halálos és a bocsánatos bűnnel 37 §-ban (A_{4b}–B_{4a}). A kiadványt 8 pontból álló *Corollaria physica* (B_{4b}) zárja.

A szászországi Wittenbergből származó Johann Schwartz (Schwartz) (1637–1725), már magiszterként került 1669 márciusában Bártfára, majd 1672-ben Lőcsére rektornak. 1674-ben az üldözések elől visszatért Németországba, ahol 1681-től élete végéig Querfurtban volt esperes.

A fenti téziseket 1671. október 16-án tűzte ki vitára a bártfai evangélikus iskolában. A vizsgázó az erdélyi Stephanus Goebelius volt, aki feltehetően a Küküllő megyei Szépmezőről (Schönen) származott.

Budapest Nat ①

Epicedia debita post funus viventi ... domino Valentino Vörös ... Boroszló post 1671. – Vide **3762**

3702

BÜCHLER, Johann: *Johannis Buchleri Elegantiarvm regulae, lectissimis scriptorum, maximae Ciceronis exemplis illustratae, omnibus eloquentiae candidatis apprime observatu necessariae, antehac fuse et indigestim ab autore traditae, nunc vero contractae et ordine alphabetico digestae per Franciscum Rhettherum Corona-Trans., ss. th. stud. Impressum Coronae MDCLXXI impensis autoris [typ. Herrmann, Müller].*

A⁴–F⁴ = 48 pag. – 8°

RMK II 1267 – Gross: Kronstädter 202

Retorikai tankönyv. – A címlap hátán kezdődik Franz Rhetther verses ajánlása *Martino Closio et Marco Deidricio Coronensibus, scholaeque patriae alumnis, amicis, affini et discipulis lectissimis ... s. p. d. F. R.* A főrész abc sorba rendezve, folyamatos számozással 136 nyelvtani szabályt mutat be. Meghatározásukat követően példákat is idéz latin írók, elsősorban Cicero munkáiból a forrás megjelölése nélkül (3–42). Majd *Supplementum*ként csatlakoznak a főrészhez a periódusok megszerkesztésére vonatkozó szabályok 24 pontban: *Ad complendas reliquas pagellas placuit huc apponere qualemunque conficiendarum periodorum manuductionem, excerptam e Moguntinis* (42–48).

Johann Büchler (1570–1640) német evangélikus filológus, a wickrathi iskola igazgatója volt. 1608-ban jelent meg először Kölnben *Elegantiarum centum et undesexaginta regulae, lectissimis scriptorum, maxime Ciceronis exemplis illustratae* címen példákkal illusztrált nyelvtani szabálygyűjteménye (VD17 12:129111U). Ennek egyik későbbi kiadása szolgálhatott alapul Franz Rhetther, a brassói evangélikus iskola teológiai hallgatója számára az átdolgozáshoz. A *Supplementum* címe közelebről meg nem nevezett mainzi (= Moguntia) grammatikusok latin tankönyvére utal.

1671-ben Brassóban a Herrmann család tulajdonában lévő nyomda működött, a nyomdász Nicolaus Müller volt.

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.

Olim: Brassai ev. gymn.

3703

BALOGH Bálint: *Filivs mortis, seu S. Franciscvs Borgia e dvce Gandiae, generalis tertius Societatis Jesu a sanctissimo ... Clemente X. inter Divos relatus, dum a senatu populoque academico episcopalis vniversitatis Cassoviensis solenni ritu celebraretur, panegyri adumbratus per p. Valentinum Balogh e Societate Jesu. Cassoviae 1671 [typ. civitatis] typis Erii Erich.*

A₁ [ ]¹ A₂₋₄ B⁴ = [8] fol. + 1 tab. – 4° – 1 ill. calcographica

RMK II 1268 – Čaplovič 661

Dicsőítő beszéd. – A kiadvány Franciscus Borgiaé (1510–1572), a jezsuita rend harmadik generálisának 1671. április 12-én történt szentté avatását követően a kassai jezsuita akadémia által tartott ünnepi szertartás alkalmából jelent meg. A címlap háta üres. A címlével és az A₂ levél között rézmetszet van, amely a szentet ábrázolja glóriával, jezsuita reverendában, a Madonnát ábrázoló képpel bal kezében. Mellette koronás emberfő látható, afelett városlátkép. A kép bal felső sarkában *IHS* jezsuita monogram van, amelyből fénynyaláb sugárzik. Az ábrázolás metszett betűkből álló felirata *S. Franciscus Borgia, Gandiae dux, Societatis IESV III generalis, 1671*. A metszet szignálatlan. A beszédben (A₂a–B₄b) álló első megszólítás *Sanctissime pater Francisce Borgia* (A₂a), majd a szentet magasztaló beszédrészek után a hitszónok az utolsó mondatban hallgatóságát éneklésre buzdította: ... *hunc immortalem triumphum festive decantando coronate!* (B₄b)

Balogh Bálint (1625–1690) Bajomban született. 1647-ben, Bécsben lépett be a jezsuita rendbe, Nagyszombatban tanult teológiát, 1661 és 1664 között Kassán tanított filozófiát. Tevékenykedett többek között Ungváron, Veszprémben, Rozsnyón, Lőcsén. Pozsonyban halt meg (Lukács: *Catalogus* I 56–57.) E műve megírásakor 1671-ben Kassán mint hitszónok működött (Lukács: *Catalogi personarum* IV 239). A mű fönt idézett utolsó mondata alapján bizonyosnak vehető, hogy a szentté avatást ünneplő szertartás során az akadémia tanári kara és hallgatósága előtt e beszédet Balogh el is mondta.

Ugyanebből az alkalomból Nagyszombatban is jelent meg nyomtatvány (ld. 3758).

A kassai városi nyomdát Johann David Türsch özvegye után az 1669. év folyamán a svéd származású Ericus Erich (1669–1674) váltotta magához (V. Ecsedy 93).

Cf. 3758

Budapest Acad ©* – Budapest Univ ①

3704

B(ÁRSONY) G(yörgy): Veritas toti mundo declarata, argumento triplici ostendens, sacram caesarem regiamque Majestatem non obligari tolerare in Vngaria sectas Lutheranam et Calvinianam. Catholicae religionis zelo concinnavit G[eorgius] B[arsony] e[picopus] V[aradiensis], p[raepositus] S[cepusienensis], s[acrae] c[aesareae] r[egiae] m[ajestatis] c[amarae] c[onsiliarius]. Cassoviae MDCLXXI [typ. civitatis Erich].

()¹² = [12] fol. – 12°

RMK II 1269 – Čaplovič 662

Katolikus vitairat. – A címlap hátán Augustinustól olvasható idézet. A főrész három argumentumban tárgyalja a címben megadott témát, hogy a császári és királyi felség nincs kötelezve arra, hogy az evangélikusokat és reformátusokat Magyarországon megtűrje. Az *Argumentum primum ex legibus Hungariae* (0_{2a}–0_{4a}) kifejti, hogy a vallásszabadságot engedélyező 1606-os és 1647-es törvények feltételei nem teljesültek, ezért érvénytelenek. Az *Argumentum secundum, rationis deducta ex legibus* (0_{4a}–0_{6b}) szerint azok a törvények, amelyek nem a rendek teljes egyetértésével születtek, nem kötelezik az uralkodót. A fenti törvényeknek pedig a katolikus klérus és a rendek katolikus része meghozataluk idején ellene mondott. Az *Argumentum tertium, ex adversariorum confessione* (0_{6b}–0_{11a}) arról értekezik, hogy az említett törvények a helvét és a lutheranus, azaz a II. Helvét Hitvallás és az Ágostai Hitvallás híveinek engednek szabad vallásgyakorlatot, a magyarországi reformátusok és evangélikusok azonban sok mindent elvetnek ezekből a hitvallásokból. Az argumentumok után a teljesség kedvéért Nagy Konstantin császárnak a pápai hatalomról szóló rendelete olvasható: *Pro complemento, sequitur Decretum Constantini Magni primi, Romanorum et Graecorum imperatoris Christiani pro pontificis Romani praeceminentia ac privilegio singulari, descriptum a Graeco authore Balsamone, in supplemento Expositionum* (0_{11a}–0_{12b}).

Bársony György (1626–1678), akinek az édesanyja borsai Csorba Anna volt, előkelő, evangélikus nemesi családban született. Nagyszombati tanulmányai idején katolizált. Teológiát Rómában és Bécsben hallgatott. Pappá szentelése után (Vág)szerdahelyen plébános, 1653-tól esztergomi kanonok, 1665 áprilisától címzetes váradi püspök és szepesi prépost, majd királyi tanácsos is. 1675. december 13-tól egri püspök.

Ezt a munkáját és a rá adott protestáns válaszokat Nagy Barna (Glauben und Bekennen. Vierhundert Jahre Confessio Helvetica Posterior. Beiträge zu ihrer Geschichte und Theologie. Hrsg. von Joachim Staedtke. Zürich 1966, 123–127), majd Esze Tamás (ItK 1971: 675–677, 687–692) elemezte részletesen. Nagy Barna mint a Wesselényi-összeesküvés fölszámolása utáni protestánsüldözést irodalmilag megnyitó művet értékelte (i.m. 123). Bársony állítása szerint érvénytelenek azok a törvények, amelyek szabad vallásgyakorlatot engedtek a magyarországi protestánsoknak. Az 1606. évi bécsi béke (amelyet 1608-ban törvénybe iktattak), majd pedig az 1645. évi linzi békét megerősítő 1647. évi törvények ugyanis biztosították a főnemesek, nemesek, szabad királyi városok, a végvári katonaság, sőt a jobbágyság (oppidis et villis, 1606; rusticis, 1645) ezen jogát. Bársony harmadik, utolsó argumentuma a magyarországi protestantizmus létjogát érintette, mert szerinte az említett törvények csak az ágostai és a helvét hitvallás híveire vonatkoznak, a magyarországi protestánsok pedig más tanokat követnek.

Esze Tamás lehetségesnek tartotta, hogy Bársony ezt a munkáját a latin kiadással egy időben magyarul is közzétette ugyanúgy, mint a II. Szilveszter pápa nevében hamísított bullát, amelyet 1671-ben Kassán latinul és magyarul is kinyomtatott (ItK 1971: 675, vö. **3711** és **3710**). A magyar nyelvű megjelenetésére azonban konkrét adat nem utal, ezért ez a feltételezés további megerősítésre szorul.

Később több ízben újra kinyomtatták Bársony művét. Nagy Barna említette egy 1671-ben, a bécsi Cosmerovius-műhelyben készült, bibliográfiailag még nem regisztrált, latin kiadását. Az általa látott példány lelőhelyét azonban nem adta meg (i. m. 125). Közlését alátámasztja, hogy az 1672-es, nyomtatási hely nélkül, de bizonyosan külföldön készült német-latin kiadás címlapján egy korábbi bécsi, latin kiadásra hivatkozik (RMK III 2609). Esze Tamás a *Veritas* több olyan későbbi kiadására is következtetett, amelyek léte példányok vagy további adatok hiányában megalapozottan nem bizonyítható. Így 1677. évi újra kiadását a bécsi Hadi Tanács 1677 júliusában kelt Magyar Kancelláriára küldött átiratának azon kijelentése alapján feltételezte (i.m. 682), amely szerint Teleki Mihály és Apafi Mihály fejedelem is panaszt tett azért, mert az egri püspök „olyan könyvet nyomtatott ki, mely szerint a nem-katolikusoknak tett esküt nem kell megtartani, s a fejedelem kérte: ilyesmit ezentúl ne engedjenek kinyomtatni” (Szabó István: Protestáns egyháztörténeti adatok az 1670–1681. évekből a bécsi hadi-leveltárból. Egyháztörténet. Új folyam 1959: 350-351).

Esze véleménye szerint az 1681-es országgyűlés folyamán ismét kinyomtatták ezt a röpiratot (ItK 1971: 682–683 és 689–691). Ez a feltételezés azonban további konkrét bizonyíték nélkül ugyancsak nem valószínű (vö. *Veritas*... Tyrnaviae 1681, **4383**). A röpirat németre fordított szövege a rá adott evangélikus válasszal együtt párhuzamosan két hasábra szedve megtalálható Job Krestianszky álnevű szerző *Kurtze Nachricht entgegengesetzt dem lügenhaften Bericht ...* (S. l. 1683) című külföldön megjelent munkájában (RMK III 3272, 72–105). 1706-ban a *Veritas* bővített latin változatát adta közre a nagyszombati nyomda, feltehetően Szentiványi Márton gondozásában (RMK II 2257). A vitairatot még a XVIII. században is többször újra kiadták (vö. **Appendix 321**). Nemzetközi visszhangjával, különösen Johann Heinrich Heidegger *Historia papatus* (Amszterdam 1684) című művébe való beépítésével Bujtás László foglalkozott (Könyv és könyvtár XXV. Debrecen 2003, 138–139).

Krestianszky említett válasza előtt, már három református szerző is felelt Bársonynak: Komáromi Csipkés György (Kolozsvár 1672, **3792** és magyarul **3793**), Pósházi János (Kolozsvár 1672, **3799**) és Szathmárnémethi Mihály (Kolozsvár 1672, **3800**). Pósházi munkájára az 1681-es soproni országgyűlés idején adott választ egy névtelen katolikus szerző (Nagyszombat 1681, **4383**).

Bársony vitairatának ez az első kiadása csak Kassát nevezi meg, a nyomdát nem, de kétségkívül a városi nyomdában készült Ericus Erich idejében.

Cf. **3793, 3792, 3799, 3800, 4383, Appendix 321, →**

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① – Nitra *Dioec*
 ○ – Wien *Nat* ① + cop. digit. – Wien *OP* ○

Olim: Kalocsa, Sz.–antali franc. z.

3705

<CLEMENS X. papa: Clemens papa X. ad fvtvram rei memoriam. Cvm nos nuper ... B. Franciscum Borgiam ... sanctum esse decreverimus ... Datum Romae ... die XXIV. Apr. MDCLXXI. ... I. G. Silusius. Romae primum ex typographia reverendae camerae apostolicae MDCLXXI., deinde Cassoviae 1671 typ. civitatis Erich.>

[1] fol. – 310 x 210 mm – Init.

Čaplovič 662a

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Búcsút hirdető pápai körlevél utánnomata.

X. Kelemen pápa a jezsuita rend egykori rendfőnökének, Franciscus Borgiának (1510–1572) a szentté avatása alkalmából 1670-ben búcsút engedélyezett az ünnepségeken résztvevőknek. Ennek feltételeiről rendelkező, 1671-ben Nagyszombatban újra nyomtatott brevéjének (3753) az impresszuma alapján feltételezte Ján Čaplovič e nyomtatvány egykori létezését (662a). Abból valóban kitűnik, hogy a nagyszombati kiadvány az eredeti római és az azt követő kassai kiadás után készült: „Romae primum ex typographia reverendae camerae apostolicae MDCLXXI., deinde Cassoviae ac demum Tyrnaviae autoritate superiorum.” Ennek alapján megalapozottan feltételezhető a pápai körlevél 1671. évi kassai kinyomtatása. A fenti címleírás a nagyszombati kiadás (3753) alapján készült.

Cf. 3753

Fabricius, Ján: Prosopopeia urbis Cass[ovi]ensis. Cassovia 1671. = **Appendix 272**

3706

G[OODWIN], Ignatius Jacobus: Lapis Lydivs controversiarum fidei, ostendens in trecentis punctis Romano-catholicos ad amussim Scripturam Sacram sequi, acatholicos vero eidem e diametro repugnare. Igitur ad omnes acatholicorum ex Scripturis male intellectis objectiones habes hic in promptu, pro quovis Romanae fidei articulo textum, per quem cum Christo respondeas. Rursum scriptum est: Matth. 4. 7. Authore J. G. Societatis Jesu, theologiae professore. Cassoviae MDCLXXI [typ. civitatis Erich].

)⁽¹², A¹²–V¹² = [24] + 480 pag. – 12° – 2 ins., orn., init.

RMK II 1272 – Čaplovič 664

Katolikus vitairat. – A címlapot Mária-monogram díszíti. A címlap hátán barokk címerpajzs tetején és közepében első lábaival liliumot tartó, ágaskodó oroszlán látható, felette és alatta két-két sorban a címert értelmező és Horváth Györgyöt dicsőítő latin nyelvű vers olvasható. Az ajánlás *Georgio Horvath, praeposito S. Petri apostoli de castro Agriensi, cathedralis ecclesiae Agriensis canonico, rectori altariae Sanctissimae Trinitatis* szől, aláírása *Collegium Cassoviense Academicum Soc. Jesu* (0_(3,a–b)). Az aláírás nélküli előszó címe *Praefatio ad lectorem* (0_(3,a–4b)). Ezt követi a könyv kinyomtathatóságára vonatkozó engedély: *Approbatio. Odoardus Knottus Societatis Jesu, provinciae Anglicanae praepositus provinc., keltezése Watenis die 8. Novembr. 1655.* (0_(4b)), majd a betűrendes tárgymutató, *Index rerum praecipuarum* (0_(5,a–))(1_(2,a)). A mutató utolsó levelének verzőján Augustinus-idézet és a sajtóhibák jegyzéke található, *Errata, quae obiter occurrerunt, sic corrigenda* (0_(12b)). A főrész *Lapis Lydius controversiarum modernarum* címmel kezdődik, s háromszáz pontot foglal magában *Punctum I–CCC* (1–469). A pontok témáit az előfej alapján lehet nyomon követni. A kötetet rövid értekezés zárja arról a kérdésről, hogyan ítélteti meg a bölcs ember, hogy a hittől szakadtakkal vagy a katolikusokkal kell-e egyetérteni. Címe az értekezés forrását jelöli meg, *Gregorii de Valentia Analysis fidei lib. 6. c. 13.* (470–480).

A műnek a címlapon J. G. monogrammal jelölt szerzője Ignatius Jacobus Goodwin (1601/1602–1667) az angliai Sommersetben született, 1623-ban lépett be a jezsuita rendbe. Főként Angliában és Hollandiában működött. Ez a munkája először Liègeben jelent meg 1656-ban (Sommervogel III 1607–1608).

Ez a kassai kiadás az ajánlás szerint Horváth György egri kanonok költségén jelent meg, aki a pusztlástól mentette meg a könyvet, amelyből már csak egyetlen példányt lehetett találni az összes bécsi könyvkereskedőnél. *A Praefatiót* tartalma alapján a szerző, Ignatius Goodwin írta. Elmondja benne, hogy az apostoli tradíciók, az „ökumenikus” zsinatok és az egyházatyák mind a katolikus hit igazságát bizonyítják, és a katolikus egyház teljes tanítása egybehangzik a Szentírással, a protestánsok mégis úgy tesznek (simulent), mintha mindent a Szentírásból merítenének. Ennek megfelelően a főrész háromszáz pontja bevezetésképpen háromszáz teológiai kérdésben foglalja össze igen röviden a katolikus és az azzal ellenkező protestáns nézeteket. Majd főként szentírási idézetekhez és utalásokhoz fűzött kommentárokból igyekszik rámutatni a katolikus nézeteknek a Szentírással megegyező s a protestánsoknak azzal ellenkező voltára. A tárgyalta nagyobb teológiai témakörök a következők: az egy igaz hit, a Szentírás, az Isten, a Fiú, Szűz Mária és a szentek, a képek és ereklyék, a szentségek, a bűn, a fogadalmak, az imádság, az ünnepek, a ceremóniák, a világi hatalom és az egyház, feltámadás, ítélet.

Zoványi Jenő a címlapon olvasható J.G. monogram alapján Gabriel Ivul, Kassán működő jezsuitát tartotta e vitairat szerzőjének. Véleménye szerint az 1666. június 25–26-án tartott kassai szóbeli hitvitához kapcsolódva jelentette meg (Theológiai Szemle 1925: 270 és 1934: 144–145. vö. még **3285**, **3341** és **Appendix 304**). Ivul szerzősége azonban a fentiek tükrében egyértelműen kizárható.

A *Lapis Lydius* cím magyar fordítása „lydiai próbakő”. Sámbar Mátyás, Kassán működő jezsuita 1658–1659-ben Lippai Sámuel nagykárolyi református prédikátorral (vö. Kassa 1659, **2835**), 1668–1669-ben pedig Szathmárnémethi Mihály gönci református prédikátorral folytatott vitája (vö. Patak, **3483**, Kassa, **3525**, Patak, **3592**) több darabjának címe is ezzel a metaforával utal a Szentírássra, mint a vitás hitbeli kérdések igazságának próbakövére. (Ld. Heltai János: Lölki okulár. In: Sylvae typographicae. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2012, 53–62). Bár Goodwin munkájának ebben a kiadásában nem található célzás ezekre a korábbi polémiákra, a *Lapis Lydius* cím alapján mégis igen valószínű, hogy az említett hasonló

témájú korábbi hitviták együttesen indították a kassai jezsuita kollégiumot e mű közreadására.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a kassai városi nyomdában készült Ericus Erich idejében (V. Ecsedy Judit meghatározása).

Goodwin munkáját Magyarországon később Nagyszombatban 1693 körül (RMK II 2042) és még a XVIII. században is többször újra nyomtatták.

Cf. –, →

In 33 bibliothecis 50 exempl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Košice *Scient* – Subotica *Dioec* – Szeged *Univ* – Užhorod *Univ*

Olim: Pannonhalma, Nyitrai k. rend.

3707

<Kalendárium és prognosztikon az 1672. esztendőre. Kassa 1671 typ. civitatis Erich. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Mivel az 1668-ra készült magyar nyelvű kassai naptárat (3348) követően eddig csupán az 1676-ra kiadott kalendárium (4009) volt ismeretes, a nyomda folyamatos működése ellenére az RMNy nem zárta ki, de nem feltételezte a naptársorozat folyamatos megjelenését (vö. 3348). Nemrégiben azonban a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (707. A Zichy család zsélyei levéltára 458. cs. Fasc. 285 et B. No. 2/49) előkerült az 1671-re szóló magyar nyelvű kassai kalendárium egy példánya (Az Országos Széchényi Könyvtár, Régi Magyarországi Nyomtatványok szerkesztősége az S3640A számon vette fel a publikálatlan pótlások közé). Mivel a kassai városi nyomda folyamatosan működött az 1667–1675 évek között Johann David Türsch özvegye (1668–1669), majd Ericus Erich (1669–1674) vezetésével, az újonnan előkerült kiadvány alapján joggal feltételezhető, hogy minden évben jelent meg Kassán magyar nyelvű naptár.

Cf. 4009!

3708

»KLESCH, Daniel: Salvatio, Qua Illvstrissimvs Et Excellentissimvs Princeps Ac Dominus, Dn. Stanislavs Heraclivs Comes In Wissnitz Et Jaroslav Lvobomiersky S. R. I. Princeps, Svbdapifer Regni Poloniae, Arcisq(ue) Lublyo Et XIII. In Scepusio Sup. Regni Hung. Comitatu Oppidorum Capitaneus Supremus etc. Dominus Noster Clementissimus, Majorum more humillime exceptus fuit in Arce Lublyo d. XXI. Aug. Anno 1671. A Seniore, Oratore, Comite et Judicibus XIII. Oppid. Subditis Suae Illustrissimae Excellentiae fidelissimis ... Cassoviae [typ. civitatis] Typis Eri Erich. Anno 1671. 4r. 2 szatlan lev.«

RMK II 1271 – Čaplovič 665

Üdvözlő beszéd. – A beszéd abból az alkalomból született, hogy Stanisław Herakliusz Lubomirski (1642–1702), a Szent Római Birodalom hercege, Lengyelország alétekefogója, Lubló várának és a tizenhárom szepesi városnak főkapitánya Michał Wiśniowiecki lengyel király (1640–1673) vallásügyi rendeletének végrehajtására a Szepességbe érkezett, 1671 augusztusában. A beszéd 1671. augusztus 21-én hangzott el, Lubló várában, ami Lubomirskinek, a szepesi sztarosztának a székhelye volt. Mivel Szabó Károly a beszéd szerzőjeként egyértelműen Daniel Klescht tüntette fel, a szepesi városok fraternitása szónokának neve a nyomtatványon is szerepelhetett. Daniel Klesch van szerzőként feltüntetve Ján Čaplovič (665), továbbá Karl F. Otto jr. és Jonathan P. Clark bibliográfiájában (Bibl. Klesch. DK–27) is. Kleschnek más beszédei is megjelentek hasonló alkalomból Lubomirski köszöntésére (Lőcse 1668, **3453**, Lőcse 1671, **3735** és [Wittenberg 1675], amelynek jelzete az Országos Széchényi Könyvtárban RMK III 2576c). A kiadványt Pavercsik Ilona ismertette („... mint az gyümölcszös és termett szőlőveszszöc ...” – Tanulmányok P. Vársárhelyi Judit tiszteletére. Szerk. Stemler Ágnes, Varga Bernadett. Bp. 2010, 90–101).

Szabó Károly bibliográfiájában (RMK II 1271) a nyomtatványt a lőcsei evangélikus könyvtár példánya alapján írta le. Ján Čaplovič megjegyezte, hogy ennek nyoma veszett (665). Mivel jelenleg is lappang, ezért a fenti címleírás Szabó Károlyét követi.

Cf. **3735**

Olim: Lőcsei evang. gymn.

3709

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini ss. theol. doct. et ecclesiae Debrecinae pastoris concionvm sacrarvm centvria prima, continens conciones miscellaneas, diversis occasionibus populo Debrecinensi propositas et secundum temporis, quo unaquaque habita est, seriem digestas, cum indice duplici ... Cassoviae 1671 [typ. civitatis] apud Ericum Erich.

*.*⁸, A⁸–X⁸ Y⁷ = [15] + 336 + [14] – 8° – Orn., init.

RMK II 1270 – Čaplovič 663

Református prédikációk. – E nyomtatvány apróbb helyesírási változtatásoktól eltekintve megegyezik az 1659-ben megjelent első kiadással (Várad, **2888**), csupán az Ibrányi Ferenchez intézett ajánlás maradt ki belőle. Az egyes részek elhelyezkedése ebben a kiadásban a következő: A címlap háta üres. Az előszót, *Lectori candido s. p.* 1659. április 23-án keltezte *Georg. C. Comár*: (*.*₂a–*.*₆b). Ezt *Index textuum seu locorum S. Scripturae* címmel a szentírási helyek mutatója (*.*₆b–*.*₈a), majd latin nyelvű üdvözlő vers, *In honorem ... Georgii C. Comaromi* követi 1659. május 10-i keltezéssel, szerzője *Matthias Nogradi* (*.*₈b). A

főrész száz prédikációt, *Concio I–C* foglal magában (1–336). Végül tárgymutató, *Index rerum et verborum praecipuorum* (Y_{1a}–Y_{7a}) és *Errata corrigenda* (Y_{7b}) zárja a kiadványt.

Már Szabó Károly megjegyezte, hogy Komáromi Csipkés György saját munkáiról 1677-ben Kolozsvárott kiadott katalógusába (4136) nem vette fel a *Concionum sacrorum centuria primának* ezt a kassai, második kiadását, „bizonyosan azért, mert a kassai nyomdász Erich ezen utánnomást az ő tudta és beleegyezése nélkül eszközölte” (RMK II 1270). Kathona Géza szerint a kiadvány Kecskeméti Soós János vándor könyvtáros közreműködésével jelent meg (UMIL II 998). A Kecskeméti Soós János kiadói tevékenységére vonatkozó iratokat Esze Tamás tette közzé (Könyv és Könyvtár III. Debrecen 1963, 69–76). Ezek azonban nem említik Kecskeméti Soós kiadványai között Komárominak ezt a munkáját. Kathona Géza állítása ennek ellenére megerősíthető. Kecskeméti Soós elveszett iratai között volt egy „1671. aug. 15. Kecskeméthy Sós János részére Kassán kiadott könyv és árjegyzék” (i. h. 71, Esze Tamás). Soós János tehát 1671-ben kapcsolatban állt a kassai nyomdával. Ezért megalapozott a következtetés, hogy ez az árjegyzék erre a prédikációs kötetre vonatkozott, ugyanis a Kecskeméti Soós által kiadott valamennyi könyv a református hitéletet szolgáló, népszerű mű jobbára többedik kiadása volt: Pápai Páriz Imre: *Keskeny út*. 3. kiadás. Patak 1662 (3061), Szathmári Ötvös István: *Titkok jelenése*. Szeben 1668 (3495), Medgyesi Pál: *Praxis pietatis* 6. kiadás Kolozsvár 1677 (4138). Továbbá e könyvön kívül nem ismeretes más olyan kassai kiadvány 1671-ből és a megelőző egy-két évből, amely beleilleszhető lehetne Kecskeméti Soós János tevékenységébe. A fellebb említett három kiadvány sajtó alá rendezésében Debreceni Kalocsa János volt segítségére, amint erről beszámol az *Énekek éneke magyarázatja* című munkájának ajánlásában (Debrecen 1693, RMK I 1435 [C_{2b}]).

Cf. 2888*; –

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Cluj-Napoca *Univ* ② – Debrecen *Ref* ① – Debrecen *Univ* ① – Kunszentmiklós ② – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ①

Olim: Révész Kálmánál Debreczenben

3710

[LEVAKOVIĆ, Rafael? – Bársony György [ed.]:] Magyar ország tüköre, kiben tekintvén meg-ismérje magát, mitsodás volt hajdan? Mitsodás most? Es ho(n)nét vötte a` keresztyén országát és kiralyt? Honnét az angyali koronáját? Cassan 1671 [typ. civitatis Erich].

()⁶ = [6] fol. – 12°

RMK I 1110 – Čaplovič 670

Hamisított pápai bulla. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. A főrész *Diploma, avagy második Sylvester pápa pecsétes levele első Magyar Országai Sz. István királyhoz, melynek az első originalis exemplárja az Magyar Országai szent korona mellett tartatik* belső címmel kezdődik, szövegének végén a keltezés: *Datum Rom. 6. Kal. April, azaz Böjtmás havának 27. napján anno Chisti 1000.*, alatta a kalcedoni zsinat aktáira

vonatkozó egy mondatos utalás zárja a kiadványt: *Conc. Chalced. Acti 16. Az római pápának elsőségéről való végezés helyben hagyatik, melyet az Niocaebeli conciliom kiadott anno Christi 324.* (0₂a–0₆b).

Ennek a II. Szilveszter pápa nevében írt bullának a latin szövegét először Inchofer Menyhért nyomtatta ki (*Annales ecclesiastici regni Hungariae. I. Romae 1640, 256–257*). Az oklevél Inchofer művében olvasható latin szövegét Bársony György címzetes váradi püspök 1671-ben Kassán önálló kiadványként tette közzé (3711). A magyar változat közreadója is minden bizonnyal Bársony volt. Feltételezhető, hogy ő készítette a fordítást is, bár erre a kiadvány szövege nem utal.

A latin nyelvű bulla szerzőjének kilétéről több nézet is megjelent a szakirodalomban. Ezek összefoglalását ld. 3711. A hamis bulla keletkezési körülményeivel Bene Sándor foglalkozott, s ő végezte el tartalmának eszmetörténeti elemzését („Hol vagy István király?” A szent István hagyomány évszázadai. Szerk. Bene Sándor. Bp. 2006, 89–124). Az 1671. évi latin és magyar kiadás egyházpolitikai céljait Esze Tamás értékelte, s ő hívta fel a figyelmet a köztük található apró különbségekre is, például az eltérő záró idézetre (ItK 1971: 671–674).

Bár az impresszum a nyomdát nem nevezi meg, a kiadvány kétségkívül a kassai városi nyomdában készült, Ericus Erich idejében.

Cf. 3711, 3798, 4347A

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Univ* ⊕ + cop. digit.

3711

[LEVAKOVIĆ, Rafael? – Bársony György [ed.]:] *Specvlvm Hvngariae, quo inspecto eadem Hungaria se clare agnoscat. Qualis olim fuerit? Qualis nunc sit? Et unde Cristianam fidem, unde regnum, regesque suos Christianos, unde angelicam coronam suam sumpserit? Cassoviae 1671 [typ. civitatis Erich].*

(0⁶ = [6] fol. – 12°

Sztripszky II 2608/156 ← MKsz 1890: 272 – Čaplovič 671

Hamisított pápai bulla. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. A főrész *Diploma Sylvestri II. pontificis Romani ad S. Stephanum, primum regem Hungariae, cuius originale exemplar asservatur inter clenodia regni Hungariae penes coronam angelicam* belső címmel kezdődik, szövegének végén keltezés, *Romae VI. Kal. April. Indictione decima tertia anno Christi 1000*, ez alatt pedig a kiadó személyére utaló disztichon olvasható: *Varadius praesul, cui purpurus nomen et omen, Hoc speculo ursit opus regis apostolici* (0₂a–(0₆a) Az utolsó lapra az ephesusi zsinat aktáiból nyomtattak rövid idézetet: *Concil. Ephes. Act. 16. An. 424* (0₆b).

Ezt a II. Szilveszter pápa nevében írt bullát főként I. István magyar király és utódai apostoli címének és jogkörének igazolása céljából állította össze szerzője. Szövege először 1644-ben jelent meg Inchofer

Menyhért művében: *Annales ecclesiastici regni Hungariae. I.* Romae 1640, 250–266. Hitelességét már a XVIII. században kétségbe vonták. A hamisítás tényét a korábbi irodalom összefoglalásával Karácsonyi János bizonyította egyértelműen (Szent István Király oklevelei és a Szilveszter bulla. Diplomatikai tanulmány. Bp. 1891, 178–216). Karácsonyi Ivan Marnavić Tomkot vélte a hamisítónak (Száz 1913: 1–11). A szerző-hamisító személyére vonatkozó vitát Esze Tamás foglalta össze (ItK 1971: 671–674). Álláspontja szerint a bulla 1627 és 1638 között keletkezett. A benne tárgyalt kérdéskör ugyanis 1627 körül vált aktuálissá a magyarországi egyházpolitikában, az irat létezését pedig Rafael Levaković ferencrendi szerzetes, későbbi szendrői püspök említette először 1638-ban egy Aldobrandini bíboroshoz írott levelében (Kollár Ferenc: *De originibus et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra apostolicorum regum Ungariae.* Vindobonae 1764, 159–161). Ezért nem alaptalanul ő tartható a bulla készítőjének (Esze i. m. 674).

Esze Tamás érvelését Bene Sándor kiterjedt eszmetörténeti elemzéssel és a szóba jöhető szerzők egyéni életútjának mikrofilológiai vizsgálatával megerősítette („Hol vagy István király?” A szent István hagyomány évszázadai. Szerk. Bene Sándor. Bp. 2006, 89–124). Megállapításai szerint a bulla gondolatvilága Pázmány Péter egyházpolitikai elképzeléseiben gyökerezik. Szövegét az ő halála után a Hartvik-legenda Laurentius Surius által átdolgozott változatából és VII. Gergely pápa breveiből ollózta össze Levaković, akit ebben a pillanatnyi egyházpolitikai helyzet és a szendrői püspöki címének megerősítésére irányuló ambíciója vezetett. Később ő érte el, hogy az iratot Inchofer Menyhért beiktassa egyháztörténeti munkájába. Bár – amint Bene is megállapította – közvetlen filológiai adattal nem lehet Levaković szerzőségét alátámasztani, a fentiek alapján mégis igen valószínű, hogy ő készítette a hamisítványt. Tóth Gergely később ismét úgy foglalt állást, hogy a szerzősége vonatkozó közvetlen filológiai bizonyíték továbbra sincs. Ezért ezután is számolni kell azzal, hogy Ivan Marnavić Tomko állította össze az iratot 1631 körül, mivel az ő életpályájában és felkészültségében is találhatóak ezt indokló körülmények (Szent István, Szent Korona, államalapítás a protestáns történetírásban (16–18. század). Bp. 2016, 22–26).

A keltezés alatt olvasható disztichon egyértelműen bizonyítja, hogy a bulla ezen 1671. évi kassai kiadásának közreadója Bársony György címzetes váradi püspök volt.

Rafael Levaković (1597 – 1649), ferences szerzetes, horvát történetíró és teológus. Itáliai tanulmányai után 1628-tól haláláig közreműködött a Congregatio de propaganda fide által kezdeményezett programban, a horvát nyelvű liturgikus könyvek glagolita írással készült redakciójának elkészítésében. 1637-ben III. Ferdinánd kinevezte címzetes szendrői püspöknek, de ezt a Szentszék nem erősítette meg; ugyanebben az évben azonban Benedikt Vinković zágrábi püspök kanonokká, 1647-ben pedig X. Ince pápa címzetes ohridi püspöknek nevezte ki. Utóbbi állomáshelyét a Velence és a török birodalom között kiújuló háborús események (krétai háború) miatt nem tudta elfoglalni (vö. Hrvatski biografski leksikon. szerk. Trpimir Macan, Zagreb 2013. 659–661).

A kiadvány belső címe szerint az irat eredeti példányát a szent korona mellett elhelyezett klenódiumok között őrzik. A fent idézett szakirodalomnak azonban nincs tudomása ilyen eredeti példányról. A pápai bulla korona melletti elhelyezésére vonatkozó ötlet talán Révay Péter munkáján alapul. Ebben az olvasható, hogy II. Szilveszter pápa a koronával együtt kettős keresztet is küldött Istvánnak, amely azonban a szerencsétlen időkkel együtt járó bajok vagy emberi gondatlanság folytán elveszett (*De monarchia et sacra corona regni Hungariae centuriae septem ... quas emendatas et auctas publicabat comes Franciscus de Nadasd.* Francofurti 1659, 149; vö. Bene i. m. 108).

A hamis Szilveszter-bulla 1671. évi kassai kiadásának egyházpolitikai értékelésével Esze Tamás fog-

lalkozott (i. m.). A szövegrésznek a történettudomány történetében betöltött szerepéről Tóth Gergely írt (i.m. 19–31, 74–76, 121–126).

A *Speculum Hungariae* ezen kiadásának ma ismeretes unikum példányáról a szerző nevének feltüntetése nélkül először Horváth Ignác tett közzé leírást (MKSz 1890: 272), Ján Čaplovič pedig II. Szilveszter pápa munkájaként vette fel bibliográfiájába (671).

A bullát ugyanebben az évben Kassán magyar nyelven is kinyomatták (3710).

Bár az impresszum a nyomdát nem nevezi meg, a kiadvány kétségkívül az akkori kassai városi nyomdásznak, Erichnek a munkája.

Cf. 3710, 3798, 4347A

Budapest *Nat* ①

3712

LIPÓT I.: Nos Leopoldvs Dei gratia Romanorvm imperator ... Germaniae, Hungariae ... rex ... tudtara adgyuk mindeneknek az kiket illet etc. [Kassa 1671 typ. civitatis Erich].

[1] fol. – 375 x 356 mm – Init.

AkÉrt 1905: 586

Pátens magyar nyelven. – Az egyleveles nyomtatvány a fenti intitulációval kezdődik. A rendelet szövegének kezdőszavai a következők: *Nagy szánakodással vagyunk a mi magyar nemzetünkhöz ...* Az oklevél elején az uralkodó kegyelmet ígér az ellene tusakodó *pártütőknek (mentek legyenek ... a testi büntetéstől)*, kivéve azokat, akik súlyosabb vétséget követtek el. Majd rátér arra, hogy 1671. március 21-én kelt adópátensében Magyarországra háritotta az itt állomásozó katonaság eltartásának költségeit. Amint írta, *amaz sommát felényire szabattuk*, e mostani utasítással pedig elrendeli, hogy a fele összegnek a felét a *földesurak és nemesek* fizessék ki, és ne terheljék vele a parasztságot és a jobbágyágot. Elrendeli továbbá, hogy a hadsereg fizessen a jövőben mindennemű szolgáltatásért, szállásadásért, tartásért, kölcsönadott eszközökért, és általánosságban felszólítja a jobbágyokat, hogy földesuraik elleni jogos panaszaikkal forduljanak orvoslásért a bécsi udvarhoz. Kelt: *a mi Laxenburg nevű várunkban*, 1671. június 6. Alul a császáré alatt Raimondo *Montecuccoli* az Udvari Haditanács elnöke és *Christophorus Dorsch*, a szervezet tanácsosának nyomtatott aláírása olvasható.

A pátens feltehetően ugyanebben az évben Pozsonyban is megjelent (3766). Szövegük tartalmilag azonos, azonban megfogalmazásuk több helyen is eltér. Pl. míg itt a fenti cím olvasható, addig a pozsonyi kiadásban: *Adgyuk (!) tudtára mindeneknek kiket illet* áll. E kiadás kezdőszavai: *Nagy szánakodással vagyunk a mi magyar nemzetünkhöz ...*, a pozsonyi nyomtatásé: *Nagy szánakodással vagyunk magyar nemzetünkhöz ...*, vagy amíg a rendelkezésben itt *amaz sommát felényire szabattuk* szerepel, addig a másik kiadásban ez úgy szól, hogy *ez összeget most már felére szállítottuk ...* stb. E kiadás álló fólió formátumú, a pozsonyi pedig haránt alakú.

Az adórendelet történelmi háttéréről, pontos menetéről és következményeiről ld. Magyarország törté-

nete 1526–1686. szerk. R. Várkonyi Ágnes. Bp. 1985, 1190–1192. A hadsereg reformjának folyamatába illesztve Czigiány István írt róla (Hadtörténelmi Közlemények 2001: 288–289).

A kiadvány az impresszumatatok feltüntetése nélkül jelent meg. Betűtípusai alapján az Ericus Erich által vezetett kassai városi nyomdában készülhetett, minden bizonnyal a rendelet kiadásának évében 1671-ben (Perger Péter megállapítása).

Leírása első alkalommal a Ráth György könyvtárának az Akadémiai Könyvtárba való kerülésekor közreadott listában olvasható (AkÉrt 1905: 586).

Cf. –, 3766

Budapest Acad ①

3713

[MADARÁSZ Márton [transl.]]: Luther Márton kisebbik catechismvssa, az az a' keresztyéni hitnek fundamentomárúl való rövid oktatása. – ([2] Kisedeknek a kegyességben való mindennapi gyakorlások). Kassán 1671 [typ. civitatis Erich].

A¹² B¹² = [48] pag. – 12° – Orn.

Sztripszky I 2070/277 ← MKsz 1892: 227 – Čaplovič 666

Evangélikus katekizmus és imádságok. – A címlap hátán bibliai idézet áll. A katekizmus először az evangélikus vallás öt „oszlopá”-ról tanít öt fejezetben: *I. része. A keresztyenség fundamentomának első oszlopárul, a tíz parancsolatról* (3–11) – *II. része. A keresztyenség fundamentomának második oszlopárul, az Apostoli Credórul* (12–16) – *III. része. A keresztyenség fundamentomának harmadik oszlopárul, a Miatyánkrul* (16–21) – *IV. része. A keresztyenség fundamentomának negyedik oszlopárul, a szent keresztségről* (21–22) – *V. része. A keresztyenség fundamentomának ötödik [!], az Úrnak végvacsonájáról* (23–24). Ezután *Szentírásbéli bizonyságok ez életnek kegyesen való viseléséről* címmel bibliai idézetek olvashatók (25–27): *I. A hitrül* (25) – *II. A fenyítékről* – *III. A szeretetről* (26) – *IV. A szenvedésről* – *V. Az ecclesiának engedelmességéről* (26–27) – *VI. A lelki tudományról* (27) – *VII. A feddésről* – *VIII. A szüleihez való engedelemességéről az ifjúságnak* – *IX. A tisztviselőkhöz való engedésről*. A kátéhoz *Kisedeknek a kegyességben való mindennapi gyakorlások* című fejezet csatlakozik (26–48), amely könyörgéseket ad közre különböző alkalmakra: *Mikor a te ágyadból fel akarsz kelni, ekképpen imádkozzál* (28) – *Házi cselédes gazdának reggeli imádságok* (28–31) – *Más rövidebb reggeli imádság* (31) – *Pestis ellen való kész lelki orvosság* (31–33) – *XCI. zsoltár* (prózában) (33–34) – *CIII. zsoltár* (prózában) (34–35) – *LI. zsoltár* (prózában), a végén *Pueri* címmel gyermekeknek szánt négy rövid imádság (36–37) – cím nélkül, *Oh mi kegyelmes atyánk* kezdetű könyörgés (38) – *Reggeli ének* (38), amelynek kezdősora: *Jézus Krisztus szép fényes hajnal* – *Más* (38–39) – *Asztali áldás*, végén *Pueri* számára két ima kezdete (39) – *Étel után való hálaadás* (39–40) – *Ének*, kezdősora: *Adjunk hálát az Úrnak mert érdemli* (40–41) – *CXXVIII. zsoltár* (prózában) (41) – *Estvéli imádságok* (41–43), amelyben két verses imádság is olvasható, kezdősoruk: 42: *Kopcsányi Márton: Ó én szerelmes Jézusom* – 42: *Kopcsányi Márton: Ó én megváltó szép Jézusom* – *Vacsora után való hálaadás* (43). Ezután újra bibliai idézetek következnek: *A tíz*

parancsolat (43–44) – *A keresztségről* (44) – *Az Úr vacsorájáról* (44–45). Ezt követi a közgyónás *Gyónás* címmel, végén a *Puerinek* ajánlott könyörgés kezdetével (45–46). Ezután *Dicséret* cím alatt néhány himnusz incipitje következik: *Adjunk hálát az Úrnak – Vespera iam venit nobiscum – Uram mi reánk a te szemeid* és folytatólagosan még egy ének *Ó felséges mi királyunk* kezdettel (46) – *Úr vacsorája vétele előtt való könyörgés* (46–47) – majd ugyanerre az alkalomra *Továbbá mondjad* (47) és *Más* (48) – végül *Az Úr vacsorájának vétele után való hálaadás* (49), amely után a *Vége* felirat zárja a kötetet.

A kiadvány káté részének szövege egyezik Madarász Márton 1629-ben Lőcsén megjelent Luther Márton *Catechesis minor* fordításával (1440). A hozzá csatlakozó könyörgésgyűjtemény forrása jelenleg ismeretlen.

Az impresszum a nyomdát nem nevezi meg, de ekkor Kassán csupán a városi nyomda működött, Ericus Erich vezetésével. Kassán három évvel korábban, 1668-ban jelent meg Luther Kisebbik katekizmusa latin-német bilinguis kiadásban (3428).

A kiadványt a báró Podmaniczky család kiskartali könyvtárában található, máig egyetlen ismeretes példány alapján első alkalommal Hellebrant Árpád írta le (MKSz 1892: 227), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiaor (I 2070/277), majd Ján Čaplovič (666).

Cf. 1440*; 1776; 2632[†], 3360; –, 3914, 4055, 4236, 4259, 4427, 4543, 4573, 4619, →

Budapest Ev ① + cop. digit.

3714

MENDO, André: *Crisis, sive iudicium de Societatis Jesu pietate, doctrina et fructu multiplici*. Collectore r. p. Andrea Mendo e Societate Jesu. Cassoviae recusum, cum approbat[i]one] et permissu superiorum MDCLXXI [1670 Sagittarius? – 1671 typ. civitatis Erich].

(0)⁴, A⁸–M⁸ N⁴ = [8] + 200 pag. – 16° – Orn., init.

RMK II 1273 – Čaplovič 667

Katolikus vitairat. – A címlap hátán a Bibliából három, Szent Ágostontól pedig egy idézet olvasható. Az ajánlást *Reverendo patri ... Joanni Bertholdo, Societatis Jesu per provinciam Austriae praeposito provinciali* intézték 1671. június 1-i keltezéssel az *alumni ex Kisdiano Societatis Jesu seminario S. regis Ladislai* (0)_a–(0)_b). Ezt követi előbb az *Approbatio*, aláírása: *ego doctor Sorbonicus, ecclesiae Lugdunensis theologus, Lugduni, die 20. Januarii 1666, Arroy* (0)_a, majd a tartalomjegyzék: *Index paragraphorum* (0)_b). A főrész 10 §-ban 106 folyamatosan számozott pontot foglal magában (1–199) és *Pro epilogo* című rövid megjegyzéssel zárul (199–200).

A gyűjtemény szerzője André Mendo (1608–1684), jezsuita atya Salamancában tanult, az ovidéi és salamancai jezsuita kollégiumnak volt rektora, provinciális helyettes a kasztíliai rendtartományban. Számos műve ismeretes (Sommervogel V 892-897). Ez a munkája először 1666-ban jelent meg Leydenben. Kassai kinyomtatásának valószínű oka, hogy a városban és környékén 1657-től kezdve heves

hitviták folytak a jezsuiták és a protestánsok között (vö. Heltai János: Hitviták és irodalmi élet Kassán az 1660-as évtizedben. Vieroučné polemiky a literárny život v Košiciach okolo roku 1660. In: 350. výročie Košickej univerzity. Ed. Cyril Hišem. Košice 2007, 39–48; Heltai János – Martis Zsombor: A kassai hitvita. In: Docendo discimus. Doktorandusz hallgatók és témavezetőik közös tanulmányai a Miskolci Egyetem Doktori Iskolájából. Szerkesztette Huszti Tímea. Miskolc 2013, 15–29; Garadnai: A felső-magyarországi hitvita).

Az ajánlásban a Szent Lászlóról elnevezett kassai Kisdi szeminárium növendékei elmondják, hogy olyan ajándékkal szeretnék megtisztelni Joannes Bertholdust, az osztrák jezsuita tartomány provinciálisát, amely nem saját, hanem más szájával dicséri rendjüket. Az első két paragrafusból kitűnik, hogy a jezsuita rendet térítési, oktatási és pásztorális sikerei miatt sokan támadják és gúnyolják, ezek elhárítására gyűjtött össze e munka szerzője a pápáktól, zsinatoktól, bíborosoktól, a császároktól és más uralkodóktól, főrangú emberektől, akadémiaiktól, mélyen vallásos férfiaktól, világi íróktól és szent emberektől származó számos, a jezsuitákat elismerő és dicsérő véleményt. Ezen a módon durva vita nélkül lehet megvédelmezni a rend jó hírét. Az epilógus helyett írt lezárás megállapítja, hogy a bécsi béke, illetve az 1608-as törvények 8. cikkelye, amely tiltja, hogy a jezsuitáknak birtokai legyenek Magyarországon, a Tripartitum II. része 3. titulúsának 4. §-a értelmében nem emelkedett törvényerőre, mivel annak meghozatala idején a rendek katolikus része ellene mondott, így a jezsuita rend immár majdnem száz éve ugyanolyan jogokkal rendelkezik Magyarországon, mint az összes többi (a kérdésről: Kádár Zsófia: Soprontól Pozsonyig. A jezsuiták 17. századi országrendiségének kérdéséhez. In: Amikor Sopronra figyelt Európa. Az 1625. évi soproni koronázó országgyűlés. Szerk. Dominkovits Péter, Katona Csaba, Pálffy Géza. Sopron–Bp. 2020, 473–541).

A jezsuiták 1670-ben megbízták a Kassán, saját nyomdászfelszereléssel dolgozó Johann Sagittariust Mendo e művének kinyomtatásával, de ő a munkát feltehetően Kassáról Lőcsére való távozása miatt félbehagyta. A könyvet 1671-ben a városi nyomdász, Ericus Erich fejezte be saját műhelyében és betűivel (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 51, Pavercsik Ilona) Pavercsik azt is megállapította, hogy az 1–64. lap nyomdása feltehetően még Sagittarius volt, de mindenképpen az ő felszerelésével készült. A címlevelet, az azt követő limináriákat és a 65–200. lapot Erich nyomtatta a kassai városi nyomda betűivel (OSzKÉvk 1981: 361, Pavercsik Ilona).

Budapest *Nat* ① ②*– Budapest *Univ* ① – Kraków *Univ* ① – München *Univ* ① – Pannonhalma ① – Užhorod *Univ* ①

3715

OLOPHYRMUS, seu justa funebria super insperato et lugubri obitu ... Mariae Szovenczin ... Johannis Lengfelner, regiae liberaeque civit. Fragopol. senatoris ... contoralis dilectae, jam vero omnibus cumprimis clientibus desideratae nutricis et patronae ... pio et devoto clientum animo anno MDCLXXI. die 3. Junii persoluta. Cassoviae MDCLXXI [typ. civitatis Erich].

[]² = [2] fol. – 2° – Init.

Sztripszky II 2607/155 ← MKsz 1891: 271–272 – Čaplovič 668

Gyászbeszéd és gyászvers. – A kiadványt az 1671. június 3-án elhunyt Maria Szovenczinnek, Johann Lengfelner, eperjesi szenátor házastársának a búcsúztatása alkalmából jelentették meg az eperjesi evangélikus gimnázium tanulói. A címlap hátán kezdődik cím nélkül a gyászbeszéd ([₁b]). Ez után következik szintén cím nélkül a disztichonban írt gyászvers ([₂a–b]), aláírója *alumnorum inclyti evangelici status gymnasii coetus*.

A nyomtatvány nyomda feltüntetése nélkül jelent meg, de kétségtelenül a városi nyomdában készült, Ericus Erich idejében.

Először Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 271–272), onnan került bele Sztripszky Hiador (II 2607/155) és Ján Čaplovič (668) bibliográfiájába.

Budapest *Nat* ①

Olim: Budapest *Acad*

3716

POMARIUS, Samuel: Elegidion epicedivm, memoriae perpetuae s. viri ... dn. m. Adami Kys, ecclesiae Hungaricae in incluta lib. regia(ue) civitate metropolitana Cassoviensi pastoris primarii, consistorii ecclesiastici assessoris et gymnasii inspectoris gravissimi, dexterrimi et undiquaque meritissimi, in religione orthodoxa sinceri, in eruditione theologica solidi, in peritia ecclesiastica exercitati, in conversatione politica placidi, in vita Christiana integerrimi conscriptvm ab amico, virtutibus meritisque ejus etiam post cineres devoto Samuele Pomario, d. Cassoviae in Superiore Hungaria MDCLXXI [typ. civitatis Erich].

[²] = [2] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1247 – Čaplovič 669

Gyászvers latin és gyászbeszéd-részlet német nyelven. – Ezzel a kiadvánnyal emlékezett meg Samuel Pomarius elhunyt barátjáról, Kiss Ádám kassai evangélikus első lelkészről, az egyházi konzisztórium ülnökéről és a kassai gimnázium felügyelőjéről, annak 1671-ben bekövetkezett halálakor. A címlap hátán és a következő lapon olvasható a belső cím nélküli gyászvers ([₁b–₂a]) *Indue ferales frontem* kezdettel. A kiadványt egy német nyelvű gyászbeszéd-részlet zárja *Magnificus D. Calovius in Speculo sacerdotali, oder Christlichen Trauer und Gedächtnuss-Predigt über ... Jacob Wellern von Mohldorff ...* címmel ([₂b]). A részletet Abraham Calovius (1612–1686) *Speculum sacerdotale, oder ein schöner polirter Spiegel eines rechten Ober-Hoff-Predigers ...*, (Wittenberg 1664, VD17 39:113904E) című művéből vett (B₃a) idézet zárja. Calovius ebben a művében Jacob Weller (1602–1664) drezdai első udvari lelkész haláláról emlékezik meg.

Calovius művének részletét azért idézte Pomarius búcsúbeszédében, mivel a königsbergi egyetem professzora mindkettőjüknek tanára volt. Kiss 1642-ben kétszer vizsgázott nála (RMK III 1589 és 1592), Pomarius pedig lakodalmi költeménnyel köszöntötte őt házasságkötése alkalmából 1666-ban (VD17 3: 312469E, A₃b–A₄a).

A nyomtatvány a nyomdász nevének feltüntetése nélkül jelent meg. 1669 és 1674 között a kassai nyomdát Ericus Erich vezette (V. Ecsedy 93), így minden bizonnyal ez a kiadvány is az ő műhelyéből került ki.

Ugyanerre az alkalomra gyászvers-gyűjtemény is jelent meg Kassán (3717).

Cf. 3717

Budapest *Nat* ①

3717

»STATUAE doloris, amoris et honoris ad tumulum Plur. Rev. Nobil. Ampliss. Praeclar. et Doct. viri domini M. Adami Kyss ecclesiae Hungaricae Aug. Conf. in regia liberaque civitate Cassoviensi pastoris primarii et gymnasii inspectoris gratissimi et meritissimi die 8. Martii anno aetatis exactae 63, ministerii suscepti 20. coniugii initi 19. salutis reparatae 1671. ex militante in triumphantem ecclesiam, placida beataque morte evocati, et inter publicum totius civitatis luctum, eumque maxime serium, Christiano spectatissimoque ritu humati, a collegis et confratribus vicinis colligentibus, erectae.« [Cassoviae 1671 typ. civitatis Erich.]

»4°«

MKsz 1987: 65

Gyászversek Kiss Ádám kassai evangélikus lelkész temetése alkalmából. – A példányból ma már nem ismeretes kiadvány létét Johann Samuel Klein: Nachrichten című művének kéziratban maradt 4. kötete tanúsítja (232–233, mikrofilm másolata az MTA könyvtárában a 2535 B 04 jelzeten). Az adatot onnan publikálta Kathona Géza, azonban a címet a rövidített és hibás „Statuae doloris, amori serectae” formában adva meg (MKsz 1987: 65, Klein kéziratának általa készített teljes átírása az Evangélikus Egyetem Egyháztörténeti Tanszékén található (Csepregi Zoltán szíves közlése).

A könyv Samuel Klein közlése szerint a következő barátoktól tartalmazott gyászverseket: (1) *M. Michael Liefmann, der Superintendent* – (2) *Ein gewisser M. C. D., bloss nur mit den Anfangsbuchstaben seines Namens* – (3) *Adam Pitto, zweyter ungarischer Prediger* – (4) *Stephan Caspar, sonst Köszeghi genannt, dritter ungarischer Prediger* – (5) *Georg Fischer, slovakischer und deutscher Prediger* – (6) *Augustin Drazdy, Prediger zu Kassa-Ujfalú* – (7) *Johannes Fabricius, ein Skalitzer Prediger zu Kosztelany*.

Kiss Ádám (1618–1671) evangélikus első lelkész és a gimnázium felügyelője volt Kassán, 1671. március 8-án hunyt el, lelkései szolgálatának 20. és házasságának 19. évében.

Kiss Ádám halála alkalmából ezen kiadvány mellett latin gyászvers és német nyelvű gyászbeszédészlet is megjelent Kassán (3716). Klein közlése szerint az általa ismert példány címlapjáról leszakadt az impresszum, azonban a nyomtatvány alapján lőcsei kiadványnak feltételezte. Mivel a gyászversek szerzői Kiss Ádám

kassai kollégái voltak, és az ugyanebből az alkalomból készült másik mű is kassai kiadvány, ezért sokkal valószínűbb, hogy ez is Kassán jelent meg, a városi nyomdában, Ericus Erich idejében.

Cf. 3716

3718

WITTFELT, Petrus: Credo in Deum. Hiszek egy Istenben, avagy keresztyeni tudománynak első része a` hitről, és a` tizenkét ágazatiról, melyet deákul irt Jesus Társaságából-való p. Witfelt Peter. Most pedig az méltóságos egri püspök Szegedi Ferencz urunk ö nagysága akarattjából és költségéből magyarrá fordítottat: csak ebbül is minden hitbéli versengéseknek eléendő meg-fejtése lévén. Cassan MDCLXXI [typ. civitatis Erich].

)⁽⁶, A¹²-K¹² = [16] + 236 pag. – 12ⁿ – 1 ins., init.

RMK I 1111 – Čaplovič 672

Katolikus vitairat katekizmusi formában. – A címlap hátán egy-egy idézet olvasható a Bibliából, Irenaeustól, Cyprianustól, Hieronymustól, Augustinustól és Calvintól. Ezután betűrendes tárgymutató következik *Ez könyvnek lajstroma* ( )_(2,a)–_(6,b)). A főrész élén újabb belső címlap olvasható: *Keresztyéni tudomány, melyet deákul irt jesuiták rendin való p. Witfelt Péter megerősítvén a Szentírás méltóságával a sz. atyák írásival, a szent conciliomok végezésivel, és öt részre osztott: I. része a hitről s annak ágazatairól. II. része a reménységről és imádságról. III. része a szeretetről és a Tizparancsolatról. IV. része a sz. sacramentomokról. V. része a gonosz és jó cselekedetekről. Magyarrá fordítottat 1671-ben. Nyomtatattott Cassán (A₁,a). E címlap hátán Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök címere áll, amelyen két liliomot tartó oroszlán látható, a címerpajzs tetején püspöki süveg és pásztorbot helyezkedik el. A címert felül és alul négysoros vers fogja közre. Kezdő szavai: *Keresztes liliom* (ld. RMKT XVII/10 420, 760). A címer jelentését Sámbar Mátyás jezsuita Szegedi Ferenc Lénárd fölött mondott gyászbeszéde részletesen kifejti (Kassa 1676, **4066**). A keltezetlen ajánlás *Szegedi Ferencnek, Isten s az Apostoli Szék kegyelméből egri püspöknek, Heves és mind a két Szolnok vármegyéknek örökös főispánjának, császár és király urunk öfelsége tanácsának szól, aláírója Cassai Kisidianum Seminarium Societ. Jesu (A₂,a–b)*. A mű törzse *I. része, a hitről, és annak ágazatiról* belső címmel kezdődik, s hat *Vizsgálás*ban, s ezeken belül két-tizenkét *Tanúság*ban katekizmus formában, azaz kérdés-feleletben fejti ki a katolikus tanítást, védelmezve azt a pogány, zsidó és eretnek nézetekkel szemben. Az első két vizsgálás a hitnek előljáró dolgairól és szükséges voltáról szól, a harmadik a Szentírásról és egyházi tradíciókról, a negyedik-hatodik az Apostoli Hitvallásra alapozva Istenről, Krisztusról, a Szentlélekről és az egyházzól (1–236).*

E vitairat, amint az a címlapokról is kiténik, Petrus Wittfelt (1587–1657) jezsuita (Sommervogel VIII 1184–1185) *Theologia catechetica, hoc est doctrina Christiana... quinque libris... explicata... contra ethnicos, Judaeos, haereticos... defensa* (Monasterii Westphalorum 1656, VD17 23:241178R) című műve első könyvének magyar fordítását foglalja magában. A westfáliai származású Wittfelt Münsterben és

Paderbornban tanult. Számos vitairata ismeretes. E munkának tartalmát röviden Szentiványi Dezső értékelte. Véleménye szerint a mű Petrus Canisius *Parvus catechismus* című művének hatása alatt készült (A katekizmus története Magyarországon. Bp. 1944, 61–61. Vö. Bécs 1604, 907). A kassai Kisdí-szeminárium ajánlásából nem lehet a fordító személyére következtetni. Szinnyi József (XIII 544) és a Magyar Katolikus Lexikon Szegedi Ferencet tartja a könyv fordítójának is, erre azonban a kiadványban nincs utalás, és más erre vonatkozó adat sem ismeretes. A címlap alapján viszont bizonyos, hogy ő viselte a nyomtatás költségeit.

Ugyancsak a címlapon olvasható megjegyzésből, *csak ebből is minden hitbeli versengésnek elegendő megfejtése lévén*, arra lehet következtetni, hogy a teljes mű lefordítását tervezték, végül azonban elegendőnek találták az első könyv magyar nyelven való közzétételét.

Bár az impresszum a nyomdát nem nevezi meg, e kiadvány kétségkívül a kassai városi nyomdát akkor vezető Ericus Erich munkája.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ② – Budapest *Univ* ①① – Dej *OFM* ① (← Călugăreni OFM) – Firenze *Nat* ① – Spišské Podhradie ○

Olim: Pozsonyi r. cath. gymnasium

3719

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ex edicto suae celsitudinis principalis ad diem vigesimum quintum mensis Novembris anni praesentis milesimi sexcentesimali septuagesimi primi in civitatem Albam Juliam indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1671 typ. gener. ecclesiae Vereseygházi Szentyel.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2071/278 ← MKsz 1895: 265

Erdélyi országgyűlési törvencikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1671. november 25. és december 23. között (vö. ErdOgyEml XV 25–29) Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés harmincöt cikkbe foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1671. november 25-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XV 246–258.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott, a református egyház Vereseygházi Szentyel Mihály által vezetett országos nyomdájában készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József).

Első alkalommal Horváth Ignác ismertette a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának cikkulaisai között (MKsz 1895: 265).

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; –, 3789, 3887, 3959, 4010, 4011, 4069, 4133, 4187, 4247, 4301, 4302, 4303, 4352, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4471, 4531, 4594, 4595, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②* + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureș ①

3720

AUSTRIACA austeritas, in qua ostenditur, quibus modis et quo jure florentissimum quondam liberrimumque Hungariae regnum, an. 1670. armis regiis infestatum et quod comitatus ditionis regiae concernit, defacto occupatum sit summaque in libertatis majestate a Ferdinando Primo everti coeperit, Leopoldo Primo autem contra omnia jura, divina et humana, humanitus loquendo, vix non sit eversum, ab authore anonymo singulari fide conscripta, anno, quo regnantis Leopoldi Primi aetate subleste ruinatur Pannonia. Venetiis [Claudiopoli] (MDCLXXI) typis fratrum Veracii, Constantini et Speracii [typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentye].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Init.

Sztripszky II 2609/157 ← MKsz 1892: 232–233

Politikai röpirat. – A cím szövegének *anno, quo* fordulata után kronogram következik, amely az 1671-es évet adja. A címlap hátán *Spes confisa Deo* kezdetű disztichonban írt szállóige, valamint egy cím nélküli, hétsoros, hexameterben írt másik költemény olvasható, amely röviden összefoglalja a röpirat tartalmát (A₁b). Ezt követi a *Benevole ac Christiane Lector!* megszólítású előszó (A₂a), majd a röpirat szövege (A₂b–C₄b), amely I. Ferdinándtól I. Lipótig tekinti át Magyarország történetét, és azt fejt ki, hogy az egykor virágzó és szabad Magyar Királyságot miként forgatta fel és juttatta szolgaságra minden emberi és isteni joggal ellenkezően a Habsburg uralkodók sora, különösen az említett kettő.

A hexameterben írt, cím nélküli, második költemény szövegkiadása és fordítása: A kuruc küzdelmek költészete. Vál. és s. a. r. Varga Imre. Bp. 1977, 80, 753.

A röpirat magyar fordítását az 1738. évi bécsi kiadás alapján P. Vásárhelyi Judit készítette el: Bethlen János: Erdély története. Bp. 1993, 572–585.

A mű ismeretlen szerzője az előszóban *nativus ego Hungarus*nak, született magyarnak nevezi magát (A₂a). Szabó Károly Bethlen Miklóst tartotta szerzőnek, ám véleményét érvekkel nem támasztotta alá (RMK II 1293). Állítását elfogadta Ráth György (MKsz 1892: 233), Sztripszky Hiador (II 2609/157) és Lukinich Imre (A bethleni gróf Bethlen család története. Bp. [1928], 310). Jankovics József azonban Bethlen Miklós levelezése alapján arra következtetett, hogy „ő még 1677-ben sem tudta e mű írójának nevét” (MKsz 1978: 358 és Bethlen Miklós levelei (1657–1698) I. kötet. Bp. 1987, 41). P. Vásárhelyi Judit kizárta Bethlen János szerzőségének lehetőségét is, mivel az ő történeti művének, a *Historia rerum Transylvanicarum*nak (Bécs 1772 és 1783) az autográf kéziratában még nem szerepelt a röpirat szövege (MKsz 1993: 436). Az előszó idézett *nativus ego Hungarus* megjegyzése egyébként is inkább magyarországi

származású, semmint erdélyi illetőségű szerzőre utalhat.

E kiadvány a *Pannonia felicibus auspiciis divi Leopoldi imp. caes. augusti debellata* (H. n. 1671, VD17 12:167423S) című röpiratra adott válaszként értékelhető. Erre idősebb Enyedi István, nagybányai jegyző Teleki Mihályhoz írt, 1671. július 29-én kelt levele alapján lehet következtetni, amely szerint az *Austriaca austeritas* „igen alkalmas írás a Debellata Hungaria ellen és mellé” (vö. ItK 1891: 136–137, Koncz József). A *Pannonia* (vagy Hungaria) *debellata* impresszumadatok nélkül, de nem magyarországi nyomdában jelent meg. A nemzetközi bibliográfiai szakirodalom Johann Albrecht Portner munkájaként tartja nyilván (Jöcher, Christian Gottlieb: Allgemeines Gelehrten-Lexicon. III. Teil. Leipzig 1751, 1715), s tartalma alapján a Wesselényi-féle összeesküvés vezetőinek kivégzése, tehát 1671. április 30. után jelent meg. Az *Austriaca austeritas* pedig 1671 júliusának környékén. Enyedi leveléből ugyanis nem derül ki egyértelműen, hogy az *Austriaca austeritas* nyomtatott példányról vagy kéziratáról mondott véleményt. A vita 1672-ben az *Austriacae austeritatis Continuatio* című írással folytatódott, amelynek első fele ismét közreadta az *Austeritas* teljes szövegét (3790(1-2)). Erre válaszként az *Evisceratio mendacissimae nugacitatis Austriacam austeritatem somniantis* foglalta össze a császárhű álláspontot 1673-ban (3880 és RMK III 2638). A vitát az *Austriacae austeritatis ejusdemque Continuationis confirmatio, hoc est ... Eviscerationis ... refutatio* című röpirat zárta le, ugyancsak 1673-ban (3894).

A kiadvány hamis impresszummal, *Venetis, typis fratrum Veracii, Constantini et Speracii* jelent meg, de már első leírója, Ráth György is Kolozsvárt jelölte meg a nyomtatás helyeként (MKsz 1892: 233). Adatát árvelte Sztripszky Hiador bibliográfája is (II 2609/157). Ennek ellenére később Ferenczi Zoltán valós személynek tekintette az impresszumban szereplőket, és úgy gondolta, hogy a Veracius testvérek, Constantinus és Speracius nyomdát állítottak fel Kolozsvárott (A kolozsvári nyomdászat története. Kolozsvár 1896, 50). Gyalui Farkas mutatott rá, hogy a nyomdászok neve is koholt, a Veracius fivérek nem léteztek, hanem a három testvér neve egy-egy erény: Igazmondó (Veracius), Állhatatos (Constantinus) és Reménykedő (Speracius), valójában pedig a kolozsvári református egyház országos nyomdájában, Veresegyházi Szentyel Mihály betűivel készült a nyomtatvány (MKsz 1902: 73–74). Ezt a véleményt a nyomdai anyag vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit megerősítette (Titkos 19. sz. 98. pag. és MKsz 2005: 392).

Cf. –, 3790, 3880, 3894, →

Braşov Arch ① – Budapest Acad ① – Budapest Nat ③* – Budapest Parl ①

3721

COMPILATAE constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, ex articulis ab anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto ad praesentem huncusque millesimum sexcentesimum sexagesimum nonum conclusis excerptae. Claudiopoli 1671 [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Szentyel Veres-egyházi.

A⁴–O⁴ P² = [4] + 100 + [9] pag. – 2° – 1 ins. orn., init.

RMK I 1113 – Nögler 433

Erdélyi törvények gyűjteménye magyar nyelven. – A címlapot a Szenci Kertész Ábrahám által is használt *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti. Az 1654 és 1669 között alkotott erdélyi országgyűlési artikulusokat tartalmazó kiadvány szövege és beosztása megegyezik az 1669-ben Kolozsvárott megjelent kiadásával, annyi eltéréssel, hogy az ott a P₂ levél hátán olvasható hibajegyzék és a nyomdász olvasóhoz intézett utószava itt nem szerepel (3539). A P₂ levél háta üres.

Szövegkiadás: Magyar Törvénytár 1540–1848. év erdélyi törvények. S. a. rend. Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, Márkus Dezső. Bp. 1900, 247–353. – A bevezető oklevél szövege a záradékkal együtt: ErdOgyEml XIV 387–389.

A nyomtatvány kiadástörténetének részletesebb ismertetését ld. az 1669-ben megjelent első kiadás leírásánál (3539). A törvénygyűjtemény 1671-et követően 1695-ben (RMK I 1468), majd 1779-ben ismét megjelent Kolozsvárott.

Cf. 3539*; –, →

In 24 bibliothecis 36 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Gundelsheim – London *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

3722

Vacat!

3723

<Kalendárium és prognosztikon az 1672. esztendőre. Kolozsvár 1671 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyelel Mihály. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 3805!

3724

KERESZTYÉN catechismus, az az a keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanítás, kérdések és feleletek által, melly mostan a' kérdéseknek s' feleleteknek summás értelmekkel, és azokban foglaltatott dolgokat fel-fejtegető kérdezkedésekkel, s' némely szükséges magyarázatokkal, az Sz.írásbéli bizonyságoknak egészen valo le-írásával, végre a catechizálásra

valo ut-mutatással ujjobban meg-jobbítva s' öregbitve ki-bocsáttatott. Ez hetedik ilyen formán valo nyomtatás mivel öregbült, lásd-meg az Olvasóhoz valo Elöl-járo beszédnek a' vége felé. Colosvarat MDCLXXI [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Sz. Mihály.

A⁸-O⁸ = [6] + 334 [recte 234] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1112

Református katekizmus és kátétanítási módszertan. – A Heidelbergi Káté e kiadásának tartalma és beosztása megegyezik az 1669. évi lőcsei kiadáséval (3551). Az egyes részek sorrendje és lapszám szerinti beosztása itt a következő. A címlap hátán bibliai idézetek olvashatóak, majd *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszó (A_{2a}–A_{3a}), *A Szentírás könyveinek lajstroma* (A_{3b}) – *Catechismus, azaz a keresztyén hitre való rövid tanítás kérdések és feleletek által* (1–195) – *Analysis generalis, azaz ez catechismus rendinek közönséges felfejtgetése, avagy megmutogatása* (197–203) – *Arról való tanítás és oktatás, mint kelljen a catechesis tanulókat ez catechesisben lévő útmutatás szerint a magyar nemzetben tanítani és gyakorolni* (204–213). *Második forma útmutatás, mely a belgiomi reformata ecclesiának, mind egy Spiljárd János nevű belga tanítónak azon nyelven való catechesiséből nyelvünkre fordított, amelyből az első forma is vétetett. Rövid oktatás, miképpen az catechesis szerint a kisdedeket kellessék először tanítani, másodszor abban gyakorlani* (214–229) – *Catechismus tanulás előtt való könyörgés* (230–230 [recte 231]) – *Más* (230 [recte 231–232]) – *Catechismus tanulás után mondandó könyörgés* (232–233) – *Más* (233–334 [recte 234]).

A címlap szerint a Heidelbergi Kátének ez a *hetedik ilyen formán* való kinyomtatása. Az előszó végén ugyanez olvasható *a mi nyelvünkön is hetedúttal adattatik ki ilyen formában* (A_{3a}). Az 1669. évi lőcsei kiadása nevezte magát előszavának végén hatodik kiadásnak (vö. 3551 és 3967). Tehát ez a kolozsvári megjelentetés az 1669. évi lőcsei kinyomtatást tekintette mintájának (Studia et acta ecclesiastica I 73, Nagy Barna).

Cf. 909*!; 2457*!; 2791*!; –, 3967, 4014, →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca ② + cop. partim) – Cluj-Napoca *Acad* ① ②* ②

3725

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Papistasag ujsaga, az az olly munka, mellyben a` pápistaságnak, mind tudományának, mellyet vall, mind egyházi rendeinek, mellyekhez halgat, mind ceremoniáinak, szokásinak s` rend tartásinak, mellyeket gyakorol, igaz régiséggtül üres, minapi ujsága az magok írásiból, tanubizonságiból és authoriból meg-mutogattatik világossan Comaromi C. György S[zent] I[rás] m[agyarázó] d[oktor] e[s] d[ebreceni] p[rédikátor] által. Colosvarat (1671) [typ. gener. ecclesiae] Veres-Egyhazi Szentyel Mihály által.

*⁸ **⁸ ***⁴. A⁸–Z⁸, Aa⁸–Hh⁸ I⁷ = [40] + 508 + [1] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1115 – Nägler 434

Református vitairat. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. Hátára Jeremiás prófétától és Pázmány Péter *Kalauzából* nyomtattak idézetet. Az *Ajánló levél ... Bornemisza Annának, mostani kegyelmes urunknak ... Apafi Mihálynak, ... Erdély Ország fejedelmének ... házastársának, az Isten anyaszentegyháza ... dajkájának* van intézve (*₂a-*₃b), aláírása Debrecenben 1670. *Karácsony szomorú estin, Comaromi C. György. Az Elöljáróbeszéd* (*₃b-*₂b) keletzése Debrecen, 1667. július 29., aláírója ugyancsak *Comaromi C. György*. A tartalomjegyzék címe *Pápistaság újságának három könyveinek és azok részeinek rendes mutató táblája* – (**₃a-**₄b). Ezt követi a főrész szövegében idézett 256 katolikus szerző betűrendes névsora, *Azoknak a biznyságoknak, kiknek írásával s tanubiznyságával ez munkámban éltem ... lajstroma* (**₅a-**₂b). Ezután négy üdvözlő vers olvasható *E pápista újságokat napfényre hozó könyvecskén való örömök biznyságára és ennek autorának...* *Comáromi C. Györgynek ... dicséretes emlékezetére ... Magyar Rythmusok* összefoglaló címmel. Incipitmutatóra utaló kezdő szavaik és szerzőik: (1) *Az Isten tanuit – Kovásznai Péter, kolosvári reform. prédikátor ... erdélyi orthod. ... superattendens*. (2) *A puszta régiség – Tolnai István, a kolosvári k. colleginak* [...] ... tanítója. (3) *Isten országát nézendő – Portsalmi András, kolosv. orthod. egyházi szolga*. (4) *Midőn nevezetes szomszéd – Enyeden 1671. Joannes Nadányi*. (**₃a-**₄b). A főrész három könyvre tagolódik: *Pápistaság újságának I. könyve, mely vagyon a pápista tudománynak újságáról* (1–213) – *Pápistaság újságának II. könyve, mely vagyon a pápista egyházi rendeknek újságáról* (214–283) – *Pápistaság újságának III. könyve, mely vagyon a pápisták között lévő ceremóniáknak, rendtartásoknak és sok különb különb fele szokásoknak újságáról* (283–508). Az utolsó lapon a sajtóhibák jegyzéke zárja a kiadványt: *Kegyes olvasó, a nyomtatásban esett fogyatkozásokat így jobbitsd meg*.

Az üdvözlő versek szövegkiadását lásd: RMKT XVII/10 350–351, 368–369, 554–555 és RMKT XVII/11 29.

Az ajánló levélből kitűnik, hogy Komáromi Csipkés György prédikatori elfoglaltságai között írt *doktori*, azaz tudós munkának szánta könyvét. Az *Elöljáró beszéd* szerint megírásához főként a dunántúli, üldözést szenvedő atyafiak kérésére kezdett hozzá 1665 májusában, s kétszeri megszakítás után 1667 szeptemberében fejezte be. Vele a katolikusoknak arra a sokszor ismételt kérdésére akart válaszolni, hogy *hol volt a ti vallástok Zwinglius és Luther előtt?* (*₄a). Elsősorban Pázmány *Kalauzát* (Pozsony 1613, **1059**, 1623, **1293**, 1637, **1697**) és Sámbar Mátyás *Orvosló ispitályát* (Kassa 1664, **3154**) nevezi meg feleletet kívánó munkaként. Továbbá felsorolja azokat az európai és hazai szerzőket, akik korábban alaposan írtak a kérdéstről, s akikre művében támaszkodott: Petrus Molinaeus (Pierre du Moulin), William Perkins, Gisbertus Voetius, Philipp de Mornay, Tejfalvi Csiba Márton és az *Itinerarium szerzője*. Ez utóbbi (**1104**) a szakirodalom korábbi álláspontjával szemben nem Alvinci Péter, hanem Szegedi Pastoris Dániel volt. (Ld. Rövid esettanulmány az irodalomtörténet-írás működési mechanizmusáról. In: Kabdebó Lóránt köszöntése 65. születésnapja alkalmából. Szerk. Bessenyei József, Ferenczi László, Kovács Viktor, Pálfi Ágnes. Miskolc 2001, 236–241, Heltai János)

A főrész – kizárólag a *lajstromban* felsorolt katolikus szerzőkre hivatkozva – a katolikus tanítás egyes tételeiről, a katolikus egyházi hierarchia szereplőiről és számos katolikus szertartásról mutatja ki *nem régen költséget*, vagyis azt, hogy azok jóval a krisztusi és apostoli idők után az V. századtól kezdve a tridentini zsinatig váltak hivatalos tanítássá, illetve jöttek létre, alakultak ki.

A művet részletesen ismertette, értékelt és forrásaihoz való viszonyát elemezte Márkus Mihály (Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. H. n. 1990, 97–109). Megállapítása szerint „Komáromi könyve William Perkins (1558–1602) anglikán teológus *Problema de Romanae fidei ementito Catholicismo* (Hanau 1604) „nagyjából készült kompilációja, amelyet helyel-közzel kiegészít és megtold a már említett egyéb forrásokkal” (107). Csorba Dávid e művet Pázmány Kalauzának a források közt elfoglalt kiemelkedő szerepe miatt „Kálvinista Kalauz”-ként elemezte (Kálvinista Kalauzok 106–108).

A kiadvány a nyomtatás évének feltüntetése nélkül jelent meg. Az ajánlás 1670 karácsonyi keltezés és a Nadányi János verse alatt olvasható évszám azonban kétségtelenül bizonyítja, hogy 1671-ben került ki a sajtó alól. Komáromi Csipkés aut bibliográfiája is 1671. évi kiadványként említi (Száz 4136, 1873: 140).

In 34 bibliothecis 59 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Košice *Scient* – London *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureș

3726

MOLNÁR Gergely: *Elementa grammaticae Latinae pro recta scholasticae juventutis institutione ex praecipuis grammaticorum praeceptis a Gregorio Molnar contracta. Nunc noviter methodo meliore emissa, regularum de nominum generibus, verborum praeteritis et supinis, quantitate syllabarum, metris comprehensarum, notis utilissimis illustrata. Claudiopoli (1671) [typ. gener. ecclesiae] apud Michaelem Szentely.*

A⁸–M⁸ N⁴ = [100] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 1275

Latin nyelvtan. – A címlap hátán latin vers áll *Ad studiosos grammatices*. Ezt követi a *S.Patakini 1661. mense primo* kelt előszó J.C.D. aláírásával *Candido lectori salutem!* (A₂a). A következő *Eidem aequo et cordato lectori* megszólítású előszó P[etrus] K[ézdi] V[ásárhelyi] aláírásával *Enyedini Transylvanorum, Junio exeunte, MDC.LXIV.* kelt (A₂b). A főrész a következő nagyobb egységekből épül fel: *Orthographia* (A₃a–A₆a) – *De etymologia* (A₆a–G₄a) – *De syntaxi* (G₄a–L₁b) – *De poesi* (L₁b–N₄b). A kötet végén a *Typographus* rövid megjegyzése olvasható *ad praeceptores*. Végül kolofon közli a nyomtatás helyét és évét.

E kiadás Molnár Gergely tankönyve Kézdivásárhelyi Péter által átdolgozott változatának az első, példányból is ismeretes tagja. Az eredeti, átdolgozott kiadásból (Szeben 1664, 3177) mára már nem maradt fenn példány. Azt mégis rekonstruálni lehetett, ugyanis Szabó Károly mindkét kiadás ismeretében a kolozsvári leírásában megjegyezte, hogy „A címlevél után az olvasóhoz Patakról 1661-ből és Enyedről 1664-ből intézett értesítések ugyanazok, mint a szebeni 1664-diki kiadásban, melylyel ez a kiadás lapról lapra egyezik.” (RMK II 1275). A Szegedi Egyetem töredékes példánya egy részleges szedés variánst őrzött meg, ahol például a G₄b lap első sorában „visurus. Exteras” helyett „visurus exteras” olvasható.

Kézdivásárhelyi szerkesztési munkáját Bartók István elemezte (55–56 és 346–357), – vö. 3177. A J.C.D. monogram lehetséges feloldásairól ld. 3003.

Cf. 628*; 887*; 1988*; 2756*; –, 3953, 4304, 4366, 4447, 4465, →

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Univ* ① + *cop. digit.* – Szeged *Univ* ④* – Târgu Mureş ②

3727

[1] PÁPAI PÁRIZ Imre: Keskeny ut, melyet az embernek elméjébe ütköző csuda gondolatoknak akadékiából, háború elmékedéseknek köveiből és sok-féle kételkedéseknek sűrűjéből, a' mennyire lehetett, ki irtott Papai Pariz Imre, melly mostan negyedszer lelkek idvességét kereső hiveknek kedvekért ki-bocsáttatott. – [2](Szent Davidnak hét poenitentia-tartó szoltari ...) Colosvarat MDCLXXI [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Mihály által.

§⁴, A¹²–L¹²M² = [7] + 240 + [27] pag. – 12° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1116

Református vallási tanítás. – A címlapon a mű címét adó bibliai idézet olvasható Máté evangéliumából (7:14). A hátlapon újabb bibliai idézet. Ezután következik *Veres Egyhazi Sz. Mihály kolosvári typogr.* Koloszvártot 1671. december 2-án kelt ajánlása *A tekintetes ... Losonczy Banfi Dienes urannak, Erdély-országnak méltóságos fejedelmének belső tanácsának, Kolos és Doboka vármegyéknek főispánjának, Kolosvár városának, Szamos-ujvár, Somlyó, Cseh és Sebes-várnak s azokban lévő vitézlo rendeknek fő kapitányának etc., nekem urannak* (§₃a–§₄a). Üres lap után kezdődik a főrés. Tartalma és beosztása a könyv függelékétől eltekintve azonos az 1662-ben Patakon megjelent harmadik kiadással (3061). Ahhoz hasonlóan ez is két részből áll. Az első Pápai Páriz munkájának kiadását tartalmazza (1–237), végén a *Rendi a kiváltképpen való dolgoknak* című tartalomjegyzékkel (238–240). Ezután folytatólagos füzetjelzéssel önálló, a Bethlen család hatyús címerét ábrázoló fametszettel díszített címlappal (L₁a) következik *Szent Davidnak* hét poenitentia-tartó szoltári. A címlap háta üres, a következő lapon kezdődnek a szoltárok (L₂a–L₁₀b). Incipitmutatóra utaló kezdősoruk a következő: Nyéki Vörös Mátyás?: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostarozz* (L₂a) – Nyéki Vörös Mátyás?: *Boldogok, akiknek* (L₃a) – Nyéki Vörös Mátyás?: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj* (L₄a) – Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* (L₅b) – Nyéki Vörös Mátyás?: *Uram, halld* (L₇b) – Nyéki Vörös Mátyás?: *Sok háborúságban* (L₉b) – Nyéki Vörös Mátyás?: *Hajtsd meg füleidet* (L₁₀a). A kiadvány végén *Reggeli ének* címen Pécseli Király Imre *Dicsérlek, Uram, téged, hogy ez elmúlt éjjel* kezdetű éneke (L₁₁a) olvasható. A záró két imádság nem volt benne az előző kiadásban. Címük: [1] *Reggeli könyörgés* (L₁₁b–M₂a) és [2] *Mas. Miképpen nyerhetni meg a mennyeknek országát* (M₂a–b).

E kiadvány, miként azt címének szövege írja, negyedik kiadása Pápai Páriz Imre először 1647-ben Utrechtben megjelentetett művének (2196), amelyet maga a szerző a következő, 1657. évi gyulafehérvári kiadásban jelentősen kibővített (2710). Ezt a bővebb változatot először 1662-ben Patakon jelentették meg a bűnbánati szoltárokkal együtt (3061). A szoltárok Balassi Bálint versének kivételével Jenei Ferenc szerint Nyéki Vörös Mátyás szerzeményei (RMKT XVII/2 59–98). Állítását Vadai István újabbban kétségbe vonta (Kolomp vagy csengettyű? In: A magyar költészet műfajai és formátípusai a 17. században. Szeged 2005, 181–182).

Cf. **2196**; **2710**; –,→

Budapest *Nat* ②* ② + cop. digit.– Sárospatak *Ref* ① ②*– Târgu Mureş ①

3728

[PATHAI István:] Amaz het fejü es tiz szarvu fene bestian ülö, barsonnyal s` draga kövekkel fel-ruháztatott parázna Babillonnak, melly az ö ti[sz]talan paráz[naságána]k arany pohárba töltött részegítő utálatosságával meg-részegétette ez földnek lakozoit, mezitelenségének tüköre. [Kolozsvár] 1671 [typ. gener. ecclesiae Veregyházi Szentyel Mihály].

A¹² B⁶–Z⁶, Aa⁶ Bb⁶ Cc² = [158] fol. – 12°

RMK I 1125

Református vitairat. – A mű tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1626-ban Pápán kinyomtatott első kiadással (**1372**). Az *Előljáró beszéd* az A₂a–A₆b lapokon olvasható, ezt követi a főrész, *Scotodulos és Diaphanes dialógusa* (A₇a–Cc₂b). Janus Pannonius epigrammája és annak *Asszony Péternek régenten* kezdetű magyar fordítása az Y₅a–b lapokon található.

A mindkét ízben név nélkül kiadott vitairat szerzője Pathai István dunántúli református püspök volt (ld. **1372**). Újbóli közreadását minden bizonnyal az 1670-ben meginduló protestánsüldözés indokolta.

Pathai vitairatával újabban Győri Levente foglalkozott részletesen. Megállapította, hogy sokrétű kapcsolatban áll Pázmány Péter *Kalauzával* (Pozsony 1613, **1059**), amelynek szövegét gyakran saját mondanivalója megerősítésére idézi, más esetekben cáfolja. Pázmány *Az Sz. Irasrul es az Anyaszentegyhazrul* című 1626-ban Bécsben kiadott vitairatában (**1351**) megemlíti Pathai művét. Győri Levente ezért feltételezte, hogy Pázmány Pathainak is választ kívánt adni munkájával. (ItK 1998: 399–410, ld. még Heltai János: *Műfajok és művek a XVI. század magyarországi könyvkiadásában* (1601–1655). Bp. 2008, 142). Ez a feltételezés további megerősítésre szorul.

Szabó Károly Pathai művének ezt a kiadását pataki nyomtatványként írta le (RMK I 1125). Megállapítását Haiman György szóbeli közlése alapján már Takács Béla is helyesbítette (Takács 1978, 189). A kiadvány a nyomdai anyag vizsgálata alapján valójában a református egyház Veregyházi Szentyel Mihály által vezetett kolozsvári műhelyében készült (MKsz 2005: 398, V. Ecsedy Judit).

Cf. **1372***!; –

In 11 bibliothecis 17 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref*– Sárospatak *Ref*– Sfântu-Gheorghe – Târgu Mureş

Olim: Lugossy Józsefnél

3729

PRACTICA arithmetica, az az számvető tabla, melyben minden féle adásról és vételről akarminémü kereskedésben-is bizonyos számoknak summáját készen és könnyen feltalálhatni P a d v a i J u l i u s C a e s a r által irattatott, mostan pedig e' szép kis formában harmadszor ki-bocsáttatott. Colosvarat MDCLXXI [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Szentyel Mihaly által.

A⁸–O⁸ = [112] fol. – keskeny 16° – Init.

Sztripszky I 2072/279 ← MKsz 1895: 138

Szorzótablák. – A kiadvány beosztása teljes egészében egyezik a Lőcsén 1668-ban megjelent kiadással (3460). A címlap hátán kezdődik az *E számvető könyvnek hasznáról* című, a kiadvány használatának módját bemutató bevezetés (A₁b–A₄a). A főrész az egy és kétjegyű számok szorzatán (A₄b–N₆a) kívül megadja a kerek százás számok szorzatait is 1000-ig (N₆b–O₈a). A kiadványt a *Tabula Cebetis* zárja (N₈b).

Ugyanilyen terjedelmű és szerkezetű magyar szorzótabla első alkalommal Váradon jelent meg 1653-ban (2506), az tünteti fel először Julius Caesar Patavinus nevét. Azt követi az 1668-as lőcsei kiadás (3460). Minden bizonnyal ezért tekintette e kiadást harmadiknak Veresegyházi Szentyel Mihály.

A nyomtatványról elsőként Horváth Ignác adott hírt (MKsz 1895: 138), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Híador (I 2072/279). A kiadványnak az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példánya szerepel az 1907. évi gyarapodások között (MKsz 1908: 104).

Cf. 1063*!; 2183*!; 3460*!; –, 4147, 4217, 4218, 4350, 4418, 4510, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ③

Szent Davidnak hét ponitentia-tartó soltari. Kolozsvár 1671. – Vide 3727(2)

3730

[SZOKOLYAI ANDERKO István [transl.]: Sérelmes lelkeket gyógyító balsamom, ... avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvetske, melyet belgiomi nyelvből magyar nyelvre fordított Szokolyai István. Colosvarat 1671 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel.]

∴, [ ]¹, A⁸–K⁸ = [4] + 158 pag. – 24° – Orn.

RMK I 1118

Református elmélkedések. – E nyomtatvány mindkét jelenleg ismeretes példánya az elején csonka. Címlapja egyiknek sincs, s a teljesebb példány praelimináriáinak és első 12 lapjának csak a sarkai maradtak fenn. A fenti címléírás a második, pataki kiadás (3593(1)) címén alapul. A főrész szövege teljes egyezést mutat Szokoljai Anderkó elmélkedésfordítása korábbi kiadásaival (Leiden 1648, 2216 és Patak 1669, 3593(1)). Az utóbbihoz hasonlóan itt is prózaként szedve zárja a 110. lapon olvasható könyörgést az a kétsoros vers, amelynek kezdősora: *Add látnom orchád világát*. Mindkét előző kiadástól eltér azonban e kiadvány vége. Ebben ugyanis *Házi könyörgések, avagy cselédes embereknek s azok cselédinek és kinek-kinek tulajdon imádsági* címet követően egy *Reggeli imádság* (151–155) és egy *Estvéli imádság* (156–158) olvasható.

A műről és annak holland forrásáról ld. 3593.

Szabó Károly (RMK I 1118) példány ismerete nélkül, Sándor István adatára hivatkozva közölte e kiadás címét, azonban míg Sándor István a megjelenését 1670-re tette (Könyvesház 247), Szabó Károly úgy vélte, hogy 1671-ben jelent meg. Az enyedi kollégiumi könyvtár Bethlen Kata tékájából való példányára hivatkozott, amely 1849-ben megsemmisült (RMK I 1118). Bethlen Kata 1747-ben összeállított könyvlajstromában valóban 1671. évi megjelenéssel szerepelt e cím (Bethlen Kata könyvtára 376). A címlap hiányában Szabó Károly feltételezését elfogadva feltételezhető, hogy e mű valóban 1671-ben jelent meg. Nem mond ennek ellen az a tény sem, hogy az Országos Széchényi Könyvtár mindkét csonka példánya Szokoljai Anderkó István *A' Szent Bibliának ó testámentomi könyveiből edgybe szedegettetett abitato könyörgések* című művével egybekötve maradt fenn, amely Kolozsvárott 1672-ben jelent meg (3804). Mindkét példányban mindkét kiadványnak önálló címlapja van, és füzetjelzésük is megegyezik. A címlap és a praelimináriák hiányában nem lehet megállapítani, hogy esetleg együtt kívánták-e megjelentetni a két művet, az 1669. évi pataki kiadáshoz hasonlóan (3593).

Cf. 2216; 3593(1); –, →

Budapest Nat ② ② + cop. digit.

Olim: n.-enyedi ref. coll. ktárában gr. Bethlen Kata könyvei között

3731

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1672. von Christoph Neubarth. Leutschau 1671 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143.

Korabeli közlés alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

E ma már példány alapján ismeretlen kiadványról Johann Brichenzweig lőcsei szabó kézíratos feljegyző-könyve alapján (Státny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 143–144, 287), Szabó András Péter adott hírt (Brichenzweig 143).

Brichenzweig 1680 szeptemberében készített kivonatokat, feljegyzéseket az 1621 és 1679 között megjelent, főképp nyilvánvalóan lőcsei, német nyelvű naptárak krónika jellegű szövegeiből, illetve prognosztikon részéből. Az 1636. évet követően már nem a nyomtatott naptárakat, hanem a rendelkezésére álló példányba bekötött lapokon olvasható kéziratos bejegyzéseket használta fel. Ilyenkor is mindig rögzítette azonban, hogy melyik évre szóló kalendáriumból dolgozott, és annak ki a szerzője (a kéziratot Szabó András Péter elemezte i. m. 127–187, a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144).

Erre az 1672. évre szóló kalendáriumra Brichenzweig a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „1672 fundt ich im Calender, geschriben, A. C. N.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a kiadvány egykori létezése. Brichenzweig jegyzetei alapján egyúttal bizonyosnak látszik a lőcsei német naptársorozat mára már példányból ismeretlen tagjainak nyomtatásban való megjelenése 1671 és 1674, illetve 1676 és 1678 között (vö. **4031**). Eddig csupán az 1675-ben megjelentetett naptárból került elő egy töredék (**4031**).

Cf. **4031**!

3732

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintes (!) és nag(ysag)os vitéz urnak, Gyarmati Balasi Balintnak es amaz jó emlekezetü, Istenben boldogul ki múlt néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza fiának és a' magyar nyelvnek két ékessegének istenes eneki, melyet a' váradi negyedik editio szerint egynehány új enekkel és imádságokkal ki-botsátott. – [2] (Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta, mely minde(n) uton-jaró, s' bujdosó igaz Izraelitákat bátoroságos és bóldog derek utra igazgat, egynehán' oktató regulát [!] és istenes imádságok által...) Lötsén 1671 Bréver Samuel.

$A^{12}-Z^{12}$; $a^{12} b^{12} = [10] + 535 + [7]$; + 48 pag. – 24° – Orn.

MKsz 1955: 118–121 – Čaplovič 1272

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – A címlevél hátán latin versidézet és annak magyar verses fordítása olvasható John Owen epigrammagyűjteményének appendixéből. A versfordítás incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nincs semmi állandó*. Ezután három költemény méltatja Balassi Bálint költészetét: (1) *Johannes Rimainus Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassam*. Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* ($A_2, a-A_3, b$) – (2) *In eundem* címmel *Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse ($A_3, b-A_4, a$) – (3) s annak magyar fordítása: *Ungarico idiomate per Johannem Rimai reddita in hunc modum* címmel *Istenasszonyokkal égben az Istenek* kezdősorral ($A_4, a-A_5, b$).

A főrész a *Néhai tekintetes és nag[ysag]os vitéz úrnak, Gyarmati Balassa Balintnak Istenes és egynehány vitéz éneki* cím megismétlésével kezdődik (1–[536], Z_9, b). Ebben két kivétellel mindegyik vers Balassi Bálinttól való. A második vers Rimay Jánosé, az utolsó vers pedig anonim szerzőtől származik. A versek kezdősora a lapszámokkal együtt az alábbi: 1: *Adj már* – 4: *Rimay János: Ó szegény* – 7: *Lelkemnek* – 10: *Ó én kegyelmes* – 13: *Bizonyyal* – 17: *Ó én Istenem* – 23: *Ó szent Isten* – 26: *Kegyelmes Isten* – 29: *Áldj meg minket, Úristen* – 31: *Bocsásd meg* – 36: *Áldott szép* – 39: *Vitézek* – 43: *Nincs már* – 45: *Az én jó* – 50:

A te nagy – 53: *Mennyei seregek* – 57: *A Szentháromságnak első* – 61: *A Szentháromságnak, kinek* – 65: *A Szentháromságnak harmadik* – 68: *Segélj meg* – 72: *Mint a szomjú* – 77: *Pusztában* – 80: *Ő én édes* – 83: *Végtelen irgalmú, ó* – 89: *Mert ki*.

A versgyűjtemény következő nagy egységét önálló címlap vezeti be: *Az jó emlékeztető, Istenben idvösösen nyugóvó, nehai nemes es nemzetes Rimai Janosnak Istenes eneki következnnek* (91). A címlap hátán újabb Owen epigramma idézet olvasható, magyar versben való fordításával együtt, amelynek kezdete: *Miként a szép*. Ezután kezdődik Rimay János énekeinek első része *Psalmi LI. periphrastica explanatio* címmel (93–175). A szerző nevére a verzó és rektó lapokon látható *Rimai eneki élőfej* utal. A gyűjteményben számos ének prózában írott summája is fel van tüntetve. Az énekek kezdetei: 96. lap: *Könyörülj énrajtam* – 108: *Kiáltok* – 114: *Reménységem* – 120: *Ó ki későn* – 135: *Ó kegyelmes Isten* – 142: *Örök életnek* – 148: *Boldog, kinek vétkét* – 156: *Hívek* – 165: *Ó Uram* – 171: *Egyedül*. – *Második része, melyben e világi életünknek állapotjából származó akadályoknak orvosló eszközt szedegethetjük elménkbe* (175–314). 182: *Vitézség* – 188: *Virtus* – 197: *E világ* – 204: *Kerekded* – 209: *Udvar* – 219: *Hitető* – 224: *Senkit* – 229: *Világon* – 234: *Az Úr az égbe* – 236: *Kinek tegyek* – 238: *Legyen jó* – 243: *Kedvező* – 249: *Enyhítsd meg* – 252: *Hogy feletkeztl el* – 255: *Ha az Isten* – 263: *Tarts meg Uram engem* – 270: *A jó* – 276: *Kegyves Jehova* – 283: *Nincsen segítségem* – 285: *Jöjj mellém* – 290: *Igaz általút* – 292: *Katonák* – 295: *Minden dolgok* – 300: *Nem lehet szebb* – 305: *Szűz Mária lakozván* – 310: *Mi Urunk, s édes* – 311: *Adjunk hálát Istenünknek* – 313: *Az idő*. – Külön fejezetre bontás nélkül ezután Rimai Jánosnak a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediuma következik (314–368): 315: *Bocsásd szent Lelkedet* – 326: *Hadvezérlő* – 331: *Imbol édes* – 337: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 343: *Mint ágyú* – 347: *Pallas* – 351: *Delos* – 358: *Kérdhadd* – 362: *Csodálható* – 367: *Rettenetes*. A gászversfüzér a 368. lapon a következő megjegyzéssel végződik: *Ezek a megnevezett fő személynek, Rimai Jánosnak éneki. Immár következnnek más egynehány szép énekek*. 369: Illésházy István?: *Forog* – 378: Rimay János: *Ó szép* – 390: Szepsi Csombor Márton: *Iffúságom* – 396: Szepsi Csombor Márton: *Egekben* – 404: *Szegény fejem* – 408: *A gonosz* – 417: Marus István: *Téged, Uram* – 422: *A múzsák* – 427: Farkas János: *Járulok* – 433: *Megadja* – 439: *Vigasságom* – 440: *Gazdag, bőkegyelmű* – 446: [Pécseli Király Imre:] *Eljő* – 457: [Pécseli Király Imre:] *Könyörülj szent* – 461: [Pécseli Király Imre:] *Paradicsomnak* – 470: [Pécseli Király Imre:] *Én nyavalyás* – 476: [Pécseli Király Imre:] *Egykor* – 480: [Pécseli Király Imre:] *Ne hagyj, Úristen* – 483: [Pécseli Király Imre:] *Prédának* – 488: [Pécseli Király Imre:] *Pajzsa* – 492: *Bűn* – 498: *Könyvem [Könnyem]* – 502: Kanizsai Pálfi János: *Ne szállj* – 506: Czemeki Mátyás: *Magasztallak én Istenem, Uram* – 512: *Miként Aegiptusban* – 517: Úz Bálint: *Várom* – 521: *Az Úristen nekem* – 525: *Mire bánkódól* – 529: *Aki indul*. A kötetet a *Rendi e könyvben foglalt énekeknek* című, ábécébe foglalt tartalomjegyzék zárja (Z_{10a}–Z_{12b}).

Önálló címlappal és újramezdődő fűzetjelzéssel és lapszámozással csatlakozik az énekeskönyvhöz a *Via Jacobaea* című imádságoskönyv. A címlapon bibliai idézet olvasható, a címlap háta üres. Az imádságoskönyv a megszólított igaz útonjáró keresztyén Izraelita számára *I–XV. regulát* és három imádságot tartalmaz (3–48) az ószövetségi Jákobra hivatkozva, ószövetségi és újszövetségi idézetekkel. A *IX.* és a *XII. regulában* idézett latin disztichonoknak magyar nyelvű fordításai is olvashatók: 17: *Csak az Isten* – 22: *Krisztus, ki megtartál* – 22: *Uram Jézus, tarts meg*. Végül *Autor ad viatorem* cím után két rövid latin nyelvű bibliai idézet zárja a kötetet.

Ez az első olyan címlappal is rendelkező kiadvány, amely a Balassi Bálint és Rimay János verseit rendezetten tartalmazó, csak töredékesen fennmaradt „negyedik váradi editio” (1655, 2619) alapján készült.

Az 1666. (3292) és az 1670. évi (3653) ugyancsak „rendezett” lőcsei kiadásokból ugyanis nem maradt fenn címlappal rendelkező példány.

Újabbán Vadai István állította fel az *Istenes énekek* rendezett kiadásainak a stemmáját. Mivel az összes, példányból ismeretes lőcsei (1666, 3292, 1670, 3653) és az azokat követő pozsonyi kiadás (1676, 4105) a címben hivatkozott, „negyedik, váradi editio”-tól (2619) eltérő sajátosságokkal – Szenci Kertész Ábrahám *Lectori salutem* előszavának és a Mutatótábla végén olvasható Owen idézet elhagyásával – jelent meg, továbbá a lőcsei kiadások szövegkritikai tekintetben különböznek egymástól, ezért feltételezte egy 1666 előtti, ma példányból ismeretlen lőcsei kiadás meglétét, amely ezeknek a kiadásoknak alapjául szolgált. Ld. Vadai: Fától az erdőt 242, 244. Mindez azonban nem indokolja kielégítően egy 1666 előtti rendezett lőcsei kiadás feltételezését. A címlapszöveg azonossága, az előszó és az Owen-epigrama hiánya semmilyen módon sem utal egy korábbi lőcsei rendezett kiadásra, mindez lehetett akár első ízben az 1666-os lőcsei kiadás sajátossága. A lőcsei szövegek különbözőségei pedig magyarázhatók akár azzal, hogy a lőcsei nyomdász minden alkalommal a váradi „negyedik edíciót” tekintette alapszövegnek, s abból dolgozott. Ebben az esetben mindig eltérő hibák keletkeztek akár amiatt is, hogy az egyes kiadásoknál kéziratos szövegforrásokat is használhatott a lőcsei nyomdász.

Újabbán Erdődi Alexandra Anita érvelt amellett, hogy a *Forog a szerencse* kezdetű vers nem Illésházy István, hanem Rimay János verse lenne (Versszerkesztési és szerzőségi kérdések. Ferendum et sperandum. In: Acta Historiae Litterarum Hungaricarum XXXIII. Új folyam 2. Szeged 2017, 55-74). Ez a megállapítás azonban további megerősítésre szorul.

Ezt az 1671-ben megjelent lőcsei kiadást az előkerült egyetlen példány alapján Eckhardt Sándor ismertette (MKsz 1955: 118–121). Megállapította és példákkal bizonyította, hogy a Brewer-nyomda ezen új nyomata ugyan nem ad új szöveget, de „az előző évi kiadást” (3653) „sok helyen kijavítja és az addigi értelmetlenségeket sok esetben kiküszöböli” (i. m. 119). Nyomdai kiállítása is más. Teljesen új, tiszta betűkkel, szélesebb tükörrel, sorközökkel, jobb papíron nyomtatták az 1670-i kiadással (3653) összehasonlítva. Így már ebben a nyomtatványban is megfigyelhető a lőcsei nyomda 70-es évekre tehető megújulása (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 35, Pavercsik Ilona).

Cf. 787;

rendezetlen kiadások: 1519!; 1933!; 2890!, S3197A

rendezett kiadások: 2619; 3292!; S3317A, S3421B; –, 3888, 4105, 4134, 4229, 4353, 4478, 4502, →

imádságoskönyv: 3292(2)!, S3197A(2); –, 3888, 4105(2), 4134(2), 4229(2), 4353(2), 4478(2), 4502(2), →

Budapest Nat ① + cop. digit.

Bayer, Johann: Agon rosarivs anagrammate quadruplici enodato adumbratus. Leutschoviae 1671. – Vide 3810

3733

FESTA hymenacia, quae parat vir nobilis ... Iohannes Schwab in libera regiaque civitate Leutschoviensi senator ac negotiator ... cum ... Svsanna, viri ... Tobiae Weiss pastoris ecclesiae Popradiens. ut et 24 reg. past. consenioris ... filia. Fausta fortunataque volunt et ex animo precantur amici. Leutschoviae [1671 Brewer].

[⁴] = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 347 – Čaplovič 1283

Lakodalmi köszöntő versek latinul és németül. – A kiadvány Joannes Schwab löcsei szenátor és kereskedő, valamint Susanna Weiss, Tobias Weiss poprádi evangélikus lelkész, a huszonnégy városi fraternitás conseniora lányának az esküvője alkalmából készült. Az új párt a barátok a következő versekkel köszöntötték: (1) A címlevél hátán latin nyelvű hexameteres vers olvasható, aláírása: *Sponsorum aMiCuS* ([₁]b) – (2) A vers német fordítása *M. Christian Seelman, Leutsch. Pfarrh.* aláírással ([₂]a) – (3) Latin nyelvű vers *Ad lectissimae virginis Susannae ... προσφώνητις* címmel, szerzője *M. Abraham Eccardus, pastor nunc Leibiciensis* ([₂]b–[₃]a) – (4) Német nyelvű vers *Hochzeitlich Rosenlied* címmel és *von carpatischen Kräuterhandlern in Georgenberg* aláírással ([₃]b–[₄]b).

A vom carpatischen Kräuterhandlern aláírás Christoph Klesch álneve, ezért a kiadvány bekerült Karl F. Otto és Jonathan B. Clark bibliográfiájába is (Bibl. Klesch. CK-40). Ján Čaplovič leírása (1283) szerint az *aMiCuS* aláírás M. Christian Seelmann-t takarja.

A kiadványt Borsa Gedeon híradása alapján (MKsz 1963: 347) Ján Čaplovič írta le, aki feltételezte, hogy a mű 1671-ben jelent meg, mivel a löcsei evangélikus egyházkerület alkalmi nyomtatványokat tartalmazó kolligátumában 1671-ben kiadott nyomtatványok között találta meg (1283). Tobias Weiss kéziratban fennmaradt és 2011-ben publikált önéletrajza alapján tudható, hogy Susanna Weiss és Johann Schwab löcsei kereskedő és tanácsag esküvőjére 1671. október 19-én került sor, így bizonyos, hogy a kiadvány is 1671-ben jelent meg (Lymbus 2011: 150, Szabó András Péter). Abraham Eccard életrajzához ld. **3086**.

Mivel a kiadvány egyetlen ismeretes példánya lappang, a jelen leírás a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának mikrofilm másolata alapján készült.

Budapest *Acad* cop.

Olim: Levoča *Ev*

3734

GEISTLICHE und weltliche Gedancken über des ... Herrn Johann Martin Meissner von Coburg aus Francken, der löbl. Schul zu Leibitz in Ungern ... con-rectoris, mit der ... Jungfrau Jvdith des ... Herrn Lorentz Rothen, e. e. Raths daselbst und der gesamten 13 Städte in Zips ... alten Grafens, wie auch der Fr. Susannen ... Tochter ... gehaltenen

Hochzeit gefasset und abgefasset von den Kirch und Schul Obervorstehern jm Jahr 1671. den 22. Winter-Monat. [Leutschau] 1671 [Brewer].

(S)⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1275

Lakodalmi köszöntő versek. – A nyomtatvánnyal az 1671. év november 22-én házasságot kötött coburgi származású Johann Martin Meisnert, a leibici evangélikus iskola konrektorát és Judith Rothot, Laurentius Roth, a tizenhárom szepesi város grófjának leányát köszöntötték a leibici evangélikus egyház és iskola előljárói a következő versekkel: (1) cím nélkül, *m. Abraham Eccardus, Pfarrer in Leibitz* aláírással ((S)₁b–(S)₃b) – (2) cím nélkül, *J. G. C. E. L. D.* monogrammal ((S)₄a) – (3) végül cím nélkül, aláírója *m. Johannes Marci Leibiciensis scholae rector patricius* ((S)₄a–b).

A második vers aláírásaként szereplő monogram feloldása Čaplovič szerint *Johann Gross Caesaroforensis, ecclesiae Leibiciensis diaconus*. Ugyanebben a leírásban a címben szereplő *Wintermonat* Čaplovič szerint a decembert jelenti (1275). Az ebből az alkalomból megjelent másik két nyomtatvány közül az egyik (3746) címe nem jelöli meg a házasságkötés hónapját sem, míg a másik (3749) címében kifejezetten a november 22-re utal. Ennek ismeretében a fenti címben szereplő *Wintermonat* nem 1671 decemberét, hanem novemberét jelenti.

Az impresszumadatok nélkül megjelent kiadványról először Borsa Gedeon adott hírt. Lőcsei nyomtatványnak tartotta (MKsz 1963: 346), így került bele a leírás Ján Čaplovič bibliográfiájába (1275). A betűtípusok tanúsága szerint valóban Lőcsén készült (Perger Péter megállapítása).

Mivel az egyetlen teljes lőcsei példány lappang, a leírás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának mikrofilm másolata alapján készült.

Ugyanerre az alkalomra más nyomtatványok is megjelentek (ld. 3746, 3749).

Cf. 3746, 3749

Budapest *Acad* cop.

Olim: Levoča *Ev*

3735

[KLESCH, Daniel:] Illvstrissime et excelsissime princeps ac domine dn. Stanislae Heraclie comes in Wisnicz et Jaroslav Lv bombersky, S. R. I. princeps, regni Polon. subdapifer, arcis Lublyo et XIII oppid. in Scep. Sup. Hung. capitaneus supreme etc., domine nobis naturaliter clementissime! [Leutschovia] (MDCLXXI) [Brewer].

)² = [2] fol. – 2°

Čaplovič 1274 – VD 17 3:698944Q

Üdvözlő beszéd. – A nyomtatvány címlap nélkül jelent meg. A beszéd abból az alkalomból született, hogy Stanisław Herakliusz Lubomirski (1642–1702), a Szent Római Birodalom hercege, Lengyelország alétekefője, Lubló várának és a tizenhárom szepesi városnak főkapitánya Michał Wiśniowiecki lengyel király (1640–1673) vallásügyi rendeletének végrehajtására 1671 augusztusában a Szepességbe érkezett. Az 1671. év a megszólítást bevezető *Deus ex alto nobiscum!* kronosztichonban van elrejtve. A beszéd nem tagolódik részekre. A nyomtatvány a beszéd aláíróival és keltezéssel zárul, akik a tizenhárom szepesi város lelkészei és világi vezetői: *Senior, orator, comes, conseniores, pastores, iudices, senatores et communitates XIII oppidorum, mense Augusto a. o. r. MDCLXXI* (0)(₂b).

A nyomtatványt Pavercsik Ilona ismertette részletesen („... mint az gyümölcsös és termett szőlő-veszszöc ...” – Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk. Stemler Ágnes, Varga Bernadett. Bp. 2010, 90–101), tisztázta szerzőségét, impresszumadatait és leírta megjelenésének történeti körülményeit.

A beszéd a szerző megjelölése nélkül jelent meg, de a Stanisław Herakliusz Lubomirskit üdvözlő, dicsőítő beszédek az 1660-as évek második felében (Lőcse, 1668, **3453**) és az 1670-es évek elején Daniel Klesch nevéhez fűződnek, aki a huszonnégy szepesi város fraternitásának orátora volt. Ugyanebből az alkalomból Lublón 1671. augusztus 21-én elmondott másik beszédét Kassán jelentette meg, ugyancsak 1671-ben (**3708**). Ez a beszéd feltehetően augusztus 26. után, Szepesolasziban hangzott el.

Ezt a kiadási hely nélkül megjelent nyomtatványt Ján Čaplovič a lőcsei Brewer-nyomtatványok között írta le (1274). Feltételezését Pavercsik Ilona tipográfiai vizsgálatai megerősítették (i. m. 90). Szintén impresszum nélküli második kiadása (Országos Széchényi Könyvtár, RMK III 2576c) – némileg eltérő címmel és tartalommal, de a szerzőt már megjelölve – Pavercsik Ilona történeti és tipográfiai érvelése (i. m. 100–101) alapján – feltételezhetően Wittenbergben jelent meg 1675-ben, Johann Hake (II.) nyomdájában.

Az itt leírt nyomtatvány nem szerepel Karl F. Otto és Jonathan P. Clark bibliográfiájában (Bibl. Klesch.).

Cf. **3708**

Budapest *Nat cop.* – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3736

LUSUS poetici, in festivitate nuptiali viri ... Johannis Simonidis, gymnasii regiae liberaeq(ue) civitatis Briznensis rectoris ... sponsi et ... virginis Catharinae, ... Thomae Machnitii, civis reip. Eperiensis quondam meritis. etc. filiae, hactenus ... Georgii Orbanay, regiae libq(ue) civit. Eperiens. civis privignae, sponsae anno, mense, die, quo Simonidi fvlgens forti Catharina ivgatvr et Maji quarta pronvba lvce datur, instituti. Leutschoviae (MDCLXXI) typis Samuelis Brewer.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Inít.

RMK II 1277 – Čaplovič 1276

Prózaí köszöntés, továbbá lakodalmi köszöntő versek latin és részben lengyel nyelven. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy 1671. május 4-én házasságot kötött Joannes Simonides, a breznóbányai evangélikus gimnázium rektora és Catharina Machnitius, Thomas Machnitius eperjesi polgár édes-, illetve Georgius Orbanay, ugyancsak eperjesi polgár mostohaleánya. A lakodalmi napja a *Simonidi fulgens* kezdetű kronodisztyichonban van elrejtve a cím szövegének végén. A címlap hátán rövid prózaí köszöntés olvasható (A₁b), aláírói: *devoti discipuli*, azaz a völgegy breznóbányai tanítványai. Ezt követik az egy kivételtől (24) eltekintve latin nyelvű üdvözlő versek: (1) cím nélkül *Jonas Sartorides Suczan.*, *class. III. praeceptor* (A₂a) – (2) cím nélkül *Johan. Gratza, Briz. senior* (A₂a–b) – (3) *Johannes Catharina 153. παράγρ.* címmel *Jacobus Oeconomi Predagnens.* (A₂b) – (4) *Johannes Catharina áváγρ.* címmel *Esaias Kaurimski Thuropol.* – (5) cím nélkül *Matthias Wozar Lampert.* (A₂b–A₃a) – (6) *Johannes et Catharina neogami 245. παράγρ.* címmel *Johannes Snicellius Nitrien.* (A₃a) – (7) *Joannes Catharina áváγρ.* címmel *Georgius Platani Szakolcen.* – (8) *Johannes Simonides, Catharina, neogami παράγρ.* címmel *Samuel Petrovitzius Liptov.* (A₃b) – (9) cím nélkül *Martinus Alodiatoris Lyptov.* – (10) *Johannes, Catharina, παράγρ.* címmel *Samuel Seratoris Liptov.* – (11) *Johannes, Catharina, 153.* címmel *Daniel Schluchovinus Lopejen.* (A₃b–A₄a) – (12) szintén *Johannes, Catharina, 153.* címmel *Samuel Timkovitz Neograd.* (A₄a) – (13) *Johannes, Catharina, παράγρ.* és *Johannes Simonides, áváγρ.* címmel *Johannes Poloni Liptoviens.* – (14) *Catharina, Simonides, áváγρ.* címmel *Georgius Oczovini Liptovien.* – (15) cím nélkül *Johannes Molitoris Brezovien.* (A₄b) – (16) *Johannes Simonides, áváγρ.* és *Catharina áváγρ.* címmel *Matthias Viotoris Liptov.* – (17) *Johannes, Catharina, áváγρ.* címmel *Nicolaus Caprini Liptov.* – (18) *Johannes, Catharina, áváγρ.* címmel *Johannes Banko Briznensis* (B₁a) – (19) *Johannes Simonides, áváγρ.* címmel *Andreas Frntol Briznensis* – (20) *Johannes Simonides, Catharina, άváγραμμα* címmel *Balthazar Prokopius Radvan.* – (21) cím nélkül *Johannes Mersskovitz Tor-Lipsch.* – (22) cím nélkül *Christophorus Sebastiani Scepusiensis* (B₁b) – (23) cím nélkül *Johannes Seratoris Czetnekien.* – (24) cím nélkül, latin és lengyel keveréknyelven *Mikolaj Nowostawský, przedtim duchowny zwaneckj* (B₁b–B₂a) – (25) *Allusio nominum* címmel *Georgius Merskovitz, antea discip. p. n. gym. Leutsch. st. et al.* (B₂a) – (26) *Johannes Simonides, Catharina Machnik, άváγραμμα* címmel *Johannes Humenikius, al. gym. Leutsch.* – (27) szintén *Johannes Simonides, Catharina Machnik, άváγραμμα* címmel *Andreas Faschang, p. t. alum. gym. Leutsch.* (B₂b) – végül (28) *Joannes, Catharina, vivant diu!* άváγραμμα címmel *Matthias Stephanides, alum. gym. Leutsch.* költeménye olvasható.

Budapest Nat ①

3737

NOVAM προθυμίαν novo muneri ac oneri viri ... Michaelis Noscovii Warall. Scepus., ecclesiae Filcaviens. inter XIII oppida in annum XXVII. antistitis scholaeque inspectoris ... cum publico solemnium votorum ritu venerabl. XXIV regal. pastorum collegij senior pronunciareretur sub ipso publico motu ac metu an. MDCLXXI. acclamabant fautores, amici, fratres partim(ue) compatres. Leutschoviae (1671) in officina Samuelis Brewer.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 1 ill., orn.

Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 228–229 – Čaplovič 1278

Köszöntő költemények latin és német nyelven. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy a szepes-váraljai származású Michael Noscovius felkai lelkész, aki már huszonhét éve volt a tizenhárom szepességi város iskolafelügyelője, a huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye esperesévé választották. A következő jóakarói, barátai és atyafiai köszöntötték versekkel: (1) *Ad ... Michaellem Noscovium, pastorem Filcaviensem, XXIV. regalium seniore ... fratrem suum ... προσφώνησις* címmel, latin nyelven, *m. Johan. Windisch, pastor Schemnicens. et civitatum montanarum senior Lutheranus* (A₁b–A₂a) – (2) cím nélkül, latin nyelven, *M. Daniel Klesch n. H. p. l. caes., n. t. eccl. Olass. pastor et ven. consist. orator ordinarius*, versének keltezése 1671. augusztus 31. (A₂b) – (3) cím nélkül, latinul, *Abraham Eccardus, pastor qui Leibicensis sum, natione candidus Bernstadio-Silesius* (A₂b–A₃b) – (4) *Michael Noscovius, tredecim oppidorum regalium senior* ἀνάγρ. *Nosco re eligi viam Domini, Jesum corde purus amplector* címmel, latinul, *Johannes Bayer, pastor et insp. Waralliensis* (A₃b–A₄b) – (5) *Michael Noscovius, pastor et senior* ἀνάγρ. *Lateone hoc passus? Mico inter viros!* címmel, latinul és (6) cím nélkül németül *Philippus Heutschius Varall., h. t. pastor ecclesiae Menhardens.* (A₄b–B₁b) – (7) *Michael Noscovius, pastor Filcaviensis et fraternitatis senior* ἀνάγρ. *Stella es, imo os ac servus Christi, o perfer constanti, infinita* címmel, latinul *Tobias Weis, pastor per annos XXIV Popradien. et n. t. XXIV regal. pastorum consenior.* (B₁b–B₂a) – (8) *Michael Noscovius senior* ἀνάγρ. *Oh! Miles voce ac vir insons! – Consilio vinces, ah! Oremus!* címmel, latinul és (9) cím nélkül németül *Christophorus Klesch Igl. Hung., eccl. Georgio-Mont. in Scepus. past. et vener. contub. XXIV regal., nunc afflictissimi et ob varias persecutiones prob! jam disrarati notarius* (B₂a–B₃a) – (10) *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum. Psal. 145. v. 18.* címmel, latinul, *Johannes Meltzelius, p. e. Quintof., nunc Caesareof. exulans* (B₃a–b) – (11) *Michael Noscovius* ἀνάγρ. *Hic sum vocalis Enoch ἐπιγράμμα* címmel, latinul és (12) *Sonnet* címmel németül *Paulus Cumcius* (B₃b–B₄a) – (13) cím nélkül latinul és (14) cím nélkül németül *Josephus Seltenreich, ecclesiae Filcaviensis diaconus* (B₄b–C₁b) – (15) *Anagr. I. Michael Noscovius – A cunis Jesum colo, Anagr. II. Hinc mico, salvus eo – Anagr. III. Hic animosus luceo* címekekkel *Venceslaus Johannides Moravus, gymn. Caesareoforensis rector*, az anagrammák előtt rövid bevezető verssel (C₁b–C₂a) – (16) *Παρονομασία Latino-Germanica Omnis Honos Onus* címmel, latinul és (17) németül *Johannes Marci, scholae Leibicensis rector* (C₂b–C₃a) – (18) *Anagramma Michael Noscovius pastor – ceu Sol micas ornatus, pio. Qui diligunt te sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent. Judic. 5. 31.* címmel latinul *Johannes Bornagius, scholae Filcav. rector.* A vers címe alatt illusztráció látható, amely a Napot ábrázolja. (C₃b) – (19) *Michael Noscovius* ἀνάγρ. *I [!] luce casu mi honos* címmel, latinul *Johannes Bornagius, poes. stud. Eperies.* (C₄a) – (20) végül *Mantissae loco ex albo fautorum et amicorum excerptum hic addere placet* *μνημόσνον singulare* címmel, latinul, 1642. szeptember 3-iki keltezéssel *Trostfried Hegenitius Gorlic. Lusatus, med. stud.* (C₄b).

Johann Samuel Klein híradása szerint Noscoviust 1669. november 20-án Poprádon, Tobias Weis lelkész házában választották esperesé (Klein: Nachrichten III 296).

A nyomtatványt először Rexa Dezső írta le (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 228–229), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (1278). Kathona Géza is említette e nyomtatvány címét, mint ami felbukkan Johann Samuel Klein Nachrichten c. művének negyedik kötetében (MKsz 1987: 65). A kiadványt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto jr. és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK–28).

3738

<Nový a starý kalendář Křištofa Neubarta na rok 1672. Levoča 1671 Brewer. –16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 3832!

3739

RHENIUS, Johann: [1] *Compendium Latinae grammaticae pro discentibus scriptum, et nunc post accuratas academiaram et scholarum illustrium censuras, postremo multis in locis auctum et recognitum atq(ue) sublatis omnibus mendis typographicis editum a m. Johanne Rhenio.* – [2] *Accessit nomenclator grammaticus per omnes partes completus. Leutschoviae MDCLXXI typis Samuelis Breveri.*

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Hh⁸ Ii³ = [19] + 479 [recte 481] pag. – 8° – Init.

RMK II 1278 – Čaplovič 1279

Latin nyelvtan és latin-német szójegyzék. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik a szerző, *Joh. Rhenius* Lipszében 1618. április 14-én kelt ajánlólevele *Saxoniae electori ... a consiliis intimis et ecclesiasticis, ... patronis et promotoribus meis* (A₂a–B₂b). A tankönyv a következő fő fejezetekben tárgyalja a latin nyelv rendszerét: *De orthographia* (1–2) – *De etymologia* (3–4) – *De nomine* (4–68) – *De pronomine* (69–76) – *De verbo* (76–159) – *De participio* (159–172) – *De adverbio* (172–182) – *De praepositione* (183–186) – *De conjunctione* (187–189) – *De interjectione* (189–190) – *Syntaxis* CXVII pontban (191–292) – *De prosodia* (292–334) – *Partes anni* (335–339). Egyes esetekben a nyelvtani szabályok és a magyarázatokul idézett példák – különösen az igeragozást bemutató részben – német nyelvű értelmezésekkel is el vannak látva. A nyelvtanhoz egy üres lap után *Nomenclator grammaticus ad m. Rhenii Compendium pertinens* csatlakozik, amely a főrészben nem tárgyalt latin szavak német fordítását, értelmezését adja meg előfordulásuk sorrendjében (341–479).

A főrész tartalma és beosztása, valamint az ahhoz csatlakozó *Nomenclator* című szójegyzék egyezik az 1650-ben megjelentetett löcsei kiadással (2327).

Cf. 2327!*; –, 4547, →

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit.

Rhenius, Johann: *Nomenclator grammaticus. Leutschoviae 1671.* – Vide 3739(2)

3740

(ROXER, Daniel – LANI, Martin): Ehr-Leistung, welche zu Vermehrung der hochzeitlichen Sollenität des edlen, ... jungen Herrn, Christophori Lany, werthen Mitglieds der ehrbaren Fleischhacker-Zunft in den löblichen Marck Kabsdrauff, des ... Herrn Martini Lany, obgenannten Marcks vornehmen Inwohners, ... ältesten Sohns, als Bräutigams vnd der ... Svsannae Weltzerin des ... Herrn Martini Weltzern, mehr gedachten löbljchen Marcks wohlhabenden Inwohners etc. ... Tochter als Jungfrauen Brauts den 4. Januar, im Jahr wie folget: Da Herr Christophorvs Lany sampt Svsanna geehret war, aus guttmeinenden Gemüth abgestattet. Zur Leutschau (MDCLXXI) bey Samuel Brewern.

[1] fol. – 385 x 330 mm – Init.

Čaplovič 1281a

Lakodalmi versek. – Ez az egylevelés nyomtatvány Martin Lani legidősebb fia, Christoph Lani káposztafalvi (Szepes megye) mézáros és a szintén káposztafalvi illetőségű Martinus Weltzer leánya, Susanna Weltzer 1671. január 4-én tartott menyegzője alkalmából készült. Házasságkötésük éve kronosztichonban van elrejtve a cím szövegében. Cím nélküli verssel köszöntötte az ifjú párt a menyasszony jóakarója, (1) *Daniel Roxer, stud. log. in Eperies* és a vőlegény öccse, (2) *Martinus Lany, grammatis in Eperies. colleg.* A verseket követi egy vendégeknek szóló verses fejtörő, *Rätzel an die Hochzeit Gäste* címmel, aláírás nélkül.

A durándi (Szepes megye) származású Daniel Roxer 1674-től Wittenbergben tanult. A vallási üldözés miatt nem tért haza. Koswigban (Anhalt-Bernburg) és Zerbstben működött. Több alkalmi műve ismeretes. (RMK III 2679, 2711 etc.). Martin Lani irodalmi tevékenységéről más adat nem ismeretes.

A nyomtatványt először Ján Čaplovič írta le bibliográfiájában (1281a).

Budapest *Nat* cop. (Kežmarok *Ev*) – Kežmarok *Ev* ① – Martin *Nat* ①

3741

RÖSER, Jakob: Conclvsiones de Scriptvra Sacra ex praelectionibus theologicis publicis excerptae, ... praeside m. Jacobo Rösern, gymnasii lib. regiaeque civitatis Leutschoviensis rectore ac p. p., in examine solenni a studiosis theologiae ad disputandum publice propositae, ipsis maxime reverendo inspectore et nobilissimis scholarichis, auditoribus(ue) ... respondentes, opposcentes ac conclusiones delecturis. In auditorio superiori d. XV. Junii ... MDCLXXI. [Leutschoviae] (MDCLXXI) stanno Breweriano.

(†)⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 1280 – Čaplovič 1280

Evangélikus teológiai vizsgátelek. – A címlap hátán minden bevezetés nélkül kezdődik a fő-rész, amely *Thesis unica de Scriptura Sacra* címmel egy rövid tételt bocsát előre: A teljes Szentírást a Szentlélek mondta tollba az íródeákoknak, az Ótestamentumban a prófétáknak, az Újtestamentumban az apostoloknak, ezért egyetlen olyan pont sincs a szövegében, amely nem Istentől származik, hogy abból az emberek örök üdvösséget nyerhessenek. E tételt tizennégy pont követi (I–XIV). Valamennyi a fenti tételtől folyó következtetésekkel (*Conclusiones*) kezdődik, és a hozzátartozó tanítással (*Confessio*) zárul (†₁b–†₄b). A következtetések a katolikus és a szinkretikus vagyis egyeztető (például Calixtus) nézete-ekkel szemben főként amellet érvelnek, hogy a Szentírás könyvei közül nemcsak a prófétai jellegűek, hanem a történetiek és más tárgyúak is sugalmazottak, értelmezésük nem függ az egyház tekintélyétől, továbbá a Szentírás teljes és világos. A kiadványt *Coronidis loco annexa* címmel szillogizmus zárja a lehetetlenségekre alapozott következtetésekről ((†)₄b).

A fenti vizsgáteleket a lőcsei evangélikus gimnáziumban 1671. június 15-ére tűzte ki megvitatásra az iskola igazgatója és nyilvános professzora Jakob Röser valamennyi teológus hallgató számára.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②*

3742

RÖSER, Jakob: Poliarchvm, lubricae fortunae documentum in Pyladei amoris monumentum, festa Idalia Achatae sui, viri ... m. Iohannis Schwartzii Witteberga Saxonis, s. s. theolog. candid., ampliss. facultat. philosoph. olim adjuncti ..., illustris lycei Bartphensis rectoris ac professoris longe meritissimi, amici, collegae ac fratris omni nomine colendi cum lectissima virgine, suiq(ue) sexus incomparabili ornamento, Anna Barbara ... Georgii Kotten, illustris Freibergae civis ac artis suae senioris ... dilecta filia, exhilaraturum ipso solennitatum nuptialium die, Idibus Januarij MDCLXXI. consecrabat m. Jacobus Röser, gymnasii Leutschov. rector et professor. Leutschoviae (1671) typis Brewerianis.

)² = [2] fol. – 2°

RMK II 1279 – Čaplovič 1281

Lakodalmi köszöntő vers. – Jakob Röser, a lőcsei evangélikus gimnázium rektora és professzora abból az alkalomból jelentette meg hexameterben írott költeményét, hogy 1671. január 13-án házasságot kötött barátja és kollégája, a Wittenbergben született és tanult Johann Schwartz, bártfai rektor és professzor Anna Barbara Kottal, a szász freibergeri Georg Kott leányával. A címlap hátán kezdődik a vers ()(₁b–)()(₂b).

A Röser költeményében szereplő fiktív személynevek, úgymint *Poliarchus*, *Timandra*, *Commindorinx*, *Lycogenes* egyeznek John Barclay (1528–1621) *Argenis* című műve (első kiadása 1621) szereplőinek neveivel. Ezért valószínű, hogy Röser Barclay népszerű regényéből készített verses parafrázist barátjának és kollégájának esküvőjére. (Barclay későbbi magyarországi recepciójáról ld. György Lajos: A magyar regény előzményei. Bp. 1941. és *Camoenae Hungaricae* 2006: 161–168, Szörényi László.)

Budapest *Nat* ①

3743

»SARTORIUS, Joannes sen.: Praxis Symboli Apostolici Paracletica, Das ist, Tröstliche übung, Der Dreyen Haupt-Artickel, unsers Christlichen Glaubens: Welche, bey dem letzten Ehren-Gedächtnis, Der ... Frauen Christina Haasin, gebohrnen Schleüermannin, ... Martini Haas, Vornehmen Bürgers und Apoteckers, auch Eusern Raths, in der ... Stad Eperjes, ... Hauss-Kronen, alss dieselbige Jm jahr Christi, 1671. den 17. April. ... bestattet würde, einfältig ist vorgetragen worden: Durch Johannem Sartorium. Pastorem etInspectorem Primarium der Kirchen und Schulen daselbst. ... . Leutschau (1671) Gedruckt bey Samuel Brewern.«

»A⁴–D⁴E² = [18] fol. – 4°«

Sztripszky II 2611/159 ← MKsz 1906: 135 – Čaplovič 1282

Evangelikus gyászbeszéd. – A nyomtatványt először Dézsi Lajos írta le (MKsz 1906: 135) a lőcsei evangélikus gimnázium könyvtárának példánya alapján. Az ő leírását közölte újra Sztripszky Hiador (II 2611/159). Ján Čaplovič (1282) a fenti formában megismételte a leírást 1972-ben a Lőcsén akkor megtalálható két példány alapján. E példányok ma lappanganak.

A beszéd Christina Schleuermann, Martin Haasz, tehetős eperjesi polgár, gyógyszerész és városi tanácsos feleségének 1671. április 17-én tartott temetése alkalmából készült. Dézsi Lajos feljegyezte a gyászbeszéd textusát is: „Psal. CXVI. v. 10. Ich gläube, darumb rede ich, ich wérdt [!], aber sehr geplagt” (MKsz 1906:135). Čaplovič hozzáfűzte még, hogy Sartorius előszavának kelte Eperjes, 1671. április 29.(1282). Ebből következőleg kiadására mintegy két héttel a temetést követően került sor.

Idősebb Johann Sartorius életrajzához ld. Lőcse 1653, **2476**. 1671-ben, e műve megírásakor Eperjesen volt elsőpap, valamint egyházi testületi és tanintézeti felügyelő.

Olim: Levoča *Ev*

Statuae doloris, amoris serectae. Leutschoviae 1671. – Vide **3717**

3744

»STELLER, Thomas: Status Honoris, Quam In Honorem ... M. Johanni Heinzelio ... Civitatis Neosoliensis Civi Circulari praecipuo, Plebis Tribuno primario ... Cum Ordini Senatorio merito annumeratum fuisset 2. Januarij; Anno MDCLXXI. erexit Thomas Steller, Ph. M. G. N. C. Leutschoviae (1671?) Typis Brewerianis.«

»[6] fol. – 4°«

Čaplovič 1285

Köszöntő költemény. – Ennek a kiadványnak Iglón őrzött, ma nem található unikum példányát Ján Čaplovič írta le. A fenti címléírás az ő leírását követi (1285). Címe alapján a verses füzet Johannes Heinzelt, Besztercebánya főterén házzal rendelkező polgárt és első néptribunust köszöntötte abból az alkalomból, hogy 1671. január 2-án a szenátori rend tagjai közé sorolták. A kiadvány feltehetőleg latin nyelven írt költeményt vagy költeményeket tartalmazott. A szerző, Thomas Steller nevét követően a cím a *Ph. M. G. N. C.* rövidítéssel zárul, aminek feloldása *ph[ilosophiae] m[agister], G[ymansii] N[eosoliensis] c[onrector]*.

Thomas Steller életrajzához ld. Lőcse 1665, **3215**. Wittenbergben 1668. okt. 15-én szerzett magiszteri fokozatot filozófiából, és még ebben az évben hazatérve a besztercebányai evangélikus gimnázium conrectora lett 1674-ig, amikor a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé idézték és gályarabságra ítélték. 1676. február 11-én szabadult, ezt követően Zürichbe, Wittenbergbe majd Angliába került, 1684-ben tért vissza Besztercebányára (vö. S. Varga: Vitetnek 300).

A köszöntött személy, Joannes Heinsel előbb 1658-tól volt a besztercebányai iskola conrectora, majd Jénában folytatott egyetemi tanulmányai után hazatérve 1661-től 1668-ig ugyanott rector lett. 1668-ban elhagyta az egyházi pályát és városi hivatalokat viselt, kerületi polgár, első néptribunus, majd 1671. január 2-től szenátor volt Besztercebányán. Heinsel korábban, 1665. szeptember 15-én Thomas Steller vizsgáztatója is volt a besztercebányai evangélikus gimnáziumban (ld. **3215**).

Mivel Heinsel szenátori kinevezésére és köszöntésére 1671. január 2-án került sor, elképzelhető az is, hogy a nyomtatványt még az előző évben készítette el a lőcsei Brewer-officina.

Olim: Spišská Nová Ves

3745

STÜRTZER, Matthias: Thesium theologiarum decas de peccato, poenitentia et b. operibus, potiores fere controversias quae hodie γνησιως Lutherani cum novatoribus intercedunt, exhibens, quam dei favente gratia in lib. ac regiae civitatis montanae Novisoliensis gymnasio sub ipsam examinis publici clausulam, quae in diem 30. Aprilis anni MDCLXXI. incidet

defendendam suscipiet praeses m. Matthias Stürzer rector, respondente Paulo Petrik Nagy Szalatnensi. Leutschoviae (MDCLXXI) typis Samuelis Brewer.

A⁴ = [4] fol. – 4°

Sztripszky II 2610/158 ← MKsz 1890: 265 – Čaplovič 1286

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán egymondatos, az 1671-es évszámot kronoszti-chonként magában foglaló ajánlás olvasható *Coeli et terrae Domino, gratiae perenni et in-exhausto fonti*. Aláírása: *Sacrum esto*. A következő lapon külön cím nélkül kezdődik a tíz tételt magában foglaló főrész (A_{2a}–A_{4a}). Egyes tételek főként arra nézve fogalmaznak meg állításokat, hogy nem Isten a bűn oka, hanem a megromlott emberi természet, más tételek a bűnbánatnak és a jó cselekedeteknek a megigazulásban betöltött szerepére vonatkoznak. A tételeket öt pontból álló *Corollaria* egészíti ki (A_{4a}). A kiadványt *Insita nequitiae* kezdő szavakkal *Thomas Steller ibid. corrector* üdvözlő verse zárja (A_{4b}).

Ezeket a vizsgatételeket a beszercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1671. április 30-án. Az elnök Matthias Stürzter az iskola rektora volt, a vizsgázó a nagyszaltnai születésű Paulus Petrik.

Matthias Stürzter szülővárosában, Beszercebányán tanult. 1657-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre, ahol magiszteri címet szerzett. 1660-tól igazgatóhelyettes, majd igazgató a beszercebányai iskolában. 1674-ben a pozsonyi rendkívüli bíróság száműzte. 1683 után ismét szülővárosában élt valószínűleg lelkészként. Ismeretes róla, hogy rektorsága idején járandósága ebben az időszakban „nyilvános iskolai vitatkozások vagy színi előadások megtartásáért 12 ft” volt (Rosenauer Károly: *A beszercebányai á. H. ev. gymnasium története. Beszercebánya 1876*, 55).

A kiadványt először Hellebrant Árpád írta le a budapesti akadémiai könyvtár példánya alapján (MKsz 1890: 265). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2610/158) és Ján Čaplovič (1286).

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat cop.* (Martin) – Martin *Nat* ①

3746

TEDAE nuptiales oder hochzeitlichen Ehren-Fackel dem ... Johan(n)i Martino Meisner, der Heiligen Schrift wohlbeffissenen und dess königlichen Marcks Leibitz wohl verordneten con-rectori, da er mit ... Judith ... Laurentii Roth, dess königlichen Stuels ... alten Graffens an jetzo obersten Gerichtss Geschwornen jungfer Tochter seinen Ehren-Tag beging, angestecket von einigen Gönnern und Freinden. Leutschau 1671 beym Samuel Brewern.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1273

Lakodalmi köszöntő versek németül és latinul. – A kiadvánnyal Johann Martin Meisner teológushallgatót és leibici konrektort, valamint Judith Rothot, Laurentius Roth, a tizenhárom szepesi város grófia leányát köszöntötték házasságkötésük alkalmából jóakaróik és barátaik. A kiadványban a következő versek szerepelnek: a címlap hátán (1) *I. Johannes Martinus Meisnerus ἀνάγραμμα Humanus es, inter nos animeris, ad sponsum* címmel, latin nyelvű, aláírás nélküli vers – (2) majd *II. Johannes Martinus Meisner versetzt Ist aus mir so ein Ehren-Mann?* címmel, német nyelvű, szintén aláírás nélküli vers olvasható (A₁b). – (3) *III. Juditha Rothia ἀνάγρ. Ab Diū! Vita tori!* címmel, németül, *Penna Currente, EVGE!* aláírással (A₂a) – (4) cím nélküli, latin nyelvű vers, akrosztichonja a *Johannes Martinus Meisnerus Coburgensis Francus* nevet adja, aláírás nélkül (A₂a–b) – (5) *Auch ietzo lerne Freund* címmel, német nyelven (A₂b–A₄a), aláírása *Johannes Grams Verbi minister apud Iglovienses*. Az A₄b lap üres.

Čaplovič szerint a *Penna Currente EVGE!* aláírás feloldása *Paulus Cunctius, Ecclesiae Varalj. Germ. Ecclesiastes*.

A nyomtatvány létezéséről először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 346), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (1273).

A kiadvány ma ismeretes mindkét példánya jelenleg lappang. Leírása a teljes lőcsei példány mikrofilm másolatáról készült, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára őriz.

Ugyanerre az alkalomra más nyomtatványok is megjelentek, ld. **3734, 3749**.

Cf. **3734, 3749**

Budapest *Acad cop.* (Levoča)

Olim: Levoča *Ev* – Spišská Nová Ves *Ev*

3747

[1] UJ és o kalendariom e' Christus születése után való félelmes bissextilis 1672. eszt., mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2] (Rövid astrologiai visgálás erre az mi Christus Urunk születése után való 1672. bissextilis esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszeretnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lőtsén [1671] Brevier Sámuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Color.

RMK I 1138 – Čaplovič 1277

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai olvashatók. A naptárjegyek magyarázata (A₂a) után a hónapok naptártáblái következnek (A₂b–B₆a), amelyek beosztása megegyezik az 1671-re kiadott kalendáriuméval (3667). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal (B₆b) kezdődő prognosztikon fejezetei a következők: *Első része. Ez első rész*

az esztendőnek 4 kántorit szokta előnkben adni. A télről (B₇a–b) – A tavaszról (B₈a–b) – A nyárról (B₈b–C₁b) – Az őszről (C₁b–C₂a) – Második része. A fogyatkozásokról (C₂a–C₃b) – Harmadik része. Az hadakról (C₃b–C₃b) – Negyedik része. A betegségekről (C₃b–C₆a) – Ötödik része. A földi termésről (C₆a–b). Végül a Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzék (C₇a–D₄b) és a Magyar krónika. A magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól. Mostan ismét megjobbított (D₅a–E₈b) olvasható, amely az 1671. évvel, Gróf Nádasdinak, Zerényi Péternek és Frangepánnak lefejezését hírül adva zárul.

A vásárjegyzék egy része és a krónika szedése kisebb módosításokkal megegyezik az előző évekre kiadott kalendáriumban olvashatóval (vö. Lőcse 1663, 3109). Ez figyelhető meg az 1668-ra szóló naptártól (3373) kezdve 1675-ig (3973) a prognosztikon címlapjánál is.

Cf. 1342!; 1650!; 2654!; –, 3849, 3921, 3973, 4030, 4034, 4089, 4150, 4198, 4264, 4317, 4368, 4433, 4497, 4551, 4618, →

Budapest Acad ① ②* – Budapest Nat ① ① ①

Via Jacobaea, az az Jakob patriarkának olly úta ... Lőcse 1671. – Vide 3732(2)

3748

VON GOTT dem ersten und obersten Bau-Herrn, wird dem ... Herrn Iohannes Corvath, eines edlen Raths der Königlich Frei-Stad Leutschau, vornehmen Mitglied und ... Bau-Herrn als Breutigam, wie auch der ... Jungfr. Annen, gebornen Maukischin als Braut und künftiger Bau-Frauen an ihrem hochzeitlichen Ehren-Tag Glück, Heil und Seegen gewünschet. Im Jahr 1671. den 8. Brachmonat. Leutschau (1671) [Samuel Brewer].

[ ]² = [2] fol. – 4° – Orn, init.

MKSz 1963: 346 – Čaplovič 1284

Lakodalmi versek. – A nyomtatvány Joannes Corvath, lőcsei tanácsos és épületfelügyelő, valamint Anna Maukisch 1671. június 8-án tartott esküvője alkalmából jelent meg. Német nyelvű versekkel köszöntötte az ifjú párt három Seelman: (1) *M. Christian Seelman Pfarrh.* ([ ]₁b–[ ]₂a) – (2) *Petrus Theodorus Seelman Sempronensis* ([ ]₂b) – (3) *Jeremias Christianus Seelman Cremniciensis*.

A kiadványnak a lőcsei evangélikus gimnáziumban őrzött, unikum példányát Ján Čaplovič írta le (1284) Borsa Gedeon híradása (MKSz 1963: 346) nyomán.

A jelenleg lappangó lőcsei példány mikrofilm másolatát a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára őrzi.

Budapest Acad cop.

Olim: Levoča Ev

3749

VOTIVA acclamatio, dass ist Glück-Wüntsche, mit welchen den ... Hr. Johann Martin Meisner, der Heiligen Schrift wohlbeffissenen u. dess königlichen Marcks Leibitz ... Conrectoren auf seinen Ehren Tage, den er mit der ... Jungfrauen Judith, ... Lavrentii Roth, dess königlichen Stuels ... alten Graffens anitzo Gerichts-Geschwornen einigen Tochter ... den 22. Novembr. begieng, beehret einige Gönner und Freunde jn Leutschau. (Leutschau) 1671 beim Samuel Brewern.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

Čaplovič 1287

Lakodalmi köszöntő versek németül és latinul. – A kiadvánnyal Johann Martin Meisner teológushallgatót, a leibici iskola konrektorát és Judith Rothot, Laurentius Roth, a tizenhárom szepesi város grófjának leányát köszöntötték 1671. november 22-én kötött házasságuk alkalmából jóakaróik és barátaik a következő költeményekkel: (1) *Eccles. IX. v. 11. Alles ligt es an der Zeit und Glück* címmel, német nyelven, aláírója *m. Christian Seelman, Pfarrer zur Leutschau* (A₁b–A₂a). – (2) cím nélkül, latinul, aláírója *M. J. R. G. L.* (A₂b–A₃a) – (3) *Tricolos tetraastrophos* címmel, latinul, aláírása *Joh. Kretschmer, p. t. con-rector Leutsch.* (A₃b–A₄a) – (4) cím nélkül, német nyelven, aláírója *Petrus Theod. Seelman* (A₄b) – végül (5) szintén cím nélkül és német nyelven, aláírója *Jeremias Christian Seelman*.

A nyomtatvány leírását először Ján Čaplovič bibliográfiája közölte (1287). Eszerint az *M. J. R. G. L.* monogram feloldása *m. Jacobus Röser, rector gymnasii Leutsch.*

A kiadvány ma ismeretes mindkét példánya jelenleg lappang. A fenti leírás alapja a teljes szövegű löcsei példányról készült mikrofilm másolat, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára őriz.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek, ld. **3734, 3746**.

Cf. **3734, 3746**

Budapest *Acad. cop.* (Levoča)

Olim: Levoča *Ev* – Spišská Nová Ves *Ev*

3750

ABORIGINES sapientiae seu veteris Graeciae septem primi sapientes ... dominis aa. II. et philosophiae magistris, cum in ... archiepiscopali Universitate Tyrnaviensi prima ss. theologiae laurea condecorarentur promotore r. p. Ladislao Sennyey e Soc. Jesu ss. theologiae doctore ejusdemq(ue) professore ordinario, nec non in hac alma Vniversitate Tyrnaviensi

phil. decano spectabili, dedicati ab ... humanitate Tyrnaviensi anno MDCLXXI. Tyrnaviae (1671) typis academicis exprimebat Matthaëus Byller.

A⁸ B⁶ = [14] fol. – 8° – Orn, init.

MKsz 1904: 134 – Čaplovič 2047

Köszöntő versek. – A kiadvánnyal a nagyszombati egyetem humanitas osztálya köszöntötte a Sennyey László teológiai professzor és bölcsészkar-dékan által 1671. július 13-án (Zsoldos: *Matricula 167*) felavatott teológiai baccalaureusokat. A címlap hátán áll a fokozatot szerzettek névsora, *Nomina dd. neo-baccalaureorum ordine alphabetico* címen: ... *nobilis ... Andreas Kürtösy Hungarus Tyrnaviensis, aa. ll. et philosophiae magister, colleg. gen. cleri regni Hungariae alumnus – nob. ... fr. Felicianus Guarient Austriacus Viennensis, aa. ll. et philosophiae magister, Ord. S. Pauli Primi Eremitae professus – nob. ... fr. Ferdinandus Meisleder Austriacus Passaviensis, aa. ll. et philosophiae magister, Ordinis S. Pauli Primi Eremitae professus – nobilis ... Joannes Martinovsky Felső Labsensis ex com. Scepusiensi, aa. ll. et philosophiae magister, sem. S. Stephani reg. Hung. alumn. presbiter – nobilis ... Ioannes Némethi Hungarus Baroviensis, aa. ll. et philosophiae magister, seminarii S. Stephani regis Hungariae alumnus – nobilis ... Stephanus Dauth Hungarus Szegediensis, aa. ll. et philosophiae magister, coll. gener. cleri regni Hung. alumnus, presbiter (A₁b). Ezt követi *Ad reverendos ... aa. ll. et phil. magistros, ss. theologiae neo-baccalaureos* megszólítással a *Poesis Tyrnaviensis*, azaz a poétikai osztály prózai köszöntője (A₂a–b). Ezután állnak a hét bölcsről szóló köszöntő költemények, mindegyik személyhez két vers tartozik, amelyek közül az első főként az illető életrajzát írja le, a másik intést, elmélkedést tartalmaz. Ezek címe és elhelyezkedése a következő: *I. Cleobulus* (A₃a–A₄a), amelyhez *Dithyrambus* című költemény kapcsolódik (A₄a–b) – *a II. címen Solonról* szóló vershez (A₄b–A₅b) *Paraenesis* járul (A₅b–A₆a) – *III. In Chilonē* (A₆a–A₇a) és *Athanaton* (A₇a–b) – *IV. Pittacus Mitylenaeus* (A₇b–B₁a), illetve *Didagma* (B₁a–b) – *V. Thales Milesius* (B₁b–B₂b) és *Cautio* (B₂b) – *VI. címen Bias Prienaesuról* szóló költemény olvasható (B₂b–B₃b), hozzá a *Malatia* című vers járul (B₃b–B₄a) – *VII. Ad prodigium* címmel *Periandert* mutatja be (B₄a–B₅b), ehhez a *Proseucticon* című vers csatlakozik (B₅b–B₆a). Az utolsó lapon a köszöntő diákok névsora olvasható: *obtulerunt Sigismund. Iosephus comes Drugeth de Homonna – Ladislaus Ignatius Szent-Ivany de Szent Ivany nobilis – Martinus Bossany de Nagy Bossan nobilis – Simon Sigismundus Köszeghy nobilis – Franciscus Koller nobilis – Adam. Martinus Blascovity nob.* (B₆b).*

A poétikát Nagyszombatban 1671-ben a morvaországi születésű, majd főként Bécsben és Grácban működő Wenceslaus Lienperger (1638–1679) tanította. A szokásoknak megfelelően feltehetően ő volt a köszöntőkötet összeállítója.

A kiadványt először a nemzeti könyvtár 1903. évi új szerzeményei között említették (MKsz 1904: 134). Első bibliográfiai leírása Ján Čaplovičtól való (2047).

Budapest *Nat* ①

3751

ÁGOSTON Péter: Szívek kincse, avagy Christus urunk szenvedésin és halálán fohászokdo könyvecske, mellyet szerzett a' jesuiták szerzetiben lévő Agoston Peter. Nyomtatott N.Szombatban 1671 Gurub Ferencz novai püspök költséggel [typ. Academicis].

A⁶ B¹²–L¹² M⁵⁺¹ = [131] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1120 – Čaplovič 2043

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. Az ajánlás megszólítottja *Tekintetes ... fraknoi gróf Eszterhazi Lászlócska, ratholti praepost, ... gróf Eszterhazi Pál uram ... szerelmes fiacskája*. Szerzője *Nagyságodnak alázatos káplánja, p. Ágoston Péter jesuita* (A_{2a}–A_{6b}). A főrész Virágvasárnapról Nagyszombatig a nagyhét napjaira hét részben tartalmaz *Fohászzkodásokat* (B_{1a}–M_{3a}). A *vasárnapra, csütörtökre, péntekre és szombatra* szóló fohászzkodások belső címe *Szívek kincsének első, (ötödik, hatodik, hetedik) része*. A *hétfőre, keddre, szerdára* szólóké *Lelei kincsek második (harmadik, negyedik) része*. Vasárnapról szerdáig minden rész hét (I–VII) pontot foglal magában, csütörtöktől szombatig hatot (I–VI). Minden pont élén Jézus Krisztus szenvedéstörténetéből olvasható egy-egy idézet váltakozva Máté, Márk és Lukács evangéliumából. A kiindulási idézettel csak néhány fohász áll szorosabb kapcsolatban, a többi a szenvedéstémán belül maradvá követi az érzelm hullámlását. Az utolsó lap háta és az utolsó levél üres.

Az imádságoskönyvecske a címlap tanúsága szerint Ágoston Péter (1616–1689) jezuita (Sommervogel I 73) önálló alkotása. Ágoston Péter életéhez ld. Lócse 1669, **3543**.

Az ajánlásból kitűnik, hogy Gorup (Gurub) Ferenc (? – 1677) novai címzetes püspök, győri nagyprépost és püspöki helynök, a gyermek Eszterházy László lelkiatyja nemcsak e lelki kincssel akarta az ifjú grófort megajándékozni úgy, hogy a kiadás költségeit viselte, *hanem szerelmes fiacskájának a rhatolti praepostságot eretemek kezéből maga pénzén kiváltotta, és Chobánczi úrtól lakvári jószágot két ezer forintot vett jószággal dotálván, szabad akaratjából nagyságodnak ceddálta és resignálta* (A_{4b}).

Ágostonnak ezzel a munkájával, amelyet 1672-ben Nagyszombatban (**3852**) és 1685-ben Csíksomlyón ismét kinyomtatattak (**4575**) Gajtkó István (A XVII. század katolikus imádságirodalma. Bp. 1936, 42) és Gábor Csilla foglalkozott igen röviden (Catholic devotional literature in 17th century Transylvania. In: Gábor Csilla: Doctrine – Virtue – Memory. Seventeenth-century Hungarian Devotional Literature in European Context. Cluj Napoca 2007, 47–59).

Az Országos Széchényi Könyvtár mindkét példányában a „C” füzet kilövése hibás: a C₇b lapra a C₈a szövege került, C₈a-ra viszont a C₇b lapé.

Bár a nyomda nincs megnevezve, a kiadvány kétségkívül a nagyszombati Akadémiai nyomdában készült.

Cf. –, **3852**, **4575**, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Zagreb *Univ* ①

3752

ASSERTIONES philosophiae practicae ... dominis aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureis per r. p. Stephanum Bedits e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium in ... archiepiscopali universitate Tyrnaviensi solemnii ritu condecoratis ab humanitate oblatae hic Tirnaviae quarto Idvs Maii. Tyrnaviae 1671 typis Academicis, excudebat Matthaues Byller.

??¹² = [12] fol. – 12° – Orn., init.

Čaplovič 2044

Köszöntő versek. – A kiadványt a poétika osztály jelentette meg a nagyszombati egyetemen 1671. május 12-én a filozófiából baccalaureusi fokozatot szerzett hallgatók tiszteletére. A cím *ab ... humanitate* fordulata után az *oblatae* szóval kezdődő rész kronogram, amely az 1671-es évet adja. A címlap hátán olvasható a felajánlók névsora: *Obtulerunt: Sigismundus Josephus comes Drugeth de Homonna – Ladislaus Ignatius Szent-Ivány de Szent-Ivány, nobilis – Simon Közeghy nobilis – Martinus Bossany nobilis*. Ezután rövid prózai köszöntés olvasható *Ad neo-baccalaureos* címmel (??₂a–b), *poesis Tyrnaviensis* aláírással. Ezt követi tizenkét, a gyakorlati filozófia tárgyköréből választott állítás, megjelölve a gondolat forrását. Az állítások tartalmát ódákk fejtik ki: *Assertio I. Nemo felix esse potest nisi sapiens bonusq(ue) sit. Plato De nat. hom. Ode. (A₅ [recte] ??₃a–??₄a) – Assertio II. Pulchrius multo parari, quam creari nobilem. Solon, Salomonius. Ode (??₄a–b) – Assertio III. Magnae sapientiae tempestivum silentium. Plutarch. De educ. liber. Ode. (??₅a–??₆a) – Assertio IV. Paupere nil beatius, mutationem enim in deteriorem statum non exspectat. Stat. Diphil. apud Stobaeum. Ode. (??₆a–b) – Assertio V. Quot fere hominum in mundo, tot sunt larvae simulatorum. Thucydides. Ode. (??₇a–b) – Assertio VI. Fortunae invidia est immeritus miser. Cleobulus Lyndius. Ode. (??₈b–??₈a) – Assertio VII. Omnia brevia tolerabilia esse debent, etiamsi maxima sint. Aristoteles. Ode. (??₈b–??₉a) – Assertio VIII. Ad tranquille beateq(ue) vivendum nihil aeque profuturum est, quam quiescere et minimum cum aliis loqui, plurimum secum. Seneca. Ode. (??₉b) – Assertio IX. Aerumnas aut tempus mitigat, aut aestus frangit. Nulla infelicitas diu regnat. Pittacus Mitylanaeus. Ode. (??₁₀a–b) – Assertio X. Primum argumentum compositae mentis est posse consistere et secum morari. Seneca Epist. 2. Ode. (??₁₀b–??₁₁b) – Assertio XI. Vir fortis fortunae imperat, ubiq(ue) sui potens a se non discedit, licet vel blanda vocent, vel inimica terreant. Bias. (??₁₁b–??₁₂a) – Assertio XII. Honor laboris proemium. Aristoteles. Ode. (??₁₂a–b).*

A koszorúzást végző Stephanus Bedits (1636–1685) 1670–1671 között tevékenykedett Nagyszombatban, mint filozófia professzor. 1671-ben Nagyszombatban a poétikai osztály tanára Wenceslaus Lienperger (1638–1679) volt.

A nyomtatványt először Ján Čaplovič írta le bibliográfiájában (2044).

Budapest *Nat* ①

Cantus catholici. Régi és új deák és magyar ajtatos egyházi énekek ... Nagyszombat 1671. – Vide **4048**

3753

CLEMENS X. papa: Clemens papa X. ad futvram rei memoriam. Cvm nos nuper ... B. Franciscum Borgiam ... sanctum esse decreverimus ... Datum Romae ... die XXIV. Apr. MDCLXXI. ... I. G. Silusius. Romae primum ex typographia reverendae camerae apostolicae MDCLXXI., deinde Cassoviae ac demum Tyrnaviae auctoritate superiorum. L. S. (Tyrnaviae 1671) [typis academicis].

[1] fol. – 310 x 210 mm – Init.

Čaplovič 2044a

Búcsút hirdető pápai körlevél utánnomata. – A három sorban csökkenő fokozatú, verzális betűkkel kiemelt cím *Clemens papa X. ad futuram rei memoriam* után a *Cum nos nuper ad honorem Sanctissimae ... Trinitatis ...* szavakkal kezdődik X. Kelemen pápa 1671. április 24-én kelt brevéjének utánnomata. Benne X. Kelemen pápa teljes búcsút hirdet azoknak a hívőknek, akik Franciscus Borgiának (1510–1572), a jezsuita rend egykori rendfőnökének (praepositus generalis) szentté avatása napján rendezett ünnepségeken (1672. október 10.) igaz bűnbánattal, gyónással és áldozással jelen vannak a jezsuita rend templomaiban, kollégiumaiban és egyéb székhelyein, továbbá azoknak, akik az ünnepet közvetlenül követő hét napon oda ellátogatnak, és buzgón imádkoznak a keresztény fejedelmek egyetértéséért, az eretnokségek kigyomlálásáért és az egyház felmagasztalásáért. A levél végén olvasható a keltezés: 1671. április 24. Aláírása *I. G. Silusius*. Alatta található a fenti címleírásban olvasható, a kinyomtatásra utaló adatok. A nyomtatvány legalján közepén *L[ocus] S[igilli]* rövidítés látható.

Ezt a körlevelet először Ján Čaplovič írta le 1671. évi nagyszombati nyomtatványként (2044a). Megállapítását a tipográfiai anyag vizsgálata megerősíti (V. Ecsedy Judit közlése).

A kiadvány feltehetően ugyanebben az évben Kassán is megjelent. (3705)

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

Cf. 3705

3754

DREYLING, Joannes: Palliati philosophiae heroes, sev in aere viventes statuae lapidario calamo incisae ... artium et philosophiae magistris, cum in ... vniversitate suprema philosophiae laurea insignirentur per r. p. Casparum Szarka e Soc Iesu, aa. II. et philosophiae doctorem ejusdemq(ue) professorem ordinarium et pro tempore ejusdem facultatis senio-rem, a ... eloquentiae academ. iuventute oblati. Tyrnaviae [1671] typis Acad. exprimebat Matthaeus Byller.

A⁸ B⁴ = [12] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 1281 – Čaplovič 2046

Köszöntő beszédek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a nagyszombati egyetemen a jezsuita Szarka Gáspár által filozófiából magiszterre avatott hallgatókat a szónoklattani osztály. A címlap hátán olvasható a művet felajánlók névsora: *Obrulerunt*: (1) *Emericus Josephus Pongraz d. Sz. Mikloss et Ovvar, l. b. ex com. Threncziniensi Hungarus* – (2) *Joan. Wolffgangus Revay de Reva l. b. Ungarus ex comitatu Turoczziensi* – (3) *Ladislaus Aloysius Hevenyesy nobilis Ungarus ex com. Castriferreo* – (4) *Stephanus Sirchicz nobilis Ungarus ex com. Trinchin.* – (5) *Ioannes Ignatius Pesty nobilis Ungar. ex comit. Nitriensi* – (6) *Ioannes Domaniszky nobilis Ungarus Domaniszziensi* – (7) *Stephanus Ladislaus Emödi de lö sö [Felső?] Vasard nobilis Ungarus ex comitatu Nitriensi.* Ezt követi az ajánlás *Ad ... neo-magistros* címmel, aláírása *Eloquentia Tyrnav. (A₂a–b)*. Ebben az olvasható, hogy a filozófia tíz kiemelkedő alakjának szobrát mutatják be a filozófia új magisztereinek a következő címeikkel: *Statua prima: Socrates cum pallio (A₃a–b)* – *Statua tertia [recte: secunda]: Plato cum centone (A₄a–A₅a)* – *Statua tertia: Aristoteles cum caligis (A₅a–A₆a)* – *Statua quarta: Zeno cum sindone (A₆a–A₇a)* – *Statua quinta: Seneca cum purpura (A₇a–A₈a)* – *Statua sexta: Pythagoras cum epomide (A₈a–b)* – *Statua septima: Diogenes cum dolio (B₁a–b)* – *Statua octava: Cato Minor cum lorica (B₁b–B₂b)* – *Statua nona: Democritus cum floribus (B₃a–b)* – *Statua decima: Anaxagoras cum nihilo (B₃b–B₄a)*. A ma ismeretes egyetlen példány B₄b lapja üres.

Szabó Károly (RMK II 1281) Augustin és Aloys De Backer bibliográfiája (VI 121) alapján e mű szerzőjének Joannes Dreylinget tekintette. A De Backer-féle bibliográfia Joannis Nep. Stoeger (65) közlésére hivatkozik. Ezt az adatot átvette Ján Čaplovič (2046) is. Megállapítását erősíti, hogy Dreyling 1666-ban hasonló üdvözlő kiadványt jelentetett meg *Octo heroes theologici, totidem elogiis celebrati* (Sommervogel III 205) címmel, amely a teológia nyolc hősét veszi számba. A jezsuita bibliográfiai hagyomány alapján tehat a Joannes Dreyling szerzőségére vonatkozó adat elfogadható.

Joannes Dreyling (1642–1673) Bécsújhelyen született. 1657-ben lépett be a jezsuita rendbe, majd Bécsben tanult előbb filozófiát (1661–1665), később teológiát (1667–1673) (Lukács: Catalogus I 258).

Az ajánlásból egyértelműen kiderül, hogy a filozófia tíz hőséről esik szó a főrészben (*Decem habetis heroes. (A₂a)*). Az egy-egy filozófusszoborra szánt írások terjedelme többnyire két teljes lapnyi sormennyiség, így biztosra vehető, hogy a nyomtatvány a B₄b lapon ért volna véget. A ma ismeretes egyetlen példányban a tizedik, Anaxagorasról szóló részlet csonka, a *tegeret* szóval végződik (B₄a). Mivel a B₄b lap üres, így a szöveget valamilyen ismeretlen okból csonkán nyomtatták ki.

A nyomtatvány impresszumában nincs feltüntetve a nyomtatás éve, valamint a fokozatszerzésévére sem történik utalás a mű szövegében. Szabó Károly (RMK II 1281) az 1671-es évnél írta le a De Backer-féle bibliográfiára hivatkozva (i. h.), amelynek forrása Stoeger volt (i. h.).

Mivel a címben említett Szarka Gáspár Nagyszombatban 1668 és 1671 között volt az etika és filozófia professzora (Lukács: Catalogus III 1648–1649), Dreyling pedig ezen évek közül csak 1671-ben volt a retorika osztály tanára (Lukács: Catalogi personarum IV 266), a mű keletkezési és egyben a nyomtatási évének 1671 tekinthető.

3755

<Kalendárium és prognosztikon az 1672. esztendőre. Nagyszombat 1671 typ. Academicis. – 8°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A nagyszombati akadémia magyar nyelvű naptárai közül az 1670-re szólót (3582) követően töredékes példányból ismeretes az 1675-re (3983), majd az 1680-ra szóló (4269) naptár, és a nyomda működése is folyamatos volt, megalapozottan feltételezhető, hogy a nagyszombati akadémia magyar nyelvű sorozata folyamatosan megjelent. A Matthias Fischer nagyszombati könyvkötő kiadásában, 1672-re szóló, Zsolnán megjelent magyar nyelvű naptár (3777) nem tekinthető e sorozat részének. Fischer naptárai feltehetően a nagyszombati egyetemi nyomda sorozatától függetlenül jelentek meg (vö. 3777) annak ellenére, hogy az 1671-re szóló kalendáriumot még Nagyszombatban nyomtattatta ki (3670).

Cf. 3983!

3756

LIBANVSON termő cedrus-fának veleie, az-az a' türes-szenvedes paizának Szent Ferencz szerzetébül, tisztelendő p. f. C o r e n u s I a k a b minorita által iratott könyvébül, ... M e g y e r i S i g m o n d által egybe szedetett, es deák nyelve(n) ki nyomtattatott sententiáknak summája, egy türes-szenvedés szerető lélek által magyar versekben azon jonak követői eleiben adatott. Nagyszombatban 1671 az Acad. böttüvel Byller Máthé.

A^4-Z^4 , $Aa^{3+1} = [95]$ fol. – 4° – 1 ill. *calcographica*, orn., init.

RMK I 1122 – Čaplovič 2045

Verses erkölcsi tanítás. – A címlapon látható rézmetszetes vignetta pusztában álló szamarat ábrázol, amelynek oldalára pajzsot függesztettek, e fölött a *PAYS*, rajta a *TÜRY ÉS TARTOZTASD MAGAD* felirat olvasható. Az állat lába előtt a talajon látszik a metsző monogramja: *DP sc*. A címlap háta üres. Ezt követi a verses *Elöljáró beszéd*, amely azt tárgyalja, hogy a *patientia* a legnagyobb erő a világon, kezdőszavai: *Világnak fiai sokan vélekednek* (A_2a-A_3b). Ezt követi ötvenöt részben a verses elmélkedést tartalmazó főresz, *Első része* kezdősora: *Egek váraiban ki szokott vigyázni* (A_4a-A_3b).

Szövegkiadás: RMKT XVII/10 420–554.

A mű Jacobus Corenus (Coren) francia ferences (cr. 1570 – 1631) szerző a keresztény sztoicizmus szellemét, a békességes türeést propagáló, *Clypeus patientiae* című latin kegyességi munkája (első kiadása: Lyon 1622) Megyeri Zsigmond (†1660) által megrövidített, *Medulla cedri Libani* című, ugyancsak latin

nyelvű változatának (Bécs 1657, RMK III 1979) tovább szűkített magyar nyelvű verses fordítása. A fordítás szerzőjéről csupán annyi ismeretes, amennyit a cím elárul. Varga Imre ferencesnek gondolta (RMKT XVII/10 760). Az *Előljáró beszéd* és a főszöveg néhány, az eredeti latin szövegben nem szereplő betoldása a fordítótól származik (i. m. 761). A három kiadás viszonyát, a kiadás tipográfiai jellemzőit, helyesírását, a szöveg nyelvének, verselésének sajátosságait Varga Imre elemezte (i. m. 760–761). A címlapon látható metszetet Johann Daniel Ther Portten készítette (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 225).

Corenus munkájának teljes fordítását Haller János készítette el (Csíksomlyó 1682, 4397).

Cf. 4397

Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Budapest *Ref* ②* – Esztergom *Dioec* ② – Szeged *Univ* ①
Olim: Szepesváraljai seminarium, Pozsonyi római kat. gimn.

3757

SZARKA Gáspár: Assertiones ex vniversa philosophia, quas ... principi domino ... Georgio Szelepcheny, archiepiscopo Strigoniensi, lociq(ue) ejusdem comiti perpetuo, primati Vngariae, legato nato, summo et secretario, cancellario ac per Vngariam locumtenenti, sac. caes. regiaeq(ue) majestatis intimo consiliario dicatas in ... archiepiscopali vniversitate Tyrnaviensi anno MDCLXXI. mense Iunio, die (...) horis publice propugnabit ... Sigismvndvs Korontaly de Vicap, ... philosophiae baccalaureus, nec non pro suprema ejusdem laurea candidatus praeside ... Casparo Szarka e Soc. Iesu, ... phil. doctore, ejusdemque ac matheseos professore ordinario. Tyrnaviae (MDCLXXI) typis Academicis Matthaues Byller.

[¹], A²–H² [I]¹⁺¹ = 1 tab. + [17] fol. – 2° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK II 1282 – Čaplovič 2048

Filozófiai vizsgátelek. – A nyomtatvány rézmetszetes címlappal kezdődik, amelynek jobb és bal oldalát egy-egy oszlop díszíti fegyverekkel és Szelepcsényi György prímás egyházi tisztségeire utaló tárgyakkal. Középen a Nap látható, benne bíborosi kalap *Vnus Omnia* felirattal, körülötte a prímás egyházi hivatalaival kapcsolatos attributumokat helyeztek el kis körökben (pl. püspöksüveg, kettős kereszt, könyv etc.). Az oszlopok alján egy-egy liliomot tartó unikornis néz szembe egymással. A bal oldali alatt a rajzoló és a metsző így jelölte meg magát: *Del[ineavit] Si[gismundus] Ko[ronthaly] 1671, D[aniel] P[ortten] sc[ulpisit] Tyrn.* Az oszlopok között alul középen angyalfej alatt a téziszüzet rövidített, rézbe metszett címszövege olvasható. Az angyal feje felett félkör alakban a Föld jelenik meg folyókkal, tavakkal, hegyekkel és templomokkal. Mind a rézmetszetes díszcímlap, mind a rákövetkező nyomtatott címlap háta üres. Ezután díszes fejléc alatt, amelynek közepén angyaloktól körülvéve a négy egyháztanító: Jeromos az oroszlánnal, mellette Ambrus és Ágoston püspökök és Szent Gergely pápa ül könyvvel a kezében, kezdődik *servus minimus, Sigismundus Korontaly* aláírással a külön megszólítás és dátum nélküli ajánlás Szelepcsényi György esztergomi érsekhez (A₂a–b). A főrész ötven (I–L) számozott tézist tartalmaz, amelyek a következő,

címként megnevezett források mentén tagolódnak nagyobb egységekre: *Ex Prolegomenis logicae (I–II) – Ex institutionibus Porphyrii (III) – Ex Categoriis Aristotelis (IV–V) – Ex libris De interpretatione (VI–VII) – Ex libris Analyticorum priorum et posteriorum (VIII–IX) – Ex Prolegomenis et primo libro Physicorum Aristotelis (X–XIII) – Ex lib. 2. Physicorum (XIV–XVIII) – Ex tertio et quinto lib. Physicorum (XIX–XXIII) – Ex libro sexto Physicorum (XXIV) – Ex libro septimo et octavo Physicorum (XXV) – Ex libris De coelo (XXVI) – Ex libris De ortu et interitu (XXVII–XXXVI) – Ex libris Meteorologicis (XXXVII–XL) – Ex libris De anima (XLI–XLVII) – Ex libris Metaphysicorum (XLVIII–L)*. A nyomtatvány az *Omnia ad maiorem Dei gloriam* jelmondat *O.A.M.D.G.* rövidítésével zárul.

A vizsgáteleket 1671 júniusában vitatták meg a nagyszombati egyetemen.

A vizsgáztató Szarka Gáspár (1635–1683) jezsuita a Vas megyei Lukafalván született. Tanulmányait Nagyszombatban majd Grácban végezte. Azt követően Nagyszombatban filozófia és matematika tanár lett. A vizsgázó Sigismundus Koronthaly 1667/1668-ban a pozsonyi jezsuita gimnázium (Esztergom, Bibliotheca, Coll. Batthyány, Cat. IX. Lit. Tit. I. f., Matrica gymnasii Poseniensis 105r), majd 1668–1671 között a nagyszombati egyetem bölcsészeti karának diákja volt (Zsoldos: *Matricula* 158, 165, 173).

A díszcímlap készítője, a németalföldi származású Johann Daniel Ther Portten 1658 és 1671 között több rézmetszetes illusztrációt készített a nagyszombati nyomda számára. Ezek felsorolását ld. V. Ecsedy: *Hung. typ. II/1. 225–226*. Az itt közölt metszet rajzolója maga a vizsgázó, Sigismundus Koronthaly volt.

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Esztergom *Dioec* ②* – Martin *Nat* ②*

Szarka Gáspár: *Liber de vera religione. Tyrnaviae 1671.* – Vide **4047**

3758

VISZOCSÁNI, Ferenc: *Synopsis vitae in saeculo actae S. Francisci Borgiae, ducis quondam Gandiae ac pro-regis Catalauniae, postliminio vero Societatis Iesu tertii generalis, cum in templo ejusdem Societatis Tyrnaviae octiduana celebritate in canonizationis ejus grata memoria piorum distinerentur animi, viva voce proposita a p. Francisco Viszoczany, ejusdem Societatis religioso anno salutis MDCLXXI. die 7. Septembris. Vyrnaviae [!]* (1671) typis Academicis exprimebat Matthaues Byller.

A⁴ B^{2[+?]} = [6 + ?] fol. – 4° – Init.

Čaplovič 2051

Szent életrajza. – A mű megjelentetésének alkalmául Franciscus Borgia 1671-ben történt szentté avatása szolgált. A címlap hátán ... *comiti Paulo Eszterhazy de Galantha, perpetuo de Frakno, comitatus Semproniensis supremo comiti, sac. Rom. imperii equiti aurato* ... címzett, aláírás nélküli ajánlás olvasható.

Ezt követi a főrész, külön cím nélkül (A₂a-?). A jelenleg egyetlen példányban ismeretes nyomtatvány csonka, utolsó meglévő levele a B₂; a mű szövegének utolsó fordulataként a ... *poteras videri mitior* olvasható, a lap őrszava *si* (B₂b).

Viszocsáni Ferenc (1619/1621–1696), egyetemi tanulmányait Nagyszombatban, Bécsben és Grazban végezte. 1639-ben lépett be a jezsuita rendbe. 1669 és 1673 között Nagyszombatban volt hitszónok (Lukács: Catalogus II 780). Nyomatásban megjelent alkalmi költeménye (ld. Pozsony 1637, **1696(12)**) és prédikációs gyűjteménye (RMK II 1675).

Franciscus Borgiát (1510–1572), Gandia hercegét, Katalónia alkirályát, majd a jezsuita rend harmadik generálisát (1565–1572) csaknem száz évvel halála után, 1671. április 12-én avatta szentté X. Kelemen pápa. A kanonizáció alkalmából sok nyomtatványt jelentettek meg szerte Európában (Karrer, Otto: Der heilige Franz von Borja, General der Gesellschaft Jesu 1510–1572. Freiburg im Briesgau 1921, 433). Auguste Carayon jezsuita történeti bibliográfiájának nem teljes felsorolása szerint 1671-ben tizennégy kiadványt adtak ki latin, olasz, spanyol, vallón és francia nyelven (Bibliographie historique de la Campagne de Jésus. Paris, London, Leipzig 1864, 227–228, Nr. 1611–1624), amelyeknek témája Borgia Szent Ferenc élete volt. Ezek sorába illeszkedik ez a nagyszombati nyomtatvány is. Viszocsáni művét maga adta elő előszóban 1671. szeptember 7-én, a szentté avatás alkalmából tartott nyolcnapos ünnepen.

A nyomtatvány impresszuma nem tartalmazza a nyomtatás évét, ám ez minden bizonnyal egyezik a szentté avatás és a beszéd elmondásának évével.

A kiadványt először Ján Čaplovič ismertette bibliográfiájában (2051).

Ugyanebből az alkalomból 1671-ben Kassán is jelent meg dicsőítő beszéd (**3703**).

Cf. **3703**

Budapest *Nat* ③*

—
Pósházi János: Theses philosophicae de independente et dependente... Patakin 1671. [recte 1661] – Vide **3004** és **Appendix 273**

3759

»ARMBRUSTER, Samuel: Bis-Senae, piaequ Agitationes, Mortis et Aeternitatis. Ad omnium hasce Agitationes industriae practicantium aeternam Salutis promotionem. In usum et praxin propriam Samuelis Armbrusteri collectae. Posenii exprimente Gründero 1671. 12°«

RMK II 1283 – Čaplovič 406

Evangélikus elmélkedések. – E példány alapján ma nem ismeretes kiadványról Szabó Károly Horányi Elek nyomán adott hírt (Horányi: Memoria I 73), és megjegyezte, hogy a munkát 1703-ban Altdorfban ismét kinyomtatták (RMK II 1283, vö. RMK III 4380). Az adat ősforrása David Czvittinger Specimenje, ezért a fenti leírás az ő közlését követi (Specimen 25). A kiadvány tartalma az 1703. évi kiadás alapján rekonstruálható.

Ez az 1703. évi altdorfi kiadás valójában Andreas Seinsheimer röthenbachi lelkész *Meditatio mortis oder Heylsame Todes-Gedancken, eröffnet in unterschiedlichen Sterb- und Leich-Liedern ...* (Altdorf 1703) című német nyelvű művéhez (VD18 108 59349) van csatolva önálló címlappal és fűzetjelzéssel (VD18 10122907). Szoros összetartozásuk azonban kétségtelen, mivel a *Meditatio* sajtóhibáinak felsorolása Armbruster munkájának végén található. Az *Agitationes* címlapjának szövege megegyezik Czvittinger fenti leírásával, azzal a különbséggel, hogy a *collectae* szó után még a *Sancti Georgii* szavak olvashatók, és a pozsonyi kinyomtatásra utaló adatok alatt még egy impresszum van elhelyezve: *Altdorfi, cum praefatione ad lectorem, recusae a Jodoco Gvilielmo Kohlesio MDCCIII.* Armbruster *Agitationes*et Seinsheimernek az olvasóhoz intézett előszava vezeti be, amelyből kitűnik, hogy Seinsheimer saját munkáját már kinyomtatatta, amikor egy pártfogójától megkapta Armbruster már régebben, 12° formátumban megjelent könyvecskéjét azzal a tanáccsal, hogy csatolja *Meditatio*jához. A kérésnek szívesen tett eleget. Armbruster tizenkét rövid *Agitatio*ja a Kohlesius-féle kiadványnak 7 lapját tölti ki, mindegyik a *Disce bene mori* szavakkal kezdődik, és a boldog meghalás módjára nézve ad tanácsokat és intéseket. Az *Agitationes*et három lapra terjedő imádság követi *Tintinnabulum Christianum ad beate moriendum, in corde hominis horaquavis tintinnandum* címmel, amelyről nem lehet megállapítani, hogy Armbruster munkájának része vagy Seinsheimer kiegészítése.

Czvittinger címleírásából és beszámolójából (Specimen 25) kitűnik, hogy a Pozsony megyei Szentgyörgyön magyar nemesi családból született jogtudós, Samuel Armbruster eredetileg saját és családja használatára írta össze intéseit, és csak barátai unszolására bocsátotta nyilvánosság elé. A Czvittinger címleírása és az altdorfi, 1703. évi kiadás címszövege között tapasztalható, feljebb említett apró különbség alapján valószínű, hogy Czvittinger az eredeti pozsonyi kiadást tartotta kezében.

Szinnyei József lexikona szerint: „Ezen munka Sándor István Könyvesháza s egy mult századi írott könyvjegyzék szerint magyar nyelven is megjelent, *Tizenkét elmélkedések a halálról és örökkévalóságról.* Pozsony 1691. címmel” A Szinnyei által említett „mult századi írott könyvjegyzék” ma nem azonosítható. Sándor Istvánnál pedig nem az 1691., hanem az 1671. évi pozsonyi nyomtatványok felsorolásában olvasható ez a magyar nyelvű cím (49). Az adatot Sándor valószínűleg Bod Athenásából vette át (15), akinek szintén az 1703. évi latin kiadás alapján volt tudomása e munkáról, de címét a kor szokásának megfelelően magyarul adta meg. Mindez alapján megnyugtatóan kizárható, hogy Armbruster munkája akár 1671-ben, akár 1691-ben magyarul is napvilágot látott volna. Ján Čaplovič különösebb érvelés nélkül már korábban cáfolta az 1691. évi magyar nyelvű kiadás egykori létezését (XCII).

3760

»Cantilena funebris, seu lessus Germanico idiomate pro comite Nadasdi illis ipsis diebus Vienna Austriae vindice gladio expedito, impressus ibidem typis Posoniensibus ab haeretico tylotheta recusis. [Posonii 1671 Zerweg.]«

Čaplovič 407

Gyászének. – E példányból ismeretlen nyomtatvány egykori létezését először Ján Čaplovič feltételezte (407), az Acta Jesuitarum in Hungaria ab anno 1648 usque 1683 című kézirat alapján (pars II. 199, lelőhelye Martin, Slovenská národná knižnica, Archív literatúry a umenia, Rukospisy historických knižnic na Slovensku (SNK ALU RHKS), n°1425a-c; mikrofilm: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mikrofilmtár C 205 tekercs).

E feljegyzés alapján röviddel Nádasdy Ferenc lefejezését (1671. április 30.) követően kinyomtatott Bécsben német nyelven egy gyászéneket, avagy siratódalt, amelyet Pozsonyban egy eretnek nyomdász (*haereticus tylotheta*) újra kinyomtatott. Az Acta Jesuitarum az idézett helyen beszámol arról, hogy ennek a nyomdásznak a nyomtatványa a pozsonyi jezsuitákhoz került, akik észrevették, hogy Mária neve ki lett hagyva az egyik verssorból, és helyébe a Jézus szó lett írva, ami az adott szövegkörnyezetben nyilvánvalóan értelmetlenséghez vezetett, és gyaníthatóan Mária tiszteletének megsértéséből kifolyólag történt. A jezsuiták az ügyet a tárnokmester (*tavernicorum magister*) elé terjesztették, aki megtiltotta a nyomtatvány példányainak további árusítását. A főbiztos (*supremus commissarius*) börtönbe vettette a nyomdászt. A nyomdász felajánlotta, hogy katolizál, mire is visszanyerte volna a szabadságát, de a bíró (*judex*) egy korábbi, szerényebb adósságára hivatkozva börtönben tartatta. Csak aztán szabadult, hogy a jezsuiták összekoldulva tartozását kiváltották a börtönből. Feleségével együtt a kapott hitelt visszafizette, majd katolizált, és a nagyszombati jezsuita akadémiai nyomdában folytatta tevékenységét.

A történetről röviden Kornéli János, jezsuita történetíró is beszámolt (*Fragmenta Ungaricae historiae ad annum Christi MDCLXVII et sequentes Wesselenianam conjurationem, conjuratorum supplicia, conjurationis instaurationem et religionis incrementa complectentis*. Cassoviae 1741, 184).

Bár korábban gyanítható volt, hogy a szóban forgó pozsonyi eretnek nyomdász Gottfried Gründer lehetett (V. Ecsedy 101), valószínűbb azonban, hogy Johann Gregor Zerweg ez a nyomdász, ahogy ezt Ján Čaplovič (407) is állítja bibliográfiájában (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 92). Zerweg személye mellett szól, hogy fennmaradt egy Pozsonyban, *in Arresto civico*, a polgári börtönben kelt német nyelvű levele 1671. május 3-i dátummal, amelyben kölcsönért folyamodik Gabriel Ivulhoz, a nagyszombati nyomda prefektusához. (Szövegét közli: V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 94). Az Acta Jesuitarum idézett helyén szereplő nyomdász a főbiztos szintén a polgári börtönbe vettette (*Supremus vero commissarius ... iubet hominem ... carceri addici civico*). Zerweg neve a nagyszombati jezsuita akadémiai nyomda faktoraként több 1672-es nyomtatványon (3855, 3853, 3857) is feltűnik (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 92). 1671. évi pozsonyi működésének ez a nyomtatvány és a korabeli iratok a bizonyítékai. Meglehet, hogy a pozsonyi Gründer nyomda alkalmazottjaként, de saját felelősségére nyomtatta ki a gyászéneket. Később Pozsonyban saját nyomdát működtetett 1675 és 1678 között.

E pozsonyi nyomtatvány létezését nincs miért kétségbe vonni. A mű első, bécsi kiadását nem sikerült azonosítani.

3761

CERTA et directa ad coelvm semita. Posonii MDCXXI Gottfriedus Gründer.

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 8° – 1 ins., init.

RMK II 1284 – Čaplovič 408

Katolikus vallási tanítás. – A fennmaradt unikum példány sérült címlapját ovális koszorúba foglalt IHS-embliéma díszíti, a koszorú belső peremén *Nomen Domini turris fort[iss]ima* körirattal. A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A kicsiny munka két részre tagolódik. Az első: *Certa et directa semita ad coelum est vera Dei ecclesia* (A₂a–B₃a). Ez kérdés-felelet formájában kifejti, hogy az igaz egyház ismertető jegyeit: a tévedhetetlenséget, egységet, szentséget és egyetemességet kizárólag a római katolikus egyház birtokolja, amelynek feje a római pápa. A fejezet végén a pápák Péter apostoltól X. Kelemenig 243 nevet tartalmazó névsora olvasható: *Ordo, nomina pontificum, anno Christi* (A₄b–B₂b). A második részt díszítő sor választja el az elsőől. *De communionem sub utraque specie* (B₃a–B₈a) címmel arról értekezik, hogy az egy szín alatti áldozásban a teljes Krisztust veszik magukhoz a hívek, ezért szükségtelen a két szín alatti vétel. A papoknak viszont a véres áldozat (sacrificium) teljességét kell reprezentálniuk, ezért kötelesek a két szín alatti áldozásra. Az utolsó lap üres.

Budapest Univ ©*

3762

EPICEDIA debita post funus viventi ... domino Valentino Vörös, viro septuagenario, lib. regiaeque civitatis Modor senatori XLI, iudici X, et consuli VIII annos, meritiss. scholae item inspectori gravissimo et assiduo, cum diem supremum obiisset ann. MDCLXXI. prid. Non. Mart. et exuviae quint. Id. terrae mandandae essent filiis nob. doct. et prvd. atque nepotibus opt. spei paternae et avitae recordationis ergo a ludo Modrensi consecrata. Posonii (1671) exprimebat Gottfriedus Gründer.

[]² = [2] fol. – 2° – Init., orn.

Németh S. Katalin: Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München 1993, 161, H 479 – VD17 23:320004A

Gyászversek latin és német nyelven. – A kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy Vörös Bálint, Modor szabad királyi város szenátora, bírása és konzulja, valamint a modori evangélikus gimnázium felügyelője hetvenéves korában, 1671. március 6-án elhunyt. Temetése március 11-én volt. Verseikkel a modori iskola képviselői rótták le kegyeletüket: (1) Cím nélkül latinul *Michael Ritthalerus, scholae patriae h. t. rector* ([₁]b) – (2) *Defuncti ad dulcissimam conjugem charissimosque natos* címmel *Johannes Ketschau, scholae patriae correct.* ([₁]b–[₂]a) – (3) cím nélkül latinul *Paulus Davidis Thurocen., suo et*

alumnorum schol. Modrens. nomine ([₂a) – (4) *Des selig verstorbenen Herrn Rede* címmel németül *Jacobus Ketschau Modr., suo et classis II. nomine* ([₂b). Végül (5) *Epitaphium* címmel aláírás nélkül Vörös Bálint sírfelirata olvasható.

A cím szerint Vörös Bálint Modor városának 1630-tól szenátora, 1661-től bírása, 1663-tól konzulja volt. Az 1655-ös pozsonyi országgyűlésen Modor város követe Joannis Kepnis és Michael Sixtus társaságában (Levéltári Közlemények 2005: 123, Guszarova, Tatjana). Az első vers szerzőjének, a modori gimnázium rektorának, majd később a wolfenbütteli könyvtár vezetőjének (1682–1685), Michael Ritthallernek (1641?–1685) az életéről és működéséről Borsa Gedeon írt tanulmányt (MKsz 1986: 274–282).

A nyomtatványt először Németh S. Katalin írta le (Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München 1993, H 479). A nyomtatás helyének Boroszlót tartotta, de a betűtípusok tanúsága szerint nincs ok kétségbevonni az impresszum állítását. Jóllehet ott nem szerepel a nyomtatás éve, de ez minden bizonnyal azonos Vörös Bálint halálának évével.

Budapest *Nat* cop. – Wolfenbüttel ① + cop. digit.

3763

JAROSS István: *Tabella axiomatum cum eorundem interpretatione praemissa aggratulatione cum nonnullis chronographicis pro novi anni MDCLXXI. xenio . . . , domino Stephano Zichi de Ziczuyfalu etc., inclytæ Camerae Ungaricae Poseniensis praefecto, . . . , dominis Matthiae Senkvichi, Michaeli Partinger, Georgio Horvath, Georgio Gilani ejusdem camerae . . . consiliariis, item dn. Francisco Bornamissa (!), perceptori, dn. Thomae Angrani, rationum magistro, dn. Martino Gergeri, secretario etc., verbo toti reg. incl. Camerae Poson. a Stephano Jaros affixa praesentatur mense Januario, anno MDCLXXI. (Posonii 1671 Gottfriedus Gründer).*

A^o = [6] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1285 – Čaplovič 409

Újévi jókívánások versben. – A címlap háta üres. A művet a Zichy Istvánnak szóló prózában írt *Dedicatio* vezeti be, amelyben aláírója *humillimus cliens, Stephanus Jaros* bőkezű jótévedőinek ad hálát (A₂a–b). Ezt követi a hexameterben írt *Aggratulatio etc.* című költemény, amelynek akrosztichonja *STEPHANUS IAROS TOTI CAMERAE OFFERT NOVVM ANNUM* (A₃a–b). Majd az *Ad lectorem* című, kétsoros versike következik, amely felhívja az olvasó figyelmét az akrosztichonra (A₃b). Alatta könyvdísz látható. Ezután olvasható a *Tabella axiomatum, chronographicorum etc.* (A₄a–A₆a), amely a címben megnevezett személyekhez szóló nyolc, velős életbölcseiséget (*Axioma I–VIII.*), azokat bevezető, illetőleg magyarázó verseket (sapphói stórfában *Praefatiuncula* ill. disztichonban *Scilicet* címen), továbbá nyolc kronogramot (*Chronographicon* címen) tartalmaz. A sort végül újabb *Axioma* zárja, amely az egész pozsonyi kamarának szól, amelyet szintén *Scilicet*

című vers magyaráz, és kronogram zár. A kronogramok rendre az 1671-es új évet adják. Ezután következik a kolofon: *Posonii imprimbat Gottfriedus Gründer* (A₆a). A nyomtatványt könyvdísz zárja. A B₂b lap üres.

A szerző, Jaross István 1670 augusztusában Pozsonyban volt a szónoklattan diákja (ld. 3678). A közsöntött, Zichy István (1616–1693) királyi étekfogó 1655 és 1671 között volt a pozsonyi Magyar Kamara elnöke (praefectus). I. Lipót 1679. augusztus 21-én utódaival együtt grófi rangra emelte (Zichy István: Adatok egy XVII. századi katolikus főúri család történetéhez: öregebbik gróf Zichy István (1616–1693). Bp. 1943, 20.). Senkviczi Mátyás 1657-től még 1671 elejéig, Partinger Mihály 1660-tól 1677-ig, Horváth György 1669-től 1688-ig, Ghillányi György 1670-től 1690-ig volt a kamara tanácsosa (consiliarius). Bornemisza Ferenc 1665 és 1675 között volt pénztárnok (perceptor), Angrani Tamás 1667 és 1678 között volt számvevőmester (rationum magister), míg Görgei Márton titkári tevékenységéről (secretarius) 1669-ben és 1675-ben áll rendelkezésre adat. (A pozsonyi Magyar Kamara hivatalnokgárdájához ld: Levéltári Közlemények 1968: 233–268, Fallenbüchl Zoltán).

Budapest *Acad. cop. digit* (Budapest *Nat*) – Budapest *Nat* ①

3764

KASTENMACHER, Johann: Leichen-Lyr bey volkreicher Beerdigung deß ... Herren Tobias Planckenuern, gewesenenen vornehmen Tuchhändler, Rathsherren, Burgermeistern, Richtern und Schul-Inspectorn einer evangelischen Gemeine allhier. Seine schuldige Traurigkeit und ehrerbietige Observantz abzustatten, einfältig angestimmt im Jahr 1671. den 28. Junii von Johann Kastenmacher. Preßburg (1671) druckts Gottfried Gründer.

[²] = [2] fol. – 4° – 1 ill., orn., init.

Sztripszky II 2612/160 ← MKsz 1895: 343 – Čaplovič 410

Gyászvers. – Ezzel a költeménnyel búcsúztatta Johann Kastenmacher Tobias Planckenuer posztókereskedőt, pozsonyi városi tanácsost, polgármestert és városbíró, valamint az evangélikus iskola felügyelőjét. A címlap hátán ([₁]b) kezdődik a tizenkét versszakból álló gyászköltemény. A nyomtatványt egy könyvdísz és egy illusztráció zárja ([₂]b). Az alul lévő fametszet (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 879 I/2), amely az egyetlen fennmaradt példányon csak elmosódottan látszik, lepellel letakart koporsó látható.

A szerző, a velkopolyai Johann Kastenmacher az eperjesi evangélikus kollégiumban a classis poetica diákja volt 1668-ban. Ebből az évből egy üdvözlő verse ismeretes (Bártfa, 3410(118), C₂a) latin nyelven.

Tobias Planckenuer (1624–1671) Bécsben született. Röviddel ezután családjá Pozsonyba költözött. 1634 és 1642 között tanulta ki a kereskedőszakmát Pozsony, Eperjes és Dancka neves kereskedői mellett. Pozsonyban a fent említett tisztségeket töltötte be. 1671. június 24-én halt meg ugyanitt. (Ld. Bibza: Die deutschsprachige Leichenpredigt 184–185.)

Halála alkalmából David Titius tartott halotti prédikációt (3772). Ennek a nyomtatványnak a címe szerint *Er ... den 5. Sonntag nach Trinit. christlichen Ordnung gemäß zu seinem Ruhstättlein begleitet wor-*

den, vagyis június 28-án, vasárnap helyezték örök nyugalomra. A fenti címleírásban álló dátum tehát a temetés dátuma.

A nyomtatványon nincs feltüntetve a megjelenés éve, de ez minden bizonnyal azonos az elhalálozás évével.

Először Kluch János (MKsz 1895: 343) ismertette. Így került bele leírása Sztripszky Hiador (II 2612/160) és Ján Čaplovič (410) bibliográfiájába.

Tobias Planckenauser halála alkalmából a prédikáción (3772) kívül megjelent két másik gyászvers (3771, 3767) is. Továbbá kiadtak egy gyászvers-gyűjteményt (3768).

Cf. 3767, 3768, 3771, 3772

Budapest *Nat cop.* – Wien *Nat* © + *cop. digit.*

3765

KÜLÖMBÖZŐ vallásoknak egy idvösséges hitben á Szent Irás szerént meg-eggyezése. Tekéntetes ... Mágyar-országban lÉ[vö s]tatusoknak etc. bé-mutatott ugyanazon eggyességet kéváno egy lelki vitezlő által. Posonban 1671 Gründer Gottfried által.

[ ]⁴, A⁸ B⁸ C⁽⁷⁺¹⁾ = [27] fol. – 8° – Init.

RMK I 1123 – Čaplovič 411

Katolikus vitairat. – A címszöveg alatt bibliai idézet olvasható, a címlap háta üres. A második levélen kezdődik *Az eggyesség módjáról rövid intés* ([ ]₂a–[ ]₄b) című bevezetés. Ezt követi a főrész, *A római közönséges anyaszentegyháznak keresztyéni tudományról és hitről való vallástétele az Istennek tiszta és nyilvánvaló szent igéjéből* (A₂a–C₂b). Végül *Conclusio* zárja a kiadványt (C₃a–C₃b).

A bevezető *Rövid intés* szerint Pannonia, azaz Magyarország romlását a keresztyén eggyesség felbomlása okozta, az igaz hit pedig oly szükséges az eggyességre és az országnak megmaradására, mely szükséges a magas épület állására az erős fundamentum. A főrész, a *Vallástétel* formailag hitvallás. A katolikus tanításnak főként a Krisztus személyére, az Anyaszentegyházra, a bűnök bocsánatára, a házasságra, a szentek tiszteletére, a purgatóriumra vonatkozó kifejtése bibliai hivatkozásokkal úgy, hogy azok a protestánsok számára is minél inkább elfogadhatóak legyenek. Minden téma lezárásaként egy-egy mondatban kárhoztatja a kifejtettektől eltérő nézeteket anélkül, hogy kimondaná, hogy azok a protestáns tanításnak a katolikus felfogással nem eggyező részletei. A *Conclusio* az egyház tradícióin alapuló hét szentséget védelmezi. Az irat vége pedig a vallási eggyesség megteremtésére szólít fel: *Adná Isten minél hamarabb látnunk azt a napot ... melyben a magyar nemzet újonnan a régi egy igaz hitben eggyesülvén egy törvény, egy fő alatt, egy keresztyén gyülekezetben egy Istent áldjon és magasztaljon.*

A szerzői név nélkül megjelent kiadvány tartalmilag Pázmány Péter *Bizonyos okok* című munkájához kapcsolódik, amelyet 1671-ben a pozsonyi Gründer nyomdában a pozsonyi jezsuita kollégium újra kiadott (3769), s amelyből az első ok végéről hosszú jelöletlen idézet olvasható már e munka bevezetésében is

A pápisták dolga ... kezdő szavakkal ([ ]₃b). Pázmány egyik alapvető tétele az említett vitáiratban, hogy a katolikusok mindent fenntartás nélkül elhisznek, ami a Szentírásban található. E gondolat bizonyítását szolgálja a főrészben a katolikus tanítás bibliai hivatkozásokon alapuló kifejtése. Pázmány másik fő gondolata, hogy az egyház tradíciói is biztos alapját jelentik az igaz hitnek, erre vonatkoznak a „kárhóztató” mondatok és a hét szentséggel foglalkozó *Conclusio*.

E magyar nyelvű pozsonyi nyomtatvány azonossága a csupán XIX. századi forrásból ismeretes *Liber de vera religione* (S.I. et a., 4047) című művel a jelenlegi ismeretek alapján nem bizonyítható. Ld. erről részletesen: Nagyszombat 1675, 4047.

Cf. 1511; 1847; 3769, –, 4047, →

Budapest Nat ① + cop. digit. – Budapest Univ ①

3766

LIPÓT I.: Nos Leopoldus Dei gratia Romanorum imperator ... Germaniae, Hungariae ... rex ... Adgyvk tvdvara mindeneknek kiket [i]]let etc. [Pozsony 1671 Gründer].

[1] fol. – 330 x 420 mm — Init.

Pátens. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen egyleveles nyomtatvány a fenti intulációval kezdődik. A rendelet szövegének kezdőszavai a következők: *Nagy szánakodással vagyunk magyar nemzetünkhöz ...*

Az oklevél ugyanebben az évben Kassán is megjelent (3712), azonban a két kiadás megfogalmazása eltérő, a különbségeket és a bővebb tartalmi ismertetést, valamint a róla szóló szakirodalmat ld. 3712. E kiadás haránt fólió alakú, a kassai kiadás pedig álló formátumú.

A kiadvány az impresszumadatok feltüntetése nélkül jelent meg. Betűtípusai alapján a pozsonyi Gründer nyomdában készülhetett, minden bizonnyal a rendelet kiadásának évében, 1671-ben (Perger Péter megállapítása).

Cf. 3712, –

Budapest Univ ②*

3767

MELEANDER [pseud.]: Die plancken-au-klagende Dorilis in den Preßburgerischen Cypressen-Feldern, anno 1671. den 28. Junii mitleydend vorgestellet vom ungarischen Donau-Schäfer, Meleander. In Preßburg (1671) druckts Gottfried Gründer.

[ ]² = [2] fol. – 2°

Varga: A Debreceni Református Főiskola nagykönyvtára I 77–78. – Čaplovič 414

Gyászvers. – A kiadvány Tobias Planckenuer halála alkalmából készült, akinek temetését 1671. június 28-án tartották. A címlap hátán, külön belső cím nélkül a *Dorilis gieng voller Schmetzen* szavakkal kezdődő gyászköltemény kilenc versszakból áll ([1]₁b–[1]₂b). Szerzője, aki versét *der ungarische Donau-Schäfer, Meleander* álnév alatt jelentette meg, jelen ismereteink szerint nem azonosítható.

Az impresszumban nem szerepel a nyomtatás éve, de ez minden bizonnyal azonos Planckenuer halálának évével.

A nyomtatványt először Varga Zsigmond írta le (A Debreceni Református Főiskola nagykönyvtára írásban és képekben. I. kötet. Debrecen, 1934. 77–78). A vele egy kolligátumban fennmaradt másik két, ugyanezre az alkalomra készült művel (3768, 3771) együtt egyetlen kiadványnak tartotta, valójában azonban önálló nyomtatványnak kell tekinteni (vö. 3768). Varga leírásának nyomán került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (414).

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3764, 3768, 3771, 3772)

Cf. 3764, 3768, 3771, 3772

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref*[Ⓓ]

3768

NENIAE super obitu beate defuncti viri ... Tobiae Plankenaveri, regiae liberaeq(ue) civitatis Posoniensis primitus consulis, deinde judicis, post ecclesiae Evangelicae ejusq(ue) gymnasii inspectoris ... ipso exequiali die Posonii IV. Cal. Vtileis a. o. r. MDCLXXI. testandae debitae sympathias et observantiae ergo dictae a praeficis, affinibus horumq(ue) moderatore. Posonii (1671) typis Gottfriedi Gründeri.

A⁴ = [4] fol. – 2° – Init.

Varga: A Debreceni Református Főiskola nagykönyvtára I 77. – Čaplovič 412

Gyászversek latin és német nyelven. – A kiadvány Tobias Planckenuernek, Pozsony szabad királyi város konzuljának, azután bírójának, később az evangélikus egyház és gimnázium felügyelőjének halála alkalmából jelent meg. Az elhunyt 1671. június 28-án tartott temetésén elmondott gyászverseket tartalmazza. A címlap háta üres. A gyászversek és szerzőik a következők: (1) *I. n. J.* címmel, latin nyelven, *Johannes Jacobus Caradin Vien. Aust.* (A₂a–b) – (2) *I. n. J.* címen latinul *Johannes Ferdinandus Caradin Vien. Aust.* (A₃a–b) – (3) *I. n. J. Frostgedanken an seine hochgeliebte und schmerzlich betäubte Frau Mäimb* címmel németül *Daniel Caradin Vien. Aust.* (A₃b–A₄a) – (4) *Trostrede des seligverstorbenen Herrn Vaters an seine hinterlassene höchbetäubte Kinder* címen németül *Johannes Georgius Caradin Vien. Aust.* (A₄a) – (5) *Lessus non lessus defuncti ad superstitēs dolentes* címmel latinul, *Michael Jacober, Vall. Hung.* (A₄a–b). Mint ahogy a cím utolsó fordulatából kiderül, a temetésen e verseket bérsíratóasszonyok (*praeficae*), az elhunyt sógorai (*affines*), és ezeknek vezetője (*moderator*) mondták el.

A versek szerzői a bécsi Caradin kereskedőcsalád tagjai voltak. Az elhunyt Tobias Planckenauser családja ugyanis Bécsből származott el Pozsonyba, amikor Tobias apja meghalt, és anyja a következő házasságát a pozsonyi Paul Reinprechtel kötötte meg (3772 C₄b–D₁a). Van arról adat, hogy később, Johann Georg Caradin tulajdonában, megbízottja nevén kiterjedt szőlőbirtokok voltak Zemplén megyében, Hegyalján. (R. Péter Katalin: Szabad és dézsmás szőlők Zemplén megyében a XVII. század végén. Agrártörténeti Szemle 1964: 182). Ismeretes még, hogy ugyanő, mint bécsi kereskedő és pénzváltó Teleki Pál és más erdélyi peregrinusok leveleinek és pénzküldeményeinek a közvetítője volt (Teleki Pál külföldi tanulmányútja. Szerk. Keserű Bálint. Szeged, 1989, 370). Johannes Ferdinandus Caradin 1674. május 22-én iratkozott be az Odera melletti Frankfurt egyetemére (Friedlaender, Ernst: Aeltere Universitäts-Matrikeln. Universität Frankfurt a. O. Band I/2. (1649–1811). Leipzig 1888, 143), ismeretes francia nyelvű köszöntése 1677-ből (VD17 1:634912T,)(₈a–b), és jogi tárgyú, kötelemekekről szóló disputációja 1678-ból (VD17 3:004596F, b₄a és 145–152). Michael Jacoboernek ezen kívül még egy alkalmi verse maradt fenn (3466(2) A₂b–A₃a).

A nyomtatványt először Varga Zsigmond írta le (A Debreceni Református Főiskola nagykönyvtára írásban és képekben. I. kötet. Debrecen 1934, 77). Leírása bekerült Ján Čaplovič bibliográfiájába (412) is. Čaplovič leírásában a temetés dátumának feloldása téves, ott június 22-ike szerepel, a dátum helyes feloldása azonban június 28-ika, amint az a két másik, ugyanebből az alkalomból megjelent nyomtatvány címében is szerepel (3764, 3767).

A nyomtatvány egyetlen példányban maradt fenn a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában abban a kolligátum kötetben (jelzete RMK I 1299), amely további kettő, Tobias Planckenauser halálára megjelent nyomtatványt (3767, 3771) tartalmaz. Bár e kiadvány első ismertetője, Varga Zsigmond (i. m. 77–78) egy bibliográfiai egységként írta le az említett három munkát, külön tételként indokolt tárgyalni őket, ugyanis a nyomtatványokat nem köti össze füzetjelzés, lapszámozás, őrszó, és valamennyinek önálló címlapja van. Ján Čaplovič bibliográfiája is külön tételekként (410, 412, 414) tárgyalja e debreceni kolligátum tagjait.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3764, 3767, 3771, 3772).

Cf. 3764, 3767, 3771, 3772

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ①

3769

(PÁZMÁNY Péter): Bizonyos okok, mellyek erejétül viseltetvén sok fő ember mind ennek előtte, mind e` napokban-is az uj-vallások töréből ki-feslet, es az romai ecclesianak kebelebe szállot. Posonban MDCLXXI Gründer Gottfried által.

)(⁴, A⁸–C⁸ D⁷ = [35] fol. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1124 – Čaplovič 413

Katolikus vitairat. – A címszöveg alatt bibliai idézet olvasható. A címlap hátára I. Ferdinánd 1550. évi törvényeinek 12. cikkelyét nyomtatták, amely Magyarország vallási egységének helyreállítását célozta, *Ex*

Ferdinandi imperatoris decretorum anno Domini MDL libro primo Posonii edito articulus XII. Ezt követi *A méltóságos ... esztergomi érseknek, Szelepcsényi Györgynek, Magyarország primásának és fő cancellariusának* szóló ajánlás, amelynek aláírása: *Nagyságodnak a Jesus Társaságában vitézkedő Posoni Collegium* ()_(2,a-)(₄)_(b). A főrész, amely Pázmány Péter *Bizonyos okok* című művének szövegét foglalja magában, *Egy fő ember levele*, melyben *okait adja vallása változtatásának* (A₁a–D₅b) belső címmel kezdődik, és az *Epilógussal* (D₆a–D₇b) fejeződik be. Az utolsó lapon a szöveg alatt a Jézus Társaság *Laudabile nomen Domini* köriratú emblémája zárja a kiadványt.

Pázmány munkájának szövegkiadása az 1631. évi pozsonyi kiadás (1511) alapján Kiss Jánostól: Pázmány Péter összes munkái V. Bp. 1900, 303–342.

Az ajánlólevél Szelepcsényi György esztergomi érseknek ugyancsak Magyarország vallási egységének újbóli megteremtésére irányuló erőfeszítéseit méltatja. E célból Szelepcsényi *kardinál Pázmány Péternek* e kis írásocskája újonnan való kinyomtatására nem szánta költségét. Pázmány munkájának ez a harmadik kiadása tartalmilag szorosan kapcsolódik a pozsonyi jezsuiták által ugyancsak 1671-ben közreadott *Különböző vallásoknak ... megegyezése* című vitairathoz (vö. 3765).

Az 1669-ben alapított pozsonyi Gründer-nyomda működésének első két évében kizárólagosan az evangélikusok számára nyomtatott. 1671-től viszont már a katolikusok és az evangélikusok számára is dolgozott.

Cf. 1511; 1847; 3765, –, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Eisenstadt *Esterházy* ①

3770

PODHORANSKY, Daniel: *Specvlvm vitae ex diversis codicibus sacris excerptum et juxta alphabetum compositum a Daniele Podhoransky, pro nunc tricesimatore suae m. Köpchinien. Posonii 1671 Gottfriedus Gründer.*

)⁸, A⁸–C⁸ D³, A(bis)⁸–C(bis)⁸ D(bis)⁴, a⁸ B⁴ = [75] fol. – 8° – 1 ins, orn.

RMK II 1286 – Čaplovič 415

Bölcs mondások gyűjteménye latinul és németül. – A cifrákból készült kerettel övezett címlap tetején két babérkoszorút tartó angyal látható. A címlap háta üres. A következő lap fejlécében a kétféjű sas által tartott osztrák címer látható. Alatta kezdődik a *Daniel Podhoransky* által aláírt *Praefatio ad lectorem* ()_(2,a-)(₃)_(b). A szöveg ismét az olvasók megszólításával kezdődik: *Ad illustrimos, reverendissimos ... lectores*, majd evangéliumi idézet után tíz verses *speculum* olvasható, amelyek különböző neves szentek példáit írják le ()_(4,a-)(₆)_(b). E rész *finis* szóval zárul. A következő rész *Ad libellum* című verses bevezetővel és a *Tetrastichon* című, a következő szövegek megfelelő olvasására oktató kétsoros latin verssel kezdődik ()_(7,a). Az *Index omnium hujus libri capitum* a következő mondás-gyűjtemény tartalommutatója ()_(7,b-)(₈)_(b). A *Scintillae sive loci communes ex codicibus sacris per Danielem Podhoransky, d. e. s. c. rq. m.*

t. K. excerptae című fejezet az ábécé sorrendben felsorolt szavak és fogalmak után az azokhoz kapcsolódó bibliai vagy egyházi íróktól származó mondatokat gyűjti össze, mindegyik végén röviden megadva azok forrását is (A₁a–D₁b). E részt további hét verses bölcsesség (D₂a–b) és szintén verses *Epilogus* zárja (D₃a). E két füzettelzés nélküli levél azon példányokban, amelyek tartalmazzák őket, a könyv végére kötve található, azonban az órszavak egyértelművé teszik, hogy eredetileg az első D füzethez szánták őket. A *Proverbialia directorium ex diversis authoribus per Danielem Podhoransky, d. e. magna cum industria collecta et juxta alphabetum composita* címet viselő másik nagyobb egység szintén ábécé rendbe szedett szavakat követően közöl különböző szerzőktől származó szállóigéket, mondásokat, ezek forrása azonban nincs feltüntetve a szövegben (A(bis)₁a–D(bis)₃a). Zárásként a következő hasznos tudnivalókat tartalmazó felsorolások olvashatók: *Duodecim sunt abusiones seculi* (D(bis)₃b) – *Tria sunt genera avaritiae* – *Septem sunt gradus sapientiae* – *Quinq(ue) sunt claves sapientiae* (D(bis)₄a), valamint versek: *Decem plagae Aegypti* – *Laus Ciceronis et poesios* – *Contra Ovid.* (D(bis)₄a). A harmadik tartalmi egység egészségi tanácsokat tartalmaz, fejlécében a *Praecepta de sanitate* címet viseli. A *Loci aliquot de moderatione cibi et potus, item somni et vigiliarum* című fejezet (a₁a–a₂a) az étkezés és az alvás kérdéseivel foglalkozik. A *De conservanda humani corporis sanitate praecepta, rhythmis Latinis et Germanicis capita octodecim conscripta* fejezet valójában *XIX caput*ból áll össze, minden egyes *caput* egy latin verset és annak szintén verses német fordítását közli (a₃a–a₆b). Ugyanilyen felépítésűek a következő alfejezetek is: a *De cibo ac potu capita octo* nyolc, a *De condimentis* öt, *De potu* négy, a *De bellariis seu secunda mensa* öt, a *De phlebotomia, hoc est sectione venarum ac primo quidem de aetate phlebotomiae* pedig nyolc *caput*ból áll (a₆b–B₄a).

Daniel Podhoranskytól csupán ez az egy nyomtatásban megjelent kiadvány ismeretes. Életéről hivatali munkásságának adatai maradtak fent. Eszerint 1654-től 1657-ig számvevőségi írnok volt, majd 1665-től haláláig Köpcsényben, emellett 1668-tól Prellenkirchenben is harmincadasként tevékenykedett. Egy 1683-as adat szerint ekkor már nem élt (Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon. Összeáll. Fallenbüchl Zoltán. Bp. 2012, 248).

Ján Čaplovič bibliográfiájában az első rész végén álló, füzettelzés nélküli, D_{2,3} leveleket nem tünteti fel a kollációban, így leírása szerint a kiadvány 73 számozatlan levél terjedelmű (415).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ②* – Cluj-Napoca *Acad* ① – Pannonhalma ①

3771

SCHÖNBERGER, Andreas: Hoch-teutsch-kunst-mässiges, Pindarisches, drey-faches Dreh-Gedichte uber den früh-zeitigen und schmerzlichen Todes-fall dess ... Herren Tobias Planckenauers, wohl-fürnehmen gewesenenen Tuch-händlers, wie auch bey dieser königl. Frey-Stadt Preßburg wohlverdienten Rathsherren, Burgermeisters und Stadt-Richters, zu letzt auch einer evangelischen Kirchen und Schulen allhier wohlbestellten Inspectors, als seines vorhin grossen und hochgeehrten Moecenats und Gönners, zum letzten schuldig-traurigen Ehren-Andencken mitleydend geschrenckt und der hoch-betrübten

hinterlassenen Frau Wittib zum Trost geschenckt, anno 1671. den 28. Junii von einem ... der hoch-deutschen Reimen- und reinen Dichterey-Kunst beflissenen Liebhabern, Andreas Schönberger. In Preßburg (1671) Gottfried Gründer.

[]² = [2] fol. – 2° – Init.

Varga: A Debreceni Református Főiskola nagykönyvtára I 77. – Čaplovič 416

Gyászvers. – A költemény abból az alkalomból született, hogy 1671. június 28-án eltemették Tobias Planckenauser posztókereskedőt, pozsonyi tanácsost, polgármestert, városbíró, az evangélikus templom és iskola felügyelőjét. A gyászköltemény ([]₁b–[]₂b) a pindarusi ódák mintájára íródott, a költő *Wendeliedj*t Apollón *Gegenwendeje* követi, majd a sort zárja a műzsák *Drübergesangja*. Ezek felelnek meg a pindarusi στροφή, ἀντιστροφή és ἐπωδός szakaszoknak. A sorozat háromszor, minden esetben egy-egy külön lapon ismétlődik.

A költemény szerzője, Andreas Schönberger 1669-ben a pozsonyi evangélikus gimnázium diákja volt, egy üdvözlő verse ismeretes ebből az évből (3598).

A német nyelvű pindarusi óda írásának példákkal szemléltetett szabályaihoz ld. Hadewig, Johann Heinrich: *Kurtze und richtige Anleitung, wie in unser teutschen Muttersprache ein teutesches Getichte zierlich und ohne Fehler könne verfertiget werden ...* Rinteln, 1650, 124–131. VD17 7:684805V és Opitz, Martin: *Buch von der deutschen Poeterey ...* Bresslaw, Brieg 1624, H₄a–I₄a, VD17 3:315035W.

A kiadványt először Varga Zsigmond ismertette (A debreceni református főiskola nagykönyvtára. I. kötet. Debrecen 1934, 78), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (416).

Tobias Planckenauser halála alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (3764, 3767, 3768, 3772).

Cf. 3764, 3767, 3768, 3772

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref* ①

3772

TITIUS, David: Calix in manu Domini, der Becher in der Hand des Herrn, welcher auß des 75. Psalms 9. Vers. einer christlichen Gemeind gezeigt worden in der evangelischen Kirchen zu Preßburg bey volckreicher Leich-Bestattung des weiland ... Hn. Tobias Planckenausers, gewesten wolverdienten Stadt-Richters, Burgermeisters, auch der evangelischen Kirchen und Schulen Inspectoris, als er am Tage Johannis des Täuffers, oder den 24. Junii dieses 1671. Jahrs, zwischen 10. und 11. Uhrn gegen Mittag in seinem Herrn Jesu seelig eingeschlaffen, und hierauff den 5. Sontag nach Trinit. christlicher Ordnung gemäß zu seinem Ruhstättlein begleitet worden, von David Titio, evangelischen Predigern daselbst und Seniore. Preßburg 1671 durch Gottfried Gründern.

A⁶ B⁴–D⁴ = [18] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1287 – Čaplovič 417

Evangélikus gyászbeszéd. – A gyászbeszéd az 1671. június 24-én elhunyt Tobias Planckenauser, pozsonyi városbíró, polgármester, az evangélikus egyház és iskola felügyelője temetése alkalmából hangzott el június 28-án. A címlap háta üres. Ezután következik *Der ... Frauen Susanna Dorothea Planckenauserin, einer gebornen Zebetnerin, deß ... Herrn Tobias Planckenausers ... hinterlassenen ... Frauen Wittiben* szóló ajánlás, amelynek kelte *zu Preßburg den 29. Augusti 1671.*, aláírója *David Titius, evangelischer Praedicator daselbst* (A₂–A₃b). Az ajánlás leveleit (A₂ és A₃ fűzetjelzéssel) mindkét ma ismeretes példányban külön illesztették a négyleves A jelű fűzetbe, a címlevél után. Ezután következik az imával bevezetett *Eingang* (a margón *Introitus*) (A₂a–A₃a [recte A₄a–A₅a]), majd a *Leichentext aus dem 75. Psalm V. 9. ...* (A₃a [recte A₅a]), amely a gyászbeszéd kiindulópontjául szolgáló zsoltárrészletet idézi, és az *Eingang zur Predigt* (a margón *Exordium*) (A₃a–A₄a [recte A₅a–A₆a]), végül maga a prédikáció *Abhandlung des Textes* (a margón *Tractatio*) címen (A₄a [recte A₆a]–D₄b). Tobias Planckenauserre vonatkozó életrajzi adatokat tartalmaz a prédikáció egyik része (C₄a–D₂b). A nyomtatvány imával zárul (D₄b).

A gyászbeszédet David Titius tartotta, aki 1667-től 1672-ig pozsonyi evangélikus esperes volt. Életrajzához ld. Pozsony 1669, **3617**. Tobias Planckenauser életrajzához ld. Bibza: Die deutschsprachige Leichenpredigt 184–185. Titius gyászbeszédeit Bibza Gábor elemezte (i. m. 183–191).

Tobias Planckenauser halálának alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (**3764**, **3767**, **3768**, **3771**).

Cf.: **3764**, **3767**, **3768**, **3771**

Budapest Nat ① ①

3773

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1672. Hermanstadt 1671 typ. civitatis. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3930!**

3774

DIETERICH, Konrad: Epitomes praeceptorum rhetoricae in usum classicorum inferiorum ex Institutionibus rhetoricis collecta a Conrado Dieterico, philosophiae moralis professore et paedagogiarcha. Cibinii MDCLXXI [typ. civitatis] Stephanus Jüngling.

A⁸ B⁸ C⁴ = 39 pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1288

Retorikai tankönyv. – A körzetekből álló keretes címlapot Szeben városának négyzetbe foglalt címere díszíti. A címlap hátán kezdődik az *Epitomes praeceptorum rhetoricae liber I* (2–24) a végén *De figuris* szölvő *Appendixszel* (25–30). Ezt követi a *Rhetoricae liber II. De actione* (30–32). Csatlakozik hozzá az *Epitomes praeceptorum oratoriae* című rész (32–39). Az utolsó lap üres.

A főrész beosztása hasonlít Konrad Dieterich retorikakönyvének Kassán 1659-ben ugyancsak tömörített formában megjelent változatához (2832). Tartalmilag azonban bővebb annál. Pl. 9. fejezete kitér azokra a metaforával kapcsolatos szabályokra is (*Canones*, 7–9), amelyek a kassai kiadásból kimaradtak. A két nyomtatvány szónoklattanának a fejezetbeosztása is eltérést mutat. Míg a kassai kiadásban tíz fejezetből áll ez a rész, addig e szebeni változatban 13 fejezetre tagolva és részletesebben olvashatók ugyanazok a tudnivalók. A fejezetszámozás ebben a kiadásban a margóra került. A tankönyvről ld. Bartók 115–116.

Cf. 2242; 2716, 2832; –, →

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* ②* + cop. digit. + cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.

Austriaca austeritas. Venetiis 1671 typis fratrum Veracii, Constantini et Speracii. – Vide 3720

3775

BENKO, Joannes: Anteros intra Martis et Erotis fulmina, scilicet ... dn. Johannes Melko, oppidi Rajeczensis nobilis et civis, ut sponsus et ... viri dn. Stephani Zalusky, arcis Lietawa capitanei ... Hestera filia, ut sponsa invicti pvdoris telis triumphans, die 22. Novem. Solnae 1671 Johannes Dadan [sen.].

[1] fol. – 364 x 271 mm

RMK II 1289 – Čaplovič 2518

Lakodalmi köszöntés és vers. – A plakát alakú kiadvánnyal Joannes Benko köszöntötte a rajeci nemes és polgárt, Joannes Melkot, valamint Ester Zaluskyt, Stephan Zalusky lietavai (Zsolnalitva, Trencsén megye) várkapitány leányát 1671. november 22-én kötött házasságuk alkalmából. A címben olvasható *sponsa* szót követő négy szó kronogram, amely az 1671-es évet adja. A nyomtatványt nyomdai cifrákból álló keret szegélyezi. A címet rövid prózai köszöntés követi, amelyben a szerző az Anteros alakjához kapcsolódó mitikus történeteket az ifjú párra vonatkoztatja. Szövegétől lineával és alatta nyomdai cifrákból álló sorral elválasztva, két hasábra szedve költemény olvasható, aláírása *Johannes Benko Raj[ensis], p[ro] T[empore] coll[ega?] sch[olarum] Sol[nensium]*.

A rajeci Joannes Benko 1671-ben Zsolnán volt iskolamester. Más adat nem áll róla rendelkezésre.
 Id. Jan Dadan a korábbi trencsényi nyomda készletével 1665-től kezdve nyomtatott Zsolnán (vö. **3260**). E nyomda történetét újabban V. Ecsedy Judit foglalta össze (Zsolna: egy különleges nyomdahely. In: „Üstököst látni” 487-510).

Budapest *Acad cop.*
 Olim: Pozsonyi ev. lyc.

3776

<Kalendár a zpráva hvězdařská na rok 1672. Žilina 1671 Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető (vö. Zsolna 1669, **3623A**). – Naptár és prognosztikon.

Horváth Ignác az 1682. évre szóló zsolnai kalendárium címleírásában tévesen az 1672-es (MDCLXXII) évszámot tüntette fel, de a fejlécben kiemelve a helyes 1682-es évszám szerepel (MKsz 1899: 282). Ugyanígy vette át a címleírást Sztripszky Hiador (II 2636/184) és Ján Mišianik (112). A Knihopis Mišianikra hivatkozva az 1672-es évszámot fogadta el helyesnek (6143). A nyomdahibát Ján Čaplovič helyesbítette (CCLXXI).

Cf. **4287!**

3777

[1] KALENDARIOM ez igen rettenetes bissextilis Christus Vrunk születése után való MDCLXXII. asztendőre [!], mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus. – [2] (Rövid astrologiai visgálás erre az rettenetes Christus Vrunk születése után való MDCLXXII. esztendőre, a' tsillagoknak természetszerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszve szereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Solnan [1671] Dadán János [sen.] által.

[A]² B⁸ C⁸ C(bis)⁸ D⁷⁺¹ E⁴ = [37] fol. – 8° – Orn., color.

RMK I 1143 – Čaplovič 2520

Új-naptár és prognosztikon. – A címlap hátán ajánlás ... *judici, capitaneo, caeteris inclytis hujus ... civitatis Tyrnaviensis dominis senatoribus, dominis et patronis mihi ... foelix novi anni auspiciam precatur ... servus Matthias Fischer, bibliopeg[a] Tyrn.* A szemközti lapon az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata olvasható ([A]₂a). A naptártáblákon minden hónap két hasábra van osztva, az egyikben a hónap

napjainak száma, a vasárnapi betű, az aznapi ünnep megnevezése, az asztrológiai jellegzetességek és a napra vonatkozó zodiákus jegyek, a másikban a Hold járására vonatkozó, valamint azoknak a cselekvéseknek a szimbólumai, amelyek végzésére az adott nap alkalmas, végül időjárási jóslások olvashatóak. Az egyes hónapok nem kezdődnek új lapon, hanem folyamatosan egymás után következnek ([A]₂b–B₂b). Ezt követi a verses *Prognostica perpetua*, a *Nap és Holdból minden időre való jövőndölések*, kezdőszavai: *Ha a Nap köd nélkül* (B₈a–b) – *A felhők* (B₈b) – *Az égi szivárványból és a menydörgésekből*, kezdőszavai: *Reggel s délben esőt* (B₈b–C₁a) – *A szelekből*, kezdőszavai: *A gyenge füveknek s virágos kerteknek* (C₁a–b) – *Sok egyéb lelkes és lelketlen állatokból*, kezdőszavai: *Zápor s köesökkel* (C₁b). Az önálló címlappal (C₂a) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első rész, melyben az esztendőnek 4 kántori vizsgáltnak meg. A térlől* (C₂b) – *A tavaszról* (C₃a–b) – *A nyárról* (C₃b–C₄a) – *Az ősztől* (C₄a–b) – *Második rész. Az eklipszisekről* (C₄b–C₅b) – *Harmadik rész. A betegségről* (C₅b–C₆a) – *Negyedik rész. A földi termésről* (C₆a–b), amely rövid könyörgés után *Vége* szóval és záródisszel fejeződik be. Ezt követi a *Purgációk és más orvosságok bevételéről* (C₇a–b) – *Némely feljegyzések az érvágás felől* (C₇b–C₈b) című fejezetek, amelyeket szintén dísz zár le. Az Új rövid krónika a Magyarországnak emlékezetes dolgairól (C(bis)₁–D₇b) 367-től a magyarok Szkítiából való kijövetelétől 1667. március 27-ig, Wesselényi Ferenc nádor haláláig ismerteti a magyar történelmet. A füzet utolsó levele üres, majd a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (E₁a–E₄b) zárja a kiadványt.

A korábban Trencsénben, majd 1665-től Zsolnán működő, id. Jan Dadan vezette nyomdának ez az első ma ismeretes magyar nyelvű kalendáriuma, korábról csupán a – feltehetően 1669-től rendszeresen megjelenő – biblikus cseh nyelvű (vö. Trencsén 1659, **2882**; Zsolna 1669, **3624A** és **3776**) valamint német nyelvű kalendáriuma (Zsolna 1670, **3692**) maradt fent.

Matthias Fischer nagyszombati könyvkötő ajánlása a címlap verzóján azt mutatja, hogy ő volt a naptár kiadója. Az előző évre szóló kalendáriumot még Nagyszombatban nyomtattatta ki (**3670**), de Pavercsik Ilona feltételezése szerint mivel szerzője, Christoph Neubarth protestáns teológus volt, ebben az évben a naptárat már a protestáns zsolnai nyomdában kellett megjelentetnie (vö. V. Ecsedy 305). Fischer naptárai feltételezhetően a nagyszombati egyetemi nyomda naptársorozatától (vö. **3983**) függetlenül jelentek meg, a hagyományos Neubarth kalendáriumokat kedvelő, főként inkább protestáns olvasóközönséget célba véve. Így, bár 1672-re szóló nagyszombati magyar nyelvű kalendárium példányból nem ismeretes (vö. **3755**), e kiadvány nem tekinthető a nagyszombati akadémiához köthető sorozat részének. A kiadvány a zsolnai biblikus cseh naptárakhoz hasonlóan csupán az új naptárat közli.

Ezt követően még egy zsolnai magyar nyelvű naptár ismeretes, amelyet Ján Dadan műhelyét továbbvivő fia nyomtatott ki 1685-ben (**4628**). Bár elképzelhető, hogy a folyamatosan működő nyomda a biblikus cseh nyelvű sorozat mellett a következő években magyar nyelvű naptárakat is megjelentetett, a ma ismeretes adatok nem elégségesek ennek feltételezéséhez.

Cf. –, **4628**

Budapest Acad ① + cop. digit. – Budapest Arch ?

3777A

»Ladiver, Elias, Prof. in gymn. Evang. Eperiensis: Summulae Logicae, in quibus omnis formalis ratio argumentandi delineatur, et exprimitur ac ad controversias dielacticas disponitur. Solnae 1671 Typis Johannis Dadan.«

»12 fol. – 8°«

RMK II 1290 – Čaplovič 2519

Logikai tankönyv. – A ma egyetlen példányból sem ismeretes kiadvány emlékéét Széchényi Ferenc könyvtárának katalógusa őrizte meg (Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchényiano–regnicolaris ... Supplémentum II. A-Z. Sopron 1807, 292). Eszerint megvolt könyvtárában ifjabb Elias Ladiver, eperjesi professzor munkája, amely a címe alapján logikai összefoglalót tartalmazhatott az érvelés és a vitatkozás szabályairól.

Széchényi Ferenc könyvtárának katalógusán kívül a kiadványnak a nemzeti könyvtárban való egykori meglétét semmilyen más adat nem támasztja alá. Egyéb példánya sem ismeretes. A leírás pontossága miatt azonban nincs ok kételkedni egykori létezésében. Ezért is vette fel Széchényi közlése nyomán bibliográfiájába Szabó Károly (RMK II 1290), majd Ján Čaplovič is (2519).

Olim: Széchényi Ferenc könyvtára

—

Nowý kalendář na rok po narozenj Krysta Pana MDCLXXII. Zsolna 1671. – Vide **3776, 4391**

—

[Pósházi János:] Falsitas toti mundo detecta. Antverpiae apud Constantinum Veracium, sub signo bonae spei. Anno MDCLXXII. – Vide **3799**

3778

»KLESCH, Daniel: Daniel et Johannes in eodem Crucis et Lucis AEmuli, welches Zu reifern nachsinnen, wie auch Zu bezeugung seines gemüths Zu den Hochzeitlichen Ehren-Tag Des ... M. Johannis Schwarzii ... des Gymnasij zu Bartfeld ... Rectoris und Professoris. Mit der ... Jungfr. Braut Anna Des ... Hr. Abrahami Christiani ... Tochter. In eil entwarff Ein untenbenannten getr.-Freund. Gedruckt zu Bartfeld (1672) typ. civitatis.«

»[8] pag. – 4°«

Čaplovič 245

Lakodalmi versek. – Ennek a kiadványnak Iglón őrzött, ma nem található unikum példányát Ján Čaplovič írta le. A fenti cím az ő leírását követi (245). Ez alapján a verses füzet Johann Schwartznak, a bárfai evangélikus gimnázium rektorának és professzorának, valamint Abraham Christiani leányának, Annának 1672-ben tartott esküvője alkalmából jelent meg. A minden bizonnyal német nyelvű versek szerzőjének személyét a kiadvány végén olvasható „m. Daniel Klesch” alapján állapította meg Čaplovič, őrá utal a címben szereplő „ein untenbenannten getr.-Freund” kifejezés. A kiadványt Karl F. Ottó és J. P. Clarke is felvette a Klesch család műveit összegyűjtő bibliográfiájába (Bibl. Klesch. DK-31).

Olim: Spišská Nová Ves

Sárossy János: De typo legis moralis ex dicto Jacobi IV. Bartphae 1672. = **Appendix 274**

3779

SCHWARTZ, Johann: Amoris-honoris τεκμήριον, quod nuptiis auspiciatis et non unis consummatae Soterias et optatae Niceterias decoribus dotatis viri-sponsi, ... Iohannis Baieri, quondam amp. fac. phil. Wittenb. adjuncti dexterrimi, nunc vero ecclesiae Variensis pastoris vigilantissimi et scholae istius loci inspectoris gravissimi, patroni, olimque praeceptoris Academici, jam autem affinis mei quovis reverentiae cultu aetatem afficiendi, cui omnibus sui sexus dotibus, h. e. nobilitatis decore, aetatis flore, indolis candore, virtutis splendore et denique venustatis vigore ornatissimam virginem-sponsam Mar[i]am, dilectissimam amoris sui imaginem, primam tori sui propaginem vir in exemplum vir maxime reverendus, ... Samvel Pomarivs, s. s. theolog. doctor, ejusdemque, quin et ling. orient. in illustri statu Evangel. superioris Hungariae Athenaeo, quod Eperiessini est, professor publicus, nec-non laudati Athenaei director ac moderator supremus, ... fautor, patronus, evergeta et (ut pressius dicam) alter parens meus rarissimus, certissimus, charissimus, in

sacra casti thalami jura concedebat, die XXIII. Febr. anni a virginali partu MDCLXXII. sacrabat et acclamabat ita observantiam suam testaturus, beneqve ominaturus m. Johannes Schvvarzivs, Wittenberg. Sax. lycei Bartph. rector et extraordinarie prof. p. Bartphae [!]
(1672) typis civitatis.

A² = [2] fol. – 2° – Init.

RMK II 1291 – Čaplovič 247

Lakodalmi köszöntő versek latinul és németül. – A kiadványt Johann Bayer, a wittenbergi egyetem filozófiai fakultásának egykori segédtanára, majd szepesváraljai lelkész és iskolafelügyelő, valamint Maria Pomarius 1672. február 23-án kötött házassága alkalmából készítette a wittenbergi Johann Schwartz, a bártfai evangélikus líceum rektora és nyilvános rendkívüli professzora, a vőlegény rokona. Maria Pomarius apja, Samuel Pomarius a teológia és a keleti nyelvek doktora, illetve az eperjesi evangélikus kollégium főigazgatója, továbbá Schwartz jóakarója, támogatója, jótévője és úgymond második atyja (*alter parens*) volt. A címlap hátán kezdődik a (1) cím nélkül, disztichonban írt költemény (A₁b–A₂b). Ezt követi az (2) *An die wol-tugend-belobte Jungfer Braut* című vers.

Ugyanebből az alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848).

Cf. 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848

Budapest *Nat* ①

Comenius Joannes Amos: *Janua Linguarum*. Brassó 1672. – Vide 3814

3780

RHETHER, Franz: Wehmüthige Thränen, welche bey dem ... Hingang des ... Herrn Georgij Deidricij, der H. Schrift höchstbefliessenen, als nemlich derselbe den 17. Decembris im Jahr 1672. nachdem er 6 Tage kranck gelegen, mit unnachlässlichen Hertzenseufftzen selig in dem Herrn entschliefte seines Alters 24 Jahr, 3 Monaten, schmerzlich vergossen worden durch seinen mitleidenden und hochbetrübten Schwager, Franciscum Rheterum, ss. theologiae studiosum. Kron-Stadt (1672) in Petri Pfannenschmidts und Jacobi Jeckelii Druckerey, druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 296 x 251 mm – Init.

Gross: Kronstädter 1154

Gyászvers. – A költemény Deidricius Georgius teológushallgató halála alkalmából készült, aki 1672. december 17-én, hat napig tartó betegséget követően hunyt el 24 éves korában. A plakát alakú, egyleveles nyomtatványon a két hasábra szedett, tíz versszakos költeményt nyomdai cifrákból szedett díszítősorok választják el a címtől és az impresszumtól, illetve a költemény két hasábját egymástól.

A költemény szerzőjének, az elhunyt sógorának, Franz Rheternek az életrajzához ld. Brassó 1666, 3271. Költeménye hatodik versszakában arról ír, hogy az esküvő napját tervezte megénekelni, helyett gyászverset kellett írnia.

A Kürpödön született Deidricius Georgius a wittenbergi egyetemre 1670. július 1-jén iratkozott be (Szögi 352).

A nyomtatvány impresszumában nem szerepel a nyomtatás éve, ám ez minden bizonnyal azonos az elhunyt halálának évével.

E kiadványban tűnik fel első alkalommal Peter Pfannenschmied nyomdatulajdonos neve, ebben az egy esetben Jacob Jeckeliuséval együtt. Ezt követően 1688-ig csak Peter Pfannenschmied, majd özvegye neve szerepel a nyomtatványban. Pfannenschmied a brassói főtemplom lelkésze volt, a gyakorlati nyomdai munkálatokkal minden bizonnyal Nicolaus Müller foglalkozott (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2 150–151, Perger Péter) párhuzamosan a Hermann-nyomdában betöltött hasonló szerepével (vö. Brassó 1657, 2706).

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1154), ez a mostani leírás a nyomtatvány első teljes bibliográfiai ismertetése.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat cop.*

3781

A¹ DEBRECENI scholának estvéli könyörgése. [Debrecen] (1672) [Karancsi].

A⁴ = [4] fol. – 8° – Orn., inít.

RMK I 1126

Református imádság. – A kiadvány címlévelének rektója üres. Verzóján három bibliai idézet olvasható, alján a következő monogrammal és keltezéssel: *I. D. I. S. D. C. P. 1672. die 15. Octob.* A fenti címleírásban olvasható címmel kezdődik az esti imádság szövege (A_{2a}–A_{3a}). Ezt két tanköltemény követi: *Az egész Bibliában lévő könyvek részei szám szerint ennyik* című, amelynek kezdősora: *Az Genesis ötven, Exodnak része de negyven* (A_{3b}–A_{4a}) és *Az Ó és Új Testámentum könyveinek nevei ezek* címmel Mikolai Hegedűs János verse három szakaszban. Kezdőszava: *Teremt, Kijöv, Lévi* (A_{4a}). A kiadvány a *Soli Deo gloria* jelmonddal zárul. Az utolsó lap üres.

A könyörgés szövegkiadása: Incze: A magyar református imádság 160.

A címlap hátán lévő monogramot nem sikerült feloldani.
A külön címlap és impresszum nélkül megjelent imádság a debreceni városi nyomdában készült, Karancsi György idején.

Cf. –, 4400

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref* ①

ARTICVLI dominorum magnatum... ad diem vigesimum mensis Octobris anni praesentis millesimi sexcentesimali septuagesimi secundi in civitatem Albam Juliam... Gyulafehérvár 1672. – Vide 3789

3782

BUZINKAI Mihály: *Compendii logici libri dvo, in quibus universa artis bene disserendi praecepta methodo accurata et perspicua ita sunt disposita, ut tyro semestri spatio fundamenta logicae cum fructu jacere queat. Labore et industria Michaelis Buzinkai, nuper paedagogiarcae Patakiensis concinnati. Cassoviae 1672 [typ. civitatis] typis Erici Erich.*

$A^{12}-K^{12}L^4 = [7] + 237 + [3]$ pag. – 12° – Orn.

Sztripszky II 2697a ← MKsz 1906: 147 – Čaplovič 673

A vitatkozás logikai szabályai. – A címlap háta üres. A címlevél után kezdődik *Michael Buzinkai* 1668. szeptember 8-án kelt *dedicatiója Nobilissimis ... viris, dno. praetori, caeterisque consulibus et senatoribus ... reipublicae Rivulinae* (A₂a–A₄b). A tankönyv tartalma a sajtóhibák javítását kivéve teljesen megegyezik annak 1668-ban Patakon megjelentetett kiadásával (3477). Itt a szöveg részeinek elhelyezése a következő: *Liber primus* (1–129) – *Liber secundus* (130–237) – végül *Index capitum libri primi* (L₃a–L₄a) és *Index capitum libri secundi* (L₄a–b) címmel két tartalomjegyzék zárja a kiadványt.

E kiadvány Buzinkai Mihály 1659-ben megjelentetett logikai tankönyvének (Patak, 2867) mintegy harmadára csökkentett kivonata. E formában elsőként 1661-ben (3000), majd 1668-ban (3477) jelent meg Patakon. Az ezt követő kiadások az 1668. évi ajánlást kövölték újra (Bartók 94). A tankönyvről, annak bővebb és szűkebb változatáról, kiadásairól Bartók István írt, aki a legtöbbször megjelent hazai szerkesztésű tankönyvnek tartotta (94–95). További ismeretes kiadásai: Bárfa 1696 és 1702 (RMK II 1833, RMK II 2113, ez utóbbit Szabó Károly hibásan lőcsei nyomtatványként írta le).

A nyomtatványnak egy Lőcsén őrzött csonka példányát Dézsi Lajos 1680. évi kolozsvári kiadásként ismertette (MKsz 1906: 147), az ő nyomán ezzel a téves adattal vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hidaror (II 2697a). Ján Čaplovič állapította meg, hogy a hiányos lőcsei kötet e kiadás egy példánya (673, vö. **Appendix 311**).

Cf. **3000***, **Appendix 247**; –, **Appendix 311**, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ②* – Jasov *OPraem* ① – Levoča *Ev* ② – Martin ②*

3783

<Kalendárium és prognosztikon az 1673. esztendőre. Kassa 1672 typ. civitatis Erich. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető (vö. **3707**). – Naptár és prognosztikon.

Cf. **4009!**

3784

»REGULÁIA és bútsúi az Halálra vált Kristus Congregatiójának. Leges et indulgentiae coetus Morientis Christi. Kassa 1672 [Erich] In 12.«

MKsz 1994: 419

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási társulat kézikönyve.

E példányból ma már ismeretlen kiadvány emlékéét Katona Istvánnak a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött kéziratok könyvjegyzéke őrizte meg a fenti formában (MKsz 1994: 419, Szelestei N. László).

A kassai Haldokló Krisztus (Agonia Christi) társulat alapítását Kádár Zsófia 1665-re tette. (Száz 2014: 1235–1236, 1264–1265).

Bár a jezsuiták számára 1670–1671-ben egy, a városi nyomdától független tipográfia dolgozott, 1672-ben ez nyomdász hiányában szünetelt, és csak 1673–1674-ben működött újra (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 48, 51–54). Tehát ezt a kiadványt inkább Ericus Erich nyomtathatta a városi nyomdában, ahol több más katolikus mű is megjelent ebben az időben.

3785

[1] RITUALE Strigoniense, sev formvla agendorvm in administratione sacramentorum ac ceteris ecclesiae publicis functionibus. Primum quidem jvssv et avthoritate ... qvondam cardinalis Petri Pazmany archiepiscopi Strigoniensis editum, (nvnc vero denuo recvsum avthoritate et sumptibus ... Francisci Leonardi Szegedi episcopi Agriensis, comitatum Hevesiensis et utriusque Szolnok perpetui supremi comitis ac sac. caes. regiaequ majestatis consilarii pro succursu multiplicatarum sub ejusdem illustrissimi

auspiciis, singulari Dei gratia parochiarum S. Romanae ecclesiae in Hungaria Superiori anno Christi 1672.) – [2] (SYNODI provincialis decreta, anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae per ... Franciscvm Forgach de Ghimes S. R. E. presbyterum cardinalem, archiepiscopum Strigoniensem Rituali Strigoniensi nunc primum annexa jussu et avthoritate ... Petri Pazmany ...) (Cassoviae MDCLXXII [typ. civitatis] Ericvs Erich.) (A)⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Ii⁴ = [8] + 246 [recte 256] pag. – 4° – 1 ins., 1 ill., orn., init.

Knihopis 14.851c – RMK II 1292 – Čaplovič 674

Katolikus szertartáskönyv, zsinati határozatok, misekánon. – A cím a címlap hátán folytatódik Szegedi Ferenc Lénárd püspöki címere alatt. A kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a Pázmány Péter által 1625-ben Pozsonyban kiadott szertartáskönyvével (1346), azzal a különbséggel, hogy a kiadásban a kötet elején Pázmány *Dedicatió*ja után fametszetes kánonkép áll. Ez körzetekből álló keretben Jézust ábrázolja a Golgotán, alatta kétsoros latin verssel (A₃a). A korábbi kiadáshoz hasonlóan külön címlappal csatlakoznak a szertartáskönyvhöz az esztergomi főegyházmegye 1611-ben Nagyszombatban tartott zsinatának határozatai is (223–229). Újdonság viszont az előző kiadásokhoz képest a kötet végén a *Canon missae* című rész. Ebben először a misekánon szövege (230–235), majd a vasárnapokon és bizonyos ünnepnapokon mondandó misek prefációi olvashatók: *Praefatio in festo Sanctae Trinitatis – Praefatio in festis Beatae Mariae Virginis – Praefatio in missis defunctorum* (235–236). Ezeket követi néhány ünnepi és különleges alkalomra mondandó teljes, az olvasmányok és evangéliumi szakaszok szövegét is tartalmazó mise szövege: *Missa de Sancta Trinitate – Missa de Sancta Maria – Missa pro quacumque necessitate – In missis quotidianis defunctorum*, végén *Sequentiával in missa solemniiori pro defunctis* (237–246 [recte 256]).

Az impresszum a címlap hátán olvasható.

Cf. (1) 528!; 1346(1)*!; 2660(1); –, 4441(1), →
(2) 1023*!; 1346(2)!; 2660(2); –, 4441(2), →

In 8 bibliothecis 10 expl. – Bardejov *Mus* – Budapest *Nat*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Gyöngyös – Jasov *OPraem* – Martin *Nat* – Oradea *Comit*

3786

[SÁMBÁR Máttyás:] [1] Három idvösséges kerdes. Most harmadszor meg-jobbítva ki-bocsáttatott – [2] a` sz. mise aldozatról-való tellyes tudománnal edgyütt az méltóságos egri püspök Szegedi Ferentz urunk ö Nga kegyes akarattyából és bö-kezü adományából az magyarság lelki épületire. Cassan MDCLXXII [typ. civitatis Erich].

§⁶, A¹²–F¹² = [12] + 144 pag. – 12° – Init.

RMK I 1127 – Čaplovič 675

Katolikus vitairat. – A címlap hátán a Bibliából, *Irenaeustól, Cyprianustól, Hyer[onimus]tól, Aug[ustinus]tól és Calvinustól* olvashatók idézetek. Az ajánlást *Méltóságos egri püspöknek, Szegedi Ferenc urunk ö nagyságának* intézte *p. Matthias Sambar S. J.* (§₂a–§₃a). Benne a kassai Szent Erzsébet templom protestánsoktól való visszaszerzése alkalmából köszönti patrónusát. Ezt betűrendes tárgymutató követi, *Lajstroma e könyvecskének* (§₃b–§₆b). A mű törzse három részre tagolódik: *Első kérdés. Igaz-e a luther és calvinista vallás?* (1–21). *A második kérdés. Csak a pápista hit-e igaz?* (22–58). *A harmadik kérdés. A pápisták ellenkeznek-e a Szentírással, avagy inkább a luthererek és calvinisták?* (58–120). A kiadvány függeléke *A sz. mise gyakorlása* című kicsiny munka (121–142). Ez először a mise 35 cselekményét (mozzanátát) állítja allegorikusan párhuzamba Krisztus szenvedéstörténetével, és mindegyikhez egy-egy, a mise alatt elmondandó rövid imádságot kapcsol, majd még egy összefoglaló könyörgés olvasható: *Ha pedig csak az olvasón akarsz a sz. mise alatt imádkozni, mondd el előbb ezt az imádságot a sz. áldozatnak gyümölcsös voltáért.* A függelék vége a mise még néhány mozzanatát magyarázza: *A misének több ceremóniáit is Krisztus szenvedésének teljes emlékezetéért ... szerzették a régiek.* A kiadványt két imádság zárja: *Reggel s este elmondandó lelki töreделmesség és Boldog Asszonyhoz mindennapi könyörgés* (142–144).

Szövegkiadás: Garadnai: A felső-magyarországi hitvita 279–332.

E nyomtatvány Sámbar Mátyás *Három üdvösséges kérdés* című először 1661-ben Nagyszombatban (2997), másodszor 1665-ben Kassán (3205) megjelent művének harmadik kiadása. A XVII. században még egyszer (Nagyszombat 1690, RMK I 1396), a XVIII. században pedig többször is újra nyomtatták. Az első kiadás indította el a hosszantartó, felső-magyarországi hitvitát (vö. 2997), s ez az újabb megjelentetés zárta le. Bevezető és záró részei teljesen eltérnek az előző kiadásoktól. A miséről szóló függelék itt jelenik meg először a vitairathoz csatolva. E szövegrész forrása minden bizonnyal Gorup Ferenc *Eleven kútfő nevű könyvecske a szent miséről* (Bécs 1662, 3020) című munkája lehetett, ezt követően Kiss Imre: *Három szép imádságos könyvecske* (4291) negyedik részeként is megjelent (vö. szövegkiadás 176–182). Az áldozat gyümölcsös voltáért mondandó imádság azonban már a 2. kiadásban is megtalálható. A mű törzsét, azaz a vitairat szövegét is erősen átdolgozta és kibővítette a szerző.

A felső-magyarországi hitvita menetét Heltai János ismertette (A 16–17. századi magyarországi hitviták adattárának tervezete. In: „Tenger az igaz hitrül való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne...” Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról. Szerk. Heltai János, Tasi Réka. Miskolc 2005, 280–299). A vita szövegeit és azok kapcsolati rendszerét sokoldalúan elemezte Garadnai Erika (ld. szövegkiadás).

Minthogy a kassai jezsuiták nyomdájára az 1670-es kezdet és Johann Sagittarius nyomdász távozása után 1671–1672-ben valószínűleg nyomdász hiányában szünetelt, és csak 1673-ban indult újra, így ez a kiadvány a városi nyomdában készült Ericus Erich idejében.

Cf. 2997*, 3020, 3205, 3645; –, 4291, →

Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Firenze Nat ① – Spišské Podhradie ①

3787

SIDERIUS János: Kisdéd gyermekeknek való catechismvs, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás a' keresztyeni hitnek fő agazatiról, melly irattatott Siderius Janos által. Most penig újjobban e' szép formában ki bocsáttatott. Cassan 1672 [typ. civitatis] Ericvs Erich által.

A¹² B¹² C₁+? = [25 + ?] fol. – 12° – Orn.

Sztripszky I 2073/280 ← MKsz 1882: 87 – Čaplovič 676

Református katekizmus. – Siderius János katekizmusának ebből a kiadásából ma egyetlen csonka példány ismeretes. A meglévő részek kisebb helyesírási változtatásoktól eltekintve megegyeznek az 1662. évi ugyancsak kassai kinyomtatással (**3033**). E kiadvány beosztása a következő: A címlap hátán bibliai idézet, majd a szerző előszava következik: *Praefatio. A keresztyén olvasóknak minden jót kíván Istentől Siderius János tarcali prédikátor* (A₂a–A₄a). Ezután a főrész, a kérdésekből és feleletekből álló katekizmus olvasható (A₄b–B₇b). A függelék különböző imádságokat és énekeket tartalmaz: *Hálaadás és könyörgés az Istennek minden lelki és testi elvett és véjendő jótéteményiért – Oratio pro felici successu et gubernatione magistratus Christiani* (magyarul) – *Más – Reggeli és estvéli könyörgés – Más reggeli imádság – Estvéli imádság – Ének*, kezdete C₁b: *Jézus Krisztus, szép fényes hajnal* (B₇b–C₁b). Az unikum példány ennek az éneknek a végén a C₁b lappal szakad meg. Feltételezhető, hogy a függelék további részei is megegyeztek az 1662. évi kiadással (**3033**), s ahhoz hasonlóan e nyomtatvány is 30 számozatlan levelet foglalt magában, és a C₆ levéllel fejeződött be.

A káté művelődéstörténeti jelentőségéről újabban Győri L. János írt (szövegkiadáshoz fűzött tanulmányának (vö. **3033**) újabb kiadásai: Református identitás és magyar irodalom. Bp. 2015, 53–68. Ua. 2017, 53–68). Ld. még Bánfi Szilvia: Siderius János Kisdéd gyermekeknek való catechizmusa elsőnek vélt debreceni kiadása újabb szempontú vizsgálatáról. In: Világosító lámpás. Tanulmányok a 60 éves Győri L. János tiszteletére. Szerk. Fazakas Gergely Tamás. Debrecen 2018, 97–104.

E kiadványt először Szabó Károly írta le az akkor még Lugossy József birtokában lévő példány alapján (vö. Sztripszky I 2073/280; MKsz 1882: 87). E példányt vette meg Ráth György, majd adta el a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának (MKsz 1888: 175, Majláth Béla és OSzK Irattár 138/1888).

Cf. **801**; **1303***!; **1980***!; **3033***!; –, **3845**, **3935**, **4358**, **4430**, **4472A**, →

Budapest *Acad* cop digit. (Oponice) – Budapest *Nat* ©* (Ráth György ← Lugossy József) – Oponice ①

3788

SPANKAU, Paris: Paris liber baro a Spankaw, ... sacr(ae) caes(ariae) reg(iae) m(aies)t(a)tis actualis aulico-bellicus consiliarius, generalis vigiliarum praefectus, constitutus colonellus, nec non Cassoviae praesidiorumque Superioris-Hungariae generalis commendans. Ez levelünk rendibe mindeneknek ... [Cassoviae 1672 typ. civitatis Erich].

[1] fol. – 293 x 235 mm – Init.

Sztripszky I 2074/281 ← MKsz 1879: 289 – MKsz 1917: 94 – Čaplovič 677

Pátens. – Az egyleveles álló plakát alakú nyomtatvány felső részén, tipográfiaileg kiemelve a fenti latin nyelvű intitulatio olvasható. Alatta – élén iniciáléval – a fenti magyar szöveggel kezdődik az oklevél három bekezdésre osztott szövege, amely alul fokozatosan elkeskenyedő szedéstükörrel zárul. A kiadvány Paris Spankau császári tábornok, felső-magyarországi főparancsnok magyar nyelvű nyílt rendeletét tartalmazza a felső-magyarországi megyék részére, amelyben megtilt mindenfajta engedély nélküli szervezkedést, fellép a gyülekezetüket a török sikerekért való imádságra buzdító prédikátorok, valamint a fosztogatók ellen.

Szövegkiadás: Száz 1867: 283–285, Lehoczky Tivadar.

Paris Spankau (1601–1675) báró, császári vezérőrnagy (Generalfeldwachtmeister) 1670-től látta el a felső-magyarországi főkapitányi tisztséget.

A pátens kiadását az indokolta, hogy a Wesselényi-összeesküvés megtorlásának következményeképpen a partiumi területekre és Erdélybe menekült bujdosók 1672 tavaszán és nyarán id. Petrőczy István, Kende Gábor, Szepessy Pál és Szuhay Mátyás vezetésével, erdélyi, francia és török segítséggel Magyarország elleni támadásra készültek (Magyarország története tíz kötetben III. 1526–1686. Szerk. Pach Zsigmond Pál, R. Várkonyi Ágnes. Bp. 1985, 1198–1201, Benczédi László).

Az impresszum nélkül megjelent kiadványt Ballagi Aladár kétségtelenül a kassai jezsuita nyomda termékének tartotta (MKsz 1879: 289). A nyomdai anyag vizsgálata szerint azonban valójában a kassai városi nyomdában készült (Perger Péter szóbeli közlése, vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 215, 218, 635 VI/6, 648 IX/2A, 650 IX/5A, 652 IX/8A). A jezsuita nyomda ebben az évben szünetelt (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 51, Pavercsik Ilona). A kiadványon nyomtatott keltezés nem olvasható. A Ballagi Aladár által a pozsonyi katolikus gimnázium példányáról készített leírás alapján az azon olvasható – nyilvánvalóan kéziratos – keltezés: „Cassovia, die 12a Mensis Maii Anno 1672” volt (MKsz 1879: 289), a Miskolci Állami Levéltár példányát a rajta olvasható kéziratos keltezés szerint 1672-ben küldték ki. Így bizonyos, hogy a nyomtatvány 1672 első felében került ki a sajtó alól.

A kiadványt első alkalommal Ballagi Aladár írta le (MKsz 1879: 289), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiaodor (I 2074/281). Az Abaúj megye jegyzőkönyvébe kötött példány felbukkanásakor leírását ismét közölte Kemény Lajos (MKsz 1917: 94).

Budapest *Nat cop.* (Miskolc *Arch*) – Miskolc *Arch* ①

Olim: Pozsonyi kir. kath. főgymnasium – Abaúj-Torna megye levéltára

3789

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae partiumq(ue) Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ex edicto suae celsitudinis principalis ad diem vigesimum mensis Octobris anni praesentis millesimi sex-

centesimi septuagesimi secundi in civitatem Albam Juliam indictis et celebratis conclusi.)
[Kolozsvár 1672 typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentyel].

A² = [2] fol. – 2° – Orn., init.

MKsz 1916: 220

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1672. október 10. és 20. között (vö. ErdOgyEml XV 40-45), az erdélyi és partiumi rendek részvételével Gyulafehérvárott tartott országgyűlés hat artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1672. október 20-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XV 316–320.

A kiadványról első alkalommal Ferenczi Zoltán adott hírt, gyulafehérvári nyomtatványként írva le (MKsz 1916: 220). A betűtípusok tanúsága szerint azonban Kolozsvárott, Verese gyházi Szentyel Mihály idejében készült a református egyház országos nyomdájában (MKsz 1968: 208, Fazakas József).

Cf. **1005***!; **1641!**; **2637!**; **3719!**, →

Budapest *Univ* ①

Olim: Budapest *Acad*

Austriaca austeritas. Kolozsvár 1672. – Vide **3790**

Austriacae austeritatis continuatio. Kolozsvár 1672. – Vide **3790**

3790

[1-2] CONTINUATIO Austriacae austeritatis, cui, pro meliori lumine et informatione lectoris ipsa etiam Austriaca austeritas, denuo excusa, praemissa est. [1] (Austriaca austeritas, in qua ostenditur, quibus modis et quo jure florentissimum quondam liberrimumque Hungariae regnum an. 1670. armis regiis infestatum et quod comitatus ditionis regiae concernit, defacto occupatum sit, summaque in libertatis majestate a Ferdinando Primo everti coeperit, Leopoldo Primo autem contra omnia jura, divina et humana, humanitus loquendo, vix non sit eversum, ab authore anonymo singulari fide conscripta, anno, quo regnantis Leopoldi primi aetate subleste ruinatur Pannonia. Venetiis (MDCLXXI) typis fratrum Veracii, Constantini et Speracii.) – [2] (Austriacae austeritatis Continuatio, in

qua processvs per Leopoldum Primum contra Hungaros criminis laesae majestatis accusatos instituti iniquitas et illegalitas una cum sanguineo tribunali ostenditur a genuino quodam patriae cive delineata. Evigilabit Dominvs et confringet hostes veritatis. Venetiis (MDCLXXII) typis haeredum Magnanimi, Audacis et Bellicosii. [Claudiopoli 1672 typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentyel.]

A⁴–G⁴ = [28] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1293 – Sztripszky II 2613a

Politikai röpiratok. – E nyomtatvány két művet tartalmaz. Ezek egybenyomatva, összefoglaló és önálló belső címlapokkal jelentek meg. Az összefoglaló címlap szövege: *Continuatio Austriacae austeritatis, cui, pro meliori lumine et informatione lectoris ipsa etiam Austriaca austeritas, denuo excusa, praemissa est* (A₁a). Ennek hátán *Spes confisa Deo* kezdetű disztichonban írt szállóige, valamint cím nélküli, hétsoros, hexameterben írt másik költemény olvasható, amely röviden összefoglalja a röpirat tartalmát (A₁b). Ezután következik az *Austriaca austeritas* önálló belső címlapja. A cím szövegének *anno, quo* fordulata után kronogram látható, amely az 1671-es évet adja (A₂a). Ennek hátán olvasható a jóakarató és keresztény olvasóhoz szóló előszó (A₂b). Ezt követi az első röpirat szövege (A₃a–C₂b), amelynek végén könyvdísz van. A második belső címlapon (C₃a) olvasható cím utolsó sora szintén kronogram, az 1672-es évet adja. A kronogram és az impresszum között könyvdísz van. Ennek a belső címlapnak a hátán egy idézet olvasható, amelynek szerzője *Valerius Maximus*, alatta *Ad lectorem* címmel disztichonban írt költemény áll. Ezután következik a második röpirat szövege, amely az első folytatása (C₄a–G₃a). A felségsértéssel vádolt magyarok ellen indított eljárás méltánytalanságáról és törvénytelenységéről, továbbá a vérbíróságokról, Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc és Nádasdy Ferenc elítéléséről szól. A G₄a lapon végződik a mű szövege, amelyet könyvdísz követ. A G₄b lap üres.

Az Akadémiai Könyvtár egy példányában a kiadványnak a *Continuatio* szövegét tartalmazó C₂a–G₄b lapjai elé az *Austeritas Austriaca* 1671-es kiadásának A₁a–C₄b lapjait kötötték. Mivel további, ezzel azonos kollációjú példány jelenleg nem ismeretes, ezért nem feltételezhető, hogy ez az összeállítás a kiadvány egy variánsa lenne.

Ez a röpirat a második azoknak a sorában, amelyek az *Austriaca austeritas* című politikai vitairattal kapcsolatba hozhatók. Megjelenésük sorrendjéhez ld. a 3720 tételt. Az *Austriaca austeritas* folytatása, a *Continuatio* címlapjának szövege szerint a *genuino quodam patriae cive*, a hazának egy bizonyos valódi polgára által íratott. Szerzőségével kapcsolatban Szabó Károly megjegyezte, hogy a „könyv névtelen szerzője Bethlen Miklós” (RMK II 1293). Jankovics József szerint kizárható, hogy az *Austriaca austeritas* szerzője Bethlen Miklós lett volna (MKsz 1978: 358) az azonban levelezése alapján feltételezhető, hogy talán annak folytatására ő vállalkozott (MKsz 1978: 357).

A *Continuatio* is, csakúgy mint az *Austriaca austeritas* (3720), hamis impresszumatokkal jelent meg: *Venetiis, typis haeredum Magnanimi, Audacis et Bellicosii*, azaz Velencében, a Nemeslelkű (Magnanimus), a Merész (Audax) és a Harcias (Bellicosus) örökösének a betűivel nyomtatták. Már Szabó Károly megállapította, hogy a kiadvány valójában Kolozsvárott készült (RMK II 1293), a református egyház nyomdájában, Verese gyházi Szentyel Mihály működése idején (V. Ecsedy Judit: Titkos 19. sz., 98. pag. és MKsz 2005: 392).

A kiadványt Szabó Károly az összefoglaló címlap nélkül írta le (RMK II 1293). Ennek szövegét első

alkalommal Ráth György ismertette (MKSz 1892: 233), tőle vette át Sztripszky Hiador (II 2613a).

Cf. 3720, –, 3880, 3894, →

In 11 bibliothecis 18 expl. – Aiud – Alba Iulia – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Târgu Mureş – Wien *Nat*

Olim: Brassai ev. gymn.

3791

AZ FÖLDI reszeg szerencsének alhatatlan lakodalmban tombolok jóra intő csengetyüje, melly az világ csalardsagat az embe[r] negy utolso [dol]gainak zengesevel kinek-kinek eleibe adgya. Kolosvaratt 1672 [typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály].

A⁴-D⁴ = [16] fol. – 4° – Orn.

RMK I 1134

Protestáns verses elmélkedés. – A címlap hátán az utolsó dolgokról való gondolkodás fontosságáról szóló ószövetségi idézet olvasható (*Deut. 31. vers. 29.*). A kiadvány *Az világi szeretetnek isteni szeretet el-lenségének pironkodása a négy utolsó dolgoknak elmélkedése által nyilatkozik* címmel kezdődik. Fő részének tartalma kisebb eltérésektől eltekintve megegyezik az 1644-es pozsonyi kiadás első részével (2077(1)): *Első része, a halálról* (A₂a–B₁b) – *Második része, az ítéletről* (B₁b–B₄a) – *Harmadik része, a poklóról* (B₄a–C₃a) – *Negyedik része, a boldogságról* (C₃a–D₂a), a vers kezdőszavai: *Mit halássz* (A₂a). A végéről azonban hiányzik az *Autor* című befejező rész. A függelék az előző kiadástól eltérően a *Siralom a balandóságról* című verssel kezdődik, kezdőszava: *Szörnyű* (D₂a–D₃a), ezt a következő című és kezdőszavú versek követik: *A véghetetlen örökkévalóságról*, *Igazságszerető* (D₃a) – *Aeternitas, örökkévalóság, Jaj, miképpen* (D₃a–D₄a) – *A mulandó világtól való búcsúzás az örökkévalóságért, Mit használ* (D₄b).

Szövegkiadása az 1636-os pozsonyi kiadás alapján: RMKT XVII/2. 175–219, 230–240.

A művet korábban a szakirodalom Nyéki Vörös Mátyásnak tulajdonította (vö. RMKT XVII/2. 453, 485, Jenei Ferenc). Újabbban azonban Vadai István megkérdőjelezte ezt az állítást, de a szerző személyéről nem nyilatkozott (A magyar költészet műfajai és formátípusai a 17. században. Szeged 2005, 181–187). Papp Balázs (ItK 2006: 585–590) Kornis Zsigmondot, Réger Ádám pedig (ItK 2014: 77–89) Kecskeméti Istvánt tartotta szerzőnek. Réger véleménye szerint a forrás Carolus Scribanius, németalföldi származású jezsuita *Ludus in seculi amorem inimicum amori Divino* (első megjelenése Antwerpen 1615) költeménye volt (i. m. 89–98).

A kiadványt Jenei Ferenc a mű első protestáns típusú kiadásának tartotta. Az e típushoz tartozó kiadványok az 1636-os pozsonyi kiadást (1658) követik, főszövegük a versek e változatát tartalmazza, címükből elmarad a latin szöveg, valamint az 1644-es kiadástól eltérően nem tartalmazzák Nyéki Vörös *Dialógus* című művét (2077(2)), a határozottan katolikus vonatkozású strófákat, illetve az 1636-ban a

függelékben elsőként közölt két verset (vö. RMKT XVII/2. 484).

Tipográfiai jellemzői alapján a kiadvány a református egyház országos nyomdájában készült Veresegyházi Szentyel Mihály nyomdavezető idejében.

Cf. **1558A**; **1658***!; –, **4028**, →

Budapest Acad ©* + cop. digit.

Olim: Koncz József tanárnál Maros-Vásárhelyt

3792

[KOMÁROMI Csipkés György:] Molimen Sisyphium, hoc est frustraneitas conatus istius, quo G. B. e. V., p. S., s. c. r. m. c. c. reformatos in Ungaria non esse Confessionis Helveticae probare, instar Sisyphi saxum frustra volventis, frustra contendit. Ostensa per Georgium Nicolai Thysanodem, R. D. T. V. Q. D. D. M. R. Theopoli Hypozygiadae [Claudiopoli] anno MDCLXXII [typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel].

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1294

Református vallási vitairat. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Az előszó címe *Lectori Philalethae* s. (A₂a–b). Ezt követi a főresz: *Molimen Sisyphium, hoc est frustraneitas conatus istius, quo G. B. reformatos in Ungaria non esse Confessionis Helveticae probare frustra contendit* (A₃a–D₃b). Ez Bársony György címzetes váradai püspök *Veritas toti mundo declarata argumento triplici* (Kassa 1671, **3704**) című röpiratának 3. argumentumából idéz kilenc állítást *Primo* és *II.–IX.* számozással, amelyekre *Responsio* cím alatt ad pontokba szedett cáfolatot. A munkát *Suspirium nostrum* címmel a 74. zsolnárból vett idézet zárja (D₄a). Az utolsó lap üres.

A címben szereplő „G. B. e. V., p. S., s. c. r. m. c. c.” rövidítés feloldása: G[eorgius] B[arsony] e[pi]scopus V[aradiensis], p[rae]positus S[cep]usensis, s[acrae] c[ae]sareae r[egiae]que m[ajestatis] c[amarae] c[onsiliarius]. Ugyanott a *Georgius Nicolai Thysanodis* szerzői álnév jelentése Csorba Dávid értelmezése szerint magyarul Csipkés Miklós fia, György (szóbeli közlés). Ezt megerősíti az, hogy Komáromi Csipkés György debreceni református prédikátor maga is említi ezt a vitairatot saját műveként autobiográfiájában (**4136**, A₃a–b – Száz 1873: 139, ifj. Bölöni Sándor).

Az előszóból kitűnik, hogy Komárominak 1671. december 23-án egy P. B. monogramú ismerőse mutatta meg először Bársony röpiratát, s a válasz 1672. január 15-re készült el. Komáromi Bársony első két argumentumával nem foglalkozik, mivel azok politikai tartalmúak, csupán az apostoli hitre néző harmadiknak a reformátusokat illető részére felel.

Bársony érvelése a II. Helvét Hitvallás tizenegyedik cikkelyén alapul, amely szerint e hitvallás követői

mindent hisznek, amit az első négy ökumenikus zsinat hitvallása és tanításai (*symbolis ac sententiis*) magukban foglalnak. A magyarországi reformátusok azonban sok mindent elvetnek ezekből. Ezért nem tekinthetők a II. Helvét Hitvallás híveinek. Komáromi rámutat, hogy Bársony csonkán idéz, mivel a Hitvallás hivatkozott helye az említett zsinatoknak csupán a Krisztus megtestesülésének titkáról szóló tanításaira vonatkozik, ezeket pedig változatlanul vallják a reformátusok.

A kiadványt már Szabó Károly is a kolozsvári nyomtatványok közé sorolta. Véleményét a tipográfiai anyag vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit megerősítette (MKSz. 2005: 392), eszerint a református egyház országos nyomdájában készült Veresegyházi Szentyel Mihály nyomdavezető idejében (Titkos 20. sz. pag. 98.). Az impresszumban szereplő *Theopoli Hypozygiadae* feloldása Csorba szóbeli közlése szerint: „Isten iga alá vetett városában”.

Komáromi felelete saját híradása szerint magyar nyelven is megjelent (3793). Bársony munkájára 1672-ben még két református válasz született, Pósházi Jánostól és Szathmárnémethi Mihálytól (3799 és 3800). A vita teljes lefolyásáról ld. a 3704. számú tételt.

Cf. 3704, –, 3793, 3799, 3800, 4383, Appendix 321, →

Budapest Acad ① – Târgu Mureş ①

3793

<Komáromi Csipkés György: Molimen Sisyphium Hungarice editum. Claudiopoli 1672 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel.>

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Református vallási vitairat magyar nyelven.

E vitairatot Komáromi Csipkés György 1675. július 22-én kelt autobibliográfiájának kéziratos és nyomtatott változatában is említi mind a latin nyelven, mind a magyar nyelven kiadott teológiai munkái között azonos formában: „Molimen Sisyphium. Imp. Claudiopoli, A. Ch. 1672.” (Kolozsvár 1677, 4136, A₃a–b – Száz 1873: 139–140, ifj. Bölöni Sándor). A Bársony György címzetes váradai püspök *Veritas toti mundo declarata* (Kassa 1671, 3704) című röpiratára felelő latin kiadás ma példány alapján is ismeretes (3792). Komáromi autobibliográfiájában 12 magyar nyelvű munkáját sorolja fel hasonló módon rövid latin címekkel. Szabó Károly megállapította, hogy közülük tíz azonosítható példány alapján ismeretes magyar műveivel (Száz 1873: 345–351; vö. még Debrecen 1662, 3025). Komáromi megismételt, határozott közlése és Szabó Károly ehhez fűzött értékelése alapján nincs ok kételkedni abban, hogy ezt a vitairatot Kolozsvárott magyarul is kinyomtatták 1672-ben, a református egyház országos nyomdájában, Veresegyházi Szentyel Mihály nyomdavezető idejében.

Cf. 3704, 3792, –, 3799, 3800, 4383, Appendix 321, →

3794

KÖLESÉRI Sámuel, sen.: Szem gyönyörüsegének mertekletes siratasa, avagy halotti rö-

vid elmélkedés, mellyet ... Kalmár Kata aszszonynak ... nemes Boros Jenei Istvan deak urannak ... kedves feleségének ... temetésekor prédikállott a debreczeni nagy-temetőben, mostan pedig ... férje kérésére, maga s' más hasonló keserűségben lévő feleinek oktatására s' vizsgatására szem eleiben adott Köleseri Samuel C. J. evangeliomának edgyik méltatlan sáfára a' debreczeni keresztyén gyülekezetben. Colosvarat a' szentek üldöztetésének 1672-dik esztendejében Veres-egyházi Szentyel Mihaly által [typ. gener. ecclesiae].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1128

Református gyászbeszéd. – E gyászbeszédet Köleséri Sámuel debreceni lelkész mondta el Kalmár Katának, Borosjenei István házastársának temetése alkalmával a debreceni nagytemetőben 1672-ben. A címlapon és a címlap hátán bibliai idézetek olvashatóak. Az *Ajánló levelet* a ... jó lelkiismeretű, tisztességes kereskedésben forgoló *Boros Jenei István deák urannak* címezte a szerző 1672. december 20-án (A₂a–b). A *Kezdő beszéd* a Ráchelt elvesztő bibliai Jákobhoz hasonlítja a gyászoló férjet. A beszédet könyörgés zárja (A₃a–A₄b). A halotti beszéd a *Szem gyönyörűségének mértékletes siratása* címmel kezdődik, és az Ezechiél könyvéből vett textus alapján azt taglalja, hogy a feleség miért valóban az ő férje „szemeinek kívánsága”, illetve arra figyelmeztet, hogy a gyászban mértékletesnek kell maradni (B₁a–B₄b).

Az előszóban Köleséri Sámuel leírja, hogy a beszédek Boros Jenei István kérésére és költségével nyomtattatta ki kicsit meg bővítve, ugyanis a férj hathatós vigaszt talált bennük. Elmeséli továbbá, hogy egymástól teljesen függetlenül a gyászoló is ugyanazokat a bibliai igéket olvasgatta a temetés előtti éjszakan, amelyek a másnapi beszéd textusát képezték (A₂a–b). A beszéd szövegéből kitűnik, hogy Boros Jenei István Borosjenőből csekély vagyonnal költözött Debrecenbe, ahol sikeres kereskedővé vált. Felesége, Kalmár Kata negyednapj vajúdás után, gyermekszülés közben halt meg az újszülötellel együtt. Két élő gyermek maradt utána.

A beszédet Petrőczy Éva elemezte, vizsgálta annak puritán vonásait, illetve Köleséri szokatlanul személyes hangvételét (ItK 2006: 322–324).

Budapest *Nat* ②* + cop. digit. – Budapest *Ref* ①

3795

MAROSI István: Füge fisek, mellyben öt tojasok vannak, az az öt-féle dolgokban tébolygó elménec utban igazítása Marosi Istvan, szilágy-horváti praedicátor által. Colosvarat MDCLXXII [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihály.

A¹² B¹¹⁺¹ = 46 pag. – 12° – Orn.

RMK I 1129

Református erkölcsi oktatás. – A kiadvány ma ismeretes egyetlen példányának erősen hiányos elő-címlapjára a *Füge fészek* címet szedték (A₁a), hátlapja üres. A fent leírt fő címlapon bibliai idézet (A₂a), hátlapján pedig kétsoros vers olvasható, amelynek incipitmutatóra utaló kezdő szavai: *Aki jót ír* (A₂b). Az előszó *Egészséggel keresztýén olvasó!* (A₃a–b) címmel egy Seneca-idézetet magyaráz. Tartalmát három utolsó sora összegzi, amely versként is értelmezhető: *Ne nézzed hát, ezt is ki írta, Hanem, Mit írt, és miért írta.* A főrész első fejezete a *Nevezetinek okai* (A₄a–A₅a) az *auctor* és *lector* párbeszédében elmondja, hogy a füge vagy fügemadár (függőcinege, *Remiz pendulinus*) a fűzfa gyenge ágára függeszti fészékét legfeljebb öt tojással. *Láttatik ez a fészek is vékony ágakon függeni, de ... erősen megáll, ... mert Szentírásron fundáltatott* (9). Ez után öt bibliai ige párbeszédés magyarázata következik. Az egyes párbeszédések címei, zárójelben az előszóból vett kiegészítésekkel, és szereplői a következők: *I. locus. A bűnről közönségesen (és a megtérésről). Bűnös, Megtérő.* (10–21) – *II. locus. Az Istennek gondviseléséről közönségesen (és a dolgozásról). Munkás, Rest.* (21–30) – *III. locus. A (békételességről és) békességstűrésről. Békételessen, Szenvedő.* (31–34) – *IV. locus. A részegségről (és a józanságról). Részeges, Józan.* (35–38) – *V. locus. A fősvénységről (és adakozásról). Fősvény, Adakozó* (39–46). Az utolsó levél üres.

A szerző Marosi István Debrecenben tanult, 1664-től rektor (Szilágy)nagyfaluban, 1666-tól lelkész Krasznahorvátban, 1680–1684 körül Egrespatakon működött. Halálának ideje nem ismeretes. E munkáján kívül *Brevis descriptio telluris Sylvanicae* című magyar nyelvű poémája maradt fenn (RMKT XVII/11 513–520 és 853–854).

A nyomtatvány ma ismeretes egyetlen példányának valamennyi levele megvan, de az „A” füzet lapjai erősen sérültek, néhol szövegük is hiányos.

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ②* + cop. digit.

3796

MENY-ORSZAG ki nyittatott edgyetlen-edgy szoros kapuja, mellyen a' sok hivatalosok között kevesen mennek bé az örök életre, avagy a' sok féle vallásoknak világos proba köve, a' mellyen minden pópista, lutheranus, ariánus, cálvinista, arminianus religiojanak igaz, avagy... hibás voltát olly tökéletesen meg-láthattya, mint ha azt a' régen... boldogult proféták, apostolok és evangelisták ... szájokból ... hallaná. Most újjonnan az edgyügyükért ki-bocsáttatott. Kolosvaratt MDCLXXII [typ. gener. ecclesiae] Veres Egy-hazi Mihály által.

¶¹¹ = [11] fol. – 12°

RMK I 1130

Bibliai helyek református tematikus gyűjteménye. – A második levélén *Szentírásbeli bizonyságok* címmel kezdődik a bibliai helyeknek az a gyűjteménye, amely negyvenkét gyakran vitatott teológiai kérdéshez rendelve sorol fel bibliai helymegjelöléseket. A gyűjteménynek korábról két gyulafehérvári és egy váradi kiadása ismeretes (1645, **2102(3)**, 1647, **2172** és 1656, **2683**). Ez a kiadás a helyesírási változtatásoktól

eltekintve betű szerinti pontossággal megegyezik az 1656. évi várad kiadással (2683), de a lapok szedésében apró csúsztatások előfordulnak.

A gyűjtemény feltételezhető összeállítója Keresztúri Bíró Pál lehetett (vö. 2102(3), Varga Bernadett: Hát én, Uram, mit szóljak te előtted? Keresztúri Bíró Pál és a Mennyei társalkodás, Bp. 2017, 14). Kéziratos másolata alapján készült szövegkiadásáról ld. 2102(3).

Cf. 2102(3)!*; 2683*; –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ③ + cop. digit. + cop. (Târgu Mureş) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Târgu Mureş ① ①

3797

NÓGRÁDI Mátyás: Idvösség kapuja, söt a' meny-oroszag csalhatatlan uta, mellyen járt, büneiből igazán meg-tért Isai fia, David kiraly, mellyet ez-előtt angliai nyelven ki-bocsátott rész-szerint Hildersam Londinumban Isten népének és a térendő bünösök idvességére. Mostan pedig magyar nyelvre fordított, és az egész ötven-edgyvedik soltárt, öszve-szedegervén az üldözés alatt nyögő magyar ecclesiák vigasztalására és hitek álhatatos erőssítésére ki-bocsátott Nogradi Matyas. Colosvarat MDCLXXII [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Szentyel Mihaly.

$a^4-c^4, A^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Zzz^4, Aaaa^4-Zzzz^4, Aaaaa^4-Zzzzz^4, Aaaaaa^4-Zzzzzz^4, Aaaaaaa^4-Xxxxxxxx^4 = [24] + 1440 + [16]$ pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1133

Református biblíamagyarázat. – A címlapot a korábban Szenci Kertész Ábrahám által is használt *Non solus* felíratú nyomdászjelvény díszíti. A címlap hátán ószövetségi idézetek és latin disztichon a hízelkedőről. Ezután kezdődik *Nogradi Matyas inspector fratrum* 1672. május 10-én kelt prózai *Dedicatio*ja ... *Apafi Mihaly kegyelmes urannak, ... Erdély Ország ... fejedelmének ...* (a_2a-a_3b). Majd a szerző verses ajánlásai következnek [1] *Bornemisza Annanak, ... Apafi Mihalynek, ... Erdély Ország fejedelmének ...* házastársának, az Isten anyaszentegyháza *hűségés dajkájának; Kegyelmes asszonyunk, Bornemisza Anna* kezdősorral (a_4a-b) – [2-3] *Ad ... Johannem Bethlen, intimum consiliarium et cancellarium ...* című magyar vers, amelynek kezdősora: *Bethlen nemzetségnek nagy volt az ő híre és Aliud* címmel latin költemény (b_1a) – [4-5] *Ad ... Dionysium Banfi de Losoncz, ... intimum consiliarium, comitatuum Kolos et Doboka supremum comitem, omnium exercituum in confiniis supremum itidem generalem ...; Banfi Dienesnek colosvári schola* kezdősorral. E verset is latin *Aliud* követi (b_1b) – [6-7] *Ad ... Michaelem Teleki, ... principis Transylvaniae consiliarium, comitatuum Mara-maros et Torda supremum comitem, arcis et praesidiü Kö-váriensis supremum itidem capitaneum* szóló köszöntés. Kezdősora: *Teleki urannak mint hű Archippusnak*, amelyhez *Aliud* címmel latin disztichon csatlakozik (b_2a) – [8] *Ad ... Michaelem Tofaeum, ... theologiae doctorem, ... aulicum concionatorem* (b_2b) – Kezdősora: *Doctori titulum nem mindennek adnak* – [9] *Ad viros ... triplicis quidem*

personae, sed uno proprio nomine gaudentes in ecclesia Debrecina címmel Komáromi Csipkés Györgyöt, Krizbai Györgyöt és Mártonfalvi Tóth Györgyöt köszöntő költemény. Kezdősora: *Salamon azt mondja, hogy az hármás kötél* (b₃a) – [10–11] *Ad ... litterarum fautorem, dominum Franciscum Belinyesi, ... principis Transylvaniae bonorum omnium praefectum ...* Kezdősora: *Belinyesi Ferencz tudós praefectusa* és latin disztichon *Aliud* címmel (b₃b) – [12–13] *Ad ... Andream Keresztes, ... principis Transylvaniae in praesidio Somlyaiensi supremum capitaneum* címzett magyar vers, *Keresztes Andrásnak mint hazafiának* kezdettel és *Aliud* latinul (b₄a) – [14–15] *Alloquium votivum ... ad ... senatum Debreciensem, iudices primarios ... Stephanum Dobozi, ... Andream Balyik, ... Johannem Erdödi, caeterosque fideles assessores, mercatores, artifices et verarum viduarum seriem* címezve *Két emlői vannak az igaz anyának* kezdetű magyar vers, amelyhez hosszabb latin *Aliud* járul (b₄b–c₁a) – [16] *Ad nobilissimam universitatem, quae pietatis apostolicae et vitae virtutis vestigia sequitur in ... Colosvariensium orthodoxa congregatione dominos mihi venerandos* című magyar költemény. Kezdősora: *Kincses Colosvárnak Bécsben nagy ő híre* (c₁b–c₂a). Ehhez is járul *Aliud* című latin költemény (c₂a) – [17] *Author loquitur* (c₂b). Kezdősora: *Utolsóbb írása Nográdi Mátyásnak* (c₂b). A versek után egy-egy magyar nyelvű bibliai idézet áll. Kivétel ez alól a 12–13. számú, Keresztes Andrásához intézett ajánlás, ahol latin *Symbolum* olvasható és az utolsó vers. Az ajánló versek után következik *A K. Olvasóhoz* intézett előszó, amely *Élj az Úrnak: Te lehetsz az Úrban* kezdetű három soros, cím nélküli versikével fejeződik be (c₃a–c₄a). A bevezető részeket verses *Conclusio* zárja le *Ha, Kegyes Olvasó, e könyvnek írása* kezdősorral, amely feltehetően ugyancsak Nográdi Mátyástól származik (c₄b). A főrész *Az ötvenyedik zsoltárnak praxis szerént való fejtegetése, mely poenitencia-tartó zsoltárnak is mondatik* főcímmel kezdődik. Ezután az *Előljáró dolgok* alcímű bevezetés *X. quaeistiót* vet fel és válaszol meg a Bibliáról, a Zsoltárok könyvéről, a zsoltárokról és a fejtegetések retorikájáról (1–16). Majd sorra veszi az 51. zsoltárnak mind a 21 versét. Megállapítja azok summáját, pontokba szedi tanulságait, kifejti azok fundamentumát, az okokat, a tanulás hasznát (usus), megfelel az esetleges ellenvetésekre és kitér a gyakorlatban való (praxis szerinti) alkalmazásra. Sokszor fejt ki mondandóját kérdés-felelet formában (16–1440). Az első két, illetve harmadik és negyedik zsoltárverset összevont fejezetben tárgyalja (16–126. illetve 126–326). Végül *E könyvben megíratott nagyobb és főbb dolgok mutatótáblája* foglalja össze az abban tárgyalt száz (C) *doctrinát* (Vvvvvvvv, a–Xxxxxxxx₄a). A kiadvány *Utolsózi intéssel* zárul, amelyben a fordító az olvasót kéri meg a hibák javítására (Xxxxxxxx₄b).

Részleges szövegkiadás: *Az Előljáró dolgok* VIII. és IX. quaeistióiból részleteket közölt Bartók István (Bartók 215–216). – A magyar versek szövegkiadását ld. incipitmutató.

Nográdi Mátyás magyar fordításának alapja Arthur Hildersham (1563–1632) angol puritánus teológus *CLII Lectures upon Psalme LI* című, először 1635-ben Londonban megjelent munkája volt (Wing, Donald: Short-title catalogue of books printed in England, Scotland, Ireland, Wales, and British America. 1641–1700. Vol. 2. New York 1948, H 1978). Mivel az nem tartalmazta az 51. zsoltár teljes magyarázatát, a fordító – saját elmondása szerint – elején és végén „mind más anglosok, mind deák authorok munkáiból” (c₃a) egészítette ki azt. Ezeknek a szerzőknek a kilétét a kutatás még nem derítette ki (Berg: Angol hatások 176–177). A művet röviden ismertette Bodonhelyi József (*Az angol puritánizmus* 70–71) és Nagy Géza (*A református egyház* II 233–234). A kötet elején álló ajánlóversek közül Petrőczy Éva többet is elemzett (Fél-szentek s fél-poéták. Bp. 2002 (Régi magyar könyvtár. Tanulmányok 5, 68–75, 92–93. és ItK 2004: 334–339).

Bartók István Nográdi Mátyásban a magyar szerkesztésű egyházi retorika egyik első képviselőjét látta,

és e fordítása bevezetésének nyolcadik kérdése alapján rekonstruálta elveszett ars concionandi-jának (Debrecen 1650, **2313**) vázlatát (Bartók 214–219 és 365–366).

In 21 bibliothecis 34 expl. – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Debreceni r. cath. gymn. – Szászvárosi ref. gymn. – Nagy István könyvtára

3798

»ÖSSZVE RONTÁSA annak a Czigány Tükörnek, melyből egy valaki akarja láttatni, micsodás volt hajdan Magyarország, és mostan micsodás? Rhenopoli [recte Kolozsvár] 1672 [typ. gener. ecclesiae Rosnyai?] – 16°«

RMK I 1142

Református vitairat. – Szabó Károly példány ismerete nélkül csupán rövid leírást adott erről a nyomtatványról: Összerontása annak a Czigány tükörnek. Rhenopolis 1672. (RMK I 1142). Megjegyzésként hozzáfűzte: „Még volt a debreczeni ref. coll. ktárában, de onnan 1840 körül elveszett, mint az elveszettek töredékes jegyzékéből bizonyos. (Lugossy József közleménye szerint.) Igen hihetőleg Zilahi Jánosnak Kolozsvárrt 1672-ben megjelent *»Az igaz vallás tüköre«* című munkája ellen volt írva.” (RMK I 1142). Lugossy feltehetőleg szóbeli közlésének ellenőrzésére ma nincs lehetőség, de megerősíti azt Barcza József levélbeli közlése, amely szerint a vitairat fent olvasható teljesebb címleírása megtalálható Melegh Dániel debreceni contrascriba feljegyzései között: (Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, II.12: Contrascribai hivatal iratai, g: Könyvtárosi számadási iratok, 1: Rationes de Bibliotheca Collegii Reformatorum Debrecinensis Danielis Melegh Bibliothecarii ordinarii, 1829–1831, 11).

A teljesebb címből egyértelműen megállapítható, hogy azt nem Zilahi János említett munkája (**3806**) ellen írta szerzője, hanem a *Magyarország tüköre, kiben tekintvén megismerje magát, micsodás volt hajdan? Micsodás most?* címmel Kassán 1671-ben Bársony György címzetes váradí püspök által magyarul és latinul is közreadott, II. Sylvester nevében hamisított pápai bullára felelt vele (vö. **3710** és **3711**).

A vitairat nyomtatási helyére és szerzőjére csak feltételesen lehet következtetni. A Rhenopolis bizonyosan fiktív nyomtatási hely. 1651-től 1657-ig Georgius Renius vezette a pataki nyomdát, őt 1657-ben váltotta Rozsnyai János. Rozsnyainak 1671 októberében Báthory Zsófia rendelete nyomán műhelyével együtt távozni kellett Patakról. A nyomdát Debrecenben helyezte letétbe, maga azonban Kolozsvárra ment tovább. Még 1670–1671-ben Patakon kezdte nyomtatni Czeglédi István *Sion vára* (**4012**) című vitairatát, amelyet 1675-ben Kolozsvárrt fejezett be a Veresegyházi Szentyel Mihály által vezetett országos nyomda betűivel. Valószínűleg azonban már 1672-ben is Kolozsvárrt tartózkodott Rozsnyai, és az ottani tipográfiában segédkezett. Bizonyos ugyanis, hogy 1672 júniusában nem fogadta el a debreceni nyomda vezetésére szóló meghívást (Csűrös Ferenc: A debreceni városi nyomda története. Debrecen 1911, 338). A Rhenopolis fiktív nyomdahely Rozsnyai pataki elődjének, Georgius Reniusnak a nevét rejtheti, s így

áttételesen utalhat arra, hogy a kolozsvári műhelyben, amiként később a *Sion várát*, a volt pataki nyomdász Rozsnyai készítette ezt a vitairatot.

Bársony György a hamis pápai bullával lényegében egy időben, 1671-ben adta ki Kassán az ahhoz tartalmilag szorosan kapcsolódó, az erőszakos protestánsüldözést megindokló *Veritas toti mundo declarata* című munkáját (3704), amelyre három református szerzõtől kapott választ, Komáromi Csapkés György-től (Kolozsvár 1672, 3792), Szathmárnémethi Mihálytól (Kolozsvár 1672, 3800) és Pósházi Jánostól (Kolozsvár 1672, 3799). Pósházi felelete, a *Falsitas toti mundo detecta* (3799) fiktív impresszummal, „Antverpiaé” ugyancsak Veregyházi Szentyel kolozsvári műhelyéből jött ki a sajtó alól. Mindezek alapján, bár további megerősítésre szorul, mégis arra lehet következtetni, hogy a hamis pápai bullára adott *Összeverontás* című felelet a felső-magyarországi ügyekben jártas, és az erőszakos intézkedések által közvetlenül érintett két pataki exuláns munkálkodásának eredménye. Pósházi lehetett a szerző, Rozsnyai a nyomdász. Az érintettség indokolhatja a rejtőzködést. Különösen Pósházi vitairataira jellemző, hogy az általa használt álnevek áttételesen utalnak személyére (Bethlen Miklós levelei. Kiadta Jankovics József. Bp. 1987, 42).

A hamisított Sylvester-bulla latin nyelven is megjelent (3711). Nem zárható ki ezért, hogy a rá adott feleletnek, az *Összeverontás*nak is készült latin nyelvű változata, ennek határozott feltételezésére azonban nem áll rendelkezésre elegendő adat.

Cf. 3710, 3711, –, 4347A

3799

[PÓSAHÁZI János:] *Falsitas toti mundo detecta, seu refutatio trium illorum argumentorum (una cum eorundem Complemento), quibus Georgius Barsony, episcopus titularis Váradensis ostendere conatur, sacram caesaream regiamque Majestatem non obligari tolerare in Hungaria religionem evangelicorum. Antverpiae apud Constantinum Veracium, sub signo bonae spei. Anno MDCLXXII [recte Claudiopoli 1672 typ. gener. ecclesiae Veregyházi Szentyel]*

A¹² B¹² = [4] + 43 pag. – 12° – Orn.

RMK II 1295

Református egyházpolitikai röpirat. – A címlap hátán V. Károly német-római császártól olvasható idézet, *Caroli V. imperat. Apophtegma, referente Christiano Matth. in Theatr. Histor. Monarch. I. fol. 65.* Ezt követi az aláírás nélküli előszó, *Lectori pio salutem et perseverentiam* (A₂a–b). A főrész Bársony György címzetes váradi katolikus püspök *Veritas toti mundo declarata* (Kassa 1671, 3704) című munkájának három argumentumára felel. Az egyes részek címei a következők: *Refutatio primi argumenti, ex legibus (ut putat) Hungariae desumti* (1–20); *Refutatio secundi argumenti ex legibus (ut fingit) rationis deducti* (20–26); *Refutatio tertii argumenti, ex confessione (ut ait) adversariorum desumti* (26–39); *Refutatio complementi* (40–43). Az utolsó lap üres.

Szabó Károly e röpirat szerzőjének Bethlen Miklóst tartotta (RMK II 1295). Azonban már Harsányi István felhívta a figyelmet arra (MKsz 1913: 346–347), hogy Bethlen Miklós önéletírása teljes határozottsággal Pósházi Jánost, a Sárospatakról elüldözött református kollégium Kolozsvárra menekült tanárát nevezte meg szerzőként: „... írtam vala Heidelbergába Joachimus Camerarius, és több az elector körül lévő jó uraimnak ... adjungálván az akkor Bársony püspöktől Magyarorszában kibocsátott *Veritas toti mundo declarata* nevű könyvecskét cum refutatione Joannis Pósházi sub titulo: *Falsitas toti mundo detecta*, még holmi ahhoz tartozó maradékokkal” (Bethlen Miklós önéletírása. Kiad. Windisch Éva. Bp. 1955, 261 vö. még MKsz 1930: 293, Zoványi Jenő, MKsz 1978: 356–359 és Bethlen Miklós levelei. Kiad. Jankovics József. Bp. 1987, 38–43). Pósházi munkájának tartalmát Nagy Barna ismertette (Glauben und Bekennen. Vierhundert Jahre Confessio Helvetica Posterior. Beiträge zu ihrer Geschichte und Theologie. Herausgegeben von Joachim Staedtke. Zürich 1966, 123–127).

A nyomtatás helyéről helyesen állapította meg Szabó Károly, hogy az „Antverpiae” impresszum hamis, a könyvecske a kolozsvári református egyház országos nyomdájának betűivel és díszítményeivel van nyomtatva. Véleményét a tipográfiai anyag vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit megerősítette (szóbeli közlés). A fiktív Veracius nyomdásznevén azonos az 1671-es *Austriaca austeritas* című röpirat ugyancsak koholt nyomdásznevével (vö. 3720).

Bársony György említett, *Veritas toti mundo declarata* (Kassa 1671) című munkájára 1672-ben még két református válasz született Komáromi Csipkés Györgytől és Szathmárnémethi Mihálytól (3792 és 3800). A vita teljes lefolyásáról ld. a 3704 számú tételt.

Esze Tamás 1677-ből, illetve az 1681-es soproni országgyűlés idejéből fennmaradt protestáns panaszok alapján arra következtetett, hogy ezekben az években ismét kinyomatták ezt a röpiratot (ItK 1971: 682–683). Ez a feltételezés azonban további bizonyíték nélkül nem valószínű.

Cf. 3704, 3792, 3793, –, 3800, 4383, →

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.
Olim: Pozsonyi ev. lyc.

3800

»[SZATHMÁRNÉMETHI Mihály:] *Falsitas veritatis toti mundo declaratae in negotio tolerantiae exercitii publici religionis protestantium in Hungaria. Breviter et dilucide ostensa a S. A. S. T. D. E. P. P. H.* [Claudiopoli 1672 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel.]«

RMK II 2052

Református egyházpolitikai vitairat. – E példány alapján ismeretlen vitairatról Szabó Károly ismeretlen szerzőjű és nyomdahely nélküli XVII. századi kiadványként adott hírt (RMK II 2052). Közlésének alapja a *Historia diplomatica de statu religionis Evangelicae in Hungaria* (S. I. 1710, RMK III 4721) című gyűjteményes munka *Appendix*e volt, amelynek 146–152. lapján olvasható a röpirat szövege. A fenti

címleírás ezen a szövegközlésen alapul. A röpirat Bársony György címzetes váradai püspök *Veritas toti mundo declarata* (Kassa 1671, 3704) című művére ad feleletet, annak szerkezetét követve válaszol az ott kifejtett három *argumentumra* és a *complementumra*.

Már Szabó Károly rámutatott, hogy a címszövegben a szerző nevére utaló betűsor feloldása bizonytalan, de véleménye szerint semmiképpen sem vonatkozhat Pósházi Jánosra, mint Bod Péter és az ő nyomán Horányi Elek vélte, mivel Pósházi nem volt S. T. D., azaz a teológia doctora (RMK II 2052, Bod: Athenas 27, Horányi: Memoria I 125). A szerzőt Zoványi Jenő azonosította. Gondolatmenete szerint a monogramban az S. A., vagy magyar szórend szerint A. S. betűk a szerző nevére utalnak, a további betűk jelentése pedig bizonytalan, de az egész betűsor „lehetett egyenesen azzal a céllal kiválogatva”, hogy félrevezesse az olvasót. A valódi szerzőre Szathmárnémethi Mihály *Dominicalis praedikációk toldalekja* (Kolozsvár 1686, RMK I 1353) című munkájának címlapja alapján lehet következtetni, amely a következőképpen jelöli meg szerzője nevét: „Szat. Nemethi Mihály a` Kolosv. Orth. Eccles. Edgyik m. Praedicatora, s` a` Christus üldöztetésének társa, az A. S.”

Szathmárnémethi Mihályt 1672. január 20-án üzték el gönci első papságából, egy évnél tovább Debrecenben tartózkodott állás nélkül, s 1673. január 20-tól volt kolozsvári lelkész. A *Dominicalis praedikációk* előszava 1686. június 24-én, egy hónappal Pósházi halála után kelt. Zoványi véleménye szerint, bár az S. A. vagy A. S. kezdőbetűk feloldása továbbra sem ismert, Szathmárnémethi így akarta rögzíteni, hogy ennek a röpiratnak ő és nem Pósházi volt a szerzője (MKsz 1930: 293–294). Ez az érvelés meggyőző, mivel a röpirat megírása beleillik Szathmárnémethi életrajzába, Pósházi Bársonynak adott, eltérő szövegű válasza pedig példány alapján is ismeretes, és nem azonos ezzel a munkával (3799).

Bizonyos továbbá, amint erre már Szabó Károly is helyesen következtetett, hogy Szathmárnémethi munkája már 1710 előtt is megjelent nyomtatásban. Az említett *Historia diplomatica Appendixének* tartalomjegyzéke szerint ugyanis „Tractatus antehac etiam typis excussus et priori [t.i. Bársony Veritasának] oppositus sub titulo: Falsitas veritatis toti mundo declaratae” (A₁b). Szabó Károly szerint ezt a vitairatot nem sokkal Bársony munkájának megjelenése után nyomtathatták ki. Bársony *Veritasa* 1671-ben látott napvilágot. Pósházin és Szathmárnémethin kívül Komáromi Csipkés György is válaszolt rá (Kolozsvár 1672, 3792, 3793). Szathmárnémethinek már tudomása volt arról, hogy őt megelőzően többen is feleltek Bársonynak: „Quamvis ergo scriptum [t. i. Bársonyét] nullius in se momenti arbiträrer ... tamen aliquid putavi reponendum[!], etiamsi idem ab aliis jam factum foret.” (*Historia diplomatica. Appendix* 147). Komáromi válasza 1672 januárjában jelent meg (vö. 3792). Pósházi ugyancsak 1672-ben válaszolt (3799). Mivel az ő írásával Bethlen Miklós heidelbergi ismerőseit tájékoztatta az ügyről, az minden bizonnyal közvetlen Bársony művének megjelenése után jött ki a sajtó alól, tehát 1672 elején. Ezek alapján valószínű, hogy Szathmárnémethi munkája is még 1672 folyamán jelenhetett meg, de az előbbi két felelet után.

Pósházi és Komáromi Csipkés röpiratait Kolozsvárott nyomtatták ki. Valószínű, hogy Szathmárnémethi Mihály e munkája ugyanebben a műhelyben készült, a református egyház országos nyomdájában. Ezt támasztja alá, hogy szerzője, Szathmárnémethi hamarosan Kolozsvárott nyert el lelkészi állást.

A Szathmárnémethinek tulajdonítható röpiratnak ismeretes egy 1672. évi, nyomdahelyének feltüntetése nélküli, kétnyelvű, latin-német kiadása (RMK III 2610). Ez minden bizonnyal Bársony *Veritasának* ugyancsak 1672. évi latin-német kiadására (RMK III 2609) adott válaszként jelent meg. Tipográfiai anyaguk alapján bizonyos, hogy mindkettő külföldi nyomdában készült, és az sem zárható ki, hogy azonos

műhelyben (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Nem valószínű azonban, hogy a feljebb említett 1710. évi *Historia diplomatice Appendice* az 1672. évi latin-német redakció nyomán közölte a Szathmárnémethinek tulajdonítható szöveget. Az *Appendix*-ben megtalálható ugyanis Bársony *Veritasa* (142–146), amelyre az *Appendix* tartalomjegyzéke a következőképpen utal: „Georgii Barzoni, Episcopi Varadiensis, Tractatus anno 1671. editus, sub rubro: Veritas toti mundo declarata (Classicum belli sacri continens)” (A₁b). Az *Appendix* összeállítói tehát megjelölték Bársony röpiratának kiadási idejét, 1671-et, Szathmárnémethi válaszána nyomtatási évére, 1672-re viszont nem utaltak, pedig az az említett latin-német kiadás impresszumában egyértelműen fel van tüntetve. Tehát a *Falsitas veritatis toti mundo declarata*-nak az a nyomtatott kiadása, amelyre a tartalomjegyzékben utaltak, nem lehet azonos e kétnyelvű külföldi kiadással. Ez is erősíti azt a feltételezést, hogy Szathmárnémethi röpirata 1672-ben Kolozsvárott is megjelenhetett.

Cf. 3704, 3792, 3793, 3799, –, 4383, Appendix 321, →

3801

»SZATHMÁRMÉMETHI Mihály: [1] Igazság próbaköve. – [2] (Igazság próbakövének nyert pere). Kolozsvár 1672 [typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel Mihály] 8.«

RMK I 1131 – RMK I 1132

Református vitairat. – Szathmárnémethi Mihály 1668-ban feltehetően Patakon nyomtatta ki *Igazság próbaköve* című munkáját (3483). Sámbar Máttyás, Kassán működő jezsuita hamarosan válaszolt rá: *A régi római keresztény hitnek igaz próbaköve* (Kassa 1669, 3525). Példány egyik kiadványból sem maradt fenn, de kinyomtatásukat kétségtelenül igazolja Szathmárnémethi viszontválasza az *Igazság próbakövének nyert peri* (Patak 1669, 3592).

Szathmárnémethi két vitairatának ezt az 1672. évi, példány alapján ma nem ismeretes kolozsvári kiadását Bod Péter és Sándor István híradása alapján (Athenas 190 és Könyvesház 49) Szabó Károly két önálló tételként vette fel bibliográfiájába a fent olvasható címekkel (RMK I 1131 és RMK I 1132). Szabó, Bod és Sándor a szerző nevét egyaránt Némethi Mihály formában adta meg.

A két 1672. évi vitairat címe még évszám- és formátum megjelölés nélkül található meg Bethlen Kata könyveinek Bod Péter által 1752-ben összeállított listáján (Bethlen Kata könyvtára XIX és 71, nr. 270–271). Az Athenasban azonban az első mű címe, az *Igazság próbaköve* mellett már olvasható az „1672”-es évszám és a „8.” formátum-megjelölés (190). Sándor István a második munkát, az *Igazság pőbakövének nyert perét* 12°-nek írja le. Nyilván ezért tekintette két kiadványnak Szabó a két vitairatot. Ám Sándor forrása e két tétel esetében minden bizonnyal az Athenas volt, példányt aligha látott belőlük. Valójában tehát Bod Péter munkáján alapul az 1672. évi kiadásra vonatkozó összes későbbi híradás.

Bellágh Rózsa az Athenas vizsgálata során megállapította, hogy Bod Péter alapvető forrásként használta a Bethlen Kata könyveiről készített korábbi listát, de az Athenasban sok apró adattal kiegészítette azt, s ezeket számos esetben a könyvek címlapjáról vette (OSzKÉvk 1984/1985: 361–388, különösen 365).

Szathmárnémethi Mihály 1672. január 20-án Göncről elűzve Debrecenbe menekült, ahol egy évig

állás nélkül élt. 1673 márciusától kolozsvári lelkész. Már korábban, 1669. május 4-én írt levelében az *Igazság próbaköve* 1668-as kiadásának ajánlására hivatkozva kérte erdélyi pártfogóját, Teleki Mihályt, hogy „promotióját” támogassa (MKsz 1894: 380, Koncz József). Gyakori eset volt a XVII. század folyamán, hogy a református lelkészek egy-egy nagyobb város lelkészi állásának elnyerése érdekében nyomtatott könyv kiadásával bizonyították rátermettségüket.

Mindez alapján megalapozottan feltételezhető, hogy Szathmárnémethi 1672-ben a kolozsvári lelkészi állás elnyerése érdekében újra kinyomatta két korábbi vitairatát, s Bod Péternek ez az 1672. évi kiadás volt a kezében az Athenas megírásakor. Az együttes megjelentetésre utal a tartalmi összetartozáson kívül az is, hogy az Athenasban csupán az első mű címe, az *Igazság próbaköve* mellett olvasható a kiadás évszáma és a formátum megjelölése, a másodiké mellett nem, mivel nyilván egy kötetet alkottak.

Cf. **3483!**; –

Szathmárnémethi Mihály: *Igazság próbakövének nyert pere*. Kolozsvár 1672. – Vide **3801**

3802

»SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak száz ötven soltari, a' francziai nóták szerint magyar versekre fordítottak Molnar Albert által. Kolozsvár 1672 [typ. gener. ecclesiae] Szentyel Mihály.«

Bayerische Staatsbibliothek. Alphabetischer Katalog 1501–1840. München-New York-London-Paris 1988, XXXIX 22.

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – Szenci Molnár Albert zsolnárfordítása e ma példányból ismeretlen kiadásának emlékét a magyar cím németre fordításával a Bayerische Staatsbibliothek nyomtatott katalógusa őrizte meg a következő formában: „Des heiligen David Königs und Propheten 150 Psalmen in ungarische Verse gebracht. Klausenburg 1672.” azzal a megjegyzéssel, hogy e példány már nem található. (Bayerische Staatsbibliothek. Alphabetischer Katalog 1501–1840. München-New York-London-Paris 1988. XXXIX 22).

A fenti címléírás a Szenci Molnár Albert által magyarra fordított genfi zsolnárkönyv következő, példányból ismeretes 1676. évi kolozsvári kiadásának (**4076**) címét követi.

Cf. **962(1)*!**; **1947(1)*!**; **2091(2)*!**; **2750*!**; –, **3885(5)**, **4018**, **4019(4)**, **4033**, **4076**, **4360**, **4361[2]**, **4431**, **4432**, **Appendix 345**, →

Olim: München *Nat*

3803

SZENTIVÁNYI MÁRKOS Dániel: Oratio funebris, qua ... Valentino Baumgarto, ecclesiae unitariae Claudiopolitanae primario pastori, nec non dilectissimo quondam praeceptoris suo, qui animam im(m)ortalitatis cupidam sub spe beatae resurrectionis Deo, spirituum Patri in Domino reddidit anno aetatis suae sexagesimo secundo, epochae vero Christianae supra millesimum ac sexcentimum septuagesimo secundo, die XIII. Januarij, quadrante ante horam VI. vespertinam, moestus parentavit Daniel Szent-Ivani, scholae unitariae itidem Claudiopolitanae rector anno MDCLXXII die XVII. Januarij. Claudiopoli (1672) [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Veres-egy-házi.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1296

Unitárius gyászbeszéd és gyászvers. – A gyászbeszédet Szentiványi Márkos Dániel a kolozsvári unitárius iskola igazgatója, későbbi püspök tartotta egykori tanára, Valentin Baumgart kolozsvári unitárius első lelkész temetésén. A címlap háta üres, ezután kezdődik az *Oratio* (A₂a–B₄a). A szerző felidéz, hogy a gyászbeszédben történő megemlékezés az egyiptomiak kora óta szokásban van, majd rátér az elhunyt életrajzána részletes ismertetésére: ír születéséről, őseiről, tanulmányairól, Erdélybe érkezéséről és iskolájának jelentőségéről, végül négy házasságáról. A beszéd után öt disztichonból álló gyászvers következik, amelynek szerzője *Samuel Melander d. medic.*, címe pedig *Epicedium, in exequias ... Valentini Baumgarti etc.* (B₄b).

Részleges fordítását közli Jakab Elek: Baumgart Bálint élet- és jellemrajza (Keresztény Magvető 1888: 301–313), valamint Kénosi Tözsér János – Uzoni Fosztó István: Az erdélyi unitárius egyház története II. Ford. Márkos Albert. Kolozsvár 2009, 183–184, 186.

A gyászbeszéd szerzője, Szentiványi Márkos Dániel (1637–1689) tanulmányait 1660 és 1680 között Leidenben, Angliában és az Odera menti Frankfurtban végezte. Hazatérése után átvette Valentin Baumgarttól az unitárius iskola igazgatását, később lelkész, majd püspök lett Kolozsvárott. Életrajzához vö. Kénosi–Uzoni: i. m. 187–188, 536–538.

A gyászvers szerzője Samuel Melander, morva származású unitárius orvos, aki Kolozsvárott hunyt el 1676. április 19-én (Kénosi–Uzoni: i. m. 256, Keresztény Magvető 1886: 355, Benczédi Gergely).

Az elhunyt, Valentin Baumgart (1610–1672) tanulmányait Königsbergben, majd Leidenben végezte. Ezután rektor volt a lengyelországi Luslawicében. Antitrinitárius meggyőződése miatt kénytelen volt Erdélybe költözni, 1648-ban az unitárius schola maior rektora lett Kolozsvárott, majd 1655-től a német ajkú unitáriusok lelkésze. 1672. január 13-án halt meg, január 17-én temették el. Életről és erdélyi tevékenységéről részletesen ír Kénosi–Uzoni: i. m. 183–186, 203–205, 227–228.

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ① ① ①

3804

SZOKOLYAI ANDERKO ISTVÁN [transl.]: A¹ Szent Bibliának ó testámentomi könyveiből edgybe szedegettetett ahitatos könyörgések, mellyeket belgiomi nyelvből magyar nyelvre fordított Szokolyai Istvan. Colosvarat 1672 [typ. gener. ecclesiae] Szentyel Mihaly által.

A⁸–M⁸ N⁶ + ? = [5] + 198 + ? – 24° – Orn.

RMK I 1135 – Sztripszky I 2074a – Nögler 435

Református elmékedések és imádságoskönyv. – A címlap hátán két bibliai idézet áll. Ezután olvasható Szokolyai István *A kegyes Olvasónak* címzett előszava (A_{2a}–A_{3a}). Ennek szövege, miként az egy üres lap után kezdődő főrész (1–198 + ?) tartalma és beosztása is teljesen megegyezik a korábbi kiadásokkal (Leiden 1648, 2217, Patak 1669, 3593(2)). Mivel a vizsgált példányok mind csonkán maradtak fenn, így nem állapítható meg, hogy a nyomtatvány a végén tartalmazta-e az *Elmének buzgóságos imádságra való felindítása* című imádságot, amelyet csak a második, pataki kiadásban közöltek (3593), és hogy mindkét előző kiadáshoz hasonlóan *Mutató tábláskával* ért-e véget.

A műről és annak holland forrásáról ld. 3593.

Szabó Károly a Magyar Nemzeti Múzeum akkor egyetlen csonka példányát írta le, „mely a 152. lap után szakad meg,” és megjegyezte, hogy megvolt Bethlen Kata könyvtárában is (RMK I 1135). Sztripszky Hiador a Szabó Károly közölte terjedelemdatokra hivatkozva utalt további két magánkönyvtárban őrzött példányra, amelyek ma már nem találhatók (I 2074a).

Cf. 2217; 3593(2); –, →

Budapest *Nat* ②* + cop. digit. ②* ④ – Cluj-Napoca *Univ* ③ – Sibiu *Mus* ④

Olim: n.-enyedi ref. coll. ktárában, gr. Bethlen Kata könyvei közt

3805

[1] UJ és o kalendarium, Christus Urunk születése után valo 1673., mellyet Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott N e u b a r t C h r i s t o p h által. Ez nyomtatás más nyomtatásoknál valamivel büvebb és értelmesb. – [2] (Rövid astrologiai visgalas erre a' mi Christus Urunk születése után valo 1673. bissextilis [!] esztendőre, a' csillagoknak természet szerint valo forgásiból ésö [!] jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszerezettek és le-irattattak N e u b a r t h C h r i s t o p h által.) Colosvarat [1672 typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn., color.

RMK I 1148

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A vörös és fekete nyomású, cifrákból összeállított kerettel övezett címlap hátán az év jellemző adatai, vele szemben (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. Ezt követően állnak a naptártáblák (A₂b–B₆a), minden hónap két lapra terjed ki. A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó vért is bocsátani*. Az önálló címlappal (B₆b) ellátott prognosztikon fejezetei: *I. rész. Az esztendő VIII kántorinak rend szerint való megvizsgálása. I. A télről (B₇a–b) – II. A tavaszról (B₇b–B₈a) – III. A nyárról (B₈a–C₁a) – IV. Az ősztől (C₁a–b) – II. rész. A fogatkozásokról (C₁b–C₂a) – III. rész. A hadakról, amelyet kétsoros latin vers zár (C₂a–C₄a) – IV. rész. A betegségekről (C₄a–C₅a) – V. rész. A földi termésről (C₅b–C₆a). Ezután áll a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C₆b–D₄a). A kiadványt a *Magyar krónika* (D₄b–E₈a) zárja, amely *Gróf Nádasdinak, Zerinyi Péternek, Frangepánnak* és Bonis Ferencnek lefejezése, valamint *Drabicius Miklós* kínhalálának hírére követően az 1672. évi *kemény, száraz téltől* való beszámolóval zárul.*

A kiadvány címlapján *más nyomtatásoknál* bővebbnek és értelmesebbnek nevezi magát. A Christoph Neubarth naptárait követő kolozsvári, lőcsei (vö. 3747) és kassai (vö. 4009) magyar nyelvű naptársorozat szövege meglehetősen hasonló. Erre az évre kassai naptár nem ismeretes. A lőcsei kalendárium (3849) sem terjedelmében, sem tartalmában nem mutat különösebb eltérést.

A prognosztikon címlapján – minden bizonnyal nyomdahiba következtében – tévesen szerepel a szökőévre utaló megjelölés. Elképzelhető, hogy a szedő az előző évi címlapról változtatás nélkül átvette e szót, de lehetséges az is, hogy – miként az 1673-ra kiadott lőcsei naptárnál (3849) is tapasztalható – a bevett gyakorlatnak megfelelően a címlap állószedésben maradt, és nem igazították ki megfelelően.

Cf. 315!; 1477!; 1828!; 3648!; 3723, –, 3903, 3963, 4024, 4080, 4140, 4191, 4255, 4310, 4363, 4416, 4475, 4538, 4597, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① + cop. digit.

3806

ZILÁHI János: Az igaz vallasnak vilagos tüköre, mellyben az cälvinista vallasnak tökéletes tiszta igassága és igaz fundamentomos régisége minden jo lelki-isméretü embereknek szemek eleiben tétettetik, mellyet mind a` Szent Irásbol rendesen, s` mind a` páterek értelméből bőségesen, s` mind a` szem-látomásból tapasztalható-képpen mutat, és czáfolhatatlanul bizonyit idős Zilahi Janos, sibai ecclesiának egy-gyügyü [!] lelki-pásztora és a` Szilágyságban lévő lelki-tanítóknak méltatlan seniora. Colosvarat 1672 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egy-házi Sz. Mihaly.

*8 **8, A⁸-I⁸ = [32] + 135 + [8] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1136

Református vitairat. – A címlap hátára bibliai idézeteket nyomtattak. Az ajánlás *A mennyei dicsőséges fényességben lakozó teljes Szentháromság, egy örök Istenhez szól* (*₂a–*₄b). Tartalmát tekintve hálaadó imádság. Ezután *Az istenfélő olvasóhoz* címzett előszó következik (*₅a–**₂a), majd az üdvözlő versek gyűjteménye olvasható. Összefoglaló címe: *Krisztus hű szolgájának ... idős Zilahi János uramnak ... szép munkájának feltisztelésére írott magyar rythmusok* (**₂b). A benne foglalt cím nélküli versek kezdő szavai és szerzői a következők: (1) *Szent atyák ösvényén – Portsalmi András, Colosv. orthodox. egyházi szolgálta* (**₂b–**₃a) – (2) *Szép dolog régiek – Kézdi-Vásárhelyi Matko István, zilahi eccles. lelképásztora* (**₃a–**₄b) – (3) *Akarta az Isten – Felső-Bányai István, Szilágy Bagosi eklézsiának lelképásztora* (**₄b–**₅b) – (4) *Megpróbáld magadat – Sámsondi Márton, Bánfi Hunyadi eklézsiának lelképásztora* (**₅b–**₆b) – (5) *Boldog szolgál, aki – Orozi Péter, Szilágyban Nagy Falvi eklézsiának lelképásztora* (**₆b–**₇b) – (6) *Ebben munkálkodott – Miskolczi Márton, Zilahi eklézsiának második pásztora* (**₇b–**₈a) – (7) *Világ, pokol, a test — Tolnai György, Zilahi schola mester* (**₈a–b). A főrész *Hogy jobb módjával ... kezdődjék ... Elsőben a kálvinista igaz tökéletes vallás mi légyen* belső címmel kezdődik, s *kérdés-feleletekben, példákban és bizonyításokban* tárgyalja a címben megadott két témakört, a kálvinista vallás igazságát és régiségét különös tekintettel a megigazulásra (1–135). A munkát magyar nyelvű költemény zárja. Címe: *Halálom óráján való igaz vallásomnak fényes címere*. Kezdő szavai: *Nagy adósságotam* (I₄b–I₈a). Aláírása nincs, de tartalma alapján kétségtelen, hogy szerzője Zilahi János.

Az előszót kiadta Gábor Csilla: Keresztyéni felelet. Hitviták a 16–17. századból. Kolozsvár 2013, 28–33, 288–289.

Zilahi János (1590–1677) református lelkész Zilahon született. Ismert szolgálati helyei: 1647 őszén Zilah, majd Sarmaság, Hadad, 1672-től Zsibó. 1667-től a szilágyi református egyházmegye esperese.

Az előszóból kitűnik, hogy munkája megírását régóta tervezte, *kiváltképpen mióta Sámbar Mátyás uramnak három kérdések felől való írása kibocsátva vagon* (,₆a). Sámbar Mátyás nagy vitát kiváltó *Három üdvösséges kérdés* című munkája először 1661-ben jelent meg Nagyszombatban (2997), másodszor és harmadszor Kassán 1665-ben és 1672-ben (3205 és 3786). Zilahi írása több helyen is utal a *Három kérdés* körüli vitákra, de nem tekinthető Sámbar műve ellen írt feleletnek, inkább önálló apologetico-polemikus munka.

A főrész előtti versgyűjteménnyel az 1670-től kialakuló protestáns mártírológiai hagyomány szempontjából röviden Tóth Zsombor foglalkozott (Hitvita és marginália... In: „Tenger az igaz hitrül való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne...” Tanulmányok XVI.–XIX. századi hitvitáinkról. Szerk. Heltai János Tasi Réka. Miskolc 2005, 195–196). A *Három üdvösséges kérdés* stemmáját, a vitában Zilahi János szövegének helyét, szerepét Garadnai Erika tisztázta (A felső-magyarországi hitvita 215–221).

Cf. 2997; –

Aiud ① – Budapest Acad ①① – Budapest Nat ①① + cop. digit. – Budapest Univ ② – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Târgu Mureş ②*

Decreta a Sacra Rit. Congregatione in ordine ad missam et divinum officium post Missalis ac Brev. Romani recognitionem condita. Laureti 1672. – Vide **3807**

3807

[1] JUSTINELLUS, Petrus: Modus fructuose celebrandi missam, auctore r. p. Petro Justinello, Soc. Iesu theologo, auctus varijs exercitijs et modo examinandi conscientiam. – [2] (BELLUS, Dominicus:) Item Sac. Congreg. Rituum decretis circa regulas reformati missalis ac breviarii. (Decreta a Sacra Rit. Congregatione in ordine ad missam et divinum officium, post Missalis ac Brev. Romani recognitionem condita, ex comment. in rub. ejusdem Missalis ac Brev. a m. r. p. d. Bartholomaeo Gavanto, cleric. regul. S. Pauli, ejusdemque Sac. Congr. consultore editis et in secunda editione Rom. recognitis et locupletatis, fideliter a Dominico Bello excerpta et superiorum licentia recusa.) Dudum ante Monachij excusus, nunc vero de licentia superiorum procuratione cuiusdam f. p. huius libelli devoti reimpressus. Laureti 1672 [typ. Nádasdy] apud Davidem Krausz.

A¹²–F¹² G⁶; A(bis)¹² B(bis)¹² = [6] + 150 + [1] + 46 pag. – 12° – Orn., init.

MKsz 1975: 204–206 – MKsz 1979: 309–310

Katolikus imádságok, elmélkedések és kongregációs határozatok. – A címlapon kis IHS-embléma látható. Hátán a kötet kinyomtatását engedélyező két *imprimatur* olvasható. Ezt követi a *Praefatio venerabilibus d.d. sodalibus ecclesiasticis facta* című előszó (A₂a–A₃b). A főrész *Modus devote et fructuose celebrandi sanctissimum missae sacrificium* címmel kezdődik, amely a misére és az Oltáriszentség vételére való lelki felkészüléshez, bűnbánathoz és gyónáshoz, valamint a mise után való időszakra tartalmaz imádságokat, elmélkedéseket és a Jézus nevééről szóló litániát (1–150). Ezután áll önálló, impresszummal ellátott címlappal (A(bis)a), valamint új lapszámozással és fűzetjelzéssel a következő munka. A címlap háta üres, ezt követik a római Rítuskongregációnak a misék és az officiumok végzésére hozott határozatai (1–46).

Petrus Justinellus (Pietro Giustinelli, 1579–1630) itáliai jezsuita a castiglionei kollégium rektora (Sommervogel III 1485–1487), Bartholomaeus Gavantus (1570–1638) a barnabita rend tagja, a római Rítuskongregáció tisztségviselője volt. Dominicus Bellus a Rítuskongregáció egyik ceremóniamestere volt (Gherius, Franciscus: Index tribunalium, congregationum, aliorumque congressuum, qui in Urbe fieri solent. Romae 1644, 84).

Az első műről Borsa Gedeon a jezsuita bibliográfia alapján (Sommervogel III 1486) megállapította, hogy először 1611-ben, Milánóban jelent meg olasz nyelven. Latinul elsőként 1624-ben, Vlnában adták ki (MKsz 1979: 309). A második művet Dominicus Bellus kivonatolta Bartholomaeus Gavantusnak a Római Misszále és Breviárium rubrumai alapján összeállított munkája második római kiadásából (vö. A(bis)₁a, MKsz 1975: 204). Főcímlapja szerint e lorettomi kiadás egy müncheni nyomán készült (A₁a).

Forrása minden bizonnyal az a két művet ugyanígy együttesen közlő kiadvány lehetett, amely először 1643-ban került ki a sajtó alól Münchenben (VD17 12:101671Z). Ennek címszövege és ajánlásának címe is szóról szóra megegyezik e lorettomi nyomtatványával. Így megállapítható, hogy az *imprimatur* és a bevezető részek nem e kiadáshoz íródtak.

A kiadványt elsőként Borsa Gedeon ismertette, elől csonka, címlaphiányos példányok alapján (MKsz 1975: 204–206). Később, a ma ismeretes egyetlen teljes példány előkerülése után újabb adatokkal egészítette ki leírását (MKsz 1979: 309–310). Megjegyezte, hogy ennek a címlevelét (A₁) ragasztással illesztették a füzet többi leveléhez. Ennek oka a jelenlegi ismeretek szerint nem határozható meg, de elképzelhető, hogy összefüggésben áll a lorettomi nyomda patrónusának, Nádasdy Ferencnek 1671. évi kivégzésével.

A lorettomi nyomdáról alapításának és megszűnésének körülményeiről ld. Viskolcz Noémi: Nádasdy Ferenc (1623–1671) nyomdái. Bp. 2015 (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei, 7), 34–38, 80–95.

Budapest *Nat* ① ② ②

3808

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1673. von Christoph Neubarth. Leutschau 1672 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány egykori létét Johann Brichenzweig lőcsei szabó kézíratos feljegyzőkönyve alapján (Štátny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 144–145, 287), Szabó András Péter feltételezte (Brichenzweig 143). A kéziratot szintén ő elemezte (i. m. 127–187; a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144; vö. 3731).

Erre az 1673. évre szóló kalendáriumra Brichenzweig a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „1673, war der Autor deß Calender Christop. Neubart.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a nyomtatvány egykori létezése.

Cf. 4031!

3809

»AUSPICATISSIMA Thalami Solennia, Cum Vir ... Ioannes Kretsmerus, ... Gymnasii Leutschovien. Con-Rector ... Virginem ... Rosinam Culmanniam, ... domum duceret, a Fautoribus et Amicis versu celebrata, ... sponso dicata. A. R. S. 1672. Typis Samuelis Brewer in 4to«

Čaplovič 1295

Lakodalmi versek. – A ma egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Martin Lauček 18. századi kézírata (Collectanea XIV 58) alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1295). A fenti címléírás őt követi. Ismertetése szerint a versekkel Joannes Kretschmer lőcsei konrektort és Rosina Kulmannnt köszöntötték esküvőjük alkalmából jóakaróik és barátaik: (1) „Philippus Heütsch, Pastor Menhardens.” és (2) „Blasius Cassius Eccl. Marc. Minister”.

Az esküvőt 1672. február 8-án tartották (vö. az ugyanebből az alkalomból megjelent másik kiadványt: **3840**).

Kretschmernek ez a házassága nem az első volt. Fennmaradt ugyanis Dorothea Reiterrel, Leonhardus Raduchusnak, a lőcsei gimnázium tanárának özvegyével 1658. március 5-én történt házasságkötése alkalmából készült alkalmi kiadvány is (**2784**). Kretschmer maga is több alkalmi költeményt írt (pl. **2774(10)**, **2777(7)** etc.). Ugyanebből az alkalomból két másik kiadvány is megjelent Lőcsén (**3820A**, **3840**).

Cf. **3840**, **3820A**

3810

BAYER, Johann: Agon rosarivs anagrammate quadruplici enodato adumbratus, dum vir ... dn. m. Jacobvs Röservs ss. theol. candidatus, antehac fac. philos. Witteb. adjunctus ... post ... Athenaei statuum Augustano-Evangelicorum Eperiensis oratoriae ac historiarum professor, demum ... lycei Leuchoviensis rector ac prof. meritissimus ab ... d(omi)na Anna Sophia palatinissa ad Rhenum, ducissa Bavariae, abbatissa capituli Quedlinburgensis ad capessendam spartam ecclesiasticam ritu solenni ad Lares patrios revocaretur desideris ac votis amicum et fautorem probatissimum comitane m. Johanne Bayero Eperiensi, ecclesiae ac scholae Waralliensis pastore et inspectore supremo, ut et XXIV. regalium pastorum assessore primario a. o. r. MDCLXXII. die 6. Maji. Leutschoviae (1672) stanno Breweriano.

[²] = [2] fol. – 2°

RMK II 1276 – Čaplovič 1288

Köszöntő versek. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy Jakob Rösert, korábban a wittenbergi egyetem filozófiai karának segédtanárát, később az eperjesi kollégium szónoklattan- és történelemtanárát, végül lőcsei rektort 1672. május 6-án I. Anna Sophia, pfalz-zweibrücken-birkenfeldi palotagrófnő, quedlinburgi evangélikus apátnő hazájába hívta vissza lelkésznek. A címlap hátán *I. Magister Jacobus Röser άvάρραμυα: Cor si gemit, rosae suberas. Enodatio* címmel áll az első költemény, amelyet még három követ *II. Magister Jacobus Roeserus άvάρραμυα: Si cor, vegetabis rore Musas. Enodatio* ([₂a) – *III. Magister Jacobus Roeserus άvάρραμυα (omisso S) O citus! Majora rebus geres. Enodatio* ([₂a–b) – *IV. Magister Jacobus Roeserus άvάρραμυα (I in ii resolutio): O, subí citus! Gere! Mira es rosa. Enodatio* ([₂b) címeikkel.

A szerző, Johann Bayer életrajzához ld. Kassa 1662, **3028**, Jakob Röser életrajzához pedig ld. Lőcse 1669, **3562**. Röser több mint három évet töltött Magyarországon, 1668 és 1672 között. Néhány hónappal

korábban, 1672 februárjában lakodalmi köszöntő verset írt Johann Bayer esküvője alkalmából (3839).

Szabó Károly bibliográfiájában (RMK II 1276) a nyomtatványt az 1671-es évnél írta le, de javította a tévedést 1672-re (RMK II, Javítandók 1276. sz., 755). A cím alapján biztos, hogy a nyomtatás éve 1672 volt.

Ugyanebből az alkalomból két másik kiadvány (3835, 3837) is megjelent.

Cf. 3835, 3837

Budapest *Nat* ①

3811

BAYER, Johann: <Demselben> sein meine willigste dienste, neben treüsten anerkennung aller gedäulichen wohlfahret anvor. [Leutschau] (1672) [Brewer].

[1] fol. – 155 x 140 mm

Esküvői meghívó. – E bibliográfiaig eddig ismeretlen egyleveles nyomtatvány egyetlen példánya újabban vált ismertté az eperjesi Állami levéltár állományában (Prešov Arch, fond Magistrát mesta Sabinova). Külön címszöveg nélkül a fenti mondatral kezdődik. Johann Bayernek és Maria Pomariusnak, Samuel Pomarius, a teológia doktora, a keleti nyelvek nyilvános professzora és az eperjesi evangélikus gimnázium főigazgatója leányának 1672. február 23-án tartott esküvőjére szól. A menyegző napja kézzel van kitöltve. A szöveg említi Bayer első feleségét, az egy esztendővel korábban elhunyt Rebecca Sartoriust is. A nyomtatott keltezés, *Kirchdrauff, den 24. Januarii, anno 1672.* alatt Johann Bayer szepesváraljai lelkész kézíratos aláírása látható. A ma ismeretes egyetlen példányt Johann Stöckelnek a felső-magyarországi Szeben városbírájának címezték.

A kiadvány az impresszum adatok feltüntetése nélkül jelent meg. Betűtípusai alapján a lőcsei Brewer-nyomdában készült, miként egyetlen kivétellel (3779) a többi, erre az alkalomra megjelent köszöntés is (3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848), tartalma alapján kétségtelenül 1672-ben.

A meghívót első alkalommal Kamila Zahorská ismertette az eperjesi levéltár honlapján, és közreadta a meghívó képét is (<https://www.minv.sk/?oznamy-a-aktuality-13> – 2022. február 9.)

Cf. 3779, 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848

Budapest *Nat* cop. – Prešov *Arch* ①

3812

BAYER, Johann: Συμπάθεια filialis, maxime reverendo in Christo patri ac speciatim domino socero suo ... contestata per m. Iohanem Bayerum, pastorem et inspectorem Waralliensem. Siccine ad jubila genethliaca idem an onomastica Samvelia, e Parthenopoli

vere divinitus exorati, adq(ue) Athenas Fragarias translati, (Memoria Samuelis d. 26. Aug.) stemmatis Pomariani, tua nempe max. reverende, ampliss. et excellentissime dn. Samvel Pomari ss. theologiae doct. ac prof. pub. celeberrime, Athenaei statuum evangelicorum Eperiensis director ac moderator supreme, domine socer, ac gemino titulo pater, mihi summe observande, venturus ultro cum Maria Pomaria tua meaq(ue) ad feralia vocor nubila? [Leutschoviae 1672 Brewer.]

[¹]² = [2] fol. – 4°

OSzKÉvk 1963: 132 – Čaplovič 1289

Gyászvers. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy 1672. augusztus 23-án elhunyt Samuel Pomariusnak, a teológia doktorának, nyilvános professzorának és az eperjesi evangélikus kollégium főigazgatójának egyetlen fia, Jeremias Pomarius, aki 1668. december 29-én született. Születésének és halálának dátumához ld. **3838**. A cím első mondatát linea választja el a kérdésként megfogalmazott második résztől. Ebben történik utalás Samuel Pomarius névnapjára, augusztus 26-ára, és születésnapjára is. A cím szövege mellé vannak nyomtatva a *Memoria Samuelis d. 26. Aug.* szavak, amelyek Pomarius névnapjára utalnak. Samuel Pomarius születésnapja szintén 26-ára esik, de április hónapra (Zoványi: Lexikon 482). A címlap hátán külön cím nélkül kezdődik a gyászvers ([₁]b–[₂]b). Szerzője, Johann Bayer szepesváraljai lelkész házastársával, Mariával, Samuel Pomarius lányával közösen nyilvánítja ki együttérzését gyászoló apósa iránt. A költemény megemlíti a Jeremias halálát megelőzően, augusztus 22-én, délután 6 óra 43 perctől kezdve megfigyelhető napfogyatkozást. (*O funestam metamorphosin! Sol in Augusto, quam mirum! lumine – deminutus ...* [mellette a margón:] ☉ *eclipsatus d. 22. Augusti, h. 6. 43. p. m. ...*).

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. A betűtípusok vizsgálata szerint Lőcsén, Samuel Brewer műhelyében készült (OSzKÉvk 1963:132, Fazakas József és V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). A nyomtatás éve az ugyanerre az alkalomra készült többi kiadvány alapján határozható meg (**3815, 3838, 3842, 3846**).

A kiadványt első alkalommal Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1963: 132), majd Ján Čaplovič bibliográfiájába (1289) is belekerült.

A haláleset alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (**3815, 3838, 3842, 3846**).

Cf. **3815, 3838, 3842, 3846**

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ①

3813

BERNARDUS Claravallensis, Sanctus – SEELMANN, Christian: Jesus in nubilo jubilus. Hymnus a S. Bernhardo compositus, nunc transpositus. Jesus Freüd im Leid. Ein Loblied, aufgesetzt von S. Bernhard, übersetzt von m. C[hristian] S[eelmann]. Leütschau 1672 [Brewer].

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 16°

Sztripszky II 2615/163 ← MKsz 1906: 135 – Čaplovič 1290

Vallásos ének latinul és németül. – A címlapon nótajelzés olvasható *Nach der Singweise: O Jesu Christ meins Lebenslicht* formában. A címlap hátán olvasható négy-négy soros latin és német vers Jézusról mint barátáról szól a szenvedésben. Címe sérült, de a megmaradt szótöredékek alapján valószínűleg kronogramot is tartalmazott. A kiadvány az általában Clairvaux-i Szent Bernátnak tulajdonított, *Jesu dulcis memoria* kezdetű és *Jubilus rhythmicus in nomine Jesu* címen ismert himnusz 50 versszakát tartalmazza latinul és a Christian Seelmann által készített német fordításban (A₂a–B₆a). Minden lapon két számozott latin strófa olvasható, mindegyiket közvetlenül követi a német fordítás, illetve zárójelben annak a vasár- vagy ünnepnapnak a jelzése, amelyen éneklésre szánták, az adott nap perikópájával együtt. A kiadványt mutató zárja *Anzeiger der Jesus Seüftzer nach Ordnung der Sonn- und Festtags Evangelien* címmel (B₆b–B₈b), amely kronologikus rendben tartalmazza a vasár- és ünnepnapokat a hozzájuk tartozó evangéliumi perikópák jelzésével, illetve az adott napra rendelt strófa sorszámaival.

A fordító M.C.S. monogramját Ján Čaplovič oldotta fel Christian Seelmann alakban (1290). Élet-rajzához ld. 3223. Mivel a vers csak 50 strófából áll, ezért a vasárnapok listájából hiányzik a vízkeresztet követő hat vasárnap és a nagyböjt második-hatodik vasárnapja, így lehetőség volt az egyházi év fontosabb, nem vasárnapra eső ünnepeinek beillesztésére.

Bár nyomda megnevezése nélkül jelent meg, kétségkívül a lőcsei Brewer-nyomdában készült.

A kiadványt Dézsi Lajos írta le először (MKsz 1906: 135). Az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (II 2615/163). Az egyetlen fennmaradt példány hat lapján rövidebb szövegrészeket javítószalagok tesznek olvashatatlanná.

Budapest Acad cop. – Levoča Ev ©*

3814

COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh. Amos Comenii Janva lingvae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium ... sub titulis centum, periodis mille comprehensa ... in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postrema(m), accurata(m) et auctam in Hungaricam linguam translata per Stephano Benjamin Szilagyi, ejusdem scholae rectorem... Leutschoviae 1672 typis Samuelis Brewer.

A⁸–T⁸ = [12] + 276 + [15] pag. – 8° – Init.

MKsz 1930: 140 – Čaplovič 1304

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven. – A címlap hátán Georg Vechner sziléziai teológus *G. V. ss. th. d.* monogrammal aláírt *Ad auctorem* című üdvözlőverse olvasható. Ezt követi az *Institutio didactica de usu et ratione docendi Januam linguae Latinae* című bevezetés (A₂a–A₆b). A főrész két hasámban, száz fejezetben és ezer pontban foglalja össze a természet és a világ dolgait latinul és magyarul (1–276). Végül három mutató zárja a kötetet: az *Index titulorum ea, qua comprehenduntur serie* (T₁a–T₃b), az *Index titulorum ordine alphabetico* (T₄a–T₅a) és a *Tábla az A–b–C-nek rendi szerént* (T₅b–T₈a). Az utolsó lap üres.

E nyomtatvány tartalma és beosztása Comenius tankönyvének korábbi, magyar nyelvű fordítást is tartalmazó lőcsei kiadásait követi (1643, **2002(1)**; 1649, **2265(1)**; 1661, **2985**). Első ismertetése Pukánszky Kádár Jolántól származik a Todoreshku-Horváth könyvtár példánya alapján (MKsz 1930: 140–141). Az ő leírása alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1304).

Julius Gross feltehetően e kiadványt írta le brassói nyomtatványként – Joseph Franz Trausch kéziratosa „Katalog”-jára hivatkozva – a következőképpen: „Comenius J. Amos: Janua linguarum etc. 1672.” (Kronstädter 96). Gross ebben az erősen rövidített címleírásban utalt az 1658-as, valóban brassói, latin-német nyelvű *Janua linguarum* (**2754**) ismertetésére (Kronstädter 89), mint ahol a teljes cím olvasható. Ez azt sugallja, hogy rövidített címleírása egy 1672. évben megjelent latin-német kiadásra vonatkozik. Mivel ilyen brassói kiadvány nem maradt fenn, ezért példány vagy e nyomtatvány létezését alátámasztó adat előkerüléséig ennek a brassói *Janua* kiadásnak a feltételezése nem tekinthető megalapozottnak.

Cf. **2039***; **2985**!; –, **3889**, →

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ②*

3815

CUPRESSUM Pomarianis surculis infestam, Pomario ipsi funestam, a Deo tamen salutari-ter praevisam et immissam, h. e. mortem inopinam quidem et praematuram, sed opimam et aeternum profuturam puelli ... Jeremiae, viri ... dn. Samvelis Pomarii, ss. theol. doct. eiusdemq(ue), nec non ll. orient. prof. publ. ..., illustris autem gymnasii Evangelicorum statuum in Superiore Hungaria, quod Eperiesini est, directoris et moderatoris supremi ... filii, inter caeteras sequioris sexus propagines unigeniti et ob spem de ipso non vulgarem dilectissimi, nunc vero die XXIII. Augusti anni MDCLXXII. vita vix infantili defuncti, suis parentibus et bonis omnibus desideratissimi debito prosequitur luctu sequens amicorum biga. [Leutschoviae (1672) Samuel Brewer].

[]² = [2] fol. – 4° – Init.

Sztripszky II 2614/162 ← MKsz 1890: 272 – Čaplovič 1323

Gyászversek. – A költemények Samuel Pomarius egyetlen fiának, Jeremias Pomariusnak 1672. augusztus 23-án bekövetkezett halála alkalmából készültek. Apja, Samuel Pomarius a teológia doktora, a keleti nyelvek nyilvános professzora és az eperjesi evangélikus főiskola igazgatója volt. E kiadványban két barátja róttá le részvétét költeményben: (1) *Jesum ex morte in praeterito, praesenti et futuro ereptorem 2. Cor. 1. 10.* címmel *m. Christianus Seelman Cob-Franc., Leutschov. Pastor* ([]₁b–[]₂a) – és (2) *Jeremias Pomarius κατ' ἀναγράμμ.* címmel *m. Johannes Schwarzius Wittenb. Saxo, gymnasii Leutschov. rect. et p. p.* ([]₂a–[]₂b).

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. Minden ismertetője lőcsei nyomtatványnak tartotta. Állításukat a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Minden bizonyos Jeremias Pomarius halálának évében készült, 1672-ben. A lőcsei nyomdát 1665-től 1699-ig Samuel Brewer vezette (V. Ecsedy 367).

A nyomtatványt először Horváth Ignác ismertette (MKsz 1890: 272), így került bele Sztripszky Hiador (II 2614/162), majd Ján Čaplovič (1323) bibliográfiájába.

Ugyanebből az alkalomból más kiadványok is megjelentek: **3812, 3838, 3842, 3846**.

Cf. **3812, 3838, 3842, 3846**

Budapest *Nat* ①

Olim: Levoča *Ev*

3816

DEBRECENI PÉTER [transl.]: Tizenkét idvösleges elmelkedések, mellyekben szép áhi-tatos és buzgóságos könyörgések vadnac foglaltatván minden hiveknek, valakik ez életnek háboruiban az ő idvössegeknek tzéllýára sietnek, lelki fegyverül adattattak, és P h i l e p K e g e l i u s d . által deákúl irattattak, mellyeket Debretzeni Péter magyarrá fordított. Lötsén 1672 Samuel Brever.

A¹²-T¹²V⁶= [12] + 450 + [6] pag. – 12° – Orn., init.

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1299

Református imádságokönyv és elmelkedések. – E kiadás tartalma és beosztása híven követi Debreceni Péter Kegel-fordításának előző, 1668. évi lőcsei kiadását (3441). A címlével hátán itt is két bibliai idézet, majd a nyomdász dátum és aláírás nélküli előszava olvasható *Typographus ad lectorem* címmel (A₂a–b). Ezt *A régi páterek írásokból szedegettetett értelmes mondások a könyörgésről* követi (A₃a–A₆b). A tizenkét elmelkedés (1–450) szövegét, egyetlen ének kivételével Szenci Molnár Albert zoltárfordításai színesítik. Incipitmutatóra utaló kezdőszavak a következő: 35: *CXLVI. zsolttár. Áldjad én lelkem az* – 139: *V. zsolttár. Úristen az* – 141: *XIX. zsolttár. Az egek* – 159: *III. zsolttár. Ó, mely sokan* – 160: *XCI. zsolttár. Aki a felséges* – 181: *jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szívünket* – 220: *XXIII. zsolttár. Az Úr énnékem* – 223: *CXVI. zsolttár. Szeretem* – 224: *CXVII. zsolttár. Az Urat minden* – 266: *LI. zsolttár. Úristen, kegyelmezz* – 447: *CIII. zsolttár. Áldjad lelkem, Uradat* – 449: *CXXXX. zsolttár. Tehozzád teljes*. A kötet végén *E könyvnek mutató táblája* (V₄a–V₆a) és *Rendi egynéhány ideillő szép zsolttároknak* (V₆b) olvasható.

A kiadványt először Borsa Gedeon ismertette (MKsz 1963: 346), majd Ján Čaplovič is felvette bibliográfiájába (1299).

Cf. **1678***; **3441**; –, **4602**, →

Budapest *Acad* cop. digit. (Levoča) – Budapest *Nat* ② – Debrecen *Ref* ① – Levoča *Ev* ③*

3817

DIETERICH, Konrad: Epitome catechetica, auctore Cunrado Dieterico, ss. theolog. d., ante hac practicae philosophiae paedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Ulmensi. Editio nova renovata. Leutschoviae 1672 typis Samuelis Brewer.

A¹²–F¹² = 143 + [1] pag. – 12° – Orn.

RMK II 1298 – Čaplovič 1292

Evangélikus katekizmus. – A címlap háta üres, a következő lapon kezdődik Martin Luther *Cathechesis minorjának* Konrad Dieterich magyarázataival bővített kiadása. A mű beosztása, szövege, formátuma és terjedelme megegyezik az 1654 és 1667. évi lőcsei (2530, 3352), valamint az 1674. évi brassói kiadásokéval (3942).

Cf. 2115*!; 3352*!; –, 3942, 4603, →

Budapest *Acad* cop. (Martin, Košice) – Košice *Scient* ① – Martin *Nat* ③*

3818

»EHLICHE Frieden und Ehrenvesten ... Michaël Wirth, der Weiland Edlen ... Michael Wirths ... Notarii Jurati in ... Stad Epperies, hinterlassenen ... Sohn, als Bräutigam, und ... Jungfer Catharina Elisabeth, des Ehr-würdigen ... M. Daniel Klesch P. L. C. ... pfarers ... in Wallendorf etc. Hertzgeliebter Tochter, als Braut ... d. 9. Febr. A. 1672 .... Leutschau Drucks Samuel Brewer in 4to (1672.)«

Čaplovič 1293

Lakodalmi versek. – A ma egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Martin Lauček 18. századi kézirata alapján (Collectanea XIV 61–62) vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1293). Ismertetése szerint a versekkel Michael Wirthet, idősebb Michael Wirth eperjesi hitese jegyző fiát, valamint Daniel Klesch p[oeta] / [aureatus] c[ae]sareus] szepesolaszi lelkész leányát, Catharina Elisabethet köszöntötték 1672. február 9-én, Eperjesen tartott menyegzőjük alkalmából a következő barátok és jóakarók: (1) „Michaël Noscovius Fölkavien. 26. annis pastor et Almae Fratemit. XXIV. Regal. in 3um annum Senior” – (2) „Philippus Heutsch, t. t. Minister Menhardi” – (3) „Melchior Geuttner past. Durandi” – (4) „Christianus Langsfeld past. Matth. Vill.”

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3823, 3824, 3828).

Cf. 3823, 3824, 3828

3819

FINCK, Kaspar: Vade mecum, das ist geistliches Hand- und Reise-Büchlein, darin(n) die Artickel des Christlichen Glaubens, einig und allein aus H. Schrifft, kürztlich beantwortet und bestetiget werden, nicht allein für die Schulen auff dem Lande, sondern auch für alle fromme Christen in Druck gegeben durch Casparum Finckium, der H. Schrifft D. General-Superint. zu Coburgk. Zur Leutschau 1672 bey Samuel Brewer.

(*)⁴, A¹²–K¹² L⁸ = [7] + 248 + [6] pag. – 12° – 1 ins., orn.

RMK II 1299 – Čaplovič 1294

Evangélikus vallási tanítás. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik feltehetően a nyomdász, Samuel Brewer *An den Leser* címzett előszava ((*)₂a–(*)₄b). A fő rész 32 *Artikkel*-re osztva tárgyalja kérdés-felelet formában a legfontosabb hitbeli tudnivalókat (1–248). Ezután *Register* címmel tartalomjegyzék következik (L₃a–L₆b). Végül a *Zu Gedenken* (L₇a) című szöveg olvasható, amely minden bizonnyal szintén Brewer nevéhez fűződik. Ebben arról tájékoztatja az olvasót, hogy a kiadványt a lőcsei gimnázium alsó öt osztálya számára készítette, továbbá ismerteti az egyes fejezetek mellé tett jeleket, amelyek azt mutatják, hogy az adott rész tanulmányozása melyik osztály számára lehet hasznos. Az ezt tartalmazó levél háta üres. A kiadvány a következő lapon, Samuel Brewer fametszetes nyomdászjelvényével zárul (L₈a).

Kaspar Finck (1578–1631) 1607-től a marburgi egyetem fizika-, metafizika-, logika-, retorikatanáraként, majd teológiaprofesszoraként működött. 1616-tól lett koburgi superintendens. Hasonló címmel 1630-ban, Koburgban jelent meg teológiai kompendiuma (VD17 3:604664Q). Ez a lőcsei nyomtatvány azonban minden bizonnyal az ezzel megegyező című, magát tizenharmadiknak nevező, 1665-ben, Koburgban nyomtatott kiadás (VD17 23:289246K) alapján készült.

A bevezető előszó ((*)₂a–(*)₄b) szerint Brewer elsősorban a gimnáziumok alsóbb évfolyamán tanuló azon diákoknak szánta, akik nem jutnak el a felsőbb osztályokig, hogy Konrad Dieterich katekizmusát megtanulják. De emellett az önképzés számára is jól használható, a hétköznapi hitvitákra felkészítő, a hit legfontosabb kérdéseit összefoglaló szöveget kívánt közreadni. Különösen jelentősnek tartja ezt vallása szorongatott helyzetében. A könnyebb használhatóság érdekében a szöveget az egyes részek tartalmát világosan összefoglaló címek alá rendezte.

A kiadványt Pukánszky Béla a németországi kegyességi munkák XVII. századi hazai utánnyomásai közé sorolva ismertette, és közölte a címlap másolatát is (Gutenberg Jahrbuch 1931: 247–248).

Budapest *Nat* ① – Kežmarok *Ev* ②* – Martin *Nat* ① – Trnava *Soc* ①

Olim: Besztercebányai káptalan

Fröliche seelige Glücks-ahnungen ... des ... Caspar Hains, ... rectoris des ... Gymnasij in ... Leutschau als Herren Bräutigams und der ... Agnethen Serpillin, des ... Johannis Glatzen ... hinterlassenen Frau Wittib als Frauen Braut, gehalten den 9. Tag des Wintermonats ... aufgesetzt aus schuldiger Ehren-pflicht trewer Freunde und geneigter Gönner. Leutschau (1672) Lorentz Brewer. – Vide **2913**

Hain Gáspár: Schlechte und Rechte Leichenrede. Lőcse 1672. – Vide **3844**

3820

»HOCHZEITLICHER Wuntsch, auff Dess ... Herrn Pavli Brockhoffs, ... Handelsmanns in der Königl. Dreyzeh Stadt Kirchdrauff: Wie auch der ... Jungfr. Elisabeth, gebohrnen Schneiderin, ... Johannis Sartorii ... Tochter Hochzeit-Fest Den 16. Februarij, im jahr des Herrn 1672. ... gehalten, abgelegt von Ehrenbenanten Herren Haupt-Pfarrers getreüen Ampts-Brüdern. Gedruckt zur Leutschau (1672) Samuel Brewer.«

»[2] fol. – 4°«

Čaplovič 1296

Lakodalmi versek. – Ennek a kiadványnak Iglón őrzött, ma már nem található unikum példányát Ján Čaplovič írta le. A fenti címleírás az ő leírását követi (1296). A cím alapján Paul Brockhoff szepesváraljai kereskedő és Elisabeth Schneider (alias Sartorius), id. Johannes Sartorius eperjesi evangélikus lelkész leányának 1672. február 16-án tartott esküvője alkalmából jelentették meg az örömapa lelkészársai. A versek valószínűleg német nyelven íródtak.

Olim: Spišská Nová Ves

3820A

»HYMAENEON Johannis Kretschmeri Leutschoviensis conrectoris cum Rosina Culmaniana, votivis acclamationibus gymnasii Leutschoviensis studiosorum (XXI) decoratum. Leutschoviae 1672.«

MKsz 2020: 233

Lakodalmi versgyűjtemény. – Ennek a ma már példányból ismeretlen kiadványnak az emlékét Ondrej

Czemanka XVIII. században élt körmöcbányai evangélikus lelkész 296 tételből álló egykori könyvtárának Pozsonyban, a Szlovák Nemzeti Levéltár Zay gyűjteményében fennmaradt kéziratos jegyzéke őrizte meg (jelzete: Lauček, Collectanea, XII. köt. 107–145), amelyet Szabó András Péter fedezett fel és elemzett (MKsz 2020: 203–242). Az ebben a katalógusban szereplő címléírások jól azonosíthatóak a bibliográfiákban eddig leírt nyomtatványokkal, ezért Szabó joggal feltételezte, hogy azok is megjelentek nyomtatásban, amelyeknek mára példánya nem maradt fenn, és bibliográfiákban sem írták le őket. Ilyen ez a lakodalmi versgyűjtemény is. Címét az említett katalógus a következőképpen örököltette meg: „Gymnasii Leutschoviensis studiosorum (XXI) Hymaenon Johannis Kretschmeri Leutschoviensis Conrectoris cum Rosina Culmanniana votivis 266 acclamationibus decoratum. Leutschoviae 1678.” (i. m. 233). Ebből kiderül, hogy ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a lőcsei evangélikus tanulóifjúság huszonegy tagja Johann Kretschmer lőcsei konrektor Rosina Kulmann-nal való házasságkötése alkalmából. A lesznói származású vőlegény 1658-tól tanított a lőcsei iskolában, 1664 és 1674 között mint konrektor. Mivel 1674-től 1682-ig nem működött itt iskola, ezért a könyvjegyzékben kiadási évként szereplő 1678. esztendő Szabó András Péter helyesen gondolta tévesnek. Feltételezése szerint a versgyűjtemény megjelentetésére 1673-ban, „kisebb valószínűséggel” 1670-ben kerülhetett sor (i. h.).

Ugyanerre az alkalomra azonban két másik kiadvány is készült Lőcsén (3809, 3840). Bár példány ezekből sem maradt fenn, de megjelenésük hitelt érdemlő forrás alapján bizonyos. Mindkettőt 1672-ben nyomtatták, illetve az egyik (3840) alapján az is tudható, hogy a menyegzőt 1672. február 8-án tartották. Így bizonyosra vehető, hogy e kiadvány is az esküvő évében, 1672-ben hagyta el a nyomdát.

Cf. 3809, 3840

3821

JUBILA inter nubila, in nuptias Bayero-Pomarianas in Hungaria celebratas edita ab amicis in Germania bene-faventibus et bene-voventibus. Leutschoviae [1672] stanno Breweriano.

[¹]² = [2] fol. – 4° – Init.

RMK II 1302 – Čaplovič 1298

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt Johann Bayer és Maria Pomarius 1672. február 23-án kötött házassága alkalmából készítették németországi barátaik. A címlap hátán (1) *Elegidion ad lectissimam virginem sponsam* címmel olvasható köszöntő vers, aláírása szerint ... *oblatum ab antiquae fidei e Silesiis amico* ([¹]₁b). Ezt követi (2) *Ad nobilem ... virum, ... Johannem Bayerum, sponsum προφώνησις m. Joannis-Christophori Ludעי, ecclesiae Francofurtani ad Viadrum* verse ([¹]₂a). Végül (3) *Sebende-Liebe bey der Bayer-Pomarischen Verehligung in einem Sonnette fürgestellet von Jacob Scholtzen, Collegen bey dem Gymnasio zu St. Mar. Magd. in Bresslaw* című vers következik.

A házasságkötés és a nyomtatás ideje az ugyanerre az alkalomra megjelent többi kiadványból derül ki (3779, 3811, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848).

Cf. 3779, 3811, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848

Budapest *Nat* ① – Spisská Nová Ves *Ev* ① – Wrocław Univ (← Wrocław *Civ*) ①

3822

KLESCH, Christoph: Favonio Pomarium hymenaeum, felicis hortulani, ... viri ... Iohannis Bayeri, ecclesiae Germano-evang. Waralliensis antistitis ... et almi XXIV. reg. colleg. assessoris primarii ..., secundum-sponsi, viridissimum surculum, ... Samvelis Pomarii, ss. th. d. ejusdemque et ll. orient. p. p. ac illustr. evangel. stat. in Hungaria Athenaei Epperiens. moderatoris supremi ... lectissimam filiam, virginem ... Mariam, sponsam ex amoenissimo Fragario Warallium transplantantis, anno 1672. die 23. Februarij refocillat ac faecundat applaudens Christophorus Klesch, past. Georgio M. et XXIV. reg. not. Leutschoviae (1672) [Samuel Brewer].

[1] fol. – 350 x 271 mm – Init.

RMK II 1303 – Čaplovič 1301

Lakodalmi versek latinul és németül. – Ezzel az egyleveles nyomtatvánnyal Christoph Klesch, szepesszombati evangélikus lelkész és a szepesi huszonnégyszáz királyi városi evangélikus egyházmegye jegyzője köszöntötte az ifjú párt, Johann Bayert, a másodjára házasodó szepesváraljai német evangélikus lelkészt és ugyanazon egyházmegyei tanácsbíró, továbbá Maria Pomariust, Samuel Pomariusnak, a teológia doktorának, a keleti nyelvek nyilvános professzorának és az eperjesi evangélikus gimnázium főigazgatójának leányát 1672. február 23-án kötött házasságuk alkalmából. A két költemény összefoglaló címe: *Pomarium hymenaeum Fragarium duplici Favonio* – A latiné: *I. Parodiaco Latio ex Horat. Carm. lib. I. Od. VII.* – a németé: *II. Euodiaco Teutonico, Baum-Bau.*

A kiadvány a nyomdász nevének feltüntetése nélkül jelent meg. A lőcsei nyomda élén 1665-től 1699-ig Samuel Brewer állt, minden bizonnyal ezt a nyomtatványt is ő készítette, mint egyetlen kivétellel (3779) a többi, ugyanebből az alkalomból megjelent köszöntést (3811, 3821, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848).

A kiadványt Karl F. Ottó és J. P. Clarke is felvette a Klesch család műveit összegyűjtő bibliográfiájába (Bibl. Klesch. CK-44).

Cf. 3779, 3811, 3821, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848

Budapest *Nat* ①

3823

[KLESCH, Christoph]: Gutte Wirtschafft, dem edlen neuen Ehe-Paar, (C. S. T.) H. Michael Wirth und J. Catharinen Elisabeth Kleschin, an ihrem hochzeitlichen Ehren- und

Freüden-Tag, so anno 1672. den 9. Februarij in Epperies gehalten worden, zu Liebe und Lobe bedungen und besungen von zweyen Bluth- und Muth-Freunden, dem christlichen Kantzelisten und zierlichen Zymbalisten. Leutschoviae (1672) [Samuel Brewer].

[1] fol. – 345 x 272 mm – ♪

RMK II 1301 – Čaplovič 1302

Lakodalmi ének dallama és szövege. – Az egyleveles nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy 1672. február 9-én Eperjesen házasságot kötött Michael Wirth és Catharina Elisabeth Klesch. A költemény tíz hatsoros versszakból áll, s a vőlegény nevén alapuló (Wirt – Wirtschaft) szójátékra épül. A vers főlé szedett kottát nyomtattak. A mű szóló énekhangra készült, számozott basszuskísérettel.

A mű szerzője Ján Čaplovič (1302), illetve Karl F. Otto és Jonathan P. Clark bibliográfiája (Bibl. Klesch. CK-43) szerint Christoph Klesch. Őt rejti a cím *dem christlichen Kantzelisten* fordulata. Ezt támasztja alá, hogy Christoph Klesch az örömapa, Daniel Klesch öccse volt, azaz a menyasszonynak nagybátyja, ezért nevezheti magát a címben Blutfreundnak, azaz vérrokonnak. A dallam szerzőjére vonatkozó *dem ... zierlichen Zymbalisten* szavak mögé talán Jonáš Bubenka rejtőzött, aki másik költeményéhez is közölt dallamot ugyanebben az évben (3834(13)).

A lőcsei nyomda élén 1665-től haláláig, 1699-ig Samuel Brewer állt. Ez a nyomtatvány is az ő műhelyében készült.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3818, 3824, 3828).

Cf. 3818, 3824, 3828

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

3824

KLESCH, Christoph Daniel: Immanuel! Lux sub cruce et crux sub luce: inter taedia exilii, taedae auxilii divini, quas in Bocatio ac Wirthio redivivo manu et mente germana accendo et praefero. Novis nuptis ... Michaeli Wirthio ... Michaelis Wirthii j. c., regiae lib(erae)q(ue) civitat. Epperiensis senatoris primarij et jurati notarij etc. p. m. def. filio derelicto, sponso cum ... Catharina Elisabetha ... m. Danielis Kleschii, p. l. caes., hact. ecclesiae Ollassiensis antistitis ... et ... cont. per Scep. oratoris, in secundo hoc thoro ex ... consorte Elisabetha Grvberia Semproniana suscepta primogenita filia, sponsa, sorore mea natu maxima, germana, ipso nuptiarum die IX. Febr. a. o. r. MDCLXXII. Christophorus Daniel Kleschius Sempronensis, sponsae fr. germanus. [Leutschoviae] (1672) [Brewer].

A⁴ = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1303

Lakodalmi köszöntő versek. – Ez a kiadvány Daniel Klesch császári koszorús költő, szepesolaszi lelkész és Elisabeth Gruber lányának, a soproni születésű Christoph Daniel Klesch legidősebb nővérének, Catharina Elisabeth Kleschnek és Michael Wirthnek, az elhunyt idősebb Michael Wirth eperjesi szenátor és jegyző fiának az 1672. február 9-én kötött házassága alkalmából készült. A címlap hátán (1) *Praefamen ad sponsum* című vers olvasható (A₁b) – majd sorban a következő címen a további költemények: (2) *Johannes Bocatius poeta l. c. ... viro d. Michaeli Wirthio, jud. et notario Epperiess.* (A₂a) – (3) ... *d. Michaeli Wirt. not. et senat. Epperiessino* (A₂a–b) – (4) *In gratiam Michaelis Wirtii, notarii Epper., ex verbis illis quatuor: vocabis nomen ejus Jesum* (A₂b) – (5) *Michael Wirt* (A₃a) – (6) *Munus giudiciale ... d. Michaeli Wirt., notario Epperiess. traditum* – (7) ... *d. Michaeli Wirth, not. et sen. Epper. reipubl.* (A₃b) – (8) *Ad d. Michaelem Wirt, cons. et not. Epperiess.* – (9) *D. Michaeli Wirthio, podagrigo de fonte acido penes Epperiess morbos curante* (A₃b–A₃a) – (10) ... *m. Joanni Bocatío, p. l. c., gymnasiarchae Epperien.* ... aláírása *Michael Wirth*, keltezése *in festo D. Mich. anno 1596.* (A₄a) – (11) *Ad ... dn. sponsum* (A₄b) – (12) *aw! Chrono-graphicon* – (13) *Chrono-distichon* ez utóbbi alatt aláírás: *Christophorus Daniel Klesch Sempronensis, p. cult.* – (14) cím nélkül, aláírása *Daniel Christophorus Klesch, Christophori filius, sponsae patruelis* – végül (15) *Aurea laurea* címmel, *Johannes Sonntag M[o]drens., orat. et hist. studiosus* aláírással.

A kiadványból a következő sorszámú versek szövegeinek a kiadása: Ioannes Bocatius: *Opera, quae exstant omnia. Poetica I-II.* Ed. Franciscus Csonka. Bp. 1990, 2: I 405, 3: I 208-209, 4: I 443, 5: I 444, 6: I 265, 7: I 533-534, 8: I 557, 9: I 588, 10: II 1012.

A kötet szerkesztője és a versek egy részének szerzője Christoph Daniel Klesch, Daniel Klesch fia. Sopronban született, 1671-től Wittenbergben, 1674-től Danckában, 1676-tól Jénában tanult. Hazatérése után nemescsói lelkész volt. Üdvözlő versei és több kisebb, külföldön nyomtatott munkája ismeretes (RMK III 2579, 6782, etc.). Nem azonos személy Daniel Christoph Klesch-sel. A kiadványban az ő műve a *Praefamen ...* című első, valamint még további három (11–13.) költemény. A *Praefamen ...* szerint (*Caetera Bocatii descripsi carmina vatis*) (A₁b) a szerkesztő a továbbiakat (2–9.) Joannes Bocatius versei közül másolta le részben (6. és 7.), de többnyire egészben. Ezeket eredetileg a most házasságra lépő Michael Wirth azonos nevű dédapjához (*proavus*) írta egykor. A *Praefamen*ből idézett sor folytatása szerint *Quae quondam Hungaridos libris sacravit honori, Nempē tui proavi ...*, amelyben Klesch utal Bocatius *Hungaridos libri poematum V* című versgyűjteményére, mint a kimásolt versek forrására. Klesch kiadványában a Bocatius-versek mellett szerepeltetett szöveghely-megjelölések végig megegyeznek az 1599-es bártfai kiadás (846) lapszámolásával, tehát Klesch ezt használta fel alkalmi költeménycsokra szerkesztésekor.

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. Minden ismertetője lőcsei nyomtatványnak tartotta. A betűtípusok vizsgálata megerősítette ezt a megállapítást. Minden bizonnyal az esküvő évében, 1672-ben nyomtatták, Samuel Brewer műhelyében.

A nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 345), leírása így került bele Ján Čaplovič (1303), majd Karl F. Otto és J. P. Clarke bibliográfiájába (Bibl. Klesch. CDK 4).

A fenti leírás a jelenleg lappangó teljes lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött mikrofilmmásolata alapján készült.

Ugyanerre az alkalomra több kiadvány is készült (3818, 3823, 3828).

Cf. 846; 3818, 3823, 3828

Budapest *Acad cop.*

Olim: Levoča *Ev*

3825

KLESCH, Daniel: Bene omnino venerit hospes exoptatissimus, vir generosa stirpe, magnifica virtute et avita nobilitate ... dn. Hermolavs Jordan de Zakliczyna etc., cum ad arcem Lublo invitatus inviseret ... generum suum ... Johannem Stanislaum de Tworzianky Tworziansky etc., arcis Lublo et XIII in Scep. oppid. vice-capitaneum etc. et proprid. Cal. Mart., quae erat Dominica quinquag. in eodem comitatu cum generoso filio, dn. Georgio Jordan de Zakliczyna etc. et nuru solenniter ingressus a magnifica filia dn. Barbara de Jordan Zakliczyna Tworzianskia, domini vice-capit. consorte honorifice exciperetur spectantib. ex turri arcis captivis Olassiensibus, horum antesignando faustiter applaudente et acclamationem istam extemporaneam, postquam singulorum nomina ex dn. G. Tokovitz arcis not. didicisset, ad prandium mittente m. Daniele Kleschio Iglovien. p. laur. Caes., n. t. eccl. Olass. parcho et ven. cont. oratore a. o. r. MDCLXXII. (Leutschovia) (1672) impressum stanno Breweriano.

[²] = [2] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1300

Köszöntő költemények. – A kiadványban szereplő költeményét az éppen lublói várfogságát töltő Daniel Klesch abból az alkalomból írta, hogy 1672. február 28-án, húsvét előtti hetedik vasárnapon Hermolavs Jordan z Zakliczyna fiával, Georg Jordannal és menyével együtt Lubló várába látogatott vejéhez, Jan Stanislaw Tworzansky lublói alkapitányához, és annak leányához, Barbarához.

A címlap hátán kezdődő költemény címe (1) – *Hermolavs Jordan ἀναγραμματοσθεῖς transpositis ex tempore literis: Livor? Heros, manda. Enodatio extemporanea Alc. Alcman. dact. acatelect. tricol. tetrastraph.* ([₁]b–[₂]b), aláírója m. *Daniel Klesch n. H. poeta Caes. supranominatus hanc breviusculam enod. αὐτοσχεδ. subjiciens.* Azt egy újabb, cím nélküli, a fenti anagrammára írt vers követi – (2), aláírása szerint *typum curante ac promovente Valentino Schnell, antiquo jud. Olass. in eadem causa capt.* ([₂]b). A kiadványt kronogram zárja: *Dominus captivos exaltat*, amely az 1672-es évet adja.

Daniel Klesch szepesolaszi lelkész és Valentin Schnell, szepesolaszi bíró ugyanazon ügy, a katolikusok és evangélikusok között 1671. október 12-én, Szepesolasziban történt tetteleges összecsapás kapcsán lett elítélve. Stanislaw Herakliusz Lubomirski sztarosza 1672. január 9-én hozott ítélete szerint más szankciók mellett mindkettőjüknek két hét várfogságot kellett letölteni a lublói várban (ld. Friedrich Endre: Hanaciuc Ferencz (Franciscus a S. Venceslao e S. P.) élete. Veszprém 1906, 35-53; Bruckner 310–312,

320–321; Hitre, tudásra. A piaristák és a magyar művelődés I. Bp. 2017, 405–409, Koltai András). A nyomtatvány címének tanúsága szerint február 28-án Klesch még a börtönben volt, amikor költői rögtönzését megfogalmazta, míg rabtársai közül a régi szepesolasi bíró, Valentin Schnell gondoskodott ennek a kiadványnak a sajtó alá rendezéséről és kinyomtatásáról.

A nyomtatvány impresszuma csak a Brewer nevet említi, aminek alapján biztos, hogy Lőcsén jelent meg, Samuel Brewer műhelyében, mind a cím, mind a kronogram alapján 1672-ben.

A nyomtatvány létezéséről Borsa Gedeon adott hírt (MKSz 1963: 346), így került bele leírása Ján Čaplovič bibliográfiájába (1300). A kiadványt Karl F. Ottó és J. P. Clarke is felvette a Klesch család műveit összegyűjtő bibliográfiájába (Bibl. Klesch. DK-30).

A leírás a jelenleg lappangó, teljes lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött mikrofilmmásolata alapján készült.

Budapest *Acad cop.*

Olim: Levoča *Ev*

3826

»LEUTSCHOVIENSIS Gymnasii Auspicium. Illvstrimis, Reverendissimis, ac Generosis Dominis, Hospitibus. In Scenam datum A Juventute Scholastica Scepusiensi. Die 28 Julij Anni 1672. [Leutschoviae] 1672 Stanno Breweriano.«

»[²] = [2] fol. – 4«

MKSz 1963: 346 – Čaplovič 1306

Iskoladráma programja és szereposztása. – A színdarabot a szepeshelyi jezsuita gimnázium diákjai adták elő 1672. július 28-án, nyilvánvalóan Lőcsén, ahol ezen a napon nyílt meg a jezsuita rend új iskolája (Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, III 405; Bruckner 281).

A kiadványnak a lőcsei evangélikus könyvtárban őrzött példánya ma nem található. Erre a példányra hivatkozva elsőként nyomtatásban Borsa Gedeon közölt róla rövid címléírást, megadva a formátumát is, azonban a terjedelmét nem ismerte (MKSz 1963: 346). Szintén e példány alapján ismertette a kiadványt Ján Čaplovič, aki a terjedelmi adatokat is közölte (1306). A fenti címléírás ez alapján készült. A kiadványról korábban címléírást adott Dézsi Lajos is, akinek publikálatlan kézírata hagyatékában található (vö. Dézsi Lajos kézirathagyatéka 326). Apróbb helyesírási eltérések mellett a legjelentősebb eltérés Čaplovič közlésétől, hogy Dézsi július 20-át jelölte meg az előadás időpontjának.

Az előadott színjátékot Staud Géza adattára nem említi (Staud).

Olim: Levoča *Ev*

3827

LIBELLVS elegantissimus, qui inscribitur C a t o , de praeceptis vitae communis, az az: igen szép könyvetske, mely nevezetetik C a t o n a k, ki tanit ez közönséges életben kinek-kinek életit és erkölsét, hogy hogy kellyen eszessen szabni és hordozni. Leutschoviae 1672 typis Samuelis Brewer.

A⁸ B⁸ C⁷ = [23] fol. – 8° – Init.

RMK I 1137 – RMK II 1297 – Čaplovič 1291

Bölcs mondások gyűjteménye latin-magyar nyelven. – A címlap háta üres. A következő levélen *Catonis disticha moralia, liber unus. A bölcs Catonak jó erkölcsre tanító ékes könyvecskéje, mely irattatott a közönséges életnek parancsolatjáról* cím után a kétnyelvű bevezető szöveg és Cato 56 életszabálya olvasható magyarul és latinul (A_{3[recte 2]}a–A₄b). Majd a *Distichorum dictorum Catonis libri IV.* címet követően kezdődnek négy könyvre (*Liber primus – quartus*) bontva a latin disztichonok és magyar prózai fordításuk (A₄b–C₇b).

Részleges szövegkiadása és modern magyar fordítása: Dicta Catonis. Publilii Syri Sententiae. Ford. Nagyillés János. Utószó Jászay Tamás. Szeged 2001–2002, 13–52.

A szöveg Némethy Géza megállapítása szerint (EPhK 1889: 104) az 1591-ben Debrecenben megjelent kiadást követi (659). Elemzése szerint latin szövegéből kiküszöbölték az ott olvasható hibákat, néhány újabb sajtóhiba azonban belekerült, a magyar fordítás változatlan. Némethy leírása kiegészíthető azzal, hogy míg 1591-ben az életszabályok előtt álló bevezető szöveg csupán magyarul szerepelt (Debrecen, 659, A₂a), e kiadásban latinul és magyarul is olvasható (A_{3[recte 2]}a–b). A mű latin szövegéről és a magyar fordítás jellemzőiről Némethy az első magyar nyelvű szöveget is tartalmazó kiadás (Debrecen 1591, 659) kapcsán írt (i. m. 98–100). Cato mondásgyűjteményének keletkezéséről, szövegváltozatairól és továbbéléséről ld. szövegkiadás, 5–8, 141–150, Nagyillés János és Jászay Tamás.

A kétnyelvű kiadványt Szabó Károly a magyar (RMK I 1137) és a hazai idegen nyelvű munkák között (RMK II 1297) is felvette bibliográfiájába.

Cf. 31(1)*!; 878(1)!; 1770!; 2837!; –, 3995, →

Budapest Nat ① + cop. digit. – Cluj-Napoca Univ ① + cop. digit.

3828

»LOB- Lust- und Liebes-Bezeugung ... dem Edlen Michaël Wirth ... als Bräutigam, wie auch der ... Jungfr. Catharina Elisabeth, des Ehrwürdigen ... M. Daniel Kleschens ... mit der Edlen ... Elisabeth gebornen Grueberin, ... erst gebohrnen Jungfrau Tochter als Braut ... zu Epperies den 9ten Febr. 1672 gehalten ... Gedruckt zur Leutschau, bey Samuel Brewer in 4to (1672).«

Čaplovič 1307

Lakodalmi versek. – A ma egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Martin Lauček 18. századi kézirata (Collectanea XIV 62) alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1307), a fenti címléírás Čaplovičot követi. Ismertetése szerint a versekkel Michael Wirthet, valamint Daniel Klesch és Elisabeth Gruber elsőszülött leányát, Catharina Elisabethet köszöntötték 1672. február 9-én, Eperjesen tartott menyegzőjük alkalmából a következő barátok és jóakarók: (1) „Paulus Cuncius, EVGE” (a felkiáltószó Čaplovič (1307) feloldása szerint egyúttal a következő rövidítést tartalmazza: „Ecclesiae Varall. Germ. Ecclesiastes”) – (2) „Johannes Schnatzinger, German. Diacon. Olassien.” – (3) „Andreas Albinus, Slav. Concionator Olassien.” – (4) „M. Matthias Frölich”.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (**3818**, **3823**, **3824**).

Cf. **3818**, **3823**, **3824**

3829

LUST-REIME zur stillen Music bey hochzeitlichen Ehren und Freüden (C. S. T.) Herren Thomas Cornides, dess Jüngern und seiner liebsten Jungfrauen Braut Marien, gebohrnen Rochserin, anno 1672. den 28. Februarij. Den neüen Eheleüten und gutten Freüden zu Liebe und Gefallen auffgesetzt . . . . Gedruckt zur Leutschau (1672) [Samuel Brewer].

[1] fol. – 250 x 170 mm

Čaplovič 1308

Lakodalmi vers. – Ezt az egyleveles nyomtatványt ifjabb Thomas Cornides, valamint Maria Rochser 1672. február 28-án tartott esküvője alkalmából jelentették meg az ifjú pár barátai. A kiadvány címét a költeménytől nyomdai cífrákból szedett sor választja el. Alatta két hasábra szedve, lineával elválasztva olvasható a hat versszakból álló üdvözlő vers. A költemény megjelentetésének éve minden bizonnyal meg egyezik az esküvő évével, 1672-vel. A lőcsei nyomda élén ekkor Samuel Brewer állt. A jelenleg egyetlen példányban ismeretes nyomtatványt Ján Čaplovič (1308) írta le először.

Budapest *Nat cop.* – Tisovec *Ev Arch* ①

3830

MARCI, Joannes: "Ερως και κλέος, h. e. amor et honor carmine Latino-Germanico ... m. Danieli Kleschio, poetae laureato caesareo, nob. Hung. ... Sionis Olassinae proto-mystae ..., scholae ibid. ephoro ... et ... frater. XXIV. reg. past. in comit. Scepus. oratori ordinario ...

vt et ... Valentino Schnellio, civi reipub. Ollassiensis primario et ante hac multorum annorum judici ... in turri Lubloviensi litatus atq(ue) consecratus mense Februario et Martio, anno MDCLXXII. a m. Johanne Marci, scholae Leibicensis rectore. [Leutschovia] (1672) [Brewer].
 $\square^2 = [2]$ fol. – 4° – Orn.

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1309

Köszöntő költemények latin és német nyelven. – A verseket az 1672 februárjában és márciusában Lubló várában raboskodó Daniel Klesch (szepes)olaszi evangélikus lelkész és Valentin Schnell (szepes)olaszi bíró tiszteletére írta Joannes Marci, leibici rektor és lelkész. A címlap hátán kezdődik az első, (I.) latin nyelvű költemény ($\square_1$ b– $\square_2$ a), amelyet német nyelvű második (II.) követ ($\square_2$ a–b). A kiadványt *Soli Deo gloria et Beatissimae Mariae Virgini Deiparae sanctissima memoria!* formula és záródísz zárja.

Joannes Marci Leibicen született. 1660-ban Wittenbergbe ment, ahol csupán 1668-ban iratkozott be az egyetemre. Itt magiszteri fokozatot szerzett 1670-ben filozófiából. Hazatérve Leibicen 1672-ben az evangélikus iskola rektora lett. Katolizálása után 1683-ban és 1686-ban Iglón viselt rektori hivatalt. Ismeretesk Wittenbergben megjelent teológiai disputációi (RMK III 2504, RMK III 2505), logikai tankönyve (Lőcse 1672, **3831**), iskoladramája (Lőcse 1685, **4606**), lakodalmi verse (Lőcse 1683, **4490**) és egyéb üdvözlő versei. I. Lipót német-római császárt, magyar királyt német (RMK II 1587) és latin nyelven (RMK II 1586) megírt költeményével is köszöntötte Buda visszavívásának alkalmából 1686-ban.

A nyomtatvány impressumadatok nélkül jelent meg, de már Ján Čaplovič feltételezte (1309), hogy Lőcsén készült. Ezt a betűtípusok vizsgálata megerősítette. A szerző hazai nyomtatványai is mind Lőcsén jelentek meg Samuel Brewer műhelyében.

A nyomtatvány létezéséről Borsa Gedeon adott először hírt (MKsz 1963: 346), ezután került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (1309).

Ez a leírás a jelenleg lappangó, teljes, lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött mikrofilmmásolata alapján készült.

Budapest *Acad cop.*

Olim: *Levoča Ev*

3831

MARCI, Joannes: Tirocinivm logicum breve quidem et succinctum, purum tamen et dilucidum ex probatissimis autoribus collectum et in usum studiosae juventutis conscriptum per m. Johannem Marci, scholae Leibiciensis rectorem anno MDCLXXII. Leutschovia (1672) typis Samuelis Brewer.

A¹²–D¹² = [48] fol. – 12° – Init.

RMK II 1305 – Čaplovič 1310

Logika tankönyv. – A címlap élén *Cum Deo!* jelmondat áll, a háta üres. Az *Epistola dedicatoria* három változatban ismeretes. Az egyik a következő személyeknek szól: *Michaeli Noscovio, past. Filcen. n. t. ven. frat. seniori ...; Tobiae Weiss, past. Poprad, n. t. ven. frat. con-seniori; m. Danieli Klesch, p. l. c., nob. H., past. Olassien., v. f. oratori; Christophoro Klesch, n. Hung., past. Georgiom., v. f. not. et caeteris ... contub. 24 reg. past. ... adessoribus et fratribus*. Keltezése: *e Museo Leibicii*, 1672. június 4., aláírója *m. Johannes Marci, scholae Leibicien. rector* („A” variáns). A másik *Davidi Spielenberger, medicinae doctori ... , judici primario, medico ordinario ... civitatis Leutschoviensis ... maecenati suo ...* szól *Leibicii*, szintén 1672. június 4., *m. Johannes Marci, scholae patriae rector* aláírással („B” variáns, (A₂a–A₃a). A harmadik változat a következőkhöz szól: *Balthasari Horvath sen. de Gradecz Stansith jur. adessori comit. Scepus. patri, Marco Horvath de Gradecz Stansith, jur. adessori comit. Scepus. filio, Gregorio Horvath Stansith, jur. adessori comit. Scepus. filio, Balthasari Horvath de Gradecz Stansith, jur. adessori comit. Scepus. filio*. A keltezés *e Museo Leibicii*, 1672. június 4. Aláírása *m. Johannes Marci scholae Leibicen. rector* („C” variáns, A₂a–A₃a). Az *Ad ... m. Johannem Marci, commilitonem quondam academicum, amicum confidentissimum* szóló ajánlóvers szerzője *m. M. Frölich, l. H., ss. theol. stud.* (A₃b).

A kiadvány két részre (*Pars communis et prooemialis*), azon belül három (*primus-tertius*) *libere* oszlik, a könyvek további *caputokra* tagolódnak. Az egyes fejezetek végén a főbb állításokat egy-egy mondatban megfogalmazó *canones* áll (A₄a–D₃b). Az *Appendix de ratione disputandi* című függelék a vitatkozásról szól (D₁₀a–D₁₂a). E rész végén is *Canones* olvasható, majd az egész művet a Szentháromsághoz szóló fohász zárja (D₁₂a).

Bartók István megállapítása szerint a munka az aristotelesi logika Johann Sturm által átalakított változatának a legelemibb szintű kivonata (83).

Budapest *Acad* ⊙*(A-variáns) – Budapest *Nat* ⊕ (A-variáns) ⊕ (B-variáns) – Levoča *Ev* ○ – Nitra *Piar* ⊙(C-variáns)

3832

[1] NOWÝ a starý kalendař na ten rok po narozenij Pana nasseho Gežjsse Krysta MD-CLXXIII., w kteremžto měsýcowě, týhodně, neděle a swátkj, planetni běh, asspekty, powěťři, dnůw y nocý dluhost, slúnečnj wychod y zapad eč. se nachazý, složen gest od K r ý s s t o f f a N e ů b a r t h a , Boleslawského Sl. – [2] (Kratke astrologiske předpowědanij na tento pohroznyj rok po narozenij Pana Gezu Krysta, 1673. o přirozenem hwězdatým w těku w tomto nijžnym swětě. S slussnu pilnostj postawene a zepsano gest skrz: K r y s t o f f a N e u b a r t h a , Boleslawského Slez.) Wytjjsstěny w Lewočy [1672] v Samuele Breuera.

A⁸–F⁸ = [48] fol – 16° – Orn., color.

RMK II 1322 – Knihopis 6144 – Čaplovič 1311

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: ([1] Új és ó kalendárium a mi Urunk Jézus Krisztus születése utáni 1673. évre, amelyben megtalálhatók a hónapok, hetek,

vasárnapok és ünnepnapok, a bolygók pályája, állásuk, az időjárás, a nappalok és az éjszakák hosszúsága, napkelte és a napnyuga stb. Összeállította a sziléziai Boleslavból való Christoph Neubarth. – [2] Rövid asztrológiai előrejelzések erre az Urunk Jézus Krisztus születése utáni 1673. rettenetes évre a csillagok természetes hatásáról a lenti világba. Illő szorgalommal összeállította és leírta a boleslaviai Christoph Neubarth). A címlap hátán az 1673-as év legfontosabb adatai olvashatók, majd a következő lapon a naptárjegyek magyarázata ($H_{3[\text{recte}2]}a$). Ezután kezdődnek az egyes hónapok naptártáblái az új és az ónaptár szerint ($A_{3[\text{recte}2]}b-B_6a$). A naptár végén *Vysvětlení těch 12. nebeskich znamení planét a aspektív.* (A 12 égi jegy, a bolygók és állásuk magyarázata) olvasható (B_6b). A prognosztikon önálló címlappal (B_7a) kezdődik. Egyes fejezetei a következők: *První kapitola. O hvězdařském rozjimaní těch čtyřech ročních časův spolu z jejich přirozených pověrčí* (Első fejezet. A négy évszokról való csillagászati elmélkedésekről és várható időjárásukról) *I. O zymě* (I. A télről) ($B_7b - B_8a$) – *2. O jaří* (2. A tavaszról) (B_8a-C_1a) – *3. O letu* (3. A nyárról) (C_1a-b) – *4. O podzýmku* (4. Az ősztől) (C_1b-C_2b) – *Druhá kapitola. O zatměních* (Második fejezet A [nap és hold]fogyatkozásokról) (C_2b-C_3a) – *Třetí kapitola. O vojně a pokojí* (Harmadik fejezet. A háborúról és békéről) (C_3b-C_5b) – *Čtvrtá kapitola. O neduhach a nemocech* (Negyedik fejezet. A nyavalyákról és a betegségekről) (C_5b-C_7a) – *Pátá kapitola. O urodu a neurodu* (Ötödik fejezet. A jó és a rossz termésről) (C_7a-C_8a). Ezt követi a *Nekolik domácnych regul o novem a plnem měsycy a jeho čtvrtí* (Néhány házi szabály az újholdról, teliholdról és negyedeiről) (C_8b-D_2a), vagyis tanácsok arról, hogyan kell a mezőgazdasági munkákat a hold járásához igazítani. Utána következik a vásárjegyzék: *Poznamenání jarmarkův, kteréž v horních y dolních Uhřích držání byvají* (A Felső- és Alsó-Magyarországon tartani szokott vásárok jegyzéke) (D_2b-D_8b). Végül a kiadványt összefoglaló zárja Magyarország és Erdély történetének legfontosabb eseményeiről *Kronika nekolik historií, ktere se stalý v uherské a sedmohradské zemí* (Néhány esemény krónikája, amely Magyarországon és Erdélyben történt) (E_1a-F_8b). Az utolsó esemény, amelyről beszámol, Zrínyi Péter, Nádasdy Ferenc és Frangepán Ferenc kivégzése 1671-ben.

A lőcsei biblikus cseh nyelvű naptársorozat ezen 1673-ra szóló darabja előtti utolsó, példányból ismeretes tagja 1664-re jelent meg (**3101**), azonban megalapozottan feltételezhető, hogy a köztes években is kiadták (vö. **3101**). A sorozat következő példányból ismeretes tagja az 1675. évre szól (**3970**), de feltehetően megjelent az 1674-es évre is (**3916**).

Cf. 1777!; **3101!**; **3738**, –, **3916**, **3970**, →

Budapest *Nat* ①

3833

[ORDÓDY János]: Lelki viragos kert az mennyei udvar tiszteletiről, mellyet a' kertben halálra-vált és a' keresztfn meghólt Ur Jesvs titulussa alatt virágzó Gyöngyösi Congregátio, az üdvösséges halált szomjuzó hiveknek ki nyitattott, hogy ezt gyakorolván s' ebben múlatozván, ki-ki a' szent halálra és az örökkén való bóldog fel-támadásra magát tehesse érdemessé. Lötsén 1672 Samuel Brewer által.

A⁸-Z⁸, Aa⁸-Dd⁸ = [24] + 405 + [3] pag. – 8° – 1 ill, orn., init., color.

RMK I 1139 – Čaplovič 1313

Vallási társulat rendtartása és kézikönyve. – A címlap hátán vörössel szedett cifrákkal övezett keretben fametszetes Golgota látható, alatta és felette evangéliumi idézetek olvashatók. Ezt követi az *Elöljáró beszéd*, amely a kongregáció nevét a Getszemáni kertben halálfélelemben imádkozó Jézustól eredezteti, és a kert bibliai értelmezéseiről elmélkedik. Aláírása a *páter jezsuiták gondviselése alatt virágzó Halálra Vált Úr Jézus Gyöngyösi Kongregációja* (A₂a–A₃b). Vele szemben a *Mikor szabad menyegzőt szolgáltatni* cím alatt a házasságra tiltott időszakok felsorolása olvasható (A₄a). Ezt követi *A változó ünnepeknek ... táblája* az 1672 és 1696 közötti időszakra (A₄b–A₅a), majd öröknaptár (A₅b–B₄b). A tizenkét *táblára* osztott főrész első fejezete a Haldokló Krisztus (Agonia Christi) típusba tartozó, gyöngyösi Halálra vált és a keresztfán meghalt Úr Jézus társulat szabályait, szokásait, búcsúit és speciális áhítatgyakorlatait, a többi különböző officiumokat és imádságokat tartalmaz: *A lelki virágos kertnek első táblája. A kertben halálra vált és a keresztfán meghalt Úr Jézus Kongregációjának búcsúiról, reguláiról, bevett szokásiról és ájtatos imádságairól* (1–24) – *Második tábla. A Szentháromság egy Isten tiszteletéről* (25–46) – *Harmadik tábla. Az Atyaisten tiszteletéről* (47–60) – *Negyedik tábla. A Fiú Isten tiszteletéről* (61–104) – *Ötödik tábla. A vigasztaló Szent Lélek Isten tiszteletéről* (105–118) – *Hatodik Tábla. Isten anyjának, Szűz Máriának tiszteletéről* (119–203) – *Hetedik tábla. A szent angyalok és megdicsőült szentek tiszteletéről* (204–312) – *Nyolcadik tábla. Némely szentekről* (313–332) – *Kilencedik tábla. Reggeli és esti ájtatosságokról* (333–348) – *Tizedik tábla. A gyónásról és Úrvacsorájáról* (349–363) – *Tizenegyedik tábla. A betegekért és meghalt hűvekért* (364–400) – *Tizenkettedik tábla. Az úton járók könyörgéséről* (401–405). A kiadványt a *Lajstroma a Lelki virágos kertnek* című tartalomjegyzék zárja (D_db–D_db). A szövegben olvasható verses betétek legnagyobb része himnusz, és általában kiegészítés nélkül ezt a címet is viselik. Elhelyezkedésük, a fentitől eltérő címük, illetve kezdősoraik a következők: 25: *Valaki kívánja lelki üdvösségét* – 27: *Hisszük mi az Atyát* – 28: *Senkitől az Atya lételet nem vette* – 29: *Az Atya Sz. Fiát e világnak adta* – 30: *Tulajdonítottatik hatalom Atyának* – 31: *A testté lett Ige Szűztől születettet* – 32: *Ítélo bírója lészen e világnak* – 47: *Örök Atya Isten világ alkotója* – 49: *Atyánk, ki a magas egeket formáltad* – 50: *Megerősített földnek kerekességét* – 51: *Világ teremtője, felséges Úr Isten* – 51: *Örök Atya Isten, ki hatalmad által* – 52: *Felséges Úr Isten, ki jól teremtetted* – 53: *Atyám, ki szívűeknek titkait vizsgálod* – 61: *Jézus édes emlékezet* – 63: *Máriákkal jó hajnalban* – 65: *Kedves Jézusnak szerelme* – 66: *Méltán rólad nem szólhatok* – 67: *Jézus, ezerszer kívánlak* – 79: *Atyának bölcsessége* – 81: *Első órán Úr Jézus* – 82: *Harmad órán Úr Jézus* – 83: *Hatod órán Úr Jézus* – 84: *Kilenc órán Úr Jézus* – 85: *Vecsernyének idején* – 86: *Completának idején* – 87: *Ajánlás* címmel, kezdősora: *Ez elrendelt órákat ájtatossággal, néked Krisztus olvassuk* – 88: *Tégedet áldalak, tégedet imádlak* – 89: *Nemde nagy jutalmát* – 90: *Isten erejéből, Szűznek szent méhéből* – 91: *Ó édes pásztorom, lelki kalauzom* – 92: *Minden jóval teljes, minden ízzel kedves* – 93: *Ó édes Jézusnak, mindenek urának* – 94: *Tégedet üdvözöllek, tégedet dicsérek* – 100: *Aquinói Szent Tamás sequentiája a Krisztus Sz. testéről, véréből, kezdőszavai: Dicsérd Sion megváltódat* – 103: *Azon Szent Tamás himnusza a Krisztus Sz. testéről, véréből, kezdőszavai: Zengjed nyelvem dicsőséges* – 105: *Mi nekünk adattassék* – 106: *Szűzanyától születék* – 107: *Pünkösöd napján szent lelkét* – 108: *Hétféle ajándékot* – 109: *Hivatott vigasztaló* – 108: *Isten jobb keze ujjá* – 110: *Vigasztaló Szent Lélek* – 111. *Ajánlás* címmel, kezdősora: *Ez elrendelt órákat ájtatossággal, néked mondam* – 115: *Himnusz. Veni creator Spiritus*, kezdőszavai: *Jöjj Szent Lélek közünkben* – 117: *Himnusz. Veni sancte Spiritus*, kezdőszavai: *Jöjj Szent Lélek Isten* – 119: *Üdvöz légy világ asszonya* – 121: *Üdvöz légy bölcs Szűz Mária* – 122: *Üdvöz légy frigynek ládája* – 124: *Üdvöz légy szülő Szűz Anya* – 125: *Üdvöz légy erős városunk* – 126: *Üdvöz légy Acház órája* – 127: *Üdvöz légy kinyílt szűz virág* – 128: *Ajánlás. Ez elrendelt órákat nagy alázatossággal néked mondjuk*

Mária – 130: *Üdvöz légy egeknek fényessége* – 132: *Szíveknek édessége, Szűz Mária* – 133: *Üdvöz légy gyenge oltoványocská* – 134: *Fejedelmi Isten vásáranak* – 135: *Éjnek távozik setét homálya* – 136: *Mennyei jóval virágozó plánták* – 138: *Üdvöz légy királyoknak istápjá* – 139: *Szentháromságnak rendelt ház* – 141: *Éjnek tündöklő csillaga* – 142: *Ez kis szüzet boldog szülék* – 143: *Fényessége napvilágnak* – 144: *Királyi nemzetek ága* – 145: *Égi sereg Máriával* – 146: *Vén szüléi Máriának* – 148: *Nagy Istennek, teremőnek* – 150: *Éva anyánk hozza reánk* – 151: *Tisztaságnak, szűz virágnak* – 152: *Mennynek házát, zárt kapuját* – 153: *Magos mennynek s minden földnek* – 154: *Miért sietsz el Nap fényeddel* – 155: *Napnak fényét s ékességét* – 157: *Názáretből nagy hegyes tartományban* – 159: *Lengedező Zefirusnak szelei* – 160: *Hegyek, völgyek és gyümölcs termő* – 161: *Már a kénköves tüzzel égő tóhoz* – 162: *Ó miért tejjével édes anyámnak* – 163: *Midőn ötlet a mezők mosolygással* – 164: *Áldja Erzsébet asszony dicsérettel* – 166: *Írt törvénye Moysesnek* – 168: *A törvény azt parancsolja* – 169: *Ó Szűz Anya! e gyermekét [!]* – 170: *Ki mostan bemutatott* – 171: *Amely fegyvert érdemltem* – 172: *Tiltott almának falatja* – 173: *Jézus sarcát rabságnak* – 174: *Isten udvarának s szentek vásáranak* – 176: *Fénylő palotában, csillagos udvarban* – 177: *Adjad, dicsérjelek s szívből kövessék* – 178: *Mikor mennyországban, örökös hazámban* – 179: *Utolsó óráját s életem határát* – 180: *Angyali seregek, mennyei vitézek* – 181: *Tekints kérünk reánk mennyei sz. Atyánk* – 183: *Minden hónap, hó harmatnak* – 185: *Midőn éget és sérteget* – 186: *Nagy hegyeken és völgyeken* – 187: *Mit bánkódoz s szomorkodol* – 188: *Ha szólhatna, mit mondana* – 189: *Te vagy felhő, melyből eső* – 190: *A vérontó Dipsas kígyó* – 205: *Kezdetén a nap keletnek* – 206: *Az én könnyhullatásimat* – 207: *Vigasztalj nyavalyáimban* – 208: *Olvaszd meg elmémnek jegét* – 209: *Te győzhetetlen erőddel* – 210: *Ostorozd én restségemet* – 211: *Életem utolsó harcán* – 222: *Megváltója e világnak* – 223: *Kilenc karbéli angyalok* – 224: *Apostolok és próféták* – 226: *Szent remetékkel szent szüzek* – 227: *Mitőlünk a bűn távozzék* – 228: *Dicsőség mennyben Atyának* – 240: *József, Dávid házából születél* – 242: *Nagy bánattal láttad Máriának* – 242: *Betlehembe jutál Máriával* – 243: *Hallád angyalnak szavát álmodban* – 243: *Meghala Heródes Júdeában* – 244: *A tizenkét esztendő Jézuskát* – 245: *Ajánlás, kezdő szavai: Ez elrendelt hónapokat nagy ájtatossággal, néked József mondtam* – 246: *Szent Ignác pátriárkának* – 248: *Harcot áll Pampellónában* – 249: *Sietséggel Seiratomban* – 250: *Harminc esztendő korában* – 251: *Szerzeti Ignatiusnak* – 252: *Kik Ignáccal nyájaskodnak* – 253: *Utolsó nyavalyájában* – 255: *Virágjában életének* – 257: *Szent Xaverius Indián* – 258: *Bizonysága pogányoknak* – 259: *Napkeletben ezer helyen* – 260: *Határáról Indiának* – 261: *Xaverius Japóniát* – 262: *Atyánk már Jézushoz mentél* – 270: *Üdvöz légy boldog Borgia* – 271: *Üdvöz légy nagy Gándiának* – 272: *Üdvöz légy ó szent Borgia* – 273: *Üdvöz légy mennyei fátyla* – 274: *Üdvöz légy mennyei tisztaság* – 275: *Üdvöz légy társa Jézusnak* – 276: *Üdvöz légy ki e világot* – 277: *Nagy Istennek, nagy szentjének* – 279: *Mennynek útját s reguláját* – 280: *Feltett célja s gondolatja* – 281: *Alvernában, cellájában* – 282: *Jó hajnalkor egy nap olykor* – 283: *Jó példáját, szép nyomdokát* – 285: *Üdvöz légy szentséges patrónusom* – 286: *Te ez földön jó harcot harcoltál* – 287: *Néked most mindenek örvendeznek* – 288: *Néked könyörgök szent patrónusom* – 289: *Mely nap Isten színtét megmutatja* – 290: *Körülvett ereje ellenségnek* – 291: *Szívből kérlek, szerelmes Jézusom* – 292: *Édes Jézus, szüzeknek virágja* – 294: *Istennek nagy titkos tudománya* – 295: *Fénylik azért sok szép rubintokkal* – 296: *Tündöklenek a szent szűz leányok* – 297: *Ezek ama felemelt lajtorják* – 298: *Csodálatos ezeknek nemzések* – 299: *Énekeljünk mindnyájan ezekkel* – 300: *Kezde a nap az égen fényleni* – 302: *Felgyullada Atyának haragja* – 303: *A szent szűz a bíróhoz vitetik* – 303: *Meztelen mikor vetköztetik* – 304: *Noha kinja igen nevelkedik* – 305: *Üdvöz légy Krisztus mártírja* – 306: *Érzi Borbála Atya pallosát* – 308: *E szent özvegyet ma mi dicsérjük* – 309: *Kinek szívét Isten felgyullasztá* – 310: *Testének ártalmas kívánságát* – 310: *Két kezét a nagy munkára adta* – 311: *Ez bölcs tanítója házásoknak* – 311: *Megíratott ő nagy boldogsága* – 312: *Kérünk téged, nyerd meg*

mennysorszában – 313: *Ave maris stella, Tengernek fényes csillaga* – 314: *B. A. Salve Regina, Menny ország-
nak királynéja* – 316: *B. A. Regina Coeli, Mennynek királyné asszonya* – 316: *Boldog Asszony siralma, Áll a
Szűz nagy fájdalommal!* – 319: *Himnusz a szent apostolokról, Dicsérjük a szent apostolokat* – 321: *Himnusz a
megdicsőült mártirokról, Dicsőségnek szent királya* – 322: *Himnusz a szent confessorokról, Ez Úr Jézusnak
boldog confessora* – 323: *Himnusz a szent szűzekről, Jézus szűzek koronája* – 325: *Himnusz szűz Sz. Catha-
rina mártírról, Örülj Katalin szűz virág* – 326: *Himnusz szűz Szent Apollónia mártírról, Nyavalyások sző-
szőlője* – 327: *Himnusz Szűz Szent Rosaliáról a pestis ellen, Tövis nélkül nyílik szép rózsza* – 331: *Padovai
Szent Antalhoz, Szent Bonaventura imádsága, Ha csudákat keres szükségedben?* – 333: *Már megvirradván
éj után* – 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398: *Az a nap, haragnak napja.*

Szövegkiadás: ld. incipitmutató.

Szabó Károly a szerző megnevezése nélkül írta le e művet bibliográfiájában (RMK I 1139), amelyet korábban a jezsuita hagyomány nyomtatási év nélkül „Florilegium piarum devotionum. Leutschoviae 8°” formában tartott nyilván (vö. Katona István: *Historia critica regum Hungariae stirpis Austriae* ... Tomulus XVII. ordine XXXVI. Budae 1805, 750). Már Carlos Sommervogel (V 1872) és a hazai szakirodalomban Rosty Kálmán is (MKsz 1881: 236) megállapította, hogy a fenti latin cím erre a magyar nyelvű munkára vonatkozik, amelynek szerzője Ordódy János jezsuita volt. Megállapításukat a későbbi szakirodalom sem vonta kétségbe (vö. RMSz 588).

Ordódy János (1632–1681) Bécsben és Grazban tanult, 1663-tól a kassai, komáromi, ungvári, roznói kollégiumokban működött, 1670-től előjáró és hitszónok Gyöngyösön, Ungváron, Patakon, Kassán, Nagyszombatban. 1680-tól Munkácscon Báthori Zsófia udvarában tevékenykedett, I. Rákóczi Ferenc gyóntatója volt.

A gyöngyösi Haldokló Krisztus (Agonia Chrtisti) társulat 1670-ben jött létre, azonnal mintegy 8000 taggal (Molnár Antal: *Mezőváros és katolicizmus. Katolikus egyház az egri püspökség hódoltsági területein a 17. században*. Bp. 2005, 127–128; Kádár Zsófia: *Jezsuita vezetett vallásos társulatok Magyarországon a 17. században (1582–1671)*. Száz 2014: 1236, 1243).

A kiadványt a társulati kézikönyvek között röviden ismertette Knapp Éva (Pietás 160). Ld. még Bajáki Rita *Az Agonia Christi társulatok imakönyveiről* című tanulmányát (In: *Barokk vallásos közösségek*. Szerk. Bogár Judit és Déri Eszter. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 15), 9–17).

Cf. –, →

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca *Acad*) – Cluj-Napoca *Acad* ©* – Košice *Mus* ○

3834

POMARIUM palmatum spathalio Maria revincens, quod, dum ... Johannes Bajer, ecclesiae Varaliensis pastor meritissimus, nobilis Hungarus ... virginem Mariam, ... Samvelis Pomarii, ss. theologiae doctoris famigeratissimi et collegii status evangelici Eperiessini theologiae ac lingvarum orient. professoris publ. prim. ... et supremi ejusdem scholae directoris filiam primogenitam in vitae ac amoris vinculo palmeto suo feliciter jungeret

Eperiessini VIII. Kal. Martias a. C. MDCLXXII, amici cum voto omnigenae prosperitatis posuerunt. Leutschoviae (1672) stanno Breweriano.

(*)⁴ = [4] fol. – 2° – J, init.

RMK II 1307 – Čaplovič 1314

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt abból az alkalomból készítették az ifjú pár barátai, hogy 1672. február 23-án házasságot kötött Johann Bayer szepesváraljai lelkész, magyar nemes és Samuel Pomariusnak, a teológia doktorának, az eperjesi evangélikus kollégiumban a teológia és keleti nyelvek nyilvános első professzorának, továbbá a kollégium főigazgatójának elsőszülött leánya, Maria. A címlap hátán prózában írt köszöntő beszéd olvasható, aláírása *Ministerium et gymnasium Eperjense* (*₁)_b). Ezután következnek a köszöntő versek, aláíróik: (1) *m. Michael Liefman, eccl. Aug. confess. Cassovia pastor primar., gymnasii ibid. inspector et regiar. libb. civitatum harum partium superintendens* (*₁)_b – (2) *Palma Bayeria sub malo Pomarii reflorescens* címmel *Joh. Sartorius Eperiensis, eccl. patriae pastor, ejusdem ut et scholae inspect. prim.* (*₂)_a – (3) *Herr M. Johannes Beyer, Jungfrau Maria Baum-Gärtnerin* címmel *Johannes Müller, der Teutschen Pfarr. zu Eperries, wie auch der Filial-Kirchen auff dem Salzhandel archidiaconus* (*₂)_a – (4) *Honorabile connubium in omnibus* címmel *Georgius Curiani, ecclesia [!] Hung. Eperien. pastor* (*₂)_b – (5) *A Domino uxor prudens* címmel *Joannes Rosaides, ecclesiae Slav. Eper. pastor* (*₂)_b – (6) *Matthias Höher, eccl. Christi Epper. German. tert. V. D. m.* (*₂)_b – (7) *m. Isaacus Zabanius, theol. polem. secund. et philos. theoreticae p. p. ordinarius* (*₃)_a – (8) *Eperies. l. II. Metam.* címmel *Elias Ladiver, I. logic. et practic. philo. p. p. paedagogiarcha* (*₃)_a–(*₃)_b – (9–10) *Dithyrambus és Oaristya* (sic!) címmel *Paulus Michaelis, publ. or. et hist. pr.* (*₃)_b – (11) *Georgius Dömötöri, poës. p. p.* (*₃)_b–(*₄)_a – (12) *Sponsa sponso desiderabilis* címmel *Johannes Laurenti Welkopol., p. t. in colleg. Epp. syntax. pub. p.* (*₄)_a – (13) *Canon Charitum perpetuus a 3.* címmel, kottával *Jonas Bubenkius, classis gramm. praecept. publ.* (*₄)_a – (14) *Magister Johannes Bayerus, Maria Pomariussin, anagramma* címmel *Georgius Rhodius, Transilv. praecept. principist. publ.* (*₄)_a – (15) *Michael Czutka, classis parvistarum praecept.* (*₄)_b – (16) *Nicolaus Hadikius, in classe minimist. legent. praec.* (*₄)_b – (17) *Et erunt duo, in carne una* címmel *Georgius Divitis, praeceptor syllabizantium* képverse (*₄)_b – (18) legvégül *Epigram.* címmel *Georg. Hertzek, praeceptor alphabetariorum* (*₄)_b).

Ugyanebból az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3779, 3811, 3821, 3822, 3836, 3839, 3847, 3848).

Cf. 3779, 3811, 3821, 3822, 3836, 3839, 3847, 3848

Budapest Nat ① – Wrocław Univ (← Civ) ①

3835

POMARIUS, Samuel – MÜLLER, Johann: Triennivm Hvngaricvm et eo amplius a ... viro dn. m. Jacobo Rösero, ss. theologiae candidato jampridem longe dignissimo, primum illustris Athenaei statuum Evangelicorum Hungariae Eperiessini erecti, eloquentiae et

historiarum professore publico, optime merito, deinceps incluti gymnasii liberae regiae-q(ue) civit. Leutschoviensis rectore et p. p. maxime industrio, nunc vocato a ... principe ac domina dn. Anna Sophia, palatinissa ad Rhenum, ducissa Bavariae, abbatissa liberi imperialis Quedlinburgensis capituli, comitissa Veldentiae et Spanheimii, ... pastore Quedlinburgensi nobilissime exactum et a fautoribus ac amicis benevolis in Hungaria perturbata derelictis, vale prolixo dicto, officiose decantatum. Leutschoviae 1672 typis Samuelis Brever.

[]² = [2] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1312 – Čaplovič 1316

Köszöntő versek latin és német nyelven. – Ezzel a kiadvánnyal búcsúztatta két jóakarója és magyarországi barátja Jakob Rösert, az eperjesi kollégium szónoklattan- és történelemprofesszorát, majd lőcsei rektort 1672 májusában, amikor I. Anna Sophia, pfalz-zweibrücken-birkenfeldi palotagrófnő, evangélikus quedinburgi apátnő hazájába hívta vissza lelkésznek, több mint háromévi magyarországi tartózkodás után (Bruckner 512-513). A címlap hátán kezdődő üdvözlő vers (1) szerzője *Samuel Pomarius, ss. theol. d. et p. p., illustris lycei provincialis Eperien. moderator et dir. supremus* ([]₁b–[]₂a). A verset két jegyzet magyarázza ((a)-(b)). Ezt követi (2) *Gedächtnis und Gesegnungs Rede* címmel *Johannes Müller, der deutschen Kirchen zu Eperies, wie auch der Filial-Kirche(n) auff dem Saltz-Handel archi-diaconus* költeménye ([]₂b).

Ugyanebből az alkalomból két másik kiadvány (3810, 3837) is megjelent.

Cf. 3810, 3837

Budapest *Nat* ①

3836

POMARIUS, Samuel – SEELMANN, Christian: Mnemosynon solennibus sacris, epulis et ceremoniis nuptialibus viri ... Iohannis Bayeri, pastoris Waraliensium in Scepusio ..., sponsi cum nobili ac praecellenti virgine, Maria ... viri Samuelis Pomarii, ss. theol. d., ejusdemq(ue) et ll. orientalium p. p. p., gymnasii status Augustano-evangelici, quod Eperiesini est, directoris ac moderatoris supremi ... primogenita filia, 23. Febr. 1672. celebratis, positum et ad aeternam gratiam dedicatum. Leutschoviae (1672) typis Samvelis Brewer.

[]² = [2] fol. – 2°

RMK II 1306 – Čaplovič 1315

Lakodalmi versek. – Johann Bayer szepesváraljai lelkész és menyasszonyát, Mariát köszöntötték 1672. február 23-án kötött házasságuk alkalmából (1) Samuel Pomarius, az eperjesi evangélikus kollégium fő-

igazgatója, a teológia doktora, ennek és a keleti nyelveknek a nyilvános első professzora, a menyasszony apja disztichonban írt versével, amelynek címe egy bibliai hivatkozás: *Tób. VII. v. 15, Samuel Pomarius, d. sponsae parens* aláírással ([1]₁b) és (2) hexameterben írt verssel *m. Christianus Seelman, Leutsch. pastor, eccl. et gymn. supremus inspector* ([2]_a-b).

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3839, 3847, 3848).

Cf. 3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3839, 3847, 3848

Budapest *Nat* ①

3837

ΠΡΟΠΙΕΜΠΤΙΚΟΝ in honorem ... m. Jacobo Rösero s. s. theologiae candidato ... rectori illustris Gymnasii Leutschoviensis, ... cum ex Musarum Leutschoviensium angustis, ... ad amoenissima Quedlinburgensium pastoralis eminentiae subsellia evocaretur, produceretur, a discipulis ordinis primi, ... oblatum, consecratum. Anno die 5. Maji. Leutschoviae (1672) typis Samuelis Brewer.

[4] fol. – 4°

MKsz 1963: 344 – Čaplovič 1317

Köszöntő versek. – A kiadvánnyal a lőcsei evangélikus gimnázium alsós tanulói búcsúztatták rektorukat, Jakob Rösert, amikor a németországi Quedlinburgba távozott az evangélikus világi női kolostor (Damenstift) lelkészének (ld. erről: Bruckner 512-513). A cím *anno* szava után kronogram áll, amely az 1672-es évet adja. A kötet latin nyelvű, disztichonban írott verseket tartalmaz a következő szerzőktől: (1) *Jeremias Lednitzki Hung., gymnas. ejusdem s.* ((†)₁b) – (2) *Andreas Schmal N MCP.* – (3) *Georgius Fabri Bozok.* ((†)₂a) – (4) *Jonas Felicides* – (5) *Tobias Jacobi Schemn.* – (6) *Joh. David Bestercz a. L.* ((†)₂b) – (7) *Daniel Fontanus Scep. Hung.* – (8) *Casparus Gosnovicer nob. Hung., una abituriens* – (9) *Michael Ventzeli Remethensis al.* ((†)₃a) – (10) *Elias Buchner n. H.* – (11) *Joh. Neubaur Belob. p. n. g. L. al.* – (12) *Matthaeus Stephani Belob.* ((†)₃b) – (13) *Nicolaus Moltsai Hung., a. D. L.* – (14) *Andreas Faschang Briznob.* – (15) *Johan. Frölich, s. L. a.* – (16) *Joh. Bankovitz Briznoban.* ((†)₄a) – (17) *Christianus Gdacius Cruciburg. Sil.* – (18) *Paulus Vesperini Divikiensis alum.* – (19) *Paulus Zachemski Lipt.* – (20) *Nicolaus Reguli Beszt.* – (21) *Johannes Kalna s. L. a.* ((†)₄b) – (22) *Lau. Lan. L. H.* – (23) *Johan. Deditius Sil. Cruc.* – (24-26) *Ephraim Kretschmer et Mauritius Ludovicus Wilimowski, nobil. Sil. de Koykovitz et Theoph. Martin. Frölich.*

Jakob Röser életrajzához ld. 3562.

A nyomtatvány létezéséről Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 344), elsőként Ján Čaplovič bibliográfiája írta le (1317).

A leírás a jelenleg lappangó, teljes lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött mikrofilmmásolata alapján készült.

Ugyanezen alkalomból más kiadványok is megjelentek (3810, 3835).

Cf. 3810, 3835

Budapest *Acad* cop.

Olim: Levoča *Ev*

3838

REUSNER, Jeremias: Inscriptio lapidis sepulcralis. D. o. m. et mem. s. Jeremias Pomarivs, d. Samvelis Pomarii et Dorotheae Revsneriae filivs vnicvs, Eperiessini natus d. 29. Decembris, a. 1668., dysenteria extinctus d. 23. Augusti, a. 1672. Heic situs est primus dormientium et proto-martyr hujus loci factus violentiae modernae papisticae, in ereptis civitati universis templis et coemeteriis evangelicis. ... [Leutschoviae] (MDCLXXII) [Brewer].

[1] fol. – 162 x 119 mm

Sztripszky II 2618/166 ← MKsz 1895: 344 – Čaplovič 1297

Sírfelirat és gyászvers. – Ez a plakát alakú, egyleveles kiadvány Samuel Pomarius és Dorothea Reusner fiának, Jeremiasnak a halála alkalmából készült, aki Eperjesen született, 1668. december 29-én, és 1672. augusztus 23-án hunyt el vérhasban. A címet alkotó sírfelirat utolsó mondata kronogram, amely az 1672. évet adja. A címlap hátán ([1]b) *Jeremias Reüsnerus d. facult. jurid. senior* gyászkölteménye olvasható rövid magyarázó szöveg után.

A vers szerzője, Jeremias Reusner (1590–1652) wittenbergi jogászprofesszor, aki miként az a verset bevezető szövegből kiderül, anyai nagyapja volt Jeremias Pomariusnak. Ugyanezzel a gyászverssel (*eodem alloquio epicedio*) róttá le kegyeletét Johannes Hülsemann, wittenbergi teológus fiainak, Heinrich és Eucharius Hülsemannak halálakor. Heinrich hatéves volt, 1637. március 28-án halt meg, Eucharius ötéves, ugyanabban az évben július 27-én halt meg, vérhasban. Az erre az alkalomra vonatkozó, 1638-ban megjelent prédikációhoz és gyászkölteményekhez ld: VD17 39:106635A.

A cím is utal arra, hogy az eperjesi evangélikus templomokat és a temetőket először 1672. július 6-án foglalta el Kolosváry István egri kanonok (Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, III 405). Ezért Samuel Pomarius fiát nem a templomkertbe, hanem a veteményeskertből átalakított új temetőbe temethette, annak első halottaként (ld. még: Melle, Johann Hermann von: *Ausführliche Nachricht von dem Leben und Character des Doctor Samuel Pomarius*. III. Theil. Lübeck 1790, 92–93; VD18 80245757). Az eperjesi templomokat a bujdosók 1672 őszi támadása során az evangélikusok visszavették, majd 1673. március 8. és 14. között Otto Ferdinand Volkra szepesi kamarai adminisztrátor és Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök foglalta le ismét a katolikusok számára (Mihalik: *Papok, polgárok, konvertiták 153–155*).

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. Minden ismertetője lőcsei nyomtatványnak tartotta. Állításukat a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

A nyomtatványt először Horváth Ignác ismertette (MKsz 1895: 344), így került bele Sztripszky Hiador (II 2618/166), majd Ján Čaplovič (1297) bibliográfiájába.

Ugyanebből az alkalomból más kiadványok is megjelentek (3812, 3815, 3842, 3846).

Cf. 3812, 3815, 3842, 3846

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Levoča *Ev* ①

3839

RÖSER, Jakob: Ἀναμφισβήτητα τεκμήρια, sive indubitatum observantiae monumentum in Atlantem ecclesiae orthodoxae in Hungaria immotum, magnanimum virum, ... Samvelem Pomarivm, doctorem theologum consummatissimum, status Evangelici collegii, quod Eperiesini est, theologiae ac lingvarum orientalium professorem primar. ..., mecoenamem ... parentisq(ue) instar summe devenerandum, filiam suam primogenitam, Mariam, virginem, sexus sui decus omni elogio majus, solenniter viro ... Johanni Bayer, ecclesiae Varaliensis pastori ..., nec minus XXIV regalium fraternitatis assessori e primariis gravissimo, nobili Hungaro elocantem declaraturus, simulq(ue) in neogamos συμεία amicitiae infucatae testificaturus, invita quidem Minerva, calamitatibus undiq(ue) in orthodoxos conspirantibus, successum denegantibus, hocce quaecunq(ue) μνημόσνον exhibere debuit, ad diem octavum Calend. Martij, anni 1672. m. Jacobus Röser, lycei reg. liberaeq(ue) civit. Leutsch. h. t. rector et p. p. [Leutschoviae] (1672) stanno Breweriano.

(*)² = [2] fol. – 2° – Init.

RMK II 1308 – Čaplovič 1318

Lakodalmi köszöntő vers. – A szerző, Jakob Röser, a lőcsei evangélikus gimnázium rektora és az eperjesi kollégium nyilvános professzora hexameterben írott versbe foglalva nyilvánítja ki kétségbevonhatatlan bizonyítékát Samuel Pomarius iránti tiszteletének és tesz tanúbizonytságot az 1672. február 23-án örök hűséget fogadó ifjú párhoz, Johann Bayerhez, a 24 szepességi királyi plébános testvérületének assessorához és Samuel Pomarius lányához, Maria Pomariusshoz fűződő őszinte barátságáról. Versének címe *A et Ω* ((*)₁b–(*)₂b). A kiadványt verséhez írott megjegyzései zárják ((*)₂b). Az utolsó lapon ezért helykihasználás céljából két hasámban közölték a vers szövegét.

A lőcsei Brewer-nyomda élén 1665-től 1699-ig Samuel Brewer állt.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3836, 3847, 3848).

Cf. 3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3836, 3847, 3848

Budapest *Nat* ①

3840

»SACRI jugalis solennibus ... Johanni Kretschmero Gymnasii ... Civitatis Leutschoviensis Con-Rectori ... cum ... Rosina, Michael Kvlmanni, olim dictae Civitatis Iudicis atque hodie Senatoris ... Nata ad diem 6. Idus Febr. A. MDCLXXII. ... celebrandis acclamant ... Fautores, Collegae et Amici. [Leutschoviae] (1672) typis Brewerianis.«

»[IV] fol. – 4°«

Čaplovič 1319

Lakodalmi versek. – Ennek a kiadványnak Iglón őrzött, ma már nem található unikum példányát Ján Čaplovič írta le. A fenti címléírás az ő közlését (1319) követi. A kiadványt Johannes Kretschmer, a lőcsei evangélikus gimnázium aligazgatója és Rosina Kulmann, Michael Kulmann, egykori lőcsei bíró majd szenátor leányának 1672. február 8-án tartott esküvője alkalmából jelentették meg az ifjú pár jóakarói, a vőlegény tanártársai és barátai. A versek nyelve vélhetően latin volt. Köszöntő költeményt írt a friss házasság emlékére „(1) – M. Christianus Seelmann és – (2) M. Ioannes Erythraeus, archidiaconus Leutschoviensis” és még mások (Čaplovič 1319).

A lőcsei Brewer-nyomda élén 1665-től 1699-ig Samuel Brewer állt.

Ugyanebből az alkalomból két másik kiadvány is megjelent Lőcsén (3809, 3820A).

Cf. 3809, 3820A

Olim: Spišská Nová Ves

3841

SALUTATIO, qua hospes exoptatissimus, vir praecellens ... d. m. Johannes Schwartz Witt. Saxo, ss. theologiae candidatus, ... hactenus regiae lib.q(ue) Bartfae rector fidissimus, jam vero reg. liberaeq(ue) civitatis Leutschoviensis designatus atq(ue) legitimo eorum, quorum interest suffragio vocatus, gymnasii moderator, in introductione ea, qua decet observantia exceptus fuit anno Devs ex altis esto nobiscvm! ipsis Idibus Julij a praeceptoribus gymnasii et quibusdam discipulis. [Leutschoviae] (1672) [Brewer].

(S)⁴ = [4] fol. – 4°

Čaplovič 1320

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a lőcsei gimnázium tanári kara és néhány diákja Johann Schwartzot, korábbi bártfai rektort abból az alkalomból, hogy 1672. július 15-én elnyerte a lőcsei gimnázium igazgatóságát. A cím *anno* szava után a felkiáltójelig kronogram olvasható, amely az 1672-es évet adja. A címlap hátán (§₂a [recte §₁b]) üdvözlő vers kezdődik, – (1) amelynek aláírója *Johannes Kretschmer Sil., p. t. con-rector* (§₂a [recte §₁b] – (§₂a). További versek következnek cím nélkül: – (2) *Thomas Johanni, p. t. cantor et coll. g. L.* – (3) *Johannes Cilikius, p. t. class. illae collega* ((§₂b) – (4) *Georgius Fidicinis, scholae senior* ((§₂b–§₃a) – (5) *Johan. Niclas, VIIae class. aud.* (§₃a) – (6) *Jeremias Lednicki, s. L. s.* (§₃b) – (7) *Andreas Schmall Necpal.* – (8) *Georgius Fabri Bozok.* – (9) *Johan. Davidis Bester., s. L. a.* – (10) *a Tobia Jacobi Schemn.* (§₄a) – (11) *Daniel Fontanus, g. L. a.* – (12) *Elias Buchner* – (13) *Michael Wentzeli, s. al. Remeth.* – (14) *Joh. Neübauer. Belob., g. L. a.* – (15) *Matthaeus Stephani Belob., L. a.* (§₄b) – (16) *Nicolaus Moltzai* – (17) *Paulus Vesperini, a. s.* – (18) *Johan. Bankovicz Brizn.* – (19) *Paulus Zabemsky Lypt.* – végül (20) *Johannes Kalna* aláírásokkal.

A köszöntött, Johann Schwartz, életrajzához ld. Bártfa 1670, **3631**. 1674-ig tartózkodott Lőcsén, majd visszatért Németországba, ahol később querfurti esperes lett.

A nyomtatvány impressumadatok feltüntetése nélkül jelent meg. Ján Čaplovič bibliográfiájában (1320) a lőcsei nyomda nyomtatványaként szerepel. Ezt a betűtípusok vizsgálata igazolta. A lőcsei nyomdát az alkalom és a nyomtatás évében Samuel Brewer vezette.

A nyomtatványt először Ján Čaplovič írta le bibliográfiájában (1320).

Budapest *Nat* ①
Olim: *Levoča Ev*

3842

SARTORIUS, Johannes: Kurtze Leich-Predigt über den sinn- und trost-reichen Macht-Spruch Sanct Petri, I. Epist. IV. v. 17., 18., 19. ..., welche bey ... Leichbegängnüs des ... Jeremiae Pomarii des ... H. Samvelis Pomarii, der H. Göttlichen Schrifft weitberühmten doctoris, deroselben, als auch der orientalischen Sprachen professoris publici primarii in der ... Land-Schul zu Eperjes, auch derselbigen directoris ac moderatoris supremi ... einigen Söhnleins, welches den 23. Augusti sanfft und seelig verschieden und ... den 25. dieses auff dem neüen Gottes-acker alhie zu allererst, weil noch niemand je darein geleet, ist eingeerdiget worden. Anno 1672. auffgesetzt und gehalten Johannes Sartorius, pastor primarius in Epperies. Leutschau (1672) Samuel Brewer.

A⁴–C⁴D² = [14] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1321

Evangélikus gyászbeszéd. – A prédikációt Johannes Sartorius, eperjesi első lelkész tartotta az 1672. augusztus 23-án elhunyt Jeremias Pomarius halála alkalmából, akinek temetése augusztus 25-én volt. Apja, Samuel Pomarius a teológia doktora, a keleti nyelvek nyilvános első professzora és az eperjesi evangélikus főiskola igazgatója volt. A címlapon az Újszövetségből, hátán az Ószövetségből való idézet áll. Ez követi

a *Zuschrifft*, amelynek keltezése *Eper., 7. Sept. anno 1672.*, aláírója *Johannes Sartorius, pastor Eper.* (A_{2a}–A_{3b}). A prédikációt *In Namen Jesu!* címen fohászkodás vezeti be (A_{4a}–B_{2a}), majd következik a prédikáció kiindulópontjául szolgáló, a címben is jelzett szentírásbeli szöveg *Textus. I. Pet. IV. v. 17., 18., 19.* címmel (B_{2b}). A prédikáció tagolása: *Exordium* (B_{2b}–B_{4a}), *Propositio* (B_{4b}), *Tractatio* (B_{4b}–C_{4b}). Jeremias Pomarius életrajzát a *Personalia* tartalmazza (D_{1a}–D_{2a}). A kiadványt *Accomodatio* zárja (D_{2a}–D_{2b}).

Johannes Sartorius gyászprédikációit Bibza Gábor elemezte (Die deutschsprachige Leichenpredigt 139–144).

A nyomtatvány létezéséről Borsa Gedeon adott rövid híradást (MKsz 1963: 346), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (1321). Jelen leírása a lappangó, teljes, lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött mikrofilmmásolata alapján készült.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (3812, 3815, 3838, 3846).

Cf. 3812, 3815, 3838, 3846

Budapest *Acad cop.*

Olim: *Levoča Ev*

3843

SCHWARTZ, Johann: *Conclvsiones theologica[e]. Articuli de mysterio S.S. Trinitat[is], quas ex publicis in gymnasio Leutschoviensi praelectioni[bus] excerptas in examinibus autumnalis symbolum, publicae disquisitioni tit. dn. dn. inspectoris, scholarum caeterorumq(ue) auditorium omnium ordinum ... praesidio m. Johannis Schwarzii dicti gymnasii rectoris ac p. p. demisse subjiunt, et respondentis et opponentium partes pro arbitrio dn. patronorum defensuri studiosi theologiae in auditorio superiori d. (...) Novembris anni MDCLXXII. Leutschoviae (1672) typis Samuelis Br[ewer].*

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2616/164 ← MKsz 1890: 265 – Čaplovič 1322

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Thesis* címmel kezdődik a főrész, amely hét további pontot, *II.–VIII.* foglal magában (A_{1b}–A_{4b}). A *Thesis* és mindegyik pont eleje rövid állításokat fogalmaz meg a Szentháromságról, majd *Confessio* címmel cáfolja az ezekkel ellenkező, főként antitrinitárius nézeteket.

Ezeket a vizsgatételeket a lőcsei evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1672 novemberében. Az elnök az iskola igazgatója és professzora, Johann Schwartz volt, a vizsgázók az iskola teológus hallgatói.

A kiadvány egyetlen ismeretes példánya erősen körbe van vágva, ezért a címlapon és a margókon néhány szó nem olvasható hiánytalanul.

A kiadványt Hellebrandt Árpád írta le először (MKsz 1890: 265), majd Sztripszky Hiador (II 2616/164) és Ján Čaplovič (1322).

Budapest *Acad* ②*

3844

[SEELMANN, Christian]: Schlechte und rechte Aschermittwochsgedanken dem ... Herrn Casparo Hain l.l.l. Raths diser königl. frei Stad Leutschau vornehmen Mitglied, auch wolverordneten Herrn Scholarchae etc. und dessen Haußehre ... Fr. Agnetae, gebohrner Serpilliusin beiden wegen ihres Jüngstgebornen Söhnleins Wilhelm, welches bald nach empfangener H. Tauff, des andern Tages seelig verstorben und an der Aschermittwoch, (als den 2. Mart. 1672. Jahres) Christherrlich zur Erde bestattet, hochbetrübten Eltern zur Bezüegung des hertzlischen und schmerzlichen Mitleidens entdecket von einer auch itzo mit Christo leidender Seele. Zur Leuschau (1672) [Brewer].

)² = [2] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1324, 1294a

Gyászvers. – A költemény Caspar Hain lőcsei tanácsos, a lőcsei iskola (korábbi) rektora és felesége, Agneta Serpillius Wilhelm nevű kisfiának temetésére készült, amelyre 1672. március 2-án került sor Lőcsén. A kisfiú február 27-én született, és másnap a keresztségben részesülve meghalt. A címlap hátán kezdődik a 16 számozott strófából álló gyászvers $(\text{)}(\text{)}(\text{b})\text{-(}\text{)}(\text{)}(\text{b})$, amelynek vezérfonalát a temetés hamvazószerdára eső időpontja adja. Az utolsó lap margóján nyomtatott széljegyzet tudatja a házaspár másik két gyermekének halálozási dátumait.

A mű szerzőjét Ján Čaplovič (1324) a címben elrejtett *Mit Christo leidender Seele* monogram alapján Christian Seelmannal azonosítja. A gyászoló apa, Caspar Hain a Lőcsei krónika szerzője, művében is említést tesz Wilhelm fia születéséről és haláláról (Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, III 402).

A kiadványról Borsa Gedeon adott először hírt (MKsz 1963: 346), aki *Schlechte und recte* címmel említi, szerzőként Caspar Haint tüntetve fel. Čaplovič (1324) Borsa Gedeonra hivatkozva, példány ismeretében írta le a művet, és helyesbítette a címet, illetve a szerzőséget. Ugyanakkor bibliográfiájának kiegészítései közé (1294a) felvette a következő tételt is: „Hain Gáspár: Schlechte und Rechte Leichenrede.” A „schlechte” und „rechte” jelzők használata a „Leichenrede” főnév mellett nem értelmezhető. Ugyanakkor az sem világos, hogy miért tartott volna az apa gyászbeszédet Seelmann költeményéhez hasonló címmel. Mindezek alapján nem szükséges feltételezni még egy, a verssel részben azonos című prózai gyászbeszéd létezését. Valószínűbbnek látszik, hogy ebben az esetben téves címleírás történt, és ténylegesen csak Seelmann gyászverse készült a temetés alkalmából.

A lőcsei nyomda élén 1665 és 1699 között Samuel Brewer állt.

A kiadvány leírása a lappangó, teljes lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött mikrofilmmásolata alapján készült.

Budapest *Acad* cop.

Olim: Levoča *ev.*

3845

SIDERIUS János: Kisded gyermekeknek való catechismvs, azaz rövid kérdések és feleletek által való tanítás a' keresztyéni hitnek fő agazatiról. Melly irattatott Siderius Janos által. Most penig újjban e' szép formában ki botsáttatott. Lötzen 1672 Samuel Brewer.

A¹² B¹² = [24] fol. – 12° – Orn.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1325

Református katekizmus. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezt követi a *Praefatio*. A *keresztyén olvasóknak minden jót kíván Istentől Siderius János tartzali prédikátor* (A₂a–b), majd a katekizmus szövege (A₃a–B₈a). A függelék, amely eltér a korábbi kiadásokétól, néhány imádságot és hálaadást foglal magában: *Kicsiny gyermekeknek naponként való reggeli és estvéli könyörgéseknek módja* (B₈a–B₉a) – *Más reggeli imádság* (B₉a) – *Estvéli imádság* (B₉b) – *Más* (B₉b–B₁₀a) – *Asztal áldás* (B₁₀a–b) – *Étel után való hálaadás* (B₁₀b) – *Más a zsolttárból*, a végén rövid cím nélküli imádság, kezdő szavai *Hálákat adunk tenéked Úr Isten* (B₁₀b–B₁₁a) – *A jóban való végig megmaradásért* (B₁₁a–b). – *Quovis tempore*, magyar nyelven (B₁₂a). Az utolsó lap üres.

Siderius János katekizmusának szövegkiadásairól és értékeléséről ld. a **3787** számú tételt.

Siderius munkájának erről a korábban ismeretlen kiadásáról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 118), teljes leírást Ján Čaplovič készített róla (1325).

A lőcsei nyomda élén 1665-től 1699-ig Samuel Brewer állt.

Cf. **801**; **1303***!; **1980***!; **3033***!; **3787**, –, **3935**, **4358**, **4430**, **4472A**, →

Budapest *Acad* cop. (Oponice) – Budapest *Nat* ②* – Martin *Nat* ① – Oponice ①

3846

SOLATIA emblematica, ipso die exequiarum ad domum luctus et aedem sacram publice affixa. Fatalis eclipsis, miro et stupendo omine visa, id est insperatus magnae quondam expectationis puelluli, Jeremiae Pomarii ... dn. Samvelis Pomarii, ss. theol. doct. et p. p. celeberrimi gymnasii stat. Evang. moderatoris et directoris supremi filioli, jam desideratissimi, dum evocante coelo, ex tempestuoso Hungariae pomario, aeterno transcriberetur Paradiso, ut casum tristitiae, laetitiae ortu pensaret, occasus, a tristi et luctuosa Svada, i. e. classe oratoria a 1672. d. 25. Augusti deploratus. Leutschoviae (1672) typis Samuelis Brewer.

A⁴ B² = [6] fol. – 4°

RMK II 1309 – Čaplovič 1326

Búcsúztatók és gyászversek. – A búcsúztatókat és költeményeket Samuel Pomarius, teológus doktor és eperjesi gimnáziumi igazgató fiának, Jeremiasnak halála alkalmából írta az eperjesi evangélikus főiskola szónoklattan osztálya. A címlap hátán (A₁b) prózában írt búcsúztató áll, cím nélkül. Ezt követik a gyász-költe-mények: (1) cím nélkül (A₂a) – (2) *Pomarium eclipsatum, hoc est post ... tenebras in ... familia Samuelis Pomarii ... exorta ... obscuratio, ubi ob ... Jeremiae Pomarii occasum omnia gravissimo conficiebatur luctu, a Parnasso tantae atrocitatis conscio decantatum* címmel (A₂b–A₃a) – (3) *Jeremias Pomarius άνάραμα* címmel (A₃b) – (4) *Infelix, an felix? Catastrophe ...* címen *Georgius Rhodius Transylvanus, classis principistar. praeceptor public.* (A₃b–A₄a) – (5) *Umbra mortis, quam ... Jeremias Pomarius ... Samuelis Pomarii ... filius cum sole diei XXIII. Augusti hora 11. noct. anno 1672., ut in perpetuo habitaret luce, ingreditur* címen *Daniel Ladiver, logic. és Elias Ladiver, N. rhetor* (A₄b–B₁a). Majd újabb búcsúztató beszéd következik, (6) *Pomarianae arboris vitae surculus, hoc est ... Samuelis Pomarii ... filiulus unicus, Jeremias Pomarius ad coelestia aeternae felicitatis viridaria transplantatus* címen, aláírója *Georgius Daniel Rhelin, nobil. Austr. Posen. Hung., oratoriae historiaeq(ue) stud.* (B₁b–B₂a) – (7) cím nélkül *Johannes és Bocuslaus Bobrovnicki, nobil. Pol. orat. studiosi* (B₂a) – (8) cím nélkül *Emericus Frivaldsky, logic. stud.* (B₂b) – végül (9) szintén cím nélkül *Georgius Daniel Rhelin, orat. stud. és Adamus Balogi, nob. Hung. syntaxista.*

Jeremias Pomarius 1672. augusztus 23-án, éjjel 11 órakor halt meg (ld. az 5. gyászvers címét). Temetésére augusztus 25-én került sor (ld. a cím szövegét). A címben említett végzetes napfogyatkozás (*fatalis eclipsis*) augusztus 22-én következett be (ld. az első búcsúztató szövegét, A₁b). Ugyanitt (A₁b) történi utalás Samuel Pomarius születésnapjára is, *dum festos natalis suae diei praepararet* [sc. *fortuna*] *plausus, (26. Augusti dies Samuelis) feralis dolor in media irrumperet gaudia*. Augusztus 26-án azonban Sámuel névnapja van (ld. 3747, B₂a). A címből az is megtudható, hogy a búcsúztatókat és a költeményeket Jeremias temetésének napján, 1672. augusztus 25-én kifüggesztették a gyászoló házra és a templomra.

Ugyanebből az alkalmából más nyomtatványok is megjelentek. (3812, 3815, 3842, 3838).

Cf. 3812, 3815, 3842, 3838

Budapest Acad ③* – Budapest Arch ②* – Budapest Nat ① ① – Levoča Ev O – Spišská Nová Ves Ev O – Wrocław Univ (← Wrocław Civ) ①

3847

TEDAE nuptiales, quas, cum divino ita vrgente et prospiciente lvmine vir qua genus, qua eruditionem, qua munus ac vitam plurimum reverendus ... Johannes Beyer [!], eccl. Varaliensis pastor fidissimus, nobilis Hungarus secundum sponsus et genere ac virtute formaq(ue) nobilissima ac egregia virgo, Maria, viri ... dn. Samvelis Pomarii, ss. theologiae doctoris, lingvarum orientalium professoris publici primarii, illustris Athenaei Eperies-sinensis ... statuum reg. Hung. Augustano Evangelicoru(m) moderatoris ac directoris supremi nata dilecta, sponsa XXIII. Feb. anni MDCLXXII. nuptias in regia lib. civ. Eperies celebrarent, ex officio amoris, honoris et observantiae affectu accensas voluerunt fautores

et amici Leutschovienses. [Leutschoviae] (1672) ex officina typographica Samuelis Brewer.
)(² = [2] fol. – 4° – Init.

RMK II 1310 – Čaplovič 1327

Lakodalmi versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték az ifjú párt, Johann Bayert, a másodikban házasodó szepesváraljai lelkész és Maria Pomariust, Samuel Pomariusnak, a teológia doktorának, a keleti nyelvek nyilvános első professzorának és az eperjesi evangélikus kollégium főigazgatójának lányát lőcsei jóakaróik és barátai 1672. február 23-án, Eperjesen tartott menyegzőjük alkalmából. A következők írtak verset a házasulóknak: (1) *David Sbilenberg* [!], *judex et med. ord. reipub. Leusch.* ()(₁b) – (2) *m. Abraham Eccardus, eccl. Leibiciensis pastor* – (3) *m. Joachimus Erythraeus, ibid. archia* [!] – *d.* ()(₁b–)(₂a) – (4) *m. Andr. Günther, ejectus Kaposztafalu. pastor* ()(₂a) – (5) *Martin. Adami, diac. eccl. Leusch.* – (6) *m. Johann Kemmel L., p. t. exul pro nomine Chr.* ()(₂a–)(₂b) – (7) *August. Lazari, eccl. L. Slav. diac.* ()(₂b) – (8) *Johann. Kretschmer Sil., p. t. conr. g. L.*

A cím szövegében elrejtett, *divino ita* kezdetű kronosztichon értéke 1671, valószínű tehát, hogy a verseket hónapokkal az esküvő előtt már megírták.

A lőcsei nyomda élén 1665-től 1699-ig Samuel Brewer állt.

Ugyanebből az alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3848).

Cf. 3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3848

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ①

3848

THALAMVS vester benedictus vireat! Quod unanimi voto, ... viro, d(omi)no m. Johanni Bayero, antistiti atq(ue) inspectori Waraliensi ..., patrono ..., secundum sponso, ipsiusq(ue) ... virgini-sponsae, Mariae Pomariae, ipso solennitatis nuptialis die 23. Febr. anno annotato gratulabundi comprecantur ejusd. ecclesiae atq(ue) scholae collegae. [Leutschoviae] (1672) ex officina typographica Samuelis Brewer.

[1] fol. – 343 x 275 mm

RMK II 1311 – Sztripszky II 2617/165 – Čaplovič 1328

Lakodalmi versek latinul és németül. – Ezt a nyomdai díszekből álló, szedett keretbe foglalt egylevelés nyomtatványt a másodjára házasodó Johann Bayer, szepesváraljai lelkész és egyházközségi felügyelő valamint Maria Pomarius 1672. február 23-án történt menyegzője alkalmából adták ki Bayer társai a szepesváraljai gyülekezetből és az iskolából. A cím első sora kronosztichon, amely a házasságkötés évszámát rejti. A két

hasábban elhelyezett verseket szedett díszítő sor választja el a címtől. Három verssel (1–3) köszöntötte az ifjú párt *Paulus Cuncius eVGe!*, amelyeknek címe: *Magister Johannes Bayer, versetzt im Rosen-Garten bey Asia – Maria Pomaria* (ἀνάργ.) *amori pia arma, ἐπιγραμμα* és – *Pomaria* (ἀνάγραμμα) *amo pyra, ἐπιγραμμα* – (4) cím nélkül, latinul *Matthias Brosius, Slav. c.* – (5) *Maria Pomaria (anagramma) Amo mira paria illustratio* címmel *Georgius Simonis rector* – (6) végül szintén cím nélkül *Paulus Almerus cantor*, ugyancsak latinul.

A Paulus Cuncius neve mellett álló *eVGe!* indulatszó egyben betűszó is, Ján Čaplovič (1328) szerint az „ecclesiae Varalien. German. ecclesiastes” címzés rövidítése.

Samuel Brewer 1665-től 1699-ig állt a lőcsei nyomda élén.

Ugyanebből az alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847).

Cf. 3779, 3811, 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847

Budapest Nat ① – Halle Univ ① (← Berlin Univ Inst ← Halle Univ)

3849

[1] UJ és o kalendarivm Christus Urunk születése után való 1673. esztend., melyet Magyar és Erdély országra, egyéb szo(m)szédhelyekre-is alkolmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h . – [2] (Rövid astrologiai visgalas erre az mi Christus urunk születése után való 1673. bissextilis esztendőre, a' tsillagoknak természetszerint való forgásiból eső jelenések ez also világón, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lötzen [1672] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., color.

MKsz 1930: 141 – Čaplovič 1312

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere látható. Hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata (A₂a) olvashatók. A hónapok naptártábláinak (A₂b–B₆a) beosztása megegyezik az 1671-re kiadott kalendáriumával (3667). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal (B₆b) kezdődő prognosztikon fejezetei a következők: *Élső rész. Az esztendő 4 kántorinak rend szerint valo meg-visgálása. I. A télről* (B₇a–b) – *II. A tavaszról* (B₇b–B₈a) – *III. A nyárról* (B₈a–C₁a) – *IV. Az ősztől* (C₁a–b) – *II. rész. A fogvatkozásokról* (C₁b–C₂a) – *III. rész. A hadakról*, amelyet az előjelekre figyelmeztető latin mondas zár (C₂a–C₄a) – *IV. rész. A betegségekről* (C₄b–C₅b) – *V. rész. A földi termésről* (C₆a–b). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C₇a–D₄b) és a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól. Mostan ismét megjobbított* (D₅a–E₈b) olvasható, amely az előző évhez hasonlóan a Wesselényi-összeesküvésben résztvevők lefejezésével zárul.

A vásárjegyzék egy része és a krónika szedése az 1663-ban kiadott kalendáriumtól kezdve eddig a kiadványig – kisebb módosításoktól eltekintve – megegyezett. Ezért úgy tűnik, a nyomdász a kész szedést megtartotta, és a következő években újra felhasználta (vö. Lőcse 1663, 3109). Ez történhetett a prognosztikon címalapjával is, ezért maradhatott rajta az előző évről hibásan a szökőévre utaló megjegyzés (vö. 3747). A következő évi kalendáriumok szedésében, főként a fentebb említett, egyáltalán nem vagy alig változó szövegű helyeken továbbra is megfigyelhetők olyan kisebb-nagyobb részek, amelyeket minden bizonnyal állószedésként emelt át a nyomdász. Ezek regisztrálására azonban – néhány fontosabb eset (vö. 3973, 3702) kivételével – a következőkben nem kerül sor.

A kiadványt első alkalommal Pukánszky Kádár Jolán írta le a Todoreszku-Horváth könyvtárban található példány alapján (MKsz 1930: 141). Ezt vette át Ján Čaplovič (1312).

Cf. 3747!

Budapest *Nat* ① – Budapest *Parl* ④*

3850

VERSUS memoriales et differentiales diversorum autorum, ad etymologiam et prosodiam maxime spectantes de generibus nominum, de praeteritis et supinis verborum, de quantitate syllabarum, de discrimine vocum cognatarum, in illustri gymnasio Eperiesensi usu recepti. Leutschoviae 1672 typis Samuelis Brewer.

A⁸–G⁸, [1] = [56] fol. + [1] tab. – 8°

RMK II 1420 – Čaplovič 1305

Latin verses nyelvtani szabályok. – A címlap hátán körzetekből összeállított díszítősorok között Horatius-idézet olvasható a *De arte poetica*ból. A főrészt a latin nyelvtankönyvek beosztását követve a következő négy fejezetben foglalja össze az *Etymologiára* és *Prosodiára* vonatkozó legfontosabb nyelvtani szabályokat: *Classis prima. De generibus nominum* (A₂a–A₈a) – *Classis secunda. De praeteritis et supinis verborum* (A₈a–C₂a) – *Classis tertia. De quantitate syllabarum* (C₂b–D₁a) – *Classis quarta. De discrimine vocum cognatarum* (D₁b–F₄b). E részekhez csatlakoznak még a következő fejezetek: *De cognoscenda quantitate primae syllabae cuiusvis vocis* (F₅a–G₂a) – *Mediarum syllabarum quantitas* (G₂a–G₆b) és *Orthographia vocum dubiarum potissimarum juxta alphabetum collectarum* (G₆b–G₈b). A kötet végén *Synoptica poetices tabella secundum Prosodiam Gissenam* című kihajtható táblázat tekinti át a poétika rendszerét.

Szabó Károly a korábbi szakirodalomra hivatkozva a könyv szerzőjeként ifjabb Elias Ladivert jelölte meg (RMK II 1304). Hasonlóképpen vélekedett Szinnyi József is (VII 632). Ladivert 1667 és 1672 között volt az eperjesi kollégium tanára. E munkának valójában nem szerzője, hanem összeállítója volt.

Ez a nyelvtani segédkönyv később is használatban volt a hazai oktatásban. Ismeretes regensburgi kiadása 1741-ből (Petrik III 778–779), soproni kiadása 1771-ből (Petrik III 779). Az Emanuel Álvarez nyelvtankönyv-

vére mint forrásra való utalás e verses szabályok XIX. századi több nyelvű (Versus memoriales Emmanuelis Alvari de praeteritis et supinis verborum magyar és német értelmezéssel. Közli Németh Antal. Pozsony 1862) és magyarra fordított kiadásainak címében szerepel (pl. Cserkúti József: Latin hangmértéktan az Alvari-féle latin verseket nyomán a tanodai ifjuság számára. Harmadik javított és bővített kiadás. Szeged 1862).

A könyvben olvasható I–II. *Classis*-ban közreadott, hexameterbe szedett szabályok azonosak Molnár Gergely *Elementa grammaticae Latinae* című, sok kiadást megért könyvének verses reguláit tartalmazó kiadásával (pl. 4366).

Cf. –, →

Budapest *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ③*

Olim: Késmárki ev. lyc.

3851

ÁGOSTON Péter: Mirraszedő szarandok, avagy Christus Urunk hét helyt lött kinnyait és halálát beszéllő könyvecske, mellyet szerzett a' Jesus Társaságában lévő p. Agoston Peter. Nagyszombat 1672 [typ. Academicis].

$A^{11+1} B^{12} - N^{12} O^3 = [21] + 394$ [recte 294] fol. – 12° – Orn., init., color.

RMK I 1140 – Čaplovič 2052

Katolikus elmélkedések, keresztúti ájtatosság és imádságok. – A feketével és vörössel nyomtatott címlap hátán idézet olvasható Clairvaux-i Szent Bernáttól. Ezt követi a ... *Szegedi Ferencnek, egri püspöknek, Heves és mind a két Szolnok vármegyéknek örökös főispánnyának, császár és ... király urunk ... tanácsának* ... szóló ajánlás, amelynek aláírója p. Agoston Peter jesuita (A_2 a– A_{11} a). Az ajánlás címzését vörössel nyomtatták. Az ajánlás soraiból kiderül, hogy megfogalmazására tavasszal került sor: *Hogy pedig mostan mikor a mezők zöld ruhába öltöztek, a fák gyászokat levetik, a kertek színes köntösöket magokra vesznek ...* (A_3 a). Az A_{11} b lap és az A_{12} levél üres. A következő lapon a cím megismétlését követően kiderül, hogy a mű a *nagyszombati Sz. Miklós templomában lévő (avagy másutt) Úr vacsorája oltártól a modordorfi szentegyházig Urunk hét helyt lött kinszenvedésit előhozó oszlopoknál* tartott keresztút végig járására íródott. (1). A mű négy részre tagolódik. Az első részben nyolc elmélkedés fejt ki, hogy a szenvedő Jézushoz hasznos fohászzkodni (1–59). A második rész intéseket tartalmaz (60–76). A harmadik rész a keresztút konkrét helyszínei szerinti elmélkedésekből áll, amelyeket könyörgések zárnak (76–171). A negyedik rész a szenvedő Krisztushoz szóló áhítatosságokat, fohászzkodásokat tartalmaz (172–394 [recte 294]) A nyomtatványt a *VEGE* szó és *Dicsőség a megfeszített Jézusnak és az ő keserves anyjának, Máriának dicséret* sorok zárják (394 [recte 294]).

A szerző életéhez ld. Lócse 1669, 3543.

Szegedi Ferenc Lénárd előbb váci, 1669-től egri püspök és kancellár költségén épült a nagyszombati Szent Miklós templomtól Modorfalváig tartó keresztút hét oszlopa (A_3 a), valamint ő állta ennek a műnek a megjelentetési költségeit is (A_{10} a).

A mű szerkezetét Tüskés Gábor ismertette (It 1997: 42).

A nagyszombati keresztútjárások rendszeres voltára utal annak a nyomtatott meghívónak az emléke, amelyet a nagyszombati Agonia Christi társulat vezetője, Joannes Wenceslaus Kubica hirdetett meg az 1675. évre (4042).

Az impresszum nélkül megjelent kiadvány a nagyszombati Akadémiai nyomdában készült. A kiadvány a nyomda gyakorlatától eltérően sem a nyomdát, sem annak vezetőjét nem nevezi meg.

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Firenze *Nat* ①

3852

ÁGOSTON Péter: Szívek kincse, avagy Kristus Vrunk szenvedésin és halálán fohászokó könyvecske, mellyet szerzett az jesuiták szerzetiben levő Agoston Peter. Nagy-szombatban 1672 az Academia betűjökkel Zervveg Gergely János által.

$A^{5+1} B^{12} - L^{12} M^{5+1} = [130]$ fol. – 12° – Orn., init.

Katolikus imádságoskönyv. – Ágoston Péter imádságoskönyvének ebből a kiadásából csak a legutóbbi időben került elő példány. A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. Az ajánlást *Tekintetes ... Szent-Kereszti Anna Máriának, ... Oroszi György ... király öfelsége personálisa meghagyott özvegyének, nekem kegyes patrónámnak* intézte a *Nagyszombati Könyvnyomtató*, azaz az impresszum tanúsága szerint Johann Gregor Zerweg (A_2a-A_3b). A következő levél üres. A címlével és a főrész (B_1a-M_3b) eltekintve a számos helyesírási, valamint apróbb stilisztikai javítástól soronkénti újraszédése Ágoston Péter 1671-ben ugyancsak Nagyszombatban megjelent munkájának (3751). Az egyetlen érdemi különbség, hogy itt mind a hét rész címe a *Szívek kincsenek* szavakkal kezdődik, amíg az 1671. évi kiadásban a második, harmadik és negyedik rész a „Lelki kincsenek” szavakkal. Az utolsó nyomtatott lap háta és az M_6 levél ebben a kiadásban is üres.

Az ajánlásban a nagyszombati Akadémiai nyomda könyvnyomtatója, Johann Gregor Zerweg így ír ezen kiadás előzményeiről: *Kapu nyitattott ugyan, és szállás adatott kettőnél is immár ennek a Lelki kincsenek, de harmadszor úgy, mint tárházában akar megszállani Szent-Keresztinél ...* (A_4b). Ebből a közlésből arra is lehetne következtetni, hogy Ágoston Péter e műve a ma ismeretes 1671. évi (3751) és 1672. évi (3852) kinyomtatáson kívül még egyszer megjelent 1671-ben vagy 1672-ben. Valószínűbb azonban, hogy ezt az 1672. évi kinyomtatást látta el Zerweg eltérő ajánlásokkal. Ma azonban sem ilyen, a ma ismertektől különböző kiadásból, sem e kiadás feltételezhető variánsából nem ismeretes példány.

A nagyszombati Akadémiai nyomda faktora 1672-ben Johann Gregor Zerweg volt, aki előzőleg 1671-ben Pozsonyban nyomtatott (3760), majd 1675–1678 között ott önálló tipográfiát működtetett.

Cf. 3751*, –, 4575, →

Budapest *Nat* cop. – Firenze *Nat* ①

3853

CSERNYANSZKI, Ioannes: Quod bonvm felix favstvm fortvnatvmqve sit hvic almae archi-episcopali vniversitati Tyrnaviensi Societatis Iesv, senatvi philosophico totiqve reipvblicae Christianae, sub ... Michaele Griboczi, e Societate Iesv, ss. theologiae doctore, ejusdemq(ue) professore ordinario, nec non inclytae facultatis philosophicae p. t. decano spectabili, illustrissimi, reverendi, nobiles ac eruditi aa. ll. et philosophiae candidati in aula universitatis anno MDCLXXII. die 14. Junij hora octava matutina, prima earundem aa. ll. et philosophiae laurea condecorati sunt, promotore ... Ioanne Csernyanszki Societatis Iesv, aa. ll. et philosophiae doctore, ejusdemque professore ordinario. Tyrnaviae (MDCLXXII) typis Academicis exprimebat Ioannes Gregorius Zerweg.

[1] fol. – 485 x 344 mm – 1 ill. calcographica.

Čaplovič 2053a

Filozófiai vizsgatételek. – Ennek az egylevelés nyomtatványának egyetlen példánya ismeretes. A nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy a nagyszombati jezsuita egyetemen 1672. június 14-én huszonhét hallgató filozófiából és a szabad művészetekből, továbbá két harmadéves (metaphysicus) sikeres vizsgát tett, és elnyerte a baccalaureusi fokozatot. A cím után a *Nomina promotorum* sorolja fel a vizsgázók neveit: *I. comes Valentinus Drugeth de Homonna – II. Paulus Dubravecz Pannon Boroviensis, ex comitatu Posoniensi, seminarii S. Stephani regis Vngariae alumnus – III. Ioannes Okolicsani nobilis Vngarus, ex comitatu Liptoviensi, ... d. Petri Korompai abbatis Ss. Petri et Pauli de Kach praeposi [!] S. Stephani de Castro Str. alumnus – IV. Ioannes Domanisai Pannon de Sancta Cruce, ex comitatu Nitriensi, collegii generalis cleri regni Vngariae alumnus – V. Ioannes Szolcsani Vngarus Nagy-Szolcsaniensis, ex comitatu Nitriensi – VI. Casparus Sandor nobilis Vngarus de Szlavnicza, ex comitatu Trinciniensi – VII. Emericus Madocsani de eadem et Horocz, nobilis Vngarus, ex comitatu Trinciniensi, e convictu nobilium – VIII. Georgius Volávi Pannon Nagy-Lowiczensis, ex comitatu Barsiensi, seminarii S. Stephani regis Vngariae alumnus – IX. Ioannes Szenczi nobilis Vngarus Fölsöpulensis, ex comitatu Soproniensi – X. Adamus Gál nobilis Vngarus Nitriensis, ex comitatu Barsiensi, collegii generalis cleri regni Vngariae alumnus – XI. Franciscus Karkos nobilis Bohemus, Budinensis – XII. Stephanus Fabri nobilis Vngarus, ex comitatu Barsiensi – XIII. Michael Képesi, Pannon Novakiensis, ex comitatu Nitriensi – XIV. Michael Terzteniak nobilis Croata Lakondorffiensis, ex comitatu Soproniensi – XV. Michael Zidi nobilis Vngarus laurinensis, ex comitatu lauriniensi – XVI. Matthias Orszagovich Croata Verboviczensis, ex comitatu Zagabiensi – XVII. Sigismundus Stano nobilis Pannon Szentgyörgyiensis, ex comitatu Posoniensi, seminarii S. Steph. Regis Vngariae alumnus – XVIII. Andreas Czalloközi nobilis Vngarus Tyrnaviensis, ex comitatu Posoniensi – XIX. Franciscus Motko nobilis Vngarus Cseithensis, ex comitatu Nitriensi, e convictu nobilium – XX. Jacobus Harmati Vngarus Püspökiensis, ex comitatu Posoniensi, seminarii S. Stephani regis Vngariae alumnus – XXI. Ioannes Kanisich nobilis Croata Varasdinensis, ex comitatu Varasdinensi – XXII. Michael Szakmari nobilis Vngarus, ex comitatu Szakmariensi, e seminario S. Adalberti – XXIII. Ioannes Szviseni nobilis Pannon Nagy-Szelmecziensis, ex comitatu Liptoviensi – XXIV. Franciscus Szomobari nobilis Vngarus laurinensis, ex comitatu Jauriniensi – XXV. Michael Czencz nobilis Vngarus Csepregiensi, ex comitatu Soproniensi – XXVI. Ioannes Dubniczi Pannon. Tyrnav., ex comitatu Posoniensi – XXVII. Michael Gál*

nobilis Vngarus Transylvanus, de Toria, ex sede Kezdiensi. Extra ordinem lett baccalaureus Georgius Strakovicz Pannon Sczeapanoviensis, ex comitatu Nitriensi, metaphysicus és Ioannes Déáki, nobilis Déákiensis, ex comitatu Poseniensi, seminarii Sancti Adalberti alumnus, metaphysicus. Ezután következnek a *Quaestiones in actu decidendae*, majd a *Problema polemicum*.

A bölcsészeti kar dékánja az 1671/1672-es tanévben Gribóczi Mihály (1625–1690) volt. A promotor, a diákokat felavató filozófiaprofesszor, Joannes Csernyanszki (1637–1704) Trencsénben született, 1655-ben belépett a jezsuita rendbe, Kassán és Nagyszombatban tanult filozófiát és teológiát. E tárgyból vizsgatételéhez ld. **3303**. 1670 és 1673 között Nagyszombatban tanított, mint filozófiaprofesszor.

A nyomtatvány szövegét növényfonatos rézmetszet keretezi. Négy sarkában az egyetem karainak védőszentjei láthatók: a bal felső sarokban Szent Ivó, a jogi karé, a bal alsóban Loyolai Szent Ignác, a teológiai karé, a jobb felsőben Szent István király, a jobb alsóban pedig Xavéri Szent Ferenc, a bölcsészeti karé. Legfelül középen Szűz Mária, a nagyszombati egyetem patrónája látható felhőktől övezve, karján a gyermek Jézussal. Alatta helyezkedik el a Homonnai Drugeth-család címere, köré írva: *Comes Valent. Drugeth de Homonna 1672 Baccal. I.* Bal oldalon középen látható a koronás magyar címer, jobb oldalon középen az egyetem alapítójának, Pázmány Péter kardinálisnak a címere. Alul középen a nagyszombati jezsuita egyetem címere. A szignált metszetet *D. P. sculps. Tyr.*, a németalföldi származású Johann Daniel Ther Portten készítette, aki Nagyszombatban tevékenykedett.

A nyomtatványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le (2053a) a jelenleg ismeretes egyetlen példány alapján (Budapest *Arch*, P113-IV-B–19.1-No. 47).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat cop.*

Énekes könyv. (Szelepcsényi György esztergami érsek rendeletére.) Nagy-Szombat 1672. – Vide **4048**

3854

EXERCITIUM ingentis meriti et efficaciae, seu actus heroicus et pactum cum Deo ineundum ex P h i l i p p i R o v e n i j archiep. Philipp., Institutionibus Christianae pietatis excerptum et a Congregatione Matris Agonizantium et Mortuorum Scepusij erecta et confirmata suis sodalibus pro strena anni 1673. oblatum. [Tyrnaviae 1672 typis Academicis].

[²] = [2] fol. – 8°

Katolikus vallási társulat fogadalmi imádsága. – A két levélből álló nyomtatványt a szepeshelyi Mária a Halálra Váltaknak és Megholtaknak Anyja (Agonia Christi típusú) vallási társulat ajánlotta föl saját tagjainak 1673. évi újévi ajándékként. Külön címlapja nincs. Az első lapon a fenti cím alatt rövid bevezetés szól arról, hogy a szüntelenül Isten dicséretére és minél több érdem szerzésére vágyó ember bizonyos jelek kíséretében, mint például a harangszó meghallása, a tekintet égre emelése, mellének verése mindig fel akarja magát ajánlani Istennek, fájjalja bűneit, megújítja fogadalmait, dicséri és imádja az Istent. Mindezt kevés fáradsággal megteheti az Istennel kötendő szövetség segítségével. A főrész *Formula*

pacti cum Deo ([1]₁b–[2]₁b) címmel fogadalmi imádságot tartalmaz. E szerint, mivel az élet viszontagságai gyakran elvonják az elmét Isten szüntelen dicséretétől, az ima elmondója kijelenti, hogy valahányszor látja az erre indító számos különféle jelet, az akkori pillanatra, az elmúltakra és a jövőre nézve is fájjalja bűneit, megbocsát mindenkinek és mindent Istennek ajánl. Az imádság végén rövid utasítás olvasható arról, hogy ezt a szöveget elégséges napjában egyszer, leginkább reggel elmondani, de a jelek tapasztalása esetén minél gyakrabban el kell ismételni.

A fogadalmi imádság szövegét Philipp Roven (1573–1651) Németalföld (Hollandia) apostoli vikáriusa, utrechti érsek *Institutionum Christianae pietatis libri quatuor* (Antwerpen 1635) című és Martinus a Matre Dei (1579–1656) spanyol sarutlan kármelita *Gymnasium philosophiae Christianae* (Bécs 1640, VD17 12:734176W; Köln 1641, VD17 547:695370H) című műveiből állította össze egy Köln mellett működő plébános, Jacob Merlo-Horstius (1597–1644), és közzétette *Paradisus animae Christianae* (Köln 1644, VD17 12:104813Z) című imádságoskönyvében (227–229). Életrajzírója szerint ez az imádság fiatal kora óta mindennapos gyakorlata volt. Ez ugyan a forrásművek dátuma miatt ilyen formában nem valószínű, de az *Exercitium* szövegét az életrajz is közölte (Crombach, Hermann: *Veri et pii sacerdotis idea seu vita r. d. Jacobi Merlo-Horstii*. Coloniae 1645, 52–58), és ezek nyomán a kegyességi gyakorlatot a jezsuiták máshol is terjesztették.

Mivel a szepeshelyi Haldokló Krisztus (Agonia Christi) társulat 1673. évi újévi ajándékként ajánlotta fel a nyomtatványt, valószínű, hogy azt már az előző évben, 1672-ben kinyomtatták. A tipográfiai anyag vizsgálata alapján a nagyszombati nyomdában készült, a műhely 1674. évi felújítása előtt (V. Ecsedy Judit megállapítása). A szepeshelyi Agonia-társulat alapítását Kádár Zsófia 1653-ra tette. Száz 2014: 1235–1236, 1264–1266).

E korábban bibliográfiailag ismeretlen kiadvány egyetlen példányát a Magyar Országos Levéltár őrzi a Csáky család levéltárában (jelzete: P 71 Csáky cs. lt. 268 fasc. 4. f. 140.).

Budapest Arch ①

3855

HOMONNAI DRUGETH Zsigmond: Lvdovici regis Hvngariae II. mors insperata, poemate descripta et oblata honori ... comitis domini Valentini Drugeth de Homonna, dum in ... atchi-episcopali(!) vniversitate Tyrnaviensi prima in philosophia laurea condecoraretur per r. p. Joannem Csernyanski e Societate Jesv aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium, ab ... domino comite Sigismvndo Drugeth de Homonna, oratoriae facultatis auditore. Tyrnaviae (MDCLXXII) typis Academicis impressit Ioannes Gregorius Zerweg.

[A]⁸ [B]⁷ = [15] fol. – 8° – Init.

Čaplovič 2053

Történelmi költemény. – A kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy 1672-ben Homonnai Drugeth Bálint a nagyszombati jezsuita egyetemen Joannes Csernyanszki jezsuita professzor által felavatva filozófiából baccalaureatusi fokozatot szerzett. A költeményt a felavatott tiszteletére fivére, Homonnai Drugeth Zsigmond, a gimnázium retorikai osztályának (oratoria facultas) hallgatója szerezte. A cím kezdőszavaiban (*Ludovici ... insperata*) kronogram van elrejtve, amely az 1672-es évet adja. A címlap háta üres. Ezt követi *Illustrissime domine comes, frater charissime* megszólítással a költeményhez fűzött ajánlás, amelynek aláírója *frater ... , comes Sigismundus Drugeth de Homonna* (A₂a–A₃a). Ezután olvasható a hexameterben írt költemény (A₃b–B₆a). A főrészt cím nélküli, prózában írt utószó követi (B₆a–b). A kiadvány saphói strófákban írt verssel végződik, amelynek címe és egyben megszólítása *Tu vero neo-baccalauree comes et frater illustrissime* (B₆b–B₇a). A nyomtatványt *A. M. D. G.* rövidített jezsuita jelmondat zárja.

Szinycsei József a mű szerzőjének Georg Fabert tekintette Katona István adata alapján (*Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae ... Tomulus XVII. ordine XXXVI. ... Budae 1805, 729*). Katona szerint Faber akkor jelentette meg művét, amikor Magyarországon tartózkodott (*... quum in Hungaria vixisset, edidit Ludovici regis Hung. II. mortem insperatam, poemate descriptam*), 1672-ben. Faber szerzőségére vonatkozó adatot hoz a jezsuita bibliográfiai hagyomány (Stoeger 76; De Backer VI 135, Sommervogel III 499) is, továbbá Szinnyeire hivatkozva Aloysius Zelliger leírása is (Pantheon 1672/2). Azonban Georg Faber (1638–1693) jezsuita szerzetes 1674 előtt, amikor is Trencsénbe került, nem tartózkodott Magyarországon, 1666-tól 1673-ig egyévnnyi judenburgi megszokással Bécsben tevékenykedett (Lukács: *Catalogus* I 305).

Ján Čaplovič bibliográfiája (2053) Drugeth Zsigmondot tekinti szerzőnek a mű ajánlása alapján. Ezt a mű több utalása is megerősíti. Az ajánlás beszámol arról, hogy aláírója költeménye tárgyául a mohácsi vereséget (*... Mohacsianam stragem assumpsi* [A₂a]) és II. Lajos király halálát választotta, valamint megemlékezik felmenőjük (*cujus nos sanguis sumus* [A₂b]), Drugeth Ferenc hőstetteiről is, amelyekre később a költemény többször is kitér. Homonnai Drugeth Zsigmond tehát az ajánlásban a költeményről mint sajátjáról ír, valamint az utószó elején is említi, hogy *Ludovicum regem cum suis gloriose morientem descripsi* [B₆a]). Homonnai Drugeth Zsigmond későbbi műve is (Nagyszombat 1681, 4374) foglalkozik a mohácsi csatával. Ezek alapján Čaplovič Homonnai Drugeth Zsigmond szerzőségére vonatkozó adata elfogadható.

Homonnai Drugeth Zsigmond (1657–1684) nagyszombati tanulmányai után 1675-től 1676-ig a bécsi egyetemen hallgatott filozófiát, itt szerzett baccalaureatusi fokozatot. Később ungi főispán, majd országbíró lett. 1683-ban meghódolt Thököly Imrének, aki még 1682-ben konfiskáltatta javait. Azután elpártolt Thökölytől, és Sobieski János lengyel király segítségét kérte. 1683 decemberében ütköztek meg Ungvár alatt a Homonnai Drugeth segítségére siető lengyelek a várat ostromló kuruc és tatár csapatokkal. Az ostrom alatt halt meg, 1684-ben (ld. Varga J. János: *Válaszúton. Thököly Imre és Magyarország 1682–1684-ben*. Bp. 2007, 131, 225, 226).

A kiadvány impresszuma ugyan nem tartalmazza a nyomtatás évét, ám az minden bizonnyal megegyezik a címbebeli kronogramból kiolvasható évvel, Homonnai Drugeth Bálint baccalaureatusi vizsgájának évével. A vizsgára 1672-ben került sor a nagyszombati egyetem matrikulája szerint is (ld. Bognár-Kiss-Varga 828).

A fennmaradt egyetlen példány csonka. A levelek alja le van vágva, így a füzetjelzések sehol sem, és néhol a mű szövege sem látszik.

Budapest Acad ©* – Budapest Nat cop.

3856

<Kalendárium és prognosztikon az 1673. esztendőre. Nagyszombat 1672 typ. Academicis. – 8°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 3983!

3857

REGVLAI es rend-tartasi az Vr Szentseges Teste Congregatiojában lévő atyafiaknak, mely a' nagy-szombati kalastromban Szent Ferencz szerzetin lévő pátereknél vagon, mellyekben ugyan ezen atyafiaknak a szentséges romai pápáktól engedtetet bucsukat az tisztelendő pr. provincialis Felix Miskei engedelmevel. Nagy-szombatban 1672 az Académia bötüikkel nyomtatta Zervveg Iános Gergel.

A⁸ B⁴ = [12] fol. – 12° – 1 ill., orn., init.

Zelliger: Pantheon 1672/3 – Čaplovič 2054

Katolikus vallási társulat rendtartása. – A címlap háta üres. A következő lapon az Oltáriszentség fametszetes ábrázolása látható *PANIS VIVUS ET VITALIS* felirattal, felette annak latin, alatta magyar nyelvű dicsérete olvasható (A₂a). Ennek hátán kezdődik az ajánlás *gróf Czoborszentmihály, Czobor Imre uramnak ... Holicz, Sasin és Eleskő váraknak örökös urának, császár és koronás király urunk ... tanácsának etc. nekünk kegyes pátronus urunknak*, aláírója *a szentséges Christus Testi Congregatiojának patere és atyafiak* (A₂b–A₄a). A főrész *Könyörgések a congregatio, avagy gyülekezet kezdetin* címmel imádsággal kezdődik, majd az *Úr szentséges teste gyülekezetében lévő atyafiaknak tizenkét regulájuk* következik (A₄b–A₈b). Ezután *Az indulgentiák avagy búcsúk, melyeket ... Tizenharmadik Gergely és Ötödik Sixtus engedtek* felsorolása olvasható (A₈b–B₂b), amelyet *Kiszedett summája a búcsúknak, melyeket engedett az Úr Szentséges Teste Congregatiojában lévő atyafiaknak ... Harmadik Pál pápa* egészít ki (B₂b–B₄a). A kiadványt imádságok és könyörgés zárja (B₄a–b).

Szelestei N. László megállapította, hogy e rendtartás regulasora és búcsúfelsorolása azonos tartalmú az 1640-ben Sopronban alapított jezsuita Krisztus teste társulat számára készített kézikönyvvel (*Manuale Sodalitatis SS. Corporis Christi erectae et confirmatae in collegio Societatis Iesu Sopronii*. Viennae 1642, RMK III 1585), annak magyar fordítása (A magyarországi barokk kori Oltáriszentség-társulatokról. In: Barokk vallásos közösségek. Szerk. Bogár Judit és Déri Eszter. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 15), 189–190).

A nyomtatványt első alkalommal Aloysius Zelliger írta le (Pantheon 1672/3), őt követte Ján Čaplovič (2054).

Cf. –, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

3858

VIRTUS vera philosophiae felicitas, illustrissimis, reverendis, nobilibus ac eruditis dominis, dominis aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureis in . . . archi-episcopali universitate Tyrnaviensi ritu consueto promotis ab illustrissima, nobili humanitate dicata anno MDCLXXII. mense Majo. Tyrnaviae (1672) [typ. Academicis, Zerweg].

A¹² = [12] fol. – 12° – Init.

MKSz 1963: 119 – Čaplovič 2055

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a nagyszombati egyetemen 1672 májusában a filozófiából baccalaureusi fokozatot szerettek a költészettan diákjai. A címlap hátán olvasható a két felajánló neve: *Obtulerunt comites Nicolavs Jose[ph]vs Pal[ffi]* és *Franciscvs Antonivs Palffi ab Erdöd, perpetui in Vereskö*. Majd *Ad neo-baccalaureos* megszólítással prózában írt köszöntés következik, aláírói a *poeseos auditores* (A₂a–b). Ezután következnek a költemények. Címük magában foglalja azt a latin mondást, amelyet a költemények megverselnek, továbbá közli a forrást és a vers műfaját is a következőképpen: *Sapientis animus nunquam est in vitio, nunquam turgescit, nunquam tumet, nunquam sapiens nascitur*. 3. *Tiscul. Ode* (A₃a–b); *Habet hoc omnis voluptas, ubi grata mella fundit, fugit et minus tenaci ferit icta corda morsu. Boetius l. 3. Met. 7. Ode* (A₃b–A₄b); *Fortis et compositus animus est, qui nec ablatum quidquam sibi sensit, nec abiectum, sed in eodem habitu est, quocunqve res cadunt, sive geruntur. Seneca Ad Lucill. in epist.* (A₃a–b); *Non paupertas dolorem parit, sed cupiditas, neque divitiae metu liberant, sed ratio. Epictet. Ode* (A₃a–A₂a); *Nihil amittit, qui nihil habet et parum eget, qui parum cupit. Laert. Diogenes De vit. et moribus philosophor. Ode* (A₂a–b); *Volubiles sunt prosperitates humanae et diurna pene divitiarum duratio. Philostr. lib. 8. Apoll. Ode* (A₇b–A₈b); *Pulchritudinem vel tempus consumit vel morbus languefacit. Isocrates ad Demonicum. Ode* (A₈b–A₉b); *Periander interrogatus, quid esset libertas, recta conscientia dixit. Stobaeus Serm. 24. Ode* (A₉b–A₁₀b); *Quis sanae mentis est, qui se non optet eius civem esse reipublicae, in qua virtus non ignoretur. Isocrates ad Nicod. Ode* (A₁₀b–A₁₁a); *Virtus ad beate vivendum sufficit, perfecta illa quidni sufficit? imo supereffluit. Seneca De vita beata c. 15. Ode* (A₁₁b–A₁₂a) címmel. Az ódák sorozata az utolsó levél rektóján *Finisszel* lezárul.

1672-ben a nagyszombati kollégiumban Jankovich György (1638–1695) tanította a poétikát (Zsoldos: *Matricula* 177).

A nyomtatvány impresszumában csak a megjelenés helye van megjelölve. Dátuma minden bizonnyal azonos a fokozatszerzés évével.

A kiadványt először Borsa Gedeon ismertette (MKSz 1963:119). Ján Čaplovič bibliográfiája (2055) szerint a nagyszombati Akadémiai nyomdában készült. Állítását a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). A nyomda faktora 1672-ben Johann Gregor Zerweg volt (V. Ecsedy: *Hung. typ.* II/1.. 158).

Budapest *Acad* cop.

Olim: Martin *Nat*

3859

INSTRUCTIO pro decimatoribus. Posonii (1672) Gottfriedus Gründer.

A⁵⁺¹ = [5] fol. – 2° – 2 ins., orn.

Čaplovič 419

Pátens. – A kiadvány címlapját az osztrák császári címer fametszetes ábrázolása díszíti, a címlap háta üres. A következő lapon kezdődik, szintén a császári címert tartalmazó fejléc alatt, *Leopoldus divina favente ... Romanorum imperator ...* kezdettel a magyarországi dézsmaszedők számára kiadott, XX pontba foglalt rendelet (A₂a–A₃a). Végén az utasítás kiadásának adatai: *Actum Posonii in Officina Rationaria Camerae Hungaricae die vigesima Julii anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo* (A₃a). Az utolsó nyomtatott lap háta, valamint az utolsó levél üres.

Az uralkodó neve alatt kiadott irat példányait Leopold Kollonich, a Magyar Kamara elnöke, illetve Michael Partinger tanácsos látta el aláírásával.

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le (419).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ①①

3860

KÉRY János: Martis Turcici ferocia anno a Christi ortu supra millesimum sexcentessimum sexagesimo tertio et quarto in Hvngariae viscera irrvens invictisque ... caesaris Leopoldi Primi agminibus enervata, binis libris comprehensa et in lucem data, avthore ... Joanne Kery, Fratrum Eremitarum Ordinis Sancti Pauli, Primi Eremitae priore generali, aa. II. et philosophiae, nec non ss. theologiae doctore. (Posonii 1672 Gottfriedus Gründer.)

a⁸, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Cc⁸ = [216] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 1313 – Čaplovič 418

Az 1663–1664. évi törökök elleni háború története. – A címlap háta üres. Ezt követi az *Augustissimo ... Romanorum imperatori, Leopoldo Primo, Hungariae Bohemiaeque regi ...* írt ajánlás (a₂a–a₈a), aláírója *clientum infimus, fr. Joannes Kery*. Ezt követi az előszó *Ad benevolum lectorem* (a₈b). A mű két részre tagolódik. A *liber prior* (A₁a–N₇b) a *liber posterior* (N₈a–Cc₈b) követi. A nyomtatványt kolofon zárja (Cc₈b): *Posonii, imprimebat Gottfriedus Gründer, anno MDCLXXII.*

Gróf ipolykéri Kéry János (1638–1685) pálos rendi generálistként való működésének harmadik évében, 1672-ben írta meg történeti művét. Célja I. Lipót császár politikájának és Montecuccoli hadvezetésének, valamint a Zrínyi Péter és társai ellen indított eljárás jogosságának igazolása volt. Elítéli a császár elleni

árulást, mert a vizsály csak a török számára kedvező, ugyanakkor magasztalja Zrínyi Miklós érdemeit. Hangsúlyozza, hogy nem a szemtanú hitelességével írta meg művét: *Neque enim ea paginis his transmittio, quorum ipse spectator adfui, sed quae vulgatis literis et vocibus excepi* (a₈b), a modern történetkutatás azonban munkáját hitelesnek ismeri el. A művet Bartoniek Emma (431–436), illetve Borián Elréd ismertette (Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében. Pannonhalma 2004, 48–56).

Cf. –, **4163**

In 21 bibliothecis 28 expl. – Bratislava *Acad, Univ* – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Martin *Nat* – Pécs *Univ* – Praha *Mus* – Wien *Nat*

3861

TITTIUS, David: Miles Deo et Caesari charus et fidus, ein Gott und dem Kajser lieber und treuer Kriegs-Obrister, wie selbiger abzubilden und darzustellen ist auß dem 116. Psalm vers. 7. 8. 9. zu rühmlichem Ehren-Gedächtnüß dem ... Herrn Johann Walther, vierer röm. kaiserlich. Majestäten alten und wohlverdienten Kriegs-Helden und Obristen über ein Regiment Kurassirer, welcher den 1. Martii 1672 zu Preßburg in dem 76sten Jahr seines Alters seeliglich in seinem Herrn Jesu entschlaffen, und den 8. Martii mit volkreicher Versammlung zu seinem Ruhestädlin gebracht worden. In einer Christlichen Parentation und Leichen-Predigt angemercket von David Titio evangel. Predigern und Seniorn in Preßburg. Preßburg (1672) durch Gottfr. Gründern.

[1], A⁴–E⁴ F² = [23] fol. – 4° – 1 ill. calcographica, init.

RMK II 1314 – Sztipszky II 2617a ← MKSz 1895: 343 – Čaplovič 420

Evangélikus gyászbeszéd. – A beszédet David Titius pozsonyi evangélikus lelkész mondta el az 1672. március 1-jén elhunyt Johann Walther, a császári hadsereg egykori ezredese temetésén. A címlap elé az elhunyt rézmetszetes arcképét kötötték. A portré ovális keretének alsó részén Walther címere látható. A metszet felirata: *Der wohlgebohrne Herr Herr Johann Walther Röm. Kay. Maytt. Obrister über ein Regiment Kürasierer. Aetatis. 76. Mauri. Lang sculp. 1672.* (vö. Pataky 168–169). A címlap háta üres. Ezután kezdődik a prédikáció első része *Introitus* címmel (A₂a–b), majd a 116. zsoltárból választott versekhez kapcsolódó prédikáció (A₂b–A₃a), amelynek bevezetése az *Exordium* címet viseli (A₃a–A₄a), majd a prédikáció főszövege, a *Tractatio* (A₄a–E₂b). A szöveget a margón olvasható és a szövegben is jelzett latin nyelvű összefoglalások tagolják kisebb részekre: *Propositio. Miles Deo et Caesari carus et fidus, quem consideramus I. tamquam caesari emeritum et Deo militantem* (A₄a–C₃a), *II. tamquam militem disciplinam spiritualem experientem et sustinentem* (C₃a–D₃a), *III. tamquam militem a Deo sustentatum et liberatum* (D₃b–E₂b). Az ezután következő rész az elhunyt életrajzát tartalmazza (E₃a–F₂b).

A szerző, David Titius életrajzához ld. (Pozsony 1669) **3617**.

Johann Walther 1596-ban született, 1618-tól szolgált a császári hadseregben, ahonnan 1664-ben ezredesi rangban szerelt le. Utolsó éveit Pozsonyban töltötte, ahol 1672. március 1-jén halt meg, temetésére március 8-án került sor (Bibza: Die deutschsprachige Leichenpredigt 184–190, 304).

A művet Szabó Károly (RMK II 1314) csak Johann Samuel Klein említéséből ismerte, a bécsi példányra Kluch János hívta fel a figyelmet (MKsz 1895: 343). Rá hivatkozva vette fel Sztripszky Hiador a kiegészítései közé (2617a).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.* (Wien *Nat*) – Wien *Nat* ① – Wrocław *Univ* ②* (← Legnica *Dioec*)

3862

T[ITTIUS], D[avid]: Trost- und Mitleidens-Schreiben an einen für dem heiligen Creutz-Gerich: starck-practicirenden frommen Juristen, nemlich an den edlen, ... Herren Johann-Georg Preuß j.v.c. fürnehmen juris practicum und deß löbl. Stadt-Gerichtes zu Breßlau advocatum ordinarium et juratum, aber höchst-schmerzlichen und tödlichem Hintritt seines lieb-werthesten Ehe-Weibes Frauen, Susanna Christina einer gebohrnen Heuchelin übersendet von Preßburg auß Hungarn den 15. May 1672. und gestellet von der seelig-verstorbenen ihrem Stieff-Vatter, D[avid] T[itius]. Preßburg (1672) Gottfried Gründer.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

Evangelikus gyászbeszéd. – A vigasztaló beszédet David Titius pozsonyi evangélikus lelkész írta veje, Johann Georg Preuss boroszlói jogász számára Preuss feleségének és Titius mostohaleányának, Susanna Christina Heuchelinnek a halála után. A címlap háta üres. Ezután kezdődik a belső tagolás nélküli beszéd *Edler ehrenvester wohlgelahrter insonders vielgeliebter Herr Sohn* megszólítással (A₂a–C₂b). A beszéd a megözvegyült férjet vigasztalja, aki két hónap leforgása alatt vesztette el gyermekeit és feleségét is, majd az elhunyt érényeit méltatja.

David Titius második felesége Agnes Hubers, Johann Georg Heuchelin pozsonyi lelképásztor özvegye volt, így lett Titius Susanna Christina Heuchelin mostohaapja. David Titius életrajzához ld. még (Pozsony 1669) 3617.

Susanna Christina Johann Georg Preuss boroszlói jogászhoz ment feleségül. A fiatalasszony 1672. május 2-án halt meg Boroszlóban, és ott temették el május 8-án (Bibza: Die deutschsprachige Leichenpredigt 185).

A nyomtatványt elsőként Bibza Gábor írta le (i. h).

Budapest *Nat cop.* – Wrocław *Univ* ①

Össze rontása annak a Czigány Tükörnek, melyből egy valaki akarja láttatni, micsodás volt hajdan Magyarország, és mostan micsodás? Rhenopoli 1672. – Vide 3798

3863

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1673. Hermanstadt 1672 typ. civitatis. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. **3930!**

3864

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensvalivm, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum nomenclatvra. In usum et commodum scholasticae nostrae juventutis noviter emissa. Cibinii MDCLXXII [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.

A⁴–Z⁴, Aa⁴–Hh⁴ = 231 [recte 241] + [6] pag. – 8° – Orn., init.

Iskolai enciklopédia latinul és németül. – E bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvány egyetlen példánya nemrég került elő. A címlap hátán a Comenius munkájában megszokott *Praefatio* rövidített szövege olvasható dátum és aláírás nélkül, szemben vele ugyanaz német fordításban *Vorrede* címen, végén bibliai idézettel (A₂a–b). A főrész híven követi Comenius tankönyvének tartalmát és beosztását (5–231 [recte 241]). A latin és német szöveg két hasábra van szedve. Ehhez csatlakozik függőleges vonallal elválasztva a lap szélén harmadik hasábként a szövegben előforduló szavak szótára. Végül *Index titulorum* (Hh₁a–Hh₂b) és *Titel-Register* (Hh₃a–Hh₄a) zárja a nyomtatványt. Az utolsó lap üres.

E kiadvány Comenius *Orbis Pictus*ának képek nélkül megjelent változata.

Cf. **2484; 3587; –, 4001, 4002, 4554, 4600, 4601, →**

Budapest *Acad* cop. – Martin Nat ①

3865

NERA, Daniel: Tessera amoris et obsequij viro ter reverendo ... Michaeli Pancratio, olim celeberrima in Rostochiensis Universitate juris utriusq(ue) doctori, ibidemq(ue) eloquentiae et historiarum, uti et paulo post Eperiensi Evangelici status regni Hungariae ac deniq(ue) Cibiniensis lycaeii professori meritissimo, post Neocomiensi, modo vero inclytiae regiaeq(ue) septi-urbis in regno Transylvaniae Mediessanae pastori primario, patrono colendiss., patri venerandis. amantis., reverentialiter filialiterq(ue) felicissimae ipso die inaugurationis

Mediessini persoluta ab humillimo cliente Daniele Nera, poeta regio. Cibinii [1672] [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1257 – **Appendix 268**

Köszöntő vers. – A kiadvány Michael Pancratius medgyesi lelkész beiktatására készült. A költemény rögtön a címlap hátán kezdődik. Összefoglalja Pancratius származását és pályáját. Részletesen szól osztrák nagyapjáról, aki Basta idején telepedett le Erdélyben, apjáról, aki Bethlen Gábor udvarában szolgált. Michael Pancratius Sebesen született 1631-ben, hazai iskolái után Németország több városában folytatott felsőfokú tanulmányokat. A rostocki egyetemen a retorika és történelem tanára volt, 1668-tól az eperjesi evangélikus főiskolán, majd a szebeni lyceumban tanított. 1670-től evangélikus lelkészként működött Újegyházban. Onnan hívták meg Medgyesre lelképásztornak. A disztichonokban írt költeményben több kronosztichon is szerepel, amelyek többnyire az 1672. évet adják ki.

A költemények szerzője, a magát királyi költőnek (poeta regius) nevező Daniel Nera Morvaországból származott. Köszöntő verse címében Pancratiust támogatójaként és atyjaként, magát pedig Pancratius „clients”-eként említette. Több alkalmi verssel szerepelt a *Favor Aonius* (Szeben 1679, **4276**) című alkalmi kiadványban is.

A kiadási év nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly példány ismerete nélkül, Johann Seivert (Nachrichten 298), illetve Josef Trausch említése (III 5) alapján az 1670-ben megjelent szebeni nyomtatványok közé sorolta (RMK II 1257). Az RMNy azonban kizárta az 1670-ben megjelent nyomtatványok közül, mivel Pancratius 1671-ben lett első lelkész Medgyesén, és az üdvözlőversben lévő kronosztichonok legtöbbször az 1672. évet adja (**Appendix 268**). Ezért került át ide, az 1672-ben megjelent nyomtatványok közé.

Cf. **Appendix 268**; –

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ①

—————
Komáromi Csipkés György: Molimen Sisyphium... Theopoli Hypozygiadae 1672. – Vide **3792**

—————
Continuatio Austriae austeritatis... Venetiis 1672 typis haeredum Magnanimi, Audacis et Bellicosii.
– Vide **3790**

3866

LINDA, Lucas de: Le relationi et descrittioni vniversali et particolari del mondo di Lvca di Linda et dal Marchese Maiolino Bisaccioni tradotte, osseruate et nuouamente

molto accresciute e corrette, dedicate al reuerendiss. padre Antonio Maria Bianchi di Venetia, lettore di sacra theologia, predicatore egregio, gia prouinciale, consultore del Sant' Officio, e vicario generale di tutta di l'Italia de Minori Osseruanti. In Venetia MDCLXXII Combi et La Nou, con licenza de'superiori e priuilegio.

a⁸, [ ]², A⁸–Z⁸, Aa⁸–Zz⁸, Aaa⁸–Mmm⁸, [ ]² = [18] + 932 pag. – 4° – Tit. calcographicus, 1 ins., orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkiadvány. – E kiadvány Lucas de Linda világtörténete Maiolino Bisaccioni által készített olasz nyelvű változatának újabb kiadása. Az előző velencei kiadásokhoz (1660, **2957** és 1664, **3187**) hasonlóan rézmetszetes díszcímlappal kezdődik, amelyet *Picini sculpsit* a négy földrész: *Europa, Asia, Africa* és *America* allegorikus nőalakokként való ábrázolásával. A mű nyomtatott címlapján itt is a *La Minerva* feliratú nyomdászjelvény látható (a₂a). Mindkét címlap háta üres. A kötetet *Reuerendissimo padre* megszólítással a címben megnevezett Antonio Maria Bianchi obszerváns ferences generálisnak szóló ajánlás vezeti be *Giacomo Rossi* aláírásával (a₃a–a₄a). Hátlapján itt is közreadták a kiadás Páduában, 1659. július 12-én kelt engedélyét (a₄b). A kötet tartalmát áttekintő mutatók sorrendje megegyezik az említett előző kiadásokkal (a₄b–[ ]₂b). A magyar nyelvű *Miatyánk* a szokásos helyen, a hetedik könyv *L'Ungaria* fejezetének (706–709) *Costumi di questi tempi* alfejezetében a 707. lapon található.

Cf. **S 2580A; 2636!**; –, **3940**, →

In multis bibliothecis multa expl. – Halle *Univ* – Praha *Nat* – Roma *Nat* – Wien *Nat* + cop. digit. etc.

3867

ACIDALUS in thalassionem juvenis, humanitate literarum, pleno virtutum decore, splendore nobilis, ut sponsi ... Matthiae Hagara, filij ... Zachariae Hagara, mystae Ecclesiae Moschoviensis ... et sponsae, ... Annae Illavai, derivatus. Anno et die quo bis denos semel, et Febrvar contextvit orbes. (Solnae 1672 Typis Johannis Dadán [sen..].)

[1] fol. – 380 x 320 mm

Čaplovič 2521

Lakodalmi versek. – E plakát alakú kiadvány a címe alapján Matthias Hagara, Zacharias Hagara mosóci lelkész és a turóci evangélikus egyházmegye esperese fiának és Illavai Anna, Valentinus Mercator mosóci polgár és quaeator özvegyének 1672 februárjában (vö. **3870**) tartott esküvője alkalmából jelent meg. A cím az 1672. évre utaló kronogramot tartalmaz. A nyomtatványt cífrákból összeállított keret övezi, ahol a cím alatt három, egymástól körzetekből álló vonalakkal elválasztott hasámban latin nyelvű köszöntő versek olvashatók. A versek szerzői a következők: (1) *Johannes Zelenka* r[ector] s[cholae] T[otpronensis] – (2) *Matthaeus Burianides* a[lumnus] s[holae] T[otpronensis] – (3) *David Yasensky* n[obilis] T[urociensis], a[lumnus] s[cholae] T[otpronensis] – (4) *Martinus Durkovicz* a. s. T. – (5) *Johannes Rasi*

a. s. T. – (6) *Johannes Rakovsky n. T.* – (7) *Melchior Rakovsky n. T.* – (8) *Nicolaus Miller a. s. T.* – (9) *Andreas Melian a. s. T.* A nevek melletti rövidítéseket Ján Čaplovič (2521) oldotta fel.

A kiadványnak a pozsonyi egyetemi könyvtárban őrzött unikum példányát Ján Čaplovič írta le (2521).

Ugyanerre az alkalomra másik nyomtatvány is megjelent (ld. **3870**). Annak címében az esküvő napjaként február 20. van feltüntetve, míg a fenti címben 21. olvasható.

Cf. **3870**

Bratislava *Univ* ⊕ – Budapest *Nat cop.*

3868

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1673. Žilina 1672 Dadan [sen.]. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **4287!**

3869

»KOCHMEISTER, Samuel: Samuelis Kochmaisteri Neosoliensis m. d. Memoria laesa reparanda, augenda conservandaque ... Solnae 1672 [Dadan, sen.].«

MKSz 2020: 233

Orvosi munka, alkalmi kiadvány vagy apologia. – Erre a példányból ismeretlen és bibliográfiákban még nem szereplő kiadványra Szabó András Péter hívta fel a figyelmet, amikor közreadta és kiértékelte (MKSz 2020: 203-242) Ondrej Czemanka (1675–1759) Turóc megyei szlovák evangélikus kismemes 296 rételemből álló könyvtárának 1756-ban készült, Pozsonyban a Szlovák Nemzeti Levéltár Zay gyűjteményében fennmaradt kéziratos könyvjegyzékét (Bratislava Slovenský národný archív, Archív rodu Zay – Bučiansky archív, zberka šk. 166., Lauček: *Collectanea*, XII 107–145).

Ez a kéziratos katalógus a nyomtatványok címének kezdetén kívül közli a kiadás helyét és évét is, amely a példányból ismeretes nyomtatványok esetében jó alapot nyújt azonosításukhoz. Mivel ez az esetek több mint 90 százalékában elvégezhető, ezért Szabó András Péter joggal következtetett arra, hogy a néhány nem azonosítható leírás is nyomtatásban megjelent kiadványra vonatkozik.

A beszercebányai születésű Samuel Kochmeister életére vonatkozó adatokat is Szabó foglalta össze (MKSz 2020: 221-222). Eszerint Kochmeister orvostudományt hallgatott Wittenbergben, és 1668-ban az agyvérzésről írott értekezésért (*Dissertatio medica de apoplexia*. Wittenberg 1668, RMK

III 2452) elnyerte az orvosdoktori címet. Németországi peregrinációja során több latin nyelvű alkalmi költeménye is megjelent (RMK III 2448, 2455 etc). 1672-ben Teschenbe hívták orvosnak. 1675-ben besztecerbányai gyógyszerészként említik. 1677-ben beiratkozott a padovai, majd a bolognai egyetemre, ahol 1677. február 27-én orvostudományi és bölcsészeti doktorátust szerzett. 1679-ben már újra Teschenben működött.

A fenti, 1672-ben kiadott nyomtatvány keletkezését Szabó Kochmeister Teschenbe való távozásával kötötte össze. „Apologia féleségnek” tartotta, amely az orvos „megtámadott emlékét („memoria”) védelmezi” (i.h.).

Kochmeisternek az agyvérzésről szóló korábbi disputációja alapján azonban az is elképzelhető, hogy orvosi munkáról van szó az emberi emlékezet sérüléséről és regenerálódásáról.

3870

PARVI, Andreas: *Cypris triumphans, in polo et solo, falcone stringente, aquila vidente, leone vincente ... juvenis dn. Matthiae Hagara ... d. Zachariae Hagara, ecclesiae Moschoviensis antistitis ... et ... contubernii co- [!] comitatus Thurociensis decani primarii filii, ut sponsi et ... viduae, Annae Illvai, quondam ... d. Valentini Mercatoris, civitatis Moschoviensis civis et quaestoris eminentissimi consors, ut sponsae, pleno cordis affectu consecrata MDCLXXII. Febrvarij 20. Solnae (MDCLXXII) ex officina typographica Johannis Dadan [sen.]*

[1] fol. – 400 x 320 mm

RMK II 1315 – Čaplovič 2522

Lakodalmi versek. – A Matthias Hagarának, Zacharias Hagara mosóci lelkész és a turóci evangélikus egyházmegye esperese fiának és Anna Illvainak, Valentinus Mercator mosóci polgár és kincstárnok özvegyének az 1672. február 20-án tartott esküvője alkalmából készült plakát alakú nyomtatványt nyomdai cífrákból álló keret díszíti. A cím szövegét körzetekből szedett sorminta választja el a versektől. A nyomtatvány alsó felén, három hasábra szedve olvasható a három vers, címük (1) *Falco* – (2) *Aquila* – (3) *Leo*, szerzőjük *Andreas Parvi, Alm[oviensis] a[lumnus] s[cholae] S[olnensis]*. A rövidítés feloldása Ján Čaplovičtól való (2522).

A költemények szerzőjéről csak annyi tudható, hogy Jolsván született, és 1672-ben Zsolnán volt diák. Ugyanerre az alkalomra másik nyomtatvány is megjelent (ld. 3867).

Cf. 3867

Bratislava *Acad* Ⓞ – Budapest *Nat* cop.

Continuatio Austriacae austeritatis... Venetiis 1672 typis haeredum Magnanimi, Audacis et Bellicos.

– Vide 3790

3871

»(LADIVER, Elias, jun.) Redux Diana in Orbitam, Lumine Hymenaeis ... Melchiori Schnitz Reg. Liberaeque Civitatis Bartphae Consularis ... Cum Elisabetha Schobert. ... MDCLXXIII., Die 13. Februarij. [Bartphae?] (1673) [typ. civitatis?].«

»[4] pag. – 4°«

Čaplovič 248

Lakodalmi versek. – Ennek a kiadványnak Iglón őrzött, ma már nem található unikum példányát Ján Čaplovič írta le (248). A fenti címleírás az ő ismertetését követi. Címe alapján Melchior Schmitz bártfai konzul és Elisabeth Schober esküvője alkalmából készült a nyomtatvány, amelyre 1673. február 13-án került sor. Ugyanebből az alkalomból egy másik kiadvány (4421) is megjelent. Annak címleírása szerint azonban az esküvő 1682. február 12-én lett megtartva. Mivel sem a fent leírt, sem az ugyanebből az alkalomból megjelent másik kiadvány nem ismeretes példányból, továbbá egyéb adat sem áll rendelkezésre, nem dönthető el az esküvő valódi időpontja. A versek nyelve bizonyára latin volt. Szerzőjük, ifjabb Elias Ladiver megnevezte magát a kiadványban.

Ján Čaplovič feltételezése (248) szerint a nyomtatvány Bártfán, a városi nyomdában készülhetett.

Olim: Spišská Nová Ves

Cf. 4421

3872

[1] UY és ő kalendariom Kristus urunk születése után valo MDCLXXIV. esztendőre, kinek hossza 365 napot foglal magában, melyben nagy szörgalmattoszagal el rendeltettek az planetak jarassi azoknak forgasi és kévalt kippen való iely a sokadalmakkal egyyüt, Nemet, Magyar es ezek szomszédszágaban levo országok szolgalttyara, minden tehettségel, K ü r n e r J a n o s é s J a k a b az matematik a nák mehessinél [!] – [2] (Prognosticon áuuagy az égi-csillagok és plánéták járasibol-való jövendölés Kristus urunk kegyelemmel tellyes születése után az MDCLXXIV. esztendőre, melyben nagy szorgalmattossággal a csillagok es planetak forgasá es allapottya szerent, bizonyos tartományokban es országokban leuö változások, az üdönek mi-volta, bekesseg, az emberekreualo jövendő betegség, egesseg, boüseg es egyeb kovetkezendo dolgok vilagossanki tetetnek K ü r n e r J a n o s é s J a k o b az matematik a nák mehessi nöl [!]). Béchben [1673] Kürner Janos és Jakob [sen.], Also Austrianak kónyw nyomtatojanal.

A⁸B⁸C³⁺¹ = [19] fol. – 8° – 2 ins., orn., color.

RMK I 1157

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon két angyal tarja Magyarország koronás címerét, hátán a császári címer látható. A következő lapon (A₂a) az év jellemző adatai olvashatók. A naptárrész (A₂b–A₈a) beosztása megegyezik az 1664. évre szóló bécsi kalendáriuméval (3074). Majd a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról, purgációk és más orvosságok bevételéről* (A₈b–B₁a) valamint a *Némely feljegyzések az érvágás felől* (B₁a–b) áll. Az önálló címlappal (B₂a) ellátott prognosztikon a következő fejezeteket tartalmazza: *Prognosticon astrologicum, azaz az 1674. esztendő egy részeinek természetéről és tulajdonságáról való asztronómia vizsgálási. Elsőben a tétről* (B₂b–B₃a) – *A kikelettről* (B₃a–b) – *A nyárról* (B₃b) – *Az őszről* (B₄a) – *A fogyatkozásokról* (B₄b–B₅b) – *A hadakról* (B₅b–B₆a) – *A gyümölcsökről* (B₆a–b) – *A betegségről*, amelyet *A. m. D. g. et B. V. honorem* jelmondat zár (B₆b). A kiadvány a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című fejezettel ér véget (B₇a–C₃b).

E kiadványt a nyomdász, id. Johann Jacob Kürner fia, ifj. Johann Jacob Kürner szerkesztette, aki apja halála után, 1675 novemberétől a nyomda vezetését is átvette (vö. Seethaler 146).

A korábbi bécsi naptárak terjedelme általában 30 levél körül volt (vö. 1663, 3074; 1665, 3192; 1666, 3270), e nyomtatvány jóval rövidebb.

Az 1667-re kiadott (3270) és ez az 1674-re szóló naptár megjelenése közötti időszakban, illetve ezt követően a XVII. század végéig egyetlen bécsi magyar nyelvű kalendárium sem ismeretes. Mivel idősebb, majd ifjabb Johann Jacob Kürner mindvégig jelentetett meg német nyelvű naptárakat Bécsben (vö. Seethaler 672–733), elképzelhető, hogy a köztes és az azt követő években is jelentek meg magyar nyelvű kalendáriumok, azonban ez az egyetlen, ma rendelkezésre álló adat nem elegendő a sorozat folyamatos megjelenésének feltételezéséhez. Valószínűbbnek látszik, hogy a Kürner-nyomda felhagyott a magyar nyelvű naptárak kiadásával.

Cf. 159!; 1557!; 1667!; 2626!; –

Budapest Nat ① + cop. digit.

3873

NERA, Daniel: Avspicatissimo hymenaeo nobilis ... Simonis Deitricii, ... Simonis Deitricii, iudicis ... vrbis Radici Coronatae, ... filii, contrahentis cum ... virgine Margaretha, ... Valentini Amende filia. Anno, mense, dieque notatis: favste, sponse die, Ivli svdante secvnda, Ditrich Simon ovas, perpetvoqve vales. [Coronae] (MDCLXXIII) [Herrmann].
[1] fol. – 355 x 277 mm

Gross: Kronstädter 1155

Lakodalmi versek. – Az egyleveles nyomtatvány Simon Deitricius, az azonos nevű brassói bíró fiának és Margaretha Amende, Valentinus Amende lányának házasságkötése alkalmából készült. Menyegzőjük 1673. július 2-án volt. Az esemény időpontja kronosztichonban van elrejtve a cím végén. A disztichonban írt versek címei: (1) *Cancer* – (2) *Aenigma* – (3) *Epigramma*. Aláírójuk *Daniel Nera, vates lauriger*.

A morvaországi származású Daniel Nera Szebenben élt, elnyerte a királyi koszorús költő címet. Alkalmi versek költőjeként ismert.

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. A betűtípusok vizsgálata szerint Brassóban, a Herrmann-féle nyomdában készült (Perger Péter szóbeli közlése).

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1155). Ez a mostani leírás a nyomtatvány első teljes bibliográfiai ismertetése.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

3874

[1] DER NEUE und alte Almanach auff das unglückselige Jahr nach der Gebuhrt Jesu Christi MDCLXXIV., darin(n)en die Monath, Wochen, Son(n)- und Feyertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag- und Nachtlänge, Sonnen Auff- und Untergang etc. zufinden. Gestellet von C h r i s t o p h N e u b a r t h B. Siles. – [2] (Kurtze astrologische Vorsagung auff das unglückselige Jahr nach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi 1674., darin(n)en der Zustand der vier Jahrs-zeiten, an der Witterung, Krieg, Kranckheiten, Erdgewächsen und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden, mit gebühlichem Fleiß gestellet und beschrieben von C h r i s t o p h o r o N e u b a r t h i o Bolesla-Silesio.) Zur Kron-stadt [1673 typ. Herrmann].

A⁸-D⁸ = [32] fol. – 16° – Orn., color.

RMK II 1329 – Gross: Kronstädter 1545 – Adleff 85

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a szemközti lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázata, alatta az azévi nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év pontos hossza olvasható. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), minden hónap két lapot foglal el. Végül *Erklärung der zwölf himmlischen Zeiche(n), Planeten und Aspecten* cím alatt az ezeket szimbolizáló naptárjegyek magyarázata áll (B₆b). Az önálló címlappal (B₇a) kezdődő prognosztikon a következő fejezeteket tartalmazza: *Das I. Capitel. Von Betrachtung der 4. unterschiedenen Zeiten deß Jahres mit ihrer natürlichen Witterung. Vom Winter.* (B₇b–B₈b) – *Vom Frühling* (B₈b–C₁b) – *Vom Sommer* (C₁b–C₂b) – *Vom Herbst* (C₂b–C₃b) – *Das II. Capitel. Von den Finsternissen* (C₃b–C₆a) – *Das III. Cap. Vom Kriegswesen* (C₆a–C₈a) – *Das IV. Cap. Von Seuchen und Kranckheiten* (C₈a–D₂b) – *Das V. Cap. Von Feld-früchten* (D₃a–D₄b). A prognosztikon imádság zárja (D₅a). Ezt követi a *Verzeichnis der Jahrmärkte in Siebenbürgen gehalten werden* című, a városok betűrendjébe szedett vásárjegyzék (D₅b–D₈a).

Az ezt megelőző, utolsó példányból ismeretes brassói német kalendárium feltehetően 1666-ra készült (3193, vö. 2822). Ezt követően az 1681-re (4293) és 1684-re (4458), valamint az 1693-ra (RMK II 1725), 1697-re (RMK II 1877) és 1701-re (RMK II 2059) nyomtatott kalendáriumok ismeretesek. Mivel folyamatosan működött nyomda a városban, valószínűnek látszik, hogy a köztes években is jelentek meg Brassóban német nyelvű naptárak. A jelenleg rendelkezésre álló adatok azonban nem elégségesek ennek határozott feltételezéséhez.

A nyomtatvány a betűtípusok alapján a Herrmann-műhely készletével készült (Perger Péter szóbeli közlése).

A kiadványt Adleff Norbert is leírta (85). Címlapfotóját is közölve, Gernot Nussbacher ismertette (Karpatenrundschau 1978. 52. sz. 6).

Cf. 1920!; 2822!; –, 4293, 4458, →

Braşov Arch ① – Budapest Nat cop.

3875

WEHMÜTIGE Thränen, so bey dem hoch-schmerzlichen, früh-zeitigem, doch aber seeligem Hintritt auß dieser Welt des in den Schul-Exercitijs ziemlich geübeten, wie auch mit allerhand Sitten und Tugenden des Gemüthes gezirten Jvngljngs, Valentini Pleckeri, des ... Valentini Pleckeri, unsers Cron-städtischen Consistorij ... Mitgliedes ... Sohns, als derselbige im Jahr 1673. den 26. November hart gegen Abendt, seines Alters 12 Jahr und 4 Monat, sein Seelchen nach vorhergegangener Christlicher Vorbereitung zum Tode in die Hände seines Erlösers, Christi überlieffert und recommendieret hatte, auß höchst-shuldigster Condolentz von etlichen gutthertzigen Freunden vergossen wurden. Coronae MDCLXXIII typis Herrmannianis.

[1] fol. – 540 x 310 mm – Init.

Gross: Kronstädter 1156

Gyászköltemények német és latin nyelven. – A költemények a tizenkét éves, ifjabb Valentin Plecker 1673. november 26-án bekövetkezett halála alkalmából készültek. Apja, idősebb Valentin Plecker ekkor a brassói evangélikus konzisztórium tagja volt. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból álló díszkeret szegélyezi. A verseket két hasámban nyomtatták. A család következő barátai nyilvánították ki részvétüket versekkel: (1) német nyelven *Martinus Rausz, C. S. P. A.* – (2) *Defunctus ad charissimos dn. parentes* címen németül *Michael Rbenerus Betul., scholae Coronensis orator* – (3) *Ad amplissimum dn. parentem* címen latinul és – (4) *Des seelighintretenden Jubel-Lied* címen németül *Valentinus [Gre]issing* – (5) *[?] dn. parentis* címen latinul *Georgius Löprich* – (6) *Pulla veste indutis* címen latinul *Michael Dirrius Mell.* – (7) cím nélkül latinul *Stephanus Sturm Agnet., praeceptor indignus* – és végül (8) cím nélkül, latinul *Martin Closius Coronens[is]*.

Az elhunyt apjának, idősebb Valentin Pleckernek (1638–1689) I. Apafi Mihály Gyulafehérváron, 1672. november 10-én kelt oklevelével címet adományozott (Turul 1911: 165). Az 1681. június 20-án kelt százsz hitlevelé aláírói között mint Brassó városának követe szerepel (ErdOgyEml XVII 187). Később, 1683-tól 1685-ig Brassóban a Stadthann tisztséget viselte (ld. Stenner, Friedrich: Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt) von Anfang der städtischen Verwaltung bis auf die Gegenwart. Brassó (Kronstadt) 1916, 107).

A brassói nyomda tulajdonosa 1660-ig Michael Herrmann volt, de szakmai vezetését a század második felében a morvaországi származású Nicolaus Müller látta el (ld. Brassó 1657, 2706).

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1156), ez a mostani leírás a nyomtatvány első teljes bibliográfiai ismertetése.

Braşov *Ev* ②* – Budapest *Nat cop.*

3876

<Diószegi K[onta] István: *Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések és buzgó háladások, ...* Debrecen 1668–1679 Karancsi.>

Biró Gyöngyi: Diószegi K. István: *Lelki fegyver*. In: *Három református lelki könyv*. Zebegény 2018 (Régi magyarországi vallásos nyomtatványok 3), 62, D 2.

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Református imádságoskönyv.

Ennek a bibliográfiákban korábban le nem írt kiadványnak a létezésére Biró Gyöngyi következtetett (Diószegi K. István: *Lelki fegyver*. In: *Három református lelki könyv*. Zebegény 2018 (Régi magyarországi vallásos nyomtatványok 3.), 62, D 2.). Diószegi Konta István a *Ki-osztatott talentom, ...* (Debrecen 1679, 4237) című prédikációs kötetének az előszavában arra emlékeztette olvasóit, hogy prédikációi közreadására már korábban is ígéretet tett: „amaz lelki fegyver nevű könyvecskémnek praefatiójában is ígértem ilyen dologra magamat” (*₃b). Mivel 1668-ban szentelték lelkipásztorrá, ezért Biró Gyöngyi jogosan feltételezte, hogy ezt az ígéretet az imádságoskönyv fordítója csak 1668-ban vagy azután, de még az említett prédikációskötet 1679. évi megjelenése előtt írhatta. Ebben az időszakban keletkeztek ugyanis nagyobb számban olyan prédikációi, amelyeket érdemesnek tartott megjelentetni. Ezért nem valószínű, hogy az említett megjegyzés a *Lelki fegyver* első, 1666-ban feltételezett utrechti kiadásának előszavában jelent volna meg (3327A). Bár Biró a nyomtatás helyét nem adta meg, valószínűnek látszik, hogy Diószegi Kontának mint diószegi lelkipásztornak ez a műve is Debrecenben jelent meg Karancsi György nyomdavezető idején, a *Lelki fegyver* második kiadásaként.

Újabbán Csorba Dávid foglalta össze Diószegi K. István debreceni kántor munkásságát. A debreceni városi tanács jegyzőkönyve alapján bizonyította, hogy nevében a C. vagy K. valójában a conta „csonka, kicsi” jelentésű görög szó rövidítése. A K-nak Kis-ként való kiegészítése Bod Péter félreírása alapján honosodott meg a szakirodalomban (Egyháztörténeti Szemle 2017/2: 13-30).

Cf. 3327A; –, →

Köleséri Sámuel: Apostoli köszöntés. Debrecen 1673. – Vide 3877

3877

KÖLESÉRI Sámuel, sen.: Arany alma, avagy alkalmas időben mondott ige, az az olly XXX. predikatiok, mellyeket nagyobb részre szomorú (ritkán örömdetes) alkalmatossággal a' debreceni sok tereh alatt pálma fa modgyára egh felé nevededő k. gyülekezetnek s az ott nyomorgó számkivetettek seregének oktatására, vigasztalására s' hitekben való erősítettésekre predikáltott, mostan pedig azon Isten nepe s' egyebek lelki hasznáért ki bocsátott Köleseri Samuel, C. J. evangeliomának edgyügyü sáfára a' d. k. g. Debreczenben MDCLXXIII Karanci György.

$(^6)$, $(^4)$, A^8 , $[^2]$, $B^8-Q^8 = [20] + 1-16 + [4] + 17-209$ [recte 210] + $[4] + 210-250$ [recte 211-251] + [1] pag. – $8^\circ - 1$ ins., orn, init.

RMKI 1144

Református prédikációk. – A kiadvány Köleséri Sámuelnek a debreceni gyülekezet előtt 1672. június 26 és 1672. november 23 között különböző alkalmakkor magyar nyelven elmondott prédikációit tartalmazza. A címlapon a címet magyarázó és igazoló bibliai idézet áll a Példabeszédek könyvéből (25:11): „Mint az arany alma az ezüst rostélyokban, olyan az alkalmasan mondott ige”. A címlap hátán *Judicium de libello* olvasható, amelyben ex Nagy Bajon. 1673. július 24-i keltezéssel *Matthias Nogradi superintendens* tanúsítja, hogy a 144. lapig elolvasta a könyvet, s abban a tiszta orthodox tanításon kívül semmit sem talált, ezért javasolja kinyomtatását. Ezt követi az *Ajánló levél ... a debreceni sz. gyülekezetnek*, keltezése és aláírása 1673. augusztus 1. $(^2_a-)^4_b$. Aláírója, *Köleseri Sámuel* elmondja benne, hogy prédikációit az időhöz alkalmazta, azaz szabad textusválasztáson alapulnak, *ugyanis mikor Isten sírásra s magunk megalázására bitt, ... ahhoz illendő igét szolgáltatott, mikor ... megvidámitott, lelki örömet s hálaadást kijelentő leckéket vettem föl* (^3_a) . Ezután *A kegyes olvasónak kegyelem és békesség adassék a békességnek fejedelmétől az Úr J. Christustól* című előszóban (^3_a-b) K. S. aláírással a szerző ismerteti könyve kinyomtatásának okait, kiemeli, *hogy mindenik prédikációnak külön titulust adtam ... mert az illendő titulus egészen kimeríti a dolgot, s az olvasó mindjárt eszébe veheti, mit várjon onnét*. Az egész kötetet bevezető részeket *A prédikációk lajstoma* zárja (^6_a-b) .

A főrész önálló, impresszummal ellátott belső címlappal kezdődik, betűhű szövege a következő: *Apostoli köszöntés, avagy olly idvesség tanítás, mellyben az Istentől küldetett s' törvényessen hivatott egyházi szolgának az Isten nyájja köziben, apostoli köszöntéssel, azaz kegyelem s' békesség kívánással bé köszönő leg-első tiszti rajzolatik le. Mellyet sz. hivatalyaban való be-allatásának alkalmatosságával a' debreczeni k. gyülekezet előtt predikáltott Ivan havának 26. napjan 1672 ben, mostan pedig a' közönseges epületert kibocsátott Köleséri Samuel, C. J. evangeliomának méltatlan sáfára a' debreczeni k. gyülekezetben. Debreczenben (MDCLXXIII) Karanci György által*. A címszöveg alatt egy bibliai idézet és a nyomtatás évét tartalmazó kronosztichon olvasható. A címlap hátára négy bibliai idézetet nyomtattak (^6_a-b) .

Ezt követi az újabb *Ajánlólevél a ... debreceni tanácsnak ... két nevezetes oszlopának ... Dobozi István uramnak, Debreczen városának tizedszeri fő bírójának, ... Balyik András uramnak, ez elmúlt esztendőben fő bíróságot viselt egyik igaz tagjának*. Keltezése és aláírása *Debreczenben* 1673. február 3, *Köleseri Samuel* $(^2_a-)^4_b$. Benne Köleséri kifejti, hogy már korábban is igyekezett nemcsak előszóban, hanem írásban is tanítani, amint ezt *Idvesség sarka* (Sárospatak 1666, 3309) című munkája tanúsítja. Továbbá köszönetet

mond az ajánlás címzetjének, hogy 1671-ben meghívták debreceni lelkipásztorságra, és Karancsi György nyomdásznak, mivel nagy készségét mutatta könyve kinyomtatására. Ezután olvasható az *Apostoli köszöntés. I. prédikáció. Rom 1:7. 1672. jun. 26. címmel* (1–16).

Ezután újabb impresszum nélküli címlap következik: *Hű pásztor tüköre, avagy ... együgyű tanítás, melyben minémű ... tisztei legyenek az ... egyházi szolgáltnak ... lenajzoltatik, melyet midőn sz. tisztinek gyakorlásához fogott volna a debreceni k. gyülekezetben másod ízben prédikálott, s a következő tizenkét árkuson levő tanításokkal együtt egy buzgó hallgatójának ... örömmel adott költségével kibocsátott Köleséri Sámuel* (O₁a). A címlap hátán kezdődő újabb *Ajánló leveleske ... Guti Szöcs Márton urannak, Debrecen városának egyik igaz tagjának* szól. Aláírója *Köleséri Sámuel* megköszöni benne, hogy a következő tizenkét füzetben olvasható prédikációkat *maga költségével kinyomtatatta* (O₁b–O₂a). Az ajánlás utáni lapra ismét négy bibliai idézetet nyomtattak (O₂b). A következő tizenkét füzetben az alábbi prédikációk olvashatóak: *Hű pásztor tüköre. II. prédikáció. Ján. 21:17. 1667-ben!* 29. Jún. (17–25) – *Egyházi szolgálatnak sikertelen volta. III. prédikáció. Jer. 6:29. 1672-ben 1. Júl. (26–34) – Jó szófogadó gyülekezet tüköre. IV. prédikáció. Jac. 1:21. 1672-ben 3. Júl. (34–41) – Ezechiél követsége Izrael házához. V. prédikáció. Ezech. 33: 11. 1672-ben 10. Júl. (41–54) – Erősítő kegyelemért való apostoli könyörgés. VI. prédikáció. Eph. 3:14. 16. 1672-ben 24. Júl. (54–61) – Szabadulás várása. VII. prédikáció. Hab. 2:3. 1672-ben 24. Júl. (61–[recte] 67) – Jakob ragadományra való adattatása. VIII. prédikáció. Esa. 42:24. 1672-ben 13. Júl. (97 [recte 67]–74) – Szűnek megmosása. IX. prédikáció. Jer. 4:14. 15. 1672-ben 15. Júl. (74–80) – Hitnek egysége. X. prédikáció. Eph. 4:5. Egy hit. 1672-ben 16. Júl. (80–93) – Lelki aratás. XI. prédikáció Ján. 4:35. 36. 1672-ben 31. Júl. (93–102) – Isten bosszuállása az üldözőkön. XII. prédikáció. Jel. 6:10. 1672-ben 31. Júl. (102–109) – Phineas buzgósága. XIII. prédikáció. Száml. 25:11. 1672-ben 7. Aug. (109–115) – Judah szabadulásának hoptestere. XIV. prédikáció. 1672-ben 10. Aug. ... *Felvitt lecke 2. Chron. 12:7. (116–126) – Hiten való uralkodás tilalmas vadászás. XV. prédikáció. 2. Cor. 1:24. 1672-ben 12. Aug. (126–134) – Christusz kereszttiben való dicsekedés. XVI. prédikáció. Gal. 6:14. 1672-ben 13. Aug. (134–141) – Kegység igájának gyönyörűsége. XVII. prédikáció. Matth. 11:30. 1672-ben 15. Aug. (141–148) – Zörgető Christusz jótéteménye és megnyitó ember tiszti. XVIII. prédikáció. Jel. 3:20. 1672-ben 28. Aug. (149–155). Mivel a 154-es lapszám megismétlődik, a lapszámozás innét kezdve egy számmal el van csúszva. – *Seregeknek Jehovája Izrael szabadítója. XIX. prédikáció. Esa. 47:4. 1672-ben 31. Aug. (155–161) – Sion biztatása. XX. prédikáció. Sophon. 7:16. 17. 1672-ben 4. Sep. (161–170) – Iosaphat jó tanácsa. XXI. prédikáció. 2.Chron. 20:20. 1672-ben 11. Sept. (171–174) – Győzelem éneke. XXII. prédikáció. Bir. 5:1. 2. 1672-ben 18. Sep. (174–185) – Josue könyörgésének hathatósága. XXIII. prédikáció. Josue 10:12. 13. 1672-ben 22. Sep. (185–191) – Evangélium szabados folyásáért való könyörgés. XXIV. prédikáció. Coloss. 4:3. 1672-ben 24. Sep. (191–197) – Isten választételeire való figyelmeztetés. XXV. prédikáció. Solt. 85:9. 1672-ben 25. Sep. (197–204) – Ingyen való irgalom. XXVI. prédikáció. Ezech. 36:22. 1672-ben 9. Octobr. (205–209).***

Ezután folytatólagos füzetjelzéssel és lapszámmal újabb impresszum nélküli belső címlap következik: *Isten hatalmának ragyogó világa, avagy oly rövid elmélkedés, melyben, mikor s miképpen tündököltesse Isten az ő hatalmának dicsőségét ... világosan lenajzoltatik, melyet ... a debreceni k. gyülekezetben ... prédikálott, mostan pedig ... egy buzgó lélek ... költségével kibocsátott Köleséri Samuel* (O₂a). Hátlapján kezdődik az *Ajánló levélke ... Aracszai Hegedűs István urannak, ... Karaszna vármegyének ... assessorának*, benne az aláíró, *Köleséri Samuel* megköszöni, hogy ezt és a kötetben ezután álló prédikációkat a maga költségén kinyomtatatta (O₂b–O₃b). Ezután folytatódik a prédikációk sora: *Isten hatalmának ragyogó világa. XXVII. prédikáció. 2.Chron. 16:9. 1672-ben 16. Octobr. (210–221) – Josue könyörgésére Isten feleletti. XXVIII. prédikáció. Josue 7:9. 11. 12. 1672-ben 30. Octobr. (221–236) – Gyógyulhatatlan nép nyavalyássága. XXIX.*

prédikáció. Jer. 8:21. 22. 1672-ben 20. Novem. (236–243) – Moses jobb részének választása. XXX. prédikáció. Sid. 11:25. 1672-ben 23. Nov (243–150 [recte 250]). A prédikáció szövegének végén *Pacem te poscimus omnes* feliratú nyomdászjelvény zárja a kiadványt, amelynek előképe a hanai nyomdász-kiadó Konrad Eyfrid jelvénye lehetett (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 229 és 717, III/8). Az utolsó lapon a *Nyomatásbeli derekasabb fogvatkozások* olvashatók (Q₈b).

Köleséri mártírium-felfogásával főként ennek a prédikációskötetnek az alapján Győri L. János foglalkozott (It 2000: 51–71, ua. Református identitás és magyar irodalom. Bp. 2015, 173–192). Teológiai, pedagógiai, retorikai, egyháztörténeti jelentőségét más műveire is tekintettel méltatta még Csorba Dávid (Theológiai Szemle 2002: 84–94 és Protestáns Szemle 2002: 218–240, újabban összefoglalóan: Csorba: „A’ sovány lelket meg-szépíteni” 73–138, passim), Erdős Zoltán (Iskolakultúra Online 2008: 67–91), Fazakas Gergely (Köleséri panaszimádságai. Debrecen 2005, passim és Siralmas, passim), ld még: Csekey Sándor (Ige és lélek. Bp. 1940, 145–146, 148–150).

Az ajánlások keltezése és tartalma alapján a kiadvány elkészülésének menete a következőképpen rekonstruálható. Valószínű, hogy Köleséri eredetileg csupán az első, Dobozi Istvánnak és Balyik Andrásnak ajánlott, *Apostoli köszöntés* című prédikációját szándékozott kinyomtatni, ezért készült ehhez önálló címlap és ajánlás 1673. február 3-i keltezéssel. Gutti Szőcs Márton eleinte az 1672. augusztus 10-én meghallgatott *Judah szabadulásának hómesterét* kívánta megjelentetni, de később *arra ígéré magát, hogy... több prédikációimat is egy kis könyv formában kinyomtatattja*. Ez az összeg további tizenkettő, vagyis a „B–N” jelzésű füzetek elkészítésére volt elegendő. Aráczai Hegedüs Istvánt az 1672. november 23-án elhangzott *Moses jobb részének választása* indította adakozásra. Ő fedezte a XXVII–XXX. prédikáció kinyomtatását. Ezután készült el a debreceni gyülekezetnek szóló ajánlás 1673. augusztus 1-i keltezéssel, és került a kiadvány élére a főcímlap, amely már a kötet teljes tartalmára, vagyis mind a harminc prédikációra utal, továbbá *A prédikácók lajstoma, amely az egygel elcsúszott lapszámokhoz rendelve közli a beszédek címeit*.

Szinycsei József az *Apostoli köszöntést* önálló műként említette, és teljes címleírást közölt róla „Jankovich Miklós kézirati Bibliographiájából”, mint Szabó Károly által nem ismert műről (VII 25). A fentiek alapján valóban nem zárható ki az sem, hogy Kölesérinek a debreceni gyülekezetben bemutatkozó prédikációját, az *Apostoli köszöntést*, amely az „A” füzetet tölti ki, a hozzá tartozó impresszumos címlappal és ajánlással külön is forgalmazták. E mellett szól, hogy ennek a beszédnek a szövegét a többi huszonkilencetől eltérően nagy méretű dísz zárja. A ma ismeretes példányokban azonban a dísz fölött a *Hű Pász* órszó a következő prédikációra a *Hű pásztor tükörére* utal, vagyis a beköszöntő beszéd tipográfiaiailag össze van kötve a nyomtatvány következő részeivel, ezért nem tekinthető önálló kiadványnak.

In 17 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Praha *Strahov* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

Olim: Fáy-könyvtár Tibold-Darócson, Lugossy Józsefnél, Szilágyi Istvánnál

3878

MARTONFALVI TÓTH György: Georgi[!] Martonfalvi, ss. theol. doctoris et scholae Debrecinae rectoris orthodoxa diatriba de hodierna famosa peccatorum parisi et aphesi,

sev piorum V[eteris] T[estamenti] plenissima peccatorum remissione. Debrecini 1673 apud Georgium Karancsi.

A⁴ B⁴, [1¹ = [9] fol. – 4° – 2 ins., init.

RMK II 1316

Református iskolai vitairat. – A címlapon három bibliai idézet olvasható, alatta nyomdászjelvény látható: négyszögű stilizált életfa, amelynek törzsénél *VITAE* mottó olvasható. Az ajánlást *Amplissimis ... dominis Stephano Dobozi, Andreae Balyik, ... alternis primariis iudicibus ... Debrecinae, ... literarum literatorumque amatoribus, ... verae religionis assertoribus etc., dominis ac fautoribus meis* intézte Debrecen 1673. május 30-i keltezéssel *Georgius Martonfalvi* (A₁b–A₂a). A főrész *Orthodoxa diatribe de piorum V. T. plenissima peccatorum remissione* belső címmel kezdődik, és harminckét pontot foglal magában, I–XXXII. Az utolsó lapot ugyancsak nyomdászjelvény díszíti: dúsz, hosszúkás levelű fa volutákkal körbefogva, négyzet alakban levél- és virágdíszek szegélyezik. A fa lombjában olvasható írásszalag felirata *TE POSCIMUS PACEM OMNES* 1663. (A₂b–[ ]₁a).

Az ajánlásban Martonfalvi elmondja, hogy a debreceni iskola sohasem tanított heterodox nézeteket, és ezt most sem fogják hagyni, amikor néhány gyülekezetet és iskolát a teológusok és filozófusok a bűnök bocsánatával, az evangéliummal, a szombattal és hasonlókkal kapcsolatos tévedésekkel kísértének. A főrész első pontjában Joannes Coccejus azon nézetét ismerteti, amely szerint az Ószövetség hitűsei nem nyertek bűneikre azonnal teljes bocsánatot, hanem csupán elhallgatását, mellőzését (*aphesis*), nem tulajdonképpeni kegyelmet (*paresis*). A teljes bocsánatot csak Krisztus feltámadása után nyerték el, így bűnbocsánat nélkül üdvözültek. A további pontok ezzel ellentétben a Bibliára hivatkozva kifejtik, hogy ez már Krisztus feltámadása előtt megtörtént, és az Ószövetség hitűsei teljes bűnbocsánattal üdvözültek. Az utolsó, XXXII. pontban pedig kéri az igaz hit őrizőit, hogy ne engedjék elterjedni a feljebb cáfolt tévedést, mert az utat nyit a katolikusok, unitáriusok és evangélikusok más tévedései előtt is.

A művet teológiai nézőpontból Nagy Géza (A református egyház II 237–238), exegetikai szempontból, mint az orthodox–coccejánus polémia egyik jellemző szövegét pedig Szabó Géza (A magyar református orthodoxia 90–92) elemezte. Szabó hosszan idézett az előszóból is.

Budapest *Acad* ③* – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Ref* – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak *Ref*)

3879

COBB, Wolfgang Friedrich: *Sacratissimae caesareae regiaeque majestatis camerarius, consiliarius aulae bellicus, generalis campi marschalli locumtenens, constitutus colonellus nec-non civitatis Viennensis supremus commendans Wolfgangvs Fridericvs Cob, liber baro a Neüdingh. [Cassoviae] (1673) [typ. civitatis, Erich].*

[1] fol. – 238 x 220 mm – Init.

Pátens. – A bibliográfiailag eddig le nem írt egyleveles, plakát alakú nyomtatvány Wolfgang Friedrich Cobb kamarai tisztt, udvari hadi tanácsos, altábornagy, Bécs főparancsnoka, ekkor a felsőmagyarországi főkapitányi feladatokat ellátó főtiszt által kiadott, *Quandoquidem sua sacratissima majestas* kezdetű rendeletét tartalmazza a katonák, illetve a főparancsnokság által megbízottak utazásáról. A 11 pontba (*primo-undecimo*) szedett szöveg rendelkezik az útra induló katonák és megbízottak ellátásáról, a katonai vezetők, megyék, települések és egyéb hatóságok ezzel kapcsolatos kötelességeiről, illetve meghatározza a katonákra vonatkozó tilalmakat és az általuk elkövetett kihágások rendezésének módját. Kelt: Kassa, 1673. április 12.

Wolfgang Friedrich Cobb (1610–1679) altábornagy 1670–1677 között látta el – más tábornokokkal megosztva – a kassai főkapitányi tisztséget.

A kiadvány a betűtípusok vizsgálata alapján a kassai városi nyomdában készült, amelyet 1669–1674 között Ericus Erich vezetett. Minden ismeretes példány a budapesti Országos Levéltárban található (jelzet: pl. G 13, 6. tétel)

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* cop.

3880

EVISCERATIO mendacissimae nugacitatis, Avstriacam avsteritatem somniantis, ostendens in Avstriacis clementiam pro austeritate. Sed minoribus quibusque nugis praetermissis crassiora duntaxat scommata deterguntur. Tandem(ue) Salamone teste Proverb. 25. 27. Maiestatis vesanus scrvtator delebitur. [Cassoviae] 1673 [typ. civitatis].

A⁸–D⁸ = 64 pag. – 8° – Orn., init.

Sztripszky II 2619/167 ← MKsz 1892–93: 233–34 – Čaplovič 678

Politikai vitairat. – A kiadvány válaszul született az *Austriaca austeritas* (3720) és az *Austriacae austeritatis Continuatio* (3790) című vitairatokra. Az osztrák házat veszi védelmébe, és bemutatja, hogy a Habsburg uralkodókra nem a szigor, hanem az uralkodói kegyelem a jellemző. A cím utolsó sora kronogram, amely a címbe idézett öszövettségi hely parafrázisa, értéke 1673. Alatta könyvdísz látható. A címlap hátán két Szent Pál-idézet áll (A₁b). Ezt követi a *Praefatio* (3), majd a 20 §-ra tagolt vitairat (4–52). A nyomtatványt *Epilogus* zárja (52–64).

A nyomtatvány a szerző nevének feltüntetése nélkül jelent meg. Szerzőségével kapcsolatban Harsányi István (MKsz 1922: 223–234) az *Evisceratio* sárospataki református főiskolai könyvtár kéziratában őrzött, 775.a. jelzetű, *Ausztriai savanyúságot álmódózó tökéletlen hazugságnak boncolása* című kézirat fordításának *Transumtum ex suo vero originali, Cassoviae die 6. Aprilis 1673. per me Steph. Enye(di) mpr.* bejegyzése alapján arra következtetett, hogy Enyedi István nemcsak az *Evisceratio* magyar nyelvre fordítója, hanem az eredeti mű szerzője is volt. Szintén Enyedi Istvánt tekinti szerzőnek Ján Čaplovič (678). Enyedit azonban nem lehet szerzőnek, csak fordítónak tekinteni. Később ugyanő a bejegyzés *transumtum* szava elé a *transl. etc.*, a *vero* után pedig a *Latino* szavakat írta oda, tehát a bejegyzést úgy módosította, hogy a latin nyelvből történő fordítást hangsúlyozta.

A vitairat szövege egyértelműen katolikus szerzőre mutat. (Pl.: *Quidni ergo pro unione Christiana amplectimur omnes fidem illam Romano-catholicam ...*, 64.) Ezért sem lehet szerzőjének tekinteni a református idősebb Enyedi István nagybányai szenátort és főbíró (1677 és 1691 között), akinek testvére, Enyedi János református lelkész a nagybányai Szent Miklós ispótyá birtokán, (Giród)tórfalun lelkészkedett, ahonnet 1674-ben a katolizáció miatt kellett Erdélybe menekülnie (Mihalik: Papok, polgárok, konvertiták 274). Enyedi István fia, ifjabb Enyedi István (1659–1714) szintén református lelkész volt 1688-ban Felsőbányán, majd református kollégiumi tanár lett Enyeden 1692-től haláláig. Fennmaradt azonban id. Enyedi Istvánnak 1671. július 29-én Nagybányán kelt, Teleki Mihályhoz írt levele, amelyben beszámolt arról, hogy Telekitől megkapta az *Austriaca austeritas* egy „amellett lévő igen szép, más könyvecskével együtt” (ItK 1891: 136). A birtokában volt tehát a vitairsorozat két tagja is, az *Austriaca austeritas* és annak *Continuatiója*, és igen alkalmas írásnak tartotta a „*Debellata Hungaria* ellen és mellé” (ehhez ld. 3720). Ismerte és figyelemmel követte tehát ezt a politikai vitát, valószínűleg gyűjtötte is a példányokat, és lehetséges, hogy e két vitairat cáfolatát, az *Evisceratiót* saját példányából magyarra is lefordította.

A nyomtatvány a nyomdahely és a nyomdász név feltüntetése nélkül jelent meg. Ráth György megállapította, hogy a címlapon szereplő könyvdísz és a betűk azonossága kétségtávol bizonyítja, hogy Kassán nyomtatták a kiadványt (MKsz 1892-1893: 234). A betűtípusok vizsgálata ezt megerősítette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 629, IV/12 és 638, VI/13), a nyomtatvány a kassai városi nyomda műhelyében készült Ericus Erich idejében.

Az *Evisceratio* Kassán kívül, még ugyanebben az évben, 1673-ban Bécsben is megjelent (RMK III 2638). Magyar fordításának fent idézett kassai, április 6-ára keltezéséből arra lehet következtetni, hogy a fordítás alapjául az a kassai kiadás szolgált, amely ez év első negyedében jelent meg. A bécsi kiadás címlapján a megjelenési dátum után álló *recusum* szó utal arra, hogy újabb, második kiadásról van szó, amely valószínűleg 1673 áprilisát követően jelent meg.

A nyomtatvány bibliográfiai leírását először Ráth György készítette el (MKsz 1892–1893: 233–234), adatai belekerültek Sztripszky Hiador (II 2619/167) és Ján Čaplovič (678) bibliográfiájába. Ráth nem adta meg a nyomtatvány terjedelmét, ennek megfelelően Sztripszky sem, Čaplovič (678) viszont 55 lapban határozta meg, ami tévedés, mert ez a bécsi kiadás (RMK III 2638) terjedelme.

Cf. 3720, 3790, –, 3894

Budapest Acad ① – Budapest Nat cop. (Wien Nat) – Wien Nat ① cop. digit.

3881

<Kalendárium és prognosztikon az 1674. esztendőre. Kassa 1673 typ. civitatis, Erich. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető (vö. 3707). – Naptár és prognosztikon.

Cf. 4009!

3881A

NOS sacrae caesareae regiae(ue) majestatis camerarius, ... aulicae consiliarius, Hungaricae vice praeses et Scepusiensis ... camerarum administrator caeterique ejusdem camerae Scepusiensis consiliarii. [Cassoviae] (1673) [typ. civitatis, Erich].

[1] fol. – 248 x 245 mm – Init.

Pátens. – A bibliográfiailag ismeretlen egyleveles kiadvány külön cím nélkül a fenti intitulationnal kezdődik. A címzés után *Notum facimus* szavak vezetnek be a Szepesi Kamara által kiadott rendeletet, amely az Apafi Mihály arcképével és címerével vert erdélyi új kettős garas értékét kilenc magyar pénzben és három polturában határozza meg. A rendelet kiadásának helye és időpontja: Kassa, 1673. december 2. Alatta a fentivel azonos szövegű aláírás olvasható.

A ma ismeretes egyetlen példányon a Szepesi Kamara adminisztrátora, Otto Ferdinand Volkra, valamint Caspar de Kunwald, Holló Zsigmond és Hartyáni András tanácsosok saját kezű aláírása szerepel.

Az impresszumadatok nélkül megjelent kiadvány a betűtípusok vizsgálata alapján a kassai városi nyomdában készült. Minden bizonnyal nem sokkal kiadása után, még 1673-ban elhagyta a nyomdát, amelyet 1669-1674 között Ericus Erich vezetett.

A kiadvány egyetlen példányát Szabó András Péter fedezte fel a kassai állami levéltárban Abaújvár megye közgyűlési iratanyagában (Štátny archív v Košiciach, Abovská župa, Kongregačné spisy, Manipulácia vecná, A. (1643-1750) fol. 36., 118. doboz).

Budapest *Nat cop.* – Košice *Arch* ①

3882

NOS sacrae caesareae regiae(ue) majestatis camerarius, ... aulicae consiliarius vice praeses et Scepusiensis ... camerarum administrator, caeterique eiusdem Camerae Scepusiensis consiliarii damus pro memoria ... [Cassoviae] (1673) [typ. civitatis Erich].

[1] fol. – 137 x 273 mm – Init.

MKsz 1904: 134]– OSzKÉvk 1962: 235-236 – Čaplovič 682

Pátens. – Az egyleveles kiadványon külön cím nélkül, csupán iniciáléval kiemelve, a fenti szavakkal kezdődik a tagolatlan szöveg, amelynek a végén dátum, és a fenti intitulationnal azonos szövegű aláírás olvasható. A Szepesi Kamara által kiadott oklevél szerint az uralkodó kegyelméről biztosítja a hűségükre visszatérő közrendű bujdosókat, valamint felhívást ad ki a négy fő rebellis (*quattuor principales rebelles*) elfogására. Keltezés: Kassa, 1673. december 20.

A kiadványt Ján Čaplovič Otto Ferdinand Volkra neve alatt vette fel bibliográfiájába (682). A Szepesi

Kamara igazgatója ekkor valóban ő volt (Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig. Bp. 1946, 184–185., Levéltári Közlemények 1967: 219, Fallenbüchl Zoltán).

A nyomtatási hely és év nélkül megjelent nyomtatvány Fazakas József véleménye szerint Kassán jelent meg (OSzKÉvk 1962: 235–236). Megállapítását a betűtípusok vizsgálata is megerősítette (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése, az iniciálét vö. Hung. typ. II/2. 215, 633, VI/1). A kiadványt 1673. évi nyomtatványként tárgyalta Fazakas József (OSzKÉvk 1962: 235–236) és Ján Čaplovič (682) is. Nagyon valószínű, hogy a pápens nem sokkal kiadása, azaz 1673. december 20-a után, még abban az évben elhagyta a nyomdát.

A kiadványt első alkalommal Fejérpataky László említette röviden a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának 1903. évi gyarapodása között (MKsz 1904: 134).

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ①

3883

PADVAI Szent Antal solosmaja es congregatiójának regulái, rendi és búcsui, csuda-tételinek rövid summában foglaltatott le-írásával, mellyet Szent Ferencz szerzetin lévő idvözítönk provinciája Gyöngyösön az Bóldog Aszszony látogatása templomában 1673. esztendőben kezdett a Tizedik Kelemen pápa engedelmébül és javallásábül, ki-nyomtatattott Horvaty Janos, jász berini plebanus azon Szent Antal oltárának fundátora és congregatiójának promotora költségén. Cassan [1673] [typ. civitatis] Ericus Erich.

A⁶–Q⁶ = 192 pag. – 12° – Init.

RMK I 1583 – Sztripszky I 2075a/1583 ← MKsz 1879: 124 – Čaplovič 679

Katolikus imádságok és vallási társulat rendtartása. – A címlapon a 37. zsolnárból vett részlet, hátán bibliai idézet olvasható (*Eccli. cap. 50*). Ezt követi az *Ajánló levél*, amelynek aláírója *Horvaty János, nemes jászberényi plébános*, akinek a költségén a kiadvány megjelent (3–5). Ezután áll a negyedik zsolnárt negyedik versének latin és magyar szövege (6). *Regulák avagy rendtartások, melyekben kelljen magukat e szent gyülekezetben lévőeknek tartani* címmel a gyöngyösi Pádúai Szent Antal kongregáció rendtartása olvasható (7–16). Majd a *Teljes és más rendbeli búcsúk s lelki ajándékok, melyekkel megajándékozta a Pádúai Sz. Antal congregatióját Tizedik Kelemen pápa 1672. 10 máji.* (16–20). Ezután következik Pádúai Szent Antal több egységből összeálló szolozsmája, amelynek szövege kisebb eltérésekkel megegyezik az 1662-es nagyszombati kiadásban olvashatóval (3058). Az egyes részek címe és beosztása a következő: az első egység *Paduai Sz. Antal kis officiuma* (21–73). Ennek élén kezdődik az a kilenc strófából álló vers, amelynek további versszakai a megfelelő helyre illesztve Szent Antal életének főbb eseményeit írják le. Az 1662-es kiadásban (3058) ez volt olvasható az ott található illusztrációk alatt, kezdősora *Ez a földi angyal*. Az officiumban található három verses himnusz elhelyezkedése a kiadásban a következő: 24. lap: *Teljes dicséret királynak* – 37: *Szent Ambrus és Szent Ágoston himnusza: Téged Isten dicsérünk, téged Úrnak vallunk* – 41, 46, 50, 57: *Szent Bonaventura himnusza: Jézus igaz világoosság* – 62, 68: *Jer örvendjünk mai napon*. A további tartalmi egységek címe és beosztása: *Szent Antalról való litánia* (74—89) – *Rövid kérdések Szent Antalnak hazájáról, képéről, avagy*

leírásról (89–96) – *Responsorium Szent Antal dicséretiről és tisztességéről, melyet Seraphin Sz. Bonaventura doctor szerzett*, e cím előtt rövid szöveg ismerteti, hogy *Miért mondatik ez responsorium* (96–100) – *Tizenkét rövid imádság, kik közül mindenik egyet a felül megírt responsoriumnak malasztjában magában foglal mind bötü, s mind titkos értelme szerint* (100–110) – *Rövid imádságok (első-kilenczedik, 110–117)* – *Szent Antalhoz való imádság* (117–119) – *Hét ájtatos elmélkedések Páduai Szent Antal életéről a hétnek mindenik napjára rendeltetve* (120–134) – *Rövid magyarázatja a Responsoriumnak* (135–160) – külön cím nélkül, csak a előfejen jelezve: *Laurentomi litánia* (161–167) – *A boldogságos Szűz Mária tiszta fogantatásáról való imádság* (167–171) – *Boldogságos Szűz Máriához való imádság az ő képe előtt* (171–173) – *Imádság az Atya Istenhez a szorongatásokban lévő vigasztalásért* (174) – *A Kristus Jesushoz akaratunknak szabása nyomorúságinkban való vigasztalásért* (175–176) – *A boldogságos Szűzhöz ellenkezésekben való vigasztalásért* (176–177) – *Mise avagy communio előtt avagy utána való imádságok boldog kimúlásért* (177–180) – *A segítő boldogságos Szűz Máriához ájtatos imádság* (180–183) – *A magosságbeli Istennek áldásáért és oltalmazásáért való imádságok* ... (183–187) – *Szent Antal áldása* (187–188). Végül a szöveg az előző, ma ismeretes kiadáshoz képest (3058) két imádsággal bővült: *Zelli alázatos imádság a Boldogságos Szűz Máriához mindeneknek segedelméhez* (188–191) – *Szent Antalhoz való imádság* (191–192).

A versek kritikai kiadását ld. incipitmutató.

A nyomtatvány impresszumában a nyomtatás éve nem szerepel, azonban a cím szövege alapján joggal feltételezhető, hogy 1673-ban, esetleg 1674-ben hagyta el a sajtót. Ezt megerősíti az is, hogy Ericus Erich 1669–1674 között vezette a kassai városi nyomdát.

Szabó Károly bibliográfiájában a körmöcbányai példány alapján csupán rövidített leírást közölt (RMK I 1583). Később, a Rakovszky család könyvtárában, Lontón lévő kötet alapján részletesebb ismertetést adott róla (MKsz 1879: 124). Ugyanitt számolt be arról, hogy a körmöcbányai példányt ottani rövid időzése miatt nem tudta részletesebben leírni. Újabb leírását Sztripszky Hiador is közölte (I 2075a/1583). A verses részleteket Holl Béla a későbbi kiadások (4045, 4523) alapján adta közre, a *Teged Isten dicsérvünk* kezdetű himnusz kivételével (RMKT XVII/15A 593–597). Ugyanő foglalta össze az imádságoskönyv általa ismeretes kiadásait (RMKT XVII/15B 40–42).

A kiadvány szövege ezt követően a kongregáció rendtartása nélkül 1675-ben Nagyszombatban (4045), majd ismét a regulákkal együtt 1684-ban Kassán (4523) is megjelent, illetve három XVIII. századi kiadása ismeretes (vö. 4523).

Cf. 3058; –, 4045, 4164, 4212, 4523, →

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Acad* cop. (Kremnica *OFM*) – Budapest *Nat* cop. (Bratislava *Univ*) – Kremnica *OFM* ①

3884

Vacat!

Pákay János: *Amoris ac doloris duellum pro Magno Indiarum Apostolo S. Francisco Xaverio. Cassovia 1673.* – Vide **3955**

3885

[5] A' SZENT DAVID profetának ékes rhythmusu soltarival – [2] es a' sóltárokból szerzetett DICSIRETEKKEL [1] s' egyéb ISTENES ENEKEKKEL és hymnusokkal tellyes könyv. [4] Ezek után vadnak edgynéhány szép IMÁDSÁGOK. [3] Mellyet most az HALOTT ENEKEKKEL meg bővítvén ki-botsatott Cassan 1673 [typ. civitatis] Ericus Erich.

A¹²-C¹² D⁹; A³ B¹²-Z¹²; A¹² B¹¹ + ? = 90 + 521 + [12]; + 46 + ? pag. – 12° – Orn.

Sztripszky I 2075/282 ← MKsz 1882: 88 – Čaplovič 680

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv, imádságok és a Zsoltárok könyvének verses fordítása. – A címlap hátán bibliai idézet. A kiadvány beosztása, a korábbi kiadásokhoz hasonlóan (ld. először Bárta 1647, **2163**) nem a címlapon feltüntetett sorrendet követi. Elsőként állnak a himnuszok, utána a zsoltárokból való isteni dicséretetek, majd a halotti énekek. A kiadvány egyetlen ma ismeretes példánya az ezt követő imádságokat tartalmazó rész közepén megszakad. A címben jelzett Szenci Molnár Albert által fordított Zsoltárkönyv valószínűleg a kiadvány végén állt ugyanúgy, mint az 1662. évi kassai kiadásban (**3034**).

A kötetben közreadott énekek rendje lapszámaikkal és az incipitmutatóra utaló kezdőszavaikkal együtt a következő:

[1] *Következnek ékes ritmusú himnuszok, az esztendőszakai ünnepeknek rendi szerént. 1: Új világosság – 4: Áldott Izraelnek – 5: Mennyei Ige – 6: Mennyből az – 7: Az Üdvözítőt – 8: Mindeneknek – 10: Csillagoknak – 11: Istentől – 12: Mindnyájan, kik – 12: Jövel Megváltója – 13: Az Atyának országából e világra – 14: Az Atyának országából, Istenségnek – 15: Teljes e széles világban dicséretes – 16: Teljes e széles világban, minden – 17: Jövel népeknek ... Szűznek – 18: Naptámadattól – 19: Jer, dicsérjük keresztyének, nevét – 21: Heródes – 21: Gonosz – 22: Hallgassuk figyelmetesen, mire – 23: Dicsérjük – 24: Nevét – 25: Szent Igéjét – 26: Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn – 27: Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk kegyelmesen – 29: Örvendezzen – 31: Ó mi kegyelmes – 32: Jer, hirdessük – 34: Keresztyének örvendezzünk – 35: Mostan eljöttek – 36: Minden mi – 37: Fénylik – 38: E világnak – 39: Keresztyéneknek serege ... A győzhetetlen oroszán – 39: Keresztyéneknek serege, húsvét ... Mert – 40: Szenteknek – 41: Örüljünk most – 43: Batizi András: Örülj és – 44: Mostani ékes – 45: Jézus Krisztus, mi királyunk – 45: Jövel teremtő – 46: Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj – 47: Jövel Szentlélek Úristen, ki – 48: Üdvöz légy édes – 50: Ó te dicső – 50: Ó teremtő – 51: Felséges Isten, mennynék, földnek ura, és mindeneknek nagy – 52: Mennynék és földnek nemes teremtője, minden – 53: A széles – 55: Ó magas – 56: Ó nagyhatalmú – 57: Emberi – 58: Felséges Isten, mennynék, földnek ura és mindeneknek vagy – 59: A Nap feljövén – 60: Mostan, ó – 60: Igaz – 61: Állatoknak – 61: Látod – 62: Felséges Atya – 63: Könyörögjünk az Istennek Krisztus – 64: Sok nyavalyánkban – 65: Mindenkör téged – 67: Atya Istennek egy – 68: Az éjszakai sötétség, tévelygő – 69: Ó, mennyeknek – 70: Mennyei Atya – 71: Ó mennyei mi – 72: Üdvöz légy Krisztus – 74: Jézus Krisztus, egy – 75: Jézus Krisztus, Istennek*

egy – 77: *Könyörögjünk az Istennek, mint* – 80: *Jó keresztyének* – 81: *Atya Istentől* – 82: *Teremtő* – 83: *Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk* – 83: *Ó áldott* – 84: *Úrnak végvacsorájára* – 85: *Szükség megtudni* – 87: *Ó üdvösséges* – 88: *Téged, Isten.*

Ezután következnek újakezdező lapszámozással: [2] *A zsoltárokból való isteni dicséretetek.* – 1: *Boldog az olyan ember az* – 2: *Szent Dávid próféta második* – 5: Zeleméry László: *Zúgódik, dül-fül* – 8: *Szent Dávid király háborúságában imádkozik* – 9: *A szent Dávid* – 11: Szegedi Gergely: *Szent Dávid király bűnei* – 14: Szegedi Gergely: *Számkivetésre* – 18: *Régen ó törvényben, Mózesnek* – 21: Bogáti Fazakas Miklós: *Mely hatalmas* – 23: Szegedi Gergely: *Tekints reám* – 26: Sztárai Mihály: *Megnyomorodván* – 29: *Ó Úristen, tekints* – 31: *Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy* – 34: Sztárai Mihály: *Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e* – 35: *Szent Dávid király háborúságában panaszkodik* – 37: Sztárai Mihály: *Sokan vannak mostan* – 38: *Órizz meg* – 40: Sztárai Mihály: *Szent Dávid próféta éneklő* – 43: *Az Úristen nekem* – 45: Sztárai Mihály(?): *Mikor Dávid* – 47: Pap Benedek: *Ó én két* – 49: Sztárai Mihály: *Mostan hozzád* – 50: Sztárai Mihály: *Szent Dávid próféta az* – 52: Szegedi Gergely: *Dávid prófétának* – 54: Thordai Benedek: *Benned bízom* – 57: Tesini Imre: *Tebenned bízom, Uram Isten* – 58: Szegedi Gergely: *Boldog az ilyen ember e* – 60: Sztárai Mihály: *Sok emberek* – 64: Sztárai Mihály: *Mindenkoron* – 68: Szegedi Gergely: *Mikoron Dávid Saul* – 71: Sztárai Mihály: *Sok nyilvánvaló* – 74: Sztárai Mihály: *Megnyomorult* – 80: Szegedi Gergely: *Nagy bánatban* – 83: Chasse Miklós: *Mint kívánkozik* – 84: *Jöllehet nagy sokat szoltunk Dávidról* – 86: *Fohászodom* – 88: Tholnai Bálint: *Lásd* – 90: *Mikor Sennakerib* – 92: *Ersz várunk* – 93: *Minden népek* – 95: *Hogy panaszkodik a hatalmas* – 98: *Úristen, irgalmazz nekem* – 99: Szegedi Lajos: *Légy irgalmas* – 101: Hartyáni Imre: *Háborúsága* – 104: *Mindenható Úristen, szívünk* – 106: Kanizsai Pálfi János: *Ne szállj* – 107: Skarica Máté: *Dávid Doég* – 109: *Úristen, kérünk a te szent nevedért* – 111: Siklósi Mihály: *Mennynek és földnek kegyes* – 113: Kecskeméti Vég Mihály: *Mikoron Dávid nagy* – 117: István deák: *Irgalmazz Úristen* – 119: Skarica Máté: *Saulnak* – 122: Sztárai Mihály: *Meghallgassad* – 124: Sztárai Mihály: *Sok jótéteményén* – 127: Barát István: *Siess, nagy* – 129: *Örök Isten* – 130: Szegedi Gergely: *Úristen, légy* – 134: Skarica Máté: *Hogy Jeruzsálemnek* – 137: Sztárai Mihály: *Sok inségünkben* – 138: Németi Ferenc: *Az Úristent magasztalom* – 141: *Felséges Isten néked jelentjük* – 143: *Keresztyéneknek Istene* – 144: *Az Úristen áll* – 147: Rimay János: *A jó* – 150: *Aki veti* – 152: Sztárai Mihály: *Mely igen jó az* – 154: *Mikor szent Dávid kegyetleneknek* – 159: Huszár Gál: *Jer, örvendezzünk* – 160: *Örüljetek* – 161: Gitzi János: *Ilyen* – 163: *Aki az* – 168: Szegedi Gergely: *Boldog az olyan ember ő* – 170: *Boldog a férfiú* – 172: *Keresztyének, kik e* – 174: *Nagy öröme* – 177: *Int* – 179: Laskói István(?): *Sok nyomorúság* – 182: *Jer, emlékezzünk* – 183: Szegedi Gergely(?): *Örül mi* – 184: *Az Izraelnek* – 186: *Akik bíznak az Istenben* – 187: *Mindenek* – 188: *Minden hü* – 189: *Boldogok azok* – 190: *Bűnösök* – 191: *Felséges Isten, hozzád* – 192: *Mely igen jó legyen* – 194: *Úrnak szolgálói, no* – 195: *Ti keresztyének* – 195: Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: *Izraelnek* – 199: *Hallgass meg Atya Isten, a mi* – 201: *Minden állat* – 205: Németi Ferenc: *Nagy hálaadással* – 209: *Dicsérd az Istent mostan* – 210: *Dicsérjed, áldjad* – 212: Skarica Máté: *Drága dolog* – 215: *Mikoron a* – 217: Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült.*

Ünnepekre való énekek. 219: *A keresztyénségben* – 220: *Az Atya* – 222: *Küldé az Úristen büséges* – 224: Sztárai Mihály(?): *Mi Atyánk, Atya* – 225: *Mennyből jövök* – 227: Batizi András: *Jer, dicsérjük e* – 231: *Parancsolá* – 232: *Jer, mi dicsérjük* – 235: Szegedi Gergely: *Szent Ezsaiás így* – 240: Melius Juhász Péter: *Mindnyájan örülünk* – 243: *Mikor e széles* – 245: *Dicséretes a Gyermek, ki nekünk* – 246: *E nap nekünk dicséretes* – 248: *Úristen veletek* – 249: *Jer, mindnyájan* – 251: *Krisztus Jézus születék* – 252: *Úristennek* – 253: Szegedi Kis István(?): *Jézus születék* – 254: N.K.T.: *Teljes szívvel örvendjünk* – 257: *Ma vigadjatok* – 258:

Ez esztendő – 259: Hálát adjunk – 259: Nekünk születék mennyei király, kit – 260: Mennyei király – 262: Tuba Mihály: Megteljesíté – 263: Gyermek születék Betlehembben, az időben ... Ez új időben – 264: Gyermek születék Betlehembben az időben ... örvendezzünk – 264: Dávidnak – 265: Nagy hálát – 267: Erdéli Máté: Mikor Krisztus – 271: Mi dicsérjük – 273: Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ... Mennysországnak – 274: Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus – 275: Dicséretet mondjunk Úristennek – 276: A mi Urunk – 281: No, földnek – 284: Melius Juhász Péter: Csodálatos nagy – 288: Batizi András: Krisztus feltámadta, ki értünk megholt vala, mi – 290: Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, ő – 292: Batizi András: Krisztus feltámadta, nekünk – 293: Krisztust – 295: Krisztus feltámadta igazságunkra – 296: Krisztus feltámadta, ki értünk megholt vala, mindennek – 299: Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, szent – 301: Emlékezzünk e – 303: Hálaadásokkal – 307: Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennysországba felvive, Úristen – 308: N.K.T.: Ó, Jézus, mi – 308: Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szerezni, ül – 311: A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával – 313: A Krisztus mennybe felmene, minden – 314: A pünkösöd ünnepnapján – 317: Pünkösöd napja – 319: A pünkösödnek jeles napján Szentlélek – 320: Régi pünkösödnek – 321: Pünkösöd nap – 322: A Szentléleknek kegyelme apostoloknak – 323: Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket – 324: Szentháromság – 325: Imádunk mi – 326: Jer, dicsérjük mindnyáján – 328: Üdvöz légy örök Úristen – 330: Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkiünknek – 332: Hallgass meg minket, nagy Úristen – 333: Magasztaljuk keresztyének – 334: Szegedi Gergely: Keresztyének, kik vagyunk – 335: Huszár Gál(?): Járvunk mi az – 336: Huszár Gál(?): Könyörgüink az Istennek Szentlelkének – 338: Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Irgalmazz nekünk – 338: Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Jézus irgalmazz – 339: Adj Úristen – 340: Szegedi Kis István: Jövel Szentlélek Isten, tarts.

A katekizmusból való dicséreték. 341: Szükség megtudnunk – 344: Ó Izrael – 346: Hiszek a mennybéli – 347: Hiszünk mind – 348: Aki akar üdvözülni, mindeneknek – 350: Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te – 351: Mi kegyes Atyánk, kit – 353: Adjunk hálákat az Atya Istennek, mennynek – 354: Szegedi Gergely: Gyakran nekünk – 357: Batizi András: Jer, dicsérjük az Istennek – 362: Valaki Krisztusnak – 364: Emlékezzél Úristen – 365: Mindenható Úristen, mi – 368: Szenci Molnár Albert: Hallgasd meg Úristen kérésemet. Külömb-külömb féle dicséreték. – 369: Dévai Bíró Mátyás: Minden embernek illik – 371: Tanulj meg – 373: Emlékezzél, mi történék – 377: Keserves – 380: Tekints reánk immár – 383: Mikor a zsidó – 388: Szegedi Gergely: Szükség keresztyéneknek tudakozni – 391: Hallgasd meg, Jézus – 394: Hallgass meg mostan felséges – 396: Emlékezzél meg mennybéli – 397: Radán Balázs: Buzgó – 399: Kegyelmezz meg nekünk – 401: Nagy Úristen – 403: Atya Úristen – 404: Hajtsd meg, Úristen – 406: Vedd el – 407: Könyörgünk – 408: Hatalmas Isten – 411: Ó, mennyei nagy – 412: Hallgasd meg Úristen, mi – 414: Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyáján – 415: Sztárai Mihály: Hálaadásunkban – 417: Hálát adunk neked – 421: Teneked – 422: Szívem megaládván – 424: Mostan, Úristen – 425: Bereki István(?): Jézus Krisztus, mi kegyelmes – 427: Jövel, légy – 431: A mi mesterünk – 433: Ó, mely igen – 436: Szántó György: Gyarló emberekkel – 440: Tekints reánk, Úristen, nagy – 443: Szerémi Illés: Amely embernek – 444: Mi Urunk Jézus Krisztusnak – 447: Követi vala népnek – 448: Istenünkhöz – 450: Mennybéli nagy – 452: Segítséül – 454: Szkhárosi Horvát András: Semmit – 456: Nézz – 458: Kérlek és – 460: El-bemegyünk – 462: Pécseli Király Imre: Dicsérlek Uram, téged – 463: Atya Isten – 464: Szegedi Kis István: Ó, mint – 465: Mennynek és földnek nemes teremtője és – 466: Felséges Isten, mennynek, földnek ura és embereknek – 467: Bornemisza Péter(?): Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek – 469: Csak tebenned – 470: Nagybáncsai Mátyás: Ne hagyj – 473: Hálát adunk teneked, örök – 474: Szegedi Kis István: Ó mindenható – 475: Nemes Imre: Ébredjél – 476: Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Uram – 477: Bizodal munk – 479: Áldott az – 479: Dicséret – 480: Megbántunk –

481: *Mondjatok* – 481: *Szent vagy* – 482: *Téged, Úristen, mi* – 483: *Adjunk hálát az Úrnak* – 484: *Jézus Krisztus, szép* – 485: Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – 486: *Istenem Uram* – 488: *Krisztus ki vagy nap és világ, minket* – 489: *Hálát adok néked, mennybéli Isten ... hogy engemet az éjjel*. Ezután következik két litánia: 490: *Litania* és 495: *Kyrie puerorum* címmel.

(3) *Halotti énekek*: 496: Skarica Máté: *A mi életünknek* – 496: *Tseh: Tudjuk, Uram* – 497: *Megszabadultam* – 498: *Az örök élet* – 499: *Ó te meghalandó* – 501: Batizi András: *Ember emlékezzél a* – 502: *Illik* – 504: *Emlékezzünk, mi keresztyén* – 505: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 507: *Jer, tessék* – 508: *Emlékezzél élő* – 510: *Hagyjátok* – 511: *Halandó* – 512: *Emlékezzünk az* – 515: *Ember, emlékezzél utolsó* – 518: Siderius János: *Sok nyomorúsággal*. Az énekeskönyv első két részét az énekeket abc-rendben közlő *Mutató tábla* zárja (Z₆b–Z₁₂a). A Z füzet utolsó lapja üres.

Az énekeskönyv negyedik részeként önálló címlap nélkül, de újratekintett füzetjelzéssel következik a *Buzgó hálaadások és könyörgések* című imádsággyűjtemény, a következő könyörgésekkel: 1. lap: *Rövid könyörgés, midőn reggel fölserkensch* – 1. *Más. Mikképpen ajánlja magát ember Istennek, midőn reggel felkel* – 1: *Más* – 2: *Vasárnap reggeli könyörgés* – 5: *Más reggeli imádság* – 9: *Más* – 11: *Estveli imádságok* – 11: *Más* – 12: *Más, midőn magadat álomra bocsátod* – 13: *Más. Estvéli ahítatos imádság* – 14: *Más* – 17: *Prédikáció előtt való könyörgés* – 18: *Prédikáció után való könyörgés* – 19: *Úr vacsorája előtt való könyörgés* – 22. *Más* – 26: *Az Úrnak asztalához közelgető könyörgés* – 27: *Hálaadás az Úrvacsorájának vétele után* – 28: *Más* – 30: *Más* – 32: *Más* – 34: *Útonjárónak könyörgése* – 37: *Betegségben lévők könyörgése* – 40: *A halálnak kínjában lévő emberért* – 41: *A halálnak idején mondandó rövid könyörgés* – 42: *Közönséges hálaadás és könyörgés az Istennek minden elvölt és vendő javaiért*. Az egyetlen példány a 46. lapon megszakad. Az utolsó öt imádság és *Az imádságoknak mutató táblája* hiányzik (vö. **2406(5)**).

A Zsoltárok könyvének verses fordítása nem maradt fenn. Valószínűleg ötödik részként csatlakozott a kötethez (H. Hubert 216).

H. Hubert Gabriella megállapította, hogy e kiadás az 1662-ben megjelent kassai énekyűjtemény (**3034**) új szedésű változata. Elképzelhetőnek tartotta, hogy azt a kassai városi nyomdát akkoriban vezető Ericus Erich vagy megrendelésre, vagy saját kiadásban nyomtatta ki (217).

Egyetlen ma ismeretes, akkor még Lugossy József könyvtárában lévő példányát Szabó Károly ismertette (MKsz 1882: 88). Az ő adatát vette át később Sztripszky Hiaodor (I 2075/282) és Ján Čaplovič (680).

Cf. (1): **1628(3)*; 1643*!; 3034(1); –, 3920(1), 4019(1), 4085(1), 4361(1), →**
 (2): **1628(1)*; 2254(2)*; 3034(2); –, 3920(2), 4019(2), 4085(2), 4361(2), →**
 (3): **832; 886(2)*!; 1816(2)*!; 3034(2); –, 3920(3), 4019(3), 4085(3), 4311, 4361(3), 4434, →**
 (4): **2163(4)*!; 3034(4); –, 3920(4), 4019(5), 4361(5), →**
 (5): **962(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!; 3802, –, 4018, 4019(4), 4033, 4076, 4360, 4361[2], 4431, 4432, Appendix 345**

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref* ← ©* (Lugossy József)

3886

TYUKODI György: Praedicatio, mely mondatot nehai ... Sennyei Ersebetnek ... Karolyi Laszlo kedves hazas tarsanak meg-hidegedet teste felet, midön apáti udvar-házától szatmári templomban való temető helyére inditatnék anno millesimo sexcentesimo septuagesimo secundo, Februáriusnak 14. napján Jesus Társaságában vitézkező P. Tyukody György által. Cassán MDCLXXIII Lőcsei Pál typog. Soc. Jesu.

A⁴-C⁴,)⁽ = [13] fol. – 4°

RMK I 1145 – Sztripszky I 2075b ← MKsz 1879: 37 – Čaplovič 681

Katolikus gyászbeszéd. – A prédikáció Sennyei Erzsébet, Károlyi László felesége felett hangzott el 1672. február 14-én az (olcsva)apáti udvarházban, mielőtt testét elvitték volna a temetésre, amely a szatmári templomban zajlott. A címlap hátán *nagyságtoknak, mint kegyes patronusinak ... lelki szolgálói, szatmári residentiában a Jézus zászlója alatt vitézkezők Dedicatiója* olvasható a *Károlyi familiának* címezeve. A szöveg szerint Sennyei Erzsébet 1672. január 2-án reggel 8 és 9 között halt meg. A beszéd ennek a napnak kétségtelen szörnyűségét igyekszik enyhíteni, megmutatva az elhunyt érdemeit. Őt az ószövetségi Judithoz és védőszentjéhez, Árpádházi Szent Erzsébethez hasonlítja. Az előbbihez való hasonlatossága Istenben való nagy bizodalmban mutatkozott meg a háborús és katolikusokra kedvezőtlen időkben. Megemlíti, hogy buzgó imájával egykor férje gyógyulását is kieszközölte. Szent Erzsébethez való hasonlatossága a bőjtben, testi önsanyargatásában és az egyházzal, illetve a szegényekkel való alamizsnálkodásában mutatkozott meg. A halott végül férjétől, valamint Judit és Éva nevű házas leányaitól búcsúzik (A_{2a}–)(_{1b}).

A szatmári származású Tyukodi György (1623–1682) 1649-ben lépett be a jezsuita rendbe. Egyetemi tanulmányait 1653–1659 között végezte Nagyszombatban. 1661–1675 között Szatmáron volt házfőnök, majd az ungvári kollégium igazgatója lett, 1680-tól haláláig pedig a sárospataki rendház vezetőjeként tevékenykedett.

A kassai jezsuita nyomda rövid, 1670. évi működése után két évig, feltehetően nyomdász hiányában, szünetelt. 1673. évi újraindulásakor a nyomdász Lőcsei Pál volt, de neve a mai ismeretek szerint mindössze ebben a nyomtatványban fordul elő (Pavercsik Ilona: A jezsuiták kassai nyomdája. In: V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 51–53). A kiadványt Szabó Károly a példány ismerete nélkül, Sándor István említése (Könyvesház 50) nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK I 1145). A ma ismeretes egyetlen példányt Szinnyei József írta le (MKsz 1879: 37). Közlése alapján vette fel művébe Sztripszky Hiador (I 2075b/1145), majd ismertette Ján Čaplovič is (681).

Budapest Univ ①

Volkra, Otto Ferdinand: Nos sacrae caesareae regiae(ue) majestatis camerarius, ... caeterique eiusdem Camerae Scopusiensis consilarii damus pro memoria ... Cassoviae 1673. – Vide **3882**

3887

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem decimum octavum mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi tertii ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1673 typ. gener. ecclesiae Vereseyházi Szentyel].

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

MKsz 1916: 220

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1672. november 18. és december 14. között, az erdélyi és partiumi rendek részvételével Gyulafehérvárott tartott országgyűlés húsz artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1673. december 14-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XV 341–351.

A kiadványról első alkalommal Ferenczi Zoltán adott hírt, aki Gyulafehérvárott készült nyomtatvány-nak tartotta (MKsz 1916: 220). Fazakas József azonban megállapította, hogy valójában Kolozsvárott, a református egyház országos nyomdájában készült, amelyet Vereseyházi Szentyel Mihály vezetett (MKsz 1968: 208).

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ②* + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureş ①

3888

[BALASSI Bálint – RIMAY János: Néhai tekintetes, nag(ysag)os vitéz vrnak, Gyarmati Balassa Balintnak es amaz jó emlékezetü, néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza fiának és a' magyar nyelv két ékességének istenes eneki. Colosvaratt 1669–1677 Veres egyházi Szentyel Mihály]

A⁸–E⁸ + ? = [12] + 68 + ? – 24° – Orn., init.

ItK 1976: 714–719

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása. – Balassi Bálint és Rimay János verseinek ez a rendezett kiadása egyetlen, címlap nélküli, csonka példányban őrződött meg. Fenti címleírása a versgyűjtemény kolozsvári kiadásainak címét követi (pl. 4134). Első fennmaradt lapján kezdődik Szenci Kertész Ábrahámnak először a váradi 1655. körüli, csak töredékben fennmaradt kiadásában (2619) közölt előszava *Lectori benevolo typogr. s.*

címmel (A₂a–A₃a). Majd a Balassi Bálint költészetét méltató költemények olvashatók: (1) *Johannes Rimainus Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassa*. Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A₃a–A₃a) – (2) *In eundem Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A₃a–b) – (3) magyar fordításával: *Ungarico idioma te per Johannem Rimai reddita in hunc modum* címmel *Istenasszonyokkal égben az Istenek* kezdősorral (A₃b–A₆b). A csonka példány megőrizte *Néhaj tekintetes és nagyságos vitéz úrnak, Gyarmati Balassa Balintnak istenes s egynehány vitéz éneki* címmel Balassi istenes verseit (1–55). Majd új címlap ([56]) vezeti be *Az jo emlékezetű, Istenben idvességesen nyugovo, nehaj nemes és nemzetes Rimai Janosnak Istenes énekít*. E címlap hátán olvasható a szokásos, Owen epigrammájából vett idézet és annak magyar fordítása ([57]). Kezdőszavai: *Miként a szép*. Rimay költeményeiből azonban az *Első, Könyörülj énnajtam* kezdetű ének csonkán maradt fenn (58–60), ezután a töredékben az *Ó ki későn* kezdetű éneke olvasható teljes egészében (67–68) és az *Ó kegyelmes Isten* című éneknek a kezdete (68). A töredék ezután megszakad. A teljes példányokból ismert kolozsvári kiadásokhoz (4134, 4353) hasonlóan minden bizonnyal tartalmazta még Rimay Jánosnak a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediumát és a különböző versszerzőktől származó *szép énekeket*. A kötet végén feltehetően tartalomjegyzék állt, s csatlakozott hozzá Útonjáróknak szóló imádságoskönyvecske is. A töredékben található énekek kezdőszavainak a felsorolását ld. az 1671. évi lőcsei kiadásnál (3732), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A töredékesen fennmaradt nyomtatvány néhány lapjának fényképét közreadta Kőszeghy Péter (ItK 1976: 714–719).

A Dézsi Lajos hagyatékából a szegedi Egyetemi Könyvtár állományába került csonka kötetet először Kőszeghy Péter ismertette (ItK 1976: 714–719). Olyan tartalmi és szövegkritikai jellegzetességei alapján, mint Szenci Kertész Ábrahám előszavának közreadása, a versfeliratok rövidsége és sokszor rímes versbe foglalása, a versszövegek, valamint a töredékben található dísz (A₆b) és iniciálék alapján kolozsvári nyomtatványként azonosította. Ez utóbbi megállapítását a betűtípusok azonossága megerősítette (V. Ecsedy Judit: A református egyház országos nyomdája Kolozsváron. In: V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 911–974). Kőszeghy a többi kolozsvári kiadással való szövegkritikai összevetés alapján megállapította, hogy korábban keletkezett, mint az 1677. (4134) és 1681. évi (4353) kiadások. Szerinte forrása egy korábbi váradi nyomtatvány lehetett, amely már rendezetten tartalmazta Balassi Bálint és Rimay János énekeit (i. m. 717). Vadai István viszont ezt a kolozsvári típust először megvalósító őskiadást nem a Váradon megjelent rendezett kiadással azonosította (Várad 1655 k., 2619), hanem meggyőzően bizonyította egy olyan, Szenci Kertész működésének szebeni korszakában keletkezett, rendezett kiadás megjelenését 1666 körül (S 3317A), amelyben a versfeliratok már lerövidítve szerepeltek, és megjelentek azok a helyesírási sajátosságok, amelyek az egymástól függetlenül kiadott kolozsvári kiadásokban is megfigyelhetők. (Vö. Vadai: Fától az erdőt 242–244.)

Az egyetlen, csonka példány adatai megtalálhatók a szegedi egyetemi könyvtár Régi magyar nyomtatványok 1700-ig című katalógusában (szerk. Monok István. Szeged 1991, App 20).

Cf. 787;

rendezetlen kiadások: 1519!; 1933!; 2890!, S3197A

rendezett kiadások: 2619; 3292!, S3317A, S3421B; 3732, –, 4105, 4134, 4229, 4353, 4478, 4502, →

imádságoskönyv: 3292(2)!, S3197A(2); 3732(2), –, 4105(2), 4134(2), 4229(2), 4353(2), 4478(2), 4502(2), →

Budapest Nat cop. – Szeged Univ ©

Comenius, Joannes Amos: Januae linguae Latinae vestibulum, in usum illustris paedagogei Albensis Hungarice redditum. Kolozsvár 1673. = **Appendix 275**

3889

COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh. Amos Comenii Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium ... sub titulis centum, periodis mille comprehensa ... in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam, accuratam et auctam in Hungaricam linguam translata per Stephanum Benjamin Szilagy, ejusdem scholae rectorem ... Claudiopoli 1673 [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Veres-egyházi.

*⁸, A⁸–O⁸ P⁴ = [15] + 220 + [12] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1146 – RMK II 1317

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik dátum és aláírás nélkül az *Institutio didactica de usu et ratione docendi Januam linguae Latinae* című bevezetés (*₂a–*₈a), amelyet a *Janua*-kiadásokban megszokott, *G. V. ss. th. d.* monogrammal aláírt *Ad auctorem* című üdvözlővers követ (*₈b). Szerzője Georg Vechner sziláziai teológus (vö. 2039). A főrész két hasábjában, száz fejezetben és ezer pontban foglalja össze a természetet és a világ dolgait latin és magyar nyelven (1–220). A latin rész címe: *Janua linguae Latinae reserata aurea* a magyaré: *A deák nyelvnek aranyas kinyitott ajtaja* (1). A könyv végén három mutató található: az *Index titulorum ea*, [qua] *comprehenduntur serie* (O₇a–P₁b), az *Index titulorum ordine alphabetico* (P₁b–P₂b) és a *Tábla az A–b–C-nek rendi szerént* (P₂b–P₄b).

E nyomtatvány főrészének szedése nagyrészt az 1661. évi lőcsei kiadást (2985) követi.

Cf. 2039*¹; 2985¹; 3814, –, →

Aiud ② ③ – Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Cluj-Napoca ① ② – Kalocsa *Dioec* ① – Sárospatak *Ref* ①

3890

ILOSVAI SELYMES Péter: Az hires neves Tholdi Miklosnak jeles cselekedetiről es bajnaksagarul való historia. Irattott Illosvai Peter által. Kolosvaratt 1673 [typ. gener. ecclesiae].

A⁴ B² = [6] lev. – 4° – 1 ins., init.

RMK I 1147

Krónikás ének. – A címlapon Várad egyszerűsített címere látható, amelyet Szenci Kertész Ábrahám egykor nyomdászjelvénynek is használt. A háta üres. A következő lapon kezdődik a krónika szövege (A₂a–B₂a). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mostan emlekezem az el-mult időkrül*.

Szövegkiadás: ld. incipitmutató

Toldi Miklós történetének ez a kiadása szövegében kisebb változtatásokkal az 1629-es lőcsei kiadást követi (1435). A szöveg a kritikai kiadásban rekonstruált eredeti változattól (RMKT XVI/4 241–253.) némileg eltér, így az eredeti kronosztichon, amely a versfőkben a szerző nevét és az ajánlás címzettjét adta ki (*Magnifico domino Stephano de Peren comiti comitatus Vgocensis Petrus Ilosvanus servititem meam*) sérült, sőt értelmét veszti.

Egyetlen ismeretes példánya csonka, az utolsó két levélen a hiányzó szöveget kézírással pótolták. A többi kiadás alapján joggal feltételezhető, hogy nem voltak további részei.

A nyomtatvány a református egyház országos nyomdájában készült, Veregyházi Szentyel Mihály idejében.

Cf. 338; 1213, 1435*; –, →

Budapest Acad ③*

Olim: Koncz József tanárnál Maros-Vásárhelyt

3891

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Anlysis [!] Apocalypseos sparsim et summarie exegetica cum documentis variis, ex textu eretis [!] et unicuiq(ue) fragmento annexis, authore Georgio C. Comarino, s. s. theol. doctore et ecclesiae Debrecinae pastore. Claudiopoli MDCLXXIII [typ. gener. ecclesiae] apud Michaelem Szentyel Versegyszium.

A⁸ B⁴–K⁴ L³⁺¹ = [5] + 88 pag. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 1318

Református bibliaelemzés és -magyarázat. – A kiadvány két változatban maradt fenn. A feltehetően korábbiiban a cím kezdőszavát hibásan Anlysisnak szedték („A” variáns”), a valószínűleg későbbi, és több példányban fennmaradt változatban ugyanezen a helyen Analysis áll („B” variáns). A címlapon *Non solus* feliratú nyomdászjelvény látható. A címlap háta üres. Ezt követi *Georgius C. Comarinus* Debrecenben 1673. július 31-én kelt előszava *Lectori candido s.* (A₂a–A₃a). A főrész a cím megismérlésével kezdődik. Először áttekinti a Jelenések könyvének három fő részét (1), majd a 22 fejezetet rövidebb egységekre bontva összefoglalja és elemzi azok tartalmát. Minden rész végén vízszintes vonal alatt *Documenta* címmel pontokba szedve olvashatók az elemzés tanulságai (1–88).

A szerző előszavában elmondja, hogy bibliai elemző munkáját a Szentírás utolsó könyvével, az *Apocalypsis*-sel kezdi. Majd áttekinti a Jelenések könyvére vonatkozó nézeteket, és állást foglal amellett, hogy a könyv kanonikus és szerzője János evangélista. Elmondja továbbá, hogy olyan művet tervez írni, amilyen még nem volt, amely nem bibliamagyarázat és nem is vitairat. Végül David Pareus közelebről meg nem határozható Jelenések könyvéhez írott, holland nyelvű magyarázatos kiadását (*Doctor Dávid Pare[us] in Apocalypsin ... cum notis belgicis*) ajánlja olvasója figyelmébe.

Komáromi Csipkés Györgyöt Nagy Géza a kor „legszorgalmasabb exegetá”-jának tekintette, amikor röviden elemezte *Analysiseit* (A református egyház II 232). A Szentíráshoz tervezett *Analysis*-sorozata elkészült, de belőle csak ez és még kettő jelent meg nyomtatásban (Debrecen 1677, 4125 és 4126). A ki nem adott művek címe megtalálható a szerző autobibliográfiájában, a kiadatlan művek között (*Catalogus operum ...* Claudiopoli 1677, RMK II 1401, A₃b–A₄a, vö. Száz 1873: 139). Ugyanebben az összeállításában e munkája megjelenési évének Komáromi Csipkés 1675-öt jelölte meg (i.m. A₃a, vö. Száz 1873: 139). Ennek az adatnak a téves voltára már Szabó Károly felhívta a figyelmet (RMK II 1318).

Komáromi Csipkés György tehát még további két hasonló elemző exegetikai munkát adott ki nyomtatásban Pál apostol leveleihez (Debrecen 1677, 4125, 4126). Az utóbbi elemzésének ajánlólevelében úgy nyilatkozott, hogy ezt az első *Analysist* saját költségén (*propriis meis sumptibus*) jelentette meg (4126, A₂a).

Cf. –, 4125, 4126

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Acad* partim) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* ① (B-variáns) – Cluj-Napoca *Univ* ④ – Cluj-Napoca *Univ* ① (A-variáns) + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① (B-variáns) – Sárospatak *Ref* ① (B-variáns) – Târgu Mureş ① (B-variáns)

3892

LACHRYMAE super obitu ... dominae Susannae Bornemisza, filiae quondam ... dn. Pauli Bornemisza, primum ... Transylvaniae principis, Gabriellis Bethlen supremi cubicularii, tandem sub multorum annorum decursu praesidii Boros Jeneiensis capitanei supremi ..., post ... Georgii Rakoczi senioris capitanei aulici et equitum campestrium supremi, nec non ... dn. Annae Kendeffi, quae ... in arce Fogarasiensi, die 17. mensis Martii, feria sext[a], inter secundam et tertiam pomeridianam, anno Christi incarnati millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio, aetatis vero suae quadragesimo quarto ... vitam suam mortalem cum immortalitate commutavit, corpusq(ue) suum ... in templo reformatorum Claudiopolitano ... lugubri pompa humandum, anni jam supra nominati mensis Maji die 28. reliquit, fusae a civibus, quondam ... scholae S. Patachinae, nunc in collegio Transylvanorum Albano hospitantibus. Claudiopoli 1673 [typ. gener. ecclesiae] Michael Szentyel Veres-egyhazi.

[1] fol. – 950 x 520 mm – Init.

ErdMuz 1939: 282-283 – MKsz 1940: 67

Gyászköltemények. – A kiadvány Bornemisza Zsuzsanna, I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem sógornője 1673. március 17-én bekövetkezett halála alkalmából készült. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cífrákból szedett keret szegélyezi. A versek négy hasábjába vannak osztva. A címben olvasható *quae* vonatkozó mellékmondatot bevezető kötőszó után az elhunyt 16 soros életrajza olvasható. A költeményekkel a sárospataki iskola Gyulafehérvárra költözött polgárai fejezték ki részvétüket: (1) *Apollo et Clio, pia novem Musarum prima faciunt lessus* címmel *collegii S. Patachino Alb. p. t. senior, Samuel Dioszegi* – (2) cím nélkül *Joh. Deáki, coll. civis* – (3) cím nélkül *Georgius Tornyai, coll. S. P. Alb. civ. p. t. praeses poseos* – (4) cím nélkül *Gabriel Nánási, coll. civ. ss. t. et ph. st.* – (5) cím nélkül *Nicolaus Csabai, coll. civ.* – (6) cím nélkül *Michael T. Ecsedi, coll. civis* – (7) *Eccl. 7. v. 1.* címmel *Georgius Körtvélyesi, coll. civ.* – (8) cím nélkül *Johannes Szathmári, coll. civ.* – (9) cím nélkül *Andreas Mezei, coll. civis* – (10) *Verba defunctorum* címmel *Joh. Gyulai coll. S. Pat. Alb. civis* – (11) cím nélkül és (12) *Anagramma Susanna Bornemisza* címmel *Joh. Bornemisza Körmendi, p. t. schol. synt. inspect.* – (13) cím nélkül *Paulus Kereszturinus, coll. S. Patach. Albensis alum.* – (14) cím nélkül *Franciscus Makai, coll. civ. etym. praecept.* – (15) cím nélkül *Joh. R. Szombathi, coll. civ. clas. rud. praec.* – (16) cím nélkül *Joh. Váradi, coll. civ.* – (17) *Prosopopoeia, in qua mortua loquitur* címmel *Joh. Diviki, coll. civ.* – (18) cím nélkül *Michael Kazai, coll. civ.* – (19) cím nélkül *Ma[?]* – (20) cím nélkül *Joh. Ovári, c[oll.] civ.* – (21) cím nélkül *Steph. Ujlaki, coll. civis* – (22) cím nélkül *Stephanus Miskolczy, coll. civ.* – (23) cím nélkül *Samuel Verestői, coll. civ.* – (24) cím nélkül *Stephanus Debreczeni, coll. civ.* – (25) *Cubus quinque partitus* és *2. Tim. 4. v. 7., 8.* címmel *Matth. Rudnai* – (26) cím nélkül *Nicolaus Pércsi, coll. civ.* – (27) *Verba morientis ad superstites* címmel *Michael Görgei, coll. civ.* – (28) *Defunctorum mensis et annus* címmel *Johannes Szentpéteri, collegii civis* (29) cím nélkül *Michael Jólkai, coll. civ.* – (30) cím nélkül *Andreas Muraközi, coll. civ.* – (31) cím nélkül *Johannes Szathmári, coll. civ.* – (32) cím nélkül *Petrus Várallyai, coll. civ.* – (33) cím nélkül *Gabriel Apagyí, nob. log. stud.* – (34) *Stephanus Vitányi, log. stud.* – (35) cím nélkül *Paulus Rozvágyi, log. stud.* – (36) cím nélkül *Michael Posaházi, log. stud.* – (37) *Verba cognatorum et cognatarum* címmel *Stephanus Bárdi, log. stud.* – (38) cím nélkül *Valentinus Enyedi, log. stud.* – végül (39) *Andreas Pathai, eloq. cult.*

Bornemisza Zsuzsanna apja Bornemisza Pál, Bethlen Gábor főkamara, majd Borosjenő főkapitánya, később I. Rákóczi György udvari kapitánya és a mezei lovasok főkapitánya, anyja Kendeffi Anna volt. Előbb Kemény Boldizsár, majd annak halálával Szentpáli János felesége lett. Miután újra megözvegyült, I. Apafi Mihály udvarába került, aki húga, Bornemisza Anna révén volt a sógora. Életrajza megjegyzi, hogy húsz éven át tartó közhíves gyötörte (*arbitride ... premeretur*). Fogaras várában hunyt el 1673. március 17-én negyvennégy éves korában, pénteki napon délután két és három óra közt. A kolozsvári református templomban temették el 1673. május 28-án. Temetésén jelen volt Bánffy Dénes, Bornemisza Katalin, Bornemisza Anna, Teleki János és Teleki Mihály.

A mára egyetlen példányban fennmaradt nyomtatványt először Herepei János írta le (ErdMuz 1939: 282–283). Címét újra közölte Harsányi András (MKsz 1940: 67).

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ©*

3893

MORS vere Christiana viri ... dn. Petri Kovasznai, ecclesiarum orthodoxarum in Transylvania episcopi, fratrum in comitatu Kolos ac tractu Kalotaszeg senioris, ecclesiae denique orthodoxae Claudiopolitanae ministri, qui ... fidelis servus iubetur in gaudium Domini intrare anno Domini 1673. die 21. Julii, aetatem agens 57 annorum, illacrymata a ... collegis ipsoque reformatorum collegio Claudiopolitano. Claudiopoli 1673 [typ. gener. ecclesiae] per Michaellem Szentyel Vere-segyhazi.

[1] fol. – 810 x 320 mm – Init.

ItK 1895: 82-83, 1901: 90 – Sztripszky II 2620/168 ← MKsz 1898: 278,

Gyászversek. – A költeményeket Kovászai Péternek, az erdélyi egyházkerület református püspökének, a kolozs-kalotai egyházmegye esperesének 1673. július 21-én bekövetkezett halála alkalmából írták lelkészársai és a kolozsvári református kollégium. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból szedett díszítősor keretezi. A gyászverseket két hasámban nyomtatták, amelyeket szintén körzetekből formált oszlop választ el. A címben olvasható *qui* kötőszó után az elhunyt 10 soros életrajza olvasható. A következők fejezték ki versben együttérzésüket: (1) cím nélkül *Andreas Porcsalmi, defunct. colleg.* – (2) *Vita defuncti* címen *Stephanus Pataki, p. t. in collegio reformatorum Claudiopol. rector* – (3) *Michael Sár-Pataki, eccl. refor. Claud. minis.* – (4) *Apostrophe ad defunctum* címen *Michael Sz. Némethi, p. t. eccl. orthodox. Claud. minister et exilii Christi socius* – (5) *Dialogismus inter Dominum et servum, ex Luc. 2. et Matth. 25. v. 21.* címen *Michael Tholnai ex acad. foed. Belgii redux* – végül (6) cím nélkül *collegium orthodoxum Claudiopolitanum.*

Kovásznai I. Péter (1616–1673) egyetemi tanulmányait Leidenben, Groningenben, Franekerben, majd Angliában végezte, hazatérve lelkész lett Fonyon, Ecseden és Váradon. 1668-tól viselte a fenti címeket.

Az egyetlen példányban fennmaradt nyomtatványt először Zoványi Jenő ismertette (ItK 1895: 82-83), majd Dézsi Lajos írta le (MKsz 1898: 278). Zoványi leírását Görög Ferenc egészítette ki az impresszum adataival (ItK 1901: 90), így került bele Sztripszky Hiador bibliográfiájába (II 2620/168). A Farkas utcai templomban őrzött temetési karták listáját Herepei János közölte (Adattár III 217).

Ugyanebből az alkalomból más gyászbeszéd is megjelent (**3962**).

Cf. **3962**

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Arch Ref* ①

3894

[PÓSAHÁZI János:] *Justi de Palma Florentini Austriacae austeritatis ejusdemque continuationis confirmatio, hoc est absurdissimae Eviscerationis, Austriacam clementiam depraedicantis refutatio. Ex qua orbis Christianus et justitiam causae pro libertate Hungarica agentium et injustissimam Leopoldi, regis Hungariae ejusdemq(ue) libertatum*

oppressionem cognoscere et dijudicare poterit. In defensionem communis reipublicae Hungaricae ejusdemq(ue) libertatum edita, anno familia Austriae vindice Jehova peribit, sed justus ceu palma virebit. Psal. 1. v. 3. [Claudiopoli] (MDCLXXIII) [typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szenteyl].

A⁴–S⁴ T² = [3] + 145 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 1319

Politikai vitairat. – E munka válasza az 1673-ban Kassán megjelent *Evisceratio* (3880) című röpiratra. A cím *edita, anno* fordulata után kronogram következik, amely az 1673-as évet adja, de a címlapon megadottól eltérő szöveghelyre (Psalmi 91: 10 és 13) utal. A címlap hátán és az azt követő lapon (A₁b–A₂a) áll az *Ad scommistam* című költemény. Ezt követi az *Ad lectorem* (1-5) című előszó, amely után a vitairat szövege olvasható, 20 §-ra tagolva úgy, hogy a húszt fejtegetést mindig az *Evisceratio* (3880) megfelelő paragrafus vezet be. (6–139). Végül az *Ad epilogum* következik (139–141). Így a címlap újraközli az *Evisceratio* teljes szövegét. Ezután *Approbatio* (141) áll, aláírása *P. Ignatius de Rupescissa Societatis Loyola*. A nyomtatványt Lippay György esztergomi érsek és primás 1664-ben kelt, *Ad potentissimos monarchas, ... reges et principes, universos ... status et ordines orbis Christiani, Hungariae ... lamentatio et protestatio* című műve zárja (106 [recte: 142] – 109 [recte: 145]). Az utolsó lapon könyvdísz áll.

A nyomtatvány Justus de Palma Florentinus álnév alatt jelent meg. Szabó Károly (RMK II 1319) szerint „az álnévű szerző Bethlen Miklós”. Jankovics József (MKsz 1978: 359) szerint az álnév mögött Pósházi János sárospataki, majd gyulafehérvári református tanár bújjik meg, ugyanis a palma mozaikszó, amelynek feloldása Eszékai T. István *Diarium theologicum* című művéhez (4013: A₃a) írt egyik üdvözlővers aláírása alapján Johannes Posahazi, *Art. Lib. Mag.* Nyilvánvaló az, hogy a Justus de Palma álnév egyben utal a címlapon idézett bibliai versre (Psal. 1: 3, recte Psal. 91: 13): „Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur.”

Pósházi röpiratának nemzetközi visszhangjával, különösen egyes szövegrészleteinek Johann Heinrich Heidegger *Historia papatus* (Amszterdam 1684) című művébe való beépítésével Bujtás László foglalkozott (Könyv és Könyvtár XXV. Debrecen 2003, 139-140).

E kiadvány a nyomtatási hely és nyomdásznev feltüntetése nélkül jelent meg. Szabó Károly szerint „kolozsvári nyomtatvány ugyanazon betűkkel, mint az *Austriaca austeritas* és annak *Continuatiója*.” (RMK II 1319). Ennek ellenére a bécsi nemzeti könyvtár példányát Kluch János ismeretlen nyomdahelyűként ismerteti (MKsz 1900: 278-279). V. Ecsedy Judit szerint is Kolozsváron, Veresegyházi Szenteyl Mihály műhelyében készült (MKsz 2005: 391), mint a vitairat-sorozat hamis impresszumú tagjai.

Az utolsó ívfűzet lapszámozása a példányokban eltérő módon hibás.

Cf. 3720, 3790, 3880, –, →

In 13 bibliothecis 20 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref–* Odorheiu Secuiesc – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *Nat*

Olim: M.-szigeti ref. lyc.

3895

PÓSAHÁZI JÁNOS [transl.] S i b e l i u s G a s p a r nak Szent Írásból szedegetett és külömb külömb-féle alkalmatosságokra rendeltetett könyörgő és hálá-adó imadsagi, mellyeket deák nyelvből a magyar keresztyéneknek hasznokra magyar nyelvre fordított Posahazi Janos, a' szentek mostani szenvedésének edgyik társa. Colosvaratt 1673 [typ. gener. ecclesiae] Vereseyhazi Mihaly által.

A¹² B⁶-Z⁶, Aa⁵⁺¹ = [10] + 284 +[3] - 12° - 1 ins., orn., init.

RMK I 1151

Református imádságoskönyv. – A címlapot *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti. A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezután következik *Ajánlólevél az atyafiaknak, kik Erdély és Magyarországban eloszlottanak és a kettős kereszt alatt az Úrért minden nap nyomorgattanak ... a Ti szenvedéseknek egyik társa, Posahazi Janos* aláírásával (A_{2a}-A_{3a}). A következő lapot Joel próféta 2. része 18-32. verse tölti ki, verzális betűkkel, hatszög formába szedve. A főrész XLVI könyörgést tartalmaz, amelyek címe a következő:

I. *Reggeli imádság* (1–9) – II. *Könyörgés és bűneinkről való mindennapi vallástétel* (9–26) – III. *Estvéli könyörgés* (26–33) – IV. *Vasárnap i prédikáció előtt való könyörgés* (33–38) – V. *Vasárnap i prédikáció után való könyörgés minden keresztyéni szükségünkért* (38–44) – VI. *Karácsony napi imádság* (45–50) – VII. *Új esztendő napi imádság* (50–56) – VIII. *Nagyénteki imádság* (56–62) – IX. *Húsvét napi imádság* (62–66) – X. *Áldozó napi imádság* (66–70) – XI. *Pünkösdi napi imádság* (70–74) – XII. *Annak könyörgése és hálaadása, ki bitirül vallást tévén az anyaszentegyházba beavatkozik* (74–82) – XIII. *Az Úr Vacsorájához magunk méltó elkészítésére való imádság* (82–89) – XIV. *Az Úr Vacsorájához mindjárt járulandó embernek imádsága* (89–95) – XV. *Úr Vacsorája vétele után való könyörgés és hálaadás* (95–100) – XVI. *Böjtnapi imádság a bűnbocsánatért és a közönséges csapástól való megszabadulásért* (100–108) – XVII. *Könyörgés a csatára kiment, de vitézlő seregnek szerencsés győzedelméért, böjtnapon* (108–115) – XVIII. *Drágaságkor való könyörgés* (115–121) – XIX. *Döghalálkor való imádság* (121–127) – XX. *Háborúságos időben való imádság* (127–134) – XXI. *Hálaadás valamely városnak vagy várnak megvételéért* (134–139) – XXII. *Könyörgések és hálaadások a megnyomorítottaknak az ellenségnek hatalma és kegyetlensége alól való megszabadításáért* (139–145) – XXIII. *Magisztrátus-választás előtt való imádság* (145–151) – XXIV. *Tiszviselő magisztrátus imádsága* (151–157) – XXV. *Felső hatalom alá vetteknek imádsága* (158–162) – XXVI. *Egyházi tanító imádsága* (162–169) – XXVII. *Isten igéjét hallgatók imádsága* (169–175) – XXVIII. *Házások imádsága* (175–182) – XXIX. *Nehézkes és vándor asszonynak imádsága* (182–186) – XXX. *Gyermekszülésben vajuszó asszonyemberéért való imádság* (186–192) – XXXI. *Özvegyasszony imádsága* (192–198) – XXXII. *Magzatoknak imádsága* (198–204) – XXXIII. *Nötelen avagy házasság kívül való embereknek imádsága* (204–210) – XXXIV. *Kereskedő emberek imádsága* (210–216) – XXXV. *Vitézek imádsága* (216–222) – XXXVI. *Útonjárók imádsága* (216–227) – XXXVII. *Deákok imádsága* (227–234) – XXXVIII. *Műves és mesteremberek imádsága* (235–240) – XXXIX. *Szolgák és szolgálók imádsága* (240–246) – XL. *Beteg ember imádsága* (246–252) – XLI. *Beteg ember imádsága, mikor orvossággal akar élni* (252–258) – XLII. *Késértetben forgó embernek imádsága* (258–264) – XLIII. *Beteg gyermekéért való imádság* (264–271) – XLIV. *Beteg emberéért való könyörgés* (271–275) – XLV. *Betegségből felgyógyult keresztyén embernek hálaadó imádsága* (275–280) – XLVI. *Halálra szentenciztatott emberéért való imádság* (280–284). A kötetet *Lajstroma a könyörgő és hálaadó imádságoknak*,

amelyek e könyvben befoglaltaknak című tartalomjegyzék zárja (AA₄a–AA₃a). Az utolsó lap türes. A könyörgések szövegében előforduló bibliai utalásokra való pontos hivatkozások a margón olvashatók.

Két imádság szövegét közölte Incze: A magyar református imádság 162–163.

A címből kitűnik, hogy Pósházi János Caspar Sibelius (1590–1658) holland teológus, deventeri lelképásztor imádságoskönyvét latin nyelvből fordította magyarra. Ez 1658-ban jelent meg Deventerben *Caspari Sibelii Christianae preces et gratiarum actiones ex perenni Sacrae Scripturae fonte haustae, ejusdemque testimoniis confirmatae atque obsignatae* címen. Az ajánlás szerint fordítását még „néhai fészkeben”, azaz Patakon kezdte el, mielőtt onnan 1671-ben elüldözték, majd több esztendei bújdosás után Erdélyben Gyulafehérvárott letelepedve fejezte be (A₄a).

P. Vásárhelyi Judit megállapította, hogy Pósházi *Ajánlólevelének* az imádságról szóló első része Sibelius *Praefatiója* alapján készült (Caspar Sibelius magyar nyelvű imádságai. In: „Kezembe vészem, olvasom és arról elmélkedem”. Emlékkönyv Fekete Csaba születésének 75. és könyvtárosi működésének 50. évfordulójára. Debrecen 2015, 295–301.)

Szathmárnémethi Mihály *Mennyei tárház kulcsa* című munkája ugyanebben az évben jelent meg ugyanebben a nyomdában (3897). E két imádságoskönyv sárospataki példánya egybekötve maradt fenn. Intertextuális egyezéseikre Fazakas Gergely Tamás hívta fel a figyelmet (Siralmas 291).

In 10 bibliothecis 11 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Odorheiu Secuiesc – Sárospatak *Ref*(Nižnij Novgorod ← Sárospatak) – Târgu Mureș

3896

<Szathmárnémethi Mihály: Evangéliumnak világos tüköre. Kolozsvár 1673 typ. gener. ecclesiae.>

MKSz 1929: 87–88

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Református vitairat.

E nyomtatvány egykori létezésére Zoványi Jenő hívta fel a figyelmet. Megállapította, hogy Szathmárnémethi Mihály: *A négy evangélisták szerint való Dominica* (Kolozsvár 1675, 4017) című művének ajánlásában (a₄a) és a *Dominicalis prédikációk toldaléka* (Kolozsvár 1686, RMK I 1353) előszavában (b₁a) saját korábbi munkái közt egyaránt megemlíti az *Evangéliumnak világos tüköre* című könyvét, amely Szabó Károly bibliográfiájában nem fordul elő. Zoványi a kiadvány pontosabb megjelenési idejével és helyével nem foglalkozott (MKSz 1929: 87-88).

Szathmárnémethi mindkét említett helyen korábbi nyomtatott műveit vette számba. 1675-ben a *Négy evangélistákban* öt más munkája mellett említette az *Evangéliumnak világos tükörét*. Mind az öt azonosítható ma példány alapján ismeretes, vagy bizonyosan megjelent kiadvánnyal. 1686-ban a *Dominicalis prédikációk toldaléka* még további hét, azaz összesen tizenhárom művet sorol fel. Ezek közül ma

tizenegy ismeretes példányból. Ezért Szathmárnémethi adatait kétségtelenül hitelesnek lehet tekinteni. Megalapozottan feltételezhető tehát, hogy Szathmárnémethi Mihálynak létezett egy *Evangéliumnak világos tüköre* című nyomtatott műve.

Mindkét esetben lényegében időrendben halad a felsorolás. 1675-ben az *Igazság próbakövének nyert peri* (Patak 1669, **3592**) és *Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre...* (Kolozsvár 1673, **3898**) között olvasható az *Evangéliumnak világos tüköre* cím, 1686-ban pedig az 1673-as *Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre...* (**3898**) után és az 1679-es *Zsol-tároknak magyarázatja* (Kolozsvár 1679, **4251**) előtt. Mindebből kétséget kizáróan megállapítható, hogy a munka 1669 után és 1675 előtt jelent meg. A szerző életrajza alapján ez az időhatár tovább szűkíthető. Szathmárnémethit 1672. január 20-án üzték el gönci prédikátori állásából, s 1673 márciusáig Debrecenben tartózkodott, ekkor foglalta el kolozsvári prédikátori állását. 1669 előtti hazai művei Patakon láttak napvilágot. Az itteni nyomda 1669 után azonban már nem működött többé, 1672-ben pedig minden bizonnyal szünetelt a debreceni nyomda működése is. Szathmárnémethi Kolozsvárra érkezése után 1673-ban két másik munkáját is kinyomtatatta a városban, egy imádságos könyvet, a *Mennyei tárház kulcsát* (**3897**), és a többször említett *Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre...* (**3898**) címűt, amely az unitárius nézetekkel vitázik. Ez utóbbit öt hónapi kolozsvári tartózkodás után készítette el 1673 augusztusában (vö. **4251**). Az *Evangéliumnak világos tüköre* címéből ítélve ugyancsak vitairat lehetett. A *tükör* szó ugyanis nagyon gyakran fordul elő vitairatok címében (pl. Bécs 1614, **1060**, Kassa 1614, **1064**, H.n., 1657–1659 **2814**). Ezen adatok alapján megalapozottan feltételezhető, hogy Szathmárnémethi egymáshoz igen közel eső időben nyomtatattatta ki Kolozsvárott mindkét munkáját, amelynek címében szerepel a *tükör* szó. Valószínű, hogy a példányból ismeretlen *Evangéliumnak világos tüköre* is 1673-ban került sajtó alá, és ez is az unitáriusok ellen írt vitairat lehetett. Nem zárható azonban ki, hogy ennek megjelenési éve 1674 vagy 1675 volt.

Kolozsvárott ebben az időben a református egyház országos nyomdája működött.

Cf. **3898**, –

3897

[SZATHMÁR]NÉMETHI Mihály: Mennyei tárház kulcsa, avagy olly idvesség egy ügyő elmékhez alkalmaztatott imádságok, mellyekkel minden rendben, karban, nyomoruságban lévő egy ügyő emberek az Iste(n) kegyelmes tárházába(n) bé-mehetnek. Mellyet szedett a' sz. Irás szavaiból Nemethi Mihály, a' Colos. ref. eccl. edgyik tanítója. Colosvárott 1673 [typ. gener. ecclesiae] Szentyel Mihály által.

*⁵, A¹²–H¹² I⁶ = [10] + 212 [recte 202] + [2] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1149

Református imádságoskönyv. – Az oszlopos keretbe szedett címlap hátán bibliai idézetek olvashatók, amelyek az imádkozással kapcsolatban feltett két kérdésre felelnek. Ezt követi *Szath. Némethi Mihály Kolosvártban 25. Aug. a. 1673. és a Jésus Christus alsó s felső Magyar országban lévő ecclesiáinak közönséges*

üldöztetésének harmadik esztendejében kelt ajánlólevele *Tekéntetes Sóvári Soos György uramnak ... Sáros, Zemplény és Ung vármegyéknek egyik ... fő assessorának, Isten anyaszentegyháza dajkájának, mostan a pusztában bujdosó, Napban, Holdban öltözött asszonyi állatnak edgyik fiának* (*₂a–*₃b). A főrész öt fejezetből áll: Ezek címe: *I. rész. A mindennapi imádságokról, XX. könyörgéssel* (1–48) – *II. rész. Az innepi imádságokról, VI. imádsággal* (48–66) – *III. rész. Kiváltképpen való időkre való imádság*, amelyben XXX. könyörgés olvasható (67–143) – *IV. rész. Útonjárók imádságáról, VII. imával* (144–169 [recte 159]) – *V. rész. Hadi s tábori imádságokról, VI. könyörgéssel* (169 [recte 159] – 188 [recte 178]). Ezekhez további négy imádság járul: [1] *Templombéli közönséges reggeli imádság* (188 [recte 178] – 194 [recte 184] – [2] *Estvéli imádság* (194 [recte 184] – 200 [recte 190]) – [3] *Más. Böjtnapi közönséges alázatos könyörgés a Jésus Christus ecclesiájának üldözésekor* (200 [recte 190] – 209 [recte 199]) – [4] *Más. Bujdosóknak házoknépéért s gyermekekért való imádsága* (209 [recte 199] – 212 [recte 202]). A nyomtatványt *Mutató tábla* zárja, amely az öt rész imádságainak címét sorolja fel (I₅b–I₆b).

Részleges szövegkiadás: Incze: A magyar református imádság 162.

Szathmárnémeti Mihály ajánlóleveléből kiderül, hogy könyörgéseit „... minden alkalmatosságokra a Szentírás szavaiból nem a bölcséknek, kiknek Isten adott könyörgésnek ajándékát, hanem az gyengék kedvéért” írta (*₄a–b). E sok kiadást megért imádságoskönyvről Incze Gábor röviden írt (szövegkiadás, 161–162). Fazakas Gergely hívta fel újabban a figyelmet arra, hogy az 1673-ban Kolozsvárott megjelent imádságoskönyvek, mint Técsi Joó Miklós *Lilium humilitatisa* (3900), Pósházi János Sibelius-fordítása (3895) és ez a *Mennyei Tárház kulcsa* tartalmilag is szoros kapcsolatban állnak egymással. Sokszor jelennek meg későbbi kiadásai is együtt. Használatörténetük alakulása is hasonló, amit az bizonyít a legjobban, hogy példányaik több esetben is egymáshoz kötve maradtak fenn (Siralmas 58, 288–293).

Cf. –, 4075, 4261, 4359, 4586, →

Budapest Acad ②* – Budapest Nat cop. (Budapest Acad) – Debrecen Ref ② – Sárospatak Ref ②* (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak Ref)

3898

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: Az örökke való egy isteni állapotban lévő három személyeknek mutató tüköre, mellyből világosan meg-láthatják az evangelicusok az egy isteni állapotban lévő három személyek felől való vallásoknak igazságát; és ezzel ellenkező ariánusok, sociniánusok és unitáriusok vélekedéseknek veszedelmes voltát, meg mutatván mint kellyen ezeknek ellen-vetésére felelni. Mellyet irt Sz. Nemethi Mihály, ez előtt gönczi, mostan az kolosvári orth. eccl. edgyik tanítója, de a' Jésus Christus üldöztetésének társa. Kolosvaratt 1673 [typ. gener. ecclesiae] V. Szentyel Mihály.

[ ]⁴, A¹²–D¹² E⁸ = [8] + 111 + [1] pag. – 12° – Init.

RMKI 1150

Református vitairat. – A címlevél hátán kezdődő ajánlás *A tekintetes ... Apafi Mihálynak, Erdély Országá fejedelemének, ... és az ő bites társának ... Bornemisza Annának, Erdély Országá fejedelem asszonyának* szól *Kegyelmes uram s' asszonyom* megszólítással, *Nagyságtokért Istent imád Sz. Némethi Mihály* aláírással ([1]₁b–[4]₄b). A mű törzse *Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre* belső címmel kezdődik, s négy, kérdés-feleletekből álló részt foglal magában: *Első rész* (1–25), a Szentháromságra vonatkozó unitárius tanításokat cáfolja. *Második rész. A Jésus Kristus személyéről magánosan* (25–68). *Harmadik rész. A Szentlélekről* (68–100). *Negyedik rész tárgyat I kérdése* jelöli meg, *Honnan vette eredetét a' Jésus Christus örökkévaló istenségét tagadó tudomány?* (100–111) Krisztus idejétől Giorgio Biandratáig és János Zsigmondig tekinti át a témát. A kiadványt *A kérdések lajstroma* zárja (E₈b).

Szathmárnémeti Mihály az ajánlás végén foglalja össze műve megírásának okát és célját. E szerint öt hónapi kolozsvári munkálkodása során tapasztalta, hogy *a mieink sokszor mezőben, hegyen, vendégségekben s egyéb társalkodásokban az ellenkezőkkel efelől a titkok felől beszélgetnek, s a gyengék megfogyatkozván a Szentírás citálásában elnyomattatnak* ([1]₁a–b). Ezért a mindennapi vitákban a gyengék segítségére egyszerű formában foglalta össze a szükséges tudnivalókat a szerző. Vitairatának gyakorlatias voltát mutatják a harmadik részben a különböző vallásúak közti komaságról és a vegyes házasságokról szóló kérdések (83–94).

Cf. 3896

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* – Cluj-Napoca Univ ① + cop. digit. – Sárospatak Ref ① – Târgu Mureş ②*

Olim: Lugossy Józsefnél – Nagy-enyedi ref. coll. ktárában gr. Bethlen Kata könyvei közt.

3899

(SZENDREI Ferenc:) Kellemetes elmelkedések az szívnek meg-keményítéséről, a Tophetről, a meg-aláztatásról és azokról az tekintetekről, az mellyek szerint az Isten irgalmasságának valamely nép avagy ember részese lehet. Kolosvaratt MDCLXXIII [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A⁴–D⁴ E¹ = [4] + 30 pag. – 4°

RMK I 1152

Református elmékedés. – A címlapon, *Holott légyen kedves és kellenen a vétek* bevezető szöveg után nyolcsoros vers áll. Kezdősora: *Édes a bűn, tartis meg, mikor elkezdetik*. A címlap hátán négy bibliai idézet olvasható. Ezután következnek az *Az tekintetes és méltóságos Apafi Mihály Erdély Országá fejedelemének, Magyar Ország Réseinek urának, székelemek ispánjának és az igaz reformata religionak hű gondviselőjének, nekem kegyelmes uramnak csendes uralkodást kívánok* címzett ajánlólevél Szendrey Ferencz hajdani mádi és zombori prédikátor aláírásával (A₂a–b). A főrész egy-egy (összesen négy) bibliai textus magyarázatát tartalmazza a címben olvasható témákhoz kapcsolódóan: a szívnek megkeményítéséről (Exodus 9:12), (3–8) – a Tophetről, azaz a Pokolról (Esaia 30:33) (8–15) – a megaláztatásról (Psalmi 119:71) (15–21) – az Isten irgalmasságáról (2 Chronica

7:14)(21–30). Megállapítja az ige tanúságát, amelyet tudománynak nevez. Elemzi annak okait és hasznait. Az utolsó lapon a szerző utal arra, hogy „ezeket én akkor írtam, mikor a fegyvernek zörgését hallottam.”

A magyar vers szövegkiadását ld. RMKT XVII/11 205–206, 782.

Szendrei Ferenc (1633–?) hazai iskoláit Patakon, Nagybányán, majd Debrecenben végezte. 1658-tól Németszárdön peregrinált, és járt Angliában is. Utána Mádón és Zomborban volt református lelkész. Mint menekült, Erdélyben telepedett le. Külföldön megjelent disputációján kívül (Utrecht 1658, RMK III 2026), latin nyelvű üdvözlőverseket (Utrecht 1658, RMK III 2024; Franeker 1659, RMK III 2057) és gyászverset írt a Zrínyi Miklós halálára Londonban 1665-ben megjelent *Lacrymae Hungaricae* című (RMK III 6492) gyűjteménybe. Ez az egyetlen magyar nyelvű műve ismeretes. Apafi fejedelemhez intézett ajánlóleveléből kitűnik, hogy már akkor megírta, amikor *az Evangéliumnak prédikálása mellől az kedvetlen szelek el-fújták, és az mi hazánknak legitimus lakosit ellenségink méltatlan culpa rebellionis* vádolták, sokukat elfogták és meg is ölték.

Budapest *Nat* cop. (Cluj Napoca *Acad*, Târgu Mureş) – Cluj-Napoca *Acad* ① ② – Sárospatak *Ref* ② – Târgu Mureş ①

Técsi J[oó] Miklós: Liliium humanitatis. Kolozsvár 1673. – Vide 3900

3900

TÉCSI JOÓ Miklós: Liliium humilitatis, az az: a' nyomoruságoknak tövisse köziben bé-vettetett Isten Anyaszent-egyházának maga meg-alázása es keserves sirlalma, mellyet az üldöztetéseknek idején à meg haragutt Istennek meg-engesztelésére, a' Christus ellenségének meg-szégyenítésére és a' Sion romladozott kö-falainak fel-éppéttetésére ecképpen bocsát-fel az Anyaszent-egyház magas meny-országban, mellyet az Ur dicsőségére, a' Keresztyén Ecclésiáknak hasznára és a' megkeseredett hiveknek vigasztalására ekképpen készítet-el, és e' formában ki-is bocsátott Franequerában, an. 1659. Tetsi J. Miklos. Mostan penig újjobban, Istenéhez s' hazájához való buzgo szeretetiből ez kis formában ki-bocsátott Kolosvaratt 1673 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Szentyel Mihaly.

A¹²-D¹² = [7] + 87 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1153

Református imádságok. – A címlap hátán három *Szent írásbéli hely* olvasható az ember nyomoruságáról. Ezt követi *Técsi Miklós* előszava *A keresztyén olvasóhoz* (A₂a–A₃a). Majd *Hasznos tanács a megsebhedett lelkű emberhez* címen *Debreczeni P. János* költeménye áll, amelynek incipitmutatóra utaló kezdősora: *A keresztek*

alatt hogyha vigasztalást. Utána *Ternyei Andras Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz* című verse következik. Ennek kezdősora: *Ember életedben nyomorúságokat* (A₃b–A₄a). Üres lap után kezdődik a főrész, amelyben *Keserves siralma az Isten ekléziájának* cím után a szerző XVII. hosszabb könyörgést ad közre. Ezek címe a következő: *I. Az ő haragos ostorának elfordításáért* (1–5) – *II. Az Isten ellenségének megszégyenítéséért* (5–9) – *III. Az Istennek ítéletinek rajtuk való könnyebbitéséért és az ő áldásának kívánásáért* (9–15) – *IV. Az Isten büntetésének előszámlálásával való kegyelemkívánásért* (15–19) – *V. Az Istennek ígéretinek biztatásával való boldogságért* (19–24) – *VI. A nyomorúságok alatt való békességes türésért és állhatatosságért* (24–30) – *VII. Az Istennek haragos orcájának hozzánk megengeszteléséért* (30–36) – *VIII. A pogányoknak reánk elsánt gonosz igyekezeteknek elfordításáért* (36–40) – *IX. Az Isten népének megáldatásáért, az ellenségnek megszégyenítéséért* (40–46) – *X. Az Isten jótéteményinek emlegetésével való segítségkérésért* (46–52) – *XI. A súlyos nyomorúságok alól való megszabadításért* (52–58) – *XII. Az Istennek orcájának és esküvéssel tölt ígéretinek hozzánk való fordítatásáért* (58–62) – *XIII. A mi ékességünknek s dicsőségünknek helyre való állattatásáért* (62–66) – *XIV. A nyomorúságnak Egyiptomból való boldog kiszabadulásért* (66–72) – *XV. Az Isten eloszlatott népének baza való hozattatásáért* (72–76) – *XVI. Az Isten jobb kezének rajtuk való felmagasztalásáért* (76–82) – *XVII. Az Úr jóvoltának szívesen való kívánásáért a nyomorultakhoz* (82–87). Végül az utolsó lapon *Mutató tábla* zárja a nyomtatványt (D₁₂b).

Técsi Joó Miklós imádságoskönyvének ez a második kiadása az első, amelyből példány is maradt fenn. A címében említett első, 1659. évi kiadás rekonstrukcióját e második kiadás alapján ld. **2825**, az ott említett szakirodalom folytatásaként ld. még Fazakas: *Siralmas* 237–332.

Szinycsei József a mű címét hibásan, „Lilium humanitatis”-ként adja meg (XIII 1385).

Cf. **2825**; – **4022**, **4253**, **4262**, →

Budapest *Acad* Ⓞ – Budapest *Nat* cop. (Sárospatak) – Sárospatak *Ref* Ⓞ (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

3901

TOLNAI SZABÓ Mihály: A' sürü kereszt-viselések habjai közt csüggedező leleknek lelki batoritasa, avagy olly Szent Iráson fundáltatott s abbol ki-szedegtetett lelki flastrom, a'mellyel Isten atyai látogatása, dorgálása és veszszeje miatt el-senyvedt szerelmesi sebeit (a'kikkel ő szokta az övét ez életben sebhetni látogatni) orvosollya s' békötözi: melyet élő nyelvel-is praedikállott a' méltóságos erdélyi fejedelem udvarában, 1673. 30. April. az belgiumi academiákból nem rég üldözés alatt nyögő hazájában haza érkezett Tholnai Mihaly. Colosvaratt a szentek üldöztetésének anno MDCLXXIII [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Szentyel Mihaly.

[¹], A⁴–C⁴ = [2] + 24 pag. – 4° – 1 ins., init., orn.

Református prédikáció. – A címlapot az a *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti, amely Szenci Kertész Ábrahám nyomdájából került a református egyház országos nyomdájába Kolozsvárra (V. Ecsedy:

Hung. typ. II/2. 269, III/1. és 925). A címlap hátán hat bibliai idézet olvasható. A főrészen foglalt elmélkedő prédikáció a cím szerint 1673. április 30-án hangzott el a fejedelmi udvarban. *A sűrű keresztviselések hajjai közt csüggendő léleknek lelki bátorítása* belső címmel kezdődik, s a következő részekre tagolódik: *Felvett lecke* (1–8), *Tudomány* (8–9), *Fundamentumos erősítő okai a tudománynak* (9–10), *A tudománynak vele éléssel való hasznok* (10–24). A szöveget rövid, hatsoros ima zárja, amelyben a szerző az üldözések végéért fohászkodik.

Tolnai Szabó Mihály (1640–?) 1660-tól Debrecenben, 1662-től Sárospatakon tanult, ahol szenior, majd segédtanár lett. 1666-tól Leidenben, 1670-től Groningenben járt egyetemre. 1673-ban Szikszón lelkész. 1674-ben az üldözések elől Erdélybe menekült. Az 1670-es évek második felében a bujdosók tábori papja lett. 1679-től Nádudvaron, 1680-tól Szádalmáson, 1681-től 1694-ig Szepsiben volt lelkész. Ezután állás nélkül maradva Mádton húzódott meg. 1704-ben még élt. Több nyomtatott prédikációja ismeretes.

Tolnai Szabó Mihály prédikációjának ez a bibliográfiailag eddig le nem írt kiadása szedésében szinte kizárólag azonos azzal az ugyanakkor és szintén Kolozsvárott megjelent **3902** számú kiadvánnyal, amely a peregrinációjáról akkor hazatért szerző korábbi, 1673. februárjában Debrecenben tartott beszédét adta közre. A változások a következők: eltávolították a címlapról a prédikáció debreceni elhangzására való utalásokat, a helyükre kerülő sorok a beszédnek a fejedelmi udvarban történt elhangzására hivatkoznak. Kiigazították a hetedik és nyolcadik sort: „mellyel az Isten” helyett „amellyel Isten” került a szövegbe, valamint kijavították a 13. sorban olvasható *nyegő* szót *nyögőre*. Elmaradt a Thuri N. Katának szóló ajánlás és a másik változat utolsó lapján (24) olvasható *Applicatio*, amely a debreceni gyülekezetet szólította meg. Ennek helyére rövid ima és nyomdász került.

Megalapozottan feltételezhető, hogy Tolnai Szabó Debrecenben elmondott prédikációját nem sokkal annak elhangzása után, még 1673 februárjában vagy márciusában kinyomtatatták Kolozsvárott (**3902**). Míután Tolnai a beszédet a fejedelmi udvarban áprilisban ismét elmondta, a még állva maradt szedést kiigazították, és újabb példányokat nyomtattak belőle. Mivel a két változatot minden bizonnyal két időpontban és két munkafolyamatban nyomtathatták és forgalmazhatták két különböző közönség számára, a két eltérő kiállítást nem egy nyomtatvány két variánsának, hanem két önálló kiadványnak kell tekinteni.

Cf. **3902**, **4023**, **4079**

Budapest Acad ① – Cluj-Napoca Acad ④*

3902

TOLNAI SZABÓ Mihály: A' sűrű kereszt-viselések hajjai közt csüggendő léleknek lelki bátorítása, avagy olly szent Iráson fundáltatott s abból ki-szedegtetett lelki flastrom, mellyel az Isten atyai látogatása, dorgálása és veszszeje miatt el-senyvedt szerelmesi sebeit (a'kikkel ő szokta az övéit ez életben sebhetni látogatni,) orvosollya s' békötözi. Mellyet élő nyelvel-is praedikállott amaz debreczeni nagy gyülekezetben 1673. febr. az belgiumi academiákból nem rég üldözés alatt nyegő hazájában haza érkezett Tholnai Mihaly. Colosvaratt a szentek üldöztesének anno MDCLXXIII [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Szentyel Mihaly.

*2, A⁴-C⁴ = [4] + 24 pag. – 4° – 1 ins., init.

RMK I 1154

Református prédikáció. – A címlapot az a *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti, amely Szenci Kertész Ábrahám nyomdájából került a református egyház országos nyomdájába Kolozsvárra. A címlap hátán hat bibliai idézet olvasható. Az ajánlás *A kegyes ... Thuri N. Kata asszonyoknak, amaz ... hazája hűségéért meghalt néhai Vig-kezdű Mihály uram, Debreczen városának sokszori fő bírájának ... özvegyének, ... bizodalmas asszonyomnak, ugyanazon ... férfinak ... két fiainak, Vig-kezdű Pál és Mihály és Baranyai Mihály és Gyarmathi János uraimnak, ... fautorimnak* szól, keletzése és aláírója Debreczenben, 1673. február *Tholnai Mihály* (*₂a–b). A főrészen foglalt elmélkedő prédikáció *A sűrű keresztviselések habjai közt csüggedő léleknek lelki bátorítása* belső címmel kezdődik, s a következő részekre tagolódik: *Felvett lecke* (1–8), *Tudomány* (8–9), *Fundamentumos erősítő okai a tudománynak* (9–10), *A tudománynak vele éléssel való hasznok* (10–24), *Applicatio* (24). A szöveget a margón a prédikáció tartalmára utaló glosszák kísérik végig.

Tolnai Szabó Mihály ajánlásából kitűnik, hogy külföldi tanulmányaiban özevgy Vigkedvű Mihályné, Thuri Nagy Kata támogatta (a családról ld. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve 1995: 301, Zoltai Lajos). E prédikáció az első magyar nyelvű nyomtatott műve. Benne azzal vigasztalja a debreceni gyülekezetet, hogy Isten szeretete mutatkozik meg a választottak dorgálásában és fenyítésében, akiknek ez javukra válik, mert maguk megalázásából kitűnik engedelmességük, és az igaz hitben való állhatatosságuk. A beszéd tartalmát részletesen elemezte Dukkon Ágnes (Prédikáció vagy adhortáció? (Bibliai párhuzamok és irodalmi áthallások Tolnai Szabó Mihály három prédikációjában). In: *Bibliotheca et Universitas* 315–317). A prédikáció meghatározó toposzait Csorba Dávid ismertette, kiemelve a szimbólumok közül a pálmafát, amely nem sokkal később a városnak adományozott új címer része is lett (A zászlós bárány nyomában 39–42).

Ugyanezt a prédikációt Tolnai 1673 áprilisában a fejedelmi udvarban ismét elmondta. Ezután a még állva maradt szedést felhasználva készült az a változat. A két kiadás közötti eltérésekről ld. a **3901** számú tételt.

Tolnai e munkájához tartalmilag szorosan kapcsolódik két később kinyomtatott prédikációja (vö. **4079**).

Cf. **3901**, –, **4023**, **4079**

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad* ① – Esztergom *Dioec* ② – Târgu Mureş ③

3903

[1] UJ és o kalendariom, ez igen szerencsétlen, Urunk születése után valo 1674. esztendőre, mellyet most-is Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N e u b a r t C h r i s t o p h Bolesla-Silesius. – [2] (Rövid astrologiai visgalas erre az mi Christus Urunk születése után valo 1674. igen bóldogtalan esztendőre, a' tsillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez alsó világon, [illen]dő szorgalmatossággal öszve

szereztetnek és le-irattatnak Neubárh Christoph által.) Colosvaratt [1673 typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A⁸-E⁸ = [40] fol. – 16° – Color.

RMK I 1162

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő levél rektóráján (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó s vért is bocsátani*. Az önálló címlappal (B₆b) ellátott prognosztikon *Az országoknak címerei, kikéről szól a mostani prognosticum* című fejezettel kezdődik, amelyhez külön cím nélkül kapcsolódik annak leírása, hogy melyik ország melyik égövi jegy alatt fekszik (B₇a), ezután a következő fejezetek következnek: *Első rész. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B₇b–B₈a) – *II. A tavaszról* (B₈a–C₁a) – *III. A nyárról* (C₁a–b) – *Az ősztől* (C₁b–C₂a) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₂a–C₃b) – *Harmadik része. A hadról* (C₃b–C₃a) – *Negyedik része. A betegségről* (C₃a–C₆a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről* (C₆a–b). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C₇a–D₄b) és a *Magyar krónika* (D₅a–E₈b) olvasható, amely Margit Terézia spanyol infánsnő, magyar királyné 1673. március 12-i halálával zárul.

Cf. 3805!

Budapest Nat ④* ④* + cop. (Cluj-Napoca Univ) – Cluj-Napoca Univ ① ① + cop. digit.

3904

BROWN, Edward: A Brief Account of some Travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly, Austria, Styria, Carinthia, Carniola and Friuli. As also some Observations on the Gold, Silver, Copper, Quick-Silver Mines, Baths and Mineral Waters in those Parts, with the Figures of some Habits and Remarkable Places by Edward Brown, m. d. of the College of London, Fellow of the R. Society et Physician in Ordinary to His Majesty. London 1673 printed by T[homas] R[oycroft] for Benj[amin] Tooke.

A¹⁺³ b² B₁₋₂ []² B₃₋₄ C⁴ D₁₋₃ []¹ D₄ []¹ E⁴ F₁₋₃ []² F₄ []¹ G⁴ H₁ []² H₂₋₄ I⁴ K₁ []¹ K₂₋₄ L⁴ M₁₋₂ []² M₃₋₄ N⁴–Q⁴ []¹ R⁴–T⁴ []¹ V¹ = [8] + 144 + [3] pag. + 9 tab. – 4° – 9 ill. calcographicae, 1 ill., init.

Apponyi: Hungarica 973

Magyar mondatot tartalmazó útleírás. – A címlap háta üres. Majd a szerző, *Edward Brown* aláírásával olvasható a *To the Right Honourable Henry, Lord Marquis of Dorchester, Earl of Kingston, Viscount Newark, Lord Pierrepont, Manvers and Herrir and one of the Lords of His Majesties Most Honourable Privy Council* címzett *The Epistle Dedicatory* (A₃a–A₄a). Újabb üres lap után ugyancsak a szerző aláírásával *To the Reader* szóló előszó következik (b₁a–b₂b). A főrész *The General Description of Hungary* címmel Magyarország

leírásával kezdődik (1–22). Szól folyóiról, az azok fölé emelt hidakról, köztük az észéki hídról, amelynek metszetét is közli (a 4–5. lapok között), említi a hozzájuk fűződő történelmi eseményeket, megnevezi városait, jellemzi növény- és állatvilágát. A magyar nyelv más nyelvektől eltérő voltát a *Miattyánk* első mondatával illusztrálja, Hieronymus Megiser munkájára hivatkozva (Frankfurt am Main 1603, **898**): *Mi Attyanck Ky vagy az meniege, megh Szentel Tesseck a te newed etc.* (13). A török uralommal magyarázza, hogy a magyaroknak nincsen egyetemük, ezért külföldön tanulnak. Mátyás könyvtáráról és pusztulásáról részletesebben szól. Utal arra, hogy a magyarok I. István uralkodása óta keresztyének, harcos nemzet, akiknek uralkodói Attilával kezdődően több területet meghódítottak az ország számára. Elismeri, hogy ők a törökök feltartóztatói. Visszaugorva a történelembe, felidéz a római uralom idejét is, amelynek köszönhetően igen sok antik pénz és érme őrződött meg és került felszínre. Végül a magyarok viseletét nemcsak szóval, hanem metszettel is bemutatja (a 22. lap után). A következő fejezetek címe: *A Journey from Vienna in Austria to Larissa in Thessalia* (23–50), ahol további magyarországi városokról szól a szerző, amelyek közül Totisban (= Tatán) Csáky (László) gróf szívélyesen fogadta őt – *The Description of Larissa and Thessaly* (51–69) – *Some Occurencies and Observations in this Journey* (69–83) – *A Journey from Komana or Gomora to the Mine-Towns in Hungary and from thence to Vienna* (85–115), amelyben a felföldi bányavárosokat és fürdőket mutatja be – *A Journey from Vienna into Styria, Carinthia, Carniola, Friuli* (117–144). Ezután rövid *Errata* következik ([1]₁a). Végül egy üres lap után könyvkereskedői hirdetés sorolja fel azokat *Books Sold by Benjamin Tooke, at the Ship in S. Pauls Church-yard* (V₁a–b). A szöveget kísérő rézmetszetes illusztrációk metszője a képek alján így nevezi meg magát: *W. Sherwin sc.*

Szövegkiadás: fotomechanikai utánnyomással Karl Nehringtől: Veröffentlichungen des Finnisch-Ungarischen Seminars an der Universität München. Serie C Miscellanea. Bd. II. München 1975.

Edward Brown (1644–1708) Cambridge-ben folytatott orvosi tanulmányokat. 1667-ben a Royal Society tagjává választották. 1668-1669-ben körutazást tett a kontinensen, majd Londonban működött mint orvos. Munkáját Karl Nehring a XVII. századi legerjedelmesebb és legrészletesebb Magyarország-útleírásnak tartotta. Jelentőségét az antik és a korabeli irodalomra támaszkodó természettudományos érdeklődésében, jó megfigyelőképességében (pl. a bányászatban alkalmazott technikai eljárások vonatkozásában), írása ismeretgazdagságában és jó stílusában látta. Brown figyelme kiterjedt az ország történelmére, a korabeli politikai eseményekre, etnikai, gazdasági jelenségekre (szövegkiadás 147–148). Útleírása hamar népszerűvé vált, hamarosan franciára (**3993**), hollandra (**4392**) és németre (**4620**) fordították.

Ezt az útleírást Thomas Roycroft (1650–1677) nyomtatta, a metszeteket az angol William Sherwin (1645 k. – 1709?) királyi metsző készítette.

E könyv megvan Apponyi Sándor könyvtárában is. Ő a katalógusában a magyar mondatról nem tett említést, de felhívta a figyelmet a könyv egyéb magyar vonatkozásaira (Hungarica 973). Gál István viszont mint az első Angliában megjelent magyar szöveget értékelte a *Miattyánk* első mondatának itteni közlését (MKsz 1969: 151).

Cf. –, **3993**, **4392**, **4598**, **4620**, →

In multis bibliothecis permulta expl. – Budapest *Acad* + cop. digit, *Arch*, *Civ*, *Nat*, *Univ* – Göttingen *Univ* – Halle *Univ* – London *Nat* – München *Nat* – Washington – Wolfenbüttel

3905

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1674. von Christoph Neubarth. Leutschau 1673 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékéért Johann Brichenzweig lőcsei szabó kéziratoss feljegyzőkönyve őrizte meg (Štátny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 145, 287). Ez alapján feltételezte megjelenését Szabó András Péter (Brichenzweig 143). A kéziratot szintén ő elemezte (Brichenzweig 127–187; a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144; vö. 3731).

Erre az 1674. évre szóló kalendáriumra Brichenzweig a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „1674 der Autor des Calend. C. Neubarth B. S.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a Lőcsén nyomtatott naptár egykori létezése.

Cf. 4031!

3906

BAYER, Johann: Heraclivs Africanvs Cosrois Persarvm regis et Sarbari Razatisqve ducum victor historico-gnomicus Heraclio Polonico utpote ... principi ac domino ... Stanislao Heraclio comiti in Wisnicz et Jaroslau Lvbomyrsky S. R. J. principi, ... Poloniarum regis Michaelis aulae mareschallo, starostae seu capitaneo supremo Scepsviensi ... domino suo naturaliter clementissimo a fraternitate parochorum XIII oppidanorum praesentatus cum clave praesenti historico-politico-embematico-chronologica et astronomica, structore et interprete m. Iohanne Bayero, parcho Waralliensi a. o. r. MDCLXXIII. Leutschoviae (1673) Samuel Brewer.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1320 – Sztripszky II 2620a/1320 ← MKsz 1891: 78 – Čaplovič 1330

Dicsőítő prózai szövegek, napóraleírás és használati utasítás. – A nyomtatvány abból az alkalomból jelent meg, hogy Stanisław Herakliusz Lubomirski (1642–1702), a Szent Római Birodalom hercege, Michał Wiśniowiecki lengyel király (1640–1673) szepesi sztarosztája, avagy főkapitánya 1673. szeptember 25-én elnyerte az udvari marsalli rangot. Ebből az alkalomból ajándékozta meg őt a tizenhárom szepesi város evangélikus lelkészeinek testvérsége egy napóraszerkezettel, amelyet Johann Bayer szepesváraljai lelkész készített, valamint ezzel a kiadvánnyal, amely Lubomirskit dicsőíti és a napóraszerkezet működését magyarázza Bayer tolmácsolásában. A címlap háta üres. Ezután következnek a Lubomirskit dicsőítő és a napóraszerkezet működését vázoló különféle szövegek: *Clavis I. historica. Nomina, omnia* (A₂a–A₃a) –

Clavis II. politica, civico-militaris-architectonica (A₃b) – *Clavis III. emblematica. Lemma I. Sub hoc tuti* (A₄a) – *Lemma II. Nil intentatum* (A₄a–A₄b) – *Lemma III. Ex te abundantia* (A₄b–B₁a) – *Lemma IV. Coelo et terris* (B₁a) – *Clavis IV. chronologica et astronomica* (B₁b) – *Chronologica et astronomica propositio I. partes sciatherici suis locis repositas ad usum combinare* (B₂a) – *Propositio II. opus gnomonicum combinatum dirigere, seu apte ad mundi plagas collocare* (B₂a–B₂b) – *Propositio III. horologia universalis quovis loco dirigere, seu rite ad usum disponere* (B₂b) – *Propositio IV. varium horologiorum sciathericorum usum cognoscere ac declarare* (B₃a–B₄a). Zárásul a tizenhárom szepesi város lelkészének aláírása olvasható: (I.) *Michael Noscovius Warallia Scepus., parochus Filcaviensis, h. t. senior* – (II.) *m. Daniel Klesch, p. l. c., Iglovia Scepus., par. Olasiensis, orator ordinarius* – (III.) *m. Johannes Bayer Epperiensis, p. Waralliensis, assessor primarius* – (IV.) *Michael Gnendelius Culmbachensis Francus, p. Igloviensis, h. t. con-senior primarius* – (V.) *m. Abrahamus Eccardus Bernstadio Silesius, p. Leibicensis* – (VI.) *Johannes Fontanus Totfalvensis Scepusius, p. Belensis* – (VII.) *Philippus Heutschius Warallia Scepus., p. Menhardensis* – (VIII.) *Tobias Weis Bela Scepus., p. Popradiensis, h. t. consenior secundarius* – (IX.) *Christophorus Klesch Iglovia Scepus., p. Georgio-Montanus, h. t. notarius* – (X.) *Melchior Geutnerus Warallia Scepus., p. Dvrandensis* – (XI.) *Paulus Almerus Witteberga Saxo, p. Rusqvinensis* – (XII.) *Andreas Schwartz Isaaco Scepus., p. Michaelis-Villanus* – (XIII.) *Christianus Langsfeld Fraustadio Silesius, p. Matthaei-Villanus* (B₄a–B₄b). A kiadvány záródíszsel végződik.

A szerző életéhez ld. a (Kassa 1662) **3028** számú tételt. Bayert korábban is foglalkoztatta a napórák működése. Ismeretes egy árnyékvető pálcáról írt disputáció, amelynek ő volt a praesese (Wittenberg 1658, RMK III 2035). Jelen kiadványt részletesen ismertette Pavercsik Ilona (Egy 17. századi napóra és emblematikus értelmezése. In: *Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére.* Debrecen 2011, I 242—250. és Stanislav Heraklius Lubomirski v spišskej literatúre. In: *Z minulosti Spiša. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči. VII-VIII. ročník 1999/2000.* Zostavil Ivan Chalupický. Levoča 2001, 110-132).

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül írta le (RMK II 1320). Pélány alapján Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 78), így került bele Sztripszky Híador (II 2620a/1320), majd Ján Čaplovič (1330) bibliográfiájába.

Bratislava *Acad* ②* – Bratislava *Univ* ① – Budapest *Ev* ② – Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

Dietericus, Conradus: *Anticatechetica ... Leutschoviae 1673.* – Vide **3918**

3907

FELICITER! Feliciter! Triumphum, inter luctus et luctas triumphum ... in alternatis filialis devotionis votis ob onomastici sideris, sidere quovis beato cultioris ... serenantem, serenitatem viri ad plenum theologi Leutschoviensis famigeratissimi ... m. Christiani Seelmanni, pastoris vigilantiss. gymnasiique inspectoris supremi, parentis sui fibritus amandi

in debiti officii tentamen ... ejus major natu filius, Petrus Theodorus Seelmannus, II. aa. stud. sub persona Mercurii ipso onomasteriorum die, h. e. XVI. mensis Martii, anni r. s. MDCLXXIII., cum dilecta suorum symmachorum caterva, soccato oratore acturus, ... veluti choragus provocat ... [Leutschoviae] (1673) [Brewer].

[²]=[2] fol. – 2°

Bucsay 654 – Čaplovič 1339 – VD17 3:698862G

Iskolai színjáték programja és szereposztás. – A nyomtatvány két levélből áll. Az első levél verzóján, amely a *Melpome*-őrszóval zárul, és a második levél rektóján olvasható nyomtatott szöveg. Az első levél rektója és a második levél verzója üres. A darabot Christian Seelmann, lőcsei elsőpap és a gimnázium legfőbb felügyelője névnapjának (március 13.) alkalmából adták elő a lőcsei evangélikus gimnázium diákjai 1673. március 16-án, szerdán (*dies Mercurii*). Az ünnepelt nagyobbik fia, *Petrus Theodorus Seelmannus* ezért játssza *Mercurius* szerepét, és egyben ő a darab színre vivője (*choragus*) is. Fellép az ünnepelt kisebbik fia, *Jeremias Christianus Seelmannus*, aki *Θεάνθρωπος*, azaz Krisztus szerepében héberül mondja el a prológust. Szintén fellép *Michael Czekelius, Transylv. studios*. Őt követi *Valentinus Gross, Transylv. stud.* és *Johannes Neubauer, Belobanensis Mont. stud.*, akik két wittenbergi professzor, *Jacobus Martini* és *Wilhelmus Lyser* egy-egy gnómájához kapcsolódóan tartanak szónoklatot. Ezeket a beszédeket zárja a *Concilium Heliconeum*, amelynek feje *Apollo*, akit *Daniel Fontani, Totfalv. Scepus* alakít, továbbá a kilenc múzsa: *Calliope: Ephraimus Kretschmer Leutsch.*; *Clio: Moyses Stupizkij Zohnensis*; *Erato: Johannes Roth Varal. nobil.*; *Euterpe: Jacobus Abschein Eremit. Mont.* A következők a második lapon vannak: *Melpomene: Valentinus Adleff Bartph.*; *Polymnia: Jeremias Christ. Seelmann Cremn.*; *Terpsichore: Joachimus Erythraeus Leutsch.*; *Thalia: Samuel Kunzman Cassov.* és végül *Urania: Melchior Hessler Olass.* *Momus* szerepében *Johannes Melzelius Stooss Scepus*, az elmondottakat helyteleníti. Helyesli azonban a *Dialogistarum quadriga*, azaz *David Spillenbergerus, nob. Hung.*, *Johannes Wachsmann, Johannes Wayda* és *Jacobus Graff*, akik mindannyian *Leutschovienses*. Azután *Fama* szerepében *Sigismundus Wachsmann Leutschov.* híreszteli el a döntést. *Famát* hallva színre lép *Alexander Magnus*, akit *Tobias Jacobi, Schemnitz. studios* alakít és *Aristoteles*, akit *Andreas Mevius Stolpa Pomeran. stud.* személyesít meg. Ők görögül panaszzalják el sorsukat. Követi őket *Matthaeus Stephani Belob. stud.* és *Johannes Petrik Hanosfalv. de Saaros stud.* akik *Paulus Roeber* és *Jeremias Reusner* wittenbergi professzorok gnómáiról értekeznek. Ezután *Marcus Tullius Cicero* és *Cajus Julius Caesar* panaszkodik *Ephraim Kretschmer Leutsch*, valamint *Ludovicus Mauritius Wilimowsky a Koykowitz, nob. Siles.* alakításában a kárba vesztett fáradságról latinul, és a kereszténység mellett szól. Ugyanezt támasztja alá *Enoch Himmelius, ss. th. doct. et p. p. Jen.* és *Matthias Langius, pastor Sempron.* elmés mondasát idézve *Andreas Faschang Brizn.* és *Johannes Frölich Danensis*, akik szintén *studiosi*. A felvonást epilógussal *David Spillenbergerus, nob. Hung.* zárja. Végül *Johannes Schwarzivus Wittenb., gymnasii Leutsch. rector et profess. p.* Seelmannhoz írt jókívánságait tartalmazó, cím nélküli, latin nyelvű verse zárja a nyomtatványt.

A darab színre vivője Christian Seelmann idősebb fia, Peter Theodor Seelmann testvéröccsével, a Krisztus szerepét játszó Jeremias Christian Seelmann-nal együtt 1673-tól Wittenbergben tanult. Tanulmányaik után mindketten Németországban telepedtek le, s ott futottak be lelkészi pályát.

A nyomtatvány impressumadatok nélkül jelent meg. Bucsay Mihály feltételezte a betűk alakja alapján,

hogy Lőcsén készült, a Brewer-nyomdában (62). A betűtípusok vizsgálata ezt megerősítette (Pavercsik Ilona: A lőcsei Brewer-nyomda. In: V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 421-586).

A nyomtatványt először Bucsay Mihály írta le a hallei magyar könyvtár anyagából (654), az ő leírását vette át Ján Čaplovič (1339). Az előadást Varga Imre forráskiadványa nem említette.

Budapest *Nat cop.* – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

3908

FRÖLICH, Matthias: Luctus Georgi-Montanus ob cruce[m] domesticam Kleeschianam uno eodemq[ue] anno MDCLXXIII. publice turbulentissimo duplicatam, imo triplicatam totidem crudis funeribus, unius videlicet, matris et duarum filiarum: I. ... d(omi)nae Margaritae, prosapia paterna Stephaniae, thalamo Kleeschianae ..., ut vita seorsum vulgo semper positae, ita morte 14. Maji inter 12. et 1. hora(m) merid. ... rarae ..., II. filiae primogenitae Susannae, apoplexia d. 20. Aprilis extinctae et ... III. filiolae natu minimae, anonymae Christianae ... inque amplexibus suae sororis, Susannae una contumulatae d. 24. April. etc. ipso exequiarum solemnium die 17. Maji, hora 8. matutina ... institutus a m. Matthia Frölichio, ss. theol. studioso L. [Leutschoviae] (1673) typis Samuelis Brewer.

A⁴ = [4] fol. – 4°

MKsz 1963: 346 – Čaplovič 1331

Gyászversek latin és német nyelven. – Ezzel a kiadvánnyal fejezte ki részvétét Matthias Frölich, lőcsei születésű teológushallgató Christoph Klesch, (szepes)szombathelyi lelképásztornak, akit az 1673-as évben hármás gyász sújtott. A címlap hátán kezdődik az (1) *A. Ω.* című, latin nyelvű vers (*A₁b–A₂b*), amelyet (2) a külön cím nélküli, csupán *II.* sorszámmal jelzett, német nyelvű, jegyzetelt (*(a)–(b)*), a férj és feleség közötti párbeszéd formájában megírt költemény követ (*A₂b–A₄a*). (3) Végül újabb, cím nélküli, latinul írt vers zárja a kiadványt (*A₄b*).

Matthias Frölich Lőcsén született, a wittenbergi egyetem hallgatója volt 1666 és 1668 között, ahol 1668. október 15-én magiszteri fokozatot szerzett filozófiából (ld. Szögi 4607). Szintén itt disputált teológiai témában 1669-ben (RMK III 2500). Alkalmi versek szerzőjeként ismeretes.

Christoph Klesch felesége, Margareta Stephan 1673. május 14-én délben halt meg. Temetését 1673. május 17-én tartották. Susanna nevű elsőszülött, 15 éves leányuk április 20-án hunyt el apoplexiában. Őt együtt temették el halva született, ezért keresztnévet sem viselő másik leányukkal április 24-én.

A nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 346), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (1331).

Ugyanebből az alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (3909, 3912, 3913). A példányleírás a jelenleg lappangó, teljes lőcsei példány másolata alapján készült.

Cf. – 3909, 3912, 3913

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop.

Olim: Levoča Ev

3909

[1] HEUTSCH, Philipp: Corona margaritaria sive sub hujus emblemate gloriosum Christianarum puerperarum epigramma. Eine Geistliche Perlen-Krohne, oder unter derselben Sinne-Bild das ruhm- u(nd) lob-würdige Schrifft-Gedächtnuß christlicher Kreißnerinnen ... bey ... Leich-begängnüß der ... Frau Margarethen Kleschin, gebohrnen Stephanin des ... Christophori Klesch ... Pfarrers ... in Georgenberg, und i.Z. des wohl Contubernii derer XXIV. Reg. past. in Zipß ... Notar. ... Ehe-Frawen, so d. 14. Maij lauffendem 1673. Jahrs, nach 12 Uhr mittags nach dem sie 33. Jahr 9. Monath und 4. Tage gelebet, an einem beharrlich faulendem Fieber, da Sie die Gebuhrt-Schmerzen nicht überwinden können, die Sie über einem tod-zur Welt gebohrnen Töchterlein empfunden, sanft und selig im Herrn verschieden und d. 17. Maij drauff christ-gebührlich in die Kirchen-grufft unter dem Schuler-Chor zu ihren lieben 6. Kindern beygesetzt und versencket worden ist, gehalten und etlicher massen polierter auf Papier gebracht und auf begehren heraus gegeben von Philippo Heutschio, Warall. Scep. f.Z. Dienern am Wort Gottes in Menhard. – [2] (WEISS, Tobias: Abdanckung bey dem ... Leichbegängnüß Fr. Margaretha Kleschin ... von Tobia Weiß Pfarrern in Deütschendorff ...) Zur Leutschau 1673 bey Samuel Brewern. A⁴-E⁴ F² G³ = [25] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1321 – Čaplovič 1332

Evangelikus gyászbeszédék és gyászversek németül és latinul. – A kötet a szepesváraljai születésű Philipp Heutsch ménhárdi lelkész és Tobias Weiss poprádi lelkész gyászbeszédait tartalmazza, amelyek Margarethe Klesch, Christoph Klesch szepesszombati lelkész, a szepesi huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye jegyzője feleségének temetésén hangzottak el 1673. május 17-én. A címlap hátán kezdődik az elhunyt férjének, Christoph Kleschnek és gyermekeinek, Dorotheának és Danielnek szóló ajánlás (A₁b–A₂b), végén *Philippus Heütschius ... Pfarrer in Menhard* aláírással és *Menhard d. 8. Jun a. 1673* keltezéssel (A₂b). Ezután a *Vorbereitung* következik, a margón *praeludium* megnevezéssel (A₃a–A₄a), majd a prédikáció I. Tim. 2:15 alapján (A₄a–D₁b). Ennek élén az *Eingang* (margón: *exordium*) cím olvasható (A₄a–B₁b). A prédikáció szövegét nem tagolják további alcímek, helyett a sorszámozott részegységek német címei a főszöveg részét képezik, a latin nyelvű alcímek a margón olvashatók. Az egymást követő egységek a női élet erényeiről szólnak: *I. Die Perlen ehrlicher Fruchtbarkeit ... | Margaritas faecunditatis ...* (B₂a–B₃b) – *II. Die Perlen herrliche Frömmigkeit ... | Pietatis et sub his prodit puerperarum decus ...* (B₃b–C₁b). Ez utóbbi részei: *I. Die edle Perle des Glaubens | Fidelitatis* (B₄a–b) – *2. Die runde Perle der Liebe | Caritatis* (B₄b) – *3. Die*

weisse Perle der Heiligung / Sanctitatis (B₁b–C₁a) – 4. *Die reine Perle der Zucht / Castitatis* (C₁a–C₁b). A harmadik nagyobb alegység címe: *III. Die Perlen ewiger Seligkeit / Beatitatis* (C₁b–D₁b). A prédikációt az elhunyt életének bemutatása követi *Lebenslauf* címmel (D₁b–E₁a).

Ezután következik külön címlap nélkül az *Abdankung bei dem ... Leichbegängnis Fr. Margaretha Kleschin* (E₁b–F₂b), amelynek a szerzője Tobias Weiss poprádi lelkész, és a margóra nyomtatott megjegyzés szerint 1673. május 17-én, a temetésen hangzott el. A szöveget több verses betét szakítja meg.

A prédikáció az F₂b lapon ér véget, ezután egy új, G jelzésű füzetben gyászversek következnek: (1) *I. N. J. C. F. D. V. Sit Christi servus patiens sapiensque velut Job, Job facile duplicis prosperitatis erit* mottóval kezdődő, tíz versszakból álló német gyászvers, szerzője: *Michael Noscovius, Pfarrer zur Völckau* (G₁a–b) – (2) német gyászvers *von Johanne Fontano, Past. Belens.* (G₂a) – (3) nyolc versszakból álló német gyászvers, szerzője *Tobias Weiss, Pfarrer in Deütschend* (G₂b) – (4) latin nyelvű gyászvers, *Elias Ladiver F. ante pp. nunc exul* aláírással (G₃a) – (5) végül négy versszakos német vers *Paulus Cuncius, EVGE!* aláírással (G₃b).

Az első gyászbeszéd szerzője, Philipp Heutsch (1629–1686) Wittenbergben tanult, majd evangélikus lelkész volt Dobsinán, Mateocon, Ménhárdon. 1674 és 1681 között száműzöttként Boroszlóban élt. 1683-tól a szabad királyi városi evangélikus egyházkerület püspöke.

A második, rövidebb beszéd szerzője Tobias Weiss, poprádi lelkész (1621–1675). Életéhez és irodalmi tevékenységéhez ld. Szabó András Péter: Tobias Weiß poprádi evangélikus lelkész önéletírása. *Lymbus. Magyarágtudományi Forrásközlemények* 2011: 148–195.

Az elhunyt, Margarethe Klesch 1640-ben született Caspar Stephan és Susanna Meltzer gyermekeként. 1656-ban férjhez ment Christoph Kleschhez, akkor mateóci lelkészhez. Miután nyolcadik gyermekét holtan hozta a világra, 1673. május 14-én meghalt (ld. Bibza: Die deutschsprachige Leichenpredigt 191–194, 306).

Christoph Klesch két leányának és feleségének gyors egymásutánban bekövetkező halála alkalmából egy másik gyászvers-gyűjtemény is megjelent Lőcsén (1673, **3908**).

Cf. **3908**

Budapest *Nat* ①

3910

Vacat!

Hymaeneon Johannis Kretschmeri Leutschoviensis conrectoris cum Rosina Culmanniana, votivis acclamationibus gymnasii Leutschoviensis studiosorum (XXI) decoratum. Leutschoviae 1673. – Vide **3820A**

3911

<Kegel, Philipp – [Krumholz, Ján transl.]: Dwanáctero duchowné nábožné premysslowánj ... od Philippa Kegelia ... giž pak wazyk narodu slowenskéého obracena ... W Lewočy? 1673 Brewer.>

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Evangélikus elmélkedésgyűjtemény.

A címléírás későbbi kiadások alapján készült. A cím fordítása: Tizenkét jámbor lelki elmélkedés ... Philipp Kegel által ... most szlovák nyelvre fordítva. Philipp Kegel elmélkedéseinek 1693-ban Lőcsén megjelent biblikus cseh fordítása (RMK II 1737) közli a fordító Ján Krumholz előszavát. Az előszó keltezése 1673. augusztus 8. Ez alapján megalapozottan feltételezhető, hogy létezett egy 1673-as kiadás, amely Ján Krumholz fordítása volt, feltehetően szintén Lőcsén jelent meg, és amelynek az 1693-as egy későbbi kiadása. A lipótszentmiklósi evangélikus könyvtár őriz Kegel biblikus cseh nyelvű elmélkedéseiből egy címlap nélküli csonka példányt, amely tartalmazza az 1673-as előszót. Mivel ez a példány jelenleg nem hozzáférhető, így nem dönthető el, hogy a jelenleg feltételezett 1673-as kiadás-e, vagy azzal az 1677-es lőcsei kiadással (4144) azonos, amely ugyancsak közölte az 1673-as előszót, amint azt Ján Čaplovič feltételezte (1365).

A fordító Ján Krumholz cr. 1633–1683 iskoláit Szerdahelyen, Beckóban és Bánban végezte. 1652–1655 között a (divék)újfalui, 1655–1658 között a szerdahelyi, 1659–1665 között a híznyói iskola vezetőjeként működött. 1666–1669 között Breznóbányán volt diakónus, 1669–1683 között Kokován lelkész. 1672–1683 között a kishonti egyházmegye esperesi tisztségét töltötte be. Ő a szerzője a *Cithara Sanctorum Jezš jest má věže* incipitű énekének (Augustínová: Cithara 294). 1683-ban halt meg Kokován.

Cf. 3621(1), Appendix 245; –, 4144, 4179, →

3912

KLESCH, Daniel: Hertz-brüderliches Mitleiden gegen den ... Herrn Christophoro Kleschen, d. Z. evangelischen Pfarrherrn ... in Geörgenberg etc. als hochbetrubten Vater und der ... Frauen Margaretha ... als hertzbetrubten Mutter [!] über den ... Todes-Fall jhrer erstgebohrnen Tochter Susanna, welche den 19. Aprilis bey ihren Rocken sitzend und spinend von einem Schlag-fluß ... berühret, alsobald sprachloß worden, und den ... 20. Apr. umb zehen Uhr vor Mittag ... eingeschlaffen und 24. Apr. ... beerdiget worden im funffzehenden Jahr ihres Alters. Zum Trost beyden betrubten Eltern auffgesetzt von dem ... Bruder und seinen Kindern, m. Daniel Kleschen, n. H. p. l. caes., der Zeit evang. Pfarrern in Wahlendorff. Leutschau [1673] bey Samuel Brewern.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 347 – Čaplovič 1333

Gyászversek. – A kiadvány Christoph Klesch, (szepes)szombathelyi evangélikus lelkész leányának, Susannának halála alkalmából készült. Daniel Klesch, Christoph Klesch bátyja és gyermekei fejezték ki részvétüket cím nélküli költeményekben a halálest alkalmából: (1) *m. Daniel Klesch, p. l. caes., der Zeit evang. Pfarrherr in Wahlendorff und das ehru. cons. orator.*, akinek költeményét jegyzetek (a)–(m) zárják *Anmerkungen* címmel (A₁b—A₄a). – (2) *Michael Wirth* (A₄b) – (3) *Katharina Elisabeth Wirthin, gebohrne Kleschin* – (4) *Christophorus Daniel Klesch Sempronien. Pann.* – végül (5) *Elias Daniel Klesch*.

Susanna Klesch 1673. április 20-án, tizenöt éves korában halt meg, amikor fonás közben rokkájánál ülve szélütés érte. Temetésére április 24-én került sor. Halva született húga mellett temették el (3908).

A nyomtatvány impresszuma nem tartalmazza a nyomtatás évét, ám ez minden bizonnyal azonos Susanna Klesch halálának évével.

A nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 347), aki a nyomtatvány megjelenését 1673-ra tette. Az ő említése alapján került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (1333). A nyomtatványt Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is felvette bibliográfiájába (Bibl. Klesch. DK 32).

Ugyanebből az alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (3908, 3913). A leírás a jelenleg lappangó teljes lőcsei példánynak a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában őrzött másolata alapján készült.

Cf. 3908, 3913

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop.

Olim: Levoča *Ev*

Legrany, Joannes: *Anticatechetica ... Leutschoviae* 1673. – Vide 3918

3913

LILIETUM Montis Georgii, funere acerbo virginis pietate, modestia, pudicitia spectatissimae Svsannae, filiae ... dni. Christophori Klesch, ecclesiae Georgiomontanae pastoris ... ac ven. fraternit. XXIV reg. not. ... pullatum anni MDCLXXIII. die XXVI. April. Leutschoviae (1673) [Brewer].

[1] fol. – 377 x 295 mm

RMK II 1323 – Čaplovič 1334

Gyászversek. – A kiadvány Susanna Klesch, Christoph Klesch (szepes)szombathelyi lelkész leányának halála alkalmából jelent meg. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból szedett díszítő sorok keretezik. A fent leírt címet 12 soros, a gyászoló szülőkhöz intézett búcsúztató beszéd követi. A gyászversek két hasámba vannak nyomtatva. Cím nélküli versekben róttá le kegyeletét (1) *Elias Ladiver, F. pract. phil.*

antehac in coll. statuum Evang. p. p., ut et paedag. et praef. clas., nunc pro Evangelio Christi exul – (2) Daniel Ladiver Soln. – (3) Elias Ladiver, n. H.

Christoph Klesch 1661-től volt Szepešszombat (Szombathely) lelkésze, valamint a szepesi huszonnégy királyi városi evangélikus egyházmegye ülnöke és jegyzője. Leánya, Susanna Daniel Klesch ugyanebből az alkalomból megjelent *Hertz-brüderliches Mitleiden* c. művének (3912) címe szerint április 20-án halt meg, és 24-én temették el vö. még (3908). Az itt leírt nyomtatványon olvasható búcsúztató beszédhez és az első gyászvershez fűzött lapalji jegyzetsorozat (b) jegyzete szerint Susanna április 19-én hirtelenül összeesett, és 20-án délelőtt 10 órakor meghalt. Az (e) jegyzet szerint halálakor 15 éves volt. A címben olvasható áprilisi nap szedése (XXVI.) sajtóhibás lehet, és az április XXIV. napjára eső temetés időpontjára kellene utalnia.

A nyomtatvány hiányos impresszummal jelent meg. A nyomtatás éve minden bizonnyal azonos Susanna Klesch halálának évével, 1673-mal, a nyomtatvány pedig Samuel Brewer műhelyében készült, aki 1665 és 1699 között állt nyomdája élén (V. Ecsedy 367). Nála készült az ugyanebből az alkalomból megjelent két másik nyomtatvány is (3908, 3912).

Cf. 3908, 3912

Budapest Nat ©*

3914

LUTHER, Martin: Der kleine Catechismus d. M. Luth. Leutschau 1673 [Samuel Brewer]. A⁸–H⁸ = [64] fol. – 64°

MKsz 1938: 372–373 – Čaplovič 1335

Evangélikus katekizmus. – A címlap háta üres. A következő lapon *Die zehn Gebot* címmel kezdődik Martin Luther kis katekizmusának a szövege (A₂a–E₇a). Ez után az Úrvaszorához járuló felnőttekhez és ifjakhoz intézett kérdések olvashatók. *Fragstücke durch doctor Mart. Lutherum gestellet für die, so zum Sacrament geben wollen, mit ihren Antworten* (E₇b–G₄a) – *Andere Fragstücke vor die Kinder und Jugend* (G₄a–G₈b). A további függelékek a következők: *Die Beicht*, a gyónás módjának ismertetése (G₈b–H₂b) – *Kinder Gebetlein* (H₃a–b) – *Ein Geistlich Lied* (H₄a–H₅b) – *Ein Gebeth* (H₆a–b). Végül ismét egy ének *Aus dem 163. Psalm* [recte 143] (H₇a–H₈a).

E kiadványt, mint a legrégebb legkisebb (liliputi), hazai nyomtatványt először Tolnai Gábor ismertette, és közölte címlapjának fényképét (MKsz 1932: 372–373). A kötetet valószínűleg családoknak szánták gyermekeik vallásos oktatására, s a tipográfus sok példányt tudott egyszerre feltűnés nélkül kinyomtatni. A protestáns üldözés évtizedében a meg nem engedett tartalom indokolhatta a szokatlanul kis méret választását (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 37, Pavercsik Ilona). A kisalakú régi magyarországi nyomtatványokról ld. még MKsz 1972: 122–126, Borsa Gedeon–Kükedi József, továbbá Borsa Gedeon: Kalauz a régi nyomtatványokhoz. Bp. 2003, 40–41.

Az egyetlen ismert példányt a kötésnél körbevágták, ezért némelyik nyomtatott sor szélső betűje sérült.

Cf. 1776; 2632*; 3713, –, 4055, 4236, 4259, 4427, 4543, 4573, 4619, →

Budapest Nat ②*

3915

MAGYAR Aesopus, az az Aesopvsnak egész elele es fabulai, mellyet görög nyelvből deakra, deakból németre és németből magyar nyelvre fordítottak, es rövid, de hasznos magyarázattal és illendő figurákkal-is meg-ékesítettek. Lötzen 1673 Brewer Samuel által.

A⁴-L⁴ = [44] fol. – 4° – 5 ill., orn, init.

RMK I 1155 – Čaplovič 1329

Tanulságos mesék gyűjteménye. – A cifrákból készült kerettel övezett címlapon Aesopus életéből vett jelenet fametszetes képe látható. Hátán kezdődik az *Aesopusnak élete* című életrajz, amelyet további négy fametszet (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 33, 174, 424–426, I/3–I/7) illusztrál (A₁b–E₄b). Ehhez illesztve olvasható *Romulus philosophusnak az Aesopus fabuláira írott előljáró beszéde* (E₄b). A következő lapon kezdődnek négy könyvre bontva a mesék: *Aesopus fabuláinak első könyve* (F₁a–G₂b) – *Aesopus fabuláinak második könyve* (G₂b–H₄b) – *Aesopus fabuláinak harmadik könyve* (H₄b–K₃b) – *Aesopus fabuláinak negyedik könyve* (K₄a–L₄b). A harmadik könyv kivételével, amely 19 meséből áll, a többi 20-20 (I–XX) *fabulát* tartalmaz, mindegyiket kurzív szedéssel elkülönítve annak erkölcsi tanulsága követi.

A kiadvány első alkalommal 1625–1632 között jelent meg Lőcsén. Ebből a kiadásból azonban nem maradt fenn példány, csupán a Magyar Könyvszemlében közölt egy lapnyi másolat ismeretes belőle (MKsz 1886: 92, vö. 1418). Az ezen olvasható életrajzrészlet egyezik e kiadás szövegével. E részletről már az RMNy megállapította (1418), hogy nem azonos Pesti Gábor Aesopus-életrajzának fordításával (17). Az 1673-as kiadás teljes szövegének ismeretében e kijelentés megerősíthető, egyúttal megállapítható, hogy a mesék szövege nem azonos sem Pesti Gábor, sem Heltai Gáspár fordításával (219). Miként a címlap is utal rá, a fordítás német nyelvű változat alapján készült. Szövege azonos a XVII. században először a 20-as években, majd a század végén a német fordító és a kiadási hely megjelölése nélkül több kiadást is megért Der wahre und erneuerte Esopus (VD17 23:323820Q, VD17 23:717528G stb.) szövegével. Ez a lőcsei kiadás közli annak a IV-V. században élt Romulusnak az előszavát is, amely az általa készített latin fordításhoz készült. E magyar nyelvű kiadvány 1687-ben ismét megjelent Lőcsén (RMK I 1363).

Szabó Károly csupán a nyomtatvány sérült címlapú kolozsvári példányát ismerte, ezért Bod Péter Magyar Athenas című műve alapján határozta meg a nyomtatás évét (RMK I 1155). Az azóta előkerült, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában őrzött példány hiánytalan impresszumú címlapja kétségtelenné teszi a nyomtatás évét.

Cf. 1418; –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ②*+ cop. digit.

3916

<Nový a starý kalendář Křištofa Neubarta na rok 1674. Levoča 1671 Brewer. 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **3832!**

3917

PILÁRIK, Štefan: Solennia incipientis anni MDCLXXIII. viro generoso, strenvo, nobilissimo dn. Ladislao Vyfallvs de Diwiak Vyfallv, domino in Coros etc. etc. felicia et fausta precatur cliens officiosus m. Stephanvs Pilarik. Leutschoviae (1673) [Samuel Brewer].

[1] fol. – 352 x 277 mm

Sztripszky II 2621/169 ← MKsz 1891: 79 – Čaplovič 1337

Köszöntő versek. – A szerző, Štefan Pilárik az új évre, 1673-ra szóló ünnepélyes szerencse- és jókívánásait foglalta két költeménybe, amit patrónusának és jótevőjének, divék-újfalui Újfalusi Lászlónak, Koros urának, Nyitra megye esküdtjének és Selmecbánya szabad királyi bányaváros bányavámszedőjének címzett. Első versében írja, érje őt annyi öröm ebben az évben, ahány magánhangzó áll a versben. Minden egyes új szótag hozzon új örömet, minden egyes újabb versláb csökkentse a bajok számát. A két oszlopba szedett vers disztichonjaiban kronosztichonok állnak. Mindegyikük a nyomtatás évét, 1673-at adja ki. A második vers versmértéke jambikus trimeter, a *SURGIT PIUS* anagrammát tartalmazza.

A szerző, Štefan Pilárik (cr. 1648–1710), a családjában e néven a negyedik, 1666. október 1-jén iratkozott be a wittenbergi egyetemre. Teológiai disputációját 1667. augusztus 17-én védte meg (RMK III 2417), majd filozófiából magiszteri fokozatot szerzett 1670. április 28-án (RMK III 2536). 1673-ban Újfalusi László birtokain tevékenykedett, ahonnan még ugyanebben az évben elűzték. 1675 márciusától a sziléziai Löwenben lelkészkedett. 1683. május 9-én Selmecbányára hívták meg. 1704. március 28-án választották a bányai egyházkerület püspökévé. Teológiai művei (RMK III 2509, 2541, 2578, 3682, RMK II 2073) és alkalmi költeményei ismeretesek (RMK III 2466, 2508, 2893).

A kiadvány nyomtatásának évében a lőcsei nyomdát Samuel Brewer vezette.

A kiadványt először Hellebrant Árpád írta le (MKsz 1891: 79), innen került bele Sztripszky Hiador (II 2621/169), majd Ján Čaplovič (1337) bibliográfiájába.

Budapest *Nat* ①Olim: Budapest *Acad*

3918

REGGIONI da San Felice, Giovanni: Anticatechetica, seu errores a Conrado Dieterico in Institutionibus catecheticis, pontificiis affricati, quos vindicat p. Jo. Bap. Reggianus de S. Felice ord. Seraphici minorum conventualium. Leutschoviae (1673) apud Sam. Brewer.

(§)⁸, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Zz⁸, Aaa⁸–Ddd⁸ = [42] + 749 + [24] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 2038 – Sztripszky II 2687/235 ← MKsz 1890: 274 – Čaplovič 1338 – Čaplovič CXLI

Katolikus vitairat. – A címlapon szentírási idézet olvasható, alatta *Nomen Domini laudabile* köriratú IHS-monogram látható. A bevezető részek élén ajánlás szól *Ad ... Stephanum Csak de Kereztcegh[!], terrae Scepusiensis et comitatum ejusdem et de Beregh perpetuum supremum comitem, equitem auratum, sacrae, caesareae regiaeque Majestatis consiliarium et camerarium, ... dominum meum ac patronum ...*, címe *Epistola dedicatoria*, aláírója *fr. Jo. Bap. Reggianus guard. et Hung. commissarius*, keltezése nincs ((§)₁b–(§)₆b). Ezt követik az egyházi eljárók jóváhagyásai és a kinyomtatási engedély: *Approbatio ... Francisci Topos e Societate Jesu, ... theologiae doctoris, ... Cassoviensis Universitatis cancellarii ... Cassoviae 1. Junii a. 1673. – Approbatio ... Matthiae Sambar Soc. Jesu, ... theol. profess. ... Cassoviae die 24. Junii 1673. – Facultas ... patris ministri generalis commissarii ... 25. Julii ... 1673. fr. Ludovicus Starkowicz s. t. d., minister provinc. Poloniae et Hungariae, generalis comiss. ord. min. conven. etc. – Imprimatur. Georgius Barsony, episcopus Varad., praepositus Scepusien. ((§)₇a–b). Majd a tartalomjegyzék, *Index capitulum* ((§)₈a–b) és az előszó *Aequo lectori* (A₁a–A₂b) olvasható. Az *Asserta Martini Lutheri, quibus non sibi constans, contradixit* című bevezetés 47 pontban mutat rá Luther egymással ellenkező tanításaira (A₃a–B₃a), végül a *Vitia Dieterici generica* (B₃b) a cáfolandó mű szerzőjének vitamódszertani hibáit sorolja fel. A főrész *De pontificiorum nomine* címmel kezdődik és száznegyven *Errorban* (*primus-vigesimus, XXI–CXXXX*) tárgyalja Konrad Dieterich giesseni professzor, majd ulmi szuperintendens *Institutiones catecheticae* (Lőcse 1649, **2266**), számos kiadásban ismert munkájának tévedéseit (1–738). Külön cím nélkül a *Postquam Conradus suam Catechesim ...* szavakkal kezdődik a vegyes tartalmú függelék, amely főként a Dieterich tankönyve és az Ágostai Hitvallás közötti ellentmondásokkal foglalkozik (739–749). A függelék végén Matthaes Heininger, egykori lipcei professzor nyílt levele olvasható, amelyet a Luther és Joannes Eck között 1519. június 22-én és 27-én lezajlott hitvitáról állított ki, keltezése *Lipsiae 25. die ... mensis Julii 1519.* (747–749). A kiadványt betűrendes tárgymutató, *Syllabus sententiarum* (Ccc₄b–Ddd₇a) és a sajtóhibák jegyzéke zárja, *Erratorum alluviem sic patienter corrigito* (Ddd₈b–Ddd₈a).*

Giovanni Battista Reggioni da San Felice minorita (konventuális ferences) szerzetes, a perugiai és római ferences főiskolán tanult. 1664-től Magyarországon misszionárius, gvárdián, provinciális, a minorita rendtartomány megszervezője, 1693-ban halt meg Magyarországon. Az ajánlásban Csáky István

(1638–1694) szépei főispán (később, 1687-től országbíró) és néhány nevezetesebb őse érdemeit méltatja. Az olvasóhoz intézett előszóban elmondja, hogy Dieterich munkáját az evangélikusok a Szentírással és az evangélikus hitvallási iratokkal mindenben egyezőknek tartják, tanítják az iskolákban, olvassák magánházaiknál, számtalanszor kinyomtatták, s azzal dicsekednek, hogy nem lehet megcáfolni. Ezért írta a cáfolatot főként a Szentírással támaszkodva, mivel az atyák írásait az evangélikusok kevésre becsülik. Munkájához, amint a főrész élén olvasható, Dieterich művének 1649. évi lőcsei kiadását (2266) használta, annak a lapszámaira hivatkozik.

Reggioni munkájára adott protestáns válasz ma nem ismeretes, bár ő maga kérte Urbano Cerrit, a Hitterjesztés Szent Kongregációjának titkárát 1675. október 13-án Modenában keltezett levelében, hogy engedje vissza Magyarországra, mert a lutheránus prédikátorok egész Wittenbergig megmozdultak, és válaszolni akarnak könyvére. Most azt mondják, hogy előlük menekült, és ezért marad Itáliában (*Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania (1572–1717)*. Edidit István György Tóth. Róma–Bp. 2002–2008, 2675 ld. még uo. 2506, 2663, 2670–2671).

Szabó Károly nyomtatási év nélküli, XVII. századi lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába ezt a kiadványt (RMK II 2038). Horváth Ignác, mint Szabó művét kiegészítő újabb adalékok, ismét közölte címléírását 1698 előtti lőcsei besorolással (MKsz 1890: 274). Ezt az adatot aztán Sztripszky Hador is átvette (II 2687/235). Visegrádi János a sátoraljaújhelyi volt pálos kolostor régi katalógusa alapján félreolvasott szerzői névvel említette („Anticatechica. Patris Joannis Legrany. Leutschoviae 1673”) ugyancsak Szabó által ismeretlen munkaként (Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez 1910: 244). Borsa Gedeon ismeretlen régi magyarországi könyvekről szóló híradásában Conradus Dietericust tüntette fel szerzőként (MKsz 1963: 119). Borsa közlését Ján Čaplovič helyesbítette (CXLI), és a munkát az approbatiók keltezése alapján 1673. évi lőcsei nyomtatványként írta le (1338). Álláspontjának helyességét megerősíti Reggioni feljebb említett 1675. évi levele, s az a tény, hogy Samuel Brewer lőcsei nyomdász az 1670-es évek elején szerezte be a katolikus nyomtatványok díszítésére szolgáló könyvdíszeket, mint például a címlapon látható IHS-monogramot (OSzKÉvk 1980: 427 és 453, Pavercsik Ilona).

Cf. 2266!; –

In 38 bibliothecis 51 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Halle *Univ* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Užhorod *Univ* – Warszawa *Univ*

3919

»SCHWARTZ, Johann: Conclusiones theologicae articuli de creatione a studiosis theologiae ventilatae. Leutschouiae 1673 [Brewer]. 4° «

Szinnyei XII 763

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – E ma példányból ismeretlen kiadványt Johann Samuel Klein írta le a fenti formában (Nachrichten I 369). Adatát a modern könyvészeti szakirodalomban átvette Szinnyei József (XII 763) és Zoványi Jenő (Lexikon 534), ám ők közlésükben nem tüntették föl a nyomtatás helyét.

Ján Čaplovič bibliográfiájában nem található meg ez a munka. Klein az idézett helyen Johann Schwartz öt nyomtatott művét sorolja fel. Közülük négy azonosítható ma is példány alapján ismert kiadványokkal (vö. Bártfa 1669, **3508**, 1670, **3631**, **3701**, **3843**), ezért nincs ok kétségbe vonni ennek az ötödiknek a megjelenését sem.

3920

[5] AZ SZ[ENT] DAVID profetanak ékes rytmusu soltarival – [2] es a' soltarokból szerzetett DITSIRETEKKEL s' egyéb istenes enekkel – [1] és HYMNUSOKKAL tellyes könyv. Kit mostan egynehány szép új ENEKEKKEL meg-jobbitott – [3] s' az HALOT ENEKEKKEL meg bővített – [4] az utollyán osztán szép áhítatos IMADSAGOKAT-IS hozzája adott és ki-botsátott Lötšen 1673 Brewer Samuel.

A¹²–Z¹², Aa¹²–Cc¹² Dd⁶; A¹²–B¹² C⁶ = [2] + 618 + [15] + 58 + [1] pag. – 12° – Orn.

Čaplovič 1340

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv és imádságok. – A címlével hátán bibliai idézet olvasható. A kiadvány beosztása, a korábbi énekeskönyv-kiadásokhoz hasonlóan eltér a címlapon feltüntetett sorrendtől. Elöl vannak a himnuszok (1–88), ezeket követik a dicséretetek (89–584), majd a temetési énekek (585–618) és végül az imádságok (1–58). Szent Dávid próféta százötven zsoltárának énekelhető magyar szövege – bár a cím utal rá – nincsen benne a kiadvány egyetlen fennmaradt példányában sem.

A kiadvány egyes részeiben az énekek rendje lapszámaikkal és az incipitmutatóra utaló kezdőszavaikkal együtt a következő:

(1) *Következnek ékes ritmusú himnuszok, az esztendőtszakai ünnepeknek rendi szerént. 1: Új világosság – 2: Áldott Izraelnek – 3: Mennyei Ige – 4: Mennyből az – 5: Az Üdvöztöt – 6: Mindeneknek – 8: Csillagoknak – 8: Istentől – 10: Mindnyáján, kik – 10: Jövel Megváltója – 11: Az Atyának országából e világra – 12: Az Atyának országából, Istenségnek – 13: Teljes e széles világban dicséretes – 14: Teljes e széles világban, minden – 15: Jövel népeknek ... Szűznek – 15: Naptámadattól – 16: Jer, dicsérjük keresztyének, nevét – 18: Jó keresztyének – 18: Atya Istentől – 20: Heródes – 20: Gonosz – 21: Teremtő – 22: Hallgassuk figyelmetesen, mire – 23: Dicsérjük – 24: Nevét – 25: Szent Igéjét – 26: Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn – 27: Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk kegyelmesen – 28: Örvendezzen – 29: Ó mi kegyelmes – 31: Jer, hirdessük – 32: Keresztyének örvendezzünk – 33: Mostan eljöttek – 34: Minden mi – 35: Fénylik – 36: E világnak – 37: Keresztyéneknek serege ... A győzhetetlen oroszán – 37: Keresztyéneknek serege, húsvét ... Mert – 38: Szenteknek – 39: Örüljete most – 41: Mostani ékes – 42: Jézus Krisztus, mi királyunk – 42: Jövel teremtő – 43: Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj – 44: Jövel Szentlélek Úristen, ki – 45: Üdvöz légy édes – 47: Ó te dicső – 48: Ó teremtő – 48: Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek nagy – 50: Mennynek és földnek nemes teremtője, minden – 51: A széles – 52: Ó magas – 53: Ó nagy hatalmú – 54: Emberi – 55: Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy – 56: A Nap feljövén – 57: Mostan, ó – 57: Igaz – 58: Állatoknak – 58: Látod – 59: Felséges Atya – 60: Könyörögjünk az Istennek Krisztus – 61: Sok nyavalyánkban – 62: Mindenkor téged – 63: Atya Istennek egy – 65: Az éjszakai sötétség, tévelygő – 65: Ó, mennyeknek – 66: Mennyei Atya – 67: Ó mennyei mi – 68: Üdvöz légy Krisztus – 71: Jézus Krisztus,*

egy – 71: Jézus Krisztus, Istennek egy – 74: Könyörögjünk az Istennek, mint – 76: Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk – 77: Ó áldott – 78: Úrnak végvacsorájára – 79: Szükség megtudni – 80: Ó üdvösséges – 82: Téged, Isten – 84: Valamely.

Ezután következnek (2) A zsoltárokból való isteni dicséretetek. 89: Boldog az olyan ember az – 90: Szent Dávid próféta második – 92: Zeleméry László: Zúgódik, dúl–fúl – 95: Szent Dávid király háborúságában imádkozik – 97: A szent Dávid – 99: Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei – 102: Szegedi Gergely: Számkivetésre – 105: Régen ó törvényben, Mózesnek – 108: Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatalmas – 110: Szegedi Gergely: Tekints reám – 113: Sztárai Mihály: Megnyomorodván – 116: Ó Úristen, tekints – 118: Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy – 120: Sztárai Mihály: Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e – 122: Szent Dávid király háborúságában panaszkodik – 123: Sztárai Mihály: Sokan vannak mostan – 125: Őrizz meg – 127: Milotai Nyilas István: Gyakorta – 129: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő – 132: Az Úristen nekem – 134: Sztárai Mihály(?): Mikor Dávid – 136: Pap Benedek: Ó én két – 137: Sztárai Mihály: Mostan hozzád – 139: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta az – 141: Szegedi Gergely: Dávid prófétának – 143: Thordai Benedek: Benned bízom – 145: Tesini Imre: Tébbened bízom, Uram Isten – 146: Szegedi Gergely: Boldog az ilyen ember e – 148: Sztárai Mihály: Sok emberek – 152: Sztárai Mihály: Mindenkoron – 155: Szegedi Gergely: Mikoron Dávid Saul – 159: Sztárai Mihály: Sok nyilvánvaló – 161: Sztárai Mihály: Megnyomorult – 166: Szegedi Gergely: Nagy bánatban – 169: Chacec Miklós: Mint kíváncsok – 171: Jöllerhet nagy sokat szóltunk Dávidról – 172: Fohászodom – 174: Tholnai Bálint: Lásd – 176: Mikor Sennakerib – 178: Erős várunk – 179: Minden népek – 180: Hogy panaszkodik a hatalmas – 184: Úristen, irgalmazz nekem – 185: Szegedi Lajos: Légy irgalmas – 186: Hartyáni Imre: Háborúsága – 189: Mindenható Úristen, szívünk – 191: Kanizsai Pálfi János: Ne szállj – 192: Skarica Máté: Dávid Doég – 194: Úristen, kérünk a te szent nevedért – 195: Siklósi Mihály: Mennynek és földnek kegyes – 198: Kecskeméti Vég Mihály: Mikoron Dávid nagy – 201: István deák: Irgalmazz Úristen – 203: Skarica Máté: Saulnak – 206: Sztárai Mihály: Meghallgassad – 208: Sztárai Mihály: Sok jótéteményén – 211: Barát István: Siess, nagy – 213: Örök Isten – 214: Szegedi Gergely: Úristen, légy – 218: Skarica Máté: Hogy Jeruzsálemnek – 220: Sztárai Mihály: Sok ínségünkben – 221: Németi Ferenc: Az Úristen magasztalom – 224: Felséges Isten néked jelentjük – 226: Keresztyéneknek Istene – 228: Az Úristen áll – 230: Rimay János: A jó – 232: Aki veti – 234: Sztárai Mihály: Mely igen jó az – 237: Mikor Szent Dávid kegyetleneknek – 241: Huszár Gál: Jer, örvendezzünk – 243: Örüljete – 243: Gitzi János: Ilyen – 245: Aki az – 249: Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő – 252: Boldog a férfit – 254: Keresztyének, kik e – 255: Nagy öröme – 258: Int – 260: Laskói István(?): Sok nyomorúság – 263: Jer, emlékezzünk – 264: Szegedi Gergely(?): Örül mi – 265: Az Izraelnek – 267: Akik bíznak az Istenben – 267: Mindenek – 268: Minden hü – 269: Boldogok azok – 270: Bűnösök – 271: Felséges Isten, hozzád – 273: Mely igen jó legyen – 374 [recte 274]: Úrnak szolgálai, no – 275: Ti keresztyének – 275: Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: Izraelnek – 279: Hallgasd meg Atya Isten, a mi – 281: Minden állat – 285: Németi Ferenc: Nagy hálaadással – 289: Dicsérd az Istent mostan – 290: Dicsérséd, áldjad – 292: Skarica Máté: Drága dolog – 295: Mikoron a – 296: Kanizsai Pálfi János: Dicsőült.

Majd Ünnepekre való énekek. 299: A keresztyénségben – 300: Az Atya – 302: Küldé az Úristen hűséges – 303: Sztárai Mihály(?): Mi Atyánk, Atya – 304: Isten elküldé angyalát – 306: Mennyből jövök – 308: Batizi András: Jer, dicsérjük e – 311: Parancsolá – 312: Jer, mi dicsérjük – 316: Szegedi Gergely: Szent Ezsaiás így – 320: Melius Juhász Péter: Mindnyájan örülünk – 323: Mikor e széles – 325: Dicséretes a Gyermek, ki nekünk – 326: E nap nekünk dicséretes – 327: Úristen veletek – 329: Jer, mindnyájan – 330: Krisztus Jézus születék – 332: Úristennek – 333: Szegedi Kis István(?): Jézus születék – 334: N. K. T.: Teljes

szívvél örvendjünk – 336: *Ma vigadjatok* – 337: *Ez esztendő* – 338: *Hálát adjunk* – 338: *Jer mindnyájan örvendezzünk* – 339: *Skultéti Márton: Mostan örvendezzünk keresztyének* – 341: *Isten fia váltáságunkra* – 342: *Nekünk születék mennyei király, kit* – 342: *Mennyei király* – 344: *Tuba Mihály: Megteljesíté* – 345: *Gyermek születék Betlehembben, az időben ... Ez új időben* – 346: *Gyermek születék Betlehembben az időben ... örvendezzünk* – 346: *Dávidnak* – 347: *Nagy hálát* – 349: *Erdéli Máté: Mikor Krisztus* – 353: *Mi dicsérjük* – 354: *Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ... Mennyországnak* – 355: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 357: *Dicséretet mondjunk Úristennek* – 358: *A mi Urunk* – 362: *No, földnek* – 364: *Melius Juhász Péter: Csodálatos nagy* – 368: *Ó, mennyei Atya Istennek fia* – 371: *Isten fia, Jézus Krisztus* – 372: *Végzetetlen mennynek, földnek Ura* – 373: *Ó, én Atyám, nézz rám mennyből* – 374: *Ki értünk szenvedtél* – 376: *A próféták megmondották* – 377: *Bűnös ember, jól meggondold* – 378: *Üdvözítőnk, dicsértessél* – 379: *Hiszünk mind egy Istenben* – 380: *Ó, Jézus Krisztus, mi üdvözítőnk* – 381: *Ó, Uram, ki szenvedtél* – 381: *Krisztus ártatlan bárány* – 381: *Batizi András: Örülj és örvendez* – 382: *Batizi András: Krisztus feltámad, ki értünk megholt vala, mi* – 384: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, ő* – 386: *Batizi András: Krisztus feltámad, nekünk* – 387: *Krisztust* – 389: *Krisztus feltámad igazságunkra* – 390: *Krisztus feltámad, ki értünk megholt vala, mindennek* – 393: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, szent* – 395: *Emlékezzünk e* – 397: *Hálaadásunkkal* – 400: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiker ő szerete, mennyországba felvíve, Úristen* – 401: *N. K. T.: Ó, Jézus, mi* – 402: *Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szerezni, ül* – 404: *A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával* – 406: *A Krisztus mennybe felmene, minden* – 407: *A pünkösöd ünnepnapján* – 410: *Pünkösöd napja* – 412: *A pünkösödnek jeles napján Szentlélek* – 413: *Régi pünkösödnek* – 414: *Pünkösöd nap* – 415: *A Szentléleknek kegyelme apostoloknak* – 416: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket* – 417: *Szentháromság* – 418: *Imádunk mi* – 419: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – 420: *Üdvöz légy örök Úristen* – 422: *Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 424: *Hallgass meg minket, nagy Úristen* – 425: *Magasztaljuk keresztyének* – 426: *Szegedi Gergely: Keresztyének, kik vagyunk* – 427: *Huszár Gál(?): Járuljunk mi az* – 428: *Huszár Gál(?): Könyörögiünk az Istennek Szentlelkének* – 430: *Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Irgalmazz nekünk* – 430: *Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Jézus irgalmazz* – 431: *Adj Úristen* – 432: *Szegedi Kis István: Jövel Szentlélek Isten, tarts.*

A katekizmusból való dicséreték. 433: *Szükség megtudnunk* – 436: *Ó Izrael* – 438: *Hiszünk mind* – 439: *Aki akar üdvözülni, mindeneknek* – 440: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 442: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 443: *Adjunk hálákat az Atya Istennek, mennynek* – 444: *Szegedi Gergely: Gyakran nekünk* – 447: *Batizi András: Jer, dicsérjük az Istennek* – 451: *Valaki Krisztusnak* – 454: *Emlékezzél Úristen* – 455: *Mindenható Úristen, mi* – *Reggeli dicséreték.* 457: *Jézus Krisztus, szép* – 458: *Hálát adunk neked* – 462: *Tenedek* – 463: *Szívem megalázzván* – 464: *Hálát adok neked, mennybeli Isten ... hogy engemet ez éjjel* – 465: *Mennyei Atyánk* – 466: *Dicsérlek, Uram, téged* – *Esteli dicséreték.* 467: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 469: *Hálát adok neked, mennybeli Isten ... hogy engemet e napon* – *Étel előtt való dicséreték.* 469: *Hozzád kiáltásunkat* – 470: *Mi atyánk, ó.* – *Étel után való hálaadás.* 470: *Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli.*

Külömb-külömb féle dicséreték. 471: *Tanulj meg* – 473: *Kegyes Jézus, én imádságomra* – 476: *Emlékezzél, mi történék* – 479: *Keserves* – 482: *Tekints reánk immár* – 485: *Mikor a zsidó* – 490: *Szegedi Gergely: Szükség keresztyéneknek tudakozni* – 493: *Hallgasd meg, Jézus* – 496: *Hallgass meg mostan felséges* – 498: *Emlékezzél meg mennybeli* – 489 [recte 499]: *Radán Balázs: Buzgó* – 501: *Kegyelmezz meg nekünk* – 503: *Nagy Úristen* – 505: *Atya Úristen* – 506: *Hajtsd meg, Úristen* – 507: *Vedd el* – 508: *Könyörgünk* – 510: *Hatalmas Isten* – 512: *Ó, mennyei nagy* – 513: *Hallgasd meg Úristen, mi* – 515: *Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyájan* – 516: *Sztárai Mihály: Hálaadásunkban* – 518: *Mostan, Úristen* – 519: *Bereki István(?): Jézus*

Krisztus, mi kegyelmes – 521: *Jövel, légy* – 525: *A mi mesterünk* – 527: *Ó, mely igen* – 530: Szántó György: *Gyarló emberekkel* – 534: *Tekints reánk, Úristen, nagy* – 537: Szerémi Illés: *Amely embernek* – 538: *Mi Urunk Jézus Krisztusnak* – 541: *Követi vala népnek* – 542: *Istenünkhez* – 544: *Mennybéli nagy* – 546: *Segítségül* – 548: Szkhárosi Horvát András: *Semmit* – 550: *Nézz* – 551: *Kérlek és* – 554: *El-bemegyünk* – 555: *Atya Isten* – 556: Szegedi Kis István: *Ó, mint* – 557: *Mennynek és földnek nemes teremője és* – 558: *Felséges Isten, mennynek, földnek ura és embereknek* – 559: Bornemisza Péter(?): *Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek* – 561: *Csak tebened* – 562: Nagybáncsai Mátyás: *Ne hagj* – 564: *Hálát adunk teneked, örök* – 565: Szegedi Kis István: *Ó mindenható* – 566: *Nemes Imre: Ébredjél* – 567: *Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Uram* – 568: *Bizodalmunk* – 570: *Áldott az* – 571: *Dicséret* – 571: *Megbántunk* – 572: *Mondjatok* – 573: *Szent vagy* – 573: *Téged, Úristen, mi* – 575: Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – 576: *Istenem Uram*. Ezután következik két litánia: 578: *Litania major* és 584: *Kyrie puerorum* címmel.

(3) *Halott temetéskorra való énekek*: 585: Skarica Máté: *A mi életünknek* – 585: Tsch: *Tudjuk, Uram* – 586: N. K. T.: *Az Úristennek jó* – 588: *Megszabadultam* – 589: *Az örök élet* – 590: *Ó te meghalandó* – 592: Batizi András: *Ember emlékezzél a* – 593: *Illik* – 594: *Emlékezzünk, mi keresztyn* – 596: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 598: *Jer, temessük* – 599: *Emlékezzél élő* – 601: *Hagyjátok* – 602: *Halandó* – 603: *Emlékezzünk az* – 606: *Jézus Krisztus, Istennek szent* – 608: *Serkenj fel már* – 610: Siderius János: *Sok nyomorúsággal* – 613: Siderius János: *Szólít* – 616: Zólyomi Perinna Boldizsár: *Emlékezzél meg ember Istenedről*. Végül *Mutató tábla* zárja az énekeskönyvet az énekek abc rendjében (Cc₁₁a–Dd₆a). Az utolsó lap üres.

Önálló füzetjelzéssel következik az énekeskönyv negyedik részeként a *Buzgó hálaadások és könyörgések* című imádsággyűjtemény 1–58), végén *Az imádságoknak táblájával* (C₆a).

E kiadvány beosztása és tartalma megegyezik azzal az 1670-ben Lőcsén kiadott énekeskönyvvel, amelynek egyetlen teljes példánya újabban került elő a müncheni Staatsbibliothekban (Jelzete: Liturg. 711d). Az RMNy ennek az énekeskönyvnek csupán a Zsoltárkönyv-részét vette fel (3665), de teljes anyaga bekerült a RMKT XVII/17. kötetébe (1066. l.). Így a H. Hubert Gabriella által korábban elkülönített (279), lőcsei B-típusú protestáns énekeskönyvek sora már azzal az énekeskönyvvel kezdődik 1670-ben. H. Hubert megállapította, hogy az ebbe a csoportba tartozó énekeskönyvek mindegyike 45, többségében evangélikus új éneket tartalmaz, amelyek az előző énekeskönyvekben nem jelentek meg. Utalt továbbá ennek a változatnak azokra a szerkezeti és tartalmi azonosságaira, amelyek a korábbi váradi (először 1642, 1981), illetve lőcsei kiadások (1654, 2532) jellegzetességeit mutatják (H. Hubert 218—219). A könyv sajtó alá rendezőjének kiléte jelenleg ismeretlen. Megválaszolhatatlan az a kérdés is, hogy 1673-ban egyáltalán elkészült-e a címben jelzett zsolotárkönyv, és hogy hol volt annak helye az énekgyűjteményben. Az 1670. évi kiadásban ez a rész önálló címlappal az utolsó előtti helyen áll (S 3665A).

Az énekeskönyv egyetlen ma ismeretes példánya Szent Dávid próféta százötven zsolotárának 1675. évi Lőcsén kiadott önálló változatával (4033) és Siderius János katekizmusának 1672. évi lőcsei kiadásával (3787) van egybekötve. Ján Čaplovič felvetése szerint 1675-ben azért nyomtatták ki újra Szenci Molnár zsolotárfordítását, mert a két évvel korábbi kiadás példányai elfogytak (1355, vö: 4033).

Cf. (1): 1628(3)*; 1643*!; 3034(1), S3665A(1) (RMKT XVII/17 1162); 3885(1), –, 4019(1), 4085(1), 4361(1), →

(2): 1628(1)*!; 2254(2)*!; 3034(2), S3665A(2) (RMKT XVII/17 1162); 3885(2), –, 4019(2), 4085(2), 4361(2), →

(3) 832*; 886(2)*!; 1816(2)*!; 3034(2)!, S3665A(3) (RMKT XVII/17 1162); 3885(3), –, 4019(3), 4085(3), 4311, 4361(3), 4434, →

(4): 2163(4)*!; 3034(4), S3665A(5) (RMKT XVII/17 1162); 3885(4), –, 4019(5), 4361(5), →

Budapest *Acad* cop. digit. (Oponice) – Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ① – Oponice ①

3921

[1] UJ és o kalendarivm ez igen szerentsétlen, Urunk születése után való 1674., melyet mostis Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott, N e u b a r t h C h r i s t o p h . – [2] (Rövid astrologiai visgalas erre az mi Christus urunk születése után való 1674. igen boldogtalan esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lötsen [1673] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

RMK I 1166 – Čaplovič 1336

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orozlán által tartott címere látható. Hátán az év jellemző adatai olvashatók. A naptárjegyek magyarázatát (A₂a) a hónapok naptártáblái követik (A₂b–B₆a), beosztásuk megegyezik az 1671-re kiadott kalendáriuméval (3667). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. A prognosztikon önálló címlappal kezdődik (B₆b) és a következő fejezetekből áll: *Első rész. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről* (B₇a–b) – *II. A tavaszról* (B₇b–B₈b) – *III. A nyárról* (B₈b–C₁a) – *IV. Az ősztől* (C₁a–b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₁b–C₃b) – *Harmadik része. A hadról* (C₃b–C₄b) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₅a–C₆a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről* (C₆a–b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C₇a–D₄b), valamint a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól. Mostan ismét megjobbított* (D₅a–E₈b) című krónikával zárul, amelynek utolsó bejegyzése Margit Terézia spanyol infánsnő, magyar királyné 1673. március 12-i halálát adja hírül.

Cf. 3747!

Budapest *Acad* ① ① ②* – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit.

Weiss, Tobias: Abdanckung bey dem ... Leichbegängnüß Fr. Margaretha Kleschin ... von Tobia Weiß Pfarrern in Deütschendorff ... Leutschau 1673 – Vide 3909

3922

[1] [CALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis, ad annum 1674.] – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli & astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes & ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annum a Christo nato MDCLXXIV., deducta ex calculationibus ... mathematici A n d r e a e A r g o l i per quendam Astrophilum in Academia Tyrnaviensi in Ungaria ad elevationem poli 48. grad. et meridianum Tyrnaviensem aliorumq(ue) adjacentium locorum utriusq(ue) Pannoniae.) [Tyrnaviae 1673 typis Academicis.]

[? + A⁴B⁴C₁₋₃] C₄D⁴, A⁴B⁴+?= [? + 11? + 13 + ?] fol. – 4° – 1 ins., 1 ill., orn.

Čaplovič 2056

Új-naptár és prognosztikon. – A ma ismeretes két töredékes példányban a naptárrészből csak a december hónap végének második lapját tartalmazó jeletlen levél maradt fenn. Ez alapján szerkezete eltér az ezt megelőző utolsó, példányból ismeretes naptártól (1662, 3049), és a következő évi naptárhoz (3977) hasonló lehetett. Minden hónap két, egymással szemközti lapot foglalhatott el, a meglévő második lapon öt hasábjában december 16-tól kezdve a nap száma, a napkelte és napnyugta időpontja, a napra vonatkozó bölcsességek, kegyes intések, végül az adott naphoz rendelt történelmi események olvashatóak. A naptárt követően cím nélkül kezdődik a Habsburg család tagjainak felsorolása *Guntramus Primus Fortis VIII-tól Albertus Tertius Sapiens XVIII-ig*, utolsóként kiemelve a család első német királyi címet elnyerő tagját: *Rudolphus Magnus Primus comitum Hauspurgensium Imperator I* (C₄a?). A levél hátán folytatása *Austriaci caesares. Adnotat chronologica annorum, quibus imperarunt et adscriptis nominibus imperatorum, qui intermixti regnarunt* cím alatt, ismét I. Rudolf 1273-ban kezdődött uralkodásától kezdve sorolja fel a Habsburg dinasztia német királyi majd német-római császári címet viselő tagjait I. Lipótig, akit az új császárnéval együtt köszöntenek annak az évfordulónak az alkalmából, hogy a Habsburg ház most kezdi meg uralkodásának ötödik évszázadát (C₄b?). A prognosztikon címlapján Magyarország koronás címere látható (D₄a), a hátán kezdődő szövege a következőket tartalmazza: *Caput I. De quator anni partibus, earumq(ue) probabili futura constitutione circa aeris mutationes* (D₂b) – *Caput II. Praesagia perpetua ex variis auctoribus contracta, usuque et experientia comprobata* főcímmel (D₁b–D₃a) a következő részek állnak *I. Praesagia temporis ex Sole* (D₁b–D₂a) – *II. Praesagia ex Luna* (D₂a) – *III. Praesagia ex nubibus* (D₂a—b) – *IV. Praesagia ex iride et tonitru* (D₂b) – *V. Praesagia ex ventis et aere* (D₂b) – *VI. Praesagia ex stellis* (D₂b–D₃a) – *VII. Praesagia ex pluribus rebus animatis et inanimatis* (D₃a) – majd *Caput III. De eclipsibus* (D₃a—b) – *Caput IV. De anni hujus constitutione circa humanam corporis valetudinem, fertilitate item et bellis* (D₃b–D₄a). A prognosztikont az *Index phlebotomiae* című ábra zárja, amely azt mutatja, hogy az érvágásnak melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen van jó, közepes vagy rossz hatása. Ehhez latin nyelvű, verses magyarázat járul (D₄b). Ezt újrainduló füzetjelzéssel követi az *Epitome chronologica, continens res memorabiles quae tum toto orbe terrarum, tum imprimis in utraque Pannonia evenerunt ab orbe condito usque ad annum Christi MDCLXXIV. ex auctoribus probatoribus Jac. Saliano, Augustino Toriellio, card. Baronio, Bonfinio, aliisque recentioribus fide dignis contracta*, amely előbb a teremtéstől számítva az időt, néhány bibliai és történelmi eseményt sorol fel, majd Krisztus születésétől részletesebben tárgyalja Európa és Magyarország

történelmét. Utolsó bejegyzése I. Lipót 1673. október 15-én, Claudia Felicitas osztrák főhercegnővel kötött újabb házasságáról számol be (A₁a–B₄b). A töredék itt megszakad, de a tipográfiai elrendezés alapján minden bizonnyal véget is ért a krónika. Mivel nem jelzi őrszó, hogy valami követte volna, ezért feltehetően az egész kiadvány ezzel ért véget, de nem zárható ki, hogy egyéb melléklet csatlakozott hozzá.

A nagyszombati naptárak összeállítója 1657-től kezdve a magát *Astrophilus*nak nevező szerző volt, aki az 1670-re szóló naptárig – néhány évtől eltekintve – Joannes Misch luxemburgi jezsuitával azonosítható, aki a nagyszombati egyetemen tanított (vö. 2724 és MKsz 2005: 140–166, Kiss Farkas Gábor). Ezt követően Szentiványi Márton 1674-es felbukkanásáig (3977) azonban a szerkesztő személyazonossága nem állapítható meg minden kétséget kizáróan.

A naptár csillagászati számításai Andrea Argoli, minden bizonnyal *Ephemerides annorum L. ... ab anno 1630 ad annum 1680* című (Velence 1638) műve alapján készültek egészen az 1678-ra kiadott naptárig (3977, 4039, 4099, 4158). A korábbi időszakkal és Argoli életrajzi adataival kapcsolatban ld. Nagyszombat 1657, 2724.

A nagyszombati latin nyelvű naptársorozat ezt megelőző, ma ismeretes legutolsó darabja 1663-ra szól (1662, 3049). A pozsonyi jezsuita kollégium és a nagyszombati kollégium között 1662-ben kötött szerződés szövegéből kikövetkeztethető valamilyen naptársorozat folyamatos megjelenése, azonban az nem állapítható meg, hogy magyar vagy latin nyelvű kalendáriumról (vagy mindkettőről) van-e szó (vö. 1662, 3052). Ezért – bár nem zárható ki, hogy a közbeeső évekre is jelentek meg latin nyelvű naptárak – e feltételezéshez jelenleg nem áll rendelkezésre elegendő bizonyíték.

A nagyszombati akadémiai nyomda gyakorlatától eltérően ezen a naptáron sem a nyomda, sem a nyomdász neve nincs feltüntetve, de kétségkívül a nagyszombati Akadémiai nyomdában készült. 1672-ben a nyomdát Johann Gregor Zerweg vezette, 1675-ben pedig Johann Georg Wanschleb. A kettő között – 1673–1674-ben – valószínűleg nem volt kinevezve faktor.

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le (2056).

Cf. 529!; 2930!; –, 3977, 4039, 4099, 4158, Appendix 302, 4266, 4318, 4371, 4435, Appendix 339, →

Budapest Acad ③ – Esztergom Dioec ③

Ceva, Thomas: Iesus puer, hoc est poema Thomae Cevae S. J. de puero Jesu, Josepho I. Romanorum regi sacrum. Tyrnaviae 1673 = Appendix 276

3923

CORNVCOPIAE in applausum et triumphum reverendorum, nobilium ac doctissimorum dominorum aa. ll. et philosophiae neo-doctorum, promotore r. p. Ioanne Csernyanszky e Soc. Jesu, aa. ll. et philos. doctore ejusdemq(ue) professore ordinario et p. t. seniore in ... vniuersitate Tyrnaviensi creatorum a praenobili ac nobili facultate oratoria dicatum anno

MDCLXXXIII. Tyrnaviae mense Augusto [...] die. (Tyrnaviae 1673) literis Academicis.

A¹² B¹² = [24] fol. – 12° – ♪, orn., init.

RMK II 1324 – Čaplovič 2057

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a szónoklattani osztály az 1673 augusztusában a nagyszombati egyetemen Joannes Csernyánszkyknak, a filozófia doktorának és rendes professzorának avatásvezetésével filozófiából magiszteri fokozatot szerzett hallgatókat. A címlap hátán a felajánlók névsora áll: *Obtulerunt: Georgius Motsch, prae nobilis Vngarus; Georgius Christophorus Jarij, nobilis Germanus Viennensis; Ladislaus Hunyady, nobilis Vngarus; Antonius Valesius, nobilis Venetus; Paulus Klobucznik, civi[s] Tyrnaviensis; Joannes Simony, nobilis Vngarus; Georgius Hobol, nobilis Vngarus.* Ezt prózában írt bevezető szöveg követi, amelynek megszólítása ... *domini neo-doctores philosophi*, aláírása *facultas oratoria Tyrnaviensis* (A₂b). Ezt követik az üdvözlő versek *Ad lectorem* (A₃a) – *Neo-doctores ad venerabile capitulum Strigoniense* (A₃b) – *Ad sapientissimum academicum senatum* (A₃b—A₄a) – *De solemnitate corporis Christi* (A₄a) – *Ignatius Loiola anagramma* – *Idem anagramma de eodem* (A₄b) – *Ignatius Loiola anagramma* – *De quadrato magistrorum* (A₅a) – *Aloisius Gonzaga anagramma* (A₅a–b) – *De quadrato neo-doctorum* – *Aloisius Gonzaga anagramma* (A₅b) – *De annulo neo-doctorum* – *Ignatius Loiola anagramma* (A₆a) – *Ad quadratum* (A₆a–b) – *Ad codicem Aristotelis* – *Ad Epomidem* (A₆b) – *Ignatius Loiola anagramma* – *De imagine in stella nostra ...* (A₇a) – *Aloisius Gonzaga anagramma* (A₇a–b) – *In scholasticum continuo ridentem* – *In eundem* – *Joannes Calvinus anagramma* (A₇b–A₈a) – *Dilatatio emendationis vitae pessima* – *Christus nascitur in stabulo* (A₈a) – *Franciscus Xaverius anagramma* – *De Germaniae, Vngariae Bohemiaeque rege* – *De fuga Christi in Aegyptum* (A₈b) – *In Herodem* (A₈b–A₉a) – *S. Franciscus Xaverius a diversis nationibus eodem idiomate dicens intellectus* (A₉a) – *In vespillonem Herodis* – *In sandapilam ejusdem* – *Franciscus Xaverius anagramma* (A₉b) – *De caniculo ...* (A₉b–A₁₀a) – *Franciscus Xaverius anagramma* (A₁₀a) – *Franciscus Borgias anagramma* (A₁₀a–b) – *Chorus neo-doctorum ad organum Aristotelis promotori suo philosophico harmonis gratias agit* (A₁₀b–A₁₁a, az A₁₁a lapon kottával jegyzett dallam és alatta énekszöveg) – *Diligenter didicit tempus stellae Matth. 2.* – *Aliud de eodem* – *Christus de nocte nascitur* – *In rhetorem librum suum comburentem* (A₁₁b) – *In eundem* (A₁₁b–A₁₂a) – *Stupor circumdederat eum. Luc. 5.* (A₁₂a–b) – *In praedicantem in seriis controversiis hanc impertinentem quaestionem proponentem* (A₁₂b) – *In eundem octo scommata proponentem* (A₁₂b–B₁a) – *Franciscus Borgias anagramma* (B₁a) – *Ab initio et ante saecula creata sum Eccl. 24.* (B₁a–B₁b) – *Cenotaphion Herodis* – *Aliud de eodem* – *Parvulus natus est nobis Isaia 9.* (B₁b) – *Inundatio camelorum operiet te Isaia 60.* – *Magi ab oriente venerunt Matth. 2.* – *De tribus magis* (B₂a) – *De imagine, in qua Beato Stanislao angelus sacram hostiam porrigit* (B₂a–b) – *In rhetorem continuo ridentem* – *In rhetorem, qui pro ingredimini ingredite scripsit* – *Pastores loquebantur ad invicem Luc. 2.* (B₂b) – *Inundatio camelorum operiet te Isa. 60.* – *Aliud de eodem* – *Stella antecedeat eos Matth. 2.* (B₃a) – *Trium regum cum Herode controversiam de Messia Cancer revelat* (amelynek versfői a IESVSMARIA akrosztichont adják ki.) (B₃a–B₅a) – *Martinus Lutherus anagramma* (B₃a) – *Querela Musarum contra rhetores* (B₅a–b) – *De Sancto Bartholomaeo excoriato* – *Genethliacon Christi* (B₅b) – *Tumulus Herodis* (B₅b–B₆a) – *Ad doctissimos neo-magistros* (B₆a) – *Leonina* (B₆a–B₇a) – *Joannes Calvinus anagramma* (B₇a) – *In grassatores nocturnos* (B₇a–b) – *Antecedeat eos usque dum veniens staret, ubi erat puer Matth. 3.* (B₇b–B₈a) – *Martinus Lutherus anagramma* – *De tribus magis* – *De nativitate Christi* (B₈a) – *De magis Christo thus deferentibus* (B₈a–b) – *Tunc Faunus fiet Adonis* (B₈b–B₉b) – *De tabula geometrica, in qua demonstratur Ungariam esse capaciorem omnibus Europae regnis etiam collective acceptis*

(B₉b–B₁₀a) – *Tumulus Herodis* (B₁₀a) – *Aliud in eundem* (B₁₀a–b) – *In rhetorem garrulum – In quendam calcaria portantem* (B₁₀b) – *Responsorium* (B₁₀b–B₁₁a) – *In quendam – Responsorium contra superius – In quendam cum calva excusatione venientem* (B₁₁a) – *In eundem* (B₁₁a–b) – *Tumulus Calvini* (B₁₁b) – *In Turcam, qui Vngarum provocavit ad duellum, et deinde non est ausus cum eo configere* (B₁₁b–B₁₂a) – *S. Franciscus Borgias ad tumulum apertum Isabellae pictus* (B₁₂a) – *Imago S. Mariae Magdalenae, in qua thesauri fracta cista protruduntur* (B₁₂a–b) – végül *De rege apostolico, quod parricidas vindicavit* címmel. A költeményeket kronodisztichon zárja, amely soronként az 1673-as évszámot adja.

Joannes Csernyánszky 1673-ban a metafizika professzora volt a nagyszombati egyetemen. Ugyanebben az évben gimnáziumi osztályok tanárai között a retorikát Urban Schezer, a poétikát Hölgý János tanította.

Ján Čaplovič az egyetlen fennmaradt példány címlapjára írt egykorú kézírásos bejegyzés alapján a vizsga dátumát augusztus 7-re teszi (2057).

Bár a nyomtatvány fenti leírásában szereplő helyhatározó és dátummegjelölés (... *anno MDCLXXIII. Tyrnaviae mense Augusto [...] die.*) inkább a cím, mint az impresszum részét képezi, a nyomtatvány minden bizonnyal Nagyszombatban, a fokozatszerzés évében jelent meg az Akadémiai nyomdában.

Budapest Univ ①

3924

[HÖLGY János]: *Bacca-lavreis aeterna, sive pomvm augustissimi regni Ungariae, regiarum virtutum laureis insigne. Illustrissimis ... dominis, dn. aa. ll. et philosophiae bacca-lavreis in alma archi-episcopali universitate Tyrnaviensi, per r. p. Carolum Manngen e Soc. Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem, ejusdemq(ue) professorem ordinarium solenni ritu creatis a ... poeseos facultate oblatum. Tyrnaviae MDCLXXIII typis Accademicis [!].*

A⁸–C⁸ = [24] fol. – 8° – Init.

A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményének katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 233. sz. 77.

Királytűkör versekben és prózában. – A nyomtatvánnyal a középiskola poétikai osztályának növendékei köszöntötték a nagyszombati egyetemen 1673-ban filozófiából baccalaureusi fokozatot szerzett diákokat. A nyomtatvány *Praefatió*val (A₁b) kezdődik. Ezután a főrészen az uralkodói erényeket a honfoglaló vezérekről és Magyarország királyairól írt versek és prózai köszöntők írják le. *Virtus regia, nucleus primus pomi, industria. Keve.* (A₂a–A₆a) – *Virtus secunda, seu nucleus pomi secundus, imperterrita animi magnanimitas. Lebel.* (A₆a–B₂a) – *Virtus tertia, nucleus tertius, amor patriae, seu Joannes Hunnyades, gubernator I. Hung.* (B₂b–B₆a) – *Virtus quarta, nucleus quartus, pacis studium, sive Andreas primus, IV. rex Hungar.* (B₆a–C₁a) – *Virtus quinta, nucleus quintus, pietas et justitia, Sanctus Stephanus rex Ung.* (C₁a–C₃b) – *Virtus sexta, seu nucleus sextus, felicitas. Leopoldus primus, rex Ungariae.* (C₃b–C₈a). A nyomtatványt a *Nomina offerentium* (C₈a) zárja: *Joann. l. b. Kohari de Csabrad [!], Franciscus Lusensky nob. Vng., Adamus Farkas*

nob. Vng., Alexander Bokros nob. Vng., Franc. Kajali nob. Vng., Maximil. Mertz nob. Vng., Nicol. Apponi nob. Vng., Thomas Apponi nob. Vng., Michael Hunnyadi nob. V., Alexan. Nedeczki nob. Vn., Franc. Sékely n. V., Ladisl. Ripstain nob. Vng.

A baccalaureusokat a jezsuita Karl Mangen (1634–1689) avatta fel, aki ekkor a nagyszombati egyetem bölcsészeti karán a fizika professzoraként működött (Lukács: Catalogus II 936–937). 1673-ban a poézis osztály tanára Hölgy János jezsuita volt (Zsoldos: Matricula 185).

A nagyszombati Akadémiai nyomda gyakorlatától eltérően az 1673-as és 1674-es kiadványokon a nyomdavezető nincs megnevezve. Ennek oka a faktor-váltás lehetett: 1672-ben Johann Gregor Zerweg, 1675-ben Johann Georg Wanschleb volt a nyomdavezető: a két köztes évben valószínűleg nem volt kinevezve faktor.

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ①

3925

<Kalendárium és prognosztikon az 1674. esztendőre. Nagyszombat 1673 typ. Academicis. – 8°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 3983!

3926

KOHÁRY, Farkas: [1] *Sodalitas Maior Magnae Dominae Nostrae et semper Virginis Mariae Elisabeth Visitantis in Archi-Episcopali Universitate Tyrnaviensi Societatis Iesu erecta et apostolica autoritate confirmata d. d. consodalibus sibi in eadem Virginae Matre conjunctissimis salutem.* – [2] *(Nomina d.d. Sodalium defunctorum ...)* (Tyrnaviae 1673) [typ. Acad.].

[1] fol. – 246 x 150 mm – Init.

MKsz 2007: 194

Katolikus vallási társulat meghívólevele és halottairól szóló értesítő. – Ennek a bibliográfiailag eddig ismeretlen egylevelés nyomtatványnak a rektóján a nagyszombati Sarlósboldogasszony társulat meghívója olvasható a társulat névadó szentjének ünnepére (július 2.). Keltézése 1673. június 12., aláírója *Wolfgangus Kohari* rektorhelyettes. A verzón a társulat 1673-ban elhunyt tagjainak névsora, a halálozás helyének, néhol idejének és módjának feltüntetésével. Végül a kiadványt a társaság regulája szerint a halottakért mondandó imádságok felsorolása zárja.

Erről a Magyar Országos Levéltárban őrzött Eszterházy-család levéltárában található nyomtatványról (P 125 Esterházy Pál iratai, 57. köteg, Nr. 5401) Viskolcz Noémi adott hírt, a nyomtatás helyét a tipográfiai anyag vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit állapította meg (MKsz 2007: 194).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat cop*.

3927

PONGRÁCZ György: *Centvria chronographicorvm avgvstissimis neosponsis, Leopoldo et Clavdiae in membrana cum symbolis et figuris, coloribus et auro illuminatis oblatorum, quae (antequam in aere, cum praementionatis symbolis sculpta prodeant) pro interim rogatus a nonnullis typis, uti videre est, mandari curavi G. P. e. V. Tyrnaviae MDCLXXIII typis Academicis.*

[A]² B² C¹ = [5] fol. – 2° – ♪, 1 ins., orn., init.

Ave Tyrnavia! 1673/2

Prózaí dicsőítő írás. – A nyomtatvány abból az alkalmából jelent meg, hogy I. Lipót német-római császár és magyar király 1673. október 15-én Bécsben házasságot kötött Claudia Felicitas tiroli főhercegnővel. A címlapon a *Leopoldo* és a *Clavdia* szavak díszes iniciálékból vannak kiszedve. A fent közölt cím alatt látható a szerző, Pongrácz György váci püspök címere, körülötte a *G*[eorgius] *P*[ongracz] *e*[piscopus] *V*[aciensis] betűk. A címlap háta üres. A kiadvány száz kronogramot tartalmaz, ezek egyenként az 1673-as évszámot adják ki. Ahogy a mű címének szövegében áll, száz kronogramját hártán, színekkel és aranyozással díszített képekkel és alakokkal, rézbe metszve kívánta átnyújtani az ünnepeleknek, de a díszes változat elkészülte előtt néhányak kérésének eleget téve, azokat ebben a formában is kinyomtattatta. A száz kronogram tíz *figura* alá van rendezve (*figura prima–decima*). Az egyes figurák pontos képleírásokat tartalmaznak, amelyeket az utánuk következő kronogramok magyaráznak, illetve fejtenek ki. A kronogramok mellett a margináliák túlnyomórészt a Szentírásban szereplő szöveghelyekre utalnak. A *Figura prima* (A₂a) címe: *Arcus triumphalis*, aláírója *humillimus subditus et capellanus Georgius Pongracz, episcopus Vaciensis*. – *Figura secunda: defunctae augustissimae obitus adumbratur* (A₂b) felett a lap tetején fejléc látható a jezsuita *IHS*-monogrammal. – *Figura tertia: Mercurius adventum augustissimae futurae praenunciat* (B₁a) – *Figura quarta: sua Maiestas sacratissima equo insidens Martia arma calcat* (B₁a–B₁b) – *Figura quinta: adumbratur connubium augustissimorum* (B₁b–B₂a) – *Figura sexta: Samson in convivio proponit Philistaeis parabolam* (B₂a) – *Figura septima: parabola Samsonis applicatur ad augustissimum* (B₂b) – *Figura octava: describuntur in variis figuris aemuli et adversarii suae Majestatis* (B₂b–C₁a) – *Figura nona: fideles et infideles suae Majestatis adumbrantur* (C₁a–b) – végül *Figura decima* (C₁b), amely egy *chronomelodia in notis et versu expressa*. Alatta négyyszólamú kánonra írt dallam kottái, és a hozzá tartozó éneksor szövege láthatók. A tizedik figura meghatározása is, a hangjegyek összege is, és a dalsor is kronogram, amely 1673-at ad ki. A nyomtatványt két anyalt ábrázoló záródísz zárja.

A mű szerzője szentmiklósi és óvári Pongrácz György (1625–1676) 1672-től volt váci püspök. Életrajzát ld. Nagyszombat 1661, 2996.

München *Nat* ①

3928

»SWĚTLO katolického učení. Užitečné těm, kteří w temnostech newěry a w stjnu smrti sedj, aby w srdcích gegich wzesslo slunce sprawedlnosti Pán Gežjss, genž wysssel z Wýsosti, aby poswjtil sedjčým w temnostech a w stjnu smrti, k zprawenj noh nassjch na cestu pokoge. Luc. c. 1. Následuge zgewné wyznánj wjry katolické, od Pia IV. téhož jména papeže nařjzené, a rozličné welmi pobožné modlitby. [Trnava 1673 Akad.]«

Radváni, Hadrián: Jazykové slovníká a polyglotné tlače obsahující slovenčinu vydané trnavskou univerzitou v letech 1648-1777. Bratislava 2003, 4.

Katolikus vallási tanítás és imádságkönyv. – Ennek a korábban bibliográfiákban nem szereplő kiadványnak az egyetlen ismeretes példánya ma nem hozzáférhető. Teljes címe, terjedelmi adatai, tartalma és beosztása a jelenleg példányból ismeretes első, 18. századi csehországi kiadása alapján (Praha 1729, Knihopis 15816) rekonstruálható. Teljes címének fordítása: A katolikus tanítás világossága. Hasznos azoknak, akik a hitetlenség sötétségében és a halál árnyékában ülnek, hogy szívükben megjelenjék az igazság napja, Jézus Urunk, aki leszállott a Mennyből, hogy megvilágosítsa a halál árnyékában ülőket, és lépteinket a béke ösvényeire irányítsa. Luc. c. 1. Ezt követi a katolikus hit világos megvallása, amelyet IV. Piusz pápa rendelt el, és más különféle jámbor imádságok.

A prágai kiadásban a címlap hátán, külön cím nélkül kezdődik a főszöveg, amelyben a szerző a katolikus hit igazságát bizonyítja. Ezután következik a hitvallás, a *Professio fidei*, neb zjevné vyznání víry katolické dlé snešení svato-svatému sněmu Trydentského... (*Professio fidei*, azaz a katolikus hit világos megvallása tridenti szent zsinat határozatai alapján...) majd Nasleduje pobožné modlitby k Bohu Otcy nebeskému, ku Krystu Pánu k Blahoslavené Panné Marii a k Svatým (Jámbor imádságok következnek az Úristenhez, Krisztus Urunkhoz, Szűz Máriához és a Szentekhez).

E névtelenül kiadott munka szerzőségének kérdésével még nem foglalkozott a szakirodalom. Az 1673-as nagyszombati kiadásra először Hadrián Radváni hívta fel a figyelmet (i. h.). Az 1729-es prágai kiadás (Knihopis 15816) címlapján olvasható bejegyzésből tudható, hogy e mű 1670-ben már megjelent Prágában. Ez a kiadása szintén lappang. Mivel bizonyíthatóan a 17. század végén már rendelkezésre állt a szöveg, és mert Radváni példányra hivatkozva pontos impresszumjelöléssel írta le, nincs ok kételkedni abban, hogy valóban kinyomtatták 1673-ban Nagyszombatban. Ugyanakkor a prágai kiadás kifejezetten cseh olvasónak szóló jellege (pl. Husz János tanításával való polémia, az egy szín alatti áldozás védelme, a cseh szentek kiemelt tisztelete, Szent Cirill és Szent Metód kultusza, a kereszténység magyarországi meghonosítása egyedül Szent Adalbert érdeméért való bemutatása stb.) miatt lehetséges, hogy Nagyszombatban nem pontosan ugyanezzel a szöveggel jelent meg.

Olim: Budapest, Központi Szeminárium

Kéry János: Reverendissimi patris fratris Joannis Kery ... Vniversa philosophia scholastica. Posonii 1673. – Vide 3994.

3929

[1] POLLENTARIUS, Nicolaus Mauritius: Prodomvvs melicvvs seu mottetarvm sacrarum, à 2. 3. 4. 5. et 6. tam vivis vocibus quam instrumentis concinendarum opvs primvm. Auctore Nicolao Mauritio Pollentario musices ad S. Franc. Cremnicii direttore. Organo. – [2] ... Cantus primus. – [3] ... Tenore. Posonii MDCLXXIII Godefridus Gründer.

[A]² B⁴ C⁴ D⁴² E⁴ F⁴ G²; [A]⁴ B⁴–D⁴ + ?; [A]⁴ B⁴ C⁴ = [23+1] + [16 + ?] + [12] fol. – 4° – ♪, orn., init.

Čaplovič 422

Katolikus liturgikus zenemű. – Ez a jelenleg csupán egyetlen csonka példányból ismeretes zenemű húsz motetta orgonakíséretét tartalmazza a szoprán és a tenor szólamok kottájával. Mindhárom rész önálló címlappal és ismétlődő fűzetjelzéssel van ellátva. Az orgonaszólamot tartalmazó [1] ... *Organo* fűzet címlapjának hátán kezdődik a komponistának, Nicolaus Mauritius Pollentariusnak, a körmöcbányai ferences rendház zenei vezetőjének (*musices director*) 1673-ban Pozsonyban kelt ajánlása ... *Joanni Casparo generalis militiae Hierosolymitanae ordinis B. Virginis Mariae Teutonicorum in Prussia administratori, ejusdemque per Germaniam et Italiam ac partes transmarinas magno magistro, Sacri Romani Imperii principi, domino in Freudenthal et Eulenberg, sacrae caesareae regiaeque majestatis in Regno Hungariae gubernatori* ... ([A]₁b—[A]₂b). Ezután következnek a zeneművek orgonaszólamának kottái: 1. *Alma redemptoris* kezdetű zenemű (B₁a–b) – 2. *Ave regina* (B₁b–B₂a) – 3. *Regina caeli* (B₂a–b) – 4. *Salve regina* (B₃a–b) – 5. *O Jesu mi* (B₃b–B₄b) – 6. *Jesus, Maria* (B₄b–C₁b) – 7. *Accurrite populi* (C₂a–C₃a) – 8. *Salve veneranda* (C₃a–b) – 9. *Salve meum gaudium* (C₃b–C₄a) – 10. *O Jesu mi* (C₄b–D₁b) – 11. *O quam dulcis* (D₂a–b) – 12. *Crucifixus* (D₃a–b + ?). A ma ismeretes egyetlen példány a D₃b lapon megszakad, utána az index és a többi szólam alapján a D₄a–E₄a lapokon feltehetően a 13. *Jesu medela vulnerum* tétel következett. Utána folytatódnak a tételek: 14. *O bone Jesu* (E₁a–E₂a) – 15. *Gaudete omnes* (E₂a–E₃a) – 16. *Ego autem gaudebo* (E₃a–E₄b) – 17. *Dirupisti vincula* (E₄b–F₁b) – 18. *Congratulamini mihi* (F₁b–F₃a) – 19. *Mellea saecula* (F₃a–F₄b) – 20. *Quemadmodum* (F₄b–G₂a). A nyomtatványt az *Index rerum in hoc opere contentarum* (G₂b) zárja. A második fűzet önálló címlappal és újrameződő fűzetjelzéssel a szoprán (*Cantus primus*) szólam kottáit tartalmazza: 1. *Alma redemptoris* kezdetű zenemű ([A]₁a—[A]₃a) – 2. *Ave, ave regina* ([A]₃a—[A]₄a) – 3. *Regina caeli* ([A]₄a–B₁b) – 4. *Salve, salve regina* (B₂a–B₃a) – 8. *Salve, salve veneranda* (B₃a–B₄b) – 9. *Salve meum gaudium* (B₄b–C₁b) – 10. *O Jesu mi* (C₁b–C₃a) – 13. *Jesu medela vulnerum* (C₃b–C₄b) – 14. *O bone Jesu* (C₄b–D₂a) – 15. *Gaudete omnes* (D₂a–D₃b) – 16. *Ego autem gaudebo* (D₃b–D₄b). Itt a jelenleg egyetlen ismeretes példány megszakad. A harmadik fűzet, önálló címlappal a tenor szólam kottáit tartalmazza: 5. *O Jesu, o Jesu mi* (A₂a–A₃a) – 6. *Jesus, Jesus Maria* (A₃a–A₄a) – 7. *Accurrite populi* (A₄a–B₁b) – 12. *Crucifixus amor meus* (B₁b–B₂b) – 15. *Gaudete omnes* (B₃a–b) – 16. *Ego autem gaudebo* (B₃b–B₄b) – 17. *Dirupisti vincula* (B₄b–C₁b) – 18. *Congratulamini mihi* (C₁b–C₂b) – 19. *Mellea saecula* (C₂b–C₃b) – 20. *Quemadmodum* (C₃b–C₄a).

A komponista, Nicolaus Mauritius Pollentarius a címlap szerint ebben az időben a körmöcbányai ferences rendház karnagya volt. Életről alig van adat. 1669-ben a körmöcbányai iskola rektoraként feleségül vette Maria Kühnerint, aki előtte Matthias Dollinger polgár cselédje és szakácsnője volt. 1683. április 12-én halt meg Körmöcbányán. (Rybarič, Richard: Mikuláš Móric Pollentarius – Slovenský barokový skladateľ. *Hudobný život* 1981. 13. szám 8). Ezt a gyűjteményt, amely egyetlen ismert műve, patrónusának, Joannes Casparus Ampringennek, a német lovagrend nagymesterének és a Magyar Királyság kormányzójának születésnapjára állította össze. A húsz motetta egy, kettő vagy három énekhangra, és hangszeres kíséretre (orgona, brácsa) íródott. Hangszeres kíséret mindegyikhez tartozott, így az orgonaszólam az összes tételt tartalmazza, a másik két szólam kottája csak azokat, amelyekben az adott szólam helyet kapott. A három füzet így együtt adja ki a motetták egészét, minden bizonnyal az előadást segítő gyakorlati szempontok miatt rendezték külön a szólamokat. Az orgonaszólamból a feltehetően a 13. tételt tartalmazó D₄-es levél hiányzik, valamint a szoprán szólamát tartalmazó füzet végéről is hiányzik legalább egy levél (E¹⁺²), amely az *Index* szerint a 17. darab kottája lehetett.

Valószínűleg ez a kiadvány volt Gottfried Gründer utolsó pozsonyi nyomtatványa, mert még ebben az évben visszatért Boroszlóba, és neve már ottani nyomtatványokon szerepel.

A kiadványt Ján Čaplovič (422) írta le először, a szakirodalom eddig érdemben még nem foglalkozott vele.

Bratislava *Mus* ②* – Budapest *Nat cop*.

Relatio apparatus Poseniensis, cum ... Joannes Casparus ... Ampringen ... gubernator Regni Hungariae declararetur. Relation deß Verlauffs, wie ... Johann Caspar ... Ampringen, in Preßburg der Königl. Residentz-Statt in Vngarn empfangen vnd zum Gubernator erklärt vnd vorgestelt worden. Geschehen im Jahr 1673. = **Appendix 277**

3930

[NEU und alter Allmanach und Prognosticon auff das Jahr 1674. Herrmanstadt 1673 typ. civitatis, Jüngling.]

[A⁸] B⁸ [C⁸–D⁸ E³] = [8+27] fol. – 16° – 1 ins., color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Ennek az eddig bibliográfiailag le nem írt kalendáriumnak ma csupán egyetlen, kötéstáblából kiáztatott töredékes példánya ismeretes, amely a naptárak szokásos beosztása szerint (pl. **3998**) a kiadvány második, „B”-vel jelölt füzetének lapjait tartalmazza. Ebből a július második felétől december végéig terjedő naptártáblák ([B]₁a-[B]₆a) maradtak fent különböző mértékben. Július második feléből csupán kétsornyi, az augusztusból pedig csak az elnevezés, illetve egysornyi szöveg (17.-e) őrződött meg, körülbelül a fele látható a szeptemberi táblának, kis hiánnyal maradt fent október első fele, szintén a fele olvasható az október második felét leíró és a novemberi táblának, december első fele kis hiánnyal, második fele teljes terjedelmében megmaradt. Ezt követi az *Erklärung der Charakter*

címmel a naptárjegyek hiányos magyarázata ([B]₆b) és *Hermanstadt* felirat alatt Szeben város töredékes címere ([B]₇a). Feltehetően a töredéknek a kötetstáblából való eltávolítása miatt nem maradt fent a B₇b, B₈a lapok felszíne, csak a levelek másik lapja olvasható. Az üres helyeken a prognosztikon címlapja, illetve annak első, a szokásoknak megfelelően az évszakokat ismertető fejezetének eleje helyezkedhetett el. A füzet utolsó lapján minden bizonnyal ez utóbbiból megőrződött néhány szavas részlet olvasható ([B]₈b).

A kalendárium tartalma, beosztása és terjedelme a következő évre szóló szebeni német naptárhoz (3998) hasonló lehetett.

A töredéken látható betűtípusok együttesen az 1648–1684 közötti időszakban fordulnak elő a szebeni nyomtatványokon, a címernek ma ez az egyetlen felhasználása ismeretes. Ebben a nyomtatási időkörben az 1657., 1663., 1668., 1674., 1685. években volt a vasárnapi betű „G”, miként az a kiadvány naptárrészében olvasható. Ezek közül az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a töredék az 1674-re szóló naptár része lehetett. Az 1657-re szólóból csupán a ma már nem található, de egykor szintén a szebeni levéltárban őrzött töredék leírása ismeretes (2665). Franz Zimmermann közlése szerint azonban abban a cím hosszabb részlete is fentmaradt (ArchVerSiebLkde 1884: 97). 1662-ben a városi nyomda működése nem bizonyítható, az RMNy előző kötete ezért nem feltételezte ott 1663-ra szóló naptár megjelenését (vö. 3009). Az 1668-ra (3393) és az 1685-re szóló (4557) naptár példányból ismeretes, de szedésük egyértelműen eltér a töredéken láthatótól. Perger Péter korábban megállapította, hogy ez a naptártöredék nem szólhatott 1679-re, amint azt a szebeni levéltár ma nyilvánartja, és azt feltételezte, hogy talán az 1685-re szóló naptár része lehetett (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 314). Az újabb, tüzetes vizsgálat azonban ezt a lehetőséget cáfolta. Mindezek ellenére mégsem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy a felsorolt, példányból ismeretlen kiadások egyikéből származik a töredék, azonban a fenti érvek miatt ennek valószínűsége csekély.

Cf. 938*; 1700; 3009; 3773, 3863, –, 3998, 4056, 4110, 4167, 4215, 4282, 4330, 4384, 4446, 4505, 4557, 4621, →

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ©

3931

FABRICIUS, Joannes: *Theses theologicae de Scriptura Sacra, quas ... m. Johannes Fabricius, gymnasij Cibiniensis in Transylvania moderator et professor publ. ad diem 30 Augusti horis antemeridianis ad ventilandum proposuit respondente Michaelae Czinnio Rudaliense, h. t. gymn. Cibir. praef. Cibirio MDCLXXIII [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.*
A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1326 – Nágler 436

Evangelikus teológiai vizsgátelek. – Az ajánlást *Regiae liberaeque civitatis... magistratibus, viro... Valentino Rörich, consuli meritissimo; ... Andreae Fleischero, judici regio ... principis Transylvaniae consiliario intimo, ... nationis Germanicae comiti confirmato; ... Johanni Haupt, judici sedis gravissimo, toti denique ... senatorum coronae, ... patronis, fautoribus et amicis ...* intézte m. Johannes Fabricius (A_{1a}–A_{2b}). A főrész *Theses theologicae* belső címmel kezdődik, és harmincegy pontot foglal magában (1–31), a 25. pont felett újabb belső cím *Avisa Italica* olvasható (A_{3a}–B_{2b}).

Az ajánlás boldognak nevezi a megszólított szebeni előljárókat, mivel szemükkel láthatják, fülükkel hallhatják és anyanyelvükön olvashatják a pogány és pópista hagyományok koholmányaival nem vegyített tiszta igét, amely után a Magyarországon elnyomott evangélikusok csupán vágyakoznak. A tételek maguk azt tárgyalják, hogy a Szentírás isteni eredete, hitelessége, elsősorban a benne foglalt természetéből, az isteni megszólalásokból, a leírásra adott parancsból, a térítésben való hatásosságából, a szívek vigasztalásából, titkainak fenségességéből, jövendöléseinek beteljesüléséből, tanítása szentségéből ismerhető fel és állapítható meg, jóllehet mindehhez hathatósan hozzájárul a régi és jelenlegi keresztyén, valamint a zsidó egyház tanú-bizonyágtétele, de ez nem kizárólagos, szükségszerű, vagy nélkülözhetetlen feltétel. Ezért a Szentírásnak a tradíciókon, vagy a pápa tévedhetetlenségén alapuló értelmezése többnyire szemben áll a hermeneutikai szabályokból és a Szentlélek belső bizonyágtételéből következő igaz értelemmel.

Ezeket a vizsgáteleket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1673. augusztus 20-án. A vizsgáztató Joannes Fabricius professzor volt, aki az üldözések elől menekült Szezenbe, s akiről tévesen közli az RMNy negyedik kötete, hogy 1673-tól Kisszezenben tanított (v.ö. 3354). A tételekből a Küküllő megyei Rudályból származó Michael Czinn vizsgázott.

Budapest *Acad* ① ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad* ①

3932

»REILICH, Gabriel: Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Erster Theil. Hermannstadt 1673 durch Stephanum Jüngling, 4°«

A szerző nyomtatásban megjelent utalása alapján feltételezhető.

Dalgyűjtemény. – Szabó Károly példány ismerete nélkül Johann Seivert (Nachrichten 343), illetve Joseph Trausch (III 102) említése alapján vette fel e nyomtatványt bibliográfiájába, és hivatkozott a gyűjtemény második részére, amely Szezenben jelent meg 1677-ben (RMK II 1416). Az újabb szakirodalomban Dieter Acker említette Reilich munkái között, mint „eltűnt” nyomtatványt (Lucrări de Muzicologie vol. III. Cluj 1967, 160). Hans Peter Türk Gabriel Reilich *Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald* című dalgyűjteménye második részének (Szezen 1677, 4170) ajánlólevele alapján következtetett ennek az első résznek a nyomtatásban való megjelenésére (Reilich, Gabriel: Geistlich-musicalischer Blum- und Rosen-Wald. Anderer Theil 1677. – Pădure spiritual-muzicală de flori și trandafirii partea a doua 1677. Bukarest 1984, 208). Ott Reilich az első rész közkedvelt voltával indokolta a folytatás kiadását. Szezen városa előljáróinak címezve a következőket írta: „Als ich im Jahr Christi 1673. meinen allerseits großgünstigen Herren und

Beförderern meinen ersten Theil des Blum- und Rosen-Walds in aller unterthänigkeit dedicierte und zuschriebe, hat es sich bald hierauff geschicket, daß ich dieselbigen Lieder bey einem Ehren-Mahl in deroselben ansehnlichen Kegelwart habe hören können lassen, und darauff glaubwürdig verstanden, daß dieselbigen von meinen allerseits hohen Patronis sonderlich sind beliebt worden.” (A₃b) Ugyanebben az ajánlólevélben Beszterce város vezetőinek címezve ugyancsak hivatkozott dalai első részének a kedvező fogadtatására: „... ich von glaubwürdigen Leuten bin berichtet worden, daß denselbigen allerseits mein voriger Erster Theil des Blum und Rosen Walds sehr angenehm gewesen, demselben gerne in gemeiner conversation angehöret und wohl recomendiret.” (A₄b) Ezekből az utalásokból kiderül, hogy az első rész címzettjei ugyanazok a személyiségek lehettek, mint akiknek támogatásával a második részt kiadta (4170).

A fentiek alapján teljes biztonsággal állítható, hogy Reilich dalainak az első része 1673-ban valóban megjelent Szebenben Jüngling nyomdájában. Formátuma a folytatásával (4170) egyezően negyedrért lehetett, és dallamait ahhoz hasonlóan kézzel jegyezheték be az előre kinyomtatott kottavonalakra. Az *Erster Teil* inkább világi dalokat tartalmazhatott, mert Reilich úgy nyilatkozott a második rész elején, hogy abban az első résztől eltérően városi orgonista hivatásából következően vallásos énekek kiadására vállalkozik: „Über welches, wie ich mich nicht wenig erfreüet, also hab ich gewünschet, daß ich nicht allein in solchen Sachen fort fahren, sondern auch meinem Beruff nach in der Kirchen Gott zu Ehren wie auch ausserhalb in gemeiner Conversation meinen großgünstigen Herren Patronis nach Möglichkeit dienen und auffwarten möchte.” (4170, A₃b) Dieter Acker különösebb hivatkozás nélkül az első rész szövegírójaként is Angelus Silesiust jelölte meg (i. m. 160), akinek 12 vallásos szövegét zenésítette meg Reilich gyűjteményének második részében (vö. 4170).

Cf. –, 4170

3933

SCHNITZLER, Jakob: Orgel Predigt oder Christliche Einsegnungs-Predigt als das neue große Orgel-Werck Gott und der Gemeine Gottes übergeben vnd consecrieret ward in der großen Pfarrkirchen in der haupt Herrmanstadt im Jahr Christi 1673 den 3 Septembris, welcher war der 14 Sontag Trinitatis, gehalten von m. Jacobo Schnitzlero, ecclesiae patriae pastore primario. [Herrmanstadt] (1673) [typ. civitatis] Stephanus Jüngling.

[]², A⁴-E⁴ F² = [24] fol. – Orn., init. – 4°

RMK II 1328

Orgonaavató prédikáció. – A címlapon zoltáridézet olvasható: *Alles was Odem hat, lobe den Herren.* A hátán kezdődik *Jacobus Schnitzlerus, pastor Cibiniensis*, 1673. december 30-án tartott újévi köszöntése *Valentino Röhrig Burgermeistern, Andreae Fleischer Königsrichtern und confirmato Saxonum comiti, wie auch I. fürstl. g. gebeimen Landrath, Johanni Haupt Stuhlsrichtern, Matthiae Semrigger proconsuli, Melchiori Herrmanno, Andreae Waldhütter, Georgio Armbrüster, Christiano Reichart, Bartholomaeo Ruffino, Johanni Bedner, Christophoro Gotzmeister, Johanni Herberth, Michaeli Hass, Petro Gekelio, Georgio Fernengel sämtlichem teils Obersten Amtherren wie auch Rathsgeschwornen der königlichen haupt Herrmanstadt* ([ ]₁b-[ ]₂b).

Ezt követi Jakob Schnitzlernek a szebeni evangélikus templom plébánosának az új orgona felszentelésére, 1673. szeptember 3-án mondott beszéde (A₁a–E₄a). A bevezető rész különböző zsolnárokból vett zenei vonatkozású citátumokra épül, majd megadja a Mózes I. könyvéből (4:21) vett textust, amely Jubalnak tulajdonítja egyes hangszerek feltalálását. Ezt két részre bontva tárgyalja. Majd négy kérdésre osztva fejt ki, hogy helyet kaphat-e az orgona az evangélikus istentiszteleten, és milyen szerepe lehet. A beszédet *Dancksagung* zárja, amelyben megemlíti az orgonakészítő mester, *Johann Fest* (D₃b), valamint az orgona építésére jelentős összeget adományozó *Andreas Fleischer* királybíró (E₁b) nevét. Ezt követi az orgona külsejének és szerkezetének részletes leírása: *Beschreibung der neuen Orghel nach des Meisters eigener Information* (E₄b–F₂a). A kiadványt két zsolnáridézet zárja (F₂a–b).

A szebeni plébániatemplom új orgonáját 1671 és 1673 között építette a besztercebányai Johann Vest (Magyar Egyházzene 2009/2010: 27). Az 1675-re szóló kalendárium krónikája szerint is 1673. szeptember 3-án játszottak rajta első alkalommal (3998, D₈b).

A prédikációt Ursula Philippi az orgonának az Erdélyi Evangélikus Egyház liturgiájában betöltött szerepének forrásaként elemezte (Magyar Egyházzene 2009/2010: 27–28). A *Beschreibung* című fejezet alapján az orgona diszpozícióját, valamint homlokzatának jelenlegi képét Dávid István közölte (Magyar Egyházzene 1993/94: 468–469).

A szebeni városi nyomdát Stephan Jüngling 1666 és 1687 között vezette.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Arch* ①

Olim: Szebeni ev. gymn.

3934

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1674. Žilina 1673 Dadan sen. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 4287!

Některé pěkné duchownj ewangelické pjsně ... [Žilina 1661-1673]. = **Appendix 278**

3935

(SIDERIUS János): Kisded gyermekeknek való catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás a` keresztyéni hitnek agazatiról, melly irattatott Siderius János által. Most penig újobban e` szép formában ki-botsáttatott. Solnan 1673 Dádan János.

A¹⁶ B¹⁶ = [32] fol. – 16°

RMK I 1156 – Čaplovič 2523

Református katekizmus. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható, ezt követi a *Praefatio. A keresztyén olvasóknak minden jót kíván Istentől Siderius János tartzali prédikátor* (A₂a–A₃a), majd a katekizmus szövege (A₃b–B₁₂a). A függelék, amely az 1672. évi lőcsei kiadást követi (**3845**), néhány imádságot és hálaadást foglal magában: *Kicsiny gyermekeknek naponként való reggeli és estvéli könyörgéseknek módja* (B₁₂b–B₁₃a) – *Más reggeli imádság* (B₁₃a) – *Estvéli imádság* (B₁₃b) – *Más* (B₁₃b–B₁₄a) – *Asztal áldás* (B₁₄a–B₁₄b) – *Étel után való hálaadás* (B₁₄b) – *Más a zsolnárból*, a végén rövid cím nélküli imádság, kezdő szavai: *Hálákat adunk tenéked Úr Isten* (B₁₅a) – *Az jóban való végig megmaradásért* (B₁₅a–B₁₆a) – *Quovis tempore*, magyar nyelven (B₁₆a). Az utolsó lap üres.

Siderius János katekizmusának szövegkiadásairól és értékeléséről ld. a **3787** számú tételt.

Cf. **801; 1303*!; 1980*!; 3033*!; 3787*, 3845, –, 4358, 4430, 4472A, →**

Budapest *Nat cop.* (Martin) – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ①

3936

»WOLF, Martin: Martina Wolfia Modlitby každodenní horliwé, z písem sw[atých] wybrané, všem stawům k užíwání potřebné. [Žilina] 1673 [Dadan sen.]. 16°«

Knihopis 17.005 – Čaplovič 2524

Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – Martin Wolf szenicei lelkész biblikus cseh nyelvű imádságoskönyvének ez a második kiadása példány alapján ma nem ismeretes. Egykori létezését azonban minden kétséget kizáróan bizonyítja az imádságoskönyv harmadik, 1729. évi puhói kiadása (Puhó 1729, Petrik III 857), amelynek élén Jan Dadan nyomdász 1673. január 19-én kelt, Weyghard Skrbenský z Hriště lovnagnak szóló ajánlása olvasható. A fenti címlécírás a puhói 1729. évi megjelenést követi, mivel bizonyára azonos volt a két kiadás címe. Ennek magyar fordítása: Wolf Martinnak a szent írásokból válogatott, mindennapi buzgó imádságai, melyeket minden állapotban szükséges használni.

A valószínűleg morvaországi száműzöttként Szenicén élő Martin Wolfról imádságos könyvének három kiadásán kívül más adatot nem ismer a szakirodalom. E második kiadásról már Josef Jungmann is tudósított (*Historie literatury české. W Praze 1849, V/1569*). A *Knihopis* (17.005) Antonín Koniáš (*Index Bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum ordine alphabeti digestus. Vetero-Pragae [1770], 298*), Josef Jungmann (i.h.), Čaplovič (2524) pedig a korábbi szakirodalom és a fent jelzett harmadik kiadás bevezetője alapján írta le.

Cf. **3696; –, →**

3937

»GYŐZEDELMESKEDŐ fegyver, vagy az igaz magyaros magyar tábornak szüksége alkalmatosságira iratot könyörgések. H. n. 1673. 12°«

MKsz 1941: 357

Protestáns imádságoskönyv. – E példányból ismeretlen nyomtatványra először Szimonidesz Lajos hívta fel a figyelmet (MKsz 1941: 357) az 1674-ben lefolytatott gályarabper jegyzőkönyve alapján. E szerint a negyvennyolcadik tanú, nemes Galgóczy Péter mutatta be e könyv egy példányát az 1674. március 5-én Pozsonyban tartott vésztörvényszéken. A jegyzőkönyv Galgóczy vallomását megőrkítő részében többek között a következő olvasható: „Item produxit certum libellum *Győzedelmeskedő fegyver* idest arma triumphantia intitulatum annoque millesimo sexcentesimo septuagesimo tertio praeterito, incerto autore typis mandatum ac Calvinianae et Lutheranae confessionis hominibus in forma precum iaculatoriarum summe recommendatum. Qui quidem libellus licet plenissimus sit seditioibus, concitationibus, animationibus turpissimisque scommatibus auctoritatem suae Maiestatis, fidem Romano catholicam omnesque suae Maiestatis fideles proscindentibus, ... Nihilominus, tum ex eo, quod sit Hungarico idiomate impressus, tum etiam ad evitandam prolixitatem, non cernebatur praesentibus inserendus.” S. Varga Katalin fordításában: „... bemutatott továbbá egy *Győzedelmeskedő Fegyver*, azaz *Arma triumphantia* című, az elmúlt, 1673. évben ismeretlen szerző által kinyomtatott könyvet, amelyet a kálvinista és a lutheránus vallás híveinek kiváltképpen javasolt hadi imádságoskönyvecske alakjában terjesztettek. Noha e könyv teljes egészében zendülést, lázítást, arra való buzdítást és mindennél rútabb gáncsoskodásokat tartalmaz, melyek Felséges Urunk tekintélyét, a római katolikus hitet és Felséges Urunk valamennyi hívét szidalmazták; ... részint mivel e könyvecskét magyar nyelven nyomtatták ki, részint az időfecsérlést elkerülendő – úgy döntöttünk, hogy ezen jegyzőkönyvbe nem vesszük fel.” (Vitetnek 105).

A *Győzedelmeskedő fegyver* fenti, vallási szempontból elfogult és túlzó leírása ellenére kétségtelen, hogy magyar nyelven nyomtatott imádságoskönyv volt, amely protestáns szellemű tábori imákat tartalmazhatott. Szerzőjének kiléte ismeretlen. Szimonidesz feltételezése szerint Thököly Imre valamelyik tábori prédikátora írhatta, és valamelyik felsőmagyarországi nyomdában kellett megjelennie (MKsz 1941: 357). Megvolt egy példánya Bethlen Kata könyvtárában (ErdMuz 1907: 35, Lukinich Imre – Köblös Zoltán), ám az a könyvtárral együtt megsemmisült, amint arra már Szimonidesz Lajos is felhívta a figyelmet (i. h.). Az ottani könyvtár katalógusában szereplő cím teljesebb a per jegyzőkönyvében szereplőnél, ezért a fenti címleírás azt követi. E forrás a könyv nyomtatási adataira és formátumára is utalt: „Nyomt. 1673. a' helye fel nem tétetett. 12. részben.” (Bethlen Kata könyvtára 110. sz., 31).

3938

JVSTA piis manibus ... d. Johannis Bekes Horvati Ungari, ss. theol. studiosi ... comitis d.d. Dionysii Bánffy de Losonc etc. ... alumni et concionatoris aulici designati ... re-rumq(ue) theologiarum ac linguarum Hebraicae, Graecae, Latinae peritia indefesso studio

acquisita commendatissimi, qui postquam e patria profectus varia(ue) per Hollandiam ac Germaniam peregrinatione et hostium fuga terra mari(ue) defunctus, in ... Basilea multiplici suo asylo biennium circiter cum laude exegisset, Genevam meditatus, sanitatis curandae causa Bernae Helveticorum substitit, ibiq(ue) praeter omnem spem paulo post diem suum bene actum melius clausit, aeternam laborum panaceam adeptus, anno aerae Christianae MDCLXXIV. XII. Calendas sextileis, soluta a praeceptoribvs, favoribvs et amicis cum lacrymis desiderantibus. Basileae (1674) ex officina Genathiana.

A⁴-C⁴ = [12] fol. – Orn., init.

RMK III 2643

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó gyászvers-gyűjtemény. – A költeményeket Horváti Békés János halála és 1674. július 21-i temetése alkalmából írták tanárai, támogatói és barátai. A címlap háta üres. Ezután következnek a búcsúzó költemények: (1) *I. Epicedium ... dn. Johanni Bekes Horvati Ungaro, auditori suo inprimis dilecto* címmel *Joh. Rodolfus Wetstenius, ss. th. d., Nov. Test. in ... Basil. prof. atque ord. theol. senior.* (A₂a) – (2) *II. In obitum ... d. Johannis Bekes Horvati Hungari, nuper discipuli sui in acad. Ultrajectina charissimi et diligentiss. Johannes Leusden, linguae sanctae professor p.* (A₂b) – (3) *III.* címmel *Joh. Jacobus Buxtorfius* – (4) *IV.* címmel *J. J. Hofmann, G[raecae] [linguae] in acad. Bas. p. p.* (A₃a) – (5) *V. Balthasarus Kisselbachius, phil. et med. d.* (A₃a-b) – (6) *Naeniae in lugubres ... d. Johannis Bekes Horvati, Bernae Helveticorum inter ardentes preces pie denati* címmel görögül *Franciscus Pariz Pápai, med. d. Transylvano-Ungarus* (A₃b-A₄b) – (7) *VII.* cím alatt *m. Germanus Hermannus Basiliensis, ss. minist. cand.* (A₄b-B₂a) – (8) *VIII. Vincent Paravicinus Volteranus, ss. min. cand.* (B₁a) – (9) *IX. Ad TON MAKAPÍTHN* címmel latinul *Godofredus Ursinus* (B₁b) – (10) *X. Joh. Jacobus Hottingerus, ss. th. st.* (B₁b-B₂a) – (11) *XI. Defunctus loquitur* címmel *Gabriel Walserus Tieffu-Abbatiscell.* (B₂a-b) – (12) *XII.* címmel *m. Nicolaus Gürtler Basiliensis* verse (B₂b) – (13) *XIII.* címmel görögül (B₂b-B₃a), illetve – (14) *Cujus somnio translatii haec fere ad verbum* címmel latinul *Joh. Nicolaus, ss. th. stud. Bern.* (B₃a-b) – (15) *XIV. Ad defunctum, m. Bonifacius Burckardus* (B₂b-B₃a) – (16) *XV. Protasis és Apodosis* címmel *Paulus K. Lisznyai Transylv. Siculus, Groningae Omlandorum tristis canebat* (B₄a-b) – (17) *XVI. Stephanus K. Kolosvari Ungarus, amico monumentum lugens p.* (B₄b-C₁a) – (18) *XVII. Lacrymae fratris, amici, popularis peregrini* címmel, 1674. október 28-i keltezéssel *Johannes Copis de Cállo Ungari Basileae Helveticorum* (C₁a-C₂a) – (19) *XVIII. Josephus Nagyasi, Ungarus, ss. th. st.* (C₂a-b) – (20) *XIX. Joh. Fülkei [!] Ungarus* (C₂b-C₃a) – (21) *XX.* címmel latinul (C₃a-b), illetve *Ad parentes* címmel magyarul, *Rheno-Trajecti*, 1674. október 10-i keltezéssel *Johannes de Racz Beszermeny Ung.* (C₃b-C₄a). A vers kezdőszavai: *Az szomorú halált haki megszemlélte.*

Kicsinyített hasonmás kiadása: Horváti Békés János diáknaplója. Kísérő tanulmánnyal közreadja Pintér Gábor. Szeged 1990, 91–112. A vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 268–269.

Rácbszőrményi János (1649/1650–1677) nagyenyedi tanulmányai után hosszabb idejű ott tartózkodás után 1674. október 22-én iratkozott be az utrechti, majd 1676. február 10-én a leideni, július 11-én pedig a franekerai egyetemre. A következő évben hazatérő útjában, Boroszlónál az Oderába fulladt. E műven kívül tanulmányai idején honfitársaihoz írt üdvözlőversei (3939, RMK III 2759), valamint leideni disputációja (RMK III 2760) maradt fent.

Horváti Békés János 1648 körül születhetett, feltehetően az abaúji Erdőhorvátiban. Hazai tanulmányait Sárospatakon, Kolozsváron végezte. Peregrinációja történetét a gyászvers-gyűjtemény címszövege foglalja össze. Eszerint Bánffy Dénes alumnusaként tanult Hollandiában és Németországban, Bazelban két évet töltött, majd Genfben tartózkodott, gyógyulni Bernbe tért, azonban néhány nap múlva, 1674. július 21-én meghalt. Pápai Páriz Ferenc naplója szerint az ágyéksérvműtétjét követő kilencedik napon halt meg, valójában július 20-án fél ötkor, és temetése zajlott másnap (hasonmáskiadás 15). Teológiai disputációja (RMK III 2642), héber és latin nyelvű üdvözlőversei ismeretesek (Bázel 1674, RMK III 2647, RMK III 2644, 3939(12)). Külföldi egyetemjárása idején vezetett részletes naplóját kiadta, és e napló, illetve egyéb források alapján életrajzát összefoglalta Pintér Gábor (hasonmáskiadás 25–84 és 5–21).

A kiadványt Szabó Károly a magyarországi szerzők külföldön, idegen nyelven megjelent munkáit összegyűjtő bibliográfiájában írta le (RMK III 2643), mivel azonban a nyomtatvány utolsó verse magyar nyelvű, valójában a nyelvi hungaricumok közé sorolandó.

Pápai Páriz naplójából ismeretes az is, hogy e versgyűjtemény példányai 1674. november 11-én kerültek ki a nyomdából (vö. szövegkiadás 21).

Basel *Univ* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Pápa *Ref* ① – Târgu Mureş ①
Editio facsimile

3939

VOTA solennia, quae ... viri d. Francisci Pariz de Pápa Transylvano-Ungari honoribus doctoralibus ab ... medicorum in ... universitate Basiliensi ordine, suo merito decretis ejusdemq(ue) ... ordinis consensu a ... viro d. Joh. Henrico Glasero, philos. et med. doctore, anatom. et botanices professore p. ..., brabeuta rite designato anno MDCLXXIV. XX. Octobris, collatis gratulabundi addiderunt praeceptores, favtores, amici. Basileae (1674) imprimebat Joh. Rodolphvs Genathivs.

A⁴B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

RMK III 2649

Köszöntő költemények latin, görög, német, francia, román és magyar nyelven. – A kiadványt abból az alkalomból jelentették meg Pápai Páriz Ferenc tanárai, jóakarói és barátai, hogy 1674. október 20-án orvostudományból doktori fokozatot szerzett a bázeli egyetemen. A címlap háta üres. Ezt követik az üdvözlő versek: (1) *I. ... viro dn. Francisco Pariz de Pápa Transylv. Ungaro, sub corona doctorali medica magno suo merito triumfanti* címmel görög nyelven, aláírója *Joh. Rodolfvs Wetstenius, s. th. d., Nov. Test. prof. in acad. Basil.* (A₂a) – (2) *II.* cím nélkül latinul, *an. 1674. 20. Sept.* keltezéssel, aláírója *d. Pavlvus Amman Vratislavia Silesius, in acad. Lips. botanic. p. p., fac. med. assess., collegii B. Mariae Virginis collegiatus et praepositus* (A₂a–b) – (3) *III.* cím nélkül latinul, aláírója *Georgivs Francvs, med. et phil. d., fac. med. decanus acad. S. R. I., nat. cur. collega et c. p. caesar.* (A₂b–A₃a) – (4) *IV. Ad clarissimum dn. candidatum* címmel latinul, aláírója *J. J. Hofmanni, G. l. in acad. Bas. p. p.* (A₃a–b) – (5) *V.* cím nélkül görög nyelven, és *Latine* címmel latin fordításban is, aláírója *Joh. Rodolfvs Wetstenius, orat. prof.* (A₃b) – (6) *VI.* cím

nélkül latinul, aláírója *Thomas Veres-Egyhazi Ungarus, ss. theol. d.* (A₃a–b) – (7) VII. cím nélkül latinul, aláírója *Balthasarvs Kisselbachivs, phil. et med. d.* (A₃b–A₄a) – (8) VIII. *Laurentii Pekri nobilis Transylvani, haeredis nati de Pekrovinia, super genio rerum academicarum et medicarum usu ... dn. Francisci Pariz Pápai, solistimum ac sonivium, quod vocant, augurium* címmel latinul, *Nagy Enyedini Transylvanorum 1. Jun. a. 1674.* keltezéssel, szerzője Pekri Lőrinc (A₄b) – (9) IX. cím nélkül németül, aláírója *Melchior Sússebach, Lesna Polonus, med. cand.* (A₄b–B₁a) – (10) X. cím nélkül latinul, *Lugduni Batavorum 12. Octobr. St. N. a. 1674.* keltezéssel, aláírója *Stephanus K. Kolosvari Transylv. Ung.* (B₁a–b) – (11) XI. *Ἐπιτίκιον* címmel görög nyelven, majd *Az az szavakkal bevezetve magyar fordításban*, aláírója *Callai Copis Janos* (B₁b–B₂b). A magyar nyelvű vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Jupiternek hajdan az álom a szemében* – (12) XII. cím nélkül latin nyelven, *Bernae Helvetiorum ... an. 1674. 18. Jul. ...* keltezéssel, aláírója *Johannes Bekes Hovarti* [recte Horvati] *ὁ μακαρίτης Ungarus, ss. theol. stud. ...* (B₂b–B₃a) – (13) XII. cím nélkül, latin nyelven, *Rbeno-Trajecta a. 1674. 15. Septembr.* keltezéssel, aláírója *Job. de Racz Beszermeny Ungarus* (B₃a) – (14) XIV. *Carmen primo et unigenitum linguae Romano-Rumanae* címmel, román nyelven, aláírója *Michael Halicius nob. Romanus, civis de Cáránsebes* (B₃b) – (15) XV. *Stances a l'honneur de Monsieur Francois Paris ...* címmel francia nyelven, aláírója *David Conte de Lausanne Suisse* *φιλάτρος* (B₃b–B₄a) – (16) XVI. cím nélkül latin nyelven, továbbá *Ἐπιγράμμα τρίγλωττον* címen görögül, latinul és franciául, *in academia Lausannae ad Lemanum lacum, pridie Nonas Octobr. ann. 1674.* keltezéssel, aláírója *Johannes Petrus d'Aples Lausannas Helvetius Gallus, ὁ παῖς ἱατροῦ τοῦ πατρὸς συνωνύμου* (B₄a–b), végül – (17) XVII. cím nélkül, latinul, aláírója *m. Joh. Jacobus Wetstenius* *φιλάτρος* (B₄b).

Pápai Páriz Ferenc orvosi tanulmányait Marburgban kezdte meg 1672-ben, majd 1674-ben Bázelen végezte el. Ismeretes *Disputatio inauguralis* (RMK III 2647), amely Bázelen, 1674 októberében jelent meg. 1675. március 20-án a bázeli egyetem orvosi karának tagja lett. Erre a címére mindig önérettel hivatkozott és használta is. Kétévi bázeli tartózkodás után tanárai, Johann Heinrich Glaser és Johann Jakob Hofmann 80 tallér segéllyel bocsátották el. 1675. augusztus 1-jén érkezett vissza Magyarországra. A debreceni városi tanácstól felajánlott orvosi állást nem fogadta el, hazatért Erdélybe. 1677-ben udvari orvosnak hívta meg I. Apafi Mihály és Teleki Mihály kancellár. Ezt az állást elfogadta, és ugyanebben az évben Enyveden gyógy-szertárat alapított (ld. Makkai Domokos: Pápai Páriz Ferenc életrajza. In: Az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egylet hetedik évkönyve. Gyulafehérvár 1895, 10–11).

Johann Heinrich Glaser (1629–1675) Bázelen 1665-től a görög nyelv, 1667 óta az anatómia és a botanika professzora volt. 1675. március 15-én lezajlott temetése alkalmából Pápai Páriz dicsőítő beszédet jelentetett meg Bázelen (RMK III 2683). Johann Jacob Hofmann-nak (1635–1706), bázeli görög-tanárának is ajánlotta orvostdoktori értekezését 1674 októberében (RMK III 2646).

A magyar vers szerzője, Kállai Kopis János (?–1671) egyetemi tanulmányait az Odera melletti Frankfurtban, Marburgban, Heidelbergben, Bázelen, majd Zürichben folytatta. Hazatérve 1677-ben bagaméri, 1679-ben margittai lelkész lett. Ismeretesek teológiai művei (RMK III 2644, RMK III 2727), disputációja (RMK III 2645), továbbá alkalmi versei.

Szabó Károly bibliográfiájából (RMK III 2649) Dörnyei Sándor (RMK III Pótlások 4. 1297 pag.) ezt a kiadványt, mivel Kállai Kopis János magyar nyelvű versét is tartalmazza, a Régi Magyarországi Nyomtatványok bibliográfiájába utalta. A magyar nyelvű vers szövegét az RMKT XVII/11 kötete nem közölte. Nagy Géza a költemény tizenegy versszakából két versszakot idézett (Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak. Közzétési Nagy Géza. Bukarest 1977, 13).

Aiud ① – Basel *Univ* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca Univ, Debrecen *Ref*) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ②* – Pápa *Ref* ① – Târgu Mureş ①

[Kecskeméti János:] Nagy tűz kis szikraja. Bécs 1674. = **Appendix 279**

Kéry János: Vniversa philosophia scholastica, tomis tribus comprehensa. Posonii–Viennae 1674. – Vide **3994**

3940

LINDA, Lucas de: Le relationi et descrittioni vniversali et particolari del mondo di Lvca di Linda et dal marchese Maiolino Bisaccioni tradotte, osseruate et nuouamente molto accresciute e corrette, dedicate all'illustriss. sig. e padron ... Francesco Maria Pedori. In Bologna 1674 per Gioseffo Longhi, con licenza de'superiori.

a⁸, A⁴–Z⁴, Aa⁴–ZZ⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Zzzzz⁴, Aaaaaa⁴–Cccccc⁴, [ ]² = [15] + 954 [recte 948] pag. – 4° – Orn., init.

Magyar szöveget is tartalmazó földrajzkönyv. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik a nyomdász *Gioseffo Longhi* ajánlása *Illustrissimo Sig. e. Padron Singolarissimo* (a₂a–b). Ezt követik a szokásos mutatók (a₃a–a₈b). A kiadvány főrésze Lucas de Linda világtörténete korábbi olasz nyelvű, velencei kiadásainak beosztását követi (**2957**, **3187**). A magyar nyelvű Miatyánk a hetedik könyv *L'Vngaria* fejezetében (730–734) a 730–731. lapon található.

Cf. **S 2580A**; **2636!**; **3866**, –, →

In multis bibliothecis multa expl. – Budapest *Nat* cop. (partim) – Madrid *Nat* – München *Nat* – Stuttgart *Nat* – Venezia *Nat* etc.

3941

BUCELLENUS, Joannes: Joannis Bucelleni officina epithetorum, appellativorum et nominum priorum, de novo revisa et in gratiam tyronum poeseos manuductionibus quibusdam locupletata, sedulitate F r a n c i s c i R h e t h e r i , scholae Coronae lector. Coronae MDCLXXIV typis Michaelis Herrmanni.

*. *⁸, A⁸–N⁸ = [16] + 208 pag. – 8°

RMK II 1330

Latin verstani kézikönyv. – A cím körzetekből összeállított keretbe van foglalva. A címlap hátán S[alutem] p[lurimam] d[icit] F[ranciscus] R[hether] verses ajánlása olvasható *Spectatae pietatis et praeclari ingenii adolescentibus, Valentino Gokesch, Thomae Thadaeo, Bartholomaeo Fischero, Azarelae Medero Coronensibus, scholaeque patriae alumnis, discipulis et amicis*. Ezután *Ad juvenem humanitatis studiosum praefatio* címmel hosszabb értekezés olvasható a könyvben foglalt jelzők, értelmezők és tulajdonnevek hasznáról a versszerkesztésben, a kronosztichonok összeállításában stb. (*.*₂a–*.*₈a). Ezt *Errata sic corriges* követi (*.*₈b). A főrészen először az *Officina epithetorum* című fejezet sorol fel abécé sorrendben latin jelzőket négy oszlopban, versmérték és azon belül szófaj és ragozás szerinti csoportosításban (1–80). Ezt köznevek követik hasonló beosztásban az *Officina appellativorum* című szójegyzékben (81–140). Az *Auctarium aliquot praeteritorum ad facilitatem metri* latin igék praeteritum imperfectum alakját csoportosítja versmérték szerint (141–144). Hozzá csatlakozik a mellékneveket, származtatott neveket és nemzetségneveket áttekintő *Officina adjectivorum, patronimicorum et gentilium ex propriis formatorum* című jegyzék (145–165). A tulajdonnevek metrum szerinti elkülönítését az *Officina nominum priorum* tartalmazza (166–207). A kötetet *Abbreviationum explicatio* zárja (207–208).

E poétikai segédkönyv összeállítója, Franz Rheter (?–1679) 1657-ben Brassóban tanult, 1662-ben a lipcsei egyetemre ment. Egy ideig Oelsben (Alsó-Sziléziában) élt. Hazájába visszatérve, a brassói gimnáziumban volt tanár, 1678. augusztus 8-tól a gimnázium rektora lett. Oelsben (RMK III 2255, RMK III 2290) és Brassóban nyomtatott apróbb művei ismeretesek. *Praefatiója* elején utalt arra, hogy e nagy hasznú könyv már többször megjelent nyomtatásban, de ez az első kiadása Erdélyben (*is toties praelo subjectus, et nunc in Transylvania quoque excusus*, *.*₂a). Alapja, Joannes Bucellenus (Bucelleni) brecciai születésű jezsuita (1599–1669) azonos című munkája először Bécsben jelent meg 1637-ben (VD 17 12:129036V), majd több kiadást is megért. Rheter hosszabb külföldi tartózkodása során ismerhette meg. Hazatérve a brassói iskola rektoraként tanítványai számára adta ki némileg módosított és bővített formában.

Cf. –, 4370, →

Braşov Arch ① – Budapest Nat cop.

3942

DIETERICH, Konrad: Epitome catechetica auctore Cunrado Dieterico, ss. theol. doct., antehac practicae philosophiae paedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Vlmensi. Editio renovata. Impressum in inclyta Transylvan. Corona 1674 typis Michaelis Herrmanni, sumptibus Stephan Jüngling, typog. Cibin.

A¹²–F¹² = 143 pag. – 12°

RMK II 1331 – Nägler 437

Evangélikus katekizmus. – A címlap háta üres, a következő lapon kezdődik Martin Luther *Catechesis minorjának* Konrad Dieterich magyarzataival bővített kiadása. A mű szövege, formátuma és terjedelme megegyezik az 1654., 1667., 1672. évi lőcsei kiadásokéval (2530, 3352, 3817). Beosztása a következő: a címlap háta üres, a következő lapon kezdődik a katekizmus bevezető része (3-4), majd a *De decalogo* (4-38) – *De symbolo apostolico* (39-87) – *De III. doctrinae catecheticae capite, Oratione Dominica* (87-110) – *De IV. doctrinae catecheticae capite*, amely *De baptismo* élőfejjel jelöli tartalmát (111-123) – végül a *De V. doctrinae catecheticae capite*, fejezetek következnek, ez utóbbi élőfeje szerint *De coena domini* értekezik (123-143). Az utolsó lap üres.

Konrad Dieterich katekizmusának ezt a bizonyára iskolai használatra szánt kiadását Brassóban a Herrmann-műhelyben nyomták, az impresszum tanúsága alapján azonban Stephan Jüngling szebeni nyomdász költségén (ld. még V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 153, Perger Péter), annak ellenére, hogy ugyanakkor Szebenben a városi nyomda Jüngling vezetésével működött.

Cf. 2115*!; 3352*!; 3817, –, →

Alba Iulia ②* – Braşov Arch ① – Braşov Ev ① – Budapest Nat ① ① – Sibiu Mus ① ③* – Sighişoara ②* ②

3943

»DREY schöne Weihnacht-Lieder. Das Erste: Neugeborne Himmels-Sonne. Das Ander: Jesu Salvator, Mundi amator. Das Dritte: Itzt spreusst herfür auss Davids Stämmelein etc. Mit beygefügetem Andächtigen Gebethe, der Jüngste Tag bald kommen wird etc. Kronstadt 1674 auff dem Katherinen-Hof zu finden. 8 S. 8°«

Gross: Kronstädter 203

Evangélikus énekek és imádságok. – E példányból nem ismeretes nyomtatvány adatait Julius Gross közölte a brassói nyomtatványok bibliográfiájában (Kronstädter 203). Címe alapján két német nyelvű karácsonyi éneket és egy latin nyelvű himnuszt, valamint az utolsó ítéletről szóló imádságot tartalmazott nyolc lap terjedelemben. Nyomdása Nicolaus Müller lehetett, példány hiányában azonban nem állapítható meg, hogy a Herrmann- vagy a Pfannenschmied-féle nyomdai készlettel készült. 1672 és 1688 között ugyanis két külön nyomda működött Brassóban, a Herrmann ill. a Pfannenschmied család tulajdonában (V. Ecsedy: Hung. typ. II/ 2. 150-153, Perger Péter).

3944

FABRICIUS, Joannes: Adamas coelestis veritatis, quo veritatis expertem pvmicem Samba-rio-Debredianum, falso appellatum Lapillum Danielis m. Johannes Fabricius, in gymnasio

Cibiniensi publicus professor contrivit. Theopoli [Coronae] (1674) sub signo providentiae divinae [Herrmann – Pfannenschmied].

[¹], ^{***4}, A⁴-D⁴ E² = [10] + 36 pag. – 4°– Init.

RMK II 1333 – Nögler 439

Evangélikus vitairat. – Joannes Fabricius, volt kassai rektor ezzel az írásával válaszolt Debrődi János katolikus plébános *Lapillus Danielis* című 1670-ben Kassán kiadott vitairatára (3634). A címlap hátán rövid, cím és aláírás nélküli bevezetés *Deus idololatricam et fornicariam Romam praecipit deserendam* kezdő szavakkal fordul a keresztyén uralkodókhoz és előljárókhöz, hogy szabadítsák meg végre alattvalóikat a pápák tévelygéseitől és zsarnokságától. Az ajánlás *Serenissimo Michaeli Apafi, Transylvaniae principi ... , nec non ... ejusdem regni statibus generalibus, comitibus, nobilibus regiisque ac liberis civitatibus* szól, címe *Dedicatio*, a végén keltezés és aláírás olvasható Szeben, 1674. szeptember 25. m. *Johannes Fabricius* (^{**_{1a}-**_{4a}}). A füzet utolsó lapját szedett nyomdai cifrákból álló, rombusz alakú díszítés tölti ki (^{**_{4b}}). A főrész belső címe *Adamas coelestis veritatis pumici Sambario-Debrediano oppositus*. Szerkezete és belső címei azonosak Debrődi *Lapillus*áéval, azaz öt fejezetre, *Arrogantia I–V*. tagolódik (1–36). A vitairatot rövid *Appendix* zárja, amelynek végén a *Soli Deo gloria* jelmondat olvasható (36).

Joannes Fabricius Kassáról vándorolt Erdélybe. 1673-tól volt szebeni rektor. 1673 után megjelent műveiben többnyire még a kassai jezsuitákkal korábban megkezdett vitáit folytatta.

Fabricius a *Dedicatio*ban elmondja, hogy miután Debrődi János és Sábár Máttyás kassai jezsuita nem tudták cáfolni sem a Sábár korábbi vitairatára, a *Theses controversiarum fidei proemialeste* (Kassa 1669, 3526) felelő *Dissertatio apologeticájában* (Kassa 1669, 3514) kifejtett tanításokat, sem a Debrődi *Refutatio logodaedalumára* (Kassa 1670, 3635) válaszoló *Solidissimus coelestis veritatis malleus* című művének tartalmát (Kassa 1670, 3637), személyében támadta meg őt Debrődi *Lapillus Danielise* (3634). Ezért újra kinyomtatatta a *Malleust* (vö. 3945), s a most közreadott *Adamas*-szal felel Debrődi munkájára. Debrődi ebben az időben ungvári katolikus pébános volt (Mihalik: Papok, polgárok, konvertiták 245, 262). Fabricius ebben az írásában módszertani és vitaetikai tekintetben védi saját és kritizálja ellenfelei korábbi műveit.

A fiktív nyomdahellyel megjelent kiadványt már Szabó Károly brassóiként határozta meg (RMK II 1333). Perger Péter megállapította, hogy címlapja és ajánlása a brassói Herrmann-nyomdában, főrése a brassói Pfannenschmied-tipográfia felszerelésével készült. A fiktív helynévvel a vallási vitairat valódi nyomdahelyét akarták eltitkolni (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 152-153).

Cf. 3634; –

In 7 bibliothecis 12 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Debrecen *Ref* – Sibiu *Arch, Mus* – Târgu Mureş

3945

FABRICIUS, Joannes: Solidissimus coelestis veritatis malleus, quo Zephyrium Samba-rio-Debredianum ovum m. Johannes Fabricius, gymnasii Cassoviensis Catholico-Lutherani rector et prof. primar concussit, contrivit et disjecit. Stephanopoli [Coronae] MDCLXXIV [Herrmann].

[¹], A⁴–K⁴ L² = [43] fol. – 4°

RMK II 1332 – Nägler 440

Evangelikus vitairat. – Joannes Fabriciusnak ez a vitairata először 1670-ben Kassán jelent meg (3637). Fabricius ezzel válaszolt Debrődi János *Refutatio logodaedalorum* című, Kassán 1670-ben megjelent művére (3635). Ezen újbóli kinyomtatás tartalma és beosztása a címlaptól kezdve egészen a *Corollaria* végéig teljes egészében megegyezik az előző kiadásával, csupán terjedelme rövidebb néhány lappal, mivel kisebb fokozatú betűtípussal van szedve ([₁a–K₄a). Az utolsó néhány lapon itt *m. Joannes Fabricius* aláírással *Epilogus ad eminentissimos ... regni Hungariae episcopos, ... praepositos et canonicos, ... jesuitas et omnium ordinum monachos* olvasható (K₄b–L₂b), amely az előző kiadásban még nem található. Benne Fabricius felszólítja Magyarországot katolikus papságát, hogy távozzon abból a lelki Szodoma és Gomorrából, amelyet a katolikus tanítás, a bálványimádással teli Róma és az evangélikusok üldözése testesít meg, és kövesse a *catholico-lutheranus* [¹] igaz hitet.

A fiktív Stephanopolis nyomdahelyű kiadványt már Szabó Károly mint brassói nyomtatványt határozta meg (RMK II 1332). A nyomdával bővebben Perger Péter foglalkozott, és megállapította, hogy a vallási vitairat, amely valódi nyomtatási helyét és a nyomdát eltitkolta, a brassói Herrmann-nyomdában jelent meg. (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 152-153).

Cf. 3637!; –

In 6 bibliothecis 12 expl. – Budapest *Acad, Nat* – Debrecen *Ref* – Sibiu *Arch, Mus* – Târgu Mureş
Olim: Némethy Lajos

3946

WEHMÜTIGE Schuldigkeit bey seligem Hintritt des ... Herrn Marci Schvnckabvncks, ... Rathsgeschwornen und viel jährig gewesenenen ... secretarii der cronstädtischen Respublic, als nemlich derselbe den XVI. Tag Martii im Jahr Christi MDCLXXIV. zwischen 5. und 6. Uhr nach Mittag in dem Herren verschieden, in geringfügigen Reimen abgelegt von einem leidtragenden Freunde. Zu Cronstadt MDCLXXIV bey Michael Herrmann.

[²] = [2] fol. – 2° – Init.

RMK II 1334 – Gross: Kronstädter 1157

Gyászvers. – A költemény Marcus Schunkabunk 1674. március 16-án bekövetkezett halála alkalmából jelent meg. A címlapot nyomdai cifrákból szedett díszítősorok keretezik. A címlap hátán kezdődik a tíz versszakos gyászalköltevény ([1]₁b–[1]₂b).

A költemény szerzője, aki magát mint *ein leidtragender Freund* jelöli, ismeretlen.

Marcus Schunkabunk 1661 és 1666 között, majd 1671-ben Brassó városának *notarius*a és *secretarius*a, 1667 és 1674 között tanácsosa volt. 35 éves korában halt meg. (Ld. Stenner, Friedrich: Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt) von Anfang der städtischen Verwaltung bis auf die Gegenwart. Brassó (Kronstadt) 1916, 134). A család neve Schankabank névformában is előfordul (ld. Brassó 1655, 2570).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

3946A

MOLANUS, Johannes Henricus: Sol obscuratus quod est dissertatio astronomico-philosophica de generatione macularum in sole et fixis, quam in illustris Athenaei Bremensis auditorio theologorum ... sub praesidio Johannis Eberhardi Svveling pp. philosophantium curiae examinandam proponit Johannes Henricus Molanus Westphalus, auctor ad diem XI. mensis Februarii horis solitis. Breae MDCLXXIII typis Hermanni Braueri, ibidem ... gymnasii typogr.

A⁴B⁴C² = 20 pag. – 4° – Init.

Magyar nyelvű köszöntő verset is tartalmazó filozófiai vizsgatételek. – E szakirodalomban említett, de bibliográfiailag eddig részletesen le nem írt disszertációt a magát a címlapon *auctorként* feltüntető, Vesztfáliából származó Johann Henrich Molanus 1674. február 11-én védte meg a brémai gimnáziumban Johann Eberhard Sweling filozófiaprofesszor elnökletével. A címlap hátán *Johann H. Molan[us]* aláírással ajánlás olvasható *d. Simoni Antonio Erp von Brockhausen i[uris]c[onsul]to, comiti Palatino caesareo, reipubl. Bremensis consuli ... avunculo suo, ... d. Lubberto Formanoir i[uris] u[triusque] d[octori], reip. patriae senatori ... affini suo, ... d. Rudolpho Molano ... concionatori apud Quakenbrugenses primario ... patrueli suo ...*. A főrész rövid fohász után XVIII tézisben értekezik a Napon és az állócsillagokon megfigyelhető foltokról (3-19). Majd *Mantisae loco* cím után VI állítás és tagadásuk olvasható. Végül különböző nyelven írt üdvözlőversek zárják a nyomtatványt: (1) latin nyelvű disztichon *Nobilissimo ... auctori et resp. praeses* (19) – (2) *Joannes N. Dalnaki Transyl. Hungar. nob.* nyolcsoros magyar költeménye, amelynek kezdősora: *Jóllehet ez sokakat fánasztott quaestio nemes* (20) – (3) latin vers *Johannes Flenderus Sigena-Nassovius* – (4) francia költemény *D. B. Roan. Gallus* – (5) német *Henrich Hoddersen Buijad. Fris.* — végül (6) latin vers *Erdu. Bernh. Frieling. Wildesh. Westph.* aláírással.

A magyar nyelvű vers szövegközlése: ItK 1967: 465 és RMKT XVII/11 206, 782.

A magyar nyelvű költeményre először Karl-Heinz B. Jügelt irányította rá a figyelmet, és szövegét is idézte a gothai Landesbibliothek jelenleg lappangó példánya alapján (ItK 1967: 465). Szerzőjét az erdélyi nemes Dálnoki Nagy család tagjának tartotta (Nagy Iván VIII. 68–70). Ez a feltételezés igen valószínűnek tekinthető.

A kolozsvári születésű Dálnoki Nagy János 1672 és 1674 között tanult az Odera menti Frankfurtban, Marburgban majd Brémában. Unitárius lelkészként működött szülővárosában, ahol 1678-ban botrányság életmódja miatt megfosztották papságától (Szabó Miklós - Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700. Szeged 1992 (Fontes rerum scholasticarum 4), 1376, Gál Kelemen: A kolozsvári unitárius kollégium története II. Kolozsvár 1935, 529). Ebben a jelenleg ismeretes egyetlen rövid művében Descartes olvasására bízott (*Olvassad Cartest*).

Bremen *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

Olim Gotha, *Scient*

3947

KLESCH, Daniel: Specimen reale fidelitatis Kleschianae parodia poetica non ficta aut picta, sed facta et pacta (α) declaratum ad autodiam seu elegiam elegantissimam ... dni. Caroli Casp. a Petra, archi episcopi et electoris Trevirensis etc. sub anagrammate nominis imperatorii Leopoldus, exacte Sol depluo. (β) Inter aerumnas carceris concinnata et κατὰ ποδὰ accommodata αὐτοσχέδιως in aresto camerae Cassowiensis Superioris Hungariae d. XVII. Jan. anno, quo nos patriae fines, foecvnda reliqvimvs arva! ab innocentissimo tum captivo Daniele Kleschio, aa. ll. et phil. m. poeta laur. caesareo, hact. ecclesiae Olassiensis XIII. oppid. in comitatu Sup. Hung. Scepusiensi antiste, inspectore prim. et consist. XXIV. regalium pastorum oratore ordinario etc. exule nu(n)c pro nomine Christi (γ) toti mundo exhibitum et ad pedes clementissimum augustissimi imperatoris humilime depositum a. o. r. MDCLXXIV. mense Octobri. [Gedani?] (MDCLXXIV) [sine typ. nomine].

[]⁴ = [4] fol. – 2° – Init.

RMK III 2681 – VD17 3:698880E

Magyar nyelvű verset is tartalmazó üdvözlővers-gyűjtemény. – A nyomtatvány címéhez három jegyzet csatlakozik (α–γ), amelyeket a főrészben fejt ki a szerző. A cím *anno, quo* fordulata után következő mondat kronosztichon, amely az 1674-es évet adja. A címlap hátán *Autodia. Carolus Caspar a Petra archiepiscopus et elector Trevirensis Teutonas alloquitur et ad fidelitatem Rom. imperatori praestandam animose exhortatur* címen olvasható költemény ([₁b, [₂b]). A nyomtatvány mindkét ismert példányában e lap őrszava hibásan *Qvo*, mivel a következő lapon *Parodia...* címmel kezdődik vers: *Parodia. Augustissimus imperator Leopoldus I., pro auctoritate majestatis suae invictiss. Pannonas, subditos suos devios ad pristinam fidelitatem et obsequium revocat, quem poeta tum captivus ita loquentem introducit: Leopoldus άvayρ. Sol depluo* ([₂a, és [₃a). Ezt követik a címhez fűzött észrevételek *Adversaria apologetica ad titulum cum moderamine inculpatae tutelae*

címen (a-γ) (□₂b és □₃a). Majd *II. Adversaria ad autodiam* (□₃b) és *III. Adversaria quaedam ad Parodiam meam* (□₃b–□₄a) címmel következnek az újabb szerzői jegyzetek az előző két vershez. Majd a szerzőnek egy már korábban, Bécsben nyomtatásban megjelent anagrammája az *Austria* szóra *Enod.* című magyarázó disztichonnal, végül *Acclamatio votiva* címen Johann von Rottalhoz latinul írt költemény olvasható, amely a széljegyzet szerint 1669-ben jelent meg először Lőcsén (□₄a). Ezt követi annak német nyelvű változata *Aus dem Lateinischen verdeutscht und in alexandrinische gemeine Reim versetzt* címen (□₄a–b), végül magyar nyelvű fordítása *Az deák és német nyelvből így magyaráztam meg alexandrinusbéli versekkel* címmel (□₄b). A költemény incipitmutatóra utaló kezdősora *Kegyelmes gróf uram, Isten hozta nagyságod.* Utolsó soraiban megnevezi magát a szerző: ... *köteles szolgája kegyelmes urának, Kléss Daniel mondja.* A nyomtatványt prózában írt szöveg zárja, amely szerint a fentiekből csatlakozás nélkül kitűnik, hogy a szerző, Daniel Klesch I. Lipóthoz hűséges volt és száműzetése alatt is az. A nyomtatvány Daniel Klesch jelmondatával (*symbolum*) zárul: *Deo fidem, Caesari fidelitatem!*

A vers keletkezésének körülményeit a nyomtatványt lezáró prózai szövegben és az *Adversariák*ban maga a szerző foglalja össze. Eszerint 1673. december 11-én a Szepesi Kamara darabontjai Szepesvárra hurcolták a Wesselényi-összeesküvésben való részvétel ürügyével. Innen Kassára vitték és bebörtönözték (□₄b).

A börtönbe bejárt hozzá Stephan Hager kassai német jezsuita hitszónok, aki azt a megbízást kapta, hogy Klescht térítse át a katolikus hitre. Klesch erre nem volt hajlandó, de sokat beszélgetett a művelt jezsuitával. Tőle kapta Karl Kaspar von der Leyen trieri érsek *Autodiáját*, amely paródiája mintájául szolgált. Míg az érsek szerint csak a császár segítheti meg a németeket a gallokkal szemben, Klesch a török uralom megszüntetését várta Lipótól, és ennek reményében szólította fel honfitársait a császár iránti hűségre (□₃b). Művét a cím tanúsága szerint 1674. január 17-én fejezte be (□₄b).

Ezután Paris Spankau felső-magyarországi főkapitány átadta a lublói alkaptánynak, és miután Stanislaw Herakliusz Lubomirski sztarosza tudomást szerzett Klesch meghurcolásáról, szabadlára helyezte őt (Bruckner 331–332). Júniusban szabadult ki a börtönből, és a lengyel királyi védnökség alatt álló Danzigba menekült (Bibl. Klesch. XIII).

Tarnai Andor a paródia műfajáról szóló összefoglalásában Klesch versét úgy értékelte, mint amelyben ez a későbarokk műfaj „az evangélikus iskolai (egyetemi) és a pártfogó-pártfogolt viszonylatból teljes egészében a politikába toledott át.” (ItK 1990: 462–464).

A nyomtatvány impresszumadatok nélkül jelent meg. Daniel Klesch egy másik, *Praefica peregrina* című művében (RMK III 2658), amely Johann Botsack 1674. szeptember 16-án történt halála alkalmából jelent meg Danzigban, magára mint számkivetetre és mint másfél hónapja Danzigban tartózkodóra utal („a m. Daniele Kleschio ... exule nunc ... et jam per sequimestre hospite Gedanensi”). Ennek alapján feltételezhető, hogy ezt az 1674 októberében megjelentetett versgyűjteményét is Danzigban nyomtatták.

E kiadványt Szabó Károly bibliográfiája harmadik kötetében hely nélküli nyomtatványként írta le (RMK III 2681). A benne szereplő magyar nyelvű versfordítás miatt azonban a nyelvi hungarikumok közé tartozik. Felvette bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-34), de a megjelenés helyét ők sem tisztázták.

A Klesch korábbi nyomtatott műveiből közölt szemelvények közül az *Austria* szóra írott anagramma és annak disztichonban való megfejtése valóban megjelent Bécsben 1658-ban *Anagrammatismus onomastico-genethliacus ... principii ... Leopoldo ... , Romanorum imperatori* címmel (2752(7–8)).

Johann Rottalhoz intézett háromnyelvű *Acclamatio votivájának* szövege azonban csak ebből a nyomtatványból ismeretes. Korábbi, 1669-ben Lócsén megjelent első kiadásából sem példány, sem más adat nem maradt fenn.

Cf. 2752; –

Halle Univ ① (← Berlin Univ Inst ← Halle Univ) + cop. digit. – Wien Nat ① + cop. digit.

3948

TEMETESI pompa, mellyel az jó indulatú kegyes erkölcsű s' nagy remenségű ... Bocskai Újlaki Ferencnek, az ... Bocskai Újlaki Györgynek és ... házas társának ... Komlosi Maria asszonynak szerelmes egyetlen egy engedelmes fának, meg hidegedet testenec utolsó tisztesség tetetet 1673. augusztusban és szeptemberben, es most boldog emlekezetire, s' az kegyes olvasoknak lelki épületekre, azon rendel a' mint celebratott, ki bocsattott. Debrecenben 1674 Karancsi György.

A⁴–V⁴ = [11] + 146 [recte 148] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1158

Református gyászbeszédék és gyászversek magyarul és latinul. – A hat beszéd Bacskay Újlaki György és Komlosi Mária gyermekének, Bacskay Újlaki Ferencnek koporsóba tétele és temetése alkalmából hangzott el 1673. augusztusában és szeptemberében Szamosújlakon. A címlap hátán az elhunyt fametszetes címere látható, amelynek szedett körirata a következő: *generosus Franciscus Ujlaki de Baczka obiit in Szamosújlak die. 5. Augusti an. 1673, aetatis suae an. 17. dier. 10.* Ezt követi S[epsi] K[orocz] A[ndrás] Sz[atmári] M[agyar] P[rédikátor], 1674. augusztus (*Boldogasszony havának*) 27-én kelt előszava *A' kegyes olvasóhoz*, amelyben a tisztességes temetés hagyományáról és fontosságáról írt (A₂a–B₂a). Ezt a következő, különböző időpontban és helyszínen elmondott gyászbeszédék követik: (1) *Első prédikáció, melyet ... Újlaki Ferencnek meghidegedett teste felett tett és prédikálott Teremi István, a Jesus Christusnak a szamosújlaki ekléziában ... szolgálja 6. aug. az testnek koporsóban való tétetésének előtte, reggel 8 órakor, amelyben a hatodik zsoltárból vett textus alapján Istennek híveit is sújtó haragjáról elmélkedik, és arra figyelmeztet, hogy minden betegségnek csak Isten lehet orvosa (1–12) – (2) Második prédikáció, melyet tett ... Újlaki Ferenc teste felett Teremi István, szamosújlaki prédikátor, 6-dik auguszt. délest 2. órakor, amelyben arról elmélkedik, hogy a helyes étellel kell az üdvösség felé „futni”, akkor is, ha az üdvösség nem a jócselekedetekből származik, hanem Isten kegyelméből (12–24) – (3) Harmadik prédikáció, melyet ... Újlaki Ferencnek meghervadt teste felett tett Teremi István, szamosújlaki prédikátor, die 9. [?] aug., a testnek koporsóba való tétetésekor, amely a 116. zsoltár nyomán Dávid király nyugalomra való vágyódását és terhektől való megszabadulását alkalmazza az elhunytira (25–45) (4) Negyedik prédikáció, avagy az emberi akaratnak Isten akarata alá való hódolatása az kedves magzatnak balálában, azaz halotti idvesség prédikáció, melyet ... Bocskai Újlaki Ferencnek meghidegedett testének a föld gyomrában való ...*

betakarításakor Tatai P. Mihály ... a szatmárnémeti keresztyén tiszta reformáta eklézsiának ... lelki pásztorja 1673. esztendőben, Szent Mihály havának 17. napján, Szamosújlakon az udvarháznál prédikálott. Ennek *Præambulum*ában Jákob és József történetéhez hasonlítja a gyászolók és a fiú helyzetét, majd bibliai példákat hoz arra, hogy Isten valamely nemzetséget annak elfogyásával sújt, és az Izsák feláldozását megtöltő textusra alapozva prédikál az Istennek való, csapások idején is szükséges engedelmeségről (46–69 [recte 70]), majd – (5) ... *Bocsikai Újlaki György uramnak és ... Komlósi Mária asszonynak ... fia ... Bocsikai Újlaki Ferenc meghidegedett teste felett való magyar oráció, mely mondatott Szamosújlakon az udvarháznál Danyadi György által* következik (69 [recte 70]–79 [recte 80]). Ebben antik, bibliai és történelmi példákat hoz fel a fiukat elvesztő apák fájdalma, majd a sárospataki kollégium nevében búcsúztatja a halottat. A benne olvasható magyar versek kezdősorai a következők: (1) *Jaj, elfordult s búban borult rossz világ* (69) – (2) *De ó kínzó, elmulandó vigasság* (72 [recte 73]) – (3) *Ó véletlen reménytelen nyavalya* (74 [recte 75]) – (4) *De ó hamar múltó jószága világnak* (74 [recte 75]) – (5) *Ó, sem vénnek, sem gyermeknek nem kedvező rút halál* (75 [recte 76]) – (6) *Ó, Újlaki házban felnőtt szép virágszál* (79 [recte 80]) – (7) *Megbocsáss minékünk kérünk az Istenre*. Ezután Thuri Sámuel verse következik: *Újlaki Ferencnek temetése felett, az udvarháznál elmondott strófák*, kezdőszavai: *Ó irigy világnak változandó sorsa!* (80 [recte 81]–87 [recte 88]) – (6) *Örökös prédikáció, melyet tett ... Újlaki Ferenc meghidegedett teste felett, minék előtte a sírba betétték a templomban Szamosújlakon Sepsi Korots András, szatmári prédikátor, die 17. szeptemb.* Ebben Dániel példáján keresztül arra oktat, hogy Isten az őt állhatatosan szeretőket megmenti a veszélyben (87 [recte 88]–99 [recte 100]). Az ezt követő *Genealógia* a Bacskay Újlaki és Komlósi család történetét tárgyalja (100 [recte 101]–107 [recte 108]). Majd a (7) *Hatodik prédikáció, melyet ... Újlaki Ferenc meghidegedett testének tisztességes eltakarításakor 17. szeptembris, a templomból kimaradott sokaság előtt tett m. Teremi István, szamosújlaki prédikátor*, az ember halandóságáról elmélkedik, és azt taglalja, miképp történhet meg, hogy a gyermek szülei előtt hal meg (108 [recte 109]–125 [recte 127]) – (8) *Oratio funebris in obitum ... Francisci Újlaki de Bacska címen Johannes Barsi latin nyelvű beszéddel búcsúztatva a halottat, elmélkedve a halandóságról és az Újlaki család jelentőségéről*. Orációja végén latin nyelvű disztichon olvasható (126 [recte 128]–134 [recte 136]). A kiadványt (9) *Samuel Tonsoris Halotti versek, melyet ... Újlaki Ferencnek eltemetendő, meghidegedett tetemei felett mondattak el a templomban* című verse zárja, amelyben az elhunyt és a rokonok búcsúzkodása olvasható. Kezdőszavai: *Ó csalárd világnak bizonytalansága* (135 [recte 137]–146 [recte 148]).

A verses részek szövegkiadása: RMKT XVII/11 248–263.

Az előző szerzője feltehetően Szepsi Korocz András (1627–1684) volt, aki Nagybányán született, helyben és Patakon tanult, majd 1652–1654 között Utrechtben, Franekerben, Groningenben és Leidenben peregrinált. Hazatérve Szatmáron és Viskén volt rektor és lelkész, 1675-től 1684-ben bekövetkezett haláláig a szatmári esperesi tisztséget töltötte be. Itt olvasható írásain kívül leideni teológiai disputációja (RMK III 1897) ismeretes. Az első három és a hatodik prédikáció szerzője, Teremi P. István (1642–1708) Sárospatakon, majd Utrechtben, Franekerben, Groningenben tanult. 1668-ban hazatérve előbb Nagyszekeresen, 1673-tól Szamosújlakon, 1678-tól Munkácscon lelkészkedett, egyúttal beregi esperes volt. 1686-ban Técsőre távozott, a század végén Nagyberegen szolgált, 1705–1708 között beregszászi lelkészként és beregi esperesként tevékenykedett, 1708 körül halhatott meg (RMKT XVII/10 739). A negyedik prédikáció írója Tatai P. Mihály 1654-től Debrecenben, majd szintén Utrechtben, Franekerben és Groningenben tanult.

Hazatérve Mikepércsen, 1669-től Szatmárnémetiben volt lelkész. Dányádi S. György Debrecenben volt tógátus 1676-ban, 1680-ban Utrechtben tanult. Hazatérve több szatmári gyülekezet lelkészeként szolgált, 1708–1710 között szatmári esperes volt. Barsi Jánosról annyi tudható, hogy Debrecenben tanult, majd Madán volt rektor (Zoványi: Lexikon 50). E beszédét feltehetően lelkészként írta, de nem ismeretes, hogy ekkor hol szolgált.

BacsKay Újlaki Ferenc 17 éves és 10 napos korában halt meg 1673. augusztus 5-én, a sárospataki kolégium diákjaként. Szülei és öt testvére közül a még életben lévő Erzsébet nevű nővére, valamint sógora, Dersöfi István és az ő gyermekük, Mária gyászolta.

In 10 bibliothecis 11 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref*– Debrecen *Ref*– Kraków *Univ* – Pápa *Ref*– Praha *Nat* – Sárospatak *Ref*— Sibiu *Mus* – Szeged *Univ*

Articvli dominorvm magnatum ... regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentesimali septuagesimi quinti ... in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi. Gyulafehérvár 1674. — Vide **4011**

Columnae Herculis Christiani... Cassoviae 1674. — Vide **4007**

Copia literarum in cifris scriptarum Stephani Wittnyedi ad Nicolaum Bethlem ex Vngarico in Latinum versarum, ... mense Majo anno 1669. Eperiessini datarum. [Cassoviae 1674.] – Vide **3949**

3949

[1] I. COPIA literarum Stephani Wittnyedi ad Ambrosium Keczer datarum Posonij 30. Decembris, anno 1669. – [2] II. COPIA literarum in cifris scriptarum Stephani Wittnyedi ad Nicolaum Bethlem [!] ex Vngarico in Latinum versarum, ac uti ex contextu apparet mense Majo anno 1669. Eperiessini datarum. [Cassoviae 1674 typ. civitatis Erich.]

[1] fol. – 230×137 mm – Init.

RMK II 2046 – Čaplovič 426

Levelek. – Az egyleves nyomtatvány rektó lapján Vitnyédi Istvánnak Keczer Ambrushoz 1669. december 30-án Pozsonyból keltezett levele olvasható. Aláírása *G[enerosae] d[ominationis] vestrae benevolus et sincerus servitor Stephanus Wittnyedi de Musay*. A hátlapra van nyomva Vitnyédi Istvánnak 1669 májusában Eperjesről Bethlen Miklóshoz – fent olvasható címe szerint – eredetileg titkosírással küldött

levele, amelyet magyarból fordítottak latinra. Aláírása nincs. Szövege alatt a következő záradék olvasható: *Harum binarum literarum originales hoc praesenti anno 1674 Posonij coram excelso delegato sacrae caesareae regiaeque majestatis judicio sunt productae in confusionem praedicantium citatorum, tam Augustanae, quam Helveticae confessionis.*

A levelek szövegkiadása latinul és magyarul a per jegyzőkönyve alapján S. Varga: Vitetnek 71–77. Magyarul Rác Károly fordításában: Bethlen Miklós levelei (1657–1698). Kiadta Jankovics József. Bp. 1987 (Régi Magyar Próza Emlékek 6/2), 1167–1169.

E két levelet, amint az a záradékból is kitűnik, fontos bizonyítékként mutatták be a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt a protestáns prédikátorok ellen 1674. március 5. és 1674. április 20. között lefolytatott gályarabperben. Szövegük bekerült a per jegyzőkönyvébe (S. Varga i. m. szövegkiadás, 21–22.) és Nicolaus Kellio nagyszombati jezsuitának a peres eljárás jogosságát és törvényességét igazolni kívánó egyházpolitikai röpiratába, az *Extractus brevis et verus*-ba (Bécs 1675, **Appendix 286**), valamint a perhez kapcsolódó más propagandairatokba is.

Bethlen Miklós, az egyik címzett 1677-ben a protestáns papok *Apológiájához* függelékként csatolt levelében rámutatott a levelek súlyos logikátlanságaira, és meggyőzően bizonyította, hogy ebben a formájában mindkét levél hamisítvány (Kolozsvár 1677, **4135 E₁a–H₁a**). Bethlennek és a levélíró Vitnyédi Istvánnak a kapcsolata már 1666–1667-ben megromlott, amint azt Jankovics József megállapította Vitnyédi Eperjesről 1667. április 2-án írt levele alapján (Jankovics i. h. szövegkiadás, ld. még *Száz* 1999: 1233–1234, Nagy Levente), s ezután már nem álltak egymással bizalmas politikai levelezésben. A kérdést a korábbi szakirodalom összefoglalásával S. Varga Katalin elemezte (Vitetnek 122–128).

A kiadványt Szabó Károly (RMK II 2046) és az ő nyomán Ján Čaplovič (426) is pozsonyi nyomtatványnak vélte. A tipográfiai anyag vizsgálata alapján azonban V. Ecsedy Judit megállapította, hogy Kassán az Ericus Erich által vezetett városi műhelyben készült 1674 tavaszán, azaz a perrel egyidőben, vagy közvetlen azt követően (MKsz 2008: 2–3).

Mindkét levelet külön-külön ugyanebben az évben Nagyszombatban is kinyomtatták (**3978** és **3979**).

Cf. –, **3978**, **3979**, **Appendix 286**, **Appendix 287**, **Appendix 294**

Budapest Acad ① + cop. digit.

3950

EVANGELIOMOK es epistolak, vasarnapokra és innepekre valók a` kalendariummal és a` satoros innepi enekkel. Cassán 1674 az Iesuita páterek bötüivel Lubovienski Ferencz által.

[]^s, A^s–Q^s = [16] + 254 + [2] – 8°

RMK I 1160 – Čaplovič 684

Katolikus perikópáskönyv. – A címlapon a címszövegtől díszítő sorral, az impresszumtól léniaival elválasztva olvasható az *Ajánló levelecske... Mokcsai Andrásához, corbovai püspökhöz, leleszi préposthoz, hrapkói*

Szent Lélek apátúrához, császár és király urunk ... tanácsához. Ezt követi *A változó ünnepeknek egynehány esztendőre való táblája*, az 1674–1696. évekre ([₁b–₂a]), majd a naptártáblák. A decemberi tábla hátlapján *Kántor böjti tartatik szerdán ...* kezdettel a kántorböjtekre és a menyegzők tartására tilalmas időszakokra vonatkozó utasítással ([₂b–₃b]). A főrészen először az *Esztendők által való evangéliumok és epistolák* olvashatók advent első vasárnapjától a vasárnapokra és a fő ünnepekre (1–179), majd *A szentek ünnepire való evangéliumok és epistolák* (179–254). A kiadványt két imádság zárja: *Prédikáció után könyörgés* és *Más imádság prédikáció után* címmel (Q₈a–b).

A kiadvány némileg eltér a korábbi, magukat római rend szerint valónak mondó, bécsi katolikus perikópáskönyvektől (vö. 1642, **1918**, 1661, **2960**). Nem tartalmazza ugyanis a nagyböjt napjaira és a Szent József ünnepére szóló perikópákat, továbbá nem találhatóak meg benne a szokásos karácsonyi és húsvéti énekek sem, amelyekre pedig a *sátoros ünnepi énekekkel* szavakkal címének szövege is utal. A két záró imádság viszont a korábbi kiadásokban nincs benne. A perikópák szövege Káldi György bibliafordítását követi.

A jezsuiták kassai nyomdáját 1674-ben vezető Lubovienski Ferenc neve itt egyedül fordul elő, a nyomda másik, ez évből való kiadványában Georgius Pilgrammal együtt szerepel (**3957**).

Cf. **1421***; **1918!**; **2960!**; →, **4453**, **4454**, →

Budapest *Acad* cop. digit. – Budapest *Nat* cop. – Košice *Scient* ①

3951

<Kalendárium és prognosztikon az 1675. esztendőre. Kassa 1674 typ. civitatis Erich. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető (vö. **3707**). – Naptár és prognosztikon.

Cf. **4009!**

3952

LIBELLVS alphabeticus, cum nonnullis catholicae fidei rudimentis, sac. caes. regiaeque majestatis incltyae Camerae Scepusiensis liberali industria tenellae juventuti provisus. Abecés könyvecske, a' keresztyén romai catholica hitnek némely fundamentomos kérdésivel, a' fölséges császár és király uru(n)k tekintetes nemes szepesi kamarájának bökezü gondviseléséből ki-bocsáttatott az ártatlan kiseddek istenes fel-nevelésére. Cassoviae 1674 typis collegij Soc. Jesv.

A⁸–D⁷⁺² = [31+?] fol. – 8° – 1 ill.

RMK II 1335 – Čaplovič 685

Latin-magyar ábécéskönyv. – A ma ismeretes egyetlen példányból négy levél hiányzik, az $A_{1-4,6-8}$, B_{1-8} , $C_{1-3,5-7}$, D_{1-7} levelek maradtak fent. A címlap hátán cifrákból összeállított keretben a Golgotán álló feszület látható (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 222, 669). Ezt követi a kiadvány ábécéskönyv része. Ebben előbb a teljes latin ábécé található verzál, kurrens és kurzív betűkkel (A_2a), majd a két és három betűből álló szótagok, a latin és magyar kettőshangzók olvashatóak (A_2b-A_4a). Ezt cifrával elválasztva az imádságokat, elemi vallási ismereteket tartalmazó, az olvasás gyakorlására szolgáló rész követi, amely több egységből áll össze (A_4a-D_6b). Előbb a keresztvetést, a hitvallást, a Miatyánk, az Üdvözlégy szövegét, a tízparancsolat, az isteni erények, a hét szentség, az egyház öt parancsolata, a Szentlélek ajándékai és gyümölcsei, a szeretet parancsolatai, jócselekedetek, a lelki és testi irtalmasság hét cselekedetei, a nyolc boldogság, az öt testi érzék, különféle bűnök felsorolását tartalmazza latinul és magyarul. Ezek közé beillesztve tizenkét ($I-XII$), az adott szövegrészhez kapcsolódó kérdés és erre adott válasz helyezkedik el. A bibliai citátumokra, egyháziatyák és más szerzők idézeteire épülő teológiai értekezések jórészt a reformáció tanításaival szemben folytatott viták által érintett témákat tárgyalják, és a katolikus álláspontot fejtik ki. Majd léniával elválasztva különböző alkalmakra szolgáló imádságok következnek latinul és magyarul: *Reggeli imádság*, a Szentlélek segítségül hívása, könyörgés *Az őrző sz. angyalhoz*, a Loyolai Szent Ignácnak tulajdonított fohász, *Asztali áldás*, esti imádság. Végül cifrákból szedett sorral elválasztva a mise alkalmával végzett ministrálás latin és a Loretói litánia, illetve a *Jézus nevééről* való litánia magyar szövege olvasható, ez utóbbi kettőt könyörgések egészítik ki. A kiadványt *Nomenclatura* címen latin és magyar tematikus szövszedet zárja, amely a testrészek felsorolásánál szakad meg (D_6b-D_7b).

Hasonmás kiadás Holl Béla tanulmányával: Libellvs alphabeticvs ... [Sárospatak – Miskolc] 1991.

A nyomtatvány ma ismeretes egyetlen példánya 1681/1682-től az ötéves II. Rákóczi Ferenc fejedelem tulajdonában volt Munkácson. Ez alapján ismertette Schweighoffer János (Kalazantinum. Kolozsvár 1903/1904: 22–23), majd Mészáros István (Magyar Pedagógia 1976: 76–79), aki később a kiadványt a hazai ábécéskönyvek sorába illesztve tárgyalta (A magyar olvasástanítás története. Szerk. Adamikné Jászó Anna. Bp. 2001, 34–35). A jezsuiták által a hazai katolikus iskolák számára kiadott ábécéskönyv-típus első darabjának tartotta, amely apró változtatásokkal számos kiadást ért meg a XVIII. században. Tartalmát részletesen ismertette Köpeczi Béla (Döntés előtt. Az ifjú Rákóczi eszmei útja. Bp. 1982, 24–30), majd R. Várkonyi Ágnes is (A fejedelem gyermekkor. Bp. 1989, 121–123). Köpeczi megállapította, hogy a III. kérdés és a rá adott válasz némileg megrövidítve Pázmány Péter imádságoskönyvéből (első kiadása: Graz 1606, 945) származik.

A korábbi irodalmat is összefoglalva elemezte a nyomtatványt Holl Béla a hasonmás kiadáshoz fűzött tanulmányában (i. m. [33–38]fol.). Megállapította, hogy *Az Úr sz. testéhez vérehez* címzett fohászzkodás (C_3a-b), valamint a két litánia a könyörgésekkel ($D_{1a}-D_6b$, i. m. [34–35] fol.) szintén Pázmány imádságoskönyvéből valók.

A nyomtatvány feltehetően a D_8 levéllel zárult.

A jezsuiták kassai nyomdáját 1674-ben Lubovienksi Ferenc és Georgius Pilgram vezette. Ez utóbbi azonban talán csak a terjedelmes *Cantus catholici* nyomtatásában vett részt (3957). Ezért az ábécé könyv nyomdásának személye nem dönthető el.

Cf. –, →

Budapest *Nat cop.* – Budapest Piar (3)*
Editio facsimile

3953

MOLNÁR GERGELY: *Elementa grammaticae Latinae pro recta scholasticae juventutis institutione ex praecipuis grammaticorum praeceptis a Gregorio Molnar contracta. Noviter methodo meliori emissa, regularum de nominum generibus, verborum praeteritis et supinis, quantitate syllabarum, metris comprehensarum notis utilissimis illustrata; & rursus hac vice a mendis typographicis imprimis (quibus haec editio Cassoviensis scatebat) repurgata, tandem ex priori editione S. Patakiensi denuo recognita, & necessariis quibusdam adjectionibus ac notis adaucta, usuiq(ue) discentium plene accomodata. Cassoviae MDCLXXIV typis [civitatis] & sumptibus Erici Erich.*

A⁸–R⁸ S⁴ = [140] fol. – 8° – Orn, init.

RMK II 1336 – Čaplovič 686

Latin nyelvtan. – A címlap hátán *Ad studiosos grammatices* intézett vers áll. Ezután *Sáros Patachini 1661. mense primo* kelt előszó következik *Candido lectori salutem*. Aláírója: J.C.D. (A₃a–b). A főrész a következő egységekből áll: *Orthographia* (A₃a–A₃b) – *De etymologia* (A₃b–I₇b) – *De syntaxi* (I₈a–P₄a) – *De poesi* (P₄b–S₁a), a végén *Mantissa de chriis et patronymicis* című résszel (S₁a–S₄b).

Ez Molnár Gergely latin nyelvtankönyvének az első, példányból ismeretes változata, amelyik címében is utal arra, hogy benne a korábbi pataki editio alapján javították a ma már ismeretlen kassai kiadás nyomtatási hibáit, és bővítették bizonyos részekkel. A címben hivatkozott pataki kiadásból, amelynek előszavát az összeállító, J.C.D. 1661-ben keltezte, azonban nem ismeretes példány, de ennek a kassai kiadásnak és bizonyos későbbi editióknak (pl. Lőcse 1696, RMK II 1836) a hivatkozása alapján 1661. évi pataki megjelenése megalapozottan feltételezhető (3003). A címben említett kassai kiadást a bibliográfiai szakirodalom eddig nem regisztrálta. Feltételezhető, hogy az a patakit követően, 1662 és 1673 között jelent meg. A sajtó alá rendező monogramjának feloldására tett javaslatokról ld. 3003. Čaplovič a monogramot tévesen G.C.D.-ként jelölte meg (686).

Molnár Gergely tankönyvének ezt a pataki kiadáscsoportját Bartók István részletesen ismertette. Megállapította, hogy benne a *De poesi* című rész több mint háromszorosára bővült, függelékében a képersek rendszerezése is megtalálható, és a korábbi kiadásokban példaként felsorolt költők köre a korábbi kiadásokban említettekén kívül (Vergilius, Ovidius és Horatius) kibővült (Seneca, Stadius és Janus Pannonius) (vö. Bartók 52–55, 344–346).

Cf. 628*!; 887*!; 1988*!; 2756!; 3726, –, 4304, 4366, 4447, 4465, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.*

3954

NOS sacrae caesareae regiaeque majestatis camerarius, excelsae aulicae consiliarius, Hungaricae vice praeses et Scepusiensis inclytarum camerarum administrator caeteriq(ue) ejusdem camerae Scepusiensis consiliarii. [Cassoviae] (1674) [typ. civitatis Erich].

[1] fol. – 335 x 226 mm – Init.

Pátens. – Az egyleveles kiadvány külön cím nélkül, a fenti intulatióval kezdődik. A címzés után, *Notum facimus* szavak vezetik be a Szepesi Kamara által kiadott rendeletet, amely az uralkodó 1674. március 3-án kelt pátense értelmében a különböző, forgalomban lévő pénzek értékét határozza meg. Elsősorban a lengyel pénzeket, így a garasokat, a közönségesen *dutkáknak* is nevezett *simplices Polonici*-t és polturát értékeli le. Eszerint ezentúl egy poltura két és fél dénárt, egy négy polturát érő dupla dutka pedig 10 dénárt ér. De szól az Apafi Mihály arcképével vert erdélyi kettős garas, valamint egyéb erdélyi és császári pénzek, továbbá a magyar forint értékéről is. A rendelet kiadásának helye és időpontja (*actum*): Kassa, 1674. november 28. Alatta a fentivel azonos szövegű aláírás olvasható.

A Szepesi Kamara adminisztrátora ekkor Otto Ferdinand Volkra volt. Minden biznnyal ő tekinthető az irat kiadójának (vö. Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története Moháctól a török kiűzéséig. Bp. 1946, 184–185., Levéltári Közlemények 1967: 219, Fallenbüchl Zoltán).

A kiadvány a betűtípusok vizsgálata alapján a kassai városi nyomdában készült, amelyet 1669–1674 között Ericus Erich vezetett.

A kiadvány fennmaradt példányait a Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltára őrzi (jelzete: G13. 6. tétel, A.P. 1 tok, fasc. 1: nr. 39).

Budapest *Arch* ① ②* – Budapest *Nat* cop.

3955

[PÁKAY János]: Dvillum amori[s] in quatuor orbis partibus pro uno Xaverio magno Indiarum [!] apostolo expressum atque nobilium ac eruditorum dominorum, dominorum candidatorum honori, cum per r. p. Nicolaum Hrabovszky Societatis Jesu aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium in ... episcopali vniuersitate Cassoviensi solemniter prima aa. ll. et philosophiae laure[a] inaugurarentur, a nobili humanitatis facultate oblatum anno MDCLXXIV. [Cassoviae] (1674) [typ. civitatis Erich].

[A]⁸ B⁵ = [13] fol. – 8° – Init.

RMK II 1358 – Čaplovič 691

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a kassai jezsuita kollégium poétika osztályának hallgatói azokat a diákokat, akik Nicolaus Hrabovskynak, a filozófia doktorának és rendes professzorának avatásvezetésével filozófiából 1674-ben baccalaureusi fokozatot szereztek. A címlap hátán *Nobiles ac eruditi*

domini, domini neo-baccalaurei megszólítással prózában írt köszöntés kezdődik, aláírása *per Alexandrum Keczer nobilem e convictu nobilium, sacrae poeseos auditorem vovet facultas humanistica Cassoviensis* (A₁b–A₂b). Ezután következnek a Xavéri Szent Ferenc életével kapcsolatos költemények *Europa* (A₃a–A₆b) – *America* (A₆b–A₈a) – *Africa* (A₈b–B₁a) – *Asia* (B₁a–b) – *Elegia responsoria S. Xaverii ad 4 orbis partes* (B₁b–B₃a) – *Ode* (B₃a–B₄a) – *India salutavit Xaverium* (B₄a) – *Japonia praemittit aurum* (B₄a–b) – *Sina obedientiam* (B₄b–B₅a) – *China deferens amorem* (B₅a–b) címeikkel.

1674-ben a kassai jezsuita kollégiumban Pákay János tanította a poétikát és a rétorikát (Lukács: *Catalogi personarum* IV 340).

Pákay János (1643–1706) Nagyszombatban született, 1659-ben lépett be a jezsuita rendbe. Kassán 1673-tól 1674-ig működött, mint a humaniorák tanára, majd 1675-től Nagyszombatban, Kassán és Zágórában tanított filozófiát, majd 1681-től a nagyszombati egyetem teológiai tanára lett. 1689-től különféle lelkipásztori szolgálatokat látott el, többek között Sárospatakon, Esztergomban, Budán, Gyöngyösön, Gyulafehérváron, Ungváron. Végül Kolozsváron halt meg (Lukács: *Catalogus* II 1134–1135). További műveihez ld. **4007**, **4146**.

Nicolaus Hrabovsky (1638–1683) Kassán (1661–1664) és Bécsben folytatott felsőfokú tanulmányokat. 1673 és 1676 között működött Kassán.

A nyomtatvány egyetlen, címlapot is tartalmazó példánya körül van vágva, kolligátum részét képezi, impressumadatai nem látszanak, ám minden bizonnyal a fokozatszerzés évében, 1674-ben készült, a betűtípusok vizsgálata szerint Kassán (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). A kassai városi nyomdát a svéd származású Ericus Erich könyvkötő váltotta magához Johann David Türsch özvegye után, és 1669-től 1674-ig vezette azt (V. Ecsedy 93, 368).

Az üdvözlő beszéd 1673-as téves megjelenési évszámmal szerepel a jezsuita forrásokban (Stoeger 250, De Backer VI 413 és Sommervogel VI 96). Szabó Károly példány ismerete nélkül, De Backer közlésére hivatkozva írta le, de tévesen "Amoris ac doloris duellum pro magno Indiarum apostolo S. Francisco Xaverio" címen és az 1675. évhez sorolta (RMK II 1358).

Budapest Nat cop. (Košice, Sárospatak) – Košice Scient © – Sárospatak *Cath* ①

3956

PHILOSOPHIA politica, sive ratio status recta ex principiis theoricæ philosophiæ formata, et in ... Universitate Pragensi primum proposita, nunc demum sub auspiciis ... Stephani de Chyak, perpetui terræ Scepusiensis, comitatusq(ue) ejusdem supremi comitis, equitis aurati, sacrae caesareae regiaeque majestatis consilarii et camerarii etc. ad genium et ingenium hujus saeculi politicorum recusa. Cassoviae [1674] [typ. civitatis] typis Erici Erich.

(0)², A¹²–F¹² = [74] fol. – 12° – Orn.

RMK II 1337 – Čaplovič 687

Udvari etikai értekezés. – A címlap hátán olvasható idézetek közül az első kettő Lipsiustól, a következő, csupán kettősponttal elválasztott két gondolat Tacitustól és Liviustól származik, míg az utolsó forrásként Plutarchusra utal, de bizonytalan eredetű. A második Lipsius-idézettől eltekintve a szövegek nem pontos idézetek. Ezt követi *Ericus Erich, typographus Cassoviensis* ajánlása *Stephano de Chyák ... patrono suo* (0₂a–b). Az ajánlás keltezése az aláírásban olvasható kronosztichon szerint 1674. A főrészt a következő egységekre bomlik: a *Theses philosopho-politicae. Ex logica* című rész az *I–X. thesis* (A₁a–B₅b) – az *Ex physica* a *Physikabul XI–XXXVIII. thesis* (B₆a–E₈a) – végül az *Ex Methaphysica* a *XXXIX–L. példát* tartalmazza (E₈b–F₁₂b).

Címe és ajánlásának címezése alapján a munka a prágai egyetemen már valamilyen formában nyilvánosságra került szövegen alapul, amely most Csáky István örökös szepesi gróf és a megye főispánja támogatásával jelent meg. Az előszó a forrásul szolgáló műre *Philosophia politica, sive Aristoteles theopoliticus Christianus, sive ratio status ex theorica philosophia deducta* címen hivatkozik (0₂a). Szabó Károly az eredeti kiadványt határozottan nyomtatványnak tartotta (RMK II 1337). Szabó adata minden bizonnyal az általa is látott, ma ismeretes egyetlen példány címlapjának hátán olvasható kéziratos bejegyzésen alapszik. E kiadás kinyomtatásának éve az ajánlás keltezéséből állapítható meg.

A műnek ugyanebben az évben Csáky István által készített fordítása is megjelent Lőcsén (3966). A műről és fordításairól szóló irodalom ismertetését ld. ott.

Budapest *Nat* ①

Cf. –, 3966

3957

[SÁMBÁR Mátyás, red.?:] *Cantvs catholici Latino-Hvngarici, in Ivcm dati autoritate et liberalitate ... Francisci Leonardi Szegedi, episcopi Agriensis. Az méltóságos egri püspök urünk (!) ő nagysága akarattyából és bőv-kezü adakozásából kibocsáttatott magyar és déák keresztényi catholicvs eneknek Istennek nagyob dicsőségére és Magyar-Ország lelki vigasztalására. Cassoviae 1674 typis academicis Soc. Jesv per Franciscum Lubovienski et Georgium Pilgram.*

*.*⁷, A⁴–Z⁴, Aa⁴–ZZ⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴ = [14] + 560 pag. – 4° – J, 1 ins.

RMK I 1159 – Čaplovič 683

Katolikus egyházi énekeskönyv latin és magyar nyelven. – A címlap hátán kezdődik Franciscus Lubovienskinak és Georgius Pilgramnak, *A kassai akadémiának könyvnyomtatóinak* az ajánlása *Francisco Leonardo Szegedi, episcopo Agriensi, comitatum Hevesiensis et utriusque Szolnok perpetuo supremo comiti ac sac. caes. regiaeq. majestatis consiliario* (*.*₁b–*.*₂b). Az ajánlás címezése után Szegedi Lénárd Ferenc liliomot tartó oroszánokat ábrázoló püspöki címere látható, alatta pedig latin disztichonokban megfogalmazott és az éneklésre is utaló allegorikus magyarázata olvasható. Ezt követi az *Énekek lajstroma* (*.*₃a–*.*₇a), amelyhez *A nyomtatásban esett némely fogyatkozások* című hibajegyzék csatlakozik (*.*₇b).

A könyv az adventtel kezdődő egyházi év rendjében a fő ünnepekre és vasárnapokra való, a Boldogságos Szűz Máriáról és a szentekről szóló, valamint halottas énekeket, litániákat és háladó énekeket tartalmaz.

Az énekek kezdőszavai a következők: *Adventi énekek*. 1: *Kyrie angelum mittens ... Isten angyalodat küldvén* – 2: *Dicsőség mennyben Istennek* – 2: *A kereszténységben igaz vallás a hitben* – 3: *Sanctus, sanctus, sanctus ... Szent, szent, szent az Úristen* – 4: *Agnus Dei ... Istennek szent bányája* – 4: *Ó, ártatlan szent bányán* – 5: *Rettenetes áldozat* – 5: *Reggeli friss harmatunk* – 6: *O stellula* – 7: *Üdvözlégy drága, szép Szűz Mária* – 8: *Elküldeték arkangyal Gábrriel* – 9: *Ó Mária, Istennek áldotta* – 10: *Immáron betölt, amit jövendőlt* – 11: *Ó dicsőséges* – 11: *Ave Maria, Istennek anyja* – 12: *Szűz Máriához az Isten küldvén* – 13: *Ó születendő, hozzánk jövendő* – 15: *Jézus edénye* – 15: *Mennysországi fényes hajnal* – 16: *Sötétség világa, szent Szűz* – 17: *Atyák szomjúhozván* – 18: *Áron vesszeje virágozik* – 20: *Kedvesen tekints ránk* – 21: *Az idő eljött* – 23: *Nyílnak az egek* – 24: *Üdvözlégy mennyi bányája* – 25: *Kelj fel bennem szomjú lélek* – 25: *Üdvözlégy szentséges Mária* – 26: *Küldeték arkangyal Gábrriel Máriához* – 28: *Nyéli Vörös Mátyás (?)*: *Üdvözlégy drága szent Szűz* – 29: *Istennek követsége* – 30: *Jer, mi dicsérjük Jézusnak* – 32: *Üdvözlégy Szűz Mária, Krisztusnak szent anyja* – 33: *Angyalok ide siessetek* – 35: *Szép reggeli dicsérettel* – 36: *Üdvözítőnk anyja, szent Szűz* – 37: *Redemptoris mater, ó szentséges Szűz Mária* – 38: *Ó fényességes szép hajnal* – 39: *Ave Mater Jesu Christi* – 40: *Lelki szent bányája* – 41: *Ó ékes szép virág* – 42: *Szentlélek temploma*.

Karácsonyi énekek. 43: *Kyrie eleison, drága gyermekcske* – 43: *Dicsőség mennyben Istennek* – 45: *Hiszünk mi az egy Istenben* – 45: *Szent, szent, szent Úristen* – 46: *Istennek bányája, szüünknek lelki aranya* – 46: *Született drága váltságunk* – 47: *Pásztorok, ide siessetek* – 47: *Cito surgite* – 49: *Egek, vigyázatok* – 51: *Caeli attendite* – 53: *Ah édesem, szerelmes kisdedem* – 53: *Dum virgo* – 54: *Exultet* – 56: *Kelj fel, keresztyén lélek* – 57: *Üdvözítőnk Szűz anyja, menyországi szent bányája* – 57: *O Jesule, mi sponsule* – 58: *Ah Jézusom, szép édesem* – 60: *Szép violácska* – 61: *Ó Jézus, szüzen született szép rózsaszál* – 62: *Cor Tibi Jesu* – 64: *Vedd magadnak én szívemet* – 65: *O aestuantis animae dulce delictum* – 66: *Áldott Jézus, új királyunk* – 68: *Infinitae bonitatis* – 69: *Ím, véghetetlen kegyelmű* – 71: *Ember, szemléld ez istállót* – 71: *Kikelt Názáretből szép virágunk* – 72: *Üdvözítőnk szent anyja, egek fényes tornya* – 72: *Született drága váltságunk* – 73: *Adsint hunc omnes angeli* – 74: *Jertek Isten arkangyali* – 76: *Nagy Istennek szent anyja* – 78: *Respicit nos Divinitas* – 79: *Üdvözlégy kis Jézus, lelkiünk ébresztője* – 81: *Szent Szűz Jézuskának énekel* – 82: *Mater canit nato* – 83: *Ó Istennek szentséges anyja* – 84: *O angeli* – 86: *Gratulare Virgo* – 87: *Szűz Mária e világra* – 88: *Ó Istennek csodálatos volta* – 89: *Szűz anyától születik, édes Jézus* – 90: *O mi pulcher floscule* – 91: *Örülünk Jézusunknak* – 92: *O puer dilectissime* – 93: *Szerelmes, édes Jézusom* – 95: *Gyermek szent Szűztől születék* – 97: *Jer rengessük a kisdedet* – 97: *Ó Istennek nagy kegyelme* – 98: *Ez nap nekünk dicséretes nap* – 100: *Jer mindnyájan örülünk* – 102: *O gratiose Iesule* – 103: *Ez világnak teremtője* – 104: *Az Ige testben öltözék* – 105: *Laetare virgo Israel* – 105: *Örvendj, ó áldott Izrael* – 106: *Beata immaculata* – 107: *Ó boldog, kinél szebb nem volt* – 108: *Jer mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk* – 111: *Született váltságunk, Krisztus, szép virágunk* – 112: *Az egek nyílt útja* – 112: *Friss harmattal, szent illattal* – 113: *Dicséretes a gyermek* – 114: *Nagy örömnapp ez nekünk* – 116: *Dies est laetitiae* – 117: *Mennynek földnek igaz királynéja* – 117: *Puellus nobis natus est* – 119: *Megjelent mennyi tűz* – 119: *Jézus születésének örülünk* – 120: *Dulcis Iesu, dulce nomen* – 121: *Puer natus in Betlehem, unde ... O Jesule* – 121: *Gyermek jelent Betlehemben, örülnek Jeruzsálemben. Ó kisdedem* – 122: *Iam divini succensum* – 123: *Puer natus in Betlehem, unde ... O ter beatum* – 123: *Gyermek jelent Betlehemben, örülnek Jeruzsálemben. Ó drága, üdvösséges hír* – 124: *Puer natus in Betlehem, applaudite* – 124: *Gyermek jelent Betlehemben, örvendezünk* – 125: *En virgo parit filium* – 125: *Mária szüle szent fiát, örvendezünk* – 126: *Drága Szűz egy szép fiát szült* – 128: *Üdvözlégy*

édes Jézus, szívünkbe mélyen juss – 129: Világ teremtő született – 130: Jézus édes, neve kedves – 131: Letare puerpera – 132: Benevolus audi – 134: Kegyelmesen halljad – 135: O nostra patrona – 136: Kegyelmes szószólónk – 138: Eja mea anima.

Új esztendőre való énekek. 139: Kyrie eleison, kyrie eleison, új időben s esztendőben – 140: Dicsőség mennyben Istennek – 140: Hiszünk mi az egy Istenben – 141: Szent vagy, szent vagy örök Atya Isten – 141: Jelent piros vérben szép virágunk – 141: Istennek báránya, édes Jézus – 144: Puer circumciditur – 145: Jesu dulcis memoria – 147: Jézus édes emlékezet – 152: Ah drága édes kisdudunk – 153: Nekünk születék mennyei király – 154: Puer natus in Betlehem, Hoc in anno – 155: Gyermek jelent Betlehemben, Ez időben – 155: Dicsőség mennyben Istennek – 156: En Trinitatis speculum.

Vizkereszt napjára való énekek. 157: Fényességén e mai szent napnak – 159: Hol vagyon zsidók királya – 160: Krisztusnál Betlehembe voltunk – 161: Három királyok napját – 162: Új csillag jelent az égen – 164: Ó szép Jézus ez új esztendőben.

Vizkereszt utánra való énekek. 164: Kyrie eleison, kyrie eleison, Isten irgalmazz nekünk – 165: Dicsőség mennyben Istennek – 165: Hiszünk egy igaz Istenben, menny s földnek teremtőjében – 166: Sanctus, ter sanctus Dominus Deus ..., Szent vagy örökké Atya Úristen – 166: Agnus Dei ..., Isten báránya, szívünk oltványa – 167: Egeknek fényes villámja – 146 [recte 168]: Ó Istennek szent anyja, szentséges Szűz Mária – 169: Tekints ránk kegyemesen, szerelmes szép Jézusunk – 170: Bőséges irgalmú Isten, nagy hatalmú – 171: Ave regina caelorum, heroina angelorum. Memnyországnak királynéja – 172: Üdvözlégy egék szent királynéja – 172: Isten irgalma, erős hatalma – 173: Felséges Isten, neked jelentjük – 174: Rimay János: Igaz általút, jókkal forró kút – 175: Adj szent békességet, kegyes Jézus – 175: Rimay János: Szégyent vallott orcát senki azon nem lát – 177: Rimay János: Hogy feledkezel el rólunk teljességgel – 178: Rimay János: Örök életnek, minden nemzetnek – 179: Rimay János: Illik énnekem édes Istenem – 180: Rimay János: Az igaz keresztyén szelid e világon – 182: Rimay János: Ó kegyes Úr Isten, tekints reánk mennyből – 183: Kassai András: Hálát adok Jézus a te jó voltodért – 184: Kassai András: Ó kegyelmes szent atyánk – 185: Rimay János: Nem lehet szebb dolog a keresztyénségnél – 187: Rimay János: Nincsen e világon semmi állandóság – 188: Rimay János: Enyhítsd meg Úristen, bús szívem keservét – 190: Rimay János: Kedvező szemekkel nézz reám nagy Isten – 192: Rimay János: Nincsen segítségem kívüled s jó végem – Rimay János: 194: Hallgass meg engemet, ki hívom nevedet – Rimay János: 195: Kinek tegyek panaszt, jaj, nem tudom – 196: Rimay János: Isten gondod lévén szál hajamra – 197: Rimay János: Reménységem nagyon nékem – 198: Rimay János: Embert hatalommal legfőbb oltalommal – 200: Rimay János: Isten az égben királyi székben – 200: Rimay János: Mi urunk, édesatyánk – 201: Rimay János: Adjunk hálát Istenünknek.

Következnek hetedszakára való hét könyörgő reggeli énekek. 202: A nap feljövén immáron – 203: Látod Isten szíveinket – 204: Felséges Jézus szent Isten – 205: Mai nap mi életünkben – 206: Atya Istennek egy fia – 206: Az éjszakai sötétség – 208: Krisztus Jézus igaz Isten.

Hetedszakára való estveli hét könyörgő énekek következnek. 209: Rimay János: Immár estét értünk – 210: Rimay János: Krisztus, igaz napfény – 211: Rimay János: Már a nap hogy elszáll – 211: Rimay János: Közelget setéség – 212: Rimay János: Aki ma tápláltál – 213: Rimay János: Éjszaka a sátán – 214: Rimay János: Immár az éj rajtunk.

Halottakért való ének. 214: Könyörülj, Jézus Atyánk, a kimúlt híveken. Az őrző szent angyalhoz. – 215: Ó, Istennek szent angyala.

Farsangos napokra való énekek a világi hívságról és az örökkévalóknak kívánásáról s a halálról. 216: Dicam ne quid sit orbis – 218: Ismerd világ árnyékát – 220: Ki még élsz, s törtől félsz – 222: Íme szörnyű

halál köztünk igen kaszál – 225: Kaszás itt földön a halál – 227: *Est messor cognomento mors* – 229: Szép angyali ártatlanság – 230: Gyakorta mondjuk örökké – 233: Szörnyű örökkévalóság – 236: *Cur mundus militat* – 237: Mit használ ez világ – 239: Rimay János: Hívek, keresztyének el ne tévelyedjünk – 241: *Quid miseri homines sumus* – 243: Ó emberi gyarló nemzetség – 245: Jaj én szegény gyarló fereg – 247: *Ardent in antro flammeo* – 248: *Ab ki sokan örök tűznek mélyében perzselődnek.*

Nagy bőjtre való énekek. 249: *Kyrie eleison, kyrie eleison, kyrie, irgalmazz minékünk* – 250: *Dicsőítsük magas égben az Istent* – 251: *A mindenható Atyában hiszünk, s nincs kétségünk abban* – 252: *Szent, szent, szent mindenható Atya Isten* – 252: *Istennek szent báránya édes Jézus* – 252: Rimay János: *Reménységem te légy nékem* – 253: Rimay János: *Megyek lelkem orvosához* – 254: Rimay János: *Kiáltok hozzád mélységből* – 256: Rimay János: *Kegyelmes Isten, nézz, kérlek szépen* – 257: *Isten, csapásidat, gyenge sújtásidat* – 258: *Szegény fejem Istenhez óhajt* – 259: *Felséges Isten, hozzád kiáltunk* – 261: *Úristen, irgalmazz te nagy irgalmasságodként* – 262: Rimay János: *Ó Uram Isten, mely távol estem* – 263: Rimay János: *Boldog, kinek Isten vétkét megbocsátta* – 265: Rimay János: *Isteni félelem nagy jószág* – 267: Rimay János: *Test, vér nem kell nyalánkságotok* – 269: *Könyörülj, Isten a te nagy irgalmad szerint* – 270: *Patris sapientia* – 271: *Atyának bölcsessége* – 272: *Salve mundi salutare* – 275: *Jézus világ megváltója* – 280: *Amoris o incendium* – 281: *Ó szeretet gyulladása* – 282: *O fons amoris unice* – 282: *Ó szeretetnek bő kútja* – 284: *Kint látott Jézusunk* – 285: *Üdvözlégy szent orvosunk* – 286: *Drága Jézus szenvedése* – 287: *Jézusnak drága kínjában legyen mi reménységünk* – 288: *Vérrel izzad üdvözítőnk* – 289: *Járulunk Istenhez tiszta szívből* – 290: *Uram, irgalmazz minékünk, Krisztus kegyelmezz* – 291: *Stabat mater dolorosa* – 292: *Álla keresztnél szűz anya* – 294: *Ó szentséges kereszt fája* – 296: *Kegyes Jézus, adjad nekünk* – 297: *Ember mély eseti, sok nyavalyák eredeti* – 298: *O languens Jesu* – 299: *Ó Jézus, Jézus, ó édes Jézus* – 300: *Üdvözlégy Jézus szent feje* – 302: *Aki Jézus szavát hallja, nyomdokát is kövesse* – 303: *Fiam Jézus üdvözítőm, vérem, tagom, segítőm* – 304: *Jaj édes szerelmesem* – 305: *Jaj bűnnek mélyiben megyek Isten rút tömlőcben* – 305: *Condolete Mariae* – 306: *Ó Jézus nemzetetől jaj mely igen bántattál* – 307: *Jézusunk szent halála felindítá szívünket* – 308: *Ó megbهbhetett Jézus* – 309: *Megholt Jézusért járunk* – 310: *Isten édes anyjával, Jézus Szűz Máriával* – 311: *Ó szép Jézus szenvedése, lelkemnek nevelése* – 312: *Bűnöm miatt retteg lelkem* – 313: *Ó drága Jézus, Ó édes Jézus* – 314: *Mely nagy a bűn gonoszsága* – 315: *Stabat iuxta crucem Christi* – 317: *Ó Jézus, drága szülőltém* – 318: *Ó mennyei szerelmünk, felséges Istenünk* – 320: *Ergone pro me Jesu* – 320: *Nézőn magas keresztfára* – 321: *Ab, Jézus szenvedése mi vétkünkért való* – 322: *Királyi zászlók lobognak* – 323: *Gloria, laus et honor tibi sit* – 324: *Dicsőség és dicséret tenéked, megváltó királyunk* – 324: *Üdvözlégy drága királyunk* – 326: *Ez szín alatt a kívánt jó* – 328: *Én nemzetem zsidó népem.*

Húsvétre való énekek. 331: *Kyrie elejson, elejson, Uram irgalmazz minékünk* – 332: *Dicsőség mennyben Istennek* – 332: *Hiszünk igaz Istenben* – 333: *Sanctus, sanctus dominus Deus noster ... Szent, szent, szent vagy Úr Isten, Alleluja* – 333: *Agnus Dei ... Istennek szent báránya, felkölt Jézus* – 333: *Ragyog a nap fényességgel* – 334: *Jézus fényessége, lelkünk ékessége* – 335: *Örülj, örvendezz, szent Szűz* – 335: *Vigadjunk Jézus napján* – 336: *Ki meghala szörnyű kinban* – 337: *Surrexit Christus hodie* – 338: *Feltámadt Krisztus ép testben* – 339: *Úr Krisztusunk feltámadta* – 339: *Örvendezz mennyországnak szent királynéja* – 340: *Krisztusunk feltámadta, mi bűnünket megoldá* – 341: *Krisztusunk feltámadván dicséret Istennek* – 342: *Jézusnak édes anyja örvendezz, Szűz Mária* – 343: *Krisztus feltámadta igazságunkra* – 344: *Jézus feltámadásán vígan énekeljünk* – 345: *Ez húsvéti ünnepekben* – 346: *Krisztus világ fényessége* – 346: *Keresztyének serege Húsvét napját dicsérje* – 347: *Mibelyt Krisztus felkele* – 348: *Örüljünk mindnyájan ez nap keresztyének* – 348: *Úr Krisztus feltámadta, hogy minket megváltana* – 349: *Krisztusunk feltámadta, mi bűnünket* – 350: *Örülj, örvendezz szent szűz* – 350:

Resurgente Domino – 351: *Krisztus halált meggyőző* – 352: *Úr Krisztus feltámadta, Húsvét napján virrada* – 353: *Úr Krisztus feltámadta, nekünk örömet ada* – 354: *Krisztus virágunk, szép termő águnk* – 355: *Ó Jézus, bátorító kegyes hadnagyom* – 356: *Pécseli Király Imre: Feltámadt a mi életünk* – 358: *Regina coeli laetare* – 358: *Nyéki Vörös Mátyás (?) : Mennynek királyné asszonya.*

Úr mennybe meneteli avagy áldozó napjára való énekek. 359: *Kyrie elejson, elejson, Az egekben lakó Isten* – 359: *Dicsőség mennyben Istennek* – 360: *Hiszünk egy igaz Istenben* – 360: *Sanctus, sanctus, sanctus ... Szent, szent, szent vagy Atya Isten* – 360: *Agnus Dei ... Istenek áldott báránya* – 360: *Fényes felhőjébe mene Jézus mennybe* – 361: *Szent arany oltárta, szent Atyád jobbára* – 361: *Mária, szent szűz, égi fényes tűz* – 362: *Már tőlünk elmentél, ó Jézus mennybe érkezéte* – 362: *Jézus Krisztus mi királyunk* – 363: *A Krisztus mennybe felméne* – 364: *Örülj, szent Szűz Mária* – 365: *Krisztus mennybe felméne, nekünk helyt szerzenie* – 366: *Ascendit Christus hodie* – 366: *Felméne Krisztus az égbe.*

Pünkösdi énekek. 367: *Kyrie elejson, ... Mennybéli teremtő* – 368: *Dicsőség magas mennyben az Istennek* – 369: *Hiszünk az igaz Istenben* – 369: *Sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, Sabaoth Dominus aeternus* – 370: *Agnus Dei, Agnus Dei* – 370: *Spiritus Sancti divina gratia* – 370: *A Szentléleknek áldott szent kegyelme* – 371: *Veni creator Spiritus* – 371: *Jöjj el, Szentlélek Istenünk* – 372: *Veni Sancte Spiritus, Alleluja* – 373: *Jöjj el Szentlélek Isten, Alleluja* – 374: *Nobis Sancti Spiritus* – 374: *Minékünk adattassék Szentlélek malasztja* – 375: *Pünkösödnek jeles napján Szentleket dicsérjük vígan* – 376: *Pünkösöd napja betelvéen* – 377: *Nyéki Vörös Mátyás (?) : Mennynek királyné asszonya* – 377: *Örülj élet fája, szent frigynek láddja* – 378: *Jövel Szentlélek Isten, lelkünk fényes záloga* – 379: *Jövel teremtő Szentlélek* – 380: *Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj minket szívünkben* – 380: *Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával vagy egy Isten.*

A Szentháromságról való énekek. 381: *Kyrie hatalmas Isten, unalkodó földön, mennyen* – 382: *Dicsőség legyen a magas mennyben teremtő Istennek* – 383: *Patrem in omnipotentem* – 383: *Szent vagy örökké Atya Úristen a magas mennyégben* – 384: *Agnus Dei ... Isten báránya, lelkünket szánja* – 384: *O mi Deus, qui est tu* – 384: *Ó Isten, ki csodás vagy* – 385: *Salve, salve o regina* – 386: *Üdvözlégy, ó nagy királyné* – 387: *Salve, salve o regina, Misericordiae mater* – 387: *Üdvözlégy, királyné, Szent Szűz* – 387: *Ó Szentháromság egy Isten* – 388: *Téged, Úristen dicsérünk, téged úrnak vallunk* – 391: *Téged Úristen dicsérünk, csak téged nagy úrnak vallunk.*

Úr napjára avagy az Oltári Szentségről való énekek. 393: *Kyrie elejson, Mennyei bátyánk* – 393: *Lauda Sion Salvatorem* – 394: *Dicsérd Sion Megváltódat* – 396: *Imádlak itt elrejtett Istenség* – 397: *Üdvözlégy igaz test, szüztől ki születél* – 399: *A véghetetlen kegyelmű* – 400: *Aldott Jézus kenyér színben* – 401: *Aldjad lelkem Jézus nevét* – 402: *Ó egek gyönyörűsége, szent sacramentomunk* – 403: *Ó ártatlan szent bárány* – 404: *Üdvözlégy szent kenyér, életünk kútféje* – 406: *Én Jézusom, szívemnek öröme* – 407: *Jézus, nézz ránk e szentségből* – 408: *Örvendj bús életem, lelki ismeretem* – 409: *Váltságomnak drága ára* – 410: *Üdvözlégy Krisztus szentsége* – 411: *Üdvözlégy felség, oltári szentség* – 412: *Istenség mélysége, lelkek édessége* – 413: *Üdvözlégy szent manna, drága kincses tonna* – 413: *Keresvén szarvas friss kutat* – 414: *Aldjad ember e nagy jódat* – 414: *Szarvas járván sebes utat* – 415: *Mennybéli vendégség, hitbéli boldog édesség* – 416: *Emberek ide siessetek nagy úrhoz* – 417: *Imádlak híven itt, elrejtett Istenség* – 417: *Ó Jézus, szép fényes napunk* – 418: *Jézus, ki jelen vagy ebben* – 419: *Jézusunk drága szentsége* – 419: *Ha csak ruhája peremít* – 419: *Szerelmes Jézusom, mennyei drága kincsesem* – 420: *Testünkben van gyarlóságunk* – 421: *Megtöltött gyümölcsnek érte* – 421: *Üdvözlégy szent orvosunk, Oltári drága Szentség* – 422: *Melchisedek áldozatja* – 424: *Ó láthatatlan szent felség* – 425: *Ártatlan szent bárány, mennyei szép arany* – 426: *Ó kegyelmes szívű Jézus* – 427: *Úr Jézus Krisztus meghagyta* – 428: *Üdvözlégy Krisztus szentsége, bűnösöknek reménysege* – 429: *Oltári drága nagy Szentség* – 430: *Ave hostia salutis* – 431: *Emberek halászi, Istennek papjai* – 432: *Oltári nagy szentség, lelkünk gyógyítója.*

Közönséges időre és vasárnapokra való énekek. 434: Sztárai Mihály: *Sok ínségünkben hozzád kiáltunk* – 435: Németi Ferenc: *Az Űristent magasztalom* – 437: *Ó mi mennybéli szent Atyánk* – 438: *Ó áldott szent Szűz Mária, könyörögj érettünk* – 438: *Hiszünk mi az egy Istenben* – 439: Sinka György: *Seregeknek ó nagy hatalmú királya* – 440: Szentmártoni Bodó János: *Halljuk keresztýének szavait Krisztusnak* – 441: *Meg ne vessük hívek Krisztus szép javait* – 442: *Beszédim ki úgy hallgatja* – 444: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Meg ne feddj engem* – 445: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Boldogok, akiknek sebét* – 445: Szenci Molnár Albert: *Aki a felséges úrnak* – 446: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Halld meg Isten szavainkat* – 447: *Hozzád kiáltok mélységből* – 448: *Vigasztald Jézus szívünket* – 449: *Fohászkodunk hozzád mélységből* – 449: *Ó Jézus, békességnek szent fejedelme* – 450: *Ó mennyei szent orvosunk* – 450: *Az Űristen nekem én édes oktatóm* – 451: *Üdvözlegy szent orvosunk, ó szépséges Jézusunk* – 452: *Teremtett állatok, minden alkotmányok* – 454: *Áldj meg minket e mai nap* – 455: *Gyónom az élő Atyának.*

Boldogasszonyról való énekek. 457: *Kyrie, szent Atya Isten dicsőítéssel szent Szűzben* – 457: *Szűz Mária Jézus anyja* – 458: *Salve decus virginum* – 459: *Születik nagy vigasságra* – 460: *Szűvek édessége Szűz Mária* – 461: *Stella Iacob, Maria nascitur* – 461: *Szentháromságnak szentelt ház* – 462: *Ecce venit sponsa de Libano* – 462: *Nagy Istennek, teremőnek* – 463: *Salve virgo gloriosa* – 464: *Názáret helyéből hegyes tartományban* – 465: *Anima consurge pia* – 466: *Írott törvénye Mózesnek* – 467: *Maria in urbem vadit* – 467: *Isten udvarának s szentek városának* – 468: *Istennek áldott szent anyja* – 469: *Szűz Mária, imádj értünk* – 470: *Quae est ista gloriosa* – 470: *Kelj fel már álmodból, szűz szent anyánk* – 472: *Szűz Mária, Krisztus anyja, mennyország magas tornya* – 472: *Ave o puerpera fons iucunditatis* – 473: *Mária, magyarok királyné asszonya* – 474: *Maria mater numinis* – 474: *Üdvözlegy frígynek ládája* – 476: *Omni die dic Mariae* – 479: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Mondj naponként* – 484: *Szűz Mária, szép arany ház* – 485: *O Maria virgo pia* – 485: *Szűz Mária, Krisztus anyja* – 487: *Sancta Messiae genitrix* – 487: *Szent Szűz Mária, malasztnak árja* – 488: *Sanctissima, dulcissima mater Dei* – 488: *Ó szentséges, dicsőséges Szűz Mária* – 489: *Szent Szűz, életünk hozója* – 490: *Salve o regina* – 490: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Üdvözlegy tenger csillaga* – 491: *Ó árvaságnak szent anyja* – 492: *Liszes nemességgel, királyi felséggel* – 492: *Minden bűn nélkül lelkünkben szépül* – 493: *Stella polaris et lux solaris* – 494: *Inviolata, intemerata virgo* – 494: *Istenségnek szép edénye.*

A szent angyalokról. 495: *Kik istennek udvaroltok* – 496: *Beate custos angele* – 496: *Kezdetin a Napkeletnek.*

A dicsőült szentekről közönséges énekek. 499: *Dicsérjük a szent apostolokat* – 500: *Római szent hitben végig megmaradjunk* – 501: *Dicsőségnek szent királya* – 501: *Jézusnak mártíromit dicsérjük vig énekkel* – 501: *Krisztushoz nem méltó amint maga mondja* – 502: *Ez az Űr Jézusnak boldog confessora* – 503: *Jézus, szűzek koronája.*

Januariusra avagy Bold. Asszony havára való énekek. 503: *Szent Pál megtérése napján.*

Februariusra avagy Bőjtélő havára való énekek. 504: *Nyavalyások szószólója* – 505: *Gonosz Júdásnak helyébe.*

Márciusra avagy Bőjtmás havára való énekek. 505: *Nagy szentséggel tündöklöttél* – 506: *Szent József éltünk formája.*

Áprilisa avagy Sz. György havára való énekek. 507: *Szent Albert püspök és mártír* – 507: *Szent György nevezeti* – 508: *Szent Márk ünnepén mindnyájan.*

Májusra avagy Pünkösöd havára való énekek. 509: *Szent Filep s Jakab apostol* – 509: *Szent Ilona, boldog lettél.*

Júnusra avagy Sz. Iván havára való énekek. 509: *Páduai Szent Antal híres csodák által* – 510: *Dicsérjük Isten szentjét, Aloisíust* – 510: *A Keresztelő Szent János napja* – 511: *Szent János lángját elérvén s napját*

– 511: *Szent László királyunk Istennek szolgája* – 512: *Két oszlopa igazságnak.*

Júliusra avagy Sz. Jakab havára való énekek. 513: *Mária Magdolna megtérvén sok bűnből* – 514: *Szentmártoni Bodó János: Mária Magdolna sok rút vétkeket tett* – 515: *Krisztus kedves tanítványa* – 515: *Dicsértéssel magas mennyben, áldott Szent Anna* – 516: *Nagy úri nemzetből, spanyolok földéből* – 517: *Virum admirabilem* – 517: *Csodálatos Szent Ignát.*

Augusztusra avagy Kisasszony havára való énekek. 518: *Jézusunk színe változik* – 519: *Szent Lőrinc mártír harcol Jézusért* – 519: *Szűz apácák ékes fénye* – 520: *Szent Szűz, Salamontól megmondott* – 521: *Magyarország fondálója* – 522: *Szent apostolnak ünnepe napját.*

Szeptemberre avagy Szent Mihály havára való énekek. 523: *Tövis nélkül nyílt szép rózsza* – 524: *Szent kereszt pogány kezében* – 524: *Szent Máté apostol és evangelista* – 525: *Szent Mihály főbb angyalok homlokja* – 525: *Szent Zsófia, Krisztus híve.*

Októberre avagy Mindszent havára való énekek. 526: *Szent Borgia, Gandiának hercege* – 527: *Szent Ferenc ünnepe, Krisztusnak eleven képe* – 528: *Szent Simon szent Thadeussal.*

Novemberre avagy Szent András havára való énekek. 528: *Legyen áldott Mindszent napja* – 529: *Követi vala Krisztus csodáit* – 530: *Áldjuk Szent Imrét, szüzességnek virágját* – 530: *Szent Márton, magyarok fénye* – 531: *Iuvenem mirabilem, decus Polonorum* – 531: *Magyar királytól származván* – 532: *Szent Cecilia tiszta szűznek példája* – 533: *Szent Katalin görög földön* – 533: *A Krisztus Jézusnak első követője.*

Decemberre avagy Karácsony havára való énekek. 534: *Xavier napja, Indiák apja* – 534: *Szent Borbála ellen felgyulladván atyja* – 535: *Szent Miklós püspök élt nagy szentségben* – 536: *Apostolokat szemléljük.*

A megholtakról való énekek akár test felett, akár másutt mondanodók. 537: *I. Mindnyújan, kik ide gyűltünk* – 538: *II. Nyéki Vörös Mátyás (?): Mit használ, kérlek e világ* – 539: *III. E világi nemes rendből* – 540: *IV. Ah, kegyetlen mérges halál* – 541: *V. Nagy emberi nyomorúság* – 542: *VI. Mi haszna sokat aggódnunk* – 543: *VII. Verőfénynek ne higgyetek* – 544: *VIII. Jaj halál, bűneinknek te keserves zsoldja* – 544: *IX. Keserves életem dolgiaid megbeszélgetem* – 545: *XI [!]. Fűvására trombitáknak halottak feltámadnak* – 546: *XII. Kis ártatlan mennyben éljen.*

Litániák, különféle időkre valók (547–548). Litániák különféle nótákra mondanodók. *A Jézus nevérol (548–550) – Boldogasszonyról [a Lorettói és a Cavate-litánia egybeszerkesztett változata] (550–552) – Minden szentekről (552–556) – Hétfői litánia a megholtakért (556–557) – Pénteki Litánia a boldog kimúlásért (558–560) – I, Hálaadás akármí jóért.* 560: *Oszolhatatlan Szentháromságnak.*

A kötetet az *A. M. D. G. B. V. & Ss. H.* betűk zárják, amelyek feloldása: *Ad Maiorem Dei Gloriam, Beatae Virginis & Sanctorum Honorem.*

A magyar nyelvű verses részek szövegkiadásáról ld. az incipitmutatót, a dallamok kritikai kiadása: RMDT I-II. Az ajánlás szövegkiadása: RMKT XVII/15B 44.

Holl Béla az énekeskönyv kritikai kiadásának apparátusában feltételezte, hogy a kötetet Sábár Mátyás jezsuita állította össze (i. m. 45). Sábár kassai jelenléte 1669 és 1676 között – 1673. évi szatmári tartózkodását leszámítva – jól dokumentálható (Lukács: *Catalogi personarum* II 733). Ez idő alatt szoros kapcsolatban állt Szegedi Ferenc Lénárd püspökkel, bizalmasa és gyóntatója volt. Szegedi halálakor mondott búcsúbeszédében (Kassa 1676, **4066**) a püspök ennek az énekeskönyvnek az elején is látható címerét

magyarázta. Sámbar 1676-ban a hitszónoki és gyóntatói beosztás mellett mint „praefectus tonorum” is működött, vagyis ugyanazt a tisztséget viselte a kassai jezsuita kollégiumban, mint korábban az első katolikus énekeskönyv összeállítója, Szőlősy Benedek Nagyszombatban (1651, **2381**). Feladata a templomi éneklés irányítása és az énekek rendjének meghatározása volt. Ezen az adaton kívül egy Sámbar-énekeskönyvre, mint szándékozott forrására Kájoni János kéziratosa latin-magyar versgyűjteményének az ún. „Kájoni-hymnarium”-nak (RMKT XVII/15B 120–135) a végén (1076. pag.) a következőképpen hivatkozott: „... Ex Cantionali patris Zámbar, quae pulchra sunt accipere.” Ezt az énekeskönyvet azonban sem Papp Géza (RMDT I 69), sem Holl Béla (RMKT XVII/15B 45) nem azonosította a fenti *Cantus catholicivél*, hanem Sámbar kéziratosa énekeskönyvének gondolták. Papp Ágnes, aki Sámbar összeállító szerepét vitathatatlanak tartja, Kájoni utalását erre az 1674-ben megjelent kassai énekeskönyvre vonatkoztatta (Ki volt az 1674-es kassai *Cantus Catholici* szerkesztője? In: Tükörzódések. Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene kutató-zenetörténész tiszteletére. Szerk. Szalay Olga. Bp. 2012, 515-533).

Jóllehet a gyűjtemény főcíme az 1651-ben Szőlősy Benedek által szerkesztett, Lőcsén megjelentetett *Cantus catholicira* utal (**2381**), mégsem annak bővített, új kiadása. Tartalmát és főleg dallamait részletesen ismertette Bogisich Mihály (Szegedi Ferencz Lénárt egri püspök énekes könyve 1674. év. Bp. 1886 (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből XIII. kötet)). Az énekeskönyv 465 magyar és 94 latin ének szövegét tartalmazza. Közülük 325 először itt jelent meg nyomtatásban. 101 ének kottáját is közölték, a többiek dallamára nótajelzés mutat, azonos dallamú énekek esetében pedig lapszám utal arra az énekre, ahol a kotta megtalálható. A gyűjteménybe jelentős számú XVI-XVII. századi protestáns eredetű éneket vettek fel, tudatosan átalakítva tartalmukat (pl. Rimay János énekei). Ezeknek az átalakításoknak a teljes vizsgálata még nem történt meg (RMKT XVII/15B 45).

A gyűjtemény legnagyobb újdonsága Holl Béla szerint abban van, hogy az az egyházi év fő ünnepeire miseénekeket, a szentek, patrónusok napjára külön énekeket adott közre. A híveknek a liturgiába való bevonását biztosították az egy vagy két kántor közreműködését előíró feleletős énekek is (RMKT XVII/15B 67). Az itt először megjelent magyar nyelvű miseordinárium-énekeket Papp Ágnes elemezte (A mise állandó énekei magyarul az 1674-es *Cantus catholiciben*. In: Népénekek és gyülekezeti énekek a 17. századi Magyarországon. Szerk. Szádóczky Vera. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 16), 111-130).

Azt, hogy ez az énekgyűjtemény nem ért meg több kiadást, Holl azzal magyarázta, hogy a hagyományos, megszokott énekek hiányoztak belőle. Egyes énekeknek kéziratosa gyűjteményekben való továbbélését azonban Papp Ágnes kimutatta (In: Tükörzódések i. m. 517–519, 523–526). Dékány Vanda több mint 30 éneket fedezett fel belőle a XVIII. század második feléből származó kéziratosa Varsányi énekeskönyvben (A 17. századi népénekek továbbélése a Varsányi-énekeskönyvben. In: Népénekek és gyülekezeti énekek i.m. 25-36).

A kiadás költségviselője Szegedi Ferenc Lénárd (1614–1675) egri püspök volt. E terjedelmes, szedett kottával készült nyomtatvány a mindössze négy évig működő kassai jezsuita nyomda legjelentősebb és egyben utolsó terméke. Nyomdászai, Lubovienski Ferenc és Georgius Pilgram, akik egyben az ajánlólevél szerzői is voltak, név szerint csak a címlapon nevezték meg magukat. A műhely az 1674. augusztus 22-i tűzvész után megszünt (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 53, Pavercsik Ilona).

Holl Béla hívta fel a figyelmet arra (RMKT XVII/15B 44), hogy a fennmaradt példányokban az „Fff”, „GgG” és „Hhh” fűzetekben (409–432) a helyesírás és az ékezethasználattal tekintetében variáns szedés figyelhető meg. Így az Országos Széchényi Könyvtár példányában pl. a 410. lap alján az őrszó: *táron* („A”

variáns), míg a budapesti Akadémiai és Egyetemi Könyvtár példányában *Oltá-*, ebből következően a 411. lap kezdőszava az „A” variánsban *táron*, a „B”-ben *Oltáron*; vagy az „A” variáns 419. lapján a szöveg utolsó előtti sorának végén *Iesusom*, a „B”-ben *Jesusom* szerepel; a 427. lapon közölt kotta második sorában az „A” variáns *kényát*, a „B” variáns *kénnyát* ír. A példányok jelentős részében a kétféle variánshoz tartozó füzeteket vegyesen kötötték, ezek megnevezése a példánynyilvántartásban „C” variáns.

In 13 bibliothecis 13 expl. – Bratislava *Univ* (B-variáns) – Budapest *Acad* (C-variáns), *Nat* + cop. digit. (A-variáns), *Piar* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Cluj-Napoca *Univ* (A-variáns) – Debrecen *Ref* (C-variáns) – Graz *Univ* (B-variáns) – Martin *Nat* (C-variáns) – Pannonhalma (C-variáns)

Olim: Debreczeni rkat.gymn.

3958

APAFI Mihály: Marcus Fridericus Wendelinusnak a' keresztien isteni tudományrol irott ket könyvei, mellyek mostan Isten dicsőségére, az erdélyi és magyar-oroszági reformata ecclesiáknak és minden isteni dolgokban épülni igyekező keresztien embereknek idvességé hasznára magyar nyelvre fordittattanak Apafi Mihaly, Isten kegyelméből Erdély-oroszágának feiedelme, Magyar-oroszág részeinek ura és székelyeknek ispannya által. Kolosvaratt MDCLXXIV [typ. gener. ecclesiae] Veresegy-hazi Szentyel Mihaly.

♣⁴-♣♣♣⁴, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Zzz⁴, Aaaa⁴-Zzzz⁴, Aaaaa⁴-Iiiii⁴ Kkkkkk⁵ = [24] + 10012 [recte 982] + [19] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1161 – Nägler 442

Református vallási tanítás. – A címlapot Erdély és az Apafi család egyesített címere díszíti, hátára három bibliai idézetet nyomtattak. Ezután olvasható *A keresztien olvasóhoz. Előljáró beszéd* (♣_{2a}-♣♣♣_{3a}) Gyula-Fejérváratt 1673. augusztus 16-i keltezéssel. Aláírása nincs, de tartalma alapján bizonyos, hogy I. Apafi Mihály írta. Az előljáró beszédet *A részeknek mutató táblája* követi (♣♣♣_{3b}-♣♣♣_{4b}). A főrész három egységre tagolódik: Az első, *A keresztien teológiának, azaz az Istenről való tudománynak előljáró beszédei* öt részre van osztva (1-52). A második, *A keresztien isteni tudománynak első könyve az Istennek ismeretiről* harminc rész foglal magában (53-895 recte 866). A harmadik, *A keresztieni teológiának második könyve az Istennek tiszteletiről* hat részből áll (896-10012[!] recte 867-982). Az egyes könyveken belüli részek címét egy-egy teológiai közös hely képezi, például az első könyv *I. rész. Az Isten természetiről és tulajdonságiról* (53). A címet apróbb betűkkel szedett tartalmi kivonat követi. Az érdemi mondanivalót pedig egymást követő *Tézisek* és *Magyarázatok* fejtik ki. A magyarázatokat néhol *Argumentumok* erősítik meg. A kiadványt az *E könyvben előgördülő nevezetesebb dolgoknak bőséges mutató táblája* (Hhhhhh_{4a} – Kkkkkk_{4a}) című tárgymutató zárja.

I. Apafi Mihály (1632–1690), erdélyi fejedelem Váradon és Gyulafehérvárott tanult. II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata során 1657-ben tatár fogságba esett. Kiszabadulása után 1661-től haláláig Erdély

fejedelmé. Szabó Károly (RMKI 771) és a szakirodalom jelentős része az ő munkájának tekintette *Az egész keresztény vallásnak rövid fundamentumi* (Gyulafehérvár 1645, 2102) című kiadványt is, de Heltai János érvelése alapján valószínűbb, hogy annak Keresztúri Bíró Pál volt a szerzője (2102, MKSz 1994: 74-77). Apafinak e fordításon kívül néhány apróbb műve ismeretes.

Az előszóban Apafi az emberi bölcsesség hiábavalóságáról értekezik, s megállapítja, hogy az emberek fő boldogsága az Úr tökéletes törvényében való gyönyörködés. Ezt kell követnie a fejedelemnek, amikor hatalmát gyakorolja. A világi előjáróknak nemcsak az igazgatás, hanem a példaadás, a vallás ügyének előmozdítása, iskolák és kollégiumok építése és fenntartása is feladata. Ezt ő mindig kötelességének tekintette, ezért fordította le Marcus Friedrich Wendelin, anhalti professzor *Christianae theologiae libri II* című művét, amelynek 1639. évi Joannes Janssonius által nyomtatott amszterdami kiadását követte. Ezután tömören összefoglalja fordítói és kiadói elveit. A fordításban szoros tartalmi hűségre, de magyaros kifejezőmódra törekedett, az *autorok citáltatásokat*, vagyis a nem magyar teológusokra való hivatkozásokat latin nyelven írta ki, hogy az olvasó könnyebben visszakeresesse azokat. A filozófiai, metafizikai és logikai terminusokat magyarította, mivel, ha ezek használata megszokottá válik, a filozófusok és teológusok megértése könnyebb lesz magyar nyelven is. A református tanítást *gömbölyeg*, azaz antikva, az ellenkező nézeteket *foljó*, azaz kurzív betűkkel nyomtatattatta ki. A tárgymutatót könnyen áttekinthető és kezelhető formában szerkesztette meg.

A főrész tartalmát Nagy Géza foglalta össze és értékelté. A munka erősen theocentrikus szemléletű. Vallja, hogy *Az Istenről való tudomány semmi nem egyéb, hanem Istentől az igaz vallás felől az üdvösségnek megnyerésére és a maga dicsőségére kinyilatkoztatott és az Istennek írott beszédével teljességgel megpecsételtetett tudomány* (2). De ez a *tudomány cselekedetből tudomány inkább mint sem szemlélemből* (1). Ennek megfelelően a *A keresztény teológiának... előjáró beszédei* a Szentírásról, mint a teológia csalhatatlan forrásáról szól. Az *Első könyv* a Szentháromságot, predestinációt, gondviselést, váltságot, újjászületést és megszentelődést tárgyalja, befejező része pedig egyéni és társadalmi etikát foglal magában. A *Második könyv* az étellel való istentiszteletről és kultuszról szóló tanítást nyújt a tízparancsolat és a Miatyánk alapján. Az egész mű a református nézetek kifejtése mellett egyaránt vitatkozik a katolikusokkal és evangélikusokkal (Nagy Géza: A református egyház II 222, ld. még Szabó Géza: A magyar református ortodoxia 118-120).

Sebestyén Mihály számolt be arról, hogy Apafi e művéből egy példányt a marosvásárhelyi református iskolának ajándékozott, s ebből arra következtetett, hogy más erdélyi iskolák is részesülhettek hasonló adományban (MKsz 1999: 221-226).

In 33 bibliothecis 62 expl. – Banská Štiavnica *Mus* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureș

3959

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 17. mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi quarti ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1674 typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentyel.]

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 2° – Orn, init.

Sztripszky I 2076/283 ← MKsz 1900: 201

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1674. november 17. és december 21. között Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés harminckét artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1674. november 17-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XV 460-474

Az országgyűlés idején zajlott Bánffy Dénes elítélése. Ezzel az ügygel a XXVIII. és XXIX. törvénycikk foglalkozik (vö. ErdOgyEml XV 62–82). A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott, a református egyház országos nyomdájában készült, Verese gyházi Szentyel Mihály idejében (MKsz 1968: 208, Fazakas József). Első alkalommal Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1900: 201). Ez alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hádor (I 2076/283)

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Alba Iulia ③ – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca) – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Târgu Mureş ①

Olim: Budapest *Acad*

3960

[1] (GÖRGEI P. Pál – TÉCSI S. János) Szomorú halotti pompa, melly az néhai ... Bocskai Istvannak, az ... romai császár és Magyar ország királyának ... tanátságának, ... Zemplény vármegyének fő ispánnyanak, Isten anyaszentegyházának dajkájának és Isten dicsőségének, halálig hűséges óltalmazójának ... bujdosásában, Karácson havának 24. napján 1672. Kolosvárt boldogul ki-múlt s' meg-hidegedett teste felett ugyan Kolosvárt az ház előtt és a' reformatusok templomában siralmason celebráltatott 1673. pünkösöd havának 29. napján. – [2] (TÉCSI S. János: Idvesseges szenvedesnek ösvenye, az az olly együgyű rövid tanítás, mellyben meg-mutattatik, micsoda utat keressen az magának, a' ki a' Christusért való sok nyomorúságokat, minden féle gyalázatokat idvességessen akar az ő világi életében el-viselni, melly prédikáltatott Kolosvárt ... Bocskai Istvan uramnak, a felséges romai imperátor s' magyar király tanácsának, ... Zemplény vár-megyének fő-ispánnyanak meg-hidegedett testének fel-véttetésének előtte, a' ház előtt Tecci Janos, azelőtt gal-szecci, de most ... számkivetésben nyomorgó prédikátor által. – [3] PÓSA-HÁZI János: Oratio de fatalium rerum humanarum vicissitudine, dicta occasione funeris ... Stephani Bocskai ... comitatus Zempleniensis comitis supremi, ... nec non pro avita ejusdem libertate in exilio apud Transylvanos denati, authore Joh. Posahazi a. l. m. p.

t. sub ... principis Transylvaniae unci fere hac tempestate afflictorum praesidii tutela, peregrinationis et exilii molestiam tollerante.) Colosvaratt (1674) [typ. gener. ecclesiae] Vereseyházi Szentyel Mihaly.

A⁴-O⁴ = [112] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1164 – RMK II 1339

Református gyászbeszéd, gyászversek, történetfilozófiai értekezés, genealógia. – A három önálló részből álló gyászbeszéd-gyűjtemény azokat a prédikációkat tartalmazza, amelyek az 1672. december 24-én Kolozsvárott meghalt Bocskai István, királyi tanácsos és Zemplén megye főispánja temetésekor Kolozsváron az elhunyt házánál, illetve a református templomban 1673. június 29-én hangzottak el. A címlap hátán bibliai idézetek állnak. Ezután kezdődik az *Első praedicatio, melly praedikältatott az ... néhai Görgei P. Pál által, a háznál a test felett* (A₂a–C₂b). Ennek végén *Tecsi János, ez előtt Gál-szécsi, most számkivetésben nyomorgó prédikátor Kegyes olvasóhoz szóló, Görgény alatt az udvarházban* 1674. február 20-án íródott *Intése* olvasható, amelyben elmondja, hogy Görgei P. Pál nem írta le a prédikáció tervezett szövegét (*ideában letett conceptusát*), hanem a halála előtt csupán a pontos alapgondolatot (*in idea subtili*) adta át Técsinek, és abból ő alkotott prédikációt (C₂b–C₃a). Üres lap (C₃b) után következik önálló, impresszum nélküli címlappal, de folyamatos fűzetjelzéssel Técsi S. János, *Idvésséges szenvedésnek ösvénye* című gyászbeszéde (C₄a–E₃a). Az ebben olvasható magyar nyelvű vers kezdősora: *Tiz esztendő korban ki nem lött kedvessé* (D₂b). Ezt az *Ember életét jól kormányozó mesterség* című beszéd követi, melyet azon ... úrnak meghidegedett teste felett prédikältott a kolozsvári reformátusok templomában Porcsalmi András, azon kolozsvári reformata ekléziának egyik lelkipásztora (E₃b–H₂b). Újabb önálló, a nyomtatási évet tartalmazó címlappal, de szintén folyamatos fűzetjelzéssel olvasható Pósházi János *Oratio de fatalium rerum humanarum vicissitudine* című beszéde (H₃a–K₄a). Ezt követi ugyancsak Pósházitól *A ... Bocskai familiának genealogiája, melyet ugyanezen deák oratióának authora ... a kolozsvári reformata ekléziának templomában az oratió után elolvasott* (K₄a–L₄a). A végére illesztett vers kezdőszavai: *Bocskai nemzetnek meghervadt ága. Ezután a Holt s eleven phoenix hamva felett való rövid beszélgetés, mellyel ... Bocskai István urat ... temette minap amaz ... s. pataki iskolának tagja, mostan pedig a fejevári refor. koll. ideig való seniora, Dioszegi Samuel* című beszéd áll, amely a végén olvasható latin megjegyzés szerint 1673. május 29-én hangzott el (M₁a–N₄a). Versbeteiteinek kezdőszavai a következők: (1) *Az halálnak útját gazdagnak szegénynek* (M₁b) – (2) *Gyermekeknek és vénnek* (M₂b) – (3) *Hol most Antiochus király dicsősége?* (M₃b) – (4) *Még a dajka teje ajakán folydogál* (M₄b) – (5) *Mikor vénasszonytól* (N₂a) – (6) *Mivel élt világban* (N₃b). A kiadványt a *Búcsúztató versek* zárják. Szerzőjük, Tolnai F. István nem nevezte meg magát. A versek címe és kezdőszavai a következők: (1) *I. Ritbmista. Elöbben is a ... fejedelem s fejedelem asszony ő nagyságuktól búcsúztatja az urat ...*, *Miért játszdatsz így* (N₄b–O₁b) – (2) *A második rendbéli ritmusok a ... fejedelem asszonytól ... búcsúztatják az urat, Kegyelmes asszonyom Bornemisza Anna* (O₁b–O₂a) – (3) *A harmadik rendbéliek az országnak fő-fő rendjeitől búcsúztatják, Fejedelmi székek fenn álló oszlopi* (O₂a) – (4) *Elsőben Magyarországtól, in specie Zemplén vármegyétől, kinek fő ispánja volt ... és az ekléziáktól búcsúztatja, Ó te hattüzenés után setét gyászra* (O₂b–O₃a) – (5) *Másodszor búcsúzik ... maga özvegyen maradt ... házastársától, Ó özvegyen maradt édes Török Katám* (O₃a–b) – (6) *Harmadszor ... Soós György uramtól így búcsúzik, Amaz nevezetes hét nemzetségeknek* (O₃b) – (7) *Negyedszer minden egyéb férfi s asszony atyafajaitól, Ti is vérségteket kik*

hozzám tartjátok (O₃b–O₄a) – (8) *Örödször az ... négy mostoha fiaitól, Már tinéktek szólok, ó négy szép fiam* (O₄a) – (9) *Hatadoszor vele bujdosó szolgálótól, Hát bujdosásomnak ti is hű szolgálói* – (10) *Hetedszer a kolozsvári eklézsiától, Te is kolozsvári reformált korona* (O₄a–b) – (11) *Utólszor a jelen való tisztesség tévőktől, Ti is kik utolsó ily tisztességemre* (O₄b).

Pósházi János, Diószegi Sámuel, Técsi S. János és Tolnai F. István verseinek szövegkiadását ld. incipitmutató.

A gyűjtemény sajtó alá rendezője és a második prédikáció szerzője Técsi S. János 1653-ban Bereckiben, 1655-től Gálszécsen volt lelkész. A gyászévtized kezdetén Erdélybe menekült. 1682-től (magyar)régeni, 1687-től (görögny)szentimrei pap és a görögényi egyházmegye esperese. Ez az egy munkája ismeretes.

Bocskai István a kismarjai Bocskai család utolsó férfinarja, 1647-től Zemplén megye főispánja és a sárospataki kollégium kurátora volt. Részt vett a Wesselényi Ferenc-féle szervezkedésben, mint a felső-magyarországi fegyveres lázadás főparancsnoka. 1670-ben Erdélybe menekült, ahol nem sokkal később, 1672. december 24-én elhunyt. Birtokait, javait a király konfiskálta.

Imre Mihály részletesen elemezte a gyászbeszéd-gyűjteményt (ItK 1987–1988: 20–45). Értelmezése szerint Bocskai Istvánban a búcsúztatók a Bocskai-ház politikai törekvéseinek örökösét látták. A beszédek szerzői maguk is mindannyian menekülésre kényszerültek a politikai nyomás és a vallásüldözés következtében. Így a korábbi publikációikból ismeretes Görgei P. Pál (Patak 1668, 3482), Porcsalmi P. András (3962) és Pósházi János (Patak 1657, 2732) mellett Técsi S. János, aki 1671-ben a gálszécsi gyülekezetéből Erdélybe bujdosott, valamint Diószegi Sámuel is, aki sárospataki tanulmányai után Miskolcon volt rektor, majd Sárospatakon tanított, és a kollégiummal együtt került Gyulafehérvárra. Imre Mihály megállapítása szerint a beszédek átlépik a prédikáció műfaji határait. Görgei és Técsi még bibliai locusokra építette mondanivalóját, ugyanakkor Görgei utalásaival a politikai publicisztika irányába mutat. A többi szerző már nem választott bibliai textust mondanivalója kifejtésére. Pósházi latin nyelvű munkája történetfilozófiai értekezés, magyar nyelvű írása pedig genealógiai értekezésnek induló, szépprózai elemeket is hordozó politikai publicisztika. Diószegi Sámuel műve határozott szépprózai igényeket támasztó rímes prózában írott publicisztikai mű, Tolnai F. István verses búcsúztatója is számos publicisztikai jellemzőt mutat.

Kecskeméti Gábor szerint igen gyakori lehetett, hogy a halotti prédikációk elhangzásuk idején nem álltak készen megszerkesztett, leírt formában. Erre – egyéb hasonló esetek mellett – e kiadvány első beszédét hozta fel példaként (Kecskeméti 191).

A *Búcsúztató versekről* Sámuel Aladár állapította meg a szövegnek a birtokában lévő korabeli kéziratos másolata alapján, hogy szerzőjük Tolnai F. István (Protestáns Közlöny 1892: 181–183, 190–191, 198–199, ProtSz 1899: 614–623).

Szabó Károly Pósházi János *Oratióját* felvette a hazai, idegen nyelven megjelent nyomtatványok közé is (RMK II 1339), de megjegyezte, hogy az „nem önállóan, hanem a Bocskai István fölött tartott s Szomorú Halotti Pompa cím alatt Kolozsvártt 1674-ben nyomtatott magyar halotti beszédek gyűjteményében jelent meg.”

In 6 bibliothecis 12 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad, Univ* + cop. digit. – Debrecen *Ref*–Târgu Mureş

3961

KOMÁROMI Csipkés György: *Dissertatio theologica de morte seu obitu Mosis, in qua variae variorum de ea opiniones proferuntur, examinantur et vera tutorque sententia asseritur, authore Georgio Csipkes Comarino, sacro sanctae theologiae doctore et ecclesiae Debreczinae pastore etc. Claudiopoli MDCLXXIV [typ. gener. ecclesiae] apud Michaelem Szentyel Veresehyhaziensem.*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 1 ins., orn., init.

MKsz 1918: 82–83

Református teológiai tételek. – A címlapon görög nyelvű bibliai idézet, valamint cím és szerző nélküli latin disztichon olvasható, alatta a kolozsvári nyomda Szenci Kertész Ábrahámától származó *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye látható. A *Lectori philalethae salutem* intézett előszó keltezése és aláírója 1674. október 8. *Georgius C. Comarinus* (A₂a). A főrész *Dissertatio theologica de morte seu obitu Mosis* belső címmel *XVII thesisben* (A₁b–B₄a) különböző teológusok véleményét veti össze arról a kérdéstől, hogy vajon Mózes a többi halandóhoz hasonlóan valóságos testi halállal halt-e meg, vagy mint Énok és Illés, elragadtatott Istentől. Az értekezés ez utóbbi álláspont helyességét igyekszik bizonyítani.

Az előszóban a szerző beszámol arról, hogy nemrégén Mózes V. könyvének utolsó fejezetét magyarázta a szószékről. Most akkori ígretének megfelelően adja ki e munkáját, amelyet a Melius Juhász Péter 1569-ben saját költségével épített tanulóházában készített. Megjegyzi továbbá, hogy az általa vizsgált kérdéssel tudomása szerint korábban senki sem foglalkozott rendszeresen.

Komáromi Csipkés György e művének létezéséről saját műveinek jegyzékéből tudott a kutatás (Száz 1873: 139), ám Szabó Károly nem vette fel bibliográfiájába. A debreceni református kollégium példánya alapján először Zoványi Jenő írta le (MKsz 1918: 82–83), a Ráday Könyvtár példányáról pedig Hamar István adott hírt (u.o.).

Budapest *Nat cop.* (Budapest *Ref*) – Budapest *Ref* ① – Debrecen *Ref* ①

Pataki Tóth István: *Oratio funebris, in exequiis ... Petri Kovasznai. Kolozsvár 1674.* – Vide 3962

3962

PORCSALMI P. András: [1] *Ministerialis prudentia, az az testek sátorának bomladozását eleve meg-ismérom egyházi rendeket s' halgatójokat pállya-futasokban eszességgel elömenni tanító és serkengető mesterség, melly Isten dicsösségére szenteltetett, es ... Kovasznai Peternek, colosvári reformat. gyülekezetének ... örállójának, colos és kalota-szegi ecc-*

lésiáknak ... senioriának és az erdélyi orthodo. ecclesiáknak ... püspökének szomorú halála és földben való tisztességes takarítottása alkalmosságával a Kolosv. Farkas útzai nagy templomban az élő szentek eleiben terjesztetett Portsalmi Andras által, a. D. 1673. die 25. Jul. – [2] (PATAKI Tóth István: Oratio funebris, in exequiis ... Petri Kovasznai, episcopi ecclesiarum reformatarum Transylvaniae, in comitatu Kolos ac tractu Kalotaszeg fratrum senioris ac ecclesiae orthodoxae Claudiopolitanae ministri fidelissimi declamata a' ... Stephano Pataki, collegii Reformati Claudiopolitani rectore, anno D. 1673. die 25. Julii). Colosvaratt 1674 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Szenteyel Mihaly.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn, init.

RMK I 1163 – RMK II 1338

Református gyászbeszédek magyarul és latinul. – A gyászbeszédek Kovasznai Péter erdélyi református püspök, kolozsvári lelkész, kolozs-kalotai esperes temetésének alkalmával hangzottak el a kolozsvári Farkas utcái templomban 1673. július 25-én. A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. A prédikáció a *Felvett lecke* közlése után *Elöljáró beszéddel* kezdődik (A₂a–B₄a). Ebben a szerző a halálra készülő Péter apostol fokozott lelkipásztori buzgólkodásáról elmélkedik. Egy üres lapot (B₄b) követően önálló, impresszummal ellátott belső címlappal (C₁a), de folyamatos fűzetjelzéssel következik Pataki Tóth István latin nyelvű *Oratiója*. Címlapjának hátán *Vita defuncti* címmel az elhunyt verses életrajza áll (C₁b), ezután olvasható a tulajdonképpeni *Oratio* (C₂a–C₄b).

Az első, magyar nyelvű prédikáció szerzője Porcsalmi P. András (1617–1681) Csengerben, Szatmáron, 1637-től pedig Gyulafehérvárott tanult. 1640-től rektor Hátszegen, majd rövid időre visszatért Gyulafehérvárra. 1642-től másodtanár, 1662-től igazgató a kolozsvári református iskolában, 1667-től ugyanitt lelkész, 1673-tól egyúttal kolozs-kalotai esperes. Még egy gyászbeszéde (3960) és üdvözlő versei ismeretesek. A második, latin nyelvű prédikáció Pataki Tóth István (1640–1693) munkája. Pataki itthon Patakon, 1663-tól Franekerben, 1664-től Groningenben, 1665-től Leidenben tanult. Hazatérése után előbb Bánffy Dénes udvari papja, 1668-tól bölcsészettanár Kolozsvárott. 1673-ban a radnóti zsinat eltiltotta a coccejánus tanok hirdetésétől. 1685-től csak teológiai tárgyakat tanított. 1688-tól II. Apafi Mihály nevelője. Teológiai disputációi, üdvözlő versei és további munkái is ismeretesek. Életrajzához és teológiai álláspontjához újabb Dienes Dénes közölt adatokat (Református Szemle 2012. 6: 1–6). Az elhunyról Herepei János írt életrajzt (Adattár II 149–158).

A kiadványt Szabó Károly a magyar (RMK I 1163) és a hazai idegennyelvű nyomtatványok között (RMK II 1338) is felvette bibliográfiájába. Mivel azonban a második, latin nyelvű beszéd folyamatos fűzetjelzéssel kapcsolódik az elsőhöz, mindenképpen egy kiadványt alkotnak. Ugyanakkor elképzelhető, hogy az önálló, impresszummal ellátott címlappal rendelkező, külön fűzetbe nyomtatott, így fizikailag is könnyen elválasztható latin nyelvű beszéd önállóan is forgalomba került.

Ugyanerre az alkalomra gyászversek is jelentek meg (3893).

Cf. 3893

Budapest Acad ② ③* ③* – Budapest Nat ① ②* + cop. digit. – Budapest Ref ④ – Budapest Univ ④ – Cluj-Napoca Univ ① + cop. digit.

Pósházi János: Oratio de fatalium rerum humanarum vicissitudine. Kolozsvár 1674. — Vide **3960**

Técsi S. János: Idvességes szenvedésnek ösvénye. Kolozsvár 1674. — Vide **3960**

3963

[1] UJ és o kalendariom ez boldógtalan Christus Urunk születése után való 1675. esztendőre, mellyet most-is Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N e u b a r t C h r i s t o p h Bolesla-Silesius. Cum gratia et privileg. celsiss. prin. — [2] (Rövid astrologiai visgálás erre a' mi Christus Urunk születése után való 1675. igen boldógtalan esztendőre, a' csillagoknak természet szerént való forgásiból esendő jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszve szereztettek és le-irattattak N e u b á r t h C h r i s t ó p h által.) Colosvaratt [1674 typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Color.

RMKI 1176

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázatai olvashatók (A₂a). Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), a hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó vért is bocsátani*. Ezután *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b–B₇a) – *Az országoknak címerei, kikről szól a mostani prognosticum* (B₇a–b) – *A jó házigazdák kedvéért a Holdnak különböző járásiból álló egynéhány havi, mezei és kerti regulákat adok ki című fejezetek olvashatók* (B₇b–B₈b). Az önálló címlappal (C₁a) ellátott prognosztikon fejezetei: *Első rész. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (C₁b—C₂b) – *II. A tavaszról* (C₂b–C₃b) – *III. A nyárról* (C₃b–C₄a) – *IV. Az ősztől* (C₄a–b) – *II. része. A fogyatkozásokról* (C₄b–C₆a) – *III. része. A hadról* (C₆a–C₇b) – *IV. része. A betegségről* (C₇b–C₈a) – *V. része. A földi természetről és terméketlenségről* (C₈a–b), amelyet az *Itt az én együgyű prognosztikálásomat befejezem, és a kegyes olvasót Isten kegyelmes gondja viselése alá ajánlom* szavakkal zár le a szerkesztő. Ezután áll a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁a–D₆b). A kiadványt a *Magyar krónika* (D₇a–E₈b) zárja, amelynek utolsó bejegyzése az 1674. szeptemberi kassai tűzvészről számol be.

Ettől az évtől kezdve működésének végéig (4475) Veresegyházi Szentyel Mihály kalendáriumai címlapján jelezte, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg. Mivel a nyomda fejedelmi műhelynek tekinthető, általában nem tüntette fel kiadványain külön a fejedelmi engedély meglétét. Elképzelhető, hogy ez esetben azért tett kivételt, mert – miként a kalendáriumok esetében szokás volt – saját hasznára adhatta ki azokat. Utóda, Némethi Mihály naptárain nem olvasható a privilégiumra utaló szöveg (vö. **4538**).

Cf. **3805!**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

3964

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1675. von Christoph Neubarth. Leutschau 1674 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány egykori létét Johann Brichenzweig lőcsei szabó kéziratosa feljegyzőkönyve alapján (Štátny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 146, 287–289) Szabó András Péter feltételezte (i. m. 143). A kéziratot szintén ő elemezte (i. m. 127–187; a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144; vö. **3731**).

Brichenzweig erre az 1675. évről szóló kalendáriumra a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „1675 war der Autor des Calender C. Neub.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a nyomtatvány egykori létezése.

Cf. **4031!**

3965

[BAYLY, Lewis]: Praxis Pietatis. To gest o Cwičeníj se w pobožnosti prawé knjžka milostná, kterakby křesťiánský člowěk w prawé a spasytedlné známosti gak Boha, tak y sebe samého, platně prospjwati, a žiwot swűg w bázni Božij dobře spořadage, potěsseně w swědomj pokogném stráwiti, y naposledy geg dokonánij běhu blahoslaweně zawřjti mohl wyučgjcj. W Lewočy MDCLXXIV v Samuele Brewera.

(⁰)⁴, A¹²–V¹² W¹² X⁸ = [8] + 513 + [7] pag. – 12°

Sztripszky II 2622/170 ← MKsz 1889: 219 – Sztripszky II 2623/171 ← MKsz 1895: 141 – Knihopis 1018 – Čaplovič 1341

Vallásos elmékedések és imádságok biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Praxis pietatis, azaz az igaz vallásosság gyakorlásáról szóló kegyes könyvecske, amelyből a keresztény ember megtanulhat az Isten és önmaga üdvösséges és igaz megismerésére eljutni, és életét Isten félelmében jól rendezni, azt vigasztalóan, nyugodt lelkiismeretben eltölteni, és végül a befejezett pályát boldogan lezárni. A címlapverzón bibliai idézetek találhatók. A következő lapon kezdődik a *Předmluva vykladače Slovenského k pobožném čtenáři knížky této* (Előszó a szlovák kiadáshoz ezen könyv jámbor olvasójához) (0₂a–0₄b). Ezt követi a főszöveg, az *O prawé pobožnosti a pravém se v ní cwičení* (Az igaz vallásosságról és annak igaz gyakorlásáról) (1–513), amely 47

elmékedésből áll. A könyvet a *Registrik kapitól knizky této* (Ezen könyv fejezeteinek jegyzéke)(X₂b-X₈b) zárja.

E kiadást első alkalommal Kvacসাla János elemezte (MKsz 1889: 219). Megállapította, hogy a szöveg Joannes Amos Comenius fordításán alapul, azonban az előszó több fordulatát a magyarországi viszonyokra alakította, illetve három fejezettel bővítette az 1661-es amszterdami kiadáshoz (Knihopis 1017) képest. Véleménye szerint azért nem Comenius neve alatt jelent meg, mert Mikuláš Drabík három évvel korábbi kivégzése kapcsán az „meg lett hurcolva”. A munkát újabban részletesen elemezte Kovács Eszter (Néhány érdekes példa a cseh és magyarországi lelkeségi irodalom átfedéseire a 17. század végéről. In: Átfedések. Szövegalkotás a 16-18. századi irodalomban. Szerk. Kiss Farkas Gábor, Maczák Ibolya. Bp. 2019 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 22), 139–141). Megerősítette Kvacসাla megállapítását, hogy a szöveg alapja Bayly Lewis *The Practise of Pietie* című könyvének biblikus cseh fordítása, amelyet Joannes Amos Comenius készített a mű német fordításából. Comenius munkája korábban megjelent Lesznoban (Lissa) 1630-ban (Knihopis 1015, 1015a), Trencsénben 1637-ben és 1641-ben két kötetben (**1702, 1906**) és Amszterdamban 1661-ben (Knihopis 1017). Ennek ellenére az előszóban az áll, hogy *v samém englickém jazyku nekolikrát, v franckém pak a nemeckém mnozstvúkrát, v českém pak aneb slovenském nyini ponejprve se na svetlo podava, z nemeckého jazyku jsauc na slovensky přeložena* (a saját angol nyelvén néhányszor, majd franciául és németül sokszor, majd cseh vagyis szlovák nyelven most először látott napvilágot, német nyelvből lett szlovákra fordítva) (0₃b). Részletesen elemzte továbbá az előszó Kvacসাla által is említett (MKsz 1889: 219) változtatásait. Eszerint az előszó után nincs aláírás, de összevetve a korábbi kiadásokkal egyértelmű, hogy a szerkesztő Comenius eredeti előszavát vette át kisebb rövidítésekkel, módosításokkal, a hazai viszonyokhoz alkalmazva a szöveget. A „český” melléknevet „uherský”-re cserélte, a cseh nyelv helyett pedig szlovák nyelvet írt, vagy a más magyarországi nyomtatványoknál megszokott „cseh azaz szlovák” kifejezést használta. Comenius az előszóban a cseh népet Isten népének nevezte, és szánakozott szomorú sorsa miatt, itt pontosan ugyanezek a mondatok az „uherský národ” (magyarországi nemzet) szenvedéseit írják le. Máshol a harmincéves háborúra utalva ez áll: *Ó národe uherský, národe Boží! Nad tebou jest nejprvé oheň tento, kterýž se nadevšecky již národy rozhořel, pro hříchy tvé plápolati začal! Nad tebou tedy aby nejpru plápolati přestal ...* (Ó Magyarország népe, Isten népe! Nálad lángolt fel a bűneid miatt először a tűz, amely már minden népet megégetett! Nálad aludt ki először a láng ...). Ezek a sorok egyértelműen Csehországra, az ottani 1618–1620 között bekövetkezett eseményekre vonatkoznak, ahogy Comenius eredeti előszavában is „cseh nemzet” szerepel.

A szerkesztő – annak ellenére, hogy az előszóban azt állítja, hogy ez az első „cseh, azaz szlovák” nyelvű kiadása – a szó szerinti átvételek bizonyossága szerint tudott a korábbi cseh kiadásokról. A „ponejprve” (legelőször) szó beszúrása itt a szerkesztő tudatos döntése volt minden bizonnyal azért, hogy megkülönböztesse a korábbi cseh kiadásoktól, és hangsúlyozza ennek szlovák nyelvűségét, amely a szlovák olvasóközönség megnyerését szolgálta az előszó helyi viszonyokhoz alakítása mellett. A változás azonban csak névleges, valójában nincs lényeges nyelvi különbség a kiadások között.

Az elmékedések száma a trencsényi kiadáshoz képest (**1702**) ötten bővült. Újdonság a 38. fejezet: *Jak se pobožný člověk kdýž smrt blízku znamená chovati má?* (Hogy kell a keresztény embernek viselnie magát, ha közeledik a halála?), a 42. *Jak a čím bázeň smrti přemahati?* (Hogyan és mivel lehet felülkerekedni a halálfélelmen?), a 43. *O sedmerem člověka na smrti nemocného svatě přemýšlování s připojením k tomu nábožným vzdycháním.* (A halálos beteg ember hét szent elmékedése, kiegészítve jámbor fohászkodásokkal), a 46. *Rozmlauvání duše věřící s Krystem o tajemstvích utrpení a smrti jeho.* (A hívó lélek beszélgetése Krisztussal szenvedésének és halálának titkáról), 47. *Jiné přemýšlování o utrpeních a smrti Páně v způsobu modlitby* (Másik elmékedés Urunk szenvedéseiről és haláláról imádság formájában).

A kiadványt elsőként Kvacala János írta le Joannes Amos Comenius neve alatt (MKsz 1889: 219), az ő adatát vette át Sztripszky Hiaior (II 2622/170). A kiadványt ismét ismertette Horváth Ignác (MKsz 1895: 141), közlését Sztripszky önálló tételként újra felvette bibliográfiájába (II 2623/171).

Cf. **1702!**, **1906(1)** –, →

In 14 bibliothecis 17 expl. – Bratislava *Acad, Univ* – Brno *Nat* – Budapest *Nat* – Liptovský Mikuláš – Martin *Nat* – Praha *Ev, Mus, Strahov* – Uherský Brod *Mus*

3966

C[SÁKY] I[stván transl.]: *Politica philosophiai okoskodás-szerint való rendes életnek példája*, melyet valamely Istenét, vallását, királyját és hazáját igazán szerető nemes ember g. C. I. deákból magyarrá fordítván, és ez mostani udvarisággal tellyes világh fiainak elméjéhez illetetvén különböző indúlattyok és tudományok megh jobbitására rendeltetett. Lötzen 1674 Brever Samuel ál.

A¹²–F¹² G¹¹ = [83] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1169 – Čaplovič 1347

Udvari etikai értekezés. – A címlap hátán két idézet olvasható Lipsiustól, Tacitustól és Liviustól, illetve a szerző megnevezése nélkül Plutarchustól (vö. **3956**). A főrész a következő egységekre bomlik: a *Logikabul* című rész az *I–X. példát* (A₂a–B₂b) – a *Physikabul* a *XI–XXXVIII. példát* (B₃a–F₁a) – végül a *Methaphysikabul* a *XXXIX–L. példát* tartalmazza (F₁b–G₁₁a). Az utolsó levél háta üres.

Szövegkiadás a nyomtatványtól némileg eltérő szövegű kézirat (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P 71 Fasc. 175., 64. cs.) alapján: Csáky István: *Politica philosophiai okoskodás-szerint való rendes életnek példája* (1664–1674). S. a. rend. Hargittay Emil. Bp. 1992, 41–126.

E munka latin nyelvű forrás alapján készült fordítás (vö. **3956**). Fordítójának Ján Čaplovič Gyöngyösi János Krizosztomot vélte (1347). Hargittay Emil azonban egyértelműen Csáky István munkájának tartotta (a szövegkiadás tanulmánya: Hargittay i. m. 10). Csáky István (1635–1699) 1659-ben Szepes megye főispánja, később szatmári majd kassai főkapitány, részt vett Bécs védelmében, 1687-től országbíró és titkos tanácsos volt. E kiadvány az egyetlen, jelenleg ismeretes magyar nyelvű írói műve.

A munkát a kartézianizmust elítélő kitételei kapcsán említette Szabó Géza (*A magyar református orthodoxia* 127–128). Részletesen elemezte a szövegkiadásához fűzött előszavában Hargittay Emil. Megállapítása szerint a munka hármias felosztása a jezsuita egyetemek filozófiai fakultásán oktatott alaptantárgyakat követi. Az ott oktatott filozófiai tételeket konkretizálva, a társadalmi élet morális-etikai szabályaiként magyarázta és fejtette ki, továbbá számos történelmi és irodalmi példával illusztrálta. Műfajilag szövege a fejedelmi- és erkölcsükör, valamint emblémáskönyv, illetve az ezekben felhasznált antik és keresztény

forrásanyag keveréke. Továbbá a jegyzetekben közölt források vizsgálata alapján Hargittay megállapította, hogy a fordítás a XVII. század közepi jezsuita politikai elmélet első magyar tolmácsolója. Hargittay vizsgálta továbbá a latin nyelvű szöveg (vö. **3989**) és e fordítás egymáshoz való viszonyát is (Hargittay i. m. 5–39, lényegében ugyanaz a tanulmánya: ItK 1986: 77–85, Gloria, fama, literatura. Bp. 2001, 120–137).

A fordítás alapjául szolgáló latin szöveg szintén 1674-ben jelent meg Kassán (**3956**).

Cf. **3956**, –

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ① ① + cop. digit. – Budapest *Ref* ① – Levoča *Ev* O – Sárospatak *Ref* ①

3967

KERESZTYÉN catechismvs, az az a` keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanítás kérdések és feleletek által. Melly mostan a` kérdéseknek s` feleleteknek summás értelmekkel és azokban foglaltatott dolgokat fel fejtegető kérdezkeésekkel s` némelly szükséges magyarázatokkal, a` Szent Irásbéli bizonyságoknak egészesen-való le-írásával, végre a` catechizálásra-való út mutatással újobban meg-jobbitva s` öregbitve kibotsáttatott. Az ötödik vagy utolsó editio szerint megöregbítettett, mellyet az Elöl-járó beszédnek vége felé eszedben vehetz, kegyes olvaso. Lötzen 1674 Brewer Samuel.

A⁸–M⁸N⁴ = [6] + 194 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1165 – Čaplovič 1342

Református katekizmus és kátétanítási módszertan. – A Heidelbergi Káté e kiadásának tartalma megegyezik az 1669. évi lőcsei kiadásával (**3551**). Az egyes részek sorrendje és lapszám szerinti beosztása itt a következő. A címlap hátán bibliai idézetek olvashatóak, majd *A keresztyén olvasóhoz intézett előszó* (A_{2a}–A_{3a}), *A Szentírás könyveinek lajstroma* (A_{3b}) – *Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás kérdések és feleletek által* (1–168) – *Analysis generalis, azaz ez catechismus rendinek közönséges felfejtegetése, avagy megmutogatása* (169–174) – *Arról való tanítás és oktatás, mint kelljen a catechesis tanulókat ez catechisiben lévő útmutatás szerint a magyar nemzetben tanítani és gyakorolni* (175–183) – *Rövid oktatás, miképpen ez catechesis szerint a kisdedeket kellések 1. tanítani, 2. abban gyakorolni* (183–193) – *Catechismus tanítás előtt való könyörgés* (193–194) – *Más* – *Catechismus tanulás után mondandó könyörgés* – *Más* (194).

A Heidelbergi Kátének ez a kiadása címlapja szerint az ötödik, vagy utolsó editio szerint megöregbítettett, az előszó végén pedig az olvasható, hogy a *mi nyelvünkön ... hatod úttal adattatik ki* (A_{2b}). Valójában a káté 1667. évi sárospataki kinyomtatása nevezte magát ötödik kiadásnak (**3384**). Ennek volt utánnyomása az 1668. évi kassai kiadás (**3427**), amely címlapja szerint ugyancsak az „ötödik vagy utolsó editió szerint megöregbítettett.” Az 1669. évi lőcsei kiadásnak (**3551**) az 1668. évi kassai volt a mintája. Ez az 1674.

évi lőcsei kiadás pedig a címlapon és az előszó végén olvasható, idézett megjegyzéseket is változtatás nélkül vette át az 1669. évi nyomtatásból (3551) (vö. *Studia et acta* I 63–170, Nagy Barna).

Cf. 909*; 2457*; 2791*; 3724, –, 4014, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

Kratke modlitbý z Swatého Pijisma wybrané a na každý deň vzytečné k vzywaniuj. W Lewočy 1674.– Vide 3972

3968

[LIPPAY János]: *Calendarivm oeconomicum perpetuum*, az az esztergami érsek urunk ö nagysága posoni gondviselőjének majorságról irt laistroma minden esztendőre, kívül minden major gazda órúl óra egész esztendő által mit munkálottasson az majorság körül, meg-tudhattya. Ismét újjonnan magyar nyelven ki-bocsáttatott. Lőtsen 1674 Brewer Sámuel által.

A⁸–G⁸ H⁴ = [8] + 96 + [16] pag. – 8° – Mult ill., 1 ins., init.

RMK I 1167 – Čaplovič 1343

Mezőgazdasági kalendárium. – A címlapon Magyarország oroszlanok által tartott címere látható. Hátán kezdődik *A kegyes olvasóhoz* szóló előszó (A₁b–A₄b). A főrészt hónapokra osztva 278 számozott mezőgazdasági tanácsot tartalmaz (1–96). Legnagyobb részük a januártól decemberig elvégzendő mezőgazdasági munkálatokat kívánja segíteni, az utolsó húsz azonban időponthoz nem köthető útmutatásokat foglal magában. A kötetet az *Index, az az mutató lajstroma ezen kalendáriumban lévő dolgoknak ...* zárja (G_{5a}–H₄b). Minden hónap élén fametszetes hónapillusztráció áll, a végén lévő két ábra egyike az éjjeli holdfény hosszát (91), a másik a kézi kompasztom használatát (92) mutatja.

A kiadvány szövege megegyezik az 1662-es nagyszombati kiadásával (3054). A modern szövegkiadásról, a szerzőről és a műről szóló szakirodalmat ld. az első kiadásnál (3054). E nyomtatványról röviden írt Borsa Gedeon, megállapítva, hogy az illusztrációk először az 1650-es lőcsei csízióban (2318) bukkantak fel (OSzKÉvk 1974-1975: 342–344, 1979: 443).

Cf. 3054; –, 4605, →

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ①

3969

LÖHNER, Christoph: Křestianůw protjwenstwj snassegicých, lux et veritas, swětlo a prawda, to gest nabožne modlitby, které z nawodu swětla Písma Swatého ony ku potěssenj srdce swého a k služenj Pánu Bohu w prawdě, gako y hledanj geho swateg milostj a pomocy každodenně řjkati magj wydane od Christoffa Löhnera w Nürnbergu w slowensky gazyk přeložene od S[amuele] T[řanovského] anno 1674. Christi. [Levoča] 1674 [Brewer].

A¹² B¹² C⁶ = [30] fol. – 12° – Orn.

Čaplovič 1343a – Knihopis digit. K18468

Evangelikus imádságos könyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Az üldöztetést szenvedő keresztények világsága és igazsága, azaz jámbor imádságok, amelyeket a Szentírás fényének útmutatása alapján szíve megvizsgálására és az Úristen igaz szolgálatára, mint ahogy szent kegyelmének és segítségének keresésére is mindennap mondani kell, kiadta Christoph Löchner Nürnbergben, szlovák nyelvre fordította Samuel Třanovský. A címlevél hátán latin bibliai idézet és cseh fordítása. Ez a protestáns hitükért üldöztetést szenvedő hívek vizsgálatára készült imakönyv tíz fejezetből áll. Az A₂a levélben kezdődik az első fejezet *Křestianů protiwenswí snašejícých pro jmeno Ježíše 1. Modlitba ranní* (A Jézus nevéért üldöztetést szenvedő keresztények reggeli imádsága) (A₂a–A₃b) – 2. *Modlitba polední, která obzvláště po polednjí aneb hned po obedě řikati se může* (Déli imádság, amelyet különösen dél után, azaz rögtön ebéd után lehet elmondani) (A₄a–A₅b) – 3. *Modlitba večerní* (Esti imádság) (A₆b–A₇a) – 4. *Modlitby obecní za spomožení v čas žalostného a bidného stavu nynějšího Uberského království* (Közönséges imádságok segítségért a siralmas időkben és a Magyar Királyság jelenlegi nyomorult állapotában) (A₇a–B₁a) – 5. *Za duchovní maudrost k pravému a křestianskému se zachovávaní mezy těmi, kteří pravdě neuposlechli, aniž ji poslušní byti chtěli.* (A lelki bölcsességért, az igaz és keresztényi megmaradásáért azok között, akik valójában sem meghallgatni nem akarják, sem engedelmeskedni nekik) (B₁b–B₃a) – 6. *Za božského potěšení okastnost* (Az isteni vigasztalás megújulásáért) (B₃a–B₃b) – 7. *Za víry stalost* (A hitben való állhatatosságért) (B₅a–B₆a) – 8. *Za sebe sameho zapření* (Önmagunk megtagadásáért) (B₆b–B₈b) – 9. *Za božsku pomoc y vysvobození s přítomného, nynějšího sauzení* (Isteni segítségért és szabadításért a mostani, jelenlegi szorongatattásból) (B₉a–B₁₀b) – 10. *Za prostředky a napomahání božské k ujiti přenasledováníj* (Lehetőségekért és isteni segítségért az üldöztetés megszüntetéséhez) (B₁₀b–B₁₂b) – 11. *Zá dobry přítel a dobrodíncu od Pána Boha vzbuzení* (Jó barátokért és az Úristentől indított jótévőkért) (B₁₂b–C₂a) – 12. *Za prospěch v zemi cyzy a božské požehnaní.* (Növekedésért idegen földön és Isten áldásáért) (C₂a–C₄a). Végül a kiadványt a *Přídavek naležity modlitby za jeho jasnost cysařsku a kralovsku Leopolda* (Hozzá tartozó függelék, imádságok ő császári és királyi felségért, Lipótért) (C₄a–C₆a) zárja.

Az eredeti mű szerzője Christoph Löchner (1629–1694) Besztercebányán, majd Wittenbergben tanult. 1656-ban visszatért Magyarországra. Harkán, Kőszegen, végül Bazinban lett evangélikus lelkész és tanító. 1674-ben a pozsonyi törvényszék elítélte, és száműzetésbe kellett vonulnia. Előbb Nürnbergben, majd Gräfenbergben telepedett le. Számos alkalmi vers szerzője. A fordítás forrásául szolgáló műve a címlap tanúsága szerint a *Verfolgter Christen Licht und Recht. Ist ein Gebet- und Gesangbuch für verfolgte Christen*

egy eddig ismeretlen, nürnbergi kiadása lehetett. Ennek csak 1675-ös nürnbergi kiadása ismeretes (Will, Andreas Georg: *Nürnbergisches Gelehrten-Lexicon oder Beschreibung aller Nürnbergischen Gelehrten beyderley Geschlechtes ...* Nürnberg 1756, 506). Ha valóban ez volt a cseh szöveg forrása, feltételezni kell korábbi megjelenését.

Ján Čaplovič (1343a) a címben szereplő monogram alapján feltételezte, hogy a szlovák fordítást Samuel Tránovský készítette. Adatát a Knihopis digit. (K18468) is átvette. Samuel Tránovský (Tranoscius) (1625–1684), Jiřík Tránovský fia Wittenbergben tanult. 1650-ben segédlelkész, 1651-ben az iskola rektora volt (Szepes)olasziban, később Okolicsnán. 1653-ban segédlelkész, 1654-ben lelkész lett (Liptó)szentmiklóson. 1660-ban a lipői esperesi kerület bírósági asszisztense lett. A gyászévtized alatt 1672-ben kiutasították a parókiáról, 1673-ban a pozsonyi törvényszék megfosztotta hivatalától. A börtöntől reverzális aláírásával menekült meg. Az evangélikus egyház újraindulása után, 1678-ban visszatért (Liptó)szentmiklóásra, ahol lelkész, majd előljáró lett. Fenti fordítása mellett egy önálló műve ismeretes: a *Cicero renascens ...* (Brzeg 1672, RMK III 2587) című erkölcsi tanítás, illetve a *Cithara Sanctorum* 1674-es (Lócse 3972, 453–454) és későbbi kiadásaiban szerepel egy éneke (*Sameho tě Bože můj, v bidě hledam ja strapeny*) (Slov. biogr. slovník VI 116).

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le (1343a). Ugyanő állapította meg a nyomdahelyet is a betűtípusok vizsgálatá alapján.

Budapest *Nat cop.* – Praha *Mus* ①

3970

[1] NOWÝ a starý kalendař na ten rok po spasýtedlnem narozenij Pana nasseho Gežjsse Krysta MDCLXXV., w kteremžto měsýcowa, týhodně, neděle a swátkj, planetni běh, asspekty, powětří, dnůw y nocý dluhosť, slůnečnj wychod y zapad eč. se nachazý, složen gest od K r ý s s t o f f a N e ü b a r t h a , Boleslawského Sl. – [2] (Kratke astrologitske předpovědanij na tento rok po narozenij Pana Gezu Krysta, 1675. o přirozenem hwězdatým w tčku w tomto nižnjým světě. S slussnu pilnostj postawene a zepsano gest skrz: K r y s t o f f a N e ü b a r t h a , Boleslawského Slez.) Wytjysstěny w Lewočy (1674) v Samuele Brewera. A⁸–F⁸ = [48] fol. – 8° – Orn., color.

RMK II 1361 – Knihopis 6145 – Čaplovič 1344

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: ([1] Új és ó kalendárium a mi Urunk Jézus Krisztus üdvözítő születése utáni 1675. évre, amelyben megtalálhatók a hónapok, hetek, vasárnapok és ünnepnapok, a planéták pályája, aspektusai, az időjárás, a nappalok és az éjszakák hosszúsága, a napkelte és a napnyugta stb. Összeállította a sziléziai Boleslavlól való Christoph Neubarth. – [2] Rövid asztrológiai előrejelzések erre az Urunk Jézus Krisztus születése utáni 1675. évre a csillagok természetes hatásáról a lenti világra. Illő szorgalommal összeállította és leírta a boleslavi Christoph Neubarth). A naptár felépítése megegyezik az 1673-as évre szólóval (3832). A címlap hátán az 1675-as év legfonto-

()₂(b→)()(₂a). Majd *A kalendárium újjátásának szükséges voltárúl* címmel rövid értekezés következik ()()(₂b→)()()(₃b). A főrészt egész lapos MARIA-, illetve IHS-jelvény vezeti be tíz csillaggal és koszorúval övezve, a sarkokban angyalfejekkel ()()()(₂a–b). A Mária-jelvényt alul és fölül latin verses jelmondat, az IHS-jelvényt pedig bibliai idézet övezi ugyancsak latinul. A főrészt tartalma és beosztása megegyezik az előző kiadásokéval (1–536). A *Tizedik részben* az előző kiadásokból változtatás nélkül átvett verses szövegek incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 441: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostorozz* – 442: *Boldogok, akiknek* – 444: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj* – 445: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 448: *Uram, halld* – 450: *Sok háborúságban* – 450: *Hajtsd meg füleidet* – 513: *Tengernek* – 516: *Mennyszágnak királynéja, irgalmas-ságnak* – 517: *Üdvözítőknak* – 518: *Mennyszágnak királynéja, angyaloknak* – 519: *Mennyeek királyné.*

Végül *Rendi e könyvben foglalt dolgoknak* című részletes tartalommutató zárja a nyomtatványt (L₂a–L₂b).

A könyv címlapján és az első három füzetben váltakozik a piros és fekete nyomás. Minden egyes lapot körzetekből összeállított keret vesz körül. Ennek mérete a címlap esetében nagyobb. Több rész és alfejezet elején és végén fametszetes illusztrációk állnak.

Pázmány Péter *Imádságoskönyvének* kiadástörténetét újabban Bajáki Rita foglalta össze (Pázmány Péter: *Imádságoskönyv*, 1631. Jegyzetek a szövegkiadáshoz. Szerk. Sz. Bajáki Rita, Bogár Judit. Bp. 2013, 7–13). Megállapította, hogy a címlap ugyan ötödik kiadásként jelöli meg ezt a nyomtatást, valójában ez a hetedik kiadása Pázmány imádságainak. Az ajánlás és az előszó kivételével tartalma és beosztása az 1631-ben megjelent negyedik kiadással (Pozsony, 1513) egyezik. Már Szabó Károly megjegyezte (RMK I 1168), hogy a lőcsei kiadás csak abban különbözik az 1674. évi nagyszombatitól, hogy nincsen ajánlása (3986). E kiadás költségviselőjének személye így jelenleg ismeretlen. Zavatkay György, a nagyszombati jezsuita egyetem professzora már két esztendővel korábban szorgalmazta Johann von Rottall királyi megbízottnál az esztergomi érsek *Imádságoskönyvének* nagy példányszámban való újabb kibocsátását (MKsz 1968: 90–91, vö. az 3987 tétel). Elképzelhető, hogy ezért is jelent meg egyszerre két helyen ugyanabban az esztendőben. A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

Cf. 945*!; 2340; 3190; –, 3987, →

Alba Iulia ② – Budapest Nat ① ④ – Levoča Ev OO

3972

[1] TŘANOVSKÝ, Jiřík: Cithara Sanctorum, Apocal. 5. Pijsně duchownij, staré y nowé kterýž cýrkew křestianska při výročnjch slavnostech a památkach, gakož y we wselikých potřebách swých obecných y obzwlásstnjch s mnohym prospěchem vžjwá. K njmžto přidaný gsau pijsně teměř wssecky z německé ržecj do nassj slowanské preložené. S naučenjm (w předmluwě položeným) o zpjwánj: Gak wzáctná to wěc gest? A proč my křestiané často a rádj Panu Bohu ke cti a chwále zpjwati mame? K obecnému cýrkwe Božij wzdlánj w nowé shromažděné, a wydané od kněze Giřjka Třanowského služebnjka Páně, při cýrkwi swato-Mikulássské w Liptowě. – ([2] Kratke modlitby z Swatého Pijisma wybrané a na

každý deň vžytečné k vžywani. Tolikež y spowědnj a při=welebne swatosti modlitby přídane.) W Lewočy 1674 [v Samuele Brewera].

)⁸, A⁸–V⁸ W⁸ X⁸–Z⁸, Aa⁸–Vv⁸ Ww⁸ Xx⁸–Zz⁸, Aaa⁸–Fff⁸ = 16 + 791 + [25] + 39 + [8] pag. – 8° – ♪, orn., init.

Knihopis 16.307 – Čaplovič 1348

Evangélikus énekes- és imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – Az énekeskönyv alcímének fordítása: Régi és új vallásos énekek, amelyeket a keresztyén egyház ünnep- és emléknapokon, csakúgy mint minden hétköznapi és különleges szükségében sok haszonnal használ. Hozzáadatnak énekek, szinte mindegyik német nyelvről a mi szláv nyelvünkre lefordítva. (Az előszóban) tanítással az éneklésről: Milyen értékes dolog ez? Miért kell nekünk keresztyéneknek gyakran és örömmel az Úristennek énekelnünk? Isten egyházának épülésére összegyűjtötte és kiadta Jiřík Třanovský pap, az Úr szolgálja a lipcészentmiklósi gyülekezetben.

A *Předmluvy k kancyonal tento k pobožnému čtenáři* (Előszók az énekeskönyvhöz a jámbor olvasónak) ()(,b–)(,b) előszóban az egyházi éneklésről és annak bibliai előzményeiről van szó, továbbá, hogy miért része a liturgiának és a vallásos életnek az éneklés, és milyen szerepe van. Ez megegyezik az 1636-os, első kiadás (1655) előszavával. Utána újabb, ehhez a kiadáshoz készült biblikus cseh nyelvű bevezető következik *Praefatio ad benevolam Christianumque lectorem!* címmel ()(,a). A főrész három nagy egységből áll, amelyeknek címe belső címlapokon olvasható, hátlapon tartalomjegyzékkel. *První díl. Pýsný duchovním slavnostem a památkam, přináležejících, jejichžto pořádek...* (Első rész. Lelki ünnepekkel és emléknapokkal kapcsolatos énekek és azok rendje ...) (1–236). Ebben a liturgikus év nagyobb ünnepeinek énekei találhatóak Adventtől Szentháromság vasárnapjáig. A *Drubý díl. Písni duchovních obsahující v sobě officia nedělnj a swáteční, jakož y jiné pýsné, k obecnému vzdělání při služebnostech církevních potřebné...* (Második rész. Lelki énekek, köztük vasárnapj és ünnepi officiumok, úgyszintén más énekek az egyházi szolgálatnál szükséges általános oktatáshoz) (237–342) évközi istentiszteleteken használatos énekek gyűjteménye, pl. Úrvacsorára, apostolok, vértanúk, angyalok ünnepeire, temetésre. A *Třetí díl. Písni duchovních, kteréž vůbec všelikého času, ve všelikých potřebách od věrných křesťanů se zpívají...* (Harmadik rész. Lelki énekek, amelyeket egyáltalán minden időben, minden szükségben a hívő keresztyének énekelnek) (343–786) a keresztyén élet különféle helyzeteihez illő énekeket tartalmaz, amelyek magánáhitat részeként is énekelhetők, pl. bűnbánatra, válságos helyzetben, kísértésben, bőségben stb. Ezt követi a *Napomenutí kantorům potřebné* (Szükséges figyelmeztetés a kántoroknak) (786–791) című, rövid oktatás a kántoroknak kötelességeikről. Ezután az énekek két, eltérő szempontú mutatója (*Rejstrik*) (Bbb_a,b–Ccc_a,b) következik. Az első a liturgikus évet követve vasárnapok szerint csoportosítja az énekeket, a másik betűrendes. A két mutató között Daniel Sidonius, trsztenai lelkész *Na kancyonal tento* (Ezen énekeskönyvre) című, az énekeskönyvet dicsérő, a korábbi kiadásokban is közölt verse található. A vers sorainak kezdőbetűi a „Georgius Tranoscius Tessinsky“ nevet, vagyis Jiřík Třanovský, az énekeskönyv első összeállítója nevét adják ki (Bbb_a–Bbb_b).

Ezt követően folyamatos fűzetjelzés mellett, de önálló lapszámmal egészül ki a két énekeskönyv a fent leírt, önálló címlappal ellátott imádságoskönyvvel. A cím fordítása: A Szentírásból mindennapi használatra válogatott rövid imádságok, amelyekhez gyónási és úrvacsorai imádságok adatnak (1–40). Ezen belül nincsenek fejezetek, az egyes imádságokat címek különböztetik meg. A végén *Registrum, aneb poznamenání pořádné všech modliteb v této knížce* (Regisrum, azaz rendbe szedett megnevezése minden imádságnak ebben a könyvben). A gyűjteményt Jeremiáš Lednický I. L. C. L. (Jeremias Lednicenus Cavis Leutshoviensis) monogrammal közölt párbeszédés költeménye zárja *Člověk tužící a Krystu těšící. Samému potěšení plněmu Krystu Ježíšy ku*

cti a k chvale ... a I.L.C.L. (A sóvárgó ember és a vigasztaló Krisztus. Jézus Krisztusnak, aki maga telve van vigasztalással tisztelet és dicsőség ...), amelyben Krisztus vigasztalja a szenvedő embert (Fff₃a).

Az énekeskönyv minden nagyobb egység végén *Supplementa* címszó alatt olyan énekeket közöl latinul és csehül, amelyek a korábbi kiadásokban nem szerepeltek. Ezek egy része megtalálható a *Cantus catholici* katolikus énekeskönyv szlovák változatában (Lőcse 1655, 2591), az énekeskönyv szerkesztője feltehetően onnan vehette át. Az újonnan felvett énekeket a *register*ben is megkülönbözteti.

Az énekeskönyvről és más kiadásairól ld. a *Cithara Sanctorum 1636–2006* című kötet tanulmányait (Ed. Miloš Kovačka és Eva Augustínová. Martin 2008) és Eva Augustínová bibliográfiáját (Augustínová: *Cithara*).

A *Krátké modlitby* című imádságosköny az előző (1653, 2477) és a következő (1684, 4550) lőcsei kiadásnak is része volt, ezzel szemben a csaknem egyidőben megjelenő trencsényi kiadásból (1659, 2883) kimaradt.

A nyomtatvány első leírása a *Knihopisben* található, ahol az utolsó vers monogrammal jelölt szerzőjének meghatározása először szerepel (16.307). Jeremiáš Lednický 1633 körül Zsolnán, vagy a Trencsény megyei Varinban született. 1672–1685 között Lőcsén volt városi tanácsstag. Ismeretes néhány latin nyelvű alkalmi verse is (3212(39), 3449(15), 3666(1)). Záróköltménye itt található meg először, de később része az újabb *Tranoscusius*-kiadásoknak (Lőcse 1684, 4550: 772). Ján Čaplovič (1348) lehetségesnek tartotta, hogy ennek a kiadásnak is Jeremiáš Lednický az összeállítója. Ezt elfogadták a szlovák (*Slov. biogr. slovník* III 371) és a magyar (*RMSz* I 484) életrajzi lexikonok is.

A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

Cf. 1655*!; 2883; –, 4316, 4550, →

Budapest *Nat* ②* – Kežmarok *Ev* ① – Liptovský Mikuláš *Ev* ① ① – Praha *Ev* ② ③

3973

[1] UJ és o kalendarivm ez Christus Urunk születése után való 1675., mellyet most is Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s - t o p h . – [2] (Rövid astrologiai vizgalas erre az mi Christus urunk születése után való 1675. igen boldogtalan esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lötsen [1674] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

Sztripszky I 2082/289 ← MKsz 1882: 88-89 – Čaplovič 1345

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két oroszán által tartott címere látható. Hátán az év jellemző adatai olvashatók. A naptárjegyek magyarázát (A₂a) a hónapok naptártáblái

követik (A₂b–B₆a), beosztásuk megegyezik az 1671-re kiadott kalendáriuméval (3667). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó. Az utolsó naptártábla hátán Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása olvasható. Az önálló címlappal (B₇a) kezdődő prognosztikon fejezetei a következők: Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről (B₇b–B₈a) – II. A tavaszról (B₈a–b) – III. A nyárról (B₈b–C₁a) – IV. Az őszről (C₁a–b) – Második része. A fogyatkozásokról (C₁b–C₃b) – Harmadik része. A hadról (C₃b–C₅a) – Negyedik része. A betegségekről (C₅a–C₆a) – Ötödik része. A földi természetről és terméketlenségről (C₆b–C₇a), amelyet az *Itt az én együgyű prognosztikálásomat befejezem, és a kegyes olvasót Isten kegyelmes gondviselése alá ajánlom* szavakkal zár le a szerkesztő. Ezután a korábbi évektől némileg eltérő szerkezettel folytatódik a kiadvány. Előbb a *Miképpen tudhatni meg az időnek mi voltát az esztendőnek négy kántoriból megértheted* című vers olvasható, amely a következő szakaszokból áll: *Télben. Hidegnek előjáró jelei és a Hónak jelei – Kikeletkor. Alkalmatlan szeles időnek jelei – Nyárban. Mennydörgő esőnek jelei – Ősszel. Ködből, zúzmárából és harmatból való jövendölés, kezdőszavai: Hogyha a csillagok tündöklök és tiszták* (vö. RMKT XVII/11 711–712) (C₇b–C₈b). Ezután következik a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁a–D₆b). Majd a verses időjárás jöslásokat tartalmazó magyar nyelvű *Prognostica perpetua* jön, a négy soros hónapversek januári kezdőszavai: *A szőlő és vetemény veszedelemben* (vö. RMKT XVII/11 712–714, D₇a–D₈b). A vers az 1676–1681. évekre szóló lőcsei (4034, 4089, 4150, 4198, 4264, 4317 „A” variáns), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg (vö. RMKT XVII/11 880). Ehhez kapcsolódik a *Ha vasárnap esik karácsony napja...* című kétsoros szakaszokból álló vers, amely felsorolja, hogy milyen időjárásra, termésre lehet következtetni a következő évben, attól függően, hogy karácsony a hét melyik napjára esik. Kezdősora: *Jó telet és tavaszt, száraz nyarat térszen* (vö. RMKT XVII/11 714–715). A kiadvány a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgaiáról. Mostan ismét megjobbított.* (E₁a–E₈b) című krónikával zárul, amely I. Lipót 1673. október 17-én (valójában 15-én) Claudia Felicitással kötött újabb házasságával fejeződik be.*

A prognosztikon címlapjának szedése az 1668-ra szóló naptártól (3373) kezdve eddig az évig (3973) jelentős hasonlóságot mutat. Feltehetően a nyomdász állószedésben hagyta, és csupán a legszükségesebb változtatásokat hajtotta végre rajta (vö. 3747). A változatlanul felhasznált szedésekkel kapcsolatban vö. 3849.

A naptárrészben közölt perikópák sorrendje az evangélikus gyakorlathoz képest (vö. 4482, valamint Raffay Sándor: *Ágenda*. Bp. 1932, 368–388) elcsúszva szerepel, és a katolikus beosztást követi (vö. Pozsony 1636, 1659), ezért bizonyosra vehető, hogy ezért elképzelhető, hogy a kiadványnak létezett olyan változata is, ahol a perikópák az evangélikus sorrendet követik (vö. 4198, 4264).

A kiadványt első alkalommal Szabó Károly ismertette (MKsz 1882: 88–89), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2082/289) és Ján Čaplovič is (1345).

Cf. 3747!

Budapest Nat ①

3974

ÁGOSTON Péter [transl.] Mennyei dicsősege, avagy az udvözült[!] szentek örökké megmaradando boldogságok és helyek, mellyet nemzete üdvösségjert deákból magyarra hozott p. Agoston Peter jesvita. Nagyszombatban 1674 az académiái bötükkel.

):(³, B⁴, B (bis)⁸–R⁸ S⁷ = [9] + 271 [recte 272] + [5] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1170 – Čaplovič 2058

Katolikus vallási tanítás. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Az ajánlás *Szent Tamási Máté uramnak, ... erdélyi püspöknek, koronás király urunk öfelsége tanácsának, chornai praepostnak, nekem patrónus uramnak* szól, aláírása, *Nagyságodnak alázatos káplánja... pater Agoston Péter jesuita* ( ): (₂a-₃a). A mennyei boldogságra vonatkozó katolikus tanítást tárgyaló mű törzse öt könyvre van osztva: *A szenteknek örökké való boldogságokról az Isten országának neve alatt* (1-52) – *A szenteknek örökké való boldogságokról az Isten városa neve alatt* (53-112) – *A szenteknek örökké való boldogságokról az Úr háza neve alatt* (113-150) – *A szenteknek örökké való boldogságokról a paradicsom neve alatt* (151-198) – *A szenteknek örökké való boldogságokról a példabeszédek neve alatt* (199-271 [recte 272]). A kiadványt részletes tartalomjegyzék zárja, *Rendi e könyvben foglalt dolgoknak* (S₃a-S₃a).

A fordító életéhez ld. **3543**.

Az ajánlás Isten városáról nyújt tömör leírást. Elmondja, hogy Szenttamási Máté erdélyi püspök, csornai prépost viselte e mű kiadási költségeit, és felsorolja a püspök nevezetesebb tetteit: a csepregi evangélikus akadémia felszámolását, a csornai Szent Mihály templom építtetését, továbbá, hogy a nagyszombati katolikus akadémiának tizenkétezer tallért adományozott hat papnövendék taníttatásának céljára.

A főrészt Roberto Bellarmino: *De aeterna felicitate sanctorum libri quinque* számos kiadást (például Róma 1616, Antwerpen 1617) megért művének némileg rövidített fordítása. Ágoston Péter fordításának a katolikus hitbuzgalmi irodalomban betöltött helyét méltatta, tartalmát részletesen ismertette és Bellarmino eredeti munkájához való viszonyát elemezte Szelestei N. László (Menny és pokol a barokk kori ember életében. Szerk. Báthory Orsolya. Bp. 2014 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 7), 355-362).

Az ajánlást tartalmazó leveleket utólag ragasztották a könyvtesthez. A nyomtatvány elejének füzeteleiben tapasztalható keveredés – nincs „A” füzet és a „B” füzettel ismétlődik – oka nem ismeretes, de tartalma alapján ebben a formájában hiánytalannak tekinthető a kiadvány.

A nagyszombati Akadémiai nyomda gyakorlatától eltérően az 1673–1674. évi nyomtatványokon a nyomdavezető nincs megnevezve. 1672-ben Johann Gregor Zerweg, 1675-ben Johann Georg Wanschleb volt a nyomdavezető. A köztes évben talán nem volt kinevezve faktor.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ②* – Cluj-Napoca *Univ* ② – Firenze *Nat* ①

3975

ALMA Sodalitas Annvntiatae ab archangelo Virginis in cardinalitio Societatis Iesv collegio Posoniensi erecta et confirmata. (Tyrnaviae 1674) [typ. Academicis].

[1] fol. – 240x150 mm – Init.

MKsz 2013: 380

Katolikus vallási társulat meghívólevele. – Az eddig bibliográfiailag ismeretlen egyleveles nyomtatványnak csak az egyik lapjára nyomtattak. Ezen a pozsonyi jezsuita kollégium Gyümölcslőtő Boldogasszony Társulatának *Posonii ex Oratorio nostro Mariano die* [30.] *Martii Anno a Virginis partu M.DC.LXXIV.* kelt meghívólevele olvasható a társulat névadójának az ünnepére, amelyet abban az esztendőben a hűsvétvasárnapkal való egybeesése miatt márc. 25. helyett április 1-jén tartottak. A meghívó alján a társulat előljáróinak, Szenczy István pozsonyi kanonoknak, a kongregáció rektorának és zombori Lippay Miklós titkárnak, aki 1674-ben a pozsonyi gimnázium poétikai osztályának diákja volt (Anyakönyvi adattár I–III 03032), a nyomtatott aláírásai láthatók. A hátlapra a papír visszahajtott, három oldalról körbevágott részére egykorú kézírással az 1673. ápr. 14. és 1674. febr. 14. között elhunyt tagjainak a nevét jegyezték fel, olykor tisztségüket, illetve a halál helyét és idejét is megjelölve. Ugyanott a kongregáció papírfelzetes viaszpecsétje és valószínűleg a nagyszombati egyetem Sarlósboldogasszony Társulatának szóló egykorú címzés is található.

A nyomtatott meghívó fényképét Kádár Zsófia közölte (MKsz 2013: 377).

Az impresszum nélkül megjelent nyomtatvány betűtípusai alapján a nagyszombati Akadémiai nyomdában készült (Bánfi Szilvia és V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Ebből az évből nyomdavezető neve nem ismeretes.

Ezt a társulati alkalmi kiadványt Kádár Zsófia fedezte fel a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománynak Levéltárában (A régi Társaság iratai, Miscellanea), első ismertetése is tőle való (MKsz 2013: 380).

Budapest *Arch SJ* © – Budapest *Nat* cop.

3976

[ANDRIES, Jodocus:] Facile et certum praesidium adversus omne peccatum ac stimulus ad omnem virtutem memoria novissimorum. Memorare novissima tua et in aeternum non peccabis ... Praxis, per modum brevis Rosarij, quod dictam sententiam et praefata tantum quinque verba complectitur ... (Tyrnaviae 1674 typis Academicis.)

A⁶ B⁶ = 24 pag. – 12° – 1 ill.

RMK II 1341 – Čaplovič 2061

Katolikus elmékedések. – A lelkigyakorlat céljára összeállított gyűjtemény impresszum nélküli címlappal, a fenti szöveggel kezdődik. A mű az ebben is olvasható *Memorare* kezdetű bibliai idézetre épül. A címszöveg folytatásában annak leírása áll, miképpen lehet e mondat alapján, a rózsafüzér használatával elmékedni. A címlap hátán kezdődik a hét pontból álló *Notabilia* című bevezető, amely a halálról való elmékedések hasznát és használatát tárgyalja, munkáját külön ajánlja a jezsuita atyák számára (2–4). Majd öt olyan rövid történet következik, amely azt mutatja be, hogy a halálról való elmékedés hatásos védelmet nyújt a bűnökkel szemben (5–9). Ezek címe a következő: 1. *Mortem memorare et vanitatis valedices* – 2. *Judicium memorare et saeculum fugies* – 3. *Inferos memorare et praesens peccatum perhorresces* – 4. *Coelum memorare, cor durum et omnem obicem tolles* – 5. *Aeternitatem memorare neque pravis consiliis acquiesces*. Minden egyes rész elején bibliai idézetek állnak, ezt követik a különböző, a szöveg végén megadott forrásból származó elbeszélések. Ezután öt ugyanilyen felépítésű, hasonló történet következik, amelyek azt illusztrálják, a címben idézett citátum megfontolása milyen hathatós támasz az erények követésében (9–14). Ezek az alábbi címetek viselik: 1. *Mortis memoria, virtus fundamentum* – 2. *Judicii memoria animum instaurat* – 3. *Inferorum memoria pias lacrymas elicit* – 4. *Caeli memoria tormentorum contemptum parit* – 5. *Aeternitatis memoria immutat vitae statum*. A *Consideratio pro deliberantibus de vitae statu* című, elmékedésre ösztönző fejezet megfontolásra alkalmas mondatokat, néhány soros szövegeket tartalmaz (15–19). E részt halálfejlére és homokórára támaszkodó puttó ábrája zárja le (19). Ezt követi az *Oratio Alexandri papae VII., a quodam Societatis Jesu sacerdote ejusdem jussu concinnata ac ab eodem singulis diebus recitata* (20–23), majd *Affectus amoris S. Francisci Xaverii* című verses imádság (23). A kiadványt *Speculum pro sui cognitione r. p. Roberti Sottvelli Societatis Jesu* című imádság zárja (24). Ez alatt olvasható az impresszumatadatok tartalmazó kolofon.

A szerző nevének említése nélkül megjelent elmékedést Jodocus (Josse) Andries (1598–1658) flamand jezsuita művei között vette fel Philippus Alegambe. Először Brugge-ben jelent meg 1629-ben, később több nyelvre is lefordították (*Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu*. Roma 1676, 280). A *Notabilia* című előszó szerint a műben leírt gyakorlat alkalmazását és széles körben való terjesztését a Rómában, a világ minden tájáról összegyűlt jezsuita atyák számára is ajánlották (4). Talán a tartományi ügyvivők 1672. november 17–20. között tartott gyűléséről (*congregatio procuratorum*) lehet szó (vö. Gyenis András: Régi magyar jezsuita rendházak. Központi rendi kormányzat. [Rákospalota] 1941, 69).

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Cf. –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

3977

[1] CALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis ad annum a nato in terris Deo MDCLXXV., ad meridianum Tyrnaviensem, ad elevationem poli 48. graduum adeoque in usum praecipuorum locorum, tam in Ungaria, quam in Austria, nec non adjacentium provinciarum supputatum ex calculis ... astronomi A n d r e a A r g o l i, opera et studio Astrophili cujusdam in Academia Tyrnaviensi Regni Ungariae. – [2] (Prognosis

coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt ad annum a Christo nato MDCLXV., deducta ex calculationibus ... mathematici A n d r e a e A r g o l i per quemdam Astrophilum in Academia Tyrnaviensi in Vngaria elevationem poli 48. grad. et meridianum Tyrnaviensem aliorumque adjacentium locorum utriusque Pannoniae.) Tyrnaviae [1674] typis Academicis.

A⁴-C⁴ D² E⁴-G⁴, A⁴-C⁴, A⁴ B⁴ C² = [76] + 19 pag. - 4° - 1 ins., 1 ill., orn., init., color.

RMK II 1367 – Čaplovič 2059

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon csillagászt ábrázoló fametszet látható. A kiadvány három változatban ismeretes, amelyek a címlap hátán olvasható ajánlásban különböznek: az egyik *Sub auspiciis regnantis et triumphantis augustissimi caesaris Leopoldi, Germaniae, Hungariae etc. regis. Vivat! Triumphat! szavakkal* köszönti az uralkodót („A” variáns) – a másikban külön szöveg nélkül ... *Joanni Lippay de Zombor, perpetuo arcis Saaskeö, Kabot et Janoshaza, equiti aureato, comitatus Barsiensis supremo comiti, sacrae caesareae regiaeque majest. consiliario et cubiculario, domino et patrono suo bonum, felix, faustum, novi anni auspicium precatur typographus academiae Tyrnaviensis* („B” variáns) – a harmadik változat ajánlása ma példányból nem ismeretes, Ján Čaplovič leírása szerint (2059) „Illustrissimo ... Leopoldo sac. Rom. imperii comiti a Kolonicz” a magyar királyi kamara elnökének, valamint a következő kamarai tisztségviselőknek szóló újévi jókívánságot tartalmazott: Senkvicz Máté, Partinger Mihály, Horváth György, Ghillányi György, Motsch György Lőrinc, Bornemisza Ferenc, Angrani Tamás, Mednyánszky Pál, Ordódy Ferenc („C” variáns). A szemközti lapon az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek és a naptárjegyek magyarázata, a kettő között pedig a naptárrész beosztásának ismertetése olvasható (A₂a). A naptárrészben (A₂b–D₂a) minden hónap két lapot foglal el, az adott napra vonatkozó ismeretek a következő tizenöt hasámban helyezkednek el: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, halálzási vagy eltemetésének éve, helye, a Hold járásának adatai, a bolygók állása, különféle csillagászati megfigyelések és az adott napra vonatkozó jellegzetességek, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, majd időjárási jóslatok, a napkelte, napnyugta időpontja, a nap és az éj hossza, végül az adott naphoz illeszthető nevezetes események felsorolása stb. Az A₂a lapon olvasható ismertetés szerint ehhez járulnának gazdasági, orvosi és mezőgazdasági észrevételek, ilyenek azonban nemigen bukkannak fel közöttük. A naptárrészt a *Symbola prophetica Sancti Malachiae archiepiscopi Ardincensis* [], *Hyberniae primatis sequutorum pontificum* zárja, amelyben a Malakiás írországi püspöknek tulajdonított és a következő pápákra vonatkoztatott szimbolikus elnevezések és az utolsó pápáról szóló jóslat olvasható (D₂b). A prognosztikon önálló címlapján a koronás magyar címer látható (E₁a). A következő fejezetekből áll: *Caput I. De quatuor anni partibus* (E₁b–E₂a) – *Caput II. De eclipsibus* (E₂b–E₄a) – *Caput III. De anni hujus constitutione circa humani corporis valetudinem, fertilitate et bellis* (E₄b–F₂a) – *Caput IV. sorra véve az egyes hónapokat, azokra vonatkozó Observationes oeconomicae, Observationes medicae, Observationes rusticae* tartalmaz. A mezőgazdasági jóslatok végén az egyes hónapokban különböző hosszúságú latin vers áll (F₂a–G₄b). Ezt a részt a jezsuita rend emblémája zárja (G₄b). Alatta a következő, *Dissertatio* című rész végéhez (C₄b) hasonlóan szintén szerepel az „EPI” őrszó, amely minden bizonytalán ide kívántak kötni, vagy egyszerűen sajtóhibáról lehet szó.

Ezt követi újrakezdődő fűzetjelzéssel a *Dissertatio physico-mathematica, multa curiosa continens*, amely

a tartalmát összefoglaló verssel kezdődik (A_{1a}–C_{3b}), és hét fejezetre, azon belül általában §-okra bontva tárgyalja az adott természeti jelenség ismérveit, tulajdonságait, fajtáit stb.: *Caput primum. De ventis*, hat §-ban (A_{1a}–A_{2b}) – *Caput II. De nubibus, nebula et pluvia* (A_{3a}–A_{4b}) – *Caput III. De nive, grandine, rore, pruina et glacie* (A_{4b}–B_{1b}) – *Caput IV. De tonitru, coruscatione, fulgure et fulmine* (B_{1b}–B_{2a}) – *Caput VI [recte V]. De iride* (B_{4a}–C_{1a}) – *Caput VI. De cometis* (C_{1a}–C_{2a}) – végül a *Caput VIII. [!] Praesagia perpetua ex variis autoribus contracta usuque et experientia comprobata* pedig időjárás megfigyeléseket közöl arról, hogy bizonyos természeti jelenségekből milyen időjárásra lehet következtetni (C_{2a}–C_{3b}). A következő részekből tevődik össze: *I. Praesagia temporis ex Sole* (C_{2a}) – *II. Praesagia ex Luna* (C_{2a}–b) – *III. Praesagia ex nubibus* (C_{2b}) – *IV. Praesagia ex iride et tonitru* (C_{2b}–C_{3a}) – *V. Praesagia ex ventis et aere* (C_{3a}) – *VI. Praesagia ex stellis* (C_{3a}) – *VII. Praesagia ex pluribus rebus animatis et inanimatis* (C_{3b}). Ezt követi a *Reges Ungariae praetermissis vetustissimis Pannoniae regibus et ducibus*, amely Szent Istvántól I. Lipótig sorolja fel a magyar uralkodókat, megadva koronázási évüket is (C_{3a}). Ezt a részt az *Index phlebotomiae* (C_{3b}) zárja, az ebben látható fametszetes ábra azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani. Az ábrához latin, verses magyarázat tartozik. Majd az *Epitome chronologica, continens res memorabiles, quae tum toto orbe terrarum, tum imprimis in utraque Pannonia evenerunt ab orbe condito usque ad annum Christi MDCLXXV, ex auctoribus probatioribus Jacobo Saliano, Augustino Tornio, card. Baronio, Bonfinio, aliisque recentioribus fide dignis contracta* című krónika zárja a kiadványt, amely Ádám és Éva Paradicsomból való kiűzetésétől kezdve sorra veszi a főbb bibliai és történelmi eseményeket egészen 1674-ig (A_{4a}–C_{2a}). A végén olvasható mondat a következő évi naptár (4039) *Synopsis chronologica* és *Familiae comitum Hauspurgensium propagatio* című fejezeit jelzi előre.

A kalendárium magát a címlapon *Astrophilus*-nak nevező összeállítóját a szakirodalom ettől az évtől kezdve az 1705-re szóló naptárig (RMK II 2232) Szentiványi Mártonnal azonosítja (vö. Serfőző József: Szentiványi Márton S.J. munkássága a XVII. század küzdelmeiben. Bp. 1942, 18). Ezt támasztja alá, hogy a nagyszombati kalendárium mellékleteit, tudományos szövegrészeit összegyűjtő, egyértelműen Szentiványi neve alatt megjelent *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkában (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) ennek a naptárnak a szövegei jelennek meg először. Szentiványi Márton (1633–1705) a Liptó megyei Szentivánon született, 1653-ban lépett a jezsuita rendbe, 1668-tól haláláig többnyire Nagyszombatban tanított különféle filozófiai és teológiai tárgyakat. 1676 és 1678 között a Pazmaneum régense volt Bécsben. A nagyszombati egyetemen számos tisztséget viselt: rektor, kancellár, bölcsészkar dékán, könyvtárgazgató és cenzor is volt, 1674–1675-ben, majd 1687-től pedig a nyomda prefektusa. Életművéről teljes áttekintést adott: Serfőző i. m., fizikusi tevékenységét M. Zemplén Jolán foglalta össze: A felvidéki fizika története. Piliscsaba 1998, 46–50; ld. még Stoeger 350–352, Lukács: Catalogus III 1658.

A naptár szerkesztéséhez Andrea Argoli egyik műve szolgált alapul (vö. 3922). A prognosztikon negyedik fejezetében olvasható *Observationes oeconomicae* és *Observationes rusticae* Szentiványi *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája első dekádjának második részében (Nagyszombat 1689, RMK II 1652, 194–213), mint IX. és X. *Ephemerides*, a *Dissertatio physico-mathematica* első öt fejezete jelentősen kibővítve az első részben *Dissertatio sexta* cím alatt, a hatodik fejezet pedig *Dissertatio septima* elejeként (240–267) jelent meg ismét.

A prognosztikon első fejezetének 2. §-a utal egy ábrára (*Vid. fig. I, A_{1b}*), amely azonban nincs a példányokhoz csatolva. A fentebb idézett *Curiosiora miscellanea*-ban közölt szövegkiadás szintén felhívja a figyelmet

az illusztrációra, amely ott valóban megtalálható, de nem önállóan, hanem a *Dissertatio polemica quaestio XXVIII és XXIX*-hez (RMK II 1652, 368–369) járuló képekkel közös metszeten. Ezért valószínű, hogy a metszet a kalendáriumhoz eredetileg nem készült el, hanem csupán a későbbi szövegkiadás számára pótolták.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Čaplovič ismertetése szerint (2059), – amelyet feltehetően a ma már nem található turócszentmártoni példány alapján készített – az *Epitome chronologica* című fejezet megelőzte a *Dissertatio physico-mathematica* címűt, azonban a ma hozzáférhető példányok a fenti leírásban olvasható sorrendet követik.

Cf. **3922!**

Bratislava *Univ* ③* (B-variáns) – Budapest *Acad cop. digit.* (Bratislava) – Budapest *Nat cop.* (Bratislava) – Esztergom *Dioec* ④ – Olomouc *Scient* ②* (A-variáns)

Olim: Martin *Nat* ③* (C-variáns)

3978

COPIA literarum def(uncti) Stephani Wittnyedi ad def(unctum) Ambrosium Keczer datarum Poson. 30. Decembris anno 1669. [Tyrnaviae 1674 typ. Academicis.]

[]² = [2] fol. – 2° – Init.

RMK II 2047 – Čaplovič 424

Levél. – Az egyetlen félbe hajtott ívből álló, levéltári jellegű kiadvány első levelének rektójára nyomtatták *Generose domine etc.* kezdő szavakkal Vitnyédi István Keczer Ambrusoz írt levelét. Keltetése és aláírása: *Datum Posonii 30. Decembris 1669. G(enerosae) d(ominationis) v(estrae) benevolus et sincerus servitor, Stephanus Wittnyedi de Musay.* A nyomtatvány belső lapjai üresek. A fenti leírásban olvasható cím a levéltári dokumentumok címzésekor megszokott módon: pecsétszerűen, öt sorba szedve a második levél verzójának jobb alsó negyedén található.

Amint a címből is kiténik, a nyomtatás időpontjában már sem Vitnyédi, sem Keczer nem volt az élők sorában. Vitnyédi 1670. február 13-án hunyt el (vö. **3636**), Keczer 1671 közepén (Szinyei V 1328). Ezt a levelet az 1674-es gályarabperben a protestáns papok elleni fontos bizonyítékként együtt mutatták be a pozsonyi rendkívüli ítélőszék előtt Vitnyédinek 1669 májusában Bethlen Miklóshoz szóló, ugyancsak hamisított levelével. A két levelet ugyanezen évben Kassán együtt is kinyomtatták. Szövegkiadásairól és hitelességéről ld. a kassai kiadást (**3949**).

A levélből ma hét példány ismeretes. Ebből hat Knauz Nándor hagyatékából került a budapesti akadémiai könyvtár kéziratárába. Ez a hat egymásba hajtogatott példány a nyomdából való kikerülés óta gyakorlatilag érintetlen. Feltételezhető ezért, hogy a kiadványt a rendkívüli törvényszék tagjai és a Pozsonyba idézett papok közötti szétosztás céljából készíthették.

A nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 2047) és Ján Čaplovič (424) egyaránt a XVII. századi pozsonyi kiadványok közé sorolta be. A tipográfiai anyag vizsgálata alapján azonban V. Ecsedy Judit megállapította, hogy valójában a nagyszombati akadémiai nyomdában készült 1674-ben (MKsz 2008: 3–5).

Cf. **3949**, –, **3979**, **Appendix 286**, **Appendix 287**, **Appendix 294**

Budapest *Acad* ① ① ① ① ① – Budapest *Nat* ①

3979

»COPIA Literarum in cifris Scriptarum Stephani Wittnyedi ad Nicolaum Bethlem, ex Vngarico in Latinum versarum ac uti ex contextu apparet, Mense Majo, Anno 1669. Eperiessini datarum. [Tyrnaviae 1674 typ. Academicis.]«

»2 r. 1 lev.«

RMK II 2048 – Čaplovič 425

Levél. – Ezt az egyleveles nyomtatványt Szabó Károly írta le XVII. századi pozsonyi kiadványként a Knauz Nándor birtokában lévő, ma már nem található példányra hivatkozva. Megjegyzése szerint nyomtatása „egyező jellemű” volt Vitnyédi 1669. december 30-án Pozsonyban kelt, Keczer Ambrushoz intézett, hasonló formátumban, ugyancsak önállóan kinyomtatott levelével (3978). Szabó híradását Ján Čaplovič változtatás nélkül megismételte (425). A Keczerhez írott levélről V. Ecsedy Judit a tipográfiai anyag vizsgálata alapján megállapította, hogy az valójában a nagyszombati nyomdában készült 1674 tavaszán. Nagy valószínűséggel állítható tehát, hogy ez a Bethlen Miklóshoz írott levél ugyancsak a nagyszombati nyomdában készült a Keczerhez intézettel egyidőben (MKSz 2008: 2–7).

Vitnyédi e két levelét ugyanebben az évben Kassán együtt is kinyomatták (3949). Az együttes kiadás záradéka szerint a protestáns papok elleni fontos bizonyítékként együtt mutatták be őket a pozsonyi rendkívüli törvényszéken 1674. március 5 és április 20 között lefolytatott gályarabper folyamán. Megalapozottan feltételezhető, hogy a levelek önállóan nyomtatott példányait a rendkívüli törvényszék tagjai és a Pozsonyba idézett papok közötti szétosztás céljából készítették (vö. 3978).

A levelek hitelességéről, szövegkiadásukról és a gályarabper kísértő propaganda irodalomban való felhasználásukról ld. a kassai kiadásról szóló tételt (3949).

Cf. **3949**, **3978**, –, **Appendix 286**, **Appendix 287**, **Appendix 294**

Olim: Knauz Nándornál

3980

DIRECTORIVM ecclesiasticvm seu ordo perpetuus recitandi officium divinum iuxta Breviarium Romanum in vsum totius Vngariae regni apostolici anno Domini MDCLXXIV. Tyrnaviae (1674) typis Academicis.

A⁴ E⁴ [!], A⁸ B⁵ C⁸ D⁴ F⁸–Z⁸, Aa⁸–Nn⁸ Oo⁶ = [16] + 1–25, 32–564 pag. – 8° – Orn, init.

RMK II 1340 – Čaplovič 2060

Katolikus egyházi öröknaptár. – A címlap hátán *Ordini ecclesiastico universo bonum ordinem* címmel ajánlás olvasható. Ezt követi az az állandó ünnepeket felsoroló *Calendarium ecclesiasticum Romano-Ungaricum*, amelynek bevezető szövege a Római Breviárium és a magyar ünneprend összehangolásának módszerét és a naptár megfelelő használatát ismerteti (A₂a). A naptártáblák minden napra megadják az aznapi ünnep nevét, rangját és a rá vonatkozó liturgikus előírásokat (A₂b–E₄a). Az ezt követő táblázatok előtt szintén ezek használatát bemutató szöveg helyezkedik el, *Usus huius subsequentis tabulae et consequenter totius directorii* címen (E₄b). Maguk a *Tabula temporaria* című táblázatok az 1670 és 2100 közötti évek bizonyos jellemző adatait, így az arra az évre érvényes aranyszámot, az epactát, vasárnapi betűt, az ún. *littera martyrologii*-t, közlik, valamint azt, hogy az adott évre a kötet fő részét adó naptárak közül melyik érvényes (1–21). A mozgó ünnepek időpontjának megállapítására szolgáló kihajtható, megközelítőleg háromlapnyi méretű *Tabula festorum mobilium et computus perpetui* (25) előtt *Jam sequitur tabula festorum mobilium et computus perpetui* (22–24) és *De epactis* címmel (24) használati útmutató áll. Hátán a lapszámozás ugrik, és az eredeti szedéstükör méretében *Jam subsequuntur tabulae quatuor* főcímmel négy táblázat kezdődik, amelyek a megadott időszakokra az aranyszám, az epacta és a *littera martyrologii* egymáshoz való viszonyát mutatják: *Tabula prima, quae servit usque ad annum 1699. inclusive* (32) – *Tabula secunda, servit ab anno 1700. usque ad 2899. [recte 1899.] inclusive* – *Tabula tertia, servit ab anno 1900. usque ad finem anni 2199. inclusive* (33) – *Tabula quarta, servit ab initio anni 2200. usque ad 2299 inclusive*. Az ezekhez tartozó magyarázat a *De epactis* fejezetben olvasható (24). Ezután a szökőévek rendszerének ismertetése áll, *Modus cognoscendi an annus sit bissextilis* címmel. A *Praemittuntur aliquae rubricae generales, tam pro officio, quam missa, ne eadem saepius repetantur* címet viselő felsorolás az egyes ünnepnapokra vonatkozó különlegesebb, hosszabb előírásokat írja le, a következő naptárak szövegében erre csak egy szám utal (35–38). A kiadvány fő részét a *Directorium ecclesiasticum in triginta sex tabulas distributum* alkotja, amely 36 táblára: *Tabula prima – (trigesima sexta)* bontva írja le a Húsvét változó időpontja által az ünnepek rendjére meghatározott 35 lehetséges változatot (39–563). Az utolsó, 36. naptár csupán a januárt és februárt tartalmazza, tulajdonképpen a 35. naptárban leírt év szökőévek esetében alkalmazandó változata. A nyomtatványt a Szentháromságot, Jézust, Szent Józsefet és Máriát dicsőítő mondatok zárják (564).

Augustin és Aloys De Backer bibliográfiájának új kiadása (II 1690, III 2392), majd a Carlos Sommer-vogel által szerkesztett kiadás szerint szerzője Pálffy Ferdinánd (1621–1680) volt, aki 1640-ben lépett be a jezsuita rendbe, és a nagyszombati kollégium rektoraként működött (VI 110, vö. Szinnyi X 159, Zelliger: Pantheon 1674/1). 1671-ben saját kérésére elbocsátották a rendből, majd 1672-től csanádi, 1678-tól pedig egri püspök volt (Jedlicska Pál: Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytárához 1401–1653 s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai. Bp. 1910, 503, Lukács: Catalogus II 1136). A jezsuita hagyományból származó adatok általában megbízhatóak, azonban nem dönthető el egyértelműen, hogy Pálffy milyen minőségben vett részt a mű létrehozásában. Elképzelhető, hogy valóban ő volt a kötet összeállítója, de lehetséges, hogy csupán a rendeletéből készült, vagy ő támogatta elkészítését és megjelenését. Mivel csanádi püspökként Pálffy egyházmegyéje török megszállás alatt volt, ezért az esztergomi érsek 1673-ban a Pozsony környéki plébániák vizitációjával bízta meg, ugyanebben az évben Somogyban is vizitált. Elképzelhető, hogy ezzel a tevékenységével függ össze a munka létrejötte.

A mű célja az volt, hogy az egész magyarországi katolikus egyház számára az egyházi év ünnepeinek időpontját és az azokhoz kapcsolódó liturgikus szolgálat rendjét az 1670. évtől kezdve egészen 2100-ig meghatározza.

A kiadvány egyes lapjai többféle szedésváltozatban is ismeretesek, ezek azonban nem mutatnak szabályos elhelyezkedést, hanem különböző módon keveredve bukkanak fel az egyes példányokban. Így például az E_3 a lap utolsó sorában bizonyos példányokban az órszó hibásan 23, és egy sorral lejjebb szedték, míg másokban helyesen 13, és egy sorban helyezkedik el a szövegekkel. E lap hátán, a *December habet* mondatban a „h” nagy, illetve kis betűvel is szerepel, a B_4 fűzetjel helyett kurzív A_4 áll, másutt helyesen olvasható. A példányok nagy részében az O_0 a lapon téglalap alakú fametszetes dísz látható, a kolozsvári akadémiai könyvtár példányában azonban (jelzete: C 263) csupán cifrákból szedett sort helyeztek el, illetve ugyanabban az utolsó lapon (O_0 b) a *ter optimi maximi* olvasható, másutt a *gloriam* kimaradt. Feltehetően ezekben az esetekben ún. sajtókorrektúra történt, azaz nyomtatás közben észrevették a hibát és igazítottak a szedésen.

Szabó Károly megjegyzése szerint a kiadvány „új címlappal 1675. évszámmal megvan a M. Nemz. Muzzeumban” (RMK II 1340). Nyomán felvette bibliográfiájába Ján Čaplovič is (2075), a budapesti Akadémiai Könyvtár egy példányára hivatkozva. Ilyen impresszummal ellátott kiadvány azonban jelenleg nem ismeretes.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

In 35 bibliothecis 49 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* + cop. digit. – Martin *Nat* – Pannonhalma – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *Nat*

3981

»GRIBÓCZI, Michael: Septem Miracula Orbis in recentiorum temporum microcosmum traducta et in theologiam erecta pro baccalaureatu theologico. Tyrnaviae 1694 [recte 1674] typis Academiae. – 8r.«

RMK II 1342 – Čaplovič 2062

Köszöntő versek. – Ennek a példányból jelenleg ismeretlen nyomtatványnak a létezéséről a *Gesta et scripta Provinciae Austriae* című kézirat nyomán Joannis Nep. Stoeger számolt be bibliográfiájában (107), majd ennek nyomán Augustin és Aloys De Backer (VI 191) és Carlos Sommervogel (III 1810, VIII 302) is. Ezek alapján vette fel az adatot Szabó Károly is bibliográfiájába, tévesen 1694-es évszámmal (RMK II 1342). Gribóczi Mihály 1674-ben az egyetem teológiai karának dékánja volt (Lukács: *Catalogi personarum* IV 364, *Zsoldos: Matricula* 192), tehát nincs ok kétségbe vonni a jezsuita bibliográfiai hagyománynak a nyomtatvány létezésére vonatkozó állítását. A mű valószínűleg versekben köszönthette a fokozatot szerzett hallgatókat. A címe alapján a költemények témája a világ hét csodája volt, teológiai szempontból.

A Nagyszombati Egyetem teológiai karán 1674-ben teológiából heten szereztek baccalaureátusi fokozatot (Bognár-Kiss-Varga 55). Mivel az egyetem akkori szokása szerint az új baccalaureusokat a retorikai vagy poétikai osztály tanára vagy diákjai köszöntötték egy kiadványban, a lehetséges szerzők között Gotthardus Holdt (1633–1691), a retorika tanára és Landovics (Váli) György (1648–1699) a poétika tanára (Lukács:

Catalogi personarum IV 365, Zsoldos: Matricula 193, Lukács: Catalogus I 584, II 840) sem zárható ki. Előbbtől azonban a jezsuita bibliográfiák nem ismernek művet, utóbbi pedig ebben az évben a filozófiai baccalaureusokat és Kéry Miklóst is köszöntötte egy-egy művel (3984, 3985).

Gribóczi 18 éves korában lépett be a jezsuita rendbe. A bölcseletet és teológiát tanította több helyen, előbb Kassán; azután a soproni, nagyszombati s kassai iskolák igazgatója volt és a nagyszombati egyetem rektora 1674-ben, 1675-ben és 1690-ben.

Szabó Károly címleírásában (RMK II 1342) a kiadvány nyomtatási éveként 1694 van feltüntetve, míg a tétel az 1674-es évkörben van tárgyalva. Mivel a kiadvány Stoeger (107) és De Backer (VI 191) leírása szerint, amely Szabó forrásául szolgált, 1674-ben jelent meg, illetve nincs adat 1694-es megjelenésről, a Szabó Károly-féle 1694-es impresszumadat kétségkívül sajtóhiba.

3982

HORA zlatta seraffinska aneb naučenj spolu bratrůw a sester arcý bratrstwa swatého ottce Francisska w němžto se odpustky regule dowolenj a modlitby obsahuj. Sv. avspiciis admodvm reverendi domini Martini Czetnei venerabilis Capituli Posoniensium custodis et canonici, fratrum Franciscanorum Posoniensium syndici apostolici, nec non Congregationis Cordigerorum S. P. Francisci rectoris. Tyrnaviae 1674 typis Academicis.

A⁴–K⁴ = [2] + 78 pag. – 4° – 1 ill., orn., init.

RMK II 1343 – Knihopis 3149 – Čaplovič 2064

Katolikus vallási testvérület rendtartása és imádságai biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Szeráfi arany hegy, azaz a Szent Ferenc rendjéhez tartozó fivérek és nővérek tanítása, benne búcsúk, regula, kiváltságok és imádságok foglaltatnak. A címlapverző fametszetes képén a Golgota látható, a következő cseh nyelvű verssel: *Hora zlatta Seraffinská / Stkvi se v rānach Jezu Krýsta. /Kdo se v ní cviřiti bude / k Seraffinu jistě přijde* (A Szeráfi arany hegy / Jézus Krisztus sebeivel tündöklök. / Aki benne buzgólkodik / biztos eljut a szeráfokhoz). Ezután következnek a fő fejezetek: *Díl první hlavních puňktůw. Jeho svātosti papežské Bulle. Sixtus služebník služebníkům Božích na veřnau památku* (Első része a főbb pontoknak. Őszentsége pápai bullája. Sixtus, Isten szolgáinak szolgálja örök emlékezetűl adja) (1–7), amely V. Sixtus pápa 1587. augusztus 23-án kelt *Divinae charitatis* kezdetű bulláját tartalmazza. Ebben engedélyezi a ferences rend elöljáróinak, hogy templomaikban kordaviselő társulatokat hozzanak létre. *Druhý díl, aneb hlavní puňkt vysvětlení předpsané jeho papežské svātosti Bulle na veřšym díle v spůsob otázek uvedeně* (Második rész, azaz a fő pont, Őszentsége fent leírt bullájának magyarázata kérdés felelet formában) (8–24). *Třetí díl, aneb hlavní artikul o odpustcích* (Harmadik rész, azaz fő tétel a búcsúról) (25–38). *Čtvrtý díl, teř o odpustcích* (Negyedik rész, szintén a búcsúról) (38–51). Ezután kezdődnek az imádságok: *Při shromāžděni bratrském, drůve neřli se co konati počné* (Testvéri összejöveteleken, mielőtt elkezdődne) (51–52) – *Při skončěni shromāžděni bratrském mohau tuto Letanye říkati* (A testvéri összejövetelek után ezt a litániát lehet mondani) (52–65) – *Počnaji se modlitby před přijímáním i po přijímání Velebně Svātosti* (Kezdődnek az áldozás előtti és utáni imádságok) (65–68) – *Modlitby k Svātým Řādu Svātého Františka* (Imádságok Szent Ferenc rendjének szentjeihez) (68–76). Végül a tartalomjegyzék: *Index, aneb Rejistřik veřch věci, které v sobě tato kniřka obsahuje* (Index, azaz azon dolgok mutatója, amelyeket ez a könyv magába foglal) (76–78).

A kötet a ferences rendhez kapcsolódó kordaviselő társulatok (*confraternitas cordigerorum*) számára készült, és ezen társulatok tagjainak kiváltságait, kötelességeit és imádságait foglalja össze. Egyik forrása a Simon Ryczkus ferences által összeállított *Manuale Confraternitatis Chordae S. Francisci seu funiculus triplex* című kiadvány lehetett (Mainz 1614), amely többek között tartalmazza V. Sixtus pápa itt is közölt bulláját. A társulati kézikönyv német változata *Franziskaner Schatz Buchlein* címmel jelent meg (Köln 1629, VD17 23:651466X), magyar változata Lócsén 1660-ban (2916), cseh változata pedig Prágában 1646-ban (Knihopis digit. K03147) és 1660-ban (Knihopis digit. K03148). E nagyszombati kiadás az utóbbiak alapján készült, de jelentősen rövidebb, és nincsen benne ajánlás. Viszont, mint Kovács Eszter megállapította, a *Hora zlatna Seraffinská...* kezdetű vers csak a mű magyarországi kiadásában szerepel (Cseh eredetű verses emlékek a 17. századi magyarországi nyomtatványokban. In: Közvetítő kisebbségek a Kárpát-medencében. Bp. 2019, 77).

A címlap tanúsága szerint a kiadás költségviselője Cetnei Márton pozsonyi örkanonok volt.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop. (Bratislava *Univ*) – Martin *Nat* ① – Praha *Nat* (Archiv Knihopisu) ②

3983

[1-2] [KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1675. esztendőre. Nagyszombat 1674 typ. Academicis.]

[A^{8?}] [B^{8?}] + ? = [16?] + ? fol. – 8°

OSzKÉvk 1968-1969: 223 – Čaplovič 2065

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadványnak ma csupán egyetlen, kétlevélnyi, kötéstáblából kiáztatott töredéke ismeretes, amely a kalendárium prognosztikon részéből származik, és a következő két, hiányosan fennmaradt fejezetet tartalmazza: *Második része. A Napnak és Holdnak fogatkozásáról* ([B[?]]₃a–b) – *Purgációk és más orvosságok bevételéről* ([B[?]]₆a–b).

A töredéket az 1676-ra szóló német nyelvű nagyszombati kalendárium (4051) Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányának kötéstáblájából áztatták ki. Első alkalommal Fazakas József írta le (OSzKÉvk 1968-1969: 223). A nap- és holdfogatkozásokról szóló fejezet szövege alapján megállapította, hogy a fennmaradt töredék az 1675-re szóló naptár része volt. Az 1670-re (3582) és 1671-re szóló (3670) kalendáriummal való összevetés alapján a prognosztikon részéből származhat, és a nyomtatvány második vagy harmadik ívének harmadik és hatodik levelét képezhetette, továbbá, hogy a betűtípusok alapján Nagyszombatban készült. Megállapításait a nyomtatvány és a betűtípusok vizsgálata is alátámasztja (Pergers Péter szóbeli közlése).

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az 1671-re szóló, ma példány alapján ismeretes nagyszombati naptár nem az egyetemi nyomda sorozatába tartozik, hanem Matthias Fischer nagyszombati könyvkötő kiadásában jelent meg, és az előzőektől eltérően Christoph Neubarth naptárai alapján készült (vö. 3670, 3755).

Ennek ellenére tartalmának és beosztásának az akadémia sorozatába tartozó, 1670-re szóló naptárral (3582) való hasonlósága és a töredék mindkettővel való egyezése alátámasztja Fazakasnak a beosztásra vonatkozó megállapítását, de inkább az látszik valószínűnek, hogy a két levél a „B” füzetből származik, bár füzetjel nem olvasható rajtuk.

A nagyszombati latin nyelvű naptársorozathoz hasonlóan a magyar nyelvű kalendáriumok összeállítója is az 1674. évtől kezdve Szentiványi Márton lehetett (vö. 3977).

Cf. 441*!; 904!; 2724!; 3755, 3856, 3925, –, 4041, 4098, 4157, 4202, 4269, →

Budapest *Nat* ④

3984

[LANDOVICS (Váli) György:] Nexvs Evropaei glorioso nexui avrei torqvis inscripti, qvo caesareae regiaeque majestatis Leopoldi I. singulari munificentia donatus est ... Nicolavs comes Kéry de Ipol Kér e collegio generali cleri Hungariae, dum per ... patrem Carolvm Manngen, aa. ll. et philos. doctorem ejusdemque professorem emeritum, nec non p. t. facultatis philosophicae seniore m suprema philosophiae laurea condecoraretur in ... archi-episcopali vniversitate Tyrnaviensi anno MDCLXXIV. mense Augusto die 21. Tyrnaviae (1674) typis Academicis.

A⁸ B⁸ = 32 pag. – 8° – Init.

RMK II 1344 – Čaplovič 2066

Köszöntő versek. – A kiadvány abból az alkalomból született, hogy gróf ipolykéri Kéry Miklós 1674. augusztus 21-én a nagyszombati egyetemen filozófiából magiszteri fokozatot szerzett, I. Lipót pedig aranylánccal tüntette ki. A címlap hátán kezdődő *Dedicatio* aláírója *addictissimus frater, Albertus comes Kéry*. Ezután olvashatók a költemények a következő címeken: *Nexus I. ... imperatoris Leopoldi cum Rom. Imperio submisso contra hostes valido exercitu arctius stabilitus* (3–5) – *Ad exercitum caesareum ode tricolos tetrastrophos* (5–8) – *Nexus II. Hispaniensis et Austriaci exercitus coniunctio*. (9–10) – *Suavitas Austriaca gravitatis Hispanicae s. p. d.* (11–12) – *Gravitas Hispanica suavitati Austriacae* (12–14) – *Nexus III. Nova, proscripta haeresi cum vera religione in regno apostolico conjunctio* (14–17) – *Triumphanti religioni applausus* (17–22) – *Nexus IV. Hollandicae classis cum Oceano* (22–24) – *Classis Batavica* (25–27) – *Nexus V. Angliae et Bataviae sancita nuper pace firmatus* (27–29) – *Ode ad Europam pacato mari etiam terrae pacem inducendam* (29–30). A kiadványt *Illustrissime Domine, comes domine frater amantissime* megszólítással kezdődő beszéd zárja, aláírója szintén *addictissimus frater, Albertus comes Kéry de Ipol-Kér* (30–32). A *Nexus II–V.* című verseket lábjegyzetek kísérik. A versek tárgyául korabeli államok szövetségkötései szolgálnak.

Joannis Nep. Stoeger bibliográfiája Landovics Györgyöt tartotta e mű szerzőjének (203), Augustin és Aloys De Backer pedig följegyezték, hogy ez a bécsi skót bencés kolostor könyvtárában lévő példányon

is szerepel: „Composit M. Georgius Landovics” (V 410). Ugyanezen források a *Sex insulae fortunatae* (Nagyszombat 1674, 3985) című művet is Landovics munkájának tartják. Ezek alapján mind Szabó Károly (RMK II 1344), mind Ján Čaplovič (2066) bibliográfiája Landovics Györgyöt tekinti e mű szerzőjének.

Landovics (Váli) György (1648–1699), Győrben született, 1665-ben lett jezsuita. Később Andocson, Kolozsváron, Székesfehérváron, Egerben, Kassán és Sárospatakon volt hitszónok és lelkipásztor. A bécsi (1669–1671), majd a gráci egyetemre (1675–1678) járt (MKsz 1881: 234, Lukács: Catalogus II 840). 1674-ben Nagyszombatban a poétika osztály tanára volt (Zsoldos: Matricula 193, Lukács: Catalogi personarum IV 365).

Kéry Miklós gróf 1672 és 1674 között az egyetemes szeminárium (collegium rubrorum) növendékeként végezte a nagyszombati egyetemen a filozófiát (Zsoldos: Matricula 183, 190, 196), majd pedig 1675 és 1676 között a Pazmanium növendékeként a bécsi egyetemen a teológiát (Fazekas István: A Bécsi Pazmanium magyarországi hallgatói 1623–1918. Bp. 2003 (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 8), 584). A koszorúzást végző Karl Mangen életrajzához ld. 3924.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Budapest *Nat* ① – Sárospatak *Cath* ① – Wien *OSB* ①

3985

[LANDOVICS (VÁLI), György:] Sex insulae fortunatae, seu laurea philosophica ex illustrissimae virtutis heroum monumentis, ... dominis neo-baccalavreis, per reverendum patrem Stephanum Pethő e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium in ... archi-episcopali vniversitate Tyrnaviensi solemni ritu recens creatis concinnata et dicata ab ... poeseos Tyrnaviensis juventute anno MDCLXXIV. Tyrnaviae (1674) typis Academicis.

A⁸ – C⁸, []¹ = 49 pag. – 8°

RMK II 1345 – Čaplovič 2067

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a nagyszombati jezsuita gimnázium poétika osztálya az egyetemen 1674-ben Pethő Istvánnak, a filozófia doktorának és rendes professzorának avatásvezetésével filozófiából baccalaureusi fokozatot szerzett hallgatókat. A címlap hátán *Nomina offerentium* címmel a felajánlók névsora áll: *Gabriel Kohary liber baro de Chabrargh et Szitna Vngarus, Franciscus Vattay nobilis Vngarus, Stephanus Kurtösy nobilis Vngarus, Sigismundus Nagy nobilis Vngarus, Stephanus Berthoty nobilis Vngarus, Ioannes Kinigh nobilis Vng., Georgivs Zembery nob. Vng., Ferdinandvs de Loretis nobilis Germanus, Stephanus Mokos nob. Vng., Joannes Mednyansky n. Vng., Joannes Somoriay nob. Vng.*, mindannyian *poeseos auditores*. Ezután következnek a prózában írt *Praefatio* (3–4) majd a verses *Prophonema* (5–14). Majd szigetnevekre írt versek olvashatók: *Insularum fortunatarum prima Ombrion* (15–20) – *Secunda Iunonia* (21–25) – *Tertia Iunonia minor* (25–32) – *Quarta Capraria* (32–36) – *Quinta Nivaria* (36–42) – *Sexta Canaria* (42–48). Az egyes

verseknek rövid prózai bevezetése van. A kiadványt cím nélküli, prózában írt köszöntés zárja, végén a *Vivite, valete domini ... neo-laureati philosophi!* köszöntésformula olvasható. Alatta *O. A. M. D. G.* jelmondatrövidítés áll (49). A [ ]₁b üres.

Joannis Nep. Stoeger bibliográfiája Landovics Györgyöt tartotta e mű szerzőjének (203), Augustin és Alois De Backer pedig följegyezték, hogy ez a bécsi skót bencés kolostor könyvtárában lévő példányon is szerepel: „Composit M. Georgius Landovics” (V 410). Ugyanezen források a *Nexus Europaei* (Nagyszombat 1674, 3984) című művet is Landovics munkájának tartják. Ezek alapján mind Szabó Károly (RMK II 1344), mind Ján Čaplovič (2066) bibliográfiája Landovics Györgyöt tekinti e mű szerzőjének, aki 1674-ben Nagyszombatban a poétika osztály tanára volt (Zsoldos: *Matricula* 193, Lukács: *Catalogi personarum* IV 365). Éleétéhez ld. 3984.

Pethő István (1639–1707) 1671 és 1675 között Nagyszombatban működött (Lukács: *Catalogus* II 1197), ezen kívül még két nyomtatott műve ismeretes (Nagyszombat 1664, 3171 és Kassa 1681, 4349).

A nagyszombati egyetemen 1674-ben filozófiából harminchárman szereztek baccalaureusi fokozatot (Bognár–Kiss–Varga 52).

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Budapest *Univ* ① – Esztergom *Dioec* ① – Sárospatak *Cath* ① – Wien *OSB* ①

Oratio Angelica id est: Divini amoris mensis angelicus. = **Appendix 280**

3986

PÁZMÁNY Péter: Imadsagos könyv, mellyet irt Pazmany Peter, a' boldog emlekezetü cardinal es estergami ersek. Nyomtattak hatodszor Nagy-szombatban MDCLXXIV az academiái böttöckkel.

[ ]⁶, A⁸, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Nn⁸ Oo² = [27] + 571 + [9] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init., color.

RMK I 1171 – Čaplovič 2068

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik a nagyszombati könyvnyomtató ajánlása *Hedervar[i] Kata asszony, néhai ... Viczai János uram özvegyének* ([ ]₂a–[ ]₃b). Majd *Az esztendőről és annak részéről és Mikor szabad menyegzőt szolgáltatni* címmel rövid eligazítás olvasható ([ ]₃b). Ezután egész lapos, sugárzó MARIA-jelvény következik koronával és holdsarlóval, TU IN MULIERIBUS MARIA BENEDICTA körirattal ([ ]₄a). Ezt követi a változó ünnepek táblája az 1674-től az 1696. esztendőig ([ ]₄b–[ ]₅a). Utána ismét egész lapos IHS-embléma látható, amelyet 12 csillag és koszorú vesz körül négy kerubbal a sarkokban ([ ]₅b). A dísz alá és fölé bibliai idézetet szedtek. A következő levél rektója üres. Hátlapján kezdődik a kalendárium januártól decemberig ([ ]₆b–A₈b). Ebben a részben váltakozik a piros és fekete nyomás. A főrész (1–571) tartalma és beosztása meg egyezik az előző kiadásokéval (2340, 3971). A *Tizedik részben* az előző kiadásokból változtatás nélkül átvett verses szövegek incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 465: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostorozz* – 457 [recte 467]: *Bol-*

dogok, akiknek – 468: *Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj* – 470: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 472: *Uram, halld* – 474: *Sok háborúságban* – 475: *Hajtsd meg füleidet* – 543: *Tengernek* – 547: *Mennysországnak királynéja, irgalmasságnak* – 548: *Üdvöztőknek* – 549: *Mennysországnak királynéja, angyaloknak* – 550: *Mennynek királyné*. A könyv a *Rendi e könyvben foglalt dolgoknak* című mutatóval zárul (N₁₆b–O₂b). Több rész alfejezetének elején és végén fametszetes illusztrációk szemléltetik a fejezet témáját, mondanivalóját.

Az ajánlásból kiderül, hogy a könyv Héderváry Kata, Viczai János özvegye költségén jelent meg.

Bajági Rita megállapítása szerint e kiadás „tartalma, beosztása, sőt ajánlásának szövege is, noha ezúttal Hédervári Katához, Viczai János özvegyéhez szól, jórészt megegyezik az 1650-es kiadással (2340). Ugyanakkor ez az első olyan változat, amelyben a naptárról szóló magyarázatok közül csak *Az esztendőriül és annak részéről*, illetve a *Mikor szabad menyegzőt szolgáltatni* című részek maradtak meg.” (Pázmány Péter: Imádságoskönyv, 1631. Jegyzetek a szövegkiadáshoz. Szerk. Sz. Bajági Rita, Bogár Judit. Bp. 2013, 10).

Szabó Károly e kiadványnak címlap nélküli és a végén csonka példányát írta le, és azt nyomdai kiállítása alapján nagyszombati nyomtatványként határozta meg (RMK I 1171). Helyesen jegyezte meg azt is, hogy „ezen n.-szombati 1674-diki kiadást 7-diknek kell számítanunk; jöllehet ennek ajánlásában (I₂a–b) csak az 5-dik pozsonyi 1650-diki kiadásra történik hivatkozás.” Az azóta előkerült címlap az ajánlással egybehangzóan hatodszori nyomtatásként jelöli meg ezt a kiadást. A nagyszombati nyomdász ezek szerint nem ismerte a Széchy Mária, Wesselényi Ferenc nádor özvegye költségén Bécsben 1665-ben megjelent változatot (3190). Szabó Károly érvelése alapján úgy tűnik, hogy ő, bár nem utalt rá, ezt a nagyszombati kiadást korábbinak tartotta az ugyanebben az évben megjelent lőcseinél (3971), amely ötödik kiadásként jelölte meg magát (l. ott), de valójában hetedik a sorban. Bajági ezt a nagyszombati verziót ugyanis későbbinek tartotta a lőcseinél (3971), így ez a kiadás számítása szerint a nyolcadik (i.h.).

A Nádasdy-család nádasdladányi levéltárában fennmaradt Zavatkai Györgynek, a nagyszombati jezsuita egyetem professzorának 1672. március 7-én kelt levele Johann von Rottall királyi megbízotthoz, amelyben Pázmány Péter Imádságoskönyvének kiadását sürgeti, és „legalább” 200 Ft összeget kért 2000 példányban való kinyomtatására (MKsz 1968: 90–91). A levél közlője, Jenei Ferenc szerint nem lehet tudni, hogy kettejüknek volt-e valami köze az 1674-ben megjelent (3791) lőcsei, illetve ehhez a nagyszombati kiadáshoz. Jenei Rottallnak a lőcsei kiadáshoz való hozzájárulását pedig a nyomda protestáns volta miatt zárta ki (i. m. 92). Állítását azonban megcáfolja az a tény, hogy a lőcsei Brewer-nyomdában több katolikus mű is megjelent (vö. OSzKÉvk 1979: 367, Pavercsik Ilona). Ján Čaplovič szerint talán mégis kapcsolatba lehet hozni e kiadást Zavatkay levelével annyiban, hogy a nyomtatás költségeit ugyan 1672-ben Rottall nem vállalta, de két évvel később Hédervári Kata, Viczai János özvegye jóvoltából mégis megjelenhetett a Pázmány imádságoskönyve (2068).

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes. A kötetben található ajánlás végén sem nevezi meg magát.

Cf. 945*; 2340; 3971, –, →

Budapest Nat ④ ② + cop. (Firenze) – Firenze Nat ①

Pázmány Péter: Reovid Felelet Ket Calvinista Keonyvecskere. Nagyszombat 1674. = **Appendix 281**

3987

PONGRÁCZ György: Regvlae generales in Sriptvra [!] Sacra fvndatae et ex ea desvmptae. Tyrnaviae 1674 typis Academicis.

[1] fol. – 275 x 235 mm

Čaplovič 2069a

Verses, katolikus erkölcsi oktatás. – Az egyleveléses nyomtatvány körzetekből álló keretben húsz, számozás nélküli egymondatos vallási és magatartási szabályt közöl. Mindegyik azonos módon van megfogalmazva: *Noli ... omnia quae ... quia ... est*. Például az első intelem így szól: *Noli adorare omnia quae honoras, quia idololotria est*. A mondat szerkezet azonos elemeit (*Noli, omnia quae, quia, est*) szavakat függőlegesen szedték négyszer a mondatban elfoglalt helyüknek megfelelően. Közöttük a változó fogalmak vízszintesen olvashatók. Az ilyenformán kialakult hét oszlophoz csatlakozó nyolcadik azt a bibliai helyet nevezi meg, ahol a vonatkozó tilalom megtalálható. A nyomtatvány *G. P. e. V.* rövidítéssel és az impresszum adataival zárul.

A *G. P. e. V.* rövidítés feloldása: „*Georgius Pongrácz episcopus Vaciensis*”. Ő az I. Lipót német-római császár és magyar király házasságát köszöntő művében (3927) és az 1674-ben kiadott, másik *Regulae* című nyomtatványon (3988) is ugyanezzel a monogrammal jelölte meg magát.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

E kiadvány első bibliográfiai leírása Ján Čaplovičtól való (2069a). A kiadvány ma ismeretes egyetlen példányát a Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltára őrzi (jelzete: Esterházy család budapesti hitbizományi levéltárának tervrajzai XLVI. téka 1570/3 sz.).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

3988

PONGRÁCZ György: Regvlae illivs, qvi est ad maiora natvs. Tyrnaviae 1674 typis Academicis.

[1] fol. – 302 x 240 mm

RMK II 1346 – Čaplovič 2069

Verses katolikus erkölcsi oktatás. – Az egyleveléses plakát alakú nyomtatvány a hatalommal bírók, gazdagok számára fogalmaz meg erkölcsi intelmeket. A költemény címében és minden egyes sorában megtalálható kronosztichon az 1674. évet adja ki. A végén a vers szerzője magát a *G. P. E. V. P. M. S.* monogrammal jelölte. Alul, cifrákból kialakított dízsor alatt áll az impresszum.

Ján Čaplovič véleménye szerint a szöveg alatt olvasható aláírás feloldása: „*Georgius Pongracz episcopus Vaciensis, praepositus maior Strigoniensis*”, így őt tekintette a mű szerzőjének (2069). Véleményét megerősíti, hogy két további munkában is használta a *G. P. e. V.* monogramot. Kétségtelenül ő a szerzője az I. Lipót házassága alkalmával 1673-ban írott köszöntőnek (3927). Ez alapján megalapozottan feltételezhető,

hogy a *Regulae generales in Scriptura Sacra fundatae* című, szintén 1674-ben Nagyszombatban megjelent, a most leírt kiadványhoz hasonló verses erkölcsi oktatás (3987) is az ő nevéhez köthető. A költemény szövegében számos átvétel található az *Omni die dic Mariae* kezdetű középkori himnuszból.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Budapest *Nat* ①

3989

THESAURUS ecclesiae, seu orationes affectuosissimae et simul efficacissimae, ipsius ecclesiae propriae, quibus per totum anni tempus ad exorandam divinam majestatem pro variis necessitatibus in tremendo missae sacrificio utitur. Ex solo Missali Romano studio, opere et industria Exilis Vermiculi (cujus nomen si quis curiosius investigare desiderat, aram inspiciat) in unum collectae, et in varios titulos, ut videre est, digestae. (Tyrnaviae MDCLXXIV typis Academicis).

[²], A¹²-E¹²F¹⁰⁺² = [4] + 128 + [11] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1347 – Zelliger: Pantheon 1674/9 – Čaplovič 2063

Katolikus imádsággyűjtemény. – A címlap hátán, a cím folytatásaként kezdődő, dátum és aláírás nélküli ajánlólevél *in xenium ineuntis novi anni ... caesari Leopoldo, Ungariae, Bohemiae, Croatiae Dalmatiaeque regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, comiti Tyrolis etc.* szól ([₁b–]₂a). A szövegben három kronosz-tichonos mondat szerepel, mindhárom az 1675. évszámot rejti. A főrész a könyörgéseket 17 alkalom, illetve témakör szerint csoportosítja: (I.) *Orationes pro opportunitate temporis, sed convenientius mane dicendae* (1–11) – (II.) *Orationes ad impetrandam Spiritus S. gratiam* (12–17) – (III.) *Orationes tempore missae aptius, quam alias recitandae* (17–38) – (IV.) *Orationes pro Ecclesia Sancta Dei et ejus incremento* (38–46) – (V.) *Orationes in afflictionibus et tribulationibus* (46–53) – (VI.) *Orationes ad debellandos hostes et impetrandam adeo pacem* (53–58) – (VII.) *Orationes pro altioribus potestatibus* (58–62) – (VIII.) *Orationes pro populis Christianis* (62–66) – (IX.) *Orationes ante confessionem* (67–72) – (X.) *Orationes post confessionem* (73–77) – (XI.) *Orationes ante communionem seu a sacerdotibus ante sacrum dicendae* (78–88) – (XII.) *Orationes post communionem seu a sacerdotibus post missam dicendae* (88–97) – (XIII.) *Orationes in natali Domini Nostri Jesu Christi* (98–103) – (XIV.) *Orationes tempore quadragesimae, quatuor temporum aut quocunque die jejunii dicendae* (103–110) – (XV.) *Orationes de passione domini Nostri Jesu Christi* (110 [recte 111]–114) – (XVI.) *Orationes tempore Paschali* (115–120) – (XVII.) *Orationes pro defunctis* (120–128). A főrészhez csatlakozó *Appendix*ben további három könyörgés olvasható: Jézushoz szól az *Oratio matutina, complures virtutum actus in se complectens* (F₅a–F₆a), Szűz Máriához a *Salve regina* kezdetű, *Matri admirabili, consolatrici afflictorum dicata antiphona* (F₆a–b) és az *Anagramma, Virgo parens* megszólítással (F₆b). Utóbbi verses imádság szerzője Joannes de Landres (1623–1667) luxemburgi jezsuita, és azt rendtársa, Wilhelm Gumpfenberg közölte két évvel korábban (*Atlas Marianus quo Sanctae Dei Genitricis Mariae miraculosarum origines duodecim historiarum centuriis explicuntur*. München 1672, 950. vö. Sommervogel IV 1459). A főrészben közölt témakörök és alkalmak címéről és a bennük

foglalt imatémákról az *Index orationum in septemdecim titulos digestarum* ad áttekintést. Ebben az egyes témakörök római számot kaptak (F_{7a}–F_{10a}). Az *Index* az *O. A. M. D. G.* (Omnia ad maiorem Dei gloriam) jelmonddal zárul (F_{10a}). A nyomtatási adatokat kolofon tartalmazza.

A cím és az ajánlás szerint az újesztendei ajándéknak szánt, Lipót császárnak dedikált imádságyűjtemény szerzője nem új imádságokat készített, hanem a római misekönyvből származó, az egyházi év ünnepeihez és egyes alkalmakhoz (szentmise, gyónás, szorongattatás) kapcsolódó orációkat kívánt egybegyűjteni. Ezeket fegyverekként értelmezi, és ígéri, hogy az égis hatolnak, mint az ószövetségi József imája, amelynek hatására a Nap állva maradt, vagy Gedeoné, amely győzelmet hozott az ellenséggel szemben.

Az összeállító magát szerényen a címben *Exilis Vermiculusként* [= kicsiny féreg] jelölte meg.

Szabó Károly (RMK II 1347) és Aloysius Zelliger (Pantheon 1674/9) szerző nélküli munkaként vette fel. Ján Čaplovič a Matica slovenská egykori pozsonyi kirendeltségének példányában az ajánlás végén a következő nyomtatott szöveget látta beragasztva: „Pater Franciscus a Sancto Venceslao, Scholarum Piarum missionarius in Apostolico Regno Hungariae”. Ez alapján a magát szerényen *Exilis Vermiculusként* megnevező szerzőt Franciscus Hanacius piaristában vélte megtalálni (2063). Hanaciustól valóban fennmaradtak más latin nyelvű kéziratos imakönyvek, amelyeket részben liturgikus szövegek alapján állított össze, tehát a műfaj nem volt idegen tőle: (1) Anullus aureus [Andreas Brunner: Fasti Mariani. Antwerpen 1623 és más aszketikus kiadványokból készült kivonatok]. Podolin 1660 (Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, I.2.a: Manuscripta vetera, For 5/38) – (2) Manna caeleste. Panis Angelicus [miszésés előtti készületi imádságok a misekönyvből és a breviáriumból válogatva]. 1680. (Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, I.2.a: Manuscripta vetera, For. 04/33).

Ugyanakkor az is ismeretes, hogy Hanacius szívesen beleírta nevét azokba a kötetekbe, amit megszerzett vagy olvasott, tehát a kötetben található bejegyzés nem föltétlenül utal szerzősége (ld. Saktorová, Helena et al: Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej. Martin 1993, 1004; Uők: Tlače 16. storočia v piaristických knižniciach. Martin 1997, 316, 628, 840, 884, 1263, 1420, 1457, 1823; MKsz 2008: 105, Koltai András).

Franciscus Hanacius (1637–1710) a morvaországi Keltschben (Kelč) született. 1657-ben lett piarista, szerzetesként a Franciscus a S. Venceslao nevet választotta. Növendékeveit Podolinban és Rzeszówban töltötte, majd 1666-ban a privigyei rendház alapítására küldték, és ettől kezdve haláláig Magyarországon élt és működött, többnyire missziós lelképásztorként (Friedreich Endre: Hanacius Ferencz (Franciscus a S. Venceslao e S. P.) élete. Veszprém 1906., Léh István: Catalogus religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum 1666–1997. Bp. 1988, 140). A kiadvány megjelenése idején, 1674 augusztusától fogva Breznóbánya mellett, Predajna (Garampéterei) és Lopéri (Lopej) falvak plébánosa volt, majd pedig 1675. január 1-től breznóbányai plébánossá és az ottani piarista közösség elöljárójává (praesidens) nevezték ki. Mivel a frissen katolizált és a rend által elfoglalt plébánián a piaristák legfőbb célja éppen az volt, hogy szerzeményükről végleges királyi adománylevelet kapjanak (ez 1675. április 10-én meg is történt), érthető, hogy újvívi ajándékként kiadványt dedikálnak a királynak, de éppen emiatt aligha valószínű, hogy ezt álnéven tették volna (vö. Originale Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum ingressus, egressus et regressus ad Lib. Regiaeque Civitatem Briznobanyensis parochiae administrationem 1673–1788: Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, II.3: Archivum domus Breznóbányensis, Lib. 1. 28-35; Friedreich i. m. 69–72).

A kiadvány egyes részletei, mint az *Atlas Marianusból* átvett vers és a kolofon előtti *O. A. M. D. G.* jelmondat viszont inkább jezsuita szerzőre utalnak. A nagyszombati kollégiumban 1674–1675-ben közel tucatnyi olyan jezsuita élt, akiktől fennmaradt valamilyen, többnyire lelkeségi kiadvány. Közülük bármelyik lehetett a kiadvány összeállítója. Amennyiben a címlapon az oltárra vonatkozó célzás (*aram inspiciat*) a nagyszombati Keresztelő Szt. János jezsuita templomnak Jézus megkeresztelését ábrázoló főoltára utal, akkor ketten jöhetnek szóba: Bánki János (1630–1684) szentírás-tan professzor, majd a nemesi konviktus régeense és Pákay János (1643–1706), aki 1674 végétől filozófiaprofesszor és akadémiai hitszónok volt (vö. Lukács: *Catalogi personarum* IV 364, 418). (E tételben a szerzővel kapcsolatos okfejtés Koltai Andrásnak köszönhető.)

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* cop. (Kalocsa) – Graz *OFM* (←Eisenstadt *OFM*) ① – Kalocsa *Dioec* ① – Martin *Nat* ② – Nitra *Piar* (←Podolin) ①

Olim: Pozsonyi r.c. gymn.

Tres breves tractatvli. Tyrnaviae 1674. – Vide 3991

3990

TRES breves tractatvli, quorum I. continet modum, verum cordis dolorem eliciendi. II. modum devote sacrum missae sacrificium celebrandi vel audiendi. III. varios modos pie coronam B. V. vel rosarium recitandi. Tyrnaviae MDCLXXIV typis Academicis.

[¹], A⁸–C⁸ = [1] + 47 pag. – 8° – Orn.

Čaplovič 2069b

Katolikus imádságok, módszertani útmutató a gyónáshoz, miseáldozathoz és a rózsafüzér imádsághoz. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik a főrész, amely három *Tractatulus*t tartalmaz. Ezek címe nagyjából megegyezik a címlapon is szereplő címekkel: *Tractatulus I. Modus brevis eliciendi dolorem de peccatis* (1–4) – *Tractatulus II. Modus devote et utiliter celebrandi* (4–27) – *Tractatulus III. Modus recitandi coronam beatae Virginis Mariae* (27–47).

E kiadvány egyetlen példányban maradt fenn. Tartalma, beosztása és szedése is teljes egészében megegyezik az ugyanebben az esztendőben Nagyszombatban megjelent *Varia pietatis ac sanctorum precum exercitia* című imádságoskönyv függelékével (3991(2)). Annak címlappal ellátott, önálló kiadása.

Szabó Károly egy nyomtatványként írta le a két imádságoskönyvet (RMK II 1348), mivel nem ismert címlapos példányt. Ján Čaplovič ezzel szemben két önálló nyomtatványként vette fel bibliográfiájába, de az eperjesi evangélikus kollégium és a budapesti Egyetemi Könyvtár példányát mindkét tételnél szerepeltette (2069b, 2070), pedig azokban a három *Tractatulus* önálló címlap nélkül csatlakozik a terjedelmesebb

imádságos könyvhöz. Jóllehet csupán egyetlen olyan példány ismeretes jelenleg, amelynek címlapja is van, mégis indokolt azt feltételezni, hogy önálló kiadványként is forgalmazták ezeket az imádságokat.

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Cf. –, 3991(2)

Olomouc Univ ①

3991

[1] VARIA pietatis ac sanctarvm precum exercitia Iesv, Mariae, Iosepho totiqve sacrae familiae ac sanctis patronis dicata. – [2] [Tres breves tractatvli.] Tyrnaviae 1674 typis Academicis.

A⁸–Z⁸, Aa⁸; A⁸–C⁸ = 380 [recte 384] + 47 pag. – 8° – Orn.

RMK II 1348 – Čaplovič 2070

Katolikus imádságok a Szent Családhoz, szentekhez és védőszentekhez; módszertani útmutató a gyónáshoz, miseáldozathoz és a rózsafüzér imádsághoz. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik a főrész, amely a következő nagyobb egységekből áll: *Exercitium matutinum, ubi expectatus fueris immediate* (3–6) – *Consecratio matutina* (7–87) – *Protestationes quinque ad Angelum custodem directe a Sancto Carolo Boromaeo* [!] *composita pro felici morte dicendae* (88–94) – *Litaniae de passione Domini per singulos hebdomadae dies distributae* (95–113) – *Officium immaculatae conceptionis Beatae Virginis* (114–128) – *Quinque psalmi S. Bonaventurae de Beata Virgine* (129–142) – *Officium S. Angeli custodis* (143–156) – *Litaniae ad S. Angelum custodem* (137 [recte 157] – 160) – *Litaniae de S. Michaelae archangelo* (161–166) – *Parvae litaniae iuxta alphabetum de S. Iosepho* (166–169) – *Litaniae de S. Antonio Paduano* (169–172) – *Litaniae de Sancto Ignatio confessore* (172–177) – *Litaniae ad S. Franciscum Xaverium* (177–185) – *Litaniae de Sancta Anna* (185–189) – *Sequuntur aliae litaniae et officia, quae distribui possunt per dies Hebdomadae* (189–261) – *Praeparatio ad celebrandum missae sacrificium* (261–270 [recte 274]). Ezt követően e rész végéig a lapszámozás hibás, a valódinál négyvel kisebb szám szerepel. – *Pro opportunitate sacerdotis ante vel post missam* (270–276) – *Litaniae Jesu, Mariae, Iosephi imprimis de nomine Jesu* (276–281) – *Litaniae Lauretanae* (281–284) – *Litaniae Sancti Iosephi, sponsi Beatae Virginis* (284–294) – *Alexander VI. anno 1694 (!) concessit 3000 annorum indulgentias recitanti ter ante imaginem S. Annae hanc orationem* (294) – *Tres has orationes S. Mechthildem docuit B. V. pro felici morte* (294–296) – *Formula dedicandi se Beatae Virgini* (296–297) – *Ad S. Iosephum* (297–298) – *Septem gaudia et dolores S. Iosephi ... ante vel post communionem vel sacrificium missae* (298–304) – *Aliae aspirationes* (305–307) – *Litaniae de S. Francisco Xaverio* (307–311) – *Orationes jaculatoriae interdum dicendae, maxime post sacrum vel communionem* (312–325) – *Litaniae omnium sanctorum* (325–334) – *Psalmus 69. és könyörgések* (334–345) – *Exercitium vespertinum brevissimum recitatis litaniis omnium sanctorum fiat examen* (346–350) – *Hymnus Ss. Ambrosii et Augustini* (350–354) – *Canticum in laudem B. V. a S. Bonaventura compositum* (354–359) – *Psalmus 50. pro remissione peccatorum nostrorum* (359–363) – *Itinerarium* (363–370) – *Septem psalmi, quasi poenitentiales, directi ad*

Beatam Virginem (370–379) – *Affectus amoris S. Francisci Xaverii* (380). Ezt követi önálló címlap nélkül, de új füzetjelzéssel és újrakezdődő lapszámozással három módszertani útmutató: *Tractatus*. Címük a következő: *Tractatus I. Modus brevis eliciendi dolorem de peccatis* (1–4) – *Tractatus II. Modus devote et utiliter celebrandi* (4–27) – *Tractatus III. Modus recitandi coronam beatae Virginis Mariae* (27–47).

Knapp Éva mutatott rá arra, hogy jóllehet ennek az imádságoskönyvnek a címe azonos az *Officium Rakocziánium sive Varia pietatis exercitia, cultui Divino magnae matris Mariae Sanctorumque Patronorum honori debita* (Nagyszombat 1693, RMK II 1755) alcímével, szöveganyaga azonban nagyjából eltér azétól, és nincs társulati vonatkozása. A végéhez csatolt *Tractatus* alapján úgy gondolta, hogy elsősorban egyházi személyek használatára szánták (MKsz 1997: 159).

A második mű azonos szedésben, címlappal ellátva is ismeretes egyetlen példányban (3990). Ez azt bizonyítja, hogy nemcsak ennek az imakönyvnek a függelékében jelent meg címlap nélkül, hanem címlappal ellátva, önállóan is forgalmazták.

Valószínűnek látszik, hogy az 1674-es évszám elírásából adódóan erre a nyomtatványra vonatkozik az a Katona István *Anonymi scriptores* című kéziratos gyűjtésében szereplő adat, amely szerint ugyanilyen címen könyvet adtak ki 1614-ben Nagyszombatban (MKsz 1994: 418, Szelestei N. László). Nagyszombatban abban az évben nem volt nyomda, mert a káptalani nyomda működése 1609-ben megszűnt (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1.. 43–44).

Cf. 2508A; 2892; 3990, 4052, 4183

Budapest Nat ②* – Budapest Piar ① – Budapest Univ ① – Győr Dioec ① – Prešov Scient ①

3992

VECTIGAL regimv reformatvm. Tyrnaviae MDCLXXIV typis Academicis.

A⁴–K⁴, [1]¹ = [41] fol. – 2° – 1 ins., orn. init.

OSzKÉvk 1970-1971: 223–224

Magyarországi törvényes vámszabás. – A kiadvány címlapját az osztrák császári címer fametszetes ábrázolása díszíti, a címlap háta üres. Az ezt követő levélen kezdődik III. Ferdinánd magyar király és osztrák császár oklevele, amely szerint az új vámszabás szerkesztését az 1655-ös pozsonyi országgyűlés 100. articulusában rendelte el, szövegét pedig az 1656. március 13-ára Pozsonyba, illetve Kassára, valamint május 21-ére Zágrábba összehívott részgyűléseken fogadták el (A₁a–b). Ezt követi *Sigismundus Zongor episcopus Vacziensis et praepositus major Posoniensis; Georgius Orosij sacrae caesareae et regiae majestatis personalis praesentiae in iudiciis locumtenens et consiliarii, praesides: Franciscus Szent-Györgij episcopus Transylvaniensis ...; Adamo Czirákj, propter infirmitatem comparere non valente: Ladislaus Keresztuti [recte Kereszturi] vice palatinus; Petrus Aluinczj prothonotarius palatinus, Balthasar Egresdj eques auratus et Stephanus Móroc, annotatae ... tabulae iudiciariae jurati assessores; Andreas Bán et Matthias Tuczentaller, ... civitatis Posoniensis jurati cives; Georgius ... Gradt iudex et Leopoldus Natl juratus notarius ... civitatis Soproniensis*, azaz a vectigal összeállítóinak oklevele (A₂a–b). Ezután olvasható a főcím megismétlése után a különböző iparcikkek és termékek vámszabása a következő csoportosításban:

De pecoribus – De cutibus et variis pellibus – De lino et lana – De pannis et staminibus – De vestibus ... – De penulis ... – De rebus sericeis ... – De synode et telis – De peplis – De pileis – De papyro – De filis – De speciebus sive aromatis – De esculentis – De piscibus – De liquoribus – De metallis et fossilibus – De pulvere – De salibus – De rebus ligneis (A₃a–D₂b). A felsorolás végén a záradék keltezése: Pozsony, 1656. március 24. – Ezt követi az *Excessus et fraudes et abususque tricesimales, modalitate subsequantium punctorum sublati et correcti hoc ordine sequuntur*, amely 24 pontban sorolja fel, hogy milyen problémákat igyekeztek az új szabályozás létrehozásakor orvosolni. Keltezése Kassa, 1656. március 24. Az iratot ugyanúgy a *vectigal* összeállítói jegyzik, a következő nevek helyesírása azonban eltér: *Georgius Orosi, Franciscus Szentgyorgy, Baltibazar Egresdy, Ladislaus Kresztury* [], *Petrus Aluinczy, Andreas Bádán, Matthias Tuzentaler* (D₃a–F₂b). – A következő rész a Felső-Magyarországra vonatkozó vámszabást tartalmazza, élén *Commissariorum vero ad partes regni nostri superiores pro rectificando vectigali nostro regio, excessibusque tricesimalibus corrigendis destinatum relatio et conclusiones sequuntur hoc tenore* címen a *vectigal* következő összeállítóinak jelentése olvasható: *Joannes Palfalvai electus episcopus Vardiensis, praepositus Scepusiensis, sac. caesareae regiae(ue) majestatis consiliarius etc.; Andreas Mokchay ecclesiae Agriensis praepositus major et canonicus; Georgius Barna de Mellethe; Andreas Zakany; Petrus Szirmay ... Tabulae Judicariae assessores, Thomas Orosz vicecomes comitatus Unghvariensis, Andreas Variassi substitutus iudex; Georgius Kroner juratus civis Casoviensis; Daniel Langhfelner iudex; Michael Haker juratus civis Eperiesiensis* (F₃a–b). A *Vectigal regium reformatum* az országoshoz hasonló csoportosításban közli az egyes áruféleségek árait: *De pecoribus – De cutibus et variis pellibus – De lino et lana – De pannis et staminibus – De penulis tapetibus et tegetibus – De rebus sericeis auro et argento intertextis galonis, pasamanis et filis – De synode et telis variis – De peplis – De pileis – De papyro – De filis – De aromatis et eorum speciebus – De esculentis – De piscibus – De liquoribus – De metallis fossilibus et ferramentis – De pulvere – De salibus – De rebus ligneis – De pelliceis – De calceamentis* (F₄a–I₂a). Az *Excessus, fraudes et abusus circa exactiones et solutiones tricesimarum harum partium regni Hungariae superiorum correcti et reformati* kilenc pontba szedve részletezi, hogy milyen rendellenességek és csalások miatt volt szükség a *vectigal* összeállítására, keltezése: Kassa, 1656. május 24. (I₂b–I₄b). Ezt szintén a vámszabás összeállítói készítették, *Thomas Orosz* azonban itt nem szerepel, néhányuk nevének helyesírása pedig eltér: *Joannes Palfalvai, Daniel Lenghfelner, Andreas Mokczay, Andreas Variassi*. A harmadik rész a Dalmáciára, Horvátországra és Szlavóniára kiadott vámszabást tartalmazza. Ennek szövege külön cím nélkül a *Demum regni nostri Sclavoniae commissariorum circa reformationem limitationemque vectigalis nostri regii conclusiones sic habent* című oklevélbe (K₁a–b) foglalva olvasható. Az oklevelet a vámszabás összeállítói: *Petrus Petretitsch ... episcopus ... Zagradiensis, abbas Beatissimae Virginis de Thopuska, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliarius; praeses Sigismundus Keglevich liber baro de Busin, eques auratus, ... sac. caes. regiaeque majest. consiliarius, cubicularius ac praesidii Caproncensis certorum equitum capitaneus; Georgius Mallenich vicecomes comitatus Zagradiensis ac sac. caes. regiae(ue) majestatis praesidii Pokupczka, capitaneus Banalis; Casparus Budor eques auratus; ... Thomas Iuanovich, ejusdem ... regiae aulae familiaris ac comitatum Zagradiensis et Crisiensis juratus notarius* adták ki. A vámszabás a következő beosztásban olvasható: *De pecoribus et primo de bobus Sclavonicis – De porcis – De cutibus et variis pellibus Sclavonicis – De pannis et staminibus – De synode et tellis – De papyro – De piscibus – De liquoribus – De sale – De rebus ligneis – De lapidibus – De auro et argento* (K₁b–K₂b). A *De proventuum tricesimalium adauctione et abusu excessuum(ue) sublacione* 12 pontba szedve sorolja fel, hogy min szükséges változtatni a vámjövödelmek növekedése és a visszaélések megszüntetése érdekében (K₃a–K₄b). Keltezése: Zágráb, 1656. május 24., aláírói megegyeznek a *vectigal* összeállítóival (K₃a–K₄b). A kiadvány az uralkodó Bécsben, 1656. július 27-én kelt, *Ad mandatum sac. caes. regiae(ue) majest. proprium* aláírással ellátott záradékával fejeződik be ([ ]₁a), az utolsó lap üres.

A K,b lapot – minden bizonnyal valamilyen hiba miatt – leragasztották egy verzóján a végleges szöveget tartalmazó levéllel.

A ma ismeretes egyetlen – Zsámár József gyűjteményéből az Országos Széchényi Könyvtárba került – példányt elsőként Soltész Zoltánné írta le (OSzKÉvk 1970-1971: 223–224). Megállapítása szerint tartalma nem azonos az 1612-ben Pozsonyban közreadott *Vectigal regium* című kiadványával (1041).

Az ugyanilyen címmel 1676-ban Pozsonyban megjelent vámszabás, kisebb szedési és helyesírási eltérésekről eltekintve e nyomtatvány laponkénti utánszedése (4107).

Az 1674-es évből a nagyszombati Akadémiai nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

Cf. –, 4107, →

Budapest *Nat* ①

3993

BROWN, Edward: Relation de plusieurs voyages faits en Hongrie, Servie, Bulgarie, Macedoine, Thesalie, Autriche, Styrie, Carinthie, Carniole et Friuli enrichie de plusieurs observations tant sur les mines d'or, d'argent, de cuivre et de vif argent, que des bains et eaux minerales, qui sont dans ces païs avec les figvres de quelvques habits et des places les plus considerables. Traduit de l'anglois du sieur Edouard Brown, medecin du Colleege de Londres ... A Paris MDCLXXIV chez Gervais Clouzier.

a⁴, A⁴ []¹ B⁴–D⁴ []¹ E₁ []¹ E₂₋₄ F⁴ G⁴ []¹ H₁₋₃ []¹ H₄ I⁴ K₁₋₂ []¹ K₃₋₄ L⁴ M⁴ []¹ N⁴–P⁴ Q₁₋₃ []¹ Q₄ R⁴–X⁴ Y₁₋₂ []¹ Y₃₋₄ Z⁴, Aa⁴–Cc⁴ = [6] + 208 pag. + 9 tab. – 4°–Tit. calcographicus, 9 ill. calcographicae, 1 ill., orn., init.

Apponyi: Hungarica 976

Magyar mondatot tartalmazó útleírás. – E munka Edward Brown *A Brief Account of some Travels in Hungaria...* (London 1673) című művének (3904) francia fordítása. A könyv élén rézmetszetes díszcímlap áll a következő aláírással: *P. Mignard jn. – L. Cossin fecit.* Ezt követi a nyomtatott címlap a fent idézett szöveggel. Mindkét címlap háta üres. Majd a szerző *Au Lecteur* címzett előszava következik dátum és aláírás nélkül (a_{3a}–a_{4a}) és a kiadást engedélyező, 1674. január 20-án kelt királyi privilégium kivonata, az *Extraict du privilege du roy* (a_{4b}). A főrész tartalma és beosztása híven követi az 1673. évben kiadott angol eredetit (3904). Ahhoz hasonlóan az első, *Description generale de la Hongrie* fejezetben található a magyar nyelvű Miatyánk első mondata: *Mi attianck ky vagy az meniegebe, megh szentel tesseck az te newed etc.* (20). A könyv végén *Errata* sorolja fel a nyomdahibákat (208).

A királyi privilégium kivonata *M. L. V*-ként nevezi meg a franciára fordítót. Ez a monogram a külföldi katalógusok szerint Guillaume Le Vasseur de Beauplan (cr. 1600–1673) francia hadmérnök, építész és térképész nevét rejti. A díszcímlap Pierre Mignard (1612–1695) híres portréfestő és Louis Cossin (1627–1704) metsző munkája.

E könyv szerepel Apponyi Sándor katalógusában is (Hungarica 976).

Cf. 3904, –, 4392, 4598, 4620, →

In multis bibliothecis permulta expl. – Budapest *Nat*, *Univ* – Den Haag *Nat* – Dresden *Nat* – Göttingen *Univ* – Moskva *Nat* – Paris *Nat* – Wien *Nat* + cop. digit. – Wolfenbüttel – Zürich *Civ*

Copia literarum def. Stephani Wittnyedi ad def. Ambrosium Keczer datarum Poson. 30. Decembris anno 1669. Posonii 1674. – Vide 3978

Copia literarum in cifris Scriptarum Stephani Wittnyedi ad Nicolaum Bethlem, ex Ungarico in Latinum versarum, ac uti ex contextu apparet, Mense Majo, Anno 1669. Eperiesini datarum. Posonii 1674. – Vide 3979

Copia literarum Stephani Wittnyedi ad Ambrosium Keczer datarum Posonij 30. Decembris, anno 1669. Posonii 1674. – Vide 3949

3994

KÉRY János: Reverendissimi patris fratris Joannis Kery, fratrum eremitarum ordinis S. Pauli primi eremite prioris generalis, ss. theologiae, nec non aa. ll. et philosophiae doctoris, eiusdemque in ... conventu Lepoglaviensi olim ordinarij professoris Vniversa philosophia scholastica, tomis tribus comprehensa.

[1] (Reverendissimi patris fratris Joannis Kery ... Universae philosophiae scholasticae tomus primus. ... Posonii [–Viennae] MDCLXXIII [–1674] Gottfriedus Gründerus [–Johann Baptist Hacque]).

[2] Reverendissimi patris fratris Joannis Kery ... Universae philosophiae scholasticae tomus secundus. Posonii [–Viennae] MDCLXXIII [–1674] Gottfridus Gründerus [–Johann Baptist Hacque].

[3] Reverendissimi patris fratris Joannis Kery ... Vniversae philosophiae scholasticae tomus tertius. Posonii [–Viennae] MDCLXXIII [–1674] Gottfridus Gründerus [–Johann Baptist Hacque].

„A” variáns:

Tomus I: $[\ ]^2, a^2 b^2, [\ ]^1, A^4-Z^4, Aa^4-Vv^4 Xx^5 = [11] + 354$ pag. – 2° – Orn., init.

Tomus II: $[\ ]^1, a^2 b^2, \cdot^2, A^4-Z^4, Aa^4-Oo^4 Pp^{5+1} Qq^4-Zz^4, Aaa^4-Qqq^4 Rrr^2 = [11] + 501$ pag. – 2° – Orn., init.

Tomus III: $[\ ]^1, a^2 b^2,)^2, A^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Mmm^4 = [12] + 472$ [recte 464] pag. – 2° – Orn., init.

„B” variáns:

Tomus I: $[\square]^2, a^2, [\square]^1, A^4-Z^4, Aa^4-Vv^4 Xx^5 = [8] + 354$ pag. – 2° – Orn., init.

Tomus II: $[\square]^1, a^2, \cdot^2, A^4-Z^4, Aa^4-Oo^4, Pp^5 Qq^4-Zz^4, Aaa^4-Qqq^4 Rrr^2 = [8] + 501$ pag. – 2° – Orn., init.

Tomus III: $[\square]^1, a^2,)^2, A^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Mmm^4 = [9] + 472$ [recte 464] pag. – 2° – Orn., init.

RMK II 1325 – Čaplovič 421

Filozófia tankönyv. – Kéry János pálos szerzetes az arisztotelészi skolasztikus filozófia rendszerét három kötetben foglalta össze, amelyeket együttesen jelentetett meg. Ezt határozottan bizonyítja az impresszum nélküli összefoglaló címlap szövege: *Universa philosophia scholastica, tomis tribus comprehensa*. Ennek az összefoglaló és impresszum nélküli címlapnak a háta az első kötet önálló, impresszummal is ellátott címlapjához hasonlóan üres. Az ezután kezdődő ajánlás címzettjének személye és szövege alapján a tankönyvnek két változata ismeretes Az „A” variánsban az *Augustissimo, potentissimo ... imperatori, Leopoldo I., Hungariae Bohemiaeque regi* címzett ajánlás olvasható *Ioannes Kery* aláírással, amely több kronogramot is tartalmaz, a margón közölve azok feloldását (a_1a-b_2a). Közülük az időben legkésőbbi az 1674. évre utal. A következő lap (b_2b) üres. A „B” variánsban viszont az a_1a-a_2b fűzetjelzésű lapokon *illustrissimo reverendissimo ... Martino Borkovich, episcopo Zagradiensi, abbati B. M. Virginis de Topuzka, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario* kezdetű ajánlás olvasható *Fr. Ioannes Kery* aláírással.

Ezután következik mindkét variánsban a tartalomjegyzék *Index disputationum et quaestionum, quae in hoc tomo continentur* címmel ($[\square]_1a-b$). Az első kötet főrésze tizenkét nagyobb témakört (*disputatio*) tárgyal, amelyek a témában felvetődő kérdések (*quaestio*) magyarázatát tartalmazzák. Az egyes *disputatiók* címe és az azokon belüli kérdések száma a következő: I. *De objecto et habitu logicae* (I–VII *quaestio*) (1–34) – II. *De natura logicae* (I–IV) (34–61) – III. *De distinctionibus* (I–V) (61–93) – IV. *De ente rationis tum metaphysico, tum logico* (I–IV) (94–121) – V. *De universalibus in communi* (I–VI) (122–148) – VI. *De universalibus in particulari sive praedicabilibus* (I–IX) (148–179) – VII. *De ante-paedicamentis* (I–III) (180–192) – VIII. *De praedicamentis* (I–IX) (193–248) – IX. *In libros Peri hermenias seu De interpretatione* (I–VIII) (249–289) – X. *In libros analyticos, priores et posteriores* (I–VII) (290–318) – XI. *De actuali et habituali scientia* (I–VII) (318–348) – XII. *De unitate et subalternatione scientiarum* (I–III) (348–354).

A második kötet címlapjának háta üres. Ezt követően Kéry János mindkét variánsban újra közölte az első kötetben olvasható ajánlóleveleket: az „A” variánsban a *Leopoldo I., Hungariae Bohemiaeque regi* szóló ajánlását (a_1a-b_2a), amelynek utolsó lapja (b_2b) üres, a „B” variánsban pedig az *illustrissimo reverendissimo ... Martino Borkovich, episcopo Zagradiensi...* címzettet (a_1a-a_2b). Majd az *Index librorum, disputationum et quaestionum, quae in hoc tomo continentur* című mutató ad áttekintést a kötet tartalmáról ($\cdot^2a$ [recte $\cdot^2a$]– $\cdot^2a$). Újabb üres lap után a címlap szövegének megismétlése után kezdődik a főrész a skolasztikus természetfilozófia bemutatásával. Ezek alfejezetekre (*disputatio*), azok pedig további kérdésekre (*quaestio*) oszlanak. A könyvek címe és a bennük közreadott *disputatiók* száma a következő: *Liber primus Physicorum. De natura et objecto physicae ac ejusdem objecti principiis* (I–V. *disputatio*) (1–121) – *Liber secundus Physicorum. De natura, arte et causis* (I–VI) (122–336) – *Liber tertius, quartus et quintus Physicorum. De motu, loco, vacuo, tempore et infinito* (I–IV) (337–466) – *Liber sextus Physicorum. De quantitate* (I) (467–500). Végül *Liber septimus et octavus Physicorum* cím után csupán pár soros összefoglalás szól e könyvek tartalmáról (500–501).

A harmadik kötet címlapjának háta üres. Ebbe a kötetbe is beillesztették az előző kötetekben olvasható ajánlóleveleket, az „A” variánsban a *Leopoldo I., Hungariae Bohemiaeque regi* címzett ajánlást (a_1a-b_2a), a

„B” variánsban pedig az *illustrissimo reverendissimo ... Martino Borkovich, episcopo Zagrabieni ...* szót (a₁a–a₂b). A tartalomról az *Index disputationum et quaestionum, quae in hoc tomo continentur* tájékoztat (a₁–a₂)₂(b). A főrész a cím megismétlésével Aristotelés munkáihoz kapcsolódóan két nagy egységben mutatja be a metafizikát. A külön meg nem jelölt, *In libros Aristotelis De mundo et coelo* című első könyv először két *disputatiót*, azon belül pedig három, illetve tíz kérdést (*quaestio*) tartalmaz (1–37). Majd négy *disputatio* szól *In libros Aristotelis De generatione et corruptione*, amelyek egyenként négy, hat, öt és ismét öt kérdést taglalnak (38–135). Ezt követi a *Liber secundus de generatione et corruptione. De elementis* (136–220) három értekezéssel, amelyet az *In tres libros Aristotelis De anima* fejezet követ nyolc *disputatióval* (221–448 [recte 440]). Végül egyetlen *disputatio* szól *In quatuordecim libros Metaphysicorum Aristotelis* (449 [recte 441]–472 [recte 464]).

Kéry az „A” variánsban olvasható ajánlólevelében utal arra, hogy tíz esztendővel korábban, a török elleni háború idején kezdett foglalkozni e hatalmas munkájával, és köszönetet mond a császárnak a támogatásért. A „B” variáns ajánlásának címettje Martin Borković (1597–1687) 1667-től zágrábi püspök, emellett 1686-tól kalocsai érsek is volt. Bán Imre megállapítása szerint ez a tankönyv az Aristotelésre és Aquinói Szent Tamásra épülő jezsuita újszolasztika képviselőinek: Leonardus Lessiusnak és Suáreznek a munkái alapján készült (Korai felvilágosodás és nemzeti műveltség. In: Költők, eszmék, korszakok. Szerk. Bitskey István. Debrecen 1997 (Csokonai könyvtár 11), 221–223). Újabbán Tasi Réka elemezte részletesebben e művet (ItK 2018: 158–161).

A három kötet elé illesztett összefoglaló címlap és a mindkét variáns mindhárom kötetében változatlan szedésben publikált ajánlólevelé arról tanúskodik, hogy Kéry János együttesen, de mégis három külön egységként – három kötetbe kötve – kívánta megjelentetni munkáját. Ez indokolja, hogy egy tételként szerepeljen mindhárom kötet.

A három kötet címlapjának kiállítását nem egyforma. Míg az első kötetén a szerző nevének minden betűjét díszes iniciáléval szedték, a második kötet címlapján már egyetlen iniciálé sincs, a harmadik kötetét pedig emlékeztet a három kötet egyesített címlapjára, mindkettő szövegét a lap közepére illesztették.

Ecsedy Judit megállapítása szerint mindkét variánsban az első kötet összefoglaló címlevele és ajánlása, a második kötet címlevele, ajánlása és *Indexe*, valamint a harmadik kötet teljes egészében nem Pozsonyban, hanem Bécsben Johann Baptist Hacque nyomdájában készült (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1.. 91). Bár a kötetek címlapjai az 1673-as évet adják meg a kiadás éveként, az I. Lipóthoz írott ajánlás kronogramjai viszont az 1674-es évre utalnak, ezért feltételezhető, hogy az 1673-ban Pozsonyban megkezdett kiadási munkát a következő évben Bécsben fejezték be.

Annak a korábbi szakirodalomban felmerült téves feltételezésnek a cáfolatát, amely szerint e filozófiai könyv már 1663-ban megjelent Pozsonyban ld. **Appendix 237**.

Cf. **Appendix 237**; –

In 27 bibliothecis 34 exempl. – Bratislava *Univ* (A–variáns) – Budapest *Acad* (A- és B–variáns), *Ref* (B–variáns), *Nat* (A–variáns), *Univ* (B–variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (A–variáns), *Univ* (B–variáns) + cop. digit. – Martin *Nat* (A–variáns)– Stuttgart *Nat* (A–variáns) – Wien *Nat* (A–variáns)

Kéry János: *Theatrum sapientiae*. Pozsony 1674. = **Appendix 282**

3995

CATONIS disticha moralia cum Germanica et Hungarica versione, nunc castigatius, quam antea, edita. Cibinii 1674 [typ. civitatis] apud Stephanum Jüngling.

A⁸–C⁸ D⁴ = 51 + [5] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1172 – RMK II 1350

Bölcs mondások gyűjteménye latin, magyar és német nyelven. – E kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében azonos az 1666-os (3319) és az 1668-as szebeni (3488) kiadással.

Részleges szövegkiadás: a Dicta Catonis latin szövege és modern magyar fordítása: Dicta Catonis. Publilii Syri Sententiae. Ford. Nagyvillés János. Utószó Jászay Tamás. Szeged 2001–2002, 13–52.

Ennek a kiadásnak az alapján feltételezte Némethy Géza (EPhK 1889: 103—104) a példányból ismeretes 1666-os (3319) és az akkor még példányból ismeretlen 1668-as szebeni kiadás (3488) azonosságát.

A háromnyelvű kiadványt Szabó Károly a magyar (RMK I 1172) és a hazai idegen nyelvű munkák között (RMK II 1350) is felvette bibliográfiájába.

Cf. 31(1)*!; 878!; 1770*!; 3319*!; –, →

Budapest *Nat* © + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ①

3996

FABRICIUS, Joannes: Theses theologicae de Deo optimo, maximo, quas eodem duce et adjutore praeses m. Johannes Fabricius, gymnasii Cibiniensis in Transylvania moderator et prof. publ. ad diem 24. Januarii ad ventilandum proposuit, respondente Leonhardo Conrado Rosaevallense. Cibinii MDCLXXIV [typ. civitatis] Jüngling.

[ ]¹, A⁴ B² = [7] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1351 – Nögler 441

Evangélikus teológiai vizsgátelek. – A címlapon a két angyal által tartott ablakos fametszetű címlap-díszbe külön behelyezve Zeben város címere látható. A címlap hátán *Inclyto regiorum judicum Saxonicae nationis collegio, nempe spectabili ... Andreae Fleischero, in metropoli Transylvaniae Cibinio judici regio ... , nationis Saxonicae comiti ... , Transylvaniae principis consiliario ... ; ut et amplissimis ... viris, Georgio Gebelio Schesburgensi, Michaeli Schelkero Sabesiensi, Michaeli Jeremiae Nagy-Schenk., Gustavo Guistio Rupensi, Andreae Artz Mercuriensi, Michaeli Sutorio Leschkirrhensi, Johanni Barczy Saxopolitano judici regio, ... patronis, fautoribus et amicis* újvívi ajándékként ajánlja a munkát a *Praeses*, azaz Joannes Fabricius.

A főrészt *Theses theologicae* címmel huszonhat pontot, (I.–XXVI.) foglal magában (A₂a–B₂a). Ezek a teológiát gyakorlati gondolkodásmódnak tekintve (*theologia sit habitus mere practicus*), analitikus módszerrel elemzik az Istenre vonatkozó alapállításokat (*praedicamenta*), s Isten ezekből következő lényegi és érintőleges tulajdonságainak logikai kapcsolatait. A megfelelő pontokon pedig rámutatnak az ateisták és antitrinitáriusok Istenre vonatkozó nézeteinek, illetőleg tanításainak helyt nem álló voltára.

A fenti vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1674. január 24-én. A vizsgáztató Joannes Fabricius, az iskola professzora volt, a vizsgázó a rovási (Felső-Fehér megye) születésű Leonhardus Conradus.

A címlapot ragasztással illesztették az „A” füzet elé.

Budapest Acad ② – Budapest Nat cop. (Budapest Acad + Sibiu) – Sibiu Mus ①

3997

[HERMAN, Nicolaus]: Vier schöne Historien von der Sündflut, Joseph, Susanna vnd Dorothea. In Hermanstadt 1674 [typ. civitatis] Stephanus Jüngling.

A¹² B⁴ = [16] fol – 12° – Orn.

RMK II 1352

Verses bibliai históriák és mártíréletrajz. – A kiadvány négy verses elbeszélést tartalmaz, amelyek közül három ószövetségi témát dolgoz fel: az özönvizet, József és Zsuzsanna történetét, az utolsó pedig a IV. században élt Dorotya életrajzát írja le. Az első, *Von der Sündflucht* című szöveg rövid bevezető után két további részre oszlik: *Narratio* (A₁b–A₃a) – *Das Ander Teil, wie es nach der Sündflut gangen sei* (A₃a–A₅a). A *Die Historia von Joseph. Genesis am 37. cap.* a cím nélküli első részt (A₃a–A₇b) követően még három egységből tevődik össze: *Das ander Teil, wie Josephs Brüder in Egypten kommen und er sich ihnen zu erkennen gab* (A₇b–A₁₁a) – *Deutung Josephs und der Historien* (A₁₁a–b). Végül *Die Historia von Susanna* (A₁₁b–B₃a) – és *Die Historia von Dorothea* (B₃a–B₄b) zárja a kiadványt.

Mind a négy históriás ének szerzője Nicolaus Herman (1480/1500–1561), aki mint egyházi énekszerző, tanár és orgonista Joachimsthalban működött a reformáció idején. Históriai igen népszerűek voltak, és különböző gyűjteményes kiadásokban jelentek meg a XVI–XVII. század folyamán. Bibliai históriáit először Lipcsében adták ki 1584-ben *Die Historien von der Sündflut, Joseph, Mose, Helia, Elisa und der Susanna ...* címen (VD16 H 2386, további kiadásai VD16 H 2389, VD16 H 2387, VD17 23:644604P). Dorotya életéről szóló éneke 1590-ben jelent meg Nürnbergben (VD16 ZV 7773). A szebeni kiadás szövegközlése kisebb, főként helyesírási jellegű eltérésektől eltekintve egyezik a német kiadásokéval.

A nyomtatványt Szabó Károly csupán a brassói evangélikus gimnázium katalógusa alapján írta le, a ma ismeretes egyetlen példányt azonban nem találta a gyűjteményben (RMK II 1352).

Braşov Arch ① – Budapest Nat cop.

3998

[1] DER NEUE und alte Allmanach auff das Jahr nach der Menschwerdung Jesu Christi 1675., darinnen die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag und Nachtlänge, Son(n)en Auf- und Untergang etc. zu finden, gestellet von Christoph Neubarth Bol., Sil. – [2] (Kurtze astrologische Vorsagung auff das Jahr nach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi 1675., darinnen der Zustand der vier Jahrs-Zeiten, an der Witterung, Krieg, Kranckheiten, Erdgewächsen und andern natürlichen vnd menschlichen Zufällen zu befinden, mit gebührlichen Fleiß gestellet vnd beschrieben von Christophoro Neubarthio Bolesla-Silesio. Herrmanstadt [1674 typ. civitatis] bey Steph. Jüngling.

A⁸–D⁸ E³ = [35] fol. – 16° – Color.

Avram 18

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon *Bedeutung der Character* címmel a naptárjegyek magyarázata, alatta a nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év pontos hossza olvasható (A₁a). Ezt követik a hónapok naptártáblái, minden hónap két lapon helyezkedik el, a végükhöz négysoros hónapversek csatlakoznak (A₂b–B₆a). A naptárrészt az *Erklärung der zwölfhimmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* (B₆b) és a *Verzeichnis der Städt, Länder und Königreiche so den zwölfhimmlischen Zeichen unterworfen sind* zárja (B₇a). Az önálló címlappal (B₇b) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Das I. Capitel. Von Betrachtung der vier unterschiedenen Zeiten des Jahres mit ihrer natürlichen Witterung. Vom Winter.* (B₈a–b) – *Vom Frühling* (B₈b–C₁a) – *Vom Sommer* (C₁a–b) – *Vom Herbst* (C₁b–C₂a) – *Das ander Capitel. Von den Finsternissen* (C₂a–C₄a) – *Das dritte Capitel. Vom Kriegswesen*, amelyet kétsoros verses imádság zár (C₄a–C₅a) – *Das IV. Capitel. Von Seuchen und Krankheiten*, a végén négysoros verssel (C₅a–b) – *Das V. Capitel. Von den Feldfrüchten* (C₅b–C₆a) – *Ein nützliches Täfelein von Aufgang der Sonnen nach der gemeinen halben Uhr in Ungerland und andern Orten ...* címkezdetű táblázat, amelyet *Nota* jelzéssel rövid útmutató követ arról, hogy a napfelkelte és a dél között eltelt idő meghatározza a naplemente időpontját is (C₆a–C₇b) – *Eitliche alte Regel der Neu- und Völlmonden, samt ihren Quartieren* a négy holdfázis szerint bontva ismerteti azok hatását, és az ekkor alkalmas teendőket (C₇b–C₈b). Ezt követi a *Chronica unterschiedlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen*, amelynek utolsó bejegyzése azt örökíti meg, hogy 1673. szeptember 3-án első alkalommal játszottak Szebenben az új nagy orgonán (D₁a–D₈b). A kiadványt a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című vásárjegyzék zárja (E₁a–E₃b).

A nyomtatványt első alkalommal Mircea Avram írta le (18).

Cf. 3930!

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

3999

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1675. Žilina 1674 vidua Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Id. Jan Dadan 1673-ban halt meg, így ez a naptár már özvegye, Alžběta Dadanka, szül. Veterini idejében készülhetett, aki 1674 és 1682 között vezette a zsolnai tipográfiát (V. Ecsedy Judit: Zsolna: egy különleges nyomdahely. In: „Üstököst látni” 491).

Cf. 4287!

[Löbrynus Novoměstský, Daniel]: Pohádky duchownj nebo rčež v podobenstwj powěděné... Zilinė MDCLXXIV. – Vide 4058

4000

BÁTORKESZI SZEGI János: Szőlő gerezd, az melly le szakasztatott az Kristus lelki szőlős kertében, ki az pápista igaz catholica ekklésia. Ezen szőlő gerezd szemeibül csepegnek ki aztöbbsi[!] között azok az igaz okok, mellyeknek meg csalhatatlan erős igazságoknak tekintetekre nézve változtatta meg elébbeni örök halált szegény lelkének szerző mérges cálvinusi vallását Batorkeszi Szegi Laios János. Bécsben MDCLXXV az romai császár ő felsége udvari typographusának, Cosmerovius Janos Cristofnak bötüivel.

A⁸–H⁸ I³ = 133 pag. – 8° – Orn., init.

RMKI 1173

Katolikus vitairat. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A kiadvány élén *A tekintetes ... Szecsenyi György kalocsai érsek és n. győri püspök uram ő nagyságának, ugyanazon ... vármegyének ... főispánjának, öfelsége belső tanácsának, ... patrónus uramnak szóló Ajánló levél* olvasható, aláírása *Nagyságodnak alázatos szolgálja és káplánja Bátorkeszi Szegi János* (3–20). Ezt követi az előszó *A k. olvasóhoz értelemre való intések* (21–22). A mű törzse *Szőlőgerezd, amely leszakasztatott a Kristus lelki szőlőskertében, ki a pápista igaz catholica eklésia* belső címmel kezdődik és hat részt foglal magában: *Első rész ... csak a pápista vallás igaz vallás* (23–49) – *Második rész ... a kálvinista vallás nem igaz vallás* (49–61) – *Harmadik rész ... az apostolok idejüktől fogva el nem vezett az Isten ekléziája* (61–81) – *Negyedik rész ... Cálvinusnak Isten ellen való megátalkodó tusakodása* (81–95) – *Ötödik rész ... látható ekléziája az Istennek, melyben vagyon az igazság* (95–114) – *Hatodik rész ... csak a pápista vallásban lehet embernek üdvözülni, s ugyanazon vallásban bátorágos is lehet üdvössége felől* (114–133).

A reformátusnak született Bátorkeszi Szegi János (1645–1675 után) Komáromban tanult, 1669 és 1672 között a groningeni, majd a leideni egyetem hallgatója, 1672 őszétől református rektor Tatán. Ezután katolizált. 1674/1675-ben a bécsi Pazmaneumban tanult (Fazekas István: A bécsi Pazmaneum magyarországi hallgatói 1623–1918 (1951). Bp. 2003 (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 8), 583). Pappá szentelték, majd műve megjelenése után nem sokkal meghalt. Szathmárnémethi Mihály beszámolója szerint 1675-ben Csepregen hagymázos betegségben, aposztáziája miatti súlyos lelkiismeret-furdalások közepette hunyt el (*Dominica cathechetica*. Kolozsvár 1677, 4139, b,a).

Bátorkeszi az ajánlásban Széchényi Györgyöt Mózeshez hasonlítja, mivel sok ezer lelket hozott ki az eretnység sötét országából, önmagát pedig Józsuéhoz és Kálebhez, akiket Mózes küldött el Kánaán földjének kikémlésére, s ő hozzájuk hasonlóan igaz hírnökként adhatja tudtul a kálvinistáknak, hogy a katolikus egyház Isten tejjel és mézzel folyó Kánaánja. Az előszó arra figyelmeztet, hogy a katolikus és protestáns bibliakánon eltérően számozza a műben idézett zsoltárokat.

A főrész lényegében a Sámbar Mátyás jezsuita *Három üdvösséges* kérdés (Kassa 1665, 3205 és Kassa 1672, 3786) című munkájában feltett kérdésekre ad válaszokat, anélkül azonban, hogy utalna az ötletadó műre, és az annak megjelenése után lezajlott felső-magyarországi hitvitára (vö. 3205 és 3786).

Bátorkeszi munkájára Szathmárnémethi Mihály kolozsvári első prédikátor válaszolt, ám válasza kéziratban maradt, amint az a *Dominicalis prédikációk toldaléka* (Kolozsvár 1686, RMK I 1353) című művének *A kegyes olvasóhoz* intézett előszavában kéziratban maradt műveinek felsorolásából kitűnik: ... *irtam Evangéliumi igazság sajtóját, melyben egy Sodoma földjén termett szőlőgerezd megsajtoltatott ... ki(k) többire mind készek, csak typus alá való írást kívánnak némelyek. Melyeket, hogy én bocsáthassak világra, arra magamat nem ígérhetem.*

Cf. 3205; 3786, –

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Nitra *Piar* ①

4001

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium pictus bilinguis, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum pictura et nomenclatura Latina et Germanica. Die sichtbare Welt in zweyen Sprachen, das ist: Aller vornehmsten Welt-Dinge und Lebens-Verrichtungen Vorbildung, wie auch Lateinische und Deutsche Benamung. Coronae 1675 typis et figuris Petri Pfannenschmiedii excudit Nicolaus Molitor.

)⁽⁸, A⁸–X⁸ = [16] + 327 + [8] pag. – 8° – 1 ins., mult. ill., orn., init.

RMK II 1353 – Kurt Pilz: Johann Amos Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 124–125. – Nägler 443

Illusztrált iskolai enciklopédia latinul és németül. – E nyomtatvány mindkét jelenleg ismeretes példányának címlapja sérült, ám azok nagyrészt kiegészítik egymást. A címlapon fekvő téglalapban két angyal

által tartott könyv fölött Brassó címere, alatta pedig városkép látható. A címlap hátán ószövetségi idézet áll latinul majd németül Mózés 1. könyvéből. Ezután kezdődik a *Praefatio ad lectorem* (0)(₂a–)(₄b), amelyet *Vortrag an den Leser* követ, végén Jézus Sirák fia könyvéből származó idézettel (0)(₃a–)(₈b). A latin és német nyelvű főrész előtt újabb kétnyelvű belső címlap áll (1), hátán a számozatlan *Invitatio. Einleitung*gal (2–5). A számozott főrész tartalma és beosztása megegyezik az ugyanebben az évben megjelent latin-magyar kiadásával (4002), sokszor lapra pontos az egyezés, csak itt a latin nyelvű megfeleltetések mellett német megfeleltetések szerepelnek (6–325). Ahhoz hasonlóan számozatlan *Clausula. Beschluss* zárja a főrészt (326–327). Ehhez két mutató, az *Index titulorum* (X₄b–X₆a) és a *Titel-Register* (X₆a–X₈a) csatlakozik.

E kiadvány Comenius *Orbis Pictus*ának első hazai, illusztrációkkal ellátott latin és német nyelvű változata. Beosztása híven követi a Nürnbergben 1669-ben latin-német-magyar szöveggel megjelent kiadást (3587).

A brassói születésű Peter Pfannenschmied (?–1677) a brassói iskola növendéke volt. Fennmaradt Martin Albrichnál tett disputációja (Brassó 1656, 2628) és több iskolai üdvözlőverse (Brassó 1655, 2569, 1660, 2894(4-6), 2895(5-6) etc.). Később a lipcsei egyetemen tanult tovább. Hazatérve mint evangélikus lelkész szülővárosában működött. Neve nyomdatulajdonosként 1672 és 1677 között jelent meg a brassói nyomtatványok impresszumában (Hermann Tontsch: Die Honteruspresse in 400 Jahren. Kronstadt–Braşov 1933, 39). E Comenius-kiadás illusztrációit Pfannenschmied újra metszette, amint erre az impresszum utal is. Azokat nemcsak itt, hanem az ugyanebben az évben kiadott latin-magyar kiadásában (4002) is felhasználta. A metsző személye nem ismeretes. Elképzelhető, hogy azok a nyomdász Nicolaus Müller vagy egy ismeretlen, Brassóban tevékenykedő mester alkotásai, aki későbbi brassói nyomtatványok számára is dolgozott (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 151, Perger Péter). Kurt Pilz megállapította, hogy a brassói illusztrációk nem az 1669-ben megjelent nürnbergi, hanem egy annál korábbi, ugyanott megjelent kiadás képeinek tükröképként újrametszett változatai (Kurt Pilz: Johann Amos Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 115–117).

A nyomtatványt példány ismerete nélkül írta le Pilz (i.m. 124–125).

Cf. 2484; 3587*; 3864, –, 4002, 4554, 4600, 4601, →

Braşov *Ev* ©* – Budapest *Acad* ©* – Budapest *Nat* cop. partim (Braşov)

4002

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium pictus bilingvis, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum pictura et nomenclatura Latina et Hungarica. A' látható világ két-féle nyelven, az az minden derekassabb ez világon lévő dolgoknak és ez életben-valo cselekedeteknek le-ábrázolása és deák s' magyar meg-nevezése. Coronae 1675 typis et sumptibus Petri Pfannenschmiedii impressit Nicolaus Molitor.)(⁴, A⁸–X⁸ = [8] + 327 + [8] pag. – 8° – Mult. ill., init.

Sztripszky I 2078/285 ← MKsz 1889: 206 – Soupis 575 – Kurt Pilz: Johann Amos Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 125–126.

Illusztrált iskolai enciklopédia latinul és magyarul. – A címlapon ószövevényi idézet áll. A címlap hátán *Előljáró beszéd* kezdődik dátum és aláírás nélkül a könyv pedagógiai hasznáról és használatáról, végén Jézus Sirák fia könyvéből származó idézettel ()(,b–)(,b). A latin és magyar nyelvű főrészt előtti újabb két nyelvű belső címlap áll (1). Hátán kezdődik a főrészt számozatlan *Invitatio. Megszólítás* fejezete (2–5), amelyet a mű korábbi kiadásában megszakított *CL* számozott rész követ a szokásos szerkezeti beosztással (6–325). Így a fejezetcímeként megadott tárgykört illusztráló képhez tartozó megnevezések két hasámban állnak egymás mellett latinul és magyarul. A *Clausula. Bérekészítés* című zárófejezet ugyancsak szám nélküli (326–327). Utána olvasható a tárgykörök megnevezésének mutatója, először *Index titulorum* címen latinul (X₄b–X₆a), majd *A részeknek mutató táblája* (X₆b–X₈a) magyarul. A nyomtatvány utolsó lapja üres.

Hasonmás kiadása Mészáros István kísérőtanulmányával: Bp. 1970.

E kiadvány Comenius *Orbis Pictus*ának második, magyar nyelvű változatot is tartalmazó kiadása. A hazai két nyelvű *Orbis*-kiadások közül pedig az első. Beosztása híven követi a Nürnbergben 1669-ben első alkalommal magyar szöveggel megjelent kiadást (3587). A latin kifejezések magyar nyelvű megfelelői is annak javított, helyesírás tekintetében kiigazított változatai. Mészáros István feltételezése szerint a brassói iskola valamelyik tanára segédkezhetett a magyar szöveg sajtó alá rendezésében (vö. a hasonló kiadás kísérőtanulmánya, 14).

E brassói kiadást először Szabó Károly ismertette bibliográfiája kiegészítései között (MKsz 1889: 206). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2078/285). Az egykori marburgi példányt részletesen leírta Kurt Pilz (Johann Amos Comenius: Die Ausgaben des *Orbis sensualium pictus*. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 125-126). Megállapította, hogy az egyes témákhoz közölt képeket nem a magyar változatot is tartalmazó 1669. évi nürnbergi kiadás, hanem egy korábban ugyancsak Nürnbergben kiadott verzió alapján tűkörképeként újrametszették. Az *Orbis pictus*ra vonatkozó szakirodalom összefoglalását ld. a Patak, 1623, 2484 tétel leírásában.

A nyomtatvány fametszeteit az ugyanebben az esztendőben megjelent latin-német *Orbis*-kiadáséhoz (4001) hasonlóan Peter Pfannenschmied készítette, bár attól eltérően latin-magyar kiadása impresszumában csak mint kiadó szerepeltette a nevét.

Cf. 2484; 3587*; 3864, 4001, –, 4554, 4600, 4601, →

Berlin *Nat* ① (← Marburg, *Nat*) – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Mus* ① – Olomouc *Scient* ②
Editio facsimile

4003

»DAS NEUE Testament unseres Herrn Jesu Christi. Kronstadt 1675 Pfannenschmied.«
 »A¹²-O¹² – 12°«

Gross: Kronstädter 204

Részleges bibliakiadás: az Újszövetség német nyelven. – E kiadványból ma egyetlen példány sem ismeretes. Leírását Julius Gross közölte (Kronstädter 204) Joseph Teutsch 18. századi jegyzékére hivatkozva (Aufgerichtetes Denkmahl der Königlichen freyen Stadt Kronen in Siebenbürgen, das ist Kurzes Verzeichniss derjenigen Schriften, welche entweder in Kronstadt gedruckt oder auch von Kronern ediret worden. 1749, Nr. 90). Teutsch a fent leírt módon adta meg a mű címét és kiadására vonatkozóan a következő adatokat közölte: „Dieses neue Testament hat H. Petrus Pfannenschmied, ein Priester bei der Kathedalkirche in seiner Buchdruckerey drucken und auch verlegen lassen. Der H. Pfannenschmied hatte hiermit eine löbliche Absicht, seinen Zuhörern das Wort Gottes in die Hände zu geben, um nicht erst aus den entlegenen Örtern mit vieler Mühe zu verschaffen. Es ist in Cronen gedruckt worden 1675 und enthält 1 Alphabet und 14 Bögen in 12 o.”. Ebből kiderül, hogy Peter Pfannenschmied evangélikus lelkész és nyomdász azért nyomtatta ki 1675-ben Brassóban a német nyelvű Új testamentumot, hogy hívei ne távoli helyekről szerezzék be a Bibliát.

Hermann Tontsch Petrer Pfannenschmied nyomtatványai között mint Valentin Wagner görög-latin Újtestamentumának (Brassó, 1557 **138**) 118 esztendővel később megjelent párját méltatta e kiadást (Die Honteruspresse in 400 Jahren. Kronstadt-Braşov 1933, 39). A kiadvány minden bizonnyal Luther Márton német bibliafordításának részleges újrakiadása lehetett.

4004

MARTONFALVI Tóth György: Exegesis libri secundi Medullae Amesianae, in qua quantum ad observantiam, seu obedientiam erga Deum attinet, quicquid in sacro sancta theologia reperitur secreti et ardui, quicquid in schola continetur orthodoxi et obscuri, quicquid in hodiernis haereticis vocatur in controversiam, id fere totum per quaestiones, objectiones, responsiones ita explicatur, ut sacro sanctae theologiae cultoribus, praecipue disputaturis et concionaturis commodissime inservire queat. Studio Georgii Martonfalvi Transylvani, sacro sanctae theologiae doctoris, ejusdem facultatis Sacrorum Bibliorum et logicae in illustri schola Debrecina professoris ordinarii. Debrecini MDCLXXV apud Georgium P. Karancsi.

)⁽⁶⁾,)⁽²⁾, A⁶–U⁶V⁶–Z⁶, Aa⁶–Zz⁶, Aaa⁶–Zzz⁶, Aaaa⁶–Zzzz⁶, Aaaaa⁶–Nnnnn⁶ = [16] + 1237 [recte 1227] + [45] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1354

Református vallási tanítás. – A címlap hátán *Commendatio libelli* olvasható, amely a könyv egyházi és világi használatát, valamint kinyomtatását javasolja. Keltezése és aláírása: *Ex nagy Bajon* 1675. március 26., *Matthias Nogradi, inspector generalis fratrum*. Az ajánlás megköszöni a következő személyeknek, hogy költségükkel támogatták a kötet kinyomtatását: *Grego. Ungvari ... pastori ecclesiae Körösiensis ... , superintendenti ecclesiarum cis et ultra Danubium collectarum ... , earundemque pastoribus ... ; Joanni Zoanyri[!]... pastori ecclesiae Bihoriensis ... , seniori ecclesiarum Bihoriensium ... , earundemque ecclesiarum pastoribus ... ; Martino Bagosi ... pastori ecclesiae Haldsiensis ... , seniori ecclesiarum Szabolcsiensium ... , earundemque*

*ecclesiarum pastoribus ...; Samueli Köleséri ... pastori ecclesiae Debrecinensis ... , ... dominis colendissimis et adiutoribus liberalissimis; nec non ... Johanni Szivos ... consuli rei publicae Körösiensis ...; ... Ambro. Kamaras... universitatis Aegopolitinae consuli ... , assessori comitatum Pest, Pilis Solt ...; Johanni Kalocsa ... , consuli communivitatis Aegopolitanae ... , benefactoribus munificentissimis. Et ... illustris scholae Debrecinae coetui: Johanni Kocsi seniori; Michaeli Almasi contrascribae, doctis, piis et providis scholae officialibus: Michaeli Komaromi, Stephano Vecsei, Stephano Gyöngyösi, Johanni Tholnai, Stephano Veregyhazi. Eximiis et erudiitis scholae cantoribus: Stephano Szentpeteri, Paulo Kecskemeti, Johanni Kecskeméti, Valentino Malnasi, Valentino Harsanyi, Johanni Szenci, ... caeterisque ... scholae nostrae civibus et alumnis. Keltézése Debrecini 1675. március 26., aláírója Georgius Martonfalvi ()_(2,a)–()_(3,b). Ezt követi az előszó, *Lectori benevolo salutem*, keltézése és aláírása: *Debrecini 1675. március 26., Geor. Martonfalvi ()_(4,a)–()_(6,b)*. Ezután öt üdvözlő vers olvasható: (1) *Clarissimo ... viro ... Georgio Martonfalvi, s.s. t. d., scholae illustris Debrecinae rectori ... , Exegesin libri secundi Medullae Amesianae bono publico edenti, compatri ... – Georgius C. Comarinus, s. th. doctor et ecl. Debr. pastor ()_(1,a)* – (2) *Applausus votivus, nuncupatus honori ... Georgii Martonfalvi, s.s. theol. doctoris, ejusdemque facultatis in illustri scola Debrecina professoris, Exegesin suam in secundum Medullae Amesianae librum praelo committentis – Valentinus S. Kereszturi, s.s. th. d. et ecclesiastes Debr. ()_(1,a)–b)*. – (3) *Theologo sincero d. Georgio Martonfalvi, s.s. t. d., ejusdemque facultatis in illustri Athenaeo Debrecino professori ... , Exegesin practicae Amesianae Medullae publico juvenutis Hungaricae emolumento edenti – Samuel Köleseri, ecclesiae Debrecinae pastor ()_(1,b)–()_(2,a)* – (4) *Clarissimo ... viro Georgio Martonfalvi, s.s. theol. doctori, ejusdemque facultatis in illustri schola Debrecina professori ... , Exegesin libri secundi Medull. theol. Amesianae edenti – Gerardus Kabai, in ecclesia Debrecina verbi Dei minister ()_(1,a)* – (5) *Clarissimo viro Georgio Martonfalvi, s.s. d. [!], ejusdemque facultatis in illustri schola Debrecina professori ... , interpreti etiam lib. secundae Amesianae ... , collegae – Martinus Szilágyi, p. t. schol. Debr. rector ()_(1,b)*.*

A főrészt *Exegesin libri secundi Medullae Amesianae* belső címmel kezdődik, és huszonnégy fejezetet foglal magában: *Caput I. De observantia seu observatione legis Dei in genere* (1–35) – *Caput II. De virtute* (36–104) – *Caput III. De bonis operibus* (104–156) – *Caput IV. De religione seu pietate* (156–194) – *Caput V. De fide* (195–236) – *Caput VI. De spe divina* (236–269) – *Caput VII. De charitate nostra erga Deum* (269–305) – *Caput VIII. De auditione verbi* (305–347) – *Caput IX. De oratione* (347–463) – *Caput X. De juramento* (463–515) – *Caput XI. De sorte* (515–542) – *Caput XII. De tentatione Dei* (542–575) – *Caput XIII. De cultu instituto* (576–644) – *Caput XIV. De modo cultus divini* (644–688) – *Caput XV. De tempore cultus* (688–760) – *Caput XVI. De justitia et charitate erga proximum* (760–865) – *Caput XVII. De honore proximi* (865–970) – *Caput XVIII. De humanitate erga proximum* (970–1022) – *Caput XIX. De castitate* (1022–1085) – *Caput XX. De justitia commutativa, seu de modo acquirendi et conservandi bona tum immobilia, n. domum, agrum etc., tum mobilia, n. pecuniam, oves, boves etc.* (1085–1159) – *Caput XXI. De veracitate* (1159–1213) – *Caput XXII. De contentatione* (1213–1237 [recte 1227]). Mindegyik fejezetet rövid *Analysis* vezet be, amelyet terjedelmes *Explicatio* követ. Az *Explicatio*ok fejezetenként újra kezdődően folyamatosan futó római számozással részekre vannak bontva, amelyek a címnek megfelelően kérdéseket, ellenvetéseket és feleleteket tartalmaznak. A tézisszerűen megfogalmazott kérdések címként vannak kiemelve. Az ellenvetéseket, feleleteket és a kérdésekre kiegészítő válaszokat tartalmazó részeknek nincs kiemelt címük, ezeknél a római szám áll a bekezdés élén. A főrészt után az *Index praecipuarum controversiarum in Exegesi secundi libri Medullae Amesianae occurrentium et breviter tractarum* (Kkkkk₂–Nnnnn₃b) a műben tárgyalt vitatott teológiai kérdések felsorolását tartalmazza a fejezetek rendjét követve. A kiadványt a sajtóhibák jegyzéke zárja: *Errata sic corrigantur* (Nnnnn₃b–Nnnnn₆b).

E kiadvány William Ames *Medulla theologica* című műve (első kiadása Franeker 1623) második kötetének Martonfalvi Tóth György, a debreceni kollégium teológia professzora által kibővített kiadása. A Martonfalvi Tóth által sajtó alá rendezett kiadás első kötete 1670-ben ugyancsak Debrecenben került ki a sajtó alól (3632). Ez a második kötet az Isten iránti elkötelezettségről és engedelmességről (*observantia seu obedientia*) szól, magában foglalva a lelki cselekvésekhez és Isten tiszteletének helyes módjához kapcsolódó kérdéseket.

Az olvasóhoz intézett előszóban (*Lectori benevolo*) elmondja Martonfalvi, hogy Ames *Medullájának* első kötetével már 1660-ban elkészült, de csak jóval később (1670) tudta kibocsátani (3632). A második kötet kinyomtatása részben a saját, részben a nyomdász elfoglaltsága miatt szenvedett késedelmet. Ames munkájának ezt a kötetét barátai, különösen Krizbai György, néhai prédikátor kérésére kicsit bővebb formában adja közre, mint az elsőt, nemcsak iskolai, hanem egyházi használatra is alkalmas formában. Ugyanis a Tízparancsolathoz kapcsolódó minden erényről (*virtutes*) és az azzal ellenkező vétkekről (*vitia*) szóló tanítást csaknem prédikáció gyanánt fejtette ki számtalan formában. A bővítéseket részben saját kútfőből, részben más teológusok munkáiból merítette, de világosan elválasztotta azokat Ames szövegétől.

Sem az előző kötetben, sem ebben nem távozott el egy körömnnyire sem az igaz (orthodox) tanítástól, noha némelyek ezzel vádolták, mert Krisztusnak a halálban lévő testét *cadaver*-nek nevezte Piscator nyomán, s ez szerintük magyarul *dögöt* jelent, de ő egyértelműen Krisztus meg nem romlott és rothadást nem látott testéről beszélt, s a *cadaver* a magyar *holt test* kifejezésnek felel meg.

Befejezésül arról értekeznek, hogy sokan fölöslegesnek és unalmasnak tartják más teológiai munkájának a kommentálását. De ha az emberi dolgokról író tudósok műveit sokan kommentálják, akkor az Isten, a próféták és apostolok által előírt legnemesebb lelki cselekedetekre vonatkozó teológiai műveket is szükséges megfelelően értelmezni, és nem is egyszerű feladat más munkáját a szerző/összeállító (compiler) értelme szerint tolmácsolni.

A kiadványról szóló szakirodalmat ld. 3632, továbbá a művet Szabó Géza a puritánus-párti és cöccejanus-ellenes elemzés egyik jellemző szövegeként értékeli (A magyar református orthodoxia 89-90).

Az üdvözlő verseket tartalmazó)((füzetnek két szedésváltozata ismeretes. Az egyikben például a)((a lapon alul a *Gerardus Kabai* aláírás előtti sorban az *Ita applaudit* szavak jobbra zárva olvashatók („A” variáns, Országos Széchényi Könyvtár 3. példány), a másikban középre zárva („B” variáns, Országos Széchényi Könyvtár 4. példány). A két változatban szövegbeli eltérés nem fedezhető fel. A „B” variáns tipográfiailag rendezettebb, valószínűleg az készült később.

Cf. 3632; –, 4582

In 22 bibliothecis 34 expl. – Budapest *Acad* (B-variáns), *Nat* (A- és B-variáns), *Univ* (A-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (B-variáns), *Univ* (B-variáns) – Debrecen *Ref* (B-variáns) – Praha *Nat* (B-variáns) – Sárospatak *Ref* (A-variáns) – Szeged *Univ* ©* – Târgu Mureş (A-variáns)

Olim: Budapest, papnö. – Miskolci ref. gymn. – Rimaszombati prot. gymn. – M.-szigeti ref. lyc.

4005

[SZÖNYI NAGY István]: *Kegyes vitez, avagy a' nehaj felsleges sveciai kiraly Gustavus Adolphus ritka példaju kegyes eletének, lelki s' testi szabadságért valo dicsiretes hadako-*

zásának, győzedelminek, a' Luczen-nél lött diadalmas harczon valo szomorú el esésének és Svecianak Holmia nevű anya városában gyászos pompával lött temetésének rövid historiaia, mellyet tudos és hiteles historia irokból hűségesen öszve-szededetett és a' kegyességgel szükségesképpen egybe köttetendő vitézségnek, mint egy aczél-tükröben valo szemlélésére s' követésére az Isten dicsőségéjért, vallásokért s' hazájok szabadságáért bujdosó igaz magyaroknak szemek eleiben függesztett Philopatrus Arvadinus Theaitetus. Christianopolyban [Debrecen] (MDCLXXV) [Karancsi György].

)⁽⁴⁾, A⁴-H⁴ = [8] + 63 [recte 64] pag. – 4° – Init.

RMK I 1174

Életrajz. – A címszöveg alatt és a címlap hátán bibliai citátumok olvashatóak. Ezt követi a szerző *Vesselényi Pál uramnak ... a bujdosó magyarságnak ... egyenlő akarattól választott főgenerálisának, ... jó uramnak* szóló ajánlása, amelyben azt tárgyalja, hogy lehetséges-e a kegyes és a vitézi élet összeegyeztetése, aláírása: *Philopatrus Arvadinus Theaitetus* ()_(3,a)–()_(3,a). *A kegyes olvasóhoz nevezetesebben a bujdosók seregéhez való intő beszéd* buzdítja nemzetét, hogy ha meg akar szabadulni szenvedéseitől, kövesse a könyvben leírt példát, valamint VI pontba szedve felsorolja, hogy ennek érdekében milyen erkölcsi kívánalmaknak feleljen meg: szabaduljon meg vétkeitől, különösen a káromkodástól, kerülje a *kóborlást s ragadozást*, a magánérdek helyett a köz javát keresse, a széthúzással szemben az *egység*re törekedjen, szánja meg a rabságban, különösen a gályarabságban lévő hittestvéreit, akiket mártíroknak tart, és tegyen meg mindent kiszabadításukért. Aláírása: *éretted Isten előtt esedező oratorod, Philopatrus Arvadinus Theaitetus* ()_(3,b)–()_(4,a). Majd a *Christus gerlicéinek nyögése s barátaihoz való reménkedése* című vers olvasható, kezdőszavai: *Jaj! Mire jutottam szerelmes barátim!* ()_(4,b). RMKT XVII/11 (63, 752). Ezt követi a cím egy részét megismételve *Néhai felséges sveciai király, Gustavus Adolphus ... életének, ... hadakozásának, győzedelminek, ... elesésének és ... temetésének rövid históriája* címmel a mű fő része, Gusztáv Adolf svéd király életrajza (1–63 [recte 64]).

Szabó Károly a mű *Philopatrus Arvadinus Theaitetus*, azaz fordítása szerint „hazáját szerető, árva, Istenhez könyörgő” álnévű szerzőjének Szőnyi Nagy Istvánt tartotta (RMK I 1174). A későbbi irodalom újabb bizonyítás nélkül elfogadja ezt az állítást (vö. A Debreceni Református Kollégium története. Szerk. Barcza József. Bp. 1988, 45., Tóth Zsombor: Hitvita és marginália. In: „Tenger az igaz hitrül való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne ...”. Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról. Szerk. Heltai János, Tasi Réka. Miskolc 2005, 194. stb.).

Szőnyi Nagy István (1641–1709) Debrecenben, Hollandiában tanult. Tornán volt lelkész, ahonnan 1671-ben elűzték. Ezt követően Debrecenben, Zilahon, több erdélyi városban, 1675 után a bujdosó protestánsok között prédikált. 1681-től több hajdúsági városban, majd Kolozsvárott töltött be lelkési tisztséget. A *Mártírok koronája* című munkája (4020) e kiadványhoz hasonlóan a mártíromság kérdéseivel foglalkozik.

A műnek a puritánus mártírológiájában betöltött szerepéről Tóth Zsombor írt (i. m. 194, valamint Uő: Életrajz és emlékezet. A „Mentség” historiográfiai vizsgálatának tanulmányai. In: A történetmondás rétegei a kora újkorban. Szerk. Gábor Csilla. Kolozsvár 2005, 215–216). Gusztáv Adolf svéd király alakjának a német és a svéd irodalomban betöltött helyéről összefoglaló monográfiát írt Werner Milch (Gustav

Adolf in der deutschen und schwedischen Literatur. Breslau 1928). A *Christus gerlicéinek nyögése* című verset Fazakas Gergely Tamás elemezte (Siralmas 316–317). A protestáns martirologiai irodalom hazai kezdeteiről, műfajairól Csorba Dávid írt (Studia Litteraria. Tomus LI (3–4) Debrecen 2012, 37–54). A reformáció mártírságfelfogásának teológiai hátterével és gyakorlatával Györi L. János foglalkozott (It 2001: 321–340, ugyanez In: Református identitás és magyar irodalom. Bp. 2017, 193–212).

Szabó Károly a nyomtatvány betűtípusai alapján megállapította, hogy a *Christianopoly* nyomdahely Debrecen takarja (RMK I 1175). A nyomdai anyag újabb vizsgálata megerősíti Szabó állítását (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 237). A jelképes jelentésű koholt nyomtatási hely egyúttal a Habsburg-megtorlás elkerülését is szolgálhatta (A Debreceni Református Kollégium története. Szerk. Barcza József. Bp. 1988, 45). A nyomtatás éve a címlap alján olvasható kronogramból derül ki. A városi nyomdát 1662–1676 között Karancsi György vezette (V. Ecsedy 116).

Budapest *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ③ – Târgu Mureş ②

4006

TOLVAY Ferenc: Az arithmetikanak, avagy az számlálásnak öt speciesinek rövid magyar regulákban foglaltatott mestersége, taliter disponente Franc. Tolv. Menyöi Gyöngyösini an. 1674. 12. Decemb. Debreczenben 1675 Karancsi György által.

A¹²-C¹² D⁹ = [45] fol. – 12° – Orn, init.

RMK I 1175

Számtankönyv. – A címlap hátán *Tabula Cebetis* című szorzótábla, alatta kétsoros latin szöveg, *Elogium Diodori in arithmetica* olvasható. Ezt követi az *Ajánló levelecske ... Halaszi Mátyás uramnak, a J. berényi reformata eklézsiának érdemes lelki pásztorának és Kisztei Péter uramnak, a gyöngyösi reformata skolának ... direktorának, ismét Losonc városának jó hírű s nevű lakosinak, nemzeti Király Mátyás és Cantor György uraméknak a végén M. T. F. aláírással (A₂a–b). Majd az *Elöljáró és egyszersmind az olvasóhoz való levelecske* található MDCLXXV. jul 4. in typogr. Deb., *idem qui supr.* aláírással (A₃a–A₃a). Ezután *Következnek a Debr. fényes skolának egynehány tudós lakosinak jó akaratból lett versei, ritmusi: (1) Joh. Kocsi, s. D. senior latinul (A₃b) – majd magyarul (2) Almási Mihály ... M. Ferencznek, mint régi kedves barátja urának c. s. sch. Deb., kezdőszavai: Isten bölcs teremtése (A₃b–A₆a) – (3) Gyöngyösi S. Istvan, Debr. sch. alum. ... 6. Non. Jul., Számvetésre s mesterségre kezdettel (A₆a–b) – (4) Honori d. authoris et existimationi libelli címmel és Akik nyereségért nagy földet bejárnak kezdőszavakkal Joh. S. Kecskeméti, ... sch. Debr. al. et p. t. poe. prae. (A₆b) – (5) Geor. P. Szelei, ... sch. Debr. civis, cím nélkül, Mint ciprus ügy illatoznak kezdettel (A₆b–A₇a). Ezután áll az *E munkában való rend* című tartalomjegyzék (A₇b). A főrész rövid bevezető (A₈a) után öt speciesre oszlik: *Első species, numeratio, számlálás (A₈a–A₁₂b) – Második species, additio, mászó adás (A₁₂b–B₆b) – Harmadik species, subtractio, másból elhúzás (B₆b–B₁₀a) – Negyedik species, multiplicatio, sokasítás (B₁₀a–C₃a) – Ötödik species, divisio, osztás (C₃a–D₇b). A kiadvány végén verses *Berekezés*, amelynek keltezése Aug. 10., kezdő szavai: Már Isten hozzád barátom olvasó (D₇b) és a hibák jegyzéke (D₈a–D₉a) áll.***

Tolnay Ferenc (1650–1711k.) e kiadvány tanúsága szerint 1674-ben Gyöngyösön tanított, ezt követően 1676-tól Losoncon működött rektorként. *Praecepta morum* című munkáját 1677-ben (Lőcse, 4143) jelentette meg. 1688-ban több református gyülekezet követe volt Bécsben. 1703-tól a Nógrád megyei felkelő seregek kapitányaként részt vett a Rákóczi-szabadságharcban. Később élelmezési hadbiztos lett. 1705-től Murányban, 1707-től Kassán volt porkoláb, 1708-tól főstrázsamesteri rangban. (Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. S. a. rend. Mészáros Kálmán. Bp. 2006, 435.) A köszöntőversek debreceni iskolázottságú szerzőinek legtöbbje Martonfalvi Tóth György tanítványai közé tartozott (vö. It 2001: 576-593, Csorba Dávid).

Az *Elöljáró ... levelecskében* Tolnay Ferenc részletesen beszámol a kiadvány keletkezésének történetéről. Eszerint a munkát gyöngyösi iskolamesterege idején készítette, hogy tanítványainak a számtan terén biztos útmutatót adjon, a szöveget azután a diákok kézzel lemásolták maguknak. 1675. június 29-én érkezett Debrecenbe, ahol többek biztatására, Martonfalvi Tóth György és Szilágyi Tönköl Márton támogatásával Karancsi Györgyre bízta a mű kinyomtatását, aki június 30-án meg is kezdte a munkálatokat (A_{1a}).

A kiadvány ezt követően 1693-ban jelent meg Lőcsén (MKsz 1917: 98), latin nyelvű átdolgozása pedig 1706-ban ugyanott (RMK II 2255).

Cf. –, →

Budapest *Acad. cop. digit.* – Budapest *Nat. cop.* – Sárospatak *Ref*[Ⓞ] (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

Biga exulum m. Danielis Kleschii et Eliae Ladiveri, innocuorum et incruentorum Christi martyrum. Cassoviae 1675. = **Appendix 283**

4007

COLVMNAE Herculis Christiani amplivs et satis, seu adversa et prospera magni Indiarum apostoli d. Francisci Xaverii, data olim toti orbi nunc vero a ... humanitatis facultate in alma episcopali vniversitate Cassoviensi septimo Idvs Jvlii confervntvr neo-baccalavreis. Cassoviae (MDCLXXV) [typ. civitatis].

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 8° – Init.

RMK II 1355 – Čaplovič 688

Verses életrajz. – A címlap hátán olvasható a számozás szerint hat, valójában hét névből álló, *Nomina conferentium* című felsorolás: 1. *Joannes Karolyi nobilis Ungarus – Samuel Horanszky nobilis Ungarus* – 2. *Joannes Fridericus Eyller Germanus* – 3. *Joannes Turoczy nobilis Ungarus* – 4. *Ladislaus Podboranyi nobilis Ungarus* – 5. *Franciscus Szekely nobilis Ungarus* – 6. *Joannes Soos nobilis Ungarus*. A következő lapon kezdődik az *Ad neo-baccalavros* címzett előszó *Poeseos auditores* aláírással (A_{2a}–b). Ezt követi a Xavéri Szent Ferenc életének fő állomásait egy-egy költeményben megörökítő életrajz, amelyet a *facultas humanitatis* hallgatói készítettek az új baccalavrosok tiszteletére. Az egyes részek címei a következők: *Columna I.*

Amplius. Itineris incommoditates objicit Xaverio. Ode (A₃a—b) – Columna II. Satis. Itinera pro Deo sunt jucunda. Ant-ode (A₃b–A₄a) – Columna III. Amplius. S. Xaverius naufragium ter patitur. Ode (A₄a–A₅b) – Columna IV. Satis. Xaverius tempestatem sedat crucifixo in mare projecto. Ant-ode (A₅b–A₇a) – Columna V. Amplius. In templo S. Thomae apostoli a daemonibus male habetur. Ode (A₇a–A₈a) – Columna VI. Satis. Ab angelis consolationem accipit. Ant-ode (A₈a–B₂a) – Columna VII. Amplius. Militiam deferendam objicit. Ode (B₂a–B₃a) – Columna VIII. Satis. Militiam saecularem disvadet. Ant-ode. (B₃a–B₄a) – Columna IX. Amplius. Objicit somnium, in quo Maurus humeris portandus repraesentatur. Ode (B₄a) – Columna X. Satis. Onera pro Deo iucunda esse proponit. Ant-ode (B₄b) – Columna XI. Amplius. Objicit deserendum doctoratum Parisiensem. Ode (B₅a–b) – Columna XII. Satis. Disvadet doctoratum Parisiensem. Ant-Ode (B₅b–B₆a) – Columna XIII. Amplius. Mortem subeundam in portu Sanciano repraesentat. Ode (B₆a–B₇a) – Columna XIV. Satis. Mortem omnibus subeundam proponit. Ant-ode (B₇a–B₈a).

A kiadvány Xavéri Szent Ferenc életét bemutató mitológiai Herculeshez kapcsolódó szimbolika szerint épül fel. A szentet már egy korábbi kiadvány is *Hercules Christianus*nak nevezi (Nagyszombat 1664, 3171). A 14 oszlopot alkotó költemények a Távol-Keleten térítő szerzetes életének jelentős állomásait idézik fel, páronként feleselve egymással. A skolasztikus vitatkozások szimbolikájának megfelelően, míg az *amplius* szóval jelölt versek a kedvezőtlen, azaz előre vivő, addig a *satis* megnevezésűek a szerencsés, meglegezőre okot adó eseményeket elevenítik fel. Az előbbieket műfaját címük *ode*ként, az utóbbiakét *ant-ode*ként határozza meg.

Bár a kiadványban nem található erre utaló adat, Joannis Nep. Stoeger (208) majd nyomán Augustin De Backer (2. kiadás, II 760) és Carlos Sommervogel (IV 926, 1480, 1850) Andreas Lintschinger (1643–1694) stájer jezsuita munkájának tartotta. Szabó Károly (RMK II 1355) a szerző nevét nem tüntette fel. Stoeger szerint Lintschinger egy időben Kassán retorikát és poézist tanított (208). Ladislaus Lukács (Catalogi personarum IV 339–340, 394–396, Catalogus 889) szerint azonban 1674 és 1677 között a csehországi Schurzban (Žireč) működött hitszónokként. Bár nem zárható ki, hogy ő a szövegek szerzője, biztosabb adat felbukkanásáig ez nem jelenthető ki hitelt érdemlően.

A nyomtatás ideje a címlapon olvasható kronosztichonból – *septimo Idus Julii conferuntur* – derül ki. Eszerint július 9-én hagyta el a sajtót. Az évszámot Szabó Károly 1675-nek olvasta ki (RMK II 1355), a tételhez fűzött megjegyzésében kijavítva De Backer leírását, aki – minden bizonnyal a *Julii* szó kezdő *J* betűjét figyelmen kívül hagyva – 1674-nek határozta meg (V 125). Korábban Stoeger (208), majd Sommervogel (IV 1805), újabban pedig példány ismerete nélkül, csupán De Backer leírására támaszkodva Ján Čaplovič is (688) 1675-nek értelmezte a kronosztichont. A kiadvány előszavában (A₂a) utal arra a *Duellum amoris* című műre (3955), amelyet kétségtelenül 1674-ben, szintén Xavéri Szent Ferenc életét feldolgozva, ugyancsak a poétikai osztály diákjai készítették az új baccalaureusok tiszteletére. Sommervogel (IV 926, 1850) ezt a művet is Lintschinger művének tartja. Így igen valószínű, hogy a két ugyanolyan alkalomra született munka nem egy évben keletkezett, hanem e nyomtatvány valóban 1675-ben került ki a városban ebben az évben egyedül működő városi nyomdából (V. Ecsedy 93).

A városi nyomdát 1674-ig Ericus Erich vezette. Ezután 1675-ben és 1676-ban a nyomdász neve nem ismeretes (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 48, 210, Pavercsik Ilona).

Budapest Nat cop. – Wien OSB ☉

Illyefalvi István: *Lilivm seplchrale sive ... Franciscvs Leonardvs Szegedy, episcopus Agriensis, ... fato ereptus hac lugubri dictione celebratus. Kassa 1675. – Vide 4065*

4008

LILIVM Nazaraevm, Avstriacvm, Agriense. Philosophicae triadi ... aa. ll. et philosophiae neo-magistrorum, cum in ... episcopali vniversitate Cassoviensi suprema philosophiae laurea condecorarentur sub auspiciis ... Francisci Szegedi, episcopi Agriensis etc. mecoenatis ... promotore r. p. Nicolao Hrabovszky e Societate Jesv, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore emerito ac p. t. seniore, a praenobili ac generosa rhetorica Cassoviensi oblatum, qvando primo in Pannonia Beatvs Ioseph festive celebratvs. [Cassoviae] (MDCLXXV) [typ. civ.].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1356 – Čaplovič 689

Köszöntő beszédek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a kassai jezsuita akadémián filozófiából 1675-ben Nicolaus Hrabovszky vezetésével baccalureusi fokozatot szerzett diákokat az ottani retorikai osztály. A cím *oblatum* szava után következő fordulat kronogram, amely az 1675-ös évet adja. A címlap hátán *Nomina dd. neo-magistorum* áll: *Michael Szakmari nobilis Ungarus Szakmáriensis, convictor – Stephanus Barlok nobilis Transylvanus Udvarhelyiensis – Stephanus Szent-kereszti nobilis Ungarus Jászoviensis, convictor*. Majd *Nomina offerentium rhetorum* címmel következik a felajánlók névsora: *Pavlus Michael Nebest nobilis Ungarus – Joannes Ignativus Vdvarhelyi nobilis Ungarus – Samvel Sztankay nobilis Ungarus, convictor – Lvdovicvs Matthias Gandel nobilis Ungarus, convictor – Franciscvs Nagy-györi nobilis Ungarus – Ladislavs Joannes Hanvsovsky nobilis Ungarus, convictor – Joannes Szekeley civis Ungarus – Lavrentius Faykis civis Pannon*. Majd *Nobiles et doctissimi domini, aa. ll. et philosophiae neo-magistri* megszólítással és címmel aláírás nélküli üdvözlő beszéd olvasható (A_{2a}–b). Ezután *Lilium Nazaraenum, seu Divus Ioseph ab ... Romanorum imperatore et Ungariae rege Leopoldo primo primum festivo in Ungaria honore decoratus. Folium I. Elogium I.* cím következik, amelyhez a *Joseph, vir Mariae* sorra írt hat anagramma tartozik (A_{3a}–A_{4a}). Azután *Folium II. Elogium II. Pater Iesu faber, filius Davidis* (A_{4a}–b) – *Folium III. Elogium III. Aeternae sapientiae magister* (B_{1a}) – *Folium IV. Elogium IV. Sanctissimus, major angelis* (B_{1a}–b) – *Folium V. Elogium V. In tanta sublimitate humillimus, in adversis magnanimus, in aerumnis felicissimus* (B_{1b}–B_{2a}) – *Folium VI. Elogium VI. Joseph pulchra facie et decorus aspectu* (B_{2a}–b) címmel dicsőítő beszédek olvashatók. Ezeket *Epitaphium* címen gyászbeszéd követi (B_{2b}–B_{3a}). Majd *Lilium Avstriacum seu Leopoldus Primus Austriacus* címre írt két anagramma (B_{3a}–b), utána *Huc ades* felszólítással és címmel I. Lipóthoz szóló üdvözlő beszéd (B_{3b}–B_{4a}) áll, végül [Lilium] *Agriense seu* című, *Fra[n]cisc[us] Leonardvs Szegedi* névre írt anagramma (B_{4b}) és *Egrediamur in agrum* felszólítással kezdődő, Szegedi Ferenc Lénárd egri püspököt dicsőítő beszéd zárja a kiadványt.

A lelki tisztaságot és szüzességet jelképező lilium hat szíromleveleként álló hat dicsőítő beszéd (*Elogium I–VI.*) Szent Józsefet, Jézus nevelőapját méltatja, akinek I. Lipót éppen 1675-ben ajánlotta oltalmába

egész birodalmát, és a Habsburg-ház patrónusává választotta, amint erre a címben olvasható kronogram is utal. Hozzá fohászzkodott fiúgyermekért is, és amikor az 1678-ban megszületett, József névre keresztelték, ami a nevet igen népszerűvé tette (Coreth, Anna: Pietas Austriaca. Ursprung und Entwicklung barocker Frömmigkeiten in Österreich. Wien 1959, 1675, 72).

Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök, akire a cím *mecoenatis* szava vonatkozik, támogatta a Kisdy Benedek alapította kassai jezsuita akadémiát és papnevelvét. Nicolaus Hrabovszky (1638–1683) 1661 és 1664 között tanult Kassán filozófiát. 1673-tól 1676-ig ugyanitt működött mint a filozófia professzora, majd 1681 és 1682 között a kassai jezsuita főiskola rektora lett.

1675-ben a rétorokat Franciscus Theodati tanította (Lukács: Catalogi personarum IV 395, Lukács: Catalogus III 1704).

A nyomtatási hely és év feltüntetése nélkül megjelent kiadványt Szabó Károly (RMK II 1356) és Ján Čaplovič (689) bibliográfiája is kassai nyomtatványként írta le. Megállapításukat Pavercsik Ilona is megerősítette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 221). A nyomtatás dátuma minden bizonnyal a fokozatszerzés éve, 1675 volt.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Piar* ① – Budapest *Univ* ①

Pákay, János: Amoris ac doloris duellum pro Magno Indiarum Apostolo S. Francisco Xaverio. Cassoviae 1675. – Vide **3955**

4009

[1] UJ és ov kalendariom Christus vrunk születése után valo bissextilis 1676., melly most-is Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra delineált N e u b a r t C h r i s t o p h . Az végin hozzá adván némely országok, státusok és városok czimereinek magyarázattyát, Atilla után keresztyén királyoknak száma, az holnapok jövendölésével edgyütt. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus vrunk születése után valo 1676. bissextilis esztendőre, az tsillagoknak természet szerint valo forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszve szerzetnek és le-irattatnak N e v b a r t h C h r i s t o p h Bolesla Silesius theologus, astrologus által.) Cassan [1675] Bartfai János költségével [typ. civitatis].

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

MKSz 1955: 145 – Čaplovič 690

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai majd a naptárjegyek magyarázatai (A₂a) olvashatók. A naptártáblák beosztása megegyezik az 1668-ra kiadott kalendáriumával (**3348**, A₂b–B₆a). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. A prognosztikont *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *Az országoknak címerei, kikről szól ez*

mostani Prognosticum előzi meg (B_{7,a}). A prognosztikon önálló címlapját (B_{7,b}) a következő fejezetek követik: *Első része. Az esztendő 4 kántoroknak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B_{8,a-b}) – *II. A tavaszról* (B_{8,b-C_{1,a}}) – *III. A nyárról* (C_{1,b-C_{2,a}}) – *IV. Az őszről* (C_{2,a-b}) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C_{2,b-C_{3,b}}) – *Harmadik része. A hadakról és békeségről* (C_{3,a-C_{5,b}}) – *Negyedik része. A betegségekről* (C_{6,a-b}) – *Ötödik része. A földi természetről és terméketlenségről* (C_{6,b-C_{7,a}}), amelyet rövid könyörgés zár be. Ezután a *Prognostica perpetua* című négy soros stórfákból álló magyar hónapvers olvasható (C_{7,b-C_{8,b}}), januári kezdősora: *A szőlő és vetemény veszedelemben áll.* A vers az 1676–1680-ra szóló löcsei naptárakban (**4034**, **4089**, **4150**, **4198**, **4264**) is megjelent, az 1677–1679-re (**4080**, **4140**, **4191**) és 1685-re szóló (**4538**) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (**4519**) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban olvasható. Majd a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D_{1,a-D_{6,b}}) – és a *Ha vasárnapra esik karácsony napja ...* című kétsoros stórfákból álló vers következik, amely a következő év időjárására és termésére következtet abból, hogy karácsony a hét melyik napjára esik. Kezdősora: *Jó telet és tavaszt, száraz nyarat térszen* (D_{7,a}). Az *Attila után következő magyarországi keresztény királyoknak rendel egymás után való feljegyzése* Szent Istvántól I. Lipót 1655. évi trónra lépéséig sorolja fel az ország uralkodóit (D_{7,b-D_{8,b}}). A *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól. Mostan ismét megjobbított* című krónika Paris Spankau kassai főkapitány 1675. július 14-én bekövetkezett halálának hírével zárul (E_{1,a-E_{8,b}}).

Bártfai János neve kizárólag e kalendárium impressumából ismeretes. Valószínűbb, hogy a naptár kiadója és nem nyomdása volt (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 48, Pavercsik Ilona). Az 1675 évből a kassai városi nyomda vezetőjének neve nem ismeretes.

E naptárról első alkalommal Bán Imre adott hírt a gyöngyösi ferences könyvtár ritkaságai között (MKsz 1955: 145). Hervay Ferenc a kalendáriumokban olvasható krónikákról adott összefoglalásában említi (MKsz 1970: 375). Rájuk hivatkozva, a példány ismerete nélkül vette fel Ján Čaplovič a bibliográfiájába (690).

Az ezt megelőző utolsó, ma ismeretes kassai naptár 1668-ra készült (**3348**). Johann David Tüersch működésének utolsó évéből, majd özvegye, és az 1669 és 1674 között Kassán tevékenykedő Ericus Erich idejéből nem ismeretes egyetlen kalendárium sem. Lehetséges, hogy ebben az időszakban is jelentek meg kassai naptárak, ennek feltételezéséhez azonban nem áll rendelkezésre elegendő adat. Ezt, az 1676-ra szólót követően azonban 1694-ig, a városi tipográfia megszűntéig más kassai naptár nem ismeretes. Bár a nyomda folyamatosan működött, úgy tűnik, a kalendárium sorozat megszakadt. Elképzelhető, hogy ennek oka az egyre erősödő katolikus befolyás volt. A jezsuiták 1673-1674-ben működött saját műhelyük megszűnése után a városi műhelyt kezdték el foglalkoztatni, Stephan Bosyzt 1686-ig tartó működése során szinte kivétel nélkül a jezsuitáknak dolgozott (V. Ecsedy 93). A rendelkezésre álló adatok alapján tehát az ezt követő időszakra a kassai kalendárium sorozat megjelenésének feltételezése nem indokolt.

Cf. **997!**; **1675!**; **2713!**; **3707**, **3783**, **3881**, **3951**, –

Budapest *Nat cop.* – Gyöngyös ①

4010

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Maji anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi quinti, ex edicto suae celsitudinis

principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1675 typ. gener. ecclesiae. Verese gyházi Szentel Mihály.]

A^{s+1} = [5] fol. – 2° – Orn, init.

Sztripszky I 2079/286 ← MKsz 1895: 265–266

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1675. május 25. és június 22. között (vö. ErdOgyEml XVI 12–16) az erdélyi és partiumi rendek részvételével Gyulafehérvárott tartott országgyűlés huszonegy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1675. május 25-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVI 172–180.

A nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott készült a református egyház Verese gyházi Szentel Mihály vezette országos nyomdájában (MKsz 1968: 208, Fazakas József). Elsőként Horváth Ignác írta le (MKsz 1895: 265–266).

Cf. **1005***!; **1641!**; **2637!**; **3719!**, →

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ① ④* + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Târgu Mureş ①

Olim: Budapest *Acad*

4011

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi quinti, ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1675 typ. gener. ecclesiae].

A^{s+1} = [5] fol. – 2° – Orn, init.

ErdMuz 1906: 136 – MKsz 1916: 221 – MKsz 1930: 141

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1675. november 25-ére Gyulafehérvárra összehívott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonegy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1675. november 25-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVI 221–230.

A kiadványt elsőként az Erdélyi Nemzeti Múzeum példánya alapján Köblös Zoltán (Erdélyi Múzeum 1906: 136) ismertette. A budapesti Egyetemi Könyvtár kötetét – sajtóhiba folytán az 1674. évhez sorolva – Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1916: 221). Mindketten gyulafehérvári nyomtatványnak tartották. A betűtípusok tanúsága szerint azonban a református egyház Kolozsvárott működő országos nyomdájában készült, amelyet Vereseyházi Szentel Mihály vezetett (MKsz 1968: 208, Fazakas József). A Todoreszku-Horváth könyvtárnak ma az Országos Széchényi Könyvtárban lévő hiányos példányát Pukánszky Kádár Jolán regisztrálta (MKsz 1930: 141).

Cf. 1005^{*}!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ③ + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

4012

CZEGLÉDI István: Már minden épületivel s-fegyveres házaival edgyütt el-készült Sion vara, melyet a` néhai bóldog emlekezetü, J(esus) C(hristus) hüséges tanubizonyság-tévöje, a` cassai reformata ecclesia munkás tanítója, idvezült Czeglédi Istvan a magyar nemzetben lévő Christus igaz reformata ecclesiá-ja régen kivánt lelki javára, evangeliumi vallásban valo eröss és álhatatos megállására eltében fel-rakott és el-végezett volt a` végre, hogy mikor ennek bástyái ostromoltatnak, lehessen készen minden munitio ival[!], tudgya magát oltalmazni, és gyözelemmel a` var vivokat alolla elüzni. Mostan penig, hólta után a` méltóságos erdélyi fejedelem, mostani kegyelmes urunk parancsolattyából és a` meg-hóltnak utolso kötelező akarattyából ki-bocsáttatott K ö l e s e r i S a m u e l , a` debreczeni k(eresztyén) g(yülekezet) edgyik alázatos tanítójának forgolodása által. Kezdetett nyomtatása Saros-Patakon [1669-1671], s el-végeztetet Colosvarat Rosnyai Jan. által exiliumában 1675.

(*)⁴–(****)⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴ = [32] + 655 [recte 671] + [1] + [64] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1187 – Nögler 444

Református vitairat. – A címlap hátára négy bibliai idézetet nyomtattak. Az ajánlólevelet *A méltóságos, tudós ... fejedelemnek, Apafi Mihálynak, ... Erdély Országának fejedelmének, ... az Isten megnyomorított Sionának a magyar nemzetben fő gyámolának* ((*)₂a–(*)₃b) címezte *Köleseri Samuel d(ebreceni) e(klézsia) l(elki) p(ásztora)*. Ezt követi a *Rövid elöljáróbeszéd ... a magyar nemzetben siránkozó Isten anyaszentegyházának*, aláírása ... *igaz fiad K. S.* ((*)₄a–b). Ez után a főmű szerzőjének életrajza olvasható *A néhai ... Czeglédi Istvánnak életének és halálának rövid leírása* ((**)₁a–**₄b). Bár aláírója nincs, tartalma és a szakirodalom egységes álláspontja szerint a kötet kiadója, Köleséri Sámuel írta.

A bevezető részeket üdvözlő versekből álló gyűjtemény zárja le. Összefoglaló címe: *Néhai ... Czeglédi István ... emlekezetére és a Sion várának dicséretére egynehány tudós barátitól inatott magyar versek* ((***)₁a).

Az egyes versek címei, incipitmutatóra utaló kezdő szavai és szerzői a következők: (1) *Posthumum opus ... Stephani Czeglédi bono publico typis mandatum ornatur; Ezerhatszáznegyvennegyedik időben; Per Matthiam Nogradi, superintendentem. An. 1675. die 26 Martii in Nagy Bajon* (***)_{1,a-b}) – (2) *A boldog emlékezetű ... Czeglédi István uramnak ... Sion vára nevű ... munkájának tisztességes megékesítésére; Mint ki könnyen törő homlokával; Debreczenben, Comáromi C. György, 1675-ben 1. Apr.* (***)_{1,b}) – (3) *Ἐπιτίκιον Nuncupatum honori τοῦ μακαρίτου Stephani Czeglédi; Az Úr Istennek titkos bölcsessége; Valentinus S. Kereszturi, s.s. th. d. et ecclesiastes Debrecinus* (***)_{2,a}) – (4) *Amaz Illyés buzgó lelkével vetekedő, ... édesatyja helyett való szerelmes lelki atyjának, ... Czeglédi Istvánnak, ... dicsőséges mártírnak s a Sion várának ... felépítőjének ... emlékezetére ... emeltetett ... oszlop; Régen Elizeus az Illyés prófétát; Köleseri Samuel, a debreceni k(eresztyén) gyülekezetnek egyik tanítója által* (***)_{2,b}–(***)_{3,b}) – (5) *Megelevenedett Phoenix; Phoenix madár felől úgy írják; Posaházi János, a szentek mostani szenvedésének egyik társa* (***)_{3,b}–(***)_{4,a}) – (6) *Az evangéliumnak búséges sáfárának, ... s Christus igazságáért mártíromságot szenvedett Czeglédi Istvánnak ... Sion vára nevű könyve eleiben iratott ... magyar rythmusok; Szép dolog embernek a pályában futni; Kabai B. Gellér, I. sz.* (***)_{4,a-b}) – (7) *Amaz boldog emlékezetű Czeglédi István, nevezetes mártír ... dicséretére; Nevezetes dolog Szentírásban vagon; Martonfalvi György, d(ebreceni) s(kóla) m(ester) S(zent) Í(rás) m(agyarázó) d(oktor)* (***)_{1,a}–(***)_{2,a}) – (8) *2. Kír. 2. v. 12. Édes atyám, édes atyám, Izraelnek mind szekere, s mind lovagai; Hogy kezdjem versemet; Felvinczi Sándor a zilabi eklézsiának ... lekipásztora* (***)_{2,a-b}) – (9) *A magyar Izraelben ... szedegettetett vitézkedő anyaháznak ... fundamentomos győzedelmeskedésére építettet lelki Sion várának rythmica commendatioja s authorának boldog emlékezet; Tudom filozófust nem iller; Szilágyi Márton debreczeni schola mester által* (***)_{2,b}–(***)_{3,b}) – (10) *Édes atyját kesergő fiú; Vájha az én fejem változhatnék vízzé; Czeglédi Istvánnak árva fia, Czeglédi Pál* (***)_{3,b}–(***)_{4,b}) – (11) *Sion várát ékesítő magyar rythmusok; Hadd én is mutassam; ifjabbik Köleséri Sámuel* (***)_{4,b}).

A főrész *A Szentírásról* (1–655 [recte 671], A_{1,a}–Pppp_{4,a}) címmel kezdődik, s huszonöt fejezetben tárgyalt egy-egy olyan teológiai közös helyet, amelynek egy-egy részproblémája gyakran fordul elő a legkülönbözőbb hitviták témájaként. Az egyes fejezetek a következők, többször ismétlődő, a margón jelölt szerkezeti egységekből épülnek fel: A *Feltett cél* tömör tételmondatokban fejt ki a szóban forgó kérdésről a református álláspontot. Ezt középkori vagy kortárs katolikus teológusokra való hivatkozásokkal erősíti meg. A *Magyarzás* megadja a tétel logikailag helyes értelmezését, és elhárítja az esetleges félreértéseket. Az *Igazság állítás* bibliai idézetekkel és azok egy-két szavas magyarázatával bizonyítja a kifejtett tétel helyes voltát. Végül az *Ellenvetések* az eltérő, katolikus tanítások bizonyítására szolgáló bibliai helyekről mutatja ki, hogy azok katolikus értelmezése nem helytálló. Ezzel a módszerrel a *Sion vára* több száz, gyakran vitatott teológiai témában katolikus teológusokra hivatkozva fejt ki a református nézeteket, s ezekhez bőséges bibliai bizonyító anyagot rendel. A bibliai hivatkozásokkal megerősített, katolikus nézeteket pedig a bizonyításukra szolgáló bibliai helyek református szellemű értelmezésével cáfolja. A főrész végén a sajtóhibák jegyzéke áll: *Sion várában esett fogyatkozásoknak megjobbítása* (Pppp_{4,b}). A kiadványt részletes tartalomjegyzék, a *Sion várának mutató táblája* (Qqqq_{1,a}–Zzzz_{4,b}) zárja.

Czeglédi István *Sion vára* című műve négy évvel a szerző halála után nevelt fia, Köleséri Sámuel gondozásában látott napvilágot. A Köleséri által írt életrajzot és a bevezető versek gyűjteményét a szakirodalom egységesen a később kialakult Czeglédi-kultusz alapvetéseként és a gyászévtized hatására megerősödő protestáns mártírológia markáns darabjaként értékelte. Győri L. János kiemelte ebben a folyamatban Köleséri szerepét (It 2000: 58). Csorba Dávid megkülönböztetett orthodox és puritán jellegű megnyilatkozásokat,

nézőpontokat („A' sovány lelket meg-szépíteni” 107). Pénzes Tiborc Szabolcs pedig a köszöntő versek és a Czeglédi-história mártír életrajzi alakzatait vizsgálta (Studia Litteraria. Tomus LI (3–4). Debrecen 2012, 142–160). Ugyanő Petrőczy Évával együtt írt tanulmányában Czeglédi nevelt fiának, id. Köleséri Sámuelnek és édes gyermekének, Pálnak a verseit is elemezte (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum XXX. Szeged 2011, 382–392). Heltai János és Martis Zsombor megállapították, hogy bár Czeglédi két korábbi munkájában, a Kis Imre ellen írt *Egy veres tromfösdit játszó sandal barátomnak megpiricskeltetésében* (Kassa 1666, 3279, 70) és a Sámbar Mátyással vitázó *Redivivus Japhetkében* (Kassa 1669, 3513, 25) is készülő félben lévő műként említi a *Sion várát*, az nem valamely konkrét katolikus vitairatra adott válasz, hanem az 1650-es és 1660-as évek katolikus-protestáns polémiáit foglalja össze (Docendo Discimus. Szerk. Huszti Timea. Miskolc 2013, 15–29). A *Sion vára* tartalmát kivonatossan M. Nagy István és Nagy Géza ismertette (M. Nagy: Czeglédi 85–94, Nagy Géza: A református egyház II 258–259). A kiadványról, mint „kálvinista Kalauzról” Csorba Dávid írt (Kálvinista Kalauzok 103–111).

A könyv impresszuma utal a nyomtatás körülményeire. Ezek szerint Patakon kezdődött, és Kolozsvárott fejeződött be (vö. V. Ecsedy Judit: Herten év nyomdai körképe és mérlege, 1601–1670. In: Sylvae typographicae. Tanulmányok a Régi Magyarországi Nyomtatványok 4. kötetének (1656–1670) megjelenése alkalmából. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2012 (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület Füzetei 5), 32). A munkát valamikor 1669–1671 folyamán kezdhette el Rosnyai János a pataki tipográfiában. Báthori Zsófia azonban 1671. október 20-án elrendelte a pataki iskola kiűrítését. Ekkor a nyomdát Debrecenbe menekítették. 1674-ben leltárt vettek fel a nyomdai készletről (MKsz 1926: 113–121, Harsányi István), amelyet ládába pakolva őriztek a városházán, ahol a debreceni városi nyomda működött. 1705-ben a kuruc-labanc harcok során a két nyomdai anyag együtt pusztult el (Takács 1978, 51–55. és V. Ecsedy: Hung. Typ. II/1. 72, 78). A munka nyomtatását, – amint az ajánlásból is kiténik – Apafi Mihály költségén fejezte be Kolozsvárott a pataki nyomda egykori tipográfusa, Rosnyai János az akkor Veresegyházi Szentyel Mihály által vezetett, az egykori gyulafehérvári fejedelmi nyomda és Szenci Kertész Ábrahám váradí műhelyének maradványaiból felállított országos nyomda betűivel. Az egykori sárospataki fejedelmi nyomdász, Rosnyai János a kolozsvári nyomdában talált alkalmazást, és feltehetően mindaddig ott is maradt, amíg Karancsi György debreceni városi nyomdász halála (1676) után át nem vette a debreceni városi nyomda vezetését (1677). Ez az egyetlen olyan könyv, amelynek a címlapján Veresegyházi Szentyel Mihály kolozsvári nyomdavezető neve helyett Rosnyai János nevét tüntették fel (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 115). A tipográfiai anyag vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kiadvány törzsének 1—524. lapja készült Patakon. A címlapot és a bevezető részeket magában foglaló első négy füzetet, illetve a kiadvány végét az 525., azaz az Yyy füzettől Kolozsvárott nyomták (Takács 1978, 54 és 189; MKsz 2005: 388, 393, 398, V. Ecsedy Judit). V. Ecsedy Judit tévesen az 533. laptól kezdődően jelölte ki a Kolozsvárott készült részeket (MKsz 2005: 388).

In 26 bibliothecis 47 expl. – Budapest *Acad* + cop. digit. (Hungaricana), *Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – London *Nat* – Oxford – Târgu Mureş

Olim: Egri érs. lyc. – M. szigeti ref. lyc. – Nagykőrösi ref. lyc. – Miskolczi ref. gymn. – Rimaszombati prot. gymn. – Csetneken, a gömöri ev. esp. ktárában – B. Radvánszky-könyvtárban Radványban

4013

ESZÉKI István: *Diarium theologicum, sive universa theologia viginti decadibus aphoristice ita comprehensa, ut exinde tyro sub fideli institutione mediocriter industrius (Deo utriusque laboribus benediciente) sexaginta dierum patio[!] purioris theologiae fundamenta ponere, id est non solum locos communes theolog. cum fructu intelligere, controversias rite tractare, sed et textus Scripturae practice elaborare non inutiliter queat, imo per omnem vitam, quicquid solers meditatio suggerit, lectio bonorum authorum consulit, frequens exercitatio scripturaria approbat, ad haec revocare possit. In usum scholae reformatae Vdvarhelyiensis exhibitum a Stephano Eszeki Szatmáriensi v. D. m., ecclesiae ref. Udvarh. p. t. pastore et coeterarum ejusdem sedis Siculic. orthodoxarum seniore. Claudiopoli 1675 [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Szentyel.*

A¹²-D¹² E⁶, [1] = [15] + 96 [recte 92] pag. + 1 tab. – 12° – Orn., init.

RMK II 1359

Református vallási tanítás, teológiai tankönyv. – A címlap hátán *Nobilissimo fratrum pari, Laurentio Pekri ... quondam Francisci Pekri etc. ingenio haeredi, Samueli Bethlen ... Johannis Bethlen etc. filio* ajánlja munkáját *Stephanus Eszeki Szatmáriensis v. D. m.* A következő lapon kezdődik az ajánlás szövege (A_{2a}-A_{3b}). Ezt követi az előszó: *Praeloquium ad tyrones* (A_{4a}-A_{5a}). Majd négy üdvözlő vers olvasható: (1) *In clarissimi domini auctoris gratiam* címmel *Nicolaus de Bethlen sedis Siculicalis Udvarhely capitaneus supremus* (A_{5b}-A_{6a}) – (2) Cím nélkül, szerzője *Johannes Posahazi, art. lib. magister, Sacrarum Litterarum et philosophiae professor* (A_{6a}) – (3) *Alloquium ad lectorem b.; Michael Sz. Némethi, p. t. ecclesiae orth. Claudiopolitanae antistes et exilii Christi socius* (A_{6a}-A_{6b}) – (4) *Aggratulatio Lyrica reverendo ... Stephano Eszeki Szatmáriensi, ecclesiae reformatae Udvarhelyiensis pastori, ... scholae ibidem Apaffio Betlenianae ecclesiastico curatori ...; Paulus Lethenyi Tyrnavia, dicti lycaei Udvarh. p. t. rector* (A_{6b}-A_{8a}). A főrész *Diarii theologici decas I.* belső címmel kezdődik és húsz, egyenként tíz pontot tartalmazó *Decas*ban (I-XX) a teológiai közös helyek sorrendjében haladva fejti ki a református tanítás alapjait (1-96 [recte 92]). A kötetet *Oeconomia diarii theologici iuxta decades* címmel kihajtható táblázat zárja ([1]₁).

Az ajánlás szerint Pekry Lőrinc és Bethlen Sámuel anyjukról féltestvérek voltak. Bethlen Sámuelnek, Bethlen János kancellár, történetíró fiának és Bethlen Miklós önéletrajzíró testvérének anyja fricsi Fekete Klára volt (Matrikula 2013/4: 25, Hanák Béla, vö. Lukinich Imre: A bethleni gróf Bethlen-család története. Bp. [1927], 265, 461). Pekry Lőrinc (cr. 1656-1709) később katolizált, majd visszatért a református hitre. A Rákóczi-szabadságharc alatt többször Erdély főparancsnoka volt, végül tábornagyként hunyt el (Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. S. a. rend. Mészáros Kálmán. Bp. 2009, 333-334). Eszéki István azért intézte a két féltestvérhez az ajánlást, mert a Bethlen névnek köszönhető, hogy a székelyudvarhelyi iskola a katekézisen kívül a teológia alapjait is megtanítja. E feladat segítésére írta munkáját. A *Praeloquium* elmondja, hogy ennek a „teológiai naplónak” a lényegét Samuel Maresius (1599-1673) groningeni teológiaprofesszor alkotta meg a saját szisztematikus teológiájából válogatott, húsz decasra osztott kétszáz aphorismájával, amelyeket a vizsgáztatáshoz használt (Assertiones

ex universa theologia selectarum decades viginti, in usum collegiorum, praesertim examinatoriorum). Ezek Maresius *Systema theologicum* című művének (recusum Groningen 1673) függelékében jelentek meg nyomtatásban (Appendix, 25–36). Eszéki munkájában az előszó szerint az aphorismákat meghatározások, bizonyítások és magyarázatok egészítik ki. Ha naponként megtanul egy decast a tanuló, és ezt háromszor megismétli, akkor hatvan nap alatt egyaránt bevési emlékezetébe a dogmatikát és az apologetikát. Végül megjegyzi Eszéki, hogy remélhetőleg adódik majd alkalom arra, hogy Maresiusnak a socinianizmust cáfoló kompendiumát (*Hydra Socinianismi expugnata*. Groningen 1651) hasonló rövid összefoglalásban, kiegészítve az Enyedi György tévedéseire adott válasszal az ajánlás címzettjeinek átadja. Ez a terv azonban a mai ismeretek szerint nem valósult meg.

Budapest Acad ① – Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca Univ) – Cluj-Napoca Acad ②* – Cluj-Napoca Univ ① + cop. digit. – Debrecen Ref ① – Sárospatak Ref ①

4014

KERESZTYÉN catechismus. Azaz a' keresztyéni hitnek ágazatira való rövid tanítás kérdések és feleletek által, melly mostan a' kérdésnek s' feleletnek summás értelmekkel és azokban foglaltatott dolgokat fel-fejtegető kérdezkedésekkel s' némely szükséges magyarázatokkal, a szent írásbéli bizonyosságoknak egészesen való le írásával, végre a' catechizálásra való út mutatással ujjobban, megjobbitva s' öregbitve ki-bocsáttatott. E' kis formában ki-bocsáttatott catechesis mindenekben edgyez az elébbi öregebb formában ki bocsáttatott catechesissel. Colosvaratt 1675 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihály.

A¹²–N¹² = [6] + 256 + [50] pag. – 12° – Orn.

Sztripszky I 2080/287 ← MKsz 1882: 88

Református katekizmus és kátétanítási módszertan. – A Heidelbergi Káté e kiadásának tartalma és beosztása megegyezik az 1671. évi kolozsvári kiadásával (3724). A címlap hátán bibliai idézetek olvashatóak. Az egyetlen ma ismeretes példányból hiányzik az A₂ levél, az előző kiadás alapján (3724) ezen kezdődött „A keresztyén olvasóhoz” intézett előszó. A sérült A₃ levél verzójának tetején csak hiányosan olvasható [A Szentírás kö]nyveinek lajstroma cím. A további részek: *Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás kérdések és feleletek által* (1–256) – *Analysis generalis, azaz ez catechismus rendinek közönséges felfejtegetése, avagy megmutogatása* (L_{12a}–M_{4b}) – *Arról való tanítás és oktatás, mint kelljen a catechesis tanulókat ez catechesisben lévő útmutatás szerént a magyar nemzetben tanítani és gyakorolni* (M_{3a}–M_{12a}) – *Második forma útmutatás, mely a belgiomi reformata ecclesiák, és mind egy Spillárd János nevű belga tanítónak azon a nyelven való catechesiséből nyelvünkre fordítatott, amelyből az első forma is vétetett. Rövid oktatás miképpen e catechesis szerint a kisdedeket kellésék 1. tanítani, 2 abban gyakorlani* (M_{12a}–N_{10a}) – *Catechismus tanulás előtt való könyörgés* (N_{11a}–b) – *Más* (N_{11b}) – *Catechismus tanulás után mondandó könyörgés* (N_{11b}–N_{12a}) – *Más* (N_{12a}–b).

A címlapon olvasható megjegyzés – e kis formában kibocsáttatott katekizis mindenekben egyez az elébbi öregebb formában kibocsáttatott katekizissel – a kátének az 1671. évi kolozsvári kiadására utal (3724),

mivel azt még nem tizenkettedrét, hanem negyedré formátumban, azaz öregebb formában nyomtatta ki Veresegyházi Szentyel Mihály, kolozsvári nyomdász. Ettől eltekintve azonban valóban mindenben megegyezik a két kiadás. Abban is, hogy az előszó végén az 1671. évi kiadással egyezően itt is az olvasható, hogy *a mi nyelvünkön is beted úttal adatik kinyomtatás által ilyen kis formában* (A_{3a}). Az apróbb tipográfiai különbségekről Nagy Barna írt (Studia et acta I 73).

Cf. 909*!; 2457*!; 2791*!; 3724, 3967, –, →

Budapest Nat cop. – Debrecen Ref²*

Komáromi Csipkés György: Analysis Apocalypseos ... Kolozsvár 1675. – Vide 3891

4015

KÖLESÉRI Sámuel, sen.: Atyai dorgalásnak jó ízű gyümölcse, avagy olly idvesség halotti elmelkedés, mellyet ... Isten atyai dorgálását egy végben, kilencz-hónapokig ... el-szenvedett ... nemz. Dobozi Kata asszonyoknak, nemzetes Dobozi Benedek uramnak edgyetlen edgy szerelmes leányának, nemzetes Kovács András uramnak penig kedves házastársának teste felett prédikáltott böjt-más havának 6. napján a' debreczeni nagy-temetőben, mostan pedig meg nevezett édes atya kívánságára ki-bocsátott Köleséri Sámuel, a' debreczeni k. gyülekezetnek edgyik tanítója. Colosvaratt 1675 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4O – Orn.

RMK I 1177

Református gyászbeszéd. – E gyászbeszédet Köleséri Sámuel debreceni lelkész a kilenc hónapnyi betegség után elhunyt Dobozi Kata asszonyoknak, Dobozi Benedek leányának, Kovács András feleségének temetése alkalmával mondta el a debreceni nagytemetőben 1675. március 6-án. A címlap hátán bibliai idézetek olvashatóak. Az *Ajánló levelecske nemzetes Dobozi Benedek uramnak, Debrecen városának ... egyik bússágos esküdt bírójának ... és nemzetes Kovács András uramnak* szól, aláírója: *Köleséri Sámuel* (A_{2a–b}). A következő részek címe csupán élőfejen olvasható: *Tanítás előtt való kezdő beszédecské*, amely a rektó lapon (A_{3b}) az *Előljáró beszédecské* címet viseli és a gyászoló apát a *Márah* keserű vize miatt Mózes ellen zúgolódo izraelitákhoz hasonlítja (A_{3a–A₄b}). A beszédet *Rövid könyörgés* zárja le (A_{4b}). A prédikáció az *Atyai dorgálásnak jó ízű gyümölcse* címet viseli, és a *Felvett lecke* megadása után arról elmélkedik, hogy a most szomorúságot okozó isteni *dorgálásnak*, tanításnak *jó ízű gyümölcse*, jutalma lesz a jövőben (B_{1a–B₄b}).

A beszédet Petrőczy Éva a puritán szellemiség szempontjából elemezte, valamint összevetette Cotton Mather néhány, nők számára írott művével (Itk 2006: 324).

Budapest Nat ① + cop. digit.

4016

NÁNÁSI VAS Gábor: Lelki tudakozas, melyben a' kegyes lélek megtanulhattya az Istennek örökké való décretomának némellyeknek el-választásokru, némellyeknek pedig meg-vet[t²]etésekről való igasságát, bizonyosjeleit-is [!], mellyekből meg-tudhattya, hogy el-választatott az örök életre. Fel-is bonczoltatik némellyeknek vétkes értelme az el-választás felől Nanasi V. Gabor által. Colosvaratt 1675 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Szentyel Mihály.

„A” variáns: A¹²–H¹² I⁴ = [14] + 178 [recte 176] + [10] pag. – 12° – Orn. init.

„B” variáns: A₁ [!] A₂₋₁₂ B¹²–H¹² I⁴ = [16] + 178 [recte 176] + [10] pag. – 12° – Orn. init.

RMK I 1178

Református vallási tanítás. – Ennek a kiadványnak két variánsa ismeretes. A címlap hátán mindkettőben három bibliai idézet olvasható. Ezután az „A” variánsban *Ajánló levél* következik, amelyet *Nemzetes Veres-egyházi Mihály uramnak ...* címzett *A tudósok egyik nevendékeny fia, (hajdan a sáros pataki skólának, most Isten tetszéséből a fejérvári kollégiumnak egyik tagja) Nanasi V. Gábor* (A_{2a}–A_{3b}). Az előszót *A kegyes olvasóhoz* intézte *N. V. G. (A_{4a}–A_{3b})*. Az aláírás alatt néhány soros köszönet olvasható *A tekintetes és méltóságos... Redai Ferenc ... uramnak*, amiért hozzájárult a nyomtatás költségeihez. A „B” variánsban az A₁ és az A₂ levél közé füzetjelzés nélküli lapot ragasztottak be, amelyre *A' tekintetes, és méltóságos ... urnak, Rédei Ferenc, nekem-is kedves Uramnak költsége-is járulván arra, a' miért meg-találtatott általam, jött-ki ez Isten dicsőségét egyenesten s' árva Nemzetemnek épületit néző szent munka...* kezdetű, két lap terjedelmű ajánlás került ([!]_a–b). Ebben a variánsban *A kegyes olvasóhoz* szóló előszó utolsó lapját (A_{3b}) újraszédték, az aláírás alatt elmaradt a *Redai Ferencnek* szóló rövid köszönet, helyére cifrákból kialakított keretbe az *Igaz az Isten, s igazán cselekszik* mottó került.

Ezek után mindkét variánsban a bevezető részeket öt latin című, de magyar nyelvű üdvözlő vers zárja. Címeik, incipitmutatóra utaló kezdő szavaik és szerzőik a következők: (1) *Applausus in gratiam et honorem doctissimi juvenis, Gabrielis Nanasi, dilecti et gratiosi affinis; Nézd meg akárki; Samuel Dioszegi p. t. senior scholae Sárospatakinó-Albensis* (A_{6a}) – (2) *In gratiam ... juvenis Gabrielis Nanasi, fratris singulariter dilecti; Nem az hitetlenség; Michael T. Ecsedi, th. et phy. stud. in sch. praememorata* (A_{6b}) – (3) *Admonitio ad lectorem; Isteni rendelés felől; Georgius S. Körtvélyesi, rethoricae praelector in eadem schola* (A_{6b}–A_{6a}) – (4) *Congratulatio; Légy te megtartója; Andreas Mezei, th. et ph. st., ibidem* (A_{6a}) – (5) *Sociale parapetasma; Amaz álnok kígyó; Petrus Gy. Várallyai, poseos praeses* (A_{6a}–b).

A mű törzse öt részben, a részekben belül kérdés-felelet formában fejt ki az eleve elrendelésre vonatkozó református tanítást: *Első rész. Az elveszett üdvösségnek helyre állításának második hasznáról* (1–5). Az első hasznát a megváltás, amelyről nem szól a mű. A második a megváltásnak *mireánk való szabása* (2), ez az értekezés tárgya. *Második rész. Az Istennek eleve való elrendeléséről* (5–25). *Harmadik rész. Az elvadásztásról* (26–102). *Negyedik rész. Némely emberek értelmének felboncoltatásokról* (103–138 [recte 136]). Ez a fejezet cáfolja a reformátustól eltérő nézeteket, de a felekezetek és szerzők nevének említése nélkül, mivel *senkire való bosszúságomból nem irtam*, és *hogyan az unio ellen ne láttatnám vétkezni* (178). *Ötödik rész. A megvettetésről* (138–178 [recte 136–176]). A főrészt a szöveg végén két bibliai idézet zárja le. A *Mutató táblácska* (H_{12a}–I_{4a}) a szövegben tárgyalt kérdéseket sorolja fel a hozzájuk tartozó lapszámokkal. Az utolsó lapon a sajtóhibák jegyzéke olvasható: *A hibák így jobbítatnak meg* (I_{4b}).

Nánási Vas Gábor (?–1685) 1666-tól Debrecenben, 1670-től Patakon tanult, 1671-ben tanáraival együtt menekült Gyulafehérvárra. Innét előbb rektornak vitték Dévára, 1675-től lelkész Szinyérváralján. 1676–1680 között Utrechtben és Franekerben tanult. 1680-ban Wesselényi Pál udvari papja Zsibón. 1681-ben Krasznán, 1682-ben Sátoraljaújhelyen lett lelkipásztor. E munkáján kívül latin nyelvű vitairata, prédikációja és üdvözlő versei ismertek.

Az ajánlás elmondja, hogy a szerző ott volt Apafi Mihály fejedelem kíséretében, amikor Marcus Friedrich Wendelinnek a fejedelem által magyarra fordított könyve példányait (Kolozsvár 1674, 3958) Kolozsvárról Gyulafehérvárra vitette. Ez 1674 őszén történhetett (vö. MKsz 1999: 221–226, Sebestyén Mihály). Enyeden megpihentek, s a Felenyed felől való utcában lakó Sárdi János házában az elváltasztásról (üdvösségre való kiválasztásról) beszélgettek. Nánási ekkor ajánlkozott, hogy szívesen írna a kérdéstről, ha valaki kinyomtatná. Veresegyházi Szentyel Mihály, a nyomdász pedig felajánlotta, hogy saját költségén teszi közzé munkáját. Ezért szól őhozzá az ajánlás. A költségekhez később *Redai* (Rhédey) *Ferenc* is hozzájárult.

Az előszó szerint a munkát Nánási nemzetéhez való szeretetéből írta, aki maga sem tudja, hogy a sok különböző vallási tanítás közül, melyiket kövesse. Beszámolója szerint sok helyen megfordult Erdélyországban úri és városi rendek között a szerző, és sok helyen tudakozódtak tőle erről a kérdéstről.

A kiadvány betűi igen kopottak és sok nagyon el van tömődve, ezért olvasása a szokottnál is nehezebb.

Budapest *Acad* ① ②* ① (B-variáns) – Budapest *Ev* ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① + cop. digit. (A-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* ① (A-variáns) – Cluj-Napoca *Univ* ① (A-variáns) – Debrecen *Ref* ② (A-variáns) – Sárospatak *Ref* ② (A-variáns) – Szeged *Civ* ① (A-variáns)

4017

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: A' négy evangelistak szerént való Dominica, avagy az ur Jesus Cristustúl praedikáltatott és ő felségéről irattatott historiaknak, régen vasárnapokra rendeltetev evangeliomi leczkéknek praedikatiokban való magyarázattya, mellyekben az hitnek minden ágazati summáson meg-magyaráztatnak, és az ember egész életét, erkölcsét s' lelki isméretit néző sok idvességés kérdések meg-világosittatnak. Mellyet a' Sz. Lélek Iste(n) vezérléséből irt és praedikállott öt esztendőök forgásiban Szath. Nemethi Mihály, üldöztetése előtt gönczi, most az kolosvári orth. Ecclesiának edgyik méltatlan tanítója, Christus üldöztetésének társa. Kolosvaratt 1675 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihály.

(a)⁴–(c)⁴ (d)², A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Nnnnn⁴ Ooooo² = [28] + 734 [recte 836] + [8] pag – 4° – Orn., init.

RMK I 1179 – Nögler 446

Református prédikációk. – A kaput mintázó fametszetű címlapkeret oszlopai felett timpanon látható nyitott könyvvel és Máté evangélistára utaló Sz. *Mat* betűkkel. A metszet alsó részében látható három nyitott könyv betűi: Sz. *Mk.*, Sz. *Luk.*, Sz. *Jan.* a többi három evangélista könyvére utalnak. A címlap hátán öt bibliai idézet olvasható. Az *Ajánló levél* (élelőfejen) Szathmárnémethi Mihály pártfogóinak szól:

*A tekintetes ... Teleki Mihály uramnak, ... fejedelmünk önegysága belső tanácsának, Máramaros s Torda vármegyéknek főispánjának, Erdély országa kovári végházának fő kapitányának, Isten anyaszentegyháza ... tutorának s dajkájának, nékem ... fautoromnak – Tekintetes ... számkivetett fő rendeknek, az Úr Jézus gyászban borult anyaszentegyházának dajkáinak, ... Szepesi Pál uramnak, Borsod vármegye (néhai) viceispánjának, Baxa István uramnak, Zemplény vármegye fő nótáriusának, Kubinyi László uramnak, Zemplény vármegye bites assessorának, nékem ... fautoromnak, Cseh Mihály uramnak, Zemplén[!] vármegye bites assessorának, a tarczali orthodoxa ekléziának fautorának, Veres Mátyás uramnak, Zemplény vármegye bites assessorának, tokai mesterségemben hűséges fautoromnak – A nemes ... debreczeni republikának LX. tanácsos férfiakból álló tanácsának, és annak előljáró oszlopának: Dobozi István és Balyik András uramnak, azon republikának következők szerint fő bírónak. Ezek mellett lévő fő esküdt tanácsbéli férfiaknak, ... Munkácsi István, Fenyves István és Comaromi István uraméknak. Ezek után azon republikának ... tagjainak, Kis Mihály és Bernath János deák uraméknak, énnékem ... fautorimnak – A nemes colosvari orthodoxa ekléziának nemes tagjainak és kurátorinak: Kabos Mihály, Keczei Gergely, Debrösi Gáspár és Polyik János, Budai Mihály és Tatar Mihály, Bacsai István és Kobzos István uraméknak, ... fautorimnak – A nemes ... szathmári republikának egész tanácsának és ennek előljáró oszlopának: Asztalos István és Asztalos Boldizsár uramnak, azon republicának következők szerint való fő bírónak, ezek mellett lévő esküdt tanácsbéli férfiaknak: Comaromi Márton, Nagy-Szombati Borbely Márton (sógorom uram), Istvándi János, Köszegi István és Toth-Falusi Marton uraméknak ... fautorimnak. Keltezése és aláírása Colosvart 1675. július 20., a Jézus Krisztus ... Magyarországon lévő ekléziáinak közönséges üldöztetésének ötödik esztendejében ... az Úr Jézus számkivetettet alázatos szolgája, Sz. Nemethi Mihály ((a)₂a–(b)₂b). Ez után az *Előljáró beszéd* (élőfejtben) olvasható: *Az igaz apostoli vallásban lévő ekléziának vigasztalásokra s erősítésekre való előljáró beszéd, melyben megmutattatik apostoli igaz vallásunk és annak az apostoloktól fogva e mai napig való személybeli következése a seculumok szerint*, aláírása, Sz. Nemethi Mihály ((b)₂a–(d)₁b). Ezt üdvözlő vers követi: *Tiszteletes Szath. Nemethi Mihály uram ... kollégámnak feltételére írást ezeket Colosvaratt* címmel. Kezdő szavai: *Miként nagy Ábrahám*, aláírása Porcsalmi András, a kolosvári orthodoxa ekléziának egyik méltatlan lelképáztora, és itt a környékbéli szent társaságnak p. n. érdemtelen seniora ((d)₂a–b). A mű törzse *Dominica I. Adventus. Jézus számaron mégyen be Jeruzsálembé* belső címmel kezdődik, s az egyházi év vasárnapjaira és fő ünnepeire (karácsony, vízkereszt, nagypéntek, húsvét, pünkösd) rendelt evangéliumi szakaszokat magyarázó prédikációkat foglal magában (1–732 [recte 834]). Az egyes prédikációk élén az adott vasárnap vagy ünnepnap latin nyelvű megnevezése áll, ezt a prédikáció címe követi, amely a megmagyarázandó evangéliumi szakasz tartalmára utal, majd az evangélium szövege olvasható, általában nem a teljes perikópa rész, hanem csupán néhány verse. A prédikáció rövid, külön cím nélküli bevezetés után először két-három részre osztja az igét. Ezt a részek magyarázata követi, majd az egyes részekből való *tudomány* zárja le a beszédet. Az utolsó, a *Dominica XXVII. Trinitatis* vasárnapi prédikáció után kiegészítés olvasható a mennybemenetel vasárnapjára szóló prédikációhoz: *Dominica ascensionis. A II. részből, II. tudomány* (732–731 [recte 834–836]). Végül tárgyutató, *Az emlékezetesebb szóknek mutató táblája* (Nnnnn₃a–Ooooo₁b), továbbá *A szentírásbéli textusoknak lajstroma* (Ooooo₂a) és a sajtóhibák jegyzéke, *A szókban esett fogyatkozásoknak megjobbítása* (Ooooo₂b) zárja a nyomtatványt.*

Az *Ajánló levélben* Szathmárnémethi Mihály elmondja, hogy a tudós embereknek nemcsak prédikálással, hanem írásukkal is szolgálniuk kell a híveket. Őmaga eddig is igyekezett írással is tanítani. Ennek bizonyítására felsorolja eddig elkészített műveit. A vasárnapi evangéliumokra írott prédikációin 1670. december 17., azaz prédikátorrá szentelése óta dolgozott, s mostani, kolozsvári működése idején fejezte

be azokat. Végül külön-külön mond köszönetet tisztükben való helytállásukért az ajánlásban megszólított személyeknek, és felsorolja jótéteményeiket. Mindezekbe számos önéletrajzi adalékot is beleszó.

Az *Elöljáró beszéd* előbb évszázadonkénti csoportosításban felsorolja azokat az egyházatyákat és teológusokat, akik *a mi apostoli vallásunkon* voltak, azaz a protestáns hitelvekkel egyezően tanítottak. Ezután rövid áttekintést ad a reformáció magyarországi történetéről. Befejezésül a perikópa rendszer kialakulásának történetét ismerteti, és megindokolja miért választotta prédikációs textusául ezeket a bibliai szakaszokat, holott sokan elavultnak vagy helytelennek tartják a prédikálásnak ezt a módját.

Szathmárnémethi e művét teológiai oldalról Szabó Géza mint a karteziánus-ellenes exegézis egyik jellemző szövegét elemezte (A magyar református orthodoxia 114–115). A mű narratológiai és esztétörténeti vizsgálatát Csorba Dávid végezte el (Orthodoxia és puritanizmus Szatmárnémeti Mihály Dominicájában. In: Tanulmányok a régi magyar irodalomból. Szerk. Bitskey István, Imre László. Debrecen 1998, 98–120), továbbá részletesen ismertette, elemezte és a prédikációból szemelvényeket közölt Kolumbán Vilmos József (Református Szemle 2003: 722–742).

Cf. 911; 1591*; 1937*; 3089; 3425; –, 4365

In 30 bibliothecis 69 expl. – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Gömöri ref. esp. – M. szigeti ref. lyc. – Miskolczi ref. gymn. – N.-kőrösi ref. lyc. – Tordai Unitár. gymn.

4018

[SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak és profetanak más-fél száz soltari, a franczai noták és rythmusok szerint magyar versekre fordittattak Szenczi Molnar Albert által. Kolosvaratt 1670–1680 Szentyei Mihály.]

[? + A¹²–C¹² D_{1–5}] D_{6–12} E¹²–L¹² M⁷⁺¹ = 83–259 + [17] pag. – 12° – Orn.

Sztripszky I 2075/282 ← MKsz 1882: 88

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – E kiadványnak egyetlen fennmaradt példánya az elején csonka. A „D” füzet 6. levelén, azaz a 83. lapon kezdődik Szenci Molnár Albert 51. zsolnárfordításának első versével. Az 51–150. énekelhető genfi zsolnár fordításának szövegét e kiadás kotta nélkül közölte (83–247). Az énekek kezdőszavainak felsorolását ld. az 1675. évi lőcsei kiadás leírásában (4033), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A zsolnárok után a megszokott függelék-énekek állnak. Kezdőszavaik a következők: 247. lap: *Emeld* – 248: *Uram, bocsásdad* – 249: *Úristen, mely* – 250: *Meghagyjad* – 251: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet* – 252: *Ó én lelkem, dicsérjed* – 253: *Örül az én szívem az Úrban* – 254: *Magasztalja az én szívem* – 255: *Hogy panaszkodik az Anyaszentegyház*. Majd *Regestroma a zsolnároknak* (L₁₀b–M₁b) tünteti fel a kezdősorok betűrendjében az egyes zsolnárok sorszámát és a lapszámot. Végül *Buzgó imádságok* címmel egy *Reggeli* (M₂a–M₃a), egy *Estveli imádság* (M₃a–M₄a), továbbá *Az Úr Vacsorája előtt való könyörgés* (M₄a–M₃a), *Hálaadás az Úr Vacsorájának vétele után* (M₃a–b) és *Útonjáróknak könyörgése* (M₃b–M₆b) zárja a nyomtatványt.

A fenti címleírás a Szenci Molnár Albert által magyarra fordított genfi zsolttárcsönyv 1681. évi, kotta nélkül megjelent kolozsvári kiadásának (4360) a címét követi.

A címlap nélküli kiadványt H. Hubert Gabriella 1670 és 1680 között megjelent kolozsvári nyomtatványnak tartotta (216). Feltételezését a betűtípusok és díszek alapján V. Ecsedy Judit megerősítette (szóbeli közlés).

A zsolttárcsönyv egyetlen, akkor még Lugossy József könyvtárában lévő példányát először Szabó Károly írta le a vele egybekötött 1673-ban Kassán megjelentetett protestáns énekeskönyv (3885) ismertetésében (MKsz 1882: 88). Leírását később Sztripszky Hiaor is átvette (I 2075/282).

Cf. 962(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!, S 3665A(4) (RMKT XVII/17 1162); 3802, 3885(5), –, 4019(4), 4033, 4076, 4360, 4361[2], 4431, 4432, Appendix 345 →

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ③

4019

[[4] AZ SZ[ENT] DAVID prophetanak ékes rythmusu soltarival – [2] es a' soltarokból szerzetetett DICSIRETEKKEL – [1] s' egyéb ISTENES ENEKEKKEL és HYMNU-SOKKAL tellyes könyv. – [5] Ezek után vannak egy néhány áitatos IMÁDSÁGOK, – [3] melly most ujjobban, egy néhány HALOTT ENEKEKKEL s egyéb istenes enekekkal és imádságokkal meg-bövítettett. Kolosvaratt 1675 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Szentyel Mihaly.]

[A¹²] B¹² C¹² D⁶; A¹²–Q¹² R⁵; A¹²–N¹² [O¹²] P¹² Q⁶; ¶¹² ¶¶¹² = ? + 82; 382 + [12]; ? + 342 + ? + [11]; 48 pag. – 12° – ♪, orn., init.

Sztripszky I 2081/288 ← MKsz 1882: 88

Református egyházi és temetési énekeskönyv. – A ma csak két csonka példányban ismeretes nyomtatvány tartalma a „B” füzet első levelétől, a 23. laptól maradt fenn. A fenti címleírás az 1681. évi kolozsvári kiadás (4361) címlapszövege alapján készült. A református énekeskönyvekben megszokott rend szerint, a címben jelzett sorrendtől eltérően itt is elől állnak a himnuszok, ezt követi a gyülekezeti énekeskönyv a halotti énekekkel, a Zsolttárcsönyv és végül az imádságok.

Az énekek rendje az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő: [23]: *Szent igéjét* – [24]: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn* – [25]: *Hallgass meg minket Úr Isten, tekints reánk kegyelmesen* – [26]: *Örvendezzen* – [27]: *Oh mi kegyelmes* – [29]: *Jer hirdessük* – [30]: *Keresztények örvendezzünk* – [31]: *Mostan eljöttek* – [32]: *Minden mi* – [33]: *Fénylik* – [34]: *Ez világnak* – [35]: *Keresztényeknek serege... A győzhetetlen oroszlán* – [36]: *Keresztényeknek serege... Húsvét* – [37]: *Szenteknek* – [37]: *Örüljünk most* – [39]: *Batizi András: Örülj és* – [39]: *Mostani ékes* – 40: *Jézus Krisztus, mi királyunk* – [41]: *Jövel teremtő* – 42: *Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj* – 43: *Jövel Szent Lélek Úristen, ki* – 44: *Üdvöz légy, édes* – 46: *Ó te dicső* – 46: *Ó*

teremtő – 47: *Felséges Isten, mennynek, földnek Ura és embereknek* – 48: *Mennynek és földnek nemes teremtője és* – 49: *A széles* – 51: *Ó, magas* – 51: *Ó, nagyhatalmú* – 52: *Emberi* – 53: *Felséges Isten, mennynek földnek Ura, és mindeneknek* – 55: *A Nap feljövén* – 55: *Mostan, ó* – 56: *Igaz* – 56: *Állatoknak* – 56: *Látod* – 57: *Felséges Atya* – 58: *Könyörögjünk az Istennek Krisztus* – 59: *Sok nyavalyánkban* – 61: *Mindenkor téged* – 62: *Atya Istennek egy* – 63: *Az éjszakai setétség, tévelygő* – 64: *Ó mennyeknek* – 65: *Mennyei Atya* – 66: *Ó mennyei mi* – 67: *Üdvöz légy Krisztus* – 69: *Jézus Krisztus egy* – 70: *Jézus Krisztus Istennek egy* – 72: *Könyörögjünk az Istennek, mint* – 74: *Jó keresztyének* – 75: *Atya Istentől* – 76: *Teremtő* – 77: *Ó, mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk* – 77: *Ó, áldott* – 78: *Urunk végvacsorájára* – 79: *Szükség megtudni* – 80: *Ó üdvösséges* – 81: *Téged Isten.*

(2) Újrakezdődő füzetjelzéssel és lapszámmal következnek *A szoltárokból való isteni dicséretetek*. Ennek a második résznek az első levele mindkét példányban hiányzik. A 3. lapon a Szent Dávid próféta második kezdetű ének hatodik versszakának végétől azonban teljesen fennmaradt: – 4: Zeleméry László: *Zúgódik* – 6: *Szent Dávid király háborúságában, imádkozik* – 7: *A szent Dávid* – 9: Szegedi Gergely: *Szent Dávid király bűnei* – 11: Szegedi Gergely: *Számkivetésre* – 14: *Régen ó törvényben, Mózesnek* – 16: Bogáti Fazakas Miklós: *Mely hatalmas* – 18: Szegedi Gergely: *Tekints reám* – 20: Sztárai Mihály: *Megnyomorodván* – 22: *Ó Úristen* – 23: *Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy* – 25: Sztárai Mihály: *Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e* – 26: *Szent Dávid király háborúságában, panaszkodik* – 27: Sztárai Mihály: *Sokan vannak most* – 28: *Őrizz meg* – 30: Milotai Nyilas István: *Gyakorta* – 32: Sztárai Mihály: *Szent Dávid próféta éneklő* – 34: *Az Úristen nekem* – 35: Sztárai Mihály: *Mikor Dávid* – 37: Pap Benedek?: *Ó én* – 38: Sztárai Mihály: *Mostan hozzád* – 39: Sztárai Mihály: *Szent Dávid próféta az* – 41: Szegedi Gergely: *Dávid prófétának* – 42: Thordai Benedek: *Benned bízom* – 45: Tesini Imre: *Te benned bízom, Uram* – 45: Szegedi Gergely: *Boldog az ilyen ember e* – 47: Sztárai Mihály: *Sok emberek* – 50: Sztárai Mihály: *Mindenkoron* – 52: Szegedi Gergely: *Mikoron Dávid Saul* – 55: Sztárai Mihály: *Sok nyilvánvaló* – 57: Sztárai Mihály: *Megnyomorult* – 60: Szegedi Gergely: *Nagy bánatban* – 63: Chace Miklós: *Mint kívánkozik* – 64: *Jöllehet, nagy sokat szoltunk Dávidról* – 65: *Fohászkomod* – 67: Tolnai Bálint: *Lásd* – 68: *Mikor Szennakerib* – 70: *Erős várunk* – 71: *Minden népek* – 72: *Hogy panaszkodik a hatalmas* – 74: *Úristen, irgalmazz nekem* – 75: Szegedi Lajos: *Légy irgalmas* – 76: Hartváni Imre: *Háborúsága* – 78: *Mindenható Úristen, szívünk* – 80: Kanizsai Pálfi János: *Ne szállj* – 81: Skarica Máté: *Dávid Doég* – 82: *Úristen, kérünk a te szent nevedért* – 83: Siklósi Mihály: *Mennynek és földnek kegyes* – 85: Kecskeméti Vég Mihály: *Mikoron Dávid nagy* – 87: István deák: *Irgalmazz Úristen* – 89: Skarica Máté: *Saulnak* – 91: Sztárai Mihály: *Meghallgassad* – 93: Sztárai Mihály: *Sok jótétemény* – 95: Barát István: *Siess nagy* – 97: *Örök Isten* – 97: Szegedi Gergely: *Úristen, légy* – 100: Skarica Máté: *Hogy Jeruzsálemnek* – 102: Sztárai Mihály: *Sok ínségünkben* – 102: Németi Ferenc: *Az Úristent magasztalom* – 105: *Felséges Isten, neked jelentjük* – 106: *Keresztyéneknek* – 108: *Az Úristen áll* – 109: Rimay János: *A jó* – 112: *Aki veti* – 113: Sztárai Mihály: *Mely igen jó az* – 115: Sztárai Mihály: *Mikor szent Dávid* – 118: Huszár Gál: *Jer, örvendezzünk* – 119: *Örüljetek* – 120: Gitzi János: *Ilyen* – 122: *Aki az* – 125: Szegedi Gergely: *Boldog az olyan ember ő* – 126: *Boldog a férfitű* – 128: *Keresztyének, kik e* – 129: *Nagy öröme* – 131: *Int* – 132: Laskói István: *Sok nyomorúság* – 135: *Jer, emlékezzünk* – 136: Szegedi Gergely (?): *Örül mi* – 136: *Az Izraelnek* – 137: *Akik bíznak az Istenben* – 138: *Mindenek* – 139: *Minden hű* – 139: *Boldogok azok* – 140: *Bűnösök* – 141: *Felséges Isten, hozzád* – 142: *Mely igen jó legyen* – 143: *Úrnak szolgái, no* – 143: *Ti keresztyének* – 144: Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: *Izraelnek* – 146: *Hallgassd meg, Atya Isten, a mi* – 148: *Minden állat* – 151: Németi Ferenc: *Nagy hálaadással* – 154: *Dicsérd az Istent mostan* – 155: *Dicsérjed, áldjad* – 156: Skarica Máté: *Drága dolog* – 148 [recte 158]: *Mikoron a* – 159: Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült.*

Innepekre való énekek. 161: *A keresztyénségben* – 162: *Az Atya* – 163: *Küldé* – 164: *Sztárai Mihály: Mi Atyánk, Atya* – 165: *Mennyből jövök* – 167: *Batizi András: Jer, dicsérjük e* – 169: *Parancsolá* – 170: *Jer, mi dicsérjük* – 172: *Szegedi Gergely: Szent Esaiás így* – 176: *Melius Juhász Péter: Mindnyájan örüljünk* – 178: *Mikor e* – 180: *Dicséretes a gyermek, ki e* – 181: *E nap nekünk dicséretes* – 181: *Úristen veletek* – 182: *Jer, mindnyájan* – 184: *Krisztus Jézus születék* – 185: *Úristennek* – 185: *Szegedi Kis István: Jézus születék* – 186: *N. K. T.: Teljes szívvel örvendjünk* – 188: *Ma vígadjatok* – 189: *Ez esztendő* – 189: *Hálát adjunk* – 190: *Nekünk születék mennyei király, kit* – 190: *Mennyei király* – 191: *Tuba Mihály: Megteljesíté* – 192: *Gyermek születék Betlehemben az ... Ez új időben* – 193: *Gyermek születék Betlehemben az ... örvendezzünk* – 193: *Dávidnak* – 194: *Nagy hálát* – 195: *Erdéli Máté: Mikor Krisztus* – 198: *Mi dicsérjük* – 199: *Dicsőség és* – 200: *Atyának bölcsessége, bizony* – 201: *Dicséretet mondjunk az Úristennek* – 202: *A mi Urunk* – 205: *No, földnek* – 207: *Melius Juhász Péter: Csodálatos nagy* – 210: *Batizi András: Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mi* – 211: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, ő* – 213: *Batizi András: Krisztus feltámad, nekünk* – 213: *Krisztust* – 215: *Krisztus feltámad igazságunkra* – 216: *Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 217: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, szent* – 218: *Emlékezzünk e* – 220: *Hálaadásokkal* – 222: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket* – 223: *N. K. T.: Ó, Jézus* – 223: *Krisztus mennybe felméne, nekünk helyet szerezni, ül* – 225: *A Krisztus mennybe felméne, nekünk* – 226: *A Krisztus mennybe felméne, minden* – 227: *A pünkösöd ünnepnapján* – 230: *Pünkösöd napja* – 231: *A pünkösödnek jeles napján Szentlélek* – 232: *Régi pünkösödnek* – 232: *Pünkösöd nap* – 233: *A Szentléleknek kegyelme* – 234: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd* – 234: *Szentháromság* – 235: *Imádunk mi* – 236: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – 237: *Üdvöz légy örök Úristen* – 238: *Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 240: *Hallgass meg minket, nagy* – 240: *Magasztaljuk, keresztyének* – 241: *Szegedi Gergely: Keresztyének, kik vagyunk* – 242: *Huszár Gál (?): Járuljunk mi az* – 243: *Huszár Gál (?): Könyörgünk az Istennek Szentlelkének* – 244: *Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Irgalmazz nekünk* – Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Jézus irgalmazz* – 245: *Adj Úristen* – 245: *Szegedi Kis István: Jövel Szentlélek Isten, tarts.*

A katekizmusból való dicséretetek. 246: *Szükség megtudnunk* – 248: *Ó, Izrael* – 250: *Hiszek a mennybeli* – 250: *Hiszünk mind* – 251: *Aki akar üdvözülni* – 252: *Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, te* – 253: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 254: *Adjunk hálákat az Atya Istennek, mennynek* – 255: *Szegedi Gergely: Gyakran nekünk* – 257: *Batizi András: Jer, dicsérjük az Istennek* – 260: *Valaki Krisztusnak* – 262: *Emlékezzél Úristen* – 263: *Mindenható Úristen, mi* – 264: *Szenci Molnár Albert: Hallgass meg, Úristen, kérésemet.*

Külömb-külömb-féle dicséretetek. – 265: *Dévai Bíró Mátyás: Minden embernek illik* – 267: *Tanulj meg* – 268: *Emlékezzél, mi történék* – 271: *Keserves* – 273: *Tekints reánk immár* – 275: *Mikor a zsidó* – 279: *Szegedi Gergely: Szükség keresztyéneknek tudakozni* – 281: *Hallgass meg Jézus* – 283: *Hallgass meg mostan, felséges* – 284: *Emlékezzél meg, mennybéli* – 285: *Radán Balázs: Buzgó* – 286: *Szenci Molnár Albert: Kegyelmezz meg nekünk* – 288: *Nagy Úristen* – 289: *Atya Úristen* – 290: *Hajtsd meg Úristen* – 291: *Vedd el* – 292: *Könyörgünk* – 293: *Hatalmas Isten* – 294: *Ó, mennyei nagy* – 295: *Hallgass meg, Úristen, mi* – 296: *Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyájan* – 297: *Sztárai Mihály: Hálaadásunkban* – 299: *Hálát adunk neked* – 301: *Tenedek* – 302: *Szívem megalázván* – 304: *Mostan, Úristen* – 304: *Bereki István: Jézus Krisztus, mi kegyelmes* – 306: *Jövel, légy* – 309: *A mi mesterünk* – 310: *Ó, mely igen* – 312: *Szántó György: Gyarló emberekkel* – 315: *Tekints reánk Úristen, nagy* – 317: *Szerémi Illés: Amely embernek* – 318: *Mi Urunk Jézus Krisztusnak* – 320: *Követi vala népnek* – 321: *Istenünkhöz* – 322: *Mennybéli nagy* – 324: *Segítségül* – 325: *Szkhárosi Horvát András: Semmit* – 326: *Nézz* – 327: *Kérlek és* – 329: *El-bemegyünk* – 330: *Pécseli Király Imre: Dicsérlek, Uram téged* – 331: *Atya Isten* – 332: *Szegedi Kis István: Ó, mint* – 333: *Mennynek és*

földnek nemes teremője, és – 333: Felséges Isten, mennynek földnek Ura, és embereknek – 334: Bornemisza Péter: *Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek* – 335: *Csak tebened* – 336: Nagybáncsai Mátyás: *Ne hagyj* – 338: *Hálát adok tenéked, örök* – 338: Szegedi Kis István: *Ó, mindenható* – 339: Nemes Imre: *Ébredjél* – 340: *Hallgass meg minket, Úristen* – 341: *Bizodal munk* – 342: *Áldott az* – 342: *Dicséret* – 343: *Megbántunk* – 343: *Mondjatok* – 344: *Szent vagy* – 344: *Téged Úristen, mi* – 345: *Adjunk hálát az Úrnak* – 345: *Jézus Krisztus, szép* – 346: Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – 347: *Istenem Uram* – 348: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 349: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked mennybéli Isten ... Hogy engemet az éjjel* – 350: Fáy Mihály: *Magas hegyén* – 353: *Jöjj hozzánk, Szentlélek, mennyből* – 353: Miskolci Csulyak István: *Magasztallak én* – 355: *En bíveim, én szent népem* – 356: *Mire bánkódol* – 357: Debreceni Szőr Gáspár: *Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra* – 358: *Engem igazgat* – 359: *Maradj velünk, mi Krisztusunk* – Végül 360: *Úristen, irgalmazz nekünk* és 363: *Irgalmazz nekünk, Úristen, Krisztus irgalmazz minékünk* litánia.

(3) *Halotti énekek*. 364: Skarica Máté: *A mi életünknek* – 364: Tsch: *Tudjuk, Uram* – 365: *Megszabadultam* – 365: *Az örök élet* – 366: *Ó, te meghaladó* – 368: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 368: *Illik* – 369: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 371: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 372: *Jer, temessük* – 373: *Emlékezzél élő* – 374: *Hagyjátok* – 375: *Haladó* – 376: *Emlékezzünk az* – 378: *Ember, emlékezzél utolsó* – 380: Siderius János: *Sok nyomorúsággal*. Végül *Mutató tábla* címmel az énekek betűrendes jegyzéke található (Q₁₂a–R₃b).

(4) Újrakezdődő füzetjelzéssel, lapszámozással és az előzmények alapján (2254(4)) önálló címlappal következett ezután a címben is jelzett Zsoltárkönyv Szent Dávid prófétának százötven verses zsolttárával Szenci Molnár fordításában. E rész címlapja nem maradt fenn. Az A₂a lapon olvasható *Paraphrasis Ungarica et accomodatio ad d. Albertum Molnar* címen Filiczki János magyar nyelvű verse *Dávid királynak másfél-száz zsolttárit* kezdettel. E vers Georg Remtől származó eredeti latin szövege ebből a kiadásból kimaradt. Majd *Az időkenek s a dolgoknak alkalmatossági szerint így énekeljed a zsolttárok* című rész ad tanácsot arra nézve, hogy milyen alkalmakra mely zsolttárokra kell énekelni (A₂b). Az ezt követő főrész kisebb-nagyobb hiányokkal a CXLIX. zsolttár első verséig tartalmazza kottával együtt a genfi zsolttárokra, amelyek kezdősorát ld. az 1675. évi löcsei kiadás leírásában (4033), lapszámaikat pedig az incipitmutatóban. Bár az egység füzetbeosztása és tartalma nagy biztonsággal megállapítható, mindkét töredékes példányból hiányoznak a következő lapok: A₁, C₁₂, D₁, E₁, G₁, I₃₋₄, I₁₁₋₁₂, N₁₂, O₁₋₁₂, P₄₋₁₂. Az Rmk 84 jelzetű példányban az N₂ lapot az „M” füzet elé, az „N” füzet többi fennmaradt lapját az „M” után, de helytelen sorrendben kötötték. Nem állapítható meg, hogy a „P” füzet melyik lapján kezdődött a tartalomjegyzék, azonban a „Q” füzet első levelén fennmaradt az utolsó lapja. Ennek háta üres. Ehhez csatlakoznak a következő *Buzgó imádságok*: Q₂a: *Reggeli* – Q₃a: *Más. Reggeli hálaadás és könyörgés* – Q₂b: *Estveli* – Q₃b: *Más. Estveli imádság*.

(5) Az énekeskönyv záró, *Buzgó hálaadások és könyörgések* című részének nincsen önálló címlapja, de füzetjelzése és lapszámozása újrakezdődik. A imádságok címe a következő: 1: *Rövid könyörgés midőn reggel fölserkensch* – *Miképpen ajánlja magát ember Istennek, midőn reggel felkel* – 1: *Más* – 2: *Vasárnap reggeli könyörgés* – 4: *Más reggeli imádság* – 7: *Más* – 8: *Estveli imádság* – 8: *Más* – 9: *Más, midőn magadat álomra bocsátod* – 9: *Más. Estveli áhitatos imádság* – 10: *Más* – 12: *Prédikáció előtt* – 13: *Prédikáció után* – 14: *Úr vacsorája előtt való könyörgés* – 16: *Más* – 18: *Az Úrnak asztalához közelgető könyörgés* – 19: *Hálaadás az Úr vacsorája vétele után* – 20: *Más* – 21: *Más* – 22: *Más* – 24: *Útonjárónak könyörgése*. – 26: *Betegségben lévőnek könyörgése* – 28: *Az halálnak kínjában lévő emberért* – 29: *Az halálnak idején mondandó könyörgés* – 30: *Közönséges hálaadás és könyörgés az Istennek minden elvött és vejendő javaiért* – 33: *Keresztyén magisztrátusért* – 36 *Más*. A 39. és 40. lap hiányzik, itt egy ima elveszett. – 42: *Más estveli imádság* – 44: *Böjtnapi*

magános ember imádsága – 46. *Keresztény rabok imádsága* – 47. *Christus isméréteért és benne való hitért*. A 48. lapon az *Imádságoknak táblácskája* következik, és *Dicsőség Istennek* szavakkal zárul a szöveg. Az Rmk 84 jelzet példányban a ¶ és ¶¶ jelű füzeteket a zsolotároskönyv „F” és „L” jelű füzetei közé kötötték Siderius János katekizmusával együtt (4472A).

E kiadás tartalma és beosztása követi az 1648. évi váradi kiadást (2254). Sok helyütt annak laponkénti újraszédése. Énekanyaga ahhoz képest nyolc új énekkel bővült, amelyek a gyülekezeti énekeskönyv végén állnak (350–360). A *Buzgó hálaadások* rész egy imádsággal bővült (vö. Várad 1651, 2406(5)).

A kiadványt először Szabó Károly írta le az egyik, akkor még Lugossy József könyvtárában lévő, címlap nélküli, csonka kolligátum alapján, amely három részből áll: 1. Énekeskönyv, 2. Heidelbergi Káté, 3. Buzgó hálaadások. Tehát e példányban a Heidelbergi Káté 1675. évi kolozsvári kiadását (4014) az énekeskönyv első négy, énekeket tartalmazó része után és az ötödik, imádságokat közlő része közé kötötték. Szabó Károly e katekizmus megjelenési évével egyezően 1675-ben megjelent kolozsvári nyomtatványként írta le az énekeskönyvet is, mivel „nyomdai kiállítása azzal teljesen egyezik” (MKsz 1882: 88). Az ő leírását közölte később Sztripszky Hiador (I 2081/288) is.

Hubert Gabriella nem vette fel külön tételként énekeskönyv-bibliográfiájába ezt a kiadást, hanem az 1680-1681. évi kolozsvári énekeskönyv-kiadással (4361) együtt tárgyalta, de a kérdés megnyugtató tisztázása érdekében szükségesnek tartott „egy részletes betűtípus-elemzést” (H. Hubert 222).

E kiadvány és az 1681-ben megjelent kolozsvári énekeskönyv-kiadás (4361) díszjeleinek és betűtípusainak tüzetes összevetése alapján megállapítható, hogy a két kiadás könyvdíszjei különböznek, a zsolotárokat és a *Buzgó imákat* tartalmazó rész ebben a kiadásban egy fél füzetel ($Q_{1,6}$) nagyobb terjedelmű, ennek megfelelően tördelésük eltér. A *Buzgó hálaadások* füzetjelzései eltérőek, és részben a közölt imák is. A további részekben minden lapra ugyanazt a szöveget szedték, azonban a tördelés és a helyesírás eltér. Ezért nem azonos, de még csak nem is variánskiadásról van szó.

A kiadvány nyomtatási éve azonban a rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg teljes bizonyossággal. A mintául szolgáló, korábbi váradi énekeskönyvhöz (2254) hasonlóan az énekeskönyv egyik fennmaradt példányában a zsolotároskönyv és a *Buzgó hálaadások* közé kötötték Siderius kátéjának töredékét (4472A). A másik példányban azonban az énekek és a zsolotárok között a *Keresztényen catechismus* 1675. évi kolozsvári kiadása található (4014).

Mindkét példány esetében az új füzetjelzéssel kezdődő nagy egységek első levelei hiányoznak és a megmaradt levelek erősen megviseltek, ami jelzi, hogy a kiadványokat hosszabb időn keresztül részekre bontva használták. Így nem állapítható meg, hogy az eredeti kiadói kolligátum mit tartalmazott. Ezért az egyik példányhoz kötött katekizmus (4014) 1675-ös kiadási éve, amely alapján Szabó Károly datálta a kiadványt, nem szolgált döntő érvet a kiadás időpontjának meghatározásához. A kiadvány nyomdai anyagának vizsgálata ugyanakkor nem mond ellent az 1675 körüli nyomtatásnak (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Az 1681-es énekeskönyvvel (4361) való összevetéséből megállapítható, hogy abban több helyen javítva szerepelnek az itt olvasható sajtóhibák (pl. a himnuszok között: 53.lap: *alkatója* – *alkotója*, 75. lap: *tólsónac* – *utolsónac*, a zsolotárokból: 13. lap *szolnan* helyett *szolnak*), így nagy valószínűséggel annál korábban készült. Az is valószínűsíthető, hogy nem közvetlenül annak 1680-ban megkezdett nyomtatása előtt adták ki, hanem néhány évvel korábban. Ezért amíg nem bukkan fel impresszumot is tartalmazó példány, a kiadvány az 1675. évi nyomtatványok közé kerül. Így ez az énekgyűjtemény számít az első, jelenleg ismeretes kolozsvári énekeskönyvnek. Mindaz érvényes rá, amit

Hubert Gabriella az általa elsőnek tartott 1681. évi kiadásra megállapított (222–224). A váradi nyomda kényszerű megszűnése után azzal, hogy a nyomda készlete Kolozsvárra került, az énekeskönyv-kiadás is ott folytatódott tovább.

Nem dönthető el, hogy ennek a nyomtatványnak vagy az 1681-ben megjelent kiadásnak (4361) a része volt az a ma már nem található töredékes példány, amelyet Sztripszky Hiador ismertetett (2185/391) a Könyvszemlében név nélkül megjelent *Adalékok Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtárához” a Magyar Nem. Múzeum könyvtárából* című cikk közlése alapján (MKsz 1879: 34) a következőképpen: „HALADASOK Es Dicsiretek. 8-r. A₂-Xx = 382 lap és a tartalomjegyzék 6 sztan levelen. Címlapja hiányzik.” A csonka példány lapszáma a kolozsvári énekeskönyv második és harmadik részével teljes egészében egyezik. Sztripszky azonban a nyomtatványt nyolcadrétként írta le. Feltételezhető, hogy tévesen jelölte meg a könyv formátumát, mivel az általa jelzett füzetbeosztás (A₂-Xx) sem azonosítható sehogyan sem a terjedelemadatokkal.

Cf.: (1): 1628(3)*; 1643*!; 3034(1), S 3665A(1) (RMKT XVII/17 1162); 3885(1), 3920(1), –, 4085(1), 4361(1), →

(2): 1628(1)*!; 2254(2)*!; 3034(2)*!, S 3665A(2) (RMKT XVII/17 1162); 3885(2), 3920(2), –, 4085(2), 4361(2), →

(3): 832; 886(2)*!; 1816(2)*!, 3034(3)!, S 3665A(3) (RMKT XVII/17 1162); 3885(3), 3920(3), –, 4085(3), 4311, 4361(3), 4434, →

(4): 962(1)*; 2091(2)*!; 2750*!, S 3665A(4) (RMKT XVII/17 1162); 3796, 3885(5), 4018, –, 4033, 4076, 4360, 4361[2], 4434, Appendix 345, →

(5): 2163(4)*!; 3034(4)*, S 3665A(5) (RMKT XVII/17 1162); 3885(4), 3920(4), –, 4361(5),

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref*③ (Lugossy József)

4020

SZÖNYI NAGY István: Martyrok coronaja, melly az evangeliomi igaz vallásban alhatatossaknak és a mártýromság szenvedésben diadalmassaknak fejekben lilium színü szép gyemantokkal rosa színü drága rubintokkal fénlík: (tudni illík), oly idvességés könyvecské, mellyben, miképpen kellessék a szenteknek a Christus vallásában megmaradni, az üldözésben magokat viselni, a számkivetést, tömlöczöt szenvedni, s' a mártýromságban gyözedelmeskedni?, világosan meg-mutatya Szönyi N. Istvan, Christus szolgálja s' az ő üldöztetésének társa. Kolosvaratt 1675 [typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentye].

(a)^s (b)^s, A^s-O^s = [32] + 222 + [12] pag. – 8° – Fol. tit. color, orn., init.

RMK I 1180

Református elmélkedések. – A címlap vörös és fekete nyomású. Hátán négy, a hitért vállalt megpróbáltatásokról és az élet koronájának elnyeréséről szóló bibliai idézet olvasható. Ezt követi a *hadadi*

Veselenyi Pal uramnak, a mostani lelki s testi szabadsága mellett ... számkivetésben s fegyverben lévő magyarságnak ... fő generálisának, mindkét haza igaz fiának, ... Isten ügyének ... segéllő oltalmának ... nekem ... fautoromnak ... szóló ajánlás, *Ajánló levél* élőfejjel, aláírása: Szőnyi Nagy István, üldöztetése előtt tornai, számkivetésében debreceni, s osztán zilahi prédikátor, mostan pedig ... a számkivetettek seregében ... *Christus szolgája*, keltezése: 1671. május 1. ((a)₂a–(b)₆b). Ebben a szerző példákat hoz fel arra, hogy Isten *Anyaszentegyházának ellenségei pedig mindenkor rútol vesztenek el* ((a)₄a–(b)₃a). *Békesség a kegyes olvasónak* megszólítással kezdődik az élőfejben jelölt *Előljáró beszéd*, amelyben egyéb tervezett munkáiról számol be ((b)₇a–(b)₈b). A főrész *XLVIII* részben elmélkedik a mártíromságról (1–222). Ezután az *E könyvben lévő részeknek táblája* című tartalomjegyzék olvasható (O₃a–O₄b). A kiadványt *Szomorú üldöztetése s számkivetése Szőnyi N. Istvánnak a tornai eklézsiából* című önéletrajzi ismertetés zárja (O₅a–O₆b), amelynek végéhez zsolttáridézet járul (O₆b).

A *Szomorú üldöztetése* című rész szövegkiadása: Nagy Réka: Protestáns mártírológia és élettörténeti narráció – Szőnyi Nagy István 17. századi református lelkész példája. In: Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban. Szerk. Balázs Mihály, Gábor Csilla. Kolozsvár 2007, 352–354).

A műnek a nemzetközi és a hazai kortárs protestáns mártírológiai irodalommal való összefüggéseit Tóth Zsombor vizsgálta (*Studia Litteraria* Tomus LI (3–4). Debrecen 2012, 19–24). A főszöveghez fűzött, azt illusztrálni hivatott önéletrajzi részletet, amelyben Szőnyi Nagy leírja, hogy a tornai lelkészi hivatalából Keglevich Ferenc főispán erőszakos templomfoglalása miatt 1671. március 10-én menekülnie kellett, a magyar irodalomban felbukkanó első nyomtatott emlékiratnak tartja (i. m. 22–23). A művet Nagy Réka elemezte (szövegkiadás 333–352). A hazai protestáns mártírológiai irodalomról Csorba Dávid (*Studia Litteraria* LI (3–4). Debrecen 2012, 37–54), míg a reformáció mártíromságfelfogásáról Győri L. János (It 2001: 321–340, ugyanez In: Református identitás és magyar irodalom. Bp. 2017, 193–212) írt (vö. 4005). A szöveg unitárius felhasználásáról és elemzéséről ld. Turi Tamás: Apokalipszis és mártíromság az unitáriusoknál (In: Mártírium és emlékezet 213–222). Szőnyi Nagynak az *Előljáró beszéd*ben említett ((b)₇a–b), két tervezett munkája: *Az örök életnek koronája* és a *Tizenkét csillagoknak koronája* feltehetően kéziratban maradt (vö. MKsz 1879: 132, Szabó Károly).

A művet „Norimbergában 1727.” hamis impresszummal 1752-ben ismét megjelentette Sopronban a Siess-nyomda (V. Ecsedy: Titkos 123).

Cf. –, →

In 22 bibliothecis 31 expl. – Brastislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* + cop. digit. – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Satu Mare – Szeged *Civ* – Szeged *Univ*

Olim: M.v.Teleki ktár – N.váradai püsp.

4021

TARPAI Szilágyi András: Szegenyek prokatora, avagy az adás, vévés, kölcsönözés és usora felől való igazgatás, melly bizonyos kérdésekben és arra való feleletekben bé-foglaltatott, és

az Isten népének épületire ki-bocsáttatott Tarpai Szilagyi Andras fogarasi lelki tanító által. Colosvaratt MDCLXXV [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihály által.

A⁸ B⁸ C⁴ = 40 pag., – 8° – 1 ins., orn., init.

A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményének katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 502. pag., 633. sz.

Magánjogi ügyletekre vonatkozó református erkölcsi oktatás. – A címlapon a Szenci Kertész Ábrahámtól származó *Non solus* feliratú nyomdászjelvény látható. A címlap háta üres. Ezt követi a szerző aláírás nélküli, *Varadi Belényesi Ferencz uramnak ... Váradon elsőben, az után Erdély országában közönséges nagy tiszteekben ... forgolódó jó haza fiának, ... nékem ... patronusomnak* szóló ajánlása ([3]). Ezután következik az *Ajánló levél*, amely kelt *Fogarásban 1674. esztendőben, az hatodik vagy Iván havának 13. napján*, aláírása *Tarpai Szilagyi Andras, fogarasi lelki tanító* ([4]–[10]). A mű főrésze négy kérdés-felelet formájában foglalja össze a kereskedés vagy kalmárkodás szabad vagy tilalmas voltára, a helyes árra, annak megváltoztatásának helyes okára, végül az uzorára vonatkozó tanításokat ([11]–40). A fejtegetéseket *Vége szó* és záródísz zárja (40).

Szövegkiadás: Horváth Csaba Péter és Péntes Tiborc Szabolcs sajtó alá rendezésében, Petrőczy Éva bevezetőjével. Bp. 2010.

Tarpai Szilagyi András (életéhez ld. Patak 1661, **3006**) műve ajánlólevelében kitér a mű megírásának okára: *látván láttam ... hogy a pogányok és a zsidók nem baladták meg e nemzetet az adás, a bevés, kölcsönzés és az uzorázásban való csalárdságban, ... ez cselekedetben való praxisuk szinte eléggé megcirkalmaztatott mind a Krisztus hűséges tanítóitól, mind pedig a külső oszlopok és az ecclesiára vigyázó nagy hűséges rendek gondviselése által*, majd utal arra az 1673. évi törvénycikkelyre, amely *istenes rendet szabott az uzorázásban is* (7–8). Az 1673-ban Gyulafehérváron tartott november-decemberi országgyűlés VIII., kamatról szóló artikulusa úgy rendelkezett, hogy az egy évre adott pénzkölcsön maximális kamata tíz százalék lehet (ErdOgyEml XV 345, **3887** A₃a). E rendelkezés végrehajtásának akadózása indította a szerzőt arra, hogy az olvasó elé tárja, *e praxisban mit kelléssek néki követni, hogy az igazságtól és egyenességtől el ne távozzék* (8). A művet, mint Kálvin gazdaságtanai tanításainak hazai puritán lenyomatát, Petrőczy Éva elemezte (ld. *Kagylókürttel* harangozni. Újabb tanulmányok a puritán irodalomból. Debrecen 2011, 86–93).

Az ajánlás váradai Belényesi Ferencnek szól, aki 1660 körül Bihar megye alispánja, majd Kassán főharmados, ezt követően pedig I. Apafi Mihály fejedelem jószágkormányzója volt. Református kegyességi művek szerzőjeként is ismert (pl. **3649**).

Ezt a korábban bibliográfiákban nem szereplő művet elsőként a kolozsvári akadémiai könyvtár régi anyagát feldolgozó katalógusban írták le (A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményének katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 502. pag., 633. sz.).

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

Técsi J[oó] Miklós: *Lilium humanitatis*. Kolozsvár 1675. – Vide **4022**

4022

TÉCSI J[OÓ] Miklós: *Lilium humilitatis*, az az: a nyomoruságoknak tövisse köziben bé-vettetett Isten Anyaszent-egyházának maga-meg-alázása es keserves siralma, mellyet az üldöztetéseknek idején a' meg haragutt Istennek meg-engesztelésére, a' Christus ellenséginék meg-szégyenítésére és a' Sion romladozott kö-falainak fel-éppítettetésére ecképpen bocsát-fel az Anyaszent-egyház magas menyországban, mellyet az Ur dicsőségére, a' keresztyén ecclesiáknak hasznára es a' meg-keseredett hiveknek vigasztalására ekképpen készített-el, és e' formában ki-is bocsátott volt Franequerában, 1659. esztendőben Teci J. Miklos. Mostan pedig ujjobban másodszor-is Istenéhez s' nemzetéhez való buzgó szeretetiből és az üldözést szenvedő Isten Anyaszent-egyházának lelki-javára maga költségén ki-bocsátott Kolosvaratt az Isten hivei üldöztetésének 1675. eszt. [typ. gener. ecclesiae] Verese gyhazi Szentyel Mihaly.

$A^{12}-D^{12} = [7] + 86 + [1] \text{ pag.} - 12^{\circ} - \text{Orn., init.}$

RMK I 1181

Református imádságok. – A kiadvány tartama és beosztása teljes egészében követi az előző, Kolozsvárott 1673-ban megjelent kiadást (3900). A címlap hátán három *Szent írásbéli* idézet után kezdődik *Técsi Miklos* előszava *A keresztyén olvasóhoz* (A_2a-A_3a), amelyet *Debreczeni P. János* költeménye követ *Hasznos tanács a megsebbegett lelkű emberhez* címen. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *A keresztek alatt hogyba vigasztalást* (A_3b). Utána olvasható *Térnyei Andras Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz* című verse, amelynek kezdősora: *Ember életedben nyomoruságokat* (A_4a). Üres lap után kezdődik a főrész, amely XVII imádságot tartalmaz (1–86). Végül *Mutató tábla* sorolja fel az imádságok címét ($D_{12}a$).

Részleges szövegkiadás: Incze: *A magyar református imádság 163–164*. Kritikai kiadás: Fazakas Gergely Tamás (Könyv és Könyvtár XXVIII. Debrecen 2007, 109–145).

A kolozsvári könyvnyomtató a címben megjegyezte, hogy ezt a könyvet az imádságoskönyv 1659. évi franekeri kibocsátását (2825) követően „ujjokban másodszor” adta ki. Ezzel utalt az általa korábban, 1673-ban megjelentetett kolozsvári kiadásra (3900). Fazakas Gergely Tamás megállapította, hogy ez a változat nem az előző lenyomata. Új a tördelés, és bizonyos orthográfiai változtatások figyelhetők meg benne (Siralmas 248–249).

Szinnyei József a mű címét hibásan, „*Lilium humanitatis*”-ként adta meg (XIII 1385).

Cf. 2825; 3900, –, 4253, 4262, →

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ②* + cop. digit. + cop. (Cluj-Napoca *Acad*) – Budapest *Ref* ② – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Târgu Mureş ②

Olim: Debreczeni ref. coll. – Lugossy Józsefnél Debreczenben

4023

TOLNAI SZABÓ Mihály: Haza szám ki-vetett bekessegenek helyreallatasa, avagy olly idvesség Szent Irásból ki szedegettetett lelki elmélkedés, mellyben sikeretlen és minden haszon nélkül való munkája, fáradsága meg-mutattatik annak a' számkivettetett nemzetségnek, a' ki minden igaz Istenhez való megtérése nélkül akarja el-vesztett békességét helyre állatni. Ellenben mitsoda idvesség eszközökkel, s minémü szabados jó módokat kellyen el-követni annak helyre állatásában, mint egy kézen fogva az igaz útra hozattatik és tanit-tatik. Mellyet élő nyelvel-is praedikállott a' debreczeni nagy gyülekezetben a' Jesus Christus tanú bizonyság tételéért számkivettetést szenvedő Tholnai Mihály. Colosvarat a' szentek üldöztetésének 1675. esztendejében Veresegyházi Szentyel Mihály [typ. gener. ecclesiae].

A⁴-C⁴ = [12] fol. – 4° – Init.

RMK I 1182

Református prédikáció. – A címlapon egy, a címlap hátán négy bibliai idézet olvasható. Az ajánlás *A tekintetetes ... Bornemisza Anna fejedelem asszonyinak, ... Apafi Mihály ... házastársának, az Isten anyaszentegyházának ... dajkájának, nekem is jó, kegyelmes asszonyomnak* szól. Aláírása és keltezése: *Irárm Debreczenben, gyászos számkivetésemnek második esztendejének harmadik hónapjában, annak a hónapnak 18. napján ... Tholnai Mihály, a Christus szenu. társa* (A₂a–A₃b). A főrészben foglalt prédikáció a *Haza számkivetett békességének helyre állatása* belső címmel kezdődik, s a következő részekre tagolódik: *Felvett lecke* (A₄a) – *Előljáró beszéd* (A₄a–B₁a) – *Magyarázat* (B₁a–B₃b) – *Tudomány* (B₃b–B₄a) – *Fundamentumos okai* (B₄a–b) – *I–III haszna* (B₄b–C₄b).

Az ajánlásban elmondja Tolnai Szabó Mihály, hogy a belgiumi akadémiaíráról való hazatérése után (cr. 1673 vége) a fejedelmi udvarba hívták, hogy *Belgiumnak akkori siralmas sorsát ... referáljam*. Ekkor öt illendő honoráriummal bocsátotta el Bornemisza Anna. S most, mint Eszter királynőhöz Mardokeus, ismét hozzáfordul, hogy legyen segítségére Isten számkivetett anyaszentegyházának.

A prédikáció arra a kérdésre válaszol, hogy *mi lehet ... oka, hogy ... Isten az ő híveinek tábora közt nem lakozik, ... hanem ... megfutamtatta az ő népét az ő ellensége előtt, és ... megprédáltatta azokkal* (C₁b). Válasza szerint a zsidók asszír segítségért folyamodtak, akiknek ma a törökök az utódai, s mivel elbizakodtak saját erejükben, igazi bűnbánat nélkül nem segítette meg őket Isten. El kell tehát vetni minden emberi erőben, külső segítségben való bizakodást, s valódi mély bűnbánatot kell tartani.

Tolnai száműzetésének kezdeti időpontja nem ismeretes, ezért nem lehet megállapítani az ajánlás megírásának pontos idejét. A prédikáció történelmi utalásai alapján valószínű, hogy a beszéd a bujdosók 1675 nyarán és őszén elszünetelt súlyos vereségei idején keletkezett. Valószínű tehát, hogy Tolnai ekkor már a bujdosók papja volt. A beszéd tartalmát részletesen ismertette és elemezte Dukkon Ágnes (Prédikáció vagy adhortáció? (Bibliai párhuzamok és irodalmi áthallások Tolnai Szabó Mihály három prédikációjában). In: *Bibliotheca et Universitas* 317–319.

Tolnainak ehhez a munkájához tartalmilag szorosan kapcsolódik két másik prédikációja (vö. 4079).

Cf. **3902**, –, **4079**

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ③ – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sárospatak *Ref*①

4024

[1] UJ és o kalendariom Christus Urunk születése után való 1676. bisss[!]extilis esztendőre, [m]ellyet most-is Magyar és Erdély or[szágra] és egyéb szomszéd országokra alkalmaztattott N e u b a r t C h r i s t o p h theologus és astrologus által. Cum gratia et privileg. celsiss. princip. – [2] [Prognosztikon az 1672. esztendőre.] Kolosvaratt [1675 typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szent[el Mihály által].

A⁸ [B⁸–E⁸ ?] = [8 + 32?] fol. – 16° – Color.

Sztripszky I 2089/296 ← MKsz 1878: 275

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadványnak ma csupán egyetlen töredékes példánya ismeretes, amely az „A” füzetet tartalmazza. A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. A naptártáblák az A₈ levélen július első felénél szakadnak meg, beosztásukból kikövetkeztethetően a B₆a lapon zárulhattak. A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó vért is bocsátani*. A kolozsvári kalendáriumok szokásos tartalmát figyelembe véve, a naptárrészhez minden bizonnyal prognosztikon is csatlakozott, azonban nem dönthető el bizonyosan, hogy a korábbi évekhez hasonlóan (pl. **3963**) rendelkezett-e önálló címlappal, vagy miként a következő évben (**4080**) címlap és belső cím nélkül következett. Ez utóbbira utalhat, hogy a címlap szövege az 1677-re kiadott naptárhoz (**4080**) áll közelebb. Terjedelme a sorozat többi tagjához hasonlóan 40 levél lehetett.

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (**3963**) kezdve működése végéig (**4475**) Veresegyházi Szent[el Mihály kalendáriumai címlapján mindig feltüntette, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. **3963**).

A kiadványról első alkalommal Fraknói Vilmos adott hírt kötéstartáblákból kiáztatott töredékek között (MKsz 1878: 275). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2089/296).

Cf. **3805**!

Budapest *Nat* ④*

Agricola, Johann: Kurtze Regeln wie man sich im ganzen Leben halten soll ... Lőcse cr. 1675. – Vide **4029**

4025

BENICZKY PÉTER: Magyar rithmvok, melyeket irt nemzeti Beniczky Peter szentelt vitéz. Első része szép isteni dicsőretek és poenitentia tartásra indító enekeket foglal magában. Második közönséges magyar példa beszédeket szép oktatással. Kit mostan jobban és tisztábban ki-bocsátott Lötzen 1675 Brewer Samuel.

A¹²-M¹²N⁸ = [3] + 299 + [1] pag. – 24° – Init.

ItK 1935: 310

Vallásos versek és verses példabeszédek gyűjteménye. – A címlap háta üres. *A kegyes olvasóhoz* címzett rövid előszóban *Beniczky Peter verseinek* kiadásáról írt *Nagyszombatban 1664. esztendőben* keltezéssel a sajtó alá rendező *Bartok Istvan, esztergami vicárius* [A_a-b]. *Isteni dicsőretek* címmel kezdődik ezután a mű első része, amely Beniczky vallásos és egyéb témájú költeményeit foglalja magában (1–157). A szerző gyűjteményébe név feltüntetése nélkül nyolc Nyéki Vörös Mátyásnak tulajdonított költeményt és egy Rimay-verset is beleillesztett. A verseskötet első része az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő verseket tartalmazza: 1: *Minden nap vig* – 6: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Mindennap jó* – 12: *Kösziklától* – 17: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Kiáltok míg* – 23: *Hatalmas Istenség* – 28: *Vedd eszedbe* – 32: *Jaj, fülem* – 38: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Ó te boldogságnak* – 44: *Mit háborgatsz* – 48: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Búsult* – 54: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Viseld* – 62: *Retteget* – 66: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Mélyseges* – 73: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Mennyei nagy* – 80: *Császárok* – 85: *Örülj, s vigadj* – 90: *Zarándokságomat* – 94: [Nyéki Vörös Mátyás:] *Műljék el* – 100: [Rimay János:] *Mennyégben* – 105: *Szín festékekkel* – 111: *Valahol* – 116: *Seregek hadnagya* – 121: *Mi lehet* – 127: *Kis jók* – 31 [recte 131]: *Mikor a szerencse* – 34 [recte 134]: *Vig tavasz* – 139: *Világ ékessége* – 144: *Pályán* – 146: *A ló* – 153: *Krokodilus*.

Második része. A Közönséges magyar példabeszédekről címmel következnek ezután az 1–250. számmal ellátott példabeszédek, szentenciák, valamennyi Balassi-strófában írva (158–283). Az egyes versek incipitmutatóra utaló kezdete az előfordulás lapszámával: 158: *Más* – 159: *Világon* – *E világ* – 160: *Az Isten szíveket* – *Az elme* – 61 [recte 161]: *Ember azért* – *Dolgodnak* – 62 [recte 162]: *Ne engedd* – *Soha nagy titkodat* – 163: *Hogy ha* – *Magad* – 164: *Jobb más rólád* – *Senkit* – 165: *Embert erkölcséről* – *A jó bír* – 166: *Ki követ* – *Mások javallását* – 167: *Sok jó ló* – *Maga hazájában* – 168: *Tudomány* – *Jó erkölcs* – 169: *Könnýű* – *A jó ért* – 170: *Nehéz* – *Hirtelenség* – 171: *A nagy várakozás* – *A kétségben* – 172: *Nem bírhat* – *A bátor* – 173: *Nem rossz* – *Bolond* – 174: *Drága kincs* – *Jó s gonosz* – 175: *Ha bíban* – *Ne főbbség* – 176: *Titkot* – *Mikor hazugságban* – 177: *Király* – *Ország* – 178: *Egyenetlen* – *Nem egyenetlenség* – 179: *Jaj annak a várnak* – *Erőszakból* – 180: *Gazdag országokat* – *Kétségben* – 181: *Gyakran az méltóság* – *Kerüld* – 182: *Ember bár* – *A vitéz emberre* – 183: *Míhez* – *A vitéz embernek* – 184: *Kísded* – *Győzedelmes* – 185: *A bort* – *Első bosszú* – 186: *A kénytelenségnek* – *Nem az éles* – 187: *Ész* – *Ifjantán* – 188: *Ne akkor* – *Ne pengessed* – 189: *Nem azé* – *Nincs nehezebb* – 190: *Szármýon* – *Nemcsak* – 191: *Mondják* – *Soha a dézsából* – 192: *Ha koncát* – *Nem ád* – 93 [recte 193]: *Kedvetlen* – *Sással* – 194: *Hír* – *Nem az akaróé* – 195: *Az állhatatlan* – *Írígység* – 196: *A község* – *Mostani igazság* – 197: *Igaz törvényt* – *A megkötöztetett* – 198: *Szerencsétlenségnek* – *Nyomorult* – 199: *A tömlöci* – *Barátság* – 200: *A mély* – *Keseredett* – 201: *Néked esedőket* – *Nem jó erőszakkal* – 202: *A tisztességes* – *Boldogtalanságot* – 203: *Mások veszedelmén* – *Hiládatlan* – 204: *Nem mindenkor* – *Hasznos* – 205: *Pénteki* – *A szó* – 206: *Aki szegény* – *Ne verjed* – 207: *Az olajt* – *A parányi* – 208: *Bosszúság* – *Természet hajlandó* – 209: *A gonoszért* – *Ki vermet* – 210: *Minden romlás* – *A szerencse* – 211: *Bocs*

korban – Aki nem tud – 212: *A nyomorúságot – Egy szál – 213: A béles – Titulussal – 214: Mikor jövedelmed – Ha értéked – 215: Ha bírsz – Náladnál – 216: A nagy lakodalom – A szegénység – 217: Vitézlő – A vitéztlő – 218: Csak legyen – A ruha – 219: Természet folyása – Beteg – 220: Ki akar – Szénégető – 221: Nincs semmi – A magaelhítség – 222: Ki bogár – Az ebet – 223: Pokol – Maga kéryén – 224: Kedvesen – Udvar – 225: Jobb gonosz – A virtus – 226: Sok álom – Nem mondom – 227: Az út – Farkas – 228: Reménység – A bosszúállásnak – 229: Soha nagy urakkal – Nem jó bosszúságra – 230: Nagy urak – Szolgád – 231: Ha ki – Igaz hívségedben – 232: Tűz – A praktika – 233: Ne örülj – Gazdag, ki – 234: Hamar – Ebül – 235: Igazat – Aki tulajdonát – 236: Midőn szidalmazod – Nyomorúságában – 237: Hol – Mint moly – 238: Nem annyira – Nagy hasznót – 239: Mandulás – Nem léssen – 240: Ajándék – Adott – 241: Nem árt – A szép csorgó forrás – 242: Szeretet – Régi barátodat – 243: Szeretőnek – Átkozott – 244: Szerence – Prókátorra – 245: Doktor – Mi nincs – 246: Embert nevetésén – Egyszeri – 247: Hiába – Puba – 248: Ha a szekérkenőt – Ne félj – 249: A korsót – A lator – 250: Ördögnek – Jobb más latorsága – 251: Inkább – Noha kicsin – 252: Nem méltó – A tehénnek – 253: Ha háborgattatik – Dorgálás – 254: Boldogtalan – Jó erkölccsel – 255: Miképpen – Gyermeknek – 256: Minden újság – Szerelem – 257: Nem lát – A nőző – 258: Ha feleséget – Házások – 259: Beteget – Szép asszony – 260: Nem kell – Fazekat – 261: Csalárd a kedvesség – Örökség – 262: Jaj annak a háznak – Egy nyakonütésből – 263: Az elrejtett – Gonosz hír – 264: Vén – Erős az igazság – [265]: Kár – Kellelten – 266: Számkivetést – Kövön – 267: A friss – A zengő – 268: Sokat – A gyomor – 269: A sok új – Esznek – 270: Étel – A mértékletesség – 271: Részezség – Aki nyárba – 272: Éktelen – Jobb egy – 273: Jól van – Jámborság – 274: Sokan kapálással – A mocskot – 275: Nappali – Mikor törvénytől – 276: Az ökröt – Parányi – 277: Alázatos szívvel – Hadak – 278: Úram, gazdagságot – A nyelv – 279: A megholt – Minden gyönyörűség – 280: Az óra – Az unalmas – 281: A kigyó – Üveg – 282: Főfájás – Nincsen semmi – 283: Gyors.*

A 250 példabeszédet további Beniczky-versek követik. 284: *Az esztendőnek négy részeinek mivoltáról*. Kezdeté: *Most már minden újul – 287: A különböző szín festéknek értelme és magyarázata*. Kezdeté: *Királyszaín méltóság*. Utána a *Vége a magyar sententiáknak* mondat olvasható. – 289: *Befejezése e verseknek*. Kezdeté: *Véget vetek immár csekély rithmusimban*. A *Nemzetes Beniczki Péter, szentelt vitéz versei itten végződnek* megjelölés szerint (293) itt végződne a kiadvány, de e három ráadásverset még egy utolsó, *E világ fiaitól intő végső búcsúzása egy nemes személynek* című költemény is követi, amelyet feltehetően Beniczky verseinek közreadója tett hozzá. Incipitmutatóra utaló kezdeté: 295: *Ó ki még élsz*. A kiadványt a *Légyen dicséret, dicsőség a Szentháromság Istennek* és *A. S. S. M.* formula zárja.

Szövegkiadása: RMKT XVII/12 88–217, 746–752 Hasonmás kiadása: Balassi Bálint Istenes éneke. Hozzákötvé: Magyar rithmusok, mellyeket írt nemzetes Beniczky Peter. [Bp. 2002.]

A szerző életéhez ld. **3644**.

Beniczky művének ennek az 1675-ös lőcsei kiadásáról szóló híradást még sajtóhibának tartotta Horváth Sándor (MKsz 1892-93: 360). Jenei Ferenc azonban megtalálta példányát Győrben, és elsőként közreadta részletes könyvészeti leírását is (ItK 1935: 310), megerősítve az 1675-ös lőcsei megjelenést. Megállapította továbbá, hogy a győri példány az 1664-es nagyszombati (3170) és az 1670-es kolozsvári (3644) kiadás után a versgyűjtemény harmadik kiadása.

Cf. **3644!**; –, **4415**, **4511**, **4599**, →

Budapest Acad © – Budapest Nat cop. (Győr)– Győr Dioc ©
Editio facsimile

4026

CARBO, Ludovicus Acostaciarius: *Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii ... sive totius artis rhetoricae ... compendium, ... a Lvdovico Carbone a Costaciaro, sacrae theologiae in ... gymnasio Perusino olim publico professore ... selectum in gratiam studiosae iuventutis. Leutschoviae [1675] typis Samvelis Brewer.*

A⁸–E⁸ = 80 pag. – 8°

RMK II 1363 – Čaplovič 1354

Retorikai tankönyv táblázatos összefoglalása. – A címlap háta üres. Az ezután kezdődő főrészt három könyvben, fejezetenként, táblázatos formában foglalja össze Cipriano Suárez retorikájának tartalmát *Tabulae libri primi* (3–28) – *Tabulae libri secundi* (28–41) – *Tabulae libri tertii* (42–80).

Bartók István megállapítása szerint (111) Ludovicus Carbo Acostaciarius perugiai teológiai professzor táblázatos összefoglalásának e kiadása tartalmában és beosztásában teljes egyezést mutat az első hazai kiadással (Nagyszombat 1670, **3671(2)**). Csupán az az eltérés, hogy míg Nagyszombatban e táblázatok Suárez tankönyvének függelékeként jelentek meg, Lőcsén önálló nyomtatványként adták ki őket.

Szabó Károly e nyomtatvány leírásában megjegyezte, hogy a „Praecepta Rhetorices”-sel együtt nyomtatva jelent meg s együtt maradt fön” (RMK II 1363), de külön tételként írta le a két nyomtatványt (RMK II 1362 és RMK II 1363). Őt követte Ján Čaplovič is (1353 és 1354). A két nyomtatványt valóban önálló bibliográfiai egységnek kell tekinteni, mivel ellentétben az 1670. évi nagyszombati kiadás (**3671**) folyótárgas fűzetjelzésével, ebben a kiadásban mindkét műnek önálló címlapja és önálló, egymással azonos fűzetjelzése van (vö. **4032**). Ez kizárja, hogy egy munkamenetben készültek volna. Bár a táblázatok címlapján a kiadási év nem szerepel, minden bizonnyal a retorikai tankönyvvel azonos évben nyomtatták. Erre utal az is, hogy valamennyi ma ismeretes példány egybekötve maradt fenn. Mindebből az következik, hogy a példányokat elsősorban együtt forgalmazhatták.

Cf. **3671(2)**, –, →

Budapest *Acad* ④* – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① – Martin *Nat* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ① – Târgu Mureș ①

Olim: Sz.-keresztúri unitár. gymn.

4027

CISIO, az az az astronomia tudományának rövid értelemmel való le-írása. A' tsillagoknak, planetak[n]ak és egbéli jeleknek etc. külömb külömb ter[mé]szeteknek folyásáról, az embereknek négy fele complexiojáról, természetiről és tulajdonságiról mindenik hólnapban mitsoda rend-tartással az ember éllyen, mind ételben ec[!] italban, mind az aluvásban,

förödésben, tisztulásban és érvagasban. Az híres neves K i r a l y H e g y J á n o s írásából magyar nyelvre fordítottatott és sok helyeken megaugeáltatott. [Lötšen cr. 1675 Brewer].

$A^8-K^8 L^4 = [84]$ fol. – 8° – Mult ill., orn., init.

OSzKÉvk 1968-69: 219–220 – Čaplovič 1672

Öröknaptár és csízio. – A kiadvány ma ismeretes egyetlen példánya hiányos. A megmaradt részek alapján azonban megállapítható, hogy – egy-két kisebb elcsúszástól és helyesírási javítástól, szedési hibától eltekintve – laponkénti újraszédése az 1650-es lőcsei kiadásnak (2318). Így bizonyosnak tekinthető, hogy ahhoz hasonlóan a kiadvány élén, az A_1 levélen előcímlap állt, amely az impresszumot is tartalmazhatta. Ezen kívül hiányoznak a K_{6-8} , L_{1-3} levelek, illetve kisebb-nagyobb mértékben csonkák az A_8 , D_6 , I_{2-3} levelek. A ma ismeretes egyetlen példány az impresszumatatok nélküli valódi címlappal kezdődik, amelyen három, az időjárást vizsgáló embert ábrázoló fametszetes ábra látható (A_2 a), háta üres. A művet *A keresztyén olvasónak Istennek kegyelmét és áldását kívánja* című kiadói ajánlás vezeti be, aláírás nélkül (A_3 a–b), ezt követi a *Más előljáró beszéd* (A_2 a) és a *Lajstroma a dolgoknak, melyek a Cisio után következnek ez könyvecsében* (A_3 b– A_3 a). Ezután olvasható az öröknaptár magyar és latin nyelvű *Cisio Janusszal*, hónapverssel és havonta a vásárok felsorolásával. A januári hónapvers kezdősora: *E hóban a húst füstben aszaltatom* (A_3 b– C_1 b). Az öröknaptár után latin nyelvű vers áll *Sequuntur officia XII. mensium* címmel (C_2 a). Ezt követik a csillagászati, időjárási, egészségügyi, asztrológiai ismereteket közlő fejezetek. A hiányzó részek címe és elhelyezkedése az előző kiadás alapján rekonstruálható: *I. A Föld kerekességéről, temérdekségéről és szélességéről* (C_2 b) – *II. A csillagok a Földtől mely messze legyenek, és a planéták is mely nagyok* (C_2 b– C_3 a) – *III. Az esztendőnek eleiről* (C_3 a–b) – *IV. A Nap szökő esztendőről* (C_3 b– C_4 a) – *V. A napnak kezdetéről* (C_4 a) – *VI. Tábla, mely mutatja öránként, melyik planéta uralkodik, mind éjjel, mind nappal* (C_4 a–b) – *VII. Következik immár a hét planétáknak természetéről, járásáról, a 12 égbeli jelekben való házáiról és az embereknek születésekről, és mindenik planétának órájában mit legyen jó megcsелеkedni, mit nem jó.* (C_5 a– D_3 b) – *VIII. A Napnak járásáról az égbeli 12 jelek által* (D_3 b) – [A IX. fejezet kimaradt.] – *X. Az égbeli XII. jeleknek természetéről és a Napnak azokban való erejéről és cselekedetéről* (D_4 a– E_4 b) – *XI. Tábla, melyből megismerni, mindenik égbeli jegyben mit kell művelni és mit nem, melyben a j jót, az m mérték szerént, g gonoszt jegyez* (E_4 b) – *XII. A hét planéták miképpen uralkodnak a Holdnak fénye szerént és mikor szolgáltatnak szép tiszta, nedves és erős időt* (E_5 a) – *XIII. Hány óráig a Hold világa fenn legyen éjszaka* (E_5 a–b) – *XIV. Jövendő időnek állapotát a Holdnak fényéből miképpen megismerhetni* (E_5 b– E_6 a) – *XV. Figura, melyben az esztendőnek négy fertályinak tulajdonsági, holnapi, égbeli jegyei és szelei megirattatnak* (E_6 a–b) – *XVI. Az esztendőnek négy idejéről avagy részéről* (E_6 b– E_8 b) – *XVII. A szelekről...* (E_6 b– E_8 a) – *XVIII. A négy elementomról* (E_8 b) – *XIX. A négy complexióknak tulajdonságáról* (E_8 b– F_1 b) – *XX. Miképpen ember éljen, hogy jó egészsége legyen* (F_1 b) – *XXI. Az ember mint tartsa magát étel előtt* (F_2 a) – *XXII. Az embernek ételéről közönségesképpen* (F_3 a– F_3 a) – *XXIII. Az álomról* (F_3 a–b) – *XXIV. Purgatióról* (F_3 b) – *XXV. Orvoslásról* (F_3 b– F_4 a) – *XXVI. Fördésről* (F_4 a– F_5 a) – *XXVII. A tizenkét hónapban az ember mint éljen Isocrates [Hippocrates!] tanítása szerént: és néminémű napokról ... és az égjárásnak és a csillagoknak ... folyásából a gyermekek születésekről való rövid practica* (F_5 a– G_3 a) – *XXVIII. Ereik vágásáról* (G_3 a– G_4 b). Ennél a fejezetnél magyar nyelvű vers is olvasható, melynek kezdősora: *Aki eret akar vágatni* – *XXIX. Physiognomia ...* (G_4 b– G_8 a) – *XXX. Chyromantia* (G_7 a– G_8 a) – *XXXI. Karácsony napjából jövendő egész esztendőnek állapotát miképpen megismerhetni Karácsony estiről* (G_8 b– H_1 a) – *XXXII. Karácsony nap után való 12 naptól, esztendőről esztendőre minden hónap állapotát miképpen megismerhetni* (H_1 a–b) – *XXXIII. Paraszt embereknek regulái az időnek változásárá* [!] (H_1 b– H_7 b) –

XXXIV. Villámlásról (H₁b–H₃a) – XXXV. A mennyütő köről (H₃a–b) – XXXVI. Mennyütő kőnek miképpen kell Isten után ellene állani ... (I₁a–[I₂a] – [XXXVII. Az üstökös csillagról (I₂a–I₃a)] – XXXVIII. A szivár[ványról ...] (I₃a) – XX[XIX.] A Nap [fényének fogyatkozásáról] – [XL. Az újságról és] Hold fogy[tárolt] való tanúság, mely felette] *hasznos a magvető* [embernek, plántálónak és örö]k[séghez való favágás[hoz ...] (I₃b–I₄a) – XLI. A földnek építéséről (I₄a–b) – XLII. Kézi *compastom* és árnyék óra ... (I₄b–I₆a) – [XLIII.] *Praxis, miképpen megismérjed az órát a kezeden minden nap, mikor tiszta idő és verőfény vagyon* (I₆a) – XLIV. *Figura, mi módon álljon az ember, aki az órát akarja megnézni* (I₆b). Ezután fejezetszámozás nélkül egy hosszabb rész következik: *A lovak betegségekről való orvosságok* (I₇a–[L₂a] – végül [Az országok és fő városokról, melyek s melyik egy jegy alatt vannak, feljegyzései] című jegyzék zárja a kiadványt ([L₂b]–L₄a). A kötet 53 fametszetes illusztrációt tartalmaz: az öröknaptár és a XXVII. fejezet hónapillusztrációkat, a VII. fejezet fametszeteket az egyes bolygókról, a X. az állatövi jegyekről, a XIV. és a XL. a Hold állásáról, a XV. az évszakokról, a XXVIII. az érvágásról, a XXX. a kézjólásról, a XLII. és XLIV. fejezet a kézi *compastom*ról. A címlapon látható illusztráció megismétlődik a parasztemberek reguláinál a XXXIII. fejezetben.

A munka tartalmáról, szerzőjéről, kiadásairól és a róla szóló szakirodalomról ld. Lócse 1650, **2318**.

A kiadványt első alkalommal Fazakas József írta le (OSzKÉvk 1968-69: 219–220), majd felvette bibliográfiájába Ján Čaplovič is (1672). Fazakas a ma ismeretes egyetlen, impresszum nélküli példányt az 1650. évi lőcsei kiadással összevetve megállapította, hogy ez is bizonyosan a lőcsei nyomdában készült. Felismerte továbbá, hogy az érvágás szabályait feltüntető, G₃b lapon található metszet a datált kiadásban sértetlen, itt pedig néhány helyen repedt, valamint míg ott a kézi *compastom* ábrája (I₄b) mellett a keletet jelölő, „sután rövidített” *Nap támat.* szöveg olvasható, addig itt a helyesebbnek tűnő *nap támad.* áll. Ezek alapján megállapította, hogy ez a kiadás későbbi az 1650-es kiadásnál, de mivel nagyon hasonlít arra, ezért „valószínűleg nem nagyon sokkal később vagyis a XVII. század harmadik negyedében látott napvilágot.” Fazakas közli a kézi *compastom* ábráját tartalmazó lap másolatát is (i. m. 220). Később Borsa Gedeon – Pavercsik Ilona kutatásai nyomán – a betűtípusok állapota, használati foka alapján tovább pontosította a kiadvány nyomtatási idejét (OSzKÉvk 1974-1975: 344). Véleményük szerint a *Cisio* közvetlenül Lippay János *Calendarium oeconomicum perpetuum* című munkájának 1674-es megjelenését (**3968**) követően, 1675 körül hagyhatta el a sajtót, ugyanis az antikva szövegréteg és a fejezetcímekben alkalmazott kurzív betűk használati foka az abban tapasztalhatóhoz hasonlít legjobban, míg 1679-ben (a **4261** vizsgálata alapján) már lényegesen kopottabbak. Továbbá legalább öt olyan betűtípus szerepel e csízio-kiadásban, amely a lőcsei nyomda 1674-es felújítását követő három-négy esztendőn belül eltűnt a kiadványokból.

Cf. **2318**; –, →

Budapest Nat ①

4028

AZ FÖLDI reszek [!] szerentsének álhatatlan lakodalmaban tombolok jóra intő tsengetyüje, melly az világ tsalardsagat [a]zember [!] negy utolso dolgainak' zengesevel kinek-kinek eleibe adgya. [Lőcse cr. 1675 Brewer.]

A⁸–D⁸ E^{7+1[?]} = [39 + 1 ?] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1597 – Čaplovič 1676

Protestáns verses elmélkedés. – A címlap hátán az utolsó dolgokról való gondolkodás fontosságáról szóló ószövetségi idézet olvasható (*Deut. 31. vers. 29.*). A kiadvány *Az világi szeretetnek isteni szeretet ellenségének pironkodása a négy utolsó dolgoknak elmélkedése által nyilatkozik* címmel kezdődik, fő részének tartalma megegyezik az 1672-es pozsonyi kiadásával (3791): *Első része, a halálról* (A₂a–B₂b) – *Második része, az ítéletről* (B₂b–C₁a) – *Harmadik része, a pokolról* (C₁b–C₇b) – *Negyedik része, a boldogságról* (C₈a–D₈b) szól. A vers kezdőszavai: *Mit halássz* (A₂a). A függelék itt is a *Siralom a halandóságról* című verssel kezdődik, kezdőszava: *Szörnyű* (D₇b–E₂b). Ezt a következő című és kezdőszavú versek követik: *A véghetetlen örökkévalóságról, Igazságszerető* (E₂b–E₃a) – *Aeternitas, örökkévalóság, Jaj, miképpen* (E₃a–E₃b) – *A mulandó világtól való búcsúzat az örökkévalóságért, Mit használ* (E₆a–b). Ezt követi 13, újonnan a kötetbe került vers a szerkesztő megjegyzésével: *Hogy ez könyvnek utója üresen ne maradjon, tehát mégis a kegyes olvasónak egynéhány szép intő verset hozok elő.* Ezek címei és kezdőszavai a következők: *A testi gyönyörűségekből igaz boldogság és valóság öröme nem található. A gyönyörűség oly csorgó* (E₇a) – *Item. Öröme s gyönyörűsége – E világi szerencsében is nincsen semmi vigasz. A szerencse ha kedvét – Item. Akit gyönyörködtet* (E₇a–b) – *Item. Dolgok sokkal jobban* (E₇b) – *Item. Mit becsülöd ennyire – Item. Oh szerencsének – Továbbá a gazdagságban is nincs semmi teljesség. Az Tantalust fűsvény* (E₇b). A ma hozzáférhető egyetlen példány e költemény közben megszakad. Szabó Károly feltételezése (RMK I 1597), és a későbbi kiadások (vö. RMKT XVII/2 484 [Buda 1725], Pozsony és Kassa 1781, 1784) alapján ezután még öt vers következett, amelyek az E₈ levélen voltak olvashatóak.

Szövegkiadása az az 1636-os pozsonyi kiadás alapján: RMKT XVII/2 175–219, 230–240.

A kiadványt Jenei Ferenc az 1672-es kolozsvári kiadáshoz (3791) hasonlóan a mű protestáns típusához sorolta. Az ott tapasztalható jellegzetességek kiegészülnek azzal, hogy függelékébe felvesz 13 újabb költeményt a testi gyönyörűségekből, a gazdagság és a világi dicsőség hiábavalóságáról. Ettől a löcsei kiadástól kezdve válik e kiadáscsoport jellemzőjévé, hogy a címben olvasható sajtóhiba (a *részeg* helyett *részek*) a XVIII. századi kiadásokban is öröklődik (vö. RMKT XVII/2 484, [Buda 1725], Pozsony 1746, Buda 1747, 1767, Pozsony és Kassa 1781, 1784).

A függelékhez újonnan csatolt 13 versről Vásárhelyi Judit bizonyította be, hogy Szenci Molnár Albert főként antik szerzőktől származó fordításai, amelyeket Georg Ziegler *Discursus de summo bono* című munkájának 1630-ban Lőcsén megjelent magyar nyelvű kiadásában (1483) közölt (ItK 1974: 460–461, majd Szenci Molnár Albert: *Discursus de summo bono*. S. a. rend. Vásárhelyi Judit. Bp. 1975 (Régi magyar prózai emlékek 4), 80–81). A *Discursus* verses idézeteinek fordításáról szintén Vásárhelyi írt a kritikai kiadás előszavában (i. m. 63–79).

A nyomtatvány ma hozzáférhető egyetlen példány címlapjának alja hiányzik, rajta az impresszumból csupán a *Nyomt* szótörredék olvasható. A kiadványt Szabó Károly kétségtelenül löcsei nyomtatványnak tartotta (RMK II 1597), így írta le Ján Čaplovič is (1676). Újabban az egykor Sárospatakon őrzött és a II. világháború során Nižnij Novgorodba hurcolt, és 2006-ban vissza nem került töredéket Pavercsik Ilona ismertette. A betűtípusok vizsgálata alapján megerősítette, hogy Lőcsén készült, mégpedig 1675 körül (A sárospataki könyvtár értékes töredékeiről. In: *Translatio librorum. Tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatót könyvek kapcsán.* Szerk. Jekatyerina Jurjevna Genyijeva et al. Bp. 2007, 136–137).

Cf. 1558A; 1658*!; 3791*, –, →

Budapest *Nat* ©* + cop. digit.

Olim: Sárospatak *Ref*® → Nižnij Novgorod

Halott temetéskorra való énekek. Lőcse 1675. – Vide 4085

Keresztyeni isteni ditsiretek... Ezek mellé adattak szép rendel először az Szent Davidnak franciai notáknak és verseknek módgyokra rendeltetett soltari, masodsor az egész esztendőre tartozandó hymnusok... Lőcse 1675. – Vide 4085

4029

[1] MATHESIUS, Johann, sen.: Oeconomia, Bericht vom Haußhalten m. Joh. Matthesius. – [2] (AGRICOLA, Johann: Kurtze Regeln wie man sich im ganzen Leben halten soll, für die jungen Knaben un(d) Mägdlein in Reim gebracht durch Joh. Agr. Spremb.) [Leutschau cr. 1675 Brewer.]

A⁸–H⁸ = [64] fol. – 64°

MKsz 1938: 371–372 – Čaplovič 1349

Verses erkölcsi tanítások. – A címlap háta üres, a következő lapon *Haußhaltung Johan. Matthesii, Predigers im Joachims Thal* cím alatt kezdődnek a verses életvezetési, erkölcsi tanácsok a gyermekkortól a halálig (A_{3a}–D_{7a}). Ezt *Beschluß* címen verses esküvői jókívánságok követik (D_{7a}–b). Majd önálló címlap nélkül a fenti leírásban olvasható címszöveggel olvashatók Johannes Agricola szintén verses tanácsai (D_{8a}–E_{8b}).

Az első rész szerzője id. Johann Mathesius (1504–1565) evangélikus teológus Rochlitzban született. Luther és Melanchthon tanítványa volt Wittenbergben. 1532-ben rektor, 1541-ben diakónus, majd 1545-től haláláig lelkész a csehországi Joachimsthalban. Számos prédikációs kötet, kegyességi olvasmány szerzőjeként ismeretes. Megírta Joachimsthal történetét, közreműködött Luther Esopus-fordításában.

Johann Agricola (1530–1590) evangélikus teológus Sprembergben született. Wittenbergi tanulmányai után Calauban, Lübbenben szolgált lelkészként, majd Niederlausitz helytartójának házi orvosa és udvari prédikátora volt szülővárosában. Végül Bautzen plébánosaként halt meg.

Mathesius munkája először 1560-ban jelent meg (VD16 M 1415), később több alkalommal is kiadták a német nemzeti bibliográfia szerint egészen 1641-ig. 1640-ben Nürnbergben Martin Endter sajtója alól került ki egy ehhez hasonlóan kis formátumú kiadás. Elképzelhető, hogy ez szolgált a lőcsei edíció mintájául (VD17 23:685478W). Agricola munkájának minden korábbi megjelenése csupán Mathesius *Oeconomijának* részeként ismeretes. Az Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste (Leipzig 1818, 220), illetve ezt követően az Allgemeine Deutsche Biographie (Leipzig 1875, 148) és nyomán a Neue Deutsche Biographie (Berlin 1953, 100) szerint az *Oeconomia* 1564-es és 1601-es kiadásában

volt megtalálható. Valójában az *Oeconomia* 1564. évi kiadása nem tartalmazza ezt a szöveget (vö. VD16 M 1421), az 1601-es kiadást, illetve a *Kurtze Regeln* bármilyen egyéb megjelenését a német nemzeti bibliográfia jelenleg nem regisztrálja.

A kiadványról első alkalommal Tolnai Gábor adott hírt (MKsz 1938: 371–372). Véleménye szerint a nyomdai anyag és a nyomtatvány papírjának összehasonlítása alapján Lőcsén készült az 1670-es évek első felében (MKsz 1938: 373). A ma ismeretes egyetlen példánnyal egy kolligátumban is két másik lőcsei nyomtatvány található (4148, 3914). Tolnai álláspontját vette át Ján Čaplovič (1349). Pavercsik Ilona megállapítása szerint a kiadvány valóban Lőcsén hagyta el a sajtót 1675 körül (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 37).

Az ilyen rendkívül kis formátumú nyomtatványok Tolnai Gábor szerint bibliofil célból készültek (MKsz 1938: 374). Borsa Gedeon szerint ellenben vallási ünnepekre ajándékozási céllal nyomtatták őket (Kalauz a régi nyomtatványokhoz. Bp. 2003, 40), Pavercsik Ilona szerint az ajándékozás mellett fontos szempont lehetett, hogy a meg nem engedett protestáns tartalmú kötetekből a tipográfus ezen a módon feltűnés nélkül egyszere sok példányt tudott kinyomtatni (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 37).

Budapest *Nat* ①

4030

[1] NEUBARTH Christoph új és o kalendarioma, melly szökö esztendő Christus születése után való MDCLXXVI., az melyben az felső aspectusok és planeták futásit és azoknak jegyzendő dolgait írja le, mellyet most-is Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott. – [2] (Astrologiai practica, az mi kegyelemmel bővölködő Christus urunk születése után való 1676. bissextilis esztendőre, melyben az egész esztendőben esendő dolgok, fogyatkozások, had, betegség, földi termés és más természet szerint való emberi akadályok találtnak-meg az sok-féle állapotokból, futásiból az aspectusok és planetáknak és azoknak le-folyo erejek és tselekedetekből ez földön, mellyet most-is szorgalmatosan az mi hasznunkra és véle való élésre le-irt és Nap fényre ki-botsátott N e u b a r t h C h r i s t o f Bolesla-Silesius.) Lőtsén [1675] Brevver Samuel által.

[1]¹, A⁴-E⁴ = [21] fol. – 4° – 1 ill., orn., color.

RMK I 1200 – Čaplovič 1351

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A fametszetes kerettel övezett címlapon felül Lőcse városának két angyal által tartott címere, két oldalon a geometriát és az aritmetikát megtestesítő férfi, illetve női alak, alul *LEUTSCHOVIA* felirattal Lőcse látkepe látható. Készítője a bal alsó sarokban olvasható felirat szerint „Jon. Bubenka”. Hátán az év jellemző adatai, valamint *Az országoknak címerrei, kikeről szól ez mostani prognosticum* olvasható. A naptárjegyek magyarázata alatt álló *Nota az asztrológiai nap* fogalmának leírását tartalmazza (A₁a). A hónapok naptártábláinak (A₁b–C₁b) beosztása a következő: egy hónap egy verzó lapot foglal el, az új naptár szerinti napok mellett a jellemző asztrológiai jegyek és jóslások, majd az adott napon ajánlatos cselekvések jele és időjárás prognózisok olvashatók, legvégül az ó-naptár áll.

A naptártáblákkal szemközti rektó lapokon Marcus Aurelius első konzulása idején élt, Milenus nevű parasztembert megszólalató szöveg olvasható, amelynek címe: *Egy néminemű falusi embernek az római tanács előtt tett beszéde, ki az Duna mellékéről az római tisztartóknak kegyetlenségek felől panaszkodni ment vala Rómában* (A₁b–D₁b). A naptárrészt *Az országok és némely fő városok melyik égbeli jegy alatt fekszik, így találod meg renddel* zárja. Önálló, impresszummal is ellátott címlappal (D₂a) kezdődik a prognosztikon, amely a következő fejezeteket tartalmazza: *Első része. Asztronómiai megvizsgálása az esztendő 4 kántorinak avagy ideinek. A térről* (D₂b) – *A tavaszról* (D₃a) – *A nyárról* (D₃b) – *Az ősztől* (D₄a) – *Második része. A fogyatkozásokról* (D₄a–b) – *Harmadik része. A hadakról és békeségről* (E₁a–b), ebben olvasható az *Adj Úr Isten békességet* kezdetű, négy soros költemény (E₁b) – *Negyedik része. A betegségekről* (E₁b–E₂a) – Ötödik része. *A földi termésről és terméketlenségről* (E₂a–b), amelyet rövid könyörgés zár be. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja (E₃a–E₄b).

A kiadvány címlapjának mintája Dukkon Ágnes véleménye szerint a boroszlói Baumann-nyomdában kiadott naptárak címlapjának szerkezete lehetett (A barokk szellemiség megjelenési formái a Calendarium Tyrnaviense sorozat példányaiban. In: Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére. Szerk. Imre Mihály et al. Debrecen 2011, 498). Az *Egy néminemű falusi embernek* című szövegről Bán Imre megállapította, hogy Antonio Guevara: *A fejedelmeknek serkentő órája* című, Prágai András fordításában megjelent munkájából származik (Bártfa 1628, 1400, vö. It 1958: 372). Bővebben Pavercsik Ilona foglalkozott a kalendáriumban olvasható szöveggel (Egy dunamenti parasztember panasza. In: Fülöp Géza emlékkönyv. Szerk. Barátné Hajdu Ágnes. Bp. 1999, 149–151). Megállapította, hogy a Kr. u. 140-ben játszódó történet az említett munka III. könyvének III–V. részéből származik. Véleménye szerint a szöveget biztosan nem Neubarth Christoph, hanem a naptár hazai szerkesztője helyezte el, aki forrását némileg meg rövidítette, a moralizáló részeket elhagyta, és a hadakozással, illetve az idegen tisztviselők feddésével kapcsolatos részeket emelte ki. A változtatásokkal szerinte minden bizonnyal a Wesselényi-összeesküvés leleplezése utáni erőszakos politikai eseményekre és a protestánsok üldözésére kívánt utalni.

E negyedréte alakú naptár mellett a folyamatosan megjelenő tizenhatodréte sorozat szintén 1676. évre szóló tagját is kiadták (4034). A lőcsei naptársorozat 1625-ös indulása (1342) óta, egyetlen kivétellel 16° formátumban került ki a sajtó alól, egyedül a csupán nagyon töredekesen ismeretes 1632-re szóló 8° (1507). Ez jól illeszkedett abba a szokásrendbe, amely szerint a XVII. században a budai délkörtől keletre az összes műhelyben 16°, míg nyugatra 8° vagy 4° formátumban készültek a naptárak (Borsa Gedeon: A régi nyomtatványok mérete. Bp. 1994, 18–19, és uő: Kalauz a régi nyomtatványokhoz. Bp. 2003, 38).

Pavercsik (i. m. 149) feltételezi, hogy a kiadó Brewer-nyomda negyedréte alakú naptársorozatot kívánt megjelentetni, amelynek ez az első ismeretes tagja. Erre utal szerinte, hogy a műhely ilyen formátumú naptárakhoz alkalmas címlapkeretet készített. Ezen az 1676. évre szólón kívül a korszakból azonban több negyedréte alakú lőcsei magyar naptár ma nem ismeretes, így bár nem zárható ki, hogy a nyomda valóban tervezte egy nagyobb formátumú, a 16° naptáraktól némileg eltérő szerkezetű és tartalmú sorozat megjelentetését, valószínűleg ez nem valósult meg. Hasonló olvasmányos részek a következő évtől kezdve a 16-odréte naptárakban szerepelnek (vö. 4089). Nem zárható ki teljes bizonyossággal az sem, hogy a sorozat tagjai megjelentek, de nem maradt fenn példány belőlük. Ennek azonban ellene mond, hogy ebben az időszakban a könnyebben sérül, kisebb alakú, 16-odréte naptársorozat minden tagja példányból ismeretes. Mindezek alapján 4° alakú lőcsei naptársorozat egykori megjelentetése nem tűnik valószínűnek.

Cf. 3747!

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4031

[1] [DER NEUE und alte Allmanach auff das Jahr nach der Gebuhrt unsers H. Jesu Christi] 1676, darin(n)en die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag- un(d) Nachtlänge, Sonnen Auf- und Untergang etc. zu finden ... – [2] [Prognosticon auf das Jahr 1676.] [Leutschau 1675 Brewer.]
 [A]⁸ [B⁸–E⁸?] = [40?] fol. – 16° – Color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Ebből a bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadványból ma csupán egyetlen töredék ismeretes az 1677-re szóló magyar nyelvű lőcsei kalendárium (4089) Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányának (jelzete: RMK I 1216) B₈ és C₁ levele közé bekötve. A fennmaradt papírcsík rektóján a címlap középső része ([A]₁a), illetve július hónap naptártáblájából az ó-naptár rész június 26. és július 1. közötti részének néhány utolsó szótája olvasható ([A]₈b). Hátán az év jellemző adatainak egy része ([A]₁b), illetve a júniusi naptártábla 23-28. közötti szakaszának számozása és az ünnepek első betűi láthatóak ([A]₈a).

A kiadvány tartalma, szerkezete, terjedelme a lőcsei német naptársorozat többi tagjával egyezhetett meg (vö. 1656, 2644 és 1681, 4367). A fenti címleírás részleges kiegészítése az 1682-re szóló lőcsei német kalendárium (4367) címét követi. A nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint Lőcsén készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Christoph majd Johann Neubarth (vö. 4545) német nyelvű naptárai – a magyar naptársorozat (vö. 3747) és a nyomda folyamatos működése alapján – az előző időszakhoz hasonlóan (vö. Lőcse 1656, 2644 és 1657, 2714) feltehetően minden évben megjelentek Lőcsén annak ellenére, hogy az 1657-re szólót (2644) követően jelenleg példányból csak ez az 1676-ra (4031), az 1680-ra (4256) valamint az 1682-re szóló (4367) ismeretes. Továbbá hitel érdemlő leírás tanúsítja az 1672–1679 közötti évekre (3731, 3808, 3905, 3964, 4081, 4141, 4194, vö. 3731), valamint 1685-re (4545) és 1686-ra (4608) kiadott kalendárium egykori létezését. Ezt követően csupán az 1689-re szóló naptárból (RMK II 1645) maradt fent példány.

Cf. 1370!; 2273!; 2644!; 3731, 3808, 3905, 3964, –, 4081, 4141, 4194, 4256, 4313, 4367, 4420, 4477, 4545, 4608, →

Budapest *Nat* ④*

Serpilius Johannes: Compendiosa delineatio totius juris canonici et civilis, in utroque tam allegandi quam abbreviationes legendi modum exhibens, in gratiam tyrorum studii juris consignata a Johanne Serpilio juniore. [Lőcse] 1675. = **Appendix 284**

4032

(SUÁREZ, Cipriano:) Praecepta rhetorices pro gymnasiis rr. pp. Societatis Jesu regni Hungariae anni MDCLXXV. Superiorum permissu. Leutschoviae (MDCLXXV) typis et sumpt. Samuelis Brever.

()⁽⁸⁾, A⁸–M⁸ = [15] + 166 + [25] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1362 – Čaplovič 1353

Retorikai tankönyv. – A címlapot a Jézus társaság *NOMEN DOMINI LAUDABILE* feliratú emblémája díszíti. A címlap háta üres. Utána következnek a szerző, *Cyprianus Soarez* előszava *Christiano lectori s.* ()_(2,a)–()_(3,b). Majd *In libros De arte rhetorica auctoris prooemium* olvasható ()_(4,a)–()_(5,b). A kiadvány tartalmáról *Capitum librorum trium Artis rhetoricae hujus index* tájékoztat ()_(6,a)–()_(8,b). A főrészt tartalma és beosztása azonos az 1670-i nagyszombati kiadásával (3671(1)). Három könyvre tagolódik: *De arte rhetorica liber I.* (1–51) – *De arte rhetorica liber II. De dispositione* (52–83) – *De arte rhetorica liber III. De elocutione* (83–166). A kötetet *Index alphabeticus rerum memorabilium, quae in hoc opere continentur* című tárgymutató zárja (L_{4,a}–M_{8,a}).

Bartók István (111) megállapította, hogy e kiadás tartalma és beosztása teljes egyezést mutat az 1670-i nagyszombati kiadás első részével (3671(1)). Attól eltérően azonban nem csatlakozik hozzá szerves részként Suárez retorikakönyvének *Tabulae rhetoricae* című táblázatos összefoglalása, jóllehet a lőcsei nyomda ugyanebben az évben önálló nyomtatványként azt is kiadta (4026), és a két nyomtatvány példányai egybekötve maradtak fenn. A két nyomtatvány önálló megjelenését bizonyítja önálló címlapjuk. Azonos füzetjelzésük is valószínűtlenné teszi, hogy ugyanabban a nyomdában egyazon munkamenetben készültek volna.

E kiadványt a címlap tanúsága szerint Samuel Brewer lőcsei könyvnyomató saját költségén jelentette meg.

Cf. 3671(1); –, →

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Kežmarok *Ev* ① – Martin *Nat* ① – Spišská Nová Ves *Ev* ① – Târgu Mureș ①

4033

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David királynak és prophetanak százötven soltari, a' franciai nóták szerént magyar versekre fordittattak Molnar Albert által. Lötsen 1675 Brewer Samuel.

A¹²–S¹² T⁶ = 426 + [17] pag. – 12° – J, orn.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1355

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – A címlap hátán rövid eligazítás olvasható a zsoltárközlésben követett elvekről és az egyenlő nótájú zsoltárokról. Majd Georg Rem latin nyelvű epigrammája következik Andreas Spethe latin zsoltárparafrazisairól (3) Filiczki János magyar fordításával együtt (3–4). Ez utóbbi kezdő szavai: *Dávid királynak másfélszáz zsoltárit*.

A kiadvány főrésze az 5. lapon kezdődik, tartalma és beosztása megegyezik a lőcsei 1670-ben önállóan megjelentetett kottás zsoltárkiadással (3665). A zsoltárok incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők (a lapszámozást ld. az incipitmutatóban, az arab sorszámok a zsoltárok Szenci Molnár Psalteriumában szokásos sorszámait jelölik): 1. *Aki nem jár* – 2. *Miért zúgolódnak* – 3. *Ó, mely sokan* – 4. *Én igazságomnak* – 5. *Úristen, az* – 6. *Uram, te nagy* – 7. *Ó én Uram, és* – 8. *Ó felséges Úr* – 9. *Dicsérlek téged* – 10. *Mire távozol* – 11. *Az Istenben* – 12. *Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert szentid* – 13. *Miglen* – 14. *A bolond* – 15. *Uram, ki* – 16. *Tarts meg engemet* – 17. *Hallgasd meg igazságomat* – 18. *Ó én Uram, ki* – 19. *Az egek* – 20. *Az Úr tégedet* – 21. *Örvendez* – 22. *Én Istenem* – 23. *Az Úr énnékem* – 24. *Az Úr bír* – 25. *Szívemet* – 26. *Légy ítélőm* – 27. *Az Úristen az én* – 28. *Hozzád kiáltok* – 29. *Mostan ti* – 30. *Dicsérlek Uram, tégedet* – 31. *Uram, én* – 32. *Ó, mely boldog* – 33. *Nosza istenfelő* – 34. *Mindenkoron áldom az Urat* – 35. *Pörölj* – 36. *A gonosztevőnek* – 37. *Ne bosszankodjál* – 38. *Haragodnak* – 39. *Magamban* – 40. *Várván* – 41. *Boldog, aki* – 42. *Mint a szép* – 43. *Ítélj* – 44. *Hallottuk, Isten* – 45. *Egy szép* – 46. *Az Isten a mi* – 47. *No, minden* – 48. *Nagy az* – 49. *Hallgassátok meg* – 50. *Az erős Isten* – 51. *Úristen, kegyelmezz* – 52. *Mit dicsékedel* – 53. *A bolond* – 54. *Tarts meg Uram* – 55. *Hallgasd meg az* – 56. *Kegyelmezz meg nekem* – 57. *Irgalmazz Uram* – 58. *Ti tanácsban* – 59. *Szabadíts meg engem Úristen, és* – 60. *Minket* – 61. *Kiáltásom* – 62. *Az én lelkem* – 63. *Isten, te* – 64. *Hallgasd meg Uram, könyörgésem* – 65. *A Sionnak* – 66. *Örvendj egész* – 67. *Úristen, áldj meg jóvoltodból* – 68. *Hogyha felindul* – 69. *Úristen, segíts* – 70. *Siess, ments* – 71. *Tebened bízom, én* – 72. *Uram, a te ítéletedet* – 73. *Bizonyára* – 74. *Miért vetsz* – 75. *Dicsérünk* – 76. *Esmeretes* – 77. *Az Istenhez az* – 78. *Hallgass, én* – 79. *Öröködben* – 80. *Hallgasd meg Izrael* – 81. *Örvendeztetek* – 82. *Az Isten áll* – 83. *Uram, ne* – 84. *Ó seregeknek* – 85. *Nagy kegyesen* – 86. *Hajtsd hozzám* – 87. *Az Úristen az ő* – 88. *Úristen, én* – 89. *Az Úrnak irgalmát* – 90. *Tebened bízunk* – 91. *Aki a felséges* – 92. *Ékes* – 93. *Nagy hatalommal* – 94. *Ó erős* – 95. *Jertek, örvendjünk* – 96. *Énekeljetez minden* – 97. *Az Úristen regnál* – 98. *Énekeljetez új* – 99. *Az Úr országot* – 100. *E földön ti* – 101. *Mindennek* – 102. *Hallgasd meg Uram, kérésem* – 103. *Áldjad lelkem, Uradat* – 104. *Áldjad lelkem, az Urat* – 105. *Adjátok hálát* – 106. *Az Urat áldjátok* – 107. *Dicsérjétek az Urat, mert nagy* – 108. *Úristen, kész* – 109. *Ó Úristen, én* – 110. *Az Úristen mondá* – 111. *Hálát adok, Uram* – 112. *Boldog ember* – 113. *Az Urat, ti* – 114. *Hogy Izrael* – 115. *Nem nekünk* – 116. *Szeretem* – 117. *Az Urat minden* – 118. *Adjátok hálát* – 119. *Az oly* – 120. *Én az Úristenhez* – 121. *Szemem* – 122. *Örülök* – 123. *Tehozzád szemeimet* – 124. *Az Izrael* – 125. *Akik bíznak az Úristenben* – 126. *Mikor a Siont* – 127. *Hogyha ember* – 128. *Boldog az ember* – 129. *Én ifúságomtól* – 130. *Tehozzád teljes* – 131. *Uram, nem* – 132. *Emlékezzél meg, Úristen, Dávidról* – 133. *Íme, mely* – 134. *Úrnak szolgálai, mindnyájan* – 135. *Áldjátok* – 136. *Dicsérjétek az Urat, mert ő* – 137. *Hogy a babiloni* – 138. *Dicsér* – 139. *Uram, te megvizsgálsz* – 140. *Szabadíts meg engem Úristen, a* – 141. *Tehozzád kiáltok* – 142. *Én az Úrhoz* – 143. *Hallgasd meg Uram, kérésemet* – 144. *Aldott az Úr* – 145. *Magasztallak téged* – 146. *Áldjad én lelkem az* – 147. *Az Urat dicsérjétek* – 148. *No, dicsérjétek* – 149. *Az Úrnak, no* – 150. *Dicsérjétek az Urat, áldjátok*.

A zsoltárok után még a következő függelék-énekek találhatók: 414. lap: *Emeld* – 415: *Uram, bocsássad* – 416: *Úristen, mely* – 418: *Meghagytad* – 420: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet* – 421: *Ó én lelkem, dicsérjed*

– 423: *Örül az én szívem az Úrban* – 425: *Magasztalja az én szívem*. Ezután *A zsoldárookra igazgató tábla* a kezdősorok betűrendjében haladva tünteti fel a zsoldárok sorszámtát és a lapszámát ($S_{10a}-T_1b$). *Buzgó imádságok* címen egy *Reggeli* és három *Estvel*i imádság után *Útra indulók könyörgése* zárja a nyomtatványt (T_2a-T_6a).

E nyomtatványról először Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 118). Az ő adatát vette át Ján Čaplovič (1355).

E zsoldárkönyv egyetlen, ma ismeretes példánya az 1673-ban Lőcsén megjelent protestáns énekeskönyv (3920) mellé kötve maradt fenn, amely címe szerint közreadta a 150 zsoldárt is, de ezek egyetlen fennmaradt példányában sem találhatók. Ezért Ján Čaplovič felvetette, hogy a példányból nem ismeretes zsoldárkönyv is megjelent Lőcsén 1673-ban, de 1675-re elfogyott, és ezért kerülhetett sor újabb megjelentetésére az énekeskönyv korábbi kiadásának mellékleteként (1355).

Cf. 962(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!; 3802, 3885(5), 4018, 4019(4), –, 4076, 4360, 4361[2], 4431, Appendix 345, →

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ①

Theodati, Franciscus: Certamen ante coronam ... Lőcse 1675. – Vide 4149

4034

[1] UJ és o kalendarivm Christus születése után való 1676. bissextilis esztendőre, melyet most is Magyar, Erdély és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h . – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1676. bissextilis esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lötzen [1675] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16^a – 1 ins., orn., color.

RMK I 1201 – Čaplovič 1352

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere helyezkedik el, a címlap hátán az év jellemző adatai olvashatók. A naptárjegyek magyarázata után (A₂a) a hónapok naptártáblái következnek (A₂b–B₆a), beosztásuk megegyezik az 1671-re kiadott kalendáriuméval (3667). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. A prognosztikont *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *Az országoknak címerei, kikeről szól ez mostani Prognosticum* előzi meg (B₇a). A prognosztikon önálló címlapját (B₇b) a következő fejezetek követik: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – II. *A tavaszról* (B₈b–C₁a) – *A nyárról* (C₁b–C₂a) – IV. *Az őszele* (C₂a–b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₂b–C₃a) – *Harmadik része. A hadakról és békeségről* (C₃a–C₆a) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₆a–b) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről* (C₆b–C₇a), amelyet rövid könyörgés zár be. Ezután

a *Prognostica perpetua* című négy soros strófaból álló magyar hónapvers olvasható, januári kezdőszava: *A szőlő és vetemény veszedelmében áll* (C₇b–C₈b). A vers az 1675. és az 1677–1681. évekre szóló lőcsei (3973, 4089, 4150, 4198, 4264, 4317 „A” variáns), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg (vö. RMKT XVII/11 880). Majd a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁a–D₆b) – és a *Ha vasárnap esik karácsony napja...* című kétsoros szakaszokból álló vers következik, amely a következő év időjárására és termésére következtet abból, hogy karácsony a hét melyik napjára esik. Kezdőszora: *Jó telet és tavaszt, száraz nyarat térszen* (D₇a). *Az Attila után következő magyarországi keresztény királyoknak rendel egymás után való feljegyzése* Szent Istvántól I. Lipót 1655. évi trónra lépéséig sorolja fel az ország uralkodóit (D₇b–D₈b). A *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól. Mostan ismét megjobbított* című krónika Paris Spankau kassai főkapitány 1675. július 14-én bekövetkezett halálának hírével zárul (E₁a–E₈b).

A naptárrendszen közölt perikópák sorrendje az evangélikus gyakorlatban használthoz képest (vö. 4482, valamint Raffay Sándor: *Ágenda*. Bp. 1932, 368–388) elcsúszva szerepel és a katolikus beosztást követi. Ezért elképzelhető, hogy a kiadványnak létezett olyan változata is, ahol a perikópák az evangélikus szokásnak megfelelő sorrendet követik (vö. 4198, 4264).

Ugyanerre az évre negyedréti alakú magyar nyelvű naptár is megjelent Lőcsén (4030).

Cf. 3747!

Budapest *Acad* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ②* – Gyöngyös ①

4035

[VOLUSIUS, Adolph Gottfried]: *Catechismus Biblicus minor, das ist schriftmässige Be-
wehrgung der wahren Crist-catholischen, allein seeligmachenden, in doctoris Petri Canisij
teutschen Catechismo begriffener Lehr.* Leutschau 1675 [Brewer].

A¹²–F¹² = [2] + 142 pag. – 12° – 1 ins. orn.

Čaplovič 1350

Katolikus katekizmus. – A címlapot IHS embléma díszíti, hátlapján Lőcse város címere látható. A katekizmus bevezető része *Catechismus Biblicus* belső címmel kezdődik (1–22), ezután a következő fejezetekre tagolódik: *Das andere Hauptstück von der Christlichen Hoffnung und dem h. Vaterunser* (23–35) – *Das dritte Hauptstück von der christlichen Liebe und Zehn Geboten Gottes* (36–53) – *Das vierte Hauptstück von den heiligen Sacramenten* (53–85) – *Das fünfte Hauptstück von Christlicher Gerechtigkeit* (85–128). A katekizmust téglalap alakú Mária-szimbólum zárja (128). A katekizmus valamennyi fejezete számos fő- és alkérdésből áll, *Hauptfrage*, *Unterfrag*. A függelék imádságokat és egy gyónótükröt foglal magában: *Morgensegen und Gebet so man aufstehet* címmel két imádság (129–131) – *Abendsegen und Gebet so man*

schlafen geht (132–133) – *So man etwas tun und anfahren will* (133) – *So die Uhr schlägt* (134) – *Gebet von dem Tisch* (134–135) – *Danksagung nach dem Essen* (135–136) – *Schuel* (Schul?) *Gebet* (136) – *Gebet* (137) – *Folgt eine kurze Beicht- und Communion-Form* (138–142).

Adolph Gottfried Volusius (1617–1679) kálvinista lelkészi családból származott. 1638-ban Mainzban katolizált, majd a római Collegium Germanicumban tanult. Németországba visszatérve számos egyházi tisztség elnyerése után élete végén a mainzi érsekség segédpüspöke volt. Tagja volt Johann Philipp Schönborn mainzi érsek és választófejedelem főként protestáns konvertitákból álló, az egyház újraegyesítésért küzdő, irénikus környezetének. 1660-ban jelent meg először a Petrus Canisius *Parvus catechismus Catholicorum* című művét alapul vevő (vö. Bécs 1604, 907), a katolikus tanítást főként bibliai idézetekkel megerősítő munkája a *Catechismus Biblicus, das ist schriftmässige Erklärung und Bewährung der wahren Christ-Catholischen, allein seeligmachenden, in doctoris Petri Canisii ... kleinem teutschen Catechismo begriffener Lehre* (második, ismertebb kiadása Mainz 1663), amelynek címe és tartalma alapján rövidített változata lehet ez a Lőcsén nyomtatott katekizmus. E rövidített változat németországi kiadására még nem sikerült rábukkanni. Feltételezhető azonban, hogy ez is Volusius munkája volt.

A nyomtatványt először Ján Čaplovič írta le (1350). Szerzőjének tévesen Petrus Canisiuszt vélte. Ám a katekizmus címéből és tartalmából is kiviláglik, hogy e kiadvány nem Canisius kátéja, hanem egy arra épülő, azt megerősítő, kiegészítő mű.

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

4035A

[1] ALMA Sodalitas major magnae Dominae nostrae semperque Virginis Mariae, Elisabeth Visitantis, in archi-episcopali Vniversitate Tyrnaviensi Societatis Jesu erecta et confirmata d. d. consodalibus, in eadem Virgine Matre conjunctissimis salutem Marianam. – [2] (Syllabus dd. sodalium B. M. V., Elisabeth Visitantis, qui ex albo nostro Tyrnaviensi ad album immortalitatis translati sunt a mense Julio 1674 usq(ue) ad Junium anni praesentis MDCLXXV). [Tyrnaviae] (1675) [typ. Academicis].

[1] fol. – 282 x 160 mm – 1 ill., init.

Katolikus társulat meghívó levele és halottairól szóló értesítő. – A bibliográfiailag eddig le nem írt, egyleveles, folió alakú nyomtatványnak a rektóján cifrákból összeállított keretben a nagyszombati egyetemen működő Sarlósboldogasszony társulat titulásir, névadó ünnepére (július 2.) szóló meghívólevél olvasható. A fenti címszöveget követően *Adest iterum optata, semper festiva Solemnitas ...* szavakkal kezdődik az ünnepről szóló elmélkedés és a megülésére hívó levél. A végén olvasható keltezés szerint *ex oratorio nostro Mariano Tyrnaviae*, azaz Nagyszombatban íródott 1675. június 20-án, a társulat alapításának 58. évében. Aláírói: *Georgius Szelepcheny, archi-episcopus Strigon. ... p. t. sodalitatis rector, Emericus Pongracz, l. b. de Szent Miklós et Ovár, aa. ll. et philo. magister, ss. theol. auditor, p. t. v. rector*, illetve *Joannes Domaniszki, aa. ll. et phil. baccal. ac pro suprema ejusdem laurea cand., p. t. secretarius*. A levél hátán a *Syllabus* fent

idézett címszövegébe koponyát ábrázoló fametszetes illusztrációt illesztettek MEMENTO MORI felirattal (kis változtatással ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 175, 693, I/461). Két oldalán körzetekből alkotott keretben a *JESU!* és a *MARIA!* felkiáltások láthatók. Alatta olvasható a társulat *Anno 1674*, illetve *Anno 1675* elhunyt tagjainak névsora és néhány kivételtől eltekintve halálozásuk helye és időpontja. *Franciscus Sennyei*, *Nicolaus Végh*, *Paulus Silesius*, *Martinus Török* neve mellett haláluk oka is szerepel, nevezetesen az, hogy „lázadó eretnekek” ölték meg őket (*a rebellibus haer. occisus*). Legalul lineával elválasztva, külön cím nélkül a társaság regulája szerint az elhunytakért elvégzendő szent szolgálat rendjének ismertetése áll. E lap teljes szövegét is cifrákból készült keret övezi.

A nyomtatás helyét a betűk és díszek vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit állapította meg (szóbeli közlés).

Budapest *Nat* ①

4036

ÁLVAREZ, Emanuel: Emmanuelis Alvari ... Institutionum grammaticarum liber tertius de syllabarum dimensione etc. Tyrnaviae 1675 typis Academicis.

A⁸–E⁸ = [1] + 78 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1365 – Čaplovič 2071

Verstan. – A címlapon látható dísz Máriát ábrázolja a kis Jézussal. A címlap háta üres. Az utána kezdődő főrészt tartalma és beosztása teljes egészében követi az 1659-ben ugyancsak Nagyszombatban megjelent kiadást (2858).

1675-ben a nagyszombati Akadémiai nyomda kiadványainak többsége a nyomdavezető megnevezése nélkül jelent meg.

Cf. 1189(1); 2317!; 2858*!; –, 4576(2), →

Budapest *Nat cop.* (← Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Miercurea Ciuc *Mus* ①

4037

»BALASSA Pál: Emblemata. Reimpressa Tyrnaviae. 1675.«

RMK II 1366

Köszöntő versek. – Ennek a példányból ismeretlen nyomtatványnak a létezéséről Paintner Mihály kéziratára támaszkodva Joannis Nep. Stoeger számolt be bibliográfiájában (19), majd ezt az adatot

Augustin és Aloys De Backer (VI 28) és Carlos Sommervogel (I 790, VIII 302) is átvette. Ezek alapján közölte Szabó Károly bibliográfiája (RMK II 1366) a fenti formában. Adatukat később átvette Aloysius Zelliger (Pantheon 1669/1), valamint Ján Čaplovič is (2072). A mű első kiadása 1669-ben jelent meg Nagyszombatban, példányból szintén ismeretlen, de létezését nincsen ok kétségbe vonni (ld. 3579). Azt az *Emblemata carmina* című művet a nagyszombati egyetemen filozófiából baccalaureusi fokozatot szerzettek köszöntésére készítette a poétika osztály, amelynek tanára 1669-ben Balassa Pál volt (Lukács: *Catalogi personarum* IV 418; Zsoldos: *Matricula* 152). Bár a mű egyik kiadásának sem maradt fenn példánya, nyomtatásban való megjelenésüket kétségbe vonó adat nem merült fel, és a jezsuita bibliográfiai hagyomány is létezésük mellett foglalt állást.

Balassa Pál (1644–1705) egyetemi tanulmányait Leobenben (1664), Grácban (1665–1666, 1670–1671) és Nagyszombatban (1673) végezte. 1662 és 1676 között volt a jezsuita rend tagja. 1676 májusában – nem sokkal diákjai fokozatszerzése előtt – elbocsátották a rendből, mivel hazafias témák kidolgozását adta fel diákjainak (ld. Lukács László: *A független magyar jezsuita rendtartomány kérdése és az osztrák abszolutizmus* (1649–1773). Szeged 1989, 19–21). 1677-ben esztergomi kanonok, 1678-tól 1679-ig plébános Jókán, 1680-ban gömöri főesperes, 1684-ben szentgyörgymezei, majd aradi prépost, 1689-től sasvári főesperes, 1690-től rosoni címzetes püspök és királyi tanácsos volt. Továbbá mint érseki helynök tizenegy éven át állt a főegyházmegeyén élén (ld. Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok* 1100-1900. Esztergom 1900, 297–298).

4038

[CALENDARIUM ecclesiae cathedralis Nitriensis ad annum 1676. Tyrnaviae 1675 typ. Academicis]

[1] fol. – cr. 1200 x 500 mm — 4 ins.

Radváni, Hadrián: *Dve neznáme trnavské tlače zo XVII. storočia, zlomky kalendárov na r. 1651-a 1676.* [Martin] 1974. 8–11 – Čaplovič 2073a – Čaplovič 2081a

Liturgikus naptár. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány ma csupán egyetlen, négy részből álló, töredékes példányban ismeretes. Fennmaradt részeinek szélén cifrákból összeállított szélesebb csík fut végig, az egyes részeket egysornyi, körzetekből álló sávok választják el. Legfelül az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata, alattuk január, április, július és október hónap táblája látható. Ezekben az egyes napokhoz hozzáfűzve olvasható az aznapi ünnep megnevezése, rangja és az arra a napra vonatkozó liturgikus előírások. Ezek végén a naptár negyedfázisonként jelöli a hold állását is. A naptártáblák szélén láthatók a nyitrai székeskáptalan kanonokjainak címerei és tisztségük megnevezése. Baloldalon: *Georgius Fenessay, abbas B. M. V. de Péch Várada, cathedralis ecclesiae Nitriensis lector et canonicus ac episcopi Nitriensi vicarius et causarum auditor generalis* – alatta [St]ephanus Mihaly, [cathedralis ecclesiae Nitriensis] ... [custos?] et canonicus. A jobb szélén *Stephanus Kada, abbas B. M. V. de Paszthó, cathedralis eccl. Nitriensis cantor et canonicus* – alatta *Franciscus Kaszta, cathedralis ecclesiae Nitriensis archidiaconus cathedralis et canonicus* címere helyezkedik el. A megmaradt részek alapján a kiadványt Hadrián Radváni (i. m. 12) a következőképpen rekonstruálta: felül valószínűleg valamiféle címszóveg állt, a hónapok naptártáblái

négyszeres hasábsorban helyezkedtek el, egy-egy hasábsorban egymás alatt három hónap volt olvasható. A két szélső hasábsorban sorakoztak a nyitrai székeskáptalan kanonokjainak címei. Radváni rekonstrukciója helytállóan tekinthető. A fenti címet Ján Čaplovič alkotta (2073a).

Hasonmás kiadás: Radváni, Hadrián: Dve neznáme trnavské tlačo zo XVII. storočia, zlomky kalendárov na r. 1651-a 1676. [Martin] 1974, 12–16.

A kiadvány érvényességének évét a naptár tartalma és a rajta szereplő kanonokok működési ideje határozza meg. A naptár alapján megállapítható, hogy a szóban forgó évben a húsvét vasárnap április 5-ére esett, és két vasárnapi betűvel határoztak meg, így bizonyosan szökőév volt. E két feltétel a naptáron szereplő kanonokok működési idejében csupán 1676-ra igaz (vö. Szentpéteri Imre: Oklevéltani naptár. [Bp.] 1912, 87). A következő ilyen év 1744 volt, ez azonban a naptáron szereplő kanonokok működési ideje alapján nem jöhet számításba (vö. Vagner József: Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez. Nyitra 1896, 241–244).

Részletes indoklás nélkül erre az évre datálta Radváni (i. m. 8-9) és Ján Čaplovič (2073a, 2081a) is. A naptárak nyomtatásának általános szokása szerint a kiadvány minden bizonnyal már az előző év végére készen állt.

A címerek alapján a nyitrai székeskáptalan rendelhette meg a naptárát a nyitrai egyházmegye használatára. Erre utal az is, hogy a püspökség védőszentjeinek, Szent Zoerard-András és Szent Benedek zoborhegyi remetéknek a július 17-i ünnepe mellett kiemelt helyzetükre utaló bővebb szöveg áll (Radváni i. m. 9). Ebben az időszakban a káptalanhoz kilenc beltág és 2-3 külső tagtárs tartozott (vö. Vagner i. m. 3). Radváni véleménye szerint a kiadvány vélhető eredeti terjedelme alapján további nyolc kanonok címe helyezkedhetett el a naptár alsó, ma nem ismeretes részén (i. m. 9-10). A káptalan viszont ekkor összesen 14 kanonokból állt, így a következő tíz kanonok címei hiányoznak: Demka Márton, Győrffy (Györgyfy) Mihály, Ondrejkovics Miklós, Szmukó István, Novoszedlik György, Jaszlóczy György, Falónyi (Falvin) Simon Péter, Kosztká István, Bludovics János, Bellussy János (vö. Vagner i. m. 241–256).

Radváni (i. m. 27) és Čaplovič (2073a, 2081a) bővebb indoklás nélkül a kiadványt a nagyszombati nyomda termékének tartja. Ezt megerősíti az is, hogy a Nyitrához legközelebbi, katolikus kiadványokat előállító nyomdahely Nagyszombat volt. A kiadványon látható kisszámú betűtípus és általánosan használt cifra beleillik a nagyszombati egyetemi nyomda 1674-es működésébe (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Radváni úgy vélte, hogy a metszetek készítője Mauritz Lang lehetett (i. m. 10). A magát pozsonyinak, majd bécsinek nevező Lang valóban több hazai kiadvány számára készített metszetet (Trencsén 1658, **2808**; Kassa 1665, **3207**; Nagyszombat 1668, **3473**; Pozsony 1672, **3861**). Működésének záró éve azonban nem ismeretes (Pataky 168). Így nem zárható ki, hogy a címerábrázolások tőle származnak, de közelebbi bizonyíték erre jelenleg nem áll rendelkezésre.

A kiadványt első alkalommal Hadrián Radváni ismertette (i. m. 8–16). Ján Čaplovič kétszer is felvette bibliográfiájába, egyszer a fenti címen (2073a) a turócszentmártoni példány alapján, másodszer pedig „Ordo officii divini ad annum 1676” cím alatt egy, az olmtützi egyetem könyvtárában őrzött példányra hivatkozva (2081a). Utóbbi című nagyszombati kiadvány azonban ma nem ismeretes. Bár Čaplovič a címet nem zárójelben közli, leírása (2081a) teljes mértékben azonosítható a másik, töredékes példány alapján készült tétellel (2073a). Nincs magyarázat arra, hogy honnan származik Čaplovičnak az olmtützi példányra vonatkozó információja, azonban újabb adat felbukkanásáig az a legvalószínűbb, hogy a kiadványnak csu-

pán egyetlen Čaplovič (2073a) és Radváni által (ld. i.m. 8-16., a lelőhely megnevezése nélkül) ismertetett, Turócszentmártonban őrzött példánya ismeretes, amelyet Čaplovič két helyen közölt bibliográfiájában.

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ④

Editio facsimile

4039

[1] CALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis ad annum a nato in terris Deo MDCLXXVI., ad meridianum Tyrnaviensem, ad elevationem poli XLVIII. graduum adeoq(ue) in usum praecipuorum locorum, tam in Ungaria, quam in Austria, nec non adjacentium provinciarum supputatum ex calculis ... astronomi A n d r e a e A r g o l i , opera et studio A s t r o p h i l i c u s d a m i n A c a d e m i a T y r n a v i e n s i R e g n i U n g a r i a e . – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annum ... MDCLXXVI. bissextilem deducta ex calculationibus ... mathematici A n d r e a e A r g o l i p e r q u e n d a m A s t r o p h i l u m i n A c a d e m i a T y r n a v i e n s i i n U n g a r i a a d e l e v a t i o n e m p o l i 4 8 . g r a d . e t m e r i d i a n u m T y r n a v i e n s e m a l i o r u m q (u e) a d j a c e n t i u m l o c o r u m u t r i u s q (u e) P a n n o n i a e .) T y r n a v i a e [1 6 7 5] t y p i s A c a d e m i c i s .

[A]⁴ B⁴ C⁴ D² E⁴–M⁴ = [46] fol. – 4° – 3 ins., 2 ill., orn., init., color.

RMK II 1379 – Čaplovič 2074

Új-naptár. – A címlapon csillagászt ábrázoló fametszet látható. Hátán az egyik változatban külön szöveg nélkül ... *Georgio Illyeshazy de Illyeshaza, perpetuo a Trenchin, ejusdemque et Liptoviensium comitatum supremo, haereditario comiti, sacrae caesareae regiaeque [!] majestatis consiliario, camerario ac per Regnum Hungariae dapiferorum regalium magistro ... patrono suo ... vitam et felicitatem kívánva ajánlja a művet Paulus Alloodiator, artis typographiae cultor* („A” variáns). A másik a fametszetes császári címerrel és a *Sub auspiciis invictissimi caesaris ac regis apostolici Leopoldi I. Vivat! Triumphet!* szavakkal köszönti az uralkodót („B” variáns). Vele szemben az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, *Explicatio columnarum, quarum in hoc calendario est usus* címen a naptárrész beosztásának ismertetése és a naptárjegyek magyarázata olvasható. A naptárrészben (A₂b–D₂a) minden hónap két lapot foglal el, az adott napra vonatkozó ismeretek tizenöt hasámban helyezkednek el. Ezek a következők: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, halál- vagy eltemetésének éve, helye, a holdjárás adatai, a bolygók állása, különféle csillagászati megfigyelések és az adott napra vonatkozó jellegzetességek, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, majd időjárási jóslások, a napkelte, napnyugta időpontja, a nap, és az éj hossza, végül a Habsburg házzal kapcsolatos évfordulók, történelmi események, stb. Az ismertetés szerint ehhez járulnának gazdasági, orvosi és mezőgazdasági észrevételek, ilyenek azonban nemigen bukkannak fel közöttük. A naptárész *Appendix, numerus, magnitudo, distantia et velocitas, motus stellarum tam fixarum, quam errantium* cím

alatt a bolygókra, a Napra, a Holdra és a csillagokra vonatkozó csillagászati adatok felsorolásával zárul (D₂b). A ma hozzáférhető példányokban D₃₋₄ nem található.

A prognosztikon önálló címlapján Magyarország fametszetes címere látható. Hátán a fejléc két angyal által tartott IHS és Mária monogram mellett szintén az ország két ovális pajzsra bontott címerét ábrázolja. Ez alatt kezdődik a *Caput I. De praesagiis temporum. Praesagia temporum perplexissimas habent in astrologia difficultates ideo statuendum, quid in particulari de singulis sentiendum sit* főcímmel ellátott fejezet, amely a következő részekre bomlik: § I. *De quatuor anni partibus, earumque probabili futura constitutione circa aeris mutationes* (E₁b–E₂a) – § II. *De praesagiis temporum ex planetarum mutuo congregantium et diversum aspectum habentium constitutione, per singulas lunationes lunationumque dies*, amelynek szövegét táblázat egészíti ki (E₂a—b) – § III. *De quatuor adhuc aliis praesagiis astrologicis temporum* fejezethez szintén táblázat csatlakozik (E₃a–b) – § IV. *De praesagiis perpetuis ex variis auctoribus contractis, usuque et experientia comprobatis*, amely a következő további részekből áll: *Numerus I. Praesagia temporis ex Sole – II. Praesagia ex Luna – III. Praesagia ex nubibus – IV. Praesagia ex iride et tonitru – V. Praesagia ex ventis et aere – VI. Praesagia ex stellis – VII. Praesagia ex pluribus rebus animatis et inanimatis* (E₃b–E₄b) – majd a § V. *De praesagiis temporum ex observationibus rusticis*, amelyben Márton és András napjához latin nyelvű verseike járul (E₄b–F₁a). Ezt követi a *Caput II. De eclipsibus* (F₁a) – a *Caput III. De anni huius constitutione circa humani corporis valetudinem* című fejezet, amely bevezető szöveg (F₁a–b) után a következő részekre tagolódik: I. § *Coniecturae astrologicae de constitutione anni MDCLXXVI circa humani corporis valetudinem* (F₁b–F₂a) – § II. *De annis climactericis* (F₂a–b) – § III. *De diebus criticis* (F₂b–F₃a) – § IV. *De tempore pro medicinis sumendis missioneque sanguinis eligendo*, amely bevezető szöveg után *Observationes medicae* címen hónapokra bontott egészségügyi tanácsokat is magában foglal (F₃b–F₄b). Majd *Caput IV. De constitutione huius anni MDCLXXVI circa fertilitatem*, amely általános rész után *Observationes oeconomicae* címen az egyes hónapokra gazdasági tanácsokat ad (F₄b–G₂b), illetve *Observationes rusticae* címen mezőgazdasági megfigyeléseket közöl, és benne különböző hosszúságú latin versek is olvashatóak (G₂b–G₃b). Az utolsó fejezet *Caput V. De bellis* szól, és szintén tartalmaz latin verseket (G₄a). A prognosztikon rész a *Symbola prophetica Sancti Malachiae archiepiscopi Ardincensis* [!], *Hyberniae primatis sequutorum pontificum* című felsorolással zárul, amelyben a Malakiás írországi püspöknek tulajdonított és a következő pápákra vonatkoztatott szimbolikus elnevezések és az utolsó pápáról szóló jóslat olvasható (G₄b). Ezt a *Dissertatio physico-mathematica de admirandis virtutibus et proprietatibus lacuum, fontium, fluviorum aliarumque aquarum, quae tum alibi, tum praesertim in regionibus ... Domui Austriacae subjectis ac signate in Regno Hungariae* című fejezet követi (H₁a–I₄a). Az ezután álló *Index phlebotomiae* című fametszetes ábra azt mutatja meg, hogy melyik testrész melyik égövi jegy uralma alatt áll, alatta az ábrát magyarázó vers olvasható (I₄b) – *Synopsis chronologica continens res memorabiles ... domus Austriacae a Rudolpho I. usque ad Leopoldum I. modernum augustum, ex auctoribus probatioribus, Abrahamo Bzovio, Famiano Strada, Horatio Tursellino, Laurentio Surio, Paulo Jovio, Hortensio Pallavicino, Baronio, Spondano aliisque recentioribus fide dignis contracta* (K₁a–M₃a) – végül a Habsburg uralkodók névsora olvasható a következő felosztás szerint: *Familiae comitum Hauspurgensium propagatio a Pharamundo primo Francorum in Germania rege – Comites Hauspurgenses, per quos originem ducunt ab Austriae regibus – Austriaci caesares – Austriaci monarchae Hispaniarum reges – Austriaci Hungariae et Bobemiae reges* (M₃a–M₄b).

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton volt (vö. 3977), a naptár szerkesztéséhez Andrea Argoli egyik műve szolgált alapul (vö. 3922).

A *Dissertatio physico-mathematica* című fejezet szövege *Dissertatio octava ...* cím alatt Szentiványi Márton *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája első dekádjának (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) első részében (320–344), a *Synopsis chronologica* a harmadik rész hatodik *Ephemerides*eként (Z_{4a}–Dd_{3a}), a kalendárium rész utolsó hasábjának szövege pedig jelentősen kibővítve *Paragaphus decimus. Ephemerides Austriacae seu res memorabiles ... Domus Austriacae* címen a második dekád második részében (Nagyszombat 1696, RMK II 1862, 234–265) újból megjelent.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többségét a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül adták ki.

Cf. 3922!

Bratislava *Univ* ④* (B-variáns) – Budapest *Acad cop.* digit. (Bratislava) – Budapest *Acad Ast* ③ (? variáns) – Budapest *Nat* ④* (A-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) ④ (? variáns) – Ljubljana *Univ* ② (? variáns) – Martin *Nat* ① ① (B-variáns)

Olim: Zágrábi káptalan, Pozsonyi Cath. gymn.

Directorivm ecclesiasticvm seu ordo perpetuus recitandi officium divinum iuxta Breviarium Romanum in vsum totius Vngariae regni apostolici anno Domini MDCLXXIV. Tyrnaviae 1675. – Vide 3980

Goodwin, Ignatius Jacobus: Lapis Lydius, oder wahrer Streich- und Probstein der Zerspaltungen zwischen dennen Catholischen und Uncatholischen. Tyrnau zwischen 1671–1679. = **Appendix 285**

4040

[JURSA, Jacobus]: Petra Athenaei Tyrnaviensis ... aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureis per ... patrem Martinum Czeles e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemq(ue) professorem ordinarium in alma archi-episcopali Universitate Tyrnaviensi solenni ritu prima philosophici honoris laurea condecoratis oblata ab humanitate academica anno augusti, pii regis Leopoldi I., Pannoniae leonis vigesimo. Tyrnaviae (1675) typis Academicis.

[¹, A⁸ B⁸ = [1] + 30 + [1] p. – 8° – Tit. calcographicus, orn., init.

Čaplovič 2076

Köszöntő költemény. – A kiadvánnyal a nagyszombati egyetem humanista osztályának hallgatói köszöntötték az egyetemen *Martinus Czeles* filozófiai doktor és professor által 1675-ben baccalaureusi címmel felruházott hallgatókat. Az évszámot a cím *anno* fordulata utáni kronogram árulja el, ennek feloldását megerősíti jelentése is, miszerint I. Lipót magyar királlyá koronázásának huszadik évében történt. A kiadvány rézmetszetes címlappal kezdődik. Ezen három halom látható.

A két szélsőn egy-egy férfialak áll, akik egyik kezükben írásszalagot tartanak, amelynek felirata *LEGITIME CERTANTIBVS*, másik kezükkel babérkoszorút emelnek a középső halom fölé. A bal szélső dombot kiszáradt, míg a jobb szélsőt zöldellő ágak fonják be. A középső magaslaton virágok nyílnak, babérkoszorúval övezett csúcsából pedig – a Pázmány Péter címerében is szereplő – három strucctoll emelkedik ki. Alul a magyar címer két mezeje által övezett kartusban a következő címszöveg olvasható: *PETRA ATHENAEI TYRNAVIENSIS*. A metszet készítője ismeretlen (Pataky 255). Ezt követi a szedett címlap a fenti címleírásban olvasható szöveggel (A₁a), ennek háta üres. Majd az *Ad reverendos praenobiles, nobiles ac eruditos dominos ... neo baccalaureos* címzett ajánlás következik (3–4), aláírása: *Humanistae Tyrnaviensis*. A főrész a Pázmány Péterről szóló, hexameterekben megírt, disztichonokkal kiegészített üdvözlő verset tartalmazza (5–30). Végül *Obtulerunt* felirat alatt a köszöntő diákok névsora olvasható: *Gabriel Kobary l. b. de Chabragh et Szitna Ungarus, Ignatius Wollmueth nobilis Ungarus, Franciscus Kollais nobilis Ungarus e convictu nobilium, Joannes Madocsani nobilis Ungarus e convictu nobilium, Michael Tarnoczi nobilis Ungarus e convictu nobilium, Andreas Pesthi nobilis Ungarus, Emericus Allo nob. Ungarus, Stephanus Joob nobilis Ungarus e Seminario S. Adalberti, Joannes Lidl nobilis Ungarus e convictu nobilium, Ferdinandus Kossovicz nobilis Ungarus, Joannes Janczovith nobilis Ungarus, Stephanus Turoczi nobilis Ungarus, Franciscus Vali nobilis Ungarus, Georgius Jaszszai nobilis Ungarus, Matthias Jambrekovich nobilis Ungarus*.

A kiadványt felajánló, felsorolt diákok 1675-ben mindannyian a nagyszombati jezsuita gimnázium poétikai osztályában tanultak (Anyakönyvi adattár I–III). Tanáruk Jacobus Jursa (1648–1688) jezsuita volt (Zsoldos: *Matricula* 200), aki a mű szerzőjének tekinthető. Szerzőségét megerősíti Paintner Mihály kézirat bibliográfiája (vö. Stoeger 165) és a bécsi Schottenstift példányának bejegyzése: „Composuit M. Jacobus Jursa Coll. Vien. S. J.” (De Backer V 351, Sommervogel IV 889).

Cseles Márton (1641–1709) jezsuita Nagyszombatban, Grácban, Bécsben tanított egyházjogot, szentírást és teológiát, 1675-ben Nagyszombatban fizikát (Zsoldos: *Matricula* 200). 1701–1702-ben a vatikáni könyvtárban kutatót. Hazatérve a győri rendház főnöke volt, majd Pozsonyban élt.

A nyomtatás éve minden bizonnyal azonos a köszöntésnek a címben olvasható kronogramba rejtett időpontjával, azaz 1675. A nagyszombati Akadémiai Nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül jelent meg.

A kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič (2076) írta le.

Budapest *Nat* ① – Wien *OSB* ②*

4041

<Kalendárium és prognosztikon az 1676. esztendőre. Nagyszombat 1675 typ. Academicis.>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A nagyszombati magyar nyelvű naptársorozatból az 1675. évre szóló (3983) töredékesen ismeretes. Ezt követően csupán az 1680-ra szóló kalendáriumából maradt fenn példány (4269). Ennek ellenére

feltételezhető, hogy naptár a közbeeső években is megjelent, mivel a nyomda működése folyamatos volt.

A kiadvány formátumára nem lehet megnyugtatóan következtetni. Az előző évre szóló nagyszombati magyar nyelvű naptár 8° volt (3983), azonban a sorozat következő példányból ismeretes tagja 16° alakban jelent meg (4269).

Cf. 3983!

Kellio, Nicolaus: Extractus brevis et verus. Tyrnaviae 1675. = **Appendix 286**

Kellio, Nikolaus: Kurtzer und warhaffter Berichts-Ausszug. Tyrnau 1675. = **Appendix 287**

4042

»KRYSTUS Gežyss, ktery skrze swe predywnne wskrysseny gest oslawen darugž wssechnem w Kristu Panu neymylegssymu Bratrstwu milost swu swatu a radost duchownu. Zwycęzitel nassych wssech vkrutnych nepryteluw ... w Meste Trnawskem dne <24 Mesyce Dubna> Leta Pane 16 <75> ... Congregationis Praeses.«

»1 fol – 2° – 1 ill., orn.«

Kultúra 1944: 569–572. – Čaplovič 2077

Katolikus társulati meghívó szlovák nyelven. – Ennek a ma már példányból ismeretlen úrlapnak az első leírása Všelad J. Gajdoštól származik (Neznáme trnavské tlačivo zo 17. storočia. Kultúra 1944: 569–572). Ján Čaplovič az ő közlésére támaszkodva vette fel bibliográfiájába a fenti címen (2077). A cím fordítása: Krisztus Jézus, aki csodálatos feltámadása által megdicsőült, adja meg mindenkinek Krisztus Urunkban a legkedvesebb társaságban az ő szent kegyelmét és a lelki örömet. Kegyetlen ellenségeink legyőzője... Nagyszombatban <április 24-én> az Úrnak 16<75>. évében ... a társulat előljárója.

A nagyszombati Agonia Christi társulat meghívója a Nagyszombatból Moderdorfba (Modranka, Modorfalva) 1675. május 5-én tartandó zárandoklatra szól. Gajdoš leírása alapján ezen a 2° formátumú, egylevelű úrlapon a nyomtatott szöveg felett középen a megfeszített Jézust ábrázoló fametszetes kép, jobboldalon IHS-, baloldalon Mária-monogramos rozettás embléma volt található. A szöveg alatt Johannes Wenceslaus Kubica (Kubiei) társulati előljáró aláírása, ezzel szemben a pecsét helyén fametszetes IHS-embléma állt. A Gajdoš által vizsgált példányban a dátum kézírással volt kitélve.

Szövegkiadása betűhív átírásban Všelad J. Gajdoštól: Kultúra 1944: 569–572.

Gajdoš nem adta meg a nyomtatvány lelőhelyét, képet sem közölt róla. Az általa közreadott szöveg bohémizáló szlovák nyelven íródott, néhol magyaros helyesírási elemekkel (*proceszie, procesziu*). A kézírásos bejegyzések egy része is magyar nyelvű volt, de ezek szövegét a tanulmány nem közölte (i.m.).

Johannes Wenceslaus Kubica minden bizonnyal Wenceslaus Kubicei morva jezsuitával azonos, aki ebben az időben Nagyszombatban az Agonia Christi társulat vezetője volt (Lukács: *Catalogi personarum* IV 418). A nyomtatvány nyelve is ezt támasztja alá, mert ebben az időben Kádár Zsófia kutatásai szerint az Agonia Christi volt a szláv nyelvű társulat Nagyszombatban (Száz 2014: 1235).

Gajdoš (i.m.) és Čaplovič (2077) megállapítása szerint a meghívót máskor is felhasználhatták, így nem kizárt, hogy valamelyik 1675-nél korábbi évben nyomtatták.

A Nagyszombat és Modorfalva között felállított keresztút végigjárásához korábban Ágoston Péter jezsuita írt magyar nyelvű elmélkedéseket (Nagyszombat 1672, 3851).

—
Labsánszky János: *Extractus brevis et verus. Tyrnaviae 1675.* = **Appendix 286**

—
Labsánszky, Joannes: *Kurtzer und warhaffter Berichts-Ausszug. Tyrnau 1675.* = **Appendix 287**

4043

[MUSART, Charles]: *Manuale parochorum sive institutiones et praxes tum vitae, tum officij pastoralis ex lectione varia et studiosa observatione in brevem et familiarem methodum redactae, eorum gratia praesertim, qui primum ad animarum curam emittuntur, editae Viennae, recusae Tyrnaviae 1675 typis academicis.*

);⁽¹², A¹²-Q¹² R⁴ = [24] + 391 pag. – 12° – Init.

RMK II 1371 – Čaplovič 2080

Katolikus papi kézikönyv. – A címlap hátán kezdődik a *typographus academiae Tyrnaviensis* ajánlása *Joa-chimo Luzenski, episcopo Sirmiensi, abbati de monte Zebegey, praeposito Sancti Thomae de monte Strigoniensi, metropolitanae ecclesiae Strigoniensis canonico*. A szöveget a *Dedicatoria* élőfej kíséri ():(1₁b-):(4₁b). Ezt követi az 1651. szeptember 6-án Bécsben *Georgius Tasch, ss. theologiae doctor, p. t. universitatis rector* által aláírt *Approbatio* ():(5₁a). A *Prooemium mens auctoris* című előszó szerint a szerző rövid, világos rendbe szedett, jól használható kézikönyvet akart a szemináriumokból frissen kikerült, a lelkipásztori munkát most elkezdő papok kezébe adni, mivel eddig ilyenrel nem találkozott ():(5₁b-):(6₁a). Ezután áll a *Summarium instructionum, quae in hoc manuali continentur* című tartalomjegyzék ():(6₁b-):(11₁b). A bevezető részeket a *Speculum sacerdotum. Christus alloquitur pastores animarum* című vers zárja ():(12₁a-b). A főrész a papok kötelességeit, feladatait a következő felosztásban tárgyalja: *Pars I. Institutiones morum* (1–56) – *Institutionum pastoralium pars II. Circa sacramentorum administrationem* (57–280) – *Pars III. Institutiones circa reliquam curam pastoralem* (281–389). Ez utóbbiban a szentbeszéd, a katekézis kérdéseit, a különösen eltévedett és a nehéz

helyzetbe került személyekkel való foglalkozás, illetve a plébános saját háza népe irányításának ügyeit tárgyalja. A szöveget rövid *Epilogus* (389–391), majd az *Omnia Sanctae Romanae Ecclesiae subiecta sunt* jelmondat zárja.

A jezsuita hagyomány szerint a kiadvány szerzője Charles Musart (1582–1653) németalföldi származású jezsuita volt (De Backer I 502, Sommervogel V 1463). Ő a franciaországi Douaiban, majd 1632-től haláláig a bécsi egyetemen tanított retorikát, filozófiát, szentírást, erkölcssteológiát és kontroverzteológiát.

A mű első alkalommal 1652-ben Bécsben jelent meg, majd ezt követően a XVIII. század elejéig több európai városban is kiadták (vö. Sommervogel V 1466–1467). Magyarországon ezt követően Nagyszombatban 1693-ban (RMK II 1751), 1701-ben (RMK II 2085, Petrik IX 310), 1720 körül (RMK II 2043, Petrik V 330, Petrik IX 310), illetve 1720-ban (Petrik V 330, Petrik IX 310) került ki a sajtó alól. A helyesen 1720 körülre datálható kiadás kapcsán Szabó Károly megjegyezte, hogy címlapjától eltekintve a nagyszombati 1675. évi nyomtatással azonos (RMK II 2043). Valójában mind a négy kiadás esetében csupán az első füzetet, vagy annak egy részét cserélték ki, az ezt követő részek szedése teljes egészében egyezik ezzel az 1675-ös kiadással. 1693-ban az újonnan nyomtatott négy levelet követően – a végére kötött –):(12, illetve az A₁ levéltől kezdve, 1701-ben két levelet követően a):(7, az 1720 körüli, illetve az 1720-as kiadásokban pedig négy levél után a):(5 levéltől tapasztalható az egyezés (Petrik IX 310). Mivel nem valószínű, hogy a szedést ilyen hosszan állni hagyták, így e kiadásokban bizonyosnak tekinthető, hogy – a megfelelő részeit aktuális címlappal és ajánlással felcserélve – a már 1675-ben kinyomtatott, és a nyomdában megmaradt példányokat használták fel.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül jelent meg.

Cf. –, →

In 30 bibliothecis 37 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* — Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Graz *Univ* – Martin *Nat* – Praha *Nat* + cop. digit. – Sárospatak *Ref*– Zagreb *Univ*

Olim: Pesti k.rend – Sátoralja-újhelyi k. rend – Nyitrai k. rend – Sz.-antali franc.z.

4044

NÁDASI János: Hebdomada meditandae aeternitatis magistro divino amore, sive rhythmica in singulos hebdomadae dies distributa meditatio de igne Inferni per ignem divini amoris extinguendo et de igne amoris Dei, etiam ab ipsis Gehennae ignibus accendendo, pro fvga Inferni e Mense tertio divini amoris r. p. Joannis Nadasi Soc. Jesu excerpta ac ... munificentia ... Georgii Pongracz, epis. Vac. E. M. S. can. et praepositi majoris, s. c. rq(ue) maj. consil. etc. consodalibvs B. M. V. Visitantis Tyrnaviae pro xenio distributa adjectis hymnis ejusdem authoris et alterius cujuspiam Anonymi facili certoq(ue) adversus peccata praesidio. Tyrn[aviae] (1675) typ. Acad. Editio post Rom. Colon. P[rag.] VIII ab auctore aucta.

A¹²–C¹² = 70 [recte 72] pag. – 12°

RMK II 1372 – Čaplovič 2081

Katolikus verses és prózai elmélkedések. – A címlap hátán két idézet olvasható a Zsoltárok könyvéből, illetve Augustinus *De diligendo Deo* című művéből. Ezután kezdődik a főrész, amelynek első fele egy verses és egy prózai elmélkedést tartalmaz a hét napjaira elosztva: *Pro die Dominico* (3–8) – *Meditatio pro feria II.* (8–4 [recte 14]) – *Meditatio pro feria III.* (4 [recte 14]–20) – *Meditatio pro feria IV.* (21–27) – *Meditatio pro feria V.* (27–33) – *Meditatio pro feria VI.* (34–39) – *Meditatio pro die Sabbati* (39–48). A versszakok számozása folyamatos, a hét napra szánt vers így összesen 124 szakaszból áll. A kötetben ezután Szent Brigitta kinyilatkoztatásaiból vett rövid idézet (46) után újabb versek következnek *Ejusdem auctoris hymni supplices* összefoglaló címmel: [1] *Ad SSS. Trinitatem* (46 [recte 49]–53) – [2] *Alius ad Deum, ad Ss. Ignatium et Xaverium* (53–57) – [3] *Ad S. Ursulam et socias pro impetrandis sagittis amoris Dei* (57–26 [recte 60]) – [4] *Ad Deum et S. Rosaliam canitur sicut Iesu dulcis memoria* imádságokkal (26 [recte 60]–66) – *Ad Angelum custodem* (66–70 [recte 72]).

A címből kiderül, hogy e kiadvány Pongrácz György váci püspök, esztergomi nagyprépost támogatásával jelent meg a nagyszombati Mária Látogatása Társulat tagjai számára újesztendei ajándékként. Nádasi János *Mensis III. divini amoris sive XXXI exercitationes de optimis infernum fugiendi artibus ...* (Róma 1663, RMK III 2214) című munkájának kivonata, amely az impresszum szerint ezúttal a szerző által bővített formában jelent meg nyolcadik kiadásként a római követő prágai változat (1670, RMK III 6585) után. (A *Hebdomada* kiadásait ld. Tüskés 392–394.)

Nádasi Jánosnak ezt a prózai részek elhagyásával egy esztendővel később újra kiadták Nagyszombatban Alfonso Antonio Sarasa *Ars semper gaudendi ad verum animi quietem* című műve után (4101(2)), majd annak német fordításában ismét megjelent németül 1679-ben (4271(2)).

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül jelent meg.

Cf. –, 4101(2), 4270(2), →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ② – Budapest Univ ③ – Martin Nat ④

Ordo officii divini ad annum 1676. Tyrnaviae 1675 typ. Academicis. – Vide 4038

4045

PADUAI Szent Antal solosmaja életének és csudatételének rövid sommában foglaltatott le-irasával, sok szép imádságokkal és soltárokkal ugyan azon Sz. Antalhoz es a' Boldogságos Szüz Mariahoz, ez előtt tizen-két esztendővel deakbúl magyarrá fordittatott és most úijonnan költségen ki-nyomtatott. Nagyszombatban 1675 az Academiaj bötükkal.

$A^4, A_{1-11} \square^1 A_{12} B_{1-2} \square^1 B_{3-5} \square^1 B_{6-7} \square^1 B_{8-10} \square^1 B_{11-12} C_1 \square^1 C_{2-5} \square^1 C_{6-11} \square^1 C_{12} D^{12} - I^{12} K^{10+12} = [6] +$

[1] + 1–22 + [1] + 23–28 + [1] + 29–34 + [1] + 35–38 + [1] + 39–43 + [1] + 44–50 + [1] + 51–58 + [1] + 59–70 + [1] + 71–233 pag. – 12ⁿ – 9 ill. calcographicae, 1 ins, init.

RMK I 1184 – Čaplovič 2082

Katolikus imádságok. – A címlap hátán Bóka Anna rézmetszetes címere áll. A következő lapon kezdődik a *Boka Anna asszonynak, néhai galanthai Ezerhasy Farkas, Magyarország personalisa meghagyott özvegyének, nekem ... patrónámnak* szóló ajánlás, aláírója a *nagyszombati akadémiai bibliográfiájának* (A₂a–A₃b). Vele szemben Pádai Szent Antal rézmetszetes ábrázolása látható, alatta magyar nyelvű vers köszönti, kezdőszavai *Dicséret élete* (A₄a), ennek háta a többi illusztrációhoz hasonlóan üres. A főresz szövege megegyezik az 1662-es nagyszombati (3058) és az 1673-as kassai kiadásban (3883) olvashatóval. Az egyes részek elhelyezkedése itt a következő: *Paduai Sz. Antal kis officiuma* (1–69). Az ebben található négy verses himnusz némelyike rövidített formában többször is előfordul a kiadványban. Incipitmutatóra utaló kezdősoruk a következő: 4. lap: *Teljes dicséret királynak* – 18: *Szent Ambrus és Szent Ágoston himnusza: Téged Isten dicsérünk* – 23, 29, 34, 44: *Szent Bonaventura himnusza*, amely a következőképpen kezdődik: *Jézus, igaz világhosszág* – 52, 62: *Jer örvendjünk mai napon*. Szintén e részhez kapcsolódik az a kilenc darab, csaknem az egész lapot betöltő rézmetszet, amely a szent életének egy-egy jelenetét illusztrálja. Az ívfüzetekbe külön beillesztett levelek rektóján felül az előtte álló vagy utána következő lap számát nyomtatták (1, 22, 29, 34, 39, 44, 50, 59, 70). A negyedik képtől kezdve a rézmetszetbe annak sorszámát is belevették. A képhez alul szedett, hatsoros strófákból álló verses magyarázat csatlakozik, kezdősora *Dicséret élete*. Az officiumot követő további tartalmi egységek: *Szent Antalról való litánia* (70–91) – *Rövid kérdések Szent Antalnak hazájáról, képéről, avagy leírásáról* (91–102) – *Responsorium Szent Antal dicséretéről és tisztességéről, melyet Seraphin Sz. Bonaventura doctor szerzett* (103–107) – *Tizenkét rövid imádság, kik közül mindenik egyet a felül megírt responsoriumnak malasztjában magában foglal* ... (108–122) – *Rövid imádságok* (122–134) – *Szent Antalhoz való imádság* (134–137) – *Hét ájtatos elmélkedések Pádai Szent Antal életéről a hétnek mindenik napjára rendeltetve* (137–158) – *Rövid magyarázatja* (159–194) – külön cím nélkül, csak az előfejlben jelezve: *Lauretomi litánia* (194–202) – *A boldogságos Szűz Mária tiszta fogantatásáról való imádság* (203–208) – *Boldogságos Szűz Máriához való imádság az ő képe előtt* (208–212) – *Imádság az Atya Istenhez a szorongatásokban lévő vigasztalásért* (212–213) – *A Kristus Jeshoz akaratunknak szabása nyomorúságunkban való vigasztalásért* (214–215) – *A boldogságos Szűzhöz ellenkezésekben való vigasztalásért* (215–217) – *Mise avagy communio előtt, avagy utána való imádságok boldog kimúlásért* (218–222) – *A segítő boldogságos Szűz Máriához ájtatos imádság* (223–226) – *A magasságbeli Istennek áldásáért és oltalmazásáért való imádságok* (227–233) – *Szent Antal áldása* (233).

Az ajánlás szövegkiadása: RMKT XVII/15B 40–41, a versek kritikai kiadását ld. incipitmutató.

A verses részleteket Holl Béla e kiadás és az 1684. évi kassai kiadás (4523) alapján adta közre, a *Téged Isten dicsérünk* kezdetű himnusz kivételével (RMKT XVII/15A 464–467). Ugyanő részletesen leírta e nyomtatvány tartalmát, és összefoglalóan felsorolta és ismertette az imádságoskönyvecske általa ismeretes kiadásait (RMKT XVII/15B 40–42).

Az illusztrációk nagy része azonos az 1662. évi kiadásban (3058) közölt rézmetszetekkel, csak valamivel kopottabbak annál. A második és harmadik kép (22, 29) azonban tükörképként való utánmetszése azoknak.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül jelent meg. Itt az ajánlást is név nélkül, mint akadémiai könyvnyomtató írta alá.

Cf. 3058; 3883, –, 4164, 4212, 4523, →

Budapest *Nat* ②* + cop. digit. – Budapest *Univ* ②* – Firenze *Nat* ①

4046

POIRÉ, François: Ignis holocausti sev affectus ex divinis literis et s. patribus collecti, quibus animus sacerdotis ad pie ferventerq(ue) celebrandum disponatur a p. Francisco Poiraeo e Soc. Jesu. Opusculum omnibus ad Ss. Eucharistiam accessuris perinde utile. Romae primum, tum Olomucij, nunc Tyrnaviae 1675 typis Academ. per Martinum Thomam.

[⁴, A¹²–H¹² I⁵⁺¹ = [7] + 202 pag. – 12° – Orn., init.

Čaplovič 2083a – Čaplovič 2124

Katolikus vallási tanítás papok számára. – A címlap hátán *Joh. Bapt. Ep. Cam. Vicesg.*, illetve *Gaspar Aronus lector, socius ... Nicolai Riccardi, ... palatij apostolici mag. Ord. Praed.* külön-külön engedélye (*Imprimatur*) olvasható. Ezt követi az *Academiae Tyrnaviensis typographia* ajánlása *Venerabili cathedralis ecclesiae Nitriensis capitulo felicissimum novi anni auspicium* ([₂a–]₁a). Majd üres lap után kezdődik a főrész. Fejezeteinek címe a következő: *Pia ad quotidie celebrandum invitatio* (1–5) – *Adhoratio ad pie ac devote celebrandum* (5–8) – *Facilis devote celebrandi formula* (8–9) – *Ante missam* (9–15) – *In missa* (15–29) – *Post missam* (29–30) – *Admonitio ad lectorem* (30–34) – *Praxis hebdomadaria ad praeparationes et gratiarum actiones, quae sacrum missae sacrificium praecedunt et subsequuntur* – (35–40) – *Directio intentionis uberior facienda pro com(m)odo sacerdotis* (40–58) – *Directio intentionis brevior quotidie facienda* (59–61). Majd a hét minden napján elmondandó hálaadások, a mise előtt és után mondandó imádságok következnek: *Die Dominica* (61–82) – *Die Lunae* (83–99) – *Die Martis* (99–112) – *Die Mercurii* (113–131) – *Die Jovis* (131–146) – *Die Veneris* (146–166) – *Die Sabbati* (167–185). Ezután olvasható a *Pium foedus aliquot sacerdotum ad impetrandum sibi mutuis conatibus Jesu morientis amorem et felicem obitum* című fejezet a végén *Suspirium pro felici morte* fohással (186–195) és *Litaniae de vita et passione Jesu Christi* (196–200). A kiadványt *Oratio S. Augustini* zárja (200–202).

Poiré, François (1584–1637) francia jezsuita népszerű művének ez a változata a címben is említett római kiadást (1639) követő 1666. évi olmtüzi alapján készült. Abban is ugyanazoknak a cenzoroknak a nyomtatási engedélye olvasható, mint ebben (példányát ld. Erfurti Universitäts- und Forschungsbibliotheken, 13-T.pas. 12° 00032). A főrész bibliai és egyházatyáktól származó idézetekre alapozva ad tanácsokat a papoknak arra nézve, hogyan lehet a mise bemutatásához szükséges érzelmeket (*affectus*) felkelteni. A kötet elején olvasható *Admonitio ad lectorem* utal arra, hogy a legtöbb idézet a *Soliloquia*, *Manuale* és *Meditationes* különböző változataiból származik. Ezeket a műveket nem mindenki tartja Augustinus műveinek. A szerző a változatokat az idézetekben A és B betűvel jelölve, igyekezett elkülöníteni egymástól.

A könyv példányai az impresszum nyomása tekintetében eltérnek egymástól. A kolozsvári és a melki példányon tisztán olvasható a nyomtatás éve és a faktor neve is: *1.6.75 per Martinum Thomam*. A marosvásárhelyi példányon az évszám utolsó jegye 5, de a faktor neve sajtóhibásan szerepel: *per Martiuum Thomam*.

A turócszentmártoni példányon is ezzel a hibával szedték ki a nevet, az évszám utolsó jegye pedig elmosódott, könnyen 1676-nak vagy 1679-nek olvasható. Ján Čaplovič ezért e példányt elkülönítette az *Ignis* 1675. évi kiadásától, és besorolta az 1679-ben megjelent nagyszombati nyomtatványok közé, azzal a kérdéssel, hogy nem sajtóhibáról van-e szó, a kilencst nem hatosnak kell-e olvasni (2124). Minthogy azonban más szedésbeli eltérés nem mutatkozik a példányok között, ezért nem tekinthetők variánsoknak a sajtóhibás példányok.

A nyomtatvány 1675. évi megjelenését igazolja ajánlólevelének címzése és szövege is, amelyekből kitűnik, hogy újesztendei ajándéknak készült a szentévre, amely 1675-ben volt: *pro strenna offerimus ... animitus voventes, ut ... anno jubilaeo hoc reaccendami ...* (□₃b–□₄b).

Sipos Gábor a kolozsvári példányt keskeny 16-od rétüként írta le (A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményének katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 93. pag., 322. sz.). A füzetbeosztás alapján azonban e nyomtatvány formátuma 12-cd rét.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető megnevezése nélkül jelent meg. Mindössze ebben az egyetlen esetben szerepel az impresszumban Martin Thomas neve. Minthogy újévi ajándéknak szánt nyomtatványról van szó, ezért feltehető, hogy 1675 elején még ő vezette a nyomdát, de nem folyamatosan, mert az év második felében Johann Georg Wanschleb személyében új nyomdász név tűnik fel (4050 és 4051). Martin Thomas 1676-ban több alkalommal is szerepel nyomdavezetőként.

Budapest *Nat cop.* (Martin) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Martin *Nat* ① – Melk ① – Târgu Mureș ①

4047

<Szarka Gáspár: Liber de vera religione. Tyrnaviae 1668-1683. 12°>

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vitairat.

Joannis Nep. Stoeger (47) a „Gesta et Scripta Provinciae Austriae” című kézirat alapján dátum nélkül vette föl bibliográfiájába ezt a példányból ma nem ismeretes kiadványt (Stoeger 346–347). Nyomában Aloys és Augustine De Backer (VI 690), Carlos Sommervogel (VII 1743), valamint Szabó Károly (RMK II 2045) ugyancsak kiadási év nélkül ugyanebben a formában írják le. Nem ismeri a nyomtatás évét Rosty Kálmán (MKsz 1881: 237) és Szinnyei József sem (XIII 399). Aloysius Zelliger azonban Szinnyeire hivatkozva 1671. évi nagyszombati nyomtatványként írta le (Pantheon 1671/3), és Zelliger alapján Ján Čaplovič is 1671. évi kiadványként adott hírt róla (2049).

Az általában igen megbízhatónak tekinthető jezsuita hagyomány idézett munkái alapján megalapozottan feltételezhető, hogy volt Szarka Gáspár Nagyszombatban működő jezsuitának egy olyan nyomtatott műve, amelynek az igaz vallás volt a témája. Az is valószínű, hogy ez Nagyszombatban jelent meg, amint ez De Backernél olvasható (i.h.). Zelligernek az 1671-es nyomtatási évre vonatkozó állítása viszont igen bizonytalan, mivel ő csupán Szinnyei lexikonára hivatkozik forrásként, ott azonban nincs ilyen adat. Szinnyei a *Liber de vera religione* előtt Szarka 1671. évi *Assertiones ex universa philosophia* című munkáját írta le (3757), Zelliger ezért

tekinthette 1671-et a *De vera religione* kinyomtatás évének is. Hasonló tévesztés nála máskor is előfordul (vö. **Appendix 281**). Szarka Gáspár 1667 és 1671 között működött Nagyszombatban, mint filozófiaprofesszor, majd pedig 1674-től 1683-ig mint teológiai professzor, közben pedig Trencsénben volt a kollégium rektora (Lukács Catalogus III 1649). A *Liber de vera religionét* ezen időpontok között nyomtathatták.

Szinnyei lexikona a *Liber de vera religione* ismertetésénél megjegyzi, hogy „ezen munkát magyarul is idézik: *Az igaz vallásról cz.*, de névtelenül” (i.h.). Szinnyei forrását nem adja meg, elképzelhető azonban, hogy ez a vitairat magyar nyelvű volt. A régi bibliográfiákban ugyanis szokás volt a magyar nyelvű műveket is a könyv tartalmát jelölő latin címmel tartani számon (vö. MKsz 2007: 170–176, Heltai János). Ismeretes, hogy 1671-ben Pozsonyban jelent meg a *Különböző vallásoknak egy üdvösséges hitben megegyezése* című vitairat (**3765**), amely tartalmilag megfelel a *Liber de vera religione* címnek. Nem zárható ki, hogy a *Liber de vera religione* azonos az említett magyar nyelvű munkával. Mivel azonban a fennmaradt adatok szerint az egyiket 12-ed rétbem Nagyszombatban, a másikat Pozsonyban 8-ad rétbem nyomtatták, az azonosság feltételezésére ezért nincs elegendő bizonyíték.

Cf. **3765**

4048

[SZÖLÖSY Benedek – TOPOS Ferenc?:] Cantus catholici. Régi és új, deak és magyar ajátatos egy-hazi enekes és litaniák: mellyekkel a' keresztyének eszte(n)dő által való templomi solennitásokban, processiókban és egyéb ájtatosságokban szoktak élni. Most újonnan más több szép enekkel meg-szaporítottak, és a' keresztyéneknek lelki épületekre és vigasztalásokra ki-bocsáttattak ... A. M. D. G. B. V. M. et O. SS. H. Nagy-Szombatban MDCLXXV Academiai betűkkel.

*², (a)⁴, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Pp⁴ Qq2² = [12] + 297 [recte 299] + [9] pag. – 4° – ♪, orn., init.

RMK II 1368 – Sztipszky I 2083/290 ← MKsz 1879: 25 – Čaplovič CCXVII – Čaplovič 2084 – Čaplovič 2137

Katolikus egyházi énekeskönyv latin és magyar nyelven. – A címlapon újszövetségi idézet olvasható az Ephesusiakhoz írott levél 5. fejezetéből, a címlap hátán pedig az ugyanehhez a bibliai vershez (5:19) kapcsolódó Hieronymus-kommentár részlete latinul és magyarul. Ezután kezdődik a *typographus Academiae Tyrnaviensis* ajánlása *Georgio Szelepcheni, metropolitanae ecclesiae Strigoniensis archiepiscopo, locique ac comitatus ejusdem supremo ac perpetuo comiti, primati Hungariae, summo et secretario cancellario, sacrae caesareae regiaeque majestatis intimo consiliario et per regnum Hungariae in judiciis locumtenenti* (*₂ a–b). Ezt követi a *Lajstroma és rendi a következendő* énekeknek ((a)₁ a–(a)₄ b). A főrészt élén *IHS*-emlékmát tartalmazó fejléc áll (1).

A könyv az adventtel kezdődő egyházi év rendjében a fő ünnepekre és különféle alkalmakra, a négy végső dologról szóló énekeket, bűnbánati zsoltárokat, a Boldogságos Szűz Máriáról, a szentekről szóló énekeket és processiókra való litániákat tartalmaz.

A kötetben lévő énekek kezdetük szerint a következők: *Adventi énekek*. 1. lap: *Mittit ad Virginem* – 2: *Küldé* – 3: *A kereszténységben* – 4: *Az Úristennek csoda* – 6: *Nyéki Vörös Mátyás(?)*: *Üdvözítőnknek* – 6: *Ave* – 7: *Ó fényesség*. 8: *Ave Mater Jesu Christi*.

Karácsonyi énekek. 9: *Puer natus in Betlehem, natus* – 10: *Gyermek születék Betlehemben, születék* – 10: *Puer natus in Betlehem, unde* – 11: *Grates nunc omnes reddamus* – 11: *Hálát adjunk* – 12: *Dies est laetitiae* – 13: *Nagy örömnapp* – 14: *Dicséretes a gyermek* – 15: *Magnum nomen Domini* – 16: *Úrnak nagy* – 17: *Jer, mi dicsérjük* – 19: *Batizi András: Jer, dicsérjük e* – 21: *E nap nekünk* – 22: *Jer, mindnyájan* – 24: *In natali Domini* – 24: *Születésén* – 25: *En Virgo parit filium* – 25: *A Szűz* – 26: *Én nagy* – 27: *E nap nekünk örvendetes* – 28: *Beata immaculata* – 29: *Szeplőtelen* – 30: *In dulci* – 31: *Laetare puerpera* – 32: *Dulcis Jesu* – 33: *Infinitae bonitatis* – 35: *Redemptor orbis* – 36: *Dum Virgo* – 36: *Exultet et laetetur* – 37: *Cor tibi Jesu* – 38: *Dormi Fili* – 39: *O gratiose Jesule* – 40: *Laetare Virgo* – 40: *Puella nobis natus est* – 41: *Nobis est natus* – 41: *Fit porta* – 42: *A véghetetlen* – 43: *Midőn a Szűz* – 43: *Aludj* – 44: *Quis te tenet* – 45: *Dulcis collo* – 46: *O mi dulcis Jesule* – 46: *Gratulare virgo* – 47: *Szűz Mária e világra* – 48: *Coelo rores pluunt flores ... Coelum* – 48: *Coelo rores pluunt flores ... Rident* – 49: *O Jesule, dulcedo* – 50: *O angeli* – 51: *O pastores* – 52: *Csordapásztorok* – 53: *Amoris igne* – 54: *O Jesule, mi floscule* – 55: *O puer dilectissime* – 55: *Gaude Virgo* – 56: *Örülj, dicsőség*.

Új esztendőre való énekek. 57: *Puer natus in Betlehem, unde* – 57: *Gyermek születék Betlehemben, kin örüle* – 58: *Puer natus in Betlehem hoc in anno* – 58: *Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örüle Jeruzsálem. Az új* – 58: *Puer natus in Betlehem hoc in anno ... gratulemur* – 59: *Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Az időben* – 59: *Nekünk születék mennyei király, Szűz* – 60: *Cruente culter* – 61: *Puer circumciditur* – 62: *Jézus, mi drága kisdedünk* – 62: *O Jesu* – 63: *Jesu dulcis memoria* – 67: *Hajnal Mátyás: Jézus, édes emlékezet* – 70: *Dulcedo Jesu cordium*.

Vizkereszt napjára. 71: *Fényességén* – 72: *Három királyok napját* – 73: *Új csillag jelent az égen* – 74: *Ó szép Jézus ez új esztendőben*.

Farsang napokra. A világi hívságról. 75: *Cur mundus militat* – 76: *Mit bízik e világ ő álnokságában* – 77: *Eheu, quid homines sumus?* – 79: *Ó emberi gyarló nemzetség* – 80: *Puri soles*.

Nagybőjtire való énekek. 82: *Patris sapientia* – 83: *Atyának bölcsessége, bizony* – 84: *Stabat mater* – 85: *Hajnal Mátyás: Álla* – 87: *Stabat juxta crucem* – 89: *Salve mundi salutare* – 94: *Jézus, világ megváltója* – 97: *Vexilla* – 98: *Királyi* – 98: *Gloria* – 99: *Dicsőség és* – 100: *Ab!* – 102: *Septem tuos dolores*.

Húsvéti énekek. – 104: *Surrexit Christus* – 105: *Feltámadt Krisztus* – 105: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen* – 106: *Krisztus feltámadta, irgalmaz* – 107: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, kyrie* – 107: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá. És kiket ő szerete, mennyországba felvive, kyrielejson* – 108: *Krisztus feltámadta igazságunkra* – 109: *Pécseli Király Imre: Feltámadt a mi* – 110: *Fénylik* – 111: *Krisztus halált* – 112: *Resurgente Domino* – 112: *Úrnak feltámadásán* – 113: *Regina coeli* – 113: *Nyéki Vörös Mátyás (?)*: *Mennynek királyné* – 114: *Victimae paschali laudes*.

Úr mennybe menetele napjára. 115: *Ascendit Christus* – 115: *A Krisztus mennybe felméne, alleluja* – 126 (recte 116): *Krisztus mennybe felméne, hogy nekünk helyt szerzene*.

Pünkösdi énekek. 117: *Spiritus Sancti gratia* – 118: *A Szentlélek kegyelme* – 118: *Veni creator Spiritus* – 119: *Jöjj el Szentlélek Istenünk* – 120: *Veni Sancte Spiritus* – 120: *Jöjj el Szentlélek Isten s erszed* – 121: *Nobis Sancti Spiritus gratia* – 122: *Minékünk* – 123: *A Pünkösdek jeles napján*.

A Szentháromságról. 124: *O mi Deus* – 125: *Ó mely csodálatos vagy* – 125: *Téged, Isten, dicsérünk*.

A Szent Oltári Szentségről. 127: *Pange lingua* – 128: *Hajnal Mátyás: Zengjed* – 128: *Lauda Sion* – 130:

Hajnal Mátyás: *Dicsérd, Sion* – 132: *Imádlak téged elrejtett Istenség* – 133: *Ave hostia* – 134: *Ó kegyelmes szívű Jézus* – 135: *Quo me Deus amore* – 136: *Rex clementissime* – 137: *Imádlak téged láthatatlan Istenség* – 138: *Üdvözlégyszent*.

Közönséges időkre és vasárnapokra. 139: Huszár Gál: *Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének* – 140: Huszár Gál: *Adjunk hálát mindnyájan* – 142: Batizi András: *Jövel, Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 143: *Áldj* – 144: Hajnal Mátyás: *Hajnali* – 145: *Mivel már* – 146: *Uram, szemed* – 147: *Homo* – 150: Hajnal Mátyás: *Ember, Isten* – 153: Nyéki Vörös Mátyás: *Jaj, miképpen dobog szívem*.

Szent David (poenitenciatartó) zsoltári. 157: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Meg ne feddj engemet ... És meg ne ostorozz* – 158: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Boldogok, akiknek* – 159: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj* – 160: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 162: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Uram, halld* – 163: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Sok háborúságban* – 164: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Hajtsd meg füledet* – 165: Szenci Molnár Albert: *Mint a szép* – 166: Sztárai Mihály: *Szent Dávid proféta éneklő* – 168: *Az Úristen nekem* – 170: Hajnal Mátyás: *Teremtett*.

A négy végső dolgokról. 172: *Ad perennis vitae fontem* – 174: Hajnal Mátyás: *Az örökké* – 176: *Horrenda mors* – 179: Nyéki Vörös Mátyás: *Szörnyű* – 181: *Nyíljék* – 188: *Ó búlátott, sok kint vallott, gyarló testem* – 191: *Ó mely félelem* – 194: *Dies irae, dies illa* – 195: Hajnal Mátyás: *Ó nap nagy* – 197: *Igazság szerető* – 198: *Languentibus*.

Ünnepnapokra való énekek. Boldogasszonyról. 199: Vásárhelyi András: *Angyaloknak* – 200: *Felvitetett* – 203: *Felvirradt [= feltámadt?] az új* – 205: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Ó dicsőült* – 206: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Mennyországának királynéja, irgalmasságnak* – 207: *Ave Maria stella* – 207: *Üdvöz légy Mária* – 208: Nyéki Vörös Mátyás(?): *Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus* – 209: *O gloriosa* – 209: *Ó dicső* – 210: *O Maria, virgo pia* – 211: *Szűz Mária, Krisztus* – 212: *Jesu salvator* – 213: *Jézus, szerelmünk* – 214: *Sanctissima* – 215: *Ó, szentséges* – 215: *Ave rubens rosa* – 216: *Ave stella matutina* – 217: *Ave mundi spes* – 217: Szeredi Márton: *Szűz Mária, kegyes* – 219: *Stella maris* – 220: *Virgo mater* – 221: *Omni die dic* – 225: Nyéki Vörös Mátyás: *Mondj*.

A több dicsőült szentekről. 229: *Úristen, téged* – 230: *Az igaz* – 232: *Örvend* – 233: *Krisztushoz nem méltó* – 233: *Ez Urunk Jézus boldog confessora* – 234: Hajnal Mátyás: *Édes* – 236: *Dum saevit Africus* – 237: *Szent Mihály* – 238: *Kezdetin a napkeletnek* – 239: *Szent István* – 240: Hajnal Mátyás: *Ó, nagy szeretetnek* – 243: *Virum admirabilem* – 244: *Csodálatos Szent* – 245: *Szűz támada* – 246: Hajnal Mátyás: *Drága színben* – 248: Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült* – 249: *Követi vala Krisztus*. Az énekeket *Processiókna való különféle litániák* követik prózában (251–274). A főrész után *Appendixként* következnek egynéhány *oda fel helyel, helyel kimaradott igen szép énekek*, amelyeknek kezdősorai a következők: 275: *Sancta Messiae genitrix* – 276: *O stellula* – 276: *Elküldeték arkangyal Gábriel* – 277: *Aeterni patris gremium* – 278: *O pacis angeli* – 279: *Vis tibi dicam* – 280: *Szerelmes édes Jézusom* – 281: *Vedd ajándékul szívemet* – 282: *Jézus édes, neve kedves* – 283: *Örülj, örvendj Szűz Izrael* – 283: *Ó Istennek szentséges anyagi* – 284: *Örvendezzünk, Betlehembe menjünk* – 285: *Omnis mundus* – 286: *Dulcedo Jesu* – 286: *Salve cordis gaudium* – 287: *Ave Virgo virginum* – 287: *Bőséges irgalmú Isten* – 289: *Ó világ* – 289: Rimay János: *Nincsen e világon semmi állandóság* – 290: *Passionem Domini* – 292: *Condolete Mariae* – 292: *Bágyad sérelmétől mártírok asszonya* – 293: *O languens Jesu* – 294: *Ó Jézus! Jézus! Ó édes Jézus* – 294: *Videte* – 295: *A Krisztus ígétét hallja* – 297: *Laus tibi Christe*. A nyomtatványt *Az énekeknek mutató táblája* címmel a latin és magyar versek betürendes kezdősor-mutatója zárja (Pp₂b–Qq₂b), végén az *O. A. M. D. G. B. V. M. & O. S. S. H.* jezsuita rendi jelmonddal, amely a címlapon a cím záradékaként is szerepelt. Feloldása *Omnia Ad Maiorem Dei Gloriam, Beatae Virginis Mariae et Omnium Sanctorum Honorem*.

Hasonmás- és szövegkiadása azoknak az énekeknek, amelyek az előző, 1651. évi lőcsei kiadásból kimaradtak: (Szelepcsényi György:) *Cantvs catholici* 1675. és 1703. Sajtó alá rendezte Raffaelli Rozina Rafaela. Bp. 1938. A magyar nyelvű verses részek szövegkiadásáról ld. az incipitmutatót, a dallamok kritikai kiadása: RMDT I-II. Az ajánlás szövegkiadása: RMKT XVII/15B 68.

Az ajánlólevélből kitűnik, hogy Szelepcsényi György, esztergomi érsek rendelte el, hogy a korábban kiadott *Cantus catholicit* (Nagyszombat 1651, **2381**) újra kinyomtassák (*recudi mandaverat*) és használatba vegyék, mivel megalázták Isten ellenségeit (*humiliatis inimicis Dei*, *₂b). Ennek a kottás kiadványnak a megvalósítása érdekében Szelepcsényi támogatásával tudta a nagyszombati műhely öntött és összerakható hangjegyekkel kiegészíteni készletét, amelyek a nyomda Budára kerülése után még a XIX. században is használatban voltak az Egyetemi nyomdában (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 74. és RMKT XVII/15B 68–69). Ezért a kortársak és az utókor ezt a változatot „editio Szelepcsényiana”-ként tartja számon (vö. az 1703. évi nagyszombati kiadás – RMK I 1679 címszövegét). Sajtó alá rendezője nem nevezte meg magát. Holl Béla feltételezése szerint az a Topos Ferenc lehetett, aki 1674 és 1683 között ugyanazt a tisztséget viselte a nagyszombati jezsuita kollégiumban, mint korábban az első katolikus énekeskönyv összeállítója, Szőlősy Benedek, vagyis az általános tanulmányi felügyelőség mellett mint „praefectus tonorum et concionum” is működött. A névsorok elszórt adataiból Holl Béla azon a véleményen volt, hogy annak, aki ilyen feladatot töltött be, a jezsuita énekeskönyvek szerkesztéséhez és kiadásához is köze lehetett, amellett, hogy feladata volt a templomi közös éneklést irányítani és az énekek rendjét meghatározni (RMKT XVII/15B 45).

Az énekeskönyv az első nagyszombati kiadás (**2381**) beosztását követi. 145 magyar, 104 latin éneket tartalmaz 155 dallammal. Bizonyos átcsoportosítások az énekek esetében figyelhetők meg. Így a korábbi kiadásban a megfelelő fejezetekből kimaradt és ezért a könyv végére került énekeket többnyire besorolták a megfelelő helyre. Ezen kívül az énekek számát 21 új darabbal bővítették. Az új énekek egy része (16) megtalálható az 1674-es kassai kiadásban (**3957**) is, de közvetlen átvétel sem a versszövegek, sem a dallamok tekintetében nem mutatható ki. Valószínűnek látszik, hogy a kassai szerkesztő ismerte és használta azt a kéziratot, amely e második nagyszombati kiadás alapjául szolgált (RMKT XVII/15B 78 és RMDT II 43).

A nyomtatványban a 97-98. lapszám kétszer szerepel, ettől kezdődően tehát minden lapszám helyesen kettővel eltolódik.

E kiadványt Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár második kötetében, az idegen nyelvű művek között vette fel bibliográfiájába a Nemzeti Múzeumban őrzött példány alapján (RMK II 1368). Ugyanennek a példánynak a leírását közölte a Magyar Könyvszemle „Adalékok Szabó Károly «Régi Magyar Könyvtárához» A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában” című cikke (MKsz 1879: 25). Ezt az adatot vette át Sztripszky Hiador is (I 2083/290).

A szakirodalomban több téves évszámú nagyszombati *Cantus catholici*-kiadás feltételezése és cáfolata bukkan fel. Így Aloysius Zelliger utalt a *Cantus catholici* 1671-es új kiadására (Pantheon 1651/1). Adatát átvette Ján Čaplovič (2050), de megjegyezte, hogy a könyv megjelenése nem egészen biztos. Az Ave Tyrnavia! (1671/10) ugyancsak jelölte e kiadás bizonytalanságát. Az énekeskönyv ilyen korai kiadásának feltételezése nem indokolt, mivel ekkor még nem volt öntött kottakészlete a nagyszombati nyomdának, azt az 1674. évre tehető betűkészlet-felújítás során szereztek be (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 73–75).

Szabó Károly bibliográfiája első kötetében Sándor István (Könyvesház 50) és Toldy Ferenc (A magyar költészet története. Második javított kiadás. Pest 1867, 302.) említése alapján feltételezte, hogy „Szelepcsényi György esztergami érsek rendeletére” egy új kiadás jelent meg 1672-ben, és azt a nagyszombati nyomtatványok közé sorolta (RMK I 1141). Tévedését önmaga helyesbítette az 1675. évi kiadás leírásában (RMK II 1368).

Ján Čaplovič ugyancsak tévesnek tartotta Sándor Istvánnak a *Cantus catholici* 1672. évi megjelenésére (RMK I 1141) vonatkozó adatát (Könyvház 50) és Szinnyei Józsefnek azt az állítását (XIII 635), amely szerint az *Istenes énekek* 1672-ben is megjelent volna Nagyszombatban. Elfogadható Čaplovič érvelése, hogy Sándor elírta az 1675. évi kiadás évszámát, mivel az 1675. évnél nem említett *Cantus catholici*-kiadást (CCXVII).

Sándor István említi Szelepcsényi György „Énekeskönyv” című művének 1680. évi nagyszombati megjelenését is (Könyvház 55). Ezt az adatot Szabó Károly változtatás nélkül átvette, de megjegyezte, hogy tévedés Szelepcsényit ezen énekeskönyv szerzőjének tartani (RMK I 1250). Szinnyei József viszont Szelepcsényi György művei között *Istenes énekek* címen ezt a kiadást is megemlíti (XIII 635). Ján Čaplovič (2137) és az *Ave Tyrnavia! Cantus catholici* címen példányból ismeretlen kiadasként tart nyilván egy katolikus énekeskönyvet az 1680. évi nyomtatványok között (1680/9). Megállapítható, hogy Szabónak, Szinnyeinek, Čaplovičnak és az *Ave Tyrnavia!*-nak is az 1680. évi katolikus énekeskönyvre vonatkozó leírásai kivétel nélkül Sándor István fentebb idézett említésén alapulnak. Sándor közlése azonban nyilvánvalóan az „editio Szelepcsényiana”-ra vonatkozik, amelynek sem példány sem más megbízható forrás alapján nem ismeretes 1680. évi kiadása. Ezért egy 1680-ban Nagyszombatban nyomtatott katolikus énekeskönyv feltételezéséhez jelenleg nincs elengedő bizonyíték.

Csomasz Tóth Kálmán hívta fel továbbá a figyelmet a budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzött *Catalogus novus librorum Collegii Tirnaviensis Societatis Jesu* (jelzete: J.2) című kézirat azon adatára, amely szerint ez a latin-magyar énekeskönyv 1685-ben is megjelent (RMDT II 43). Ennek az adatnak a valós volta bizonytalan marad mindaddig, amíg vagy példány, vagy más megbízható forrás nem igazolja 1685. évi kiadás meglétét.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül jelent meg.

Cf. 2381*1; 3957, –, →

Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Graz *Univ* ②* – Rijeka *Univ* ①
Editio facsimile

4049

TARNÓCZI István [transl.]: Menyben vezető kalauz, melly magában foglalja a' szent atyáknak és a' régi philosophusok tetczésének veleit, elsőben B o n a J a n o s , a' romai anyaszentegyháznak méltóságos kardinállya által deákul irattatott, most pedig a' régi buzgó ájítatosságot szomjúhozó magyar nemzetnek vigasztalására ki-bocsáttatott p. Tarnoczi Istvan a' Jesus Társaságábúl való theologus által. Nagy-Szombatban 1675 az Academ. betűkkel.

„A” variáns: *3, A¹²–N¹² O⁸, []¹ = [6] + 321 [recte 322] + [8] pag. – 12° – Orn., init.

„B” variáns: []², *4, A¹²–N¹² O⁸, []¹ = [11] + 321 [recte 322] + [8] pag. – 12° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK I 1185 – Čaplovič 2073

Katolikus elmélkedések. – A kiadvány bevezető része két változatban ismeretes. Az egyik („A” variáns) szedett címlappal kezdődik, a fenti címleírás ezt követi, hátán latin és magyar zsoltáridézet (*Psal. 118*) olvasható. Ajánlását ... *Szegedi Ferencznek, egri püspöknek, Heves, Belső- és Külső Szolnok vármegyéknek fő- és örökös ispánjának, császár és király urunk ő felsége belső tanácsának, ... nekem kegyelmes urannak* címezte a szerző (*₂a–*₃b). A másik változat („B” variáns) élén rézmetszetes címlap áll. Az ennek közepén elhelyezkedhető címerpajzson a következő címszöveg olvasható: *MENYBEN VEZETŐ KALAVZ A Magyar Nemzetnek vizsgálatására. DEAKBÚL P. TARNÓCZY ISTVANA IESVS TARSA SÁGÁBÓL való Theologus által Ki bocsátatott A Superiorok engedelméből.* Ennek kinyúló alsó részére a nyomtatás évszámát, MDCLXXV-öt metszettek. A címerpajzs fölött a holdsarlón ülő Szűz Mária alakja látható, ölében a kisded Jézussal, alatta *PATRONA HUNGARIAE* felirattal. Balján lángoló szívekben Mária-, jobbán IHS-monogram olvasható. A két alsó sarokban Magyarország címerének két részre bontott, koronás pajzsra elhelyezett ábrázolása helyezkedik el. A rézmetszetes címlap háta üres. Ezt követi a szedett címlevél ([₂a–b]), amely teljesen megegyezik az „A” variánséval. Az ajánlás *A méltóságos fejedelmi Batori Sophia asszonynak, a méltóságos Rakoczi György erdélyi fejedelem meghagyott özvegyének ... nekem kegyes pátrónámnak* szól (*₁a–*₄b). Mindkét változat ajánlásának aláírása: *Na(gysá)gödnak alázatos káplánja, a Jesus Társaságnak zászlója alatt vitézkedő p. Tarnóczi Istvan.* Az ezt követő részek szövege és szedése mindkét változatban megegyezik. Előbb *A kegyes olvasóhoz* intézett *Előljáró beszéd* áll (1–9 [recte 6]). Az ebben olvasható, Horatiustól származó versrészlet magyar fordításának kezdőszavai: *A fenkönek tisztét* (2–3). A főrész XXXV részre bontva ad gyakorlati tanácsokat a bűnök elkerülésére és az erények gyakorlására (7–321 [recte 322]). A kiadványt *A részeknek lajstroma* című mutató zárja (O₆a–[₁b]).

A cím tanúsága szerint a fordítás Tarnóczi István munkája. Eredetije Giovanni Bona *Manuductio ad coelum* (első kiadása: Róma 1658) című aszketikus munkája volt.

Bona művének protestáns szellemű fordítását később Huszti Szabó István készítette el (Debrecen 1705, RMKI 1701). Az eredeti mű és a kétféle fordítás szövegét Kónya Franciska hasonlított össze (*Egy mű két párhuzamos magyar fordítása. Giovanni Bona: Manuductio ad coelum.* In: Tarnóczy István és a kora újkori meditációs irodalom. Kolozsvár 2015, 70–88). Megállapítása szerint a fordítás alapvetően szövegű, de forrását Tarnóczy szabadon kezelte, bővítette.

Fennmaradt Tarnóczi Istvánnak Eszterházy Ferenchez írt, Nagyszombatból, 1675. március 22-én keltezett levele, amelyben pénzt kér a kiadás költségeire. Eszerint épp a levél megírásának napján „kezd a typographus a könyvnek nyomtatásához”, a „praefatiót” – amelyen minden bizonnyal az ajánlást érti – és a „titulus utoljára hagyván”. Ezeket a költségviselő személyéhez kívánta igazítani (MKsz 1887: 239–241, Acsády Ignác).

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadványainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetésével jelen meg.

Budapest *Nat* ① (B-variáns) ②* (A-variáns) + cop. digit. – Budapest *Ref* ① (A-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* ① (A-variáns) – Firenze *Nat* ① (B-variáns)

4050

TESSERA debita, qvam reverendis, nobilibus ac doctissimis d. aa. ll. et philosophiae neo-magistris, dum per. r. p. Stephanum Pethö e Societate Jesu aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemq(ue) professorem emeritum ac p. t. seniore in ... universitate Tyrnaviensi Societatis Jesu suprema philosophiae laurea solenni ritu in basilica Divi Joannis Baptistae condecorarentur. Obtulit ... nobilis ac generosa universitatis Tyrnaviensis oratoriae facultatis juvenus mense Julio, die 15. anno, quo Leopoldvs Pannoniae festum S. Iosephi late honorari ivsserat. Tyrnaviae (MDCLXXV) typis Academicis C. S. J., Joh. Georgius Wanschleb.

A¹² B¹² C⁴ = 56 pag. – 12° – Init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 2083

Köszöntő beszédek és versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a szónoklattan osztályának hallgatói azokat a diákokat, akik Pethő Istvánnak, a filozófia doktorának, emeritus és senior professzorának avatásvezetével 1675. július 15-én a nagyszombati egyetemen filozófiából magiszteri fokozatot szereztek. A cím *anno, quo* fordulata után olvasható kronogram az 1675-ös évet adja. A címlap hátán áll a felajánlók névsora: *Ioannes Kohari, perpetuus de Chabnagh et Szittnya etc., Aloysius Franciscus Vattaj, Sigismundus Nagy, Ladislaus Georgius Semberi, Stephanus Kürtösi, Casparus Marsovski, Joannes Kinigk, Paulus Bosoki, Emericus Szmerntnik, Jonas Mednyanski, Stephanus Mokos*. Ezt rövid köszöntés követi, aláírói *rhetores Tyrnavienses* (3–4). Ezután prózában írt fejtegetések olvashatók a következő címekkel: *Solem magistratus praefert, in quo minima macula grandescit* (5–6) – *Tunc rege, cum prius didiceris regi* (7) – *Imperii excellentia apud vulgus hominum invidiosa est ac ejus praestantia ipsis odiosa* (7–8) – *Inexpugnabile munimentum est amor civium* (9–10) – *Principatus virum ostendit* (10–11) – *Ratio sponte confert beneficia* (11–12) – *Solem tibi sume imitandum* (12–14). Majd üdvözlő versek következnek, ezekkel a címekkel: *Ad neo-magistros philosophos* (14) – *Sanctus Ignatius radiis lucis resplendet* (14–15) – *Ad augustissimum Leopoldum imperator* (15) – *Ad Societatem Jesu – Felix regimen a. r. p. n. Olivae – Votum subditi ad superiorem – Felix regimen a. r. p. n.* (16) – *Ad r. p. Lelesium S. J. – Virtus pulcherrima – Ad dominos neo-magistros philosophiae – Ad medicum Pocrum* (17) – *Ad poetam – Ad grammaticum casu occisum – Sacer dialecticus D. Franciscus – Ad rhetorem – Ad eundem – Justa physica – Ens objectum metaphysicae – Lepus cur timidus* (18) – *Ad Aulum Ligezini – Gallus vestium varietate frequens – Ad Cenastem, alterum furem maximum appellantem – In Arentum furem – Ad eundem – Ad calvum – In potatorem senem Sextum* (18–19) – *Ad rhetorem* (19) – *Ad Gilezinium – Ad Aulum – In comatum Aulum – Ad serenissimae reipublicae Venetae insigne – Aliud – Ad praesepe Christi – Exiit edictum, ut describerentur omnes* (20) – *Ego sum alpha – In praedicantem Vertenum – Adam lapsus – Omnis homo mendax – In coecum iniquum – Homo microcosmos – Aliud. Omnis caro foenum – Mirum est faeminam tacere* (21) – *Lumina sunt cordis limina – Christus coronatus – Pater Joannes Mont-Albus S. J. nunquam peccavit mortaliter – Pater Joannes Mora S. I. in oculis crucifixi moritur – Ego sum novissimus virorum – Joannes Christum baptizat in Jordane – Abel fuste occiditur – Gutturi primum ictum infligit Cain* (22) – *P. Julius Mancinellus S. J. in pectore gerens hostiam pingitur – De baculo thaumaturgo r. p. Bernardini Realini S. J. – In haereticos carnivoros – Ad S. Ignatium – In Thomam Morum Angliae cancellarium – Cur*

Gallus fortunatus – Hispanus et Gallus – Ecce nos reliquimus omnia (23) – S. Xaverius pus exsugit infirmi – Calvus ad irrisorem juvenem – Ad S. Borgiam – Mulier mortua prodest – Ad aride communicantes. Omnis caro foenum – In indignum gradu philosophi – Aulae malignitas – Ad praesepe (24) – In male palliatum philosophum – Christus natus media nocte – In insincere amicum – In Petrum Christum negantem – In Nothum – In respectu humano ductos – Os homini sublime dedit – De innocentibus (25) – Ad Herodem – Valor mundi – Erat tempestas magna – Ad Judam – Felix casus – Centrum terrae infernus – Mustum hauriens inebriatur – Copernicus docet terram rotari – Dulcedo Mariae (26) – Benedicta inter mulieres – Ad Xantum – Ad stellam poetam – Virtus immutabilis – Iniquitas filii opprobrium patris – Bacchus eversor castimoniae – In male graduatum – Panis spina – Cura a petra S. Ignatius vulneratur (27) – Barabbas Christo praelegitur – Ad philosophum – I. N. R. I. – Inquietus differtur a sacerdotio – Salus comparatur in corpore – Aliud cecidit super terram bonam – Conversatio cum stultis – In doctorisantem apothecarium – Ad turpiloquum (28) – Ad stellam – Lumen Christi – Turbatus est Herodes – Verissimum somnium – Herodes latro – Herodes crudelis – Lux vera tangibilis – Ad Celsum – Ad Lutherum (29) – Verbum non habet casus – I. B. V. M. in Decembri concepta – Albis ad Bohemiam – Aenigma – Carmen 28 elisionum r. p. W. S. S. J. – Infantes ab Herode caesi – Christus in Ierosolymam (30) – A ligno et in ligno labor – Christus faber lignarius – Christus piscatores eligit – Ad consultissimum dominum Kinik iterato iudicem in regia liberaque civitate Tyrnaviae – Sapiens est magnes – Quis bonus musicus? – Altista bonus – Tenor superis gratissimus – Johannes Archintus S. J. candenti ferro pectori nomen Jesu inurit (31) – Lepores lepores – In venatorem mensalem – Jesus in medio doctorum – Ad insigne serenissimae reip. Venetae – In caula Christus nascitur – Christus in medio animalium – In festivum parasitum (32) – De tumulo S. Ignatii – De stella Christi nuncia – Christus animarum zelator – Ad stellam Christi – S. Franciscus seraphicus – Ad Venetorum insigne – Ad B. Aloysium (33) – Respondet B. Aloysius – Aloysius S. J. religiosus – In instabilem – In Lutherum – Arianus Merula fictum mortuum resuscitando interimit – Ad Sextum – De Christi stabulo (34) – In praecipitantem rhetorem – Ad Christum in stabulo repositum – Sanctus Joannes evangelista in sinu Christi recumbit – De Juda – Quis eorum esset major – In bibulum Iscam – Sanctus Ignatius laeditur tormenti globo – Crucifixum e mari S. Xaverio cancer refert (35) – Ad avarum – In ductorem Isabellae reginae Ungariae exercitus – Pannon et Gallus – Corvinus [vis cornu] ad Ungaros – De Mellino impudente – In avarum inimicitias gerentem – De Calvino ad Marcum (36) – In poetam saltatorem – Ad haereticos purgatorium negantes – Ad apostolos – Ad Calvinum – Ad verecundum – Pax hominum, bellum innocentium – Panis spina – Christus orat in horto – Ad Ivonem (37) – Mensis gratissimus December – Ad Bohemos – Ad Bohemiam cervisariam – Ad Japoniam incendio venerabilem p. Carolum Spinolam S. J. exurentem (37–38) – Pater Amadaeus S. J. in oculis Crucifixi moritur (38) – Justus non moritur ad r. p. Amadaeus S. J. – S. Stephano regi eleemosynam danti barba evellitur – Memento homo, quia pulvis es (38–39) – Spiritus S. venit in spiritu vehementi (39) – Soli Deo gloria – Verbum Dei est natura anomalum. Ad Celsum – In igne venit Spiritus S. (40) – Gabriel, hoc est fortitudo ad virginem ablegitur – Gratia plena – Fiat mihi secundum verbum tuum – Aliud – Lactea via coeli non est. Ad Almum (40–41) – Ducebat eos stella (41) – Planetae in nasciturum Christum non influxere – Stabulum Christi non ingreditur Herodes – Somnium trium regum. Ad Cilindum (41–42) – Quis Herodes? (42) – S. Xaverius calcatur spinas – In Fabrum malum philosophum (42–43) – Lotharingia quaeritur 1675. (43) – Sigismundus dignus Musis – Dilectus meus, qui pascitur inter lilia. Ad Beatum Aloysium. – Ad virginem Aloysium – Erit hoc vobis signum. Ad logicum (44) – Ad philosophum Micronum – Christus columnae alligatur – Memento homo, quia pulvis es – Caro, mundus, diabolus hostes hominis (45) – Ad d. neo-magistros philosophos.

E verseket ismét prózai szövegek követik ezekkel a címekkel: *Bona fama maxima haereditas (46–47) –*

Qui punit homines tanquam inpeccabiles modum excedit castigationis (47–48) – *Poena improbitatis medicina* (48–49) – *Hominem iratum ne corripito* (50–51) – *Non conducit quaelibet semper investigare* (51–52) – *Imperium cura est salutis alienae* (52–53) – *Ad aliorum vitia silebis*. A kiadványt A. M. D. G. S. S. J. X. C. H. jezsuita jelmondatrövidítés zárja.

A felajánlók 1675-ben mindannyian a nagyszombati jezsuita gimnázium retorikai osztályának diákjai voltak, akik egyben a kiadott szövegek szerzői lehettek. Tanáruk Balassa Pál volt (Zsoldos: Marticula 200, Lukács: Catalogi personarum IV 418, életről ld. 4037). Ezt a művét azonban a jezsuita bibliográfiák a neve alatt nem említik. Pethő István (1639–1707) 1671 és 1675 között működött Nagyszombatban, 1675-ben a metafizikát tanította (Zsoldos: Matricula 200) Az avatásra a nagyszombati Keresztelő Szent János székesegyházban került sor.

A nyomtatvány Borsa Gedeon híradása (MKsz 1963: 119) nyomán került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (2083). Borsa Gedeon az impresszumban szereplő *Joh. Georgius Wanschleb* névvel kapcsolatban megjegyezte, hogy a nyomda ismeretlen faktora. Johann Georg Wanschleb nyomdász (faktor) működésére Nagyszombatban csak az 1675-ös évről van adat (V. Ecsedy Judit: Hung. typ. II/1. 158), ezen kívül még egy nyomtatvány esetében (4051). A nagyszombati Akadémiai nyomda 1675. évi kiadányainak többsége a nyomdavezető nevének feltüntetése nélkül jelent meg. Minthogy ezek a köszöntők július 15-i alkalomra szólnak, és a Wanschleb névvel jelzett másik kiadvány mint naptár (4051) bizonyára az év utolsó hónapjában készült, így feltételezhető, hogy Wanschleb az 1675. év második felében vezette a nyomdát. Neve sem 1676-ban, sem később nem tűnik fel többé.

Bratislava Acad O – Bratislava Acad ① – Budapest Acad cop. (Kremnica OFM)
Olim: Kremnica OFM ①

4051

[1] TYRNAUER Schreib-Calender auff das Schalt-Jahr nach der ... Geburt unsers Erlösers und Seligmachers Jesu Christi MDCLXXVI. gestellet nach den tyrnauischen Meridianum und Elevationem Poli 48 Graduum, wie auch nach dem gemeinen Lauff der Planeten, ihren Aspecten und vornemsten Bedeutungen zu sonderbaren Nutzen und Gebrauch deren fürnembsten Oerther so wol in Ungarn als Oesterreich und deren beyliegenden Pro-vintzen zusammen getragen auß den fürtrefflichen Berechnungen und Vermuthungen deß wolerfahrenen und weltberühmten Astronomi, A n d r e a e A r g o l i , nach möglichem Fleiß eines in der löblichen Erz-Bischofflichen Universität der königl. Freistadt Tyrnau im Königreich Ungarn geflissenen A s t r o p h i l i . – [2] (Prognosis conjecturalis, oder kurtze astrologische Vermuthung und Erklärung deren so auß dem Gestirn vnd Lauff deß Himmels von Veränderung so wol in der Lufft, an Witterungen, als andern natürlichen Zufällen können vorgesagt werden, auff das Schalt-Jahr nach der ... Geburt unsers Heylands Jesu Christi MDCLXXVI., auß den fürtrefflichen Berechnungen deß ... mathematici Astronomi A n d r e a e A r g o l i , durch sonderbaren Fleiß eines in der Tyrnauischen

Universität im Königreich Hungarn geflissenen A s t r o p h i l i zu Nutz und Gebrauch deren beyligenden Orthen und angrenzenden Provintzen zusammen getragen.) Tyrnau [1675] in der Academischen Buchdruckery durch Johann Georg Wanschleben.

[A]⁴ B⁴-L⁴ M² = [42] fol. – 4° – 2 ins, 3 ill., init., color.

RMK II 1380 – Čaplovič 2085

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon csillagászt ábrázoló fametszet látható, hátán *Unter der ... Regierung ... römischen Kaisers und apostolischen Königs Leopoldi I. Er lebe! Er triumphiere!* szavakkal köszönti az uralkodót. A megszólítás alatt az osztrák császári címer fametszetes ábrázolása látható. A szemközti lapon az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, *Ausflegung der Stellen, so in diesem Calender gebraucht werden* címen a naptárrész beosztásának ismertetése és a naptárjegyek magyarázata olvasható ([A]₂a). A naptárrészben (A₂b–D₂a) minden hónap két lapot foglal el, az adott napra vonatkozó ismeretek tizenöt hasámban helyezkednek el. Ezek a következők: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, halálzási vagy eltemetésének éve, helye, a holdjárás adatai, a bolygók állása, különféle csillagászati megfigyelések és az adott napra vonatkozó jellegzetességek, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, majd időjárási jóslások, a napkelte, a napnyugta időpontja, a nappal, és az éj hossza, végül említésre méltó történelmi események stb. Az *Ausflegung* című ismertetés szerint ehhez járulnának gazdasági, orvosi és mezőgazdasági észrevételek, ilyenek azonban nemigen bukkannak fel közöttük. A naptárrészt a *Prophetische wunderliche, verborgene und heimliche Sprüch, oder Sinnbilder des Heiligen Malachiae, ardicenstischen Ertzbischoffen in Irland von denen künftigen ... Päpsten ... welche er entweder auf deroselben Wappen ... abgenommen und nachmals denen Nachkömmlingen in geheimen Verstand vorgestellt hat ...* című szöveg zárja, amelyben Malakiás írországi püspöknek tulajdonított és az egyes pápákra vonatkoztatott szimbolikus elnevezések és ehhez kapcsolódva az ő utolsó pápáról szóló jóslata olvasható két oszlopban latinul és németül (D₂b).

A prognosztikon önálló címlapján (D₃a) fametszetes koronás magyar címer látható. A prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Das erste Capitel. Von Beschaffenheit und vermutlichen Witterungen der vier Teil oder Quartalzeiten des Jahrs* (D₃b–D₄b) – *Das andere Capitel. Von Fruchtbarkeit der Erden* (D₄b–E₁a) – § I. *Nachricht und Unterweisung auf alle Monat des gantzen Jahrs gestellet, was ein fleissiger Hauswirt oder Ackersmann tun oder lassen solle*, hónapokra bontva – § II. *Gemeine Observation oder Vermutungen der Ackersleute oder kürzliche Bauerenpraktik auf die 12 Monat des Jahrs gestellet*, szintén hónapok szerinti felosztásban, a szövegbe több versike is be van ágyazva (E₃a–F₁b) – *Das dritte Capitel. Von den Finsternussen des 1676. Jahrs* (F₁b) – *Das vierte Capitel. Von Kranckheiten und Leibsgeundheit* (F₁b–F₂a) – § I. *Astrologische Vermutmassungen von Beschaffenheit des menschlichen Leibs desselben Gesund und Krankheit belangend auf das eingebende 1676. Jahr.* – § II. *Von der Zeit zu purgiren und Artzneien ob die Ader zu eröffnen, und wann solche gut zu gebrauchen* (F₂b–F₃b) – *Das fünfte Capitel. Vom Krieg*, amelyben latin disztichonok és német fordításuk szerepel (F₃b–F₄b). Ezt követi kiemelt belső címmel a *Physico-mathematischer Discurs, von denen vornehmsten Veränderungen und Beschaffenheiten des Luffts*, amely hét fejezetre, azon belül általában §-okra bontva tárgyalja az adott természeti jelenség ismérveit, tulajdonságait, fajtáit stb.: *Das erste Capitel. Von denen Winden*, ennek második részében fametszetes szélrózsa (G₂a) látható (G₁a–G₃b) – *Das ander Capitel. Von denen Wolcken, Nebel und Regen* (G₄a–H₁a) – *Das dritte Capitel. Von dem Schnee, Hagel, Tau, Reif und Eis* (H₁a–H₂a) – *Das vierte Capitel. Von dem Donner, Blitz und Donnerstreich* (H₂a–H₄b) – *Das*

sechste [!] *Capitel. Von dem Regenbogen* (G₄b–I₁a) – *Das sechste Capitel. Von denen Comet-sternen* (I₁b–I₂a) – *Das achte Capitel. Immerwährende aus unterschiedlichen Autoribus zusammengetragene und mit Erfahrung bekämpfte Vorbedeutungen oder Vorspürungen der Witterung* időjárás megfigyeléseket közöl arról, hogy bizonyos természeti jelenségekből milyen időjárásra lehet következtetni (I₂a–I₄a). A következő részekből tevődik össze: *I. Vorbedeutung der Zeit aus der Sonnen* (I₂a–b) – *II. Vorbedeutungen der einfallenden Zeit aus dem Mond*, ebben latin verssor és német fordítása olvasható (I₂b–I₃a) – *III. Vormerkungen aus Sternen und Planeten* (I₃a) – *IV. Vorspürungen des Wetters aus den Wolcken*, amelyben újabb két latin verssor és német fordításuk áll (I₃a–b) – *V. Vorbedeutung der Zeit aus dem Regenbogen und Donner* (I₃b) – *VI. Vorbedeutung zur Witterung aus dem Wind und Luft* (I₃b–I₄a) – *VII. Vorspürungen aus vielen leb- und unlebhaften Dingen* (I₄a). E részt a *Lassmännlein oder kurze Verzeichnuss wann es gut, mittelmässig oder böß ist die Ader zu eröffnen* című fametszetes ábra, a hozzá tartozó jelmagyarázat és verses útmutató zárja (I₄b). A kiadvány végén a *Chronica oder kurzer Begriff denkwürdiger Geschichten, die sich in Europa und andern Teilen der Welt, sonderlichen in Ober- und Nider-Ungarn von Erschaffung der Welt bis auf das Jahr Christi MDCLXXVI.* (K₁a–M₁a) című krónika, amely Ádám és Éva Paradicsomból való kiűzetésétől kezdve sorra veszi a főbb bibliai és történeti eseményeket egészen 1675 júliusáig, illetve a *Jahrmärckt im Erzherzogtumb Österreich* című (M₁b–M₂b), főként ausztriai és nyugat-magyarországi településeket felsoroló vásárjegyzék zárja.

A latin naptársorozathoz hasonlóan minden bizonnyal a nagyszombati német kalendáriumok összeállítója is Szentiványi Márton volt (vö. 3977). A naptár szerkesztéséhez feltehetően Andrea Argoli *Ephemerides annorum L.: ... ab anno 1630 ad annum 1680* című műve (Velence 1638) műve szolgált alapul (vö. 3922).

A nagyszombati latin és magyar nyelvű naptársorozat egyaránt 1657-ben indult (2723, 2724), a német nyelvű sorozatról ma csupán ez az 1676-ra szóló naptár az első adat. Ezt követően a nagyszombati jezsuita kollégiumhoz köthető német nyelvű naptárkiadás folyamatosnak tűnik, de a betűtípusok tanúsága szerint a sorozatnak nem minden tagja jelent meg hazai nyomdában. A külföldön megjelent naptárak pedig nem tartoznak a régi magyarországi naptárak közé (Appendix 296, RMK III 3410). A külföldi megjelenés oka az volt, hogy a naptár szerkesztője, Szentiványi Márton 1676–1679 között Bécsben a Pazmaneum régenseként, 1683–1685 között pedig Münchenben tanított (Serfőző 13). Ezért sem nem zárható ki, sem nem feltételezhető teljes bizonyossággal a sorozat azon tagjainak magyarországi megjelenése, amelyekből mára nem maradt fenn példány, és szerkesztésük ideje Szentiványi külföldi tartózkodásnak éveire esik. Ez a jelen kötetben az 1677, 1679, 1680, 1684, 1685. évre kiadott, példányból nem ismeretes naptárakra vonatkozik.

Johann Georg Wanschleb nyomdavezető neve e kiadványon kívül még csak egy 1675. évi nagyszombati nyomtatvány impresszumban szerepel (4050), egyébként általában nincs megnevezve a faktor. Feltehető, hogy az év második felében vezette ő a nyomdát, de a későbbiekben már nem tűnik fel a neve.

Cf. –, Appendix 296, Appendix 302, 4327, 4382, 4445, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

Kéry János: Aristoteles magnus orbis philosophus. Pozsony 1675. = Appendix 288

Kéry János: Praelati eruditio S. Spiritus de coelis effusus. Pozsony 1675. = **Appendix 289**

4052

LILIOM kertecske azaz szep istenes virágokkal, öszve szedet külömb külömb-féle imadásokkal, littaniakkal és az szentséges papaktul engedtetet tellyes buczúkkal be vettetett aétatos könyvecske, mellyet az keresztyén híveknek lölki vigasztalásokra egy aétatos szerzetes lélek, maga költségével ki nyomttattott. Az tisztelendő pr. provincialis engedelmével. Posoniban 1675 Zerweg Johann Gergely.

[$\square$]⁴, A¹²-Y¹²Z⁶ = [6] + 529 + [10] pag. – 12° – 2 ill. calcographicae, 1 ill., orn.

RMK I 1186 – Čaplovič 427

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap háta üres. Ezt követi az *Elöljáró levél*, amely magyarázatokat fűz a Liliomkertecske címadáshoz ([$\square$]₂a–b), majd egy Szent Ferenc stigmáinak szimbolikus magyarázatait tartalmazó rézmetszet, amelynek feliratai: *Haec est longitudo et latitudo Vulneris Lateris Christi Domini. Crux quam S. Franc. gestat quadragesies repetita longitudinem Corporis Christi Dni exhibet. Adoremus te Christe, et benedicimus tibi, quia per S. Crucem tuam redemisti mundum* ([$\square$]₃a). Hátán az utolsó mondat magyar fordítása olvasható: *Imádunk téged Krisztus, és áldást mondunk tenéked. Mert a te szent Kereszted által megváltottad a világot.* A következő lapon rózsafüzért ábrázoló fametszet látható. A rózsafüzér belsejében szedett betűkkel ez olvasható: *Ez a Szent Anna asszony olvasójának a formája* ([$\square$]₄a). A lap háta üres. Ezután kezdődik a főszöveg. Először *Reggeli imádságok* (1–13), majd *Estveli imádságok* (13–20). Közöttük négy verses ima található: *Az őrző angyalhoz* című vers, incipitje: *Istennek hív szent anyyala* (11) – *Estvéli dicséret*, incipitje: *Mivel már beestvéledett* (14) – *A boldog Szűz Máriához*, incipitje: *Mária, malasztnak anyja* (18) – *Az őrző angyalhoz*, incipitje: *Istennek boldog anyyala* (19).

Ezután következik a *Lelki számvetés* (20–[30]). Az egyetlen ismeretes példányban a B jelzésű füzet (25–48) hiányzik, de az elveszett fejezetcímekre a tartalomjegyzékből lehetséges következtetni: *Az gyónás szentsége előtt való könyörgés* [33–37] – *A közgyónás* [32] – *A gyónás után való könyörgés* [33–37] – *Az kommunikálás előtt való könyörgések* [38–43]. *Az Úr vétele után* című fejezet ([44]–52) a 49. laptól fennmaradt. Ezután *Szent Ambrus és Szent Ágoston hálaadása* (53–56), *Az Krisztus követéséről* (56–61) olvashatók. – Az ezt követő címek: *Követközik a mi szerelmes Üdvözétönknek töviskoronája ...* (62–71) – két cím nélküli karácsonyi ima (72–79) – *Karácsony napjára való három rosarium* (80–82) – *Nagypéntekre való rosarium* (82–83) – Szt. Anna képe előtt mondandó, cím nélküli ima, amely felett Szűz Máriát, a gyermek Jézust és Szent Annát ábrázoló rézmetszetes illusztráció látható (83–85) – *Szt. Gertrúd szűz imádsága* (85) – *Más imádság*, mely megőriz a hírtelen haláltól (86–88) – *Szt. Bernardnak nyolc versei a boldog kimúlásért* (88–90) – *Könyörgés* (90) – *Más imádság Krisztus Urunkhoz* (91–92) – *Purgatoriumbeli lölkökért való szép imádság* (92–94) – *A purgatóriumban lévő lölkök segítségére való litániák avagy könyörgések* (95–103) – *Az Istenben elnyugodtakért való imádság* (104–105). – Ezután Máriához szóló imádságok következnek: *A boldog Szűzhez való üdvözlés* (105–106) – *Egy szép rózsakoszorú* (106–111) – a *Boldogasszonyhoz való ájtatos imádságoknak előljáró beszéde* (111–114), amely részletesen elmagyarázza, hogyan kell az imákat imádkozni, majd maguk

az imák következnek külön cím nélkül (115–132) – *Következik Boldogasszonynak tizenöt öröme* (132–139) – *Az Isten anyjához, a boldogságos szeplőtelen szép Szűz Máriához való ájtatosság* (140–148) – *Aranyszájú Szent János imádsága* (148–154) – *Ezt a szent Ágoston imádságát ...* (154–156) – *A boldogságos szűznek hét örömi* (156–165). Majd pestis elleni imák következnek: *Előljáró beszéd a kegyes olvasóhoz* (165–167) – *A boldogságos Szűz Máriához való könyörgés* (168–184), amelyben öt, Bonaventurának tulajdonított zsoltar olvasható és könyörgések, végül pedig *Antiphona a Boldogasszonyhoz döghalálnak idején*, mely a *Stella coeli extirpavit* kezdetű latin himnusz fordítása (Incipitje 183: *Az eget csillaga, ki az Urat szoptatta ...*) Ezt további pestis elleni imák követik, közöttük a *Trisagion* (185–191). A következő imák címei: *Mennysországnak arany kulcsa* (192–196) – *Isteni szeretet* (193–196) – *Magával hordozandó mindenkori lelki kincs* (196–202) – *Magával hordozandó mindenkori lelki kincs, tudniillik az boldogságos Szűzhöz való ájtatos imádság, mely találatot Jeruzsálemben Krisztus koporsójában* (203–209) – cím nélküli imák a penitencia nélkül való halál ellen (209–213) – *Pénteki litánia* (214–221) – *Krisztusnak hét mondásáról, melyeket a kereszten függvén mondott* (222–224) – *Krisztusnak minden tagjaihoz üdvözlések* (224–228) – *Ajánlás, mellyel a halálra vált Krisztusnak ajánlja magát az keresztény ember* (229–231) – *A Krisztus szentséges öt sebeinek ... emlékezetért és boldog kimúlásért* (231–236) – *Boldogasszonyhoz való imádság* (236–242) – *Megtérő bűnösnek imádsága Boldogasszonyhoz* (242–249) – *Boldogasszonyról való litánia* (250—254) – *Boldogasszonyunk Szűz Mária makula nélkül való fogantatásáról kis officiuma* (255–280), a himnuszok kezdőszava: *Üdvöz légy világ asszonya, mennysországnak királynéja* – *Antiphona és Könyörgés*, amelynek elmondásáért a pápa száznapos búcsút engedett (280–281) – *Az Atyaistenről való litánia* (282–289) – *A megfeszített Jézusról való litánia* (289–293) – *Az üdvösséges Jézus nevééről való litánia* (294–300) – *A Szentlélek Istenről való litánia* (301–307) – *A Szentháromságról való litánia* (308–312) – *Az Oltárszentségről való litánia* (312–318) – *Az anyaszentegyház közönséges litániája* (318–334) – *Kezdetik boldogságos Szent Ferenc atyánknak tíz öröme* (334–339) – *Szent Ferenc atyánkról litánia* (340–345) – *Seraphim Szent Ferenchez* (346–349) – *Szent Antalról való litánia*, majd responsorium Szent Bonaventurától (350–356). Ezután Szent Ignáchoz kapcsolódó imák következnek (357–367): *Szent Ignáchoz litánia*, a *Krisztusnak lelke szentelj meg engem* kezdetű ima, majd *Az emberi akaratnak isteni akaratvaló egyesítése Szent Ignác tanítása szerént* – *Szent Xaverius Ferencz litánia* (368–377) – *Szent Balázs püspökhöz imádság* (377–378) – ima tetszőleges védőszenhez (378–380) – *Szűz Szent Klára imádsága és Antiphona* (380–384) – *Szűz Szent Klára anyánkról való litánia* (385–393) – *Litánia Szent Józsefről és ima* (393–403) – *Követköznek az ... Szent Anna asszonynak ájtatos imádsági* (404–413) – *Szent Annáról litánia* (414–417) – *Szent Mária Magdolnának tizrendbéli örömeről*, incipitje: *Ó, Mária Magdolna* (418–434) – *Szent Maria Magdolna asszony dicsérete* (435–438) – *Szent Maria Magdolnáról litánia* (438–445) – *Szent Brigittának igaz poenitencia tartásért és boldog kimúlásért XV ájtatos imádsága* (445–465) – *Litánia és imádságok, mellyel szokták Istennek ajánlani a halálra vált embert* (465–481) – *Három könyörgés boldog kimúlásért a halálra vált embernek, ex Rituali Romano*, melyet nyolc számozott ima követ (482–497) – *Következik miképpen kölessék Urunknak koronáját 33 Miatyánkkal és öt Üdvözléggel mondani* (497–505) – *Következik Boldog Asszony zsoltarának elmélkedése...* (505–514). Ezután különféle szükségben mondandó imádságok és búcsúk olvashatók (514–528), majd az 528. lap alján *Vége* felirat, amelyet az 529. lapon még egy ima követ. A kiadványt *Rendi és sommája ez könyvbe foglalt dolgoknak* című tartalomjegyzék (Z₁b–Z₄b) és hibajegyzék (Z₅a–Z₆a) zárja.

Az imádságoskönyv magyar verseit Holl Béla rendezte sajtó alá (RMKT XVII/15A 374, 409, RMKT XVII/7 169, 171). Az *Előljáró levél* kiadása az RMKT XVII/15B kötetben található (78–79). A Szent

Annához szóló imádságokat Szelestei N. László adta ki (Szent Anna tisztelete Magyarországon a barokk korban. Bp. 2015, 67, 70, 97–100).

Az imádságok tartalma és a címben szereplő *pater provincialis engedelmevel* formula ferences összeállítóra vall. Holl Béla feltételezése szerint klarissza apáca lehetett, talán Fodor János kassai főbíró Zsuzsanna nevű lánya (RMKT XVII/15B 78). A szövegek jellemzője, hogy az imádságokat részletes magyarázatok kísérik az imádkozás módjára, az ima hatékonyságára, eredetére vonatkozóan. A kiadvány kompiláció, a kötetben közölt verses imák többsége esetében ismeretesek korábbi megjelenéseik is (vö. RMKT XVII/15B 79–80). A 168–184. lapon található, szerzőként Szent Bonaventurát megnevező, pestis ellen imádkozott zsoldárok esetében Gajtók István feltételezte, hogy Kéri Sámuel 1660-ban, Bécsben megjelent, Bonaventura *Psalterium*ához készült ma csupán egyetlen, erősen töredékes példányban ismeretes fordításkötetéből (2892) származnak (A XVII. század katolikus imádságirodalma. Bp. 1936, 43, 48). Koltai András véleménye szerint ez akkor lehetséges, hogyha Kéri elvesztett fordításkötete függelékben tartalmazta a pestis elleni zsoldárokat is (MKsz 1997: 199).

Az imádságos könyvnek a XVIII. századból több kiadása ismeretes. A mű kiadás- és hatástörténetéhez ld. Hubert Ildikó: Misztika egy népszerű imakönyvben (Liliom kertecske). In: Misztika a 16–18. századi Magyarországon. Szerk. Bogár Judit. Piliscsaba 2013 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmány 5), 137–151.

Johann Gregor Zerweg 1675-től 1678-ig, haláláig vezette önálló nyomdáját Pozsonyban. Korábban, 1672-ben a nagyszombati Akadémiai nyomda faktoraként működött, ezt megelőzően pedig Gottfried Gründer ottani nyomdájában (vö. 3760). Gründer és Zerweg tipográfája volt a két első olyan pozsonyi nyomda, amely nem katolikus egyházi alapítás.

Cf. 2508A; 2892; 3991, 4183, →

Budapest Univ ©*

4053

[PINDER, Ulrich:] Speculum passionis domini nostri Jesv Christi variis sanctorum patrum testimoniis illustratum. Olim piorum animis in unum opus congestum nunc vero ad usum fidelium denuo per nobilem Franciscum Sigray Hungarum ... reimpressum. Posonii MDCLXXV typis Joannis Gregorij Zerweg.

[², A⁴-V⁴ W⁴ X⁴-Z⁴, Aa⁴ Bb⁴ = [2] + CCVII + [1] pag. - 2° - 1 ill., orn., init.

RMK II 1375 – Čaplovič 428

Katolikus elmélkedés. – A címlap közepén fametszetes Golgota-ábrázolás látható. A címlap hátán kezdődik *Franciscus Sigray* ajánlása *Augustissimae Dei genitrici Virgini, Matri dolorosae, Mariae* ([¹], b-II). Ezt követi az *Ad lectorem benevolam* címzett előszó (II). A főrész három *Pars*-ra tagolódik. Az elsőt rövid *Prologus* (III–IV) vezet be, amely után *Divisio hujus Speculi* (IV) ismerteti a könyv felosztását. E szerint a

Pars prima a Prooemium, amely tíz fejezetből (*particula*) áll. Ezekben többek között buzdítás olvasható az Úr szenvedéséről való megemlékezésről, annak hasznos és üdvözítő voltáról, az Úrvacsora szereztetéséről stb. (IV–LI). Az *Executio* című *pars II.* 65 *articulus*ban követi végig Jézus szenvedését az evangéliumok elbeszélése alapján, egyházatyák és teológusok véleményét is idézve (LII–CXIV). Az egyes *articulusok* végén *Documentum/Documenta* magyarázza a történekek tanulságait, amelyeket *Oratio* követ. E részt *Ad divam Mariam Virginem* szóló rövid *Oratio* zárja le. A *Pars III.*, a *Conclusio huius speculi* (CXLVI–CCVII) előszőr a Jézus halálakor és azután tapasztalt tíz csodát mutatja be. Majd külön fejezetekben tárgyalja Jézus feltámadását és a Mennybemenetelig eltelt időszakban történeteket, ezt követően a Pünkösödöt, Mária mennybevételét, az Utolsó Ítéletet, azaz Jézus második eljövetelét. Az e részt záró *Tres abyssus Dominicae passionis* című fejezet előtt egylapos táblázatos tartalomjegyzék áll (CLXVI). Üres lapot követően végül *Errata corrige* sorolja fel a sajtóhibákat (Bb_a). Az utolsó lap üres.

A cím is közli, hogy ez a Krisztus szenvedéséről szóló, az egyházatyáktól vett idézetekkel alátámasztott elmélkedés újrányomás, amelyet mintegy kétszáz évvel korábban állítottak össze tudós emberek különböző szerzők műveiből. Mindezt az előszó is megerősíti, a következőképpen utalva a könyv előzményére: *duobus enim quasi ab hinc saeculis ... pii clientes Mariani et Passionis Christi zelosi cultores, viri insignes et docti hocce Dominicae passionis speculum in unum Norimbergam ex diversis authoribus comportaverunt ...* (II). Az eredeti művet Ulrich Pinder (1519–?) nürnbergi városi orvos, kiadó és nyomdatulajdonos adta ki saját nyomdájában 1507-ben Hans Leonhard Schäufoleln metszeteivel (VD16 P 2807).

Ez a nagyszombati változat Sigray (Zsigray) Ferenc (1648–?) Pozsony megyei birtokos nemes kiadásában jelent meg, aki a stomfai várkapitány fiaként 1655 és 1661 között végezte a pozsonyi jezsuita gimnázium hat osztályát (Anyakönyvi adattár I–III 00880). Később a királyi tábla esküdte, testvére, János pedig szepesi prépost lett (Nagy Iván X 178–180, Pongrácz Denis et al.: Pozsony vármegye nemes családjai. Somorja 2008, 417). Az ő további írói munkásságáról nem maradt fenn adat.

Katona István (*Historia critica regum Hungariae stirpis austriacae... Tom. XIII. ordine XXXII. Budae 1794, 914*) nyomán Ján Čaplovič (337) feltételezte, hogy e kiadvány 1640-ben is megjelent. Ezt kellő bizonyíték hiányában az RMNy cáfolta (vö. **Appendix 171**).

Cf. **Appendix 171**; –

In 24 bibliothecis 30 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Esztergom *Dioec* – London *Nat* + cop. digit. – Martin *Nat* + cop. digit. – Praha *Strahov* – Szeged *Univ*

Olim: Budapest Papnövelde – Kassai jogakad. – Zircz – Pesti franc. z.

4054

REUTER, Johann: *Oratio Dominica XL linguarum, nempe Hebraicae, Syriacae, Arabicae, Aethiopicae, Graecae, ... Hungaricae ... collecta a Joh. Reuter med. doctore et Ronneburgensium olim pastore. Rostochii MDCLXXV typis Johannis Kiliij, acad. typogr.*

)^o = [8] fol. – 8°

Negyven nyelvet bemutató, magyar nyelvű szöveget is tartalmazó mű. – A fenti cím előtt és után egy-egy bibliai idézet áll héberül a Zsoltárok könyvéből (124: 8), illetve görögül Pál apostol Korinthusiakhoz írott 1. leveléből (12:10). A címlap háta üres. A főrészen a Miatyánk szövege 40 nyelven olvasható forrásra való utalás nélkül $(\text{C}_2\text{a})\text{--}(\text{C}_8\text{b})$, *Hungarice* a hetedik levél verzóján (C_7b) . Az utolsó lapon *L. s.* megszólítással dátum és aláírás nélkül közölt, rövid utószóából kiderül, hogy e gyűjtemény azzal a céllal készült, hogy felhívja a figyelmet a nyelvek hasonlóságára és különbözőségére (C_8b) .

A gyűjtemény összeállítója a livóniai születésű Johann Reuter (1632–1695/1697) korábban lelkész volt Ronneburgban, majd orvosként praktizált. E gyűjteménye igen nagy népszerűségnek örvendett. Nem maradt fenn példány annak korábbi, 1662. évi rigai kiadásából. Az jelenleg csupán hivatkozásból ismeretes (vö. **4292**).

A mű a rostocki Johann Keil akadémiai nyomdásznál jelent meg.

Cf. –, **4292**

Budapest *Nat cop.* – Stuttgart *Nat* ①

4055

LUTHER, Martin: Catechesis minor d. Martini Lutheri Germanice et Latine. Cibinii MDCLXXV [typ. civitatis] apud Stephanum Jüngling.

A⁸–D⁸ E³ = [35] fol. – 8° – 1 ill., orn.

Nägler 445

Evangelikus katekizmus német és latin nyelven. – A címlapon a címszöveget követően kétsoros idézet olvasható jelöletlenül Hermann Tulich (cr. 1486–1540) német teológusnak a németországi katekizmus-kiadásokban sokat idézett latin nyelvű verséből. Alatta Luther háromszor keretezett medalionba foglalt, fametszetes mellképe látható. A címlap háta üres. A két hasábosan, bal oldalt latin, jobb oldalt német szöveggel szedett kiadvány a *Quo pacto paedagogi suos pueros Decem Praecepta simplicissime docere debeant – Die zehn Gebot, wie sie ein Hausvater seinem Gesinde auf einfältigste fürhalten soll* belső címmel kezdődik. A katekizmus a Tízparancsolatot, az Apostoli Hitvallást, a Miatyánkot és a két szentséget (Úrvacsora) magyarázó törzs részén kívül (A₂a–C₃a) a következő függelékeket tartalmazza: *De confessione – Von der Beicht* (C₃a–D₁b). *Quo pacto paterfamilias suos domesticos mane et vesperi simplicissime docere debeant – Wie ein Hausvater sein Gesinde soll lehren morgens und abends sich segnen* (D₁b–D₃a). – *Quo pacto paterfamilias suos domesticos benedictionem mensae et gratiarum actionem simplicissime docere debeant – Wie ein Hausvater sein Gesinde soll lehren das benedicite und gratias sprechen* (D₃a–D₄b). *Elegantés quaedam ex Scriptura sententiae – Die Haustafel etliche Sprüche*, ennek végén két soros latin és német disztichon zárja a kiadványt. (D₄b–E₃b).

Luther kis katekizmusának ez a kiadása lényegében megegyezik az 1656. évi brassói és az azt követő 1666. évi löcsei, valamint az 1668. évi kassai kiadással (**2632**, **3297**, **3428**). A gyónásról szóló rész azonban a feljebb említett kiadásokban nem található meg.

A korábban ismeretlen nyomtatványt először Doina Nögler írta le (445).

Cf. 1776; 2632*; 3713, 3914, –, 4236, 4259, 4427, 4543, 4573, 4619, →

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat cop.* (Braşov) – Sibiu *Mus* ①

4056

[1] [NEU und alter Allmanach auff das Jahr 1676.] – [2] [Judicium astrologicum, oder astrologisches Bedencken vber das nach der heilsamen Geburt vnsers Herrn Jesu Christi lauffende 1676. Jahr, von dessen auß natürlichen Influens deß Himmels Muthmaßlichem Zustande vnd Beschaffenheit in Siebenbürgen vnd nächstvmbliegenden Ländern gebührendem Fleiß aussgesetzt durch M i c h a . C l a u s e n b u r g e r u m Mediens. philo-mathemat. E. P. D.] [Hermannstadt 1674 typ. civitatis Jüngling.]

A*–C* D° = [30] fol. – 16° – Orn., color.

RMK II 1389 – Avram 19 – Adleff 85

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik. Az első fennmaradt lapon *Bedeutung der Character* címmel a naptárjegyek magyarázata olvasható, alul rövid tájékoztatás áll arról, miképp jártak el, ha egy napra több szent ünnepe is esik (A₂a). Ezt követik a hónapok naptártáblái, minden hónap két lapon helyezkedik el, a végükhöz négysoros hónapversek csatlakoznak (A₂b–B₆a). Ezt követően az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* áll (B₆b). Az önálló címlappal (B₇a) kezdődő prognosztikon fejezetei a következők: *Von den vier Jahrsquartaln: Vom Winter* (B₇b–B₈b) – *Vom Frühling* (B₈b–C₂a) – *Vom Sommer* (C₂a–C₃a) – *Vom Herbst* (C₃a–C₄a), ezek mindegyike alfejezetben közli az adott időszakba eső hónapok első napjain várható csillagállást – *II. Von Finsternissen* (C₄a–C₇a) – *III. Von Krieg und Friede* (C₇b–D₁a) – *Von Krank- und Gesundheit* (D₁a–D₂a) – *Von Frucht- und Unfruchtbarkeit* (D₂b–D₃a) – a prognosztikont rövid imádság zárja (D₃b). Majd az *Allhier sind verzeichnet die siebenbürgischen Jahrmärkte, wie sie folgen nach den Tagen der Monat im Jahr Christi 1676.* (D₄a–D₆a). Az utolsó levél háta üres. A szebeni német naptárakhoz általában krónika is szokott járulni (vö. 3998, 4110), de a fennmaradt példány esetében erre semmi nem utal.

A megyesi származású Klausenburger Mihály (? – post 1678) tanulmányait Brassóban (vö. Brassó 1657, 2693), majd Wittenbergben végezte. Alkalmi költeményeknek (Brassó 1656, 2634(13), 1659, 2818, RMK III 2374, RMK III 2461 stb.), továbbá ennek (4056), valamint a csupán szakirodalmi említésből ismeretes 1678-ra szóló (4167) és az 1679-re kiadott (4215) szebeni kalendáriumnak a szerzője volt. Ez utóbbit követően neve nem fordul elő szebeni naptárakon. Kalendáriumi címlapján magát matematikusnak nevezte. A neve után olvasható E. P. D. rövidítés feloldása esetleg az „ecclesiae patriae diaconus” kifejezést takarja (vö. Herbst, Klaus-Dieter: Biobibliographisches Handbuch der Kalendermacher von 1550 bis 1750. URL:https://www.presseforschung.uni-bremen.de/dokuwiki/doku.php?id=clausenburger_michael), de a kevés rendelkezésre álló életrajzi adat alapján ezt nem lehet biztonsággal feltételezni. Johann Seivert

(Nachrichten 50) egy másik kiadványát idézve (vö. **4167**), helytelenül E. G. D.-ként közölte e rövidítést.

A címlap nélküli naptár kétségkívül a szebeni városi nyomdában készült, amelynek vezetője ekkor Stephan Jüngling volt.

A naptárt Adleff Norbert is leírta (85).

Cf. **3930!**

Braşov *Arch* © – Budapest *Nat* cop.

4057

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1676. Žilina 1675 vidua Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. **4287!**

4058

[LÖBRYNUS NOVOMĚSTSKÝ, Daniel]: Pohádky duchownj nebo rčečj w podobenstwj powěděně: Anobrž otázky zatměle s odpovědmi kratičkýmu z Pjsem swatých Starého a Noweho Zákona sebrané a z německé řeči na českau přeložené a nyní opět z nowu wytisštěné w městě Zilině MDCLXXV [Dadanka].

(:)⁸, A¹²–H¹² I⁴ = [108] fol. – 12°

Sztripszky II 2625/173 ← MKSz 1890:272 – Knihopis 14068 – Čaplovič 2525 – Čaplovič CXCIH – Čaplovič CCLXIII [recte CCLXXIII]

Bibliai témájú szórakoztató fejtörő kérdések és feleletek gyűjteménye biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Vallásos mesék, vagy példabeszédekben elmondott történetek: sőt homályos kérdések rövid válaszokkal a Szentírás Ó- és Újszövetségéből összegyűjtetett, német nyelvből cseh nyelvre lefordítottatott és most Zsolna városában újra kinyomtatattott az Úr 1675. évében. Az első levélen latin nyelven kezdődik Alžběta Dadanka nyomdatulajdonos ajánlása Szunyogh Gyula és Imre intézőinek Stephanus, Theodosius és Sigimundus Sirmiensisnek: ... *d[omi]no Stephano Sirmiensi ... comitis ... Julii Szunyogh etc. (tit.) unicorum bonoru[m] Budetin. praefecto, ... domino Theodosio Sirmiensi, cum pleno titulo, ... domino Sigismundo Sirmiensi, á parte haeredum ... Emerici Szunioh, bonorum Budetini praefecto...* ((:)₂a). A latin címzés után külön cím nélkül ugyanazon a lapon kezdődik a biblikus cseh nyelvű előszó ((:)₂a–(:)₃b). Ezt követik a bibliai talalós kérdések válaszokkal (A₁a–J₃b). A főrészt tartalma és beosztása megegyezik az 1660. évi trencséni kiadással (**2950**). A könyv végén *Errata* (I₄a), amely itt nem hibajegyzék, hanem a nyomdász szabadkozik az esetleges nyomdahibák miatt, és ezek javítását az olvasóra bízta.

A bevezetőből kiderül, hogy a Trencsénben 1660-ban kiadott *Pohádky duchovní* (2950) példányai elfogytak, a szerkesztő is alig talált belőle egy példányt. Ezért sokak kívánságára, a kellő engedélyek beszerzése után saját költségén, a saját nyomdájában kinyomtatta.

E kiadást először Josef Jungmann írta le (*Historie literatury české*. Praha 1849, IV 1438) tévesen Trencsén nyomdahellyel. Magyarországon először Horváth Ignác (MKsz 1890: 272) adott róla hírt. Az ő leírása alapján szerepel Sztripszky Hiador bibliográfiájában (II 2625/173). Jungmann adatát már Ján Čaplovič helyesbítette (CXCI). Ludovít V. Rizner (III 103) és nyomán a Knihopis (14067) az Országos Széchényi Könyvtár példánya alapján leírja e munka 1674-es zsolnai kiadását. Amint azonban Ján Čaplovič megállapította (CCLXIII recte CCLXXIII), csupán az impresszumban olvasható római szám elírásáról van szó, 1674-es kiadás ugyanis nincs az OSzK-ban, ugyanakkor Rizner ezt az 1675-ös kiadást (4058), amely valóban megtalálható a nemzeti könyvtár gyűjteményében, nem említi. Ezt megerősíti e kiadás (4058) előszava, amely az 1660-as trencsénit (2950) mondja egyetlen elődének.

Id. Jan Dadan halála (1674) után özvegye, Alžběta Dadanka vezette a zsolnai nyomdát 1675 és 1683 között.

Cf. 2950; –,

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ①

Nad-sip az az a' nádnek ditsiretére irott versek ... S. l. 1675. s. n. = **Appendix 290**

Szarka Gáspár: Könyv az igaz vallásról. S. l. 1668–1683. – Vide 4047

4059

LAUREAM in alma Leucorea viro singulari eruditione conspicuo, domino m. Georgio Gassitio oblatam et collatam ex animo gratulantur uti praeceptores, ita condiscipuli antehac nonnulli Vratislavienses. Vratislaviae [1676] in haeredum Baumannianorum typographia exprimebat Godofredus Gründer.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK III 2738

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó köszöntővers-gyűjtemény. – A kiadványt Georgius Gassitius filozófiai magiszteri fokozatának a wittenbergi egyetemen történt megszerzése alkalmából jelentették meg boroszlói tanárai és diáktársai. A címlap hátán *Virtutis laurea merces* felirat olvasható, a középső szót babérszuszorú övezi. Ezután következnek a költemények: – (1) ... *dn. Georgio Gassitio, phil. m. oblatos honores acceptosque gratulatur Elias Thomae* címmel (A₂a–b) – (2) *Arist. 4. Ethic. c. 3. Τῆς ἀρετῆς ἀθλον ἢ*

τιμή címmel, görög nyelven, *Johannes Gebhardus Wratisl. gymnasii Elisabet. prof. et con-r.* aláírással (A₂b) – (3) cím nélkül, latin nyelven, *Martinus Hankius, in gymn. Elisab. phil. pract., histor. et eloq. professor* (A₃a) – (4) cím nélkül, latin nyelven, *Daniel Sinapius, a patria exul* (A₃a) – (5) *Magister Georgius Gassitzius ἀναγραμματισθεις* címmel, latin nyelven, *Andreas Reichwald* aláírással (A₃a–b) – (6) cím nélkül, latin nyelven, *Martinus Dubouski Solnensis Hung.* aláírással (A₃b) – (7) cím nélkül, görög nyelven, *Γεώργιος ὁ Κά[!]ρωναίδης* [Carponaides, Georgius] *ἐγγχώριος ἐκ τῆς Πλαυίας* aláírással (A₄a) – (8) cím nélkül, latin nyelven, *Johannes Frölich Hung.* aláírással (A₄a) – (9) *Acrostichis* címen, latin nyelven, *Johannes Schnell Olss. Pannon.* (A₄b) – (10) cím nélkül, magyar nyelven, *Eperjessi Seredji Marton* aláírással (A₄b). A költemény incipitmutatóra utaló kezdősora: *Tudomány s vitézség jó hírmek két szárnya.* – (11) cím nélkül, latin nyelven, *Johannes Schimrack Warall. Hung.* aláírással (B₁a) – (12) cím nélkül, latin nyelven, *Melchior Schmegnerus Gólnicio-Hung.* aláírással (B₁a) – (13) *Heslo radosti* címen, szlovakizált cseh nyelven, *Johannes Cantoris Cassensis Hung.* aláírással (B₁b) – (14) cím nélkül, német nyelven, *Ein guter Freund* aláírással (B₁b) – (15) *Super diem boni nuntii* címen, latinul, *προσφώνημα Nicolaj Lucae de castro Richno Hung.* aláírással (B₂a) – (16) *Temporis ipse labor solet esse corona laboris. Manasser. In poes. tacente* címen, latin nyelven, *Johannes Bornagius Filca-Scepus. Hung.* aláírással (B₂a–b) – (17) cím nélkül, latin nyelven, *Paulus Abschein Hung.* aláírással (B₂b) – (18) *Magister Georgius Gassitzius ἀνάγραμ.* címmel, latin nyelven, *Daniel Plorantius Hungar.* aláírással (B₂b–B₃a) – (19) cím nélkül, latin nyelven, *Leonardus Jacoberus de Valle Dominorum Hung.* aláírással (B₃a) – (20) cím nélkül, latinul, *Johann. Neubauer Belob. Mont. Hung.* aláírással (B₃a–b) – (21) cím nélkül, görög nyelven, *Ματθαῖος ὁ Στεφάνου* [Stephani, Matthaeus] aláírással (B₃b) – (22) cím nélkül, latin nyelven, *Johannes Michael Hoppe Wratisl. al. Elis.* aláírással (B₃b–B₄a) – (23) *E spinis rosae* címen, latinul, *Johannes Zaskalitzkj Soln. Hung.* aláírással (B₄a) – (24) *Paralleli* címen, latinul, *Paulus Feliciades Trench. Hun.* aláírással (B₄a) – (25) cím nélkül, latinul, *Paulus Stubiczay Seniczienzi H.* aláírással (B₄a–b) – (26) cím nélkül, latin nyelven, *Johannes Peklansky S. Crucensis Hung.* (B₄b) – (27) végül szintén cím nélkül, latinul, *Christiani Benjamin de Freuenfelß* (B₄b).

Georgius Gassitius (1652–1694) Berzevicén született, Eperjesen tanult, majd a wittenbergi egyetem hallgatója volt 1675 és 1678 között, ahol filozófiából magiszteri fokozatot szerzett 1676. április 27-én. 1683-ban újra a wittenbergi egyetem hallgatója volt. Ezt követően subrektor, majd rektor lett Brémában. Műveihez ld. RMK III 3010, 3011, üdvözlőversét RMK III 2793 és VD 17.

A magyar vers szerzője Serédy (Szeredi) Márton eperjesi magyar nemes (–1690). Bárfán tanult, majd Boroszlóban volt egyetemi hallgató 1676 és 1677 között. Teológiai vizsgateteleire ld. **3189**, gyászkölteményeihez ld. RMK III 2807 és RMK III 2809. E verséről Szvorényi Róbert írt (Eperjesi Serédy Márton publikálatlan magyar verse és annak forrása. In: Alexander multifrons. Tanulmányok a 90 éves Dörnyei Sándor tiszteletére. Szerk.: Perger Péter. Bp. 2016 (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetek 8), 123–127).

A boroszlói Baumann-officinából érkező Gottfried Gründer 1669-ben alapított nyomdát Pozsonyban, ahol a jezsuita kollégiumi műhely 1652-ben történt megszűnése óta nem működött tipográfia. Gründer neve Pozsonyban utóljára 1673-ban fordult elő. Még abban az évben visszatért Boroszlóba (ld. **3595**).

Sem a nyomtatvány impresszumból, sem szövegéből nem derül ki, hogy melyik évben jelent meg. Mivel azonban a hasonló kiadványokat a fokozatszerzés évében adták ki, biztosra vehető, hogy a nyomtatás éve is 1676. Szabó Károly bibliográfiája (RMK III 2738) is ennél az évnél vette fel. Dörnyei Sándor a Régi Magyar Könyvtár III. kötetéhez készített Pótlásokban ezt a nyomtatványt az RMK III köréből

kizárta, és a magyar nyelvű vers miatt a Régi Magyarországi Nyomtatványok vizsgálódási körébe utalta (IV. füzet 1302. pag.).

Ugyanebből az alkalomból egy másik kiadvány is megjelent Wittenbergben éppen a fokozatszerzés napján *Dies boni nuntii* címen (RMK III 2781, VD17 3:698878K).

Budapest *Nat* ① – Moskva *Nat* ①

Gesang-Buch ... gedruckt zu Kron-Stadt 1676. – Vide **4122**

4060

[GORGIAS, Johann:] Trübe Witwen-Thränen, welche vergossen worden, als der ... Herr Thomas Trepches, weiland ... Herr Honn bey dieser königlichen Kron-stadt, itzt aber ... Senior ... Senats unsrer königlichen Respublic etc. nach langem und vielfältigen Leyden ... endlich ... im Anfang dieses 1676. Jahres, den 10. Januar umb 3. Uhr früh seine Seele ... selig verschiede, seines Alters im 69. Jahre. Zu Kron-Stadt 1676 in Petri Pfannenschmieds Druckerey durch Nicolaum Müllern.

[1] fol. – 347 x 269 mm – Orn.

Gross: Kronstädter 1158

Gyászvers. – Az ifjabb Thomas Trepches, brassói városgazdának (Honn=Stadthann), a szenátus seniorának 1676. január 10-én történt elhalálzásáról megemlékező plakát alakú nyomtatványt széles, növény- és virágmintás fametszetes díszkeret szegélyezi. A címtől linea választja el a *Sonnet* című gyászverset, amely szonett formában tolmácsolja a gyászoló özvegy szavait. Aláírója *Florindo*.

A Florindo álnévet Johann Gorgias (1640–1684) használta. Brassóban született, 1659-től a wittenbergi egyetem hallgatója volt, 1664-től Florindo néven az evangélikus prédikátor és költő, Johann Rist (1607–1667) által életre hívott Elbenschwanenorden elnevezésű német nyelvművelő társaság és költői kör tagja volt. 1665 körül koszorús költő lett. 1676-ban visszatért Brassóba, ahol 1679-től a gimnázium rektora lett. Használta még a Floridan, a Jorgias Joannes, a Poliandin és a Veriphantor neveket is (John L. Food: Poets Laureate in the Holy Roman Empire. A Bio-bibliographical Handbook. II. D-K. Berlin-New York 2011, G 43, 688–690). Az elhunyt Thomas Trepches egy brassói ötvös dinasztia sarja volt. 1653–1657-ig céhmester, 1668–1675-ig pedig a céh szószólója. Az 1660-ban, Barcsai Ákos fejedelemsége alatt tartott segesvári országgyűlésen Brassót képviselte, ahol a pénzverésről született döntés. Hazatérve saját költségén pénzverdét állított fel (Gyárfás István Tihamér: A brassai ötvösség története. Brassó 1912, 107, 294–295). Brassó városának 1660–1673-ig szenátora, majd 1675-ben a szenátus seniora, 1676-ban *Althannija* volt (Stenner, Friedrich: Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt) von Anfang der städtischen Verwaltung bis auf die Gegenwart. Brassó 1916, 152).

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1158).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat cop.*

Schelcker, Stephan: Zweiter Theil oder Gesang-Buch. Folgen in ihrer Ordnung die Gesänge. Kron-Stadt 1676. – Vide 4122

4061

HIPSTED, Johann: Collatio philologica in Epistolam Pauli ad Titum, quam sapientiae spiritu auxiliante sub praesidio ... dn. Johannis Hipstedii, histor., orat. et Gr. ling. p. p. et biblioth. praeceptoris et promotoris sui maxime colendi publice pro virili defendere sataget Didericus Farver Brem. ad diem 22. Julii horis locoq(ue) solitis. Bremae MDCLXXVI typis Hermanni Braueri, ibidem illustris gymnasii typogr.

[¹], A⁴–C⁴ D² E¹ = [2] + 30 pag. – 4° – Orn., init.

VD17 7:711202F

Magyar nyelvű üdvözlő költeményt is tartalmazó református teológiai vizsgatételek. – Az ajánlás *Johanni Harmes j[uris]c[onsul]to, ... reip. patriae consuli, ... scholarchae ... ut et ... Gerhardo Meiero, ss. theologiae licentiato et p. p. ... , ... gymnasii Bremensis rectori ... , Johanni Hipstedio, histor., orat. et Gr. l. p. p. ... , bibliothecario ... , Diderico Sagittario, poeseos p. p. ... , paedagogearchae ... , nec non ... Laurentio Rohtbahr, secundae tertiaeque in paedagogo Bremensi classium praeceptoris ...* szól, aláírója *Didericus Farver resp.* ([¹], b). Ezután következik a cím megismétlését követően az *Argumentum Epistolae et partes* (1), az *Analysis* (1–4), majd az *Enodatio textus* (5–27) Pál apostol Titusnak írt levele három fejezetének megfelelően három részre bontva (*Cap. I–III.*). Ezt követik a respondenst üdvözlő versek: (1) *Ad ... dn. respondentem praeses* címmel, latin nyelven (28) – (2) *Paraenesis gratulatoria ad ... dn. respond., consobrinum chariss.* címmel, latin nyelven, *Diderici Sagittarii p. p. et paedag.* aláírással – (3) cím nélkül, latin nyelven, aláírója S. S. – (4) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Blasius Reuter* – (5) *Defendentis honori* címmel, latin nyelven, aláírója *G. H. Br.* – (6) cím nélkül, magyar nyelven (28–29) – (7) *Aliud* címmel, latin nyelven (29), e két utóbbi vers aláírója *Andreas Jövedetsi Transylv. H.* A magyar nyelvű vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Kedves ez világi kincs* – (8) *Didericus Farverus κατ' ἀνάγκη. (v in e verso): I, refer a duris decus. Evolutio* címmel, latin nyelven (29–30), aláírója *Johannes Georgius Vosdingius Tekelburgens.* – (9) *Didericus Farver Bremensis Saxo anagramma f in v mutato: En ergo duras sub me si diruis arces. Epigramma* címmel, aláírója *I. Berens Brem.* – végül (10) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *H. S.*

A vizsgatételeket a brémai akadémiai gimnáziumban vitatták meg 1676. július 22-én. Az elnök, Johann Hipsted (1612–1682) egyetemi tanulmányait Franekerben, Groningenben, Leidenben és Utrechtben

végezte. 1648 és 1650 között a franekeri egyetem rektora volt. 1652-ben lett a görög nyelv, a történelem és az ékesszólás professzora Brémában, majd 1660-tól könyvtáros. A respondens a brémai származású Dietrich Farver a pomerániai Stolp városában volt prédikátor 1683-tól. 1686-tól, 1697-ben bekövetkezett haláláig königsbergi udvari prédikátorként tevékenykedett.

A magyar nyelvű vers szerzője, az unitárius vallású Jövedécsi András (1650 k. – 1710) a Kükiüllő megyei Jövedicsen született. A brémai akadémiai gimnáziumba 1675. április 15-én iratkozott be (Szögi 381), majd a leideni egyetem hallgatója volt 1676-tól. Hazatérése után 1679-ben tanító lett a kolozsvári unitárius főiskolán, majd 1680-ban igazgató. 1689-ben a szász nemzet részéről kolozsvári plébánossá választották (ItK 1974: 97). Ismeretes még egy magyar nyelvű alkalmi költeménye ugyanebből az esztendőből (4062).

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Göttingen *Univ* ① + cop. digit.

4062

SCHWELING, Johann Eberhard – BALTZERS, Barthold: Annuente marium directore! Praeside dn. Johanne Eberhardo Sweling, j. u. d. facultatis philosophiae in ... ad Visurgim gymnasio professore publico, ... praeceptore ac maecenate suo ad rogum usq(ue) venerando Bartholdus Baltzers Saxo-Bremensis dissertationem hydrographico-physicam de maribus publico eruditorum iudicio et censurae submittet (die 19.) Augusti, loco horisq(ue) consueticis. Bremae MDCLXXVI typis Hermanni Braueri, ibidem illustris gymnasii typogr.

A⁴-I⁴ = 72 pag. – 4° – 1 ill., init.

VD 17 23:643617P

Magyar nyelvű verset is tartalmazó filozófiai (vázrajzi és fizikai) tételek. – A címlap hátán ... *Elisabethae ex ... electorum Palatinatus sanguine prognatae, Palatinatus Superioris et Inferioris ut et Bavariae duci, abbatissae et principi apud Hervordiensis* ... ajánlja a művet az *Autor*. Ezt követi az ajánlás, amelynek aláírója *Barthold Baltzers* (3–4). A *Praecognita* címmel olvasható bevezetést (5–8) követi a tíz fejezetre (*caput I–X*) osztott értekezés. A fejezetek címeiket viselnek, alrészekre *Theor(ema)*kra tagolódnak (9–65). Az árapályról szóló, *De aestu vulgo, fluxu et refluxu marium* című IX. fejezet IV. alrészre fametszetes illusztrációt tartalmaz (53), amely a Földet és a Holdat ábrázolja. Az értekezést tizenkét (*I–XII*) végkövetkeztetés zárja *Corollaria* címen (66–67), amelyeket *Finis loco* címen a toll- és sajtóhibákra való utalás kíséri. Utána olvashatók a köszöntőversek *Honoribus variarum artium expertissimi d. Bartholdi Bau[!]zers, dissertationis auctoris amici* összefoglaló címen, amelyben a respondens szerzői minősítése szerepel. Az első (1), cím nélküli, latin nyelvű vers aláírója *Praeses*. (67) – (2) a *II. Epigramma D. S. P. P. et P.* című, latin nyelvű vers aláírás nélküli (68) – (3) *III. A l'honneur de monsieur Barthold Baltasar ... Prosopopaeia de la marine* címen, francia nyelven, aláírója *I. L. P.* (69) – (4) *IV. Honori ... viri-juvenis Bartholdi Baltzers, publice de maribus summa cum laude disputantis* címmel, latin nyelven, aláírója *Hieronimus Alers* (70) – (5) *V.* címmel, magyar nyelven, aláírója *Andreas Jövedetsi Transsylv. Hung.* (70–71). A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Noha az égnék, földnek és tengernek ura* – (6) *VI.* címmel, latin nyelven, *Oresti suo intimo Pylades Candidus* [pseud.!] aláírással (71) – (7) *VII. A O!* címmel, latin nyelven, aláírója *C. G. L. Op.* (71–72).

A vizsgatételeket a brémai akadémiai gimnáziumban vitatták meg 1676. augusztus 19-én. A vizsga napját kézírással írta bele egykorú kéz a cím szövegébe. A vizsga Johann Eberhard Schweling (1645–1714) elnökletével zajlott le, a respondens Barthold Baltzers (1656–1692) volt.

A magyar nyelvű vers szerzője, Jövedécsi András 1675. április 15-én iratkozott be a brémai iskolába. Életrajzához ld. **4061**.

Arra a tényre, hogy ez a disszertáció magyar nyelvű verset is tartalmaz, Czegle Imre hívta fel a figyelmet (ItK 1974: 97).

Budapest *Nat* cop. (Wolfenbüttel) – London *Nat* ① – Wolfenbüttel ① + cop. digit.

Kájoni János: Aranyos ház. Csíksomlyó 1676 = **Appendix 291**

4063

[1] KÁJONI János: Cationale catholicum. Régi és új, deák és magyar áitatos egyházi enekék, dicserekek, soltarok es lytániák, kikkel a' keresztyének esztendő-által-való templomi-solemnításokban, processiókban és egyéb áitatosságokban szoktanak élni. Halottas temetéskor-való és a' négy utolsó dolgokról emlékeztető enekekkel együtt. Most újonnan nagy szorgalmatossággal egybe-szedettek, meg- jobbítottak és a' keresztyének éppületire s' lelki vigasztalásokra ki-bocsáttattak a' Szent Ferencz-szerzetiben lévő Kajoni p. Frater Janos által. Superiorum permissu. – ([2] Cationale catholicum. Régi és új, deák és magyar egyházi enekék, dicsiretek és lytániák, kikkel a' keresztyének esztendő-által-való templomi-solemnításokban, processiókban és egyéb ahítatosságokban és temetéskor szoktanak élni. Most újonnan ki-bocsáttattak. Pars II. a' Szent Ferencz szerzetiben lévő Kajoni Frater Janos által. Superiorum permissu. – [3] Mors. Memorare novissima tua et in aeternum non peccabis. Emlekezzél-meg a' te utolsó dólgaídról, és örökké nem vétkezel. Pars III. Temetéskor és halottaknál-való enekék, mellyeket nagy szorgalmatossággal egybe-szedett a' Szent Ferencz zászlója-alatt vitézkedő Kajoni Frater Janos. Superiorum permissu.) A' csíki kalastromban 1676-ban nyomtatott Cassai András által.

**4, *.*4, A4–Z4, Aa4–Zz4, Aaa4–Zzz4, Aaaa4–Zzzz4, Aaaaa4–Eeeee4 Ffff5 – Iiiii4 = [16] + 786 + [24] pag. – 4° – Orn, init.

RMK I 1188 – RMK II 1376 – Sztripszky 2084/ I 1188 ← MKSz 1875: 183

Katolikus egyházi énekeskönyv magyar és latin nyelven. – A három részre tagolódó, kotta nélküli énekgyűjtemény összefoglaló címlapja díszes keretbe van foglalva. A címlap hátán bibliai idézet olvasható latinul és magyarul. Ezután kezdődik *Kajoni Frater Janos, custos provincialis*nak a csíki ferences kolostorban

1675. Mindszent havának (november) 18. napján kelt ajánlása *Csicsó-kereszturi Torma Istvan uramnak, nemes Belső-Szolnok vármegyének egyik főispánjának, ... patrónusomnak* (**₂a-**₄b). Majd a könyv kinyomtatását engedélyező *Facultas* következik, *Romae in conventu nostro S. Francisci Trans-Tyberim*, 1675. május 24-i keltezéssel, *Frater Jacobus a Spinetulo, commissarius generalis* aláírásával (*₁a). *Frater Casimirus Damokos, ordinis minorum strictioris observantiae ... per Transylvaniam vicarius apostolicus generalis* 1676. április 21-én írta alá a kiadás *Licentiaját* (*₁b). Ezt követi még két cím nélküli hozzájárulás a könyv megjelenéséhez. Az első, Mikházán 1676. március 11-én keltezett *Adalbertus Uifalvi, ss. theol. lector et custodiae pater* és *Emericus Dotzsi, theol. concionator et custodiae diffinitor actualis* írta alá. A másodiknak a keltezése Csík, 1676. március 29., és aláírói *Petrus Hozo, ss. theol. licent.* és *Joannes Nagy, ss. theol. licent.* (*₂a). Majd három latin vers következik: [1] *Author in opus* – [2] *Ad benevolum lectorem* – [3] *Liber de seipso* (*₂b). Ezt követi az énekeskönyv összeállítójának 1676. május 9-én kelt előszava *A kereszttyén olvasónak* (**₃a-**₄a). Majd rövid magyar nyelvű útmutatás szól *Ad cantores et musicos* arról, hogy miként kell megválasztani a *tónust*, vagyis a dallamot a zsolnárok éneklésekor (*₄b).

[1] Az ezután kezdődő fórézs első nagyobb egysége Adventtól Úrnapig tartalmazza az egyházi év énekeit (1–280). A latin nyelvű címek és kezdősorok latin énekekre utalnak. A magyar énekek incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők:

Cantus de adventu Domini. Adventi énekek. 1. lap: *Kyrie, sanctorum lumen* – 1: *Kyrie, szenteknek fénye* – 1: *Dicsőség mennyben Istennek* – 2: *Mittit ad virginem non quemvis angelum* – 2: *Küldé az Úristen gyors és hű szolgálját* – 3: *Hiszünk egy bizony Istenben* – 4: *Küldé az Úr szent arkangyalát* – 5: *Sanctus ... Omnes unanimiter* – 5: *Földön lévő nemzetek, mind ifjak, s mind vének* – 5: *Resonemus pariter cum tripudiali* – 6: *Énekeljünk mindnyájan vígan s nagy örömmel* – 6: *Istennek szent báránya bűnünket töröld el* – 7: *Gábrriel elválsztaték* – 7: *Ave Maria, boldog Isten anyja* – 8: *Síralmunk oka lön mindnyájunknak Éva* – 9: *Nagy szívvel várják vala régenten* – 10: *A kereszttyénben igaz vallás a hitben* – 11: *Az Úristennek csoda hatalma* – 12: *Nyéki Vörös Mátyás: Üdvöztöknek szent anyja* – 12: *Ave Maria, gratia plena, így üdvözlé* – 13: *E világot Ádám hogy elveszté* – 13: *Ave fuit prima salus* – 14: *Üdvözlettel az üdvösség* – 14: *Mittitur ad virginem Dei fortitudo* – 15: *Küldeté a Szent Szűzhöz Istennek erőssége* – 16: *Dicséretes vagy szép Szűz Mária* – 17: *Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát* – 17: *Az öröktől fogván való* – 18: *Aldott gyümölcse szép szűznek* – 19: *Üdvözlégly Mária, te vagy tenger csillaga* – 19: *Missus est archangelus* – 20: *Küldeté az arkangyal a szűzhöz elmenni* – 21: *Az Úristen im az Ádámnak az ő nagy vétké miatt* – 22: *Az Atya Úristen Ádámot hogy teremté* – 23: *Mennyből az Ige lejöve* – 23: *Az Üdvöztőt régenten* – 24: *Istentől választott népek* – 25: *Conditor alme siderum* – 25: *Mindeneknek teremtője* – 26: *Missus Gabriel de caelis* – 26: *Gábrriel égből küldeté* – 27: *Ó fényességes szép hajnal* – 27: *O aurora lucidissima* – 28: *Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kegyelmes szűz* – 28: *Ó felkelő fényes nappal, tündöklő szép piros hajnal* – 29: *Üdvözlégly szép Szűz Mária, angyaloknak királynéja* – 30: *Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja, kit az angyal* – 31: *Ave mater Iesu Christi* – 31: *Jézus Krisztus egy igaz hajnal.*

Cantus de nativitate Domini nostri Iesu Christi. Karácsonyi énekek. 33: *Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Ierusalem* – 33: *Gyermek születék Berlehebben* – 34: *Hálát adjunk mindnyájan az Úr Istennek* – 35: *Dies est laetitiae in ortu regali* – 35: *Nagy örömmel ez nekünk, mert Krisztus születék* – 36: *Dicséretes a gyermek, ki e nap születék* – 37: *Magnum nomen Domini Emmanuel* – 37: *Úrnak nagy nevezeti, Emmánuel* – 38: *Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk* – 40: *Batizi András: Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat* – 41: *E nap nekünk dicséretes nap* – 42: *Jer, mindnyájan örülünk és szívünkben vigadjunk* – 43: *In natali Domini* – 44: *Születésén Istennek* – 44: *Virgo parit filium, iubilemus* – 45: *A Szűz szülé szent*

fiát – 45: *Én nagy vigasságos örömet hirdetek* – 46: *Beata immaculata virgo puerpera* – 46: *Szeplőtelen Szűz Mária, Istennek szent anyja* – 47: *In dulci jubilo, zengjen víg énekeszó* – 47: *Laetare puerpera laeto puerperio* – 48: *Dulcis Iesu dulce nomen* – 49: *Infinittae bonitatis* – 49: *A véghetetlen kegyelmű* – 50: *Szegedi Gergely: Szent Ézsaiás így írt* – 52: *Krisztus Jézus születék* – 53: *Úristennek szent fia ez nap nekünk születék* – 53: *Szegedi Kis István: Jézus születék üdvösségünkre* – 54: *Mennyből jövök most hozzátok* – 55: *Pásztorok, ki e nyájnál szüntelen vigyáztok* – 56: *Úristen veletek, keresztyének örüljete* – 57: *N.K.T.: Teljes szívvel örvendjünk* – 57: *Most örüljünk, örvendezzünk keresztyén népek* – 58: *Jövel népeknek Megváltója, Szűznek nemes szép virága* – 59: *Sztárai Mihály: Mi Atyánk, Atya Isten* – 59: *Aludj, ó magzatom, édes kis Jézusom* – 60: *Panditur caeli atrium* – 61: *Megnyílt mennyország kapuja* – 61: *O aestuantis animae* – 63: *A Szűz egy fiat szült, Alleluja* – 63: *O Iesule, mi floscule* – 64: *A Szűz egy fiat szült, Kin mennyben öröm gyült* – 64: *O puer dilectissime* – 65: *Szabó István: Serkenj lelkem, mély álmodból* – 66: *Nato nobis salvatore* – 66: *E nap mi örvendezzünk* – 67: *Christe, redemptor omnium* – 68: *Krisztus minden megváltója* – 68: *Resonet in laudibus, cui iucundis plausibus (Rotula I.)* – 68: *Salve Iesu parvule (Rotula II.)* – 68: *Nascente Christo Domino, stupescit natura (Rotula III.)* – 69: *Angelus pastoribus (Rotula IV.)* – 69: *Omnis mundus iucundetur nato salvatore (Rotula V.)* – 69: *Caelum gaude, terra plaude (Rotule VI.)* – 69: *Puer nobis nascitur de pura virgine (Rotula VII.)* – 70: *Collaudemus, collaudemus Christum regem (Rotula VIII.)* – 70: *Jer, dicsérjük, jer dicsérjük az Úr Krisztust* – 70: *Psallite unigenito (Rotula IX.)* – 70: *Angelus ad pastores ait (Rotula X.)* – 70: *Venit lux in mundum, nocte hodierna (Rotula XI.)* – 70: *Promit vox angelica, cum cantico festivo (Rotula XII.)* – 70: *Psallite senes, psallite iuvenes (Rotula XIII.)* – 71: *Verbun caro terris degit (Rotula XIV.)* – 71: *Quem pastores laudavere, Quibus angeli dicere (Rotula XV.)* – 71: *Largum vesper rex gloriae (Rotula XVI.)* – 71: *Dicsérjük az áldott Jézust (Rotula XVII.)* – 72: *Dormi mea gratia, dormi mea rosa* – 72: *Ma születék e világnak üdvözítője* – 73: *Redemptor orbis natus est* – 74: *Világ váltója születik* – 74: *Dum virgo vagientem* – 75: *Midőn a Szűz magzatját* – 76: *Dormi fili, dormi* – 76: *Aludj fiam, így énekel anya ő szülöttének* – 77: *Quis te tenet in concalvi castitatis abditum* – 78: *Dulci collo pendens pondus ludit inter basia* – 78: *O mi dulcis Iesule, pusio venuste* – 79: *O mi dulcis Iesule, sponsule decore* – 79: *Gratulare virgo singulari privilegio* – 80: *Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá* – 80: *Caelo rores pluunt flores ... Caelum plaudit* – 81: *Caelo rores pluunt flores ... Rident sata ...* – 81: *O Iesule, dulcedo cordium* – 82: *O angeli, cito accurrete* – 83: *Csordapásztorok, midőn Betlehembben* – 84: *Ó édesem, szerelmes kisedem* – 84: *Kelj fel, keresztyén lélek* – 85: *Szép violácska, kedves rózsácska* – 85: *Exultet et laetetur* – 86: *Örüljön és vigadjon* – 87: *Született új király nekünk* – 87: *Cor tibi Iesu offero* – 88: *Vedd jó néven én szívemet* – 88: *O mi pulcher floscule* – 89: *Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet* – 90: *Iam divini succensum amoris ignem sentio* – 91: *Eia mea anima, Bethlehem eamus* – 92: *O gratiose Iesule* – 93: *Laetare virgo Israel* – 93: *Örvendj, ó áldott Izrael* – 93: *Puellus nobis natus est* – 94: *Nobis est natus hodie* – 94: *Fit porta Christi pervia.*

Novus annus. Új esztendőre való énekek. 95: *Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Ierusalem. Laetamini* – 95: *Gyermek születék Betlehembben, kin örüle* – 96: *Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának* – 96: *Nekünk születék mennyei király, kit üdvözítőnek* – 97: *Mennyei király születék* – 98: *Tuba Mihály: Megteljesíté az Atya Isten* – 99: *Ó szép Jézus, ez új esztendőben végy seregedben* – 99: *Jer mondjunk éneket a mi Urunknak* – 102: *Erdéli Máté: Mikor Krisztus Betlehembben* – 104: *Puer circumciditur.*

Epiphania Domini. Vízkereszt napjára való énekek. 105: *Királyoknak királyának, Jézus Krisztusnak* – 107: *O praeclara lucidaque stella hodie exorta* – 108: *Ó te fényes kis csillag, ki e nap támaddal* – 108: *Pogányok, nemzetségek, nyelvek és minden népek* – 109: *Új csillag jelent az égen* – 109: *Emlékezzünk Istennek nagy*

hatalmasságáról – 110: *Hostis Herodes impie* – 110: *Gonosz kegyetlen Heródes* – 111: *Mi dicsérjünk e mai napon, Nagy tisztességgel.*

Cantus quadragesimales. Nagyböjtre való énekek. 113: *Mennynek, földnek, e világnak Ura* – 126: *Szűz Mária, Jézusnak szent anyja* – 130: *Isten fia magát megalázza* – 132: *Kopcsányi Márton: Kérlek, én zarándok lelkem* – 143: *E világnak szépséges tüköre* – 144: *Melius Juhász Péter: Csodálatos nagy bölcsesség* – 146: *Ó egeknek fényessége* – 146: *József, József, hol vagy József* – 148: *Septem tuos dolores Maria* – 149: *Hora iam matutina matri nunciatur* – 149: *Üdvözlégy Jézus szent feje* – 151: *Szűz által jött e világra* – 152: *Audi benigne conditor* – 152: *Hallgass meg minket, Úristen* – 153: *Ad preces nostras Deitatis aures* – 154: *Könyörgésünkre kegyes füleidet* – 154: *No, földnek minden népei* – 156: *In mea sint memoria* – 158: *Emlékezzünk mi hívek urunknak haláláról* – 159: *Hatalmas mennyei királyi székemből* – 160: *Én nemzetem, zsidó népem* – 161: *Gyendre János: Gyómon az élő Atyának* – 162: *Batizi András: Jer, dicsérjük az Istennek Fiát* – 164: *Hymnum dicamus Domino* – 164: *Dicséretet mondjunk Úristennek* – 165: *Bűnös lélek, sirasd kérlek, Uradnak nagy kínját* – 166: *Jaj, mit látok, s mit szemlélek* – 168: *Baranyai Tamás: Tudván Jézus, hogy eljött órája* – 170: *Mater sapientiae, rosa sine spina* – 171: *Atyáinknak szokásokból, keresztényi rendtartásból* – 171: *Patris sapientia, veritas divina* – 172: *Atyának bölcsessége, bizony istensége* – 173: *Stabat mater dolorosa* – 174: *Hajnal Mátyás: Álla a keserves anya* – 175: *Stabat iuxta crucem Christi* – 176: *Salve mundi salutare* – 181: *Üdvözlégy világ váltója* – 187: *Vexilla regis prodeunt* – 187: *Királyi zászlók lobognak* – 188: *Gloria, laus et honor* – 188: *Dicsőség és dicséret tenéked, megváltó királyunk.*

Ezután következik Máté evangéliumának 26. fejezete szerint a *Virágvasárnapra való passio* három – tenor, basszus és alt – szólamra (189–196), amit három-három *Lamentatio* követ Jeremiás próféta siralmaiból *Nagyszerdára* (197–200) és *Nagycsüörtökre* (200–204). A bennük szereplő énekek kezdősora: 197: *Magas hegyén im az olajfáknak* – 204: *Planctus ante nescia. A Nagypéntekre való passió* a négy Evangélium szerint foglalja össze Jézus szenvedéstörténetét (205–219). Majd 220: *Patris sapientia, Christus in agone* – 221: *Szűz Mária hét fájdalma* – 222: *Váltágunknak drága ára* – 223: *Dicsérjük Jézust, az Istennek Fiát* – 224: *Consolare Domina, mater et regina. A Nagypéntekre való lamentatio Jeremiás prófétának siralmáról* (225–228) című rész és az azt követő éneke, kezdősora a következő: 225: *Krisztus Urunk hogy megfeszítették* – 226: *Sirasd magad, ó te Jeruzsálem* – 228: *Ó, én népem, indulj siralomra* – 228: *Ave manus dextra Christi* – 228: *Üdvözlégy Krisztus jobb keze* – 229: *Ah, ah, jaj nekem, szomorúnak* – 231: *Caenam cum discipulis, Christe, celebrasti* – 233: *Ave regina caelorum* – 233: *Nyéki Vörös Mátyás: Mennyországnak királynéja.*

Cantus de resurrectione Domini. Húsvéti énekek. 234: *Victimae Paschali laudes* – 234: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete* [első része] – 235: *Hiszünk igaz Istenben, menny s föld teremtyőjében* – 235: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete* [a teljes ének] – 237: *Krisztus feltámadta igazságunkra* – 238: *Pécseli Király Imre: Feltámadt a mi életünk* – 238: *Fénylik a nap fényességgel* – 239: *Batizi András: Krisztus feltámadta, ki értünk megholt vala. Mi bűnünkért kint valla* – 240: *Krisztus feltámadta, Mi bűnünket elmosá Ő szent vére hullása* – 241: *Batizi András: Krisztus feltámadta, Nékiünk örömet ada* – 242: *Krisztust megfeszíték kegyetlen zsidó népek, Ki érettünk születék* – 243: *Krisztus feltámadta, ki értünk meghalt vala, Mindennek utat nyitá* – 244: *Surrexit Christus hodie* – 245: *Feltámadt Krisztus e napon, Alleluja. Hála* – 245: *N.K.T.: Ó Jézus, mi üdvözítőnk* – 246: *Feltámadta mi Urunk, Jézus Krisztus Istenünk* – 246: *Ad caenam agni providi* – 247: *Első napján szombatnak a Máriák indulnak* – 248: *Krisztus halált meggyőzé, a Sátánt megkötőzé* – 249: *Resurgente Domino, qui pependit in ligno* – 249: *Úrnak feltámadásán, ki meghala keresztfán* – 249: *Kopcsányi Márton: Ez a nap, kit az Úr szerzett* – 251: *Krisztus feltámadott ő halottaiból* – 252: *Úr Jézus keresztfán mint erős oroszlán* – 253:

Örülj, örvendezz Szent Szűz – 253: Az Úr Krisztus feltámadá, nekünk reménységet ada – 253: Krisztus feltámadá, hála Istennek – 254: Krisztus feltámadá, Húsvét napján virrada – 254: Regina caeli laetare – 255: Nyéki Vörös Mátyás: Mennynek királyné asszonya.

Cantus de ascensione Domini. Úr mennybemeneteli napjára. 256: Kyrie, qui ascendisti – 256: Postquam hostem et interna – 257: Rex omnipotens die hodierna – 257: Ascendit Christus hodie – 257: A Krisztus mennybe felméne, Alleluja – 258: Krisztus mennybe felméne, Nekünk helyet szerzenie, Ül – 259: A Krisztus mennybe felméne, nekünk helyet szerzenie, Atyjával – 260: A Krisztus mennybe felméne, Minden – 261: Krisztus kint szenvedé mi bűneinkért – 262: Iesu nostra redemptio. *Cantus de Spiritu Sancto.* Pünkösdi énekek. 262: Kyrie, fons bonitatis – 263: Sancti Spiritus adsit nobis gratia – 264: Veni Sancte Spiritus – 264: Jöjj el, Szentlélek Isten, s ereszd reánk teljesen – 265: Az Úr Krisztus Isten fia, mennyországból elbocsáta – 266: A pünkösöd ünnepnapján, tanítványok egy házban – 267: Pünkösöd napja betelvén, Jeruzsálemben lévén – 268: A pünkösödnek jeles napján Szentlélek Isten küldeték – 269: Régi pünkösödnek idején – 269: Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek vigassága – 270: Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával vagy egy Isten – 271: Jövel Szentlélek Úristen, világosíts meg elménkben – 272: A pünkösödnek jeles napján, hála legyen az Istennek – 272: A Szentléleknek malasztja – 273: Spiritus Sancti gratia apostolorum pectora – 274: A Szentléleknek kegyelme apostolokat betölte – 275: Jöjj el, Szentlélek Istenünk, Látogasd meg – 275: Nobis Sancti Spiritus gratia sit data – 276: Minékünk adattassék Szentlélek malasztja.

In solemnitate corporis Christi. Úrnapi processióra. 277: Pange lingua gloriosi – 278: Mondj éneket zengő nyelvem szentséges Úr testének – 278: Lauda Sion salvatorem – 279: Hajnal Mátyás: Dicsérd, Sion megváltódat.

[2] Őrszóval, önálló címlappal, folytatólagos fűzetjelzéssel és lapszámzózással következik az énekeskönyv második része (281–648).

Cantus de sacrosancta Trinitate. A Szentháromságról. 282: Te Deum laudamus – 283: Téged, Isten, dicsérünk – 284: Profitentes Trinitatem, veneremur unitatem – 285: Szentháromság és csak egy Istenség – 285: O lux beata Trinitas – 286: Ó te boldog Szentháromság – 286: Quicumque vult animam firmiter salvare – 286: Ó örökkévaló egység és háromság – 286: Quicumque vult animam firmiter salvare – 287: Hogyha valaki akar üdvösséget nyerni – 288: Alme rerum conditor in personis trine – 289: Állatok teremője, ki személyben három – 290: Imádunk mi téged, Szentháromság – 291: O pater sancte mitis atque pie – 291: Ó mi szent Atyánk, kegyes és kegyelmes. *De dulcissimo nomine Jesu.* A drágálatos Jesus nevéről. 291: Jesu salvator, mundi amator – 292: Vis tibi dicam Jesu mi – 293: Ego amo te et tu amas me – 293: Gaudete dulces lacrymae – 293: Kopcsányi Márton: Ó én szerelmes Jézusom – 294: Ó Istennek szent fia, Ó szépséges Jézus – 295: Bátorítója szívünknek, vigasztalója lelkünknek – 295: Iesu cordis gaudium, salve Jesu – 296: Üdvözlégly szent életünk, Ó szépséges Jézus – 296: Iesu dulcis memoria – 299: Jézus szent szívek aránya – 304: Míg nem látom vig orcádat, Ó édes Jézusom.

De sanctissimo Eucharistiae sacramento. A szent Oliári Szentségről. 312: Imádlak téged, elrejtett Istenség – 313: Imádlak tégedet láthatatan Istenség – 313: O magnum sacramentum – 314: Ó titkos és mély szentség – 314: Üdvözlégly szent kenyér, életünk kútfeje – 315: Üdvözlégly Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysége – 316: Ó drágálatos nagy szentség – 316: Ó csudálatos Istenség – 317: Örülj, vigadj, ó én lelkem testé lett igének – 317: Ó egeknek királya, Drágálatos szentség – 318: Ó Jézusom, hitünk segedelme – 318: Ó Jézusom, kinek az ég széki – 318: Üdvözlégly Jézus Krisztusnak szent teste – 319: Hajnal Mátyás: Imádjuk istenségedet – 320: Üdvözlégly Istennek szent teste – 320: Ó áldott manna, Istennek teste – 321: Üdvözlégly Krisztus, Istennek fia, ki nekünk adád – 321: Úr vagyon a kenyér színben – 322: Üdvözlégly szent kenyér, emberek élete – 323: Üdvözlégly Krisztus szent teste, Bűnösöknek reménysége, Üdvözlégly – 323: Ó kegyelmes szívű Jézus – 324: Váltásunknak drága ára, Mi vitt téged Isten arra (I.) – 325: Ó mennyország ékessége (II.) – 325: Ó mennynek

égő lámpása (III.) – 326: *Atya Úristen öröktől fogva való szent fiadnak* – 327: *Üdvözlégy szép Jézus, hívek életője* – 328: *E szín alatt a kívánt jó* – 328: *Itt vagyon Krisztus szent teste, kit a végvacsorán szerze* – 329: *Üdvözlégy ó manna, égi majoránna* – 330: *Üdvözlégy szentséges ostya, Ki az ő kegyelmét osztja* – 330: *O amoris sacramentum* – 331: *Ó szabadságnak díja* – 331: *Üdvözlégy Krisztus, Istennek fia, Kit az ártatlan Ábel példája* – 332: *Üdvözlégy lelkünk fehér gyöngyvirága* – 333: *A Krisztus Jézus Istennek fia, itt jelen vagyon* – 333: *Ave hostia salutis* – 334: *Ó véghetetlen kegyelmű s megnérhetetlen szerelmű* – 335: *Üdvözlégy Krisztus szent teste, Ki vért ontál keresztfán* – 337: *Ave vivens hostia* – 339: *Üdvözlégy menyiei bárány* – 340: *Szent, szent, szent Isten, Ki Atya mennyben* – 340: *Üdvözlégy szép rózsza, lelkünknek orvosa* – 341: *Rex Christe primogenite* – 341: *Áldott Jézus kenyér színben* – 342: *Nagy dicsőségben lakozó Istenség* – 342: *Üdvözlégy Krisztus szent teste, bűnösök reménysege* – 343: *Áldott Jézus, Isten fia* – 343: *Corporis mysterium* – 344: *Ó szép Jézus, reménysegem* – 345: *Áldjad lelkem Jézus nevét* – 345: *A Melchisedek rendin való főpap* – 346: *Itt jelen vagyon az Istennek fia* – 346: *Quo me Deus amore ultro complecteris* – 347: *Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem* – 348: *Üdvözlégy felség, Oltári Szentség.*

Cantus de Beata Virgine Maria. A Boldogságos Szűz Máriáról. 350: *Kyrie virginittatis amator inlyte* – 350: *Vásárhelyi András: Angyaloknak nagyságos asszonya* – 351: *Fráter Gáspár: Gyönyörködjél, Szűz Mária* – 352: *Maria mater gratiae* – 352: *Mária, dicsőségnek anyja* – 353: *Veneremur virginem salutis dulcedinem* – 354: *Ave dulcis mater Christi* – 355: *Üdvözlégy Krisztus szent anyja* – 355: *Maria virgo virginum* – 356: *Ó Istennek szent anyja, szépséges Mária* – 357: *Mennyszágnak királynéja, bűnösök feljött csillaga* – 358: *Ave domina, tu es praeclara* – 359: *O gloriosa, o speciosa* – 360: *Dicséretes vagy szép Szűz Mária* – 361: *Sancta Dei genitrix, flos virginittatis* – 362: *Summe pater, sancte Deus* – 363: *Ó kegyes szép Szűz Mária* – 364: *Szűz Mária Krisztus anyja, Mennyszágnak királynéja* – 365: *Örök Atya Isten, hálát adunk néked* – 366: *Üdvözlégy szépséges Mária* – 366: *O stellula, Maria fulgida* – 367: *Szeplőtlen Szűz Mária, mennyszágnak vigassága* – 367: *Ó szentségnek legfőbb ága* – 368: *Nyílnak az egek, gyúl fényes sereg* – 368: *Lucisce stellis amicta* – 369: *Nyéki Vörös Mátyás: Ó dicsőült szép kincs* – 370: *Nyéki Vörös Mátyás: Mennyszágnak királynéja* – 371: *Ave maris stella* – 371: *Üdvözlégy Mária, tengernek csillaga* – 371: *Nyéki Vörös Mátyás: Tengernek fényes csillaga* – 372: *O gloriosa domina* – 372: *Ó dicsőséges asszonyság* – 373: *Gaude virgo gloriosa* – 373: *Gregorius: Örülj dicsőséges szép szűz* – 374: *Örülj Jézusnak szent anyja* – 375: *O Maria, virgo pia* – 376: *Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma* – 377: *Iesu salvator, mundi amator* – 378: *Jézus szerelmünk és üdvösségünk* – 379: *Sanctissima, sanctissima mater Dei* – 379: *Ó szentséges, ó szentséges Szűz Mária* – 380: *Ó szentséges, ó szentséges Istennek szent anyja* – 380: *Ave rubens rosa, virgo speciosa* – 381: *Üdvözlégy szép rózsza, szüzesség virága* – 381: *Ave stella matutina* – 382: *Ave mundi spes, Maria* – 382: *Stella maris, o Maria* – 382: *Sancta Messiae genitrix* – 383: *Stella caeli extirpavit* – 384: *Az egeknek szép csillaga* – 384: *Omni die dic Mariae* – 388: *Nyéki Vörös Mátyás: Mondj naponként és óránként* – 392: *Szeredi Márton: Szűz Mária, kegyes anya* – 393: *Ave mundi domina, ave o Maria* – 394: *Salve sponsa deitatis* – 394: *Gaude flore virginalli* – 395: *Ave nostrae spes salutis* – 395: *Ó áldott Szűzanya, menyiei szép rózsza* – 396: *Ave mundi gloria* – 397: *Ave mundi spes Maria* – 398: *Ave sydus, lux dierum* – 398: *Virgo Dei genitrix* – 399: *Kegyes szép Szűz Mária, Kit világ meg nem foghata* – 399: *Salve mater misericordiae* – 400: *Salve porta aeternae gloriae* – 401: *Demetrius: Dicsőséges Szűz Mária* – 402: *Örülj Istennek szent anyja, s csudáknak csudája* – 402: *Imperatrix gloriosa, potens et imperiosa* – 403: *Salve sancta Christi parens* – 403: *Virginis Mariae laudes* – 404: *Veni virgo virginum* – 405: *Lux advenit veneranda* – 405: *Maria in urbem vadit* – 406: *Salve virgo gloriosa, super omnes speciosa* – 407: *O Christi mater caelica* – 407: *Anima consurge pia* – 408: *Quae est ista gloriosa* – 409: *Adjunk hálát a Szentháromságnak, mert a paradicsomnak* – 410: *Ave o puerpera, fons*

iucunditatis – 411: *Választa az Isten magának híveket* – 414: *Felvitetett magas mennyországba* – 416: *Maria mater numinis* – 417: *Feltámadt az új örömnapp fénye* – 419: *E mai nap e világra születék a Szűz Mária* – 420: *Stella Iacob Maria nascitur* – 420: *Salve mundi domina, caelorum regina* – 422: *Nosza édes ajakim, mostan hirdessétek* – 424: *Salve decus virginum* – 424: *Üdvözlégy világ aszonya, Mennyszágnak királynéja* – 427: *Ecce venit sponsa de Libano* – 427: *Ave virgo virginum, o Maria* – 428: *Languentibus in Purgatorio.*

De apostolis. A szent apostolokról. 429: *Exultet caelum laudibus* – 429: *Örvend az ég nagy dicséretekkel* – 430: *Az igaz hitben végig megmaradjunk* – 432: *A paradicsomnak dicső kútforrása* – 433: *Aurea luce et decore roseo* – 434: *Jézus Krisztusnak kedves tanítványa* – 435: *Gloriosos pugiles militesque nobiles* – 435: *Atya Istennek szerelmes szent fia* – 436: *Dicsőséges Isten, mindeneknek ura* – 437: *Szent Filep, Szent Jakab Krisztus tanítványa* – 439: *Szerelmes szent atyánk, életnek kútfeje* – 440: *A Szent Bertalan apostolnak napját* – 440: *Kegyis Úr Krisztus, szenteknek királya* – 441: *Örök Úristen, bölcsességnek ura* – 442: *Szent András, Isten szolgája* – 443: *Szent Tamás vala az Úr Krisztusnak egyik tanítványa* – 444: *De Patre verbum prodiens* – 444: *Flore verna virginali* – 445: *A szent keresztnek dicséretiről, hatalmáról szölkünk.*

Transfiguratio Domini. Úr színeváltozása napjára. – 446: *Quicumque Christum quaeritis* – 446: *Nagy gyönyörűség az Urat követni* – 447: *Nagy hálát adjunk az Atya Istennek.*

De martyribus. A szent mártírokról. 448: *Deus tuorum militum sors* – 448: *Sanctorum meritis incluta gaudia* – 449: *Kyrie festum hodie omnium sanctorum* – 449: *Követi vala Krisztus csodáját népnek sokasága* – 450: *Christe, redemptor omnium* – 450: *Örök mindenható irgalmasságnak atyja* – 452: *Íme, egykor Szent István Istenben felállta.*

De confessoribus. A szent confessorokról. 454: *Ut queant laxis* – 455: *Hogy zengjen néped szép dicséretteddel* – 456: *Collaudantes exultemus* – 456: *Igaz napnak szép hajnalát* – 457: *Szent seregeknek Ura és Istene* – 458: *Iste confessor Domini sacratus* – 458: *Ez az Istennek kedves szent szolgája* – 459: *Plaude, coetus paupertatis* – 459: *Bernardinum salutemus* – 460: *En gratulemur hodie* – 460: *Gyarló ember minthogy erőten vagy* – 461: *Crucis Christi mons Alvernae* – 462: *Proles de caelo prodiit* – 462: *Plaude, turba pauperula* – 463: *Decus morum, dux minorum* – 464: *Sanctitatis nova signa* – 465: *Fregit victor virtualis* – 466: *Salve fratrum dux minorum* – 467: *Gratuletur hodie pauperum collegium* – 467: *Gloria vivorum fratrum egenorum* – 468: *Vitiorum scabie mundo sordescente* – 468: *Midőn e gyarló világot a bűn sötétsége* – 469: *Lauda Sion hunc minorem* – 470: *Szent Márton születék Magyarországnak* – 471: *Gaude, gemma praesulum* – 471: *Joseph David filius* – 472: *Mennynek és földnek dicső teremője* – 473: *Szent István király, Istennek szolgája* – 474: *Hatalmas Úristen, szerelmes királyunk* – 475: *Virum admirabilem* – 476: *Csodálatos szent Ignát* – 477: *Mennyen és földön uralkodó Isten* – 478: *Sok hálaadással mi most tartozunk.*

De sanctis virginibus. A szent szüzekről. 480: *Édes Jézus, szüzeknek virága* – 482: *Dum saevit Africus* – 482: *Élő Istennek ártatlan fia, nyomorultak atyja* – 484: *Ave Catharina, martyr et regina* – 484: *A pogány nemből egy szép szűz támada* – 485: *Castitatis lilium, sancta Catharina* – 485: *Szűz támada pogány népnek nemzetéből* – 486: *Drága színben öltözött menyasszonyság* – 488: *Matutino tempore Barbara beata* – 488: *Üdvözlégy szűz Szent Borbála* – 489: *Mennyszágnak dicső városa* – 491: *Concinat plebs fidelium* – 491: *O Clara, luce clarior* – 492: *Iesu corona virginum* – 492: *Jézus, szüzek koronája* – 492: *Fortem virili pectore* – 493: *Ó nagy szeretetnek felgerjedt tüzes lángja* – 495: *Iesu, vena veniae Magdalenam respice* – 496: *Dicsőséges Isten, életnek kútfeje* – 497: *Ave mater gloriosa, paradisi vernans rosa* – 497: *Atya Úristennek szerelmes szent fia* – 498: *Magyarország szép nemes csillaga.*

De angelis. A szent angyalokról. 500: *Úristen, téged dicsérünk* – 501: *Tibi Christe, splendor patris* – 501: *Christe, sanctorum decus angelorum* – 501: *Krisztus, szenteknek s angyaloknak ura* – 502: *Laus erumpat ex*

affectu – 503: Szent Mihály arkangyal, Isten hadnagya – 504: *Custodes hominum psallimus angelos* – 504: *Tu, qui es notitia doctus matutina* – 505: Istennek hű szolgája, őriző szent angyal – 506: *Salve custos angele, civis paradisi*.

Cantus de tempore. Külömb-külömbféle énekek. Missa communis. 507: *Kyrie, magne Deus potentiae* – 507: *Kyrie nagybatalmú, örök, mindenható Isten* – 508: *Omnes una celebremus* – 509: *Dicsőség az Istennek, mennyei felségnek* – 510: *Hiszek én az egy Istenben* – 511: *Hiszek egy mindenható Atya Úristenben* – 511: [recte 513] *Hiszek egy mindenható Szent Istenben* – 514: *Hiszek egy mindenható Istenben* – 515: *Hiszek egy Atya Istenben, Mennynek, földnek* – 516: *Hiszek egy Atya Istenben, Menny és föld* – 517: *Szent vagy Úristen, szent vagy Úristen, szent vagy nagy Úristen* – 517: *Szent vagy örökké Atya Úristen, a magas mennyégben* – 517: *Svchi György: Keresztýén népek szükség minékünk* – 519: *Fényességes mennybéli nagy Isten* – 520: *Népeknek szól Isten, kicsinded seregem* – 522: *Nagybáncsai Mátyás: Ne hagyj elesnem felséges Isten keserűségemben* – 523: *Szerémi Illés: Amely embernek jó hiti vagyon* – 524: *Istenünkhöz fohászkodjunk, Könyörgést hozzá* – 525: *Csak tebened Úristen, vagyon bizodalunk* – 525: *Úristen mely sokan vannak* – 527: *Téged, Úristen a nagy felségben szüntelen dicsérünk* – 528: *Huszár Gál: Könyörögjünk az Istennek Szent Lelkének* – 528: *Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek* – 529: *Örök Atya, mindenható Isten, irgalmasságáról* – 530: *Áldott az Úristen, örökké mennyégben* – 530: *Az Istennek szent igéjét* – 531: *Áldj meg minket Atya Isten* – 531: *Hajnali csillagnak, nap fényességének* – 532: *Mivel már beestveledett* – 532: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 533: *Szenci Molnár Albert: Hála tenéked, mennybéli Szent Isten ... hogy engemet ez éjjel (e napon)* – 533: *Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli* – 534: *Mondjatok dicséretet keresztýének az Úristennek* – 535: *Alázatos szívbéli imádságokkal* – 535: *Mindenható felséges Atya Úristen* – 536: *Jer mindnyájan, keresztýének* – 537: *Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben* – 539: *Vedd el, Úristen, rólunk haragodat* – 539: *Aki akar üdvözülni* – 540: *Atya Istennek mirőlünk nagy gondja* – 541: *Sztárai Mihály: Hálaadásunkban rólad emlékezünk* – 541: *Nemes Imre: Ébredjél fel világ bűneiből* – 542: *Emlékezzél Úristen híveidről* – 543: *Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk* – 544: *Huszár Gál?: Járuljunk mi az Istennek Szent Fiához* – 544: *Könyörgünk néked, Istennek Szent Fia* – 545: *Ó mennyei nagy boldogság* – 546: *Berekinus: Jézus Krisztus, mi kegyelmes hadnagyunk* – 546: *Mennybéli nagy Isten, hozzád kiáltunk* – 547: *Mennynek és földnek nemes teremtője, És mindeneknek kegyelmes Istene* – 548: *Áldott Izraelnek Ura* – 549: *Ó mely igen rövid volt lám e világ* – 550: *Szerémi Illés: Emlékezzél meg te gyarló ember a te Istenedről* – 551: *Móricz Lőrinc: Mennyei felségnek Ura és Istene* – 552: *Neked mennyei szent Atyánk, könyörgünk* – 553: *Szegedi Kis István: Jövel Szentlélek Isten, tarts meg minket igédben* – 553: *Üdvözlégy édes Jézusunk és mi kegyelmes királyunk* – 554: *Ó te ember, Istennek teremtett állatja* – 555: *Bornemisza Péter: Hallgassátok meg, drága voltárol szólok mennyországának* – 557: *A Nap feljövén immáron* – 558: *Mostan ó Szentlélek Isten* – 558: *Igaz bíró nagy Úristen* – 559: *Állatoknak megtartója* – 559: *Sok nyavalyánkban Atyánkhoz kiáltunk* – 559: *Atya Istennek egy fia, e világnak ő bírója* – 560: *Ó mennyeknek fényessége* – 561: *Üdvözlégy Krisztus, e világnak ura* – 561: *Ó áldott Atya Úristen* – 562: *E világnak fényessége* – 562: *Jövel, légy velünk Úristen* – 565: *Szükség megtudnunk, hű keresztýének* – 567: *Jer dicsérjük az Úristent hű keresztýének* – 569: *Uram, szemed előtt, mint nagy látó előtt.*

Szent Dávid zsolnári. 571: *Boldog az olyan ember a világban* – 572: *Szent Dávid próféta második énekében* – 573: *Zeleméry László: Zúgódik, dül-fül magában e világ* – 575: *Szent Dávid király háborúságában* – 576: *Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei ellen így panaszkodik* – 577: *Szegedi Gergely: Számkivetésre Dávid megyen vala* – 580: *Szegedi Gergely: Tekints reám Istenem nyavalyámban* – 581: *Sztárai Mihály: Megnyomorodván ellenségeitől Szent Dávid próféta* – 583: *Szent Dávid király háborúságában* – 584: *Sztárai*

Mihály: *Sokan vannak most is olyan emberek* – 585: Sztárai Mihály: *Szent Dávid prófeta éneklő könyvének* – 585: *Az Úristen nekem édes táplálóm* – 587: Sztárai Mihály: *Mikor Dávid vala keserűségben* – 588: Sztárai Mihály: *Mostan hozzád felkiáltok, felséges Úristen* – 589: Sztárai Mihály: *Szent Dávid prófeta az Istennek nagy hatalmát látván* – 590: Szegedi Gergely: *Dávid prófétának imádkozásáról* – 591: *Sok nyavalya e világon nyomja mi utunkat* – 593: Sztárai Mihály: *Szent Dávid prófeta éneklő könyvének* – 594: Sztárai Mihály: *Mindenkoron áldom az én uramat* – 597: Mágócsi Gáspár: *Mikoron Dávid Saul előtt futna* – 599: Szegedi Gergely: *Nagy bánatban Dávid mikoron vala* – 600: Szenci Molnár Albert: *Mint a szép híves patakra* – 601: Tolnai Bálint: *Lásd meg Uram én ügyemet* – 603: *Mikor Sennakerib a Jeruzsálemet* – 604: *Erős várunk nekünk az Isten* – 604: *Minden népek örülvén tapsoljatok* – 605: Hartányi Imre: *Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala* – 607: *Úristen kérünk a te szent nevedért* – 608: Kecskeméti Vég Mihály: *Mikoron Dávid nagy búsultában* – 610: István deák: *Irgalmazz Úristen, immáron énnekem* – 611: Szenci Molnár Albert: *Irgalmazz Uram, irgalmazz énnekem* – 612: Skarica Máté: *Saulnak a Dávidhoz jó szerelme* – 613: Sztárai Mihály: *Meghallgassad az én imádságomat* – 615: Sztárai Mihály: *Sok jótéteményén nagyon csodálkozván* – 616: *Örök Isten figyelmezzél az én segítségemre* – 617: Skarica Máté: *Hogy Jeruzsálemnek drága templomát* – 618: Németi Ferenc: *Az Úristent magasztalom* – 620: *Felséges Isten neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat* – 621: *Az Úristen áll minden bírának gyülekezetiben* – 622: Rimay János: *A jóbíró ember szelíd e világon* – 623: Sztárai Mihály: *Mely igen jó az Úristent dicsérni* – 625: Huszár Gál: *Jer, örvendezzünk az Úristennek* – 626: *Örüljete az Istenben* – 626: *Keresztények, kik e földön lakoztok* – 627: Thordai János: *Örül s örvend az én szívem* – 628: *Felséges Isten hozzád kiáltunk keserűséggel* – 628: *Úrnak szolgálói, no dicsérjétek* – 629: *Minden állat dicsér Úristen, tégedet* – 631: Németi Ferenc: *Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem* – 633: *Drága dolog az Úristent dicsérni* – 635: Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült helyeken* – 636: *Teremtett állatok, minden alkotmányok.*

Szent Dávidnak hét penitenciatartó zsoltári. 638: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Meg ne feddj engemet, Uram, felgerjedett haragodnak* – 639: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Boldogok, akiknek* – 640: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Meg ne feddj engemet* – 641: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú* – 642: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Uram, halld meg szómat* – 644: Nyéki Vörös Mátyás (?): *Sok háborúságban* – 644: *Nyéki Vörös Mátyás (?): Hajtsd meg füleidet* – 646: *Ave, virgo virginum* – 646: *Veni, Iesu, veni amor* – 647: *Ez mai nagy Szent Antal.*

[3] Önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel és lapszámozással következik az énekeskönyv harmadik része, amely a következő temetéskor és halottak mellett való énekeket tartalmazza (649-746):

Cantus funebres. Temetéskor és halottaknál való énekek. 650: *Emlékezem én uraim e csalárd világról* – 652: *Jaj mely hamar múlik e világ ereje* – 654: Kornis Zsigmond: *Sokat irtak bölcsek világi dolgokról* – 656: *Kelj fel bűneidből rothadásra menő nép* – 657: Pathai István: *Sok rendbeli próbák vannak rajtunk ez életben* – 659: *Ó te meghaladó emberi nemzetség* – 660: Batizi András: *Ember, emlékezzél a szomorú halálról* – 660: *A Krisztus Jézus vérével nyert népek* – 661: *Ím látod, a halál mindeneket lekaszáll* – 662: *Emlékezzél meg, emberi állat végső órádról* – 664: Kodor Péter: *Körülvettek halálnak sérelmi* – 665: *Ha gondolod élő ember, te állapotodat* – 667: *Harc ember élete teljes életében* – 668: *Pályafutásomnak végén* – 669: *Ó életünk végőnjája, Lelküknnek testtől válása* – 670: Dézsi András: *Adj üdvösséges kimúlást* – 671: *Haladó emberek, kik most jelen vagytok* – 672: *Isten hívei, akik vagytok* – 672: Tuba Mihály: *Megértétek keresztények* – 673: Fráter Ferenc: *Ily nagy útra indul ember, hogy születik* – 675: *Keresztfán kínt vallott, kegyelem kútfeje* – 676: *Krisztusnak hű keresztényei* – 677: Siderius János: *Sok nyomorúsággal élete embernek* – 678: Siderius János: *Jézus Krisztus, Isten fia, Mindeneknek ki vagy bírója* – 679: *Élet adó halál ura* – 680: Berekius: *Bűnnek az ő zsoldja a halál* – 682: *Úz Bálint?: Véletlen embernek utolsó órája* [négy részben] – 685: Miklós deák: *Már elmegyek az örömben* – 686: *Cur mundus*

militat – 687: *Mit bizik e világ ő álnokságában* – 688: *Dies irae, dies illa* – 689: Hajnal Mátyás: *A nap nagy haragnak napja* – 690: *Horrenda mors, tremenda mors* – 692: Nyéki Vörös Mátyás: *Szörnyű halál, íme hol áll* – 694: *Élő emberek, kik vagytok* – 696: *Mostan, kik itt jelen vagytok* – 697: Zólyomi Perina Boldizsár: *Emlékezzél meg ember Istenedről* – 698: Thordai János: *Rajtam nagy irgalmú Isten, könyörülj* – 700: *Serkenj fel álmodból bűnös emberi nemzet* – 700: *E mostani végórámrá* – 702: *Bizonytalan voltát világ állapotjának* – 703: *Seregeknek Szent Istene* – 704: *Jer, mi szóljunk e szomorú alkalmatosságban* – 705: *Kegyes buzgóságtól viseltetett népség* – 707: Körösi István: *Szomorú a halál a gyarló embernek* – 711: *Gondolkodjál ember, a te bűneidről* – 712: *A tenger fővegye ki sok* – 713: *Ó keserves jajszó, mindnyájan meghalunk*.

Gyermekek temetésére való énekek. 713: Czeglédi Pál: *Krisztushoz készülök szerelmes szüleim* – 716: Körösi István: *Figyelmetes keresztyének, kik ide gyűltetek* – 719: *Est messor cognomento mors* – 720: *Kaszás e földön a halál* – 722: *Mindnyájan, kik jelen vagytok* – 723: *Krisztusnak hívei, kik most jelen vagytok*.

Judicium. Az Ítéletről. 725: *Kérlek és intlek mostan tégedet* – 726: *Ó mely félelem és rettegéssel lesz*.

Infernus. Pokol. 729: *Ó búlátott, sok kínt vallott gyarló testem*.

De coelesti gloria. A mennyei boldogságról. 733: *Ad perennis vitae fontem* – 734: Hajnal Mátyás: *Az örökké élő kutat* – 736: *Homo Dei creatura* – 739: Hajnal Mátyás: *Ember Isten alkotmánya* – 742: Nyéki Vörös Mátyás: *Szegény gyarló ember* – 745: Nyéki Vörös Mátyás: *Igazság szerető*.

Dominica ad vespas (747–752). *Processiókra való litániák* (753–767). 759: *Atya, Fiu, Szentlélek, egy Isten*.

Processióra való három énekek. 768: *Ó mi mennybéli Szent Atyánk* – 768: *Üdvözlegy, szép Szűz Mária* – 768: *Hiszek egy Atya Istenben* – 769: *Atya, Fiu, Szentlélek, egy Isten* – 772: *A felséges Isten, ki lakik mennyégben*. Végül *Processióra való közönséges régi litánia minden szentekről* zárja a főrészt (785–786). Ezt követi a versek kezdősorainak betűrendes mutatója *Index alphabeticus*. *Mutató tábla* címmel (Ggggg₄a–Iiiii₄a). Az utolsó lapon *A nyomtatásban esett fogyatkozások* – *In Momum* szóló kétsoros latin vers és az 1676-os évszámot tartalmazó *Cronosticon* zárja a nyomtatványt (Iiiii₄b).

Szövegkiadás: A dallamok nélkül megjelent énekeskönyvet betűhíven, a felkutatott dallamokkal és bevezető tanulmánnyal együtt közreadta Domokos Pál Péter („... édes Hazámnak akartam szolgálni ...” Kájoni János: *Cantionale catholicum*. ... Bp. 1979). Az énekesgyűjtemény szövegeit kritikai kiadásban Holl Béla tette közzé. A korábbi forrásokban és a *Cantus catholicus*-ben (Lőcse 1651, 2381) szereplő énekekét: RMKT XVII/7, a többi éneket: RMKT XVII/15A, a bevezető részeket: RMKT XVII/15B 135–143.

A Csíksomlyóról előkerült kilenc makulatúralevél hasonló kiadását közreadta: Muckenhaupt Erzsébet (Makulatúrából felismert szedés- és szövegváltozat 1676-ból, Csíksomlyóról. In: *Tükröződések*. Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene kutató-zenetörténész tiszteletére. Szerk. Szalay Olga. Bp. 2012, 370–377).

Kájoni János (1629/30–1687) ferences szerzetes tanulmányait valószínűleg Nagyszombatban végezte, ahol 1655-ben pappá szentelték. 1652 és 1657 között a csíksomlyói kolostor orgonistája lett. Hangszerek készítésével is foglalkozott. 1660-tól az erdélyi kusztódia definitora, 1664-től a szárhegyi, majd 1666 és 1669 között a mikházi, 1669 és 1675 között pedig ismét a szárhegyi kolostor házfőnöke (guardianus) volt. Mindkét helyen komoly és sikeres építkezéseket folytatott. 1675-től 1678-ig az erdélyi ferences kusztódia vezetője volt. 1674-75-ben nyomdavasárlási engedélyért fordult Rómához, amelyet 1676-ban meg is kapott. A csíksomlyói kolostorban berendezett nyomdájának ez az 1676-ban nyomtatott énekeskönyv az első és egyben legjelentősebb kiadványa. 1681-től 1684-ig a csíksomlyói rendház főnöke volt. Élete utolsó évét

Szárhegyen töltötte. Összefoglalta az erdélyi ferences kusstódia történetét (kézirátát Domokos Pál Péter anyagának felhasználásával sajtó alá rendezte és fordította Madas Edit. Adattár XXXI.). Több zenei, illetve zenei vonatkozású nyomtatott és kéziratban maradt munkája van, amelyek egy részét Holl Béla adta közre (RMKT XVII/15A). Orgonakönyvét Papp Géza jelentette meg (Bp. 1942). Életét és munkásságát Holl Béla (RMKT XVII/15B 110–114), a csíksomlyói nyomda kiadványait Muckenhaupt Erzsébet foglalta össze (A csíksomlyói ferences nyomda és könyvkötő műhely. Kiállítási katalógus. Csíkszereda 2007). A nyomda alapításáról és a nyomdai felszerelés nagyszombati és bécsi kapcsolatáról ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 155-159, Bánfi Szilvia.

Kájoni énekeskönyve több mint három évtizedes énekgyűjtésének eredményeképpen jelent meg csicsókeresztúri Torma Istvánnak, Belső-Szolnok megye főispánjának 200 forintos támogatásával, amiért Kájoni az ajánlólevelében mondott köszönetet. Az előszó szerint hármassal készítette el munkáját. Egyfelől látta az énekeskönyvek „szűk” voltát és azt, hogy az énekek a sok másolás és kézzől-kézre adás során „úgy megvesztegetődtenek és corumpáltattanak, hogy első születésektől igen távol estenek volt”. Másfelől azt szerette volna elérni, hogy egységes legyen az éneklés minden hazai templomban, harmadszor pedig hazája iránti szolgálatból igyekezett elősegíteni, hogy akadály nélkül lehessen Istent dicsérni.

Az énekeskönyvben 545 magyar, három vegyes nyelvű énekszöveg és a miserészekkel együtt 247 latin énekszöveg található. Forrásait Jénáki Ferenc (Kájoni János énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár 1914), Papp Géza (RMDT II 67–68) és Holl Béla (RMKT XVII/15B 166–167) tekintette át. Megállapították, hogy legfontosabb nyomtatott forrásai a 1651. évben Lőcsén kinyomtatott *Cantus catholici* (2381), a XVII. század folyamán több kiadást megért katolikus imakönyvekben és elmélkedésgyűjteményekben közölt énekek (pl. Pázmány Péter, Hajnal Mátyás, Nyéki Vörös Mátyás) voltak. Az énekek nagyobb része kézíratos katolikus forrásokból származik, amelyeket Holl Béla a kritikai kiadásban énekenként feltüntetett (RMKT XVII/15B 143–166). Kájoni felekezeti elfogultság nélkül vette fel azokat a protestáns dicséreteket, zoltárparafrázisokat, temetési énekeket is, amelyeket a katolikus hívek is énekeltek. E tekintetben az 1654-ben Lőcsén és az ugyanabban az évben Váradon kiadott református énekeskönyvek (2532, 2564, 2565) voltak a forrásai. A Szegedi-féle *Cantus Catholici*-vel (3957) közös 34 éneke is valószínűleg olyan közös kézíratos forrásból való átvétel, amelyet mindkét énekeskönyv szerkesztője felhasznált. A latin énekek tekintetében 19 ének forrását az 1515-ben Párizsban nyomtatott *Missale antiquum* című misekönyvben találta meg Jénáki Ferenc (i. m. 32–34).

Újabbban Kővári Réka elemezte a gyűjtemény szüzekről, özvegyekről, női szentekről szóló énekeit (Szüzekről özvegyekről, női szentekről szóló énekek a Kájoni *Cantionale*-ban. In: A nők és régi magyarországi vallásosság. Szerk. Bajáki Rita, Báthory Orsolya. Bp. 2015 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 10), 185–197) és Jézus nevééről szóló éneksorozatjának dallamait (A Kájoni *Cantionale* Jézus nevééről szóló éneksorozatjának dallamai. In: Népénekek és gyülekezeti énekek a 17. századi Magyarországon. Szerk. Szádóczki Vera. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 16), 73-90.) A túlvilágról szóló énekeket Szádóczki Vera vette sorra (Menny és pokol képe Kájoni János *Cantionale catholicum*-ában. In: Menny és pokol a barokk kori ember életében. Szerk. Báthory Orsolya, Bp. 2014 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 7), 325–337). Farmati Anna a Szent Ferencről és a ferences szentekről szóló énekeket mutatta be (Kájoni, az éneklő ferences. In: Lelkiség és irodalom. Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére. Szerk. Bajáki Rita, Báthory Orsolya etc. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 17), 148-151).

Szabó Károly bibliográfiája két helyen is leírta e kiadványt. Az RMK I 1188 szám alatt Kemény

József címléírására hivatkozott, amelyet az Sándor István Könyvesháza 52. lapjára jegyzett be. Leírását önmaga egészítette ki a csíksomlyói ferences zárda példánya alapján (MKsz 1879: 183). Ezt az adatot vette át Sztripszky Hiador (2084/ I 1188). Szabó Károly ugyanakkor az RMK II. kötetébe is felvette ezt az énekeskönyvet (RMK II 1376). Végso terjedelmét 786 lapban jelölte meg, amelyhez 12 számozatlan levél, azaz 24 lapnyi *Index alphabeticus* járul.

A könyv kiadásaival kapcsolatban több téves adat is megjelent. Seprődy János hívta fel arra a figyelmet, hogy a címben szereplő „most újonnan” kifejezés általánosságban utal arra a tényre, hogy az énekeket Kájoni más gyűjteményekből új rendbe szerkesztve adta közre (ItK 1909: 142–143), tehát az 1676. évi nyomtatott kiadás az első kiadás. Ezt vette alapul a magát második kiadásként megjelölő 1719. évi (Petrik II 308) és a magát harmadiknak mondó 1805. évi kiadás (Petrik II 308–309). Seprődy ugyanakkor e három, hangjegyeket nem tartalmazó könyvön kívül valószínűnek tartotta, hogy az énekeskönyvnek létezett hangjegyes változata is. Ráduly Simonra hivatkozott, akinek „a birtokában volt egy elől-hátul csonka énekeskönyv, amely az 1676-iki *Cantionaléval* majdnem egyezik tartalmilag — de hangjegyes.” Seprődy elfogadta Ráduly feltételezését (Kájoni János (Gábor) működése – kézirat), amely szerint a Kájoni-énekeskönyvnek a Sándor István által említett, de példányból nem ismeretes 1681. és 1685. évi kiadásai hangjegyesek voltak. Ilyen kiadások létezését szerinte Kájoni Jánosnak a kántorokhoz és muzsikusokhoz szóló intézkedése is alátámasztja (i. h). Sándor István azonban csak az 1681-ben megjelent nyomtatványok között említi ezt az énekeskönyvet Balás Ágoston szerzőségével (Könyvesház 56, vö. **Appendix 316**). Ráduly és Seprődy feltételezését Jénáki Ferenc arra hivatkozva cáfolta, hogy ha létezett volna hangjegyes kiadás, arra az 1719. és 1805. évi későbbi kiadások bizonyára hivatkoztak volna, és Kájoni zenészeknek szóló utasításai csak a latin misék gregorián énekeire vonatkoznak. Az azok elénekléséhez szükséges antiphonarium megvolt a kántoroknak, tehát azok kinyomtatására nem volt szükség (i. m. 16–17, vö. **Appendix 316**, **Appendix 343**). A Ráduly Simon által látott példányt kéziratnak tartotta (i. m. 19).

Muckenhaupt Erzsébet fedezte fel és ismertette ennek az énekeskönyvnek a makulátúraleveleit, amelyek egyrészt a Csíki Székely Múzeum három különböző kötetének kötéstáblájából kerültek elő, másrészt a csíksomlyói ferences rendház 17. századi ereklyetartóinak megerősítésére szolgáló lemezekre ragasztva maradtak fenn. A töredéklevelek némelyikén Kájoni Jánosnak a korrigálás során keletkezett megjegyzései olvashatók, így ezek a töredékek az énekeskönyv nyomdai kéziratának első változatát őrizték meg az utókornak (ld. szövegkiadás, 363–377).

Cf. –, **Appendix 316**, **Appendix 343**, →

In 8 bibliothecis 10 expl. – Budapest *Acad*, *Domus Traditionum*, *Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Gyöngyös – Miercurea Ciuc *OFM* – Székesfehérvár *Dioec*

Olim: Esztergom

Köleséri Samuel: Idvesség sarka, melyen a hitnek idvességre szükséges részei megfordulnak. Debrecen 1676. = **Appendix 292**

4063A

ARTICVLI ivris thavernicalis, post tristem amissae Budae omniumque antiquorum iuris thavernicalis monumentorum cladem denuo collecti ac nuper per sacr. caes. regiamq(ue) majestatem clementissime confirmati. Cassoviae [cr. 1676] excudi curavit Johannes Seiberlich bibliopola [typ. civitatis].

A⁶ B²–E² F³ = [17] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 2035 – Čaplovič 696

A magyar tárnokszéki jog gyűjteménye. – A címlapon bibliai idézet áll a Krónikák második könyvéből. A címlap hátán a kiadó, *Johannes Seiberlich, bibliop. Cassov.* külön szöveg nélküli ajánlása olvasható *Judici primario coeterisq(ue) senatoribus regia ac liberae civitatis Cassoviensis*. Ezt követően a kiadvány tartalma megegyezik az 1610-ben Bártfán kiadott gyűjteménnyel (989). Az *Epistola dedicatoria* címe csupán a fejlécben olvasható, szövegét *Sigismundo Forgach de Gyimes, comiti comitatus Nogradiensis, thavernicorum regaliū per Hungariam magistro, sacrae caesareae ma(iesta)tis consiliario* címezték Kassán 1609. január 29-én *Iudices ac jurati cives, nec non universae communitates septem regiarum ac liberarum civitatum Hungariae, ab antiquo ad jus thavernicale pertinentium* (A₂a–A₃a). Ezt követi II. Rudolf 1602. augusztus 13-án Prágában kelt megerősítő oklevele, amelyet a pozsonyi országgyűlésen 1603. március 20-án hirdettek ki. Ez foglalja magában a 41 pontból álló *Articuli juris thavernicalis*, továbbá a hat pontból álló *Articulorum vero ex fragmentis litterarum privilegialium ... Wladislai regis Hungariae etc. collectorum atque in judicio thavernicali hactenus semper firmiter observatorum tenor talis est* szövegét (A₃b–E, b). A kiadványt három, ugyancsak tárnokszéki joggal foglalkozó oklevél zárja. Az első kettőt II. Rudolf 1602. augusztus 20-án Prágában (E₁b–E₂b, illetve F₁a–F₂a), a harmadikat Istvánffy Miklós nádor 1602. március 26-án Pozsonyban adta ki (F₂a–F₃a).

A kiadványt az év pontosabb meghatározása nélkül a XVII. századi nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába Szabó Károly, megjegyezve, hogy Seiberlich 1676-ban adta ki Kassán Comenius *Vestibulumát* (4064, neve ott Seiderlich alakban szerepel), tehát ez a kiadvány is „ez időtájban kelhetett” (RMK II 2035). Ján Čaplovič 1676 körül megjelent nyomtatványként írta le (696). Egyéb adat előkerüléséig Čaplovič álláspontja tekinthető a legvalószínűbbnek.

Cf. 989!; –, →

Budapest Nat ① ← (Kassa város könyvtára) – Kassa Scient ?

4064

COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Januae lingvae Latinae vestibvlm, primum in usum ... paedagogei Albensis Hungarice redditum, deinde orthodoxarum in Hungaria

scholarum usui accomodatum. Cassoviae 1676 impensis Iohann. Seiderlich [typ. civitatis].

A⁸ B⁸ C⁴ = [20] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1190 – RMK II 1377 – Čaplovič 693

Latin beszédgyakorlatok magyar értelmezésekkel. – A körzetekből álló keretbe szedett címlap hátán *Philippus Ludovicus Piscator* előszava olvasható *Candido lectori, Albae Juliae* 1641. május 1. keltezéssel. Ezt követi a szokásos *Informatio ad informatores puerorum de Vestibuli linguae Latinae usu* című didaktikai eligazítás a szerző, Comenius nevének említése nélkül (A₂a–A₄a). A főrész két hasábra szedve, téma szerinti csoportosításban, hét fejezetben 679 számozott rövid mondatot tartalmaz latin és magyar nyelven (A₄b–C₄a). Végül rövid *Vocabula rerum*, latin-magyar szószeret zárja a tankönyvet (C₄a–b).

Comeniusnak ezt az először 1633-ban Leszónban megjelentetett tankönyvét 1641-től használták a hazai iskolákban (Gyulafehérvár 1641, **1882**). Ennek az első hazai kiadásnak Ludovicus Philippus Piscator által írott előszavát ebben a kiadásban újra közölték. E kassai megjelentetés tartalma és beosztása a korábbi kétnyelvű, latin–magyar kiadásokat követi (pl. Bártfa 1643, **1982**). A mondatok számozása itt eggyel kevesebb, mivel kihagyták a bártfai kiadás 637. kérdését (**1982**, 31. pag.), de a számozást folytatták. Újdonság a korábbi kiadásokhoz képest az is, hogy itt rövid szójegyzéket illesztettek a nyomtatvány végére.

Szabó Károly bibliográfiája I. és II. kötetében is leírta e nyomtatványt (RMK I 1190 és RMK II 1377). Ján Čaplovič helyesen mutatott rá arra, hogy a címlap alapján a nyomtatási költségeket Johann Seiderlich (vagy Seiberlich) állta, és hogy ő nem nyomdász, hanem kiadó volt (693). Neve csupán ezen, valamint az *Articuli juris thavernicalis* című, ugyanitt kiadott nyomtatványon (**4063A**) olvasható, ott Seiberlich alakban. Čaplovič álláspontját elfogadta Pavercsik Ilona is, megerősítve, hogy a kassai városi nyomdász neve 1675–1676-ban nem ismeretes (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 48, 210).

Cf. **1882***!; **2881**, **2911***!; –, **4120**; →

Budapest Nat ① + cop. digit.

4065

ILLYEFALVI István: Lilivm seplvchrle sive ... Franciscvs Leonardvs Szegedy, episcopus Agriensis, comitatum Hevesensis et utriusque Szólnok perpetuus supremus comes, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliarius acerbissimo fato ereptus hac lugubri dictione celebratus ab ... Stephano Illyefalvi, archidiacono de Zabólcz, canonico Agriensi, liberae regiaeque civitatis Cassoviensis plebano etc. Anno Domini MDCLXXV die 22. Januarij. Cassoviae [1676] [typ. civitatis].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1357 – Čaplovič 692

Katolikus gyászbeszéd. – A címlap hátán kezdődik az *Oratio* (A₁b–B₄b), amelyet az 1675. szeptember 12-én elhunyt Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök, Heves és a két Szolnok megye főispánja, császári és királyi tanácsos halála alkalmából tartott Illyefalvi István szabolcsi főesperes, egri kanonok és kassai plébános. Ebben a metaforaként többször felbukkanó lilium, oroszlán és kereszt a püspök címerére utal. Illyefalvi leírja, hogy a püspök láthatta egyházmegyéje katolikus megújulását, és első lehetett, aki száz esztendő után az Eucharisziát bevihette a kassai Szent Erzsébet dómba. Kiemeli a püspök szelídségét, alázatát, bőkezű adományait a templomok helyreállítására. Felsorolja címeit, illetve említést tesz bécsi és római tanulmányairól.

A szerző, Illyefalvi István címei jelen kötet címlapjáról ismeretese (vö. 3515). Szegedi Ferenc Lénárd (1614–1675) Nagyszombatban született. A bécsi Pázmáneumban és a római Collegium Germanicum-Hungaricumban tanult. 1660-tól erdélyi, 1663-tól váci, majd 1669-től egri püspök, 1666–1669 között kancellár volt. Kassán az ellenreformáció vezéralakja. Egyházmegyéjében számos templomot, iskolát támogatott, szegény gyermekek iskolázását segítette, foglyokat váltott ki. Az ő költségén jelent meg többek között a *Cantus catholici* című énekeskönyv (Kassa 1674, 3957) és a *Rituale Strigoniense* (Kassa 1672, 3785). Magyar nyelvű gyászbeszédét Sámbar Mátyás tartotta *Lilium inter spinas* címmel (Kassa 1676, 4066). Mivel Szegedi szeptemberben hunyt el, a mű nem jelenhetett meg 1675-ben. A címlapon szereplő téves kiadási évet, melyet Szabó Károly még elfogadott (RMK II 1357), Ján Čaplovič 1676-ra javította (692).

A beszédet elemezte Pavercsik Ilona (Az egri püspökökről Kassán a 17. században. In: 350. výrocie Košickej univerzity. Jubilejný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 27. februára 2007. Košice 2007 (Studia Academica Historiae Ecclesiae Cassoviae X.), 51–52).

A nyomda megnevezése nélküli mű kétségkívül a kassai városi nyomdában készült, amelynek vezetője 1675–1676-ból nem ismeretes (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 48, 221, Pavercsik Ilona).

Čaplovič leírása (692) említést tesz a beszéd egy pozsonyi példányáról is („Bratislava, Kapit. k.: Script. 94.”), ez azonban téves azonosításon alapul. Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányok egyikének lapszélei aranyozottak, a másik példányt körbevágták.

Cf. 4066

Budapest *Nat* ① ①

4066

SÁMBÁR Mátyás: *Lilium inter spinas*. Cant 2.2., az az az halotti siránkozások között istenes jó maga viseléséről való boldog emlékezeti az ... néhai egri püspöknek, Szegedi Ferencznek, Heves vár-megye és mind a két Szolnok fő ispánnyának, felséges császár vrunk tanásának etc. készítettett és mondatott a' Jesus Társaságából való p. Sambar Matyas által. Cassan (MDCLXXVI) [typ. civitatis].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1191 – Čaplovič 694

Katolikus gyászbeszéd. – A prédikáció Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök, Heves és mindkét Szolnok megye főispánja temetése alkalmából hangzott el 1676. január 22-én a ház előtt, feltehetően a püspök által bérelt, a kassai piactér nyugati oldalán álló Gönczy-ház előtt, ahol 1675. szept. 12-én elhunyt (Mihalik: Papok, polgárok, konvertiták 51). A címlap hátán aláírás nélkül az *egri káptalannak szóló ajánló levél* olvasható. Ebben azzal biztatja a 600 év alatt már 40 püspököt eltemető káptalant, hogy vigasztalódjék új vezetőjében, ugyanis *drága bársonnyal bevonattatik a meg-holtnak ülő széke*, utalva arra, hogy Szegedit Bársony György követte a püspöki székben, továbbá, hogy az elhunytak mindannyian könyörögnek azért, hogy a káptalan visszatérhessen székhelyére. A következő lapon kezdődik *A ház előtt való prédikáció*, amelyben Sámbar 19 pontban a következőkről akar szólni: *legelőször ezen elválás keserűségének az okát vizsgálja, másodsor az elválásnak különféle neveit és harmadszor a tőlünk elbúcsúzó főpapi úrnak a közinkbe visszaigyekező módját*. Szegedi tettei közül kiemeli a kassai Szent Erzsébet templom katolikusok kezére kerülését a protestánsoktól, valamint azt, hogy Kassán otthont adott a számkivetésben élő egri káptalannak. Továbbá számos templom, *szerezeti hajlék* felépítését, könyvek megjelentetésének támogatását említi érdekment. Erényeit a püspök két oroszán által tartott, kereszttel összefogott három liliumot ábrázoló címere szimbolikájának elemzésével ismerteti (A₂a–B₄a).

A beszédet elemezte Pavercsik Ilona (Az egri püspökökről Kassán a 17. században. In: 350. výročie Košickej univerzity. Jubilejný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 27. februára 2007. Košice 2007 (Studia Academica Historiae Ecclesiae Cassoviae X.), 51–52).

A nyomtatás évét az impresszumban olvasható kronogram határozza meg, amelynek szövege egyúttal a beszéd elhangzásának napját is elárulja.

A nyomda megnevezése nélküli mű kétségkívül a kassai városi nyomdában készült, amelynek vezetője 1675–1676-ból nem ismeretes (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 48, 221. Pavercsik Ilona).

Ugyanerre az alkalomra latin nyelvű gyászbeszéd is megjelent Kassán (4065).

Cf. 4065

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.* (Budapest *Acad*) – Budapest *Ref* ③* – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ①

4067

STRASSOLDO, Carolus: Carolus comes a Strasoldo ... sacrae caesareae regiae(ue) majestatis camerarius, generalis campi vigiliarum praefectus, constitutus colonellus, nec non partium regni Hungariae superiorum et Cassoviae supremus commendans generalis vniversis et singulis praesentes visuris, lecturis vel legi auditoris salutem. Boldog a' ki másnak kárán tanul ... [Kassa] (1676) [typ. civit.].

[1] fol. – 247 x 347 mm – Init.

Sztripszky I 2086/293 ← MKsz 1879: 289 – Čaplovič 695

Pátens. – Az egyleveles, haránt, plakát alakú nyomtatvány a fenti címet követően „A” iniciáléval és a tipográfiailag kiemelt, *aki pedig a maga veszedelme után sem okosodik, legboldogtalanabb* ... szöveggel kezdődik. A három bekezdésre osztott szöveg Carolus Strassoldo császári tábornok, felsőmagyarországi és kassai főparancsnok kiáltványát tartalmazza, amelyben elítéli a protestáns felkelőket a keresztényeket megosztó, törökkel barátkozó politikáját, valamint a katolikusok ellen elkövetett kegyetlenkedéseit, és ecseteli e tettek veszélyeit az országra nézve. Magyarázata szerint az elmondottak miatt volt kénytelen a császár fellépni ellenük, és az *acatholikus prédikátorokat* eltiltani hivataluktól. Keltezése: 1676. február 20., *ex generalatu Cassoviensi*.

Carolus Strassoldo (1635–1680 után) 1675 és 1677 között látta el a felső-magyarországi főkapitányi tisztséget.

A kiadványt első alkalommal Ballagi Aladár ismertette, aki nyilván a kiadó tisztsége alapján kassai nyomtatványnak írta le (MKsz 1879: 289). Így vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiaador (I 2086/293), majd Ján Čaplovič is (695). E megállapításukat a betűtípusok vizsgálata is megerősítette (Perger Péter megállapítása). Bizonyosra vehető, hogy a kiadvány a pátens kiadásának évében, azaz 1676-ban elhagyta a sajtót.

Budapest *Univ* ① – Sátoraljaújhely *Arch* ①

Theodati, Franciscus: *Corona apostolica–basilica* ... Kassa 1676. – Vide **4263**

4068

[ABECEDARIUM Latino-Hungaricum. Kolozsvár 1669–1683 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály.]

? + [ ]⁴ = ? + [4] fol. – 8°

Sztripszky I 2188/394 ← MKsz 1878: 276

Katolikus nyelvgyakorló könyv és imádságok latinul és magyarul. – E nyomtatványból mindössze négy jelöletlen levélnyi töredék maradt fenn, amely imádságokat és szöszedetet tartalmaz. A középső levélpár szövege folyamatos, míg a két szélső levél nem közvetlenül csatlakozott ehhez. Az első levélen a következő imádságok vannak: *Praecatio ante studia – Tanulás előtt való könyörgés – Gratiarum actio post studia – Tanulás után való könyörgés* ([ ]₁a–b). A következő levél rektóján a *Sanctus* kezdetű akklamáció és az *Agnus Dei* imádság, valamint magyar fordításuk áll. Hátlapján kezdődnek a szójegyzékek, amelyek kétszer két hasámban közlik egymás mellett a latin szavakat és magyar megfelelőjüket témák szerint csoportosítva: *De Deo et rebus coelestibus* ([ ]₂b)– *De homine et eius partibus* ([ ]₂b–[ ]₃b) – *De cognatione*, amely a levél alján megszakad ([ ]₃b) – a következő lapon egy feltehetően tanítással kapcsolatos szavakat összegyűjtő fejezet zárul ([ ]₄a) — majd a *De tempore* ([ ]₄a) — *De rure* ([ ]₄a) és *De numeris* ([ ]₄b) olvasható. Ez a rész a *Finis* szóval végződik, ami azt jelzi, hogy itt ért véget e könyvecske.

Részleges szövegkiadás: az első két magyar nyelvű imádság szövegét közreadta Fraknói Vilmos (MKsz 1878: 302).

A tanulás előtt és után való imádságok latin és magyar szövege azonos az ugyancsak töredékben fennmaradt 1667-es pataki ábécéskönyvben közltekkel (3382), de még nem található meg a Pécseli Király Imre által összeállított *Abecedariumban* (Pápa 1630, 1484). A *Sanctus* akklamáció alapján feltételezhető, hogy ezt a tankönyvet a katolikus iskolák tanulói használhatták.

V. Ecsedy Judit meghatározása szerint a nyelvkönyv a kolozsvári református egyház országos nyomdájának terméke. Mivel a benne alkalmazott betűk és cifrák egytől egyig gyulafehérvári eredetűek, és nem keverednek Szenci Kertész Ábrahám készletével, ezért 1669 és 1683 között készülhetett Veresegyházi Szentyel Mihály nyomdavezető idejében (szóbeli közlés), valószínűleg a kolozsvári jezsuita iskola számára. A korábban Kolozsmonostoron működött jezsuiták 1670-től beköltöztek Kolozsvárra, ahol „drága pénzekben vettek annyi helyecskét, kiben alkalmasabban tarthassanak iskolát” (1670. március 9., ErdOgyEml XV 95). A töredéket először Fraknói Vilmos ismertette (MKsz 1878: 276). Az ő leírását vette át Sztripszky Hiaor (I 2188/394).

Cf. 3382, –, →

Budapest *Nat* ④

4069

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eorum annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 21. mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi sexti ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1676 typ. gener ecclesiae.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2087/294 ← MKsz 1895: 266

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1676. november 21. és december 21. között (vö. ErdOgyEml XVI 38-44) az erdélyi és partiumi rendek részvételével Gyulafehérvárott tartott országgyűlés huszonöt artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1676. november 21-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVI 333–342.

A nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint a református egyház országos nyomdájában készült Kolozsvárott Veresegyházi Szentyel Mihály vezetősége idejében (MKsz 1968: 208, Fazakas József).

Első alkalommal Horváth Ignác ismertette (MKsz 1895: 266). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2087/294).

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Târgu Mureş ①

Olim: Budapest *Acad*

4070

CASTI amoris honos, illustri conjugum pari ... Nicolao Apafi de Apa-Nagy-Falva et ... Annae Teleki, aetatis et amoris floribus, inter nuptiarum solennia oblatum a civibus collegii orthodox. Claudiopol. ad diem IX. Septemb. anno MDCLXXVI. [Claudiopoli MDCLXXVI typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály.]

[1] fol. – 676 x 350 mm – Init.

ErdMuz 1939: 283 – MKsz 1940: 67

Lakodalmi versek magyarul és latinul. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány Apafi Mihály fejedelem unokaöccsének, apanagyfalvi Apafi Miklósnak és Teleki Mihály kővári kapitány leányának, Teleki Annának 1676. szeptember 9-én tartott esküvője alkalmából jelent meg. Nyomdai cífrákból álló keret díszíti. A címszöveget és a költeményeket szintén cífrákból szedett díszítősor választja el. A költemények három hasábra vannak szedve. A kolozsvári református kollégium következő diákjai köszöntötték verseikkel az ifjú párt: *Sponsus ad sponsam* címmel (1) *Georgius Torjai sen.* – (2) *Franciscus Varadi, al. col.* – (3) *Johannes Belényesi, al. col. p. t. praec. orat.* – (4) *Johannes Comaromi, al. col.* – szintén *Sponsus ad sponsam* címmel (5) *Nicolaus K. Helmecezi, al. col.* – (6) *Andreas Zilahi, al. col.* – (7) *Paulus Szoboszlai, al. col.* – (8) *Mese* címmel magyar nyelven *Stephanus Havattövi. al. col.*, a vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Istennek kertében felnőtt liliomszál* – cím nélkül (9) *Samuel Décei, al. col.* – (10) *Stephanus Dálnaki, al. col.* – (11) *Johannes K. Helmecezi, al. col. praec. ety.* – (12) *Stephanus Enyedi, al. col. p. p.* – (13) *Michael T. Zilahi, al. col.* – (14) *Michael B[?]erekszászi, synt. p. p. t.* – (15) *Samuel Zalányi, al. col.* – (16) *Stephanus* [vezetéknév nélkül, Zalányi?], *al. col.* – (17) *Johannes Técsi, al. col.* – (18) *Franciscus Zemplényi, al. col. p. t. p. poes.* – (19) *Stephanus Bányai, al. col.* – (20) *Johannes Pap nob.* – (21) *Samuel Némethi nob.*, – (22) *Nicolaus Keczer nob.* – (23) *Stephanus Istvándi nob.* – (24) *Petrus Kovásznai* – (25) *Georgius Szepesi* – (26) *Mese Mese* [!] címmel magyar nyelven *Caspar Serédi*, költeményének incipitmutatóra utaló kezdősora: *Múzsáknak tárbáza ámbár gazdag legyen* – legvégül, cím nélkül (27) *Stephanus Csengeri*.

A két magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 335, 810 és ItK 1962: 486–487.

A két magyar nyelvű költemény a vendégek szórakoztatására versben megfogalmazott találós kérdés. Megfejtésükről Herepei János írt (ItK 1962: 486–487).

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. Herepei János szerint bizonyos, hogy Veresegyházi Szentel Mihály kolozsvári nyomdavezető műhelyéből került ki (MKsz 1940: 67).

A ma egyetlen példányból ismeretes nyomtatványt először Herepei János (ErdMuz 1939: 283) ismertette, majd az ő nyomán Harsányi András (MKsz 1940: 67) írta le.

Ugyanebből az alkalomból egy másik, magyar nyelvű nyomtatvány is készült (4071). Továbbá Teleki Mihály kővári főkapitány 1674-1679 évek közötti udvari postálkodásáról írott naplójában leányának, Annának esküvőjével kapcsolatban a következő bejegyzés olvasható: "vittek ki [ti. a futárok] most is ... egy falka lakodalomra való, három rendbeli kartákat veres pántlikával összekötöt." Herepei János ez alapján arra következtetett, hogy nem is két, hanem három nyomtatott karta készült Teleki Anna esküvőjére, és a harmadik méreteiben hasonló lehetett a másik kettőhöz (ErdMuz 1944: 481). A harmadik nyomtatvány létezése nem zárható ki teljes bizonyossággal. Mivel azonban a bejegyzésből nem lehet megállapítani, hogy az három nyomtatványról beszél-e, illetve egy vagy két kartát kötöttek össze három csomagba, Herepei feltételezése további megerősítésre szorul.

Cf. 4071

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ①

4071

AZ ISTENNEK kertében fel-nőtt szép élő-fa, a tekintetes ur Teleki Mihaly, a méltóságos erdélyi fejedelemnek belső tanácsa, Torda és Máramaros vármegyéknek fő ispánnya, Küvár s' mellette való vidékének és Huszt várának fő Kapitánnya etc. és véle edgy test tekintetes Vér Judith aszszony s' azon elő-fanak kilencz élő gyümölcssei, a mellyeket az erdélyi jó hazának földén, sok változási és fáradsági után, Istennek mennyekből szapora siros harmat módgyára reá szállott sok szép áldási között termett és hozott, kik között az elsőbb és Istennek kedvében fel-neveltetett s' leg szebb illatozásban lévő gyümölcsét, tekintetes Teleki Anna kis aszszonyt a' régi tekintetes, hirrel, nével és mostan fejedelmi méltósággal fénlő Apafi nagy haznak kertében a' tekintetes Apafi Miklos urfi kebelében, Istennek szent rendelése szerint adta és ajánlotta 1676. esztendőben, Sz. Mihály havának 9-dik napján. A' melynek lakadalmi nagy pompáját ez hazánkban hasznosan gyümölcsöző nagy élő-fanak le-rajzolásával ékesítette Veres-egyházi Szentel Mihaly colosvári könyv-nyomtató. (Kolozsvár 1676 Veresegyházi Szentel Mihály).

[1] fol. – »69 x 39 cm« – 1 ins., 4 ill.

Sztripszky I 2088/295 ← MKsz 1895: 138–139 ← MKsz 1898: 348–349

Lakodalmi versek. – Erről a ma példányból ismeretlen esküvői kartáról elsőként Radvánszky Béla tudósított, és tette közzé hasonmását (Turul 1889: 168). A kiadvány Teleki Mihály fejedelmi tanácsos, Torda és Máramaros megyék főispánja, Kővár és Huszt főkapitánya és Vér Judit elsőszülött leányának Teleki Annának

és Apafi Miklósnak, Apafi Mihály fejedelem unokaöccsének 1676. szeptember 9-én tartott esküvője alkalmából készült. A fenti címleírás és a következő ismertetés Radvánszky Béla által közzé tett hasonmás alapján. Az egyleveles nyomtatványt nyomdai cífrákból álló keret díszíti. Két részre tagolódik. A felső részén áll a fent közölt cím. Ezt nyomdai díszekből szedett vonal választja el a középső, fametszetes résztől. E mezőben öt, minden bizonnyal külön dúcról nyomott fametszetes ábrázolás, valamint két fametszetes keret található, amelyekbe – a lentebb ismertetett kivételektől eltekintve – szedett szövegeket helyeztek. Felül bal oldalt a Nap látható, benne *E fának Isten után szép Napja, Apafi fejedelem világa* olvasható. Jobb oldalon a Hold van, beleírva *Ez fának nedvesítő Holdja fejedelemasszony Bornemisza Anna* felirat. Alattuk az Ég ábrázolása látható széles, boltozatos ívben. Ablakos középmezőjében bal és jobb oldalon egy-egy négy soros versszak olvasható, a költemény incipitmutatóra utaló kezdősora *Minden élő fának felette van az ég*. Mind a nyolc verssor rímjeinek végződése a tipográfiailag is kiemelt Ég. Az Ég alatt baloldalon Apafi Miklós, jobb oldalon Teleki Anna egymáshoz kapcsolódó címere áll egy-egy körben, fametszetes köriratuk: *APAFI MIKLÓS – TELEKI ANNA*. Alattuk vastag törzsű, terebélyes almafa látható. A fa törzsén cífrákból alkotott dísszel elválasztva bal oldalt *Teleki Mihály törzsöke e szép élő fának*, jobb oldalt *Ver Judith áldott méhes anyja ágainak* felirat olvasható alulról felfelé. Az almafa ágain *Atyjok erősségi, égve emelkednek háznak istápjai, ennek szép ágai, égve igyekeznek megindult sugári, égve növekednek drága gyümölcsei, anyjok erősségi*. A fa ágain levelek és kilenc alma ül. Az almákban fába metszve sorszám, Teleki Mihály és Ver Judit gyermekeinek neve, valamint a rá írt rímek olvashatók: *I. Első tekintetben Teleki Anna, ki már leszedetik mint égbeli manna – II. Teleki János, kit atyja virtusa máris foganatos – III. Teleki Susanna, ki minden nap újul mint égbeli manna – IV. Teleki Cristina, ki a szelidségben oly mint édesanyja – V. Teleki Kata, kiből a szép erkölcs már magát kiadta – VI. Teleki Mihály, kin az atyja neve s képe is már fenn áll – VII. Teleki László, atyjának s anyjának örömet rajzoló – VIII. Teleki Judith, kit Istennek kedve már a jóban indít – IX. Teleki Joseph, de ki nem utolsó mint a régi Joseph*. Az almafa törzsétől balra alul egyszerű metszett keretben olvasható az *I. zsolttár* parafrázisa, incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mint a vizek mellett plántált szép termő fa* s ennek folytatásaként áll jobb oldalon alul, ugyanolyan keretben a parafrázis második verszaka. A földön, amelyből az almafa kinőtt, egy sorba szedve a következő vers olvasható: *Ha egy haza termett sok szép élő fákat, Erdélynek is földé hozott ilyen fákat, Erdélynek jószágá ad ilyen ágakat, mennyei áldásban mutat szép példákat*.

Hasonmás kiadását Radvánszky Béla jelentette meg (Turul 1889: 168, melléklet).

Nem lehet tudni, ki szerezte a kép szerint rendezett verseket, de a cím szövege szerint az esküvő fényét a *nagy élő fának lerajzolásával ékesítette Veregyehazi Szentyel Mihály colosvári könyvnyomató*, vagyis ez a fametszetes esküvői kiadvány az ő műhelyében készült. A nyomtatvány méretét Radvánszky Béla adta meg (Turul 1889: 169), de elképzelhető, hogy nem a szedéstükröt, hanem papírméretét közölte. Radvánszky Béla közlése nyomán Dézsi Lajos (MKsz 1895: 138–139), majd Varjú Elemér (MKsz 1898: 348–349) adott róla bibliográfiai leírást. Ezek alapján került bele ismertetése Sztripszky Hiador bibliográfiájába (I 2088/295).

Ugyanebből az alkalomból más kiadvány is megjelent (ld. 4070).

Cf. 4070

Olim: Sajókaza, Radvánszky
Editio facsimile

4072

[PATAI K. István]: Hala-adas, melyben a Szent János látása summásson béfejeztetik. [Kolozsvár 1676 Veregyházi Szentyel.]

A⁵ = [5] fol. – 4° – Orn.

RMK I 1585

Református ima és bibliamagyarázat. – A címlap nélküli nyomtatvány a fenti címet követően a szerző és a fordító említése nélkül David Pareusnak a bibliai Jelenések könyvéhez írott kommentárjait lezáró imádságnak a magyar nyelvű szövegét adja közre (A_{1a}–A_{4b}). Ezt követi egy *Kérdés*, amely arra vonatkozik, hogy Krisztus közbenjárói tisztét megtartja-e az utolsó ítélet után is. Ezt több *Felelet* követi (A_{4b}–A_{5b}).

Az imádság szövege teljes egészében megegyezik azzal a könyörgéssel, amely Patai K. István *Hit-szakadás ellen való orvosság* című prédikációjának a végén jelent meg. Ott a cím megnevezi a könyörgés szerzőjét is, és utal arra, hogy magyarul ott jelent meg először nyomtatásban: *David Pareusnak hajdan hejdelbergai Szentírását magyarázó doktornak hálaadó imádsága, melyben a Szent János látása summásképpen megfejtetetik* (Kolozsvár 1676, 4073, 27) Ezek alapján elfogadható Zoványi Jenő állítása (Lexikon 459–460), aki szerint a fordító a *Hit-szakadás* szerzője, Patai K. István volt.

Szabó Károly ezt az impresszumatatok nélkül megjelent kiadványt „nyomdai kiállításból ítélve kolozsvári nyomtatvány”-nak tartotta a „XVII. század utolsó tizedeiből” (RMK I 1585).

V. Ecsedy Judit a nyomdai jellemzők alapos vizsgálata alapján megállapította, hogy 1671 és 1683 között készülhetett Kolozsvárott. Annál későbbre azért nem tehető megjelenése, mivel 1684-ben a nyomtatványban előforduló betűtípusok egy része átkerült Keresdre, és csak Tótfalusi Kis Miklós működésének kezdetén, az ő nyomdai anyagával keveredve jelentek meg újra Kolozsvárott. Tótfalusi-féle elemek azonban e nyomtatvány betűanyagában nem mutathatók ki. Mivel Patai 1679-től külföldön tartózkodott, és a kiadvány kisebb javításokat tartalmaz a 4073-hoz képest, ezért ez a kiadvány is valószínűleg 1676-ban készült.

Cf. –, 4073

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4073

PATAI K. István: Hit szakadás ellen való orvosság, avagy rövid tanítás a Szent Lélek ellen való vétekrül, s' annak rettenetes és halálos vóltáru, mellyet Pünkösöd második napján a' fejevári nagy templomban az Úr nevében akkor öszve gyülekezett szép keresztyéni sereg előtt elbeszélgetett P(atai) K. I(stván), c(olosvari) s(chola) s(eniora) 1675-ben. Colosvaratt 1676 [typ. gener. ecclesiae] Veregyházi Sz. Mihály.

A⁴–D⁴ = 31 pag. – 4° – Init, orn.

RMK I 1192

Református prédikáció. – Az ajánló levelet *A méltóságos úrnak, ... Uzoni Beldi Pál uramnak, a mi kegyelmes urunk önagsága belső tanácsúr hívének, Belső Szólnok vármegyék fő ispánjának, egész erdélyországi hadaknak fő generálisának és Sepsi, Kézdi, Orbai, Három Székeknek fő királybírájának, nékem ... fautoromnak* címezte *Kegyelmednek szolgája a lelkiekben P. K. I. c. s. s. (2–4)*. A főrészben foglalt prédikáció a *Tanításnak fundamentuma Szent Márk evangélista írásának harmadik részének 28. és 29. verseiből* belső címmel kezdődik, s a bibliai textus és rövid bevezetés után a következő belső címek tagolják: *Két részek – Magyarázat – Tanúság – Tanúság hasznai (5–27)*. A prédikáció után befejezésként olvasható *David Pareusnak hajdan hejdelbergai Szentírás magyarázó doktornak hálaadó imádsága, melyben a Szent János látása summásképpen megfejtetetik, mostan legelőször magyarrá fordítatott (27–31)*. Mindkét rész szövegét a margón bibliai helyekre való utalások kísérik.

A címlapon és az ajánlás végén olvasható betűsor rejti a szerző nevét, aki Zoványi Jenő feltételezése szerint *Patai K. István, a colosvari schola seniora*. (Theologiai Szemle 1939: 178–180; vö. RMK I 1192). E feltételezést nincs ok kétségbe vonni. Patai K. István (1654–1711) Debrecenben 1671-ben lett togatus diák, pár év múlva Kolozsvárra ment, ahol 1675 tavaszán szeniori tiszteletet viselt. Azután visszatért Debrecenbe. 1679–1681 között Leidenben és Franekerben tanult. 1681 őszétől Kecskeméten, Ungvárott, később Deregnnyön, végül 1695-től Debrecenben lelkész.

A címlapról és az ajánlásból kitűnik, hogy Patai beszédét 1675 pünkösdjének másnapján a gyulafehérvári nagytemplomban mondta el, s a prédikáció végeztével többen, köztük Beldi Pál is kérte őt annak kinyomatására. Ezért jelentette meg az ő neve alatt.

A prédikáció szerint a Szentlélek elleni bűn *az universalis apostasia, azaz az eléggé és voltaképpen megismert isteni igazságtól való teljes elszakadás, annak eltökélt szándékból és lelkiismeret ellen való megtagadása (9)*. Részletesen foglalkozik ennek ismertető jegeivel s az ehhez vezető út állomásaival. Hosszan tárgyalja, hogy a katolikus hitben is üdvözülnek némelyek, de nem az abban található papizmus (ceremóniák, böjt etc.) által, hanem rész szerint az abban is megtalálható krisztianizmus (Szentírás, Credo, Miatyánk, Tízparancsolat, keresztség), rész szerint az Istennek mintegy rendkívüli irgalmassága által (21–22).

A kötetet záró hálaadó ima latin szövege megtalálható a következő műben: David Pareus: *In divinam Apocalypsin s. apostoli et evangelistae Johannis commentarius*. Heidelberg 1618, 1233–1235, VD17 12:121889. Fordítása önállóan is megjelent *Hálaadás, melyben Szent János látása is summáson befejeztetik* címen (4072).

Cf. 4072

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ② + cop. digit. – Târgu Mureș ①

Olim: Lugossy Józsefnél Debrecenben

4074

PERNESZI Zsigmond [transl.] A kegyes léleknek lelki vigasztalást szerző idvesseg paissa, mellyet az Isten Anyaszentegyházának a magyar nemzetben lévő igaz tagjainak lelki hasznokra fordított A v e n a r i u s J a n o s ból Osztopanyi Pernyeszi Sigmund. Colosvaratt

MDCLXXVI [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihály által.

A¹²–N¹² O¹⁰ = [28] + 272 + [30] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1195 – Nägler 447

Református imádságoskönyv. – A címet körzetekből álló keretbe szedték. A címlap háta üres. Ezután kezdődik *O. P. S.* aláírásával az *Ajánlólevél*, amely *az ő Isteneket igazán szerető s becsülő, lelkek idvességét e világi elmúlandó dolgoknak megvetésével szívesen kereső, Istennek igaz híveinek szól* (A₂a–B₁b). Majd ugyancsak a fordító, *O. P. S.* monogramjával aláírt *A Kegyes Olvasóhoz* intézett előszó utal a könyv három nagy egységére, és az imádkozás időbeosztására nézve ad eligazítást (B₂a–B₃a). Egy üres lap után kezdődik a főrész a következő könyörgésekkel: *Templomban menéskori imádság* (1–2) – *Kegyes segítségül való hívása az Istennek, hogy az igazán való könyörgésnek lelkét és kegyelmét engedje* (2–5). Majd a kötet első nagy egysége következik, amely a hét minden napjára VIII–VIII imádságot tartalmaz: vasárnapra (5–31) – hétfőre (31–58) – keddre (58–86) – szerdára (86–113) – csütörtökre (113–138) – péntekre (138–164) – szombatra (164–190). Következnek *egynéhány személyeknek egynéhány imádságok*: I. *Tanítóknak imádsága* (190–193) – II. *Az Isten igéjét hallgatóknak könyörgése* (193–196) – III. *A felső méltóságban helyezettetteknek könyörgése* (196–199) – IV. *A felső hatalmasság alá vettetteknek könyörgések* (199–202) – V. *Házasságban élő gazdáknak könyörgése* (202–205) – VI. *Gazdasszonynak imádsága* (206–209) – VII. *Fiúnak imádsága* (209–213) – VIII. *Szolgának és szolgálónak imádsága* (213–215) – IX. *Az ifjaknak imádsága* (215–219) – X. *A nebézkeseeknek könyörgése* (219–222) – XI. *Magtalanok imádsága* (222–225) – XII. *Özvegyek imádsága* (225–229) – XIII. *Útonjáróknak könyörgése* (229–232) – XIV. *Megszomorodott és nyomorúságban lévő embernek könyörgése* (232–233 [recte 235]) – XV. *Égi háborúnak idején mondandó könyörgés* (233 [recte 235] – 236 [recte 238]) – XVI. *Közönséges dőghaldlnak idejére való könyörgés* (236 [recte 238] – 239 [recte 241]) – XVII. *Pogányok ellen való könyörgés* (239 [recte 241] – 242 [recte 244] – XVIII. *Közönséges vallástétel* (242 [recte 244] – 246 [recte 248]) – XIX. *Úr Vacsorája előtt mondandó könyörgés* (246 [recte 248] – 249 [recte 251] – XX. *Más könyörgés az Úr Vacsorája előtt* (249 [recte 251] – 252 [recte 254]) – XXI. *Az Úr Vacsorája után való hálaadás* (252 [recte 254] – 257) – XXII. *Más hálaadás az Úr Vacsorája után* (258–261) – XXIII. *Betegnek imádsága* (261–263) – XXIV. *Más könyörgése a betegnek* (263–264) – XXV. *Betegnek könyörgése* (264–266) – XXVI. *Más könyörgése a betegnek* (266–267) – XXVII. *A halálhoz közelgető ember körül állóknak könyörgések* (267–268). E rész végét *Athanasius püspöknek symboluma* zárja (269–272). A kötetben előforduló könyörgések *Mutató tábláját* (N₈a–N₁₀b) követik *Az egész zsolnárokból kiszedegetett könyörgések* a zsolnárok sorrendjében (N₁₁a–O₁₀b), ahol mindig megtalálható a margón az utalás az adott zsolnárra.

Két imádság szövegkiadása: Incze: A magyar református imádság 113–114.

Perneszi Zsigmond (? – cr. 1720) erdélyi nemes birtokos, Apafi fejedelem udvarmestere és 1686-ban bécsi követe. Több imádságoskönyvet fordított magyarra (RMK I 1222, RMK I 1767). Johann Habermann (Avenarius)-fordítását Thienemann Tivadar (ItK 1922: 79–80), majd Incze Gábor helyezte el és elemezte a magyar nyelvű (Avenarius)-fordítások sorában (ld. szövegkiadás, 105). Johann Habermann (Avenarius) népszerű imakönyve először 1569-ben jelent meg Nürnbergben *Christliche Gebet für alle Not und Stände der ganzen Christenheit, ausgeteilt auf alle Tag in den Wochen zu sprechen* címmel. Vö: 4137

Cf. –, →

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ③ + cop. digit. – Debrecen *Ref* ②* – Sibiu *Mus* ①

Szathmárnémeti Mihály: *Dominica catechetica, sive conciones catecheticae secundum Catechesin Palatinatam. Claudiopoli 1676.* – Vide 4139

4075

[SZATHMÁR]NÉMETHI Mihály: Mennyei tárház kulcsa, avagy olly idvesség egy ügyü elmékhez alkalmaztatott imádságok, mellyekkel minden szükségben lévő együgyü emberek az Isten kegyelmes tárházában bé-mehetnek. Mellyet szedett a' Sz. Irás szavaiból, s' most meg-bővített imádságokkal s' énekekkel Nemethi Mihaly, a' colos. r. ec. t. Colosvárott 1676 [typ. gener. ecclesiae] Szentyel Mihaly által.

A⁶, A¹²–I¹² K⁶ = [12] + 216 + 7 + [5] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1194

Református imádságkönyv és énekek. – A fametszetes oszlopos keretbe szedett címlap hátán bibliai idézetek olvashatók, amelyek az imádkozással kapcsolatban feltett két kérdésre is feleletet adnak. Ezt követi Sz. Nemethi Mihály Colosvárott, anno 1676. és a *Christus Magyarországon lévő anyaszentegyházának üldöztetésének hatodik esztendejében* keltezett ajánlólevele *Bornemisza Kata asszonynak, ... néhai Bánfi Dienes uram megmaradott keserves árva özvegyének ...* (A_{2a}–A_{4a}). Majd *Az igazán és buzgóságosan könyörgeni akaró emberhez való rövid oktatás* ad eligazítást a könyörgésről (A_{4b}–A_{6b}). A főrészt öt fejezetből áll. Ezek tartalma és beosztása azonos az első kiadásával (3897): *I. A mindennapi imádságokról* (1–45) – *II. Az innapi imádságokról* (45–63) – *III. Kiváltképpen való időkre való imádság* (63–137) – *IV. Útonjárók imádságáról* (137–158 [recte 157]) – *V. Hadi s' tábori imádságokról* (158–176). Ezekhez további hét imádság járul: [1] *Templombéli közönséges reggeli könyörgés* (176–184) – [2] *Estve templombéli közönséges könyörgés* (184–189) – [3] *Templombéli reggeli imádság, másunnán vétetett* (189–195) – [4] *Estvéli imádság* (195–201) – [5] *Böjtnapi közönséges alázatos könyörgés a' Jézus Christus ecclesiájának üldözésekor* (201–210) – [6] *Búban borolt, s' megkeseredett léleknek Istenhez vigasztalásért való fohászzkodása* (210–215) – [7] *Az eltévelyedetteknek megtérésekre való imádság* (215–216). A főrészt *Reggeli s' estvéli könyörgő és hálaadó áhitatos énekek* (1–7) zárják: 1. pag.: *Reggeli ének*, kezdősora: *Nagy hálaadással magasztaljad* – 2. *Más*. Kezdősora: *Mi Szent Atyánk, ki lakozol mennyekben* – 4: *Estvéli könyörgő s' hálaadó ének a 103. zsoltár nótájána*, amelynek kezdősora: *Ó, én lelkem dicsérsjed Istenedet* – 6: *Más*. Kezdősora: *Jézus Krisztus szentek reménye*. A nyomtatványt *Mutató tábla* (K_{4b}–K_{6b}) és az *Énekek táblája* (K_{6b}) zárja.

Ez az imádságskönyv a második kiadása az először 1673-ban ugyancsak Kolozsvárott megjelent imakönyvnek (3897).

Cf. 3897, –, 4261, 4359, 4586, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureș ① ②

4076

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak száz ötven soltari, a francziai nóták szerint magyar versekre fordítottak Molnar Albert által. Colosvarat MDCLXXVI [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentjel Mihály által.

A¹²–P¹² Q⁶ = 355 + [16] pag. – 12° – ♪, 1 ins., orn.

MKsz 1963: 118

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – A címlapot „Non solus” feliratú nyomdászjelvény díszíti. A címlap hátán *Kegyés olvasó, vedd eszedbe im ezeket* címmel tudnivalók olvashatók a könyv használatára vonatkozóan, alatta azoknak a zsoltároknak a száma következik, melyeknek egyenlő nótájuk van. Ezután áll *Johan. Filiczki Farkasfalva, ss. th. st.* Siegenben 1607. április 25-én kelt verse *Paraphrasis Ungarica et accomodatio ad d. Albertum Molnar* címmel. Kezdősora: *Dávid királynak másfélszáz zsoltárit* (A₂a). A következő lapon eligazítás szól arról, hogy *Az időknek s a dolgoknak alkalmatossági szerint így énekeljék a zsoltárokat* (A₂b). A főrész a 150 genfi zsoltár Szenci Molnár Albert által készített fordítását tartalmazza (5–344) a szokott függelékénekekkel (345–355). *A zsoltárokra igazító tábla* (P₁₀b–Q₁a) után egy üres lap következik. Majd *Buzgó imádságok* címmel két reggeli és két esti imádság csatlakozik a kötethez: *Reggeli* (Q₂a–Q₃a) – *Más reggeli hálaadás és könyörgés* (Q₃a–Q₄b) – *Estvéli* (Q₄b–Q₅b) – *Más estvéli imádság* (Q₅b–Q₆b). Az énekek kezdőszavainak felsorolását ld. az 1675. évi löcsei kiadás leírásában (4033), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Ez az első, jelenleg ismeretes önállóan kiadott zsoltárkönyv, amelyet Veregyházi Szentjel Mihály kottával jelentetett meg a kolozsvári nyomdában.

A nyomtatványt Borsa Gedeon fedezte fel (MKsz 1963: 118).

Cf. 962(1)*!, 2091(2)*!, 2750*!, 3802, 3885(5), 4018, 4019(4), 4033, –, 4360, 4361[2], 4431(4), 4432, Appendix 345, →

Budapest *Acad* cop. – Martin *Nat* ①

4077

SZÖLLŐSI Mihály: Az Isten házában meg-gyujtatott, s' másoknak világló, de magát meg-emésztő lobogo szövetnek, vagy a' lelki-pásztorságnak tiszta tüköre, mely Christus Jésus minden igaz szolgájának miképpen kellyen lenni világ világosságának pásztori személyiben és tisztiben rövideden meg-mutatya, hogy akár minémü állapotban fenn-álló vagy meg-romlott szívű és el esett lélekkel tudgyon mennyei mesterséggel s' nagy haszonnal kegyessen dajkálódni, melyet az eggyügyűek kedveért illy öszve szorítva anyai nyelven közönségessé tött Nagy Szölösi Mihaly, az ur Jésusnak méltatlan szolgája és a' szentek mostani szenvedésinek edgyik társa. Colosvaratt 1676 [typ. gener. ecclesiae] Veres-Egyhazi Mihaly.

A¹² B¹² C³ = [9] + 41 + [2] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1193

Református lelkipásztori útmutatás. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik a szerző *Istenét szerető nemes férfúának, nagy-megyeri Keresztesi Samuel unamnak, a király Christus szerelmes hívének, a vitéz-kedő anyaszentegyház egyik élő tagjának, nekem bizodalmas fautoromnak* címzett *Drassón*, 1675. december 27-én kelt előszava, aláírása *e. sz. N. Sz. M. (A₂a–A₃b)*. Ebben arról elmélkedik, hogy az *egyházi szolgálat* sikertelensége miatt tűnik úgy, hogy Isten elhagyja az országot, és összegyűjti e sikertelenség okait. A főszöveg *A lelki pásztorságnak tiszta tüköre* címmel kezdődik és kátéformában, a következő tizenkét részre bontva tárgyalja a jó lelkipásztor ismerveit, kötelességeit, tanácsokat ad feladatai elvégzéséhez, a feleletek végén sűrűn hivatkozik bibliai locusokra: *Első rész. Amelyben megmutattatik, micsoda dolgok kívántatnak az egyházi szolgában személyére nézve?* (1–6) – *II. rész. Az egyházi szolgának tiszti felvételekor való mineműségiről és tisztire való készületiről* (6–9) – *III. Az egyházi szolga tisztinek gyakorlásáról, mely áll az Igének közhelyen való kiszolgáltatásában* (9–18) – *IV. rész. Az Igének magánosan ugyan, de közönségesen mind öszveleg való kiszolgáltatásáról* (18–20) – *V. rész. Az egyházi szolgának tisztiről, személy szerint a megtérítendők körül* (20–22) – *VI. rész. A megtértek s kiváltképpen az egészségesek körül való tisztiről az egyházi szolgának* (22–24) – *VII. rész. A beteges juhoknak orvoslására való készületiről az egyházi szolgának* (24–26) – *VIII. rész. A megebesítettek orvoslásáról az alkalmas Ige kiszolgáltatása által és a törvényből megsérültek felségítéséről* (27–29) – *IX. rész. Az evangéliom által megebesítettek megsegítéséről vagy orvoslásáról* (29–34) – *X. rész. Az elesetekkel való dajkálódásról* (35–36) – *XI. rész. A sacramentomok kiszolgáltatásáról* (36–38) – *XII. rész. Az egyházi szolga tisztiről, amennyiben a nép szája Isten előtt, és az ő tisztire indító erősségekről* (39–41). Ezután rövid imádság olvasható. A kiadványt az *E pásztori tükörben lévő dolgoknak summás lajstroma* (C₂b–C₃a) zárja. Az utolsó lap üres (C₃b).

A nyomtatvány tipográfiáját utánzó szövegkiadás: *Lobogó szövetnek, vagy a lelki pásztorságnak tiszta tüköre*. Kolozsvár 1676. Bp. 1937. A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén (református és evangélikus) egyházi írói V.

Az előszó szerint e mű egy *Pastor evangelicus* nevű könyvnek megfordítása, de igen öszveszorítva (A₄b). Valóban nagyon kivonatos formája Oliver Bowles angol puritánus teológus *De pastore evangelico tractatus*,

in quo universum munus pastorale, tam quoad pastoris vocationem et praeparationem, quam ipsius muneris exercitium ... proponitur című könyvének (London 1659).

A munkát Incze Gábor a legelső magyar nyelvű átfogó gyakorlati teológiai munkának nevezi, amely több szempontra kiterjed, mint eddig megjelent elődei (szövegkiadás 3). Az előszó idézi William Perkins egy mondatát, amely alapján a fordítást Berg Pál (Angol hatások 221) és Bodonhelyi József (Az angol puritanizmus 39) az angol puritanizmus hazai hatásának példái között említette.

Az előszóból tudható, hogy a kiadvány az ajánlás címettjének költségén jelent meg (A₃a).

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Ref*®*

4078

[SZÖLLŐSI Mihály]: Az Urért s' hazájokért el széledett és számkivettetett bujdosó magyarok füstölgő csepüje, az az mellyben az élvén haló, s' halván (é)lő bús lélek egynéhány nevezetes alkalmazatosságokkal Istene előtt fel-romboltatik, és az Isten háza mennyei tüzével meg-illettetik, hogy a' kegyelem kapuján ha szintén bölcsen formáltatott ékes beszédü imádságával nem loboghat-is, de még is meg-romlott szive égben szakadásával a' menyneji jó válasz tételnek igaz reménsége alatt ekképpen mind addig füstölögessen, míg az égből reá kegyelmesen nem tekint az irgalmas Ur. Mellyet az Isten házából így gerjesztett meg az Urért szenvedőknek edgyik társa Sz. M. N. B. L. T. A' füstölgő csepüt nem óltya el, Esa 42. 3. Nemzetes Ubrisi Pal költséggével. Colosvarat 1676 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egy-házi Mihály.

A¹²–E¹² F⁶ = 141 [recte 131] + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1196

Református imádságoskönyv. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik a keltezés és aláírás nélküli *Ajánlás a mennyei birodalom győzhetetlen szentelt vitézinek és itt e földön sok üldözések alatt eltikkadt szarándok szentek fényes vezérinek, felséges Ur Jesus Messiasnak ...* (A₂a–b). A mű törzse két részre tagolódik. Az első részben *Bujdosó magyarok füstölgő csepüje* előfejjel, külön összefoglaló cím nélkül főként az üldözött közösség nevében írt imádságok olvashatók: *I. Bünein fojlódó, elkényszeredett magyar nép közönséges vallástétele* (5–15) – *II. A közönséges romlásban panaszkodó reménkedés* (15–26) – *III. Magyar nép árvaságán esdeklő keserves fohászkodás* (26–34) – *IV. Vallások s nemzetek szabadságáért táborozó magyarok reggeli zörgetése az irgalmas Jéhova ajtaján* (34–44) – *V. Bujdosó magyarok tábori estveli áldozatja* (44–54) – *VI. Tanácskozásra gyűlő magyarok rövid imádsága* (54–58) – *VIII.* (recte VII.) *Bujdosó magyar nép generálisa magános könyörgése* (58–67) – *VIII. Tábor elindulásakor való imádság* (67–68) – *IX. Tábor megszálláskorra való rövid fohászkodás* (68–80, a lapszámozás ezen ima szövege közben a 69-ről a 80. számra ugrik). – *X. Strázsára menő vitézek rövid esedezése* (80–82) – *XI. Harcra induláskor való közönséges lelki készület* (82–86) – *XII. Számkivetettek égben ható lelki istápjá, vagy bujdosó embernek Istenével való magános beszélgetése* (86–93). A második rész egyének számára írt mintakönyörgéseket foglal magában. Élőfeje *Közönséges imádságok*.

Összefoglaló címe: *Következnek egyméhány más rendbéli könyörgések.* Tartalma a következő: *I. Háza népétől megfosztott ember könyörgése* (93–100) – *II. Bűneit valló s jajgató lélek siralma* (100–110) – *III. Bűne bocsánatját éhező lélek imádsága* (111–115) – *IV. Kétkedésekkel tusakodó embernek hitért való reménykedése* (115–122) – *V. Az idvesség eszközeivel hatalmas élésért való imádság* (122–127) – *VI. Bűnbocsánatért való rövid óhajítás* (127–130) – *A Jézus Christus kinszenvedése felett sópánkodó bűnös lélek magános beszélgetése avagy imádsága, mellyel kiváltképpen Úr vacsorájának vétele előtt és Nagy Pénteken is imádkozhatni* (130–141). A kiadványt a *Könyörgések lajstroma* (141–F₆b) zárja, amely rövidítve adja meg a fenti imádságok címeit.

Három ima szövegét közölte Incze Gábor (A magyar református imádság 167–170), majd a teljes kötetet kiadta (Bp. 1935. 2. kiadása: Bp. 1940). Az 1940. évi kiadás végén a következő megjegyzés olvasható: „A könyv ... hű mása az eredetinek ...” (128). A szedés valóban sorhíven követi az 1676. évi megjelenést, ennek ellenére mindkét modern kiadásból kimaradt az eredeti kiadvány 59–62. lapja, azaz a *Bujdosó magyar nép generálisa ... könyörgésének* mintegy fele.

Szabó Károly a címlapon olvasható monogramot *Sz. M. N. B. L. T.*, Szántai Mihály nagybányai lelki tanító formában oldotta fel (RMK I 1196). Zoványi Jenő azonban cáfolta, hogy Szántai Mihály nagybányai lelkész lehetne a szerző, mivel ő már 1646-ban elhunyt. Stiliztikai és kronológiai érvek alapján azt feltételezte, hogy Szöllösi Mihály munkája volt ez az imádságoskönyv, de a fenti monogramot nem sikerült egyértelműen feloldania, mivel Szöllösi 1676. évi működési helye nem ismeretes (MKsz 1940: 165–168). Zoványi meggyőző feltételezését nincs ok kétségbe vonni, azt a későbbi szakirodalom elfogadta, sőt Incze Gábor már korábban is Szöllösit tekintette szerzőnek (ld. a szövegkiadást).

A munkával újabban Fazakas Gergely Tamás foglalkozott, mint az 1670-es évtized „siralmas imádság” műfajának kiemelkedő darabjával (Siralmas, passim, különösen 302–304 és 319–328).

A nyomtatás költségeit viselő Ubrisi Pál Zoványi Jenő megállapítása szerint „egy tisztánnenni vármegyékben elterjedt és közelebbről Bereg vármegyében is otthonos nemes család tagja” volt (i. m. 168).

Radvánszky Béla Bod Péter könyvtára kéziratossá jegyzékének közlésekor 181. szám alatt említi egy „Füstölő Tsepü” című 1676-ban, Kolozsvárott megjelent munkát (MKsz 1884: 84). Bizonyos, hogy ez az adat nem egy másik, hasonló című munkára vonatkozik, hanem Bod tulajdonában egykor e kiadvány egy példánya volt.

Budapest *Nat cop.* (← Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Sárospatak *Ref* ③

4079

TOLNAI SZABÓ Mihály: Szent had, az az lelki s' testi szabadságokért fegyvert vont vitezek tüköre, avagy olyan idvességes Szent Irásbul öszve szedegettetett lelki tanács, a'mellyben az igaz hadakozásnak bizonyos okai, igaz módgyai, hasznos végei rövideden egyben szerkeztetennek. Mellyben, ha valaki jól el-készítettett elmével belé tekint, nagy könnyen meg-itélheti, mitsoda tészí a' vitézlő rendeket bártortalanokká, ellenségek előtt futókká, szaladókká. Viszont, mint kellyen ő magokat olly karban állatni, hogy ellenségekkel bátran szemben szállyanak, s' dicsiretessen harczollyanak, s' kívánatos győzelemmel-is

ékesüllyenek, ez vitézeknek kedvéért irattatott tükörből, mint meg-annyi tanító mester által igen rövideden, de világossan meg-tanittatnak. A' mellyet tanítási alkalmatossággal-is praedikállott a' vitézek előtt Tholnai Mihály, a szentek mostani üldöztetésének edgyik társa. Colosvaratt a' szentek üldöztetésének MDCLXXVI-dik esztendejében [typ. gener. ecclesiae Vereseygházi Szentyel].

A⁴-E⁴ F¹ = [8] + 34 pag. – 4°– Orn., init.

RMK I 1197

Református prédikáció, benne hadtudományi értekezés. – A címlap hátán öt bibliai idézet olvasható. Az ajánlást *A méltóságos hadadái ... Vesselényi Pál uramnak ... az igaz magyaros magyarok, lelki s testi szabadságokért számkivetést szenvedők táborának választott fő generálisának ... fautoromnak* címezte a *Krisztus szenvedésének egyik társa, Tholnai Mihály* (A₂a–A₂b). A főrészben foglalt prédikáció *Szent had, az az lelki s testi szabadságokért fegyvert vont vitézek tüköre* belső címmel kezdődik, s a következő részekre tagolódik: *Felvett lecke* (1) – *Elöljáró beszéd* (1–2) – *Két részekre ágazik e szent lecke* (3) – *Magyarázat* (3–8) – *Tudomány* (8–9) – *Fundamentummal való erőssége a tudománynak* (9–10) – *A tudománynak üdvösséges lelki hasznos épületi, első ... tanítás oktatás* (10–11) – *II. Haszna* (11–20) – *Igaz oka a hadakozásnak* (20–21) – *Módja a hadakozásnak* (21–28) – *II. Haszna. Oktatással összekötött intés, serkentés* (28–34).

Szövegkiadás: Tholnai Mihály: *Szent had, azaz lelki s testi szabadságokért fegyvert vont vitézek tüköre*. Kolozsvár 1676. Kiad. Incze Gábor. Bp. 1937. A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén (református és evangélikus) egyházi írói VI.

Az ajánlás Abner és Joáb hadakozásának és megbékélésének ószövetségi példájával (2 Sam. 2) szólítja fel a magyarságot az egymás közötti megbékélésre. Ezt követően elmondja benne Tolnai, hogy ezzel a munkájával, amely szorosan kapcsolódik korábbi két tanításához (*A sűrű keresztviselések habjai közt csüggedő léleknek lelki bátorítása*. Kolozsvár 1673, **3902** és *Haza számkivetett békességének helyre állatása*. Kolozsvár 1675, **4023**), a vitézlő rendet kívánja megtanítani az igazán való hadakozásra, ezért is ajánlja Wesselényi Pálnak, a bujdosók vezérének a művet. Wesselényi édesanyjával, Lónyay Annával (később Kemény János, erdélyi fejedelem felesége) együtt már németalföldi tanulmányai idején is támogatta őt. Ennek megfelelően a mű törzsét alkotó prédikáció első része a szabadságáért harcoló vitézlő rendnek szóló erkölcsi oktatást tartalmaz, hogy senkit meg ne rontsanak, nyomorítsanak, zsoldjukkal megelégedjenek (1–18). A második rész rövid értekezés az igazságos hadviselés okáról, módjáról és céljairól (18–28). A befejezés pedig buzdító beszéd a bátor és fegyelmezett hadviselésre (28–34).

Tolnai Szabó e prédikációjának tartalmát a korábbi szakirodalom összefoglalásával részletesen ismertette és elemezte Dukkon Ágnes. Kimutatta benne Zrínyi Miklós műveinek, különösen az *Az török áfium elleni orvosságnak* és a *Vitéz hadnagynak* a hatását. Megjegyezte, hogy e beszédben fordul elő először a korai nemzettudat kialakulásában fontos szerepet játszó magyaros magyar fogalom (Prédikáció vagy adhortáció? (Bibliai párhuzamok és irodalmi áthallások Tolnai Szabó Mihály három prédikációjában. In: Bibliotheca et Universitas 319–325). A vitézek számára életvezetési elveket is kínáló művet a tábiori prédikációk között elemezte Csorba Dávid (A zászlós bárány nyomában 136).

A nyomda megnevezése nélküli mű a református egyház kolozsvári országos nyomdájában jelent meg, Vereseygházi Szentyel Mihály nyomdavezető idejében.

Cf. 3902, 4023, –

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① + cop. digit. – Budapest Ref ②* – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ③ + cop. digit. – Sárospatak Ref ① – Târgu Mureş ①

4080

[1–2] UJ és o kalendariom Christus Urunk születése után valo 1677. esztendőre, melyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N e u - b a r t Christoph theologus és astrologus által. Cum gratia et privileg. celsiss. princip. Ez nyomtatása a löcsei és cassai nyomtatásoknál helyesb és sokkal bővebb, olvasd meg s' ugy találod. Kolosvaratt [1676 typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A⁸-E⁸ = [40] fol. – 16° – Color.

RMK I 1213

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), a hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó s vért is bocsátani*. A naptárrészt *Az országok és némely fő városok, ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása*, valamint *Az országoknak címerai, kikeről szól ez mostani prognosztikum* (B₆b) zárja. A hazai kalendáriumok általános gyakorlatától eltérően a prognosztikon önálló címlap vagy címszöveg nélkül *Az esztendőnek megkülönböztető négy részeinek asztronómiai megvizsgálása* című résszel kezdődik (B₇a). Az évszakokról szóló fejezetek élén négy soros verses imádságok olvashatók: *I. A tétről*, a vers kezdősora: *Istennek hála, már jó az rövidebb nap* (B₇a–b) – *II. A tavaszról* az imádság *Istennek hála már, nap s éj megegyezett* sorral kezdődik (B₇b–B₈b) – *III. A nyárról*, a kezdősor: *Istennek hála, már hogy a szép nap eljött* (B₈b–C₁b) – *IV. Az őszről*, a hálaadás kezdősora: *Istennek hála, van nap s éj egyessége* (C₁b–C₂b). Ezt a következő fejezetek követik: *Második része. A fogyatkozásokról* (C₂b–C₃a) – *Harmadik része. A hadakról* (C₃a–C₄a) – *IV. A betegségről* (C₄a—b) – Ötödik része. A földi termésekről (C₄b–C₅a). A *Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdőszava: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll* (C₅b–C₆b), a szöveg az 1676–80. évekre szóló löcsei (4034, 4089, 4150, 4198, 4264), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendárium hasonló tárgyú versének átdolgozása, amely a következő évben (4140) ugyanezzel a szöveggel, az 1679-re (4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári és a szintén 1685-re kiadott debreceni (4519) és csíksomlyói (4580) kalendáriumban azonban a 40. sor eltérő változatban jelent meg (vö. RMKT XVII/11 717–719, 880). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországbán és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C₇a–D₄b), valamint a *Magyar krónika* (D₅a–E₈a) zárja, amelynek utolsó bejegyzése az 1676 tavaszán Erdély-szerte pusztító tüzvészekről, *többi között Segesvár többire egészen* való leégéséről számol be.

A kiadvány címlapján *a löcsei és kassai nyomtatásoknál* bővebbnek és helyesebbnek nevezi magát. A Christoph Neubarth naptárait követő kolozsvári, löcsei (vö. 3747) és kassai (vö. 4009) magyar

nyelvű naptársorozat szövege meglehetősen hasonló. Erre az évre kassai naptár nem ismeretes, a lőcsei kalendárium esetében (4089) jelentősebb területi eltérés a krónikának a közelmúltat bemutató szakaszában figyelhető meg.

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) Veresegyházi Szentyel Mihály kalendáriumai címlapján mindig feltüntette, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963).

Cf. 3805!

Budapest *Acad* ① + cop. digit – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.

4080A

[VÁSÁRHELYI Péter]: Bujdosónak és szomorú sorsban s' állapotban lévőknek, a' megszabadításért Istenhez való keserves fohászzkodása és bűnének meg-vallása. [Kolozsvár cr. 1676 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel].

[²] = [2] fol. – 12° – Orn.

Magyar nyelvű költemény. – Ez a bibliográfiában eddig nem szereplő kiadvány Szathmárnémethi Mihály *Az örökké való egy isteni állatban ...* című könyvének (Kolozsvár 1673, 3898) a marosvásárhelyi Teleki Tékában őrzött példányához kötve maradt fenn (jelzete: 02245, eredetileg a székelykeresztúri könyvtár állományából). A *Vigasztald meg, Uram, szomorú szívemet* incipitű költemény 16 versszakát tartalmazza ([¹], a-[¹], b) a fenti cím után, nótamegjelölése: *Ifjúságom vétké gyakran* ([¹], a). A strófák kezdetűi a *Vasarbelli Petere* nevet adják ki, az utolsó versszak szerint *Ezt éneklém az én sok szenvedésimben novembernek szintén az első hetében, ezerhatszázhetvenhatodik időben*. A szöveg végén könyvdísz áll.

Szövegkiadás: A költemény kéziratos változatának szövegét Jankovics József adta ki (RMKT XVII/14 97-99).

Vásárhelyi Péternek a személyét a szövegkiadó Jankovics József nem tudta azonosítani. Ismeretes Kézdivásárhelyi Péter nagyenyedi professzor, de ő 1666-ban meghalt, így szerzőként csak akkor jöhet számításba, ha a kiadvány 1676-os évszáma nem a vers keletkezésének, hanem kiadásának időpontjára utal.

A költemény szövege korábban részben volt ismeretes. Kéziratos változatát erősen csonka formában a Komáromi-énekeskönyv őrizte meg, amelynek szövegét Erdélyi Pál (EPHK 1899: 343—344) több félreolvasással és nem megalapozott kiegészítéssel adta ki, majd megjelent a Régi Magyar Költők Tárában is (ld. szövegkiadás). A kéziratos változat utolsó strófájában a dátumot „Novembernek szintén utolsó hetiben ... Ezerhat száz nyoltzvan nyolczadik időben” formában aktualizálták. A nyomtatott változat pontosabb és teljesebb olvasatokat őrzött meg a kézírathoz képest (például a nyomtatványban nincsenek hiányos szótagszámú sorok, a kéziratnak a szövegösszefüggésben értelmetlen szavai helyesen szerepelnek).

Nem állapítható meg egyértelműen, hogy a vers önmagában jelent meg, vagy a kétlevélnyi töredék egy ma már ismeretlen kiadvány részét alkotta. A szöveg végén álló könyvdísz az előbbi valószínűsíti.

A betűtípusok alapján a szöveg a református egyház kolozsvári országos nyomdában készült, Veresegyházi

Szentyel Mihály működésének idején, 1671 és 1683 között (Ecsedy Judit szóbeli közlése). Ezért újabb adat előkerüléséig a szöveg végén olvasható 1676. év elfogadható a nyomtatás időpontjaként.

Budapest *Nat cop.* – Târgu Mureș ①

4081

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1677. von Christoph Neubarth. Leutschau 1676 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadványról Johann Brichenzweig lőcsei szabó kézíratos feljegyzőkönyve alapján (Štátny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 147, 290–292, 310–312) Szabó András Péter adott hírt (i. m. 143). A kéziratot szintén ő elemezte (i. m. 127–187; a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144; vö. 3731).

Erre az 1677. évre szóló kalendáriumra Brichenzweig a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „1677 Calend. Autor Christoph Neubarth.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a nyomtatvány egykori létezése.

Cf. 4031!

4082

[BALASSI Bálint?]: *Historia edgy Evrialvs nevü iffiúról és edgy Lucretia nevü aszszonyrol, azoknak egymáshoz-való szerelmeknek indulattyáról, örömökről és szerentséjéről, végre Lucretiának szerelme miatt való haláláról.* [Lőcse cr. 1676 Brewer.]

A⁴–E⁴ F² = [22] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1592 – Čaplovič 1660

Verses szerelmi história. – Aeneas Sylvius Piccolomini, a későbbi II. Pius pápa *De duobus Euralio et Lucretia se amantibus* 1444-ben latin nyelven írt novellájának magyar nyelvű verses átdolgozása már a címet követően elkezdődik. Öt részből áll. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Sok erős férfiak, bölcsék és királyok* (A₁a–F₂b).

Szövegkiadás: Gyarmathy Balassa Bálint költeményei. Kiad. Szilády Áron. Bp. 1879, 171–234 és RMKT XVI/9 403–461

A széphistória szerzői attribúciójának történetét és a szöveg hagyományozódásával kapcsolatos kérdéseket újabban Vadai István foglalta össze (ItK 2016: 683–708). Szilády Áron Balassi Bálint költeményeiből kiindulva, őt gondolta szerzőnek (ld. szövegkiadás, 337). Többben azonban ezzel ellenkező véleményen voltak (ld. Debrecen 1587, 594), ezért e széphistóriát a szakirodalom általában „Pataki Névtelen” műveként emlegette. Vadai István azonban ismét Balassi költeményeiből vett párhuzamok alapján az ő művének tartotta. Mivel közvetlen filológiai bizonyíték továbbra sem merült fel e tekintetben, ezért teljes bizonyossággal nem jelenthető ki, hogy valóban Balassi Bálint a szerző. Vadai ugyanakkor azt is megállapította, hogy ez a kései, erősen átdolgozott, sok hibát is tartalmazó változat a korai debreceni kiadásokhoz (594, 1589, 625) csatlakozik, amelyet közreadója bizonyos helyeken a Siczben kiadott változat (1592, 704) alapján javított ki. Forrása azonban szerinte nem a Siczben készült nyomtatvány, hanem annak kéziratossá változata lehetett (i. m. 683–684, 688).

Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly (RMK I 1592) és őt követően Ján Čaplovič (1660) XVII. századi lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába. Vadai „RMK-száma alapján 1700 körüli”-nek gondolta (i. m. 684). Pavercsik Ilona a betűtípusok alapján keletkezésének idejét 1676 körüli időpontra tette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 202).

Cf. 594*; –

Budapest *Nat cop.* (*Ref*) – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Univ* ④

4083

[BÖHME, Martin]: Lovak orvosságos szep uj könyvetskeje, mellyben sok-féle probált experimentumok és orvosságok talátnak, kiket Török, Magyar és Német Országokban lakó fejedelmeknek és nagy uraknak udvariban öszve-szededetett a brandeburgomi hertzeg fő lovasz mestere Tseh Márton, mostan penig magyarul ki-nyomtatattott. Lőtsen 1676 Brewer Sámuel.

[², A⁸–G⁸ H³ = [1] tab. + [5] + 104 + [10] pag. – 8° – 2 ill., orn.

RMKI 1198 – Kossa Gyula: Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Bp. 1904, 23, 25 – Čaplovič 1356

Állatorvosi mű. – A kiadvány élén a két nyolcadrényi lapra terjedő, kihajtható, a ló testrészein szükséges érvágást szemléltető fametszetes illusztráció áll, a lapok háta üres. Ismeretes olyan példány is, amelyben ezt a két levelet a hozzá tartozó ábramagyarázat (A_{3a}–b) elé kötötték. A címlapon a ló kantárszárát és ostort tartó lovászt ábrázoló kisebb méretű fametszet látható. A címlap háta üres, ezt követi a mű hasznáról íródott előljáró beszéd, amelyet a szerző, magyarra fordított nevén *Tseh Márton* írt alá (A_{2a}–b). Ezután áll a nagyméretű fametszetes ábra magyarázata: *Figurája, avagy kiábrázolt bélyege, hogy miképpen és micsodás helyen kell a lovon eret vágnod, az abc szerint egymás után renddel megtalálod* (A_{3a}–b). Majd a *Jegyei mi légyen a lónak, hogy hanyad fű legyen és miről ismerheted meg, renddel itt feltalálod* című részzel kezdődik a lóorvoslókönyv, amely tanácsokat ad a ménestartásról, és recepteket közöl a lovak különböző betegségeinek gyógyításához (A_{4a}–G_{4b}). A kiadványt a *Registrom, melyben a lovakról ez könyvben feljegyzett betegségeket az folius rend szerint renddel így találsz fel* című tárgymutató zárja (G_{3a}–H_{3b}).

A mű magyar fordítása első alkalommal 1656-ban jelent meg Lőcsén (2645). A két kiadás szövege tartalmilag azonos, de megfogalmazásában eltér egymástól. Mindkét kiadást részletesen elemezte Szily Kálmán (Természettudományi Közlöny 1899: 460–463), tanulmányát teljes terjedelmében idézte Kossa Gyula (Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Bp. 1904, 23–28). Szily szerint ugyanannak az eredeti német forrásnak – Martin Böhme *Ein neue Buch von bewehrten Rossartzneyen* című műve valamelyik kiadásának – két külön, ismeretlen személyek által készített fordításáról van szó. Ján Čaplovič szintén így vélekedett (1356). Az 1656-os kiadásról elképzelhető, hogy fordítója Gyirva Vencel lőcsei gyógyszerész volt (vö. 2645). Az 1676-os fordítás elkészítőjéről jelenleg semmilyen adat sem ismeretes.

A kiadvány szerzőjéről, forrásáról és a szakirodalmi ismertetéséről ld. az 1656-ban megjelent kiadásnál írottakat (2645).

Cf. 2645; –, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ② – Budapest *Univ Vet* ② – Cluj-Napoca *Acad* ②
 ② – Cluj-Napoca *Univ* ② – Dej *OFM* ② – Dolný Kubín ① – Keszthely ②

Halott temetésekorra való énekek. Lőcse 1676. – Vide 4085

4084

(HUNYADI Ferenc): Historia az regi hires neves Troia varosanak tiz esztendeig valo meg-szállásáról és rettenetes veszedelméről. Lőcsén 1676 Samuel Brewer által.

A⁸–C⁸ D⁷ = [31] fol. – 8° – 1 ill.

RMK I 1199 – Čaplovič 1357

Krónikás ének. – A ma ismeretes egyetlen példánynak csupán a másolata hozzáférhető. Ebből a címlap háta (A₁b), A₂a és D₇b lapok másolata hiányzik. A címlapon az előző kiadáshoz (Lőcse 1656, 2649) hasonlóan csatajelenetet ábrázoló fametszetes O vagy Q iniciálé látható (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 174, 423). A címlap hátának tartalma nem ismeretes. A szöveg elhelyezkedéséből következtethetően a második levél rektóján kezdődött a részcímek nélkül hat részre osztott história, amely a D₇b lapon zárult (A₂a–D₇b). A vers beosztásában és terjedelmében megegyezik a korábbi kiadásokkal. A fennmaradt részek alapján kezdősora: *Historiák immár nagy sokak* lehetett.

Szövegkiadás: RMKT XVI/8 50–118.

A szöveg elhelyezkedésén kívül Szabó Károly leírása (RMK I 1199) is megerősíti, hogy a kiadvány a D₇ levéllel zárult.

Cf. 388*!; 1503; 2370!; 2649; –, →

Budapest *Nat* cop.

Olim: Marosvásárhely Teleki

4085

[2] KERESZTYENI isteni dicséretetek, mellyek az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban szoktanak mondattatni. Ezek mellé adattak szép rendel először az Szent Davidnak franciai notáknak és verseknek módgyokra rendeltetett soltari. – [1] Masodsor az egesz eztendöre tartozandó HYMNUSOK. – [3] Harmadsor az HALOTT temetéskorra való ENEKEK. Mostan újjobban, de leg-kiváltképpen az hymnusokat nagyobb bötüvel és bővebben, az közönséges és halott enekeket-is, az mennyire lehetett meg-jobbitván, (mellyel mint edgy kis Graduvaléal elhetz), ki-botsáttattak. Lötšen 1675 [recte 1676] Brewer Samuel által.

)⁴(, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴ Aaa⁴-Zzz⁴ Aaaa⁴-Gggg⁴ = [7] + 94 + [2] + 501 [recte 502] + [10] pag. – 4° – ♪, orn., init.

RMK I 1183 – Čaplovič 1359 – Čaplovič CXLII – Čaplovič CXLIV

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv. – A címlével után következnek Gönci Fabricius György néhai debreceni lelképásztor *Elöljáró beszéde, melyben megjelentetik az isteni dicséreteknek és énekeknek az augszentegyházban hasznos és szükséges volta*, dátum és aláírás nélkül ()(₂a-)(₃b). Ezt követi *Az typographusnak a kegyes olvasóhoz való intése* ()(4a–b). A graduálként is használható énekeskönyv beosztása a címlapon megadott sorrendtől eltérően a következő: himnuszok (1–94), majd újrakezdődő lapszámozással: dicséretetek (1–417), majd temetési énekek (418–501). A cím szerint középső részében a dicséreteteket követően Szent Dávid franciai notákra és versekre rendelt zsolnátkönyvét is tartalmazta Szenci Molnár Albert fordításában. Ezzel szemben azonban az énekeskönyvben nem található meg a Zsolnátkönyv. A kiadvány beosztása és az egyes énekek incipitmutatóra utaló kezdősora a következő: (1) *Következnek ékes ritmusú himnuszok, az esztendőtszakai ünnepeknek rendi szerént*. 1. lap: *Uram Isten, siess – Adventre való himnuszok*. 2: *Új világosság* – 3: *Áldott Izraelnek* – 4: *Mennyei ige* – 4: *Mennyből az* – 5: *Az üdvözítőt* – 6: *Mindeneknek* – 7: *Csillagoknak* – 7: *Istentől* – 8: *Mindnyáján, kik* – 9: *Jövel megváltója*. *Karácsonyra tartozó himnuszok*. 12: *Az Atyának országából, Istenségnek* – 13: *Az Atyának országából, e világra* – 14: *Teljes e széles világban dicséretes – Teljes e széles világban, minden* – 15: *Jó keresztyének* – 16: *Atya Istentől* – 17: *Jövel népeknek* – 17: *Naptámadattól* – 18: *Atya Istennek Igéje* – 18: *Jer, dicsérjük keresztyének, nevét* – 21: *Adjunk hálát keresztyének* – 22: *Gonosz* – 23: *Heródes. Bőjtire való himnuszok*. 24: *Teremtő* – 25: *A bűnök* – 27: *Hallgassuk kegyelmesen, mire Pál* – 28: *Dicsérjük* – 29: *Nevét* – 29: *Szent igéjét* – 30: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk* – 31: *Hallgass meg minket, Úristen. Virágvasárnapra való himnuszok*. 32: *Örvendezzen. Nagy hétre való himnuszok*. 34: *Ó, mi kegyelmes* – 35: *Jer, hirdessük* – 37: *Keresztyének, örvendezzünk* – 38: *Mostan eljöttek* – 39: *Minden mi* – 39: *A Krisztusnak. Húsvétra való himnuszok*. 40: *Fénylik* – 41: *E világnak* – 42: *Keresztyéneknek serege*... 2. vsz.: *A győzhetetlen* – 43: *Keresztyéneknek serege*... 2. vsz.: *Mert* – 44: *Szenteknek* – 45: *Örüljete most* – 46: *Örvendezzünk, keresztyének* – 48: *Mostani jeles. Meny[e] men[etelre] való himnuszok*. 50: *Jézus Krisztus, mi*

királyunk. Pünkösdre való himnuszok. 51: Jövel teremtő – 52: Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj – Jövel Szentlélek Úristen, ki – 55: Üdvöz légy édes. Sz[ent] Hár[omság] Nap[ra] való himnuszok. – 57: Ó, te dicső – 57: Ó, teremtő. Mindennapra való himnuszok. 58: Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek nagy – 59: Mennynek és földnek nemes teremtője, minden – 60: A széles – 61: Ó, magas – 61: Ó, nagyhatalmú – 62: Emberi – 63: Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy – 64: A Nap feljövén – 65: Mostan, ó – 65: Igaz – 65: Állatoknak – 66: Látod – 67: Felséges Atya – 67: Könyörödjünk az Istennek Krisztus – 68: Sok nyavalyánkban – 69: Mindenkor téged – 70: Atya Istennek egy – 71: Az éjszakai sötétség, tévelygő – 72: Ó, mennyeknek – 73: Mennyei Atya – 74: Ó, mennyei mi – 75: Üdvöz légy Krisztus – 76: Jézus Krisztus egy – 77: Jézus Krisztus, Istennek egy – 79: Könyörödjünk az Istennek, mint – 81: Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk – 81: Ó, áldott – 82: Úrnak végvacsorájára – 83: Szükség megtudni – 84: Ó, üdvösséges – 85: Jól tétell – 86: Menjete el. Symbolum Athanasii. 86: Valamely – 89: Te Deum és Litanía major (91-94) magyar nyelven. E részt betűrendes Mutató tábla zárja (M_a-b).

(2) Az Psalmusból való isteni dicsérek. 1: Boldog az olyan ember az – 2: Szent Dávid próféta második – 3: Zeleméry László: Zúgódik, dül-fül – 6: Szent Dávid király háborúságában imádkozik – 7: Újlaki Péter: Uram Isten, miért – 8: A szent Dávid – 10: Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei – 12: Szegedi Gergely: Számkivetésre – 14: Régen ó törvényben, Mózesnek – 16: Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatalmas – 18: Szegedi Gergely: Tekints reám – 20: Sztárai Mihály: Megnyomorodván – 22: Ó Úristen, tekints – 23: Emlékezzél meg, Úristen, a mi nagy – 25: Sztárai Mihály: Szabadíts – 27: Szent Dávid király háborúságában panaszkodik – 27: Sztárai Mihály: Sokan vannak mostan – 29: Őrizz meg – 30: Milotai Nyilas István: Gyakorta – 32: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő – 34: Az Úristen nekem – 35: Sztárai Mihály: Mikor Dávid – 36: Pap Benedek: Ó, én két – 37: Sztárai Mihály: Mostan hozzád – 39: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta az – 40: Szegedi Gergely: Dávid prófétának – 41: Benced bízom – 44: Tebened bízom, Uram Isten, igazságod – 45: Szegedi Gergely: Boldog az ilyen ember e – 46: Sztárai Mihály: Sok emberek – 49: Sztárai Mihály: Mindenkoron – 51: Szegedi Gergely: Mikoron Dávid Saul – 53: Sztárai Mihály: Sok nyilvánvaló – 55: Sztárai Mihály: Megnyomorult – 59: Szegedi Gergely: Nagy bánatban – 61: Chasee Miklós: Mint kívánkozik – 62: Jöllehet, nagy sokat szoltunk Dávidról – 64: Fohászkomod – 65: Tolnai Bálint: Lásd – 67: Batizi András: Hallottuk – 69: Németi Ferenc: Nagy keserves – 74: Mikor Sennakerib – 76: Erős várunk – 76: Minden népek – 77: Hogy panaszkodik a hatalmas – 80: Úristen, irgalmazz nekem – 81: Szegedi Lajos: Légy irgalmas – 82: Hartyáni Imre: Háborúsága – 84: Mindenható Úristen, szívünk – 85: Kanizsai Pálfi János: Ne szállj – 86: Skarica Máté: Dávid Doég – 88: Úristen, kérünk a te szent nevedért – 89: Mennynek és földnek kegyelmes – 90: Kecskeméti Vég Mihály: Mikoron Dávid nagy – 93: István deák: Irgalmazz Úristen – 94: Skarica Máté: Saulnak – 96: Sztárai Mihály: Meghallgassad – 98: Sztárai Mihály: Sok jótéteményén – 100: Könyörülj – 100: Barát István: Siess nagy – 102: Örök Isten – 103: Szegedi Gergely: Úristen, légy – 105: Skarica Máté: Hogy Jeruzsálemnek – 108: Sztárai Mihály: Sok inségünkben – 108: Németi Ferenc: Az Úristent magasztalom – 111: Felséges Isten néked jelentjük – 112: Keresztyéneknek Istene – 113: Az Úristen áll – 115: Rimay János: A jó – 117: Aki veti – 119: Sztárai Mihály: Mely igen jó az – 120: Mikor szent Dávid kegyetleneknek. A 120. lapszám kétszer szerepel, ezért a lapszámozás innentől kezdve eggyel el van csúsztatva. 122: Huszár Gál: Jer, örvendezzünk – 123: Örüljete – 124: Gitzi János: Ilyen – 125: Aki az – 128: Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő – 130: Boldog a férfit – 131: Keresztyének, kik e – 133: Nagy öröme – 135: Int – 136: Laskói István(?): Sok nyomorúság – 138: Jer, emlékezzünk – 139: Szegedi Gergely(?): Örül mi – 139: Az Izraelnek – 141: Akik bíznak az Istenben – 142: Zayugróci Névtelen: Mindenek – 142: Minden hü – 143: Boldogok azok – 144: Bűnösök – 145: Felséges Isten, hozzád – 145:

Mely igen jó legyen – 147: *Úrnak szolgálai, no* – 147: *Ti keresztyének, dicséritek* – 148: Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: *Izraelnek* – 150: *Hallgasd meg, Atya Isten, a mi* – 152: *Minden állat* – 155: Németsi Ferenc: *Nagy hálaadással* – 157: *Dicsérd az Istent mostan* – 158: *Dicsérjed, áldjad* – 159: Skarica Máté: *Drága dolog* – 161: *Mikoron a* – 163: Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült*.

Ünnepekre való énekek. 165: *A keresztyénségben* – 166: *Az Atya* – 167: *Vigan énekeljünk* – 168: *Küldé* – 169: Sztárai Mihály: *Mi Atyánk, Atya* – 170: *Az Úristen csoda* – 172: *Mennyből jövök* – 173: Batizi András: *Jer, dicsérjük e* – 176: *Parancsolá* – 177: *Jer, mi dicsérjük* – 179: Szegedi Gergely: *Szent Ezsaiás így* – 182: Melius Juhász Péter: *Mindnyájan örüljünk* – 185: *Mikor e széles* – 186: *Dicséretes a Gyermek, ki ez* – 187: *Ez nap nekünk dicséretes* – 188: *Úristen veletek* – 189: *Jer, mindnyájan* – 190: *Krisztus Jézus születék* – 192: *Úristennek* – 192: Szegedi Kis István(?): *Jézus születék* – 193: N. K. T.: *Teljes szívvel örvendjünk* – 195: *Ma vigadjatok* – 196: *Úrnak nagy* – 197: *Születésén* – 197: *Én nagy* – 198: *E nap nekünk örvedetes* – 199: *In dulci* – 199: *Ez esztendőt* – 200: *Hálát adjunk* – 200: *Nekünk születék mennyei király, kit* – 201: *Mennyei király* – 202: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 203: *Gyermek születék Betlehemben, az időben kin örüle Jeruzsálem, ez új időben* – 204: *Gyermek születék Betlehemben, kin örül a Jeruzsálem, kin örül a Jeruzsálem* – 204: *Dávidnak* – 205: *Nagy hálát* – 206: Sztárai Mihály: *Semmiből* – 207: Erdéli Máté: *Mikor Krisztus* – 210: *Mi dicsérjük* – 211: *Dicsőség és* – 212: *Atyánk bölcsessége, bizony* – 213: *Dicséretet mondjunk Úristennek* – 214: *A mi Urunk* – 218: *No, földnek* – 220: Melius Juhász Péter: *Csodálatos nagy* – 222: *Az Úr Jézus* – 225: *Emlékezzünk mi hívek* – 227: Serédi János: *Jézus a keresztfán* – 228: Batizi András: *Örülj, és* – 229: Batizi András: *Krisztus feltámad, ki értünk megholt vala, mi* – 231: *Krisztus feltámad, mi bününket elmosá, ő* – 232: Batizi András: *Krisztus feltámad, nekünk* – 233: *Krisztust* – 235: *Krisztus feltámad igazságunkra* – 236: *Krisztus feltámad, ki értünk megholt vala, mindennek* – 238: *Krisztus feltámad, mi bününket elmosá, szent* – 239: *Emlékezzünk e* – 241: *Hálaadásunkkal* – 244: Gálszécsi István: *Krisztus a mi* – 245: *Krisztus feltámad, mi bününket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvivé* – 245: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk* – 246: N. K. T.: *Ó, Jézus* – 247: *Krisztus mennybe felméne, nekünk* – 249: *A Krisztus mennybe felméne, nekünk* – 250: *A Krisztus mennybe felméne, minden* – 251: *A Krisztus mennybe felméne, hála* – 251: *Krisztus mennybe ma felméne, alleluja* – 252: *A pünkösd ünnepnapján* – 255: *Pünkösd napja* – 256: *A pünkösdnek jeles napján Szentlélek* – 257: *Régi pünkösdnek* – 257: *Pünkösd nap* – 258: *A Szentléleknek kegyelme* – 259: Batizi András: *Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 260: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket* – 261: *A pünkösdnek jeles napján hála legyen* – 262: *Szentháromság* – 263: *Imádunk mi* – 263: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – 264: *Üdvöz légy örök Úristen* – 266: *Hallgass meg minket, nagy Úristen* – 266: *Magasztaljuk, keresztyének* – 267: Szegedi Gergely: *Keresztyének, kik vagyunk* – 268: Huszár Gál(?): *Járuljunk mi az* – 269: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be a* – 269: Huszár Gál (?): *Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének* – 270: *Jer, mi kérjünk Szentlelket, 2. vsz.: Te igaz* – 271: *Jer, mi kérjünk Szentlelket, 2. vsz.: Ó, igaz* – 271: *Adj Úristen* – 272: Szegedi Kis István: *Jövel Szentlélek Isten, tarts* – 272: *Jövel Szentlélek Úristen, látogasd* – 273: *Szükség megtudnunk* – 275: *Ó, Izrael* – 277: *Hiszünk mind* – 278: *Mi hiszünk* – 278: *Aki akar üdvözülni, mindeneknek* – 280: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 281: *Mi Keyes Atyánk, kit* – 282: *Adjunk hálákat* – 282: *Mi Atyánk ki vagy mennyekben, kik* – 284: *Dicséret* – 284: Szegedi Gergely: *Gyakran nekünk* – 286: Batizi András: *Jer, dicsérjük az Istennek* – 289: *Valaki Krisztusnak* – 291: *Emlékezzél Úristen* – 292: *Mindenható Úristen, mi*.

Következnek immár külömb-külobb fele dicséretek. – 294: Dévai Bíró Mátyás: *Minden embernek illik* – 295: *Tanulj meg* – 297: *Emlékezzél, mi történék* – 299: *Keserves* – 302: *Tekints reánk immár* – 304: *Mikor a zsidó* – 307: Szegedi Gergely: *Szükség keresztyéneknek tudakozni* – 309: *Sok hálaadással* – 311:

Hallgasd meg, Jézus – 313: *Hallgass meg mostan, felséges* – 314: *Emlékezzél meg, mennybéli* – 315: Radán Balázs: *Buzgó* – 316: *Kegyelmezz meg nekünk* – 318: *Nagy Úristen* – 319: *Atya Úristen* – 320: *Hajtsd meg, Úristen* – 321: *Vedd el* – 322: *Könyörgünk* – 323: *Hatalmas Isten* – 325: *Ó, mennyei nagy* – 326: *Hallgasd meg, Úristen, mi* – 327: Huszár Gál: *Adjunk hálát mindnyájan* – 328: Sztárai Mihály: *Hálaadásunkban* – 329: *Hálát adunk neked* – 332: *Tenéked* – 333: *Szívem megaláztatva* – 334: *Hálát adok neked, mennybéli Isten, szent Fiadnak* – 334: *Dicsérem az Istent az* – 335: *Mostan, Úristen* – 336: Berekinus: *Jézus Krisztus, mi kegyelmes* – 337: *Jövel, légy* – 340: *A mi mesterünk* – 342: *Ó, mely igen* – 344: Szántó György: *Gyarló emberekkel* – 347: *Tekints reánk Úristen, nagy* – 349: Szerémi Illés: *Amely embernek* – 350: *Mi urunk Jézus Krisztusnak* – 352: *Dicsérd az Istent te* – 353: *Követi vala népnek* – 354: *Istenünkhöz* – 355: *Mennybéli nagy* – 357: *Segítségül* – 358: Szkhárosi Horvát András: *Semmit* – 360: *Nézz* – 361: *Kérlek és* – 363: Szerémi Illés: *Emlékezzél meg te* – 364: Sztárai Mihály: *Mennyi* – 365: *El-bemegyünk* – 366: *Mennyei Atyánk* – 367: Pécseli Király Imre: *Dicsérlek, Uram téged* – 368: *Atya Isten* – 369: Szegedi Kis István: *Ó, mint* – 370: *Kegyelmes megváltó* – 371: *Mennynek és földnek nemes teremtője, és* – 372: *Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és embereknek* – 372: Bornemisza Péter(?): *Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek* – 373: *Csak tebened* – 374: *Hogy panaszkodik az Anyaszentegyház* – 377: *Csak tereád* – 379: Nagybáncai Mátyás: *Ne hagyj* – 381: Zayugróci Névtelen: *Hálát adunk tenéked, örök* – 382: Szegedi Kis István: *Ó, mindenható* – 382: Nemes Imre: *Ébredjél* – 383: *Hallgasd meg minket, Úristen* – 385: *Bizodalunk* – 385: *Áldott az* – 386: *Megbántunk* – 386: *Hallgass meg mostan mi* – 387: *Mondjatok* – 387: Meggyesi András: *Az Istennek nagy* – 388: *Szent vagy* – 389: *Téged, Úristen, mi* – 389: *Adjunk hálát az Úrnak* – 390: *Jézus Krisztus, szép* – 391: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 392: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok neked mennybéli Isten... hogy engemet e napon* – 392: Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – 393: *Istenem Uram* – 394: *Tekints reánk, Úristen, mi* – 400: *Igazságod* – 403: Szenci Molnár Albert: *Uraknak* – 540 [recte 405]: *Úristen, téged* – 406: *Alázatos* – 407: *Mindenható, felséges*.

Toldalék. 408: *Magas hegyén* – 412: *Áhítatossággal* – 414: *Régi időben* – 415: *Urunk* – 415: Serédi János: *Ma Krisztus* – 416: Szenci Molnár Albert: *Mi Atyánk, ó*.

(3) A halottas énekeskönyv a jelöletlen 418. lapon, belső címlappal, de folytatólagos lapszámozással, őrszóval a következő szövegű címlappal kezdődik: *In exequiis defunctorum. Halott temeteskorra való énekek, melyek mostan helyesben és bővebben hogy sem, mint az előtt, kibotsattak.* Lötzen 1676 Brewer Samuel. A címlapon egy magyar nyelvű bibliai idézet, a következő lapon két-két idézet olvasható a Bibliából és Ágostontól latinul. A halotti énekek első részében a halottnak felvétele előtt mondani szokott énekek állnak (420-433). A *Második rész* azokat az énekeket adja közre, amelyeket a halott kivitelekor szoktak mondani (433-439). A *Harmadik rész* a sír felett mondani szokott énekeket tartalmazza (439-499). Kezdőszavuk a következő: 421: Skarica Máté: *A mi életünknek* – 421: Tseh: *Tudjuk, Uram* – 422: *Megszabadultam* – 424: *Midőn eljön* – 425: *Sinalmas éneket* – 425: *Fejenként* – 427: *Az örök élet* – 428: *Ó, te meghalandó* – 429: Batizi András: *Ember emlékezzél a* – 430: *Illik* – 432: N. K. T.: *Az Úristennek jó* – 433: *Emlékezzünk, mi keresztyén* – 435: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 436: *Az Istennek jóvoltáról* – 437: Thomas Albensis: *Tudjuk azt* – 440: *Jer, tessük* – 441: *Jer, tegyük el* – 442: *Emlékezzél élő* – 445: *Hagyjátok* – 446: *Halandó* – 447: *Emlékezzünk az* – 450: *Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnös* – 452: *Ember, emlékezzél utolsó* – 454: *Isten hívei* – 455: Tuba Mihály: *Megértétek* – 456: *Serkenj* – 458: Siderius János: *Szólít* – 460: *Keresztyének, kik Krisztusban* – 461: *Emlékezzünk a* – 463: *Krisztusnak hü* – 465: Siderius János: *Sok nyomorúsággal* – 467: Siderius János: *Jézus Krisztus, Úristennek* – 468: *Szent Pál* – 470: *Bűnnek az* – 472: *Krisztusnak hívei* – 475: *Már* – 476: Pathai István: *Sok rendbéli* – 478: Zólyomi Perina Boldizsár: *Emlékezzél meg, ember* – 480:

Élő – 481: *Mostan kik* – 483: *Ha gondolod* – 485: Úz Bálint: *Véletlen* – 490: E. D. T.: *Eljövén* – 490: *Emlékezzél, kérlek* – 493: *Az én életemnek* – 494: *Siralmas nekünk* – 498: *A nap eljő*. Ehhez járul *Ex Job 1. et 2. In procuracione funerum* (500-501) és *Intés* (501). Végül *Az isteni dicséreteknék mutató táblája a halott énekekkel együtt* című tartalomjegyzék (Ffff_a-Gggg_b) zárja az énekgyűjteményt.

Gönci Fabricius György előszavának szövegét az 1616. évi debreceni kiadás alapján (1107) kiadta Hubert Gabriella (H. Hubert 375-377).

Szabó Károly ezt a nyomtatványt az első címlap 1675-ös évszáma alapján 1675. évi nyomtatványként szerepeltette bibliográfiájában (RMK I 1183). A kiadványban található két címlap eltérő kiadási éve azt jelzi, hogy ennek az énekgyűjteménynek a kinyomatása 1675-ben kezdődött el, de az első címlapon a kiadvány részeként megjelölt *Halotti énekek* című rész csak a következő esztendőben, 1676-ban készült el. Ezért indokolt a teljes művet egy egységnek tekinteni, és az 1676. évi lőcsei nyomtatványok között tárgyalni. Ezért helyesbítette a nyomtatás évét Ján Čaplovič is (CXLII).

H. Hubert Gabriella megállapította, hogy ez az énekeskönyv tartalma, beosztása és az énekek száma tekintetében az 1654. évi lőcsei kiadást követi (2532), annak új szedésű változata (H. Hubert 219-221). Ahhoz hasonlóan nem tartalmazza a Szenci Molnár Albert által magyarra fordított genfi zoltárokat, holott arra mindkét kiadás címe utal.

Mint hogy ennek az énekgyűjteménynek az Országos Széchényi Könyvtárban, a Ráday Könyvtárban, valamint a Sárospatakon őrzött címlap nélküli példánya (Sárospataki Lapok 1884: 94-95, Kálmán Farkas) Szenci Molnár Albert Zoltárkönyvének 1682. évi lőcsei kiadásával (4431) maradt fenn, Hubert Gabriella joggal feltételezi, hogy azokat később együtt is forgalomba hozták (H. Hubert 219-220). Az énekeskönyv címlap nélküli pataki példányának megjelenési évét a hozzákötött 1682. évi zoltárkönyv alapján Szabó Károly 1682-re tette, és bibliográfiájában önálló tételként szerepeltette (RMK I 1287). Ez a címlap nélküli példány azonban a fentebb leírt énekgyűjteménnyel azonos, amint azt Ján Čaplovič (CXLIV), majd részletesebben érvelve H. Hubert Gabriella korábban feltételezte (219).

Cf. (1): 1628(3)*; 1643*!; 3034(1), S 3665A(1) (RMKT XVII/17 1162); 3885, 3920(1), 4019(1), –, 4361(1), →

(2): 1628(1)*!; 2254(2)*!; 3034(2), S 3665A(2) (RMKT XVII/17 1162); 3885(2), 3920(2), 4019(2), –, 4361(2) →

(3): 832; 886(2)*!, 1816(2)*!; 3034(2)!, S 3665A(3) (RMKT XVII/17 1162); 3885(3), 3920(3), 4019(3), –, 4311, 4361(3), 4434, →

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* * + cop. digit. – Budapest *Ref* ① ② ② – Debrecen *Ref* ① – Kun-szentmiklós ② – Prešov *Scient* O – Sárospatak *Ref* ②

Poncianus császár historiája ... Lőcse 1676. = **Appendix 293**

Schöne andächtige Gebetlein inn diesen gefährlichen zeiten sonderlich zu gebrauchen. (Leutschau) 1676 bey Samuel Brewern. – Vide **4148**

4086

[SZEGEDI VERES Gáspár]: Szep rövid historia ket nemes iffiaknak igaz baratsagokrol. Ad notam: Abigail Aszszony Historiája etc. Lötzen 1676 Samuel Brever.

A⁸ B⁴ = [12] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1204 – Čaplovič 1362

Verses szerelmi história. – A címlapon idézet olvasható Martialistól. A címlap háta üres. A címlevél után közvetlen kezdődik a főszöveg (A₂a–B₄b). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Csuda szép példákrol már bölcsék irtak.*

Szövegkiadás: ld. incipitmutató

A história szövege ebben a kiadásban a korábbi változatoktól némileg eltér. Ezek általában stilisztikai vagy helyesírási javítások, de előfordul egy versszak kimaradása is, ezért a versfökből itt hiányosan áll össze a szerző neve (*Caspar Vere Szegedi*). A szöveg eredetéről ld. Kolozsvár 1578, **415**.

Cf: **415***; **1445**; –

Budapest *Nat* ©* + cop. digit.

Olim: Levoča *Ev*, Marosvásárhely Teleki ktár

4087

»Szép ájtatos imádságok, kiváltképpen ezen veszedelmes idők használatára 1677. Nyomatott Breuer Sámuelnél Lőcsén az 1676-dik esztendőben. 64°«

Literatura 1926/9. sz. 26

Evangélikus imádságoskönyv és énekek. – Ennek a könyvészeti szakirodalomban ismeretlen kiadványnak a címét Kardeván Károly irodalomtörténész közölte szombathelyi magánkönyvtárából (Literatura 1926/9. sz. 26). Megjegyezte, hogy az impressumadatok a cím „hátlapján” olvashatók: „Nyomatott Breuer Sámuelnél Lőcsén az 1676-dik esztendőben.” Másolatot azonban nem erről a ritkaságról, hanem az ugyancsak a lőcsei Brewer-nyomdában megjelent német nyelvű eredetijéről közölt (**4148**). Ennek a címlapján a magyar fordításához

hasonlóan az 1677. évszám szerepel, és impresszumatadatai nem a címlapon, de nem is annak hátán, hanem az utolsó lapon, kolofónként olvashatók: *Gedruckt zur Leutschau bei Samuel Brewern im Jahr 1676*. Azt, hogy a magyar imádságoskönyvecskének példánya sem a Magyar Nemzeti Múzeumban, sem a lőcsei evangélikus egyház könyvtárában nem lelhető fel, Kardeván a könyvecske parányi voltával magyarázta: „lapjai csak 4,8 cm hosszúak, 4 cm szélesek, tehát könnyen elkallódhatott.” (i. h.) Ezek szerint ez a magyar nyelvű imádságoskönyvecske a német változathoz hasonlóan 64° rét formában jelent meg, s terjedelme ahhoz hasonlóan 64 folio lehetett.

A Szombathelyen őrzött példány további sorsa ismeretlen. Egyetlen közgyűjteményben sem bukkant fel. Megjelentetése beleillik a lőcsei Brewer-nyomda kiadói gyakorlatába, ezért létezését nincsen ok kétségbe vonni. A cím szerint az 1677. esztendőre szánták, de a kolofonban szereplő évszám alapján már 1676-ban kikerült a nyomdából, valószínűleg az év vége felé.

Cf. –, **4148**

Olim: Szombathely, Kardeván Károly könyvtára

4088

TESSENI Vencel [trad.]: Kedves és nyajas historia az szep Magelonarol, Neapolis királynak leányáról és edgy Peter nevü vitézről az ezüstös kúltsokkal, ki edgy provinciabeli grof fia volt. Franciaiai nyelvből nemet nyelvre meg-fordittatott Spalatini György küldött levelével edgyütt m. W a r b e c k V i t u s által. Mostan penig németből magyarrá fordította Tesseni Wenczel az magyar olvasók kedvéjért. Lötzen 1676 Samuel Brever által.

A⁸-G⁸ = [56] fol – 8° – Orn. init.

RMK I 1202 – Čaplovič 1358

Regényes elbeszélés. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az *Elöljáró beszéd, minden ... olvasóknak az Istentől becsületes és tisztességes életet itt ezen ez világon a fordító ajánl és kíván, amely kelt Hamvas szerdán, 1535. esztendőben*, azaz február 10-én, aláírása: *Spalatinus György* (A_{2a}-A_{3a}). Ezt *A kedves olvasóhoz* címzett újabb előszó követi (A_{3b}). A főrész tipográfiai eszközökkel elkülönített, számozatlan alcímekre bontott fejezetekben meséli el Péter provençe-i gróf és a nápolyi királylány, Magelóna szerelmének, egymástól való elszakadásának, kalandjaiknak és ismételt egymásra találásuknak történetét (A_{4a}-G_{8b}).

Szövegkiadások: betűhű szövegkiadás címlapfotókkal és jegyzetekkel: György Lajos: Szép Magelona (1676). Kolozsvár 1911, 69–153. – Fortunatus és Magelóna históriája. A szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Nemeskürty István. Bp. 1984, 192–306.

A fordító Tesseni Vencelről e kiadványon kívül semmilyen adat nem ismeretes. Neve alapján valószínűsíthető, hogy a csehországi Teschenből származott. Szabó Károly (RMK I 1202) azonosnak tartotta a Brewer Lőrinc számára két hasonló munkát (Lőcse 1649, **2269**, **2270**) is lefordító Gyirva Vencellel. György Lajos (i. m. 52–53), majd Varga Imre (RMKT XVII/9 657) azonban elvetette ezt az álláspontot (vö. **2269**).

A kiadványról előbb György Lajos írt a szövegkiadáshoz fűzött előszavában (i. m. 5–68). Megállá-

pította, hogy a történet a XIII. század első felében játszódik, a francia nyelvű szöveg 1457-ben készült el, első alkalommal 1480-ban, Lyonban nyomtatták ki (Gesamtkatalog der Wiegendrucke I–XI. Lipcse 1925-2009, 12703, valójában 1477 körül). Veit Warbeck lelkész, a szász választófejedelem titkári feladatokat is ellátó udvari embere azonban nem a nyomtatott kiadások, hanem egy kéziratos változata alapján fordította németre, amelyet 1535-ben Augsburgban Georg Spalatin (Burckhardt), humanista teológus, reformátor, a szász választófejedelem udvari prédikátora, altenburgi lelkész adott ki (VD16 H 3867). A népszerű munkát ezt követően számos alkalommal kinyomtatták, feldolgozták (György 27–50, vö. VD16 H 3868–3882, VD17 7:667487X, VD17 12:635396X stb.). György szerint a magyar fordítás mintája a némileg átdolgozott 1598. évi lipcsei kiadás (VD16 H 3882) volt (i. m. 55). Amint fordítója az előszóban is elmondja (A_{2a}), meglehetősen pontosan, szinte szóról szóra követte az eredetit (i. m. 56–59). A Georg Spalatin által írt *Előljáró beszéd* első négy mondatát (A_{2a}) azonban Tesseni fűzte hozzá, a magyar kiadáshoz igazítva a szöveget (i. m. 57). György a magyar szövegről megállapította, hogy az a XVII. századi hazai nyelvhasználattal egyezik, de számos idegenszerűség található benne, amely a német eredeti pontos követéséből ered (i. m. 60–67).

Nemeskürty István az újabb kiadáshoz fűzött tanulmányában a Fortunatus-históriával (Lőcse 1651, 2375) összevetve helyezte el a XVI. századi európai, valamint hazai megjelenését követően a magyarországi irodalom- és művelődéstörténetben (i. m. 15–22).

Budapest Acad ① ② – Budapest Nat ②* + cop. digit.

Olim: Marosvásárhely Teleki Téka

4089

[1] UJ és o kalendarivm, kit Christus születése után való 1677. ki- botsátott N e u b a r t h C h r i s t o p h , melly most az olvasoknak kedvekért szép újtagokkal [!] meg-jobbítatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1677. esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések, ez also világon illendő szorgalmatossággal öszveszerzetnek és le-írattnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által.) Lötzen [1676] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., color.

RMK I 1216 – Čaplovič 1360

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapot Magyarország két oroszán által tartott címere díszíti, hátán az év jellemző adatai olvashatók, a szemközti lapon a naptárjegyek magyarázata áll (A_{2a}). A hónapok naptárabláinak beosztása megegyezik az 1671-re kiadott kalendáriumával (3667), azzal az eltéréssel, hogy alattuk nem hónapversek, hanem azokat parodizáló, tréfás prózai szövegek olvashatóak (A_{2b}–B_{6a}). Ezután *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B_{6b}), valamint *Az országoknak címerai, kikeről szól ez mostani prognosticum* következik (B_{7a}). Az önálló címlappal (B_{2b}) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll, minden fejezet után egy ahhoz nem feltétlenül kapcsolódó, kisebb kurzív betűvel szedett, rövid, tanulságos, tréfás történet olvasható: *Első*

része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről ezután A franciai királynak egy Marot nevű időmúlótójáról szóló adoma olvasható (B₈a–b) – II. A tavaszról, amelyet Az éretlen bölcsességről című (C₁a–b) – III. A nyárról, amelyet Az egy botló lóról című (C₁b–C₂b) – IV. Az őszi, amelyet Egy okos seregegyről című szöveg követ (C₂b–C₃a) – Második része. A fogvatkoszásokról, ezután az Egy tréfás szolgáról című (C₃b–C₄b) – Harmadik része. A hadakról, végén A had a tanácskozásban láttatik, hogy a kezdet könnyű, közepi nehéz, a vége bizonytalan kezdetű példabeszéd (C₄b–C₆b) – Negyedik része. A betegségekről utána A szomjúhozó hideglelésről című (C₆b–C₇a) – Ötödik része. A földi termésekről, utána Egy paraszt prókátorral lézen című történet áll. (C₇b–C₈b). Ezután Az 7 planétának futásuk és nagyságuk című táblázat helyezkedik el (C₈b). A Prognostica perpetua című négyesoros magyar hónapversek januári kezdőszava: A szőlő és vetemény veszedelemben áll (D₁a–D₂a; vö. RMKT XVII/11 712–714, 879–880). A vers az 1675–1676. és 1678–1681. évekre szóló lőcsei (3973, 4034, 4150, 4198, 4264, 4317 „A” variáns), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg. Majd a következő fejezetek olvashatók: Mikor jó eret vágatni, e mellett a köpölyözésről is szól (D₂b–D₃a) – Mit kell itélni az kibocsátott vérről (D₃b–D₄b). Végül a Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzék (D₅a–E₁b) és a Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól következik, amelynek utolsó híre 1676-ban, Erdélyben új konspiráció napfényre kerüléséről számol be (E₂a–E₈a).

A lőcsei kalendáriumok prognosztikonjának olvasmányos történetekkel való bővítése újdonságnak számít. Először az előző évben kiadott, folytatás nélkül maradt negyedréti formátumú naptárban jelent meg ilyen jellegű szöveg (4030), és ettől, az 1677-re szólótól kezdve kisebb-nagyobb mértékben a 16-od réti alakú lőcsei naptáraknak is részévé vált. Az ugyanerre az évre szóló szebeni német naptárban (4110) ugyanezek a betétszövegek olvashatóak németül. Minden bizonnyal tehát a kiadvány forrásául szolgáló Neubarth-féle kalendáriumtól származnak (vö. 4368).

A naptártáblákban olvasható parodisztikus szövegeket az asztrológia és a babonák ellen fellépő tudományos, keresztény törekvések sorában tárgyalja Dukkon Ágnes (Régi magyarországi kalendáriumok 51). Szerzőjüknek nagy valószínűséggel a kiadót, azaz Samuel Brewert tartotta.

Cf. 3747!

Budapest Acad ② – Budapest Nat ① + cop. digit. – Cluj-Napoca Univ ①

4090

[BALASSA, Pál:] Meditatae manubiae in applausum dominorum neo-magistrorum in basilica Divi Joannis Baptistae collegii academici Societatis Jesu solenni ritu promotorum a magnifica et nobili Academiae Tyrnaviensis oratoriae facultatis juventute dicatae anno MDCLXXVI. die 25. Junij. Tyrnaviae (1676) formis Academicis collegij Societatis Jesu excudebat Martinus Thomas.

A¹² B¹² C¹¹ = [4] + 65 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1378 – Čaplovič 2086

Prózában írt köszöntések. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a retorikai osztály diákjai a nagyszombati jezsuita egyetemen 1676. június 25-én filozófiából magiszteri fokozatot szerzett hallgatókat. Az ünnepségre a Keresztelő Szent János templomban került sor. A címlap hátán a kiadványt felajánlók névsora áll *Nomina dominorum dedicantium* címmel: 1. *Gabriel Kohari l. b. de Chabrag.* – 2. *Samuel Korotmoki nobilis Ungar.*, – 3. *Georgius Rebenik nob. Aust. Vien.*, – 4. *Franciscus Krisenperger nob. Ung.*, – 5. *Ladislau Konkoly nobilis Ungar.*, – 6. *Michael Horvath nobilis Ungar.* A 3. és 4. számú felajánló neve közé két, külső és belső körbe nyomtatott, másik névsor olvasható. A külső körben: *And. Pesthi, Step. Thuroczi, Ferdin. Kossovich, Joa(n). Madocsany, Joa(n). Novotha, Paul Ambro, Joan(n)es Kinigh.* A belső körben: *Fra(n)cis. Vali, Fra(n). Kolais, Steph. Boltik, Mich. Sipeki, Joannes Svár, nobiles Ungari.* Ezt követi a *Reverendi, nobiles ... dd. neo-magistri* megszólítással kezdődő bevezetés (A₂a–b). Utána a címben *meditatae manubiae* (hadiszákmány dolgainak értékesítéséből származó nyereség) fordulattal jelzett bölcsességek és kifejtésük következnek: *In consiliis potissimum est silere* (1–3) – *Regis praesentia militaris gloriae anima* (3–5) – *Magnitudinem muneris personae magnitudini commetire* (6–9) – *Ut respublica salutarem quietem agat, consiliis magnatum muniatur* (10–13) – *Ministerium sapientum rempublicam felicitat* (13–17) – *Justitia et religione firmatur gubernium* (17–20) – *Nec tempori, nec negotiationi debentur munia* (20–23) – *Quisquis virtute praeditus est, suus est* (23–25) – *Neminem inauditum damnato* (25–27) – *Ingenia ad servitutem facta male liberis et excelsis praeferuntur* (27–29) – *Omnis nimia gratia suspecta sit* (30–32) – *Bellum non est temere suscipiendum* (32–36) – *Authoritas praefecturam fulcit et incrementat* (37–42) – *Ignaviam gloriosi nominis profligatricem cave* (42–45) – *Qui de alieno crescit, sublimitate sua minoratur* (45–48) – *Sententiam ne temere capesse* (48–50) – *Peritus nauclerus tempestate prima non ejurat navigationem* (50–53) – *Moderatio poenae est sollicitatio probitatis* (53–57) – *Cautela maxima in seditiosis tumultibus infringendis adhibenda* (57–62) – *Mutationi sententiae suum debetur pretium* (63–65) címeikkel. A kiadványt *A. M. D. G.* jelmondatrövidítés zárja. Az utolsó lap üres.

A jezsuita bibliográfiai hagyomány Paintner Mihály nyomán (Stoeger 19, De Backer VI 28, Sommervogel I 790, VIII 302) Balassa Pált tekinti a mű szerzőjének. Mivel 1676-ban a retorikai osztályt ő tanította Nagyszombatban (Zsoldos: *Matricula* 207; Lukács: *Catalogi personarum* IV/466; Lukács: *Catalogus* 52), a szerző bizonyára ő. Életéhez ld. 4037.

1676-ban a nagyszombati egyetem filozófiai karán huszonnyolc magisztert avattak fel (ld. Bognár–Kiss–Varga 51–52).

1676-ban a nagyszombati Akadémiai nyomda kiadványainak többsége Martin Thomas faktor nevével jelent meg, aki már egy 1675-ös kiadvány nyomdása is volt (vö. 4046).

Aloysius Zelliger (Pantheon 1676/8) szerint a mű 1686-ban újra megjelent Nagyszombatban. Eléggé valószínűtlen azonban, hogy ennek az iskolai alkalmi kiadványnak második kiadására is sor került volna. Továbbá ennek a későbbi kiadásnak sem példánya, sem Zelligerén kívüli említése nem ismeretes.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Univ* ①

4091

[CAESAR, Caius Julius: C. Julii Caesaris Commentarii de bello civili.] (Tyrvnaiae 1676 typis Academicis, sumptibus Conradi Ludovici, biblioplae Viennensis.)

[¹], A⁸–L⁸ M³, [¹] = ? + 180 + [1] pag. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 2086a

Történeti feljegyzések. – A ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik. A fenti címleírásban olvasható cím az A₁a lapon olvasható *C. Julii Caesaris Commentariorum de bello civili liber I.* belső címen alapul. A kiadvány a *De bello civili* szövegét (1–180) tartalmazza három könyvbe osztva (*liber I–III.*). A mű szövege után a *Finis* szó következik (180). A nyomtatványt kolofon zárja (M₃a), amelynek adatai a címleírásban szerepelnek.

A *De bello civili* feltehetően Kr. e. 47-ben íródott, a Kr. e. 49. és 48. évi római polgárháborús eseményeket, Caesar Pompeiussal folytatott küzdelmeit foglalja össze.

Ez a kiadvány Caius Julius Caesar első Magyarországon megjelent műve. Költségeit Johann Konrad Ludwig bécsi könyvkereskedő állta (egyéb tevékenységéhez ld. MKsz 1902: 150 és Mayer, Anton: Wiens Buchdrucker-Geschichte 1482–1882. I. Wien 1883, 295). A kiadvány kolofonjának adataiból kiindulva tankönyvként szolgálhatott a nagyszombati jezsuita egyetemen.

A ma ismeretes egyetlen példány egy három tagból álló kolligátum első részét képezi. Nem kizárható, hogy a három tag (ld. még 4092, 4093) eredetileg is együtt, ebben a formában szolgálhatott egyetemi olvasmányként.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martin Thomas, más része Matthias Rietmiller faktor neve alatt jelent meg, így nem dönthető el, hogy ez a mű melyik nyomdász munkája.

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ©

4092

[CICERO, Marcus Tullius: M[arci] T[ullii] Cic[eronis] Oratio pro P. Quintio. [Tyrvnaiae 1676 typis Academicis.]

[¹], A⁸ B⁸ C⁷ = ? + 46 pag. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 2086b

Szónoki beszéd. – A ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik. A fenti címleírásban szereplő cím az A₁a lapon olvasható *M. T. Cic. Pro P. Quintio oratio I.* belső címen alapul. A kiadvány Marcus Tullius Cicero *Pro P. Quintio* című beszédét tartalmazza (1–46). A beszéd szövegét *Finis Orationis pro Pvb. Quintio* fordulat zárja (46).

Ciceronak ez a legkorábbi beszéde. Kr. e. 81-ben mondta el abban a magánjogi perben, amelyben Publius Quinctius képviselte Sextus Naeviusall szemben, akinek megbízottja a neves ügyvéd, Quintus Hortensius volt.

Mivel Cicero beszédeinek korábbi magyarországi kiadásai (1652 és 1660, mindkettő Lőcsén, **2416** és **2909**) ezt a beszédet nem tartalmazták, ezért a kiadvány e mű első hazai megjelenése.

A ma ismeretes egyetlen példány egy három tagból álló kolligátum második részét képezi. Ján Čaplovič, aki az addig bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványokat leírta (2086a, 2086b, 2086c), a kolligátum első tagjának (**4091**) kolofonadatait a másik kettőre (**4092**, **4093**) is érvényesnek tekintette. Megállapítását a betűtípusok vizsgálata igazolta.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martin Thomas, más része Matthias Rietmiller faktor neve alatt jelent meg, így nem dönthető el, hogy ez a mű melyik nyomdász munkája.

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ②

4093

CICERO, Marcus Tullius: M[arci] T[ulii] Cicer[onis] Tusculanae quaestiones ad M. Brutum. [Tyrnaviae 1676 typis Academicis.]

[?], A⁸–C⁸ D⁴ = ? + 56 pag. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 2086c

Filozófiai dialógus. – A ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik. A címleírásban fent leírt cím kikövetkeztetett, az A₁a lapon olvasható *M. T. Cicer. Tusculanarum quaestionum ad M. Brutum liber quintus* belső címen alapul. A kiadvány Cicero művének csak az ötödik könyvét tartalmazza, alcíme *Virtutem ad beate vivendum seipsa esse contentam* (1–56). A nyomtatványt a *Finis* szó zárja (56).

Cicero ezt a művét, amely szorosan összetartozik *De finibus bonorum et malorum* című másik művével, Kr. e. 45. őszén fejezte be. Mindkét írását Brutusnak ajánlotta, mindkettőt öt könyvből áll, témájuk az etika tárgyköréből van véve. Az ötödik könyv az erény önmagában való elegendő voltát taglalja beszélgetés formájában.

Mivel Cicero *Tusculanae disputationes* című művének korábbi hazai kiadása nem ismeretes, ez a részleges kiadás a mű első hazai megjelenése.

A ma ismeretes egyetlen példány egy három tagból álló kolligátum harmadik részét képezi. Ján Čaplovič, aki az addig bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványokat leírta (2086a, 2086b, 2086c), a kolligátum első tagjának (**4091**) kolofonadatait a másik kettőre (**4092**, **4093**) is érvényesnek tekintette. Megállapítását a betűtípusok vizsgálata igazolta.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martin Thomas, más része Matthias Rietmiller faktor neve alatt jelent meg, így nem dönthető el, hogy ez a mű melyik nyomdász munkája.

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ②

4094

CORONA e floribus eloquentiae contexta et reverendis. nobilibus ac d(oc)issimis dd. aa. ll. et philosophiae neo-magistris, cum in alma episcopali universitate Cassoviensi per reverendum patrem Christophorum Weczker e Soc. Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium ac p. t. seniorem suprema philosophiae laurea coronarentur, a praenobili ac generosa eloquentia Cassoviensi oblata. Tyrnaviae (MDCLXXVI) typis Academicis.

A¹²–C¹² D⁶ = [6] + 77 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1381 – Čaplovič 2096

Katolikus iskolai és gyászbeszéddek, gyászvers. – E beszédgyűjteménnyel a kassai jezsuita akadémia retorikai osztálya köszöntötte 1676-ban az új filozófia magisztereket, akiket Christoph Weczker filozófia professzor avatott fel. A címlap hátán *Nomina dominorum neo-magistrorum*, a megkoszorúzottak névsora olvasható: *Alexander Reppseny nobilis Ungar. ex comitat. Bereghiensis, Gregorius Pethö nobilis Ungar. ex comitatu Hevesiensi, e semin. Kisd. S. Ladisl. regis Ungariae alumnus, Joannes Berzeviczi nobilis Ungar. ex comit. Saárosiensi, e seminar. Kisd. S. Ladislai regis Ung. alumnus, Joannes Szendrei nobilis Ungar. ex comitatu Novigradiensi, e seminar. Kisd. S. Ladislai regis Ungariae alumnus, Joannes Szent-Imrei nobilis Ungarus Transylvanus, Matthias Fekna Pannon. ex comitatu Nitriensi, e semin. Kisd. S. Ladislai regis Ungariae alumnus, Stephanus Makai nobilis Ungarus ex comitatu Chanadiensi, e seminar. Kisd. S. Ladislai regis Ungariae alumnus.* A cím nélküli *Dedicatio* (előfejtben) elmondja, hogy mi volna méltóbb, mint az ékesszólás virágoskertjéből Krisztus, Mária és Szent József allegóriáit jelentő és különböző erényeket szimbolizáló virágokról szóló beszéddek koszorújával köszönteni az új magisztereket (A_{2a}–A_{2b}). Ezután nyolc beszéd és közéjük ékelve egy vers olvasható. Címeik és szerzőik a következők: (1) *Granadillus. Oratio I. Jesus crucifixus, liber, Alexander Keczer praenobilis Ungarus de Lypocz* (1–10) – (2) *Rosa. Oratio II. Maria sine labe concepta, templum SS. Trinitatis, Joannes Thuroczy nob. Ung. de Jaszo, convictor* (11–19) – (3) *Heliotropos. Oratio III. Maria in coelum assumpta, Paulus Nedeczky nobilis Ungarus de eadem, convictor* (19–25) – (4) *Scelenitropos. Oratio IV. Maria rhetorum svada, Ladislaus Podboranyi nobilis Ungarus de Nagy Saáros, convictor, Sigismundus Raty nobilis Ungarus de eadem, convictor* (25–32) – Ezután egy disztichonokban írt költemény, olvasható: (5) *Lilium. Divus Joseph ab augustissimo Romanorum imperatore et Ungariae rege, Leopoldo I. in tutelarem Ungariae adoptatus, Balthasar Berzeviczy nobilis Ungarus de eadem.* (32–37) – Majd három gyászbeszéd és még egy oráció következik: (6) *Hemerocallis. Oratio V. defuncti illustrissimi... Francisci Leonardi Szegedy episcopi Agriensis etc. ad vivos, Joannes Fridericus Eyller nobilis Germanus, Ladislaus Hanusousky nobilis Ungarus, convictor* (38–42) – (7) *Oratio VI. funebris. Orator elinguis seu illustrissimus... Franciscus Leonardus Szegedy episcopus Agriensis, etc. anno 1675. 12. Septembris feria 5. acerbis fatis ereptus.* Ennek végén *Epithaphium* olvasható, *Samuel Horanszki nobilis Ungarus de Mindszent* (42–54) – (8) *Oratio VII. funebris. Lilium. Ex horto eloquentiae excisum, seu nobilis adolescens, sodalis, rhetor [!] Cassoviensis praematura morte ereptus, Gabriel Revesz nobilis Ungarus de Csebye* (55–62) – (9) *Viola. Oratio VIII. Humilitas virtutum generalissima, excellentissima et apprime necessaria, aláírója nincs* (62–77). A kiadványt O. A. M. D. G. et B. V. M. S. M. C. S. J. H. rövidítés zárja. Feloldásának vége bizonytalan: *Omnia ad majorem Dei gloriam et Beatae Virginis Mariae Sanctae Matris Christi(?) Salvatoris(?) Jesu(?) Honorem(?)*.

Carlos Sommervogel (IV 926, VIII 1718-1719) és Ján Čaplovič (2096) Christoph Weczer (1638–1695) filozófiaprofesszort tüntette fel a kötet szerzőjeként. Ő azonban a címlap szerint az új magisztereket avatta fel. A beszédek a retorikai osztály tanulói jegyzik. Ezt az osztályt 1676-ban Kassán Franciscus Theodati (1643–1708) jezsuita vezette (Lukács: *Catalogi personarum IV/443*, Lukács *Catalogus 1704*). Ő lehetett a kötet összeállítója és az utolsó aláírás nélküli beszéd szerzője.

A beszédek közül az első Jézusról szól, a második–negyedik Máriáról. A disztichonokban írt vers tárgya, hogy Szent Józsefet Magyarország pártfogójává fogadta I. Lipót császár. A következő három gyászbeszéd közül az első kettő az 1675. szeptember 12-én elhunyt Szegedi Ferenc Lénárd egri püspökről emlékezik meg. A második végén sírvers is olvasható. A harmadik halotti beszéd pedig a szerzők egy meg nem nevezett ifjú társának állít emléket. Végül az erények legnemesebbikéről, az alázatosságról szól az utolsó oratio.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martin Thomas, más része Matthias Rietmiller faktor neve alatt jelent meg, így nem dönthető el, hogy ez a mű melyik nyomdász munkája.

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Martin *Nat* ① – Zagreb *Univ* ①

4095

[CSÁKÁNYI Imre]: *Heroa facinorum hebdomas carmine heroico descripta et ... neo-baccalaureis in ... episcopali universitate Cassoviensi creatis a r. p. Stephano Battyani e Soc. Jesu, aa. II. et philosophiae doctore ejusdemque professore ordinario ab ... humanitate Cassoviensi dedicata anno MDCLXXVI. Tyrnaviae (1676) typis Academ. excudit Martinus Thomas.*

[¹], A⁸ B⁸ = [1] + 32 pag. – 8° – Tit. calcographicus, init.

RMK II 1382 – Čaplovič 2087

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a kassai akadémián 1676-ban bölcsleletről baccalaureátusi fokozatot szerzett hallgatókat a poétikai osztály. A kiadvány elején rézmetszetű díszcímlap áll. Metszője Tobias Sadler, szignója: *Tob. Sadler sp.* A metszet jobb és bal szélén két pálmafa áll, összeérő ágaik koronába bújnak középpüth. Felül szalagon olvasható felirat: *ARMA VIROSQUE CANO*. A szalagot két angyal tartja. A kép közepén, a korona alatt páncélba öltözött férfialak látható, kezében karddal. Pajzson áll, amely alatt lobogók és hadiszerszámok vannak. A pajzs alatt címer van, alatta *COMES LADIS. PETTHEO* felirat. Emellett balról és jobbról is másik két címer, a baloldali alatt *LAD. BARKOCZYI*. b., a jobb oldali alatt *AD. OROSZ N. V.* felirat. Ezek alatt két újabb címer, a baloldali alatt *LAD. KAPY N. V.* felirat, a jobboldali alatt *G. SEMSEY N. V.* felirat. A poétikai osztály öt tagjának és családi címeri fogják közre a mű címét: *HEROA FACINORVM HEBDOMAS ab illust. mag. ac nob. human. Cassoviensis dedicata*. Ezt követi a szedett címlap. Hátán *Dedicatio* szól a hetes szám megkülönböztetett szerepéről. Aláírója: ... *Humanitas Cassoviensis*. Ezt követi a hét hőstett hexameteres megverselése. A címek (*Facinus I–VII*) után rövid prózai bevezetés foglalja össze a költemények tartalmát, az utolsó sorban mindig utalva a forrásként felhasznált történeti műre. (1) *A Facinus I.* (3–8) forrása *Anto. Bonf. D. I. l. 4.*, aláírója *comes Ladislaus Pettheo de Gerse* – (2) *Facinus II.* (8–12) forrása *Ant. Bonfin. Dec. 3. l. 8.*, aláírója *Ladislaus Barkoczy l. b. de Szala* – (3) *Facinus III.* (13–16) forrása *Nic. Istvanf. lib. 31. His.*, aláírója *Adamus Orosz nob. Ung.*

de Csicsér – (4) *Facinus IV.* (17–21) forrása *Blan. Italus in Turco-Graecia*, aláírója *Ladislaus Kapy nobilis Vngarus de eadem* – (5) *Facinus V.* (22–25) forrása *Anton. Bonfin. Dec. 3. lib. 7.*, aláírója *Georgius Semsey nob. Vng. de Semse* – (6) *Facinus VI.* (25–29) forrása *Ant. Bonfin. Dec. I. lib. 6.*, valamint *Nic. Olahus in Attila cap. 14.*, aláírója *Franciscus Tolvay nob. Ung. Kisvardiensi e con. nob.* – végül (7) *Facinus VII.* (29–32) forrása *Joan. Sambucus in Apen. [!] Bonfinii*, aláírói *Adamus Stefél? nob. Ung.*, *Stephanus Kalnássi nob. Ung. de eadem, e con. nob.*, *Georgius Hocsay Ung. Hocsainensis*, *Georgius ?ab?? Pannon. Berthotiensis*.

Paintner Mihály nyomán a jezsuita bibliográfusok (Stoeger 48, De Backer VI 104, I 1488, Sommervogel II 1712, IV 926) Csákányi Imrét (1651–1703) tekintik szerzőnek, amit átvett Szabó Károly bibliográfiája is (RMK II 1382). 1676-ban a kassai akadémián ő tanította a poétikát (Lukács: *Catalogi personarum IV* 443), így valóban ő tekinthető a költemények szerzőjének.

Csákányi Imre (1651–1703) 1668-ban lépett be a jezsuita rendbe. 1675 és 1676 között a grammatika és a poétika tanáraként működött Kassán, majd Klagenfurtban lett a filozófia professzora. 1677-től 1680-ig Grácban tanult teológiát. Még egy műve ismeretes, amelynek címe *Praxis fructuose meditandi religiosiis ... tyronibus accomodata* (Bécs 1694, RMK III 7022).

Az avatás vezetője, a valószínűleg muraközi születésű Batthyány (Bottiany) István (1640–1678) jezsuita 1676-ban Kassán tanított filozófiát (Lukács: *Catalogi personarum IV* 443, Lukács *Catalogus I* 122).

Budapest Univ ① – Nitra Piar ① – Wien OSB ②*

4096

DIRECTORIUM conscientiae ex probatissimis authoribus collectum, confessariis aequae ac poenitentibus comprimis utile ac necessarium, addito duplici speculo confessionis. Recusum Tyrnaviae 1676 typis Academicis per Matthia(m) Rietmiller.

)^{(6, A¹²-S¹² = [11] + 427 [recte 429] + [3] pag. – 12° – Orn., init.}

RMK II 1383 – Čaplovič 2088

Gyónási kézikönyv. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik a *Georgio Barsony de Lovasberény, episcopo Agriensi, comitatum Heves et utriusque Szolnok supremo et perpetuo comiti, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario* szóló *dedicatio*, amely magában foglalja X. Kelemen pápa Bársonyt méltató, 1672. augusztus 20-án Rómában kelt *Programmájának* ()_(4,b-)(_{6,a}) szövegét ()_(2,a-)(_{6,b}). A *Pars prima* négy (I–IV) *caput*-ban bevezető, általános ismereteket tartalmaz: mi szükséges a jó gyónáshoz, a bűnök fajtáinak elkülönítése, jellegzetességeinek magyarázata, a lelkiismeret, a törvényekből parancsolatokból következő kötelezettségek stb. (1–63) – a *Pars secunda IX caput*-ban tárgyalja a Tízparancsolat előírásait (64–334) – a *Pars tertia* a hét főbűnnel foglalkozik (335–352) – a *Pars quarta* általános gyónási tükrök, amely *IX caput*-ban ismét a Tízparancsolatot és a hét főbűnt tekinti át (352–404) – a *Caput ult(imum)* az élőfej szerint tulajdonképpen a *Pars quinta*, amely az *Examen breve frequentius confitentium* címet viseli (404–427 [recte 429]). A kötetet az *Indiculus in directorium* című tartalommutató (S_{11,b}–S_{12,b}), illetve az *Errata corrige* megnevezésű hibajegyzék (S_{12,b}), végül a *Finis* szó zárja.

A kiadvány címe szerint valamely korábban, feltehetően külföldön megjelent mű utánnomása. Forrását, szerzőjének személyét azonban a szakirodalom nem azonosította. Feltehetően az ajánlás címzettje, Bársony György költségén jelent meg.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martinus Thomas, más része Matthias Rietmiller faktor neve alatt jelent meg. Rietmiller az 1676. év egy részében és 1677-1678-ban működött nyomdavezetőként.

In 24 bibliothecis 31 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Piar, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Martin *Nat* – Pécs *Univ* – Praha *Nat* – Szeged *Univ*

Olim: Gy.-fv. Batthyány ktár – Pozsonyi r.c. gymn.

4097

[HAUER Ferenc:] Fvga gloriosa D. Stanislai Kostka ad Societatem Jesu neo-laureatae sapientiae dicata promotore r. p. Francisco Meleghi e Societate Jesu, aa. ll. et philosoph. doctore ejusde(m)q(ue) ac matheseos professore ordinario in ... universitate Tyrnaviensi, a ... Humanitate Tyrnaviensi, anno obitus piissimae Claudiae regnantis avgvstae. Tyrnaviae (MDCLXXVI) typis Academicis Martinus Thomas.

A⁸-C⁸ = [2] + 46 pag. – 8° – Init.

RMK II 1384 – Čaplovič 2092

Köszöntő beszédek és versek. – A kiadványban az 1676-ban a nagyszombati egyetemen Meleghi Ferenc jezsuita professzor avatásával filozófiából baccalaureátusi fokozatot szerző hallgatókat köszöntik a poétikai osztály diákjai. A címben szereplő *anno* szó után kronogram áll, amely az 1676-os évet adja, utalva Claudia Felicitas császárné és magyar királyné, I. Lipót második felesége halálára. A címlap hátán olvasható a kiadványt felajánlók névsora (*nomina offerentium*): (1) *Wolffgangus l[iber] b[aro] Forgach de Gémes Ungarus* – (2) *Franciscus Ignatius Santha nobilis Ungarus* – (3) *Ignatius Hunyadi nobilis Ungar.* – (4) *Georgius Vinczi Pannon.* – (5) *Stephanus Almasi nobilis Ungarus* – (6) *Joannes Szölössy nobilis Ungarus* – (7) *Joan(n)es Hurta Pannon., ex seminario S. Adalberti* – (8) *Stephanus Andahazi Pannon.* – (9) *Joannes Emericus Dvornikovich de Tepla, praenobilis Ung.* – (10) *Sigismundus Jary nobilis Austriacus* – (11) *Emericus Maithény nobilis Ungarus* – (12) *Joannes Makfalvay nobilis Ungar.* – (13) *Franciscus Papp nobilis Ungarus, ex regio nobiliu(m) convictu* – (14) *Ioan(n)es Goltperger Pannon., ex seminar. S. Adalberti nobilis* – (15) *Michael Maholány nobilis Ungar.* – (16) *Stephanus Denkovicz Pannon.* Ezt köszöntőbeszéd követi, amelynek a megszólítása *Reverendi, nobiles ac eruditi domini ... neo-baccalaurei* (1-3), aláírója a *Humanitas Tyrnaviensis*. A mű főrészében cím nélküli beszédek és hosszabb versek váltakozva követik egymást (4-33), majd az utolsó beszéd után rövid versek következnek, amelyek többnyire ókori személyek meghökkentő vagy balszerencsés haláleseteiről számolnak be (33-46). Sorukat *Ad libellum* című költemény zárja. Alatta az *O[mnia] A[d] M[aiorem] D[ei] G[loriam] B[eatae] V[irginis] S[ancti] X[averii] H[onorem]* jelmondatrövidítés olvasható.

Szabó Károly (RMK II 1384) és őt követve Carlos Sommervogel (V 876, VIII 302)) a mű szerzőjének Meleghi Ferencet tekintették, aki 1676-ban a nagyszombati jezsuita egyetemen fizikát és számtant tanított (Lukács: *Catalogi personarum* IV 466). A címlap hátán olvasható, a munkát felajánló diákok a nagyszombati gimnázium poétikai osztályába jártak, amelynek tanára ebben az évben Hauer Ferenc (1641–1683) volt (Lukács: i. h., Zsoldos: *Matricula* 207). Valószínűleg ő tisztázhatta le és öntette végleges formába diákjainak írásait, így a mű szerzőjének is ő tekinthető.

A mű címe a lengyel Kosztka Szent Szaniszló (1550–1568) jezsuita rendbe történő belépésére utal. Borgia Szent Ferenc vette fel novíciusnak Rómában 1567. október 28-án, de nem egészen egy év múlva meghalt. 1605-ben a jezsuiták közül – Gonzaga Alajossal együtt – elsőként avatták boldoggá. Szentté avatására 1726-ban került sor.

Budapest *Univ* ①

4098

<Kalendárium és prognosztikon az 1677. esztendőre. Nagyszombat 1676 typ. Academicis.>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A kiadvány formátumára nem lehet megnyugtatóan következtetni, mivel a nagyszombati magyar nyelvű naptársorozat ezt megelőző, példányból ismeretes tagja 8° volt (3983), a következő pedig 16° alakban jelent meg (4269).

Cf. 3983!

4099

KALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis pro anno Christi MDCLXXVII., ad meridianum Tyrnaviensem, longitudinis graduu(m) 40. & latitudine(m), seu elevatione(m) poli gradu(u)m 48., quod proinde absq(ue) notabili temporum differentia usui esse poterit non solum per Ungariam universam, sed etiam per finitimas regiones, uti per Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, Forum Julium, Tyrolim, Bavariam, Bohemiam, Moraviam, Silesiam, Prussiam, Poloniam, Dalmatiam, Istriam aliasq(ue) provincias Europae non paucas, fundatum in calculationibus *A n d r e a e A r g o l i* quoad cursum planetarum, caeteris aliunde collectis et ad praedictam latitudinem accommodatis in Academia Tyrnaviensi Regni Ungariae. Tyrnaviae [1676] typis Academicis.

A⁴–H⁴ I² = [48] + 15 + [5] pag. – 4° – 1 map. calcographica, 2 ill., orn., init., color.

RMK II 1407 – Čaplovič 2089

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapot a nagyszombati délkört és a szomszédos területeket, azaz a kalendárium érvényességi területét ábrázoló rézmetszetes térkép díszíti, hátán az *Universitatis Tyrnaviensis Typographia* ajánlja a kiadványt külön szöveg nélkül ... *Georgio Illyeshazi, perpetuo de Trenchin ejusdemque ac Liptoviensis comitatum supremo ac haereditario comiti, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario, camerario et dapiferorum magistro ... patrono suo vitam et felicitatem kívánva* („A” variáns). A másik változatban („B” variáns) az ajánlás helye üresen maradt. Alatta fametszetes ábra látható *Astrolabium ad elevat. poli 48 graduum* címmel, alatta rövid magyarázattal. A szemközti lapon *Admonitio ad lectores de imposturis vetitorum kalendariorum dignoscendis. Si quis existimat astrologiae (judiciariae) esse credendum, anathema sit. Concilium Toletanum I. a Leone papa confirmatum, can. 12. in decreto et assertione fidei catholicae contra Priscillianistas* című előszó olvasható, amely elítéli a csillagokból való jóslást, és bemutatja az erről szóló hamis tanítások két fajtáját, és azok öt-öt *imposturáját* (A₂a–A₃b). Majd a naptár rész beosztásának ismertetése olvasható a következő cím alatt: *Index et explicatio rerum contentarum in columnis mensium aliorumque annexorum* (A₄a). Ezután a zodiákus- és naptárjegyek magyarázata, valamint az év jellemző adatai olvashatók (A₄b). Amint a fentebbi magyarázatból kiderül, a naptár rész (B₁a–D₄b) tábláinak beosztása kis mértékben eltér az előző évektől. Minden hónap egy levél rektó és verzó lapját foglalja el, az adott napra vonatkozó ismeretek tizenkilenc hasábnan helyezkednek el, ezek a következők: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, működésének éve, területe, a Nap és a Hold járásának adatai három hasábra osztva, a bolygók állása, a hátdapon ismét a nap száma, a napkelte, napnyugta időpontja, a nap és az éj hossza, a Nap delelésének magassága, annak időpontja, amikor az árnyék az árnyékvető hosszával az év különböző időszakai szerint meghatározott arányban áll, különféle csillagászati megfigyelések és az adott napra vonatkozó jellegzetességek, végül időjárás jóslások. A naptártáblák után önálló címlap nélkül következik a prognosztikon. Első része a *Menses speciales observationum variarum ex ordinario anni cursu deductarum: pro usu medicorum, chirurgorum, oeconomicorum, architectorum, militum, itinerantium, peregrinantium, mercatorum ementium et vendentium* címet viseli. Ennek élén a *Figura phlebotomiae* című ábra áll, amely azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen jó, rossz vagy közepes az érvágást végrehajtani. A körülötte látható táblázat pedig azt összegzi, hogy az égövi jegyek és a holdfázisok mely kombinációja teszi alkalmassá vagy alkalmatlanná az adott időpontot az érvágásra. Alattuk az ábrához és a táblázathoz fűzött magyarázat olvasható (E₁a). Ezt különböző táblázatok követik, amelyek hónapokra bontva adnak tanácsokat a következő témákban: *Menses medicorum et chirurgorum* (E₁b–E₂a) – *Menses oeconomicorum* (E₂b–E₃a) – *Menses architectorum et aedificantium* (E₃b) – *Menses militum* (E₄a). Ez utóbbi kettő végén a témára vonatkozó *computusok*, számítások is vannak – *Menses proficiscentium* (E₄b) – a *Menses observationum mercatoriarum* cím alatt vásárjegyzék található (F₁a–F₂a) – majd *Precia mediocria victualium, vestimentorum, jumentorum, armorum per Ungaria* című árjegyzék és alatta kereskedőknek szóló tanácsok olvashatók (F₂b) – a következő nagyobb egység a *Prophetiae variae de caelestium terrestriumque constitutione* címet viseli és a következő témákat tárgyalja: § I. *Prophetiae astronomicae. De eclipsibus* (F₃a) – § II. *Prophetiae astronomico-physicae. De anni partibus* (F₃a–b) – § III. *Prophetiae de fertilitate, morbis, bellis* (F₃b–F₄a) – § IV. *Prophetiae generales et perpetuae* (F₄a–b) – § V. *Prophetiae rusticae, irrationales* (F₄b) – § VI. *Prophetiae nobiles, rationales. De agris, vineis, hortis* – Az *Epitome chronologica, continens res memorabiles, quae tum toto orbe terrarum, tum imprimis in Imperio Romano, et specialiter in Pannonia evenerunt ab orbe condito usque ad annum Christi MDCLXXVII. Ex auctoribus probatioribus Jacobo Saliano, Augustino Tornello, cardinali Baronio, Bonifinio aliisque recentioribus fide dignis contracta* című krónika az 1676. évi nyári eseményekkel zárul (G₁a–H₄a, 1–15). A lap alján a következő fejezetre vonatkozó néhány soros ismertetés olvasható. A kiadványt az *Instructio brevis pro veris horis cognoscendis* című fejezet zárja, amely négy (I–IV) *caputban* az idő mérésével kapcsolatos ismereteket tárgyalja (H₄b–I₂b).

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton volt (vö. 3977), a naptár szerkesztéséhez Andrea Argoli egyik műve szolgált alapul (vö. 3921).

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martin Thomas, más része Matthias Rietmiller faktor neve alatt jelent meg, így nem dönthető el, hogy ez a kalendárium melyik nyomdász munkája.

Cf. 3922!

Budapest *Nat* ④* (A-variáns) ③ + cop. (London, B-variáns) – L'viv *Acad* ○ – London *Nat* ① + cop. digit. (B-variáns) — Martin *Nat* ③ (?-variáns)

Labsánszky János: Extractus brevis et verus. Tyrnaviae 1676. = **Appendix 294**

4100

LANDOVICS István: El-valasztot juh, mellyet az halal, mint a' farkas a' nyaj közzül el-ragadot, de a fő pasztornak vigyazasa által az örökke zöldellő legeltetesre minden serelme nélkül kenszerítettett le-tenni, az az a' nehaj ... orbovai Jakusith Susanna aszszonynak, ... Sirchicz Gaspar uram szerelmes hazas tarsanak ebbül az arnyek vilagbul boldog ki-mulasa, a' kinek, mint a' farkas szájából ki-mentett juhotskának békesség le-tételét üdvössége helyére életének jó végezetébül, előbb hogy sem mint teste el-temettették, a' trencsényi pater jesuvitáknak Xaverius Szent Ferencz templomában következő okokból megmútatta azon Jesus Tarsasagabul valo pater Landovics István an(n)o 1676-dik esztendőben 26. Martij. Nagy-Szombatban (1676) az academiái betűkkel Thomas Marton által.

A⁴ B⁴ D[!]² = 19 pag. – 4° – 1 ins, 1 ill., init.

RMK I 1205 – Sztripszky I 2089a ← MKsz 1879: 37 – Čaplovič 2091

Katolikus gyászbeszéd. – A prédikáció Jakusith Zsuzsannának, Sirchicz Gáspár feleségének temetése alkalmával hangzott el a trencsényi jezsuita templomban. A címlap hátán cífrákból kialakított kerettel övezve a Jakusith család fametszetes címere látható, fölötte az *Eripit ut salvet* jelmonddal, alatta bibliai idézettel. A beszéd alapgondolata a címerábrázoláson alapul, amely szájában juhott vivő farkast ábrázol. A szerző bibliai és antik helyek felidézésével bizonygatja, hogy a látszat ellenére valójában a jó pásztor most vezető megfelelő helyre az elhunytat. Erre biztosíték lehet kegyes neveltetése és a tanultak megfogadása, valamint az, hogy halála előtt meggyónt. A genealógiai rész a halott neveltetését említő sorokban és a búcsúzásban kapott helyet (3–19). A nyomtatványt *Memento mori* és *Memorare novissima* felirattal ellátott, koponyát ábrázoló fametszetes illusztráció zárja (19).

A szöveg szerint Jakusith Zsuzsanna 1676. január 16-án halt meg 33 éves korában.

Martin Thomas nyomdász 1675–1676-ban volt a nagyszombati akadémiai nyomda faktora (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 158), de az 1676-os évben egy másik nyomdavezetőnek, Matthias Rietmillernek a neve is feltűnik nagyszombati nyomtatványokon.

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül, Sándor István említése nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK I 1205). Példány alapján elsőként Szinnyei József ismertette (MKsz 1879: 37). Az ő közlését követve vette fel munkájába Sztripszky Hiador (I 2089a). Később leírást adott róla Ján Čaplovič is (2091).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Univ* ①

—

Nádasi János: *Meditatio aeternitatis, officium parvum*. Tyrnaviae 1676. – Vide **4101**

—

Officium parvum de omnibus sanctis. Tyrnaviae 1676. – Vide **4101**

—

Poiré, François: *Ignis holocausti sev affectus ex divinis literis et s. patribus collecti, ... Romae primum, tum Olomucij, nunc Tyrnaviae 1676 typis Academ. per Martium Thomam*. – Vide **4046**

—

Prognosis astrologica ex Martio-Saturnino cometa, observato Tyrnaviae anno currente 1661. a die 3 Februarij usque ad 17. ejusdem ab Astrophilo Academico ibidem. Nagyszombat 1676. = **Appendix 295**

4101

[1] [SARASA, Alfonso Antonio:] *Ars semper gaudendi ad veram animi quietem, ex divinae providentiae consideratione comparandam*. – ([2] [Nádasi János:] *Meditatio aeternitatis*. – [3] *Officium parvum de omnibus sanctis*.) Tyrnaviae 1676 typis Academicis per Matthaeum Rietmiller.

A⁶ B¹²–H¹² = [8] + 135 + [27] + 10 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1385 – Čaplovič 2093 – Čaplovič CCXX

Katolikus prózai és verses elmélkedések. – A kiadvány három önálló részből áll. A címlap hátán kezdődik az ajánlás *reverendissimo, ... Georgio Szelepcheny, archi-episcopo Strigoniensi locique et comitatus ejusdem supremo ac perpetuo comiti, primati Regni Ungariae, ... secretario cancellario, sacrae caesareae regiaeque majestatis intimo consiliario et per regnum Ungariae locumtenenti, totique ejusdem metropolitano*

... *capitulo, dominis ... patronis ... felix fortunatumque novi anni auspiciam*, amelynek aláírása: *ex Typographia Archi-episc. Acad. Tyrnaviensis* (A₁b–A₄b). A főrés a cím megismétlése után rövid *prooemiummal* kezdődik (1–2), majd három részből (*pars*) áll. Az első részben értekeznek az örök örömről, amely az isteni szeretetben és gondoskodásban nyilvánul meg (2–47). A második részben az isteni gondviselés ellen felhozott érveket utasítja vissza (*respondetur dubiis, quae divinae providentiae solent opponi*) (47–89). A *Pars III.* azt bizonyítja, hogy az örök öröm megőrzésének feltétele mindenki számára az elégedett élet (*ut gaudium perpetuum retineatur, suo quemque statu contentum vivere necesse est*) (89–135). Majd *Indiculus* című tárgymutató zárja a könyv első nagy egységét (G₇b [recte G₆b]–G₁₀b). Folyamatos fűzetjelzéssel csatlakozik a kötethez a hét napjaira szóló verses *Meditatio aeternitatis*, amely 125 számozott versszakból áll (G₁₁a–H₇b). Szövege megegyezik Nádasi János egy évvel korábban megjelent művével (4044). Végül *Officium parvum de omnibus sanctis* zárja a kötetet (1–10).

Ez a szerző megjelölése nélkül megjelent kiadvány Alfonso Antonio de Sarasa (1618–1667) spanyol származású flamand jezsuita matematikus munkája (RMK II 1385). Első kiadása: Antwerpen 1664, vö. De Backer I 694, Sommervogel VII 623–624. Turóczi-Trostler József a keresztény sztoicizmus egyik legismertebb irodalmi emlékének tartotta, amely igen népszerű volt az egész Habsburg birodalomban, így Magyarországon is a XVII. század utolsó évtizedeiben, az újsztoicizmus újabb virágzása idején (EPHK 1937: 45). Németül 1679-ben (4270), latinul ismét 1726-ban (Petrik I 119) jelent meg Nagyszombatban. Magyar fordítását Wesselényi Mária készítette el (Kolozsvár 1784, Petrik III 282).

A kötet második műveként a szerző megnevezése nélkül Nádasi János versét közölték. Ján Čaplovič (2093), majd Tüskés Gábor Nádasi János műveként ismertette (295, 392). Aloysius Zelliger az 1676. évi nyomtatványok közé felvette Nádasi János „*Meditatio aeternitatis, officium parvum*” című műveit (Pantheon 1676/10). Ján Čaplovič (CCXX) azonban helyesen törölte a nagyszombati nyomtatványok közül, mivel azok nem önállóan, hanem Sarasa elmékedéséhez csatolva jelentek meg.

Cf. [1] –, 4270(1), →
[2] 4044, –, 4270(2), →

In 10 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Civ, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Dolný Kubín – Ljubljana *Semin* – Martin *Nat* – München *Nat* – Olomouc *Univ*
Olim: Kalocsa

4102

SIMPLICIANUS, Joannes Theodatus [pseud.]: *Palladium sanctae religionis catholicae, apostolico Hungariae regno consecratum, das ist Discurs von der heiligen catholischen alleinseeligmachenden Religion, daß solche auß beweglichen Antrieb deß göttlichen, geist- vnd weltlichen, allgemeinen kayserlichen vnd hiesigen königlichen Land-Rechts (zur Vermehrung der Ehren Gottes, zu hertzlichen wollgefallen Ihre Kayserlichen Majestät, zu Erhebung dises apostolischen Königreichs lang gewünschten Glückseeligkeit vnd Vn-*

terbrechung, ja gänzlichen Vertilgung der diser Orthen herumb grassirender türckischen Tyranny) allein in bemelten Königreich Hungarn zu erhalten vnd fortzupflantzen sey. Denen fide excepta edel, ehrnvesten, wohlweisen als achtbaren vnd wolgelehrten Herren Michael Hinderskircher, Johan Restiary, Johan Heintzel, Samuel Schmeidel, Martin Korroda, Erasmus Kraudi, Friderich Gröbner vnd Matthias Stürtzern, bey der königlichen freyen Berg-Statt Nevsohl respective Raths-Verwandten vnd Burgern auß christlichen, trewhertzigen Gemüth eröffnet vnd fürgestellet von Joanne Theodato Simpliciano, göttlicher Ehr vnd der Rechten Liebhaber. ... Tyrnau 1676 in der Academ. Buchdruckerey durch Martin Thomas.

A⁴-L⁴ M² = [6] + 83 [recte 84] + [2] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 1386 – Čaplovič 2094

Katolikus vitairat. – A szerző a címlapon a fenti leírásban felsorolt besztercebányai polgároknak ajánlja munkáját. Az ajánlás alatt két bibliai idézet olvasható és egy harmadik *Celsus i(uris)c(onsul)tustól*. A címlap hátán a bécsi egyetem vezetőitől latin nyelvű *Approbatio universitatis Viennensis* olvasható, aláírói: *Balthas. Geraldinus p.t. facult. theol. decanus, Tilmannus Holthausen p.t. vice rector*. Ez után újabb, latin nyelvű ajánlás következik, amely *Deo ter optimo, maximo, coeli terraeque monarchae potentissimo, domino et Deo meo clementissimo ac benignissimo* szól, aláírója *Divinae tuae Majestatis ac infinitae Celsitudinis minimus servus Joannes Theodatus Simplicianus* (A_{2a}-A_{3a}). A következő lapon *Augustinustól* olvasható idézet latin és német nyelven (A_{3b}). A német nyelvű főrész *In Jesu Namen* című néhány soros bevezetéssel kezdődik (1. pag = A_{4a}). Ezután előbb hat paragrafusban, § I.–VI. (1–18), majd hat cikkelyben *Articulus I.–VI.* (19–59), utána újabb három paragrafusban § VII.–IX. (59–82) fejt ki mondanivalóját. A § IX. aláírása: *A. M. D. T. O. M. G. – E. A. N. I. L. P. – P. N. G. P. Neosolii in Montanis Hungaricae mense Aprili anno 1676.* (82). Végül *Appendix* (82—83 [recte 84]) és *Druckfehler, welche in Abwesenheit des Autoris eingeschicken, und folgender Gestalt von... Leser verbessern sind* (M_{2a}-b) zárja a kiadványt.

A magát Joannes Theodatus Simplicianus álnéven megnevező szerzőt a szakirodalom még nem azonosította. Az e művére adott evangélikus válasz címe "Johann Theodatus Simplicianus, alias Klibnitz sive Biltzing" formában említi (**Appendix 298**). Az ajánlásban Simplicianus elmondja, hogy nem régen hagyta el az evangélikus hitet, mivel bölcséleti tanulmányai során felismerte, hogy a szent katolikus vallás jelenti az igazi bölcsességet, s könyvével ezt az igazságot akarja Magyarország apostoli királyságában terjeszteni. Az első paragrafus pedig annyit árul el a szerzőről, hogy Hermann Conringnak (1606–1681), a helmstedti egyetem híres jogtudósának volt tanítványa. A helmstedti egyetemnek 1650-től, amikor Conring ott tanítani kezdett, három magyarországi diákja volt, mind körmöcbányaiak: Johann Gryphius (1659-től), Johann Schröder (1662-től) és Johann Georg Stromayer (1662-től) (Szögi 945–947). Egyikük lehet a *Palladium* szerzője. Szinnyei (XII 112) és az RMSz (735) feltételezése szerint a szerző városi tanácsos volt Besztercebányán, erre azonban művében konkrét utalás nem található. A fentiekből mégis az következik, hogy az alsó-magyarországi bányavárosokat jól ismerő és jogtudományban jártas személy lehetett.

A hat paragrafus azt tárgyalja, hogy a római egyház az igaz, apostoli, szent, katolikus, egyedül üdvözítő egyház, amely azonosan tanított az apostoli időkben, Justinianus korában és ma is. A hat articulus kifejti,

hogy Krisztus Pétert tette az egyház fejévé, s a ráruházott hatalom átszállt a mindenkori római pápára. A misében a kenyér színe alatt az élő Krisztus isteni és emberi természetében lényegileg egyszerre van jelen, s ajánlatik fel a pap által vértelen áldozatként az Atyának. Mária közbenjáróul hívása helyes katolikus tanítás, s a csudák biztos ismertető jegyei az egyedül üdvözítő egyháznak. A hetedik-kilencedik paragrafus felszólítja a címlapon megnevezett beszercebányai polgárokat, hogy térjenek vissza a katolikus tanításhoz, mivel a lutheranizmus, kálvinizmus, anabaptizmus és ariánizmus eretnokség. Továbbá a magyar, a német birodalmi és a justinianusi törvényekből egyaránt az következik, hogy Magyarországnak csak katolikus uralkodója lehet. Lipót pedig igaz tisztelője Szent Istvánnak, s helyesen teszi, hogy nem túri országában az eretnekeket, ugyanis az eretnokségek miatti szakadások és háborúk okozták az utóbbi évszázadokban Európa, Németország és Magyarország minden romlását. A birodalmakat pedig békességgel és az igaz vallással lehet virágzóvá tenni. Az *Appendix* kifejti, hogy csak az általánosan elismert hitvallásokon és törvényeken alapuló érvelést fogad el feleletként.

Az egész vitairat minden pontját hármias érvelés támasztja alá, amely a Bibliára, az egyházatyákra, továbbá a justinianusi jogra, a német birodalmi jogra, Szent István és Szent László dekrétumaira, a Tripartitumra, valamint Thuróczy János és Antonio Bonfini történeti műveire támaszkodik.

Simplicianus vitairatára 1677-ben jelent meg evangélikus felelet külföldön *Religionsgespräch Johann. Theodati Simpliciani* címmel (**Appendix 298**).

Ján Čaplovič (2094) szerint Simplicianus munkáját 1734-ben Nagyszombatban ismét kinyomtatták. Közlése valószínűleg Aloysius Zelliger munkáján alapul (Pantheon 1676/4, vö. Ave Tyrnavia! 1676/13), ennek a kiadásnak azonban nincs nyoma Petrik Géza bibliográfiájában és annak kiegészítő kötetében.

Cf. –, **Appendix 298**

Alba Iulia ① – Budapest *Nat cop.* (partim) – Budapest *Univ* ① – Pannonhalma ① – Wien *Nat* ①
Olim: Bibliotheca Musaei Nat. Hung. Budapestini (Zelliger: Pantheon 1676/4)

4103

[1] SODALITAS Beatissimae Virginis Assumptae, Tyrnaviae in Basilica Santo [!] Nicolao sacra erecta et confirmata dominis, dominis sodalibus in eadem Virgine Matre conjunctis salutem, faelicitatem et sui commendationem (Tyrnaviae 1676) [typ. Acad.].

[1] fol. – 270 x 152 mm – Init.

MKsz 2007: 194

Katolikus társulat meghívó levele. – Az egyleveles kiadvány a nagyszombati Szent Miklós templomban alapított Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in Coelos Assumptae, azaz a Nagyboldogasszony Társulat Nagyszombatban (*ex oratorio nostro Mariano*), 1676. augusztus 1-jén kelt, a társaság titulás, névadó ünnepére (augusztus 15.) szóló meghívólevele. A fenti címszöveg után *Hortus conclusus, Virgo Maria* ... szavakkal kezdődik az ünnepről elmélkedő és annak megünneplésére felhívó levél. Aláírói *Petrus Korompay*

episcopus Corboviensis, praepositus major et canonicus Strigoniensis, p. t. Sodalitatis praesidens, Joannes Kinigh, ... civitatis Tyrnaviensis senator, p. t. rector, Sigismundus Mindszenty, p. t. secretarius.

A kiadványt Viskolcz Noémi találta meg az Eszterházy család levéltárában (P 125 Esterházy Pál iratai, 57. köteg, Nr. 5396), és ő ismertette első alkalommal. A nyomtatás helyét a tipográfiai anyag vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit állapította meg (MKsz 2007: 191, 194).

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1676. évi kiadványainak egy része Martin Thomas, más része Matthi-as Rietmiller faktor neve alatt jelent meg, így nem dönthető el, hogy ez a mű melyik nyomdász munkája.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

4104

TARNÓCZI István: Titkos értelmű rosa, avagy B. Aszszony koronaja, melly magaba foglallya a' Sz. Irásnak és a' Sz. Atyáknak a' Bóldogságos Szüzhöz-való áitatos dicsiretít és a tökéletességre indító belső jószágos cselekedeteknek gyakorlását. Heti napokra osztatott p. Tarnoczi Istvan jesuvita által. Nagy-Szombatban MDCLXXVI az acad. betűkkel Thamas Marton.

[¹, A¹²–S¹² = [11] + 422 pag. – 12° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK I 1206 – Čaplovič 2095

Katolikus rózsafüzér-imádságok és elmélkedések. – A könyv elején rézmetszetes díszcímlap található, amelyen a felhőkön térdelő Szűz Mária látható, felette négy angyal tartotta keretben a könyv címe: *Titkos Értelmű Rosa Avagy B. Aszszony Koronaja het napra osztatott*. A címlap alsó részén barokk kert van talapzaton álló piramissal. A piramis belsejében a Fodor család címere áll, alatta *P: Tarnoczi István IesvVita által felirat*. A kép alatt a *Nemzetes és Vitéz Fodor Iános Úr* felirat olvasható, lejjebb a *Tobias Sadler sculp.* szignó. Ez után áll a szedett címlap, amelynek a háta üres. Ezt követi a szerző ajánlólevele *Nemes ... Fodor Janos koronás királyunk ő felsége hadi és Kassa városának érdemes bírójának, nekem ... patronusomnak* szóló ajánlás *kegyelmednek alázatos káplánja, p. Tarnoczi Istvan jezsuita* aláírásával (A_{2a}–A_{3a}). Ezután *A kegyes olvasóhoz* intézett *Oktatás* a rózsafüzér végzésének módját foglalja össze röviden, amelyet a könyv beosztása is követ (A_{4b}–A_{5b}). E szerint a teljes nagy, vagyis *az egész Olvasó tizenöt Miatyánkból és százötven Üdvözlétekből (= Üdvözlégy) áll a Sz. Dávid zsoltára száma szerint. Ez a hitünk titkai szerint három részre osztatik: úgy mint a Boldog Asszony öröminek, Christus Urunk fájdalomnak és az ő dicsőségének emlékezetire.* (A_{4b}–A_{5a}) A bevezető említi a „kis Olvasót” is. Ebben három kezdő Üdvözlégy után még hatvan Üdvözlégy van, Szűz Mária életkorára utalva, és mindegyikhez egy-egy ájtatos imádság csatlakozik „a Sz. Atyákból” (A_{5a}). A könyv nyolc fejezetből áll. Az első hét fejezet a hét napjaira elosztva tartalmazza a kétféle olvasó titkai nyomán Szűz Mária tiszteletére összeállított imádságokat és elmélkedéseket: *Vasárnapra a Boldogasszony koronájának első tizedje kezdődik* (1–60) – *Hétfőre való imádságok* (60–113) – *Keddre való imádságok* (114–161) – *Szerdára való imádságok* (162–212) – *Csütörtökre való imádságok* (213–265) – *Péntekre való imádságok* (266–310) – *Szombatra való imádságok*

(311–349). A nyolcadik fejezetben először *Boldogasszonyról* szóló lauretomi litánia, dicséret és imák olvashatók (349–383), *Utolszor intéssel* a végén (383). Ezt követi az év más-más időszakában mondandó *Második korona a Boldogasszony keserűségéről* – *Harmadik korona a Boldogasszony dicsőségéről* és *Negyedik korona, amely ...* külömb külömb napokra rendeltetett (384–388). A hat tizedből (táblából) álló úgy nevezett „kis Olvasó” címe: *Boldogasszony koronájának rövidebb módja az ő szent életéről* (389–400). Ehhez csatlakoznak a *Szent gyónáshoz* és *Úr Vacsorájához járuló embernek imádsági* (401–422). Mind a nyolc részben egy-egy hosszabb, verses kisofficium található a Mária-ünnepekre. Ezek szövegét kurzívan szedték. Lapszámuk, címük és kezdősoruk a következő: 30–35: *Dicséret Boldogasszony makula nélkül való fogantatásáról* – *Üdvözlégy világ asszonya* – 87–91: *Dicséret Boldogasszony születéséről* – *Üdvözlégy egeknek fényessége* – 134–138: *Dicséret Boldogasszony templomában (!) viteléről* – *Szentháromságnak szentelt ház* – 187–191: *Dicséret Gyümölcösoltó Boldogasszonyról* – *Nagy Istennek s teremőnek* – 243–247: *Dicséret Boldogasszony látogatásáról* – *Názáretből nagy hegyes tartományban* – 287–290: *Dicséret Gyertyaszentelő Boldogasszonyról* – *Írt törvénye Mojsesnek* – 335–339: *Dicséret Nagyboldogasszonyról* – *Isten udvarának s szentek városának* – 357–361: *Dicséret Havi Boldogasszonyról* – *Minden hónapnak, hóharmatnak*.

A verses imádságok kritikai kiadását ld. incipitmutató.

Tarnóczy István életrajzát, munkásságát és e kiadványát részletesen elemezte Kónya Franciska (Tarnóczy 101–112). Megállapította, hogy ez az első nyomtatott, magyar nyelvű rózsafüzéretet és elmélkedéseket tartalmazó könyv.

Holl Béla a verses Mária-imádságok kritikai kiadásának jegyzeteiben (RMKT XVII/15B 82) arra is utalt, hogy Nagy Iván a Fodor család címeréről szólva említette, hogy azt Tarnóczy István jezsuita ennek a művének ajánlólevelében leírta, „hol leirt czimere is közölve van” (IV 184). Nagy Iván ezen megállapítása alapján Holl Béla feltételezte, hogy a nemesi címer a könyv elején, a címlap előtt állhatott (RMKT XVII/15B 82). A díszcímlap és a címer egyedül a firenzei Biblioteca Nazionale gyűjteményében őrzött példányban maradt fenn. Tarnóczy elsőszava szóbelileg írja le a címert, amelyen „ellenségén győzedelmet vevő vitéz” látható, amint „ezet kigyelmednek valóságos tulajdon cselekedete hirdeti nemes címerében” (A₃a).

Budapest Nat ②* + cop. digit. – Budapest Univ ②* – Firenze Nat ①

4105

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintetes és nangos vitóz [!] urnak, Gyarmati Balasi Balintnak es amaz jó emlekezetü, Istenben bóldogul ki-múlt néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza fiának és a' magyar nyelvnek két ékességének istenes eneki, mellyet a' váradi negyedik editio-szerint egynehány új enekkel és imádságokkal ki botsátot. – [2] ([Via Jacobaea,] az az Jakob patriarkanak olly úta, mely minde(n) uton-jaró s' bujdosó igaz Izraelitákat bátorságos és bóldog derek utra igazgat, egynehán' oktató regulát (!) és istenes imádságok által ...) Posonban 1676 [typ. Zerweg] Faber Mihály által.

A¹²-V¹² W¹² X¹²-Z¹²; Aa¹²-Ee¹² Ff⁰ = [11] + 105 + [2] + 106–702 [recte 703] pag. – 24°

RMK I 1207 – Dézsi: Bibliographia 44 – Sztripszky I 2089b/I 1207 – Čaplovič 429

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – Balassi Bálint és Rimay János *Istenes énekei* e rendezett kiadásának a tartalma és beosztása megegyezik a korábbi, példányból is ismeretes rendezett kiadásokkal (Lőcse 1670, **3653** és 1671, **3732**). A címlevél hátán itt is latin versidézet és annak magyar verses fordítása olvasható John Owen epigrammagyűjteményének Appendixéből. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nincs semmi állandó*. Ezután három költemény szól Balassi Bálint költészetéről: (1) *Johannes Rimanus Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassam*. Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A₂a–A₃b) – (2) *In eundem* címmel *Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A₄a–b) – (3) s annak magyar fordítása: *Ungarico idiomate per Johannem Rimai reddita in hunc modum* címmel *Istenaszonyokkal égben az Istenek* kezdősorral (A₄b–A₆a). A főrész először a *Néhai tekintetes és nag[yság]os vitéz úrnak, Gyarmati Balassa Balintnak Istenes és egynehány vitéz éneki* cím után a második, Rimay Jánostól származó verstől eltekintve Balassi Bálint istenes verseit adja közre (1–105). Majd *Az jó emlékezetű, Istenben idvösségesen nyugovó, néhai nemes és nemzeti Rimai Jánosnak Istenes éneki következnek* címlap vezeti be a kötet második nagy egységét (E₁₁a). E címlap hátán ott van a szokásos Owen-epigrammaidézet és magyar fordítása (E₁₁b). Kezdőszavai: *Miként a szép*. Ezután kezdődnek Rimay János énekei (106–370) és a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediuma (370–434). Majd *Immár következnek más egynehány szép énekek* (434–632). A kötet végén *Rendi e könyvben foglalt énekeknek* tartalomjegyzék sorolja fel a közölt énekeket alfabetikus sorrendben (633–640). Az énekek kezdőszavainak a felsorolását ld. az 1671. évi lőcsei kiadásnál (**3732**), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Folytatólagosan csatlakozik az énekeskönyvhöz az imádságoskönyv (641–702). Címéből a megszokott *Via Jacobaea* kezdetét elhagyták, és csak a magyar nyelvű folytatását közölték avval a bibliai idézettel együtt (641–642), amely az előző kiadásokban a címlapon szokott szerepelni. Utána rögtön kezdődik az imádságoskönyv *Az igaz útonjárókhhoz* szóló bevezetése (642–643). A főrész I–XV. *regulát* és három imádságot tartalmaz (643–702 [recte 703]). A IX. és a XII. *regulában* idézett latin disztichonoknak magyar nyelvű fordításai is olvashatók: 660: *Csak az Isten* – 666: *Krisztus, ki megtartál* – 666: *Uram Jézus, tarts meg*. A kiadást két latin nyelvű bibliai idézet zárja *Autor ad Viatorem* cím után.

Sztripszky Hiador szerint (I 2089b/I 1207) e kiadás „az első pozsonyi kiadás szerint és a váradi 4-dik editio alapján” jelent meg, ami bizonyosan elírás, hiszen ez az első ma ismeretes pozsonyi kiadás. Eckhardt Sándor megállapította, hogy szövege az ugyancsak a váradi negyedik kiadásra hivatkozó, hibásabb szövegű, 1670-es lőcsei kiadást (**3653**) követi (MKsz 1955: 120). A lőcsei kiadásokról ld. Vadai: Fától az erdőt 211–244. és **3732**.

A címlapon szereplő Michael Faber nem nyomdász, hanem kiadó (Čaplovič 429). Osztrák származású volt, aki 1673-ben lett a pozsonyi könyvkötő cég tagja, majd egy esztendő múlva megkapta a pozsonyi polgárjogot is. Később Selmechányára költözött. Mint kompaktornak, 1720-ban is felbukkan a neve a pozsonyi adójegyzékben. Ez az egyetlen olyan jelenleg ismeretes könyv, amely az ő kiadásában jelent meg (Horvát, Pavel: *Nakladateľská činnosť bratislavských knihárov v rokoch 1670–1770*. *Knihá 93–94* (1996): 56, 58, 60).

A pozsonyi nyomdász ebben az időben Johann Gregor Zerweg volt, e nyomtatványt is ő készítette (V. Ecsedy: *Hung. typ.* II/1. 93).

Sztripszky „kis 12 r.”-ként említette e kiadványt, és utalt a könyvben lévő több hibás lapszámra (I

2089b/I 1207). Dézsi Lajos részletesen leírta a ma az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányt (Bibliographia 44–46).

Cf. 787;

rendezetlen kiadások: 1519!; 1933!; 2890!, S3197A

rendezett kiadások: 2619; 3292!, S3317A, S3421B; 3732, 3888, –, 4134, 4229, 4353, 4478, 4502, →

imádságoskönyv: 3292(2)!, S3197A(2); 3732(2), 3888(2), –, 4134(2), 4229(2), 4353(2), 4478(2), 4502(2), →

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ②* + cop. digit. – Budapest *Univ* ③ – Firenze *Nat* ① – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

4106

KÉRY János: *Celsissimi ac reverendissimi principis domini ... Georgii Szelepcheny, archi-episcopi Strigoniensis lociq(ue) ejusdem supremi ac perpetui comitis, primatis Hungariae, legati nati, summi et secretarii, cancellarii ac per Hungariam locumtenentis, sac. caes. regiaeq(ue) majest. intimi consiliiarii vita, opera et virtutis, historice descripta a ... patre fratre Joanne Keri, Ordinis S. Pauli Primi Eremitae emerito generali, ss. theologiae et philosophiae doctore. Posenii 1676 Joannes Gregorius Zerweg.*

[², A⁴ B³ = [3] + 14 pag. – 4° – Orn.

RMK II 1387 – Čaplovič 430

Életrajz. – A címlap háta üres, ezt követi a szerzőnek, fr. *Joannes Kerinek ... principii domino ... Georgio Szelepcheny, archi-episcopo Strigoniensi, lociq(ue) ejusdem supremo ac perpetuo comiti, primati Hungariae, legato nato, summo et secretario, cancellario ac per Hungariam locumtenenti, sac. caes. regiaeq(ue) majest. intimo consiliiario* intézett ajánlása ([₂a–b). A főrész nyolc fejezetre bontva (*Caput primum-octavum*) ismerteti Szelepcsényi György (1595–1685) esztergomi érsek, Esztergom megye örökös főispánja, Magyarország primása, született pápai legátus, főkancellár, királyi helytartó, császári és királyi belső tanácsos életrajzát 1670-ben történt nádorrá választásáig (A₁a–B₃b). Az egyes fejezeteket cífrákból összeállított fejlécek választják el egymástól. Mindegyik alcímben közli, hogy Szelepcsényi életének melyik szakaszáról szól.

Az első hét fejezet időrendben haladva tanulmányaitól kezdve a királyi helytartói kinevezésig (1670) tárgyalja életútját, az utolsó e tisztségében mutatott erényeit villantja fel.

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Pannonhalma ①

4107

VECTIGAL regium reformatum. Recusum Posonij 1676 typis Joannis Gregorij Zervveg.

[₁, A₁-T₁ T₂-A₂, [₂, [₁ = [41] fol. – 2° – 1 ins., orn. init.

RMK II 1388 – Čaplovič 431

Magyarországi törvényes vámszabás. – A kiadvány címlapját az osztrák császári címer fametszetes ábrázolása díszíti, a címlap háta üres. A nyomtatvány kisebb szedési és helyesírási eltérésektől eltekintve az 1674-es nagyszombati kiadás (3992) laponkénti utánszedése. Füzetbeosztása azonban eltér az előző kiadástól, az egyes részek a következőképp helyezkednek el: III. Ferdinánd magyar király és osztrák császár oklevele (A₁a–b) – *Sigismundus Zongor episcopus Vaciensis ...* oklevele (B₁a–b) – *Vectigal regium reformatum* (C₁a–N₁b) – *Excessus et fraudes abususque tricesimales modalitate subsequantium punctorum sublati et correcti* (O₁a–S₂b) – *Commissariorum vero ad partes regni nostri superiores pro rectificando vectigali nostro regio, excessibusque tricesimalibus corrigendis destinatarum relatio et conclusiones sequuntur hoc tenore* (R₂a–b) – *Vectigal regium reformatum* (Q₂a–F₂a) – *Excessus, fraudes et abusus circa exactiones et solutiones tricesimarum harum partium regni Hungariae superiorum correcti et reformati* (F₂b–D₂b) – *Demum regni nostri Sclavoniae commissariorum circa reformationem limitationemque vectigalis nostri regii conclusiones sic habent*, amely magában foglalja a vectigalt is (C₂a–B₂b) – *De proventuum tricesimalium adauctione et abusuum excessuumque sublacione* (A₂a–[₂b). Az uralkodó *Ad mandatum sac. caes. regiaeque majest. proprium* aláírással ellátott oklevele az 1674. évi nagyszombati kiadással (3992) ellentétben közvetlenül az előző irat szövege alatt kezdődik ([₂b–[₁a). Az utolsó lap üres.

A nyomtatvány összeállításakor nem füzeteket képeztek, hanem a levélpárokat helyezték egymásba, az utolsó levélhez pedig egy további levelet ragasztottak.

Cf. 3992, →

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ① – Eger Dioec ① – Martin Nat ① – Pécs Univ ①

4108

HIRSCH, Gregorius: Ein Regiments-Hut, so vermittelst der Christlichen Seüfftzern vnd einer gottseeligen Wahl der löblichen Hundertmannschafft in der königl. Haupt-Hermanstadt ist offenbahret worden, welchen ... Michael Apafi ein Fürst in Siebenbürgen, ein Graff in Siecklerland vnd gebietender Herr, Herr in vornehmen Land-Gütern vnter der Cron Vngarn gelegen, durch seine väterliche Bekräftigung gnädigst anordnet den gedachten Regiments-Hut aufzusetzen dem ... Matthias Semriger, derozeit ordentlicher weise erwehlten ihrer fürstl. Gnaden geheimen Raht, bekräftigten der vhr-alten löblichen sachsichen Nation Graffen, wohlverordneten der Haupt-Herman-Stadt Königs-Richter,

demselbigen Regiments Hut zur Lieb vnd Ehre dem neuen Ehrn-Regenten vnd der gantzen löblichen sachsichen Nation kürztlich vnd einfältig beschreibet, wünschet vnd schriftlich verehret den 7 Martij 1676. Gregorius Hirsch, n. H. vorzeitten in der Bergstadt Topschaw Pfarherr, an jetzo Exul. [Hermanstadt] (1676) [typ. civitatis] durch Stephanum Jüngling.
A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1390

Köszöntő beszéd. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy 1676. március 7-én Matthias Semrigert Szebenben beiktatták királybírói hivatalába. A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A következő lapon a köszöntés újabb bibliai idézet megadásával kezdődik. Ennek kifejtése (A_{3a}–A_{3a}) után Jób könyvéből vett vers alapján következik a három bekezdésre bontott beszéd, amely szerint a jó uralkodónak istenfélőnek, irgalmasnak és aláztosnak kell lennie (A_{3a}–B_{2a}).

Gregorius Hirsch 1669-ben Dobsinán volt evangélikus lelkész (Fabó: Monumenta evangelicorum Aug. Conf. in Hungaria historica. III. Pest 1865, 21), majd a vallási üldözések elől Erdélybe menekült. 1675-ben érkezett Szebenbe. 1677-ben ő töltötte be elsőként a Klosterkirche másodlelkészi tisztét. Hirsch keresztnévét a korábbi szakirodalom Georg-ként jelölte meg (Seivert: Nachrichten 169, Trausch II 161, Szinnyi IV 894). Egyetlen ma ismeretes művének címlapja szerint azonban Gregorius Hirsch a neve. Nem állapítható meg teljes bizonyossággal, de elképzelhető, hogy azonos azzal a Gregorius Hirsch-sel, aki mint a löcsei iskola alumnusa alkalmi verset írt 1656-ban (Lőcse, **2651**), illetve 1656–1669 között német evangélikus rektor volt Rozsnyón (Klein: Nachrichten II 130).

Matthias Semrigger 1668-tól 1671-ig, másodízben 1674 és 1675 között volt Szebenben polgármester, összesen hat évig. A királybírói tisztséget 1676-tól 1680-ig, haláláig viselte (ld. Sigerius, Emil: Nagyszeben város krónikája, 1100–1929. Ford. Kalmár Zoltán. Nagyszeben 2006, 120, 116). A Semrigger grófi zászlóhegyén olvasható felirat szerint a szász grófi tisztségre választásra 1676. február 25-én, annak fejedelmi megerősítésére május 1-jén került sor (Archaeologiai Értesítő 1870: 82).

A szebeni városi nyomda vezetője ekkor Stephan Jüngling volt.

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül, csupán Johann Seivert (Nachrichten 169) és Joseph Trausch (II 162) említése nyomán írta le, mivel a szebeni evangélikus gimnázium könyvtárában, „az úgynevezett Kapellen-Bibliothekban” a jelzett példányt nem találta.

Semrigger február 22-i megválasztása alkalmából üdvözlővers-gyűjtemény is jelent meg Szebenben (**4109**).

Cf. **4109**

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ①

Klein, (Valentinus): Gelegenheitsgedicht zur Vermählung des Stephan Janky mit der Wittwe Rosina Graffius. In Hermannstadt 1676. – Vide **4278**

4109

MILES, Matthias: Sacra Deo uni ter op. max., pacis largitori ac principi, heroi pacifico, domino augusto, ... dn. Michaeli Apafi, Dei gratia principi Transylvaniae, partium Regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. ... evcharistica, dum inter arduas administrationum reipubl. regni Transylvan. curas ... celsit. principalis tertium ejusdem provinciae statum inclutam Saxon. nationis universitatem ... dignata gratia, numine supremo sanctos conatus felicissimo successu coronante, vacantiam loci suppletura, eandem gentem denuo comite suo confirmato bearet, antesignano ad vota exornaret, nempe ... dn. Matthia Semrighero, sextum hactenus annum curuleis consulatus Cibiniens. fascibus, laudabili virtutis trophaeo defuncto, jam vero metropolitanae ejusdem electo iudice regio ac investito jam dictae nationis Saxonicae, comite pio, religioso, debitas Deo, cujus opera revelare gloriosum ejusq(ue) gratiam ponderare pium, deniq(ue) principi, cujus eximiam benignitatem tacito pede supprimere nefas, ejusq(ue) clementiam ingrater praeterire piaculum, persoluturus grates anno 1676. die 22. mens. Febr. locabat Matthias Miles c. Cibin. Cibinii (1676) imprimebatur per Stephanum Jüngling.

A⁴ B⁴, A(bis)⁴ B(bis)² = [14] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1391

Üdvözlő versek latin és német nyelven. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy I. Apafi Mihály fejedelemsége alatt Matthias Semrighert, addigi szebeni polgármestert élethossziglan az egész száz nemzet grófjává és szebeni királybíróvá választották 1676. február 22-én. A címlap hátán három latin nyelvű, anagrammá vers olvasható a *Michael Apafi* névre. Ezután *A. I. Epopoëia* címmel latin nyelvű költemény következik (A₂a–B₄b), amely I. Apafi Mihály fejedelemhez szól, a végén *Annus, mensis, dies electionis* címmel a választás időpontját megörökítő kronosztichon olvasható. Ezt követi az *An ... H. Matthias Semrighern, bißhero sechs-jährig ... Burgermeister, nunmehr aber lebenszeitig-bestätigten comes der gantzen Nation sachsischer Universität, auch neu-erwehlten Königs-Richtern der Haupt-Herman-Stadt in Siebenbürgen* címmel (A(bis)₁a – B(bis)₂b), aláírója *Matthias Miles E. R. D. in Herman-Stadt*.

Matthias Miles életéhez ld. **3688**. Matthias Semrigher életéről ld. **4108**.

Semrigher beiktatása alkalmával köszöntő beszéd is jelent meg Szebenben (**4108**).

Cf. **4108**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Arch* ①

4110

[1] DER NEUE und alte Allmanach auff das Jahr nach der Menschwerdung Jesu Christi 1677., darinnen die Monat, Wochen, Sonn- und Feiertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag und Nachtlänge, Sonnen Auf- und Untergang etc. zu finden, gestellet von C h r i s t o p h N e u b a r t h Bol., Sil. – [2] (Kurtze astrologische Vorsagung auff das Jahr nach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi 1677., darinnen der Zustand der vier Jahrs-Zeiten, als der Witterung, Krieg, Kranckheite(n), Erdgewächsen und andern natürlichen vnd menschlichen Zufällen zu befinden, mit gebührliehen Fleiß gestellet vnd beschrieben von C h r i s t o p h o r o N e u b a r t h i o Bolesla Silesio. In Hermanstadt [1676 typ. civitatis Jüngling]. A⁸–C⁸ D⁹ E⁴ = [37] fol. – 16° – 1 ill., color.

RMK II 1414 – Adleff 96 – Avram 20

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon *Bedeutung der Character* címmel a naptárjegyek magyarázata, alatta a nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év pontos hossza olvasható (A₂a). Ezt követik a hónapok naptártáblái, minden hónap két lapon helyezkedik el, végükön vörössel a szokásos tanácsok, általában homályos jóslások, alattuk feketével nyomtatva pedig az ilyen fajta szövegeket parodizáló, tréfás mondatok olvashatóak (A₂b–B₆a). A naptárrészt az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* (B₆b) és a *Schlüssel der verborgenen Namen in diesem Calendar* követi, amely azt sorolja fel, hogy a jóslatokban említett szimbólumok melyik országot jelképezik (B₇a). Majd a *Verzeichnis der Städt, Länder und Königreiche so den zwölf himmlischen Zeichen unterworfen sind* zárja (B₇b) naptárrészt. Az önálló címlappal (B₈a) kezdődő prognosztikon fejezeteinek végén mutatóujjat formázó jellel elválasztva rövid, tanulságos, tréfás történetek olvashatóak. A fejezetek és az adomák címei a következők: *Das I. Capitel. Von Betrachtung der vier unterschiedenen Zeiten des Jahres mit ihrer natürlichen Witterung. Vom Winter – Marot, des Königs in Frankreich Zeitvertreiber* (B₈b–C₁a) – *Vom Frühling – Der frühreisse Verstand* (C₁a–C₂a) – *Vom Sommer – Das strauchlende Pferd* (C₂a–b) – *Vom Herbst – Eines Stares listige Rede* (C₂b–C₃b) – *Das II. Capitel. Von den Finsternissen* – cím nélküli, *Ein Herr einen Diener* kezdetű szöveggel (C₃b–C₅a) – *Das III. Capitel. Vom Kriegswesen* – cím nélküli, *Ein Bauer wollt die Maus von Käse treiben* szövegkezdettel (C₅a–C₆b) – *Das IV. Capitel. Von Krankheiten – Das dürrstige Fieber* (C₆b–C₇b) – *Das V. Capitel. Von den Feldfrüchten – Ein Bauer wird ein Procurator* (C₇b–C₈b). Ezt követi a *Chronica unterschiedlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen*, amelynek utolsó bejegyzései az 1676. április 12-én Szepességben és Liptóban történt nagy havazásról, illetve Segesvárott és számos településen pusztító tűzvészekről számolnak be (D₁a–D₃b). A kiadványt a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című vásárjegyzék zárja (E₁a–E₃b). Az utolsó lapon *Figur des Adlerlassens* címmel fametszetes érvágó ábra látható, amely azt mutatja meg, hogy az érvágásnak melyik testrészen melyik égövi jegy uralma alatt van jó, rossz vagy közepes hatása. Alatta hozzá kapcsolódó négy soros vers olvasható (E₄a).

Az ugyanerre az évről szóló lőcsei magyar naptárban (4089) is megtalálhatók ugyanezek a betétszövegek magyarul, amelyek minden bizonnyal a kiadvány forrásául szolgáló Neubarth-féle kalendáriumból származnak (vö. 4505).

A nyomda megnevezése nélküli naptár a szebeni városi nyomdában készült Stephan Jüngling nyomdavezető idejében.

A kiadványnak az Erdélyi Nemzeti Múzeumban őrzött teljes példányát Köblös Zoltán ismertette (ErdMuz 1908:45). A naptárt Adleff Norbert is leírta (86).

Cf. 3930!

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca, Sibiu) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Sibiu *Arch* ④*

4111

PHAROS grata, in qua hyme[n] Lutschianus igne in turri Simoniana succenso facit, ut amore coalescat optimum conjugum par: sponsus vir juvenis, aetate novus at genere, nobilitate et prosapia antiquvs d. Johannes Lutschius, filius unicus viri ... Johannis Lutschii, aliquando in urbe nostra regii iudicis ... celsissimi principis Transylvan. r. t. consiliarii intimi, ... qui, variis in patria motuum bellicorum pullulantibus favillis, ne in ignes excrescerent, praevenire volens, et jussu et sponte motus, patriae svavissimae ergo, Ottomanicam pervenit ad portam, ubi diutius et durius detentus, prius accersito e patria Verbi Dei ministro, postquam verbo Dei confirmatus et cibo coelesti cibatus esset, tandem vivere desiit et Constantinopoli medios inter ethnicos more et ore Christiano, concione et cantionibus Christianissime est sepultus. Ut et sponsa, foemina ... Anna-Maria Simonia, relicta vidua viri ... Johannis Simonii, civitatis nostrae consulis ... nunc in Dom[ino semp?]er quiescentis. Cibinij erecta ab ejusdem [gymna]sii docentium et discentium choro, anno 16[7]6. die 29. April. Typis Cibinianis (1676) [typ. civitatis Jüngling].

A⁴–E⁴ + ? = [20] + ? fol. – 4*– Orn., init.

RMK II 1392 – Nögler 448

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadványt ifjabb Johann Lutsch, néhai Johann Lutsch szebeni királybíró és fejedelmi belső tanácsos egyetlen fiának és Anna Maria Simonia, Johann Simonius szebeni főbíró özvegyének 1676. április 29-én tartott esküvőjére készítették a szebeni evangélikus gimnázium tanárai és diákjai. A címlap szövege hosszan méltatja idősebb Johann Lutsch érdemeit, aki Konstantinápolyban mint tüzshalt meg 1661. november 27-én. A címlap háta üres. Verssel köszöntötték az ifjú párt: (1) *Ad nobile conjugum par* címmel *Samuel Schmitzlerus, schol. pat. rector* (A₂a) – (2) *Daniel Gütsch Cib. l. I.* – (3) *Georgius Rhörich, lect. secun.* (A₂a–b) – (4) *Ad generosum dn. sponsum* címmel *Andreas Gunnesch, scholae patriae lect. ter.* (A₂b) – (5) *Cancer retrogradus* címmel *Georgius Vietor, schol. Cib. lect. 4.* (A₂b–A₃a) – (6) német nyelvű verssel *Johan. Conrad, cantor in Hermanstadt* (A₃a–A₃b) – (7) *Invitatio sponsi és Responso sponsae* címmel *Michaël Czinnius, coll. 3tiae classis* (A₃b–A₄a) – (8) *Georg. Reütter, h. t. sch. pat. praefect.* (A₄a) – (9) *Paulus Schenius Nep., h. t. sch. Cib. stud.* – (10) *Georg. Conner.[?] Pur., p. t. schol. Cib. stud.* (A₄b) – (11) *Votum* címmel *Georg Himmesch Lapid.* – (12) *Aenigmaticum és Solutio* címmel *Franciscus Czekelius Med., scholae Cib. orator* (A₄b–B₁a) – (13–14) *Herr*

Johannes Lutsch ist verliebet und verlobet ... anagr. és Rätzel címen Valentinus Klein Olaszio-Scepusius, p. t. stud. Cib. (B_{1a}–B_{2a}) – (15) Iohannes Wietoris Gerg. (B_{2a}) – (16) Johannes Zagori – (17) Stephanus Reggerus, scho. pat. stud. – (18) Ad sponsum címmel Andreas Körnerus Bistric., gymnas. Cibin. stud. (B_{2b}) – (19) Martinus Lutsch Stolz., p. t. stud. – (20) Simon Thutt Horr. (B_{3b}–B_{3a}) – (21) Votum nuptiale címmel Jacobus Orhendius Pur., h. t. sch. Cib. stud. (B_{3a}) – (22) Georg. Tutius Schorost, sch. Cib. stud. – (23) Simon Svidricius Sil., sch. Cib. stud. (B_{3b}) – (24) Valentin Folbert Cruc., Cib. sch. stud. – (25) Paulus Mantschn. Brul., p. t. Cib. stud. – (26) Viator et Echo címmel Stephanus Barczij Marcksch., sch. Cib. stud. (B_{3b}–B_{4a}) – (27) Michael Leonhard Stoltz. (B_{4a}) – (28) Stephanus Bock, schol. Cib. stud. – (29) Logogryphus ex nomin. neospon. címmel Laurentius Vagner (B_{4b}) – (30) Johannes et Anna-Maria vivunt címmel Georgius Booth Muschn. – (31) Paulus Langius Pur. (C_{1a}) – (32) Georgius Philip. stud. – (33) Michaël Textoris stud. – (34) Christianus Andreae st. – (35) Michaël Matth. stud. (C_{1a}–b) – (36) Johannes Mildt Mart. (C_{1b}) – (37) Dialogysmus sponsi cum sponsa címmel Matthaeus Barthius Lvodosims, Cibiniensis st. (C_{2a}) – (38) Joannes Lutschius sponsus per anagr. ... és Anna-Maria sponsa anagramma címmel Gabriel Ritter, Cib. scho. pat. civ. (C_{2a}–C_{2b}) – (39) Michael Saur Brull., Cib. stud. (C_{2b}) – (40–41) Johannes Lutsch ducit Annam Mariam, anagr. ... és Herr Johannes Lutsch Bräutigam zieret sein liebe Braut Anna Maria mit Freuden címmel Martinus Csbech Plav. Hung., p. n. stud. gym. Cib. (C_{2b}–C_{3a}) – (42) Versus paralleli címmel Georgius Botosch Hascha., sch. Cib. stud. (C_{3a}) – (43) Georg. Schenkerus Mart. (C_{3a}) – (44) Anagramma (C_{3b}), valamint (45) Epigramma ad sponsam (C_{3b}–C_{4a}), illetve (46) Logogryphus (C_{4a}) címmel Johannes Weltherus Cruce., sch. Cib. stud. – (47) Johannes Lutsch sponsus paragramma címmel Laurentius Oberl, Cib. stud. (C_{4a}–b) – (48) Joseph Draus Talm. (C_{4b}) – (49) Andreas Girescher stud. (C_{4b}–D_{1a}) – (50) Michael Euserus Musch., st. (D_{1a}) – (51) Martinus Weiss, h. t. sch. Cib. stud. – (52) Martinus Bausz Bogast. (D_{1a}) – (53) Andreas Vöpprich stud. (D_{1a}–b) – (54) Georgius Lepriehus, rex adol. (D_{1b}) – (55) Georgius Bognerus adol. – (56) Georgius Henrici Prostor., schol. Cib. adol. (D_{1b}–D_{2a}) – (57) Georgius Tutius Kis-Schenkc. (D_{2a}) – (58) Casparus Cramerus, Cib. sch. pat. adol. (D_{2a}–b) – (59) Anna: gratiosa – Maria: amaritudinis mare címmel Johannes Fridericius, s. C. a. (D_{2b}) – (60) Colloquium sponsi cum sponsa címmel Johannes Bakoss adol. (D_{2b}–C_{3a} [recte D_{3a}]) – (61) Paulus Plantzius Kelnek. (C_{3a} [recte D_{3a}]) – (62) Anna-Maria redamet sponsum címmel Michael Czekelius (C_{3a}) – (63) Michaël Göldner Trap. – (64) Daniel Herrmanus adol. (C_{3b} [recte D_{3b}]) – (65) Michael Förderer, sch. Cib. adol. – (66) Michaël Gross adol. – (67) Geor. K. Bol. (C_{3b} [recte D_{3b}])–D_{4a}) – (68) Christianus Dengelius, schol. Cib. adol. (D_{4a}) – (69) Jeremias Brecknerus, Cib. adol. – (70) Elias Schwartz adol. – (71) Iohannes Sutoris Aga. – (72) Epanorthosis sponsi címmel Martinus Textoris adol. (D_{4b}) – (73) Mart. Sosterus Martin. – (74) Johannes Klein – (75) Iohannes Czekelius, a. C. – (76) Paulus Waldhütter, schol. pat. civ. (D_{4b}–E_{1a}) – (77) Georgius Armbruster, adol. patricius (E_{1a}) – (78) Johannes Krempe, Cib. d. s. (E_{1a}–E_{1b}) – (79) Johannes Lutsch coronat Annam Mariam amore, per anagramma ... címmel Andreas Czimmer adol. (E_{1b}) – (80) Invocatio Musarum címmel Johannes Conradi adol. – (81) Christophorus Lösch adol. (E_{2a}) – (82) Georgius Göldner Zagori ad. (E_{2a}) – (83) Dialogus címmel Georgius Schalner adol. (E_{2a}–E_{2b}) – (84) Sponsus alloquitur sponsam címmel Paulus Westius adol. (E_{2b}–E_{3a}) – (85) [A?] llocutio ad sponsum címmel Johannes Neysterus, schol. pat. civ. (E_{3a}) – (86) [?]torz adol. (E_{3a}–E_{3b}) – (87) [Johan]nes Laurentius adol. (E_{3b}) – végül (88) Colloquiu[m ...?] címmel Georgius Dely.

A ma ismeretes egyetlen példány, amelyet a szebeni Brukenthal Múzeum könyvtára őriz, csonka. Utolsó meglévő, szakadozott lapjának szövege a *Quod* őrszóval szakad meg (E_{3b}).

A szebeni városi nyomdát 1668-tól 1687-ig, halálának valószínűsíthető időpontjáig Stephan Jüngling vezette (V. Ecsedy 115), így minden bizonnyal ő nyomtathatta ezt a kiadványt is. A címlap sérülése ellenére az alkalom évszáma bizonyosnak látszik.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ②*

4112

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio I. theologica de libris canonicis et apocryphis in codice sacro contentis, quam praeside m. Isaaco Zabanio, gymnasii Transylvano-Cibiniensis moderatore ac theol. et phil. ibidem profes. publico respondens Georgius Philippi Regnensis et Martinus Czech Plavnicensis Hung., theol. et philosophiae stud. publicae ventilatione exponent, anno 1676. die (9) Novemb. Cibinii (1676) [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.

A⁴ = [4] fol. – 4°

OSzKÉvk 1961-62: 236

Evangelikus teológiai vizsgátelek. – A címlap hátán az ajánlást *Inclyto magistratui Cibiniensi, viris generosis ... Georgio Armbruster consuli urbis gravissimo, Matthiae Semriger judici regio ac Saxonicae nationis comiti... , Melchiori Herrmann judici sedis dignissimo ... , Valentino Röhrich proc., Johanni Haupt, Andrae Waldhütter, Christiano Reichart, Bartholom. Ruffino, Johanni Bedner, Christoph. Gotzmeister, Johanni Herberth, Michaeli Haaß, Petro Gökelio, Georgio Reißner, Matthiae Henning, Johanni Weinhold, Gabrieli Hendler dominis et patronis ... vv. gg. dd. observantibus* intézte *disp. author.* A főrész *I. N. J.* felirat alatt külön cím nélkül kezdődik, s tizenöt paragrafusban, § 1–15 fejt ki, hogy az apokrif könyvek a tridenti zsinat álláspontjával szemben miért nem tekinthetők a bibliai kánon részének (A_{2a}–A_{4b}).

Ezeket a vizsgáteleket 1676 novemberében, a címlap kézirásos bejegyzése szerint 9-én vitatták meg a szebeni gimnáziumban. Az elnök Isaacus Zabanius, a két vizsgáló a szászrégeni származású Georgius Philippi és a plavnicai (paloncai, Sáros megye) származású Martinus Czech volt.

Az ajánlásban a szerző, Isaacus Zabanius megjegyzi, hogy ez az első olyan teológiai tézisfüzete, amelyet a szebeni gimnáziumban vitatnak meg.

A kiadványt először Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1961-62: 236).

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4113

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio scholastico-theologica sua ipsius brevitate prolixa, in qua ratio habitus practici solidiore studio theologiae revelatae vindicatur a praeside m. Isaaco Zabanio, theol. et philosophiae p. p. celebris gymnasii Transylvano-Cibiniensis ejusdemq(ue) moderatore, respondentibus Andrea Kernero Bistriciensis Transylvano,

Valentino Klein Ollassiensi Hungaro, theol. et philos. studiosis. Horis ante et pomeridianis anno 1676. die (...) Octob. Cibinii (1676)[typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.
A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 1393 – Nögler 449

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Viro plur. rev. ... m. Jacobo Schnitzlero, venerandi ministerii Cibiniensis. antistiti, gymnasii inspectori primario, domino fautori ...* ajánlja a munkát a *Disputationis auctor*, azaz Isaacus Zabanius. A főrészt élén a következő kérdés olvasható: *Quaestio: an ratio habitus practici in descriptione theologiae rationem conceptus determinabilis absolvat?* Ezt tizenhét paragrafus követi, §. 1. 1–17. (A₂a–A₄b), amelyek azt a tételt bizonyítják, hogy a természetfölötti teológia, vagyis a kinyilatkoztatás teológiája (theologia supernaturalis) nem spekulatív és nem vegyes, még kevésbé a kettő együttesen, hanem gyakorlati bölcsesség (vö. §. 10: *Theologia supernaturalis neque est habitus nude speculativus, neque mixtus, multo minus utriusque rationis expers, sed est habitus pure practicus*).

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1676 októberében. Amint az ajánlásból kitűnik, a vizsgáztató Isaacus Zabanius, a teológia és filozófia professzora ezekkel a tételekkel kezdte el munkálkodását az itteni iskolában. A vizsgázók a besztercei születésű Andreas Kerner és a Szepesolasziból származó Valentin Klein voltak. Klein életéről ld. **4168**.

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Sibiu *Mus* ①

4114

MAJER, Joannes: *Gentis Hungaricae prima incunabula, quae ex clarissimis monumentis praeses m. Paulus Platani Muotova et autor respondens Johannes Majerus Alnovia-Hungari ad diem XVI. Septembris, horis post meridianis a. o. r. MDCLXXVI. in auditorio philosophico publice repetent. Wittebergae (1676) typis Christiani Schrödteri.*

„A” variáns: A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4°

„B” variáns: A⁴ B⁴,)⁽⁴ = [12] fol. – 4°

RMK III 2785 – VD17 3:009719K

Magyar nyelvű idézetek és üdvözlő verset is tartalmazó történelmi vizsgatételek. – A kiadvány két változatban ismeretes, amelyek terjedelem tekintetében térnek el egymástól. Az „A” variánsban a címlap háta üres. A disputációt *Prooemium* vezeti be (A₂a–A₂b), majd 21 paragrafusban (I–XXI. §) fejti ki a vizsgázó a magyar nép őstörténetét (A₂b–B₄b). A végkövetkeztetések (*Corollaria*) szerint a magyarok a barbároktól származnak, de nem barbárok, korábbi lakosai Pannóniának, mint a németek, és nem különböznek a hunoktól (B₄b). A XV. és XVI. paragrafus szövegében két alkalommal (B₃a és B₃b)

idéz a szerző Székely István 1559-ben, Krakkóban megjelent magyar nyelvű világhronikájából (156: 142a és 142b–143a) 16 sornyi szöveget, annak latin fordításával. Az „A” variánszt a *Corollaria* zárja.

A tézisfüzet némelyik példányához fűzve található egy négy levélből álló, üdvözlő verseket tartalmazó füzet (0₍₁₋₄₎, „B” variáns). A következők köszöntötték vizsgája alkalmából Joannes Majert: (1) *In insignia Hungariae* címmel, latin verssel *Tobias Masnicius Hung., olim eccl. Illav. diac. nunc exul* (0₍₁₎a) – (2) *Ad politissimum dominum respondentem* címmel latin prózával a *praeses* (0₍₁₎a–b) – (3) latin nyelvű költeménnyel *Johannes Simonides Hung., scholae Brisnensis ex-rector* (0₍₁₎b) – (4) szintén latinul *Georgius Peucker Neosol. H., philos. et ss. theol. studiosus* (0₍₁₎b–)(2)a) – (5) magyar nyelvű verssel *Mazar Kristof* (0₍₂₎a); költeménye incipitmutatóra utaló kezdősora: *Híres magyar nemzet, volt eleitől fogva* – (6) német nyelven, négy strófás verssel *Daniel Roxer Scepus. Hung.* (0₍₂₎b–)(3)a) – (7) szintén német nyelven *Christoff Friedrich Grattenauer aus Ungarn, ss. theol. stud.* (0₍₃₎a) – (8) latin nyelven *Georgius Michaelis, Steinensis Hungarus* – (9) szír nyelven *Gabriel Trusius Veterosolio-Hung., sanctioris philologiae cultor* (0₍₃₎b) – (10) német nyelven *Johann Georg Weyxler, von Neusohl aus Ungarn, d. H. S. B.* (A₃b–A₄a) – (11) *Tuzeni Zeme Uhorské* címmel biblikus cseh nyelven *Thomas Dentulini, ss. th. stud.* (A₄a) – (12) német nyelven *Joh. Georg. Kraudi Hungarus* (0₍₄₎a–)(4)b) – (13) α ω címmel görögül *Johannes Hackstock Rustio-Hung., phil. et ss. theol. studios.* (0₍₄₎b) – (14) végezetül *Johannes Magerus* αωγρ. 1–4. és *Enodatío* címmel *Elias Buchner, phil. et ss. th. cultor.*

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 341, 815-816

Ezeket a magyar őstörténettel foglalkozó téziseket Wittenbergben, 1676. szeptember 16-án vitatták meg. A vizsga elnöke a Zólyom megyében lévő mutyovai (Mátyásfalva) születésű Paulus Platani, a vizsgáló és a tételek szerzője a jolsvai Joannes Majer volt.

Joannes Majer (?–1722) Jolsván született. Középfiskolái elvégzése után 1673. április 24-től az altdorfi, 1675. május 29-től a wittenbergi egyetem hallgatója volt, ahol bölceletet és teológiát tanult. A giesseni egyetemre 1678. július 31-én iratkozott be. Ezt követően visszatért Magyarországra, és Lónyabányán, majd Körmöcbányán lett lelkész és az iskola rektora. A 18. század elején a besztercebányai iskola igazgatója volt, ahonnan újra Lónyabányára, majd Kövibe hívták lelkésznek, ahol 1722-ben meghalt.

A magyar nyelvű köszöntő vers szerzője Christophorus Mazar (cr. 1655-1708) a gályarabságban meghalt tamásfalvi evangélikus lelkésznek, Daniel Mazarnak volt a fia. 1674. március 3-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre, ahol teológiát és filozófiát hallgatott. Külföldi tanulmányai idején gyászvers-gyűjteményt szerkesztett apja emlékére (Wittenberg 1677, 4175A). Több más, gályarabokhoz kapcsolódó kiadványban is részt vállalt. Így pl. *Threnodia filialium lamentorum* című munkája Georgius Lani *Martyrum protectoris ... narratio historica* című műve függelékeként jelent meg (Lipcse 1676, RMK III 2767). Ezen kívül ismeretes disputációjá (RMK III 2677) és több latin nyelvű üdvözlőverse (pl. RMK III 2676, 2850 etc.). 1680-ban tért haza. Lónyabányán, majd Zsolnán lett lelkész. Ez utóbbi helyen halt meg 1708. április elsején.

A korabeli wittenbergi peregrinus közösség történelemszemléletéről e kiadvány alapján Imre Mihály írt (Incunabula Hungarorum – a magyar őstörténet olvasata Wittenbergben, a gyászévtizedben. In: MONOKgraphia. Tanulmányok Monok István 60. születésnapjára. Szerk. Nyerges Judit és Verök Attila és Zvara Edina Bp. 2016, 294-304).

Szabó Károly bibliográfiájának harmadik részében, a magyar szerzők külföldön nyomtatott, nem magyar nyelvű művei között vette fel (RMK III 2785) ezt a nyomtatványt. Mivel azonban magyar nyelvű prózaidézetet és verset is tartalmaz, indokolt, hogy a régi magyarországi nyomtatványok bibliográfiájába is bekerüljön.

In 18 bibliothecis 22 expl. – Budapest *Acad* (A-variáns), *Nat* (A- és B-variáns), *Univ* (? variáns) – Cluj-Napoca *Univ* (A-variáns) – Debrecen *Ref*(A-variáns) – München *Nat* (A- és B-variáns + cop. digit.) – Szeged *Civ* (A-variáns)– Wolfenbüttel (A-variáns).

4115

TABULAE votivae, quas ob honores in philosophia summos, rectore magnifico ..., Michaele Sennerto, med. d. ejusdemq(ue) prof. publ. a decano spectabili, ... Conrado Samuele Schurtzffleischio, poeseos prof. publ. viro-juveni ... Valentino Greißing Corona-Transilvano, ss. th. st. in ... ad Albim Academia d. 27. April. MDCLXXVI. solenniter collatos benevolo animo suspendunt patroni, fautores et amici. Wittebergae (1676) typis Johannis Borcardi, acad. typ. excudebat Simon Liberhirt.

[³] = [3] fol. – 2° – Init., orn.

Pálffy Miklós: Bibliographische Seltenheiten der Hallenser ungarischen Bibliothek. Halle 1967, I 797 – VD17 3:689570H

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó latin és német nyelvű köszöntő versek gyűjteménye. – A kiadványt abból az alkalomból jelentették meg a brassói Valentin Greissing teológushallgató patrónusai, jóakarói és barátai, hogy 1676. április 27-én magiszteri fokozatot szerzett filozófiából Wittenbergben. A címlap hátán kezdődnek az üdvözlő költemények, címek nélkül – (1) latin nyelven, aláírója *Michael Sennertus d., h. t. acad. rector* – (2) latin nyelven, *Abraham Calovius d.* – (3) latin nyelven *Johannes Meisnerus d.* – (4) latin nyelven *Johannes Andreas Quenstedt d.* – (5) latin nyelven *Johannes Deutschman d.* ([₁b–]₂a) – (6) latin nyelven *Conrad Samuel Schurtzffleisch p. p., h. t. dec.* ([₂a) – (7) latin nyelven *Constantinus Zieggra d. et p. p.* – (8) latin nyelven *Georgius Caspar Kirchmayerus, eloqu. p. p.* – (9) latin nyelven *Michael Strauch* – (10) latin nyelven *Michael Waltherus p. p.* ([₂a–]₂b) – (11) latin nyelven *Balthasar Stolberg* ([₂b) – (12) latin nyelven *Christianus Donati, log. ac met. prof. p. extr.* – (13) német nyelven *m. Nicolaus Bened. Pascha, fac. phil. adj.* – (14) latin nyelven *m. Johannes Wilhelmus Hilliger, fac. philos. adj.* ([₃a) – (15) német nyelven *m. Johann Friedrich Schultze, der philosophischen Facultät adessor* – (16) német nyelven *m. Johannes Friedrich Rüdel, der philosop. Facultät adj.* – (17) német nyelven *m. Johann Muller* ([₃a–]₃b) – (18) latin nyelven *m. Zacharias Hensel Vratisl.* ([₃b) – végül (19) *Magyarol* címmel, magyar nyelven *Mazar Kristoff*. A vers incipitmutatóra — kezdősora: *Nemes Greissing uram, szép erkölcssekkel fénylő.*

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: Pálffy Miklós: Bibliographische Seltenheiten der Hallenser ungarischen Bibliothek. Halle (Saale) 1967, 30.

A magyar nyelvű köszöntő vers szerzőjének, Christophorus Mazarnak az életrajzát ld. 4114.

Valentin Greissing (1653–1701) szülővárosában, Brassóban tanult, majd 1674. április 7-étől a wittenbergi egyetem hallgatója volt. Itt 1676. április 27-én magiszteri fokozatot szerzett. 1679 áprilisában segédtanár lett a bölcsészeti karon. Stettinben volt tanár, majd 1684-ben visszatért Brassóba, ahol gim-

náziumi igazgató, majd 1694-ben Barcarozsnyón lelkész lett. Számos műve jelent meg külföldön (pl. RMK III 2860, RMK III 2861, RMK III 2948 stb.) majd hazatérése után Brassóban (4569, RMK II 1605, RMK II 1607 stb.)

A nyomtatványt először Pálffy Miklós írta le (ld. szövegkiadás, I 797).

Halle Univ ① + cop. digit.

4116

EWANGELIA a Episstoly s pěknými figurami na neděle a swátky přes celý rok gako y passyge Krysta Gežjsse podle wypsánj Čtyř SS Ewangelistůw wsse podlé Rádu Řjmského Mssálu a obyčege w nowě a pořádně wytisstěné. W Žilíně 1676 v Alžběty Dádanky.

[A]⁸ B⁸–V⁸ W⁸ X⁸–Z⁸, Aa⁸–Hh⁸ = [256] fol. – 16° – Mult. ill.

RMK II 1394 – Knihopis 2293 – Čaplovič 2526

Katolikus perikópakönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Evangéliumok és epistolák szép ábrákkal vasárnapokra és ünnepekre egész éven át, valamint Jézus Krisztus szenvedése a négy szent evangélista szerint az egyetemes és római misekönyv rendje alapján újra és rendezetten kiadva. A címlapverző fametszetes képén zászlós bárány és bibliai idézet: *U Svatého Jána v 1. kapitole: Beránku Boží, kterýž snímáš bříchy světa, smiluj se nad nami!* (Szent Jánosnál az első fejezetben: Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk!) Utána kezdődnek az evangéliumi részletek az egyházi év vasárnapjai szerint advent első vasárnapjával kezdve a pünkösd utáni 24. vasárnapig ([A]₂a–Y₄a). Az egyes evangéliumi szakaszok többségéhez fametszetes képek tartoznak. Ezt az egységet a liturgikus használatra vonatkozó *Napomenutí* (Figyelmeztetés) (Y₄b) zárja. Ezután következik az *Evanjelia s Epištolami a s jinými svatými písmi, kterých všeobecní svata církev na vejroční svátky užívá. Spolu y svatých patronův království Uherskeho* (Evangéliumok epistolákkal és más szent iratokkal, amelyeket az egyetemes szent egyház az éves ünnepeken, valamint a Magyar Királyság szent patrónusainak ünnepén használ) (Y₃a–Gg₃b). A kiadványt a *Modlitby obecné za všelijaké potřeby* (Imádságok általában mindenféle szükségletben) (Gg₃a–Hh₄b) zárja.

E perikópakönyvnek az előzményekhez való viszonyát Kovács Eszter elemezte (Néhány érdekes példa a cseh és magyarországi lelkiségi irodalom átfedéseire a 17. század végétől. In: Átfedések. Szövegalkotás a 16–18. századi irodalomban. Szerk. Kiss Farkas Gábor, Maczák Ibolya. Bp. 2019 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 22), 142–143). Megállapította, hogy a kiadvány felépítése és szövege nagyrészt megegyezik az ugyanebben az évben Prágában kiadott azonos című perikópakönyvével (Knihopis 2292). A másodikik, *Evanjelia s Epištolami a s jinými svatými písmi, kterých všeobecní svata církev na vejroční svátky užívá* című részben található jelentős változások: a csehek által tisztelt szentek (Cirill és Metód, Zsigmond, Norbert, Vitus, Prokop, Ludmilla, Vencel) ünnepei kimaradtak, bekerültek viszont a magyar szentek (László, István, Imre, Árpád-házi Szent Erzsébet), jezsuita szentek (Borgia Szent Ferenc, Szent Ignác, Xavéri Szent Ferenc), továbbá a fontosabb rendalapítók (Assisi Szent Ferenc, Szent Benedek) ugyancsak kimaradtak. Szent Adalbert mindkét változatban szerepel, de eltérő olvasmánnyal, a prágai változatban Csehország, itt Magyarország védőszentjeként.

A fejezeteket díszítő fametszetes evangéliumi képsorozat (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 477–486, I/34–117) megegyezik az 1645-ös trencsényi kiadás (2116) képeivel. Az evangéliumi szövegek is nagyrészt azonosak. Mivel még nem volt katolikus cseh bibliafordítás, a králicei Bibliából idézték azokat. A szövegek liturgikus rendje is nagyrészt megegyezik, de a trencsényi kiadáshoz képest itt kiegészül a hamvazószerdai olvasmánnyal és evangéliummal. További eltérés, hogy a trencsényi kiadásban a prágai kiadáshoz hasonlóan a cseh szentek szerepelnek. A trencsényi utraquista kiadás, míg ez katolikus, amit a római misekönyvre való hivatkozás és a jezsuita szentek jelenléte egyértelműen bizonyít. Zsolnán 1673-tól állandó jezsuita missziós állomás működött (Gyenis András: Régi magyar jezsuita rendházak. Vác 1941, 57), minden bizonnyal a környéken végzett térítők munkájához volt szükségük katolikus perikópás könyvre, amelynek kinyomtatásával a helyi nyomdát bízták meg (Kovács Eszter i.m.).

Cf. 2116; –

Bratislava *Acad* ④ – Budapest *Nat* ①

4117

»HAUSENKA, Nicolaus a Conceptione B. M. V.: Kratičke naučení o braterství blahoslavení Panni Marie Priviczí. Zolnae 1676. 12°«

Čaplovič 2526a – Knihopis digit. K17655

Katolikus társulati szabályzat biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Rövid oktatás a Boldogságos Szűz Mária privigyei társulatáról.

Ennek a ma példányból ismeretlen nyomtatványnak a megjelenését Ján Čaplovič feltételezte (2526a) a Szlovák Nemzeti Könyvtár Irodalmi Levéltárában (Slovenská národná knižnica, Literarný archív) őrzött *Fragmenta de Fundatore ac Instituto Scholarum Piarum, post fata P. Augustini Pek, Bibliothecae Levensis Sch. Piarum 1821*. kézirat egyik fejezetében (*Nota virorum eruditione clarorum, qui in nostra religione, aliquibus libris, opusculis editis in lucem ...*) olvasható, következő adat alapján (73a): „Nicolaus Hausenka Bohemus ab Immaculata Concept. B. M. V. ... Item typis vulgavit libellum, cui tituly: Kratičke naučení o Braterství blahoslavení Panni Marie Priviczí, Zolna Impresso A[nn]o 1676 in 12°”. A nyomtatvány tartalmáról a bejegyzés nem ad további eligazítást. Mivel e cím a nyomtatásban megjelent művek között szerepel, nincs ok megkérdőjelezni egykori létezését.

Jiří Hausenka (Nicolaus Augustinus a Conceptione B. M. V.) 1637-ben született a csehországi Litomyšl-ban, ahol a piaristák 1643-ban nyitottak iskolát. 1654-ben lépett a piarista rendbe, 1661-ben szentelték pappá. Míután 1662-ben a német és a lengyel provincia kettévált, ő az utóbbiban maradt. Podolinban, Rzeszówban, Varsóban tanított. 1667-től az előző évben alapított privigyei piarista iskolában működött, mint az iskola vezetője, valamint poétikát, aritmetikát és zenét tanított. 1673-tól az evangélikusoktól elvett breznóbányai plébánián és környékén vállalt lelkipásztori munkát. 1677-ben visszatért Privigyére, ahol ismét iskolai prefektus, valamint hitszónok és a világiak Skapuláré Társulatának vezetője volt. 1681-ben

rendje ügyeit intézte a soproni országgyűlésen, és Bécsben latin és szláv, feltehetően cseh vagy szlovák nyelvű énekeskönyvet nyomtattatott ki (*Cantionale rituale*. Knihopis 18251). Az 1683. évi török és kuruc támadás miatt rendtársaival együtt Lengyelországba menekült. Radomban hunyt el, szentség hírében. Élete utolsó éveit az evangélikusból katolikussá térített szlovákok körében végzett lelképásztori munka töltötte ki. Kinyomtatott munkáit is ebből a célból jelentette meg (Kácsor Keresztély: *Virorum doctrina illustrium, qui in nostra Scholarum Piarum Provincia Hungariae ab ejusdem initiis ad annum Domini 1774. extitere* (kézirat: Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, I.2.a: Manuscripta vetera, For. 6/19b. 9-10), Horányi Elek: *Scriptores Scholarum Piarum*. Buda 1808-1809, II 103-105., Fischer, Karl A. F.: *Verzeichnis der Piaristen der deutschen und böhmischen Ordensprovinz. Catalogus generalis Provinciae Germanicae et Bohemicae Ordinis Scholarum Piarum*. München 1985 (Veröffentlichungen des Collegium Carolinum 47), 142, Léh István: *Catalogus religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum, 1666-1997*. Sajtó alá rend. Koltai András. Bp. 1998, 145-146., Slovenská Hudba 2003: 7—8., *Annales Lublinenses pro Musica Sacra* 2014: 72–73, Dariusz Smolarek, Pumplra, Václav: *Knihopisný slovník českých, slovenských a cizích autorů 16-18. století*. Praha 2010, 413).

Minden bizonnyal ez volt az első nyomtatvány, amely a Magyarországon 1666 óta működő piaristák számára, illetve szerzőségével készült.

4118

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1677. Žilina 1676 vidua Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 4287!

[Kellio, Nicolaus:] *Extractus brevis et verus, quo candidè demonstratur acatholicorum praedicantium e regno Hungariae proscriptionem et degradationem factam esse respectu rebellionis, non autem religionis, eosdemque praedicantes non in genere, sed in specie convictos, judicatos ac legitime esse condemnatos. Dedicatus Regio Delegato Judicio Poseniensi. Ab ejusdem incltyti Judicii secretario actorum singulorum conscio et ex officio omnibus praesenti, Tyrnaviae mense Martio, anno MDCXXLV. recusum. [S. l.] anno MDCLXXVI. = Appendix 294*

4119

PODESTÀ, Giovanni Battista da Fasano: *Dissertatio academica, continens specimen triennalis profectus in linguis orientalibus, Arabica nempe, Persica et Turcica, cui varia curiosa et scitu digna intermiscuntur, sub ... auspiciis ... Romanorum imperatoris, Leopoldi I. caesaris ... deferente ... d. Joanne Baptista Podesta, aa. ll. et philosophiae*

magistro, utriusque iuris candidato, imperiali autoritate Arabicae, Persicae, Turcicae linguae professore publico, sac. caes. regiaeque majestati in linguis orientalibus a secretis, publice exhibenda a ... linguarum orientalium auditoribus. Viennae Austriae 1677 typis Leopoldi Voigt, universitatis typographi.

[², A⁴–S⁴ T² = [4] + 147 [recte 148] – 4° – 1 ins., init, orn.

VD 17 12:182292D

Magyar nyelvű levelet is tartalmazó nyelvészeti értekezés. – A címlap hátán idézet olvasható Seneca *De providentia* című művéből. Ezt követi az *Invictissimo, potentissimo ... Leopoldo I. caesari* szóló ajánlás, amelynek aláírói *auditores linguarum orientalium* (□, a–b). Majd *Oratio praeliminaris Academiae* címmel az *auditores* szónoklata (1–6) következik. A *Proemium* (7–10) követően a főrész *Exercitium Arabicum* (11–33), *Exercitium Persicum* (33–58) és *Exercitium Turcicum* (58–99) című alfejezetekre tagolódik. Ezután vegyes tartalmú kiegészítő szövegek találhatók, közöttük a keleti nyelvekre vonatkozó levelek (100–143) egyikeként olvasható latin címmel *Copia literarum (Hungarico idiomate) ... Stephani lib. bar. Zichy de Zich ... ad ... Joannem, sac. Rom. Imp. comitem a Rottal ...*, de magyar nyelven Zichy István királyi tanácsosnak, a Magyar Kamara elnökének és koronaőrnek Johann Rottal aranygyapjas lovaghoz és öfelsége belső tanácsosához írt, 13 szedett sornyi terjedelmű levele, amely Szentmiklóson, 1667. október 7-én kelt (113). A levelet latin nyelvű fordítása követi (113–114). A művet *Allusio* címen Podestà címerére írt költemény zárja (144–146). Itt látható a szerző fametszetes címe is (144). A költemény aláírói szintén *auditores linguarum orientalium* (146). Az ezután következő, számozatlan lapon hibajegyzék olvasható *Errata sic corriges* címmel, majd zárásul (147, recte: 148) *sequuntur nomina ... auditorum collegii linguarum orientalium*: (1) *Bartholomaeus Hueber, aa. ll. et phil. mag., j. u. studiosus, Bavarus Eberschwangensis* – (2) *Bernardus Josephus Lidl, aa. ll. et phil. baccalaureus, j. u. studiosus, Ratisbonensis* – (3) *Christianus Esaias Pezelius, philosophus absolutus et j. u. studiosus, Austriacus Viennensis* – (4) *Christianus Gulielmus Seltenschlag a Fridenfeld, j. u. studiosus, nobilis Austriacus Viennensis* – (5) *Gregorius Albertus Panny, Austriacus Viennensis* – (6) *Henricus Christophorus Schwegler, aa. ll. et phil. mag., j. u. studiosus, Franco-Comburgensis* – (7) *Joan. Adamus Lacheviz, aa. ll. et phil. magister, j. u. studiosus, Ratisbonensis* – (8) *Joannes Antonius van der Baren, philosophus et theologus absolutus, presbyter, nobilis Belga Bruxellensis* – (9) *Joannes Jacobus Antonius Putz, aa. ll. et phil. magister, j. u. studiosus, Hungarus Cremnicensis* – (10) *Paulus Horvath, Hungarus Altenburgensis* – (11) *Valentinus Adamus de Hoy, aa. ll. et phil. magister, nobilis Austriacus Viennensis*.

Giovanni Battista Podestà (1625–1703) az isztriai Fasanában (Fažana) született. Az Udvari Haditanács titkáraként, török és magyar tolmácsaként működött, mivel magyarul is tudott. 1674-től császári parancsra nyilvánosan tanította a keleti nyelveket Bécsben. (ld. *Die Welt des Islams* 1919: 114–115, Franz Babinger, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 1995: 71–86, M. Jeremiás Éva: Giovanni Baptista Podestà (1625–1698) udvari tolmács és általános nyelvész. In: *A szótól a szövegig*. Szerk. Bárdosi Vilmos. Bp. 2012, 121–128.

Podestának ezzel az arab, perzsa és török nyelvről írt értekezésével újabban Hegedűs József foglalkozott. Felhívta a figyelmet arra, hogy Podestà itt kimondja, hogy a Szkítiából származó nyelvek, mint a magyar, a török, a grúz stb. nem jelölik a grammatikai nemeket (Magyar Nyelv 1993: 208). Podestà azt is kifejezésre juttatta, hogy a magyar nyelv nem európai, hanem a keleti nyelvek közé sorolandó. (Filológiai

Közlöny 1966: 143). Zichy István Podestà érdekében Johann Rottalnak írt levelében az áll, hogy Podestà *Dictionariumot* kezdett (melyet még esztendőben remél véghez vinni mostani mestere assistentiájával), hogy még olyat senki nem kezdett. Hegedűs feltételezése szerint ez egy többnyelvű szótár lehetett, amelyben minden bizonnyal a magyar nyelv is szerepelhetett (Filológiai Közlöny 1966: 143–144).

Podestà műve nem maradt visszhangtalan. Tudós vetélytársa, a keleti nyelvek első tolmácsa, Franz Meninski a Mesgnien (1628–1698) a *Dissertatio academica* megjelenését követően öt nappal adta ki *In quintum viperinumque Joannis Baptistae Podesta partum, id est in libellum nuper ab eo editum cum inscriptione Dissertatio academica ... breve antigramma* című, Podestà állításait cáfoló művét (Bécs 1677), amire Podestà a *Theriaca contra viperinos malesuadae invidiae morsus* (Bécs 1677, VD 17 7:647831K) című művel válaszolt.

A magyar bibliográfiákban eddig ismeretlen nyomtatványra Monok István hívta fel szóbelileg a figyelmet.

In 15 bibliothecis 18 expl. – Berlin *Nat* – Firenze *Nat* – Göttingen *Univ* – Leipzig *Univ* – London *Nat* – München *Nat* – Nürnberg *Univ* – Praha *Nat* – Wien *Nat* + cop. digit. – Wolfenbüttel

4120

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibulum, quo primus ad Latinam lingvam aditus tyrunculis paratur, editum a Johan-Amoso Comenio. Coronae 1677 typis Petri Pfannenschmiedii recudit Nicolaus Molitor.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1395

Latin beszédgyakorlatok kezdők számára német értelmezéssel. – A címlapon köralakú nyomdászjelvény látható Comenius jelmondatával: *Omnia sponte fluant. Absit Violentia Rebus*. A címlap hátán *Philippus Ludovicus Piscator* előszava olvasható *Candido lectori*. A főrészt *Januae Latinitatis vestibulum. Der Vorhoff zur Lateinischen Sprach-Tür* címmel *Introitus. Eingang* vezeti be (A₂a–b). A következő hét témakör rövid mondatokban két nyelven ismerteti meg a diákokkal az alapvető vonatkozó szókincset. Az egyes fejezetek alfejezeteket tartalmaznak, és bizonyos nyelvtani jelenségek összefoglalásául is szolgálnak: *Caput I. De accidentibus rerum* (A₂b–A₈a) – *Caput II. De rerum actionibus et passionibus. Von der Sachen Wirkungen und Leiden* (A₈a–C₅b) – *Caput III. De rerum circumstantiis. Von den Umständen der Dinge* (C₆a–D₂a) – *Caput IV. De rebus in schola. Von den Sachen in der Schul* (D₂b–D₅a) – *Caput V. De rebus domi. Von den Sachen im Haus* (D₅a–E₁a) – *Caput VI. De rebus in urbe et regione. Von den Sachen in der Stadt und Land* (E₁a–E₅b) – *Caput VII. De virtutibus. Von Tugenden* (E₅b–E₇a). Végül *Conclusio. Der Beschluss* (E₇a–b) és rövid *Miserere nostri, Erbarm dich unser!* kezdetű imádság zárja a nyomtatványt (E₈a). Az utolsó lap üres.

Comenius beszédgyakorlatainak latin és német változata 1649-ben jelent meg először Brassóban (2258). E kiadvány főrészeinek szövege azt követi. Attól a kiadástól eltérően azonban *Philippus Ludovicus Piscator* előszavát közölte a brassói kiadó. Ez 1641. május 1-jei keltezéssel az 1643. évi váradi *Vestibulum*-kiadásban maradt fenn (2038). A jelen kiadásban közölt formában, az eredeti változat utolsó mondatai és keltezés

nélkül jelent már meg 1660-ban Szebenben a nyelvkönyv latin-német-magyar kiadásában (2944). Ezek szerint e kiadás mintája ez a szebeni változat lehetett.

Cf. 1882*1; 2258*1; 29441; 4064, –, →

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

4121

MÜLLER, Nicolaus: Als der ehrwürdige, achtbar und wohlgelahrte Herr Petrus Pfannenschmied ... archi-diaconus bey der Pfarr-Kirchen dieser königlichen Kron-Stadt, den 21. Tag Novembris anno 1677. seines Alters 44. Jahr, weniger 4. Monat, aus dieser streitenden in die triumphierende Kirche Gottes ist beruffen, und darauß folgende(n) Tages bey volkreicher Versammlung der Erden vertrauet worden, bezeigte seine schuldige Condolentz dessen gewesener Buchdrucker, Nicolaus Müller. [Kronstadt (1677) Pfannenschmied.]

[1] fol. – 351 x 271 mm – 1 ins., orn., init.

Gross: Kronstädter 1159

Gyászköltemény. – A plakát alakú nyomtatvány Peter Pfannenschmied, a brassói evangélikus főtemplom főlelkésze 1677. november 21-én bekövetkezett halála alkalmából jelent meg. Temetésére a következő napon került sor. Ezzel a költeménnyel fejezte ki együttérzését egykori nyomdása, Nicolaus Müller. A nyomtatványt virágokkal díszített fametszetes keretdísz szegélyezi. A keretdísz alsó részének kerek ablakában Brassó városának címere látható.

A költemény szerzője, Nicolaus Müller (Molitor) egykor az idősebb Michael Herrmann (1602–1660), brassói nyomdatulajdonos hívására érkezett Morvaországból Brassóba. A Herrmann-féle nyomda gyakorlati vezetését 1657-től haláláig, 1702-ig látta el, egyúttal ő vezette az 1672–1688 között működő Pfannenschmied-nyomdat is. Könyvek árusításával és terjesztésével is foglalkozott. Több alkalmi költeménye maradt fenn (pl. Brassó 1657, 2696(5), 2706, 1660, 2897(10), 4181), nagyobb szabású verset írt a Brassót elpusztító 1689-es tűzvészről (RMK II 1641). Ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 150, Perger Péter.

Peter Pfannenschmied a brassói Honterus gimnázium növendéke volt, 1656-ban Martin Albrich elnökletével filozófiai vizsgát tett, 1661-ben a teológia hallgatója, majd lektor, később a főtemplom lelkésze és 1672-től Brassóban a Herrmann-féle nyomda mellett párhuzamosan működő Pfannenschmied-nyomda tulajdonosa. A napi nyomdai munkálatokat nála is Nicolaus Müller láthatta el. Ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 151, Perger Péter, Tontsch, Hermann: Die Honteruspresse in 400 Jahren. Festschrift der Buchdruckerei Johann Göttz Sohn ... Kronstadt–Braşov 1933, 40.

A nyomtatvány impresszumatatok nélkül jelent meg. A nyomtatás éve azonban bizonyára 1677, Peter Pfannenschmied elhalálzásának éve. Mivel a fent említett, virágokkal díszített fametszetes keret a brassói Pfannenschmied-műhely kiadványait díszíti (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 1147–1148, II 5–8. és 151, Perger Péter), minden bizonnyal ez a nyomtatvány is ott készült.

Peter Pfannenschmied brassói nyomdatulajdonos 1677. november 21-i halála után néhány kiadvány csupán „Pfannenschmiedische Druckerey” megnevezéssel került ki a sajtó alól, de a következő évtől már az özvegy, Martha Pfannenschmied jegyezte a műhelyt (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 151, Perger Péter).

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross (Kronstädter 1159) adott hírt, ez a mostani leírás a nyomtatvány első teljes bibliográfiai ismertetése.

Braşov *Ev* ☉ – Budapest *Nat* cop.

4122

SCHELKER, Stephan: [1] Ein christlich Kirchen-Hand-Buch, darinnen enthalten und in gewisser Ordnung zu befinden: all, die in Christlicher Versam(m)lung zu Kron-Stadt üblichen Deutschen und Lateinischen Gesänge wie auch Vielerhand auserlesene Dancksagungen und Gebethe. Zusammen getragen und verfertigt von Stephano Schelckero p. t. cantore ordinario bey der Pfarr-Kirchen daselbsten. – ([2] Zweiter Theil oder Gesang-Buch. Folgen: in ihrer Ordnung die Gesänge.) Kron-Stadt (1676)–1677 Pfannenschmiedische Druckerey Nicolaus Müller.

)⁽⁴⁾, A¹²–M¹²; A¹²–T¹²; a¹²–i¹² k⁸; A¹² = [296] + 456 + [256] pag. – 12° – 1 ins., orn., init.

Gross: Kronstädter 205

Evangélikus imádságos- és énekeskönyv. – A címlap hátán és az azt követő lapon ajánlás *Simon Dieterich ... Richtern der berühmten Respublic in Kronstadt ... Patrono und Beförderern*, valamint der ... *Matronen Fr. Catharinä gebornen Gattlerin ... wie auch derselben lieben Kindern* számára, mindnyájuknak jó egészséget és hosszú életet kíván: ... *Stephanus Schelcker, Cantor zu Kron-stadt*)₍₁₎(b–)₍₂₎(a). Ezt követi a *Dispositio oder Ordnung und kurzer Begriff dieses Büchleins*)₍₃₎(b–)₍₄₎(b), amely röviden összefoglalja a mű három nagy egységének tartalmát. Ennek megszövegezése nem követi pontosan a későbbi fejezetcímekét. Az *Erster Teil* (A₁a–M₁₂a) a következő fejezetekre oszlik: *Ein kurzer Bericht wie und mit was Andacht man zur Kirchen gehen und Gottes Wort hören soll* (A₁a–A₆b) – *Etliche Vorbereit Gebete. Gebet wenn man von Hause in die Kirche gehen will* (A₇a–B₃a) – *Auserlesene und unterschiedlicher Art christlicher Andachten und Gebete bei Berichtung des Gottesdiensts ... Christliche Andachten und Gebete in der Früh-Mess ...* (B₃b–F₆a), ez utóbbi a hétköznapiakra szánt bevezető imák bemutatása után nyolc számozott alfejezetből áll, amelyek az egyházi év ünnepeire szánt könyörgéseket tartalmazzák. A következő fejezet címe *Etliche sonderbare Gebethe vor- und nach der Predigt* (F₆b–F₁₁b). Ezután következnek a *Christliche Andachten in der Hohen-Mess zu gebrauchen* (F₁₂a–H₃a) – *Christliche Andachten in der Vesper zu gebrauchen* (H₃a–H₉b) – *Andächtige Gebete Christlicher Confitenten und Communicanten vor und nach der Bericht Absolution und Communion zu gebrauchen* (H₉b–M₄b) és végül *Etliche Gebet sonderbarer Personē(n)* (M₅a–M₁₂a) címmel alkalmi imák házasulandóknak, keresztszülőknek stb.

Az utolsó levél hátán olvasható a második rész címe: *Zweiter Teil oder Gesangbuch* (M₁₂b). A következő lapon önálló belső címlappal, *Kronstadt 1676* impresszsummal és újrakezdődő fűzetjelzéssel *Folgen*

in ihrer Ordnung die Gesänge (A₁a). A címlap hátán a Kolosséiekhez írt levélből vett idézet olvasható. Az énekeskönyv a következő fejezetekre tagolódik: *Die gewöhnlichen Introitus* (3–5) – *Die am Sonntag und gemeinen Festtagen gewöhnliche Gesänge in der Früh-Mess* (6–24) – *Die in den Vespern gewöhnliche Psalmen Davids sampt ihre Antiphonen* (24–53) – majd a *Die in den Kirchen hiesiges Orts gebräuchliche Lieder und Psalmen D. Mart. Luth. und anderer frommer Christen ...* cím után (53) az egyes ünnepekhez kapcsolódó énekek következnek: *Von der Menschwerdung Christi* (53–65) – *Von der Geburt Jesu Christi* (66–80) – *Vom Neuen Jahr* (80–87) – *Vom Leiden und Sterben Jesu Christi* (87–115) – *Von der Auferstehung Jesu Christi* (115–122) – *Von der Himmelfahrt Jesu Christi* (122–126) – *Vom heiligen Geist* (126–133) – *Von der Heiligen Dreyeinigkeit* (133–139), végül *Das deutsche Sanctus* (139). Ezt követik a *Catechismusgesänge* fejléc alatt összefoglalt szövegek, így a Tízparancsolat és a Miatyánk többféle német szövegváltozata, a Hiszekegy és a kereszteléshez kapcsolódó énekek (140–155). A következő fejezetek címe: *Von der Busse* (155–170) – *Von der Rechtfertigung* (170–182) – *Vom H. Abendmahl* (183–194) – *Danksagung* (195–202) – *Vom christlichen Leben und Wandel* (203–225) – *Vom Kreuzverfolgung und Anfechtung* (225–264) – *Wetterlieder* (265–273) – *Vom Wort Gottes* (274–291) – *Vom Tot und Sterben* (292–331) – *Vom Jüngsten Tag und Auferstehung der Toten* (331–343) – *Morgengesänge* (343–363) – *Tischgesänge* (363–368) – *Abendgesänge* (368–389) – ezután *Die zu gewissen Zeiten gebräuchliche Prosaen und Sequentiae ...* cím alatt (390–427) latin himnuszok, végül *Schlussgesänglein* (428–430) és *Anhang* (431–456) olvasható.

A harmadik rész címe: *Dritter Teil. Christliche Gebete D. Johann Habermans von Eger. Auf alle Tage in der Wochen* (a₁b–h₁b), amely a hét napjait követő bontásban tartalmaz imádságokat. Ez után áll az *Eitliche Gemeinnotgebete* című fejezet (h₁b–k₂b), amely különböző időjárási eseményekhez kapcsolódó imákat közöl. A *Register über das Gesangbüchlein nach der ABC und auf die Zahl der Blätter gerichtet* a második rész énekeinek incipitmutatója (k₃a–k₃b). Ezt a részt egy ima, az *Ende felirat* és Brassó címere zárja. Majd újratezdődő füzetjelzéssel további énekek következnek: *Fünfschöne geistliche Lieder, welche bissweilen am Sonntage zur Vorbereitung des H. Abendmahls in der Orgel vor dem Heilig gesungen werden* (A₁a–A₄b) – *Zwei schöne geistreiche Lieder, welche zu Zeiten am Sonntage unter der Communion in der Orgel gesungen werden* (A₄b–A₆a) – *Eitliche schöne geistliche Lieder, welche zu weilen an Sonn- und Festtagen in der Vesper ... gesungen werden* (A₆b–A₁₂b).

Az evangélikus ima- és énekeskönyv szerzője és összeállítója, Stephan Schelker haláláig, 1691-ig kántorként működött Brassóban (vö. Sand, Wolfgang: *Kronstadt. Das Musikleben einer multiethnischen Stadt bis zum Ende des Habsburgerreiches*. Kludenbach 2004 (Musikgeschichtliche Studien VIII), 75). Bár a füzetjelzések újratezdődnek a három nagy egységben, és a második rész nyomtatásának dátuma egy évvel megelőzi a teljes kötetét, a mű egységes kiadványként jelent meg. Ezt jelzi, hogy a második rész címe az első rész utolsó levelének hátán olvasható. Ennek ellenére nem zárható ki teljesen, hogy önálló részeit külön is forgalomba hozták.

A mű később több, lényegesen átdolgozott, tartalmilag nagyon eltérő kiadásban jelent meg, amelyek azonban egy sorozat tagjaiként kezelendők (vö. Szöcs Tamás: *Kirchenlied zwischen Pest und Stadtbrand. Das Kronstadt Kantional I.F. 78 aus dem 17. Jahrhundert*. Köln – Weimar – Wien 2009, 15, 423). E sorozat tagjai: 1. a jelen mű – 2. az 1686. évi kiadás, amelyet Szabó Károly helytelenül 1680. évi megjelenési dátummal írt le (RMK II 1465), de Julius Gross (Kronstädter 220) javította a hibát (vö. **Appendix 309**) – 3. az 1687. évi kiadás (RMK II 1603, 1604, Gross: *Kronstädter* 224) – 4. az

1694-ben megjelent változat (Gross: Kronstädter 230), amely címlapja szerint a mű negyedik kiadása. Az ok, amiért elsőként itt jelzik a kiadás számát, valószínűleg az, hogy ez az első olyan kiadás, amely már a szerző, Stephan Schelker halála után jelent meg. A XVIII. században három alkalommal is újra kiadták (Gross: Kronstädter 253, 259, 277, Petrik II 60).

Cf. –, **Appendix 309**, →

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ①

4123

SCHLUß und Edict eines ... Senats in Kron-stadt, wie man sich in der Stadt und auff dem Lande des Burtzenländischen Reviere in gewissen Umständen die Lohn-, Kleider-, Leichen-, Hochzeit- und Wein-Ordnung betreffend verhalten soll, dafern man ungestraft bleiben wil, von der löblichen Hundertmannschafft erwehnten Stadt acceptieret, angenom(m)en und auch in allen Puncten und Clausulen approbiert und bewilliget. Mit Bewilligung ... Raths. Gedruckt zu Kron-Stadt [1677] in der Pfannenschmiedischen Druckerey durch Nicolaum Müllern.

[ ]⁴ = [4] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

Gross: Kronstädter 206a

Városi rendszabás. – A címlapon Brassó városának címerpajzs nélküli címere látható. A címlap háta üres. A Brassó város szenátusa által kiadott, a városra és az annak joghatósága alá tartozó Brassó-vidékre vonatkozó rendeletek nyolc (*I–VIII articulusa*) bontva olvashatóak ([ ]_{2a}–[ ]_{4a}). Ezek közül az első kettő a szolgálok díjazásáról, a harmadik és a negyedik bizonyos ruhadarabok viseléséről rendelkezik, az ötödik ismét a szolgálokkal foglalkozik, a városban való éjszakai mozgásukkal kapcsolatos szabályt írja le, a hatodik a temetési, a hetedik az esküvői szertartásra vonatkozó, míg az utolsó a behozott borral kapcsolatos előírásokat ismerteti. A szöveg keltezése: Brassó 1677. január 11. ([ ]_{4a}).

A megjelenési dátum közlése nélkül kiadott nyomtatvány minden bizonnyal a rendeletek kiadási évében, azaz 1677-ben készült.

A kiadványt első alkalommal Julius Gross írta le (Kronstädter 206a).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat cop.*

Kabai Bodor Gellért: Lelki flastrom. Debrecen 1677. – Vide **4189**

4124

KABAI BODOR Gellért: Traditionvm humanarum flagellatio ex Matth. XV. v. 9., in qua cultus divinus omnis, qui per inventa humana fit, generaliter damnatur, in specie autem plurimae ad huc papisticoru(m) inventoru(m) in cultu eorum, qui reformati dicuntur, reliquiae deteguntur et damnantur, ac, ut in ferali hocce belli sacri tempore simpliciter ab ecclesiis nostris proscribantur, idoneis rationibus suadetur, ad extremum vero apostolica simplicitas in cultu Dei commendatur. Opera et studio Gerardi B. Kabai, p. e. D. Debrecini (1677) per Ioannem Rosnyai.

A⁸ B⁷⁺¹ = 30 pag. – 8°

RMK II 1398

Református vitairat. – A címlap hátán *Generoso ... domino Matthiae Incedi (cum pleno titulo), benevoluo suo ignoto quidem, sed tamen confidenti* ajánlja a munkát 1677. június 20-i keltezéssel *Servus Jesu Christi Gerardus B. Kabai, eccl. Debr. pastor.* A főrész címe: *Traditionum humanarum flagellatio ex Matth. XV. v. 9. Frustra me colunt docentes doctrinas, mandata hominum.* Szövegének első fele általában véve tárgyalja, hogy az Isten tiszteletében mi és milyen okból tekintendő emberi találmánynak, majd felsorolja a katolikus vallásgyakorlás emberi szerzésnek tartott elemeit (3–13). A szöveg második fele külön cím nélkül a 4. *Apud nos quoque frustra coli Deum* fordulattal kezdődően (13–30) a református istentiszteleti szokásokban megőrződött sokféle katolikus maradványt kárhoztatja, főként a gregorián éneklést, a lamentáció (Jeremiás siralmainak nagypéntek előtti éneklését), a temetési éneklés és prédikáció gyakorlatát hibáztatja, és eltörlésüket ajánlja.

Az ajánlás és az énekléssel foglalkozó rész szövegkiadását ld. H. Hubert 473–481.

Kabai Bodor Gellért (1640–1681) Nagybányán majd Debrecenben tanult. 1664-ben rektorként működött Kecskeméten. 1665 és 1667 között Groningenben, Leidenben, Utrechtben és Franekerben tanult. 1667 őszétől tanár majd másodpap volt Kassán. 1673-ban elűzték, 1674-től Debrecenben lett lelkész.

Műve tartalmát részletesen ismertette, s mint az óprotestáns istentiszteleti szokások lassú felszámolásának tanúját értékelte Czeglédy Sándor (Református Egyház 1964: 59–63).

Karancsi György debreceni városi nyomdász 1676. évi halála után a város Rosnyai Jánost, az egykori sárospataki Fejedelmi nyomda tipográfusát hívta meg nyomdavezetőnek, aki a továbbiakban, 1677-től haláláig, 1682-ig Debrecenben működött. A sárospataki nyomda elűzetése és debreceni munkássága között Kolozsvárott, a református egyház országos nyomdájában dolgozott Veresegyházi Szentyel Mihály mellett (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 72, Bánfi Szilvia).

Bod Péter (Athenas 125) a munka címét magyarul is közölte a következő módon: „Traditionum humanarum Flagellatio. Az emberi találmányoknak korbátslások. Debretz 1677-dik eszt. 8 R.”. Azonban igen valószínű, hogy csupán a cím magyar fordításáról van szó, és nem egy magyar nyelvű kiadás említéséről. Ezt támasztja alá az is, hogy csak a latin cím olvasható kurzívval szedve, amint Bod a címetek következetesen közölni szokta. A magyar szöveg már az ismertetések antikva típusával íródott.

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref* ①

Komáromi Csipkés György: *Analysis Epistolarum Pauli, ad personas privatas scriptarum, Timot. Tit. Philem.* Debrecen 1677. – Vide **4136**

Komáromi Csipkés György: *Analysis Epistolae Pauli ad Romanos.* Debrecen 1677. – Vide **4136**

4125

KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Analysis Epistolae Pauli apostoli ad Hebraeos sparsim et summarie exegetica, cum documentis variis, ex textu erutis et unicuique fragmento annexis, avthore Georg. C. Comarino, s. s. theol. doctore et ecclesiae Debrecinae pastore.* Debrecini 1677 Ioann. Rosnyai.

A⁸ B⁴–F⁴ G²⁺² = 59 pag. – 8° – Orn.

RMK II 1397

Református bibliaelemzés és -magyarázat. – A címlap háta üres. Ezt követi *Georgius C. Comarinus* Debrecenben 1675. [!] szeptember 9-én kelt előszava *Lectori candido s. (A₂a–A₄a)*, amelyben arról értekezik, hogy ki, kikhez és hogyan írta ezt a bibliai levelet. Egyházatyák, reformátorok véleményét idézi, a döntő szót David Pareussal egyetértésben mondja ki, amely szerint a szerző Pál apostol, és levele nem héberből való fordítás, hanem azt görögül írta. A főrész a cím megisméltése után Pál apostol Zsidókhöz írott levelét elemzi. A könyv 13 caputját további egységekre tagolja. Először áttekinti a könyv három fő részét, majd az egyes caputokat további egységekre osztva *summatim* összefoglalja az egy-egy egységbe tartozó versek tartalmát, majd vázlatyszerűen pontokba szedve röviden elemzi azokat. Minden rész elemzése végén vízszintes vonal után római számokkal jelölt pontokban, dőlt betűvel szedve felsorolja a vonatkozó tanulságokat (*Documenta*, 9–59). Az utolsó lap üres.

Komáromi Csipkés György *Analysis Apocalypseos* című munkájának előszavában írt arról a szándékáról, hogy a Szentírás könyveit az utolsó könyvvel kezdődően visszafelé kívánja elemezni (Kolozsvár 1673, **3891**). Elemzésesei közül azonban csak három jelent meg nyomtatásban, amelyek közül ez a nyomtatvány a szerző szándéka szerint a második, bár ennek előszavát később keltezte, mint Pálnak a kisebb gyülekezetekhez írott leveleit boncolgató munkáját (**4126**).

Cf. **3891**, –, **4126**

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref* ①

4126

KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Analysis Epistolarum Pauli apostoli ad Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses et Thessalonicenses sparsim et summarie exegetica, cum documentis variis, ex textu erutis et unicuique fragmento annexis, auctore Georg. C. Comarino, s. s. theol. doctore et ecclesiae Debrecinae pastore. Debrecini 1677 per Iohannem Rosnyai.*

A⁸B⁴-L⁴M⁶ = [8] + 107 [recte 97] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1396

Református bibliaelemzés és -magyarázat. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik *Georgius C. Comarinus* Debrecenben 1677. augusztus 3-án kelt ajánlása *Nobilissimo et consultissimo virorum pari: d. Stephano Dobozi, socero ..., d. Andreae Balyik, compatri ..., iudicibus primariis oppidi Debreczen, per plures annos ... literarum et literatorum fautoribus ..., reipublicae fulcris, ecclesiae nutritiis, scholaeque patronis* (A₂a–b). Ezt követi a szerző 1677. május 20-án keltezett előszava *Lectori candido s.*, amelyben bemutatja, hogy kik a páli levelek címzettjei, és hogy mikor írta Pál apostol ezeket a leveleket (A₃a–A₃a). A főrész egy üres lap után a cím megismétlésével kezdődik, majd rövid *Partes epistolae generales sunt tres* után először Pálnak a Galáciabeliekhez írott levelét elemzi (1–23). Ezt követi külön címmel is ellátva az *Analysis Epistolae Pauli ad Ephesios* (23–45) – az *Analysis Epistolae Pauli apostoli ad Philippenses* (45–61) – az *Analysis Epistolae Pauli apostoli ad Colossenses* (61–86) – az *Analysis Epistolae Pauli I. ad Thessalonicenses* (86–98) és az *Analysis Epistolae Pauli apostoli II. ad Thessalonicenses* (99–107). A páli levelek fejezetbeosztásának sorrendjében röviden összefoglalja a részek tartalmát (*summatim*), elemzi és értékeli az egyes versek lényegét, végül felsorolja a fejezetek és alfejezetek tanúságait. Ez utóbbiak a *Documenta*.

Komáromi Csipkés György szándéka szerint ez a harmadik, nyomtatásban is megjelent bibliai analízise, még akkor is, hogyha előszavának dátumát korábban keltezte, mint a sorozat második darabját, a Zsidókhöz írott levélhez készített elemzését. Az előző kettőtől eltérően (Kolozsvár 1673, 3891; Debrecen 1677, 4125) e harmadik rész elejére már ajánlást is írt.

Cf. 3891, 4125, –

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.* (Debrecen) – Csurgó ① – Debrecen *Ref* ①

Köleséri Sámuel: Keserü-edes, avagy olly idvességes elmélkedés, mellyben a' nyomoruságoknak a' külső és belső emberre nevez különböző gyümölcsei le rajszoltatnak ... Debrecen 1677. – Vide 4127(2)

4127

KÖLESÉRI Sámuel, sen.: [1] Szentiras ramaiara vonatott fel-keresztyen, avagy igaz vallas szines vallójanak proba-köve, mellyben melly magassan fel hághasson a' fél-keresztyén egy husz fogú lajtorjan Menyország felé, de még is oda be ne mehessen, ellenben az egész keresztyen a' Iákób husz fogú lajtorjáján melly szépen fel ballagjon a' mennyei Ierusalembe, meg-mutogattatik. Mellyet rész szerint anglus authorokból rész szerint maga elmélkedesiből össze szedegetvén, tíz prédikatiokban foglalva, az emberek lelki állapotjának meg rostálására ki-bocsátott Köleseri Samuel, a' debreczeni k[eresztyén] g[yülekezet] edgyik tanítója. – [2] (Keserü-edes, avagy olly idvességés elmélkedés, mellyben a' nyomoruságoknak a' külső és belső emberre nevezve különböző gyümölcssei le rajszoltatnak, es meg-mutattatik, hogy jóllehet a' világi nyomoruságok a' testnek kárára s' fogyatására vadnak, de a' léleknek igen nagy hasznára. Mellyet, minapi sullyos betegségébül való fel-épülésének alkalmatosságával maga nyomorusagin tanult, és Kis-asszony-havának 27. napján a nagy templomban prédikallott, mostan pedig edgy Isten beszédének halgatásában lelket gyönyörködtető halgatójának kivanságára ugyan annak költségevel ki-bocsátott Köleseri Samuel, a' debreczeni k[eresztyén] gyülekezetnek edgyik tanítója). Debreczenben 1677 Rosnyai János.

(a)⁸, A⁸–P⁸ = [16] + 219 + [1] + 19 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1209 – RMK I 1210

Református prédikációkba foglalt életvezetési könyv. – A címlap hátán *Lectori candido salutem* címmel, 1677. szeptember 23-i keltezéssel *Mathias Nogradi reformatus episcopus* nyilatkozata olvasható arról, hogy a könyv méltó a kinyomtatásra. Az *Ajánló levél ... idősbik Dobozi István unamnak, Debreczen városának sokszori ... fő bírájának ...*, ... *Dobozi Benedek unamnak, Debreczen városának mostani hűségés egyik esküdt bírájának, ... ifjú Dobozi István unamnak, a tudományoknak nagy szeretőjének s ma is szíves gyakorlójának ...* van címezve ((a)₂a–(a)₃a). Keltezése 1677. szeptember 22., aláírója *Köleseri Samuel*. Ezt követi az *Előljáró beszéd a k. olvasóhoz, Lelked barátja, K. S. aláírással* ((a)₃b), majd a főmű részletes tartalomjegyzéke: *Fél keresztyénben befoglalt dolgoknak veleje* ((a)₄a–(a)₇b) és *Egész keresztyénben befoglalt dolgoknak veleje* ((a)₇b–(a)₈b). A mű törzse tíz, tartalmilag összefüggő beszédet tartalmaz, és két nagyobb egységre tagolódik. A *Fél keresztyén az I–IX prédikációt* (1–202) foglalja magában, s egyetlen textust magyaráz, az Apostolok Cselekedetei 26. részének 28. versét. Az *Egész keresztyén* címet viselő *X. prédikáció* pedig a következő, 29. verset (203–219). E két nagyobb egységet az élőfej tagolja további részekre: *Félkeresztyén* (1–14) – *Félkeresztyén lajtorjája* (15–107), – *Félkeresztyén* (107–145) – *Félkeresztyénről való tudomány hasznai* (145–202), illetve *Egész keresztyén* (203–204) – *Egész keresztyén lajtorjája* (210–215) – *Egész keresztyénről való tudomány hasznai* (216–219). A prédikációk szövegébe két rövid magyar nyelvű vers van beleszóve. Kezdő szavaik: *A nagyravagyó* (181) – *Jószágot keresni* (183). A kiadvány első részét a *Nyomatásban esett derekasabb fogyatkozások* jegyzéke zárja (O₆b).

A kiadvány második részét önálló, az első művel azonos impresszummal ellátott belső címlap vezeti be (1). Szövegét ld. a fenti címleírásban. Hátlapján olvasható az *Ajánló leveleske ... idősbik Dobozi István*

uramnak, aláírása *Kegyelmedé az Úrban Köleséri Sámuel*. A főrész egyetlen prédikációt tartalmaz, amelynek belső címe: *Keserű-édes, avagy oly üdvösséges elmélkedés, melyben a nyomorúságoknak a külső és belső emberre nézve különböző gyümölcsei lerajzoltatnak, és megmutattatik, hogy jóllehet a világi nyomorúságok a testnek kárára s fogyatására vannak, de a léleknek igen nagy hasznára* (3–19).

Az első mű ajánlásából és előszavából kitűnik, hogy Kölesérit könyvecskéje kiadására a lelkek megnyerésének szándéka és saját súlyos betegsége indította. A benne foglalt beszédeket már a debreceni gyűlekezetben is *elprédikállotta*. Művét legnagyobb részt Matthaues Medus (Mead, Matthew 1629–1699) angol teológus, továbbá Antonius Burgessius (Burgess, Anthony 17. század közepe) és Thomas Hookerus (Hooker, Thomas 1586?–1647) new-anglandi lelkész munkái és a maga elmélkedése alapján készítette. Mivel *a könyvnek szép rendjét nem akarta turbálni*, nem írt minden prédikációhoz külön *hasznokat*, hanem ezeket a IX. prédikációban foglalta össze. Megjegyzi, hogy a nyomtatás a tipográfiának régisége miatt homályos, de hamarosan világosabb típusokat szerez be a nyomda. Idősebb Dobozi Istvánnak köszöni, hogy betegségében látogatta, Dobozi Benedeknek pedig, hogy a nyomtatásra költséget adott.

A kiadvány második felében olvasható prédikációt, amint az annak címlapjáról és ajánlásából kitűnik, betegségéből való felgyógyulása után, 1677. augusztus 27-én mondta el Köleséri Sámuel a debreceni nagytemplomban, és idősebb Dobozi István költségen, az előző prédikációk toldalékként bocsátja közre.

A főrészben a szerző húsfokú létrához hasonlítja az ember előmenetelét. Célja megmutatni, hogy a fél-keresztény, vagyis a megtéretlen, kegyelemmel nem rendelkező ember mennyire a kegyesség formája szerint élhet, milyen magas tisztjei lehetnek, de mégsem jut be a mennyek országába (Iskolakultúra Online 2008: 69, Erdős Zoltán).

Köleséri e munkájáról Erdős Zoltán adott részletes tartalmi ismertetést és komplex teológiai, antropológiai elemzést (i. m., 67–91, ld. még: Berg Pál: Angol hatások 175–176, Szabó Géza: A magyar református orthodoxia 129–130).

Szabó Károly a két művet két külön szám alatt írta le (RMK I 1209 és RMK I 1210). Kétségtelen azonban, hogy egyetlen kiadványt alkotnak. Szoros összetartozásukat Köleséri fent idézett közlésén kívül a folyamatos füzeterjelzés is egyértelműen bizonyítja.

Az első előszóban megígért új típusokat a következő évben, 1678-ban már használta a debreceni nyomda (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 72–73, Bánfi Szilvia).

In 25 bibliothecis 31 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref– Košice Dioec* – Szeged *Univ* – Târgu Mureș – Wien *Nat*
Olim: Fáy-ktár Tibold-Darócson – Lugossy Józsefnél Debreczenben

4127A

KLESCH, Daniel: Festorvm anniversariorum et primariorum nativitatis, resurrectionis, ascensionis Christi et visibilis effusionis Spiritus Sancti i. e. Pentecostes certis statisqve temporum periodis iisque fixis, partim mobilibus, partim immobilibus fastorum diebus recurrentium solennitates seorsim singulae suis hymnis in senatorio Jenensi decantatae Deo Tri-Uni & Uni-Trino sacrae et ... principibus ac dominis ... Rvdolpho Augusto et Antonio Ulrico, fratribus germanis vere germanis, ducibus Brunsvicensium et Lunae-

burgensium etc., etc. dominis meis clementissimis demississimae dicatae a peregrino et extorri Pannone m. Dan. Kleschio n. H., p. l. caes., theol. baccal., antidhac eccl. Olass in Hung. antistite, insp. et ven. Consist. XXIV regal. adessore primario, oratore etc. hactenus in exilio scholae Jen. rectore, Jenae anno ... MDCLXXVII. (Jena 1677) typis Johannis Jacobi Bauhoferi.

A⁴ = [4] fol. – 2° – J, init.

MKsz 1900: 281 – RMK III 6710 – VD17 23:669481L (A-variáns) – VD17 39:127478Z (B-variáns) – VD17 29:721355V (C-variáns)

Héber betűkkel írt, magyar nyelvű költeményt is tartalmazó latin és német nyelvű vallásos versek gyűjteménye. – A kiadványnak három, különböző ajánlással ellátott és – néhány egyéb változtatástól eltekintve – ennek megfelelően módosított változata, valamint egy azoktól teljesen eltérő szedésű kiadása (4127B) ismeretes. A fenti címleírás az „A” változatot tükrözi. Ebben a címlap hátán olvasható dedikáció címzettjei szintén *Rudolphus Augustus et Antonius Ulricus braunschweig-lüneburgi hercegek*. Ajánlásában Klesch hosszabban ír előző évi látogatásáról a wolfenbütteli könyvtárban, ahol a könyvtár őre, David Hanisius kalauzolta (A₁b).

A „B” változat címlapján az *Uni-Trino Sacrae* szavak után az ajánlás a szász-gotha hercegi család tagjainak szól: *principibus ac dominis ... Friderico, ... Alberto, ... Bernhardo, ... Henrico, ... Christiano, ... Ernesto, ... Job. Ernesto fratribus germanis, vere Germanis Saxoniae, Juliae, Cliviae ac Montium ducibus, marchionibus Misniae, landgraviis Thuringiae, comitibus principalibus Hennebergiae, comitibus de Marca et Ravensburg, dominis et dynastis in Ravenstein etc., etc. dominis meis clementissimis in testimonium ... devotionis ... dicatae*. A cím végén a szerzőre vonatkozó rész egyezik az „A” változatéval. A címlap hátán Klesch megemlékezik az ajánlás címzettjeinek apjáról, a néhai I. Kegyes Ernst szász-gothai-altenburgi hercegről (A₁b).

A „C” változat címlapján az *Uni-Trino Sacrae* szavak után a Ludwig württembergi hercegnek, a tübingeni egyetem rektorának szól az ajánlás: *domino ... Ludovico, duci Wirtembergiae et Tecciae, comiti Mompelgardiae, dynastae Heidenheimii, Universitatis Tubingensis h.t. rectori ... jubilaum annum h. e. seculare gaudium Academiae ... solenniter intimanti principi ac domino suo ... dicatae*. A Kleschre vonatkozó rész ezt követően egyezik az „A” változattal. Az ajánlás szövege a címlap hátán olvasható.

Az „A” és „B” variáns szövege és szedése az A₂a laptól kezdve teljesen azonos. A „C” variáns esetében az (A₂a-A₃b) lapok szövege egyezik, azonban a lapok fejlécét újrasedték, továbbá az A₄b lapon az utolsó, héber betűkkel írott magyar vers szövege is más.

A mű főrésze az egyházi év fontosabb ünnepeire írt verseket tartalmazza latinul és németül. Ezeket a címlap szerint a jénai tanácsházán az egyházi ünnepek alkalmával elő is adták. A fejlécben szerepel az ünnep neve latinul és németül. Alattuk cifrákból összeállított sor után előbb a versek alcíme áll, amely megjelöli, hogy mely latin himnusz parafrázisai, és hogy milyen versformában készültek. Majd a versek olvashatók egymás mellett latinul és németül. Az első négy költemény *Nativitas, Weynacht* ünnepére íródott: (1) *Hymnus ecclesiasticus. Puer natus in Bethlehem etc., jamb. quaternario genere redditus*. – (2) *Verdeutschet und kan gesungen werden mit untengesetzer Melodey* című jambikus himnusz, alatta a dal kétsoros szedett kottájával (A₂a). A következő lapon szintén a karácsonyhoz kapcsolva Horatius IX. ódájának formájára szerzett, alkaioszi strófákban írt költemény olvasható, külön cím nélkül: (3) *Hymnus Prudentii. Corde natus ex parentis etc., variatus Alc. genere ad Od. IX. Horat. est tricolos tetrastraph*. megjegyzéssel latinul és (4) németül (A₂b). A

Pascha, Ostern ünnepéhez szintén alkaioszi ódák kapcsolódnak: (5) *Poema ex elegia Paschali, Salve festa dies, toto venerabilis aevo, qua Deus infernum vicit et astra tenet etc.* Műfaji meghatározása *Ode tricol. tetraproph. Alc.* – (6) a német vers cím nélkül, *Verdeuschet* megnevezéssel (A₃a). Az *Ascensio, Auffahrt Christi* ünnepéről szól a (7) *Hymnus ecclesiasticus in festo ascensionis Christi decantari solitus, Festum nunc celebre magnaue gaudia etc. Alcai genere novo Rhythmico variatus* és (8) cím nélküli német vers (A₃b). Pünkösöd ünnepére két pindaroszi óda következik, amelyek külön lapra kerültek. Közülük csak a német vers fejlécében olvasható az ünnep neve: *Pentecoste – Pfingsten* (A₄b): (9) *Ode Pindarica, continens votum Pentecostale fusum ad Spiritum Sanctum ex hymno vetustissimo ecclesiae. Veni creator spiritus etc. vario carminis genere concinnata*, az egyes latin versszakok címei: *Strophe, Antistrophe, Epodos* (A₄a) – (10) *Verdeuschet mit gleichen Reim-Weisen* címmel: *Satz, Gegensatz, Nachsatz* belső tagolással (A₄b). Végül (11) a szerző héber betűkkel írt magyar üdvözlő verssel köszönti gyűjteménye címtettjeit. Ennek szövege latin betűkre átírva az „A” és „B” variánsban a következő:

szerezd-meg magyar versekkel / fenies hercegek kivanom meltosagos uraim / legietek jo bekesegben. ugi van az en szovaim / nemetsegnek szabadsagat erosen oltalmazatok / alando az igaz tisztá hitben vegig maradiatok / leg alazatos szolga kleis daniel (Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Szerezd meg magyar versekkel ... hercegek*).

A Ludwig württembergi hercegnek szóló „C” változatban a vers szövege így szól:

szerezd-meg magyar versekkel / fenies herceg te hozzad hogi nem jötem igen banom / kegies uram istentől neked minden jot kivanom / boldog legi kegielmes uram az fo-oskolat jol bir / mint fo-meltosagos mester keszen meniegben be tir / leg alazatos szolga kleis daniel (Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Szerezd meg magyar versekkel ... herceg ... a főiskolát*).

A héber betűkkel írt magyar nyelvű versről Daniel Klesch levelezése alapján elsőként Tárnai Andor tett említést. Úgy vélte, hogy a vers Klesch egy 1669-ben megjelent kiadványában szerepelt, amelyet azonban nem ismert (ItK 1990: 464). A kiadvány keletkezéséről, nyelvfilozófiai és költészettörténeti vonatkozásairól Fajt Anita írt (MKsz 2022: 1–40). Ő azonosította és ismertette elsőként e költeményeket. A fent olvasható átírás is az ő tanulmányából származik (i. m. 17–19, 22). A latin betűs átírást és a vers német fordítását Klesch 1677. július 18-án Jénából megírta David Hanisius wolfenbütteli könyvtárosnak. Utalt arra is, hogy szerinte a héber és a magyar nyelv hasonló (Fajt: i. m. 17–18). Másutt büszkén vallotta, hogy előtte még senki nem ismerte fel, hogy a héber betűk alkalmasak a magyar karakterek lejegyzésére (vö. Klesch 1677. augusztus 5-én Peter Lambecknek írott levelét, idézi Fajt: i. m. 6., 39). Fajt Anita véleménye szerint az „A–b”, illetve a „C” variánsban olvasható magyar nyelvű vers szövege azért tér el egymástól, mert azokat a szerző az ajánlás címtettjéhez igazította. Az eltérő variánsok és a főszöveg tekintetében azonos másik kiadás (4127B) keletkezésének oka szerinte abban kereshető, hogy Klesch több helyről is támogatást kívánt elnyerni, ezért ugyanazt – a költői képességeit bizonyító – szöveget eltérő ajánlásokkal látta el (Fajt: i. m. 20, 27). Ez azonban nem indokolja a „C” variáns változatlan szövegű részeiben tett apró változtatásokat.

Nem állapítható meg egyértelműen a változatok és az eltérő szedésű kiadvány (4127B) keletkezésének sorrendje sem. Mivel a változatlan részeknek állószedésben kellett maradniuk, így a három variáns feltehetően közel egy időben került ki a sajtó alól, nem valószínű ugyanis, hogy a szedést sokáig tárolták a nyomdában. Valószínűsíthető, hogy ezen belül az eltérő szövegű verset tartalmazó „C” változat készült el legkésőbb, és ekkor változtattak a – talán a lapszéli helyzete miatt elmozdult, szétesett – fejlécek szedésén is. Ez utóbbi is azonban még 1677 első felében elkészülhetett, ugyanis ajánlásában Klesch nem emlékezik meg Ludwig württembergi herceg júniusi haláláról (vö. Fajt: i. m. 22). Ezt erősíti meg Klesch 1677. október 1-én kelt kísérőlevele a Wolfenbüttelbe küldött nyomtatványokhoz, amely szerint küldeménye már nyolc héttel korábban

elkészült, de a csomag mérete miatt csak most tudja küldeni (Fajt: i. m. 18), illetve valószínűsíthető, hogy már a fentebb említett július 18-i levél idején is kezében volt a nyomtatvány. A nyomtatványhoz kapcsolódó másik kézirat forrás szerint Klesch 300 példányt küldött a wolfenbütteli könyvtárnak, és azt javasolta a könyvtárosnak, hogy aki el tudja olvasni a héber betűs szöveget, jutalmul kapjon egy példányt (Fajt: i. m. 6, 18). Ez esetben minden bizonnyal tehát az „A” variáns példányairól lehet szó.

A kiadvány „A” változatát első alkalommal Kluch János írta le (MKSz 1900: 281), ennek alapján került be az RMK III Pótlásai közé (6710). Címe szerint szintén az „A” variánst vette fel bibliográfiájába Karl F. Otto és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. DK-60). A „B” (VD17 39:127478Z) és „C” változatot (VD17 29:721355V) első alkalommal a német nemzeti bibliográfia írta le.

Cf. 4127B

Erfurt *Univ* ① + cop. digit. (B-variáns) – Erlangen-Nürnberg *Univ* ① + cop. digit. (C-variáns) – New Haven *Univ* ① (A-variáns) – New York *Civ* O (A-variáns) – Wien *Nat* ① + cop. digit. (A-variáns) – Wolfenbüttel ① cop. digit. partim (A-variáns)

4127B

KLESCH, Daniel: *Festorum anniversariorum et primariorum nativitatis, resurrectionis, ascensionis Christi et visibilis effusionis Spiritus Sancti i. e. Pentecostes certis statisque temporum periodis iisque fixis, partim mobilibus, partim immobilibus fastorum diebus recurrentium solennitates seorsim singulae suis hymnis in senatorio Jenensi decantatae Deo Tri-Uni & Uni-Trino sacrae et ... principii ... Christiano Ernesto Marchioni Brandenburgico, Magdeburgensium, Prussorum, Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum ut et Crossensium, Jagerndorfensium, Silesiorum duci, burgravio Norimbergensi, principii Halberstadensi, Mindae & Camini &c., &c. exercitus imperialis confoederati generalis ... dicatae a peregrino et extorri Pannone m. Dan. Kleschio, n. H. p. l. caes., theol. baccal. antihac eccl. Ollass. in. Hung. antistite, insp. et ven. Consist. XXIV regal. adessore primario, oratore etc. hactenus in exilio scholae Jen. rectore, Jenae anno ... MDCLXXVII. (Jena 1677) typis Johannis Jacobi Bauhoferi.*

A⁴ = [4] fol. – 2° – J, init.

VD17 29:721357L

Héber betűkkel írt, magyar nyelvű költeményt is tartalmazó latin és német nyelvű vallásos versek gyűjteménye. – A címlap hátán *Durchlauchtigster Fürst, mein gnädigster Herr* megszólítással Daniel Klesch Christian Ernst brandenburg-bayreuthi őrgrófnak szóló ajánlása olvasható, amelynek végén magát *Der Kräftigst-Huldend-Kriechende* aláírással jelölte. Ebben beszél a nyomtatvány verseiről, elmondja két éve tartó száműzetésének rövid történetét, amelyet hite miatt kellett elszerveznie. Hivatkozik továbbá soproni patrónusára, Anna Maria von Eggenberg, született brandenburg-bayreuthi hercegnőre, aki azt ajánlotta

neki, hogy látogasson el szülőföldjére, mert ott biztosan támogatókra talál. Mivel azonban Klesch állást kapott a jénai gimnáziumban, nem személyesen, hanem ezúton, írásban rója le tiszteletét a brandenburgi örgrófnak. A mű főrészének felépítése és szövege – az utolsó, magyar nyelvű vers kivételével – egyezik a versgyűjtemény ugyanebben az évben, több változatban megjelent kiadásával (4127A). Szedése azonban teljes mértékben eltér. A héber betűkkel írt magyar nyelvű vers szövege latin betűs átírásban ebben a kiadásban a következő (A₄b):

*szerezd meg madjar verseket / fenjes herceg te-hozzad hodj nem jötem igen banom / kedjes uram istentől
neked minden jot kívanom / boldog ledj kedjelmes uram elenseget kergesd / jar szerentsesen az-hadban
kakkasnak konjzat le-vesd / leg-alazatos szolga daniel kleis* (Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Szerezd meg magyar versekkel ... herceg ... ellenségeket*)

A kiadvány keletkezéséről, irodalomtörténeti, történeti háttéréről, az eltérő változatok és ezen új kiadás (4127B) keletkezésének okairól Fajt Anita írt (MKsz 2022: 1–40, vö. 4127A). Elsőként ő ismerte fel, hogy a héber betűkkel íródott vers magyar nyelvű, és elemezte megírásának valószínűsíthető nyelvfilozófiai céljait. A fenti latin betűs átírás is az ő tanulmányából származik (i. m. 17, 22–28). E kiadványt is részletesen ismertette (i. m. 21–22).

Nem állapítható meg egyértelműen, hogy a szövegnek ez (4127B), vagy az eltérő szedésű másik kiadása (4127A) készült el előbb. Mivel a másik kiadásból három, részben azonos szedésű változat ismeretes jelenleg, valószínűbb, hogy közel egy időben előbb azok kerültek ki a sajtó alól (vö. 4127A). Majd amikor ezután Klesch újabb remélt támogatót kívánt munkájával megcélozni, már másik ajánlással újrasedték a szöveget.

A nyomtatványt első alkalommal a német nemzeti bibliográfia írta le (VD17 29:721357L).

Cf. 4127A

Erlangen-Nürnberg Univ ① + cop. digit.

4128

SZENCI FEKETE István: *Trifolium sacrum, praesentissimam afflictionis populi Dei et devastationis provinciarum causam sermone poenitentiali exhibens. Das ist: Geistliches Kleeblatt, vorstellend die allernäheste Ursach der Trübsal des Volcks Gottes und der Verwüstung ihrer Landschafften, vermitteltst einer Buß-Predigt, durch M. Stephanum Fekete, der christlichen Gemein in der Stadt Güns, weiland Ober-Pfarrer und der übrigen in Nieder-Ungarn der Augspurgischen Confession zugethanen Superintendenten, anitzo aber umb Christi Nahmens Willen Exulanten. Jena 1677 bey Joh. Jac. Bauhofern.*

A⁴-C⁴ = 24 pag. – 4° – Init.

RMK III 2817

Evangelikus prédikáció – A címlap hátán kezdődik *Szentzi Fekete István* magyar nyelvű, Jénában, 1677. május 5-én kelt ajánlólevele *Nemes, nemzetes, jó hírű és állhatatos hitű, igaz Lutheránus magyaroknak,*

szabad királyi Koszeg városában lakó régi kedves hallgatóimnak, nagyoknak és kicsinyeknek, gazdagoknak és szegényeknek, férfiaknak és asszonyi állapotoknak, árváknak és özvegyeknek és minden egyéb rendbéli lelki vigasztalás nélkül szűkölködőknek (2–4). A főrészt egyetlen bűnbánati prédikációt tartalmaz, amelynek címe utal az elmondás idejére és helyére is: *Eine Buß-Predigt ... in der Kirchen an dem berühmten Orte (wegen der Chur-Fürstlichen Land-Schul) Pforte genannt, am 14/4 August im Jahr Christi 1676*. Ebben Szenci Fekete István a Bírák könyve 2. részének 18–22. verseit magyarázza. A beszéd fő részei: *Praeloquium – Textus – Exordium – Tractatio* (5–24).

Szenci Fekete István (1634–1692) 1658-ban Wittenbergben járt egyetemre, majd hazatérve a kőszegi iskola rektora, később a város második, majd első lelkésze lett. 1669-től a Sopron-Vas megyei evangélikus egyházkerület püspöke. 1673-ban hite miatt őt is a pozsonyi vésztörvényszék elé idézték, ezért önkéntes száműzetésbe ment. Járt Dániában, Svédországban és Szászországban. Végül a thüringiai Naumburgban telepedett le. 1679-ben onnan hazatért, és Ostffyasszonyfán Ostffy István udvarában tanított és prédikációkat is tartott. Ezért elfogták, Pozsonyba hurcolták, ahol 1681-ben áttért a katolikus hitre. Ezután Kőszegen tanácsos, majd bíró lett. Ezt a beszédét száműzetése idején mondta el a Naumburg mellett lévő Pforta (Schulpforta) templomában 1676. augusztus 4/14-én (életéről, munkáiról lásd Fajt: A protestáns misztika 118–145). Ajánlólevele szerint azért ajánlotta kőszegi honfitársainak és híveinek, hogy *nyomorult hazánk mostani pusztulásának és a hívek szorongatásának nyilván való okát világgosszagra hozzam, és így az üldözésnek terhe és hévsége alatt nyögő régi hallgatóimat a bűnnek ismeretére, annak megszántsára s bánására, és következendőképpen az igaz poenitentia tartásra fölsörkentsem* (4).

E nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiája harmadik kötetében írta le (RMK III 2817), megjegyezvén, hogy azt a szerző „ajánlja Kőszeg városában lakó régi hallgatóinak. A munka német nyelvű, az ajánlás pedig magyar.” Ezért törölte Dörnyei Sándor az RMK III Pótlásokból (1305. pag.).

Budapest *Nat* ①

4129

KERESKÉNYI István: Panegyris Ivctvosa, qua fvnebres exeqvias ... Transylvaniae principis Francisci Rakoczy, partium Hungariae domini, comitis Siculorum, comitatus Saárosiensis supremi comitis etc. prosecutum est academicvm Societatis Jesv collegivm Cassoviense per rp. Stephanum Kereskeny e Societate Jesu, aa. et ll. philos. doctorem ejusdemque professorem ordinarium. Cassoviae MDCLXXVII per Stephanum Bosyzt.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1399 – Čaplovič 697

Katolikus gyászbeszéd. – Ezzel a beszéddel búcsúzott a kassai jezsuita akadémia kollégiuma nevében Kereskényi István jezsuita, a filozófia doktora és a kassai akadémia professzora az 1676. július 8-án meghalt I. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemtől. A címlapon rózsában Mária-monogram látható. A címlap hátán két

disztichonból álló vers olvasható, amelynek *Franciscus Rakoczy ...* kezdetű címe kronogram, és 1676-ot, I. Rákóczi Ferenc halálának évét adja ki (A₁b). Ezt követi az *Oratio* (A₂a–C₂a). A bevezető rész után hosszan megemlékezik Rákóczi buzgó katolikus vallásosságáról, erős Mária-tiszteletéről. Általánosságban beszél az elhunytak a református vallásgyakorlat visszaszorítása érdekében kifejtett erőfeszítéseiről, kiemeli tettei közül a sárospataki református kollégium Debrecenbe üzését. Méltatja mint a pataki jezsuita residentia alapítóját, a kassai dóm *maecenasát* és a katolikus templomok helyreállítóját. Ezután apai és anyai ági őseit sorolja fel, előtérbe helyezve a katolikus, ill. a jezsuita rendet támogató személyeket. Rákóczi címeinek felsorolása után a szerző az elhunytat megszólaltatva búcsúzik el a gyászoló rokonoktól: Báthori Zsófiától, Zrínyi Ilonától, gyermekeitől és hazájától. Az utolsó lap üres.

A szerző, Kereskényi István (1641–1709), 1659-ben lépett a jezsuita rendbe. Kassán (1663–1665) és Nagyszombatban (1667–1671) tanult. 1676 és 1679 között filozófiát és retorikát tanított Kassán, majd kétszer is a gyöngyösi jezsuita rendház főnöke volt, illetve különféle lelkipásztori feladatokat látott el Sopronban, Pozsonyban és Nagyszombatban. Ez a beszéd egyetlen ismert, nyomtatásban megjelent munkája (Stoeger 180, Sommervogel IV 1008-1009, Lukács: Catalogus II 710).

1677-ben új nyomdavezető jelenik meg a kassai városi nyomdában Stephan Bosytz személyében, akinek neve 1686-ig szerepel a kassai nyomtatványokon (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 210, Pavercsik Ilona).

I. Rákóczi Ferenc halála alkalmával több egyéb kiadvány is megjelent (**4131**, **4145**, **4151**).

Cf. **4131**, **4145**, **4151**

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ① – Pécs *Univ* ① – Târgu Mureş ① – Wrocław *Dioec* ①

4130

QVOD bonvm, felix, favstvm fortunatumq(ue) sit huic ... episcopali vniversitati Casso-
viensi Societatis Iesu, senatui philosophico totiq(ue) reipublicae Christianae, sub ... patre
Stephano Bedits e Soc. Jesu, aa. ll. et philos. doctore, theol. moralis professore, nec non ...
facultatis philosophiae p. t. decano ... nobiles ac eruditi aa. ll. et philosophiae candidati
in aula universitatis, anno MDCLXXVII. die 8. Julij, hora 8. matutina sub pulsu majoris
campanae prima earundem aa. ll. et philosophiae laurea condecorati sunt, promotore ...
patre Ioanne Pakay e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore
ordinario. Cassoviae (1677) Stephanvs Bosytz.

[1] fol. – 335 x 335 mm – Orn.

Filozófiai vizsgatételek. – Ennek a bibliográfiákban eddig nem szereplő, egyleveles nyomtatványnak a szövegét keretdísz szegélyezi: akantuszlevelekből és virágokból font koszorú, felül sugaras IHS-jelvény kettős kereszttel, alul földgömb, kétoldalt közepén egy-egy százszirmú rózsza fogja össze. A fametszet négy sarkában levelekkel, virágokkal övezve négy címer látható: fölül a kétféjű sasos Habsburg-, illetve a magyar

címer, alul darut ábrázoló címer és sugarakkal övezett Madonna-kép *IHS ACAD CASS* felirattal, a kassai akadémia címere. A nyomtatvány szövegét két vízszintes linea tagolja három részre. A felső harmadban áll a fenti címleírásban olvasható cím.

A középsőben *Nomina promotorum* címmel a baccalaureusi fokozatot szerzettek névsora olvasható: 1. *r. d. Franciscus Antonius Ferenczffi nob. Transylv. Csik-Szép-Viziensis, e semin. Kisd. [S.] Ladisl. reg[is Hu]ng. a[lumn.]* – 2. *r. d. Joannes Stephanus Hollo nobil. Hung. ex comit. Aba-Ujvariensi, e semin. Kisd. S. Ladisl. regis Hung. alumn.* – 3. *r. d. Joannes Ignatius Udvarhelyi nob. Hung. Cassov., e semin. Kisd. S. Ladisl. regis [Hung.] a[lum]nus* – 4. *Stephanus Baratosi nobilis Transylvanus Albensis* – 5. *Joannes Roman nobilis Transylvanus Három-szék Szent Lélekiensis* – 6. *Stephanus Olasz nobilis Transylvanus Udvar-helyiensi* – 7. *Paulus Nebest nobilis Hungarus ex comitatu Gömöriensi* – 8. *Franciscus Nagygyöry nobilis Hungarus Jaurinensis, ex convictu nobilium* – 9. *Franciscus Simon P[H]ussar nobilis Hungarus ex comit. Zemlyéniensi, e semin. Kisd. S. Ladislai regis Hung. alu[mn].* – 10. *Melchior Posgay nobilis Hungarus ex comitatu Gömöriensi* – 11. *Stephanus Gall nobilis Transylvanus C[sik] S[zent] Györgyiensi* – 12. *Ladislaus Haburay Pannon. Zemlyénie[nsis]* – 13. *Joannes Nagy nobilis Hungarus Verebélyiensi* – 14. *Michael Boldogh nobilis Hungarus Patensis* – 15. *Stephanus Kotterbakovicz Pannon. Scepusiensi* – 16. *Laurentius Faikiss Pannon. ex comitatu Scepusiensi* – 17. *Joannes Czirbusovicz Pannon. ex comitatu Scepusiensi* – 18. *Andreas Bocza Pannon. Uyfalvensis.*

Az alsó harmadban *Quaestiones in actu decidendae* cím után két kérdés és egy *Problema gnomonicum* áll. Alatta az *O[mnia] A[d] M[aiorem] D[ei] G[loriam]* jelmondat rövidítése olvasható.

E vizsgatételeket 1677. július 8-án a kassai jezsuita akadémián vitatták meg Stephanus Beditsnek (1636–1685), a morális teológia professzorának a dékánása idején Pákay Jánosnak (1643–1706), a filozófia professzorának vezetésével. Stephanus Bedits 1673 és 1677 (Lukács: *Catalogus I* 74), Pákay János 1676 és 1678 között (Lukács: *Catalogus II* 1134) tanított Kassán.

Bár a nyomtatvány impresszumában nem szerepel a megjelenés éve, ez minden bizonnyal azonos a fokozatszerzés évével.

Budapest *Nat cop.* – Košice *Mus* ©*

Synopsis philosophiae stilo lapidari Francisco Rakoczio Transylvaniae principi dicata. Cassoviae ante 1677. – Vide 3207

4131

(TYUKODI György:) Eghi zenges avagy mennyei vigasztalo szozat: mely alá-szállott a' méltóságos fejedelmi Rakoczi és Bathori, igen meg-keseredett és igen nagy szomorúságban lévő gyászos vdvarhoz. Cassan 1677 Bosytz Istvan.

)⁽⁴⁾, A⁸-O⁸ = [116] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1211 – Čaplovič 698

Katolikus elmélkedés. – A körzetekkel és Mária-monogramos rózsával díszített címlap hátán két bibliai idézet áll. Ezután kezdődik az ajánlólevél *Méltóságos fejedelmi gyászos udvar, szurkos burookban megepedett színnel és szívvel kesergő asszonyim* megszólítással *Nagyságtok alázatos káplánja, a Krisztusban szolgálja, Jézus szeretetében lévő p. Tyukodi György* aláírásával $( )_{(2,a)-(4,a)}$. A főrész a Biblia és az egyházatyák tanításait felidézve és magyarázva harminc elmélkedésben vizsgálja a Rákóczi és Báthori családot (A_1a-O_7b).

A címlap fényképét ld. MKsz 1907: 105

Az elmélkedésgyűjtemény I. Rákóczi Ferenc 1676-ban bekövetkezett halála alkalmából készült. Az utolsó két lapon olvasható cím nélküli záradék szerint Tyukodi György (1623–1681) jezsuita, szatmári előljáró, majd 1676 végétől ungvári rektor (Lukács: *Catalogus* III 1743), valamint az ungvári jezsuita kollégium készítette (O_4b).

Thaly Kálmán ismertette Tyukodi Györgynek Ungvárról, 1678. január 26-án Zrínyi Ilonához írott levelét, amelyben az ungvári jezsuita kollégium által a temetés alkalmával nyomtatott és ott szétosztogatott kiadvány költségeinek megtérítését kérte (Száz 1873: 675–676). Thaly szerint a fejedelemszöveg 1678. február 25-én kelt levelében megígérte a költségek fedezését, sőt egy szőlőt is ajándékozott a rendháznak.

Az OSZK-példány 1906-ban kerül a könyvtár állományába (MKsz 1907: 64, 103).

I. Rákóczi Ferenc halálához kapcsolódva több más nyomtatvány is elhagyta a sajtót (**4129, 4145, 4151**).

Cf. **4129, 4145, 4151**

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad* ① – Nižnij Novgorod (← Kornfeld) ①
Olim: Szathmári püsp. ktárában

4132

APPROBATAE constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, ex articulis ab anno millesimo quingentesimo quadragésimo ad praesentem huncusque millesimum sexcentésimum quinquagesimum tertium conclusis compilatae ac primum quidem per dominos consiliarios revisae tandemque in generali dominorum regnicolarum ex edicto ... principis ... Georgii Rakoci ... in civitatem Albam Juliam ad diem decimumquintum mensis Januarii anni praesentis congregatorum conventu publice relectae, intermixtis etiam constitutionibus sub eadem diaeta editis. Claudiopoli 1677 Michael Szentyel Veresgyhazi.

$A^4-Z^4, Aa^4-Mm^4 Nn^1 = [5] + 250 + [26]$ pag. – 2° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1212 – Nágler 450

Erdély magyar nyelvű törvénykönyve. – Az Erdélyben 1540 és 1652 között elfogadott artikulusokat és fejedelmi rendeleteket tartalmazó kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1653-ban

megjelent kiadással (2499). A címlapot a Szenci Kertész Ábrahám által is használt *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti, háta üres. Ezt követi II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevele (A₂a–A₃b). A törvénykönyv első része az egyházi törvényeket (1–18), a második a fejedelem és a fiscus jogait (18–64), a harmadik a rendeket illető törvényeket (64–174), a negyedik a törvénykezés módját (174–213), az ötödik a közönséges ediktumokat tartalmazza (213–250). Végül a bevezető oklevél latin nyelvű záradéka olvasható 1653. március 15-i kelettel (Kk₁a–b). A nyomtatványt az *Index negotiorum, quae in hoc volumine occurrunt* 1653. március 15-i kelettel (Kk₂a–Nn₁b). Az előző kiadásban (2499) ezt követő hibajegyzék itt nem olvasható.

Szövegkiadás: Magyar Törvénytár 1540–1848. évi erdélyi törvények. Gondozta Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, Márkus Dezső. Bp. 1900, 1–245. – A bevezető oklevél szövege a záradékkal együtt: ErdOgyEml XI 168–172.

A nyomtatvány kiadástörténetére vonatkozó adatokat és a róla szóló irodalom ismertetést ld. az előző kiadás leírásában (2499).

Cf. 2499*!; –, →

In 23 bibliothecis 32 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Praha *Nat* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş

4133

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 31. mensis Maji anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi septimi ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Koloszvár 1677 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentye].

A² = [2] fol. – 2° – Orn., init.

MKsz 1916: 221

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1677. május 31. és június 3. között (vö. ErdOgyEml XVI 51) az erdélyi és partiumi rendek részvételével Gyulafehérvárott tartott országgyűlés hat artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1677. május 31-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVI 370–373.

A kiadványt első alkalommal Ferenci Zoltán írta le gyulafehérvári nyomtatványként (MKsz 1916: 221). A betűtípusok alapján azonban Fazakas József megállapította, hogy valójában Veresegyházi Szentye Mihály nyomtatta Kolosvárott a református egyház országos nyomdájában (MKsz 1968: 208).

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch O* – Budapest *Nat cop.* (Târgu Mureş) – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureş ①
Olim: Budapest *Acad*

4134

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintetes, nag(ysag)os vitéz vrnak, Gyarmati Balassa Balintnak es amaz jó emlékezetü, néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza fiának és a magyar nyelv két ékességének istenes eneki. Mostan ujjobban e' kis formában ki- bocsáttattak. – [2] Edgynéhány oktató regulák által vezérlő uta minden úton járó, igaz Izraelitának. Colosvaratt 1677 Veres egyházi Mihály által.

A¹²–O¹² = [12] + 288 + [16] + 20 pag. – 24° – Init.

MKsz 1879: 290 – Dézsi: Bibliographia 57 – Sztripszky I 2091/298 ← Mksz 1882: 89

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – Balassi Bálint és Rimay János *Istenes énekei* e rendezett kiadása címveléne a hátán latin versidézet és annak magyar verses fordítása olvasható John Owen epigrammagyűjteményének Appendixéből. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nincs semmi állandó.* Ezt Szenci Kertész Ábrahámnak először a váradi 1655. körüli, csak töredékben fennmaradt kiadásában (2619) közölt előszava követi *Lectori benevolo typogr. s.* címmel (A_{2a}–A_{4a}). Majd három költemény méltatja Balassi Bálint költészetét: (1) *Johannes Romainus Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassam.* Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A_{3a}–A_{3a}) – (2) *In eundem Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A_{3a}–A_{3b}) – (3) magyar fordításával: *Ungarico idiomate per Johannem Rimai reddita in hunc modum* címmel *Istenasszonyokkal égben az istenek* kezdősorral (A_{3b}–A_{6b}). A főrész először a *Néhai tekintetes és nagyságos vitéz úrnak, Gyarmati Balassa Balintnak Istenes s' egynehány vitéz énekei* cím után a második, Rimay Jánostól származó verstől eltekintve Balassi Bálint istenes verseit adja közre (1–54). Majd *Az jó emlékezetü, Istenben idvösségesen nyugovó, néhai nemes és nemzetes Rimai Janosnak Istenes énekei következnek* belső címlap vezeti be a kötet második nagy egységét (55). E címlap hátán olvasható a szokásos Owen-epigrammaidézet és magyar fordítása (56). Kezdőszavai: *Miként a szép.* Utána kezdődnek Rimay János énekei (57–154) és a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediuma (154–185). Majd *Immár következnek más egynehány szép énekek* (185–288). A kötet végén *Rendi e könyvben foglalt énekeknek* című tartalomjegyzék sorolja fel a közölt énekeket kezdősoruk alfabetikus rendjében (N_{2a}–N_{3b}). Az énekek kezdőszavainak a felsorolását ld. az 1671. évi löcsei kiadásnál (3732), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Önálló címlappal és újrakezdődő füzetjelzéssel és lapszámozással imádságoskönyv csatlakozik az énekeskönyvhöz a címlírásban közölt címmel. E belső címlap hátán *Az igaz útonjárókhöz* szóló rövid bevezetést követően *I–XV. regula* olvasható (N_{10b}–O_{3b}). A *IX.* és a *XI. regulában* idézett latin disztichonoknak magyar nyelvű fordításai is vannak: O_{2a}: *Csak az Isten* – O_{2b}: *Krisztus, ki megtartál.* Végül a következő imádságok szövegével zárul a nyomtatvány: (1) *Útra indulónak imádsága* (2–4) – (2) *Úrban mondandó imádság* (5–8) – (3) *Hazatéréskorra való imádság* (8–12) – (4) *Reggeli imádság* (12–16) – (5) *Estvéli [imádság]* (16–20).

Ez az első, teljes példányban fennmaradt, rendezett Balassi-Rimay kiadás, amely alapján rekonstruálni lehetett Szenci Kertész Ábrahám 1655. év körül Váradon megjelentetett első rendezett kiadásának (2619) az előszavát. Minden bizonnyal a korábbi, feltételezhetően 1669 és 1677 között megjelent és töredékesen fennmaradt kolozsvári kiadást (3888) követi. Ahhoz hasonlóan a versek argumentumai itt is rövidebbek a lőcsei kiadásokéinál (1666, 3292, 1670, 3653, 3732) és az azok alapján készült, 1676. évi pozsonyi változaténál (4105). Az imádságoskönyv címe eltér valamennyi kiadásétól. *Via Jacobaea* helyett itt *Egy-néhány oktató regulák* a cím, és tartalma az előző kiadásokhoz képest két könyörgéssel bővült is. Az imák címéből elhagyták a latin szövegrészeket, a kötet legvégéről pedig elmaradtak a latin bibliai idézetek is.

Ezt a kiadást a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának példánya alapján elsőként Ballagi Aladár ismertette (MKsz 1879: 290), mint az *Istenes énekek* hatodik kiadását. Bár autopszia alapján nem volt alkalma összehasonlítani a két nyomtatványt, a címlap kivételével azonosnak ítélte az 1681. évi kolozsvári kiadással (4353). Szabó Károly már autopszia alapján megállapította, hogy a két kiadás „lapról lapra, szóról szóra egyezik” (MKsz 1882: 89). Szipriusz Hiador Szabó közlése alapján vette fel kiegészítő bibliográfiájába (I 2091/298). Újabbán Vadai István elemezte az *Istenes énekek* rendezett kiadásait. A kolozsvári kiadásokkal kapcsolatos megállapításait ld. a jelenleg töredékesen ismeretes, első kolozsvári kiadásnál (3888).

Cf. 787;

rendezetlen kiadások: 1519!; 1933!; 2890!, S3197A

rendezett kiadások: 2619; 3292!, S3317A, S3421B; 3732, 3888, 4105, –, 4229, 4353, 4478, 4502, →

imádságoskönyv: 3292(2)!, S3197A(2); 3732(2), 3888(2), 4105(2), –, 4229(2), 4353(2), 4478(2), 4502(2), →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②*

4135

[BETHLEN Miklós:] [1] Apologia ministrorum evangelicorum Hungariae ad innocentiam suam orbi Christiano declarandam, opposita iudicio tribunalis Poseniensis, a quo perduellionis crimine contra regiam maiestatem iniquissime accusati et condemnati, non modo toto regno proscripti sunt, sed exemplo a pietate et mansuetudine Christiana prorsus alieno, magnam partem ad triremes Hispanicis damnati. – [2] BETHLEN Miklós: Epistola Nicolai Bethlen, sedis Siculicalis Udvarhely capitanei supremi ad ministros exules tam Helveticae quam Augustanae confessionis, ex Hungaria per hodiernam persecutionem ejectos, et magnam partem intra et extra regnum in carceribus durissimis detentos. In qua est ingenua ejusdem declaratio, super calumnioso quarundam Stephani quondam Wittnyedi ad ipsum ut fingitur scriptarum literarum commento. [Claudiopoli] MDCLXXVII [typ. gener. ecclesiae].

A⁴-H⁴ = [32] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1400

Politikai röpirat és levél. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható a 44. zsolnárból és *Lothari II. imperatoris symbolum: Audi et alteram partem*. Ezután következik a *Praemonitio ad lectorem* (A₂a–b), amely tudatja az olvasóval, hogy Bethlen Miklós miért csupán többéves késlekedéssel válaszol a hamis vádakra, amelyekkel őt magát és a magyarországi protestáns lelkészeket illették. Majd aláírás és keltezés nélküli előszó szól *Ad lectorem candidum et praepudicium vacuum* (A₃a–b). A főrész az 1673–1674-ben felállított pozsonyi véisztörvényszéken felségárulás és lázadás vádjával előállított protestáns lelkészek védelmében íródott röpirat. Négy pontban bizonyítja, hogy elítéltetésük valójában nem politikai, hanem vallási okból történt. Az egyes pontok címe a következő: §. I. *Demonstratur breviter origo et occasio modernorum Hungariae motuum* (A₄a–B₃a) – §. II. *Demonstratur ministros Evangelicos Hungariae contra regiam maiestatem non fuisse rebelles* (B₃a–C₄a) – §. III. *Probatum ex solo religionis odio, illiusque tota Hungaria exterminandae iam diu praeprecepto proposito ministros Evangelicos regno esse proscriptos et ad infames poenas damnatos* (C₄a–D₃b) – §. IV. *Ostenditur illegitimum prorsus fuisse processum tribunalis Posoniensis contra ministros Evangelicos* (D₃b–E₂a). A röpiratot a magyarországi protestáns gyülekezetek protestáns világhoz intézett *Alloquium epilogisticum ecclesiarum Evangelico-Hungaricarum ad orbem Evangelico-Christianum* zárja (E₂a–E₃a). Egyetlen üres lap után folytatódólag füzetjelzéssel következik a fenti címmel Bethlen Miklós Szentmiklóson 1675. január 4-én kelt levele az üldözött protestáns prédikátorokhoz (E₄a–H₃a). Ebben a prédikátorok kérésére visszautasítja azt az ellene felhozott vádat, hogy a magyarországi egyházi és vallási bajok forrásai azok a Vitnyédi Istvánnal folytatott korábbi levelek lennének, amelyeket 1674-ben a gályarabok perének tárgyalásakor bemutatnak. Az okfejtés során három levél szövegét idézte: (1) Magyarul majd latin fordításban közreadta azt az utolsó, Eperjesen 1668. június 19-én kelt levelet, amelyet valóban Vitnyéditől kapott (F₃b–F₄a). Ezekhez csatlakozik a két Vitnyédi nevében koholt levél másolata: (2) Vitnyédinek Keczer Ambrusoz intézett levele Pozsony, 1669. december 30. keltezéssel (F₄b–G₁a) és (3) a Bethlennek szóló, eredetileg titkosírással íródott, 1669. május 10-én kelt epistola, amelyet itt csak átirásban közöl (G₁a–b). Végül cím nélküli szöveg zárja a nyomtatványt, amelyben a gályarabper Labsánszky Jánosnak tulajdonított, valójában Nicolaus Kellio jezsuita által írott kivonatos ismertetésének (*Extractus ... külföldön 1676, Appendix 294*) azt az állítását cáfolja, amely a Vitnyédinek tulajdonított leveleknek Erdélyből a pozsonyi törvényszék elé jutását magyarázza (H₃b–H₄b).

Részleges szövegkiadás: [1] az *Apologia* III. §-át a 6. ponttól Szilágyi István publikálta (Sárospataki Füzetek 1861: 740–750). Az ő közlését Rácz Károly tette teljessé (Sárospataki Füzetek 1863: 830–850), azonban a *Praemonitio* szövege az általa ismert példányból hiányzott.

[2] Az *Epistola* magyarul Rácz Károly fordításában kétszer jelent meg: Sárospataki Füzetek 1868: 914–936. és Bethlen Miklós levelei II. (1699–1716). Kiad. Jankovics József. Bp. 1987 (Régi Magyar Próza Emlékek 6/2), 1159–1180.

A Vitnyédinek tulajdonított két levél belekerült az 1674. évi pozsonyi véisztörvényszék jegyzőkönyvébe (kiadását ld. a titkosírás jegyeivel együtt: Sárospataki Füzetek 1863: 557–560).

Bethlen Miklós (1642–1716) 1661-ben a heidelbergi, 1662-ben az utrechti, 1663-ban a leideni egyetem hallgatója volt. Angliába, majd Franciaországba tett utazásait követően hazatérve udvarhelyszéki kapitány, azután főstrámsamester, generális, később kővárvidéki főkapitány, majd Máramaros megyei főispán lett.

1691-ben Erdély főkancellárjává tették. 1696-ban I. Lipót gróffá nevezte ki. 1704-ben felségsértés vádjával bebörtönözték és Bécsbe vitték, ahonnan már nem térhetett vissza Erdélybe. Ismereteseke levelei, politikai röpirata, önéletírása és üdvözlő verse.

A művek megírásának és kiadásának körülményeiről a *Praemonitio ad lectorem* számol be részletesen. Bár nem mondja ki egyértelműen, de a szöveg világossá teszi, hogy mindkét mű Bethlen Miklós írása. Az *Epistola* már 1675 elején publikálásra kész volt, az *Apologia* pedig a végül megjelenttel azonos szöveggel már 1676 elejére megíródott, azonban ugyanazon a héten, amikor Bethlen a nyomdásznak átadta volna a kéziratot, összeesküvés vádjával őrizetbe vették, és egy évet börtönben töltött. Mivel a *Praemonitio* szövege a jelenlegi ismeretek szerint csupán egyetlen, az Akadémiai könyvtárban őrzött példányban maradt fenn, valószínűsíthető, hogy az azt tartalmazó lapokat szándékosan távolították el a példányokból még a terjesztés előtt. Mivel az Utrechttben 1678-ban megjelent kiadás (RMK III 2938) tartalmazza, ezért elképzelhető, hogy a szerző a *Praemonitiót* kifejezetten a külföldi olvasóknak szánta.

Bethlen Miklós *Apologiája* külföldön is hamar ismertté vált. A már említett, 1678-as utrechti kiadás mellett (RMK III 2938), egyes részeit Hollandiában és Németországban több korabeli egyháztörténeti munka is idézte. Ezekre Bujtás László Zsigmond hívta fel a figyelmet (Könyv és Könyvtár XXV. Debrecen 2003, 122–130). A Vitnyédinek tulajdonított leveleket közreadta a pozsonyi törvényszék fentiekben idézett, 1676-ban kiadott kivonatos jegyzőkönyve ([Kellio, Nicolaus:] i. m. D₁a–D₂b). Az *Epistola* hollandul 1684-ben jelent meg Amszterdamban Abraham van Pootnak a gályarabságról összeállított, *Naauwkeurig verhaal* című szöveggyűjteményében (4508).

A kiadási hely nélkül megjelent nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott készült a református egyház országos Verezegyházi Szentyel Mihály által vezetett nyomdájában (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 284).

Cf. Appendix 294, –, 4508

In 10 bibliothecis 17 expl. – Budapest *Acad, Nat, Parl, Ref*– Cluj-Napoca *Acad, Theol Prot, Univ* – Debrecen *Ref*– Odorheiu Secuiesc – Târgu Mureş

Bethlen Miklós: *Epistola ... ad ministros exules tam Helveticae quam Augustanae confessionis, ex Hungaria per hodiernam persecutionem ejectos ... Claudiopoli 1677.* – Vide 4135

Edgynéhány oktató regulák által vezérlő uta minden úton járó, igaz Izraelitának. Kolozsvár 1677. – Vide 4134(2)

4136

KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Catalogus operum Georgii C. Comarini, ss. theol. doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris etc. editorum et nondum editorum, prout erant*

anno M.DC.LXXVII. die 22 Julii. Claudiopoli 1677 [typ. gener. ecclesiae] apud Michaelem Sz. Verese gyházi.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1401

Autobibliográfia. – A kiadvány Komáromi Csipkés György 1677. július 22-e előtt kinyomtatott és még ki nem nyomtatott műveinek a jegyzékét tartalmazza. A címlapon bibliai idézet olvasható, hátlapja üres. A *Catalogus operum Georgii C. Comarini* belső cím után a következő csoportokban sorolja fel pontos impressumadatokkal és sorszámmal ellátva kiadott műveit Komáromi: I. *Opera philologica, edita*, öt mű (A_{2a}). – II. *Opera theologica Latine edita*, 20 mű (A_{2a}-A_{3a}). – III. *Opera theologica Hungarice edita*, 12 mű (A_{3a}-A_{3b}). Ezután a már elkészült, de még kiadatlan művek címeinek felsorolása következik: *Catalogus operum Georgii C. Comarini non editorum*. I. *Opera philologica perfecta*, két mű (A_{3b}). – II. *Opera theologica Latina*, 15 mű (A_{3b}-A_{4a}). – III. *Opera theologica Hungarica perfecta*, egy mű (A_{4a}). Végül a még befejezetlen munkáinak címei olvashatók: *Catalogus operum Georgii C. Comarini imperfectorum*, hat mű (A_{4a}-b).

Szövegkiadás egy ma nem ismeretes 1675. évi kézirat alapján ifjú Bölöni Sándortól: Száz 1873: 137–141.

Ifjú Bölöni Sándor „egy négyrét hajtott félv papírból készült füzetkét képező” kézirat alapján adta ki Komáromi Csipkés György *Catalogus operum*-át, amelynek címében nem az 1677-es, hanem az 1675-ös évszám volt olvasható (Száz 1873: 137–141). Bár Bölöni azt írja, hogy „alkalmam volt ... Komáromi Csipkés Györgynek egy érdekes latin kéziratát olvasni”, Fekete Csaba mégis megjegyezte, hogy „a jegyzéknek sem nyomtatvány, sem autográf voltát, sem lelőhelyét nem árulta el a közreadó” (MKsz 2008: 439). A ma ismeretes nyomtatvány szövege és Bölöni kiadása a címben szereplő évszámtól, néhány apró helyesírási különbségtől, néhány rövidítéstől és elütéstől eltekintve lényegében betűről-betűre megegyezik egymással. Pl. „Anno” helyett Bölöni „A.”-t ír, vagy az *Opera theologica Latine edita* hatodik darabjánál, *Disp. theol. de bis mortuis* a nyomtatás éve a nyomtatott jegyzékben 1654, Bölöninél helyesen „1656” (2677). Továbbá Bölöni kiadásában a kiadatlan munkák *Opera theologica Latina* című részében a 4–7. tétel: „4. Analysis Epistolae Pauli ad Hebraeos. 5. Analysis Epistolarum Pauli, ad personas privatas scriptarum, Timot. Tit. Philem. 6. Analysis Epistolarum Pauli ad Galat. Ephes. Philip. Coloss. Thessal. 7. Analysis Epistolae Pauli ad Romanos” egy kapoccsal össze van kötve, s mellette az „Edita Debrecini” megjegyzés olvasható. E munkák közül ma az *Analysis epistolae Pauli ad Hebraeos* (Debrecen 1677, 4125) és az *Analysis epistolarum Pauli apostoli ad Galatas, Ephesios, Philippensos, Colossenses et Thessalonicenses* (Debrecen 1677, 4126) nyomtatott kiadása ismeretes. Nem zárható ki az sem, hogy a másik két mű, az *Analysis Epistolarum Pauli, ad personas privatas scriptarum, Timot. Tit. Philem.* és az *Analysis Epistolae Pauli ad Romanos* is megjelent. Mivel azonban Bölöni közleményéből nem derül ki, hogy ez a megjegyzés része volt-e az általa kiadott kéziratnak, vagy utólagos betoldás rajta, nincs lehetőség megfelelő forráskritikára. Ez az egy bizonytalan említés pedig önmagában nem elegendő a szóban forgó két munka kinyomtatásának határozott feltételezéséhez. Az azonban határozottan megállapítható, hogy Bölöni egy ma ismeretlen kézirat alapján dolgozott, sőt elképzelhető, hogy Komáromi munkájának nyomdai kéziratát tartotta kezében.

Szabó Károly még Bölöni közleményének évében 1873-ban, azaz a Régi Magyar Könyvtár I. kötetének megjelenése előtt (1879) teljes címléírást közölt a Komáromi jegyzékében nyomtatásban megjelent

művekként rövidített, latin nyelvű címekkel felsorolt 12 magyar nyelvű munkáról (Száz 1873: 345–351). Közülük kettő volt számára ismeretlen: az *Angliai puritanizmus* (Debrecen 1662, vö. 3025) és a *Molimen Sisyphium* magyar nyelvű kiadása (Kolozsvár 1672, vö. 3793). Mindkettő ma is csupán Komárominak e jegyzéke alapján feltételezhető.

Komáromi *Catalogusának* tudománytörténeti értékelésével Holl Béla foglalkozott röviden (Laus librorum. Bp. 2000, 94).

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ①

4137

KUN István [transl.]: Hét napi úti-tars, az az a hétnek minden napjaira rendeltetett idvesség mindennapi imádságok; hét poenitentia-tartó (a' mint közönségesen hivattatnak) soltárokkal, s' ezekhez illendő könyörgésekkel és egyéb lelki idvesség elmékedésekkel s' soltárokkal, melyet közönséges haszonra és az edgyügyüebbek oktatására közönségesé tőtt Kun Istvan de Osdola. Colosvaratt 1677 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály.

A¹²-I¹² = [7] + 204 + [3] pag. – 12° – Init.

RMK I 1214

Református imádságoskönyv. – A címlapon bibliai idézet áll. A címlap háta üres. Ezután aláírás nélküli, *Zabolán* 1671-ben kelt előszó olvasható *A kegyes Olvasóhoz* (A₂a–A₄b). Ezt *Az imádságnak mivoltáról és szükségéről való elmékedés* követi (1–17). A főrész a hét napjaira, hét közel azonos felépítésű fejezetből áll, amelyben a zsolttárverseket prózai elmékedések vagy alkalmi imádságok követik. A Szenci Molnár Albert fordításában közölt genfi zsolttárok incipitmutatóra utaló kezdősora és az elmékedések és imák rövidített címe a következő: *Első rész. Első nap.* 17: VIII. zsolttár. *Ó felséges Úr – Elmékedés* (19–28) – *Reggeli hálaadás* (28–33) – 33: XIX. zsolttár. *Az egek – Elmékedés* (36–45) – 45: LXXXIV. zsolttár. *Ó seregeknek – Lelki elmékedés* (4–56) – 57: XXIII. zsolttár. *Az Úr énnékem – Estvéli hálaadó könyörgés, vasárnap* (57–61) – 61: VI. zsolttár. *Uram, te nagy – Könyörgés ezen zsolttárból* (63–67). *Második rész. Második nap.* 67: XXXII. zsolttár. *Ó, mely boldog – Könyörgés* (69–74) – 74: CIV. zsolttár. *Áldjad lelkem, az Urat – Reggeli imádság* (78–87) – 87: CXVI. zsolttár. *Szeretem – Estvéli könyörgés* (88–93) – *Harmadik rész. Harmadik napra.* 93: XXVII. zsolttár. *Az Úr Isten az én – Biztatás ezen zsolttárból* (95–98) – 98: XXXVIII. zsolttár. *Haragodnak – Könyörgés* (102–107) – 107: XXXIV. zsolttár. *Mindenkoron áldom az Urat – Reggeli könyörgés* (110–115) – 115: XLVI. zsolttár. *Az Isten a mi – Estvéli könyörgés* (117–120) – *Negyedik rész. Negyedik napra.* 121: LI. zsolttár. *Úristen, kegyelmezz – Imádság* (123–129) – 129: LXII. zsolttár. *Az én lelkem – Reggeli könyörgés* (131–134) – 135: CXLIV. zsolttár. *Áldott az Úr – 136: CXLV. zsolttár. Magasztallak téged – Estvéli hálaadás* (138–142) – *Ötödik rész. Ötödik napra.* 142: CII. zsolttár. *Hallgasd meg Uram, kéréssem – Könyörgés* (146–153) – 154: CXXI. zsolttár. *Szemem – Reggeli hálaadás* (154–158) – 158: CXXIV. zsolttár. *Az Izrael – Estvéli könyörgés* (159–164). *Hatodik rész. Hatodik napra.* 164: CXXX. zsolttár. *Téhozzád teljes – Könyörgés* (165–168) – 168: CXXXIX. zsolttár. *Uram, te megvizsgálj – Reggeli könyörgés* (171–176) – 176: XCI.

zsoltár. *Aki a felséges – Estvéli könyörgés* (178–184) – *Hetedik rész. Hetedik napra.* 184: CXLIII zsoltár. *Hallgasd meg Uram, kérésemet – Imádság* (186–191) – 191: CXLVI. zsoltár. *Áldjad én lelkem az – Reggeli könyörgés* (192–197) – 198: CXXXVIII. zsoltár. *Dicsér – Estvéli hálaadó könyörgés szombaton* (199–204). A nyomtatványt *Laistroma e kis könyvnek* című tartalomjegyzék zárja (I_{11a}–I_{12a}).

Részleges szövegkiadás: Incze: A magyar református imádság 114.

A mű Johann Habermann (Avenarius) *Christliche Gebet für aller Not und Stände der ganzen Christenheit, ausgeteilt auf alle Tag in den Wochen zu sprechen* című népszerű imakönyve alapján készült, amely először 1569-ben jelent meg Nürnbergben (VD16 ZV 7185).

Bod Péter (Athenas 149) és az ő nyomán Zoványi Jenő (Lexikon 150) és Gulyás Pál (V 440) szerint a könyv szerzője Dézsi Márton kézdivásárhelyi prédikátor volt. Incze Gábor ugyancsak idézte Bod Péter megállapítását, amikor összefoglalta Habermann imakönyvének XVI–XVII. századi magyar fordításait (Szövegkiadás 105), ugyanakkor a művet mint Kun István fordítását elemezte (i. m. 114). Szinnyei József (VII 454–455) és Szabó Károly (RMK I 1214) is Kun István műveként szerepeltette. Nekik kell igazat adni, mivel a címben szereplő „közönséges haszonra és az edgyügyüebbek oktatására közönségesé tőtt” megfogalmazás a korabeli nyomtatványok címében általában a szerzőre utal (pl. Nagyszombat 1664, 3173, Szeben 1665, 3241, 1666, 3316 etc.).

Kun István (? – cr. 1691) Apafi Mihály fejedelem bizalmasa, előbb Hunyad és Zaránd megye, majd Küküllő megye főispánja volt. 1690-ben Thököly Imre híve lett. E mű keletkezése idején, 1671-ben Zabolán élt. Fordításáról az előszóban „kis munkám”-ként (A₂b), illetve „ez kis írásom”-ként (A₄b) emlékezik meg.

Avenarius munkáját Kun István a reggeli és esti imádságok szövege tekintetében vette alapul. Fordításáról Incze Gábor megállapította, hogy az „majdnem szó szerinti”, ugyanakkor sok bibliai idézetet és utalást is szerkesztett bele kiegészítésként (ld. Szövegkiadás 114).

Szinnyei József hívta fel arra a figyelmet (VII 454–455), hogy Sándor István ezt az 1677. évi kolozsvári kiadást tévesen 1777. évben megjelent nyomtatványként vette fel Magyar Könyvesházába (148). A könyv megvolt Bethlen Kata könyvtárában annak 1752-ben összeírt jegyzéke szerint (Bethlen Kata könyvtára 187), amely példányt azután Enyeden őrizték 1849-ig (RMK I 1214).

Cf. –, →

Budapest *Nat* ① – Târgu Mureș ①

Olim: A nagyenyedi ref. coll. ktárában gr. Bethlen Kata könyvei közt.

4138

MEDGYESI Pál [transl.]: Praxis pietatis, az az keresztyén embert Isten tetczése szeréntvaló járásra igazgató kegyesség gyakorlas, melly angliai nyelvből magyarrá fordittatott a' b. e. Medgyesi Pal által, es immár hatodszor, az e' kédiekben esett minden-némü hibáktúl meg-tisztúltan, söt sok helyeken meg-is jobbultan, az authornak szép és igen szükséges elől-járó beszédével egygyütt ki-botsáttatott. A' jobbítások ez hatodszori nyomtatásban a'

következendő levél szálon adattatnak elődben. Colosvaratt MDCLXXVII [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihál által.

$A^8-Z^8, Aa^8-Zz^8, Aaa^8-Ccc^8, (a)^8 (b)^{6+2} = [36] + 745 + [31]$ pag. – 8° – Orn., init., color.

RMK I 1215

Protestáns elmélkedések és imádságok. – Lewis Bayly *The practice of pietie* című művének Medgyesi Pál által készített, először 1636-ban Debrecenben megjelentetett (1639) fordításának hatodik kiadása. A piros-fekete nyomással készült címlapon bibliai idézet. A címlap hátán hat pontból álló felsorolás, *Amikkel ez hatodszori nyomtatás meg-jobbult*. Ezt követi a szöveges ajánlás *Kecskeméti Soós János*nak az aláírásával. Kezdetén az *Amaz örökké való és egyedül hatalmas királyoknak királyának, uraknak urának, a teremtő Istennek, az Úr Jézus Krisztusban nekem is kegyelmes Atyámnak ... adassék tisztesség áldás, hatalom és birodalom mindörökké. Amen* szövegű doxológia és az ajánlás szövegének első szavai piros színű nagybetűkkel vannak nyomtatva (A_2a-A_3b). A kiadvány szerkezete, beosztása megegyezik az ötödik, még maga Medgyesi Pál által sajtó alá rendezett kiadással (Várad 1643, 2042). Az ő abban a változatban *Post scripták*kal kiegészített, *A keresztyén Olvasóhoz* intézett ajánlólevele (A_2a-B_2a) után az előző kiadásokban is közölt, szokásos üdvözlőversek olvashatók: *Stephanus Medgyesi r. p. t. sch. Deb.* verse latinul és magyarul (B_2b), ez utóbbinak a kezdősora: *Nincs oly írás a szent Biblia után, valamint Nicolaus Vári, rect. p. t. sch. Szath.* három latin és egy magyar nyelvű *Aliud* című verse (B_2b-B_4a). Az utóbbi kezdősora: *Mindenkor jó hírrel s névvel virágoznak*. Ezután következnek az eredeti mű szerzőjének, *Baylius Lajos*nak a magyarra fordított előjáró beszéde *Felséges és hatalmas fejedelmnek, Károlynak, Walliának fejedelmének* címezve (B_4a-C_2b) és *Ad Carolum principem* intézett kétsoros latin vers (B_4b). A főrész (1–745) tartalma és beosztása megegyezik az ötödik kiadással (Várad 1643, 2042). A tartalomjegyzéket ebben a kiadásban a főrész után közölték. Címe itt is *A Be-summáló lajstroma e könyvnek* (Ccc_b-Ccc_b). Újdonság ebben a kiadásban a korábbihoz képest, hogy a végén imádságok és zsoltárok is vannak: [1] *Templombéli reggeli s estvéli imádságok* ($(a)_1a-(a)_3a$) – [2] *Déleesti imádság* ($(a)_3a-(a)_4b$) – [3] *Reggeli imádság* ($(a)_4b-(a)_7a$) – [4] *Estvéli imádság* ($(a)_2a-b$) – [5] *Reggeli könyörgés* ($(a)_7b-(b)_3a$) – [6] *Estvéli imádság* ($(b)_3a-(b)_5a$). Végül két genfi zsoltár szövege zárja a nyomtatványt Szenci Molnár Albert fordításában – [7] *XXVIII. zsoltár*. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Az Úr Isten az én* ($(b)_5b-(b)_6a$) – *XXXII. zsoltár*. Kezdősora: *Ó, mely boldog* ($(b)_6a-b$).

A Praxis pietatis ezen, hatodik kiadását részletesen ismertette Esze Tamás (*A magyar Praxis Pietatis. Könyv és Könyvtár III*. Debrecen 1963, 67–76). Közölte a kötet kiadójának, Kecskeméti Soós János vándor könyvkereskedőnek az életére vonatkozó iratok között azt a kecskeméti református egyház levéltárában fennmaradt kötelezvényt is, amelyből kiderül, hogy Kecskeméti a kolozsvári könyvnyomtatónak, Veresegyházi Szentyel Mihálynak „a nyomtatásért ... és a „Praxisoknak bekötéséért más egyéb könyvekkel együtt” 225 forint megfizetésére kötelezte magát 1677. október 9-én, és ezt az összeget több részletben meg is fizette (i. m. 71, 75–76). Ezek szerint ez a könyv teljes egészében Kecskeméti Soós költségén jelent meg, ellentétben az előző kettővel, amelyeknek más patrónusai is voltak (Pápai Páriz Imre: Keszkeny út. Patak 1662, 3061 és Szathmári Ötvös István: Titkok jelenése. Szeben 1668, 3495). Ez utóbbi kiadványok felkutatása, kiadásuk ötlete Kecskeméti Soós Jánostól származott, miként megjelenésük után ő volt a fő terjesztőjük is. A szövegek sajtó alá rendezése Debreceni Kalocsa János kecskeméti református lelkész munkája volt. Annak ellenére, hogy Kecskeméti írta alá a *Praxis* ezen kiadásának ajánlólevelét, valójában az is Debreceni Kalocsa munkája.

Erre ömaga a következőképpen utal az *Isten ajándékával való kereskedés, avagy Énekek énekének magyarázatja* (Debrecen 1693, RMK I 1435) című mű ajánlólevelében, ahol felsorolja saját írásait: „Harmadszor: Baylios Lajost, Praxis nevű Jeles könyvének (melly nem régen Kolosvárat ujjonnan nyomtattatott-ki) Dedicálásával, mellyet Kecskemethi Sos Janosnak kérésére töttem.” (idézi Esze Tamás: i. m. 73).

Azokat a szempontokat, amelyek szerint a *Praxis pietatis* kiadása az előző kiadásokhoz képest „megjobbult”, ez a kolozsvári kiadás változatlanul átvette az ötödik, váradi kiadásból (2042). Csupán azt az intelmet hagyta el, amely a váradi kiadás alapul vételét ajánlotta, „míg ennél is jobban meg nem igazítatik e könyv.” Veresegyházi Szentyel Mihály azonban változtatott a szöveg helyesírásán (pl. az ékezetes magánhangzók és a palatális mássalhangzók maihoz közelítő jelölése etc.).

Cf. 1639!; –, 4197

In 20 bibliothecis 30 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Kassai püsp. – Komáromi ref. egyh. – Rosnyón a gömöri ev. esp. ktárában – Gr. Toldalagi Victornál Koronkán – Lugossy Józsefnél Debrecenben – Szilágyi Sándornál Budapesten

4139

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: *Dominica catechetica, sive conciones catecheticae secundum Catechesin Palatinatam (in ecclesiis reformatis receptam), in Dominicis distributam, stylo simplici, theoretico practice conscriptae horisque pomeridianis diebus Dominicis in ecclesia orthodoxo reformata Claudiopolitana, populo Dei propositae. Authore Michaele Szathmar Nemethi, ecclesiae praefatae pastore indigno, exiliique Christi socio. Claudiopoli MDCLXXVII [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Szentyel Veresegyházi.*

a⁸ b⁶, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Hh⁸ Ii⁶ = [28] + 496 + [11] pag. – 8° – Tit. calcographicus, 1 ins., orn., init.

RMK II 1402 – Nägler 456

Református kátémagyarázó prédikációk. – A címlapot a Bethlen család hattyús címere díszíti. Hátlapján két bibliai idézet és egy *Povisma* olvasható a katekizáció fontosságáról. A kolozsvári Egyetemi Könyvtár egyik példányában (BMV 5993) a szedett címlap előtt rézmetszetes címlap áll. Középmézejében *DOMINICA CATECHETICA SIVE CONCIONES CATECHETICAE AUTHORE MICH. SZAT. NEMETHI PASTORE ECLE. ORT. CLAUD. CLAUDIOPOLI A. D. 1676.* címszöveggel. Az ezt övező keretben felül közepén a Szentháromság szimbóluma, két oldalt egymás alatt az evangélisták és próféták képei láthatók. Baloldalon Márk evangélista, Dávid király, és Lukács evangélista, jobb oldalon Máté evangélista, Mózes és János evangélista képe helyezkedik el. A címmező alatt kerek medallionban fát öntöző szakállas alak látható. Alatta olvasható a metsző neve: *STE. TOL. SCULPSIT.* A lap háta üres. Az ajánlást *Francisco Rhedei de kis Rhede, ... consiliario intimo, comitatus Colosiensis comiti, sedis Siculicalis Udvarhely judici regio, civitatis Colosvar praesidiorumque ibidem existentium ac eidem annexarum capitaneo, ubique*

supremo, nec non ecclesiae orthodoxo reformatae Colosvariensis curatori primario ... intézte 1677. április 23-i keltezéssel *Michael Sz. Nemethi* (a₂a–b₂a). Ezt követi az *Ad pium et candidum lectorem* címzett előszó, aláírása ismét *Michael Sz. Nemethi* (b₂b–b₂b). Ezután három üdvözlő vers olvasható: *In honorem reverendi ... Michaelis Sz. Nemethi* címmel *Andreas Porcsalmi, eccl. orth. Claud. minister ... et vicinorum confratrum sen. – Thalamus et cunae ecclesiae catechizatio*, aláírója *Stephanus Pataki c.r. C. r. – Statua gratitudinis in honorem Michaelis Sz. Nemethi*, szerzője *Samuel S. Nemethi, in coll. Claud. nobili.* (b₃a–b₆b). A főrészt a katekizáció mibenlétéről és módjáról szóló intelmek vezetik be, *Paraenesis seu institutio adhortatoria de catechizatione Christianorum ab infántia* (1–9). Ezt követően *Concionum catecheticarum Dominica I. De consolatione fidelium* címmel kezdődik a mű törzse, amely a Heidelbergi Káté beosztásának megfelelően a káté 129 kérdését ötvenkét vasárnapra (*Dominica I–LIII.*) elosztva tartalmaz a kérdéseket megvilágító prédikációkat (9–496). A prédikációk textusát minden esetben a káté mondanivalóját bizonyító bibliai helyek közül választott ige alkotja, illetve a Tízparancsolat vagy az Úri Imádság szövege. A kiadványt betűrendes tárgymutató *Index rerum et verborum* (Ii₁a–Ii₁a), a főszöveget kiegészítő néhány megjegyzés *Omissa addenda* (Ii₄b), a megmagyarázott bibliai helyek mutatója *Index textuum* (Ii₃a–b) és a sajtóhibák jegyzéke *Errata corrigenda* (Ii₆a) zárja.

Szathmárnémethi Mihály ajánlása arról értekezik, hogy az egyházat nyomorgatják ugyan, de teljesen elnyomni sohasem tudják. E tétel illusztrálására hoz példákat az európai és magyar történelemből, s hosszszabban foglalkozik az 1674-es gályarabperrel, a gályarabságra ítélt prédikátorok sorsával, és ő magának Göncről való elűzetésével, amelyet Szegedi Ferenc Lénárd egri püspök, Kolosvári István egri kanonok és Sámbar Mátyás jezsuita hajtott végre. Befejezésül felsorolja addig megírt műveinek címeit. Az olvasóhoz intézett előszó beszámol a kolozsvári gyülekezetben követett prédikálási szokásokról. A délelőtti istentiszteleten a teljes Bibliát magyarázták végig, Porcsalmi András az Ószövetségből a történeti és költői könyveket, Sárpataki Mihály a prófétákat, Szathmárnémethi az Új Testamentumot. Az iskolában Tolnai F. István William Ames (Amesius) teológiáját tanította. Pataki István a kontroverzteológiát és a katekizist. A kátékérdések és feleletek tanítása vasárnap délután egy és két óra között történt. Ezután beharangoztak, és az egész gyülekezet előtt tartott újabb istentiszteleten a kátéanyagot a megfelelően kiválasztott textus alapján prédikációban fejtették ki.

Szathmárnémethi e munkáját teológiai szempontból Czeglédy Sándor elemezte (*Studia et acta* I 148–150). Újabban Buzogány Dezső ismertette tartalmát, és értékelte történeti és teológiai tekintetben (Határidő. Teológiai tanulmányok. Szerk. Hatházy Ferenc. Kolozsvár 1995, 109–115). Csorba Dávid röviden azonosította a kolozsvári prédikációs gyakorlat egyes alkalmait ma szokásos megfelelőikkel („A’ sovány lelket meg-szépíteni” 100).

A rézmetszes címlapon szereplő 1676. évszám alapján arra lehet következtetni, hogy a mű nyomdai munkálatai már 1676-ban elkezdődtek, és az előszó dátuma alapján a következő év tavaszán fejeződtek be. A magát *Steph. Tol.*-ként megnevező metsző személye ismeretlen a szakirodalomban. Ez az egyetlen eddig ismeretes munkája.

In 30 bibliothecis 49 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref-Heidelberg Univ* – Kežmarok *Ev* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mures

Olim: Losonci főgymn. – Révész Kálmánnál

4140

[1] UJ és o kalendarium Christus Urunk születése után való 1678. esztendőre, mellyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N e u b a r t C h r i s t o p h theologus és astrologus által. Cum gratia et privileg. celsiss. princip. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után való 1678. esztendőre, a tsillagoknak természetszerint való forgásából eső jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszve szereztetnek és le-irattatnak N e u b á r t h C h r i s t o p h által.) Kolosvaratt [1677 typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn., color.

RMK I 1221

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázatai olvashatók (A₂a). Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a). A hónapversek januári kezdősora: *Ó Isten, rajtunk könyörülj, hozzánk hamar eljőjj.* Február végén a fennmaradó üres helyre a kétsoros versikéhez újabb négy sort fűztek, amely néhány szó eltéréssel az 1678-ra szóló lőcsei naptárban (4150) decembernelv olvasható, kezdősora: *Az udvari, aki nem tud hízelkedni* (vö. RMKT XVII/11 720–721, 881). A naptárrészt *Az országok és némely fő városok, ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása, valamint Az országoknak címerei, kikről szól a mostani prognosticum* (B₆b) zárja. Az előző évtől (4080) eltérően ismét önálló címlappal (B₇a) jelent meg a prognosztikon, amelynek fejezetei után rövid tanulságos történetek olvashatók. A prognosztikon szövege és *A fogatkozásokról* részhez kapcsolódó, *Egy papról és kalmárról* című szöveg kivételével e történetek megegyeznek az 1678-ra kiadott lőcsei kalendáriumban (4150) találhatókkal. Ezek címei a következők: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A tévrl – Egy jeles supplicatio* (B₇b–B₈a) – *II. A tavaszról – A megintetett hazugság* (B₈a–C₁a) – *III. A nyárról – Egy mesteremberről és tanuló inasról* (C₁a–b) – *IV. Az ősrről – Ital közben való ajándék* (C₁b–C₂a) – *Második része. A fogatkozásokról – Egy papról és kalmárról* (C₂b–C₄a) – *Harmadik része. A hadakról – Egy hadnagyról* (C₄a–C₅b) – *Negyedik része. A betegségekről* – ezután cím nélküli, *Hogy ha az Isten egy által viszi végben kezdetű tanulság olvasható* (C₅b–C₆a) – *Ötödik része. A földi termésről és természetlenségről*, amely fohászokkal zárul. Utána az *Egy gyermekégy asszonyról* című adoma áll (C₆b–C₇b). A *Prognostica perpetua* című négyesoros magyar hónapversek januári kezdőszavai: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll* (C₈a–D₁a). Ennek szövege azonos az előző évről szóló naptárban (4080) olvashatóval (vö. RMKT XVII/11 717–719). Majd mezőgazdasági tanácsok következnek *Rövid tanítás a gazdaságnak elővitelében* címmel (D₁b–D₂a) – *A plánta magvetéséről* (D₂b) – *Hogy a hernyók káposztátat ne bántásák* (D₂b–D₃a) – *A földi bolhák ellen való orvosság* (D₃a) – *A varázslók ellen, kik a fejős marháknak hasznokat el szokták venni* (D₃a–b). A kiadványt *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországnban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–E₁b) és *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (E₂a–E₈b) zárja, amelynek utolsó bejegyzése I. Rákóczi Ferenc haláláról 1677-re datálva (valójában 1676. július 8) és *Petróczi István számkivetett bújdóságában való haláláról* (a szakirodalom által nem pontosan ismert időpontban) számol be.

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) Verese gyházi Szentyel Mihály kalendáriumai címlapján mindig feltüntetette, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963).

Cf. 3805!

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.

4141

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1678. von Christoph Neubarth. Leutschau 1677 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadványról Johann Brichenzweig lőcsei szabó kézíratos feljegyzőkönyve alapján (Štátny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 147–148, 293–294) Szabó András Péter adott hírt (i. m. 143). A kéziratot szintén ő elemezte (i. m. 127–187, a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144, vö. 3731).

Erre az 1678. évre szóló kalendáriumra Brichenzweig a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „1678 Autor Christoph Neubarth des Calenders.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a nyomtatvány egykori létezése.

Cf. 4031!

4142

CANISIUS, Petrus: R. p. Canisii Societatis Jesu theologi Catechismus Graeco-Latinus. Nunc iterum in gratiam studiosae juventutis, opera Georgii Mayer Societatis Jesu editus. Leutschoviae 1677 [Brewer].

A¹²–D¹² E⁶ = [1] + 105 pag. – 12° – Orn.

RMK II 1403 – Čaplovič 1364

Katolikus katekizmus görög és latin nyelven. – A címlapot IHS-embléma díszíti, hátlapja üres. Bevezetésképpen üdvözlő vers olvasható *In sacro-sanctum nomen Jesu* címmel előbb görög, majd latin nyelven (1), ezt követi az előszó, *Catholico lectori* (2–3). A főrészen Petrus Canisius *Catechismus parvus catholicorum* című műve olvasható a verző lapokon görög, a rektó lapokon latin nyelven *Κεφάλαιον πρώτον. Περὶ τῆς πίστεως*, illetve *Caput primum. De fide et Symbolo fidei* kezdettel (4–105).

Petrus Canisius katekizmusának ez a görög-latin változata először 1595-ben jelent meg Ingolstadtban (VD16 ZV 25060). A görög szöveg fordítója Georg Mayr (1564–1623) jezsuita volt. Legismertebb műve az Újszövetség héber fordítása.

Az aláírás és keltezés nélküli előszóból kitűnik, hogy e munka a tanulmányoknak a görög nyelvben való előrehaladását kívánta segíteni, mivel a latinul már jól ismert szöveget gyorsabban és biztosabban tanulják meg a diákok görögül is.

Cf. 860*!; 1259*!; 1665*!; 3485(2)*; –, →

Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ②*

4143

ENYEDI Sámuel – TOLVAY Ferenc [transl.]: Praecepta morvm, institutioni puerorum accom(m)odata: collecta primum textu soluto a ... J o h . C o m e n i o , ligato deinde stylo tradita opera ... Sam. Enyedi, m. d. postae vero ex textu utroq(ue) pro moribus teneriorum instituendis Hungarico idiomate rhythmicè transfusa (neglecto quidem textu soluto, sed ligato e regio exhibitio) ingenio et calamo Franc. Tolv. Menyői, p. t. scholae Losoncinae directoris, tandemq(ue) publicae luci data hac in dispositione expensis discipulorum suorum, signanter infra notatorum anno 1677. mense Julio. [Lőcse] (1677) [Brewer].

A⁸ B⁸ C² = [18] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1219 – RMK II 1404 – Čaplovič 1367

Erkölcsei oktatás magyarul és latinul. – A címlap hátán olvasható ajánlást a fordító tanítványainak, azaz a *Losoncinae Palladis ramusculis: Michaeli Darvas, nobili poetae, Georgio Kiraly, civ. nob. poetae, Sam. Varadi Diósgyőrino, civ. poet., Danieli Bulyoczi, nobil. [s]ynt., Andreae Szalantai civi syntax., Andreae Szalai, civi nobil. syntax., Georgio Cantor, nob. grammat., Johanni Bende, nobil. civ. etymol., Josepho Cseh. Csuzi, nob. rudimen., Andreae Sas, nobil. civi rudimen.* intézte vester ... *praeceptor Fr. T. M.* aláírással. A főszöveg előtt Seneca-idézet és egy közmondás latin és magyar szövege olvasható (A₂a).

A főrész XVI fejezete (*caput*) Joannes Amos Comenius *Praecepta morum in usum juventutis* című, a mindennapi életre vonatkozó erkölcsi intelmeit tartalmazó művének Enyedi Sámuel által írt, latin nyelvű verses átköltését adja közre a számozatlan levelek verzó lapjain (vö. Várad 1658, 2811), velük szemben a rektó lapokon pedig ennek Tolvay Ferenc által Comenius szövegét is figyelembe véve készített verses magyar fordítása olvasható. Az *Ad lectorem – Az olvasóhoz* szóló pársoros bevezető után álló egyes fejezetek címe, és a versek kezdőszavai a következők: *Caput I. De moribus in genere – I. rész. Az erkölcsökről közönségesen*, kezdőszavai: *Drága erkölcsnek egyedül* (A₂b–A₃a) – *Cap. II. De vultu, totius corporis statu et gestu – II. rész. Az ábrázolatról és az egész testnek állásáról s magaviseléséről, Ha tisztes emberrel* (A₃b–A₄b) – *Cap. III. Gestus circa naturales actiones – III. rész. A természeti cselekedetekről való magaviselés, Cselekedetidben te légy* (A₄b–A₅a) – *Cap. IV. De cultu et vestitu – IV. rész. Maga viselésről és ruháról, Nagy hosszan üstököt* (A₅b–A₆a) – *Cap. V. De incessu – V. rész. Az járásban való magaviselésről, Addig te ki ne menj* (A₅b–A₆b) – *Cap. VI. De sermone – VI. rész. A beszédben való magaviselésről, szólásodban tanulj, avagy* (A₆b–A₇a) – *Cap. VII. Mores matutini – VII. rész. Reggeli erkölcsök, Azt ki serény, azt az álom el nem*

nyomja (A₅b–A₈a) – Cap. VIII. *Mores in schola* – VIII. rész. Oskolában való erkölcsök, Siess oskolára úgy mint az játékra (A₂b–B₁a) – Cap. IX. *Erga praeceptorem* – IX. rész. A praeceptorhoz való maga viseléséről, Tanítótat miként szüledet szeressed (A₃b–B₁b) – Cap. X. *Erga condiscipulos* – X. rész. Tanuló társaihoz való magaviselés, Tanulótársaid mint atyádifiai (B₁b–B₂a) – Cap. XI. *De conversatione cum quibusvis* – XI. rész. Mindenekkel való társalkodásról, Társalkodásodat azokkal közöljed (B₂b–B₄a) – Cap. XII. *In templo* – XII. rész. A templomban való magaviselésről, Isten dicsőségét valaki szereti (B₃b–B₅a) – Cap. XIII. *Ad mensam* – XIII. rész. Asztalnál való magaviselés, Az asztalhoz járulj kegyesen, tisztelen – (B₄b–B₆a) – Cap. XIV. *A prandio* – Az ebédlésben való magaviselésről, Kezeidet ebéd után te megmossad (B₅b–B₇a) – Cap. XV. *De ludo et recreatione* – XV. rész. A játékról s magamulatósról, Mikor dolgoz szünik, siess az játékra (B₆b–B₈a) – Cap. XVI. *Mores vespertini* – XVI. rész. Estvéli erkölcsök, Vacsonálván vagy állj (B₇b–C₁a). A nyomtatványt a következő latin versek zárják: (1) *Ad puerum philomusum de legibus scholasticis* (C₁b) – (2) *Speculum vitae humanae* – (3) *De liberalibus artibus* címen bevezetés majd egy-egy disztichon a hét szabad művészetről (C₁b–C₂a) – (4) *Carmen cujusdam in septem dies* (C₂a–B₈b) – (5) *Quatuor anni tempora* (C₂b) – *De quatuor diei temporibus*.

A magyar versek részleges, a 408. sorig terjedő szövegkiadása az 1690-es lőcsei kiadás (RMK II 1393) egyetlen csonka példánya alapján: RMKT XVII/11 69–82. Az 1–4., 6. és 15. fejezet modern fordítása: Tóth István: Phoebus forrása: A váradi latin nyelvű humanista költészet antológiája. Nagyváradi 1996, 246-250.

Enyedi Sámuel életéről újabban Péntes Tiborc Szabolcs írt (Enyedi Sámuel. Egy alig ismert tudós tanár és költő a 17. századból. In: *Septempunctata*. Tanumányok Petróczy Éva hatvanadik születésnapjára. Bp. 2011, 41-50). A magyar fordító, Tolvay Ferenc a cím tanúsága szerint 1677-ben a losonci iskola igazgatójaként működött (A₁b). Joannes Amos Comenius művének (vö. Patak 1653, **2483**) latin nyelvű verses átköltését Enyedi Sámuel készítette el. A Comenius prózai és Enyedi verses szövegét párhuzamosan tartalmazó kiadvány 1658-ban jelent meg Váradon (**2811**). E nyomtatvány latin szövege megegyezik az ott olvashatóval, azonban feltehetően a fordító, Tolvay Ferenc *NB.* jelöléssel a szöveget magyarázó, értelmét pontosító mondatokat iktatott a latin sorok közé.

A cím utalt arra is, hogy a kiadás költséjét Tolvay Ferenc ajánlásban megnevezett losonci tanítványai állták. A munka a későbbiekben is nagyon népszerű volt a magyarországi iskolákban.

A kiadványt Szabó Károly a magyar (RMK I 1219) és a latin nyelvű nyomtatványok (RMK II 1404) között is felvette bibliográfiájába, az utóbbi esetben valamennyivel bővebben ismertette. Lőcsei nyomtatványnak tartotta. Rá hivatkozva szintén a lőcsei nyomtatványok között tárgyalta Ján Čaplovič (1367). Feltételezésüket a kiadvány nyomdai anyagának vizsgálata is megerősíti. A sárospataki példányban olvasható ajándékozási bejegyzés szerint 1677. november 11-én már bizonyosan kikerült a sajtó alól.

Cf. **2811***!; –, →

Budapest *Nat cop.* (Sárospatak) – Levoča *Ev O* – Sárospatak *Ref* ①
Olim: Természettud. Társulat ktára

4144

»KEGEL, Philipp [– Krumholz, Ján, transl.] Dwanácteró duchowné nábožné premyslowánj ... od Philippa Kegelia ... giž pak w yazyk narodu slowenskéého obracena ... W Lewoćy 1677 u Samele Brewera.«

»[8] + 791 + [22] pag. – 12°«

Čaplovič 1365 – Knihopis digit. KO3898

Evangélikus elmékedésgyűjtemény. – Kétségtelenül azonosítható példányból ma nem ismeretes kiadvány. A fenti címléírás Ján Čaplovič bibliográfiáját követi (1365), aki az 1693-as lőcsei (RMK II 1737) kiadás alapján rekonstruálta ennek az 1677. évi kiadásnak a címét. Magyar fordítása: Tizenkét jámbor lelki elmékedés ... Philipp Kegel által ... majd a szlovák nép nyelvére lefordítva.

Philipp Kegel biblikus cseh nyelvre fordított elmékedései 1715. évi zittai kiadásának (Knihopis 3903) Christian Pešek által írt előszavában olvasható, hogy az elmékedésgyűjtemény 1677-ben Lőcsén (4144) és Zsolnán (4179) is megjelent (ő, a). A híradás szerint mindkét kiadás az 1669. évi zsolnai alapján (3621) készült, a zsolnai azonban javított szöveget tartalmazott.

Ján Čaplovič Kegel biblikus cseh nyelvre fordított elmékedéseinek egy Liptószentmiklóson őrzött, ma nem hozzáférhető, de általa még látott, címlap nélküli, csonka példányát a Pešek által említett 1677. évi lőcsei kiadásból származónak tartotta. E példány előszava 1673. augusztus 8-án kelt, szövegéből pedig megállapítható volt, hogy – Pešek híradásával szemben – az 1669. évi Zsolnán megjelent Adam Plintovič-féle változathoz képest új fordítás, amelyet Ján Krumholz készített, s amely teljes egészében az 1693. évi lőcsei kiadásban maradt fenn (RMK II 1737). Ez utóbbiban is megtalálható az 1673. augusztus 8-án kelt előszó, továbbá imádságokkal és énekekkel van kiegészítve, terjedelme pedig lényegében megegyezik a Ján Čaplovič által 1677. évi lőcsei kiadásként leírt csonka példányéval. Az előszó keltezéséből megalapozottan feltételezhető, hogy a Krumholz-féle fordítást már 1673-ban is kinyomtatták, minden bizonnyal Lőcsén (vö. 3911).

Pešek előszava alapján kétségtelen, hogy Kegel elmékedései 1677-ben nemcsak Zsolnán, hanem Lőcsén is megjelentek. A zsolnai kiadás – amint az az 1715. évi zittai kiadás feljebb említett előszavából kitűnik – a Plintovič-féle fordítás javított változatát tartalmazhatta (vö. 4179). Az 1677. évi lőcsei kiadásban azonban – Ján Čaplovič megállapítása szerint és Pešek híradásával szemben – Krumholz szövege volt olvasható, amint a feltételezhető 1673. (3911) és a példányból ismeretes 1693. évi ugyancsak lőcsei kiadásokban (RMK II 1737). Elfogadhatónak tűnik Čaplovičnak az az álláspontja is, hogy az általa leírt csonka példány az 1677. évi lőcsei kiadásból származik, de amíg a példány nem válik ismét tanulmányozhatóvá, nem zárható ki az sem, hogy az 1673. évi, ma példányból ismeretlen (3911), vagy más, említésből sem ismert kiadás csonka példányát őrizte egykor a liptószentmiklósi evangélikus könyvtár.

Cf. 1678*; 3441, 3621(1), Appendix 245; 3911, –, 4179, 4258, →

Olim [?]: Liptovský Mikuláš *Ev*

4145

KISS Imre: Midőn a' méltóságos Rakoczi Ferencz, valasztot erdelyi fejedelem halotti temetésével a' nagy hirre tündöklő fejedelmi Rakoczi hazanak czimeres sassa szomorú szárnyait le-eresztette, így praedicállot Cassán páter Kyss Imre jesuita 1677 esztendőben <29> Junij. Lötzen (1677) Brewer Samuel által.

A⁴–D⁴ E² = [18] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1217 – Čaplovič 1366

Katolikus gyászbeszéd. – A beszéd minden bizonnyal I. Rákóczi Ferenc temetésének előkészületeihez kapcsolódva hangzott el 1677. június 29-én Kassán. A címlap hátán kezdődik *Kyss Imre ajánló levele a nagy hírű s nevezetességű fejedelmi Rákoczi házhoz*, amelyet *mint kegyelmes asszonyimnak lelki atyja* írt (A₁b–A₂b). A Rákóczi anyjához, Báthori Zsófiához és feleségéhez, Zrínyi Ilonához intézett ajánlás dicsérte az általuk szervezett hallatlanul pompás temetést, de az elhunyt lelkét leginkább felékesítő tettnek azt tartotta, hogy Báthori Zsófia minden évben napokra elosztva ezer misét rendelt mondani Rákóczi halála és temetése emlékezetére. A *Praedikatio* a halott érdemei közül kiemeli egész életében, a nehéz pillanatokban is tanúsított békességtúrását, valamint, hogy ugyan lett volna, ami itt marasztalja a földön, ő bátran várta a halált, mint Szent Dávid Góliátot. E bátorságát a sárkányokkal küzdő Báthoriaktól örökölhette. Kiss Imre hallgatóit a bibliai Jóbnek Rákóczi által is gyakran emlegetett példájával igyekszik vigasztalni, Zsófiát pedig azzal, hogy fia katolikus hitre tért, és az általa építtetett kassai jezsuita templomban fog nyugodni (A₃a–E₂b).

I. Rákóczi Ferenc 1676. július 8-án halt meg Zboróban. Ünnepeles temetésére hosszú előkészület után 1677. augusztus 18-án került sor a kassai jezsuita templomban (a temetésről Thaly Kálmán írt részletesen: *Száz 1873: 662–687*). Szövegéből következtethetően az ajánlás csak ezt követően íródhatott. A beszéd elhangzásának napja csupán kézirat formában olvasható néhány példányon.

I. Rákóczi Ferenc halála alkalmával több kiadvány is megjelent (4129, 4131, 4151).

Cf. 4129, 4131, 4151

Budapest *Acad* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Gyöngyös ① – Târgu Mureş *Comit* ①

4146

PÁKAY János: Zodiacus Hercvleo-Atlantis Pannoniae, sive selectiores duodecim Joannis Corvini heroici labores reverendis ... d. d. pro prima sapientiae laurea candidatis per reverendum patrem Joannem Pakay e Societate Jesu ... philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium in ... universitate Cassoviensi solenni ritu condecoratis

a perillustri ... ejusdem universitatis humanitate dicati anno universitatis episcopalis decimo sexto seculi. Leutschoviae 1677 Typis Samuelis Brewer.

$A^4-D^4 E^2 = [18]$ fol. – 4° – Init.

RMK II 1405 – Čaplovič 1369

Elbeszélő költemény. – A címlap hátán a kassai akadémia humanitas osztálya tanulóinak az új doktorok számára írt ajánlása olvasható (A_1b). Utána következik az elbeszélő költemény, amely Hunyadi János hőstetteit Hercules 12 munkájának mintájára meséli el 12 fejezetben. Minden fejezet az adott eseményre vonatkozó idézettel kezdődik Antonio Bonfini *Decades...* című művéből, majd verses elbeszéléssel folytatódik. A verset a jezsuiták jelmondata zárja, belefoglalva Xavéri Szent Ferenc nevét is: O. A. M. D. B. V. M. S. F. X. G. et H. (Omnia ad maiorem Dei, Beatae Virginis Mariae, Sancti Francisci Xaverii gloriam et honorem).

A szerző ekkor a kassai jezsuita akadémia filozófia tanára volt. Életrajzát ld. **3955**.

Budapest *Nat* ①

4147

»PRACTICA Arithmetica, Az az Számvető tábla. Mellyben minden-féle Adásról és Vételről akar minémü kereskedésben-is bizonyos számoknak sum(m)áját készen és könnyen fel-találhatni P a d v a i J u l i u s C a e s a r által irattatott. Most pedig újokban e' gyönyörű kis formában ki-botsáttatott. Lötzen MDCLXXVII Brewer Samuel által.«

$A^{12}-I^{12} K^6 = [114]$ fol. – 24°«

Sztripszky I 2090/297 ← MKsz 1894: 351 – Čaplovič 1363

Szorzótláblák. – E kiadvány korábban ismeretes két példánya ma már nem található. Először Kiss Áron ismertette saját könyvtárából (MKsz 1894: 351), tőle származik a fenti címleírás. A budapesti állami polgári iskola tanítóképző intézetének példánya alapján Dézsi Lajos készítette róla részletesebb leírást, amely közli a címet, a nyomtatvány tipográfiai jellemzőit és tartalmi beosztását. A kolláció és a tartalmi részletesebb e feljegyzése nyomán készült, amely ma publikálatlan kéziratok hagyatékában található (vö. Dézsi Lajos kézirat-hagyatéka 326). Eszerint a címlap háta üres volt, a következő lapon kezdődött az „E számvető könyvnek hasznáról” című, a kiadvány használatának módját bemutató bevezetés (A_2a-A_4b). Ezután állt „A mértékeknek közönséges resolútiója” című mértékegység-átváltó táblázat ($A_5a?-A_6a?$). Ennek a két fejezet közötti pontos elhelyezkedése Dézsi feljegyzéséből nem állapítható meg egyértelműen, de valószínű, hogy új lapon kezdődött, és nem nyúlt be a nyilván szintén új lapon kezdődő szorzótábla elé. Ezt követte a szorzótábla. Dézsi nem szól róla, de a számvetőkönyvek általános gyakorlata (vö. Várad 1653, **2506**, Lócse 1668, **3460**, illetve **3729**, **4218**, **4418**), és e rész terjedelme alapján minden bizonnyal ez esetben is az egy és kétegyű számok, valamint 1000-ig a kerek százaz számok szorzata volt itt is olvasható (A_6b-K_6a). A kiadványt a „Tabula Cebetis” zárta (K_6b).

A nyomtatvány formátumának és terjedelmének kérdésében Kiss (MKsz 1894: 351) és Dézsi (i. m.) leírása eltér. Kiss szerint 12-ed rét méretű és 113 levél terjedelmű volt. Dézsi megadja a szedéstükör méretét is (90x40mm), amely alapján valószínűbb, hogy valójában 24° lehetett, amint leírásában szerepel is. A kiadvány tartalmi beosztása és a szorzótáblához szükséges terjedelem pedig arra utal, hogy – Dézsi leírásával egyezően – 114 számozatlan levélből állhatott.

A kiadványt Kiss leírása (MKsz 1894: 351) nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2090/297), majd Ján Čaplovič is (1363).

Cf. 1063*!; 2183*!; 3460*!; 3729, –, 4217, 4218, 4350, 4418, 4510, →

Olim: Budapesti állami polgári iskola tanítóképző intézete – Kiss Áron

4148

SCHÖNE andächtige Gebetlein inn diesen gefährlichen zeiten sonderlich zu gebrauchen. (Leutschau) 1677 (bey Samuel Brewern).

A⁸–H⁸ = [64] fol. – 64°

MKsz 1930: 310 – MKsz 1938: 370 – Čaplovič 1370

Evangélikus imádságoskönyv és énekek. – A cím körzetekből álló keretdíszben helyezkedik el. A címlap háta üres. Ezután kezdődik a főrész, amely a következő könyörgéseket tartalmazza: *Morgensegen* (A₂a–b) – *Ein andrer Segen* (A₂b) – *Eine Danksagung* (A₃a–b) – *Ein ander Morgengebet* (A₄a–B₁a) – *Gebet zu der H. Dreifaltigkeit* (B₁a–B₄a) – *Ein anders zu der Heiligen Dreifaltigkeit* (B₄b–B₇b) – *Ein schön Gebet zu Gott dem Vater* (B₈a–C₃a) – *Ein Gebet zu Gott dem Sohn* (C₃b–C₆a) – *Ein Gebet zu Gott dem heiligen Geist* (C₆a–C₈b) – *Um die heiligen Engel zu bitten uns zu bewahren* (D₁a–D₂a) – *Ein ander Gebet vom Amt der H. Engel* (D₂a–D₄b) – *Gebet in leiblicher und geistlicher Not zu sprechen* (D₅a–D₆a) – *Ein ander Gebet und Hilf* (D₆a–D₇b) – *Ein schön Gebet aus dem 25. Psalm* (D₈a–E₅b) – *Ein ander Gebet aus dem 121. Psalm* (E₄a–E₅b) – *Schöne Kindergebet zum Kindlein Jesu* (E₅b–E₆b) – *Ein anders* (E₆b–E₇b) – *Ein ander Gebet zum Kindlein Jesu* (E₈a–F₁a) – *Noch ein anders* (F₁a–F₃b) – *Eine Danksagung Gott dem Vater für die Sendung seines Sohnes* (F₄a–F₅b) – *Abendgebet Gott sich zu befehlen so man will schlafen gehen* (F₅b–F₈b) – *Ein andrer Abendsegen* (G₁a–G₂a) – *Abendsegen* (G₂a–G₃a) – *Vier schöne geistliche Lieder* (G₃b–H₂a). Végül *Register* sorolja fel a címeket és azt, hogy hány imádság található a kötetben abban a témában (H₇b–H₈a). Az utolsó lapon kolofon utal a nyomtatás helyére és idejére: *Gedruckt zur Leutschau bei Samuel Brewern im Jahr 1676.*

A kötet összeállítójának kiléte ismeretlen. Csupán a végén közölt énekek közül a harmadik címe említi Michael Franck coburgi énekszerző nevét (H₂a).

E kiadványt először Pukánszky Kádár Jolán írta le a Todoroszku-Horváth könyvtár ismeretlen régi magyarországi nyomtatványai között (MKsz 1930: 310). Felhívta a figyelmet arra, hogy Akantisz Viktor

e könyvtár nyomtatott katalógusában az ottani címlap nélküli példány megjelenési évét a kolofon alapján állapította meg, és – véleménye szerint – tévesen 1676-ra tette (Todorozsku Gyula és neje Horváth Aranka régi magyar könyvtára. Bp. 1922, 40). Nem zárható ki azonban teljesen, hogy az 1677-re szánt énekes-könyv valóban már 1676 végének tájékán kikerült a nyomdából, miként ez magyar nyelvű változatának (4087) esetében is feltételezhető.

Részletesebb könyvészeti leírása Tolnai Gábortól való, aki azokkal a legkisebb régi magyarországi nyomtatványokkal együtt ismertette, amelyek egy gyűjtőkötetbe körve kerültek vásárlás útján az Országos Széchényi Könyvtárba Ballagi Aladár könyvtárából (MKSz 1938: 370). Feltételezése szerint ezt a kiadványt és a hozzá hasonló, további, addig ismert, három liliputi könyvet (3914, 4029, Sztripszky II 2652/200) a Felső-Magyarországon kialakult, igényes, bibliofil közönség számára készíthette a lőcsei nyomdász (MKSz 1938: 374).

Cf. 4087, –

Budapest *Nat* ① ②* ②

4149

[THEODATI, Franciscus]: Certamen ante coronam ... aa. ll. et philosophiae magistris, cum in ... episcopali universitate Cassoviensi per ... Stephanum Battyani e Soc. Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemq(ue) professorem ordinarium ac p. t. seniorem suprema sapientiae laurea coronarentur, ab ... facultate oratoria oblatum anno MDCLXXVII. Leutschoviae (1677) typis Samuelis Brewer.

A¹²–C¹² D⁶ = [84] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1364 – Čaplovič 1371 – Čaplovič CXLIII

Köszöntő beszédek. – A kiadvánnyal a jezsuiták kassai akadémiján a filozófia 1677-ben újonnan megkoszorúzott magisztereit köszöntötte a kassai szónoklattani osztály. A címlap hátán áll a magiszterek névsora, *Nomina dominorum magistrorum* címmel: *Andreas Ochotniczi Pannon., civis Podoliensis – Franciscus Szentimrey nobilis Transylvanus – r. d. Georgius Adalbertus Benkovicz Pannon. ex com. Arvensi, e sem. Kisd. S. Lad. Regis Ungariae alumnus – Georgius Bethani Pannon. ex comit. Scepus. – Georgius Cziffkai nobilis Ungarus ex com. Scepus. – Joannes Strezanszky Pannon., civis Neoforiensis – Joannes Visnyovszky nobilis Pannon. Solnen. – r. d. Thomas Strágovics Pannon. ex com. Scepus., e Sem. Kisd. S. Ladis. regis Ung. alumnus.* Ezt cím nélkül rövid bevezetés követi (A₂a). A következő lapon a felajánlók névsora olvasható: *Obtulerunt: comes Ladislaus Pfttheo [recte: Pettheo] de Gerse – Ladislaus Barkoczy l. b. de Szala – Adamus Orosz nobilis Ung. de Chicher – Ladislaus Kapy nobilis Ungarus de ead. – Georgius Hoczay nobilis Ung. Hoczaiensis – Georgius Semsey nobil. Ung. de Semse – Gabriel Revesz nob. Ung. de Cseley – Georgius Bartffay Ung., civis Cassoviens. – Franciscus Tolvay nob. Ung. Kisvarden., convictor – Joannes Mohaczky nobil. Ung. de Pécs, convictor – Joannes Eyller nob. Germanus – Georgius Murczek nobil. Pannon. Turocensis (A₂b).* Ezután következnek a beszédek *Certamen philosophico-oratorium* címmel: *Oratio I. Baccalaureus pro prima philosophiae laurea (A₃[recte 3]a–A₃b) – Oratio II. magister philosophiae pro suprema laurea (A₁₀a–B₃b) – Corona de lapidibus pretiosis. Unio.*

Connubium Dei et hominis. Anno ... imperatoris Leopoldi I., ter sponsi. Oratio I. (B₆a–B₁₂b) – *Magnes. Deus homo pro homine ab homine occisus. Oratio II.* (C₁a–C₉a) – *Triophthalmos. Maria sine macula concepta, vera Ss. Trinitatis effigies. Oratio III.* (C₉b–D₆a). A D₆b lap üres.

1675 és 1681 között a kassai jezsuita akadémián a szónoklattani osztályt Franciscus Theodati (1642–1709) tanította (ld. **4008**, **4094**). Barthyány (Bottiany) István (1640–1678) 1658-ban lépett be a rendbe, egyetemét Nagyszombatban, Grácban végezte, 1675-től a kassai akadémia professzora.

A kiadványt Paintner Mihály kéziratosszerű művének közlése alapján Joannis Nep. Stoeger (364), valamint Augustin és Aloys De Backer (VI 711) bibliográfiái, majd rájuk hivatkozva Szabó Károly (RMK II 1364) és Carlos Sommervogel is (VII 1964) 1675. évi lőcsei nyomtatványának írták le. Katona István (*Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae... Tomulus XVII, ordine XXXVI. Budae 1805, 773*) azonban, valószínűleg példányt ismerve, helyesen 1677-es évszámmal közölte. Az évszámot Ján Čaplovič is helyesbítette (CXLIII).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Užhorod *Univ* ○ – Zagreb *Univ* ①

4150

[1] UJ és o kalendarivm, mellyet Christus születése után való 1678. irt N e u b a r t h C h r i s t o p h , melly most-is az olvasoknak kedvekért szép újságokkal meg-jobbíttott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után való 1678. esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések, ez also világon illendő szorgalmatossággal öszveszeretnek es le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által.) Lötzen [1677] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

RMK I 1224 – Čaplovič 1368

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere látható, hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata következik (A₂a). A hónapok naptár-tábláinak (A₂b–B₆a) beosztása megegyezik az előző évre kiadott kalendáriuméval (**4089**). Az egyes hónapok után olvasható rövid, olykor parodisztikus tanulságok azonban eltérnek az előző éviektől (vö. **4089**). A decemberi szöveg verses kezdőszavai: *Az udvari ha nem tud hízelkedni* (B₆a). Ezután *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *Az országoknak címei, kikről szól ez mostani prognosticum* következik (B₇a). Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon fejezetei után egy-egy azokhoz tartalmilag nem feltétlenül kapcsolódó, rövid, tanulságos, tréfás történet olvasható. A fejezetek és történetek címei a következők: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről – Egy jeles supplicatio* (B₈a–b) – *II. A tavaszról – A meginttetett hazugság* (C₁a–b) – *III. A nyárról – Egy mesteremberről és tanuló inasról* (C₁b–C₂a) – *IV. Az őszi – Ital közben való ajándék* (C₂a–b) – *Második része. A fegyverközlésokről – Egy vitézről* (C₂b–C₄a) – *Harmadik része. A hadakról – Egy*

hadnagyról (C₄a–C₅b) – *Negyedik része. A betegségekről*, amely után cím nélküli *Hogy ha az Isten egy által viszi végben kezdetű tanulság* olvasható (C₆a–b) – *Ötödik része. A földi természetről és természetlenségről*, amely fohászkodással zárul, utána *Gyermekágyas asszonyról* című adoma áll (C₆b–C₈b). A *Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdőszavai: *A szőlő és vetemény veszedelemben áll* (D₁a–D₂a; vö. RMKT XVII/11 712–714, 879–880). A vers az 1675–1677. és 1679–81. évekre szóló lőcsei (3973, 4034, 4089, 4198, 4264, 4317 „A” variáns), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg. Majd mezőgazdasági tanácsok olvashatóak *Rövid tanítás a gazdaságnak elővitelében* (D₂b–D₃b) – *A plánta magvetéséről* (D₃b) – *Hogy a hernyók káposztátadat ne bántásák* (D₄a) – *A földi bolhák ellen való orvosság – A varázslók ellen, kik a fejős marháknak hasznokat el szokták venni*. (D₄a–b). Végül *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₅a–E₁b) után a kiadványt *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című összefoglalás zárja (E₂a–E₈b).

Cf. 3747!

Budapest *Acad* ① ① + cop. digit – Budapest *Nat* ①

4151

VMBRAE parentales ... parentali honori avitae virtutis et gloriae Bathorio-Rakocziae celsissimi principis ... Francisci Georgii Rakoczi de Felső Vadasz, principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis ... fvnebri elogio illustratae ab academico Societatis Jesu collegio Cassoviensi anno ... MDCLXXVII. Leutschoviae (1677) typis Samuelis Brewer.

A⁴–L⁴ = [44] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1406 – Čaplovič 1372

Elogia. – A kassai jezsuita kollégium megemlékezése az elhunyt I. Rákóczi Ferencről. A címlap hátoldalán a Zsoltárok könyvéből és Szent Ambrustól vett idézet olvasható (A₁b). Ezt követi az ajánlás *ad ... Sophiam Annam Bathori, celsissimi quondam principis Francisci matrem ... és Helenam Franciscam a Zerinio, ejusdem ... consortem*, amely a gyászoló családtagok közül említést tesz még gyermekeiről, Ferencről és Juliánáról. Az ajánlás aláírása *Collegium academicum Cassoviense Societ. Jesu* (A₂a–b). A főrész ezek után versként tördelt prózai szövegeket tartalmaz (A₃a–L₄b). Ezek első sorozata az elhunyt Báthori- majd Rákóczi-ági őseit dicsőíti. Címük és témájuk sorjában a következő: (1) *Magna domus Bathorio-Rakocziae. Epitome* (A₃a–A₄b) – (2) *Vitus Bathorius. Tituli* (B₁a–b), témája a mondabeli ős, a sárkányölő Báthori Vid – (3) *Wenceslavs Bathorius, S. Stephani, Hungarorum regis campi generalis. Epinicion* (B₂a–B₃a) – (4) *Opus Bathor. Monomachia*, amely Báthori Oposról szól (B₃a–B₄a). – (5) *Stephanus Bathorius dux Transylvaniae. Corona* (B₄b–C₁b) – (6) *Stephanus Bathorius pro-rex Hungariae. Columna* (C₁b–C₃a) – (7) *Stephanus Bathorius rex Poloniae. Colossus* (C₃a–C₄b) – (8) *Christophorus Ba-*

thorius princeps Transylvaniae. Umbra – (C₄b–D₁b) – (9) *Sigismundus Bathorius princeps Transylvaniae. Imago*. (D₁b–D₄a). Ezen belül kurziválva idéztek egy részt Báthori István *testamentumából*, amelyben unokaöccsét, Báthori Zsigmondot szólítja meg, és arra inti, hogy őrizze meg a protestánsok ellenében a gyulafehérvári és kolozsvári jezsuita akadémiát. – (10) *Andreas Bathorius S. R. E. cardinalis, princeps Transylvaniae. Purpura* (D₄b–E₁b) – (11) *Andreas Bathorius comes Szathmariensis. Solium* (E₁b–E₂a) – (12) *Gabriel Bathorius princeps Transylvaniae. Statua equestris* (E₂b–E₃a) – (13) *Andreas Bathorius Somlyoianus. Genethliacon* (E₃a–E₄b) – (14) *Georgius, Nicolaus, Balhasar, caeterique illustrissimi Bathorianae familiae heroes. Mausoleum* (E₄b–F₁a) – (15) *Sigismundus Rakoczius Transylvaniae princeps. Encomium* (F₁a–F₃b), amely magába foglalja II. Rudolf császár oklevelét is. Ebben bárói rangot ad Báthori Zsigmondnak, tételesen felsorolva és méltatva addigi katonai megbízatásait (F₁b–F₂b). – (16) *Paulus Rakoczius. Antithesis* (F₄a–G₁a) – (17) *Ladislaus Rakoczius. Synthesis* (G₁a–G₂a) – (18) *Ludovicus Rakoczius. Parallela* (G₂a–G₃a) – (19) *Sigismundus Rakoczius. Symbolum* (G₃a–b) – (20) *Georgius Rakoczius princeps Transylvaniae. Epitaphium* (G₃b–H₁a) – (21) *Georgius II. Rakoczius princeps Transylvaniae. Epicedium* (H₁a–H₂b) – (22) *Sigismundus Rakoczius. Epitheta* (H₂b–H₃a). Ezután áttérnek I. Rákóczi Ferenc életének eseményeire és érényeire. A szövegek az *inscriptio* címet viselik és részletesebb életrajzi adatokat tartalmaznak – (23) *Franciscus Georgius Rakoczius-Bathorius electus et confirmatus princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Inscriptio I. Francisci natiuitas, educatio* (H₃a–H₄a) – (24) *Inscriptio II. Francisci in principem Transylvaniae electio* (H₄a–b) – (25) *Inscriptio III. Francisci conversio privata* (H₄b–I₂a) – (26) *Inscriptio IV. Franciscus cum celsissima matre se catholicum declarat* (I₂a–I₃a) – (27) *Inscriptio V. Francisci in Deiparam pietas* (I₃a–I₄a) – (28) *Inscriptio VI. Francisci cum Helena a Zerinio matrimonium* (I₄a–K₁a) – (29) *Inscriptio VII. Fidei zelus et constantia* (K₁a–K₂b) – (30) *Inscriptio VIII. Liberalitas et munificentia* (K₂b–K₃b) – (31) *Inscriptio IX. Humilitas et affabilitas* (K₃b–K₄a) – (32) *Inscriptio X. Clementia et iustitia* (K₄a–L₁a) – (33) *Inscriptio XI. Fidelitas in regem* (L₁a–L₂a) – (34) *Inscriptio XII. Francisci felix obitus* (L₂a–L₂b) – (35) *Piis manibus celsissimi principis Francisci academia Cassoviensis* címmel a két fejedelmi család halottainak lelkeiért könyörög, és egyenként megemlékezik az élő családtagokról (L₃a–L₄b).

A kótetet I. Rákóczi Ferenc 1676. július 8-án bekövetkezett halálára való megemlékezésékként állították össze a kassai jezsuita collegium atyái. Az ajánlás címettette a gyászoló család, a fejedelem édesanyja Báthori Zsófia, az özvegy Zrínyi Ilona, valamint gyermekei, Rákóczi Ferenc és Julianna. Ugyanerre az alkalomra ezen kívül több magyar (4131, 4145) és latin nyelvű (4129) mű is készült.

Cf. 4129, 4131, 4145

Budapest Acad ③* – Budapest Nat ① ②* – Budapest Univ ① ① – Halle Univ ① (← Berlin Univ Inst ← Halle Univ) – Nitra Piar ① – Wien Nat ① (+ cop. digit.)

4152

[1] ALMA Sodalitas major Magnae Dominae Nostrae semperque Virginis Mariae Elisabeth Visitantis in archi-episcopali Universitate Tyrnaviensi Societatis Jesu erecta et confirmata d. d. consodalibus, in eadem Virgine Matre conjunctissimis salutem Marianam. – [2]

(Syllabus dd. sodalium defunctorum Beatae Mariae Virginis Elisabeth Visitantis, qui ex albo nostro Tyrnaviensi ad album immortalitatis translati sunt a mense Julio 1676 usq(ue) ad Julium ann. praesentis MDCLXXVII). (Tyrnaviae 1677) [typ. Academicis].

[2] fol. – 252 x 150 mm és 267 x 155 mm – 1 ill., init.

MKsz 2007: 194–195

Katolikus társulat meghívó levele és halottairól szóló értesítő. – A félbehajtott ív első levelének rektóján a nagyszombati egyetemen működő Sarlósboldogasszony Társulat tituláris, névadó ünnepére (július 2.) szóló meghívólevél olvasható. A fenti címszöveget követően *Quae nuper a submisso* ... szavakkal kezdődik az ünnepről szóló elmélkedés és annak megülésére hívó levél. A végén olvasható keletkezés szerint *ex oratorio nostro Mariano Tyrnaviae*, azaz Nagyszombatban íródott 1677. június 20-án, a társulat alapításának 60. évében. Cifrákból összeállított sorral elválasztva következnek a levél aláírói: *Georgius Szelepchény archi-episcopus Strigoniensis* ... p. t. rector, *Valentinus comes Drugeth de Homonna*, p. t. vicerektor, illetve *Joannes Kasy*, aa. ll. et philosophiae baccalaureus, p. t. vicesecretarius. A félbehajtott ív belsejébe helyezve, különálló, folió formátumú levél rektóján áll a *Syllabus*... kezdetű címszöveg, amelybe koponyát ábrázoló fametszetes illusztrációt illesztettek (kis változtatással vö. v. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 175, 693, I/461). Két oldalán szintén körzetekből alkotott keretben a *Jesus!* és *Maria!* szavak olvashatóak. Alatta sorakoznak a társulat 1676 júliusa és 1677 júliusa között elhunyt tagjainak nevei, szinte minden esetben feltüntetve halálozásuk helyét és időpontját is. Legalul lineával elválasztva, külön cím nélkül a társaság regulája szerint az elhunytakért elvégzendő szent szolgálat rendjének ismertetése áll. A végén aláírás és dátum olvasható: *Albertus Sennyey, l.b. de Kis-Sennyey. Gen. D. Paulus Rendely, civis et senator Tyrnaviensis, 17. Junij.* E lap teljes szövegét cifrákból készült keret övezi.

A kiadványt Viskolcz Noémi találta meg az Eszterházy-család levéltárában (jelzete: A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P 125, Eszterházy Pál iratai 57. köteg, Nr. 5402), és ő ismertette első alkalommal. A nyomtatás helyét a betűk és díszek vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit állapította meg (vö. MKsz 2007: 191, 194–195).

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

4153

AQUILA regiarum virtutum hieroglyphicum honoribus reverendorum, nobilium ... dominorum, dum prima aa. ll. et philosophiae laurea in ... universitate Tyrnaviensi a ... Carolo Schretter Societatis Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore ordinario solenni ritu condecorarentur, exhibita a praenobili humanitate ejusdem universitatis anno MDCLXXVII. mense Majo die 13. Tyrnaviae 1677 typis Academicis per Matthiam Rietmiller.

A⁸–C⁸ D⁴ = [3] + 53 pag. – 8° – Init.

Čaplovič 2103

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a poétikai osztály diákjai azokat a hallgatókat, akik 1677. május 13-án filozófiából Karl Schretternek, a filozófia doktorának és rendes professzorának vezetésével baccalaureusi fokozatot szereztek a nagyszombati egyetemen. A címlap hátán *Ad reverendos, nobiles ac eruditos dd. neo-baccalaureos* megszólítással prózában írt köszöntés kezdődik, amelynek aláírója a *humanitas Tyrnaviensis* (A₁b–A₂a). Ezt követik a költemények. A versek témái a jó alkalmodó erőnei, amelyeket egy-egy ó- vagy újkori latin idézet, vagy bibliai vers segítségével verseltek meg. A versek címe és a megverselt idézetek szövege és forrása a következő: (1) *Aquila regina volucrum. Necessitas unius regis. Non bona multorum dominatio, unus dominus, unus rex. Home. Iliad. 2. (1–7) – (2) Zelus religionis. Pullos (aquila) cogit adversos intueri solis radios, conniventes humecta(n)tesque praecipitat e nido. Plin. lib. 10. cap. 3. Princeps deicola debet esse, quia minus timent homines injustum a principe, si deicolam ipsum putent esse. Arist. lib. 5. Politic. (7–12) – (3) Justitia et clementia. Armigera (aquila) Jovis. Libr. X. cap. 4. Plin. Ille reipublicae status optabilis et firmus est, in quo justitia et clementia vigent. Polyb. lib. 9. (13–18) – (4) Providentia. De longo oculi ejus (aquilae) prospiciunt. Job. 39. (18–24) – (5) Sapientia. Rapta protinus non ferunt, sed primo deponunt expertaeque pondus tum demum ferunt. Plin. lib. X. c. Z. [recte 4.] Rex sapiens stabilimentum populi est. Sap. cap. 6. v. 26. (25–30) – (6) Magnanimitas. Aquilae cum dracone bellum perpetuum. Captum leporem non pari hosti congressa despuit. Jacobus Typotius de regum symb. Rex est, qui metuit nihil. Seneca Traged. Z. (31–37) – (7) Legum observantia. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos. Deut. cap. 32. Imperator leges ferat, quas primus ipse custodiat. S. Ambros. (37–43) – (8) Munificentia. Super eos (pullos) volitans expandit alas suas. Deut. 32. Beneficentia cum imperio natura est conjuncta. G. Pachymerus hist. lib. 3. (43–48) – (9) Splendor ac majestas singularis reipubl. accidit, cum ad gubernacula nobiles sedent, in quibus singularis virtus ac generis splendor lucet. Arist. Polit. lib. 3. cap. 8. (48–50) – (10) Nunc ex primis institutionis rudimentis securituae aetatis argumenta desumite, neo-sophi. Tanto judicio eligendus, qui instruat, quam sit ipse princeps deligendus. Aeneas Sylvius. (51–53). A művet *Nomina offerentium* címmel a költeményeket felajánlók névsora zárja: *Franciscus Schlosperg nob. Ungar. de Berencz – Stephanus Ravasz nobil. Ung. de Nagy Ecs, e convictu nobilium – Andreas Madocsany nob. Ung. de Horocz, e convictu nobilium – Joannes Mednyanszky nob. Ung. de Medgyes, e convictu nobilium – Franciscus Mednyanszky nob. Ung. de Medgyes, e convict. nobil. – Joannes Abramffy nobil. Slavus e co(n)vict. nob. – Emericus Appony nob. Ungarus de eadem – Stephanus Spaczay nobil. Ung. de eadem – Georgius Raymanus nobil. Ungar. de Kis Berocz, e convict. nobil. – Franciscus Kürtösy nob. Ung. de Korompa, e convictu nobilium – Adamus Dersffy nobilis Ungarus (53).**

Karl Schretter (1644–1717) több alkalommal tartózkodott Nagyszombatban, mint tanár, szemináriumi és konviktsi régens. E nyomtatvány elkészülésének évében, 1677-ben a fizika tanára volt. (Zsoldos: *Matricula* 215, Lukács: *Catalogus III* 1503).

1677-ben a nagyszombati kollégiumban Joannes Zanger (Czanger, Zonger) tanította a poétikát (Zsoldos: *Matricula* 215, Lukács: *Catalogus III* 1884).

A nagyszombati Akadémiai nyomda kiadványai 1677-ben Matthias Rietmiller faktor nevével jelentek meg, akinek néhány nyomtatványa már 1676-ból is ismeretes.

Budapest Acad ©* + cop. digit. – Budapest Nat cop. (Sárospatak) – Sárospatak Cath ①

4154

CICERO, Marcus Tullius: Marci Tullii Ciceronis Epistolarum familiarium libri XVI. Excusi Tyrnaviae in Hungaria MDCLXXVII typis Academicis per Matthiam Rietmiller.

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ll⁸ Mm⁴ = [1] + 550 pag. – 8°– 1 ins., init.

RMK II 1408 – Čaplovič 2097

Irodalmi levélgyűjtemény. – A címlapon két griff között Magyarország koronás címere látható. A címlap háta üres. Ezt követik Cicero Kr. e. 62 és 43 között családtagjainak és barátainak írott levelei tizenhat könyvbe (*liber primus–XVI.*) sorolva (1–550). Az utolsó levél a 423. sorszámot viseli. A nyomtatványt a *Finis* szó zárja.

Cicero *Ad familiares* leveleinek válogatása Magyarországon először Brassóban jelent meg 1555-ben (113). Bár teljes levélkorpuszából több válogatást is kiadtak (pl. Kolozsvár 1581, 488, Szében 1595, 754, Gyulafehérvár 1651, 2367, Trencsén 1658, 2803 etc.), ez a kiadvány az *Ad familiares* levelek mind a tizenhat könyvének az első magyarországi kinyomtatása. A nagyszombati kiadási helyből következtethetően jezsuita iskolai használatra készült. Ezt követően 1697-ben jelent meg (RMK II 1895) szintén Nagyszombatban, majd a 18. században még többször.

Cf. 488!; 2367; 2646!; –, 4319, 4541, →

Budapest *Nat* ① – Nitra *Civ* ① – Užhorod *Univ* ① – Wien *Mech* ①

4155

DIVUS Stephanvs, rex et apostolus in verae sapientiae idaeam, praenobilibus, ... dd. aa. ll. et philosophiae neo-magistris, dum in ... universitate Tyrnaviensi suprema ejusdem philosophiae laurea promotore r. p. Francisco Meleghy e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemque professore emerito condecorarentur, ab ... oratoria facultate Tyrnaviensi effigiatu anno Domini MDCLXXVII. mense Augusto. Tyrnaviae (1677) typis Academicis Matthias Rietmiller.

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 8° – Init.

Catalogus bibliothecae Laurentii cardinalis Schlauch episcopi. Bp. [1937] (Ranschburg Gusztáv antiquár könyvkereskedésének 141. számú katalógusa), II 339. – Čaplovič 2101

Allegorikus iskolai színjáték. – Az előadással a nagyszombati egyetem retorikai osztályának tanulói Meleghi Ferenc vezetésével köszöntötték az egyetem filozófiai doktorátust szerzett hallgatóit. A címlap háta üres. Ezután *Praenobiles, reverendi, nobiles ac eruditi dd. neo-magistri* megszólítással előszó következik

(A₂a–b), amelyet az előadás szövege követ (A₃a–B₈b). A megszólaltatott allegorikus alakok, úgy mint a múzsák (*Clio*, *Calliope*), *Historia*, *Politica* stb. részben prózában, részben versként tagolt prózában, illetve disztichonban írott versekben mutatják be Szent István király életét születésétől haláláig, illetve a sírjánál történt csodás gyógyulásokig. A szöveg dialógusokat nem tartalmaz. Az utolsó nyomtatott lapon (B₈a) a közreműködők névsora olvasható: *Obtulerunt comes Christophorus Lippay de Zombor – praenobilis Joannes Dvornikovich de Těpla – Wolfgangus Sigismundus Jari – Franciscus Joannes Valy – Emericus Allo – Alexander Niczky – Ferdinandus Andreas Kossovicz – Franciscus Georgius Papp – Michael Maholany – Petrus Kereskőny – Andreas Uyhely – Ioannes Szölöszy – Stephanus Boszoky*. Jari *nobilis Austriacus Viennensisként* van megjelölve, az őt követők mind *nobilis Ungarusok*.

Meleghi Ferencről ld. 4159. A kiadványban megjelent jezsuita iskoladráma eddig ismeretlen volt a kutatás számára. Elsőként Ranschburg Gusztáv antikvárius katalógusa adott róla hírt a Schlauch Lőrinc bíboros hagyatékában felbukkant, ma már nem található példány alapján. Ezt a közlést példány ismerete nélkül vette át Ján Čaplovič (2101). (Egyetlen ma ismeretes példányát a Sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény őrzi.)

Budapest *Nat cop.* – Sárospatak *Cath* ☉

Olim: Schlauch Lőrinc

4156

HORČICKÝ, Jakub z Tepence: *Konfessý katolícka totížto wyznánij prawé wjry kresťianské wsseobecnej o naděj o lásce o sprawedlnosti kresťianské o cýrkwj Swate k tomu o Swatostech a o giných cýrkwe Swatě Ržádych a kostelnijch ceremonyjch. Od Jakuba Horčického z Tepence Geho Milosti cýsare ržimskeho, vherskeho, a cžeského krale, etc. dwořenijna, a h[ejtmana] k[láštera] S[vatého] G[iř] n[a] h[radě] P[ražském] w řád a w gednu Summu z pobožnjch Autorů uwedena a na Swětlo wýdana. w Trnawe MDCLXXVII skrz Matthiassa Riettmillera.*

A⁸–V⁸ W⁸ X⁷ = [12] + 340 [recte 332] + [6] pag. – 8° – 1 ill., orn.

RMK II 1409 – Knihopis 3159 – Čaplovič 2098

Katolikus vallási tanítás biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Katolikus hitvallás azaz az egyetemes keresztény hit igazságainak megvallása a reményről, a szeretetről, a keresztény igazságságról, a szent egyházzal, továbbá a szentségekről és a szent egyház más templomi szertartásairól. Őfelsége, a római császár, magyar és cseh király udvari embere Jakub Horčický z Tepence, a prágai várban lévő Szent György kolostor intézője rendben és összefoglalva jámbor szerzőktől összegyűjtötte és közreadta. A címlapverző fametszetes képén Krisztus látható uralkodói jelvényekkel, felette *Salvator mundi* felirat. Ezt követi az előszó *K pobožnému Čžtenáři* (A jámbor olvasóhoz) (A₂a–A₃a) és Šimon Lomnický z Budče *Proti utrbači* (A gyalázkodó ellen) című verse, a szerző megjelölése nélkül (A₃a). Majd *Význání o pravé víre S. Augustina* (Az igaz hit megvallása Szent Ágoston szerint)(A₄a–A₆b) után kezdődik a főrész, a *Konfessý catholícka*

(Katolikus hitvallás), vagyis a hitvallás tételeinek és a katolikus egyház tanításának magyarázata az isteni erényekről, a szentségekről, a szentelményekről, az egyházzól, a purgatóriumról, a szentek tiszteletéről, a képek tiszteletéről, a körmenetekről etc. (1–340 [recte 332]). Végül a zárszó *Zavirka tejo knížky* (Ezen könyvecske lezárása) és a *Dvanactero prorocstvý o těch vecech, ktere se maji pred přijtím Antykrystovým státi* (Tizenkét jövendölés azokról a dolgokról, amelyeknek az Antikrisztus eljövetele előtt meg kell történniük) (X_3a) – *Dvanactere odplacenij Sveta vybrane z kních Taulera* (A világ tizenkét díja Tauler könyveiből válogatva) (X_3b) és *Index kratký všech artikuluw* (Minden artikulus rövid mutatója) (X_6a – X_6b).

Jakub Horčický z Tepence (cr.1575–1622) Český Krumlovban született. Prágában tanult bölcsészetet, 1600-ban Neuhausban (Jindřichův Hradec) a jezsuita kollégium ügyintézője lett, majd 1605-től a prágai Szent György kolostor intézője és II. Rudolf udvari kémikusa. 1614-ben Melnik (Mělník) királyi birtok intézője, tulajdonosa lett. A katolikus reform híveként a felkelés alatt a rendek elfogták, de a fehérhegyi csata után visszatért Melnikbe.

A *Konfessý katolická* először 1609-ben jelent meg Prágában (Knihopis 3157). Ezen az 1677-es kiadáson kívül magyarországi megjelenése nem ismeretes. A *Proti utrhači* című vers szerzője a Knihopis digit. (K03159) szerint Šimon Lomnický z Budče. A szerző az 1609-es prágai kiadás előszavában (a_8a) azt állította, hogy Petrus Canisius katekizmusa és Jan Bosák z Chyšé pilseni (Plzeň) ferences prédikátor artikulusai (Knihopis 3474a) voltak forrásai. Bár a címben hitvallásként szerepel, bizonyos, hogy a fenti források alapján egy szerző állította össze, ezért valójában vallási tanítás.

Budapest *Nat* ① ① – Martin *Nat* ②

Olim: Esztergom

4157

<Kalendárium és prognosztikon az 1678. esztendőre. Nagyszombat 1677 typ. Academicis.>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A kiadvány formátumára nem lehet megnyugtatóan következtetni, mivel a nagyszombati magyar nyelvű naptársorozat ezt megelőző, példányból ismeretes tagja 8° volt (3983), a következő viszont 16° alakban jelent meg (4269).

Cf. 3983!

4158

[1] KALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis pro anno Christi MDCLXXVIII., ad meridianum Tyrnaviensem, longitudinis graduum 40. & latitudinem, seu elevatione(m) poli gra- [!] graduum 48., quod proinde absq(ue) notabili temporum differentia usui esse poterit non solum per Ungariam universam, sed etiam per finitimas regiones, fundatum in calculationibus A n d r e a A r g o l i, quoad cursum planetaru(m), caeteris aliun-

de collectis & ad latitudinem praedictam accomodatis in Academia Tyrnaviensi Regni Hungariae. – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex caeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annvm a Christo nato MDCLXXVIII. secundum post bissextilem deducta per quendam A s t r o p h i l u m in ... Universitate Viennensi, ad elevationem poli 48. graduum et meridianum Viennensem adeoque in usum aliorum quoque adjacentium locorum et provinciarum.) Tyrnav[iae] [1677] typ. Acad. excus. per Matt. Rietmiller.

[¹], A⁴–F⁴ [¹ G₁₋₂ [¹ G₃₋₄ H⁴ I⁴ = [37] fol. + [2] tab. – 4° – 2 ill. calcographicae (A-variáns), 3 ill. calcographicae (B-variáns), orn., init., color.

RMK II 1423 – Čaplovič 2096a – Čaplovič 2099

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadványnak két címlapvariánsa ismeretes. Az egyik változat címlapját fametszetes keret övezi, felül két griff által tartott osztrák császári címer, alul és oldalt további három címer látható rajta. A fenti címleírás az itt olvasható szedett címszöveget követi. A címlap háta üres („A” variáns). A másik változat („B” variáns) címlapját rézmetszetes keret övezi, amelyen középen oszlopszerű talapzaton a következő szedett címszöveg olvasható: „Calendarivm olim Tyrnaviense, nunc Viennense ad annvm a nato in terris Deo MDCLXXVIII. secundum post bissextilem, ad meridianum Viennensem, ad elevationem poli XLVIII. graduum in usum praecipuorum locorum tam in Austria, quam in Hungaria, nec non adjacentium provinciarum supputatum opera Astrophili cujusdam e Soc. Iesu in Universitate Viennensi”. A kereten felül az uralkodói jelvényeket tartó osztrák császári sas, a Nap és a Hold jelképében a császár és császárnő portréja, oldalt távcsővel vizsgálódó nő, valamint férfi alakok, farkába harapó kígyó által alkotott kört kezében tartó puttó, alul a földgömböt vizsgáló, kaszát és homokórát tartó Kronosz alakja, a Chronologia című könyv és csillagászati eszközök láthatóak. A metszethez tartozó impresszum szövege: „Viennae apud Antonivm Weypert Bibliopol: Universitatis Typis Academiae Tyrnaviensis. Cum priv: S: Caes: Maiest:”. Az egyik csillagászati eszközön lévő felirat szerint a metszetet „P. A. Lublinski delin.”, a jobb alsó sarokban olvasható szignálás szerint „M. van Someren sculp.”. A címlap hátán külön szöveg nélküli ajánlás olvasható: ... *Romanorum imperatori Leopoldo, Hungariae Bohemiaeque regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae etc. ... perennem pace et bello felicitatem precatur*, aláírása: *Collegium Pazmanian*. A címelelet követően az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, a naptárrész beosztásának ismertetése, végül a naptárjegyek magyarázata áll (A₁a). A naptárrész (A₁b–D₁a) beosztása kis mértékben eltér az előző évektől: minden hónap két lapot foglal el, az adott napra vonatkozó ismeretek tizenöt hasámban helyezkednek el, ezek a következők: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, halálának vagy eltemetésének éve, helye, a Hold járásának adatai, a bolygók állása, különféle csillagászati megfigyelések és az adott napra vonatkozó jellegzetességek, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, a napkelte, a napnyugta időpontja, a nap és az éj hossza, időjárás jósolások, végül a *Res memorabiles bello gestae* fejléccel ellátott oszlop az adott naphoz illesztett hadi és egyéb történelmi eseményeket tartalmazza. Az ezt követő cifrákból kialakított táblázat *Quinam dies seligendi sint pro medicinis sumendis*, illetve *Quinam dies seligendi sint pro emissione sanguinis, sive per scarificationem, sive per sectionem venae* cím alatt az orvosságok bevételére, illetve az érvágásra alkalmas napokat sorolja fel (D₁b).

A prognosztikon impresszummal ellátott címlapját (D₂a) négy fejezet követi: *Caput I. De quattuor anni partibus, earumque probabili futura constitutione circa aeris mutationes* (D₂b) – *Caput II. De iis, quae ex astrorum pro hoc anno 1678. dispositione ac influxu, naturali conjectura praedici possunt* – *Caput III. De eclipsibus* – *Caput IV. De observationibus astrologis in agri et horti cultura* (D₂a–D₄b). Ez utóbbi *Centum observationes hortenses circa insitiones, plantationes et cultorum horum* címen száz kertészeti tanácsot is magában foglal (D₃a–D₄b). Majd terjedelmes tanulmány következik, amely *Dissertatio physico mathematica cosmographica, seu de mundi systemate* cím alatt X f-ban tárgyalja a világegyetem felépítését, méretét, alakját, korát, jellegzetességeit (E₁a–G₃a). Ehhez két, egy–egy lapos, külön befűzött rézmetszetes illusztráció kapcsolódik, amelyek közül az első a világegyetem felépítését, míg a második a bolygók pályáját ábrázolja. Ezt követi a *Synopsis chronologica*, amely két részből tevődik össze: a *Continens res memorabiles Imperii Occidentalis seu Romano–Germanici, incipiendo a Carolo Magno, primo occidentis imperatore usque ad Rudolphum Magnum, primum ex ... domo Austriaca caesarem* című krónika 800–1273-ig tárgyalja a Frank majd a Német–Római Birodalom történetét (G₃b–I₃b), míg a *Series imperatorum Imperii Occidentalis seu Romano–Germanici, quorum res gestas praesens synopsis historica continet* az ez idő alatt uralkodó császárokat sorolja fel melléknevükkel, jelmondatukkal és halálzási évükkel együtt (I₃b–I₄a). A kiadványt az *Errata sic corrige* című hibajegyzék zárja, amely alatt fametszetes, angyalok által tartott IHS-embléma helyezkedik el *SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM* felirattal (I₄b).

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton, a bécsi Pazmaneum akkori régense volt (vö. 3977). A naptár szerkesztéséhez Andrea Argoli egyik műve szolgált alapul (vö. 3922).

A szakásoktól eltérően a prognosztikon címlapján, az impresszumban a nyomtatás éveként 1678 szerepel. Ennek ellenére bizonyosra vehető, hogy – a naptárak kiadásának általános szokása szerint – még az előző év végén kinyomtatták, hogy a tárgyév megkezdése előtt terjeszteni tudják.

A variánsok keletkezésének oka az lehetett, hogy a kalendárium szerzője, Szentiványi Márton 1676–1679 között nem Nagyszombatban, hanem Bécsben működött (Serfőző 13). A prognosztikon és a „B” variáns címlapja ezt közli is, jelezve egyúttal, hogy a naptár a bécsi meridianumra készült. A betűtípusok tanúsága szerint a „B” variáns címlevele nem Nagyszombatban, hanem nagy valószínűséggel Bécsben került ki a sajtó alól (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése), amelyet minden bizonnyal azért illesztettek a Nagyszombatban készült könyvtest elé, mert a kalendáriumot a császárvárosban is forgalomba kívánták hozni. Erre utalhat a címlapmetszet felirata is.

A következő évre szóló, nagyszombati délkörre készült kalendárium már teljes egészében Bécsben jelent meg ugyanezzel a rézmetszetű címlapkerettel, a prognosztikon impresszuma szerint van Ghelen bécsi egyetemi nyomdásznál. (Appendix 301).

A címlapkereteket Dukkon Ágnes ismertette (Régi magyarországi kalendáriumok 135–136). A „B” variáns rézmetszetes keretét hosszabban is elemezte, véleménye szerint a jobb szélen látható két férfialak Aristotelest és Ptolemaeust ábrázolhatja.

A *Dissertatio physico mathematica cosmographica, seu de mundi systemate* című fejezet szövege és illusztrációi megjelentek *Dissertatio prima cosmographica seu de mundi systemate editio secundá correctior et auctior* cím alatt Szentiványi Márton *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) első dekádjának első részében (1–37), a *Centum observationes hortenses* ... pedig a második részben (215–223).

Cf. 3922!

Bratislava *Univ* ② – Budapest *Nat* ① (B-variáns) ④* (A-variáns)– Budapest *Univ* ④ – Martin *Nat* ③ – Olomouc *Scient* ③ – Passau *Nat* ④ – Rajhrad *OSB* ③

4159

<Meleghi Ferenc: Disputationes philosophicae de Partibus corporis naturalis sub professore Franc. Meleghy. Tyrnaviae 1677 typis Academicis.>

Zelliger: Pantheon 1677/5 – Čaplovič 2100 – Ave Tyrnavia! 1677/6

Huszadik századi adat alapján feltételezhető. – Filozófiai vizsgatételek.

E példányból ismeretlen nyomtatványt forrásmegjelölés nélkül Aloysius Zelliger említette (Pantheon 1677/5). Az ő adatát vette át Ján Čaplovič (2100), majd az Ave Tyrnavia! (1677/6).

Meleghi Ferenc (1638–1708) ezekben az években, 1673 és 1695 között a nagyszombati egyetem filozófia-, majd teológiaprofesszoraként működött, és több kiadványt is megjelentetett (vö. 1676, 4097, 1680, 4323). 1677-ben a metafizikát tanította (Zsoldos: Matricula 215, Lukács: Catalogus II 991-992). Elképzelhető, hogy elnökletével a nagyszombati egyetemen nyilvános disputációt rendeztek a természetes test részeiről, és hogy ennek tézisei nyomtatásban is megjelentek.

4160

OVIDIUS Naso, Publius: Pub. Ovidii Nasonis [1] De tristibus libri V. – [2] ejusdem De Ponto libri IV., diligenter emendati et novis elegiarum summulis, item praefixa poetae vita illustrati ex commentariis J a c o b i P o n t a n i Societatis Jesu in usum gymnasiorum ejusdem Societatis. Tyrnaviae 1677 typis Academicis excusum per Matthiam Rietmiller.

A¹²–O¹² P⁴ = [11] + 331 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1410 – Čaplovič 2102

Versgűjtemény. – A címlap háta üres. A kiadvány Ovidius életét taglaló *Publii Ovidii Nasonis ... patria, genus, tempus natalitium* (A₂a–b) – *Studia, honores, corporis habitudo* (A₂b–A₃b) – *Mores, amici, domus, horti* (A₃b–A₄a) – *Uxores, liberi* (A₄a) – *Exilium, obitus, sepulchrum* (A₄a–A₅b) – *Fatum, necessitatis lex* (A₅b–A₆b) című bevezető részekkel kezdődik, élőfejük *Ovidii vita*. Ezt követi a *Tristia* öt könyve (*Liber primus – quintus*), könyvenként sorszámozott elégiákkal (1–170). Majd belső címlap következik *Publii Ovidii Nasonis De Ponto libri quatuor* címmel és *Tyrnaviae, typis Academicis, anno MDCLXXVII*. impresszummal (171). A belső címlap háta üres (172). Folyamatos fűzetjelzéssel és lapszámozással csatla-

kozik a verses levelek négy könyve (*Liber primus–IV*) (173–331). Ez a rész is könyvenként sorszámozott elégiákból áll. A nyomtatványt a *Finis* szó és záródísz zárja.

Miután Ovidiust Kr. u. 8-ban Rómából kiutasították, tartózkodási helye a Fekete-tenger partján fekvő Tomis (ma Constanța, RO) lett. Itt írta meg verses leveleit a Rómában maradtakhoz.

Ovidius *Tristia* c. művének első ismert magyarországi kiadása, amely Andrea Navagero 1587. évi antwerpeni kiadását vette alapul, Lőcsén 1642-ben jelent meg (1943). A jelen kötet alapjául szolgáló művet először Ingolstadtban adták ki 1610-ben Jacobus Pontanus (1542–1626) szerkesztésében, kommentárokkal és mutatókkal ellátva (Sommervogel VI 1015, VD 17 3:311151S). Ennek a terjedelmes, nagyalakú, folio kiadásnak jezsuita iskolai használatra szánt változata e kis formátumban, kommentárok nélkül megjelentetett nyomtatvány, amely ezt követően a 18. században számos hazai és külföldi kiadást megért. Magyarországon 1703-ban Nagyszombatban adták ki újra (RMK II 2181).

Cf. 1943; –, →

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Nat* ②* – Pannonhalma ①

4161

»THESES ex tota logica. Tyrnaviae (1676-1678) typis Academicis excusum per Matthiam Rietmiller.«

»1 fol.«

Čaplovič 2106

Logikai tézisek. – A kiadványnak egyetlen, a nyitrai egyházmegyei könyvtárban őrzött, ma már nem található példányát Ján Čaplovič ismertette (2106). A fenti címléírás öt követi. A kiadvány egykor több, valamely elrendezésben egymás mellé ragasztott papírvívből állhatott össze, amelyekből csupán három volt megtalálható a leírás idején. Čaplovič megjegyezte még, hogy az impresszumban olvasható nyomdász, Matthias Rietmiller tevékenysége 1676 és 1678 között adatolható, továbbá, hogy a plakát alakú nyomtatvány három oszlopba szedve ötven logikai tézist tartalmazott. Feltételezte továbbá, hogy a kiadványnak biztosan volt címe, amely tartalmazhatta a praeses, a promotor és a jelölt nevét, valamint azokat is, akiknek a tézissor ajánlása szól, hasonlóan az egy évtizeddel később, 1687-ben szintén Nagyszombatban megjelentetett *Conclusiones ex universa philosophia* című kiadványhoz (Čaplovič 2183, a budapesti Evangélikus Országos Levéltárban őrzött példány másolatának jelzete Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban: RMK II 1618a).

Matthias Rietmiller nagyszombati faktorsága valóban a fent említett időszakra esett (ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 158). Čaplovičnak a tézisek számát illető állítása, illetve a nyomtatványra vonatkozó feltételezései elfogadhatónak látszanak.

Olim: Nitra *Dioec*

4162

VERGILIUS Maro, Publius: Publij Virgilij Maronis Opera in scholis Societatis Jesu praelegi solita. Tyrnaviae MDCLXXVII in Hungaria typis Academicis per Matthiam Rietmiller.

A⁸-Z⁸ = [1] + 368 [recte 366] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1411 – Čaplovič 2104

Versek, mezőgazdasági tankötemény, hősi eposz. – A címlapon két griffmadár között Magyarország koronás címere látható. A címlap háta üres. Ezután következik a tíz ekloga (1–25), majd a *Georgica* négy (25–87), végül az *Aeneis* tizenkét könyve (87–368 [recte 366]). Ezt a művet és egyben a nyomtatványt a *Finis Aeneidos* szavak és záródísz zárja.

Vergilius eklogáinak első hazai kiadása Lőcsén 1642-ben már megjelent (1949). Fent említett műveinek azonban e nyomtatvány az első, együttes hazai kiadása. A cím bizonyosága szerint jezsuita iskolai használatra készült. Vergilius három művén kívül egyebet nem tartalmaz. Ezt követően 1700-ban jelent meg újra Nagyszombatban (RMK II 2029).

Cf. 1949; –, →

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Debrecen *Univ* ① – Martin *Nat* ①
① – Pannonhalma ① – Wrocław *Acad* ①

Olim: Kassai jogakad.

Wienerischer Schreib-Calender vor das von Jahr Christi Geburth MDCLXXVII. ... Viennae apud Antonivm Weyper Bibliopol. Universitatis. Typis Academiae Tyrnaviensis. = **Appendix 296**

4163

KÉRY János: Martis Turcici ferocia anno a Christi ortu 1663. et 1664. in Hungariae viscera irruens invictisque ... caesaris Leopoldi I. agminibus enervata, binis libris comprehensa et in lucem data, authore ... Joanne Kery, electo episcopo Sirmiensi, praeposito S. Stephani de Castro Strigoniensi, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis canonico, sac. caes. regiaeque majestatis consiliario, aa. ll. et philosophiae, nec non ss. theologiae doctore. (Posonii 1672) [recte 1677] (Gottfriedus Gründer)[recte Joannes Gregorius Zerweg].

)⁽⁴⁾, A⁸-Z⁸, Aa⁸-Cc⁸ = [212] fol. – 8° – Orn., init.

Az 1663–1664. évi törökök elleni háború története. – A címlap háta üres. Ezt követi a *Celsissimo ac*

reverendissimo ... Carolo, Dei gratia episcopo Olomucensi, duci et Sac. Romani Imperii principi, regiaeque capellae Bohemicae et de Liechtenstein comiti írt ajánlás (0)_{2,a}–(0)_{4,b}, amelynek aláírása *F. Joannes Kery, elect. episcopus Sirmiensis* (0)_{4,b}. Ez után következik a mű főszövege, amelyben a *Liber prior* (A_{2,a}–N_{7,b}) a *Liber posterior* (N_{8,a}–C_{c,b}) követi. A nyomtatványt kolofon zárja: *Posonii, imprimebat Gottfriedus Gründer, anno MDCLXXII* (C_c_{8,b}).

A kiadvány gróf ipolykéri Kéry János (1638–1685) 1672-ben megjelent történeti munkájának (3860) újabb kiadása, amelyet könyvszetileg még nem írtak le. Az új kiadás címlapján Kéry már mint címzetes szerémi püspök, esztergom-szentistváni prépost, esztergomi kanonok, valamint császári tanácsos van megnevezve. A kiadás új ajánlást kapott, melynek címzettje Karl von Lichtenstein-Kastelkorn olmützi hercegérsek (1623–1695). Az ajánlás nem tartalmaz dátumot, és Kérynek a hercegérsek iránti nagyrabecsülésének kifejezésén túl nem árul el tényeket az új kiadás megjelenésének körülményeiről. A főszöveg szedése oly mértékben azonos az első kiadáséval, hogy valószínűsíthető, hogy az első kiadás példányainak főszövegét egészítették ki új címlappal és ajánlással. Ezt támasztja alá az is, hogy a kolofonban is megmaradt az MDCLXXII évszám, amelyet az Akadémiai Könyvtár példányában tollal MDCLXXVII-re javítottak. Mivel Kéry János 1676. március 29-én lett címzetes szerémi püspök és április 22-én kapta meg a Szent Istvánról nevezett préposti széket, 1678. március 21-től viszont csanádi püspökké is kinevezték, amit a címlap nem említ, így a kiadvány megjelenése csakis 1676-ra vagy 1677-re tehető. Így a kolofonban olvasható 1677-re javított évszám elfogadható a kiadvány tényleges megjelenési éveként. Ekkor azonban a nyomdász már Joann Gregor Zerweg volt. Gründer 1673-ig működött Pozsonyban.

Cf. 3860, –

Budapest Acad ①

4164

OFFICIUM cum brevi compendio vitae thaumaturgici auxiliatoris S. Antonii Paduani Ord. Min. S. P. Francisci Seraphici, sub ... auspicijs ... comitis ... Ladislai Chiaki de Chiak, perpetui in Leva, Vighles, Tata et Szadvár, officij supremi comitis comitatus Comaromiensis administratoris et sac. caes. regiaeque(m) majestatis praesidij Tatensis supremi ac perpetui capitanei recusum. Posonii 1677 typis Joann. Gregorij Zerweg.

A¹²–H¹² P⁵ = [6] + 194 pag. – 12° – 10 ill., orn.

RMK II 1412 – Čaplovič 433

Katolikus imádságok. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az ajánlás, amelynek elején *Tibi, liliato prodigiorum Sancto* kezdetű, Szent Antal érdemeit felsoroló szövegben a szent oltalmába ajánlják a kötet címlapon említett támogatóját, *patronum et mecoenatem*, azaz Csáky Lászlót, Léva, Végle, Tata és Szadvár urát, Komárom megye főispáni adminisztrátorát, Tata főkapitányát (A_{2,a}–b). Ezt követi az ajánlás szövege *Illustrissime comes* megszólítással, aláírói *devinctissimi capellani f. f. Ord. Min. Strict.*

Obs. Provinciae S. Mariae Ungariae (A₃a–b). A Szent Antalt ábrázoló metszetet és a hozzá tartozó néhány soros szöveget (A₄a) követően, a lap hátán (A₄b) kezdődik Szent Antal zsolozsmája, az *Officium Sancti Antonii de Padua* (1–64). Kezdeté előtt és után, illetve az egyes imaórák között összesen kilenc, csaknem az egész lapot betöltő fametszet látható. Ezek a szent életének egy-egy jelenetét illusztrálják, alattuk rövid, szedett szövegű magyarázattal. Az illusztrációk témája és kompozíciója egyezik a Pádúai Szent Antal zsolozsmájának magyar nyelvű nagyszombati kiadásában (1662 **3058**, **4045**) látható rézmetszetekével, a pozsonyiak az 1662-es képek utánmetszései (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 93, 209–210). Elhelyezkedésük a következő: A₄a, 19, 28, 33, 38, 43, 48, 55, 65. Ezt követi a *Litaniae de Sancto Antonio Paduano* (66–71). Ezután a következő, rövidebb egységek olvashatóak: *Oratio de Sancto Antonio Paduano* fejléccel három, különböző helyzetre ajánlott imádság (71–81) – (*Quaestiunculae*) *de patria, imagine seu statua S. Antonii* címen Szent Antal életével és attribútumaival kapcsolatos kérdések és feleletek (82–90) – *Responsorium in laudem et venerationem S. Antonii, a seraphico doctore S. Bonaventura compositum et multis miraculis comprobatum* (91–94) – *Precatiunculae XII, quorum quaelibet unam, ex inserto responsorio gratiam, tam quo ad literam, quam moralem sensum continet, possuntque omnes aut singulae pro ratione status recitari* címmel tizenkét imádság (94–103) – *Admonitio* után *Orationes breves novem* következnek (104–113) – *Oratio ad S. Antonium* (114–116) – *Septem devotae contemplationes super vita ... Sancti Antonii de Padua, distributa per septem hebdomadis dies* (117–133) – *Brevis declaratio responsorii Sancti Antonii de Padua* (134–163). A *Litaniae Lauretanae* elején a kisdedet ölében tartó Szűzanya szinte a teljes lapot elfoglaló fametszetes ábrázolása látható ovális keretben (164–171) – majd újabb imádságok következnek: *Oratio de conceptione Beatissimae Virginis Mariae pro constantia in divina vocatione et proposito castae mentis* (172–176) – *Oratio ad B. V. Mariam coram imagine ejusdem dicenda* (176–178) – *Ad Deum Patrem pro consolatione in angustiis* (179–180) – *Ad Dominum Jesum, resignatio voluntatis pro consolatione in aerumnis* (180–181) – *Ad Beatam Virginem pro consolatione in adversitatibus* (181–182) – *Orationes ante vel post missam aut communionem pro felici morte* (183–186) – *Oratio devota ad B. V. Mariam auxiliatricem* (186–189) – *Orationes pro benedictione et protectione Altissimi contra quaslibet hujus mundi adversitates in dies cum multa animi devotione, recitandae domi pariter ac in itinere* (189–194). A kiadványt a *Benedictio S. Antonii* zárja (194), az utolsó lap üres (I₃b).

A ma ismeretes példányok összehasonlítása alapján a kiadványból több változat azonosítható, amelyek szedése csupán a metszeteket tartalmazó lapokon tér el.

Az egyik változatban („A” variáns) az első három metszet alatt olvasható szöveg nem verses: A₄a: *Vera effigies imaginis miraculosae S. Antonii Paduani in conventu Aracoelitano Romae* – 19: *Ad mandatum S. Ant. mulus relicto pabulo cora(m) venerabili Eucharistia flectit, haeresiarcha confunditur* – 28: *S. Antonius de Padua Evangelium Christi serventer praedicat*. A többi metszetenél a verses szöveg egyezik a két változatban, azonban szedésük eltér. Továbbá e változatban a 43. lapon lévő metszet eltér a korábbi kiadásokban e helyen megszokottól (vö. Nagyszombat 1662, **3058**, 1665, **4045**). Itt a képet magyarázó versnek megfelelően a kezében liliumot tartó szent képének kellene állnia, ám az itt látható kép egyezik a 65. lapon közölt illusztrációval. Végül a 164. lapon Mária ábrázolása ovális keretben látható, alatta nincs szöveg.

A másik változatban („B” variáns) az első három illusztrációhoz a következő verses szövegek kapcsolódnak: A₄a: *O vitam celebrem, quae foedera jungit amoris, Sic pietate Deo seq[ue] suosq[ue] sacrat* – 19: *Ecce creator adest, testatur pullus aselli, Impius ad sacris numen adesse negat* – 28: *Instruit exemplo Antonius, verbo agmina vincit, Daemonis ac fidis mandat abesse procul*. A 43. lapon a helyes metszet látható. A 164. lapon

Mária ábrázolása ovális keret nélkül látható, alatta a következő kétsoros versikével: *Maria Mater gratiae, mater misericordiae, Tu nos ab hoste protege et hora mortis suscipe*. E változat esetében több metszet (28., 38., 48., 65., 164.) a szövegre, vagy cifra díszítésre rányomva helyezkedik el. Ez csak úgy képzelhető el, ha a nyomtatást két fázisban végezték, legvalószínűbben a metszeteket utólag nyomhatták a már kész szövegre.

Nyomdai szempontból a kiadvány harmadik változatának tekintendő az a ma csupán egyetlen példányban ismeretes kiadvány, amelynek szedése, a címlapot is beleértve teljes mértékben az „A” variáns követi, azonban címlapján a nyomtatás idejeként 1678 szerepel (4212).

A változatok keletkezésének oka és sorrendje nehezen határozható meg. Kérdéses, hogy miért kellett az illusztrációkat tartalmazó lapokat újrasedni, erre nem látszik logikus magyarázat. Az 1678-as évszámmal fennmaradt kiadás az „A” változat jegyeit hordozza magán, ez alapján ez tűnik későbbinek. Erre utalhat az is, hogy e változatban az eltérő szedésű lapok rendezettebbek, nem olyan zsúfoltak, nem tartalmaznak egymásra nyomott részeket, egyetlen cifra sorokat, ferdén nyomott képeket, azaz akár javított szedésűnek is tekinthetők. Ennek azonban ellentmond, hogy a 43. lapon hibás metszet látható, illetve a Máriát ábrázoló kép tartalmazza az ovális keretet. Ennek eltávolítása ugyanis a dúcra könnyen elképzelhető, utólagos ráhelyezése azonban nehezen megoldható. Szintén kérdéses, miért cserélték volna az egységesen verses képalírások közül az első harmat prózára. Amennyiben a „B” változat lenne a későbbi, úgy a javítás igénye magyarázatot adhat néhány változtatásra: a 43. lap hibás metszetét kicserélték, a képalírásokban a prózai szöveget egységesen versesre cserélték, a Mária-metszet alá szöveget illesztettek, és talán ezért távolították el a kép ovális keretét. Ugyanakkor a javítás szándékának ellentmond, hogy eredményeként kevésbé rendezett szedésű lapok születtek, valamint hogy nem ezt a változatot használták fel 1678-ban (4212).

Cf. 3058; 3883, 4045, –, 4212, 4523, →

Budapest *Acad* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* cop. (Martin, partim Kalocsa) – Budapest *Univ* ① (A-variáns) – Cluj-Napoca *Univ* ① (B-variáns)+ cop. digit. – Kalocsa *Dioec* ① (A-variáns) – Martin *Nat* ① (B-variáns)

4165

OFFICIUM omnium sanctorum Ordinis Minorum, sub ritu duplici celebrandum die 26. Novembris, ab omnibus fratribus ejusdem ordinis in omnibus provincijs Cismontanae familiae, ex concessione Sac. Rit. Congregat. sub die 14. Novembris 1676. Posonii 1677 typis Joannis Gregorij Zerweg.

A⁸ = [8] fol. – 8° – Orn.

RMK II 1413 – Čaplovič 434

A ferences szentek zsolozsmája. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik kéthasábosan szedve az összes ferences szent november 26-i ünnepére szóló officium (A₂a–A₈a). A kiadványt *Ordinis Minorum Reformatorem Sancti Francisci* címmel a Rítuskongregáció által kiadott engedélye zárja, *die 14. Novem. 1676*. dátummal, aláírói: *v. episc. Portuen. card. Carp.*, azaz Udalricus Carpegna porto-santa rufinai püspök, illetve *Bernard. Casalius, Sac. Rit. Congr. secret.*, azaz a Rítuskongregáció titkára.

A ferences mindenszentek ünnepét a rend ma november 29-én üli (Kovács Antal Kalliszt: Ferences szentek és boldogok az év minden napjára. [Sümege 2002], 334–335).

E kiadvány forrása a címben jelzett *Officium Omnium Sanctorum Ordinis Minorum* című 1677-ben, Rómában megjelent munka lehetett (példánya München, Bayerische Staatsbibliothek), amelyből azonban a nyomtatványban a misére vonatkozó részt elhagyták.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ①

4166

SZENT Bonaventura albáni püspök kárdinál és seráfikus doktor szerzetes [!] rendtarto Fenettek tüköre és azon szerzetes tökéletes jóbann nevelkedést mutato igen hasznos vezer könyvecskéi, mellyek Szent Ferencz rendin valo F. H e n r i c u s S e d u l i u s , antverpiai gvárdián által nagy szorgalmatossággal megh jobbtattanak. Most pedig azon szezet-béli [!] egy áhétatos lélek által elsőbenn magyarrá fordéttattanak. Posenban 1677 Zerweg Janos Gergely által.

A_{1,7} [ ]¹ A₈ B⁸–Z⁸, Aa⁸–Nn⁸ Oo⁵ = [1] + 582 + [1] pag. + [1] tab. – 8° – 1 ill., orn.

RMK I 1218 – Čaplovič 432

Katolikus elmélkedések. – A címlap háta üres. A címlévlé után Senkvicz (Senquiczy) Pál tartományfőnök ajánlása áll a pozsonyi és a nagyszombati klarissza apácák számára: *Ajanlo levél. Sz. Klara rendin lévő posonyi és nagy-szombati szerzetes szüzeknek üdvösséget és mennyei malasztnak áldomását* (1–7). Ezt követi az előszó *A' Kegyes Olvasóhoz* (8–11) és a *Szerzetesek keze* bevezető, (12–16), benne öt verssel (13), amelyek címe és incipitje: *1. Mire gyöttél? Akaratomat letenni – 2. Mi közöd hozzá? Mások fogyatkozására – 3. Az én vétkem. Szerelmetes akarsz lenni? – 4. Eorömet. Mindent amit cselekesztek – 5. Hála Istennek. Valami tégedet érhet.* Ezekben a szerzetesi tökéletességhez szükséges öt alapelvet mutatja be négysoros versek formájában, szentírási idézetekkel alátámasztva, majd röviden elmagyarázza őket. Az öt vershez kapcsolódóan a 12. és 13. lapok között kihajtható táblán rézmetszetes illusztráció található, amely emberi kezet ábrázol. A csuklón a *Szerzetesek keze* cím, az egyes ujjakon pedig a kiadvány főszövegében is megtalálható öt darab négysoros vers teljes szövege olvashatók. A verscímek a tenyéren, a versek előtt kaptak helyet. Ezután Szent Bonaventura műveiből való válogatás következik magyar fordításban: *Szent Bonaventura albáni püspök, kárdinál, Szent Ferencz egész szerzete generalisa, az Anyaszent-Egyháznak seráfikus doktora szerzetes rendtartó fenytiek tükörére az új-szerzetesekhez* (17–188), amely az *előljáró beszédet* (17–21) követően két (I. 22–145 II. 146–188) könyvre, azon belül XXII, illetve VI részre oszlik – *Sz. Bonaventura albáni püspök kárdinál, Szent Ferencz egész szerzete néhai generalisa, az Anya-Sz. Egyház seráfikus doktora mindenekhez, valakik a Kristust követni és néki élni akarnak, igen hasznos XXV. emlékezetes intési* (189–226) – *Az szerzetes jóban nevelkedő, vezérlet mutató elömentségnek első könyve. A négy féle oltalom vigyázásokról* (227–361) – *Az szerzetes jóban nevelkedő vezérlet mutató elömentségnek második könyve. Hogy a szerzetes nevelkedés hét kiváltképpen való elömentségben foglaltassék* (362–582). A kiadványt záró jelmondat (*Honori Jesu, Mariae,*

Clarae et Divi Bonaventurae finis) (582) kronogram, amely az 1677 évet adja ki, az utolsó levélen álló cím, *Speculum Divi Bonaventurae* szintén (O_o,a). Az utolsó lap üres. Ezt az utolsó levelet némely példányokban szennycímlapként a kiadvány elejére kötötték, némely példányokban mindkét helyen megtalálható.

Szabó Károly Senkviczi Pál fordításának tartotta ezt a művet, ez azonban nem bizonyítható. Senkviczi Pál (1629–1679), aki 1674-től volt a mariánus provincia tartományfőnöke, 1678-tól pedig az ausztriai rendházak vizitátora, az előszót írta, a fordító valójában nincs megnevezve (vö. Bécs 1630, **1455**).

Szent Bonaventura szövegeinek Henricus Sedulius által átdolgozott változata először 1591-ben jelent meg Antwerpenben latin nyelven *Speculum disciplinae et profectus religiosorum. Libelli ad pietatem utilissimi* címmel. Feltételezhetően már kinyomtatták magyarul 1630-ban Bécsben Kopcsányi Márton fordításában, abból a kiadásból azonban nem ismeretes példány (**1455**). Ez az 1677-es pozsonyi kiadás annak rövidített, magyar nyelvű változata lehetett.

Cf. **1455**; –

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②* ②* ② + cop. digit. – Budapest *Univ* ②* – Debrecen *Univ* ④ – Kalocsa *Dioec* ① – Martin *Nat* ②* – Pápa *Ref* ② (←Pápa franc. zárda)

Bakosch, Johann: Kurz- und rechtmässiger Grund der Hochdeutsche Sprache, ... Hermanstadt 1677.
– Vide **4214**

4167

»KALENDER nach der neuen und alten Zeitordnung auf das Jahr 1678 ... Michael Clausenburger Philo-Mathematicus E. G. D. Hermanstadt [1677 typ. civitatis]. 16°«

RMK II 1429 – Avram 21

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E ma példány alapján nem ismeretes kiadványról Johann Seivert (Nachrichten 50) adott hírt a fenti formában Klausenburger Dávid nevéhez fűzött lábjegyzetben, Klausenburger Mihály munkájaként.

Az ő közlése nyomán vette fel bibliográfiájába egyszerűbb formában Szabó Károly (RMK II 1429).

Cf. **3930!**

4168

»KLEIN, Valentin: [1] Drei neue Pestlieder aus der Sinn- und Lehrreichen, wie auch höchst beweglichen Pestpredigt, welche aus recht theologischem Eifer in der Hauptkirche

zu Hermannstadt, von Dero obersten Hauptpfarr den vierten Adventssonntag 1677 (ex Num. 14) gehalten wurde. (In welcher sich billig, als in einem Spiegel ein jeder frommer Christ täglich spiegeln sollte.) Allen bußfertigen und Gott liebenden Christen zum Besten in schlechte Reimen gebracht, und aus liebreichem Herzen zum neuen Jahr 1678 in tiefster Demuth verehrt von (Valentin Klein). – [2] Ein neu Weynachtslied, seinen lieben discipulis etc. 1677 d. 24. Dec. [Hermannstadt 1677] Stephan Jüngling.«

»16 pag. – 8°«

RMK II 1432

Evangelikus énekek. – E ma példányból ismeretlen nyomtatvány címe alapján négy alkalmi éneket tartalmazott. A főrészt alkotó első három a szebeni első prédikátor, aki ekkor Jakob Schnitzler volt, prédikációja alapján készült, amelyeket 1677 negyedik adventi vasárnapján mondott el a szebeni főtemplomban Mózes IV. könyvének 14. része alapján, amelyben Isten döghalállal fenyegeti és sújtja az engedetlen izraelitákat. A tisztán teológiai tartalmú prédikációkat, amelyek erkölcsi tükröl is szolgálhattak a keresztyéneknek, Valentin Klein formálta szívhez szóló, rímes, bűnbánati énekekké 1678 új évére. A hozzájuk csatolt függelék új, karácsonyi ének volt, amelyet tanítványai részére írt a szerző 1677. december 24-re.

Valentin Klein (1643 – post 1690) 1654-től Lőcsén, majd 14 évig Eperjesen, az iskola 1673. évi elűzetése után pedig még kilenc évig Szebenben tanult, ahol egyúttal tanított is. 1681-ben tért vissza a Szepességbe. 1683-tól Palmsdorffban, 1690-től Szepesremetén volt lelkész.

E nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 1432) csupán Joseph Trausch híradása (II 271–272) alapján vette fel bibliográfiájába. Mivel Trausch még látta a szebeni evangélikus gimnázium egykori példányát, leírásának hitelességét nincs ok kétségbe vonni. Őt követi a fenti címleírás.

Szabó 1678-at tekintette a nyomtatás évének (RMK II 1432). Mivel azonban Valentin Klein énekei 1677 karácsonyára, illetve az 1678. újévére készültek, bizonyosnak tekinthető, hogy a kiadvány már 1677. december második felében megjelent.

4169

»(MILES, Matthias – FRANCK, Valentinus, jun.) Hundert sinnreiche Grabschriften etlicher tugend- und lasterhaften Gemüther, zu Liebe und stets grünenden Ehren des unsterblichen Dichtergeistes in Druck verordnet 1677, von denen Mache Meinen Muth Voller Freuden Christe! (Matthias Miles Mediensis, Valentinus Franck Cibiniensis). Rectus est cervi cursus, sed periculosus, Vulpeculae flexuosus, sed tutior. Hermannstadt druckts Steph. Jüngling. 8r 24 lap.«

RMK II 1415

Sírversek gyűjteménye. – A példányból ma már nem ismeretes mű címleírása Szabó Károlyt követi, aki valószínűleg Johann Seivert (Nachrichten 99–100) és Joseph Trausch (I 341) adatait vette át. Seivert

szerint a versek többsége kis változtatásokkal vagy változtatás nélkül átvétel volt Christian Hoffmann von Hoffmanswaldau *Centuria epitaphiorum, ... Das ist: Hundert auserlesene und sinnreiche Grabschriften* (o. J. [1662?], VD 17: 23:269876E) című versgyűjteményéből, amely történelmi alakok és embertípusok szellemes sírverseit tartalmazta. A kiadvány létezését a felsorolt források megbízhatósága alapján nincs ok megkérdőjelezni.

Seivert két vers szövegét közölte (Nachrichten 100–101). Wanek Ferenc ezek egyikének egy szakaszát közölte Kenéz Ferenc fordításában (Fordulópontok és meghatározó személyiségek Erdély általajkincseinek megismeréstörténetében 1920 előtt. Kolozsvár 2021, 52–53).

Matthias Miles életrajzát ld. **3688**, ifj. Valentinus Franckét **3128**. Wanek ismertetése szerint az egyik fennmaradt vers az első nyomtatásban megjelent híradás a Bázna melletti földgázlelőhelyről (Wanek i. m. 53).

4170

REILICH, Gabriel: Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Anderer Theil. Bestehend in etlichen herrlichen Liedern, über welche neüe Melodeyen (Canto Solo, cum Basso continuo) sind gemacht worden von Gabriele Reilich, Componisten in Herman-Stadt. Daselbsten [in Hermanstadt] gedruckt 1677 durch Stephanum Jängling [!] in Verlegung deß Autoris und bey demselben zu finden.

A⁴-D⁴ E³⁺¹ = [19] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1416

Vallásos dalgyűjtemény generálbasszus kísérettel. – A címlap hátán kezdődik a szerző, *Gabriel Reylich compon. Cibin*. Szebenben 1677. szeptember 28-án kelt ajánlólevele az erdélyi Szeben és Beszterce előljáróinak: *Dem wohl-ehrwürdigen ... Jacobo Schnitzlero, der königl. Haupt-Herman-Stadt ... Ober-Pfarrherrn, der Kirchen und Schulen inspectori primario, wie auch ... capituli decano, wie auch denen ... Herren: Herrn Georgio Armbrüster, ... Haupt-Hermanstadt ... Bürgermeistern, Herrn Matthiae Senriger, Königsrichtern und confirmato Saxonum comiti, wie auch ... in Siebenbürgen gebeimen Land und Hofrat, Herrn Melchiori Herrmanno, ... Stuhlsrichtern, Herrn Johanni Haupt, Andreae Waldhüter, Christiano Reichart, Bartholomaeo Ruffino, Johanni Bedner, Christophoro Gotzmeister, Johanni Herbert, Herrn Michaeli Haasz, Petro Gekelio, Georgio Reiszner, Matthiae Henning, Johanni Weinhold, Gabrieli Hendler, teils obersten Amtherrn und teils Ratgeschwornen der königlichen Haupt-Hermanstadt, meinen allerseits großgünstigen Herren und hohen patronis. In gleichen dem ... Herrn Stephano Decani, ... Pfarrherrn der königlichen Stadt Nösen, der Kirchen und Schulen Aufsehern, wie auch ... capituli decano, wie auch denen ... Herren Herrn Martino Emrich, ... Stadt Nösen ... Stadtrichter, H. Thomae Frühm, H. Michaeli Gunesch, H. Andreae Sadlero, sowohl auch ... Herren H. Danieli Klein, ... Pfarrherrn und Seelensorgern der Christlichen Gemein zu Mittersdorf, H. Johanni Schulero, ... Pfarrherrn und Seelensorgern zu Wablendorff und dann denen ... Herren ... Johanni Kurtsch, Johanni Hendelio, Andreae Heilmanno, Michaeli Lümbriger, Andreae Birnbäumer, Joachimo Wallendorffio*

notario, ... Ratsherren der ... Stadt Nösen, Herrn Thomae Fabri, ... Paulo Schuberto ... Teil-Herren, Herrn Georgio Uraschero, ... Paulo Reschnero, ... Johanni Theodos. Corvino, meinen ... patronis und guten Freunden (A₁b–B₁a). Az ezt követő *Vorrede. Was ein Componist sey?* a zeneszerzők zenei és irodalmi műveltségét és halhatatlanságát hangsúlyozza. Aláírása: *geschrieben auf meinem Krankbett, den 26. Augusti anno 1677.* (B₁b–B₂b). Kiadványa megjelenése alkalmából ketten három verssel köszöntötték a szerzőt: (1) *Matthias Miles e. j. C. költeményének címe: An sinn- und kunstreichen Herrn Gabriel Reylichen, vornehmen Componisten in Herman-Stadt – (2)-(3) ... seinem ... Herrn compatri, H. authori Valentinus Franck patricius pedig Sonnet és Wunsch* címmel írt köszöntést (B₃a–b). A főresz húsz, strófaból álló ének szövegét közli dallamával együtt. Mindegyik ének első versszakát az előnyomatott kottavonalak alá szedték, a kottát azonban nem nyomtatták ki, hanem a fennmaradt példányok tanúsága szerint kézzel írták bele a nyomtatványba. Az utolsó egy-három kottasorba szánták a kísérő generálbasszus szólam kottáját. Az énekek sorszámozva vannak. A 2. ének felirata arra utal, hogy a harmadik énekkel együtt az első dallamára énekelhető (B₄b–C₁b). Ezenkívül csak a következő néhány esetben van felirat is a sorszámot követően: 6. *Die Braut Christi sucht ihren Liebsten bei den Creaturen* (C₂b–C₃a) – 9. *Wohl dem, der sein Gedicht zur Ehre Gottes reicht* (D₁a–b). – 10. *Aus dem 73. Psalm.* (D₁b) – 13. *Jesus mein Heyland ist gar schön. Aus dem hohen Lied Salomonis* (D₃b–D₄a) – 14. *Ein schön Busz-Lied* (D₄a) – 17. *Ein Anders im vorigen Ton* (E₁b) – 18. *An ein gewisses Blümlein im Hof das im Oktober noch gar lieblich blühete* (E₁b–E₂a) – 20. *Trost in allen fürfallenden Fällén* (E₂b–E₃a). A nyomtatványt cím nélküli két versszakból álló vers zárja (E₃a–b).

Szövegkiadás: A közgyűjteményekben fennmaradt két példány hasonmás- és szövegkiadását a praelimináriák román nyelvű fordításával, valamint német és román nyelvű kísérőtanulmánnyal Hans Peter Türk adta közre: Reilich, Gabriel: *Geistlich-musicalischer Blum- und Rosen-Wald. Anderer Theil 1677.* – *Pădure spiritual-muzicală de flori și trandafiri partea a doua 1677.* Bukarest 1984.

Ez a zenei gyűjtemény az 1673-ban megjelent és mára már egyetlen példányban sem ismeretes *Geistlich-Musicalischer Blum- und Rosen-Wald. Erster Theil* folytatása (Szeben, 3932). A templomon kívüli magánátlatosság céljára készült (*in gemeiner Conversation*) (A₃b). Az énekekben a vallásos tematika mellett Jézus misztikus dicsőítése áll a középpontban.

A gyűjtemény részletes filológiai, költészettani és zenei elemzését Hans Peter Türk végezte el kiadása kísérőtanulmányában (i. m. 84–125). Megállapította, hogy a húsz énekszöveg közül 12 Johann Scheffer (Angelus Silesius) *Heilige Seelenlust oder geistliche Hirtenlieder der in ihrem Jesum verliebten Psyche ...* című művéből származik (Breslau 1657). Ezek az 1–4, 6–8, 12–13, 15–17. számúak. Az 5. számú ének Erasmus Finx (Erasmus Francisci), a 19. pedig Martin Opitz szövegére készült. Kezdősor: *Tugend ist der beste Freund.* A további hat szöveg tekintetében Türk nem zárja ki az egész gyűjteményt verssel üdvözlő Matthias Miles, illetve Valentinus Franck közreműködését, ám ezt bizonyítani nem tudta (i. m. 88). Jóllehet a korban már ismertek voltak Scheffer költeményeinek megzenésítései, Reilich új dallamokat írt ezekre a szövegekre, amint arra a címben utalt is: *in ... Liedern, über welche neue Melodeyen sind gemacht worden.* Türk Reilich zenéjét maradandóbb alkotásoknak tartja azoknál a szövegeknél, amelyek dalait inspirálták (i. m. 90).

Miként az az ajánlólevélből kiderül, Gabriel Reilich szebeni kántor azért ajánlotta művét Szeben és Beszterce város előljáróinak, mert 12 esztendővel korábban befogadták őt, a szegény idegent (armen Fremdlingen), és betegsége ellenére nem szüntették meg javadalmazását (A₄a). Műve dedikálása után másfél hónappal, 1677. november 12-én meghalt. Éppen ezért nem valószínű, hogy a fennmaradt példányokban

kézzel beírt kotta tőle származna, miként azt néhányan feltételezték (i. m. 114). A szebeni példányban a 20. énekben szereplő beírás szerint a kottát jóval később, 1679-ben írta be egy bizonyos G. S. M. (i. m. 114).

Cf. **3932**, –

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Arch* ②*

Olim: Franz Xaver Dressler (vide Türk: i. m. 116)

Editio facsimile

4171

ZABANIUS, Isaacus, sen.: *Amaranthus disciplinae rationalis, vernantis adolescentiae calore, adspirantibus eidem privatae institutionis etesiis, in spem, nunquam intermoriturae sedulitatis, effigiatas, seu conclusiones logicae a ... adolescentibus ... praemissa practica summularum repetitione, publico examini subjectae, respondentibus et opponentibus, pro arbitrio auditorij, ex eorum numero eligendis, praeside m. Isaaco Zabanio, sacrae theol. et phil. gymn. Cibir. p. p., anno MDCLXXVII. die (...) Maij. [Cibinii] (1677) [Jüngling].*

[1] fol. – 323 x 233 mm – Init.

Logikai tézisek. – A bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadvány az 1677 májusában a szebeni evangélikus gimnáziumban lefolytatott logikavizsga alkalmából jelent meg. A vizsgáztató Isaacus Zabanius, a teológia és filozófia nyilvános professzora volt. A vizsgázók névsora a címbe a következő módon van belefoglalva: *conclusiones logicae a ... adolescentibus* (1) *Georgio Armbruster* – (2) *Paulo Waldbutter* – (3) *Josepho Gottsmeister* – (4) *Georgio Petenadi* – (5) *Martino Kelpio* – (6) *Daniele Schobelio* – (7) *Johanne Krempe* – (8) *Daniele Lang ... publico examini subjectae*. A téziseket *parentes desiderantissimi* megszólítással rövid beszéd vezet be, amelyet szüleikhez intéztek a vizsgázók. Ezt követi két hasábra szedve két-két logikai tétel a bizonyításaikkal együtt (*thesis I–IV*). A nyomtatványt *Soli Deo gloria* jelmondat zárja.

Idősebb Isaacus Zabanius (1632–1707) életéhez ld. **3110**. A négy tézis szerint a magyarázó (*docens*) és alkalmazó (*utens*) logika nem határozható meg külön-külön. Sem a magyarázó, sem az alkalmazó logika nem része a filozófiának szigorú értelemben véve. A logika mesterséges (*artificialis*), nem tudomány. Kimerítőleges tárgya az érvelés, nem kimerítőleges lényege a bizonyítás.

A nyomtatvány impresszumadatok nélkül jelent meg. A beszéd kezdőszavának, az *Amaranthum*nak iniciáléja a szebeni városi nyomda készletébe tartozott (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 1079, VI/19), a nyomtatvány tehát minden bizonnyal Szebenben készült a vizsga évében, 1677-ben.

A szebeni városi nyomdát 1666-tól Stephan Jüngling vezette haláláig, 1687-ig (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 145).

Budapest *Nat cop.* – Sighişoara ①

4172

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio II. theologica de motivo formali infallibili cognoscendae revelationis divinae, paganorum, Judaeorum, Mahumetanorum et Christianorum respectu, quam praeside m. Isaaco Zabanio, theol. et philos. in gymnasio Cibiniensi p. p., ejusdemque gymnas. moderatore respondententes Georgius Reutter studios. praefectus, Georgius Conradi orator, Caspar. Cramerus, Johannes Bakoss Cibinienses, ss. theol. et philosoph. studiosi publico eruditorum examini subjicient anno 1677. die (15, 16) Februar. Cibinii (1677) Jüngling.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4°

RMK II 1417 – Nägler 457

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán olvasható, külön szöveg nélküli ajánlás két hasábsban sorolja fel a címzettek neveit, baloldalt egyházi személyeket, jobboldalt világi előljárókat: *Viris plurimum rever. ... Jacobo Schnitzlero, capitul. et vener. minist. Cibiniens. seniori, Johanni Leonhardo, capituli Cibiniens. decano et eccles. Stoltzenb. pastori, Matthiae Vietoris, capituli et vener. minist. Sabesiens. seniori, Christiano Haass, pastori Heltens. et capit. Cibir. syndico, Thomae Dengelio, eccl. Nagyschenkens. antistiti et capit. ejusdem decano, Paulo Gundisch, eccles. Hamestorfensis pastori, Michaeli Bordan, sacris antelucanis Cibinii praefecto – Georgio Armbruster, urbis Cibiniens. consuli ... , Matthiae Semriger, judici regio ac Saxonicae nationis comiti ... , Melchiori Herrmann, judici sedis ... , Bartholom. Ruffino, senatori ... , Johanni Binder, senatori ... , Christopho. Gotzmeister, senatori literatissimo, Johanni Weinhold, jur. notar., Johanni Rosenauer, centum-viro, Thomae Werner, urbis secretario ... patronis et moecenatibus suis ...* Az aláírás *Respondentes*. A főrész *Quaeritur: Quodnam sit motivum formale cognoscendae revelationis* cím alatt két tagban negyvenöt paragrafust (§ 1–45) foglal magában: *Membr(um) I. (§ 1–10) (A₂a–A₃b)* és *Membr(um) II. (§ 11–45) (A₃b–C₄b)*, ez utóbbi öt-öt *Thesist* és *Catath(esis)t* tartalmaz.

A paragrafusok arisztotelianus szillogizmusokra építve azt tárgyalják, hogy a pogányok, a zsidók, a mohamedánok és keresztények számára a Szentírásban foglalt isteni kinyilatkoztatás megismerésének és felismerésének csalhatatlan formális (alaki) mozgatója (hitre indító oka) önmagában található, mivel a kinyilatkoztatás Isten kinyilatkoztatása. Továbbá ugyanezzel a módszerrel sorra veszik azokat az okokat, amelyek miatt a római egyház és a pápa nem felel meg a tévedhetetlenség kritériumainak. A tételek gyakran visszautalnak Sámbar Mátyás *Theses controversiarum fidei prooemiales* (Kassa 1669, 3526), című munkájára, amellyel Zabanius már korábban is vitázott (3535), de nem tekinthető arra adott újabb feleletnek.

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1677 februárjában, az egyik példány kéziratos bejegyzése szerint 15-16-án, a délelőtti és délutáni órákban. Az elnök Isaacus Zabanius, a teológia és filozófia professzora volt, a vizsgázók Georg Reutter, Caspar Kramer, Georg Conradi és Bakosch János szebeni diákok.

A nyomtatvány címe szerint második disputáció ebben a témában. Az elsőről azonban semmilyen más adat sem ismeretes.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ① ①
 Olim: M-szigeti ref. lyc.

4173

BONUM factum, dum ... dn. Esaias Pilarik St. Andrensis Hung., magni patris consummatiq(ue) persecutione utriusqve Anti-Christi theologi filius semper idem, rectore ... dn. Wernerio Theodoro Martini, j. u. d. ..., Pandect. professore publico ..., seren. elect. Saxon. in sup. appell. jud. consiliario ..., curiae provincialis, consistorii ecclesiastici scabinatus et facultatis juridicae, nec non iudicii ducalis Inferioris Lusatae adessore ..., fac. jurid. h. t. decano etc., a decano ... dn. Constantino Ziegra, phil. ac ss. theol. d. et phys. prof. publ. infulam magisterialem oblatam in inclyta ad Albim ex merito capesseret a. o. r. MDCLXXVII. die 16. Octobr., et hac veluti spongia luctum ven. senis abstergeret, concordibus popularium votis, honoribus tantis bene cupentibus, qui exilii moras in Helicone Albiaco demulcent, acclamatum. Wittenbergae (1677) literis Matthaei Henckelii, acad. typographi.

):(² = [2] fol. – Init.

RMK III 2848

Köszöntő versek latin, magyar, szlovakizáló cseh és német nyelven. – A kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy Esaias Pilarik 1677. október 16-án Wittenbergben megszerezte a magiszteri fokozatot filozófiából. A következő diáktársak köszöntötték őt költeményekkel: a címlap hátán (1) cím nélkül, latin nyelven *Joh. Gobius, Acad. Witteb., m. p.* – (2) cím nélkül, latin nyelven *m. Paulus Platani* – (3) cím nélkül, latin nyelven *Georgius Peücker Neosolio-Hung., philos. et ss. theol. stud.* – (4) *Magyar Sonnet* címmel magyar nyelven, aláírója *Mikloss Déák*, incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mi szegény magyarok* – (5) *Slowensky Madrigal* címen szlovakizáló cseh nyelven *Christoph. Mazarus, H., p. n. Vitteb. ss. theol. stud.* ():(₂a) – (6) cím nélkül, latin nyelven *Christophorus Fridericus Grattenauer St. Gotthardin Hung., ss. theol. et phil. studiosus* – (7) *Amor descendit, honor ascendit* címmel latinul *Georgius Michaelis Hung., ss. th. stud.* – (8) cím nélkül, latin nyelven *Thomas Dentulini Hung., ss. th. et ph. stud.* – (9) cím nélkül, latin nyelven *Joh. Georg. Krandi (recte Kraudi)* ():(₂a–b) – (10) cím nélkül, latin nyelven *Matthias Walther Poson. Hung., theol. ac ph. stud.* ():(₂b) – (1) cím nélkül, latin nyelven *Martinus Dubowski Soln. H., theol. et phil. studiosus* – (2) cím nélkül, latin nyelven *Melchior Pintz p. H., ss. theol. et phil. stud.* – (3) cím nélkül, latin nyelven *Jeremias Hahnwaldt, n. Hung., ss. theol. et philos. studiosus* – (4) cím nélkül, német nyelven *Georgius Sutorius von Oedenb. aus Nieder Ungern, d. H. S. b.* – (5) végül cím nélkül, latin nyelven *Nicolaus Lucae Richno-Scep. Hung., θεο-σοφογνωσιας stud.*

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 351, 818

A magyar nyelvű vers szerzője a muraszombati születésű Pusóczi Miklóssal azonos, aki 1671. jan. 16-

án iratkozott be a wittenbergi egyetemre (Szögi 4681). Korábban, 1669-ben Eperjesen Samuel Pomarius és Isaacus Zabanius elnökletével tett nyilvános teológiai vizsgákat (3518, 3536), és megjelentek latin alkalmi versei is (3202A(19), 3410(38)).

Harsányi István megállapítása szerint ez a vers az első magyar nyelven írt szonett (EPhK 1910: 739). Újabban Szigeti Csaba bizonyította történeti poétikai és poétikatörténeti érvekkel, hogy Miklós deák verse Ziegler Márton *Ungrisches Sonnet* című magyar versével együtt (4389(8)) a magyar szonett kezdetét jelentik (Magyar versszak. Bp. 2005, 304-346.)

A Liptó megyei Szentendrason született Esaias Pilarik (1649–?) 1675. július 29-én iratkozott be a wittenbergi egyetemre (Szögi 4733). Magiszteri fokozatának megszerzése alkalmából másik nyomtatvány is megjelent Wittenbergben (VD17 3:698425G).

E nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiájának harmadik kötetében ismertette (RMK III 2848). A benne szereplő magyar nyelvű vers miatt azonban a Régi Magyarországi Nyomtatványok gyűjtőkörébe tartozik (RMK III Pótlások 1306. pag.)

Budapest Acad ① + digit. cop.

4174

CUM ABIRET trienni exulatu ... m. Michael Liffmann, ante persecutionem Hungaricam ... metropolis Cassoviae pastor primar. et sex. reg. libq(ue) civitat. Superior. Hung. superintendens ... etc. jam nutu Dei vocatus Birnbaumensium in Polonia pastor, amica clientum manus, auguste tanti viri merita venerata lege illibati affectus et debitae venerationis, ... Witteberga sub clima Lechicum abeuntem συνειπετε! A. ae. C. MDCLXXVII. die 8. Mart. Wittenbergae (1677) typis Christiani Schrödterii.

):⁽⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

RMK III 2847 – VD17 3:698916L

Köszöntő versek latinul, magyarul, németül, lengyelül. – A költeményeket abból az alkalomból jelentették meg Michael Liefmann, volt kassai elsőpápnak, a hat felső-magyarországi szabad királyi város szuperintendensének wittenbergi barátai, hogy a lengyelországi Birnbaumba lelkésznek hívták meg. A címlap hátán kezdődik (1) a *Humilitate et patientia!* című költemény *In aedibus Deutschmannianis a. vulg. 1677. d. 5. Mart.* keltezéssel, aláírója m. *Georgius Gassitzius Hung., ser. Sax. elect. al.*):₍₁;(b–):₍₂a). E verset jegyzetek tűzdelik (a–w, aa–ηη), amelyeknek kifejtése *Adversaria historico-critica* címmel követi a költeményt):₍₃a–):₍₃b). Ezután (2) *Tandem! Psalm. CXXI.* 8. címmel latin nyelvű költemény):₍₃b) – (3) majd cím nélküli magyar nyelvű vers következik):₍₃b–):₍₄a), incipitmutatóra utaló kezdősora: *Hová lölt az idő, melyben ő nagysága.* Szerzője: *Christoph. Mazarius Hung. p. n. Vitteb. ss. theol. stud.*, keltezése: Wittenbergben, 1677. március 5-én. Utána (4) német nyelvű költemény áll cím nélkül. Szerzője: *Jeremias Pilarik von Teplíc auf Hung., der Heil. Schrifft Beflies.*):₍₄a). A nyomtatvány utolsó lapján (5) lengyel nyelvű vers olvasható *Jzaiaas Pilarikowsky s Swiętego Yendrzeya Wienger, kurfirstsky chowaniec* aláírással és (6) cím nélküli latin nyelvű disztichon olasz nyelvű ajánlással és *Gabriele Pilarik, phil. e music. stud. H[!]^{ng}.* aláírással):₍₄b).

A magyar vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 341–342, 816

Christophorus Mazar a magyar és az azt megelőző vers szerzője magát mint teológiahallgatót jegyzi. Életrajzához ld. 4115. A magyar nyelvű vers nem a latin nyelvű fordítása.

Michael Liefmann (1619–1702) gimnáziumi tanulmányait Thornban és Boroszlóban végezte. Ezután a frankfurti és wittenbergi egyetemre iratkozott be, ahol 1648-ban magiszteri fokozatot szerzett. 1650-ben Porschwitzban lett lelkész, 1660-tól diakónus, majd 1661-től archidiakónus Liegnitzben. 1665-től elsőpap és inspektor lett Kassán, 1666-tól szuperintendens, 1674-ben elűzték. Két évig Boroszlóban élt, majd 1676-tól Birnbaumban (Międzzychód) volt lelkész. 1684-től elsőpap lett Bautzenben.

E nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiájának harmadik kötetében ismertette (RMK III 2847). A benne szereplő magyar nyelvű vers miatt azonban a Régi Magyarországi Nyomtatványok gyűjtőkörébe tartozik (RMK III Pótlások 1306. pag.).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) + cop. digit.

4175

DEUTSCHMANN, Johann: *Dissertatio theologica de Petrina abnegatione ex Matth. XXVI. v. 69. usq(ue) 75., quem praeside rectore ... dn. Johanne Deutschmann, ss. theol. doct. ejusdemq(ue) prof. publ. ... die 6. Aprilis a. ae. C. MDCLXXVII. in auditorio theologorum horis consvetis publice defendendam suscepit respondens, Georgius Schulerus Cibinio Transylvanus. Wittebergae (1677) typis Johannis Borcardi, Acad. typ. excudebat Simon Liberhirt.*

[²], A⁴–E⁴ = [22] fol. – 4° – Init.

RMK III 2873 – Nägler 455 – VD 17 3:015037E

Magyar nyelvű verseket is tartalmazó evangélikus teológiai értekezés. – A címlap hátán *viris ... m. Jacobo Schmitzlero, antistiti ecclesiae, quae in metropolitana urbe Cibiniensi colligitur ..., nec non ... magistratui regiae liberaeque civitatis Cibiniensis, ... dn. Georgio Armbruster, consuli ..., dn. Matthiae Semriger, judici regio ..., ... principis Transylvaniae consiliario intimo, ... nationis Saxonicae comiti ..., dn. Melchiori Heerrmann, judici sedis ...* szóló ajánlás olvasható. Ezt követi a respondens köszöntő beszéde, aláírása szerint *Dab. Wittebergae e Museo, die 6. Aprilis anno 1677., Georgius Schulerus* ([₂a–b]). A főrészt *Dissertationes passionales – Dissertatio XV. passionalis ex Matth. XXVI. v. 69–75. De Petrina abnegatione* vezeti be, amit még három értekezés követ *Dissertatio XVI. passionalis ex Matth. XXVII. v. 1–2. De sanguinario contra Jesum captivum concilio* (B₁a–B₄b) – *Dissertatio XVII. passionalis ex Matth. XXVII. 3–10. De Judae proditoris desperatione* (C₁a–C₄b) – *Dissertatio XIX. passionalis ex Matth. XXVII. v. 13–14. De civili captivi Jesu judicio* (C₄b–D₄b) címeiken.

A négy teológiai értekezést üdvözlő versek zárják. Szerzőik (1) *Johannes Deutschman d., p. t. Acad. rector* – (2) *Abraham Calovius d.* – (3) *Johannes Meisnerus d.* (E₁a) – (4) *Johannes Andr. Qvenstedt d.* – (5) *Georg Dietrich von Kirchberg auss Siebenbürgen, der Schrift Befl.* (E₁b) – (6) *Madrigal* címen *m. Valentin Greissing*

von Cronstadt auss Siebenbürgen (E₁b–E₂a) – (7) Michael Dürrius Mellimontanus Trans., ss. theol. et phil. stud. – (8) Johannes Reiner Baranykutino-Transylv., ss. theol. stud. – (9) Christ. Wohl Nagy-Schenkino Transylvanus (E₂a) – (10) Stephanus Böck Rohrbachino-Trans., ss. theol. stud. – (11) Johannes Oltardus Cibino-Trans., ss. theol. stud. (E₂b) – (12) Johannes Fridrich Cibinio-Transylvanus (E₂b–E₃a) – (13) Sonnet címmel Michael Gürschius von Keyss auss Siebenb., der H. Schriftt und Weltweisheit Obliogender (E₃a) – (14) Lusus poeticus duplici anagrammate inclusum Georgius Schulerus ávayp. címmel és (15) cím nélküli magyar nyelvű költeménnyel, amelynek incipitmutatóra utaló kezdősora *Mint jó muzsikásnak nem illik az hallgatás* és – (17) *Votum* címmel Laurentius Wagner Schasburgo-Trans., ss. theol. et phil. stud. (E₃b–E₄a) – (18) Georgius Schulerus Cibiniensis per anagramma címmel – és (19) cím nélküli magyar nyelvű verssel, amelynek incipitmutatóra utaló kezdősora *Nagyértelmű szebeni György deák*, aláírójuk Johannes Franck Bistr. Transylv. (E₄a–b) – (20) Georgius Tutius Kiseh. Saxo-Trans., ss. theol. stud. (E₄b) – végül (21) Johannes Roth Erked. Transylv., ss. theol. et phil. stud.

A Wittenbergben, 1677. április 6-án megtartott teológiai vizsga elnöke Johann Deutschmann (1626–1706) volt. Jüterborgban született. 1662 óta a teológia rendes professzora, 1688-tól a teológiai fakultás seniora volt Wittenbergben. Mint a lutheránus orthodoxia képviselője teológiai vitákat folytatott a calixtinista szinkretizmussal és a Philipp Jakob Spener által képviselt pietizmussal.

A respondens, Georgius Schuller (?–1702) Szebenben született. 1676 és 1680 között Wittenbergben tanult teológiát, hazatérése után Szászsebesen lett lelkész 1696-tól haláláig. E disszertációján kívül még alkalmi versei ismeretesek (RMK III 2853, RMK III 3003).

Az egyik magyar nyelvű vers szerzője, Laurentius Wagner (1650–1699) Wittenbergben volt egyetemi hallgató 1677-ben, hazatérve Medgyesen lett evangélikus rektor 1681-ben, majd lelkész 1682-től (Felső) bajomban, később 1687-től Netusban (Neithausen). Alkalmi versei ismeretesek (ld. RMK III 2853). A másik magyar nyelvű vers szerzője a besztercei születésű Joannes Franc (?–1707), aki wittenbergi és jénai egyetemi tanulmányait (1677–1678) követően Besztercén volt tanár és rektor 1680 és 1689 között. 1690-ben Jádon (Jaad) vagy Besztercén lett evangélikus lelkész. 1705-től 1706-ig a besztercei evangélikus káptalan dékánuságát viselte. Másik alkalmi verse is ismeretes (ld. RMK III 2853).

A nyomtatvány impresszumában nem szerepel a nyomtatás éve, ám ez minden bizonnyal egyezik Schuller vizsgájának évével.

Szabó Károly az RMK III. körébe sorolta a nyomtatványt (RMK III 2873), de megjegyezte, hogy egy magyar nyelvű verset is tartalmaz. Dörnyei Sándor ennek alapján kizárta az RMK III. könyvészeti tartományából, és a Régi Magyarországi Nyomtatványok körébe ulta (RMK III Pótlások 1307. pag.). A szebeni példány ismeretében derült ki, hogy a kiadvány két magyar nyelvű verset is tartalmaz.

A budapesti akadémiai könyvtár példánya a C füzet 4. levelét követően S_{1,2} és R_{3,4} jelű levelekből álló füzettel folytatódik, a 139–144. lapokon. A szöveg ugyan azonos a szebeni, jelenleg egyetlen teljes példány D füzetén közölttel, de a két szedés eltérő. Valószínűnek látszik, hogy Schuller értekezése része lehetett Johann Deutschmann gyűjteményes disszertációkötetének is. Ilyen gyűjteménynek azonban jelenleg nincsen nyoma. A magyar verseket is tartalmazó üdvözlővers-gyűjtemény csak a szebeni Brukenthal Múzeum példányában maradt fenn.

Budapest Acad ③* + cop. digit. – Budapest Nat cop. (Sibiu) – Halle Univ (← Berlin Univ Inst ← Halle Univ) ④* – Sibiu Mus ①

4175A

MAZAR, Christophorus [red.] Vade Daniel (a) et reqviescas (b) a laboribus tuis (c) sive pretiosa mors in conspectu Dei (d) ... serviq(ue) (f) Dei viventis, martyris Hungarici (g) ... viri Danielis Mazarii, olim cantoris Csetnekii, deinde rectoris scholae Revucensis, post pastoris Schumyacensium in comitatu Gömöiensi [!], tandem mystagogi Thamas-falvae in comitatu Neogradiensi ... extinctiq(ue) ad Syracusas Siciliae in triremibus Hispanicis, ibidemque in portu Syracusano anno 1675. Dominica XXII. post Trinitatis humati ... a transmigrationis eius sociis & aliis ... desolataeque Sioni Hungaricae bene cupientibus epicediis celebrata & a filio C[hristophoro] M[azario] orbo publicata, Deoque et bonis omnibus sacrata anno 1677. ... Wittebergae (1677) typis Joh. Sigismundi Ziegenbeins. A⁴-C⁴ = [12] fol. – 4° – Init.

RMK III 2879 – Apponyi: Hungarica 2667

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó latin, biblikus cseh és német nyelvű gyászversek gyűjteménye. – Ezt gyűjteményt a Wittenbergben tanuló Christophorus Mazar szerkesztette apja, az 1675-ben gályarabságban a szicíliai Siracusa partjainál elhunyt és ott eltemetett Daniel Mazar tamásfalvi evangélikus lelkésznek az emlékére. A címben található zárójeles betűjelek magyarázata a címlap alján olvasható. Mindegyik bibliai idézetre utal. A gyászversek a címlap hátán kezdődnek. Cím nélkül, latin nyelven búcsúzott: (1) *Johannes Deutschmann d., p. t. acad. rector* (A₁b) – (2) *Abraham Calovius d.* (A₁b-A₂a) – (3) *Michael Liefmann, antehac ecclesiae Cassoviens. pastor primar. et VI. regiar. liberar. civitat. Super. Hung. superintendens, hactenus ob Evang. exul et hospes Witteb., nunc autem designatus pastor Birnbaumensium in Pol.* (A₂a) – (4) *Christophorus Klesch Hungarus exul, Slesidos hospes* (A₂b-A₃a) – (5-6) *Alloquium Hungariae* címmel, latinul, majd *Alloquium maestae matris et C. Mazarii* címmel, biblikus cseh nyelven írt verse, *Samuel Nikletzius m[inister]q. V[erbi] D[ei] apud Uybanien. in Hung., post concaptivus in Christo quiescentis d. D[anielis] M[azarii], p. t. exul ... et hospes Wittebergensium* (A₃b) – (7) *Dan. XII. 4. Tu autem vade Daniel ...* címmel, latinul *Nicolaus Leporinus, olim V[erbi] D[ei] m[inister] ecclesiae Poltariensis et v. c. Neogradien. et fratrum Pestensium notarius ord., nunc autem a triemibus Hispanico-Neapolitanis liberatus exul ... et hospes Wittebergensis* (A₄a) – (8) Ezután rövid latin levél következik, amelyet Daniel Mazar írt halála előtt Samuel Nikletiushoz, miután Nápolyban elválasztották őket egymástól. Mazar ezen utolsó híradását Timkovitsch János hozta magával Siracusából Nápolyba, ahol ő maga is meghalt (A₄a-b). – (9) cím nélküli magyar verssel búcsúzott *Stephanus Zedeni, m. N. e. Dörgicseiensis A. C. J. Inf. Hung., pie in Christo defuncti parentis in omnibus tribulationibus et persecutionibus comes et concaptiv[us] p[ro] n[unc] pro Christo exul.* A vers kezdősora: *Dicséretes dolog az testi vitézség* (A₄b). Majd rövid latin versek következnek: (10) *Joh. Gobius, p. n. A. M. P.* – (11) *M. Georg. Lani, exul* – (12) *Epitaphium hoc sanctis manibus martyribusque Panonicis ... in specie ... Danieli Mazario* prózában, *Familia Bubenkiana* aláírással (B₁b) – (13-14) cím nélküli vers latinul, majd németül *M. L.* aláírással (B₁a-b₂a) – (15) *M. Georgii Gassitzii Hung. threni busto ... Danielis Mazarii .. adpersi* címmel hosszú latin vers következik (B₂a-b₂b [recte B₂b]), *a-t* jelzésű, jegyzetapparátussal (B₂b [recte B₃b]-C₃a). Ebben *Gassitius* egyik saját korábbi versét is idézte (C₃a). – (16) *Echo lugubris ... triste colloquium a Mart. Dubovsky Solna-Hung. adornatum* címmel

latin vers (C₃b) – (17) *Elegia ecclesiae Hungaricae ... a matre Maria Piscatoris et Salomone Piscatoris, cive et senat. oppidii Revvucz. filiisque parente ... orbatis (Mazariis), nempe Christoph., ss. theol. p. n. Witteb. stud. – Elia – Jacobo, studioso bon. literarum – Georgio, artis aciculariae alumno*, hét számozott jegyzettel (C₄a–b) – (18) *Elias Wachsmuth, phil. stud. Schm. Saxo.* – és (19) *B. Laurent., Rom. eccl. archid. ad Sixtum episc.* címmel *Mart. Prosorochomenus, rector Thamas-falvensis* (C₄b) latin distichonjai zárják a nyomtatványt.

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVIII/11 342, 816

A magyar vers szerzője, Zsedényi István (1630–1701) a Zala megyei Dörgicse evangélikus lelkésze volt. 1674-ben a pozsonyi törvényszéken előbb börtönbüntetésre, majd gályarabságra ítélték. Daniel Mazar sorstársaként 1675. júniusában Nápolyból őt is Sziciliába vitték. Siracusa partjainál ő is súlyosan megbetegedett, de végül is élve szabadult. 1676-ban Zürichbe, majd 1677 elején Wittenbergbe érkezett. (vö. S. Varga: Vitetnek 302). E magyar versén kívül 1676-ban latin üdvözlő verset írt Gyöngyösi István köszöntésére Zürichben (RMK III 2797).

Christophorus Mazar életéhez ld. 4114. Apja, Daniel korábban Csetneken kántorként, majd Récén rektorként működött. Azután Sumjácson, végül Tamásfalván volt evangélikus lelkész. Életét újabban S. Varga Katalin foglalta össze (i. m. 298).

Ezt az alkalmi nyomtatványt Szabó Károly a személyi hungarikumok között írta le (RMK III 2879). A benne szereplő magyar nyelvű költemény miatt tárgyalja az RMNy. Apponyi Sándor ismertette még röviden a könyvtárában meglévő példányát (Apponyi: Hungarica 2667). A kiadványt felvette bibliográfiájába Karl F. Otto jr. és Jonathan P. Clark is (Bibl. Klesch. CK–49).

Augsburg *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Acad* ① – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① ① ① ① – Martin *Nat* ① – Warszawa *Nat* ①

4176

VIRO clarissimo atque doctissimo dn. Jeremiae Pilarickio Teplicio-Hungaro, ss. theologiae cultori indefesso, nutu et arbitrio Dei Trin-uni[!], favore ac promotione magnorum patronorum, applausu ac congratulatione amicorum ac bonorum omnium, munia collegae sexti in ... schola senatoria Wittebergensi anno θεοτοκίας MDCLXXVII. die XIX. Octobris occupanti, sincera manu ac mente felicia qvaeqve comprecantur amici et populares, incrementum porro honorum ac fortunarum et diminutionem optatam dolorum ac sortis aerumnosae, restaurationem desolatae ecclesiae Hungaricae mutuis votis devote a Deo exorantes. (Wittebergae) (1677) typis Matthaei Henckelii, academ. typogr.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – Orn., init.

RMK III 2880 – VD17 125:025717H

Magyar nyelvű verset is tartalmazó köszöntővers-gyűjtemény. – A kiadványt abból az alkalomból jelentették meg Jeremiás Pilarik barátai és földijei, hogy 1677. október 19-én tanári állást nyert el a wittenbergi

városi iskolában. A címlap hátán bevezetés olvasható a tanárkodás fáradtságos, lenézett, de dicsőséges voltáról. Ezután következnek az üdvözlő versek: (1) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Johannes Gobius, p. t. acad. m. p.* (A₂a) – (2) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *M. L.* (A₂a–b) – (3) ezután cím nélkül, latin nyelven, prózában írt köszöntés, amely *testimonium m. Pauli Platani, tui conterranei* (A₂b) – (4) cím nélkül vers, latin nyelven, aláírása szerint *gratulari placuit Georgio Reiser Augustano* (A₃a) – (5) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *Georgius Gassitzius Hung., ss. theol. c. et seren. elect. Sax. al.* – (6) cím nélkül, latin nyelvű vers, aláírója *Christoph. Mazar H., ss. theol. Vitt. stud.* (A₃b) – (7) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *Christophorus Fridericus Grattenauer St. Gotthard. Hung.* (A₃b–A₄a) – (8) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *Georgius Michaelis Hungarus, ss. theologiae studiosus* (A₄a–B₁a) – (9) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *m. Esaias Pilarick Hungar., ss. theol. stud. elect. alum.* (B₁a) – (10) cím nélküli, szlovákizáló cseh nyelvű vers, aláírója *Thomas Dentulini, ss. th. et phil. st.* (B₁b) – (11) cím nélküli, német nyelvű vers, aláírója *Joh. Georg. Kraudi Novis. Hung.* – (12) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *Matthias Walther Bettelsdorff. Hung., phil. et th. stud.* – (13) *Novus honor exulis, boni ominis praesagium* címmel, latin nyelven, aláírója *Martinus Dubovski Solnen. Hung., ss. ph. [recte: th.] stud.* (B₂a) – (14) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *Melchior Pintz p. H., ss. th. et phil. stud.* (B₂b) – (15) cím nélküli, latin nyelvű vers, aláírója *Jeremias Hahnwaldt Neczpaliens. Hung., ss. theol. stud.* (B₃a) – (16) cím nélküli, német nyelvű vers, aláírója *Georgius Sutorius von Oedenburg aus Nieder-Ungern, d. H. S. B.* (B₃a–b) – (17) *E pulvere in pulverem* címmel, latin nyelven, aláírója *Nicolaus Lucae Richn. Scep. Hung., θεο-σοφω-γνωσιας stud.* (B₃b–B₄a) – (18) *Dialogismus prosopopeicus ... quadruplici anagrammate ex nomine Jeremias* címmel, aláírása szerint *a Johanne Lang Hung., phil. et ss. theol. stud.* (B₄a–b) – végül (19) cím nélküli, magyar nyelven írt vers, aláírója *Anonymus, szegény legény* (B₄b). A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Sok nyavalya után adott már az Isten.*

Jeremiás Pilarik (1648–1711), a családban e néven a harmadik tag, Pozsonyban tanult, majd a wittenbergi egyetemre iratkozott be 1676-ban, ahol filozófiából magiszteri fokozatot szerzett 1679-ben. Ezt megelőzően hívták meg 1677 őszén a wittenbergi városi iskola tanári kollégiuma hatodik tanárának, ahol 1711-ig működött. (Ld. Zoványi Jenő: Valami a Pilarikok családjáról és irodalmi működéséről. Protestáns Szemle 1903: 273.)

A magyar vers szerzőjéről, aki 1677-ben a wittenbergi egyetem magyar hallgatója volt, további adat nem áll rendelkezésre. *Anonymus* versében Pilarikot arra buzdítja, ha már idén tisztséget és házat is nyert, jövőre vegyen el egy német leánykát, hogy lakodalmat is ülhessenek.

E nyomtatványt Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében írta le (RMK III 2880), de utalt arra, hogy a köszöntő versek között „Anonymus, szegény legény” magyarul írt verset. Ezért zárta ki Dörnyei Sándor az RMK III köréből (RMK III Pótlások 1307. pag.).

Berlin *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* cop. (Halle) – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*) + cop. digit. – Zwickau ①

4177

I[NSTITORIS], M[ichael]: Sanctae suspirium pacis anno 1678. fibricitus effusum, cuncto vero ordini, eminentiae, aetati, serio Christi pacem anhelantibus pie oblatum, consecratum,

commendatum, in specie vero: ... [Solnae 1677 Elisabeth Dadan.]

[1] fol. – 369 x 275 mm – 2 ill., orn., init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 2529

Versek. – Az egylevelű, plakát alakú nyomtatványt nyomdai cífrákból szedett keret díszíti. A békéért való óhajást tartalmazó versek a cím szerint minden rendű, rangú, korú, Krisztus békéjét óhajtó embernek vannak ajánlva. A cím *in specie vero*: fordulata után a ma fennmaradt egyetlen példányban két linea között üresen hagyott helyen korabeli kézírással a következő bejegyzés olvasható, megnevezve külön, névre szólóan is, hogy a fentiekben túl még kinek van ajánlva a mű: *Egregio ac amplissimo viro, domino Georgio Theszaczyo, regiae liberaeque mont. civit(at)is civi meritiss(im)o etc., domino fratri et fautori aeternum mihi colendissimo*. A cím felett kronodisztichonok olvashatók, közöttük nyújtott téglalap alakú metszet látható, amely éneklő kórust ábrázol. A kórus vezetője pálcájával a közepén, emelvényen lévő nyitott kottás könyvre mutat. A jelenet fölött a felhőkben megjelenő „JAHVE” név, körülötte apró angyalfejek, bőségszaruk és dús levéldíszek vannak (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 145). A nyomtatvány alsó felén a *Pax Christi orbi niteat* szavakra írt anagramma, valamint azt magyarázó kronodisztichonok, illetve akrosztichonban és teleusztichonban szintén ezt a sort kiadó hexameterek olvashatók. A vers kronodisztichonokkal zárul. Bal oldalán ovális embléma, jobb oldalán záródísz van. A nyomtatvány bal és jobb oldalán két-két újabb kronodisztichon olvasható. A kronodisztichonok rendre az 1678-as évet adják. A nyomtatvány jobb alsó sarkában az *M. M. I.* monogram olvasható.

Az *M. M. I.* monogram Ján Čaplovič bibliográfiája (2529) szerint a mosóci születésű Michael Institorist jelöli. Čaplovič állítását megerősíti az, hogy Institoristól már 1662-ben Trencsénben jelentek meg kronodisztichonok nyomtatásban *Desiderium aureae pacis distichis eteologicis exprimens annum ... 1663.* címen, és ezeknek a témája ugyancsak a békéért való könyörgés volt (3070).

A nyomtatvány impressumadatok nélkül jelent meg. A metszet, az ovális embléma és a záródísz, illetve a betűtípusok vizsgálata szerint azonban egyértelmű, hogy a cseh exulánsok nyomdájában készült Zsolnán (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 157), amelyet idősebb Jan Dadan halála után, 1675-től 1683-ig annak özvegye, Alžběta Dadanka (leánynevén Veterini) vezetett (V. Ecsedy 368, V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 69).

Bár a kronodisztichonok rendre az 1678-as évet adják, és Ján Čaplovič is ennél az évnél vette fel bibliográfiájába (2529) a nyomtatványt, továbbá a versek szövegében sem szerepel utalás az 1677-es évrre, valószínű, hogy ez a nyomtatvány is, csak úgy, mint Institoris előbb említett műve (3070), elkészült már a kronodisztichonokból kiolvasható 1678 előtt, még 1677 decemberében. Így a békét dicséző versek megírásának alkalma az új esztendő volt. Személyre szólóan ez a fennmaradt egyetlen példány pedig Georgius Tesák besztercebányai polgárt (vö. Lőcse 1666, 3293), a szerző jótevőjét köszöntötte.

Bratislava Acad ① – Budapest Acad cop. – Budapest Nat cop.

4178

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1678. Žilina 1677 vidua Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 4287!

4179

»[[1] KEGEL, Philipp – Plintovič, Adam, transl.] Dwanáctero přemyšľovánj duchownjch, v nichžto se obsahuj welmi pěkné modlitby ... Žilina: Alžběta Dadánová, 1677.«

Čaplovič 2527 – Knihopis 3897

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus elmélkedésgyűjtemény és imádságok.

A cím fordítása: Tizenkét lelki elmélkedés, amely igen szép imádságokat tartalmaz. Philipp Kegel biblikus cseh nyelvre fordított elmélkedéseinek ezt az 1677. évi zsolnai kinyomtatását Ján Čaplovič (2527) és a Knihopis (3897) feltételezte az 1715. évi zittai kiadás (Knihopis 3903) előszava alapján. Az 1715. évi zittai változat előszavában Christian Pešek azt írja, hogy az a kiadás az 1677. évi zsolnai változat szövegén alapul, továbbá közli Alžběta Dadánának, a zsolnai nyomda akkori tulajdonosának az 1677-es kiadáshoz írt előszavát is. Ebből kiténik, hogy az 1669-es zsolnai változathoz (3621) képest a fordítást tartalmilag, nyelvileg, stilisztikailag is felülvizsgálták és javították egy közelebbiről meg nem nevezett német kiadás alapján.

Az 1715. évi kiadás alapján az 1677. évi zsolnai nyomtatvány tartalma és beosztása a következőképpen rekonstruálható: „Předmluva” (Előszó) – „O mocy a užitku modlitbě vraucné” (A buzgó imádság hasznáról és erejéről) – „Některá potěšitedlná přísloví pro zarmaucená a saužená svědomí” (Néhány megörvendeztető mondás az elszomorodott és szenvedő lelkiismeretnek) – „Kterak se clověk k vraucné modlitbě připraví a vzbudí má” (Hogyan kell az embernek felkészülnie és felszerkentie magát a buzgó imádságra) – „Nasleduje dvanactero přemyšľování” (Következik a tizenkét elmélkedés): „První přemyšľování v němž jsau obsažene modlitby ranní” (Első elmélkedés, amelyben reggeli imádságok foglaltatnak) – „Druhé přemyšľování v němž se nachazejí modlitby večerní” (Második elmélkedés, amelyben esti imádságok találattanak) – „Třetí přemyšľování obsahuje v sobě modlitby v kostele a při službě Boží” (Harmadik elmélkedés, amely templomi és istentiszteleti imádságokat tartalmaz) – „Čtvrté přemyšľování v němžto se nachazejí modlitby o umučení Krysta Pána a o jeho veliké lasce.” (Negyedik elmélkedés, amelyben Krisztus urunk szenvedéseiről és az ő nagy szeretetéről találhatók imádságok) – „Páté přemyšľování obsahuje napomenutí k pokání z připojeným rozjímáním o umučení Krystovo” (Az ötödik elmélkedésben figyelemztetés található a bűnbánatra a Krisztus szenvedéseiről szóló elmélkedés kapcsán) – „Šesté přemyšľování obsahuje v sobě modlitby zpovědní” (Hatodik elmélkedés, amely gyónási imádságokat tartalmaz) – „Nasleduje sedm žalmův kajících z Písem Starého y Nového zakona vybraných” (Következik a hét bűnbánati zsoltár az Ó- és Újszövetségéből válogatva) – „Sedme přemyšľování obsahuje v sobě modlitby po učiněné zpovědi” (Hetedik elmélkedés, amely gyónás elvégzése utáni imádságokat tartalmaz) – „Osme přemyšľování obsahuje modlitby před y po přijímání nejsvětější Večeře Páně.” (A nyolcadik elmélkedés az Úrvacsora

vétele előtti és utáni imádságokat tartalmaz) – „Deváte přemýšlování obsahuje v sobě modlitby v kříží a protivenství” (A kilencedik elmélkedés nehézség és csapások idejére való imádságokat tartalmaz) – „Desáté přemýšlování v němž jsau modlitby obsažené, kteréž v nemocech tělesných a při smrti mohau užívané býti” (Tizedik elmélkedés, amelyben testi betegségben és halál előtt alkalmazható imádságok vannak) – „Jedenácte přemýšlování obsahuje rozjímání a modlitby o nevymluvné slavě a radosti života věčného” (A tizenegyedik elmélkedés gondolatokat és imádságokat tartalmaz a kimondhatatlan dicsőségéről és az örök élet öröméről) – „Dvanácte přemýšlování obsahuje v sobě modlitby za obzvláště osoby a stavy, které v čas potřeby užívane býti mohau” (A tizenkettedik elmélkedés különleges személyekért és állapotokért való imákat tartalmaz, amelyek szükség esetén alkalmazhatók) – „Registrum”.

Az 1715-ös zittai kiadáshoz énekeskönyv is tartozott, de Christian Pešek előszavából kiderül, hogy ezt újonnan csatolták a fordításhoz. Alžběta Dadanka előszava csupán Kegelius elmélkedéseinek javított kiadásáról ír, énekeket nem említ. Kegelius elmélkedéseinek biblikus cseh fordításaihoz általában tartozott valamilyen énekeskönyv, amelyek tartalma kiadásonként eltért, ezért nem kizárt, hogy ehhez is csatoltak énekeket, de teljes bizonyossággal nem állítható.

Ján Čaplovič megállapítása (2527) szerint a későbbi magyarországi kiadások nem Plintovič, hanem Ján Krumholz fordításai alapján készültek, amely először 1673-ban (3911), másodízben pedig 1677-ben jelent meg Lőcsén (4144). A Knihopis digitális változata szerint (KO3897) a prágai Hus Ház őriz belőle egy csonka példányt (jelzete: I T 30). Erről a példányról azonban nyomdai anyagának vizsgálata alapján egyértelműen megállapítható, hogy 1685 után Lőcsén nyomtatták (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése), de nem azonosítható egyetlen ma ismeretes lőcsei kiadással sem.

Cf. **1678***; **3441**, **3621(1)**, **Appendix 245**; **3911**, **4144**, – **4258**, →

—

Bársony György: Veritas toti mundo declarata. S. l. 1677. – Vide **3704**

—

C. I. A. P. (= Comes Ioannes Antonius Palfy). Michael Wetzel. S. l. 1674-1680 = **Appendix 297**

—

Religionsgespräch Johann. Theodati Simpliciani alias Klíbnitz sive Biltzing und Gottlieb Christiani Nie-Simpliciani, sondern beständigen Lutherani gehalten auff der Reise nach Emaus Luc. 24. [O. O.] im Jahr Christi 1677. = **Appendix 298**

—

Ceaslov. Blaj 1678 = **Appendix 299**

Octoih. Blaj 1678? = **Appendix 300**

4180

GORGAS, Johann: Hochzeitliche Ehren-Gebühr, womit bedienet wurde ... m. Martinvs Albrichivs, ... Obrister Seelen-Sorger im königl. Marckt Rosen-Au, etc. als derselbe mit hertzlichem Vergnügen zu der dritten Ehe schritte mit der ... Fr. Sara gebornen Greissingin, des weiland vorsichtig-, namhafft- und wohlweisen Herrn Marci Schunkabunks, eines hochweisen Senats bey unsrer königl. Kron-Stadt vielbetrauten Mit-Glieds sel. hinterlassenen Wittwe, und ihr ansehnliches Hochzeit-Gepräng mit einem völkreichen Comitatz öffentlich freudig begiengen in Kron-Stadt, im Jahr Kristi 1678. den 13. Nov. Zu Kron-Stadt (1678) in der Herrmannischen Druckerey druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 338 x 153 mm

Gross: Kronstädter 1161

Lakodalmi versek. – A Martin Albrich (barca)rozsnyói lelkésznek és Sara Greissingnek, Marcus Schunkabunk brassói szenátor özvegyének 1678. november 13-án Brassóban tartott esküvője alkalmából készült plakát alakú nyomtatványt nyomdai cífrákból álló keret díszíti. Martin Albrich ekkor házasodott harmadszor. A kiadvány két verset tartalmaz, egy cím nélkülit és egy *Wunsch* című versnégyzetet (cubus), amelynek szövege *Ich wünsche beiden Euch den reichen Gottes Seegen*, szerzője *Joh. Gorgias m. p.* Feltételezhető, hogy az első vers szerzője is ugyanő.

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1161).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat cop.*

4181

MÜLLER, Nicolaus: Opus unum, operarii plures, das ist: kurtzer und einfältiger Bericht, wie Gott, der himmlische Haus-Vater den Wein-berg der Kron-Städtischen Kirchen mit getreuen evangelischen Arbeitern versehen und von den wilden Säuen, die ihn zuwühlt und verwüestet haben, (Psal. 80. v. 18.) gefeget und gereiniget hat. Als der wohl-erwürdige, gross-achtbare und wohlgelahrte Herr Magister Johannes Honterus, treu-fleissiger 18 Jähriger Rector der Kron-Städtischen Schulen durch göttlichen Beruff und einhelligen Consens e. e. Raths und löbl. Hundertmanschaft zum Ober-Pfarrern

und Seelen-Sorgern gedachter kön. Kron-Stadt erwehlet, und den 24 Tag Aug. a. 1678 solenniter introducieret und bestettiget worden. Gott zu Ehren, dem E. W. Herrn und dem heiligen Ministerio zu schuldigen Respect und der lieben Posterität zur Nachricht beschrieben und in schlechte Reimen verfasset und gedruckt durch Nicolaum Müllern. Zu Kron-Stadt (1678) bey der Verwittibten Martha Pfannenschmiedin druckts der Author.

[1] fol. – 520 x 242 mm – 1 ill.

RMK II 1418 – Gross: Kronstädter 207

Köszöntő költemény. – Nicolaus Müller, brassói nyomdász és költő ezzel az egylevelés kiadvánnyal köszöntötte 1678. augusztus 24-én történt lelkésszé avatása alkalmából Joannes Hontert, az azonos nevű reformátor ükunokáját, aki 18 éven át volt a brassói iskola rektora. A nyomtatványt cífrákból összeállított keret szegélyezi, amelynek belsejében a lap alsó és felső szélén a Zsoltárok könyvéből vett idézetek helyeztek el. A cím alatt, két evangéliumi idézet között fametszetes illusztráció látható, amely négy papi ruhás férfit ábrázol asztal körül, alakjuk mellett A, B, C, D betűk olvashatók. A jelek feloldásai a főrész szövegében találhatóak, ezek szerint a metszet John Wycliffe-t, Husz Jánost, Luther Márton és id. Joannes Hontert ábrázolja. A főrész két hasábjában szedve harmincnégy darab négysoros, rímes versszakból álló, azonban a tördelés során szakaszokra nem tagolt, német nyelvű költemény, amelyek felelevenítik a reformáció kezdeteit, az idősebb Honterus brassói működését, majd a brassói lelkészek névsorát. A lap alján kaptak helyet az impressumadatok.

A költeménynek két szövegkiadása jelent meg: Julius Gross: Katalog der von der Kronstädter Gymnasial-Bibliothek ausgestellten Druckwerke. Kronstadt 1883, 58–62. és Tontsch, Hermann: Die Honteruspresse in 400 Jahren. Festschrift der Buchdruckerei Johann Göttis Sohn ... Kronstadt–Braşov 1933, 41–45. Utóbbi a fametszet másolatát is közli.

Az egyháztörténeti szempontból jelentős vers szerzője Nicolaus Müller életrajzát ld. 4121. A kiadvány ma ismeretes egyetlen fennmaradt példányában a lap hajtogatása mentén egy vessor olvashatatlaná vált.

Budapest *Acad* ©*

Olim: Brassai ev. gymn.

4182

ZUCKER-SÜSSES Blumen-Spiel, welches dem ... Herrn Paulo Trauschen, der heiligen Schrift Befliessenem, als Hn. Bräutigam und der ... Jungfer Barbarae, des weiland ... Herrn Pauli Benckners gewesnen vornehmen Mit-Bürgers und Mit-Glieds einer hochlöblichen Hundertmannschafft in Cron-Stadt hinterlassenen Tochter, als J. Braut, an deroselben hochzeitlichen Ehren-Tage, betreffend den 22. Tag Maji, im Jahr Christi 1678. auß sonderlicher Affection entworffen und in folgenden einfältigen Meyen-Lied

glückwünschend vorgestellet hat der Cronstädtische Filonor. Kron-Stadt (1678) bey der verwittibten Martha Pfannenschmiedin druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 351 x 219 mm

Gross: Kronstädter 1160

Lakodalmi vers. – A Paul Trausch teológushallgatónak és Barbara Bencknernek, az elhunyt Paul Benckner brassói centumvir leányának 1678. május 22-én tartott esküvője alkalmából készült plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból álló keret díszíti. Egyetlen, cím nélküli verset tartalmaz, két hasábra szedve.

Szerzője a *der Cronstädtische Filonor* álnév mögé rejtőzik. Nem tudni, hogy kit rejt. A völegény azonos azzal a Paul Trauschsal, aki 1672-től tanult teológiát a strassburgi egyetemen. (Szögi 234), majd később szülővárosában evangélikus lelkészként működött.

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1160).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

4183

[BATTHYÁNY Ádám]: *Lelki kard, melyet a' néhai Istenben el-nyugutt nemzeti öreg Apór Lázárné Imecs Judit .... A' Csiki kalastromban 1678* [typ. Conventus Csíkiensis].

?, [A⁶–P⁶] Q⁶–Y⁶ [Z⁶], Aa⁶ Bb⁵⁺¹² + ? = [? + 1–180] + 181–298 + ? pag. – 12° – Orn., init.

Borda Antikvárium 20. katalógus. Ajánlójegyzék. Becses nyomtatványok és kéziratok 1482–1995. Bp. 1995, 7020. – MKsz 1997: 187–200. – Muckenhaupt Erzsébet: A csíksomlyói ferences nyomda és könyvkötő műhely Kájoni János korában. Székelyföld 2020/8: 83

Katolikus imádságoskönyv. – E kiadványból ma mindössze a hiányos címlap, valamint 14 teljes és 14 fél levél maradt fenn kötéstáblából kiemelt nyomdai makulaturaként a Q, S, T, X, Y, Aa és Bb füzetekből. A címlap háta üres. A főszöveget tartalmazó teljes lapok tetején a *Lelki kard* élőfej látható. A Q füzet első levelén Szent Dávid poenitentia tartó zsoltárai közül az elsőnek, Balassi Bálint [Végtelen irgalmú kezdetű] L. zsoltárparafraízának részletei olvashatók az első strofa harmadik sorától utolsó szakaszának utolsó előtti szaváig (181–184). A 189–190. lapokon a Nyéki Vörös Mátyás CXLII. zsoltár parafrázisa maradt fenn a 2. szakasz közepétől végig. Kezdősora: [Hajtsd meg füleidet]. A 191. lapon kezdődik *Az Anya-Szen[te]gyház Litániá[ja]*, az S jelzésű füzet 2–4. levelein *A megdicsőült Sz[e]ntek segítségéért könyö[r]gések* (207–211). Ezt követte *Az idvesség Jesus nevérol való litánia* (212–). Fennmaradt továbbá a T füzet 2–4. levelén Szent Bernárd könyörgésének részlete (219–221) és *Öt psalmusok a Iesus Neve tiszteletire* Káldi György fordításában: *Psalmus XCIX. – Psalmus XIX. – Psalmus CXXVII. – Psalmus CXXVIII. – Psal[mus XII.]* (221–226). Az X füzetnek ugyancsak a 2–4. leveleire Mária-imádságokat nyomtattak. Az első címének kezdete a 243. lapon lévő órszó szerint *A Ból[...]* volt. Ezután a következő imádságok címe és eleje maradt fenn: *Boldog Asszonyhoz mindennapi ajánlás – A Boldogságos segítő Szűz Máriához ájtatos imádság – A Boldogságos Szűz*

Máriához más ájtatos imádság, melyet képe előtt mondhatni – Más imádság ugyanaz[o]n Boldogságos Szűzhez (244–249). Az Y_3a -n szövege alapján szintén Szűz Máriához szóló imádság van, amelyik Y_3a -ig (257) tart. Ezt követi *Arany-szájú Szent János imádsága* (Y_3a – Y_3b = 257–262). Az Y_3b végén „Szent” őrszó vezet a már meg nem lévő Y_6a -ra. Az Aa jelű füzet első levelének verzőján *II. Könyörgés* (278)– *III. Könyörgés az Úr vétele után* (278–?), majd *V. cím nélküli ima* maradt fenn, amelynek kezdő szavai *Ó, Jesus, örökkévaló szerelemnek fényes tüköre* (287–288). Végül a Bb jelű ívfüzet 2–5. levelein a *XII–XV. számú, cím nélküli könyörgések*, illetve részleteik olvashatók (293–298).

A címlap- és a szövegtörödékek két különböző forrásból, különböző időpontokban kerültek elő. A főszövegből származó töredékeket jóval korábban a Borda Antikvárium 20. sz. katalógusa ismertette. Összeállítójának személyét Kájoni Jánosban feltételezte, és nyomtatási idejét 1680 körülre tette (Borda Antikvárium 20. katalógus. Ajánlójegyzék. Becses nyomtatványok és kéziratok 1482–1995. Bp. 1995, 7020). Ezeket a töredékeket vizsgálta meg Koltai András, és megállapította, hogy azok Batthyány Ádám imádságoskönyvének második kiadásából valók. Az első kiadás 1654-ben készült el Bécsben, de példány nem maradt fenn belőle (2508A). Koltai András az egyező részeket Batthyány Ádám fő forrásával, Pázmány Péter *Imádságos könyve* negyedik kiadásával (MKsz 1997: 187–200, Pozsony 1631, 1513) is összevetette, elemezte az eltéréseket is az első és a második kiadás között (uo. 199). Megfigyelése szerint a töredékes imádságoskönyv a 243. lappal kezdődően olyan imádságokat is tartalmazott, amelyek nem voltak benne az első kiadásban. A kiegészítések szerzője Koltai szerint Kájoni János ferences szerzetes, a csíksomlyói nyomda alapítója volt, aki korábbi katolikus művek újrakiadásával akarta kielégíteni az erdélyi katolikus olvasóközönség lelki igényét. Kájoni János ilyen meghatározó szerepe alapján az imádságoskönyv megjelenését Koltai 1676 és 1687, azaz a csíksomlyói nyomda alapítása és Kájoni János halálának éve között feltételezte. Ezen belül a legvalószínűbbnek az 1685. évet tartotta, mivel ekkor adták ki Csíksomlyón Ágoston Péter *Szűz kincse* című fohászokodó könyvecskéjét (4575) a nagyszombati 1671. évi kiadás (3751) mintájára hasonló, 12 rét formátumban és hat levélből álló füzetekben (i. m. 199–200).

Az imádságoskönyv címlapjának két egymást részben kiegészítő darabját újabban fedezte fel Muckenhaupt Erzsébet egy 1683-ban a csíksomlyói rendházba került és ott bekötött könyv elő- és háttáblájában (lelőhelye: Csíkszereda, Csíki Székely Múzeum, Régikönyv Gyűjtemény, leltári szám 3016). A két helyről származó fragmentumok azonosítása során helyesen állapította meg, hogy azok ugyanabból a kiadványból valók (A csíksomlyói ferences nyomda és könyvkötő műhely Kájoni János korában. Székelyföld 2020/8: 83). Így bizonyossá vált, hogy Batthyány Ádám imádságoskönyvének ez a csíksomlyói kiadása 1678-ban jelent meg a címlap tanúsága szerint Apor Lázárné Imecs Judit támogatásával.

Cf. 2508A*; –

Budapest *Nat* ④ – Miercurea-Ciuc *Mus* ④*

4184

»KÁJONI János: Calendarium. In quo Omnes Sancti, Breviarj Romani, Ordinis Fratrum

Minorum, Regni Hungariae, ac ad libitum, suis locis inserti continentur ... Fr. Joannes Kajoni. In conventu Csikiensi 1678.«

»A⁴-I⁴ = [36] fol. – 8°«

RMK II 1419

Katolikus liturgikus öröknaptár. – A Szabó Károly által (RMK II 1419) a csíki ferences zárda könyvtárából leírt egyetlen példány ma nem található. Címe alapján tartalma és beosztása azonos lehetett az 1683. évből ismeretes kalendáriumi kiadással (4459).

Ráduly Simon kézirat munkájára hivatkozva Seprődi János már 1909-ben beszámolt arról, hogy a kötetnek nincs nyoma a könyvtárban. Továbbá szintén Ráduly nyomán, a leőhely megnevezése nélkül említ egy 1515-ben Párizsban nyomtatott miscskönyvet, amelynek az elején olvasható kézíratos kalendárium szolgált véleménye szerint e kiadvány forrásául (ItK 1909: 141). A kalendárium forrására vonatkozó egyéb elképzeléseket Muckenhaupt Erzsébet foglalta össze (A csíksomlyói ferences könyvtár kincsei. Bp. 1999, 21).

Nem zárható ki, hogy Szabó Károly ismertetése (RMK II 1419) az öröknaptár 1683-as kiadásának (4459) szintén a csíksomlyói ferences rendházban megőrződött, ma a csíkszeredai múzeumban található egyetlen példányára vonatkozik. Szabó adatai azonban általában megbízhatóak, így nincs ok kétségbe vonni bibliográfiai leírásának hitelességét. A kiadvány két ilyen közeli időpontban való megjelenését pedig az indokolhatta, hogy az erdélyi katolikusoknak a csíksomlyói nyomda 1675-ös alapítását megelőzően nemigen volt módjuk könyvigényeik kielégítésére (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 155 Bánfi Szilvia).

Szabó nyomán vette fel e kiadványt Kájoni művei közé Szinnyei József (V 803), György József (A ferencrendiek élete és működése Erdélyben. Cluj-Kolozsvár 1930, 524) és az újabb irodalom is (Pap Leonárd: A Kájoni János alapította könyvsajtó működése Csíksomlyón (1675–1900). In: Benedek Fidé: Csíksomlyó (Tanulmányok). Kolozsvár 2000, 541. Uő: Erdélyi ferences nyomdák és kiadványok. Csíkszereda 2009, 44–45).

Cf. –, 4459

Olim: Csíki franc. zárda.

4185

KABAI BODOR Gellért: Hegyes ösztön a' Sátánnak angyala, kinek az Isten választotti ellen való külömb külömb practikai fel-fedeztetnek, és azok ellen s' azokon lehető diadalomnak mind módgyai s' mind eszközei nagy részben Szent Pál 2. Corinthusban irt levelének 12-dik részének 7., 8. és 9-dik verseiből csináltatott öt idvességes predikatiokban elő adattatnak Kabai Bodor Gellert debreczeni lelki tanító által. Debreczenben MDCLXXVIII Rosnyai Janos.

A⁴-H⁴ = [2] + 61 + [1] pag. – 8°

RMK I 1220

Református prédikációk. – A címlap hátán *Rima-szombathi Szabó Pál uramnak, Debrecen városának egyik becsületes lakosának, nekem a Krisztusban jóakaró atyámfiának* ajánlja a munkát *Kabai B. Gellért d. l. p.* Debrecen, 1678. augusztus 12-i keltezéssel. *A Sátán kísértetiről való első prédikáció* belső címmel kezdődő főrész öt prédikációt foglal magában, amelyek Pál apostolnak a Korinthusbeliekhez írt második levele 12. részének 7–9. versét magyarázzák (1–61). A nyomtatványt *A Sátán kísérteti ellen való könyörgés* zárja (H₄b).

Az ajánlásban Kabai Bodor Gellért megköszöni Rimaszombati Szabó Pálnak, hogy prédikációi ki-nyomtatásának költségeit viselte. A prédikációk szerint Isten a választottakat is gyakran engedi kísértetni tévtanításokkal, üldözésekkel, elbizakodottsággal, amelyek hitetlenségre, kevélységre, irigységre, bujálkodó kívánságokra ingerelnek. A kísértő időlegesen le is győzheti a választottakat, de örökre sohasem. Fegyver ellene a hit, az ige, a józan élet, vigyázás és kitartó imádság. Isten azonban nem veszi el róluk azonnal a kísértést, hanem akkor segít, mikor már nyilvánvaló az ember erőtelensége. A záró imádság a prédikációk tartalmi összefoglalásának tekinthető.

Kabai Bodor Gellértnek ezt a prédikációs kötetét 1682-ben újra kinyomatták Debrecenben (4404). A prédikációkat röviden méltatja Dienes Dénes („Melyeket az én Uram Jézus Krisztusomtól tanultam...” A református kegyesség jellemző vonásai a 18. században Magyarországon. Sárospatak 2002, 22–23).

Cf. –, 4404

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ②*

4186

THRONS coronatae sapientiae adornatus, antistite Agriensi bis XXI., comite Fernando Palfi et ... aa. ll. et philosophiae magistris in ... vniversitate Cassoviensi suprema philosophiae laurea coronatis, promotore ... Joanne Pakay e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore ordinario ac p. t. seniore, a ... facvlrate rhetorica oblatvs. [Cassoviae] (MDCLXXVIII) [typ. civitatis Stephan Bosytz].

A⁸ B⁸ C² = [18] fol. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 698a

Iskolai versek és beszéd. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a kassai jezsuita gimnázium retorikát tanuló diákjai azokat, akik a filozófiai tanulmányuk második, magiszteri fokozatát szerezték meg 1678-ban. Nevük a címlap hátán olvasható: *Nomina dominorum magistrorum[m:] Franciscus Antonius [Fe]renczffy nob. Transylvan. Csí[k] Szép-viziensis, sem. Kisd. S. Ladislai re[gis] Ungariae alumnus – Joan. Ignatius Udvarhelyi nob. Ung. Cassov., semin. Kisd. S. Ladislai regis Ungariae alumnus – Joan. Stephanus Holló nob. Ungar. ex comitatu Aba-uyvárien[si], sem. Kisd. S. Ladisl. reg. Ung. alumn. – Joannes Roman nobilis Tran[syl]vanus Három Szék Szent-lélekiensis – Melchior Posgay nob. Ungar. ex comitatu Gömöriensi, sem. Kisd. S. Ladislai regis Ungar. alumnus – Paulus Nebest nobil. Ungar. ex comitatu Gömöriensi – Stephanus Baratosi nobilis Ungarus Transylvanus Albensis – Stephanus Olasz nobil. Ung. Transylvanus Udvarhelyiensis*

– *Stephanus Kotterbakovicz Pannon. Scepusienis. Végül, extra ordinem Franciscus Mikusovicz civis Pannon. Tyrnaviensis, semin. Kisd. S. Ladislai regis Ungariae alumnus* (A₁b). Ezután következnek külön cím nélkül a szerzők írása arról, hogy mit tartanak méltónak és illőnek az alkalomhoz (A₂a), majd a következő lapon (A₂b) áll aláírásuk: *Franciscus Barkoczy prae nobilis Ungar. de Szala – Ladislaus Kapy prae nobilis Ungar. de eadem – Franciscus Hatvani prae nobilis Ungar. de Sz. Márton – Stephanus Jugovicz nobilis Croata – Ladislaus Szekely nobilis Ungarus convictor – Georgius Bartffay civis Ungar. – Nicolaus Feja nob. Ungar. convict. – Andreas Bezdar nobilis Ungarus – Stephanus Szendrey nob. Ung. – Joannes Nedeczay civis Pannon. – Josephus Nauratoczy civis Pannon.* Műveik címe és sorrendje a következő: (1) *Caput virginum de antiqui serpentis capite triumphans* (A₃a–A₄b) – (2) *Caput S. Ioannis Baptistae* (A₅a–A₆b) – (3) *Epigramma* (A₆b–A₇a) – (4) *Joannes Baptista, anagramma I–XL.* (A₇b–B₂a) – (5) *Caput S. Catharinae, philosophorum ac rhetorum patronae* (B₂b–B₃b) – (6) *Sancta Catharina, anagramma* (B₃b–B₄a) – majd utolsóként következik (7) a *Maria in coelos assumpta, patrona Ungariae, cum in diem Lunae incidisset 1678., oratio* című alkalmi beszéd (B₄a–C₂a). A nyomtatványt a jezsuiták rendi jelmondatának rövidítése zárja: *O. A. M. D. G. B. V. M. S. J. B. S. C. M.* (Omnia ad maiorem Dei gloriam, Beata Virgine Maria, Sancto Ioanne Baptista, Sancta Catharina mediantibus (a szövegben említett patrónusok).

A kiadványt Pákay János (1643–1706) jezsuita jelentette meg, aki 1676 és 1678 között Kassán működött mint a filozófia professzora, valamint hittanár és a Mária-kongregáció praeses. Életrajzát ld. 3955.

A kiadvány Pálffy Ferdinánd (1620–1680) egri püspök előtt is tiszteleg, aki 1678. február 26-tól töltötte be tisztségét, és Kassán székelt. Az egri püspökök sorában azonban nem a negyvenkettedik volt, ahogy a címben olvasható, hanem az ötvennyolcadik.

A kiadvány impresszum nélkül jelent meg. A nyomtatás éve a cím szövegében kronosztichonban van elrejtve. Jan Čaplovič bibliográfiájában a nyomtatás helyeként Kassát jelölte meg (698a). Álláspontját a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 221, Pavercsik Ilona). A szóban forgó évben, 1678-ban a kassai nyomdát Stephan Bosytz vezette, aki egyetlen alkalmi nyomtatványt kivéve kizárólag a jezsuitáknak dolgozott (V. Ecsedy 93).

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ©*

4187

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 1. mensis Octobris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi, ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1678 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel.]

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 2° – Orn, init.

Sztripszky I 2092/299 ← MKsz 1898: 180–181

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1678. október 1-ére Gyulafehérvárra összehívott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés ötvenhárom artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1678. október 1-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVI 605–623.

A kiadványt először Ferenczi Zoltán írta le, gyulafehérvári nyomtatványként (MKsz 1898: 180–181). Fazakas József megállapította, hogy a betűtípusok tanúsága szerint valójában Kolozsvárott, a református egyház országos nyomdájában készült Veresegyházi Szentyel Mihály keze által (MKsz 1968: 208).

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Arch* ①

Olim: Budapest *Acad*

4187A

<Halotti kárta Bethlen János temetésére. Kolozsvár 1678 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel.>

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Halotti kárta.

E példányból ismeretlen kárta létezésére Herepei János következtetett a kolozsvári nyomda lakodalmak és a temetések alkalmára készített egyleveles nyomtatványainak számba vétele során írt tanulmányaiban (ErdMuz 1947: 124–125 és Adattár III 227–228). Feltételezését Bethlen Miklós Teleki Mihály kővári főkapitánynak Ekemezőn 1678. február 18-án írott levelére alapozta, amelyben édesapja, Bethlen János erdélyi kancellár temetéséről többek között a következőket írta: „Zászlót szegény megtiltotta sokszor, hogy ne csináltassunk, Bánfi, Rédei uraméknak is az tetszik, ahhoz képest talám az öltöztetett lovak is haszontalanok. Egy taféta lobogóval, s egy bakacsinos lóval ha lesznek csak Charták, czimerek lesznek. Sokára nem is halasztjuk.” (Adattár III 227.)

Bár kézzel fogható emléke nem maradt fenn ilyen nyomtatványnak, és a kancellárt igen hamar, 1678. március 6-án eltemették a marosvásárhelyi templomban, Herepei – ismerve az erdélyi főúri temetések szokását – mégis nagyon is elképzelhetőnek tartotta, hogy Bethlen János temetésére kárta is készült. Abból pedig, hogy Bod Péter *Hungarus Tymbaules Continuatus seu Hungarorum ... principum, herorum ... ex epitaphiis renovata memoria* ([Enyed] 1764, Petrik I 307) című gyűjteménye közölte Pápai Páriz Ferenc Bethlen János halálára írt latin nyelvű sírversét (51), a kárta tartalmára is következtetett. Szerinte „e verssel együtt legalábbis egyrendbeli kárta életrajzos szövegét s netalán a verses részt is ugyancsak Pápai írta” (Adattár III 227).

Herepei adatai és érvei alapján megalapozottan feltételezhető, hogy Bethlen János temetése alkalmából Kolozsvárott 1678-ban nyomtatott halotti kárta jelent meg.

4188

LITVRGIA Claudiopolitana, az az közönseges egy-hazi szogalatnak [!] példaja, melly szerént az isteni tisztelet a' kolosvári orthodoxa ecclesiában az Atya, Fiu és Sz. Lelek Istennek dicsösségére rendessen gyakoroltatik. [Kolozsvár 1678 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel Mihály.]

a¹²b⁸ = [20] fol. – 12° – Orn.

RMK I 1588

Református agenda és imádságok. – A ma egyetlen példányban ismeretes nyomtatvány címlap nélkül készült. A cím után következnek a *Summa agendorum*, amely tizenhét (I–XVII.) szakaszra van osztva (a₁a–a₄a). Ezt követi a *Reggeli imádság* (a₄b–a₇a), majd a *Déleesti imádság* (a₇b–a₉a), amire újra *Reggeli imádság* (a₉a–a₁₂a) és *Déleesti imádság* (a₁₂b–b₂a) következnek. A kiadványt ismét *Reggeli könyörgés* (b₂b–b₃a) és *Estvéli imádság* (b₃a–b₃a), végül záródísz zárja (b₃a).

Szövegkiadás: Liturgia Claudiopolitana. A református istentiszteletek rendje Kolozsvárott 1670 táján. Közreadja Fekete Csaba. Debrecen 2005.

A mű bevezetővel ellátott, kommentált újrakiadásában Fekete Csaba kitér többek között az 1670-es évek kolozsvári reformátusainak szertartásrendjére, a magyar református agenda vázlatára, a korabeli közönseges istentiszteletre (publicus cultus) és a fenti kiadvány szerepére a református liturgiátörténetben (i. m. 11–70).

A címlap és impresszumatatok nélküli nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiájában (RMK I 1588) 17. századi kolozsvári nyomtatványként tartotta számon, és megjegyezte, hogy a nyomtatványnak nincs és nem is volt címlapja. Bod Péter (Athenas 196) adatát, miszerint a nyomtatvány 1678-ban készült, Szabó Károly csak hozzátévesztésen alapulónak és biztosan el nem fogadhatónak vélte, mert az akkor és ma is ismeretes egyetlen példány öt másik nyomtatvánnyal van egybekötve, amelyek közül a legkorábbi 1670-ben, a legkésőbbi kettő pedig 1678-ban jelent meg. Szabó azt is hozzáfűzte leírásához, hogy az egyetlen ismeretes példány címe mellett „újabbkori írással rá van jegyezve az 1678-as évszám, bizonyos[an] Bod Péter hitelére.”

A betűtípusvizsgálat kimutatta, hogy a nyomdai anyag nem zárja ki az 1678-as nyomtatást, így ellenkező adat felbukkanásáig Bod Péter adata elfogadható. A kiadvány Kolozsváron készült Vere-segyházi Szentyel Mihály műhelyében (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat cop.* – Târgu Mureş ①

4189

PERNESZI Zsigmond: Az Isten Anyaszentegyházában lelki harcot tartó vitézeknek lelki sebek fajdalmát enyhítő lelki flastrom, mellyet egy tudós doctornak lelkek sebeit enyhíteni kívánó hivek számára nagy tanátsal és munkával állított lelki patikájából készített Osztopanyi

Pernyeszi Sigmund. Colosvaratt 1678 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Szentyel Mihály.
A¹²–I¹² K⁶ = [20] + 208 pag. – 12° – Orn, init.

RMK I 1208 – RMK I 1222

Református elmélkedések, imádságok és énekek. – A címlap hátán három bibliai idézet olvasható. Ezt követi a szerző ajánlása *Az én ... Jesus [Chri]stusomnak ... evangeliomát szíveknek hűségével igazán hirdető, Istennek áldott szolgálóinak és prédikátorinak Istentől kegyelmet, szent tiszteteknek gyakorlására erősséget, lelki szolgálataukban állhatatos hűséget és végig megmaradást kívánok megszólítással, aláírása: Az én uram Jesus Christusomnak ismertetiben egyik megnyomorodott atyátokfia O. P. S. (A₂a–A₄b). Majd A kegyes olvasóhoz intézett előszó következik, amelyet a szerző a következő formulával írt alá: *Lelki sebetek fájalmában veletek együtt szenvedő, idvességéért szívesen könyörgő alázatos szolgáló, O. P. S. (A₃a–A₈b). Ezután Paulus Ujhelyi de Tiszaij hely három részre bontott ajánlóverse olvasható (1) *Tekintetes, nemzeti Osztopányi Pernyeszi Sigmund kedves öcsém uramnak*, kezdősora: *Pernyeszi nemzetből*, a vers két további belső címe: *Az olvasóhoz vagy lelki vitézhez*, illetve *Az autorhoz*. Amint az utolsó sor is megjegyzi, a versfők a szerző nevét adják ki, az előtte olvasható részben azt is elárulja magáról, hogy 63. életében jár (A₉a–A₁₀b). A főrész *A keresztény embernek az életben lévő állapotáról való beszélgetése egy megsebesedett s gyógyulást kívánó lelki vitéznek egy lelki doktorral, mely sok tudós és kegyes embereknek szent munkájukból szedegettetett ...* címmel kezdődik. A szöveget csak a két beszélgető fél megnevezése (*Lelki vitéz, L. v. és Lelki doktor, L. d.*) tagolja, a margón a hivatkozott bibliai helyek olvashatók (1–125). Ezt *Buzgó könyörgések* címmel a következő imádságok követik: *Reggeli könyörgés* (125–131) – majd a hét bűnbánati zsoltár (I–VII.) alapján készített *Penitencia tartó könyörgések* (131–163) – *Bűnről való alázatos vallástétel a Szent Háromság egy bizonyos Istenhez*, amely *Az Atyához, A Fiú Istenhez és A Szent Lélekhez* alcímmel jelölt részekre oszlik (163–182) – *Estvéli imádság* (183–188). Majd *Egynéhány penitencia tartó énekek következnek*, amelyek címe, nótajelzései és kezdőszavai a következők: (4) *Nota! Háborúsága Dávid kir., Hatalmas Isten nagy haragodban* (189–192) – (5) *Más. Nota: Bocsásd meg Úr Isten, [Pap Benedek]: Ó én két szemeim* (192–194) – (6) *Más. Úr Isten irgalmazz* (194–195) – (7) *Más. [Szegedi Lajos]: Légy irgalmas Úr Isten minékünk* (195–197) – (8) *Más. Nota: Hatalmas Isten nagy, Atya Úr Isten könyörülj* (197–200) – (9) *Más. Nota: Atyának bölcsessége, Bocsásd meg bűneinket* (200–202) – (10) *Más. [Kanizsai Pálfi János]: Ne szállj pörbe* (202–204) – (11) *Más. Nota: Háborúsága Dávid. Ne hagyj elesnem* (204–207) – (12) *Más. [Sinka György]: Seregeknek hatalmas nagy királya* (207–208).**

Az ajánlóvers szövegkiadása: RMKT XVII/11 363–365. – a 38. zsoltárból készített könyörgésé: Incze: A magyar református imádság 170–171.

A mű forrásáról csupán annyi derül ki az ajánlásból, hogy egy *lelki doktor ... ezelőtt (59) esztendővel* készítette (A₃b).

Szabó Károly példány ismerete nélkül 1677. évi debreceni nyomtatványként írta le Bod Péter (Athenas 25) nyomán Kabai Bodor Gellért *Lelki Flastrom* című munkáját (RMK I 1208). Bod az idézett helyen Kabai életrajzában így ír: „Adott Világ eleibe valami Munkátskákát, egyet illy titullsal: Lelki Flastrom, mást ezzel Traditionum humanarum Flagellatio ... Debretz. 1677-dik eszt. 8R.” Majd az utóbbi mű részletes tartalmi ismertetése következik. Bod a *Lelki Flastromnak* nem adja meg a formátumát, a *Flagellatio*ának viszont igen, és leírásából világos, hogy a „Debrecen 1677” impresszum is ez utóbbi műre vonatkozik

(vö. 4124). Nem valószínű tehát, hogy Bod példány alapján említette az idézett helyen Kabai műveként a *Lelki Flastromot*. Az sem valószínű, hogy Kabai 1677-ben Debrecenben és Perneszi 1678-ban Kolozsvárott azonos című munkát adott volna ki. Bod egyébként Perneszi életrajzában teljes és pontos leírást ad az általa írt *Lelki Flastromról*. Mivel Sándor István is valószínűleg csak Bod Péter alapján említi Kabai Bodor műveként a *Lelki Flastromot*, további adatok előkerüléséig megalapozottan feltételezhető, hogy Bod és az őt követő Sándor István (Könyvesház 53), Szabó Károly (RMK I 1208) és Zoványi Jenő is (Lexikon 287) tévesen vélte a *Lelki Flastromot* Kabai Bodor művének.

Aiud ③* – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① + cop. digit. – Cluj-Napoca Acad ②* – Cluj-Napoca Univ ① – Sfântu Gheorghe ② ② – Târgu Mureş ① ①

Olim: Szilágyi Sándornál Budapesten

4190

SZENTGYÖRGYI P. István: Jo cselekedetek gyemantköve, az az Amesius Villyám Sz. Irás magyarázó doctornak a' jó cselekedetekről irt tractája, mely a' reformáta vallásnak igasságának abban a' valóságos jó cselekedeteknek mivóltának az idvességre szükséges vóltának megmutatására magyarul három prédikációkban ki-bocsáttatott Sz. Györgyi P. István által Colosvaratt. (Kolozsvár) 1678 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Mihály.

A¹² B¹² C⁶ = [30] fol. – 12° – Orn.

RMK I 1223

Református prédikációk. – A címvél háta üres. A következő lapon kezdődik az ajánlás *Az igaz keresztényi névvel, ... híres neves ... Budai Péter uramnak, az erdélyi aknák és portusok fő árendátor urának, nekem kegyes és bizodalmas patronusomnak* (A_{2a}–A_{3b}). Ezt követi a három prédikáció: *Első prédikáció. A jó ember az ő szívének rejtekéből hoz elő jót* (A_{4a}–B_{1b}) – *II. prédikáció* (B_{2a}– B_{11b}) – *III. prédikáció. Aki szükön vét, szükön arat, aki bővön vét, bővön arat.* (B_{11b}–C_{6b}). A nyomtatványt liliombokrot ábrázoló dísz zárja.

A szerző az ajánlásban azt írja, hogy ez a mű a William Ames *Medulla theologiae* című munkájának egyik cikkelye alapján készült. Berg Pál megállapította (Angol hatások 114), hogy ez a cikkely a második könyv 3. (*De bonis operibus*) fejezete volt. Az ajánlásban Szentgyörgyi így magyarázza meg a címet: Az igaz hit az arany gyűrű, amivel Isten eljegyezi a lelket az örök életre, a jó cselekedet pedig annak a gyűrűnek a gyémántköve. Ugyanitt kifejti, hogy azokra a vádakra akar válaszolni, miszerint a reformátusok nem tartják fontosnak és helyesnek a jó cselekedetek gyakorlását. Nemrég a patrónusát, Budai Pétert meglátogató Szegedi György nevű, pontosabban nem azonosítható katolikus barátja is ezt hozta fel egy beszélgetésben, Budai ezért kérte meg arra, hogy magyar nyelven írjon a jó cselekedetekről.

Szentgyörgyi P. István 1672-ben Balázsfalván, 1678-ban Benedeken (Borosbenedek) volt református lelkész. Egyéb műve jelenleg nem ismeretes.

Sándor István e mű kiadási évét 1688-ra tette (Könyvesház 59). Adatát Szabó Károly helyesen tévesnek minősítette (RMK I 1223).

Budapest *Acad cop.* – Târgu Mureş ①

4191

[1] UJ és ov kalendariom Christus Urunk születése után való 1679. esztendőre, melyet most is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd országokra alkalmaztatott N a u b a r t C h r i s t o p h theologus és astrologus által. Cum gratia et privilegio celsissimi principis Transylv. – [2] (Rövid astrologia visgalas Christus Urunk születése után való 1679. esztendőre, a' csillagoknak természet szerint való forgasiból eső jelenések ez alsó [!] világón, illendő szorgalmatossággal öszveszerezetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o f által.) Kolosvaratt [1678 typ. gener. ecclesiae] Veres-edgyházi Szentely Mihály által.

A⁸–D⁸ E⁷⁺¹ = [39] fol. – 16° – Color.

RMK I 1233

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a). A hónapversek januári kezdősora: *Ó Isten, rajtunk könyörülj, hozzánk hamar eljőjj, ez a versszak azonos az előző évben olvashatóval.* Júliusra nincs hónapvers, a február–júniusi, valamint a szeptember–decemberi versszakok az 1633-ra szóló kolozsvári kalendárium (1545) hónapversének változatai, az augusztusinak az eredete ismeretlen (vö. RMKT XVII/11 721–723, 881). A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosztikonban való címerek magyarázatja* (B₇a) zárja. Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (B₈b–C₁a) – *III. A nyárról* (C₁a–b) – *IV. Az őszelel* (C₂a–b) – *Második része. A fogvatkozásokról* (C₂b–C₃b) – *Harmadik része. A hadakozásról és békekésgről*, amelyet az *Adj békekésget Isten népednek* kezdetű verses könyörgés zár, amely az 1679-re szóló löcsei kalendáriumban (4198) is e fejezet végén áll (vö. RMKT XVII/11 723, 881; C₃b–C₄b) – *Negyedik része. A betegségekéről*, amely egy haláltáncról szóló *könyvecskét* ismertet (C₄b–C₅a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről* (C₅b–C₆a), amely fohászokodással zárul. *A Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdősorai: *A szölő és vetemény veszedelemben áll* (C₆a–C₇b), ennek szövege, az októberre szóló vers utolsó sorát kivéve azonos az 1677-re szóló naptárban (4080) olvashatóval (vö. RMKT XVII/11 717–719, 880). Majd mezőgazdasági tanácsok következnek *Rövid tanítás a gazdaságnak elövitelében* (C₇b–C₈a) – *A palánt magvetéséről* (C₈a–b) – *Hogy a hernyók a káposztát ne bántásák* (C₈b) – *A földi bolhák ellen való orvosság.* A kiadványt a *Sokadalnak Felső- és Alsó Magyarországnban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁a–D₆b), valamint a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D₇a–E₇a) zárja. Ebbe az 1677. évnél önálló címmel beillesztve olvasható *Stetin városának megvétele.* E történeti rész majd a Béli Pál-féle lázadás részletes leírásával, valamint az 1677–1678. évben Erdélyben és Magyarországn „grasszáló” *nagy döghalál és szárazság* hírével fejeződik be. Az utolsó lap ured.

A betegségekről című fejezetben említett, haláltáncról szóló *könyvecske*, Dukkon Ágnes feltételezése szerint ifj. Hans Holbein haláltáncgrafikájának valamelyik XVII. századi, talán 1648-as nürnbergi kiadása lehetett (Régi magyarországi kalendáriumok 153–154, vö. **4198**).

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (**3963**) kezdve működése végéig (**4475**) Veresegyházi Szentyel Mihály kalendáriumai címlapján mindig feltüntette, hogy fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. **3963**).

Cf. **3805!**

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ① ① + cop. digit.

4192

ALMÁSI Mihály: *Disputatio theologica de intergerino pariete*, Eph. 2: 14., qvam ... sub praesidio ... Christophori Wittichii, s.s. theol. et phil. doct. illiusque in Academia Lugd. Batava professoris ordinarii ... publice ventilandam proponit Michael Almasi Ungarus, a(uctor) et r(espondens) ad diem 7. Septembr. loco horisque solitis ante meridiem. Lugduni Batavorum MDCLXXVIII apud viduam et heredes Johannis Elsevirii, Academiae typograph.

A⁴–E⁴ F² = [22] fol. – A⁴ – 1 ins., orn., init.

RMK III 2910

Református teológiai vizsgátelek magyar nyelvű részlettel. – A címlapot az Elsevierek *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. Az ajánlást *Andrae Balyik, Stephano Dobozi ... civitatis Debreczen a longo temporum intervallo iudicibus alternatim primariis, Stephano Munkacsi, ad ejusdem muneris clavum recens evecto, toti denique senatui septuaginta-virali ...*, ut et ... *Georgio Comarino, s.s. theol. doct., Samueli Köleseri, Gerardo Kabai, in ecclesia Debrecina mysteriorum Dei dispensatoribus ...*, nec non ... *Georgio Martonfalvi, Martino Szilagyi, illustris scholae Debrecinae rectoribus ...*, isti, s.s. theol. doct. et professori ..., *huic, philosophiae sanioris linguarumque Hebraicae et Graecae professori ...*, mihi nuper praeceptoribus intézte *Michael Almasi de Tokai, auth. et resp.* (A₁b–A₃b). A főrész *Disputatio theologica de intergerino pariete Eph. 2: 14* belső címmel kezdődik és huszonnyolc tézist (I.–XXVIII.) foglal magában – áttekintve a pogányok és zsidók közötti választófal fogalmának ószövetségi előtörténetét – a közbevetett választófal lerontásáról, azaz az ószövetségi ceremóniáknak az Újszövetség hívei számára való eltörléséről és a Krisztusban való hitet követők lelki egységéről (A₄a–D₂a). A tézisek végén *Corollaria* olvasható (D₂a–b). A kiadvány záró részében Almási *Αντιαπολογία* (D₂a–F₂b) címmel latin nyelven felel Nánási Vas Gábornak ugyanebben az évben Utrechtben megjelent *Arca Noëja* magyar nyelvű bevezető részére (**4226**), amelyből az E₃b lapon *Ez cselekedetemben* kezdettel egy bekezdésnyi szöveget idéz.

Almási (Tokaji Almási) Mihály Debrecenben tanult, majd az utrechti és leideni egyetem hallgatója volt 1676 és 1678 között. Hazatérve 1679-ben Károlyban, később Erdődön és Szatmáron lett református lelkész. 1689–1691 között a középszolnoki református egyházmegye esperese volt. 1698-ban halt meg. Teológiai értekezései (RMK III 2840, 2910) és alkalmi versei ismeretesek (RMK III 2823, 2842).

A vizsgatézisek, bár konkrét formában nem utalnak rá, tartalmilag választ jelentenek Nánási Vas Gábor fent említett munkájára. Az *Ἀντιαπολογία*-ból kitűnik, hogy az Utrechtben tanuló magyar diákok a gályákról frissen szabadult református prédikátorokkal együtt az egyetem professzorának, Frans Burmannak a javaslatára vasárnaponként közös istentiszteletet tartottak, amelyen felváltva prédikáltak. Nánási Vas Gábor a maga beszédére szokatlan módon meghívta az egyetem professzorait és a „belga” tanuló ifjúságot. Magyar diáktársai, elsősorban e vizsgatételek szerzője, Almási Mihály azonban nevétségének és tartalmilag is kifogásolhatónak tartották Nánási előadását. Nánási a szóbeli bírálatok elhárítására adta ki magyar nyelvű védekezését latin nyelvű beszéde bevezetéseként (4226). Erre felelt Almási az *Ἀντιαπολογία*-val.

E kiadványt Szabó Károly bibliográfiája III. kötetében írta le (RMK III 2910). A benne idézett magyar nyelvű részlet alapján azonban a Régi Magyarországi Nyomtatványok körébe tartozik.

Cf. 4226, –

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ①

4193

CATASTROPHE fausta et salutaris, velut certum divinae clementiae ... indicium, qua ... dn. Paulus Michaelis, ante in ... collegio, qvod in Super. Hung. Eperiesini fuit, poeseos praeceptor per triennium, deinde orat. et hist. ultra biennium p. p. adeoque a prima collegii fundatione ad ipsum exilium collega constantissimus ..., jam vero ultra lustrum ex-prof. et Christi exul patientissimus duplicem lauream in ... Philurea poeticam, in ... Leucorea philosophicam eodem die, April. XXIX. cum applausu omnium bonorum ... non sine exultatione exulum consecutus est. Cui cum ob praeterita in Hung., tum ob praesentia in Germ. declarata virtutis specimina bono omine gratulantur, et in conatibus piis zelum, fervorem, successum vovent patroni, promotores, amici, conterranei, exteri, anno Pavlvm crvx dirigit. Lipsiae MDCLXXVIII typis Christophori Güntheri.

[A]² B² = [4] fol. – 2° – Orn., init.

RMK III 2915 – VD 17 125:039001P

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó többnyelvű köszöntő versek gyűjteménye. – E kiadványt Paulus Michaelis tiszteletére állították össze támogatói, tanárai, földijei és külföldi barátai abból az alkalomból, hogy 1678. április 29-én, ugyanazon a napon szerzett babérkoszorút a lipcsei egyetemen poétikából, a wittenbergin pedig filozófiából. A címlével hátán angyalos illusztráció alatt a szerző megjelölése nélkül *Ad cor Deo-datum* című vers szól a poézis vizsgáztatásáról a Pannoniát sújtó nehéz időkben is. A főrészen először (2–11) latin versek olvashatók németországi egyetemi és egyházi személyiségektől: (2) Christoph Pfäutztl, a lipcsei akadémia rektorától – (3) Georgius Moebius lipcsei teológiai professzortól – (4) Georgius Lehmann szuperintendenstől – (5) Johann Friedrich Falcknertől – (6) Georg Heintztől – (7) Gottfried Welschtől, aki az orvosi kar dékánja volt – (8) Johann Benedikt Carpzovtól – (9) Valentin Albertitől ([A]₂a)

– (10) Joachim Feller poétikaprofesszortól és (11) Fridericus Kettner lelkésztől. Ezután felföldi exulánsok latin versei következnek. Aláíróik: (12) *Petrus Sextius, olim ecclesiae Slav. Novisol. ecclesiae*. – (13) *Johannes Sextius, antehac eccl. Carpon. primar. pastor* aláírással. Ezt követi a gyűjtemény egyetlen magyar nyelvű költeménye – (14) *Zaskalicky András Alsó Hricson néhai prédikátor* aláírásával. Kezdősora: *Amit csendes és békeséges időben* – (15) Német nyelvű *Johannes Burius, olim ecclesiae Germ. Carpon.* verse – (16) Latin nyelvű *Georgius Lani exul Hung.* költeménye ([A]₂b) – (17) Héber nyelvű köszöntést írt *Daniel Hasenmüller, s. theol. et phil. c.* Ezt két latin nyelvű vers követi – (18) *Georg Heinrich Lehmann*vól és – (19) *Ernst Friedrich Schlegel*től. Magyarországi szerző – (20) *Joh. Gottfried Simonis Hung.* német nyelvű verse következik (B₁a) – (21) Német nyelvű *Joh. Christoph. Geyer Altenb. Misn.* költeménye is. Ezt újabb magyarországi szerzők köszöntései követik: – (22) *Gabriel Sculetii Hung.* és – (23) *Adamus Gruber Hung.* latinul, valamint – (24) *Johann Ferber Hung.* németül írt. Őket két német vers követi: (25) *Christianus Schwopius* és – (26) *Jacob Tiesler Thor. Boruss.* szerzeményei. A következő négy latin vers szerzői ismét magyarországiak: (27) *Jonas Gelenius Hung.* – (28) *Michael Rokoschinus Hung.* (B₁b) – (29) *Elias Sartorius Hung.* – (30) *Michael Sextius Hung.* Az ő latin műveik után németül írt verset – (31) *Daniel Fontanus Hung.* ... – (32) *Ernst Otipka* verse is német. (33) Őt *Joh. Ernestus Lindnerus Pol.* latin és – (34) *Christian Hein Siles.* német verse követi. Majd két hazai szerző következik: (35) *Michael Greb Hung.* német és – (36) *Valentinus Hannke Hung.* latin szerzeménye. Majd (37) *Joh. Gottfried Holtzhey* németül (B₂a) – (38) *Christianus Rotaridis Hung.* és – (39) *Abrahamus Gruber Hung.* latinul, továbbá – (40) *Georg. Andr. Störinger Hung.* újra németül köszöntötte az ünnepeltet. (41) *Gabriel Bauer* verse görög. Utána (42) a pusztán *Urmeister*ként említett szerző – (43) *Matthj. Andr. Cosznowski Cosnov.* – (44) *Joh. Georg. Wolmayerus Bavarus* latin nyelvű versei következnek. Az utolsó, (45) *Ad arbitrum* címzett vers szerzője nem nevezte meg magát. A versek nyelvének sokfélesége ellenére a száj és a szív egységére hívta fel a figyelmet (B₂b). A kötetet kronosztichon zárja.

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVIII/9 323, 674–675.

Zaskalitzki András, a magyar vers szerzője ebben az időben exulánként Németországban élt. 1652-ben, még wittenbergi tanulmányai idején hasonlóképpen magyar verssel szerepelt a *Freundenkrätzlein* című lakodalmi köszöntő kötetben (Wittenberg, 2457B).

Az ünnepelt, Paulus Michaelis (cr. 1640–post 1680) wittenbergi és jénai tanulmányai után az eperjesi evangélikus főiskolán működött annak alapításától megszűntéig, 1667-től 1673-ig mint a poétika, majd a retorika és a historia tanára. A vallásüldözés miatt 1673-tól először Sziléziában élt, majd Németországba költözött. Utolsó éveiben a lipcsei egyetemen tanított.

Ennek az impresszumatatok nélkül megjelent nyomtatványnak a kiadási éve a címlapon a címben és az utolsó lap utolsó sorában szereplő kronosztichonban van elrejtve.

Szabó Károly e versgyűjteményt bibliográfiája III. kötetében, a szerzői hungarikumok között írta le (RMK III 2915). A benne lévő magyar vers miatt Dörnyei Sándor azonban a nyelvi hungarikumok közé sorolta (RMK III Pótlások 1310. pag.).

Budapest *Nat cop.* (Halle) – Halle *Univ* ① ① (← Berlin *Univ, Inst* ← Halle *Univ*) – Zwickau ①

4194

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1679. von Christoph Neubarth. Leutschau 1678 Brewer. – 16°>

Szabó: Brichenzweig 143

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadványról Johann Brichenzweig löcsei szabó kézíratos feljegyzőkönyve alapján (Štátny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 148–149, 294), Szabó András Péter adott hírt (i. m. 143). A kéziratot szintén ő elemezte (i. m. 127–187; a kalendáriumokra vonatkozó rész: 140–144; vö. 3731).

Erre az 1679. évre szóló kalendáriumra Brichenzweig a következőképpen hivatkozott, mint forrására: „In diesen Jahr 1679 war der Autor des Calend. Christoph Neubarth.” Ez alapján megalapozottan feltételezhető a nyomtatvány egykori létezése. Brichenzweig e kalendárium esetében közli feljegyzésében a nyomtatvány krónika részéből az 1677–1678. évi események leírását (vö. Szabó: Brichenzweig 140).

Cf. 4031!

4195

DONATUS, Aelius: Aelii Donati, viri clarissimi de octo partibus orationis methodus, quaestiunculis puerilibus undiq(ue) collectis illustrata per L e o n h a r d u m C u l - m a n n u m Graylsheimensem. Jam denuo revisa et diligenter recognita et aucta, formulis facienda orationis et syntaxeos. Leutschoviae 1678 typis Samuelis Breweri.

A⁸–G⁸ = [56] fol. – 8°

RMK II 1420 – Čaplovič 1374

Latin nyelvtan elszótan magyar értelmezésekkel. – A közzétettől összeállított keretbe foglalt címlapon a cím és az impresszum között *Thomas Venat[orius]* latin verse olvasható. Ezt követi a címlap hátán a Donatus-kiadásokban ugyancsak megszokott *Ad studiosum artium liberalium puerum* című *Albert[us] Bassaeus Scebres[iensis]* vers, valamint *Michael et Laurentius Chilianii* rövid párbeszéde Donatus grammatikájáról. A főrész a következő fejezeteket tartalmazza: *De nomine* (A₂a–B₃a) – *De pronomine* (B₃a–C₁b) – *De verbo* (C₁b–C₇a) – *De adverbio* (C₇a–D₃a) – *De participio* (D₃a–D₇a) – *De conjunctione* (D₇a–D₈b) – *De praepositione* (D₈b–E₂b) – *De interjectione* (E₂b–E₃b) – *Exempla conjugationum* (E₃b–F₈a) – *De conjugatione verborum impersonalium* (F₈b–G₂b). A könyvben több helyen magyar értelmezések és magyarázatok is előfordulnak (pl. C₃a–b G₁a–b).

A főrész tartalma és beosztása megegyezik a korábbi kiadásokkal. Legjobban a csak töredékből ismeretes, azonos terjedelmű, 1638-ban megjelent bártfai kiadáshoz hasonlít (1708A).

Aelius Donatus alapfokú nyelvtankönyvének az átdolgozója és közreadója a címlap szerint a Crailsheimből származó Leonhard Culmann (1497/98 vagy 1500/1501–1561) nürnbergi iskolamester, majd evangélikus lelkész volt. Életéről és munkásságáról újabban Bartók István írt (Egyazon mű sok különböző szövege. Leonhard Culmann latin grammatikájának hazai kiadásai. In: *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban*. Szerk. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka. Miskolc 2012, 113–126). Számba vette hazai kiadásait, és elemezte azok folyamatosan bővülő magyar nyelvű kiegészítéseit. Részletesebben mutatta be ezt a lőcsei kiadást, amelyben a magyar példák mellett bizonyos nyelvtani fogalmak (igemódok, igeidők) magyar elnevezése is előfordul (i. m. 124). Ld. még Uó: Regionalitás és nyelvhasználat. In: *Nyelv, lelkiség és regionalitás a középkor- és kora újkorban*. Kolozsvár 2013, 438–439.

Cf. **107***; **1708A**; **3120**!; –, →

Budapest *Nat* ①

4196

GRETSER, Jacobus: Rudimenta linguae Graecae ex primo libro Institutionum Jacobi Gretseri Societatis Jesu. Leutschoviae 1678 apud Samuelem Brewer.

A⁸–F⁸ G⁴ = [G] + 97 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1421 – Čaplovič 1375

Görög nyelvtan. – A címlapot IHS-embléma díszíti. A könyv tartalma és beosztása híven követi a Lőcsén 1649-ben megjelentetett kiadást (**2268**). A címlap hátán itt is *Epigramma* szól *ad studiosum adolescentem*. Ezt *Ad lectorem* című bevezetés (A₂a–b) és *Index capitum hujus epitomes* (A₃a–b) követi. A főrész a görög nyelv hang- és alaktanát foglalja össze tizenkét fejezetben (1–97). A kötet végén záródíszként fekvő téglalap alakú IHS-embléma foglal helyet.

Bár mind a bevezetőben, mind a tartalomjegyzékben szerepel az a külön *caput*, amely a *Catechesin Christianam et hymnos cum Catone Graecolatino* közreadását is *ígéri*, ezt a fejezetet előzményéhez hasonlóan (**2268**), ez a kiadás sem tartalmazza. A könyv címlapját és végét díszítő embléma arról árulkodik, hogy e tankönyv jezsuita iskola számára készült a lőcsei nyomdában.

Cf. **2268**; –, →

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ① (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

Hymaeneon Johannis Kretschmeri Leutschoviensis conrectoris cum Rosina Culmanniana, votivis acclamationibus gymnasii Leutschoviensis studiosorum (XXI) decoratum. Leutschoviae 1678 – Vide **3820A**

4197

MEDGYESI Pál [transl.]: Praxis pietatis, az az keresztyén embert Isten tettzése szerint való járásra igazgató kegyesség gyakorlás, mely angliai nyelvből magyarrá fordítottatott a' b. e. Medgyesi Pal által, és immár hetedszer, (a' colosvári hatodik editio szerint) minden-némü hibáktúl meg-tisztúltan, sőt sok helyeken meg-is jobbúltan, az authornak szép és igen szükséges elől-járó beszédével edgyütt ki-botsáttatott. Lötsén 1678 Brewer Samuel által.

§¹² §§⁶, A¹²–Z¹², Aa¹²–Yy¹² = [36] + 1030 [recte 1032] + [48] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1225 – Čaplovič 1373

Protestáns elmékedések és imádságok. – Lewis Bayly *The practice of pietie* című művének Medgyesi Pál által készített, először 1636-ban Debrecenben megjelentetett (1639) fordításának hetedik kiadása. A címlapon bibliai idézet. A címlap hátán hét pontból álló felsorolás olvasható azokról, *Amikkel ez hetedszeri nyomtatás megjobbított.* Ezt követi Medgyesi Pál ajánlása *A keresztyén olvasóhoz* (§₂a–§₂a), *Stephanus Medgyesi, r[ector] p[ro] t[empore] sch[olae] Debr[ecinensis]* latin–magyar üdvözlőverse (§₇b), amelynek kezdősora: *Nincs oly írás a szent Biblia után,* majd *Nicolaus Vári, rect[or] p[ro] t[empore] sch[olae] Szath[mariensis]* három latin és egy magyar nyelvű *Aliud* című köszöntő verse (§₇b–§₈b). Az utóbbi kezdősora: *Mindenkor jó hírrel s névvel virágoznak.* Ez a kiadás is közli az eredeti angol mű szerzőjének, *Baylius Lajosnak* az előljáró beszédét, amely *Fel séges és hatalmas fejedelemnek, Károlynak, Walliának fejedelmének* szól, és *Ad Carolum principem* intézett kétsoros latin verssel zárul (§₉a–§₉b). A főrész (1–1030 [recte 1032]) tartalma és beosztása megegyezik a hatodik kiadással (Kolozsvár 1677, 4138). A *Be-summaló lajstroma e könyvnek* című tartalomjegyzék ebben a kiadásban is a főrész után áll (Xx₁a–Xx₃b). A kötet végén az előző kiadáshoz hasonlóan imádságok vannak: [1] *Templombéli reggeli s estvéli imádságok* (Xx₄a–Xx₇b) – [2] *Déleesti imádság* (Xx₇b–Xx₁₀a) – [3] *Reggeli imádság* (Xx₁₀a–Yy₂a) – [4] *Estvéli imádság* (Yy₂a–Yy₄b) – [5] *Reggeli könyörgés* (Yy₄b–Yy₈a) – [6] *Estvéli imádság* (Yy₈a–Yy₁₁b). Végül csupán egyetlen, a *III. zsolttár* szövege zárja a nyomtatványt Szenci Molnár Albert fordításában. Kezdősora: *Ó, mely sokan* (Yy₁₂a–b).

A *Praxis pietatis* ezen hetedik kiadását részletesen ismertette Esze Tamás (A magyar Praxis Pietatis. Könyv és Könyvtár III. Debrecen 1963, 76–77). Megállapította, hogy jóllehet címe alapján a hatodik, kolozsvári kiadást (4138) követi, mégis több ponton is eltér attól. Az elején nem közli Kecskeméti Soós János ajánlását, elmaradt a végéről a 28. és a 32. genfi zsolttár magyar szövege. A helyette közölt 3. zsolttár a korabeli háborús körülményekhez igazodó jajongó zsolttár. Jóllehet már harmadszor adta ki a Brewer-nyomda Medgyesi fordítását (1638, 1735 és 1641, 1895), e kiadásnak semmi köze sincs az előző két löcsei kiadáshoz, amit az is bizonyít, hogy ebben már nincsen sem kalendárium, sem csízó. Ugyanakkor a mű megjobbításának szempontjait Brewer egy ponttal kibővítette, amely szerint „Az öreg emberek kedvéért mostan sokkal nagyobb tyussal nyomtatott ki.” Esze Tamás ebből arra következtetett, hogy a *Praxis pietatis* népszerűsége megnövekedett, és ekkor vált igazi népkönyvvé (i. m. 77).

Cf. 1639!; 4138, –

In 10 bibliothecis 15 expl. – Budapest *Acad, Acad Lingu, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Ref, Univ* –

Csurgó – Debrecen *Ref*– Szeged *Univ*
 Olim: Toldy Ferencz ktárán

4198

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való 1679. irt Neubarth Christoph, es most-is Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1679. esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszeretnek és le-irattatnak Neubarth Christoph által. Löszen [1678] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

RMK I 1237 – Čaplovič 1376

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két oroszán által tartott címere helyezkedik el. A címlap hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata következik (A₂a). A hónapok naptártábláinak beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089; A₂b–B₆a), az egyes hónapok után az előző évitől eltérő, a homályos jóslatokat kifigurázó rövid szövegek állnak. Ezután *A országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosticumban való címereknek magyarázata* következik (B₇a). Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll, az évszakokról szóló részek kezdetén verses hálaadó imádságok (vö. RMKT XVII/11 723–724) olvashatóak: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A tétről, ez után Hála az Istennek! A Nap hozzánk fordul/kezdetű ima áll* (B₈a–b) – *II. A tavaszról, a fohász kezdőszavai: Hála az Istennek! Nap s éj egy arányú* (B₈b–C₁b) – *III. A nyárról, az imádság Hála az Istennek! Most jár legfeljebben szavakkal kezdődik* (C₁b–C₂b) – *IV. Az őszről, Hála az Istennek! Ismét egy éj s nappal kezdetű imádsággal* (C₂b–C₃b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₃b–C₄b) – *Harmadik része. A hadakról, végén az Adj békeséget Isten népednek kezdetű imádság olvasható* (vö. RMKT XVII/11 723) (C₄b–C₆a) – *Negyedik része. A betegségekről, amely egy haláltáncról szóló könyvecskét ismertet* (C₆b–C₇a) – *Ötödik része. A földi természetről és természetlenségről, amely fohászzkodással zárul* (C₇a–C₈a). A *Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdőszava: *A szőlő és vetemény veszedelemben áll* (C₈b–D₁b; vö. RMKT XVII/11 712–714, 879–880). A vers az 1675–1678. és az 1680–1681. évekre szóló lőcsei (3973, 4034, 4089, 4150, 4264, 4317 „A” variáns), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg (vö. RMKT XVII/11 880). Majd a *Rövid tanítás, miképpen némely betegséget vagy állapotban, fákban és füvekben beolthatni, hogy az beteg meggyógyuljon* című fejezet következik (D₂a–D₃b) – a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–D₈b) – *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című krónika olvasható, amely az előző évből elhagyva Barkóczy István grófi rangra emelésének híret, I. Rákóczi Ferenc 1677-ben (valójában 1676-ban) történt halálával zárul. Ehhez illeszkedik a *Rövid előbeszélése, mely szép solemnitással Stetin városa, Pomeriában az*

brandenburgomi fejedelemsnek megadatik című beszámoló, amelyet a város megadásáról szóló latin nyelvű verses jövedölnés zár. Ennek kronosztichonja az 1677-et adja ki (E₇b–E₈b).

A betegségekről című fejezetben említett, haláltáncról szóló *könyvecske*, Dukkon Ágnes feltételezése szerint ifj. Hans Holbein haláltáncgrafikájának valamelyik XVII. századi, talán 1648-as nürnbergi kiadása lehetett (Régi magyarországi kalendáriumok 153-154, vö. 4191). Ugyanó az 1677-re kiadott kalendárium kapcsán szól a naptártáblákon olvasható parodisztikus szövegek eszemetörténeti kapcsolatairól (Uo. 51).

A kiadvány két változatban is ismeretes. Az egyik címlapján az *Új és o* sor elején és végén látható egy-egy nyolc szírmű, kerek közepű virágot ábrázoló cifra, valamint a naptártáblákon a Szentháromság vasárnaptól kezdve a vasárnapok számozása egy héttel, a hozzájuk kapcsolódó perikópáké az evangélikus gyakorlathoz (vö. 4482, valamint Raffay Sándor: *Ágenda*. Bp. 1932, 368–388) képest két héttel el van csúsztatva, illetve egyes helyeken teljesen más szentírási hely szerepel, azaz a katolikus beosztást követi (vö. Pozsony 1636, 1659). Továbbá a krónika I. Rákóczi Ferenc halálhírével zárul, és a Stettinről szóló beszámoló a fenti címen olvasható („B” variáns). A másik változatban a címlapon nem látható cifra, a perikópák az evangélikus gyakorlat szerint követik egymást, a krónika részbe pedig Rákóczi halála után még az I. József 1678. július 25-i (valójában 26-i) születéséről szóló hír is bekerült, és a Stettin elfoglalásáról szóló beszámoló címének eleje pedig *Rövid relatióra* változott („A” variáns).

Cf. 3747!

Budapest *Acad* ① (A-variáns) ③ (A-variáns) – Budapest *Nat* ②* (A-variáns) ②* (B-variáns) + cop. digit.

4199

[BERZEVICZY Henrik]: *Anomali fortunae casus, honori ... dd. aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureorum, dum per ... p. Gabrielem Szily e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium in ... archi-episcopali universitate Tyrnaviensi solenniter prima philosophiae laurea condecorarentur, ab humanitate academica consecrati anno MDCLXXVIII mense Aprili. Tyrnaviae MDCLXXVIII typis Academicis excudebat Matth. Rietmiller.*

A⁸ B⁷ = [15] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 1427 – Čaplovič 2110

Köszöntő beszéd és versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötte a nagyszombati egyetemen 1678 áprilisában filozófiából baccalaureusi fokozatot szerzett diákokat a poétika osztály. A címlap háta üres. Ezután *Ad reverendos, nobiles ac eruditos dd. neo-baccalaureos* címmel köszöntő beszéd következik, *humanitas Tyrnaviensis* aláírással (A₂a–b). Majd üdvözlő költemény olvasható *Quanti casus humana rotant! Senec. In Hypolyto versu 1120.* [recte 1123.] címmel és forrásmegjelöléssel, amelynek második része cím nélküli gyászvers (A₃a–B₂a). Az ezt követő verscsoportot a *Pasibus ambiguis Fortuna volubilis errat. Ovid. lib. 5. Trist.* idézet vezeti be (B₂b). A versek címe a következő: – (1) *Ad Eudoxum* – (2) *Ad Craesum* – (3) *In eundem*

– (4) *In Zoilum* (B₃a) – (5) *In Aratum* – (6) *In Steropen* – (7) *In Timaeum* – (8) *In maturum puerum* – (9) *In Chrysippum* – (10) *In Bibulum* – (11) *In Perillum* (B₃b) – (12) *In Marcum* – (13) *Ad Hylam* – (14) *In Hippomachum* – (15) *In eundem* – (16) *In eundem* – (17) *Ad livorem* (B₃a) – (18) *In Archigenem* – (19) *In Irum* – (20) *In Sardanapalum* – (21) *In Corniculatum* – (22) *In Pamphilum* (B₄a–b) – (23) *In Philetaero* (B₄b) – (24) *De rosa* – (25) *In Lyciscum* – (26) *In Aglaophontem* – (27) *Liber ad Myagrum* – (28) *In amicum simulatum* – (29) *In Rhyntonem* (B₅a) – (30) *In Lysippum* – (31) *Ad Nanum* – (32) *In Atten* – (33) *De Momo* – (34) *De Errone* – (35) *De capro* (B₃b) – (36) *In Eutrapelum* – (37) *De Metisco* – (38) *Ad eundem* – (39) *In Cosmum* – (40) *In Tryphiodorum* – (41) *Ad neo-medicum* (B₆a) – (42) *Ad eundem* – (43) *Ad Caicum* – (44) *In Phorbantem*. Ezután újabb vers következik (45) *Fortuna cyathos exsiccantibus, si unum bonum infundit, tria mala infundit. Apud Stobaeum* címmel (B₆a–B₇a). Végezetül két rövid versecske (46) *Ad libellum* és (47) *Vos vero* címen, alattuk *O. A. M. D. G. B. V. S. F. X. H.* (O[mnia] A[d] M[ajorem] D[ei] G[loriam] B[eaetae] V[irginis] S[anctique] F[rancisci] X[averii] H[onorem]) jelmondat rövidítés látható (B₇a), amely utal Xavéri Szent Ferencre is, a nagyszombati egyetem bölcsészkarának védőszentjére. A nyomtatványt nyomdai cifrákkal szegélyezett lapon szintén cifrákkal keretezve a kiadvány felajánlóinak neve zárja: *Obtulerunt: Michael et Georgius Banoczy nobiles Hungari ex comitatu Trenchiniensi* (B₇b).

Szabó Károly bibliográfiája (RMK II 1427) Joannis Nep. Stoeger (302) nyomán a mű szerzőjének a trencséni születésű Tobias Ricsánszkyt (1650–1709) tekinti, aki a grammatikai osztály tanára volt (Lukács: *Catalogi personarum* IV 571, Lukács: *Catalogus* III 1378). Stoeger adatát átvették De Backer (VI 518) és Sommervogel (VI 1876, VIII 302) bibliográfiái is. Mivel azonban mind a cím *ab humanitate academica* fordulata, mind a mű élén álló köszöntő beszéd *humanitas Tyrnaviensis* aláírása, illetve a *Quanti casus humana rotant!* című, két részes költemény hosszabb terjedelme a poétika osztályra utal, így e mű szerzőjének inkább ennek az osztálynak a tanára, Berzeviczy Henrik tekinthető. (Lukács: *Catalogi personarum* IV 571).

Berzeviczy Henrik (1650–1713), a Sáros megyei Hamburgban (Hámbor) született. 1669-ben lépett be a jezsuita rendbe. 1678 és 1681 között a poétika osztály, majd a matematika tanára volt Nagyszombatban. 1689 és 1690 között a filozófia, 1691 és 1693 között a morális teológia tanára a nagyszombati egyetem bölcsész- és teológiai karán. 1708-ban a gráci egyetem matematikaprofesszoraként működött (Lukács: *Catalogus* I 94). A nevéhez kötődő művek mind Nagyszombatban jelentek meg 1686 és 1706 között (ld. RMK II 1595, RMK II 1617, RMK II 1618, RMK II 2258). Besztercebányán halt meg.

Az avatás vezetője, Szily Gábor (1646–1711) jezsuita Győrben született, a kassai akadémia (1665–1669), majd a nagyszombati egyetem hallgatója volt (1670–1674). 1676 és 1683 között Nagyszombatban működött, mint filozófiaprofesszor (Lukács: *Catalogus* III 1665–1666). Alkalmi vers szerzőjeként (ld. Nagyszombat 1662, 3050) ismeretes.

Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ②*

Calendarium olim Tyrnaviense nunc Viennense ad annvm ... MDCLXXIX ... Nagyszombat 1678. = **Appendix 301**

4200

DERKAY György [transl.]: Az örök életnek uttya. Tavozzal-el a' gonosztul es cselekedgyel jot, mellyet alkalmas kepekkel ki-abrazolt és egynéhány aitasos elmekedésekben ez előtt deákül meg-magyarázott a' Jesus Tarsasagaban levő p. S u c q u e t A n t a l. Most ismet a' magyar nemzetnek kedvekért és lelkek üdvösségeiben való öregbülésekért magyarrá fordított ugyanazon Jesus Társaságából való p. Derkay [!] György. Nagy-szombatban MDCLXXVIII Acad. betűkkel.

[⁴, A⁴-R⁴ = [72] fol. – 4° – Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae, orn., init.

RMK I 1226 – Čaplovič 2111

Katolikus elmélkedések és ének. – A nyomtatvány élén rézmetszetes díszcímlap áll, amelynek közepén ovális keretbe szedték a cím szövegét: *Az örök élet UTTYA. Távozzál el a' gonosztul s SELKEDGYEL JOT, mellyet aitasos elmekedésében deákül ki-képzett a' JESUS társaságában levő p. Sucquet Antal. Most ismét azon társaságában levő p. Derkái György magyarrá fordított, anno 1678.* Alul két oldalt *Vitium* és *Virtus* feliratú kapuk felé áramlik szemből a tömeg. Útjuk valamelyik kapun át vezet az ovális keret mellett felfelé: a Pokol kapuján át az örök tűzbe, a *Virtus* kapuján át az örök fényességbe, amely felett Isten négy héber betűvel jelölt neve, a Tetragrammaton ragyog. A metszet készítője a kép alján jelölte meg magát: *I. M. Lerch sc. Viennae.* A díszcímlap háta üres. A fenti címléírás a nyomtatott címlapot követi. Hátán kezdődik *Kegyelmednek alázatos szolgálója D. G.* aláírással a *Nemes és nemzeti Vizkeleti Lyndvai Márton uramnak egészségét és üdvösséget kívánó ajánlólevelét* ([₂b–[₃b), amelyet *Lajstroma az elmélkedéseknek* című tartalommutató követ ([₄a). A főrész XXXII elmélkedésből és 32 azokhoz tartozó egész lapos rézmetszetes illusztrációból áll. Ezek úgy vannak elrendezve, hogy a bal oldalon, a verzón látható kép mellett a szemben lévő rektó lapon kezdődik az azt magyarázó elmélkedés. A képek is és az elmélkedések is meg vannak arab számmal számozva, és minden lapot keretbe foglaltak. A képek egyes részei betűvel is meg vannak jelölve. Ezekre mindig történik utalás és magyarázat az elmélkedések szövegében. Minden elmélkedés végén *Fohászok* címmel bibliai idézetek, majd rövid *Könyörgés* áll (A₁a–Q₄a). Az utolsó, XXXII., *a nagy Istennek nagy anyjának tiszteletirül* című elmélkedés *Fohászok* része kibővült *Szent Casimirus imádságos énekével*, amely három részből áll. Kezdősora: *Mondj naponként és óránként* (Q₄a–R₁b). Ez után *Más szép ájtatos versek is következnek* egy-egy versszakkal: (1) Nyéki Vörös Mátyás: *Menyországna királynéja* – (2) Nyéki Vörös Mátyás: *Tengernek fényes* – (3) Kopcsányi Márton: *Mária, malasztnak* (R₁b). Ugyanennek az elmélkedésnek *Könyörgése* után *Imádság* olvasható *a Jesus anyjához* (R₂a–b). A főrészt *Üdvözlés ugyanazon Istennek szent anyjához* című, valamint rövid, VIII. Kelemen pápa által engedett és V. Pál pápa által megerősített, büntetés-elengetésért mondandó imádság zárja (R₃b). Az egész kiadvány végén *Levegő egeknek, mennynek és tengernek* kezdetű poenitencia tartó zsoltár olvasható. Szerzője, *akinek neve a versek fejében vagyon: Lindvai Márton* (R₃a–R₄b).

Derkay György (1610–1678) jezsuita Grácban bölceleti és teológiai tanulmányokat folytatott. A hódoltsági területeken (Pécs, Gyöngyös), Erdélyben ((Kolozs)monostor), Ungváron, végül (Szepes) váralján és Nagyszombatban működött. (Stoeger 59, Lukács: *Catalogi parsonarum* II 572). Fordításának

alapja Antonius Sucquet (1574–1627) *Via vitae aeternae* című, először 1620-ban Antwerpenben Boetius a Bolswert illusztrációival megjelent műve volt. Ez az illusztrált elmékedésűgyűjtemény sok kiadást megért és több nyelvre lefordították. Jenei Ferenc találta meg a győri Székesegyházi Könyvtárban azt a Bécsben 1672-ben megjelent változatát, amelynek címe: *Piae considerationes ad declinandum a Malo et faciendum Bonum cum iconibus viae aeternae r. p. Sucquet e Societate Jesu* (MKsz 1965: 167). Ennek a kiadványnak tartalma, beosztása sőt még illusztrációi is azonosak a nagyszombati kiadásával. A metsző, Johann Martin Lerch neve ott is a címlap alján olvasható (vö. a bécsi nemzeti könyvtárban meglévő példányát, jelzete 219906-B + cop. digit.) Jenei joggal feltételezte, hogy a nagyszombati kiadáshoz a bécsi kliséit szerezték meg, és arról nyomták újra Derkay könyvének illusztrációit, amelyek ezért kopottabbak és halványabbak (i. h.).

Szabó Károly (RMK I 1226) és az ő nyomán Ján Čaplovič (2111) arra is felhívta a figyelmet, hogy a fordító neve némely példányban nem Derkay, hanem Derekey. Valójában a rézmetszetes címlapon, amely nem minden példányban maradt fenn, *Derkáy*, a nyomtatott címlapon pedig *Derekey* alakban szerepel a fordító vezetékneve.

Az ajánlás címzettje, Lendvai Márton Vízkeleten élt, Eszterházy Miklós nádornak és fiainak volt familiárisa, 1668 és 1675 között pedig Szencen működött harmincadosként (Pozsony vármegye nemes családjai. Szerk. Kövesdi Károly. Somorja 2008, 217-218). Az ajánlás szerint sokat tett a város katolizálása érdekében.

In 16 bibliothecis 24 exp. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* + cop. digit. – Debrecen *Ref*– Firenze *Nat* – Martin *Nat* – Oradea *Dioec* – Szeged *Civ*

Olim: beszercebányai püsp. ktárban Szent-Kereszten

4201

HAEMMERLEIN A KEMPIS, Thomas: Thomae a Kempis, canonici regularis ordinis S. Augustini de imitatione Christi libri IV. ex recensione r. p. H e r e b e r t i R o s w e i d i e Societate Iesu. Tyrnaviae 1678 typis Acad. Matthias Rietmiller.

*¹², A⁸–Z⁸, Aa⁸–Kk⁸ Lf³ = [24] + 516 + [18] pag. – 24°– 1 ill., init.

RMK II 1425 – Čaplovič 2114

Katolikus elmékedések. – A címlap hátán *Praemonitio ad lectorem, quomodo hi libelli cum fructu legendi* című bevezetés kezdődik, amely a könyv naponkénti olvasására buzdít (*₁b–*₃b). Ezután *Elogia* címen jeles, főként jezsuita személyiségek véleménye olvasható e könyvről (*S. Ignatius, cardinalis Baronius, cardinalis Bellarminus, Joannes Venduillius episcopus Tornacensis, Ludovicus Granatensis ex Ord. Praedic., Baltazar Alvarez, Julius Nigrorius, Ludovicus Molina, Auctores directorii exercitiorum Soc. Jesu, Georgius Mayr, Rex Mauritaniae, Hermannus Hugo*)(*₄a–*₁₂b). A főrész négy könyvből áll. Címük a következő: *Liber primus. Admonitiones ad spirituale vitam utiles* (1–108) – *Liber secundus. Admonitiones ad interna trabentes* (109–169) – *Liber tertius. De interna consolatione* (170–418) – *Liber quartus. De sacramento*, amelyet a kafarnaumi százados történetére utaló illusztráció zár (419–516). Végül *Index capitum IV librorum de imitatione Christi* címmel tartalomjegyzék sorolja fel az egyes könyvek fejezeteinek a címét (Kk₃a–Ll₃b).

Thomas Haemmerlein a Kempisnek ez az elmélkedéskötete magyar nyelven Vásárhelyi Gergely (Kolozsvár 1622, **1271**) és Pázmány Péter (Bécs 1624, **1297**) fordításában többször megjelent a XVII. században. Latin nyelven ez az első magyarországi kiadása, amely a cím szerint Heribert Rosweyde (1569–1629) németalföldi jezsuita, hagiográfus, a bollandisták atyamestere által sajtó alá rendezett és először 1617-ben Antwerpenben megjelent változatának valamelyik későbbi, közelebbiről meg nem határozható kiadását követi.

Szabó Károly leírása szerint a nyomtatvány formátuma 16° (RMK II 1425), egyes gyűjtemények katalógusában pedig 12°, 32° is szerepel. A levelek mérete, a merítőszita papíron látható lenyomatának elhelyezkedése és a szedéstükrör aránya alapján azonban formátuma 24-ed rétt.

Cf. **1271***!; **1713***!; **3191**; –, →

Bratislava *Univ* ① – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① – Martin *Nat* ① – Rajhrad *OSB* ①

4202

<Kalendárium és prognosztikon az 1679. esztendőre. Nagyszombat 1678 typ. Academicis.>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A kiadvány formátumára nem lehet megnyugtatóan következtetni. A nagyszombati magyar nyelvű naptársorozat ezt megelőző, példányból ismeretes tagja 8° volt (**3983**), a következő évi naptár azonban 16° alakban jelent meg (**4269**).

Cf. **3983**!

4203

MARKIEVICZ, Jacobus: Fasciculus aculeorum epigrammaticorum reverendis, nobilibus ... dd. aa. ll. philosophiae neo-magistris, dum in ... universitate Tyrnaviensi suprema ejusdem philosophiae laurea promotore r. p. Carolo Schretter e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore emerito condecorarentur, a triade oratoriae facultatis auditorum oblatu annī MDCLXXVIII. mense Julio. Tyrnaviae (1678) typis Academicis.

A¹² B⁶ = [3] + 32 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1426 – Čaplovič 2108

Köszöntő versek. – A kiadványt a nagyszombati egyetemen 1678 júliusában filozófiából magiszteri fokozatot szerzett hallgatók tiszteletére jelentette meg a retorikai osztály három diákja. A címlap háta üres. A kiadványt *Reverendi, nobiles ac eruditi dd. neomagistri* megszólítással kezdődő üdvözlő beszéd nyitja meg, aláírói: *Ignatius*

*Michael Wollmueth nobilis Ungarus Baymocziensis – Nicolaus Guzit nobilis Ungarus de Toran, e convictu nobilium – Franciscus Szegedi nobilis Ungarus Tyrnaviensis; mindhármán rhetores Tyrnavienses (A₂a—b). Ezután következnek a versek: (1) *Christus noctu nascitur* ([1]) – (2) *In stabulo nascitur* – (3) *Non nascitur in aula* – (4) *Nudus nascitur* (A₃a–A₃b) – (5) *Ex paupere matre nascitur* (2) – (6) *Pauper nascitur et ad mortem quaeritur* – (7) *Natus in stramine reclinatur* – (8) *In Christi passionem* (3) – (9) *Christus sudat in horto* – (10) *Ligatur funibus, catenis* – (11) *Conculcatur in horto* – (12) *Sanat auriculam Malchi* – (13) *Ad Christum captum et ligatum* (3–4) – (14) *Christus ad multas calumnias tacet* (4) – (15) *Eucharistia maximum Divini amoris mnemosynon* – (16) *Noctu est instituta* – (17) *Mensa Christi veros amicos facit* (5) – (18) *Rudolphus ob exceptam equo Eucharistiam imperator* – (19) *Ego sum panis vivus. Joan. 6.* – (20) *Ave Rabbi! Matth. 26. (6)* – (21) *Projectus argenteis recessit et abiens etc., Matth. 27.* – (22) *Facta est cum angelo multitudo etc., Luc. 2.* – (23) *Ut describeretur universus orbis, ibid.* – (24) *At ubi venit plenitudo temporis. Gal. 4. (6–7)* – (25) *Deus noster ignis consumens est. Hebr. 12.* – (26) *Cum gustasset, noluit bibere. Matth. 27. (7)* – (27) *Quem dicunt esse homines filium hominis? Matth. 16.* – (28) *Vidimus stellam ejus. Matth. 2.* – (29) *Et eum desuper sedere fecerunt. Matth. 21. (7–8)* – (30) *Dixerunt: reus est mortis. Matth. 26. (8)* – (31) *Ecce virgo concipiet. Isaias 7.* – (32) *Hymno dicto exierunt etc., et relicto eo fugerunt omnes. Matt. 26. (8–9)* – (33) *Sepultus est in inferno. Luc. 16. (9)* – (34) *Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. 3. Reg. 12.* – (35) *Procidit in faciem suam. Matth. 26.* – (36) *Quid mihi et tibi est, mulier? Joan. 2.* – (37) *Omnia sunt hominum etc. (10)* – (38) *Tam deest avaro, quod habet etc.* – (39) *In S. Francisci stigmata* – (40) *S. Catharina in morte lac fundit* (10–11) – (41) *Ante mortem S. Joan. Bapt. saltatum est* (11) – (42) *S. Petrus inverso modo crucifixus* – (43) *In Ss. Petri et Pauli martyrium* – (44) *In eorundem Ss. insignia* (11–12) – (45) *S. Clemens projectus in mare* (12) – (46) *B. Maria ad nives* – (47) *In S. Thomam apostolum* – (48) *Ad S. Apollinarem poeta* (12–13) – (49) *Jesus anagramma: Vis es.* (13) – (50) *Maria Virgo anagramma: mira vinago* – (51) *Adalbertus anagramma: ad ter albus* (13) – (52) *Ignatius anagramma: vis angit, vis tangi* (13–14) – (53) *Xavier anagramma: vexari* (14) – (54) *Tyrnavia anagramma: vini atria* – (55) *In rotam, insigne Tyrnav. civitatis* (14–15) – (56) *Patronus civitatis S. Nicolaus* (15) – (57) *Frequenter est lutosus* – (58) *Turris in medio civitatis minimum tectum habet* – (59) *Virgines Deo dicatae in cornu civitatis* – (60) *Hospitale penes portam* (15–16) – (61) *In altissimo civitatis loco capitulum et templum cathedrale* (16) – (62) *Plateam habet dictam Jerusalem* – (63) *Tyrnaviae sunt religiosorum 4 ordinis* – (64) *In collegii generalis alumnos* – (65) *In eosdem* (17) – (66) *In S. regis Stephani alumnos* – (67) *In seminarium ... principis sub titulo B. M. V.* – (68) *In convictum nobilium* – (69) *Ad alumnos S. Alberti* – (70) *In Lauretanam B. M. V. Moderdorffensem* (18) – (71) *Hortus pp. Societatis dictus stella* – (72) *In Paphrum sciolum* – (73) *In Judam Christum osculantem* – (74) *Herodes puer* – (75) *Herodes rex* (19) – (76) *Herodes inatus* – (77) *Occidit multos innocentes* – (78) *Occidit multos* – (79) *Non nocet infantibus* (19–20) – (80) *Contra Christum consurgit* (20) – (81) *Nil luctatur saeviendo* – (82) *Consumitur a vermibus* – (83) *In somnolentum studiosum* – (84) *In alium ignavum* (20–21) – (85) *In molitorem* (21) – (86) *In militem jactabundum* – (87) *In immoderate bibentem* – (88) *In loquentem secum* (22) – (89) *In furem pendentem* – (90) *Sartor et sator in una litera differunt* – (91) *In rhetorem mancum* – (92) *Poeta ad Apollinem* (22–23) – (93) *In mulieres* (23) – (94) *Uxor Loth versa in salem* – (95) *In calvum* (23–24) – (96) *Cocus addito e fit coecus* (24) – (97) *In coecum* – (98) *In mutum simul et mancum* – (99) *In barba niger, in capillis canus* (25) – (100) *In ductorem coeci* – (101) *In chigram* – (102) *Rustici raro podagrici* – (103) *Quando periiit quarta pars hominum?* (26) – (104) *Quid non putrescit in caseo?* – (105) *Cur fenestra in hoc loco fracta?* – (106) *Quo non caret mola?* – (107) *Vitrum trino ictu frangi non potest* – (108) *Quando cantabit gallus templi?* (27) – (109) *An conversio aquae in vinum sit primum Christi miraculum?* – (110) *Romae vobis propitius ero. Cancer.* – (111) *S. Ignatius Roma S. Xaverio scribit I. Cancer.* (27–28) – (112) *De S. Ignatio Lojola et de Luthero* (28) – (113) *Ad rapacem Aulum* – (114) *In asinum* – (115)*

Asinus et bos penes natum Christum (29) – (116) *Epitaphium ovis a lupo devoratae* – (117) *In salpam* – (118) *In circinum* – (119) *In campanam scholarum* (29–30) – (120) *Schola ignavis carcer, libertas generosis* (30) – (121) *In pecuniam perditam* – (122) *In lactucam* – (123) *In rosam* – (124) *In saccum disputantium* (31) – (125) *In rhamnum tempore Christi coronationis* – (126) *An stella a magis visa fuerit errans?* – (127) *In cultrum, quo circumcisus Christus* – (128) *Cur daemon est niger?* – (129) *Cur crucem fugit?* (31–32) – (130) *Nativitas Christi pernicioso daemone* (32) – (131) *In arundinem Christi* – (132) *Vinum adustum, vulgo aqua vitae* – végül (133) *Ad lectorem* címeken.

Szabó Károly (RMK II 1426) Joannis Nep. Stoeger bibliográfiájára (219) hivatkozva a mű szerzőjének Jacobus Markieviczet tartja. Ezt az adatot Augustin és Aloys De Backer (VI 324) és Carlos Sommervogel bibliográfiái (V 590) is átvették. 1678-ban Nagyszombatban a retorika osztályt valóban ő tanította (Lukács: *Catalogi personarum* IV 571, Lukács: *Catalogus* II 946), így szerzősége bizonyosnak vehető.

A lengyel származású Jacobus Markievicz (Marchievich, 1643–1706) 1661-ben Nagyszombatban lett jezsuita. Tanulmányait Klagenfurtban és Kassán végezte. Pályája kezdetén 1675-től 1679-ig a gyöngyösi és a nagyszombati gimnáziumokban tanított, majd különböző magyarországi missziókban működött, végül a löcsei kollégiumot, illetve a komáromi és egri rezidenciákat vezette (Lukács: *Catalogi personarum* II 946).

A közreadók egyike, Ignatius Wohlmuth a Pálffy család bajmóci tiszttartójának, Michael Wohlmuthnak a fia lehetett (Koltai András: *A Pálffyak és a piaristák. A bajmóci uradalom katolizációja és a privigyei piarista kollégium első évei*. In: Pálfióvci v novoveku. Szerk. Anna Fundárková, Pálffy Géza. Bratislava–Budapest 2003, 89, 94). Az Árva megyei Nicolaus Gusich (Guzit) (1659–1708), aki 1678-ban maga is jezsuita lett (Lukács: *Catalogus* I 482), a megye evangélikus alispánja, Joannes Gusich katolizált fia volt (Guzics János naplója. *Történelmi Tár* 1889: 434–490, 436). Szegedi Ferenc Lénárd apja talán Nagyszombat polgármestere, Szegedi János volt (róla ld. Pozsony vármegye nemes családjai. Szerk. Kövesdi Károly. Somorja 2008, 363).

Az avatást végző Carolus Schretter (1644–1717) 1676 és 1678 között (Lukács: *Catalogus* III 1503) Nagyszombatban filozófiaprofesszorként működött.

A versek formájukat tekintve epigrammák. A bökversek gúnyolják többek között Júdást (21.) és Heródest (pl. a 74.). Van közöttük két rákvers (110. és 111.) is. Az utolsó, *Ad lectorem* szóló epigramma arra figyelmeztet, hogy ha az olvasó a verseket nem szúrja meg, akkor azoknak sincs hegyük, egyébként a céljuk az, hogy megnevevessenek.

A kiadvány füzetjelzése hibás, a B₂-re B₄ következik, azaz a B₃ jelzés kimaradt, azonban az őrszavak bizonyítják, hogy a szöveg folyamatos. A B jelzésű füzet hat levélből áll.

Budapest *Nat* cop. – Eisenstadt *Esterházy* ① (← Moskva *Lit* ← Eisenstadt *OFM*)

4204

PALMA, Biagio: Actus interni virtutum, sive arcus triumphalis ex vivis lapidibus constructus, in applausum episcopalis consecrationis illustrissimi ac reverendissimi domini, domini Joachimi Luzenski, episcopi Varadiensis etc. etc. authore r. p. Blasio Palma, clerico regulari Congregationis Sancti Pauli, Tyrnaviae (MDCLXXVIII) typis Academicis.

[¹], (o)⁴, A¹²-G¹² H¹ = [10] + 170 pag. – 12° – Orn., init.

OSzKÉvk 1961–1962: 236 – Čaplovič 2109

Katolikus morálteológiai értekezés. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. A következő levél két lapján három-három kronosztichon áll ((o)₁a–b). Ezután következnek *Joachimo Luzenski episcopo Varadiensi, praeposito Scepusiensi, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario* címmel a kiadvány ajánlása, aláírása *typographia Tyrnaviensis Societatis Jesu* ((o)₂a–(o)₃b). Utána *Praefatio auctoris* ((o)₄a–b), majd a főrész áll *Pura intentio seu protestatio operandi pure pro Deo, sine omni commodo amoris aut obsequii* címmel (1–116). Ezután következik a *Formulae affectuum erga Deum, desumptae ex annua meditationum in vitam et doctrinam Jesu Christi materia, conscripta per r. p. Nicolaum Avancinum e Societate Jesu* (117–152). A fejezetet IHS-monogram és jelvény zárja. Utána *Universalis forma et modus cor suum coram Deo per bonos affectus declarandi, ex industria r. p. Christiani Mayer, parte I. cap. 7.* (153–165) olvasható. Ezt követi a *Clavis coeli aurea, quam frequenter usurpandam commendavit r. p. Carolus Mussart Societatis Jesu* (166–168). Utána következik az *Oratio matutina et vespertina ad B. M. V.* című imádság, alatta a jezsuita jelmondat rövidítése: *O. A. M. D. G. et B. M. V. H.* (Omnia ad maiorem Dei gloriam et Beatae Mariae Virginis honorem) (169) és Máriát a kisdéddel ábrázoló záródísz helyezkedik el. A kiadvány utolsó lapján az *Errata* van (170).

Biagio Palma (1577–1635) barnabita szerzetes műve először Rómában jelent meg 1623-ban *Atti virtuosi interni dell'anima christiana* címmel. Joannes Zanini, a dillingeni Szent Péter társas egyház kanonokja fordította le latinra. Dillingenben jelent meg 1634-ben *Thesaurus indeficiens, actus interni virtutum, quibus facile provehamur ad veram perfectionem* címmel (VD17 12:103129K). Ebben Palma művének szövegét François Bourgoing (1585–1662) francia oratoriánus írása egészíti ki. Jelen kiadásban Palma művéhez három jezsuita, Nicolaus Avancinum (1611–1686), Christian Mayer (1584–1634) és Charles Musart (1582–1653) morálteológiai fejtegetése van mellékelve. A kiadvány ajánlása Joachim Luzinskinak (1603–1682) szól, aki 1676. március 29-től 1681. február 1-jéig volt váradi püspök. Ebben meg van említve, hogy korábban más művek kiadását is segítette, így a jezsuita Juan Eusebio Nieremberg (1595–1658) *De adoratione in spiritu et veritate* (Nagyszombat 1663, 3115) és Nádasi János (1614–1679) *Diurnum divini amoris* (Róma 1660, RMK III 2118) című munkáját.

A nyomtatványt először Fazakas József írta le (OSzKÉvk 1961–1962: 236), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (2109).

Bratislava Univ ① – Budapest Nat ① – Győr Dioec ① – Martin Nat ① ① ① – Passau Nat ②* – Sárospatak ①

4205

ROBERTUS Bellarminus, Sanctus: Doctrina et veritas in pectore Aaron, Exod. 28., id est Roberti cardinalis Bellarmini ad episcopum Theanensem admonitio, quam ... Joachimus Luzenski, episcopus Varadiensis in speculum sibi erexit ipsa svae consecrationis favsta lve in metropolitana ecclesia Tyrnaviensis. Tyrnaviae MDCLXXVIII typis Academicis.

*4, A¹²-C¹² D⁶ = [12] + 79 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1422 – Čaplovič 2107

Katolikus püspöki rendtartás. – A címszöveg végének *ipsa* szóval kezdődő része kronogramot tartalmaz, amely az 1678-as számot adja ki, kiemelt betűit ismétli meg a római számok rendszerének megfelelő sorrendben az impresszum. A címlap hátán két ószövevségi citátum olvasható. Vele szemben kezdődik a *Joachimo Luzenski episcopo Varadiensi, praeposito Scepusiensi, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario etc.* ... szöveg ajánlás, amelyben a *Typographia Tyrnaviensis Societatis Jesu* köszöntötte az új püspököt (*₂a–*₄a). Ezt követi *Index materiarum per IX controversias seu paragraphos distributarum* című tartalomjegyzék (*₄b), illetve az *Auctor ad lectorem* című előszó, amelyben Bellarminus felsorolja azokat a munkákat, amelyek szintén a püspöki tisztségről szólnak, de tanításaik e könyvecskébe nem fértek bele. Keltezése: *Roma, 1572* (A₁a–A₂b). A *Roberti Bellarmini ex Societate Jesu S. R. e. cardinalis admonitio ad episcopum Theanensem, nepotem suum* belső címmel kezdődő főrész azokat a püspök kötelességeiről, helyes életmódjáról, hivatalának megfelelő viseléséről szóló tanácsokat tartalmazza, amelyeket Robertus Bellarminus unokaöccséhez írt annak az itáliai Teano püspökövé váló kinevezése alkalmából. A csupán az előfejtben jelzett *Proemium* a tartalomjegyzék tanúsága szerint a következő kérdéstről értekezik: *Quae necessaria sint episcopo, qui vere salutem suam aeternam in tuto ponere velit* (1–7). A további szöveg a következő *controversiák*ból épül fel: *I. An liceat petere vel saltem optare episcopatum* (8–17) – *II. An episcopus teneatur in ecclesia sua residere et non inde discedere, nisi ad tempus, ob causas in Concilio Trident. sess. 24. c. 1. explicatas?* (18–34) – *III. De officio episcopi. An videlicet teneatur per se praedicare* (34–46) – *IV. De perfectione vitae Christianae* (40–46) – *V. controversia est de ordinatione clericorum. An liceat vel expediat multos ordinare* (47–52) – *VI. controversia. De multiplicata beneficiorum* (52–64) – *VII. controversia. De modo agendi cum principibus saeculi in tuenda ecclesiastica libertate* (64–65) – *VIII. controversia. De modo agendi cum consanguineis et affinibus* (65–67) – *IX. controversia et ultima est. De rebus ecclesiasticis, in quos usus expendi debeant* (67–79). Az utolsó lapon *Ad majorem Dei gloriam et episcopalis dignitatis venustatem* jelmonddal zárul a kiadvány.

Robertus Bellarminus (1542–1621) a katolikus reform legnagyobb hatású képviselője. 1590-ben lépett be a jezsuita rendbe, 1592-től a római kollégium rektora, ugyanekkor tanult itt Pázmány Péter is. 1594-től 1597-ig nápolyi jezsuita tartományfőnök volt. 1599-ben bíborossá választották, de teológiai viták miatt távozott Rómából. Csupán 1605-ben tért vissza, mint XI. Leó majd V. Pál pápák teológiai tanácsadója. Teológiai, hitvitázó és aszketikus művek szerzője, katekizmusait számos nyelvre lefordították, művei jelentős hatással voltak a magyarországi katolikus reformra is.

E munkája első alkalommal 1612-ben jelent meg Párizsban (Sommervogel I 1224). Miként a címből és az ajánlásból kiderül, e nagyszombati kiadást Joachim Luzinski készítette váradi püspökké szentelése alkalmából.

Budapest Nat ②* – Budapest Univ ① – Martin ① – Pannonhalma ②*

4206

SZILY András: Istenségen öltözött ember. Rom. 13. v. 14., az az a' dücsösleges Páduai Szent Antalrol valo prédikáció, mellyet elme faratsága után élő-nyelvel-is el-mondott

teketetes es nagysagos Szili András scipiai püspök, föld-vári apátur, esztergami kánok, császár és koronás király urunk ö felsége tanátsa ugyan azon szentnek a' napjan a nagyszombati Szent Ferencz Szerzetinek klastromi templomában Sz. Iván havának 13-dik napján. Nagy-Szombatban MDCLXXVIII az academiái betűkkel.

A⁴-C⁴ D³ = [15] fol. – 4° – Orn., init.

OSzKÉvk 1959: 184 – Čaplovič 2112

Katolikus prédikáció. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható latin és magyar nyelven. Ezt követi előbb az ajánlás címezése *Celsissimo ... principi ... Georgio Szelepcheny, archiepiscopo Strigoniensi ...* (A₂a), majd szövege, *Kegyelmes uram* megszólítással. Aláírása, *Nagyságodnak ... alázatos káplánja, Szili András.* (A₂b–A₃a). A főrész Szent Antalról szóló prédikációt foglal magában, amelynek élén címként a textusul választott bibliai íge olvasható, *Ego dixi: Dii estis. Psal. 18. [81] v. 6.* (A₃b–D₃a).

Szily András (1618–1682) Palotán született. Nagyszombatban, majd 1642-től Rómában tanult. Hazatérve Nagykéren és Püspökiben lett plébános, 1654-től esztergomi kanonok, 1657-től barsi főesperes, végül 1679-től földvári apát és scipiai címzetes püspök volt.

Az ajánlás Szelepcsényi György esztergomi érsek kassai útját idézi fel. Az érsek ugyanis elvesztette püspöki gyűrűjét, amikor meglátogatta a három kassai vértanú szenvedésének helyét, és a gyűrűt Szent Antalhoz intézett fohásza nyomán csudálatos módon megtalálta.

A minden további belső tagolás nélküli prédikációt Szily 1678. június 13-án, Antal napján mondta el Nagyszombatban a ferences templomban, majd hamarosan ki is nyomtattatta. A beszéd Szent Antalt, mint a szívek vizsgálóját magasztalja, példák segítségével méltatja nagyhatású prédikációit és leírja néhány csodatételét. Befejezésül alázatosságát, szenvedéseit és Isten iránti szeretetét mint az életszentséghez vezető *grádics*okat mutatja be.

A kiadványt először Fazakas József (OSzKÉvk 1959: 184), majd Ján Čaplovič írta le (2112).

Budapest Nat ① + cop. digit.

Olim: Gyöngyös

4207

[SZILY András: Prédikáció Loyolai Szent Ignác ünnepére. Nagyszombat 1678 Akadémiai nyomda.]

A⁽¹⁾⁺³ B⁴-D⁴ E¹ = [2?+4] + 28 pag.– 4° – Orn., init.

OSzKÉvk 1959: 184–185 – Čaplovič 2113

Katolikus prédikáció. – Az egyetlen jelenleg ismeretes példány címlapja hiányzik. Az első meglévő levél az *Illustrissimo ... Thomae Palffy ab Erdöd, episcopo Nitriensi locique ejusdem et comitatus supremo ac*

perpetuo comiti, praeposito Poseniensi, sacrae, caesareae regiaeque majestatis intimo consiliario et per inclitum Hungariae regnum aulae cancellario, domino et patrono ... ajánlás címzése (A₂a), majd magyar nyelvű szövege olvasható *Nagyságodnak alázatos káplánja, Szily András* aláírással (A₂b–A₃b). Márk evangéliuma II. részének 2. verse, *Ecce ego mitto Angelum meum* áll címként a főrészt, a szintén magyar nyelvű prédikáció élén (1–28), amelynek szövegét *Epilogus* és alatta *Sit nomen Domini benedictum* köriratú IHS-monogram (26–28) zárja.

A prédikációt, amint az annak első soraiból kitűnik, Szily András esztergomi kanonok mondta el 1678. július 31-én, Szent Ignác ünnepén a nagyszombati Keresztelő Szent János templomban, azaz az egyetem templomában az egyetem hallgatói előtt. Ajánlását azért intézte Pálffy Tamás nyitrai püspökhöz, mert erkölceiben hasonló Szent Ignáchoz, ugyanis a földi győzhetetlen monarchának tökéletes szolgája, püspöki tisztere nézve pedig angyal. A prédikáció szerint Loyolai Szent Ignác angyalnak nevezhető, mert megvolt benne az *angyaloknak természetes nemessége, ... lelki renden való eminenciája, föbbsége, ...* [és] *tisztekeknek dicsőséges méltósága.* (4). A továbbiakban ezt bizonyítandó Ignác életének és fontosabb tetteinek laudációját tartalmazza a beszéd.

A kiadványt először Fazakas József ismertette. Nyomdai anyagának és tartalmának vizsgálata alapján megállapította, hogy azt 1671 és 1679 között nyomtatták Nagyszombatban (OSzKÉvk 1959: 184–185). A tipográfiai anyag tüzetesebb vizsgálata alapján 1678 és 1683 között nyomtathatták (V. Ecsedy Judit közlése). Szily 1682. május 5-én halt meg (Kollányi Ferenc: Esztergomi kanonokok 1100-1900. Esztergom 1900, 271). Az ajánlásban, amint Fazakas is felhívta rá a figyelmet, a Szent Antalról 1678. június 13-án mondott prédikációját *minapiban* tartott beszédnek nevezi (4206), ezért bizonyos, hogy 1678 volt a nyomtatás éve.

Budapest Nat © + cop. digit.

Tyrnauer Schreibealender und Prognosis auf das Jahr 1679. = **Appendix 302**

4208

UTITARS, az az reggel, s'estve és egyéb udökben gyakorlandó imádságok, hálaadások, dicsiretek és lelki óhajtások, mellyek mint egy jo uti tarsaság, embert ez földi szarándok-ságába(n) vigasztallyák, veszedelemtől óltalmazzák és végre mennyei hazájában juttattyák. Az hivek kedvekert most újonnan meg-jobbittatott és sok szép imádságokkal meg-bövit-tetett. Nagyszombatban 1678 acad. bötükk. Rietmiller Mát. által.

)o⁽¹²⁾,)oo⁽⁶⁾, A–C^{alternatim 12 et 6} [D⁶] E–L^{alternatim 12 et 6} [M⁶ N¹² O⁶] P–Y^{alternatim 12 et 6} Z³,)*(³ = [36] + 402 + [6] pag. – 18° – 1 ill., init., color.

Sztripszky I 2093/300 ← MKsz 1880: 279 – Čaplovič 2115

Katolikus imádságoskönyv. – Az egyetlen, csonka példányban fennmaradt kiadvány címlapjának hátán kezdődik *Az esztendőriül és annak részeiről* szóló összefoglalás ()o(,b–)o(,a), *A változó ünnepeknek egynehány*

esztendőre való táblája az 1678. esztendőtől 1698-ig $(\circ)_3(b-)\circ_3(a)$ és a tizenkét hónapra osztott naptár $(\circ)_3(b-)\circ_3(b)$. Ezt követi a *Keresztyéni tudomány* című fejezet $(\circ)_3(a-)\circ_3(a)$, amelynek végén egész lapos fametszet illusztrál egy Tóbiás könyvből való bibliai idézetet $(\circ)_3(b)$. A bevezető részekben a piros és a fekete nyomás végig váltakozik. A főrész a következő nagyobb egységekből áll: *Minden nap gyakorlandó rövid imádságok* (1–113) – *Szent Dávid királynak zsoltári könyvéből hét poenitentia tartó zsoltári* (114–134) – *Szent Brigyita asszonynak ... XV ájtatos imádsági* (135–156) – *A Christus kínszenvedéséről ájtatos imádság* 1–7 (156–651 [recte 159]) – *Litániák* (160–[210]). Minthogy a leírás alapját képező példány csonka, az előző rész végét és a következő rész címét és helyét a kötet végén található *Lajstrom* alapján lehet megállapítani. E szerint a *Testi, lelki javainkért való hálaadások* a 211. laptól a 271. lapig tartottak. Ezt követi *A keresztyénség közönséges szükségéért* (272–303) – *Bizonyos személyek imádsági* (304–331) – *Betegségben való imádságok* (332–402). E rész utolsó imádságát, *Szűz Mária Olvasójának* háromféle elmondása közül az utolsó kettő szövegét folytatólagos lapszámmal ellátott, egylevelű, dupla méretű, kihajtható tábla tartalmazza, amelynek felirata: *Asszonyunk, Szűz Mária koronája* (401–402). Az imák címét előfordulásuk sorrendjében *Lajstroma ez könyvecskének* sorolja fel $(\circ)_3(a-)\circ_3(b)$.

Az imádságok között az Útitárs-kiadásokban megszokott verses betétek közül a következők találhatók meg az egyetlen fennmaradt hiányos példányában: 13. *Istennek hív szent anyala ... világgoddal* – 45: *Üdvöz légy Szűz* – 46: *Üdvöz légy e*.

A verses szövegeket kiadta Holl Béla: RMKT XVII/7 290, 619–621.

Az imádságoskönyv szerzője ismeretlen. Aloysius Zelliger Nádasi János műveként írta le 1658. évi kiadását (Pantheon 1658/2). Ján Čaplovič utalt erre a feltételezésre ennek a 20 esztendővel későbbi, 1678. évi kiadásnak az ismertetésében, de szerző nélküli műként közölte, mivel Carlos Sommervogel nem vette fel Nádasí művei között (2115). Vö. Pozsony 1639, 1787 és 1643, 2024.

Az imakönyv kevés kiegészítéstől eltekintve ugyanazokat az imádságokat közli, mint a korábbi, legteljesebb terjedelemben fennmaradt 1643. évi pozsonyi kiadás (2024). Szerkezetében azonban nem követi azt. Így pl. a Szent Brigitta tizenöt imádsága és a Krisztus kínszenvedéséről való ájtatos imádság ott a Betegségben való könyörgés előtt áll.

E kiadványt Majláth Béla ismertette először mint a múzeumi könyvtár legújabb szerzeményét (MKsz 1880: 279 és 1881: 260). Az ő közlése alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2093/300), majd Ján Čaplovič (2115).

Cf. 1787*, 2024*, 3389!; –, →

Budapest *Nat* ③* + cop. digit.

4209

CVLTVS Deiparae Virginis Mariae, patronae et reginae regni Hvngariae, seu medicamen spirituale contra pestem, constans quinque psalmis Beatae Virginis. Ex Psalterio d. B o n a v e n t u r a e cum certis oratiunculis ad B. V. grassante in Ungaria peste. Ab

infimo ejusdem cliente humillime oblatum et piorum animis expositum. (Posonii 1678 typis Joannis Gregorij Zerweg.)

A⁸–C⁸ = 47 + [1] pag. – 16°

RMK II 1428 – Čaplovič 435

Katolikus imádságok és himnuszok. – A kiadvány az országban dúló pestis ellen védelmet nyújtó imák gyűjteményét tartalmazza. A cím első tagmondata kronogram, amely 1678-at ad ki. A címlap háta üres. Ezután először olvasható *Ad lectorem* (3–4), amely tudatja az olvasóval, hogy a könyvecske Szent Bonaventura *Psalterium*ából válogatott öt zsolnárt tartalmaz, amelyek védelmet nyújtanak a pestis ellen. Ezt azzal bizonyítja, hogy 1470-ben ezek imádkozása óvta meg a római Santa Maria del Popolo templom szerzeteseit. Az előszót követi *Suffragium* címsor alatt a *Sub tuum praesidium confugimus* kezdetű himnusz (4–5), majd rövid *Oratio* (5). Ezután következnek a számozott zsolnárok: *Psalmus I* (5–7) – *Psalmus II* (7–9) – *Psalmus III* (9–11) – *Psalmus IV* (11–13) – *Psalmus V* (13–15). Egy-egy zsolnárt minden sora azonos betűvel kezdődik, az öt zsolnárt kezdőbetűi így a MARIA nevet adják ki. A zsolnárokat könyörgés követi (15–16) – majd *Antiphona et oratio contra pestem* (16–18). Ezután következnek az *Oblatio sui ipsius B. Virginis* (18–19) és *Oratio* (19–24). A következő rész szentekhez szóló himnuszokat tartalmaz: *Hymnus ad ss. tres reges* (25–27) – *Hymnus ad S. Sebastianum m. contra pestem* (27–29) – *Hymnus ad S. Rochum confes.* (30–31) – *Hymnus ad S. Franciscum Seraphicum* (32–34), amelyhez *Responsorium S. Bonav. ad S. Anto. de Padua* járul (34–36) – *Hymnus ad S. Franciscum Xaverium* (36–39). Minden himnuszt *Oratio* követ. Az *Oratio ad S. Barbaram* (39–42) című rész két imát tartalmaz. Ezután következik a *Hymnus de S. Rosalia virg. contra pestem* (42–45) és az *Oratio ad s. angelum custodem* (45–47). Az utolsó lapon olvashatók az impressumadatok: *Posonii typis Joannis Gregorij Zerweg, anno 1678* (C₈b).

1678–1679-ben pestisjárvány dühöngött mind Pozsonyban, mind egész Magyarországon (Magyar-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. III. Bp. 1931, 415–420). A kiadvány ennek kapcsán jelent meg (vö. ItK 2000: 590, Tüskés Gábor – Knapp Éva). A könyv *Psalmus*ainak szövege az általában Szent Bonaventura neve alatt megjelentetett, valójában ismeretlen szerzőségű *Psalterium maius beatissimae Mariae virginis* gyűjteményén alapul (vö.: Bécs 1660, **2892**), amely Szűz Mária tiszteletére készült zsolnártárfázisokat tartalmazott. Ennek a gyűjteménynek a versoraiból a cento műfaj szabályait követve állították össze a kiadvány öt zsolnárt. Hasonló tartalmú, de eltérő megfogalmazású bevezető szöveggel korábbról is ismeretes nyugat-európai kiadványokból (pl. *Magnum promptuarium Catholicae devotionis ... opera ... Davidis Gregorii Corneri ...* Viennae Austriae 1672). Magyarországon nyomtatott kiadványban a bevezető magyarázatok nélkül eredeti latin nyelven (Nagyszombat 1674, **3991**: *Quinque psalmi S. Bonaventurae de Beata Virgine* (129–142)), illetve magyar fordításban (Lelki kard. Bécs 1654, **2508A**, Liliom kertecske. Pozsony 1675, **4052**, 168–184) jelent meg. A kiadvány második része pestis esetén segítségül hívott szentekhez szóló himnuszokat tartalmaz. Az 5–19. lapon olvasható bevezető fejezet és az imák változatlan sorrendben és szövegezéssel bekerültek az *Officium Rakocianum* anyagába (vö. Nagyszombat 1693, egyetlen példánya: Országos Széchényi Könyvtár, RMK II 1754a).

Cf. **2508A**; **2892**; **3991**, **4052**, **4183**, →

Budapest Univ ①

4210

GÖSSINGER, Johann Ludwig: Pixnmeistery compendium, oder kurtze Beschreibung wie nehmlichen: In den ersten Theil anfangende Pixenmeister oder Scholaren bey den grossen Geschütz zu unterrichten und was sie sonders dabey zu wissen vonnöthen. Anderte Theil tractirt die Handgriffe und Zurichtung unterschiedliche Lust-Feüerwercke. Dritte Theil von Praeparirung oder verfertigung unterschiedlicher Ernst-Feüerwercke. Auch wie theils derer aus den Pöllern zu werffen durch Johann Ludwig Gössinger ... 1678. Preßburg 1678 Johann Gregorius Zerweg.

[⁴], A₁₋₃ [¹] A₄₋₆ [¹] A₇₋₈ B₁₋₃ [¹] B₄₋₆ [¹] B₆₋₈ C⁸-E⁸ F₁₋₄ [¹] F₅₋₈ G⁸ H₁₋₄ [¹] H₅₋₈ I₁₋₄ [¹] I₅₋₈ K⁶ L⁸ = [7] + 168 + [4] pag. + 7 tab. – 8° – 7 ill. calcographicae, orn, init.

Čaplovič 436 – VD 17 23:718808Q

Tüzmeisteri kézikönyv. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az előző *Johannes Ludwig Gössinger, Zeugwarth des königl. Schloß und der Stadt Preßburg* aláírásával *denen edlen ... Herren, als Hannß Georg Kraußen, der röm. keyserl. Mayest. Feldschreibern, der Hauptmann betruzischen frey Compagnie, Kilian Waxmann, der röm. keyserl. Mayest. Furier obermelten frey Compagnie, Georg Roßpeintner, Burger und Steinmetzen der königlichen Frey-Stadt Preßburg, Ulrich Gössinger und Hannß Georg Vogl, beede keyserl. Pixenmeister des ... Schloß Preßburg, Emericus Ignatius Finger, keys. Soldaten, der Hauptmann betruzischen frey Compagnie, Conrad Lorentz, gräflich. Nicolaß Palfischen Hoff-Tischlern, Georg Girrwentz und Matthiaß Koch, beede Pixenmeisters Kunst Verwanthen, Wolff Wisser, wohnhafft auff dem königl. Schloß-Grund Preßburg, meinen hochgeehrt., beehrt. und gönstigen Herren, Gefütterern, Brudern und beliebten Freunden*, amelynek végén versben köszön el az olvasóktól ([₂a–[₄b]). A főrészt *Büchsenmeisterei compendium* cím után három részből áll. A *Das erste Buch* 23 fejezetben (*Kapitel*) igazítja el a növendékeket azokról az ágyúkkal kapcsolatos tudnivalókról, amelyek gyakorlatok vagy háborúk idején számukra hasznosak lehetnek (1–67). A szöveget metszetes ábrák (Fig. 1–4.) illusztrálják a 6., a 13., a 22. és a 28. lap mögé ragasztva/kötve. Feliratuk pontosan jelzi, hogy mely fejezet hanyadik lapjához tartoznak. A *Der ander Teil* 29 részben fejti ki témáját: a szórakoztató tűzijáték-készítés mikéntjét (68–120). A 88. lap utáni beragasztott levél rektóján a Fig 5. egy rakétaállvány rajzát mutatja. A *Der dritte Teil* újabb egész lapos ábra vezet be, amelynek a háta üres. A harci tüzérség által alkalmazott eszközöket tárgyalja 23. fejezetben (121–163). A 136. lap után újabb számozás nélküli szemléltető ábrát ragasztottak a kötetbe. A főrészt végén *Folgen ... etliche Sätze so zum Lust und Ernst Feuerwerk zu gebrauchen* (163–168). Végül *Register* címen tartalomjegyzék zárja a kötetet, amely felsorolja az egyes könyvek fejezeteit (L₆b–L₈b).

A szerző, Johann Ludwig Gössinger (?–1714) életét Mikó Árpád és Pálffy Géza foglalta össze (A pozsonyi Szent Márton-templom késő reneszánsz és kora barokk síremlékei (16–17. század). [1.] Művészettörténeti Értesítő 2002: 110, 167). E szerint Gössinger 1681-től a pozsonyi királyi vár hadszertárnoka, 1682-től egyúttal a pozsonyi várnak és városának a tüzestere volt. 1684 és 1699 között e tisztségek mellett magyarországi mezei hajósflókapitányként működött az újonnan indult törökellenes háborúban. 1694-től császári tanácsos. Kézikönyve előszavában elmondja, hogy munkáját Raimondo Montecuccoli császári hadvezér jóváhagyásával írta, aki ellátogatott laboratóriumába is, és bizonyos kísérletekhez szükséges eszközöket is adatott a számára ([₃b–[₄a).

Ezt a korábban bibliográfiákban nem szereplő művet elsőként Ján Čaplovič ismertette (436) a Prágában őrzött példány alapján. A hazai szakirodalom eddig még nem foglalkozott vele.

Budapest *Nat cop.* (Praha) – Praha *Nat* ① – Wolfenbüttel ②*

4211

»MANNI, Giovanni Battista: Quatuor maximae seu philosophiae Christianae axiomata ex quadruplici consideratione aeternitatis. Posonii 1678 typ. Gregorii Zerweg.«

Egyháztörténeti Szemle 2013: 38.

Katolikus vallási elmélkedés. – E példányból ismeretlen kiadvány adatát Kádár Zsófia fedezte fel a pozsonyi jezsuita kollégiumban működő Gyümölcsoltó Boldogasszony Kongregáció ajándékkönyv-osztási gyakorlatát vizsgálva (Egyháztörténeti Szemle 2013: 11–12, 38). E társulat *Album Sodalium Marianorum Congregationis Annunciatae Beatae Virginis Mariae in Collegio Societatis Iesu Posoniensi a. 1637–1745.* című kéziratos albumában az 1678. esztendőnél olvasható a következő bejegyzés: „libellus de aeternitate patris Joannis Baptistae Manni hic Posonii noviter hoc anno impressus sumptibus congregationis huius” (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára Fol. Lat. 3392. 97. r.) E szerint 1678-ban a társulat költségén jelent meg Giovanni Battista Manni (1606–1682) modenai születésű jezsuita műve. A kötetet azzal a céllal nyomtatták, hogy a társulati tagok, diákok és a külső tagok számára ajándékba adhassák.

A könyv valószínűleg Johann Gregor Zerweg nyomdájában készült, amely ekkor még működött Pozsonyban (Kádár: i. m. 11–12). Terjedelme a fentivel azonos címen megjelent, 1661. évi müncheni kiadás alapján: [4] + 102 lap lehetett (VD 17 12:103982P).

4212

OFFICIUM cum brevi compendio vitae thaumaturgici auxiliatoris S. Antonii Paduani Ord. Min. S. P. Francisci Seraphici, sub ... auspicijs ... comitis ... Ladislai Chiaki de Chiak, perpetui in Leva, Vighles, Tata et Szadvár, officij supremi comitis comitatus Comaromiensis administratoris et sac. caes. regiae(ue) majestatis praesidij Tatensis supremi ac perpetui capitanei recusum. Posonii 1678 typis Joann. Gregorij Zerweg.

A¹²–H¹² I³ = [6] + 194 pag. – 12° – 10 ill., orn.

Čaplovič 437

Katolikus imádságok. – A kiadvány szövege és beosztása is teljesen megegyezik a mű 1677-ben megjelent kiadásának „A” variánsával (4164), csupán a címlapon olvasható évszám tér el attól.

Szabó Károly az 1677-es kiadás ismertetésében (RMK I 1412) megemlíti, hogy az „Akadémia”, illetve a

„Kis-martoni franc. zárda” példányán az 1678-as évszám olvasható, önálló tételként azonban nem vette fel bibliográfiájába. Első alkalommal Ján Čaplovič írta le, megállapítva, hogy csupán a címlapon olvasható évszámban tér el az 1677-es kiadástól (437). Helyesen járt el, mivel az évszám tanúsága szerint a nyomda ezt a változatot 1678. évi kiadványként kívánta forgalmazni, ezért bibliográfiai szempontból önálló kiadványnak tekinthető.

Cf. 3058; 3883, 4045, 4164, –, 4523, →

Budapest *Acad* ① – Graz *OFM* O (← Eisenstadt *OFM*)

4213

»PESTILENZISS Consilium. Pressburg 1678 Zerweg.«

Čaplovič 437a

Orvosi tanácsok. – Ezt a ma már példányból ismeretlen nyomtatványt Ján Čaplovič (437a) írta le Pozsony város számadáskönyvének 1678-as bejegyzése alapján. Itr a következő olvasható: „Den 13 November dem Johann Zerwerkh Buchtrucker von 4 Riss Pestilenziss Consilium zu truckhen zahl von ieden 2 Fl. 50d. laut auszügt N. 66.” (Archív hlavného mesta SR Bratislavy. Mesto Bratislava, Komorné knihy, K 261: Kammerbuch 1678, 177). Eszerint a város Johann Gregor Zerweg pozsonyi nyomdásznak a munka kinyomtatásáért rizsmánként 2 forint 50 dénárt fizetett. Így megalapozottan feltételezhető, hogy a kiadvány, amely a címe alapján minden bizonnyal a pestis idejére való tanácsokat tartalmazott, és német nyelvű lehetett, valóban elhagyta a sajtót. Ezt erősíti meg, hogy Zerweg korábban is nyomtatott hivatalos iratot a város számára (vö. 1676, 4107, V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 94).

Zerweg épp az 1678-as pestisben halt meg, és nyomdája halálával megszűnt.

4214

»BAKOSCH, Johann: Kurz- und rechtmässiger Grund der Hochdeutsche Sprache, wie auch deroselben Schreibrichtigkeit, nach was sich ein jedweder halten soll, wenn er recht schreiben will. Welches alles aus unterschiedlichen gefährter Leut Büchern mit Fleiss, in Unterredung zweyer Jungfern Christina und Rosina, der blühenden Jugend zum besten zusammen getragen ist von I. B. C. (JOH. BAKOSS Cibiniens). In Hermanstadt gedruckt durch Steph. Iüngling im Jahr C. M.DC.LXXVIII. 12r. 48 lap.«

RMK II 1430

Dialógus a német helyesírásról. – A ma már példányból nem ismeretes nyomtatvány két hölgy: Christina és Rosina beszélgetését adta közre a felnémet nyelv alapjairól és helyesírásáról.

A dialógus szerzője *I. B. C.* monogrammal jelölte meg magát, amelynek feloldása az alábbi szakirodalomban egybehangzóan Johann Bakosch Cibiniensis. Bakosch (1653–1697) Szebenben és Gyulafehérváron végezte tanulmányait 1672 és 1678 között. 1681-től harmincados lett a vöröstoronyi szorosnál, majd városi hivatalnokként és tanácstagként működött Szebenben. Ez az egyetlen nyomtatásban megjelent munkája, amelyet tanulmányai végén szerkesztett össze több forrásból a szebeni tanulóifjúság számára.

Szabó Károly e kiadványt példány ismerete nélkül az 1678. évi szebeni nyomtatványok között írta le (RMK II 1430), elfogadván Josef Trausch adatát (I 46), aki Szabó szerint példányt is látott e könyvből, megjelenését 1678-ra tette, és lapszámát is közölte. Szabó Károly hivatkozott továbbá Horányi Elek (Memoria I 104), Johann Seivert (Nachrichten 17) és Benkő József (Transilvania sive magnus Transilvaniae principatus... II. Vindobonae 1778, 425) adatközlésére is, akik 1677-re tették e könyv megjelenését.

Jóllehet példány azóta sem került elő e kiadványból, létezése a sok egybehangzó és más esetekben is általában elfogadott utalás alapján biztosnak tekinthető.

4215

[1] CALENDER nach der neu- und alte Zeit-ordnung auff das von der heilsamen Geburt unser Herrn Jesu Christi lauffende 1679. Jahr, mit gebührendem Fleiss auffgesetzt, un[d] fürnehmlich auff Siebenbürgen und nechst-umbliegende Län[de]r gerichtet durch M i c h . C l a u s e n b u r g e r u [m] ... – ([2] Judicium astrologicum oder Astrologisches Bedencken vber das nach der heilsamen Geburt unsers Herrn Jesu Christi lauffende 1679. Jahr, von dessen auss natürlicher Influens dess Himmels, muthmässlichem Zustande und Beschaffenheit, und nächstumbliegenden Ländern mit gebührendem Fleiss auffgesetzt durch M i c h a e l e m C l a u s e n b u r g e r u m Mediensem philo-mathemat. e. p. d.) [Hermanstadt 1678] (Stephanus Jüngling).

A⁸ B⁸ [C⁸ D^{6?}] = [16 + 14?] fol. – 16° – Color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadványnak ma csupán két, kötéstáblából kiáztatott töredéke ismeretes, amelyek közül az A, a másik a B füzetet tartalmazza. A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon *Bedeutung der Character* címmel a naptárjegyek magyarázata áll (A₂a). Ezt követik a hónapok naptártáblái. Minden hónap két lapon helyezkedik el, a végükhöz négysoros hónapversek csatlakoznak (A₂b–B₆a). A naptárrészt az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* című jelmagyarázat zárja le (B₆b). Ezt követi a prognosztikonnak a nyomdász nevét tartalmazó impresszummal ellátott címlapja (B₇a). Hátán kezdődik *I. Von den vier Jahresquartaln. Vom Winter* (B₇b–B₈b). Ennek végén olvasható a *Der Planetenstand auf den ersten Tag eines jeden Monats dieses Quartals verhält sich also* című táblázat, amely január, február és március hónapokra vonatkozó csillagászati adatokat tartalmaz (B₈b). Majd a *Vom Frühling* című fejezet következik, amelynek negyedik sorát követően, *Mittag* órszóval szakad meg ez a ma ismeretes egyetlen, e részt tartalmazó töredék (B₈b).

A naptár tartalma, beosztása és terjedelme valószínűleg az 1676-ra szóló szebeni német nyelvű naptárral lehetett azonos, amelyet szintén Klausenburger Mihály szerkesztett (4056). A nyomdász neve és

így a nyomtatás kétségtelen helye a prognosztikon címlapjáról állapítható meg. A szebeni városi nyomdát 1666 és 1687 között Stephanus Jüngling vezette.

Budapest *Nat cop.* (Sibiu *Arch*, Târgu Mureș) – Sibiu *Arch* ④* – Târgu Mureș ④*

Cf. 3930!

Klein, Valentin: Drei schöne Pestlieder. Szeben 1678. – Vide 4168

4216

LADIVER, Elias, jun.: Thus ad aram Deo homini, Jesu Christo, redemptori orbis, assertero salutis in rubo, aeterno igni, in morte, pesti inferni. Cibinii (MDCLXXVIII) per Stephanum Jüngling.

[1] fol. – 535 x 245 mm – Init.

RMK II 1433 – Nögler 461

Evangelikus imádság, templomfelirat és templomavató beszéd. – Ifjabb Elias Ladiver műve megjelenítésének alkalma az 1676-ban leégett, majd 1678-ban renovált segesvári evangélikus templomban újra megtartott istentisztelet volt. A plakát alakú nyomtatványt körzetekből szedett keret szegélyezi. Az imádság szövege három hasábra van szedve, amelyeket két, körzetekből szedett függőleges sor választ el egymástól. Az imádságot *Inscriptio templi* címen a felújított templomon elhelyezett emléktábla feliratának szövege zárja. A három hasábot alul linea határolja, alatta prózában írt köszöntő szöveg áll. Végén olvasható két kronogram, mindkettő az 1678-as évet adja. A második utal október 30-ára. A szöveg végén olvasható utolsó aláírás *Patimini et me, patroni optimi, aris erectis accedere ac exili hoc thure incenso pietatem magistratuū, applausum solennitati, honorem templo, devotionem Deo exigua hac naphta contestari ... Eliam Ladiverum, p. p. coll. Eper., scholae Schaesburg. rectorem.*

Ifjabb Elias Ladiver életrajzához ld. 2807. Külföldi száműzetését követően Enyeden, majd 1678 őszétől Segesváron volt az iskola rektora 1682-ig, amikor visszatért Eperjesre. Még 1676. április 30-án Segesvárt tűzvész pusztította el (ld. Fabritius, Karl: Der Brand Schäßburgs im Jahre 1676. In: ArchVerSiebLkde. Neue Folge 1853, Band I. 220–237). Har órán belül leégett több mint hatszáz ház és az evangélikus Klosterkirche is, amelyet még 1492-ben emeltek (i. m. 224). Újjáépítése 1678-ban fejeződött be (i. m. 227), és éppen két és fél évvel pusztulása után, 1678. október 30-án, vasárnap tartottak benne újra istentiszteletet. Ott elhangzott ifjabb Elias Ladiver imádsága is, aki, amint az a feljebb idézett befejező mondatból kiténik, miután elmondta rövid beszédét, engedélyt kért arra, hogy az oltárhoz lépjen, és meggyújtsa a tömjént.

A nyomtatvány impresszuma a nyomtatás évét nem tartalmazza, ám ez minden bizonnyal megegyezik az újjáépítés évével.

A műfaja tekintetében igen ritkának számító nyomtatvány ma ismeretes egyetlen példánya két összeragasztott íven, egy lapra nyomtatva maradt fent.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

4217

EIN NEUE Erfindung einer allgemeinen arithmetischen Practick J u l i i C a e s a r i s v o n P a d v a , welche an allen Orten Kauffen, Verkauften und Verhandeln allerley Kauffmans wahren, so wol in grossen als kleinen in allerhand Müntz auch die kleine Müntzen in grosse und die grosse in kleine zuverwandeln dienstlich ist. Jetzt widerum auffß neue mit Fleiß corrigirt und gebessert. Zur Hermanstadt 1678 gedruckt und verlegt durch Stephanum Jüngling.

$A^6-S^6 T^{3+12} = [111+1?]$ fol. – keskeny 12°

RMK II 1431

Szorzó táblák. – A címlap hátán a *Dem günstigen Leser wünschet Julius Caesar von Padua Glück und Heyl* című előszó (A_1b-A_3b), majd a *Tabula Cebetis* áll (A_4a). Ezt követi az egy és kétjegyű számok (A_4b-R_6a), majd 100-tól 1000-ig a kerek százas számok kétjegyű, illetve 100, 110, 120, 130, valamint kerek százas számokkal és 1000-rel való szorzata (R_6b-T_4a). A kiadvány ma ismeretes legteljesebb példánya a T_3 levéllel zárul. Szabó Károly leírása (RMK II 1431) alapján azonban egyértelmű, hogy csak egyetlen levél hiányzik. A szöveg elhelyezkedéséből következően ennek rektóján – minden bizonnyal a korábbi táblákhoz hasonlóan – 1000-nek az 56 utáni számokkal való szorzata volt olvasható, a verzó tartalma nem ismeretes (T_4a-b).

Az Országos Széchényi Könyvtár őrzi a szorzótáblának egy olyan címlap nélküli csonka példányát (jelzete: RMK I 1227), amely a következő leveleket tartalmazza: $C_6, D_1, H_{1,6}, K_{1,6}, L_{1,6}, N_{1,6}, O_6, P^6-R^6, S_{1-4}$. A kötetet a Todoreszku-Horváth könyvtár katalógusa a magyar nyelvű kiadással (4218) azonosította (Akantisz Viktor: Dr. Todoreszku Gyula és neje Horváth Aranka régi magyar könyvtára. Bp. 1922, 20), és az Országos Széchényi Könyvtár is így tartja nyilván. A fennmaradt részek csupán számtáblákat tartalmaznak. Ezek szedése teljesen megegyezik ezzel a szorzótáblával. Ezért valószínű, hogy a töredék e kiadásból származik. Könnyen elképzelhető azonban az is, hogy csupán az első, eltérő szövegű leveleket, vagy az első füzetet szedték külön a magyar és a német kiadás számára, a további, teljesen azonos részeket pedig állószedésben hagyták, vagy egyszerűen olyan példányszámban nyomtatták ki, hogy mindkét kiadás számára elegendő legyen.

A kiadvány ugyanebben az évben magyarul is megjelent Szebenben (4218).

Cf. 1063*!; 2183*!; 3460*!; 3729, 4147, –, 4218, 4350, 4418, 4510, →

Budapest *Nat* ③ + cop. (Odorheiu) – Odorheiu Secuiesc ②*

Olim: Brassai ev. gymn.

4218

»PRACTICA Arithmetica, Az az Szamvető Tabla. Melyben minden féle Adásról és vételről akarminémü kereskedésben-is bizonyos számoknak summáját készen és könnyen fel-találhatni. P a d v a i J u l i u s C a e s a r által irattatott. Mostan pedig uijonnan e' szép formában ki-bocsáttott. Szebenbe MDCLXXVIII Jüngling István által.«

»A⁶–S⁶T⁴ = [112] fol. – 12°«

RMK I 1227

Szorzótláblák. – E kiadványt Toldalagi Viktor Koronkán őrzött, ma már nem hozzáférhető példánya alapján a fenti módon írta le Szabó Károly. Közlése szerint a kötet az 1-től 100-ig terjedő számok, majd ezt követően 1000-ig a kerek százás számok szorzatait tartalmazta. A szorzótláblához a használatot segítő kétévelnyi szöveg járult.

Az Országos Széchényi Könyvtár őrzi egy szorzótlábla-kiadás címlap nélküli csonka példányát (jelzete: RMK I 1227). Ezt a Todoroszku-Horváth könyvtár katalógusa (Akantisz Viktor: Dr. Todoroszku Gyula és neje Horváth Aranka régi magyar könyvtára. Bp. 1922, 20) és nyomán az Országos Széchényi Könyvtár is feltehetően tévesen tartja e kiadvány töredékének. Az ugyanis minden valószínűség szerint az ugyanebben az évben Szebenben németül megjelent szorzótlábla hiányos példánya (vö. 4217).

A kiadvány ugyanebben az évben németül is megjelent Szebenben (4217).

Cf. 1063*!; 2183*!; 3460*!; 3729, 4147, 4217, –, 4350, 4418, 4510, →

Olim: Gr. Toldalagi Victornál Koronkán

4219

SCHNITZLER, Samuel: Examen publicum, quod ... anno MDCLXXVIII. April. in communem totius juventutis scholasticae Cibiniensis aedificationem et exercitationem inque singulare amoris atque favoris condimentum atque augmentum ... sistit et dicat praeses, Samuel Schnitzlerus Cibin., ejusdem scholae p. t. rector et moderator. Cibinii (1678) per Stephanum Jüngling.

[1] fol. – 447 x 272 mm – Init.

RMK II 1434 – Nägler 460

Teológiai vizsga meghívója és programja. – Az egyleveles plakátalakú nyomtatványon a cím után a vizsga elnöke, *Samuel Schnitzlerus Cibin., ejusdem scholae p. t. rector et moderator* a következő személyeknek ajánlja művét: *viris ... Jacobo Schnitzleru pastori Cib. ... et scholae ejusdem inspectori, ... Iohanni Haupt consuli Cibin., ... Matthiae Semriger regio jud. ... nationis Saxonicae comiti et ... princ. consil. intimo, ... Christiano Reichart*

sedis iudici, ... Georgio Armbruster proconsuli urbis, ... Melchiori Herrmanno aedit, ... Johanni Rosenauer onatori centumviratus ... Johanni Hamlescher provisori xenodoch. ... omnibus denique senatoribus, centumviris, promotoribus ... laborum suorum jam in sexennium intra pulveres scholasticos pro talentulo divinitus concesso depositorum. Ezt követi az *Invitatio examinandorum* című meghívó a szebeni evangélikus gimnázium tanulóinak 1678 áprilisában tartott vizsgájára. Ebből kiderül, hogy a tanulók hat csoportba (circulus) osztva egymás után adtak számat Leonhard Hutter wittenbergi teológus *Compendium locorum theologicorum ex Scripturis Sacris et Libro Concordiae* című összefoglalásának beosztása szerint a legfontosabb teológiai kérdésekről: a Szentírásról, az egyházzól, a teremtésről, a szabad akaratról, a megigazulásról, a bűnbánatról és a szentségekről. Az egyes témakörökben három-négy kérdést kellett megválaszolniuk, és állást kellett foglalniuk bizonyos vitás kérdésekben is, amelyeket *Dubium* címmel közölt a program. Végül a tanulók névsora következik *Nomina discentium* címmel öt hasábra szedve: *Georgius Reütter – Paulus Schönius – Georgius Conradi – Georgius Himmisch – Valentinus Klein – Johannes Viotoris – Stephanus Reggerus – Martinus Lutsch – Simon Todt – Jacobus Obrendius – Georgius Tutius – Simon Svidricius – Valentinus Folbert – Stephan. Burtzländer – Stephanus Bokkuis – Georgius Both – Georgius Philippi – Christianus Andreae – Michael Matthiae – Johannes Mildt (?) – Matthaeus Barth – Gabriel Ritter – Michael Saur – Martinus Csech – Georgius Schenkerus – Johannes Veltherus – Laurentius Obert – Josephus Drauss – Michael Euserus – Martinus Bauss – Georgius Veredarij – Mathaeus Ungar – Georgius Löprich – Martinus Weiss – Johannes Hann – Georgius Hell – Georgius Henrici – Casparus Cramerus – Andreas Milbert – Michael Czekelius – Paulus Plantz – Michael Göldner – Daniel Herrman – Michael Förder – Michael Gross – Jeremias Brekner – Simon Rohrt – Johannes Bockosch – Martinus Siff – Georgius Eybestorffius – Christianus Dengelius – Stephanus Auner – Johannes Schusterus – Mathias Lanij – Martinus Textoris – Martinus Sosterus – Johannes Klein – Johannes Hoch – Petrus Regis – Johannes Czekelius – Johannes Krempe – Martinus Kelpius – Daniel Schobelius – Andreas Czimmer – Johannes Conradi – Michael Vendelinus – Christophorus Lösch – Johannes Auner – Johannes Theilesius – Martinus Tutius – Stephanus Pöldner – Stephanus Kestnerus – Daniel Kürtzerus – Marcus Fronius – Johannes Gartnerus – Michael Vonnerus – Georgius Schalner – Daniel Langius – Michael Rupensis – Paulus Vestius – Stephanus Reimmerus – Johannes Neysterus – Michael Viotoris – Martinus Hommius – Johannes Zachariae – Johannes Laurentij – Johannes Roslerus – Georgius Adami – Martinus Mollerus – Johannes Artz – Matthaeus Schatz – Johannes Felscherus.*

Szövegkiadás: Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde 1885: 82–86.

Samuel Schnitzler (?–1692) 1668-tól Eperjesen az evangélikus főiskolán tanult. Fennmaradtak teológiai vizsgatételei, amelyeket Pusóczi Miklóssal együtt védett meg 1669-ben (3536). Ezután Wittenbergben folytatta tovább tanulmányait. Hazatérve az evangélikus iskola rektora volt Szebenben, majd 1680-tól (Szász)Újfalun működött lelkészként. Leonhard Hutternek a vizsga anyagát képező teológiai *Compendiuma* először 1609-ben jelent meg Wittenbergben. Attól kezdve az evangélikus iskolák egyik legfontosabb tankönyve lett. Magyarországon is többször kiadták (Lőcse 1614, 1074; Lőcse 1641, 1892), Lethenyi István magyarrá is lefordította (Csepreg 1635, 1602).

Az ajánlást követő rövid megjegyzésből kiderül, hogy a vizsga programját az iskola polgárai nyomtatatták ki (*Quod vero typis impressum sit examen istud tenue, spontanea illud ipsum effecit omnium scholae civium libertas et liberalitas*).

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ①

4220

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Buxus hymenaeia, quae ardentibus illibati amoris facibus viri ... Johannis Mölleri Dantiscani, medicinae doctoris experientissimi ac regiae liberaeq(ue) urbis metropolitanae Cibiniensis in Transyl. physici ordinarii, amici multorum, ut rari, ita cari, dum nobilissimam ... foeminam dn. Susannam Schürerin, nobilissimi quondam celeberrimiq(ue) viri, dn. Christiani a Paulitz, Wladislaw IV. et Johannis Casimiri, regum Poloniae et Sveciae gloriosae memoriae archiatri derelictam viduam in vitae fortunaeq(ue) (utinam vero semper fortunatae!) sociam solidiore conjugii baltheo sibi revinceret, applausura arguto clangore insonuit, animante eam m. Isaaco Zabanio, sacrae theol. et philosophiae in gymnasio Cibiniensi p. p. ac non-exule, adhucdum exulante, anno MDCLXXVIII. die 5. Augusti. Cibinii (1678) per Stephanum Jüngling.

[1]² = [2] fol. – 2° – Init.

Nägler 462

Lakodalmi köszöntő beszéd és versek. – A szerző, Isaacus Zabanius, a szebeni evangélikus gimnáziumban a teológia és a filozófia nyilvános professzora köszöntötte ezzel a kiadvánnyal az ifjú párt 1678. augusztus 5-én tartott házasságkötése alkalmából. A vőlegény a danckai születésű Johann Möller orvosdoktor, Szeben városának orvosa, míg a menyasszony Susanna Schürer, Christian von Paulitznak, IV. Ulászló és II. János Kázmér lengyel, továbbá svéd címzetes királyok udvari orvosának özvegye volt. A címlap hátán olvasható a köszöntő beszéd ([1]₁b). Ezután következik (1) cím nélkül a hexameterben írt köszöntő költemény ([1]₂a–[1]₂b), majd (2) *Epigr. 1. sponsi ad sponsam* – (3) *Epigr. 2. sponsae* – és (4) *Epigr. 3. utriusq(ue)* címen a szerző disztichonban írt költeményei zárják a nyomtatványt ([1]₂b).

Ezt a nyomtatványt először Doina Nägler írta le (462).

Braşov *Ev* ③ – Budapest *Nat* cop. (Sibiu *Mus*) – Sibiu *Mus* ①

4221

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio theologica de fide distinctivae, quidditivae, effectivae et attributivae spectata, quam praeside m. Isaaco Zabanio, theol. et philos. in gymnasio Cibiniensi p. p. publicae disquisitioni subjiciet respondens Stephanus Barcius Marckschelk, theol. et philos. studiosus ad diem (...) Julij anni 1678. Cibinii (1678) per Stephanum Jüngling.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1437 – Nägler 463

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán két hasábra szedve olvashatók a rövid ajánlás címetzetteinek nevei: *Admodum rever. excellentissimo* [!], *clarissimis atque doctissimis Michaeli Pancratio*, u[n]i[vers]i[alium] i[n]c[ly]torum] d[ominorum] capit[alium] et vener[abilium] minist[rorum] Mediens[ium] antistiti, nec non univers. syndico experientissimo; *Francisco Czekelio*, capit. Kisselykens. decano, ejusdemque ecclesiae mystae ...; *Davidi Herrmanno*, capit. praed. seniori et sacr. minist. Vormlachsens. pastori ...; *Matthiae Schön-Awer*, pastori Marckschelkensi ejusdemque capit. syndico piissimo; simul *Petro Veinrichio Ruschn*, *Balthasaro Textoris Apostorf*. eccl. mystis et utriusque surrog. capit. praed. decanis optimis. Toti denique venerandorum et praestantiss. capitular. Coronae, ut et *Georgio Kaun*, urbis Cib. centumviro. – *Amplissimis, consultissimis atque prudentissimis Johanni Auner*, urbis Mediens. consuli ...; *Petro Binder*, judici regio ...; *Michaeli Keszler* judici sedis ...; *Matthaeo Thinnes*, *Stephano Hann*, *Petro Axmanno*, *Stephano Gold-Schmid*, *Johanni Schneider*, *Michaeli Stampff*, *Georgio Gold-Schmid*, *Johanni Kauffmann*, *Gallo Mollero*, not. urb., *Petro Herrmann*, *Michaeli Krausz*, senatoribus praed. urbis .... Az aláírás: *Respondens Stephanus Barcius Marckschel*. A főrészt I. N. J. (I[n] N[omine] J[esu]) felirat alatt, külön cím nélkül tizenhárom pontban (I–XIII) a hit fogalmának felosztását, működésének különböző minőségeit, hatását és tulajdonságait tárgyalja (A₂a–A₄b).

A vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1678 júliusában. A vizsgáztató a teológia és filozófia professzora, Isaacus Zabanius volt, a vizsgázó a (nagy)selyki származású Stephanus Barcius.

Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ①

4222

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio theologica de gratia Dei in examine publico... praeside Isaaco Zabanio, aa. ll. et phil. doctore ejusdemq(ue) et sacr. theol. in gymn. Cibinien. prof. publ., respondente Martino Kelpio Holdvilagien., theol. et philos. studioso, solenniter ventilanda anno 1678. die (12) Martij. Cibinii (1678) per Stephanum Jüngling. A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1436 – Nägler 464

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Viris amplissimis ... Michaeli Sigismundi*, urbis *Schaesburgen*. consuli ...; *Michaeli Göldner*, praedictae urbis proconsuli ...; *Georgio Kraus*, notario publico peritissimo ...; *Georgio Sedert*, senatori ...; *amico faventissimo*, *Michaeli Deli*, senatori literatissimo, praecptori olim ...; *Martino Streitförder*, oratori centumvirorum reip. *Schaesb.*, ... *divisori ordinario* ...; *avo honoratissimo*. *Egregiis item ... viris Johanni Maurer*, centumviro et *Stephano Göldner*, amicis lectissimis ajánlja a munkát *Martinus Kelpius Holvilagien*. *respondens*. A főrészt négy tézist (*Thesis I–IV*) foglal magában Isten kegyelméről, mint a megtérés és hit ható okáról, a kegyelem működési módjáról és az emberi akarathoz való viszonyulásáról (A₂a–A₄b).

A vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1678 márciusában, az Országos Széchényi Könyvtár példányának címlapján olvasható kézirásos bejegyzés szerint 12-én. Az elnök a filozófia és teológia professzora, Isaacus Zabanius volt, a respondens a holdvilági születésű Martin Kelp.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ①

4223

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio theologica de processione Spiritus Sancti a Patre et Filio, auspice Spiritu Sancto, coelestis veritatis doctore, praeside m. Isaaco Zabanio, theol. et phil. in gymnas. Cibiniensi p. p., respondente Johanne Krempe Cibin., theol. et phil. studioso, r. p. Jeremiae Kakavela monacho Graeco aliisque, anno 1678. die (...) Decemb., publice et solenniter ad discutiendum proposita. Cibinii (1678) per Stephanum Jüngling.

A₁ []¹ A₂₋₄ B⁴ = [9] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1438 – Nögler 465

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődő ajánlást *Spectabili ac generoso, generosis item amplissimis ... dominis, Johanni Haupt, metropolitanae urbis Cibiniensis consuli ... , Matthiae Semriger, urbis ejusdem judici regio, nationis Saxonicae comiti et ... Transylvaniae principis... consiliario intimo, Michaeli Hellvigio, consuli Schesburgensi ... , Johanni Schwischeri, jud. regio Schesburgensi, Simoni Dietrich, civit. Coronens. judici primario, Georgio Draut, civit. Coronensis villico, Johanni Auner, consuli Mediensis... , Petro Binder, judici regio Mediensis, Martino Emerico, judici Bistriciensis ... , Michaeli Schelkero, judici regio Sabasiensi, Michaeli Jeremiae, judici regio Schenkensi, Bartholomaeo Kauntz, jud. regio Mercuriensis, Gustavo Kirschner, jud. regio Rupensi, Georgio Gross, jud. regio Leschkirchensi, Johanni Barczy, jud. regio Szaßvarosiensi, toti denique universitati antiquae nationis Saxonicae* intézte *disputationis praeses* (A₁b–[]₁b). A *Q(uestio) an Spiritus S. a Patre et Filio ab aeterno procedat?* című, harminc paragrafust magában foglaló főrész a következő négy fejezetre tagolódik *I. Hypothesis* (§. I.–XV.) (A₂a–A₄a) – *II. Thesis* (§. XVI.) (A₄a) – *III. Catathesis* (§. XVII.–XXVII.) (A₄a–B₃a) – *IV. Antithesis* (§. XXVIII.–XXX.) (B₃a–B₄b). Az első három a nyugati egyháznak azt a tanítását bizonyítja, hogy a Szent Lélek, aki a Szentháromság harmadik személye, az Atyától és Fiútól egyszerre nyeri lényegét, öröktől fogva való és emberi ésszel felfoghatatlan származás által úgy, hogy méltóságra, dicsőségre és hatalomra nézve egyenlő, egyetlenegy Isten az Atyával és a Fiúval. A negyedik fejezet pedig cáfolja a keleti egyháznak azt a hittételét, hogy a Szentlélek csupán az Atyától származik.

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1678. decemberében. Az elnök a teológia és filozófia professzora, Isaacus Zabanius volt, a respondens ifjabb. Joannes Krempe, teológiát és filozófiát hallgató diák (vö. 4224), aki Jeremias Kakavelas görög szerzetes, továbbá még mások jelenléte előtt vitázott a tézisekről. Kakavelas és a többiek jelenlétéből, valamint abból, hogy az ajánlás az erdélyi szászok számos előkelő világi vezetőjét szólítja meg, arra lehet következtetni, hogy a vizsgára nagyobb szabású hitvita keretében került sor. Ifj. Joannes Krempe 1686-ban Zabanius utódja

lett a szebeni iskolában. Itt tanítványaival Terentius-darabokat adatott elő. Teológiai disputációja és latin költeménye ismeretes még. Ld. Szeben 1690, RMK II 167 és Szeben 1693, RMK II 1764.

Az „A” füzetbe a címlap után egy füzetjelzés nélküli levelet ragasztottak be, minden bizonnyal azért, mert a címlap hátán kezdődő ajánlás nem fért el egyetlen lapon, mint azt feltehetően eredetileg tervezte az elnök, Zabanius.

Cf. –, 4283

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ①

4224

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio theologica de quaestione: an dogma de sacramentis sit articulus fidei fundamentalis? Praeside m. Isaaco Zabanio, gymnasii Cibiniensis theol. et philos. p. p., respondente Johanne Krempe, theol. et philos. studioso publice ventilanda anno 1678. die (...) Febr. Cibinii (1678) per Stephanum Jüngling.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1435 – Nägler 466

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Johanni Krempe, ecclesiae Talmatziensis antistiti vigilantissimo, dn. patri suo* ajánlja a munkát *Johannes Krempe respondens*. A főrész *Quaestio: An dogma de sacramentis sit articulus fidei fundamentalis?* belső címmel kezdődik, s tizenkét pontban (I—XII) fejti ki, hogy a szentségekről szóló tanítás ugyan nem alapvetően és meghatározó módon, de következményesen (consecutive) fundamentalis, azaz az üdvösséghez szükséges hittétel (A_{2a}–A_{4b}). A munka főként Georg Calixtus és a socinianus teológusok véleményével vitatkozik.

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1678 februárjában. Az elnök a teológia és filozófia nyilvános professzora, Isaacus Zabanius volt, a vizsgáló az ajánlás címzettjének, a talmácsi evangélikus lelkésznek, idősebb Joannes Krempe-nek a fia, ifjabb Joannes Krempe.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Sibiu *Mus* ①

4225

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disquisitio moralis in examine publico privatorum, puta Valentini Klein, Simonis Svid[?]ricij, Stephani Burtzländer, Stephani Bockii, Georgii Philippi, Gabrielis Ritter, Michaelis Saurij, Martini Csech, Johannis Weltheri, Laurentij Obert, Georgij Armbruster, Pauli Walthütter, Josephi Gotzmeister, Johannis Zabani, Josephi Drauß, Michaelis Euseri, Georgij Henrici, Michaelis Czeckelij, Pauli Plantz, Johannis Bakoss, Stephani Auner, Johannis Klein, Johannis Krempe, Martini Kelpij,

Danielis Schobelij, Danielis Herrman, Danielis Lang, Johannis Laurentij, Marci Fronij post praemissam ab iis, 1. didacticam, quae sit per praecepta, 2. gnomiam, quae per sententias, 3. paradigmaticam, quae per exempla, universae ethices repetitionem, praeside Isaaco Zabanio, aa. ll. et phil. doctore ejudem(ue) et s. theol. p. p., respondente Daniele Schobelio Schaesburgen., phil. et theol. studioso in gymnasio Cibiniensi ventilanda anno MDCLXXVII. die (...) Martij. [Cibinii] (1678) [typ. civitatis Jüngling].

[1] fol. – 325 x 235 mm – Init.

Erkölcstani vizsgatételek. – Ezen a bibliográfiákban eddig le nem írt, egylevelés plakát alakú nyomtatványon a fenti címszöveg alatt két hasábra szedve olvasható a hét (I–VII) *thesis* szövege.

E vizsgatételeket a szebeni gimnáziumban vitatták meg 1678 márciusában. A vizsgáztató Isaac Zabanus professzor, a vizsgázó a segesvári származású Daniel Schobelius, filozófiai és teológiai hallgató volt. A vizsga előtt a címben felsorolt tanulók háromféleképpen – didaktikusan, etikai szabályok által, gnomikusan, szentenciák segítségével, és paradigmatikusan, példákkal – átismételték a teljes etika anyagot.

Schobelius 1679–1683 között a wittenbergi egyetemen tanult, több alkalmi verse ismeretes ebből az időszakból, amelyben *Lapide–Transylvanus*nak, azaz az erdélyi Garadról származónak nevezi magát (RMK III 3153, RMK III 3155, RMK III 3223, RMK III 3267). Szabó Károly az idézett helyeken e településnevet Kőhalomnak értelmezte. Hazatérve 1689-től Segesváron volt evangélikus prédikátor, majd Dályán lelkész, 1697 körül hunyt el.

A kiadvány nyomdai anyagának vizsgálata szerint a szebeni városi nyomdában készült, amelyet ekkor Stephan Jüngling vezetett (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 321, Perger Péter)

Braşov *Ev* ©* – Budapest *Nat* cop.

4226

NÁNÁSI VAS Gábor: Arca Noë, quam adspirante Deo in philosophico auditorio academiae Ultrajectinae ad Rhenum coram solennitate academica et frequentia auditorum critico-allegorice, occasione textus Gen. VI. vers 14. construxit Gabriel Nanasi, exul nomine religionis, anno Domini MDCLXXVIII. die 6. Martii stylo novo. Ultrajecti MDCLXXVIII ex officina Gulielmi Clerk typograph.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn, init.

RMK III 2941

Református prédikáció magyar nyelvű bevezetéssel. – A címlap hátán *Nobilissimo ... viro Sigismundo Osztopanyi Pernyeszi, patrono et mediastino ... suo, ... generosis ... viris M. Budai, S. Deobreosi, ... A. Polyik caeterisque ecclesiae reformatae Claudiopolitanae curatoribus, xeniarbis et promotoribus suis ... , nec non generoso ... Stephano Marko, mecoenati et Jonathani suo ...* intézte az ajánlást *Gabriel Nánási, auth.* Az A₂ levél

a ma ismeretes példányokból hiányzik. Rajta minden bizonnyal „Apologia” címmel (vö. 4192) kezdődött a magyar nyelvű bevezetés, amelynek aláírása *N. Gab.* (A₃a). Benne becsületének tanulóársai által okozott sérelmeiről panaszkodik a szerző. Ezt követi *Nobis Ultrajectinae Academiae* kezdettel, Utrecht 1678. március 6. keltezéssel *Gerhardus de Vries, doctor philosophiae ejusdemque in acad. patria ord. professor et p. t. rector magnificus, Johannes Voet, doctor utriusque juris et profess. ord. in acad. Traject., Lucas van de Poll, doctor utriusque juris et in acad Ultraj. profess., Jacobus Vallan, doctor medicinae, ejusdemque pract. et anatomiae profess. Ultraj., Joannes Leusden, doctor philos. et linguae sanctae professor* tanúsítványa arról, hogy Nánási Vas Gábor ezzel a memoriter elmondott beszéddel bizonyosságot tett kiváló műveltségéről (A₃b). A főrész élén rövid fohász, *Suspirium* (A₄a) olvasható, ezt követi az *Oratio* (A₄a–C₄a), amelyet áldás, *Benedictio* (C₄a) zár le. Az utolsó lapon *Bestiae quae foeno vescuntur praecipua* kezdettel táblázat látható a növényevő, valamint gyümölcsökkel, gyökerekkel, rovarokkal élő és húsevő állatok elhelyezésére szükséges ólak nagyságáról (C₄b).

A beszédet az utrechti egyetem filozófiai előadótermében mondta el Nánási Vas Gábor 1678. március 6-án. Benne Noe bárkáját, mint Isten egyházának ószövetségi, allegorikus előképét (typusát) írta le, gyakran hivatkozva a régi rabbinikus kommentárookra. Az előadóteremből való távozáskor a beszéd tartalmát, forráshasználatát és allegorizáló módszerét is kinevezték diáktársai. Az események híre Magyarországra is eljutott, ezért látta szükségesnek Nánási az „Apológia” magyar nyelven való kibocsátását.

Az „Apológia”-ra még ugyanebben az évben válaszolt Almási Mihály a *De intergerino pariete* című Leidenben kinyomtatott teológiai vizsgáteleinek függelékében olvasható *Antiapologiadával* (4192).

Almási feleletéből kitűnik, hogy a beszédet Nánási saját költségén nyomtattatta ki (4192). E kiadványt Szabó Károly bibliográfiája III. kötetében írta le (RMK III 2941). Megjegyezte, hogy magyar nyelvű előbeszédet tartalmaz. Dörnyei Sándor ezért utalta a Régi Magyarországi Nyomtatványok körébe (RMK III Pótlások 1311. pag.).

A kiadvány Marosvásárhelyen őrzött példányában az „A” füzet eltér a fent leírtaktól. A címlapon más a könyvdísz, és az évszámot arab számokkal írták. A címlap hátán egyedül *Nobilissimo ... viro Sigismund[o] Osztopanyi Per[ny]eszi* szól az ajánlás *Gabriel Nánási, auth. részéről*. Az A₄ levelet újraszédtek. Mivel nem állapítható meg, hogy a magyar nyelvű bevezetést is tartalmazó A₂–A₃ levelek e példányból elvesztek, vagy soha nem is tartalmazta azokat, így az is kérdéses, hogy a példány az RMNy gyűjtőkörébe tartozik-e.

Cf. –, 4192

Budapest *Nat cop.* (Sárospatak) – Sárospatak *Ref* ②* (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak) – Târgu Mureş ③*?

4227

HABERMANN, Johann: Modlitby křesťanské za wseliké potreby každému člověku wselikého stawu potřebné a k každému dni celého Tehodné s rannjm y večernjm modlenjm z Pjsma swateho sebrané a wydané od Jano(!) Habermanna ze Hbu?. W Žilíně 1678 [Dadanka].

a⁶, A¹²–M¹², *^{[1]+11} *^{*5+} = [11] + 283 + [5] + 34 + ? pag. – 12° – Orn.

Knihopis 2830 – Čaplovič 2528

Evangélikus imádságokönyv és énekek biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Keresztény imádságok, minden bárminő hivatalban lévő ember mindenféle szükséglete számára a hét valamennyi napjára, reggeliek és estiek, a Szentírásból gyűjtettek és kiadattak a [Chebből] való doktor Jan Habermann által. A címlap háta üres. Ezután Alžběta Dadanka 1678. március 25-én Zsolnán kelt ajánlása áll támogatóinak, necpáli Andreas, Franciscus és Daniel Justhnak (a₂a–a₆a). Ezt követi a *Předmluva k pobožnému a křesťanskému čtenáři* (Előszó a jámbor keresztény olvasóhoz) verses előszó: *Kdo chce Bohu modliti* (Aki imádkozni akar Istenhez) (a₆b). Utána következnek az imádságok, először a *Modlitba kdyžby do kostela chtěl jíti, říkej jí taktó* (Imádság, ha a templomba szeretnél menni, így mondd el) (1–2), *Vzjvání (!) Pána za dar duchovní a způsob pravého modlení* (Könyörgés az Úrhoz lelki ajándékokért és a helyes imádság módja) (2–5). Majd imádságok olvashatók a hét minden napjára (6–187). A szakaszt verses könyörgés zárja: *Modlitba každodenní* (Mindennapi imádság) (188). A második rész címe *Druhý díl modliteb. Osob některých obzvláštních podlé rozdílnosti stavu a jejich povolání* (Az imádságok második része. Néhány különféle rendű és hivatalú ember számára) (189–283). Ezt követi a *Registrum, aneb poznamenání pořádné všech modliteb v této knížce na které straně se jedenkáždá začíná* (Registrum, azaz minden, ebben a könyvben lévő imádság rendszerezett felsorolása, hogy melyik, mely oldalon kezdődik) (M₁₀a–M₁₂b). Ezt követően új fűzetjelzéssel és újrakezdődő lapszámozással énekek következnek. A ma ismeretes egyetlen példány hiányos, e részből csupán a 3–22., 27–28. és 33–34. lapokat tartalmazza. Mivel a fennmaradt rész *₂ fűzetjelzéssel a 3. lapon kezdődik, feltételezhető, hogy ez előtt csupán egyetlen levél állt. Így a címszöveg minden bizonnyal az első lapon volt olvasható. A meglévő rész reggeli énekekkel kezdődik (1?–14), majd esti (14–26?) és közönséges (26?–34 + ?) énekekkel folytatódik. A 34. lap alján a szöveg VI. címmel, *Ját' ōrszóval* megszakad.

Az imádságokönyv cseh fordításairól és forrásairól ld. az 1639. évi trencsényi kiadás leírását (1796). A verses előszó szerzője feltehetően Daniel Adam z Veleslavína (1796). A imádságokönyv korábbi kiadásaihoz (Trencsén 1639, 1796; Lőcse 1656, 2648(1)) nem tartozott énekgyűjtemény. Az énekek többsége itt szerepel először, néhány megtalálható a *Cithara Sanctorum* 1674-es lőcsei kiadásában (3972), de csak egy, a *Djěkujiti milý Páne* (Köszönöm, kedves Uram) (3) szerepelt közülük a korábbi kiadásokban is. A ma ismeretes egyetlen példány címszövegének vége bizonytalanul olvasható.

A zsolnai nyomdát 1675 és 1683 között id. Jan Dadan özvegye, Alžbeta Dadanka vezette.

Cf. 1796*; 2648(1); –

Budapest *Nat* cop. – Praha *Nat* ②*

4228

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1679. Žilina 1678 vidua Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 4287!

Meghalni akaró embernek prédikátorával való beszélgetése. S. I. ante 1678. = **Appendix 303**

4229

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintetes és nag(ys)g os vitéz urnak, Gyarmati Balasi Balintnak es amaz jó emlekezetü, Istenben bóldogúl ki-mult néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza fiának és a' magyar nyelvnek két ékességének istenes eneki, melyet a' váradi negyedik editio szerént egynehány új enekkel és imádságokkal ki-botsáttották. – [2] (Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta, mely minde(n) uton-jaró s' bujdosó igaz Izraelitákat bátorságos és boldog derek utra igazgat, egynehány oktató regulák és istenes imádságok által...) Bártfán 1679 Berger Mihály költségével [typ. civitatis].

»A¹²–S¹² T⁵ = [9] + 392 [recte 379] + [7] + [46] pag. – 24°«

RMK I 1228 – Dézsi: Bibliographia 46 – Sztripszky I 2093a/1228 ← MKsz 1882: 90 – Čaplovič 249

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoknyv. – Balassi Bálint és Rimay János *Istenes éneki* e rendezett kiadásának egyetlen ismeretes példánya jelenleg lappang. Fenti címléírása és alábbi tartalmi ismertetése a Dézsi Lajos által közreadott címlapfotót, illetve az ő példány alapján készült leírását követi (Bibliographia 46–49). A címlével hátán itt is latin versidézet és annak magyar verses fordítása olvasható John Owen, azaz *Ovenus in appendice Epigrammatum* című művéből. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nines semmi állandó*. Ezután három költemény dicsőíti Balassi Bálint költészetét: (1) *Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassam* Rimay Jánostól. Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A₂a–A₃b) – (2) *In eundem* címmel *Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A₃b–A₄a) – (3) és annak magyar fordítása: *Ungarico idioma per Johannem Rimai reddita in hunc modum* címmel *Istenasszonyokkal égben az Istenek* kezdősorral (A₄a–A₅a). A főrész először a *Néhai tekintetes és nag[ys]g os vitéz úrnak, Gyarmati Balassa Balintnak Istenes és egynehány vitéz éneki* cím után a második, Rimay Jánostól származó verstől eltekintve Balassi Bálint istenes verseit adja közre (1–79 [recte 62]). Majd üres lap után *Az jó emlekezetü, Istenben idvösségesen nyugovó, nehai nemes es nemzetes Rimai Janosnak Istenes eneki következnek* címlap vezet be a kötet második nagy egységét ([81]). E címlap hátán ott van a szokásos Owen-epigrammaidézet latinul és magyarul ([82]). Az utóbbi versrészlet kezdőszavai: *Miként a szép*. Ezután kezdődnek Rimay János énekei és a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediuma (81 [recte 68]–272 [recte 259]). Majd *Immár következnek más egynehány szép énekek* (273 [recte 260]–392 [recte 379]). A kötet végén *Rendi e könyvben foglalt énekeknek* tartalomjegyzék sorolja fel a közölt énekeket alfabetikus sorrendben (R₃a–R₆a), az ezt követő lap üres. Önálló címlappal (R₇a) és lapszámozással csatlakozott az énekeskönyvhöz a *Via Jacobaea* című imádságoknyv (R₇b–T₃b). Ennek felépítését Dézsi Lajos nem részletezte.

Szövegkiadás: címlapját és 95. lapját közölte Dézsi Lajos (Bibliographia 47).

Az *Istenes énekek* ezen rendezett kiadása címe alapján a jelenleg csak töredékesen maradt „negyedik váradi editio” (2619) alapján készült. Dézsi Lajos leírása ugyanis megörökítette Rimay János *Első* éneke

argumentumának kezdetét: „Psalmi LI. Periphrastica explanatio, *Mint hogy Isten ellen sok.*”, amiből világosan látszik, hogy ez az editio a versek előtt még nem rövidítette le az argumentumokat. Így e kiadvány tartalma és beosztása a korábbi, példányokból is ismeretes rendezett kiadásokkal (Lőcse 1670, **3653**, 1671, **3732** és Pozsony 1676, **4105**) mutat rokonságot.

A címlap szerint Berger Mihály költségén jelent meg. Személyéről és működéséről nem maradt fenn adat. A könyv formátumát Dézsi Lajos (Bibliographia 46), majd utána Sztripszky Hador is (I 2093a/1228) „kis 12 r.”-ként írta le.

Az egyetlen példányt Szabó Károly a Szepes megyei Nehrén (Sztráska, Nagyőr; Stražky) lévő Mednyánszky-könyvtár példánya alapján azzal a megjegyzéssel vette fel bibliográfiájába, hogy „teljes címmást e példányról a Nehrén utközben töltött idő rövidsége miatt nem vehettem” (RMK I 1228). Később ugyanő adta közre részletes címleírását és terjedlemedatait ugyanazon példány alapján (MKsz 1882: 90). Ez a leírás került bele Sztripszky Hador bibliográfiájába (I 2093a/1228). Dézsi Lajos bibliográfiájának megjelenése idején, 1905-ben e példány továbbra is Nagyőrön volt, de már Czóbel István birtokában (Bibliographia 49). Ján Čaplovič azonban már nem találta a nagyőri (volt) Mednyánszky-Czóbel kastély könyvtárában (249).

Cf. **787**;

rendezetlen kiadások: **1519!**; **1933!**; **2890!**; **S3197A**

rendezett kiadások: **2619**; **3292!**; **S3317A**, **S3421B**; **3732**, **3888**, **4105**, **4134**, –, **4353**, **4478**, **4502**, → imádságoskönyv: **3292(2)!**, **S3197A(2)**; **3732(2)**, **3888(2)**, **4105(2)**, **4134(2)**, –, **4353(2)**, **4478(2)**, **4502(2)**, →

Olim: Nagyőr (Nehre, Strážky, SK), Czóbel István könyvtára ← Mednyánszky könyvtár

Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta. Bártfa 1679. – Vide **4229**

4230

GORGAS, Johann: Disputatio II. de praedicamentis, quam ... praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis defendet Georgius Leps Bistriciensis, scholae Coronensis alumnus ad diem (...) Aprilis hora locoq(ue) solito. Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor.

q⁵ = [5] fol. – 8° – 1 ill.

RMK II 1439 – Gross: Kronstädter 103

Logikai vizsgatételek. – Ez a téziszfüzet a második abból az öttagú sorozatból, amely Martin Albrich *Synopsis logicae* (Brassó 1655, **2571**) tankönyvének anyaga alapján készült 1679. április és június hónapban Johann Gorgiasnak, a brassói evangélikus iskola rektorának az elnöklete alatt. A címlap hátán *Respondens* aláírással szöveg nélküli ajánlás szól *Stephano Decani, pastori eccl. Bistriciensis ... et decano ejus capituli ... olim praeceptorum ... nunc vero fautori ac amico ... ut et ... Johanni Schullero, pastori eccles. Latin. ...*

amico. A *De praedicamentis* című tételek a dolgokról állítható tulajdonságok közül szól a szubsztanciáról, a mennyiségről, minőségről, viszonyról, cselekvésről és elszenvedésről. A füzet utolsó lapján a Földgolyó északi féltekéjének ábrázolása látható *Africa*, *Asia* és *Oceanus* felirattal.

E vizsgatételek megvédésére 1679 áprilisának egyik közelebről meg nem nevezett napján került sor. A vizsgáztató Johann Gorgias, a brassói evangélikus iskola rektora, a vizsgázó a besztercei származású Georgius Leps volt.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján megalapozottan feltételezhető, hogy ezeket a tételeket ebben a formájukban mind önállóan, mind Johann Gorgias *Gemma quaestionaria ex synopsis logica* című műve (4235) részeként is forgalomba hozták. Erre utal részben a füzetjelzés is, amely a második levélen „*”, a harmadik levélen pedig „q₂”. Ez utóbbi egyezik a gyűjtemény első (4234) és ötödik tagjának (4233) füzetjelzésével. A tézisfüzet ma ismeretes, az alábbi példánykimutatásban szereplő mindkét példány a tételsorozat együttes kiadásában maradt fenn (4235).

Cf. 4235!

Braşov *Ev* ⊕ – Budapest *Acad* ⊕ + cop. digit.

4231

GORGAS, Johann: Disputatio III. de enunciatione, quam in ... Coronensium gymnasio praeside m. Johanne Gorgia ... defendet Martinus Jung Purimontanus, p. t. gymn. Coron. orator ejudemque alumnus, ad diem 13. et 26. Maji hora locoque solito. Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor.

[ ]⁶ = [6] fol. – 8°

RMK II 1439 – Gross: Kronstädter 103

Logikai vizsgatételek. – Ez a tézisfüzet a harmadik abból az öttagú sorozatból, amely Martin Albrich *Synopsis logicae* (Brassó 1655, 2571) tankönyvének anyaga alapján készült 1679. április és június hónapban Johann Gorgiasnak, a brassói evangélikus iskola rektorának az elnöklete alatt. A címlap hátán hatsoros latin verssel ajánlja téziseit négy diáktársának a felelő, saját nevét monogrammal jelezve: ... *adolescentulis magnorumque parentum optimis filiis, Johanni Deidricio, Marco Wolffio, Christophoro Greissingio, Simoni Petro Fronio Coronensibus ... s. p. d. M[artinus] J[ung] P. s. C. o. A Disputatio III. a* kijelentés, ítélet (*enunciatio*) jellemzőiről szól ([ ]₂a–[ ]₆b). Albrich tankönyvében (2571) e kérdésekkel a *Liber secundus* foglalkozik. A tézisek után *Joh. Schönhauer Muschm., s. C. a. Ad dn. respondentem* címmel rövid latin verssel köszöntötte a szerzőt ([ ]₆b).

Az 1679. május 13-án és 26-án tartott vizsga alkalmával a vizsgáztató Johann Gorgias, a brassói evangélikus iskola rektora, a vizsgázó a Nagysink székben található Lessesből (Schönberg, Pulchrums, Pul(chr)imons) származó Martin Jung, a brassói gimnázium retorikai osztályának tanulója volt.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján megalapozottan feltételezhető,

hogy ezeket a tételeket ebben a formájukban mind önállóan, mind Johann Gorgias *Gemma quaestionaria ex synopsis logica* című műve (4235) részeként is forgalomba hozták. A tézisfüzet ma ismeretes, az alábbi példánykimutatásban szereplő mindkét példánya a tételsorozat együttes kiadásában maradt fenn (4235).

Cf. 4235!

Braşov *Ev* ① – Budapest *Acad* ① + cop. digit.

4232

GORGIAS, Johann: Disputatio IV. de syllogismo, quam ... in ... Coronensium gymnasium ad disputandum exhibuit praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis respondens Thomas Rothmann Czidensis, scholae Coronae. alumnus ad diem 10. et 12. Junii horis loco(ue) solito. Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor.

[ ]^s = [5] fol. – 8°

RMK II 1439 – Gross: Kronstädter 103

Logikai vizsgatételek. – Ez a tézisfüzet a negyedik abból az öttagú sorozatból, amely Martin Albrich *Synopsis logicae* (Brassó 1655, 2571) tankönyvének anyaga alapján készült 1679. április és június hónapban Johann Gorgiasnak, a brassói evangélikus iskola rektorának az elnöklete alatt. A címlap hátán a *Respondens* szöveg nélkül *Martino Herrmanno, utriusque medicinae ut et philosoph. doctori ... archiatro civ. Coronensis ... patrono ... ut et ... Johanni Herrmanno ... civit. Coron. centumviro ... patrono* ajánlotta *hocce primogenium specimenjét*. A tézisek tárgya a syllogismus, azaz a logikai következtetés ([ ]₂a–[ ]₅a). Ez Albrich tankönyvében (2571) a *Liber tertius*. A tézisek után *Mantissa* taglalja a következő kérdést: *An definitio S. Coenae in libellis catecheticis Lutheranorum proposita regulis de definitione logicis sit consentanea?* ([ ]₅a–b)

A vizsga időpontja a címlap tanúsága szerint 1679. június 10. és 12. volt. A vizsgáztató Johann Gorgias, a brassói evangélikus iskola rektora, a vizsgázó, a Feketehalomról származó Thomas Rothmann, a brassói iskola tanulója volt.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján megalapozottan feltételezhető, hogy ezeket a tételeket ebben a formájukban mind önállóan, mind Johann Gorgias *Gemma quaestionaria ex synopsis logica* című műve (4235) részeként is forgalomba hozták. A tézisfüzet ma ismeretes, az alábbi példánykimutatásban szereplő mindkét példánya a tételsorozat együttes kiadásában maradt fenn (4235).

Cf. 4235!

Braşov *Ev* ① – Budapest *Acad* ① + cop. digit.

4233

GORGAS, Johann: Disputatio V. de doctrina topica, quam ... in ... Coronensium gymnasium praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis eruditorum examini subijcit respondens Martinus Jeckelius Purimontanus, scholae Coronen. alumnus ad diem 17. mensis Junii horis loco(ue) solito. Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor.

□¹ q⁹ = [10] fol. – 8°

RMK II 1439 – Gross: Kronstädter 103

Logikai vizsgatételek. – Ez a tézisfüzet az utolsó abból az öttagú sorozatból, amely a brassói evangélikus iskolában 1679. április és június hónapban tartott logikavizsgák tételeit adja közre. Ennek során öt hallgató Martin Albrich *Synopsis logicae* (Brassó 1655, 2571) tankönyvének anyagából vizsgázott Johann Gorgiasnak, az iskola rektorának az elnöklete alatt. A címlap hátán *respondens* aláírással *Petro Pleckero, u. j. studioso ... ut et ... civit. Coronen. centumviro, ... patrono* intézett szöveg nélküli ajánlás olvasható. A főrész XVIII pontban szól a *Topicáról*, azaz a logikai következtetések és a vitatkozás során alkalmazott állítások és érvek törvényszerűségeiről (q_{1a}–q_{9a}). Végül *Usus in topico examine sic proceditur* címmel 18 rövid megállapítás alkalmazza a *Homo*-ra a korábban bemutatott elveket (q_{9a}–b). A füzet végén *Georg Reitter Coron., p. t. scholae ejusdem praefectus* hatsoros latin versben köszönti a vizsgázót, és helyesli a tételek kiadását (*quod primum logicae studium nunc edere tentes approbo, cum fiat viribus ex propriis*)(q_{10b}).

A vizsgára 1679. június 17-én került sor. A vizsgáztató Johann Gorgias, a brassói evangélikus iskola rektora, a vizsgázó a Nagysink székhelyen található Lessesből (Schönberg, Pulchrummons, Pul(chr)imons) származó Martinus Jeckelius, a brassói iskola tanulója volt.

A nyomtatvány önálló, a vizsga alkalmából készült címlapja alapján megalapozottan feltételezhető, hogy ezeket a tételeket ebben a formájukban mind önállóan, mind Johann Gorgias *Gemma quaestionaria ex synopsi logica* című műve (4235) részeként is forgalomba hozták. Önállóan fennmaradt példánya jelenleg nem ismeretes, de Szinyei József Jeckelius Márton neve alatt mint önálló művét említette (V 446). Az önálló megjelentetésre utal az a tény is, hogy e nyomtatvány füzetjelzése megegyezik a gyűjtemény első (4234) tagjával („q”), és ugyanez a jelölés előfordul a második tag (4230) füzetjelzésében is.

A tézisfüzet ma ismeretes, az alábbi példánykimutatásban szereplő mindkét példány a tételesorozat együttes kiadásában maradt fenn (4235).

Cf. 4235!

Braşov Ev ① – Budapest Acad ① + cop. digit.

4234

GORGAS, Johann: Gemma quaestionaria ex Synopsi logica ... viri d. m. Martini Albrichii, pastoris eccl. Roson. ... excerpta ... et thesium loco in ... Coronensium gymnasium exhibita praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis et respondente Georgio Mathaesio Sarkanyio, scholae Coronensis alumno ad diem (...) Aprilis hora loco(ue) solito. Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor.

q⁵ = [5] fol. – 8° – 1 ins.

RMK II 1439 – Gross: Kronstädter 103

Logikai vizsgatételek. – Ez a téziszűzet az első abból az öttagú sorozatból, amely Martin Albrich *Synopsis logicae* (Brassó 1655, 2571) tankönyvének anyaga alapján készült 1679. április és június hónapban Johann Gorgiasnak, a brassói evangélikus iskola rektorának az elnöklete alatt. A címlap hátán *Iohanni Hontero, pastori eccl. cathedralis Coronensis supremo ... inspectori gymnasii, ... moecenati, praeceptor ac promotori studiorum meorum ...* címezi e munkát nevének említése nélkül a *respondens*, Georgius Mathaesius. Ezután hat rövid, a logika és a dialektika viszonyát taglaló kérdés és felelet után (q₂a) Albrich tankönyve *Liber primus*ának (*De termino*) szóló ugyancsak kérdés-felelet formában való tárgyalásába kezd (q₂b–q₃b). A téziszűzet utolsó lapját Brassó babérkoszorús címere díszíti *CORONA TRANSYLVANIAE* felirattal.

E vizsgatételek nyilvános védésére 1679 áprilisának egyik közelebbiről meg nem nevezett napján került sor. A vizsgáztató Johann Gorgias, a brassói evangélikus iskola rektora, a vizsgázó a fogarasföldi Sárkányból származó Georgius Mathesius volt.

Megalapozottan feltételezhető, hogy ezeket a tételeket ebben a formájukban mind önállóan, mind Johann Gorgias *Gemma quaestionaria ex synopsi logica* című műve (4235) részeként is forgalomba hozták. Az önálló megjelentetést erősíti az is, hogy ennek a nyomtatványnak a fűzetjelzése megegyezik a gyűjtemény ötödik (4233) tagjával („qⁿ”), és előfordul a második tag (4230) fűzetjelzésében is.

A téziszűzet ma ismeretes, az alábbi példánykimutatásban szereplő mindkét példány a tétsorozat együttes kiadásában maradt fenn (4235).

Cf. 4235!

Braşov Ev ① – Budapest Acad ① + cop. digit.

4235

[1] GORGAS, Johann: Gemma quaestionaria ex Synopsi logica ... viri d. m. Martini Albrichii, pastoris eccl. Roson. ... excerpta ... et thesium loco in ... Coronensium gymnasium exhibita praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis et respondente Georgio Mathaesio Sarkanyio, scholae Coronensis alumno ad diem (...) Aprilis hora

locoq(ue) solito. Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor. – ([2] Disputatio II. de praedicamentis, quam ... praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis defendet Georgius Leps Bistriciensis, scholae Coronensis alumnus ad diem (...) Aprilis hora locoq(ue) solito. – [3] Disputatio III. de enunciacione, quam in ... Coronensium gymnasio praeside m. Johanne Gorgia ... defendet Martinus Jung Purimontanus, p. t. gymn. Coron. orator ejudemque alumnus, ad diem 13. et 26. Maji hora locoque solito. – [4] Disputatio IV. de syllogismo, quam ... in ... Coronensium gymnasio ad disputandum exhibuit praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis respondens Thomas Rothmann Czidensis, scholae Coronen. alumnus ad diem 10. et 12. Junii horis locoq(ue) solito. – [5] Disputatio V. de doctrina topica, quam ... in ... Coroniensium gymnasio praeside m. Johanne Gorgia p. et rectore scholae Coronensis eruditorum examini subjicit respondens Martinus Jeckelius Purimontanus, scholae Coronen. alumnus ad diem 17. mensis Junii horis locoq(ue) solito.) Coronae 1679 typis Hermannianis mandavit Nicolaus Molitor.

q⁵, q⁵, □⁶, □⁵, □¹, q⁹ = [31] fol. – 8ⁿ – 1 ins., 1 ill.

RMK II 1439 – Gross: Kronstädter 103

Logikai vizsgatételek gyűjteménye. – E kiadvány a brassói evangélikus iskolában 1679. április és június hónapban tartott logikavizsgák tételeit adja közre, amelynek során öt hallgató Martin Albrich *Synopsis logicae* (Brassó 1655, 2571) tankönyvének anyagából vizsgázott Johann Gorgiasnak, az iskola rektorának az elnökléte alatt. A vizsgák időrendjének sorrendjében következnek egymás után a tézisfüzetek. Leírásukat ld. a 4234, 4230, 4231, 4232, 4233 számú tételekben.

A Gorgias elnökléte alatt keletkezett öt disputációról Nagy Andor adott rövid áttekintést a brassói Honterus gimnázium kora újkori disputációiról írott tanulmányában (Acta Universitatis de Carolo Eszterházy nominatae. Sectio historiae XLVI. Eger 2019, 268-270).

Johann Gorgias 1679-től 1684-ben bekövetkezett haláláig volt a brassói gimnázium rektora. 1665-ben Stettinben kiadott logikai tankönyvének (*Tyrocinium philosophicum hoc est doctrina logica synoptica*) köszönhetően Bartók István azon kevés magyarországi és erdélyi elméletíró közé sorolja, akinek munkásságáról a külföldi kutatás is tudomást vett (84). A tézisgyűjteményt Bartók mint Gorgias legjobb tanítványai logikai tárgyú disputációinak gyűjteményét említi, amelynek minden tagja kivétel nélkül kapcsolódik Martinus Albrich *Synopsis logicae* című tankönyvéhez (Brassó 1655, 2571).

Szabó Károly (RMK II 1439) és Julius Gross (Kronstädter 103) ezt az öt részből álló kiadványt egy egységként írta le. Szinyei József az öt brassói tanuló közül Jung Márton (V 722) és Jeckelius Márton (V 446) neve alatt idézi vizsgatételük címét. A tételek önálló címlapja, a vizsgák eltérő időpontja, az eltérő személyeknek szóló szöveg nélküli ajánlásuk, az üdvözlőversek és az első (4234) és az ötödik (4233) vizsgatételekben előforduló azonos füzetjelzés mind azt bizonyítják, hogy nem egyetlen munkafolyamatban készültek a disputációk, hanem a vizsgák időpontjához igazodva, külön-külön is forgalmazni szándékozták őket. Éppen ezért indokolt valamennyit önálló kiadványként is nyilvántartani (4234, 4230, 4231, 4232, 4233).

Ugyanakkor számos tényező utal arra, hogy együtt is forgalomba kívánták hozni az öt disputációt. A címlap, amely egyúttal az első disputációnak is a címe, szövegében és elrendezésében is eltér a többitől. *Gemma questionaria* kezdete mintegy összefoglalja a kiadvány tartalmát, továbbá csak ezen olvasható Martin Albrich neve, és csak itt történik utalás arra, hogy a brassói gimnáziumban tartott logikavizsgák mind az ő művéhez kapcsolódnak. A többi téziszfüzet címétől eltérően, amelyek mindegyikében szerepel, hogy *Disputatio II., III., IV., V.*, az első füzet esetében a *Disputatio I.* csak a belső címlapon jelenik meg. Ezért az első vizsga címlapja főcímlapnak is tekinthető. A disputációk számozása is szoros kapcsolatukat mutatja, amit az is megerősít, hogy a két jelenleg ismeretes példányban az öt hallgató tételei együtt maradtak fenn. E példányokban a téziszfüzetek önálló, minden esetben impresszummal ellátott címlapját az előző disputáció utolsó lapja mellé nyomtatták.

Cf. 4234, 4230, 4231, 4232, 4233; –

Braşov Ev ① – Budapest Acad ① + cop. digit.

4236

»HÖFFER, Johann Cyriacus: Himmelsweg d. i. wie ein Christenkind in kurzer Zeit soll lernen der Hölle entgehen und selig werden. Cronen 1879 [recte 1679] – 12° – 4 Bogen.«

Gross: Kronstädter 208

Evangelikus katekizmus. – E ma egyetlen példányból sem ismeretes kiadvány emlékéért Julius Gross brassói nyomtatványokat leíró bibliográfiája őrizte meg (Kronstädter 208). Joseph Teutsch kéziratoss munkája alapján készült ismertetése szerint a 735 kérdésből álló munka Luther kis katekizmusának öt fő részét magyarázta. Nyomdahelyként „Cronen” szerepel rajta, terjedelme nagyon rövid volt, négy 12-ed rét ívből állt össze. Megjelenésének évét Gross a címleírásban tévesen 1879-nek írta, de az a Teutschtól átvett idézetben már helyesen, 1679-ként szerepel.

Johann Cyriacus Höfernek (1605–1667) a Mecklenburgban fekvő Kalkhorst lelkesének hasonló című munkája 1654-ben jelent meg első alkalommal Lübeckben (*Himmels-Weg, das ist, wie ein Kind in 24. Stunden lernen kan, wie es sol der Höllen entgehen, und selig werden. Begreiff in sich 735. Fragen und Antworten, darinnen alle Artickel der Christlichen Lehre kürztlich zusammen gezogen sind ...* VD17 23:672140H). Ezt 1679-ig még két kiadás követte 1656-ban Lipcsében (VD17 3122:717649H) és 1677-ben Augsburgban (VD17 12:123278W). E kiadások 12-rét formátumban jelentek meg, az 1656-os jóval bővebb, azonban a másik kettő fő része 96 lap volt, amely megfelel a Gross által írt négy, 12-ed rét, tehát általában 12 levélből álló füzet terjedelmének.

Gross leírásai általában megbízhatóak, e munkáról adott ismertetése pedig láthatóan példány alapján készült. Így megállapítható, hogy e munka minden bizonnyal megjelent Brassóban 1679-ben.

Cf. 1776; 2632*!, 3713, 3914, 4055, –, 4259, 4427, 4543, 4573, 4619, →

4236A

»Serafin | Sz. Ferencz | Eletéről és Haláláról. | Ad Notam: Szent David Próféta éneklő könyvének | huszon-kettőd részében. | A' Csiki Kalastromban Cassai András által 1679-ben.«
 »)o⁽⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.«

MKsz 1912: 154

Katolikus ének. – E ma már példányból nem ismeretes kiadvány emlékéit Lukinich Imre ismertetése (MKsz 1912: 154), valamint Ábel Jenő kéziratosa leírása (Budapest *Acad.*, Ábel Jenő kéziratgyűjteménye MS 335/6 fol. 26 rektó) őrizte meg. Mindketten a csíksomlyói ferences könyvtár példányát írták le. A fenti címléírás Ábelnek a tipográfiai jellemzőket alaposabban rögzítő feljegyzése alapján készült. Ugyaninnen ismeretes, hogy a címlapot gazdag keret övezte és a címlevélen ornamentum volt látható. A címlap hátán kezdődött a főszöveg: „Pars I. Az Atyánk Szent Ferencz Olasz Nemzetségnek egygyüt fényes Csillaga stb.” szavakkal. Az ének négy részre („Pars”) oszlott (Lukinich i. h.), végén az „Örök dicsőiséget | A. M. D. G. & B. V. M. ac I. P. N. F. H.” jelmondat és „nagy fekete ornamentum” állt (Ábel i. h.).

Lukinich további formai jegyeket is megőrkített: a kötet formátumát kis negyedrétnek határozta meg, és megjegyezte, hogy őrszavakkal ellátott számozatlan levelekből állt (i. h.). A füzetjeleket Ábel jegyezte fel (i. h.).

Ábel leírása szerint a nyomtatvány kéziratokat és egy töredékes magyar nyomtatványt tartalmazó kolligátum utolsó tagja volt, amely a 80. levélen kezdődött (i. h.). A nyomtatványról adott leírását közölte Keveházi Katalin és Monok István (*Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 21: 128).

Olim: Csik-somlyai ferencendi kolostor könyvtára.

4237

DIÓSZEGI KONTA István: Ki-osztatott talentom, az az olyan idvesség magyar predikációk, mellyekben az hibás vallás meg-czáfoltatik, az igaz vallás értelmessen le-iratik, és többire minden alkalmatosságról a' keresztyén lélek tanittatik, mellyeket prédikállott a' maga hazájában Diószegen, és hogy más keresztyén gyülekezetet-is tanitson, a' kegyesség munkájában másokat-is segéllyen, és hogy a' talentommal kereskedgyék, a' nagy Isten dicsőségére kibocsátott Dioszegi K. Istvan S[zent] I[rás] m[agyarázó] d[oktor] h[azájabéli] p[redikátor]. Debreczenben MDCLXXIX Rosnyai János.

(*)⁴ (**) ⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Ss⁴ = [16] + 321 [recte 317] + [10] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1229

Református önéletrajz, prédikációk és imádságok. – A címlapot Rosnyai Jánosnak a kolozsvári országos nyomdából magával hozott nyomdászjelvénye díszíti (V. Ecsedy–Simon 93). Hátára két bibliai idézetet

nyomtattak. Ezt követi az *Ajánlólevél az én mennyei dicsőséges Istenemnek az én uram Jézus Krisztusban szerelmes Atyámnak*, aláírása *Felségednek méltatlan együgyű, hivatalos, szegény szolgája, Diószegi István* ((*)₂a–(*)₃a). Az ajánlás valójában imádságba foglalt rövid önéletrajz, amelyben Diószegi megemlíti pártfogóit *Konta György*, diószegi főbíró, *Biczó István*, *Dobozi István* és *Erdődi János* debreceni főbírókat, továbbá *Comáromi C. György* debreceni lelkészt és *Martonfalvi György* debreceni professzort. Ezután *A kegyes olvasóhoz intézett előszó* ((*)₃b) olvasható és a nyomtatás költségviselőinek névsora: *Jó emlékezetre tevezett azoknak neveket feljegyezmem, akik e könyvnek kinyomtatásában segítséggel voltak: A méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály ... Fejérvárt létemben ... , Munkacsi István, Debreczen városának ... fő bírāja segítséggel volt a papíros hozatásban, ... Veresmarti Miklós ... sz. imrei prédikátor, ... Banyacsikai Péter, keserűi prédikátor, ... Olaszi Ferenc, ... asszony-vásári prédikátor* ((*)₄a). Ezután két approbatio áll: *Ad piam recordationem sacri hujus operis approbatio*, keltezése *Ex Nagy Bajon* 1677. február 20, aláírása *Matthias Nogradi, generalis ecclesiae inspector*. Továbbá *Approbatio*, keltezése *Diószegini* 1677 április 14., aláírása *Clarissimo domino compatri gratulabundus ... Michaël Mislei ... Dioecesis Ermellykiensis 29 annorum senior* ((*)₄b–(**)₁a). Ezt követi *Martonfalvi György, debreczeni schola mester* üdvözlő verse *Tiszteletes Diószegi István uram, Szent Írás doctora, ... régi kedves kollégám, kedves komám uram hasznos munkája dicsüretire*, kezdő szavai: *A keresztyének közt* ((**)₂a–b). A bevezető részek az *E könyvben lévő prédikációk titulusának mutató táblájával* ((**)₂a–b), és az *E könyvben lévő textusoknak mutató táblájával* ((**)₃a–(**)₄b) zárulnak.

A mű törzse négy részre osztva hetvenhét prédikációvázlatot tartalmaz. Az első katechetikai jellegű résznek nincs külön címe. Ebben a következő prédikációk olvashatóak: *Az igaz vallás oltalmazására való I. prédikáció* (1–6) – *Az igaz vallásban való állhatatosságról II. prédikáció* (7–11) – *Az igaz hitért, vallásért való tusakodásról III. prédikáció* (11–16) – *Az igaz hitért való tusakodásról IV. prédikáció* (16–19) – *A Mi Atyánkról I. prédikáció* (19–22) – *II. prédikáció* (22–26) – *A Credórol I. prédikáció* (26–30) – *A Credórol II. prédikáció* (30–35) – *A Credórol III. prédikáció* (35–39) – *A Credórol IV. prédikáció* (39–42) – *A Credórol V. prédikáció* (43–46) – *A Tízparancsolatról I. prédikáció* (46–50) – *A Tízparancsolatról II. prédikáció* (50–52) – *A Tízparancsolatról III. prédikáció* (53–56) – *A Tízparancsolatról IV. prédikáció* (57–60) – *A Tízparancsolatról V. prédikáció* (60–62) – *A Tízparancsolatról VI. prédikáció* (62–65) – *A Tízparancsolatról VII. prédikáció* (66–67) – *A Tízparancsolatról VIII. prédikáció* (68–70) – *A Tízparancsolatról IX. prédikáció* (70–73) – *A Tízparancsolatról X. prédikáció* (73–75).

A második rész összefoglaló címe, *Immár következnek kiváltképpen való matériákról lévő prédikációk, melyek prédikáltattak, amint az alkalmatosság kívánta után következnek: Az egyházi szolgákról* (75–82) – *A lelkiismeretről* (82–89) – *Az Éli pap példájából* (89–94) – *Ugyanazonról* (94–97) – *A más bűnében való részesülésének mérgéről* (98–202 [recte 102]) – *A lelki vigyázásnak szükségéről* (203 [recte 103]–113) – *E világ hiában valóságáról* (113–118) – *E világ állhatatlanságáról* (119–126) – *A reménységről* (127–131) – *Ugyanazonról* (131–134) – *A békeséges türestről való prédikáció* (135–138) – *A nyomorúság jóságáról* (139–142) – *Az Isten fenyegetésének valójában való bételjesedéséről* (143–147) – *A nyavalyák orvosságáról* (147–150) – *A barombeli dögről ... Ekkor nem száz, hanem ezernél is több marha holt meg Diószegen.* (151–153) – *A sokféle betegségről* (153–157) – *Ugyanazonról* (158–160).

A harmadik rész összefoglaló címe, *Némely nevezetes napokra való prédikációk után következnek: Új esztendőre. A tisztviselőkről és a tisztviselőket választókról* (160–164) – *Vízkeresztre* (164–168) – *A keresztségről* (168–171) – *Virág vasárnapra* (172–175) – *Ugyanazonról* (175–179) – *Nagy-péntekre* (179–181) – *Nagy-péntekre* (182–185) – *Az emberek között való árutatásról* (185–188) – *Húsvétra való prédikáció* (188–195) – *György napra* (195–198) – *Pünkösdre* (198–201) – *Sz. Háromság vasárnapra* (202–206)

– *Adventre* (206–210) – *A mi felséges Istenünknek mindenek felett való felséges voltáról* (210–214) – *Karácsonyra* (214–219) – *Karácsonyra* (219–221) – *Az Úr Vácsonija osztása előtt* (222–226) – *Az Úr Vacsorája osztása után* (226–232) – *A jó cselekedetről* (232–237) – *A jótéteményről* (237–241) – *A haza békessége oltalmazásáról* (241–245) – *Az állhatatlanságról* (245–249) – *A nyomorúságban elbágyadt népnek maga biztatásáról* (249–254) – *A jóval való haszontalan biztatásnak hiábanvalóságáról* (254–257) – *A mások győvelmére gonoszul élő paráznákról* (257–260) – *A fejetlen lábságról* (261–264).

A negyedik rész összefoglaló címe, *Némely külső alkalmatosságokhoz képest való prédikációk* után következnek: *Szólómüveléskor* (265–269) – *Szántáskorra* (269–273) – *Nagy romlásokorra* (273–277) – *Aratáskorra* (277–282) – *Nyomatáskorra* (282–290, recte 287). A lapszámozás a 284. lapról ugrik a 289-re. – *Szüretkorra* (291–295, recte 287–291) – *Záporoső dörgéskorra* (295–298, recte 291–294) – *Száraz időkorra* (299–302, recte 295–298) – *Nagy szélkorra* (302–305, recte 298–301) – *A lelki alázatosságról* (305–308, recte 301–304) – *A bűnnek megvallásáról* (309–312, recte 305–308) – *A halálra való készületről* (312–316, recte 308–312).

Az utolsó prédikációt rövid feljegyzés vezeti be: *Nemzetes Bernath János uram ... kijöven Debrecenből Diószegre 1679 die 27. Januarii péntek napon ... a prédikációt meghallgatta, ... kére, ... hogy írnam a több prédikáció után, és maga költségével kinyomtattná ...* (317, recte 313). E feljegyzés után olvasható az utolsó prédikáció: *A nem jó békességszerzésnek keserű gyümölcséről* (317–321, recte 313–317).

A beszédgyűjtemény utáni lap üres. A kötetet *Következnek némely szép áhitatos könyörgések* címmel néhány imádság zárja: *Karácsonyra való könyörgés prédikáció előtt* (Rr₄a–b) – *Karácsonyban prédikáció után mondandó* (Rr₄b–Ss₁a) – *Új esztendőre való* (Ss₁a) – *Virág vasárnapra való* (Ss₁a–b) – *Nagypéntekre való* (Ss₁b–Ss₂a) – *Húsvét napjára való* (Ss₂a–b) – *Pünkösd napjára való* (Ss₂b) – *Közönséges vasárnapra való, vagy hétköznapra* (Ss₂b–Ss₃b) – *Hétköznapra vagy prédikáció után való reggeli könyörgés* (Ss₃b–Ss₄b). A kötetet *Oh én Istenem, oh én jó Istenem* kezdettel néhány soros hálaadó fohász zárja (Ss₄b).

A címszövegben a szerző neve után következő S. I. m. d. h. p. betűsor feloldása Martonfalvi Tóth György e kötetben olvasható üdvözlő versének és Diószegi Konta István *A szent generális gyűlésben lett némely deliberátumok* (Debrecen 1682, 4401) címzése, illetve címlapja alapján *Szent Írás magyarázó doktor hazájabeli prédikátor*.

Az előszóból kitűnik, hogy Diószegi kilencszáz, Diószegen és Debrecenben elmondott és írásba foglalt prédikációjából válogatta össze kötetének anyagát. A beszédek azonban nem alkotnak egybefüggő szöveget, hanem az elmondandó prédikációk rövid mondatokba és pontokba foglalt bő tartalmi vázlatának tekinthetők, azaz ideális conciók. Szerkezeti felépítésük nagyjából egységes. A prédikáció címét néha a beszéd elhangzásának keltezése követi, majd a *Textus, Exordium, Summa, Partes* vagy *Részei vannak, Tudomány, Okai, Haszna* következik. A *tudomány*, és a *haszna* szóval jelölt egységek azonban gyakran, az *exordium* pedig ritkábban elmarad.

Diószegi prédikációival eddig érdemben nem foglalkozott a szakirodalom. A mű végén olvasható imádságokat Incze Gábor értékelté tanulmányában, és hosszabban idézett belőlük (A magyar református imádság 171, Theologiai Szemle 1931: 205–206). A szerző életrajzát ld. 3327A. Újabbán Csorba Dávid írt részletesen életéről, és debreceni városi iratok, valamint egyes későbbi említések alapján meggyőzően bizonyította, hogy – bár kiadványait ő maga kizárólag „K.” rövidítéssel vagy anélkül szignálta – a szakirodalomban elterjedt Diószegi Kis helyett a szerző neve Diószegi Konta István (Egyháztörténeti Szemle 2017: 13–30).

Rosnyai János először ebben a kiadványában használta a francia Estienne család nyomdászjelvényét utánzó emblémáját, amelyet Kolozsvárról hozott magával (MKsz 2013:366, Bánfi Szilvia).

In 13 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref*– Esztergom *Dioec* – London *Nat* – Miskolc *Scient* – Pannonhalma – Sárospatak *Ref*– Szeged *Univ*

4238

FELVINCZI Sándor: A' Jehova neveben. A' pestisről való rövid beszélgetes, mellyben le-rajzoltatik nyolcz prédikációknak alkalmatosságával a' pestisnec avagy dög-halált szerző nyavalyának egész természete minden ehhez tartozandó környül-álló dolgokkal egyetemben, a' mennyire az Istennek Szent Könyve és a' természet vizsgálók azt minékünk előnkbe adgyák. Mellyet a' melléje foglalt böjtre tartozó könyörgéssel egygyütt az Isten igaz ítéletinek meg-mutogatására, a' bünösöknek felserkentésere és a' sok gyászos epekedő lelkeknek vigasztalására tött Felvinczi Sandor, a' debreczeni k. g. edgyik együgyü l. p. akkor, mikor a' Jehova angyala s' kezii-e is [!] Debreczen várossában az ifiakat és a' véneket-is pvsztítá. Debreczenben (MDCXXIX) [recte MDCLXXIX] Rosnyai János.

A⁸ B⁴-P⁴ = [7] + 156 [recte 120] pag. – 8° – Init.

RMK I 1230

Református prédikációk. – A címlap hátán a Szentírásból két, Augerius Gislenius Busbequiustól egy idézet olvasható. Az *Ajánló levél ... Dobozi Benedek uramnak, Debreczen városának ... egyik esküdt bírójának, ... Baranyi Mihály uramnak, ... Debreczen városában lévő t. nemes tanácsnak egyik ... tagjának, ... komám uramnak, ... Vig-kedvü Pál uramnak, az Isten anyaszentegyházának igaz tagjának, ... Szaniszlai János uramnak, b. Debreczen városának ... íródeákjának, nekem ... ezen munkácskában kegyes patrónusimnak* szól (A₂a–A₄a). Aláírója *Felvinczi[!] Sándor*, keltezése 1679. június 14. A főrész *A pestisről, vagy döghalálról való rövid elmélkedés* belső címmel kezdődik, és nyolc prédikációt foglal magában, amelyek egyetlen textust, Ámós próféta könyve negyedik részének 10. versét magyarázzák (1–160 [recte 114]). A beszédeket Felvinczi Sándor az 1679. évi pestisjárvány idején, április 7. és május 18. között mondta el, felváltva a debreceni nagy és kis templomban. A nyolcadik prédikációban egy sornyi magyar nyelvű hexameter olvasható, kezdő szavai: *Menten messze siess* (108 [recte 73]). A művet *Az Úrnak nevében. Pestisnek idején mondandó imádság zárja* (150–156 [recte 114–120]). Erre az imádságra utalnak a címszöveg *melléje foglalt böjtre tartozó könyörgéssel együtt* szavai.

Felvinczi Sándor (1642 v. 1643–1686) Felvincen, Enyeden, Váradon, 1659-től Debreczenben, majd Sárospatakon tanult, ezt követően kassai rektor lett. 1668-ban a groningeni, 1669-ben a leideni egyetem hallgatója volt. 1670-ben visszatért Kassára korábbi hivatalába. Az üldözések idején Debreczenbe ment. 1675-ben Zilahon lelkész, majd 1677-ben esperes lett. 1678-tól Debreczenben lett lelkész, ahol 1683-ban az egyházkerület főjegyzőjévé, 1684-ben pedig a debreceni egyházmegye esperesévé választották.

E műve ajánlásában Felvinczi felsorolja kéziratban már elkészült munkáit: (1) *Eretnekekről és szakadást*

szerzőkről deák nyelven ... Haeresiologia. (2) Calvinus Jánosnak a másfélszáz zsoltárra való ... munkájának magyar fordítása. (3) Jónás és Nábun próféciáiról való prédikációk, amelyeket 1678 folyamán mondott el Debrecenben. Közülük a Haeresiológiának ismeretes későbbi, nyomtatott kiadása (Debrecen 1683, 4462). Elmondja továbbá, hogy jelen munkájában elsősorban Heinrich Altting, Zanchius (Girolamo Zanchi) és Béza (Théodore de Bèze) hasonló tárgyú műveire támaszkodott. Megköszöni az ajánlásban megnevezett személyeknek, hogy fedezték e munka kinyomtatásának költségeit. Végül hálát ad Szaniszlai János Erzsók nevű kislánya felgyógyulásáért.

A prédikációk alapvetően teológiai szempontúak, de számos orvosi és gyógyszerészeti ismeretet is magukban foglalnak. Főként a következő témákkal és kérdésekkel foglalkoznak: A döghalál, azaz a pestis elnevezései, tünetei és okai, fertőző volta, a tőle való félelem, a pestisben szenvedők látogatása, a pestis elleni orvosságok. Továbbá, elmehetnek-e a pestisben szenvedők a templomba, szabad-e az elhunytakat a templomban vagy a *cimiteriumok*ban eltemetni, elfuthatnak-e a kollégiumokban lakó diákok a pestis elől.

A címszöveg vége a *Mikor a Jehova* szavaktól kezdve kronogramot foglal magában, amelynek értéke 1629, de a prédikációk keltezése alapján kétségtelen, hogy a munkát 1679-ben nyomtatták. A kiadvány lapszámozása hibás, a 49. lap után a 86. lap következik.

Aiud ②* – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① + cop. digit. + cop. (Sárospatak) – Debrecen Ref ① – Sárospatak Ref ① – Targu Mures ① – Zaláu ②

Kabai B. Gellért: A' jo elől-jaroknak a' nép közzül való-ki-eséseknek káros vóltáról való edgyügyü elmelkedes. Debrecen 1679. – Vide 4242(2)

4239

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Georgii C. Comarini, ss. theol. doctoris et ecclesiae Debrecinae pastoris Concionum sacrarum centuria secunda, continens conciones funebres, diversis occasionibus populo Debrecinensi propositas, et secundum temporis, quo unaquaqueque habita est, seriem digestas, cum indice duplici ... Editio secunda. Debrecini 1679 apud Johannem Rosnyai.

A⁸ b⁷⁺¹, A⁸-T⁸ V⁷ = [28] + 312 + [6] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1440

Református halotti prédikációk. – A címlapot Rosnyai János Kolozsvárról származó nyomdászjelvénye díszíti. A címlap háta üres. Majd *Johanni Kalocsa, ... oppidi Kecskeméthi judicij primario ... comitatum Pest, Pilis et Solt assessorij pariter primario ... fautori* szóló ajánlás olvasható *Johannes Soós Kecskeméthy* részéről 1679. november 28-i, debreceni keltezéssel (A₂a–A₆a). Az ezután következő részek a mű első kiadásának laponkénti újraszédésével készültek, azonban a nyomdahibákat kijavították. A *Lectori benevolo s. p.* kezdetű előszó (A₆b–b₃b) *MDCLXV. prid. Non. Jan.*, azaz január 4-én kelt Debrecenben. Ezt követi az *Index textuum*, a prédikációk alapjául szolgáló bibliai helyek mutatója (b₄a–b₃b), majd *Georgius Martonfalvi*,

theol. d. et scholae Debr. rector három disztichonból álló latin nyelvű ajánlóverse (b₆a) és a *Decastichon* című vers *a Johanne Debrececi, rectore p.t. illust. sch. Debr.* (b₆b–b₇a). A következő három lap (b₇b–b₈b) üres. Ezután Komáromi Csipkés György 1657 és 1660 között elhangzott száz halotti prédikációjának latin nyelvű tömörítése következik (1–312). A nyomtatványt *Index rerum et verborum praecipuorum* című tárgymutató zárja (V₅a–V₇b).

A könyv első kiadása 1665-ben jelent meg Szebenben (3252) egy ötkötetes, különféle tematikájú prédikációk vázlatait tartalmazó sorozat második tagjaként. A második kiadás elkészülésének körülményeiről Kecskeméti Soós János, vállalkozó könyvkiadó az ajánlásban számol be: miután 1676-ban megkezdett munkája Medgyesi Pál *Praxis Pietatis*-fordításának új kiadásával (vö. Kolozsvár 1677, 4138) lezárult, ezután fogott bele Komáromi Csipkés beszédgyűjteménye új kiadásának előkészítésébe. Az ajánlás szerint a mű újbóli kiadásának időszerűségét a szerző halála, illetve az országban tomboló pestis adja. Komáromi Csipkés György 1678. október 6-án halt meg, tehát ezután merült fel a mű új kiadásának szükségessége a szerző iránti megemlékezéséért. A sorozatnak csak a gyászbeszédeket tartalmazó második darabjából készült új kiadás. Soós köszönetet mond Kalocsa János támogatásáért, amely személye iránt gyermekkorá óta megnyilvánult, valamint közös szülővárosuk, Kecskemét igazgatásában szerzett érdemeiért. Az ajánlásban megszólított személy Kalocsa János kecskeméti főbíró (Iványosi-Szabó Tibor: Írott emlékek Kecskemét XVII. századi nyilvántartásaiból 1. 1630–1700. Kecskemét 2008, 578. és *passim*). Nem azonos Debrececi Kalocsa János református lelkész, akivel Kecskeméti Soós János több korábbi kötet megjelenetésében együttműködött (vö. Sárospatak 1662, 3061, Szeben 1668, 3495, Kolozsvár 1677, 4138, Debrecen 1693, RMK I 1435).

Cf. 3252; —

In 9 bibliothecis 12 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ*

Olim: M. szigeti ref. lyc.

4240

KÖLESÉRI Samuel, jun.: *Disputatio philosophica de existentia divinitatis, quam ... sub praesidio ... Martini Szilagyí, ... philosophiae lingvarumque Hebraicae et Graecae in illustri Athenaeo Debrecino professoris ... publice ventilandam proponit Samuel Köleseri Szendrövius, Sam. fil., author et respondens ad diem 15. Martij, hora octava, loco solito. Debrecini MDCLXXIX ex officina Johannis Rosnyai, ... civitatis typographi ordinarii.*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 1 ins.

RMK II 1442

Filozófiai vizsgatételek. – A címlapot Rosnyai János nyomdászjelvénye díszíti. Hátán *Paulo Vesselenyi de Hadad, libertatis patriae et religionis evangelico-reformatae... defensori, ... domino meo, ... Matthiae Nogradi,*

*ecclesiarum Cis-Tibiscanarum episcopo reformato, ... tractatus Debrecinensis seniori, ... ecclesiae N. Bajom pastori ... , nec non ... ecl. Debr. mystis, Samueli Köleseri, Gerhardo Kabai, Alexandro Felvinczi, illi, parenti dilectissimo ... , his ... parentis mei collegis de meisque studiis bene meritis ... , item ... sch. Debr. moderatoribus, Georgio Martonfalvi, Martino Szilágyi, Paulo Lisznyai, illi, s.s. th. d. Bib. et log. profes. ... , studiorum meorum theol. informatori ... , isti ... philos., ling. Hebr. et Graec. prof. ... , studiorum meorum philologico-philosophicorum duci ... , huic chronologiae sacrae et mapparum geograph. professori ... , ut et almae aetherae ... scholae Debrecinae, nutrici studiorum meorum a septennio ... ajánja munkáját Samuel Köleseri junior, author et respondens. A főrészt Disputatio philosophica de existentia divinitatis, thesis I. belső címmel kezdődik, s XXXIX tételt foglal magában (A₂a–B₂a). Ezután XVI pontba rendezett Corollaria következik (B₂b), majd XXV pontban Positiones philologicae olvasható (B₃a–b). A kiadványt négy üdvözlő vers zárja. Címeik és szerzőik: (1) *Epicum aggratulatorium – per Johannem S. Kecskemethi, ill. sch. Debr. p. t. sen. ...* (2) *Virtute... et eruditione ... conspicuo adolescenti d. Samuel Köleseri in symbolum amoris ... apposuit Gasparus Szeremlyei, illustr. schol. D. c. scriba.* (3) *Speculum honoris et famae... fratris sui dilecti ... Samuelis Köleseri – Paulus Czeglédi fraterno amore ...* (4) *Axis signiferiae aulae ad vecturam dom. aethoris ac amici ... – Emericus Parizius Pápai* (B₃a–b).*

Ezeket a vizsgatételeket a debreceni református kollégiumban vitatták meg 1679. március 15-én. Az elnök Szilágyi Tönkö Márton, a filozófia, valamint a héber és görög nyelv professzora volt, a vizsgázó ifjabb Köleséri Sámuel, aki a címlapon és az ajánlás végén a munka szerzőjeként nevezi meg magát.

Ifjabb Köleséri Sámuel (1663–1732) Szendrőn született. Debreceni tanulmányai után 1680 és 1683 között Leidenben bölcsészetet, 1683–1684-ben Franekerben teológiát tanult, közben megfordult Londonban is. Rövid debreceni tartózkodás után külföldön orvosdoktori képzést is szerzett. Ismét hazatérve Szebenben telepedett le, ahol városi és tartományi orvos, majd az erdélyi aranybányák főfelügyelője és főkormányászéki titkár, azután tanácsos lett. Szebenben halt meg. Számos természettudományi, orvosi, bölcsészeti és teológiai műve jelent meg, ezen kívül üdvözlőversei is ismeretesek.

A tézisek és a *Corollaria* megállapítják, hogy a helyes filozofálás biztos alapelvei önmagunk és Isten ismerete. Ezután Isten létezése szükségszerűségének bizonyítékait bontják ki az emberi önismeretből, a természetből és a mozgásból. A filológiai tételek azt bizonyítják, hogy az Ószövetségnek a héber, az Újszövetségnek a görög a kizárólag hiteles szövege.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① – Sibiu *Mus* ③* – Târgu Mureș ① ①

4241

KÖLESÉRI Sámuel, jun.: *Disputatio theologica de Evangelio, quam ... sub praesidio ... Georgii Martonfalvi, s. s. theologiae doctoris ejusdemque facultatis sacrorum Bibliorum et logicae in ... schola Debrecina professoris ordinarii, ... praeceptoris sui ... publicae disquisitioni subjicit Samuel Köleseri Szendrövius, Sam. fil., author et respondens. Ad diem (...) Februarii, hora octava, loco solito. Debrecini MDCLXXIX ex officina Johannis Rosnyai, ... civitatis typographi ordinarii.*

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 1 ins., init.

RMK II 1441

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapot Rosnyai János nyomdászjelvénye díszíti. A hátán *Michaeli Teleki de Szék, exercituum pro Deo et patria per Hungariam militantium supremo belli duci, ... principis Transylvaniae intimo consiliario, ... comitatum Maramarosiensis et Tordensis comiti, arcium Huszt et Kö-vár districtusque ejusdem capitaneo, nec non decimarum fiscalium arendatori ... domino meo ...*, ... *Francisco Rbedei de Kis Rbede ... princ. Transyl. intimo consiliario, ... comit. Kolosiensis comiti, civitatis Claudiopolitani praesidiumque ibidem constitutorum ac eidem annexorum capitaneo, nec non sedis Siculicalis Udvarhely regio-judici, ... d. meo ...*, ... *Georgio Banfi de Losoncz, ... Dionysii Banfi haeredi unico, matris viduae... Catharinae Bornemiszsza unico vitae solatio, d. meo ...*, nec non generosis ... *viris, ... Fabiano Farkas de Farkas-földe, huic, praesidii quondam Putnok et Tokaj supremo capitaneo, nunc pro libertate patriae variis legationibus claro, Paulo Szepesi, Paulo Klubusiczki [!], Paulo Ubrisi, his magnis et veris patriae ... columnis, ... studiorum meorum approbatoribus et promotoribus* ajánlja munkáját *Samuel Köleseri Szendrövius, auth. et resp.* Az ajánlólevél *Spectabiles, generosi ac vere nobilissimi dom. heroes et moecenates mei gratiosissimi* megszólítással kezdődik, aláírása *Samuel Köleseri junior de Szendrő, author et respondens* (A₂a–b). A főrész *Disputatio theologica de Evangelio* belső címmel kezdődik és negyvenöt tételt (I–XLV) foglal magában (A₃a–C₄b). Az utolsó lapon a *Finis* aláírás alatt a következő megjegyzés zárja a kiadványt: *Annexum auth. et respondentis. Confessionem Helveticam, ut orthodoxam et Sacr. Scripturae consentaneam defendere conabimur.*

Ezeket a vizsgatételeket a debreceni iskolában vitatták meg 1679 februárjában. Az elnök a Szentírás professzora, Martonfalvi Tóth György volt. A vizsgázó ifjabb Köleséri Sámuel, aki egyúttal a tételek szerzőjének vallja magát.

A tézisek az evangéliummal, mint az üdvösség legbiztosabb alapjával foglalkoznak. Az evangélium isteni kinyilatkoztatásból származó ismeret, amellyel Isten Jézus Krisztusban hit által megragadhatóvá tette az üdvösség eléréséhez szükséges eszközöket. Különösen részletesen tárgyalják a tételek a törvény, azaz az Ószövetség és evangélium viszonyát az üdvösséghez vezető úton.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak) – Târgu Mureș ②*

4242

[1] KÖLESÉRI Sámuel, sen.: Istennek 's nemzetének vegig hiven szolgáló David patriarcha, avagy olly halotti idvességés tanítás, mellyet amaz nagy emlekezetű, ritka példájú, Istenét 's hazáját szerető, Debreczen városának mind józan tanácsával, mind pedig veszedelmes időkben való sok nyughatatlansággival 's özvegyekért 's árvákért sok sanyarúság (csak nem halált) szenvedésivel sokat szolgált patriarcha embernek, nehaj nemzetes idősbik Dobozi Istvan ... a' debreczeni népnek sirmalmával lött tisztességhes temetésének alkalmatosságával a' ház előtt Kis-asszony havának 2. napján 1679-ben prédikállott, mostan pedig szerelmesi kívánságára a' meg-hóltnak ... emlekezetinek fenn hagyására 's virtus-inak követésere ki-is bocsátott Köleseri Samuel, a' debreczeni k. gyülekezetnek edgyik tanítója. – ([2] KABAI BODOR Gellért: A' jo elől-jaroknak a' nép közzül való-ki-eséseknek káros vóltáról való

edgyügü elmelkedes, melyet amaz nagy és igen böldeg emlékezetü nehaj nemzetes idősbik Dobozi Istvan ... tisztességes el-takarittatásának alkalmatosságával tött a sir felett anno 1679. 2. Augusti Kabai B. Gellert, debreczeni edgyik I. pásztor.) Debreczenben 1679 Rosnyai János.

A⁴-C⁴ D² E² F³ = [19] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

Sztripszky I 2094/301 – Sztripszky I 2095/302 ← MKsz 1879: 290-291, MKsz 1882: 89-90

Református gyászbeszéd. – A beszéd idősebb Dobozi István debreceni főbíró 1679. augusztus 2-i temetése alkalmával hangzottak el. A címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Ezt követi a *nemzetes Fekete Judit asszonynak, idősbik Dobozi István uram megmaradott ... özvegyének és nemzetes ifjú Dobozi István uramnak, a megholtnak kedves unokájának, a mennyei tudománynak ... nagy szeretőjének* címzett ajánlás, amelyet Köleséri Sámuel Debreczenben, 1679. *András h. 30. napján* keltezett *kedves gyermekem K. M. halálán való szomorúságában* (A₂a-b). Ebben megemlékezik arról, hogy hamar egymásután Debreczen két jelentős személyiségét veszítette el, Komáromi Csipkés Györgyöt, valamint Dobozi Istvánt, aki tizenegyszer viselte a főbírói hivatalt. Szabadkozik, hogy a szöveget csak javítás nélkül, *purumban* tudta sajtó alá adni, amelyben szerepet játszhatott az aláírásban megnevezett *nagy keserősége*. A *Kezdő beszéd* élén *fobászkodás* áll és *Könyörgés* zárja le, a szöveg az elhunyt érdemeit sorolja fel, őt Jeruzsálem támaszához, *Eliákimhoz* hasonlítva (A₃a-A₄b). A Dobozi házánál elhangzott gyászbeszéd a *Felvött lecke* után a *magá nemzetségében* szolgáló, majd *elaludt* Dávid pátriárka példáját tárja hallgatói elé. A *Rövid reá való szabás* pedig ezen erényeket az elhunytira alkalmazza, néhány példával bemutatva jó keresztényi és példás családi életét, a város vezetésében való kiválóságát (C₁a-C₂a). Megjegyzése szerint ez utóbbira bőven lehet példát találni Bartha Boldizsár krónikájában (Debrecen 1666, 3272).

Üres lap (C₂b) után önálló, az évszám kivételével teljes impresszumot is tartalmazó címlappal (C₃a) kezdődik a másik beszéd. Ennek címlapján Rosnyai János nyomdászjelvénye látható, amely letört ágú olajfa alatt, feje fölött üres írásszalaggal álló férfit ábrázol. A címlap hátán ... *idősbik Dobozi István ... özvegyének, ... Fekete Judit asszonynak ... és ... ifjabbik Dobozi István és Dobozi János uraiméknak, megholt nagyttyoknak halálán kesergő unokáknak* szóló ajánlás olvasható, keltezése és aláírása: Debrecen, 1679. december 19., *Kabai B. Gellért, d. l. p.* A beszéd *A jó előjáróknak a nép közül való kiesésének káros voltáról való elmelkedés* címmel kezdődik, amely a jó előjárókról, azok tulajdonságairól, ismérveiről, illetve haláluknak a közösségre való hátrányos voltáról, veszélyeiről szól (C₄a-F₃a). A vége szintén kiemeli Debreczen városának közelmúltban elszenvedett két veszteségét, Komáromi Csipkés és Dobozi halálát, a záró könyörgés pedig azt kéri, hogy a városnak ezután is mindig legyen hasonló *külső és belső pásztora* (F₃a-b).

A szövegekből megtudható, hogy Dobozi (I.) István (1605–1679) 44 évig volt Debreczen város tanácsának tagja, 11 évig pedig a város főbírája. 1679. augusztus 1-jén halt meg, tíz évet élt együtt második feleségével, már házasságban élő két unokája, II. István (1657–1709) és János (1659–1704) maradt utána.

A Dobozi család elhunyt tagjai felett mondott prédikációkat Maklai László tekintette át. Megállapította, hogy puritán prédikátorokat kértek fel erre a feladatra (Debrecen története 1693-ig, Debrecen 1984, 551). A Köleséri által elemzett általános keresztény emberi szerepekről és a szerzőnek a halotthoz fűződő viszonyáról Csorba Dávid írt („A sovány lelket meg-szépíteni” 79-80, 84-85). A Kabai Bodor Gellért által felhasznált Jósias-hasonlat egyéb hazai gyászbeszédekben való felbukkanásáról szintén Csorba adott áttekintést (33).

A kiadvány első ismertetője, Ballagi Aladár a két részt önálló nyomtatványokként írta le, bár Kabai művénel megjegyezte, hogy a C₃-F₃-ig terjedő kilenc levél az „előbbi munka után folytatólag” olvasható (MKsz 1879: 290–291). Véleménye szerint a Kabai beszédét tartalmazó rész „Elzevir betűkkel nyomtatott, a legszebb, legtisztább és legizlésebb debreczeni nyomtatvány”, amelyet életében látott. Később Szabó Károly szintén két kiadványként írta le a művet (MKsz 1882: 89–90). Az első, a Köleséri-mű terjedelmét 10 számozatlan levélnek jelölte, amely a C₂ levélen zárul. Megjegyzése szerint ugyanakkor Kabai második helyen álló művének egyetlen csonka, a sárospataki református kollégium könyvtárában őrzött példányából feltételezhetően az „A” füzet két, valamint a „B” és „C” füzet négy levele, illetve a „D” és „E” füzet utolsó két-két levele hiányzik, a teljes nyomtatvány 23 levélnyi lehetett. A füzetjelek folyamatossága, valamint az a tény, hogy a ma ismeretes egyetlen példány egymást – a fent leírt módon – kiegészítve, összekötve maradt fent, bizonyossá teszi azonban, hogy az ugyanazon alkalomra íródott két beszédet tartalmazó mű egyetlen kiadványként jelent meg. Szabó minden bizonnyal a Kabai-mű első két jelöletlen levét (C_{3,4}) gondolta a megmaradt A_{1,2} leveleknek. A szöveg és az őrszavak folytonossága alapján az is egyértelmű, hogy a nyomtatvány „D” és „E” füzete nem hiányos, hanem – a többtől eltérően – csupán két-két levélből állt.

A Ballagi által sugalltakkal szemben (MKsz 1879: 290–291), valójában a két rész nyomdai anyaga között érdemi eltérés nem tapasztalható.

Budapest *Nat cop.* – Sárospatak *Ref* Ⓞ (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

4243

MARTONFALVI TÓTH György: Martonfalvi György, Sz. I. m. d. és a` debreczeni collegium professora taneto és czafolo theologiaja, mellyet Amesius és Vendelinus szerint írt azoknak kedvekért, a` kik az igaz theologia és vallást hamar kívánnyák meg-tanúlni, és mellyet ezen jó végért a` debreczeni collegium a` maga költségén nyomtatattott-ki. Debreczenben MDCLXXIX Rosnyai Janos.

a⁶ b⁶, A⁶ (A)⁸ B⁶–Z⁶, Aa⁶–Zz⁶, Aaa⁶–Iii⁶ = [23] + 628 [recte 644] + [32] pag. – 12° – Orn.

RMK I 1231

Református vallási tanítás és vitairat. – A címlap háta üres. Az ajánlást *A méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály ... fiának, gróf Apafi Mihály urunknak ... címezték Martofalvi[!] György és a debreceni kollégiumbeli ifjak: Szeremlyei János senior, Kecskeméthy K[atona] András contrascriba, Körmendi Samuel, Gyarmathi Mihály, Derecskei Pál, Petneházi János. Kántorok: Desericzki András, Matólczi Miklós, Kun Sz. Miklósi Sz. István, Tatai János, [R.] Szombathi János, Szigethi András kollégák és ezen kollégiumnak több tagjai* (a₂a–a₃b). Az előszó, *A kegyes olvasónak kegyelmet és békességet kívánok az Úristentől*, keltezése Debrecen 1679. augusztus 29., aláírója *Martonfalvi György* (a₄a–a₃a). Az *Approbatio operis* keltezése azonos az előszóéval, kiállítója *Matthias Nogradi, episcopus reformatus eccle. reform. Cis-Tibiscanarum* (a₃b). Az *Approbatio* után olvashatóak az üdvözlő versek. Címeik, kezdő szavaik és szerzőik a következők (1) *A tiszteletes ... Martonfalvi György urannak, Sz[ent] I[rás] m[agyarázó] d[oktor]nak ... mostan magyar*

nyelven kibocsátott Tanító és cáfoló teológiájának megékesítésére iratott Örvendező versek; Sok tudós; Köleseri Sámuel, a debreceni k. gyülekezetnek egyik tanítója (a₆a) – (2) Három csillaga a magyar nemzetnek; Szegedi, Gelei és Martonfalvi; Kabai Gellért, depr. lel. pasz. (a₂b) – (3) Tiszteletes ... Martonfalvi György urannak, ... Szentírást ... magyarázó doktornak, ... komám urannak ... e szép munkához való örömben íráim hamarsággal; Valamit tanított; Felvinczi Sándor, a depr. eccl. lelképásztora (b₁a) – (4) Tudománnyal ... igen ékes ... Martonfalvi György ... kollégám urannak Tanító s cáfoló teológiáját e kevés rythmusokkal szívesen tisztelém ...; Ezerhatszáz után hetvenkilencedik; Szilágyi Márton depr. schola mester (b₁a–b₂a) – (5) Ez jeles könyvnek ... auctorának ... Martonfalvi György urannak nagyobb tisztességére ...; Valamint, hogy nagyobb; Lisznyai K. Pál, a debreceni schola egyik hivatalos mestere (b₂a). Ez után következik a főmű első felének tartalomjegyzéke, *A tanító teológia részeinek mutató táblája* (b₂b–b₆b). A főrész két nagyobb egységre tagolódik: *A tanító teológiának első könyve* (1–199) 41 részt foglal magában, a *Második könyve* (200–381) 22-t. *A cáfoló teológiának első könyve* (382–543) ugyancsak 41 részt, *Második könyve* (544–628) ugyancsak 22-t. A kiadványt *A cáfoló teológiának ... mutató táblája* zárja (Ggg₃a–Iii₆b).

A szerző, Martonfalvi Tóth György az ajánlásban megköszöni idősebb Apafi Mihály erdélyi fejedelem támogatását és a tőle kapott nemességét, valamint a debreceni kollégiumnak könyve kiadásában és diákjai külföldi taníttatásában nyújtott segítségét. Martonfalvi mecénási tevékenységével Csorba Dávid foglalkozott részletesen („A’ sovány lelket meg-szépíteni” 54-71). Az előszóból kiténik, hogy Martonfalvi munkájának első részében, *A tanító teológiában* William Ames *Medulla theologica* (első kiadása Franeker 1623) című művére támaszkodott, amelynek latin nyelvű átdolgozását 1670-ben Debrecenben ő maga is közrebocsátotta (3632). *A cáfoló teológiában* pedig Marcus Friedrich Wendelin *Christianae theologiae libri II* (Frankfurt 1634 és számos más kiadás) hitvitázó részeit vette alapul. Ezekon kívül még segítette magát Apácai Csere János 1655-ben Utrechtben megjelent *Magyar enciklopédiájával* (2617) és idősebb Apafi Mihálynak Wendelin említett munkájából készített, 1674-ben Kolozsvárott kinyomtatott magyar fordításával (3958). Martonfalvi munkáját tankönyvnek szánta, *hogy minden skólákban egyféle jözzon, könnyen megtanulható könyvek taníttatnának* (a₃a).

Martonfalvi e munkáját röviden ismertette Nagy Géza (A református egyház II 223-224). Szabó Géza a puritanizmus eszméivel rokonszenvező és a coccejánizmus tanait támadó munkakét jellemzi (A magyar református ortodoxia 92-93).

Az ajánlásban szereplő *debreceni kollégiumbeli ifjak* 1672 és 1677 között iratkoztak be a debreceni kollégiumba (vö. Intézménytörténeti források a Debreceni Református kollégium Levéltárában. Szerk. Szabadi István. Debrecen 2013, I. 313-320, 2655–2816. sz., passim).

A kiadványban a hatleves „A” és „B” füzet között a szokásos beosztástól eltérően egy nyolcleveles „(A)” füzet is található. Valószínűleg figyelmetlenségből nem szedték ki a nyomdában a kézirat egy részét, és a hiányzó szövegrész beillesztéséhez volt szükség a pótfüzet beiktatására. Ezután, hogy az „A₁a” lapon kezdődő lapszámozás és a füzetjelzés között keletkezett eltolódást kiegyenlítsék, visszaléptek a lapszámzásban, és a 25. lap után ismét a 10. lap következik. Innét kezdve a lapszámzás ismét folyamatos, és egybevág a füzetjelzéssel.

Az impresszum szerint a könyvet a debreceni református kollégium a maga költségén nyomtatta ki.

Cf. 3632; 3958, –

In 19 bibliothecis 29 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş

Olim: Rosnyón és Csetneken a gömöri ev. esp. ktárában – Hosszúfaluban gr. Teleki ktárban – Kassai jogakad. – Lugossy Józsefnél Debrecenben – Szilágyi Istvánnál M-Szigeten – Véghely Dezsőnél Veszprémben

4244

SYMPATHIA memoriae nominis Michaelis Köleseri, puelli (ni vitam cum morte comutasset) ad magna quaeque natissimi, lectissimorum parentum filioli desideratissimi ... a professoribus et civibus scholae Debrecinae consecrata et declarata. Debrecini 1679 Johannes Rosnyai.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Init.

RMK II 1443

Gyászversek latin és magyar nyelven. – A gyászvers-gyűjteményt az 1679. november 4-én, tizedik életévében pestisben elhunyt Köleséri Mihálynak, idősebb Köleséri Sámuel debreceni lelképásztor és Domján Anna kisfiának a tiszteletére adták ki a debreceni református kollégium tanárai és az iskola diákjai. A következő verseket tartalmazza: a címlap hátán áll (1) *I. Consolatio paraenetica ad venerandissimum ... parentem* című vers, aláírása szerint ... *facta a Georgio Martonfalvi, ss. th. doctore et illustr. coll. Debr. rect. perpetuo* (A₁b) – a (2) *II. Tabella eximiarum defuncti in Domino qualitatum* című vers aláírója ... *Martinus Szilágyi, p. t. sch. Debr. rector* (A_{3a}–A_{3b}) – (3) a cím nélküli költemény *III.* aláírója ... *Paulus K. Lisznyai, s. D. r.* (A₂b) – (4) a *IV.* ugyancsak cím nélküli vers aláírója ... *Johannes Szenczi, ex Belgio redux* (A_{3a}–A_{3b}) – (5) a *III.* [!] *Ebur curule vecturae ... sacratum* aláírása szerint a *Paulo Derecskei, p. t. scholae Debr. seniore et eloquentiae praeceptore m. s.* (A_{3b}–B_{1a}) – (6) a *VI.* szerzője *Johannes Tátaí, p. t. ill. sch. Deb. cont.-scr.* (B_{1a}) – (7) a *VII.* címe *Tiszteletes ... Köleséri Samuel uram, D. e. l. p. ... magzattjának Köleseri Mihály életének és az Úrban való boldog kimúlásának lenajzoldása!* A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Világ pusztájában bujdosó lelki ház!* Aláírása szerint *per Michaelem K. Vari, sch. Deb. civem et p. t. sacr. poes. praec.* A versben szereplő alcímek: *Conversio prosopopeica ad scholam Debr., praeceptores et condiscipulos, Ad parentes, Ad matrem charissimam, Conversio ad fratrem, Ad sorores, Mariam, Saram et Susannam,* végül *Poeta.* (B_{1a}–B_{4a}) – (8) a *VIII.* vers szerzője ... *Georgius B. Jenei, s. D. c.* (B_{4b}) – (9) a *IX.* aláírója *Michael P. Bogdanyi, s. D. c.* (B_{4b}–C_{1a}) – (10) *X. Naeniae ferales ...* címmel ... *Paulus Ember Debrecinus, defuncti praeceptor, pro-nunc coll. patrii civis et p. t. rud. quart. praec.* írt verset (C_{1a}–C_{1b}) – (11) *Dialogismus Rachelis et filii defuncti* címmel *Georgius C. Comaromi, Georgii filius* írt költeményt (C_{1b}–C_{2a}) – végül az (12) *Epitaphium defuncti a Paulo E. Debr. extractum* (C_{2a}) című vers zárja a kiadványt.

A magyar nyelvű vers részleges szövegkiadása: Petrőczy Éva: „Kindertotenlieder” – A gyermekhalál ábrázolása a puritán irodalmi művekben. Kharón – Thanatológiai Szemle 2005 3–4: 81–115.

A magyar nyelvű vers szerzője, Vári Mihály (?–1723) először 1672. április 5-én, majd 1675. április 12-én iratkozott be a debreceni református kollégiumba, ahol contrascriba és senior volt. 1683. április 5-től 1685-ig a leideni egyetemre járt. Itt 1684. október 21-én védte meg disputációját (RMK III 3296),

majd 1685. szeptember 24-én doktorátust szerzett filozófiából (RMK III 3354). Visszatérve hazájába, 1688-ban munkácsi, majd ungvári, 1695 áprilisától radvánci, azután deregnyői, 1699-től szatmári lelkész volt. 1701-ben tanárnak ment Debrecenbe, ahonnan 1708-ban visszatért lelkésznek Szatmárra. 1710 és 1719 között a szatmári egyházmegye esperese. 1722-ben Nagykőrösre költözött, itt halt meg 1723-ban. Több latin nyelvű alkalmi verse ismeretes (Debrecen 1681, 4345(23), 1682, 4398(7), RMK II 1580, RMK II 1989 etc.). 1716-ban jelent meg *Thabera, azaz Istennek ... megyulladott tüze* című műve (Petrik III 627). Ismeretes egy iskolai disputa, amely Vári Mihály elnökletével folyt (RMK II 2102).

Budapest *Nat cop.* (Budapest *Ref*) – Budapest *Ref* ① – Debrecen *Ref* ①

4245

KECZER Ádám – SÁROSY Ádám: Harmonia Agenoridae et aquila triphyllo vittata roseo in taedas prospere accensas ... domini Martini Saarosy, ... comitatus Saarossiensis iudicis nobilium, ... domini Sebastiani Saarosy, ... comitatus Saárossiensis vice-comitis, celsissimi principis Hungariae consilarii collegii(ue) status evang. Eperjess. inspectoris filii, sponsi cum generosa ac nobili virgine Catharina, ... domini Andreae Ketzter, ... comitatus Saárossiensis assessoris primarii, celsissimi principis Hungariae consilarii et collegii stat. evang. Eperj. inspectoris filia, sponsa anno, quo brassica mixta rosis plavsvs renovabit odore, oblata. Cassoviae (MDCLXXIX) excudebat Stephanvs Bosytz.

[1] fol. – 327 x 273 mm – Init.

Sztripszky II 2627/175 ← MKsz 1906: 136 – Čaplovič 699

Lakodalmi versek. – Ez az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány Sárossi Mártonnak, Sáros megye szolgabírójának, aki Sárossi Sebestyénnek, Sáros megye alispánjának, Thököly Imre fejedelmi tanácsosának, az eperjesi evangélikus kollégium felügyelőjének fia volt, és Keczer Katalinnak, aki Keczer Andrásnak, Sáros megye első ülnökének, szintúgy fejedelmi tanácsosnak és az eperjesi kollégium felügyelőjének leánya volt, 1679-ben tartott esküvője alkalmából készült. A nyomtatványt nyomdai cifrákból szedett szegélyek keretezik. A két hasábra szedett verseket a cím szövegétől és az impresszumtól, valamint egymástól szintén cifrákból álló sorok, illetve oszlop választják el. A cím *anno, quo* fordulata után következő sor kronosztichonban elrejtve adja meg az alkalom és nyomtatás évszámát, 1679-et. A bal oldali vers (1) aláírása *ab Adamo Ketzter, nobili poeta* – a jobb oldali (2) *ab Adamo Saarosy, nobili poeta*.

1679-ben Keczer Ádám Kassán, Sárosy Ádám Eperjesen volt diák. Más adat nem ismeretes róluk.

A jelenleg ismeretes egyetlen példányt Dézsi Lajos írta le az akkor még Radványban lévő Radvánszky levéltárban (jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött példány alapján (MKsz 1906: 136). (P 566 Radvánszky, IV. osztály, XVIII. csomó, l. 18).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat cop.*

4246

LESLIE, Jacobus: Sacratissimae caesareae regiae(que) majestatis intimus consiliarius, camerarius, praesidens bellicus in Styria, generalis campi marschalli locumtenens, constitutus colonellus, partium regni Hungariae superiorum generalis supremus, Jacobvs Sacri Romani Imperii comes a Leszlie, dominus haereditarius in Neustadt ... [Cassoviae] (1679) [typ. civitatis Stephanus Bosyztz].

[1] fol. – 190 x 345 mm – Init.

Pátens. – Ez a bibliográfiailag eddig le nem írt, egyleveles, plakát alakú nyomtatvány Jacobus Leslie tábornok, felsőmagyarországi főkapitány, belső tanácsos, kamarás felsőmagyarországi megyék számára kiadott, a kuruc csapatokhoz tartozó személyek mozgásával kapcsolatos rendeletét tartalmazza. Thököly megbízottja, Szalay Pál és az uralkodó között 1678. október 28-án kötött fegyverszünet a bujdosók téli szálláshelyéül Ugocsa és Bereg megyéket jelölte ki. A szöveg élén a fenti intitulatio áll. A *Posteaquam quotidianae* kezdetű rendelet megtiltja, hogy akár lovasok akár gyalogosok a főkapitányság vagy egyéb császári hivatal által kiadott útlevél nélkül a megadott területen kívül mozogjanak vagy időzzenek. A rendelkezés be nem tartása esetén fegyveres erővel való intézkedést helyez kilátásba. Keltezése: Kassa, 1679. január 23.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a kassai városi nyomdában készült, amelyet ebben az időszakban Stephan Bosyztz vezetett.

Budapest *Nat* cop. – Sátoraljaújhely *Arch* ①

Sacra poesis, seu Divus Georgius miles ... [Cassoviae] 1679. – Vide **4260**

Theodati, Franciscus: Corona apostolica–basilica ... . Kassa 1679. – Vide **4263**

4247

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 27. mensis Maji anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi noni ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1679 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentye]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Orn, init.

Sztripszky I 2096/303 ← MKsz 1900: 201

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A kezdő lap háta üres. Ezt követi az 1679. május 27-ére Gyulafehérvárra összehívott és júniusban bezárult (vö. ErdOgyEml XVI 108–114), az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonnyolc artikulusba rendezett végzéseinak az oklevélbe foglalt szövege. A végén latin nyelvű záradék 1679. május 27-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVI 662–673.

A betűtípusok tanúsága szerint a kiadvány Kolozsvárott, a református egyház Veresegyházi Szentyel Mihály vezetése alatt működő országos nyomdájában készült (MKsz 1968: 208, Fazakas József). Először Ferenci Zoltán közölt leírást róla (MKsz 1900: 201).

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① ① O – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

Ivul, Gabriel: *Historica relatio colloquii Cassoviensis de iudice controversiarum fidei. Claudiopoli 1679.*
= **Appendix 304**

4248

KAKAVELAS, Jeremias: *Perenne coelestis providentiae in Transylvaniam testimonium. Oratio immortalitati ... Michaelis Apafi dicata. Claudiopoli MDCLXXIX impressit Michael Szentyel Veresegyhazi [typ. gener. ecclesiae].*

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1447

Dicsőítő beszéd. – A szónoklat Fogarason, 1679 februárjában I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem jelenlétében hangzott el. A címlap hátán olvasható az Apafi Mihálynak szóló *Praefatio dedicatoria*, aláírása *Jeremia Kacavella, monachus Graecus* (A₁b). Ezt követi a beszéd (A₂a–A₄b), amelyet a következő mondat zár: *Dicebam Fogarasini coram celsissimo principe, anno 1679. mense Februario.*

Szövegkiadás: Cernovodeanu, Paul: *Jérémie Cacavela et le protestantisme. Revue des Études Sud-est Européennes 1980: 307–310.* A címlap és hátának fotója: 306.

Jeremias Kakavelas görögkeleti szerzetes iskoláit Krétán, Lipcsében és Bécsben végezte. Bécsi tartózkodásáról megemlékezik művében kortársa, Edward Brown angol utazó (vö. **3904**, *An account of several travels through a great part of Germany . . .*. London 1677, 108–109). 1687 körül Munténiában tanított görög grammatikát, retorikát és filozófiát, majd a jászvásári akadémián volt tanár. Ismeretes még disputációja (**4223**), továbbá *Ínvätäturä sfântä* című liturgikonja (Iași 1697, BRV I 104), és a *Divanulü sau Gâlceava* (Iași 1698, BRV I 64) című teológiai műhöz írt előszava. Fentmaradtak továbbá kéziratban újjörög nyelvű fordításai Bécs 1683-as ostromáról szóló olasz nyelvű beszámolóból, valamint Bartolomeo Platina *De vita et moribus summorum pontificum historia* c. művéből.

Ez a beszéd Kakavelas első önálló, nyomtatásban megjelent műve. Benne I. Apafi Mihály erőnyeit magasztalja, kárhoztatja a török elnyomást, kiemeli a fejedelem atyjának, Apafi Györgynek érdemeit (299).

București *Nat* ① (← Cluj-Napoca *Acad*)

Ladiver, Elias: *Historica relatio colloquii Cassoviensis de iudice controversiarum fidei*. Claudiopoli 1679.
= **Appendix 304**

4249

[NÁNÁSI Vas Gábor: *Prédikáció a részegség ellen*. Kolozsvár 1678–1681 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály.]

[?] + B⁴ C⁴+ [?] = [?]+[8]+[?] fol. – 4° – Init.

Sztripszky I 2191/397 ← MKsz 1878: 317

Református prédikáció. – A kiadvány ma ismeretes egyetlen, csonka példánya a B₁–C₄ leveleket őrizte meg. Ezek élén a prédikáció alapigéje olvasható: *Textus Habak. II. v. 15. Jaj annak, aki megitatja az ő felebarátját*. A szöveg fennmaradt részét két belső cím tagolja: *Kezdet* (B₁a) és *Tudomány* (B₄b). A beszéd minden társadalmi rétegben elharapózott bűnnek írja le a részegséget. Különösen kiemeli azonban az úri rend rossz példaadását, az udvarházakban való vendégeskedések idején folyó italozást és itatást, valamint a vitézeknek az italban való mértéktelenségét. Valószínűleg csupán néhány lap hiányzik a prédikáció végéről.

A töredékről először Szabó Károly adott hírt az akkor a szászvárosi református gimnázium egyik kolligátumában őrzött példány alapján, amely ma a kolozsvári akadémiai könyvtárban található, jelzete „R 636” (MKsz 1878: 317). A kolligátum élén kézírásos tartalomjegyzék áll, amelyet Szabó megállapítása szerint 1787-ben készített Bitai Mihály. A példány már akkor csonka lehetett, mivel Bitai így jegyezte be a mutatóba: „6. A részegség ellen. Nánási Gáboré. Hab. II. 15. Jaj aki megittatja felebarátját”. Szabó a prédikáció kinyomtatásának helyével és idejével nem foglalkozott, csupán megjegyezte, hogy Nánásinak 1675-ben Kolozsvárott megjelent egy másik munkája, a *Leiki tudakozódás* (**4016**). Sztripszky Hiador Szabó híradása alapján a XVII. századi ismeretlen nyomdahelyű kiadványok közé sorolta be a töredéket

(I 2191/397). A példányt újabban Sipos Gábor írta le (A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 258). A nyomdadíszek és a betűk alapján megállapította, hogy azt Kolozsvárott nyomtatták 1675 és 1685 között. Véleményét V. Ecsedy Judit megerősítette (szóbeli közlés).

Nincs ok kétségbe vonni azt a Bitai Mihály által hagyományozott adatot (MKsz 1878: 317), hogy a prédikáció szerzője Nánási Vas Gábor volt. Ő 1678 és 1681 között a bujdosók egyik vezérének, Wesselényi Pálnak volt az udvari papja Zsibón. Ebben az időszakban írhatta ezt a prédikációt, amelynek témájából és mondanivalójából is arra lehet következtetni, hogy szerzője udvari pap volt. A prédikációval röviden foglalkozott Csorba Dávid („A' sovány lelket meg-szépíteni” 159).

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ②

Natus, Fabianus: Fabianus Natus redivivus, seu modesta solutio. Claudiopoli 1679. = **Appendix 305**

4250

·Pósházi János: Magyar halotti oráció, melyet néhai tekintetes Bethlen Ferencné Kemény Kata asszony felett elbeszélgetett Pósházi János Keresden a kápolna mellett való halotti színben, anno 1679. 2. Julii. Kolozsvár 1679.·

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Református gyászbeszéd.

Péter Mózes 1679. évi nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványként írta le a Pósházi János által Bethlen Ferencné Kemény Kata felett elmondott gyászbeszédnek a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium könyvtárában őrzött unikum példányát (MKsz 1912: 154). Ez a példány ma is megtalálható, jelzete „21810a”. Nyomdai anyagának vizsgálata alapján azonban megállapítható róla, hogy 1740 körül készült a szebeni városi nyomdában (Petrik IX 362). Péter Mózes közlése tehát pontatlan, ennek ellenére feltételezhető, hogy Pósházi gyászbeszédét már 1679-ben is kinyomtatták.

A Székely Mikó Kollégium könyvtárában ezzel az orációval egy kolligátumban maradt fent két másik, nyomtatási hely és kiadási év nélküli halotti kiadvány is. Az egyik: Zilahi András: *Néhai gróf losonczy Bánfi György úrnak ... búcsúztatója*. Gyászversek (jelzete: „21810a”, Petrik IX 490). A másik Szathmárnémeti Sámuel: *A valóságos úri asszonyi rendet ékesítő ... Bethlen Klára asszony ... Bánfi György úrnak ... Erdély Országának ... gubernátorának ... házastársa*. Gyászversek (jelzete „21810b”, Petrik IX 424). Tipográfiai anyaguk tanúsága szerint, Pósházi beszédével megegyezően, mindkettőt a szebeni városi nyomdában nyomtatták 1740 körül. A Bethlen Klára halála alkalmából készült gyászversnek ismeretes az elhunyt halálának idején, 1706-ban nyomtatott, szövegében azonos, de tipográfiai kiállításában teljesen más kiadása (RMK I 1713). A Bánfi Györgyöt búcsúztató versnek ugyan nem maradt fenn korábbi kiadása, de egy másik magyar és egy latin nyelvű gyászverset tartalmazó kiadvány is ismeretes a néhai gubernátor halálának évéből, 1709-ből (*Régi úri méltósággal fénylő ... bátor elmének győzedelmessége, melyet ... emlékezetes*

halálában ... mindeneknek látni s tudni hagyott ... Bánffy György urunk ... Kolozsvár 1709, MKsz 1879: 125, Szabó Károly = Sztripszky I 2234/440. Valamint Szathmárnémethi Sámuel: *Perenni memoriae ... erepto ... Georgio Bánffy ... extincta ... orbis Dacici lucerna ...* Claudiopoli 1709, RMK II 2370, Petrik IX 424). Mindez alapján megállapítható, hogy a szebeni városi nyomda 1740 körül több, már korábban is kinyomtatott halotti kiadványt tett ismét közzé. Ezért megalapozottan feltételezhető, hogy Pósházi Jánosnak Kemény Kata fölött elmondott halotti orációját már 1679-ben is kinyomtatták egyszer. A feljebb ismertetett analógiák alapján valószínűleg Kolozsvárott, de nem zárható ki az sem, hogy Szebenben.

Pósházi nem prédikációt mondott Kemény Kata fölött, hanem mint művének címe is bizonyítja, halotti orációt, amelyet ő maga a *keresztény asszony tükörének* nevez (§₁b). Benne megemlékezik Kemény Katának a *Praxis pietatis* című könyvet követő vallásgyakorlásáról, szolgálóival és szolgálóival való gyakori zsoldtárelkéséről, fiai gondos neveléséről, vagyona szolid gyarapításáról, a bujdosó sárospataki kollégiummal tett jótéteményeiről, az árvák, nyomorultak és betegek iránti bőkezű alamizsnálkodásáról.

Pósházinak ezt a munkáját korábban nem tartotta nyilván sem az irodalom-, sem az egyháztörténet-írás.

4251

[SZATHMÁR]NÉMETHI Mihály: Sz. Dávid Psalteriuma, avagy a' CL sóltárokknak rövid el-osztása, magyarázattya, s' azokból származot 550 tudományok által való meg-világosítása, mellyet irt Nemethi Mihaly, a' colosv. orth. eccl. m. l. p. Colosv. 1679 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Mihály.

¶¹⁰, A¹²-Z¹², Aa¹²-Dd¹² Ee¹ = [20] + 649 + [1] pag. – 12ⁿ – 1 ill.

RMK I 1234 – Nägler 470

Református bibliamagyarázat. – A címet fametszetes keretdísz közepére szedték, amelynek tetején, középen, a Nap és a Hold között a hárfán játszó Dávid király látható. A címlap hátán újszövetségi idézet áll. Ezután kezdődik *Szath. Némethi Mihály* 1679. május 25-én kelt ajánlása *Nemzetes Veres-egyhazi Szentyel Mihaly urannak, a colosvári orthodox tudós typographusnak* (§₂a–§₃b). Ezt követi *Szath. Némethi Mihály* előszava *A kegyes szívű Olvasóhoz* (§₄a–§₅a). Ezt két üdvözlő vers követi: [1] *Az authornak, t. Nemethi Mihaly urannak, a colosvári orthodoxa ekléziában az egyházi szent szolgálatban velem együtt munkálkodó, b. kollegámnak tisztességére címmel Porsalmi András, a c[olosvári] o[rthodoxa] e[cclesia] l[elki] p[ásztora] és a környékbeli sz. társaságnak alázatos szeniora magyar nyelvű verse* (§₉b–§₁₀a). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Hű keresztény ember e könyvolvasásban* – [2] *Heptastichon in honorem ... Michaelis Sz. Nemethi, ecclesiae orthodoxae in ... Claudiopoli pastoris ... , conservi, ... et amici ...* címmel latin költemény, *positum a Jacobo C. Csuzi, s[acrae] t[heologiae] d[octore] et p[astore] t[emporalis?] eccles. Loson.* (§₁₀a–§₁₀b). A főrész a cím kezdetének megismétlése után a 150 bibliai zsoldár magyarázatát tartalmazza (1–649). Az egyes fejezetek felépítése a következő: a zsoldár summája – részeinek felsorolása – az egyes részek további tagolása magyarázattal együtt – *tudomány*, azaz a zsoldártól levonható tanulság – ezen belül ennek oka és haszna. A magyarázatok további bibliai helyekre utalnak. A könyv végén rövid *Toldalék* egészíti ki a 23., 14. és 51. zsoldárhoz fűzött magyarázatokat (Ee, a–b).

Az ajánlás és előszó szövegkiadása: H. Hubert 482–488 és V. Ecsedy Judit: Ajánlás Veresegyházi Szentyel Mihály „orthodoxus tudós typographus”-nak. In: „... mint az gyümölcsöz és termett szőlőveszszöc...” Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Bp. 2010, 104–105.

Szathmárnémethi Mihály az előszóban elmondja, hogy zoltármagyarázatait először latinul írta meg, majd sokak kérésére magyarra fordította (¶₄a). A nyomdai munkák kezdetén felesége a pestisjárvány áldozatául esett. E járvány őt is megbetegítette, ezért a könyv revízióját nagyrészt Szathmárnémethi Sámuel végezte el (¶₈b–¶₉a). Az előszó több kérdést is felvet Dávid király szerzőségével és a zoltárok éneklésével kapcsolatban. Hasznosnak mondja a zoltáreneklést, de a halottak búcsúztatásakor csak bizonyos zoltárokat tart helyénvalóknak, mint ahogy elfogadja litániák és passiók éneklését is, mivel az *már nemzetünkben bévőit szokás, botránkozásokra a gyengéknek el nem hagyhatni* (¶₇a–¶₇b). Kiáll az olvasztánítás szükségessége mellett is, *hadd bővülködnek az Isten beszéde olvasással, magyarázattal és énekléssel köztünk* (¶₈a). Vö. Szabó Géza: A magyar református orthodoxia 115–116. és Nagy Géza: A református egyház II 234–235. A kiadványról, további kiadásairól, szerzőjéről és nyomdászáról ld. még V. Ecsedy Judit tanulmányát (szövegkiadás, 102–106).

Az ajánlás szerint Veresegyházi Szentyel Mihály e művet saját költségén nyomtatta ki (¶₃a).

Cf. –, 4314, 4615

In multis bibliothecis multa expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Sz.udvarhelyi ref. coll. – Kassai püsp. – Miskolci ref. gymn. – Szilágyi Istvánnál M.szigeten

4252

[SZENCI CSENE Péter transl.:] Confessio et expositio fidei Christianae, azaz az keresztényi igaz hitről való vallás-tétel, melyet elsöben Helvetiában irtanak és bé-vötteenek, annak-utánna 1567. esztendőben Magyar országban-is javallottanak, bévötteenek és mind ez ideig sok ecclesiákban meg-tartottanak. Most újjobban az erdélyi orthoxa[!] ecclesiáknak költségeekkel ki-botsáttatott. Colosvaratt 1679 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyhazi Szentyel Mihaly.

):⁸, A⁸–T⁸ = [16] + 281 [recte 291] + [13] pag. – 4* – Orn.

RMK I 1232 – II 1445

Református hitvallás latin és magyar nyelven. – A címlevél hátlapján egy latin és egy magyar bibliai idézet olvasható. Ezt a helvéci lelképásztoroknak a *Confessió*hoz írt előszava követi *Universis Christi fidelibus per Germaniam atque exterarum etiam nationes. Ministri subscriptarum ecclesiarum per Helvetiam* 1566. március 1-jei kelettel. A keltezés alatt azoknak a gyülekezeteknek a felsorolása olvasható, amelyek a *Confessió*t elfogadták. Magyarországról megjegyzi *Debrecini in Hungaria edita et impressa est Confessio*

una cum articulis quibusdam Sept. 1, anno Domini 1567 et inscripta ... principi ... Joanni II. (vö. **226, 228**) (:(₃a-):(3b)). A következő fejezet: *Alkalmatossága e confessiónak összefoglalja e hitvallás történetét* (:(₄a-b) – *A magyarországi ecclesiáknak javallása pedig felsorolja azt a tizenhét tiszántúli és tiszáninneni szeniorságot, amelyek azt elfogadták* (:(₅a). Ezt követi az *Edictum imperatorium de eo, quinam habendi sunt vel catholici vel haeretici ex Cod. Justiniani imper. et Tripart. histor. libro nono, cap. 7. – Gratianus, Valentinianus et Theodosius császárok rendeletéből* – magyar fordítással együtt: *Császári parancsolat arról, kik tartassanak catholikusoknak és kik eretnekeknek.* Ennek függeléke a *Symbolum Damasi ex tomo 2. operum S. Hieron.* előbb latinul, majd magyarul (:(₅b)-):(8b). – A főrész külön címlappal kezdődik: *Confessio et expositio brevis et simplex syncerae religionis Christianae etc., azaz a keresztyéni igaz hitnek rövid és együgyű vallástétele és magyarázatja.* A latin szöveg a verzó, a magyar a rektó lapokon olvasható. A szöveget a lapszéleken a bibliai helyek megjelölése és néhány, a tartalomra utaló szó kíséri (1–281 [recte 291]). A könyv végén a fordító *A kegyes olvasónak* megjegyzi, hogy a hivatkozások miatt közli a következő hitvallásokat is: *Symbolum Nicenum, Symbolum Constantinopolitanum, Symbolum Ephesinum, Symbolum Calcedonense, Symbolum Athanasii.* Ezeknek szövege csak magyarul olvasható néhány soros bevezetéssel (T₂b–T₆a). A kiadványt *Index capitum confessionis hujus – E vallástételnek mutató táblája* zárja (T₆b–T₈b), amelynek végén egy mondat figyelmeztet a sajtóhibákra: *Az okos és figyelmes olvasó a nyomtatásban esett főgyatkozásokat ömaga is megjobbíthatja.*

A Szenci Csene Péter Felső-Dunamelléki püspök által 1616-ban lefordított II. Helvét Hitvallásnak ez a negyedik latin-magyar nyelvű kiadása. A helyesírási különbségektől eltekintve minden részlete megegyezik az 1654. évi sárospataki kinyomtatással (**2549**). A fő különbség az 1616. évi oppenheimeri (**1115**) és 1616. évi debreceni (**1109**) kiadásokhoz képest, hogy sem a fordító Szenci Csene Péter, sem a debreceni nyomdász, Rheda Péter előszavát nem tartalmazza, továbbá az *Index* először a sárospataki kiadásban kétnyelvű, és ott olvasható első ízben a sajtóhibákra vonatkozó utalás is.

A címlap szerint a kiadvány az erdélyi református egyház költségén jelent meg, ezért, mint Tóth Endre megjegyzi, ez a kinyomtatás tekinthető a II. Helvét Hitvallás első hivatalos egyházi kiadásának (Studia et acta II 27).

Szabó Károly szerint „a Kolozsvárt 1679-ben nyomtatott Confessio Helveticával együtt nyomtatva s egy kötetben jelent meg” az 1680-ban ugyancsak Kolozsvárott nyomtatott *Agenda* (vö. RMK I 1243, **4300**). A két mű példányai ma is többnyire egy kötetben találhatóak, s együttesen az erdélyi református egyház tanítás- és rítusbeli egységét fejezik ki. Valószínű, hogy 1679 vége felé fejeződött be a *Hitvallás* nyomtatása, s 1680 elején készült az *Agenda*. Az együttes megjelentetés szándékára utal, hogy az *Agenda* füzeteit a nyomdában a hitvallás füzetejelzéseitől eltérően a latin ábécé kisbetűivel jelölték meg, így az a *Hitvallás* függelékeként is használható. A két munkában azonban tartalmilag nem található egymásra vonatkozó utalás. Mindebből, és az önálló, eltérő impresszumokkal ellátott címlapokból az állapítható meg, hogy a két könyvet együtt és külön-külön is forgalomba kívánták hozni. Ezért indokolt két önálló bibliográfiai egységként való nyilvántartásuk.

Cf. **1115***; **2549**; –, **4300**, →

In 25 bibliothecis 49 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* + cop. digit. – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: M.szigeti ref. lyc. – Toldy Ferencz ktárában

Técsi J[óó] Miklós: Lilium humanitatis. Kolozsvár 1679. – Vide **4253**

4253

TÉCSI J[ÓÓ] Miklós: Lilium humilitatis, az az: a' nyomoruságoknak tövisse köziben bé-vettetett Isten Anyaszentegyházának maga meg-alázása es keserves siralma, mellyet az üldöztetéseknek idején à meg haragutt Istennek meg-engesztelésére és a' Christus ellenséginek meg-szegyenítésére és a' Sion romladozott kö-falainak fel-építettésére ekképpen bocsát-fel az Anyaszentegyház magas menyországban, mellyet az Ur dicsösségére, a' keresztyén ecclesiáknak hasznára és a' meg-keseredett hiveknek vigasztalására ekképpen készített-el, és e' formában ki-is bocsátott vólt Franequerában, 1659. esztendőben Tecszi J. Miklós. Mostan penig ujjobba(n) harmadszor-is Istenéhez s' nemzetéhez való buzgó szeretetiből és az üldözést szenvedő Isten Anyaszent egyházának lelki javára maga költségén ki-bocsátott Kolosvaratt az Isten hivei üldöztetésének 1679. eszt. Veresegyházi Szentyel Mihály [typ. gener. ecclesiae].

A¹²-D¹² = [7] + 86 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMKI 1235

Református imádságok. – A kiadvány laponkénti újraszedeése az előző, 1675-ben megjelentetett kolozsvári kiadásnak (**4022**). Itt is *Szent Írásbéli* helyek cím után három bibliai idézet olvasható a címlap hátán. Majd a szerzőnek *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszava következik (A_{2a}–A_{3a}). *Debreczeni P. Janos Hasznos tanács a megsebbedett lelkű emberhez* című üdvözlőversének incipitmutatóra utaló kezdősora: *A keresztek alatt hogyha vigasztalást* (A_{3b}). Utána áll *Ternyei Andras Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz* című verse. Kezdősora: *Ember életedben nyomorúságokat* (A_{4a}). Üres lap után kezdődik a főrész a *XVII* imádság szövegével (1–86). Végül itt is *Mutató tábla* (D_{12a}) és egy üres lap zárja a nyomtatványt.

Veresegyházi Szentyel Mihály a címben megjegyezte, hogy ez a harmadik „ujjobban” megjelentetett kiadása Técsi Jóó Miklós imádságainak a kolozsvári nyomdában. A kolozsvári kiadások egymáshoz való viszonyáról Fazakas Gergely Tamás írt (*Siralmas* 248–250). Véleménye szerint a kiadvány szedeése a helyesírási változtatásoktól eltekintve azonos az 1675-ös kiadásával (**4022**), ezért a szöveg kinyomtatása már 1675 körül megtörtént volna. A két kiadvány tüzetesebb összevetése cáfolja ezt a véleményt. Bár a szedők törekedtek rá, hogy kövessék az 1675-ös kiadás sortöréseit, de számos jel utal rá, hogy a szöveget újraszédtek, így például a különböző típusú U betűk eloszlása, a szóközök különbségei, a sorvégi díszbetűk eltérő eloszlása, a fejlécek betűinek és díszjeleinek sérülései, a fűzetjelek eltérő elhelyezkedése a szövegtükörhöz képest.

Szinnyei József a mű címét hibásan, „Lilium humanitatis”-ként adja meg (XIII 1385).

Cf. **2825**; **3900**, **4022**, –, **4262**, →

Budapest Acad ① ① ① – Budapest Nar ① ④ – Cluj-Napoca Acad ②* – Cluj-Napoca Univ ① – Odorheiu Secuiesc ① – Târgu Mureş ① ①

Olim: Sz.-udvarhelyi ref. coll. czimlapja hij.

4254

TOLNAI F. István: Igaz keresztyéni és apostoli tudomány s` vallás utára vezető és az el-tévelyedésről jó utban hozó Kalauz, az az olly munka, melyben mindennek előtte a` pápistáknak az uri vacsorában a` kenyérnek és bornak Chrstus[!] valóságos és természeti testvéé és vérévé való általállatozása vélekedése önnön írásokbul elő adatik, és a derekasb ki-fogásokkal egyben az atyákból s` magokból el-rontatik, a` reformatusoknak az uri vacsora felől való igaz értelmek meg-mutogattatik, a` mise és uri vacsora közt való külömbség le-rajzoltatik, az után az Első könyv alkalmatosságával irt egy némínemü pater Tractája pontrul pontra rá mára vonatik, és mind a` régi atyákból, mind magokból a pápistákból, mind a` mi nagyobb a` szent Írásbul megerötelenítettik és ki forgattatik. Végre az igaz reformata vallásnak a` sok üldöztetések és szörnyü vérontások között-is az apostolok idejéütől fogván ez ideig álhatatos fenn állása, s` onnét reánk alá szállása meg-világosittatik, ellenben a pápista vallás ujsága, eredete, s` az ecclesiában való csuda bé-csuszása nap fényre hozatik Tolnai F. Istvan, mostan a` k[olozsvári] r[eformátus] c[ollégium] edgyik méltatlan professora által. Kolosvaratt 1679 [typ. gener. ecclesiae] Veres egyházi Mihály.

*⁸, A⁸-Z⁸, Aa⁸-Zz⁸, Aaa⁸-Xxx⁸ Yyy³⁺¹ = [15] + 1049 + [28] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1236

Református vitairat. – A címlap háta üres. Az ajánlást *A tekintetes Bornemisza Kata úri asszonynak ... Banfi Dienes uram meghagyatott özvegyének, Isten anyaszentegyházának ... dajkjájának és mi kolozsvári orthodoxum kollégiominknak ... patrónájának* címezte aláírója, *Nagyságod... méltatlan alumnusa Tolnai F. István* Kolozsvárott 1679. július 29-én (*₂a-^{*}₄a). Ezt követi az előszó *A keresztyén olvasóhoz* (*₄b-^{*}₅b) és a részletes tartalomjegyzék, a *Mutató tábla*. Ennek végén *Bemenetel* címmel a főrész négy könyvének címei olvashatók: (1) *Az általállatozásról és holmi kikapásokról* – (2) *Az Úrvacsora igaz értelméről és az azzal ellenkező miséről* – (3) *Egy némínemü pater tractájáról, írásáról* – (4) *A római pápás ecclesia vallása s tudománya újságáról, ellenben a reformata ecclesia vallása s tudománya régi és apostoli voltáról* (*₆a-^{*}₈b). A mű törzsében az *Első könyv* 14 pontot foglal magában (1–139), ötöt a *Második könyv* (139–206), 12-t a *Harmadik könyv* (207–603) és 53-at a *Negyedik könyv* (604–1049). A főrész utolsó lapja üres. A kiadványt tárgymutató, *A nevezetesebb dolgok mutató táblája* (Uuu₆a-Yyy₂b) és a sajtóhibák jegyzéke zárja: *Keresztyén olvasó a nyomtatásban esett fogyatkozásokat így jobbitsd meg* (Yyy₃a-b).

Az ajánlásban a szerző, Tolnai F. István a kolozsvári református kollégium professzora elmondja, hogy művét, amelyet iskolai munkának tekint, még Bánffy Dénes pártfogásával írta, aki a kolozsvári kollégiumot nem kevés költséggel és évenkénti támogatásával virágzó állapotra hozta. Most özvegye,

Bornemisza Kata a fő patróna, aki a Magyarországról száműzött prédikátorokat is bő költséggel táplálta és táplálja.

A *Keresztény olvasóhoz* intézett előszóból kitűnik, hogy e vitairat kibocsátását egy szóban és kézírásban folytatott polémia előzte meg. Mikor Tolnai egy meg nem nevezett nemes személy testi és lelki orvosolásában forgolódott, megjelent az illetőnél egy *pápa páter vagy barát* is, hogy ezt meggátolja. Az Úrvacsoráról kialakult szóbeli vitában a szerzetes végső érvként a katolikus vallás régiségére hivatkozott. Tolnai kézírásos formában küldte el az eset után álláspontját vitapartnerének, aki ugyancsak kéziratban replikázott. Erre a replikára készítette el Tolnai nyomtatott feleletét. Az előszó fordításelméleti vonatkozásaival Bartók István foglalkozott (ItK 1993: 464).

Tolnai munkájának szerkezete mind a négy könyvben egységes. Minden pont élén egy-egy részletkérdésről két hasábra szedve a latin forrásokból idézi a katolikus álláspontot annak pontos magyar fordításával, majd már egy hasábrban megjegyzéseket, vagy hosszabb kommentárt fűz hozzá, amelyekben elsősorban a katolikus tanítás új voltát óhajtja bizonyítani, vagy annak képtelenségére kíván rámutatni.

A katolikus vitapartner, illetve az általa megtréíteni akart nemes személy kiléte ismeretlen. Nem zárható ki azonban, hogy ez utóbbi még Bánffy Dénes lehetett, ezért pártfogolta Tolnait a válasznak szánt munka megírásában, özvegyét pedig a személyes érintettség ösztönözte a kinyomtatás támogatására.

E művet mint Pázmány Péter Kalauzúra (vö. Pozsony 1636, 1659) adott választ Csorba Dávid értékelte (Kálvinista Kalauzok 108-111).

In multis bibliothecis multa expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Prešov *Scient* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: N.váradai püsp. – Gr. Degenfeld Pál – Lugossy József könyvtárában

4255

[1] UJ és ov kalendariom Christus Urunk születése után való 1680. esztendőre, mely bissextilisnek mondatik. Mellyet mostan-is Magyar országgra, Erdélyre és egyéb szomszéd tartományokra alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrologus által. Cum gratia et privilegio celsissimi principis Transylv. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után való 1680. esztendőre, a' csillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o f által.) Kolosvaratt [1679 typ. gener. ecclesiae] Vereseghyazi Szentyel Mihaly által.

A⁸–D⁸ E⁷⁺¹ = [39] fol. – 16° – Color.

RMK I 1245

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, vele szemben (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai olvashatók. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a). Az egyes hónapok után az előző évektől eltérően nem hónapversek, hanem a jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid prózai szövegek következnek. A

naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosztikonban való címereknek magyarázatja* (B₇a) zárja. Az önálló címlappal (B₆b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről. Ennek előljáró követi a csókák, varjak és hollók.* Minden évszak után az 1680-ra szóló lőcsei kalendáriumban (4264) olvashatókkal megegyező verses imádságok állnak (vö. RMKT XVII/11 723–724), a téli kezdőszavai: *Hála az Istennek! A Nap hozzánk fordul* (B₈a–b) – *II. A tavaszról. Ennek előljáró követi a fecske és a filemile.* (B₈b–C₁b). A fohász kezdőszavai: *Hála az Istennek! Nap s éj egy anynyú* – *III. A nyárról. Ennek előljáró követi a gölya.* Az imádság *Hála az Istennek! Most jár legfeljebb szavakkal kezdődik* (C₁b–C₂a) – *IV. Az őszről. Ennek előljáró követi a seregély.* *Hála az Istennek! Ismét egy éj s nappal kezdetű imádsággal* (C₂a–C₃a) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₃a–b) – *Harmadik része. A hadakozásról és békességről* (C₃b–C₃b) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₃b–C₆a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről,* amely a tavalyitól eltérő fohászzkodással zárul (C₆a–b). Az *Egynéhány titkos, sőt igen hasznos házi mesterségek* című fejezet a következő esetekre szolgál tanáccsal: *Hogy a moly semmiféle béléshednek ne árton* – *Hogy a legyek az írott kárpitokra ne szálljanak* – *Egeret és patkányt a háztól eltávoloztatni* – *Mikor a katona megsebesítetik, és borbélyá nincsen, miképpen kell a vért megállítani* – *Ha lovad megbetegszik és nem tudod, mi lelte* – *Egy bizonyos secretuma ez is a katonáknak, hogy a tetük ne háborgassák* – *Egy jó remedium a katonáknak és úton járóknak a nagy hideg ellen* – *A mérges lövés ellen* (C₆b–C₇b). A *Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdőszava: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll* (C₈a–D₁a). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁b–D₇b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című fejezet zárja, amely az előző évi kalendáriummal (4191) megegyezően zárul (D₈a–E₇a). Az utolsó lap üres.

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) Veresegyházi Szentyel Mihály kalendáriumai címlapján feltüntette, hogy fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963).

A kiadványból ma ismeretes példányok zöme töredékes, csupán a kolozsvári egyetemi könyvtárban és a Marosvásárhelyen őrzött példány teljes. A makulatúrában fennmaradt töredékek jellegzetességéből adódik, hogy a kolozsvári unitárius püspökség könyvtárában csupán az E₇ levél maradt fent tizenegy példányban.

Cf. 3805!

In 9 bibliothecis 22 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. (Târgu Mureş), *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Unit, Univ* + cop. digit. – Kežmarok *Ev* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş

4256

[1] DER NEUE und alte Allmanach auff das Schalt-Jahr nach der Geburt Jesu Christi 1680, darin(n)en die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag- un(d) Nachtlänge, Sonnen Auff- und Untergang etc. zu finden. Gestellet von Christoph Neubarth Bol. Sil. – [2] [Prognosticon auf das Jahr 1680.] Zur Leutschau [1679 Brewer].

[A]⁸¹ [B⁸–E⁸?] = [40?] fol. – 16° – Color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Ennek a bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadványnak ma csupán a címlevele ismeretes egyetlen példányban, az 1683-ra szóló magyar nyelvű lőcsei kalendárium (4433) Országos Levéltárban őrzött példányának (jelzete: P 566 – 1 – III – XLIII a - 2) végére ragasztva. A kiadványból csupán a címlap maradt fent. A hátán lévő szöveg a beragasztás miatt csak átvilágítva, részlegesen látható, az azonosítható szövegrészek alapján az év jellemző adatai állnak rajta.

A kiadvány tartalma, szerkezete, terjedelme a lőcsei német naptársorozat többi tagjával egyeztetett meg (vö. 1656, 2644 és 4367).

Cf. 4031

Budapest *Arch* ④*

Comenius, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium pictus trilinguis. Leutschoviae 1679 typis Samuelis Brewer. – Vide 4601

4257

»[HELTAI Gáspár:] [Poncianus Tsaszar Historiaia Miképpen az ő Fiának Dioclecianusnak Hét bölts és tudós Mestereket fogada, kik azt tanitanák az hét Nemes Tudományokra. És minek-utánna az mostoha annya meg-tsalta vólna az Tsászárt, hogy hétszer az ő Fiát, a' Dioclecianust, ki vitette volna fel-akasztásra, miképpen mind az hét úttal a' bölts Mesterek meg-szabadították azt az ő bölts beszédekkel. Hogy annak utánna az ő Attya helyet Romai Tsászár lött. Lötzen 1679 Brever Samuel által.]«

»A⁸–K⁸ L³ = [83] fol. – 8°«

RMK I 1238 – Čaplovič 1379

Regényes elbeszélések. – Ennek a kiadásnak teljes, címlapos példánya, amelyet Szabó Károly leírt bibliográfiájában (RMK I 1238), ma már nem található Marosvásárhelyen. A fenti cím- és terjedelem-adatok az ő leírását követik. Az egyetlen jelenleg hozzáférhető példány Sárospatakon címlap nélküli, és az A füzet 4. lapjának verzójával, azaz az előszó utolsó lapjával kezdődik, és a főrész XXXVI. részében a K füzet harmadik levelével megszakad. A fennmaradt szövegek teljes egyezést mutatnak az időben legközelebbi, 1653. évi lőcsei kiadással (2472).

A pataki példány egyezését az elveszett, egykor Marosvásárhelyen meglévő kiadással a következő kézirásos bejegyzés igazolja a könyv elején: „Poncianus Tsaszar Historiájának ez a csonka példánya a lőcsei 1679-iki kiadásból való (RMK I 1238). Egyetlen teljes példánya a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban

öriztetik. (Gulyás Károly ottani könyvtárnok volt szíves kérésre e példány szövegét az ottaniéval egybevetni s megállapította hogy abból a kiadásból való e csonka példány.) Sárospatak 1911. április 30. Jegyzette Harsányi István h. főkönyvtárnok.”

Erre a bejegyzésre tekintettel nincsen ok kétségbe vonni, hogy a most is meglévő pataki példány valóban a Szabó Károly által leírt nyomtatvány példánya.

Cf. 314*!; 1571; 2472; –, Appendix 293, →

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ②

Olim: M.-vásárhelyi Teleki-ktárban

4258

KEGEL, Philipp: Duodecim piae meditationes solidae, Christianae ac vere spirituales, in quibus preces admodum efficaces et consolatoriae comprehensae, omnibus Christi fidelibus ad majorem eorum salutis aeternae promotionem singulari et pio zelo collectae et concinnatae per Philippum Kegelum cruciferum. Leutschoviae MDCLXXIX [Brewer].

A¹²–Z¹², Aa¹² Bb¹², §¹² = [41] + 544 + [39] pag. – 12°

RMK II 1448 – Čaplovič 1377

Evangélikus imádságoskönyv, elmélkedések és énekek. – A címlap hátán idézet áll Gregorius Nazianzenus egyházatyától. Utána kezdődik a szerző, *Philippus Kegelius, natus Heckstadiæ in comitatu Mansfeldensi sitæ* 1610. Virágvasárnap (április 4.) kelt *Epistola dedicatoriâja Christiano Gvilhelmo, archiepiscopo Magdeburgensi, Germaniæ primati* ... címezve (A_{2a}–A_{11a}). Ezen az ajánlólevélen belül rövid táblázat sorolja fel, hogy miben áll az imádság ereje *Orationis effectus brevi tabella explicati* címen (A_{7a}), amit *Sequitur alius effectus orationis, in quo describitur, quid viri sancti per orationem consecuti sint* (A_{7b}–A_{11a}). Ezután *Flores selectissimi, sive loci communes ex scriptis s. patrum* című citátumgyűjtemény közli az egyházatyák gondolatait az imádságról (*de oratione*), a megtérésről (*de conversione*), a kétségbeesésről (*de desperatione*), a sírásról (*de lacrymis*), a vezeklésről (*de poenitentia*) és a bűnbánatról (*de contritione*) (A_{11b}–B_{9a}). A főrész az imádságokat és elmélkedéseket tematikus csoportosításban tizenkét részben (*meditatio*) tartalmazza. Ezek címe a következő: *Meditatio prima continet praeparatoria ad orandum* (1–27) – *Meditatio secunda continet septem matutinas, item septem glorificatorias et septem poenitentiales preces* ... (27–110) – *Meditatio tertia continet vespertinas preces* (110–123) – *Meditatio quarta continet aliquas preces in templo* (123–192) – *Meditatio quinta continet serias ad veram poenitentiam exhortationes* (192–238) – *Meditatio sexta continet preces de salutifera Domini nostri Jesu Christi passione* (238–281) – *Meditatio septima continet supplices preces, quibus pro delendis peccatis misericordiam divinam imploremus* (281–347) – *Meditatio octava continet salutare admonitiones et preces certas ante et post sacram communionem dicendas* (348–433) – *Meditatio nona continet preces, quibus in cruce, calamitatibus, persecutionibus uti queat* (433–468) – *Medita-*

tio decima continet precatones et consolationes pro aegrotis et morturis (468–510) – *Meditatio undecima continet precatones ac descriptiones de ineffabili gaudio et felicitate coelestis patriae* (510–532) – *Meditatio duodecima continet precatones deprecatorias, quibus pro avertendis malis atque expetendis bonis divinam opem imploramus* (532–544). Majd *Index* sorolja fel az egyes részek tartalmát (Bb₅b–Bb₁₀b). Néhány himnusz szövege zárja a nyomtatványt: *Sequuntur pulchrae et elegantes matutinae cantiones* a hét napjaira (Bb₁₁a–§₁b) – *Vespertinae* (§₁b–§₃b) – *Poenitentiales. Dialogismus hominis peccatoris cum Deo* (§₃b–§₇a) – *De Coena Domini. Jubileus S. Bernhardi transpositus* (§₇a–§₁₀b) – *Pro optata pace* (§₁₀b–§₁₂a) – [...] *o mortis agone* (§₁₂a–§₁₂b).

Philipp Kegel népszerű imádságos- és elmélkedéskötetének ez az első latin nyelvű hazai kiadása. Tartalma és beosztása egyezik a Lipcsében 1610-ban megjelent változattal (VD17 12:101427B). Abban szerepel először a szerző ajánlása Christian Wilhelm magdeburgi érseknek, ugyanakkor függeléke nem tartalmazza azokat a himnuszokat, amelyeket ez a lőcsei kiadás közölt.

Ennek az imádság- és elmélkedésgyűjteménynek a magyar, majd cseh nyelvű fordítása már évtizedekkel korábban igen népszerűvé vált Magyarországon. Debreceni Péter fordításában *Tizenkét idvösséges elmélkedések* címmel először 1637-ben Leidenben (1678), majd 1638-ban Lőcsén (1730) és 1639-ben Bátfán (1755) is megjelent. Ugyanebben az esztendőben az evangélikus Deselvicz István kiegészítéseivel és revíziójával újra kiadták Lőcsén (1772), majd 1653-ban Ulmban (2497). Debreceni Péter eredeti fordítása 1668-ban jelent meg újra Lőcsén (3441). A cseh fordítás két változatban, Adam Plintovič és Ján Krumholz munkájaként ugyancsak több kiadást megért. Először Zsolnán 1669-ben (3621(1)), majd e latin kiadást megelőzően 1673-ban Lőcsén (3911), 1677-ben Lőcsén (4144) és Zsolnán (4179) is kiadták.

Cf. 1678*!; 3441, 3621(1), Appendix 245; 3911, 4144, 4179, –, →

Braşov Arch ② – Bratislava Acad ① – Budapest Nat ②* – Cluj-Napoca Acad ① – Gyöngyös ①

4259

A' MENYEI tudománynak az Istennek ígéréből feit tiszta teje. Hebr. 5. v. 12. s. [Lőcse cr. 1679 Brewer].

A¹² = [12] fol. – 12°

RMK I 1611 – Čaplovič 2598

Evangélikus katekizmus. – Martin Luther kis katekizmusának rövidített, valószínűleg gyermekek számára szerkesztett változata. A címlap háta üres. Ezt követi huszonkilenc kérdés és felelet (I–29.), amely az evangélikus tanítás alapvetéseit foglalja össze (A₂a–A₁₂b). A 29. kérdést rövid fohász és *Amen* zárja. A cím nem utal függelékre, ezért bizonyos, hogy ezzel a nyomtatvány valóban véget ért.

A katekizmus főként az úrvacsora vételéhez legszükségesebb tudnivalókat foglalja össze egyszerű

formában. Fontosabb témái: a tízparancsolat betölthetlensége, a gyónás, a jó cselekedetek és a szentek érdemei, a kegyelem megragadásának eszközei: az ige és a szentségek, különösen az úrvacsora és annak két szín alatti vétele, a hit általi megigazulás az úrvacsora vételekor. Mondanivalóját minden polemikus él nélkül, de a katolikus tanítástól és gyakorlattól való határozott megkülönböztetés célzatával fejt ki.

A kiadvány impresszumadatok nélkül jelent meg. Szabó Károly bibliográfiájában a 17. században megjelent hely és év nélküli nyomtatványok körében tartotta számon (RMK I 1611). Ján Čaplovič (2598) szerint bizonyosan 1684 előtt készült, ugyanis a Radvánszky-könyvtár példányában olvasható possessor-bejegyzés („Johannis Radvánszky Eper. 29. Apr. A[nn]o 1684.”) ezt jelöli meg terminus ante quemként. Čaplovič hozzáfűzte még azt, hogy ha Radvánszky Eperjesen jutott hozzá a kötethez, akkor az minden bizonnyal valamelyik kelet-magyarországi nyomdából került ki, de közelebbi meghatározás nélkül hely nélküli nyomtatványként írta le.

A betűtípusok vizsgálata alapján Pavercsik Ilona arra a megállapításra jutott, hogy ez a nyomtatvány Lőcsén készült 1679 körül. Ezt a datálást megerősíti a katekizmus tartalma, mivel az az üldöztetés évtizedében tapasztalható erős katolikus térítési törekvésekkel szemben az evangélikus álláspontot volt hivatott megerősíteni (vö. H. Hubert Gabriella: A sajkókazai Radvánszky-könyvtár története. Szeged 1998, 21.) A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette (V. Ecsedy 367), tehát ennek a nyomtatványnak is ő volt a nyomdása.

Cf. 1776, 2632*; 3713, 3914, 4055, 4236, –, 4427, 4543, 4573, 4619, →

Budapest *Ev* ① (← Radvánszky Béla könyvtára) + cop. digit. – Budapest *Nat* cop.

4260

SACRA poesis, seu Divus Georgius miles de dracone triumphans, martyrj laura coronat(us), ... dd. prima aa. ll. et philosophiae laurea coronatis per ... patrem Georgium Szunyoghy e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium in ... episcopali universitate Cassoviensi a ... humanitate Cassoviensi oblatu. [Leutschoviae] MDCLXXIX [Brewer].

§⁶, []³ = [9] fol. – 12° – Orn.

Sztripszky II 2628/176 ← MKsz 1906: 136–137 – Čaplovič 700

Köszöntő vers. – A kiadványt az 1679-ben a kassai jezsuita akadémián filozófiából és a szabad művészetekből Szunyoghy György elnökletével baccalaureátusi fokozatot szerzett hallgatók tiszteletére készítették a humanitas osztály hallgatói. A címlap hátán olvasható *Nomina dominorum neo-baccalaureorum* címmel a fokozatot szerzettek névsora: *Emericus Szeredszeghy nobilis Transylvanus, r. d. Franciscus Csongradi nob. Ungarus ex comit. Vacziensi, semin. Kisd. S. Ladis. regis Ungariae alumnus, Gabriel Revesz nobilis Ungarus de Cseley, ex comit. Zempliniensi, Georgius Hotsay nob. Ungarus ex comit. Zemplin., sem. Kisd. S. Ladis. regis Ung. alumnus, Joannes Viza nobilis Ung. de Felső Erdötelek ex com. Hevesiensi, sem. Kisd. S. Ladis. reg. Ung. alum., Michael Tarnoczy nobilis Ung. ex comit. Nitrien., semin. Kisd. S. Ladis. reg. Ung. alumnus,*

Stephanus Kaszoni nobilis Ungarus Transylvanus. Ezután olvasható (§₂a) a prózában írt *Dedicatio et clavis* című ajánlás. A következő lapon (§₂b) a költeményt felajánlók, azaz a humanitas osztály tagjainak nevei sorakoznak. *Obtulerunt*: (1) *Franciscus Lengyel de Obuchow nob. Ungarus* – (2) *Samuel Horvath nobilis Ungarus* – (3) *Emericus Karolyi nobilis Ungarus, convictor* – (4) *Gabriel Horvath nobilis Ungarus* – (5) *Michael Jaszay civis*. Ezt követi a hexameterben írt költemény *Divus Georgius miles et martyr. ... Poema*. címmel (§₃a–[ ]₃b). A nyomtatványt *O[mnia] A[d] M[ajorem] D[ei] G[loriam] et B[eatae] V[irginis] ac S[ancit] G[eorgii] H[onorem]* jelmondatrövidítés és záródísz zárja.

Az avatás vezetője a mádi születésű Szunyoghy György (1644–1679) volt, aki egyetemi tanulmányait Nagyszombatban és Bécsben végezte, 1676-tól pedig haláláig a kassai jezsuita akadémián tanított filozófiát (vö. Lukács: *Catalogus* III 1675).

A nyomtatvány impresszumában nem szerepel a nyomtatás helye és a nyomdász neve. Eddigi ismertetői, Dézsi Lajos (MKsz 1906: 136–137), Sztripszky Hiador (II 2628/176) és Ján Čaplovič (700) Kassán készült nyomtatványként tartották számon. A könyvdíszek vizsgálata szerint azonban Lőcsén nyomtatták (Pavercsik Ilona megállapítása). A nyomda élén 1679-ben Samuel Brewer állt (V. Ecsedy 367).

A nyomtatványt először Dézsi Lajos ismertette (MKsz 1906: 136–137) a lőcsei evangélikus egyház könyvtárából. Így került bele Sztripszky Hiador (II 2628/176), majd Ján Čaplovič (700) bibliográfiájába.

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ①

4261

[SZATHMÁR]NÉMETHI Mihály: Mennyei tar-haz kulcsa, avagy oly idvöséges egy igyü elmékhez alkalmaztatott imádságok, mellyekkel minden rendben, karban, nyomorúságban lévő egy-igyü emberek az Isten kegyelmes tar-hazában bé-mehetnek. Mellyet szedett a' Szent Irás szavaiból Némethi Mihaly, a' Colosvári ecclesiának edgyik tanítója. Lőtsén 1679 Bréver Samuel ált.

A¹²–K¹² = 236 + [3] pag. – 12°

RMK I 1239 – Čaplovič 1380

Református imádságoskönyv. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezután rögtön következik a főrész (3–236), amely az előző kiadásokhoz képest a következő változtatásokkal jelent meg. Elmaradt a korábban a IV. részben közölt VII. *Kereskedésben káirt vallott ember buzgó imádsága*. Ugyanezen rész IX. *Bujdosóknak házok népéért s gyermekekért való imádsága* a VI. rész IV. könyörgéseként a kötet legvégére került (234–236), ugyanis ebben a kiadásban *Külömb-külömbféle időkbén mondandó imádságokról* címmel VI. rész is csatlakozik a főrész öt fejezetéhez (209–236). Ebben a korábban a kötet végén közölt hét imádság közül először a harmadik és a negyedik olvasható: I. *Templombéli közönséges reggeli imádság* (209–216) – II. *Templombéli közönséges estvéli imádság* (216–223) címmel. Ezt követi a III. *Más. Böjtnapi közönséges alázatos könyörgés a' Jesus Christ ecclesiájának üldözésekor* (223–234) és az eredetileg a IV. részt záró, fentebb idézett *Bujdosók imádsága*. Az imádságoskönyvben énekek nem találhatóak. Az előforduló imák címét *Mutató tábla* sorolja fel (K₁₁a–K₁₂a).

Ez a kiadvány harmadik kiadása Szathmárnémethi Mihály korábban Kolozsvárott kiadott imádságoskönyvének (1673, **3897** és 1676, **4075**).

Cf. **3897**, **4075**, –, **4359**, **4586** →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Univ* ② + cop. digit. – Kežmarok *Ev* ① – Szentés *Gymn* ②*

Olim: Pozsony r. cath. lyceum

Técsi J[oo] Miklós: Liliun humanitatis. Lócse 1679. – Vide **4262**

4262

TÉCSI [JOÓ] Miklós: Liliun humilitatis, az az a' nyomorúságoknak tövisse köziben bé-vettetett Isten Anyaszentegyházának maga meg alázása es keserves siralma, mellyet az üldöztetéseknek idején a' meg-haragutt Istennek meg-engesztelésére, a' Christus ellenségének meg-szégényítésére és a' Sion romladozott kö falainak fel-éppítettésére ekképpen botsát-fel az Anyaszentedgyház magas meny-országban, mellyet az Ur ditsösségére, a' keresztyén ecclésiáknak hasznára és a' meg-keseredett hiveknek vigasztalására ekképpen készített el, és illy formában ki-is botsátott Franequeraban, 1659. esztendőben Tecs Miklos. Lötsén 1679 Bréver Samuel.

A¹²–E¹² = 116 + [3] pag. – 12° – Orn.

RMK I 1240 – Čaplovič 1381

Református imádságok. – A címlap hátán *Szent írásbéli helyek* címmel három bibliai idézet olvasható. Majd *Tetsi Miklos* előszava következik *A keresztyén olvasóhoz* (A_{2a}–b). *Debretzeni P. Janos* üdvözlő versének címe: *Hasznos tanács a megsebhedett lelkű emberhez*, incipitmutatóra utaló kezdősora: *A keresztek alatt hogyha vigasztalást* (A_{3a}). Ezt követi *Ternyei Andras Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz* című verse. Kezdősora: *Ember életedben nyomorúságokat* (A_{3b}). A főrész *Keserves siralma az Isten ecclésiájának* cím után *XVII* imádság szövegét adja közre (7–116). Ehhez csatlakozik a *Mutató táblája e könyvecskének* (E_{11a}–E_{12a}). A nyomtatvány utolsó lapja üres.

Técsi Jóó Miklós népszerű imádságoskönyvének ez az ötödik kiadása. Az egyes edíciók egymáshoz való viszonyát újabban Fazakas Gergely Tamás vizsgálta. E lőcsei kiadásnak a korábbiakhoz és kéziratos forrásokhoz való viszonyáról több stemmát állított fel. A legegyszerűbbnek azt tartotta, hogy a lőcsei edíció alapjául a legelső, 1659-ben megjelent nyomtatott kiadás (**2825**), vagy annak kéziratos változata szolgált. Ugyanakkor nem zárta ki azt sem, hogy az 1673. évi kolozsvári kiadást (**3900**) tekintették Lőcsén mintának (Fazakas: *Siralmas* 251–255).

Szinnyei József a mű címét hibásan, „Lilium humanitatis”-ként adja meg (XIII 1385).

Cf. 2825; 3900, 4022, 4253, –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Ref* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Kežmarok *Ev* ① – Oponice *Zay* O – Szarvas *Gymn* ① – Szentes *Gymn* ①

Olim: Pozsonyi r. cath. gymn. – Sárospataki ref. coll.

4263

THEODATI, Franciscus: Corona apostolico-basilica, seu S. Stephanus I., apostolus et rex Ungariae ... dd. aa. ll. et philosophiae magistris in alma episcopali universitate Casoviensi suprema philosophiae laurea coronatis per ... patrem Stephanum Kereskeny e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque professorem ordinarium ac p. t. seniore, a ... corona rhetorica oblatu. [Leutschoviae] anno Christi MDCLXXIX Stephani DCLXXIX [Brewer].

A¹²B⁹ = [21] fol. – 12°

RMK II 1444 – Čaplovič 701

Köszöntő beszéd. – E kiadvánnyal köszöntötte a retorikai osztály a kassai jezsuita akadémián azokat a hallgatókat, akiket Kereskényi István, a filozófia doktora és rendes professzora avatott a filozófia magisztereivé 1679-ben. A címlap hátán *Nomina dominorum magistrorum* címmel olvasható a fokozatot szerzettek névsora: (1) r. d. *Franciscus Lovcsany Ungar., ex comit. Ungvarien., Sem. Kisd. S. Lad. reg. Ung. alumnus* – (2) d. *Gabriel Megyeri nob. Ung., ex comitatu Saárosiensi* – (3) d. *Georgius Lachovicz Pannon., ex comitatu Scepusiensi* – (4) r. d. *Gregorius Hartyan Ung., ex comit. Neograd., sem. Kisd. S. Lad. reg. Ung. alumnus* – (5) d. *Gregorius Nagy nob. Ung., ex comitatu Jazygum* – (6) r. d. *Joannes Deresi Ung., ex comit. Gömörien., semin. Kisd. S. Lad. reg. Ung. alumnus* – (7) d. *Martinus Uyfaludy nobilis Ungarus Transylvanus* (A₁b). Ezt követi az új magisztereknek szóló ajánlás (A₂a), majd a művet felajánlók névsora: *Obtulerunt*: (1) *Franciscus Barkoczy de Szála praenobilis Ungarus* – (2) *Stephanus Palugyay de Kys-palugya nobilis Ungar(us), convictor* – (3) *Franciscus Tadtis nobilis Ungarus* – (4) *Paulus Kys nobilis Ungarus, convictor* – (5) *Matthias Posonyi nob. Ungarus, convictor* – (6) *Stephanus Keri nobilis Ungarus, convictor*. Nevük előtt függőlegesen a *CORONA* szó olvasható (A₂a). A *Coronae apostolico-basilicae gemmae, seu S. Stephani I., apostoli et regis virtutes* című főrész (A₃a–B₃b) fejezetcímei a királyi és apostoli korona ékköveinek feleltetik meg Szent István király erényeit: *Pyrites: Stephani zelus fidei* – *Hyacinthus: erga ecclesiam Romanam et sedem Apostolicam reverentia et submissio* – *Carbunculus: Sanctitas, pietas ac devotio* – *Selenites: Ingens erga Deiparam religio* – *Chrysoprasus: humilitas* – *Androdamas: mansuetudo et clementia* – *Chrysolithus: liberalitas et beneficentia* – *Smaragdus: justitia* – *Sapphirus: moderatio* – *Adamas: magnanimitas et constantia* – *Chrysaconion: sapientia et prudentia* – *Electrum: Stephani sanctus obitus*. A nyomtatványt O[mnia] A[d] M[aiorem] D[ei] G[loriam] et B[eatae] V[irginis] M[ariae] ac S[ancit] S[tephani] R[egis] H[onorem] jelmondatrövidítés és záródísz zárja (B₃b).

Joannis Nep. Stoeger (364) és Augustin et Aloys De Backer (VI 711) bibliográfiái alapján Szabó Károly (RMK II 1444) a jezsuita Franciscus Theodatit tartotta a mű szerzőjének. Hasonlóképpen Carlos Sommervogel (IV 926, VII 1964) és Ján Čaplovič (701) is. Mivel 1679-ben Kassán valóban a kassai születésű Franciscus Theodati volt a retorikai és poetikai osztály tanára (Lukács: Catalogi personarum IV 597), ő tekinthető e mű szerzőjének. 1675 és 1681 között Kassán tanított (Lukács: Catalogus III 1704).

A mű rövid bemutatását ld. Szekfű Gyula: Szent István a magyar történet századaiban. In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján. III. kötet. Szerk. Serédy Jusztinián. Bp. 1938, 44.

A nyomtatvány impresszuma hiányos, csak az alkalom és a nyomtatás évét tartalmazza, de nem utal sem a nyomdahelyre, sem a nyomdász nevére. Stoeger (364), De Backer (VI 711), Szabó Károly (RMK II 1444) és Ján Čaplovič (701) bibliográfiája is Kassát tekintette a nyomtatás helyének. Čaplovič Štefan Bosytot vélte a nyomtatvány kassai nyomdászának, úgy tekintve Szent István királynak az impresszumban álló keresztnevét (*Stephani*), mintha az a nyomdász keresztneve volna. Az azonban a Szent István uralomra jutásától az adott eseményig, azaz a magiszterre avatásig eltelt időszakot jelöli, kiegészítve az *anno Christi MDCLXXIX*. évmejelölést az [anno Sancti] *Stephani DCLXXIX*. évmejelöléssel is.

A betűtípusok és a nyomdai cifrák vizsgálata szerint azonban a nyomtatvány nem Kassán, hanem Lőcsén készült, minden bizonnyal az alkalom évében, 1679-ben (V. Ecsedy Judit közlése). A lőcsei nyomdát Samuel Brewer vezette 1665 és 1699 között (V. Ecsedy 367), így e nyomtatványt is ő készítette.

A De Backer testvérek (VI 711) bibliográfiája a mű nyomtatási dátumának 1676-ot tekinti. Stoeger (i. h.), Szabó Károly (RMK II 1444) és Sommervogel (i. h.) a nyomtatványt 1679-es évszámmal vette fel bibliográfiájába. Mivel a műnek 1676-os kiadása nem ismeretes, továbbá az impresszumban egyértelműen 1679 olvasható, így az 1676-os impresszumadat tévesnek tekinthető.

Budapest *Nat* ① – Martin *Nat* ① ①

4264

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való bissextilis 1680. irt N e u - b a r t h C h r i s t o p h , es most-is Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után valo 1680. esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által.) Lötzen [1679] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

RMK I 1248 – Čaplovič 1378

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere látható. A címlap hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata következik (A₂a). A hóna-

pok naptártábláinak beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriumával (4089, A₂b–B₆a), az egyes hónapok után az előző évitől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid szövegek olvashatók. Majd *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) olvasható. Az önálló címlappal ellátott (B₇b) prognosztikon az alábbi fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A tétről. Ennek előljáró követi a csókok, varjak és hollók.* Minden évszak után az előző évben olvashatókkal egyező verses imádságok állnak (vö. RMKT XVII/11 723–724), a januári kezdőszavai: *Hála az Istennek! A Nap hozzánk fordul* (B₈a–C₁a) – *II. A tavaszról. Ennek előljáró követi a fecske és a filemile.* A fohász kezdőszavai: *Hála az Istennek! A nap s éj egy arányú* (C₁a–C₂a) – *III. A nyárról. Ennek előljáró követi a golya.* Az imádság *Hála az Istennek! Most jár legfeljebben* szavakkal kezdődik (C₂a–C₃a) – *IV. Az őszről. Ennek előljáró követi a seregély. Hála az Istennek! Ismét egy éj s nappal* kezdetű imádsággal (C₃a–C₄a) – *Második része. A fogvatkozásokról* (C₄a–b) – *Harmadik része. A hadakról, végén az Adj békeséget Úr Isten földünkben, szerencsés előmenetelt mindenkben* szövegű verses imádság olvasható (C₄a–C₅b) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₅a–b) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről*, amely a tavalyitól eltérő fohász-kodással zárul (C₅b–D₁a). Az *Egynéhány titkos, sőt igen hasznos házi mesterségek* című fejezet a következő esetekre szolgál tanáccsal: *Hogy a moly semmiféle bélésedek ne árton – Hogy a legyek az írott kárpitokra ne szálljanak – Egeret és patkányt a háztól eltávoztatni – Mikor a katona megbeséttetik, és borbélyja nincsen, miképpen kell a vért megállítani – Ha lovad megbetegszik, és nem tudod, mi lelte – Egy bizonyos secretuma ez is a katonáknak, hogy a tetük ne háborgassák – Egy jó remedium a katonáknak és úton járóknak a nagy hideg ellen – A mérges lóvés ellen* (D₁b–D₂a). A *Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdőszava: *A szőlő és vetemény veszedelemben áll* (D₂b–D₃b; vö. RMKT XVII/11 712–714, 879–880). A vers az 1675–1679. és 1681. évekre szóló löcsei (3973, 4034, 4089, 4150, 4198, 4317 „A” variáns), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg (vö. RMKT XVII/11 880). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–D₈b) és a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című krónika zárja, amely az 1679. év eseményeivel zárul (E₁a–E₈a).

A kiadvány két változatban is ismeretes, az egyik címlapján az *Új és o* sor elején és végén látható egy-egy nyolc szirmú, kerek közepű virágot ábrázoló cifra, valamint a naptártáblákon a Szentháromság vasárnaptól kezdve a vasárnapok számozása egy, a hozzájuk kapcsolódó perikópák az evangélikus gyakorlathoz képest két héttel el vannak csúszva, illetve egyes helyeken teljesen más szentírási hely szerepel (vö. 4482, valamint Raffay Sándor: *Ágenda*. Bp. 1932, 368–388) („B” variáns). A másik esetben nincs dísz, illetve a perikópák a katolikus beosztást követik (vö. Pozsony 1636, 1659, „A” variáns).

Cf. 3747!

Budapest *Civ* ⊕ (B-variáns) – Budapest *Nat* ⊕ (A-variáns) ⊕ (B-variáns) + cop. digit.

Arnu, Maximilianus: *Secundum aetatis saeculum Tirnaviensis Apollinis, S. Francisci Xaverii, scholae*

poeseos patroni a novem Musis Romanorum Pontificum novem elogiis celebratum. Tirnaviae 1679. =
Appendix 306

4265

AVANCINUS, Nicolaus: Vita et doctrina Jesu Christi, ex quatuor evangelistis collecta et in meditationum materiam ad singulos totius anni dies distributa, per r. p. Nicolaum Avancinum Societatis Jesu denuo edita. Tyrnaviae MDCLXXIX typis Academicis.

a¹², A¹²–R¹²S⁵ = [24] + 417 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1449 – Čaplovič 2116

Katolikus elmélkedések. – A címlap hátán olvasható *Franciscus Pizzoni* aláírásával a könyv első kiadását engedélyező *Approbatio, Viennae Austriae 7. Januarii 1665* keltezéssel. Ezt követi a szerző, *Nicolaus Avancinus* aláírásával *Ad rr. patres et fratres Soc. Jesu provinciae Austriae* címzett ajánlása (a_{2a}–b), majd *Ad lectorem religiosum* szóló előszava (a_{3a}). A *Formulae aliquae affectuum* című rész olyan rövid könyörgéseket közöl, amelyek hozzásegítik az olvasót érzelmei kifejezéséhez (a_{3b}–a_{10b}). Alfejezeteinek címe a következő: *Affectus virtutum theologiarum – Alphabetum affectuum pro via purgativa – Exempla affectuum pro via purgativa – Alphabetum affectuum pro via illuminativa – Exempla affectuum pro via illuminativa – Alphabetum affectuum pro via unitiva – Exempla affectuum pro via hac*. Ezután *Index in Evangelia Dominicarum totius anni* (a_{11a}–b) és *Index in Evangelia praecipuorum festorum* (a_{12a}–b) közli röviden a vasárnapokra, illetve az ünnepnapokra rendelt evangéliumi szakaszokat. A főrész az egyházi év beosztását követve Advent első vasárnapjával kezdődően hétről hétre minden egyes napra három-három bibliai idézetet közöl rövid magyarázó elmélkedéssel együtt. Advent első vasárnapjától hetvenedvasárnapig, azaz böjtelő első vasárnapjáig Jézus születéséről és ifjúkoráról szól (1–81). Innen Húsvét vasárnapjáig szenvedéstörténetét (81–154), majd Pünkösdig a feltámadása és mennybe menetele között történt eseményeket eleveníti fel (154–206). A hátralévő, Pünkösöd utáni XXVIII. vasárnapig terjedő időszakban csodatételeiről, példázatairól, tanításairól szólnak az elmélkedések (206–417). A Központi Piarista Könyvtár X162 jelzetű példányában az *Approbatio* aláírója *Pizzoni* (a_{1b}), az előszó aláírása *Avancinus* (a_{2b}) alakban szerepel.

Nicolaus Avancinus (1611–1686) trienti jezsuita *Vita et doctrina Jesu Christi* című műve először 1665-ben jelent meg Bécsben (Sommervogel I 674, VD17 12:100527C). Az ajánlásban hivatkozik Loyolai Szent Ignácra, aki megtérése után Jézus Krisztus példáját igyekezett követni. Avancinus elmélkedéseiben Ignác módszerével élt, ezért is közölt könyve elején mintákat és példákat a különböző lelkiállapotok kifejezésére (a_{2b}).

E mű Illyés András magyar fordításában *A Kristus Jesus élete* és tudománya címmel Nagyszombatban jelent meg 1690-ben (RMK I 1395).

Cf. –, →

In multis bibliothecis multa expl. – Berlin *Nat* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad*,

Univ – Debrecen Ref – Martin Nat – Târgu Mureş – Wien Univ

Busenbaum, Herrmannus: *Medulla theologiae moralis, facili ac perspicua methodo resolvens casus conscientiae ... Tyrnaviae 1679 typ. acad. = Appendix 307*

4266

[1] CALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis ad annum a nato in terris Deo MDCLXXX. bissextilem ad meridianum Tyrnaviensem, ad elevationem poli XLVIII. graduum, in usum praecipuorum locorum, tam in Austria, quam in Hungaria, nec non adjacentium provinciarum, supputatum opera A s t r o p h i l i c u s j u s d a m e S o c i e t a t e J e s u in universitate Tyrnaviensi. – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annvm a Christo nato MDCLXXX. bissextilem, deducta per quendam A s t r o p h i l u m in ... universitate Tyrnaviensi, ad elevationem poli 48. graduum et meridianum Tyrnaviensem adeoque in usum aliorum quoque adjacentium locorum & provinciarum.) Tyrnaviae [1679] typis Academicis excudebat Matthias Srnensky.

[1, A⁴–F⁴ = [25] fol. – 4° – Orn., init., color.

RMK II 1468 – Čaplovič 2118

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadvány címlapját fametszetes keret övezi, amelyen négy puttóval körülvéve felül az osztrák császári címer, alul és oldalt további három címer látható (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 717). Impresszum nem szerepel rajta, a fenti címleírásban olvasható nyomtatási hely és nyomda megnevezése a prognosztikon címlapjáról származik. A címlap hátán külön szöveg nélküli ajánlás olvasható ... *Romanorum imperatori Leopoldo I. Hungariae Bohemiaeque regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae etc. ... perennem, pace et bello felicitatem precatur Academica Typographia Tyrnaviensis.* Vele szemben az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, a naptárrész beosztásának ismertetése, végül a naptárjegyek magyarázata áll (A₁a). A naptárrész (A₁b–D₁a) beosztása kis mértékben eltér az előző évektől: minden hónap két szembenálló lapot foglal el. Ebben az évben az adott napra vonatkozó ismeretek a következő tizenkét hasámban helyezkednek el: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, a napnak a zodiákushoz viszonyított járásának adatai, delelésének magassága, annak időpontja, amikor az árnyék az árnyékvető hosszával az év különböző időszakai szerint meghatározott arányban áll, a holdjárás adatai, asztrológiai megfigyelések, különféle csillagászati adatok, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, *Sententiae theo-politicae* címen politikai bölcsességek, valamint *Memorabiles res gestae sanctorum* fejléccsel az aznap ünnepelt vagy valamely más szenttel kapcsolatos, az adott naphoz kötött események leírása. Az ezt követő cifrákból kialakított táblázat *Quinam dies seligendi*

sint pro medicinis sumendis, illetve *Quinam dies seligendi sint pro emissione sanguinis, sive per scarificationem sive per sectionem venae* cím alatt az orvosságok bevételeire, illetve az érvágásra alkalmas napokat sorolja fel (D₂b). Az önálló címlappal (D₂a) ellátott prognosztikon két részből áll: *Pars prima. De eclipsibus deque quattuor anni partibus earumque probabili futura constitutione et de iis, quae hinc conjecturaliter praedici possint* (D₂b–D₃a) – *Pars secunda. Centum observationes hortenses circa culturam florum* (D₃a–D₄b). – Ezt követi a *Dissertatio geographica. Geographia est terrarum orbis, hoc est terrae huius globi, in quo degimus, quoad figuram, magnitudinem, locum, situm, internam et externam constitutionem, divisionem aliasque affectiones descriptio*, amely hét §-ban írja le a földgolyóról való ismereteket (E₁a–F₄b). A VI. §. (E₃b–F₁a) négy részben (*Pars prima-quarta*) közli Európa, Ázsia, Afrika és Amerika főbb földrajzi adatait. A hetedik, *Paragraphus ultimus. Expediuntur reliqua ad globi terraeque notitiam spectantia* címmel néhány, a földrajzi ismeretekre vonatkozó különleges kérdést válaszol meg (F₁b). Ezt követi a *Continuatio synopsis chronologica rerum ecclesiasticarum. Pars secunda, continens memorabiles res ecclesiae ab anno 500. usque ad annum 600.* (F₂a–F₃a), majd ehhez kapcsolódva táblázatokba rendezve sorolja a VI. században uralkodó pápák, császárok neveit, a kor görög és latin egyházatyáit, zsinatait, a II. konstantinápolyi zsinat jelesebb résztvevőit, 19 pontban a század egyéb emlékezetes eseményeit. *Persecutiones* cím alatt megjegyzi, hogy ebben a században egyházüldözés nem történt, volt azonban két egyházszakadás és ellenpápa. Végül a korhoz köthető eretnek személyek és eretnekségek felsorolása zárja a nyomtatványt (F₃b–F₄b). Ennek első része az előző évben Bécsben nyomtatott nagyszombati naptárban (**Appendix 301**) olvasható.

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton volt (vö. 3977). Az ebben a kalendáriumban megjelenő világképről és a dialógusforma szerepéről újabban Dukkon Ágnes írt (Az oktató dialógus a 17. századi „tudós” kalendáriumokban (a Frölich-naptárak és a *Calendarium Tyrnaviense* példái nyomán). In: A dialógus formái a magyar régiségben. Szerk. Farmati Anna, Gábor Csilla. Kolozsvár 2021, 394-396).

A szokásostól eltérően a prognosztikon címlapján, az impresszumban közölték a nyomtatás évszámát: 1680. Ennek ellenére bizonyosra vehető, hogy a naptárak kiadásának általános szokása szerint még az előző év végén kinyomtatták, hogy a tárgyév kezdete előtt terjeszteni tudják.

A *Centum observationes hortenses circa culturam florum* fejezet ugyanezzel a címmel megjelent Szentiványi Márton *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) első dekádjának második részében (229–236), a *Dissertatio geographica* a második dekád második részének első disszertációjaként (Nagyszombat 1691, RMK II 1700, 1–20), a *Continuatio synopsis* pedig az első dekád harmadik részében (M₁a–M₃b).

A nagyszombati Akadémiai nyomdát 1679 és 1683 között Matthias Srensky vezette.

Cf. 3922!

Bratislava Univ ②* – Budapest Nat ① – Esztergom Dioec ④ – Martin Nat ① – Olomouc Scient ① – Rajhrad OSB ①

Olim: Soproni városi levéltár

4267

[DANECZI György]: Magnvs Indiae patriarcha et apostolvs Xavier, ecclesiae thavmatvrgvs, nec non favcltatis philosophicae patronvs, lege sacra hvmanitatis ipsi devotae expressvs et ... aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureis per r. p. Franciscu(m) Meleghi e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemque ac matheseos professorem ordinarium in ... archi-episcopali universitate Tyrnaviensi creatis ab ... humanitate Tyrnaviensi debitaе observantiae loco oblatus, mense Majo die 30. anno MDCLXXIX. Tyrnaviae (1679) typis Academicis.

A⁸ B⁸ = [5]+25 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1450 – Čaplovič 2119

Köszöntő versek. – A kiadványt a nagyszombati egyetem humanista osztályainak a diákjai készítették azoknak az új filozófiai baccalaureusoknak a tiszteletére, akiket Meleghi Ferenc, az egyetem filozófia- és matematikaprofesszora avatott fel 1679. május 30-án Nagyszombatban. A címnek *expressus* szöveg tartó része három kronogramot foglal magában, amelyek tagmondatonként az 1679-es számot adják ki. A címlap háta üres. Ezt követi a *humanitas Tyrnaviensis* osztály *neobaccalaurei* címzett előszava (A_{2a}–A_{3a}), majd *Nomina offerentium* címen a friss felajánlók névsora: *comes Adamus Forgach de Gymes* – ... *Georgius Sigismundus Beriny l. b.* felajánlók – *praenobilis Adalbertus Sandor de Slavnicza* (A_{3a}). A főrész a következő, Xavéri Szent Ferencet, a filozófiai kar patrónusát bemutató, magasztaló szövegből és versből áll, amelyek közül több a betűk számértékével való számításokon alapul, néhány pedig szedett ábrát, táblázatot is tartalmaz: (1) *Aspiratio poetae* (1) – (2) *Anagrammatismus. Formula juxta Martyrologium Romanum annunciandi festi D. Xaverii pro 3. Decembris* – (3) *Anagramma* (2) – (4) *Propyleum Memnoniu(m), quem Deus primu(m) Japoniae, secundum Indiis totique Orienti apostolum dedit* – (5) a *Carmen chronosticum nativitatis Xaverianae anni 1497.* három költeményből áll (3) – (6) *Omen bonum* (4–5) – (7) *D. Xaverius precibus ac monitis S. Ignatii ad religiosam vitam perducitur* (5–6) – (8) *Carmen typogrammaticum* – (9) *Vocatio Dei et mundi ad Xaverium* (6–7) – (10) *Πάρεργον, Pronicum* (7) – (11) *Xaverius injecta in mare cruce tempestatem sedat* (9. [recte] 8) – majd annak néhány soros leírása olvasható, hogy milyen előzmények után indult el Indiába (8 [recte] 9) – (12) *Carmen acrostichoteleuticum* – (13) *Aliud. Genus carminis acrostichoteleutici* (10) – (14) *Vox D. Xaverii a cacodaemone ad sepulchrum d. Thomae ferociter caesi* (10–11) – (15) *Nomen Jesu defert in Indias* (12) – (16) *Strophe Herculana. Epos Memnonis* (12–14) – (17) *Zodiacus admeticus, D. Xavier signifer coelestis solem veritatis deferens* (14–15) – (18) *Plusquam centena miliarium Italicorum millia confecit* (15) – (19) *Triquetrum Dareticum simplex* (16) – (20) *Triquetrum Dareticum compositum, in proportionalitate medietatis geometricae fundatum* (16–17) – majd Xavéri Szent Ferenc utolsó napjainak felidézése után: (21) *Prosodia et regula Xaveriana Christus moriens*, a cím kronogram, amely 1679-et ad ki. A verset *Aliud* szövegű, illetve szentírási idézetekből álló belső címek több részre tagolják (17–24) – (22) *Xaverius anagramma* (24) – (23) *Sic Japon tutus eris scelere* (25) – (24) végül cím nélküli, nyolcsoros vers zárja a kiadványt.

Paintner Mihály nyomán a jezsuita bibliográfiai hagyomány (Stoeger 53, De Backer VI 109, Sommervogel II 1791) és Szabó Károly (RMK II 1450) is a művet a jezsuita Daneczi Györgynek tulajdonította, aki az 1679. évi nagyszombati összevont poétikai és retorikai osztály tanára („praeceptor humanistarum”) volt. Ján Čaplovič (2119) is elfogadta Daneczi szerzőségét.

A Szepes megyei Korompárol (Krompach) származó Daneczi (Daneszi) György (1655–1685) egyetemi tanulmányait Nagyszombatban (1675–1678), Bécsben (1681–1683) és Grácban (1684) folytatta. (Zsoldos: Matricula 213, 219, 226, Lukács: Catalogus I 214). Még egy hasonló munka ismeretes tőle a következő esztendőből (4320).

Bár az 1679. év világi hallgatói hiányoznak a nagyszombati anyakönyvekből, a verseket felajánló három diák egyéb adataiból egyértelmű, hogy 1679-ben a poétikai osztályba jártak. Forgách Ádám 1675–1677 között a principiát, syntaxist és grammatikát, 1681-ben pedig már a retorikát fejezte be (Anyakönyvi adattár I–III 13706, 14670). Sándor Adalbert hasonlóképpen 1674–1676 között a *parva* és *principia* diákja volt, 1680-ban és 1681-ben között pedig a retorikát végezte, tehát e kettő között, 1679-ben neki is a poétikát kellett tanulnia (Anyakönyvi adattár I–III 13581, 14372). Hasonlóképpen Berényi György Zsigmondnak is, aki 1681-ben és 1682-ben már filozófiát tanult Nagyszombatban (Zsoldos: Matricula 236, 242).

Szabó Károly külön számon vette fel bibliográfiájába (RMK II 1452), de a fenti nyomtatvánnyal azonosnak „gyanította” „MARKIEVICS (Jacobus): S. Franciscus Xav. vario carminum genere celebratus. Tyrnavie. 1679. 8t.” című művét. Példányt nem ismert belőle, a címet a jezsuita hagyományból mérítette (De Backer VI 324). Ján Čaplovič ugyanígy járt el, megismételve Szabó feltételezését (2123). Bár a jezsuita lexikonok (Stoeger 219, Sommervogel V 591) és a lengyel nemzeti bibliográfia is (Estreicher 22: 175., Jakób Markiewicz) tovább örökölte ezt az adatot, Szabó Károly gyanúja több szempontból is megalapozottnak tűnik. Az tény, hogy mind Daneczi mint „poeta”, mind Markievicz mint „rhetor” Nagyszombatban tanított ebben az évben (Lukács: Catalogi personarum IV 622). Nem valószínű azonban, hogy ugyanabban az évben Nagyszombatban két, azonos témájú kiadvány is megjelent volna, az egyik a poézis, a másik pedig a retorika tanárának a vezetésével, még ha a nagyszombati egyetem bölcsészkarának a védőszentjéhez, Xavéri Szent Ferenchez kapcsolódott volna is az. Markievicz és tanítványai 1678-ban és 1679-ben is adtak ki más, önálló alkalmi versgyűjteményt a retorika osztály részéről (4203, 4271). Mindezeket tekintetbe véve, újabb bizonyító adat felbukkanásáig egyelőre indokoltnak látszik Szabó Károly feltételezésének az elfogadása.

Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Sárospatak *Cath* ①

4268

IGNATIUS de LOYOLA: Exercitia spiritualia sancti patris Ignatij Loyolae, Societatis Jesu fundatoris. Recusa Tyrnaviae MDCLXXIX typis Academicis Matthias Srenskey.

[1], A²–C²D⁴E⁴F²–H²I⁴K²–Z², Aa²–Cc²Dd⁴Ee²–Zz², Aaa²–Ppp² = [131] fol. – 8° – 1 ins., mult. ill., orn., init.

RMK II 1451 – Čaplovič 2120

Katolikus lelkigyakorlatos elmélkedések. – A címlap háta üres. Majd bevezetésképpen *Annotationes ad spiritualia exercitia* foglalja össze mindazokat a tudnivalókat, amelyeket teljesíteni kell annak, aki vállalkozik a lelkigyakorlatra (A_{1a}–A_{2b}). A főrész a harminc napra szánt elmélkedéseket négy hétre elosztva adja közre, amint az a kötet végén található tartalomjegyzékből látható. A *Hebdomada prima* a bűnös élet és a bűnök felismeréséről és megbánásáról szól (B_{1b}–Q_{2a}). A *Hebdomada secunda* (R_{1a}–Rr_{2a}), *tertia* (Ss_{1a}–Ddd_{2a}) és *quarta* (Eee_{1a}–Ooo_{2b}) elmélkedései Jézus életéhez, halálához és feltámadásához kapcsolódnak. A *quinta contemplatiót* griffek által tartott magyar címer zárja (Aa_{2a}) Végül *Brevis index meditationum, additionum et notandarum* sorolja fel az egyes részekben található fejezeteket (P[recte Ppp]_{1a}–Ppp_{2b}). A könyv minden egyes lapja körzetekből álló keretbe van foglalva, és jónéhányat fametszetes illusztrációk ékesítenek. Sok közülük egymással szemben lévő, szöveget nem tartalmazó lapok közepén helyezkedik el. Némelyik többször is előfordul. Így pl. a MARIA BENEDICTA TU IN MULIERIBUS feliratú Mária-embléma 13 lap közepén látható.

Loyolai Szent Ignác (1491–1556), a jezsuita rend alapítója először 1548-ban jelentette meg *Exercitia spiritualia* című művét, amelynek ez az első, hazai nyomdában megjelent változata. Kiadójának Szabó Károly tévesen Nikolaus Elffen német jezsuitát (1626–1707) tartotta (RMK II 1451), a De Backer testvérek bibliográfiájára (I 283) hivatkozva. Az adott helyen azonban Elffen saját, Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlati alapján írt Füncklein des Hertzens (*Scintilla cordis*) című művének 1687 és 1710 közötti kiadásai szerepelnek. Vö. **Appendix 279**.

Cf. **Appendix 279**, –, →

In 21 bibliothecis 29 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* — Kalocsa *Dioec* – Martin *Nat* – Pannonhalma – Szeged *Univ*

4269

[1] KALENDARIUM, melyet irt Christus urunk születése után MDCLXXX. bissextilis esztendőre az Nagy-szombati Academiában egy néminémü astrologus, és mind Magyar, s' Erdély országára alkalmaztatot. – [2] (Rövid astrologiai visgalas: az az magyarazasa azoknak, mellyek az egnek és a csillagoknak forgásibúl, az üdönek és a' levegö-égnek változásibúl, az esztendő négy részeinek mivóltábúl, és ezekhez tartozandókbúl jövendöltetnek, Christus Urunk születése után MDCLXXX. bissextilis esztendő, mellyet egy néminémü astrologus nemes király Nagy-szombati academiában irt.) Nagy Szo(m)batba(n) [1679] az Acad. böt. Rechlinger M. által.

A⁸–G⁸ = [64] + 48 pag. – 16° – 1 ins., 1 ill., init., color.

Sztripszky I 2101/308 ← MKsz 1883: 28 – Čaplovič 2121

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapot Magyarország két griff által tartott címere díszíti. Hátlapján az év jellemző adatai és a zodiákus jegyek, a vele szemközti lapon (A_{2a}) a naptárjegyek magyarázata olvasható.

A naptártáblák (A_2b-B_6a) beosztása a következő: a hónap napja után az aznap ünnepelt szent neve, a napra jellemző zodiákus jegy jele, a *Hold forgására* vonatkozó adatok, a csillagállások és azoknak a cselekvéseknek szimbólumai, amelyek végzésére az adott nap alkalmas, végül időjárási jóslások. A naptárrészt fametszetes, vörössel nyomott érvágó ember ábra zárja, amely azt mutatja, hogy az érvágásnak melyik testrészen melyik égövi jegy alatt van jó, közepes vagy rossz hatása (B_6b). Az önálló címlappal (B_7a) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Az eklipszisekről és az esztendőnek négy részéről s azoknak jövendő változásairól, kiket az asztrológusok természet szerint való okokból jövendőllhetnek* (B_7b-B_8a) – ezen belül külön címmel *Az esztendő négy részének tulajdonságai felől az asztrológusoknak ez az ítéletek* (B_8a-C_1b) – *Második része. Az házi gazdaságról és majorságról* (C_2a-C_4b), amely verses formában hónaponkénti bontásban ad mezőgazdasági tanácsokat. Januári kezdősora: *Épületre ha kell, ez hónapban vágj fát – Harmadik része. Az időnek jövendölése* (C_5a-D_1a), amely verses formában, különböző természeti jelenségekből következtet az időjárás alakulására: *A Napból* (C_5a-b), kezdősora: *Ha napkelet előtt a hajnal volt tiszta – A Holdból* (C_6a-b), kezdőszavai: *Ha a szép fehé Hold felfordul szarvával – A felhők* (C_6b-C_7a), kezdősora: *A felhők északra a hegyek hátára – Az égi szivárványból és a menydörgésekből* (C_7a-b), kezdőszavai: *Reggel s délben esőt, estve újdán időt – A szelekből* (C_7b-C_8a), kezdősora: *A gyenge füveknek s virágos kerteknek – Sok egyéb lelkes és lelketlen állatokból* (C_8a-D_1a), kezdőszavai: *Zápor s köeső fog hogyha következni – Negyedik része. A pestisről* (D_1a-D_3b), amely a betegség jellemzőiről, okáról, terjedéséről, jeleiről és orvosságairól szól – *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* (D_3b-D_8b), amelyen belül külön bontva *Következnek a változó ünnepek és napokon való [!] sokadalmak* (D_7b-D_8b) – a vásárjegyzéket az erre vonatkozó hibajegyzék zárja. A kiadványhoz önálló lapszámozással ellátott *Rövid krónika az Magyarországnak emlékezetes dolgairól* csatlakozik (1–48), amely Ferdinánd Mária bajor trónörökös herceg Münchenben bekövetkezett halálának (1679. május 26.) hírével zárul.

A kiadvány összeállítója a nagyszombati latin nyelvű naptársorozathoz hasonlóan minden bizonnyal Szentiványi Márton lehetett (vö. **3983**), annak ellenére, hogy tartalma, a naptárrész beosztása a latin sorozathoz képest hagyományosabb jellegű, és az ott olvasható tudományos szövegrészek itt hiányoznak.

A nagyszombati Akadémiai nyomda 1679. évi kiadványait általában Matthias Srnensky faktor jegyezte, aki 1679–1683 között állt a tipográfia élén, de ezen a nyomtatványon M. Rechlinger nyomdász neve áll.

A kiadványt első alkalommal Majláth Béla ismertette a Révay Ferenc által a Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának adományozott kötetek között (MKsz 1883: 28). Az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztipszky Hiador (I 2101/308), majd Ján Čaplovič (2121).

A nagyszombati magyar naptárak formátuma többször változott (vö. Nagyszombat 1666, **3304**). A sorozat ezt megelőző utolsó, példányból ismeretes tagja 8° volt (**3983**).

Ezen 1680-ra szóló naptárat követően az 1707-re kiadottig (RMK I 1729) nem ismeretes magyar nyelvű nagyszombati naptár. Nem zárható ki ugyan teljes bizonyossággal, hogy a folyamatosan nyomom kísérhető latin sorozaton kívül (vö. **3922**) továbbra is megjelentek magyar nyelvű naptárak, a rendelkezésre álló adatok azonban nem elégségesek ennek megnyugtató feltételezéséhez.

Ez okból nem tekinthető megalapozottnak Aloysius Zellignernek az 1683-ra szóló nagyszombati magyar nyelvű kalendárium létezésére vonatkozó híradása (Pantheon 1579/2), annak ellenére, hogy 1683-ra latin (**4435**) és német (**4445**) nyelvű kalendáriumot is adtak ki Nagyszombatban. Adatát valószínűtlenné teszi az is, hogy az általa hivatkozott Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példánynak, vagy egykori meglétének nincs semmilyen nyoma Ez utóbbi nyent már Ján Čaplovič is rögzítette (CCXXV).

Cf. 3983!

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4270

[1] [LISCUTIN, Alexander transl.:] Vnbestürzte Freude oder Kunst beharrlicher Frölichkeit zu wahrer Seelen-Ruhe auß Betrachtung göttlicher Fürsichtigkeit zu gelangen ... Vor Jahren in Latein beschriben, jetzt aber allererst ins Teutsch versetzt unnd öffentlich in Druck gegeben durch Leopoldum Graffen von Kollonitz, Bischoffen zu Neustadt, S. Johannis Hierosolymitani Ordens Ritter. – ([2] NÁDASI János: Betrachtung der Ewigkeit r. p. Joannis Nadasi Soc. Jesu.) Tirnau 1679 in der Academischen Druckerey.

o⁶, A¹²-K¹² L²; A⁶ B⁶ C² = [11] + 244 + 27 + [1] pag. – 12° – Init.

RMK II 1454 – Čaplovič 2126 – Čaplovič CCXXII

Katolikus prózai és verses elmélkedések. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik az *Eleonora Magdalena Theresia, erwählten römischen Kaiserin, auch zu Hungarn, Böheimb, Dalmatien, Croatien unnd Sclavonien Königin, Ertzhertzogin zu Oesterreich ... meiner ... Kaiserin und Frauen* szölv *Zuschrift, Leopold Graf von Kollonitz, Bischof zu Neustadt, S. Johannis Hierosolymitani Ordens Ritter* aláírásával (o₂(a-)o₆(b)). A főrészt a cím kezdetének megismétlése után *Einganggal* kezdődik (1–3). Három részben elmélkedik az örök boldogságról: *Erster Teil erweist, dass die beharrliche Freud und Rube des Herzens auch in dieser Welt möge erhalten werden* (3–82) – *Anderter Teil. Fürfallende Anstoß wider die göttliche Fürsichtigkeit werden beigelegt* (83–163) – *Dritter Teil, damit die innerliche Ruhe und Herzens Freud Farb halte, ist vonnöten, daß man mit seinem Stand zufrieden sei* (163–244). Új és ismétlődő füzetjelzéssel, valamint lapszámozással következik Nádasi János *Betrachtung der Ewigkeit* című verse, amely 165 számozott szakaszból áll (1–27). A könyvecskét *Errata* zárja (C₂a–b).

A könyv eredetije Alphonse Antonio de Sarasa *Ars semper gaudendi* című újsztoikus műve volt, amelyet Magyarországon először Nádasi János verseivel együtt 1676-ban Nagyszombatban adtak ki (4101). Ezen kiadást Joannis Nep. Stoeger bibliográfiája (210) Alexander Liscutin (1635–1708) osztrák jezsuita munkái között sorolta föl latin címleírással. A De Backer testvérek jezsuita bibliográfiája (I 694, VI 278), majd erre hivatkozva Szabó Károly (RMK II 1385) Liscutint fordítóként nevezte meg.

Liscutin 1676-tól a bécsi jezsuita noviciátusi házban, 1681-től pedig a fogadalmas házban működött lelkipásporként (Lukács: *Catalogus* II 894). Sarasa művével együtt lefordította Nádasi János *Meditatio aeternitatis* című versét is (Tüskés 295). E részt önálló kiadványként vette fel bibliográfiájába Récsey Viktor (*Ösnyomatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban*. Bp. 1904, 115) és Aloysius Zelliger (*Pantheon* 1679/5). Mivel azonban e munka már a latin nyelvű kiadásnak (4101) is része volt, egyértelmű, hogy ez esetben is a nyomtatvány részét képezi. Így vélekedett erről Ján Čaplovič is (CCXXII). A kötetet Leopold Kollonich (1631–1707) bécsújhelyi megyéspüspök és máltai lovag adta

ki, aki a fordítót nagy becsben tartotta nemcsak irodalmi munkái, hanem Bécs 1683. év ostroma alatt végzett lelképásztori munkája miatt is (vö. Stoeger 185, 210). A műről ld. **4101**.

Cf. [1] **4101**, –, →

[2] **4044**, **4101(2)**, –, →

In 9 bibliothecis 11 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat* – Eisenstadt *Esterházy* – Martin *Nat* – Pannonhalma – Praha *Acad* + cop. digit. – Schlierbach *OCist* – Varašdin *OFM*

Markievics, Jacobus: S. Franciscus Xav. vario carminum genere celebratus. Tyrnaviae 1679. – Vide **4267**

4271

[MARKIEVICZ, Jacobus]: Enthusiasmus epigrammaticus trium ad cunas nati mundo Neo-magistri concertantium aa. ll. et philosophiae neo-magistris, dum in ... archi-episcopali universitate Tyrnaviensi suprema ejusdem philosophiae laurea promotore r. p. Gabriele Szily Societatis Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdemque professore emerito condecorarentur a nobili ac generosa triade oratoriae facultatis auditorum oblatu, anno a partu Virginis MDCLXXIX., mense Julio. Tyrnaviae anno ut supra (1679) typis Academicis excudebat Matthias Srnensky.

A⁸–C⁸ = [4] + 44 pag. – 8° – Orn., init.

OSzKÉvk 1961/62: 236–237 – Čaplovič 2122

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a nagyszombati egyetemen 1679 júliusában filozófiából magiszteri fokozatot szerzett hallgatókat a retorika osztály diákjai. A címlap háta üres, majd prózai köszöntés kezdődik *Neo-magistri* megszólítással, aláírói *Andreas Madocsani de eadem, nobilis Ungarus e convictu nobilium, Joannes Devai nobilis Ungarus Gyöngyösiensis, e convictu nobilium, Michael Hollovics Pannon Nagy-Tapolcsaniensis, rhetores Tyrnavienses* (A₂a–A₂b). Ezt követik a disztichonban írt köszöntő versek, amelyeknek szerzői a három fent megnevezett, retorikát tanuló diák (1–44). A versek címként megadott témája esetenként bibliai textus, illetve túlnyomórészt *Aliud* vagy *Idem*. A versek mellett álló *M*, *D* és *H* betű jelzi, hogy melyikük az adott költemény szerzője. A nyomtatványt *Appendix* zárja, amely azt magyarázza, hogy hogyan és miért lettek feltüntetve a szerzők nevének kezdőbetűi. Alatta *O*[mnia] *A*[d] *M*[aiorem] *D*[ei] *G*[loriam] jezsuita jelmondatrövidítés és könyvdísz látható.

A verseket szerző diákok tanára a nagyszombati gimnázium retorikai osztályában 1679-ben a lengyel származású Jacobus Markievicz volt, ezért ő tekinthető a versgyűjtemény szerzőjének (Lukács: *Catalogi personarum* IV 622, ld. **4203**).

A nyomtatványt először Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1961/62: 236–237), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (2122).

Budapest *Nat* ① – *Eviv Acad* ①

—
Nádasi János: Betrachtung der Ewigkeit. Tirnau 1679. – Vide 4270

—
Poiré, François: Ignis holocausti sev affectus ex divinis literis et s. patribus collecti, ... Romae primum, tum Olomucij, nunc Tyrnaviae 1679 typis Academ. per Martium Thomam. – Vide 4046

4272

REGULAE Societatis Jesu. Tyrnaviae 1679 typis Academicis Matthias Srnensky.

A¹²–F¹² G² = [1] + 144 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1453 – Čaplovič 2125

A jezsuita rend szabályzata. – A címlapon a jezsuita rend emblémája látható. A címlap háta üres. Az első számozott levélen kezdődik a nyomtatvány szövege, a regula fejezetei: *Summarium earum constitutionum, quae ad spiritualem nostrorum institutionem pertinent et ab omnibus observandae sunt* (1–33) – *Regulae communes* (33–47) – *Regulae modestiae* (48–50) – *De obedientiae virtute epistola s. p. n. Ignatii* (51–82) – *Sacra et orationes* (83–85) – *Instructio ad reddendam conscientiae rationem* (86–91) – *Regulae sacerdotum* (92–102) – *Regulae concionatorum* (103–111) – *Regulae eorum, qui in missionibus versantur* (112–126) – *Regulae peregrinorum* (127–132) – *Regulae subministri* (133–135) – *Regulae scholasticorum nostrae Societatis* (136–140) – *Regulae adjutoris magistri, sive bidelli* (141–144). A kiadványt tartalomjegyzék, az *Index* (G₂a) zárja.

Az 1655-ben Nagyszombatban megjelent jezsuita rendi szabályzat (2597) második kiadása. Az elsőhöz képest nem tartalmaz változtatásokat. A szöveg eredetéről l. 2597.

Cf. 2597; – , 4379, →

In 32 bibliothecis 45 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* — Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Martin *Nat* – Târgu Mureş – Užhorod *Univ* — Wien *Nat*

Olim: Esztergom – Pannonhalma – Medgyesi franc. z. – Németújvári fr. z.

4273

SZABAD király Nagy-Szombat városában, Szent Miklós püspök templomában Nagy Boldog Aszszoni congregatioja tauul levő attyafianak a Szent Szüzben ajánlia maga kötelességét. (Nagyszombat 1679) [typ. Academicis].

[1] fol. – 233 x 150 mm – Init.

MKsz 2007: 195

Katolikus vallási társulat meghívólevele. – A kiadvány a nagyszombati Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in Coelo Assumptae, azaz a *Nagyboldogasszony* Társulat Nagyszombatban, 1679. *Boldogasszony havának első napján*, a társulat augusztus 15-én tartott névadó ünnepére szóló meghívólevele. Aláírói: *Korompay Péter, corbovai püspök, esztergomi nagyprépost és canonok, p. t. praeses* valamint *Mindszenti Sigmond, p. t. secretarius*.

A kiadványt első alkalommal Viskolcz Noémi ismertette a Magyar Országos Levéltárban, az Eszterházy család levéltárában (P 125 Esterházy Pál iratai, 57. köteg, Nr. 5393) található példány alapján (MKsz 2007: 195). Az impresszum nélküli nyomtatvány kiadási helyének meghatározásában V. Ecsedy Judit véleményére támaszkodott, aki megállapította, hogy az a nagyszombati akadémiai nyomdában készült (MKsz 2007: 191).

A kismartoni Eszterházy könyvtár példányát Zvara Edina írta le (Crescit eundo. Tisztelgő tanulmányok V. Ecsedy Judit 65. születésnapjára. Szerk. Simon Melinda, Perger Péter. Bp. 2011, 240). Ezek az ismertetések a meghívólevél keltezésében olvasható *Boldogasszony havának első napján* megjelölést – a kalendáriumok szokásos szóhasználata alapján – január 1-ként értelmezték. A szövegben azonban az áll, hogy *ez jelenvaló augusztus havának tizenötödik* napjára hívja az ünneplőket, így valószínűbb, hogy az irat valójában 1679. augusztus 1-jén, azaz Nagyboldogasszony ünnepének havában (Kisasszony havában) kelt. Ez megfelel a hasonló kiadványok szokásának, amelyek keltezése nem sokkal előzi meg a szóban forgó ünnepnapot (1656 **2661**, 1657 **2726**, 1670 **3672**, 1679 **4273**). Ezért kinyomtatásának éve is minden bizonnyal 1679 volt.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Arch*) – Eisenstadt *Esterházy* ①

4274

SZILY András: Az keresztyén igaz vitezeknek hires nagy vezereje, generallya, az az praedikatio, mellyet dücsösseges prothomartyr Sz. Istvan napjan nagy-szombati Szent Miklós püspök templomában praedikáltott Szili Andras scopiai püspök, földvári apátur, császár és koronás király urunk ö folsége tanátsa. Nagy-Szombatban MDCLXXIX az academiái bötükkel.

A⁴–D⁴ = [6] + 23 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1241 – MKsz 1923: 252 – Čaplovič 2127

Katolikus prédikáció. – A címlap háta üres. Ezt követi a latin nyelvű ajánlás címzése, *Excellentissimo comiti ... Paulo Eszterhazi de Galanta, perpetuo in Frakno, sacri Romani imperii equiti, comitatus Soproniensis supremo comiti, sacrae, caesareae regiaeque majestatis consiliario, cubiculario et praesidiorum Antemontanorum supremo generali capitaneo, domino et patrono* (A₂a), majd szövege *Excellentissime vestrae dominationis servitor obsequentissimus Andreas Szili* aláírással (A₂b–A₄a). Egy üres lap után IHS-monogramot magában foglaló fejléc alatt kezdődik a külön cím és további belső tagolás nélküli főrész, a Szent István első vértanúról szóló, karácsony másodnap i prédikáció (1–23). Ennek végén nagyméretű, sugaras, ovális alakú IHS-szimbólum zárja a kiadványt *Sit nomen Domini benedictum* körirattal. Az utolsó lap üres.

Szily András az ajánlásban elmondja, hogy István volt az első mártír, akit sokan követtek, ezért a keresztény vitézek vezérének tekinthető, Eszterházy Pál pedig a saját katonái előtt járó vezér, mivel sokat tett az igaz hit sérthetlenségéért és a haza szabadságáért. A prédikáció, amelyet a nagyszombati Szent Miklós templomban 1678. december 26-án mondott el Szily András, követendő például állítja a keresztények elé István első vértanút, aki telve volt Szentlélekkel, amit bizonyít halála előtti prédikációja, telve volt bátorsággal, mivel nem ijedt meg gyilkosaitól, és telve volt kegyelemmel, mivel látta az eget megnyílni, és Jézust az Atya jobbjára felől állni.

A nyomtatványt Szabó Károly csupán Sándor István említése nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK I 1241, vö. Könyvesház 54). Az egykor Loványi Gyula (Budapest) tulajdonában álló példányt először Tóth László ismertette (MKsz 1923: 252). Erről a példányról, amelyet 1931 óta az Országos Széchényi Könyvtár őriz, készült Ján Čaplovič leírása is (2127).

Budapest *Nat* ① (Loványi Gyula) + cop. digit. – Budapest *Piar* ③*

4275

SZILY András: Titulus: Magyar-Ország nagy patronaja, boldogsagos Szüz Szent Nagy Aszszonyunk mennyei triumphussa, az az praedikatio, mellyet Nagy Boldog Asszony napján szombati Szent Miklos püspök templomában praedikálott Szili Andras scopiai püspök, földvári apátur és császár s koronás király urunk ö felsége tanacsa. Nagy-szombatban MDCLXXIX academiai betűkkel.

A⁴–C⁴ D³⁺¹ = [6] + 22 pag. – 4° – Orn., init.

OSzkÉvk 1959: 185 – Čaplovič 2128

Katolikus prédikáció. – A címlap háta üres. Ezt követi a latin nyelvű ajánlás címzése, *Illustrissimo ... Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitaru(m) archipraesuli, Georgio Szecseny, episcopatus Jaurinensis administratori ... patrono gratiosissimo* (A₂a), majd szövege *Illustrissimae ... dominationis vestrae humillimus capellanus Andreas Szily, electus Scopiensis* aláírással (A₂b–A₄a). Egy üres lap után kezdődik a külön cím és további belső tagolás nélküli főrész, a Szűz Mária mennybevételéről szóló, Nagyboldogasszony-napi (augusztus 15) prédikáció (B₁a–D₃b). Az utolsó levél üres.

Az ajánlást azért intézte Szily András Széchenyi György kalocsai érsekhez és győri püspökhöz, mivel az ő szemeit nem homályosítja el Mária dicsőségének szemlélése, hiszen tettei és élete tisztasága által ő maga is dicsőséges. Az érsek tettei közül különösen kiemeli az „eretnekek” elleni küzdelmeit és a győri székesegyház restaurátatását. A prédikáció a nagyszombati Szent Miklós templomban hangzott el minden bizonnyal 1678. vagy 1679. augusztus 15-én. Első fele kifejti, hogy Krisztus fiú szerzetéből, szülője iránti köteles tiszteletéből és igazságossága miatt – mivel Mária méltó volt rá – vitte fel anyját már annak halála napján a mennyországba. A beszéd második fele Mária mennyországba való dicsőséges bevonulásának és ottani köszöntésének égi jeleneteit festi meg. Ennek során főként *Guerricus apát úr* (Guerrick d' Igny, cc. 1070–1157) sermóira és általánosságban számos egyházatya és középkori teológus műveire hivatkozik.

A kiadvány ma ismeretes egyetlen példányát először Fazakas József (OSzkÉvk 1959: 185), majd Ján Čaplovič (2128) írta le.

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4276

FAVOR Aonius, quondam erga d. Valentinum Franck juniorem, patricium Cibiniensem declaratus a nonnullis fautoribus et amicis, nunc vero in eorundem authorum gratiam et honorem lege talionis vulgatus. Cibinii MDCLXXIX [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling excusum.

A⁸ B⁶ = [14] fol. – 8° – Init.

RMK II 1455 – Nágler 467

Üdvözlő versek latin és német nyelven. – A versgyűjtemény ifjabb Valentinus Franckot más-más alkalomból köszöntő jóakaróinak és barátainak verseiből áll. A címet a címlapon Sallustiustól vett idézet és *Ad invidum* című, német nyelvű vers követi. A címlap hátán idősebb Valentinus Franck sírfelirata olvasható (A₁b). Ezt követik az üdvözlő versek: (1) *Ad lectorem* címmel, latin nyelven, aláírója V[alentinus] F[ranck] (A₂a) – (2) *II. In disputationem de aequitate an. 1666. die 8. Oct. in alma Noricorum Altdorffiana habitam* címmel, latinul, aláírója *praeses ... Job. Conradus Dürrius, s. s. theol. ac moral. prof. p., h. t. fac. phil. decanus* (A₂a–b) – (3) csupán római számmal jelölve, *III.*, latin nyelven, aláírója *Ernestus Bernhardus a Güntersberg e[ques] P[omeranus]* (A₂b) – (4) *IV.* jelöléssel, német nyelven, aláírója *Martinus Herrmannus Corona-Transylv. patritius* (!) (A₂a). – (5) *V.* szám alatt, német nyelven, *Altorff den 13. Septembr. 1666.* keltezéssel és (6) *αχω* címmel latinul, aláírója *Caspar Sagittarius Lünenb.* – (7) *VI. In album* címmel *d. 16. Febr. an. 1667. Altdorfi Nor.* keltezéssel *Johan. Gabriel Majer Helv.* (A₃b) – (8) *VII.* jelzéssel, latin nyelven, aláírója *Johannes Andreas Lochnerus Sempr.* Keltezése *Altorff, an. MDCLXVI. prid. Id. Novembr.* – (9) *VIII. Candoris cygnus symbolon ipse sui* címmel, latinul, aláírója nevét egy 1671-re utaló kronosztyichonban elrejtve *Daniel Nera, poeta lauriger* (A₃b–A₄a) – (10) *IX. Ad nuptias 1668. die 15. Februarii cum ... Margaretha Clockneriana celebratas* címmel, latin nyelven, aláírója *Jacobus Schnitzlerus, philosoph. in gymnasio Cibiniensi professor p. et h. t. rector.* A szerzőnek így megjelölt tisztségéhez még hozzáfűzi egy jegyzet a lap alján:

post brevi pastor ecclesiae Cibin. primarius capitulique ejusd. Cib. decanus (A₃b). – (11) X. jelzéssel, latinul *Johannes Conradus Dürrius, in ... Altorffna s. s. theol. et moral. prof. p., h. t. facult. illius decanus* – (12) XI. jelzéssel, latin nyelven, aláírója *Marcus Fronius, s. patriae l. primus* (A₃a). Még hozzáfűzi egy jegyzet a lap alján: *postea pastor Ruffimont.* – (13) XII. *Sonnette* címmel, németül, aláírója *Georgius Ermannus, s. s. ib. stud.* (A₃b) – (14) XIII. *Ad dominum sponsum* címmel, latinul, aláírója *Georgius Lupinus, Cibin. schol. pat. collabor. tertius* (A₃b–A₆a) – (15) XIV. *Votum* címmel, latinul, aláírója *Georgius Wiet Crucens. p. n. schol. Cibin. orator* (A₆a) – (16) XV. *Aenigma* címmel, latinul, aláírója *Georgius Schnellius Heltenensis, schol. Cibin. civis* (A₆a–b) – (17) XVI. jelzéssel, latinul, aláírója *Johannes Lutsch, Cib. patricius* (A₆b) – (18) XVII. jelzéssel, németül, aláírója *Georgius Stockinger, ordinari Stadt Apotecker in Hermanstadt* (A₆b–A₇a) – (19) XVIII. *Epigramma ad V. F.* címmel, latinul, aláírója *Marcus Fronius, pastor eccl. Ruffimontanae* (A₇a) – (20) XIX. *Idyllium Astraeae* címmel, latinul, aláírója *Elias Ladiver, ant. in coll. Eperiens. p. p., nunc scholae Schesb. rector* (A₇a–A₈a) – (21) XX. *Lessus in obitum filiae minoris Mariae natae 15. Sept. an. 1673.* címmel, latinul, aláírója *Georgius Lutsch, s. s. theol. stud.* Nevéhez még alul hozzáfűzve: *nunc diaconus monasterii Cibiniensis* (A₈a–b) – (22) XXI. *Anbinde-Briefffs Sonnet am Nahmens-Feyer 1676. den 14. Febr.* címmel, németül, aláírója *Michael Surius, lector Cibin.* (A₈b–B₁a) – (23) XXII. *In librum pyrotechnicum, Marte et arte* címmel, latinul, aláírója 1673-at adó kronosztyichonnal *Daniel Nera, poeta laureatus regius* (B₁a–B₂a) – (24) XXIII. *In diem natalem an. 1674. 14. Februarii* címen, latinul, aláírója *Michael Karansebessius* (B₂a–B₃a) – (25) XXIV. *Onomasticum, positum die 14. Januar. anno 1679.* és *Versetzt* címmel, aláírója *Michael Surius S. J.* (B₃a–B₄a) – (26) XXV. *Als ihm ... Job. David Vogel zu Wien ein schönes Bild verehrte* címmel németül, aláírója *J. D. V. von Nürnberg.* (B₄a) – (27) XXVI. *In novi anni recursu* címen, latinul, aláírója a tévesen 2172-öt (feltehetőleg a D-t hibásan szedték nagybetűvel) adó kronosztyichonnal *Daniel Nera, poet. laur. reg.* (B₄a–b) – (28) XXVII. *Als er ... Gabrieli Reilich Music. Componisten in Herrmanstadt etliche neue Lieder überschickte* címmel németül, aláírója *Gabriel Reilich, componista* (B₄b) – (29) XXVIII. *In nativitatem primogeniti Georgii, nati anno 1668. die 3. Decembr.* címmel, latinul, aláírója *Georgius Simonius* (B₅a) – (30) XXIX. *Onomasticon filiae majoris, Agnethae, 1679. die 21. Jan. natae anno 1671. die 17. Sept. Zuruff an die Gratien* címmel, németül, aláírója *Michael Surius Cibin.* (B₅a–B₆a). A B₆b lap üres.

Ifj. Valentinus Franck (1643–1697) életéhez ld. Szeben 1663, 3128. Ez a versgyűjtemény más költeményekkel bővítve újra megjelent Bécsben 1692-ben *Rosetum Franckianum* címen (RMK III 3725, 3–37). Erről a műről Michael Albert írt (*Das „Rosetum Franckianum“. Ein Beitrag zur siebenbürgisch-sächsischen Literaturgeschichte*. In: Programm des Evang. Gymnasiums A. B. in Schässburg 1881/1882. Hermannstadt 1882, 1–36). Francknak az olvasóhoz szóló versét követő három költemény (2–4) először 1666-ban, Valentinus Franck disputációjához (RMK III 2320) tartozóan (C₄a–b) jelent meg Altdorfban. Más versek Franck album amicorumából valók (pl. 6–7). Margaretha Klocknerrel 1668. február 15-én történt első házasságkötése alkalmából üdvözölték őt újabb versekkel (9–19). Olvasható a gyűjteményben Maria nevű kisebbik leánya halálára (20), Franck saját névnapjára írt költemény (21, 23), valamint újévi köszöntés (26) és végül Agnertha nevű nagyobbik, nyolcéves lánya névnapjára (29) költött vers. A 23. versben méltatott pirotechnikai munkája csak 1697. évi szebeni kiadásban ismeretes (RMK II 1908).

Braşov Arch ©* – Budapest Nat cop. (← Sibiu Mus) – Sibiu Mus ①

4277

FRANCK, Valentinus: Hecatombe sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum, das ist Nach-Ahmung hundert auszerlesener Sprüche deß berühmten röhmisschen Poeten O v i d i i N a s o n i s , aufgesetzt von Valentino Franck, patricio. Typis Cibinianis MDCLXXIX Stephanus Jüngling.

A⁸ B⁸ C⁶ = [22] fol. – 8° – 1 ins. calographicum, orn., init.

RMK II 1456 – Nägler 468

Ovidius műveiből válogatott verses bölcs mondások latinul és német, magyar, szász és román nyelvű verses fordításuk. – A címlap hátán olvasható a szerző öt atyai pártfogójának szóló köszöntő *Pentadi patronorum ac patrum sacrum esto!* megszólítással, ennek keltezése: *Ex castello Verestornyensi, a nap közlése nélkül Julii anno 1679.* A következő lapon kezdődik az öt latin nyelvű köszöntő vers. Minden esetben a címzett neve és egy bölcs mondás után áll a két disztichonból álló költemény: *I. ... m. Jacobo Schnitzlero, quondam in Academia Wittebergensi phil. adjuncto, nunc ecclesiae Cibiniensis pastori primario ejusdemque capituli decano (A_{2a}) – II. ... Johanni Haupt, metropolitanae civitatis Cibiniensis consuli, sive magistro civium – III. ... Matthiae Semrigoero, ... Transylvaniae principis consiliario intimo, totius nationis Saxonicae in eadem Transylv. ac comitatus Cibiniensis comiti confirmato ejusdemque civitatis Cibiniensis judici regio etc. (A_{2b}) – IV. ... Christiano Reichert, civitatis Cibiniensis judici sedis etc. – V. ... Georgio Armbrustero, civitatis Cibiniensis proconsuli ac divisoni ordinario (A_{3a}).* A szerzőt, *Dn. porkolabio in Rubra Turri s. megszólítással Marcus Fronius, past. Ruffim.* köszöntötte német nyelvű költeménnyel. Alatta Valentinus Franck rézmetszetes címere látható, felirata *VIRTUS FAMAE CUSTOS*, valamint az 55. zsolnárból vett kétsoros német citátum olvasható (A_{3b}). Ezután kezdődik a 100 számozott, (1–100) Ovidius műveiből származó, néhány soros idézet (A_{4a}–C_{4a}). Némelyik szám után több, különböző ovidiusi forrásból vett, hasonló tartalmú idézet is áll, ezeket § jelek különítik el. A latin szövegek után következnek azok német fordításai, számos esetben többféle változat is szerepel. Hat idézetnek, *Ungarice, Hungar., Hung.* megjelöléssel verses magyar fordítása is olvasható, ezek száma, kezdőszavai és elhelyezkedése a következő: *6.: Ez az gyarló testünk (A_{4b}) – 47: Boldog ember bizonynal (B_{3a}) – 75: Igen jeles dolog (B_{6a}) – 83: Bolond ki magát el hiszi (B_{8b}) – 90: Szerencsének gyermeke (C_{1b}) – 95: Alkalmatosságtól minden ember (C_{2a}).* Továbbá három esetben *Siebenb. Teütsch.* (14. idézet), illetve *Saxon.* (17., 75., 95.) megnevezéssel erdélyi szász dialektusban, hét helyen pedig (21., 47., 55., 75., 84., 95., 99.) román nyelven (*Valachice, Valach.*) is közli a kiadvány az ovidiusi citátum megfelelőjét.

Teljes szövegkiadás: Hajek, Egon: Die Hecatombe Sententiarum Ovidianarum des Valentin Franck von Franckenstein. Hermannstadt-Sibiu 1923, 69-109 – A magyar fordításokat is tartalmazó részek latin, német, magyar verseinek szövegkiadása: RMKT XVII/11 371–373

A szerzőről és a kiadványról hosszabb német nyelvű tanulmányt írt Egon Hajek (ld. szövegkiadás 9–67). A szövegkiadásban az idézetek mellett zárójelben megadta, hogy Ovidius mely művének melyik helyéről származnak. Ezek a hivatkozások Varga Imre megállapítása szerint pontosak (RMKT XVII/11 822). Hajek véleménye szerint ez az első magyar, román és szász nyelvű Ovidius-fordítás, egyben az első datálható világi

román nyelvű költemény (i. m. 47). A gyűjtemény forrását nem sikerült azonosítani, tanulmányában azonban igyekezett feltérképezni a mű létrejöttének szellemi előzményeit és irodalmi környezetét.

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat cop digit.* (Sibiu *Mus*) – Sibiu *Mus* ①
olím: Segesvári ev. gym.

4278

KLEIN, Valentin: Hochzeitlicher Ehren- vnd Freuden-Krantz, mit welchem ... Stephanus Janky Mittbürger und Handelsmann der königlichen Haupt Hermanstadt etc. als H. Bräutigam vnd ... Frau Rosina, dess weyland ... Martini Graffii, Bürgers und Kirschners der königlichen Stadt Cronen hinterlassenen Wittib als Frau Braut an dero hochzeitlichen Ehren und Freuden Tag, war der 4. Sept. 1679. Jahrs, geziehret und geschmücket wurden. In Hermanstadt (1679) [typ. civitatis] druckts Stephanus Jüngling.

[1] fol. – 358 x 235 mm – Init.

RMK II 1457

Lakodalmi köszöntő vers. – A költemény Stephanus Janky szebeni polgár és kereskedő, valamint Martinus Graf brassói polgár és szűcs özvegyének, Rosinának 1679. szeptember 4-én tartott menyegzője alkalmából készült. A nyomtatványt cífrákból szedett keretdísz szegélyezi. A verset az *Aus treugewogener Schuldigkeit gebunden und gewunden von* mondat vezeti be, majd következik a két hasábra szedett költemény, amely *Valentino Klein, theol. et phil. stud.* aláírással zárul.

Ezt az egyleveles nyomtatványt Szabó Károly nem példány (RMK II 1457), hanem Franz Zimmermann közlése alapján ismertette (*ArchVerSiebLkde* 1884: 97). Szabó Károly a megjelenés éveként az 1676-ot tüntette fel, de leírása az 1679-es év szebeni nyomtatványai közt kapott helyet, így az 1676-os impresszumadat nyilvánvalóan sajtóhiba nála.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ① ①

4279

LADIVER, Elias, jun.: Controversiarum metaphysicarum disputatio altera de analogia entis et affectionibus ut sic, entis qvatenus entis, indeq(ue) manante usu theologico, ethico, physico et logico. Eam sub Dei opt. max. auspiciis, praeside Elia Ladivero, p. p., rectore scholae Schaesburgen. ad ventilandum et discutiendum Martinus Kelpius Holdvilagiensis, scholae ejusdem studiosus proponit ad diem (...) Octobr. hor. mat. Cibirii MDCLXXIX [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 1460

Filozófiai vizsgátelek. – A téziszfüzet második tagja annak a három részből álló disputációsorozatnak, amely ifjabb Elias Ladivernek a segesvári iskolában tartott filozófiai előadásai alapján készült, és Szébenben jelent meg (vö. **4280**, **4329**). A címlével hátán *Martinus Kelpius Holdvilágiensis s. S. s., h. t. respondens* aláírásával ajánlás szól *Bartholomaeo Bausnero, ecclesiae BIRTHALBENSIS ANTIISTITI, ... nec non ecclesiarum SAXONICARUM per TRANSYLVANIAM SUPERINTENDENTI, ... Georgio Schobelio, ecclesiae Schaesburgensis praesuli, ... capituli(ue) Kyzdensis decano, ... Johanni Orthio, ecclesiae Kyzdens. parochi, ... capituli(ue) ejusdem seniori, ... Georgio Kelpio, ecclesiae DANDORFFENSIS PASTORI ... perpetuo cultu venerandis dominis patronis*. A főrészt Ladiver filozófiai előadásainak a III. és IV. fejezetét tartalmazza. A III. fejezet tárgya a lé-tanalógia, vagy léthasonlóság, amelynek összefoglalását (*Summarium*) három értekezés (*dissertatio*) tartalmazza (A_3a – A_3a). A Létező tulajdonságairól szóló IV. fejezet négy rövidebb alfejezetből áll (A_4a – b). Mindkét fejezetben az utolsó *dissertatio* tárgyalja a fogalmak teológiai, etikai, (meta)fizikai és logikai értelmezését.

A vizsgáteleket 1679 októberében vitatták meg. A vizsgáztató ifj. Elias Ladiver, a segesvári evangélikus gimnázium rektora, a vizsgázó a Holdvilágban (Halwelagen) született Martin Kelp. Kelp (1659–1694) iskoláit Segesváron és Szébenben végezte. 1679-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be, majd Hamburgban tanult héberül. A lipcei egyetemen szerzett magiszteri fokozatot 1684-ben, majd visszatért hazájába és Segesváron lett iskolai rektor. 1687-től (Szász)budán, 1692-től Muzsnán volt lelkész. Teológiai művei (**4591**, **4592**, RMK II 1597) és üdvözlő versei ismeretesek.

Cf. –, **4280**, **4329**, **4487**

Budapest Acad ① + cop. digit.

4280

LADIVER, Elias, jun.: *Controversiarum metaphysicarum disputatio prima de natura ontologiae et Ente, ut sic indeque manante usu theologico, ethico, physico et logico, quam Deo opt. max. auspice, praeside Elia Ladivero, p. p., scholae Schaesburgensis rectore defendet Daniel Schobelius Lapidensis, scholae ejusdem studiosus die (...) Martii hor. mat. anni MDCLXXIX. Cibinii (1679) [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.*

A^4 = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1479

Filozófiai vizsgátelek. – A téziszfüzet első tagja annak a három részből álló disputációsorozatnak, amely ifjabb Elias Ladivernek a segesvári iskolában tartott filozófiai előadásai alapján készült, és Szébenben jelent meg (vö. **4279**, **4329**). A címlap hátán *Daniel Schobelius Lapidensis* a következő egyházi majd világi személyeknek ajánlja a téziseket: *Viris theologica pietate et dignitate celeberrimis: ... Michaeli Roth,*

ecclesiae Rupensis pastori ... ut et surrogatae ejusdem surrogato ... , avunculo suo, ... Stephano Fabricio, pastori ecclesiae Somboriensis ... patruo suo, ... Martino Falck, pastori ecclesiae Sibrecensis ... avunculo suo, ... ut et viris ... providis: Georgio Schnell, reipub. Schaesburg. senatori, ... Michaeli Deli, ejusdem reip. Schaesb. senatori ... praeceptoris, ... Jacobo Schobelio, urbis Coronensium civi, centumviro ... patruo suo, ... Martino Kölsch, facul. med. candidato, ... Andreae Roth, reipub. Schaesb. centumviro ... domino avunculo, ... dominis amicis, patronis et maecenatibus ... colendis. A főrészt Ladiver filozófiai előadásainak az I. és II. fejezetét tartalmazza. A *Caput I.* tárgya a metaphysica, amelynek meghatározását és felosztását öt rövid *dissertatio* foglalja össze. Ezekhez csatlakozik öt tézis és az *Usus capituli I.* a metafizika megjelenéséről a teológiában, az etikában, a fizikában és a logikában (A₂a–B₃a [recte A₃a]). A *Caput II.* két alfejezete közül az első a Létező meghatározásáról, a *II.* annak lényegéről szól. Ezeket két *Theses* foglalja össze, majd *Inde* után más diszciplínákban való értelmezése olvasható. Végül újabb *Thesis* tartalmazza a bűn (*peccatum*) lételemeti értelmezését, kitekintve etikai, (meta)fizikai és logikai megjelenésére (B₃a [recte A₃a]–A₄b). A füzetet *Soli Deo Gloria* jelmondat és nyomdadísz zárja.

A vizsgatételeket 1679 márciusában vitatták meg. A vizsgáztató ifj. Elias Ladiver, a segesvári evangélikus gimnázium rektora, a vizsgázó a Kóhalm székben lévő Garadban (Garat, Stein, Lapis) született Daniel Schobelius, a segesvári evangélikus iskola tanulója volt. 1679-től 1683-ig a wittenbergi egyetemre járt. Hazatérve először Segesváron és Dályán működött mint evangélikus lelkész 1689 és 1697 között.

Szabó Károly e kiadványt csupán Johann Seivert (Nachrichten 264) és Joseph Trausch (II 320) híradása alapján közölte bibliográfiájában. Megjegyzése szerint e munka egy példánya megvolt „a szebeni ev. gymn. Könyvtárban (az úgynevezett Kapellen-Bibliothekban), hol azonban azt föltalálnom nem sikerült” (RMK II 1459). A szebeni példány azóta sem került elő. A fenti leírás az Országos Széchényi Könyvtárban azóta felbukkant unikum példányon alapul.

Cf 4279, –, 4329, 4487

Budapest Nat ①

Olim szebeni ev. gymn. könyvtárban

4281

LADIVER, Elias, jun.: Symperasmata philosophiae rationalis ex prima mentis operatione deducta et elicita praeside Elia Ladivero, coll. Eper. p. p., scholae Schaesburgensis rectore, respondente Petro Cramero Bonosdorf., schol. stud. Disputabuntur ad diem (...) Februar, hor. matt. anno MDCLXXIX. [Cibinii] (1679) [typ. civitatis Stephanus Jüngling].

[1] fol. – 365 x 257 mm – Init.

RMK II 1458

Logikai vizsgatételek. – A körzetekből álló keretben elhelyezett egyleveles nyomtatványon a cím után két hasábra szedve tizenkét tézis olvasható. Az első hat (I–VI.) a logika mibenlétével foglalkozik, nem

tartja sem a filozófia részének, sem önálló tudománynak, de elengedhetetlen a tudományok elsajátításához. A következő hat tétel (VII–XIII.) a logikai gondolkodásról szól. Minden egyes tézist a forrásművek kurzívan szedett rövidítései zárnak.

A vizsgatételeket 1679 februárjában vitatták meg. A napot a jelenleg ismeretes példányokon üresen hagyták. A vizsgáztató ifj. Elias Ladiver, a segesvári evangélikus gimnázium rektora, a vizsgázó a Bonosdorfból (valószínűleg Bonnesdorf, a Kükiüllő megyei Alsóbajom) származó Petrus Kramer tanuló volt.

E kiadványt Johann Samuel Klein (Nachrichten I 153) és Joseph Trausch (II 320) lőcsei nyomtatványként írta le. Szabó Károly megállapításukat helyesbítette, és „kétségtelenül szebeni nyomtatványnak” tartotta, amelyet szerzője a korábbi eperjesi evangélikus kollégium professzora már mint segesvári tanár Szebenben adott ki (RMK II 1458). Feltételezését Perger Péter a betűtípusok alapján megerősítette, és a rajta látható iniciálé alapján szerepeltette a díszeket tartalmazó szebeni nyomtatványok között (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 321, Perger Péter).

Budapest *Nat cop.* (Sibiu, Sighișoara) – Sibiu *Mus* ① – Sighișoara ①

4282

»DER NEUE und alte Allmanach auff das Jahr nach der Menschwerdung Jesu Christi 1680 ... gestellet von Christoph Neubarth, Bol. Sil. In Herrmanstadt [1679 typ. civitatis]. – 16° – Color.«

RMK II 1474 – Adleff 86 – Avram 22

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kötéstáblából kiáztatott nyomtatványt Franz Zimmermann közlése nyomán (ArchVerSiebLkde 1884: 98) vette fel bibliográfiájába Szabó Károly (RMK II 1474). A fenti címleírás Zimmermann ismertetését követi. A kiadványt Adleff Norbert is ugyanilyen módon írta le, nem egyértelmű azonban, hogy a korábbi közlések vagy példány alapján (86). Mircea Avram Zimmermann közlésére támaszkodik (22). A Zimmermann által leírt példány, amely Szabó szerint „Szeben város levéltárában” van, ma nem található.

Cf. 3930!

Olim: Szeben város levéltára

4283

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Defensio disputationis de processione Spiritus S. a Patre et Filio, in qua ea, quae ... Isarius Zy gala, archiepiscopus Cypri modeste satis et erudite regessit,

pari modestia ad exactiorem veritatis limam revocantur, et ad discutiendum praeside Isaaco Zabanio, aa. et ll. phil. doctore ejusdemque et sacrae theol. in gymnasio Cibiniensi p. p., respondente Johanne Krempesio, s.s. theol. et phil. studioso proponuntur anno 1679. die 1. Jul. Hac solum fini, ut sublata ista difficultate praecipua, pax desideratissima ecclesiarum Evangelicarum et Graecorum denuo palmae instar revirescat. Cibinii (1679) [typ. civitatis] excusa per Stephanum Jüngling.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Init.

RMK II 1463 – Nögler 471

Evangélikus teológiai vizsgátelek. – A címlap hátán a vizsgáztató, Isaacus Zabanius ajánlja a munkát *Venerando capitulo Cibiniensi. Viris plurimum reverendis ... Jacobo Schnitzlero, urbis Cibiniensi. pastori et vener. capit. decano, Johanni Leonhardi, pastori Stoltzvariensi et vener. capit. seniori, Christiano Haasz, pastori Heltensi et vener. capit. syndico, Martino Kirtschero, pastori Insulano et vener. capit. collectori, Johanni Haji, pastori Nependorffensi, Paulo Gündesch, pastori Hammersdorffensi, Michaeli Thais, pastori Novovillano, Paulo Hunnyadi, pastori Salisfodensi, Johanni Krempes, pastori Talmatiensi, Petro Hennenk, pastori Nagyhorreano, Michaeli Thais, pastori Bungardiensi, Georgio Brenner, pastori Schnellenburgensi, Petro Schultz, pastori Michaelismontano, Michaeli Klein, pastori Czakedatensi, Georgio Fabricio, pastori Hambacensi, Simoni Herrmanno, pastori Kisborreano, Marco Fronio, pastori Ruffimontano, Georgio Hosmanno, pastori Daliensi, Georgio Belzelio, pastori Gerhardiensi, Simoni Biglero, pastori Purprigensi, Georgio Lupino, pastori Castenholtzeni, Georgio Salmen, pastori Africano, Simoni Fabri, pastori Rutenicensi, Georgio Koch, pastori Kertzensi, dominis patronis, evergetis, respective compatri ... disputationem hanc ... inscribit Praeses. Az ajánlást *Praeloquium* követi (A_{2a}), majd *Sic igitur* belső címmel következik harminc paragrafus, §. I–XXX., amelyek a Szentléleknek az Atyától és Fiútól való származását tárgyalják (A_{2a}–C_{2b}). A harminc paragrafust *Thesis* (C_{2b}) és *Conclusio* (C_{2b}) zárja le.*

Ezeket a vizsgáteleket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1679. július 1-jén. Az elnök a filozófia és teológia professzora, Isaacus Zabanius volt, a vizsgázó ifjabb Joannes Krempes, az iskola tanulója.

Zabanius a *Praeloquium*-ban elmondja, hogy az előző évben, 1678. december 16-án ugyanerről a témáról kinyomatott vizsgáteleire (4223) válaszképpen eljutottak hozzá (valószínűleg kéziratban) Ilarion Kigalas (Isarius Zy gala) ciprusi orthodox érsek mértéktartó stílusban írt ellenvetései. Kigalas 1674 és 1682 között volt ciprusi érsek (vö. Ottoman Cyprus. Ed. by Michalis N. Michael. Wiesbaden 2009). Zabanius az ő megjegyzéseire felel pontról pontra haladva hasonló mérséklettel, hogy amint az a címben olvasható, a legfontosabb különbség megszüntetése által az evangélikus és a görög egyház között a hön öhajtott béke felviruljon. Zabanius minden paragrafus elején összefoglalja korábbi álláspontját, majd ismerteti Kigalas ellenvetését és saját válaszát. A *Thesis* változatlan formában ismétli meg az előző évi vizsgátelek „Thesis”-ét, amely ott a XVI. paragrafusban olvasható (vö. 4223). A *Conclusio* megállapítja, hogy szép dolog az igazságról szóló iskolai vitákban győzni vagy legyőzteni, s kéri ellenfelét a felelet jóindulatú mérlegelésére, hogy létrehozva a tanítások egybehangzását, egyetlen egyházba olvad hassanak össze.

Cf. 4223, –

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad cop.* (Sibiu) – Sibiu *Mus* ①

4284

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio theologica de meritis bonorum operum, qvoad justificationem et vitam aeternam, quam praeside m. Isaaco Zabanio, sacrae theol. et phil. in gymnas. Cibiniensi p. p. respondens Matthaeus Barth, hactenus theol. et phil. studios., jam vero scholae Orbacensis rector publicae disquisitioni exponet anno 1679. die 18. Martij. Cibinii (1679) [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.

A⁴ B² = [6] fol. – 4°

RMK II 1461 – Nägler 472

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Plurimum reverendis ... Johanni Orhendio, almi capituli Antesylyvani decano, ecclesiaeque Orbacens. pastori, Matthiae Vietoris, ejusdem capituli ut et vener. minist. Sabes. seniori, Petro Facklero, ecclesiae Gergelfalv. pastori, Danieli Femgero, pastori eccles. Mercuriensis ... , Petro Barth, capit. Czedteschd. seniori, ecclesiae Buzd pastori, nec non generosis ... Michaëli Schelkero, urbis Sabes. regio gravissimo[!], Michaeli Severino, aedituo meritissimo, Petro Schmid, sedis judici spectatissimo, Martino Weiß, Andreae Rosler, villico, Georgio Orelt, Johanni Künn, Danieli Uhr, Georgio Reckert, Blasio Hann, Johanni Täubler, Johanni Pancratio literatissimo, Martino Göbölio, Petro Fabricio, Mich. Scmied, reip. Sabes. oratori ... , Barth. Gunthart, urbis Cibin. civi ajánlja a munkát a respondens Matthaeus Barth, Orb. rector. A főrészt *Quaeritur: Utrum fidei et gratiae soli, an vero etiam observationi legis et operibus bonis sit salus nostra ut merces adscribenda?* címmel kezdődik. Húsz paragrafust (§) foglal magában, és négy fejezetre tagolódik: *I Hypothesis* (§ 1–8.) (A₂a–A₃b), *II. Thesis* (§ 9.) (A₃b), *III. Catathesis* (§ 10–16.) (A₃b–B₁b), *IV. Antithesis* (§. 17–20.) (B₁b–B₂b). Az első három azt a tételt bizonyítja, hogy az üdvösségünk, akár a megigazulást, akár a megdicsőülést értjük rajta, nem érdemeinkből kifolyólag, hanem Isten kegyelméből és könyörületességéből, továbbá egyedül Krisztus hit által megragadott érdeméből jut osztályrészünküül (vö. § 9.). Az *Antithesis* Christianus Mejerus (Christian Mayer 1584–1634) kölni jezsuitának arra az ellenvetésére felel, hogyha az a hit, amely üdvözít, szükségképpen jó cselekedeteket szül bennünk, akkor hogyan állhat meg Luthernek és Kálvinnak az az állítása, hogy minden cselekedetünk halálos bűn.*

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1679. március 18-án. Az elnök a teológia és filozófia professzora, Isaacus Zabanius volt, a vizsgázó Matthaeus Barth, korábban az iskola teológia és filozófia hallgatója, a vita időpontjában pedig már (közép)orbói rektor.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Mus* ①

4285

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Dissertatio theologica de Verbo in Divinis: An scilicet praeter Verbum ὑποστατικὸν possit, imo debeat, praeuente Sacra Scriptura et orthodoxia, aliud etiam Verbum in Divinis concedi? Quam auspice Verbo praeses Isaacus Zabanius, aa. ll. et phil. doctor ejusdemq(ue) et ss. theol. in gymnasio Cibiniensi metropolitano pp. respondente Marco Fronio Coronensi, theol. et phil. studioso publice et solenniter ventilabit anno 1679. die 22. April. Cibinii (1679) [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.
A⁴ B² = [6] fol. – 4°

RMK II 1462 – Nögler 473

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Viris reverendis ... Petro Fronio, Marco Fronio, Georgio Lutschio, ecclesiae Catholico-Christianae, quae Christo colligitur Neapoli, Ruffmonti, Cibinii, ... dominis meis, patri, patrueli, amico...* ajánlja a művet, mint tanulmányai első gyümölcset Marcus Fronius. A főrés. *Hypothesis* (§ I–IV, 3–6) (A₂a–b) belső címmel kezdődik. Ezt négy *Thesis* (§ 7–23) (A₂b–B₂a) követi, amelyek mindegyike egy-egy *Catathesis* is magában foglal. A kiadványt *Corollarium. An liceat quodlibetice philosophari?* – zárja (B₂b), amely ismét egy *Thesis* és *Catathesis* tartalmaz. A kiadvány tárgya a címnek megfelelően az, hogy az Atyával egylényegű Igén kívül a Szentírást és az orthodox tanítást szem előtt tartva, lehetséges vagy szükséges-e megengedni az isteni dolgokban más Ige létezését. A négy tézis főként az antitrinitárius nézetekkel, de katolikus és protestáns teológusokkal is vitázva kifejti, hogy az Atyával egylényegű személyes Ige öröktől fogva származik az Atyától, és a Szentháromság második személyét képezi. Néha azonban külső szózatként vagy belül, lélekben hallhatóan is adatik Ige. De még a külső szózatként hangzó Igét sem csak a kinyilatkoztatás külső munkájában, hanem a teremtés mindhárom személlyel való közös munkájában is Istennek kell tulajdonítani, de úgy, hogy ez egyúttal az isteni lényekben lévő igét (λόγος ὑποστατικός) is jelentse.

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1677. április 22-én. A vizsgáztató Isaacus Zabanius a teológia és filozófia professzora volt, a vizsgázó a brassói születésű Marcus Fronius (1659–1713), akinek később brassói lelkészként több német és néhány latin nyelvű filozófiai és teológiai műve jelent meg (pl. RMK II 2200, RMK II 2201, RMK II 2283).

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

4286

»ZACHARIAE (Thomas, Cibiniensis). Vota nuptialia Christiano Haasz ... Cibinii Impressum per Stephanum Jüngling. 1679. 2r.«

RMK II 1464

Lakodalmi köszöntés. – A kötetstáblából kiáztatott töredéket, amely egy egylevelés nyomtatvány korrek-túraíve volt, Franz Zimmermann közlése nyomán (ArchVerSiebLkde 1884: 97) vette fel bibliográfiájába Szabó Károly (RMK II 1464). A fenti címléírás az ő tételét követi. Zimmermann leírása német nyelvű, de az impresszumra latin nyelven utal, ennek alapján feltételezhető Szabó Károly, hogy a mű nyelve a latin volt. A Zimmermann által leírt töredék, amely Szabó szerint „Szeben város levéltárában” volt, ma nem található.

A mű szerzője a szebeni Thomas Zachariae 1671-től a jénai, 1677-től 1679-ig a wittenbergi egyetem hallgatója volt. Ez a műve Christian Haasz esküvője alkalmából készült. Egy üdvözlőverse ismeretes még, amely diáktársa, a soproni Georgius Sutorius 1677. október 8-án tartott disputációjában jelent meg Wittenbergben (RMK III 2874, VD17 3:015043F).

Olim: Szeben város levéltára

Evangelia a epistoloy. v Žiliniě 1679. = **Appendix 308**

4287

[Nowý kalendář i astrologické prognosticum na rok 1680. Žilina 1680 vidua Dadan.]

[A]⁸ [B⁸–G⁸ H⁷] = [63] fol. – 16° – Color.

Čaplovič 2531

Új-naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A kiadvány ma ismeretes egyetlen példányában csupán az első füzet három levele maradt fenn a *Korunka aneb wjnek panenský* (Zsolna 1679, **4288**) című kiadvány Brünben, a Morva Állami Könyvtárban őrzött példánya kötetstáblájában (jelzete: ST1-0025.236). Ezek a naptárrészből február hónap második részétől április első felének a végéig tartó naptártáblákat (A₄a–A₃b), valamint június második felét (A₈a) és július első felét (A₈b) tartalmazzák. Az A₅ levél szinte teljes terjedelmében megőrződött, míg a másik kettőből csupán kisebb töredékek maradtak.

A kiadvány tartalma és terjedelme a következő évi naptárhoz (**4331**) nagyon hasonló lehetett, és minden bizonnyal prognosztikont is tartalmazott. A fenti kolláció e feltételezés alapján készült.

Első alkalommal Ján Čaplovič írta le (2531), aki 1680-ra kiadott zsolnai naptárként azonosította. Betűtípusainak vizsgálata alapján megállapítható, hogy valóban Zsolnán készült. A mozgó ünnepek a XVII. században, szökőévben csak 1680-ban estek a töredéken megjelölt napokra. Ez a tény megerősíti Čaplovič álláspontját, tehát a naptár 1679-ben készült a zsolnai nyomdában.

A zsolnai biblikus cseh nyelvű naptársorozat első, példányból ismeretes tagja az 1670-es évre jelent meg (**3624A**). 1670 és 1679 között azonban egyetlen biblikus cseh nyelvű naptár sem maradt fenn eb-

ből a nyomdából, csupán az 1672-re szóló magyar nyelvű kalendárium (3777). Bár az elsősorban a cseh exulánsok számára dolgozó műhelynek ebben az időszakban csak szórványosan jelentek meg kiadványai, feltételezhető, hogy legalább bibliikus cseh nyelvű naptárakat minden évben kiadtak.

A következő, példányból is ismeretes zsolnai cseh kalendárium 1681-re szól (4331), majd az 1682., 1684. és az 1686. évre szóló naptárból maradt fenn példány (4391, 4506, 4624). Mindez a zsolnai cseh nyelvű naptárkiadás folyamatosságát bizonyítja.

Cf. 1752!; 2882!; 3624A!; 3776, 3868, 3934, 3999, 4057, 4118, 4178, 4228, –, 4331, 4391, 4450, 4506, 4561, 4624

Brno *Nat* ④ – Budapest *Nat* cop.

4288

KORUNKA aneb wjnek panenský wssechném pobožným a sšlechtným Pannám národu slovenského, a českého k zwlasstnjmu potěssenj a vžjtku oddaný. Přidaná jsú naučenj Pannám welmi potřebná k tomu také Mravy ctnostné a modlitby wsselikého času k vžjwanj prospěšsné, s pjsnjčkami pobožnými. (Wytisstěno w Městě Žilíně v Alžběty Dádanka wdowy léta páně 1679.)

)^{(12, A¹²–G¹² = [96] fol. – 12° – Orn.}

Knihopis 4337 – Čaplovič 2530

Evangélikus erkölcsi tanítás, énekek és imádságok bibliikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Koronácska, azaz szűzi koszorú minden szlovák és cseh népből való jámbor szűznek különleges megörvendeztetésére és hasznára. Hozzáadatnak a szűzek számára nagyon hasznos tanítások az erényes magaviseletről, és minden időben hasznos imádságok és jámbor énekek. A címlap háta üres. A címlevél utáni első lapon a nyomdász, Alžběta Dadanka 1679. július 4-én Zsolnán kelt ajánlása kezdődik Mikuláš Racký, Vágújhelyen élő trencsényi polgár lányainak Alžbětának, Kateřínának, Juditának és Zuzannának. $(\text{)}_{(2,a)}(\text{)}_{(a)}$ Ezt követi a *Předmluva: Impresor dobrotivému čtenáři pozdravení a všecko dobré vzkazuje* (Előszó: A nyomdász a jámbor olvasónak üdvözlétét küldi és minden jót kíván) $(\text{)}_{(4,a)}(\text{)}_{(6,b)}$. Utána két bibliai idézet áll $(\text{)}_{(4,a-b)}$. Az első egységben a *Předmluva obsahující v sobě některé potřebné otázky k vyrozumění korunce panenské náležité* (Előszó, amely magában foglal néhány elengedhetetlen kérdést, amely a szűzi korona megértéséhez tartozik) $(\text{)}_{(8,a)}(\text{)}_{(12,b)}$ verses válaszokat ad öt kérdésre, amelyek a szűzi erények mibenlétére, szükségességére és az erényes életre vonatkoznak. A következő fejezet a *Korunka, aneb vínek panenský vzdělaný z neydražších kvítků svatých ctností z nichž jedna každá o sobě takto mluví* (Korona, azaz szűzi koszorú, amely a legdrágább virágokból, szent erényekből fonódott, amelyek egytől egyig így beszélnek magukról) (A₁a–C₄b) a szűzi virágkoszorú által szimbolizált 26 erényt fejt ki. A következő fejezet *Naučení potřebná všechněm šlechtným Pannám a děvečkám k dobrému sepsaná a v desíti rozdílich obsažená* (Minden nemes szűznek és lánykának szükséges oktatás a jóhoz, összeíratott és 10 szakaszban (rozdíl) összefoglaltatott)(C₃a–D₆a) *Rozdíl I. Jak se Panna miti*

má ku Pánu Bohu a k svým rodičům (1. szakasz. Hogyan kell a szűznek viselkednie Istennel és a szüleivel szemben) *Rozdíl II. Jak při službě a poctě Boží* (2. szakasz. Hogyan kell viselkednie az istentiszteleten és a szolgálatban) *Rozdíl III. Jak při hospodinství a práci* (3. szakasz. Hogyan a gazdaságban és a munkában?) *Rozdíl IV. Jak v domě a k těm nímiž bydlý.* (4. szakasz. Hogyan a házban és a benne lakókkal?) *Rozdíl V. Jak se míti má, když z příhody škody učiní?* (5. szakasz. Hogyan kell cselekednie, ha véletlenül kárt okoz?) *Rozdíl VI. Jak se má tance vystříhati?* (6. szakasz. Hogyan kell lennie a táncot kerülnie?) *Rozdíl VII. Jak se míti při šatstvu a oděvu* (7. szakasz. Milyennek kell lennie a ruházkodásának és viseletének?) *Rozdíl VIII. Jak se chovati, když jest od svých starších proč poslána?* (Hogy kell viselkednie, ha az öregek elküldik valamiért?) *Rozdíl IX. Jak na svadbě a mezi lidmi?* (Hogyan viselkedjen az esküvőn és az emberek között?) *Rozdíl X. Jak se míti jestližeby stav svůj proměnití myslila?* (10. szakasz. Mit tegyen, ha állapotának megváltoztatásán gondolkodik?) végül, szintén verses formában a *Summa těchto pořád položených naučení* (Az itt felsorolt tanítás összefoglalása) (D₆a–D₆b). Utána elmélkedés következik: *Mravy ctnostné mládeži potřebné* (Az ifjúságnak szükséges erényes szokások) (D₈a–E₂a). A következő nagyobb egység: *Písničky některé pobožným pannám zpívati obzvláště případně* (Néhány ének, amelyeknek éneklése különösen illik a jámbor szűzekhez) (E₂a–F₄b). Itt kilenc ének található. Ezt követi a *Krátké rytmovní modlitby, které se každého času prospěšně užívati mohou* (F₅a–G₂a). Összesen 33 verses imádság, a lányok mindennapi életének eseményeihez. Utána prózai imádságok következnek, *Modlitby ranní velmi pěkně a pobožně* (Szép és jámbor reggeli imádságok) (G₂a–G₃a), *Modlitba večerní* (Esti imádság) (G₅b–G₇b), *Modlitba za čistotu srdce* (Imádság a szív tisztaságáért) (G₇b–G₈a). Végül verses imádsággal zárul: *Tryumf potešitelný pobožného člověka s dobrým a pokojným svědomím z tohoto světa se ubírajícího, s modlitbou k tomu příslušnou.* (A jámbor és e világból jó lelkiismerettel távozó ember örömteli diadala, ehhez illő imádsággal) (G₉b–G₁₁a). A kötet végén bibliai idézet áll (G₁₁b) és a kolofon (G₁₂a).

A kiadványt első alkalommal a csehszlovák Knihopis bibliográfia írta le (4337), és Ján Čaplovič bibliográfiájában is helyet kapott (2530).

Jan Čaplovič (2530) felhívta a figyelmet arra, hogy a kötetről Alžběta Dadanka az előszóban ()₍₃₎a azt állítja, hogy 63 évvel azelőtt, vagyis 1616-ban már megjelent, ezt egészítette ki a *Mravy ctnostné* című résszel és sok szép énekkel és imádsággal. Ez a megjegyzés minden bizonnyal arra az 1616-ban Prágában (Knihopis 4335) azonos címen megjelent könyvre vonatkozik, amelyet 1622-ben újra kinyomtattak ismeretlen nyomdahelyen (Knihopis 4336). E kiadvány szolgálhatott a zsolnai nyomtatvány első forrásul. A második forrás, a *Mravy ctnostné* 1578–1618 között a králicei csehtestvér nyomdában jelent meg először (Knihopis 5964). Ennek egyetlen ismert példánya csonka, címlapja hiányzik, de kézírással pótolták: *Mravy ctnostné Mládeži potřebné*. Ez a cím megegyezik ennek a kiadásnak a címében is idézett egyik fejezetcímével, amely a korábbi kiadásokban nem szerepelt. A könyvben az erkölcsi tanításokat „rozdíl”-ekre, vagyis szakaszokra osztják, hasonlóan az itt leírt nyomtatványhoz. Az első lapra valaki közel egykorú kézírással feljegyezte, hogy az első két „rozdíl” a két műben megegyezik (I. a II. díl mravů těchto nachází se v Korunce, aneb Vínku panenském). A két szöveg összevetése megerősítette, hogy leszámítva apróbb szlovakizáló tendenciákból adódó nyelvi eltéréseket, valóban megegyeznek, tehát ezek a fejezetek a králicei nyomtatványból valók. A harmadik forrás Jan Amos Komenskýnek Lewis Bayly *Praxis pietatis* című művével együtt megjelent *Přidavkové někteří* (Trencsén 1641, 1906(2)) című könyvének verses imádságai voltak. A *Krátké rytmovní modlitby ...* (F₅a–G₇b) imádságai mind innen valók.

A címlírásban olvasható impresszumatatok a kolofonból derülnek ki.

Cf. 1906(2); –

Brno *Nat* ① – Budapest *Nat. cop.* (Brno) – Olomouc *Mus* ①

4289

[PRESSIUS, Paulus]: *Vocabularium trium lingvarum. Wokabular w nowě spraweny, a rozssjřený. Pro usu scholarum diligenter et accurate editum, nunc vero multis in locis haud mediocri vocabulorum accessione auctum atqve locupletatum. Solnae 1679 typis Elisabethae Dádan.*

A⁸ [B⁸–D⁸] E⁸ F⁸ + ? = [48 + ?] fol. – 8°

Knihopis 16619 – Čaplovič 2532

Latin-cseh-német szójegyzék. – A szótár ma ismeretes két példányának töredékei Trencsénben kerültek elő egy 1680-as kamarai számadáskönyv (registrum cameraticum) kötetstáblájából. A nyolcleveles A, E és F füzetek teljes terjedelemben maradtak fenn, a másik példány egy lévelpár az E füzetből (E₁ és E₈). A címlével hátán rögtön *Capita rerum, quae in hoc libello tractantur* címmel (A₁b–A₂a) a tartalomjegyzék következik, amely 54 fejezet címét tartalmazza. Ezt követi a szótári rész tematikus bontásban. A ma ismeretes töredékből hiányzó részek tartalma a tartalomjegyzék alapján rekonstruálható: *De Deo, coelo et temporibus* (A₂b–A₆a) – *De homine* (A₆a–A₆b) – a *De membris externis* fejezet az A₈b lapon szakad meg. (A₆b–A₈b+?) – [*De membris interioribus*] – [*De morbis*] – [*Aetatis vocabula*] – [*De vitiis et affectionibus corporis*] – [*De aquis et piscibus*] – [*De terra*] – [*De rebus in urbe*] – [*In domo*] – [*In hypocausto*] – [*In mensa et suppellectili mensae*] – [*De cibo*] – [*De cubiculo atque vestitu*] – [*In culina*] – [*De aromatis*] – [*De lacticiis*] – [*In cella de potu*] – [*In schola*] – [*In templo*] – [*In equili*] – [*In balneo*] – [*In villa*] – [*De re pecuaria*] (?–E₁a) – *Aves domesticae* (E₁a–b) – *De instrumentis* (E₁b–E₂b) – *De frumento* (E₂b–E₃a) – *In horto* (E₃a–b) – *De arboribus hortensibus* (E₃b) – *De fructibus* (E₄a–E₅a) – *Herbae hortenses* (E₅a–b) – *Herbae campestres et sylvestres* (E₅b–E₇a) – *De insectis et vermibus* (E₇a–E₈a) – *In vinea* (E₈a–b) – *De operis in vinearum cultura* (E₈b–F₁a) – *In sylvia, de lignis sylvestribus* (F₁a–F₂a) – *De avis sylvestribus* (F₂a–F₃a) – *De feris animantibus sylvestribus* (F₃a–b) – *Nomina quorundam dignitatum, functionum et officiorum* (F₄a–F₅a) – *De bello et armis militaribus* (F₅a–F₇a) – *De operariis* (F₇a–b) – *De artificibus circa metalla* (F₇b–F₈b) – *Circa ligna* (F₈b–?). A töredék itt megszakad, de a tartalomjegyzék alapján ezt a következő fejezetek követték: [*Circa vestitum*] – [*Circa obsonia*] – [*Circa varia utensilia*] – [*De pecunia aurea et argentea*] – [*Circa artes*] – [*De coloribus*] – [*Circa musicam*] – [*Nomina infamiae*] – [*Cognationis affinitatisque vocabula*] – [*Quaedam adjectiva nomina*] – [*De numeris*]. Tartalma alapján a bővített csehországi kiadásokkal lehetett közel azonos (Knihopis 16620, 16622), terjedelme 120 lap körülire tehető.

A fennmaradt töredék szövegkiadása: In: Trenčín 1972. Vlastivědný zborník trencianského múzeu v Trenčíne. Bratislava 1972, 121–157.

A szerzőt a Knihopis (16619) a többi, csehországi kiadás alapján határozta meg. Paulus Pressius (cr.1530 k.–1586) Prágában, a szászországi Annabergben és Wittenbergben tanult. 1572-ben Bécsben teológiai doktori fokozatot szerzett, majd Hieronymus Schlick (Jerónym Šlik) nevelőjeként bejárta vele Szászországot. 1574–1576 között a prágai egyetem bölcsészkarának volt a dékánja, de visszalépett, és tanári állását is feladta, amikor a református és csehtestvér irányzathoz való közeledéssel vádolták. Kuttenbergbe (Kutná Hora) költözött, ahol német nyelvű prédikátor lett. 1577-ben Zittauban megnősült, majd Stájerországban lett szuperintendens. 1581-ben Morvaországba, Magyarbrodba (Uherský Brod) tért vissza. Szótára Csehországban 1576-tól egészen a 18. század végéig számos kiadást megért (Knihopis 14357–14359, 16616b–16634, 19057). Magyarországon nem ismeretes más kiadása.

Budapest *Nat cop.* – Trenčín *Arch* ④* ④

4290

<A Jesus társasága–beli Xaverius Szent Ferenc sok városoknak a mirigy-ellen csudálatos segítő Patrónussa. S. Franciscus Xaverius e S. J. Patronus contra pestem. Bécs 1680. In 8°>

MKsz 1994: 419

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Xavéri Szent Ferenc élete.

E példányból ma már ismeretlen kiadvány adatait Szelestei N. László közölte a fenti formában Katona Istvánnak a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött (jelzete: Ms. 443) kézirásos könyvjegyzéke alapján (Anonymi scriptores ordine chronologico, vö. MKsz 1994: 419).

Címe szerint Xavéri Szent Ferencnek, India misszionáriusának a pályáját foglalta össze, akit először Nápolyban kezdtek az 1656-ban dühöngő pestis idején a város patrónusaként tisztelni (Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. Bp. 1977, I. kötet 12., december 3.). Ezután lett később – miként arra a fenti cím is utal „sok városoknak a mirigy-ellen csudálatos segítő patrónusa.” Alakja az 1670-es végén dühöngő pestis idején újra középpontba került, amikor több magyarországi kalendárium is megemlékezett az 1679-ben Bécsben és Ausztriában dühöngő pestisről (ld. ezekről **4293**). Sőt Bécsben 1679-ben *Indiarum apostolus et multarum urbium tempore pestis patronus prodigiosus* címmel Cosmerovius nyomdájában kiadvány is jelent meg róla (Wien, Österreichische Nationalbibliothek, jelzete: 41.Z.52). Elképzelhető, hogy ez a latin nyelvű nyomtatvány alapul szolgálhatott a fent leírt, ma már példányból ismeretlen nyomtatvány számára.

Szelestei N. László megállapítása szerint (i. m. 418), Katona Istvánnak a leírásai megbízhatóak, tételei azonosíthatóak, így nincsen ok kételkedni ennek a mára már példányból ismeretlen kiadványnak a létezésében.

Cf. **3171**; –

4291

KISS Imre [ed.]: Három szép imádságos könyvecske. [1–2] Az első régen németből magyarra fordítottat. [3] A' második Szűz Maria örökké-valóságának haynala. – [4] Az harmadik A' szentséges misebéli áldozatnak felséges titkai. Mellyet a' nagy íó emlekezetű Báthori Sophia feiedelem aszszony költséggével nyomtattak anno 1680. Becsben Ioh. Iacob Kürner [jun.] által.

A⁸–Z⁸, Aa⁶ = 365 [recte 373] + [7] pag. – 8° – Mult. ill. calcographicae, orn., init.

Sztripszky I 2097/304 ← MKsz 1882: 273

Katolikus imádságoskönyv és a mise részeinek képekkel szemléltetett magyarázata. – A körtetekből álló keretbe foglalt címlap háta üres. Ezután kezdődik *A kegyes olvasóhoz* intézett, keltezés nélküli előszó *Pater Kyss Imre* aláírásával (3–4). A főrés a címmel ellentétben nem három, hanem négy könyvből áll, mivel az első nagyobb egység két könyvet tartalmaz. Az első rész *Feléjes Istenünk, vedd mennyei kincseid közé Bathori Sophia istenes szándékát* fohász után a tartalomjegyzék szerint 13 ájtatos imádságot ad közre Istenhez és minden szentjéhez magunkért és felebarátainkért (5–55). E részen belül a 23–30. lapszámzás tévesen kétszer szerepel.

A *Második rész* bevezetéképpen két könyörgést közöl, amelyeknek címe: *Szép rövid imádság és A Jézus titulusáról való szép imádság* (56–60). Ezt 54 könyörgés szövege követi az *Egynéhány ájtatos imádság, akikben egész élete a mi Urunknak előszámláltatik* összefoglaló cím után (61–122). Majd a következő imádságok olvashatók: *Christus Urunknak kimondhatatlan nagy édességéről való imádság* (122–129) – *Christus Urunk hét esetiről való imádság* (130–133) – *Ezek után való szép imádság* (133–134) – *Szép rövid három imádság, kiket magáért vagy másért mondhatni* (134–136) – *Gonosz gondolatok ellen való szép imádság* (136–138) – *Más szép imádság* (138–139) – *Imádság az elfelejtett bűnöknek bocsánatjáért és Christus Urunknak négy rendbéli örömről* (140–143) – *Christus Urunk öt keserves fohászokodásiról* (143–147) – *Más imádság boldog kimulásért* (148–149) – *Szép rövid imádság vagy elmélkedés az Istenhez, mikor ember keserűségében vagy nyavalyájában vagyon* (150–157) – *Vigília a halottakért huszonöt Miatyánkra elosztva* (158–174) – *Ezek után való imádság* (174–176) – *Szép litánia, melyben ember magát Isten előtt vádolja* (177–179) – *Más litánia Christus urunkhoz* (179–183) – *Utána való imádság* – *Szép imádság boldog kimulásért* (184–188) – *Christus Urunkhoz való imádság* (188–190) – *A Jesus Christus szeretetiről* (190–193) – *A Boldogasszonyhoz való imádság* (193–194) – *Boldogasszonyhoz való ájtatos imádságoknak előljáró beszéde* (194–196) – *Miképpen kellések ez imádságot harminc nap egymás után mondani* (196–208) – *Megtérő bűnösnek imádsága Boldogasszonyhoz* (208–213) – *Boldogasszonyhoz való imádság* (213–217) – *Boldogasszonyhoz való imádság, melyet hét nap egymásután mindennemű nyavalyában és szükségben mondhat az ember* (217–218) – *Öt szép imádság Boldogasszony öt fűjaldmiről* (218–221) – *A boldog kimulásért való litánia* (221–226) – *Feszület előtt való imádság* (226–227) – *Szép ájtatos imádság* (227–229) – *Az őrző angyalhoz való imádság* (230–231) – *Ájtatos imádság tizenöt szenthez, melyet ember minden szükségében mondhat* (231–232) – *Szűz Margit asszonyhoz való imádság* (233–234) – *Szent Borbála asszonyhoz való ima* (234–235) – *Szent Katalin szűzhöz való ima* (236–237) – *Szent Rosalia szűzhöz való igen szükséges imádság* (237–238).

A Harmadik rész címe: *Boldogságos Szűz Mária, örökkévalóságának hajnala Richardus a Sancto Laurentio lib. 7. De laudibus B[eatae] Mariae V[irginis] – fol. 465*. Rövid bevezetés után (239–240) három alfejezetből áll, amelyek rövidebb-hosszabb könyörgéseket tartalmaznak: (1) *Felébresztő hajnal Boldogságos Szűz Mária*

(241–256) – (2) *Vezérlő hajnal Boldogságos Szűz Mária, midőn reggel, délben és este az Angyali Üdvözletre csenditnek* (257–265), végén két litániával: *A Jesus nevéül* (266–270) és *Boldogasszonyrúl* (271–277) – (3) *Világosító hajnal Boldogságos Szűz Mária* (277–278).

A *Negyedik rész a szentséges misebéli áldozatról* szól. Bevezetésképpen bibliai idézet olvasható Malachiás próféta könyvéből latinul és magyarul (279). Ezután következnek a mise harmincöt képpel való ábrázolása. Minden egyes verzó lapon körzetekből álló keretbe foglalt rézmetszetek láthatók, amelyek felső harmadában mindig Jézus szenvedéstörténetének egy-egy jelenetét, alsó harmadában pedig az annak megfelelő misebéli történetet ábrázolják. A szemben lévő rektó lapokon a mise megfelelő részéhez fűzött imádság szerepel latinul, majd magyarul *Oratio*, illetve *Imádság* címmel (280–349). A képeket fölül, illetve alul a következő feliratok kísérik: [1] *Krisztus kertbe mégyen – A pap az oltárhoz mégyen* — [2] *Krisztus kertben kezd imádkozni – A pap a miséhez kezd* – [3] *Christus leborulván veritékezik – A pap a gyónásra lehajol* – [4] *Christus csókkal árultatik el – A pap az oltárt csókolja* – [5] *Krisztus fogva vitetik az utakon – A pap az oltár baljára mégyen* – [6] *Christus Annásnál vizsgáltatik s megcsapatik – A pap miseolvasáshoz kezd* – [7] *Christus Kaifáshoz vitetik s megtagadtatik – A Pap a Kyriét mondja* – [8] *Christus Péterre tekint s megtéríti – A pap községhez fordul: Dom[inus] vob[is]cum* – [9] *Christus Pilátushoz vitetik – A pap mégyen Epistola olvasásra* – [10] *Christus Heródeshez vitetik – A pap oltár közepébe mégyen* – [11] *Christus visszavitetik Pilátushoz – A pap az Evangéliomot olvassa* – [12] *Christus ruháit levonják – A pap a kelyhet felbontja* – [13] *Christus urunk ostoroztatik – A tányér s a kelyh bemutattatik* – [14] *Christus urunk koronáztatik – A kelyh befödetik* – [15] *Pilátus kezeit mossa – A pap az ujjait mossa* – [16] *Pilátus mond: Imé az Ember – A pap kifordul, mondván: Or[ate] Frat[res]* – [17] *Christus halálra ítéltetik – A pap a Sanctust mondja* – [18] *Christus a keresztfát viszi – A pap az élőkrül emlékezik* – [19] *Szent Vernik Christusnak keszkenőt nyújt – A pap a kelyhen tartja kezeit* – [20] *Christus a keresztfához szegeztetik – A pap keresztetkét vét áldozatra* – [21] *Christus a keresztfán emeltetik – A pap az Urat mutatja fel* – [22] *Christus sebeiből vér foly – A pap a kelyhet mutatja fel* – [23] *Christus a keresztfán titkon imádkozik – A pap a halottakról emlékezik* – [24] *A tolvajnak Paradicsom ígértetik – A pap mellét ütvén: Nobis quoq[ue]* – [25] *Christus hét szavai a keresztfán – A pap a Pater nostert mondja* – [26] *Christus meghal a keresztfán – A pap a sz[ent] ostyát kettészegi* – [27] *Christus lelke száll Poklokra – A pap kelyhben vét darabocskát* – [28] *Christus halálára sokan megtérnek – A pap mellét veri: Agnus Dei* – [29] *Christus urunk eltemettetik – A pap az Urat veszi magához* – [30] *Christus megkenetik holta után – A pap megöblíti a kelyhet* – [31] *Christus halottaiból feltámad – A pap Úrvétel után imádkozik* – [32] *Christus megjelenik tanítványinak – A pap mond: Dominus vobiscum* – [33] *Christus 40 nap társalkodik tanítványival – A pap utolsó imádságokat mond* – [34] *Christus mennybe felmégyen – A pap utolszor mond: Dom[inus] vob[is]cum* – [35] *Christus Sz[ent]leket küld – A pap áldást ad*. Ezután következik *A misének több ceremóniáinak ... magyarázata* három paragrafusban (350–355). Ezt *A mise áldozatnak természeti miben álljon* című elmélkedés követi (356–365). Végül *A két első könyvecskének táblája* című tartalommutató zárja a kötetet, amely tartalmazza a harmadik részben közreadott könyörgések mutatóját is (A₃b–A₆b). A kötet záródíszének felirata: *Soli Deo honor et gloria*.

Báthori Zsófia, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegye 1661-ben rekatolizált, s attól kezdve foglalkoztatta magyar nyelvű imakönyv kiadása. Kiss Imre jezsuita e kötet bevezetőjében utalt arra, hogy *éltében akarát ... ezt a három könyvecskét egybe kinyomtattni. De ám hirtelenkedett légyen is bár a senkinek nem kedvező halál, arra rendeltetett pénzével holta után is örök jó emlékezetire im kedvét töltöttem.* (A₂a) A fejedelemasszony 1680. június 14-én halt meg.

E kiadványt először Kudora János ismertette a budapesti Egyetemi Könyvtár példánya alapján (MKsz 1882: 273). Az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2097/304). Mindketten Kiss Imre művének gondolták. A jezsuita hagyomány azonban nem tartja nyilván e művet Kiss Imre munkái között (Stoeger 185, Sommervogel IV 1085). Gajtkó István sem tartotta valószínűnek, hogy a vitairatokat szerző Kiss Imre (vö. **3202, 3282, 3283, 3284, 3311, 3342, 3343, 3344**) lett volna ennek az imádságkönyvnek a szerkesztője. Elképzelhetőnek tartotta, hogy az inkább a jezsuita Millei István, a fejedelemszonyi lelki atyja lehetett. Szerinte legfeljebb a mise ceremóniáiról szóló utolsó részt szerezhette Kiss (A XVII. század katolikus imádságirodalma. Bp. 1936, 28–29). Kiss Imre közreműködése a könyv kiadásában azonban Báthori Zsófiához fűződő kapcsolata (1664-től az özvegy fejedelemlé haláláig gyóntatója volt vö. Lukács: *Catalogus* II 728) és az előző alapján biztosra vehető.

Gajtkó szerint a könyv első részeként közreadott, németből fordított imakönyv „valószínűleg azonos” a Pázmány Miklós felesége, Pethe Rosina által 1655-ben kinyomtatott, példányból ma már nem ismeretes imakönyvvel (Bécs 1655, **2566**). Feltételezését azonban nem indokolta.

A második rész „eljárása”, azaz, hogy Jézus életét imádságok keretében mutatja be, Gajtkó Istvánt Lépes Bálint módszerére (**1079**) emlékeztette. Nem tartotta lehetetlennek, hogy közös forrásból merítettek (i. m. 28).

A harmadik rész címében hivatkozik az eredeti műre, Richardus de Sancto Laurentio (Szentlőrinci Richárd, ?–1250) XIII. századi Rouenban élő francia pap *De laudibus B. Mariae Virginis* című munkájának VII. könyvére, amelynek címe: *Quomodo Maria designatur et figuratur per superiora* (vö. [Pseudo-Albertus Magnus = Richardus de Sancto Laurentio]: *Mariale sive De laudibus beatae Mariae*. Strassburg 1493, *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur*. Ed. Géza Sajó et Erzsébet Soltész. Bp. 1970, 94). E könyv VIII. titulusa Máriát mint hajnalt (aurora) jellemzi (CXXXa–CXXXIIIa).

A kiadvány negyedik részének forrását újabban Garadnai Erika vizsgálta (A felső-magyarországi hitvita 176–182). Megállapítása szerint a szöveg Gorup Ferenc *Eleven kútfő nevű könyvecske a szent miséről* (Bécs 1662, **3020**) címmel megjelent könyvecskéjének új kiadása. Gorup példányból ma már nem ismeretes művének szövege csupán Czeglédi István *Az Ur frigy szekrénye előtt Dagon le-dülése* (Koloszvár 1670, **3645**) című vitairatában maradt fenn. A Czeglédi által idézett szövegrészek azonosak e munka negyedik részének szövegével, a vitairat azonban a latin és magyar nyelvű imádságokat nem tartalmazza. Garadnai megállapítása szerint továbbá a szöveg nagy része megtalálható Sámbar Mátyás *Három idvösséges kérdés* című munkájának (Kassa 1672, **3786**) függelékében is (*A sz. mise gyakorlása*, 121–142). Sámbarnál szerepelnek a magyar nyelvű imádságok is, *A mise áldozatnak természeti miben álljon* című rész azonban hiányzik (i. m. 180–181).

Szelestei N. László végezte el az imádságkönyv elemzését (Magyar Sion 2012: 27–35). A negyedik részben a képek mellett közölt latin és magyar nyelvű imádságok jelentőségét abban látta, hogy azok előkészítő szerepet töltek be abban a folyamatban, amelynek során a XVIII. század közepén már magyarul is megjelenhetett a mise teljes szövegének pontos magyar fordítása.

Az imakönyvet 1710-ben Nagyszombatban ismét kinyomtatták (MKsz 1881: 233, Sztripszky I 2241/447), majd 1711-ben ezt a kiadást *Báthori Sophia aszszonyinak imádságos könyve* felirattal új címlappal látták el. Ezekről Holl Béla (Báthory Zsófia imádságos könyve. In: Tarnai Andor emlékkönyv. Szerk. Kecskeméti Gábor. Bp. 1996, 127–132) és Szelestei N. László (i. m.) írtak.

A könyv nyomdása, ifj. Johann Jakob Kürner Bécsben 1675 és 1729 között működött.

Cf. **3020, 3645; 3786**, –, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

4292

MÜLLER, Andreas – LÜDICKE, Thomas [ed.] *Oratio orationum: ss. Orationis Dominicae versiones praeter authenticam fere centum eaeq(ue) longe emendatius quam antehac et e probatissimis auctoribus potius quam prioribus collectionibus, jamq(ue) singulae genuinis linguae suae characteribus adeoque magnam partem ex aere ad editionem a Barnimo Hagio traditae editaeq(ue) a Thoma Ludekenio Solqv. March. Berolini 1680 officina Rungiana.*

a⁴ b⁴, A⁴–H⁴ = [15] + 64 pag. – 4° – Mult. ill. calcographicae, orn., init.

VD17 3:313865A – Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München 1993, H 153 – **Appendix 270**

Száz nyelvet bemutató, magyar nyelvű szöveget is tartalmazó mű. – A nyomtatványnak két címlevele van. Az első csupán röviden közli a címet: *Orationis Dominicae versiones ferme centum* (a₁a), a második viszont részletesen, impresszumatokkal együtt a fent idézett formában adja meg azt (a₂a). Az első címlap háta üres, a második hátán latin idézet szerepel Augustinustól. Ezt követi *Thomas Lüdekenius* ajánlása *Thomae von Knesebeck, ... electori Brandenb. a consiliis status secretioribus et ... electricis Brandenb. supremo aulae magistro ... toparchae in Tylsen etc. ut et dn. Levino Friderico von Bismarck, electoris Brandenb. ad expeditiones bellicas per palaeo-Marchiam commissario ... patronis suis* (a₃a–a₄a). Majd *Prefatio ad lectorem* következik (a₄b——b₂b). Utána hosszabb *Errata* sorolja fel a javítandó hibákat és közöl néhány teljes, kiigazított Miatyánk-szöveget (b₃a–b₄b). A *Collectores versionum Orationis Dominicae* rövidítés- és egyben forrásjegyzékként is szolgál (1). Ezekhez két nyelvi mutató csatlakozik: a *Classes linguarum, in quarum idiomatica Oratio Dominica conversa est* (2–3) és az *Index linguarum alphabeticus* (4–5). A főrészt a Miatyánknak különböző nyelvű változatait adja közre (6–61). A latin betűtől eltérő, ritkább írásmódú szövegek rézmetszetek, amelyeket latin betűs olvasatuk követ. A magyar Miatyánk az 58. lapon található *Hungarica* címen. A margón olvasható széljegyzet szerint az elsődleges forrás *Albert Molnar Grammat. Ungar. p. 197*. (Hanau 1610, 995) volt, de a gyűjtemény közreadója hivatkozik még Konrad Gesner *Mithridatesére* (Zürich 1555, 128), Hieronymus Megiser *Specimenjére* (Frankfurt 1603, 898), Georg Pistorius Mauer *Pater nosterére* (Olmütz 1621, 1233), Johann Reuter *Oratio Dominica XL linguarum* című művére (Riga 1662 és Rostock 1675, 4054), valamint John Wilkins *Opus Anglicum de lingua philosophica* című gyűjteményére is (London 1668, 3436). A kiadványt *Additamentum. Pater per omnes hasce aliquasque linguas* című szójegyzék zárja (62–64), amelyen belül szerepel a latin *pater* szó magyar megfelelője: *Hungar. Atya. Apa is* (64).

Az előszóból kiderül, hogy e gyűjtemény készítője nem tekinti magát szerzőnek, ezért is nevezte meg magát Barnimus Hagius álnéven (b₂b). A szakirodalom és a külföldi katalógusok alapján ez a pomerániai Greifenhagenból származó Andreas Müllert (1630–1694) takarja, aki teológus, orientalista sinológus volt, és Berlinben működött (VD17 3:313865A). Gyűjteménye legnagyobb újdonságának azt tartotta, hogy forrásaitól eltérően, rézbe metszett karakterekkel, eredeti formában közölte az Úri imádságot. A címben megnevezett másik kiadó, Thomas Lüdicke jénai tanulmányai után Berlinben házitanító, majd Salzwedelben lelkipásztor volt.

A wolfenbütteli csonka példányt korábban 1670-ben megjelent nyomtatványként írták le (Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München 1993, H 153). Ezt a feltételezést az RMNy a teljes példányok ismeretében cáfolta (**Appendix 270**).

Cf. **128; 898, 995, 1233, 3436, Appendix 270; 4054**, –, →

In 16 bibl. 21 expl. – Berlin *Nat* – Budapest *Nat* + cop. digit. – Dresden *Nat* – Göttingen *Univ* – Halle *Univ* – London *Nat* – Rostock *Univ* – Stuttgart *Nat* – Wien *Nat* + cop. digit. – Wolfenbüttel

Gebet und Gesangbuch ... Brassó 1680. = **Appendix 309**

4293

[1] NEU und alter Calender auff das Jahr nach der Geburt unsers Herrn Jesu Christi MDCLXXXI., darinnenn die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertäge, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag und Nacht-Länge, Sonenn Auff- und Unterga(n)g (et)c. zu finden, gestellet von C h r i s t o p h N e u b a r t h Bol. S. – [2] (Kurtze astrologische Vorsagung auff das Jahr nach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi 1681., darin(n)en der Zustand der vier Jahrs Zeiten, an der Witterung, Krieg, Kranckheiten, Erdgewachsen und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden, mit gebühlichem Fleiß gestellet und beschrieben von C h r i s t o p h o r o N e u b a r t h i o Bolesla-Silesio.) Zu Kron-stadt [1680] in der Herrmannischen Druckerey.

A⁸–D⁸ = [32] fol. – 16° – Orn., color.

RMK II 1476 – Gross: Kronstädter 1545 – Adleff 86

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a szemközti lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázata, alatta az azévi nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év pontos hossza olvasható. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a). Minden hónap két lapot foglal el. Az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* az ezeket szimbolizáló naptárjegyeket sorolja fel (B₆b), illetve *Schlüssel der verborgenen Namen in diesem Kalender* cím alatt annak magyarázata áll, hogy a kalendáriumban előforduló egyes szimbolikus megnevezések melyik országot takarják (B₇a). Végül a *Verzeichniss der Städte, Länder und Königreiche so den 12 himmlischen Zeichen* fejezet azt tartalmazza, hogy valamely város vagy ország melyik égövi jegy uralma alá tartozik (B₇b–B₈a). Az önálló, de impresszum nélküli címlappal (B₈b) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Das I. Capitel. Von Betrachtung der 4 unterschiedenen Zeiten deß Jahres mit ihrer natürlichen Witterung. Vom Winter.* (C₁a–b) – *Vom Frühling* (C₂a–b) – *Vom Sommer* (C₂b–C₃a) – *Vom Herbst* (C₃b–C₄a) – *Das II. Capitel. Von den Finsternissen* (C₄a–C₅a) – *Das III. Capitel. Vom Fried und Krieg*, amelyet a *Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes* szövegű verses közmondás és szintén verses német fordítása vezet be (C₅a–C₆b) – *Das IV. Capitel. Von Kranckheiten* (C₆b–C₇a) – *Das V. Capitel. Von Feldfrüchten* (C₇b–C₈a). Végül a prognosztikon szerkesztőjének, Christoph

Neubarthnak záró sorai olvashatók, amelyekből kiderül, hogy a naptár érvényességének évében 73 éves volt (C₈b). Ezt követi a *Gründliche Beschreibung deß Eschbaums, sonsten Wund-holz genannt und desselbigen kräftige Würckung auch wenn es sol gefället werden* címen a kőrísfá csodás hatásait 14 pontban felsoroló fejezet (D₁a–D₂a), majd a *Verzeichnis der Siebenbürgischen und Zecklischen Jahrmärkte* című, a városok betűrendjébe szedett vásárjegyzék (D₂b–D₅b). A kiadványt a nyomdász tudósítása zárja az 1679-ben Bécsben dühöngő pestisről: *Des Buchdr. Zusatz. Warhaffiger Bericht von der fast unerhörten Pest, die im verfloßenen 1679. Jahr zu Wien in Oesterreich gewittet hat* (D₆a–D₈b).

A pestisről szóló rész szövege hivatkozik a szebeni és a lőcsei kalendáriumra, amelyekben erősen eltérő adatok szerepelnek a pestis bécsi áldozatainak számáról. A példányból ismeretes darabok közül az 1681-re szóló szebeni német (4330, D₈b) és a lőcsei magyar kalendárium krónikájában olvashatók ilyen feljegyzések (4317, E₈a). Amint a nyomdász írja, ismertetését Abraham a Santa Clara bécsi sarutlan ágostonos szerzetes *Merck's Wienn* című munkája alapján állította össze. Ennek számos kiadása megjelent 1680-ban, a legtöbb Bécsben, de emellett Frankfurtban és Salzburgban is.

A kiadványról Szabó Károly (RMK II 1476) és nyomán Julius Gross (Kronstädter 1545) csupán rövid leírást adott. Valamivel részletesebb, de a példánnyal nem teljesen egyező címléírást közölt róla Adleff Norbert (86).

Cf. 3874!

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

4294

[NEUMANN, Caspar:] Der Kern aller Gebethe in wenig Worten für alle Menschen in allem Alter, in allen Ständen, in allem Anliegen, zu allen Zeiten und demnach statt eines Morgensegens, Abendsegens, Kirchengebeths und allen andern Beth-Andachten dienlich. Kron-stadt (MDCLXXX) in der Herrmannischen Druckerey (durch Nicolaum Müllern).

A¹²–C¹² D⁶ = 83 + [1] pag. – keskeny 12° – 5 ill., orn., init.

Gross: Kronstädter 209

Evangelikus imádságoskönyv és énekek. – A címlapot körzetekből álló keret díszíti. A cím szövege után bibliai idézet olvasható. A címlap hátán *Getrieben von dem Heiligen Geist* felirattal négy, egymásba illesztett kereket ábrázoló fametszetes illusztráció látható. Alatta *Ezechiel 1.* aláírás utal Ezékiel próféta látomására. A kerek belső felirata: *Bitte, Gebeth, Fürbitte, Danksagung* megismétlődnek Pál apostolnak a Timoteushoz írott első leveléből vett intelmében (2:1), amelyet a következő lapon kezdődő *Das Register des heiligen Geistes über alle Gebetbücher* szó szerint idéz. Ezt az újtestamentumi locust Joannes Damascenustól vett idézet követi az imádságról latinul és németül (3). A főrészt *Das Böse Niemanden, das Gute mir und Dir die Ehre, Gott!* jelmondat és rövid fohász vezeti be (4). A kerékben és a Pál apostoltól származó idézetben is olvasható fogalmaknak megfelelően négy hosszabb imádság alkotja a könyv főrészt. Mindegyik címe

után allegorikus illusztráció látható, amelyet négysoros vers magyaráz. Ezután a könyörgés alapját képező bibliai idézet olvasható, amelyet mind a négy imádság pontokban fejt ki. Az *I. Bitte um Abwendung alles Bösen* című könyörgés illusztrációjának a felirata: *Mein Schild ist bey Gott. Wider Alles. Ps 7.(5)*; alapja a 4. zsoltár 6. verse, és 20 pontból áll (5–18) – A *II. Gebet um Erhaltung alles Gute(n)* 31 pontot foglal magában. Alapja az 5. zsoltár 1. verse (19–38). A hozzá készült illusztráció felirata: *Ich habe für dir gebe(n) eine offene Thür. Apoc. III. 9. Zu Allem (19) – A III. Fürbitte für alle Menschen* Mózes 1. könyve 18. részének 27. verse alapján készült, és 18 pontból áll (39–49). Illusztrációjának felirata: *Ein jeglicher sehe nicht auff das seine, sondern auff das ander(n) ist. Ph. 3. Für Alle (39)*. – Végül a *IV. Danksagung für alle Menschen* című hálaadáshoz készült kép felirata: *Du bist würdig zu nehmen Preis und Ehre. Ap. 4. Vor Alles (50)*. Ez az imádság a 103. zsoltár első versét idézi, és fejt ki 30 pontban (50–69). A főrészhöz további könyörgések és énekek csatlakoznak: *Gemeiner Morgensegen (70–73)* – hat versszakból álló *Ein schön Morgenlied (73–75)* – *Gemeiner Abendsegen (75–80)* – *Zwei schöne Abendlieder*, amelyek közül mind a *Das erste (80–82)*, mind a *Das andere (82–83)* hét-hét szakaszból áll. Az utolsó lapon kolofon ismétli meg a címlapon is olvasható nyomtatási adatokat.

Caspar Neumann (1648–1715) német evangélikus teológus, udvari prédikátor Altenburgban, majd a boroszlói Szent Mária Magdaléna templom lelképásztora és iskolaigazgatója. *Kern aller Gebete* című népszerű imádságoskönyve 1680-ban jelent meg először helymegjelölés nélkül (VD17 1:677209T), majd Hamburgban (VD17 23:332542A) és kétszer Jénában (VD17 23:667073P, VD17 23:666687D).

Magyar nyelvű változatát is hamarosan kinyomtatták (4584, 4609), ám fordítójának neve ismeretlen. Több kiadást megért biblikus cseh nyelvű fordítása is, amelyet Daniel Sinapius–Horčička készített (Lőcse 1687, RMK II 1616 etc.). A XVIII. század utolsó évtizedeiben az evangélikus énekeskönyvhöz csatolva újra kiadták németül (Pozsony-Kassa 1785, Petrik I 892–893).

Ez a brassói kiadás az eredeti német változattal azonos évben jelent meg. A benne közölt, kerekeket ábrázoló illusztráció alapján mintája valamelyik jénai kiadás lehetett. Bár nem zárható ki a hamburgi kiadás követése sem, mivel a német nemzeti bibliográfia annak ellenére, hogy az általa vizsgált egyetlen példányban nem található metszet, elképzelhetőnek tartja, hogy az is illusztrációkkal jelent meg (VD17 23:332542A). Hazai közreadója elhagyta az eredetiben megjelent *dem Christlich-gesinnnten Leser* intézett előszót.

Cf. –, 4584, 4609, →

Braşov Arch ① – Budapest Nat cop. (Braşov) – Sighişoara ②

Lelki kard. [Csíksomlyó cr. 1680 typ. Conventus Csíkiensis.] – Vide 4183

4295

CSÚZI CSEH Jakab: Lelki bölcseségre tanító iskola, mellyben az Istenhez való igaz meg-térésnek bölcs tudományát s' idvesseges gyakorlásának rendit és módgyát világos

kérdések s' feleletek által az istenes életben gyönyörködőknek lelki hasznokra ki-adta Csuzi Cseh Jakab, Sz. I. t. doct. és préd. Debreczenben 1680 Rosnyai János.

*⁸, A⁶-Q⁶ R² = [16] + 202 [recte 192] + [4] - 12°

RMK I 1242

Református vallási tanítás, életvezetési könyv. – A címlap hátán a Szentírásból és Hieronymustól olvasható egy-egy idézet. A *Sándor Gergely uramnak ... Szala vármegyében viceispánságot ... viselt személynék, ... Gyürki Pál uramnak, ... Nograd vármegyének notariusának, ... Ivanyos Miklós uramnak, ... Győr vármegyében ... assessornak, ... Csapo János uramnak, ... Komárom vármegyének hites bírójának, ... patrónus uraimnak* címzett *Ajánló levél* aláírója *Csuzi Cseh Jakab*. (*₂a-^{*}₄a) Ezt követi a *Keresztyén olvasóhoz* szóló előszó (*₄b-^{*}₆a), majd az *Approbatio libelli* Nógrádi Mátyás, tiszántúli református püspöktől *Ex Nagy Bajon. an. 1680. die 20. Martii* keltezéssel (*₆b), továbbá három üdvözlő vers: (1) *A tiszta tudománnyal... ékes férfiúnak ... Csuzi C. Jakab uramnak, Sz[ent] I[rás] m[agyarázó] d[oktornak] és a koci r[eformátus] ecclesiának ... lelkipásztornak ... Lelki bölcsességre tanító iskola nevü ... munkájának ... örvendező ritmusok*, kezdő szavai: *A kerek ég alatt*, szerzője *Köleseri Samuel, depr. eccl.* I[elki] p[ásztora] (*₇a-^{*}₈a) – (2) *Tiszteletes Csúzi Cseh Jakab uramnak a megtérésről írt könyvecskéjének megékesítésére való magyar ritmusok*, kezdő szavai: *Mely szükséges légyen*, szerzője *Kabai Gellért d[ebreceni] I[elki] p[ásztor]* (*₈a-b) – (3) *Felvinczi Sándor, d[ebreceni] e[cclesia] I[elki] p[ásztora]* versének nincs címe. Kezdő szavai: *Kévánod-é ember* (*₈b).

A főrész *Lelki bölcsességre tanító iskola* belső címmel kezdődik, és tizenhárom, I–XIII részt foglal magában kérdés-felelet formában a megtérésről (1–202). Az első tizenkettő a megtérés lényegét, fajtáit, okait, akadályait, eszközeit, jeleit és a megtért ember istenes magaviseletének szabályait ismerteti. A XIII. rész hét, I–VII szakaszban tárgyalja, hogy a megtérés során mennyiben szükséges a könnyhullatás, a test külső sanyargatása, a böjt, a hamisan szerzett jószág visszaadása, továbbá hogyan ítélendő meg a megtérés szempontjából a hittől szakadás, a bűnbe való visszaesés, s a halál előtti testi és lelki gyötrelmek.

A főszövegbe két rövid vers van beleszőve: *Martial. Lib. epigram. 16*, előbb latinul, majd négy soros magyar fordításban. Kezdő szavai *Nem bölcs az emberhez* (57–58), valamint Ovidius *Tristia* IV. könyve 3. elégiájának 37–38. sora latinul és háromsoros fordítása. Kezdő szavai: *Kiváltképpen való gyönyörűség sírni* (169). A kötetet *A részeknek lajstroma* (R₁a–R₂a), valamint az *Errata praecipua* (R₂b) zárja.

A *Keresztyén olvasóhoz* címzett előszóból kitűnik, hogy Csúzi munkáját alapvetően William Perkins *Metanoiologia* (*Metanoiologia id est erudita et salutaris tractatio*. Oppenheim 1615, VD17 15:737770W) című művére alapozta, és felhasználta még Gisbertus Voetius *Asceticáját* (*Τὰ ἀσκητικά, sive exercitia pietatis*. Gorinchem 1664), továbbá Alexander Grosse és Johann Hoornbeeck írásait.

Csúzi e művének tartalmát röviden ismertette Berg Pál (Angol hatások 90–91), valamint Szabó Géza (A magyar református orthodoxia 106). Puritánus jellegét Nagy Géza emelte ki (A református egyház II 266), a Perkins-recepció tagjaként tárgyalta Bodonhelyi József (Az angol puritánizmus 35–39). Köleséri Sámuel ajánlóverséről újabban Petróczi Éva írt (Csúzi Cseh Jakab losonci-debreceni lelkipásztor három verses laudáció tükrében. In: „Kezembe vészem, olvasom és arról elmélkedem.” Emlékkönyv Fekete Csaba születésének 75. és könyvtárosi működésének 50. évfordulójára. Debrecen 2015, 286–288).

In 12 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* + cop. digit. – Debrecen *Ref* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Targu Mureş

4296

HODOSI Samuel: Örálló toronyban helyeztetett vigyazo, az az olly idvesség egygyügyü rövid tanítás, mellyben minémü lelki-ismérettel kellyen tisztiben forgolódni az Istentől elő álltatott egyházi szolgálknak, rövideden le-rajzoltatic, mellyet a' veszprémi reform. ecclesiában való hivattatásának alkalmatosságával, azon meg-nevezett gyülekezet előtt, az Istennek dicsösségére s' az élő hiveknek lelki hasznokra ki-jelentett 1680. esztendőben, Böjt más havának tizenhetedik napján Hodosi Samuel, Christus szolgálja a' veszpr. gyülekezetbe(n). Debreczenben (1680) Rosnyai Janos.

A⁴-C⁴ D² = [14] fol. – 8°

Sztripszky I 2098/305 ← MKsz 1882: 90

Református lelkipásztor beiktatási prédikációja. – A beszédet 1680. március 17-én mondta el Veszprém-ben Hodosi Sámuel abból az alkalomból, hogy az ottani református gyülekezet lelkésze lett. A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A következő lapon kezdődik a prédikáció a textus megadásával: *Ezech 3. 16., 17., 18., 19.* A papi tisztségről szóló beszéd a következő részekből áll: *Magyarázat (A₄a–B₃a) – Tudomány (B₃a) – Okai (B₃a–C₃a) – Hasznai (C₃a–C₄b) – Rövid reá való alkalmaztatás (C₄b–D₂a).* Az egész szövegen az *Örálló toronyban helyeztetett vigyázó* élőfej vonul végig.

Szövegkiadás: Örálló toronyban helyeztetett vigyázó. Kiad., szerk. Incze Gábor, előszó Tóth Endre. Bp. 1944. A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén (református és evangélikus) egyházi írói XVI.

Hodosi Sámuel (1654–1748) debreceni tanulmányai után Veszprém-ben lett rektor, majd az utrechti egyetemre iratkozott be. Hazatérve 1680-tól veszprémi református prédikátor, 1695-től esperes. 1702 őszén a veszprémi református vallásgyakorlat megszüntetése céljából börtönbe vetették, ahonnan egy év múlva szabadult. 1708–1710-ig a dunántúli egyházkerület püspöke volt. Mivel később a kurucoknak is prédikált, 1710-ben elűzték Veszprémből. 1712–1740 között Szikszón szolgált. Ezen kívül egy halotti beszéd ismeretes tőle (RMK I 1578), valamint fentmaradt album amicorum, benne a gályarab prédikátorok sorsáról készített tematikus tollrajz-sorozattal (jelzete az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában: Oct. Lat 777. A képeket kiadta S. Varga: Vitetnek 261–289). Életéről bővebben írt Thury Etele (ProtSz 1893: 211–220). Hodosi prédikációjának metaforikus címét, *Örálló toronyba helyeztetett vigyázó*, Csorba Dávid részletesen ismertette („Örálló torony”). Lelkipásztori hivatástudat és önkép a 17. századi református közfelfogásban. In: *Bibliotheca et Universitas* 299–312).

A kiadványt első alkalommal Szabó Károly írta le a Régi Magyar Könyvtárhoz közölt adalékok között (MKsz 1882: 90). Az általa bemutatott példány később a Magyar Nemzeti Múzeumba került (MKsz 1901: 312).

Budapest Nat ① + cop. digit. – Csurgó ①

4297

LISZNYAI KOVÁCS Pál: *Catalogus monarcharum et dynastarum seu regum, in prima Assyriaco-Babylonica Nymbrodi, in secunda Medo-Persica Cyri Persae, in tertia Graeco-Macedonica Alexandri Magni et in quarta Romana July Caesaris monarchia usque ad annum Christi 37. inclusive regnantium (nostra enim chronologia sacra ibi desinit) eo fine propositus, ut si quorum monarcharum vel dynastarum Scriptura S. faciat mentionem, eos ab aliis secernere, seligere queamus, ad quam monarchiam vel dynastiam citati in Scr. S. monarchae vel dynastae sint referendi, ut distincte cognoscamus, ut accuratius iudicium de iis monarchis vel dynastis ferendo, memoriae nostrae illorum nomina imprimamus, eorum historias Biblicas facilius observare queamus et a multorum commentariorum lectione in hac materia nos liberemus, ut defectum commentariorum ratione priorum nominum aliquantum suppleremus, denique ut in omnes historias profanas latam viam panderemus, et sic illustri scholae Debreciensi proxime hoc cartaceo munusculo prodessemus. Anno Christi MDCLXXX., opera Pauli K. Lisznyai. Debrecini 1680 ex officina Johannis Rosnyai et sumptibus Pauli P. Saroi, sch. Debr. civ.*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1918: 83

Kronológiai táblázatok a Bibliához. – A kiadvány uralkodólistákat közöl Kr. u. 37-ig, négy birodalom szerint négy csoportba osztva. A címlap hátán kezdődik *Prima Assyriaco-Babylonica seu Chaldaica monarchia in summa duravit annis 1698* címmel az első rész, 42 uralkodót hat szakaszba (*intervallum*) osztva (A₁b–A₃a). A második rész címe *Secunda Medo-Persica monarchia in summa duravit annis 126*. Ez 14 uralkodót sorol fel egyetlen szakaszban, a hetedikben (A₃a–b). A harmadik rész címe *Tertia Graeco-Macedonica monarchia in summa duravit annis 283*. Nagy Sándorral együtt 13 uralkodót sorol fel (A₃b–A₄b). A következő, negyedik rész *Quarta Romana monarchia usque ad finem nostrae chronologiae, ... seu usque ad 21. annum regni Tyberii, seu usque ad annum Christi 37. inclusive duravit annos praecise 81* címmel eljut a Szent kronológia záróévszámáig, Kr. u. 37-ig (B₁a). Az *Appendix. Continuatio aliquot monarcharum Romanorum, post finem nostrae chronologiae regnantium* további római császárokat sorol fel Hadrianusig (B₁a). Ezután következik I. (Nagy) Heródes júdeai király és utódainak névsora *Hic Herodis Magni et aliquot eius posteriorum brevem historiam subnectere placuit* címmel. Alatta kétsoros versek, amely a három Heródes megkülönböztetését könnyíti meg (B₁b). Majd a *Methodus Bibliorum legendorum eo fine proposita, ut tyro per tota Biblia usque ad annum Christi 37. inclusive extensa viam perfacilem et methodum pulcherrimam a Deo, Scripturae S. auctore monstratam clare videat* címmel kronologikus beosztás szerepel, amely a Biblia tartalmát hét szakaszra osztja fel (*primum-septimum intervallum*) (B₂a–B₄a). Végül az utolsó lapon (B₄b) *Propter fugam vacui. Apostoli Christi fuerunt triplices, numero 15* címmel következik Krisztus apostolainak felsorolása.

Lisznyai Kovács Pál (1630–1693) a háromszéki Lisznyón született. Erdélyben, majd Patakon tanult. 1667-től Kassán tanított. 1669 és 1677 között a leideni, a groningeni, majd az utrechti egyetem hallgatója volt. 1678. évi hazatérését követően a debreceni református kollégium rektora lett. Földrajzot, történelmet,

majd teológiát és logikát tanított. Életművét Nagy Géza elemezte (A református egyház II 249-250). A debreceni kollégiumban folyó történelemoktatói tevékenységéről Debreceni Ember Pál kéziratos naplója alapján Csorba Dávid írt (A zászlós bárány nyomában 153–157).

Lisznyai Kovács Pál e művében nem nyilatkozott forrásáról. 1693-ban azonban, amikor hetes beosztású kronológiáját közreadta *Chronologia sacra, in septem intervalla seu in septem aetates mundi distributa* címmel (Debrecen 1693, RMK II 1730), az előszóban (A₂b) a következőképpen nevezte meg forrását: „*Prima principia hujus Chronologiae sacrae in Belgio Foederato desumpseram aliquando ex Chronologia sacra d. Davidis Parei, theologi archi-palatini celeberrimi, Amstelodami anno Christi 1641. impressa.*” Az összevetések alapján kiderült, hogy Lisznyai nemcsak 1693-ban kiadott kronológiájában, hanem e korábbi *Catalogusa Methodus Bibliorum legendorum* című részében is felhasználta David Pareus *Chronologiae sacrae ex sola historia sacra accuratissime constructa libri tres* című művét (Amszterdam 1641).

Lisznyai *Catalogusa* legvégén Samuel Maresius (1599–1673) először Groningenben 1645-ben megjelent *Systema theologicum* című művének azon állítását is idézte, amely szerint Barnabás nem apostol (locus 15., thesis 44.). Valószínűnek látszik, hogy Lisznyai hollandiai tanulmányai idején juthatott hozzá Maresius művéhez, amelynek negyedik kiadása éppen kinntartózkodása idején, 1673-ban jelent meg negyedik alkalommal.

Az impresszum *sumptibus Pauli P. Saroi, sch. Debr. civ.* fordulata értelmében a kiadvány nyomtatásának költségeit Sárói P. Pál, a debreceni református kollégium polgára állta. 1681-ben a Nógrádi Mátyás halálára megjelentetett gyászvers-gyűjteménybe írt költeményét (4345(40) C₄b) hasonlóan írta alá: *Pavlv P. Saroi, s[cholae] c[ivis]* (C₄b).

A nyomtatvány leírását először Hamar István készítette el (MKsz 1918: 83).

A *Catalogus* és a *Methodus Bibliorum legendorum* című részek átdolgozott formában belekerültek Lisznyai *Professionum scholasticarum ... pars prima* című, Debrecenben 1683-ban kiadott tankönyvébe (4464) is.

Cf. –, 4464

Budapest *Nat cop.* (Budapest *Ref.* Sárospatak *Ref.*) – Budapest *Ref*®* – Sárospatak *Ref*①

Discursus de optime instituenda in exteris oras peregrinatione. Jena 1680. – Vide 4298

Gruber, Daniel: Discursus historico-politicus de peregrinatione studiosorum. Jena 1680. – Vide 4298

4298

KLESCH, Christoph Daniel: [1] Dissertatio de jure peregrinantium, quam praeside Petro Müllero u. j. d. et prof. ord. ad (...) d. Decembr. publicae ventilationi exponit autor Christophorus Daniel Klesch Hungarus. – [2] (GRUBER, Daniel: Discursus his-

torico-politicus de peregrinatione studiosorum, quem in Academia Argentoratensi sub praesidio Matthiae Berneggeri prof. publ. anno MDCXIX. solenniter ventilandum olim proposuit autor, Daniel Gruberus E. Austriac.) – [3] (Discursus de optime instituenda in exteris oras peregrinatione.) Jenae 1680 typis Müllerianis.

[², A⁴–P⁴,)⁽² = [3], + 78 [recte 48] + 48 + 24 + [4] – 4° – Orn., init.

RMK III 3041 – VD17 23:281619Z – VD17: 32628020Z

Magyar, francia, olasz nyelvű verset is tartalmazó jogi vizsgatételek. – A címlap háta üres. A nyomtatványnak három variánsa ismeretes. Az „A” variáns (VD17 23:281619Z) ajánlása Anton Ulrich Braunschweig–Lüneburg herceg két fiának szól: ... *Augusto Wilhelmo, natu majori, successori regiminis destinato ut et ... Ludovico Rudolpho, natu minori ...*, amit *Audet aliquid peregrinus* címmel köszöntő sorok követnek latin nyelven, az utolsók: *Principes serenissimi promovete studia et desideria servi vestri subjectissimi, Christophori Danielis Kleschii juris* u[triusque] c[ultoris], *nob. Hung.* (¶₂a–A₁b). A „B” variáns (VD17 32:628020Z) ajánlása Johann Georg szász herceg három fiának szól: ... *Friderico Augusto, natu maximo ...*, *Johanni Georgio, natu medio ...*, *Johanni Wilhelmo ...* d[at] d[ic]at] d[edicat] *autor et editor Christophorus Daniel Klesch nob. Hung.* (¶₂a–A₁b). Ezután következik a *Prooemium* (3–4), majd a tézissorozat (*Thesis I–LXIV*) (5–41) és a *Superpondium ex jure Hungarico* (41–78 [recte 48]). Önálló címlappal, de folyamatos fűzetjelzéssel és újrakezdődő lapszámozással olvasható a második rész *Discursus historico-politicus de peregrinatione studiosorum, quem in Academia Argentoratensi sub praesidio Matthiae Berneggeri prof. publ. anno MDCXIX. solenniter ventilandum olim proposuit autor, Daniel Gruberus E. Austriac.* címmel. Ez Christoph Daniel Klesch anyai nagypapjának, Daniel Grubernek 1619-ben megjelent, azonos jogi témájú értekezésének (VD17 23:259819L) 1680-as keltezésű újraközlése (1–48). Ugyanígy a harmadik, *Discursus de optime instituenda in exteris oras peregrinatione* című rész, amely a vizsga elnökének, Peter Müllernek a könyvtárából származó, névtelen szerző által írt, szintén azonos jogi témájú kézirat tizenkét fejezetre osztott (*Caput I–XII*) szövegének közlése (1–24). Zárásképpen következnek a vizsgázóhoz írt üdvözlő versek: – (1) *Ad cl. dn. respond.* címmel, latin nyelven, aláírója *Jo. Schilter, consil. aulae Jenens.* 0(₁a) – (2) cím nélkül, latin nyelven, aláírója a *praeses* – (3) cím nélkül, francia nyelven, aláírója *Chares Caffa d. p. p.* 0(₁b) – (4) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Sigismundus Berthothy de Berthoth n. H.* – (5) cím nélkül, latin nyelven, aláírója a vizsgázó földjéi: *affectus quorundam popularium erga ... dominum respond. ... declaratus* 0(₂a) – (6) cím nélkül, olasz nyelven, aláírója *M. Clemente di Neusohl.* 0(₂b) – végül (7) cím nélkül, magyar nyelven, aláírója *Hegyfalui Asbót János*. A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mi végre hadta el kegyelmed hazáját*. Az üdvözlő verseket tartalmazó résznek létezik olyan újrasedett változata, amelyből hiányzik Berthóthi Zsigmond verse („C” variáns).

A magyar nyelvű vers szövegközlése: EphK 1917:249 és RMKT XVII/11 389, 828

A vizsga a jénai egyetemen zajlott le 1682 decemberében Peter Müller elnökletével. A vizsgázó Christoph Daniel Klesch volt. A magyar nyelvű vers szerzője, az evangélikus Hegyfalui Asbót János a Vas megyei Hegyfalun született. A jénai egyetemre 1680-ban iratkozott be. Később Thököly Imre kassai prédikátora lett. Magyar és latin nyelvű alkalmi versek szerzőjeként ismeretes (magyarul ld. 4410(11), latinul ld. VD17 125:045467F). Hegyfalui Asbót János mellett latin nyelvű verssel Berthóthi Zsigmond, olasz nyelvűvel pedig a beszercebányai születésű Martinus Clement köszöntötte a vizsgázót.

A magyar nyelvű versre Ferenczi Zoltán hívta fel a figyelmet (EPhK 1917: 249).

A kézbe vett példányok alapján kijelenthető, hogy a kiadványban szereplő egyes műveket a kötéskor ki-, illetve elhagyták, és az üdvözlő verseket tartalmazó leveleket sem mindig a könyv végére kötötték. A kolozsvári Egyetemi Könyvtár példánya, amelyen minden bizonnyal Szabó Károly bibliográfiájának leírása alapszik (RMK III 3041), csak a *Dissertation* tartalmazza, sem a *Discursus*okat, sem az üdvözlő verseket nem kötötték bele. Az Országos Széchényi Könyvtár példányában nincs benne az ajánlásokat tartalmazó füzet ([])², valamint hiányoznak a G-től P-ig terjedő füzetek, azaz a két utolsó mű, és a C szedésváltozatnak megfelelő ajánlóversek az F₄ levél után következnek. A budapesti egyetemi könyvtáréból is hiányoznak az ajánlások, de megvannak a G-től P-ig terjedő füzetek. Az ajánlóversek a második mű, a *Discursus historico-politicus de peregrinatione studiosorum* címlapja (G₁) után vannak bekötve, és a C változathoz tartoznak. Az 5. ajánlóvers aláírása ebben a példányban: „*affectus quorundam popularium erga ... dominum respond. ... contestatus*” a fenti idézett „*affectus quorundam popularium erga ... dominum respond. ... declaratus*” helyett ()₍₂₎a).

A fenti címleírás a wolfenbütteli Herzog August Bibliothek [jelzete: Li 4427] példánya alapján készült, mert ebben mindhárom mű és az összes üdvözlő vers is szerepel. A példánykimutatás a VD adatait követi (VD17: 32628020Z).

A kiadványt Szabó Károly bibliográfiája harmadik kötetében írta le (RMK III 3041). A benne szereplő magyar nyelvű vers miatt tárgyalja az RMNy. Karl F. Ottó és J. P. Clarke is felvette a Klesch család műveit összegyűjtő bibliográfiájába (Bibl. Klesch. CDK-16a).

In multis bibliothecis multa expl. – A-variáns: in 8 bibliothecis 19 expl. – Berlin *Nat* – Halle *Univ* – München *Nat* – Wolfenbüttel (+ cop. digit.)

B-variáns: Göttingen *Univ* – Leipzig *Univ* – Weimar

C-variáns: Budapest *Nat* ©* + cop. digit. – Budapest *Univ* ©*

Korneli János: *Fragmenta historiae Hungariae ab anno 1663 usque ad an. 1678. deductae. Cassoviae 1680.* = **Appendix 310**

Ladiver, Elias: *Dissertatio III. metaphysica de uno et vero. ... Gedruckt zu Kaschau 1680.* – Vide **4329**

4299

ABECEDARIUM Latino Hungaricum seu elementa lingvae Latinae, Hungaricae ...
Claudiopoli MDCLXXX [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Szentyel Veresegyházi.

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 8° – Orn., init.

Latin-magyar ábécéskönyv. – Ennek az eddig bibliográfiákban nem szereplő nyomtatványnak jelenleg egyetlen példánya ismeretes. A címlapon az ún. ároni áldás latin és magyar szövege szerepel Mózes IV.

könyve (Numeri) 6. része 24. verse alapján. A címlap hátán kezdődik az *Alphabetum Latinum et Ungaricum* (A₁b–A₃a). Ezután a következő szövegek olvashatók latinul majd magyarul: *Oratio Dominica – Magyarul – Symbolum apostolorum – Magyarul – Decem praecepta Dei – Az Istennek tíz parancsolattya – Praeatio matutina – Reggeli könyörgés – Praeatio vespertina – Estveli könyörgés – Benedictio mensae – Asztal áldás – Más – Gratiarum actio post mensam – Étel után való hálaadás – Praeatio ante studia – Tanulás előtt való könyörgés – Gratiarum actio post studia – Tanulás után való könyörgés – Praeatio coetus scholastici – A skólában tanulóknak könyörgése – Gratiarum actio coetus scholastici – A skólában tanuló deáki seregnek hálaadása – Praeatio ad Spiritum Sanctum – A Sz. Lélekhez való könyörgés – Pro pace – A békességért – végül cím nélkül a *Sanctus* szövege latinul és magyarul (A₃b–B₄a). Majd négyhasábosan szedett latin-magyar szójegyzék olvasható a következő témakörök szerinti bontásban: *De Deo et rebus coelestibus – De homine et ejus partibus – De cognatione – De vestibus – De domo – De hypocausto – De mensa – De culina – De schola – De tempore – De rure – végül De numeris* (B₄b–B₅b).*

A kiadvány igen hasonló az 1667-ben Patakon kiadott, ma csupán egyetlen töredékes példányban ismeretes ábécéskönyvhöz, amelyben azonban több imádság olvasható (3382). Az ábécéskönyvnek erről a változatról Pécsi Király Imre 1630-ban Pápán megjelent kiadványával (1484) és az 1694-es lőcsei ábécéskönyvvel (RMK I 1457) összevetve újabban Mészáros István írt (A magyar olvasástanítás története. Szerk. Adamikné Jászó Anna. Bp. 2001, 35–36).

Cf. 1484; 3382; –, →

Budapest *Nat* cop. – Roma *Nat* ☉

4300

AGENDA, az az az anyaszentegyházbéli szolgálat szerént való cselekedet, mellyben az új testamentomi két sácramentomoknak, a' szent keresztségnek és az Ur vacsorájának ki-szolgáltatásának és az házassulandóknak egyben-adattatásoknak módgya és formaja meg=irattatik ilyen véggel, hogy az Erdély országi reformáta ecclesiákban egyenlőképpen szolgáltatassanak ezek ki, hogy ebben-is vallásunknak s' ritusinknak edgyező vóltok ki-tes-sék. Melly szedegettetett a' b. e. Melotai Istvan agendájából, és ki-bocsáttatott az erdélyi szent generális költséggel. Colosvaratt MDCLXXX [typ. gener. ecclesiae] Veres-Egyhazi Szentyel Mihaly.

(a)⁸ (b)⁸ (c)⁴ = [20] fol. – 8°

RMK I 1243

Református agenda. – E kiadvány Milotai Nyilas Istvánnak először 1621-ben Kolozsvárott megjelent *Agendájának* (1251) erősen rövidített és alaposan átdolgozott változata. A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezt követi *A kegyes olvasónak* címzett bevezetés, amelynek keltezése 1621. augusztus 23., aláírása *A felséges Gabriel királynak, Isten kegyelméből Magyarországnak, Dalmáciának etc. királyának, Erdélynek*

fejedelemnek etc. prédikátora, Mélotai Nyilas István ((a)₂a-(a)₃a). A kiadvány törzse három részre van osztva: *A szent keresztységnek kiszolgáltatásának módja* ((a)₃b-(a)₂a), – *Az Úr vacsorájának kiszolgáltatásának módja* ((a)₂b-(b)₁a), – *A házassalándóknak egyben adattatásoknak módja* ((b)₁b-(c)₄b).

A Kegyes olvasónak szóló bevezetés megegyezik az első, teljesebb, kolozsvári kiadás (1251) keltezetlen és aláírást nélküli bevezetésével, csupán az utolsó két mondat maradt ki belőle. Az itt olvasható keltezést és aláírást az első kiadás Bethlen Gáborhoz intézett ajánlása alapján szerkesztette a kiadó. A főrész minden fontosabb téma lezárása után lapszámokkal utal az első kiadás megfelelő helyére, amely alapján az összefoglalás készült.

Az agendát a címlap szerint az erdélyi református egyházkerület (generális ecclesia) bocsátotta ki a saját költségén, hogy egységesítse Erdélyben a sakramentumok kiszolgáltatásának és a házasságkötésnek a módját. Az átdolgozó személye nem ismeretes.

Szabó Károly megjegyzése szerint e munka a „Kolozsvártt 1679-ben nyomtatott Confessio Helveticával együtt nyomtatva s egy kötetben jelent meg” (vö. RMK I 1243, 4252). A két mű példányai ma is többnyire egy kötetben találhatóak, s együttesen az erdélyi református egyház tanítás- és rítusbeli egységét fejezik ki. Valószínű, hogy 1679 vége felé fejeződött be a *Hitvallás* (4252) nyomtatása, s 1680 elején készült az *Agenda*. Az együttes megjelentetés szándékára utal, hogy az *Agenda* füzeteit a nyomdában a latin ábécé kis betűivel jelölték meg, s így az a *Hitvallás* függelékeként is használható. A két munkában azonban tartalmilag nem található egymásra vonatkozó utalás. Az önálló és eltérő impresszumokkal ellátott címlapok alapján pedig az állapítható meg, hogy a két könyvet együtt és külön-külön is forgalomba kívánták hozni, ez indokolja két bibliográfiai egységként való nyilvántartásukat.

Cf. 1251!; 2505; –, →

In 20 bibliothecis 38 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* + cop. digit. – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş
Olim: N.körösi ref. lyc. – M.szigeti ref. lyc. – Toldy Ferenc ktára

4301

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem 12. mensis Novembris anni praesentis 1680. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1680 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyei.]

A⁵ = [5] fol. – 2° – Orn, init.

Sztripszky I 2100/307 ← MKsz 1900: 201

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1680. november 12. és decem-

ber 3. között Gyulafehérvárott az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizennyolc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1680. december 3-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 155–163.

A kiadványt a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott nyomtatta Vere-segyházi Szentel Mihály a református egyház országos nyomdájában (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Először Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1900: 201).

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① O – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sighişoara *Civ* ① – Târgu Mureş ①
Olim: Budapest *Acad*

4302

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem decimum octavum mensis Maji anni praesentis millesimi sexcentissimi octuagesimi in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1680 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentel.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2099/306 ← MKsz 1895: 266

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1680. május 18-ára Gyulafehérvárra összehívott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonkét artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A fejedelem a törvényeket június elején erősítette meg (vö. ErdOgyEml XVII 13–15). A végén latin nyelvű záradék 1680. május 18-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 93–104.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott készült a református egyház Vere-segyházi Szentel Mihály által vezetett országos nyomdájában (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Első alkalommal Horváth Ignác írta le (MKsz 1895: 266), az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2099/306).

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Acad* ① (+ cop. digit) – Budapest *Arch* ① ① ① O – Budapest *Nat* ① ②* + cop. digit. –

Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Târgu Mureş ①

4303

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 12 mensis Januarii anni praesentis millesimi sexcentissimi octuagesimi ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Segesvar indictis, celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1680 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel.]

A² = [2] fol. – 2° – Init.

MKsz 1917: 95

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1680. január 12-ére Segesvárra összehívott és az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés hat artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1680. január 12-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 75–79.

A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1917: 95). Ferenczi gyulafehérvári nyomtatványnak tartotta, Fazakas József azonban megállapította, hogy a betűtípusok tanúsága szerint valószínűleg Kolozsvárott Vere-segyházi Szentyel Mihály nyomdájában készült (MKsz 1968: 209).

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① ②* – Budapest *Univ* ①
Olim: Budapest *Acad*

—
Buzinkai Michael: Compendii logici libri dvo. Kolozsvár 1680. = **Appendix 311**

4304

MOLNÁR Gergely: Elementa grammaticae Latinae pro recta scholasticae juventutis institutione ex praecipuis grammaticorum praeceptis a Gregorio Molnar contracta. Nunc noviter methodo meliori emissa, regularum de nominum generibus, verborum praeteritis et supinis, quantitate syllabarum, metris comprehensarum notis utilissimis illustrata, a mendis typographicis repurgata, ex editione S. Patakiensi denuo recog-

nita et necessariis quibusdam adjectionibus ac notis adaucta usuique discentium plenè accomodata. Claudiopoli MDCLXXX [typ. gener. ecclesiae] apud Michaellem Szentyel Veresegyházi.

A⁸-P⁸ Q⁴ = [124] fol. – 8° – Init.

RMK II 1466

Latin nyelvtan. – A címlap hátán *Ad studiosos grammatices* intézett vers olvasható. Ezután *Sáros Patachini 1661. mense primo* kelt előszó következik *Candido lectori salutem*. Aláírója: J. C. D. (A₂a–b). A főrész a következő nagyobb egységekből épül fel: *Orthographia* (A₃a–A₃b) – *De etymologia* (A₃b–I₁b) – *De syntaxi* (I₂a–N₈b) – *De poesi* (N₈b–Q₄a) – *Mantissa de chriis* (Q₄a–b).

E tankönyv praelimináriái, tartalma és beosztása Molnár Gergely grammatikájának a máig ismeretlen J. C. D. által átdolgozott ún. pataki kiadáscsoportját követi (1661, **3003**). Itt a cím külön is hangsúlyozza, hogy az eredeti, ma már példányból nem ismeretes, 1661. évi pataki kiadás (**3003**) alapján újra kijavították az előző kiadások hibáit. Vö. Bartók 52–55, 344–346.

Cf. **628***; **887***; **1988***; **3003***; **3726**, **3953**, –, **4366**, **4447**, **4465**, →

Budapest *Nat* cop. (Sárospatak) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Sárospatak *Ref* ②

4305

PÁPAI PÁRIZ Ferenc [transl.]: Pax animae, az az a' lelek bekessegeröl es az elme gyönyörüsegeröl való tracta. Francia nyelven irattatott M o l i n a e u s P e t e r által, ugyan azon nyelvből magyarra fordíttatott Papai Pariz Ferencz med. dr. és a nagy-enyedi collegiumban edgyik méltatlan professor által. Kolosvaratt 1680 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Szentyel Mihály által.

*⁸ **⁸, A⁸-Z⁸, Aa⁸-Ss⁸ Tt⁷⁺¹ = [31] + 664 + [6] pag. – 8° – Init.

RMK I 1246

Református elmélkedés. – A címlapon bibliai idézet olvasható, a címlap háta üres. Ezt követi *az Erdély országi méltóságos fejedelmi háznak ... mind méltóságos szüléit, mind ez nemes hazát életével örvendeztető szép csemetégének ... Apafi Mihálynak ... kegyelmes uramnak* címzett *Ajánló levél*, amelyet *Nagyenyeden, mikoron tanuló házamban a kereszt találá* írt 1680. május 3-án *Pápai Páriz Ferenc* (*₂a–*₄a). Majd szintén *Pápai Páriznak A békeség szerető olvasóhoz* szóló előszava (*₄b–*₇b) olvasható, illetve *Molinaeus Péternek Az asszonyinak, a forcebeli hercegnének* szóló ajánlása (*₈a–**₂a) és az *Elöljáró beszéde az autornak* (**₂b–**₇a). A bevezető részeket két, cím nélküli köszöntő vers zárja. Az első szerzője (1), *Dési Márton, a nagyenyedi kollégiumban teológus professor*, kezdőszavai: *Sokak sokat írtak* (**₇b–**₈a), a második (2)

Kolozvári István, nagyenyedi professzortól származik, kezdősora: A Föld kerekéségén (**_sa–b). A főrész hat könyvre, azon belül részekre oszlik. Az egyes könyvek mindegyike *A lélek békességéről és az elme gyönyörűségéről* címmel kezdődik, alcímük és elhelyezkedésük a következő: *Első könyv. Az Istennel való békességéről* (1–100) – *Második könyv. Az embernek önnön magával való békességéről az ő ítéletének jó igazgatása által* (101–276) – *Harmadik könyv. Az embernek önnön magával való békességéről az ő indulatinak jó igazgatása által* (277–456) – *Negyedik könyv. A virtusról vagy jószágos cselekedetekről és annak mind a boldog, mind pedig boldogtalan állapotban való gyakorlásáról* (456–519) – *Ötödik könyv. Az emberi társaságban való békességéről* (519–602) – *Hatodik könyv. Melyben vannak néminemű külön való tanácsadások a lélek békességének megszerzésére* (602–664). A kötetet a *Mutató tábla* (T_{1,a}–T_{1,a}) és a *Nyomatásban esett fogyatkozásokat így jobbtájd meg* című hibajegyzék zárja (T_{1,b}).

Részleges szövegkiadása: Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak. Bev. tanulmánnyal és magyaráló jegyzetekkel közzéteszi Nagy Géza. Bukarest 1977, 177–193, 660–661.

Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) író, orvosdoktor, Pápai Páriz Imrénének, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem udvari lelkészének a fia. 1672-től Lipcsében és Marburgban, majd Heidelbergben és Bázelen folytatott egyetemi tanulmányokat. Az előbbi helyen filozófiai, míg az utóbbin orvosdoktori címet szerzett. 1675-ben tért haza. 1680-tól haláláig az enyedi kollégiumban a görög nyelv, fizika, logika tanára, rövid ideig I. Apafi Mihály fejedelem udvari orvosa is volt. Életéről és műveiről összefoglalóan Nagy Géza írt (szövegkiadás, 5–133).

A kiadványt címe és ajánlásának (*₃b) tanúsága szerint Pápai Páriz *Molinaeus Péter* francia nyelvű művéből fordította. Tarnai Andor kutatásai szerint Petrus Molinaeus (Pierre Du Moulin 1600–1684) oxfordi prédikátornak, II. Károly angol király udvari papjának a munkája első alkalommal angolul jelent meg Londonban 1657-ben, francia fordítása pedig *Traité de la paix de l'âme du contentement de l'esprit* címmel Sedanban 1660-ban (ItK 1968: 281–282). Pápai Páriz ennek 1662-es amszterdami kiadása alapján dolgozott (szövegkiadás 660). II. Apafi Mihálynak szóló ajánlásában így indokolta a fordítás elkészítését: *... valamikor a' nagyságod ... szüleidnek ... udvarában ... forgottam, s nagyságod eleiben akadtam, mindenkör ... könyvet kért tőlem.* Majd kis szójátékkal megjegyzi, hogy nem saját munkáját tárja elsőként a köz elé, mert a *messzünnen jött mindig kedvesebb, ez pedig éppen párisi ajándék* (*₄a). Az előszó keltezésében olvasható – *mikoron tanuló házamban a kereszt találta* – kifejezés feltehetőleg lakóháza 1680-ban történt leégésére utal (vö. szövegkiadás 660).

Dézi Lajos Pápai Párizról írt monográfiájában hosszabban ismertette a békességszerető olvasóhoz intézett világbékéről szóló elmélkedést (Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században. Pápai Páriz Ferenc, 1649–1716. Bp. 1899, 276–277). Tarnai Pápai Páriz öt „Pax” szóval kezdődő művére sorozatként tekintett, és ezek közé illesztve írt röviden a műről (i. h.).

Cf. –, →

In 18 bibliothecis 28 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Nat* + cop. digit, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Szeged *Civ*, *Univ* – Târgu Mureş

Olim: M.szigeti ref. lyc. – Lugossy Józsefnél

4306

PATIENTIA laureata seu Job utramque sortis aleam constanti in Deum animo periclitatus honori spectabilis ac generosi ... Clementis Mikes de Zabola ... principis Transylvaniae consiliarii intimi, in iudicii praesidentis ac per regnum Transylvaniae magistri prothonotarii, mecaenatis sui gratiosissimi ab ... gymnasii Colosmonostorie(n)sis Romano-catholici juventute ipsa Deiparae in coelos assumptae festivitate in scenam data. Anno a partu Virginis millesimo sexcentesimo octogesimo. [Claudiopoli 1680 typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentyei.]

§⁴ = [4] fol. – 4°

Iskoladráma programja és szereposztása. – A bibliográfiailag eddig még le nem írt kiadvány a kolozsmonostori jezsuita gimnáziumban 1680. augusztus 15-én előadott öszövétségi tárgyú, Jóbról szóló iskolai színjáték programját és szereposztását tartalmazza. A főszöveg a címlap hátán kezdődik. Először *Argumentum* foglalja össze a színjáték tartalmát. Alatta kronogram utal az előadás évére, 1680-ra, ezt a *Prologus* követi (§₁b). A darab három felvonásból áll. Az *Actus primus* hat *scenát*, illetve két *chorust* (§₂a–b), az *Actus secundus* hét *scenát* és *chorust* (§₂b–§₃a), az *Actus tertius* öt *scenát* tartalmaz *Epilogussal* a végén (§₃a–§₃b). Ezt követik a *nomina actorum* (§₄b–§₄a): (1) *Franciscus Ferenczi, aa. ll. et philosophiae magister* – (2) *Stephanus Miksa nobilis Valachus, convictor poeta* – (3) *Gabriel Csáki comes de Kereszteszeg Ungarus, convictor rhetor* – (4) *Ladislaus Mikola praenobilis de Szamos-falva Transylvanus, convictor rhetor* – (5) *Nicolaus Csáki comes de Kereszteszeg Ungarus, convictor poeta* – (6) *Stephanus Csáki comes de Kereszteszeg Ungarus, convictor poeta* – (7) *Ladislaus Gyulai nobilis Ungarus, convictor grammata* – (8) *Michael Mikes praenobilis de Zabola Siculus, convictor grammata* – (9) *Nicolaus Prinyi liber baro de Nagy-szölös Ungar., convictor grammata* – (10) *Gabriel Prinyi liber baro de Nagy-szölös, convictor grammata* – (11) *Joannes Mikola praenobilis de Szamos-falva Transylvanus, convictor parvista* – (12) *Georgius Kapi praenobilis de eadem Ungarus, convictor grammata* – (13) *Nicolaus Torma de Csicsó-keresztur Transylvanus, convictor principista* – (14) *Josephus Felvinczi nobilis Transylvanus, convictor principista* – (15) *Andreas Almádi nobilis de Szava Transylvanus, ex infimis* – (16) *Joannes Fodor Siculus, rhetor* – (17) *Stephanus Lugasi nob. Transylv., conv. rhetor* – (18) *Franciscus Lugasi nob. Transylv., conv. rhetor* – (19) *Georgius Bodoni nobilis Siculus, conv. poeta* – (20) *Gabriel Mikó nobilis Transylvanus, rhetor* – (21) *Joannes Endes nobilis Siculus, rhetor* – (22) *Michael Scaevola nobilis Transylvanus, rhetor* – (23) *Thomas Szentimrei nobilis Siculus, rhetor* – (24) *Stephanus Martonfi Siculus, rhetor* – (25) *Joannes Szentsimoni Siculus, poeta* – (26) *Andreas Süket Siculus, rhetor* – (27) *Thomas Incze Siculus, rhetor* – (28) *Stephanus Molnár Siculus, rhetor* – (29) *Stephanus Töt Siculus, rhetor* – (30) *Paulus Szabó Siculus, syntaxista* – (31) *Franciscus Lakatos Siculus, rhetor* – (32) *Demetrius Condrad Siculus, poeta* – (33) *Nicolaus Olosz Transylvanus, convictor poeta* – (34) *Stephanus Gasparfi nobilis Siculus, parvista* – (35) *Andreas Vargyas Siculus, grammata* – (36) *Joannes Somai nob. Transylvanus, principista* – (37) *Petrus Jákei nob. Ung., convictor gramm* – (38) *Gregorius Harkályi Transylv., conv. grammata* – (39) *Joannes Kerekes Transylvanus, principista* – (40) *Michael Balog Transylvanus, syntaxista* – (41) *Sigismundus Sales nob. Bohemus, parvista* – (42) *Stephanus Havaseli nob. Transylvanus, syntaxista* – (43) *Andreas Lászlófi nob. Siculus, grammata* – (44) *Stephanus Bezce Siculus, principista*. A szöveg O[mnia] A[d] M[ajorem] D[ei] G[loriam] rövidítéssel zárul.

Mivel a kolozsvári jezsuita gimnázium felső két osztályát (poetica, rhetorica) 1678 és 1681 között Farkas János (1651–1689) jezsuita növendék tanította, akit ott Knezovich Zsigmondként is ismertek

(Lukács: *Catalogi personarum* IV 684, Lukács: *Catalogus* I 317), az alsóbb osztályoknak pedig világi tanárai voltak, minden bizonnyal Farkas volt a darab rendezője, talán szerzője is.

A címlap az előadást zabolai Mikes Kelemen erdélyi fejedelmi tanácsos, ítélőmester, a fejedelmi tábla elnöke (vö. Trócsányi Zsolt: *Erdély Központi Kormányzata 1540–1690*. Bp. 1980 (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III/6), 31, 356–357) tiszteletére ajánlja.

Az impresszumadatok nélkül megjelent kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott készült a református egyház országos nyomdájában, amelyet ekkor Vereseyházi Szentyel Mihály vezetett.

Staud Géza (Staud I), illetve Varga Imre (A kolozsvári jezsuita színjátszás. In: *A magyar színház születése*. Szerk. Demeter Júlia–Kilián István. Miskolc 2000, 232–244) nem ismeri sem a kiadványt, sem az előadást.

Budapest *Acad* ①

4307

ROZGONYI Mihály: Magyar strophak, mellyeket a' zilahi seminariumban (az iffiuságnak tavaszi examene végeződvén) 1680. eszt. Sz. György havának 10-dik napján az ott lévő sok becsületes személyek előtt mondatott a' meg-nevezett oskolának igazgatója, Rozgoni Mihaly, hogy ezekben kegyességét s' ezen seminariumhoz való buzgó szeretetit Zilah városának meg-köszönné az iffiuság, mellyet ő kegyelmek halván, szivessen meg-indultanak s' kegyességeket ajánlották, nevezet szerént nemzetes Szücs Balint uram, ki ez gyermeki eneknek nap fényre való jövetelit kívánván, ki-is nyomtattatta az oda valóknak kedvekért. Colosvaratt 1680 [typ. gener. ecclesiae] nyomt. Vereseyhazi Mihaly által.

A⁴ = [4] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1247

Köszöntő vers. – A kiadvány abból az alkalomból született, hogy 1680. április 10-én a tavaszi vizsgáztatás lezajlott a zilahi kollégiumban. A címlap háta üres. Ezt követi az alkalmi költemény, amelynek incipitmutatóra utaló kezdősora: *Az Isten áldása szálljon tireátok*, nótajelzése: *Ifjúságom vétke gyakran jut esz* [!] (A₂a–A₄b). A költemény 35 négy soros versszakból áll.

Szövegkiadás: RMKT XVII/11 379–383, 825–826

Rozgonyi Mihály 1674. április 24-től a sárospataki–gyulafehérvári kollégium diákja, majd tanára volt. Ezután Zilahra került rektornak. 1684. április 21-én iratkozott be a leideni egyetemre teológushallgatóként (Bozzay–Ladányi 259). Hazatérve 1684-ben Fogarason lett prédikátor. 1689-ben még fogarasi lelkész, mert Zádorfalvi Márton disszertációjának (RMK III 3577) mások mellett neki is szóló ajánlása így említi. Ezen a művén kívül nem ismeretes más, nyomtatásban megjelent munkája. Rozgonyi költeményét a cím tanúsága szerint Zilah városban, az *ott lévő sok becsületes személy előtt* mondotta el, amelynek utolsó versszakban *scholánknak ... promotorit ... fautorit és ... pátronusit* éltette (A₄b).

A művet a cím tanúsága szerint Szűcs Bálint jelentette meg. Feleségével, Varga Erzsébettel együtt 1678-ban száz forint értékben alapítványt rendelt az iskola javára, 1689. augusztus 20-án pedig megújították a felsőbb tanfolyamú diákok hivatalos testületének (coetus) a bibliáját (ld. Somogyi Jenő: A zilahi evang. reform. kollegium története. In: A zilahi evang. reform. kollégium értesítője az 1894/95. iskolai évről. Zilah 1895, VI. és Kincs Gyula: A zilahi ref. kollegiumi könyvtár története. Uott, CCXXIII.)

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.

[4] Az Sz[ent] David prophetanak ékes rythmusu soltarival – [2] es a' soltarokból szerzetett dicsiretekkel – [1] s' egyéb istenes enekkel és hymnusokkal telyes könyv. – [5] Ezek után vannak egy néhány áitatos imádságok, – [3] mely most ujjobban egy néhány halott enekkel s egyéb istenes enekkel és imádságokkal meg-bövitett. Kolosvaratt 1680. – Vide **4361**

4308

TISZTELETES Nagy Tiszabecsi Gaspar uram az erdelyi ecclesiaknak meltóságos püspök-jenek es az szeki tractusnak esperestyenek ugyanazon széki anyaszentegyháznak hüséges lelki pásztora az Urban boldogul ki-mult életének ötven negyedik esztendejében anno 1679. die 1. Aprillis, hora vero 11. matutina. Anno 1680. die 27. Februarii. [Claudiopoli] (1680) [typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentyl].

[1] fol. – 57 x 105 mm

MKsz 1912: 154

Gyászjelentés. – A címleírásban közölt szöveg Tiszabecsi Nagy Gáspárnak (1625–1679), az erdélyi református egyházkerület püspökének, a széki református egyházmegye esperesének, széki református lelkésznek 1679. április 1-jén bekövetkezett haláláról számol be, 1680. február 27-i keltezéssel.

Hasonmás kiadása: MKsz 1912: 154

A nyomtatvány műfajának meghatározása kérdéses. A kiadványt először Gulyás Pál ismertette (MKsz 1912: 154). Annak hasonmása alatt a „legrégibbi magyar gyászjelentés” meghatározást tüntette fel, bár ismertetésében ezt maga is megkérdőjelezte. A nyomtatvány eredetileg a magyarvalkói egyházközség tulajdonában lévő 1661-ben nyomtatott Várad Bibliá (2982) táblájára volt beragasztva, amely 1678-tól kezdve Tiszabecsi Nagy Gáspár tulajdona volt. Herepei János szerint (ErdMuz 1939: 289 és Adattár III 95) tehát ezt a nyomtatványt ex libris-félének kell tartani, amellyel az utódok az osztozás, még inkább az elajándékozás vagy az ingóságok szokásos eladása alkalmával jelölték meg az elhunyt püspök könyvtárának darabjait. Az ex libris műfaji meghatározás ellen szól azonban, hogy a nyomtatvány szövegében sem könyvre, sem tulajdonosára nincs utalás.

A betűtípusok vizsgálata szerint a nyomtatvány Kolozsváron készült a református egyházközség nyomdájában, amelyet 1680-ban Vereseyházi Szentel Mihály vezetett (Perger Péter szóbeli közlése).

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

Editio facsimile

4309

TOLNAI F. István: *Demonstratio compendiosa dialecticae verae in usum Philo-Rameorum ... collegii Claudiaci reformati, cui exempla aliquot praxeos logicae sunt subjecta, et compendiosa fallaciatum delineatio in fine appendicis loco eidem adjecta opera Stephani F. Tolnai p. t. c. r. C. r. Claudiopoli 1680 impensis Michaelis Szentel Veres-egyhazi [typ. gener. ecclesiae].*

A¹²–D¹² E⁶ = 107 pag. – 12^a – Init.

RMK II 1467

Logikai tankönyv. – A címlap hátán Adrian Heereboord leydeni filozófiaprofesszornak Pierre de la Ramée (Petrus Ramus) tekintélyéről szóló idézete olvasható. A főrész két nagyobb egységre oszlik. Az első de la Ramée dialektikájának összefoglalása, amely az ő rendszerét követve két részre bomlik: *Liber primus. De inventione* címmel az argumentumok, azaz a tárgy pontos meghatározásához szükséges jellemző tulajdonságok megtalálását tárgyalja (3–30) – a *Liber secundus. De dispositione* az érvek kapcsolatát, a következtetések rendszerét foglalja magában (30–48). Ezt követi a másik nagy egység, a gyakorlati alkalmazást elősegítő példatár. Ennek részei a következők: *Themata quaedam praxeos dialecticae tyronibus ad imitationem proposita* (49–82) – *Praxis dialectica in arte concionatoria necessitas* (82–87) – *Appendix de fallaciis* (88–107).

Bartók István véleménye szerint a munka lényegre törő kivonata William Ames dialektikájának, amely Pierre de la Ramée logikai rendszerének átalakításával jött létre (93–94).

A kiadvány az impresszum tanúsága alapján a nyomdász, Vereseyházi Szentel Mihály költségén jelent meg.

In 9 bibliothecis 12 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref–Levoča Ev–Odorheiu Secuiesc–Târgu Mureş*

4310

[1] UJ és ov kalendariom Christus Urunk születése után való 1681. esztendőre, melly mostan-is Magyar országra, Erdélyre és egyéb szomszéd tartományokra alkalmaztatott

Neubarth Christoph theologus és astrologus által. Cum gratia et privilegio celsissimi principis Transylv. – [2] [Prognosztikon]. Kolosvaratt [1680 typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Szentyel Mihály által.

A⁸–D⁸ E⁷⁺¹ = [39] fol. – 16° – Orn., color.

RMKI 1259

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, majd (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai állnak. A naptártáblák (A₂b–B₆a) alatt az előző évi naptártól eltérő szövegű, rövid jóslatok és tanácsok olvashatók. A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosztikonban való címereknek magyarázatja* (B₇a) zárja. Ezt címlap és címszöveg nélkül követi a prognosztikon, amely a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B₇b–B₈a) – *II. A tavaszról* (B₈b–C₁b) – *III. A nyárról* (C₁b–C₂a) – *IV. Az őszeletről* (C₂a–b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₂b–C₄a) – *Harmadik része. A hadakról és békességről* (C₄a–C₅b) – *Negyedik része. A betegségek és halál felől* (C₅b–C₆b) – *Ötödik része. A földi természetről és terméketlenségről*, amely az előző évben is közölt imádsággal zárul (C₇a–b). *A Prognostica perpetua* című négyesoros magyar hónapversek januári kezdőszava: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll* (C₈a–D₁a). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁b–D₇b) és a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című történelmi összefoglalás zárja, amely az 1679. évi pestisjárvány leírásával és a Besztercén 1680-ban pusztító tűzvész hírével fejeződik be (D₈a–E₇b).

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) Veresegyházi Szentyel Mihály kalendáriumai címlapján mindig feltüntette, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963).

Cf. 3805!

Budapest Nat ④* – Cluj-Napoca Univ ③* – Târgu Mureş ①

4311

[(ÚJFALVI Imre:)] In exequiis defunctorum. Halot temeteskorra való eneknek. Azoknak kedvéért, kik ilyen utolsó szükségben szolgálnak, öszve-szedeggettettek és ki-bocsáttattak... Kolozsvár cr. 1680 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály.].

A¹¹⁺⁷–T⁸, []⁴ = [2?+6] + 300 + [4] pag. – 8°

MKsz 1938: 383

Református temetési énekeskönyv. – A címlevél nélkül és csak csonka példányokban fennmaradt kiadvány fenti címléírása az 1654. évi váradi kiadás (2565) címét követi. A címlevél után kezdődik a

Debrecenben Pünkösöd havának 12. napján 1598. esztend. kelt Rövid előljáró beszéd E[mericus] S[zilvás] U[jfalvi] aláírásával (A₂a–A₄b). Az énekeskönyv öt részből áll (1–300), és a következő énekeket tartalmazza:

Első rész, melyben vannak azok, amelyeket a testnek felvétele előtt mondhatni. 2. lap: Tsch: *Tudjuk, Uram* – 3. N. K. T.: *Az Úristennek jó* – 7: *Megszabadultam* – 9: *Ne emlékezzél* – 9. *Úristen, irgalmazz nekem* – 12: *Fejenként* – 15: *Az örök élet* – 18: *Ó, te meghaladó* – 22: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 24: *Illik.*

Második rész, melyeket szoktak mondani halott kiviteltkor. 27: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 31: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 34: *Az Istennek jóvoltáról* – 37: Thomas Albensis: *Tudjuk azt.*

Harmadik rész, melyben vannak a sir felett mondandó énekek. 42: *Jer, temessük* – 44: *Jer, tegyük* – 47: *Emlékezzél élő* – 51: *Hagyjátok* – 53: *Haladó* – 56: *Emlékezzünk az* – 61: *Jézus Krisztus Istennek szent fia, bűnös* – 65: *Ember, emlékezzél utolsó* – 70: *Isten hívei* – 73: Tuba Mihály: *Megértétek* – 76: *Serkenj* – 81: *Keresztyének, kik Krisztusban* – 84: Csanádi Imre: *Emlékezzünk a* – 89: *Krisztusnak hú* – 93: Siderius János: *Sok nyomorúsággal* – 98: *Jézus Krisztus, Istennek fia* – 102: *Szent Pál* – 106: *A nap elő.*

Egynéhány zsoltárok következnek. 110: Szenci Molnár Albert: *Uram, te nagy* (Ps. 6.) – 113: Szenci Molnár Albert: *Magamban* (Ps. 39.) – 116: Szenci Molnár Albert: *Hallgassátok meg* (Ps. 49.) – 121: Szenci Molnár Albert: *Úristen, én* (Ps. 88.) – 125: Szenci Molnár Albert: *Tebenned bízunk* (Ps. 90.) – 129: Szenci Molnár Albert: *Hallgass meg Uram* (Ps. 102.) – 136: Szenci Molnár Albert: *Tehozzád kiáltok* (Ps. 141.) – 140: Szenci Molnár Albert: *Várván* (Ps. 40.)

Következnek egynéhány új énekek. 144: Úz Bálint: *Véletlen* – 157: Siderius János: *Szólít* – 164: Zólyomi Perina Boldizsár: *Emlékezzél meg ember* – 168: *Ha gondolod* – 171: *Mostan kik* – 179: *Már* – 182: Bereki István: *Bűnök az* – 187: *Krisztusnak hívei* – 196: *Élő* – 200: *Midőn eljő* – 201: *Gondolkodjál* – 206: Pathai István: *Sok rendbéli* – 212: *Vigyázz* – 216: *Életemnek* – 222: Czeglédi Pál: *Krisztushoz* – 231: *Kegyés buzgóságtól* – 241: Körösi István: *Szomorú* – 252: Körösi István: *Figyelmes* – 260: *Mit bízák a világ híu* – 264: *Jer, most* – 267: Bornemisza Vácsi Menyhért: *Uralkodó* – 271: *Szeretlek én téged, Uram* – 274: *Miért szorgalmatoskodunk* – 276: *Im, itt fekszem* – 278: *Im, látod e világ* – 281: *Szívem szerint* – 285: *Én Istenem, benned bízom* – 290: *Látván e világnak csalárd voltát* – 298: *Gondoljuk meg, mi hív keresztyének.* Végül *Mutató tábla* címmel betűrendes kezdősoromutató zárja a kötetet ([₃a–₄b).

H. Hubert Gabriella áttekintése alapján e halotti énekgyűjtemény Újfalvi Imre énekeskönyvének 10. ismert kiadása és egyben harmadik újra szerkesztett változata. Benne újra megjelent az első kiadás (Debrecen 1602, **886(2)**) előszava. Felépítése és az itt közölt énekek alapján annak, illetve a Szenci Kertész Ábrahám által 1654-ben Váradon megjelentetett önálló temetési énekeskönyv-kiadásnak (**2565**) a hagyományát folytatja. A közölt énekek fele a XVI. századból való (H. Hubert 224–225).

Elsőként Zoványi Jenő ismertette a debreceni református kollégium csonka példányát, és azt az 1691/1692-nél korábbi kiadásnak tartotta (MKsz 1938: 383). V. Ecsedy Judit a betűtípusok alapján megállapította, hogy 1680 táján készült Kolozsvárott (szóbeli közlés).

Cf. **832*!**; **886(2)*!**; **2565*!**; **2903!**, **S 3665A(3)** (RMKT XVII/17 1162); **3885(3)**, **3920(3)**, **4019(3)**, **4085(3)**, –, **4361(3)**, **4434**, →

Budapest *Acad* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* © – Debrecen *Ref* ©

Bukvar. Körtvélyes cr. 1680. = **Appendix 312**

Pentecostarion. Körtvélyes cr. 1680. = **Appendix 313**

4312

PEREGRINUM feretrum aeviternae nominis memoriae ... juvenis d. Petri Kovasznai, ... celeberrimi viri ... Petri Kovasznai, ministri eloquiorum Dei quondam in ecclesia Varadina ac postremum Claudiopolitana Reformat. ... nec-non ecclesiarum orthodoxarum in Trans-sylvania superintendentis ... juxtim et ... matronae d. Judithae Putnoki conjugis ejusdem venerandi viri ... nunc autem relictæ ... filii, ... praepropero fato in tenera juventutis herba consumpti. Lugd[uni] Batav[orum] MDCLXXX apud Daniele[m] a Gaesbeeck.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4°

RMK III 3051

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó gyászvers-gyűjtemény. – E kiadványt az 1680. szeptember 3-án Leidenben elhunyt és szeptember 6-án eltemetett, mindössze húsz esztendő s ifj. Kovászai Péter, id. Kovászai Péter erdélyi református püspök és Putnoki Judit fia halálára állították össze az akkoriban Németalföldön peregrináló magyarországi diáktársai. A címlap hátán cím nélküli bevezetés szól az ifjú kolozsvári peregrinus halálának körülményeiről *concinatum ... ab amicis et benevolis popularibus, p. t. celeberrimarum Confoederati Belgii academiæ civibus Ungaris*. A főrészen a negyedik vers a magyar nyelvű. Szerzője Zoványi Sámuel. Címe: *Bujdosásának földében az Úrban csendesen s boldogul kimúlt ifjú Kovászai Peternek megkeseredett édesanyjához etc. való szó*. Incipitmutatóra utaló kezdőszó: *Mit gondolsz hazánkban özvegy édesanya* (A₃b–A₄b). Rajta kívül a következő szerzők írtak latin nyelvű gyászverset: (1) *Paraeneticum solamen ad Matrem moestissimam* címmel *Samuel Pathai* (A₂a) – (2) cím nélkül *Johannes Diviki Ung., s. ministerii candidatus Lugduni Batav.* (A₂b) – (3) *Verba matris viduae ad filium peregre defunctum* címmel *a Nicolao Dobrawitzai Ungaro, p. t. in Academia Lugd. Batava peregrino* (A₃a) – (5) *Paraenesis ad quosvis* a címe *Johannes Pap Szatthmári, Lugduni-Bataavorum* versének (B₁a). Cím nélkül írt egy-egy költeményt (6) *Michael Szilagyi Debrecinus, Lugduni Batav.* (B₁a–b) – (7) *Stephanus O. Mocsai t. s. Ungarus, Franequ. Frisiorum* (B₁b) – (8) *Stephanus Pathai Ungarus, Franequ. Frisior. hospes* – (9) *Johannes Selymes Kecskeméti Ungarus, Franequ. apud Frisios* (B₂a) – (10) *Defunctus ad amicos peregrinos* a címe *Paulus Varadi Debrecino Ungarus in academia Franequer.* versének (B₂a–b) – Ezt újra cím nélküli költemények követik. Szerzőik: (11) *Andreas Losonczy ... Franequ. Frisior.* – (12) *Paulus Czeglédi Ung., Franeq. Frisiorum* (B₂b) – (13) *Samuel Köleseri, Sam fil., p. t. hospes Bataviae* (B₃a) – (14) *Daniel Varallyai, s. s. theol. et phil. stud. ... Lugduni in Batavis* (B₃a–b) – (15) *Ad Defunctum* szól *Petrus D. Felső-banyai, Lugduni-Bataavorum* költeménye (B₃b) – Cím nélküli (16) *Stephanus P. Kis-Komaromi* (B₄a) és (17) *Samuel Szatthmar Nemeti* verse (B₄a–b)

– (18) *Ad Matrem Defuncti* szölt *Matthias Medgyesi Saxo Transylvan., Lugd. Batavorum* (B₄b) – (19) *Georgius S. Danyadi Ungar., Trajecti ad Rhenum* – (20) *Steph. Rymaszombati Ung., Trajecti ad Rhenum* (C₁a) cím nélküli költeményeit (21) *Stephanus Nanasi Ungar., Trajecti ad Rhenum Verba ad Defunctum* című verse követi (C₁a–b). Utána (22) *Demetrius Uj-Varasi Ungar., Franequ. Frisiorum* – (23) *Paulus Derecskei de Debreczen Ung., Lugd. Batavorum* (C₁b) és (24) *Nicolaus Tunyogi Ung. ... Franeq. apud Frisios* (C₂a) versei következnek. Az utolsó (25), *Ultima verba ad Defunctum* című költemény szerzője újra *Samuel Zovanyi, idem, qui supra in gratiam moestissimae matris rhythmis usus est Ungaricis, juvenis in Domino defuncti in collegio patrio per quinquennium praeceptor, in Belgio autem Foederato brevi quamvis tempore commensalis Lugduni Batavorum* (C₂a–b).

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 383–386, 826–827

A magyar vers szerzője Zoványi Sámuel (1654–?) a kolozsvári református kollégiumban öt éven keresztül volt az elhunyt Kovásznai Péter praeceptor. 1680 és 1682 között Leidenben majd Franekerben tanult. Hazatérve református lelkészként működött.

E kiadvány címéből és bevezetéséből kiderül, hogy az elhunyt Kovásznai Péter, a kolozsvári református kollégium tehetséges diákja 1680. április 16-án indult Németalföldre peregrinálni. Küzdelmes utazás után június 17-én érkezett meg Amszterdamba, majd onnan Utrechtben keresztül Leidenbe. Beiratkozott az ottani egyetemre, de tanulmányait hirtelen rátört betegsége és halála miatt már nem tudta megkezdeni. Zoványi Sámuel verséből kiderül, hogy Kovásznai Péter korai halálát csömör és hideglelés okozta (A₄a). Latin nyelvű versének címében utal arra, hogy az elhunyt édesanyja kedvéért írt magyarul vigasztaló verset (ld. fentebb).

Szabó Károly e gyászvers-gyűjteményt a szerzői hungarikumok bibliográfiájában írta le (RMK III 3051). A benne lévő magyar vers miatt Dörnyei Sándor azonban kizárta onnan (RMK III Pótlások 1314. pag.). A hallei példányt ismertette Verók Attila (Die Hungarica Sammlung der Franckeschen Stiftungen zu Halle. – Alte Drucke 1495-1800. Hrsg. von Brigitte Klosterberg und István Monok. Bp. 2017, Bd. II. H 2348).

Budapest *Nat* ① – Halle *Francke* ①

4313

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1681. Leutschau 1680 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 4031!

Krátké modlitby z Svatého Písma vybrané a na každý den k užívání užitečné. Levoča 1680. – Vide 4316

4313A

»OVIDIUS NASO, Publius: Pyramus és Thysbe históriája. Lőcse cr. 1680 Brewer.«

»[10] fol – 4«

RMK I 1614 – Čaplovič 1384

Verses szerelmi história. – A kiadványt példány ismerete nélkül, Toldy Ferenc irodalomtörténeti elemzése (A magyar költészet története. Második ... kiadás. Pest 1867, 211) nyomán Szabó Károly, a hely és év nélküli XVII. századi nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába (RMK I 1614). Toldy ismertetésének alapja e históriának az 1745. évi budai kiadása volt (Petrik II 130, VI 34), amelyet ő utánnyomatnak tartott. Annak vége szerint ugyanis a magyar versfordítás 1628 novemberének utolsó hetében keletkezett. Ezért feltételezhetette Szabó Károly XVII. századi kiadását (RMK I 1614). Később Ján Čaplovič felfedezte e história ma már nem található, egyetlen, töredékes íven fennmaradt 9 levélnyi töredékét a késmárki evangélikus könyvtárban, és a fenti formában írta le, és 1680 körül Lőcsén készült nyomtatványként határozta meg (1384). Mivel a példány jelenleg nem ellenőrizhető, ugyanakkor Čaplovič megállapítását semmilyen adat nem cáfolja, továbbá a lőcsei nyomda ebben az időben valóban több széphistóriát is kiadott (4082, 4084, 4086, 4481A, 4495), így példány felbukkanásáig mind tipográfiai meghatározását, mind bibliográfiai leírását el kell fogadni.

Cf. –; →

Olim: Bratislava *MS* cop. – Kežmarok *Ev*

Peucker, Georg: Carmen Lam. Rev. Andreas Sartorius ecclesiae Dei et aulae Cassensis annis 17. sacrorum minister beate in Domino moreretur. Leutschoviae 1680. = **Appendix 314**

4314

»[SZATHMÁR]NÉMETHI Mihály: Sz. Dávid 150 Soltárinak el-osztása és magyarázatja. Lőcse 1680. 12r.«

RMK I 1249 – Čaplovič 1385

Református bibliamagyarázat. – E ma már példányból ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly írta le a fenti formában (RMK I 1249) Sándor István Magyar Könyvesházára (55) hivatkozva. Sándor István az 1680-ban megjelent könyvek között a következőképpen idézte e nyomtatvány adatait: „Lőtsén. Sz. Dávid 150 Zsoltárinak elosztása és magyarázatja. 12. Ir. Németi Mihály.” Radvánszky Béla pedig Bod Péter könyvtárának jegyzékében a „Libri historici, classici, ecclesiastici Hung.” fejezetben belül „Magyar Könyvek. In Duodecimo” 164. tételeként sorolta fel Szathmárnémethi Mihály zsoldármagyarázatának mindhárom kiadását a következőképpen: „Solthár, Némethi Mihályé (Kolozsvár 1679 és Lőcse 1680 és

1685.)” (MKsz 1884: 83). Ezek közül a kiadások közül az elsőből és a harmadikból több példány is fennmaradt (4251, 4615), e másodikra azonban csak a fenti két irodalmi utalásból következett a bibliográfiai szakirodalom. Szathmárnémeti bibliamagyarázatának újbóli megjelenését nincsen ok kétségbe vonni.

Cf. 4251, –, 4615

4315

SZENCI FEKETE István [transl.] *Lelki nyugosztalo orak, avagy három száz hazi és asztali elmelkedések, mellyeket elsőbe(n) d. H e n r i c h M ü l l e r*, rostocki nehaj nevezetes professor és lelki tanító német nyelven botsátott ki, most pedig némelly igaz és áhítatos keresztyéneknek kérésekre magyar nyelvre fordított Szentzi Fekete Istvan, Kőszeg városának nehaj lelki tanítója és Alsó Magyar Országban Augustana confession lévő ecclesiáknak superintendense. Lötsen [cr. 1680] Brewer Samuel által.

$(^{12})()$ ⁽⁶⁾, $A^{12}-Z^{12}$, $Aa^{12}-Zz^{12}$, $Aaa^{12}-Iii^{12} = [35] + 184$ [recte 1284] + [36] pag. – 12°

RMK I 1601 – Čaplovič 1382

Evangélikus elmelkedésgyűjtemény. – A címlap háta üres. Ezután kezdődik a fordító *Előljáró beszéde* dátum és aláírás nélkül $()(\text{a})$ _(a). Ezt *A lelki elmelkedéseknek mutató táblája* követi $()(\text{b})$ _(b). A főrész háromszáz (CCC) elmelkedést tartalmaz (1–184 [recte 1284]). A kiadványt *Oktatás és útmutatás* zárja arról, hogy *miképpen kellessék embernek ezen lelki nyugosztaló órákkal az vasárnapi és ünnepnapokra és epistolákra célozni, és azokból származó elmelkedésekkel élni* (Hhh_a–Iii_b).

Részleges szövegkiadás Incze Gábertől: Kálvinista Szemle 1930: 238–239 és Incze: A magyar református imádság 63. – Fajt: A protestáns misztika 364–365, 370–371, 374–375, 376, 378.

Szenci Fekete István Heinrich Müller népszerű, *Geistliche Erquick-Stunden* (először Rostock 1664) című munkáját fordította magyarra. Minden rendbéli embernek ajánlotta, mivel a Biblián kívül ennél jobb és hasznosabb könyvet szerinte senki nem látott $()(\text{a})$. (Vö. Bartók 258, 273). Lelki elmelkedéseit postillaként is használhatónak vélte különösen azokon a helyeken, ahol nincsen lelképásztor. Ehhez kívánt segítséget nyújtani azzal, hogy a német eredetű eltérően a könyv végén lévő *Oktatás és útmutatás*ban pontosan megjelölje az egyes vasárnapokra szóló evangéliumokat és epistolákat, és azt, hogy könyvének mely elmelkedése(i) kapcsolható(k) hozzájuk $()(\text{b})$ _(a).

Előszavában utalt arra is, hogy *mennél* rövidebben s mind egyenesebben igyekezett lefordítani a német szöveget, amelyet *felette concisus, rövid és mesterséges*ként jellemzett $()(\text{b})$ _(a). A kiadványt Fajt Anita elemezte (A protestáns misztika 217–266).

A kiadási év nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiája első kötetében Lőcsén megjelent XVII. századi nyomtatványként írta le (RMK I 1601). Ján Čaplovič szerint Szenci Fekete 1679. évi külföldről való hazatelepedése és 1681-ben bekövetkezett katolikus hitre térése között kellett megjelennie,

azaz szerinte 1680 körül (1382). Fajt Anita a magyar fordítás kiadásának idejét az eredeti német nyelvű mű brassói 1681. évi megjelenésével (4337) közel egy időre (MKsz 2010: 398), majd pontosabban 1680 őszre és 1681 tavasza közé tette (Fajt i. m. 209–216). Pavercsik Ilona a betűtípusok vizsgálata alapján megerősítette ezt a véleményt (szóbeli közlés).

Heinrich Müller eredeti német nyelvű műve e fordítástól függetlenül 1681-ben megjelent Brassóban (4337).

Cf. –, 4337

In 32 bibiothecis 47 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref–Halle, Univ* (← Berlin *Univ Ins* ← Halle) – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Rima-Szombaton, a kis-honti ev. esp. ktárában – Rozsnyón és Csetneken a gömöri ev. esp. ktárában – Gr. Toldalagi Victornál Koronkán

4316

»[1] [TRÁNOVSKÝ, Jiřík: Cithara Sanctorum Apocal. 5. Pijnsně duchownij Staré y Nowé kterýchž Cýrkw Křestianska při wyročnjch slawnostech a památkách, gakož y we wselikých potřebách swých obecných y obzwlásstnjch s mnohým prospěchem, vžjwá. K njmžto přidaný gsau pijnsně temeř wssecky s Německé Ržeči do nassj Slówanské. – ([2] Krátké modlitby z Svatého Písma vybrané a na každý den k užívání užitečné; tolikéž i zpovědní a při velebné svátosti modlitby přidané.) Levoča 1680 Brewer.]

? + 443–741 + [XXIII] + 34 + ? pag. – keskeny 12° – ♪«

16.308 – Čaplovič 1386 – Augustínová: Cithara 9

Evangélikus énekes- és imádságoskönyv. – E nyomtatvány egyetlen, Liptószentmiklóson őrzött, elől és hátul csonka példánya jelenleg nem hozzáférhető. Autopszia alapján utoljára Eva Augustínová írta le (Cithara 21). A fenti címléírás az ő közlését követi. A cím fordítása: Cithara Sanctorum, Apocal. 5. Régi és új vallásos énekek, amelyeket a keresztyén egyház ünnep- és emléknapon, csakúgy mint minden hétköznapi és különleges szükségében sok haszonnal használ. Hozzáadatnak énekek, szinte mindegyik német nyelvről a mi szláv nyelvünkre lefordítva. A fennmaradt példányban megtalálható a harmadik rész [Třetí díl Písní duchovních, obsahující v sobě písně o některých hlavních artykulích víry křestianské, jako i kajíce obzvláště z žialmů Davidových ...] (A Lelki énekek harmadik része, köztük énekek a keresztyény hit főbb tételeiről, valamint bűnbánatiak különösen Dávid szoltárai közül) vége (443–468) és a negyedik rész: Čtvrtý díl Písní duchovních obsahující v sobě antyffony a kolekty k každoděnnym Modlitbam potřebné k tomu y jině Písně ránní, polední y večerní, ano k všelijakým obecným y obzvláštým potřebam spůsobné a obyčejné ... (A Lelki énekek negyedik része, köztük a mindennapi imádságokhoz szükséges antifónák és kollekták, hozzájuk más reggeli, déli és esti, és bizony, minden köznapi és különleges szükségletre alkalmas énekek) (468–736), majd a Knihopis leírása szerint ezután következett a *Přídavek* (Melléklet) (736–741), majd a számozás nélküli Hh₇b levélen a *Poznamenánj Pijnsnj některých k Obecným Neděljm, po Swatě Trogicy přípádných* (Néhány ének felsorolása évközi vasárnapokra, amelyek Szentháromság vasárnapja után következnek) (Hh₇b–[Hh₇a]) és *Registříjk na Pijnsně Kancyonádu*

tohoto (ezen énekeskönyv énekeinek mutatója) (Hh₃b-?). Az énekeskönyvet imádságoskönyv követi önálló címlappal és folyamatos fűzetjelzéssel. A lipótszentmiklósi példányban azonban a címlap nem maradt fenn. Ennek a szövege más kiadások alapján a következő lehetett: *Krátké modlitby z Svatého Pisma vybrané a na každý den k užívání užitečné; tolikéž i zpovědní a při velebné svátosti modlitby přidáné ...* (A Szentírásból válogatott és minden nap haszonnal alkalmazott rövid imádságok, hasonlóképpen hozzáadatnak gyónási és általános úrvacsorai imádságok ...) (1–34+?). Ez utóbbi részből a lipótszentmiklósi példány az utolsó leíráskor csak a 3–4. és a 23–34. lapokat tartalmazta.

E nyomtatvány leírása pontosan egyezik az 1711-ben megjelent lőcsei kiadás tartalmával és beosztásával (RMK II 2419), ezért a lipótszentmiklósi példány előkerüléséig nem zárható ki, hogy az Augustínová (Cithara 9) és a Knihopis (16.308) által 1680-asnak vélt kiadás valójában 1711-ben jelent meg.

Mégis joggal feltételezhető, hogy 1680 körül a lőcsei nyomdában valóban megjelent a *Cithara Sanctorum*. Az 1684-es kiadás (4550) a címlapon a negyediknek mondja magát, ami csak akkor lehetséges, ha 1674 és 1684 között is kiadták. Az énekeskönyv pontos kiadási adatait Daniel Krmann feljegyzése őrizte meg, aki Václav Kleych *Ewangelický kancionál ...* (Žitava 1722, Knihopis 3973) című énekeskönyvének előszavában felsorolja a *Cithara Sanctorum* magyarországi kiadásait. Itt azzal a megjegyzéssel említi az 1680-as lőcsei kiadást, hogy a címlap nem jelöli a kiadás évét, csak a nyomdahelyet és a nyomdászt Samuel Brewert (B₁₁a). Ján Čaplovič (1386) és a Knihopis (16.308) is elfogadta Daniel Krmann adatát, amelyben újabb információ felbukkanásáig nincs ok kételkedni. Mivel Krmann egyéb, ellenőrizhető megállapításai helytállóak, joggal feltételezhető, hogy ennek a kiadványnak a datálása is pontos.

Cf. 1655*!; 2883; 3972, –, 4550, →

Olim: Liptovský Mikuláš *Ev*

4317

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való 1681. irt N e u b a r t h C h r i s t o p h , es most-is Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1681. eszteni-döre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lötzen [1680] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

RMK I 1267 – Čaplovič 1383

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orozslán által tartott címere látható, hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata következik (A₂a). A hónapok naptártábláinak beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089) (A₂b–B₆a). Az egyes hónapok után néhány azonos, de más hónapozh illesztett mondattól eltekintve az előző évitől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó

rövid szövegek olvashatók. Majd *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) olvasható. A prognosztikon önálló címlappal kezdődik (B₇b), a négy évszaktot tárgyaló fejezetek címei után az előző évben is közreadott verses imádságok (vö. RMKT XVII/11 723–724) állnak: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztrológiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (C₁a–C₂a) – *III. A nyárról* (C₂a–b) – *IV. Az ősztől* (C₂b–C₃a) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₃a–C₄b) – *Harmadik része. A hadakról és békességről* (C₄b–C₆a) – *Negyedik része. A betegségek és halál felől* (C₆b–C₇b) – *Ötödik része. A földi természetről és terméketlenségről*, amely a tavalyitól eltérő fohászkodással zárul (C₇b–D₁a).

A D₁b–D₃b lapok szedése két változatban ismeretes. Az egyiknek („A” variáns) a szedése teljesen megegyezik az előző évi kalendárium (4264) ugyanezen részének szedésével, így a következő részeket tartalmazza: *Egynéhány titkos, sőt igen hasznos házi mesterségek*, amely a következő esetekre szolgál tanáccsal: *Hogy a moly semmiféle belésednek ne árton – Hogy a legyek az írott kárpitokra ne szálljanak – Egeret és patkányt a házitól eltávoloztatni – Mikor a katona megsebesítettik, és borbélyja nincsen, miképpen kell a vért megállítani – Ha lovad megbetegszik és nem tudod, mi lete – Egy bizonyos secretuma ez is a katonáknak, hogy a tetük ne háborgassák – Egy jó remedium a katonáknak és úton járóknak a nagy hideg ellen – A mérges lövés ellen* (D₁b–D₂a), valamint *Prognostica perpetua* című négysoros magyar hónapvers, amelynek januári kezdőszava: *A szőlő és vetemény veszedelemben áll* (D₂b–D₃b; vö. RMKT XVII/11 712–714, 879–880). A vers az 1675–1680. évekre szóló lőcsei (3973, 4034, 4089, 4150, 4198, 4264), valamint az 1676-ra szóló kassai (4009) kalendáriumokban is ezzel a szöveggel, az 1677–1679-re (4080, 4140, 4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári, valamint az 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban pedig átdolgozott változatban jelent meg (vö. RMKT XVII/11 880).

A másik változatban („B” variáns) a következő fejezetek olvashatók: *Egynéhány hasznos házi mesterségek*, amely a következő tanácsokból áll: *Miképpen a makula avagy mocskok mindenféle szín posztóból kivehetni – Miképpen olaj avagy zsíros mocskot kivehetni a posztóból – A bolhák ellen – A rozsdás vas eszközt megtisztítani – Hogy ha valaki porral avagy más tüsszel megégette volna magát – Hogy semmi féreg a sajtba ne származzék – Hogy semmiféle légy a tejbe nem esnek – A hideg ellen – A réz edényt megtisztítani, hogy szép sárga legyen – Egy fűrészt csinálni, ki vasat is általmetszi – Miképpen nyomott lovat meggyógyíthatni, úton járóknak hasznos secretuma – Igaz gyöngyöknek az elveszett színét visszahozni – A tetüt mint az ruhából mint fejből elveszteni* (D₁b–D₃b). Ezt követően a két változat ismét egyforma. A kiadvány végén a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–D₈b) és a – *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* olvasható, amely Aeneas Sylvius Caprara felső-magyarországi főkapitánnyá való kinevezésének hírével fejeződik be (E₁a–E₈a).

A két változatban a D füzet elején látható eltérés abból adódhat, hogy egyes példányokban e részt az előző évi szedés állva hagyott részéről nyomtatták („A” variáns). Minden bizonnyal ezt követően azonban új szövegű szedést („B” variáns) készítettek az ez évi kalendárium számára, és a többi példányba már ez került bele. A vásárjegyzéket a kalendárium végén azonban mindenképp változtatni kellett, így ezeknél már minden példány esetében az új szedést alkalmazták. Ennek oka azonban nem ismeretes.

Cf. 3747!

Budapest *Acad* ① (A-variáns) ① (B-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ① (B-variáns) + cop. digit. – Gyöngyös ① (A-variáns)

4318

[1] CALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis, ad annum a nato in terris Deo MDCLXXXI. primum post bissextilem ad meridianum Tyrnaviensem, ad elevationem poli XLVIII. graduum, in usum praecipuorum locorum, tam in Austria, quam in Hungaria, nec non adjacentium provinciarum supputatum opera A s t r o p h i l i c u j u s d a m e S o c i e t a t e Jesu in Universitate Tyrnaviensi. – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annvm a Christo nato MDCLXXXI. primum post bissextilem deducta per quendam A s t r o p h i l u m in ... Universitate Tyrnaviensi, ad elevationem poli 48. graduum et meridianum Tyrnaviensem adeoque in usum aliorum quoque adjacentium locorum & provinciarum. (Tyrnaviae) [1680] (typis Academicis excudebat Matthias Srnensky.)

[1, A⁴-C⁴ D⁵ E⁴-H⁴ = [34] fol. – 4° – Orn., init., color.

RMK II 1489 – Čaplovič 2130

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadvány címlapját fametszetes keret övezi, amelyen négy puttóval körülveve felül az osztrák császári címer, alul és oldalt további három címer látható. Impresszum nem szerepel rajta. A fenti címlírásban olvasható nyomtatási hely és nyomda megnevezése a prognosztikon címlapjáról származik. A címlap hátán a külön szöveg nélküli ajánlás két változatban olvasható: ... *Romanorum imperatori Leopoldo I., Hungariae Bohemiaeque regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae etc. ... perennem pace et bello felicitatem precatur Academica Typographia Tyrnaviensis* („A” variáns), illetve ... *comiti Leopoldo a Kolonicz, praesidi ac ... dominis camerae Posoniensis consiliariis et officialibus perennem felicitatem foelixque novi anni auspiciam precatur Academica Typographia Tyrnaviensis* („B” variáns). Vele szemben az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, a naptárrész beosztásának ismertetése, végül a naptárjegyek magyarázata áll (A₁a). A naptárrész (A₁b–D₁a) beosztása kis mértékben eltér az előző évektől: minden hónap két lapot foglal el. Ebben az évben az adott napra vonatkozó ismeretek a következő tizenkét hasámban helyezkednek el: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepe/szent neve, a Hold járásának adatai, a napkelte, valamint a napnyugta időpontja, a nap és az éj hossza, asztrológiai megfigyelések, különféle csillagászati adatok. A szemben lévő lapon ismét a nap száma, *Anagrammata ex verbis Salutationis angelicae* címen az Angyali üdvözlés első szavaira: *Ave Maria gratia plena, Dominus tecum* írott anagrammák, valamint *Memorabiles res Deiparae gestae* címmel naponként a Szűz Máriához köthető tettek felsorolása. Az ezt követő cifrákból kialakított táblázat *Quinam dies seligendi sint pro medicinis sumendis*, illetve *Quinam dies seligendi sint pro emissione sanguinis, sive per scarificationem, sive per sectionem venae* cím alatt az orvosságok bevételére, illetve az érvágásra alkalmas napokat sorolja fel (D₁b). Az önálló címlappal ellátott (D₂a) prognosztikon három fejezetből áll: *Caput primum. De eclipsibus deque quatuor anni partibus* (D₂b) – *Caput secundum. De pace et bello*, amely IV §-ra bontva szól a háború különböző módjairól, a zendülésről, pártütésről, polgárháborúról, ezeknek okairól, a háború rossz vagy jó végkimenetéről (D₂b–D₃b) – a prognosztikonok hagyományos tartalmát csupán néhány sorban összefoglaló *Caput tertium. De anni hujus constitutione circa humani corporis valetudinem*

et terrae fertilitatem (D₃b). Ezt cifrákból összerakott díszléc után követi a *Centum observationes medico-hortenses* cím alatt gyógyhatású növények használatát bemutató száz egészségügyi tanács (D₃b–D₃b), majd a verses *Antidota contra pestem* (D₃b). A *Dissertatio geographica altera, continens praecipuarum partium terrae descriptionem* négy §-ban tárgyalja a földrajzi fogalmak közül a szigeteket, barlangokat, hasadékokat, szakadékokat, a hegyeket, a IV. § pedig 41 pontba szedve sorol fel bibliai, antik hagyományból ismeretes és valószínű helyeket, amelyekre valamilyen egyedi különlegesség, sajátosság jellemző, és ezek ismertetése után röviden magyarázatot igyekeznek adni a szokatlan jelenségre (E₁a–G₃a). A *Synopsis chronologica vitae et rerum gestarum Beatissimae Virginis ab anno nativitatis illius usque ad annum Christi centesimum* 100 pontba szedve sorolja fel Szűz Mária életének és halála utáni kultuszának, hatásának eseményeit (G₃a–H₃b). A kiadványt az *Appendix. De antiquitate cultus et venerationis Beatissimae Virginis* zárja, amely az előző fejezet kiegészítéseként a Szűzanya tiszteletének ősi, egyházatyáktól eredő voltát igyekezik bizonyítani az újdonság és a babonáság vádjával szemben (H₃b–H₄a). A szöveg végén angyalfej által tartott írásszalagon *Soli Deo honor et gloria* feliratú záródísz helyezkedik el.

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton jezsuita volt (vö. 3977).

A kalendárium részben olvasható *Anagrammata ex verbis Salutationis angelicae* megjelent Szentiványi Márton *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) első dekádjának második részében III. *Ephemerides Avemarianae* címen (27–37), a *Memorabiles res Deiparae gestae* pedig II. *Ephemerides Marianae* címen (15–27). A *Centum observationes medico-hortenses* az első dekád második részében (236–242), a *Dissertatio geographica* jelentősen kibővítve a második dekád első részében (Nagyszombat 1691, RMK II 1700), az első három § *Secunda dissertatio geographica* címen (57–85), míg a negyedik önállóan *Dissertatio tertia geographica* címen (85–99).

Cf. 3922!

In 11 bibliothecis 12 expl. – Bratislava *Univ* (B-variáns) – Budapest *Acad Astr* (?-variáns), *Arch* (?-variáns), *Nat* (A, B-variáns), *Univ* (?-variáns) – Esztergom *Dioec* (?-variáns) – Martin *Nat* (B-variáns) – Nürnberg *Civ* (A-variáns) – Olomouc *Scient* (A-variáns) – Rajhrad *OSB* (?-variáns)

Olim: Soproni városi levéltár

4319

CICERO, Marcus Tullius: M. T. Ciceronis Epistolae selectae. Tyrnaviae MDCLXXX typis Academicis Mathias Srnenski.

A⁸–H⁸ I² = [1] + 129 pag. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 2131

Irodalmi levélgűjtemény. – A címlap háta üres. Ezt követi Cicero *Ad familiares*, *Ad Atticum* és *Ad Brutum* írott levelei közül négy könyvbe (*liber primus–IV.*) sorolva összesen ötvenhét, negyvenöt, nyolc és végül tizenöt levél (1–129). A nyomtatványt a *Finis* szó zárja.

Cicero teljes levélkorpuszából Johann Sturm válogatásában először három (Kolozsvár 1581, **488**), majd négy könyvből álló szöveggyűjtemény jelent meg Magyarországon (Szeben 1594, **754**, Lőcse 1656, **2646(1)**, Várad 1656, **2674(1)**, Trencsén 1658, **2803**, Lőcse 1664, **3160(1)**). A lőcsei és a váradi kiadásokat (**2646(1)**, **2674(1)** és **3160(1)**) Desiderius Erasmus *De ratione studii epistola paraenetica* című művével együtt adták ki. A holland és fríz iskolákban használt levélválogatás szolgált a Gyulaféhérváron 1651-ben megjelentetett Cicero-levelek mintájául (**2367**).

E kiadvány a Sturm-féle válogatástól a levelek könyvenkénti számában ugyan némileg különbözik, de túlnyomórészt azonos leveleket szerepeltet. Attól eltérően azonban a levelek szövegén és gyűjteménybeli helymegjelölésükön kívül mást nem tartalmaz. Iskolai használatra szánták. Megjelenési helyéből kiindulva a jezsuita oktatás tananyagának részét képezte.

Először Aloysius Zelliger sorolta fel bibliográfiájában ezt a kiadványt, a budapesti Egyetemi Könyvtár példányára hivatkozva (Pantheon 1680/4), így került bele Ján Čaplovič bibliográfiájába (2131).

Cf. **488!**; **2367**; **2646(1)!**; **4154**, –, **4541**, →

Budapest *Nat* ①

Olim: Budapest *Univ*

4320

[DANECZI György:] *Sacra corollariorum trias superis, supremo orbis monarchae et inferis devota ... dominis aa. ll. et philosophiae neo-baccalaureis per r. p. Joannem Nexinger e Societate Jesu, aa. ll. et philosophiae doctorem ejusdemq(ue) professorem ordinarium creatis oblata a ... nobili et ingenua humanitate Tyrnaviensi die 8. Augusti anno MDCLXXX. Tyrnaviae (1680) typis Academicis excudebat Mathias Srenski.*

A⁸ B⁸ = 32 pag. – 16° – Orn.

RMK II 1469 – Čaplovič 2132

Köszöntő versek. – Ezzel a kiadvánnyal köszöntötték a humanitás osztály diákjai a nagyszombati jezsuita egyetemen 1680. augusztus 8-án filozófiából Johann Nexingernek, a filozófia doktorának és rendes professzorának avatásvezetésével baccalaureusi fokozatot szerzett hallgatókat. A címlap háta üres. Utána következik a *Praefatio*, aláírói *Spectabiles et magnifici Nicolaus Bercheny l. b. de Székes – Antonius Paulus Eszterhazi l. b. de Galantha – Stephanus Eszterhazi l. b. de Galantha – Michael Pontel nobilis Ungarus Baziniensis*, mindannyian *sacrae humanitatis auditores* (3–4). Ezt követi három *corollarium*: *Corollarium cedri* (5–11), *Corollarium lauri* (11–27) és végül a *Corollarium cupressi* (27–32). A költeménykoszorúkat ódák alkotják, az elsőt öt (*Ode I–V*), a másodikat nyolc (*Ode I–VIII*), a harmadikat egy (*Ode*) és egy *Spinae cupressi* című versfüzér. Minden ódának külön címe van. A *Spinae cupressi* című versfüzér huszonöt rövid költeményt tartalmaz, külön címeikkel. A költeményeket *O*[mnia] *A*[d] *M*[aiorem] *D*[ei] *G*[loriam] *Im*[maculatae] *D*[ei] *Gen*[itricis] *M*[ariae] *S*[ancti] *J*[oannis] *et* *X*[?] *H*[onorem] jelmondatrövidítés zárja.

Paintner Mihály nyomán Joannis Nep. Stoeger (353), valamint Augustin és Aloys De Backer bibliográfiái (VI 109) alapján Szabó Károly (RMK II 1469) a művet a jezsuita Daneczai Györgynek tulajdonította. Carlos Sommervogel (II 1791) és Ján Čaplovič bibliográfiája (2132) is elfogadta Daneczai szerzőségét. A címben szereplő „ingenua humanitas” megnevezés a poétikai osztályt jelöli. Az előszót aláíró bárói és nemesi ifjak: Bercsényi Miklós, Eszterházy Antal Pál és István, valamint Pontel Mihály az anyakönyv szerint ide jártak (Anyakönyvi adattár I–III 13294, 14420, 14428, 14432). Mivel a nagyszombati jezsuita gimnáziumban 1680-ban Daneczai György volt a poétika osztály tanára (Lukács: Catalogi personarum IV 666, Zsoldos: Matricula 226), szerzőségét nincs ok kétségbe vonni.

Daneczai Györgyről ld. **4267**. Johannes Nexinger (1641–1729) jezsuita 1678 és 1681 között működött a nagyszombati egyetemen, mint a filozófia professzora.

A nyomtatvány impresszumában nem szerepel a nyomtatás dátuma, ám ez minden bizonnyal azonos a fokozatszerzés évével.

Budapest *Univ* ①

Énekes könyv. (Szelepcsényi György esztergomi érsek rendeletére.) Nagy-Szombat 1680. – Vide **4048**

4321

EPISTOLA sacerdotalis synoptice enarrans occasiones nonnullas sacro sacerdotali statui animarumque salutis multum perniciosas cum perquam conducibilibus super illis considerationibus: a pio, zeloso et perdocto viro ad amicum in cura animarum versantem exarata. Auspiciis ... f. Joannis Keri de Ipolykér, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Csanadiensis etc. in solenni consecrationis suae festivitate obsequiosissime dedicata a Tyrnaviensi archi-episcopalis Societatis Jesu universitatis typographia anno 1680 [Matthias Srnensky].

i⁶, A¹² B¹² = [12] + 48 pag. – 12° – 1 ins., orn. init.

RMK II 1470 – Čaplovič 2133

Katolikus vallási tanítás. – A címlevél hátán Kéry János rézmetszetes címere látható. A következő lapon kezdődik a nagyszombati nyomda ajánlása Kéry János püspöknek: *Illustrissimo ... f. Joanni Keri de Ipolykér, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Csanadiensis, praeposito S. Stephani de castro Strigoniensi, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis canonico, sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliario ... archiepiscopi Strigoniensis in spiritualibus vicario, causarum auditori generalium ... sufraganeo domino ... patrono suo ...* (i_{1a}–i_{6b}). Ezután a főszöveg, az *Epistola sacerdotalis, in qua breviter proponuntur occasiones nonnullae, quae statui sacerdotali valde perniciosae sunt* (1–48) felsorolja azt a kilenc tulajdonságot vagy lelki alkatot, amely gyökere a rossz pap jellemének (1–9 *radix* 1–20). Majd lelkivezetői tanácsok következnek papok számára: *Considerationes timorem Domini spectantes* (20–23) – *Considerationes ad amorem Dei allicientes* (23–26) – *Considerationes super media quaedam huc facientia* (26–30). A következő fejezetben *Adverte*

subinde etiam ad has sententias (30–36) kezdettel egyházatyák gondolatai találhatók a papságról, valamint *Sacerdoti indigne celebranti exhortatio* (36–38), *Oratio* (38–39), végül az *Axiomata notatu digniora* (39–40), azaz figyelmeztetések papoknak az érényes életre és *Nomina et encomia clericorum* (40–47), a Biblia és az egyházatyák alapján összeállított lista arról, hogy milyen nevekkel szokták illetni a papokat. Végül a nyomtatványt *Oratio S. Gregorii M. a pastoribus quotidie dicenda* (47–48) zárja.

E kiadvány szövege a címlap és az ajánlás kivételével megegyezik az *Epistola sacerdotalis, in qua breviter proponuntur occasiones nonnullae, quae statui sacerdotali valde perniciosae sunt ...* (Ambergae 1670, VD17 19:739895M) című kiadványéval, amelynek a korszakban számos egyéb kiadása is volt.

A nagyszombati Akadémia nyomdai vezetője 1679 és 1683 között Matthias Srnensky volt.

Budapest *Nat* cop. (Martin) – Budapest *Univ* ① – Esztergom *Dioec* ① – Martin *Nat* ①

4322

KISS Imre: Midőn az hatalmas halál a' fennyen tündöklő Bathori familiának erős három czimeres sárkány fogat meg-rontotta és fel-fordította Munkaczrol, így predikállott a' néhai minden ki gondolható dicsüretre melto feiedelmi Bathori Sophia aszszony halotti pompáján pater Kyss Imre jesuita. Nagy-szombatban 1680 az Academiai bötükkal Srnensky Mattyas.

A⁴ B⁴ C² = [3] + 16 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1251 – Sztripszky I 2102/309 ← MKsz 1894: 48 – Čaplovič 2134

Katolikus gyászbeszéd. – E halotti beszéd Báthori Zsófiának, I. Rákóczi György özvegyének a temetésére készült, és Kassán hangzott el. A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik *pater Kiss Imre, meg nevezett nagy familiának sok esztendők forgása alatt méltatlan alázatos lelki tanítója, szolgálja* ajánlása *Báthori-Rákóczi dicsőséges nagy familiának kisedel maradékához*, azaz az elhunyt unokáihoz, Rákóczi Ferenchez és Juliannához, akiket ősei érényeinek és dicsőségének továbbvitelére buzdít (A₂a–b). Ezt követi két bibliai idézet után a halotti beszéd (1–16). A bevezetés az utolsó tagjával kihalt Báthori család mulandóságáról elmélkedik. A beszéd legnagyobb részben a halott érdemeit magasztalja. A szöveget a Báthori-címerben látható három sárkányfog köré szervezi, amelyekhez három jelmondatot csatol: *Pro Deo et religione, Pro rege et patria, Pro anima et virtutibus*, amelyeket a hit, remény és szeretet érényeiivel, illetve az opálban egyesülő három drágakövel, a karbunkulussal, ametiszttel és smaragddal azonosít. A halott így csokorba szedett érényeit pedig életéből vett eseményekkel illusztrálja. Végül Báthori Zsófia – többek között – az ajánlásban már említett unokáitól búcsúzik, akiket a három sárkányfoggal jelzett érény – így az istenszeretet és az abból fakadó katolikus hitben való buzgóság, a királyhoz való hűség és abból eredendően a haza iránt való segítőkészség és a jó keresztényi élet – megtartására buzdít.

Szövegkiadás: Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból. Szerk. Kecskeméti Gábor. [Bp.] 1988, 221–239.

Báthori Zsófiát a Szentháromság tiszteletére felszentelt kassai jezsuita templomban temették el 1681. március 16-án (vö. szövegkiadás 427).

A kiadványt Szabó Károly még példány ismerete nélkül, Sándor István Magyar Könyvesháza alapján, „Halotti beszéd Báthori Zsófia felett” címmel írta le (RMK I 1251). A budapesti egyetemi könyvtárban őrzött kéziratos másolat alapján Illésy János ismertette, valamint közölte a teljes címet (MKsz 1894: 48–51). Az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2102/309). Illésy címléírása tartalmazza a *Munkacszrol és az így szavak* között a „Cassára érkezővén a testel” kézzel írt mondatot, amely mindhárom, jelenleg ismeretes példány címlapján szerepel. Igen valószínű, hogy ugyanattól a kéztől származik. Így elképzelhető, hogy ez a beszéd elmondásának körülményeit pontosító megjegyzés eredetileg csupán sajtóhiba folytán maradt ki a nyomtatásból. E beszúrástól eltérően Illésy címléírása csupán kisebb helyesírási különbségekben tér el a nyomtatott szövegtől.

A prédikációt újabban Kecskeméti Gábor ismertette. Összefoglalta Báthori Zsófia, illetve Kiss Imre életrajzát, valamint összegyűjtötte a temetés körülményeire vonatkozó egyéb adatokat (szövegkiadás 427–428).

Báthori Zsófia halála alkalmából a kassai jezsuita kollégium Pethő István beszédét (4349), illetve egy vers- és búcsúztató gyűjteményt (4364) is kiadott.

Cf. 4349, 4364

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① + cop. digit – Budapest Univ ③*

4323

[LANGÓ Mátyás:] Bonum principium, consequentiae pessimae, seu Carolus Stuardus, primum Angliae, Scotiae et Hyberniae rex, dein ad Londinum capite minutus, honori ... dominorum aa. ll. et philosophiae neo-doctorum, promotore r. p. Francisco Melleghi e Soc. Jesu, aa. ll. et philosophiae doctore ejusdem(ue) professore ordinario et p. t. seniore, in ... Universitate Tyrnaviensi creatorum a ... facultate oratoria dicatum anno MDCLXXX. Tyrnaviae (1680) typis Academicis excudebat Mathias Srenskey.

[ ]², A⁸ B⁶ = [4] + 27 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1471 – Čaplovič 2135

Költemények és beszédek I. (Stuart) Károly sorsáról az új filozófiai doktorok köszöntésére. – A kiadványt az 1680-ban a nagyszombati egyetemen filozófiából a jezsuita Meleghi Ferenc, a filozófia doktora, rendes professzora és a kar seniora vezetésével magisterré avatottak tiszteletére jelentette meg a retorikai osztály. A címlap hátán a felajánlók névsora olvasható: *Obtulerunt: (1) Georgius Sigismundus Berenyi (!) de Karancs Beriny, liber baro Ungarus – (2) Andreas Kazinczi de eadem, nobil. Ungarus e convict. nobil. – (3) Adalbertus Sandor nobil. Tyrnaviensis Ungarus – (4) Emericus Uyvary de eadem, nobil. Ungarus e conv. nob. – (5) Joannes Thedi Modrensis, nobil. Ungarus e conv. nob. – (6) Franciscus Temerdeks Posoniensis, nobil. Ungar. e conv. nobil.* Ezt köszöntő beszéd követi *Reverendi nobiles et ... dd. neo-doctores, philosophi* megszólítással, aláírói *rhetores Tyrnavienses* ([ ]₂a–b). A művet bevezető beszéd utal a témaválasztásra.

A rétorok arról szólnak, hogy amint jószerecséje vezette el a hatalomig I. (Stuart) Károlyt, úgy Oliver Cromwell és Thomas Fairfax ösztönzésével szerencsétlen sorsa juttatta a hóhér tőkéjére (□₂a–b). Majd külön cím nélküli prózában és versben írott szövegek következnek (1–11), köztük egy képvers, amely a *Dominus Britanniae* szavak betűiből formál négyzetet (10). Végül a címben is jelzett kilenc legrosszabb következmény (*consequentia prima–IX.*) van megverselve (11–27). Az egyes consequentiáknak alcímei az 1649-ben lefejezett I. (Stuart) Károly életének egy-egy epizódjára utalnak. A B₆b lap üres.

Bár Szabó Károly (RMK II 1471), majd rá hivatkozva Carlos Sommervogel (V 876, VIII 302) és Ján Čaplovič (2135) is e mű szerzőjének Meleghi Ferencet tekintette, ő csak a magisteravatást végezte. 1680-ban a nagyszombati egyetemen a retorikai osztályt Langó Mátyás tanította (ld. Lukács: Catalogi personarum IV 666, Zsoldos: Matricula 226). Valószínűleg ő volt az, aki tanítványainak e szövegek megfogalmazásában segített és soraitak letisztázta. Így ő tekinthető e kiadvány szerzőjének is.

Langó Mátyás (1648–1694) Győrben született, 1665-ben lépett be a jezsuita rendbe, 1669–1671 között Grácban filozófiát, 1675–1678 között ugyanott teológiát tanult. Tanított Pozsonyban, Trencsénben, Nagyszombatban, Gyöngyösön, működött Kőszegen, Komáromban és Sopronban (ld. Lukács: Catalogus II 845–846). Ezt az iskolai színjátékot részletesen ismertette Berg Pál. A hazai katolikusok Anglia és az ottani események iránt ekkoriban felébredő érdeklődésének a nyomát fedezte fel benne (155–161).

Budapest *Nat cop.* – Székesfehérvár *Dioec* ①

4324

NOVA quaedam officia cum proprijs sanctorum patronorum regni Hungariae, quae necdum passim in Breviarijs Romanis impressa habentur. Jussu et autoritate ... Georgij Szelepcheny, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archi-episcopi locique ejusdem et comitatus supremi et perpetui comitis, primatis Hungariae, legati nati, summi et secretarij, cancellarij sacrae caesareae regiae(ue) majestatis consiliarij intimi, nec non per Hungariam locumtenentis. Tyrnaviae MDCLXXX typis academicis Mathias Srnensky.

□⁴, A⁸–Q⁸ = [6] + 249 + [7] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1472 – Čaplovič 2136

Magyar szentek zsolozsmája. – A címlap háta üres. Ezt követi a nagyszombati nyomda *Georgio Szelepcheny ... patrono colendissimo* intézett ajánlásának címezése (□₂a). Szövege a következő levélen kezdődik, aláírása *Academiae Tyrnaviensis typographia* (□₃a–□₄b). A főrész *Officia nova de sanctis et patronis Regni Hungariae* cím alatt Szelepcsényi György parancsára és határozatából az esztergomi főgyézházmegeye papi zsolozsmája számára ad közre breviáriumi szövegeket a január 5. és december 15-e közötti időszakra, a Római Breviáriumot a magyar szentek ünnepeire szóló olvasmányokkal egészítve ki (1–248). Az ennek végére illesztett *Appendix, die XXI. Octobris in festo S. Ursulae et sociarum ejus virginum martyrum* szól (248–249). Majd a *Tabula sanctorum ordine mensium* című tartalomjegyzék sorolja fel naptári rendben

az ünnepnapokat. (Q₅b–Q₈a). A kiadványt záró *Admonitiuncula ad lectorem* arra figyelmezteti az olvasót, hogy az itt közölt szövegek szétszórva, kiadásra engedélyezett nyomtatványokban már megjelentek, most csupán egyetlen kötetbe gyűjtötték össze őket (Q₈b).

A kiadvány tartalma és beosztása eltér az ezt megelőző hazai breviáriumtól (Nagyszombat 1665–1671, 3474), mivel egyrészt beilleszti a naptár szerinti rendbe az annak a végén olvasható, szeptember 28-ra és október 19-re szóló szöveget, továbbá az ott közölt 44 ünnepnapra szóló olvasmányok szövegét további 40 ünnepel egészíti ki (néhány esetben ugyanarra a napra újabb ünnepet is beiktatva). Az új ünnepek a következők: január 5, 8, 23 (kiegészítve a következő két ünnepel: Raymundus de Paennafort, Desponsatio B. Virginis Mariae); február 7, 19; március 1, 24; április 30 (Lancea et clavis Domini ünnepével bővítve); május 4 (Florianus et socii beiktatásával), 18, 20, 25, 26; június 4, 10, 13; július 4, 12, 16 (kiegészítve Maria de Monte Carmelo ünnepével), 17 (Alexius confessor), 31; augusztus 7, 12, 15 (Henricus confessor), 16, 30; szeptember 4, 5, 10, 20; október 1, 12, 13, 15, 31; november 13, 15, 22; december 6. E kiadványban május 5-én Sziénai Szent Katalin helyett V. Pius zsolozsmája szerepel.

Cf. 1901*!; 2339; 3474; –, →

In 29 bibliothecis 45 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Martin *Nat* – München *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş
Olim: Zirc

4325

TARNÓCZI István: Holtig valo baratsag, avagy mi modon kellessek az beteg és halálra vált embert, avagy meg-sentenciazot bünöst segeteni, mellyet mind egészségesek, s' mind betegek nagy hasznára magyarázot és öszve szerzet a' Jesus zászlója alat vitézkedő p. Tarnoczy Istvan. Nagy-szombatban [1679–1683] Academiai bötükkal Srnensky Matyas által.

A¹²–L¹² M⁸ = [28] + 252 pag. – 12° – 2 ill., orn, init.

RMK I 1606 – Čaplovič 2153

Katolikus ars moriendi és imádságkönyv. – A címlapon fametszet látható, amely Jairus lányának feltámasztását ábrázolja (V. Ecsedy: Hung. typ. I. 192). A címlap hátán homokórát és koponyát fogó puttó képe alatt (V. Ecsedy: Hung. Typ. I. 465) a Prédikátor könyvéből származó mottó olvasható. Ezután ajánlás következik *Matusek Andrásnak, pápai esperesnek, győri nemes káptalanbéli kanonok úrnak és sopronyi beneficiátusnak mint jóakaró urannak s barátomnak*, amelynek aláírója Jézus társaságából Tarnóczi István (A₂a–A₃a). Ezt követi a latin nyelvű *Resolutiones morales in gratiam moribundorum ex variis auctoribus collectae* (A₃b–A₁₁b), amely további alcímekkel tagolva a betegek és haldoklók gyóntatására, áldoztatására és az utolsó kenet feladására vonatkozó kánonjogi állásfoglalásokat tartalmazza. Ezután következik az *Eliőljáró beszéd azokhoz, kik betegek és halálra vált embereknek lelkek üdvösségére vigyáznak* (A₁₂a–B₂b). Ezt követi a mű főszövege, amelynek részei: *Holtig való barátság, azaz mi módon kellessek a beteg és halálra*

vált embert, avagy megszentenciazott bűnöst segíteni. Első része (1–53) – Második része (53–108) – Harmadik része (108–142) – Negyedik része (142–169) – Ötödik része. Miként kell a baláltra ítelt embert segíteni (169–184) – Hatodik része. Öt szép és igen hasznos vallástétel avagy protestálás a szent őrző angyalhoz boldog kimúlásért, melyet a Szent Boromaeus Károl szerzett (184–237) – Példák. Némely szentek példája, kik nehéz és hosszú betegségeket szenvedtek (237–244). A művet Rendi e könyvecskében foglalt dolgoknak (245–252) zárja.

A kiadvány főrésze a haldoklókat segítő imákat, elmélkedéseket, litániákat tartalmaz, ill. a lelkipásztor megszólító *Intéseket*. A mű tartalmilag kapcsolódik Tarnóczy István 1675-ben megjelent *Menybe vezető kalauz* című fordításához (4049), amely szintén a jó halál kérdésével foglalkozik. Az évszám nélkül megjelent kiadvány az 1679 és 1683 közötti évekre datálható, mivel Srnsensky Mátyás nagyszombati működése ezekre az évekre korlátozódik (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 158). A művel Kónya Franciska foglalkozott (Tarnóczy 112–122). Számos további kiadása ismeretes (Kónya i. m. 112).

Cf –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Firenze *Nat* ① – Kalocsa *Dioec* ① – Pécs *Univ* ①

4326

TARNÓCZI István [transl.]: Nagy mesterseg a jo elet, melyet a Jesus Társaságbéli R o - b e r t u s B e l l a r m i n u s a' romai annyaszentegyháznak méltóságos kardinállyának stílusa szerint a magyar nemzetnek vigasztalására ugyan azon Jesus Társaságából valo p. Tarnoczi Istvan meg-magyarázot anno 1679. Nagy-szombatban MDCLXXX az Academ. bötükkal Srnsensky Mattyas által.

[ ]¹, A¹²-Z¹², aa¹²-dd¹²ee⁸,)⁽⁶ = [7] + 546[recte 646] + [21] pag. – 12° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK I 1252 – Čaplovič 2129

Katolikus vallási tanítás, életvezetési könyv. – A kötet élén rézmetszetes díszcímlap áll, amely a nyomtatott címlappal szemben helyezkedik el. Ennek felső részén két angyal által tartott írásszalagon a *Törvény szerint fusakodóknak* [recte: tusakodóknak] szöveg olvasható. Két oldalt egy-egy pálmafa szegélyezi a képet, amelyeknek kinyúló felső ágai koronát tartanak a középen, pajzson álló, jobb kezében kardot tartó, bal kezén pedig *Vitézkedés az ember élete. Iob. 7. v 9* feliratú pajzsot viselő, páncélos vitéz fölé. A vitézt tartó pajzs hadi felszerelésen nyugszik, előtte középen Bercsényi Miklós címere látható, kétoldalt pedig egy-egy címerpajzs helyezkedik el, a bal oldalin virágkoronával övezett ifjú arcképe látható *Aminő az eleted*, a másikon töviskoszorúval övezett koponya, *Olyan lesz a balalod* felirattal. Alul díszes kartusban a *NAGYMESTERSEG A' JÓ ÉLET. A Tekénetes és Nagyságos BERCSENI MIKLOSNAK Értc. P. TARNOCZY ISTVAN Iesuitától ajánlatott. 1681* címszöveg olvasható ([ ]₁b). A fenti címleírás a szedett címlapot (A₁a) követi, amelynek háta üres. Ezután kezdődik az *Előljáró beszéd a kegyes olvasóhoz* (A₂a–A₄b). *A nagy mesterségnek avagy jó életnek első könyve A jó életről való mesterségnek tizenöt reguláját* fejti ki, azaz olyan életvezetési tanácsokat tartalmaz, amelyek az üdvösségre vezető és a helyes keresztényi életre segítenek. Előbb az erényeket és jó cselekedeteket, majd a szentségeket tárgyalja (1–252 [recte 352]). Az e részben olvasható vers kezdősora:

Távul az asztaltúl (228 [recte 328]). *A nagy mesterségnek avagy jó életnek, amikor vége felé közelget, második könyve* tizenhat, immár a haldoklók számára megfontolandó *regulát*, azaz elmélkedést, illetve tizenhetedikként az *egész sommáját* tartalmazza (253 [recte 353]–546 [recte 646]). Ezután *A reguláknak lajstroma* című tartalomjegyzék (ce₄a–ee₆a), illetve üres lapot követően *A nyomtatásban esett derekasabb fogyatkozásoknak megjobbítása* című hibajegyzék (ce₇a–ee₈b) áll. A kötetet elkülönülő füzetjelzéssel *A tekintetes és nagyságos Bercsényi Miklósnak de Szekes* szóló ajánlás zárja, amely Bercsényi hadi és kegyes tetteit sorolja fel. Aláírása: *nagyságodnak alázatos káplánja a Jesus Társaságából, p. Tarnóczi István* (0₍₁a–)(6)b).

Tarnóczi munkája Robertus Bellarminus (1542–1621) itáliai jezsuita teológus, bíboros műve alapján készült. A címlap utalása, valamint Joannis Nep. Stoeger (361), Carlos Sommervogel (VIII 1876) és Kónya Franciska megállapítása szerint forrása a *De arte bene moriendi* című munkája volt, amely 1620-ban jelent meg Párizsban (Tarnóczy 69, 89, 165). Kónya elvégezte az eredeti szöveg és a fordítás részletes összehasonlítását is (Uo. 88–99).

A rézmetszetes díszcímlap bizonyos esetekben nem a szedett címlappal szemben, hanem előtte, egy hátán üres levél rektó lapján foglal helyet (pl. Budapest, Egyetemi Könyvtár, jelzete: RMK I 289). Az ajánlást számos példányban szokott helyére, előre, megszakítva az első füzetet, az A₁ és A₂ levél közé kötötték.

In 6 bibliothecis 12 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref, Univ* – Firenze *Nat* – Sárospatak *Ref*

4327

[1] TYRNAUERISCHER Schreib Calender auff das Jahr nach der ... Geburth Jesu Christi MDCLXXXI. nach dem Schalt-Jahr das erste, auff des tyrnauerischen Meridiani Poli Erhöhung 48. Grad gerichtet, unnd so wohl den ... Ertz-Hertzogthumber Oesterreich, Königreich Hungarn und Böheimb als anderen angränzenden Erb-Ländern zu Nutzen gestelt durch sonderbahren Fleiß eines in der hochlöblichen und ertz-bischöfflichen Universitet zu Tyrnau geflissenen A s t r o p h i l i . – [2] (Prognosis conjecturalis astrologica, das ist kurtze astrologische Vermuthung und Erklärung der Sachen so auß dem Gestirn und Lauff des Himmels von Veränderung, so wohl in der Lufft, an Witterungen, als anderen natürlichen Zufählen könen vorgesagt werden auff das Jahr von Christi gnadenreicher Geburt MDCLXXXI., nach dem Schalt-Jahr aber das erste, durch sonderbahren Fleiß eines in der hochlöblichen und ertz-bischofflichen Universität zu Tyrnau geflissenen A s t r o p h i l i , ad elevationem poli 48. graduum et meridianum Tyrnaviensem, unnd dahero zu Nutzen anderer aller beyliegenden Orthen und Landschafften zusammen getragen.) Gedruckt zu Tyrnau [1680] in der Academischen Druckery durch Matthiam Srnensky. [1, A⁴–C⁴ C) o² D⁴–H⁴ = [35] fol. – 4° – 1 ill., orn., init., color.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve 1981–1982, 50, 53, 58–59.

Új-naptár és prognosztikon. – A címlap hátán a nyomdász *Johann Andreae Vichter von Grueb, der römisch.*

kaiserl. maiest. Rath und würckliche obristen Cammergrafen in denen hungarischen Bergstätten etc...-nak szóló ajánlása olvasható. A szemközti lapon az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, továbbá *Auflegung der Stellen, so in diesem Calender gebraucht werden* címen a naptárrész beosztásának ismertetése és a naptárjegyek magyarázata áll. A naptárrészben (A₁b–C)_{o(1)a} minden hónap két lapot foglal el, az adott napra vonatkozó ismeretek tizenkét hasábjában helyezkednek el. Ezek a következők: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, a holdjárás adatai, a napfelkelte, illetve a napnyugta időpontja, a bolygók állása, különféle csillagászati megfigyelések és az adott napra vonatkozó jellegzetességek, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, a nappal, illetve az éj hossza, végül említésre méltó egyháztörténeti események. A naptárrész végén két táblázat áll, az egyik a gyógyszerek bevételére, a másik az érvágásra alkalmas napok felsorolását tartalmazza hónaponként. A prognosztikon önálló címlapjának (C)_{o(2)a} hátán hét (1–7) számozott pontra bontott szöveg olvasható. Az első az 1680-ban bekövetkező fogyatkozásokat, a második a négy évszak kezdetének időpontját közli, míg a többi a háború és béke kérdéskörét tárgyalja (C)_{o(2)b}. Ezt követi a *Hundert Beobachtungen teils zu der Hausarztnei, teils zur Gartenwirtschaft sehr gedaulich* című fejezet, amely száz számozott pontban egészségügyi és mezőgazdasági tanácsokat sorol fel (D_{1a}–E_{1a}). – *A Geographische Discurs oder kurze Beschreibung dieser unserer Erdwasserkuugel, dessen Form, Größe, Ort, Stellung, innere so wohl als ausere Beschaffenheit, Abtheilung und anderer deroeslben Zufäll betreffend öt (§I–V)*, címmel ellátott alfejezetben a földgolyóról való tudnivalókat tárgyalja (E_{1a}–F_{1a}). Ezt a négy földrész leírása követi: *Der erste Teil, die Beschreibung Europa inhalten* (F_{1a}–F_{3b}) – *Anderter Teil, kurze Beschreibung Asiae* (F_{3b}–F_{4a}) – *Dritter Teil, kurzer Inhalt oder Begriff Africae* (F_{4a}–b) – *Vierter Teil, kurzer Inhalt oder Begriff Americae* (F_{4b}). Ezután a Krisztus születését követő száz év egyháztörténeti eseményeinek kronológiája olvasható: *Kurzer Inhalt denckwürdiger Kirchengeschichten, das erste von der Geburt Christi hundert jähriges Alter begreifen*. Ennek végén rövid tájékoztató szól arról, hogy az első század bemutatása után a további négy század ismertetése fog következni (G_{1a}–G_{4a}), valamint századonként (*Das erste-fünfte Hundert Jahr*) táblázatosan felsorolja az adott évszázadban egyház- és hittörténeti szövegeket író szerzőket (G_{4a}–b). Majd két vásárjegyzék következik, az egyik az ausztriai és nyugat-magyarországi vásárokat: *Jahrmärkt im Erzherzogtum Oesterreich* (H_{1a}–H_{2a}), a másik pedig a morvaországi sokadalmakat sorolja fel: *Jahrmärkt im Markgraftum Mähren* (H_{2a}–H_{4a}). A kiadványt fametszetes érmetsző ábra zárja, amelyik azt mutatja, hogy melyik égövi jegy uralma alatt melyik testrészen van az érvágásnak jó, rossz vagy közepes hatása (H_{4b}).

Az 1676-ra szóló naptárhoz hasonlóan a kalendárium összeállítója minden bizonnyal Szentiványi Márton volt (vö. 4051).

A kiadványt első alkalommal Klinda Mária írta le (A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve 1981-1982, 50, 53), aki a naptárrész és a prognosztikon címlapjának másolatát is közölte (i. m. 58–59).

Cf. 4051!

Budapest *Civ* ⊖ – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Civ*) – Wien *Nat* ⊕

4328

»UTILISSIMA Cautela tempore pestis, in usum Excelsi Gubernii Regii Hungarici expensis Camerae Hungaricae Poseniensis edita Tyrnaviae 1680 [typ. Academicis]. 4r.«

RMK II 1473 – Čaplovič 2138

Orvosi tanácsok. – A példányból nem ismeretes kiadványt Szabó Károly (RMK II 1473) Weszprémi István említése (Medic. biogr. II/1. 23) nyomán vette fel bibliográfiájába. Weszprémi adata megbízhatónak tűnik, mivel az ezzel együtt felsorolt hazai nyomtatványok mindegyike példányból is ismeretes (Lőcse 1622, **1279**, Kolozsvár 1634, **1586**, Bártfa 1645, **2095**, Szeben 1709, RMK II 2393), bár a megjelenés évszámában több esetben is tévedett (vö. **1279**, RMK II 2393). Weszprémi – a fentebbi példákhoz hasonlóan – a kiadvány formátumát is megadja, amely szintén arra utal, hogy leírása példány vagy pontos forrás alapján készült. Szintén megerősíti e nyomtatvány egykori létezését az a nagyon hasonló címmel Bécsben, 1691-ben megjelent kiadvány is (RMK III 3680), amely magát újabb kiadásnak mondja, és így nagy valószínűséggel e munka második kiadásának tekinthető. A címe szerint a pestisjárvány idején alkalmazandó védekezésről szóló mű megjelenésének az 1680–1681-ben Felső-Magyarországon terjedő járvány adhatott aktualitást (vö. Schultheisz Emil: Fejezetek az orvosi művelődés történetéből. Piliscsaba 2006, 200). Így összességében nincs ok a kiadvány egykori létében kételkedni.

Az 1691-es kiadás (RMK III 3680) formátuma azonos ennek a nyomtatványnak a forrásban szereplő méretével, így feltételezhető, hogy terjedelmük is hasonló, azaz megközelítőleg 53 levél lehetett.

Az 1691-es kiadás (RMK III 3680) címe szerint a pozsonyi magyar kamara költségével jelent meg. Johann Gregor Zerweg 1678-ban bekövetkezett halálát követően azonban a XVIII. század második évtizedéig Pozsonyban nem működött nyomda (Ecsedy 102), ezért készült e kiadvány Nagyszombatban.

4329

LADIVER, Elias, jun.: *Controversiarum metaphysicarum disputatio tertia de affectionibus entis in specie, nempe uno et vero indeq(ue) manante usu theologico, ethico, physico et logico. Hanc sub Dei opt. max. auspice, praeside Elia Ladivero, coll. Eper. p. p., rectore scholae Schaesburgensis publicae ventilationi Martinus Textoris, scholae ejusdem stud. sistit ad diem (...) Junii anni MDCXXC. Cibinii (1680)[typ. civitatis] Stephanus Jüngling.*

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1475

Filozófiai vizsgátelek. – A tézisfüzet utolsó tagja annak a három részből álló disputációsorozatnak, amely ifjabb Elias Ladivernek a segesvári iskolában 1679–80-ban tartott filozófiai előadásai alapján készült és Szebenben jelent meg (vö. **4279**, **4280**). Két változatban maradt fenn, amelyek csak az ajánlásban térnek el egymástól. Az „A” variánsban a címlap hátán a szerző, mint *disputationis praeses* a következő személyeknek ajánlja a téziseket: *Michaeli Helvig, civitatis Schaesb. consuli, ... Georgio Schobelio, eccl. Schaesb. antistiti et inspectori scholae ... capituli Kizdensis decano ... , Johanni Schwisseri, ejusd. civit. jud. regio, ... Andreae Valentini, sedis judici, ... Georgio Jirilingh [recte Hirlingh], thesaurario, ... Michaeli Kreutzer, aedituo ... , Georgio Matthiae, villico, ... Petro Filkenio, ... Stephano Hintzmanno, ... Georgio Schnell, provisori xenodochii, ... Michaeli Deli, aedili ... , Johanni Merckell, ... Johanni Bredisch, ... Johanni Maurer, ... Johanni Schulero, ... Johanni Krempe, notario jurat. publ., ... Michaeli Schmidt, ... Martino Streitförder, tribuno plebis ... dominis, patronis (A₁b–A₂a). A „B” variánsban*

ugyanezen a helyen *Martinus Textoris Bonosdorff. respondens* aláírásával ajánlás szól a következő egyházi személyeknek: *Viris maxime reverendis ... Stephano Gunthardo, past. eccl. Bolgatzziensis ... capituli ejusdem decano, ... Johanni Fabri, past. ecclesiae Nagy-ekemezőensis, ... Andrae Mützio, past. Fegendorffensi, ... Matthiae Bayero, past. Seidnensi, ... Paulo Vernerio, past. Basnensi, ... Georgio Schwartz, past. Tatarlakiensi (!), ... Andrae Fabri, past. Balastalkiensi, ... Michaeli Lanii, past. Bonosdorf. capituli seniori, ... Andrae Kauffmanno past. Schönensis (!), ... Danieli Wachsmanno, past. Mechelsdorffensi, ... Valentino Stampff, pastori Kis-ekemezőensi, Michaeli Pistoris, past. Pustalkiensi, ... Stephano Krausz, past. Longaevalensi, ... Jacobo Manichio, pastori Wöltzensi, dominis patronis et promotoribus ...* (A₁b–A₂a). Az ezután kezdődő tézisek szövege mindkét variánsban azonos. Ladiver filozófiai előadásainak az V. és VI. fejezetét tartalmazzák. A *Caput V.* tárgya az *Unum entis*, a Létező egysége, azaz egyedi volta, amelyet a *Dissertatio I. et II.* hat (I–VI) pontban, a *Dissert. III.* két (I–II) pontban magyaráz. A *Dissert. IV.* utal röviden az *Unum* értelmezésére a teológiában, az etikában, a [meta]fizikában és a logikában (A₂b–A₃b). A *Caput VI.* két egységből áll: A *Dissertatio I., II., III.* összevontan hét pontban (I–VII) mutatja be a Létező igaz voltát (*Verum Entis*), a rákövetkező *Dissert. IV.* utal más területeken való értelmezésére (A₃b–A₄b). A füzetet *Soli Deo Gloria* jelmondat és nyomdadísz zárja.

A vizsgáteleket 1680 júniusában vitatták meg. A vizsgáztató ifj. Elias Ladiver, a segesvári evangélikus gimnázium rektora, a vizsgázó Martin Textoris, az ottani iskola tanulója volt. Ladiver az ajánlásban köszönetet mond Segesvár előjáróinak azért, hogy mint száműzöttet befogadták („A” variáns).

A nyomtatványnak az 1680-as szebeni számadáskönyv kötetáblájából kiáztatott korrekktúraivéről Franz Josef Zimmermann adott hírt (ArchVerSiebLkde Neue Folge XIX (1884): 98), amely ma is megtalálható a szebeni városi levéltárban. Ezen csupán az ív egyik lapját nyomták meg, azaz csak az A₁a, A₂b, A₃a, A₄b lapokat tartalmazza. Ezért nem állapítható meg, hogy melyik változat része lehetett.

Erre a nyomtatványra vonatkozik Kathona Géza adata, aki Johann Samuel Klein Nachrichten című művének mindmáig kéziratban maradt negyedik kötetéből közölte a következő címet: „Elias Ladiver: *Dissertatio III metaphysica de uno et vero*. ... Gedruckt zu Kaschau 1680.” (MKSz 1987: 65). A kaszai nyomtatás tévedés, hiszen ebben az időben Elias Ladiver a segesvári iskola rektoraként működött, és előadásainak ez a harmadik része az első kettőhöz (4279, 4280) hasonlóan Szebenben jelent meg, miként azt a fennmaradt példányok is bizonyítják.

Cf. 4279, 4280 –, 4487

Budapest *Nat* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) – Sibiu *Arch* ③*

4330

[1] [DER NEUE und alte Allmanach auff das Jahr 1681. gestellet von Christoph Neubarth.] – [2] (Kurtze astrologische Vorsagung auff das Jahr nach der gnadenreichen Gebuhrt Jesu Christi 1681., darinnen der Zustand der vier Jahrs-Zeiten, an der Witterung, Krieg, Kranckheiten, Erdgewächsen und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden, mit gebührendem Fleiß aufgesetzt von Christophoro Neubarthio Bolesla-Silesio.) [Herrmanstadt 1680 typ. civitatis Jüngling].

[A⁸] B⁸–D⁸ E⁴ = [8] + 28 fol. – 16° – 1 ill., orn., color.

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E bibliográfiaikorábban le nem írt kiadvány ma ismeretes egyetlen példánya csupán a nyolcleveles B, C, D, illetve a négyleveles E füzetet tartalmazza. A naptársorozat ezt megelőzően és követően példányból ismeretes tagjaihoz (vö. 4110, 4215, 4505) hasonlóan minden hónappal a címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon a naptárjegyek magyarázata, alatta a nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év pontos hossza volt olvasható (A₂a). Ezt követően kezdődtek a hónapok naptártáblái (A₂b). A ma meglévő első levélen július hónap második fele található (B₁a). Minden hónap két lapon helyezkedik el, alattuk vörössel nyomtatott bölcsességek, tanácsok olvashatóak (A₂b–B₆a). A naptárrészt a következő két fejezet zárja: *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* (B₆b) – *Schlüssel der verborgenen Namen in diesem Calendar* cím alatt annak magyarázata, hogy a kalendáriumban előforduló egyes szimbolikus megnevezések melyik országot takarják (B₆a). Az önálló címlappal (B₈a) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Das 1. Capitel. Von Betrachtung den 4 unterschiedenen Zeiten deß Jahres mit ihrer natürlichen Witterung. Vom Winter* (B₈b–C₁a) – *Vom Frühling* (C₁a–C₂a) – *Vom Sommer* (C₂a–b) – *Vom Herbst* (C₂b–C₃a) – *Das 2. Capitel. Von den Finsternissen* (C₃b–C₄b) – *Das 3. Capitel. Von Fried und Krieg*, amelyet a *Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes* szövegű verses közmondás és szintén verses német fordítása vezet be (C₄b–C₆a) – *Das 4. Capitel. Von Krankheiten* (C₆a–b) – *Das 5. Capitel. Von den Feldfrüchten* (C₇a–b). Végül a prognosztikon szerkesztőjének, Christoph Neubarthnak záró sorai olvashatók, amelyekből kiderül, hogy a naptár érvényességének évében töltötte be 73. évét (C₈a). Ezt követi a *Zeichen eines gesunden Menschen* című 15 pontból álló felsorolás, amely az egészséges ember ismérveit gyűjti össze (C₈b), majd a *Chronica unterschiedlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen*, amelynek utolsó bejegyzése az Aeneas Sylvius de Caprara vezette császári csapatok Magyarországra érkezéséről tudósít (D₁a–D₈b). A kiadványt a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című, ábécérendbe szedett vásárjegyzék zárja (E₁a–E₄a). Az utolsó lapon fametszetes érvágó ábra látható, amely azt mutatja meg, az érvágásnak melyik testrészen melyik égövi jegy alatt van jó, közepes vagy rossz hatása, alatta hozzá kapcsolódó négy soros vers olvasható (E₄a).

A kiadvány nyomdai jellemzői alapján a szebeni városi nyomdában készült. A műhelyt 1666 és 1687 között Stephanus Jüngling vezette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 309, Perger Péter).

Cf. 3930!

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ©

4330A

(SCHELLIUS, Simon – DENGELIUS, Daniel:) Castae himenaei taedae, qvas ... dn. Georgius Dengelius, ecclesiae Nagy-Schenckensis archidiaconus ... dn. Thomae Dengelii, ecclesiae Nagy-Schenck pastoris et venerabilis capituli decani filius, sponsus, dum ardente amoris illibati igne in ... virginem Annam Falckin ... dn. Bartholomaei Falck, pastoris ecclesiae Türkesiensis derelictam filiam, sponsam exarsisset, accendit anno, die, mense bis denas et sex vix vexerat axe November, favta, rotas, sponso vt, fax cytheraeia nitet. Cibirii (MDCLXXX) [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.

[1] fol. – 345 x 255 mm – Init.

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – Az eddig bibliográfiailag ismeretlen, Georgius Dengelius nagysinki archidiakónusnak, Thomas Dengelius nagysinki evangélikus lelkész és a káptalan dékánja fiának valamint Bartholomaeus Falck türkösi (Türckesdorf) evangélikus lelkész leányának, Anna Falcknak 1684. november 26-án tartott esküvője alkalmából készült plakát alakú nyomtatványt nyomdai cífrákból álló keret szegélyezi. A fent olvasható cím alatt két hasábjában áll négy köszöntő költemény: (1) *Medium tenere beatum est* és (2) *Aenigma ad sponsam* címmel, aláírójuk *Simon Schellius Schaesbur.*, továbbá (3) cím nélküli latin nyelvű vers és (4) *Rätzel an den H. Bräutigam* című német nyelvű költemény, amelyeket *Daniel Dengelius* írt alá.

A szerzők közül Simon Schelliust 1679-ben írták be a szebeni gimnázium anyakönyvébe. E kiadványban segesvárinak mondja magát, a matrikula szerint azonban Sinkről érkezett a gimnáziumba. 1690-ben, mint praefectus távozott Segesdre lelkésznek (Programm des evangel. Gymnasiums A. B. ... zu Nagyszeben (Hermannstadt) für das Schuljahr 1910/1911. Nagyszeben 1911, 46, 47, 49). A másik szerző, Daniel Dengelius a völgyéni közeli rokona lehetett. A szebeni gimnázium anyakönyve szerint 1679-ben iratkozott be, mint sinki diák az az intézménybe. 1682-ben halt meg Sinken (i. m. 46, 49).

A cím *anno, die, mense* fordulata után kronogram áll, amely az 1680-as évet adja ki. Ez a dátum volt minden bizonnyal a nyomtatvány megjelentetésének éve is.

Budapest *Nat cop.* – Sighișoara ①

4331

[1] NOWÝ kalendář na rok po narozenj K[rysta] P[ana] MDCLXXXI. na horyzont Slézscký, Vherscký, Moravský, a Český s pilnosti sepsaný a wydaný od Kryss-toffa Neubartha z Sl[ezské] Bo[leslávě]. A dokonany skrze Walentina Hancka. – [2] (Astrologické prognosticum na rok po narozenj Krysta Pana 1681. Na kragny Slézsckau, Vhersckau, Morawskau a Českau, s pilnosti sepsané a wydáné od Krysstoffa Neubartha a dokonané skrze Walentjna Hancka.) W Žilině [1680] v Alžběty Dádánky.

[A]⁸ B⁸–G⁸ H⁷ = [63] fol – 16° – Mult. ill., orn., color.

RMK II 1497 – Knihopis 6146 – Čaplovič 2533

Új-naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: ([1] Új kalendárium a Krisztus Urunk születése utáni 1681. évre, Szilézia, Magyarország, Morvaország és Csehország horizontjára szorgalmasan összeírta és kiadta a sziléziai Boleslávól való Christoph Neubarth, befejezte Valentin Hanek. [2] Asztrológiai prognosztikon a Krisztus Urunk születése utáni 1681. évre, Sziléziára, Magyarországra, Morvaországra, Csehországra szorgalmasan összeírta és kiadta Christoph Neubarth, befejezte Valentin Hanek). A címlap hátán olvashatók az 1681-es év legfontosabb adatai, majd a következő lapon a naptárjelek magyarázata (A₂a). Ezután kezdődnek az egyes hónapok naptártáblái az újnaptár szerint hónapképekkel (A₂b–B₆a). A naptár végén *Vyznamenánj dvanácti nebeských znamení planetív a aspektív* (A 12 égi jegy, a planeták és aspektusok jelentése) olvasható (B₆b). Ezt követi a *Zpráva a naučení potřebné, kdy a pod kterým znamením dobré jest něco začítí* (Híradás és hasznos tanítás arról, hogy mikor és milyen jegyben jó valamibe belekezdeni) (B₇a–C₂b).

Itt az egyes csillagjegyek mellett fametszetes ábrázolásuk is megtalálható. A prognosztikon önálló címlappal (C₃a) kezdődik. Egyes fejezetei a következők: *Kapitola I. O zymě* (I. A télről) (C₃b–C₃a) – *Kapitola II. O jaru* (II. A tavaszról) (C₃a–C₆b) – *Kapitola III. O letu* (III. A nyárról) (C₆b–C₈a) – *Kapitola IV. O podzymku* (IV. Az őszeletről) (C₈a–D₁b) – *Kapitola V. O zatměních* (V. A [nap és hold]fogyatkozásokról) (D₁b–D₂a) – *Kapitola VI. O vojně a o pokoji* (VI. A háborúról és a békéről) (D₂b–D₆b) – *Kapitola VII. O nemocech* (VII. A betegségekéről) (D₆b–D₇b) – *Kapitola VIII. O urodách a newrodách* (VIII. A jó és a rossz termésről) (D₇b–D₈b). Ezt követi a *Druhá částká pragnostiky o nastánj Měsyciúw a čtvrti jejích, též o proměnách povětrí unich* (A prognosztikon második része a Hold állásáról és negyedeiről és az ebből fakadó időjárásváltozásokról) (E₁a–E₄b). Utána következik a vásárjegyzék: *Poznamenání jarmarkúw, kteriz v borních y dolních Uhřích držáni byvají* (A Felső- és Alsó-Magyarországon szokásosan megtartott vásárok jegyzéke) (E₄a–F₇b). A kiadványt összefoglaló zárja Magyarország történetének legfontosabb eseményeiről *Kroniky a neb hystorie, ktere se stalj v uherské a sedmohradské zemí* (Krónikák azaz történetek, amelyek Magyarországon és Erdélyben estek meg) (F₈a–H₇b). Az utolsó esemény, amelyről beszámol, az 1679–1680-as év fordulóján kitört magyarországi pestisjárvány volt.

A naptárt a cím alapján Christoph Neubarth kezdte el szerkeszteni, és Valentin Hancke fejezte be. Hancke (1607–1681) a sziléziai Bunzlauban született, és az azonos nevű, id. Valentin Hancke (1559–1618) és fia, ifj. Valentin Hancke (1594–1627) naptárszerkesztők leszármazottja volt. 1644 és 1682 között szerkesztett kalendáriumokat. Az 1681-ben készült, és példányból ismeretes zsolnai naptár már nem említi a nevét (4391), ugyanis abban az évben a felső-lausitzi Holzkirchben meghalt.

A zsolnai biblikus cseh nyelvű naptársorozat első, példányból ismeretes tagja az 1670-es évre jelent meg (3624A). 1670 és 1680 között azonban egyetlen biblikus cseh nyelvű naptár sem maradt fenn ebből a nyomdából, csupán az 1672-re szóló magyar nyelvű kalendárium (3777). Bár az elsősorban a cseh exulánsok számára dolgozó nyomdának ebben az időszakban csak szórványosan jelentek meg kiadványai, feltételezhető, hogy legalább biblikus cseh nyelvű naptárakat minden évben kiadtak.

A következő, példányból is ismeretes zsolnai cseh kalendárium az 1682. évre szóló (4391). Utána egy-egy év kihagyásával az 1684. és az 1686. évre szóló naptárból maradt fenn példány (4506, 4624). Mindez a zsolnai cseh nyelvű naptárkiadás folyamatosságát bizonyítja.

Cf. 4287!

Budapest Nat ①

Calepinus, Ambrosius: Dictionarium undecim linguarum. Basileae 1681 sumptibus Quissoniorum. = **Appendix 315**

4332

AGGRATULATIO votiva in solennes nuptiarum ferias ... Martini Closii ... Georgii Closii, p. n. pastoris ovilis in Petri montibus indefesse vigilantis filii, sponsi cum ... virgine Martha

... Stephani Letz, jurati inclytæ regiaeque urbis Coronensis assessoris ... filia, sponsa, celebratas anno 1681. die 4. Maji, decantata per infra scriptos. Coronae (1681) typis Herrmannis praesentavit Nicolaus Molitor.

[1] fol. – 300 x [cr. 235] mm

Gross: Kronstädter 1162

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – A kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy 1681. május 4-én házasságot kötött Martin Closius, Georgius Closius (barca)szentpéteri lelkész fia és Martha Letz, Stephanus Letz Brassó királyi város esküdtjének leánya. Az ívrét nagyságú nyomtatványon három hasábra szedett szöveg látható. A ma ismeretes egyetlen példányban a baloldali hasáb fele hiányzik, de a nyomtatvány címének szövege teljes. A kiadványon három vers olvasható. Latin nyelvű versekkel köszöntötte az ifjú párt (1) *Bartholomaeus Fischer* és (2) *germanus sponsae frater, Laurentius Letz*. Német nyelven írt négy számozott versszakból álló verssel (3) fejezte ki jókívánságát *Petrus Closius, scholae patriae stud.*

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1162).

Braşov Ev ②* – Budapest *Nat cop.*

4333

GORGAS, Johann: Schmerzliche Jammer-Thränen, welche vergossen wurden bey dem frühzeitigen, aber doch seligen Hintritt des tugend-edlen und zur Großmüthigkeit gebornen Jünglings, Johannis Hermanni des Jüngern, des ... wohlweisen Herrn Michaelis Hermanni ... Raths-Geschwornen der königlichen Kron-Stadt hertzgeliebten Söhnchens. Als dasselbe nach lang erduldeten Leibes-Schmerzen, ... in hertzlicher Ergebung seiner Seelen Kristo, seinem Erlöser und Seligmacher selig verschiede, den 3. Martii, zwischen 6. und 7. Uhr des Morgens, seines Alters 11. Jahr, 6. Monat. ... Kron-Stadt [1678–1684] in der Pfannenschmiedischen Druckerey druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 300 x 220 mm

Gyászvers. – Ez a bibliográfiai szakirodalomban eddig nem szereplő, egyleveles nyomtatvány a tizenegy esztendő korában elhunyt ifj. Johann Herrmann, Michael Herrmann brassói szenátor fia halálára készült. A körzetekből álló keretbe szedett szöveg a címmel kezdődik, majd lénia után olvasható Johann Gorgias vigasztaló költeménye.

A kiadványnak a címe nem közli ifj. Johann Herrmann halálának évét, és az impresszum sem tartalmaz évszámot. Mivel a vers szerzője, Johann Gorgias brassói rektor 1684-ig élt, ezért ez az utolsó esztendő, amikor e kiadvány készülhetett. Az impresszumban a nyomda megjelölésének formája pedig arra utal, hogy

az Peter Pfannenschmied 1677. november 21-én (vö. **4121**) bekövetkezett halála után jelenhetett meg. Ő ugyanis egyetlen, halála évében kiadott nyomtatványon (**4123**) kívül, a ma ismeretes adatok szerint (**3780**, **4001**, **4002**, **4060**, **4120**), minden általa készített kiadványon megadta keresztnévét is. Halála után a brassói nyomda vagy feltüntette az özvegy nevét: „bey der Verwittibten Martha Pfannenschmiedin” (Brassó 1678, **4182**, 1685, **4567**), vagy általánosságban utalt a nyomdára (1681, **4333**, 1683, **4458**). Mindezek alapján megállapítható, hogy a kiadvány 1678 és 1684 között készült (Perger Péter szóbeli közlése).

E kiadványt Nagy Andor fedezte fel a brassói Fekete templom levéltárában.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

4334

GREISSING, Valentin: Der heilige Ehe-Stand, in einem Ehren-Stand bey dem hochzeitlichen Freuden-Tag, welchen ... Herr Iohannes Hintz des ... Matthiae Hintz, gewesenem ältesten Mit-Glieds eines hochweisen Senats in Kron-Stadt hinterlassener Sohn, als H. Bräutigam mit der ... Jungfer Margaretha des ... Hn. Pavli Greissing, ietzo wohlmeritierten Pfarrers der christlichen Gemeine zu Honig-Berg einig hertzgeliebten Tochter, als Jungfer Braut, am 10. Augusti 1681. Jahrs höchstfeverlich begieng; in einfältigen Reymen, nach Anweisung Ebr. 13. 4. (Die Ehe sol ehrlich gehalten werden bey allen) entworffen von des ... Hochzeit-Vaters dienstwilligsten Bruder, m. Valentin Greissing, der ... philosophischen Facultät in Wittenberg weyland Adjuncto. Zu Kron-Stadt (1681) in der Herrmannischen Druckerey druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 337 x 220 mm

Gross: Kronstädter 1164

Lakodalmi vers. – A plakát alakú nyomtatvány Joannes Hintz, Matthias Hintz brassói szenátor fiának és Margaretha Greissing, Paul Greissing szászhermányi lelkész leányának 1681. augusztus 10-én tartott esküvője alkalmából készült.

A kiadvány egy verset tartalmaz két hasábra szedve. Szerzője a címben utalt arra, hogy költeményének alap gondolata a Zsidókhöz írott levélből való (13:4). A vershez tizenöt jegyzet csatlakozik (*a*)–(*r*) jelzéssel.

A költemény szerzője az örömapa öccse, a brassói születésű Valentin Greissing (1653–1701) 1674-től a wittenbergi egyetemen tanult. A magiszteri fokozat megszerzése után a filozófiai kar tanársegédje, majd a stettini gimnázium tanára. 1684-ben tért haza Brassóba, ahol a gimnázium rektora lett. 1694-től haláláig barcarozsnyói lelkészként működött.

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1164).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

Heermann, Johann: Ein schönes Lied, darinnen die Summa dieses Tractätleins begriffen ist... Kron-Stadt 1681. – Vide 4335

4335

»[1] HYLLER, Martin: Das holdselige und liebreiche Mutter-Hercz Gottes, Kürtzlich, hertzlich, tröstlich abgebildet, Durch Martin Hyllern, Bey der Kirche zu St. Marien in der Fürstl. Stadt Oelsz Praepositum, Predigern zum Döberle, und des Consistorii Adsessorem. – [2] HEERMANN, Johann: Ein schönes Lied, darinnen die Summa dieses Tractätleins begriffen ist. Auth. Joh. Heermann, P. L. C. Melod. Fren [!] dich sehr. O meine Seele. Kron-Stadt 1681. In der Herrmannischen Druckerey, druckts Nicolaus Müller.«

»355 + [3] pag. – 12«

RMK II 1477 – Gross: Kronstädter 210

Evangélikus elmélkedések és ének. – A ma már példányból ismeretlen nyomtatvány tartalmát és beosztását első kiadása (Jéna 1615, VD17 4620:716118Z) és Szabó Károly (RMK II 1477), valamint Julius Gross (Kronstädter 210) e nyomtatványról szóló leírásai alapján jól lehet rekonstruálni. Ezek szerint két nagyobb egységből tevődött össze. Első részében Ézsaiás könyvéből vett textushoz kapcsolódva 27 elmélkedést tartalmazhatott arra vonatkozólag, hogy ahogyan nem feledkezhetik meg az asszony a gyermekéről, és nem tagadhatja meg tőle szeretetét, úgy az Úr sem feledkezhetik meg Sionról. A második részben Gross leírása szerint „folget ein schönes Lied, darinnen die Summa dieses Tractätleins begriffen ist. Auth. Joh. Heermann, P. L. C. Melod. Fren [!] dich sehr. O meine Seele, etc. 3 S. (Das Übrige fehlt.)”. E vers tehát teljes terjedelmében nem maradt fenn az egyetlen, Gross és Szabó Károly által látott példány csonkasága miatt.

Martin Hyller (1575–1651) alsósziléziai evangélikus lelkész Striegauban született, Boroszlóban és Wittenbergben tanult. 1601-től Pilgramsdorffban volt lelkész, 1607-től diakónus Striegauban, 1613-tól első prédikátor és diakónus Jauerben, 1617-től lelkész Reichenbachban, majd Wandritschban. 1632-ben visszatért Reichenbachba, 1638-tól haláláig Oelsben működött. Ezt a munkáját először Jénában jelentette meg 1615-ben (VD17 4620:716118Z). Művének népszerűségét bizonyítja, hogy a 17. századi, német nyelvterületen megjelentetett nyomtatványok bibliográfiája szerint az 1681-es brassói megjelenésig hét kiadást ért meg (vö. VD17).

Hyller művének ezt a brassói kiadását Gross közlése szerint egy dal követte „Freu dich sehr, o meine Seele” dallamjelzéssel, amely Hyller értekezésének lényegét összegezte. Szerzője, Johann Heermann (1585–1647) a sziléziai Raudtenben született, Fraustadtban, Boroszlóban és Briegben tanult. 1608-ban lett császári koszorús költő. 1611-től Köbenben, majd 1639-től haláláig Lissában volt lelkész. Életéhez és műveéhez vö. Flood, John: Poets Laureate in Holy Roman Empire – A Bio-bibliographical Handbook. Berlin 2006, II. 805–818., Elschenbroich, Adalbert: Heermann, Johannes. In Neue Deutsche Biographie VIII. Berlin [1969], 198–199.

Ismeretes a nyomtatványnak egy további hazai kiadása is (4456), de abból sem maradt fenn példány. Mivel ezen újabb, 1683-ban szintén Brassóban megjelent kiadás (Gross: Kronstädter 216) kis tizenkettedrét formátumban 360 lapos terjedelmű, vélhetően a fent leírt hiányos nyomtatvány a végén öt számozatlan lapot tartalmazhatott.

Cf. –, 4456

Olim: Brassai ev. gymn.

4336

»MÜLLER (Georg): Compendium Arithmeticae vulgaris d. i. kurze Verfassung der Arithmetik, darinnen nebenst der Addition, Subtraction, Multiplication und Division auch die Regula de Tri und Regula Societatis gründlich gewiesen und mit einfältigen, doch bekannten Exempeln erkläret werden. Zur Privat-Information zusammengetragen und verlegt von Georgio Müllern. Kronstadt, in der Herrmannischen Druckerei gedruckt durch Nicolaum Müllern. Anno 1681.«

»IV + 44p. – 8°«

RMK II 1478 – Gross: Kronstädter 212

Számtankönyv. – A példányból ma sem ismeretes kiadványt csupán Johann Seivert (Nachrichten 298) és az őt követő Joseph Trausch (II 450) nyomán vette fel bibliográfiájába Szabó Károly (RMK II 1478). A fenti részletes címléírás Joseph Teutsch kéziratban olvasható gyűjtéséből származik, amelyet Julius Gross (Kronstädter 212), valamint ennek alapján Szinnyei József közölt (IX 451). A mű címe szerint a matematikai alapszámítások mellett szólt a hármasszabályról (regula de tri), illetve a társaságyszabályról (regula societatis) is.

A szerzőről kevés adat ismeretes. Gross (Kronstädter 212) közli Teutsch feljegyzését a műről, amely szerint Müller brassói születésű volt. Ismeretes egy 1664-ben Oelsben megjelent kiadvány (RMK III 2255), amelyben egy Nagysink székeli Seligstadtból származó Georg Müller írt üdvözlő verset. Őröla tudható, hogy 1664-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre (Szabó Miklós – Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700. Szeged 1992, 810). Szabó Miklós és Tonk Sándor őt azonosnak tartja a számtankönyv szerzőjével (uo.). A Régi Magyarországi Szerzők (560) a két személyt külön írja le, de elképzelhetőnek tartja, hogy ugyanarról a személyről van szó. A rendelkezésre álló adatok alapján ez a kérdés nem dönthető el teljes bizonyossággal.

4337

MÜLLER, Heinrich: Geistliche Erquick-Stunden, oder dreyhundert Haus- und Tisch-An-dachten. Vor diesem eintzel in drey(e)n Theilen nacheinander heraußgegeben, itzo aber

durch und durch wieder vermehrt und in ein Wercklein auff vielfältiges Begehren zusammen getragen. Mit beygefüger Anweisung, wie diese geistliche Erquick-Stunden zu Sonn- und Fest-tägiger Andacht bey den Evangelien und Episteln können gebraucht und angewendet werden. Kron-Stadt 1681 in der Herman(n)ischen Druckerey Nicolaus Müller.)^{(2, *12, A¹²-Z¹², Aa¹²-Ff¹² Gg⁴ = [28] + 677 + [27] pag. – keskeny 12° – Orn.}

RMK II 1479 – Nögler 475

Evangelikus elmékedésgyűjtemény. – A címlap hátán kezdődik a brassói nyomdásznak, *Nicolaus Müllernek Dem ... Herrn Martino Herrmanno, phil. et medic. doctori, eines wohlweisen Kronstädtischen Senats ... assessori, wie auch wohlbestellen Physico zu Kron-Stadt und dem ... Herrn Johanni Herrmanno, einer löblichen Kron-Städtischen Hundert-Mannschaft ... Mitglied, auch dem ... tapferen jungen Herrn Michaeli Herrmanno, des ... Herrn Michaelis Herrmanni, ... Ratsgeschw. bey unserer kön. Kron-Stadt hinterlassenen, einzigen Sohn, seinen respective hochgeehrten ... Patronen* 1681. január 3-án kelt *Zuschrifte* ()_(1b-^{*}2a). Ezt követi *Des Buchdruckers kurtze Erinnerung an den einfältigen Leser* dátum és aláírás nélkül (^{*}2b-^{*}3a). A főrész előtt *Verzeichnis der geistlichen Betrachtungen nach dem ABC* címmel tárgymutató (^{*}3b-^{*}12a) és rövid *Seuffzerlein* című fohász áll *Erasmus Franciscitól* (^{*}12b). A főrész háromszáz (CCC) elmékedést tartalmaz (1–677). A végén *Typographus lectori* s. köszöntés után a nyomdász megjegyzése olvasható (677). A nyomtatványt részletes *Anweisung, wie diese geistliche Erquick-Stunden zu sonn- und festtägiger Andacht bei den Evangelien und Episteln können gebraucht und angewendet werden* zárja, amely útmutatást ad arra, hogy miként kapcsolhatók Advent első vasárnapjától Szentháromság 26. vasárnapjáig a vasárnapi perikópákhoz a kötet elmékedései (Ff₃b–Gg₄b).

Heinrich Müller (1631–1675) a németországi evangélikus kegyességi irodalom népszerű alkotója volt. Tanulmányai elvégzése után Rostockban működött, 1662-től mint a teológia professzora, 1671-től pedig mint püspök. Prédikációi és elmékedései, valamint egyházi énekgyűjteménye rostocki lelkipásztori munkájának gyümölcsei. Bennük a lutheránus orthodoxiát képviselte, ezért is nevezte őt a brassói nyomdász ajánlásában *Lutherum redivivum*nak (^{*}1a), ugyanakkor a megmerevedett dogmák helyett a személyes valóság, a pietizmus egyik korai képviselője volt. Életéről és munkásságáról, valamint elmékedésgyűjteményének brassói kiadójáról, Nicolaus Müllerről újabbán Fajt Anita írt (MKSz 2010: 398–404. és Fajt: A protestáns misztika 59–73, 104–112). Megállapította, hogy a *Geistliche Erquick-Stunden* először 1664-ben jelent meg Rostockban 150 elmékedéssel. Majd újabb bővítésekkel 1666 és 1681 között kilenc alkalommal adták ki Frankfurtban. A brassói kiadásban meglévő *Anweisung* az 1679-es kiadásban jelent meg először. Ez lehetett a brassói nyomdász, Nicolaus Müller mintája, bár ő előszavában csak egy frankfurti kiadásra utalt (^{*}2b-^{*}3a). A népszerű elmékedésgyűjtemény megjelentetését már három év óta tervezte, mivel a németországi könyvbehozatal egyre nehezebbé vált (*Weil aber sonderlich zu diesen betrubten Zeiten die Exemplaria auß Teutschland biß hieher (bevorauß durch Bapstische Länder) zu bringen sehr gefährlich.* – ^{*}1b). Kifejezte háláját Michael Herrmannnak azért, hogy segítségével lehetővé vált a tulajdonában lévő nyomdában e mű kibocsátása. Előszavában utalt arra is, hogy az nemcsak olvasásra, hanem felolvasásra is alkalmas, vagyis hogy az egyes elmékedések prédikációkba is beilleszthetők. Ezt a szándékot erősíti az általa szerkesztett *Verzeichnis* is.

A könyv magyar fordítása név nélkül ugyanebben az időben jelent meg Lőcsén (4315).

Cf. 4315, –

Braşov *Arch* ① ① ②* – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ① – Sibiu *Mus* ①
 ① – Sighişoara ② ②

Balás Ágoston: Cationale catholicum, avagy régi és új deák és magyar áhitatos énekek. Csik 1681. 4r.
 = **Appendix 316**

Kájoni János: Cationale catholicum. Csiksomlyó 1681. – Vide **4063** és **Appendix 316**

4338

ABCDEFGHIJKLMNPOQRSTUVWXYZV ... Debreczenben 1681 Rosnyai Janos által.

A⁸ = [8] fol. – 8°

RMK I 1254

Magyar ábécéskönyv. – A kiadvány szövege külön címszöveg nélkül, közvetlenül a körzetekből összeállított kerettel övezett címlapon, a teljes latin ábécé verzál és kurrens betűinek felsorolásával kezdődik. Alattuk a magyar magánhangzókkal és kettőshangzókkal bővített ábécé áll, külön választva a magán- és mássalhangzókat. Majd a számok 1-20-ig egyesével, százig 10-esével való sorozata, illetve 1000 és 2000 következnek. A címlap alján olvasható az impresszum. A következő lapon kezdődik a két betűből álló szótagok listája (A₁b–A₂b). Ezt imádságokat, elemi vallási ismereteket tartalmazó, az olvasás gyakorlására szolgáló, szótagolva nyomtatott rész követi (A₂b–A₃b). A Miatyánkot és a hitvallást (A₂b–A₃a) követően a mózesi helyet idézve (*Moses 2. k. 20 része*) a Tízparancsolat olvasható (A₃a–A₄b), amelyet egy evangéliumi, egy apostoli levélből vett, két Mózes 5. könyvéből származó és újabb négy, az apostolok leveleiből eredő idézet (A₄b–A₆b), majd cifra sorral elválasztva a *CXXXI.* és *CXLI.* genfi zsolnár követi Szenci Molnár Albert fordításában (A₆b–A₈a). Kezdősoruk: *Uram, nem űz nagyra szívem* (A₆b), illetve *Tehozzád kiáltok Úristen* (A₇a). A kiadványt szintén cifrákból készített sorral elkülönítve a *Következnek egyméhány kicsiny gyermekeknek való imádságok* című fejezet zárja, amely a *Reggeli imádságot* és az *Estvéli imádságot* tartalmazza (A₈a–b).

A nyomtatványt az 1711 előtti ábécés könyvek felsorolásában említi Laczkó Géza (Magyar Nyelv 1906: 408). Szabó Károly mint „az első ismeretes magyar A.B.C. könyv”-et írta le (RMK I 1254). Azóta azonban ismeretesek a Sárospatakon 1659-ben (**2865**) és 1666–1670 között megjelent (**3476A**) magyar nyelvű ábécéskönyvek is. Az első (**2865**) végén nem található meg az itt szereplő két imádság, többi részének szövege azonban – apróbb eltérésektől eltekintve – megegyezik az itt olvashatóval. A másik pataki ábécéskönyv (**3476A**) szövegének fennmaradt része azonban eltérő. Fekete Csaba többek között e három ábécéskönyv összevetésével igyekezett az 1666–1670 közötti, csupán erősen csonka példányban fentmaradt kiadvány tartalmát rekonstruálni (MKsz 2011: 326–333). Megállapítása szerint a szövegbeli, tartalmi eltérések ellenére szerkezeti, szemléletbeli hasonlóságok kimutathatóak.

Cf. 2865; –

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

4339

APAFI Mihály, I.: *Universis orbis Christiani regibus, principibus, rebuspubl. totius S[acri] R[omani] I[mperii] statibus et ordinibus, gemiscentibus deniq[ue] sub oppressionu(m) pondere infoelicis Pannoniae civibus ad sempiternam memoriam Michael Apafi, Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculoru(m) comes. Notum facio testorque veritate pura et fide simplicissima ... [Debrecini 1681 Rosnyai.]*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1483

Kiáltvány. – Az impressumadatok nélküli címlapon csupán a fenti címzés olvasható. Hátán kezdődik I. Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek a keresztény uralkodókhöz címzett manifesztuma, amelyben felsorolja a Magyarországot a Habsburg-ház részéről ért sérelmeket, többek között ezzel is indokolva, hogy kénytelen szövetséget kötni a törökkel. Ez utóbbi mentegetésére példaként olyan európai uralkodókat sorol fel, akik kapcsolatba léptek a mohamedánokkal (A₂a–B₄b).

A kiadvány tartalmát Köpeczi Béla ismertette („Magyarország a kereszténység ellensége”. A Thököly-felkelés az európai közvéleményben. Bp. 1976, 337–338).

Az impressum nélküli kiadványt Szabó Károly 1681-es kolozsvári nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 1483). A betűtípusok tanúsága szerint a kiadvány valójában a debreceni városi nyomdában készült, amelyet ekkor Rosnyai János vezetett. A szakirodalom Apafi kiáltványának születését egyértelműen 1681-re teszi (vö. i. m. 337), így feltehetően e kiadvány is ekkor készült. A műnek még egy, szintén Debrecenben nyomtatott kiadása ismeretes, amelynek szövege két bekezdéssel bővebb (4340). Ebben Apafi a szultántól kapott athnaméról ír (4340, B₃b–B₄a). A két debreceni kiadás (4340) időrendje, illetve egymáshoz való viszonya a rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg.

Ennek a szövegváltozatnak több nyelven, több kiadása látott napvilágot 1682-ben, minden bizonnyal Magyarországon kívül (vö. RMK III 3200, RMK III 6816, RMK III 6817, RMK III 3225, RMK III 3226, RMK III 3227). Ennek ellenére valószínűbb, hogy a hazai kiadás már 1681-ben elhagyta a sajtót.

Szabó a marosvásárhelyi Teleki Téka, a debreceni református kollégium és a székelykeresztúri unitárius gimnázium példányát írta le a fenti címen (RMK II 1483). Ezek mindegyike e kiadás egy-egy példánya, így bizonyos, hogy Szabó e nyomtatványt és nem az ugyanilyen címen megjelent másik kiadást (4340) szerepeltette bibliográfiájában.

Cf. –, 4340

Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ① – Târgu Mureș ②* ① (← Székelykeresztúri unitárius gymnasium)

4340

APAFI Mihály, I.: *Universis orbis Christiani regibus, principibus, rebuspubl. totius S[acri] R[omani] I[mperii] statibus et ordinibus, gemiscentibus deniq(ue) sub oppressionu(m) pondere infoelicis Pannoniae civibus ad sempiternam memoriam. Michael Apafi, Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculoru(m) comes. Notum facio testorque veritate pura et fide simplicissima ... [Debrecini 1681 Rosnyai.]*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

Kiáltvány. – A bibliográfiailag eddig le nem írt kiadvány körzetekből összeállított kerettel övezett címlapján csupán a fenti címzés olvasható. Ennek hátán kezdődik I. Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek a keresztény uralkodókhoz címzett manifesztuma (A₂a–B₄b). A szöveg szedése a B₂b lap aljáig laponként egyezik a másik debreceni kiadás (4339) szövegével. Ezt követően a szedést kisebb fokozatú betűvel folytatták, hogy a B₃b lapon, *Certe non sine fundamento ...* szavakkal kezdődő és a következő lapon ... *vel utilius petere et expectare.* szavakkal végződő két bekezdés beférjen a kétfüzetnyi terjedelmű kiadványba. Apafinak a szultántól kapott athnamét ismertető szövege a másik kiadásban (4339) nem szerepel. Ettől eltekintve a két kiadás között csak apróbb eltérések tapasztalhatók (pl. B₂b utolsó bekezdése itt *Scio equidem ...* míg a másik kiadásban a *Scio ejusdem ...* szavakkal kezdődik.)

A mű tartalmáról és külföldi kiadásairól ld. 4339. A bővített szöveg németül is megjelent 1682-ben, nyomdai anyaga alapján külföldi nyomdában (RMK III 3224).

A kiadvány nyomdai készletének tanúsága szerint Debrecenben jelent meg, minden valószínűség szerint 1681-ben (vö. 4339). A debreceni városi nyomdát ekkor Rosnyai János vezette. A két debreceni kiadás (4339) időrendje, illetve egymáshoz való viszonya a rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg.

Szabó Károly bibliográfiájában a kiáltvány másik kiadását írta le (vö. 4339).

Cf. 4339, –

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②* – Cluj-Napoca *Acad* ① ① ① – Târgu Mureş ①

4341

GYULAI T. Mihály: Fertelmeskedő s bujálkodó tancz jutalma, az az olyan idvességés lelki tanítás, mellyben a' tánczolás micsodás vétek légyen Isten ellen, bőségessen meg-tanittatik, és az Isten szent könyvéből elégedendőképpen meg-világosittatik, a' tánczolókat miképpen büntesse-meg Isten, előnkben adatik, a' tánczot javalló embereknek ellen-vetésire felelet bővön és igazán nyujtatik, mi légyen azért tisztünk a' táncz helylet, előnkben számláltatik. Mellyet közönséges haszonra ki-bocsátott Gyulai Mihaly, a' dobi ecclesiának l(elki) pásztora. Debreczenben MDCLXXXI Rosnyai Janos.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 8°

RMK I 1255

Református prédikáció. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható. Ezután következik az *Approbatio et commendatio hujus concionis*, amelyben 1680. szeptember 15-i keltezéssel Nógrádi Mátyás, tiszántúli református püspök méltónak találja a munka kinyomtatását (A₂a). Az ajánlás *Tiszteletes tudós Csernatonai János komám uramnak, a löki eklézsiának hűséges lelkipásztorának* szól, keltezése Dobon 1681. január 6., aláírása: *Kegyelmed ... kom[á]lja Gyulai Mihály, a dobi eklézsiának lel. pász.* (A₂b–A₃a). A főrészt alkotó prédikáció belső címe: *Tánc jutalma* (A₃b). Első fele a következő egységekre tagolódik: *Kezdő beszéd – Két részei vannak – Tudomány – Fundamentumos okai a tudománynak – Első haszna oktatás vagy tanítás – Ellenvetések – Második haszna. Feddés* (A₃b–C₂b). Végül *A táncot javallók ellenvetési következnék, s azokra való feleletek* zárják a munkát (C₃a–D₄a).

Szövegkiadása: Gyulai Mihály: Tánc jutalma (1681). Közzéteszi Tóvay Nagy Péter. In: Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez. I. Szerk. Tóvay Nagy Péter. Bp. 2013, 6-39.

Gyulai T. Mihályról csupán néhány adat maradt fenn. 1672. március 21-én lett togatus diák Debrecenben, majd rektor (Bihar)nagybajomban, 1679-től lelkész Dobon. 1683-ban még ott működött. Még egy prédikációs kötete ismeretes (4463).

Ez a prédikációja Mózes II. könyve 32. részének 6. és 28. versét magyarázza. Ezek szerint az aranyborjúval való áldozathozatal és az utána következő táncolás büntetéseként háromezer férfi hullott el Izraelből. Erre alapozza a beszéd bizonyítandó fő tételét, hogy *A táncolás olyan rít és utálatos bujálkodás Istennek előtte, hogy azt el nem szenvedheti, büntetlen sem hagyhatja, hanem az ellen lévő haragját idő jártával a táncolókra kiönti* (B₁a–b).

A beszédet részletesen elemezte Tóvay Nagy Péter („Szabad hát a Táncz?” A tánc motívuma a 16–17. századi magyar és latin nyelvű egyházi irodalomban Pázmány Péter, Gyulai Mihály, Pathai Baracsi János, Szentpéteri István művei alapján. Sic itur ad astra 2004/1–2: 185–193, 228–232).

A kiadás költségeit az ajánlás szerint Csernatonai János tiszalöki lelkész viselte.

1682-ben Diószegi Konta István prédikációjának egy része foglalkozott a tánc kérdéssel (vö. 4401), 1683-ban Pathai Baracsi Jánostól, 1697-ben pedig Szentpéteri Istvántól nyomtattak ki hasonló tárgyú prédikációt Debrecenben (4466 és RMK I 1501). Ez utóbbi kapcsán a tánc korabeli megítéléséről Csorba Dávid írt („A' sovány lelket meg-szípíteni” 146–147).

Budapest Nat ① + cop. digit. ③ ④

Olim: Fáy könyvtárban Tibold-Daróczon

4342

LAMENTUM metricum aeternitatis nominis ... d. Georg. Martonfalvi, illustris scholae Debrecinae rectoris perpetui, patris et plantatoris curiosissimi, ss. theologiae doctoris celeberrimi ejusdemque facultatis, Bibliorum et logices in eadem professoris fructuosissimi,

fidei semel sanctis traditae propugnatoris acerrimi ab ecclesiae Debrecinae aliraumq(ue) [!] pastoribus, scholae moderatoribus ejusdemque et urbis civibus sacrum. Debrecini 1681 ex officina Johannis Rosnyai, typogr. typis et sumpt. amplissimae civit.

A⁴-D⁴ = 31 pag. – 4° – Orn.

MKsz 1918: 84–85

Gyászversek latin és magyar nyelven. – A gyászverseket a református egyház előljárói, továbbá a debreceni református kollégium vezetése és diákjai állították össze Martonfalvi Tóth Györgynek (1636–1681), a debreceni református kollégium örökös rektorának, a teológia doktorának, a teológiai fakultás, a bibliai tudományok és a logika professzorának, valamint a hit legbuzgóbb védőjének a halála alkalmából. A címlap háta üres. Ezt követi *Hic* címmel az elhunyt életrajza (3–5). Ennek utolsó fordulata szerint 1681. április 21-én, hajnali három órakor, 45 éves korában halt meg. Az elhunytat a következők búcsúztatták verssel: (1) *Neniae lugubres* címmel *Matthias Nogradi, reformatus episcopus* (5) – (2) *Deploratio mortis Achatidis fidissimi, cum speculo verarum defuncti virtutum* címmel *Samuel Köleseri, ecclesiae Debrecinae pastor et sinodi scriba* (6–7) – (3) *Apoc. 11. v. 14.* címmel *Alexander Felvinci, ecclesiae D[ebreceniensis] m[inister]* (7) – (4) *Paulus Szenci, e. D. m.* (8) – (5) *Steph. Szönyi, minister eccles. Ujvarasiensis* – (6) *Paulus Sallai, m. L[etensis]* – (7) *Epitaphium metricum, inter viatorem et poetam dialogisticum* címmel *Martinus Szilagyi, p. t. schol. Deb. rector* (9) – (8) *Viator et Fama* címmel *Paulus Lisznyai, sch. Debr. rector* (9–10) – (9) *Phil. 1. v. 23. 24.* címmel *Martinus Hoszszufalusi, m. Beszerményiensis* (10) – (10) *Johannes Belteki, p. t. past. e. M[argitensis]* (11) – (11) *Stephanus Pell. Debreczeni, redux ex Belgio foederato, minist. cand.* – (12) *Stephanus Császár Debreczinus, sexagenarius* – (13) *Step. T. Debr., p. c. ac j. j.* (12) – (14) *Johannes Posalaki, civitatis patriae p. t. alter notarius* – (15) *Stephanus Dobozi, patr. civis* – (16) *Nicolaus Matolcsi, Szikszoviae commorans* (12–13) – (17) *Franciscus Banfi-Hunyadi, illust. schol. Debr. p. t. senior* (13) – (18) *Samuel Varadi, p. t. cont. s. s. Debr.* (14) – (19) *Johannes Rima-Szombati, s. c.* – (20) *Petrus Comaromi, s. c.* (15) – (21) *Verba discipuli pro defuncto cl. prae. ad mortem* címmel *Sigismundus Gyarmathi, s. c. et synt. praec.* – (22) *Nicolaus Tsalolczy, s. c.* – (23) *Coroneola honori pie in Domino nascentis contexta* címmel *Mic. Vári, s. c. et p. t. eloq. praec.* (16) – (24) *Paul Nográdi, s. c.* (17) – (25) *Paulus Gönczi, s. c. et p. t. poes. praec.* – (26) *Georg. B. Jenei, s. c. et p. t. etym. praec.* (17–18) – (27) *Nicol. Csapai ... , s. c. et p. t. rud. praec.* (18) – (28) *Dialogismus inter praecceptorem defuncturum et discipulum superstitem* címmel *Mich. Bogdányi, s. c.* (19) – (29) *Tristis dialogismus clar. professoris defuncti et juventutis scholasticae* címmel *Gregorius F. Bányai, s. c.* (19–20) – (30) *Andreas Solthi, s. c.* (20) – (31) *Viator ad scholam* címmel *Samuel P. Székárosi, s. c.* – (32) *Nicolaus Vári, s. c.* (21) – (33) *Mic. K. Vaji, s. c.* – (34) *Matthaeus P. Szomódi, s. c.* – (35) *Basilius Eöri, s. c.* – (36) *Paulus Ember Debreceni, s. c.* (21–22) – (37) *2. Tim. 4. v. 7. 8.* címmel *Georgius Csontos Tokai, s. c.* (22) – (38) *Paulus Szölösi, s. c.* – (39) *Johannes Makódi Debrecinus, s. c.* – (40) *Johannes Ujfalvi, s. c.* – (41) *Georgius Tatai, scho. civis* (23) – (42) *2. Timoth. 4. v. 7.* címmel *Andreas Tataj, s. c.* – (43) *Psal. 37. v. 25. 26., 1. Tim. 4. 8.* címmel *Paulus P. Sároi, s. c. et p. t. p. r. Quint.* – (44) *Johannes Vischi, s. c.* – (45) *Michael P. Rápoti, s. c.* – (46) *Steph. Gelei, s. c.* (24) – (47) *Steph. S. Pathaj, s. c.* – (48) *Johan. Szerentsi Debrecinus, s. c.* – (49) *Micha. Czeglédi, s. c.* – (50) *Steph. G. Mikolai, s. c.* (25) – (51) *Johannes Decsi, s. c.* – (52) *Mich. M. Pápai, s. c.* – (53) *Gregor. D. Bátorkeszi, s. c.* – (54) *Joh. P. Szikszai, s. c.* – (55) *Mich. H. Ujvári, s. c.* – (56) *Samuel Szatthmári, s. c.* – (57) *Samuel P. Lévai, s. c.* – (58) *Stephanus Ujhelyi, s. c.* – (59) *Paulus P. Szántai, s. c.* (26) – (60) *Stephanus Selyebi, s. c.* – (61) *Ambro. Surki,*

s. c. – (62) *Johannes T. Borsvai*, s. c. – (63) *Steph. M. Vetsei*, s. c. – (64) *Johannes B. Szoboszlai*, s. c. – (65) *Georg. Felegyházi*, s. c. – (66) *Steph. C. Pathai*, s. c. – (67) *Stephanus Laskoi*, s. c. – (68) *Andr. P. Szoboszlai*, s. c. – (69) *Paulus C. Ujfalusi*, s. c. – (70) *Steph. Herendi*, s. c. (27) – (71) *Francis. P. Ujfalusi*, s. c. – (72) *Mich. Sz. Györgyi*, s. c. – (73) *Joh. A. Komáromi*, s. c. – (74) *Sam. P. Ungvári*, s. c. – (75) *Joh. L. Isáki*, s. c. – (76) *Fran. Szoboszlai*, s. c. – (77) *Nicol. N. Nánási*, s. c. – (78) *Greg. Füülöpszállási*, s. c. – (79) *Steph. Ketskeméthi*, s. c. – (80) *Paulus P. Csengeri*, s. c. – (81) *Sam. Vetsei*, s. c. (28) – (82) *Mich. V. Isáki*, s. c. – (83) *And. O. Debreczeni*, s. c. – (84) *Mich. Kémeri*, s. c. – (85) *Steph. Somogyi*, s. c. – (86) *Steph. P. Sz. Mártoni*, s. c. – (87) *Paul. Gyöngyösi*, s. c. – (88) *Steph. V. Szalontai*, s. c. – (89) *Joh. Békesi*, s. c. – (90) *Step. Kállai*, s. c. – (91) *Mich. Abani*, s. c. – (92) *Step. V. Debreczeni*, s. c. (29) – (93) *Step. P. Keserüi*, s. c. – (94) *Step. O. Szalontaj*, s. c. – (95) *Joh. G. Isáki*, s. c. – (96) *Joh. Kállai*, s. c. – (97) *Joh. Szölösi*, s. c. – (98) *Georg. P. Bagosi*, s. c. – (99) *Joh. P. Lévai*, s. c. – (100) *Joh. G. Veszprémi*, s. c. – (101) *Mart. Lendvai*, s. c. – (102) *Sam. P. Bélyei*, s. c. – (103) *Nico. O. Kömlei*, s. c. (30) – (104) *Fran. Szathmári*, s. c. – (105) *Fran. István-di*, s. c. – (106) *Joh. Enyedi*, s. c. – (107) *Steph. C. Pataki*, s. c. – (108) *Joh. Kondorosi*, s. c. – (109) *Nico. M. Apáti Debrecinus*, s. c. – (110) *Steph. A. Gyöngyösi*, s. c. – (111) *Daniel Büttösi*, s. c. – (112) *Step. G. Gidofalvi*, s. c. – (113) *Bened. Nogradi*, s. c. – (114) *Step. Dobrai*, s. c. (31) – (115) *Georg. C. Comarinus*. Majd magyar nyelvű gyászvers következik a szerző feltüntetése nélkül, *A relicta* [ti. özvegy], *mellette lévő sinánkozó seregével együtt jót kíván e tisztességtételért* címen. A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Tiszteletes atyák, lelkeknek pásztor!* A nyomtatványt *Conclusio* címmel latin disztichon zárja, amely a szemlélet közös gyászra, az olvasót a sajtóhibák megszüntetésére hívja fel. A 32. lap üres.

A gyűjtemény több versét elemezte Posta Anna A debreceni református kollégium 17. század profeszszorainak neolatin halotti költeményei című tanulmányában (Gerundium 2019/1: 21–32).

A nyomtatvány elkészítésének költségeit az impresszum tanúsága szerint Debrecen városa viselte.

A kiadványt először Hamar István ismertette (MKsz 1918: 84–85).

Budapest *Nat cop.* (Budapest) – Budapest *Ref* ① – Debrecen *Ref* ②

4343

MARTONFALVI TÓTH György – SZILÁGYI TÖNKŐ Márton [red.] Nagy Martonfalvi Györgynek, Sz[ent] I[rás] m[agyarázó] d[octornak] és a' debreczeni collegiumnak néhai professorának szent historiaja, mellybe(n) azokat a' dolgokat, a' mellyek ez világnak teremtetül fogván a' Sz. Írásban meg irattattanak, az időknek meg-külömböztetesevel és az esztendőknek meg-jedzésevel summason s' értelmessen le-rajzolta azoknak kedvekért, a' kik a' Szent Bibliát, s' abban le-tett históriákat hamar és summáson akarják meg-tanúlni. Mellyet maga kölcségén ki-nyomtatott a' debreczeni collegium, és a' meghóltnak vótuma s' testamentoma szerént világra bocsátott Szilagyí Marton, azon collegiumnak egygyik professora. Debreczenben 1681 Rosnyai János.

*6 **3+1 ***6 ****4+2, A⁶-Z⁶, Aa⁶ Bb² = [37] + 276 [recte 278] + [14] pag. – 12°– Orn.

RMK I 1256

Bibliai történetek és talalós kérdések. – A címlap háta üres. A kiadvány Szilágyi Tönkö Márton és a kollégium diákjai *Meltsagos urnak, tekintetes s' nemzetes Széki Teleki Mihály uramnak* szóló ajánlásával kezdődik. Aláírói: *Bánfi-Hunyadi Ferenc senior, Váradi Samuel contra-scriba, Szombati János, Komáromi Péter, Gyarmathi Sigmund, Vári Mihály, Nógrádi Pál cántorok, Gönczi Pál, Jenei György, Csapai Miklós, Bogdányi Mihály, Felső-Bányai Gergely, Solthi András collegák és az egész coetus* (*₂a–*₃a). Egy üres lap és egy üres levél után ezt követi *A' kegyes olvasóhoz való beszéd* (**₁a–***₆b), amelyben a Szilágyi Tönkö Márton felsorolja Martonfalvi Tóth György tanítványainak nevét (**₃a–***₅b): *Catalogusa azoknak ... kik ez nagy tanítónak ... tanítóit botja alól, avagy a debreczeni oskolából vagy mestersegekről mentenek fel az idegen országokba: Dioszegi István, theol. d. dioszegi lelkipásztor, sen. fratr., Tátai Samuel, Balkányi György, megholt Német Országban, Laskó Lőrincz, szentesi [elki] p[ásztor], Liszcai István, diószegi l. p., Szilágyi Márton, Debr. sch. m., Csekei Pál, megholt Vischen, Báthori István, megholt Thuro[n], Sallai Pál, létai l. p. scriba syn., Szent-Mihályi András, megholt Miskólcson, Losonczy István, megholt Margitán, Mányoki János, bátorkeszi l. p., Körösi Gergely, megholt Keviben, Kölgyesi Balás, karcagújszállási l. p., Szoboszlai Samuel, megholt Ujvárason, Fogarasi János, megholt Erdélyben, Vischi Pál, megholt Vischen, Veresmarthi Mátyás l. p. (**₃a–b). – Azoknak nevek, kiknek tanításában s promotiojában ennek a' nagy praeceptorinak én is méltatlanságomhoz képest 1669-től fogván segítője s collegája voltam: Bölcskei Mihály, békési l. p., Gyöngyösi István, felsőbányai l. p. scriba syn., Veresegyházi Tamás, theolog. d. bihari l. p., Kopis Kállai János, megholt Margitán, Körmendi György, szalontai l. p., Hosszufalusi Márton, böszörményi l. p., Vásárhellyi György, püspöki l. p., Fülkei János, ladányi l. p., Kocsi Balint, pápai schola m., Kocsi János, szatmári sch m., Gyöngyösi István, Parisban mondatik lenni, Almási Mihály, károlyi l. p., Szombati K. István, mocsai l. p., Kecskeméti Pál, veresegyházi l. p., Komáromi Mihály, técsi l. p., Dioszegi György, félegyházi l. p., Kállai János, megholt Debr., lévén bajoni l. p., Szentpéteri István, thurkevi l. p., Kabai Ferenc, görgei l. p., Szenczi János, thuri l. p., Debreczeni Kozma János, szathmári l. p., Vérvölgyi András, kismarjai l. p., Hodosi Samuel, veszprémi l. p., Bőshazi János, ujlaki l. p., Szentesi István, csengeri l. p., Kecskeméti Szabó János, körösi l. p., Belteki János, a b. e. authornak veji, margitai l. p., Szombati Mihály, zeherjei l. p., Debreczeni Foris István, s. min. candidatus (**₃b–***₄b). – Azoknak a' nevek, a'kik még az Académiákban vadnak: Mocsai István, Kecskeméti Selymes János, Szondi János, Váradi Pál, Pathai K. István, Losonczy András, Köleséri Sámuel, Poroszlai István, Ujvárosi Demeter, Derecskei Pál, Dányádi György, Tunyogi Miklos, Egeresi István, Gesztelyi Mátyás, Polgári György, Szeremlyei János, Vaji Mihály (**₄b–***₃a). – Catalogusa azoknak ..., kiket ez a' nagy tanító ... tanítóit botja alól bocsátott az idegen országokba, mindazonáltal idejében azokat rész szerint Váradon, rész szerint Debreczenben tanította, s hozzájuk való tanítóit relációját szorosan szentül megtartotta: Kabai Gellért, megholt debreczeni lelkipásztorságában, Felvinczi Sándor, debreczeni lelkipásztor, Hunyadi András, püspöki l. p., Hunyadi Pál, vizaknai l. p., Köpeczi Balázs, miskolci l. p., Karczagújszállási Márton megholt Belgiumban, Szoboszlai Mihály, Tholnai Mihály, almási l. p., Varsányi Dániel, losonci l. p., Olaszi Péter, sarkadi l. p., Nagy-Ari Joseph, K.Asz. préd., Böszörményi János, megholt Baraszlóban, Nánási Gábor, karasznai l. p., Zoányi Sámuel, Belgiumban vagon, Szilágyi T. Mihály (**₅a–b). Ezt követi a *Commendatio libelli*. Aláírója: *Matthias Nogradi, inspector generalis fratrum*, keltezése Nagybjon 1681. június 2. (****₁a–b). Ezután olvashatók a szerzőt köszöntő költemények: [1] *Néhai nagy emlékezetű tudós Martonfalvi György, Sz[ent] I[rás] m[agyarázó] d[oc]tor és professor* hólta után kijött *Szent históriájának* ékesítésére és a *megholtak dicsőséges emlékezetire* íratott magyar versek Köleséri Sámueltól. Kezdősora: *Sok szép tudós elmét* (****₂a)*

– [2] Felvinczi Sándor: *Boldog emlékezetű nagy doktornak, tiszteletes Martonfalvi György uramnak utolsó történelmi munkáján bánattal megelegített örvendező versek*, kezdősora: *A gyertyát fel szoktuk* (****₂b) – [3] Szcenci A. Pál: *Emlékezetnek oszlopa* címmel, kezdősora: *Izrael Jordánon* (****₂b–****₃a) – [4] Lisznyai Pál költeménye, kezdősora: *Negy birodalmakat* (****₃a–****₄b). Majd két üres levél után következik a főrész, vagyis a világ, illetve a zsidó nép történetének elbeszélése négy részre osztva: *A szent históriának első könyve* (1–91) a teremtéstől Dániel próféta idejéig – *A szent históriának második könyve* (92–141) az ószövetségi idő végéig – *A szent históriának harmadik könyve* (142–199) Jézus megtestesülésétől az egyház első századaival bezárólag, kitekintéssel saját korának eseményeire. – *A szent históriának negyedik könyve. A felső három könyvekben említett nénelv dolgoknak megmagyarázására tartozó kérdésekről* (200–276 [recte 278]). Végiül *Mutató táblája a negyedik könyvnek* zárja a nyomtatványt (Aa₂a–Bb₂b).

A címlap és az előszó tanúsága szerint (**₁a) ez a könyv Martonfalvi Tóth György utolsó munkája, amelyet halála után végakarátának eleget téve, Szilágyi Tönkö Márton adott ki a debreceni kollégium költségén.

Szilágyi Tönkö Márton (1642–1700) a Kraszna megyei Borzáson született. Tanulmányait a debreceni református kollégiumban végezte. Tanára, Martonfalvi Tóth György szorgalmazására a város költségén Utrechtben, Leidenben, Franekerben és Groningenben tanult. 1669 őszétől Debrecenben tanított. 1699-ben a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökévé választották, de tanári pályáját haláláig folytatta.

Nagy Géza „egy modern, apologetikai szellemben írt bibliai theologia töredéke”-ként jellemezte Martonfalvi művét (A református egyház II 244–245). Munkásságáról Baráth Béla Levente írt (Martonfalvi György (1635–1681) munkásságának jelentősége a Debreceni Református Kollégium és a magyar peregrináció történetében. Debrecen 2000 (A D. Dr. Harsányi András Alapítvány kiadványai 2). Külön kötetben ismertette a debreceni professzor tanítványainak az életrajzát is (Adattár Martonfalvi György peregrinus diákjairól. Debrecen 2001 (A D. Dr. Harsányi András Alapítvány kiadványai 3). E katalógust elemezte még Csorba Dávid („A’ sovány lelket meg-szépíteni” 60–67).

In 22 bibliothecis 32 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref– Halle Univ* (← Berlin *Univ Inst* ← Halle) – Sárospatak *Ref– Spišská Nová Ves Ev* – Târgu Mureș

Olim: M.szigeti ref. lyc. – Miskolczi ref. gymn. – Halasi ref. gymn. – Lugossy Józsefnél Debreczenben – Szilágyi Istvánnál M.szigeten

4344

[1] NEUBART Christoph új és ó kalendarioma, mellyet Christus Urunk születése után való 1682. esztendőre írt, melly Erdélyre es Magyar Orszagra alkalmaztatott. – [2] [Prognosztikon]. Debreczenben [1681] Rosnyai János.

A⁸ + ? = [8] + ? fol. – 16° – Color.

MKsz 1917: 95

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadványnak ma csupán négylevélnyi, kötéstáblából kiáztatott töredéke ismeretes. A körzetekből összeállított kerettel övezett címlap hátán az év jellemző adatai olvashatóak. Ezen kívül február hónap második felének (A_4a), márciusnak (A_4b – A_5a), április első felének (A_5b), június második (A_8a) és július első részének (A_8b) naptártáblái találhatóak meg a töredéken. Az egyes hónapokhoz hónapversek csatlakoznak, ennek első fennmaradt része februárra szól, kezdősora: *Fogj madarat, vidrát, bár rajtam vedd-meg az árát* (vö. Patak 1659, **2872**, RMKT XVII/9 563, 757).

A kiadvány beosztása és terjedelme minden bizonnyal hasonló lehetett a teljes példányban fennmaradt, 1684-re szóló debreceni naptárhoz (**4467**).

Debrecenből ezt megelőzően példányból az 1636. évre szóló naptár ismeretes (**1604**). A naptársorozat korábbi tagjai (vö. Debrecen 1592, **680**, 1602, **885**) különféle szerzőktől származtak. A hosszú kihagyás után felbukkanó darabjai (vö. **4467**) pedig már az időközben népszerűvé vált Neubart-féle naptárakat követik (vö. Lőcse 1650, **2333**).

A debreceni nyomda 1635 és 1681 között folyamatosan működött, így könnyen elképzelhető, hogy időközben is adott ki kalendáriumokat. Mivel azonban semmilyen egyéb adat ezt nem támasztja alá, megjelenésük kellő bizonyossággal nem feltételezhető.

A töredéket első alkalommal Zoványi Jenő írta le (MKsz 1917: 95).

Cf. **680!**; **885!**; –**4409**, **4467**, **4519**, →

Debrecen Ref®*

4345

PARENTATIO lugubris super obitu ... d. Matth. Nogradi, theologi nostra aetate maximi, ecclesiae Nagy-bajomiensis pastoris fidelissimi, senioris tractus Debrecinensis gravissimi, nec non ecclesiarum reformatarum Cis-tibiscanarum superintendentis dignissimi. Debrecini MDCLXXXI ex officina Johannis Rosnyai.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1480

Gyászversek és életrajz. – A kiadványt Nógrádi Mátyásnak, (bihar)nagybajomi lelkésznek, a debreceni egyházmegye esperesének, a tiszántúli egyházkerület püspökének 1681. szeptember 1-jén történt halála alkalmából jelentették meg lelkészútrásai, valamint a debreceni kollégium tanárai és diákjai. A címlapot nyomdai cifrákból szedett keret szegélyezi. A címlap háta üres. Ezt követi cím nélkül, az elhalt *Qui* vonatkozó névmással kezdődő, tanulmányainak helyeit és tanárait, valamint tisztségeit felsoroló életrajza, amelynek utolsó fordulata szerint Debrecenben halt meg hetvenéves korában 1681. szeptember 1-jén hat órakor. Aláírása szerint *consecrata* [sc. parentatio] a ... *pastoribus senioratus defuncti membris, schol. D*[ebrecinensis] *prof. ac civibus* (A_2a – b). A következők búcsúztatták gyászverssel az elhaltat: (1) *Collatio vitae ac mortis Jojadae, summi sacerdotis cum vita virtuosa et morte placida ... nostri episcopi, d. Matth. Nogradi, p. m. ex*

2. *Chron.* 24., 14., 15., 16. címmel *Samuel Köleseri, eccl. Debr. pastor* (A₃a–b) – (2) cím nélkül *Alexander Felvinci, eccl. Debr. past.* (A₃b–A₂a [recte A₄a]) – (3) *Trias senum emeritorum* címmel *per Paulum Szenci, eccl. Debr. pastor* (A₂a [recte A₄a]) – (4) cím nélkül *Johan. K. Debreceni, nuper eccl. Derecskeiensis minister* (A₂b [recte A₄b]) – (5) cím nélkül *Urbanus Ersek-ujvari, eccl. Szob[oszlóiensis] pastor* (A₂b [recte A₄b]) – (6) cím nélkül *Andr. Liszkai, eccl. Berettyo-ujfalusi. past.* (A₂b [recte A₄b]–B₁a) – (7) cím nélkül *Steph. Szönyi, eccl. Ujvarasinae pastor* (B₁a) – (8) *Correspondentia Dom. et servi fidelis ex Matth. 25., 20., 21.* címmel *a Martino Szilagyi, p. t. s. Debr. rectore* (B₁a–b) – (9) cím nélkül *Paulus Lisznyai, p. t. schol. Debr. rector* (B₁b) – (10) cím nélkül *Stephanus P. Debreczeni, eccl. Király Darociensis pastor* (B₁b) – (11) cím nélkül *Stephanus K. Pathai, ex academiis Faederati Belgii nuper redux* (B₂a) – (12) cím nélkül *Johannes Selymes Kecskemethi, redux ex academiis Federati Belgii* (B₂a) – (13) cím nélkül *Michael Szilagyi Debrecinus, redux ex academiis Faederati Belgii* (B₂b) – (14) *Comes vitae et mortis ... defuncti ita patrem suum luget* címmel *Franciscus Szabadszallasi, eccl. Udv. pastor* (B₂b) – (15) cím nélkül *Andreas Belteki, eccl. Szová. pastor* (B₃a) – (16) cím nélkül *Johannes Böszörmenyi, eccl. Balkány. pastor* (B₃a) – (17) cím nélkül *Petrus Nadudvari, eccl. Nadudv. pastor* (B₃b) – (18) cím nélkül *Stephanus H. Nemeti, eccl. Samsomiensis (!) minister* (B₃b–B₄a) – (19) *Jeremias Matolcsi, rect. scho. Bajom.* (B₄a) – (20) *Samuel Varadi, p. t. senior scholae Debr.* (B₄a) – (21) *Dialogismus Viatoris et poetae ex 2. Sam. 1. v. 19. et sequ.* címen *a Paulo Gönczi, sch. Debr. contra-scriba* (B₄b) – (22) cím nélkül *Johannes Rimaszombati, p. t. bibliothecarius* (B₄b–C₁a) – (23) *Placide in Domino obdormientis ultimata resolutio* címen *per Michaelem Vaari, nuper praeceptorem filiorum* (C₁a–b) – (24) *Memoria Justi* címen *mente Pauli Nogradi* (C₁b) – (25) *Fides defuncti in meritis Christi fundata* címen *Georgius Jenei, s. c. et p. t. sacr. poes. praec.* (C₁b–C₂a) – (26) cím nélkül *Nicolaus Csapai, s. c. et p. t. etym. prae.* (C₂a) – (27) cím nélkül *Michael Bogdanyi, s. c. et p. t. prae. syn.* (C₂a) – (28) cím nélkül *Gregorius Banyai* (C₂a–b) – (29) cím nélkül *Andreas Solthi, s. c.* (C₂b) – (30) cím nélkül *Samuel Szkarosi, schol. civis* (C₂b) – (31) cím nélkül *Basilius Eöri, s. c. et p. t. quart. rud. praec.* (C₃a) – (32) *Paulus Ember Debrecinus, s. c.* (C₃a) – (33) cím nélkül *Andreas Desericzki, s. c.* (C₃b) – (34) cím nélkül *Matthaeus P. Szomodi, s. c.* (C₃b) – (35) cím nélkül *Georgius Csontos Tokai, s. c.* (C₃b) – (36) cím nélkül *Paulus Szölösi, s. c.* (C₃b–C₄a) – (37) cím nélkül *Johannes Makodi, Debrecinus s. c.* (C₄a) – (38) cím nélkül *Nicolaus Vari, ... s. c.* (C₄a) – (39) cím nélkül *Andreas Tatai, s. c.* (C₄a) – (40) cím nélkül *Paulus P. Saroi, s. c.* (C₄b) – (41) cím nélkül *Johannes Vischi, s. c.* (C₄b) – (42) cím nélkül *Michael P. Rapoti, s. c.* (C₄b) – (43) cím nélkül *Stephanus Gelei, s. c.* (D₁a) – (44) cím nélkül *Stephanus Pathai, s. c.* (D₁a) – (45) *Tristi super obitu viri Dei celeberrimi* címmel *Johannes Szerencsi Debrecinus, s. c.* (D₁a–b) – (46) cím nélkül *Michael Czegledi, s. c. et p. t. quint. rud. praec.* (D₁b) – (47) cím nélkül *Stephanus Mikolai, s. c.* (D₁b) – (48) cím nélkül *Johannes Decsi, s. c.* (D₁b) – (49) cím nélkül *Michael M. Papai, s. c.* (D₂a) – (50) cím nélkül *Gregorius Batorkeszi, s. c.* (D₂a) – (51) cím nélkül *Georgius T. Ketskemethi, s. c.* (D₂a) – (52) cím nélkül *Johannes Szikszai, s. c.* (D₂a) – (53) cím nélkül *Michael E. ujvari, s. c.* (D₂a) – (54) cím nélkül *Samuel Szathmari, s. c.* (D₂b) – (55) cím nélkül *Samuel Levai, s. c.* (D₂b) – (56) *Poeta ad ministros eccl., ad relictam et filium def.* címmel *Stephanus Ujhellyi, s. c.* (D₂b) – (57) cím nélkül *Ambrosius Surki, s. c.* (D₂b) – (58) cím nélkül *Johannes Borsvai, s. c.* (D₃a) – (59) cím nélkül *Michael Geszti, s. c.* (D₃a) – (60) cím nélkül *Stephanus Vetei, s. c.* (D₃a) – (61) cím nélkül *Stephanus Laskoi, s. c.* (D₃a) – (62) cím nélkül *Georgius Felegyházi, s. c.* (D₃b) – (63) cím nélkül *Stephanus Pathai, s. c.* (D₃b) – (64) *Dialogismus inter uxorem et maritum def.* címmel *Johannes Szoboszlai, s. c.* (D₃b) – (65) cím nélkül *Andreas Szoboszlai, s. c.* (D₃b) – (66) cím nélkül *Stephanus Selyebi, s. c.* (D₃b–D₄a) – (67) cím nélkül *Paulus Ujfalusi, s. c.* (D₄a) – (68) cím nélkül *Franciscus Past. Ujfalusi, s. c.* – (69) cím nélkül *Michael Sz. Gyeorgyi, s. c.* (D₄a–b) – (70) cím nélkül *Benedictus Nogradi, filius tristissimus, s. c.* – végül (71) cím nélkül ... *suum affinem plangebat Stephanus Peter Debreczeni, patriae civis.*

E versgyűjteményt a korabeli hasonló kiadványokkal együtt Csorba Dávid méltatta (Debreceni Szemle. Új Folyam 2005: 263–270). Szilágyi Tönkö Márton versét (8) Posta Anna ismertette A debreceni református kollégium 17. századi professzorainak neolatin halotti költeményei című tanulmányában (Gerundium 2019/1: 28–29).

Budapest *Nat* ① ④* – Budapest *Ref* ① – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① (← Niznij Novgorod ← Sárospatak)

4346

SZÖNYI NAGY István: Kegyes lélek' vezer csillaga Istennel othon s' uton valo járásában, t. i. olly buzgo imadsagok, mellyeket egy igaz vallása miatt hazájából s' szerelmesi közzül ki-bujdosot k. ember: N. K. K. M. U. kivánságára s' kérésére az honn lévő s' széllyel járo szentek Istennel járásokban valo igazgattatásokra intézett Szönyi N. Istvan ujjvárosi praedikator. Debreczenben MDCLXXXI Rosnyai Janos által.

*⁶, *[bis]⁶, A⁶–N⁶ = [23] + 151 + [4] pag. – 12° – Fol. tit. color., orn., init.

RMK I 1257

Református imádságoskönyv. – A címlapon egy, a címlap hátán több bibliai idézet áll. Az utóbbi helyen közölt idézetek előfordulási helyét a szerző lapalji jegyzetben közölte. Ezután következik *Szönyi Nagy Istvan u. v. p.* Újvárosan, 1680 Karácsony Hava, azaz december 13. napján kelt ajánlólevele *Nemes vértű s kegyes lelkű férfúnak, N. K. K. M. U-nak, jó fautoromnak ő kegyelmének* (*₂a–*₄a). *Matthias Nogradi, ecclesiarum Cis Tí-biscanarum superintendens reformatus Approbatioja* (Bihar) nagybajomban kelt 1680. március 22-én (*₄a). Az *Author* előszavát a *Kegyes Olvasóhoz* intézte (*₄b–[bis]*₆a). Majd üres lap után kezdődnek az imádságok két részben. Az *I. rész* a cím megismétlése után a következő könyörgéseket tartalmazza: *Kegyesség regulája vagy rövid intés a kegyes lélekhez* (1–9) – *A kegyes léleknek reggeli magános könyörgése* (9–15) – *Gyermekek reggeli könyörgése* (15–21) – *Háznép reggeli közönséges könyörgése* (22–28) – *Háznép estvéli közönséges könyörgése* (28–33) – *Kegyes lélek estvéli magános könyörgése* (34–38) – *Gyermekek estvéli könyörgése* (38–40) – *Árvák könyörgése* (40–44) – *Szűzleányok imádsága* (45–50) – *Házasulandó ifjak imádsága* (50–56) – *Özvegyek imádsága* (56–61) – *Vének imádsága* (29 [recte 62] – 69) – ... *bűnösnek ... bűneiről való vallástétele* (69–84) – *Bűnein siránkozó léleknek Isten előtt való vallástétele és esedezése* (84–90) – *Megtért bűnösök hálaadó imádsága az Isten idvezítő kegyelméért* (91–96) – *Hamis vallásból az igaz evangéliumi hitre tért ember hálaadó imádsága* (97–101) – *Úr vacsorája előtt mondandó imádság* (101–104) – *Úr vacsorája után mondandó hálaadás* (104–105). A *II. rész* útonjárók imádságait tartalmazza. Címük a következő: *A kereskedők s bujdosók imádsága útonjárásokban* (106–107) – *Útra induló ember fohászokodása* (108–109) – *Úti emberek közönséges reggeli könyörgése, mellyel élhetnek a kereskedők, bujdosók s egyéb útonjárók is* (109–113) – *Kereskedő ember reggeli magános úti imádsága* (113–119) – *Kereskedő emberek estvéli közönséges imádsága* (119–125) – *Kereskedő ember estvéli magános úti imádsága* (125–127) – *Nyereséggel hazaérkezett kereskedő ember hálaadó fohászokodása* (127–130) – *Kárvallással kereskedésből megtért ember békeséges türe s alázatos fohászokodása* (130–134) – *Szerelmesi közzül kiüzetett s hazáján kívüli bujdosó ember panaszokodó reggeli fohászokodása* (134–141) – *Bujdosó ember estvéli imádsága* (142–145) – *Bujdosásából hazaszabadult ember*

bálaadó imádsága (145–151). Végül *Könyörgések táblázata* ad áttekintést arról, hogy kik számára, mikor és milyen alkalomból elmondandó könyörgések találhatók a könyvecskében (N₄b–N₆a).

Az áttérő számára szolgáló ima szövegét kiadta Incze: A magyar református imádság 172–173.

Szönyi Nagy István mind a címben, mind műve ajánlásában az eddig még meg nem fejtett N. K. K. M. U. monogrammal említette azt a férfit, aki egyike volt azoknak, akiknek kívánságára könyvét megírta. Rajta kívül debreceni prédikátorsága idején még az ottani kereskedők írtak vele útnak indulásukkor imákat, és hazatérésükkor ajándékokkal jutalmazták. Annak érdekében, hogy könyve több példányban is megjelenjen, Bernáth János adott neki papirosra való pénzt (*₃a–b). Az előszó a magányos imádkozás melletti érveit tíz, a közösségben mondott könyörgések szükségességéről szóló érveit pedig hat pontban sorakoztatja fel (vö. Incze: A magyar református imádság 58–59).

Szabó Károly bibliográfiájában a debreceni városi nyomda irodájában őrzött példány címlapját írta le, amelyet Lugossy József másolt le a számára 1856-ban. Ezen kívül az elől-hátul csonka pataki példányra hivatkozott (RMK I 1257).

Cf. –, **Appendix 328**, →

Aiud ②* – Budapest *Acad* cop. digit (Sárospatak) – Budapest *Civ* ④ – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ② – Csurgó ② – Debrecen *Ref* ① – Esztergom *Dioec* ① – Odorheiu Secuiesc ① – Sárospatak *Ref* ②
Olim: a debreceni városi nyomda irodája

4347

A² varadi siralmas tömlötznek fenekén nyomorgó magyar raboknak keserves rabságokat egy keresztyén így sirattya e' versekben. Nyomtattatott [Debrecen] (1681) [Rosnyai János].
)⁽⁴ = [4] fol. – 8° – Orn.

Sztripszky I 2180/386 ← MKsz 1886: 266

Rabének. – E ma már példányból ismeretlen nyomtatvány címléírása az arról készült fotómásolat és hasonmás kiadásának alapján készült. A címlapot nyomdai körzetekből szedett keret díszítette. A kiadvány impresszum nélkül jelent meg. A címlap háta üres. A következő lap ()₍₂a) tetején van megadva a nótautalás: *Ad notam: Mikor Senachérib az Jerusa.*, majd kezdődik az ének szövege. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Régen Ó törvényben az Izrael népe.* Az ének huszonnégy számozott (I–XXIV), négy soros versszakból áll ()₍₂a–)₍₂b). A vers utolsó (XXIV) versszaka szerint: *Ezerhatszáznyolcvan és egy esztendőben / Szent Mihály havának utolsó hetiben / Nemzetem rabságát látván a tömlöcben / Úgy szerzém ezeket Váradon létemben,* azaz 1681. szeptemberének utolsó hetében íródott, amikor a szerző Váradon raboskodott. Az utolsó versszak után *VEGE* olvasható, majd záródísz zárja a nyomtatványt ()₍₄b).

Hasonmás kiadás: Hungarica Vitebergensia: libri unici ex bibliotheca nationis Hungaricae universitatis

Halensis cum Vitebergensi consociatae. Phototypice describendos curavit ediditque Béla Obál. Halle 1909, 23–33, a II. szám alatt. Szövegkiadása: RMKT XVII/11 414–417, 834.

Az ének szerzője ismeretlen. Várad 1660 és 1692 között volt török fennhatóság alatt.

A nyomtatvány impresszum nélkül jelent meg. A betűtípusok és nyomdai cifrák alapján egyértelműen Debrecenben készült még a mű szerzésének évében, 1681-ben (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 73, Bánfi Szilvia). A debreceni nyomda élén 1677-től 1682-ig Rosnyai János állt (Uo. 72, 74, 228, Bánfi Szilvia).

Egyetlen ismeretes példányát, amelyet a wittenbergi egyetem magyar nációjának a könyvtára őrzött Halléban, először Révész Kálmán írta le (MKsz 1886: 266), így került bele Sztripszky Hiador bibliográfiájába (I 2180/386). A hallei magyar könyvtár egy része Gragger Róbert kezdeményezésére 1921-ben kilencvenkilenc évre a Berlini Humboldt Egyetem Magyar Intézetébe került tartós kölcsönbe. Onnan ajándékozták a fenti mű egyetlen példányát 1950/1951-ben Rákosi Mátyásnak, a Magyar Dolgozók Pártja főtítkárának. Lelőhelye azóta ismeretlen. A hallei egyetem ma őriz egy fotómásolatot, amely feltehetően még az eredeti példányról, és nem a hasonmásról készült.

Budapest *Acad* cop. (Halle) + cop. digit. – Halle *Univ* cop.

Olim: Halle *Univ* ← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*

Editio facsimile

4347A

[LEVAKOVIĆ, Rafael?:] Magyar ország tüköre, kiben tekintven meg-ismérje magat, micsodás volt hajdan? Micsodás most? Es honnet vette a' keresztyn országát és királyit? Hon(n)ét az angyali koronáját? [Kassa 1681 typ. civitatis Bosyzt.]

0⁶ = [6] fol. – 12° – Orn., init.

Sztripszky I 2190/396 ← MKsz 1879: 34

Hamisított pápai bulla. – A kiadvány szövege és beosztása kisebb helyesírási különbségektől eltekintve megegyezik az első alkalommal magyarul 1671-ben Kassán kiadott kiadványával (3710).

A mű szerzőjére és keletkezésére vonatkozó adatokat ld. 3710, 3711. E kiadás közreadója azonban már nem lehetett az 1678-ban elhunyt Bársony György.

Az impresszumadatok nélkül megjelent kiadvány nyomdai anyagának vizsgálata alapján 1680 körül jelent meg Kassán, a városi műhelyben. Ezt 1677–1686 között Stephan Bosyzt vezette (V. Ecsedy 367). Kiadására legvalószínűbben 1681-ben, a soproni országgyűlés előtt vagy alatt kerülhetett sor. Ekkor ugyanis ismét felmerült a Bársony György, címzetes váradi püspök *Veritas toti mundo declarata* (Kassa 1671, 3704) című munkája nyomán elindult vita (vö. 4383). A katolikus rendek 1681 júliusában Bársony vitairatára hivatkozva képviselték ügyeiket (ItK 1971: 682–683 és 689–691, Esze Tamás). Ennek a katolikus vitairatnak és Pósházi János arra adott református válaszának (*Falsitas toti mundo detecta*. Kolozsvár 1672, 3799) az

újrakiadására ekkor feltehetően nem került sor (vö. **3704, 3799**). Vízontválasz jelent meg ugyanakkor Pósházi munkájára Bársony védelmében (*Veritas toti mundo declarata*. Nagyszombat, **4383**). A *Magyarország tüköre* és ez a vízontválasz ugyanolyan szoros tartalmi egységet képezett Bársony *Veritas*ával 1681-ben is, mint tíz esztendővel korábban, 1671-ben (ItK 1971: 671–672, Esze Tamás). Mindezek alapján újabb, ezzel ellentétes adar felbukkanásáig a pápai bulla 1681-es megjelenése tekinthető a legvalószínűbbnek.

A kiadványt első alkalommal Ballagi Aladár írta le hely és év nélküli nyomtatványként (MKsz 1879: 34). Nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2190/396). Ján Čaplovič e kiadást nem ismertette.

Cf. **3710, 3711, 3798**

Budapest *Nat* ①

4348

PALCHICH, Franciscus: Disputatio prooem[ia]lis de natvra et objecto logicae, quam in ... episcopali Vniversitate Societatis Jesu Cassoviae anno salutis MDCLXXXI. die 15 Februarii propugnabit ... Georgivs Orosz de Csicser e convictu nobilium, praeside r. p. Francisco Palchich, Soc. Jesu, aa. ll. et philos. doct. ejusdemq(ue) prof. ordinario. Cassoviae (1681) Stephanus Bosytz.

[1] fol. – cr. 520 X 365 mm – Init.

Sztripszky II 2631/179 ← MKsz 1891: 68 – Čaplovič 702

Logikai vizsgatételek. – A ma csupán egyetlen, csonka példányban ismeretes plakát alakú kiadványt cífrákból alkotott keret övezi. Legfelül áll *Georgivs Orosz Sigismundo Dru[geth] de Homonna, comiti perpetuo de Vngb, ... [comitatus Zemple]niensis supremo comiti ... patrono meo ...* címzett ajánlása. Alatta olvasható cífrákból összeállított sorral elválasztva a fenti cím, amelyet szintén körzetekből alkotott sorral elkülönítve követ a hat (*I–VI*) tézis. A szöveget az *O[mnia] A[d] M[aiorem] D[ei] G[loriam] B[eatae] M[ariae] V[irginis] et O[mnium] S[anctorum] H[onorem]* jelmondat zárja.

E téziseket 1681. február 15-én vitatták meg a kassai jezsuita egyetemen. A vizsgáztató az iskola logika professzora a jezsuita Franciscus Palchich (1648/50–1693/95) volt. Ő 1667-ben lépett be a jezsuita rendbe. Nagyszombatban és Kassán tanult filozófiát. Tevékenykedett többek között Bécsben, Pozsonyban, Győrben, Eperjesen és Patakon. A vizsgázó csicseri Orosz György volt, akitől csupán e tézisek ismeretesek.

A kassai városi nyomda az 1670-es, 1680-as években – azt a rövid időszakot kivéve, amikor 1670 és 1674 között a jezsuitáknak saját tipográfiájuk volt a városban – katolikusok számára is nyomtatott (vö. V. Ecsedy 93).

A kiadványt első alkalommal Majláth Béla ismertette (MKsz 1891: 68), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2631/179), majd Ján Čaplovič (702).

Budapest *Nat* ②*

4349

PETHŐ István: Panegyris mvlieri forti et sapienti ... principi, Sophiae Bathori de Somlyo, ... principis Georgii Rakoczy II. de Felsővadasz, principis Transsylvaniae, partium regni Hungariae domini, comitis Siculorum ... consorti, Academici Societatis Jesu collegii nomine basilicae suae fundatrici in eadem debitae gratitudinis ergo solemnibus exequiis dicta per r. p. Stephanum Pethő, ex eadem Societate Jesu aa. II. et philosophiae doctorem, professorem controversiarum et convictus nobilium regentem. Cassoviae MDCLXXXI excudebat Stephanus Bosytz.

A⁴ B⁴ C³ = [11] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1481 – Čaplovič 703

Katolikus gyászbeszéd. – A címlap háta üres. Ezt követi a cím nélküli gyászbeszéd (A₂a–C₃b), amelyet az 1680-ban meghalt Báthori Zsófia, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegyének temetésén mondott el a kassai jezsuita collegium nevében Pethő István, a hitvédelem professzora és a nemesi konviktus vezetője. A beszéd méltatja az elhunytak a császárhoz való hűségét, és Magyarország vigaszának nevezi a polgárháborúhoz hasonló vérontás közepette. Nevek említése nélkül beszél ősei tetteiről, Pallas Athénéhez hasonlítja bátorságát és bölcsességét. Hosszan ír II. Rákóczi Györggyel kötött boldog házasságáról, valamint férje halála után megmutatkozó bátorságáról, amellyel visszatért a katolikus hitre, amelyben nevelkedett. Általánosságban méltatja a protestantizmus visszaszorításáért tett erőfeszítéseit, Szent Ilonához és más hittérítő királynékhoz hasonlítja. Zárásként kitér a hátrahagyott családtagok és a jezsuita rend gyászára, amelynek mintegy anyja volt.

A szerző Pethő István (1639–1707) pozsonyi születésű jezsuita, akinek e gyászbeszéd az egyetlen példányból is ismeretes, nyomtatott műve (vö. Nagyszombat 1664, **3171**). Filozófiát és teológiát tanított, valamint konviktusokat vezetett Nagyszombatban és Kassán. 1674-ben Nagyszombatban kiadvánnyal köszöntötték az általa avatott baccalaureusokat (**3985**). 1697-től négy évig az egri rendház és iskola, élete végén pedig a lőcsei jezsuita konviktus élén állt (Lukács: Catalogus II 1197).

Báthori Zsófiát 1681. március 16-án temették el Kassán. Pethő István latin nyelvű beszéde mellett fennmaradt egy szintén a kassai jezsuita kollégium által kiadott gyászbeszéd (**4364**), valamint Kiss Imre ugyanezen alkalomból kiadott magyar nyelvű prédikációja is (**4322**).

A kassai városi nyomda az 1670-es, 1680-as években – azt a rövid időszakot kivéve, amikor 1670 és 1674 között a jezsuitáknak saját tipográfájuk volt a városban – a katolikusok számára is nyomtatott.

Cf. **4322**, **4364**

Budapest *Nat* ① – Budapest *Piar* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Éviv *Acad* ① – Wien *Nat* ①

4350

[PRACTICA arithmetica, az az számvető tabla ... P a d v a i J u l i u s C a e s a r által irattatott. Kassa 1677–1686 Bosytz.]

A⁸–O⁸ = [112] fol. – keskeny 16°

Szorzótáblák. – A bibliográfiailag eddig le nem írt kiadvány egyetlen ma ismeretes példányának címlapja hiányzik. A fennmaradt részek szerkezete, beosztása, valamint szövege – kisebb helyesírási eltérésektől eltekintve – teljesen egyezik a Lőcsén 1668-ban megjelent kiadással (3460).

A betűtípusok tanúsága szerint a kassai városi nyomdában készült Stephanus Bosytz nyomdavezetősége idején, azaz 1677 és 1686 között (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Cf. 1063*!; 2183*!; 3460*!; 3729, 4147, 4217, 4218, –, 4418, 4510, →

Budapest *Nat* ©

Székely Ferenc: *Hexas lusuum poeticorum*. Cassoviae 1681. – Vide 4351

4351

»(THEODATI, Franciscus:) *Hexas lusuum poeticorum*. Cassoviae 1681. 12 r.«

RMK II 1482 – Čaplovič 704

Latin költemények. – Ennek a példányból ismeretlen nyomtatványnak a címét Joannis Nep. Stoeger bibliográfiája örököltette meg, méghozzá Székely Ferenc és Franciscus Theodati művei között is, előbbi 1691., utóbbit 1681. évszámmal (349, 364). Ezt átvették a De Backer testvérek (VI 692, 711), majd Szabó Károly a fenti formában idézte azzal a megjegyzéssel, hogy De Backer más helyen (VI 692) e munkát „Cassoviae 1681 8r. Székely Ferencz jésuitának tulajdonítja.” (Ebben az utóbbi megállapításában az 1681. év elírás.) E címet Szabó az 1691. évi kassai nyomtatványok között is fölvette, ahol forrásait követve Székely Ferencet nevezte meg szerzőként. Hasonlóképpen Sommervogel (VII 1757 és VII 1964), Szinnyi József (XIV 101 és XIII 578) és Ján Čaplovič (704, 724) mindkét szerző művei között szerepeltette a *Hexas lusuum poeticorumot*.

Mivel mindeddig sem a nyomtatvány létezése mellett, sem az ellen nem merült fel komoly érv a szakirodalomban, ezért a nyomtatványok közül való kizárását semmi nem indokolja. 1681-ben csakis Franciscus Theodati lehetett a versek szerzője, mivel ő ekkor a kassai jezsuita kollégium retorikatanára volt (Lukács: *Catalogi personarum* IV 694, Lukács: *Catalogus* III 1704). Székely Ferenc ekkor Komáromban

tanított, csak 1690 és 1692 között működött a kassai jezsuita egyetemen (Lukács: Catalogus III 1652., Lukács: Catalogi personarum IV 731). Ezért az ő szerzősége 1681-ben kizárható.

Apafi Mihály, I.: *Universis orbis Christiani regibus ...* Kolozsvár 1681. – Vide **4339**

4352

(ARTICVLI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorumdem comitiis ad diem 10. mensis Junij anni praesentis 1681. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro suae celsitudinis principali indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1681 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel.]

a⁴ = [4] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2103/310 ← MKsz 1895: 266–267

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1681. június 10. és 20. között Gyulafehérvárott, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés hat artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. Az első törvénycikk II. Apafi Mihály meghatározott feltételek melletti fejedelemmé választásáról szól (vö. ErdOgyEml XVII 31). A végén latin nyelvű záradék 1681. június 20-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 187–193.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a református egyház országos nyomdájában készült Kolozsvárott, amelyet Vere-segyházi Szentyel Mihály vezetett (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Először Horváth Ignác ismertette (MKsz 1895: 266–267).

Cf. **1005***!; **1641**!; **2637**!; **3719**!, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① O – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Târgu Mureş ①

4353

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintetes, nag(ysag)os vitéz vrnak, Gyarmati Balassa Balintnak es amaz jó emlekezetü, néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza

fiának és a' magyar nyelv két ékességének istenes eneki. Mostan ujjobban e' kis formában ki bocsáttattak. – [2] Edgynéhány oktató regulák által vezérlő uta minden úton járó, igaz Izraelitának. Colosvaratt 1681 [typ. gener. ecclesiae] Veregyházi Mihály által.

A¹²-P¹² = [12] + 288 + [16] + 42 + [1] pag. – 24° – Init.

RMK I 1258 – Dézsi: Bibliographia 68 – Sztripszky I 2103a/I 1258

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – A kiadvány első része, Balassi Bálint és Rimay János *Istenes énekeinek* e rendezett kiadása teljes egyezést mutat az 1677-ben megjelentetett kolozsvári kiadással (4134). A lapról lapra való összevetés alapján úgy tűnik, hogy csak a címlapon cserélték ki az évszámot, különben mind a praelimináriák: Szenci Kertész Ábrahám szokásos *Lectori benevoló typogr. s.* címzett előszava és a Balassit méltató versek, mind a főrészen Balassi Bálint és Rimay János, illetve mások *más egynehány szép énekei*, sőt az 1677. évi kiadásban elkövetett hibák (pl. az O fűzet ötödik levelének hatodikként való hibás jelölése) itt megisméltódnak. Az énekek kezdőszavainak a felsorolását ld. az 1671. évi lőcsei kiadásnál (3732), az 1677. évi kiadással egyező lapszámokat pedig az incipitmutatóban.

Ebben a kiadásban is önálló címlappal és újrakezdődő fűzetjelzéssel és lapszámozással csatlakozik az énekeskönyvhöz az imádságoskönyv a címleírásban közölt címmel. Ennek első, huszadik számozott lapig terjedő része ugyancsak teljes egyezést mutat az 1677. évi kolozsvári kiadással (4134). Belső címlapja hátán *Az igaz útonjárókhöz szóló bevezetést* követően *I–XV. regula* olvasható (N₁₀b–O₃b). A IX. és a XI. regulában idézett latin disztichonoknak magyar nyelvű fordításai is megtalálhatók: O₂a: *Csak az Isten* – O₂b: *Krisztus, ki megtartál*. Ezt követi az (1) *Útra indulónak imádsága* (2–4) – (2) *Útban mondanó imádság* (5–8) – (3) *Hazatéréskorra való imádság* (8–12) – (4) *Reggeli imádság* (12–16) – *Estvéli imádság* (16–20). Majd az 1677. kiadástól eltérően *Következnek egynehány külömb külömbfele imádságok*: (5) *Úr vacsorája előtt való könyörgés* (21–25) – *Más* (25–30) – *Hálaadás az Úr vacsorájának vétele után* (30–32) – *Más* (32–33) – *Más. Betegségben lévőknek könyörgése* (33–38) – *Bujdosók, számkivetésben lévők imádsága* (38–42). Végül *Mutató táblácska* sorolja fel a könyörgések címét.

A kolozsvári Balassi-Rimay kiadásokról ld. Vadai: Fától az erdőt 211–244.

Cf. 787;

rendezetlen kiadások: 1519!; 1933!; 2890!, S3197A!

rendezett kiadások: 2619; 3292!, S3317A, S3421B; 3732, 3888, 4105, 4134, 4229, –, 4478, 4502, →
imádságoskönyv: 3292(2)!, S3197A(2); 3732(2), 3888(2), 4105(2), 4134(2), 4229(2), –, 4478(2),
4502(2), →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ⊕ + cop. digit.

Edgynéhány oktató regulák által vezérlő uta minden úton járó, igaz Izraelitának. Kolozsvár 1681. – Vide 4353

4354

ENYEDI István: [1] *Disputatio theologica de lapsu, peccato et causa peccati ex capite VIII. Confessionis Helveticae briPERTITA [!], quam ... sub praesidio ... Martini Desi, s.s. theologiae in illustri Transylvanorum collegio N. Enyediensi professoris ..., praeceptoris sui ... publice ventilandam proponit Stephanus Enyedi Rivulinus ad diem (...) Martii loco solito.* – [2] (*Disputatio theologica de lapsu, peccato et causa peccati ex capite VIII. Confessionis Helveticae, quam ... sub praesidio ... Martini Desi, s.s. theologiae in illustri Transylvanorum collegio N. Enyediensi professoris ..., praeceptoris sui ... publice ventilandam proponit Stephanus Enyedi Rivulinus, p. t. collegii biblio-thecarius ad diem (...) Martii loco solito*). *Claudiopoli MDCLXXXI ex officina Michaelis Szentyel Veresegyhazi [typ. gener. ecclesiae].*

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 2 ins., init.

RMK II 1484

Református teológiai vizsgátelek. – E vizsgátelek két részben magyarázzák a II. Helvét Hitvallás VIII. fejezetét. A két részt önálló impresszummal ellátott belső címlap választja el egymástól. Mindkét címlapot a Veresegyházi Szentyel Mihály által használt, Szenci Kertész Ábrahám készletéből származó *Non solus* feliratú nyomdászjelvény díszíti. Az első címlap hátán *Spectabili ... Michaeli Teleki de Szek, ... Transylvaniae principis consiliario intimo, comitatuuum Thorda et Máramaros comiti, arciumque limitaneorum Huszt et Kövár capitaneo ubique supremo, ... domino suo et fautori ..., nec non clarissimis ... viris: Martino Desi s.s. th., Stephano Kolosvari log. et s. linguae, Francisco P. Papai m. d., philosophiae et ling. Graec. professoribus ..., praeceptoribus et doctoribus suis ...* ajánlja munkáját *Stephanus Enyedi, author et respondens*. Az első rész további belső cím nélkül *Titulus caput hoc in duo dividere videtur: de lapsu nempe hominis vel peccato et causa peccati ...* kezdetű rövid bevezető szöveggel kezdődik (A₂a), amely elmondja, hogy a hitvallás a maga módján, nem disputáló formában vallja meg a lélek egységét és a tiszta tanítást, ezért most röviden néhány kérdés megvilágosításával fejti ki a megjelölt fejezetben foglalt legfontosabb témákat. Ezután az első rész tizenegy pontot (I–XI.) foglal magában (A₂a–B₂b) arról, hogy a bűnbeesés hozta magával az ember istenképiségének elvesztését, s a bűn minden fajtája ennek következménye. A pontok végén *Corollaria* olvasható (B₂b).

A második címlap (B₃a) szövege, amint a fenti leírásból kitűnik, néhány szó eltéréssel megegyezik az elsőével, az impresszumok azonosak. Hátán *Spectabili ... domino Johanni Nemes de Hidvég, ... Transylvaniae principis consiliario intimo, Trium Sedium Siculicalium Szepsi, Kezdi, Orbay capitaneo supremo, ... literarum literatorumque amatori, ... fautori ..., nec non inclytae ..., liberae et regiae civitatis Nagy-Bánya, natalis mei ... judici primario, senatoribus totiusque juratorum communitati ... in eadem re publica ... Stephano Enyedi, parenti et nutritio suo ..., ut et ... Stephano Horti, ecll. Fogarasianae, Stephano Szeesi ecll. Rivulinae, Paulo Hunyadi ecll. Vizaknaiensis pastoribus ..., item nobilissimo ... typographiae Claudiopolitanae praesidi, Michaeli Szentel [!] Veresegyhazi ...* olvasható újabb ajánlás, aláírója *Stephanus Enyedi, author et respondens*. A folytatódó főrész belső címe *Disputationis de peccato pars secunda*, s a vizsgátelek további (XII–XXV.) pontjait foglalja magában (B₄a–C₄b) a bűn neméről, valamint kifejti, hogy a bűn oka az ember megrom-

lott természetében rejlik, s Isten nem szerző (efficiens) vagy megengedő (concessiva) oka annak, hanem elszenvetője azáltal, hogy mintegy felfüggeszti az isteni munkálkodást, amellyel megakadályozhatná a bűnt. E részt is *Corollaria* (C₄b) zárja.

Ezeket a vizsgatételeket 1681 márciusában vitatták meg a nagyenyedi református kollégiumban. Az elnök Dési Márton, a teológia professzora volt, a vizsgálzó Enyedi István, aki az ajánlások végén a tételek szerzőjének mondja magát.

A nagybányai születésű Enyedi István (1659–1714) hazai iskoláit szülőhelyén, majd Enyeden végezte, ahol 1681-ben a kollégium könyvtárosa is volt. 1684-1688 között Leidenben, majd Franekerben tanult. 1688 őszétől Felsőbányán lelkész, 1692-től teológiát tanít Enyeden. Több teológiai tézisfüzet, gyászbeszéd és üdvözlő vers szerzője.

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Târgu Mureş ①

Olim: M.szigeti ref. lyc. – Szászvárosi ref. gymn.

4355

LESSVS fvnebris super obitu ... d. Andreae Porcshalmi, theologi docti et in reformatata ecclesia Claudiopolitana verbi Dei ministri fidelissimi dioeceseosq(ue) Kolos et Kalota-szeg senioris vigilantissimi, qui ... vitam hanc caducam cum aeterna commutavit, animam Christo, Salvatori suo, corpus vero terrae, sub spe beatae resurrectionis humandum commendans die 19. Maji, inter horam sextam et septimam matutinam, anno millesimo sexcentesimo octogesimo primo, quem collegae et collegium orthodoxu[m] Claudiopolitanum ita effuderunt. Claudiopoli (1681) [typ. gener. ecclesiae] [apud] M[ichaellem Szentyel V]jeresegyházi.

[1] fol.

Gyászversek. – Ezzel a kiadvánnyal emlékezett meg a kolozsvári református kollégium, továbbá a lelkésztársak Porcshalmi P. Andrásnak, a kolozsvári református rektornak és lelkésznek, valamint a kolozskalotai református egyházmegye esperesének 1681. május 19-én történt haláláról. Az egyetlen fennmaradt példányon számos hiány van. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból álló keret szegélyezi. A címben a *senioris vigilantissimi, qui* fordulat után 13 sorban az elhalt életrajza olvasható. A címet körzetekből szedett díszítő sor választja el a két hasábra szedett versektől. A következők fejezték ki együttérzésüket: (1) *Phil. 1. vers. 22. 23.* címmel *Stephanus Tol[nai]*, *coll. reform. alter pr[ofessor]* – (2) [Ex Matt]h. 25. v. 21. címmel *Michael N. Sárpataki, min. eccl. orth. Cl[au]d.* – (3) *Planctus Elisei super abitu Eliae* címmel *Mi[chael] Sza[t. N]emeti* – (4) *Martinus Miskolczi, minist. eccl. Hunyad et gener defuncti* – (5) *Michael S[zigeti], col[l] al.* – (6) *Johannes [Díósi, coll.] alum.* – (7) *Johannes Dioszegi, coll. alumnus* – (8) *Petrus P. Zoványi, coll. alumnus* – (9) *Lucae 2. v. [29]* címmel *Johannes Rozgóni, colleg. alumnus* – (10) *Michael Ardai, coll. alum.* – (11) *V[a]lentinus Lécz-f[alvi], coll. civis* – (12) *Sig[ismundus] [Ercs]ei, coll. civis* – (13) *Balthasar Besenyey, coll. civ.* – (14) *Michael Szathmari, coll. civis.*

Szövegkiadása: ItK 1901: 91–94, közli Görög Ferenc.

Porcsalmi P. András 1617-ben született Porcsalmán. 1637 nyaratól Gyulafehérváron tanult, 1640-ben rektor lett Hátszegen. Innen visszatért a gyulafehérvári kollégiumba. 1642-ben lector, majd 1662-ben igazgató lett Kolozsváron, 1665-től teológiát is tanított. 1667-ben kolozsvári lelkészé, 1673-ban kolozs-kalotai esperessé választották. 1681. május 19-én halt meg Kolozsváron. Életrajzához és működéséhez a kiadványban olvasható leírásról kívül ld. Herepei János tanulmányát (Adattár II 297–315).

Ez a nyomtatvány is azok közül a temetési kárták közül való, amelyek a kolozsvári Farkas utcai református templomban a papi székek fölél és a hátságokra voltak felerősítve, ott, ahol az elbúcsúztatott életében ülni szokott (ld. ItK 1895: 82–95, Zoványi Jenő; MKsz 1898: 277–281, Dézsi Lajos; ItK 1901: 89–105, Görög Ferenc; Adattár III 216–218, Herepei János). A kiadvány jelenleg nem hozzáférhető, így a szedéstükör méretének megadására nem volt mód.

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Arch Ref*®*

(Pápai Páriz Ferenc:) *Carmen seculare ...* (Kolozsvár 1681). – Vide **4385**

4356

PATAKI [TÓTH] István [transl.]: Ez világ dolgainak igazgatasanak mestersege, melyet szaz jeles regulak es azoknak minden ez életbéli alkalmatosságokra hathatós ki-terjesztése által a' deáki nyelvnek nagy ékességével adott-ki nem régen egy austriai németh grof ur, és azon formában magyarrá fordította S. Pataki Istvan, a kolosvári reformátum collegiumnak edgyik tanító mestere. Kolosvaratt MDCLXXXI [typ. gener. ecclesiae] Veresegyhazi Mihaly. $a^4 b^2, A^4-Z^4, AA^4-PP^4 QQ^2 = [11] + 310$ [recte 308] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1263

Politikai erkölcsi oktatás. – A címlap háta üres. Ezt követi a fordító ajánlása *a hírrel és névvel fénylő úrnak ... széki Teleki Mihály uramnak, a' ... erdélyi fejedelem belső tanács úr hívének, Torda és Máramaros vármegyének főispánjának, Husztnak, Kövárnak és vidékinek fő kapitányának, ... nekem régi jó ... patrónusomnak*. Aláírása: *irtam Kolosváratt, 1681. 10. Aug. mens. kegyelmednek, mint régi jó uramnak, patrónusomnak mindenkor alázatos szolgálója, Pataki István* ($a_2, a-b_2, b$). A főrészt száz (I–C) egymondatos, udvari és általános magatartási szabályokat, eszményeket leíró *regulát* tartalmaz, a jó tanácsok után következik azok részletes kifejtése (1–310 [recte 308]).

A címlap szerint a fordítás egy nem sokkal 1681 előtt megjelent, *austriai német gróf* által kiadott, I. Lipótnak ajánlott latin nyelvű mű alapján készült, ez azonban eddig nem került elő. Az ajánlás

elárulja, hogy a fordítás munkáját Teleki Mihály parancsára, az ő tulajdonában lévő kötet alapján végezte Pataki Tóth (a,b).

Hargittay Emil megállapítása szerint a regulák inkább az udvari etika körébe sorolhatóak, bár kétségtelenül sok ponton érintkezik a fejedelmi tükrő műfajával (Gloria, fama, literatura. Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben. Bp. 2001, 96).

In 29 bibliothecis 44 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş

Olim: N-kőrösi ref. lyc. – M.szigeti ref. lyc. – Zsibón a b. Wesselényi-ktárban – Erdő-Szádán gr. Degenfeld Pálnál – Szilágyi Sándornál Budapest

4357

SÁRPATAKI NAGY Mihály: Noe barkaja, az az az Atya, Fiu és Szent Lélek egy örökké való Istennek üdvességes ismértei, mely a Sinai és amaz dicsőséges Sionnak hegyein nevedett elő-fákból éppítettett, az az mind az ô s' mind az Uj Testamentumnak egyben-vettetett helyeiből XXII demonstratiokban meg-világosított tudománya az egy istenségben imádató Sz. Haromsagnak, melyben az igazságnak praedikátora Noenak lelkével hívja s' kénszeríti beszállani az háládatlan világot minden szelidséggel, melynek éppítője Sárpataki N. Mihály, az colosvári reformata ecclesiában a' Jesus Christusnak kisebbik szolgája. Kolosvaratt MDCLXXXI [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Mihály.

†⁴.†††⁴, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Zzz⁴, AAaa⁴-RRrr⁴d SSss³ = [24] + 685 + [9] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1264 – Nágler 478

Református vallási tanítás. – A címlap hátára kilenc bibliai idézetet nyomtattak. Az ajánlólevél *Apafi Mihálynak ... Erdély Országá fejedelmének, Magyar Ország némely részeinek urának, székegyek ispánjának* szól Kolozsvár, 1681. április 15-i keltezéssel, aláírója *Sarpataki Mihály* (†₂a-††₁b). Ezt *Apologia* követi (††₂a-††₂b), amelyben egy más forrásból ismeretlen unitárius *énekecske* hosszabb részlete is olvasható. Kezdő szavai: *Ne mondjad, kérlek* (†††₁a). Ezután az előszó következik, *A keresztyén olvasónak békesség* (†††₃a-†††₄a). A bevezető részeket a *Táblája a demonstrációknak* zárja, amely a mű huszonkét részének alapjául szolgáló huszonkét bibliai helyet sorolja fel (†††₄b). A főrész *Az Atya, Fiu, Szentlélek egy istenségéről való I. demonstratio* belső címmel kezdődik, s huszonkét részben, *I.–XXII. demonstratio* (1–685), a bevezető táblázatban felsorolt bibliai részletek magyarázatával kimutatja, hogy Isten munkáiban, mint például a teremtés, továbbá közvetlen ószövetségi megszólalásaiban és a közvetlenül rá utaló ószövetségi igékben egyszerre mutatkozik meg a Szentháromság mindegyik személye. Minden *demonstratio* A, B, C és D pontot foglal magában. Az A az Atya, a B a Fiu, a C a Szentlélek jelenlétére utaló érveket fejt ki, a D a Szentháromság személyeinek elválaszthatatlan együttműködését bizonyítja. Az ortodox tanítás ismertetése után minden pont megtrágyalja a szentháromság-tagadók ellenérveit, amelyeket igen gyakran a XVI. századi erdélyi és Lengyelországi antitrinitárius teológusoktól származó idézetek alkotnak. Ezen érveket a margón mindig a *H*(álátlán) *V*(ilág) rövidítés jelzi, s rájuk a szövegben mindig *NOE* ad feleletet.

A főrészt két mutató egészíti ki. Az első, a *Táblája azoknak a szentírásbeli helyeknek, melyek e munkában megvilágosítottak* (RRrr₃b–₄b) az érvelés során megmagyarázott bibliai helyek lapszámaikat adja meg. A második tárgymutató: *A kiváltképpen való dolgoknak és szónak mutató táblája* (SSss₃a–SSss₃a). A kötetet a sajtóhibák jegyzéke zárja: *A nyomtatásban esett fogyatkozásokat így jobbitsad* (SSss₃b).

Sárpataki Nagy Mihály (1638–1694) Herepei János feltételezése szerint Apácai Csere János tanítványa volt Gyulafehérvárott majd Kolozsvárott. Apácai halála után Sárospatakon tanult és tanított. 1665 novemberében iratkozott be a leideni egyetemre, s 1667 végén tért haza. 1668-tól lelkész Kolozsvárott, élete végén 1693 tavaszától egyúttal esperes is. E munkáján kívül ismeretes még Kendefi János fölött elmondott gyászbeszéde (Kolozsvár 1697, RMK I 1506), és több üdvözlő verse (vö. Herepei Adattár III 413–417).

Az ajánlás elmondja, hogy amint Noé a bárkában a vizek között és a vizek által tartotta meg Isten, úgy a mostani híveket az Atya, Fiú, Szentlélek általi keresztségben tartja meg, ezért nevezi a könyv címe a Szentháromság ismeretéről szóló demonstrációkat Noé bárkájának. Ezután felsorolja a fejedelmeknek az egyház iránti és az egyházban való kötelességeit, s megköszöni Apafi pártfogását. Az *Apologiából* kitűnik, hogy Sárpataki munkáját békéltető szándékkal írta, ezért nem él benne átkozódó szitkokkal. Emlékeztet arra, hogy a lengyelországi és erdélyi unitárius egyházi szolgák is a békességet keresték *De falsa et vera ... Dei ... cognitione* című művik előszavában (Kolozsvár 1568, 254). Munkája megírására mégis a *Ne mondjad kérlek* kezdettel idézett, Krisztus istenségét tagadó unitárius énekecske kényszerítette. Az előszó szerint a szerző az Atya, Fiú, Szentlélek sok száz éve villongásban forgó örök istenségét a Szentírásból és a teremtett dolgokból olyan bőven és világosan megmutogatja, hogy annak hitelére s bevételére senkinek sem lehet kétsége, ha nem megátalkodott. Sárpataki művét Nagy Géza ismertette (A református egyház II 235–236).

A kiadványnak ma három változata ismeretes. A fenti leírás az „A” variánst tükrözi. A „B” variáns azonos vele, csupán a „DDdd” füzet kilövése rossz. Ebben az egyes lapok szedése azonos az „A” variánséval, de a következő helytelen sorrendben követik egymást: DDdd₁a (577) / (a hátlapjára nyomva) DDdd₃b(582) – DDdd₄a (583) / DDdd₂b (580) – DDdd₃a (581) / DDdd₁b (578) – DDdd₂a (579)–DDdd₄b (584). A „C” variánsban a címlap szedése más, mások a betűtípusok, eltérőek a sorvégződések, és előfordulnak apróbb helyesírási különbségek. Szövege megegyezik az „A” és „B” variánséval, de hátlapja üres, hiányoznak róla a bibliai idézetek. Szedési eltérés a címlapon például: az „A” variánsban a 3–4. sor elválasztása: „az Atya, Fiu és Szent Lélek egy örökké való // Istennek...”, a „C” variánsban: „az Atya, Fiu és Szent Lélek, egy örökké való Isten- // nek üdvösséges”. Helyesírási eltérés: „A” variáns: „elő-fákból”. „C” variáns: „elő fakból”. „A” variáns: „az ó s’ mind az Uj”. „C” variáns: „az ov s-mind az Uj”. A „C” variáns egyetlen ma ismeretes példányában a rossz kilövésű „DDdd” füzet található.

A fenti variánsokon kívül az Országos Széchényi Könyvtár „RMK I 1264 (5. példány)” jelzeten őrzi a nyomtatvány „AAaa” füzetének egy ugyancsak rossz kilövésű, makulatúrából előkerült, töredékes példányát.

Valószínű, hogy először a „C” variánsban található címlapot illesztették a kiadvány élére, s ezt azért szedték újra, hogy a hátára nyomtathassák a téves út elhagyására s a helyes út követésére felszólító, az egész művet értelmező szentírási idézeteket. A „DDdd” füzet rossz kilövését a nyomás közben vehették észre, s javíthatták ki, de a rosszul nyomtatott íveket nem dobták ki, hanem felhasználták, s a példányok egy részébe az ezekből hajtogatott füzeteket kötötték bele. Elvileg nem zárható ki, hogy akad olyan példány is, amelyben a „C” variánsban található címlap és a helyesen nyomtatott „DDdd” füzet együtt fordul elő.

In 32 bibliothecis 59 expl. – Budapest *Acad* (A-, B-variáns), *Nat* (A-variáns + cop. digit., B-, C-variáns),

Univ (B-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (A-variáns) – Debrecen *Ref* (A- és B-variáns) – Košice *Dioec* (B-variáns) – Sárospatak *Ref* (A-variáns) – Szeged *Civ* (A-variáns) – Târgu Mureș (B-variáns) – Wien *Nat* (B-variáns)
Olim: M.-szigeti ref. lyc. – Kolozsvári minor. zárda

4358

(SIDERIUS János): Kisdied gyermekeknek való catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás a keresztyéni hitnek fő agazatiról, melly most uijonnan e` szép formában ki bocsáttatott. Kolosvaratt MDCLXXXI [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Szentyel Mihály által.

A¹² B¹² = [24] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1265

Református katekizmus. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezt követi az *Előljáró beszéd*. A keresztyén olvasóknak minden jót kíván Istentől Siderius János, tarczali prédikátor (A₂a–A₃b), majd a káté szövege (A₄a–B₁₀a), végül pedig a függelék, *Egynéhány ékes mondások és intések a Szent Bibliából* (B₁₀b–B₁₂a). Az utolsó lap üres.

Siderius János katekizmusának ez a kiadása apróbb helyesírási változtatásoktól eltekintve megegyezik az 1651. évi váradai kiadással (2406A, vö. még 3787).

Cf. 801; 1303*!; 1980*!; 3033*!; 3787*, 3845, 3935, –, 4430, 4472A, →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ②* + cop. digit. – Debrecen *Ref* ②*

4359

[SZATHMÁR]NÉMETHI Mihály: Mennyei tárház kulcsa, avagy olly idvességes együgyü elmékhez alkalmaztatott imádságok, mellyekkel minden szükségben levő együgyü emberek az Isten kegyelmes tarhazaban be mehetnek. Mellyet szedett a` szent Irás szavaiból s` most meg-bövitett imádságokkal s` énekekkel és elmélkedesekkel Nemethi Mihaly, a` Kolos. r. e. t. Colosváratt 1681 Szentyel Mihály által.

a⁶, A¹²–I¹² K⁶ = [6] + 6 + 216 + [12] pag. – 12° – Orn.

RMK I 1262

Református imádságkönyv és énekek. – A fametszetes oszlopos keretbe szedett címlap hátán bibliai idézetek olvashatók, amelyek az imádkozással kapcsolatban feltett két kérdésre felelnek. Ezután áll

Szath. Nemeti Mihály ajánlólevele *Bánfi György* uramnak, *nemes Doboka vármegye főispánjának*, ... *Isten anyszentegyháza tutorának*, ... *nékem nagy jó uramnak s bizodalmas fautoromnak* (a_2a_3b). Ezt követi *A kegyes léleknek éjjeli s reggeli szent elmélkedési* címen négy elmélkedés (1–6). A főrészt tartalma és beosztása megegyezik az imádságok mellett énekeket is tartalmazó második, 1676. évi kolozsvári kiadással (4075). A főrészt itt is követik *Reggeli s' estvéli könyörgő, hálaadó ábitatos énekek*: 1: *Reggeli ének*, kezdősora: *Nagy hálaaddással magasztaljad* – 2: *Más*. Kezdősora: *Mi Szent Atyánk, ki lakozol mennyekben* – 3: *Estvéli könyörgő s' hálaadó ének a 103. zoltár nótájána*, amelynek kezdősora: *Ó, én lelkem dicséred Istenedet* – 6: *Más*. Kezdősora: *Jézus Krisztus szentek reménye* (K_1a-K_4a). A nyomtatványt *Mutató tábla* (K_4b-K_6b) zárja a végén az *Énekek táblájával és az Elmélkedések táblájával* (K_6b).

Ez az először 1673-ban ugyancsak Kolozsvárott megjelent imakönyv negyedik kiadása (3897).

Cf. 3897, 4075, 4261, –, 4586, →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit.

4360

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak es profetanak más-fél száz soltari, a' francziai noták és rythmusok szerint magyar versekre fordítottak Szenczi Molnar Albert által. Kolosvaratt MDCLXXXI [typ. gener. ecclesiae] Szentyel Mihály.

$A^{12}-I^{12} K^9 = 238$ [recte 228] + [6] pag. – 12ⁿ – 1 ill., orn.

RMK I 1260

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – A cím díszes fametszetű keretben helyezkedik el, amelynek tetején a Nap és Hold között a térdelő Dávid király látható hárfával (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 923). A nyomtatvány tartalma és beosztása megegyezik a lőcsei 1675-ben megjelentetett önálló zoltárkiadással (4033), de attól eltérően nem tartalmaz kottát. A címlével hátán rövid eligazítás olvasható, majd Georg Rem latin nyelvű epigrammája következik Andreas Spethe latin zoltárparafrazisairól (3) Filiczki János magyar fordításával együtt, amelynek kezdete: *Dávid királynak másfél száz zoltárit* (3–4). A 150 zoltár Szenci Molnár Albert által készített fordítása az 5. lapon kezdődik és a 230. lapon [recte 220] fejeződik be. A függelék-énekeket (231 [recte 221]–238 [recte 228]) követően itt azonban *A zoltároknak mutató tábláját* (K_a-K_b) nem követi imádság. Az énekek kezdőszavainak felsorolását ld. az 1675. évi lőcsei kiadás leírásában (4033), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Veresegyházi Szentyel Mihály ugyanebben az esztendőben kottákkal is megjelentette Szenci Molnár Albert zoltárfordítását az 1680–1681. évi énekeskönyv részeként (4361[2]).

Cf. 962(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!, S 3665A(4) (RMKT XVII/17 1162); 3802, 3885(5), 4018, 4019(4), 4033, 4076, –, 4361[2], 4431, 4432, Appendix 345, →

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ © + cop. digit.

4361

[1] (4) AZ SZ[ENT] DAVID prophetanak ékes rythmusu soltarival – (2) es a' soltarokból szerzetetett DICSIRETEKKEL – (1) s' egyéb ISTENES ENEKEKKEL és HYMNU-SOKKAL tellyes könyv. – (5) Ezek után vannak egy néhány áitatos IMÁDSÁGOK, – (3) melly most ujjobban, egy néhány HALOTT ENEKEKKEL s egyéb istenes enekkel és imádságokkal meg-bövítettett. Kolosvaratt 1680 Veresegyhazi Szentyel Mihaly. – [2] SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak es prophetanak szaz ötven soltari, a' franciai noták szerint magyar versekre fordítottak Molnar Albert által. Kolosvaratt MDCLXXXI Veresegyhazi Szentyel Mihaly.

$A^{12}-C^{12} D^6$; $A^{12}-Q^{12} R^3$; $A^{12}-P^{12}$; $(a)^{12} (b)^{12} = [2] + 82$; $382 + [12]$; $349 + [11]$; $46 + [1]$ pag. – 12° – ♪, 1 ins., orn., init.

RMK I 1244 – RMK I 1261 – Sztripszky I 2185/391 (?)

Református egyházi és temetési énekeskönyv. – Az énekeskönyv beosztása eltér a címben megadott sorrendtől. Első helyen állnak a himnuszok, majd a gyülekezeti énekeskönyv következik, végén a halotti énekekkel. A cím utal arra, hogy az énekeskönyv része Szent Dávid próféta 150 zsoltárának Szenci Molnár Albert által készített verses fordítása is. Ez azonban nem 1680-ban, hanem egy esztendővel később, 1681-ben készült el (RMK I 1261), miként azt a fenti címléírásban leírt [2] számú mű impresszumának évszáma is mutatja.

Az első, 1680-ban megjelent énekeskönyv címlapjának hátán bibliai idézetek olvashatók. A következő lapon kezdődő énekek rendje az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő: (1) *Ékes ritmusú, himnuszok, az esztendőszakai ünnepeknek rendje szerint*: 1. lap: *Új világosság* – 2: *Áldott Izraelnek* – 4: *Mennyei ige* – 4: *Mennyből az* – 5: *Az Üdvözítőt* – 7: *Mindeneknek* – 8: *Csillagoknak* – 9: *Istentől* – 10: *Mindnyáján, kik* – 11: *Jövel megváltója népeknek* – 12: *Az Atyának országából e világra* – 13: *Az Atyának országából, Istenségnek* – 14: *Teljes a széles világban dicséretes* – 15: *Jövel népeknek* – 16: *Naptámadattól* – 17: *Jer, dicsérjük keresztyének, nevét* – 19: *Heródes* – 19: *Gonosz* – 20: *Hallgassuk figyelmetesen, mire* – 21: *Dicsérjük* – 22: *Nevét* – 23: *Szent Igéjét* – 24: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn* – 25: *Hallgass meg minket, Úristen, tekints reánk kegyesen* – 26: *Örvendezzen* – 27: *Ó, mi kegyelmes* – 29: *Jer, hirdessük* – 30: *Keresztyének, örvendezzünk* – 31: *Mostan eljöttek* – 32: *Minden mi* – 33: *Fénylik* – 34: *E világnak* – 35: *Keresztyéneknek serege, ... A győzhetetlen oroszlán* – 36: *A keresztyéneknek serege, Húsvét ... Mert* – 37: *Szenteknek* – 37: *Örüljünk most* – 39: *Batizi András: Örülj és* – 39: *Mostani ékes* – 40: *Jézus Krisztus, mi királyunk* – 41: *Jövel teremtő* – 42: *Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj* – 43: *Jövel Szentlélek Úristen, ki* – 44: *Üdvöz légy édes* – 46: *Ó, te dicső* – 46: *Ó teremtő* – 47: *Felséges Isten, mennynek, földnek Ura és mindeneknek* – 48: *Mennynek és földnek nemes teremtője és* – 49: *A széles* – 51: *Ó, magas* – 51: *Ó, nagyhatalmú* – 52: *Emberi* – 53: *Felséges Isten, mennynek földnek Ura, és mindeneknek* – 55: *A Nap feljövén* – 55: *Mostan, ó* – 56: *Igaz* – 56: *Állatoknak* – 56: *Látod* – 57: *Felséges Atya* – 58: *Könyörögjünk az Istennek Krisztus* – 59:

Sok nyavalyánkban – 61: *Mindenkor téged* – 62: *Atya Istennek egy* – 63: *Az éjszakai setétség, tévelygő* – 64: *Ó mennyeknek* – 65: *Mennyei Atya* – 66: *Ó, mennyei mi Szent Atyánk* – 67: *Üdvöz légy, Krisztus, e világnak ura* – 69: *Jézus Krisztus, egy mesterünk* – 70: *Jézus Krisztus, Istennek egy Fia* – 72: *Könyörögjünk az Istennek, mint* – 74: *Jó keresztyének* – 75: *Atya Istentől* – 76: *Teremtő* – 77: *Ó, mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk* – 77: *Ó, áldott* – 78: *Urunk végvacsontájára* – 79: *Szükség megtudni* – 80: *Ó üdvösséges* – 81: *Téged Isten.*

(2) *A szoltárokból való isteni dicséretetek.* 1. lap: *Boldog az olyan ember az* – 2: *Szent Dávid próféta második* – 4: *Zeleméry László: Zúgódik* – 6: *Szent Dávid király háborúságában, imádkozik* – 7: *A Szent Dávid* – 9: *Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei* – 11: *Szegedi Gergely: Számkivetésre* – 14: *Régen ő törvényben, Mózesnek* – 16: *Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatalmas* – 18: *Szegedi Gergely: Tekints reám* – 20: *Sztárai Mihály: Megnyomorodván* – 22: *Ó Úr Isten* – 23: *Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy* – 25: *Sztárai Mihály: Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e* – 26: *Szent Dávid király háborúságában, panaszkodik* – 27: *Sztárai Mihály: Sokan vannak most* – 28: *Őrizz meg* – 30: *Milotai Nyilas István: Gyakorta* – 32: *Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő* – 34: *Az Úristen nekem* – 35: *Sztárai Mihály: Mikor Dávid* – 37: *Pap Benedek(?): Ó én* – 38: *Sztárai Mihály: Mostan hozzád* – 39: *Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta az* – 41: *Szegedi Gergely: Dávid prófétának* – 42: *Thordai Benedek: Benned bízom* – 45: *Tesini Imre: Te benned bízom, Uram* – 45: *Szegedi Gergely: Boldog az ilyen ember e* – 47: *Sztárai Mihály: Sok emberek* – 50: *Sztárai Mihály: Mindenkoron* – 52: *Szegedi Gergely: Mikoron Dávid Saul* – 55: *Sztárai Mihály: Sok nyilvánvaló* – 57: *Sztárai Mihály: Megnyomorult* – 60: *Szegedi Gergely: Nagy bánatban* – 63: *Chase Miklós: Mint kívánczik* – 64: *Jöllehet, nagy sokat szoltunk Dávidról* – 65: *Fohászodom* – 67: *Tholnai Bálint: Lásd* – 68: *Mikor Szennakerib* – 70: *Erős várunk* – 71: *Minden népek* – 72: *Hogy panaszkodik a hatalmas* – 74: *Úristen, irgalmazz nekem* – 75: *Szegedi Lajos: Légy irgalmas* – 76: *Hartyáni Imre: Háborúsága* – 78: *Mindenható Úristen, szívünk* – 80: *Kanizsai Pálfi János: Ne szállj* – 81: *Skarica Máté: Dávid Doég* – 82: *Úristen, kérünk a te szent nevedért* – 83: *Siklói Mihály: Mennyeik és földnek kegyes* – 85: *Kecskeméti Vég Mihály: Mikoron Dávid nagy* – 87: *István deák: Irgalmazz Úristen* – 89: *Skarica Máté: Saulnak* – 91: *Sztárai Mihály: Meghallgassad* – 93: *Sztárai Mihály: Sok jótétemény* – 95: *Barát István: Siess nagy* – 97: *Örök Isten* – 97: *Szegedi Gergely: Úristen, légy* – 100: *Skarica Máté: Hogy Jeruzsálemnek* – 102: *Sztárai Mihály: Sok inségünkben* – 102: *Németi Ferenc: Az Úristent magasztalom* – 105: *Felséges Isten, neked jelentjük* – 106: *Keresztyéneknek* – 108: *Az Úristen áll* – 109: *Rimay János: A jó* – 112: *Aki veti* – 113: *Sztárai Mihály: Mely igen jó az* – 115: *Sztárai Mihály: Mikor szent Dávid* – 118: *Huszár Gál: Jer, örvendezzünk* – 119: *Örüljete* – 120: *Gitzi János: Ilyen* – 122: *Aki az* – 125: *Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő* – 126: *Boldog a férfit* – 128: *Keresztyének, kik e* – 129: *Nagy öröme* – 131: *Int* – 132: *Laskói István: Sok nyomorúság* – 135: *Jer, emlékezzünk* – 136: *Szegedi Gergely (?): Örül mi* – 136: *Az Izraelnek* – 137: *Akik bíznak az Istenben* – 138: *Mindenek* – 139: *Minden hú* – 139: *Boldogok azok* – 140: *Bűnösök* – 141: *Felséges Isten, hozzád* – 142: *Mely igen jó legyen* – 143: *Úrnak szolgái, no* – *Ti keresztyének* – 144: *Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: Izraelnek* – 146: *Hallgass meg, Atya Isten, a mi* – 148: *Minden állat* – 151: *Németi Ferenc: Nagy hálaadással* – 154: *Dicsérd az Istent mostan* – 155: *Dicsérded, áldjad* – 156: *Skarica Máté: Drága dolog* – 158: *Mikoron a* – 159: *Kanizsai Pálfi János: Dicsőült.*

Imnekre való énekek. 161: *A keresztyénségben* – 162: *Az Atya* – 163: *Küldé* – 164: *Sztárai Mihály: Mi Atyánk, Atya* – 165: *Mennyből jövök* – 167: *Batizi András: Jer, dicsérjük e* – 169: *Parancsolá* – 170: *Jer, mi dicsérjük* – 172: *Szegedi Gergely: Szent Esaiás így* – 176: *Melius Juhász Péter: Mindnyájan örülünk* – 178: *Mikor e* – 180: *Dicséretes a gyermek, ki e* – 181: *E nap nekünk dicséretes* – 181: *Úristen veletek* – 182: *Jer, mindnyájan* – 184: *Krisztus Jézus születék* – 185: *Úristennek* – 185: *Szegedi Kis István: Jézus születék* – 186:

N. K. T.: *Teljes szívvel örvendjünk* – 188: *Ma vígadjatok* – 189: *Ez esztendő* – 189: *Hálát adjunk* – 190: *Nékünk születék mennyei király, kit* – 190: *Mennyei király* – 191: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 192: *Gyermek születék Betlehemben az ... Ez új időben* – 193: *Gyermek születék Betlehemben az ... örvendezzünk* – 193: *Dávidnak* – 194: *Nagy hálát* – 195: Erdéli Máté: *Mikor Krisztus* – 198: *Mi dicsérjük* – 199: *Dicsőség és* – 200: *Atyának bölcsessége, bizony* – 201: *Dicséretet mondjunk az Úristennek* – 202: *A mi Urunk* – 205: *No, földnek* – 207: Melius Juhász Péter: *Csodálatos nagy* – 210: Batizi András: *Krisztus feltámadta, ki értünk meghalt vala, mi* – 211: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, ő* – 213: Batizi András: *Krisztus feltámadta, nekünk* – 213: *Krisztus* – 215: *Krisztus feltámadta igazságunkra* – 216: *Krisztus feltámadta, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 217: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, szent* – 218: *Emlékezzünk e* – 220: *Hálaadásokkal* – 222: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és kiket* – 223: N. K. T.: *Ó, Jézus* – 223: *Krisztus mennybe felméne, nekünk helyet szerezni, ül* – 225: *A Krisztus mennybe felméne, nekünk* – 226: *A Krisztus mennybe felméne, minden* – 227: *A pünkösd ünnepnapján* – 230: *Pünkösd napja* – 231: *A pünkösdnek jeles napján Szentlélek* – 232: *Régi pünkösdnek* – 232: *Pünkösd nap* – 233: *A Szentléleknek kegyelme* – 234: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd* – 234: *Szentháromság* – 235: *Imádunk mi* – 236: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – 237: *Üdvöz légy örök Úristen* – 238: Batizi András: *Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 240: *Hallgass meg minket, nagy* – 240: *Magasztaljuk, keresztyének* – 241: Szegedi Gergely: *Keresztyének, kik vagyunk* – 242: Huszár Gál (?): *Járuljunk mi az* – 243: Huszár Gál (?): *Könyörgőünk az Istennek Szentlelkének* – 244: Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Irgalmazz nekünk* – Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket ... Jézus irgalmazz* – 245: *Adj Úristen* – 245: Szegedi Kis István: *Jövel Szentlélek Isten, tarts.*

A katekizmusból való dicséretetek. 246: *Szükség megtudnunk* – 248: *Ó, Izrael* – 250: *Hiszek a mennybeli* – 250: *Hiszünk mind* – 251: *Aki akar üdvözülni* – 252: *Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, te* – 253: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 254: *Adjunk hálákat az Atya Istennek, mennynek* – 255: Szegedi Gergely: *Gyakran nekünk* – 257: Batizi András: *Jer, dicsérjük az Istennek* – 260: *Valaki Krisztusnak* – 262: *Emlékezzél Úristen* – 263: *Mindenható Úristen, mi* – 264: Szenci Molnár Albert: *Hallgass meg, Úristen, kérésemet.*

Külömb-külömb-féle dicséretetek. – 265: Dévai Bíró Mátyás: *Minden embernek illik* – 267: *Tanulj meg* – 268: *Emlékezzél, mi történék* – 271: *Keserves* – 273: *Tekints reánk immár* – 275: *Mikor a zsidó* – 279: Szegedi Gergely: *Szükség keresztyéneknek tudakozni* – 281: *Hallgass meg Jézus* – 283: *Hallgass meg mostan, felséges* – 284: *Emlékezzél meg, mennybéli* – 285: Radán Balázs: *Buzgó* – 286: Szenci Molnár Albert: *Kegyelmezz meg nekünk* – 288: *Nagy Úristen* – 289: *Atya Úristen* – 290: *Hajtsd meg Úristen* – 291: *Vedd el* – 292: *Könyörgőünk* – 293: *Hatalmas Isten* – 294: *Ó, mennyei nagy* – 295: *Hallgass meg, Úristen, mi* – 296: Huszár Gál: *Adjunk hálát mindnyájan* – 297: Sztárai Mihály: *Hálaadásunkban* – 299: *Hálát adunk neked* – 301: *Teneked* – 302: *Szívem megalázzván* – 304: *Mostan, Úristen* – 304: Berekinus: *Jézus Krisztus, mi kegyelmes* – 306: *Jövel, légy* – 309: *A mi mesterünk* – 310: *Ó, mely igen* – 312: Szántó György: *Gyarló emberekkel* – 315: *Tekints reánk Úristen, nagy* – 317: Szerémi Illés: *Amely embernek* – 318: *Mi Urunk Jézus Krisztusnak* – 320: *Követi vala népnek* – 321: *Istenünkhöz* – 322: *Mennybéli nagy* – 324: *Segítségül* – 325: Szkhárosi Horvát András: *Semmit* – 326: *Nézz* – 327: *Kérlek és* – 329: *El-bemegyünk* – 330: Pécseli Király Imre: *Dicsérlek, Uram téged* – 331: *Atya Isten* – 332: Szegedi Kis István: *Ó, mint* – 333: *Mennynek és földnek nemes teremője, és* – 333: *Felséges Isten, mennynek földnek Ura, és embereknek* – 334: Bornemisza Péter: *Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek* – 335: *Csak tebenned* – 336: Nagybáncsai Mátyás: *Ne hagyj* – 338: *Hálát adok tenéked, örök* – 338: Szegedi Kis István: *Ó, mindenható* – 339: Nemes Imre: *Ébredjél* – 340: *Hallgass meg minket, Úristen* – 341: *Bizodal munk* – 342: *Áldott az* – 342: *Dicséret* – 343: *Megbántunk* – 343: *Mondjatok* – 344: *Szent vagy* – 344: *Téged Úristen, mi* – 345: *Adjunk hálát az Úrnak* – 345: *Jézus*

Krisztus, szép – 346: Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – 347: *Istenem Uram* – 348: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 349: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked mennybéli Isten ... Hogy engemet az éjjel* – 350: Fáy Mihály: *Magas hegyén* – 353: *Jöjj hozzánk, Szentlélek, mennyből* – 353: Miskolci Csulyak István: *Magasztallak én téged* – 355: *Én híveim, én szent népem* – 356: *Mire bánkódom* – 357: *Krisztus, ki vagy nap és világ, menyországra* – 358: *Engem igazgat* – 359: *Maradj velünk, mi Krisztusunk* – Végül 360: *Úristen, irgalmazz nekünk és 363: Irgalmazz nekünk, Úr Jézus Krisztus.*

(3) *Halotti énekek.* 364: Skarica Máté: *A mi életünknek* – 364: Tsch: *Tudjuk, Uram* – 365: *Megszabadultam* – 365: *Az örök élet* – 366: *Ó, te meghalandó* – 368: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 368: *Illik* – 369: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 371: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 372: *Jer, tessék* – 373: *Emlékezzél élő* – 374: *Hagyjátok* – 375: *Halandó* – 376: *Emlékezzünk az* – 378: *Ember, emlékezzél utolsó* – 380: Siderius János: *Sok nyomorúsággal.* Végül *Mutató tábla* címmel az énekek betűrendes jegyzéke található (Q₁₂a-R₃b).

(4) [2] Az énekeskönyv negyedik része újrakezdődő fűzetjelzéssel, lapszámzással és önálló címlappal, amelynek szövege a fenti címleírásban [2] olvasható, nem 1680-ban, hanem 1681-ben jelent meg.

A címlapon *Non solus* feliratú nyomdászjelvény látható, amely eredetileg Szenci Kertész Ábrahám váradi nyomdász kiadványain szerepelt. A címlap hátán rövid eligazítás szól az olvasónak, amely felsorolja az egyenlő nótájú zsolnárokat is. Ezután *Paraphrasis Ungarica et accomodatio ad d. Albertum Molnar* címen Filiczki János magyar nyelvű verse következik *Dávid királynak másfélszáz zsolnárit* kezdettel (3). E vers Georg Remtől származó eredeti latin szövege ebből a kiadásból kimaradt. Majd *Ez időnek s az dolgoknak alkalmatossági szerint így énekeljed a zsolnárokat* című rész ad tanácsot arra nézve, hogy milyen alkalmakra mely zsolnárokat kell énekelni (4). A 150 zsolnárt Szenci Molnár Albert által készített fordítása az 5. lapon kezdődik és a 339. lapon fejeződik be. Az énekek kezdőszavainak felsorolását ld. az 1675. évi löcsei kiadás leírásában (4033), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A zsolnárok után a következő függelék-énekek szövegét közölték: 339. lap: *Emeld* – 340: *Uram, bocsássad* – 341: *Úristen, mely* – 343: *Meghagyta* – 344: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet* – 345: *Ó én lelkem, dicséred* – 346: *Órül az én szívem az Úrban* – 348: *Magasztalja az én szívem.* Ezután *A zsolnároknak mutató táblája* a kezdősorok betűrendjében haladva tünteti fel a zsolnárok sorszámát és a lapszámot (P₇b–P₁₀a). Végül *Buzgó imádságok* címen egy *Reggeli* és egy *Estveli* imádság következik (P₁₀a–P₁₂b).

(5) A nyomtatványt újrakezdődő fűzetjelzéssel és lapszámzással *Buzgó hálaadások és könyörgések* zárják ((a)₁a–(b)₁₂a). Az imádságok címe a következő: *Rövid könyörgés midőn reggel fölserkensz* – *Miképpen ajánlja magát ember Istennek, midőn reggel felkel* (1) – *Más* (1–2) – *Vasárnap reggeli könyörgés* (2–4) – *Más reggeli imádság* (4–6) – *Más* (6–7) – *Estveli imádság* (7–8) – *Más* (8) – *Más, midőn magadat álomra bocsátod* (8) – *Más. Estveli áhítatos imádság* (9–10) – *Más* (10–11) – *Prédikáció előtt való könyörgés* (11–12) – *Prédikáció után való hálaadás* (12–13) – *Úr vacsorája előtt való könyörgés* (13–15) – *Más* (15–17) – *Az Úrnak asztalához közelgető könyörgés* (18) – *Hálaadás az Úr vacsorájának vétele után* (18–19) – *Más* (19–20) – *Más* (20–21) – *Más* (21–23) – *Útonjárónak könyörgése* (23–24) – *Betegségben lévőnek könyörgése* (25–27) – *Az halálnak kínjaiban lévő emberért* (27) – *Az halálnak idején mondandó könyörgés* (27–28) – *Közönséges hálaadás. Könyörgés az Istennek minden elvett és veendő javaiért* (28–32) – *Keresztyén magisztrátusért* (32–34) – *Imádságok. Más* (35–37) – *Estveli imádság* (37–39) – *Más estveli imádság* (40–42) – *Keresztyén rabok imádsága* (42–43) – *Bűnei miatt kísértetben tusakodó ember imádsága* (43–44) – *Bűnbocsánatért való penitencia tartó ember imádsága* (45–46) – A kiadványt *Az imádságoknak tábláskája* címmel tartalomjegyzék zárja ((b)₁₂a). Ennek háta üres.

Ez a kiadvány a címlap nélkül fennmaradt, minden bizonnyal 1675 körül nyomtatott gyülekezeti énekeskönyv (4019) újraszédése. Az újraszédés és tördelés mellett a két kiadásban a helyesírás is eltérő. Ezért indokolt két önálló kiadás feltételezése (vö: 4019).

A zoltárkönyv mintája az 1652 és 1660 között Váradon megjelentetett első kottás váradi zoltárkiadás lehetett (2750). Nemcsak terjedelmük azonos, hanem címlapjukon látható nyomdászjelvény is.

Már Szabó Károly megjegyezte, hogy e zoltárkönyv „A Kolozsvártt 1680-ban nyomtatott Énekes könyvbe foglalva s azzal egybekötve” maradt fenn „az erd. Muz. és a debreczeni ref. coll. ktárában.” (RMK I 1261), de a két kiadványt elkülönítve szerepeltette (RMK I 1244 és RMK I 1261). H. Hubert Gabriella viszont e két kiadványt helyesen egy egységként, 1680-1681-es dátum alatt tárgyalta énekeskönyv-történetében (221–222). Azzal érvelt, hogy az énekeskönyvet 1680-ban címlapja szerint a zoltárokkal együtt kívánták megjelentetni, és mivel 1680-as impresszumú zoltárkiadás nem ismeretes, ezért a zoltárok nyomtatásával nem 1680-ban, hanem 1681-ben készültek el. (221–222). Elképzelhető azonban, hogy a zoltárkönyvet önállóan is forgalmazták, de erre utaló adat jelenleg nem áll rendelkezésre.

Nem dönthető el, hogy ennek a nyomtatványnak vagy az 1675-re datálható kiadásnak (4019) a része volt-e az a ma már nem található töredékes példány, amelyet Sztripszky Hiador ismertetett (I 2185/391) a Könyvszemlében név nélkül megjelent Adalékok Szabó Károly „Régi magyar Könyvtárához” a Magyar Nem. Múzeum könyvtárából című cikk közlése alapján (MKsz 1879: 34) a következőképpen: „HALA-ADASOK Es Dicsiretek. 8-r. A2–Xx = 382 lap és a tartalomjegyzék 6 szltan levelen. Címlapja hiányzik.” A csonka példány lapszáma a kolozsvári énekeskönyv második és harmadik részével teljes egészében egyezik. Sztripszky azonban a nyomtatványt nyolcadrétként írta le. Feltételezhető, hogy tévesen jelölte meg a könyv formátumát, mivel az általa jelzett füzetbeosztás (A2–Xx) sem azonosítható sehogyan sem a terjedelemadatokkal.

A kiadványnak a Kolozsvári Egyetem könyvtárában található példányában a záró *Buzgó hálaadások* elé az önálló címlappal és impresszummal rendelkező *Kisded gyermekeknek való catechismust* kötötték (Kolozsvár 1681, 4358), azonban, ahogy a mű 1675 körül megjelent előző kiadásában is (4019), a *Buzgó hálaadásokat* az énekeskönyv és nem a katekizmus részének kell tekinteni.

Cf.: (1): 1628(3)*; 1643*!; 3034(1), S 3665A(1) (RMKT XVII/17 1162); 3885(1), 3920(1), 4019(1), 4085(1), –, →

(2): 1628(1)*!; 2254(2)*!, S 3665A(2) (RMKT XVII/17 1162); 3034(2); 3885(2), 3920(2), 4019(2), 4085(2), –, →

(3): 832; 886(2)*!; 1816!; 3034(2)!, S 3665A(3) (RMKT XVII/17 1162); 3885(3), 3920(3), 4019(3), 4085(3), 4311, –, 4434, →

(4) = [2]: 962(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!, S 3665A(4) (RMKT XVII/17 1162); 3802, 3885(5), 4018, 4019(4), 4033, 4076, 4360, –, 4431, 4432, Appendix 345, →

(5): 2163(4)*!; 3034(4), S 3665A(5) (RMKT XVII/17 1162); 3885(4), 3920(4), 4019(5), –, →

[1] + [2]: Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Debrecen *Ref* ①

[1] Budapest *Acad* ②* + cop. digit. – Odorheiu Secuiesc ③

4362

TOFAEUS Mihály: Ego Michael Tofaeus, ecclesiarum Ungaricarum in Transylvania Helveticam confessionem amplectentium ac quarundam Saxonicarum et Valachicarum episcopus: <Johannes Sothi, Stephanus Veszpremi, Michael Nimethi> coeteriq(ue) seniores certarum dioecesium, omnibus has nostras visuris et lecturis salutem ac debitam officii nostri commendationem ... Cum vero hic quoque honestus, pius ac r. vir d. <Johannes Zabolai> e numero eorum sit, qui ob insignes virtutes, merito quibusvis commendantur, ac ad ecclesiarum gubernacula utiliter promoventur, quippe qui irreprehensibilis quo ad mores, a fide dignis perhibeatur, et fundamentum ac summam Christianae pietatis puraeq(ue) evangelii doctrinae, recte tenere publico compertus sit examine: constantiam vero suam in sana doctrina, fidem autem ac diligentiam in officio solenni promiserit juramento; publica ordinatione juxta apostolicam consuetudinem commendatum est ei ministerium, docendi evangelium Jesu Christi et sacramenta ab eodem instituta, juxta vocationem administrandi. In cujus confirmationem hoc ipsi publicum ecclesiae honestum testimonium sigillo universitatis nostrae usuali obsignatum tradendum duximus, prout et tradidimus etc. Rectissime in Domino valere lectores animitus discupimus. Datum ex generali nostra synodo, Tordaini congregata anno Domini MDCLXXXI, die 15. Junii. [Kolozsvár 1681 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály.]

[1] fol. – 205 x 317 mm – Init.

ErdMuz 1908: 45–46

Református lelkészavatást tanúsító úrlap. – Ezt az egyleveles nyomtatványt Tofaeus Mihály, az erdélyi református egyházkerület püspöke adta ki 1681. június 15-én, Tordán. Egyetlen ismeretes példányát Zabolai János részére állították ki. A neveket kézírással illesztették be a nyomtatványba. Az oklevél nyomtatott szövege után kézírással a következő szöveg olvasható: *extradatum per s. generalis notarium Michaellem Debreceni mpr. P. H.*

Köblös Zoltán az oklevél teljes szövegét közölte nyomtatásban: ErdMuz 1908: 45–46

Az oklevél kibocsájtója Tofaeus Mihály, 1679-től erdélyi püspök. Életrajzához vö. Várad 1650, **2355**, újabban könyves műveltségét Oláh Róbert értékelte (MKsz 2016: 35–46). Az oklevelet elnyerő Zabolai János személye nem azonosítható egyértelműen.

A betűtípusok tanúsága szerint a nyomtatvány az erdélyi református egyházkerület kolozsvári nyomdájában készült. A református gyakorlat szerint az oklevelet mindig az adott évben nyomtatták. Sipos Gábor közlése szerint a későbbi szokás alapján valószínű, hogy azok mindig az adott év tavaszán készültek el a zsinati meghívókkal egyidőben (közli: Református Szemle 2014: 702, Kurta József Tibor). Így minden bizonnyal e nyomtatvány is 1681-ben került ki a sajtó alól. A műhelyt akkor Veresegyházi Szentyel Mihály vezette.

A nyomtatványt elsőként Köblös Zoltán írta le bibliográfiailag (ErdMuz 1908: 45–46).

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Arch Ref* ①

4363

UJ és ov kalendariom Christus Urunk születése után való 1682. esztendőre, melyly mostan-is Magyar országgra, Erdélyre és egyéb szomszéd tartományokra alkalmaztatott N e u b a r t h C h r i s t o p h theologus és astrológus által. Cum gratia et privilegio celsissimi principis Transylv. Kolosvaratt [1681 typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Szentyel Mihá[ly] által.

A⁸-E⁸ = [40] fol. – 16° – Color.

RMK I 1285

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai találhatók. A naptártáblák (A₂b–B₆a) közül a januári, május–júliusi, szeptember–októberi, valamint a decemberi alatt versnek tekinthető szövegek olvashatók. A januári kezdősora: *A házasok között Sátán uralkodik* (RMKT XVII/11 730, 883). A többi hónaphoz az előző években közltekeltől eltérő, rövid jóslatok, közmondások és tanácsok csatlakoznak. Ezt követi *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosztikonban való címereknek magyarázatja* (B₇a). Majd címlap és címszöveg nélkül kezdődik a prognosztikon, amely a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B₇b–B₈a) – *II. A tavaszról* (B₈b–C₁a) – *III. A nyárról* (C₁a–C₂a) – *IV. Az őszelelől* (C₂a–C₃a) – *II. része. A fogyatkozásokról* (C₃a–C₃a) – *III. része. A hadakról és más világi dolgokról* (C₃a–C₇a) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₇a–D₁a) – *V. része. A földi termésről és terméketlenségről*, amely végén, az 1682-re szóló löcsei naptárhoz (4368) hasonlóan, Christoph Neubarth záró sorai olvashatók: *Itt az én együgyű prognosztikálásomat erre az emlékezetre méltó 1682-dik esztendőre, melyet az én vénségemnek 74. esztendejében írtam, a kegyes olvasónak feltenni, vele kommunikálni és befejezni akartam. Amellett őket az Isten kegyelmes gondviselése alá ajánlom, amen!* (D₁a–D₂a). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₂b–D₈b), valamint a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (E₁a–E₈b) olvasható, amely II. Apafi Mihály 1681. június 13-án (valójában 10-én) történt fejedelemmé választásával zárul.

A kolozsvári naptárak példánnyal bizonyíthatóan az 1671. évre szőlőtől (3648) kezdve jelentek meg Christoph Neubarth (1607–1681) sziléziai asztrológus kalendáriumai nyomán. Mivel Szenci Kertész Ábrahám is általában Neubarth-féle naptárat adott ki (vö. Várad 1657, 2748) Váradon az 1652-re szőlőtől kezdve (2408), feltehetően Neubarth kalkulációi alapján készült az a két, példányból nem ismeretes kolozsvári naptár is, amelyet Kertész ott jelentetett meg (1660, 2904, 1661, 2980). Ezután csak 1669-től, Veresegyházi Mihály működésének kezdetétől lehet ismét feltételezni a kolozsvári naptárak megjelenését (3540). A következő évihez (3648) hasonlóan ez szintén Neubarth-naptár lehetett. A löcsei sorozattal megegyezően (vö. 4368) a magyar nyelvű kolozsvári kalendáriumok közül is az 1682-re szóló az utolsó, amely Christoph Neubarth neve alatt jelent meg. A következő évtől fia, Johann szerepel szerzőként (4416).

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) Veresegyházi Szentyel Mihály naptárjai címlapján feltüntette, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963).

Cf. 3805!

Budapest Nat ① + cop. digit. – Cluj-Napoca Univ ②*

4364

ANNUM celsissimae principis Sophiae Bathori, familiae serenissimae ultimi, imo primi occumbentis syderis, deciduae in urnam mortualem magnae stellae, collapsae fortitudinis columnae, extinctae miserorum parentis, religionis catholicae zelatricis, innuptarum prototypi, nuptarum speculi, viduarum gemmae, sancte morientium exemplaris moestissimo scribebat calamo collegium Cassoviense Societatis Jesu, anno Dei incarnati MDCLXXXI. Leutschoviae (1681) typis Samuelis Brewer.

A⁴–E⁴ F⁶ = [26] fol. – 2° – 1 ill., orn., init.

RMK II 1486 – Čaplovič 1387

Dicsőítő szövegek, katolikus gyászbeszéd, sírfelirat. – A kiadvány II. Rákóczi György erdélyi fejedelem özvegye, Báthori Zsófia halála alkalmából jelent meg, aki Munkácson hunyt el a somlyói Báthori család utolsó tagjaként. Ezzel a művel nyilvánította ki gyászát a kassai jezsuita kollégium. A címlapon a cím és az impresszum között leterített koporsót ábrázoló fametszetes illusztráció látható (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 179, 456). A címlap hátán idézet áll Szent Ambrustól, *Orat. de obitu Valenti[niani]* szöveghely-megjelöléssel, majd ebből az idézetből kiindul, prózában írt megemlékezés olvasható a katolikus egyház patronájáról, Báthori Zsófiáról. Ezt követi *Ad lectorem* címmel az előszó (A₂a), majd azok a verssorokra tördelt, ritmikus prózai szövegek, amelyek Báthori Zsófia életének egy-egy eseményét, illetve tulajdonságait dicsőítik: *Vér aetatis, nativitas* (A₂b–A₃a) – *Infantia* (A₃a–A₄a) – *Adolescentia* (A₄a–B₁b) – *Aestas matrimonii* (B₁b–B₄a) – *Autumnus viduitatis* (B₄a–C₁a) – *Fortitudo in adversis et fidelitas in caesarem* (C₁a–C₄a) – *Comitas morum* (C₄b–D₁b) – *Pietas* (D₁b–D₃b) – *Prudentia* (D₄a–E₁a) – *Liberalitas* (E₁a–E₂b) – *Religio* (E₂b–F₂a) – és *Hyems mortis* (F₂a–F₃b). Ezután *Pathos* címmel prózában írt gyászbeszéd olvasható (F₃b–G₁a), amelyet az 1680. évet adó kronogram zár. Alatta könyvdísz látható. A kiadványt *Epitaphium* címmel a *Viator*hoz szóló sírfelirat zárja (G₁b–G₂b), szintén könyvdíszrel a végén.

A Zrínyi Ilona által aláírt, Munkács várában, 1681. február 17-én kelt gyászjelentés szerint Báthori Zsófia 1680. június 14-én halt meg. Temetése pedig 1681. március 16-ára, „Kassa városában, megemléített méltóságos édesanyánk, napánk ő nagysága által építtetett páter jezsuiták templomában” lett rendelve. (Század 1869: 329, közli Lehoczky Tivadar).

Báthori Zsófia halála alkalmából más nyomtatványok is megjelentek (4349, 4322).

Cf. 4349, 4322

Budapest *Nat* ① ③ – Kraków *Univ* ① – Wien *Nat* ① + cop. digit.

Articuli dominorum praelatorum, ... in ... conventu anno MDCLXXXI Sopronii ... conclusi ... Leutschoviae [1681] Samuelis Brewer. = **Appendix 317**

4365

EVANGELIA et epistolae dominicorum et festorum dierum, Latine et Hungarice. Evangeliumok es epistolak, egész esztendő által lévő minden vasárnapokra és fő ünnepekre intesztetett és rendeltetett, magyarul és deákúl. Leutschoviae 1681 typis Samuelis Brewer.
A⁸-T⁸ = [152] fol. – 4°

RMK I 1266 – RMK II 1487 – Čaplovič 1389

Evangélikus perikópáskönyv. – A címlap háta üres. A főrészt élén megismétlődik a cím szövege. A vasárnapokra és a fő ünnepekre rendelt epistola és evangéliumi szövegek két hasábra szedve baloldalt latinul, jobboldalt magyarul olvashatók (A₂a–O₂a). Ezt követi a második rész, az *Evangelia et epistolae festorum dierum. A szenteknek ünnepe napjára való evangéliumok és episztolák*, amelyben további huszonöt ünnepnapra rendelt perikópa található (O₂b–T₈a). A magyar szöveg apró hangtani változtatásoktól eltekintve Károlyi Gáspár fordításának Szenci Molnár Albert által javított változatával egyezik (971, 1037 etc.).

Ez a perikópa-kiadás szó szerint azonos az 1648. évi lőcseivel (2222) és 1668. évi kassaival (3425). A sorozat első darabja, címe alapján az 1639. évi lőcsei kiadás lehetett (1774), ebből azonban ma nem ismeretes hozzáférhető példány. Ennek a perikópáskönyv-típusnak a jellegzetessége, hogy a bibliai szakaszokon kívül semmilyen kísérő vagy kiegészítő szöveg sem található benne.

Cf. 911; 1591*; 2222*; 3088!, 3425*; 4017, –, 4482, 4567, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Sárospatak *Ref* ① – Warszawa *Semin* ①

Hungária virtute Martis Avstriae svae vindicata libertati et Iosepho primo regi svo ivre volentibvsqve proceribvs haereditaria ... ab illustrissima ... gymnasii Societatis Jesu juventute in scenam data Leuchoviae. Leutschoviae [1681] Brewer. = **Appendix 318**

4365A

[MESÉS könyvecske, mely újonnan megékesítetett rövid értelmes kérdésekkel és feleletekkel. Lőcse cr. 1681 Brewer].

A⁸-D⁸ [E^{6?}] = [32+6?] fol. – 8°

Sztripszky I 2177/338 ← MKsz 1879: 30 – Čaplovič 1668

Trefás találós kérdések gyűjteménye. – A ma csupán egyetlen, címlap nélküli, töredékes példányban fentmaradt kiadványból mindössze a következő 28 levél ismeretes: A₃₋₈, B₁₋₈, C₁₋₈, D_{1, 2, 4, 5, 7, 8}. A fenti címléírás a kiadvány 1629-es lőcsei kiadásának (1441) címe alapján készült. Az első fejezet vegyes tartalmú (hordó, csízio, hangszerek stb.) találós kérdéseket tartalmaz, címe sem a korábbi, sem ebben a kiadásban

nem maradt fenn (A_3a – A_6a), majd *Az Istenről* (A_6a – A_7a) – *A szentekről* (A_7b – A_8a) – *A könyörgésről* (A_8a – b_1a) – *A vizekről* (B_1a – b_3a) – *A szarról* (B_3a – b_3a) – *A madarakról* (B_3a – b_6b) – *A halakról* (B_7a) – *Az ebekről* (B_7b – C_1a) című fejezet áll, amelyet cím nélküli vegyes kérdések követnek (C_1a – C_8b). Ezután *A mesteremberekről* (C_8b – $[D_3a?$]) – [Az égről] ($[D_3a?$])– D_4a) – *A földről és országokról* (D_4b – D_5a) szóló találókérdések olvashatók. A szöveg az *Az emberekről* című fejezet (D_5a – $E_4a?$) közben szakad meg a D_8 levél végén. A fennmaradt szövegrészek nagyrészt csupán apróbb helyesírási és stilisztikai eltérésekkel különböznek az 1629-es lőcsei kiadás (1441) szövegétől. Az utolsó levélen (D_8) azonban nagyobb átszerkesztés történt, egyes találós kérdések más sorrendben követik egymást, néhány pedig nem szerepel. A hiányzó szövegrészekre és azok elhelyezkedésére az említett kiadással (1441) való összevetés alapján lehet következtetni. Minden bizonnyal ahhoz hasonlóan „*A betűkről és írásokról*” című fejezettel zárult a kiadvány az E_4a – E_6b lapokon.

Az RMNy második kötetének megjelenése óta a műről az első kiadás (1441) alapján Voigt Vilmos többször írt. Előbb hasonmásának (Mesés könyvecske. Bp. 1989) kísérőtanulmányában magyarul (53–57) és hosszabban németül (58–67), majd bővebben szintén német nyelven (Mesés könyvecske (Märchenbüchlein, 1629). Eine ungarische Fassung des Strassburger Rätselbuchs (1505). In: Fortunatus, Melusine, Genovefa. Internationale Erzählstoffe in der deutschen und ungarischen Literatur der Frühen Neuzeit. Hrsg. Dieter Bauer, Gábor Tüskés. Bern et al. (2010), 495–505). Megállapítása szerint a fordítás a *Strassburger Rätselbuch* címen emlegetett, számos kiadásban és változatban megjelent találókérdés gyűjtemény azon szövegváltozatából származik, amely első alkalommal *Rätherschbüchlein auff's neu zugericht mit kurtzweiligen scharff-sinnigen verborgenen Fragen und Antworten* címmel 1570-ben jelent meg Strassburgban (i. m. 500, vö. VD16 W 1741). Az ismeretlen fordító Voigt véleménye szerint német iskolázottságú, magyar anyanyelvű személy lehetett (i. m. 503).

A ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik, így megjelenési adataira csupán nyomdai anyagából lehet következtetni. Ez alapján Lőcsén készült 1674 és 1690 között. 1681-es, esetleg 1682-es megjelenését valószínűsíti az a tény, hogy az 1683-ra szóló, minden bizonnyal 1682 őszén összeállított lőcsei kalendárium (4433) kétlapnyi találókérdést (D_2b – D_3b) közöl belőle. Dukkon Ágnes véleménye szerint e szövegrészeket az 1629-es kiadásból vette át a naptár szerkesztője (Régi magyarországi kalendáriumok 166). A töredék ismeretében azonban valószínű, hogy ez a kiadvány szolgált forrásul. A korábbi kiadás (1441) címlapján látható illusztráció még 1687-ben is a használatban volt a lőcsei nyomdában (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 174, 424, I/3, Pavercsik Ilona), így elképzelhető, hogy azt e kiadás címlapján is felhasználták.

A nyomtatványról első alkalommal Ballagi Aladár számolt be (MKsz 1879: 30), az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2177/338). A XVII. századi lőcsei nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1668).

Cf. 1441; 4433

Budapest Nat © + cop. digit.

4366

MOLNÁR Gergely: Elementa grammaticae Latinae pro recta scholasticae juventutis institutione ex praecipuis grammaticorum praeceptis a Gregorio Molnar contracta. Nunc

noviter methodo meliori emissa: regularum de nominum generibus, verborum praeteritis et supinis, quantitate syllabarum, metris compraehensarum, notis utilissimis, necessariis et jucundissimis praecipue illustrata. Leutschoviae 1681 typis Samuelis Brewer.

A⁸-M⁸ + ? = [96 + ?] fol. – 8° – Orn.

MKsz 1984: 129

Latin nyelvtan. – A címlap hátán latin vers áll *Ad studiosos grammatices*. Ezt követi *Candido lectori salutem!* szóló, *Saros-Patachini 1661. mense primo* kelt előszó J. C. D. aláírásával (A₂a–b). A főrész a következő nagyobb egységekből épül fel: *Orthographia* (A₃a–A₃a) – *Etymologia* (A₃a–I₁a) – *Syntaxis* (I₁a–M₈b). Az egyetlen ismeretes példány itt megszakad, de a nyelvtankönyv feltehetően tartalmazta a *De poesi* című részt is.

Ezt a korábbi bibliográfiákban nem szereplő nyomtatványt először Varga András ismertette (MKsz 1984: 129), és ő, majd öt követően Bartók István (72) sorolta be a grammatika pataki kiadáscsoportjába. Ennek a változatnak első, csupán kikövetkeztethető kiadása 1661-ben jelent meg J. C. D. átdolgozásában (3003).

Cf. 628*; 887*; 1988*; 3003*; 3726, 3953, 4304, –, 4447, 4465, →

Budapest *Nat* cop. – Pannonhalma ②*

4367

[1] DER NEUE und alte Allmanach auff das Jahr nach der Gebuhrt unsers H. Jesu Christi 1682, [d]arin(n)en die Monat, Wochen, [S]onn- und Feyertage, Planeten[lau]ff, Aspecten, Witterung, Tag- un(d) [N]achtlänge, Sonnen Auff- und Untergang :c. zu finden. Gestellet von C h r i s t o p h N e u b a r t h Bol. Sil. – [2] (Kurtze astrologische Vorsagung auff das Jahr nach der gnadenreichen Gebuhrt Jesu Christi 1682., darin(n)en der Zustand der vier Jahrs-zeiten, an der Witterung, Krieg, Kranckheiten, Erdgewachsen und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden. Mit gebührlichen Fleiß gestellet und beschrieben von C h r i s t o p h o r o N e u b a r t h i o Bolesla-Silesio. Zur Leutschau [1681 Brewer].

A⁸-D⁸ [E⁸?] = [32 + 8?] fol. – 16° – Color.

RMK II 1505 – Čaplovič 1390

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázata olvasható, alatta az év adatainak felsorolása folytatódik. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), minden hónap két lapra terjed ki, végükön rövid tanulságos mondatok és homályos jóslatok olvashatóak. Végül *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* cím alatt a naptárjegyek magyarázata áll (B₆b), majd *Schlüssel der verborgenen Namen in diesem Kalender* címen annak felsorolása, hogy a naptárrészhez kapcsolódó jóslatokban említett szimbólumok melyik országot

jelképezik (B₇a). A naptárrészt a *Verzeichnis der Städt, Länder und Königreiche so den zwölf himmlischen Zeichen unterworfen sind* zárja (B₇b). Az önálló címlappal (B₈a) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Das erste Capitel. Von Betrachtung der 4 unterschiedenen Zeiten deß Jahres mit ihrer natürlichen Witterung. Vom Winter.* (B₈b–C₁a) – *Vom Frühling* (C₁a–C₂a) – *Vom Sommer* (C₂a–C₃a) – *Vom Herbst* (C₃a–C₄a) – *Das II. Capitel. Von den Finsternissen* (C₄a–C₆a) – *Das III. Capitel. Vom Fried und Krieg* (C₆a–C₇b) – *Das V. [recte IV.] Capitel. Von Kranckheiten* (C₇b–C₈a) – *Das V. Capitel. Von Feld-früchten* (C₈b). Ezt követik a *Jahrmärkte in Ober- und Nieder Ungarn* (D₁a–D₅a) – *Verzeichnis der siebenbürgischen Jahrmärkte* (D₅b–D₇b). A ma ismeretes legteljesebb példány a D₇ levél hátán, *Chro-* örszóval megszakad. Az örszó és a legutóbbi – a kiadvány végét is hiánytalanul tartalmazó – példányból ismeretes, 1657-re szóló löcsei német nyelvű naptár (2644) hasonló beosztása alapján ezt is minden bizonnyal krónika zárta, amely feltehetően még egy „E” jelű ívfüzetet foglalt el.

Christoph majd Johann Neubarth (vö. 4545) német nyelvű naptárai – a magyar naptársorozat (vö. 3747) és a nyomda folyamatos működése alapján – az előző időszakhoz hasonlóan (vö. Lőcse 1656, 2644 és 1657, 2714) feltehetően minden évben megjelentek Lőcsén annak ellenére, hogy az 1657-re szólót (2644) követően példányból csak az 1676-ra (4031), 1680-ra (4256) és ez az 1682-re szóló (4367) ismeretes, valamint hitelt érdemlő leírás tanúsítja az 1685-re (4545) és 1686-ra (4608) kiadott kalendárium egykori létezését. Ezt követően csupán az 1689-re szóló naptárból (RMK II 1645) maradt fent példány.

Cf. 4031!, →

Budapest *Nat* ④* + cop. partim – Sibiu *Mus* ③*

4368

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való 1682. irt N e u b a r t h C h r i s t o p h , es most is Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1682. eszten-dőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszeresztetnek és le-irattatnak N e u b a r t h C h r i s t o p h által. Lötzen [1681] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., color.

RMK I 1289 – Čaplovič 1391

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két oroszán által tartott címere helyezkedik el, hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata (A₂a). A hónapok naptártábláinak beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089, A₂b–B₆a), az egyes hónapok után az előző évitől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid szövegek olvashatók. Majd *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosticumban*

való címereknek magyarázata (B_{7a}) következik. Az önálló címlappal (B_{7b}) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről (B_{8a}–C_{1a}) – II. A tavaszról (C_{1a}–C_{2b}), – III. A nyárról (C_{2b}–C_{3b}) – IV. Az őszyről (C_{3b}–C_{3a}) – Második része. A fogyatkozásokról (C_{3a}–C_{6b}) – Harmadik része. A hadakról és más világi futamodásokról (C_{7a}–C_{8b}) – Negyedik része. A betegségekről, amelyet Ó kegyelmes, ó Sz. Isten! Maradó helyünk itt nincsen kezdetű verses fohász zár (C_{8b}–D_{2b}) – Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről, amely végén a prognosztikon zárásaként Christoph Neubarth sorai olvashatók: *Itt az én együgyű prognosztikálásomat erre az emlékezetre való méltó 1682. esztendőre, melyet a vénségemnek 74. esztendőben a kegyes olvasónak feltenni és kommunikálni akartam, befejezni, és amellet őket az Isten kegyelmes gondviselése alá ajánlom (D_{3a}–b)*. A kiadványt a *Sokadalma Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D_{4a}–D_{8b}) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című krónika zárja, amelynek utolsó bejegyzése azt adja hírül, hogy 1681. június 13-án a soproni országgyűlésen Eszterházy Pált nádorrá választották (E_{1a}–E_{8a}).*

Az 1680. évben feltűnt üstökös hírül adó krónikabejegyzés (E_{8b}) szövegkiadása: „Üstököszt látni” 388–389.

A lőcsei naptárak az 1651. évre szólótól kezdve Christoph Neubarth (1607–1681) sziléziai asztrológus kalendáriumai nyomán jelentek meg (vö. **2333**). Ez az utolsó, az ő neve alatt kiadott magyar nyelvű lőcsei kalendárium, a következő évtől fia, Johann van szerzőként feltüntetve (**4433**).

Cf. 3747!

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ① + cop. digit.

4369

ÁGOSTON PÉTER [transl.]: Menyei követek, avagy Sz. Gertrudis és Mechtildis egből vött imádsági, mellyeket az dicsiretes nevel tündöklő nagy-szombati nemes, nemzetes fő biro és bölcs tanács költségén ki-bocsátott p. Agoston Peter jesuita 1681. Nagy Szombatban 1681 az Academia bötüivel Srnensky Mátyás által.

[¹], (o)⁵, A¹²–O¹², [¹] = [12] + 335 + [2] pag. – 12° – 1 ill., orn., init.

Sztripszky I 2104/311 ← MKsz 1881: 231 – Čaplovič 2143

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap hátán Szentháromságot ábrázoló fametszet és alatta bibliai idézet látható. Ezután következnek a *Nagy Szombat királyi és szabad városának nemes ... birájához és bölcs tanácsához* intézett *Ajánló levelecske*, aláírója *Kegyelmeteknek ... méltatlan káplánja, pater Agoston Peter jesuita* ((o)_{1a}–(o)_{5b}). A főrész a következő nyolc fejezetre tagolódik: *Első része. Reggeli és estvéli könyörgések (1–21) – Második része. A szent mise áldozatjáról (21–60) – Harmadik része. A megfoghatatlan Szentháromságról (61–111) – Negyedik része. Christus Urunkhoz könyörgések (111–156) – Ötödik része. Boldogságos Szűz Máriához (157–193) – Hatodik része. Bűnökből kitérő és angyali kenyérral élő emberek könyörgési*

(194–236) – *Hetedik része. Az Isten szenteiről* (237–258) – *Nyolcadik része. Sokféle szükségébéli könyörgések* (239–335). E rész utolsó két fejezete foglalja össze *Szent Gertrudis* (331–333) és *Szent Mechtildis szűz életét* (333–335). A fejezetekben közölt könyörgések címe után kurzív betűkkel olvasható a könyörgés témája, vagy annak a megjelölése, hogy Szent Gertúd vagy Mechtild revelációja alapján született az áhítat. Végül üres lapot követően *A nyomtatásbéli fogatkozások* jegyzéke zárja a nyomtatványt ([1]₁a–b).

Míg a korábbi szakirodalomban Gajtkó István úgy gondolta, hogy Ágoston Péter Nagy Szent Gertrúd és Hackeborni Szent Mechtild magánjátosságait fordította magyarra (A XVII. század katolikus imádság-irodalma. Bp. 1936, 27, 59), újabban Knapp Éva írt e műről kismonográfiát (Martin von Cochem Magyarországon. Első rész. Mennyei követelek. Len kötelecske. Az két atyafi szent szüzek Gertrudis és Mechtildis imádságos könyve. Zebegény 2014 (Régi Magyarországi Vallásos Nyomtatványok 1), 11–58, Bibliográfia 1), és ő állapította meg, hogy Ágoston Péter Martin von Cochem művét fordította le.

Martin von Cochem (1643–1712) kapucinus szerzetes imádságos és elmélkedő könyvei egyszerű és érthető stílusuknak köszönhetően több évszázadon át igen nagy népszerűségnek örvendtek. Ágoston Péter forrása a német és latin nyelven egyaránt elterjedt *Preces Gertrudianaes*, azaz *Gertrudenbuch* című művének (első kiadása: Köln 1666) valamelyik latin nyelvű kiadása lehetett. Martin von Cochem ezt a könyvét főleg a Nagy Szent Gertrúd (1256–1301/2) és Hackeborni Mechtild (1240–1298/99) életművét összefoglaló *Insinuationes divinae pietatis seu vita et revelationes S. Gertrudis virginis et abbatissae Ordinis S. Benedicti* (Párizs 1662) alapján állította össze. Bizonyos szerkezeti változtatásokkal, rövidítésekkel, egyes hivatkozások elhagyásával, tömörítéssel etc. készítette el a magyar változatot. Azzal, hogy az egyházi személyek másokért mondott könyörgéseit elhagyta, megváltoztatta az imádságoskönyv Martin von Cochem által minden társadalmi csoportra kiterjedő használati lehetőségét, és fordítását főleg magánhitati művé alakította át (Knapp: i. m. 39).

Ágoston kiadványának címét első alkalommal téves évszámmal (1685) Szabó Károly közölte (MKsz 1878: 317) Ferenczy Jakab Magyar írók című könyvére hivatkozva, pedig ott a kiadási év helyesen szerepel (Ferenczy Jakab – Danielik József: Magyar írók. Pest 1856, I). A címet jó megjelenési évvel, ám példány ismerete nélkül Rosty Kálmán idézte (MKsz 1881: 231). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2104/311) és Ján Čaplovič (2143), aki a mű szerzőjének Nagy Szent Gertrúdot tartotta (2143). Carlos Sommervogel bibliográfiájában 1691-es megjelenési évvel szerepel ez az Ágoston Péter fordítás (I 73). Ez minden bizonnyal elírás 1681 helyett, mivel más adat nem utal e munka 1691. évi kiadására.

A *Mennyei követelek* hazai népszerűségét bizonyítja, hogy a könyv ugyanezzel a címmel újra megjelent Kassán 1727-ben (Knapp: i.m. Bibliográfia 2). Később *Az két atyafi szent szüzek Gertrudis és Mechtildis imádságos könyve* címen harminchárom alkalommal adták ki 1737 és 1876 között (uo. 10–42). Szemelvényes változatának, a *Len kötelecskének* pedig hét kiadását regisztrálta Knapp Éva 1720 és 1768 között (uo. 3–9). A *Mennyei követelek* hazai kiadásairól és a benne olvasható imádságok misztikus jellegéről Frauhammer Krisztina írt („A lélek kincsei”. Tapasztalatok a természetfölöttiről Szent Gertrúd, Mechtild és Martin von Cochem tolmácsolásában. In: Misztika a 16–18. századi Magyarországon. Szerk. Bogár Judit. Piliscsaba 2013 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 5), 113–125).

Cf. –, →

Budapest *Nat* cop. digit. (Martin) – Firenze *Nat* ©* – Martin *Nat* ©

4370

<BUCELLENUS, Joannes: *Officina Epithetorum, appellativorum ... Tyrnaviae* 1681.>

Čaplovič 2139a

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Latin verstani kézikönyv.

E példányból ma már ismeretlen kiadvány létezését a nyitrai piaristák kéziratos katalógusa alapján (56) Ján Čaplovič feltételezte (2139a). Adatát átvette a nagyszombati nyomtatványok bibliográfiája is (*Ave Tyrnavia!* 1681/2). Čaplovič pontosabb hivatkozás nélkül azt is megjegyezte, hogy De Backer Bucellenus népszerű munkájának kiadásai között csak a későbbi, 1721-ben kiadott nagyszombatit említette. Ez az adat valójában a De Backer testvérek és Carlos Sommervogel utolsó jezsuita bibliográfiájából való (II 314). Bucellenus Európa-szerte népszerű verstani tankönyve korábban Brassóban is megjelent (1674, 3941). A tankönyvek gyakori használata miatt elképzelhető, hogy a nagyszombati 1681. évi kiadásból nem maradt fenn példány, ezért Čaplovič feltételezése nem cáfolható. Ugyanakkor megjegyzendő az is, hogy a kéziratos katalógusokban rögzített adatok nem mindig pontosak.

Cf. 3941, –, →

Olim: Nyitra *Piar*

4371

[1] CALENDARIUM typographiae Tyrnaviensis ad annum a nato in terris Deo MDCLXXXII., secundum post bissextilem ad meridianum Tyrnaviensem, ad elevationem poli XLVIII. graduum, in usum praecipuorum locorum, tam in Austria, quam in Hungaria, nec non adjacentium provinciarum supputatum opera A s t r o p h i l i c u s d a m e Societate Jesu in Universitate Tyrnaviensi. – [2] (Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitvione circa aeris ac tempestatvm mvtationes et ea, quae ex his dependent, natvrali conjectvra praedici possvnt, ad annvm a Christo nato MDCLXXXII., secundum post bissextilem deducta per quendam A s t r o p h i l u m in ... Universitate Tyrnaviensi, ad elevationem poli 48. graduum & meridianum Tyrnaviensem adeoque in usum aliorum quoque adjacentium locorum & provinciarum. (Tyrnaviae) [1681] (typis Academicis excudebat Mathias Srnensky).

[1], A⁴–K⁴ L³ = [44] fol. – 4° – Orn., init., color.

RMK II 1509 – Čaplovič 2140

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadvány címlapját az előző évi kalendáriumban (4318) is használt fametszetes keret övezi (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 717), impresszum nem szerepel rajta. A fenti

címleírásban olvasható nyomtatási hely és nyomda megnevezése a prognosztikon címlapjáról származik. A címlap hátán olvasható külön szöveg nélküli ajánlás két változatban ismeretes: az egyikben ... *comiti Paulo Esterhazi de Galanta, perpetuo de Frakno, regni Hungariae palatino, judici Cumanorum, comitatus Soproniensis supremo comiti, confiniarum Ujvarino oppositorum generali, sacrae caesareae regiae(ue) majestatis consilario intimo ... ac patrono ... prosperam regni gubernationem precatur Academia Typographia Tyrnaviensis* („A” variáns), a másikban ... *comiti Leopoldo a Kolonicz, praesidi ac dominis ... inclytae camerae Posoniensis consiliariis et officialibus perennem foelicitatem foelixque novi anni auspiciam precatur Academia Typographia Tyrnaviensis* („B” variáns). Ezt követően az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, a naptárrész beosztásának ismertetése, végül a naptárjegyek magyarázata áll (A₁a). A naptárrész (A₁b–D₁a) beosztása kis mértékben eltér az előző évektől: minden hónap két lapot foglal el, ebben az évben az adott napra vonatkozó ismeretek a következő tizenegy hasámban helyezkednek el: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnevelt szent neve, a Hold járásának adatai, a napkelte, a napnyugta időpontja, asztrológiai megfigyelések, különféle csillagászati adatok, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, *Axiomata theologo juridicica* címen bölcs tanácsok, közmondások, valamint *Memorabiles res Christianorum cum Mahometanis gestae* címmel a mohamedánok elleni harc különböző eseményeinek felsorolása áll. Az ezt követő, cifrákból kialakított táblázat *Quinam dies seligendi sint pro medicinis sumendis*, illetve *Quinam dies seligendi sint pro emissione sanguinis, sive per scarificationem, sive per sectionem venae* cím alatt az orvosságok bevételére, illetve az érvágásra alkalmas napokat sorolja fel (D₁b). Az önálló címlappal (D₂a) kezdődő prognosztikon három fejezetből áll: *Caput I. De eclipsibus* (D₂b) – *Caput II. De quatuor anni partibus et iis, quae ex earum et coeli ac astrorum constitutioni naturali conjectura praedici possunt* – cifrákból álló fejléct követően a *Centum observationes de longaeuitate humanae vitae, ex variis authoribus excerptae* cím alatt a hosszú élet megőrzéséhez szükséges száz jó tanácsot ad közre, ehhez járul végül a főbb megállapításokat összefoglaló latin vers (D₃a–D₄b). A *Dissertatio physico-mathematica. De cometarum natura ac proprietatibus. Pars prima. De cometis in genere* 15 §-ban gyűjti össze az üstökösökről való ismereteket (E₁a–G₃b). A XI. § az üstökösök különböző események előjeleként vagy okozójaként való értékelésének kérdését tárgyalja. Az ezt követő három fejezet ennek megállapításához nyújt történelmi adatokat. Előbb táblázatos formában összegyűjtve olvashatók időrendben az üstökösök megjelenése után bekövetkezett szerencsés események (§ XII, F₄a) – az üstökös évében vagy az azt követő esztendőben meghalt jeles férfiak névsora és ehhez kapcsolódó két *observatio* (§ XIII, F₄b–G₁a) – majd időrendben, párhuzamosan egymás mellé rendezve a valamely üstökös megjelenése után történt szerencsés és szerencsétlen események a Krisztus előtti időszakban (§ 14, G₁a) – és Krisztus után (§ 15, G₁a–G₃b). Az *Alter pars dissertationis de proximo cometa in particulari* (G₄a–H₃b) hét §-ban számol be az 1680. december 24. és 1681. február 8. között Nagyszombatban látható üstökösről, előbb magyarázatokkal kiegészített táblázatban lejegyezve a pontos megfigyeléseket, majd az üstökös feltűnése idején az égen látott egyéb jelenségekről értekezik. A VI. §. egy ehhez kapcsolódó egyéb jelenségről számol be: *Romae 4. Decembris 1680 gallina ovum peperisse scribitur, in cuius superiori cortice figura hujus cometae cum adjunctis eidem stellis earumque situ repraesentabatur* (H₃b). A § *Ultimus* (H₄a–b) pedig tíz, az üstökösrel kapcsolatban felmerülő kérdésre ad választ. A *Synopsis chronologica monarchiae Turcicae* (I₁a–L₃a) két részre bomlik: a *Pars prima. De ortu, progressu ac eversione per Turcas monarchiae Saracenorum* (I₁a–K₁b) Mohamedtől az 1300. évig, az Oszmán Birodalom alapításáig, míg a *Pars secunda. De progressu Turcarum post eversionem monarchiae Saracenorum* (K₁b–L₃a) 1681-ig ismerteti az Oszmán Birodalom történetét. A kiadványt a *Brevis admonitiuncula ad lectorem* zárja (L₃a–b), amely az oszmánok történetéből a keresztények számára levonható tanulságokat összegző rövid bevezető és háromsoros latin vers után 14 pontban közöl az állam erősítése érdekében megszívlelendő szentenciákat.

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton volt (vö. 3977).

A *Centum observationes de longaeuitate humanae vitae, ex variis authoribus excerptae* fejezet a latin verssel együtt ugyanezzel a címmel megjelent Szentiványi Márton *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) első dekádjának második részében (268–274), a *Dissertatio physico-mathematica* az első dekád első részének *Dissertatio septimajaként* (277–319), a *Synopsis chronologica* pedig némileg bővítve és az újabb eseményekkel kiegészítve az első dekád harmadik részében (első rész: Nn₃a–Pp₄b, második rész: Rr₂b–Vv₂b).

Čaplovič leírása szerint (2140) a brünni példány végén található egy *Cometa sub finem anni 1680. et initium anni 1681. in horizonta Wratislaviensi observatus tabula*, amely azonban nagy valószínűséggel eredetileg nem tartozott a kiadványhoz.

Az 1680-as nagy üstökösről ld. Jakob Schnitzler Szebenben német nyelven (1681, 4387), Kisztei Péter Kassán magyarul (1683, 4469) megjelent prédikációját, valamint Friedrich Madeweis cseh nyelvű disszertációját (Zsolna 1681, 4390).

Cf. 3922!

Bratislava *Univ* ③* (B-variáns) – Budapest *Arch* ① (? variáns) – Budapest *Nat* ① (B-variáns) – Budapest *Univ* ① (B-variáns) – Esztergom *Dioec* ③ (?-variáns) – Košice *Scient* ④*(A-variáns) – Olomouc *Scient* ① (A-variáns) – Rajhrad *OSB* ③ (?-variáns) – Salzburg *Univ* ① (B-variáns)

Olim: Soproni városi levéltár

4372

[CSETE István:] *Affectus univrsorum statuum et ordinum regni Hungariae, quos excellentissimo d. d. comiti Paulo Esterhasi, votis concordibus regnicolarum neo-electo regni Hungariae palatino demississimo affectu repraesentat academia Tyrnaviensis anno, quo Pavlvus Esterhasi, perpetvvs in Galanta XIII. Ivnii, in festivitate Sancti Antonii confessoris, electvs cvm voto palatinvs. Tyrnaviae (MDCLXXXI) [typis Academicis] Mathias Srnenski.*

A⁴–D⁴ E¹ = 34 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 1488 – Zelliger: Pantheon 1681/8 – Čaplovič 2139

Alkalmi költemények. – A verseket abból az alkalomból írták a nagyszombati egyetemhez tartozó, közelebbről meg nem nevezett szerzők vagy szerző, hogy gróf galántai Eszterházy Pált 1681. június 13-án, a minorita Páduai Szent Antal hitvalló ünnepnapján nádorrá választották. A nyomtatás dátuma a cím szövegében áll kronosztichonban elrejtve. A címlap hátán kezdődik a mű előszava, aláírója: *Academia Tyrnaviensis* (2–4). Ezután következnek a költemények, aláírás nélkül ezekkel a címekkel: *Affectus praelatorum* (5–8) – *Ode* (8–9) – *Affectus* [!] *magnatum* (9–11) – *Ode* (12–13) – *Affectus nobilium* (13–15) – *Ode* (15–16) – *Affectus civitatum* (16–18) – *Metrum* (18–21) – *Affectus militum* (21–24) – *Ode* (24–26) – *Affectus plebis* (26–27) – *Ode* (28) – *Affectus universitatis Tyrnaviensis* (29–32) – *Ode* (32–33). A kiadványt végül a *Corollae affectuum* zárja (34).

Csete István (1648-1718) 1667-ben lépett be a jezsuita rendbe. Kassán, majd Bécsben tanult filozófiát, ezt követően ugyanott teológiát. Tevékenykedett Nagyszombatban, Kolozsváron, Győrben, Sopronban. Elsősorban prédikációk és egyházi beszédek szerzőjeként ismeretes. Műveinek egy részét halála után rendtársa, Gyalogi János (1686-1761) adta közre (Szinnyei II 341–343).

A jezsuita bibliográfiai hagyomány őt tekinti e mű szerzőjének, mivel 1681-ben ő volt a nagyszombati gimnázium retorikai osztályának tanára (Lukács: *Catalogi personarum* IV 718, Zsoldos: *Matricula* 231, Lukács: *Catalogus* I 200). Paintner Mihály kézírata nyomán elsőként Joannis Nep. Stoeger kapcsolta bibliográfiájában Csete nevéhez (51), azonban címe helyett tartalmát írta körül: „*Gratulatio de obtenta Palatini dignitate Princ. Paulo Eszterházy.*” Ezt a körülírást vették át a De Backer testvérek (VI 106). Carlos Sommervogel már pontos címét is megadta „Étienne Csete” művei között (II 1719). Ezt az adatot közölte Aloysius Zelliger (Pantheon 1681/8) bibliográfiája is. Szabó Károly (RMK II 1488) és Ján Čaplovič (2139) szerző feltüntetése nélkül írta le a nyomtatványt. Csete szerzősége ellen újabb adat nem merült fel. Minden valószínűség szerint ő volt a szerzője annak a nagyszombati nyomtatványnak is, amelyben hangsúlyos szerepet kap a frissen megválasztott nádor köszöntése (4373). Ezen a nézetben van Bíró Csilla is, aki részletesen elemezte e nyomtatványokat (Esterházy Pál nádor hatalmi reprezentációja két régi nyomtatvány tükrében. In: *Hatalmi diskurzusok. A hatalom reprezentációja a tudományokban és a művészetekben.* Szerk. Bíró Csilla, Visy Beatrix. Bp. 2016, 48-62).

Cf. 4373

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① – Eisenstadt *Esterházy* 64 expl.

4373

[CSETE István:] Duodecim Stephani, heroes Vngariae ... domino comiti Pavlo Esterhasi de Galantha ... neo-palatino inscripti ab illustrissima, spectabili, magnifica et generosa rhetoricae Tyrnaviensis juventute, sub ... Joanne Nexinger e Societate Jesu aa. II. et philosophiae doctore ejusdemque professore emerito ac p. t. facultatis praenominatae seniore oblatis honoris reverendorum, nobiliu(m) ac eruditorum d. d. neo-magistrorum, cum in ... archi-episcopali universitate Tyrnaviensi suprema philosop. laurea condecorarentur, intra octavam festivitatis divi regis Stephani I., apostoli Vngariae. Tyrnaviae (MDCLXXXI) [typis Academicis] Matthias Syrnensky[!].

[!], A² B⁴–H⁴ I² = 1 tab. + [4] + 60 pag. – 4° – Tit. calculographicus, init.

RMK II 1490 – Čaplovič 2141

Iskolai köszöntő írások és versek. – A nagyszombati egyetem retorika osztályának hallgatói köszöntik írásaikkal diáktársaikat abból az alkalomból, hogy az 1681. augusztus 20-át követő héten filozófiából magiszteri fokozatot szereztek. A kiadvány élén rézmetszetes díszcímlap áll, amely Esterházy Pál mellképét és címerét ábrázolja *TROPHAEVM NEO-PALATINO* felirattal és a körülötte neki hódoló hat magyar

főúr alakjával és címerével. A mellkép talapatán *PAVLO ESTERHASI VOTO HVNGARIAE PRO-REGI ILLVSTRISSIMA SVADA IN FLORENTI VNGARA ACADEMIA EREXIT TIRNAVIAE* felirat olvasható, felette kétsoros versidézet, *Claud[ius Claudianus]*tól, legfelül két angyal helyezi a felhők közt lebegő Szent István fejére a koronát. A metszet szignált, bal alsó sarkában *Dom.co Rossetti fe. Vien. áll.* A díszcímlap háta üres. Ezután következik a nyomtatott címlap. A nyomtatás dátuma kronosztichonban van elrejtve. A címlap hátán három további kronosztichon olvasható, majd a retorikát hallgató hat diák neve: ... *cum VI nobilibus oratoriae auditoribus, Andrea Kazinczi nobili Ungaro de eadem e r. n. c., Stephano Kvassay nobili Ungaro de eadem, Paulo Szunyog nobili Ungaro de Jeszenicza e r. n. convict., Wolffgango Maithenyi nobili Ungaro de Keselőkő, Nicolao Bosanyi nobili Ungaro de eadem e r. n. c., Alexandro Szörenyi nobili Ungaro de Kis-Szörenyi (A₁,b).* Ezután áll a *Dedicatio*, aláírói *rhetores academici Tyrnavienses (A₂a–A₂b).* Majd a köszöntésül szánt írások következnek Magyarország tizenkét István nevezetű hőséről, ilyen sorrendben és címmel: *Stephanus I. rex Ungariae. Sanctus (1–3) – Ode (3–4) – Stephanus II. rex Ungariae. Terror (4–5) – Pugna ad Carasum fluvium cum Emmanuele (6–7) – Stephanus III. rex Ungariae (8–9) – Ode (9–11) – Stephanus IV. rex Ungariae (11–14) – Stephanus V. rex Ungariae. Fortunatus (14–17) – Epitaphium fortunae inscriptum a virtute (17–18) – Stephanus Bathorius rex Poloniae. Munificus (18–20) – Academiaram Claudiopoli et Vilnae ... munifico fundatori sapientiae mater Pallas (21–22) – Victori ad Gedanum. Mars bellicus (22–23) – Erectus in orbe arcus triumphalis (23–24) – Stephanus Bathorius, comes regalis curiae, occubuit ad Varnam. Fidelis (24–28) – Ode (29–30) – Stephanus Bathorius, dux Transylvaniae. Caelebs (30–33) – Pugna Stephani Bathorii in Campo panis (vulgo Kenyér Mező) – (33–36) – Stephanus Bathorius pro-rex et palatinus Ungariae (36–39) – Patriae conservatori, fidelis, iusto (39–40) – Authori concordiae epinicion (40–41) – Stephanus Zapolianus, comes Scepusiensis palatinus. Bellicosus (41–45) – Inscriptio ad Carpatum (45) – Victori ad Cassoviam humanissimo (45–46) – Stephanus Losoncius, propugnator Temesvarii (46–48) – Stephano propugnatori (48–51) – Ode (51–53) – Stephanus Esterhasi. Purpuratus (53–60).* Az első fejezetek élén, illetve elszórva lábjegyzetekben ókori (*Sallustius, Tacitus* etc.) és újkori történetírókra (*Bonfini, Inchofer, Istvánffy, Volaterranus, Sambucus* etc.) történik utalás.

A jezsuita bibliográfiák (Stoeger 51, De Backer VI 105, Sommervogel II 1719) szerint a kiadvány szerzője Csete István jezsuita szerzetes. Adatukat átvette Szabó Károly (RMK II 1490) és Ján Čaplovič (2141) is. Állításukat megerősíti, hogy 1681-ben a nagyszombati gimnáziumban Csete tanította a retorikai osztályt (ld. 4372). A művet galántai Eszterházy Pálnak, a nem sokkal korábban, 1681. június 13-án megválasztott nádornak címezték. Az őt ábrázoló díszcímlapot a velencei Domenico Rossetti (1650–1736) készítette (Pataky 24 és V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 224). A címlapon megnevezett Johann Nexinger (1641–1729) osztrák jezsuita 1678 és 1681 között Nagyszombatban filozófiaprofesszorként működött (Zsoldos: Matricula 226, 231, Lukács: Catalogus II 1093).

Eszterházy Pál nádorrá választása alkalmából önálló köszöntővers-gyűjtemény is megjelent (4372). Mindkettőt részletesen bemutatta Bíró Csilla: Esterházy Pál nádor hatalmi reprezentációja két régi nyomtatvány tükrében. In: Hatalmi diskurzusok. A hatalom reprezentációi a tudományokban és a művészetekben. Szerk. Bíró Csilla, Visy Beatrix. Bp. 2016, 48-62.

Cf. –, 4372

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① ② – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Eisenstadt *Esterházy* ① ① – Martin *Nat* ① – Pannonhalma ②

4374

(HOMONNAI DRUGETH Zsigmond:) Nucleus rerum Hungaricarum, studio non modico excerptus ex Bonfinio historico et ... imperatori Leopoldo Primo, Germaniae, Hungariae, Bohemiae regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, comiti Tyrolis etc. ... humillime dedicatus. Tyrnaviae (1681) typis academicis excudebat Matthias Srenscki.

A⁸–G⁸ H², [1] = [58] fol. + [1] tab. – 8° – 1 ill. calcographica, orn., init.

RMK II 1491 – Čaplovič 2142

Magyarország története. – A címlap hátán *Praefatio humillima* címmel kezdődik a mű I. Lipóthoz szóló előszava. Aláírója *humillimus cliens et subditus comes, Sigismundus Drugeth de Homonna* (A_{1a}–A_{2a}). Ezután következik Bonfini *Rerum Hungaricarum decades* című történeti művének kivonata, a tizedek (decades) egyes könyvei (libri) szerint. Az utolsó az ötödik tized ötödik könyve (A_{2b}–G_{8a}). Ezt részlet követi a mohácsi csatáról *Ex Joannis Sambuci Rerum Hungaricarum Appendice* (G_{8a}–H_{2a}) címen. Az utolsó levél verzőján (H_{2b}) a *Domus Austriaca exaltata augeatur!* kronogram olvasható, amely az 1681-es évet adja. Alatta ugyanezt az évszámot külön is kiszédeltek római és arab számmal. A kiadvány némely példányába (pl. Országos Széchényi Könyvtár RMK II 1491 jelzeten lévő első példány) a könyv végére kihajtható, szignálatlan rézmetszetes táblát ragasztottak, amelynek tetején a római Angyalvár, fölötte két oldalt hadi trófeák, középen pedig a pápai tiarát és zászlót a kezében tartó angyal látható. A kép előterében allegorikus erődtítmény van, amelynek mind a négy bástyájában harci öltözetű alakok állnak. A középső bástyában a király és a királyné látható. A felső rész felirata: *Romana Religionis ab Arce*, az alsó rész felirata: *Hungariae Regnum Religione Magistra, Virginis Auspicij, Reverentia Capitis, Pietate Duce, Patria Virtute, Vindice Iustitia Deductum et Defensum Christianae Reipublicae Propugnaculum* (ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 172, 677). Mérete 205 x 160 mm.

Homonnai Drugeth Zsigmond (1657–1684) Ung és Zemplén megyei főispán műve forrásáról a következőket írta az előszóban (A_{1b}): „... *in delectamentum brevitatis cupidorum, ex horto Bonfinii excerptum humillime porrigo ... fasciculum*”. Nem is állapítható meg pontosan, hogy a Zsámboky János bővítéseivel addig megjelent Bonfini-kiadások közül (Basel 1568, RMK III 570, Frankfurt am Main 1581, RMK III 706, Hanau 1606, RMK III 1027) melyikből dolgozott.

Ezzel az írásával 1681-ben feltétlen császárhűségének adta tanúbizonyságát. Művét azzal az óhajjal zárja, hogy bárcsak a tolla mellett karddal is szolgálhatná az uralkodót, és a nicea-konstantinápolyi hitvallás *cuius regni non erit finis* sorának *cujus regni superis fauentibus non sit finis* (H_{2a}) sorra történő átírásával tesz hitet a *Domus Austriaca* mellett.

In 21 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Halle *Univ* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref* – Wien *Nat* + cop. digit., *Univ*

Olim: Szeben Bruckenthal Museum

4375

KÁLDI György: Istennek szent akarattya, az az a' Nagy Úr tiz parantsolattyanak egynehány prédikációkkal való meg-magyarázása, mellyben néhai, jesuiták szerzetéből való catholicus pap Kaldi György istenesen munkálkodván, nem szintén végig vihette, más sok munkái után az Istenhez elstetvén. Már most ... groff Kollonicz Leopold, Német ujhelyi püspök és nemes Pozsonyi Kamorának leg főbbik praesidens feje, az fölséges császár és király urunk belső tanácsa keresztyéni buzgoságtól viseltetvén ki-adatta. [Pozsonyban] Nagyszombatba [cr. 1640] MDCLXXXI [typis Academicis] Srnensky Mattyás által.

[², A⁴-Z⁴, Aa⁴-Hh⁴,]² = [4] + 251 pag. - 2° - Orn., init.

RMK I 1268 – Čaplovič 2144

Katolikus prédikációk. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap hátán kezdődik az *Epistola dedicatoria. Illustrissimo ... Leopoldo, sac. Rom. imp. comiti a Kollonics, episcopo Neostadiensis, S. Joannis Hierosolymitani equiti ac commendatori Egrae et Nicelbergae, sac. caes. regiaeque maj. consilario intimo et inclityae Camerae Poseniensis praesidi ... domino patrono*, aláírása *Typographia Tyrnaviensis Soc. Jesu* ([₁,b–₁,a). Ezt követi a *Keresztyén olvasóhoz* intézett előszó a munka beosztásáról ([₁,b). A mű főrésze, amely a Tízparancsolat prédikációkban foglalt magyarázatát foglalja magában, a következő nagyobb egységekre tagolódik: *Az Istennek Tízparancsolatira közönségesen. Első – Ötödik prédikáció* (1–51) – *Az Istennek első parancsolatjára. Első – Nyolcadik prédikáció* (52–113) – *Istennek második–tizedik parancsolatjára*. A második parancsolatot két prédikáció, a hetediket három, a kilenc-tizediket összesen egy, a harmadik–hatodikát és a nyolcadikat egy-egy prédikáció magyarázza (114–218) – *A Tízparancsolatnak rövid és summa szerént való megmagyarázása* (219–233) – *Az anyaszentegyház parancsolatiról közönségesen. Első – Második prédikáció* (234–251). A prédikációk után az utolsó nyomtatott lap alján *Admonitiuncula typographi ad lectorem* sorolja fel a szerző, Káldi György kéziratban maradt műveit: *1. Conciones Ungaricae in singulos dies totius quadragesimae. 2. Alter tomus concionum Dominicalium. 3. Alter tomus concionum festivalium. 4. Explanations in canticum Magnificat.* (251). Mindezek sajtó alá adását ígéri a nyomdász, mihelyt Isten megfelelő mecénásról gondoskodik. E művek későbbi kinyomtatásáról nem maradt fenn adat.

Káldi György e prédikációskötetének tartalmát részletesen ismertette és elemezte Gábor Csilla (Káldi György prédikációi. Források, teológia, retorika. Debrecen 2001, 137–142). Megállapította, hogy témaválasztása már elszakadt a liturgikus alkalomtól. A kötetet csak nyomdatechnikailag tagolja szerzője prédikációkra, valójában a Tízparancsolatot tárgyaló apologetico-polémikus erkölcszociológiai értekezés. Szövegét átszövik a belső utalások, nyelvileg is jelölt összefüggések.

Az ajánlás szerint sokan lehetnek hálásak Leopold Kollonich bécsújhelyi püspöknek, akiket a különböző tévelygésekből az igaz hit világára hozott. Horvátországban papnevelő szemináriumot állított fel, sokakat ingyen tanított, s szükségükben segített. A nagyszombati nyomdát ellátta olyan könyvekkel, amelyeket sokáig nélkülözött, bőkezűen gondoskodott rutén és szerb könyvek nyomtatására alkalmas betűkről. Számos latin, német és rutén könyvet nyomtatott ki, s most megbízást adott arra, hogy ezt a régóta porban heverő igen hasznos magyar könyvet bocsássa napvilágra a nyomda.

V. Ecsedy Judit megállapította, hogy a címlapon ugyan egyértelműen Nagyszombat 1681 olvasható a nyomtatás helyeként és idejeként, a kiadvány törzsrészét azonban az A_1 levéltől a H_4 levélig bezáróan Pozsonyban nyomtatták 1640 körül azokkal a betűkkel, amelyeket Némethi Jakab, a pozsonyi nyomda prefektusa szerzett be 1635–1636 táján. Csupán az első két és az utolsó két levél készült 1681-ben Nagyszombatban (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 75). Kollonich tehát a gyakorlatilag kész, és a nyomda raktárában évtizedek óta porosodó munka befejezésére adott megbízást, amint az a címlapról és az ajánlásból is kitűnik.

A rutén és szerb könyvek nyomtatására alkalmas cirill betűk beszerzéséről ebből a Kollonichhoz intézett ajánlásból tud a kutatás, amint azt ugyancsak V. Ecsedy Judit megállapította: „Ilyen nyomtatvány mégsem készült egy évtizedig (vagy nem maradt fenn belőle példány) ... Három olyan könyvet ismerünk, amelyekben – 1696-ban, 1698-ban és 1699-ben felhasználták a cirill betűkészletet. (RMK II 1844, RMK II 1933, RMK II 1966)” (uo.). Ezt a készletet a XVIII. század húszas éveiben még használta a nyomda, később pedig a kolozsvári jezsuitáknak adták át (uo.).

In permultis bibliothecis multa expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref – London Nat – Szeged Civ, Univ

A keresztszavak tükröje. Nagyszombat 1681. – Vide **4380**

4376

KIS Imre: Az igaz hitre vezérő könyvecske jesuita pater Kiss Imre által. Nagyszombatban 1681 az academiái bötűkkel Srnensky Mátyás által.

A^{12} – E^{12} F^{9+3} = [12] + 126 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 1269 – Čaplovič 2145

Katolikus vitairat. – A címlap hátán kezdődik az ajánlás *Tekintetes ... királyi Nagy-Szombat városának*, aláírása *Nemes ... Nagy Szombat városának fia és kész szolgája, lelki tanítója, pater Kiss Imre* (A_1 b– A_3 a). Ezt követi *A kegyes olvasóhoz* intézett előszó, amelynek végén a jezsuita rend emblémája látható (A_3 b– A_6 b). A főrész, *Az igaz catholica római anyaszentegyházat így találhatni föl legáltalabb móddal*, CLXIX pontot foglal magában (1–126), amelyet rendszertelenül további belső címek tagolnak.

Az ajánlásban Kis Imre elmondja, hogy 33 esztendeje lépett be a jezsuita rendbe, s most kedves hazájának kíván szolgálni könyvével, *hogy a lelki szép egyesség is tündököljék városunkban* (A_3 a). Az előszóból kitűnik, hogy a szerző a hosszú pályáján követett hitvitázói gyakorlatát foglalta össze művében. A főrész a pápista, a *lutheránus* és a *kálvinista* közti beszélgetés formájában főként a római egyháznak a Szentírás magyarázatára való illetékességét és a protestáns egyházak illetéktelenségét tárgyalja, továbbá a helyes és helytelen magyarázat közti különbséget a miseáldozat és az Úrvacsora teológiai értelmezéseiben.

Carlos Sommervogel szerint Kis Imrének ez a vitairata már 1668-ban is megjelent Nagyszombatban (IV 1085). Ez azonban az ajánlás alapján teljes bizonyossággal kizárható (vö. **Appendix 258**).

Cf. **Appendix 258**; –

Budapest *Acad* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* ① + cop. digit. ②* – Budapest *Univ* ① – Firenze *Nat* ①

4377

KIS Imre: Midőn az tekéntetes ... galanthai Eszterházi Sándor ur el-temettetnék Nagyszombatban, Keresztelő Szent János templomában a' pater jesuitáknál Szent Mihály havának második napján 1681. esztendőben, így predikállot iesvita pater Kyss Imre. Nagyszombatban (1681) az Academiai bötükkal Srnensky Matyas által.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 1 ill., orn., init.

Čaplovič 2146

Katolikus gyászbeszéd. – A Eszterházy Sándor halála alkalmából íródott beszéd 1681. szeptember 2-án hangzott el a nagyszombati Keresztelő Szent János templomban. A címlap hátán kettős keretben fametszetes, *Tanúly meg-halni* című embléma látható. Tetején koponyán elhelyezett szárnyas homokórához csatlakozó írásszalagon kezdődik az intelem szövege: [E]G SzEMPILLANTASTOL FUG/1640/ÓRÓKKÉVALO/ÉLETED/és/HALÁLOD/VÁLASZSZ. Középen babérkoszorún egymást keresztelő olajág és kard jelképezi az Életet és a Halált, alattuk a magyarázó szöveg: *Ide a Kereszt - Ide a Gonorúség* (Gyönyörűség) *viszen*. Kétoldalt a *Halált*, a *Pokolt*, az Ítéletet és a *Men[y]orsz[ág]*ot kardok jelképezik a szokásos attributumokkal: koponya, tűz, mérleg és babérkoszorú. A következő lapon kezdődik a halotti beszéd, amelynek éln az alapjául szolgáló bibliai locus, Jónásnak a tengerbe vetése előtt feltett kérdések olvashatók latinul és magyarul. A halálról való, bölcsességre vezető elmélkedésről szóló, ókori filozófusokat felvonultató bevezető rész (A_{2a}–A_{3a}) után maga a halott válaszol a következő kérdésekre: *A Quod est opus tuum? Mi dolgos vagy? kérdésre felelve a lelki kincsek gyűjtésének szükségességéről elmélkedik (A_{3b}–B_{2a}) – A Quae terra est tua? Hová való vagy? kérdésre adott válasz azt a gondolatot hangsúlyozza, hogy a mennyei élet eléréséhez már a tényleges halál előtt is meg kell halni a földi világ számára (B_{2a}–B_{3b}) – Az Et quo vadis? És hová mégy? című részben az Isten országába törekvő és a halállal megvívni kényszerülő embernek a gonosz elleni harcban szükséges eszközeit írja le (B_{3b}–C_{1a}) – A Vel ex quo populo tu es? Avagy micsoda nép közül vagy te? kérdésre adott feleletében Eszterházy előbb a *magyar nemzet*hez való tartozásáról számol be. Feleleveníti annak Artilától Mátyásig tartó dicsőséges korszakát, a katolikus vallásban való kiválóságát és a vallási meg hasonlóságból eredő jelenkori romlását. Majd az Eszterházy család történetét írja le. Végül feleségétől és gyermekeitől búcsúzik el (C_{1b}–C_{4b}).*

Eszterházy Sándor apja, Pál érsekújvári vicegenerális (Miklós nádor öccse), a család zólyomi ágának alapítója volt (Eszterházy János: Az Eszterházy család és oldalágainak leírása. Bp. 1901, 250). Ő maga is gyermekkorában Miklós nádor fiával, Pállal együtt nevelkedett és tanult (Esterházy Pál: Mars Hungaricus.

Sajtó alá rendezte Iványi Emma. Bp. 1989 (Zrínyi-könyvtár III), 306-313), így 1648 és 1651 között a nagyszombati gimnázium diákja volt (Anyakönyvi adattár I–III 06724).

A gyászbeszédet Déri Eszter elemezte, és összegyűjtötte az elhunyt életére vonatkozó csekély adatokat (A halott Esterházy Sándor üzenete a mennyből? In: Menny és pokol a barokk kori ember életében. Szerk. Báthory Orsolya. Bp. 2014 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 7), 101–109). Véleménye szerint azt az író és a hallgatók Esterházynek a halálát követő ítéleten elmondott gyónásaként, védőbeszédneként értelmezték.

A címlap hátán látható emblémának nincs nyoma az azon szereplő, bár némileg bizonytalanul olvasható 1640. évben megjelent, jelenleg ismeretes nyomtatványokban. Hasonló, de latin nyelvű, egyszerűbb kivitelezésű változata 1662-ben bukkan fel a nagyszombati egyetemi nyomda egyik kiadványán (3053, vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 184, 746).

A gyászbeszédet elsőként az akkor a Gyöngyösi Tudományos Könyvtárban őrzött, ma az Országos Széchényi Könyvtárban található példány alapján írta le röviden Bán Imre (MKsz 1955: 145).

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ① + cop. digit. (← Gyöngyös) – Budapest *Ref* ②*

Kollonich, Leopold: *Augustana et Antiaugustana Confessio*. Deutsch verfasst. Tyrnau 1681. = **Appendix 319**

4378

[MIRNYK, Thomas, red.]: *Exercitationes poeticae tribus declamationibus comprehensae ... dominis neo-baccalaureis, cum in ... Unviersitate Tyrnaviensi primis philosophiae honoribus condecorarentur promotore r. p. Andrea Szluka e Soc. Jesu, aa. II. et philosophiae doctore, ejusdemq(ue) professore ordinario dicatae a ... nobili humanitate Tyrnaviensi anno MDCLXXXI. Tyrnaviae (1681) typis Academicis Mathias Srnensky.*

A⁸ B⁷ = [15] fol. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 2147

Köszöntő versek. – Ezzel a könyvajándékkal köszöntötte a nagyszombati poétikai osztály azokat az új filozófiai baccalaureusokat, akiket Andreas Szluka filozófiaprofesszor 1681-ben avatott fel a nagyszombati egyetemen. A címlap háta üres. Ezt követi *Humanitas Tyrnaviensis* aláírással a *Dedicatio* (A₂a–b). A főrészt három *declamatio*t tartalmaz. Az első, a *Declamatio prima, in qua Apolline rejecto in patronum eligitur S. Xaverius* öt fejezetből (§) áll (A₃a–A₇b). A következő *Declamatio secunda, in qua Dies et Nox de praerogativa concertant* három alfejezetet és a végén *Tempus* címmel pár soros epilógust tartalmaz (A₇b–B₃b). Végül a *Declamatio tertia, quae epistolas Philodoxi et Honoris continet* két verses levélből áll (B₃b–B₇b). A nyomtatványt *Nomina offerentium* címmel az ajándékozó diákok neve zárja: [1] *Paulus liber baro Berenyi de Karáncz Berény* – [2] *Franciscus Xaverius Posh praeobilis Ungarus ex comitatu Veterosoliensi* – [3] *Andreas*

Bohus nobilis Ungarus Videfalvensis e convictu nobilium – [4] *Michael Harter nobilis Ungarus ex comitatu Veterosoliensi* – [5] *Mathias Gallas nobilis Pannon. ex comitatu Arvensi* (B₇b) Az egyetlen fennmaradt példány címlapjának tetejére kézírással ráírták, hogy *composuit M. Thomas Mirnyk*.

Thomas Mirnyk (1655/1656–1713) a Sáros megyei Sároson született. 1673-ban lépett be a jezsuita rendbe. Bécsben, Grácban, Münchenben végezte egyetemi tanulmányait. Ezután Kassán, majd Nagyszombaton tanított. 1680 és 1682 között a poétikai osztály tanára volt, így a kötet összeállítására az ő munkája lehetett (Lukács: *Catalogus* II 1027). Andreas Szluka (1642–1693) 1662-ben Trencsénben lépett be a jezsuita rendbe. Nagyszombaton és Grácban végezte tanulmányait. Mint a filozófia egyik professzora 1680-tól működött a nagyszombati jezsuita egyetemen.

E nyomtatványról először Joannis Nep. Stoeger (231) adott hírt. A De Backer testvérek (IV 426) és Carlos Sommervogel (V 1128) utaltak a bécsi skót bencések könyvtárában őrzött egyetlen példányára is, amelynek bejegyzése Mirnyket nevezi meg szerzőként. Rájuk hivatkozva Szinyei József is fölvette Mirnyk Tamás munkái közé (IX 4), és bekerült Aloysius Zelliger bibliográfiájába (*Pantheon* 1681/11). Ján Čaplovič mint példányból ismeretlen nyomtatványt idézte (2147). Mindnyájan Mirnyk műveként írták le.

Budapest *Nat cop.* – Wien *OSB* ①

Pinelli, Lucas: *De perfectione religiosa libri quatuor*. Tyrnaviae 1681. = **Appendix 320**

4379

[SZARKA Gáspár, transl.]: *Regulai a' Jesus Társaságának azokkal együt, mellyek kiváltképpen az coadjutorokhoz tartozandók*. Nyomtatattanak Nagyszombati Academianak bötüivel. (Nagyszombat) MDCLXXXI [typis Academicis] Srnenski Mattyas által.

A⁸–I⁸ K² = [1] + 146 pag. – 8° – Orn., init.

RMKI 1270 – Čaplovič 2148

Jezsuita rendi szabályzat. – A címlap háta üres. A kiadványt a *Sommája azoknak a constitutioknak, melyek a mi rendünkbélieknek lelki oktatásokra valók, és amelyeket meg kell tartani mindnyájoknak* című rész vezeti be, amely ötvenkét szakaszra (I–LII.) tagolódik (1–27). Ezt követi a *Közönséges regulák*, amely negyvenkilenc (I–XLIX.) szakaszból áll (28–42). Majd *A tisztességes magaviselésnek regulái* következnek tizenhárom (I–XIII.) pontba tagolva (42–45). *A lelki számadásnak módja Társaságnak szokása szerint* című rész bevezetésből és tizenégy pontból (I–14.) áll (45–49). *A coadjutoroknak közönséges regulái* tizenkét (I–XII.) szakaszra oszlik, de az V-re a VII-ik szakasz következik, a VI. szám nincs kiosztva (49–56). *A collegium és próbához procuratora, vagy az ő társa regulái* huszonnégy (I–XXIV.) szakaszt tartalmaz (57–66). Ezután következnek: *A sekrestyés regulái* (I–XXIV.) – *A betegekkel bánó regulái* (I–XVI.) – *A janitor vagy ajtón álló regulái* (I–XVII.) – *A ruhaeszköz tartó regulái* (I–XII.) – *Az emptornak avagy vásárlónak regulái* (I–III.) – *A sáfár és kulcsár regulái* (I–VII.) – *Az ebédlőház gondviselője regulái* (I–XV.) – *A szakács regulái*

(I–IX.) – *A felébresztő regulái (I–V.)* – *A kamarák éjjeli látogatójának regulái (I–II.)* (66–99), amit *A fogadásoknak formái* címmel a rendtagok fogadalmának szövege zár (99–100). Ezek után áll *Az engedelmességről Szent Ignác atyánk levele* huszonegy pontra tagolva, amely 1553. március 26-án kelt Rómában (101–127). Utána következnek *Azok az imádságok, melyeket a mi szerzetünk szerint bizonyos időkben végben kell vinni azoknak, akik nem papok* (127–130). Végezetül olvashatók az *Indulgentiák vagy búcsúk, melyeket engedtek a mi szerzetünknek egynéhány szentséges római pápák* című szakaszok. Ezek *A mi Társaságunkbéli személyeknek magoknak* (130–142) és *Külső embereknek, kik nem közülünk valók, végzendő indulgentiák* című (142–146) alrészekre tagolódnak. A kiadványt *VEGE* szó és nyomdai cifrákból szedett díszítőelem zárja (146).

Katona István Szarka Gáspár munkáit sorolva erről a műről a következőket írja: „Regulas S. I. Hungarice vertit.” (*Historia critica regum Hungariae stirpis Austriae ... Tomulus XVII., ordine XXXVI.* Budae 1805, 765). Hasonlóképpen Szarkát tartotta a jezsuita rendi regulák magyar fordítójának Joannis Nep. Stoeger is, aki szerint „Regulas Societatis Jesu Hungarice transtulit” (347). Szabó Károly bibliográfiájában ennek ellenére szerzői név nélkül vette fel ezt a művet (RMK I 1270), ahogy Ján Čaplovič (2148) is. Ő azonban megjegyezte, hogy Szinyeyi József (XIII 399) azt a jezsuita Szarka Gáspár munkájaként említette. Szarka Gáspár életrajzához ld. 3757. 1675 és 1683 között Nagyszombatban a teológia professzoraként, a teológiai kar dékánjaként tevékenykedett (ld. Lukács: *Catalogus III* 1649). Erre az időszakra eshetett a fordítás elkészülte is.

A *Regulae Societatis Jesu* Magyarországon latinul először 1655-ben jelent meg Nagyszombatban (ld. 2597), majd változtatások nélkül másodszer 1679-ben, ugyanott (ld. 4272). A szöveg eredetéhez ld. még 2597. Azokkal közös fejezetei ellenére a Szarka Gáspár-féle magyar regulafordítás csak részben követi a magyar regulakiadások szerkezeti felépítését, és tartalmuktól is eltér, mert kiegészült a coadiutorokra vonatkozó szabályokkal. A *Regulae Societatis Jesu* kiadástörténetéhez ld. Sommervogel 99–109.

Cf. 2597; 4272, –

In 11 bibliothecis 15 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Kalocsa *Dioec* – Pannonhalma – Szeged *Civ* – Târgu Mureş – Užhorod *Univ*

4380

SZILY András: Az keresztény biraknak, igasság szolgáltató magistratusnak tüköre, az az praedicatio, melyet az tisztek változasakor kirali szabad nagy szombati szent Miklos templomában praedikallot tekintetes es nagysagos Szily Andras, scopiai püspök, földvari apatur, esztergami canonok, csaszar es koronas kiraly urunk ö fölsege hitves tanacsa. Nagyszombatban MDCLXXXI az academiái bötükköl Srnensky Mátvás.

[¹], A⁴ B⁴, [¹] = [2] + 17 pag. – 4° – Orn., init.

Sztripszky I 2105/312 ← MKSz 1881: 349 – Čaplovič 2149

Katolikus prédikáció. – A címlap hátán *Nemes, nemzetes, szabad és királyi Szombat fő bírájának és az egész bölcs azon városbeli tanácsnak* ajánlja a munkát *Kegyelmeknek jó akaró szomszédja Szily András scopiai püspök*. A főrészlén latin nyelvű bibliai idézet olvasható *Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quomodo eum tradiderunt principes nostri in damnationem mortis. Luc. 24. (1)*. Az ezt külön cím és további tagolás nélkül követő prédikáció (1–17) leírja Jeruzsálem szépségét és dicsőségét, amely elpusztult, mivel előjárói nem követték a próféta szavait (Isaiás cap. 4.): ... *kerestétek az ítéletet, segítsétek az elnyomottat, tegyetek igazat az árváknak, oltalmaztátok az özvegyet (7)*, azaz Jeruzsálem előjárói nem voltak bölcsék és körültekintők (*prudentes et circumspecti*). Nagyszombat előjáróiban most megvan a bölcsesség és körültekintés, de mégis hallatszik egy keserves özvegy, az anyaszentegyház zokogása, aki meg van fosztva a becsület palástjától, ha fiai nem tartják meg a parancsolatait, nem tartják a rendelt ünnepeket és a böjtöt, főként az olyanok miatt, akik nyájasságnak, rokonságnak és atyafiságnak a palástja alatt hozzájuk színlik magukat. Ezek az intések nyilván a polgárság frissen katolizált tagjaira vonatkozhatnak. Ezért olyan bírót válasszon most magának a város, aki az igazságszolgáltatásban igen körültekintő (17).

Szily András ezt a prédikációját az 1681. évi bíróságválasztás alkalmából mondta el a nagyszombati Szent Miklós templomban. A tanácsválasztási (bírósgújulási) prédikációk (Ratspredigt, Regentenpredigt) tartása valószínűleg németországi minták hatására vált divattá a XVII. század második felében a magyarországi szabad királyi városokban (vö. Heltai János: *Műfajok és művek*. Bp. 2008, 64). E beszédet részletesen ismertette és műfaji szempontból elemezte Illner Balázs („Zokogva síránkozik az anyaszentegyház”). Szily András 1681. évi bíróságújlási prédikációja. In: *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma*. Miskolc, 2015. november 19. Bölcsészettudományi Kar Szekciókiadványa. Szerk. Fekete Norbert, Major Ágnes. Miskolc 2016, 7–13). A műfajról lásd még: *Uő: Politikai beszédmodok Illyés István 1693-as Magisztrátusválasztáskor I. predikációjában*. In: *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma*. Miskolc, 2014. november 20. Bölcsészettudományi Kar Szekciókiadványa. Szerk. Fekete Norbert, Major Ágnes. Miskolc 2015, 22–26).

A kiadványt először Kudora Károly írta le a budapesti egyetemi könyvtár példánya alapján (MKsz 1881: 349), az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (I 2105/312), majd Ján Čaplovič adott róla hírt (2149).

Szabó Károly, aki nem ismert példányt e prédikációból, Szily Andrásnak *A keresztény bírának tükörre* című, Draskovits Miklós országbíró fölött elmondott, 1687-ben megjelent gyászbeszédéként vette föl bibliográfiájába (RMK I 1366). Ez az állítás azonban csupán Sándor István pontatlan adatain alapul. Sándor 1687-ből két nagyszombati nyomtatványt említ a következő formában: 1. „1687. Nagyszombat. Halotti beszéd Draskovits Miklós Országbírája felett. 4. Ir. mon. Jaklin Balás” – 2. „[ugyan]ott. A' Keresztény Bírának Tüköre (Halotti beszéd). Ir. és mon. Szily András.” (Könyvesház 59). E két adathoz Szabó hozzáfűzte, hogy Sándor 1681. évi nyomtatványként „említ egy ily című könyvet: *A kereszt barátának tüköre*. Kétségtelennek tartom, hogy ily című munka nem létezett, s ez a cím Szily András 1687-ben megjelent halotti beszéde címének elferdítéséből keletkezett.” (RMK I 1366, vö. Sándor: *Könyvesház* 56). Jaklin Balázs Draskovits Miklós fölött elmondott halotti beszéde ma példány alapján ismeretes (RMK I 1365). Szily azonban 1682-ben meghalt, ezért kizárható, hogy 1687-ben Draskovits Miklós fölött halotti beszédet mondott volna. Nyilvánvaló, hogy Sándor Istvánnak ez az adata téves. A Sándor által (Könyvesház 56) 1681. évi nagyszombati nyomtatványként említett *A kereszt barátának tüköre* című munkáról pedig már Ján Čaplovič megállapította, hogy az bizonyára Szilynek a most leírt bíróságújlási prédikációjával azonos (CCXXXIV).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

4381

TRAUTT, Christoph: Spiritvs pacis congregatis Hungariae proceribus et statibus, postquam pridie sac. caes. regi. maiesta[s] Leopoldus iisdem argumenta diaetae tractanda proposuisset, in templo S. Michaelis archangeli a r. p. Christophoro Traut e Societate Jesu, sacrae caesariae majestatis concionatore ordinario annunciatu[s], die sancto pentecostes anni 1681. Sopronii. Tyrnaviae (1681) typis academicis excudebat Matthias Srnenski.

[?], A⁴ B² = [8] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2633/181 ← MKsz 1895: 344–345 – Čaplovič 2150

Katolikus prédikáció. – A beszéd 1681. május 25-én, pünkösdszombat hangzott el Sopronban a Szent Mihály templomban az országgyűlés alkalmával, miután előző nap I. Lipót a magyar rendek elé terjesztette a megtárgyalásra javasolt kérdéseket. A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik *comes Christophorus Antonius Erdődi* ajánlása a császárnak, *Augustissime caesar* megszólítással ([?]₂a–b). Ezt követi az ünnep megnevezése és a bibliai hely megadása után a beszéd, amely a békéről elmélkedik. Ennek megteremtését az uralkodó fontos feladatai között említi. Külön kitér Szent István égből, az örök békességéből kapott koronájára, amely csak békességben ragyoghat igazán (A₁a–B₂b).

Christoph Trautt (1623–1689) Bajorországban született, 1641-ben Bécsben lépett be a jezsuita rendbe. 1664-től haláláig volt I. Lipót udvari prédikátora (vö. Lukács: *Catalogus* III. 1727). Az ajánlás írója, Erdődy Kristóf Antal (1649–1704) 1680-tól volt koronaőr. Részt vett az 1681. évi országgyűlésen (*Articuli dominorum...* S. I. 1681, **Appendix 324**, **Appendix 327**, 58) azt követően pedig 1682-ban a király a Magyar Kamara alelnökévé, 1684-ben pedig elnökévé nevezte ki (Fallenbüchl Zoltán: *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*. Adattár. Bp. 2002, 87–88).

Az országgyűlést I. Lipót 1681. április 28-ára hívta össze Sopronba, az udvar azonban csupán május 22-én érkezett meg. A király május 24-én adta át előterjesztését a rendeknek (vö. *Értekezések a Történelmi Tudományok Köréből* XI/2 1883: 17, 20, Zsilinszky Mihály). Az ünnepélyes beszédre a cím szerint – ennek másnapján került sor.

A kiadványról első alkalommal Joannis Nep. Stoeger adott hírt (367), az ő nyomán pedig Carlos Sommervogel, de címét csak német fordításban közölte (VIII 202). A magyar nyelvű szakirodalomban Kluch János írta le először (MKsz 1895: 344–345), majd Sztripszky Hiaor (II 2633/181) és később Ján Čaplovič (2150) is felvette bibliográfiájába.

Wien *Nat* ① + cop. digit.

4382

<Tyrnauerischer Schreibcalender und Prognosis auf das Jahr 1682. Zu Tyrnau 1681 in der Academischen Druckerei durch Matthiam Srnensky. – 4°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Mivel 1680-ban (4327) és 1682-ben (4445) is készült Nagyszombatban német nyelvű kalendárium, és szerkesztőjük, Szentiványi Márton is ott tartózkodott 1680 és 1682 között, feltételezhető, hogy ez a naptár is megjelent (vö. 4051).

Az előző évi kalendáriumban (4327) rövid feljegyzés szól arról, hogy a következő évben a második és ötödik század közötti egyháztörténeti események leírása lesz olvasható. Minden bizonnyal ebben a kiadványban szerepelt ez az időszak kiegészítve a hatodik század végéig, ugyanis a következő évre szóló naptárban (4445) a 600-700 közötti eseményekről lehet olvasni.

Cf. 4051!

4383

VERITAS toti mundo declarata sacram caesaream regiamq(ue) majestatem non obligari ad tolerandos in Ungaria Lutheranos et Calvinistas, authore primum ... Georgio Barsony, e[piscopo] V[aradiense], p[raeposito] S[cepusiense], s[acrae] c[aesareae] r[egiae] m[a-jestatis] c[onsiliario], impugnata deinde ab haeretico quodam protestantium fautore, sed praesenti scripto vindicata per catholicum pacis, patriae, majestatis caesariae regiae(ue) et antiquae religionis catholicae ac Hungaricae studiosum. Sopronio Tyrnaviam nuper missa.[Tyrnaviae] 1681 typis academicis per Mathiam Srensský.

A⁸–I⁸ K⁷⁺¹ = [6] + 152 pag. – 8° – Init.

RMK II 1492 – Čaplovič 2151

Katolikus vitairat. – E vitairat felelet Pósházi János név nélkül kiadott *Falsitas toti mundo detecta* (Kolozsvár 1672, 3799) című írására. A vitát Bársony György, címzetes váradi püspök *Veritas toti mundo declarata* (Kassa 1671, 3704) című munkája indította el, amely azt szándékozott bizonyítani, hogy a császári és királyi felség nincs kötelezve arra, hogy megtűrje Magyarországon a lutheránusokat és kálvinistákat.

A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. Ezt követi a *Praefatio ad catholicum lectorem* (A_{2a}–A_{3b}), majd a cáfolandó munka ismeretlen szerzőjének néhány kérdéssel való megszólítása, az *Allocutio ad refutorem anonymum* (1–11). A főrész négy, hosszú alcímmel ellátott *titulust* foglal magában. A *Titulus primus* (11–71) és a *Titulus secundus* (72–101) négy-négy *caputra* van felosztva, a *Titulus tertius* (102–142) ötre, a *Titulus quartus* (143–152) pedig egyetlen *caputból* áll. Ezek Bársony *Veritasának* három argumentumát és complementumát védelmezik a protestáns felelettel szemben (vö. 3704).

E vitairatot címlapja szerint egy a békét, a hazáját, a császári királyi felséget és a régi katolikus vallást szerető katolikus személy írta. Személyét a szakirodalom még nem azonosította. Téves az a XVIII. századi adat, amely szerint maga Bársony védelmezte saját művét, (vö. *Catalogus librorum, qui in bibliotheca universitatis Pestiensis publicae auctioni exponentur*. Pest 1787, 65), mivel ő már 1678-ban elhunyt.

Keltekzésének körülményeivel Esze Tamás foglalkozott részletesen a *Praefatio*, az *Allocutio*, valamint az 1681. évi országgyűlés néhány irata alapján (ItK 1971: 682–683 és 689–691). E szerint 1681 júliusában a katolikus rendek Bársony György *Veritasára* (Kassa 1671, **3704**) hivatkozva képviselték ügyeiket a soproni országgyűlésen, sőt – az evangélikus rendek panasza szerint – a munkát „mostanában is kinyomtatták, s egynek-másnak osztogatták”. A protestánsok válaszképpen Pósházi János *Falsitas toti mundo detectáját* kezdték terjeszteni (Kolozsvár 1672, **3799**). Így került az említett országgyűlés vége felé Pósházi írása az ismeretlen katolikus szerző kezébe, aki úgy gondolta, hogy ez a *Veritast* gyalázó munka nem maradhat válasz nélkül. Az anonim szerző szerint Pósházi munkája azért nem kapott hamarabb feleletet, mivel az a megjelölésétől számított kilenc év alatt is teljesen ismeretlen maradt a katolikusok számára. Esze Tamás ezekből a körülményekből arra következtetett, hogy Bársony *Veritasát* és Pósházi *Falsitasát* is újból kinyomtatták közvetlenül az 1681. évi országgyűlés előtt, vagy annak folyamán. Mivel a két munka újbóli kinyomtatására sem példány, sem más adat nem utal, ez az álláspont további megerősítésre szorul (vö. **3704, 3799**).

Ezt a munkát a XVIII. század folyamán több ízben is újranyomtatták, például 1725-ben és 1763-ban (vö. **Appendix 321**; ItK 1971: 683–684, Esze Tamás; *Glauben und Bekennen. Vierhundert Jahre Confessio Helvetica Posterior*. Hrsg. Von Joachim Staedtke. Zürich 1966: 124–125, Nagy Barna).

Cf. **3704, 3792, 3793, 3799, 3800**, –, **Appendix 321**, →

In multis bibliothecis multa expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Univ* – Esztergom *Dioec* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Nyitrai püsp. – Szatmári püsp. – Nagyszombati r. c. gymn. – Temesvári papnövelde – Pozsonyi r. c. gymn. – Galgóczi franc. zárda – Szilágyi Sándornál Budapesten – Révész Kálmánál Debrecenben

Veritas toti mundo declarata sacram caesaream regiamque majestatem non obligari ad tolerandos in Hungaria Lutheranos et Calvinistas. S. l. et a. (Tyrnaviae 1681). = **Appendix 321**

Szőnyi Nagy István: Kegyes lélek' vezér tsillaga, ... Patak M.DC.LXXXI. = **Appendix 328**

Imago pacis. Ad Cornelii Taciti Annalem I. cap. X. [Sopron 1681.] = **Appendix 322**

Serius exhibitum supplementum actorum comitialium Hungaricorum Soproniensium nuper editorum. [Sopron 1681.] = **Appendix 327**

4384

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1682. Hermanstadt 1681 typ. civitatis. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 3930!

4385

(PÁPAI PÁRIZ Ferenc:) Carmen seculare, seculo decimo-sexto Dei gratia sub tredecim continuis Transylvaniae principibus orthodoxis decurrente et jam exeunte dictum decimo-quarto, Michaeli Apafi Secundo, communibus regni procerum votis electo Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti a subjectissimo cliente F. P. P. Enyedini. [Cibinii 1681 typ. civitatis Stephanus Jüngling.]

A⁷ = [7] fol. – 8° – Orn.

RMK II 1485

Dicsőítő versek. – Az impresszum nélküli kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy II. Apafi Mihályt (1676–1713) 1681. június 10-én Gyulafehérváron Erdély fejedelmévé, a Magyar Királyság részeinek urává és a székelyek ispánjává választották. A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik (1) a sapphoi strófákban írt 47 versszakos dicsőítő költemény, végén záródísszel. (A_{2,a}–A_{6,a}). Ezután *Epigrammata* összefoglaló címen következnek ezek a versek: (2) *Michael, anagramma, hic male* – (3) *Aliud ex eodem: Hac i mel* (A_{6,b}) – (4) *Michael magnorum in Transylvania nomen, forte et omen* (A_{6,b}–A_{7,a}) – (5) *Hungaris seu Transylvanis sive Hungariensibus nullibi bene, nisi cum Hungaris* (A_{7,a}) – (6) *De Ludovico XIV., Christianissimo rege Galliarum et Navarrae ad Tibiscum Ungariae fluvium* (A_{7,a}) – (7) *Insignia Hungariae jam onera* (A_{7,a}–A_{7,b}) – végül (8) *Parisi mundi oculus* (A_{7,b}). Ezt a verset is záródísz követi.

A szerző a cím szövegében magát *F. P. P.* monogrammal jelöli, és Enyeden a legalázatosabb szolgának mondja. Szabó Károly (RMK II 1485) a tétel leírása végén megjegyzi, hogy a kolozsvári unitárius kollégium példányának címlapjára az van jegyezve, hogy „A Clariss. viro Dno Francisco P. Papai Authore hujus opusculi accepit Martinus D. Krizbai A. 1681. die 10. Julij.” Ennek alapján teljesen biztosan Pápai Páriz Ferenc tekinthető szerzőnek. A szerző utalt is családnevére a kiadvány utolsó epigrammájának címében.

Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) Pápai Páriz Imre fia, Désen született. Désen, Gyulafehérváron, Kolozsváron, újra Désen, majd Marosvásárhelyen és Enyeden tanult. Külföldi tanulmányait 1672-től Lipcsében, Marburgban, 1673-tól Heidelbergben, majd Bazelben végezte, ahol 1674. október 20-án orvosdoktorrá avatták. Megfordult Schaffhausenben, Zürichben, és 1675-ben visszatért Erdélybe. Enyeden városi orvos, 1677-től a fejedelem udvari orvosa lett. 1678. szept. 20-án följánlották neki az enyedi Bethlen kollégiumban a görög nyelv, a bölcelet és természettan tanszékét, amelyet elfogadott, és 1680.

jan. 4-én ünnepélyesen beiktatták hivatalába. Miután az osztrák sereg 1704-ben feldúlta a kollégiumot, ennek ismételt közeledésekor 1707-ben a diáksággal együtt elmenekült, majd 1709-ben visszatért Enyedre. Itt halt meg 1716-ban.

Az impresszum nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly az 1681-ben megjelent kolozsvári kiadványok között írta le bibliográfiájában (RMK II 1485). A betűtípusok vizsgálata szerint azonban ez a kiadvány Szebenben Stephanus Jüngling műhelyében készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

4386

SCHNITZLER, Jakob: Bericht ausz Gottes Wort und der Natur von der Erdbeben Ursprung und Bedeutung nach vorhergegangenem grossen Erdbeben so vor wenigen Tagen allhier geschehen in diesem 1681. Jahr den 19. Augusti frühe Morgens vor Tag umb eins und ein Viertheil darnach. Welchen an stadt der ordinar Predigt den folgenden Sonntag den 24. Augusti, war der 12. Sonntag nach Trinitatis, dazumahl auch der Tag Bartholomaei, in der Herrmanstädter grossen Pfarrkirchen auff der Cantzel einfältig gegeben M. Jacob Schnitzlerus, der Kirchen Gottes daselbs Inspector und Pastor. In Herrmanstadt MDCLXXXI [typ. civitatis] Stephanus Jüngling.

[¹], A⁴–C⁴ D³ = [16] fol. – 4°

RMK II 1495

Földrengésről szóló evangélikus prédikáció. – A címlap hátán újévi jókívánság olvasható *Denen vornehmsten Herrn Patriciis und Jungen Herren der königlichen Haupt-Herrmannstadt: ... Tobiae Fleischero, bei der Grenzvestung dess Rothen-Turm h. t. porcolabio, Andreae Haupt Teilherrn, ... Johanni Lutsch ... Johanni Wayda, amanuensi publico, ... Martino Schüler, Georgio Armbrüster, l.l. studioso und ... Hoff-Bedienten, Paulo Waldhütter, Josepho Gotzmeister, Casparo Wayda, Collmanno Gotzmeister, meinen ... Kirchen-Kindern, ... Freunden und Theils Herrn Geväthern wünschet ein glückliches, freundenwolles und friedliches neues Jahr in Christo Jesu. Anno 1681 die 24. Decemb. Aláírója m. J. S. author.* Ezt követi Jakob Schnitzlernek, a szebeni evangélikus templom plébánosának az 1681. augusztus 19-én hajnali negyed kettőkor történt szebeni földrengés alkalmából tartott beszéde, amelyet a rákövetkező vasárnap, augusztus 24-én mondott el (A₁a–E₄a). A több bibliai helyet citáló bevezetésben megemlíti, hogy 1681-ben a földrengés már a második „jel” volt a tél végén feltűnt üstökös után (vö. 4387) (A₁a–b). Majd megadja az Ézsaiás könyvéből (29:6) vett textust. Témáját – saját utalása szerint (A₃a) – az említett üstökösről szóló prédikációhoz (4387) hasonló módon elemzi. Az Ézsaiás-idézet kifejtését követően két témakört tárgyal: I. *De origine terrae motuum. Von dem Ursprung der Erdbeben* (B₂a–C₂b) – II. *Terrae motuum significatio. Was die Erdbeben bedeuten.* (C₂a–D₃b). A kiadványt imádság zárja: *Gebeth, wenn Zeichen am Himmel und auf Erden geschehen zu gebrauchen* (D₃b).

Jakob Schnitzler életéről ld. **3129**. A műnek a hazai természettudomány történetében elfoglalt helyéről Zemplén Jolán írt (A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp. 1961, 142–143). Megállapítása szerint az tipikus példája a természettudományos és teológiai-etikai elemek keverékének, és szembehelyezkedik Kopernikusz nézeteivel. Az *I.* fejezet tartalmával kapcsolatban kiemeli, hogy megkülönböztet természetes földrengéseket, amelynek fizikai magyarázata van, nevezetesen, hogy a Föld belsejében összegyűlt gőzök csak erőszakkal tudnak kitörni, illetve csoda-földrengéseket. A *II.* rész lényege, hogy a földrengések jelentősége mindkét esetben kettős, Isten egyrészt büntetni, másrészt figyelmeztetni akar.

Varga Péter értékelése szerint ez az első Magyarországon megjelent, földrengésekkel foglalkozó kiadvány, amely a jezsuita Athanasius Kircher *Mundus subterraneus* (Amszterdam 1665–1678) című munkájának hatása alatt íródott (Magyar Tudomány 2015: 282).

Budapest Acad ① + cop. digit. – Budapest Nat cop. (Sibiu) – Sibiu Arch ①
Olim: Cornides Dániel könyvtárban

4387

SCHNITZLER, Jakob: Comet–Stern Predigt von dem ungewöhnlichen und grossen Himmels–Zeichen oder neuen Comet- und Wunder-Stern, welcher im nechst verflossen 1680. Jahr, gegen desselben Ende im Novembri und Decembri erschienen und mitt seinem Straalen erschrecklich geleuchtet in Gestalt einer grossen und langen Ruthe, hat auch hernacher im gegenwertigen 1681. Jahr gewehret biß in den Februarium und ist endlich mitt Verlierung der grausamen Straalen nicht mehr gesehen worden, gehalten von m. Jacobo Schnitzlero, ecclesiae patriae inspectore et pastore primario in der grossen Pfarrkirchen in Herrmanstadt im Jahr Christi 1681. den 26. Januarii, welcher war der 3. Sontag nach Epiphaniarum. (Hermanstadt 1681) [typ. civitatis] bey Stephano Jüngling.)⁽², A⁴–D⁴ E² = [20] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1494 – Nágler 481

Üstökösrről szóló evangélikus prédikáció. – A címlap hátán kezdődik az ajánlás a következő megszólítással: *denen ... Gottes Kindern, so sich befinden im Schafstal Christi Jesu, des obersten Hirtens und Wächters in Israel in der ... Haupt-Hermanstadt ... in Christo Jesu Zuhörern und derowegen vornemlich einem ... Rath, denen oberesten Amtherrn, samt allen anderen Geschwornen und Vorstehern eines ... Regiments dieser ... Haupt-Respubliq., wie auch einer ganzen ... Hundertmannnschaft und insonderheit deroselben ... Oratori, nebenst alle andern Gottes Ehre, und des gemeinen besten Beförderern und Liebhabern unter denselben, und denn zugleich allen und jedweden christlichen Kirchen Kindern, so will ihr sind gezeichnet in Gottes Hand und geschrieben im Buch des Lebens bei der heiligen Versammlung der Kirchen Gottes allhier in unser ... Stadt,* amely a szerző húsvéti jókívánságaival zárul. Az ajánlás szövege elsősorban azt taglalja, hogy miért gondolta szükségesnek, hogy a szószékről elhangzott beszédet szerkesztett, szabadabb formában nyomtatásban is a köz elé tárja. Keltezése és aláírása: *in Herrmanstadt im Jahr 1681. die 2. Aprilis, m. Jacobus Schnitzlerus* 0(,b–)c,a). Ezt követi Jakob Schnitzlernek, a szebeni főtemplom első papjának 1681. január 26-án a

templomban elmondott prédikációja. Beszédének tárgya az 1680 novemberében és decemberében feltűnt, ijesztően fénylő, hosszúak alakú üstökös volt, amely fényességének eltűnése, 1681 februárja után nem látszott többet. Rövid elmélkedés után megadja a textust (*Luc. 21.25*), majd az *Eingang* című bevezetést (A_1b-A_3a) követően két részre bontva tárgyalja témáját: 1. *Cometarum origo, woher solche Comet-Stern ihren Ursprung haben* (A_3a-B_3b) – 2. *Cometarum significatio, das ist die Bedeutung solcher ungewöhnlicher Comet-Sternen*. A szöveget néhány soros imádság zárja (B_3b-E_2b). A szerző először elhelyezi az üstököszt az égi jelenségek között, valamint tárgyalja az üstökösök különböző fajtáit. Majd azt a problémát elemzi, hogy hogyan keletkezhet új teremtmény az állandónak teremtett égen. Többek, így például Tycho de Brache álláspontjával szemben (*Astronomiae instauratae progymnasmata*, első kiadás: Uranienbourg, Praha 1602) az a véleménye, hogy az üstökösök olyan szokatlan, rendkívüli jelenségek, amelyeket az Isten az ember bűnei miatt a közelgő rosszra való figyelmeztetésként állít az égre. Tételét bibliai szövegeket és számos történeti forrást, szerzőt idézve, sok üstökös vagy egyéb égi jel felbukkanásának példáján keresztül igyekszik bizonyítani. A baj elkerülése érdekében imádságra buzdítja hallgatóit, újabb eseteken mutatva be az Istenhez való könyörgés erejét.

Hasonmása és szövegkiadása, valamint a német szöveg magyar fordítása Katona Tündétől: „Üstököszt látni” 419–486, 223–316.

Jakob Schnitzler életéről ld. **3129**. Wittenbergi tartózkodása alatt, 1659 és 1662 között tizennégy disszertációt adott közre, elsősorban földrajzi és csillagászati kérdésekről, így többek között az üstökösökről (*De stellis erraticis*. 1659, RMK III 2097, ld. hasonmás és szövegkiadás, valamint Szebelédi Zsolt magyar fordítása: „Üstököszt látni” 317–384).

A felfedezőjéről, Gottfried Kirchról elnevezett üstököszt a tudományos csillagászat C/1680 V 1 számon tartja nyilván. Az égitest megjelenése nagy visszhangot váltott ki a saját korában (vö. Kronk, Garry W.: *Cometography*. Volume 1. Ancient-1799. A Catalog of Comets. Cambridge 1999. 369–373).

Ugyanerről a jelenségről külön *dissertation*ban számolt be Szentiványi Márton latin nyelvű *Calendariuma* (Nagyszombat 1681, **4371**, E_1a-H_4b), Friedrich Madeweis biblikus cseh nyelvvel lefordított *Tractatusa* (Zsolna 1681, **4390**), valamint Kisztei Péter 1683-ban Kassán megjelent magyar nyelvű prédikációja (**4469**). Ez utóbbi elemzése kapcsán Csorba Dávid áttekintette az üstökösre vonatkozó egyéb hazai forrásokat és a nemzetközi szakirodalmat is (Zempléni Múzsza 2011/4: 16–24 újabban még bővebben: Kálvinista üstökösök – Kisztei Péter Üstökös Csillagának világa. In: „Üstököszt látni” 190–212, 545–550).

Braşov *Arch* ① – Budapest *Acad* ① ① + cop. digit. – Budapest *Nat* cop. (Sibiu *Mus*) – Sibiu Arch ②* – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ①
Editio facsimile

4388

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio I. semestris de ecclesia, praeside m. Isaaco Zabanio, gymnasii Cibiniensis rectore et ss. theol. ac philos. p. p., respondente Simone Svidricio,

ss. th. et phil. stud., opponentibus, qui pro arbitrio auditorii in ipso disputationis actu deputati fuerint, in examine publico autumnali solenniter ventilanda anno 1681. die 2. Octobris. [Cibinii] (1681) [typ. civitatis Jüngling].

[1] fol. – 160 x 105 mm – 4°

RMK II 1496 – Nögler 482

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – Az egyetlen negyedréte levelet tartalmazó nyomtatvány rektó lapjának tetején olvasható a fenti cím. Ezt három *Thesis I.–III.* követi ([ ]_{a–b}), amelyek kifejtik, hogy az egyház láthatósága vagy láthatatlansága nem jelent lényegbeli megkülönböztetést, hanem ugyanazon dolognak megkülönböztetett minőségeit jelöli.

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1681. október másodikán. A vizsgáztató a teológia és filozófia professzora, az iskola igazgatója Isaac Zabanius volt, a vizsgázó Simon Svidricius, a teológia és filozófia hallgatója, akiről más adat nem ismeretes a szakirodalomban.

Az impresszum nélküli kiadványt Szabó Károly (RMK II 1496) és Doina Nögler (482) is szebeni nyomtatványnak tartotta. Véleményüket a betűtípusok vizsgálata megerősíti (Perger Péter közlése).

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

4389

SUMMOS in philosophia honores, qvos rectore ... dn. Johanne Andrea Qvenstedio, ss. theol. d. famigeratissimo ejusdemq(ue) in ... Leucorea profess. publ. ..., alumnor. electorialum ephoro ... facultatis philosophicae decanus, spectabilis vir ... dn. Christianus Röhrensee, philos. pract. prof. publ. ... viro juveni dn. Georgio Michaelis ab Also-Kö in Hungaria in ... electoriali ad Albim universitate VII. Kal. Maj. anno MDCLXXXI. solenniter conferebat, felicissimos apprecabatur natio Transilvano-Saxonica. [Wittebergae] (1681) typis Matthaei Henckelii, acad. typogr.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

RMK III 3153 – Nögler 470 – VD17 3:699015H

Magyar nyelvű verset is tartalmazó köszöntővers-gyűjtemény. – A kiadványt abból az alkalmából jelentette meg az egyetemi erdélyi szász náció, hogy Kassai Michaelis György Wittenbergben 1681. április 25-én filozófiából magiszteri fokozatot szerzett Johann Andreas Quenstedt rektorsága és Christian Röhrensee dékánusága idején. Az üdvözlő versek a következők: (1) cím nélkül, latinul, aláírója *Stephanus Bokkius Schenkens. Transylv., ss. th. et ph. stud.* (A₁b) – (2) cím nélkül, német nyelven, aláírója *Michael Czekelius Schesb. Trans., ss. th. et ph. st.* – (3) cím nélkül, német nyelven, aláírója *Michael Euserus med. Trans., ss. th. et ph. st.* – (4) *Quae Deus praebet, accipe!* címen, latin nyelven, aláírója *Stephanus Boccius*

Rohrb. Trans., ss. et ph. st. (A₂a) – (5) I. címmel, görög nyelven és – (6) II. *Georgius Michaelis Steinensis Ungarus, magister per anagrammatismum: Hic surges, miles, gratissima signa gerenti vovens* címmel, latin nyelven, aláírója *Gabriel Ritter Cibino-Trans.*, ss. th. et ph. st. – (7) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Joh. Weltherus Cruce-Trans.*, ss. th. et ph. st. (A₂b) – (8) *Ungrisches Sonnet* címen, magyar nyelven, – (9) majd annak *Siebenbürgisch Teutsch* című, német nyelvű megfelelője, aláírója *Martinus Cziglerus Corona-Transylv.*, ss. theol. et phil. stud. A magyar nyelvű vers incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Valaki jobb részét életének adja.* – (10) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Daniel Schobelius Lapide-Transyl.*, ss. th. et ph. stud. (A₃a) – (11) cím nélkül, latin nyelven, *Martinus Kelpius Holdvil. Trans.*, ss. th. et phil. stud. – (12) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Johannes Krempe Cibinio Transylv.*, ss. theol. et phil. stud. (A₃a–b) – (13) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Johannes Klein Schönb. Transylv.*, ss. theol. et phil. stud. (A₃b) – (14) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Daniel Langius Marpodino-Trans.*, ss. theol. et phil. stud. – (15) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Valentinus Gokesch Cor. Trans.*, ss. th. et phil. stud. (A₃b–A₄a) – (16) *Votum Valachicum* címen, román nyelven, aláírója *Petrus Wolffius Corona-Transylv.*, ss. theol. et ph. stud. (A₄a) – (17) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Marcus Fronius, ss. t. et p. st.* E vers minden egyes sora kronosztychon, amely az 1681-es évet adja. – (18) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Michael Bell Cor. Transyl.*, ss. th. et phil. stud. (A₄b) – (19) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Johannes Albrichius Cor. Transyl.*, ss. th. st. – végül (20) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Samuel Herrmann Darotzino-Trans.*, ss. th. et phil. stud.

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVII/11 405, 832

A versek címzettje, Kassai Michaelis György (1640–1724) exuláns wittenbergi magyar bölcsészprofesszor a Bars megyei Saskóváralján született. Felső-magyarországi evangélikus iskolákban (többek között Kassán és Eperjesen), majd Boroszlóban tanult, végül 1675-ben Wittenbergbe iratkozott be, ahol 1681. április 25-én filozófiából magiszteri fokozatot szerzett. 1686-ban ugyanitt megnősült. 1702-ben a bölcséleti tanszékénél tanár, 1712-ben a bölcsészeti kar dékánja lett. Végrendeletével kétezer kötetes könyvtárát a wittenbergi egyetem magyar hallgatói részére ajándékozta. A könyvtára 1823-ban Halleba került (Bucsay 9).

A magyar nyelvű vers szerzője, Ziegler Márton (?–1716) családja Felső-Magyarországról került Brassóba. 1679-ben iratkozott be a wittenbergi egyetemre. Hazatérve 1691-től a brassói gimnázium tanára, majd 1694-től igazgatója lett. 1705 elején Prázsmárra hívták prédikátornak. 1713-tól haláláig Botfalván volt lelkész. Joseph Trausch *Schriftsteller-Lexicon*a (III 540–541) 11 történeti jellegű művét sorolja fel, köztük a brassói gimnázium tanulóinak általa összeállított anyakönyvét (*Civium Gymnasii Coronensis matricula*, 1699). Ismeretesk még alkalmi versei (RMK III 3155, RMK III 3223).

Újabbán Szigeti Csaba bizonyította történeti poétikai és poétikatörténeti érvekkel (Magyar versszak. Bp. 2005, 305, 319), hogy Ziegler Márton verse a magyar szonett kezdetét jelenti [Pusóczy] Miklós versével együtt, amely 1677-ben jelent meg szintén Wittenbergben (4173).

A nyomtatvány impresszumában nem szerepel a megjelenés helye, csak a nyomdász neve. Mivel Matthäus Henckel Wittenbergben, mint az egyetem nyomdása 1658-tól 1691-ig tevékenykedett, ez a versgyűjtemény is ott jelent meg.

Szabó Károly a nyomtatványt szerepeltette az RMK III-ban, de Dörnyei Sándor törölte abból a tartományból (RMK III Pótlások 1316. pag.) mivel magyar nyelvű verset tartalmaz.

Budapest *Nat cop.* (Halle) – Eger *Dioec* ① – Halle *Univ* ① (Berlin *Univ Inst* ← Halle) – Sibiu *Mus* ①

4390

MADWEIS, Friedrich: Tractatus Cometographicus, to gest: O zgewenj a w nowě vkázanj, toho neobyčegně dlauhého a strašliwého comety. W měsycy decembris anni 1680, et in januario roku 1681 spatřeného. W německém gazyku wydaný od Fridricha Madewisia, nynj pak na slowenský neb český gazyk přeložený a wytlačený. W Žilině 1681 v Alžběty Dádanky.

$A^4-C^4 = [12]$ fol. – 4° – 1 ill., orn., init.

RMK II 1498 – Knihopis 5138 – Čaplovič 2534

Csillagászati értekezés biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Tractatus Cometographicus, azaz ennek a szokatlanul hosszú és rettenetes üstökösnek megjelenéséről és újabb megmutatkozásáról, amely 1680 decemberében és 1681 januárjában volt látható. Német nyelven kiadott Fridrich Madewisius által, most szlovák, avagy cseh nyelvre lefordítottatott és kinyomtatott. A címlapon a csillagos égen haladó üstökös a zodiákus jelekkel együtt ábrázoló fametszet látható, szélein a négy égtáj szedett betűkkel készült neve cseh nyelven. Az értekezés hat fejezetből áll: 1. *O formě a způsobu té neobyčejné metly, aneb nového komety* (Ezen különleges kométa, vagyis az új üstökös formájáról és viselkedéséről) (A_2a-B_1b) – 2. *O přirození a začátku toho komety* (Ezen üstökös természetéről és keletkezéséről) (B_1b-B_3b) – 3. *O místě neb placu toho komety* (Ezen üstökös helyéről vagyis elhelyezkedéséről) (B_3b-B_4a) – 4. *O velikosti toho komety* (Ezen üstökös méreteiről) (B_4a-C_1a) – 5. *O hnutí neb pohybování toho komety* (Ezen üstökös haladásáról vagyis mozgásáról) (C_1a-C_2b) – 6. *O vyznamenání toho komety* (Ezen üstökös jelentéséről) (C_2b-C_4a) – végül zárásul *Přídavek* (Toldalék) (C_4a-b).

Hasonmás és szövegkiadása, valamint a cseh szöveg magyar fordítása Kovács Esztertől: „Üstököst látni” 419–486.

Friedrich Madeweis (1648–1705) német csillagász, polihisztor Stargardban, majd Jénában tanult, ahol 1664-ben magiszterre avatták. 1672-től a berlini Leukophorium conrektora lett. 1681-ben hallei postamesterré nevezték ki. Halléban halt meg.

A cseh szöveg *Die Wieder-Erscheinung der ungewöhnlich-grossen Stern-Ruthe verstebe des neuen Cometen...* (Berlin 1681, VD17 14:073299F) című munkájának fordítása kihagyásokkal. A fordító személye ismeretlen. Valószínűleg azonos a zsolnai kalendáriumok cseh fordítójával, aki az 1682-es kalendáriumban (4391) rövid fejezetet közölt az üstökösökről. A hasonmás- és szövegkiadásban e kiadvány nyomdai jellemzőiről V. Ecsedy Judit (487–510), művelődéstörténeti jelentőségéről Gabriela Žibritová (511–514), nyelvezetéről Kovács Eszter (515–525), természettudományos értékeiről Zsoldos Endre (526–534) értekezett.

Ezt a kiadványt Szabó Károly (RMK II 1498) Ráth György magángyűjtő csonka példánya alapján írta le, amelyet jelenleg az MTA könyvtára őriz. Ez a példány a C_3 levéllel megszakad. Ján Čaplovič bibliográfiájába (2534) már egy másik magángyűjtő (Karel Fischer) tulajdonában lévő, teljes példánya alapján került be.

Ugyanerről a jelenségről külön *dissertatió*ban számolt be Szentiványi Márton latin nyelvű *Calendari-uma* (Nagyszombat 1681, 4371, E₁a-H₄b), továbbá Jakob Schnitzler német nyelvű (Szeben 1681, 4387) valamint Kisztei Péter 1683-ban Kassán megjelent magyar nyelvű prédikációja (4469) is.

Budapest Acad ©* – London Nat © + cop. digit.
 Editio facsimile

4391

[1] NOWÝ kalendář na rok po narozenj Krysta Pana MDCLXXXII., na horyzont Slezký, Vherský, Morawský, a Český s pilnosti sepsaný a wydaný od K r y s s t o f f a N e u - b a r t h a z Sl[ezské] Bo[lesláwe]. – [2] (Astrologické prognosticum na ten památný rok po narozenj Krysta Pana 1682. Na kraginy Slezkau, Vherskau, Morawskau a Českau, s pilnosti sepsané a wydané od K r y s s t o f f a N e u b a r t h a z Slézske Bolesláwe.) W Žilíně [1681] v Alžběty Dádánky.

A⁸–G⁸ H⁷ = [63] fol. – 16° – Mult. ill., orn., color.

Sztripszky II 2636/184 – Čaplovič 2535 – Knihopis 6147

Új-naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: [1] Új kalendárium a Krisztus Urunk születése utáni 1682. évre, Szilézia, Magyarország, Morvaország és Csehország horizontjára szorgalmasan összeírta és kiadta a sziléziai Boleslavlól való Christoph Neubarth. – [2] Asztrológiai prognosztikon a Krisztus Urunk születése utáni 1681. emlékezetes évre. Sziléziára, Magyarországra, Morvaországra és Csehországra szorgalmasan összeírta és kiadta Christoph Neubarth. A címlap hátán az 1682-es év legfontosabb adatai állnak (A₁b), majd a következő lapon a naptárjelek magyarázata (A₂a). Ezután kezdődnek az egyes hónapok naptártáblái az újnaptár szerint (A₂b–B₆a). A naptár végén *Vyznamenání dvanácti nebeských znamení planetův a aspectův* (A 12 égi jegy, a bolygók és állásuk jelentése) olvasható (B₆b), ezt követi a *Vysvětlení některých jmén, kterýmiž se přiběhově krajín v kalendáři zatměle oznamují* (Magyarázata néhány névnek, amelyekkel a kalendáriumban szóbanforgó országok homályosan jelöltetnek) (B₇a), majd a *Zpráva a naučení potřebné, kdy a pod kterým znamením dobré jest něco začíti* (Híradás és hasznos tanítás arról, hogy mikor és milyen jegyben jó valamibe belekezdeni). Minden égvövi jegyhez tartozó szöveghez annak fametszetes ábrázolása csatlakozik. (B₇b–C₃a). A prognosztikon a C₃ levél verzójára nyomtatott címlappal (C₃b) kezdődik. Egyes fejezetei a következők: *Kapitola I. O zymě* (I. A télről)(C₄a–C₄b) – *Kapitola II. O jaru* (II. A tavaszról)(C₄b–C₅b) – *Kapitola III. O letu* (III. A nyárról)(C₅b–C₇a) – *Kapitola IV. O podzýmku* (IV. Az őszelel) (C₇a–C₈a). Itt megakad a fejezetek megszokott rendje rövid híradással az előző évben észlelt üstököséről. *Následuje krátky Discursus o koměť anno 1680 a 81 zjeveném* (C₈b–D₃a) (Rövid értekezés következik az 1680-ban és 81-ben megjelent üstököséről) – *Kapitola V. O zatměních* (V. A [nap és hold] fogyatkozásokról) (D₃a–D₇b) – *Kapitola VI. O vojně a o pokojí* (VI. A háborúról és a békéről) (D₄b–D₇b) – *Kapitola VII. O nemocech*. (VII. A betegségekről) (D₇b–E₂a) – *Kapitola VIII. O urodách a neurodách* (VIII. A jó és a rossz termésről) (E₂a–E₃b). Ezt követi a *Druhá částka pragnostiky o nastánj Měsícův a čtvrtí jejích, též o proměnách povětrí vních* (A prognosztikon második része a Hold állásáról és negyedeiről és az ebből fakadó időjárásváltozásokról) (E₄a–E₇b). Utána következik a vásárjegyzék: *Poznámenání jarmarkův, kterých v horních y dolních Uhřích držání bývají* (A Felső- és Alsó-Magyarországon szokásosan megtartott vásárok jegyzéke)(E₈a–F₈b). A kiadványt összefoglaló zárja Magyarország történetének legfontosabb

eseményeiről *Kroniky aneb hystorie, které se staly v uherské a sedmohradské zemi* (Krónikák azaz történetek, amelyek Magyarországon és Erdélyben estek meg) (G₁a–H₇b). Az utolsó esemény, amelyről beszámol, újra az 1680–1681-ben észlelt üstökös megjelenése.

Az 1680. évben feltűnt üstököst hírül adó krónikabejegyzés (H₇b) szövegkiadása: „Üstököst látni” 389.

Az 1680-81-es üstökösről szól Friedrich Madeweis német csillagász rövid értekezése is, amely 1681-ben ugyancsak a zsolnai nyomdában jelent meg biblikus cseh nyelven (4390). A *Následuje krátky Discursus o komété anno 1680 a 81 zjeveném* (C₈b–D₃a) és Madeweis értekezése közti hasonlóságok alapján feltételezhető, hogy Madeweis ismeretlen cseh fordítója készítette ezt a rövid értesítőt is, és minden bizonnyal a kalendárium fordítója is ő volt.

A nyomtatványt először Horváth Ignác írta le (MKsz 1899: 282). Hibásan a címleírásba MDCLXXII került MDCLXXXII helyett. A besorolási fejlécben helyesen 1682 áll. Sztripszky Hiador hibásan vette át az adatot, nála is a címleírásba Horváth bejegyzésének megfelelően MDCLXXII, a fejlécbe 1682 került (2636/184). Ján Čaplovič leírásában már helyesen MDCLXXXII áll (2535).

Cf. 4287!

Budapest *Nat* ①

Acta comitialia Hungarica Soproniensia anni MDCLXXXI. [S. l. 1681 s. n.] = **Appendix 323**

Articuli dominorum praelatorum ... in ... conventu anno MDCLXXXI Sopronii ... conclusi ... Serius exhibitum supplementum actorum comitalium Hungaricorum Soproniensium nuper editorum. [S. l. 1681 s. n.] = **Appendix 324, Appendix 327**

Articuli dominorum praelatorum ... in ... conventu pro die vigesima octava mensis Aprilis [!] anni millesimi sexcentesimali octuagesimi primi indicto Sopronijque celebrato ... conclusi ... [S. l. 1681 s. n.] = **Appendix 325**

Bársony György: Veritas toti mundo declarata. S. l. 1681. – Vide **3704**

Gravamina Evangelicorum anno Domini MDCLXXXI. S. I. 1681. = **Appendix 326**

Imádságos könyvecske, melyben öt imádság vagyon a Kristus szolgáinak megszabadulásokért és ekklesiáinkba visszajöveleléért. H.n. 1681. 12r. – Vide **4417**

Póсахázi János: Falsitas toti mundo detecta. S. I. 1681. – Vide **3799**

Serius exhibitum supplementum actorum comitialium Hungaricorum Soproniensium nuper editorum. [S. I. 1681 s. n.] = **Appendix 327**

Szónyi Nagy István: Kegyes lélek' vezér tsillaga, ... H. n. M.DC.LXXXI. = **Appendix 328**

Tertiaria supplicatio Status Evangelici ad sacratiss. caesar. regiamque majestatem in negotio religionis, Sempronij exhibita una cum resolutione caesarea. S. I. et a. (1681). = **Appendix 329**

4392

BROWN, Edward: Naukeurige en gedenkwaardige reysen van Edward Brown ... door Nederland, Duytsland, Hongaryen, Servien, Bulgarien, Macedonien, Thessalien, Oostenrijk, Stiermark, Carinthien, Carniole en Friuli enz... Nit het engels vertaelt door den **H e e r J a c o b L e e u w**. Amsterdam 1682 Hoorn.

*⁴, A⁴-E⁴ F₁₋₂ []² F₃₋₄ G⁴ H₁ []¹ H₂₋₄ I⁴ K⁴ L₁₋₃ []¹ L₄; Aa₁₋₃ []² A₄ Bb⁴ Cc⁴ Dd₁ []¹ Dd₂₋₄ Ee⁴-Hh⁴ []² Ii⁴-Nn⁴ Oo₁₋₃ []² Oo₄ Pp⁴-Rr⁴ Ss₁ []² Ss₂ []² Ss₃₋₄ Tt₁₋₂ []¹ Tt₃₋₄ Vv⁴; Aaa⁴ Bb₁ []¹ Bb₂₋₄ []¹ Ccc⁴ []² Ddd⁴-Hhh⁴ Iii₁₋₃ []² Iii₄ Kkk⁴-Mmm⁴ Nnn₁₋₃ []² Nnn₄ Ooo₁₋₂ []² Ooo₃₋₄ Ppp⁴ []² Qqq⁴, *⁴ = [6] + 87; + 159; + 128 + [8] pag. + 17 tab. – 4° – Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae, orn., init.

Magyar mondatot tartalmazó útleírás. – A könyvet rézmetszetes díszcímlap vezeti be, amelynek felirata: *EDWARD BROWNSM. D. REYSEN DOORNederlandt, Hongarijen, Bulgarien, Tessalien, Stiermark, Carniola, Duijtslandt, Servien, Macedonien, Oostenrijk, Carinthien en Friüli etc.* felirattal. Ezt követi a nyomtatott címlap a fenti szöveggel. Mindkét címlap háta üres. Az *Aen den edelen, ... Nicolaes Opmeer, regeerend-burgemeester en raed der stad Amsterdam etc.* címzett ajánlólevél aláírója a fordító, *Jacob Leeuw* (*₃a–b), a *De auteur aen*

den Leezer című előszó *Edward Brown* (*₄a–b). A főrészt három nagy egységből áll, amelyek önálló füzetjelzéssel és lapszámozással követik egymást. Az egyes könyvek fejezetekre (*hoofdstuk*) tagolódnak. Az első könyv Brown németalföldi és németországi utazásait foglalja össze (1–87) – A második könyv összesen hat részből áll (1–159). Közülük az első, Magyarországról szóló rész (1–26) 14 fejezetre tagolódik, és a 9., *Van de verscheide zoorten van talen, als ook van de Latijnse die daer seer gemeen is, van hare academien en studien* című fejezet (16–18) 16. lapján olvasható a magyar nyelvű Miatyánk első mondata Hieronymus Megiser gyűjteményéből (Frankfurt am Main 1603, **898**). – A harmadik könyv címe: *Reyzen ... na Weenen, Hamburg, Keulen en vervolgens weer tot London toe* (1–128). Ez három részben beszéli el Brown utazását Bécsről Londonig. A kötet végén a három könyvhöz három önálló, betűrendes *Register* járul (*₁a–*₄a). Az utolsó lap a könyvkötőnek ad utasítást arra nézve, hogy a 17 rézmetszetes illusztrációt melyik lapok után kösse be (*₄b).

A főrészt Edward Brown angol orvos 1668 és 1673 között a kontinensen tett utazásának leírását tartalmazza két korábbi, önállóan megjelent munkájának az összevonásával. Az első és harmadik rész az eredetileg négy fejezetből álló, *An Account of Several Travels through a Great Part of Germany in Four Journeys* (London 1677) című úti beszámoló első két, illetve utolsó két fejezetét tartalmazza, de attól eltérően kisebb fejezetekre osztja a szöveget. A középső, második könyv az *A Brief Account of some Travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly, Austria, Styria, Carinthia, Carniola and Friuli ...* (London 1673, **3904**) című munka holland változata. A kötetben olvasható előszót a szerző az utóbbi, magyarországi utazásáról is beszámoló munkájában adta először közre (**3904**). A holland fordító, Jacob Leeuw 1636-ban született Amszterdamban, és 1704-ben halt meg.

Cf. **3904**, **3993**, –, **4598**, **4620**, →

In multis bibliothecis multa expl. – Budapest *Civ* – Cambridge *Univ* – Erlangen-Nürnberg *Univ* – Gent *Univ* + cop. digit. – Den Haag *Arch* – Halle *Francke* – Leiden *Univ* – München *Nat* – Utrecht *Univ* – Wien *Nat* + cop. digit.

4393

TELEKESI István: A vjlag pompas dichösegnék sietsege, az az ... magyarokereki groff Erdödy Sandor, Monozlo hegyenek és Varasd varmegyenek fő jspannya, cszaszar [!] es koronas kiraly urunk ö fölsege beiaroia, komornikia keserves dichirete, mellyel régi eleinek szokot temetöhelyere az el mult 1681. esztendőben Sz. Andras havanak 18. napjan szombatheli Sz. Martoni pater dominikánusok templomában a tisztelendő Telekesi István, sz. alberti praepost és györi kanonak élő nyelvével késerte. Béczben 1682 18. Januarij Cosmerovius Christoff János, ö fölsége könyvnyomtatoja.

A⁴–E⁴ F¹ = 42 pag. – 4° – 1 ins. calcographicum, orn., init.

RMK I 1272 – Sztripszky I 2105a/I 1272 ← MKsz 1879: 26

Katolikus gyászbeszéd. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az ajánlás *Csaky Christina asszonynak, a néhai tekintetes és nagyságos magyarókeréki ... Erdődy Sándor meghagyott özvegyének, nekem becsülettel való asszonyomnak, amelyet nagyságodnak ... legkisebb káplánja, Páhy Pál, a Bécsben Pazmania-nomban tanuló pap* írt (3–5). Ebben elmondja, hogy a szöveget Telekesi Istvánnál tett látogatása alkalmával az özvegy kérésére szerezte meg, és adta sajtó alá Telekesi tudta nélkül, *tudván s ... tapasztalván mely idegen volt ő kegyelme ... az ily praedikatiók világhosszra kiadásában*. A következő lapon középen Erdődy Sándor rézmetszetes címere látható. Fölötte négy soros latin, alatta szintén négy soros magyar vers magyarázza a címerábrázolást (6). Az utóbbi kezdősora: *Nem mi eleinktől vett gazdagság és rész*. A következő lapon a kiindulásul szolgáló bibliai locus megadása után kezdődik a szentbeszéd, amelyet a címlap és az előszó tanúsága szerint 1681. november 18-án Szombathelyen a domonkosok templomában mondott el Erdődy Sándor felett Telekesi István. Ebben a választott locushoz kapcsolódó bibliai történet részletes kifejtése és a világi dolgok mulandóságán való elmélkedést követően az elhunyt családjának örökké megmaradó erőneveit eleveníti fel, és közli annak genealógiáját is. Kiemeli Erdődy Sándor deáki műveltségét, Vízvár és Kanizsa alatt megmutatott vitézi erőneveit és kegyességét. Végül a halott elbúcsúzik közvetlen családtagjaitól és a jelenlévőktől, valamint arra inti fiát, Sándort, hogy atyja jóhírét saját jó erkölcsének megőrzésével tartsa fenn.

Telekesi István (1633–1715) Nagyszombatban, Bécsben, Rómában tanult, 1673-tól győri kanonok és levéltáros. 1681–1682-ben nem „sz. alberti praepost” volt, miként az a fenti címben olvasható, hanem a győrhegyi Szent Adalbertől nevezett kisprépostság és társaskáptalan préposti címét viselte (Bedy Vince: *A győri székeskáptalan története*. Győr 1938 (Győr egyházmegye múltjából 3), 444. és Magyar Katolikus Lexikon. Bp. 1998, IV 373). Később címzetes csanádi, majd 1699-től egri megyéspüspök lett. Csatlakozott II. Rákóczi Ferenc mozgalomához. Ónodon aláírta az országgyűlés függetlenségi okmányát, amiért a pápa megfosztotta egyházi jogaitól. Végül 1711-ben nyerte vissza püspöki hivatalát. Ezen kívül egyetlen nyomtatásban megjelent munkája ismeretes (RMK II 2139). A győri püspökség történetét tárgyaló műve kéziratban maradt.

Erdődy Sándor varasdi főispán 1681. május 18-án délután egy és két óra között halt meg 37 éves korában. Özvegye, Csáky Krisztina és árva gyermekei maradtak utána.

Kecskeméti Gábor a nyomtatványról a szerző tudta nélkül és akarata ellenére megjelent kalózkíadásként írt (Egy elorzott prédikáció. In: Csonka Ferenc 80. születésnapjára. Bp. 1996, 10).

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül, csupán Sándor István említése (Könyvesház 56) nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK I 1272). Pélány alapján elsőként Ballagi Aladár írta le (MKsz 1879: 26). Az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2105a/I 1272).

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4394

EIGENTLICHER Abrisz und warhafftiger Bericht von dem Wunder-Stern, welcher sich den 5. Tag Martii dieses 1682. Jahrs zu Wienn in Oesterreich hat sehen lassen. Zu Kron-stadt [1682] in der Herrmannischen Druckerei.

[1] fol. – 344 x 221 mm – 1 ill.

Gross: Kronstädter 213

Üstökösről szóló tudósítás. – Az egyleveles nyomtatvány arról a különleges égi jelenségről számol be, amely 1682. március 5-én hajnal 4 és reggel 7 óra között Bécs felett látszott. A cím alatt kétoldalt és alul cifrasorral övezve látható az üstökös fametszetes ábrázolása (V. Ecsedy: Hung. Typ. II/2. 325, 1145), amely sarkain szedett szöveggel feltünteteti latinul az égtájakat, illetve felül minden bizonnyal az üstökösre vonatkoztatva az *über Türcken und sonderlich Neuhäusel* (Érsekújvár) szöveget. Alatta kéthasábosan olvasható a beszámoló az égi jelenségről, majd a közelmúlt hasonló eseményeinek példájával igyekeznek ennek jelentőségét megmagyarázni. Elsőként az 1644-ben történt égi jelenséget írja le, amelyet követően I. Rákóczi György seregeivel Magyarországra jött. Majd az 1663-ban az égen látható, erős hanghatással kísért eseményekről számol be, amelyek legfőbb következménye a háborúban elért török sikerek és Érsekújvár elfoglalása volt. A jobb oldali hasábsban a közelmúlt eseményeit részletezi. Mivel az üstökös Bécs, azaz a főváros felett jelent meg, hatása nemcsak Magyarországra, hanem az egész birodalomra kihat. Ennek volt már előjele, hogy 1681 őszén Strassburgot elfoglalták a franciák. A két évvel korábbi üstökös következményeként pedig Németországban és Németalföldön árvizek és szélviharok okoztak károkat, pusztítottak el sok embert és állatot.

A kiadvány szerzőjének kiléte nem ismeretes. A szöveg alapján olyan magyarországi személy lehet, aki aggódott Németország sorsáért, ugyanakkor örömmel nyugtázta, hogy a linzi béke (1645) értelmében hetvenkét templomot építhettek fel az evangélikusok.

Hasonló beszámoló jelent meg Szebenben arról a közel azonos helyen és időben felbukkant égi jelenségről, amely 1682. január elsején Érsekújvár felett, majd február 10-én Lipótvár és a Galgóci hegység felett hajnali négy óra tájban látszódott (4448). Ebben az időszakban a modern csillagászat üstökös megjelenését nem tartja számon (Kronk, Garry W.: *Cometography. Volume 1. Ancient–1799. A Catalog of Comets.* Cambridge 1999, 373).

A kiadványt első alkalommal Julius Gross írta le (Kronstädter 213). Újabbán Perger Péter ismertette („*Serpentarius viginti quatuor stellis decoratus.*” Baráti ajándék Farkas Gábor Farkasnak. Bp. 2015, 40–41).

Braşov *Ev* ⊕ – Budapest *Nat* cop.

4395

GREISSING, Valentin: Christ-schuldigste Trost-Schriff t an den ... Herrn Marcvm Dravd ... Predigern bey der grossen Pfarr Kirchen in Kron-Stadt, wie auch an die ... Frau Martham geborne Greissingin, beyde ietzo höchst-betrübte Eltern wegen der allzu früh erblassten Kindheit des ... Knabens Martini, als derselbe den 30. Dec. des ietzu zum Ende lauffenden 1681. Jahres, seines Alters 3. Jahr und 2. Monat, dem befürchtenden Trübsaal entrissen wurde, zu Bezeugung der schwägerlichen Condolentz außgefertiget von m. Valentin Greissing. Zu Kron-Stadt [1682] in der Herrmannischen Druckerey.

[1] fol. – 324 x 213 mm

Gross: Kronstädter 1163

Gyászvers. – A kiadvány az 1681. december 30-án elhunyt Martin Drauth, idősebb Markus Drauth, brassói evangélikus lelkész és Martha Greissing fiának halála alkalmából készült. A plakát alakú nyomtatványt nem szegélyezi keretdísztítés. A címet linea választja el a költeménytől.

A szerzőről, Valentin Greissingről ld. **4334**. Az elhunyt kisleány gyászoló édesanyját, Martha Greissinget mint nagynénjét (*meine Muhm*) említi versében. Ebből röviden idézett és teljes címlírását is közölte Nagy Andor (Halotti búcsúztatók a brassói nők vallásosságáról (17. század). In: A nők és a régi magyarországi vallásosság. Szerk. Bajáki Rita, Báthory Orsolya. Bp. 2015 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 10), 248, 253).

A nyomtatvány impresszuma nem tartalmazza a nyomtatás évét. Mivel Martin Drauth 1681. december 30-án hunyt el, valószínű, hogy a kiadvány a következő év legelején jelent meg.

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1163).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

4396

[ÁLVAREZ, Emanuel: Principia seu] gr[ammaticarum institutionum liber primus.] In C[onventu Csikiensi cr. 1682] typis et su[mptibus ejusdem conventus].

A⁸–K⁸ L₁₋₃+? = [2?] + 164 + ? pag. – 8° – 1 ins.

Muckenhaupt Erzsébet: A csíksomlyói ferences nyomda és könyvkötő műhely Kájoni János korában. Székelyföld 2020/8: 81

Latin nyelvtan magyar értelmezésekkel. – A csíkszeredai Múzeum 16–17. századi, címlap nélküli, *Vita sanctorum* című könyve (lelt. sz.: 1476) Somlyón készült kötésében maradt fenn Emanuel Álvarez latin grammatikája első könyvének néhány leveles töredéke. A kiadvány szerkezete az Alvarez-nyelvtanok korábbi kiadásai alapján jól rekonstruálható. (Az alábbi leírásban csak azok a címek szerepelnek kurzívan, amelyek részben vagy egészben olvashatók a töredéken.) A címlapból csupán bal oldalának csíkja maradt fenn, de jól felismerhető rajta a csíksomlyói nyomda *Turris fortis nomen Domini* feliratú nyomdászjelvénye az IHS-monogrammal. Megőrződött továbbá a D füzet 2. és 3. levele, az 5. levél mindkét lapjából egy-egy csík, 6. és 7. levele és egy-egy csík a 8. levélből. Ezek az igeragozási táblák közül *Coniugationes verborum* élőfejjel a 3. és 4. igeragozást bemutató *lego* (49–52, 55–56) és *audio* ragozása (56–62) olvasható. A nyelvtankönyv *Rudimenta sive de octo partibus orationis* részéből a *Declinationes sive formae nominum sunt quinque* című fejezet kezdete látható. Folytatása, a *Declinationes sive conjugationes verborum sunt quatuor* címe le van szakadva, de szövegének kezdete fennmaradt. A nyelvtankönyv *Grammaticae institutio de generibus nominum* című utolsó nagy fejezetének címét ugyancsak leszakították. Szövegének első fele és a [De generibus, quae ex significatione cog] *noscuntur* alfejezet kezdete egy lapon megőrződött. A *De generibus nominum, quae ex terminatione cognoscuntur* alfejezet szövege további két lapon olvasható.

A De nominum declinatio fejezetből a harmadik főnévragozásra ([Tertia declinatio]) vonatkozó szabályokat két lap közli. Ezután következik tartalmilag az a töredéklevél, amelyen fűzetjelzés is van: a K fűzet 2. levelén a *Quarta declinatio* cím látható. Verzóján az ötödik főnévragozáshoz kapcsolódó szabályok felsorolása kezdődik, de a címet leszakították. A De verborum praeteritis et supinis nagyobb egységből egy levél a második igeragozásra vonatkozik, másik a harmadikra. Ennek az alfejezetnek a vége az L₃ jelzésű levél rektóján olvasható. De fennmaradt két csík az előtte lévő levélből is. Az L₃ hátán a *Quarta conjugatio* címe ugyan nem, de teljes szövege, sőt a folytatásra utaló *De órszó* is olvasható, amely a *De praeteritis et supinis verborum deponentium* utolsó rövid fejezetre utal, amely feltehetően még egy levelet foglalt el. Ez azonban már nem maradt fenn.

E töredékek Alvarez nyelvtanának az első jelenleg ismeretes csíksomlyói kiadásából valók. Kinyomtatására már alapításakor megkapta az engedélyt a csíksomlyói zárda a Hitterjesztési Szent Kongregáció 1676. június 22-i levele szerint (Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Vol I. Rîmnicu Vilcea 1980, 423). A betűtípusok tanúsága alapján 1682 körül kerülhetett ki a csíksomlyói ferences zárda nyomdájából (Bánfi Szilvia szóbeli közlése). A ma ismeretes egyetlen példány töredékei minden bizonnyal hibás kilövés miatt kerültek makulatúrába. Erre utal többek között, hogy a címlap darabja több fűzettel későbbi szövegrésszel egy íven található, illetve hogy az L3 jelű és a mellette lévő levélen olvasható szövegek csak a fűzet 4. és 5. levelein helyezkedhetnek el ilyen módon az általános kilövési gyakorlat szerint.

Elképzelhető, hogy ekkor az első könyvvel egyidejűleg a nyelvtan második és harmadik könyve is megjelent. De az is lehetséges, hogy a nyelvtankönyv további kötetének kiadására csak 1685-ben került sor. Ebből az évből ugyanis e nyelvtan második és harmadik könyvének kiadása ismeretes (4576).

E töredékre Muckenhaupt Erzsébet hívta fel a figyelmet a somlyói nyomda Kájoni János idején keletkezett kiadványait összefoglaló tanulmányában (i.h.).

Cf. 1189(1)!, 2317!, 2856!*, –, 4539, 4576, →

Budapest *Nat cop.* – Miercurea-Ciuc *Mus* ④

4397

HALLER János [transl.]: Pays, a' békeséges türesnek payssa, Isten kegyelméből minden rendbeli embereknek vigasztalásokra, kik e' világnak álhatatlansága-miatt háboruságok-szenvedésre jutottak, mellyet Haller Janos, erdelyi magyar deákból magyarrá fordított az Korenus Jakab műnkájából, es a' maga költségén ki-bocsátott Fogaras várában-való rabságában. A' Csiki Klastromban MDCLXXXII [typis Conventus Csikiensis].

a⁴ b⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Vvv⁴ Xxx⁶ = [15] + 535 + [4] pag. – 4° – Orn.

RMK I 1273

Erkölszi tanítás. – A címlapot körzetekből összeállított keret övezi, a háta üres. Ezt követi az *Előljáró beszéd és ajánló levél* (a₂a–b₂a), illetve az *Olvasóhoz, mire kellessék vigyázni az olvasónak* című előszó, amely-

ben a szentírási és az egyháztanítóktól származó idézetek helyének jelölési módját ismerteti (b₂b). Majd *A töredelmes léleknek siralma, ki az világnak sok változása között nem tudván hova lenni, fordul egyedül csak az ő Istenéhez* címmel Haller bevezető verse olvasható, kezdő szavai: *Hányféle gondolat, mind untalan izgat* (b_{3a}–b_{4a}). A bevezető részeket körzetekből kialakított keretek között elhelyezett IHS-embléma és szedett latin jelmondat zárja. (b₄b). A főrész Jacobus Corenus, francia ferences rendi szerző *Chlypeus patientiae* című (első kiadása: Lyon 1622), a keresztény sztoicizmus szellemét, a békességes türelést propagáló latin kegyességi munkájának a fordítása. Beosztása a következő: *Első könyv ... A pajzsról*, amely XXVIII részből áll (1–232). A benne olvasható verses betétek szerzői, kezdő szavai és elhelyezkedése a következő: [1] *Leonides: A pajzs volt nekem* (3) – [2] *Lucanus: Békességes türés mindennél* (4) – [3] *Vergilius: Változásban forog* (13) – [4] *Prudentius: Virtus lelki erő* (14) – [5] *Ovidius: Mindent szenvedsz* (18) – [6] *Ovidius: Míg a lelki jószág* (24–25) – [7] *Lucanus: Ízetlen volt néki* (26) – [8] [Cicero]: *Testi nyomorúság oly* (28) – [9] *Ovidius: Volna-e valaki* (35) – [10] *Pindarus: Munka nélkül senki* (36) – [11] *Martialis: Rossz állapotában élete* (40) – [12] *Vergilius: Gyakran nyomorultat jobb* (46) – [13] *Ovidius: Rút dolog szerencse* (71) – [14] *Petronius: Míg boldogul folytak* (93) – [15] *Vergilius: Nem vagyok tudatlan* (105) – [16] *III. Innocentius: Ez élet pályáján* (106) – [17] *Lucanus: Én leszek legelső* (116) – [18] *Ovidius: Halandó testedet hogy* (120) – [19] *Vergilius: Sok nyomorúsággal s bú* (123) – [20] *Horatius: Amit hamarjában tesznek* (128) – [21] *Ovidius: Tengeri habok közt* (131) – [22] *Ovidius: Tizedikben nagyobb erőszakkal* (131–132) – [23] *Náziánzenus Gergely: Nem megyen értelmes* (132) – [24] *Ovidius: Semmi nem bánt* (134) – [25] *Horatius: Nem fél az ártatlan* (137) – [26] *Ovidius: Mennyei Istenről vigasztalás* (137) – [27] *Plautus: Az igaz bátran szól* (139) – [28] *Horatius: Réz kőből épített* (140) – [29] *Plautus: Egy asztalnál ültek* (147) – [30] [Tertullianus]: *Kinek semmi véték* (154) – [31] *Ovidius: Bár fájdalomunk közül* (179) – [32] *Vergilius: Nem volna száz* (180) – [33] *Vergilius: Nincs oly nehez* (180) – [34] *Vergilius: Ó, sok nyavalyában gázolt* (186) – [35] *Lipsius: Minden világi dicsőség* (186) – [36] *Én az Úrhoz fohászkodom* (188) – [37] *Terentius: Gonosz jóvendőről szükséges* (191) – [38] *Euripides: Jóvendőt mindenkor úgy szemlélek* (192) – [39] [Ovidius]: *Félelemmel elegy légyen* (192) – *Ovidius: Békével szenvedje ha megérdemelte* (195) – [40] *Chrisipus: Csuda mely bolondul* (196) – [41] [Cato]: *Amit méltán szenvedsz* (203) – [42] *Manilius: Ki-ki maga terbét* (203) – [43] *Horatius: Mi lessük mások* (205) – [44] *Ovidius: Más földén termett* (205) – [45] *Horatius: Fegyverrel keresett boldogtalamb* (205) – [46] *Ovidius: Ez életben ha ki csendes* (207) – [47] *Ovidius: Higgyed nekem, aki rejtekben* (207) – [48] *Ausonius: Ki lehet gazdagabb* (209) – [49] *Juvenalis: Csak anyyi kenyeret* (209) – [50] *Lucanus: Tudni kell természet* (209) – [51] *Ovidius: Ha látnád mennyi bú* (211) – [52] *Juvenalis: Érd meg kalyibáddal kis gyermeki* (211) – [53] *Sophocles: Ne mondj boldognak* (212) – [54] *Horatius: Én a mezőn lakó* (213) – [55] *Vergilius: Vastagon legyetek, s jobbat* (221) – [56] *Philem[on]: Ha búval bánattal* (221) – [57] *Nem érdemel édest* (223) – [58] *Ovidius: Vétekre gerjed az elme* (232). Ezt követi *A békességes türés pajzsának második könyve. Az üldözéseket békével kell szenvedni*, amely XXXII részből áll (233–535). A benne olvasható verses betétek szerzői, kezdő szavai és elhelyezkedése a következő: [59] *Martialis: Mi haszna fogadat* (247) – [60] *Hesiodus: Ha valakit szóddal sértesz* (247) – [61] *Juvenalis: Nem derekas elmét* (259) – [62] *Ovidius: A jót látom és dicsérem* (261) – [63] *Nem hallasz panaszt* (261) – [64] *Ovidius: Nagy ember vétkesnek* (261) – [65] *Juvenalis: A bosszúállás jó, életnél* (264) – [66] *Juvenalis: Minden kincsek felett* (282) – [67] *Alciatus: Fenyőfa tövében ületett* (304) – [68] *Ovidius: Annak idejében én is éltem* (305) – [69] *Horatius: Elhagyod bazádat, szép* (340) – [70] *Horatius: A bölcslet, természetinek* (344) – [71] *Terentius: Hajfodorításban puha* (366) – [72] *Juvenalis: Útonálló közt is* (370) – [73] *Pierius: Vétekkel gazdagság gyűjtetik* (376) – [74] *Lucanus: Válgék meg udvartól* (380) – [75] *Seneca: Ki vágódik, menjen* (384) – [76] *Morus Tamás: Udvari kenyérral engem* (385) – [77] *Seneca: Nagy udvarokban nagy csalárd* (386) – [78] *Bilincsel, vasláncal kötözi* (388) – [79] *Vergilius: Aki legelsőben foglalt* (399) – [80] *Propertius: Boldog Admetusnak boldog* (409) – [81] *Propertius: Gyógyíthatni minden*

nyavalyát (413) – [82] Ovidius: Szeretettől győzött érzi (414) – [83] *Mi lehet könnyebb* (415) – [84] Ovidius: Széles mély tengerben (415) – [85] Ovidius: A szépség felette könnyen (417) – [86] Ovidius: Jobbára megaludt rüzet (419) – [87] Claudius Claudianus: Messze kerüléssel távozthatod el (419) – [88] Ovidius: Messze fűs előtte (420) – [89] Ovidius: Rejtett szeretet is kicsínázzik (420) – [90] Ovidius: Aki szerelemben véget akar (420) – [91] Ovidius: Össze rontod minden (421) – [92] Ovidius: Ha lehet még képit (421) – [93] Ovidius: Kevés gyönyörűség után (422) – [94] Ovidius: Illendő dolgot nem láthat (423) – [95] Propertius: Süket is gyakrabban (424) – [96] Tibullus: Ó, láthatnám egyszer törve (424) – [97] Juvenalis: Mennyi gonosz légyen (425) – [98] Euripides: Ó, sok nyavalyájú vénség (425) – [99] Menander: Vénség nem ok nélkül (426) – [100] Juvenalis: Akkor mások vétékét (427) – [101] Nazianzenus Gergely: Midőn vénségre jutottunk (434) – [102] Ovidius: Csomós köszvény ellen (437) – [103] Tibullus: Ó, már nem állhatom (443) – [104] [Vergilius]: A könnyű sajkákat, hogy erős (444) – [105] Ovidius: Türed el, ha súlyos is (448) – [106] Ovidius: Hogy meg láttalak, úgy vettem észben (457) – [107] Menander: Mint a termő fának (481) – [108] Ovidius: Könnyebbséget hoz a sírás (482) – [109] Euripides: Szomorúknak vigasztalás (482) – [110] Ovidius: Még a természet is olyan (482) – [111] Prosper: Bár tömlőben vessenek is (487) – [112] *Ki hoz fogházból rabokat* (488) – [113] Ovidius: Az igaz mindenütt hazájában (494) – [114] Prosper: Számkivetéstől nem félek (495) – [115] Ovidius: Nem tudom honnét (496) – [116] Seneca: Mely rövid életre (506) – [117] Ovidius: Esztelen: nem egyéb (506) – [118] Vergilius: Innét a sóhajlás, szárnyú (512) – [119] Ovidius: Igazság, vétküünkért valami (522) – [120] Seneca: Valaki bűnét megbánta (526) – [121] Ovidius: Én megsebesedett, elmémben (535). A kiadványt az *Ebben a könyvben foglalt részeknek rendi* című tartalomjegyzék zárja (Xxx₄b–Xxx₆a).

A bevezető vers és a versbetétek szövegkiadása: RMKT XVII/11 127–156

Haller János (1626–1697) tordai főispán 1664-től fejedelmi tanácsos volt. 1678–1682 között Béli Pál összeesküvésében való részvétele miatt Fogarasban raboskodott. 1683-as szabadulása után I. Apafi Mihály udvarában töltött be különféle tisztségeket, adófelügyelő, a fejedelem követe, kincstárnok volt. 1696-ban lemondott hivatalairól.

A cím szövegének utalása szerint a kiadvány Haller János saját költségen jelent meg. Az *Előljáró beszéd és ajánló levélben* Haller a fordítás létrejöttének okáról, körülményeiről ír. Véleménye szerint azért csekély a magyar nyelvű művek száma, mert a magyarok nem tartják alkalmasnak nyelvüket bonyolultabb témák tárgyalására, és elítéli azokat, akik a magyar nyelvet latin kifejezésekkel keverik (a₃a–a₄a). Írását mindenféle vallású vigasztalásra szoruló embernek ajánlja (b₁b). Leírja, hogy a fordítást *harmaadfél esztendeig való keserves rabságában* írta Fogaras várában (b₂a) (vö. RMKT XVII/11 766, ErdMuz 1935: 377–378).

Haller János életéről, a munka keletkezéséről, az idézett művek forrásairól és azok jelölésének módjáról Varga Imre írt (RMKT XVII/11 765–770).

Jacobus Corenus művének ismeretlen szerző által készített, jelentősen rövidített, verses fordítása 1671-ben jelent meg Nagyszombatban (3756).

Cf. 3756, –

In 12 bibliothecis 18 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Dej *OFM* – Debrecen *Ref* – Martin *Nat* – Odorheiu Secuiesc – Szeged *Civ*

Olim: M.-szigeti ref. lyc. – Háromszéki Cseréy-Muz.

4398

APPLAUSUS votivus, quem ... d. Samuelis Köleseri de Szendrő ... honoribus et privilegiis doctoralibus ex autoritate ... rectoris ... Johannis Voet j[uris] u[triusque] d[octoris] ejusdemque facultatis in ... Academia Lugduno-Batava professoris o[r]dinar[ii] ... , nec non ... senatus academici consensu et ... facultatis philosophicae decreto an. MDCLXXXI. die 30. Junij recte riteq[ue] consecutis gratulabundi adjecerunt ejusdem praeceptor, amici et nuper condiscipuli quidam conjunctissimi. Debrecini in Hungaria 1682 per Johannem Rosnyai.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1503

Köszöntő versek. – A költeményeket ifjabb Köleséri Sámuel tanára, barátai, diáktársai szereztek abból az alkalomból, hogy 1681. június 30-án filozófiából doktorátust szerzett a leideni egyetemen. A versek és szerzőik a következők: a címlap hátán (1) *Buccina* címmel, *dicata ... a Martino Szilágyi, scholae Debrecinae rectore* – (2) *Proemium poeticum* címmel, aláírása *Paulus Lisznyai, r. sch. Debr.* (A₂a) – (3) *Virtutibus ac meritis ... Samuelis Köleseri ...* címmel, aláírása *Johannes Selymes Kecskemethi, redux ex Belgio* (A₂a–b) – (4) *Prov. 3. v. 35.* címmel, aláírása *Paulus Váradí, redux ex Belgio et patriae hospes* (A₂b–A₃a) – (5) *Pretium et utilitas philosophiae* címmel, aláírása *Stephanus Dobozi* (A₃a) – (6) cím nélkül, aláírója *Sam. Varadi, p. t. sen. schol. Debr.* (A₃b) – (7) *Cursus desideriorum* címmel, aláírója *Michael Várj, p. t. ... collegii Deb. contra-scriba* (A₃b–a) – (8) cím nélkül, aláírója *Michael P. Bogdányi* (A₄a–A₄b) – (9) cím nélkül, aláírója *Basilius Eöri, p. t. eloq. praecept.* (B₁a) – (10) cím nélkül, aláírója *Paulus E. Debreceni, p. t. s. poes. praec.* (B₁a–b) – (11) cím nélkül, aláírója *Paulus Szölösi, p. t. etym. praec.* (B₁b–B₂a) – (12) *Honoribus ... d. Samuelis Köleseri ... haec pauca* címmel, aláírója *Michael P. Rapoti, ill. s. D. c., quondam condiscipulus* (B₂a–b) – (13) *Clarissimo ac eruditissimo d. Samueli Köleseri* címmel, aláírója *Johannes Szerentsi Debrecinus, ill. sch. Debr. civis* (B₂b).

Ifjabb Köleséri Sámuel életrajzát ld. 4241. A kötet megszületéséről és az apa mecénási szerepéről Csorba Dávid írt („A¹ sovány lelket meg-szépíteni” 85-87). A verseket Tóth Béla értékelt (Studia Litteraria. Tomus XVII. Debrecen 1979: 60-61).

Budapest Nat ① – Târgu Mureş ①

4399

CSÚZI CSEH JAKAB: Edom ostora, avagy Abdias profeta látásának egynéhány elmelkedésekben foglaltatott világos magyarázattya, mellyet az losonci Helvetica Confession levo keresztyén ecclesiában élő nyelvel hirdetett, most pedig némelly istenessen búzgolkodónac kívánságokra ki-is bocsátott Csuzi C[seh] Jakab d[ebreceni] e[cclesiának] p[ásztora]. Debreczenben 1682 Rosnyai Janos.

*⁴ **⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Qq⁴ = [15] + 211 [recte 210] + [6] + 212–307 pag. – 8°

RMK I 1274

Református prédikációk és elmélkedések prédikáció formában. – A címlap hátán két újszövetségi idézet. Ezután kezdődik a szerző, *Csuzi C. Jacob Kocson* 1680. *Karácsony havának* 12. napján kelt ajánlása *A losonci Helvetica Confessión lévő szent gyülekezetnek, ismét Comaromi Istvan ... acsi lelkipásztornak és a tatai districtusban érdemes szeniornak, ... Alistali György ... szőnyi lelkitanítónak és a sz. collectáknak ... gondviselőjének, ... Marosi Istvan sógor urannak, udvardi prédikátornak, ... Kölykedi Imre ... a perbetei ekléziában Istennek hűséges szolgájának* (*₂a–**₁a). Ezt követi a *Keresztyén Olvasó!* megszólítású előszó C.C.J. aláírással (**b–**₂b). A szerzőt két magyar vers közzönti: [1] *A tiszteletes ... Cseh Csuzi Jacob urannak ... Hobadiás próficiáját fontos rövidségben sz. prédikációkkal magyarázó munkájának megekesztésére írott örvendező versek ez 2. Petr. 1. v. 19–20. címmel Köleseri Samuel, a depr. ekléziának lelkipásztora és azon tractusbeli Isten szolgáinak szeniora* írt verset, amelynek kezdősora: *Ragyogván tündöklök az igazság napja* (**₃a–b) és [2] *Nemethi Mihály, a colosvári orthodoxa ekléziának lelkipásztora Ad eundem* címzett költeményének kezdete: *Vett ajándékkiddal bölcsen élő sáfár* (**₃b–**₄a). A „**” jelű füzet utolsó lapja üresen maradt. A főresz először *Abdias* cím után a próféta írását közli a Bibliából saját fordításában (1–3). *Abdias látásának magyarázatja* címet követően e bibliai könyv részeit összesen XVIII prédikációban világítja meg (3–211). Némelykor ugyanarról a versről több prédikáció is szól. Mindegyik beszéd felépítése azonos: *bevezetés – magyarázat*, amelyben több kérdést tesz fel és válaszol meg a lelkipásztor – *tanúság* vagy *tudomány* – *annak okai* – *haszna*. A beszédek után *A tanúságoknak lajstroma* áll (Dd₂a–Dd₃a). Ezután ugyancsak lapszámozáson kívül, szöveg nélküli ajánlással *Következnek egynéhány mind közönséges, mind magános alkalmatosságokra való elmélkedések, melyeket is a prófétáknak és apostaloknak fundamentomán felépítve ... örök emlékezetre ajánlott ... Szomodi Janos ... neszmehyi lelkipásztornak, ... Körmendi György ... füzes gyarmati tanítónak és szeniornak, ... Ujvari Janos ... mező őrsi prédikátornak, ... Szent-Peteri Marton ... hetényi lelki tanítónak, ... Szodoi Andras ... sároi egyházi órállónak, ezelőtt rabságában szenyvedő társainak, mostan s ezután pedig kivánatos atyafjainak Csuzi C. Jakob.* (Dd₃b–Dd₄a). A lapszámozást folytatván különböző bibliai helyekhez kapcsolódó hét, üdvösségre vezérlő prédikáció szól a következő témákról: *Első prédikáció. Bűnnek szegénye* (211–217) – II. ... *Színmutató hallgatagok tiüköre* (218–228) – III. ... *Christus tudományában való állhatatosság* (228–237) – IV. ... *Gonosz gondolatoknak haszontalansága* (237–244) – V. ... *Félbeszakadhatatlan kötelesség* (244–251). – VI. ... *Lelki pályafutás* (251–258) – VII. ... *Kincses kereskedés* (258–265). *Christus születéséről* két beszédben elmélkedik (265–279). Majd egy prédikáció készült Új esztendőre (280–285), s további három oktat *Christus szenvedéséről s haláláról* (285–292), *Christusnak szenvedésekor lett kész engedelmségéről* (292–302) és *Christus felmagasztaltatásáról* (302–307). Az utolsó beszéd a következő megjegyzéssel zárul: *Keresztyén olvasó! Többekkel akartam kedveskedni, de rá nem érkeztem, mert hirtelen a tekintetes nemes Helvet. Confession levő Evangelicus Statustól az nemes ország gyűlésére hivattatván egyházi tiszteimnek gyakorlására el kellett hagynom házamnál való dolgaimat, sőt ez utolsó prédikációnak is leírását Sopronban kellett el-végezmem die XV. Julii, 1681.*

A szerző ajánlásában elmondja, hogy 1673-ban kezdte el prédikálni Abdias könyvének magyarázatát, amikor Losoncon letelepedett, de pályáját kénytelen volt megszakítani, mivel rabságba és száműzetésbe kényszerítették. 1675. július 30-án szabadult Triesztből váltságdíjjal, ekkor határozta el prédikációjának kinyomtatását. Ez azonban később következett be, hiszen könyve ajánlását 1680-ban keltezte, az utolsó prédikáció leírásával 1681. július 15-én készült el Sopronban, ahol az országgyűlésen ő volt a protestáns rendek prédikátora, majd még ugyanebben az évben debreceni lelkész lett (Zoványi: Lexikon 130–131).

Erre utal műve címében a „d. e. p.” rövidítés. Könyve végül is itt jelent meg 1682-ben. Az elmékedések ajánlásában megnevezett, a szerzővel együtt gályarabságot szenvedő személyek életéről ld. S. Varga: Vitéznek 291–302.

A művet Szabó Géza mint a karteziánus–ellenes exegézis egyik jellegzetes szövegét elemzi (A magyar református orthodoxia 106–107). Csorba Dávid az Angliából elterjedt kegyességi conduct book irodalommal tartja rokonnak, amely több műfajt is egyesít magában. Az előszó szerint Csúzi Cseh a „secularis” embereket és az egyházi tanítókat egyaránt meg kívánta szólítani. Az előbbieket magánájtatosságukban vagy házi istentiszteletek keretében, az utóbbiak pedig beszédük elkészítésében hasznosíthatták azt („A’ sovány lelket meg-szépíteni” 133–134). Ugyancsak Csorba Dávid összehasonlító vizsgálata alapján derült ki, hogy a könyvben szereplő bibliai textusok szövege eltér Károlyi Gáspár fordításától. Így valószínűnek látszik, hogy Csúzi Cseh Jakab újrafordította Abdiás próféta könyvét (Mediarium 2008: 33–35). Az üdvözlőversokról újabban Petrőczy Éva írt (Csúzi Cseh Jakab losonci-debreceni lelkipásztor három verses laudáció tükrében = „Kezembe vészem, olvasom és arról elmékedem”. Emlékkönyv Fekete Csaba születésének 75. és könyvtárosi működésének 51. évfordulójára. Debrecen 2015, 288–294).

In 15 bibliothecis 21 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref*– Sárospatak *Ref*– Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Fáy-ktárban Tibold-Darócson

4400

A' DEBRECZENI scholanak mindennapi estveli könyörgése, melly most ujjobban ki-bocsáttatott. Debreczenben MDCLXXXII Rosnyai Janos által.

A⁴ = [4] fol. – 12° – Orn., init.

RMK I 1275

Református imádság. – A címlevél hátán bibliai idézet áll. Majd *Estvéli könyörgés* címmel olvasható a debreceni iskola esti imádsága (A₂a–A₄a). Az utolsó lapon szöveg nélküli ajánlás áll *Amplissimo coetui, illustris scholae Debrecinae studiosis, dd. et amicis suis observandis ... obtulit S. B. T. C. (A₄b)*.

Az imádság szövege azonos a tíz évvel korábban megjelent könyörgés szövegével (3781). Az ajánlásban szereplő monogram feloldása nem sikerült.

Cf. 3781, –

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ①

4401

DIÓSZEGI KONTA István: A' sz. ge(n)eralis gyülesbe(n) lett némelly deliberatumok, es azok felöl valo tanítás, mellyet predikaciokban foglalt, Dioszegen elpredikállot és az Ur Isten dicsösségére ki bocsátott Dioszeghi Istvan, hazájabéli predikator. Debreczenben MDCLXXXII Rosnyai Janos.

[ ]², A⁴–E⁴ = [22] fol. – 8°

RMK I 1276

Református prédikációk. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható. Ezt *Dioszeghi István* előszava követi *A kegyes olvasókhöz* ([ ]₂a), majd *Rendí a prédikációknak* címmel a tartalomjegyzék ([ ]₂b). A főrész az alábbi prédikációkat foglalja magában: *A gyülésről való* (A₁a–A₂b) – *Az Isten igéjének megutalóiról* (A₂b–A₄b) – *A varázslókról*, a végén a keltezés 1681. január 30. (A₄b–B₂b) – *A hamis esküvésről* (B₂a–C₁a) – *A részegségről* (C₁a–C₃b) – *A templom tisztaságáról* (C₃b–D₁b) – *A táncról*, a végén a keltezés 1681. február 8. (D₁b–D₃a) – *Úr Isten segélj meg kegyelmesen. A rossz társaságról*, a végén a keltezés 1681. február 14. (D₃b–E₁b) – *Az eklézsia követésről* (E₁b–E₄a). Az utolsó lapon ismét szentírási idézet és *Vége záró szó* olvasható (E₄b).

A cím szövegéből és az előszóból kitéjük, hogy Diószegi Konta István egy nem sokkal a kötet megjelenése előtt tartott tisztántúli közzsinat végzéseit foglalta prédikációkba, s mondta el azokat Diószegen, majd az esperes, valószínűleg Mislei Mihály és mások kérésére nyomtatásban is kibocsátotta. A prédikációk keltezései alapján elsősorban az 1681. január 12-én tartott margittai zsinatra lehet gondolni.

A főrész nem kidolgozott beszédek foglalt magában, hanem tételmondatokból és azok megerősítésére szolgáló bibliai helymegjelölésekből álló prédikációvázlatokat, úgynevezett ideális conciókat. Az egyes beszédek felépítése általában a következő: *Textus, Exordium, Summa, Része, Világosítás, Tudomány, Hasznai, Feddés* és/vagy *Rettenés*.

In 9 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Esztergom *Dioec* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

Drégelypalánki János: Speculum mysticum. Debrecen 1682. = **Appendix 330**

4402

DRÉGELYPALÁNKI János: [1] Via salutis secundum Cathedesin Palatinam exposita, quae ex Calvino, Ameseo, Vollebbo, Vendelino, Bucano, Ursino et aliis autoribus theol. est collecta, atque in usum ministerii sacri accomodata. – [2] Cui annexa est Catena salutis ex Med. Ames. lib. 1. cap. 26., 27., 28., 29., 30. sumpta, et in praxin concionatoriam

contracta. – [3] Unacum Ala seraphina orationes publicas comprehendente. Editio nova, ab autore cognita, aucta et emendata per Johannem Dreg. Palankinum. Debrecini (1682) Per Johannem Rosnyai.

*⁴ *⁴ *⁴ *⁴ *², A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Rrr⁴ = [20] + 489 [recte 488] + [16] pag. – 8°

RMK I 1277

Református prédikációk és imádságok magyar nyelven. – E kiadvány Drégelypalánki János 1667-ben Kassán megjelent *Conciones in Catechesim Palatinatam* (3339) című művének második, a szerző által átdolgozott és kibővített kiadása. A címlap hátára három bibliai idézetet nyomtattak. Ez után olvasható a *Dedicatoria*. Az örökké áldandó ... Úr Jézus Krisztusnak ... és azon Jézus Krisztusnak lelki jegyesének, az Anyaszentegyháznak ... (∗₂a–∗⁴a), továbbá *Ad lectorem* címmel az előszó Drégely Palánki János, Úr J. Christus együgyű... szolgálja és az evang. igazságért szenvedő egyházi szolgáknak egyik társa aláírásával (∗₄b–∗²a). Ezt hat üdvözlő vers követi. Címeik, kezdő szavaik és szerzőik: (1) *Tiszteletes Palánki János uramnak tisztességére és ... munkájának commendálására írott magyar rithmusok, ex cap. Luc. 10. v. 42.; Szükséges dolog egy; Körmendi Péter, erdodi eccl. l. pásztorja és a közép Szolnaki tractusnak seniora* (∗²₂b). – (2) *A tiszteletes ... Palánki Janos uramnak prédikációkban foglalt ... catechetica szent elmélkedésének ékesítésére ... íram ez néhány rhytmuskákat. An. 1682. 14. Januarij; Isten ihléséből; Debr. D. István, szaboltsi dioecesisnek inspektorja* (∗²₂b–∗³₃a) – (3) *Ez szép és istenes munkának... authorának ... Palánki János uramnak tisztességére ... íram nagy örömmel hamarjában e néhány verseckét; A cátéchesisnek mi légyen; Felvinczi Sándor, depr. eccl. l. p.* (∗³₃a–∗³₃b) – (4) *Hűségesen kereskedőnek mi légyen koronája; Akinek szívében gerjed; Szenczi Pál ... d. e. l.* (∗³₃b–∗⁴₄a) – (5) *Tiszteletes Palánki János uramnak ... munkájának rythmica commendatioja. Facta allusione ad nomen authoris; Urunk tiukainak hűséges; Szilágyi Márton, a debreceni collégiumnak egyik moderatora* (∗⁴₄a–∗⁴₄b). – (6) *Cím nélkül; Meum, tuum felett, mikor; Lisznyai K. Pál depr. sch. mester* ∗⁴₄b–∗⁴₄a). A bevezető részeket két mutató zárja: *Index concionum et textuum* (∗⁴₄b–∗⁴₄b) és *Index concionum in Catena salutis contentarum* (∗⁴₄b).

A főrész *Catechesis concionatoria* belső címmel kezdődik, és nyolcvannyalc magyar nyelvű prédikációban, *Concio I.–LXXXVIII.* a Heidelbergi Káté 129 kérdését magyarázza (1–463 [recte 462]). Egy prédikáció a katekizmus 1–6 kérdésével foglalkozik. Valamennyi rövid latin címmel kezdődik, ezt követően *ex quaestione* fordulat utal arra, hogy a káté melyik kérdéséről szól. A *Textus* a bibliai hely megjelölését, és a XIX. prédikációig néhány szavát foglalja magában többnyire magyarul, néhány esetben latinul. A XIX. prédikáció után, egy-két kivételtől eltekintve, már csak a helymegjelölés utal a textusra. Ezután többnyire *Exordiumra, Partesre, Exegesistre, Doctrinara, Rationesre* és *Ususra* (*informatorius, investigatorius, redargutorius, hortatorius* és *consolatorius*) tagolódnak az egyes beszédek. A kátéprédikációk után külön címlap nélkül következik a *Catena salutis. Conciones V.*, amely William Ames *Medulla theologica* című művének (első kiadása Franeker 1623) a címlapon is pontosan megjelölt fejezeteiből hasonló módszerrel készített öt prédikációt foglal magában (464–489 [recte 463–488]). A kötetet *Ala Seraphina* (Szeráfi szárny) címmel hat imádság zárja: négy *Oratio communis*, egy *Oratio matutina* és egy *Oratio vespertina* (Qqq₁a–Rrr₄b).

A *Dedicatoria* Krisztushoz szóló imádság. Első része kéri Krisztust, hogy vegye kedvesen áldozatját. Második része az üldözésektől szenvedő anyaszentegyház általános történetét vázolja, s utal arra, hogy a

reformáció magyarországi történetét már *Speculum mysticum* című munkájának előszavában összefoglalta a szerző (Kassa 1668, 3422).

Az olvasóhoz intézett *Ad lectorem* előszóból kitűnik, hogy Karancsi György debreceni nyomdász már korábban egy teljesebb kézirat alapján akarta kiadni *Takacs* András, debreceni tanácsos költségével Drégelypalánkinak ezt a korábbi kiadáshoz képest (Kassa 1667, 3339) alaposan átdolgozott művét. Az említett *purum exemplar*, azaz nyomdai kézirat fel volt ékesítve *előljárobeszédekkel*, a *catechetikai quaestiokkal való correspondentiákkal és egyéb supplementumokkal*, s abban a bibliai textusok is hol egészben, hol részben benne voltak. De azt a kézirati példányt *Erdélyben egy jeles ember, kinek is ezen Catechesisre munkája kin vagyon, kezéhez szorítá és csírájában megfojtá*. Az említett jeles ember Szathmárnémethi Mihály lehetett, akinek 1677-ben jelent meg Kolozsvártot a Heidelbergi Kátét magyarázó, latin nyelvű prédikációs kötete (4139). Ám Karancsi utódjánál, Rosnyai Jánosnál maradt a *purum exemplárnak* egy másolata, ez lát most napvilágot. A továbbiakban Drégelypalánki prédikációinak methodusát, azaz módszerét védelmezi. Elmondja, hogy munkája első cenzora és approbatora, vagyis jóváhagyója Komáromi Csipkés György volt, azután Nógrádi Mátyás üdvözült püspök megbízásából *Felvincsi* Sándor debreceni lelkész újabb revízió alá vetette azt.

A főrészt alkotó prédikációkat az első kiadáshoz képest Drégelypalánki stílusosan átdolgozta és sok helyen kibővítette. A bibliai szövegekre és forrásokra való hivatkozásokat részben szaporította, részben kicserélte. Az Ames *Medullája* alapján írt *Catena salutis* az előző kiadásban még csak *idea*kat, azaz prédikációvázlatokat foglalt magában, amelyek szövegét ebben a kiadásban Drégelypalánki teljes prédikációkká dolgozta ki. A kötetet záró *Ala seraphina* az 1667. évi kassai kiadásban (3339) még az „Orationes publicae, sumptibus... domini Sigismundi Cassai excussae” címet viselte. Az RMNy leírásával szemben nem őt, hanem ott is hat könyörgés található benne. Az e kiadásban olvasható hat könyörgésből az első kettő nincs meg a kassai kinyomtatásban, a további négy szövege pedig a prédikációkhoz hasonlóan átdolgozva és kibővítve olvasható.

A művet a William Ames hatása alatt álló munkák között elemezte Bodonhelyi József (Az angol puritánizmus 47–49), illetve Berg Pál (Angol hatások 114–115). Drégelypalánki teológiai felfogásáról, a magyarországi kátémagyarazatok kontextusában elfoglalt helyéről és forrásairól e kiadás alapján Czeglédy Sándor írt részletesen (Studia et acta I 144–148). Az *Ala Seraphina* imádságait Incze Gábor ismertette és közölte a harmadik *Oratio communis* szövegét (A magyar református imádság 171–172).

A címlapon nincs feltüntetve a kiadvány nyomtatási ideje, de Debreceni Dormány István üdvözlő versének (2) keltezése (1682. január 14.) alapján bizonyos, hogy 1682-ben került ki a sajtó alól, amint ezt már Szabó Károly is megállapította (RMK I 1277).

Cf. 3339; –

In 19 bibliothecis 31 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş

4403

FELVINCZI Sándor: Lelki diadalomrul valo oktatás, mellyet a' debreczeni nagy templomban 1682. esztendőben Boldog Aszszony havának negyedic napjánac reggeli oráján tett

Felvinczi Sandor, megnevezett debreczeni ecclesiának edgyik méltatlan l[elki] p[ásztora].
Debreczenben MDCLXXXII Rosnyai Janos által.

A⁴ B² = [6] fol. – 8°

RMK I 1279

Református prédikáció. – A címlapon a kiadvány címe előtt rövid fohász áll: *A jó Istennek nevében.* A címlap hátán minden külön bevezetés és belső cím nélkül a *Textus. Malach. 4. v. 2, 3. A deák fordításban 3. rész és 20. 21. vers* szavakkal kezdődik a főresz (A₁b–B₂b), amely Malakiás próféta könyve 4. részének 2. és 3. verse alapján két tanítást fejt ki: *I. Tudomány. Csak egyedül Jézus Krisztusban kell keresni az üdvösséget, az Isten ismeretének világosságát és az Istennek tetsző igazságot. Text. v. 2. Feltámadott tinétek az igazságnak napja, etc. (A₃a–b), és II. Tudomány. Akár mely nagy legyen, és akár mely sok ideig tartson is az istenes híveknek az ő harcok a hitetlenekkel etc., mindazonáltal ... övék leszzen a győzedelem (A₃b).*

Felvinczi Sándor ezt a beszédét a címlap tanúsága szerint 1682. augusztus 4-én mondta el a debreceni nagytemplomban. A kinyomtatott szöveg nem foglal magában retorikailag kidolgozott prédikációt, hanem csupán a gondolatmenet alapját fogalmazza meg, és utal a teljes kifejtéshez felhasználható bibliai helyekre és történeti példákra, azaz úgynevezett ideális concio.

In 8 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref*– Cluj–Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref*– Sárospatak *Ref*– Târgu Mures

4404

KABAI BODOR Gellért: Hegyes ösztön, a' sátánnak angyala, kinek az Isten választotti ellen való külömb külömb practikai fel-fedezetnek, és azok ellen s' azokon lehető diadalomnak mind módgyai s' mind eszközei nagy részben, Szent Pál 2 Corinthusban irt levelének 12-dik részének 7. 8. és 9-dik verseiből csinaltatott öt idvesseges predikatiokban elő adat-tattanak Kabai Bodor Gellert debreczeni lelki tanito által. Es mostan az authornak holta után másodsor is világ eleiben bocsáttattak. Debreczenben MDCLXXXII Rosnyai Janos.

A⁴–H⁴ = [2] + 61 + [1] pag. – 8°

RMK I 1280

Református prédikációk. – Kabai Bodor Gellértnek a sátánnak a választottak megkísértéseiről szóló prédikációinak ez a második kiadása soronkénti utánszedése az elsőnek (Debrecen 1678, **4185**).

Cf. **4185**, –

In 10 bibliothecis 16 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref*– Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Mus, Ref*– Nižnij Novgorod – Sárospatak *Ref*– Târgu Mureş

4405

KÖLESÉRI Sámuel [sen.]: Ertelmes catechizálásnak szükséges volta, avagy olly idvesség elmélkedés, mellyben a' gyengék kerdesekben és rövid feleletekben való mindenhai oktatása meg mutogattatik, mellyet a' catechizálásnak el kezdésének alkalmatosságával nagyobb épületnek okáért elől botsátott és a debreczeni nagy templomban praedicállott, mostan pedig közönséges haszonra kinyomtatott Köleseri Samuel d[ebreceni] e[klézsia] l[elki] p[ásztora]. Debreczenben MDCLXXXII Rosnyai János.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 8°

RMK I 1282

Református prédikáció a katekizálásról. – Az *Ajánló levelecske a Tiszta tudománnyal ... tiündöklő debreczeni tractusban lévő prédikátori szent társaságnak ... nevezetesen pedig ... Érsekújvari Orban urannak, a szoboszlai eklézsianak buggó lelkipásztornak, ... Liszikai András urannak, az újfalvi eklézsianak hűséges tanítójának* szól, keltezése és aláírása: Debrecen 1682. május 31., *Köleseri Sámuel* (A₁b–A₂b). A főrészt az *Ertelmes katekizálásnak szükséges voltáról* szóló prédikáció alkotja (A₃a–C₃a), amely a *Felvett lecke*, a *Summája* és a *Részei* címek után, kérdés-feleletben foglalt *Magyarázatok*at tartalmaz. Szövegébe bele van szöve Horatius Epistulae I. 2. 69–70. sorának verses magyar fordítása. Kezdő szavai: *Az új fazék* (B₁b) (RMKT XVII/11 19, 738). A kiadványt a *Katekizálás előtt mondandó rövid könyörgés* és a *Katekizálás után mondandó rövid könyörgés* zárja (C₃b–C₄a).

Az ajánlásban a szerző utal arra, hogy a címzettek „belgiomi és angliai bujdosásának kívánatos társai voltak” (A₁b). Egyikükkel együtt indult útnak 1654-ben, a másikuk pedig lakótársa volt Angliában (A₂a–b). Mivel Érsekújvári Karai Orbán ugyancsak 1656-ban tanult Cambridge-ben (Gömöri György: Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken 1526–1789. Budapest 2005. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 14.) 117, 118), így Liszikai András volt az a diák, akivel Köleséri együtt indult peregrinálni 1654-ben.

A prédikáció szerint, amelyet Köleséri a debreceni nagytemplomban mondott el, a katekizálást a templomban a lelkésznek, a latin és a magyar iskolákban a *tanító praeceptoroknak* és a *tanító asszonyoknak*, otthon a szülőknek és a házigazdáknak kell végezni. Az apróbbakat az *Uri Imádságra*, az Apostoli Hitvallásra, a Tízparancsolatra a *Sacramentumoknak formájára* és az *egyházi fenyítékre* kell megtanítani, az értelmesebbeket Siderius János katekizmusára és a Heidelbergi Kátéra. Szép dolog továbbá megismertetni a Bibliában lévő nevezetesebb históriákat is.

A műnek a pietizmusra mutató jellegzetességeire Szabó Géza hívta fel a figyelmet (A magyar református orthodoxia 130). A munka káté felfogását és módszerét Csorba Dávid elemezte („A' sovány lelket meg-szépíteni” 99-101).

Budapest *Acad* ① ② – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① – Targu Mures ① ①

4406

KÖLESÉRI Sámuel [sen.]: Josue szent maga-el-tökellese, avagy haz nepbeli isteni tiszteletnek es könyörgesnek gyakorlása, mellyet élő nyelvel egy idvesség tanításban a' debreczeni sz. gyülekezet elöt summáson meg fejtegetett, mostan pedig a' háznépbeli porban heverő kegyességnek fel allatásáért (nem a' tudosoc kedvéért, kik e' nélkül nem szükölködnek, hanem a' Christus gyenge juhaiért) egy buzgo halgatojánac kívánságára s' ugyan annac kölcségével bővebbetken világ szeme eleiben terjesztett Köleseri Samuel d[ebreceni] e[cclesiának] l[elki] p[ásztora]. Debreczenben 1682 Rosnyai Janos.

*4, A⁴-G⁴ H² = [34] fol. – 8°

RMK I 1281

Református prédikációba foglalt vallási tanítás a házi istentiszteletekről. – A címlapon bibliai idézet áll. Hátán kezdődik *Idősbik Köleseri Samuel Debreczenben 1682. Sz. György havának 21. napján* kelt ajánlólevele *a debreczeni sz. gyülekezetnek, nevezet szerint a nemes és tiszteletes tanácsnak, személy szerint pedig: 1. ... Balyik Andras urammak, D[ebrecen] városnak ... főbírájának, 2. Pataki Pal ... tavalyi esztendőben D[ebrecen] városának főbírótságot viselt fő tagjának, 3. Komaromi Istvan mostani második bíró urammak, 4. Gyarfás Janos, 5. Dobozi Benedek, 6. Kapolnasi Janos, 7. Barta Boldisar, 8. Fenyés Istvan u. D[ebrecen] v[áros] ... notáriusának, 9. Nagy Peter, 10. Jona Istvan, 11. Csatari Balint, 12. Pesti Mathe, 13. Szigyarto Miklos, 13.[!] Tólnai Janos, Apati Miklos, 14. Takacs Andras, 15. Posalaki Istvan, 16. Takacs Istvan, 17. Baranyai Mihaly, 18. Posalaki Janos, 19. Bathori Istvan egyházfi urammak. Ismét: ... a ... debreczeni kereskedő rendnek, személy szerint: Örvös Miklos, Szabo Kelemen, Bernat Janos, Baranyai György, Dobozi Istvan, Kis Daniel, Vigkedvü Mihaly, Mezö Mihaly, Varadi Szegeði Istvan, Pap Miklos, Györi Ferencz, Comaromi György, Szathmari György, Jenei Takacs Istvan, Fogarasi Janos, Domian Janos. Ismét: Debreczen városában lévő ... cébeknek, azokban lévő céhmestereknek és tagoknak, nevezetesen Borbely Gergely, Ecsedi Istvan, Fekete Istvan u. Végezetre Szabo Pal urammak, ez munkácskának ki nyomtatására költségét kisáfárló istenes férfiúnak, utoljára ... öreg Dobozi Istvanne asszonyomnak, Comaromi Györgyne, ö(reg) Erdödi Janosne, Fekete Andrasne, Fekete Mihalyne, Domjan Györgyne, Olah Istvanne a. (*₁b–*₄b). Az ajánlás végén néhány sorban *Intés a kegyes olvasóhoz*, azaz a sajtóhibák miatti bocsánatkérés olvasható. A főrész a cím megismétlésével kezdődik. Majd a szerző először a házi istentisztelet és könyörgés fontosságáról értekezik. Mondandója alapját (*Fundamentomos lecke*) Józsué könyvéből választotta (24: 15). Ezt magyarázza kérdés-felelet formában, *tudományát több állításban határozza meg, cáfolja a felmerülő ellenvetéseket* és a tanúság *okaít* adja. Majd sorra veszi a *testi embernek ez ellen az igazság ellen való ellenvetéseit*, és megfelel azokra (A₁a–D₁a). A prózaí részbe beleszötte a szerző a *Nullius est foelix conatus* közismert latin szállóige verses magyar fordítását, kezdő szavai *Senkinek éjjeli* (B₃a–b). Továbbá a *Dies irae, dies illa* kezdetű középkori egyházi ének második, *Quantus tremor est futurus* kezdetű és hetedik, *Quid sum miser tunc dicturus?* versszakát is idézte (ez utóbbit *Quid tunc miser est dicturus* változatban) magyar fordításukkal együtt. Ezek kezdősorai: Ó, mely rettenetes dolog leszen (D₁a). Majd *következnek a tudománynak hasznai*, amelyek közül az *első* haszon*

az oktatás (D_{1b}–D_{2a}). Ezután arra nézve igazít el, hogy miképpen lehet a házbeli könyörgést úgy gyakorolni, hogy az a cselédes gazdának és háza népének külön-külön is és egyenként is a hasznára legyen (D_{3a}–E_{3a}). Ezt 25 kérdés követi, amelyeket a gazdának át kell gondolnia a háznépével való együttes könyörgése előtt (E_{3a}–E_{4b}). Intés és a könyörgésre *indító okok* tárgyalását követően rekeszti be tanítását (F_{1a}–F_{3a}). Végül két hosszabb imádság következik: *Egész háznépnek reggeli buzgó könyörgése* (F_{3b}–G_{4a}) és *Egész háznépnek estvéli könyörgése* (G_{4b}–H_{2b}).

Miként az a címből kiderül, id. Köleséri Sámuel fejtegetése eredetileg prédikáció volt, amelyet a debreceni gyülekezet előtt mondott el. Azt jelentette meg kibővíve egyik buzgó hallgatója kérésére a debreceni gyülekezet, városi tanács, kereskedő rend és a céhek tagságának és néhány özvegyasszonynak mint családfenntartónak ajánlva. Az ajánlásban megnevezett személyek között szerepel Szabó Pál mint a könyv kiadásának költségviselője. Az ajánlólevél végén Köleséri Sámuel utódjával ajánlotta támogatói figyelmébe fiát, ifj. Köleséri Sámuel, aki akkoriban a belgiumi akadémiákon peregrinált (*_{4b}).

Csorba Dávid elemezte Kölesérinék a keresztyén életre és a kegyesség gyakorlására vonatkozó praktikus tanácsait („A' sovány lelket meg-szépíteni” 122–124). Gyulai Éva (Egyháztörténeti Szemle 2006: 71–73) e művet imádságelméleti munkának tekintette, mivel szerzője benne elkülönítette az imádság különböző fajtáit (magányos, közönséges és otthoni-házi). Szigeti Jenő megállapította, hogy Köleséri azért, hogy „keretet és mintát adott a házi istentiszteletek gyakorlásához, a puritanizmus programját erősítette” (Protestáns házi gyülekezetek a 18. században. In: Barokk vallásos közösségek. Szerk. Bogár Judit és Déri Eszter. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 15), 200–201 és 204–205).

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Budapest *Ref* ① ② – Cluj-Napoca *Acad* ① – Debrecen *Ref* ① – Târgu Mureş ① ①
Olim: S.-pataki ref. coll.

4407

SZENCZI A. Pál: Reszegesek jajos pohara, avagy reszegségről való praedicatio, melyet élő szoval az debreczeni nagy templomban 23. nov. anni 1681. el praedicallott, és b. Szabo Pal uram kívánságára typus alá bocsátott Senczi A. Pal, debreczeni ecclesiának edgyik l[elki] pásztora. Debreczenben MDCLXXXII Rosnai Janos.

A⁴ B² = [6] fol. – 8°

RMK I 1283

Református prédikáció. – Minden külön bevezetés és belső cím nélkül a címlap hátán a textussal, *Esai 5, 23. Jaj a nagy borihatónak, és akik serények a részegítésre való bornak töltésére*, kezdődik a főrészt alkotó prédikáció (A_{1b}–B_{2a}), amelyet *Könyörgés* zár (B_{2a}–b).

Szenczi A. Pál (1644–1691) Szencen, Nagyszombatban, Komáromban és Sárospatakon tanult, majd Olaszliszán volt rektor. 1668. augusztus 8-án Leidenben, augusztus 17-én Groningenben, 1669. június

23-án Franekerben iratkozott be az egyetemre. Hazatérve 1671-től rektor Szatmáron, 1677-től lelkész Szatmárnémetiben, 1679-től Visken, 1681 áprilisától Debrecenben. 1686-tól a debreceni egyházmegye esperese is. Számos nyomtatott műve ismeretes.

Ezt a részegségről, a részegesekről és a részegítőkről, vagyis a bort erőszakosan kínálókról szóló beszédét a címlap tanúsága szerint 1681. november 23-án mondta el a debreceni nagytemplomban.

A nyomtatott szöveg nem foglal magában retorikailag kidolgozott prédikációt, hanem csupán a gondolatmenet alapját fogalmazza meg, és utal a teljes kifejtéshez felhasználható bibliai helyekre és történeti példákra, azaz úgynevezett ideális concio.

A kiadvány „becsületes” Szabó Pál debreceni polgár költségével látott napvilágot, aki a városi jegyző-könyvek szerint céhmester volt, és utcatizedesi feladatokat is ellátott (Csorba Dávid közlése).

In 9 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

4408

[1] SZENT Biblia, az az Istennek Ó és Uj Testamentomaban foglaltatott egész Szent Irás. Magyar nyelvre fordittatott C a r o l i G a s p a r által, es mostan negyedszer [2] (SZENCI MOLNÁR Albert:) a' francziai nótákra Molnar Albertul rendelt Sóltár könyvel [3] (SZENCI MOLNÁR Albert:) palatinátusi Catechismussal s' egyházi könyörgéseknek és ceremóniáknak formáival egyetembe ki-bocsáttatott a' belgiomi académiákban tanuló magyaroknak forgolódások által. Amstelodamban 1645 Jansonius Janos költségével [recte Debrecen 1682? Rosnyai?].

*³, A¹ = [5] + 2 pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK I 766 – RMNy 2091

Pótlapok az 1645. évi amszterdami református bibliakiadáshoz. – E négylevelű kiadványt az 1645-ben Amszterdamban megjelentetett ún. Janson-Biblia (2091) elől csonka példányának a kiegészítése céljából készítették. Címlapján nyomdászjelvény látható, amely olajfa alatt taláros alakot ábrázol szöveg nélküli írásszalaggal. Alatta az impresszum megismétli az eredeti kiadvány (2091) megjelenési adatait. A címlap háta üres. Ezután kezdődik az *Intések a kegyes olvasóhoz* (*₂a–b), majd *Rendi az Ó és Újtestamentum könyveinek* (*₃a–b). Majd *Mosesnek első könyve* következik, amelynek csupán első két lapját nyomták újra, a folytatás a továbbiakban azonos az eredeti, Amszterdamban készült kiadással. Leírását ld. 2091. Az újonnan szedett címlap előtt álló rézmetszetes címlap (*₁) is az eredeti, 1645. évi kiadásból (2091) való.

Az RMNy (2091) az újra nyomtatott leveleket mint a Janson-Biblia „B” variánskiadását írta le, és azt feltételezte, hogy azokat Töltési István 1683 és 1685 között készítette. Újabbán Bánfi Szilvia összeállította a 17. századi debreceni nyomda betű- és díszkészletét, és így alkalma nyílt a debreceni nyomdász személyének és a nyomtatás idejének további pontosítására. Az ő meghatározása szerint e kiegészítő

leveleket a bennük használt betűtípusok, dísz és nyomdászjelvény alapján nem Töltési István, hanem Rosnyai János készítette 1682-ben (MKsz 2013: 365–371). Az egyetlen ilyen, pótlapokat tartalmazó példány erdélyi legyeződíszes kötésben maradt fenn, amelyet 1687-ben kötetett be tulajdonosa, aki a kötésen N.I-ként jelölte meg magát. Az ő személyének meghatározása valószínűleg hozzásegítené a kutatást e néhány levélnyi pótlás keletkezési körülményeinek további tisztázásához.

Cf. 2091; –

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Univ* ①

4409

»[1] UJ és o kalendariom, mellyet Christus Urunk születése után való 1683. írt Neubarth Janos, melly Magyarországra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. Debreczenben [1682] Töltési István által. – 16° – 1 ins.«

Sztripszky I 2108/315 ← MKsz 1882: 255

A kiadvány emlékét Thaly Kálmán feljegyzése őrizte meg, aki a Komárom megyei Csep (Csep) község közbirtokossági levéltárában lévő, ma már nem fellelhető példányt említi meg (MKsz 1882: 255). Megjegyzése szerint címlapja a „bissextilis” szót kivéve egyezik az 1684-re szóló naptár (4467) címlapjával, ennek alapján készült a fenti címléírás. Thaly tartalmi, terjedelmi leírást nem közölt, csupán annyit, hogy „igen kis 8-adrétű” (MKsz 1882: 256). Ennek az adatnak és a sorozat következő évről szóló tagjának (4467) alapján bizonyosra vehető, hogy 16° formátumú volt. Thaly nyomán vette fel bibliográfiájába hibásan, a „bissextilis” szót is közölve Sztripszky Hiador (I 2108/315).

Rosnyai János debreceni nyomdász 1682. év végén halt meg, temetése 1682 decemberében volt. Ebből az évből eddig nem volt ismeretes Töltési István névvel jelzett kiadvány, bár az tudott volt, hogy már a nyomda átvétele, 1683 előtt is ott dolgozott (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 74, Bánfi Szilvia).

Cf. 4344!

4410

CUM DEO ter-opt., ter-max. auspice et ... principe ac ... dn. Johanne Adolpho, duce Saxoniae, Juliae, Cliviae et Montium, landgravio Duringiae, marchione Misniae ac utriusque Superioris et Inferioris Lusatae, comite principalis dignitatis Hennebergiae, comite de Marca Ravensburg et Barby, dynasta in Ravenstein etc. ... vocante a rectoratu scholae oppidanae Jenensis ad spartam profess. extraord. in ... Augusteo ὦς ἐν παρόδῳ rite capessendam Leucopetram proficisceretur m. Daniel Kleschius, p. l. caes., ss. theol. bacc., antidhac past., insp., et consist. assess. in Hung. Comitatu eum sunt votis suis ac propemp-

ticis fautores, amici, sympatriotae et necessarii non sine omine felicitis in patriam reditus Jenae m. Martio a. o. r. MDCLXXXII. (Jenae) (1682) typis Johannis Jacobi Bauhoferi. [1]⁴ = [4] fol. – 4° – Init.

RMK III 3184

Magyar nyelvű verset is tartalmazó köszöntő versgyűjtemény. – A kiadványt abból az alkalomból jelentették meg Daniel Klesch jóakarói, barátai és honfitársai, hogy 1682 márciusában a jénai városi iskola rektorságából rendkívüli professzornak hívták meg a weissenfelsi gimnáziumba. A címlap hátán (1) *Petrus Müllerus, u. j. d., p. p. et h. t. acad. Jen. rector* latin nyelvű üdvözlő verse olvasható, keltezése d. 15. Mart. 1682. A további üdvözlő versek: – (2) *Ad Hungaros nobilissimos, abiturientem praepriis suum Kleschium* címen, latin nyelven, aláírója *Fridericus Ziegnerus, iur. lic. et pract.* ([1]₂a) – (3) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Georgius Peücker Neosolio-Hung., ss. theol. stud.* ([1]₂a–b) – (4) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Martinus Dubowski Solna-Pannonius, ss. theol. stud.* ([1]₂b) – (5) cím nélkül, latin nyelven *m. Andreas Löw Sempron. Hung., medic. stud.* ([1]₂b–[1]₃a) – (6) *Magister Daniel Cleschius ἀνάγρ. I, decus! Calles artem ignis* címen, latin nyelven, aláírója *Emericus Fridvaldski Hung., ss. th. cult.* ([1]₃a) – (7) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Adam Kretschmer Brega-Silesius, ss. th. st.* ([1]₃b) – (8) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Matthaeus Stephani Dilln. Mont. Hung., ss. th. st.* – (9) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Elias Greschner n. H., med. stud.* ([1]₃b–[1]₄a) – (10) *Feliciter!* címen, latin nyelven, aláírója *Christophorus Loehnerus S. H., phil. et ss. theol. stud.* ([1]₄a) – (11) cím nélkül, magyar nyelven, aláírója *Asbot János, Sz. Irásban fogl.* A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nincsen ez világon semmi fok oly módon* ([1]₄a–b) – (12) *Magister Daniel Cleschius κατ' ἀνάγρ. Lucas, das ignem Christi, ale!* címmel, latin nyelven, aláírója *Michael Friederich Koppisch* ([1]₄b) – végül (13) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Johannes Christianus Kirstenius.*

A magyar nyelvű vers szerzője, Hegyfalui Asbót János életéhez ld. **4298**.

A nyomtatvány impresszumában csak a nyomdász neve szerepel, de bizonyosra vehető, hogy Jénában jelent meg 1682 márciusában. Johann Jacob Bauhöfer ott volt nyomdász 1660 és 1692 között.

E kiadványt Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében írta le az 1682-es évkörben a jénai nyomtatványok között (RMK III 3184), de nem utalt arra, hogy a köszöntő versek között szerepel magyar nyelvű is. Mivel Hegyfalui Asbót János versének nyelve magyar, Dörnyei Sándor e versgyűjteményt kizárta az RMK III tartományából, és a Régi Magyarországi Nyomtatványok körébe utalta (RMK III Pótlások 1316. pag.).

Budapest *Nat* ① ① ①

4411

ILLYEFALVI István: Midön a' leseskedö [!] halal régi méltósággal fénlö s' kivált-képpen valö hüséggel tündöklö Homonnay nagy familiának hét czimeres madari közzül edgyiket töriben ejtette, jgy predicallott a' néhai ... groff Drvgeth Homonnay Ianos halotti pom-

pajan Illyefalvi Istvan tapólczaí apátur, császár és coronás király urunk ö felsége királyi táblájának assessora, egri canonok Unghvar várában, anno 1682. die 11. Maji. Cassan MDCLXXXII Bosytz Istvan.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

Čaplovič 705

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Illyefalvi István egri kanonok mondta el Homonnai Drugeth János temetésén Ungvár várában 1682. május 11-én. A címlap hátán olvasható ajánlást *kedves fiának édesanyjához ... gróf galánthai Eszterhazi Maria asszonyhoz* az elhunyt nevében írta a szerző. Ezután kezdődik latin és magyar nyelvű bibliai idézettel a tagolás nélküli beszéd (A₂a–C₄b). Eszerint a 22 éves korában elhunyt Homonnai Drugeth János erényes életének példájával holta után szól a legékeesebben a gyászolókhöz. A genealogiai rész csupán röviden emlékezik meg a Homonnai Drugeth család dicsőségéről, mert azt – minden bizonnyal a beszéd után elhangzó – magyar és latin dicséretre hagyja (B₄a). A halott ifjúsága ellenére elért erényes életének ismertetésébe a prédikátor személyes emlékeket is illesztett.

Illyefalvi István (†1689) a kassai Kisdianum szeminárium növendéke, 1674-től kassai plébános, majd egri kanonok, végül 1687-től egri nagyprépost és püspöki helynök volt (életéről ld. még **3421**, **3515**; Mihalik: Papok, polgárok, konvertiták passim).

A korábban bibliográfiákban nem szereplő kiadványt első alkalommal Ján Čaplovič írta le (705).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ①

4412

(ARTICULI dominorum magnatvm et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem 17. mensis Februarii anni praesertis [!] 1682. in oppidum nostrum Fogaras ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1682 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2106/313 ← MKsz 1897: 55

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1682. február 17. és március 14. között Fogarason az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés huszonnégy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1682. március 14-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 248–259.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott készült a református egyház Vereseyházi Szentel Mihály vezette országos nyomdájában (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Először Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1897: 55). Az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (I 2106/313).

Cf. **1005***; **1641!**; **2637!**; **3719!**, →

Budapest *Arch* ① ① ① – Budapest *Nat* ②* ②* + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureş ①
Olim: Budapest *Acad*

4413

(ARTICULI dominorum magnatvm et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorunde(m) comitiis ad diem 21. mensis Novembris anni praesentis 1682. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1682 typ. gener. ecclesiae Vereseyházi Szentel.]

A³ = [2] fol. – 2° – Init.

MKsz 1917: 95

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1682. november 21. és 28. között Gyulafehérvárott az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés három artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1682. november 28-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 326–330.

A határozatok a fejedelem ebben az évben lezajlott hadjárata és Fülek ostroma során keletkezett kiadások behajtása érdekében születtek: 1682-ben ez már a harmadik erdélyi országgyűlés volt (vö. ErdOgyEml XVII 52).

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott készült a református egyház Vereseyházi Szentel Mihály vezette országos nyomdájában (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Első alkalommal Ferenczi Zoltán ismertette (MKsz 1917: 95).

Cf. **1005***; **1641!**; **2637!**; **3719!**, →

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Târgu Mureş ①
Olim: Budapest *Acad*

4414

(ARTICULUS dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem 1. mensis Augusti anni praesentis 1682. in possessionem Gerla ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusus.) [Kolozsvár 1682 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel.]
A² = [2] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2107/314 ← MKsz 1897: 55–56

Erdélyi országgyűlési törvénycikk magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1682. augusztus 1. és 4. között Szamosújváron az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés egyetlen artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1682. augusztus 4-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 305–308.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Kolozsvárott a református egyház Vere-segyházi Szentyel Mihály vezette országos nyomdájában készült (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Első alkalommal Ferenczi Zoltán ismertette (1897: 55–56), ez alapján vette be bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2107/314).

Némileg eltérő szövegű és eltérő szedésű korábbi változatát ld. **4414A**.

Cf. **1005***; **1641!**; **2637!**; **3719!**, →

Bistrița *Arch* ① – Budapest *Arch* ① ① ② – Budapest *Nat* cop. (Bistrița *Arch*) – Budapest *Univ* ①
Olim: Budapest *Acad*

4414A

(ARTICULVS dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem 6. mensis Augusti anni praesentis 1682. in possessionem Gerla ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusus.) [Kolozsvár 1682 typ. gener. ecclesiae Vere-segyházi Szentyel.]
A² = [2] fol. – 2° – Init.

Erdélyi országgyűlési törvénycikk magyar nyelven. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadvány külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1682. augusztus 1. és 4. között Szamosújváron az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés egyetlen artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1682. augusztus 4-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVII 305–308.

A kiadvány szövege – kisebb eltérésekkel – megegyezik az ugyanezen országgyűlés alkalmával kiadott artikulussal (4414), szedése azonban teljes egészében eltér attól. Az országgyűlésnek a címben olvasható időpontja nyilvánvalóan elírás, ugyanis a végzések záradékában az 1682. augusztus 4-i dátum olvasható. Ezen kívül az artikulus szövegében hiányzik két tagmondat a másik kiadáshoz képest. Ezek alapján valószínűnek tűnik, hogy e nyomtatvány jelent meg először, majd ezt követte a javított, kiegészített újabb kiadás (4414). Szilágyi Sándor a fejedelem elé megerősítésre terjesztett – minden bizonnyal kézíratos – példány alapján ezt a szövegváltozatot közölte (ErdOgyEml XVII 305—308). A kiadvány nyomdai anyaga teljesen megegyezik a másik kiadásával, így megállapítható, hogy ez is Kolozsvárott, a református egyház Veresegyházi Szentely Mihály vezette országos nyomdájában készült.

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

4415

BENICZKY PÉTER: Magyar rithmusok avagy versek, mellyeket írt nemzetes Benyiczki Peter szentelt vitéz. Első része szép isteni dicsireteket és penitencia tartásra indító énekeket foglal magában. Második közönséges magyar példa beszédeket szép oktatással. Colosvarat 1682 [typ. gener. ecclesiae] Veresegyházi Mihály.

A⁸–P⁸ Q¹⁰ = [3] + 255 pag. – 24°

RMK I 1284

Vallásos versek és verses példabeszédek gyűjteménye. – A címlap háta üres. *A kegyes olvasóhoz* címzett rövid előszóban *Benyiczki Peter* verseinek kiadásáról írt *Nagyszombatban 1664. esztendőben* keltezéssel a sajtó alá rendező, *Bartók Istvan esztergami vicarius* (A₂a–b). Tartalma és beosztása megegyezik az 1670-ben nyomtatott kolozsvári (3644) kiadásával. A főrészt az 1–255. lapra nyomtatták. A versek kezdő szavainak felsorolását ld. a lőcsei kiadásnál (4025), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Cf. 3644!; 4025, –, 4511, 4599, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②* ②* ②* + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ① ① – Göttingen *Univ* ①
Olim: Sz.-keresztúri unitár. gymn. ktárában

4416

[1] [KALENDARIUM az 1683. esztendőre.] – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után való 1683. esztendőre, a csillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszveszerezettének és le-irattatának N a u b a r t J a n o s által.) [Kolozsvár 1682 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály].

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Color.

OSzKÉvk 1959: 185

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Ma ismeretes egyetlen példány címlapja hiányzik. Az első meglévő lapon (A₂a) az év jellemző adatai olvashatók. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), az egyes hónapok után az előző évektől eltérő, rövid jóslatok és tanácsok találhatóak, majd *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosztikonban való címereknek magyarázatja* (B₇a) fejezetek állnak. Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikonnak a következők a részei: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (B₈b–C₁b) – *III. A nyárról* (C₁b–C₂b) – *IV. Az ősztől* (C₂b–C₃b) – *II. része. A fagyatkozásokról* (C₃b–C₄a) – *III. része. A világi dolgokról és ama nagy konjunkcióról, avagy a két fő planétáknak, a Szaturnusznak és a Jupiternek ... összejövésükről* (C₄b–C₆b) – *IV. része. A betegeskedésről* (C₆b–C₈a) – *V. része. A földi termésről és terméketlenségről*, amely végén az új naptárszerkesztő, Johann Neubarth ajánló sorai olvashatók: *Ez 1683-dik esztendőre való asztronómiai tanításon a kegyes olvasóval jó kedvemből közlöm, és magamat kegyessége szerint öneki ajánlom, amen* (C₈b–D₃a). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₂b–D₈b), valamint a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (E₁a–E₈b) zárja, amelynek utolsó bejegyzései Kassa 1682. augusztus 14-i és Fülek néhány nappal későbbi, Apafi Mihálynak a törökökkel egyesült serege általi elfoglalását, valamint a Fogarason történt tűzvészt adják hírrül.

A kolozsvári naptárak ettől az évtől kezdve Christoph fia, Johann Neubarth (1636–1686) sziléziai asztrológus laubáni kalendáriumi nyomán jelentek meg.

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) Veresegyházi Szentyel Mihály kalendáriumi címlapján feltüntette, hogy fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963).

A kiadványról első alkalommal Fazakas József írt, aki a címlap nélküli példányról megállapította, hogy Kolozsvárott készült, továbbá, hogy a *Krónika* szedésének első hét levele az 1682-re szóló naptár (4363) szedésével teljesen azonos (OSzKÉvk 1959: 185).

Cf. 3805!

Budapest Nat ©

4417

OTROKOCSI FÓRIS Ferenc: Kereszt alatt nyögő magyar Izraelnek hálá-adó és könyörgő imádsági ... a'g[yöngyösi] r[eformátus] k[eresztyén] g[yülekezet] l[elki] t[anitója], O[t-rokocsi] F[óris] F[erenc] által íratott. Kolosvarat 1682 [typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály].

A¹²-C¹² = 71 pag. – 12° – Orn.

RMK I 1286

Református imádságok. – A cifrából összeállított keretbe helyezett cím után bibliai idézet áll Jeremiás siralmaiból. A címlap háta üres. Ezután *A' k. Olvasóhoz* intézett előszó olvasható (A_{2a}-A_{3a}), végén a következő szöveges keltezéssel: *Adtam ki ezeket kezemből 1681. eszt. die 15. Decembris, amikor 12-dik esztendeje volna annak, hogy a' magyar nemzet magát emészténé és maga karjának húsát enné* (A_{3a}). Majd üres lap után kezdődik a főrész, amely a következő öt imádságot tartalmazza: (1) *Sokféle terhes ínség alatt a szent gyülekezetben mondandó reggeli imádság* (7–19) – (2) *Ugyanazon siralmas alkalmatossággal való estvéli imádság* (20–32) – (3) *A feljebb valókkal ugyanazon siralmas alkalmatosságra tartozó reggeli imádság* (32–43) – (4) *A feljebb valókkal azon gyászos időre tartozó estvéli imádság* (43–57) – (5) *Ez siralmas változó állapotra rendeltetett áhítatos buzgó imádsága az Isten népének* (58–71).

Szövegkiadás Incze Gábertól Bán Imre tanulmányával: *Otrokocsi Fóris Ferenc hálaadó és könyörgő imádsági. Kolosvárat 1682. Bp. 1940. A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén egyházi írói XIII.*

Otrokocsi Fóris Ferenc (1648–1718) pataki tanulmányait követően szatmári rektor lett. 1671 és 1673 között Utrechtben járt egyetemre. Hazatérve 1673-tól (rima)szécsi lelkipásztor. Innen idézték 1674-ben a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, ahonnan előbb a lipótvári börtönbe, majd onnan nápolyi gályarabságba hurcolták. Onnan 1676. február 11-én szabadult. Ezután Svájcban, Németországban, Angliában és Hollandiában élt. 1678-ban tért haza. Először újra (rima)szécsi, majd 1681-től gyöngyösi és 1687 végétől kassai lelkész. Itteni papi állásából 1690-ben eltávolították. 1693-ig Hollandiában és Angliában élt. Miután hazatért, a katolicizmus és protestantizmus unióját szorgalmazta. Mivel ennek keresztülvitele lehetetlen volt, 1694-ben katolizált. Hosszabb időt töltött Rómában. 1699-től Nagyszombatban mint jogtanár tevékenykedett. Mind református, mind katolikus korszakában igen élénk írói tevékenységet fejtett ki.

Imádságoskönyve előszavának tanúsága szerint ezeket a könyörgéseket magánosan és gyülekezeti istentiszteletek alkalmával mondta el. Az első imádságot 1674. január 2-án, a másodikat 1673-ban aratás előtt, a harmadikat 1673. április 5-én írta, és az 1678. esztendőőtől fogva mindegyiket kibővítette a rab prédikátorok megszabadulásáért mondott hálaadással. A negyedik könyörgést 1678. december 10-én írta. Az utolsó imádság keletkezési idejét közelebről nem jelölte meg. Bán Imre valószínűnek tartotta, hogy azt már mint gyöngyösi lelkipásztor írta, ahol 1681. április 18-án iktarták be hivatalába (szövegkiadás, 35–36).

Szabó Károly kétségtelennek tartotta (RMK I 1286), hogy Sándor István, aki e munkát helyesen írta le (Könyvesház 56), ugyanezt a könyvet ugyanazon a lapon hely nélkül, 1681-ben megjelent kiadványként a marosvásárhelyi Teleki Téka címlap nélküli példánya alapján vette fel a következő cím alatt: *Imádságos könyvecske, melyben öt Imádság vagyon a Kristus Szolgáinak megszabadulásokért és Ekklesiáinkba visszajövelekkért. 12r.*

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Târgu Mureş ②
 Olim: n-enyedi ref. coll. ktárában gr. Bethlen Kata könyvei között.

4418

PRACTICA arithmetica, az az számvető tabla, melyben mindenféle adásról és vételről akár minémü kereskedésben is bizonyos számoknak summáját készen és könnyen feltalálhatni P a d u a i J u l i u s C a e s a r által irattatott, mostan pedig e' szép kis formában negyedszer ki-bocsátatott. Colosvaratt MDCLXXXII [typ. gener. eccesiae] Veresegyházi Szentyel Mihály által.

A⁸–O⁸ = [112] fol. – keskeny 16° – Orn., init.

MKsz 1930: 141–142

Szorzótáblák. – A kiadvány szövege és beosztása teljes egészében egyezik az 1671-ben megjelent kolozsvári kiadással (3729), annak betűhű utánszedése.

Az ezt megelőző 1671-es kolozsvári *Practica arithmetica* (3729) a címlapján harmadik kiadásnak nevezi magát, ezért jelölhette ezt negyediknek Veresegyházi Szentyel Mihály, aki minden bizonnyal nem ismerte az időközben Lőcsén (4147), Szebenben (4218) és valamikor ebben az időszakban Kassán (4350) megjelent számvetőkönyveket.

A nyomtatványt a Todoreszku-Horváth Könyvtárban őrzött példány alapján első alkalommal Pukánszky Kádár Jolán írta le (MKsz 1930: 141–142).

Cf. 1063*!; 2183*!; 3460*!; 3729, 4147, 4217, 4218, 4350, –, 4510, →

Budapest *Nat* ②* ②* ② + cop. digit.

4419

ADAMI, Martin [sen.]: Die andere Weyhnacht-Betrachtung auß den 2. cap. der Epist. S. Pauli an Titum vom 11. vers biss zum 16., wie sich das Liebe Jesulein, das zarte Kindelein, Gottes v. Mariä Söhnelein, das schöne Brüderlein allen denen, die ihm die Ehre im Anbinden angethan und anthun, willig und theuer löset in dieser Welt, in regno gratiae, in einem Gnaden-Reich von Martino Adami T. Brod., deutschen Prediger in ... Leutschau in Ober-Ungarn. Leutschau MDCLXXXII bey Samuel Brewern.

A⁸–D⁸ E⁵ = [37] fol. – 8° – Init.

RMK II 1504 – Čaplovič 1392

Evangélikus elmélkedés. – A címlap hátán latin mondás és annak német fordítása olvasható a kegyelemről. Ezután *Praeloquium*mal kezdődik a karácsonyi elmélkedés *Auserwählte, andächtige, in Christo Jesu unserem geliebten Bruder und Heiland* megszólítással (A₂a–A₄b). Alapja Pál apostol Titushoz írott leveléből való (2:11–16): *Es ist erschienen die heilsame Gnade etc.* Az első részben a kegyelem asztaláról (*Coena gratiae, das Gnaden-Mahl*) értekeznek (A₄b–B₄a). A második rész témája: *Amica tractatio, des Gnaden-Mahls Bereitung* (B₄a–D₆a), a harmadiké pedig a *Fraterna donatio, bey dem Gnaden-Mahl die brüderliche Beschenkung* (D₆a–E₃b). Az előforduló főbb fogalmakat mind a főszövegben, mind a szöveget kísérő marginális jegyzetekben latinul és németül is megnevezi. Ott sorolja fel az idézett bibliai hivatkozások pontos helyét is.

Idősebb Martin Adami karácsonyi elmélkedésgyűjteménye első részét *Meditationes natales, das ist Weihnacht-Betrachtungen auss dem 2. cap. der Epistel St. Pauli an Titum vom 11. Vers. bis zum 16.* címmel mint exuláns Oelsben jelentette meg 1681-ben (RMK III 3133). Egy év múlva adta ki a második részt, miután visszatért Lőcsére korábbi lelkipásztori állásába. Ján Čaplovič mutatott rá (1392), hogy a *Meditationes natales* első részének szövege azonos Adaminak 1659-ben biblikus cseh nyelven megjelentetett karácsonyi prédikációjával (Lőcse, 2841). Az összevetés során kiderült, hogy a német nyelvű elmélkedés tartalma és besztása lényegében a cseh nyelvű beszédet követi. Adami néhol aktualizált, így a beszédben előforduló 1658-as évszámot (A₃a) az elmélkedésben 1681-re cserélte (A₄b). Mivel azonban a cseh prédikáció jelenleg ismeretes egyetlen példánya csonka, nem lehet megállapítani, hogy Adami elmélkedéseinek ez a második része is korábbi biblikus cseh prédikációja alapján készült-e.

Cf. 2841; –

Budapest Nat ①

4420

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1683. Leutschau 1682 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 4031!

4421

»CELEUSMA, seu Votiva Acclamatio qua resuscitatos brumali in frigore ignes festosque Hymenaeos Generoso ... Melchiori Schmitzio, Consularium Reip. Bartfensis Primario, antidhac (!) Judici per Sexennium ... Sponso, cum ... virgine Elisabetha, viri Generosi ... Balthasaris Schober, ... in urbe Fragopolitana Mercatoris et Civis ... filia, Anno quo (o respondeat augurio eventus!) MIserea CessabIt VeXatIo patrIae et Laeta PannonIae

orlentVr gaVDIa. die 12. Febr. celebrante ... aggratulantur Ecclesiae Scholaeque Ministri.
Ex Chalcographia Breveriana in 4to.«

Čaplovič 1393

Lakodalmi versek. – A ma egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Martin Lauček 18. századi kézirata (Collectanea XIV 61) alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1393). A fenti címleírás Čaplovičot követi. Ismertetése szerint a versekkel Melchior Schmitz bártfai első tanácsost, korábban hat évig bírót és Elisabeth Schobert, Balthasar Schober eperjesi kereskedő és polgár leányát köszöntötték 1682. február 12-én tartott esküvőjük alkalmából a bártfai evangélikus egyház vezetői és az iskola tanárai: (1) „Martinus Pfeiffer Pastor et Inspector Scholae Bartphen.” – (2) „Jacobus Zabelerus in patria (Bartphae) afflictia Minister Verbi Lucis et Crucis” – (3) „Paull. Kray Ecclesiae Slav. Minister” – (4) „N. Z. I. H. Y. R. B. et C.” – (5) „J. L. C. S. P.” – (6) „Joannes Major Scholae Collega”.

Ján Čaplovič (1393) címleírásában az esküvő évére kronosztichon utal. Eszerint az esküvőre 1682. évben, február 12-én került sor. Ugyanebből az alkalomból egy másik nyomtatvány is megjelent (3871). Ennek címe szerint azonban az esküvő 1673. február 13-án volt. Mivel a két kiadvány egyike sem ismeretes ma már példányból, és egyéb adat sem áll rendelkezésre, nem dönthető el az esküvő valódi dátuma. Čaplovič szerint az N. Z. I. H. Y. R. B. et C. és a J. L. C. S. P. monogramok feloldása: Nicolaus Zarevucius, Igloviensis Hungarus Y=? Rector Bartphen. et Cantor(?), illetve Joannes Lippisch conrector scholae patriae.

Cf. 3871

4422

DECENNALE expirium et primum respirium status Evangelici, summo rerum moderatori D. t. o. m. in gloriam nec non publicae pacis curatoribus, nutricijs et fautoribus in honorem scenice praesentatum a tenera hactenus dispersa juventute Eperiensi. [Leutschoviae] (MDCLXXXII) [Samuel Brewer].

)⁽⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1506 – Čaplovič 1394 – Varga E 223

Iskolai színjáték programja latin, valamint német nyelven és szereposztás. – A színdarabot az eperjesi evangélikus kollégium diáksága adta elő 1682 októberében abból az alkalomból, hogy Thököly Imre csapatai 1682. augusztus 18-án elfoglalták Eperjest, és a kollégium újra az evangélikusoké lett, akik a majd tíz éve, 1673-ban elűzött tanárokat visszahívták, így a tanév meg is indulhatott ősszel. Az előadás évét, 1682-öt a címlapon a címtől lineával elválasztva az *anno, Augusto, redonantur quo sacra pulpita Musis* szövegben kronogram jelzi. Alatta *die (...)* *Octobris* utal az előadás hónapjára. A címlap hátán *Prologus* olvasható, amelyet a színdarab hat jelenetre osztott (*inductio prima*–VI.) első felvonása (*pars prima*) és hét jelenetből álló (*inductio I*–VII) második felvonása (*pars secunda*) követ ()_(,b)(₃b). Az első felvonás

a korábbi gyászos éveket, a második felvonás az örvendetes változást mutatja be. Ezután áll az *Epilogus*, amely alatt záródísz látható ( )₍₃₎(b). A mű felsorolt részeinek cselekményét latin szövegek és német fordítások foglalják össze. Majd *Syllabus actorum* címmel a szereposztás következik: (1) *Pax. Adamus Keczer nob. Hung., syntax.* – (2) *Veritas in I. part. Adamus Saarosi nob. Hung., syntax.* – (3) *Pronoea. Andreas Antonii Szinen., synt.* – (4) *Mopsus. Matthaeus Pasko Briznen., synt.* – (5) *Tytirus. Georgius Kalnassi nob. Hung., synt.* – (6) *Traditio. Andreas Keczer nob. Hung., synt.* – (7) *Bellona. Andreas Kalnassi nob. Hung., gramm.* – (8) *Mercurius. Johann Millerer Iglou., gram.* – (9) *Sobrius. Thomas Belinsky Eperiens., gram.* – (10) *Ebrius. Daniel Kreützer Eperiens., grammatista* – (11) *Superstitio. Sebastianus Saarosi nob. Hung., gram.* – (12) *Ceremonia. Daniel Ulrich Eperiens., Don.* – (13) *Pallas. Johannes Halligantz Eper., Don.* – (14) *Veritas in II. part. David Metzler Eperiens., Don.* – (15) *Lar. Elías Schönleben Eper., Don.* – (16) *Themis. Franciscus Nagy nob. Hung., Don.* – (17) *Prologus. Johannes Hauser Eper., Don.* – (18) *Epilogus. Michael Nagy nob. Hung., Don.* – (19) *Status Evang. Tobias Schmied Eper. Don.* – (20) *Apollo. Michael Kissel Eper., Don.* – (21) *Vulcanus. Matthias Dibai Eper., legens* – (22) *Steropes. Franciscus Exel Eper., legens* – (23) *Pyracmon. Martinus Bucholtzer Eper., legens.* Továbbá: *Musae lugentes*: (24) 1. *Jacobus Quaestoris Eper., Don.* – (25) 2. *Paulus Sartoris Eper., Don.* – (26) 3. *Johannes Regis Czibinien., Don.* – (27) 4. *Georgius Foit Eper., legens* és *Musae plaudentes*: (28) 1. *Michael Krestiansky Eper., Don.* – (29) 2. *Michael Bozitz Eper., Don.* – (30) 3. *Matthias Stockinger Eper., Don.* – (31) 4. *Christophorus Ruhman Eper., Don.* – (32) 5. *Daniel Halligantz Eper., Don.* – (33) 6. *Johann Burchard Eper., Don.* – (34) 7. *Stephanus Saarosi Eper., Don.* – (35) 8. *Sigismundns [recte: Sigismundus] Mogyorossi Eper., Don.* – (36) 9. *Michael Kabat Eper., Don.* Valamint *Chorus vir. lugentium*: (37) 1. *Michael Burchard Eper. Don.* – (38) 2. *Martinus Bellinsky Eper., Don.* – (39) 3. *Johannes Petits Eper., Don.* – (40) 4. *Matthias Urbani Eper., Don.* – (41) 5. *Daniel Guth Eper., legens* – (42) 6. *Jonas Heckel Eper., legens* – (43) 7. *Georg Gretzenberger Eper., legens* – (44) 8. *Georgius Havranko Eper., legens*, végül *Chorus puerorum laetantium*: (45) 1. *Christophorus Fest Eper.* – (46) 2. *Andreas Kolar Eper.* – (47) 3. *Martinus Riemer Eper.* – (48) 4. *Samuel Burchard Eper.* – (49) 5. *Andreas Riemer Eper.* – (50) 6. *Paulus Reisinger Eper.* – (51) 7. *Johannes Stockinger Eper.* – (52) 8. *Andreas Nadler Eper.* – (53) 9. *Zacharias Lendner Eper.* – (54) 10. *Franciscus Kevély nob. Hung.* mindannyian *legentes* ( )₍₄₎(a–b). Pár soros megjegyzés szól még arról, hogy ha az idő engedi, színre léphet még a *chorus quatuor rusticorum* is ( )₍₄₎(b).

A szerző személye nem dönthető el egyértelműen. Korábban Esze Tamás (ItK 1958: 4), valamint Kardos Tibor és Dömötör Tekla a darab szerzőjének az eperjesi kollégium filozófatanárát, Joannes Schwartzot tartották (RMDE I 224), Varga Imre pedig a kollégium rektorát, Elías Ladivert. A színjáték szereplőinek névsorát és a vonatkozó szakirodalmat közölte Varga Imre (E 223).

A zínarab előadásának körülményeihez ld: Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, II 42–43.

A kiadvány impresszum nélkül jelent meg. Szabó Károly bibliográfiájában (RMK II 1506) a nyomtatás helyének Lőcsét tekintette, amit Ján Čaplovič (1394) is elfogadott. Állításukat a betűtípusok vizsgálata igazolta. A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

Budapest Arch ① – Budapest Nat ①

4423

DUBOVSKY, Martin: Palmifera genistae umbra ... Eliae Ladivero de ecclesiis et scholis optime merito, dum directoris collegii statuum Evangelicorum, quod Eperiesini est, restaurandi munus susciperet, anno tandem (lavs svperis!) lxx insperata refvlget, die 18. Decemb. In perenne honoris et pietatis monumentum umbratili Minerva adumbrata opera Martini Dubowsky Solna Pannoni, in eodem coll. poes. p. p. Leutschoviae (MDCLXXXII) typis Samuelis Brewer.

[1] fol. – 368×255 mm

Sztripszky II 2635/183 ← MKsz 1906: 137 – Čaplovič 1395

Köszöntő beszéd és versek. – A kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy Elias Ladiver 1682 őszén visszatért Eperjesre, vállalta az igazgatóságot és a teológiai tanárságot az evangélikus kollégiumban (ld: Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 42). Az egyleveles plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból szedett keret szegélyezi. A címben az *anno* szót követő *tandem* (*lavs svperis!*) *lxx insperata refvlget* fordulat kronogram, az 1682-es évet adja. A címet követően olvasható Martin Dubovszkynak, az eperjesi kollégium költészettanárának Elias Ladiverhez intézett beszéde, amelyben Illés prófétához (*propheta Thesbites*) hasonlítja, aki elaludt egy cserje árnyékában (*in umbra genistae*), de egy angyal ellátta élelemmel és hosszú útra szólította. Alatta két hasábbá szedve Dubovszky két költeménye olvasható, egy cím nélküli és egy *Applausus Musarum* című. Ezeket egymástól és a beszédtől szintén körzetekből szedett léniák választják el.

Martin Dubovszky (?–1722) Zsolnán született, Eperjesen tanult. Egyetemi tanulmányokat folytatott Boroszlóban, Jénában és Wittenbergben. Hazatérve az eperjesi kollégium költészettan-tanára lett, majd Breznóbányán, Korponán, Körmöcbányán, végül Lőcsén volt rektor. Ismeretesek tőle disszertációk Wittenbergből (RMK III 2850, RMK III 2945 és alkalmi költemények (pl. RMK III 2958, **3410 (87)**, **4059 (6)**).

A kiadványt első alkalommal Dézsi Lajos ismertette (MKsz 1906: 137), innen vette át Sztripszky Hiador (II 2635/183) és Ján Čaplovič (1395) a bibliográfiájába.

Az unikum példányt Dézsi Lajos ismertette az akkor még Radványban levő Radvánszky levéltárban (jelenleg: Budapest Arch P 566 Radvánszky, IV. osztály, XVIII. csomó) őrzött példány alapján (MKsz 1906:137)

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

Gönczi György. Énekeskönyv. Lőcse 1682. – Vide **4085**

4424

LIPPÓCI Miklós: Jubilum ecclesiae evangelicae Cassoviensis, az az lelki örömmel és vigasztalással telyes praedicatio, melyet tött nemes Cassa városának meg-vétettetésekor az nagy templomnak nagy solennitással vissza-foglaltattatásában ben az templomban 1682. eszt. Kis-asz. havának 17. reggeli 9. orakor az méltosagos Thököli Imrenek Magyar Országgnak fejedelmének s-egyik részének uranak udvari és tábori praedicatora, Lippóci Miklós. Lötzen (1682) Brewer Samuel.

A⁴-C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1290 – Čaplovič 1396

Evangélikus prédikáció. – A címlap hátára három bibliai idézetet nyomtattak. Majd ajánlás szól *A méltóságos Thököli Imrénnek, Isten kegyelméből Magyar Országgnak fejedelmének s egyik részének urának, az Istennek e ... magyar hazában lévő anyaszentegyházának erős oltalmazójának, nekem ... kegyelmes uramnak ... győződelmes uralkodást kívánok ...* (A₂a), szövege *Kegyelmes uram* megszólítással kezdődik, aláírása, *Nagyságodnak ... együgyű udvari prédikátora, Lippoci Miklós* (A₂b–A₄a). Az ajánlás kifejti, hogy a földi királyok Istennek és hazájuknak tartoznak szolgálni. Ezután olvasható *A keresztyén olvasóhoz* intézett aláírás nélküli előszó (A₄b). Tartalma alapján ennek is Lippóci a szerzője. Ezt magyar nyelvű üdvözlő vers követi *Ad sermonem ... Nicolai Lippoci, celsissimi principis ... Emerici Thököli, partium Regni Hungariae domini etc., aulici et bellici concionatoris in ... civitate Cassov. 17 Aug. 1682 tempore reoccupationis templi factum* címmel, szerzője *Adamus Thury*, kezdő szavai *Ember életedben nyomorúságokat* (A₄b–B₁a). A főrészben foglalt prédikációt három belső cím tagolja: *Elkezdés* (B₁b–B₂a) – *Textus. Josue cap. 3. v. 9. 10.*, amelyhez cím nélkül járul a részekre osztás és a magyarázat (B₂a–C₁a) – *Tanuság* (C₁a–C₄b). A beszédet néhány soros bibliai parafrázis zárja Deborah énekéből *Judic. cap. 5. v. 2 et 9* címmel (C₄b).

Szövegkiadás Incze Gábortól: Lelki örömmel és vigasztalással teljes prédikáció, melyet tött nemes Kassa városának megvétettetésekor – 1682 – Thököli Imre udvari és tábori prédikátora Lippóci Miklós. Bp. 1938. A reformáció és ellenreformáció írói XI.

Lippóci Miklós (?–1699) Muraszombatban, Kőszegen, Győrött és Kassán tanult, majd tanító lett Újfalun (Kassaujfalun). Ezután Thököly Miklós nevelője volt, majd Thököly Miklós apjának, Zsigmondnak bécsi ügyvédje. 1657-től lelkész Kendén, 1668-tól Osztrópatákán. 1662-től a sárosi evangélikus egyházmegye alesperese. 1672-től a bujdosók, idővel Thököly Imre udvari és tábori papja. 1682 második felétől Eperjesen lelkész, ahonnet 1687-ben elűzte Caraffa. 1693-tól szentmihályfalvi lelkész és a sárosi egyházmegye esperese volt, majd Magyarjakabfalván működött. 1699. február 11-én halt meg.

A prédikációt 1682. augusztus 17-én mondta el a kassai nagytemplomban (Szent Erzsébet dóm), amikor azt Thököly Imre augusztus 13-i kassai bevonulása után ünnepélyesen visszaadta a protestánsok használatába.

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Ev* ① – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① ①

Olim: Miskolc ref. gimn.

4425

»PLORANTIUS, Daniel: Feliciter! Feliciter! Hungaria respirans Celsissimo Principe Emerico Thököly, invicto heroe ac partium Regni Hungariae Domino, quietem rerum desideratamque pacis olivam feliciter hactenus promotó, Maecenate atque evergata litterarum gratiosissimo etc. etc. Anno, quo sic modulari iussa est Pallas: reDVX eMerlCVs thököl VIVat (1682), die 23 Novembris. [Leutschoviae 1682 Samuel Brewer.] 2r.«

RMK II 1507 – Čaplovič 1399

Köszöntő vers. – Ezt az egylevélnyi terjedelmű, ma már példányból ismeretlen alkalmi nyomtatványt Szabó Károly a fenti formában írta le bibliográfiájában (RMK II 1507). Az ő adatait vette át Ján Čaplovič (1399). Mindketten hivatkoznak Johann Samuel Klein híradására (Nachrichten III 340–342), aki egyértelműen utalt a költemény nyomtatott voltára és címén kívül teljes szövegét is közölte. Daniel Plorantius koszorús költő mint békeszerződőt köszönti hexameterben írt alkalmi versével Thököly Imrét. Thököly küldöttsége és I. Lipót 1682. november 19-én kötöttek fegyverszüneti megállapodást Bécsben, amely nyolc hónapra szólt. Ezt követően nem sokkal Thököly Lőcsét érintve Munkács várába, téli szálláshelyére vonult. November 25-i lőcsei látogatása (ld. Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910-1913, 496–497) lehetett a mű megszületésének alkalmá.

A dubovai születésű Daniel Plorantius alkalmi versek szerzőjeként ismeretes. Feltehetőleg Eperjesen, majd 1677-ben Danzigban tanult. 1684. április 25-től lelkész Szalatnán.

Samuel Brewer 1665-től haláláig, 1699-ig állt a lőcsei nyomda élén (V. Ecsedy 95–96), így minden bizonnyal ő nyomtatta ezt az 1682-ben megjelent kiadványt.

4426

»PLORANTIUS, Daniel: Strena seu inturbatae tranquillitatis Quingentium Hostium odia recubans Jesulus ... Dominis ... Civitatis Leutschoviensis ... Mecaenatibus ... anno MDCLXXXIII. d. I. Jan. a Daniele Plorantio Hung. P[oeta] L[auareata] et Phil. Studioso ... adumbrata et oblata. Leutschoviae 1683 Typis Samuelis Brewer. [1] fol. – 2°.«

Čaplovič 1421

Iskolai színjáték programja. – Ezt az egylevélnyi terjedelmű, leírásakor és máig is példányból ismeretlen nyomtatványt Ján Čaplovič ismertette bibliográfiájában először a fenti formában a lőcsei evangélikus könyvtár „régebbi katalógusa” alapján (1421). Varga Imre forráskiadványa nem ismeri.

Szerzője, Daniel Plorantius mint koszorús költő és a filozófia hallgatója alkotta művét, amely újévi köszöntésként és ajándékként készült lőcsei pártfogói számára 1683. január elsejére. A címből nem derül ki, melyik iskola diákjai adták elő a darabot, de valószínűleg a lőcseié. Plorantius 1669-ben maga is szereplője volt egy, a szepesolaszi evangélikus iskolában előadott karácsonyi színdarabnak (ld. 3563).

1682-ben Thököly Imrét köszöntő verset írt (Lőcse, 4425). Nagyon valószínű, hogy ez a műve is megjelent nyomtatásban, miként azt Ján Čaplovič biztosra vette, amikor szerepeltette bibliográfiájában (1421). Mivel az újév napján a színdarab programját ki is oszthatták a hallgatóságának, a mű nyomtatására minden bizonnyal még 1682 legvégén sor került.

Olim: Levoča *Ev*

4427

R[OTH], M[elchior]: Kurtze und einfältige Fragen aus dem Catechismo vor die Schul-Knaben un(d) Mägdlein zusammen getragen, eine zeitlang getrieben und endlich umb mehrer Bequemligkeit willen zum Druck verfertigt. Leütschau 1682 bey Samuel Brewer.

A₁ (*)² A₂–A₁₂, B¹² C¹² D¹⁰ = [48] fol. – 12° – Orn., init.

A Központi Antikvárium 150. aukciója. Bp. 2019, 125.

Evangelikus katekizmus. – A címlapon bibliai idézet olvasható, hátlapja üres. *Az An den günstigen Leser* címzett előszó aláírója *Euer dienstschuldigster M. R.* ((*)₁a–(*)₂b). A *Was ist der Catechismus?* kérdéssel kezdődő főrészt Martin Luther kis kátéjának szerkezetét és mondanivalóját követve, de azt lényegesen kibővítve és bibliai idézetekkel kiegészítve foglalja össze az evangélikus tanítást (A₂a–D₅a). A káté végén két prózai és egy verses gyónási formula olvasható *Sage mir eine Form zu beichten* (D₅b–D₆a) – *Eine andere für die Einfältigen* (D₆a–b) – valamint *Eine andere Reimweiß* (D₆b). A kötetet *Etliche andächtige Kindergebetlein* című, 15 versszakra osztott verses imádság zárja (D₇a–D₁₀b).

Melchior Roth (?–1696) 1660-tól 1663-ig Wittenbergben tanult. Hazatérése után lelkész Szepesbélán, 1668-tól Kassán konrektor, 1682-től rektor Lőcsén, majd lelkész Svedlëren. 1690-től ismét a lőcsei iskola igazgatója. Wittenbergi, természetfilozófiai vizsgátelein kívül (RMK III 2178) latin és német alkalmi versei ismeretesek.

Németországban Luther kis katekizmusának számos magyarzata jelent meg hasonló címmel, például *Kurtze und einfältige Erklärung des kleinen Catechismi D. Martini Luthers durch gewisse Fragen und Antwort gestellet*. Franckfurt a. d. Oder 1654. (Augsburg *Nat Th S* 2611). Azok azonban jóval terjedelmesebbek ennél a lőcsei kiadványnál. Melchior Roth egy vagy több hasonló változat alapján készíthette el saját, önállóan tűnő szerkesztményét, amikor 1682-ben meghívták a lőcsei iskola igazgatójának. Munkáját az előszó szerint a gyermekek és egyszerű emberek otthoni, iskolai és templomi hitoktatásának segítésére szánta.

E korábban bibliográfiailag ismeretlen kiadványt az Országos Széchényi Könyvtár 2019-ben vásárolta meg a Központi Antikvárium 150. árverésén.

Cf. 1776; 2632*!; 3713, 3914, 4055, 4236, 4259, –, 4543, 4573, 4619, →

Budapest *Nat* ①

4428

SCHWARTZ, Joannes: Hvgaria respirans, sive Constantius exultans, Furentius exulans in ... principis domini, ... Emerici Thököli, principis ac domini partium regni Hungariae etc. ex castris Hungaricis reditu et ... in urbem Fragariam Parnassum(ue) reseratum ingressu, in suavem periculorum exantlatorum recordationem, in debitam honorum principalium gratulationem, in humillimam studiorum inchoatorum commendationem, praesente ... spectatorum corona in scaenam producti a scholastica collegii Eperiensis juventute, auctore m. Iohanne Schwartz, design. p. p. anno MDCLXXXII die (...) Novembris. Leutschoviae (1682) typis Samuelis Brewer.

[1] fol. – 581 x 348 mm

RMK II 1508 – Čaplovič 1401 – Varga E 224

Iskolai színháték programja és szereposztás. – Az eperjesi kollégium diákjai által előadott színdarab az 1682. augusztus 18-án Eperjesre bevonuló Thököly Imrét köszöntötte 1682 novemberében. Az egylevelés, plakát alakú nyomtatvány feltünteteti a darab *Argumentumát*, *Prosceniumát*, cselekményét három felvonásban (*Actus I–III.*), az egyes felvonásokat tíz, tíz és tizenkét színre (*scenae*) osztva. A darab *Postsceniummal* zárul. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból álló szegély keretezi. A program szövegét három hasábjba szedték, amelyeket egymástól lineák, a címtől pedig cifrasor választ el. A nyomtatvány legalján, a felső résztől szintén lineával elválasztva olvasható *Nomina actorum* címmel a szereposztás, osztályonként csoportosítva. Ezek szerint *Rhetores et poetae*: (1) *Georgius Ocovini Stirb.*, *Astrologus et Eremita* – (2) *Daniel Kissius Raskov*, *Silenius* – (3) *Michael Chmelius Briscen.*, *Cephalius, Pollux* – (4) *Andreas Martinides Svedl.*, *Artodorus* – (5) *Paulus Lani Matthaeo.*, *Radovius* – (6) *Martinus Cerovini Carp.*, *Capronius* – (7) *Georgius Crenerus Bartph.*, *Furentius* – (8) *Georg. Uldaricus Keiser Cremnic.*, *Placidius* – (9) *Matthaeus Paschio Bizzens.*, *Dynasta. Syntaxistae*: (1) *Adamus Ketzler nob.*, *Constantius sperans* – (2) *Adamus Sarosi nob.*, *Helena* – (3) *Franciscus Szalai nob.*, *Constantius suspirans* – (4) *Jonas Hedenreich Bartph.*, *Constantius respirans* – (5) *Job. Georgius Roth Eper. nob.*, *Solonius Hymenaeus* – (6) *Andreas Ketzler nob.*, *Epilogus* – (7) *Georgius Calnassi nob.*, *Exul* – (8) *Andreas Antolic Szin.*, *Fortuna* – (9) *Severinus Richthauser Eper.*, *Spes* – (10) *Matthias Pruni Szinen.*, *Exul* – (11) *Matthaeus Levai Eper.*, *Italus* – (12) *Johannes Glosius, Justitia* – (13) *Johannes Andreades, Calumnia. Grammatistae*: (1) *Sebastianus Sarossi nob.*, *Cupido* – (2) *Johannes Nagy-Mihalyi, nob.*, *Carisia* – (3) *Paulus Kelemen nob.*, *Nemesius* – (4) *Emericus Hedri nob.*, *Justitia* – (5) *Alexander Calnassi nob.*, *Bona causa* – (6) *Johannes Resch Eper.*, *Religio* – (7) *Thomas Belinski, Fortitudo* – (8) *Johannes Porubski, Desperatio. Principistae*: (1) *Samuel Nicletius, Diffidentia* – (2) *Johannes K[i?]ssel Eper.*, *Musa* – (3) *Johannes Mileter Neoc.*, *Apollo* – (4) *Georgius Mileter Neoc.*, *Patientia* – (5) *Daniel Creützer Eper.*, *Musa* – (6) *Samuel Hanselius Neos.*, *Musa* – (7) *Elias Schönleben Eper.*, *Prudentia* – (8) *Daniel Ulrich Eper.*, *Musa* – (9) *Georgius Antolik Szin.*, *Musa* – (10) *Franciscus Nagy Eper.*, *Musa* – (11) *Georgius Lippisch Eper.*, *Musa* – (12) *Tobias Schmid Eper.*, *Musa* – (13) *Johannes Halligantz Eper.*, *Pronaea* – (14) *Johannes Lang Eper. Parvistae*: (1) *David Melcel Eper.*, *Ephebus* – (2) *Johannes Gutt Eper.*, *Musa* – (3) *Adamus Peci nob.*, *Ephebus* – (4) *Johannes Stockinger Eper.*, *Ephebus* – (5) *David Halligantz Eper.*, *Musa* – (6) *Johannes Baranyai nob.*, *Chorus. Legentes et syllabizantes*: (1) *Ferdinandus Weber Eper.*, *Carisius* – (2) *Georgius Conrad*

Eper. – (3) *Adamus Schwartz Eper.* – (4) *Jonas Bubenka Leutsch.* – (5) *Sigismundus Schönleben Eper.* – (6) *Adamus Caroli nob.* – (7) *Georgius Schön Eper.* – (8) *Jacobus Conrad Eper.* – (9) *Daniel Gutt Eper.* – (10) *Johannes Ramer Eper.* – (11) *Matthias Weigel Eper.* – (12) *Martinus Kuntzius Warall.* – (13) *Michael Weigel Eper.* – (14) *Samuel Fest Eper.* – (15) *Matthias Murani Eper.* – (16) *Jacobus Hodko Eper.* – (17) *Daniel Herman Eper.* – (18) *Samuel Burhar Eper.*

A színjáték szereplőinek névsorát és a vonatkozó szakirodalmat közölte Varga Imre (E 224). Szövegkiadás a szereplők névsorának ismételt közlésével: *Ludi scaenici linguae Latinae protestantium in Hungaria e saeculo XVII–XVIII.* – Magyarországi latin nyelvű protestáns iskoladramák a XVII–XVIII. századból. Sajtó alá rendezte Alszegehy Zsoltné, Lóránt István, Varga Imre. Bp. 2005, 675–684, 684–687.

Thököly Imre Zrínyi Ilonával 1682. június 15-én kötött házassága után hadba vonulva elfoglalta Felső-Magyarország keleti részét, Füleket, a bányavárosokat, és november 19-én nyolc hónapos fegyverszünetet kötött Béccsel. Az Eperjesre történő bevonulását követően előadott darab címében szereplő *Constantius* Thököly Imre, míg *Furentius* a császári hatalom, I. Lipót megszemélyesítője. *Constantius* tanulmányait megszakítva vallása miatt tízéves száműzetésbe kényszerül, de visszatérve haddal felszabadítja hazáját *Furentius* rabigájából. Elyneri a fejedelmi címet és megházasodik.

A látványos, zene és tánc kíséretében bemutatott darabot részletesen elemezte Varga Imre (Valóság és barokk mese (Schwartz János „Hungária respirans” című drámája). In: *Barokk színház – barokk dráma.* Szerk. Pintér Márta Zsuzsanna. Debrecen 1997, 142–146.) és Pintér Márta Zsuzsanna (*Theatrum Eperjesiensis. A gályarab-sorsok színpadi narrációja.* In: *Mártírium és emlékezet 160–163*).

A nyomtatvány unikum példányának jelzete a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: P 566 (Radvánszky) IV. osztály XVIII. csomó.

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

Olim: Pozsonyi cv. lyc.

4429

SENECA, Lucius Annaeus [– Hanacius, Franciscus, ed.]: *Pro solatio et felici itinere in casibus adversis viaticum seu memoriale castrense ex operibus L. Annaei Senecae philosophi desumptum et dedicatum.* Leutschoviae MDCLXXXII [Samuel Brewer].

A¹² = [12] fol. – 12° – Orn.

Čaplovič 1400

Filozófiai elmélkedések, latin és német nyelvű vers. – A címlap hátán egy Seneca műveit olvasásra ajánló idézet található *Lactantius Divinae institutiones*éből. Ezután *Ex pio voto* címmel ajánlás következik (A₂a–b), amelynek címettje Carolus Strassoldo gróf, császári és királyi kamarás, generális főstrázsamster, Alsó- és Felső-Magyarország főkapitánya (aki Kassán székelt), valamint Friedrich Sigismund Scherffenberg gróf, Lőcse commendánsa. Az ajánlás aláírója a piarista [Hanacius] *Franciscus a Sancto Venceslao, missionarius*

Krompachiensis et Slovakiensis, kelte 1682. A következő lapon kezdődik a főszöveg *Solatum in casibus adversis Senecae philosophi* címmel (A₃a–A₃b), amely katalógusba szedi az embert érő sorscsapásokat, majd egyenként bizonyítja, hogy nem szabad egyik miatt sem elcsüggedni. A szöveget nem tagolják fejezetcímek, azonban az egyes sorscsapások megnevezéseit nagybetűkkel emelték ki. Ezután következik *Militis fidelis erga sacratissimam majestatem et caram patriam post fidelia servitia ultimum vale* címmel a *Cur mundus militat sub vana gloria ...* incipitű vers tíz strófája latin (A₁₀a–A₁₁a), majd német nyelven (A₁₁a–A₁₂b). A könyvecskét rövid fohász zárja *Pro optata pace pium suspirium regni Hungariae* címmel és szintén *Franciscus a Sancto Venceslao Sch[olarum] P[iarum] missionarius* aláírásával és 1682-es datálással (A₁₂b).

E mű összeállítója a morvaországi születésű Franciscus Hanacius a S. Venceslao piarista volt. Életéről ld. **3989**. A tartalom és az ajánlás alapján munkáját művelt katonatiszteknek szánhatta lelkeségi olvasmányként.

A kiadvány a Senecának (Kr.e.4–Kr.u.65) tulajdonított *De remediis fortuitorum* című filozófiai dialógus teljes és eredeti szövegét tartalmazza, azonban nem használja a mű szakirodalomban bevett címét. A Seneca neve alatt hagyományozódott, rövid, etikai témájú mű valószínűleg még az ókorban, autentikus senecai anyag átdolgozásával keletkezett. Modern szövegkiadása: Rossbach, Otto – Studemund, Wilhelm: *De Senecae philosophi librorum recensione et emendatione*. Breslauer philologische Abhandlungen. Bd. II. Heft 3. 1888, 99–109.

A kötetet záró, *Cur mundus ...*, illetve *Was streitet nur die Welt* kezdetű, latin és német nyelven közölt vers *Rhythmus de contemptu mundi* címen is ismeretes. Szerzője ismeretlen, bár hagyományosan Szent Bernátnak és más költőknek is tulajdonították.

A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

Bibliográfiailag Ján Čaplovič írta le először e kiadványt a privigyei piarista rendházból származó, akkor Pozsonyban található példányok alapján (1400), amelyek később visszakerültek a piaristák tulajdonába Nyírára.

Budapest *Nat cop.* – Nitra *Piar* ① ①

4430

SIDERIUS János: Kisdied gyermekeknek való catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanitas a` keresztyéni hitnek fő agazatiról, melly irattatott Siderius Janos által. Most pedig újobban e` szép formában ki botsáttatott. Löszen 1662 [recte 1682?] Samuel Brewer.

A¹² B¹² = [24] fol. – 12° – Orm.

RMK I 993 – Čaplovič 1107 – **Appendix 234**

Református katekizmus. – Siderius János katekizmusa e kiadásának tartalma, beosztása és szedése laponként megegyezik az 1672. évi lőcsei kiadásával (**3845**).

Szabó Károly e katekizmust a címlapon olvasható évszám alapján 1662. évi kiadványként írta le (RMK I 993). Ján Čaplovič megjegyezte, hogy a címlap Samuel Brewert jelöli meg nyomdászként, és nem Lorenz Brewert, mint a többi 1662. évi lőcsei nyomtatvány, de nem vonta kétségbe megjelenés évét (1107). Pavercsik Ilona megállapította, hogy Samuel Brewer neve csak 1665 után tűnik fel a lőcsei kiadványokon, továbbá hogy a Brewer-nyomda betűtípusai és díszai alapján ezt a munkát „csakis az 1674-es nyomdafelújítást követően nyomtathatták ki, legvalószínűbben az 1680-as évek közepén” (**Appendix 234**). Ezek alapján bizonyos, hogy az impresszumban sajtóhiba az 1662-es évszám. Valószínű, hogy a helyes 1682 helyett szedte a nyomdász.

Cf. **801; 1303*!; 1980*!; 3033*! Appendix 234; 3787, 3845, 3935, 4358, –, 4472A, →**

Budapest *Nat* cop. (Pannonhalma) – Budapest *Univ* ②* – Pannonhalma ②*

4431

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak és prophetanak száz ötven soltari, az franciai notáknak és verseknek módgyokra magyar versekre fordítottak és rendeltettek Szenczi Molnar Albert által. Lötzen 1682 Brewer Samuel által.

A⁴–Z⁴, Aa⁴ Bb⁴ Cc² = [4] + 195 + [5] pag. – 4° – J, orn.

RMK I 1288 – Čaplovič 1402

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – A címlap hátán rövid eligazítás szól a *Kegyves olvasónak*, amely felsorolja az egyenlő nótájú zsoltárokat is. Ezután Georg Rem latin nyelvű epigrammája következik Andreas Spethe latin zsoltárparafrázisairól (A₂a), amelyet Filiczki János magyar fordítása követ (A₂a–A₃b). Kezdő szavai: *Dávid királynak másfél száz zsoltárit*. A főrész a 150 genfi zsoltár Szenci Molnár Albert által készített fordítását adja közre kottával (1–189). Az énekek kezdőszavainak felsorolását ld. az 1675. évi lőcsei kiadás leírásában (**4033**), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A zsoltárok után a következő függelék-énekek szövegét közölték: 189. lap: *Emeld* – 190: *Uram, bocsásd* – 191: *Úristen, mely* – 192: *Meghagyjad* – 192: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet* – 193: *Ó én lelkem, dicsérjed* – 193: *Örül az én szívem az Úrban* – 194: *Magasztalja az én szívem*. Ezután *A zsoltárokra igazító tábla* tünteti fel a kezdősorok betűrendjében haladva a zsoltárok sorszámát és a lapszámot (BB₄b–Cc₂b).

H. Hubert Gabriella elképzelhetőnek tartja (219–220), hogy ezt a zsoltárkönyvet az 1675. évi énekeskönyvvel együtt is forgalomba hozták, mivel e zsoltárkönyvnek az Országos Széchényi Könyvtárban és a budapesti Ráday Könyvtárban őrzött példányai az 1675. évi lőcsei énekeskönyvvel (**4085**) együtt maradtak fenn. Ezt az énekeskönyvet az RMNy az 1676. évhez sorolta, mivel *Halotti énekek* című részének a címlapján az 1676-os évszám áll (**4085**).

Cf. **962(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!, S 3665A(4)** (RMKT XVII/17 1162); **3802, 3885(5), 3957, 4018, 4019(4), 4033, 4076, 4360, 4361[2], –, 4432, Appendix 345, →**

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Ref* ① – Debrecen *Ref* ① – Prešov *Scient* ① – Sárospatak *Ref* ②*

4432

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent Dávid kiralynak és prophetanak százötven soltari, a' franciai nóták szerént magyar versekre fordéttattak Molnar Albert által. Lötzen 1682 Brewer Samuel.

$A^{12}-R^{12} S^{8+?} = 424 + ?$ pag. – $12^{\circ} - \mathcal{J}$, orn.

A Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtár RMK-katalógusa. Összeáll. Oláh Róbert. Debrecen 2021, Sz 118.

A Zsoltárok könyvének verses magyar fordítása. – E zsolttárkönyv tartalma és beosztása megegyezik a ma ismeretes, hozzá időben legközelebb álló 1675. évi kottás lőcsei kiadással (4033). A címlap hátán itt is *Kegyes Olvasó, vedd eszedben im ezeket* felszólítás után eligazítás olvasható a zsolttárközlésről, amit az egyenlő nótájú zsolttárok felsorolása követ (2). Ezután áll Georg Rem latin nyelvű *Epigrammája* Andreas Spethe latin zsolttárparafrazisairól (3) és annak verses magyar *Paraphrasisa* Filiczki Jánostól (3–4). Ez utóbbi vers kezdő szavai: *Dávid királynak másfélszáz zsolttárit*.

A kiadvány főrése, a 150 zsolttár kottával kísért magyar szövege az 5. lapon kezdődik. A zsolttárok kezdő szavainak felsorolását ld. az említett lőcsei kiadásnál (4033), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A zsolttárok után a szokásos függelék-énekek állnak: 414. lap: *Emeld* – 415: *Uram, bocsássad* – 416: *Úristen, mely* – 418: *Meghagyjad* – 420: *Hallgasd meg Úristen, kéresemet* – 421: *Ó én lelkem, dicsérjed* – 423: *Örül az én szívem az Úrban*. Az egyetlen jelenleg ismeretes példányból az ezt követő lapokat kitépték. Ezek az utolsó ének, továbbá *A zsolttárokra igazító tábla* és a kötetet záró imádságok foglalhattak helyet. A kiadvány teljes terjedelme valószínűleg megegyezett az 1675. évi lőcsei kiadásával (4033): $A^{12}-S^{12} T^6 = 426 + [17]$ pag.

Ennek az eddig bibliográfiákban nem szereplő nyomtatványnak az egyetlen csonka példányára Oláh Róbert hívta fel a figyelmet (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtár RMK-katalógusa. Összeáll. Oláh Róbert. Debrecen 2021, Sz 118).

Cf. 962(1)*!; 1947(1)*!; 2091(2)*!; 2750*!, S 3665A(4) (RMKT XVII/17 1162); 3885(5), 4018, 4019(4), 4033, 4076, 4360, 4361[2], 4431, –, Appendix 345, →

Debrecen *Ref* ②*

4433

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való 1683. irt N e u b a r t h J a n o s es Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatta. – [2] (Rövid

astrologiai vizsgálás Christus urunk születése után való 1683. esztendőre, a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszerzetnek és le-irattatnak N e u b a r t h J a n o s által.) Lötsen [1682] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., color.

RMK I 1310 – MKSz 1912: 155 – Čaplovič 1397–1398

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A Magyarország két oroszán által tartott címerével díszített címlap hátán az év jellemző adatai, vele szemben a naptárjegyek magyarzata olvasható (A₂a). A hónapok naptártábláinak beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089, A₂b–B₆a). Az egyes hónapok után az előző évtől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid szövegek olvashatók. Ezt követi *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticumban való címereknek magyarzata* (B₇a). Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (B₈b–C₁b) – *III. A nyárról* (C₁b–C₂b) – *IV. Az őszeletről* (C₂b–C₃b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₃b–C₄a) – *Harmadik része. A világi dolgokról és ama nagy conjunctionról avagy gyűléséről két fő planétáknak, Saturni és Jovis tüzes három fénybe és forró Oroszlán jegyibe* (C₄a–C₆b) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₆b–C₈a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről, amely végén az új naptárszerkesztő, Johann Neubarth ajánló sorai olvashatók: Ez ilyen astronomusi tanításom ez kösöm [!] és csudálatos 1683. esztendőre, melyet kegyes olvasónak jó kedvéből közlöm és magamat kegyességben öneki ajánlom* (C₈b–D₃a). Ezután az *Ez levélnek üressége miatt tetszett egynehány kérdéseket illendő feleletekkel feltenni* című fejezet áll, amely a következő kérdésekre ad rövid, tanulságos válaszokat: *Micsoda az Isten – mi a legszebb – legnagyobb – legbölcsebb – leggyorsabb – legerősebb, legnehezebb – legedesebb – legkönnyebb – legjobb és legigazabb*, valamint, *hogy milyennek kell lenni a fejedelemnek* (D₂b–D₃b). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–D₈b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című krónika zárja (E₁a–E₈b). A kiadvány két változatban ismeretes, amelyek csupán a krónika végében különböznek. Az egyik utolsó bejegyzése Lipót József főherceg 1682. június 2-i születését adja hírül („A”-variáns), míg a másik bővebb, szeptember 10-ig terjed, szól még Thököly Imre Zrínyi Ilonával kötött házasságáról (1682. jún. 15.), valamint Kassa, Fülek *több véghelyek és városok* elfoglalásáról („B”-variáns).

A lőcsei naptárak ettől az évtől kezdve Christoph Neubarth fia, Johann (1636–1686) szilészi asztrológus laubáni kalendáriumai nyomán jelentek meg.

A találós kérdések forrása Dukkon Ágnes szerint a nyomda 1629-ben megjelent *Mesés könyvecske* című kiadványa (1441) volt (Régi magyarországi kalendáriumok 166). A *Mesés könyvecske* későbbi kiadásának töredékét az RMNy újabbban az 1674–1690 közötti időszakra datálta. Épp az itt megjelent szövegrészek alapján valószínű, hogy azt pontosabban a kalendárium megjelenése körüli években, azaz 1681-ben vagy 1682-ben nyomtatták. Így minden bizonnyal valójában annak, az 1629-es kiadással lényegében egyező szövegét használták fel a kalendáriumban (vö. 4365A).

A két variáns létezéséről elsőként Fejérfataky László tett említést a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának 1903. évi beszámolójában, ahol a könyvtár újonnan beszerzett második példányáról megjegyzi, hogy eddig ismeretlen változat (MKsz 1904: 134). Az eltérést részletesen Horváth Ignác

fejtette ki (MKsz 1912: 155). Ján Čaplovič az említett közlések nyomán két kiadványként verte fel a variánsokat (1397, 1398).

Cf. 3747!, 4365A

Budapest *Arch* ① (A-variáns) – Budapest *Nat* ① (A-variáns) ②* (B-variáns) + cop. digit.

4434

(ÚJFALVI Imre:) In exequiis defunctorum. Halot temetes-korra való eneknek, mellyek most egynehány ide tartozó szép soltárokkal és új enekkel meg-jobbittattak. Löszen 1682 Brever Samuel által.

A⁸–O⁸ P⁶⁺ = [5] + 228 + [2 + ?] pag. – 8° – Orn.

Református temetési énekeskönyv. – A címlap hátán bibliai idézet áll. Ezután kezdődik *E[mericus] S[zilvás] U[jfalvi] Debreczenben Pünkösöd havának 12. napján 1598. kelt Rövid előljáró beszéde* (A₂a–A₃a). Az énekeskönyv öt fejezetre tagolódik, és a következő énekeket tartalmazza:

Első rész, melyben vannak azok, amelyeket a halottak felvétele előtt szoktanak mondani. 1. lap: *Skarica Máté: A mi életünknek* – 2: Tseh: *Tudjuk, Uram* – 3: N. K. T.: *Az Úristennek jó* – 5: *Megszabadultam* – 7: *Ne emlékezzél* – 8: *Úristen, irgalmazz nekem* – 9: *Fejenként* – 12: *Az örök élet* – 15: *Ó, te meghalandó* – 19: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 21: *Illik.*

Második rész, melyben azok vannak, melyeket szoktanak mondani a halott kivitelekor. 21: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 26: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 30: *Az Istennek jóvoltáról* – 33: Thomas Albensis: *Tudjuk azt.*

Harmadik rész, melyben vannak a sir felett mondandó énekek. 27 [recte 37]: *Jer, tenessük* – 39: *Jer, tegyük* – 41: *Emlékezzél élő* – 45: *Hagyjátok* – 40 [recte 46]: *Halandó* – 49: *Emlékezzünk az* – 52: *Jézus Krisztus Istennek szent fia, bűnös* – 54: *Ember, emlékezzél utolsó* – 59: *Isten hívei* – 61: Tuba Mihály: *Megértétek* – 64: *Serkenj* – 67: *Keresztyének, kik Krisztusban* – 70: Csanádi Imre: *Emlékezzünk a* – 73: *Krisztusnak hű* – 76: Siderius János: *Sok nyomorúsággal* – 79: *Jézus Krisztus, Úr Istennek fia* – 83: *Szent Pál* – 68 [recte 85]: *A nap eljő.*

Egynehány zoltárok. 87: Szenci Molnár Albert: *Uram, te nagy* (6. zoltár) – 89: Szenci Molnár Albert: *Magamban* (39. zoltár) – 91: Szenci Molnár Albert: *Hallgassátok meg* (49. zoltár) – 93: Szenci Molnár Albert: *Úristen, én* (88. zoltár) – 95: Szenci Molnár Albert: *Tebenned bízunk* (90. zoltár) – 98: Szenci Molnár Albert: *Hallgasd meg uram, kérésem* (102. zoltár) – 102: Szenci Molnár Albert: *Tehozzád kiáltok* (141. zoltár) – 103: Szenci Molnár Albert: *Uram bocsásd el.*

Következnek egynehány új énekek. 104: Úz Bálint: *Véletlen* – 111: Siderius János: *Szólít* – 117: Zólyomi Perinna Boldizsár: *Emlékezzél meg ember* – 121: *Ha gondolod* – 125: *Mostan kik* – 72 [recte 129]: *Már* – 132: Bereki István: *Bűnnek az* – 135: *Krisztusnak hívei* – 139: *Élő* – 143: *Midőn eljő* – 144: *Gondolkodjál* – 147: Pathai István: *Sok rendbéli* – 150: *Vigyázz* – 854 [recte 154] M. D.: *Siralmas éneket* – 155: *Életemnek* – 161: Czeglédi Pál: *Krisztushoz* – 170: *Kegyes buzgóságtól* – 180: Körösi István: *Szomorú* – 186: Körösi István: *Figyelmetes* – [188?: *Mit bízik a világ hiú*] – 201: *Szegény férgecske* – 202: *Jer, most* – 206: Bornemisza Vácsi Menyhért: *Uralkodó* — 208: *Az én életemnek* – 212: *Emlékezzél kérlek* – 216: *Szeretlek én téged,*

Uram – 219: *Miért szorgalmatoskodunk* – 220: *Im, itt fekszem* – 222: *Im, látod e világ* – 224: *Szívem szerint*.

Az énekek után *Mutatótábla* című betűrendes kezdősormutató áll, amelyből a jelenleg ismeretes egyetlen példányban csak egyetlen levél maradt fenn, és a H betűvel megszakad (P_a-?).

H. Hubert Gabriella áttekintése alapján (225–226) e halotti énekgyűjtemény Újfalvi énekeskönyvének 11. és egyben negyedik átdolgozott kiadása. Címéből kiderül, hogy ezúttal is „szép zsolnárokkal és énekekkel” jelent meg. Újra közölte Újfalvi Imre először 1602-ben megjelent énekeskönyvének (886(2)) előszavát. H. Hubert szerint a nyomdász Samuel Brewer saját kiadása lehetett, amely a Kolozsvárott 1680 körül megjelent önálló temetési énekeskönyvtől (4311) csak apróbb eltéréseket mutat.

Cf. 832*; 886(2)*; 2565*; 2903!, S 3665A(3) (RMKT XVII/17 1162); 3885(3), 4019(3), 4311, 4361(3), –, →

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ②*

Applausus epithalamicus celsissimo principi ... Paulo Eszterhas de Galantha ... Evae, natae Tockelin de Kismarck etc. lectissimis neo-conjugibus ... nuptialia festa agebantur, demissime accentus a Jacobo Hoffmann, calcographo. (Trnava 1682 Akad.) = **Appendix 331**

4435

[1] CALENDARIUM Tyrnaviense ad annum Christi MDCLXXXIII. post bissextilem tertium ad meridianum Tyrnaviensem et elevationem poli XLVIII. graduum, in usum Hungariae et vicinarum provinciarum opera Astronomi hujusmodi Societate Jesu in Universitate Tyrnav. supputatum. – [2] (Prognosis conjecturalis astrologica, hoc est expositio eorum, quae ex coeli et astrorum constitutione circa aeris ac tempestatum mutationes et ea, quae ex his dependent, naturali conjectura praedici possunt, ad annum a Christo nato MDCLXXXIII. tertium post bissextilem, deducta per quendam Astronomum in ... Universitate Tyrnaviensi, ad elevationem poli 48. graduum & meridianum Tyrnaviensem adeoque in usum aliorum quoque adjacentium locorum, provinciarum. Tyrnaviae [1682] typis Academicis excudebat Matthias Srensky.)

[1], A⁴–F⁴ G² H⁴ I¹ = [32] fol. – 4° – Tit. calcographicus, color.

RMK II 1530 – Čaplovič 2154

Új-naptár és prognosztikon. – A kiadvány rézmetszetes címlapjának (V, Ecsedy: Hung. typ. II/1. 708) felső részén Szent László, Szent Adalbert, illetve Szent István és Imre herceg mellképe között Patrona Hungariae-ábrázolás látható. A középső mezőben babérkoszorú övezi a fenti címleírást, a koszorún

körben Magyarországot és a magyar koronához tartozó országokat és tartományokat jelképező tíz címer sorakozik, a koszorúra tekeredő írásszalagon pedig mindegyik alatt az adott terület neve olvasható. A kétoldalt elhelyezkedő írásszalagon a *Regna ad sacram et angelicam Hungariae Coronam de jure spectantia* mondat áll. Alattuk pecsétbe helyezve bal oldalon Nagyszombat, jobb oldalon a nagyszombati jezsuita egyetem címere látható. A címlap alsó sávját Nagyszombat látképe tölti ki. A metszet szignált: „Jus V. d. Nypoort delin: et sc: Tyrnau”. A címlapon impresszum nem szerepel, a fenti címleírásban olvasható nyomtatási hely és nyomda megnevezése a prognosztikon címlapjáról származik. A címlap hátán külön szöveg nélküli ajánlás olvasható ... *Romanorum imperatori Leopoldo I. Hungariae Bohemiaeque regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae etc. ... perennem, pace et bello felicitatem precatur Academica Typographia Tyrnaviensis*. A következő lapon az év jellemző adatai, a zodiákus jegyek magyarázata, a naptárrész beosztásának ismertetése és a naptárjegyek magyarázata áll (A₁a). A naptárrész (A₁b–D₁a) beosztása kis mértékben eltér az előző évektől: minden hónap két lapot foglal el, ebben az évben az adott napra vonatkozó ismeretek a következő tíz hasámban helyezkednek el: a nap száma, a vasárnap betű, az aznap ünnepelt szent neve, az ünnepelt szent egyik jeles cselekedete, asztrológiai megfigyelések, a Hold járásának adatai, a szemben lévő lapon időjárási jóslások, ismét a nap száma, *Principia generalia scientiarum* címen filozófiai tézisek, valamint *Res memorabiles in Hungaria gestae* megjelöléssel a magyar történelemnek az adott naphoz illesztett egy-egy eseménye. A vasárnapoknál az aznapi evangéliumi szakasz és szentlecke megjelölése is olvasható. A naptárrészt cífrákából kialakított táblázat zárja: *Quinam dies seligendi sint pro medicinis sumendis*, illetve *Quinam dies seligendi sint pro emissione sanguinis, sive per scarificationem, sive per sectionem venae* cím alatt az orvosságok bevételére illetve az érvágásra alkalmas napokat sorolja fel (D₂b). A prognosztikon önálló címlapját (D₂a) a következő fejezetek követik: *Caput I. De eclipsibus* (D₂b) – *Caput II. De quatuor anni partibus, deque anni hujus constitutione circa fertilitatem terrae et humani corporis valetudinem* (D₂b–D₄b). Az ebbe ágyazott *Centum observationes oeconomiae morales* a gazdálkodáshoz, életvitelhez ad száz tanácsot, a továbbiakat pedig a következő évre ígéri (D₂b–D₄b) — *Caput III. De bellis* (D₄b–E₁b) – majd a *Dissertatio physica de lapidibus, gemmis ac unionibus* 10 §-ban ismerteti a különböző kőzeteket, drágaköveket, gyöngyöket (E₂a–G₂b). A *Continuatio synopsis chronologicae rerum ecclesiasticarum, continens res memorabiles ecclesiae ab anno 600 usque ad annum 700* az 1680-ra szóló naptárban (4266) olvasható értekezés folytatásaként az egyház VII. századi történetét ismerteti. Először kronologikus rendben haladva az eseményeket, majd külön cím alatt sorolja fel az ekkor működött pápákat, a kelet-római uralkodókat, egyházi írókat, szenteket, az ezekben az években tartott zsinatokat, az ekkor terjedő eretnkségeket és eretnkséget hirdetőket (H₁a–I₁a). A kiadványt az *Errata* című hibajegyzék zárja (I₁a). Az utolsó levél üres.

A kiadvány összeállítója Szentiványi Márton jezsuita volt (vö. 3977). Justus van der Nypoort (cr. 1625–cr. 1692) holland festő és rézkarcoló magyar vonatkozású műveit Rózsa György tekintette át (MKSz 1957: 25–46). A címlap kompozícióját az embléma-szerű hazai naptárcímlapok között ismertette Dukkon Ágnes (Régi magyarországi kalendáriumok 109).

A *Centum observationes oeconomiae morales* ugyanezzel a címmel megjelent Szentiványi Márton *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* című munkája (Nagyszombat 1689, RMK II 1652) első dekádjának második részében (242–247), a *Dissertatio physica* a második dekád első részében (Nagyszombat 1691, RMK II 1700, 163–189, *Dissertatio quinta physica*), a *Continuatio synopsis* pedig az első dekád harmadik részében, a kronologikus rész egy egységben (M₃b–N₃b), a táblázatok pedig a *Catalogus I–VII*. részébe bedolgozva (N₃b–O₃a).

utal arra, hogy az első kiadás Velencében jelent meg, és új kiadására azért vállalkoztak, mert a korábbi már nehezen volt hozzáférhető. Gregorius Coelius a római Mons Coelius pálos kolostorának perjele e művének valójában két korábbi kiadása ismeretes. Az első 1547-ben jelent meg Velencében (RMK III 372), a második pedig 1571-ben Párizsban (RMK III 609).

A fametszet készítőjének személye ismeretlen (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 226).

A pálos rend 1653 óta rendelkezett növendéknevelő intézettel Nagyszombatban, majd 1671-ben megkapta itt a reformátusok templomát és épületeit (Gyéressy Béla: Documenta artis Paulinorum. A magyar rendtartomány kolostorai. II. Bp. 1976, 3-58, Galla Ferenc: Pálos missziók Magyarországon a 17–18. században. Sajtó alá rendezte Fazekas István. Bp.–Róma 2015 (Collectanea Vaticana Hungariae I/11), 111–113, 248). A pálos rend *Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae* aláírással 1681-ben hasonlóképpen Szelepcsényi György esztergomi érseknek ajánlva jelentette meg Bécsben Coeliusnak az Énekek éneke könyvéhez írott kommentárjait (*Commentaria in Cantica Cantorum*, RMK III 3092).

In multis bibliothecis multa expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Kalocsa *Dioec* – Martin *Nat* – Pécs *Univ* – Praha *Nat* – Wien *Nat*

Olim: Besztercebányai káptalan

Epistola pastoralis Georgii Szelepcsényi, archi-eppi Strig., ope cuius Synodum nationalem convocat. Tyrnaviae 1682. – Vide **4443**

4437

ILLYÉS András [transl.]: [1] A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely minden szorgalmatossággal nevezetes autorok írásiban fel-kerestetet, sommába foglaltatott és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Negyedik része. A' szent confessorokrol. – [2] (A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely minden szorgalmatossággal nevezetes autorok írásiban fel-kerestetet, sommába foglaltatott és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Ötödik része. A' sz. szüzekről és özvegyekről). Nagy-Szombatban MDCLXXXII az academiái böttükkel Srnensky Mátyás-által.)⁽⁴⁾, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Ccc⁴ Ddd²; []², A⁴-R⁴, []² = [8] + 395; + [3] + 135 + [4] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1291 – Čaplovič 2165

Szentek élete. – Illyés András öt részből álló, együttesen csupán 1683-ban kiadott munkájának (**4500**) 1682-ben önállóan is megjelent negyedik és ötödik része. A *negyedik rész* címlapjának hátán újszövetségi idézetek olvashatóak (,b). Az ajánlás *Méltóságos főpapi fejedelemnek, Szelepcheni Györgynek, esztergomi érsek kegyelmes uramnak, ... Magyarország primásának, az Apostoli Szent Szék örökös követének, császár és*

koronás király urunk őfelsége titkos belső tanácsának, fő prelátus és patrónus uramnak szól, aláírója *nagyságod káplánja, Illyés András* (0₂a–)(₃a). Majd *A kegyes olvasóhoz* intézett *Elöljáró beszéd* következik (0₃b). Ezek után a kötet tartalommutatója áll (0₄a–b), amelynek a végén az ötödik könyv tartalomjegyzékének elhelyezkedéséről szóló bejegyzés olvasható. E rész *A szent confessorok életét* írja le (1–395). Ezt követi az önálló, impresszumos címlappal ellátott, új, ismétlődő füzetjelzéssel és lapszámozással kezdődő ötödik rész. A címlap háta üres. A következő levélen *A szent szüzek és özvegy asszony állatok életének lajstroma* (□₂a–b), majd maguk az életrajzok olvashatóak (1–135). *A nyomtatásban esett fogyatkozások* című hibamu–ató a negyedik és ötödik rész sajtóhibáit sorolja fel, az utóbbi egységet *második* részként megnevezve (□₁a–□₂b).

Illyés András (1637–1712) Nagyszombatban, majd 1663–1668 között Rómában, a Collegium Germanico-Hungaricumban tanult. Hazatérve 1668-tól lelkipásztor, pozsonyi kanonok. 1696-tól erdélyi püspök volt, azonban utóbbi hivatalát ténylegesen nem foglalhata el.

E részek 1682-es, önálló megjelentetésére az impresszumatadatokon kívül egyrészt az együttes kiadás (4500) előszavából (*Praefatio ad lectorem*) lehet következtetni, amely szerint az ott felsorolt öt egységből e kettőt *uno adhinc anno ... lucem aspexere*, azaz már egy évvel korábban napvilágra hozta. Másrészt erre utal a negyedik rész ajánlása, amely csupán a negyedik és ötödik részt említi, amelyeket *immár ... ki is nyomtatott* (0₂a). A két rész együttes megjelenését pedig a negyedik kötet végén álló, az ötödik könyv tartalomjegyzékének elhelyezkedéséről szóló bejegyzés bizonyítja (0₄a–b).

A mű forrásairól, keletkezésének menetéről, az öt részt tartalmazó együttes kiadványhoz való viszonyáról, illetve a rá vonatkozó irodalomról ld. 4500.

Szabó Károly Illyés művének első, második, negyedik és ötödik részét írta le egyetlen, 1682-ben megjelent kiadványként (RMK I 1291). Valójában az első három rész minden bizonnyal csupán 1683-ban hagyta el a sajtót (vö. 4500). Az öt részt egyetlen, 1682–1683-ban megjelent tételként ismertette Ján Čaplovič (2165). Bár e két egységet tartalmazó nyomtatvány ma ismeretes példányai minden esetben az együttes kiadvány (4500) részeiként maradtak fent, a fentebb idézett érvek alapján egyetlen, önálló kiadványnak tekintendő.

Cf. –, 4500, →

In 9 bibliothecis 13 expl. – Brno *Nat* – Budapest *Acad, Nat, Piar* – Cluj-Napoca *Univ* - Esztergom *Dioec* – Martin *Nat* – Oradea *Dioec* – Wien *Nat*

Kalendarium ... az 1683. esztendőre. Nagyszombat 1682. – Vide 4269

4438

[MIRNYK, Thomas, red.: Ludi Apollinares tres carmine elegiaco. Tyrnaviae 1682 typis Academicis Mathias Srnensky.]

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 8° – Init.

Čaplovič 2156

Köszöntő versek. – E korábbi bibliográfiákban példány ismerete nélkül szereplő nyomtatványnak újabban került elő egyetlen, címlap nélküli példánya. Ennek főrésze három *Ludus* tartalmaz: Az első, a *Ludus primus, in quo Ungaria in spem meliorem assurgens proponitur* című öt alfejezetből áll: §. I. *Ungaria in tricollis statum suum luget* (A_{3a}–A_{3a}) – §. II. *Religio exponit causas regni in discrimen vocati* (A_{3a}–A_{3a}) – §. III. *Ungaria respiscit. Utinam ex toto!* (A_{3a}–b) – §. IV. *Nuncius felix ad Ungariam* (A_{3b}–A_{6a}) – §. V. *Votum pacis* (A_{6a}–b). A második vers, a *Ludus secundus, in quo somnium vatis de juventute et senectute narratur* címen *Pierius, Juventus* és *Senectus* versben elmondott párbeszédét tartalmazza (A_{7a}–B_{3b}). A *Ludus tertius, in quo Poesis a vulgi calumniis vindicatur*, a *Politia* és a *Poesis* vetekedését tartalmazza: §. I. *Politia in consensu artium liberalium de litibus regno suo perniciosus praefatur* (B_{4a}–B_{5a}) – §. II. *Eutropia Poesim arguit mendaciorum et corruptelae morum* (B_{5a}–B_{6b}) – §. III. *Poesis ad criminationes Eutropiae vulgari persuasione decepta respondet* (B_{6b}–B_a). A vitát *Politia* rövid válasza zárja (B_{7a}). A nyomtatvány végén az előadók neve olvasható: *Obtulerunt: Stephanus Vécsey praenobilis Ungarus de Vécse, Alexander Luzenszky praen. Ungarus ex comitatus Sáárosiensi, Ladislaus Luzenszky praenobilis Ungarus ex comitatu Sáárosiensi* (B_{7b}).

A jezsuita szakirodalomban Joannis Nep. Stoeger (231), a De Backer testvérek (II 1319), majd Carlos Sommervogel (V 1128) is Mirnyknek három művét sorolta fel. Az első *Exercitationes poeticae* címmel a nagyszombati akadémián 1681-ben avatott filozófiai baccalaureusok köszöntésére készült (4378). A második ez a kötet. A harmadikat *Stillae ex ungula Pegasi decidulae* címmel gráci tanársága idején adták ki 1687-ben. A bécsi skót bencések könyvtárában őrzött kolligátumkötet mindhárom művét tartalmazza. Jóllehet a középső címlapja hiányzik, de a benne olvasható három disztichonokban írt *Ludus* mind tartalmilag mind formailag eleget tesz a jezsuita bibliográfiai szakirodalomban szereplő *Ludi Apollinares tres carmine elegiaco* címnek. Így nincs ok kétségbe vonni, hogy a kolligátumkötet középső tagja Mirnyk 1682-ben keletkezett alkalmi kiadványa. A címlap hiányában azt nem lehet tudni, hogy a nyomtatvány végén megjelölt előadók a nagyszombati egyetemen milyen ünnepélyes alkalomból adták elő tanáruk verseit.

A szerzőről ld. 4378

E kiadványt Aloysius Zelliger (Pantheon 1682/5), Szinnyei József (IX 4) és Ján Čaplovič (2156) is a jezsuita hagyományra hivatkozva mint példányból ismeretlen nyomtatványt vették fel bibliográfiáikba,

Budapest *Nat cop.* – Wien *OSB* ©

4439

PERESZLÉNYI Pál: *Grammatica linguae Ungaricae a p. Paulo Pereszlenyi e Societate Jesu juxta hanc methodum concepta ac elaborata et permissu superiorum typis data. Tyrnaviae 1682 typis Academicis Matthias Srenskey.*

)⁴, A⁸–K⁸ L⁴ = [7] + 167 + [1] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 1511 – MKsz 1898: 26 – Čaplovič 2157

Magyar nyelvtan. – A cím szövegét körzetekből összeállított keretben helyezték el. A címlap közepén IHS-embléma látható. A címlap háta üres. Ezután *Praefatio ad lectorem* utal röviden a magyar nyelv néhány jellegzetességére $(\text{c}_p\text{a})\text{-(c}_b\text{)}$. A főrész a következő négy nagyobb egységből áll: *Pars prima. De nomine* (1–40) – *Pars secunda. De pronomine* (40–70) – *Pars tertia. De verbo* (70–135) – *Pars quarta. De syntaxi* (136–167). Az egyes részek alfejezeteket (*caput*), azok pedig paragrafusokat (§) tartalmaznak. A szabályokat sok esetben táblázatok (*tabella*) foglalják rendszerbe, és példák (*exemplum*) szemléltetik. Végül a sajtóhibákat *Menda typi sic emenda* foglalja össze (L₄b).

Szövegkiadása Toldy Ferencről: Corpus grammaticorum linguae Hungaricae veterum. – A régi magyar nyelvészek Erdősitől – Tsétsiig. Pest 1866, 402–548). Facsimile kiadása és magyar fordítása C. Vladár Zsuzsától: Bp. 2006 (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 226).

Pereszlényi Pál (1630–1689) jezsuita Bécsben és Nagyszombatban folytatott tanulmányai után a felső-magyarországi jezsuita missziókban (főként Gyöngyösön, Ungváron és Kassán) végzett lelkipásztori munkát, amelyet 1680-tól Nagyszombatban, Pozsonyban, Turócbán és Bozókön folytatott. 1680 és 1684 között Nagyszombatban működött, főként mint szlovák hitoktató, de 1682-től 1683 nyaráig, az egyetem elmeneküléséig héber nyelvet is tanított. E munkája Szenci Molnár Albert 1610-ben Hanauban megjelent nyelvtankönyve (995) után a második teljes, szintaxist is magában foglaló nyelvtanunk, egyben a katolikus, fonetikus elvű helyesírás szabályainak az összefoglalója. A hazai katolikus iskolákban a XVIII. század végéig használatban volt.

Keletkezésének körülményeit, forrásait és felépítését, továbbá a nyelvi egységesülési folyamatban betöltött szerepét Szathmári István vizsgálta (Régi magyar nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp. 1968, 301–339). Forrásait Szathmári (i. m. 308–339) és az ő nyomán C. Vladár Zsuzsa is (facsimile kiadás és fordítás 16–21.) Szenci Molnár Albert nyelvtanában és Emanuel Álvarez jezsuita hazai kiadásokban is ismert (Nagyszombat 1659, **2856**) latin grammatikájában fedezte fel. Ld. még: Bartók 45–46.

Szabó Károly címléírása szerint e nyelvtankönyv „végül” *Supplementumot* tartalmaz, amelynek terjedelme nyolc számozatlan levél (RMK II 1510). Újabbán C. Vladár Zsuzsa hívta fel a figyelmet ugyanerre az egyetlen, jelöletlen és lapszámozás nélküli füzetből álló részre, amely e kiadás bizonyos példányaiban külön címlap nélkül csatlakozik a nyomtatványhoz (i. m. 11–13). A betűtípusok beható vizsgálata alapján ez a füzet ugyancsak Nagyszombatban készült 1690 és 1700 között, amikor már nem mindegyik példányba tudták beleilleszteni azt (V. Ecsedy Judit megállapítása, idézi: C. Vladár: i. m. 12). Az alább felsorolt példányok ezt a *Supplementumot* nem tartalmazzák.

Cf. –, →

In 17 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref-Esztergom Dioec* – Graz *Univ* – Martin *Nat* – Pannonhalma

Olim: Kalocsa – Miskolczi minor. rend.

4440

PROPRIUM Societatis Jesu, seu officia sanctorum, ad quae sacerdotes Societatis Jesu, vi instituti proprij per anni decursum dicenda tenentur, una cum lectionibus dicendis per octavas eorundem sanctorum, ex Octavario Romano a S. Rituum Congregatione approbato excerptis. In usum sacerdotum ejusdem Societatis collecta et edita, in gratiam vero provinciae Austriae denuo repressa. Tynaviae 1682 typis Academicis [Matthias Srnensky].
)⁽², A⁶ B⁷⁺¹ = [3] + 26 pag. – 8° – Orn.

OSzKÉvk 1961/1962: 237 – Čaplovič 2158

Jezsuita szentek zsolozsmája. – A címlapon IHS-embléma látható, a címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az *Indiculus festorum Societatis Jesu* című tartalommutató)₍₂a–b). Ezt követi kéthasábosan szedve a jezsuita szentek ünnepeire szóló officium, a végén *Appendix* címen a Szent Ignác officiumához kapcsolódó kiegészítő olvasmányokkal (1–26).

Az olvasmányok forrása, melyre e kiadvány címe utal, a római Rítuskongregáció által jóváhagyott *Octavarium Romanum* először Antwerpenben jelent meg 1628-ban (példánya: München *Nat*, Liturg. 885). Azt követően számos kiadása ismeretes.

A címben szereplő *denuo repressa* talán a cseh jezsuita provincia 1679-ben megjelent hasonló kiadványára utal (*Proprium Societatis Jesu per Provinciam Bohemiae, seu officia sanctorum, quae tum Societati Jesu, tum triplici Provinciae Bohemiae ... sunt propria*. Praegae 1679, példánya Berlin *Nat*, Ci 15080).

A nagyszombati Akadémiai nyomda vezetője ebben az évben Matthias Srnensky volt.

A kiadványt első alkalommal Fazakas József írta le az Országos Széchényi Könyvtár példánya alapján (OSzKÉvk 1961/1962: 237). Ennek nyomán vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (2158).

Bratislava *Univ* ① ① ① ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Martin ① – Sárospatak *Ref* ①

4441

[1] RITUALE Strigoniense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum ac caeteris ecclesiae publicis functionibus. Primum quidem jussu et autoritate ... quondam cardinalis Petri Pazmany archiepiscopi Strigoniensis etc., (denuo vero ... principis Georgii Szelepcheny archiepiscopi Strigoniensis, sedis apostol. legati nati, primatis Ungariae etc. editum. – [2] (SYNODI provincialis decreta, anno MDCXI. Tynaviae celebratae per ... Franciscum Forgach de Ghimes s. R. e. presbyterum cardinalem, archiepiscopum Strigoniensem Rituali Strigoniensi annexa jussu et avthoritate ... principis Georgii Lippay archiepiscopi Strigoniensis ...). (Tynaviae 1682 typis Academicis Mathias Srnensky.

)o⁽⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Oo⁴ Pp²; A⁴–C⁴ D² = [8] + 298 + 1 + 27 pag. – 4° – 2 ill., orn., init.

RMK II 1512 – Čaplovič 2159 – Knihopis 14.851d

Katolikus szertartáskönyv, zsinati határozatok. – A cím a címlap hátán folytatódik. A kiadvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a Pázmány Péter által 1625-ben Pozsonyban kiadott szertartáskönyvével (1346). Ahhoz hasonlóan külön címlappal csatlakoznak hozzá az esztergomi főegyházmegye 1611-ben Nagyszombatban tartott zsinatának határozatai is (1–27). Ez utóbbi rész címlapja két változatban ismeretes. A fenti címléírás az „A” variánst tükrözi, amely szerint a zsinati határozatok Lippay György esztergomi érsek rendelkezésére jelentek meg. A „B” variáns címlapján ezen a helyen Szelepcsényi György esztergomi érsek neve szerepel: *Jussu et autoritate ... Georgii Szelepcshény, archiepiscopi Strigoniensis*. Az első rész utolsó lapjának közepén és a zsinati határozatok címlapjának hátán látható illusztráció a kelyhet ábrázolja az ostyával, alatta PANIS VIVUS ET VITALIS felirattal.

A nyomtatvány mintája az 1656-ban Lippay György érsek által kiadott katolikus szertartáskönyv (2660) volt. Abban a kiadásban mind a két címlapon az ő neve szerepel. Ez az 1682. évi kiadás már hivatali utóda, Szelepcsényi György rendelkezésére készült. Erre utalnak a *Rituale* és a „B” variáns címlapjai. A variánsokra Ján Čaplovič figyelt fel (2159).

Cf. (1) 528!; 1346(1)*!; 2660(1); 3785(1), –, →
(2) 1023*!; 1346(2)!; 2660(2); 3785(2), –, →

In 18 bibliothecis 27 expl. – Bratislava *Acad* (B-variáns) – Bratislava *Univ* (A-variáns) – Budapest *Acad* (A-variáns) – Budapest *Nat* (A-variáns) – Budapest *Univ* (A-variáns) – Martin *Nat* (A-variáns) – Praha *Nat* (? variáns) – Târgu Mureş (A-variáns) – Užhorod *Univ* (? variáns) – Zagreb *Civ* (A-variáns)

4442

SODALITAS Beatissimae Virginis Mariae In Coelos Assumptae, Tyrnaviae in Basilica Sancti Nicolai episcopi erecta et confirmata, dominis, dominis Sodalibus in eadem Virgine conjunctis salutem, foelicitatem et sui commendationem. (Tyrnaviae 1682) [typ. Acad. Matthias Srnensky].

[1] fol. – 250 x 149 mm – Init.

MKsz 2007: 195-196

Katolikus társulat meghívólevele. – Az egylevelű, plakát alakú kiadvány a nagyszombati Szent Miklós templomban alapított Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in Coelos Assumptae, azaz a *Nagyboldogasszony* Társulat *ex oratorio nostro Mariano*, azaz Nagyszombatban, 1682. *sabbatho ante dominicam undecimam ... Trinitatis*, azaz augusztus 1-jén kelt, a társaság tituláris, névadó ünnepére (augusztus 15.) szóló meghívója. A *Humillima mater Maria ...* szavakkal kezdődő levél aláírói: *Blasius Jaklin, abbas B. M. V. de Schaunik et praepositus S. Georgii de Viridi Campo, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archidiaconus cathedralis et canonicus, p. t. rector, Sigismundus Mindszenty, p. t. secretarius*.

A kiadvány a nagyszombati akadémia nyomdájában készült, amelynek vezetője 1682-ben Matthias Srnensky volt.

E nyomtatványt Viskolcz Noémi találta meg az Eszterházy-család levéltárában (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 125 Esterházy Pál iratai, 57. köteg, Nr. 5397), és ő ismertette első alkalommal. A nyomtatás helyét a betűk és díszek vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit állapította meg (vö. MKsz 2007: 191, 195–196).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

4443

SZELEPCSÉNYI György: Georgius Szelepchény, Dei et Apostolicae Sedis gratia ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archiepiscopus locique et comitatus eiusdem supremus et perpetuus comes, primas regni Hungariae, legatus natus, summus et secretarius cancellarius, sacrae caesareae regiaeque majestatis intimus consiliarius universis et singulis Christi fidelibus in Hungariae regno constitutis salutem ... (In civitate Tyrnaviensi die 24 mensis Octobris anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo secundo typis Academiae Archiepiscopalis) [Matthias Srnensky].

[²] = [2] fol. – 2°

Zelliger: Pantheon 1682/6 – Čaplovič 2160 – Čaplovič 2161

Érseki pástortlevél. – A kiadvány oklevél formában Szelepcsényi Györgynek a fenti leírásban olvasható címei felsorolásával kezdődik. Érdemi tartalmának kezdőszavai: *Ubi primum ecclesiae Strigoniensi praefecti fuimus*. A keltezés és a záradék a 4. lap végén olvasható: *Datum per manus vicarii nostri, episcopi Vacienensis et caesarum spiritualium per Hungariam auditoris generalis, Joannis Kéry, in ... civitate Tyrnaviensi, typis academiae archiepiscopalis, die 24 mensis Octobris, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo secundo ... Ex mandato nostro speciali etc. Georgius Szelepcheny, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archiepiscopus, primas Hungariae.*

A főrészből kitűnik, hogy Szelepcsényi érseksége kezdete óta törekedett nemzeti zsinat összehívására, de amíg ez nem lehetséges, addig sem mulasztja el a rábízott nyáj gondozását, ezért elutasítja a Párizsban a francia nemzeti zsinat által 1682. március 19-én elfogadott határozatokat, az úgynevezett gallikán pontokat, amelyek nagy lelki veszedelmet jelentenek. Majd közli az említett zsinatnak a gallikanizmus alapelveit jelentő négy pontját: (1) A pápának a világi dolgokra nézve még közvetett hatalma sincs. (2) Az egyetemes zsinat a pápa fölött áll. (3) A pápát is kötik az egyház kánonjai és a francia egyház régi szokása. (4) A pápa döntései csak az egyetemes egyház hozzájárulásával tévedhetetlenek. Ezután elmondja, hogy ezek a kárhuzatos tételek már Magyarországon is terjednek, ezért tanácskozva püspöktársaival, az apáttal, a káptalanok elöljáróival és az egyetemes tanárokkal (nyilván, akik Nagyszombat és Pozsony környékén elérhetőek voltak), elítélték e tételeket és olvasásukat, birtoklásukat és tanításukat megtiltották. S ebből az alkalomból megismélték azt a magyar nemzeti zsinatokon szokásosan vallott hitvallást, amelyet IV.

Pius pápa hagyott jóvá. A hitvallás végén néhány mondat szól arról, hogy a benne foglaltaktól és a római egyház hűségétől továbbra sem tántorodnak el a magyarországi egyház vezetői. Ezután következik a Kéry János esztergomi érseki helynök, váci püspök által jegyzett záradék.

Szövegkiadások: Péterfy Károly: *Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDCCXXXIV ... Pars secunda*. Posonii 1742, 439–441. – Szvorényi Mihály: *Synopsis critico-historica decretorum synodaliū pro ecclesia Hungaro-Catholica editorum. Vesprimii 1807, 100–106.* – Török János: Magyarország primása. (Második rész.) Pest 1859, 158–160. Egyik kiadás sem közli az érseki pásztorlevél eredetijében teljes terjedelemben megtalálható hitvallást.

Szelepcsényinek és XI. Ince pápának a gallikán pontok ügyével kapcsolatos kétszeri levélváltását Adriányi Gábor közölte, és megalapozottan feltételezte, hogy az érsektől 1682. augusztus 8-án a pápának küldött levél mellékletét már e pásztorlevél kéziratos változata képezte. (*Annuaire de l'histoire des conciles* Vol. 27–28. 1995/96, 841–851, különösen 844). Kinyomatására azonban csak októberben került sor.

Kiadványát Szelepcsényi a francia királyi udvarnak is elküldte. A magyar klérus állásfoglalása a Sorbonne egyetem és a francia parlament részvételével hosszantartó teológiai és egyházpolitikai vitát váltott ki Franciaországban, amelyet a magyar szakirodalomban Zolnai Béla (*A gallikanizmus magyarországi visszhangja*. Minerva 1934: 21–63, 27–29; kny: Bp. 1935 (Minerva Könyvtár LI)) és Adriányi Gábor ismertetett részletesen (i. h.), valamint Tusor Péter foglalt össze tömören (*Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk. Beke Margit. Bp. 2003, 303–310, különösen 307 és 309).

A gallikán pontok megfogalmazója Jacques Bénéigne Bossuet (1627–1704), meaux-i püspök már 1682-ben válaszolt a magyar klérus állásfoglalására, felelete azonban csak lényegesen később jelent meg nyomtatásban: *Defensio declarationis celeberrimae, quam de potestate ecclesiastica sanxit clerus Gallicanus ... Luxemburgii 1730* (vö. Zolnai i. m. 31). Néhány párizsi teológus azonban már 1683-ban is tett közzé nyomtatott választ: *Notae in censuram Hungaricam quatuor propositionum cleri Gallicani, opera et studio aliquorum theologorum Parisiensium*. Coloniae 1683 (App. H. 1047, VD17 39:130797U).

A modern könyvészeti szakirodalomban példány ismerete nélkül először Szinyei József lexikonára (XIII 635) való hivatkozással Aloysius Zelliger adott hírt e kiadványról a következő formában: *Epistola pastoralis Georgii Szelepcsényi, Archi-epi Strig. ope cuius Synodum nationalem convocat*. Tyrnaviae 1682 (Pantheon 1682/6). Ján Čaplovič ugyancsak példány ismerete nélkül két kiadványként vette fel bibliográfiájába ezt a nyomtatványt. Egyszer Katona István híradása (*Historia critica regum Hungariae stiripis Austriae*. Tom. XVII. Budae 1806, 766) alapján „Szelepcsényi, Juraj: *Edictum adversus declarationem Gallicanam*. Tyrnaviae 1682” formában (2160), másodszer pedig Szinyei és Zelliger nyomán (2161). Az *Ave Tyrnavia* Čaplovič adatait ismételte meg (1682/10–11). A pásztorlevél tartalmából és a szakirodalomból azonban egyértelműen kitűnik, hogy 1682-ben nem tartottak Nagyszombatban zsinatot, és így annak meghívó levele sem jelenhetett meg. Szelepcsényi ezt az egyetlen nyomtatványt tette közzé a gallikán pontok ügyében. Čaplovič nyilvánvalóan félreértelmezte a régebbi szakirodalom egymástól csupán formailag eltérő híradásait.

A nagyszombati akadémiai nyomdának „érseki” elnevezése máshol nem fordul elő impresszumban. Itt nyilván a kiadvány hivatalos jellegét kívánja erősíteni. Az akadémiai nyomdát 1679 és 1683 között Matthias Srensky vezette.

Az Országos Széchényi Könyvtárban található másolat eredetije az esztergomi Főszékesegyházi könyvtárban jelenleg lappang.

Budapest *Nat* cop.

Olim: Esztergom *Dioec*

4443A

SZILY András: *Lectulus genialis, in quo sponsus et sponsa commorantur, az az praedikatio, mellyet egy árva, gyöngye, alázatos szűznek (fel-találtatik benne az neve) készézet tekintetes és nagyságos Szily Andras scopiai püspök, földvári apátur, esztergami canonok, császár és koronás király urunk ö felsége tanacsa. Nyomtatattott Nagy-Szombatban 1682 esztendőben az Academiai bötükkel Srnensky Matyas által.*

A⁴-C⁴ = [5] + 17 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1292 – Čaplovič 2162

Katolikus prédikáció a szerzetesi fogadalomról. – Ez a kiadvány abból az alkalomból készült, hogy Csatári Julianna, a szerző, Szily András „húga, édes atyjafia” „e mai napon haja metszése által szolgálójává, rabjává, jegyesevé lett” Jézusnak (4). A címlével háta üres. Ezt követi a *Georgio Szelepcheny, ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archieposcopo locique et comitatus ejusdem supremo et perpetuo comiti, primati regni Hungariae ... et patrono gratiosissimo* szóló ajánlás *Nagyságodnak mint nagy kegyelmes praelatusomnak alázatos, holtig való szolgálója, káplánja, Szily Andras scopiai püspök* aláírásával (A₂a-A₃b). Ezután kezdődik a főrész a prédikáció latin nyelven idézett alapigéjével (Lukács 12: 21). Ehhez kapcsolódóan először a hajról és annak lenyírásáról értekeznek. Majd azt magyarázza, hogy Jézus jegyese számára a lakodalmas ház a kolostor, a menyegzős ágy a keresztfá (5). Ehhez a tisztaság, szegénység és engedelmesség fogadalmával - mint három szeggel - szegeztetik hozzá *a szerzetes jó lélek* (8). Elődökként Szent Klára dicsőségét említi, és felidézi Szent Terézia szenvedésekkel teli életét (15-16). *Itthon való* példákként Ordódy Rozália abbatissát, Forgách Klárát és Erdődy Angelika Konstancia apátnőt nevezi meg (17). A fejtegetések során többször idéz latinul a Vulgatából, egyházatyák és későbbi teológusok munkáiból. Ezeket magyar fordításukat követően fejt ki.

Bár Csatári Julianna életéről nem maradt fenn adat, ezen írás alapján feltételezhető, hogy klarissza apáca volt. Szily András az ajánlólevelében utalt ugyanis arra, hogy prédikációját „azoknak az ártatlan szerzetes szűzek vigasztalására” írta, akik Szelepcsényi György esztergomi érsek gondviselése alatt éltek (A₃a). Ő az ekkoriban Pozsonyban és Nagyszombatban működő klarissza kolostorok támogatója volt. Ezek valamelyikében tehetett fogadalmat Csatári Julianna.

Budapest *Nat* ① + cop digit. – Budapest *Univ* ①

Szelepcsényi, Juraj: Edictum adversus declarationem Gallicanam. Tyrnaviae 1682. – Vide 4443

4444

[THEODATI, Franciscus]: Corona stellarum XII, sive orationes XII de Magistra sapientiae, ... dd. aa. ll. et philosophiae magistris, in ... archiepiscopali universitate Tyrnaviensi suprema philosophia laurea promotore r. p. Andrea Szluka e Societ. Jesu, aa ll. et philosophia doctore ejusdemque professore ordinario ac p. t. seniore coronatis a ... corona rhetorum Tyrnaviensium XII. anno incarnatae Sapientiae supra M.^{um} DC.^{um} LXX.^{um} XII.^{mo} oblata. Tyrnaviae (1682) typis Academicis excudebat Matthias Srnensky.

A⁶–G⁶ = 81 + [3] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 1513 – Čaplovič 2163

Katolikus beszédek Szűz Máriáról. – A kiadvánnyal a nagyszombati jezsuita egyetemen 1682-ben Andreas Szluka jezsuita, az egyetem metafizikaprofesszora és szeniora vezetésével filozófiai magisztrátust szerzett hallgatókat köszöntötték a retorika osztály tanulóit. A címlap hátán áll az új magisztereket köszöntő *Dedicatio*, amelyet az *Eloquentia Tyrnaviensis* írt alá. Ezt követi a Szűz Mária 12 csillagból álló koszorújára utaló 12 *oratio* (3–81). Ezek közül az első nyolc *Maria sine macula concepta* címen Mária szeplőtelen fogantatása köré csoportosul: *Stella I., oratio I. Liber generationis Jesu Christi* (3–14) – *Stella II., oratio II. Liliium inter spinas* (14–19) – *Stella III., oratio III. Mulier fortis* (19–27) – *Stella IV., oratio IV. Margarita* (27–31) – *Stella V., oratio V. Gratia plena* (31–35) – *Stella VI., oratio VI. Laurus* (35–41) – *Stella VII., oratio VII. Maria non peccavit in Adam* (41–49) – *Stella VIII., oratio VIII. Virgo pura de veteri colubro triumphans*, az ennek címében álló kronogram az 1678-at adja ki (50–56) – a többi elmélkedés *Maria in coelos assumpta* címmel Szűz Mária mennybevételéhez kapcsolódik: *Stella IX., oratio IX. Magnes* (57–64) – *Stella X., oratio X. Patrona Hungariae* (64–69) – *Stella XI., oratio XI. Cor universi generis humani* (69–76) – *Stella XII., oratio XII. Mariae humilitas exaltata* (76–81). A szöveget *O. A. M. D. G. B. V. Mariae Immaculatae conceptae et assumptae honorem* jelmondat zárja. Végül a kiadványt összeállító diákok névsora olvasható: *Obtulerunt: Paulus Berenyi, liber baro de Karancsbéreny, Ungarus ex comitatu Nitriensi* – *Andreas Bohus nobilis Ungarus Vidfalvensis, e convictu nobilium* – *Joannes Ordody de eadem, nobilis Ungarus ex comit. Trenchiniensi, e convictu nobilium* – *Joannes Koller nobilis Ungarus Soproniensis, e convictu nobilium* – *Melchior Baczko nobilis Ungarus Ovariensis, e convictu nobilium* – *Joannes Trungel nobilis Ungarus Kis Tapolchanensis, e seminario B. V. Mariae* – *Franciscus Podhoransky nobilis Ungarus Poseniensis, e convictu nobilium* – *Georgius Eliasy nobilis Ungar. ex com. Nitrien. e seminario B. M. V.* – *Franciscus Allo nob. Ungar. ex comitat. Posen.* – *Adamus Almasy nobilis Pannon. ex comitatu Scepusiensi* – *Georgius Kolossy nobilis Pannon. ex comitatu Nitriensi* – *Joannes Hlado nob. Pannon. ex comitatu Nitriensi* (G₅b–G₆b).

A jezsuita bibliográfiai hagyomány szerint a kiadvány szerzője Franciscus Theodati volt (Stoeger 364, De Backer VI 711, Sommervogel VII 1964). Az ő neve alatt vette fel bibliográfiájába Szabó Károly is (RMK II 1513).

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ②* – Cluj-Napoca *Acad* ① – Kremnica *OFM* – Olomouc *Scient*
 O – Užhorod *Univ* O – Wien *OFM* O – Zagreb *Univ* ①

4445

[1] TYRNAUERISCHER Schreib Calender auff das Jahr nach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi MDCLXXXIII., nach dem Schalt-Jahr das dritte, auff deß Tyrnauerischen meridiani poli Erhöhung 48. Grad gerichtet unnd so wohl den hochlöblichen Ertz-Hertzogthumber Oestereich, Königreich Hungarn und Böheimb, als andern angränzenden Erb-Ländern zu Nutzen gestelt durch sonderbahren Fleiß eines in der hochlöblichen und ertz-bischöfflichen Universitet zu Tyrnau geflissenen Astrophili. – [2] (Prognosis conjecturalis astrologica, das ist kurtze astrologische Vermuthung vnd Erklärung der Sachen so auß dem Gestirn und Lauff deß Himmels, von Veränderung, so wohl in den Lufft, an Witterungen, als andern natürlichen Zufählen können vorgesagt werden, auff das Jahr von Christi gnadenreicher Geburt MDCLXXXIII., nach dem Schalt-Jahr aber das dritte, durch sonderbahren Fleiß eines in der hochlöblichen und ertz-bischöfflichen Universität zu Tyrnau geflissenen Astrophili, ad elevationem poli 48. graduum et meridianum Tyranviensem, und daher zu Nutzen anderer aller beyligenden Orthen und Landschafftten zusammen getragen.) Gedruckt zu Tyrnau [1682] in der Academischen Druckerey durch Matthiam Srnensky.

[1], A⁴-I⁴ K² = [39] fol. – 4° – Orn., init., color.

AkÉrt 1905: 602 – Čaplovič 2164

Új-naptár és prognosztikon. – A címlap háta üres. A következő lapon az év jellemző adatai, a naptárjegyek magyarázatai és a naptárrész beosztásának ismertetése olvasható (A₁a). A naptártáblákon minden hónap két lapot foglal el, az adott napra vonatkozó ismeretek kilenc hasámban helyezkednek el. Ezek a következők: a nap száma, vasárnapi betű, az aznap ünnepelt szent neve, az ő legfőbb szent cselekedete egy mondatban, az adott napra vonatkozó különféle asztrológiai megjegyzések, a szemben lévő lapon ismét a nap száma, a várható időjárásra vonatkozó megjegyzések, a hold járására vonatkozó adatok, végül Magyarország történetéből vett említésre méltó események (A₁b–D₁a). A naptárrész végén *Was vor Tage zu erwöhlen, Arznei einzunehmen* cím alatt két táblázat áll, az egyik a gyógyszerek bevételére, a másik a köpölyözésre és érvágásra alkalmas napok felsorolását tartalmazza hónaponként (D₁b). A prognosztikon önálló címlapjának (D₂a) hátán kezdődik, és a következő fejezetekből áll: *Das erste Capitel. Von denen Finsternissen* (D₂b) – *Das andere Capitel. Von denen 4 Jahrzeiten und dessen Jahr Beschaffenheit* – a *Hundert Beobachtungen, welche allen Hausvätern zu guter Haushaltung dienlich sein* száz számozott, a házkörüli tevékenységgel kapcsolatos, hasznos jótanácsot ad a gazdálkodók számára (D₂b–E₁b) – *Das dritte Capitel. Von den Krieg* (E₁b–E₃a) – az ezt követő *Beschreibung von der Art und Eigenschaften deren Steinern, Edlsteinern und Perlen* című fejezete a különféle kőzetek, drágakövek, ásványok, gyöngyök leírását tartalmazza (E₃b–H₁b), és a következő fejezetekből áll: § 1. *Von der Art und Eigenschaften deren Steinern in gemein* (E₃b–F₂a) – § 2. *Von der Art und Eigenschaften des Marmelstein, Streichstein, Schleifstein und Kieselstein* (F₂a–F₃a) – § 3. *Von der Alabaster, groben Steinern, Reibstein, Pimbsenstein, Schrebstein und Moschkowiter Glas*

(F_{3a}-F_{4a}) – § 4. *Von der Art und Eigenschaften deren wachsenden Steinern dergleichen sein Asbetus, Corallen und glossopetra oder Zungenstein* (F_{4a}-b) – § 5. *Von der Art und Eigenschaften des Magnet* (G_{1a}-G_{2b}) – § 6. *Von dem Crystall, Diamant und anderen durchscheinenden und mit keiner Farb begabten Edlgesteinern* (G_{2b}-G_{3a}) – § 7. *Von denen gefärbten Edlgesteinern* (G_{3a}-H_{1a}) – § 8. *Von unterschiedlichen Eigenschaften unterschiedlicher Steinern* (H_{1b}-H_{2a}) – § 9. *Von denen Würckungen und Kräften der köstlicheren Steineren, welche ihnen Wahr oder Falsch zugemessen werden* (H_{2a}-H_{3b}) – § 10. *Von denen Perlen und falschen Steinern* (H_{3b}-H_{4b}). Ezt a 7. század eseményeit tárgyaló egyháztörténeti tanulmány követi: *Kurzer Inhalt oder Beschreibung deren Kirchen-Geschichten, welche sich zugetragen haben ... von 600 bis auff 700 Jahr* (H_{4b}-K_{1a}), amelyhez a következő időrendi táblázatok csatlakoznak: *Die Namen und Ordnung der römischen Papsten, welche in diesen von sechshundert bis siebenhundert Jahren vorgestanden* (K_{1a}-b) – *Die Namen deren Kaisern so in diesen hundert Jahren regiert haben. In Abgang des Occidentalischen Reich, haben in Orientalischen regiert* (K_{1b}) – *Die Namen deren, welche die Kirchengeschicht beschriben haben zu diesen Zeiten* – *Die Namen jener, welche zu diesen hundert Jahren mit ihrer Heiligkeit die Welt erleuchtet haben* – *Concilia oder Kirchenversammlungen in diesen von 600 bis 700 Jährigen Weltgang* (K_{2a}) – *Die Namen deren Ketzereien und deren Anfänger dieses Weltgang.*

A korábbi német nagyszombati naptárakhoz hasonlóan e kalendárium összeállítója is minden bizonnyal Szentiványi Márton volt (vö. 4051).

A kiadvány elsőként Ráth György régi magyar könyvtárának listájában tűnt fel (AkÉrt 1905: 602). Majd Ján Čaplovič írta le (2164)

A nagyszombati német naptárak közül ezt követően példányból csupán az 1686-ra megjelent naptár ismeretes (példánya: Wien *Nat*, 207.080-B). Erről azonban nyomdai anyagának vizsgálata alapján megállapítható, hogy valójában Münchenben jelent meg (V. Ecsedy Judit közlése). Feltehetően ennek az volt az oka, hogy szerzője, Szentiványi Márton 1683–1685 között e városban tanított (Serfőző József: *Szentiványi Márton munkássága a XVI. század küzdelmeiben*. Bp. 1942, 13). Legközelebb az 1687-re kiadott, német nyelvű naptár készült valójában a nagyszombati akadémiai nyomdában (példánya: Wien *Nat*, 241124-A).

Cf. 4051!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ④*

Jesvs der Sieg- vnd Frieden-Fürst kröne diesz Jahr mit seiner gnade vnd segne sein Erbtheil. [Pozsony 1682.] = **Appendix 332**

4446

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1683. Hermanstadt 1682 typ. civitatis Jüngling. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 3930!

4447

MOLNÁR GERGELY: *Elementa grammaticae Latinae, pro recta institutione juventutis scholasticae, ex prolixioribus grammaticorum praeceptis, in breve compendium contracta a Gregorio Molnar piaie memoriae. Nunc denuo excusa singulari studio et a plurimis quibus scatebat mendis purgata et locupletata. Cibinii MDCLXXXII [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling.*

A⁸-I⁸ K⁴ = [76] fol. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1514 – Nägler 485

Latin nyelvtn. – A címlapon Szeben városának címere, hátán *Johannes Szele de Szabaria* latin verse áll *Ad studiosos grammatices*. A főrészt a Molnár Gergely által összeállított nyelvtnok szokásos részeit tartalmazza: *De orthographia* (A₂a–A₃a) – *De etymologia* (A₃a–E₈a) – *De syntaxi* (E₈b–G₈b) – *De prosodia* (H₁a–H₇a). Ehhez csatlakoznak a *Regulae quaedam brevibus metris comprehensae* (H₇a–I₈b), a *Differentiae quarundam vocum* (I₈b–K₂b) és a *De Chriis* fejezetek (K₂b–K₄a). A nyomtatványt *Gratiarum actio et precatio quotidiana pro felici rerum et studiorum successu* zárja (K₄a–K₄b). Végül kolofon közli a nyomtatás helyét és nyomdászát.

Bartók István osztályozása alapján ez a kiadás Molnár Gergely nyelvtnának Alvinci Péter által átdolgozott változatát követi (51–52, és 343–344). Leginkább a Lőcsén 1650-ben megjelent kiadással (2323) mutat rokonságot.

Cf. 628*!; 887*!; 1988*!; 2323*!; 3726, 3953, 4304, 4366, –, 4465, →

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

Vulpus: *Zwo wundersambe Historia aus Hungarn und Siebenbürger Land. Nagyszeben 1682.* = **Appendix 333**

4448

WAHRE und eigentliche Abbildung eines Luft-Zeichen oder Wunder-Sterns, welcher sich sambt vielen andern entsetzlichen Luft-Gesichtern unterschiedlichen warhafftigen Bericht nach, in Ungern über Vestung Neuheusel, den ersten Jenner, dann wieder den

10. Hornung, dieses mit Gott angefangenen 1682sten Jahres zu Leopoldstadt über den Galtgotzienser Gebirge etzliche Tage nach einander frühe umb 4. Uhr den Stern gegen Mehren, den Schweiff aber gegen die Türckey wendende, mit entsetzlichen Erstaunen aller Leute sich sehen lassen, bey der Sonnen Auffgang aber wieder verschwunden. Nachgedruckt in Herrmanstadt (1682) durch Stephanum Jüngling [typ. civitatis].

[1] fol. – 360 × 270 mm – 8 ill., init.

Korrespondenzblatt 1885: 123

Üstökösről szóló tudósítás. – Az egyleveles nyomtatvány címszövege szerint arról a különleges égi jelenségről számol be, amely 1682. január elsején Érsekújvár felett, majd február 10-én Lipótvár és a Galgóci-hegység felett feltűnt, és néhány egymást követő napon hajnali négy óra tájban látszódott. Az üstökös magja Morvaország, csóvája pedig Törökország felé mutatott. A címszöveg alatt cifrákból összeállított keretben látható az említett üstökös és azoknak az egyéb égi jeleknek fametszetes ábrázolása, amelyek vele együtt voltak láthatóak: két korona, két török fej és három különféle holdfázis (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 147, 315, 1075–1076). Ezt az üstökös és az egyéb jelenségek leírása, valamint rövid erkölcsi tanulság követi. Majd hatsoros német verses imádság olvasható. A nyomtatványt körzetekből készült léniával elválasztott impresszum zárja le.

A kiadványt első alkalommal Friedrich Teutsch ismertette (Korrespondenzblatt 1885: 123). Újabban Gernot Nussbächer írta le, közölve annak képét is (Karpatenrundschau 1986: 1/3. 8). Véleménye szerint a beszámolóban leírt és ábrázolt égi jelenség az 1682-ben kétségtelenül észlelt, a később Halley-üstökös néven ismeretes égitesttel azonosítható. Valójában a Halley-üstökös csupán 1682. augusztus 24-én tűnt fel. Ebben az időszakban a tudományos csillagászat üstökös megjelenését nem tartja számon (Kronk, Garry W.: Cometography. Volume 1. Ancient-1799. A Catalog of Comets. Cambridge 1999, 373).

Hasonló, közel azonos helyen és időben felbukkant égi jelenségről szóló beszámoló jelent meg ugyanebben az évben Brassóban, amely az 1682. március 5-én Bécs felett látható szokatlan csillagról adott hírt (4394).

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ①

4449

ZABANIUS, Isaacus, sen.: Disputatio menstrua ex quarto Decalogi praecepto: Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene sit tibi, et sis longaevis super terram. Praeside m. Isaaco Zabanio, ... theol. et phil. p. p. celebrisq(ue) gymnasii Cibiniensis rectore, respondente Johanne Zabanio, adolescentum rege, theol. ac phil. cultore publice et solenniter ventilanda anno MDCLXXXII. die (...) Decembr. Cibinii (MDCLXXXII)[typ. civitatis] Jüngling.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1515 – Nágler 486

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán § 1. címmel olvasható a tételek bevezetése arról, hogy a mostani időben sokan elfeledkeznek a helyes fegyvelemről és igaz kegyességről. Ezt követi a címben idézett negyedik parancsolat három részre osztott magyarázata a szülők, a nevelők és a hivatalok iránti engedelmességről: *Sectio I. didactica* (§ 2–§ 9) (A₁b–A₂b), majd a hat kérdést és feleletet magában foglaló *Sectio II. polemica* (A₃a–A₄a) és az egy kérdés-feleletből álló *Sectio III. moralis* (A₄a–b).

Ezeket a vizsgatételeket a szebeni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1682 decemberében. A vizsgáztató Isaacus Zabanius, a teológia és filozófia professzora, az iskola igazgatója volt, a vizsgázó az elnök fia, Johann Zabanius (1664–1703) a tanuló ifjúság „királya”, a teológia és filozófia hallgatója, aki később Tübingenben tanult. 1700-ban a szászok grófja lett, majd 1703-ban felségsértés vádjával lefejezték. Alakja később több irodalmi alkotásnak ihletője lett.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ① ①

4450

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1683. Žilina 1682 vidua Dadan. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 4287!

Szent Biblia, az-az Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Amstelodamban 1683 M. Tótfalusi Kis Miklós. = **Appendix 334**

4451

ALBRECHT, Ferdinand: Ovis perdita rediens, hoc est fröliche vnd seelige Wiederzvruckkehrvng zum wahren seeligmachenden christlichen evangelischen Glauben vom Pabstthumb p. v. Ferdinandi Albrecht Franziscaner-Ordens der strengern Observantz Predigern. Welcher in den 14. Jahr seines Alters von den evangelischen Glauben zum Pabstthumb abgewichen, vnd in den 16 Jahr den Franciscaner Orden vnd Habit angenommen, j[e]tzt aber in den 29. Jahr durch den H. Geist erleuchtet, vnd zu den evangelischen Glauben bekehret worden. BBrtfeld[!] 1683 [typ. civitatis] druckts Leonhard Ocherlan.

A⁴–D⁴ E² = [18] fol. – 4°

Čaplovič 250

Evangelikus hitvitázó prédikáció. – A címlap háta üres. Az ajánlást *Denen edlvesten ... herren Richter und Rath sambt einer löblichen Gemein der ... Stadt Bartfeld* címezte aláírója, *Ferdinandus Albrecht, quondam Franciscanus, jam conversus evangelicus confessor* (A₂a–B₁b). Ezt követi az előszó *An den günstigen Leser* (D₂a–b). A főrész címe *Revocations Predig* (B₃a–D₃b), ennek végén rövid hitvallás olvasható *Professio fidei* (D₄a–E₁b). A kiadványt a prédikáció keltezése zárja: *Erhalten Dominica II. Epiphan. 1683. In der durch Gottes Gnaden denen evangelischen wiedergeschenkten deutschen Pfarrkirchen zu Bartfeld um 2 Uhr nach Mittage* (E₂a).

Az evangelikus születésű Ferdinand Albrecht (cr. 1655–?) körmöcbányai kereskedőcsaládból származott, képzett muzikus volt. Műve címlapjáról és az olvasóhoz intézett előszóból is kitűnik, hogy 14 éves korában katolizált, 16 évesen lépett be a ferences rendbe. 1673-ban Hradistyén volt novícius, teológiai tanulmányait Itáliában végezte (Róma, Brescia, Rivarolo). Ott szentelték pappá 1677-ben (Levéltári Közlemények 1946: 163, Galla Ferenc. Uő: Ferences misszionáriusok Magyarországon: a Királyságban és Erdélyben a 17–18. században. Kiad. Fazekas István. Bp. – Róma 2005 (Collectanea Vaticana Hungariae Classis 1./2), 29–30). Hazatérése után, 1679-ben és 1681-ben a körmöcbányai ferences rendház és az ottani plébániatemplom, majd a közeli hegvidéki német falvak, Honneshau (Lucska, Jánosrét) és Kuneschhau (Kunosó, Kunosvágása) prédikátora lett. Eközben 1680-ban Kassán, 1682-ben Füleken volt német hitszónok (Magyar Ferences Levéltár, Provincia Sanctissimi Salvatoris, Registrum seu actus capitulorum provincialium et congregationum intermediarum, 1659–1691. Fáy Zoltán közlése). Eközben többször a kurucok fogságába esett, utoljára Fülek elestekor, 1682. szeptember 10-én. Ezután evangelikus lelkész lett.

Ezt a prédikációját, amelyben megindokolja, hogy 13 évvel a ferences rendbe való belépése után miért tért vissza az evangelikus vallásra, 1683-ban a Vízkereszt utáni második vasárnapon (január 17.) délután 2 órakor mondta el a bártfai német evangelikus templomban. Ezt követően Körmöcbányán kapott diakónusi (segédlelkési) tisztséget. 1683. július 14-én Késmárkon tartott bűnbánati prédikációja szintén megjelent nyomtatásban (4476). Életének utolsó ismeretes eseménye, hogy 1685. október 28-án gerlachfalvi (Szepes megye) lelkészként Kolozsvárról kérte a római Hitterjesztési Kongregációt, hogy fogadják vissza a katolikus egyházba. Hogy korábban evangelikus lett, és megházasodott, azt csak a kínzásoknak és kényszerű helyzetének tulajdonította, lelkészi tevékenységéről nem szólt (Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania (1572–1717). Edidit István György Tóth. IV. Bp. 2005, 2803–2805, korábban Galla Ferenc tévesen 1675-ös dátummal ismertette: Levéltári Közlemények 1946: 162).

A bártfai városi nyomdának ez a kiadványa a tipográfia több éves szünetelése után jelent meg. A nyomdát Leonhard Ocherlan 1683–1684-ben vezette.

Budapest *Nat* cop. – Levoča *Ev* ①

4452

(ALSTED, Johann Heinrich:) Rudimenta lingvae Latinae in usum scholae Albensis hoc modo elaborata, ut puer unius anni spatio ex illis legere, declinare, comparare, conjugare, initia denique syntaxis et radices sylvulae vocabulorum harmonice addiscere possit. Editio duodecima. Bartphae 1683 [typ. civitatis] per Leonardum Ocherlan.

A⁸–L⁸ = 175 pag. – 8°

Akantisz Viktor: Todoroszku Gyula és neje Horváth Aranka régi magyar könyvtára. Bp. 1922, 41 – OSzKÉvk 1961–1962: 237 – Čaplovič 251

Latin nyelvtan. – E kiadvány tartalma és beosztása megegyezik az időben hozzá legközelebb eső, teljes terjedelmében fennmaradt tizedik kiadással (Lőcse 1667, **3351**). A címlap tanúsága szerint Alsted *Grammaticájának* ez a tizenkettedik kiadása.

Fazakas József hívta fel arra figyelmet (OSzKÉvk 1961-1962: 237), hogy a bártfai városi nyomda címlapon szereplő nyomdászának a neve nem olvasható ki világosan. Személyét Ábel Jenőre hivatkozva (A bártfai Sz.-Egyed temploma könyvtárának története. Bp. 1885, 173) összefüggésbe hozta egy bizonyos Leonardus Ocherta (?) nevű könyvtulajdonossal, illetve rokonságát vélte felfedezni azzal a Johannes Ocherlandt nevű bártfai származású tanulóval, aki Thornban vizsgázott 1700-ban (RMK III 4195). Ez utóbbi thorni tanuló azonban inkább a nyomdászattal foglalkozó névrokon fia lehetett. A legújabb szakirodalom a nyomdász nevét Leonard Ocherlanként említi (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 52, 106, Farkas Ágnes), mert ez a név szerepel egy másik 1683-as bártfai nyomtatvány impresszumában (**4451**).

Példány alapján először Akantisz Viktor írta le (Todoroszku Gyula és neje Horváth Aranka régi magyar könyvtára. Bp. 1922, 41). Első könyvészeti leírása Fazakas Józseftől származik (OSzKÉvk 1961–1962: 237). Az ő adatát vette át Ján Čaplovič (251).

Cf. **1580!**; **1823!**; **3351!**; –, →

Budapest *Nat* ①

4453

AZ EVANGELIOMOK es epistolak, mellyeket esztendő által olvastat az anya-szent-egyház romai rend-szerént vasárnapokon, innepeken és böjttben minden nap a kalendariummal és karáchonyi s' husvéti enekkelkel. Becsben MDCLXXXIII Kürner Jacob János [jun.]

A¹²–M¹² N⁴ = [16] + 279 + [1] pag. – 12° – Color.

Katolikus perikópáskönyv. – A bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadvány szedése teljes egészében eltér a perikópáskönyv ugyanilyen címmel és impresszummal megjelent kiadásától (**4454**). A címlap hátán kezdődik *A nyomtató a keresztyén olvasónak* című bevezetés (A₁b–A₂a). Ezt *A változó innepek táblája* követi az 1679–1700 évekre (A₂b–A₃a) és a naptártáblák (A₃b–A₃a). *A változó innepek táblájának* kezdő éveként olvasható 1670-es évszám sajtóhiba, mert a változó ünnepek időpontjai az 1679-es évekkel egyeznek, továbbá a felsorolásban az utána következő év 1680. A főrész először advent első vasárnapjától kezdődően a vasárnapokra, a főünnepekre és a nagyböjt minden napjára szóló episztolákból való és evangéliumi szakaszokat adja közre (2–208). Majd *A szentek innepin való evangéliumok és episztolák* következnek (208–269). A függelékben *Urunk születéséről való énekek, melyeket prédikáció előtt és prédikáció után énekelhetni* címmel a következő énekek találhatóak: 269. lap: *Dicséretes a gyermek* – 271: *Hálát adjunk* – 271: *Gyermek születék Betlehemben, kin ... örüle Jeausalem* [recte Jerusalem] – 272: *Nagy öröm nap* – 273: *E nap nekünk dicséretes* – 275: *Úrnak nagy* – 275: *Az új esztendő éneke. Nekünk születék mennyei király, Szűz*

– 276: *Húsvéti ének. Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és ... Kyrie* – 277: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive. Úristen* – 277: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, Kyrie*. Ezt a *Prédikáció után való könyörgés* követi. (278–279). A nyomtatványt a *Menda emenda* című hibajegyzék zárja (N₄b).

A kiadvány tartalma és beosztása az 1642-ben, 1661-ben és 1662-ben Bécsben megjelent perikópáskönyveket követi (1918, 2960, 3019), amelyek célja a perikópák szövegének a római rend szerinti közreadása. Az előző kiadásoktól csupán a változó ünnepek évköre tér el, továbbá itt Szent József napjára is található perikópa (224–225), és újdonság a kötetet záró imádság. Az előző 1661-es és 1662-es kiadásokban (2960, 3019) *A változó ünnepek táblája* az 1661–1682 közti éveket tartalmazza. Ennek ellenére e kiadásban az 1679-es évvel kezdődik, bár a nyomtatás évszáma szerint 1683 volna logikus. Ennek oka nem ismeretes.

Ifj. Johann Jakob Kürner bécsi nyomdász 1675 és 1679 között működött.

A perikópáskönyv ugyanilyen impresszummal, de teljes egészében eltérő szedéssel is megjelent (4454). Abban *A változó innepek táblája* az 1697–1718 évekre szól (A₂b–A₃a), továbbá hiányzik az e kiadvány végén olvasható hibajegyzék. E hibajegyzék, illetve a két kiadás szövegének vizsgálata alapján megállapítható, hogy – bár történtek ellenkező irányú változtatások is – e kiadás szövegének hibáit, hiányosságait javították a másik kiadásban (4454, az eltérések részletes ismertetését ld. ott). Így e kiadás tekinthető korábbiaknak.

Szabó Károly ennek a műnek egy 1683. évi nagyszombati kiadását is felvette bibliográfiájába (RMK I 1312) a Széchényi Könyvtár első nyomtatott katalógusa alapján (Catalogus Bibliothecae Hungaricae Francisci com. Széchényi. Tomus I. Sopronii 1799, 335). Adatát Zelliger (Pantheon 1642) és Ján Čaplovič is megismételte (2167). Čaplovič hivatkozott a pozsonyi egyetemi könyvtár és a körmöcbányai ferencesek könyvtárainak régi katalógusaira is, példány azonban egyik könyvtárban sem volt és ma sem található a szóban forgó műből. A Széchényi-katalógus az említett helyen az 1662. évi bécsi kiadásról közöl teljes címléírást: *Evangeliumok és epistolak ...* Bécsben 1662 (vö. 3019). Erre a címléírásra utal vissza külön-külön sorban, gondolatjel után két megjegyzés: „– Nagyszombat 1669. in 12. p. 386” (vö. 3581), és „– ibidem 1683. in 12. p. 280”. A katalógus tipografizálása alapján egyértelmű, hogy az „ibidem” szó a főtételre, azaz Bécsre utal vissza nyomdahelyként, és nem Nagyszombatra, vagyis a megjegyzés erre az 1683. évi bécsi kiadásra vonatkozik. Ezt bizonyítja, hogy az Országos Széchényi Könyvtár állományában ma is megtalálható a katalógusban leírt három kiadásnak, azaz az 1662. évi bécsinek, az 1669. évi nagyszombatinak, és ennek az 1683. évi ugyancsak bécsinek a régi Széchényi-példánya. Ezzel szemben az 1683. évi nagyszombati kiadásnak sem itt, sem más könyvtár állományában nincs hitelt érdemlő nyoma. Szabó Károly egyszerűen félreértette a Széchényi-katalógusban olvasható adatokat.

Cf. 1421*¹; 1918¹; 2960¹; 3950, –, 4454, →

Budapest Univ ① – Szeged Univ ②*

4454

AZ EVANGELIUMOK es epistolak, mellicet esztendő által olvastat az anya-szent-egyház romai rend-szerént vasárnapokon, innepeken és böytben minden nap a kalendariummal

és karáchonyi s' husvéti enekkel. Becsben MDCLXXXIII Kürner Jacob János [jun.].

A¹²-M¹² N⁴ = [16] + 280 pag. – 12° – Color.

RMK I 1293

Katolikus perikópáskönyv. – E kiadvány a perikópáskönyv ugyanezzel az impresszummal megjelent kiadásának (4453) javított, teljes egészében újraszedett kiadása. Tartalma és beosztása kisebb eltérésektől eltekintve megegyezik azzal. A *változó innepek táblája* e kiadásban az 1697–1718 évekre szól (A₂b–A₃a). A Pütkösd utáni 24. vasárnapra adott evangélium (Máté 24, 15) mintegy 23 sorral hosszabb, *Az ég és a föld elmúlnak, az én beszédim pedig el nem múlnak* mondattal zárul (207), ezért az ezt követő tartalmi egységek a másik kiadáshoz (4453) képest eggyel nagyobb számú lapon találhatók, a következőképpen: A főrész a 209. lapon zárul, majd *A szentek innepin való evangéliumok és episztolák* következnek (209–270). A függelékben *Urunk születéséről való énekek, melyeket prédikáció előtt és prédikáció után énekelhetni* címmel található énekek a következő módon helyezkednek el: 270. lap: *Dicséretes a gyermek* – 271: *Hálát adjunk* – 272: *Gyermek születék Betlehemben, kin ... örüde Jeruzsálem* – 273: *Nagy öröm nap* – 274: *E nap nekünk dicséretes* – 276: *Úrnak nagy* – 276: *Az új esztendő éneke. Nekünk születék mennyei király, Szűz* – 277: *Húsvéti ének. Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és ... Kyrie* – 278: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive. Úristen* – 278: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, kyrie*. A kiadványt *Prédikáció után való könyörgés* zárja (279–280).

A két változat összehasonlítása során megállapítható, hogy a másik kiadás *Menda emenda* című hibajegyzéke (4453, N₆b) ebben a kiadásban nem található meg, azonban az ott olvasható egyértelmű szedési hibákat itt kijavították (pl. 2: szöveg 7. sor *járunk* helyett *járjunk*, 12: 2. sor *bűnköböl* – *bűnökköböl* stb.). Ugyanakkor a bibliai helyek megjelölésére, illetve a szöveg megváltoztatására vonatkozó utasításokat nem vezették át, annak ellenére, hogy valójában azok felelnek meg a bibliai szövegnek (pl. 32: *Máté 23.* helyett 13-nak; 45: *Máté* helyett Jánosnak; 20: 8. sor: *böjtölésekkel szolgálván*, helyett *böjtölésekkel és könyörgésekkel* szavaknak kellene állnia stb.). Elképzelhető, hogy nem az említett hibajegyzék szolgált a javítás alapjául, ugyanis előfordul, hogy annak hibás javaslata helyett itt jó változatot szedtek (pl. 9: 8. sor, *iraid* – *iratás* – *iratás*), illetve ellentétesen, ebbe a javítottnak tűnő kiadásba került hibás alak az ott olvasható jó helyett (3: 8. sor, *gyümölböt* (4453) helyett, *gyümölböt* (4454)). Továbbá annak ellenére, hogy a hibajegyzékben olvasható téves helymegjelölésekben nem történt változás, több esetben kimutatható, hogy a hiányos szöveget kiegészítették az újabb szedés során, így – miként a fenti tartalmi ismertetésben is olvasható – a Pütkösd utáni 24. vasárnapra adott evangélium nem a *Valahol a test léssen oda gyűlnék a sasok is* (206) mondattal zárul, hanem 23 sorral hosszabb. Ezen kívül erre példa a passió hiányos szövegébe betoldott mondat is, ahol a másik kiadásban a *Vala pedig írva: A Názáreti Jesus a zsidók közül, mert közel vala a városhoz ...*, míg itt: *Vala pedig írva: A Názáreti Jesus a zsidók királya. Ezt azért a felül való írást sokan a zsidók közül olvasták, mert közel vala a városhoz ...* szöveg olvasható (129).

A két azonos impresszummal megjelent, eltérő szedésű kiadás szövegének összehasonlítása alapján megállapítható, hogy mindkettő a bécsi Kürner nyomdában készült, amelynek tulajdonosa és vezetője 1675 és 1729 között ifjabb Johann Jakob Kürner volt. A változtatások alapján valószínűnek látszik, hogy ez került ki később a sajtó alól. A két kiadvány kinyomtatása között eltelt idő azonban kérdéses. Felmerülhet, hogy a későbbi 1697-ben hagyta el a sajtót, miként ezt az 1697-es évvel kezdődő *A változó innepek táblája*

sugallná. Az 1661-es és 1662-es kiadásokban (2960, 3019) ugyanis e rész az 1661-1682 közti éveket tartalmazza. Ennek ellentmond, hogy a másik 1683-asnak jelölt kiadás táblája (4453) sem a nyomtatási évvel, hanem 1679-cel kezdődik, továbbá nem látszik indokoltnak, hogy miért lett volna szükség az impresszum meghamisítására. A két szedést megvizsgálva látszik a szándék, hogy a könyv egyes szakaszait mindkét kiadásban következetesen ugyanazokkal a betűtípusokkal szedjék, és ugyanazokkal a nyomdai cifrákkal díszítsék. A betűtípusok mindegyike megegyezik a két kiadásban, ami csak úgy lehetséges, ha a kettő nyomtatásának ideje nagyon közel esik egymáshoz. Némi változás csak a nyomdai cifrák esetében tapasztalható, de többségük a betűkhöz hasonlóan azonos (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Így tehát, bár nem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy e kiadás néhány évvel később készült, és nem találni magyarázatot a naptárrész későbbi kezdő dátumára sem, egyeb adat előkerüléséig a legvalószínűbbnek az tekinthető, hogy e kiadás is a címlapon feltüntetett időpontban, azaz 1683-ban hagyta el a sajtót. Lehetséges, hogy a nyomtatás megszakadásához és az újrasedéshez Bécs 1683. évi oszmán ostroma vezetett.

Cf. 1421*!; 1918!; 2960!; 3950, 4453, –, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4455

»CNOLLIUS, Christophorus, sen.: Wittwen und Waysen Trostbüchlein für hochbetrübtte Wittwen und Waisen, die im Elende und groszen Kummer stecken und leben und allein bei dem Herrn Jesu Christo ihrem himmlischen Bräutigam, Vater und Richter, Rath, Trost, Schutz, Hülfe und Rettung suchen müssen. Geschrieben durch Christophorum Cnollium sen. Boless. Sil. Der Christlichen Gemeine zu Sprottau gewesenem treuffleissigen Diaconum. Jtzo wegen des grossen Nutzens bei Wittwen und Waisen auf Vieler Begehren wiederum zum Druck befördert und mit einem nützlichen Anhang vermehrt. In Verlegung Sophiae Böhmín, geborenen Blasiusin, Wittib. Zu Kronstadt 1683 in der Herrmannischen Druckerey.«

»XX + 242 pag. – 12«

Gross: Kronstädter 215

Evangelikus elmékedések. – E ma egyetlen példányban sem ismeretes kiadványt Joseph Trausch kézíratos feljegyzése alapján Julius Gross írta le (Kronstädter 215). Gross Trausch idézve a mű tartalmáról is rövid összefoglalást adott. Eszerint kiadója, Sophia Böhm a következő brassói özvegyeknek ajánlotta a munkát: „der Marg. geb. Forgátsch verw. Petr. Mederus – Martha geb. Draut verw. Boltos – Cath. geb. Clossailer verw. Barth. Hirscher – Marg. geb. Gockesch verw. Luc. Seuler – Anna Maria geb. Benkner verw. Georg Altzner – Rosa geb. Lorenz verw. Math. Hintz – Martha geb. Schunkabunk verw. Peter Wolf – Martha geb. Kattner verw. Peter Pfannenschmied – Martha geb. Lotz verw. Andr. Rauss und Martha geb. Zügin verw. Georg Gockesch.” A mű Jézus Krisztus és az özvegyek, illetve árvak közötti 16 beszélgetést, valamint a végén 14 éneket tartalmazott.

A mű szerzője Christophorus Cnollius (1563–1630) a sziléziai Sprottau diakónusa. Wittenbergben tanult, asztronómiai értekezés (VD17 14:072846D), öröknaptárak szerkesztése (VD17 14:664359Z, VD17 23:265570A) fűződnek a nevéhez, illetve egy egyházi éneke is maradt fenn (VD17 1:670502L). Ezek címlapján szintén boroszlóinak nevezi magát.

E brassói kiadvány minden bizonnyal Cnollius ugyanilyen című, először 1627-ben, majd másodszor 1658-ban Lipcsében (vö. Geza Ingendahl: *Witwen in der Frühen Neuzeit. Eine kulturhistorische Studie*. Frankfurt 2006, 330) megjelent művén alapul. Ez utóbbi kiadás szerkezete, tartalma nagyfokú azonosságot mutat Grossnak a brassói nyomtatványra vonatkozó tartalmi leírásával, csak a kötet végén jóval kevesebb ének olvasható.

A címlap szerint a nyomtatvány egy brassói özvegy, Sophia Böhm, született Blasius költségen jelent meg.

Mivel a Gross által közölt leírás pontos tartalmi és formai adatokat közöl, bizonyos, hogy példány alapján készült, ezért a kiadvány egykori létezését nincs ok kétségbe vonni.

4456

»HYLLER, Martin: Das holdselige und liebeiche Mutterherz Gottes etc. Wieder aufgelegt 1683. In kl. 12° 360 S.«

Gross: Kronstädter 216

Evangelikus elmélkedések és ének. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatványt a fenti formában Julius Gross írta le Joseph Trausch említése alapján (Kronstädter 216), mivel példányt már ő sem látott belőle. A „wieder aufgelegt” kifejezéssel utalt arra, hogy e mű újrakiadás. Korábban 1681-ben jelent meg Brassóban Martin Hyller műve (4335), e kiadásból azonban ma szintén nem ismeretes példány. Joggal feltételezhető, hogy ez az újabb változat is tartalmazta Johann Heermann *Ein schönes Lied* énekét, amely Hyller elmélkedéseinek a verses összefoglalása. Gross leírásában utalt arra, hogy 360 számozott lapból állt, formátuma pedig kis tizenkettedrét volt.

Ugyancsak feltételezhető, hogy ez az újabb kiadás is Brassóban jelent meg, de nem állapítható meg, hogy a Herrmann- vagy a Pfannenschmied-nyomdában.

Cf. 4335, –

4456A

»J. N. D. Jövendölés, mely lett és mutattatot meg egy Angliai papnak, ugyan Angliában Chester városában ... Brassó 1683 «

Klanciczay Tibor a fenti módon számolt be egy „két leveles verses kéziratról, amely egy 1683. évi brassói magyar nyelvű nyomtatvány másolata, angoltól németre, németből magyarra fordítva” (A Magyar

Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának közleményei, 5. kötet, 1–4. 356). Ismertetése szerint az iratot 1954-ben végzett erdélyi levéltári kutatásai alatt találta, lelőhelye: „Kolozsvár, RNK. Akadémiája, kolozsvári filiale levéltára (Erdélyi Múzeum levéltára), Vegyes kéziratok, Kendilónai Teleki lt. XXV. fasc., Versek I. c. boríték” (i. h.).

A levéltári forrás ma nem hozzáférhető. Klaniczay Tibor adata és arra vonatkozó véleménye, hogy a kézirat egy nyomtatvány másolata azonban hitelesnek látszik. Így megalapozottan feltételezhető, hogy 1683-ban Brassóban megjelent a fenti című vagy szövegkezdetű költeményt tartalmazó, feltehetően egyetlen vagy legfeljebb néhány leveles nyomtatvány.

A mű eredetije az angliai Chester városában élő Johann Thilord prédikátor jóvendöléseinek német fordítása lehet, amelyet 1682-ben négyszer is kiadtak Németországban hely nélkül, feltehetően Braunschweigben (VD17 23:657440Q, VD17 7:705082M, VD17 23:645277Q, és VD17 23:259671C) *Johann Thylordt, Prediger zu Chester in Engeland: Engclischer Wahrsager, welcher Anno 1679. verfertigt und von anno 1680. biß 1692. gestellet worden. Jetzo aber ... in unser teutschen Mutter-Sprache guten Freunden übersetzt von einem Liebhaber Englischer Sprache* címen négy levél terjedelemben.

Thilord életéről további adat nem ismeretes. Hasonlóképpen nem tudható a német fordító kiléte sem. A verset és prózát váltogató jóvendölések magyar vonatkozásait (1680: Thököly-felkelés, 1683: Thököly Imre királlyá koronázása), továbbá a Habsburg-Birodalomra és a törökökre vonatkozó részleteit Németh S. Katalin elemezte (ItK 1991: 183-184).

A fennmaradt adat alapján nem állapítható meg, hogy a kiadvány a Herrmann- vagy a Pfannenschmied-nyomdában készült-e.

4457

MÜLLER, Nicolaus: *Schriffmefßiger Weg-Weiser zur seligen Sterbe-Kunst, das ist nothwendiger und in Gottes Wort wohl gegründeten Bericht, wie sich die krancken Leute in ihrer wärenden Kranckheit verhalten, auch wie man ihnen auß Gottes Wort zu sprechen und sie trösten solle, biß sie selig in Christo einschläffen. Genommen aus dem schönen Büchlein Praxis pietatis Hn. d. Ludovici Baili, gewesenenen Bischoffen zu Bangodt in Engelland. Mit einer nützlichen Vorrede Hn. m. Johan. Honteri, wohlbestellten Ober-Pfarrherrns in Kronstadt. Kron-Stadt 1683 in der Herrmannischen Druckerey [Nicolaus Müller].*

)^{(12, A¹²-I¹² = [23] + 203 + [13] pag. – 12° – Orn., init.}

RMK II 1516 – Nägler 488

Evangélikus elmélkedés. – A címlap háta üres. Az *Andächtiger Leser* című előszót Kronstadt 1683. szeptember (24. egykorú kézírás) keltezéssel *m. Johannes Honterus, Pfarrer in Kronstadt* írta alá)_(2-a))_(6-b). Az ajánlást *Dem ... H. Caspar Kreischen ... Mitburger und Hundert-Manne, wie auch berühmten Goldschmied in ... Kronstadt, meinem ... Freund und Gönner* intézte 1683. szeptember 30-i keltezéssel a nyomdász, *Nicolaus Müller*)_(-a))_(9-b). Ezt egy-egy német nyelvű vers és imádság követi: *Das richtigste Testaments eines gläubigen Christen*)_(10-a))_(11-a) és *Ein schönes Gebet, täglich nach dem Morgen- und Abendsegen zu seuffzen und zu sprechen*)_(11-b))_(12-b). A főrész *Das I. Capitel. Nothwendiger Bericht, wie ein*

Christ Gott seinen Herrn preisen und ehren solle in der Kranckheit címmel kezdődik, összesen tizenhárom fejezetet tartalmaz I.–XIII. *Capitel* (1–203). Az első hat a beteg, illetve a halálhoz közelítő keresztyéneknek ad tanácsokat, hogyan vigasztalhatják magukat végső állapotukban. A második hat a beteglátogatóknak szól, hogy mire figyeljenek, mire számítsanak a haldoklók körüli forgolódásukban, hogyan hárítsák el a végső órák kísértéseit. A tizenharmadik egy Lélek beszélgetése Megváltójával, hogy mi lesz keserű szenvedésének és fájdalmas halálának bére. A főrészt öt éneket tartalmazó függelék követi, *Anhang etlicher schönen, geistlichen Lieder, so wohl gesunden als krancken Leuten nützlich zu singen: I. Trost-Gesang einer angefochtenen Seele. Im Thon: Daphnis gieng vor wenig* (I₆b–I₈b) – II. *Eines Gläubigen, sich der Hülf Gottes tröstenden Christen. Im Th. Herr Jesu Christ wahr Mensch* (I₈b–I₉a) – III. *In schweren Kranckheiten. Im Thon: Auf meinen lieben Gott* (I₉a–b) – IV. *In gleicher Noth. Im Thon: Aus tiefer Noth* (I₁₀a–I₁₁a) – V. *Ein Anders. Aus der 2. Epistel an Timoth. Cap. 4., v. 7. 8. Im Thon: Schwing dich auf zu, oder Christus der uns selig macht* (I₁₁a–b). A nyomtatványt *Register der Capitel dieses Wegweisers* tartalomjegyzék zárja (I₁₂a–b). Ennek végén kolofón olvasható: *Zu Kronstadt in der Hermannischen Druckerey gedruckt durch Nicolaum Müller im Jahr Christi MDCLXXXIII.*

Szabó Károly Ludovicus Bailiuis, azaz Lewis Bayly műveként vette fel bibliográfiájába e nyomtatványt. A bevezető részekből azonban határozottan megállapítható, hogy Nicolaus Müller brassói nyomdász tekinthető szerzőjének. A város fő lelkészének, Joannes Honternek az előszavából kitűnik, hogy számos hasznos kegyességi művet nyomtatott. Ezt a boldog halálhoz vezető Kalauzt Lewis Bayly híres *Praxis pietatis*-ából excerptálta (*excepiren*), állította össze. Müller az ajánlásban ugyancsak úgy nyilatkozik, hogy ő maga hozta létre e *Wegweisert* Bayly műve alapján. Ebben a formájában tehát Müller önálló alkotásának tekinthető. Honter saját bevallása szerint ajánlásképpen írta hozzá az előszót, amivel nyilván a munka dogmatikai ellenőrzését is igazolta. Müller pedig nyomatékosan hangsúlyozza ajánlásában, hogy a munkát „lekipásztorunk tudtával és akaratával” adta ki. Müller korábban gondolt Martin Moller *Manuale de praeparatione ad mortem* (Görlitz 1603 és számos más ismeretes kiadás) kinyomtatására is, de azért esett erre a könyvre a választása, mert ez kevés szóval sokat mond. Az ajánlást azért intézte Caspar Kreisch-hez, a brassói százas tanács tagjához, a híres aranyműveshez, mert köztudott volt róla, hogy szereti a hasznos teológiai műveket, s mert a nyomtatáshoz szükséges papír megvásárlásában segítségére volt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.* (Sighişora) – Sárospatak *Ref* ② – Sibiu *Mus* ① – Sighişoara ①

4458

[1] NEU und alter Almanach auf das grosse Schalt-Jahr nach der heilsamen Geburt Jesu Christi MDCLXXXIV. auf Schlesien, Mähren, Ungern und Siebengbürgen mit müglichem Fleiss calculieret und zum Druck ververtiget von J o h a n n e N e u b a r t h Boleslá-Silesio. – [2] (Astrologische Muthmassungen auff das grosse Schalt-Jahr nach der Geburt Jesu Christi 1684., darinnen dieses Jahrs Zustand an Witterung, Finsternüssen, Krieg, Kranckheiten, Erd-Früchten und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden. Zum Nutz und Gebrauch der Lande Schlesien, Lausitz und anderer umbliegender Orten mit Fleiss an Tag gegeben von J o h a n n e N e u b a r t h i o Boleslá-Silesio.)

Nachgedruckt zu Kron-stadt [1683] in der Pfannenschmiedischen Druckerey.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn., init., color.

VD17 23:722865H

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a szemközti lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázata, alatta az az évi nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év pontos hossza olvasható. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), minden hónap két lapot foglal el. Az *Erklärung der 12 himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* az ezeket szimbolizáló naptárjegyeket sorolja fel (B₆b). Az önálló címlappal (B₇a) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Von den vier Jahrzeiten. I. Vom Winter.* (B₇b–C₁b) – *II. Vom Frühling* (C₁b–C₃a) – *III. Vom Sommer* (C₃a–C₄b) – *IV. Vom Herbst* (C₃a–C₆b) – *Von den Finsternissen* (C₆b–C₇a) – *Vom Fried und Krieg* (C₇a–C₈b) – *Von Kranckheiten* (C₈b–D₂a) – *Von Feldfrüchten* (D₂a–D₃b). Ezt követi a *Verzeichnis der Siebenbürgischen und Seckelländischen Jahrmärckte* című, a városok betűrendjébe szedett vásárjegyzék (D₄a–D₈a). A kiadványt a *Vermehrte Chronica etlicher Historien in Ungern und Siebenbürgen geschehen* című krónika zárja (D₈b–E₈b).

A többi, ma ismeretes brassói kalendáriumot (vö. Brassó 1659, **2822**, **3874**, **4293**) a Herrmann-műhelyben nyomtatták, e naptár azonban az 1672–1688 között azzal párhuzamosan a városban működő Pfannenschmied-nyomdában készült. A következő ma ismeretes brassói naptár 1693-ra szól (RMK II 1725).

A magyarországi bibliográfiai irodalomban ismeretlen kiadványt elsőként a német nemzeti bibliográfia írta le (VD17 23:722865H).

Cf. **3874!**

Budapest *Nat cop.* – Wolfenbüttel ① + cop. digit.

4459

KÁJONI János: *Calendarium in quo dies sanctorum Breviarij Romani Ordinis Minorum, Regni Hungariae ac ad libitum, suis locis inserti continentur. Ubi pius lector advertet, de quo sanctorum sibi officium sit persolvendum secundum Breviarium Romanum. Additis officijs, quae in Breviario nondum habentur.* Fr. Joannes Kajoni. In conventu Csikiensi 1683 [typ. conventus Csikiensis].

A⁸ B⁸ [C]⁸ = [24] fol. – 8° – ♪, 1 ill., orn., color.

V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 159, Bánfi Szilvia

Liturgikus öröknapár és énekeskönyv. – A kiadvány fő része a római breviárium kalendárium részét tartalmazza a ferences rend használatára, kiegészítve a magyar szentek ünnepeivel és a nem kötelező ünnepekkel. A címlap hátán cifrákból összeállított keretben a kis doxológia szövege olvasható. A következő

lapon kezdődnek a zsolozsmára való felkészülésre szolgáló és azt lezáró szövegek: *Ante divinum officium oratio* (A₂a) – *Commendatoria* – *Intentio ante officium, intentio hebdomadaria in horis canonicis* (A₂b–A₄a) – végül *Oratio post officium* (A₄a). Ezután *Ortus et occasus Solis* címmel négyzetes keretben óraszámplapot ábrázoló fametszetes ábra látható a közepén a Nap képével (A₄b). Az ehhez kapcsolódó szöveg közli a napfelkelte és –nyugta időpontját a hónapok bizonyos napjain (A₄b–A₆a). A kalendárium–rész a szentek ünnepnapjait és az állandó ünnepeket sorolja fel az év minden egyes napjára. Szerkezete a következő: minden egyes hónap egy verzó és egy rektó lapot foglal el, az első oszlopban a vasárnapi betű, majd a hónap napja, végül az ünnep megnevezése olvasható azok jelentőségének megjelölésével együtt (A₆b–[C]₂a). E részt *Observationes* címen az officiumok mondására vonatkozó különféle előírások felsorolása zárja ([C]₂b). Végül *Modus benedicamus et antiphonas intonandi* főcím alatt *Nativitas Domini* ([C]₃a) és *Resurrectio Domini* ([C]₃b–[C]₈a) elnevezésű részre bontva a különböző alkalmakra rendelt antifónák és elbocsátó formulák olvashatók, azok alkalmanként eltérő dallamait leíró kottákkal együtt. Az utolsó lapon *Scala musicalis* elnevezéssel a kotta olvasására vonatkozó ismertetés található ([C]₈b).

A kiadványt elsőként Bánfi Szilvia ismertette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 159). Szintén ő írt a nyomdásznak, Kassai Andrásnak a kották nyomtatását lehetővé tevő, elsőként e kiadvány *Modus* című részében alkalmazott technikai megoldásáról, közölve a *Modus* kezdőlapját is (uo. 157–158).

Cf. 4184, –

Budapest Nat cop. – Miercurea-Ciuc Mus ①

4460

BRABEUM vitae et rerum gestarum ... Samuelis Köleseri, eloquiorum divinatorum in ecclesia Debrecina dispensatoris fervidissimi, disertissimi, philologi dexterissimi, orthodoxiae sanguine Jesu Christi assertae propagatoris et propugnatoris curiosissimi, zelotae (dum viveret) in domo Dei strenuissimi, fratrum tractus Debrecinensis senioris vigilantissimi et scribae synodi generalis prudentissimi. Debrecini 1683 per Stephanum Töltési.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1517

Életrajz magyar és latin gyászversekkel. – A címlapon Töltési István *Non solus* feliratú, metszőjének C Z szignójával ellátott nyomdászjelvénye látható, háta üres. Ezt követi id. Köleséri Sámuel debreceni lelkész latin nyelvű életrajza egészen 1683. július 16-án, 12 órakor, 50. életévében bekövetkezett haláláig (A₂a–A₃b). A kiadvány első részében a következő debreceni és környékbeli lelkészek, a debreceni kollégium tanárai és debreceni polgárok rótták le latin versekkel tiszteletüket: (1) *Johannes Zoanyi* [recte Zovanyi], *eccl. Csatarensis pastor et tractus Biboriensis senior* (A₄a) – (2) *Philíp I. vers. 23., 24.* címmel *Stephanus Dioszegi, ss. theol. doctor et tractus Ermellyekiensis senior* – (3) *Alexander Felvinczi, ecc[lesiae] Debr[ecinensis] past[or] et synod[alis] scr[iba]* (A₄a–b) – (4) *Paulus Szenczi, eccl. Debr. pastor* (A₄b) – (5) *Urbanus E. Ujvári, comes*

peregrinationis individuus, eccl. Szoboszlaiensis pastor (A₄b–B₁a) – (6) *Andreas Liszikai, eccl. Ujfalusiensis pastor* (B₁a) – (7) *Paulus Sallai, eccl. N. Letensis pastor et tractus Ermellyekiensis scriba* – (8) *Stephanus Liszikai, eccl. Dioszegiensi pastor* (B₁b) – (9) *Stephanus Szönyi, eccl. Ujvárosiensi pastor* – (10) *a Martino Szilagy, scholae Debr. rectore* (B₁b–B₂a) – (11) *Paulus K[ovács] Lisznyai, scholae Debr. rector* (B₂a) – (12) *Philip. I. v. 23 címmel Michael P[ap] Rapoti, ecclesiae Földesiensi pastor* (B₂a–b) – (13) *Johannes Fülkei, eccl. Ladanyiensi pastor* (B₂b) – (14) *Steph. S. Sz[ent] Peteri, inutilis J[esu] C[hristi] servus* (B₃a) – (15) *Gen. 12. 14. címmel Paulus Czeglédi, eccl. Diosz. pastor, frater germanus* – (16) *Andreas Beltéki, eccl. Szovatiensi pastor* (B₃b) – (17) *Steph. T. Debrecini, patriae civis ac J[udex] J[uratus]* – (18) *Johannes Posalaki de Debr., civitatis patriae juratus notarius* – (19) *Psal. 69. 10. címmel Stephanus Dobozi, patriae civis* (B₄a) – (20) *Georgius Cs[ípkés] Komarinus, patriae civis* – (21) *Paulus P. Szölösi, p[ro] t[empore] senior sch[olae] Debr[ecinensis]* – (22) *Joh. Makodi, p[ro] t[empore] s[cholae] D[ebrecinensis] cont[ra] scrib[a] et eloq[uentiae] praec[eptor]* (B₄a–b) – (23) *Mich. P[ap] Rapoti s[tudens] c[ollegii] et p. t. synt[axistarum] praec.* (B₄b) – (24) *Johan. Decsi, s. c. et p. t. etymol. praceptor* – (25) *Stephanus Mikolai, s. c. (C₁a)* – (26) *Michael M. Papai, s. c.* – (27) *Georgius T. Kecskemeti, s. c. et curator neut. et mend.* – (28) *Johannes P. Szikszai, s. c.* – (29) *Stephanus M. Vecsei, s. c. (C₁a–b)* – (30) *Georgius Csontos Tokai, s. c. et p. t. s. poeseos praceptor* (C₁b) – (31) *Stephanus Csaplár Patai, s. c.* – (32) *Samuel Szathmari, s. c.* – (33) *Andreas Szoboszlai, s. c.* – (34) *Stephanus Herendi, s. c. (C₂a)* – (35) *Franciscus P. Ujfalusi, s. c.* – (36) *Stephanus H. Kajari, s. c.* – (37) *Michael Sz[ent] Györgyi, s. c.* – (38) *Nicolaus N. Nanási, s. c.* – (39) *Gregorius Phülopszállási, s. c.* – (40) *Paulus P. Csengeri, s. c. (C₂b)* – (41) *Andreas O. Debreceni, s. c.* – (42) *Michael Kémeri, s. c.* – (43) *Johannes A. Comaromi, s. c.* – (44) *Stephanus Szalontai, s. c.* – (45) *Johannes Békesi, s. c.* – (46) *Michael Abani, s. c.* – (47) *Stephanus Vas Debreceni, s. c. (C₃a)* – (48) *Prov. 15. v. 14., 24., 32. címmel Stephanus P. S. Keserűj, s. c.* – (49) *Martinus Lendvai, s. c.* – (50) *Samuel P. Bellyei, s. c.* – (51) *Adamus Szkarosi, s. c.* – (52) *Nicolaus O. Kömlej, s. c.* – (53) *I. Sam. 25. v. 1., 11. címmel Stephanus C. Pataki, s. c. (C₃a–b)* – (54) *Johannes L. Isaki, s. c. (C₃b)* – (55) *Johannes Kondorosi, s. c.* – (56) *Nicolaus M[adar] Apati, s. c.* – (57) *Daniel P. Büttösi, s. c.* – (58) *Johannes Kisvárdai, s. c.* – (59) *Johannes Banki, s. c.* – (60) *Stephanus A[rvai] Gyöngyösi, s. c. (C₄a)* – (61) *Paulus Gyöngyösi, s. c.* – (62) *Thomas M. Papai, s. c.* – (63) *Benedictus P. Nogradi, s. c.* – (64) *Stephanus Dobrai, s. c.* – (65) *Stephanus B. Gyöngyösi, s. c.* – (66) *Stephanus Nyiregyházi, s. c.* – (67) *Dan. 12. v. 3. címmel Andreas S. Pathai, s. c. (C₄a–b)* – (68) *Samuel Vecsei, s. c. (C₄b)* – (69) *Michael Uzoni, s. c.* – (70) *Josephus Debreczeni, s. c.* – (71) *Johannes Enyedi, s. c.* – (72) *Stephanus Konyári, s. c.* – (73) *Martinus Püspöki, s. c.* – (74) *Casparus Harsányi, s. c. (C₄b–D₁a)* – (75) *Stephanus Szathmári, s. c. (D₁a)* – (76) *Stephanus Losonczy, s. c.* – (77) *Josephus E. Ujvári, s. c.* – (78) *Johannes Erdélyi, s. c.* – (79) *Georgius Bölcskei, s. c.* – (80) *Stephanus B. Debreczeni, s. c.* – (81) *Georgius P. Szikszai, s. c.* – (82) *Dominicus Ujhelyi, s. c.* – (83) *Stephanus K. Nemedi, s. c.* – (84) *Franciscus K. Pataki, s. c. (D₁b)* – (85) *Johannes S. Debreczeni, s. c.* – (86) *Stephanus Sztropkai, s. c.* – (87) *Johannes Czeglédi, s. c.* – (88) *Johannes Bölcskei, s. c.* – (89) *Andreas Enyi, s. c.* – (90) *Thomas Polgári, s. c.* – (91) *Andreas M. Bagaméri, s. c.* – (92) *Stephanus K. Pathai, s. c.* – (93) *Stephanus P. Szölöskei, s. c. Végül tíz magyar vers olvasható, amelyekben a haldokló búcsúzik feleségétől, Belgiumban tanuló Sámuel nevű fiától, vejétől, Hodosi Sámuel veszprémi lelkésztlől, Szendrőben született kisgyermekes leányától, Máriától és két hajadon lányától, Sárától és Zsuzsannától, illetve a megszólítottak egy-egy versben válaszolnak Kölesérinek. Ezek címe és kezdőszavai a következők: (94) *Utolsó végéhez közelítő istenes férjnek utolsó szavai kívánatos élete társához, Szép idők folytában* (D₂a) – (95) *Az Úrban kimulandónak megkeseredett házastársának felelet, Jaj, mi esék rajtam!* (D₂a–b) – (96) *Megszóllatását fundamentomos reménységgel váró édesatyjának utolsó szavai idegen országban bujdosó szerelmes fiához, Noha kínjaim közt* (D₂b–D₃a) – (97) *Megkeseredett bujdosó fiúnak**

választétele megoszlatatásának óráján is róla megemlékező édesatyjának szavaira és intésére, Bujdosásim után midőn (D₃a–b) – (98) Expiraturus ad generum, Vitézeknek háza híres Veszprim váru (D₃b–D₄a) – (99) Reponit gener., Édesatyám helyén való (D₄a) – (100) Ad filiam, Házamban felnevelt Mária (D₄a–b) – (101) Filia ad patrem, Szerelmetes atyám hogy nem (D₄b) – (102) Pater ad bigam filiarum domesticarum, Hát neked mit szóljak – (103) Filiae ad patrem, Hová távozol el tőlünk.

A magyar versek szövegkiadása: RMKT XVII/11 467–473.

Az életrajz és a végül olvasható magyar versek szerzője nem ismeretes. Varga Imre felveti, hogy akár maga Köleséri is írhatta búcsúztató verseit, de nem tartja valószínűnek, hogy az ő kezétől származtak volna (RMKT XVII/11 846). Id. Köleséri Sámuel életéről ld. **3309**. Posta Anna hosszabban elemezte Diószegi István (2) és Lisznyai Kovács Pál (11) verseit (Gerundium 2019/1: 21-32).

A debreceni városi nyomdát 1683 és 1685 között Töltési István vezette, bár neve egy alkalommal már 1682-ben is előfordul (**4409**). A nyomdászjelvény, magát csupán *CZ* monogrammal jelölő metszójének teljes neve jelenleg nem ismeretes (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 347).

Aiud ④* – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Ref?* – Debrecen *Ref* ①
③ – Sárospatak *Ref* ① – Targu Mureş ④

Olim: Esztergom

4461

DEBRECENI FÓRIS István: Isten szent satoranak becsületben való tartása és tartattatasa, azaz olly rövid edgyügyü tanítás, melyben az isteni tiszteletre és egyéb szent dolgokra s' végekre eleitül fogván rendeltetett helyeknek, kiváltképpen az Isten szent templominak tisztán s' minden illetlen dolgoktul való üressen tartattatása szent irás szavaibul és erősségibül tanittatik és próbáltatik. Mellyet praedicállot Endreden az szent partialis előt a. 1682. die 11. Novemb., s' ugyan a' sz. partiális kívánságára typus alá is bocsátot Debreceni Foris Istvan, király-daroczi praedicator. Debrecenben 1683 Töltési Istvan.

A⁴ B⁴ C³ = [11] fol. – 8°

RMK I 1294

Református prédikáció. – A címlap hátán ajánlás olvasható: *Dedikálás ... Közep-Szoznok Varmegyében lévő Úr Christus hűséges szolgáinak, mostani ... esperesének s seniorjának, tisz. Körmendi B. Péter sógor uramnak ... és ugyanazon traktusban lévő, Úr Christus minden rendben lévő ... szolgáinak ez ő kegyelmek kívánságára s költségek által kibocsátott csekély írásocskámat ... jó szívvel offerálok.* Alíírása és keltezése: *Debreczeni Foris István, k-daroczi prédikátor, 1683. március 17.* Ezt követi a főrészt alkotó prédikáció: *Isten szent satorának becsületben való tartása és tartattatása* belső címmel (A₂a–C₃a). Szövegébe egy magyar nyelvű vers van beleszőve. Kezdőszavai: *Minden gonoszsággal* (B₄a). A beszéd eleje – amely az *Előljáró beszédet* (A₂a–b), az első kérdést, *Mit kell érteni az Isten satorán* (A₂b–B₁b) és a második kérdést (B₁b), *Miképpen*

mondatik az Isten sátorá szentnek tartalmazza – összefoglalja az első és második jeruzsálemi templom történetét, és kifejti, hogy mit szimbolizál a két templom Krisztusra és az egyházra nézve. A harmadik kérdés Micsodás becsületben kell tartani, vagy micsodás becsülettel kell becsülni az Isten sátorát és templomát (B₁b–C₃a) a templomok és temetők rendben tartásával, és a bennük való viselkedés szabályaival foglalkozik. Panaszolja, hogy az elmúlt nehéz években, mert nem volt más menedék, búzás kassá, élés és korszoma házzá, szalonmás boltta (C₁a) tette a templomokat a szegény község, és az urak is sokszor gondviseletlenek voltak. Továbbá megköszöni az ajánlás címzettjének, Körmendi Péternek, hogy a pogányok tüze miatt elégetett, Istennek e traktusában lévő 18 templomnak felépítésében fő ok voltál (C₂b). A prédikáció néhány soros fohással, Votum auctoris és még egy magyar nyelvű verssel, Epilogus concionis zárul. Kezdőszavai Csonka templomidat (C₃a). A szöveg legvégén újabb aláírás és keltezés áll: Irám K. Daroczon a Karaszna Víz mellett 1683. eszt. 17. Martij Debreczeni Foris István, a kurucok quártélyozásakor (C₃a).

Debreceni Főris, másképpen Szűcs István (?–1711/12) 1672-ben Debrecenben lépett a tógátus diákok sorába. 1678-ban túrkevei lelkésszé választották. 1679-től 1681-ig Franekerben és Utrechtben tanult. 1681 nyarától királydaróci, 1686-tól (szilágy)somlyói, 1688-tól szilágyi lelkész. 1694-től a zilahi egyházmegye esperese, 1699-től a tiszántúli református egyházkerület generális nótáriusa. 1712. május 26-án hunyt el. Bibliái személyek életrajzait tartalmazó munkája (4512) és két gyászverse ismeretes még.

A címlap és az ajánlás tanúsága szerint ezt a prédikációját az 1682. november 11-én az (Ér)endrédén tartott részszinaton mondta el, majd lelkészársai kérésére és költséggel 1683-ban nyomtatásban is kiadta.

Csorba Dávid e művet a minimalista prédikáció kategóriájába sorolta („A' sovány lelket meg-szépíteni” 61, 65).

Budapest Nat ① ① + cop. digit. – Debrecen Ref ① – Sárospatak Ref ①

Olim: Fáy-könyvtárban Tibold-Darócon

4462

FELVINCZI Sándor: Haeresiologia, id est dissertatio de haeresibus, quas ex Augustino, Lamberto Danaeo, Eusebio, Ruffino, Socrate, Theodorito, Sozomeno, Evagrio, Cluvero, Sulpicio Severo, Georgio Hornio aliisque historiarum sacrarum, chronologiarum ac haeresium scriptoribus in ordinem alphabeticum rededit, secundum ortum, progressum et egressum tractavit ac citatis Scripturae locis et auctoribus receptis (puta Calvino, Szegedino, Amesio, Maresio, Wendelino et aliis) succincte refutavit Alexander Felvinczi, ecclesiae Debrecinae minister. Debrecini 1683 per Stephanum Töltési.

*⁴ **⁴, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Mm⁸ = [16] + 559 + [1] pag. – 8° – 1 ins., init., color.

RMK II 1518

Református vallási vitairat. Lexikon az eretnekségekről. – A címlapot Töltési István debreceni nyomdász fametszetes *ET FLORE ET FRUCTU* felirató nyomdászjelvénye díszíti, amelyet feltehetően még Amszterdamból

hozott magával, és az utrechti Joannes Janssonius-műhely jelvényének rendkívül pontos másolata (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 75, Bánfi Szilvia). A címlap hátán a Bibliából, *Augustinustól* és *Thomas Goodwinustól* olvashatók idézetek. Az ajánlás a Szentháromsághoz szól, *Dedicatio sacrosanctae Triadi* (*₂a–*₃a). Ezt követi az előszó, *Praefatio ad lectorem* (*₃b–*₃b), aláírása *Alexander Felvinczi. Debrecini a. D. 1683. die 14. Septembr.* Ezután a szerző felsorolja az általa látogatott iskolákat és ottani tanárait, *Praeceptores auctoris libri hujus sunt sequentes* (**₄a), amelynek a végén megjegyzi, hogy teljes életrajzát is szeretne volna közreadni, de nem állt rendelkezésre elegendő papír. A bevezető részek végén *Approbatio operis* (**₄b) olvasható, kiállítója, *Urbanus K. Ersek-Ujvári p. e. Szoboszl. et sen. Debr. tract.* A főrész *Haeresiologia id est, dissertatio de haeresibus, quae ex auctoribus diversis in ordinem alphabeticum sunt redactae et refutatae* (1–559) belső címmel kezdődik, és betűrendben ír a legkülönbözőbb eretnokségekről és eretneknek tartott teológusokról. Az egyes cikkek felépítése a következő: a *De ortu* rész szól a tárgyalt eretnokség keletkezéséről, a *De progressu* a terjedéséről és fontosabb tanításairól. Az utóbbiakat bibliai idézetek, a címszövegben felsorolt és más híres teológusokra való hivatkozások cáfolják. A *De egressu* a szóban forgó eretnokség megszűnését és esetleges utóéletét ismerteti. Az eretnek teológusokról szóló cikkek a bemutatott teológus működésének fontosabb adatait, főbb tanításait és azok cáfolatát tartalmazzák. Az utolsó lapon a sajtóhibák jegyzéke olvasható, *Errata hoc modo corrigantur* (Mm₈b).

Az ajánlásban a szerző hálát ad a Szentháromságnak, hogy jótéteményeivel és gondviselésével képessé tette e munka megírására. S mivel a nyomtatásra fordított pénz Istené, felajánlja, hogy a példányok eladásából befolyó jövedelmet más művek kinyomtatására fordítja. Az előszóból kitűnik, hogy Felvinczi Sándor könyvét 1672-ben kassai tanári működése idején készítette, amikor diákjainak egykori groningeni professzora Samuel Maresius *Systhema theologicum* című művét magyarázva, a legkülönbözőbb szerzőktől kijegyzetelte az eretnokségekre vonatkozó adatokat. Maresius *Collegium theologicum, sive systema breve universae theologiae* (Groningen 1659) című művének számos kiadása ismeretes.

A debreceni nyomdát 1683 elején még Rosnyai János özvegye vezette (vö. 4464). Március folyamán vette át a műhely vezetését Töltési István, aki előtte Hollandiában Tótfalusi Kis Miklósnál tanulta a könyvnyomtatást és betűmetszést, amint erről ő a *Mentségben* beszámol (Tótfalusi Kis Miklós Mentsége. Jakó Zsigmond szövegkiadásával és jegyzeteivel készült. Szerk. Haiman György. Bp. (1987), 91, 161). Az eretnokségekről összeállított lexikon első munkái egyike, amely igen gondosan kivitelezett, címlapján és bevezetésében még piros nyomással is díszített kiadvány. Ezzel kívánt az új nyomdász Debrecen város vezetésének megfelelni (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 74–76, Bánfi Szilvia).

In 25 bibliothecis 39 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Kecskeméti ref. coll. – N.kőrösi ref. lyc. – M.szizeti ref. gymn. – Losonci főgymn. – Szebeni ev. gymn. – Miskolci ref. gymn.

4463

GYULAI T. Mihály [transl.]: Régen fundamentumban el-készült és magas toronyban felvonattatott világ harangja, amellyel a' bölc's praedicator Salamon minden rendben, karban s állapotban lévőket az isteni tiszteletre öszve gyűjt és be-harangoz, azaz jozan tanacs, melyben

az isteni szolgálatnak azó[!] idejében s alkalmatosságában való végben vitele úgy tanácsoltatik, hogy egyszer s-mind parancsoltatik is, hogy e világ iffiai legyenek Istennek jó szó hallo juhái és szolgálai, avagy lelki elmelkedések, mellyekben az iffiaknak az isteni szolgálatban való serenség javaltatik, a' bűn vélek utáltatik, a veneknek tehetetlenségek s' [?] erőtelenségek kifejesztetik[?], melyet a dobi kereszteni gyülekezetben el-praedikállott, mostan már közönséges[!] haszonra ki-bocsátott Gyulai Mihály, d[obi] e[klézsia] l[elki] p[ásztora]. Debreczenben 1683 Töltesi Istvan.

A⁸ B⁴-F⁴ G⁷ = [11] + 56 + [2] pag. – 8°

RMK I 1295

Református prédikációk. – A címlap hátán öt bibliai idézet olvasható. Ezután Gyulai T. Mihály prédikációinak kinyomtatását jóváhagyó három vélemény következik, kettő latinul, egy magyarul. Ezek a következők: *Approbatio operis*, amelynek keltezése és aláírása Debrecen, 1683. március 19. *Samuel Köleseri ecc. Deb. past., p. t. ecclesiarum vicinarum senior et synodi generalis scriba* (A₂a). A másik kettőnek nincs külön címe. Keltezésük és kiállítóik: *In Medgyaszo* 1683. február 19., *Joh. P. Somosi, ecclesiae Megyaszae-[n]um pastor et dioeceseos Aba-Ujvar Torna et Sáros inspector indignus* (A₂b), és 1683. január 19., *Báczoni András, szikszai eklézsiának tanítója, Borsod, Gömör és Hont vármegyékben lévő prédikátoroknak együgyű inspektora* (A₃a). A bevezető részeket *Ajánló levelecske zárja, amelyet Köleseri Samuel uramnak, a debreceni keresztyéni sz. gyülekezetnek egyik ... lelkipásztorának, a debreceni traktusnak ... szeniorának és a generális szinódusnak... scribejének, továbbá Felvinczi Sándor uramnak, a debreceni ... sz. gyülekezetnek egyik ... tanítójának, a debreceni tractusnak ... nótáriusának és Jóna István uramnak, Debrecen városának mostan fő esküdt vagy második ... bírójának, s nekem ... sógor uramnak* címzett Dobon 1683. március 22-én Gyulai Mihály d. e. l. p. (A₃b–A₆a). Eszerint id. Köleseri Sámuel és Felvinczi Sándor gyermekségétől fogva nevelői voltak a szerzőnek, sógora, Jóna István pedig jóakarója.

A főrész a Prédikátor könyve 12. részének első kilenc verséről foglal magában egy-egy prédikációt. Az egyes beszédek címe a következő: (1) *Ifjaknak a vétkekről való elintő tudománya* (1–9) – (2) *Ifjaknak elintése a vétkekről* (9–15) – (3) *Isteni tisztelet ideje* (15–21) – (4) *Vétség leírása* (21–27) – (5) *Erőtlen vétség* (27–33) – (6) *Öregek némasága, vénnek nyughatatlansága* (33–38) – (7) *Öregek meghajlott ideje, halálhoz közeltősége* (38–44) – (8) *Öregek ékességének s eszközeinek elvitele* (44–49) – *Vétséget követő dolog, halál és élet* (49–56). Valamennyi prédikáció a textus helyének megjelölésével és teljes szövegével kezdődik. A beszédek belső beosztása kis mértékben változó. Tipográfiailag kiemelt elemek rendszerint, de nem teljesen azonosan a következők: *Kezdő beszéd, Summája a leckének, Részei, Tudomány, Hasznok*. Ezeket a részeket alkalmanként tovább tagolják az *Okai a tudománynak, Szentírási bizonyosságok, Ellenvetések, Kérdések, Felelet*. A prédikációk után a szerző hálaadó fohásza olvasható *Deo gratias* címmel (G₆b), s végül még egy bibliai idézet zárja a kötetet (G₇a).

Báczoni András jóváhagyása Gyulai munkájának forrásáról és keletkezéséről így ír: ... *Sibelius Gáspár daverntriai eklézsiának ... prédikátora ezen bölcs Salamon tanítását harmincharmadik tanításában világ eleiben bocsátotta ... Gyulai Mihály uram d[obi] e[klézsia] l[elki] paszt[ora] a magyar Izael előtt elprédikálotta és ugyan a szegény magyarok üdvösségére világ eleiben kinyomtatni akarja* (A₃a). Caspar Sibelius (1590–1658) davernteri lelkipásztor forrásul szolgáló munkája a *Fraenum juventutis seu ... descriptio vanitatum juventutis et incommo-dorum senectutis a regio ecclesiaste Salamone tradita et a Casparo Sibelio ... XXXIII homiliis explicata* 1639-ben jelent meg Amszterdamban.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ③ + cop. (Debrecen) + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① – Szeged *Univ* ① – Târgu Mureş ① – Zaláu ②

4464

LISZNYAI KOVÁCS Pál: Professionum scholasticarum opera et studio Pauli K. Lisznyai Transylvano-Siculi elaboratarum et studiosae juventuti Debrecinensi publice propositarum pars prima. Debrecini in Hungaria sumptibus ... coetus scholastici Debrecinensis MDCLXXXIII apud viduam Johannis Rosnyai.

„A” variáns: §_{1,2} [ ]² §_{3,4} §§² §§§⁴, A⁴–Q⁴ R² S⁴–Z⁴, Aa⁶ Bb⁴ Cc⁴ Dd₁ [ ]¹ Dd₂₋₄ Ee⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Rrr⁴ = [22] + 476 [recte 482] + [22] pag. + 1 tab. – 4° – 1 ins., orn., init.

„B” variáns: §⁴ §§² §§§⁴, A⁴–Q⁴ R² S⁴–Z⁴, Aa⁶ Bb⁴ Cc⁴ Dd₁ [ ]¹ Dd₂₋₄ Ee⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Rrr⁴,)⁽⁴⁾ = [18] + 476 [recte 482] + [30] pag. + 1 tab. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1519 – Nägler 489

Kronológiai és topográfiai kézikönyv a Biblia tanulmányozásához, iskolai székfoglaló beszéd kivonata, önéletrajz. – A címlapon a Rozsnyai János által használt nyomdászjelvény látható (fa alatt taláros férfi, üres írásszalag). A címlap háta üres. A következő levélen két, szedett szövegből és vonalakból összeállított sematikus térkép van elhelyezve, amelyek a négy égtáj szerinti tájolással jelzik az egyes tartományok, népek, törzsek egymáshoz viszonyított elhelyezkedését: *Sancta Canahanis terra* (§₂a) és *Sanctae Canahanis terrae tres majores partes, quae sunt Judea, Samaria, Galilaea et in illis sitae XII tribus* (§₂b). Ezt követi az ajánlás *Amplissimo illustris scholae Debrecinae coetui, eruditus gymnasii hujus officialibus primariis, cantoribus et collegis, qui in impressione hujus operis desudastis. Primo absentibus, videlicet: Samueli Varadi, scholae seniori et pro nunc academiarum Belgicarum cultori – Paulo Gönczi, scholae contra-scribae et pro nunc moderatori scholae Liscensis – Joanni Rimaszombati, pro nunc rectori scholae Madiensis – Michaeli Vaari, scholae seniori et pro nunc academiarum Belgicarum cultori – Paulo P. Nograd, pro nunc rectori scholae Püspökiensis – Georgio B. Jenei, pro nunc rectori scholae Tallyaiensis – Nicolao Csapai, pro nunc rectori scholae Zilahiensis – Gregorio Banyai, pro nunc rectori scholae Körösiensis – Andreae Solthi, pro nunc rectori scholae Csatariensis – Samueli Szkarosi, pro nunc rectori scholae Tokaiensis – Basileo Eori, pro nunc rectori scholae Szikszoviensis – Paulo E. Debreceni, pro nunc rectori scholae Sarospatakiensis. Secundo praesentibus, videlicet: Michaeli P. Bogdanyi, scholae seniori – Paulo P. Szölösi, scholae contra-scribae. Piis doctis et providis scholae officialibus: Matthaeo P. Szomodi, eloquentiae praeceptoris – Andreae Deseritski – Johanni Makodi, poëseos praeceptoris – Johanni Viski, etymologiae praeceptoris – Michaeli P. Rapoti, syntaxeos praeceptoris. Eximiis et eruditis scholae cantoribus: Stephano S. Pathai – Stephano Gelei – Johanni Szerencsi – Johanni K. Decsi – Stephani G. Mikolai – Michaeli M. Pappai. Peritis et ornatis scholae collegis caeterisque ... scholae nostrae civibus et alumnis ... Kelt Debrecenben 1683. március 22-én, aláírója Paulus K. Lisznyai (§₃a–b). Az ajánlás után a Lisznyai Kovács Pál által a debreceni iskolában tartott székfoglaló beszéd kivonata olvasható, *Summa perorationis Pauli K. Lisznyai, habitae occasione introductionis ad gubernium illustris scholae Debrecinensis anno 1679. 22. die Febr.* (§₄a–§§₂a). Ezt Lisznyai önéletrajza követi: *Cursus vitae Pauli K. Lisznyai* (§§§₂b–§§§₃a). A bevezető részeket *Approbatio operis* zárja, keltezése: Debrecen 1685. március 15., kiállítója Samuel Kö-*

leséri, e[cclesiae] D[ebrecinensis] p[astor] v[ice] s[enior] et syn[odi] gen[eralis] p. t. scribe (§§§₃b–§§§₄a). A következő lap üres. A főrészt fontosabb egységei a következők: A *Chronologia sacra, in octo intervalla seu periodos distributa* (A₁a–R₁b) először a világ teremtésétől kezdve 1682-ig eltelt 5620 évet nyolc szakzatra tagolja, ezután számos táblázatban mutatja be, hogy a világ teremtésétől számított időben hogyan helyezhető el az özönvíz előtti és utáni pátriárkák életideje, a négy világbirodalom fennállásának éve, a különböző őszövetségi és a világtörténelemből ismert más események, az egyes királyok uralkodási ideje. Végül ezek egymáshoz viszonyított időrendjét is magukban foglalják a táblázatok. A *Methodus Bibliorum legendorum, eo fine, ut tyro per tota Biblia ... sic in Bibliorum lectione sic juvare queat* (S₁a–Y₃b) a Biblia időrendi áttekintését segíti. A *Fundamentum quatuor monarchiarum, quae sunt: Prima Assyriaco-Babylonica Nimrodi monarchia – Secunda Medeo-Persica Cyri Persae monarchia – Tertia Graeco-Macedonica Alexandri Magni monarchia – Quarta Romana Julii Caesaris monarchia* (Y₄a–Z₃b) a Bibliának a négy világbirodalomra utaló helyeivel foglalkozik. A *Catalogus monarchiarum et dynastiarum seu regum in prima Assyriaco-Babylonica Nymrodi, in secunda Medo-Persica Cyri Persae, in tertia Graeco-Macedonica Alexandri Magni et in quarta Romana Julii Caesaris monarchia usque ad annum Christi 362 inclusive regnantium* (Z₄a–Dd₂b) a négy világbirodalom uralkodóit és azok uralkodási idejét sorolja fel. A Dd₁ és Dd₂ levél közé egy kihajtható táblázat van illesztve, amely Nagy Heródes genealógiáját tartalmazza: *Genealogia Herodianorum artificiose descripta*. A következő részek a Bibliának a négy világbirodalomra vonatkozó proféciáit fejtik ki részletesen: *De prima Assyriaco-Babylonica Nymrodi monarchia, Dan. 2. 32. 33. 37. 38 et 7. 17 proposita* (Dd₂b–Tt₃a) – *De secunda Medo-Persica Cyri Persae monarchia, Dan. cap. 2. 32. 33. 39, et 7. 17 et 8. 20 proposita* (Tt₃a–Yy₂a) – *De tertia Graeco-Macedonica monarchia, Dan cap. 2. v. 32. 33. 39 et 7.17 et 8. 21 proposita* (Yy₂b–Hhh₁a) – *De quarta Romanorum monarchia, Dan. cap. 2. 33. 40. et 7. 17. 23. proposita* (Hhh₁b–Ppp₁b). A kötetet különféle mutatók és más függelékek zárják. Targymutató: *Index rerum in hoc opere contentarum* (Ppp₂a–Ppp₄b) – *Index rerum in Assyriaco-Babylonica Phulbelochi dynastia contentarum* (Ppp₄b–Qqq₁b) – *Index rerum in secunda Medo-Persica Cyri Persae Monarchia gestarum* (Qqq₁b–Qqq₃b). *Index rerum in tertia Graeco-Macedonica Alexandri Magni monarchia gestarum* (Qqq₃b–Qqq₄a) – *Index rerum in tertia monarchia sub Syriacis et Aegyptiacis dynastis gestarum* (Qqq₄a–Rrr₂a) – *Index rerum in quarta et ultima Romana Julii Caesaris monarchia gestarum* (Rrr₂a–Rrr₃b). Az utolsó mutató *Index professionum scholasticarum in secundo volumine contentarum* címmel Lisznyai következő tankönyvének a tartalomjegyzékét közli, amelynek kézirat címe szerint már elkészült (Rrr₃b–Rrr₄a), de költség híján nem nyomtatták még ki. Ez csak később, 1687-ben jelent meg Debrecenben (RMK II 1609). Az utolsó függelék a sajtóhibák jegyzéke: *Errata, quae in hunc librum irreperunt* (Rrr₄a–b).

A kiadványhoz további két térkép tartozik, amelyek a könyv elején található sematikus térképek további szöveggel bővített változatai. Ezek a térképek és magyarázataik két, eltérő változatban készültek. Az „A” variánsban a térképeket két füzetjelzés nélküli levélre nyomták, amelyeket az „§” jelű füzet 2. és 3. levele közé fűztek. Ennek első lapján a *Sanctam Canahanis terram circumjacentia seu circumcingentia regna* című térkép látható ([₁]_a), hátán térképmagyarázatokkal *Usus dictae tabellae* címmel ([₁]_b). Ezt követi a *Sanctae Canahanis terrae quatuor majores partes seu tetrarchiae* című térkép ([₂]_a), majd hátán magyarázatok *Usus dictae tabella* és *Secundus usus desumptus est infra ex Chronologia folio 167 et 203* címmel ([₂]_b).

A „B” variánsban a térképeket és magyarázataikat tartalmazó négylevelű füzet saját füzetjelzést kapott (0(₁–₄)). Az első térkép ebben a variánsban is a *Sanctam Canahanis terram circumjacentia seu circumcingentia regna* címet viseli, azonban szedése és tartalma is különbözik az „A” variáns térképétől (0(₁]_a). Ezt nagyobb terjedelmű magyarázatok követik: *Primus usus biblicus dictae primae tabellae geographicae* és *Secundus usus*

biblicus dictae primae tabellae geographicae ()(1b–)(3b). A második térkép címe itt is *Sanctae Canahanis terrae quatuor majores partes seu tetrarchiae* ()(1a), szedése kis mértékben eltér az „A” variánsától. Az ezt követő magyarázatok *Usus dictae tabellae* és *Secundus usus desumptus est infra ex Chronologia folio 167 et 203* címei és a szöveg tartalma megegyezik az „A” variánsával, azonban a szedés és a sorok tagolása eltér ()(4b).

E két térkép és magyarázatuk valószínűleg a kiadvány utoljára nyomtatott egysége. Bizonyosnak tekinthető, hogy az „A” variáns rövidebb változata készült el először. Itt és a „B” variáns egyes példányaiban e térképek a „S” jelű füzet 2. és 3. levele között található. Ez a tény és a *Secundus usus* címében olvasható „*infra*” adverbium alapján („A” variáns: ()(1b), „B” variáns:) (4b) feltehető, hogy ezeket a mellékleteket eredetileg ide szánták, és nem a kiadvány végére.

Elképzelhető, hogy a kiegészítő térképek füzetét a példányok egy része már eleve nem tartalmazta, azonban ez a feltételezés sem nem bizonyítható, sem nem cáfolható. Ezért nem lehet megállapítani a példányok egy részében, hogy melyik variánshoz tartoznak.

Szövegkiadás: Az ajánlás címzettjeinek névsorát és Lisznai önéletrajzát kiadta Kemény József: Történelmi és irodalmi kalászatok. Pest 1861, 239–241.

Lisznai Kovács Pál tanított elsőként történelmet és földrajzot a debreceni kollégiumban. Ez a műve az általa kidolgozott és előadott tananyagának az első részét tartalmazza. A címlap után és a kötet végén található összesen négy, szedett szövegekből előállított térkép az első földrajzi szemléltető eszköz a magyarországi iskolai oktatás történetében. Az ajánlás élén felsorolt személyek korábban vagy a könyv megjelenésével egyidőben valamennyien Lisznai tanítványai voltak, ők kérték tanárukat a mű megalkotására, és ők gondoskodtak a nyomtatás költségeiről. A székfoglaló beszédben beszámol arról, hogy külföldi tanulmányai idején Johann Bertling (1626–1690), groningeni professzor tartott tizennégy napon át történelmi és földrajzi kurzust az ott tanuló peregrinus diákoknak, hogy segítse őket a Biblia tanulmányozásában. A beszéd részletesen ismerteti e tanfolyam anyagát és pedagógiai módszerét. Végül további tájékozódás céljából tanítványai figyelmébe ajánlja Philipp Clüver Johannes Buno által kiegészített geográfiáját, amelynek számos kiadása ismeretes, például *Introductio in universam geographiam ... aucta studio et opere Johannis Bunonis*. Wolfenbüttel 1661 (VD17 23:288587E).

Lisznai nem beszél munkája forrásairól, s ezzel a kérdéssel a szakirodalom sem foglalkozott érdemben. Makkai László véleménye szerint e tankönyv ifjabb Friedrich Spanheim hatását tükrözi. Igaz, hogy Spanheim munkái a *Geographia sacra et ecclesiastica*, a *Chronologia sacra* és a *Historia ecclesiastica Veteris et Novi Testamenti* csak szerzőjük halála után 1701 és 1703 között jelentek meg Leidenben, „de a bennük foglaltakat Lisznai már a hetvenes években is hallgathatta Leidenben, valamint a groningeni Bertling hasonló tárgyú és szellemű előadásait” (Debrecen iskolájából ország iskolája (1660–1703). In: A Debreceni Református Kollégium története. Szerk. Barcza József. Bp. 1988, 62–63).

Lisznai már 1680-ban közzé tett Debrecenben egy kisebb lélegzetű művet *Catalogus monarcharum et dynastiarum seu regum* címmel (4297), amely e munkának azonos című fejezetét és a *Methodus Bibliorum legendorum* című rész rövidebb, kevésbé kidolgozott változatát tartalmazza. E tankönyvének, a *Professionum scholasticarum*nak a második és harmadik része ugyancsak Debrecenben jelent meg 1687-ben és 1690-ben (RMK II 1609 és RMK II 1658). Valamint 1693-ban Debrecenben ismét közzé tett egy *Chronologia sacra* című könyvet (RMK II 1730), amely nem azonos ennek a munkának azonos című első részével, hanem a téma újabb kidolgozását foglalja magában.

E nyomtatvány lapszámozásában több helyen fordulnak elő ugrások és ismétlődések, ezért a mű pontos beosztását csak a füzetjelek segítségével lehet pontosan követni.

Cf. **4297**, –, →

In 32 bibliothecis 54 expl. – Budapest *Acad* (A- és B-variáns), *Nat* (B-variáns), *Univ* – Cluj-Napoca *Acad* (?-variáns, B-variáns), *Univ* (?-variáns) – Debrecen *Ref* (A-variáns), *Univ* (?-variáns) – Praha *Nat* – Prešov *Scient* – Sárospatak *Ref* (A-variáns) – Szeged *Univ* – Târgu Mureş (?-variáns)

Olim: Kalocsa – Losonczi főgymn. – Szebeni ev. gymn. – Révész K.

4465

MOLNÁR Gergely: *Elementa grammaticae Latinae pro recta scholasticae juventutis [!] institutione ex praecipuis grammaticorum praeceptis a Georgio [!] Molnar contracta. Nunc noviter methodo meliori emissa, regularum de nominum generibus, verborum praeteritis et supinis, quantitate syllabarum, metris comprehensarum notis utilissimis necessariis et jucundissimis perspicue illustrata. Debrecini 168[3] per Stephanum Töltési.*

A⁸–L⁸ M⁴ = [92] fol. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 1520

Latin nyelvtan. – Az egyetlen jelenleg ismeretes példány címlapja sérült. Rajta Töltési István *ET FLORE ET FRUCTU* feliratú, amszterdami eredetű nyomdászjelvénye látható. A címlap hátán *Ad studiosos grammatices* intézett vers áll. Ezt *Sáros Patachini 1661. mense primo* kelt előszó követi, amely *Candido lectori salutem* szól, és aláírója *J. C. D.* (A₃a–b). A főrész a következő, szokásos egységekből épül fel: *Orthographia* (A₃a–A₄b) – *De etymologia* (A₄b–G₂b) – *De syntaxi* (G₃a–K₃b) – *De poesi* (K₄a–M₄b).

Ez a nyelvtankönyv előszava alapján Molnár Gergely tankönyveinek pataki kiadáscsoportjához tartozik, amely először 1661-ben jelent meg (**3003**, vö. Bartók 52–55, 344–346). E kiadás első, példányból is ismeretes változatától (Kassa 1674, **3953**) eltérően azonban véget ér a poétika résszel.

A címlapon a szerző Molnár Gergely keresztneve tévesen Georgiusként szerepel, és a nyomtatás évét kézírással pótolták.

Cf **628***!; **887***!; **1988***!; **3003***!; **3726**, **3953**, **4304**, **4366**, **4447**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ©*

Neumann Gáspár: Minden imádságoknak veleje. Debrecen 1683. – Vide **4584**

4466

PATAI BARACSI János: Tancz fel bonczolasa, az az oly együgyü praedicállás, melyben, hogy a' pokolbeli ördögnek egy hathatob eszköze pokla töltése az ő tojta táncznel nem lehet, es hogy a parazna, gyilkos[!] nem nyavalyásabb állapotu a' ta(n)cz szerető s gyakorlo embernel, az O es az Uj T. könyveiből ki fejtegettetik; annak tilalmanak az ecclesiaban helyes es mindenkori volta az Isten könyveiből e[s a] sz[ent] d[oktorok] irasabul etc. meg mutogatattvan, szeretői s gyakorloi ellenvetések elharitasaval intetnek meg-utalására, el-hagyására es a' l[elki] pásztorok, magistratusok, atyak etc. a' tantsosok körül valo tisztök elkövetesere. Melylyet praedikállót három órakon az a[lsó]n[émedi] templomban 1682. esztendőben 14. es 21. napjain juniusnak es mostan közönsegesse tett Pathai Ianos a[lsó] n[émedi] l[elki] p[ásztor] es a' kúrnyek beli sz[ent] e[klézsiák] seniora. Debreczenben 1683 Töltési Istvan.

A⁴-E⁴ F² = [5] + 39[recte 38] pag. – 8°

RMK I 1296

Református prédikáció. – A címlap hátán Szent Ágostontól, Augustinus Marloratustól, Chrysostomus-tól, Erasmus Sarceriustól és Konrad Pellikantól olvasható egy-egy idézet. *Az Ajánló levél Szelid természetű, s nagy reménységű ifjú férfinak, Halász Mihály uramnak ...* szól. Keltezése és aláírása: 1682. 26. Junii, szokott műhelyemben A'Nemedén, kegyelmednek (többire) gyermeki idejétől fogva való l(elki) pásztora, Pathai János (A₂a–b). Ezt *Salutem et pacem* címmel *Ungvari Gergely inspector general[is] m[anu] s[ua]*, a ráckevei (másképpen solti vagy pataji) egyházkerület esperesének a munka közzétételét javasló-engedélyező magyar nyelvű sorai követik *R[ác]Keviben* 1682. június 20-i keltezéssel (A₃a). A főrészt alkotó prédikáció belső címe *Tánc felboncolása* (1–39 [recte 38]).

Patai Baracsi János (1623–1729) Váradon tanult. 1654-ben rektor volt Kecskeméten. 1671-től Alsónémediben, 1684-től (Kun)szentmiklóson, 1695-től (Duna)patajon, 1704-től Cegléden, 1708-tól Ráckevén, 1711-től Dömsödön lelkész 1725-ig. A solti református egyházmegyének 1675 tájától 1684-ig esperese, az alsódunamelléki egyházkerületnek 1691-től püspöke. Fent maradt hasonló tárgyú kéziratok költeménye és még néhány apróbb verse (vö. RMKT XVII/11 443–451, 843–844, 870).

E prédikációjának élszóbéli változatát a címszöveg és az ajánlólevél szerint 1682. június 14-én és 21-én összesen három óra időtartamban mondta el az alsónémedi templomban. Az ajánlásból kitűnik továbbá, hogy a kinyomtatás költségét a prédikációt meghallgató Halász Mihály ajánlotta fel a szerzőnek *Bornemissza T. István* (akinek személyéről további adat nem ismeretes) révén. Ungvári Gergely esperes közzétételi engedélye szerint a *magunk zsinatunk ... sok hajdani conciliumokkal együtt* tilalmazza a tánc *pogányoktól bejött ocsmány szokását*.

A prédikáció kifejti, hogy a tánc – *az ördögnek oly munkája a buja táncoló személyben, mellyel a szívben lappangó hiábavalóságot kiönti, és azzal a fajtalan játékkal kimutatja* (7) – a legsúlyosabb bűn azok közül, amelyekre Pál apostolnak a Galáciabeliekhez írt levele 5. részének 21. verse a cégezés bűnökkhöz (házasságtörés, paráznság, tisztátalanság stb.) hasonló bűnökként utal. Ezért tilalmazni kell, különösen

a férfiak és asszonyok közös táncát a nyilvános helyeken, lakodalmakban és családi körben is. A tilalom betartására pedig szigorúan ügyelni kell.

1682-ben Diószegi K. vagy Konta István prédikációjának egy része foglalkozott a tánc kérdésével (vö. 4401). 1697-ben pedig Szentpéteri Istvántól nyomtattak ki hasonló tárgyú prédikációt Debrecenben (RMK I 1501).

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Debrecen *Ref* ②* – Debrecen *Univ* ②*

Olim: Fáy-könyvtárban Tibold-Daróczon

4467

[1] UJ és o kalendariom, mellyet Christus Urunk születése után való bissextilis 1684. írt Neubarth János, melly Magyarországra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1684. esztendőre, a' tsillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszveszerezettének és le-irattattanak Neubarth János által.) Debreczenben [1683] Töltesi István által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., orn., color.

Sztripszky I 2111/318 ← MKsz 1882: 256

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere látható, hátán az év jellemző adatai, a következő lapon a naptárjegyek magyarázata áll (A_{1a}). A hónapok naptártábláinak (A_{2b}–B_{6a}) beosztása a Neubarth-féle naptárak szokásos rendjét követi, minden hónap egy verző és egy rektó lapot foglal el. Január után (A_{3a}) kétsoros vers olvasható, amelynek kezdősora: *Két atyafiak között nagy egyenetlenség*, a többi hónapot szimbolikus jóslatok és tanácsok követik. A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B_{6b}) és *A prognosztikumban való címereknek magyarázata* (B_{7a}) zárja. A prognosztikon önálló címlapja (B_{7b}) után a következő fejezetek állnak: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B_{8a–b}) – *II. A tavaszról* (C_{1a–b}) – *III. A nyárról* (C_{1b}–C_{2b}) – *IV. Az ősztől* (C_{2b}–C_{3b}) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C_{3b}–C_{4b}) — külön fejezetcímmel *Következnek a Holdbéli fogyatkozások* (C_{4b}–C_{5a}) – *Harmadik része. A hadakról és más világi futamodásokról* (C_{5a}–C_{6a}) – *Negyedik része. A betegségekről* (C_{6a}–C_{7b}) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről* (C_{7b}–C_{8b}), amelyet kétsoros verses fohász zár, kezdősora: *Csak Isten legyen velünk* (C_{8b}–D_{1a}). Ezután az *Ezek a levelek ürességében tetszett ezt a következő jeles históriát megírnia* című fejezet áll, amely elsőként Macrobius Ambrosius Theodosius Saturnalia című munkája 2. könyvének 4. fejezete alapján az Augustus, illetve Antonius dicséretére betanított hollókról, valamint a kaptafáját elhagyó varga által sikertelenül oktatótt szarkáról szól (D_{1a}–D_{3a}). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D_{3b}–D_{8b}) és a *Magyar krónika, a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* zárja, amely utolsó helyen Dunajec (Nedec) vára és Sárospatak 1683 nyarán Thököly kezére való kerüléséről számol be (E_{1a}–E_{8b}).

Az előző két debreceni kalendárium (4344, 4409) még Christoph, e kiadvány pedig már fia, Johann Neubarth naptára nyomán készült (vö. Lőcse 1681, 4368, 1682, 4433). Szövege szinte teljes egészében egyezik az ugyanerre az évre kiadott lőcsei naptárával (4497).

A kiadványt első alkalommal Thaly Kálmán írta le a Komárom megyei Csépi közbirtokossági levéltár példánya alapján (MKsz 1882: 256), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2111/318).

Cf. 4344!

Budapest Nat ②* + cop. digit.

Olim: Csépi, közbirtokossági levéltár

4468

AZ IGAZ keresztyéni vallásban lévő tudománynak fvndamentomi, mellyec rövideden foglaltatnac öt summás articulusokban. Ezekhez melléje-adattattac mindennapi reggeli s` estvéli könyörgések és hala-adasok. Mostan először a gyengébb iffiuságnac kedveért ki-a-dattattac. Cassan 1683 Bostyz (!) István.

A¹² = [2] + 24 [recte 22] pag. – 12°

RMK I 1297 – Čaplovič 706

Evangelikus katekizmus, közgyónás és imádságok. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Az első részt alkotó katekizmus beosztása a következő: *Első artikulus az Istenről – Második artikulus a bűnről és törvényről – Harmadik artikulus a megigazulásról és a jó cselekedetekről – Negyedik artikulus a poenitentiaról – Ötödik artikulus az Úrnak sz. vacsorájáról* (1–9). A második rész először néhány sorban a magányos gyónás módját írja le, majd a következő szövegek olvashatók: *Közgyónás – Más (közgyónás) – Az apostoloknak vallástétele – Istennek tíz parancsolata – Reggeli imádság – Estvéli imádság* (10–24 [recte 22]).

E kiadvánnyal még nem foglalkozott a szakirodalom. Tartalma, különösen az úrvacsorára vonatkozó kérdések alapján megállapítható, hogy az evangelikus tanítást követi. Címlapja szerint első ízben jelent meg ebben a formában. Előzménye, forrásai nem ismeretesek.

Feltehető, hogy önálló, eredetileg is magyar nyelven írt alapfokú hittanoktatást szolgáló munka. A katekizmus szövege csekély stílári át dolgozással megtalálható *Az igaz keresztyéni tudománynak fundamentoma* (Wittenberg 1721, Petrik III 691), illetve *A' Jésus nevében az igaz keresztyéni tudománynak fundamentoma* (Wittenberg [recte Puhó] 1722. , P. IX.263, vö. Ecsedy, Judit: *Alte ungarischen Bücher mit falschen deutschen Druckorten 1561–1800*. Bp. 1999, 48, D 3) című hittankönyv egyik fejezeteként, *A gyónáshoz, oldozathoz és az úrvacsorájához készülőkért való kérdések* címmel.

Cf. –, →

Budapest Nat ① + cop. digit.

4469

KISZTEI Péter: Űstökös csillag, avagy olly edgyügyü rövid elmélkedés, mellyben megmutogatódik mind a sz. írási tudomány szerént s mind a külső historiákból és a' minden időbéli experienciából, micsoda itéletben kellyen lenni kinek kinek az űstökös csillagok felől, mellyet az 1680-dik esztendőbe(n) Karácson havának 22-dik napján támadott, és azután 1681-dik esztendőben-is az első hónap avagy Bóldog Asszony havának 26-dik napjáig láttattatott, csudálatos nagyságú űstökös csillagnak alkalmatosságával írt és á göntzi gyülekezetben el praedicállott Kisztei Peter Christus Urunk születésének 1682-dik esztendejében, Böjt más havának 2-dik és 16-dik napján. Cassan 1683 Bosyzt Istvan.

][⁸, A⁸-G⁸ H³ = [16] + 116 [recte 117] + [1] pag. – 1 ins., orn., init.

RMK I 1298 – Čaplovič 707

Űstökösökről szóló református prédikáció. – A címlapon Famát ábrázoló embléma látható (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 212, 625). A címlap hátán Hieronymus Zanchiusnak az űstökösökről alkotott véleménye olvasható latinul (*De operibus creat., part. 2., lib. 3., cap. 2., pag. 298*). Ezt követi a szerző, Kisztei Péter Göntzön, 1682-ben Novemb. 28. napján kelt, Thököly Imrének címzett ajánlása, amelyben leszögezi, hogy az űstökösöket nem a *természeti tudomány*, a babonás asztrológia, hanem *szentírási tudomány* szerint kívánja tárgyalni ([₂a-][₆a]). Majd *A jóakaró olvasóhoz* szóló előszó következik ([₆b-][₈a]), K. S. P. aláírással, amelyben felsorolja az általa használt, űstökösökre vonatkozó irodalmat. Ezek között név nélkül megemlíti Komáromi Csipkés György *csillagok felől való Judiciumát* (Debrecen 1665, 3195), amellyel *ellenkező értelemben* tartja magát. Ezután Lucanus (*Lib. I.*) és Vergilius (*Aeneid. IX.*) egy-egy űtökösökről szóló idézete áll, valamint *Petrus N. Almasi, rect. schol. reform. Cassoviensis* latin nyelvű, a szerzőhöz, mint sógorához és barátjához intézett üdvözlő verse olvasható, amely címéül bibliai textusmegjelölést választott: *Matth. cap. 2. v. 1. et 2.* Ezután kezdődik a főrész, azaz az Űstökös csillag címmel ellátott, két részre bontott prédikáció, amelyet a kiadvány címe szerint 1682. március 2-án illetve 16-án Göncön mondott el Kisztei Péter az 1680. december 22-én feltűnt és a következő év január 26-áig látható űstökös csillagnak alkalmatosságával. A szövegben ugyanakkor szó esik egy 1682-ben látott űstökösökről is (63, 109). A beszédek felépítése a következő: az *Első praedication*ban (A₁a-E₁a) a textus megadása (Jóel II. 30-31) és a *Summa* (A₂b) után következik a felosztás (*I-II*, A₃a-A₃b). Ezt követi a *Tanuság* (A₃b-A₈a), amelyben Kisztei kifejti az űstökösökről való felfogását: *Valamennyiszter ... Isten ... űstökös csillagot szerez és mutogat az embereknek, mindannyiszor ... a népnek büneiért következendő nagy nyomorúságok és siralmas változások felől tudósítja és meginti őket ...* Majd egy *Objectiót* (A₈a-b₁a) követően négy *Ok* (B₁a-C₄b) és ezek két *Haszna* (C₄b-E₁a) igyekszik erősíteni a tanulságot. A *II. praedication* (E₁b-H₃a), a harmadik és negyedik *hasznot* tartalmazza. A szöveget lapszéli jegyzetek kísérik, a prédikáció belső tagolását is ez jelzi. A kötet a *Dicsőség Istennek. Vége* szavakkal zárul (H₃b).

Szövegkiadás: Harsányi István: Kisztei Péter élete és munkái. Sárospatak 1910, 1–68. – Hasonmás és szövegkiadás: „Űstököst látni” 9–189, 535-545.

Kisztei Péter 1650 körül születhetett a Zemplén megyei Kisztén. Sárospataki tanulmányai után külföldön, talán Heidelbergben végzett egyetemet. 1674–1676-ig Gyöngyösön volt rektor. Innen lelképásztori állásra távozott, elképzelhető, hogy már ekkor Göncre került. 1682-től 1686 után bekövetkezett haláláig bizonyosan Göncön volt lelkész (vö. Hörcsik Richárd: A Sárospataki Református Kollégium diákjai. Sárospatak 1998, 106, Harsányi: i. m. 3-11, Esze Tamás: Jeltelen sírok. Levéltári adatok református lelképásztorok életéhez 1638–1708. Debrecen 1941, 7., Monok István: A gyöngyösi református gyülekezet lelképásztorai és tanítói 1557–1710. Bp. 1986, 27, Csorba Dávid: Kálvinista üstökösök – Kisztei Péter Üstökös csillagának világa. In: „Üstököst látni” 193-194.). E munkáján kívül egyetlen üdvözlőverse ismeretes (4470,]]]]a–b, vö. Harsányi: i. m. 19–22).

A prédikációt Harsányi István ismertette (i. m. 11–19). Megállapította, hogy Kisztei üstökösökről vallott felfogása kora nézeteit tükrözi, a megszokott szentírási idézeteken kívül szívesen alkalmaz történelmi, főleg a hazai történelemből vett példákat. Ez utóbbiakból kirajzolódó politikai felfogása szerint nem híve a törökkel való szövetségnek. A lapszéli jegyzetek széleskörű tudományos képzettségét bizonyítják. Harsányi véleménye szerint a prédikációk a később Halley-üstökös néven ismeretes égitest megjelenése alkalmával születtek (i. m. 11).

A kiadványt részletesen elemezte Csorba Dávid. Áttekintette az üstökösre vonatkozó egyéb hazai forrásokat és a nemzetközi szakirodalmat is, valamint vizsgálta, hogy a kortársak és a későbbi irodalom miként vonatkoztatta az üstökös feltűnését Thököly Imrére (Zempléni Múza 2011/4: 16-24, újabban még bővebben: Uő: Kálvinista üstökösök i. m. 190–212, 545-550). Csorba megállapította, hogy a Halley üstökösrel való azonosítás csak részben igaz. Kisztei a kinyomtatás előtt kibővítette szövegét, hogy az 1682 augusztusában feltűnt üstökösről is szót ejtessen (Zempléni Múza 2011/4: 21).

Ez utóbbi valóban lehetett az első alkalommal 1682. augusztus 24-én feltűnt Halley-üstökös. 1680–1681 fordulóján azonban a tudományos csillagászat a C/1680 V 1 jelű, Kirch-üstökösnek is nevezett égitest megjelenését tartja számon, amely nagy visszhangot váltott ki a saját korában (vö. Kronk, Garry W.: Cometography, Volume 1, Ancient-1799. A Catalog of Comets. Cambridge 1999, 369–373, Kálvinista üstökösök i. m. 208–212, Csorba Dávid).

Ugyanerről a jelenségről 1681-ben számolt be Jakob Schnitzler Szebenben megjelent prédikációja németül (4387), valamint Szentiványi Márton Nagyszombatban latinul (4371) és Friedrich Madeweis Zsolnán kiadott cseh nyelvű disszertációja (4390).

Budapest *Acad* cop. (Sárospatak) – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ②*
+ cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Martin *Nat* ① – Sárospatak *Ref* ②* ③

Olim: Szepesi káptalan

Editio facsimile

4470

SOMOSI P[ETKŐ] János [transl.]: Meny-ország dicsőssége, pokol rettenetessége, avagy két dőlgookról való tanítás, első a' szenteknek Christus Jéussal edgyütt való dicsőségekrül, másik az el-kárhoztaknak gyötrelmekrül a' pokolban, mellyekrül angliai nyelvből magyar nyelvre fordítván először élő nyelvel tanított, az után az hiveknek lelkekben való

épületekre nyomtatásban ki-bocsátott Somosi P. Janos, m. e. p. és a. t. s. e. m. i. Cassán MDCLXXXIII Bosyzt István által.

[⁴–][ ] [⁴], A⁴–Z⁴, Aa⁴–Oo⁴ Pp³ = [24] + 180 + [4] + 118 pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 1299 – Čaplovič 708

Református prédikációk. – A címlapon a kassai városi nyomda jelvényének tekinthető fametszetes Fama-ábrázolás látható. A címlap hátán bibliai, illetve Szent Ágostonnak tulajdonított (*Man. cap. 17*) latin nyelvű idézet olvasható. Ezt követi a szerző Megyaszón, 1682. június 10-én írt *Ajánló levele ... sátor-aljajújhelyi, szentimrei Szabó András urannak, ... Abaiútvár és ... Zemplén vármegyéknek egyik assessorának és ... hitvös társának ... krasznik-vajdái Horváth Susanna asszonynak, az Isten anyaszentegyháznak hűségesej dajkáinak és nekem bizodalmas fautoraimnak*, aláírása: *kegyelmeteknek alázatoskészs szolgáló jóakarója, Somosi P. János* ([₂a–]₂b). Majd *A kegyes és istenes olvasóhoz címzett Előljáró beszéd, Jóakaród a Christus indulatiban kedves atyádfia, Somosi P. János* aláírással ([₃a–]₃b). *In conciones sacras regni coeloru(m) gloria(m) et Gehennae terrorem, opera et studio ... Johannis P. Somosi, inspectoris fratrum dioecesis Abaujvariensis, Sárosiensis et Tornensis p. t. vigilantissimi, nec non patris sui observandissimi graphice delineantes* írt magyar nyelvű üdvözlőverset *Petrus S. Kisztei, ecclesiae Göncziensis p. t. minister*, kezdőszavai: *Csuda mint irtózik minden ...* ([₄a–]b). A főrész két nagyobb egységre bomlik. Az első a mennyei boldogsággal foglalkozik, további három, élőfjében jelzett egységre osztva: *A Christus keresztyének élete, az elsőől az V. prédikációig* (1–40) – *A Christus dicsőséges megjelenése, a VI–XIV. prédikációig* (40–129) – *A Szentek dicsőséges megjelenések a Christussal*, pedig a *XV–XIX. prédikációig* tart (130–180). A második nagyobb egység belső címlapján csupán a *Pokol rettenetessége* cím olvasható (Z₃a), hátán Máté evangéliumából származó idézet (*XIII.*) áll (Z₃b). Ezt követi *Szikszai Mihály, az alkalmatosság szerint Krasznokvajdán a Jésus Christus méltatlan szolgálója* köszöntő verse: *sátoralajújhelyi, szentimrei Szabó András urannak, fautoromnak és ... krasznik-vajdái Horváth Susannának, kegyes életű patrónámnak tiszteiségekre és emlékezetekre írtam ezeket Krasznik-vajdán, kezdősora: Mely boldog ember az, aki még életében ...* (Z₄a–b). Újrakezdődő lapszámozással kezdődik az elmélkedés második főrésze, amely XI, a pokolról szóló prédikációt tartalmaz: *Pokol rettenetessége, avagy az elkárhoztak gyötrelméről való tanítás, mely a testi bátorság ellen megelőző orvosság* főcím alatt (1–118).

Szövegkiadás: Kisztei Péter üdvözlő versét közölte Harsányi István: Kisztei Péter élete és munkái. In: Kisztei Péter: Üstökös csillag. Kassa 1683. Sárospatak 1910, 20–22.

A címlapon a szerző neve mellett olvasható *m. e. p.* rövidítés feltehetően a megyaszói eklézsia pásztora, míg az *a. t. s. e. m. i.* pedig az abajúji, tornai, sárosi egyház megye inspektora szavakat rejti. A szöveg angol forrása minden bizonnyal Christopher Love (1618–1651) *Heaven's Glory, Hell's Terror, or Two Treatises ...* című munkája lehetett, amely először 1653-ban jelent meg Londonban. A két mű kapcsolatát eddig a szakirodalom nem vizsgálta. Berg Pál a kiadványt igen röviden ismertette, forrását nem közölte (Angol hatások 178). Említette létezését Bodonhelyi József (Az angol puritánizmus 87–88) és Nagy Géza (A református egyház II 269). A cím szerint a magyarra fordított szövegek előbb prédikációként, előszóban is elhangzottak.

Budapest *Nat cop.* – Sárospatak *Ref* Ⓞ (← Nižnij Novgorod ← Sárospatak)

4471

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem 10. mensis Februarii anni praesentis 1683. in civitatem nostram Segesvár ex edicto nostro principali indictis et celebratis conclusi.) [Kolozsvár 1683 typ. gener. ecclesiae Verese gyházi Szentyel.]

A⁴ = [4] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky I 2109/316 ← MKsz 1900: 202

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1683. február 10. és 25. között Segesvárott az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizennyolc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1683. február 25-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVIII 86–94.

Az országgyűlés fő témája az előző évi és az erre az esztendőre is várható hadjárat költségeinek biztosítása volt (vö. ErdOgyEml XVIII 3–5).

A kiadvány a betétípusok tanúsága szerint, a református egyház kolozsvári országos nyomdájában készült, Verese gyházi Szentyel Mihály vezetősége idején (MKsz 1968: 209, Fazakas József). Első alkalommal Ferenczi Zoltán ismertette (MKsz 1900: 202).

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① ① ②* – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Târgu Mureş ①

4472

OTROKOCSI FÓRIS Ferenc: Idvesseges beszélgetések némelly válogatott Szent Irásbéli helyekről. Mellyeknek alkalmatosságával helyel helyel a' szent Irásnak értelmében gyönyörködő elméknek igen szükséges kérdések meg-magyaráztatnak, és minden idvezülni kívankozó lelkeknek épületire szép tanúságok és azokból ki-folyó hasznok alkalmaztatnak Otrokocsi Fóris Ferencz, a' Christusnak edgyügyü, méltatlan szolgája, (most a' gyöngyösi r. eccl. t.) által. Kolosvárott 1683 [typ. gener. ecclesiae] Veres-egyházi Szentyel Mihály.

a⁴, A⁸ – Z⁸, Aa⁸ – Cc⁸ Dd⁴ = [8] + 414 [recte 424] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1300

Református vallási tanítás prédikációk formájában. – A címlap hátán *A textusoknak lajstroma* sorolja fel azoknak a bibliai helyeknek a kezdőszavait, amelyeket az egyes prédikációk magyaráznak. Az ajánlás *A magyar anyaszentegyháznak minden igaz és élő tagjainak* szól. Keltezése és aláírása: Gyöngyös, 1681. december 29. *Otrokocsi F. Ferencz, a Christusnak legkisebb szolgálója* (a₃a₄b). A főrészt tíz prédikációt foglal magában egy-egy teológiai vagy erkölcsi témáról. Egy-egy téma, *matéria* kifejtése előszóban kettő-négy alkalmas is igénybe vett, erre némelyik prédikáció végén az elmondás helyét és idejét megjelölő megjegyzés utal: *I. prédikáció. Abrahamnak Sodomaert való esedezése és ezzel együtt a Sodomának vétke. Mondatott el (bárom szakaszban) Gyöngyösön, 1681. júniusban (1–50) – II. prédikáció. Sodomának s Gomorrhának veszedelme (51–85) – III. prédikáció. Lóth feleségének elváltozása. Gyöngyösön, 1681. júliusban (86–112) – IV. prédikáció. Aegyiptomi nyomorúságból való kiszabadulás. Rima-Szécsben, 1679. januáriusban (112–140) – V. prédikáció. Ostor alatt megjobbulhatatlan nép. (140–175) – VI. prédikáció. Számkivetetett Sionnak szabadulása. Rima-Szécsben, 1679. júliusban (176–209) – VII. prédikáció. Jóseph romlásán nem bánkódóknak romlása. Gyöngyösön, 1681. augst. (209–215 [recte 225]) – VIII. prédikáció. Jállakás mellett való tánc. Mondatott el Rima-Szécsben, (de csak summáson) an. 1680. die 24 Jan. (215–291 [recte 225–301]) – IX. prédikáció Ördögök pohára és ördögök asztala. Mondatott el Gyöngyösön, an. 1681. die 16. Novembris. (292–320 [recte 302–330]) – X. prédikáció. A testben akadtott Sátán ösztöne. Mondatott el Gyöngyösön négy vagy öt szakaszban 1681-ben júliusban és augusztusban (321-414 [recte 331-424]).*

Otrokocsi Főris Ferenc életéről ld. 4417.

Az ajánlásban Otrokocsi elmondja, hogy *traktátusait* korábbi prédikációi kibővítésével és egybeszerkesztésével írta meg, s azokat némely atyafiak, kiváltképpen *Kecskeméti Soós János* sürgetésére adta sajtó alá. Munkája nem valamely angol vagy francia teológus művének fordítása, hanem saját alkotás, amelyben régi és újabb Szentírást magyarázó doktorokkal, sőt idegen, azaz pogány bölcsekkel segítette magát, akiknek nevét a margón helyel-hellyel feljegyezte.

E munkáját Fallenbüchl Ferencz ismertette (Otrokocsi Főris Ferencz élete és irodalmi működése. Esztergom 1899, 17-19).

In 27 bibliothecis 47 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref*– Košice *Dioec* – Sárospatak *Ref*– Szeged *Univ, Civ* – Târgu Mureş

Olim: N.-kőrösi ref. lyc. – H.-m.-vásárhelyi gym. – Miskolczi ref. gym. – Lugossy Józsefnél Debreczenben.

4472A

(SIDERIUS János): [Kiseded gyermekeknek való catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás a keresztyéni hitnek fő agazatiról, melly most uijonnan e` szép formában ki bocsáttatott.] [Kolozsvár 1683 Veresegyházi Szentyel Mihály.]

? + A₃₋₁₂ B₁₋₃ B₅₋₈ B₁₁₋₁₂ = [18] fol. – 12* – Orn.

A Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtár RMK-Katalógusa. Összeállította Oláh Róbert. Debrecen 2021, S 44

Református katekizmus. – A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárában, RMK 84 jelzettel maradt fenn egy bibliográfiailag eddig ismeretlen katekizmus csonka példánya, amely közel áll a Kolozsvárott 1681-ben készült kiadáshoz (4358), azonban nem azonos azzal. A töredék az 1675. évi kolozsvári kiadású énekeskönyv egy példányával kolligátumban maradt fenn (vö. 4019), „A” jelű füzetét a Zsoltároskönyv (4019(4)) elé, „B” füzetét a Zsoltároskönyv belsejébe kötötték. A töredék a csupán néhány szót tartalmazó, csonka A₃ levéllel, a fejléc tanúsága szerint az *Előljáróbeszéd* szövegével kezdődik (A₃a–b). Megállapítható, hogy ennek szövege azonos volt az 1681-es kiadásával, ám attól eltérően fejléccel is rendelkezett. Ezt követi a főrész (A₄a–B₈b), amely a *Miért kell csak egyedül az Istennek könyörögni?* kérdés tárgyalása közben megszakad. A kiadványt *Egynéhány ékes mondások és intések a Szent Bibliából* zárják (B₁₁a–B₁₂b).

A könyvecske szövege, beosztása, a főrész kezdőlapján látható, cifrákból kialakított dísz követik az 1681-es kiadást (4358), azonban a sorok tagolása, a helyesírás és a többi könyvdísz eltér.

V. Ecsedy Judit megállapítása szerint ugyanazzal a nyomdakészlettel készült, mint az 1681-es kiadás. Ahhoz hasonlóan a Szenci Kertész Ábrahám váradi nyomdájából származó betűk kis mértékben keverednek benne a gyulafehérvári eredetű típusokkal. Ezek vizsgálata alapján azonban nem lehet 1684-nél későbbi, így a töredék a betűk elhasznátságának mértékében 1683. körülre datálható (szóbeli közlés).

A kiadványt elsőként Oláh Róbert ismertette (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtár RMK-Katalógusa. Debrecen 2021, S 44). Leírása szerint a katekizmus ¶₁₂ és ¶¶₁₂ jelzésű füzeteket is tartalmaz, ezek azonban nem ehhez a nyomtatványhoz, hanem a kolligátum másik tagjához, az 1675. évi kolozsvári énekeskönyvhöz (4019) tartoznak.

Cf. 801; 1303!*; 1980!*; 3033*; 3787*, 3845, 3935, 4358, 4430, –, →

Budapest *Nat cop.* – Debrecen *Ref* ③

4473

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: Halotti centuria, az az száz halotti praedikációk, mellyeket az Isten Szent Lelkének kegyelme által az Úr Jesus nevében, többire minden rendben, tisztben s' állapotban, férfi és aszszonyi nemben meg-hóltak alkalmatosságával irt és mind ben Kolosvart, s' mind kin, nagy urak szomorú udvarokban-is praedikállott Szath. Nemeti Mihaly, a' kolosvári orth. ecclesiának edgyik együgyü tanítója. Kolosvaratt 1683 [typ. gener. ecclesiae].

(a)⁶, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Xx⁸ Yy² = [12] + 596 [recte 708] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 1301

Református gyászbeszéd-gyűjtemény. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A következő lapon kezdődik a ... *sógorsági szeretettel összekötetett, istenfélő két férfiaknak, ... tudós Gyarmati Thamas urammak, a szánthai szent eklézsiának érdemes és búséges pástorának s prédikátorának, a gönczi szent ekléziában üldöz-*

tetésünk előtt ... szolga társamnak, ... komám uramnak ... és Trincsin Péter uramnak, ... Zemplény vármegye assessorának és a tállyai szent eklézsia egyik kegyes dajkájának, becsületes fautorimnak és e munkában buzgó pátrónusimnak szóló, Kolosvárott 1683. december 20-án kelt *Ajánló levél* ((a)₂a–((a)₂b). Ebben a szerző a különböző pogány népek között szokásos temetkezési módokat ismerteti, hozzátéve, hogy az elmúlt tizenkét siralmas esztendőben is milyen sokan maradtak temetetlenül a tisztáninenni és tisztántúli falvak határában, valamint Alsó- és Felső-Ausztriában. Olvasóit azzal vigasztalja, hogy akik felett e beszédeket elmondta, azokat legalább keresztényi szokás szerint temethették el. Ezt követi *A textusoknak a Szent Írás könyveinek rendi szerint való lajstroma* ((a)₂a–b). A főrész száz számozott (I–C), a beszéd teológiai témáját megjelölő, rövid címmel ellátott, hat-hét lap terjedelmű beszédvázlatot, prédikációmintát tartalmaz (1–596). A kiadványt *Vedd eszedbe kedves olvasó* címmel rövid hibajegyzék zárja (596).

Az *Ajánló levél* szerint a kinyomtatás költségeit az ajánlás címzettjei, azaz Gyarmati Tamás abaújszántói lelkész és Trincsin Péter Zemplén megye assessora és a tállyai egyház támogatója állták ((a)₂a).

Szabó Géza a mű egyes részeit mint a karteziánus-ellenes exegézis egyik jellemző szövegét említi (A magyar református ortodoxia 116–117). Kecskeméti Gábor és Nováky Hajnalka véleménye szerint a száz mintaprédikáció együttesen a református teológia és erkölcsstan szinte teljes példatárát nyújtja (Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból. A bev. írta Kecskeméti Gábor, Nováky Hajnalka. Bp. 1988, 36). Nagy Géza az egyes lelkek sorsára vonatkozó teológiai tanítást megfogalmazó szövegrészeket kiemelten idézi (A református egyház II 269).

A nyomtatványnak a kolozsvári akadémiai könyvtárban őrzött példányába (jelzete: C 64) a címlap után a mű 1684-ben, szintén Kolosvárott megjelent újabb kiadásának (4534) eltérő szövegű ajánlását és újrasedett „A” füzetét kötötték (vö. 4534). Bár az összes ma ismeretes példány ellenőrzésére nem volt mód, elképzelhető, hogy az ugyanabban a nyomdában, egymást követő évben csekély változtatással megjelent két kiadás kinyomtatott ívei több esetben is összekeveredhettek. A példányok egy részében a tartalomjegyzék a kötet végére kötve található.

Feltehető, hogy a nyomdász neve a korábbi gyakorlattól eltérően azért nem szerepel a könyvön, mert Verese gyházi Szentely Mihály halála (1683) után készült.

Cf. –, 4534

In 35 bibliothecis 80 expl. – Bratislava *Paed* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş

Olim: M.szigeti ref. lyc. – Háromszéki Cserey Múzeum

4474

[TOFAEUS Mihály:] A' szent soltarok resolutioja es azoknak az erdelyi fejedelmi evangelica reformata, udvari szent ecclesiara lelek es igassag szerint valo szabasa. Kinyomtatattott a' fejedelmi méltóságok parancsolattyából s' költségével. Kolosvaratt 1683 [typ. gener. ecclesiae].

[1], a², A⁴–Z⁴, AA⁴–ZZ⁴, AAa⁴–ZZz⁴, AAaa⁴–ZZzz⁴, AAaaa⁴–QQqqq⁴ RRrrr² = [5] + 876 [recte 868] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 1302 – Nágler 491

Református prédikációk. – A címlapon bibliai idézet olvasható, hátlapja üres. Az ajánlás *Az erdélyi méltóságos Apafi Mihály ... fejedelemnek és ... Bornemisza Anna ... fejedelemasszonyinak* szól, aláíróik: *Nagyságtoknak alázatos méltatlan szolgálói Tisza Ujbelyi Istvan és Ovári Keszei János* (a₁a₂b). A főrész a zsoltárok könyvének 150 prédikációba foglalt magyarázatát tartalmazza. Az egyes prédikációk felépítése azonos. Tipográfiailag kiemelt címük a zsoltár sorszáma: *I.–CL. zsoltár* (1–876 [recte 868]). Ezt követi a magyarázott zsoltár prózai szövegének incipitje, alatta a prédikáció elhangzásának ideje és helye. Ez a keltezés a 150 prédikáció közül csupán 73 esetben van megadva. A prédikációk bevezető szövege mindig az *Alkalmatossága ennek a zsoltárnak* szavakkal vagy ezzel lényegében azonos szófordulattal kezdődik, és az adott zsoltár műfajára, keletkezési körülményeire, s legáltalánosabb tartalmára vonatkozó megjegyzéseket foglal magában. Ezután néhány további belső cím tagolja az egyes beszédek: a *Tudomány* általános lelki vagy erkölcsi tanúsága a zsoltár egészének. Rendszerint magában foglalja a *tudomány okát*, ritkábban részekre osztását. A *Közönségesen a tudományból megtanulhatjuk* című részek az igének az egyéni vagy közösségi életre vonatkozó konkrét útmutatásait fejtik ki. A *Versék szerint tanulhatunk ilyen dolgokat* az adott zsoltár néhány kiemelt versének önálló magyarázatát nyújtja. A fenti szerkezettől csupán az első zsoltárról szóló prédikáció tér el kisebb mértékben. Ebben ugyanis az *Alkalmatossága* kezdetű rész előtt a Zsoltárok könyvének keletkezéséről, beosztásáról és a zsoltároknak a gyülekezeti éneklésben való használatáról olvasható rövid tájékoztatás (1–4). Ennek végére az 1478-ban Nürnbergben Anton Koberger által nyomtatott latin Bibliából (Gesamtkatalog der Wiegendrucke I–XI. Lipcse 1925–2009, 4234) néhány zsoltár ott található címe van beiktatva, a 34–150 számúak közül összesen 47-nek, a következő szavak kíséretében: *Minémű ítéletben lettenek legyen a zsoltárok felől csak nem régen a reformáció előtt a pápistákban, amint egy régi pápista Bibliában olvastam, im ide írtam: Incipit Liber hymnorum vel soliloquiorum. Psal. 34. De Judaeis, de passione Christi, de jejunio etc.* (2–4).

A keltezéssel ellátott prédikációk a következők: *I. zsoltár* 1679. 30. *Maji. Fejérváratt* – VII. *zsoltár* 1679. 23. *Junii Fejérváratt* – VIII. *zsoltár* 1679. 13. *Julii Fejérváratt* – X. *zsoltár* 1679. 22. *Novemb., Fejérváratt* – XXI. *zsoltár* 1679. 9. *Aug. Fejérváratt utolszor* – XXXII. *zsoltár* 1679. 16. *Sept. Radnoth* – XXXIII. *zsoltár* 1679. 17. *Sept. Radnoton* – XXXVI. *zsoltár* 1679. 2. *Octobr. Radnothon diétán.* – XL. *zsoltár* 1679. 11. *Octobris Radnothrol való elindulásunk előtt való nap* – XLI. *zsoltár* 1679. 13. *Decemb. Fejérváratt elsőben* – XLIII. *zsoltár* 1679. 15. *Novemb. Fejérváratt* – XLIX. *zsoltár* 6. *Decemb. Fejérváratt* – LII. *zsoltár* 1679. 11. *Decemb. Fejérváratt* – LIII. *zsoltár* 1679. 12. *Decemb. Fejérváratt* – LIV. *zsoltár* 1680. 12. *Febr. Fogarasban* – LVII. *zsoltár* 1680. 20. *Febr. Fogarasban* – LIX. *zsoltár* 1680. 27. *Febr. Fogarasban* – LXVII. *zsoltár* 1680. 27. *Martii Fogarasban* – LXVIII. *zsoltár* 1680. 11. *Apr. Fogarasban* – LXIX. *zsoltár* 1680. 21. *Maji. Fejérváratt* – LXXI. *zsoltár* 1680. 26. *Maji Fejérváratt* – LXXII. *zsoltár* 1680. 24. *Junii Albae* – LXXIII. *zsoltár* 1680. 15. *Julii Fejérváratt* – LXXIV. *zsoltár* 1680. 4. *Augusti Albae cum Radnotinum iremus* – LXXV. *zsoltár* 1680. 11. *Augusti Radnoton diaetán* – LXXVI. *zsoltár* 1680. 19. *Aug. Radnoton* – LXXVIII. *zsoltár* 1680. 7. *Sept. Radnoton* – LXXIX. *Zsoltár* 1680. 14. *Sept. Radnoton* – LXXX. *zsoltár*. 1680. 20. *Sept. Radnoton* – LXXXI. *Zsoltár* 1680. 21. *Sept. Radnoton* – LXXXII. *Zsoltár* 1680. *ultima Sept. Fejérváratt* – LXXXIII. *zsoltár* 1680. 14. *Octobr. Fejérváratt* – LXXXIX. *zsoltár* 1680. 15. *Novem. Fejérváratt* – XCI. *zsoltár* 1680. 19. *Novembr. Fejérváratt* – XCIII. *zsoltár* 1680. 2. *Decemb. Fejérváratt* – XCV. *zsoltár* 1680. 9. *Decemb. Fejérváratt* – XCVI. *zsoltár* 1680. 18. *Decemb. Albae* – XCVII. *zsoltár* 1680. 22. *Decemb. Fejérváratt* – XCVIII. *zsoltár* 1681. 13. *Januarii Ebesfalván*

– XCIX. zsoltár 1681. 21. Januarii Ebesfalván – C. zsoltár 1680[!] 22. Januarii Ebesfalván – CI. zsoltár 1681. 2. Febr. Porumbach – CII. zsoltár 1681. 5. Febr. Porumbákon – CIII. zsoltár 1681. 24. Febr. Nagy Sinken dietán – CIV. zsoltár 1681. 27. Febr. Nagy Sinken – CV. zsoltár 1681. 5. Martii Nagy Sinken – CVI. zsoltár 1681. 10. Martii Nagy Sinken – CVIII. zsoltár 1681. 14. Apr. Fogarasban – CIX. zsoltár 1681. 16. Aprilis Fogarasban – CX. zsoltár 1681. 23. Apr. Fogarasban – CXI. zsoltár 1681. 28. Apr. Fogarasban – CXII. zsoltár 1681. ult. Apr. Fogarasban – CXIII. zsoltár 1681. 7. et 8. Maji Porumbákon – CXV. zsoltár 1681. 10. Junii Fejérvártt [!] – CXVI. zsoltár 1681. 24. Junii Fejérvártt – CXVII. Zsoltár 1681. 7. Julii Radnothon – CXX. zsoltár 1681. 15. Julii Radnoton – CXXV. zsoltár 1681. 27. Octobr. Szamosújvárratt – CXXVII. zsoltár 1681. 11. Decembr. Albae – CXXVIII. zsoltár 1681. 17. Decemb. Fejérvártt – CXXXI. zsoltár 1682. 19. Januarii Ebesfalván – CXXXII. zsoltár 1682. 21. Januarii Ebesfalván – CXXXIII. zsoltár 1682. 27. Januarii Ebesfalván – CXXXIV. zsoltár 1682. 2. Februarii Ebesfalván – CXXXV. zsoltár 1682. 4. Febr. Ebesfalván – CXXXVI. zsoltár 1682. 16. Febr. Fogarasban – CXXXVII. Zsoltár 1682. 18. Janur[!] Fogarasban – CXLIII. zsoltár 1682. 18. Mart. Fogarasban – CXLIV. zsoltár 1682. 24. Mart. Fogarasban – CXLV. zsoltár 1682. 1. Apr. Fogarasban – CXLVI. zsoltár 1682. 6. Apr. Fogarasban – CXLVII. zsoltár 1682. 28. Apr. Fogarasban – CXLIX. zsoltár 1682. 6. Maji Fogarasban – CL. zsoltár 1682. 12. Maji Fogarasban.

A szerző neve a könyvben sehol sem olvasható, az ajánlás viszont *nagyságtok bölcs lelki tanítójaként* (a₂a) azonosítja. Ez alapján Szabó Károly (RMK I 1302) és a szakirodalom egésze egybehangzóan Tofaeus Mihályt, Apafi Mihály fejedelem és felesége udvari papját tekinti e munka szerzőjének. A prédikációk keletkezési alapján a beszédek 1679. május 30. és 1682. május 12. között hangzottak el. Tofaeus, amint az ajánlásból a továbbiakban kitűnik, nem sajátkezűleg írta le zsoltármagyarázatait, hanem két udvari íródeák, Újhelyi István és Óvári Keszei János hallás után jegyezte le azokat. A nyomtatás a fejedelem parancsára történt, de előtte Tofaeus *maga akarata ellen is* (a₂a) revidálta a szöveget.

Újhelyi István (?–1706) 1678-tól 1683-ig volt a fejedelmi udvarban íródeák. 1688-tól 1704-ig Ugocsa megye jegyzője, 1706-ban (Tisza)újhelyen postamester. Több kéziratban maradt vagy elveszett mű szerzője. (Életéről ld. Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. Bp. 2005, 442, Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor. I–XIV. Főszerk. Kőszeghy Péter, szerk. Tamás Zsuzsanna. Bp. 2003–2014, XII 191–192, Vofkori Mária). Keszei János (?–1709) a Dunántúlról került Erdélybe 1670 körül. 1678-tól ifjabb Apafi Mihály tanítója. 1680-ban a fejedelemasszony megbízásából ő fordította magyarra Marx Rumpolt *Ein neu Kochbuch* (Frankfurt 1581) című szakácskönyvét (Bornemissza Anna szakácskönyve 1680-ból. S. a. rend. Lakó Elemér. Bukarest 1983). Valószínűleg az ő keze nyomát kell látni a gyermek Apafi Mihály imádságos könyvében és neje, Bethlen Kata verseiben is (Csorba Dávid közlése). Később diplomáciai feladatokat látott el, majd a bécsi fogságban élő fejedelem pár gazdasági ügyeit intézte Erdélyben (életéről ld. Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor. I–XIV. Főszerk. Kőszeghy Péter, szerk. Tamás Zsuzsanna. Bp. 2003–2014, V. 375–377, Lux Etelka).

E zsoltármagyarázatok alapján Tofaeus történetteológiai világgépéről, predesztináció-felfogásáról, puritán kegyességéről és társadalomkritikájáról, a coccejánus és karteziánus nézetekhez való viszonyáról Kathona Géza írt részletesen (Irodalom és ideológia a 16-17. században. Szerk. Varjas Béla. Bp. 1977, 401–425; ld. még: Szabó Géza: A magyar református orthodoxia 122–126, Nagy Géza: A református egyház II 97–98). A prédikációkban nagy számban előforduló példázatokot Győri L. János rendszerezte és elemezte (Studia Litteraria Tomus XXVIII. Debrecen 1991: 79-90).

E kiadvány British Libraryben őrzött példányának címlapját és az utána következő három levelet később, 1760 körül nyomtatták Kolozsvárott Páldi István betűivel (Short-Title Catalogue of Hungarian Books Printed Before 1851 in the British Library. London 1995, 260, vö. Petrik IX 449–450).

In 31 bibliothecis 54 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: N.-kőrösi ref. lyc. – M.-szigeti ref. lyc. – Gömöri ref. esp. – Pozsonyi r. cath. gymn. – Zsibón a Vesselényi ktárban

4475

[1] UJ és o kalendariom Christus Urunk születése után való 1684. bissextilis esztend., mely mostan-is Magyar országra, Erdélyre és egyéb szomszéd tartományokra alkalmaztatott N e u b a r t J a n o s theol. és astr. által. Es az eddig ki hagyattatott, nevezetes viselt dolgok á Crónikában bé tettetének. Cum gratia et privilegio celsissimi principis Transylv. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után való 1684. bissext. esztendőre, a csillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszveszereztettenek és le-irattattnak N a u b a r t J a n o s által.) Colosvaratt [1683 typ. gener. ecclesiae Veresegyházi Szentyel Mihály].

A⁸–E⁸ F⁵⁺¹ = [45] fol. – 16° – 1 ins., color.

RMK I 1320

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Erdély és az Apafi család egyesített címere, hátán az év jellemző adatai. A következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarázatai láthatók. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a). Az egyes hónapok után az előző évektől eltérő, rövid jóslatok és tanácsok olvashatók. Ezután áll *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosztikonban való címereknek magyarázatja* (B₇a). Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon a következő fejezeteket tartalmazza: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak asztronómiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (C₁a–b) – *III. A nyárról* (C₁b–C₂b) – *IV. Az őszről* (C₂b–C₃b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₃b–C₄b) – *Következnek a Holdbeli fogyatkozások* (C₅a–b) – *Harmadik része. A nyárról [!] és más világi dolgokról* (C₅b–C₆b) – *Negyedik része. A betegségről* (C₆b–C₈a) – *Ötödik része. A földi termésről és termékelenségről* (C₈a–D₁a). *A Prognostica perpetua* című négy soros magyar hónapversek januári kezdőszavai: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll* (D₁b–D₂b). Szövege azonos az 1679-re szóló naptárban (4191) olvashatóval (vö. RMKT XVII/11 717–719, 880). Végül a *Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországon és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₃a–E₁a), valamint a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (E₁a–F₃b) zárja a nyomtatványt. A *Krónika*, a címlap szövegének megfelelően, az előző évhez (4538) képest jóval bővebb: míg az 16, ez 26 lapnyi. Utolsó bejegyzései között, az előző évben is közölt két hír: Kassa és Fülek Apafi Mihály általi elfoglalása (1682. augusztus 14. és szeptember 10.), valamint a fogarasi tűzvészről való tudósítás közé illesztve olvasható a Thököly Imre és Zrínyi Ilona 1682. június 15-én, Munkács várában tartott esküvőjéről szóló beszámoló.

A kiadvány a nyomdász megnevezése nélkül jelent meg. A kortársak által „országos tipográfia”-ként emlegetett nyomdát 1668-tól 1683-ig vezette Veresegyházi Szentyel Mihály. 1684-től bukkan fel az impresszumban Némethi Mihály neve, aki némileg eltérő nyomdai anyaggal dolgozott (MKsz 2005: 300–304, V. Ecsedy Judit). A kalendárium – az általános szokásoknak megfelelően – az 1683. év vége felé készülhetett inkább még a Veresegyházi által használt betűkkel (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Ugyanakkor elképzelhető, hogy ő ekkor már nem volt életben, ezért nem került fel a neve a címlapra, de az sem zárható ki teljesen, hogy a munkálatokban már Némethi is részt vett.

Az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve egészen eddig Veresegyházi Szentyel Mihály mindig feltüntette kalendáriumai címlapján, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963). Utóda, Némethi Mihály naptárain nem olvasható a privilégiumra utaló szöveg (vö. 4538).

A következő években a kalendáriumok ismét kisebb terjedelemmel jelentek meg (vö. 4538, Sztripszky I 2126/333, I 2128/335).

Cf. 3805!

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Târgu Mureş ②

4476

ALBRECHT, Ferdinand: Evangelische Predigt von der größten Straffe Gottes. Allen frommen Kindern Gottes, welchen bey dieser kümmerlichen Zeit hertzlich bange ist, zu Lehr und Trost, den sichern Welt-Kindern aber zur Warnung und Schrecken. Gehalten in der evangelischen Kirchen zu Keysermarck den 14. Julij am Buß-Tage 1683. durch Ferdinandum Albrecht Cremniciensem, Diaconum daselbsten. Leutschau 1683 [Brewer Samuel].

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2637/185 ← MKsz 1891: 79 – Čaplovič 1403

Evangélikus prédikáció. – A címlap háta üres. A következő levélen kezdődik az ajánlás *Denen edlvesten, vorsichtigen, nahmbafften und wohlweisen Herrn, Herrn Richtern und Ráth eltesten Vormünden sambt einer löblichen Gemeine, derer 6. königlichen freyen Städten in Ober-Ungarn als Caschau, Leutschau, Barthfeldt, Eperies, Ceben und Keysermarck, meinen großgünstigen Herrn*, aláírója *Ferdinandus Albrecht Cremniciensis, diaconus Caesareopol.* (A_{2a}–A_{2b}). A következő lapon a *Das walt Gott der himmlische Vater* szavakkal kezdődik a prédikáció, amely a nyomtatvány végéig tart (A_{3a}–C_{2a}). A kiinduló bibliai hely: *Textus. Apoc. 2.v.5.* az A_{3a} lapon olvasható. A kiadvány végén virágos záródísz. Az utolsó levél háta üres.

A hat felső-magyarországi szabad királyi város előljáróihoz intézett előszavában Ferdinand Albrecht, körmöcbányai diakónus (segédelkész), aki evangélikusnak született, majd ferences szerzetessé lett, végül visszatért az evangélikus hitre (életéről ld. 4451), elmondja, hogy mióta visszafogadta őt az evangélikus egyház, azóta a tiszta lutheri tanításnak a pápista sötétségtől való megvédelmezésén fáradozik.

A prédikáció 1683. július 14-én, szerdán tartott bűnbánati, könyörgő és böjtnapon hangzott el a kés-márki evangélikus templomban. Benne Albrecht a zsidó nép egyiptomi fogságához hasonlítja a protestánsok üldözésének időszakát, amelyből Thököly Imre Mózesként szabadította meg az evangélikusokat. Továbbá bűnbánatra inti a híveket, hogy vissza ne essenek korábbi állapotukba, amikor Isten büntetéseként el volt tőlük véve a prédikatori hivatal, s ez által az Ige világosító és vigasztaló lámpása.

A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

A kiadványt először Hellebrandt Árpád írta le br. Podmaniczky G. kis-kartali könyvtárának unikum példánya alapján (MKsz 1891: 79).

Budapest *Ev* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* cop.

4477

<Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1684. Leutschau 1683 Brewer. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 4031!

4478

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintetes, nag(ysag)os vitéz urnak, Gyarmati Balasi Balintnak és amaz jó emlekezetü, Istenben boldogúl ki-múlt néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz háza [!] fiának és a' magyar nyelvnek két ékessegének istenes eneki, mellyet váradi negyedik editio szerint edgynehány új enekkel és imádságokkal ki-botsátott. – [2] (Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta, melly minde(n) uton-jaró s' bujdosó igaz Izraelitákat bátorságos és boldog derek utra igazgat egynehány oktató regulák és istenes imádságok által...) Lötsén 1683 Brewer Samuel.

A¹²–T¹² = [8] + 395 + [5]; + 48 pag. – 24°

RMK I 1303 – RMK I 1304 – Dézsi: Bibliographia 49 – Sztripszky I 2110/317 – Čaplovič 1404

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – A címvél hátán latin vers-idézet és annak magyar verses fordítása olvasható John Owen, azaz *Ovenus in appendice Epigrammatum* című művéből. A versfordítás incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nincs semmi állandó*. Ezután három költemény méltatja Balassi Bálint költészetét: (1) *Johannes Rimainus Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassam*. Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A₂a–A₃a) – (2) *In eundem* címmel *Janus Balogus Tolnaeus* latin nyelvű verse (A₃a–A₃b) – (3) s annak magyar fordítása: *Ungarico idiomate per Johannem Rimai reddita in hunc modum* címmel *Istenasszonyokkal égben az Istenek* kezdősorral (A₃b–A₄b).

A kötet első részében (1–82) a második vers Rimay Jánosé, az utolsó vers szerzője pedig ismer-

retlen. Ezekről eltekintve mindegyik vers szerzője Balassi Bálint. A versgyűjtemény következő nagy egysége ezzel az önálló címlappal kezdődik: *Az jó emlékezetű, Istenben idvösségesen nyugovó, néhai nemes es nemzetes Rimai Janosnak Istenes éneki következnek* (83). A címlap hátán olvasható a szokásos Owen-epigrammarészlet magyar versben való fordításával együtt. Kezdetre: *Miként a szép*. Ezt követi Rimay János énekeinek első része (85–264). A szerző nevére a verző és rektó lapokon látható *Rimai éneki élőfej* utal. A gyűjteményben számos ének prózában írott summája is olvasható. E részen belül foglal helyet Rimai Jánosnak a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediuma is (264–312). Ezután *következnek más egynehány szép énekek* (313–395). A könyv első részét *Rendi e könyvben foglalt énekeknek* című tartalomjegyzék zárja (R₁₀b–R₁₂b). Az énekek kezdőszavainak a felsorolását ld. az 1671. évi lőcsei kiadásnál (3732), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel, ugyanakkor újrakezdődő lapszámozással csatlakozik az énekeskönyvhöz a *Via Jacobaea* című imádságoskönyv. A címlapon bibliai idézet olvasható, a címlap háta üres. Az imádságoskönyv az igaz útonjárók számára *I–XV. regulát* és három imádságot tartalmaz (3–48). A *IX.* és a *XII. regulában* idézett latin disztichonoknak magyar nyelvű fordításai is olvashatók: 17: *Csak az Isten – 22: Krisztus, ki megtartál – 22: Uram Jézus, tarts meg*. Végül *Autor ad viatorem* cím után két rövid latin nyelvű bibliai idézet zárja a kötetet.

Szövegkiadás: A *Via Jacobaea*–ban lévő három imádság szövegét kiadta Incze: A magyar református imádság 173–175.

E versgyűjtemény a Balassi Bálint és Rimay János verseit annak „váradi negyedik editio”-ja szerint rendezetten tartalmazó lőcsei kiadások sorába tartozik. E kiadványcsoport jellemzőit ld. az 1671. évi lőcsei kiadás leírásában (3732).

A könyvecske két részét Szabó Károly két tételben írta le (RMK I 1303 és I 1304), megjegyezve, hogy „együtt nyomtatva, azonban külön címlevéllel és lapszámozással” jelentek meg. További leírásai már egy egységként tárgyalták. Közülük Sztripszky Hiadortól származik a nyomtatvány részletes leírása a ma a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában lévő példány alapján (I 2110/317). A példányból hiányoznak a 130–145. és a 290–310. lapok, utána pedig a lapok jobb felső és alsó részei erősen meg vannak csonkítva. A mutatótábla alapján azonban a rongált lapokon közölt verskezdetek jól rekonstruálhatóak.

A Čaplovič által jelzett (1404), az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött, Lugossy József gyűjteményéből származó példánynak ma nincs nyoma, és egykori meglétére sem utal semmilyen adat.

Cf. 787;

rendezetlen kiadások: 1519!; 1933!; 2890!, S3197A

rendezett kiadások: 2619; 3292!, S3317A, S3421B; 3732, 3888, 4105, 4134, 4229, 4353, –, 4502, →

imádságoskönyv: 3292(2)!, S3197A(2); 3732(2), 3888(2), 4105(2), 4134(2), 4229(2), 4353(2), –, 4502(2), →

Budapest Acad ©

4479

»BUBENKA, Jonas: Auserlesene geist- und trostreiche Jesuslieder. Leutschau 1683. 8°? 12°?»

RMK II 1521 – Čaplovič 1406

Evangélikus vallásos énekek. – Ennek a példányból jelenleg ismeretlen nyomtatványnak a címét Johann Samuel Klein leírása őrizte meg, aki 1789-ben közölte a mű címét, 8-ad rétnek adta meg formátumát, és idézte Matthias Höhernek e könyv elé írott latin nyelvű üdvözlőversét is, amelyet az mint *ecclesiae Christi Epperiensis archidiaconus indignus* írt alá (Nachrichten II 228). Klein más helyen a könyv méretét 12-ed rétnek adta meg (Nachrichten IV 187 (325)). Ezek alapján vette fel bibliográfiájába Szabó Károly (RMK II 1521), majd pedig mindezeknek az adatoknak az összefoglalásával Ján Čaplovič (1406). Kleinnek az énekeskönyv nyomtatására vonatkozó adatait nincs ok kétségbe vonni.

Jonas Bubenka életrajzát ld. **3641**. 1683-tól az eperjesi evangélikus egyházközség kántoraként tevékenykedett. Szent-Iványi Béla szerint ez az első olyan egyházi énekgyűjtemény, amely a pietista vallási áhítatot közvetítette Magyarországon (Száz 1935: 32).

4480

COMICO-TRAGOEDIA, constans scenis quatuor, quarum 1. agit De Virtute et Vitio, 2. agit De divite purpurato et paupero Lazaro, 3. agit De milite scelerato, 4. agit De praefecto tyranno. Lötsen 1683 Brewer Samuel.

A⁸–D⁸ E⁴ = [36] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1305 – Čaplovič 1407 – Varga R 113/2

Iskoladráma magyar nyelven. – A dráma négy darabból (*scena*) áll. A címlap hátán a *Scena prima habet actus quinque* belső cím alatt az első rész öt jelenetében (*Actus*) előforduló szerepek felsorolása olvasható. E rész a címlap szerint az Erényről és a Bűnről szól (A₂a–B₃b). A következő lapon *Actus primus scenae primae* címmel kezdődik a dráma verses szövege. Kezdősora: *Én virtus égből*, nótajelzése: *Ad notam lyricam Odes: Imé mely újság*. E *scena* első három jelenetének versszakai meg vannak számozva (18, 39, 25). A négy jelenetből álló *Scena secunda* a címlapnak megfelelően a Gazdag és Lázár történetét mutatja be (B₃b–C₃a). A szerepek felsorolását (B₃b–B₄a) követően olvasható verses rész kezdősora: *Mi is, Ebrietas, jer menjünk udvarhoz, ad notam odes historicorum: A Tündérorsz[ág]*. A *Scena tertia* három jelenetből áll, és a lator katonáról szól. A szerepek megnevezésével kezdődik. Kezdősora: *Halljad barátom, Voluptas*. Nótajelzése: *Ad notam lyricam odes: Paizsa szegény* (C₃b–D₃b). A kegyetlen tisztartóról szól a negyedik *Scena* három jelenete (D₃b–E₃b). Elején itt is fel vannak sorolva a szerepek. Kezdősora: *Úr Isten, mely csoda időre jutánk, ad notam odes Lyristarum: Gondolkodván egyszer egy ifjú*. Végül *Admonitio mortis ad quosvis* zárja a nyomtatványt (E₄a–b).

Szövegkiadása: Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914, 163–216, 476–478 – RMDE II 44–88 – Magyar drámaírók 16–18. század. Kiadja Nagy Péter. Bp. 1981, 290–366.

E nyomtatványban őrződött meg először teljes szövegében a XVII. század egyik legnépszerűbb, ismeretlen szerzőtől származó, magyar nyelvű drámája („rész szerint víg, rész szerint szomorú história”), amely 1607 és 1646 között keletkezett. Első ma ismeretes kiadása csupán töredékben maradt fenn (Várad 1646, 2157). A darabról és irodalmáról ld. ott. A második *scena* folklorizálódásáról Kaposi Krisztina írt (Az Istenért kérlek, bocsásd el Lázárt ... In: Doromb. Közköltészeti tanulmányok 2. Szerk. Csörsz Rumen István. Bp. 2013, 11–25). A kiadványt felvette bibliográfiájába Varga Imre is (R 113/2).

Cf. 2157; –, →

Budapest *Nat* ④ + cop. (Târgu Mureș) + cop. digit.

Olim: Marosvásárhely Teleki Téka

4481

DUBOVSKY, Martin: Joas a Deo in regem Juda servatus a ... coll. stat. Evang. juventute in scenam datus chorago Martino Dubowsky in ... coll. Epp. stat. Evang. poes. p. p. pro coronide publici examinis publice repraesentatus anno, quo aurea Luna favens exmittit vellera paradisi, die 8. Octobris. [Leutschoviae] (MDCLXXXIII) [Samuel Brewer].

[1] fol. – 354 x 278 mm

Sztripszky II 2638/186 ← MKsz 1906: 138 – Čaplovič 1408 – Varga E 225

Iskoladráma programja. – E színjátékot, amely Joás, judai király történetét dolgozza fel, az eperjesi evangélikus diákok adták elő 1683. október 8-án, az őszi vizsga lezárása alkalmából. A cím *anno, quo* fordulata után kronogram következik, amely az 1683-as évet adja. A színjáték *Argumentum*ának textusai az Ószövegségből a következők: 4. *Reg. 11. et 2. Paralip. 22. et 23.* A darabot *Prologus* vezet be, öt felvonása van (*actus I–V*), amelyek hat, öt, három, négy és ismét hat színből állnak (*scenae*). A színjátékot *Epilogus* zárja. A plakát alakú nyomtatványt cifrákból álló szegélyek keretezik. A színdarab programja három hasábra van szedve, amiket egymástól lineák, a címtől pedig cifrasor választ el.

Ezt az impressumadatok nélküli nyomtatványt először Dézsi Lajos ismertette az akkor még a Radványban lévő Radvánszky levéltárban (jelenleg: Budapest Arch P 566 IV. oszt. XVIII. cs.) őrzött példány alapján (MKsz 1906: 137–138). Lőcsei nyomtatványnak tartotta. Adatát Sztripszky Hiador (II 2638/186) és Ján Čaplovič (1408) is átvette. Čaplovič a nyomtatvány nyomdászaként Samuel Brewert tüntette fel. Állításait a betűtípusok vizsgálata igazolta. A kiadványt felvette bibliográfiájába Varga Imre is (Varga E 225).

Budapest *Arch* ① ① – Budapest *Nat* cop.

4481A

ENYEDI György [transl.]: [Gismunda és Gisquardus históriája.] Igen szep historia az Tancredvs kiraly leanyarol Gismundarol és az kiralynak titkos tanátsossáról, Guisquardusról, kik között fel-bomolthatatlan szeretet lévén, halálra adták magokat. Olasz nyelvből az B o c a t i u s ból deákra fordittatott P h i l i p p u s B e r o a l d u s által, magyar nyelvre penig fordittatott G[eorgius] E[nyedi] T[ransylvanus] által. Lötzen 1683 Brewer Samuel által.

A⁸ B⁸ = [16] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1306 – Čaplovič 1405

Verses szerelmi história. – Ez a Gismunda és Gisquardus tragikus szerelmét elbeszélő széphistória a címlap hátán kezdődik a *Gyakran históriát, tudom, ballottatok* sorral. Két részből áll, de csak a második résznek van külön címe: *Második része* (A₃b–B₃b).

Szövegkiadás: RMKT XVI/8 222–258 és Enyedi György: *Historia elegantissima*. A szöveget gondozta Káldos János. Bp. 1994, 37–115.

Enyedi György életét és munkásságát, valamint e história kiadástörténetét Káldos János foglalta össze (szövegkiadás 8–36). 1574-ben készült fordításának alapja az a Giovanni Boccaccio novella (IV. nap/I) volt, amelyből Philippus Beroaldus készített latin verses fordítást. E kiadás szövege, kisebb szövegbeli és helyesírási eltéréseket leszámítva, követi az ezt az editiót megelőző, teljes példányból ismeretes változatot (Kolozsvár 1624, 1311).

Cf. 380*¹; 1311; 3243; –, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit.

4482

EVANGELIA et epistolae anniversariae, quae Dominicorum et festorum diebus leguntur Latine et Germanice. Evangelia vnd Episteln, so durchs gantze Jahr über, sampt den gewöhnlichen Festen und Feyertagen gelesen werden. Lateinisch und Deutsch. Leutschau 1683 bey Samuel Brewern.

A⁸–V⁸ X⁴ = [164] fol. – 8° – Orn.

Sztripszky II 2639/187 – Čaplovič 1409

Evangélikus perikópáskönyv latinul és németül. – A címlap háta üres. Ezt követően minden bevezetés nélkül *Dominica I. Adventus Domini* kezdettel olvashatók két hasábra szedve, baloldalt latinul, jobboldalt

németül az egyházi év vasárnapjaira és fő ünnepeire rendelt epistolákból és evangéliumokból vett szakaszok (A_2a-P, b). A második részben *Sequuntur evangelia et epistolae festorum dierum* címmel további huszonöt ünnepnapra, főként a szentek ünnepeire szóló perikópák következnek (P_2a-X_4a). Az utolsó lap üres. Az evangéliumi szakaszok élén egy hasábra szedve verses summák vannak, először latinul disztichonokban, utána négy soros német versekben. A német summák nem azonosak az 1683-ban megjelent szebeni német nyelvű perikópáskönyv összefoglalóival (4504), és a latin summák sem azonosak az 1663. évi lőcsei latin nyelvű perikópás könyvével (3088).

A kiadványt először Sztripszky Hiador írta le Dr. Todoreszku Gyula könyvtárából (II 2639/187), majd Ján Čaplovič is felvette bibliográfiájába (1409).

Cf. 91!; 1591*!; 2222*!; 3088!; 3425*; 4365, – , 4567, →

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* ①

4483

FESTIVUM hymenaeon, seu post exilium optatum auxilium in accensas omine fausto taedas ... Eliae Ladiveri, illustris collegii Eperiensis directoris ..., p. p. et bibliothec. sponsi, ut et ... Helenae Sinapi sponsae, anno favsta canant sponsis desuper avxilium! die 24. Februarij, ab infra scriptis pectore laetabundo et animis votorum plenis decantatum honoriq(ue) utriusq(ue) perpetuo consecratum. Leutschoviae (MDCLXXXIII) typis Samuelis Brewer.

[ ]² = [2] fol. – 2° – ♪

RMK II 1522 – Čaplovič 1410

Lakodalmi versek. – Ezzel a kiadvánnyal Elias Ladivert, az eperjesi evangélikus kollégium igazgatóját, nyilvános tanárát és könyvtárosát, valamint Helena Sinapiát köszöntötték 1683. február 24-én tartott menyegzőjük alkalmából az eperjesi iskola tanárai. A címlap hátán (1) cím nélküli költemény áll ([ ]₁b), amelyet az (2) *Elias Ladiver ἀνάγραμμα* és hozzá tartozó *Enodatio* követ ([ ]₁b–[ ]₂a), aláírója *m. Johannes Schwartz, coll. Eper. eloq. p[ublicus] p[receptor]*. Majd a (3) *Solus, non solus Thebites* című vers következik, amelynek aláírása: *Sic mens ... erumpit Martini Dubowsky, coll. Ep. poes. p[ublici] p[receptoris]* ([ ]₂a). Azután (4) *Logogrypho musico* ([ ]₂b) és lejegyzett dallama olvasható. Ennek szövegében néhány szótagot betűk helyett hangjegyekkel jelölt a szerző. Majd a (5) *Canon Charitum a tribus* szövege és kottája következik. Szerzőjük *Jonas Bubenkius c[ollegii] c[antor] G[ermanicus]*. Ezt a rövidítést Ján Čaplovič (1410) C. C. C-ként közölte. A kiadványt (6) cím nélküli költemény zárja, aláírója *Nicolaus Pusoczi, coll. Ep. synt. pub. praec.*

Az esküvő éve a címben olvasható kronosztichonból derül ki.

Budapest *Nat* ①

4484

(GÖRCSONI Ambrus): Az felséges Matyas kiralynak az nagysagos Hunyadi Janos fianak jelesül viselt dolgairol, eletéről és haláláról való szép historia. Lötzen 1683 Brewer Samuel által.

A⁸–D⁸ [E⁷] = [32] + [7] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 1307 – Čaplovič 1411

Krónikás ének. – A címlap háta üres. A mű a következő lapon kezdődik és négy fejezetre oszlik: *Pars prima* (A₂a–B₂b) – *Secunda pars. De obsidione Nandor Albensis* (B₃a–B₇b) – *Tertia pars. De rege Matthia* (B₇b–C₈a) – *Certamen regis in Cholpen et Sanctum Demetrium incipit* (C₈a–E₇b). Az ének Hunyadi János és Mátyás király életét és tetteit beszéli el 1485-ig, Bécs bevételéig. Kezdőszora: *Árpád vala fő az kapitányságban*.

Szövegkiadása: RMKT XVI/IX 219–301

A vers szerzőjének neve a versfőkből derül ki. A Görcsöni Ambrus életére vonatkozó kevés adatot a szövegkiadáshoz készült tanulmányában Szabó Géza gyűjtötte össze (RMKT XVI/IX 556–557). A magasabb iskolai végzettségű nemes ember már nem volt fiatal, amikor Homonnai Drugeth Gáspár szervitoraként 1567–1568 körül megírta munkáját. 1573-ban rövid időre elfoglalta Munkácson a procuratori hivatalt. Halálának időpontja nem ismeretes, a fennmaradt okiratok alapján élete 1581-ig követhető nyomon.

Szabó Géza ugyanebben a tanulmányában a mű keletkezésére, forrásaira, szövegváltozataira, kiadásaira vonatkozó ismereteket is összefoglalta és részletesen elemezte (i. m. 556–561). A szöveggel kapcsolatban megállapította, hogy az nem a korábban Debrecenben (1570–1573, 297) és Kolozsvárott (1574, 351 (12); 1577, 387; 1581, 490) megjelent kiadásokat követi, hanem azoktól eltérő változat, rokonságban áll ugyanakkor a ma csupán kéziratokból ismert 1574-es debreceni kiadással (S 338A, RMKT XVI/IX 556–561). Megállapítható továbbá, hogy a korábbiakhoz hasonlóan nem tartalmazza Bogáti Fazakas Miklós kiegészítését (1577, 384; 1580, 460).

Szabó Károly megjegyzi, hogy „az utolsó E ív másféle, régiesebb betűkkel van nyomtatva” (RMK I 1307). A ma ismeretes mindkét példányban valóban észrevehető a különbség. Az „E” füzetben látható betűtípus azonban valójában újabb, a rendelkezésre álló adatok szerint azt a nyomda 1689–1691 között, majd a XVIII. században használta (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 196, 581 IX/62 A típus). A betűk állapota azt mutatja, hogy ez a rész inkább a XVIII. század elején készülhetett (Pavercsik Ilona szóbeli közlése). Kérdéses, hogy ennek mi lehetett az oka. Elképzelhető, hogy a nyomtatás 1683-ban valamiért félbemaradt, és azt az utolsó füzet elkészítésével csak évtizedekkel később fejezték be. Ez azonban nem valószínű, mert általában a címlap a nyomtatás végén szokott elkészülni. A legvalószínűbb, hogy 1683-ban teljes példányok készültek, amelyekből azonban a jelenlegi ismeretek szerint nem maradt fent egy sem. Ez esetben a pótlásra vagy azért lehetett szükség, mert valamilyen okból a teljes példányok megsérültek, vagy talán azért, mert az „E” füzetből valamiért eleve kevesebb példány készült, és így felesleges „A–D” füzetek maradtak, amelyek kiegészítése, és az így teljessé vált munka értékesítése a kiadó számára hasznosnak ígérkezett. Elvi lehetőség az is, hogy 1683-ban és a XVIII. század elején is készült egy-egy teljes kiadás

és ezek példányaiból illesztették össze a ma ismeretes köteteket. A jelenleg rendelkezésre álló ismeretek szerint azonban a kérdés nem dönthető el teljes bizonyossággal.

Cf. 297*, S 338A, S 598A, –, →

Budapest *Nat* ③* ④

4485

[1] [IMADSAGOS könyvecske. Embernek mindennemű szükségében való szép és drága aitasos könyörgésekkel.] – [2] (Szép és aitasos isteni ditsiretek következnek. Lötsén 1683 Brevver Samuel.)

A⁸–M⁸; A⁸–R⁸ S⁷⁺² = [2] + 186 + [4]; + [2] + 280 + [4] + ?pag. – 32°

RMK I 1308 – RMK I 1309 – Čaplovič 1412

Protestáns imádságos- és énekeskönyv. – A leírás alapját képező, címlevél nélküli példány az „A” füzet második levelén kezdődik az első imádság szövegével: *I. Reggeli hálaadás és könyörgés (1–3) – II. Jámbor és istenfelő cselédes embernek imádsága e világi és örökkévaló jókért (3–5) – III. Hálaadás a mindenható Istennek (5–7) – IV. Útra induló embernek könyörgése (8–9) – V. Étel előtt való könyörgés (9–10) – VI. Étel után való hálaadás (10–11) – VII. Estvéli hálaadás (11–12) – VIII. Az igaz hitben megtartásért (13–14) – IX. A hitetlenségnek bűne ellen (15) – X. Más imádság (15–17) – XI. Embernek szüksége korán (17–19) – XII. A Christus Jesusnak ... születéséről (19–22) – XIII. Az Atya Úristentől az ő Sz. Fiának kinszenvedésének előszámítása által való kegyelemkérés (22–24) – XIV. A teljes Sz. Háromsághoz (25–31) – XV. Más imádság (31–34) – XVI. Szentlélek Úristennek vizsgatásáról (34–35) – XVII. Más imádság (35–38) – XVIII. A Christus Jesusnak szeretetéről (38–40) – XIX. Más imádság (40) – XX. Bűnnek bocsánatjért (41) – XXI. Más imádság (42–43) – XXII. Más imádság (43–44) – XXIII. Közgyónás (44–46) – XXIV. Fejedelemségben helyzetett ember imádsága (46–50) – XXV. A fejedelmekért való könyörgés (50–55) – XXVI. A földnek gyümölcseért (55–61) – XXVII. Békesség e földön és jó akarat embereknek Istentől (61–62) – XXVIII. Sz. Agoston és Szent Ambrosius ... vallása (62–65) – XXIX. A Nicaea városban ... szerezett Istentől keresztyéni vallás (65–67) – XXX. A Sz. Athanasius püspöknek vallása (68–74) – XXXI. Úr vacsorája előtt mondandó könyörgés (74–78) – XXXII. Más könyörgés az Úr vacsorája előtt (78–83) – XXXIII. Az Úr Vacsorája után való hálaadás (83–87) – XXXIV. Scholában járó s tanuló ifjaknak imádsága (88–91) – XXXV. Ifjú legénynek imádsága (91–95) – XXXVIII. (!) Szűz vagy eladó leánynak imádsága (95–100) – XXXVI. Mesterembernek magános imádsága (100–103) – XXXV. Mesterlegényeknek imádsága (103–107) – XXXVI. Beteg embernek imádsága (107–112) – XXXVII. Betegségből felgyógyult embernek imádsága (113–116) – XXXVIII. Házasságban élő személyeknek imádsága (116–119) – XXXIX. Terbes asszony imádsága (122 [recte 120]–122) – XL. Gyermekszülésben kinlódó asszonyemberért való imádság (122–126) – XLI. Hadas időben szállott várban s városban és egyébütt megszorult embernek imádsága (126–129) – XLII. Boldog kimúlásért (129–136) – XLIII. Magistrátusok, bírák s polgárok imádsága (136–141) – XLIV. Tömlöcben nyomorgó rabok imádsága (141–146) – XLV. Hadakozásnak, éhségnek, döghalálnak idejében (146–148) – XLVI. Utonjárók imádsága*

(148–150) – XLVII. *Utonjáróknak estvéli imádsága* (151–153) – XLVIII. *Utonjáróknak reggeli imádsága* (153–155) – XLIX. *Bűjdosók és számkivetésben lévők imádsága* (156–161) – L. *Könyörgés, kiben ember az ő lelkét Istennek kezébe ajánlja* (162–163) – Sz. *Davidnak hét poenitenciatartó zsoltára* a 6, 32, 38, 51, 102, 130. és 143. zsoltár szövegével (164–186). Végül *Lajstroma ez könyvecskének könyörgésekre*, amely az énekek sorrendjében közli az imádságok címét (M_a–M₈b).

A kötet második része a fenti címléírásban olvasható, önálló címlappal és ismétlődő füzetjelzéssel járul az elsőhöz. A címlap hátán bibliai idézet áll. Az énekek három nagy csoportot alkotnak. Az első dicséreteket tartalmaz. Az egyes énekek incipitmutatóra utaló kezdőszava a következő: *Krisztus urunknak megtestesüléséről való szép dicséreték*. 1: *A keresztyénségben* – 4: *Az Atya* – 6: *Jövel megváltója* – 8: *Mindenek teremője*. *Krisztus születéséről való dicséreték*. – 10: *Jer, mi dicsérjük* – 16: *E nap nekünk dicséretes* – 18: *Jer, mindnyáján* – 21: *Krisztus Jézus születék* – 24: *Hálát adjunk. Új esztendőre való szép dicséreték*. 25: *Nékünk születék menyey király, kit* – 26: *Tuba Mihály: Megteljesíté* – 28: *Gyermek születék Betlehemben, az időben*. *Vízkereszt napjára való hymnus*. – 30: *Heródes* – 32: *Gonosz, kegyetlen Herodes. A Christus kínszenvedéséről való dicséreték*. – 33: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 36: *Dicséretet mondjunk Atya. Christus Jesusnak feltámadásáról*. – 38: *Krisztus feltámadá igazságunkra* – 41: *Batizi András: Krisztus feltámadá, nekünk örömet ada* – 42: *Krisztus feltámadá, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 48: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, haláltól* – 48: *Jézus Krisztus feltámadá*. – *Urunk mennybe menetelire való dicséreték*. – 50: *Krisztus mennybe felmene, nekünk helyet szereznie, ül* – 54: *Krisztus mennybe ma felmene*. – *Pünkösdre való dicséreték*. – 56: *A Szentléleknek kegyelme apostoloknak* – 58: *Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 61: *Huszár Gál: Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének* – 63: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szívünket*. – *Szenháromság napjára való dicséreték*. – 65: *Szenháromság* – 67: *Ó mi szent Atyánk, kegyes és* – 68: *Üdvöz légy örök Atya Isten* – 69: *Imádunk* – 71: *Atya Isten. A katekizmusból való dicséreték*. 73: *Szükség megtudnunk* – 78: *Ó Izrael. A Credo*. 82: *Hiszünk mind egy Istenben. A Miatyánk*. – 84: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 87: *Mi kegyes Atyánk, kit. Poenitenciáról való dicséreték*. – 89: *Mindenható Úristen, mi* – 93: *Vedd el*. – *Az Úr Vacsonájáról*. – 95: *Jézus Krisztus, mi üdvösségünk* – 100: *Emlékezzél Úristen* – 101: *Valaki Krisztusnak vacsonáját veszed*. – *Az igaz hit által való üdvözülésnek módjáról*. – 106: *Dévai Bíró Mátyás: Minden embernek illik* – 110: *Mire bánkódol* – 114: *Mely csalárd* – 119: *Irgalmasságnak*. – *Életünknek bizonytalan voltáról*. – 123: *Ember emlékezzél utolsó* – 127: *Gondolkodjál* – 131: *Ó, menyey nagy* – 133: *Mennynek és földnek nemes teremője* – 135: *Hajtsd meg Úristen* – 138: *Emlékezzél meg mennybeli* – 140: *Miskolci Csulyak István: Magasztallak én*. – *Reggeli dicséreték*. – 143: *Immáron* – 144: *Hálát adunk neked* – 151: *Hálát adok neked, Uram* – 155: *Jézus Krisztus, szép* – 156: *Pécseli Király Imre: Dicsérlek Uram, téged* – 158: *Szenci Molnár Albert: Hálát adok neked, mennybeli Isten ... hogy engemet ez éjjel* – 160: *Istenem Uram, neked hálát adok*. – *Estvéli dicséreték*. – 163: *Debreceni Szőr Gáspár?: Drága, fényes* – 166: *Szenci Molnár Albert: Hálát adok neked, mennybeli Isten ... hogy engemet ez éjjel (napon)* – 167: *Debreceni Szőr Gáspár: Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra* – 170: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket*. – *Étel után való dicséret*. 172: *Adjunk hálát az Úrnak. Útra menő embernek való ének*. 173: *Uram Isten, ki*.

Ezután *Egynéhány rövid és igen szép psalmusok ... következnek*: 177: *VI. zsoltár*. Szenci Molnár Albert: *Uram, te nagy* – 180: *M. I. F. N.: Tebened bíztam* – 182: *LXXXVI. zsoltár*. Szenci Molnár Albert: *Hajtsd hozzám* – 186: *Psalmus I. Boldog az olyan ember az* – 188: *CXII. Psalmus*. Szegedi Gergely: *Boldog az ilyen ember ő* – 192: *XC. Psalmus. Aki veti* – 196: *VIII. Psalmus*. Szenci Molnár Albert: *Ó, felséges Úr* – 198: *XLII. Psalmus*. Szenci Molnár Albert: *Mint a szép* – 201: *LXXVII. Psalmus*. Szenci Molnár Albert: *Az Istenhez az* – 205: *CXXX. Psalmus*. Szenci Molnár Albert: *Tehozzád teljes*.

*A psalmusból való isteni dicséret*ek első csoportjában *A keresztyéni jámbor életéről* szóló énekek olvashatók. 207: III. *Psalmus. Szent Dávid király háborúságában imádkozik* – 210: XII. *Psalmus. Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy* – 215: XIII. *Psalmus. Szent Dávid király háborúságában panaszkodik* – 217: XV. *Psalmus. Sztárai Mihály: Sokan vannak most* – 220: XXIII. *Psalmus. Szenci Molnár Albert: Az Úr énnékem* – 221: XXIII. *Psalmus. Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő* – 226. XLVI. *Psalmus. Erős várunk* – 228. LI. *Psalmus. : Úristen, irgalmazz nekem* – 230. LIV. *Psalmus. Úristen, kérünk a te szent nevedért* – 232: LXIV. *Psalmus. Sztárai Mihály: Meghallgassad* – 236: CXXVIII. *Psalmus. Minden bű* – 238: CXXX. *Psalmus. Bűnösök* – 240: CXLVI. *Psalmus. Dicsérd az Istent mostan* – 242: CXLVII. *Psalmus. Skarica Máté: Drága dolog.*

Végül a *Halott temetéskorra való énekek* csoportja zárja a nyomtatványt. 248: *Már* – 250: Pathai István: *Sok rendbéli* – 255: Tsch: *Tudjuk, Uram* – 256: *Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnös* – 259: E. D. T.: *Eljövén* – 261: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 264: Jer, *temessük* – 266: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 268: *Megszabadultam* – 269: *Hagyjátok* – 271: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 274: *Emlékezzél, kérlek.* Az akadémiai könyvtári példány a *Lajstroma ez könyvecskének dicséretre* című tartalomjegyzék közepén szakad meg (S₆a–b).

Részleges szövegkiadás: A XXIV. (46–50) és a XXXI–XXXIII. könyörgések szöveg- és hasonmás kiadását ld. Heltai Gáspár imádságos könyve (1570–1571). Bevez. tanulmánnyal közléteszi Balázs Mihály. Kolozsvár 2006 (Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 5), 133–140. és 315–335.

Szabó Károly az elől csonka imádságoskönyvnek – az 1623. évi kolozsvári kiadást követve – az „Imádságos könyvecske” címet adta (RMK I 1308). Kropf Lajos hívta fel arra a figyelmet, hogy az 1623. évi Kolozsvárott megjelent imádságoskönyv unitáriusok számára készült, míg ezt a Lőcsén kiadott reformátusoknak szánták (MKsz 1885: 85). A fenti cím szövege az 1646-ban Lőcsén megjelent imádságos- és énekeskönyv címszövegét követi (2146), mivel az első XXXIII imádság szövege és beosztása teljesen megegyezik azzal. Itt azonban az imaszövegek az 1646-os kiadással ellentétben meg vannak számozva. A számozás hibás, a XXXV. után újra XXXIII. következik (95).

Balázs Mihály ismerte fel, hogy az imádságoskönyv XXXIV–L. könyörgései Johann Habermann (Avenarius) népszerű imádságoskönyve (*Christliche Gebet für alle Not und Stände*) második részére emlékeztetnek, sőt a XXIV–XXXIII. számú könyörgések (46–87) az első ismert magyar Avenarius-fordító, Heltai Gáspár 1570–1571-ben Kolozsvárott megjelent *Imádságos könyvéből* (289) való átvételek. Heltai fordítását Habermann német nyelvű *Gebetbüchleinjéből* készítette (szövegkiadás 35–37). A Heltai-fordítás töredékes volta miatt a szövegszerű egyezés azonban csak ezen lőcsei, 1683. évi kiadás XXV., *A fejedelmekért* és XXVI., (ez Balázsnál a kétszer XXVII. számúként feltüntetett ima közül az első) *A földnek gyümölséért* mondott ima esetében bizonyítható. Balázs mégis valószínűnek tartja, hogy a többi, általa felsorolt könyörgés magyar szövege is Heltaitól származik, mivel ezek mind Avenarius eredeti német szövegére mennek vissza, és „nem tartalmaznak olyan mozzanatokat, amelyek a későbbi latin változatokban olvashatók” (szövegkiadás 36). A felsorolt imádságok közül a XXIV–XXX. számúak már a korábbi lőcsei kiadásokban (Lőcse 1632, 1552, 52–75; Lőcse 1646, 2146, 50–81) is benne voltak (számozás nélkül). Az 1683. évi imádságoskönyvben viszont a fent megnevezett, jelenleg ismeretes korábbi lőcsei kiadásokhoz képest a XXXI–XXXIII. imák átvételével bővült a Heltaitól átvett szövegek száma. Nagyon valószínűnek látszik, hogy ebben az 1683. évi nyomtatványban az imák számozásában is ezek miatt az átvételek miatt van az ismétlődés.

Szabó Károly az imádságkönyvet (RMK I 1308) és az énekeskönyvet (RMK I 1309) önálló kiadványokként írta le, de megjegyezte, hogy a kettő egybekötve maradt fenn az általa látott egyetlen példányban Lugossy József könyvtárában, Debrecenben.

Igen valószínű, hogy a korábbi, példányból ismeretes lőcsei imádságkönyvecskékhez (1632, 1552 és 1646, 2146) hasonlóan, ahol az összetartozásra a közös címlap utal, 1683-ban is együttesen szándékozták a két könyvecskét megjelentetni, csakhogy ez az imádságkönyvecske címlapjának hiányában biztonsággal nem állítható. Mindenesetre ezt a feltételezést erősíti az énekeskönyv címében a „következnek” szó is.

Az énekeskönyvet H. Hubert Gabriella is egy egységként írta le az imakönyvvel (260). Megállapította, hogy mind szerkezetében, mind énekkészletében az 1646-os kiadást követi (2146), annak bővített változata.

Ján Čaplovič szerint Lugossy József példánya az Országos Széchényi Könyvtárba került (1412). A két példány azonban nem azonos egymással, mivel Szabó Károly leírása szerint Lugossy példányában az imádságkönyv az 5. lapon kezdődött (RMK I 1308), az énekeskönyv pedig a 268. lapon fejeződött be (RMK I 1309), az OSZK-ban található csonka példányban az imádságkönyv a 3. laptól van meg, az énekeskönyvnek pedig hiányzik a címlapja, és a 270. lapon szakad meg.

Cf. 1552; 2146; –

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ②

Olim: Debrecen Lugossy József

4486

LADIVER, Elias, jun.: Natale victoriarum praesagivm, celsissimi principis ac domini ... Emerici Thököli, principis Hungariae ac partium ejusdem domini filius Stephanus, princeps celsissimvs Lucae sacra Emmanveli et Gabrieli die 26. Martij in vitales auras natus et editus, in praesentia illustris auditorii ad juventutem collegii ab Elia Ladivero coll. direct. declamatum et b. s. c. dictum, anno MDCLXXXIII. die 29. Mart. Leutschoviae (MDCLXXXIII) typis Samuelis Brewer.

§², A²–D² = [10] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky II 2641/189 ← MKsz 1895: 141 – Čaplovič 1413

Születésnapj köszöntő és dicsőítő beszéd. – A beszéd a címlevél után kezdődik (§_a–D_b). Abból az alkalomból hangzott el 1683. március 29-én az eperjesi evangélikus kollégium tanulóifjúsága előtt, hogy késmárki Thököly Imre és Zrínyi Ilona házasságkötését követően (1682. június 15.) 1683. március 26-án, Lőcsén világra jött elsőszülött fiuk, István. Megszületése a cím szerint győzelmek előjele. Születésnapja Emánuel napjával (márc. 26.) esik egybe, Gábiel napjához (márc. 24.) pedig közel van. A cím szövegében szereplő *Lucae* szó utalhat Szent Lukács evangélista szöveg helyére (1, 26–28.), ahol Gábiel arkangyal üdvözli Szűz Máriát. Így a bibliai versszám egybeesik a születés napjának számával. Lukács evangélista napja (okt. 18.) egyébként az eperjesi kollégium életében is nevezetes nap volt, ugyanis 1667-ben ezen a napon került sor

ünnepélyes megnyitására (vö.: **3415**). Az újszülött nem sokkal később, 1683. április 3-án elhunyt (ld. Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, 498–499). Ennek alapján feltételezhető, hogy ez a nyomtatvány valószínűleg még április 3-a előtt megjelent.

Ezt a beszédet ifjabb Elias Ladiver mondta el, aki száműzetéséből 1682 őszén tért vissza Eperjesre, és az iskola rektora lett. Eperjes 1682. aug. 18-tól 1685. szeptember 13-ig állt a kurucok fennhatósága alatt. A beszéd szövegében kétszer is előfordul (S₂b, B [recte A]₁,a) a *Collegium Thökölianum* jelzős szerkezet. Ennek magyarázata az, hogy Thököly Imre egyrészt öregdiákja, másrészt bőkezű pártfogója is volt a kollégiumnak (Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 21 és 42).

A nyomtatványt először Horváth Ignác írta le (MKsz 1895: 141), így került bele Sztripszky Hiaior (II 2641/189), majd Ján Čaplovič bibliográfiájába (1413).

Banská Bystrica *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ①

4487

»LADIVER, Elias, jun.: Summa controversiarum metaphysicarum. Leutschoviae 1683.«

Čaplovič 1414

Filozófiakönyv, a metafizika összefoglalása. – Ezt a példányból ismeretlen nyomtatványt Jaromír Červenka *Sborník prác profesorov* című munkájára hivatkozva (Prešov 1940, 119) vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1414). Červenka szerint a könyv Elias Ladiver korábban Szebenben megjelent három filozófiai munkáját tartalmazta, nevezetesen az 1679-ben ott kiadott *De natura ontologicát* és *De analogia entist*, valamint az 1680-ban megjelentetett *De affectionibus entist*. Ezek a disputációk valóban megjelentek Szebenben (**4280**, **4279**, **4329**), miként azt a fennmaradt példányaik is bizonyítják. Bár a kutatás mindeddig nem erősítette meg más adatokkal Ladiver metafizikai előadásainak lőcsei összefoglaló kiadását, nem zárható ki, hogy a Szebenből Eperjesre áttelepült Ladiver, mint az 1682 őszétől újraindult eperjesi kollégium rektora a Felföldön újra megjelentette előadásainak anyagát. Szabó Károly más források alapján azt feltételezte (RMK II 1564), hogy Ladiver *Summa metaphysicae Aristotelicae* címmel 1685-ben Kassán jelentetett meg összefoglaló filozófiai munkát (ld. **4590**). További forrásokra hivatkozva adatát Ján Čaplovič is átvette (717 – ld. **4590**).

Ameddig nem kerül elő újabb adat, nem állapítható meg, hogy Ladiver filozófiai tankönyvét Kassán vagy Lőcsén, vagy esetleg mindkét helyen kiadták-e két év különbséggel. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy két különböző műről van szó.

Cf. **4279**, **4280**, **4329**, –, **4590**

4488

LADIVER, Elias, jun.: Theses evangelicae Dominicae XVI. Trinitatis, in examine generali illustris collegii statuum evangelicorum Eperiensis, praeside Elia Ladivero s.s. theol.

p.p. et collegii direttore, defensae respondentibus Georgio Ocovino, ss. theol. st. et h. t. gramm classis praeceptore et Georgio Mildio Zalaknaensi [!] Transylvano, anno Domini MDCLXXXIII. die [4] Octob. Leutschoviae (MDCLXXXIII) [Samuel Brewer].

A⁶ = [12] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1583 – Čaplovič 1415

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A keltezés nélküli ajánlás *Celsissimo principi ... Emerico Thököli D. g. regni Hungariae principi, domino clementissimo ... salutem, victorias, pacem ...* szól, aláírója *Elias Ladiver coll. Epper. direct.* (A₁b–A₂a). A főrész *Luc. VII. v. XI. Et factum est deinceps ibat Jesus in civitatem, quae vocatur Naim, etc.* címmel a Szentháromság nap utáni tizenhatodik vasárnapnak (1683-ban október 3.) a naimi özvegyasszony fiának feltámasztásáról szóló evangéliumát (Lukács 7: 11–15) magyarázza versenként, összesen öt részben. Minden rész *Q*(uaestiokból), *R*(esponsiokból) és *C*(onclusiókból) épül föl, amelyek különféle szövegértelmezési, polemikus és logikai témákra vonatkoznak, többségük Krisztus emberi és isteni természetének működésére (A₂b–A₆b).

A fenti vizsgatételeket az eperjesi főiskolán vitatták meg, amint az ünnepélyes alkalomra szóló, nyomtatott meghívó szövegéből ismeretes, 1683. október 4-én (vö. 4489). Az elnök ifjabb Elias Ladiver, az iskola igazgatója volt, a respondensek Georgius Oczovinus teológus hallgató, a grammatikai osztály tanítója és az erdélyi (Szász)zalatnáról származó Georgius Mild volt.

Az ajánlásban Elias Ladiver Thököly Imrének mond köszönetet, akinek tevékenysége által halottaiból feltámad és boldog állapotra jut Hungaria, mintha Europa Naimja lenne.

Thököly 1682. augusztus 18-án foglalta el Eperjest, a kollégiumot visszaadta az evangélikusoknak, s fenntartására jelentős birtokokat adományozott.

A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

A protestáns iskolákban készült teológiai vizsgatételek általában negyedréf formátumban jelentek meg. E kiadvány kettedréf formátuma azt jelzi, hogy az eperjesi iskola újraindulása utáni első nyilvános vizsgát különlegesen ünnepélyes alkalomnak tekintették a közrebocsátók.

Bratislava *Acad* ① ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① + cop. (Budapest *Arch*)

4489

LADIVER, Elias, jun.: Torcular Engaddi, illustris collegii Evangel. stat. Eperiensis indicto examine anno MDCLXXXIII. a 4. ad 10. Octobris. [Leutschoviae] 1683 [Samuel Brewer].

[1] fol. – 270 × 310 mm – Init.

RMK II 1524 – Čaplovič 1416

Meghívó. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány az eperjesi evangélikus kollégiumban 1683.

október 4. és 10. között tartandó éves nyilvános vizsgák alkalmából készült. A címben szereplő *Engaddi* judeai helynév, többször szerepel a Bibliában, szőlőjét az Énekek Éneke említi (1:14). A cím tehát, amint a szöveg is többször utal rá, az őszi vizsgákat a szőlő kipréselésével állítja párhuzamba. Az első bekezdés Thököly Imrét, mint az eperjesi kollégium újra alapítóját magasztalja. Aláírása: *Elias Ladiver, coll. Eper. direct.*

Bertúhív szövegkiadása Dézsi Lajostól: ItK 1906: 121–122.

E vizsgák során tartottak nyilvános vitát Elias Ladiver nyomtatásban is közreadott evangélikus teológiai tételeiről (4488). A nyomtatási hely megnevezése nélkül megjelent meghívót e tézisek megjelenési helye alapján tartotta Szabó Károly lőcsei nyomtatványnak (RMK II 1524). A meghívón látható iniciais leírása során a lőcsei nyomtatványok közé sorolta Pavercsik Ilona is (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 192, 513 VI/4). A nyomdai anyag többi része is megtalálható a Lőcsén, Samuel Brewer által használt típusok között (pl. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 196, 565 IX/41A, 568 44A), így nincs ok kétségbe vonni, hogy Lőcsén készült.

Szabó Károly leírása szerint a pozsonyi liceum példányának alja sérült volt „az öt alsó sorban egyes szavak hiányzanak” (RMK II 1524). Teljes példány alapján első alkalommal Dézsi Lajos ismertette az akkor még a Radványban lévő Radvánszky levéltárban (jelenleg: Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 566 IV. osztály XVIII. csomó) őrzött példány alapján (MKsz 1906: 120–122). Hörk József az újra evangélikus kézbe került iskola első tanévének ünnepélyes zárása alkalmából megjelent kiadványok között említi (Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 43).

Bratislava *Acad* ① ② – Budapest *Acad* cop. digit (Bratislava) – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Arch*) – Martin *Nat* ① – Tisovec *Ev Arch* ②

4490

MARCI, Joannes: Wolgepflogene- und recht-erzogene eheliche Ehren-Blum, welche der ... Herr Daniel Pfannschmied, berühmter Bürger und Handelsmann in der königl. freyen Stadt Leütschau, respective alß Bräutigamm, nechst göttlicher Vorsehung ihme belieben und gefallen lassen, da er die ... Jungfrau Elisabeth des ... Herrn Pavli Sonntags wolmeritierten Herrn Stadt-Richters, berühmten Waldburgers und Handelsmanns in der königlichen freyen Berg-Stadt Iglo ... Jungfrau Tochter, zu seiner tausend-tausend-mahl gewünschten Courtesie und Spons sich erwählet und durch priesterliche Copulation vermählet hat, bey angestellten hochzeitlichen festivo und actu solennisationis in einer gering-fügigen allegorischen Rede den 4. und 5. Tag Monats Octobris, anno 1683. ... zu sonderbahren Andencken und stettem Ehren-Geruch wolmeinend fürgestellt durch m. Johannem Marci Leibicensem. [Leutschau] (1683) [Samuel Brewer].

[1] fol. – 372 x 278 mm

RMK II 1525 – Čaplovič 1417

Lakodalmi vers. – Ez az egyleveles nyomtatvány Daniel Pfannschmied lőcsei polgár és kereskedő, valamint Elisabeth Sonntag, Paul Sonntag iglói bíró, bányatulajdonos és kereskedő lánya 1683. október 4-én és 5-én tartott menyegzője alkalmából készült. Az alkalom és a kiadvány kinyomtatásának évét kronosztichon is rejti a cím szövegében. A nyomtatványt nyomdai cifrákból álló keretdísz szegélyezi. Az ifjú párt a leibici születésű Johann Marci köszöntötte *Cant. 2. v. 1. Ich bin eine Blume zu Saron c.*, tizennégy strófából álló költeményével. A három hasábra szedett verset és a cím szövegét linea választja el egymástól. A verset *Philologische Beobachtungen* címmel magyarázó jegyzetek követik.

A kiadvány impresszum nélkül jelent meg. Mind Szabó Károly (RMK II 1525), mind Ján Čaplovič (1417) bibliográfiája szerint Lőcsén készült. Ezt a betűtípusok vizsgálata is megerősítette (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). 1683-ban a lőcsei nyomdát Samuel Brewer vezette.

Budapest *Nat* ①

4491

PATIN, Charlotte-Catherine: Exquisitissima et singularis ingenii oratio de liberata civitate Viennensi de immanissima tyrannide et infestissimis Turcarum armis Patavii habita a ... quindecim annorum virgine, Carola Catharina Patina, in praesentia almae universitatis Pataviensis, 31. Octobris anno 1683., imperatori caesari Leopoldo I. ... dicata et consecrata. Leutschoviae [1683] typis Samuelis Brewer.

(§)⁸ = [8] fol. – 8° – Orn.

RMK II 1526 – Čaplovič 1420 – VD17 3:604746X

Alkalmi beszéd. – A kiadvány a Bécszet sikertelenül ostromló oszmánok felett aratott győzelem alkalmából jelent meg. A címlap hátán ószövegségi idézet olvasható. Ezt követi a beszéd *De liberata civitate Vienna oratio* címmel ((§)₂a–(§)₈b).

A beszéd a páduai egyetemen hangzott el nem sokkal az ostromot követően, 1683. október 31-én. Az akkor tizenöt éves Charlotte-Catherine Patin tartotta, aki később szüleiével és nővérével együtt a páduai Ricovrati akadémia tagja lett. A mű először Velencében jelent meg 1683-ban önálló kiadványként, majd ezt követően többször is, 1691-ben Páduában pedig a szerző egy másik, *Tabella selectae ac explicatae* című művének részeként. A kiadvány a műfaj jellegéből adódóan feltehetően még a beszéd elhangzásának évében készült, de az idő rövidsége miatt nem zárható ki, hogy csak a következő évben hagyta el a sajtót.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Halle *Univ* ①

Plorantius, Daniel: Strena seu interturbatae tranquillitatis quingentium hostium odia. Leutschoviae 1683. – Vide 4426

4492

SAPPUHN, Georg Heinrich: Problema oratorium in publico et generali examine classis rhet. collegii Epperiensis colophonis loco propositum chorago Georgio Henrico Sappuhn, ecclesiae Lutheranae orthodoxae Epperiensis Verbi Divini ministro et oratoriae p.p. anno MDCLXXXIII. die (...) Octobr. Leutschoviae (1683) typis Samuelis Brevver.

[1] fol. – 346 x 281 mm

Sztripszky II 2640/188 ← MKsz 1906: 137-138 – Čaplovič 1423

Retorikavizsga programja. – Ez a körzetekből álló keretbe foglalt, ívrét alakú egylevelés nyomtatvány az eperjesi evangélikus kollégium retorikai osztályának 1683. októberében tartandó vizsgaelőadása alkalmából készült. A címet dízsor választja el az előadás *Argumentum*ától: *An hosti victo ex Sententia Herodoti insistentum, vel ex mente Plinii petenti pax tribuenda*. Ez alatt újabb, belső keretben olvasható az előadás programja. E szerint a *Prooemiumot Johannes Lani, n[atione] Hung.* adta elő. Majd két oszlopban elkülönítve következnek a szereplők a szerint csoportosítva, hogy melyik ókori szerzőnek az álláspontját védik: *Herodoti sent. defendent: Emericus Keczer de Lipotz, n. H. – Michael Chmelius Bela Turocz. – Adamus Kubinsky, n. H. – Emericus Marcipan, n. H. – Georgius Klenerus, n. H.; Plinii effatum tuebuntur: Andreas Hlavati, n. H. – Samuel Platani Scepusiens. – Nicol. Hier. Richthausen, n. H. – Paulus Lani, n. H. – Petrus Kesler Transylv.* Végül a kétféle véleményt *Johannes Tersztenszky Arvensis* békítette össze. Újabb díszes választóvonal után olvashatók a nyomtatás adatai.

Georg Heinrich Sappuhn (1659–1721) a kelet-porosországi Heilsbergben evangélikusként született. Krakkói tanulmányait követően katolizált, és Szepesváraljára került papnak, majd Kassán visszatért az evangélikus hitre. 1679-től három éven keresztül mint evangélikus lelkész működött Szepesváralján, majd 1682-től az újraindított eperjesi kollégium retorika tanára és az eperjesi evangélikus egyház másodlelkésze lett. Thököly Imre bizalmas embere volt, ezért 1685 őszén menekülni kényszerült. Először Meissenben, majd 1687-től haláláig a szászországi Lorenzkirchben folytatta lelképásztori tevékenységét. További Magyarországon megjelent munkáit ld. 4525, 4526.

E nyomtatványt először Dézsi Lajos ismertette az akkor még a Radványban lévő Radvánszky levéltárban (jelenleg: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 566 IV. oszt. XVIII. cs.) őrzött példány alapján (MKsz 1906: 137-138). Az ő közlését vette át Sztripszky Híador (II 2640/1889) és Ján Čaplovič (1423).

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

4493

SCHWARTZ, Joannes: Pomum Eridos, sive veritas logica in sole(n)ni et publico examine autumnali publicae concertantium disquisitioni per tres mentis operationes exposita et examinata philosophiae hodiernae dubitativae ex parte Cartesianae opposita praeside

m. Iohanne Schwartz, coll. Eper. log. p. p., respondente Georgio Sitnay, logico et classis synt. t. t. praec. anno MDCLXXXIII. die 4. Oct. in auditorio logico. Leutschoviae 1683 typis Samuelis Brewer.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1527 – Čaplovič 1424

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán és a vele szemben álló lapon olvasható az ajánlás címzettjeinek felsorolása: *Generosis ... consultissimis ... dominis Andreae Keczer de Lypocz, ... principi a consiliis intimis, ... Sebastiano Saarossy, inclyti comitatus Saarossiensis vicecomiti, ... Petro Feigel de Bethlemsfalva, ... principis consiliario et Cassoviensi capitaneo, ... Stephano Szyrmay, ... principi a consiliis intimis, ... Danieli Gutt, ... principis secretario et Bartphensi judici, ... Johanni Szentpetery, comit. Saaross. jur. notario, ... Georgio Fleischbacher, judici Eperiensi ..., ... Sigismundo Gutt, senatori primario, ... Sigismundo Zimmermann, senatori, ... Francisco Baranyay, senatori, ... Job. Friderico Weber, sen. et notario, ... Georgio Conrad, senatori, illustris collegii stat. Evang. Eper. omnibus et singulis, inspectoribus gravissimis perennem felicitatem.* Ezt követi az ajánlás szövege (A₂b–A₃a), amelyet Joannes Schwartz a következőképpen írt alá: *earundem generosarum et nobilissimarum dominationum vestrarum cliens devotus praeses.* A téziseket rövid Σὺν Θεῷ jelmondatral bevezetett előző előzi meg (A₃b). A karteziánus logikát támadó disputáció három nagyobb egységre bomlik: *I. Ex prima mentis operatione* amely *XIII thesisből* áll (A₃b–B₂a) – [Ex] *secunda mentis operatione*, amely további *XVII thesisre* (B₂a–C₁a) – az [Ex] *tertia mentis operatione* pedig *XVI thesisre* oszlik (C₁b–C₄b). A kiadványt *Finis* szót követően tíz, számozott kérdésből álló *Corollaria affinia miscell.* zárja (C₄b).

A fenti vizsgatételeket az eperjesi evangélikus főiskola logikai auditoriumában tartott, ünnepélyes őszi vizsgáján vitatták meg 1683-ban. A vizsgáztató Joannes Schwartz, az iskola logikaprofesszora volt, a vizsgázó Georgius Sitnay, a syntaxis osztály tanítója volt.

Joannes Schwartz (1641–1728) Eperjesen született, itteni tanulmányai után 1672-től Tübingenben, Strassburgban és Wittenbergben járt egyetemre. Csupán 1682-ben tért haza. Az eperjesi evangélikus iskola tanára, majd rektora lett. 1687-ben az eperjesi vértörvényszék működése következtében Jénába menekült, ahol tanított. 1703-tól Pozsonyban töltötte be a rektori tisztséget. 1705-től Eperjesen lelkész, 1709-től a szabad királyi városi evangélikus egyházkerület püspöke volt. Jelentősebb munkája ezen kívül a *Helena Menelao reddita* című dráma (4613).

Bartók István a szerzőt az ugyanilyen nevű wittenbergi születésű bártfai majd wittenbergi professzorral (1637–1725) azonosította (99), azonban az életrajzi lexikonok egyértelműen elkülönítik a két személyt (vö. Zoványi 534, RMSz 718).

Georgius Sitnay neve csupán e kiadványból ismeretes.

A munkát Bartók a karteziánus logikát támadó magyarországi művek példájaként ismerteti, és idézi néhány jellegzetes állítását (99).

Banská Bystrica Arch ① – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ②*

4494

[SINAPIUS–HORČIČKA, Daniel]: Perlička dijek Božijch aneb pokladnice duchownj rozličné drahé perlj kljnoty w sobě obsahujcy. Z pětj částek S. Katechyzmuse složena stránkami obnowená a k vzdělanj w wíře a pobožnosti na světlo wydaná od Daniele Synapiuse slowa Božjho w Cýrkwy Slowenské Lewočské kazatele. W Lewoči 1683 nakladem Samuele Brewera.

☞¹², A¹²–V¹² W¹² X¹²–Z¹², Aa⁹ + ? = [24] + 590 [recte 591] + [3 + ?] pag. – 12° – 7 ill.

RMK II 1528 – Knihopis 6777 – Čaplovič 1419

Evangélikus vallási tanítás és imádságos könyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Isten gyermekeinek gyöngyöcskéi avagy különféle drága gyöngyöket és drágaköveket tartalmazó lelki kincstár. A szent katekizmus öt részből összerakva, oldalakkal megújítva a hitben és a vallásosságban való művelődésre kiadta Daniel Sinapius, Isten igéjének prédikátora a lőcsei szlovák gyülekezetben. A címlap hátán minden szlovák evangélikusnak szóló ajánlás, majd a szerző előszava áll: *Od Pána Boha darce všeho dobrého milosti a požehnaní hojného ... své vrucné modlitby oferuji.* (Az Úristennek, minden kegyelem és bőséges áldás ajándékozójának ... ajánlom ajtatos imáimat.) Aláírás: *Na modlitbach trvajicy dauvěrny služebník, Autor* (Imádságban kirtató hűségese szolga, a szerző) (☞₂,a–☞₁₁,b) Majd az énekeskönyv összeállítójának verses szabadkozása olvasható az esetleges hibák miatt: *Čtenaři laskavy! Jak se leckdes omil vtrusyl / Abyť prácy tuto zhnusyl?* (A kedves olvasónak! Hogyan és hol szóródtál szét, Tévedés, hogy ezt a munkát megutáltasd?) (☞₁₂,a) A verzón szignó nélküli fametszetes kép: az aranyborjú imádása. (☞₁₂,b) Ezután következik a főrész, amely öt, önálló címlappal ellátott további részből áll. Mindegyik közös címe *Pokladnice duchownej* (Lelki kincstár). Felépítésük is hasonló: a címlapverzón az adott egység témájáról először rövid verses összefoglaló és fametszetes kép, majd kérdések és feleletek. Ezt követik a prózai és verses imádságok: *Pokladnice Duchownej. Dil neb přičinek prvni obsahujcy v sobě prvni částku katechyzmuse svatého, aneb desatero Boží přikazaní skratičkými prostými a zřetelnými otazkami odpovědmí y přidanyimi modlitbami* (Lelki kincstár. Első rész vagy ok, amely magában foglalja a szent katekizmus első részét, azaz Isten Tízparancsolatát rövid, egyszerű és világos kérdésekkel és válaszokkal, hozzáadott imádságokkal együtt) (1–173 [recte 174]) – *Pokladnice duchownej dil neb přičinek druhý obsahujcy v sobě druhu částku katechyzmuse svatého aneb vyznání apoštolské ...* (Lelki kincstár. Második rész vagy ok, amely magában foglalja a szent katekizmus második részét, azaz az Apostoli Hitvallást ...) (174–345 [recte 175–346]) – *Pokladnice duchownej dil neb přičinek třetí obsahujcy v sobě třetí částku katechyzmuse svatého aneb Modlitbu Páně ...* (Lelki kincstár. Harmadik rész vagy ok, amely magában foglalja a szent katekizmus harmadik részét, azaz a Miatyánkot) (346–463 [recte 347–464]) – *Pokladnice duchownej dil neb přičinek čtvrtý obsahuje v sobě čtvrtu částku katechyzmuse svatého aneb svátost křstu svatého ...* (Lelki kincstár. Negyedik rész vagy ok, amely magában foglalja a szent katekizmus negyedik részét, azaz a szent Kereszttség szentségét ...) (464–503 [recte 465–504]) – *Pokladnice duchownej dil neb přičinek pátý obsahujcy v sobě Pátu částku katechyzmuse svatého aneb svátost večere Páně ...* (Lelki kincstár. Ötödik rész vagy ok, amely magában foglalja a szent katekizmus ötödik részét, azaz az Úrvacsora szentségét ...) (504–590 [recte 505–591]). A hozzájuk kapcsolódó fametszetes képek témája: Ádám és Éva a paradicsomban (181 [recte 182]), Golgota (215 [recte 216]), Jézus a tanítványokkal (348

[recte 349]), Jézus és a bűnös asszony (458 [recte 459]), Keresztelőmedence (466 [recte 467]) A tékozló fiú (506 [recte 507]). A kiadványt a *Rejstřík modliteb v teto knižičce obsazených* (Az ebben a könyvben megtalálható imádságok jegyzéke)(A₈b–A₃b+?) zárja.

Az előszó aláírásában a könyv összeállítója magát *dauwerný služebník*nek (hűséges szolga) nevezi. E két szó kezdőbetűi Daniel Sinapius monogramját adják ki, aki a szerzőnek tekinthető. Az ő neve alatt közölte Szabó Károly (RMK II 1528) is.

A könyv címe csaknem megegyezik Sixt Palma Močidlanský cseh lelkész imádságoskönyvével, amely először 1611-ben, majd 1612-ben jelent meg Dobrovicében (Knihopis 6772, 6773), majd 1619-ben Prágában (Knihopis 6774). Magyarországon először feltehetően 1642–1653 között (**2194**), majd 1663-ban Trencsénben (**3135**), valamint 1667-ben Zsolnán adták ki (**3401**). Ezért Ján Čaplovič (1419) Močidlanskýt tekintette szerzőnek, a Knihopis nyomtatott változata (6777) szerző nélkül vette fel, digitális változata (Knihopis digit. K0677) viszont ismét Sixt Palma Močidlanský munkájaként közli. A szerzőség kérdésével újabban Kovács Eszter foglalkozott (Néhány érdekes példa a cseh és magyarországi lelkiségi irodalom átfedéseire a 17. század végéről. In: Átfedések. Szövegalkotás a 16–18. századi irodalomban. Szerk. Kiss Farkas Gábor, Maczák Ibolya. Bp. 2019 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 22), 143–144). Megállapította, hogy ez a kiadás tartalmilag eltér Palma Močidlanský hasonló című imádságoskönyvétől. Csupán a második részben, az Apostoli Hitvallás elemzésénél veszi át annak verseit és prózai imádságait, kibővítve más imádságokkal. Ezekben a szövegekben átvétel esetén megjegyzi, hogy *z starého vydání* (korábbi kiadásból) való, vagy megjelöli a szerzőt. Ahol nem található bejegyzés, az feltehetően Sinapius saját szerzeménye. Ezt erősíti, hogy új versszövegei még nem szerepeltek más magyarországi nyomtatványban, pedig erősen szlovakizáló nyelvezetük magyarországi szerzőre utal. A kisebb tartalmi átfedések ellenére ezen kiadás inkább tekinthető Sinapius saját művének, mint Močidlanský könyve újabb kiadásának.

Az Ádám és Éva a paradicsomban fametszet a prágai kiadás (Knihopis 6774) ilyen témájú illusztrációját utánozza. A többi, szintén bibliai témájú fametszetű illusztráció eredete ismeretlen.

Ján Mišianik bibliográfiájában (183) felveszi e kiadvány 1684-es lőcsei kiadását, Daniel Sinapius–Horčičkát nevezve meg kiadójának. Sinapius–Horčička szerepének említése, valamint az a tény, hogy felsorolásában nem említi ezt az 1683-as kiadást, bizonyossá teszi, hogy csupán elírásról van szó, és valójában Mišianik e kiadást ismertette, és nincs ok feltételezni a munka 1684-ben való megjelenését. Már így gondolta ezt Ján Čaplovič is, aki külön magyarázat nélkül tévesnek minősítette Mišianik közlését (1419). Hasonlóképpen cáfolta a Knihopis Josef Jungmann (Historie literatury české ... Druhé vydání. Praha 1849, IV 1966a) 1684-es megjelenést közlő adatát (6777).

Cf. **2194**; **3135**!, –, →

Bratislava *Acad* ③ – Budapest *Nat* ②* – Liptovsky Mikuláš *Ev* O – Martin ③
Olim: Eperjes ev. koll.

4495

SZENTMÁRTONI B[ODÓ] János: Historia az Maria Magdolnanak sok büneiből való jo remenseg alatt kegyes meg-téréséről a Johanne B. Szent-Martoni. Ad notam: Keserves bánattal meg-rakodott idő etc. Ez után adattatott Az vadaszasnak eneke-is bővebbségnek okáért. Lötсен 1683 Brewer Samuel.

A⁸ »B⁴« = [12] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1310 – Čaplovič 1425

Verses bibliai história és a vadászásról szóló ének. – E nyomtatvány egyetlen ma ismeretes csonka példánya ma lappang. E leírás az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött másolat alapján készült. Ebben a címlap hátán kezdődik a Mária Magdolna megtéréséről szóló história, és tart a számozás nélküli 84. szakaszig (A₁b–A_a). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Szentül éneklették egy halott énekben*. A címlap szerint a *Keserves bánattal meg-rakodott idő* nótájára. A hajdan Marosvásárhelyen őrzött teljes példány, amelyet Szabó Károly még látott (RMK I 1311), és amelynek fennmaradt kéziratos másolata is Dézsi Lajostól (Szegedi Egyetemi Könyvtár Kézirattára Dézsi Lajos verskézirat-másolatai, 47. sz. – vö. Dézsi Lajos kézirathagyatéka 17. pag. 154), további nyolc szakaszt tartalmazott a história első részéből, és közölte a húsz versszakból álló „Secunda pars”-t is. A vers az utolsó szakasz alapján 1632 pünkösd havában (május) készült. Szabó Károly leírása szerint a marosvásárhelyi példányban erre következett „ugyanazon lapon: A vadaszasnak ditsireriről való Enek. Auth. JOHANN. B. SZENTM.” Ez Dézsi Lajos fent említett kézirata alapján a B₁b–B₄b lapokon volt. Kezdősora: *Sötét havasokra vadak siessenek*. Nótajelzése: *Ó mely szép dolog volt Isten a barátság*. Végső verse szerint 1633-ban Szent Antal nap táján, azaz június 13. körül íródott.

Szövegkiadás Dézsi Lajos másolata és a későbbi kiadás alapján: RMKT XVII/4 421–439 (ld. még incipitmutató).

Szentmártoni Bodó János műve elején utalt arra, hogy rövid énekét a Bibliából, meditációkból és egy magyar históriából szerezte. Varga Imre a szövegkiadáshoz készített jegyzetekben megállapította, hogy Mária Magdolna históriabeli alakja három bibliai Mária személyét egyesíti magában: azét a bűnös asszonyét, aki Simon farizeus házában Jézus lábait megkenete (Lukács 7: 36–50), Lázár és Márta testvéréét (Máté 26: 6–13 etc.) és Mária Magdolnáét, akiből Jézus hét ördögöt űzött ki (Lukács 8: 2). Feltételezte továbbá azt is, hogy e kiadás egy mára már példányból nem ismeretes változatot követ, amely e vers keletkezése után nem sokkal jelenhetett meg Kolozsvárott (RMKT XVII/4 664–667).

Varga Imre mindkét ének XVIII. és XIX. századi ponyvakiadásait is összegyűjtötte. Ezekben sokszor önállóan, sokszor más énekekkel együtt közölték azokat. Az első ének dallamát Domokos Pál Péter lejegyzésében adta közre 1954-ből, ami azt bizonyítja, hogy Mária Magdolna históriája a népi énekesek ajkán tovább élt. A második ének dallama ismeretlen (i. m).

Cf. –, →

Budapest *Nat* cop. (Târgu Mureș)

Olim: Târgu Mureș

Szép és aitasos isteni ditsiretek következnek. Lötsén 1683. – Vide 4485

4496

TIXIER, Jean de Ravisi: *Epistolae Joannis Ravisii Textoris non vulgaris eruditionis. Nunc recens in gratiam studiosae juventutis multo quam ante hac unquam emendatiores in lucem editae.* Leutschoviae 1683 typis Samuelis Breweri.

A–Q^{alternatim 8-10} = [5] + 282 pag. – 18°

RMK II 1529 – Čaplovič 1422

Levélgyűjtemény. – A címlap háta üres. Ezután *Ad lectorem Textoris in bonis literis alumnus* címmel a Johann Textor Ravisius leveleit tananyagként használó diákokhoz írt aláírás nélküli előszó olvasható, amelyet egy *Distichon* zár le (A_{2a}–A_{3b}). Ebből kitűnik, hogy az előszó meg nem nevezett írója az elegánsabb nyelvhasználatban járatlanabb diákok segítése céljából adja közre a levélgyűjteményt. Ezután *Johannis Ravisii Textoris Niversensis epistola prima* belső címmel kezdődik a főrész, amely összesen 149 levelet tartalmaz (*Epistola I–CXLIX*). A leveleket egy meg nem nevezett mester, (*magister*) írta tanítványához annak főként nyelvi és erkölcsi nevelését célozva (1–280). A kötetet utószó *Ad lectorem* (281) és *Tetrastichon ad eundem pium lectorem* című vers zárja (282).

Jean Tixier de Ravisi, humanista néven Johann Ravisius Textor (1470–1542) tanulmányait Navarrában végezte, majd az ottani főiskolán tanított retorikát. 1520–1525 között a párizsi egyetem rektora volt. Oktatási munkáit a francia egyetemek széles körben elfogadták és alkalmazták. *Epistolae non vulgaris eruditionis* című művének első kiadását nem sikerült azonosítani, de 1531-ben Párizsban már a fentivel azonos címen jelent meg, és számtalan további, francia- és németországi kiadása ismeretes a XVI–XVIII. században, amelyekben a levelek száma némileg ingadozó.

E löcsei kiadást a 274. laptól kisebb betűfokozattal szedték. Feltehetően azért hogy a szöveg vége éppen ráfért a „Q” füzetre, ne kelljen még egy ívfűzet nyomását megkezdeni, ami nem is lett volna teljes.

Budapest *Nat cop.* (Târgu Mureș) – Sibiu *Mus* ©* – Târgu Mureș ①

4497

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való bissextilis 1684. irt N e u - b a r t h J a n o s , es Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatta.

– [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után valo 1684. esztendőre, a tsillagoknak természet-szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszeretnek és le-irattatnak N e u b a r t h J a n o s által.) Lötšen [1683] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., 1 ill., color.

RMK I 1322 – Čaplovič 1418

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere látható, hátán az év jellemző adatai következnek. A naptárjegyek magyarázata (A₂a) után állnak a hónapok naptártáblái (A₂b–B₆a), amelyek beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089). Az egyes hónapok után az előző évitől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid szövegek olvashatók. A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) zárja. A prognosztikon önálló címlapja (B₇b) után a következő fejezetek állnak: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (C₁a–b) – *III. A nyárról* (C₁b–C₂b) – *IV. Az ősztől* (C₂b–C₃b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₃b–C₄b) — külön fejezetcímmel *Következnek a holdfogyatkozások* (C₅a–b) – *Harmadik része. A hadakról és más világi futamodásokról* (C₅b–C₆b) – *Negyedik része. A betegségekről* (C₆b–C₈a) – *Ötödik része. A földi termésről és terméketlenségről*, amelyet kétsoros verses fohász zár, kezdősora: *Csak Isten legyen mivelünk* (vö. RMKTV XVII/11 731, 883) (C₈a–D₁a). Ezután az *Ezek a levelek ürességébe tetszett ezt a következő jeles historiát megírnia* című fejezet áll, amely elsőként Macrobius Ambrosius Theodosius Saturnalia című munkája 2. könyvének 4. fejezete alapján az Augustus, illetve Antonius dicséretére betanított hollókról, valamint a kaptafáját elhagyó varga által sikertelenül oktatótt szarkáról szól. Ezt egészíti ki idősebb Plinius Historia naturalis című munkája 10. könyvének 43. [recte 60.] fejezetére hivatkozva a Tiberius császár idején Rómában élt hasonló képességű holló története (D₁b–D₃b). A fejezet végén koszorúval övezett Nyilas fametszetes ábrája látható. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–D₈b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című krónika zárja, amely utolsó helyen Dunajec (Nedec) és Sárospatak várainak Thököly kezére kerüléséről (1683. május 4. és június 24.) számol be (E₁a–E₈b).

Az ugyanerre az évre szóló debreceni kalendárium (4467) szövege szinte teljes egészében egyezik e naptáréval.

Cf. 3747!

Budapest Acad ① – Budapest Arch ① – Budapest Nat ① + cop. digit.

Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta ... Lőcse 1683. – Vide 4478(2)

4498

DECRETA congregationis generalis duodecimae. (Primo Romae typis Varesij MDCLXXXIII superiorum permissu, deinde recusa Tyrnaviae [1683] typis Academicis.)

A⁸–D⁸ E⁴ = 70 + [1] pag. – 8° – Init.

RMK II 1531 – Čaplovič 2166

A jezsuita egyetemes rendgyűlés határozatai. – A kiadvány önálló címlap nélkül jelent meg, szövege közvetlenül a fenti cím alatt kezdődik. A széljegyzetben *Occasio congregatio generalis* tartalomjegyzélszerű bevezető rész (1–2) után következik az *LVII Decretum* (2–70). Az egyes rendeletek mellett széljegyzetben olvasható azok rövid tartalma. Az impresszumatatok a kolofonban olvashatók (E_a). Az utolsó lap üres.

A bevezető szöveg (1) szerint a jezsuita rend 12. rendgyűlésére 1682. június 21. és szeptember 6. között került sor Rómában. Ekkor választották Carolus de Noyelle-t a Társaság élére (vö. még Gyenis András: Régi magyar jezsuita rendházak, központi rendi kormányzat. [Rákospalota] 1941, 67).

A kolofon szerint a szöveg első alkalommal 1683-ban jelent meg Rómában. A nagyszombati utányomás idejét azonban nem közli. Ján Čaplovič véleménye szerint erre 1683 után kerülhetett sor, mert ebben az évben a nyomda nem működött (2166). A nyomda működése azonban csak júliusban szűnt meg (ld. 4500), a korábbi hónapokból ismeretes néhány nagyszombati kiadvány (vö. 4499, 4500). Mivel igen valószínű, hogy a rend életét befolyásoló, aktuális rendeletek szövegét a gyűlés szeptember eleji lezárását követően minél hamarabb igyekeztek nyomtatott formában is a hazai rendtársak elé terjeszteni, minden bizonnyal a kiadvány még 1683 elején elhagyta a sajtót.

Budapest *Univ* ① – Kraków *Univ* ① – Linz *Nat* ①

Dilemmata de quaestionibus controversis fidei per quendam Societatis Jesu sacerdotem Sopronij proposita. Anno 1683. = **Appendix 335**

Evangeliomok és epistolák ... Nagy Szombatban 1683. – Vide 4453

4499

[FRANZELL, Andreas:] Lustrum primum ... archi-ducis Josephi laureato honori ... neobaccalaureorum, cum in ... universitate Tyrnaviensi prima philosophiae laurea insignirentur, promotore r. p. Stephano Renyes e Soc. Jesu, aa. II. et philosophiae doctore

ejusdemque professore ordinario a Parnasso Tyrnaviensi oblatum, anno salutis reparatae MDCLXXXIII. Tyrnaviae (1683) typis Academicis excudebat Mathias Srnensky.

[1], A⁸ B⁸ C² = [19] fol. – 8° – 1 ill. calcographica, orn., init.

Čaplovič 2168

Köszöntő vers. – A költeményt a nagyszombati egyetemen 1683-ban a jezsuita Rényes István, a filozófia doktora és professzora vezetésével filozófiából baccalaureusi fokozatot szerettek köszöntése alkalmából jelentették meg nagyszombati diákok. A kötet élén rézmetszetes illusztráció áll. Az allegorikus kép jobb felső sarkában két angyal száll le az égből. A főlő a jobb kezében *Nunquid Rex noster eris. Genes. 37.* feliratú írásszalagot, bal kezében *Palaestina* felirattal *Ierusalem* térképet tart. Az alsó angyal jobb kezében koronát, bal kezében pedig *Constantinopolis* feliratú látképet hoz. A metszet közepén bal oldalt ifjú király trónol, keleties öltözetű vitéz dicsőíti. Mellettük az Isten szeméből szerte sugárzó fénynyaláb alatti jelenet a bibliai József történetét idézi fel: középen áll az öt szimbolizáló búzakéve *Amore et timore* szövegű írásszalaggal. Körülötte hódolnak a testvéreit jelképező kékék. Mindez Mózes I. könyvének 37. részében van elbeszélve, amint arra a kép fenn utal is. A kékék tövére címerek kerültek, Józsefén a császárságot jelképező koronás címer, a meghajló kékéken a Habsburgok által uralt országok címerei láthatóak. A trónus lépcsője előtt két angyal játszik, a szélső *Hungaria* feliratú térképre mutat, a másik szögmérővel méregeti azt. A térképről *Honore gentium, timore hostium* feliratú írásszalag tekeredik le. Legalul díszes keretben két disztichonból álló négy soros latin vers szólítja meg az akkor öt esztendő József főherceget, aki újabb öt év elteltével már nem öt, hanem tíz királyi pálca birtokosaként lesz hatalmas birodalom királya. A metsző *C. Weigel* neve a jobb alsó sarokban látható. Ezt követi a szedett címlap. Ennek hátán *Nomina offerentium* címen a költeményt felajánlók névsora következik: *Franciscus Kada nobilis Ungarus Nitriensis – Joannes Benchich de Czyrkuenek nobilis Croata e convictu nobilium – Balthasar Nemanich nobilis Ungarus Stomphensis e convictu nobilium – Emericus Nyilas nobilis Ungarus Tyrnaviensis e conv. nobil. – Stephanus Collat nobilis Ungarus e comitatu Posoniensi, e seminario B. M. V. – Franciscus Szunyogh nobilis Ungarus e comitatu Trenchiniensi, e seminario S. Adalberti – Gabriel Kostolany nobilis Ungarus e comitatu Barsiensi Michael Verebely nobilis Ungarus e comitatu Nitriensi.* Ezt követi a *Praefatio*, amelynek aláírása *Parnassus Tyrnaviensis (A₂a)*. Majd a költemény ajánlása következik, amely *serenissimo augustissimorum caesarum abnepoti, nepoti, filio, ... Christianae juventutis principi, Josepho Austriaco* szól. Alatta *Ad Austriam* címmel három kronodisztichon áll, amelyek rendre az 1683-as évet adják (*A₂b*). Ezután olvasható a disztichonokban írt köszöntő vers *Lustrum primum serenissimi archiducis Josephi* címmel (*A₃a–C₂a*), amelynek témája az 1678-ban született József főherceg első öt éves életszakasza.

Joannis Nep. Stoeger (86), a De Backer testvérek (V 211) és Carlos Sommervogel bibliográfiájában (III 951) e mű Andreas Franzell művei között szerepel. Utóbbi kettő hivatkozik a kiadványnak a bécsi skót bencés apátság (Schottenstift) könyvtárában őrzött példányának (jelzete 29 f.50/XVI) címlapján szereplő bejegyzésre: *Composuit m. Andreas Franzell. A megállapítás elfogadható. A jezsuita bibliográfiák idézett adatát vette át Aloysius Zelliger (Pantheon 1683/2) és Ján Čaplovič (2168) bibliográfiája is.*

Andreas Franzell (1638–1711) Villachban született. 1653-ban lett jezsuita novícius, gimnáziumi osztályokat tanított Bécsben, Sopronban, 1683-ban pedig Nagyszombatban. Később filozófiát oktatott Linzben és Grácban, továbbá teológiát különböző helyeken. Laibachban halt meg. Az említett jezsuita

bibliográfiák több költői munkáját is számon tartják, köztük József főherceg második öt éves életszakaszáról szóló művét is, *Josephi I. regis apostolici, archiducis Austriae lustrum secundum* címen (Bécs 1688).

A nyomtatás éve minden bizonnyal azonos a vers keletkezésének évével, amelyet az ajánlás végén olvasható kronodisztychonok (A₂b) határoznak meg.

Budapest *Nat cop.* (Wien) – Đakovo *Dioec* ① – Regensburg *Thurn* ②* – Vác *Dioec* ③? – Wien *OSB* ④*

4500

ILLYÉS András [transl.]: [1] A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely nagy szorgalmatossággal, nevezetes autorok irásiban, kivált képpen V i l l e g a s A l f o n s u s irásiban fel-kerestetet, sommában foglaltatot és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Első része. Az Isten annyárol, a' szentséges Szűz Mariarol és a' Szent Angyalokrol, az apro szentekről, s' Keresztelő Szent Janosrol, minden szentek innepéről s' a' Purgatoriomrol és az közönséges ítéletről. – [2] (A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely nagy szorgalmatossággal, nevezetes autorok irásiban, kivált képpen V i l l e g a s A l f o n s u s irásiban fel-kerestetet, sommában foglaltatot és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Masodik része. A szent apostolokrol és evangélistákról, Úr-szine változásarol, a' szentegy-háznak megválto Kristus urunk tisztességére és Sz. Péter és Sz. Pál apostolok tisztességére szenteléséről, Szent kereszt-meg-találásáról és Szent kereszt-magasztalásáról.) – [3] (A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely minden szorgalmatossággal, nevezetes autorok irásiban, kivált-képpen V i l l e g a s A l f o n s u s irásiban fel-kerestetet, sommában foglaltatot és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Harmadik része. A szent martyrokrol.) – [4] (A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely minden szorgalmatossággal, nevezetes autorok irásiban fel-kerestetet, sommába foglaltatot és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Negyedik része. A' szent confessorokrol.) – [5] (A keresztyeni életnek példaja vagy tüköre, az az a' szentek elete, mely minden szorgalmatossággal, nevezetes autorok irásiban fel-kerestetet, sommába foglaltatot és olaszbol magyarra fordittatot s' rendesen ött részre osztatot Illyes Andras posoni kanonok-által. Ötödik része. A' sz. szüzekről és özvegyekről.) Nagy-Szombatban MDCLXXXII [recte] (1683) az academiái böttükkel Srnensky Mátyás-által.

[1],)(*) (1,) (4,) (*) (2, [1],) (*) ([bis]⁴, A⁴-Q⁴ R²; [1]², A⁴-T⁴ V²; [1]², A⁴-S⁴ T² V¹;) (4, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Ccc⁴ Ddd²; [1]², A⁴-R⁴, [1]² = [23] + 132 [recte 131] + [1]; [4] + 154 + [1]; + [4] + 146 [recte 149] + [1]; + [8] + 395; + [3] + 135 + [4] pag. – 4° – 1 ill. calculographica, orn., init.

RMK I 1313 – Čaplovič CCXXVII

Szentelek élete. – A mű előző évben megjelent negyedik és ötödik részének (4437) az első három rész és az egész műre vonatkozó bevezető szövegek hozzáfűzésével teljessé tett kiadása. A kötet élén kihajtható rézmetszeten akantuszlevelekből álló kerettel övezve a mennyországban ülő szentelek sokasága látható, a kép alján középen Illyés András címerével, legalul kartusban az *Exultabunt Sancti in gloria: laetabuntur in cubilibus suis. Psal: 149* felirat olvasható. A kép alatt alkotóik megnevezése áll: *I Umbach del.; H Franck sculp.*: A címlap hátán két zsolnáridézet olvasható magyarul. Ezt követi a fordító, *Andreas Illyés, canon. Posen.* ajánlása ... *Romanorum imperatori Leopoldo I., Hungariae Bohemiaeque regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae etc., regi apostolico, principi clementissimo* (0₁a–)(2₁b). Majd az Illyés András köszöntő, címerét emblémaszerűen magyarázó vers olvasható, amelyet testvére, István írt előbb latinul *Epigramma in autorem* címen, ... *suo fratri, Stephanus Illyés* aláírással (0₃a), illetve magyarul *Ugyanazonról magyarul* megnevezéssel, kezdősora: *Elöl címeredben szentelek lábainál* (0₃b). Ezt követi a *Praefatio ad lectorem*, amely az olasz nyelvből fordított, öt részre osztott mű tervezett felépítését írja le (0₄a), illetve *Georgius Szelepcseny ... ecclesiae metropolitanae Strigoniensis archiepiscopus, locique ac comitatus ejusdem supremus ac perpetuus comes, primas regni Hungariae, legatus natus, summus et secretarius cancellarius, sacrae caesareae regiae(ue) majestatis intimus consiliarius* approbációja olvasható, amelynek keltezése: *Viennae ... 1683. die 18. Januarii* (0₄b). Majd *A Kegyes olvasóhoz* intézett *Előljáró beszéd* következik (0^{*})(2₁a–b). A bevezető részeket a *Mit foglaljon magában az első része, a következő tábla megmutatja* címmel ellátott *Mutató tábla* zárja ([1₁a–b). A kötet élére kiemelt beszéd *A Szent Háromság egy Istenről* szól (0^{*})([bis]₁a–)(^{*})([bis]₄b). Ez nem szerepel a tartalommutatóban. Ezt követik a Szűz Máriáról és családjáról, az angyalokról, aprószentekről, Keresztelő Szent Jánosról, a minden szentekről, az üdvözült lelkekről és a purgatóriumról, illetve az utolsó ítéletről szóló fejezetek (1–132 [recte 131]). E részt az *Errata* című hibajegyzék zárja (R₂b).

A második rész címlapjának hátán bibliai idézetek olvashatók. A kötet tartalmáról a *Mutató tábla* tájékoztat ([1₂a–b). A főrész az apostolok, evangelisták életrajzát tartalmazza (1–154). E részt az *Errata secundae partis* című hibajegyzék zárja (V₂a).

Az önálló, impresszumos címlappal ellátott, új, ismétlődő fűzetjelzéssel és lapszámzással kezdődő *harmadik rész* címlapjának hátán újszövetségi idézetek állnak. Ezután következik a *Mutató tábla* ([1₂a–b). A főrész harmincegy fejezetben a nevezetesebb vértanúk életét és a velük kapcsolatos jeles eseményeket írja le (1–146 [recte 149]). A szöveg végén a szerző egy másik munkáját, *A keresztyéni jószágos cselekedeteknek* című fordítását ajánlja az olvasók figyelmébe (146 [recte 149]), amelynek első része a mai ismeretek szerint azonban csupán 1688-ban jelent meg (RMK I 1370). E kötetet az *Errata tertiae partis*, azaz a harmadik rész hibajegyzéke zárja (V₁b). A végén pótolták az 1682-ben nyomtatott negyedik részből kimaradt hibajegyzéket.

E három rész után illesztették be a nyomtatványba a *negyedik és ötödik rész* előző évben kinyomtatott és feltehetően önállóan is terjesztett példányait (részletes leírásukat ld. 4437).

Illyés munkájának, miként a címek is utalnak rá, főleg Alonso Villegas (1533-1603 vagy 1633) spanyol szerző *Flos sanctorum* című, elsőként 1578-ban, Toledóban megjelent művének valamely olasz kiadása szolgált forrásul. Az első rész előszava szerint a szöveget Illyés *nevezetes olasz autorok inasiból, főképpen Villegas Alfonsuséból* fordította, ő maga csupán összefoglalta néhány esetben a terjedelmesebb leírásokat, illetve a szövegbe illesztette az ott hiányzó szentírási hivatkozásokat (0^{*})(2₁a–b). A mű keletkezésének menetére az első rész előljáró beszédében (0^{*})(2₁a–b), a negyedik rész ajánlásában (0₂a), de legbővebben a

negyedik rész előtt olvasható, *A kegyes olvasóhoz intézett Előljáró beszéd*ben utal: *nyolc esztendeig fáradtam, ... és ennyi idő alatt ... két könyvet szerzettem több olasz könyvekből, rövid sommába foglalván és olaszból magyarra fordítván.* Az első könyv három részeit, amelyek a kötet első, második és harmadik könyvét adják, a jezsuita Sennyey László és Tattai István elolvasták és *javallották ezelőtt egynehány esztendővel. Ez idén pedig ... a második könyvet is elvégeztem, mely a Szentek életének Negyedik részét ... és Ötödik részét ... foglalja magában* (1)(b). Később pedig *A Megrövidítetett ige* (Nagyszombat 1691, RMK I 1415) című műve előszavában kicsit bővebben ismét visszatér erre a kérdésre: *Midőn Rómában ... teológus volnék, különb-különb olasz auktorokból két nagy olasz könyvet írtam, a szentek életit sommában foglalván, melyeket azután Magyarországnban megmagyaráztam és rendesen megírván világhosszra hoztam* (Előljáró beszéd, idézi Bitskey István: Hungariából Rómába. Bp. 1996, 172).

A nyomtatás és a megjelentetés menetére a címlapokon olvasható impresszumadatok, illetve szintén az ajánlások és előszavak szövege ad támpontot. Ezek szerint az egyes részek nem a fordítás elkészültének menetében kerültek ki a sajtó alól. Az első kötet elején olvasható *Praefatio ad lectorem* szerint az ott felsorolt öt részből a negyediket és az ötödiket *uno adhinc anno ... lucem aspexere*, azaz már egy évvel korábban napvilágra hozta, és most a többi rész hozzáfűzésével teljessé téve adja ki (vö. 4437). Az ajánlás fentebb idézett megjegyzéséből, illetve az approbatio 1683-as keltezéséből látszik, hogy bár a mű több részletben jelent meg, szerzője egy egységként kívánta közreadni. Erre utal az is, hogy az első rész címlapja és magyar nyelvű előszava közé kötött I. Lipótnak szóló ajánlás, a szerzőhöz intézett vers, a latin nyelvű előszó és approbatio (1)(*) csak az approbatio dátuma, azaz 1683. január 18. után hagyhatta el a sajtót, majd azokat a teljes öt részt elé fűzték. E négyleveses füzet utólagos beillesztését valószínűsíti az a tény, hogy a címlappal egy levélpárt alkot a magyar nyelvű előszó, amelynek első levele a)(*) (1) füzetjelet viseli.

Így tehát 1682-ben elkészült előbb a negyedik és ötödik rész (4437), majd feltehetően 1682 végén vagy 1683 legelején – címlapján még 1682-es impresszummal – az első rész. 1683-ban kerülhetett ki a sajtó alól a második és harmadik rész, illetve az első rész címlapja után álló közös bevezető részek. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy Ján Čaplovič feltételezése szerint e részek törzse is még 1682-ben elkészült, és csupán a címlapot és a külön füzetjellel megjelölt első leveleket nyomtatták 1683 elején (CCXXVII). Ezt Čaplovič arra alapozza, hogy a nagyszombati nyomda 1683-ban nem működött. Bár valójában ismeretes egyéb 1683-ra datálható nagyszombati kiadvány (vö. 4498, 4499), de miután Nagyszombat 1683. július 18-án meghódolt Thökölynek, aki augusztus 5-én száműzte a jezsuitákat, a nyomda működése megszűnt (Tudományos Gyűjtemény 1818. IV. 41–51, Käfer István: Az egyetemi nyomda négyszáz éve 1577–1977. Bp. 1977, 48). Így nem kizárt, hogy a Čaplovič által megírt módon zajlott a nyomtatás folyamata.

A kötet elején lévő rézmetszet készítői közül Ionas Umbach (cr. 1624-1693) Augsburgban született, és az ottani püspök udvarában tevékenykedett mint rajzoló, metsző és festő. H. Francknak ugyancsak Augsburghoz köthető a metszői munkássága 1687 és 1691 között.

Illyés András műveinek – így e munkának – előszavairól, összefoglalva a szerzőre és munkáira vonatkozó korábbi irodalmat is, Kiss J. Adrienn írt (MKsz 2009: 101–107). Ld. még: Szilágyi Anna-Rózsika: Illyés András legendáriuma: Szövegkörnyezet, megszerkesztettség, szerzői szándék. In: Stephanus noster. Tanulmányok Bartók István 60. születésnapjára. Szerk. Jankovics József, Jankovits László et al. Bp. 2015, 285–302.

Illyés András művének második részét Szabó Károly az első, negyedik és ötödik résszel együtt 1682-ben megjelent kiadványként írta le (RMK I 1291), és csupán a harmadik részt vette fel az 1683-as nyomtatványok közé (RMK I 1313). A kiadvány ma ismeretes példányai legnagyobb részt az itt fentebb leírt módon, azaz az öt részt együttesen tartalmazva maradtak fent.

Cf. 4437, –, →

In 24 bibliothecis 26 expl. – Brno *Nat* – Budapest *Acad, Nat, Piar* – Cluj-Napoca *Univ* + cop. digit. (partim) – Esztergom *Dioec* – Martin *Nat* – Oradea *Dioec* – Szeged *Univ* – Wien *Nat*

4501

LITANIAE pro Hungaria ad sanctos Hungariae ... principis d. Georgij Szelepcheni archiepiscopi Strigoniensis, primatis Hungariae, metropolitani et legati nati autoritate collectae et impressae. [Tyrnaviae 1682-1685 typis Academicis.]

A⁸ B⁴ = [12] fol. – 8° – Orn.

Čaplovič 2152

Katolikus imádság, litánia, magyar szentek életrajzi adatai. – A kiadvány Szelepcsényi György esztergomi érsek határozatából az esztergomi főegyházmegye számára adja közre külön címlap nélkül a magyarországi szentekhez szóló litánia szövegét (A₁a–A₃a), amelyet *Oremus* címmel imádság zár le (A₃a–A₆b). Ezt *Historica brevis expositio litaniarum de sanctis Hungariae* címmel Szent Adalberttől kezdve Regensburgi Szent Wolfgangig a litániában szereplő magyarországi vonatkozású férfi szentek (A₆b–B₂b), majd *Sanctae patronae Hungariae* címmel a női szentek abécé rendben felsorolt rövid életrajza követi Szent Ágnesről kezdve a sirmiumi (szentdemeteri) hét szent szűz (*virgines*) vértanúig (B₂b–B₃b). A kiadványt az *Apostoli et doctores Ungarorum a temporibus apostolorum*, azaz a Magyarország megtérítésében és a kereszténység itteni megerősítésében és elterjesztésében jelentős szerepet játszó szentek, boldogok és kiemelkedő egyházi személyek időrendben való felsorolása zárja Szent Andronicustól Pázmány Péter haláláig, Kr.u. 58-tól 1637. március 19-ig (B₄a–b).

A mű széljegyzeti alapján a szentekre vonatkozó adatok főbb forrásául Antonio Bonfini (RMK III 570, RMK III 706, RMK III 1027), Melchior Inchofer (RMK III 6249), Sigismondo Ferrari (RMK III 7594), Jean Bolland, Cesare Baronio, Filippo Ferrari történeti, egyháztörténeti, rendtörténeti, hagiográfiai és martirologiai művei szolgáltak.

A címlap és impresszum nélkül megjelent kiadványt elsőként Ján Čaplovič írta le (2152). Ő kétségtelenül nagyszombati nyomtatványnak tartotta, és Szelepcsényi esztergomi érsekségének kezdete, azaz 1666 és 1682 közé tette megjelenésének idejét arra való tekintettel, hogy a jezsuitáknak 1683-ban menekülniük kellett Nagyszombatból (2152). Valójában Szelepcsényi 1685. január 14-én bekövetkezett haláláig töltötte be az esztergomi érseki tisztséget, és bár a nyomda termékeinek a száma 1682 és 1685 között nem jelentős, mégis működött (vö. Čaplovič 754–756 p.), így ez nem zárja ki a kiadvány 1682 utáni megjelenését.

Nyomdai anyaga kétségtelenül a nagyszombati akadémiai nyomdából származik az 1675-ben befejezett felújítása utáni időből (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése, vö. Hung. typ. XVII/1. 73–75). Az utolsó lapon látható záródísz 1682-től bukkan fel a nyomda kiadványaiban (uo. 187, 755 IV/52). Így legnagyobb valószínűséggel a nyomtatvány megjelenése 1682 és 1685 közé tehető. Nem zárható ki azonban teljes bizonyossággal, hogy a dísz már néhány évvel korábban is megtalálható volt a nyomda készletében, de

ma ismeretes, impresszummal ellátott nyomtatványban nem bukkan fel (Perger Péter megállapítása). E korábbi megjelenésére utalhat az, hogy amint Ján Čaplovič megjegyzi, e kiadvány tartalmi kapcsolatban áll a magyar szentek Nagyszombatban 1680-ban megjelent zsolozsmájával (4324, Čaplovič 2152). E tartalmi kapcsolatot mutatja többek között, hogy az életrajzi, történeti megjegyzések forrásmegjelölései közt több alkalommal is szerepel utalás erre a kiadványra *inlex offic(io) prop(rio) Ungar(iae)* formában. Az sem kizárt, hogy annak függelékének szánhatták. A ma rendelkezésre álló adatok alapján tehát a kiadvány feltehetően 1680 és 1685 között, legvalószínűbben azonban 1682–1685 között hagyta el a sajtót.

Budapest *Nat* ① – Veszprém *Dioec* ①

4502

[1] BALASSI Bálint – RIMAY János: Az néhai tekintetes és nag(yság)os vitéz urnak, Gyarmati Balasi Balintnak es amaz jó emlekezetü, Istenben bóldogul ki-múlt néhai nemzetes Rimai Janosnak, igaz haza fiának és a' magyar nyelvnek két ékességének istenes eneki, mellyet a' váradi negyedik editio-szerint egynehány új enekkel és imádságokkal ki bótátott. – [2] (Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta, mely minden uton járo, s' bujdosó igaz Izraelitákat bátorságos és bóldog derék utra igazgat, egynehány oktató regulák és istenes imádságok által ...) Posonban Schäffer David által [Pozsony cr. 1683 typ. Gründer].

A¹²–Y¹² = [10] + 80 + [2] + 81–464 + [6] + 44 pag. – 12° – Orn.

Németh S. Katalin: Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München usw. 1993, H 94

Vallásos versek gyűjteményének protestáns kiadása és imádságoskönyv. – Balassi Bálint és Rimay János *Istenes éneki* e rendezett kiadásának tartalma és beosztása megegyezik a korábbi, példányból is ismeretes, Felföldön megjelent rendezett kiadásokkal (Lőcse 1670, 3653 és 1671, 3732, Pozsony 1676, 4105). A címlével hátán John Owen epigrammagyűjteményének appendixéből való versidézet szerepel latinul és magyar fordításban. Az utóbbi kezdősora: *Nincs semmi állandó*. Ezután három költemény szól Balassi Bálint költészetéről: (1) Rimay János: *Elogia ... Valentini Balassa ... ad Valentinum Balassam*. Kezdősora: *Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa* (A_{2a}–A_{3b}) – (2) Tolnai Balog János *In eundem* című latin nyelvű verse (A_{3b}–A_{4a}) – (3) és annak magyar fordítása Rimay Jánostól: *Ungarico idiomate per Johannem Rimai reddita in hunc modum címmel Istenasszonyokkal égben az Istenek kezdősorral* (A_{4a}–A_{3b}). A főrész a *Néhai tekintetes és nag[yság]os vitéz urnak, Gyarmati Balassa Balintnak Istenes és egynehány vitéz éneki* címmel kezdődik, és Balassi verseit adja közre (1–80). Csupán a második vers származik Rimay Jánostól, az utolsó vers szerzője pedig ismeretlen. Ezután önálló címlappal *A jó emlekezetü, Istenben idvösségesen nyugovó, néhai nemes es nemzetes Rimai Janosnak Istenes eneki következnek* (D_{10a}). A címlap hátán újabb idézet áll Owen epigrammáinak első könyvéből, magyar versben való fordításával együtt *Miként a szép kezdősorral* (D_{10b}). Ezután kezdődik Rimay János énekeinek első része (81–152). A szerző nevére a *Rimai eneki* élőfej utal a verző és rektó lapokon. A gyűjteményben számos ének prózában írott summája is fel van tüntetve. Foly-

tatólag következnek Rimay János énekeinek *Második része, melyben e világi életünknek állapotjából származó akadályoknak orvosló eszközeit szedegethetjük elménkbe* (152–275). Ehhez a részhez csatlakozik folytatólag Rimai Jánosnak a Balassi-testvérek halála alkalmából írt epicediuma (276–322). A gyászversfüzér a 322. lapon a következő megjegyzéssel végződik: *Ezek a megnevezett fő személynek, Rimai Jánosnak éneke. Immár következnek más egynehány szép énekek* (323–[465]). A kötet végén tartalomjegyzék áll *Rendi e könyvben foglalt énekeknek* címmel (V_{12a}–X_{2b}). Folytatólagos füzetjelzéssel, de önálló címlappal és lapszámозással csatlakozik az énekeskönyvhöz a *Via Jacobaea* című imádságoskönyv, címlapján bibliai idézettel. Az imádságoskönyv az igaz úton járók számára *I–XV. regulát* és három imádságot (*oratio*) tartalmaz (2–44). A *IX.* és a *XII. regulában* idézett latin disztichonok magyar nyelvű verses fordításainak kezdőszavai: 15: *Csak az Isten – 19: Krisztus, ki megtartál – 19: Uram Jézus, tarts meg.* A kötetet *Autor ad viatorem* cím után két rövid latin nyelvű bibliai idézet zárja (44). Az énekek kezdőszavainak a felsorolását ld. az 1671. évi löcsei kiadásnál (3732), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A címlap képét közölte Németh S. Katalin (Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München usw. 1993, H 94).

A kiadvány a nyomtatás helyének és idejének megjelölése nélkül jelent meg. A kötet tartalma és beosztása megegyezik a korábbi, példányból is ismeretes rendezett kiadásokkal (Lőcse 1670, 3653 és 1671, 3732 etc). Ezek között van az az 1676-ban megjelentett, „első” pozsonyi kiadás, amely Johann Gregor Zerweg műhelyében készült Michael Faber kiadásában (4105). Beosztása, sőt bizonyos sajtóhibái is átkerültek ebbe a változatba. Így pl. Rimay János versei első részének címszövegében az „ivőségesen nyugovó” kifejezés mindkét kiadásban hibásan így olvasható: „ivőségesen nyugovó” (4105, [E_{11a}] és itt: [D_{10a}]). Továbbá „A lelki vigasztálás” cím vezeti be a *Legyen jó idő csak* kezdetű éneket mindkét kötetben (4105, 281. és itt 208. pag.) Schäffer kiadása ugyanakkor megigazította az 1676. évi kiadás élőfejeit. Itt ugyanis sok esetben a verző lapokra került az „Eneki” és a rektó lapokra a „Balassa” (pl. 2–64. p.) vagy „Rimai” név (pl. 133–293. p.). Ezek alapján valószínűnek látszik, hogy az újabb kiadás 1676 után keletkezett. Valószínű az is, hogy még pontosabban 1678 után került rá sor, amikor Pozsonyban már Zerweg sem működött.

A címlapon szereplő David Schäffer nem nyomdász. Ő e kötet kiadója volt. Könyvkötőként 1660-tól működött Pozsonyban (Pavercsik Ilona: A magyar könyvkereskedelem történetének vázlata 1800-ig. In: V. Ecsedy 306). Kiadásában jelent meg 1670-ben Elias Thomae *Vade mecum* című német nyelvű munkája Gottfried Gründer pozsonyi műhelyében (3683). Pavercsik Ilona szerint Schäffer 1683-ban is még Pozsonyban volt (szóbeli közlés). Ebben az évben jelent meg költségen ugyancsak a nyomtatási hely feltüntetése nélkül a korábban 1669-ben Pozsonyban, Gründer nyomdájában kiadott pozsonyi énekes- és imádságoskönyv (3616) második, bővített kiadása (Appendix 336). Erről a betűtípusok alapján már korábban bebizonyosodott, hogy biztosan nem Pozsonyban (Čaplovič LXXXVII), hanem külföldön, valószínűleg Regensburgban készült (vö. Appendix 336).

V. Ecsedy Judit megállapította, hogy ennek az énekgyűjteménynek a betűi, cifrái és egyetlen díszte teljesen azonos a Gründer által Pozsonyban 1669 és 1673 között alkalmazott nyomdai felszereléssel. Mindössze a 6 mm-es „S” és a 7 mm-es „F” kiemelők címbetű idegen. Gründer 1673-ban elhagyta Pozsonyt, és visszatért Boroszlóba a Baumann-nyomdába. Pozsonyi felszereléséből csupán két dísz (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 20, IV/11, IV/14) vitt magával. Gulyás Pál szerint „felszerelésére a kor szokása szerint valószínűleg Pozsony városa tette rá a kezét” (A könyv sorsa Magyarországon. Bp. 1961, II 146).

Ezek alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy e kiadványt ismeretlen nyomdász nyomtatta Pozsonyban Gründer felszerelésével, David Schäffer költségen. Jelenleg a nyomtatás időpontja tehát nem határozható meg biztosan. Nem ismeretes, hogy David Schäffer pontosan meddig működött, és a jelenlegi ismeretek alapján a nyomdai anyag vizsgálata sem ad több támpontot. Mivel Schäffer pozsonyi kiadóként a fent említett német nyelvű énekes- és imádságoskönyvet (**Appendix 336**) 1683-ban jelentette meg, ezért újabb adat előkerüléséig ez a kiadványa is az 1683-as évhez került.

Az egyetlen jelenleg ismeretes példányt először Németh S. Katalin írta le (i. h.).

Cf. **787**;

rendezetlen kiadások: **1519!**; **1933!**; **2890!**; **S3197A**

rendezett kiadások: **2619**; **3292!**, **S3317A**, **S3421B**; **3732**, **3888**, **4105**, **4134**, **4229**, **4353**, **4478**, –, →

imádságoskönyv: **3292(2)!**, **S3197A(2)**; **3732(2)**, **3888(2)**, **4105(2)**, **4134(2)**, **4229(2)**, **4353(2)**, **4478(2)**, –, →

Budapest *Nat* cop. – Wolfenbüttel ①

Titius, David red.: [1] Evangelischen Gottes-Dienstes- oder Bet-Stunden- und Kinder-Lehr-Ordnung, ... [2] Auserlesene Geistliche Lieder. = **Appendix 336**

Titius Dávid: Pozsonyi könyvecske. Pozsony 1683 Schäffer David. = **Appendix 337**

Via Jacobaea, az az Jakob patriarkanak olly úta. Pozsony? cr. 1683. – Vide **4502(2)**

4503

ZOBA DIN VINȚI, IOAN: **Сѣкрїюль дѣ ѿѿр, кáрте дѣ проповѣданїе лá мврцїй скóасж дїну Скрпнтѣрїле Сфинте, кѣ порѣнка шїй ѿдемнáрѣ мѣрїей сáле ѿпáфи Мїѿхáю, крáюль ѿрдѣлáлшї.** Sicriul de aur, carte de propovedanie la morți, scoasă din Scripturile Sfinte, cu porunca și îndemnarea mării sale Apafi Mihaiu, craiul Ardealului. **Тїпѣрїтж ѿ типографїа ноáв, ѿ четáте ѿ Сáсѣ-Шевеш ѿни(и) аѿпг. сѣ. зї.** Tipărită în tipografia noao în cetate în Sas-Șebeș anii 1683. septembrie 17. [tip. Mitropoliei Bălgradului] (Daniil)

á⁴ Á⁴ Б⁴ В⁴ Г⁴ Д⁴ Е⁴ Ж⁴ С⁴ З⁴ І⁴ И⁴ К⁴ Л⁴ М⁴ Н⁴ О⁴ П⁴ Р⁴ С⁴ Т⁴ Ѣ⁴ Ф⁴ Х⁴ ѿ⁴ Ц⁴ Ч⁴ Ш⁴ Щ⁴ Ъ⁴ Ы⁴ Ь⁴ ѣ⁴ Ю⁴ Ж⁴ И⁴ С⁴ А⁴ З⁴ ѿ⁴ Ѧ⁴ Аа⁴, []¹ = 4 + 168 + 1 fol. – 4° – 1 ins., 1 ill., init.

RMK II 1532 – Szttripszky II 2642a – BRV I 80 – Nögler 490

Halotti prédikációk. – A cím fordítása: Aranykoporsó, azaz a Szentírásból szedegedett halotti prédikációkat tartalmazó könyv, amely nyomtattatott Apafi Mihály, erdélyi fejedelem parancsából a szászsebesi nyomdában 1683. szeptember 17-én. A szedett cím fametszetes címlapkeretben van elhelyezve, amelynek tetején a Szentháromság látható három angyal képében, ahogyan Ábrahámnak megjelent. A kép jobb sarkában Ábrahám és Sára. Felirata: *SV[E]TOI TROI CI* (Szentháromságé). A címlap két oldalán Szent Péter és Szent Pál apostol látható nevük feliratával (*APOST[OL]Ŧ PETRŦ* és *APOS[TOL]Ŧ PAVELŦ*). Alul Szűz Mária halálát ábrázoló szalagos keretbe foglalt kép látható, amelyet két oldalról egy-egy angyal tart. Felirata: *USPENIE PRESVE[TOI] VLADIČICI N[A]ŠEJ B[OGORODI]CI* (szent Úrnőnk, az Istenszülő elszenderedése).

A címlap hátán Erdély és I. Apafi Mihály fejedelem egyesített, fametszetes címere koronával, díszes címerfoszladékokkal. A címer két oldalán lévő M, A, K, A, C, Δ, Π, Ι, Υ, III, C, Ŧ, Π betűk feloldása magyarul: Apafi Mihály Erdély és Magyarország részeinek fejedelme és a székelemek ispánja. Alatta idézet a Jelenések könyvéből (4[recte 14]:13) és Pál apostolnak a Rómaiakhoz írott leveléből (8:13).

Ezután kezdődik az Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek címzett előszó (*Predoslovie*) (2a–3a), amelynek aláírója, Ioan Zoba alvinci esperes, egyben a könyv szerzője is. Utána következik az olvasónak szánt előszó *Cuvânt către cetitori* (Előszó az olvasóhoz) (3b–4b). Az előszavak után, új lapszámozással kezdődik a főszöveg, amely a következő alcímekkel tagolt részekből áll:

(1) *Propovedaniia întiiu, când moare omul bătrân și înțelept* (Első prédikáció, amely az öreg és bölcs ember halálakor mondandó) (1a–12a) – (2) *Propovedaniia a doaoa, când moare omul care a zăcut în boale grele de demult* (Második prédikáció, amely a régóta súlyos betegségben szenvedő ember halálakor mondandó) (12b–23b) – (3) *Propovedaniia a treia, când moare omul care a pățit boale lungi și pagube multe* (Harmadik prédikáció, amely a sok betegséget megélt és sok kárt vallott ember halálakor mondandó) (24b–34b) – (4) *Propovedaniia a patra, când moare preutul înțelept al besericii* (Negyedik prédikáció, amely a templom bölcs papjának halálakor mondandó) (35a–44b) – (5) *Propovedaniia a cincea, când moare omul vestii sau destoinic cu nume bun* (Ötödik prédikáció, amely a jó hírrel-névvel bíró derék ember halálakor mondandó) (45a–56b) – (6) *Propovedaniia a șasea, când moare fata de boiaru* (Hatodik prédikáció, amely a bojár leány halálakor mondandó) (57a–69a) – (7) *Propovedaniia a șapteia, când moare muiarea de cinste și înțeleaptă* (Hetedik prédikáció, amely a becsületes és okos asszony halálakor mondandó) (69b–79b) – (8) *Propovedaniia a opta, când moare cineva care iaste singur, de i-au murit toată fămeia lui* (Nyolcadik prédikáció, amely az összes családtagját elvesztő, egyedülálló ember halálakor mondandó) (80a–91a) – (9) *Propovedaniia a noao, când moare cineva de mănule vrăjmașilor sau de gadini din pădure* (Kilencedik prédikáció, amely az ellenségei, vagy az erdei rablók által megölt ember halálakor mondandó) (91b–101a) – (10) *Propovedaniia a zecea, când trece omul bun cu moarte lină și în pace din ceastă lume* (Tizedik prédikáció, amely a csendes és békés halállal elmúlt jó ember halálakor mondandó) (101b–112b) – (11) *Propovedaniia 11, când moare bărbat sau muiare carele n-au petrecut nice un bine în ceastă lume, ce au trăit în amărăciuni grele* (Tizenegyedik prédikáció, amely az életben semmi jót, csak nehéz keserőségeket tapasztalt férfi vagy asszony halálakor mondandó) (113a–125a) – (12) *Propovedaniia a doaoasprăzecea, când rămâne muiarea în țară streină săracă, fără de bărbat și fără de prunci sângură* (Tizenkettedik prédikáció, amely az idegen országban férj és gyerek nélkül való asszony halálakor mondandó) (125b–135b) – (13) *Propovedaniia a treiasprăzecea, când moare dosăditul carele n-au luat parte în*

bunătățile înșelătoarea fiilor aceștii lumi (Tizenharmadik prédikáció, amely a világ csalárd javaiból egyáltalán nem részesülő, szerencsétlen ember halálakor mondandó) (136a–146b) – (14) *Propovedaniia a patrasprăzecea, când moare muiarea în nașterea porobocului* (Tizennegyedik prédikáció, amely a gyermekszülésbe behalt asszony halálakor mondandó) (147a–155a) – (15) *Propovedaniia a cinceasprăzecea, când moare fiul cel mai iubit decât toți fii* (Tizenötödik prédikáció, amely az összes közül a legszeretettebb fiú halálakor mondandó) (156a–168a). A 168. levél hátán a nyomtatási idő pontos meghatározása olvasható. Eszerint 1683. március 15-től szeptember 17-ig tartott. Utána egy számozott levél áll, rectóján *Sminteaiele* (Nyomdahibák) címmel (1a), verzóján (1b) a kiadás támogatóit sorolják fel: Popa Ioan din Vinț (alvinci János pópa, zsinati jegyző), Gheorghe (dolmányi esperes), Văsiu, Oprea (gyulafehérvári esperesek), mindannyian a gyulafehérvári román püspökség (és kolostor) kurátorai (vagyon gondnokai). Itt említik meg azt is, hogy a nyomtatás idején Szászsebes bírójá *Mehel Severin* volt, valamint itt szerepel a nyomdász neve is: Daniil.

Kritikai kiadás: Ioan Zoba din Vinț: *Sicriul de aur*. Ed. de Anton Goția. București 1984.

A prédikációk szerzője Ioan Zoba alvinci esperes, aki számára I. Apafi Mihály fejedelem 1664. május 20-án állított ki nemesítő oklevelet (Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára R 64, 1-0516). Zoba 1667-től a gyulafehérvári román püspökség egyik kurátora volt. Az 1682. január 24-én tartott zsinaton a görög származású Ioaszaf vladikával (püspökkel) elégedetlen román esperesek nagy többséggel Zóbát választották püspöknek, de ő nem vállalta a tisztséget. Zoba rokonszenvezett a reformációval, de megőrizte görögkeleti hitét (Kelemen Béla: Ioan Zoba és a puritanizmus. In: *Művelődéstörténeti tanulmányok*. Szerk. Csetri Elek, Jakó Zsigmond, Tonk Sándor. Bukarest 1979, 116–120, Ana Dumitran: *Entre orthodoxie et réforme – l'appartenance confessionnelle de l'archiprêtre Ioan Zoba de Vinț*. In: *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*. Ed. by Maria Crăciun, Ovidiu Ghitta. Cluj 1995, 136–149, Dumitru A. Vanca: *Correcting Historical Assumptions of Filo-Calvinism in Ioan Zoba's Books (17th century)*. *European Journal of Science and Theology* 9(2013/2): 31–40).

Berg Pál (Angol hatások 126, 205) tévesen feltételezte, hogy e mű eredetije Matkó István *Kegyves cselekedetek rövid ösvénykéje* című műve (Szeben 1666, 3324). Az ugyanis az 1685-ben kiadott *Kanare* (Gyulafehérvár, 4587) forrása volt.

A reformáció és a görögkeleti ortodoxia tanításainak keveredése jellemző a *Sicriul de aur* c. műre is. Nagy Levente a tizenöt prédikációból háromnak a forrását azonosította. Zoba 4. prédikációja Szatmári Baka Péternek Kézdivásárhelyi Péter felett mondott halotti prédikációjának (*Izrael Istennek igaz tiszteleti mellett buzgó Illyes prófétának elragadtatása*. Szeben 1666, 3327) szabad átdolgozása. A 11. prédikáció Selyei Balogh István egyik gyászbeszédének feldolgozása (*Temetési pompa*. Várad 1646, 2160), amelyet Selyei iktári Bethlen Péter temetésén mondott el. A 14. prédikáció Selyei Balogh *Temető kert* (Várad 1655, 2622) című halotti prédikációgyűjteményében található első prédikációnak a szó szerinti fordítása. (Nagy Levente: *A román reformáció. Egy 16–17. századi magyar-román kulturális és irodalmi transzferjelenség*. Bp. 2020, 307–313.)

Zoba formailag teljes mértékben követte a magyar kálvinista prédikációírás gyakorlatát, de tartalmilag önálló művet hozott létre. Az így született prédikációgyűjtemény felekezeti hovatartozását lehetetlen eldönteni. Annak ellenére, hogy Zoba puritánus szerzőt választott mintának, és a prédikációkban idézett ószövetségi részeket (a zsoldárok kivételével) a Vizsolyi Biblia alapján fordította, a keleti ortodoxia nézeteit is hangoztatta (a papság szentség, a predestináció kritikája stb).

Ez a kiadvány az újonnan felállított erdélyi ortodox érseki nyomda első kiadványa. A nyomda I. Apafi

Mihály fejedelem többszöri sürgetésére kezdte meg működését. Alapítója és felügyelője Ioan Zoba volt. Az alapítás körülményeiről, a Szászsebesen, Szezenben, de főleg Gyulafehérváron működő műhely 1683 és 1702 között megjelentetett tíz cirill betűs kiadványáról V. Ecsedy Judit írt. Ő rekonstruálta betű- és díszkészlétét is (MKsz 1994: 155–176, V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 159–164. és II/2. 1201–1215).

Ana Dumitran véleménye szerint a kötet a nyomda grafikai szempontból legigényesebb kiadványa. Álláspontja szerint a díszcímlap a Lembergben működő, Ilja Anagnoszt nevével fémjelzett könyvdíszítő iskola alkotásaival rokonítható. Készítője lehetett a nyomdász mellett egy bizonyos „rus” származású, Iosif nyomdász-szerzetes is (Ioan Zoba din Vinț și apogeul conviețuirii românilor transilvăneni cu calvinismul. Aspecte biografice și artistice. In: Album amicorum. Tanulmányok Sipos Gábor születésének hetvenedik évfordulójára. Szerk. Bogdándi Zsolt et al. Kolozsvár 2021, 83–98.).

A kiadványból három változat ismeretes. A fent leírt, szövegében legteljesebb változat mellett (B variáns), a példányok egy részében a szöveg a 168. levél rektóján, a nyomtatási idő pontos meghatározására mutató **ГФѢ** őrszóval végződik, azonban a levél háta üres és a következő levél is hiányzik (pl. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár 1. pld.). E változat feltehetően a legkorábbi, amelyből a kiegészítő részek vagy szándékosan, vagy nyomdahiba következtében kimaradtak (A variáns). Timotei Cipariu pedig leír egy eltérő kolofont, amelyben a nyomtatás pontos időpontját leíró szöveg után közvetlenül olvashatók a nyomdászra, Daniil-re vonatkozó sorok, kiegészítve azzal, hogy ezt a könyvet négy tanítványával együtt nyomtatta (C variáns, Timotei Cipariu: *Crestomatia seau analecte literarie*. Blasiu 1858, 127, vö. V. Ecsedy i. m. 167). Cipariu ismertetése alapján feltehetően ez a szöveget lezáró lap verzóján (168b) helyezkedett el. Ilyen példány azonban ma nem ismeretes. Ioan Bianu és Nerva Hodoș szerint a kiadvány a 168. levél verzóján ért véget a fent leírt szöveggel (BRV I 80), ez az ismertetés azonban feltehetően egy hiányos példány alapján készült, és nem egy másik változatról van szó.

Szabó Károly – Cipariu példányára hivatkozva – a kiadvány terjedelmét 168 levélben határozta meg (RMK II 1532). Leírását Sztripszky Hiador egészítette ki az A és B variáns részletesebb bemutatásával (II 2642a).

Cf. **2160, 2622; 3327**, –

In 17 bibliothecis 39 expl. – București *Acad, Nat, Univ* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad, Univ* + cop. digit. – Iași *Univ, Acad* – Sibiu *Mitrop*

Olim: Balázsfalván Cipariu Timotheus könyvtárában

4504

EVANGELIA vnd Episteln: auff alle Sontage und fürnemste Feste durch das gantze Jahr. Auch bey jedem Sontags- und Fest-Evangelio ein Lehr- und Trostsprüchlein für die liebe Jugend gesetzet, und beygefügt die Histori von der Zerstörung der Stadt Jerusalem. Herrmanstadt 1683 [typ. civitatis] bey Stephano Jüngling.

A–V^{alternatim} 8 et 10 W⁶ = [186] fol. – 18° – Mult. ill., orn.

Sztripszky II 2642/190 ← MKsz 1895: 142

Evangélikus perikópáskönyv és bibliai história. – A címlap hátán *Am ersten Sontage des Advents* címmel kezdődnek a vasárnapokra és fő ünnepekre, azaz Karácsonyra, Újévre, Húsvétre és Pünkösdre szóló perikópák (A₁b–O₉a). Ezt az *Episteln und Evangelia so auf die fürnemsten Feste durch das ganze Jahr* követi (O₉b–V₃a), amely további 27 ünnepnapra foglal magában apostoli levél és evangéliumi szakaszokat. Az evangéliumi részek élén a címnek megfelelően az ifjúságnak szóló tanító és vigasztaló verses összefoglalások olvashatók. A kötetet *Historia von der Zerstörung der Stadt Jerusalem* zárja, amely a Biblián kívül valószínűleg Josephus Flavius elbeszélésén alapul (V₃b–W₆b).

Ezt a perikópáskönyvet már 1667-ben is kinyomtatták Szezenben. Abból a kiadásból azonban csupán néhány levél töredéke maradt fenn (3392).

A vasárnapokra szóló evangéliumi szakaszok többségét a XVI. századi Hoffhalter-nyomdából származó metszetek díszítik, amelyek feltehetően még a XVI. században vásárlás útján kerültek Szezenbe, s egy részük már a valószínűleg 1597-ben Szezenben nyomtatott magyar nyelvű perikópás könyvben is megtalálható (813, V. Ecsedy: Hung. typ. I 170 és 505–507). Ma az egyetlen ismeretes példányban 48 helyen látható metszet, de akad közöttük olyan is, amely többször előfordul. Ezen kívül hat levél erősen meg van csonkítva, ahonnet kézzel kitépték a metszetet (A₂, C₇, C₈, K₇, K₉, O₂).

A kiadvány unikum példányát, amely akkor még teljes volt, Horváth Ignác írta le először (MKsz 1895: 142). A megcsonkított leveleken kívül ma nem található meg benne az F₁ és K₁ levél, továbbá a H és I füzetből csupán két-két levél őrződött meg: H₁ és H₂, I₁ és I₂. Így nem állapítható meg az sem, hogy ezeken a leveleken voltak-e további metszetek.

Cf. 3392; –, →

Budapest Nat ©*

4505

[1] NEU und alter Allmanach auff das grosse Schalt-Jahr nach Christi Geburt 1684., darinnen die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag und Nachtlänge, Sonnen Auff- und Untergang etc. zu finden, mit Fleiß calculiret von J o h a n n N e u b a r t h Bol. Sil. – [2] (Astrologische Muthmassungen auff das grosse Schalt-Jahr nach der Geburth Jesu Christi 1684., darinnen der Zustand der vier Jahres-Zeiten, an der Witterung, Krieg, Finsternüssen, Kranckheiten, Erdgewächsen und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden, mit gebührendem Fleiß aufgesetzt von J o h a n n e N e u b a r t h i o Bolesla-Silesio. In Herrmanstadt [1683 typ. civitatis] bey Stephano Jüngling.

A⁸–E⁸ = [40]fol. – 16° – Orn, color.

RMK II 1552 – Adleff 86 – Avram 23

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon

Bedeutung der Character címmel a naptárjegyek magyarázata, alatta a nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év hossza olvasható (A₂a). Ezt követik a hónapok naptártáblái, minden hónap két lapon helyezkedik el, a végükhöz négy- és hatsoros hónapversek járulnak (A₂b–B₆a). A naptárrészt az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* (B₆b) – a *Vom Unterschied der Planeten*, amely arról számol be, hogy mely égitestek szerencsés, semleges vagy szerencsétlen hatásúak (B₇a), illetve a *Verzeichnis der Städt, Länder und Königreiche so den zwölf himmlischen Zeichen unterworfen sind* követi (B₇b). Az önálló címlappal (B₈a) kezdődő prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Von den 4 Jahreszeiten. I. Vom Winter* (B₈b–C₂a) – *II. Vom Frühling* (C₂a–C₃a) – *III. Vom Sommer* (C₃b–C₄b) – *IV. Vom Herbst* (C₄b–C₆a) – *Von Finsternissen* (C₆a–b) – *Von Fried und Krieg* (C₆b–C₇b) – *Von Krankheiten* (C₇b–C₈b) – *Von den Feldfrüchten* (C₈b–D₁b), amelynek végén rövid fohással zárja le a szerkesztő a prognosztikont (D₂a). Ezt követi az *Erlche Regeln so im Aderlassen, Schröpfen, Purgieren und Baden in Acht zunehmen sind*, amely az érvágás, köpölyözés, purgálás és fürdés szabályait gyűjti össze (D₂b–D₄a), majd a *Chronica unterschiedlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen*, amelynek utolsó bejegyzései az 1683-as, Magyarország és Bécs elleni török hadjáratról számolnak be (D₄b–E₄b). A kiadványt a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című vásárjegyzék zárja (E₅a–E₈b).

A szebeni német naptárak az 1652. évre szólótól (2393) kezdve – néhány kivételtől (2489, 3247, 3393, 3493, 4056, 4167, 4215) eltekintve – Christoph Neubarth (1607–1681) sziléziai asztrológus kalendáriumi nyomán jelentek meg. A lőcsei (4433) és kolozsvári (4416) magyar nyelvű sorozathoz hasonlóan minden bizonnyal az 1683-ra szólótól (4446) kezdve készültek Christoph Neubarth fia, Johann Neubarth (1636–1686) laubáni kalendáriumi alapján, de csupán ez az első, példányból ismeretes, Johann nevéhez köthető szebeni kalendárium.

A kiadvány címlapjának hasonmása megtalálható Mircea Avram bibliográfiájában (23), a naptárt Adleff Norbert is leírta (86).

Cf. 3930!

Braşov *Arch* ① ④ – Budapest *Nat cop.* (Sibiu) – Sibiu *Mus* ① ④* ④* ④* ④* ④* ④

4506

[1] NOWÝ kalendář na ten veliký přestupný rok po narozenj Krysta Pana MDCLXXXIII. na horyzont Slezský, V[hersk]ý Morawský, a Český s pilnosti sepsaný a wydaný, od J a n a N e u b a r t h a , b(eatae) m(emoriae) Christophori Neubarthii syna. – [2] (Astrologické prognosticium na ten veliký přestupný rok po narozenj Krysta Pana 1684. Na kraginy Slézska, Vherska, Morawska a Česka, s pilnosti sepsané a wydané od J a n a N e u b a r t h a , Christophori Neubarthii b(eatae) m(emoriae) syna. W Žilině [1683] v Alžběty Dádanky.

A⁸–C⁸ + ? = [32 + ?] fol. – 16° – Mult. ill. orn., color.

Knihopis 18.766 – Čaplovič 2536

Újnaprtár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: [1] Új kalendárium eme nagy, soron következő, Krisztus Urunk születése utáni 1684. évre, Szilézia, Magyarország, Morvaország és Csehország horizontjára szorgalmasan összeírta és kiadta Jan Neubarth, a boldog emlékezetű Christoph Neubarth fia. – [2] Asztrológiai prognosztikon eme nagy, soron következő, Krisztus Urunk születése utáni 1684. évre, Sziléziára, Magyarországra, Morvaországra, Csehországra szorgalmasan összeírta és kiadta Jan Neubarth, a boldog emlékezetű Christoph Neubarth fia. A kiadvány ma ismeretes példányai erősen rongált állapotúak. A címlap hátán az 1684-es év legfontosabb adatai olvashatók (A₁b), majd a következő lapon a naptárjelek magyarázata (A₂a). Ezután kezdődnek az egyes hónapok naptártáblái az újnaprtár szerint (A₂b–B₆a) fametszetű hónapképekkel, amelyeken az égövi jelek is szerepelnek. A naptár végén *Vyznamenání dvanácti nebeských znamení, planetův a aspectův* (A 12 égi jegy, a bolygók és állásuk jelentése) olvasható (B₆b). Ezt követi a *Vysvětlení některých jmén, kterýmiž se příběhové krajín v kalendáři oznamují* (Magyarázata néhány névnek, amelyekkel a kalendáriumban szóbanforgó országok jelöltek) (B₇a). Majd a *Zpráva a naučení potřebné, kdy a pod kterým znamením dobře jest něco začítí* (Tudósítás és hasznos tanítás arról, hogy mikor és milyen jegyben jó valamibe belekezdeni) (B₇b–C₃a) a csillagjegyek fametszetes ábrázolásával. Az önálló címlappal (C₃b) ellátott prognosztikon fejezetei a következők: *Kapitola I. O zymě* (I. A télről) (C₄a–C₅a) – *Kapitola II. O jaru* (II. A tavaszról) (C₅a–C₆b) – *Kapitola III. O letu* (III. A nyárról) (C₆b–C₈a) – *Kapitola IV. O podzýmku* (IV. Az ősztől) (C₈a–b + ?). Itt az egyetlen ma ismeretes példány megszakad. Az ezt követő részekből összesen nyolc levél maradt fenn, amelyeken fűzetjelzés nem látható. Hat lapon a vásárjegyzék töredéke található Rajectől Zsámbockréig (Žabokreky), amely a jegyzéket zárja, 10 lapon pedig a *Kroniky neb poznamenání některých věcí, kteréž se stali v Uberské a Sedmibradské zemi* (Krónikák azaz lejegyzései néhány dolognak, amelyek Magyarországon és Erdélyben estek meg) található a kezdetektől 1608-ig, Mátyás főherceg megkoronázásáig, azonban a kalendáriumok krónikáinak szokása szerint ez a rész bizonyosan az 1682–1683-ban történt események leírásáig folytatódott. A fennmaradt részek alapján igen valószínű, hogy a hiányzó részek tartalma az előző évekéhez hasonló lehetett (vö. 4331, 4391).

E naptárról elsőként Ján Čaplovič adott hírt (2536), adatát átvette a Knihopis (18.766).

Cf. 4287!

Budapest *Nat cop.* – Martin *Nat* ③ ④

4507

PJSNĚ jarnj od rozličných autorů složené nynj pak k žádosti a potěsenj mnohých lidj w nowé wytačené. (W Žilíně 1683 v Alžběty Dádanky.)

A¹² = [12] fol. – 12° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1533 – Knihopis 12950a – Čaplovič 2537

Evangélikus énekek biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Tavaszi énekek különféle szerzőktől összeszedve, amelyeket most sokak kívánságára és örömeire újra kinyomtattak. A címlapon bibliai idézet

olvasható, a 65. zoltár 12. verse: *Korunuješ Pane rok štědrosti svau a šlepěje tvé skropují zemi tučností.* (Megkoronázod Uram az évet bőkezűséggel, és nyomodon bőség fakad a földön.) A címlap háta üres. A nyomtatvány négy énekből áll, az első három hálaadó ének a tavasz szépségeiről szól. *I. Složená od V. Elama že. notau žalmu 81.* (V. Elam szerkesztette össze a 81. zoltár dallamára) (A_{2a}–A_{4b}) – *II. Hospodářům a sedláckům k potěšení složená* (Gazdáknak és parasztoknak gyönyörködtetésére összeállított) (A_{4b}–A_{6b}) – A III. cím nélküli, csak dallamjelzés található: *Notau žalmu 50.* (az 50. zoltár dallamára) (A_{6b}–A_{8b}). – A IV. címe: *Oznamující jakých kdy pokrmů v roce užívají* (Tudósítás arról, hogy mikor milyen ételmezt fogyasztanak az év folyamán) (A_{8b}–A_{11b}). A szöveg végén magyar címer látható, amelyet két madár tart és sisakdíszre szárnyas angyal (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 152, 501 III/9). Az utolsó lapon kolofon olvasható az impresszumadatokkal (A_{12a}).

Az első ének szerzője, V. Elam talán azonos azzal a Václav Elammal, aki a králicei Biblia második kiadásának (Králice 1613, Knihopis 1110) egyik kiadója (nyomdásza) volt. Ez első és a harmadik ének a genfi zoltárok dallamára íródott.

A címlapon az áll, hogy ez újabb kiadás, de sem itthon, sem Csehországban nem ismeretes hasonló kiadvány. Az énekek egymástól függetlenül sem szerepeltek eddig egyetlen jelenleg ismeretes magyarországi nyomtatványban sem.

Budapest *Nat* ①

—
Dilemmata de quaestionibus controversis fidei per quendam societatis Jesu sacerdotem Sopronij proposita. Anno 1683. = **Appendix 335**

—
Instructio statuum et ordinum regni Hungariae ... S. l. 1683. = **Appendix 338**

—
Hamel Bruyninx, Gerard: Onschuld der Euangelise Leeraaren ann de rebellie in Hungarien. T^o Amsteldam 1684. – Vide **4508**

4508

[1] [OTROKOCSI FÓRIS Ferenc:] Naauwkeurig verhaal van de vervolginge aangerecht tegens de euangelise leeraaren in Hungarien – [2] HAMEL BRUYNINX, Gerard: nevens een bewijs van der selver onschuld aan de Rebellie, uit last van de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Neederlanden, vertoont aan den roomsen keiser Leopoldus de

I. door der selver resident de Hr. Hamel Bruininx. Door Abraham van Poot med. doct. met schoone koopere-plaaten versien. T' Amsteldam 1684 by Timotheus ten Hoorn, Boekverkoop in de Nes.

$\square^1, *^4, **^4, A^4-D^4 E_{1-2} \square^1 E_{3-4} F^4 G_{1-2} \square^1 G_{3-4} H_{1-3} \square^2 H_4 I_{1-3} \square^1 I_4 K_1 \square^1 K_2 \square^1 K_{3-4} L^4 M^4 N_1 \square^2 N_{2-3} \square^1 N_4 O^4 P_{1-2} \square^1 P_3 \square^1 P_4 Q^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Kkk^4 L^2 = [1] \text{ tab.} + [24] + 450 + [2] \text{ pag.} + [12] \text{ tab.} - 4^0 - \text{Tit.} \text{ calcographicus, mult. ill., orn., init.}$

Apponyi: Hungarica 1114

Magyar nyelvű levelet tartalmazó holland forrásgyűjtemény a magyarországi protestánsüldözésről. – A kiadvány *Hungarise Vervolginge door A[braham] P[oot]* (Abraham van Poot: Magyar vallásüldözések) címmel ellátott rézmetszetes díszcímlappal kezdődik egy katolikus hitre áttérni nem akaró lelkész kínzásának az ábrázolásával. A kép közepén a következő felirat olvasható: *Houd dat ghy hebt* (magyarul: Tartsd meg, amid van). E lap háta üres. A rákövetkező nyomtatott címlap két változatban ismeretes. Az „A” variáns címszövege a fentivel egyezik. Magyar fordítása: Részletes beszámoló a magyarországi protestáns lelkészek üldözéséről. A „B” variáns címének szövege és szedése soronként megegyezik a fent leírt címmel. Csupán Hamel Bruyninx neve után szerepel kiegészítésként utalás írása keletkezésére: *In den Jaare 1675. tot Weenen*. (Bécsben, az 1675. évben). Ezután kezdődik Abraham van Poot Amszterdam, 1684. március 4-én kelt előszava: *Voorreeden tot den Leeser* (*₂a-***₃a) (Előszó az Olvasóhoz). Majd *Op de Hungarise vervolgingen uitgegeeven door den Heer Abraham van Poot* (Vers az Abraham van Poot úr által kiadott magyarországi vallásüldözésekről szóló műhöz) című üdvözlővers következik *B. N. D. S. M.* (Bernard Somer) aláírással (***_₃b-***₄b).

A főrész Otrokocsi Főris Ferenc *Furor bestiae contra testes Jesu Christi in Hungaria* című művének a holland fordítása a forrás megnevezése nélkül. Hat fejezetben foglalja össze azoknak a vallásuk miatt gályarabságba hurcolt lelkészeknek a sorsát, akiknek az életét végül a holland Michiel de Ruyter admirális mentette meg (1–145). Az utolsó fejezet megnevezi és röviden bemutatja az elítéltek élettörténetét is, és imádsággal zárul. E részt 12, szöveg közé illesztett, egész lapot betöltő rézmetszet illusztrálja. Ezután Bethlen Miklósnak a gályarab prédikátorokhoz intézett 1675. január 4-én kelt levele olvasható hollandul, *Brief van Nicolaus Bethlen* (Bethlen Miklós levele) címmel (146–188). Ebben Van Poot magyarul és hollandul is idézte *Wimpyedi István Jó Bethlen uram* megszólítással, *Eperjesen 19. Junii 1668*. kelt levelét (156–157).

A kiadvány második nagy egységként önálló, impresszum nélküli címlappal, de folytatólagos fűzetjelzéssel következik Gerard Hamel Bruyninx bécsi holland követnek az az 1675-ben, eredetileg latin nyelven írott *Onschuld der Evangelise Leeraaren ann de rebellie in Hungarien* (A lázadással vádolt magyarországi protestáns lelkészek ártatlansága) című értekezése, amelyet a követ I. Lipót császárhoz adott be (189–414). A körethez *Aanhangsel tot de Hungarise vervolginge* (Függelék a magyarországi vallásüldözésekhez) csatlakozik, amely a következő dokumentumokat és leveleket adja közre holland nyelven: (1) Részlet Johann Heinrich Heidegger zürichi professzor *Historia papatus*-ából (415–437) – (2) Theodor Westhoviaus hekelingeni lelkész 1678. május 4-én kelt levele Bernard Somer amszterdami lelkészhez a gályarabok kiszabadításáról (437–442) – (3) Fernando Fajardo y Álvarez de Toledo, Los Vélez márkija, nápolyi alkirály De Ruyter admirálishoz 1676. február 10-én kelt levele (442–444) – (4–5) A magyarországi prédikátoroknak Nápolyban 1675. augusztus 25-én írott egy-egy levele Frans Burman és Johann Leusden utrechti professzorokhoz, illetve Utrechtben tanuló honfitársaikhoz (444–450). Végül a hibák jegyzéke (LL₂a) és a könyvet kiadó *Timotheus ten Hoorn* könyvkereskedőnek az Olvasóhoz intézett *Berigtje* (Közlemény) zárja a nyomtatványt (LL₂b).

Vitnyédi István Bethlen Miklóshoz írott levelének szövegkiadása: Bethlen Miklós levelei (1699–1716). Sajtó alá rendezte Jankovics József. Bp. 1987 (Régi Magyar Próza Emlékek 6/2), 1165. – A gályarab prédikátorok két, röplapként megjelent levelét (4–5) Bujtás László Zsigmond közölte latinul és hollandul (Lymbus Művelődéstörténeti Tár VI. 1999, 53–61).

A kötet összeállítója Abraham van Poot (1638–1695) amszterdami orvos volt. Szöveggyűjteményét a gályarabságról szóló legjelentősebb, korabeli, Hollandiában megjelent forrásként újabban Bujtás László Zsigmond értékelte. Ismertette tartalmát, megállapította a benne közölt forrásszövegek eredetét, foglalkozott utóéletével, felsorolta Magyarországon és Hollandiában fellelhető példányait (A pozsonyi véstörvényszékről és a gályarabságról szóló, magyar szerzőktől származó szövegek sorsa 17–18 századi holland kiadványokban. Könyv és Könyvtár XXV. Debrecen 2003, 121–125, 140, 152–154). Először Miklós Ödön ismerte fel, hogy a szöveggyűjtemény első műve valójában Otrókoci Főris Ferenc *Furor bestiae* című, akkor még kéziratban terjesztett munkája volt (Nederlandsch archief voor Kerkgeschiedenis 1918: 83–87.) A *Furor* szövege először 1933-ban jelent meg Budapesten Herpay Gábor fordításában Csikesz Sándor előszavával (Fenevad dühöngése Magyarországon a Jézus Krisztusról bizonyoságot tevők ellen... Bp. 1933).

Bethlen Miklós levele először az *Apologia ministrorum evangelicorum Hungariae ...* című művének ([Kolozsvár] 1677, 4135) függelékékként jelent meg *Epistola Nicolai Bethlen ... ad ministros exules tam Helveticae quam Augustanae confessionis ...* címmel (E₄a–H₃a). Abban a Vitnyéditől kapott levelet magyarul és latin fordításban is közreadta (F₃b–F₄a).

Otrókoci Főris és a magyarországi gályarabok Frans Burmannal való levélváltásáról (1675–1676) ld. Bujtás László Zsigmond tanulmányát (Lymbus Művelődéstörténeti Tár VI. 1999, 35–74).

Ő elemezte e szöveggyűjtemény szerepét a holland közvélemény formálódásában A gályarab prédikátorok mártíromsága és a holland közvélemény a 17–18. században című tanulmányában (In: Mártírium és emlékezet 137–154). A gályarabok külföldi kapcsolatairól Imre Mihály (Studia litteraria 2012/3–4, 161–188) és Csorba Dávid (Svájci források a magyarországi gályarabok történetének kutatásához. In: Mártírium és emlékezet 166–178) írt.

Cf. 4135, –

In 13 bibliothecis 17 expl. – Amsterdam *Univ* + cop. digit. (B-variáns) – Berlin *Nat* + cop. digit. (A-variáns) – Budapest *Nat* (A- és B-variáns), *Univ* (A variáns) – Erlangen-Nürnberg *Univ* (B-variáns) – Halle *Francke* (A-variáns) – Praha *Nat* + cop. digit. (A-variáns) – Utrecht *Univ* (B-variáns) – Wien *Nat* + cop. digit. (B-variáns)

4509

»ZABELER, Jakob: Bonum Danielis, das ist: Das Herliche Gutt Danieli verheissen am Tage (?) ... Sepultur ... Danielis Gutt, Celsissimi Principis ac partium Regni Hungariae Emerici Thököli, Intimi (: secreti :) Secretarii, ... Collegii Status Evangelici Eperien. ... Inspectoris, et ... Civitatis Bartphae ... Iudicis ... die 5 Martii Dominica Oculi in Templo German. Bartphae habitu, Drucks Leonhard Ocherlan in Bartfeld [1684] in 4°.«

Čaplovič 252

Evangelikus gyászbeszéd. – Ezt a példányból ma már nem ismeretes német nyelvű gyászbeszédet Ján Čaplovič (252) írta le Martin Lauček *Collectanea* című kéziratos összeállítás alapján (Martin *Nat* Fasc. 170, XIV 52) a fenti formában. A gyászbeszédet Jakob Zabeler tartotta Bártfán 1684. március 5-én az elhunyt Daniel Gutth emlékére, aki Thököly Imre tanácsosa, az eperjesi evangélikus kollégium felügyelője és Bártfa bírója volt. Daniel Gutth temetésére Eperjesen került sor ugyanazon a napon (vö. **4521, 4526**).

Jakob Zabeler (1639-1709) Bártfán, Eperjesen, Olaszliszván, Sárospatakon tanult, majd 1658-tól öt évig a jénai egyetem hallgatója volt. Hazatérve 1664-től conrector, 1665-ben prédikátor, majd első-pap lett Bártfán, ahonét 1674-ben száműzetésbe kényszerült. Grossenhainban tartózkodott, később 1677-től Mühlbergben másodpap volt. 1682-ben tért vissza Bártfára. 1686 és 1699 között a szabad királyi városok egyházkerületének püspöke. Ezt követően újra megfosztották hivatalától. Szepes és Sáros megyékben bujdosott. Hivatalába újra csak 1703-ban térhetett vissza. Ismeretes filozófiai értekezése (RMK III 2113), írt alkalmi beszédeket és költeményeket (**3108(2), 3199(1)**).

A művet még ismerte Andreas Schmal, aki *Adversaria* című, 1765-ben készült evangélikus egyháztörténeti művében kétszer hivatkozott rá (In: Fabó András: *Monumenta evangelicorum Aug. Conf. in Hungaria historica* II. Pest 1863, 144, 281). Szerinte a beszéd felemlegette a jezsuiták erőszakos hittérítő tevékenységét, akik *magis ad destructionem, quam aedificationem inclinati sunt... Hoc in Hungaria nostra eorum [sc. Jesuitarum] consilio factum fuisse non sine dolore percensuit Jacobus Zabelerus, pastor Bartphensis in sermone funebri in beatum obitum Danielis Guth an. 1684. dominica Oculi ibidem habito, per Leonhardum Ocherlan impresso* (144). Ugyanő megerősíti, hogy a gyászbeszéd Sigmundnak, Daniel testvérének volt ajánlva: *Sigismundus iste fuit Danielis Guth ... frater, cui Jacobus Zabelerus, apud Bartphenses pastor, sermonem funebrem ibidem impressum, dedicavit ...* (281). Mivel Leonhard Ocherlan 1683–1684 között vezette a bártfai nyomdát (V. Ecsedy 89), ezért bizonyos, hogy ott ez a német nyelvű gyászbeszéd valóban megjelent 1684-ben.

Cf. **4521, 4526**

4510

PRACTICA arithmetica, az az számvető tábla, melyben minden féle adasról és vételről akar minémü kereskedésben is bizonyos számoknak summáját készen és könnyen fel-találhatni. P á d v a i J u l i u s C a e s a r által irattatott. – Ein neue Erfindung einer allgemeinen Arithmetischen Practick J u l i i C a e s a r i s v o n P a d v a , welche an allen Orten Kauffen, Verkauffen und Verhandeln allerley Kauffmans wahren so wol in grossen als kleinen in allerhand Müntz auch die kleine Müntzen in grosse und die grosse in kleine zu verwandeln dienstlich ist. Jetzo auff's neue mit Fleiß corrigirt und gebessert. Gedruckt zu Kron-Stadt 1684 (in der Herrmannischen Druckerey druckts Nicolaus Müller).

$A^{12} - I^{12} = K^6$ fol. – keskeny 12°

MKsz 2002: 46–55

Szorzótáblák. – A kiadvány ma ismeretes egyetlen példánya jelenleg nem található. A leírás annak részletes ismertetése és a közölt másolatok alapján készült (MKsz 2002: 46–55). A nyomtatvány címlapján felül a magyar, alatta körzetekből szedett sorral elválasztva a német nyelvű címszöveg olvasható. Hátán kezdődik az *E számvető könyvnek hasznáról, illetve Dem günstigen Leser wünschet Julius Caesar von Padua Glück und Heyl* című előszó. A magyar szöveg a verzó, míg a német szöveg a rektó lapokon helyezkedik el (A₁b–A₆a). Ezt követi az egy és kétjegyű számok (A₆b–I₆a), majd a 100, 110, 120, 130, végül 200-tól 1000-ig pedig a kerek százas számok szorzata (I₆b–K₆a). A kiadványt a *Tabula Cebetis* zárja (K₆b).

A nyomtatványról első alkalommal Borda Lajos adott hírt a tulajdonában lévő példány alapján (MKsz 2002: 46–55). Borda tanulmányában röviden bemutatta a műfaj eredetét, bővebben szólt a hazai kiadásokról, továbbá részletes leírást adott e kiadványról, közölve a címlap és néhány jellegzetes lap másolatát is. Megállapította, hogy az előszó német nyelvű szövegének nagyobb helyigénye miatt a magyar rész tartalmilag bővebb, az ökrök (A₂b, A₃b) és méz (A₃b, A₄b) vásárlására vonatkozó kereskedelmi példák is helyet kaptak benne. Véleménye szerint a bevezető szövege, a kiadvány szerkezete, formátuma az 1653-as váradi kiadással (2506) és az azt követő későbbi német (4217) és magyar nyelven (4218) megjelent kötetekkel mutat rokonságot. Megállapítása szerint ez az egyetlen, kétnyelvű címlappal és keretszövegekkel ellátott magyarországi kiadás (MKsz 2002: 55). Borda Lajos szóbeli tájékoztatása szerint a ismertetett példányt később ellopták, lelőhelye 2023-ban ismeretlen.

Cf. 1063*; 2183*; 3460*; 3729, 4147, 4217, 4218, 4350, 4418, –, →

Olim: Budapest *Borda Antikvárium* ①

4511

BENICZKY PÉTER: Magyar rithmusok avagy versek, mellyeket irt nemzetes Benyiczki Peter szentelt vitéz. Első része szép isteni dicsireteket és penitentia tartásra indító énekeket foglal magában. Második közönséges magyar példa beszédeket szép oktatással. Debreczenben 1684 Töltési István.

A¹²–K¹²L⁷: = [3] + 244 + [5?] pag. – 24°

Vallásos versek és verses példabeszédek gyűjteménye. – Ez az eddig bibliográfiákban nem szereplő kiadvány egyetlen, végén csonka példányban maradt fenn. A címlap háta üres. A *kegyes olvasóhoz* címzett rövid előszóban *Benyiczki Peter* verseinek kiadásáról írt *Nagyszombatban 1664. esztendőben* keltezéssel a sajtó alá rendező, *Bartók Istvan, esztergami vicarius* [A₂a–b]. Tartalma és beosztása megegyezik az 1670-ben nyomtatott kolozsvári (3644), az 1675-ben nyomtatott lőcsei (4025), és az 1682-ben nyomtatott kolozsvári (4415) kiadásával. A ma ismeretes egyetlen példány csonka, a *Nemzetes Benyeczki Péter, szentelt vitéz versei itten végződnek* záróformulával (243) végződik, amit még egy utolsó, *E világ fiaitól intő végső búcsúzása egy nemes személynek* című költemény (incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ó ki még élsz*) tizenkét

sora követ (244). A teljes példányból ismeretes egyéb kiadásokban ezt még 52 verssor, illetve a kötetet záró formula követi, amelyek négy (4415), illetve öt (4025, 4599) 24° lapot foglalnak el. Így feltehetően a kötet az L füzet 7. levelének rektóján, esetleg a 6. levél verzóján zárult. A versek kezdőszavainak felsorolását ld. az említett löcsei kiadásnál (4025), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A mű kritikai kiadása ismerte ezt kiadást is (ld. RMKT XVII/12 741).

Cf. 3644*!; 4025, 4415, –, 4599, →

Budapest *Nat* ©* + cop. digit.

4512

DEBRECENI FÓRIS István: Halottak laistroma, mellyben mindenek, kikrül a' szent Iras canonicus könyvei vagy közönsegessen, vagy személy szerint, vagy egy vagy más tekintet alatt, vagy edgyütt vagy masutt emlekeznek, fel-jegyveztettek életekbéli oda-tartozó rövid állapottyokkal edgyütt. Mellyett irt a' szent Bibliából Debreczeni Foris Istvan, K. Daroczi praedikator. Debreczenben 1684 Töltesi Istvan.

A⁸ B⁴–I⁴ = [40] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1314

Segédkönyv halotti prédikációhoz. Részleges bibliai név- és tárgymutató. – A címlapon három bibliai idézet áll. A címlap háta üres. Ezután kezdődik *Debreczeni Foris István* 1684. február 10-én *Micskei Andras ... az vedres abrányai k. eklézsia már 12 esztendőktül fogva való érdemes lelkipásztorának és Kondorosi Janos, ... ipam uramnak, Debreczen városának 20 esztendőktül fogva ... szolgáló ... tanácsbéli férifának* szóló *Dedikálása* (A₂a). Az ajánlólevelet a szerző *D[ebreczeni] F[oris] I[stván], m[agister] e[cclesiae] K[irály] D[arocziensis]* monogrammal írta alá (A₂b–A₃a). Hasonlóképpen, *D[ebreczeni] F[oris] I[stván], K[irály] D[arocziensis] P[astor]* monogrammal jegyezte *Az Kegyes Olvasóhoz* intézett előszót (A₃b–A₄b) is. *Nicolaus Arnoldus s. s. th. d. et pr. Approbatio operise* 1680. július 7-én kelt Franekerben (A₃a). A könyvet *Petrus Körmendi, minister eccl. Erdődiensis et circumjacentium senior* tartotta kiadásra méltónak 1684. február 12-én kelt, rövid latin véleményében (A₃b). A főrész első, nagyobb egysége pontos hivatkozásokkal a Bibliában előforduló *Férfiak lajstromát* közli azokkal a bibliai helyekkel, ahol életek s' *halálok is rövideden ... megirattatik* (A₆b–F₃a), betöltött tisztségük, erkölcsi tulajdonságaik, életkoruk, szellemi adottságaik stb. szerinti csoportosításban. Külön fejezetben szerepelnek *Az Izrael népén kívül lévő, sokféle pogányok ábécé szerint* (F₁a–F₃a). E fejezetet a szerző *Minden munkáidban oh igaz Úr Isten!* kezdősorú verssel zárja (F₃b), a lap alján hivatkozva az abban megverselt locusokra. Ezután *Az megholt asszonyi állatok lajstroma* következik az előző fejezethez hasonló csoportosításban (F₄a–H₁b). Mindkét nagyobb fejezetben többször szakítja meg a felsorolásokat valláserkölcsi *Tanúság* a halállal kapcsolatban. *Az Ez lajstromhoz tartozó szükseges egynehány toldalékok* (H₂a–I₃b) tíz alfejezetből áll. Ezek is a halállal és a halottakkal kapcsolatosak.

A X. és a XI. pont a korábban kimaradt *A Sz. írásban említettett egynéhányféle mesterembereket*, illetve az *Isten házában éneklő kántorokat* sorolja fel (I₃a–b). Az utolsó levél rektóján Istent dicsőítő bibliai idézetek állnak (I₄a). A nyomtatvány utolsó lapja üres.

Debreceni Fóris István ajánlásában elmondja, hogy Utrechtben és Franekerben tanulván határozta el munkája megírását, amellyel az egyházi szolgálattevők munkáját akarta segíteni a halottak eltemetésében. Nicolaus Arnoldus *Approbatio*jának franekeri 1680. évi keltezése azt mutatja, hogy Fóris összeállítása már peregrinációja idején elkészült. Művét latinul mutatta be Arnoldusnak (*praelegit mihi Latine*, A₃a), ezért tudta a magyarul nem értő professzor annak tartalmát megismerni. Saját bevallása szerint a bibliai helyek idézésében nem a deák, hanem a magyar Bibliát követte. A sok locus kisedése miatt elnézést kért a nyomdásztól, mivel *messze volt a typographiától* (A₄b). Ebben az időben (Király)darócon volt lelkipásztor. (Életről ld. 4461.)

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad* ② – Cluj-Napoca *Univ* ②* – Debrecen *Ref* ① – Pápa *Ref* ②*

Olim: Lugossy Józsefnél Debreczenben

4513

FELVINCZI Sandor: Igaz özvegy, az az: olly idvességés halotti pompának alkalmatosságával lett tanítás, mellyben az igaz özvegynek minden tisztai és dicséreti egy csomóban kóttetnek [!] és le rajzoltatnak, mellyet nehai ... Isaah Peter uramnak, (az ő idejében n. Debreczen várássának nevezetes és igen hasznos tagjának s' edgyik tereh hordozójának) meg-maradott igaz özvedgyének, nehai ... Csapo Borbala asszonnak meg-hidegedett tetemeinek el-takarittatásának idején a' debreczeni nagy temetőben, Kis-Aszszony havának első napján, 10 óraker 1684-ben praedikállott, mostan pedig mind az idvezült asszszonynak s' mind kedves edgyetlen egy leányának, n. Isaah Ersebeth asszszonynak kívánságára szem-eleiben terjesztett Felvinczi Sandor, a' debreczeni sz. gyülekezetnek lelki pásztora és azon tractusban lévő sz. társaságnak seniora. Debreczenben MDCLXXXIV Töltési Istvan által.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 8°

RMK I 1315

Református gyászbeszéd. – A prédikáció Izsák Péter özvegye, Csapo Borbala temetésén hangzott el a debreceni nagy temetőben 1684. augusztus 1-jén, tíz óraker. A címlap háta üres. Az ajánlás *tiszta tudománnyal fénylő és sok lelkeket az igazságnak útján vezérlő nehai tiszteletes és tudós Debreczeni János uramnak ... megmaradott özvegyének, ... Isaah Ersebeth asszszonynak*, az elhunyt leányának szól (A₂a–b). Ezután néhány soros *Invocatio* (A₃a) és *Könyörgés* olvasható. Ezt követi a felvett lecke után a halotti beszéd (A₃b–B₄b). Ebben az *igaz özvegyek*, különösen a *szent szolgálatra* alkalmas özvegyek tulajdonságait és kötelességeit mutatja be, majd a jó cselekedetek szükségességéről való református álláspontot ismerteti.

A prédikáció végén álló *Rövid reá való szabás* (B₃b–B₄b) szerint Csapó Borbála 66 éves korában halt meg. Felvinczi jó cselekedetei között említi, hogy 50 forintot adott Komáromi Csipkés Györgynek az akadémiába menő ifjak támogatására, illetve 20 forintot juttatott Munkácsi Istvánnak, Debrecen főbírájának, hogy azt *Isten dicsőségére* fordítsa. Támogatta a „*H.K.Pályi*” (hegyközpályi) templom felújítását, továbbá asztalt és kannát ajándékozott az egyházközségnek.

Budapest *Nat* ④* ④* + cop. digit. + cop. (Debrecen *Ref*) – Debrecen *Ref* ① – Szeged *Univ* ③*

4514

ROSS, Alexander: *Virgili evangelizantis Christiados libri XIII, in quibus omnia, quae de Domino nostro Jesu Christo in utroque Testamento vel dicta, vel praedicta sunt, altisona divina Maronis tuba svavissime decantantur. Inflante Alexandro Rosaeo. Debrecini 1684 per Stephanum Töltési.*

)⁽⁸⁾, A⁸–X⁸ Y⁷ = [15] + 341 + [9] pag. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 1534

Egyháztörténet versben. – A könyvtest élén előcímlap áll, szövege: *Virgilius Christianus*, hátlapja üres. A fő címlapot Töltési István *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti (vö. 4460). Fölötte az egész mű mottójaként Vergilius *Aeneis* című költeménye kezdő sorainak parafrázisa olvasható ()_(3,a). A címlap hátán az *Argumentum totius operis* elmondja, hogy a főrészben közölt költemény a római mitológia köntösébe öltöztetve Krisztus egyházának állapotát írja le a világ kezdetétől az Úr mennybemenetelig. Majd az *Admonitio ad lectorem* az egyes szövegrészek forrásainak megjelölésénél alkalmazott rövidítéseket magyarázza. Az ajánlást *Amplissimo illustris scholae Debrecinae coetui, ... generosis... adolescentibus Stephano Bernath, Michaeli Baranyai, nobilitate ... ac in oppido Debreczen senatoria dignitate eminentium dominorum Michaelis Baranyai de Várad, Johannis Bernath de Boros-Jenő filiis unice dilectis* intézte *Stephanus* [!] *Töltési, typographus Debrecinensis* 1684. március 18-i keltezéssel ()_(3,a)–()_(4,a). Ezt követi a *Praefatio omnibus hoc carmen lecturis utilis*, aláírása *A[lexander] R[osaeus]* ()_(4,b)–()_(8,b). Ebből kitűnik, hogy Ross ugyanazzal a tisztelettel kívánja felmutatni Krisztust, mint Homerus Ulixest és Vergilius Aeneast, s ehhez a költői beszédmódot választotta, mivel az sokkal hatásosabb, mint a szónoki. *Christiados liber I.* címmel kezdődik a főrész, amely Alexander Ross költeményének mind a XIII, a centoműfaj szabályai szerint írt könyvét magában foglalja. Mindegyik élén *Argumentum* ismerteti az adott rész tartalmát (1–341). A kiadvány végén tárgymutató és a sajtóhibák javítása olvasható: *Index rerum non omnium, sed praecipuarum in hoc opere fusius descriptarum* (Y₃b–Y_{7,a}) és *Errata hoc modo corrigantur* (Y₇b).

Alexander Ross *Virgili evangelizantis Christiados* című művének 8–11. könyvét Enyedi Sámuel váradi tanár már 1656-ban kinyomatta az ottani nyomdában (2685). A debreceni nyomdász, Töltési Istvánt az ajánlás szerint Ross művének kiválósága és példányainak hiánya, valamint a debreceni iskola iránti szeretete indította a teljes mű újabb kiadására. A munkát azért ajánlotta név szerint Bernáth István és Baranyai Mihály tanulóknak, mert szüleik, borosjenői Bernáth János és váradi Baranyai Mihály igen bőkezűek voltak hozzá,

és arra kéri gyermekeiket, hogy a távoli „belgiumi” peregrinációból szegénységben hazatért nyomdászt ismét ajánlják szüleik figyelmébe. A további bevezető és záró részek megtalálhatóak a mű külföldi kiadásaiiban is, így például az 1664. évi zürichiben (VD17 23:270766G), amely tipográfiai kiállítás (előcímlap, a címlap tipográfiai beosztása, a szöveg és jegyzetek elrendezése) alapján minta lehetett Töltési számára.

Cf. 2685; –

In 30 bibliothecis 42 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Wien *Nat*

Olim: Debreczeni r.c. gymn. – Szathmári ref. gymn. – M.szigeti ref. lyc.

4515

SZENCZI A. Pál: Emlkezetnek oszlopa, avagy egy praedicatio, mely Isten félo tanácsos, üdvözült Iona Istvan uram temetésekör el mondatott (ki, minek utána az tanácsi rendben minden második esztendőben polgári vagy esküt birói tisztben 22. esztendöket nagy haszonnal el töltött volna, életének 54. esztendejében ennek az városnak és ecclésiának szomorúságára az élök közzül ki szolittaték 15. Febr. an 1684.) es boldog emlekezetire oszlop gyanánt fel emeltetett Szenczi Pal d[ebreceni] e[klézsia] e[gyik] l[elki] p[asztora] által. Debreczenben (1684) Töltési Istvan által.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 8°

RMK I 1316

Református gyászbeszéd. – A gyászbeszéd az 1684. február 15-én, 54 éves korában elhunyt Jóna István temetésén hangzott el. A címlap hátán kezdődik Szenczi A. Pál *Baktor Kata asszonyinak* szóló ajánlása. Ebben a Jóna István nevét a *Jonah, magyarul galamb* és az *István, korona* etimológia alapján magyarázta. Felsorolta a galamb jól ismert tulajdonságait, és az ezekhez kapcsolódó bibliai helyeket párhuzamba állította a halott erényeivel. A következő lapon a bibliai hely megadása után kezdődik a szokott részekre (*Részei, Tanúság, Okai, három Haszon*) bontott prédikáció, amely – főként a Példabeszédek könyvéből vett idézetek alapján – azt taglalja, hogy milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie, hogyan kell viselkednie a jó előljárónak. Majd hallgatóit arra *oktatja*, hogy milyen nehézségekkel kell szembenéznüik a hatalmon lévöknek, *feddi* öket, hogy milyen emberek nem alkalmasak a közösség vezetőjének, illetve arra *intü* a kiválasztottakat és az arra méltókat, hogy ne vonakodjanak elfogadni tisztségüket (A₂a–B₄b).

Szenczi A. Pál életéről ld. 4407. A cím és az ajánlás szerint Jóna István 22 évig viselt különböző bírói tiszteket Debreczenben. 34 esztendöt élt házasságban, amelyből tíz gyermek származott. Nyolc fia már ekkor halott volt, özvegye és két leánya maradt utána (A₁a).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ②* + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ①

4516

SZENCZI A. Pál: Halotti ket praedicationok, mellyek közzül az elsöt 10. Decemb. an. 1682. üdvözült Rosnyai Janos uram, az másodikat 16. jan. an. 1684 üdvözült Hodosine aszszonyom felet az debreczeni nagy temetőben el praedikállotta, es kettős gyászban lévő becsülletes özvegynek Rosnyai Jánósné aszszonyomnak kívánságára typus alá adta Szenszi Pal, d[ebreceni] e[klézsia] e[gyik] l[elki] p[ásztora]. Debreczenben (1684) Töltési Istvan által.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 8° – 1 ins., init.

RMK I 1317

Református gyászbeszéd. – A címlapon Töltési István fametszetes nyomdászjelvénye látható, amely gyümölcscsel megrakott olajfát ábrázol, törzse által elválasztva a *VITAE* szó, alul pedig az 1663-as évszám olvasható. A címlap hátán bibliai idézet áll, alatta *E. Ujvari Orban v[icé?] e[speres]* ajánlása következik, miszerint olvasásra *javallja e szent munkát*. Az első prédikáció – a cím szerint – a debreceni nyomdász, Rosnyai János felett 1682. december 10-én a debreceni nagytemetőben hangzott el. A bevezető rész szerint a tudatlan és a nagyon tudós embereket nehéz a jó útra terelni, e prédikáció pedig az utóbbiak vizsgatására készült (A₂a–B₁a). A szöveg azzal vizsgálja hallgatóságát, hogy csak a testi halál által lehet megszabadulni a végső haláltól, és megtisztulni. Erre nincs mód sem az élet során, sem a halál után, ugyanis cáfolja a purgatórium létezéséről való katolikus felfogást. Ezt követi a – szintén a cím szerint – bizonyos Hodosiné felett ugyancsak a debreceni nagytemetőben 1684. január 16-án elmondott gyászbeszéd (B₁a–B₄b), amely a hosszú életéről és a vénségről elmélkedik.

Szenszi A. Pál életéről ld. 4407.

Ezek az általános tartalmú, vázlatos beszédek nem utalnak az elhunytak személyére, életére, kilétük csupán a címből tudható.

Rosnyai János 1656-tól volt a sárospataki fejedelmi műhely nyomdása, 1657-től 1671-ig pedig vezetője. Már szakképzett tipográfusként érkezett a városba, azonban előélete nem ismeretes. A református kollégium menekülésekor az ő vezetésével szállították a nyomda készletét Debrecenbe. A városi tanács marasztalása ellenére 1671-ben Kolozsvárra ment. 1677-től haláláig dolgozott Debrecenben, munkába állásakor Amszterdamból beszerzett betűkkel és díszekkel újította meg a nyomda felszerelését.

A címben csupán Hodosinének említett asszony talán a debreceni születésű Hodosi Sámuel veszprémi lelkésznek, majd dunántúli püspöknek, Köleséri Sámuel vejének édesanyja lehetett.

A cím utal arra, hogy a beszédek kinyomtatását a nyomdász özvegye, Rosnyai Jánósné rendelte meg, aki a második beszédben búcsúztatott *Hodosinéval* is közeli kapcsolatban állhatott (vö. Csorba Dávid: *Az 1661–1705 közötti debreceni nyomdászat eszméletörténetének képe*. In: Jubileumi könyv- és nyomdatörténeti szimpózium legregibb folyamatosan működő nyomdánkról. Debrecen 2011, 47).

Budapest *Acad* cop. digit. (Sárospatak) – Budapest *Nat* ① – Csurgó ① – Pápa *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ①

4517

SZERENCSI János: Disputatio theologica de fine mundi, quam sacro-sancta favente Triade, sub praesidio ... Stephani Dioszegi ... theologiae doctoris ... in synodo partiali Dioszegini habita, publico disquirentium examini ac placidae ventilationi commisit simulq(ue) pro ingenii facultate modulo et posse defendit Johannes Szerencsi de Debrecen, rect[or] sch[olae] Dios[eg]iensis]. Debrecini 1684 per Stephanum Töltesi.

A⁴ = [4] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1535

Református teológiai vizsgatételtek. – A címlapot Töltési Istvánnak a leideni Elsevierék jelvényét utánzó, *Non solus* feliratú, nyomdászjelvénye díszíti. Hátlapján kezdődik az ajánlás *Stephano Dioszegi ... theologiae doctori ... , ... spiritualis Hyerosolimae, quae Christo cis lacum Err extruitur, inspectori ...*. Diószegi megszólítása után egy proverbium következik: *Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur*, amely az ajánlás végén látható, füves talajon álló, stilizált bő lombozatú fát ábrázoló záródíszre vonatkozik (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 231/29). Ezután folytatódik az ajánlás megszólítottjainak felsorolása: *Stephano Liskai, domino meo apprime venerando, Paulo H. Sallai, notario ... , Johanni Belteki, Paulo Czeglédi, domino meo apprime venerando, Johanni Csokali, Johanni Tholnai, omnibus his mysteriorum divinatorum dispensatoribus ... , ut et toti sanctae synodali coronae, itemque ... juvenibus viris Johanni Makodi, Michaeli P. Rapoti alumnis ... collegii Debrecinensis ... , isti ... collegii seniori ... , huic contrascribae ... , bibliothecario ... et eloquentiae praeceptoris ... offert et inscribit Job. Szerencsi de Deb. respondens (A₁b–A₂a)*. A főrész *Disputatio theologica de fine mundi juxta logicum elaborata* címmel kezdődik, és hat tézist, *Thesis I–VI* foglal magában a világ vége céljáról, okáról, módjáról (A₂b–A₄b).

Ezeket a teológiai tételtek az érmelléki református egyházmegye 1684-ben tartott részszínatán vitatták meg. Az elnök az egyházmegye esperese, Diószegi Konta István, későbbi tiszántúli püspök volt. A munkát a diószegi iskola rektora, a debreceni születésű Szerencsi János bocsátotta nyilvános vitára, és védte meg, ezért ő tekinthető a tételtek szerzőjének is. Szerencsi 1678-ban kezdte Debrecenben a felsőbb osztályokat, diószegi rektorsága után valamelyik erdélyi kollégiumban tanult. 1688-ban Zilahon rektor, a következő évtől ugyanitt jegyző volt valószínűleg haláláig. E munkáján kívül néhány üdvözlő verse ismeretes (4342(48), 4345(45) etc.).

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ①

4518

SZILÁGYI Tönkö Márton: Martini Szilagyii, illustris scholae Debrecinae p. t. rectoris biga pastoralis, seu ars orandi et concionandi ex Sacris Scripturis asserta et usui juventutis sacri ministerii consecranea ex devoto artificis voto sacra ... Debrecini 1684 per Stephanum Töltesi.

)⁽⁸⁾0⁽⁵⁺¹⁾, A⁸–D⁸, A⁸–Q⁸ R² = [24] + 61 + [3] + 256 + [3] pag. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 1536

Református imádságelmélet és egyházi retorika lelkészek számára. – A címszöveg alatt újszövetségi idézetek görög és magyar szövege, valamint Vergilius Aeneiséből származó idézet olvasható. Alatta Töltesi István nyomdászjelvényeként használt, gyümölcsöt termő fa alatt álló Minerva istennőt és baglyot ábrázoló, írásszalagján ET FLORE ET FRUCTU feliratú dísz látható. A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik a szerző *Michaeli Apafi ... Transylvaniae principi, partium Regni Hungariae domino et Siculorum comiti, ... mecenati suo ...* címzett, Debrecenben 1684. április 12-én kelt ajánlása, aláírása: *Martinus Szilágyi suo et scholae Debrecinae nomine* (2a–)3b). Ezt követi a *Praefatio lectori, luce veritatis et candoris unice animato s. p.* című előszó, amelynek keletkezése ugyancsak Debrecen, 1684. április 12. (2a–)3b). A *Commendatio et approbatio operis Erdődini, die 15. Februarii ann. 1684.* kelt, aláírója: *Petrus Körmenyi, minist. eccl. Erdődienis et circumjacentium senior* (2a–)3b). Egy másik *Approbatio* pedig *Urbanus Ersek-Ujvari, p[astor] e[cclesiae] Szoboszl[oen]sis et tractus D[ebrecinensis] e[cclesiae] senior* állított ki (2a). Ennek háta és a következő levél üres. Az első rész az *Ars orandi ex Sacris Scripturis repetita* címet viseli, és kilenc fejezetben (*cap. I–IX*) tárgyalja az imádság megalkotásának retorikai szabályait (1–61). Az első fejezetben a szerző a legáltalánosabb tudnivalókat részletezi, és felsorolja az imádsággal kapcsolatos bibliai helyeket. A másodiktól hetedikig fejezetek az imádság egy-egy fő részét tárgyalják: *exordium, confessio, petitio, gratiarum actio, conclusio*, a nyolcadik pedig az imádságokra vonatkozó legfontosabb szabályokat ismerteti. A kilencedik Nehemias és David imádságainak szerkezetét írja le áttekinthető formában, az első fejezet illusztrálására. Mivel a szerző az előszóban közölte, hogy magyar imádságok elkészítéséhez kíván segítséget nyújtani (2b), ezért magyarul közli a szentírási helyeket és az összekötő formulákat. A füzet végéig fennmaradó három lapra Szilágyi *Ad fugam vacui oratio seu votum, in primordio seu limine studii nostri Biblici* (a. 1683. die 9. Febr.) *publice in auditorio theologico fusum et pro exemplo etiam praemissae artis illustrativo, pro nunc huius paginis mandatum* címmel, korábban elmondott előadásának szövegét illesztette (D₁b–D₈b). A következő rész külön cím nélkül, csupán cífrákból szedett fejléccel kiemelt kezdőlappal, újkezdődő füzetjelzéssel és lapszámozással csatlakozik az előzőhöz. Ez két nagyobb egységre bontva a prédikáció retorikai kérdéseit tárgyalja. Az első egység külön cím nélkül, négy fejezetre bontva (*cap. I–IV*) a prédikációk elkészítésének és elmondásának általános előírásait tartalmazza (1–200), míg a második *Ars concionandi specialis* címen, általános bevezető után négy fejezetben (*cap. II–V*) négy teológiai műfaj, a *didactica, polemica, catechetica* és *casuistica* anyagának prédikációkban való felhasználásának módjait példákkal illusztrálva ismerteti (201–256). A kiadványt az *Index capitum* című tartalomjegyzék (R₁a–b), illetve az *Errata graviora corrigenda* című hibajegyzék zárja (R₂a).

Szilágyi Tönkö Márton életrajzát ld. **4343**.

Szabó Géza e művet a coccejánus és karteziánus felfogás összeegyeztetésére törekvő exegézis egyik jellemző szövegeként elemezte (A magyar református orthodoxia 131–132). Bartók István a nyomtatványban olvasható fejezetcímek megadásával közölte a mű tartalmi vázlatát is (ItK 1983: 447–461, illetve átdolgozva Bartók 174–176, 219–220, 359–361, 367–368). Megállapítása szerint az *ars orandi* rész Medgyesi Pál *Doce nos orare, quin et praedicare* (Bártfa 1650, **2310**) című munkája első része egyszerűsített kiadásának is tekinthető (Bartók 174–175). A jóval terjedelmesebb és részletesebb *ars concionandi* rész közvetlen forrásai sorában Szilágyi Tönkö William Amest és Martonfalvi Tóth Györgyöt említi (Praefatio 3., vö. Bartók 221). Bartók szerint e fejezet részben Martonfalvi Tóth *Ars concionandi Amesiana* (Debrecen 1666, **3275**) című munkájának sok példával kiegészített, bővebben előadott kifejtése (Bartók 219–220).

In 23 bibliothecis 39 expl. – Alba Iulia – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Losonczi főgymn. – M. szigeti ref. lyc. – Tordai unitár. gymn. – Révész Kálmánnál Debreczenben

4519

[1] UJ és o kalendariom, mellyet Christus Urunk születése után való 1685. esztend. írt Neubarth János, mely Magyarországra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatott. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1685. esztendőre, a' tsillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszeresztettek és le-irattattanak Neubarth János által.) Debreczenben [1684] Töltesi István által.

A⁸–D⁸ E⁴ = [36] fol. – 16° – 1 ins., color.

RMK I 1331

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orozlán által tartott címere helyezkedik el, hátán az év jellemző adatai, a következő lapon a naptárjegyek magyarázata olvasható (A₂a). Ezután következnek a naptártáblák (A₂b–B₆a). Minden hónaphoz négysoros hónapvers csatlakozik, a januári kezdősora: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll.* Ez a szöveg olvasható az 1679-re (4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári és az 1686-ra kiadott csíksomlyói (4580) kalendáriumban is (vö. RMKT XVII/11 717–719, 880, egyéb változatairól ld. még 4080 és 4580). Majd *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) zárja a naptár részt. Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő négy részeinek asztronómiai megvizsgálása. A télről* (B₈a–C₁a) – II. *A tavaszról* (C₁a–C₂a) – III. *A nyárról* (C₂a–C₃b) – IV. *Az őszről* (C₃b–C₄b) – II. *része. A fogyatkozásokról* (C₅a–b) – III. *része. A hadról és békeségről*, a végén kétsoros verses fohász áll: *Úr Isten nyújts békességet országunkra, Szerencsés előmenetelt minden dolgainkra* (C₆a–b) – IV. *része. A betegségekről* (C₆b–C₇a) – V. *része. A földi termésekről*, amelynek végén a naptár szerkesztőjének záró sorai és jókivánsága olvasható (C₇b–C₈a). Ezt követi a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (C₈b–D₆b). A kiadványt a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* zárja, amelynek utolsó bejegyzése azt adja hírül, hogy az 1681-ben fejedlemmé választott II. Apafi Mihályt 1684. szeptember 17-én a gyulafehérvári templomban a fejedelmi székbe ültették, a következő nap pedig megkapta a szultáni megerősítést (D₇a–E₄b).

Cf. 4344!

Budapest *Acad* ①

4520

»MOLITVENIC. Bălgrad 1684. [tip. Mitropoliei Bălgradului].«

BRV IV 31

Román szertartáskönyv. – E nyomtatvány címét Gh. Bran említette a Máramaros megyében lévő görög katolikus parókiákon őrzött bibliográfiai ritkaságok között (Rarități bibliografice în bisericile maramureșene. Graiul Maramureșului 1935. május 30. pag. 3., nr. 15). Az 1935-ben még a mikolapataki (Văleni, RO) görög katolikus parókián őrzött példány azonban már 1944-ben sem volt megtalálható, amikor címe – Bran közlésére hivatkozva – bekerült a román nemzeti bibliográfiába (BRV IV 31).

Erdélyben az ortodox metropolia cirill betűs nyomdája 1683 és 1702 között működött (vö. MKSz 1994: 155–176, V. Ecsedy Judit). Első kiadványa Szászsebesen készült 1683-ban (4503). Ezután Gyulafehérvárott az érsekség Szentháromság-kolostorában folytatta működését. 1685-től folyamatosan ismeretek itt készült nyomtatványok. Közöttük van az 1689. évi *Molitvenic* is (RMK II 1644). Valószínűnek látszik tehát ennek az 1684-ben megjelentetett szertartáskönyvnek a létezése is.

Olim: Văleni, görög katolikus parókia.

4521

HÖHER, Matthias: S. Danielis epitaphium, das ist die herrliche Grabschrift des heiligen Propheten Daniels ... bey ... Leichen-Conduct ... Emerici Thököly, Fürstens und dieses vngrischen Obern-Kreisses Herrn, Herrn geheimen Rahts und Obersten-Secretarii ... Danielis Gvth, der königl. Frey-Stadt Bartfeld hochmeritierten Richters, auch dero löbl. ewangel. Stände Gymnasii allhier ... Inspectoris: als den 5. Martii im Jahr des Herrn 1684. sein verblichener Leib ... in der Haupt-Kirchen der königl. Frey-Stadt Eperies beerdiget worden. Vorgestellt von Matthia Höher Schemniciensi und gemeldter ewangel. Kirchen in Eperies unwürdigem Archidiacono. Caschau (1684) [typ. civitatis] durch Stephanvm Bosytz.

A⁴-D⁴ E² = [18] fol. – 4° – Init.

RMK II 1537 – Čaplovič 709

Evangelikus gyászbeszéd. – Matthias Höhernek, az eperjesi evangélikus egyház esperesének prédikációja Daniel Gutth bártfai bíró, Thököly Imre felső-magyarországi fejedelem tanácsosa és az eperjesi evangélikus gimnázium felügyelője temetésén hangzott el 1684. március 5-én. A címlap hátán az *author* az elhunyt fivéreinek, *Sigismundo Gutth*, ... *Ratsverwandten der ... Eperjes, auch ... Gymnasii ... Inspectori* és *Jacobo Gutth ... jurato notario der königl. Freystadt Carpen*, valamint az özvegynek, *Judith Gutthin, geborenen Eissdorfferin* ajánlja beszédét. A beszédet részben alcímek, részben a bekezdések nagyobb betűmérettel szedett első sorai a következőképpen tagolják: *Der Wunsch* (A₂a) – *Die Vorbereitung* (A₂a-A₃b) címmel bevezető, amely Iosephus

Flavius *Antiquitates* című művéből Mózes halálának leírását idézi fel. Majd *Der Text* címmel kezdődik a Dániel könyvének 12:13 versét magyarázó prédikáció. Ennek részei: *Der Eingang* (A₃b–A₄b) – *Der Vortrag* (A₄b–B₁a) – *Der Wunsch* (B₁a) – *Die Abhandlung des Texts samt der Application*, amely felvázolja azt a három pontot, amelyről beszélni fog. Ennek alfejezetei: *Erstlich* (B₁b–C₁b), *Aber wir schreiten zum andern* (C₁b–C₄b) és *Nun wartet er drittens* (C₄b–D₂a) Dániel könyvének magyarázataihoz kapcsolódva idézik fel az elhunyt életének egyes eseményeit. A *Der Beschluss* (D₂a) után következik Daniel Gutth életrajzának összefoglalása *Der Lebenslauf* címmel (D₂a–E₁a). A művet a *Tröstlicher Anspruch* zárja (E₁a–E₂b).

A gyászbeszéd szerzője Matthias Höher (?–1684) egyetemi hallgató volt Wittenbergben 1658-ban, majd evangélikus lelkész Úrvölgyben, Körmöcbányán, Eperjesen. 1674-ben Erdélybe menekült, ahol Thököly Imre udvari és táborigazgató lett. Thökölyvel tért vissza Eperjesre.

Az elhunyt Daniel Gutth (1635–1684) életrajzának fő forrása ez a gyászbeszéd (vö. még: Bibza Gábor: Die deutschsprachige Leichenpredigt 200, 308). Apja *Stanislaus Gutth ... Rudolphi secundi secretarius in Prag, hernach aber Ferdinandi tertii*. 1658-tól Eperjes *notarius*a volt. 1660-ban feleségül vette Anna Karadint, akivel tíz évig élt házasságban (a feleség gyászbeszéde: **3662**). Bártfai bírósági tanácsos, majd Thököly Imre fejedelem tanácsosa és *secretarius*a volt.

Az ajánlás a második felesége mellett az elhunyt fivéreinek, Jakob Gutthnak, Korpona *juratus notarius*ának és Sigmund Gutthnak szól. Jakob Gutth valószínűleg azonos a soproni evangélikus gimnázium egykori diákjával, gyászbeszéd és versek szerzőjével (Lócsa 1664, **3164**).

Ugyanerre az alkalomra készült Jakob Zabeler német (Bártfa 1684, **4509**) és Georg Heinrich Sappuhn latin nyelvű gyászbeszéde (Kassa 1684, **4526**).

Cf. **4509**, **4526**

Budapest *Arch* ②* – Budapest *Nat* ①

4522

INSTRUCTIO pro decimatoribus. [Cassoviae] (1684) [typ. civitatis Bosyztz].

A⁵ = [5] fol. – 2°

Sztripszky II 2644/192 ← MKsz 1895: 142 – Čaplovič 710

Pátens. – A címlap háta üres, a következő lapon kezdődik a Szepesi Kamara tanácsosainak a dézsmaszedők számára kiadott, *Nos celsissimi principis ... camerae Scepusiensis consiliarii circa exactionem colligendarum decimarum ...* kezdetű, tizenhét pontba (*primo – decimo septimo*) szedett utasítása (A₂a–A₅b). Végén a kiadás kelte: *Cassoviae, in archivo Camerae Scepusiensis, anno 1684. die, mensis.*

Az 1684. évben Hamvai Péter, Szirmai András, Váradi Mihály, Fischer Mihály és ifj. Holló Zsigmond viselt tanácsosi címet a Szepesi Kamarában (Levéltári Közlemények 1967: 221, Fallenbüchl Zoltán).

Az impressum adatok feltüntetése nélkül megjelent nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint a

kassai városi nyomdában készült, amelyet ebben az időszakban Stephan Bosytz vezetett.

A kiadványt első alkalommal Horváth Ignác írta le (MKsz 1895: 142), ennek nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiaior (II 2644/192) és azt követően Ján Čaplovič is (710).

In 2 bibliothecis 17 expl. – Budapest *Arch, Nat*

4523

PADVAI Szent Antal solosmaja es congregatiojanak regulái, rendi és búcsúi életének és csudatételének rövid summában foglaltatott le-írásával, melyet Szent Ferentz szerzetin lévő idvezítőnk provinciája Gyöngyösön a' Boldog Asszony látogatása templomában 1671. esztendőben kezdett a' Tizedik Kelmen pápa engedelmébül és javallásából. Most újobban ki-nyomtatott a' regulák némelly punctuminak világosabb magyarázattyával ... Marin Istvan költségén. Cassán 1684 [typ. civitatis] Bosytz István által.

A¹²–G¹² H⁶ = [22] + 158 pag. – 12ⁿ – Init.

RMK I 1318 – Čaplovič 711

Katolikus imádságok és vallási társulat rendtartása. – A címlapon és a hátán bibliai idézet olvasható. Ezt követi az *Ajánló levél*, amelynek aláírója *Marin István*, akinek a költségén a kiadvány megjelent (A₂a–A₃a). Ezt a negyedik zsoltár negyedik versének latin és magyar szövege követi (A₃b). *Regulák avagy rendtartások, melyekben kelljen magukat a szent gyülekezetben lévőeknek tartani* címmel a gyöngyösi Pádúai Szent Antal kongregáció rendtartása olvasható (A₄a–A₅a). Majd a *Teljes és más rendbeli búcsúk: lelki ajándékok, melyekkel megajándékozta a Pádúai Szent Antal congregatióját Tizedik Kelemen pápa anno 1672. 10 máji.* (A₅b–A₁b). Ezután áll Pádúai Szent Antal több egységből összeálló zsolozsmája, amelynek szövege megegyezik az 1675-ös nagyszombati kiadásban olvashatóval (4045). Az egyes részek címe és beosztás a következő: az első egység *Padvai Sz. Antal kis officiuma* (1–52). Ennek élén kezdődik az a kilenc strófából álló vers, amelynek további versszakai a megfelelő helyre illesztve Szent Antal életének főbb eseményeit írják le. Az 1675-ös kiadásban (4045) ezek nem szerepeltek, az 1662-es kiadásban (3058) azonban még olvasható volt az ott található illusztrációk alatt. Kezdőszóra: *Ez a földi angyal* (1). Az officiumban található három verses himnusz elhelyezkedése a kiadásban a következő: 4. lap: *Teljes dicséret királynak* – 16: *Szent Ambrus és Szent Ágoston himnusza: Téged Isten dicsérünk* – 20, 25, 29, 36: *Szent Bonaventura himnusza: Jézus igaz világosság* – 41, 46: *Jer örvendjünk mai napon*. A további tartalmi egységek címe és beosztása: *Szent Antalról való litánia* (51–64) – *Rövid kérdések Szent Antalnak hazájáról, képéről avagy leírásáról* (65–71) – *Responsorium Szent Antal dicséretiről és tisztességéről, melyet Seraphin Sz. Bonaventura doctor szerzett* (71–74) – *Tizenkét rövid imádság, kik közül mindenik egyet a felül megírt responsoriumnak malasztjában magában foglal* ... (75–83) – *Rövid imádságok* (84–90) – *Szent Antalhoz való imádság* (90–92) – *Hét ájtatos elmélkedések Pádúai Szent Antal életéről a hétnek mindenik napjára rendeltetve* (92–106) – *Rövid magyarázatja* (106–130) – külön cím nélkül, csak a előfejtben jelezve: *Lauretomi litánia* (130–136) – *A boldogságos Szűz Mária tiszta fogantatásáról való imádság* (136–140) – *Boldogságos Szűz Máriához való imádság az ő képe előtt* (140–142) – *Imádság az Atya Istenhez a szorongatásokban lévő vigasztalásért* (142–143) – *A Kristus Jeshoz akaratunknak*

szabása nyomorúságinkban való vigasztalásért (143–144) – A boldogságos Szűzhöz ellenkezésekben való vigasztalásért (144–146) – Mise avagy communio előtt, avagy utána való imádságok boldog kimulásért (146–149) – A segítő boldogságos Szűz Máriához ájtatos imádság (149–151) – A magosságbeli Istennek áldásáért és oltalmazásáért való imádságok (151–154) – Szent Antal áldása (154) – Zelli alázatos imádság a Boldogságos Szűz Máriához mindeneknek segedelméhez (155–157) – Szent Antalhoz való imádság (157–158).

Az ajánlás szövegkiadása RMKT XVII/15B 41–42, a versek kritikai kiadását ld. incipitmutató.

Holl Béla a versek kritikai kiadásának jegyzetanyagában részletesen ismertette e nyomtatvány tartalmát, és összefoglalóan felsorolta az imádságoskönyvecske általa ismert kiadásait (RMKT XVII/15B 40–42).

A kiadványt Szabó Károly példány ismerete nélkül írta le, megjelenését csupán az 1747. évi kiadás címlapján olvasható, *ennek előtte nyomtatott 1684-dik esztendőben Kassán* szöveg alapján feltételezte (RMK I 1318). A nyomtatványt első alkalommal Ján Čaplovič ismertette (711). A címében olvasható *most újjobban kinyomtatott* kifejezés arra utal, hogy szövege első alkalommal minden bizonnyal 1673-ban Kassán (3883) jelent meg. Páduai Szent Antal zsolozsmája a regulák nélkül már Nagyszombatban 1662-ben (3058), illetve 1675-ben (4045) is kikerült a sajtó alól. A kiadványnak ezt követően három XVIII. századi kiadása ismeretes: Nagyszombat 1703 (RMK I 1682), Kolozsvár 1747 (Petrik VII 381), Nagykaroly 1758 (Petrik IV 90).

Čaplovič (711) már ismerte a gyöngyösi ferences könyvtárból krúdában előkerült 18 példányt, amelyek nagy része Holl Béla tudomása szerint „ma jelentős régi magyar gyűjteménnyel rendelkező könyvtáraink állományában található” (i. m. 41).

Cf. 3058; 3883, 4045, 4164, 4212, –, →

In 12 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad, Nat + cop. digit., Ref, Univ* – Debrecen *Univ* – Gyöngyös – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ*

4524

RAPTVS Helенаe, cum ... Elias Ladiver, illustris status evangelici collegii Eperjessiensis director meritissimus generosae ac enthea virtute ornatissimae matronae, ... Helенаe Sinapi, conjugi olim suavissimae, jam desideratissimae justa persolveret, lugubri naenia adumbratus per professores, praeceptores et classes collegii Eperjess., anno quo fax Helенаe fvlgens demittit nvbila vivo. Cassoviae MDCLXXXIV [typ. civitatis] excudebat Stephanvs Bosytz.

[1] fol. – 540 x 346 mm

Sztripszky II 2645/193 ← MKsz 1906: 138–139 – Čaplovič 712

Gyászversek. – A ma egyetlen példányból ismeretes, plakát alakú nyomtatványt nyomdai cífrákból álló keret díszíti. A fent leírt címet, amelynek utolsó sora kronosztichonban rejti el az elhunyt halálának

évszámát, a három hasádba szedett versektől díszítősor választja el. A kiadvány Elias Ladiver, az eperjesi evangélikus kollégium igazgatója feleségének, Helena Sinapianak a halála alkalmából jelent meg. Cím nélküli versekkel fejezték ki a kollégium professzorai, tanárai és osztályai együttérzésüket és részvétüket: (1) *m. Johannes Schwartz Eperj., logic. publ. profess.* – (2) *Georg. Henricus Sappuhn, orator. publ. profess.* – (3) *Martinus Dubovszky, ... coll. Eperj. poes. p. p.* – (4) *Nicolaus Karacsy Agropolit. Transylv., syntax. praecept.* – (5) *Johannes Andreaes, convict. et grammat. praecept.* – (6) *Classis logica* – (7) *Classis rhetorica* – (8) *Classis poetica* – (9) *Classis syntactica* – végül (10) *Classis gram(m)atica*.

Helena Sinapia 1684. február 8-án hunyt el (Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 44). Temetése február 13-án volt.

A nyomtatványt először Dézsi Lajos ismertette az akkor még Radványban lévő Radvánszky-levéltárban (jelenleg: Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 566 IV. oszt. XVIII. cs.) fellelhető példány alapján (MKsz 1906: 138–139). Ezt követően vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2645/193), majd Ján Čaplovič (712).

Helena Sinapia halálának alkalmából más nyomtatvány is megjelent (4540).

Cf. 4540

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

4525

SAPPUHN, Georg Heinrich: *Oratio Eucharistica D. O. M. sacra, post solutam inclytæ urbis Eperjessiensis obsidionem lectionibus rhetoricis auspiciato præmissa a Georgio Henrico Sappuhn, oratoriae publico professore. Cassoviae (MDCLXXXIV) [typ civitatis] excudebat Stephanus Bosytz.*

A⁴ B³ = [7] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1538 – Čaplovič 713

Politikai beszéd. – A kiadvány abból az alkalomból készült, hogy a Thököly Imre kezén lévő Eperjest 1684. november végén sikertelenül ostromolták meg a császári csapatok. A címlapon ószövegségi bibliai idézet olvasható mint kronogram, amely az 1684-es évet adja. A címlap hátán Eperjes város címerének verse szedett leírása olvasható. Ezután kezdődik a beszéd *Oratio* címmel (A₂a–B₃b).

Georg Heinrich Sappuhn életéről ld. 4492.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ①

4526

SAPPUHN, Georg Heinrich: Oratio fvnebris super obitum ... Danielis Gutth, celsissimo principi ac partium regni Hungariae domino ... Emerico Thököly a consiliis intimis, illustris collegii status evangelici Eperiensis inspectoris meritissimi, liberae regiaeque civitatis Barthphensis iudicis primarii in frequenti auditorum panegyri dicta a Georg. Henrico Sappvhn, orator. publ. professore, anno MDCLXXXIV die 5. mensis Martii. Cassoviae (1684) [typ. civitatis] Stephanvs Bosytz.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1539 – Čaplovič 714

Evangélikus gyászbeszéd. – A beszédet Georg Heinrich Sappuhn, az eperjesi kollégium retorikatanára tartotta Daniel Gutth, az eperjesi kollégium felügyelője, Bártfa főbírája és Thököly Imre fejedelem tanácsosa emlékére 1684. március 5-én, Eperjesen. A címlap háta üres. A belső tagolás nélküli beszéd az *Oratio funebris* címet viseli (A₂a–B₄b). Az elhunyt erényei közül hazaszertetét állítja a középpontba, amelyet számos antik példa felhasználásával úgy mutat be, mint az erényes, machiavellizmustól elforduló politikus mintaképét. Thökölyt *Hungariae Alexandernek* nevezi, Daniel Gutthot Hephaistióhoz és Parmenióhoz, Nagy Sándor barátaihoz hasonlítja. Elmondja, hogy már apja is fejedelmek segítője lehetett. Volt jegyző Eperjesen, ügyész (syndicus) Besztercebányán, bíró Bártfán, illetve az eperjesi collegium felügyelője. Bártfa és Eperjes ügy verseng érte, mint Smyrna és Salamis Homerusért. Ezután a gyászolókhöz fordul: az elhunyt fivéréhez, Sigismundushoz és az özvegyhez, akit mint Artemisiát, Mausolus mértéktelenül gyászoló feleségét nevez meg. Végül hosszan ír a mecénását sirató eperjesi kollégium gyászáról.

A beszéd a szöveg tartalma és a címlap *in auditorum panegyri dicta* megjegyzése alapján valószínűleg nem a gyászszertartáson, hanem az eperjesi diákok megemlékezésén hangzott el 1684. március 5-én, a temetés napján (vö. 4521).

Szintén Daniel Gutth emlékére készült Jakob Zabeler (Bártfa 1684, 4509) és Matthias Höher (Kassa 1684, 4521) német nyelvű gyászbeszéde.

Cf. 4509, 4521

Budapest *Ev* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* ①

4527

THÖKÖLY Imre: Emericus Thököly, princeps ac partium Regni Hungariae dominus etc. vniversis orbis Christiani regibus, principibus, rebuspublicis, Sacri Romani Imperii statibus, nec non sub servitutis iugo suspirantibus afflictiae Pannoniae civibus felicitatem! [Cassoviae 1684 typ. civitatis Bosytz].

A⁴–F⁴ = [24] fol. – 4° – Init.

RMK II 1540 – Čaplovič 715

Kiáltvány. – A kiadvány valódi címlap nélkül, a fent olvasható címszöveggel jelent meg. Ennek hátán kezdődik Thököly Imrének a keresztény világhoz és Magyarország lakosaihoz 1684-ben intézett kiáltvány. Ez I. Lipót 1684. január 12-én kelt oklevelére válaszul született, amelyben közkegyelmet hirdet azoknak, akik megtagadják a Thököly-felkelést. A kiadvánnyal Thököly a törvénytelen lázadás vádja ellen védekezett. Az irat érvei alátámasztására belső tagolás nélkül magában foglalja az 1222. évi Aranybulla 31. cikkelyének (A₃a), I. Lipót 1655. június 25-én kelt hitlevelének (A₃b–C₃a), illetve az említett 1684 januári felhívásának (C₃b–D₂b) a szövegét is. Keltezése: 1684 (F₄b).

Szövegkiadása az egykor az acsai Prónay levéltárban lévő kéziratos másolat alapján: Magyar evangélikus egyháztörténeti emlékek. Sajtó alá rend. Prónay Dezső és Stromp László. Bp. 1905, 153–186, magyar fordítása: Magyar történeti szöveggyűjtemény II/2. Szerk. Sinkovics István. Bp. 1968, 661–676.

Thököly Imre (1657–1705) kuruc hadvezér, 1682–1685 között felső-magyarországi fejedelem, majd 1690-ben Erdély fejedelme. 1691-től török szolgálatban harcolt a Habsburg Monarchia ellen, végül a karlócai béke értelmében haláláig az Oszmán Birodalom területén élt.

A kiadványt Szabó Károly Thököly Imre neve alatt vette fel bibliográfiájába (RMK II 1540). A műről rövid tartalmi ismertetést adott Stromp László a szövegkiadáshoz fűzött előszavában (i. m. 148), majd Köpeczi Béla („Magyarország a kereszténység ellensége”. A Thököly-felkelés az európai közvéleményben. Bp. 1976, 339) és Varga J. János (Válaszúton. Thököly Imre és Magyarország 1682–1684-ben. Bp. 2007 (História könyvtár. Monográfiák 23), 227). Részletesen elemezte Péter Katalin (A múlt és a jelen a Thököly-felkelés ideológiájában. In: A Thököly-felkelés és kora. Szerk. Benczédi László. Bp. 1983, 199–204). Szerzőjének nem Thököly Imrét tartotta, hanem egy művelt, publicisztikában járatos politikust, akinek a személyét azonban nem tisztázta (i. m. 200). Péter álláspontja minden bizonnyal helytálló, azonban a kiadványt mégis indokolt bibliográfiailag Thököly neve alatt felvenni, mivel nyilván az ő akaratának, véleményének, utasításainak megfelelően készült, és annak tartalmát a saját neve alatti közzététellel teljes egészében vállalta (a hasonló iratok keletkezési módjáról ld. Heltai János: Alvinczi Péter és a heidelbergi peregrinusok. Bp. 1994, 148–149). Péter Katalin véleménye szerint az irat 1684 áprilisának közepe után, de feltehetően még június közepe előtt született (i. m. 200), Varga J. János szerint 1684 februárjában (i. m. 227).

A kiadvány a nyomtatási hely és idő megnevezése nélkül jelent meg. Nincs ok azonban kételkedni abban, hogy a szöveg születése után nem sokkal, azaz 1684-ben került ki a sajtó alól. A nyomdai anyag alapján kétségtelenül a kassai városi nyomdában készült, amelynek vezetője ekkor Stephan Bosytz volt (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Budapest *Acad* ② – Budapest *Ev* ① – Budapest *Nat* ① – Kraków *Czartoryski* ① – Praha *Acad* ① – Sárospatak *Ref* ①

4528

(MEDGYESI Pál) [transl.]: Lelki ABeCe a` Christus oskolájában az alsó rendben béállatandó csecsemőknek közönsegesen, kivaltkeppen pedig a` méltóságos keyves fejedelem

aszszonyak Lorantfi Susannanak apróbb cselédgyének hasznokra. Egy Isten-félő tudós anglus tanitonak irásából fordítottat, es most újjonnan ki-nyomtattatott. Keresden MDCLXXXIV [typ. Bethlen] Székesi Mihály.

*⁴, A⁸ B⁸ C⁷⁺¹ = [7] + 40 + [5] pag. – 8° – Init.

RMK I 1319

Református katekizmus. – Tartalma és beosztása, apró helyesírás és stilisztikai változtatásoktól eltekintve megegyezik az 1645. évi gyulafehérvári első kiadásával (2104). A címlap háta üres. Ezt követi Medgyesi Pál előszava, az *Elöljáró szükséges oktatás* (*₂a–*₃b), majd a tartalomjegyzék, *E lelki ábécébéli szent tanuságoknak rendi és nemei* (*₄a–b), majd a *Lelki ábécé* című katekizmus (1–22) és a magatartási szabályok, *Az embernek mindennapoki magaviseleése felől való igazgatása* (22–40), végül az *Egynehány szép rövid könyörgések* (C₃a–C₇a).

Szövegét e kiadás alapján Bácsy Ernő rendezte sajtó alá: Medgyesi Pál: Lelki ábécé. Bp. [1940].

A mű katechetikai jelentőségéről újabban Fekete Károly írt (Medgyesi Pál Lelki A–be–Ce (1645) című művének katechetikai jelentősége. In: Medgyesi Pál redivivus. Tanulmányok a 17. századi puritanizmusról. Szerk. Fazakas Gergely Tamás és Győri L. János. Debrecen 2008, 75–84). Szigeti Jenő a magán kegyesség és a házi istentiszteletek munkálásában betöltött szerepére utalt (Protestáns házi gyülekezetek a 18. században. In: Barokk vallásos közösségek. Szerk. Bogár Judit és Déri Eszter. Bp. 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 15), 202–203). Egyháztörténeti megközelítésből Bátoriné Misák Marianna elemzte (Egyháztörténeti Szemle 2019/2: 26–38).

A Székesi P. Mihály által vezetett keresdi nyomdának ez az első, példány alapján is ismeretes kiadványa. A nyomdát Bethlen Elek állította föl Bethlen Farkas *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X* (RMK II 2036) című művének kinyomtatására. Bár e nagy terjedelmű történeti munka nyomtatását nem tudták itt befejezni, néhány apróbb nyomtatvány mégis elkészült e műhelyben (Hung. typ. II/2. 139–143 és Magyar Grafika 2009: 72–78, V. Ecsedy Judit).

Cf. 2104*!; –

Budapest *Acad* ① ②* ②* – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ②* – Sfântu Gheorghe ① – Târgu Mureş ① ①

4529

»NAGYARI József: Elégséges kegyelem. Keresd 1684 typ. Bethlen.«

»cc. 120 pag. – 8°«

Sztripszky I 2113/320 ← MKsz 1883: 248

Református prédikációk vagy elmélkedések. – E példány alapján ma ismeretlen nyomtatványról Benkő József tudósítása nyomán Szabó Károly adott hírt (MKsz 1883: 248). Benkő a keresdi nyomtatványok között a következő formában említi e könyvecskét: *Elégséges kegyelem, hoc est Sufficiens gratia, plag. 7 1/2 8-vo, impressa anno 1684*. Benkő e tudósítása hitelesnek tekinthető, indoklását ld. a 4530 számú tételben.

A mű bizonyára magyar nyelvű volt, s címét Benkő a kor szokásai szerint csak a tájékoztatás kedvéért adta meg latinul is. Terjedelme Benkő adatai szerint 7 1/2 nyolcadrét nyomdai ív, azaz körülbelül 120 lap lehetett. Címe alapján, amint Győri L. János megállapította, prédikációkat vagy elmélkedéseket tartalmazhatott (Nagyari József tábori prédikációi. Sajtó alá rendezte Győri L. János. Debrecen 2002, 19).

4530

»NAGYARI József: Hegyes ösztön. Keresd 1684 typ. Bethlen.«

»cc. 112 pag. 8°«

Sztripszky I 2112/319 ← MKsz 1883: 248

Református prédikációk vagy elmélkedések. – E példány alapján ma ismeretlen nyomtatványról Benkő József tudósítása nyomán Szabó Károly adott hírt (MKsz 1883: 248). Benkő beszámolt arról, hogy Bethlen Elek 1683 végén állította fel a keresdi nyomdát, amelyben 1684-ben fogtak hozzá Bethlen Farkas *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X* című művének nyomtatásához (vö. RMK II 2036). Bethlen Elek a mű végső korrekcióját személyesen végezte, s mikor ettől a feladattól hivatali kötelességei elszóltották, a műhely kisebb hasznos könyveket nyomtatott ki. Ezek címeit Benkő a következő formában sorolta fel: „Opuscula hic excusa nimium sunt rarissima, uti 1.) *Josephi Nagyari Hegyes Ösztön; id est Acutus Stimulus, 7 plagularum in 8-vo*. 2.) *Ejusdem Elégséges kegyelem, hoc est Sufficiens Gratia, plag. 7 1/2 8-vo ... impressa anno 1684 (4529)*. 3.) *Pauli Medjesi Lelki A. B. C. i. e. Spirituale Abecedarium, 8-vo, edit. 1684 (4528)*. 4.) *Georgii Tutii Kis-Schenkensis poëtae Caesarei et Augustanae Confessionis Ecclesiae Schaesae pastoris Epigrammatum Catonis Christiani libri quator*. Keresdini 1686. 8vo (4533).” (Bethlen Farkas: *Historia de rebus Transsilvanicis ... Tomus Quintus ... Recognovit, supplevit, praefatione ac indice instruxit Josephus Benkő. Cibinii 1789, Praefatio 27*).

A felsorolt négy, Benkő szerint igen ritka műből Medgyesi Pál 1684-ben Keresden nyomtatott *Lelki ábécéje (4528)* és Georgius Tutius 1686-ban ugyanott kiadott epigrammái (RMK II 1581) ma is példány alapján ismeretes nyomtatványok. Benkő értesülései a keresdi nyomda működéséről teljesen pontosak. Minthogy Nagyari József munkásságában az 1680–1686 közötti évek jelentették a legtermékenyebb időszakot, ezért kétségtelenül hitelesnek kell tartani e két munkájának kinyomtatására vonatkozó adatokat is.

A munka bizonyára magyar nyelvű volt, s a címet Benkő a kor szokásai szerint csak a tájékoztatás kedvéért adta meg latinul is. Szabó Károly közleményében tévesen írta a címet *Kegyes ösztönnek* (i. h.). A könyv terjedelme Benkő József adatai szerint 7 nyolcadrét nyomdai ív, azaz 112 lap volt. Címe alapján, amint Győri L. János megállapította, prédikációkat vagy elmélkedéseket tartalmazhatott (Nagyari József tábori prédikációi. Sajtó alá rendezte Győri L. János. Debrecen 2002, 19. és *Religio, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*. Szerk. Bitskey István és Oláh Szabolcs. Debrecen 2004, 440). Nagyari másik itt említett munkájáról, az *Elégséges kegyelemről* ld. a 4529 tételt.

Kabai Bodor Gellért ugyancsak *Hegyes ösztön* címmel jelentette meg egy prédikációját 1682-ben Debrecenben (4404). A címek egybeesése azonban nem gyengíti Benkő adatainak hitelességét.

—
Nagyari József: Kegyes ösztön. Keresd 1684. – Vide 4530

4531

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem octavum mensis Martii anni praesentis millesimi sexcentissimi octuagesimi quarti in oppidum Fagaras ex edicto suae celsitudinis principalis indictis et celebratis conclusi. (Claudiopoli MDCLXXXIV [typ. gener. ecclesiae] Michael Németi.)

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

ErdMuz 1916: 136–137 – MKsz 1917: 96

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1684. március 8. és 29. között Fogarason az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizenhét artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1684. március 29-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVIII 209–219

Az impresszum a kiadvány végén álló kolofonban található (vö. még MKsz 1968: 209, Fazakas József). Első alkalommal Köblös Zoltán a kolozsvári református kollégium (ErdMuz 1916: 136–137), majd Ferenczi Zoltán a budapesti Egyetemi Könyvtár példánya alapján ismertette (MKsz 1917: 96).

A református egyház kolozsvári nyomdáját Veresegyházi Szentyel Mihály 1683. évi halála után Némethi Mihály vezette 1684-től 1690-ig.

Cf. 1005*; 1641!; 2637!; 3719!, →

Braşov *Ev* ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Sibiu *Arch* ① – Sighişoara ①

4532

<Komjátszegi Andrásné temetési kártája. Kolozsvár 1684 typ. gener. ecclesiae Némethi Mihály.>

ErdMuz 1943: 15 – Adattár III 228

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Temetési kárta.

E példányból ma nem ismeretes nyomtatvány egykori létezését Herepei János (ErdMuz 1943: 15 – Adattár III 228) feltételezte Szaniszló Zsigmond tordai lakos, alispán, majd szolgabíró naplóbejegyzése alapján (Magyar Történelmi Tár 1889: 250, közli Torma Károly). Eszerint Szaniszló anyósa, Komjászegi Andrásné 1684. január 22-én halt meg Komjászegén. Január 23-án Szaniszló Komjászegre ment, és levelet küldött Kolozsvárra a „búcsúztató s charták felől,” amelyek a következő napon, január 24-én meg is érkeztek. Komjászegi Andrásné január 25-én temették el. Herepei feltételezi (Adattár III 228), hogy mivel Komjászeginé unitárius vallású volt, ezért az emlékére készített kárta és búcsúztató szövegét a kolozsvári unitárius kollégium diákjai szerezhették, közöttük talán Felvinczi György. Feltűnő jelenség, hogy a kárták szövegét egy vagy másfél nap alatt meg is írták és ki is nyomtatták. Herepei arra következtet, hogy a kárták vagy csak egy ívnyi terjedelműek voltak, vagy pedig az elhalt elhúzódo betegsége alatt már jó előre megírták és kiszedték azokat, és csak az elhalálozás és a temetés napjának dátumát kellett a szedésben pótolni.

Nem áll rendelkezésre arról adat, hogy a szóban forgó nyomtatvány milyen nyelven íródott.

Kolozsváron a református egyházközség nyomdáját 1668-tól 1683-ig Veregyházi Szentyel Mihály vezette. 1684-től 1690-ig a műhely élén Némethi Mihály állt (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 267).

4533

PLAUSUS festivus ad solennia inaugurationis ... principis ac d(omi)ni ... Michaelis Apafi II., Dei gratia principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis etc. ... . Claudiopoli MDCLXXXIV [typ. gener. ecclesiae] per Michaelem Némethi.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4°

RMK II 1541

Dicsőítő versek latinul és magyarul. – A kiadványt az enyedi kollégium tanárai és diákjai jelentették meg II. Apafi Mihály erdélyi fejedelemségének megerősítése alkalmából 1684. szeptember 18-ra, amint a cím folytatásaként olvasható hosszabb szövegből kiderül. A címlap háta üres. Ezt követik az üdvözlő versek: (1) *Iconismus justi et pii principatus ex Es. 32., Dan. 2.* aláírója *Martinus Dési theologiae professor* (A₂a) – (2) *Gaudium ex insperato* (A₂b–A₃a) – (3) *Chorus suffragantium. Ad notam numerosque psalmi LXV.* aláírója *Fr. Pariz Papai philo. et G[r]aecae* [linguae] p[ro]fessor] p[ub]licus] (A₃a–b) – (4) cím nélkül, aláírója *Johannes Zalány, collegii senior* (A₃b–A₄a) – (5) cím nélkül, aláírója *Johannes Krizbai, coll. contr[a]s[criba]* (A₄a) – (6) cím nélkül, aláírója *Daniel Ajtai, c[ollegii] c[ivis]* (A₄a–b) – (7) cím nélkül *Ladisl. Kemeny de Gyerő monost. nob.* (A₄b) – (8) cím nélkül *Simeon Kemeny de Gyerő monost. nob.* – (9) cím nélkül *Georgius Nemes de Hidveg nob.* (A₄b–B₁a) – (10) cím nélkül *Laurentius Viscsi, c. c.* (B₁a) – (11) cím nélkül *Stephanus B. Jenei, c. c.* – (12) cím nélkül *Franciscus Matskási nob.* (B₁a–b) – (13) cím nélkül *Ladislav Matskási nob.* (B₁b) – (14) cím nélkül *Michael Tholdi nob.* – (15) cím nélkül *Georgius Tholdi nob.* – (16) cím nélkül *Stephanus Bethlen de Iktar. nob.* (B₁b–B₂a) – (17) cím nélkül *Sigismundus Makrai de Szeplak nob.* (B₂a) –

(18) cím nélkül *Petrus Makrai de Széplak nob.* (B₂a–b) – (19) cím nélkül *Franciscus Horvát de Várad nob.* (B₂b) – (20) cím nélkül *Stephanus Töke M. Vásárhelyi, c. c.* (B₂b–B₃a) – (21) cím nélkül *Gabriel Kendeffi de Malomviz nob.* (B₃a) – (22) cím nélkül *Stephanus Barothi, c. c.* – (23) cím nélkül *Georgius Szalanczi de Csapo nob.* (B₃b) – (24) cím nélkül *Michael B. Jenei c. c.* – (25) cím nélkül *Johannes Borosnyai, c. c.* (B₃b–B₄a) – (26) cím nélkül *Stephanus Fekete, c. c.* (B₄a) – (27) cím nélkül *Sigismundus Szölösi de Hoszszu Aszo nob.* (B₄a–b) – (28) cím nélkül *Volphangus Czafalvi, c. c.* (B₄b) – (29) cím nélkül *Caspar Páriz Pápai, c. c.* – (30) cím nélkül *Johannes Hoszszufalusi, c. c.* (C₁a) – (31) cím nélkül *Michael Hegyesi de Boros Jenő nob.* – (32) cím nélkül *Stephanus Katona nob.* (C₁a–b) – *Promiscua sed provisiva Musarum vota* összefoglaló cím alatt – (33) cím nélkül *Ladislau Fekete nob.* (C₁b) – (34) *Votum ex I. Sam. 25: 29.* címmel *Stephanus Szécsi nob.* (C₁b–C₂a) – (35) cím nélkül *Thomas Gyárfas nob.* (C₂a) – (36) *Psalmi XX. in Gallica nota numerisque parodia* címen *Caspar Enyedi, c. c.* (C₂a–b) végül – (37) *Az deák verseknek magyar summája* címen magyar nyelvű vers (C₃a–C₄a) olvasható, aláírója P[ápai] P[áriz] F[erenc], incipitmutatóra utaló kezdősora: *Craesus néma fia keserülvén Atyját.*

A magyar nyelvű vers szövegkiadása: RMKT XVII/13 475–477, 649–650

II. Apafi Mihályt 1681-ben, öt éves korában választották fejedelemmé azzal a feltétellel, hogy húszéves korában veheti át a hatalmat. Megválasztását csupán 1684-ben erősítette meg a szultán (berátal). Az ünnepélyes beiktatásra szeptember 18-án került sor Gyulafehérvárott, ahol Oszmán kapucsi basa nyilvános ceremónia keretében átadta a megerősítő levelet és a fejedelmi ajándékokat. Az eseményről mind I. Apafi Mihály fejedelem, mind Pápai Páriz Ferenc, mind Vass György megemlékeztek naplóikban (ld. ErdMuz 1900: 275–276, ItK 1892: 513, Monumenta Hungariae Historica Scriptorum 35. Magyar történelmi évkönyvek és naplók 3. Közli Nagy Gyula. Bp. 1896, 38–43). Újabbán Panyi Adrienn foglalkozott a kérdéssel (I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek legitimitásáról. In: Tanulmányok Erdély fejedelemség-kori történetéből. Szerk. Ballabás Dániel, Borbély Zoltán. Eger 2012 (Az Eszterházy Károly Főiskola Történelemtudományi Doktori Iskolájának Kiadványai. Konferenciák, műhelybeszélések VI.), 63., vö. még: 4519, 4553).

A magyar nyelvű vers aláírójának monogramja, *P. P. F.*, minden bizonnyal Pápai Páriz Ferencre utal, aki e kiadvány harmadik verse alatt nevét kiírta, és magát a filozófia és a görög nyelv nyilvános professzoraként nevezte meg. Pápai Páriz Ferenc Enyeden 1680. január 4-ike óta volt görög tanár és orvosprofesszor, amint arról naplójában írt (ItK 1892: 511).

Minden bizonnyal ugyancsak az alkalomra jelent meg Szebenben is üdvözlővers-gyűjtemény (4553).

Cf. 4553

Budapest *Acad* cop. digit (Marosvásárhely) – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ*)– Cluj-Napoca *Acad* ① – Târgu Mureş ① ①

4534

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: Halotti centvria, az az száz halotti praedikációk, melyeket az Isten Szent Lelkének kegyelme által az Vr Iesus nevében többire minden rendben,

tiszben s' állapotban, férfi és aszszonyi nemben meg-hóltak alkalmatosságával irt és mind ben Kolosvart, s' mind kinn, nagy vrak szomorú vdvarokban-is prédikállott Szath. Nemethi Mihaly, a' kolosvari orthodoxa ecclesiának edgyik edgyügyü tanítója. Kolosvaratt 1684 [typ. gener. ecclesiae Némethi Mihály].

(a)⁸, A⁸-Z⁸, Aa⁸-Xx⁸ Yy² = [16] + 596 [recte 708] pag. – 8° – Orn., init.

Sztripszy I 2114/321 ← MKsz 1879: 27

Református gyászbeszéd-gyűjtemény. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A szerző, *Szatth. Nemethi Mihaly* ajánlása *Székelly László uramnak... Erdély országa ... fejedelme belső tanácsúr hívének, Kolozsvár megye főispánjának és ugyan Kolozsvárnak s abban levő praesidiumnak ... főkapitányának, ... jó uramnak s fautoromnak* szól ((a)₂a–(a)₃b). Ezt követően *Az olvasóhoz* címzett előszó olvasható, amely a bevezető és lezáró mondatok kivételével, kisebb helyesírási eltérésektől eltekintve szóról szóra közli az előző kiadás (4473) ajánlásában ((a)₂a–((a)₃b) olvasható szöveget ((a)₆a–(a)₈b). A főrész szövege (1–596) és beosztása kisebb helyesírási eltérésektől eltekintve megegyezik az 1683-as kiadásával (4473).

A nyomtatványt elsőként a Szabó Károly bibliográfiájához fűzött adalékok között feltehetően Ballagi Aladár ismertette (MKsz 1879: 27). Ennek nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszy Hiaior (I 2114/321), aki azonban már megjegyezte, hogy e kiadás számára csupán a címlapot és az ajánlóleveleket nyomtatták újra, egyébként azonos az 1683-ban megjelent kiadással (4473).

Szedésének vizsgálata azt mutatja, hogy az első „(a)” jelű füzet zömében teljesen új szövegén kívül, valójában a lényegében változatlan szövegű „A” ívfüzet nyolc levelét is – néhány elcsúsztástól eltekintve – soronként újraszédtek. Az újabb szedésbe több helyen hiba került, így pl. a 2. és 6. lapon hibás a lapszámzás, máshol az előző kiadásban olvasható és jobban odaillő szentírási hivatkozás eltérően szerepel, így a 7. lap 9. sorában *Ján 11. 2.* helyett *11. 25.*, a 11. lap alsó részén a *90. v. 8.* helyett a *90. zsolttár 8. és 9. versére* való utalás áll stb. A „B” füzettől kezdve az 1683-as kiadás (4473) megmaradt füzeit használták fel. A kolozsvári akadémiai könyvtárban őrzött egyik példány (jelzete: C 64) elejére az előző évi kiadás (4473) címlapját kötötték. Hasonlóképpen e példányba és az Országos Széchényi Könyvtár első példányába belekötötték az előző kiadás *A textusoknak a Szent Írás könyveinek rendi szerint való lajstroma* című jegyzékét. Elképzelhető, hogy a nyomdában az egymást követő évben csekély változtatással megjelent két kiadás kinyomtatott ívei egyéb példányok esetében összekeveredhettek.

Az 1684-es kiadás, az előző évihez hasonlóan, a református egyházközség nyomdájában készült, de annak vezetője 1684-ben már Némethi Mihály volt.

Cf. 4473, –

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* ② – Cluj-Napoca Acad ② ① – Pápa Ref ① – Satu Mare ①

4535

<Szathmárnémethi Mihály: Prédikátori erősség. Kolozsvár 1683–1686 typ. gener. ecclesiae Némethi Mihály.>

MKsz 1929: 87–88

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Református prédikációk vagy prédikálási elvek.

E nyomtatvány egykori létezésére Zoványi Jenő hívta fel a figyelmet. Megállapította, hogy Szathmárnémethi Mihály *A négy evangélisták szerint való Dominica* (Kolozsvár 1675, 4017) című művének ajánlásában (a₄a) és a *Dominicalis prédikációk toldalékja* (Kolozsvár 1686, RMK I 1353) előszavában (b₁a) „két alkalommal is felsorolta addig kinyomtatott műveit ... [Az utóbbiban] két olyan könyvet említ, amelyek Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárában nem fordulnak elő.” Zoványi a két könyv pontosabb megjelenési idejével és helyével nem foglalkozott (MKsz 1929: 87–88). Az egyikről, az *Evangélium világos tükréről*, amely már az 1675. évi felsorolásban is szerepel, megalapozottan állítható, hogy 1673-ban Kolozsvárott nyomtatták ki (vö. 3896).

A *Prédikátori erősség* csupán az 1686-os felsorolásban található meg, amely tizenhárom címet tartalmaz. Közülük tizenkettő azonosítható Szathmárnémethi példányból ma ismeretes, vagy egykor bizonyosan kinyomtatott műveivel. Ezért a lista adatai kétségtelenül hitelesek. A két leltár alapján bizonyosan állítható, hogy 1675 és 1686 között a *Prédikátori erősséget* is kinyomtatták. A jegyzékek elemzésével ez az időhatár tovább szűkíthető. Szathmárnémethi ugyanis mindkét említett helyen lényegében megjelenésük időrendjében vette számba addigi műveit. Az 1686. évi felsorolásban a *Prédikátori erősség* cím az 1683-as kolozsvári *Halotti centúria* (4473) és az 1686. évi szintén kolozsvári *Dominicalis prédikációk toldalékja* (RMK I 1353) között, a tizenkettedik helyen olvasható. Ebből arra lehet következtetni, hogy e munkát 1683 és 1686 között nyomtatták ki ugyancsak Kolozsvárott.

Szathmárnémethi Mihály 1675 és 1686 között az eddigi ismeretek szerint öt prédikációs kötetet adott sajtó alá: *A négy evangélisták szerint való Dominica* (Kolozsvár 1675, 4017), *Dominica catechetica* (Kolozsvár 1677, 4139), *A zsolotároknak rövid magyarázata* (Kolozsvár 1679, 4251), *Halotti centúria* (Kolozsvár 1683, 4473), *Dominicalis prédikációk toldalékja* (Kolozsvár 1686, RMK I 1353). A *Prédikátori erősség* valószínűleg ugyancsak prédikációkat tartalmazhatott, de a cím alapján feltételezhető, hogy prédikálási gyakorlatának elveit, tapasztalatait is összegezte benne szerzője.

Az erdélyi református egyházkerület nyomdáját 1683-ig Verese gyházi Szentel Mihály, 1684–1690 között pedig Némethi Mihály vezette.

4536

SZATHMÁRNÉMETHI Sámuel: Florenti aetate, avita nobilitate, natalibus animata virtute, intemerati denique amoris igne concinnata neogamorvm biga, ... d. Iohannes Kendeffi de Malom-viz, illibatus iuvenum regni Transylvaniae flos et ornamentum, ... ejusque jam caro individua, ... d. Christina Teleki, virgo spectatissima, splendore natalium,

aetatis vigore ac morum svavitate florentissima, imago virtutum, mater pudicitiae etc. ex illustri et foecunda stirpe ... d. Michaelis Teleki de Szék, magni (praeter ordinarium honorem tituli quo clarus est) veritatis patroni, principum subsidii, vigilantissimi reipublicae oculi, potentis ecclesiae brachii, orbis Transylvanici Atlantis indefessi etc. comparisque tanto heroe dignae ... d. Ivdithae Vér matronae, ... ortum ducens [...]. ... Cui geminae virtutis consensui, ... hanc votorum aram cum immolata animi a sua religione calentis victima sacram facit et inter solennia nuptiarum ann. Christi 1684. die 30. Maji celebranda gratitudinis ac humilis observantiae nomine poetico opere erigit Samuel Szathmár Nemethi, rectorum collegii reformatorum Claudiopolitani unus. Claudiopoli 1684 [typ. gener. ecclesiae] Michael Némethi.

[1] fol. – 810 x 357 mm

ErdMuz 1939: 284 – MKsz 1940: 67 – Varga R 27

Lakodalmi színjáték. – A plakát alakú nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy 1684. május 30-án házasságot kötött malomvízi Kendeffy János és Teleki Krisztina, széki Teleki Mihály és Vér Judit leánya. A szerző, Szathmárnémethi Sámuel, a kolozsvári református kollégium egyik rektora ezzel a színdarabral fejezte ki tiszteletét az ifjú pár és a menyasszony szülei iránt. A nyomtatványt nyomdai cifrákból szedett keret szegélyezi. A fent leírt címet díszítősor választja el a színjáték szövegétől. Alatta olvasható a dráma címe: *Apollinis, Musarum, Palladis et Virtutum drama*. A verses játék szereplői: *Apollo, Musarum chorus, Pallas, Virtus, Pietas, Justitia, Humilitas, Prudentia, Fidelitas, Patientia, Temperantia*. A darabot rövid *Epilogus* zárja. A dráma szövege három hasábra szedve olvasható.

Szathmárnémethi Sámuel (1658–1717) egyetemi tanulmányait Utrechtben, Leidenben és Franekerben végezte. 1683-tól bölcselet-, 1688-tól teológiatanár a kolozsvári református kollégiumban. 1693-tól II. Apafi Mihály nevelője volt. Könyvtárát a kolozsvári kollégiumra hagyta (vö. MKsz 2015: 165–183, Csorba Dávid). Ismeretes számos teológiai értekezése (pl. RMK III 3192, RMK III 3242, RMK III 3933, RMK III 4183, RMK II 1798, RMK II 1829, RMK II 1830, RMK II 1831), gyászbeszéde (RMK II 2370, RMK II 2397), gyászverse (pl. RMK I 1713) és sok üdvözlő verse. Ez a színjáték az első nyomtatásban megjelent műve.

Erről a ma egyetlen példányból ismeretes lakodalmi kártáról először Herepei János számolt be a volt kolozsvári református kollégium nagykönyvtárának példánya alapján (ErdMuz 1939: 284), majd az ő adataira támaszkodva írta le Harsányi András is (MKsz 1940: 67). Szintén Herepei János írt a dráma előadásának körülményeiről (Adattár III 207–209). A műfaj forrásainak sorában Varga Imre helyezte el (R 27).

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ①

4537

SZATHMÁRNÉMETHI Sámuel: Imago fidelis servi ac veri qualem esse decet ecclesiae episcopi in exemplari suo singulari viro, clarissimo dum viveret ac celeberrimo ... Michael

Tofaeo, s. s. theol. doctore nostra in gente primo, ecclesiarum in Transylvania Reformatarum episcopo ac ibidem ... principii a sacris disertissimo etc. fatorum inclementia notabili ecclesiarum, aulae principalis, patriae totius damno humanis rebus exemto, orbi exhibita a Samuele Szathm. Nemethi, uno rectorum coll. reform. Claud. ... Claudiopoli MDCLXXXIV [typ. gener. ecclesiae] impressit Michael Némethi.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 1542 – Nögler 503

Gyászbeszéd. – A beszéd a Gyulafehérváron, 1684. október 23-án elhunyt Tofaeus Mihálynak, erdélyi református püspöknek, I. Apafi Mihály udvari papjának a temetésén hangzott el. A címlap hátán, külön cím nélkül kezdődik a gyászbeszéd (A₁b–B₄b).

Szathmárnémethi Sámuel életrajzát ld. **4536**.

Tofaeus Mihály temetésére november 5-én került sor a fejedelem és az összes erdélyi előkelőség jelenlétében, amint arról Pápai Páriz Ferenc naplójában tudósít (ItK 1892: 513 és Koncz József: Tofaeus Mihály erdélyi ev. ref. püspök élete. Kolozsvár 1893, 67).

Budapest *Acad* ① + cop. digit. – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ②*

4538

[1] UJ és ov kalendariom Christus Urunk születése után valo 1685. esztendőre, mely mostan-is Magyar országra, Erdélyre és egyéb szomszéd tartományokra alkalmaztatott N e u b a r t h J a n o s theologus és astrologus által. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után valo 1685. szerencsétlen esztendőre, a' csillagoknak természet szerint való forgásiból eső jelenések ez alsó világon, illendő szorgalmatossággal öszveszerezetnek és le-irattatnak N e u b a r t J a n o s által.) Kolosvaratt [1684 typ. gener. ecclesiae] Némethi Mihály által.

A⁸–D⁸ E⁴ = [36] fol. – 16° – Color.

RMK I 1335

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon (A₂a) a naptárjegyek magyarzatai találhatóak. Ezt követik a naptártáblák (A₂b–B₆a), a hónapvers januári kezdősora: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll*, amelynek szövege megegyezik az 1679-re szóló kolozsvári kalendáriumban (**4191**), önállóan, *Prognostica perpetua* címen közölttel (RMKT XVII/11 717–719, 880). Ezt követi *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b), valamint *A prognosztikonban való címereknek magyarázatja* (B₇a). Az önálló címlappal (B₇b) ellátott prognosztikon a következő fejezetekből áll:

Első része. Az esztendő négy részeinek asztronómiai megvizsgálása. I. A télről (B₈a–C₁a) – II. A tavaszról (C₁a–C₂a) – III. A nyárról (C₂a–C₃b) – IV. Az őszelelől (C₃b–C₄b) – II. része. A fogvatkozásokról (C₃a–b) – III. része. A hadról és békeességről, amelyet kétsoros verses imádság zár, kezdőszavai: Úr Isten nyújts békességet országunkra (C₆a–b) – IV. része. A betegségről (C₆b–C₇a) – V. része. A földi termésekről, amely végén Johann Neubarth záró sorai olvashatók: Ez azért az én asztronómiai tudósításom az megnevezett szerencsétlen 1685-dik esztendőre, melyet a Kegyes Olvasónak kedvéért és szolgálatajára kommunikálni akarék, mellyel annak minden lelki, testi békességet kívánok. Ámen, a Jésus nevében, ámen. (C₇b–C₈a). Végül a Sokadalmak Felső- és Alsó Magyarországnak és egész Erdélyben is című vásárjegyzék (C₈b–D₆b), valamint a Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól (D₇a–E₄a) zárja a nyomtatványt. A Krónika utolsó bejegyzése arról számol be, hogy az 1681-ben fejedelemmé választott II. Apafi Mihály 1684. szeptember 17-én a fejérvári templomban fejedelmi székre ültetettetik, szeptember 18-án pedig a fényes Portától konfirmáltatik.

Némethi Mihály elődje, Veresegyházi Szentyel Mihály az 1675-re szóló kalendáriumtól (3963) kezdve működése végéig (4475) feltüntette, hogy azok fejedelmi privilégiummal jelentek meg (vö. 3963). Némethi Mihály naptárain nem olvasható a privilégiumra utaló szöveg (vö. 4597, Sztripszky I 2126/333, I 2128/335 stb.).

A kiadvány az előző évben (4475) a szokottnál nagyobb, 45 levélnyi, míg ebben az évben kisebb, 36 levélnyi terjedelemben jelent meg. A következő években (4597, Sztripszky I 2126/333, I 2128/335) a kolozsvári magyar naptárak a korábban jellemző (4310, 4363, 4416 stb.) 39–40 levélnyi terjedelemben hagyták el a sajtót.

Cf. 3806!

Budapest *Arch* O – Budapest *Nat* 2* + cop. digit. – Cluj-Napoca *Univ* 1 2* + cop. digit. – Târgu Mureş 1

Adami, Martin: Trost-Lied über den ... Todes-Fall deß ... Herrn David Spillenbergers, philosoph. et medicinae doctoris. Leütschau 1684. – Vide 4542

4539

ÁLVAREZ, Emanuel: Principia seu rudimenta grammatices ex institutionibus Emmanuelis Alvari Societatis Jesu ad utilitatem juventutis excerpta. Leutschoviae 1684 typis Samuelis Breweri.

A⁸–N⁸ O⁷ = [2] + 220 pag. – 8° – Orn.

Latin nyelvű magyar és német értelmezésekkel. – E bibliográfiákban eddig még le nem írt tankönyv címlapján IHS-jelvény látható sugaras keretben, *NOMEN DOMINI LAUDABILE* körirattal, amelyet tulipánok öveznek. A címlap hátán bibliai idézet olvasható a Példabeszédek könyvéből latinul és magyar fordításban. A főrész a következő fejezetekből áll: *Declinationes nominum* (1–28) – *Verborum conjugatio* (28–116) – *Rudimenta sive de octo partibus orationis* (117–133) – *Praecepta aliquot de constructione, tyronibus ediscenda* (133–135) – *Disticha moralia, sive Cato* (135–167) – *De generibus nominum* (167–181) – *De nominum declinatione* (181–201) – *De comparatione* (201–204) – *De verborum praeteritis et supinis* (204–220).

A főrészt tartalma és beosztása megegyezik az 1644-ben Bécsben megjelent kiadással (2053). Ahhoz hasonlóan magyar és német fordítások csak az első két fejezetben találhatók, attól eltérően viszont itt a *Disticha moralia, sive Cato* című fejezet (135–167) a számozott disztichonokat prózai fordításban latin és magyar nyelven is közreadja.

Cf. 2053!; 2856; 4396, –, →

München *Nat* ① + cop. digit.

4540

ANDRICIUS, Ján: Kazanij pohřebnij slawnem pohrebowanj urozene a sslechetne p[aní] Heleny Synapi dwogctihodneho a wysoce učeneho –p[ana] Eliase Ladivera slawné coll[egii] stawu ewangelistského w Pressowé wysoce zasluženeho directora a cyrkwe nemecko-Lypčanské s poradaneho kněze etc. vpřijmné a wěrné manželky. Wykonane od Johannese Andriciuse toho času cyrkwe slowenské w Pressowé slova Božjho kazatele. Dně 13. vnora roku 1684. Wytisštěne w Lewoczy (1684) v Samuele Brewera.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 1544 – Knihopis 223 – Čaplovič 1426

Evangélikus gyászbeszéd biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Temetési prédikáció méltóságos Helena Sinapia asszonynak, méltóságos Elias Ladiver, a híres eperjesi evangélikus kollégium rektora és a németlipcsei egyházközség lelkésze kedves és hű feleségének dicső temetése alkalmával, amelyet Ján Andricius, Isten igéjének az ekkori eperjesi szlovák gyülekezet prédikátora február 13-án tartott. A címlapverzón Elias Ladivernek, az elhunyt férjének és a gyászoló Ladiver és Sinapius családnak szóló ajánlás olvasható. A beszéd *Introitus* (A_{2a}–A_{2b}) fejezettel kezdődik, amely arról elmélkedik, hogy miért kell a halottakat eltemetni. Ezt követi a *Textus* (A_{2b}) és az elhunyt életrajza *Exordium* (A_{2b}–A_{3a}). Ezután olvasható a beszéd főrésze, a *De verorum Christianorum vita et morte*. Ez két részből áll, a keresztény ember érényeit az elhunyt személyén keresztül bemutató *Tractatioból* (A_{3a}–B_{2b}) és a korábbinál részletesebb életrajzból, a *Personaliából* (B_{2b}–B_{3b}). A nyomtatvány az elhunyt fivérének, Daniel Sinapiusnak a gyászverseivel zárul. Az első latin, címe: *Helena non per Paridem Lacedaemone rapta, sed per Parem coeli elacerato mundo erepta, et meliori sui parte ad coeleste Palladium evecta* (B_{4a}–B_{4b}), a második biblikus cseh nyelvű, kezdősora: *Zjaden kříž není sám, kříž kříží ruku dáva* (Semmi kereszt nincs önmagában, kereszt keresztnek ad kezét) (B_{4b}).

A gyászbeszéd szerzője Ján Andricius Besztercebányán született. Hazai iskolái elvégzése után evangélikus lelkész lett Kolcshosszúmező, Jakabvágás, Bertót községekben és Eperjesen. Innen 1699-ben Szinyére került, ez az utolsó ismert tartózkodási helye. Az elhunyt a gyászbeszéd tanúsága szerint Michael Sinapius –Horčíčka lelkész és tanító lánya volt, Szucsánban született. Első férjével, David Láni evangélikus lelkésszel előbb Privigyén, majd Breznóbányán élt. Miután megözvegyült, feleségül ment Samuel Černákhhoz, a besztercebányai szlovák evangé-

likus gyülekezet lelkészéhez, majd annak halála után is a városban maradt, és Joannes Restarius városi tanácsos (aki több alkalommal bíró is volt) felesége lett. Miután újra megözvegyült, ifj. Elias Ladiverhez ment feleségül.

Ján Čaplovič szerint a nyomtatvány végén található gyászverseket az elhunyt testvére, Daniel Sinapius – Horčička írta. Erre utal, hogy a latin vers címében *Devinctissimus Unicus Frater*nek nevezi magát, a biblikus cseh versben pedig Helena Sinapiát *Sestričko má přemila* (az én legkedvesebb húgom)-ként emlegeti (Čaplovič 1426).

A gyászbeszédet Papp Ingrid elemezte (Biblikus cseh nyelvű gyászbeszédék a 17. századi Magyarországon. Bp. 2018, 156–157).

Helena Sinapia halálának alkalmából versgyűjtemény is jelent meg Kassán (4524).

Cf. 4524

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

4541

[1] CICERO, Marcus Tullius: M. T. Ciceronis Epistolarum libri quatuor a J o h a n n e S t u r m i o ... puerili educationi confecti, cum doctorum virorum argumentis et annotationibus quibusdam. Adjectus est ubiq(ue) ad singulas epistolas geminus numerus, quorum prior librorum, posterior vero epistolarum cujusque libri ordinem observat. – [2] (ERASMUS D[esiderius]: De ratione studii epistola paraenetica ... Christiano Lubeciensi.) Leutschoviae MDCLXXXIV typis Samuelis Brewer.

A⁸–H⁸ I⁷² = [65 + 6?] fol. – 8° – Orn.

RMK II 1545 – Čaplovič 1427

Levélygyűjtemény és pedagógiai értekezések. – A kiadvány az 1656. (2646) és 1664. (3160) évi lőcsei kiadás tartalmi beosztását követi, de nem laponkénti újrasedése azoknak, az őrszavai eltérők.

A nyomtatvány egyetlen fennmaradt példánya csonka. Utolsó meglévő levelének füzetjelzése I₁. Az I₁a lapon olvasható levél címe *M. T. C. Titio s. d.*, helye a levélgűjteményben *Fam. lib. 5. ep. 16*. A lapon a *caeterae* őrszó szerepel. A korábbi, azonos formátumban megjelent lőcsei kiadásokban (ld. 2646, 3160) ez az utoljára szerepeltetett Cicero-levél, amely után még egy *Lectori sal.* című bevezetés olvasható, s ezt követi két, rövidebb terjedelmű Erasmus-értekezés *De ratione studii epistola paraenetica* és *De modo rependendae lectionis* címen. Mivel ezek terjedelme összesen hét levelet tesz ki azokban a kiadásokban, az I jelzésű füzet terjedelme összesen hét levél lehetett ebben a kiadásban is.

Cicero leveleinek Sturm-féle kiadása ezt követően 1690-ben, Lőcsén jelent meg (RMK II 1663), majd ezután még a 17. században többször.

Cf. 488!; 2367; 2646!; 4154, 4319, –, →

Budapest *Nat* ②*

Erasmus Desiderius: De ratione studii epistola paraenetica ... Christiano Lubeciensi. Leutschoviae 1684. – Vide 4541

4542

[1] LAZARI, Augustin: Status Christianorum in hoc statu. Frommer Christen Zustand in diesen Thränen-Land, auß dem Sprüchlein Esaiae 40. v. 28. bey sehr ansehnlicher, volkreicher und christlicher Leichbegängnüss des ... Herrn David Spielenbergers, der Medicin ... doctoris, auch dieser königlichen freyen Stadt Leütschau ordinarij und durch gantz Hungarn glücklich gewesenem medici practici, welcher in diesem 1684. Jahre den 27. Maji, frühe kurtz vor 9. Uhr. christlich im Herrn entschlaffen und folgendes den 30. dieses an der Pfarr-Kirchen in sein Grab und Ruhestädtlein eingebracht und beygeleget worden, seines Alters 57. Jahr, weniger 9 Wochen und 3 Tage, nach dem Vermögen so Gott dargereicht, erkläret und auff Begehren (Tit.) der ... Frauen Wittwen zum Druck gegeben durch Augustinum Lazarum, diaconum bey der Pfarrkirchen. – ([2] ADAMI, Martin, sen.: Trost-Lied über den ... Todes-Fall deß ... Herrn David Spillenbergers, philosoph. et medicinae doctoris.) In Leütschau (1684) bey Samuel Brewern.

A⁴–D⁴ E², []² = [20] fol. – 4° – Orn., init.

RMK 1543 – RMK II 1546 – Čaplovič 1429 – Čaplovič CXLV

Gyászbeszéddek, életrajz, gyászversek, gyászének. – A kiadvány idősebb David Spilenberger löcsei orvos 1684. május 27-én bekövetkezett halála alkalmából jelent meg. A gyászbeszédeket az augusztus 30-án lezajlott temetésén Augustin Lazari és Martin Adami, a löcsei német evangélikus főtemplom diakónusai tartották. A címlap hátán olvasható a *Der ... Frauen Susanna Regina, gebornen Reüterin, seligen ... doctoris Davidis Spielenbergerei hinterlassenen ... Frau-Wittwen és dem ... Davidi Spielenbergero, philosophiae et medicinae studioso, seligen ... doct. Davidis Spielenbergerei einigen hinterlassenen Sohne* szóló ajánlás, aláírója *Augustinus Lazarus, ewangelischer Prediger*. Ezt követi Augustin Lazari gyászbeszéde (A₂a–D₁a), amelynek textusa *Esaiae 40. v. 28.* (A₃a). A beszéd után következik idősebb David Spilenberger életrajza *Christlicher Lebenslauf* címen (D₁b–D₃a). Majd *Abdanckung bey dem Hause, gehalten von Martino Adami, diacon. bey der Pfarr-kirchen* címmel búcsúztatás olvasható (D₃a–E₁a). Ezután két cím nélküli gyászvers áll, az első (E₁b) aláírója *Augustinus Lazarus, ecclesiae Germ. diaconus*, a második aláírója *Ephraim Kretschmer, conr.* (E₂a). Az E₂b lap üres. Zárásul *Trost-Lied über den ... Todes-Fall deß ... Herrn David Spillenbergers, philosoph. et medicinae doctoris ...* címmel *im Thon: Wo Gott der Herr nicht bey uns helt* dallamjelzéssel hatversszakos gyászének olvasható, aláírása *von Ihrem Beicht-Vater, Martino Adami, Leutschauer Prediger* ([ ]₁a–[ ]₂b).

Augustin Lazari (1636–1693) Rókuson született. Bártfán, Iglón, Zólyomban és Sopronban tanult. 1659-ben beiratkozott a wittenbergi egyetemre, ahonnét 1660-ban visszatért, és 1663-tól Olasziban,

1664-től Csütörtökhelyen, 1668-tól Lőcsén volt szlovák prédikátor. A gyászévtizedben száműzték, de 1682-ben hazatért, és német lelkész, majd 1690-től első lelkész lett Lőcsén.

Idősebb David Spilenbergernek e nyomtatványban közölt életrajzáról, Augustin Lazari gyászprédikációjának szerkezetéről, a szerző prédikációs módszeréről Bibza Gábor írt (*Die deutschsprachige Leichenpredigt* 199, 201, 202, 307).

Martin Adami életéhez ld. Lőcse 1659, **2841**.

Szabó Károly bibliográfiájába Martin Adami *Trostliedjét* külön tételként vette fel (RMK II 1543). Ján Čaplovič nem tekintette önálló nyomtatványnak (CXLV), hanem Augustin Lazari *Status Christianorum in hoc statu* című műve részeként írta le (1429). Az alkalom egyezése, a tartalmi szempontok, továbbá, hogy az Országos Széchényi Könyvtár példánya a *Status Christianorum in hoc statu* c. művet és a *Trostlied*et is (bár ragasztva hozzáfűzve) tartalmazza, illetve az a tény, hogy a *Trostlieden* nincsenek feltüntetve impresszumadatok, indokolja a két szóban forgó mű egy kiadványként való kezelését. Elképzelhető azonban, hogy a *Trostlied* külön is forgalomba került.

A nyomtatvány impresszuma nem tartalmazza a nyomtatás évét, ám ez minden bizonnyal azonos idősebb David Spilenberger halálának évével.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (**4548**, **4549**).

Cf. **4548**, **4549**

Budapest *Nat* ① – Kežmarok *Ev* ① (← Levoča *Ev*)

4543

LUTHER, Martin: Catechesis minor d. Martini Lutheri Latine et Ungarice. Leutschoviae MDCLXXXIV typis Samuelis Brewer.

A⁸–C⁸ D⁴ = [28] fol. – 8° – Orn.

RMK I 1321 – RMK II 1547 – Čaplovič 1430

Evangélikus katekizmus latin és magyar nyelven. – A kiadvány kéthasábos szedésben Luther kis katekizmusának latin és magyar nyelvű szövegét foglalja magában (A₂a–D₄a). Tartalma és beosztása megegyezik ugyanezen katekizmus 1667. évi ugyancsak lőcsei kiadásával, annak laponkénti újraszédése (**3360**).

Szabó Károly ezt a kétnyelvű katekizmust a magyar és az idegen nyelvű hazai nyomtatványok között is leírta bibliográfiájában (RMK I 1321 és RMK II 1547).

Cf. **1776**; **2632***; **3713**, **3360**; **3914**, **4055**, **4236**, **4259**, **4427**, –, **4573**, **4619**, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Levoča *Ev* ○ ○

4544

LUTHER, Martin – (GLASS, Salomon): Der gantze Psalter des königlichen Propheten Davids mit nützlichen kurtzen sum(m)arischen Gebethlein und einem ordentlichen Register der Psalmen, verdeutschet durch D. Mart. Luther. Zu Leutschau 1684 bey Samuel Brewern.

(*)⁴, A¹²-V¹²W¹²-Z¹², Aa¹²-Bb¹²Cc⁸ = [324] fol. – 12° – Orn.

Részleges bibliafordítás: A Zsoltárok könyve. – Ennek a ma csupán egyetlen példányban ismeretes, bibliográfiailag eddig le nem írt nyomtatványának a címlapján a szöveg körzetekből álló keretbe van foglalva. A címlap háta üres. Ezután kezdődik a *Der Psalter* című előszó a Zsoltárok könyvének gazdag mondanivalójáról és jelentőségéről ((*)₂a-(*)₄b). A főrész *Der Psalter mit kurzen summarischen Gebethlein für die Hausväter und ihre Kinder* címmel adja közre a bibliai 150 zsoltár szövegét Luther Márton német fordításában. Mindegyik zsoltár előtt négyesoros rímes imádság áll (A₁a–Bb₁₂b). Ezt követi a zsoltárok tartalmi mutatója *Kurzes Register, in welchen Psalmen Lehre, Trost Gebet, Dank- und Weissagung fürnehmlich zu suchen und zu finden sei* címen (Cc₁a–Cc₃b). Végül *Folgen etliche schöne trostreiche Gebethlein*. Előszőr verses fohászok olvashatók: (1) *Gebet im Anfange des Jahrs* (Cc₄a) – (2) *Gebet vor Essen* (Cc₄b) – (3) *Nach Essen* (Cc₄b–Cc₅a) – (4) *Abendsegen* (Cc₅a–b) – (5) *Morgensegen* (Cc₅b–Cc₆a). Majd hosszabb prózai imádság következik: (6) *Ein Gebet, wenn man die Werk des Berufs ausrichten will* (Cc₆b–Cc₇b). A kiadványt záró verses imádság címe: (7) *Christliche und denkwürdige Reimsprüchlein* (Cc₇b–Cc₈b).

Luther Márton német nyelvű bibliafordításából a Zsoltárok könyve keletkezésétől fogva igen sok önálló kiadást megért. E löcsei változatot a főrész címe alapján házi használatra szánták. Az előszó utolsó mondatában az ismeretlen sajtó alá rendező a könyvben közölt verses imádságok forrását is megnevezte: *Darneben ist ratsam gefunden worden des vornehmen Theologi D. Glassens summarische Gebethlein über jeden Psalter insonderheit hinzuzusetzen, darauß der günstige Leser den gantzen Inhalt, welcher in einem Gebethlein kürzlich verfasst ist, klärlich merken kann*. ((*)₄b). Ezek szerint a verses imádságok szerzője Salomon Glass (1593–1656) evangélikus teológus. Ő Johann Gerhard tanítványa és utóda volt a jénai egyetemen. Munkássága meghatározó a bibliai hermeneutika területén. A harmincéves háború után igen nagy részt vállalt a thüringiai Szász-Gotha hercegségben az egyházi és iskolai élet újjászervezésében. Gerhard munkáját folytatta az ún. weimari magyarázatos és illusztrált bibliakiadás szerkesztésében is, amelyet kifejezetten házi istentiszteletek és ájtosságok számára készítettek és adtak ki Nürnbergben 1641-től kezdve (VD17 3:300421F) folyamatosan további 13 alkalommal 1768-ig.

E könyv németországi eredetijét mindeddig nem sikerült felkutatni.

A nyomtatvány első és utolsó füzetét ((*)⁴, Cc⁸) címlapján azonos, 1684-es impresszummal feltehetően 1690 körül újrasedték, és a főrész e kiadásból megmaradt feiének felhasználásával hozták forgalomba. A két kiadás címszövegének szedésben soronként egyezik, ám míg az 1684-es kiadásban *Verdeutschet* olvasható, ugyanez a szó a későbbi szedésben kis kezdőbetűvel szerepel. E kiadásban az előszó *Der Psalter*, míg a későbbiben *Vorrede* címmel szerepel ((*)₂a), a végén található záródísz ((*)₄b) 1684-ben nagyobb háromszögletű mezőt képez, míg a másik esetben csupán egyszoronyi és eltérő körzetekből épül fel. Az utolsó füzetben e kiadásnál a *Kurzes Register* (Cc₁a) kezdőbetűi csupán nagy fokozatú betűből vannak szedve, míg a későbbi kiadásban díszes lombard áll a helyükön stb. (a későbbi kiadás egy példányának az MTA könyvtárában őrzött

másolata digitális formában is hozzáférhető). Az újrasedett részekben olyan betűtípusok is találhatóak, amelyek csupán az 1687–1688-ban bekövetkezett betűfelújítási folyamat eredményeképpen tűnnek fel a lőcsei kiadványokban (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 576–577, 579–580, 54F, 55F, 58F, 60F, Pavercsik Ilona). A betűcserék során a nyomda azt a gyakorlatot követte, hogy ha az adott fokozatból volt újabb, szebb típusa, akkor a régít legfeljebb kevésbé igényes nyomtatványban (pl. kalendárium) vagy csak néhány sorban, nem feltűnő helyen használta csupán rövid ideig (Pavercsik Ilona szóbeli közlése). Így kizárható, hogy e típusok már 1684-ben a nyomda rendelkezésére álltak volna, és az eddig vizsgált kiadványokban ne tűntek volna fel. Az egyvinyi rész kinyomtatására és a kiadvány forgalomba hozására tehát 1688 után, legvalószínűbben 1690 körül kerülhetett sor. Minderre feltételezhetően azért volt szükség, mert a valamilyen okból eladatlan – és minden bizonnyal már összehordott, de még nem hajtogatott ívekben tárolt – példányokban a felső és alsó, azaz a bevezető és záró részeket tartalmazó papírvitek megsérülhettek, elpiszkolódhattak. Samuel Brewer pedig – talán praktikus okokból – a nyomtatási éven nem változtatott az új szedés során.

Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119) és nyomán Ján Čaplovič (1428) valójában az 1690 körül részben újranyomott kiadást ismertette.

Cf. –, →

Budapest *Nat cop.* (Martin) – Martin *Nat* ①

4545

»DER NEUE und alte Almanach auf das Jahr ... 1685 ... Leutschau« [1684 Brewer].

Čaplovič 1431

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma egyetlen példányból sem ismeretes kiadványt a lőcsei evangélikus könyvtár régi katalógusának alapján a fenti címmel írta le Ján Čaplovič (1431), szerzőként Johann Neubarthot nevezte meg.

A katalógus adata minden bizonnyal egykor meglévő példányon alapul, ezt támasztja alá az is, hogy a régi jelzetet (Kc 344, vö. Čaplovič 1431) is tartalmazza. Lőcsén ebben az időben csak a Brewer-nyomda működött, amelynek folyamatos működése és a magyar nyelvű kalendáriumok rendszeres megjelenése (vö. 3747) is azt valószínűsíti, hogy német nyelvű naptár is minden évben kikerülhetett a sajtó alól (vö. 4031), így e kiadvány egykori meglétét sincs ok kétségbe vonni.

A magyar nyelvű naptárak az 1683-ra szólótól (4433) kezdve jelentek meg Johann Neubarth neve alatt, minden bizonnyal ekkortól a német nyelvű sorozat is az ő naptárai alapján készült.

Cf. 4031!

Olim: *Levoča Ev*

4546

NOMENCLATURA rerum domesticarum, jam denuo multis in locis aucta, emendata, & a' pristinis mendis purgata. Leutschoviae 1684 typis Samuelis Breweri.

A⁸ B⁸ C⁴ = [20] fol. – 8° – Orn.

RMK II 1548 – Čaplovič 1433

Latin–német szójegyzék. – A címlapon *Lectori* címzett vers olvasható: *Si quibus haec putent, pueris excusa sciunto, Illicet quaerant se mage digna viri.* A címlap hátán S[ebald] H[eyden] *lector*i szóló verses előszava található. A főrészt két, léniával elválasztott hasábjába szedve közli a főként a gyakorlati életből és természetismeret témaköréből vett, tematikusan elrendezett latin szavakat és német megfelelőjüket. A szójegyzék a következő tartalmi csoportokra oszlik: *De Deo, coelo ac temporibus* (A₂a–b) – *De homine* (A₂b–A₄a) – *De vestibis virorum* (A₄a–b) – *De vestibis mulierum* (A₄b–A₅a) – *De coloribus* (A₅a–b) – *De domo* (A₅b) – *De balneo* (A₆a) – *De stabulo* (A₆b–A₇a) – *De cella* (A₇a–b) – *De ascensu* (A₇b–A₈a) – *De lanificio* (A₈b) – *De puerperio* – *De bibliotheca* (A₈b–B₁a) – *De cubiculo* (B₁a–b) – *De culina* (B₁b–B₂a) – *De penore* (B₂a–B₃a) – *De aromatis* (B₃a) – *De belariis* (B₃a–b) – *De pecunia* (B₃b–B₄a) – *De conclavi* (B₄a) – *De armamentario* (B₄b) – *De valetudinario* (B₅a–b) – *De latrina* (B₅b) – *De granario* (B₆a) – *De columbario* – *De tecto* (B₆b) – *De urbe* (B₆b–B₇a) – *De officiis* (B₇a) – *De artificibus* (B₇a–b) – *De cognatione* (B₈a) – *De affinitate* – *De rure* (B₈b) – *De arboribus* (B₈b–C₁a) – *De herbis* (C₁a–b) – *De floribus* (C₁b–C₂a) – *De avibus* (C₂a–b) – *De piscibus* (C₂a) – *De animalibus* (C₃a) – *De vermibus et infectis* (C₃b) – *De metallis* – *De numerando* (C₄a). A szöveg a C₄a lapon *Finis* szóval zárul.

A szöveg Sebald Heyden *Nomenclatura rerum domesticarum* című latin–német szójegyzékének (vö. Augsburg 1530, VD16 H 3383) átszerkesztett kiadása. E lőcsei változat jelenleg ismeretlen összeállítója a szójegyzékben csökkentette a szavak számát, minden bizonnyal a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva bizonyos kifejezéseket kicserélt, valamint a helyesírás eltéréseken felül több esetben is más német változatot közölt. Továbbá nem kapcsolta a hét napjaihoz az egyes témaköröket, illetve elhagyta az az eredeti változatban a kötet végén olvasható, szintén a hét napjaihoz kötött *lectio*kat.

Sebald Heyden (1499–1561) nürnbergi kántornak és iskolamesternek nem ez a műve, hanem *Puerilium colloquiorum formulae* című beszélgetésgyűjteménye volt a kezdetektől fogva igen elterjedt Magyarországon (vö. Krakkó 1527, 8). Német, lengyel és magyar értelmezésekkel már 1527-ben megjelent Krakkóban (8), és azt követően számos kiadást megért. *Nomenclaturájának* ez a jelenleg ismeretes első hazai kiadása. Melich János részletesen nem foglalkozott vele, csupán azzal a megjegyzéssel említette, hogy „német iskolák részére való volt” (A magyar szótáriródalom. Bp. 1907, 70).

Szabó Károly e szójegyzéket „Nomenclator Rerum Domesticarum ...” címmel közölte bibliográfiájában (RMK II 1548). Ugyanígy járt el, őt követve Ján Čaplovič is (1433).

A kiadványnak ma ismeretes egyetlen, a Természettudományi Társulat Könyvtárában őrzött teljes példánya a kötet lezárásnak időpontjában nem hozzáférhető, a fenti leírás az Országos Széchényi Könyvtárban található másolat alapján készült.

Budapest *Nat* cop.

Olim: Természettud. társulat könyvtárában Budapesten.

Perlička dítek Božích ... Lőcse 1684. – Vide **4494**

4547

RHENIUS, Johann: [1] Compendium Latinae grammaticae pro discentibus scriptum: et nunc post accuratas academiaram et scholarum illustrium censuras, postremo multis in locis auctum, recognitum et idiomate Bohemico redditum atq[ue] sublatis omnibus mendis typographicis editum a m. Johanne Rhenio. – [2] Accessit nomenclator grammaticus per omnes partes completus. Leutschoviae typis Samuelis Brewer MDCLXXXIII.

»A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ii⁸ Kk⁷? = [10] fol. + 505 + [1] pag. – 8°«

Bucsay 656 – Knihopis 14.831 – Čaplovič 1434

Latin nyelvtan cseh nyelvű értelmezésekkel és latin-német szójegyzék. – E kiadványnak a hallei magyar könyvtárban őrzött példánya ma már nem található, a szlovák nemzeti könyvtár példányának pedig csak a címlapmásolata volt jelenleg hozzáférhető. A nyomtatványt a hallei kötet alapján első alkalommal Bucsay Mihály ismertette (656). A következő leírás öt követi. Eszerint a cím és az utána lévő ajánlás tíz levélen foglalt helyet. Az utána következő, 505 lap terjedelmű főrész pedig a korábbi kiadásoktól eltérően (pl. Lőcse 1650, **2327** etc.) a nyelvtani szabályok cseh nyelvű fordítását és cseh nyelvű példákat is közölt.

Bucsay a kiadvány füzetekinek beosztását összefoglalva közölte, illetve nem tüntette fel, hogy hány laposak az egyes füzetek. Az ismertetett terjedelmi adatok és a szokásos gyakorlat alapján azonban a kolláció minden bizonnyal a címleírásban olvashatóval egyezett.

Rhenius grammatikájának cseh nyelvű értelmezéseket is tartalmazó kiadása időben ehhez az 1684. évi lőcsei kiadáshoz képest legközelebb 1781-ben jelent meg Pozsonyban és Kassán Johann Michael Landerer nyomdájában (Petrik III 221, Knihopis 14.832a)

Cf. **2327***; **3739**, –, →

Budapest *Nat* cop. partim – Martin *Nat* ○

Olim: Halle *Univ*

4548

SINAPIUS–HORČIČKA, Daniel: *Beatis manibus viri ... dn. Davidis Spilenbergeri, phil. et med. doctoris experientissimi, practici Leutschoviensis felicissimi, Academiae Naturae Curiosorum adjuncti, qui placide in Christo obdormiendo XXVII. Maji, h. 9. antemer. ex hac vita in alteram coelestem emigravit, cum magno suorum et totius reipub. luctu, anno MDCLXXXIV. posuit Daniel Sinapius, ecclesiae Slavon. ibid. a sacris. Leutschoviae (1684) typis Samuelis Breweri.*

(*)² = [2] fol. – 2° – 1 ill., orn., init.

RMK II 1549 – Čaplovič 1435

Gyászversek latin és német nyelven, halotti beszéd latin nyelven. – A kiadványt idősebb David Spilenbergernek, filozófia- és orvosdoktornak, lőcsei főorvosnak, az schweinfurti Academia Naturae Curiosorum tagjának 1684. május 27-én történt halála alkalmából jelentette meg Daniel Sinapius–Horčička, lőcsei szlovák lelkész. A címlap hátán cím nélküli halotti oráció olvasható *Non poterat* kezdőszavakkal. Ezt követi a hexameterben írott gyászvers (1) *Funus procedit, eamus!* címmel ((**)₂a–b). Majd német nyelvű költemény következik (2) cím nélkül ((**)₂b), végül újabb, (3) latinul, disztichonban írt, cím nélküli vers olvasható ((**)₂b). Az utolsó vers sorai közé lepellet letakart koporsót ábrázoló illusztrációt nyomtattak (ld. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 179, 456 I/147).

A szerző életrajzához ld. 3156. David Spilenberger életrajzához ld. 2847.

A nyomtatvány impresszuma nem tartalmazza a nyomtatás évét, ám ez minden bizonnyal azonos idősebb David Spilenberger halálának évével.

Ugyanebből az alkalomból más nyomtatványok is megjelentek (4542, 4549).

Cf. 4542, 4549

Budapest *Nat* ①

4549

THANN, Andreas: *Trauer- Klag- Trost- und letztes Ehren-Gedicht zu ... Ehren des ... Herrn David Spiellenbergers, philosophiae et medicinae doctoris, Academiae Naturae Curiosorum adjuncti ... gemeiner königlichen freyen Stadt Leutschau ... medici ord., welcher anno 1627. die 22. Mens. Julij auff diese Welt- gebohren [!] und den 27. Majj 3/4 auf 9. Uhr vor Mit. im 1684. Jahre von danen wiederumb abgeschieden, auch den 30. ... zu seiner väterlichen Ruhe begleitet und gebracht worden, seines ... Alters in 57. Jahr weniger etlicher Wochen, wolte und solte seine letzte Schuldigkeit ... der Frauen Wittib, abwesenden Herrn Sohn ... zu ... Trost auf sein Grab legen und ... übergeben haben Andreas Thann von Georgenberg, weil. Pfarrer zu Schmög., der Zeit Einwohner alldar. Leutschau anno supradicto (1684) bey Samuel Brewern.*

)² + ? = [2 + ?] fol. – 2° – Init.

RMK II 1550 – Čaplovič 1436

Gyászvers. – A kiadványt idősebb David Spilenbergernek, filozófia- és orvosdoktornak, az Academia Naturae Curiosorum tagjának, löcsei főorvosnak 1684. május 27-én bekövetkezett halála alkalmából jelentette meg a Szepes megyei szombathelyi születésű Andreas Thann, egykori smizsányi (szepessümegei) lelkész. A címlap hátán kezdődik gyászkölteménye, amely a ma ismeretes egyetlen példányban a)₂b lapon megszakad. Az ezen a lapon olvasható órszó a *Jetzt*.

Andreas Thann Szombathelyen (Szepesszombat) született, löcsei, majd besztercebányai tanulmányai után 1657-ben a lipcsei és ugyanebben az évben a wittenbergi egyetemre iratkozott be. 1661-ben hazatérve szülővárosában rektor lett, 1666 elejétől pedig lelkész Smizsányban (Szepessümege). Az üldözések folytán 1672-ben Németországba ment, ahonnan csak a gyászévtized elmúltával jöhett vissza. Ekkor nem kapva állást, Lőcsén telepedett le, ahol 1688. június 8-án katolizált. Ismeretesek különböző témákról szóló filozófiai disszertációi, amelyek Wittenbergben jelentek meg (1659, RMK III 2096 és RMK III 2103; 1660, RMK III 2133), továbbá kegyességi műve, a *Des heiligen und neuen Jerusalem I-II. Theil* (Weissenfels 1680, RMK III 3061; Leipzig 1681, RMK III 3131), és megjelent egy prédikációja is *Unicum ovile catholicum* (Nagyszombat 1693, RMK II 1758) címen. Ezekon kívül alkalmi versek szerzője volt.

Idősebb David Spilenberger életrajzához ld. **2847**.

A nyomtatvány impresszumában nincs kiírva a nyomtatás dátuma, de világosan utal a cím szövegében szereplő 1684. évre a nyomtatás helye után következő *anno supradicto* fordulat, tehát biztosan 1684-ben jelent meg a nyomtatvány. A ma ismeretes adatok alapján a kiadvány eredeti terjedelme nem állapítható meg.

Ugyanebből az alkalmából más kiadványok is megjelentek (**4542**, **4548**).

Cf. **4542**, **4548**

Budapest *Nat* O?*

4550

[1] TŘANOVSKÝ, Jiřík: Cithara Sanctorum, Apocal. 5. Pijsně duchownij, staré y nové kterýž církev křestianska při výročnjch slavnostech a památkach, gakož y we wselikých potřebách swých obecnych ý obzwlásstnjch s mnohým prospěchem vžjwá: K njmžto přidaný gsau pijsně mnohe z německé ržecj do nassj slowanské preložené. S naučenjm (w předmluwě položeným) o zpjwánj: Gak wzáctná to wěc gest? A proč my křestiané často a rádj Panu Bohu ke cti a chwále zpjwati máme? K obecnému církwě Božij wzdělánj w nové ohromažděné[!], a wydané od kněze Giřjka Třanowského služebnjka Páně, při církwí swato-Mikulásské w Liptowě. Editia čtwtwa dokonalegssj a opraweněgssj. – ([2] Páty díl Modliteb z Swatého Pijsma wybraných a na každý deň vžywanij vžytečnych, tolikež y spowědnjch a při Welebbe Swatosti obyčegnych. W Lewoči 1684 v Samuele Brewera.)

)⁸, A⁸-V⁸ W⁸ X⁸-Z⁸, Aa⁸-Vv⁸ Ww⁸ Xx⁸-Zz⁸, Aaa⁸-Mmm⁸ = [16] + 875 + [28] + 45 [recte 47] + [10] pag. – 8° – ♪, orn., init.

RMK II 1551 – Knihopis 16.309 – Čaplovič 1437

Evangélikus kottás énekes- és imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A cseh alcím fordítása: Régi és új vallásos énekek, amelyeket a keresztyén egyház ünnep- és emléknapiakon, csakúgy mint minden hétköznapi és különleges szükségében sok haszonnal használ: Hozzáadatnak sok énekek, német nyelvről fordítva le a mi szláv nyelvünkre. (Az előszóban) tanítással az éneklésről: Milyen értékes dolog ez? Miért kell nekünk keresztyéneknek gyakran és örömmel az Úristennek énekelniünk? Isten egyházának épülésére összegyűjtötte és kiadta Jiřík Tránovský pap, az Úr szolgája a liptószentmiklósi gyülekezetben. Negyedik, javított és teljesebb kiadás.

Az énekeskönyv *Předmluvy k kancynál tento k pobožnému čtenáři* (Előszók az énekeskönyvhöz a jámbor olvasóhoz) ()(b–)(b) című, a datálása (Anno 1635) alapján az 1636-os első kiadáshoz (1655) készült bevezetővel indul, majd következnek a *Kratička sprava k dobrotivému čtenáři* (Rövid híradás a jámbor olvasónak) ()(a–)(b), amely szövegében más, mint az előző kiadás hasonló bevezetője.

Ezután következnek az énekek öt részre osztva. Mindegyik élén belső címlap áll, amelyek hátán tartalomjegyzék olvasható. Címük és elhelyezkedésük a következő: *První díl Písni duchovních k výročným slavnostem a památkam přínáležejících, jejichžto pořádek ...* (A Lelki énekek első része, az éves ünnepnapokhoz és emléknapiakhoz kapcsolódók, amelyek rendje ...) (3–308) – *Druhý díl Písni duchovních obsahující v sobě, žialmy, officia nedělní a svateční, jakož i jiné písně některým přednejším svátkům přisluouchajice a před i po kázání tolikež při vělebných Svatosti posluhovaní potřebné ...* (A Lelki énekek második része, amelyek között vannak zsoltárok, vasárnap és ünnepi officiumok és más, néhány kisebb ünnepre, prédikáció előttre és utánra, a szentségek kiszolgáltatásához szükséges énekek) (309–398) – *Třetí díl Písni duchovních, obsahující v sobě písně o některých hlavních artykulích víry křesťanské, jako i kajice obzvláště z žialmů Davidových ...* (A Lelki énekek harmadik része, köztük énekek a keresztyén hit főbb tételeiről, valamint bűnbánatiak különösen Dávid zsoltárai közül) (399–566) – *Čtvrtý díl Písni duchovních obsahující v sobě antyffony a kolekty k každoděnnym Modlitbam potřebné k tomu y jiné Písně ránní, polední y večerní, ano k všelijakým obecným y obzvláštým potřebam spůsobné a obyčejné ...* (A Lelki énekek negyedik része, köztük a mindennapi imádságokhoz szükséges antifónák és kollekták, hozzájuk más reggeli, déli és esti, és bizony, minden köznapi és különleges szükségletre alkalmas énekek) (567–869). Ehhez kapcsolódik a *Napomenutí kantorům potřebné* (Szükséges figyelemztetés a kántoroknak) (870–875) és az énekek két, eltérő szempontú mutatója úgy, mint az előző kiadásban. Az első az egyházi évet követve vasárnapok szerint csoportosítja az énekeket (Ggg₆b–Ggg₈b), a másik betűrendes (Hhh₁b–Iii₁a). Köztük található Daniel Sidonius trstenai lelkész verse: *Na kancional tento* (Ezen énekeskönyvre), amelyben a sorok kezdőbetűi Jiřík Tránovský nevét adják ki (Hhh₁a). Utána önálló impresszummal ellátott címlappal, folyamatos fűzetjelzéssel, de önálló lapszámozással a fenti címléírásban jelzett ötödik rész következik (A Szentírásból válogatott és mindennap végzendő, hasznos, bűnbánati és a Szentségek mellett szokásos imádságok ötödik része) (1–45 [recte 47]). A könyvet a *Důvody slyného potěšení, v čas nasylného valedného statkův zabírání* (A nagy öröm okai a birtokok erőszakos, háborús elfoglalása idején) című elmélkedés (Mmm₁a–Mmm₁b) zárja.

A címlap szerint ez az énekeskönyv negyedik kiadása. Tránovský *Cithara Sanctorum*ának ennél több önálló kiadása ismeretes, ezért minden bizonnyal az imádságoskönyvvel bővített változat negyedik kiadásáról van szó. Ilyen az 1653-as (2477) és az 1674-es lőcsei kiadás (3972). Az 1680-as, szintén lőcsei kiadásnak (4316) csak egy erősen csonka példánya ismeretes, a ránk maradt részek alapján ehhez is tartozott imádságoskönyv, így lehetséges, hogy az 1684-es változat valóban a negyedik kiadás.

Az énekeskönyv szerkezete kicsit más, mint a korábbi kiadásoké. Ez öt könyvre osztja az énekeket, és néhány új éneket is tartalmaz.

Daniel Krman előszava Václav Kleych evangélikus énekeskönyvének 1722-es zittai kiadásához (*Ewangelický Kancýonal*. Žitava 1722, A₁₀a, vö. Knihopis 3973) felsorolta az összes *Cithara Sanctorum*-kiadást 1711-ig, és ezen kiadás összeállítójaként Daniel Sinapiust nevezte meg. Mivel egyéb adatai pontosak, feltehetően ez is megállja a helyét. Ennek nyomán készült az Országos Széchényi Könyvtár példányában olvasható, közel egykorú kézírásos bejegyzés: „Tutu edycy wydal Daniel Sinapius kazatel Lewočský, který se sýce nejmenoval jinde: swědčí však o něm předmluva Krmanowa na Ewangl. Kancýonal od Kleycha wydaný w Žitawě 1722.” (Ezen kiadást Daniel Sinapius lőcsei prédikátor állította össze, akit bár máshol nem említ: tanúskodik róla Krman Kleych evangélikus énekeskönyvének zittai 1722-es kiadásához írott előszava.) Ján Čaplovič is azt feltételezte (1437), hogy a kötet összeállítója Daniel Sinapius-Horčička lőcsei lelkész volt (életrajzát ld. **3156**). Ezt a Knihopis bővített, digitális változata is átvette (K16309).

Az énekeskönyv megjelenésekor Thököly felkelése és a törökök elleni háború miatt hadszíntér volt az ország. Ezért kerülhetett az énekeskönyv végére a *Důvody sýlněho potěšení* című tanító elmélkedés arról, hogy miért engedi ezt Isten, és mi az, aminek még ezekben a nehéz időkben is lehet örülni. Az ellenség, akitől szenvednek, itt nem kifejezetten a törökök, hanem általában a katonák, és a csapás a háborús rombolás, a katonák fosztogatása és az előlük menekülő lakosság hontalanná válása. Az elmélkedés címének első két szavának kezdőbetűjét (*Důvody sýlněho*) az Országos Széchényi Könyvtár példányában egykorú kézírással kiegészítették Daniel Sinapiusra.

Az énekeskönyvről és kiadásairól ld. a *Cithara Sanctorum* 1636–2006 című kötet tanulmányait (ed. Miloš Kovačka és Eva Augustínová. Martin 2008) és Eva Augustínová *Cithara Sanctorum. Bibliografia* (Martin 2011) című bibliográfiáját.

Cf. **1655***; **3972**, **4316**, –, →

Brno *Nat* ③ – Budapest *Ev* ② – Budapest *Nat* ① – Liptovský Mikuláš *Ev* 000 – Martin *Nat* ③ – Olomouc *Scient* 0 – Praha *Acad* ③ – Praha *Mus* ③

4551

[1] UJ és o kalendarium, melyet Christus születése után való 1685. irt Neubarth Janos, es Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatta. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus urunk születése után való 1685. esztendőre a' tsillagoknak természet-szerint való forgásiból és jelenésekből ez also világon, illendő szorgalmatossággal öszveszerezettett és le-irattattot Neubarth Janos által.) Lötzen [1684] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., 1 ill., color.

RMK I 1340 – Čaplovič 1432

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapon Magyarország két orszlán által tartott címere helyezkedik el, hátán az év jellemző adatai olvashatók. A naptárjegyek magyarzata (A₂a) után állnak a hóna-

pok naptártáblái (A₂b–B₆a), amelyek beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089). Az egyes hónapok után az előző évitől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid szövegek olvashatók. A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) zárja. Az önálló címlappal ellátott prognosztikon (B₇b) a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–b) – *II. A tavaszról* (C₁a–C₂a) – *III. A nyárról* (C₂a–C₃a) – *IV. Az ősztől* (C₃a–C₄b) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₄b–C₆a) – *Harmadik része. A békeségről és hadakról*, amelyet rövid verses imádság zár, kezdősora: *Mi atyánk Úr Isten adj szent békeséget* (vö. RMKT XVII/11 731, 883) (C₆a–C₈a) – *Negyedik része. A betegségekről*, végén Horatius Od. 1. 4. 13–14. sorainak latin disztichonban való átköltése, és verses, de nem disztichonban írt magyar fordítása olvasható, kezdősora: *A balál mindent lekaszál* (C₈a–D₂a) *Ötödik része. A földi természetről és terméketlenségről*, amelyet a szerkesztő ajánló sorai zárnak (D₂a–D₃a). Ennek hátán érvágó embert ábrázoló fametszet áll, amely azt mutatja, hogy melyik testrészen melyik égövi jegy uralma alatt alkalmas az érvágást végrehajtani. A kiadványt a *Sokadalnak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₄a–D₈b) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* című krónika zárja, amely a végén Visegrád, Vác és Pest töröktől való, 1684 június második felében történt visszafoglalását adja hírül (E₁a–E₈b).

Cf. 3747!

Budapest Acad ① – Budapest Arch ① – Budapest Nat ① ① + cop. digit. – Budapest Univ ②*
Olim: Csornai convent.

Calendarium Tyrnaviense ad annum MDCLXXXV ... Nagyszombat 1684. = **Appendix 339**

4552

(JAKLIN Balázs): Regulai avagy rend-tartasi ... Nagy-Szombath városában lévő Nagy Bóldog Asszony Congregatiojának Sz. Miklós püspök és confessor templomában, néhai ... Forgach Ferencz cardinál és esztergami érsek-által rendeltet, Ötödik Pál pápátul adatot indulgentiákkal és búcsúkkal, más hozzá-tartozando szép imádságokkal ki-szedetet aitatosságok. Nagy-Szombatban MDCLXXXIV az academiái bötüivel.

*⁷, *(bis)⁸, *(ter)², A⁸–V⁸ X⁵ = [33] + 328 + [2] pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

RMK I 1323 – Čaplovič 2169

Vallási társulat regulái és kézikönyve. – A címlap hátán bibliai citátumok olvashatóak. Az ajánlás *Nagyszombat városában Szent Miklós püspök és confessor templomában Nagy Bóldog Asszony neve alatt vitézkedő Szent Gyülekezetnek ...* szól, aláírója *nagyságtoknak és kegyelmeteknek alázatos káplánja, szolgáló atyafia, e Szent Társaságnak érdemetlen rectora és praefectusa, Jaklin Balázs, schavniki apátur, ... esztergomi*

káptolomnak kántora és kanonokja (*₂a–*₇a). Ebben Szűz Mária magyarországi tisztelete és a *Regnum Marianum* eszméjéből kiindulva ismerteti a kongregáció alapításának történetét. Eszerint létrehozására Forgách Ferenc esztergomi érsek kért engedélyt V. Pál pápától, azonban Forgách még annak megérkezése előtt, 1615. októberében meghalt. Ezután azok, akik az érsek *életében dicséretes tanácsokkal ébresztői és mozdítói voltak* az ügynek, a pápai bulla felhatalmazása alapján 1616-ban Szent Miklós templomában megalapították a kongregációt. Az ajánlás után üres lap, majd a naptárrész következik, amelynek első egy-ége *Az esztendőről és annak részeiről* címet viseli, és a csillagászati év általános adatait, az advent kezdetét, valamint a menegző tartására alkalmas időszakokat ismerteti (*_(bis)₁a). Ezt követően a változó ünnepeknek egynéhány esztendőre való táblája áll az 1685 és 1711 közötti évekre (*_(bis)₁b–*_(bis)₂a. Ennek legnagyobb részét a szentek napjait és az állandó ünnepeket közlő öröknaptár táblái alkotják (*_(bis)₂b–*_(ter)₂a). Végül pedig a naptárban közölt adatokhoz fűzött rövid kiegészítő szöveg olvasható (*_(ter)₂b). Alatta cifrákból szedett sorral elválasztva helyezkedik el *A Nagyboldogszony Kongregációjának rendtartási címe* (*_(ter)₂b), szövege a következő lapon indul (1–8). Ezt követi *A szentséges római Ötödik Pál pápától adatott teljes búcsúk* (8–11), *Hitünk vallása* címmel az apostoli hitvallás bővített szövege (11–16), majd a néhány soros *Más rövidebb azon hitvallásról*, amely a tridenti zsinat végzéseinek elfogadását hangsúlyozza (16), és újabb, *A Boldogságos Szűz Máriához való ajánlás* (16–17). E részt tipográfiailag elkülönítve *A gyülekezet kezdetin* címmel a kongregáció gyűlése előtt, illetve a végén mondandó könyörgések és imádságok szövege zárja (17–19). A főrész előtt fejlécekből összeállított keretben az Angyali üdvöletet ábrázoló fametszet látható, alatta szöveg figyelmezteti arra az olvasót, hogy V. Pius ötvennapos búcsút engedett azoknak, akik elmondják Szűz Mária vagy a halottak zsolozsmáját (20). A szemközti lapon kezdődik a *Boldogságos Szent Anyánk Officiuma, avagy Asszonyunk Szűz Mária zsolozsmája* (21–128). A benne található verses *Himnuszok* kezdőszavai a következők: *Kit a nagy ég, föld, víz csudál* (24) – *Szent Ambrus és Szent Ágoston himnuszának* kezdősora: *Téged Isten dicsérünk, téged Úrnak vallunk* (50) – *Ó dicső Szűz, ki szüzeket* (66) – *Antiphona* címmel: *Mennyországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya* (75) – *Mennynek királyné asszonya* (76) – *Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja* (77) – *Üdvözítőnek szent anyja* (78) – ismét *Himnusz* címmel: *Emlékezzél meg teremtőnk* (80, 87, 93, 99, 122) – *Üdvöz légy Mária, tengernek csillagja* (115). A következő nagyobb egység az *Officium defunctorum, azaz a halottak zsolozsmája* (129–189). Ezt a gyónással foglalkozó részek követik: *A penitencia tartás szakramentoma, azaz a szent gyónásnak gyakorlása* (190–191) – *Bizonyos történetek és fogvatkozások, amelyekre nézve szentségtörő és haszontalan a gyónás* (192–193) – a gyónásra való *Intés* (194) – *A lelkiszámvétel előtt való imádság* (194–196) – *Lelkiszámvétel*, amely a Tízparancsolat elleni vétkeket veszi számba parancsolatonként (196–216) – *Gyónás előtt való első- (negyedik) imádság* (216–242) – *Az ó törvény béli penitencia tartók könyörgési* (242–245) – *Más rövidebb imádságok* (245–247) – *Oktatás, mikor egyházi ember eleibe mégy a gyónás előtt* (248–250) – *Gyónás után való első- (ötödik) imádság* (250–265). *Az Úr vacsorája, azaz az Oltáriszentség gyakorlása* főcímű rész több egységből tevődik össze: *Az Úr vétele előtt való első- (harmadik) imádság* (266–276) – *Mikor az Úr vételehez közelgetünk* (277–279) – *Az Úr vétele után hálaadás, első- (hatodik) imádság* (280–296) – *Szent Bernárd könyörgése* (296–297). Ezek után *Boldog Asszonyrul litánia* címmel a lorettói litánia (298–302), majd *Más litánia Boldog Asszonyrul* (303–312) olvasható. Ez utóbbiban található az *Ave maris stella* című himnusz, kezdőszavai: *Tengernek fényes csillaga* (311). *A Boldog Asszony hét ünnepére való imádságok* című részben (313–319) a következő című és kezdetű verses himnuszok olvashatóak: *Salve regina, Mennyországnak királynéja* (315). *Alma redemptoris, Üdvözítőnek szent anyja* (316) – *Ave regina coelorum, Mennyországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya* (317) – *Regina coeli, Mennynek királyné asszonya* (318). Végül *Mikor*

hadakkal ostromoztatunk cím alatt négy imádság (*első-negyedik*) olvasható (320–328). A kiadványt *Mutató tábla* című tartalomjegyzék zárja (X₃a–b).

Jaklin Balázs (1642–1695) tanulmányait Nagyszombatban, majd Rómában végezte. 1674-től esztergomi kanonok, majd címzetes tinnini püspök, 1690-től haláláig királyi kancellár, a következő évtől nyitrai püspök volt.

E műve keletkezését az 1710. évi nagyszombati kiadásban (RMK I 1780) Illyés István előszava foglalta össze. Eszerint a társulat eredetét, reguláit és búcsúit Draskovich György korábbi írások alapján 1628-ban összeállította, és a kongregáció albumába beírta. Ezt fordította le és bővítette meg néhány imádsággal Jaklin Balázs 1684-ben (RMK I 1780, *₂b–*₃a). A munka 1745-ben Nagyszombatban ismét megjelent (Petrik III 194, Knapp: Pietás 217).

A nagyszombati Akadémiai nyomdát 1679 és 1683 között Matthias Srnensky vezette, utána az 1684–1686 évekből nem ismeretes a nyomdavezető neve. 1684. évi működését ez az egyetlen kiadvány bizonyítja.

Cf. –, →

Budapest Acad ① + cop. digit.

—
Kada Steph.: Incendium et excidium civitatis Tyrnaviae auctoribus Tökölianis. Tyrnaviae 1684. = **Appendix 340**

—
Calendar. Sibiu 1684. = **Appendix 341**

4553

[Carmina gratulatoria ad Michaellem Apafi II. Cibinii] 1684 [typ. civitatis per] Stephanum Jüngling.

[1] fol. – cr. 700 X 500 mm

Köszöntő versek. – Ez a bibliográfiailag eddig ismeretlen, plakát alakú nyomtatvány ma ismeretes egyetlen csonka példánya megközelítőleg a kiadvány negyedrésztét teheti ki. A fennmaradt szedéstükör mérete: 345 x 245 mm A körzetekből összeállított kerettel övezett kiadvány két hasámban, cifrasorokkal, illetve lineákkal elválasztott verseket tartalmaz, amelyekkel minden bizonnyal II. Apafi Mihály választott erdélyi fejedelmet köszöntötték. A cím nélküli költemények szerzői a következők: (1) *Stephanus Nagy Pétsi, coll[egii] civ[is]*, e versnek csupán az utolsó négy sora olvasható – (2) *Stephanus Kútas, coll. civ.* – (3) *Samuel Bonyhai, civ[is] coll[egii] S[aros] P[atakiensis] Alb[ensis] et cels[issimi] p[rincipis] alumn[nus]* – (4) *Michael N. Patachi, coll.*

civ. – (5) *Michael Kovásznai, civ. coll.* – (6) a költeményből a töredéken két sor maradt fenn, a szöveg a másik hasábján végződhetett, így szerzője nem ismeretes – (7) *Daniel Femgerus ...*, csupán a névalírás olvasható, az utána következő szavak, illetve a vers szövege nem – (8) *Stephanus Josika, nobilis orator* – (9) *Sigismundus Barcsai, nobilis orator* – (10) *Andreas Barcsai, nobilis orator* – (11) *Volfgangus Csermenyi, nobilis poeta* – (12) *Franciscus Hosdati, nobilis poet.* – (13) *Paulus Posabazi, nobilis poet.* – (14) *Johannes Szeremi, nobilis poeta.*

A kiadvány minden bizonnyal abból az alkalomból készült, hogy II. Apafi Mihály megválasztását a szultán (beráttal) megerősítette. A beiktatási ceremóniára 1684. szeptember 18-án Gyulafehérvárra került sor (vö. **4533**, **4538**), és ezzel egyidőben Szebenben is nagyszabású ünnepséget tartottak (Jakab Elek: Az utolsó Apafi. Bp. 1875 (Magyar Történelmi Társaság XXII), 13–16).

Az első hat versíró 1683–1684-ben iratkozott be a pataki kollégiumba (Hörsik Richárd: A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777. Sárospatak 1998, 126–128), majd a kollégium Gyulafehérvárra költözésével ott folytatta tovább tanulmányait. A többi versíró erdélyi hátterű (Csorba Dávid megállapítása).

Ugyanerre az alkalomra az enyedi kollégium tanárainak és diákjainak üdvözlővers-gyűjteménye is megjelent Kolozsváron (**4533**).

Cf. **4533**

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Univ* ④

4554

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium trilingvis, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum nomenclatura Latina, Germanica et Hungarica, in usum et commodum scholasticae nostrae juventutis noviter emissa. Cibinii 1684 [typ. civitatis] per Stephanum Jüngling Cibin.

A⁵ B⁸–Q⁸ R² = [2] + 241 + [10] pag. – 8° – Orn., init.

Sztripszky I 2115/322 ← MKsz 1889: 206 – Kurt Pilz: J. A. Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 138.

Iskolai enciklopédia latin, német és magyar értelmezésekkel. – E kiadvány Comenius nagyhatású tankönyvének illusztrációk nélkül megjelent változata. A cím után rögtön kezdődik az előző kiadásokhoz képest (pl. Nürnberg 1669, **3587**) rövidített előszó három nyelven: először a *Praefatio* (A₁b), majd a *Vorrede* (A₂a–b) és az *Előjáró beszéd* (A₃a–b). Ez nem tartalmazza azokat a részeket, amelyek a képes szemléltetés oktatásban betöltött szerepéről szóltak. Az *Orbis*-kiadásokban szokásos, Jézus Sirák fia könyvéből való idézet is csak a német és a magyar előszót zárja. A főrész az *Orbis*-kiadások megszokott rendjét követi, és minden lapon három oszlopban egymás mellett szerepelteti a címben jelzett témához kapcsolódó kifejezéseket latinul, németül és magyarul: *Invitatio. Einleitung. Megszólítás* (6, [recte] 5–6) – *I–CLI.* fejezet (6–240) – *Clausula. Der Beschluß. Berekesztés* (241) – *Index titulorum* (Q₅b–Q₆b) – *Titel-Register* (Q₇a–Q₈a). Majd egy üres lap után következik *A részeknek mutató táblája* (R₁a–R₂b).

A kiadás készítői törekedtek rá, hogy laponként szedjék újra az 1672-es kétnyelvű kiadást (Szeben, 3864), az ott harmadik oszlopként közölt vegyes megjegyzések helyére illetve be a magyar nyelvű szöveget. A legtöbb esetben a nyomdai díszek is megegyeznek a két kiadásban.

Cf. 2584; 3587; 3864, 4001, 4002, –, 4600, 4601, →

Budapest *Nat* ® + cop. (partim)– Cluj-Napoca *Univ* [Ⓛ]

4555

FRONIUS, Matthias: Der Sachsen in Siebenbürgen: Statuta oder eigen Land-Recht zu erst übersehen und gemehret durch Matthiam Fronium. Mit einer löblichen sächsischen Universität Freyheit nicht nach zu drucken. In Herrmanstadt MDCLXXXIV druckts und verlegts Stephanus Jüngling [typ. civitatis].

[a]⁴ b⁴, A⁴–V⁴ W⁴, [ ]² = [16] + 150 + [22] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1555 – Nägler 499 – VD17 23:267607X

Az erdélyi szászok jogszabály-gyűjteménye. – A nyomtatvány címlapját fametszetes keret övezi, amelynek felső részén két angyal, alul két griff tartja Szeben, két eltérő metszetről nyomott címerét. A címlap hátán *Stephanus Jüngling, Buchdrucker* ajánlása olvasható... *Christiano Reichert ... Burgermeister ... sächsischer Haupt-Herrmanstadt allhier in Siebenbürgen, ... Georgio Armbruster, Ihr Fürstlich Gnaden in Siebenbürgen geheimen Landesrath, ... sächsischer Nation ... comiti, auch der ... Herrmanstadt ... Königsrichter, ... Andraea Waldhütter ... Herrmanstadt ... Stuhlrichtern, ... Johanni Haupt ... in Herrmanstadt ... proconsuli et senatori primario, wie auch assessoribus ... Raths und notario provinciali ... Universität und der ... Herrmanstadt* ([a]₁b–[a]₂a). Ezután következik az előző kiadásétól (Brassó 1583, 523) eltérő *Vorrede* ([a]₂b–[a]₄a), majd *Valentinus Franck, patricius Cibir. ac notarius Saxonum provincialis* cím nélküli német nyelvű verse ([a]₄b) – három ószövetségi idézet (b₁a), végül *Matthias Miles, Rathman in Herrmanstadt* német nyelvű verse, amelynek címe *Saxo suas noviter leges divulgat Olympo* 1683-at kiadó kronogramot foglal magában (b₁b–b₂a). A főrés szövege helyesírási eltérésektől eltekintve megegyezik az 1583-as kiadásával (Brassó, 523). A jogszabályok gyűjteményét Báthori István megerősítő és kihirdető oklevelébe foglalták, ennek bevezető része *Privilegium* címmel olvasható (b₂b–b₄b). A jogszabályok négy részre (*Erste–Vierte Buch*), azon belül *XII, VI, IX*, illetve *VIII Titelte* oszlanak (1–150). A fejezeteken belül csupán római számmal jelölt, különböző számú cikkelyek élén egymondatos tartalmi összefoglalók állnak. Ezek az 1583-as kiadásban (Brassó, 523) nem szerepeltek. A szöveget bibliai idézet (*Synach am VII.*) zárja (150), amely az előző kiadásban a *Beschluß* végén volt. Ezt követi a *Register nach ordentlicher Verzeichnung deß Alphabets, darinnen eines jeden Paragraphs Inhalt, in seinem Buch und Titul. kürzlich aufzufinden und nachzuschlagen ist* című mutató, amelynek végén kolofón olvasható (T₄a–W₄b). Majd *Beschluß* címen Báthori István oklevelének a záradéka ([ ]₁a–[ ]₂a) következik, amelynek keltezése Krakkkó, 1583. február 18. A kiadványt Báthori István lengyel király és erdélyi fejedelem fametszetes címere zárja ([ ]₂b).

A szász jogkönyvről újabban Adolf Lauf (*Das Eigen-Landrecht der Siebenbürger Sachsen*. München 1973, 9–10, közli az 1583-as kiadás hasonmását is) és Konrad Gündisch írt (*Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen*. München 1998, 88–90). A műre vonatkozó főbb ismereteket és irodalmat magyarul Rüszt-Fogarasi Enikő foglalta össze (*Örökösödési szokások az erdélyi fejedelemség-kori városiak körében*. In: Tanulmányok Erdély fejedelemség-kori történetéből. Szerk. Ballabás Dániel–Borbély Zoltán. Eger 2012, 13–14).

A kiadványból két változat ismeretes. Ezek csupán a kolofón szövegében különböznek. Míg az „A” variáns a művet lezáró *Ende* szót követően csak az impressumadatokat közli, a „B” változat esetében a kettő közé a *Nicht nach zu drucken* figyelmeztetés került (W_4 b). Megjegyzendő továbbá, hogy egyes példányokban a *Beschlußft* tartalmazó levélpárt a jogszabályok és a regiszter, azaz a T_3 és T_4 levelek közé kötötték. Bár így a kolofón a szokott módon a kötet legvégére került, a bibliai idézet után (T_3 b) álló, a *Register*re utaló *Re-* őrszó, illetve a $T_{2,4}$ levelek fizikai összetartozása mégis arra enged következtetni, hogy a T füzetet folyamatos szövegűnek tervezték, és a záradékot szánták a kiadvány végére, miként azt a fenti leírás mutatja.

A fametszetes címlapkeret többszöri felhasználásáról, átalakításáról és a rajta látható címerek cseréjéről V. Ecsedy Judit és Simon Melinda írt (V. Ecsedy–Simon 138).

Cf. 523, 524*; –, →

In 12 bibliothecis 17 expl. – Braşov *Ev* (A-variáns), *Comit* (A-variáns) – Budapest *Acad* (B-variáns) – Budapest *Nat* (A-, B-variáns) – Cluj-Napoca *Univ* (A-variáns) – Esztergom *Dioec* (A-variáns) – London *Nat* (B-variáns) – Praha *Nat* (A-variáns) – Sibiu *Mus* (A-, B-variáns) – Wolfenbüttel (B-variáns)

4556

KELP, Martin: Sub umbra alarvm Altissimi vigeat et diutissime perennet pia patrum patriae providentia animata et animanda precibus, exemplo ac zelo theologico reverenda dignitate ... virorum dn. Georgii Schobelii et dn. Georgii Krauss, quorum utrumque, illum nuper, hunc hodie pastorem Schaesburgensis ecclesiae primarium fidelissime $\gamma\eta\eta\sigma\theta\omicron\upsilon\eta\tau\alpha\varsigma$ in $\gamma\epsilon\omega\rho\gamma\iota\omega$ Domini $\Gamma\epsilon\omega\rho\gamma\omicron\varsigma$ a Deo obtinuit Schaesburgum ... Immortalis erit haec memoria ... Michaelis Helvigii, ... dn. Georgii Hirling, reipublicae Schaesburgensis iudicis regii, dn. Michaelis Creutzer, iudicis sedis, dn. Georgii Schnell, aeditui, dn. Georgii Matthiae, provillici, dn. Johannis Briditsch, villici, dn. Petri Filkenii, dn. Michaelis Deli, thesaurarii, dn. Johannis Merckel, dn. Johannis Schuler, xeno- et nosodochiorum provis., dn. Michaelis Schmidt, dn. Johannis Krempes, notarii publici, dn. Michaelis Nicolai, dn. Andreae Roth, dn. Bartholomaei Kleusch, dn. Stephani Göldner, dn. Martini Költsch. Immortalis erit haec memoria ... dn. Martini Streitförder, tribuni plebis, dn. Stephani Keyser, dn. Johannis West, dn. Johannis Hientz, aedilis. O vigeat et ... perennet pia patrum patriae providentia! Haec ... in urbe templa sustentat, extra urbem templa produxit, ut ... introducereturque solenniter primus in nosodochio et templo S. Crucis verbi Dei minister, ... d. Michael Wonnerus, hactenus scholae nostrae Schaesburgensis primariae lector ... anno MDCLXXXIV. die (...) Decembris. Vigeat et ... perennet ... providentia, quam

..., si possum, aeternitatis appendo tholis. M. Martinus Kelpius Holdvilagiensis, s[cholae] Sch[aesburgiensis] h[oc] t[empore] rector et moder[ator]. Cibinii (1684) [typ. civitatis] excudebatur apud Stephanum Jüngling.

[1] fol. – 365 x 280 mm

RMK II 1553 – Nägler 496

Köszöntés. – A plakát alakú, egyleveles kiadvány szövegét, körzetekből álló díszes keret veszi körül. Georg Schobelius és Georg Kraus, segesvári első papokat és az iskola felügyelőit, Michael Helvig háromszoros konzult, továbbá a város vezetőit élterti. Michael Wonnert, a segesvári iskola addigi lektorát abból az alkalomból köszönti, hogy 1684 decemberének egyik közelebről meg nem nevezett napján a Segesvár falain kívül található Szent Kereszt templom és kórház lelkipásztorává iktatták be. A prózában írt köszöntés aláírója *m. Martinus Kelpius Holdvilagiensis, s[cholae] Sch[aesburgiensis] h[oc] t[empore] rector et moder[ator]*. Szövege két hasábra van nyomtatva. A jobb oldali hasábban legalul *Inscriptio templi* címmel a leégett segesvári templom falán látható tábla szövege olvasható az újjáépítés költségviselőinek névsorával: *Mich. Helvig ... Geor. Hir. ... Mich. Krevczner ... Joh. Brid. ... Johann. Schull.* A felirat dátuma *1684. die 8. Septemb.*, aláírója *Johan. Krempes n.*

A mű 1684 decemberében készült, és valószínűleg még az év vége előtt megjelent. Martin Kelp életéhez ld. **4279**.

Budapest *Nat cop.* (Sibiu *Mus*) – Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ① – Sighişoara ②*

4557

[1] NEU und alter Allmanach auf das unglückselige Jahr nach Christi Geburt 1685., darinnen die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planetenlauff, Aspecten, Witterung, Tag und Nachtlänge, Sonnen Auff- und Untergang etc. zu finden, mit Fleiß calculiret von J o h a n n N e u b a r t h Bol. Sil. – [2] (Astrologische Muthmassungen auff das unglückselige Jahr nach der Geburth Jesu Christi 1685., darinnen dieses Jahres Zustand an Witterung, Finsternüssen, Krieg, Kranckheiten, Erd-früchten und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden, mit Fleiß an Tag gegeben von J o h a n n e N e u b a r t h i o Bolesla-Silesio. In Herrmanstadt [1684] [typ. civitatis] bey Stephano Jüngling.

A⁸-D⁸E⁴ = [36] fol. – 16° – Color.

RMK II 1575 – Avram 24

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon *Bedeutung der Character* címmel a naptárjegyek magyarázata, alatta a nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év napjainak száma olvasható (A₂a). Ezt követik a hónapok naptártáblái. Minden hónap két lapon helyezkedik el,

a végükön rövid jóslások, figyelmeztetések állnak (A₂b–B₆a). A naptárrészt az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* (B₆b) zárja. Az önálló címlappal (B₂a) kezdődő prognosztikon a következő fejezeteket tartalmazza: *Von den 4 Jahreszeiten. I. Vom Winter.* (B₇b–B₈b) – *II. Vom Frühling* (B₈b–C₂a) – *III. Vom Sommer* (C₂a–C₃b) – *IV. Vom Herbst* (C₃b–C₄b) – *Von Finsternissen* (C₅a–b) – *Vom Krieg und Fried.*, amelyet kétsoros verses fohász zár (C₅b–C₆a) – *Von Krankheiten* (C₆a–C₇a) – *Von den Feldfrüchten* (C₇a–C₈a), amelynek a végén a szerkesztő olvasóinak szóló ajánlással és jókívánsággal zárja le a prognosztikont (C₈a–b). Ezt követi a *Chronica unterschiedlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen*, amelynek utolsó bevezetései Buda 1684-es ostromáról, valamint az 1681-ben fejedelemmé választott II. Apafi Mihály 1684. szeptember 18-án, Gyulafehérváron történt ünnepélyes szultáni megerősítéséről számolnak be (D₁a–E₁a). A kiadványt a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című vásárjegyzék zárja (E₁b–E₄b).

Cf. 3930!

Budapest Nat cop. – Sibius Mus ①

4558

PÁPAI Páriz Ferenc: Rudus redivivum, seu breves rerum ecclesiasticarum Hungaricarum iuxta et Transylvanicarum inde a prima reformatione commentarii, qua potuit fidelitate et cura collecti, expositi et prout gestae, consignati a Francisco Pariz Pápai, med. doct. et in illustri collegio Enyediensi p[ro]fessore] p[ub]lico] Cibinii 1684 [typ. civitatis] excudebat Stephanus Jüngling.

A¹²–E¹² F⁶ = [66] fol. – 12° – Orn., init.

RMK II 1554 – Nägler 498

Református egyháztörténet. – A címlapon bibliai idézet olvasható. Hátlapja üres. Ezt két szöveg nélküli ajánlás követi: *Michaeli Teleki, ... Transyl. principis consiliario ... , exercituum generalis, comitatum Torda et Maramoros[!] comiti, arcium ... Huszt, Kövar capitaneo, ... bonorum fiscalium arendatori ... , domino et fautori ...* (A₂a), továbbá *Michaeli Tofeo, s. s. theol. doctore, ... Transylv. principis concionatori aulico primario, ecclesiarum reformatarum per Transylvaniam episcopo et fautori ... , et ... in XIV tractibus Transylvanicis reformatae fidei ministrorum senioribus ... in Christo patribus ...* Aláírásuk: *Autor* (A₂b). Az előszót *Pio lectori* címezte *Enyedini sive Anniae Viae, e museo anno D. 1684. ineunte Franciscus Pariz Pápai* (A₃a–A₄a). A fóresz külön belső cím nélkül *Pressum densa nube* kezdő szavakkal a magyarországi és erdélyi reformáció történetéről nyújt rövid összefoglalást a huszita kezdetektől Bethlen Gábor és érintőlegesen I. Apafi Mihály uralkodásáig (A₅a–E₄a). A szövegbe illesztve számos, a reformáció történetére vonatkozó okmány és vallásügyi törvénycikk szövege olvasható. A kötetet *Appendix* zárja, amely David Pareusnak, a heidelbergi egyetem professzorának és Bethlen Gábor erdélyi fejedelemmé egymáshoz intézett öt levelét, továbbá Joannes Casparus Appellusnak, Bethlen Gábor özvegye udvari prédikátorának apjához, *ad Johannem Appellum, inspectorem Stenavensem in comitatu Hanovico* írt, Gyulafehérvárott 1630. február 26-án kelt levelét tartalmazza (E₄b–F₆b).

Bethlen Gábornak és David Pareusnak az *Appendix*ben található leveleit kiadta Heltai János: Tudóslevelek művelődésünk külföldi kapcsolataihoz 1577–1797. Szerk. Herner János. Szeged 1989 (Adattár XXIII) 56–64.

Pápai Páriz Ferenc műve a magyarországi reformáció történetéről szóló első nyomtatott összefoglalás. Az olvasóhoz intézett előszóban a szerző elmondja, hogy munkáját vázlatnak szánja. Mivel nem volt lehetősége a levéltárakban rejtőző dokumentumok felkutatására, kér mindenkit, aki rendelkezik ilyen irásokkal, tegye velük teljesebbé az általa közzétett gyűjteményt. A munka tartalmát részletesen ismertette Dézsi Lajos (Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században. Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) – Pápai Páriz Ferenc (1649–1716). Bp. 1899, 280–282). A hazai református egyháztörténeti irodalomban Nagy Géza helyezte el (A református egyház II 250–251).

Pápai Páriz 1685-ben „Borosjenei Bernárd János” (Bernáth János) debreceni tanácsos biztatására és költségével munkája bővített és átdolgozott magyar fordítását is elkészítette. Kinyomtatására azonban a debreceni nyomda működési zavarai következtében és az Antonio Caraffa, császári tábornok által Debrecenre kivetett hadisarc miatt nem került sor (vö. V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 75–76, Bánfi Szilvia; és Szűcs István: Szabad királyi Debrecen város történelme. Második kötet. Debrecen 1871, 471–477). A magyar fordítás teljes szövegét megjelöletlen kéziratból kiadta Thúry Etele (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár V. Bp. 1906, 129–181). A Thúry által használnál teljesebb marosvásárhelyi kéziratból szemelvényeket közölt Nagy Géza (Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak ... Bukarest 1977, 286–298). Pápai a magyar fordítás előszavában elmondja, hogy az idegen nemzetek nem szűnnek panaszkodni, hogy a magyarországi reformáció történetéről semmi írást sem találnak. Ennek bizonyítására idézi Joannes Laetus *Compendium historiae universalis, civilis et ecclesiasticae* (Leiden 1644) című művének praefatióját: „Continuavi protestantium ecclesiae res gestas per singulas provincias, ut fieri poterat ad nostra usque tempora, sola Hungarica, quod de his nulla scripta, quod sciam, extant, excepta.” (Vö. Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár i. m. 130.) „Folytattam a protestánsok egyházának történetét egyes tartományonként, amint tehettem egész napjainkig, kivéve csupán a magyar egyházat, mert tudomásom szerint erről nincs semmi írat.” (vö. Nagy Géza i. m. 287).

A latin nyomtatvány szövegét a szerző fiának, Pápai Páriz Imrénének a közvetítésével újra kinyomatták (*Miscellanea Tigurina edita, inedita, vetera, nova, theologica, historica* etc. II. Theil. II. Ausgabe. Zürich 1723, 113–185). Egy névtelen híradásban – valószínűleg Czeglédy Sándor – feltételezte, hogy Pápai e művét Abraham van Poot, amszterdami orvos hollandra fordította és kinyomtatta (Dunántúli Protestáns Lap 1918/18: 84). Poot fordítása *Korte historie van de reformatie der kerken van Hongaryen en Sevenburgen* címmel 1701-ben jelent meg Amszterdamban. Nyomtatott példányát Bujtás László fedezte fel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. Részletesen ismertette a holland kiadás keletkezési körülményeit, és összevetette a munka latin és holland szövegét (Debrecenről Amszterdamig. Magyarország és Németalföld kapcsolata. Szerkesztette Pusztai Gábor és Bozay Réka. Debrecen 2010, 157–183).

Ritoók Zsigmondné megállapítása szerint a magyarországi reformáció történetét széles körű adatgyűjtésre alapozva megíró Debreceni Ember Pált (*Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania*. Utrecht 1728, Régi Magyar Könyvtár III/ XVIII. század. Magyarországi szerzők külföldön, nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai. Összeáll. Dörnyei Sándor és Szávuly Mária. 1–2. Bp. 2005–2007, 330) Pápai felhívása indította a magyarországi egyháztörténeti emlékek összegyűjtésére. Ő foglalkozott a két munka közötti szoros kapcsolattal is (MKsz 1973: 178–181, 368, 374–375).

In 22 bibliothecis 30 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Esztergom *Dioec* – London *Nat* – Târgu Mureş

4559

Vacat!

4560

[BABČÁNI, Juraj] [transl.]: Cordiale Horologium a neb Srdečné duchownj hodinky předtjm z německého jazyku přeložené. Nynj pak nětco malo porozssjřene s přidánjm modliteb rytymownjch k gednékaždé hodině od K[něze] G[iřřka] B[abčáního]. W Žiliné 1684 [Ján Dadan, jun.].

A¹²–C¹² + ? = [13] + 59 + ? pag. – 12°

Knihopis 3168 – Čaplovič 2538

Evangélikus elmékedések és verses és prózai imádságok biblikus cseh nyelven. – A cseh alcím fordítása: Szívbeli lelki órák, korábban német nyelvről fordítva, most kicsit kibővítte és minden órához verses imádságokat hozzátéve Juraj Babčáni paptól. A címlap hátán *Libellus ad lectorem* latin nyelvű verses ajánlás olvasható, majd cseh nyelvű előszó *Předmluva k čtenáři. Laskavému čtenáři pozdravení* (Előszó az olvasóhoz. A kedves olvasónak üdvözllet) (A₂a–A₃a). Ezután következik a főrész, amelyben minden órához az óraütések számához illő teológiai elmékedések, verses és prózai imádságok társulnak. *Kdy jedna hodina bije, připomínej sobě předne* (Amikor egyet üt az óra, mindenekelőtt erre gondolj) (1–9) – *Kdy dvě hodiny bijí připomínej sobě, předné* (Amikor kettőt üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (9–17) – *Kdy tři hodiny bijí připomínej sobě předne* (Amikor hármát üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (17–20) – *Kdy čtyry hodiny bijí připomínej sobě předne* (Amikor négyet üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (20–26) – *Kdy pět hodin bije připomínej sobě předne* (Amikor ötöt üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (26–33) – *Kdy šest hodin bije připomínej sobě předne* (Amikor hatot üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (34–40) – *Kdy sedm hodin bije připomínej sobě předne* (Amikor hetet üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (40–49) – *Kdy osm hodin bije připomínej sobě předne* (Amikor nyolcat üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (49–53) – *Kdy devět hodin bije připomínej sobě předne* (Amikor kilencet üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (53–57) – *Kdy deset hodin bije připomínej sobě předne* (Amikor tízet üt az óra, mindenekelőtt ezen gondolkozz) (57–59 + ?). A nyomtatvány az 59. lapon a *nema* őrszóval megszakad, feltehetően a 10. órához tartozó elmékedés vége és a 11–12. óra elmékedései tartoztak még hozzá, mivel a címlapon más részre utaló megjegyzés nincs.

A K. G. B. betűkkel jelzett fordító és szerkesztő kiletét Ján Čaplovič állapította meg (2538) Juraj Babčániak a pozsonyi Akadémia könyvtárában őrzött 1691-es kéziratós műve (Manuale Precationum Devotarum ... per G. B. S.) alapján, ahol maga oldotta fel nevének G. B. S. monogramját (Georgius Bapschani Sacerdos).

Életéről alig van adat. 1668-ban Samuel Ladiver egyik Wittenbergben kiadott teológiai disputációjában (RMK III 7706) az ajánlás címzettjei között szerepel. Ekkor lelkész volt Lietaván (Zsolnalitva). A címben jelzett német nyelvű forrást még nem azonosította a szakirodalom. Így még az sem tudható, hogy az Magyarországon vagy külföldön jelent-e meg.

A kiadványon a nyomdász neve nem szerepel. Ifj. Ján Dadan 1683-tól, anyja, Alžbeta Dadanka halála után vette át a zsolnai nyomda vezetését, így e nyomtatványt már ő készítette.

A nyomtatvány bibliográfiai leírását először a Knihopis (3168), majd Ján Čaplovič (2538) közölte. A fentmaradt részek alapján a hiányzó fejezetek megközelítőleg egy füzetnyi terjedelműek lehetnek.

Budapest *Acad* cop. digit. – Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ©*

4561

<Kalendář a zpráva hvězdařská na rok 1685. Žilina 1684 Ján Dadan, jun. – 16°>

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 4287!

Pokorna modlitba, kterú Rakoczy Ferenc de Felső Vadasz ... sám zložil. Žilina cr. 1684 Ján Dadan, jun.
= **Appendix 342**

4562

SZENT Biblia, az-az Istennek Ó és Uj Testamentomaban foglaltatott egész Szent Iras. Magyar nyelvre fordittatott K a r o l i G a s p a r által, es mostan hatodszor e' kis formában kibotsattatott a' belgyiomi académiákban tanuló magyaroknak forgolódások által. Amstelodamban 1685 M. Tótfalusi Kis Miklós költséggével 's betüivel [Abraham Olofsz műhelyében].

[¹], (*¹), A¹²–Z¹², Aa¹²–Zz¹², Aaa¹²–Ccc¹² Ddd¹¹ = [3] + 1197 + [1] pag. – 12° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK I 1324

Teljes református bibliafordítás. – E kiadvány a teljes magyar nyelvű protestáns bibliafordítás hatodik kiadása. A fenti címléírás a díszes, rézmetszetes címlap szövege alapján készült. Elrendezése a kiadás mintájaként szolgáló 1645. évi Jansonius-Bibliát követi (Amsterdam, 2091). Attól eltérően azonban alul

kétoldalt Magyarország és Erdély címere látható. A címlap háta üres. Ezután *Kegyes Olvasó* megszólítással dátum és aláírás nélküli előszó foglalja össze az ebben a bibliakiadásban követett elveket (**), a). Majd *Rendi az Ó és Új Testamentom könyveinek* tájékoztat a kötet beosztásáról, az egyes bibliai könyvek rövidítéséről és arról, hogy melyik hány részből áll (**), b). Külön címlap nélkül kezdődik az Ótestamentum *Moses első könyvével*, és Malakiás próféta könyvével zárul (1–910). Ehhez csatlakoznak újra külön címlap nélkül *A mi Urunk Jesus Christusnak Új testamentoma* cím után az Újszövetség könyvei (911–1194). Az utolsó két levélen *Imádság, azaz hálaadás az elvött jókért és könyörgés az elveendőkért* címmel a debreceni eklézsia korábbi bibliakiadásokban (pl. Oppenheim 1612, 1037 187–189) is szereplő imádsága áll ([1195]–1196). Ezután további kiegészítések és kiigazítások olvashatók az előző, amszterdami kiadáshoz képest (1196–1198) és néhány „derekasb” nyomtatási hiba javítása, amelyek „a korrektornak egyedüli volta... és a munkásoknak a magyar nyelvhez való nem értések miatt estek” ([1198]).

Szövegkiadásai betűhív rekonstrukcióval: Bp. 1989 [1990] és 1991, a mellékletben Tarnóc Márton és Haiman György tanulmányával.

Az előszó szövegkiadása Zvara Edinától: „Az keresztyén olvasóknak”. Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból. Bp. 2003, 204–205.

Tótfalusi Kis Miklós (1650–1702) Misztótfalun, Nagybányán és Enyeden végzett tanulmányai után Fogarason lett rektor. Tofaeus Mihály erdélyi református püspök megbízásából a magyar nyelvű Biblia új kiadásának szándékával indult peregrinálni. 1680-ban érkezett Hollandiába, ahol – 1680 és 1683 között – kitanulta a betűmetsző és nyomdász mesterséget. Öt éven keresztül: 1683 és 1687 között foglalkozott a magyar nyelvű Biblia teljes, illetve részleges kiadásával. A teljes szöveg zömében saját betűivel és saját költségén való megjelenítése mellett kétszer kiadta még Amszterdamban *Szent Dávid ... százötven zsoltárit* tizenkettórét (1686, RMK I 1345) és 24-ed rét alakban (1686, RMK I 1346), valamint az *Újtestamentumot* (1687, RMK I 1359) tizenkettórét formátumban. Latin betűket metszett lengyelországi, holland, angol és itáliai nyomdák számára. Ő volt a Janson antikva betűtípus megalkotója, de tervezett pl. héber, görög, örmény, szír, szamaritánus és kopt betűket is, és elkészítette az első grúz nyomtatott ábécét. Ezzel teremtette elő kiadványainak betűanyagát és egyéb költségeit.

Összeállította és kiadta az általa metszett betűk mintalapját (Amszterdam cr. 1686, RMK III 6905). 1689-ben tért haza. 1693 és 1702 között a kolozsvári nyomda vezetője volt. Színvonalas és olcsó egyházi, iskolai és világi tárgyú kiadványaival az anyanyelvi hazai műveltség színvonalát kívánta emelni (ld. Csorba Dávid: A zászlós bárány nyomában 170–181). Munkásságát azonban a református egyház élesen támadta. Az öt ért vádak ellen 1697-ben *Apologia Bibliorum anno 1684. Amstelodami impressorum* című írásában (Kolozsvár, RMK II 1883. Hasonmás kiadása és fordítása Fekete Csabától: Bp. 1985), majd egy esztendővel később *M. Tótfalusi K. Miklósnak maga személyének, életének és különös cselekedeteinek mentsége* című munkájában védte magát (Kolozsvár 1698, RMK I 1528. Szövegkiadása Jakó Zsigmond gondozásában: Erdélyi féniks. Bukarest 1974, 164–280). Az 1698. július 11-én Enyedre összehívott zsinaton ezeknek az írásoknak a visszavonására kényszerítették. Méltatlan körülmények között halt meg 1702-ben. A Romániai Magyar Református Egyház 2002-ben kiközösítését semmisnek nyilvánította, és felmentette őt az igaztalan vádak alól.

A személyéhez és munkásságához kapcsolódó dokumentumokat Jakó Zsigmond gyűjtötte egybe és adta ki vezető tanulmányával: Erdélyi féniks. Misztótfalusi Kis Miklós öröksége. Bukarest 1974. Életművéről

ld. még Haiman György: Tótfalusi Kis Miklós, a betűművész és a tipográfus élete műve betűinek és nyomtatványainak tükrében (Bp. 1972), ennek bővített kiadása angolul: Nicholas Kis a Hungarian Punch-Cutter and Printer (Bp. 1983). Kiadványainak bibliográfiáját Soltész Zoltánné kibővítve tette közzé e kötetben (381–403). Ld. még Tótfalusi Kis Miklós. Az amszterdami Biblia kiadásának háromszázadik évfordulója alkalmából Debrecen 1985. április 25–27-én megtartott konferencián elhangzott előadások (Debrecen 1985), Molnár József: Misztótfalusi Kis Miklós (Budapest–Berlin 2000, a bibliográfiát Zvara Edina állította össze (439–466).

Tótfalusi e bibliakiadásában az előző, 1645. évi amszterdami Jansonius-kiadás (2091) helyesírási és fordítási hibáinak revíziójára törekedett. E munkában az akkoriban az utrechti egyetemen tanuló Csécsi János és Kaposi Juhász Sámuel voltak segítségére. Módosításaik jellegéről röviden a bibliakiadás előszava számol be. Eszerint az eredeti zsidó és görög szöveg, illetve az egyéb nyelven megjelent legkorrektebb verziók alapján javították a sajtóhibákat. Figyelembe vették Immanuel Tremellius és Franciscus Junius Károlyi Gáspár és munkatársai által is használt latin fordítását. Pótoltak néhány ezer kihagyott szót. Kurzíván szedték azokat a kiegészítéseket, amelyek a magyar szöveg megértése szempontjából szükségesek voltak, de az eredeti szövegben nem fordultak elő. A félrefordításokat, le nem fordított szavakat, kifejezéseket megigazították. A bibliai könyvekre latin helyett magyarul hivatkoztak. A terjedelem csökkentése érdekében a Tremellius–Junius-féle latin Biblia mintájára lerövidítették a bibliai könyvek és részek summáit, és elhagyták az apokrif könyveket. Tótfalusi később *Apologia Bibliorum*-ában részletesen mutatta be módosításait (i. m.).

A szövegkritikai és a nyomdai munka már 1683 őszén megkezdődhetett. A Biblia nyomdai munkálatai a következő évben töretlenül haladtak előre. Erre utal az *Apologia Bibliorum* címében szereplő 1684. évszám is (i. m.). Amikor 1684-ben Erdélyből minden eszközzel le akarták állítani Tótfalusi munkáját attól félve, hogy javításaival meghamisítja a Szentírás szövegét, levélben próbálta tisztázni, hogy nem új fordítást készít, csupán a hibák javítását végzi, és tovább folytatta a nyomtatást. 1684. július közepére a Sámuel második könyvéig elkészült. Ezt Dézsi Márton tudatta 1684. október 3-án Enyeden kelt levelében Teleki Mihály erdélyi kancellárral (Erdélyi féniks. Bukarest 1974, 317), engedélyt kérve Tótfalusi számára, hogy kiadását befejezhesse. Teleki Mihály kancellár és Horti István püspök beleegyezésével az új kiadás 1685 pünkösdjére (június 10.) készült el 3500 példányban (Erdélyi féniks i. m. 166). Miként azt Haiman György megállapította, e magyar nyelvű Bibliát az 1684 és 1686 között Amszterdamban tevékenykedő Abraham Olofsz műhelyében nyomtatták, legnagyobbbrészt a Tótfalusi által metszett betűkkel, de minden bizonnyal Olofsz saját könyvdíszzeivel. Az ő betűtípusai közül néhány ugyancsak megtalálható Tótfalusi amszterdami nyomtatványiban (Haiman György: Nicholas Kis a Hungarian Punch-Cutter and Printer. Bp. 1983, 23, 67–68, 157).

Tótfalusi a hibaigazítóban maga is utalt arra (1198), hogy a szedéshez magyarul nem tudó szedőket alkalmazott, és a korrektúrát maga végezte (ld. Szövegkiadás 28, Haiman György tanulmánya). A kötetek nagyobb részét aranyozott németalföldi kötésben juttatta Magyarországra, ezért az ő szóhasználatát követve kapta e kiadás az „*aranyas Biblia*” nevet (vö. Rozsondai Marianne: Misztótfalusi Kis Miklós Amszterdamban nyomtatott könyveinek eredeti kötése. In: Fejezetek 17. századi nyomdászattunkból. Szerk. P. Vásárhelyi Judit. Bp. 2001, 203–234). A Tótfalusi által holland könyvtáraknak ajándékozott példányokról és kötéseikről Bujtás László Zsigmond írt (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum XXX. 2011, 82–94).

E bibliakiadás további művelődéstörténeti, nyomdászattörténeti és könyvművészeti jelentőségéről ld. még Tarnóc Márton, illetve Haiman György tanulmányát a fent idézett szövegkiadásban. A hálaadó imádság szövegtörténetét, megjelenéseit Fekete Csaba foglalta össze (Egyháztörténeti Szemle 2008. 4: 75, 78–80).

E Biblia példányaihoz „ragasztva” maradt fenn általában *Szent Dávid ... százötven zsoltárinak* Szenci Molnár Albert által magyarra fordított gyűjteménye, amelynek nyomtatásával Tótfalusi 1686-ban készült el (RMK I 1345).

Cf. **652***; **971(1)***; **2091(1)***; **2982(1)***; **Appendix 334**, –, →

In 35 bibliothecis 60 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad*, *Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Stuttgart *Nat* – Târgu Mureş – Wolfenbüttel

Olim: Miskolczi ref. gym. – Rosnyai káptalan – N.-kőrösi ref. lyc. – Háromszéki Cserey-Muzeum – Lugossy Józsefnél – gr. Toldalagi Victornál – Hosszufaluban gr. Teleki ktrában

4563

TARNÓCZI István: Io akarat, melly által az ember Istennel egy értelmővé válik, mellyet minden keresztyén embernek, de leg-főképpen a' mostani időre nézve a' meg-nyomorodott haza fiainak üdvösséges vigasztalására igen hasznosnak itélt lenni a' Jesus zaszloja alatt vitezkedő tisztelendő p. Tarnoczy Istvan. Bécsben 1685 Cosmerovius János Christoff, ő fősege [!] könyv nyomtatattóia által.

[I, S²,)_(3,4), A¹²–K¹² L⁸ = 1 tab. + [8] + 256 pag. – 12° – Tit. calcographicus, init.

RMK I 1325

Katolikus elmélkedések. – A kiadvány élén rézmetszetes díszcímlap áll. Felirata: *IOAKARAT, mellyel Kötölezi magát*. A kép jobb felső sarkában látható puttót körülölelő szalag szövege: *Egy Húron pendőlünk*. A képen lanton játszik egy álló és egy térdelő angyal. Fölöttük a nap sugarai két napraforgóra irányulnak. A jobb alsó sarokban a Bercsényi család címere látható. A kép aláírása: *Tekent. és Nagyság. Bercsényi Miklósnak D. Sz. etc. P. Tarnóczy István e Soc. JESV*. Ez alatt olvasható a kép metszőjének neve: *Melchior Haffner sc.* A metszett címlap háta üres. A nyomtatott címlap hátán kezdődik a szerző, a *Jesus társaságabeli p. Tarnóczy István ajánlólevele Bercsényi Miklósnak de Szekes, Magyar ország Dunán túl való részeinek és a bányavárosok innen való véghelyeinek vicegenerálisának, császár és koronás királyunk öfelsége kamarásának tanácsának és szentelt vitéznek etc.* (S₁a–)(₄b). A főrész tizenegy részben (I–XI.) elmélkedik Istennek az emberekhez való akarataról, amellyel az embernek mindenkor egyező akarátúnak kell lennie. Szól Isten szeretetéről és mindazokról a módokról, amelyekkel a benne hívők akarátát az övéhez alkalmaztatja (1–255). Az elmélkedések néhol imádsággá alakulnak. A fejtegetésekben idézett művek forrását a lap alján rövidítve nevezi meg. A könyvet *Errata sic corrige* címmel rövid hibajegyzék zárja (256).

Az ajánlólevélben Tarnóczy István Bercsényi Miklós tábornok, dunáninnyi helyettes főkapitány császárhoz való hűségét hangsúlyozza.

Tarnóczy életét és munkásságát Holl Béla ismertette (RMKT XVII/15B 80–84, ld. még **3035**), újabban pedig Kónya Franciska foglalkozott vele (Tarnóczy). E műve elemzése során megállapította, hogy a jezsuita

Jeremias Drexel *Heliotropium seu conformatio humanae voluntatis cum divina* (München 1627, VD17 12:101202Q és számos további kiadás) című műve hatással lehetett Tarnóczi e munkájára. Vizsgálta a műben szereplő, százat is meghaladó, Bibliából és egyházatyáktól vett latin idézet magyar fordításait is. Meglátása szerint ezeket a citátumokat mindig kibővívte és magyarázatokkal ellátva fordította Tarnóczi mondanivalójának igazolása érdekében (122–130).

A szerző ugyanebben az esztendőben másik két elmélkedésgyűjteményt is kiadott Bécsben hasonló formátumban a Cosmerovius-nyomdában (4564, 4565). Mindhárom könyve díszcímlapjának metszője Melchior Haffner (1660–1704) augsburgi rézmetsző volt.

In 11 bibliothecis 14 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Esztergom *Dioec* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref*

Olim: Nyitrai kegyes r.ház – Kolozsvár minor. zárda – M.szigeti ref. lyc.

4564

TARNÓCZI István: Valasztott nyil, avagy a' ió igyekezet, melyet a' keresztyenek üdvössége-re ki bocsátott a' Jesus szasloia alatt vitezkedő tisztelendő p. Tarnoczy Istvan a' superiorok engedelméből. Bétsben 1685 Cosmerovius János, ö eölsége [!] udvari könyv-nyomtató bötüivel.

[1], A¹²–E¹² F⁴ = [1] tab. + 126 + [1] pag. – 12° – Tit. calchographicus, orn., init.

RMK I 1326

Katolikus elmélkedések. – A kiadvány élén rézmetszetes díszcímlap áll. Felirata: *VALASZTOTT NYIL*. A metszet bal alsó sarkában a lomnicai (Kissevitz) Horváth család koronát tartó, griffmadaras címere látható. A kép közepén férfialak készül éppen nyilat löni a fölötte lévő felhők között megjelenő, Isten keze által tartott gyűrűre, amelynek közepén Jézus szíve van. A gyűrű körül három nyíl látható, az egyik nem éri el, a másik éppen érinti a gyűrű szélét, a harmadik viszont eltalálja a szívet. Alul a jobb sarokban ruhátlan emberalak fekszik, leszúrva, bal kezében az íja, mellette nyíldarabok. A főszöveg az 56–60. lapon részlegesen magyarázza az allegóriát. A metszet aláírása: *Nemzet. és Vitéz Kiseuits Horuát Uramhoz. D.L.P. Tarnóczi István Iesovita által ki-bocsátott.* Ezalatt olvasható a metsző neve: *Melchior Haffner sc.* A címlap hátán kezdődik az ajánlólevél *Lomniczai Kisevith Horvath György uramhoz, a győzhetetlen római császár és koronás királyunk nemes kamarának tanácsához etc., mint jóakaró uramhoz* (2–8). Aláírója: *Kegyelmednek alázatos káplánja, p. Tarnóczi István Societatis Jesu.* A főresz hat részben (I–VI.) tárgyalja a keresztyenek üdvösségére vezető jó törekvést. Példaként az isteni igyekezetet állítja az olvasó elé. Külön elmélkedik Isten, Krisztus és Mária példájáról. Bibliai és egyházatyáktól vett idézeteinek forrását a lap alján rövidítve nevezi meg (9–126). A könyvet *Menda emendá* címmel rövid hibajegyzék zárja (F₄a). Az utolsó lapon nincsen nyomtatás.

Az ajánlólevélben Tarnóczi méltatja Horváth Györgynek és néhai házastársának, Rakoviczky Franciskának a nagylelkű támogatását, amellyel házukat és kertjüket a pozsonyi jezsuita kollégiumnak adományozták (7).

Tarnóczy István életét és munkásságát Holl Béla foglalta össze (RMKT XVII/15B 80–84, ld. még **3035**). A mű ismertetését és részletes elemzését ld. Kónya: Tarnóczy 130–135.

Ez az elmélkedésgyűjtemény Tarnóczy István másik két elmélkedésgyűjteményéhez (**4563**, **4565**) hasonló formátumban jelent meg 1685-ben Bécsben. Díszcímlapjának metszője azokéhoz hasonlóan Melchior Haffner (1660–1704) augsburgi rézmetsző volt.

Budapest *Nat* ②* ②* + cop. digit. – Budapest *Ref* ① – Budapest *Univ* ① – Esztergom *Dioec* ②*

4565

TARNÓCZI István: Vigyazo szem, avagy Istennek mindenütt ielen lete, mellyre emlékezteti minden keresztyén embert írásával a' Jesus tarsasagbeli, tisztelendő p. Tarnocz y Istvan az elötte jároi engedelmétül, 1685. Bétsben (1685) Cosmerovius János Cristoff.

[1], A¹²–F¹² G⁵ = [1] + 155 [recte 153] + [1] pag. – 12° – Tit. calcographicus, orn., init.

RMK I 1327

Katolikus elmélkedések. – A kiadvány élén rézmetszetes díszcímlap áll. *VIGYAZO SZEM* feliratának írásszalagját két oldalról puttók tartják. Alatta középen Isten szeme látható napkoronában. A Nap sugarai a kép alján álló alakra sugároznak, akinek kezében a két földteke van, egy-egy szívvel a közepén. A jobb alsó sarokban az Erdődy család címere látható. A metszet aláírása: *Méltóságos GrófErdődi Christoph uramnak etc. p. Tarnóczy István jesovitátul ajánlatott*. Alatta a kép metszőjének neve: *Melchior Haffner sc.* A metszett címlap háta üres. A nyomtatott címlap hátán kezdődik az ajánlólevél *Erdődi Christophhoz Montis Claudii et Varasd vármegyének örökös főispánjához, győzhetetlen római császár urunk, koronás királyunk ő főlsége tanácsához, nemes kamara praefectusához és a Szent Korona őrzőjéhez etc., nekem pedig kiváltiképpen való bizodalmas uramhoz*. Aláírása: *Nagyságodnak alázatos káplánja, p. Tarnóczy István Societatis Jesu (2–8)*. A főrész a cím megisméltése után hét részben (*I.–VII.*) elmélkedik Isten mindenütt való jelenlétéről és az erről való meditáció hasznáról a mindennapokban (9–155). A könyv végén rövid, két oszlopba szedett *Menda emenda* című hibajegyzék áll (G₃b).

Az ajánlólevélben Tarnóczy István Erdődy Kristóf Varasd megye főispánja, tárnokmester és koronaőr kegyes életét hangsúlyozza.

Tarnóczy életét és munkásságát Holl Béla ismertette (RMKT XVII/15B 80–84, ld. még **3035**). Újabb Kónya Franciska foglalkozott ezzel a munkával. Rámutatott a misztikához való kapcsolatára és teológiai jellegére, amennyiben dogmatikai tételek ismertetése, értelmezése és bizonyítása is megtalálható benne számos forrásra való hivatkozással. Stíluseszközeinek gazdagsága alapján irodalmi műként elemezte (Ágoston spongyájához hasonlóvá válni vagy ördöggé lenni? Teológiai hagyomány Tarnóczy István Vigyázó Szem című művében. In: *Nyelv, lelkiség és regionalitás a közép- és koraiújkorban*. Előadások a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson. Kolozsvár 2011. augusztus 22–27. Szerk. Gábor Csilla, Korondi Ágnes, Luffy Katalin, Tóth Zsombor, Balogh F. András. Kolozsvár 2013, 69–79, ld. még: Kónya: Tarnóczy 135–140).

Ez az elmélkedésgyűjtemény Tarnóczi István másik két elmélkedésgyűjteményéhez hasonló formátumban jelent meg 1685-ben Bécsben (4563, 4564). A könyv elején lévő díszcímlap készítője itt is Melchior Haffner (1660–1704) augsburgi rézmetsző volt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ②* – Budapest *Univ* ① ② – Cluj-Napoca *Univ* ① – Esztergom *Dioec* ②* – Győr *Dioec* ①

4566

BONAMICUS, Lazarus – DRAUTH, Simon, jun.: Als der wohl-ehrbare und kunst-erfahrne H. Petrvs Barthesch, des weyland ... Petri Barthesch, gewesenem wohlverdienten Raths-Geschwornen hiesiger Respublic in Kron-Stadt hinterlassener Sohn, als Bräutigam mit der viel ehr- und tugendsamen Jungfer, Sara, des wohl-ehrwürdigen ... Martini Albrichii, ... viel Jahre hero höchst-meritierenden Ober Seelen-Sorgers des königl. Marckts Rosen-aw, wie auch iesziger Zeit eines venerandi cap. Barcensis ... decani eheleblichen Jungf. Tochter, als Braut sein hochzeitliches Beylager am 15. Julii des ieszet lauffenden 1685. Jahres in höchster Vergnügung gehalten, congratulirte demselben wohlmeinend Lazarus Bonamicus. Kron-Stadt (1685) in Hn. Michael Herrmanns Druckerey druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 330 x 233 mm

RMK II 1556

Lakodalmi versek németül és latinul. – Az egyleveles nyomtatvány ifjabb Peter Bartheschnek, az elhunyt Peter Barthesch brassói tanácsos fiának és Sara Albrichnak, Martin Albrich (barca)rozsnyói lelkész és barcasági káptalani esperes lányának 1685. július 15-én tartott menyegzője alkalmából készült. Verssel köszöntötte az ifjú párt (1) *Man spricht: ein ungewandert Kind ist bey den Leuten wie ein Rind* címmel Lazarus Bonamicus és (2) *Supplementum* címmel Simon Draudt, junior.

Lazarus Bonamicus kiléte ismeretlen. Ifj. Simon Drauth (1673–1729) a későbbi brassói városbíró fia volt (Brassó városának tisztségviselői 1680 és 1690 között. In: Bécstől Brassóig. Szerk. Barta M. János, Szekér Barnabás, Ugrý Bálint, Virovecz Nándor. Bp. 2016 (KoraújkorÁSZ tanulmánykötetek 2), 180). Ismeretes disputációja 1693-ból (Brassó, RMK II 1728) és több alkalmi verse (Petrik IX 142, 319 etc.).

Ugyanebből az alkalmából másik nyomtatvány is megjelent (4569).

Cf. 4569

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

4567

EVANGELIA et epistolae, quae annuatim secundum ritu(m) veteris ecclesiae in templis leguntur, et ea euangelia ac epistolae, quae in pr(a)ecipuis sanctorum feriis tractantur. Stephanopoli 1685 impensis Marthae Pfannenschmiedin viduae recudit Nic. Molitor.

A⁸–N⁸ O⁴ = [108] fol. – 16° – Orn.

Gross: Kronstädter 104

Evangélikus perikópáskönyv. – A címlap hátán két bibliai idézet áll: *Summa legis V. T. Deut. XXII. v. 26* és *Summa Evangelii Joh. III. v. 14, 15, 16*. Ezután *Domin. I. Adventus* kezdettel olvashatóak a vasárnapokra és fő ünnepekre rendelt episztolákból és evangéliumokból vett szakaszok (A_{2a}–L_{4a}). Majd *Sequuntur epistolae et evangelia de sanctis* címmel további 21 ünnepre szóló bibliai szövegek következnek (L_{4b}–O_{4b}). Az evangéliumi idézetek verses summázatát mindkét részben egy-egy disztichon tartalmazza. Ezek a summák nem azonosak sem az 1663. évi latin nyelvű (3088), sem az 1683. évi latin-német nyelvű lőcsei perikópáskönyvével (4482).

A nyomtatás költségeit az impresszum szerint Peter Pfannenschmied özvegye, Martha Pfannenschmied, az egyik brassói nyomda tulajdonosa viselte.

Ezt a kiadványt először Julius Gross írta le Joseph Trauschnak a szebeni Brukenthal Múzeum állományáról készített kéziratos katalógusa alapján (Kronstädter 104).

Cf. 91!; 1591*!; 2222*!; 3088!, 3425*; 4365, 4482, –, →

Aiud ☉* – Budapest *Nat* cop. (Aiud + Sibiu) – Sibiu *Mus* ☉

4568

GREISSING, Valentin: Hochzeitliche Freuden-Gebühr, als ... Michael Herrmann des ... Hn. Michael Herrmanns, gewesenenen ... Raths-Geschwornen bey unser Kron-Städtischen Republic einzig hinterlassener H. Sohn, als Bräutigam mit der ... Jungfer Agnetha, des ... Hn. M. Johannis Honteri ... Ober Seelen-Sorgers und Pfarrers in Kron-Stadt ... Jungfer Tochter, als Braut, wie auch ... Calixtvs Hontervs, des ietzt in Ehren gemeldeten ... Hn. M. Johannis Honteri ... einzig geliebter H. Sohn, als Bräutigam mit der ... Jungfer Anna des ... Hn. Bartholomaei Hirschers, gewesenenen hiesiger Republic in Kron-Stadt ... Honnens hinterlassenen Jungfer Tochter, als Braut ihr hochzeitliches Freuden-Fest den letzten September des ietzt-lauffenden 1685. Jahrs wohl vergnüget begiengen, abgestattet von M. Valentin Greissing, des Kron-Städtischen Gymn. Rectore. Kron-Stadt (1685) in der Herrmannischen Druckerey druckts Nicolaus Müller.

[]² = [2] fol. – 4°

Gross: Kronstädter 1166

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – Ezzel a kiadvánnyal ifjabb Michael Herrmann, az azonos nevű brassói szenátor egyetlen fiát és Agnetha Hontert, Joannes Honter brassói lelkész lányát, illetve Calixtus Hontert, az előbb említett Joannes Honter egyetlen fiát és Anna Hirschert, Bartholomaeus Hirschert brassói városgazda (Stadthann, villicus, quaestor) lányát köszöntötte az 1685. szeptember 30-án tartott kettős esküvő alkalmából Valentin Greissing, a brassói evangélikus gimnázium rektora. A kiadvány két verset tartalmaz. A címlap hátán olvasható a *Michael Hermannus és Calixtus Honterus* nevekből készített anagrammokra írt latin nyelvű *Evolutio dialogistica* ([1]₁b). Ezt követi a német nyelven írt, cím nélküli köszöntő költemény ([1]₂a–b).

Valentin Greissing életéhez ld. **4115**.

E kiadványt Josef Trausch kézíratos feljegyzése alapján először Julius Gross ismertette (Kronstädter 1166). Ugyanebből az alkalomból egy másik nyomtatvány is megjelent (**4574**).

Cf. **4574**

Braşov *Ev* Ⓣ – Budapest *Nat cop*.

4569

GREISSING, Valentin: Zulässiger und Gott wohl-gefälliger Schmuck eines Ehe-Weibes bey dem hochzeitlichen Ehren-Tag, welchen der wohl-ehrbare und kunst-erfahrene H. Peter Barthesch, des weyland fürsichtigen und wohlweisen Hn. Peter Barthesch, gewesenenen wohlverdienten Raths-Geschwornen hiesiger Republic in Kron-Stadt hinterlassener Sohn, als Bräutigam, mit der viel ehr- und tugendsamen Jungfer, Sara, des wohl-ehrwürdigen ... Martini Albrichii, wohlbestellten und viel Jahre hero höchst-meritierenden Ober Seelen-Sorgers des königl. Marckts Rosen-aw, wie auch ietziger Zeit eines venerandi cap. Barcensis ... decani eheleiblichen Jungf. Tochter, als Braut am 15. Julii des ietzt lauffenden 1685. Jahres in höchster Vergnügung begieng. Nach Anleitung des Exempels Sara, Abrahams Weib, auss den Worten I. Pet. 3/3. seqq. ... reimweis gezeiget von m. Valentin Greissing, des Cron-Städtischen Gymnasii rectore. Kron-Stadt (1685) in Hn. Michael Herrmanns Druckerey druckts Nicolaus Müller.

[1] fol. – 353 x 262 mm – Init.

RMK II 1557 – Gross: Kronstädter 1167

Lakodalmi versek. – A szerző, Valentin Greissing, a brassói evangélikus gimnázium rektora ifjabb Peter Bartheschnek, az elhunyt Peter Barthesch brassói tanácsos fiának és Sara Albrichnak, Martin Albrich (barca)-rozsnyói lelkész és a barcasági káptalani esperes lányának 1685. július 15-én kötött házassága alkalmából

jelentette meg ezt az egylevelés nyomtatványt. A nyomtatványon három vers szerepel, kettő (1–2) cím nélkül, a harmadik (3) *Hochzeit-Wunsch* címmel, aláírása *Johannes Greissing, Weidenbachio-Co[ro]na Transylvanus*.

Valentin Greissing életéhez ld. **4115**.

Ugyanebből az alkalomból másik nyomtatvány is megjelent (**4566**).

Cf. **4566**

Braşov *Ev* ☉ – Budapest *Nat* cop.

4570

KÖTTER, Christoph – DACH, Simon: Hans Fromm-Mann, das ist warhafftiger Bericht einer verzuckten Personen, was dieselbige bey wärender Verzuckung Gutes oder Böses gesehen und gehört habe. Den from(m)en und gottsfürchtige(n) zu Trost, den gottlosen und unbußfertigen aber zur Warnung in schlechte Pritsch-Reimen verfasst und im Druck verfertigt. Ninive [Kronstadt] o. J. [cr. 1685] bey Jonas Warnern [typ. Herrmann, Nicolaus Müller].

A¹² B¹² C⁶ = 58 + [2] pag. – Orn., init.

Vallásos oktató vers. – Ez a bibliográfiákban eddig le nem írt nyomtatvány jelenleg csupán egyetlen példányban ismeretes. Címlapján két bibliai idézet szerepel. A címlap hátán a nyomdász, *Jonas Warner* verses előszava áll *Vorrede an den Christlichen Leser* címmel. Ebből megtudható, hogy az oktató vers szerzője a Sprotauból származó Christoph Kötter volt (2–3). Ezután maga a vers főszereplője, *Hanns Fromm-Mann* szól a hallgatóságához, és elbeszéli látomásainak keletkezési körülményeit. Eszerint hét héten át súlyos betegen annyira önkívületi állapotban volt, hogy már temetésére készültek. A harangszóra és a diákok énekére azonban magához tért a ravatalon. Háromnapi alvás után angyal jelent meg előtte, aki elvitte a Mennybe, majd a Pokolba (4–6). A Paradicsomban tapasztalt örömről és boldogságról számol be a *Beschreibung der himmlischen Freude* (7–17) című fejezetben. Ezt *Beschreibung der Höllen samt den Verdammten* követi a Pokolról és az elkárhozottak kínszenvedéseiről (18–46). E rész végén – immár felébredve látomásából – mindenkit bűnbánatra és megtérésre int, mert csak úgy lehet elkerülni a pokolbeli kínokat. Ehhez a megtéréshez Krisztus segítségét is kéri (46–58). A főrészt bibliai idézet zárja (58). Végül hét számozott versszakból álló *Summa dieses Büchleins im folgenden Liede verfasst* olvasható *Simon Dach* aláírásával, a *Komt her zu mir, spricht* ének nótájára (C_a,a–b).

Az előszóban szerzőként megnevezett Christoph Kötter (1585–1647) a Görlitzhez közeli Langenauban született. Fehértímként Sprotauban dolgozott. Először 1616-ban voltak látomásai. Ekkor angyal jelent meg előtte, és a vallási megújulás és a megtérés hirdetésére szólította fel. Valószínűleg ezek a korai Kötter-látomások szolgáltatták az anyagot a fenti vers számára is. Később, a harmincéves háború idején víziói a katolikus egyház és a Habsburg-birodalom elleni propaganda eszközeivé váltak. Ezeket népszerűsítette

Joannes Amos Comenius először Christina Poniatowska, majd később Mikuláš Drabík jóslataival együtt (*Zwey wunder Tractätlein*. [Frankfurt] 1632, VD17 3:605176P és *Historia revelationum Christophori Kotteri, Christinae Poniatoviae, Nicolai Drabicij* ... S. l. 1659. és *Lux in tenebris*. Amszterdam 1657. Vö. Beyer, Jürgen: A harmincéves háború idejének három prófétája és kortárs megítélésük. In: A harmincéves háború prófétái és chíliasztái. I. Tanulmányok. Szeged 2003 (Fiatallilológusok füzetek. Korai újkor 4) 7–8). A politikai felhang azonban a fenti nyomtatványban nem jelenik meg.

A vers páros rímű (aabb), nyolc szótagból álló sorokból áll. Erre utal a címben a „Pritsch-Reimen” kifejezés. Az utolsó verset Simon Dach (1605–1659) porosz költő és himnuszíró szerezte.

Az impresszumban megjelenési helyként és nyomdászként megadott *Ninive* és *Jonas Warner* koholt nevek. Beszédesen utalnak Jónás prófétára, akit Isten a bűnös Ninive megtérítésére küldött el. A nyomdász vezetéknevének jelentése: „figyelmeztető, intő személy.”

A fent leírt nyomtatvány kiadási helyét a betűik és a címlapon szereplő dísz alapján Perger Péter határozta meg. Szerinte az Brassóban a Herrmann-nyomdában készült az 1685. év körül, és nyomdása Nicolaus Müller lehetett (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 153). A datálást valószínűsíti az a tény is, hogy abban a kolligátumkötetben, amelyben az egyetlen példány fennmaradt, e nyomtatványt Simon Regis *Geistreiches Lieder-Büchlein* című evangélikus énekeskönyve előzi meg, amelyet 1685-ben adtak ki (4572), továbbá a kolligátum datált bőrkötése bizonyosan az 1680-as években készült, bár az utolsó számjegye nem olvasható.

Ugyanezzel a koholt nyomdahellyel és nyomdásznévvel jelent meg 1660-ban az a hasonlóan megtérésre felszólító nyomtatvány, amelynek címe: *Corinna, die ehrbare und scheinheilige Hure, beschrieben und andern zur Warnung vorgestellt durch Ehrnhold, einen Priester in Gambrivia*. A német nemzeti bibliográfia Ehrnholdot Johann Balthasar Schupp evangélikus teológussal azonosította (VD17 3:602771T), de a kiadvány valódi megjelenési helyének meghatározásával nem foglalkozott. E kiadvány alapján valószínűnek tűnik, hogy ezeknek a Brassóban nyomtatott verseknek is létezett külföldön, közelebbről meg nem határozható helyen kiadott változata, amely alapjául szolgálhatott a brassói kiadásnak.

Braşov Arch ① – Budapest Nat cop.

4571

LETZTE Ehren-Pflicht dem ... Hn. Petro Fronio, gewesenem wohlbestelleten und 19 Jahre lang wohlverdienten Pfarrern der christlichen Gemeine zur New-Stadt, wie auch eines wohl-ehrwürdigen Burtzen-ländischen Capitels ansehnlichem assessori, als derselbe nach langwäriger, baufälliger Gesundheit seelig im Herrn entschlief seines Alters 54. Jahr und 4 Monath im Jahr nach Christi Menschenwerdung 1685. den 28. Augusti, und den 3. Tag drauff bey volkreicher Begleitung beerdiget wurde. Zu Bezeugung hertzlicher Condolentz abgestattet von Nachgesetzten. Kron-Stadt (1685) in der Herrmannischen Druckerey.

[1] fol. – 324 x 260 mm – Init.

Gross: Kronstädter 1165

Gyászversek. – A plakát alakú kiadvány Petrus Froniusnak, keresztényfalvi evangélikus lelkésznek, a barcasági káptalan ülnökének 1685. augusztus 28-án bekövetkezett halála alkalmából jelent meg. A következők fejezték ki költeményvel részvétüket: (1) *Offenbahrung S. Johann. 14, 15.* címmel *m. Valentin Greissing, des kronstädtischen gymn. rector* – (2) cím nélküli, német nyelvű, négy versszakos költeménnyel *Josephus Bolthosch, p. g. l., végül* – (3) *Der Buchdrucker Zusatz* címen aláíratlan költemény következik.

Petrus Fronius néven ketten is beiratkoztak a wittenbergi egyetemre az 1650-es évek első felében. A brassói születésű Petrus Fronius 1651. június 11-én, a szebeni születésű 1654. június 16-án. (Szögi 4299, 4389). Az utóbbi, a szebeni születésű wittenbergi diák azonosítható a későbbi keresztényfalvi lelkésszel (ld. a *Der Buchdrucker Zusatz* című költemény első három sorát).

A címlap tanúsága szerint Petrus Fronius 1631-ben született, 1685. augusztus 28-án halt meg, és augusztus 31-én temették el Brassóban. Brassóban volt evangélikus lelkész 1666-ban, majd Keresztényfalván 1682-től. Egy üdvözlő verse ismeretes (RMK III 1975, D₄a).

A *Der Buchdrucker Zusatz* című költemény szerzője Nicolaus Müller lehet, aki a brassói Herrmann-féle nyomda gyakorlati vezetését látta el, továbbá több alkalmi költemény szerzőjeként is ismert (ld. 4121).

Az impresszumban nincs feltüntetve a nyomtatás éve, ám ez minden bizonnyal azonos Petrus Fronius halálának évével.

A brassói evangélikus gimnázium példányáról első alkalommal Julius Gross adott hírt (Kronstädter 1165). Ez a mostani leírás a nyomtatvány első teljes bibliográfiai ismertetése.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

4572

REGIS, Simon [red.]: Geistreiches Lieder-Büchlein, meisten theils in schönen, neuen und wohl gesetzten Jesus-Liedern bestehend. Gott zu Ehren, from(m)en Christen, sonderlich aber der lieben Schuhl-Jugend zur täglichen Übung aus unterschiedenen neuen und approbierten Authoribus zusam(m)en getragen und zum Druck befördert durch Simonem Regis, bestellten Jungfer-Schuhl-Meister in Kron-Stadt. In Verlegung des Authoris daselbsten [Kronstadt] MDCLXXXV in der Herrmannischen Druckerey druckts Nic. Müller.

A¹²-D¹² E⁶ = 107 + [1] pag. – 12°

RMK II 1559

Evangélikus énekek. – Az énekeskönyv a címlap hátán kezdődik. Ötven, többnyire Jézust dicsőítő, de néhány reggeli éneket is (45–46) tartalmaz. Az énekeknek nincsen külön címük. Betűvel kiírt sorszámukat nótajelzés követi (2–107). Kezdősoruk mutatója zárja a nyomtatványt (107–[108]).

Simon Regis brassói iskolamester életéről annyi tudható, hogy 1665-ben Altdorfban megjelent egy köszöntő verse, amelyben (nagy)disznódi származásúnak mondja magát (RMK III 2276). Elképzelhető,

hogy azonos azzal a diákkal, aki 1651-ben Lőcsén lakodalmi köszöntőverset írt (2378(3)), valamint 1658–1664 között ugyanitt alkalmi költeményei láttak napvilágot, amelyekben mindvégig VI. *classis auditor*nak vallja magát (2777(11), 2910(13), 2925(8), 3162(12)). Ez az énekeskönyve kapcsolódik az ugyanebben az évben megjelent katekizmusához (4573). Ennek ajánlólevelében a következőket írta: „Diesem habe ich auch ein Geistreiches Lieder-Büchlein, so ich aus unterschiedenen, rein bewehren, alten und neuen Autoribus zusammen getragen, beyfügen wollen, damit meine Schuhl-Mägdlein sich auch zum Singen gewöhnen, und also mit einem Herten und Munde dem Grossen Gott im Himmel ihr gebührendes Lob-Opfer täglich bringen mögen.”)(4b) Ezek szerint énekeskönyvét iskolai célra állította össze lánynövendékeinek, és azt vallási tanítása mellékletének szánta. Formailag azonban semmi nem utal a két nyomtatvány együttforgalmazására. Ezeknek a nyomtatványoknak nincsen közös címlapjuk, és a füzetek megjelölése is azonos módon történik a két könyvben. Szabó Károly ugyancsak két bibliográfiai egységként írta le őket (RMK II 1558, RMK II 1559).

Dietmar Plajer „Das Kronstädter Gesangbuch im 16 bis 18 Jahrhundert” című kéziratos munkájára hivatkozva Szócs Tamás úgy jellemezte e kiadványt, mint amelyben először tapasztalható meg Erdélyben a pietizmus (Kirchenlieder zwischen Pest und Stadtbrand. Das Kronstädter Kantional I.F. 78 aus dem 17. Jahrhundert. Köln 2009 (Studia Transylvanica), 15).

Szabó Károly e nyomtatványt még példány ismerete nélkül, Johann Seivert (Nachrichten 342) és Joseph Trausch (III 86) összefoglaló munkáira hivatkozva írta le (RMK II 1559).

A könyvecske a címlap tanúsága szerint a szerző kiadásában jelent meg.

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* ①

4573

REGIS, Simon [red.]: G e o r g i i Z ö l n e r s Jenensis geistreiches Hand-Büchlein vor fürstliche und andere gottfürchtige Kinder aus Gottseliger reiner Lehrer Büchern und Schrifften zusammen getragen, jetzo aber Gott zu Ehren und Erbauung der Christlichen Schul-Jugend auff's neue zum Druck befördert und verlegt durch Simonem Regis, bestel-leten Jungfer-Schul-Meister in Kron Stadt. Kron-Stadt 1685 [typ. Herrmann, Nicolaus Müller].

)(6, A¹²–E¹² = [12] + 120 pag. – 12° – Orn.

RMK II 1558

Evangélikus katekizmus. – A címlap hátán kezdődik a *Georgio Draudt, Richtern, ... Michaeli Vielstich, Mitrichtern, ... Valentino Pleckern, Honnen, ... Georgio Jeckelião, seniori samt einem sämtlichen ... Senat unserer königlichen Kron-Stadt, seinen ... Patronen und Beförderern ...* szóló ajánlás, amelynek szövege felett a *Zuschrift* élőfej olvasható, keltezése *Kronstadt*, 1685. március 20., aláírása *Simon Regis, besteller Jungfer-Schulmeister in Kronstadt*)(1b–)(6b). Ennek utolsó bekezdéseiben köszönetet mond jötevőjének, nyolcévnyi *exilium*ában segítőjének, akit csupán *E. W. N. W.* monogrammal jelöl meg. A főrés a *Kurtze*

Fragen und Antwort über die sechs Hauptstück des heiligen Catechismi Martini Lutheri címmel kezdődik, és első nagyobb egysége ennek megfelelően hat részre oszlik (I–VI). Ezek az általános bevezető (1–3) után a Tízparancsolatról (3–19), a hit fő kérdéseiről (20–32), a Miatyánkról (32–46), a keresztségről (46–51), a gyónásról (51–69) és az Úrvacsoráról való tudnivalókat írják le káté formában, mindegyik végén megadva, hogy az adott részhez melyik zsoltárt kell elmondani és mit kell énekelni. Az *Etliche Hauptpunkt Christlicher Lehre mit Sprüchen der heiligen Schrift alten und neuen Testaments* erklāret az evangélikus hit fő téziseit megfogalmazó szentírási idézeteket tartalmazza XXII pontban (70–108). Végül a *Christliche und denkwürdige Reim-Sprüchlein* című fejezet versikékbe szedett hitigazságokat gyűjt össze (109–120).

A jénai Georg Zöllner által összeállított mű első alkalommal 1594-ben jelent meg Torgauban (VD16 ZV 21270). Ezt követően számos kiadása ismeretes a XVII. század folyamán. Ezt a brassói kiadást Simon Regis, a brassói leányiskola iskolamestere gondozta. A katekizmus kapcsolódik Regis ugyanebben évben megjelent énekeskönyvéhez (4572), amelyet az előszó szerint (0)(4b) e munka mellékletének szánt. Formailag azonban mindkét mű önálló kiadvány (vö. 4572).

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a Herrmann-nyomdában készült (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 330, Perger Péter).

Szabó Károly e nyomtatványt még példány ismerete nélkül, Johann Seivert (Nachrichten 342) és Joseph Trausch (III 86) közléseit követve írta le (RMK II 1558).

A katekizmus szövegének első része (1–69) ugyanebben az évben jelent meg Lőcsén (4619).

Cf. 1776; 2632*; 3713, 3914, 4055, 4236, 4259, 4427, 4543, – 4619, →

Braşov Arch ②* – Budapest Nat ①

4574

VOTA et omina, quibus solennes nuptiarum solennitates nobilissimi ... juvenis, dn. Michaelis Herrmanni, nobilissimi quondam ... dn. Michaelis Herrmanni, reipub. Coron. senatoris spectatissimi unice relictii filii, sponsi, in casti thori sociam sibi sumentis forma atque pudicitia ornatissimam virginem, Agnetham Honterianam, viri ... dn. m. Johannis Honteri, pastoris ecclesiae Coronensis vigilantissimi etc. filiam, sponsam; ut et prosapia, virtute et eruditione conspicui juvenis, dn. Calixti Honteri [...] unice dilecti filii, magni vero quondam illius beatissimae re[cordatio]nis m. Johannis [H]onteri senioris, post ortam Euan-gelii lucem primi ecclesiarum [in Tran]sylvania reformatoris [earum]demque, ipso Luthero teste [pri]mi euangelistae atnepotis, sponsi, jungentis sibi castissimam ... virginem, Annam Hirscherianam, ... viri, dn. Bartholomaei Hirscheri, reipub. patriae quaestoris, dum viveret, solertissimi filiam, sponsam, celebratas anno, mense et die: ter deno cvrsvs September sole peregit, vive novis pvbes Honteriana toris, prosequatur gymnasium Coronense. Coronae (MDCLXXXV) typis Herrmannianis mandavit Nic. Moliior [recte Molitor].

[1] fol. – 665 x 335 mm

RMK II 1560 – Gross: Kronstädter 1166

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – Ezek a köszöntő versek arra a kettős menyegzőre készültek, amelyen 1685. szeptember 30-án Michael Herrmann, az azonos nevű, elhunyt brassói szenátor fia Agnetha Honter, Joannes Honter brassói lelkész lányát, Calixtus Honter, a reformátor Joannes Honter (1498–1549) szépunkája Anna Hirschert, a néhai Bartholomaeus Hirscher brassói városgazda (quaestor vö. **4568**) lányát vette feleségül. A menyegző dátumát a *ter deno* szavakkal kezdődő kronodisztichon rejti a cím szövegében. A plakát alakú nyomtatványt nyomdai cifrákból álló keret díszíti. Az egyetlen fennmaradt példányban a szögletes zárójelbe tett pontokkal jelölt helyen a szakadások miatt nem olvashatók ki a szavak, néhol a versek szövege sem. A feljebb olvasható cím alatt négy hasábjában állnak a brassói evangélikus gimnázium nevében írt köszöntő versek, amelyek közül csupán a 30. számmal jelölt német nyelvű. Szerzői a következők: (1) *m. Valent. Greissing, gymn. Coron. rector* – (2) *Josephus Bolthosch, g[ymnasii] p[ublicus] l[ector]* – (3) *Paulus Trausch, g. p. lector* – (4) *Petrus Wolffius, gymn. Cor. lect.* – (5) *Thomas Rothmann Cziden., gymn. Coron. praefect.* – (6) *Mart. Jeckelius Purimont.* – (7) *Mart. Vietoris Seeligstaden.* – (8) *Georg. Theilesius Martinian.* – (9) *Johan. Schönauer Muschnen., schol. Cor. orator* – (10) *Georg. Adami Kirtschen.* – (11) *Matthias Sartoris Robrbachen.* – (12) [?] *Metter Szen[?]* – (13) *Johan. Schobelius Martinian.* – (14) *Abraham Klein Schajoviensis* – (15) *Theodorus Mederus Coronensis* – (16) [Joh?] *an. Bind[?]* – (17) *Johan. Balthasar Neopolit.* – (18) *Joh. Solymann Schönen.* – (19) *Georg. Herberth Brenndorff.* – (20) *Petrus Dängel Almadien.* – (21) *Christoph. [?] Coronensis* – (22) *Marcus Draudt Coronen.* – (23) *Logogryphus* és (24) *Chronodistichon* címmel *Andreas Tartlerus Coronensis* – (25) *Paulus Teutsch Cor[onensis]* – (26) *Martinus Klein Purimont.* – (27) *Thomas Keslerus Abadien.* – (28) *Laurent. Seylerus Keresdien.* – (29) a latin nyelvű vers vége és szerzője nem olvasható – (30) *Thomas F[?]legner Heldsdorffien.* verse német nyelven – (31) *Daniel Rhein Brenndorff.* – (32) *Lucas Fernagelius Albae-eccles.* – (33) *Michael Meneges Kisselck* – (34) [Matt] *bias S[o]lymann [?]* – (35) *Stephanus Heusler Ravasdi.* – (36) [?] – (37) *Lucas Römer Weidenb.* – (38) *Johannes Gottzmeister Kirtschensis* – (39) *Johannes Helgy Peschensis* – (40) *Marcus Mankesch Coronensis* – (41) *Andreas Gorgias Coronensis* – (42) *Christianus Schäfer Coronensis* – (43) *Michael Klein Kis-Schenck* – (44) *Johannes Siff Mediensis* – (45) *Johannes Abrahami Prasmariensis* – (46) *Andreas Schnell Lapidensis* – (47) *Simon Wester Lapiden.* – (48) *Martinus Magnus Coronen.* – (49) *Georgius Waad Schönensis* – (50) *Michael Jobi Streitford.* – végül (51) *Jacobus Tutius, rex. adol.*

E kettős esküvő alkalmából egy másik nyomtatvány is megjelent (**4568**).

Cf. **4568**

Braşov *Ev* ©* – Budapest *Nat cop.*

Zabanius, Isaacus: In collegio academico Cibiniensi de academia ... Brassó 1685. – Vide **4623**

4575

[ÁGOSTON Péter]: Szivek kincse, avagy Kristus urunk szenvedésén és halálán fohászko-
dó könyvecske, mely nagy lelki buzgóságra gerjeszti és Istenhez emeli az áitatos sziveket.
A³ Csiki Klostromban 1685 [typis Conventus Csikiensis].

q⁴, A⁶–T⁶ U³⁺¹ = [121] fol. – 12° – 1 ill., orn., init.

RMK I 1329

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap hátán virágszálakkal díszített ovális emblémában kezeit maga előtt keresztbe tevő Szűz Mária-ábrázolás látható, alatta felirat: *Mater Dei*. Az ajánlást *Tekintetes ... altorjai Apor István uramnak* címezte 1685. május 25-én a *Sz. Ferenc szerzetiben lévő frater János Kajoni* (q₂a–q₃b). A következő levél rektóját bojtos végű zsinórral övezett, feliratos, ovális embléma díszíti, benne sugárkoszorúban a jezsuita *IHS* monogram, az embléma felett kerubfej, felirata: *FORTIS NOMEN DOMINI TVRRIS*, alatta négy soros magyar nyelvű verses imádság, kezdőszavai: *Jézus angyaloknak szép* (q₄a). Verzójára babérkoszorúval övezett, feliratos, ovális emblémát nyomtattak, benne sugárkoszorúban Mária-monogram, körirata: *BEATAM ME DICENT OMNES GENERATIONES LVC. I*, alatta három soros verses imádság, kezdőszavai *Áldott Szűz Mária, mennyei* (q₄b). A főrész *Szivek kincsenek első része* belső címmel kezdődik. Tartalma, beosztása és mind a hét rész címe kisebb helyesírási és hangtani változtatásoktól eltekintve megegyezik a mű 1671. évi nagyszombati első kiadásával (3751).

E munka Ágoston Péter jezsuita hitszónok először 1671-ben Nagyszombatban megjelent (3751) nagyheti „fohászko-
dó könyvecskéjének” harmadik ismeretes kiadása.

Az ajánlásból kitűnik, hogy a könyvet Apor István költségén nyomtatták ki újólga, aki ezen kívül is buzgó pártfogója volt a ferences rendnek, és sok templomra sem *szánta* költségét.

Az egyetlen ismeretes kolozsvári példányról egyedi leírást tett közzé Muckenhaupt Erzsébet (A csík-somlyói ferences nyomda és könyvkötő műhely. Kiállítási katalógus. Csíkszereda 2007, 19).

Cf. 3751, 3852, –, →

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ①

4576

ÁLVAREZ, Emanuel: [1] [Emmanuelis Alvari ... De institutione grammatica liber secundus ad veterum fere grammaticorum rationem revocatus de constructione octo partium orationis.] – ([2] Emmanuelis Alvari ... Institutionum grammaticarum liber tertius de syllabarum dimensione.) In Conventu Csikiensi MDCLXXXV typis et sumptibus ejusdem conventus.

[A⁸] [B₁] B₂₋₈ C⁸ D⁸ E₁₋₇ [E₈] F⁸–H⁸; A⁸–C⁸ [D₁] D₂ [D₃] D₄₋₆ [D₇₋₈] E₁₋₇ [E₈] = 127 + [1]; 80 pag. – 8° – 1 ins., orn.

Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Vol I. Rîmnicu Vilcea 1980, 424, Muckenhaupt Erzsébet

Latin nyelvtan magyar értelmezésekkel és verstan. – Jelenleg ismeretes egyetlen példánya csonka. Első részének teljes első füzeté és így címlapja is hiányzik. A B füzet második levelének rektójával kezdődik Emanuel Álvarez portugál jezsuita népszerű, háromkötetes latin nyelvtanának a második kötete (19–127). Ehhez csatlakozik a harmadik, latin verstant összefoglaló kötet önálló címlappal és újrakezdődő füzetjelzéssel. Körzetekből összeállított címlapjára a csíksomlyói ferences zárda nyomdájának emblémáját nyomatták Mária-monogrammal a közepén, körülötte Lukács evangéliumából vett idézettel (*Beatam me dicent omnes generationes. Luc. 1.*). A címlap hátán rögtön kezdődik a verstan, amely azonban a 76. lapon megszakad.

A kiadvány szövege és beosztása egyezik annak a Lőcsén 1650. évben megjelent kiadásnak (2317) a második és harmadik részével, amely Álvarez nyelvtanának mindhárom kötetét együttesen adta közre. Az összehasonlítás alapján mindössze egy levél hiányzik a harmadik könyv végéről. Feltételezhető, hogy Csíksomlyón Álvarez nyelvtanának első kötete is megjelent, de nem maradt fenn belőle példány.

E nyomtatványt az akkoriban a kászonyjakabfalvi plébánia gyűjteményében, jelenleg Csíkszeredán (Gyulafehérvári Főegyházmezei Levéltár Csíkszeredai Gyűjtőlevéltára és Könyvtára) őrzött példány alapján először Muckenhaupt Erzsébet írta le, és közölte a harmadik könyv címlapját is (Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Vol I. Rîmnicu Vilcea 1980, 424). Ő hívta fel a figyelmet arra is, hogy Álvarez nyelvtanának kinyomtatására már előzőleg, a nyomda alapításakor engedélyt kapott a csíksomlyói zárda a Hitterjesztő Szent Kongregáció 1676. június 22-i levele alapján (uo. 423). Muckenhaupt áttekintette a Csíksomlyón ezt követően megjelent, példányból ismeretes Álvarez-kiadásokat is (Művelődés 1991/11–12: 60–61). Csupán töredékek maradtak fenn a nyelvtankönyv első kötetéből, amely valószínűleg 1682 körül készült Csíksomlyón (4396).

Cf. 1189(1); 2317; 2757, 2858; 4036, 4396 –, →

Budapest *Nat cop.* – Miercurea Ciuc *Col Cath* © (← Iacobeni *Cath pleb*)

Balás Ágoston: Cationale catholicum, avagy régi és új deák és magyar áhitatos énekek. Csík 1685. = **Appendix 343**

4577

Vacat!

[Batthyány Ádám]: Lelki kard, avagy imádságoskönyv. [Csíksomlyó 1685 typ. Conventus Csíkiensis.] – Vide 4183

Kájoni János: Cationale catholicum. Csíksomlyó 1685. – Vide **4063** és **Appendix 343**

4578

NOVA quaedam officia cum propriis sanctorum regni Hungariae et ss. Ordinis S. p. N. Francisci, nec non festis ad libitum a Sacra Rituum Congregatione approbatis, quae necdum passim in Breviarijs Romanis impressa habentur. Jussu ... Antonii Valtsanski, custodiae S. Stephani regis in Transylvania custodis provincialis aedita. In Conventu Csikiensi 1685 typis ejusdem conventus.

A⁸–P⁸ = 207 + 26 + [5] pag. – 8° – Orn.

Glósz Miksa: A csik-somlyói Szent-Ferenc-rendi szerzetesek nyomdájában az 1662–1884-dik évig megjelent könyvek és egyéb nyomtatványok teljes czimtára. Csik Somlyón 1884, 132. – MKsz 1913: 347

Magyar és ferences szentek zsolozsmája. – A címlap háta üres. A főrész *Officia nova de sanctis et patronis regni Hungariae* cím alatt a Szent Istvánról elnevezett erdélyi ferences kuzstódia örének, *Antonius Valtsanski*nak a rendelkezése a rendtartomány papi zsolozsmája számára ad közre breviáriumi szövegeket a január 5. és december 4-e közötti időszakra, magyar és ferences szentek ünnepeire szóló olvasmányokkal egészítve ki a Római Breviáriumot (3–207). Ezután üres lapot követően folytatódó füzetjelzéssel, de új lapszámozással kezdődik az *Appendix*. Ez a következő napokra szóló officiumokkal egészíti ki a szöveget: január 28.: *S. Julianus episcopus* – május 10.: *S. Antoninus archiepiscopus Florentinus* – augusztus első vasárnapja: *Beatisima Virgo Maria de mercede* – Szent Klára egész évben mondandó zsolozsmája hónapokra bontva – Kisboldogasszony napjának nyolcada utáni vasárnap (*Dominica infra octavam nativitatis B. Virginis Mariae*) – *De sanctissimo nomine ... Mariae* – október 23.: *B. Johannes Capistranus* és – október 25.: *SS. Gavinus, Prothus es Januarius martyr* (1–26). Végül *Index hujus opusculi* című tartalomjegyzék zárja a kiadványt, amely naptári rendben sorolja fel az ünnepnapokat (P_{6a}–P_{8a}).

A kiadványt első alkalommal Glósz Miksa írta le (A csik-somlyói Szent-Ferenc-rendi szerzetesek nyomdájában ... megjelent könyvek ... czimtára. Csik Somlyón 1884, 132), majd a székelyudvarhelyi ferences rendház könyvtárában lévő példányt Lukinich Imre ismertette (MKsz 1913: 347).

Alba Iulia ① – Budapest *Arch* ○ – Budapest *Nat* ① – Budapest *OFM* ○ – Miercurea Ciuc *Mus* ① – Târgu Mureș ① ②

Olim: Székelyudvarhelyi ferencrendi kolostor könyvtára

4579

NOVAE quaedam missae cum propriis sanctorum regni Hungariae et sanctorum Ordinis Sancti patris Francisci Seraphici, quae necdum passim in Missalibus Romanis impressae habentur. Jussu ... Antonii Valtsanski, custodiae Sancti Stephani regis in Transylvania custodis provincialis editae. In Conventu Csikiensi MDCLXXXV typis ejusdem Conventus.

¶², A²–G² = [16] fol. – 2° – Orn.

Glósz Miksa: A csik-somlyói Szent-Ferencz-Rendi szerzetesek nyomdájában az 1662–1884-dik évig megjelent könyvek és egyéb nyomtatványok teljes czímtára. Csik-Somlyó 1884, 2.

Magyar és ferences szentek miséi. – A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik *Index Sanctorum* címmel a tartalomjegyzék (¶₂a–b). A főrész *Missae quaedam novae cum propriis sanctorum Regni Hungariae* cím megismétlése után a Szent Istvánról nevezett erdélyi ferences kusztódia számára adja közre a magyar és ferences szentek miséjének szövegeit kiegészítve a római Misszálét. Az első szöveg Szent Szeverin január 5-i, míg az utolsó Szent Borbála december 4-i ünnepére szól (A₁a–F₂b). Végül *Missae votivae* címen a különleges célra bemutatott, votív misék szövegei olvashatók (G₁a–G₂b).

A cím szerint a szöveg Valtsánszki Antal, az erdélyi Szent István kusztódia őrének rendelkezésre jelent meg.

A nyomtatványt első alkalommal Glósz Miksa írta le (A Csik-Somlyói Szent-Ferencz-Rendi szerzetesek nyomdájában az 1662–1884-dik évig megjelent könyvek és egyéb nyomtatványok teljes czímtára. Csik-Somlyó 1884, 2). Röviden ismertette Muckenhaupt Erzsébet (A csiksomlyói ferences nyomda és könyvkötő műhely. Kiállítási katalógus. Csíkszereda 2007, 19).

Budapest *Nat cop.* (Miercurea-Ciuc *Col Cath., Mus*) – Miercurea-Ciuc *Col Cath* ① ① – Miercurea-Ciuc *Mus* ②*

4580

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Kracker Bernárd szerint Christus Urunk születése után MDCLXXXVI. esztendőre irt es mostan is Magyarországra, Erdélyre s' egyéb szomszéd tartományokra alkalmaztatott N e u b a r t h J a n o s theologus és astrologus. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után MDCLXXXVI. esztendőre-valo, mellyet az egnek és a csillagoknak forgásiból, az üdönek és a' levegö-égnek változásiból s' az esztendő négy részeinek mi-voltából illendő szorgalmatossággal öszveszerzett és le-irt N e u b a r t h J a n o s theolog. és astrol.) A Csiki klastromban [1685 typ. Conventus Csikiensis].

A⁸–F⁸ = [48] fol. – 16° – Color.

RMK I 1347

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon a naptárjegyek magyarázata áll (A₂a). A hónapok naptártábláinak (A₂b–B₆a) szerkezete a Neubarth-féle naptárak szokásos beosztását követi, minden hónap egy verző és egy rektó lapot foglal el. Mindegyikhez négy soros hónapvers járul, amely az 1680-ra kiadott nagyszombati naptárban (4269) olvasható *Az házi gazdaságról és majorságról* című, mezőgazdasági tanácsokat tartalmazó vers rövidített, átszerkesztett változata, a januári kezdősora: *Épületre ha kell, e hónapban vágj fát* (vö. RMKT XVII/11 724–728, 881–882). A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticonban való címereknek magyarázata* (B₇a) zárja. A prognosztikon önálló címlapja (B₇b) után a következő fejezetek találhatóak: *Első része. Az esztendőnek négy részeiről. I. A télről* (B₈a–C₁a) – *II. A tavaszról* (C₁a–C₂a) – *III. A nyárról* (C₂a–C₃a) – *IV. Az ősztől* (C₃a–C₄a) – *II. része. A fogyatkozásokról* (C₄a–b) – *III. része. A hadról és békeségről* (C₄b–C₅b) – *IV. része. A betegségekről* (C₅b–C₆b) – *V. része. A földi termésekről*, amelyet a kalendárium szerzőjének rövid fohásza zár (C₆a–C₈a). Ezt *Prognostica perpetua* címmel hónapversek követik (C₈b–D₁b), a januári kezdősora: *A szőlő s vetemény veszedelemben áll*. A szöveg a lőcsei és kassai kalendáriumokban megjelent vers átdolgozott változata (vö. 4080). Ez olvasható az 1679-re (4191) és 1685-re szóló (4538) kolozsvári és a szintén 1685-re kiadott debreceni (4519) kalendáriumban. Kolozsvárott az 1677-re (4080) és 1678-ra (4140) szóló naptárban azonban a csupán a 40. sorában eltérő változata jelent meg (vö. RMKT XVII/11 717–719, 880). A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₂a–D₈a) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* zárja. Ez utolsóként arról számol be, hogy az 1681-ben fejedelemmé választott II. Apafi Mihályt 1684. szeptember 17-én a gyulafehérvári templomban a fejedelmi székre ültették, a következő nap pedig megkapta a szultáni megerősítést (D₈b–F₈b).

Bernhard Kracker német kalendáriumai 1592–1620 között Boroszlóban jelentek meg (Estreicher XX.: 199–200). Itthon az ő kalkulációi szerint Nagyszombatban (1596, 782; 1597, 809; 1598, 837; 1599, 861; 1600, 867), Szebenben (1606, 948; 1612, 1043), Keresztúron (1608, 972; 1610, 998; 1613, 1055; 1616, 1113) és Kassán (1611, 1017; 1612, 1034) adtak ki naptárakat. Címlapjuk szerint a krakkói szerző a szabad művészetek magisztere és a filozófia doktora volt, egyes helyeken orvosdoktorként, „phisicus”-ként és „astronomus”-ként is említik. A fenti időkörnél később, az 1638-ban kiadott trencsényi biblikus cseh naptár címében annak szerkesztője, David Frölich az ő módszere követőjének nevezi magát (1752). Ezután neve huzamos ideig nem bukkan fel a hazai kalendáriumokban, ebben az esztendőben azonban ezen kívül a kolozsvári magyar (4597) és a szebeni német nyelvű (4621) naptár is az ő módszere szerint készült. Nem tudható, hogy ezeknek a jóval későbbi kiadványoknak melyik munkája szolgálhatott alapul. Minden bizonnyal mindhárom hazai kalendárium a Neubarth-féle eredetit követve tüntette fel Bernhard Kracker nevét.

A működését 1676-ban megkezdő csíksomlyói ferences nyomdának ezen kívül a XVII–XVIII. században ma egyetlen kalendárium sem ismeretes (vö. P. Benedek Fidé: Csíksomlyó. A kísérőtanulmányt írta és a bibliográfiát összeállította P. Pap Leonárd. Kolozsvár 2000, 540–601). Bár kézenfekvő lenne, hogy a környékbeli katolikus igényeket ellátó nyomda folyamatosan jelentetett volna meg naptárakat, azonban ezen egyetlen adat alapján a sorozat nem feltételezhető.

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ① + cop.digit. ③

4581

AMES, William: Guilielmi Amesii De conscientia et ejus jure vel casibus libri quinque. Debrecini 1685 per Stephanum Töltési.

(⁶, A¹²-T¹² V⁶ = [11] + 346 [recte 446] + [21] pag. – 12° – 1 ins.

RMK II 1562

Református vallási tanítás. – A címlapon Töltési István „ET FLORE ET FRUCTU” feliratú nyomdászjelvénye látható, amely az utrechti Joannes Janssonius nyomdász és kiadó jelvényének pontos mása (vö. V. Ecsedy-Simon 153). A címlap háta üres. Ezt követi *Stephanus Töltési, typogr. Debr. Dedicatioja Michaeli Apafi II. ... Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti* ()(₂,a-)(₄,b). Majd a szerző *Ad lectorem* szóló előszava olvasható ()(₅,a-)(₆,b). A morálteológiai tankönyv főrésze ezután a következő módon épül fel: a *De conscientia et ejus casibus liber primus* 15 fejezetből (*caput I–XV*) áll (1–395). Ehhez járul önálló belső címlappal a *Brevis recollectio tractationis praecedentis, prout in disputatione publica proposita fuit ad theologiae studium practicum excitandum* címmel 38 teológiai tézis és 4 pontból álló *Corollaria* (40–45). A *De conscientia et ejus casibus liber secundus, in quo agitur de casibus iis, qui statum hominis concernunt, XIX caput*ból áll (46–95). Ehhez *Excerpta quaedam ex tractatu Guiliel. Parisiensis de tentationibus at resistentiis, quae visum est hic proponere legenda ad doctrinam de tentationibus illustrandam, quia in authore non nisi a paucissimis leguntur* című, XXXIV pontba szerkesztett értekezés kapcsolódik (96–100). A *Liber tertius de officiis in communi XXII caputa* oszlik (101–157). – A *Liber quartus de officiis hominis erga Deum XXXIII caput*ból áll (158–258). A *Liber quintus hominis erga proximum* pedig *LVII caput*ot tartalmaz (259–346 [recte 446]). A kiadvány végéhez járul a *Paraenesis ad studiosos theologiae, habita Franekerae, Aug. 22. anno 1623*. (T₈,a–V₃,b). A kiadványt *Index capitum* című tartalomjegyzék zárja (V₄,a–V₆,a).

William Ames (1576–1633) Franekerben működő angol teológiai professzor munkája első alkalommal 1630-ban jelent meg Amszterdamban. A II. Apafi Mihály fejedelemnek szóló ajánlás szerint a nyomdász, Töltési István e kiadványát a magyar egyház és az iskolák számára készítette, első kiadását pedig 1634 körülre tette ()(₄,a).

A helyes keresztényi viselkedés szabályait összegyűjtő, puritán szellemű gyakorlati munkát és magyarországi hatását Berg Pál ismertette (Angol hatások 116–117).

In 19 bibliothecis 34 exempl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Szebeni ev. gymn. – Sz.keresztúri unitár. gymn. – Szathmári ref. gymn. – M.szigeti ref. lyc. – Komáromi ref. egyház

4582

AMES, William: *Guilielmi Amesii Medulla theologica*, editio novissima, ab authore ante obitum recognita et variis in locis aucta. Debrecini 1685 per Stephanum Töltési.

§⁶, A¹²–R¹² = [10] + 408 pag. – 12° – 1 ins., orn.

RMK II 1563

Református vallási tanítás. – A címlapot Töltési István *ET FLORE ET FRUCTU* feliratú nyomdászjelvénye díszíti (vö. V. Ecsedy-Simon 153). A címlap háta üres. A következő lapon kezdődik az ajánlás *Viris Dei ... doctissimis: Jacobo C. Csuzi, ... theologiae doctori, nuper dioecesis Comaromiensis seniori ... et pro nomine Christi iterato exuli, Alexandro Felvinczi, fratrum tractus Debrecinensis seniori ... , Paulo Szenczi, viro de bono publico optime merito. Singulis eloquiorum divinatorum in ecclesia Debrecina dispensatoribus ... et veritatis Evangelicae propagatoribus fidelissimis. Hos juxta: Clarissimis ... viris, Martino Szilágyi, Paulo K. Lisznyai, providis illustris scholae Debrecinae moderatoribus ... , fautoribus et compatribus ... , ut et amplissimo dictae scholae coetu*, aláírója *Stephanus Töltési, typographus Debrecinensis* (§₂,a–§₄,a). Az ajánlást Töltési előszava követi: *Typographus lectori benevolo salutem* (§₅,b). Azt pedig a szerző, Ames bevezetője: *Praemunitio brevis auctoris de consilii sui ratione* (§₅,a–§₆,a). A következő lap üres. A főrész Ames *Medulla theologiae* című művének a szerző halála előtt átdolgozott, utolsó változatát foglalja magában. A *Theologiae liber primus*, amely a hitről és a hit tartalmáról szól, 41 fejezetből (*caput*) áll (1–191), a *Liber secundus theologiae sacrae*, amely az Isten iránti elkötelezettséget és engedelmisséget tárgyalja, huszonkettőből (192–350). Ezt követi a munkának a mű szerkezetét tükröző, táblázatos formában nyomtatott tartalomjegyzéke, a *Methodus e lib. I.–II.* (351–353). A kiadványt három függelék zárja. Az első disputáció a hit és más megismerési formák igazságai közti különbségekről szól *Disputatio repetita et vindicata de fidei divinae veritate* címmel (355–393). Ehhez csatlakozik Pál apostol Korinthusbeliekhez írt első levele II. része 4–5. versének magyarázata, amelyet mintául szánt tanítványainak Amesius: *Guilielmi Amesii s.s. theologiae doct. Explicatio textus ex I. Cor. 2. v. 4–5, quibusdam theol. studiosis ad imitationem proposita* (394–401). Végül a rektori hivatal átadásakor mondott alkalmi beszéde zárja a nyomtatványt: *Oratio ... Guilielmi Amesii p. m. habita Franeckeriae Frisior., cum rectoratum alii traderet* (402–408).

Az ajánlásban Töltési elmondja, hogy Csúzi Cseh Jakab egykor a komáromi iskolában tanította, s amikor peregrinációra indult, beajánlotta egy bécsi kereskedőnek. Az ajánló levélben megnevezett többi négy férfiú, különösen Felvinczi Sándor és Lisznyai Kovács Pál indítványozta azt a debreceni szenátusnak, hogy lássák el őt a nyomdász mesterség kitanulásához szükséges költséggel. Szenczi A. Pál és Szilágyi Tönkő Márton pedig Ames most közreadott könyvének nyomtatási költségeihez is hozzájárult. Az olvasónak szóló köszöntésből kitűnik, hogy a kiadvány használatának és a tanulók munkájának megkönnyítése érdekében Töltési a fontosabb fejezetek élét csillaggal (*) jelölte meg, minden egyes lapon élőfejbent tüntette fel a rajta olvasható fejezet számát, a görög szavak írásában pedig pótolta a typográfia előregedett görög betűkészlete miatti hiányosságokat. William Ames a *Praemunitio*ban megindokolja, miért tartotta szükségesnek ilyen rövid formában bocsátani ki művét, és védekezik a várható kifogások ellen.

Ames *Medulla theologica*jának két könyve Martonfalvi Tóth György átdolgozásában és bővítésével már korábban is megjelent Debrecenben: az első 1670-ben (3632), a második 1675-ben (4004). Töltési ezúttal

Ames eredeti szövegét tette közzé. A mintául szolgáló kiadást nem sikerült meghatározni, de például az 1659-ben nyomtatott amszterdami kiadás tartalmazza mind a három mellékletet.

A művet és magyarországi hatását Berg Pál elemezte (Angol hatások 110–116).

Cf. 3632; 4004, –

In 18 bibliothecis 30 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Martin *Nat* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

Olim: Pápai franc. z.

4583

DEBRECZENI T. Istvan [transl.]: Kettős kereszt es késértet alatt nyögő keresztyén embernek lelki orvoslása, az az első, a' Satan keserteti ellen való lelki fegyver, es második, egy lelki tanító és egy gyengélkedő keresztyén között való gyönyörűséges beszélgetes, mellyet amaz b. e. P e r k i n s u s V i l l y á m angliai nyelven írott, és abból deák nyelvre fordítottatott múnkjából Istene dicsőssére [!] s' nemzete javára magyarra fordított Debreczeni T. Istvan D. Debreczenben 1685 Töltesi Istvan.

)⁽, A¹²–E¹² = [62] fol. – 12° – Orn.

RMK I 1330

Elmélkedés, imádságok és katekizmus. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezt követi *Az k. olvasóhoz* szóló előszó, aláírása *jó akaród az Űrban, Debreczeni T. István, D. haza fia* ( )_(2,a–b). Miként a cím is mondja, a szöveg két nagyobb részre oszlik, az első egység három beszélgetésre bontva párbeszéd formában elmélkedik a keresztyén ember üdvözülésének lehetséges voltáról: *A Sátánnak egy keresztyén emberrel való beszélgetése, vetélkedése és tusakodása* (A_{1,a}–A_{3,a}) – *Második harca és tusakodása a Sátánnak egy erős keresztyénnel* (A_{3,b}–B_{4,b}) – *Harmadik beszélgetése és tusakodása a Sátánnak egy gyenge keresztyénnel* (B_{4,b}–B_{10,a}). A második egység *Gyönyörűséges beszélgetés egy tanító és egy keresztyén ember között a megtörődött és megtérő bűnösnek lelkek esméretinek idvesség vizsgálásokra* (B_{10,a}–D_{11,a}), amelyhez két *Könyörgés* csatlakozik (D_{11,a}–E_{4,b}). Közülük az elsőt „Bradford nevű Istennek mártírja szedegettetett és csinált” (D_{11,a}–E_{2,a}). A könyörgéseket *Hálaadás a megtérésnek várásáért* című ima (E_{4,b}–E_{6,b}) követi. Hozzá kapcsolódik tipográfiaileg elkülönítve a *Sátán késérteti ellen való könyörgés* (E_{6,b}–E_{9,a}) – és *A keresztyéni vallásnak hat rövid kérdésekben és azokra való feleletekben szorítottatott* című katekizmus (E_{9,a}–E_{11,b}). Végül *Az igaz hitnek öregbüléséért és annak megmaradásáért való könyörgés Gyerhárdusból* zárja a könyvet (E_{11,b}–E_{12,b}).

A Sátán késérteti ellen való könyörgést kiadta Incze: A magyar református imádság 175–176.

Debreczeni T. István debreceni polgár életéről kevés adat ismeretes. 1658–1662 között tanult Debrecenben, 1680-tól városi tanácsos, majd 1694-től a főbírói tisztséget töltötte be. E fordításán kívül gyászversek jelentek meg tőle (pl. 4460(17), RMK II 1580, RMK II 1682 stb.).

Az előszóban a szerző összefoglalja munkája keletkezésének történetét. Eszerint a fordítást huszonhárom esztendővel azelőtt végezte el, azonban a biztatások ellenére *sok és terhes okok* miatt a szöveg kiadására nem került sor. Most azonban *Töltési István sógorom uram ... maga kényén és szabad jó akarat szerint ajánlá megát* a nyomtatására. *A Némely lelki elhagyatottsoknak megvilágosítása* című rész a *papírosnak szűk volta miatt* azonban kimaradt a nyomtatásból.

A dialógusok forrására először Incze Gábor hívta fel a figyelmet (A magyar református imádság 175). Megállapítását Bodonhelyi József pontosította (Az angol puritánizmus 33-35). Eszerint a fordítás William Perkins *Dialogus conflictum inter Satanam et Christianum continens*, valamint *Dialogus inter ministrum et Christianum* című munkái alapján készült. E két szöveg Perkins kisebb, addig latinra át nem ültetett művei között jelent meg először Thomas Draxe fordításában 1608-ban Hanauban (VD17 23:276374C). Később az Incze (i. h.) és Bodonhelyi által említett (i. m. 33), William Perkins munkáit összegyűjtő kötetben is kiadták (*Opera omnia theologica ... Tomus primus*. Genf 1624, 1032–1046). – Vö. Berg: Angol hatások 90.

Budapest Nat ① + cop. digit. – Cluj-Napoca Univ ① + cop. digit.

4584

NEUMANN, Caspar: Minden imádságoknak veleje, mellyel akár melly korbéli és renden lévő ember mindenféle időben és mindennemű szükségében reggel, estve, szent-egyházban való könyörgések helyett és mindenféle könyörgésbéli buzgóságában élhet. Igen rövid szókbá s^o formába foglaltatott Neuman Gaspar, baraszlai Sz. Mária Magdolna nevét viselő templomához rendeltetett lelki tanító által. Melly német nyelvből magyarra fordítottott egy akkori bujdosó által. Debreczenben 1685 Töltési István által.

A¹² B¹² C¹⁰ = [4] + 64 pag. – keskeny 12° – Init.

Sztripszky I 2116/323 ← MKSz 1886: 91

Evangélikus imádságok. – A címlap hátán az imádkozás rövid voltára intő evangéliumi idézet áll. *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszót a fordító írta keltezés és nevének megjelölése nélkül (A₂a–b). Ezután a *Szentléleknek mutató táblája minden imádságos könyvekre* címmel Pál apostol Timotheushoz írott első leveléből idéz (2: 1), amely szerint *Kérések, imádkozások, esedezések és hálaadások szükségesek minden emberekért* (1). E levél hátán idézet olvasható *Joannes Damascenustól* az imádságról latinul és magyarra fordítva (2). A főrészt a könyörgéshez való készülétként a következő, egész lapra kiterjedő jelmondat vezeti be: *A gonoszt senkinek, a jót magamnak és tenéked kívánom. A dicsőséget Istennek adom* (3). Majd a Páltól vett idézetnek megfelelően négy hosszabb imádság következik. Mindegyiket címként egy-egy egész lapra kiterjedő gondolat vezeti be. Az első címéül választott jelmondat a következő: *A könyörgés olyan, mint a páis, minden gonosz ellen oltalom* (4). Majd az 5. zsoltár első két verse után következnek a kérések 22

pontban (5–17) – *Az imádság nem egyéb, hanem kulcsa minden jónak* (18) cím után a 4. zoltár első verse szolgál a következő 31 pontból álló könyörgés alapjául (19–35) – *Az esedezés felbat mennyekbe Istenhez, hogy az áldás szálljon alá mint egy eső minden emberekre* (36) cím után Mózes első könyvének 18. részéből a 27. verset idézi, majd fejt ki 18 pontban (37–47) – *A hálaadás a mi isteni tisztületünket viszi Istennek színe eleiben, adván ő szent felségének dicséretet, tisztességet és dicsőséget mindazokért, valamink vagyjon* (48) utáni hálaadás a 103. zoltár első verse alapján készült, és 30 pontból áll (49–64).

Thienemann Tivadar megállapította, hogy e fordítás német eredetije a Boroszlóban működött Caspar Neumann *Kern aller Gebete in wenig Worten für alle Menschen in allen Alter* (Hamburg 1680, VD17 23: 332542A) című orthodox evangélikus imakönyve volt (ItK 1922: 90–91). Német nyelven már 1680-ban kiadták Brassóban (4294).

Illésy János erre a nyomtatványra vonatkozta Töltési István debreceni nyomdász 1685. április 30-án Lang Jánoshoz írott levelének következő részletét: „T. Lysnai Pál uram jelenté a kigyelmed kivánságát az exemplarok felől, kigyelmed kivánsága szerint nyomtattam kigyelmednek n. 200. Kigyelmed tudósítson, ki kezéhez dirigaljam az exemplarokat és a német kis könyvecskét, kész leszek a kezéhez adni pleno numero; az exemplárok még el nem készültek, következő 5. napján majusnak elkészül. Sok fáradságom volt a kigyelmed munkájával; betűm nem volt elegendő, úgy kellett metszenem ujonnan és öntenem, mivel egyszerűs mind sculptor (így) és fusor vagyok; úgy ítélem, talám ez a betű fog tetszeni, mert alkalmasabbal most nem nyomtathattam. A mi a salariumot nézi érte, a munkáért és papírosért fl. 12 küldjön kigyelmed és ha kívántatik bekötni közüle valamelyet, azt is adja hiremmé kigyelmed, szolgálhatok abban is kigyelmednek; kegyelmes urunknak levelében kíván kigyelmed egyet, aranyossan beköthetnek, specimenjét küldöm kigyelmednek; ez csak az első árkus, a többi nálam vagyon. Kigyelmedet követem, ha annyi fáradságom nem lett volna a betűkkel, előbb elkészíthettem volna; a mint lehetett imitaltam a németet, de kiváltképpen kellett a fordításra vigyáznom, mivel a magyar e féle metszésekhez semmit nem tud és az authornak is a praefatiója hosszabb a magyar praefatióval; valamivel kisebb leszen vastagságára, de a hossza mind egy.” (MKsz 1896: 175) Fennmaradt továbbá Lisznyai Kovács Pál debreceni professzor kisértő levele is, amellyel a debreceni nyomdász küldeményét továbbküldte Lang Jánoshoz, akit levele címzésében mint „mostan urunk táborában commoraló jó akaróm”-ként nevezett meg (MKsz 1896: 176). Ez a megnevezés összecseng azzal a megfogalmazással, amely szerint a fordítás „egy akkori bújdosó által” készült. Illésy János öt Lang János kassai bíró fiával azonosította, aki 1680-ban szendrői profontmester volt. Neve nem szerepel Thököly Imre belső udvari emberei között, de a bújdosó kurucok táborában tartózkodott (i. m. 177). Elképzelhető, hogy Lang János azonos azzal a Joannes Langgal, aki Ruszton született, és Wittenbergben járt egyetemre 1677 és 1680 között (RMSz 473). Két latin nyelvű alkalmi költeménye ismeretes (Wittenberg 1677, 4176(18) és Wittenberg 1678, RMK III 2946). Fordítói munkásságára nézve nem maradt fenn semmi utalás, így jelenleg nincs bizonyíték arra, hogy ezt az imakönyvet ő ültette át magyarra.

Töltési István tehát 200 példányban tervezte elkészíteni 1685. május 5-ig Lang János fordítását az eredeti német imádságos könyv szedésének és betűinek figyelembe vételével. Törekedett arra, hogy a magyar változat „hossza” az eredetivel azonos legyen. Ezen megjegyzése alapján minden bizonnyal a hasonló terjedelmű ([2]+64 pag.), helyjelölése nélkül 1680-ban megjelent német nyelvű változatot követte (VD17 1:67729OT). Mint könyvkötő arra is késznek mutatkozott, hogy Thököly Imre számára „aranyossan” kösse be új kiadványát.

Töltési Istvánnak 1685 júniusában Apafi Mihály megrovása miatt távoznia kellett Debrecenből. Bánfi Szilvia a korábbi szakirodalommal ellentétben (MKsz 1978: 207–208, Barcza József) ennek okát nem csak

Pósházi János *Syllabus assertionum* című művének (4585) az 1685. év elején történt kinyomtatásában láttá, hanem főleg abban, hogy Töltési a fentebb idézett levél szerint pár hónappal később a debreceni nyomdában engedély nélkül kinyomtatta a fenti evangélikus imádságoskönyvet Thököly Imre számára, aki az 1685. február 23. és március 24. között Fogarason tartott erdélyi országgyűlés határozata értelmében kegyvesztetté vált (Bánfi Szilvia: A debreceni városi nyomda (1601–1705). In: V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 75–76. Vö. 4585).

E kiadványt elsőként Széll Farkas írta le Szöllősy Antal református lelkész Makón őrzött példánya alapján (MKSz 1886: 91). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2116/323). E példány ma már nem található. Az Akadémiai Értesítő tévesen adott hírt Ráth György könyvtárából ugyanennek az imádságoskönyvnek Debrecenben 1683-ban megjelent kiadásáról (1903: 588). A Ráth gyűjtemény azóta a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába került. Ennek az imádságoskönyvnek az ott ma is meglévő példányának címlapján azonban nem 1683, hanem 1685 a nyomtatás éve.

Caspar Neumann imádságainak e magyar fordítása 1685-ben Lőcsén is megjelent (4609).

Cf. 4294, –, 4609, →

Budapest Acad ①

Olim: Szöllősy Antal ref. lelkésznel Makón.

4585

PÓSAHÁZI János: Syllabus assertionum, thesium et hypothesisum illarum (e multis), quibus neoterici quidam theologi et philosophi hoc tempore in Belgio, Hungaria et Tra(n)-sylvania scholas et ecclesias turbant, ex propriis ipsorum scriptis collectus cum succincta ad illas animadversione. Authore Johanne Posahazi a. l. m. [Debrecen] MDCLXXXV [Töltési István].

A⁴–E⁴ = [20] fol. – 4°

RMK II 1567

Református vitairat. – A címlap hátán jelige olvasható: *Nulli facilius ad magnam pietatis famam pervenient, quam superstitiosi vel hypocritae*. Ezt követi a *Praefatio dedicatoria ad reverendos... ecclesiarum et scholarum in Hungaria et Transylvania reformatarum verbi divini ministros, doctores et professores, antiquae adhuc orthodoxiae tenaces ...*, aláírása *Joannes Posahazi ... in antiquo meo exilio Transylvanico ... MDCLXXXV. die 26 Januarii*. A főresz *Asertio I.* címmel kezdődik, s összesen LXXVI assertiót foglal magában (A₄b–E₄a). Mindegyik élén egy-egy rövid coccejánus vagy karteziánus teológiai állítás olvasható, amelyet annak orthodox kálvinista cáfolata, az *Animadversio* követ. A kiadványt néhány soros *Conclusio* zárja (E₄a). Az utolsó lap üres.

A szerző, Pósházi János az ajánlólevélben megszólított, a református orthodoxiához ragaszkodó magyarországi és erdélyi prédikátoroknak és professzoroknak elmondja, hogy a coccejánusok és karteziánusok

serege napról napra növekszik. Ez a néhány éve Németalföldön kezdődött ragály már Magyarországon és Erdélyben is súlyos belviszályokat okoz az egyházban. Munkáját egyrészt azért írta, hogy a megszólítottak tekintélyükkel védelmezzék azt, másrészt annak bizonyítására, hogy ő maga az orthodox igazságot mindig védelmezte és védelmezni fogja.

Zoványi Jenő bő kivonatos fordításban ismertette az ajánlást és az első 44 assertiót (A coccejanismus története. Bp. 1890, 138–150). Megállapította, hogy az 1–39. assertiót Joannes Coccejus, a 45–76-ikat René Descartes különböző munkáiból merítette Pósházi. A 40–44-ik forrását pedig így adja meg Pósházi: *M. D. p. E. in Apologico m. s. (C₄a)*. Ez Zoványi szerint Dézsi Márton enyedi professzornak az 1673. június 16-án összeült radnóti zsinatnak benyújtott, ma példányból nem ismeretes, kézirat *Apologiájára* utal.

Pósházi e vitairatára nyomtatott válasz nem maradt fenn. Dézsi Márton azonban még Pósházi munkájának 1685. januári kinyomatása előtt hozzájutott annak kézirat másolatához, s már 1684 végén ugyancsak kéziratban latinul és magyarul is felelt rá. A magyar nyelvű feleletet (*Summája a Pósházi uram syllabusára való replicának*) Zoványi Jenő a nagyenyedi Bethlen-főiskola könyvtárában fennmaradt eredeti kéziratból bő tartalmi kivonatan ismertette (i. m. 150–154). Makkai Ernő, főként Zoványi nyomán, ugyancsak ismertette és értékelte Pósházi és Dézsi vitáját. Ennek során megemlítette, hogy Dézsi válaszában egyik kézírata latinul írt válasz egy részét is tartalmazza (Budapest *Acad Kézirtárát*, Egy. és bölcs. 8r, 46, vö. Makkai 90–95). A mű szerepét a teológiai tudományban Nagy Géza elemezte (A református egyház II 238–239), Szabó Géza pedig a karteziánus-ellenes exegézis egyik jellemző szövegeként mutatta be (A magyar református orthodoxia 111–112).

Szabó Károly kolozsvári kiadványnak tartotta Pósházi Jánosnak ezt a vitairatát (RMK II 1567). V. Ecsedy Judit azonban a tipográfiai anyag vizsgálata alapján egyértelműen bizonyította, hogy valójában Debrecenben készült Töltési István műhelyében (MKsz 2005: 399–400). Ballagi Aladár már korábban – forrásának megjelölése nélkül – arról tudósított, hogy a Debrecenben főcenzori jogokat gyakorló főbíró „Töltési István könyvnyomtatót ... tömlöcbe záratta, azért, mert Pósházi János sárospataki református tanárnak Coccejus és Cartesius ellen írt munkáit ki merészelt adni” (A magyar nyomdászat történelmi fejlődése 1472–1877. Bp. 1878, 78). Ezzel szemben Komáromi István 1685. július 12-én így írt Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek: „levelünket ... praesentáló ... tanácsbeli atyánkfiait nagyságod ... parancsolatjára beküldeni akartuk az typographusunkkal együtt. Nagyságodat kérjük, ő kegyelmeket kegyelmes Resolutioval visszabocsátani ... méltóztassék, kiváltképpen ... typographusunk mellett ... instalunk, ha mi defectus vagyon dolgában, az egyszer legyen gratiája ...” (Történelmi Tár 1895: 757). Csűrös Károly ez alapján megállapította, hogy a főbíró Töltésinek nem kérlelhetetlen cenzora, hanem jóakarató pártfogója volt, az állítólagos fogságra vetés pedig a fejedelem parancsára történt (A debreceni városi nyomda története. Debrecen 1911, 320). Benda Kálmán és Irinyi Károly szerint „Töltési kiadta Amesiusnak az angol puritanizmus elveit tolmácsoló két művét, s ezzel vívta ki a fejedelem haragját.” (Benda Kálmán – Irinyi Károly: A négy száz éves Debreceni Nyomda (1561–1961). Bp. 1961, 29.) Ames *De conscientia et ejus jure* valamint *Medulla theologica* című munkái valóban megjelentek Debrecenben 1685-ben (**4581** és **4582**), mivel azonban az előbbi ajánlása éppen a fejedelmi család egyik tagjához, az ifjabb Apafi Mihályhoz szól, ezek nem lehetnek a harag okai. Barcza József közölte a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárából a debreceni egyházmegye jegyzőkönyvének Töltési ügyére vonatkozó 1685. június 26-i bejegyzését: „Stephanus Töltési Typographus Debrecinensis ob impressionem scripti Johannis Posahazi contra Coccejum et Carthesium incarceratur. Deli[beratum]. Mittuntur legati ad judicem tenuendo illius in ea re errorem.” (MKsz 1978: 207–208.) Töltésit tehát Pósházi János könyvének kinyomtatásáért 1685 nyarán valóban

börtönbüntetésre ítélték. Barcza József szerint ennek jogalapját az 1646. évi szatmárnémeti nemzeti zsinat XXV. végzése képezte, amely megtiltja, hogy a nyomdászok az egyház, illetve az általa megbízott tudósok bírálata és helyben hagyása nélkül akár kicsiny akár nagy művet bármely nyelven kibocsássanak (i.m.).

Bánfi Szilvia kutatásai szerint azonban Pósházi művének engedély nélküli kinyomtatása csak ürügy lehetett a Töltési elleni eljárásra. Pósházi *Syllabus*a ugyanis 1685. január végén jött ki a sajtó alól. Töltési viszont, mint – a Thököly Imre környezetében tevékenykedő – Lang Jánossal, Caspar Neumann imádságoskönyvének (4584) kinyomtatásáról folytatott levelezéséből is kiténik, április végén még zavartalanul dolgozott (vö. még MKsz 1896: 175–176, Illésy János). Apafi azonban az 1685. február 23. és március 24. között tartott fogarasi országgyűlésen Thököly ellen hűtlenségi pert indított, és elrendelte birtokai elkobzását. A Töltési ellen június-július folyamán lefolytatott eljárásnak a valódi oka ezért valószínűleg a Thököly Imrével még áprilisban is fenntartott kapcsolata lehetett (Bánfi Szilvia: A debreceni városi nyomda (1601–1705). In: V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 74–76., valamint Uő: A hatalmi harc áldozatául esett tipográfus. Töltési István tragikus véget ért debreceni működéséről és a meg nem valósult bibliakiadásról. In: Hatalmi diskurzusok. A hatalom reprezentációi a tudományokban és a művészetekben. Szerk. Bíró Csilla, Visy Beatrix. Bp. 2016, 38–47; Vö. 4584). Apafinak a kegyelmi kérvényre adott válasza nem ismeretes. Töltési 1685 második felében már nem nyomtatott Debrecenben. 1703-ban komáromi nyomdászként bukkan föl újra. 1686 márciusától pedig Kassai Pál vezette a debreceni műhelyt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① + cop. digit. – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ②* – Târgu Mureş ① ① ①

Olim: Budapest ref. coll. – Pápai ref. coll.

4586

SZATHMÁRNÉMETHI Mihály: Mennyei tarhaz kulcsa, avagy oly idvesseges együgyü elmékhez alkalmaztatott imádságok, mellyekkel minden szükségben lévő együgyü emberek az Isten kegyelmes tarhazaban bé-mehetnek. Mellyet szedett a' Szent Irás szavaiból s' most meg-bővített imádságokkal s' énekekkel és elmélkedésekkel Nemethi Mihaly, a' Colosvári reformata ecclésiának tanítója. Debreczenben 1685 Töltési István által.

*6 **1, A¹²–M¹² N⁶ = [13] + 296 + [4] pag. – 24°

RMK I 1332

Református imádságoskönyv és énekek. – A cífrákból összeállított oszlopos keretbe szedett címlap hátán bibliai idézetek olvashatók, amelyek az imádkozással kapcsolatban feltett két kérdésre felelnek. Ezt követi *Az igazán és buzgóságosan könyörgeni akaró emberhez való rövid oktatás* (*₂a–*₄b). Majd *A kegyes léleknek éjjeli s reggeli szent elmélkedési* címen négy elmélkedés (*₅a–**₁a). Egy üres lap után kezdődik a főrész (1–288), amelynek tartalma és beosztása megegyezik az imádságok mellett énekeket is tartalmazó második, 1676. évi kolozsvári kiadással (4075). A főrészt itt is követik *Reggeli s estvéli könyörgő, hálaadó áhitatos énekek*:

289: *Reggeli ének*, kezdősora: *Nagy hálaadással magasztaljad* – 291: *Más*. Kezdősora: *Mi Szent Atyánk, ki lakozol mennyeekben* – 292: *Estvéli könyörögő s hálaadó ének a 103. zsoltár nótájára*, amelynek kezdősora: *Ó, én lelkelem dicsérjed Istenedet* – 295: *Más*. Kezdősora: *Jézus Krisztus szentek reménye*. A nyomtatványt *Mutató tábla* (N₅a–N₆b) zárja a végén az *Énekek táblájával* (N₆b).

Ez az az ötödik kiadása az először 1673-ban Kolozsvárott megjelent imakönyvnek (3897).

Cf. 3897, 4075, 4261, 4359, –, →

Bratislava *Acad* © – Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* © + cop. digit.

Ceaslovețu ... Gyulafehérvár 1685. = **Appendix 344**

4587

[ZOBA DIN VINȚI, Ioan: *Cărare pre scurt pre fapte bune îndreptătoare. În Bălgrad 1685 tip. Mitropoliei Bălgradului.*]

[I^s, A^s B^s B⁹ Γ^s Δ^s E^s Ж^s S^s 3^s Γ^s И^s K^s Λ^s M⁷ = [8] + 101 [recte 109] + [3] fol. – 8°

Sztripszky II 2647/195 ← BRV I 82

Erkölcsei oktatás. – A cím fordítása: *Kegyes cselekedetek rövid ösvénykéje*. Mindkét ma ismeretes csonka példányból hiányzik a címlap. Fent idézett szövegét Vasile Poppnak a ma már nem található, egykor a brassói Bonifație Pitiș pópa tulajdonában álló teljes példány alapján készült leírása őrizte meg (*Disertație despre tipografice românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*. Sibiu 1838. Új kiad. Eva Márza, Iacob Márza. Cluj-Napoca 1995, 122, 161–162). A teljesebb kolozsvári példányban az első négy számozatlan levél hiányzik. Ezeket kezdődött a Ioan Zoba által II. Apafi Mihályhoz írt előszó, amelynek címe ugyancsak Popp leírása (i. m.) alapján: „Predoslovie cătră Măria sa craiul a Țării Ardealului, domn Apafi Mihai tinerului din mila lui Dumnezeu crai ales a Țării Ardealului, domnului Părțuilor Țării Ungurești și șpanului săcuilor i proci” (Előszó a fejedelem őfelségéhez, az ifjabb Apafi Mihályhoz aki Isten kegyelméből Erdélyország választott fejedelme, a magyarországi részek ura és a székelyek ispánja stb.) ([I₅a–[I₇a]). Ezt követi a *Predoslovie cătră cetitori* (Előszó az olvasókhöz), végén a műben szereplő főbb rövidítések feloldásával ([I₇b–[I₈b]). Majd a cím megismétlése után az *Călătoria* (Utazó) és a *Povățuitorul* (Tanító) 44 kérdés-feleletből álló párbeszéde olvasható (1a–101b [recte 109b]). Az 50. levél rektóján a következő cím osztja két részre a könyvet: *Până acia sănt învățăturile ceale depreună îndreptătoare spre bunătăți, să vedem deacum și acealia care să țin spre îndreptătura feațelor ousebite* (Eddig voltak a közönséges kegyes cselekedetről való tanítások, most következnak a kiváltképpen való, azaz speciális kegyes cselekedetéről való tanítások). Az utolsó három számozatlan lapon a *Scara* (Tartalomjegyzék) valójában a 44 kérdés tárgymutatója (M₅a–,a).

Teljes hasonmás és szövegkiadás Matkó István eredeti magyar szövegével: Ioan Zoba din Vinț: Cărare sprescurt pre scurt bune îndreptătoare. Kiadta Alin-Mihai Gherman, a magyar szöveget átírta Kolumbán M. Judit. Alba Iulia 2019 (Bibliotheca Musei Apvlensis XXXII). Az előszavak korábbi kiadása: Bianu-Hodoș 82. Szemelvényeket közölt a szövegből: Cipariu, Timotei: Crestomație sau analecte literarie. Blaj 1858, 127–133.

A könyv Matkó István *Kegyességeket rövid ösvénykéje* (Szeben 1666, 3324) című művének Ioan Zoba, alvinci esperes és a gyulafehérvári román ortodox kolostor kurátora által készített szözszerinti fordítása. A román szöveg nem csak tartalmi, hanem szerkezeti tekintetben is mindenben követi Matkó könyvének beosztását. A fejedelemtől szóló előszóban Zoba azt hangsúlyozza, hogy az ifjú fejedelem alatt is olyan békében szeretnének élni az erdélyi románok, mint amilyenben az öreg Apafi alatt éltek. Az olvasónak szóló előszó ugyancsak a Matkó könyvében található ajánlólevél Zoba által készített fordítása. Zoba fordításáról Juhász István írt (A reformáció az erdélyi románok között. Kolozsvár 1940, 212–213). Újabbán Nagy Levente elemezte a fejedelemtől szóló előszó magyar fordításával együtt (A román reformáció. Egy 16–17. századi magyar-román kulturális és irodalmi transzferjelenség. Bp. 2020, 313–317).

Eugen Pavel szerint a gyulafehérvári ortodox érseki műhelyben még Daniil nyomtatta ki ezt a nyomdász megjelölése nélkül kiadott munkát (Cercetări de lingvistică 1981: 187–197). V. Ecsedy Judit szerint nem dönthető el, hogy Daniil vagy valamelyik utóda volt-e a nyomdász (MKsz 1994: 168).

A nyomtatványt először a román nemzeti bibliográfia írta le az egykor Cipariu tulajdonában lévő, ma Kolozsvárott őrzött példány alapján (BRV I 82). Ezt a leírást vette át Veress Endre (ErdMuz 1910: 165) és Sztripszky Hiador (II 2647/195). Herepei János ugyancsak közölte a címet a „Vásárhelyi Matkó István”-ra vonatkozó adatok között (Adattár II 102). Ismertette még Eva Márza (Tipografia de la Alba Iulia. Din istoria tiparului românesc. 1577–1702. Sibiu 1998, 72–73).

Cf. 3324

București *Acad* ③ – Budapest *Nat cop.* (București) – Cluj-Napoca *Acad* ②

Olim: Brassó, Bonifație Pitiș pópa

Editio facsimile

4588

ELIX vitae, azaz életető nedveség, mely a' bűjdosásnak kertiből származó, egynéhány keserű, de igen idvösséges füvekből mindenféle lelki nyavalyákban, üldözésben, kereszt-viselésben és nyomorúságban fetrengők, de kiváltképpen a' mostani bűjdosók kedveért készítettett. Cassan 1685 Bosytz István.

A⁸ B⁸ C⁶ = [6] + 37 + [1] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 716

Erkölcsei oktatás és protestáns imádságok. – A címlapon és annak hátán ószövetségi idézetek olvashatók. Ezt követi *A keresztyén olvasóhoz* címzett előszó, amelynek aláírója *egy szegény bujdosó*, keltezése: Kassa, 1685. május 1. (A₂a–A₃b). A bevezető rész előbb az istenes élethez szükséges orvosság receptjét írja le, egy gyógyszerrecept felépítését követve. *Recipe* cím alatt az ehhez szükséges három összetevőt, a bűnbánatot, imádságokat és a megtérést sorolja fel, majd a *Misce* ezek használatának módját ismerteti, *Probatum est* cím alatt pedig a módszer sikerességét bizonyító bibliai történetek rövid leírásai olvashatók (1–5). A kiadvány további része imádságokat tartalmaz, több egységre bontva. Az első csoport bűnbánó és Isten könyörületét kérő bibliai és egyéb fohászokat közöl (6–19). Ezek közül az első több, cím nélküli részből áll össze, a végén *amen* szóval lezárva (6–9). A továbbiakból a legtöbb cím nélküli, néhánynak van címe, így: *Tóbiás könyörgése* (10) – *Más* (végén *amemel*, 10–12) – *Jeremiás könyörgése* (12–15) – *Más imádság* (15–16) – ezeket az utolsó után elhelyezett *amen* szó zárja le. A következő rész a XXXI. zsolttár első öt versével kezdődik, amelyet az előző sorozathoz hasonló imádságok követnek: *Más könyörgés* (végén *amemel* 21–23) – *Esaiás könyörgése. Ex cap. 64.* (23–24) – *Baruch könyörgése. Ex cap. 3.* (24) – *Dániel imádsága. Capit. 9.* (végén szintén *amen* szóval, 24–25) – *Esdrás könyörgése. 1. cap. 9.* (26) – *A Cananaebéli asszony imádsága. Matth. 15.* – *Publicánus könyörgése. Luc. 18.* – *Manasses könyörgése* (27–30), mindezek végén ismét *amen* szóval. Végül, tipográfiailag is elkülönítve, de külön cím nélkül a fohászokdás befejezéseként, a *békességnek elnyeréséért* mondandó ima olvasható, amelynek végén a fejedelemért és a rendekért való könyörögés áll (31–37). A kiadvány szövegét doxológia zárja le (37). Az utolsó lapon Fámát ábrázoló embléma látható (C₆b).

A mű szerzőjéről csupán annyi adat áll rendelkezésre, amennyit az előszó aláírása elárul. Eszerint *egy szegény bujdosó* volt. A szöveg stílusa, szóhasználata alapján feltehetően református személy lehetett. Az imádságoknak azonban nincs határozott felekezeti jellegük, mindkét nagy protestáns felekezet számára elfogadhatóak.

A kiadványt első alkalommal Borsa Gedcon írta le a ma ismeretes egyetlen, akkor a nagyapponyi Zay könyvtárban őrzött példány alapján (MKsz 1963: 118). Ezt követően vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (716).

Budapest *Nat* cop. – Martin *Nat* ①

4589

GUTTH, Sigismundus, sen.: Palmetum anagrammaticum svb fortvnato clypeo celsissimi principis ac domini, domini Emerici Thököly, principis ac partium regni Hungariae domini, domini nostri clementissimi post memorabilem obsidionis gravissimae solutionem, nec non ivdicatvs et senatvs Eperjensis felicem renovationem, debita recordationis ergo horis operisq(ue) succisivis anno 1685. ipso Felicis episcopi die, adornatum a S. G. s., oblatum a S. G. j. Cassoviae (1685) excudebat Stephanus Bosyzt.

[1] fol. – 530 x 355 mm – Init.

Sztripszky II 2648/196 ← MKsz 1906: 139 – Čaplovič 718

Köszöntő versek. – A kiadvány megjelenésének alkalmá a cím említése szerint Eperjes városának a súlyos ostromtól való emlékezetes megszabadulása, illetve bíróságának és szenátusának szerencsés felújítása volt. 1684. november 29-én vonult el a császári-királyi sereg 24 napos ostrom után a Thökölyvel tartó Eperjes alól. A kiadványt 1685-ben, éppen Félix püspök napjára, azaz január 14-ére jelentették meg. Az egyetlen példányban fent maradt, egyleveles nyomtatvány anagrammákból áll, amelyeket egy-egy értelmező disztichon (*enodatio*) követ. Az anagrammák a következő nevek betűit használják fel rendre: [1] *Emericus Thököli princeps* – [2] *Epperiessinum* – [3] *Georgius Fleischbacher judex* – [4] *Sigismundus Guth* – [5] *Georgius Halligantz* – [6] *Sigismundus Zimmerman* – [7] *Franciscus Baraniai* – [8] *Fridericus Veber* – [9] *Georgius Crescenski* – [10] *Georgius Schoenleben* – [11] *Samuel Medveczki* – [12] *Stephanus Somosi* – [13] *Georgius Conrad* – [14] *Michael Schirer* – [15] *Franciscus Szerdabeli*.

Az anagrammatikus költeménycsokrot (*Palmetum anagrammaticum*) S. G. s. készítette (*adornatum*) és S. G. j. ajánlotta (*oblatum*) fel. A monogramok feloldása Ján Čaplovič (718) szerint idősebb és ifjabb Sigismundus Gutth. Az egyik anagramma (4) Sigismundus Gutth nevének betűiből áll (*Dum ustus, gignis*). A szerző, idősebb Sigismundus Gutth jogász volt, az evangélikus kollégiumok felügyelője és Eperjes tanácsosa.

A nyomtatványt először Dézsi Lajos írta le az akkor még Radványban lévő Radvánszky-levéltárban (jelenleg: Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 566 IV. oszt. XVIII. csomó) fellelhető példány alapján (MKsz 1906: 139), az ő adatait vette át Sztripszky Hiador (II 2648/196) és Ján Čaplovič (718).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat cop*.

4590

»LADIVER, Elias, jun.: Summa metaphysicae Aristotelicae. Cassoviae 1685. 8°«

RMK II 1564 – Čaplovič 717

Filozófiakönyv. – Ezt a példányból ismeretlen kiadványt Szabó Károly Johann Samuel Klein (Nachrichten I 153) és Joseph Trausch (II 320) híradása alapján vette fel bibliográfiájába (RMK II 1564). Adatát átvette Ján Čaplovič (717), aki még hivatkozott Ludovít Riznerre (III 5) is, továbbá egy ismeretlen könyvtári katalógusra is, amelyben a könyv formátumát kis nyolcadrétben („in 8° min.”) írták le. Ezt az adatot az első közlő, Klein is megadta (Nachrichten I 153).

Elias Ladiver 1683-tól 1686-ban bekövetkezett haláláig a Felföldön működött, így munkájának kassai megjelenése valószínűnek látszik. Azt azonban nem lehet tudni, hogy az aristotelesi filozófia tanításait összefoglaló tankönyvet vagy valamelyik tanítványa disputációját, esetleg a disputáció téziseit jelentette-e meg ilyen címen.

Ladiver *Summa controversiarum metaphysicarum* címmel 1683-ban Lőcsén kiadott művét (4487) Jaromír Červenka: Sborník prác profesorov kolegijného slovenského gymnázia v Prešove. (Prešov 1940, 119) című munkájára hivatkozva vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1414). További adatok előkerüléséig nem állapítható meg, hogy Ladiver filozófiai összefoglalását Kassán vagy Lőcsén, vagy esetleg két esztendő különbséggel mindkét helyen kiadták-e.

Cf. 4279, 4280, 4329, 4487, –

4591

KELP, Martin: Positiones theologicae ex articulo de magistratu politico, assistente magistratus pol. authore, praeside ac gubernatore summo, in examine publico solenniter ventilandae praeside m. Martino Kelpio Hóldvilágiensi, scholae Schesb. h. t. rectore et respondente Stephano Franck Schesburgensi, scholae pat. stud. et schol. Streitdfordensium designato rectore, anno 1685. die 29. Octobris horis ante-meridianis. Keresdini (1685) [typ. Bethlen] per Michaëlem P. Székési.

A⁴, [1]⁺¹ = [5] fol. – 4° – Init.

RMK II 1566

Evangélikus teológiai tézisek a világi hatalomról. – Az ajánlást *Viris amplissimis ... Michaeli Helvig consuli, Georgio Hirling regio, Michaeli Creutzer sedis iudicibus, Georgio Schnell aedituo, Georgio Matthiae provillico, Johanni Breditsch villico, Michaeli Deli thesaurario, Johanni Merckel, Johanni Schuler xeno- et nosocomiorum provisorii, Michaeli Schmid, Johanni Krempe, notario publico, Michaeli Nicolai, Andreae Roth, Bartholomaeo Kleusch, Stephano Göldner, Martino Költsch med. cand., Georgio Rosallero secretario, inclytæ Schaesburg. reipublicae senatoribus, ... patronis, patribus, fautoribus, praeceptorum, amicis, cognatis et affinibus* intézte a *Disputationis praeses*, azaz Martin Kelp (A₁b–A₂a). A főrész külön cím nélkül *I. N. J.* felirat alatt kezdődik, s hetven vegyes tartalmú pontot (*I–LXX*), foglal magában a világi hatalomról (A₂b–[1]a). Kiinduló megállapítása, hogy a világi hatalom a természetjogból és a kinyilatkoztatásból együttesen vezethető le, ezért a róla szóló tanítás a teológiának is tárgya. Főbb témái többek között: a világi hatalom gyakorlati felállításának lehetőségei (öröklés, választás stb.), a hivatalviselésre való alkalmasság követelményei, a világi és egyházi hatalom kapcsolata, a tolerancia kérdése, a világi hatalom törvényhozói, bírói és végrehajtói szerepe, a hadviselés joga.

Ezeket a vizsgáteleket a segesvári evangélikus iskolában vitatták meg 1685. október 29-én. Az elnök az iskola igazgatója, Martin Kelp volt, a vizsgázó az iskola tanulója, a segesvári születésű Stephanus Frank, a mirkvásári iskola kijelölt rektora.

Budapest *Nat cop.* – Sighişoara ©*

4592

KELP, Martin: Positiones theologicae ex articulo de ministerio ecclesiastico, assistente sacri ministerii autore, hodego et vindice summo, publice ventilandae praeside m. Martino Kelpio Hóldvilágiensi, h. t. scholae Schaesburgensis rect. et respondente Johanne Kelpio, Daliense [!] Schaesburgiensis [!] adolescentium rege, Schaesburgi loco consveto anno 1685 die (26) Augusti (Septembris) horis antemeridianis. Keresdini (1685) [typ. Bethlen] per Michaellem P. Szekesi.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1565 – Nágler 504

Evangelikus teológiai tézisek. – A címlap nyomtatott szövegét a budapesti és a szebeni példányokban egykorú kéz tintával javította, a *vindice* szót Vindice-re, a *Daliense*-t Daliensi-re, a következő sorban a *Schaesburgiensis*-t Schaesburgensis-re. Ezen kívül a szebeni Brukenthal Múzeum példányban kurzív kézírással be van írva a disputatio napja (26.) is, és az *Augusti* szót áthúzták, fölé ugyancsak kézzel a Szeptemberis szót írták. Az ajánlást *Viris plurimum reverendis ... Zachariae Filkenio, Hégenensis ecclesiae pastori, cap. Kyzd. decano, Stephano Fabricio, Somboriensis ecclesiae pastori, cap. Kyzd. seniori, Andreae Welthero, Crucensis ecclesiae pastori, Lucae Roth, Erkediensis ecclesiae pastori, Johanni Binczio, Daroczensis ecclesiae pastori, Georgio Schulero, Closdorffensis ecclesiae pastori, Georgio Krauss, Schaesburgensis ecclesiae pastori scholaeque inspectori, Bartholomaeo Filkenio, Trapoldensis ecclesiae pastori, Johanni Nösnero, Bodendorffensis ecclesiae pastori, cap. Kyzd. notario, Johanni Czekelio, Kyzdensis ecclesiae pastori, Johanni Merckelio, Schwisseriensis ecclesiae pastori, Johanni Buss, Nithusiensis ecclesiae pastori, Johanni Feidnero, Daliensis ecclesiae pastori, Lucae Tellmanno, Radlansis ecclesiae pastori, Georgio Tutio p. lau. caes. et Segesd. ecclesiae pastori, Georgio Vietoris, Meschendorssensis [!] ecclesiae pastori, Michaeli Wagner, Wolkendorffensis ecclesiae pastori, Georgio Rhodio, Meburgensis ecclesiae pastori, venerandi capituli Kyzdensis symmystagogis, ... patronis, inspectori, praeceptoribus, amicis et fautoribus* intézte a *Disputationis praeses*, azaz Martin Kelp (A₁b–A₂a). A főrészt külön cím nélkül *I. N. J.* felirat alatt kezdődik és hatvan vegyes tartalmú pontot (*I–LX*) foglal magában az egyházi szolgálatról (A₂a–A₄b). Kiinduló megállapítása, hogy az egyházi szolgálat első szerzője a Szentháromság egy Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek együtt, s azt Krisztus kormányozza, őrzi meg és erősíti az igével. Főbb témái a következők: az egyházi szolgák elhívása és felszentelése (*vocatio* és *ordinatio*), az egyházi szolgálat részei és feladatai, azaz az ige hirdetése és a szentségek kiszolgáltatása, ebből származik az egyházi fegyelem fenntartása, a kulcsok hatalma, a betegek látogatása, az egyház gazdasági ügyeinek intézése, a gyülekezetek (egyházközségek), iskolák, vendégfogadó házak, ispotályok (kórházak) felügyelete, továbbá az egyházi szolgák, a világi hatóság és a gyülekezetek kapcsolata, valamint az egyházi szolgáknak javasolt magatartás pestis és üldöztetés idején, végül a pápaságtól és a római egyház papi hierarchiájától való elhatárolódás.

Ezeket a vizsgáteleket a segesvári evangélikus iskolában vitatták meg 1685-ben, a vizsgált példányok címlapjának kézirásos bejegyzése szerint szeptember 26-án. Az elnök az iskola igazgatója, Martin Kelp volt, a vizsgáló a dályai születésű Johann Kelp, a segesvári iskola ifjúságának vezetője.

Cf. –, 4591

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Sibiu *Arch* ① ① – Sibiu *Mus* ①

Olim: Segesvári cv. gymn.

4593

»SZENTMÁRTONI BODÓ János: Dialogismus a Kristus haláláról és feltámadásáról. Nyomtatott Keresden 1685. esztendőben. 12°«

RMK I 1333

Verses bibliai história. – A példányból már akkor is ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly bibliográfiája (RMK I 1333) a fenti formában írta le Sándor István adatai alapján (Könyvesház 58), hivatkozva Kénosi Tözsér János *Biblioth. Unitar. Trans.* című kéziratára is (szövegkiadása: Kénosi 99). A nyomtatvány egyik példánya 1750 körül megvolt Bethlen Kata könyvtárában is (ErdMuz 1912: 165, Bethlen Kata könyvtára 7, n° 17).

A szerző életéről és műveiről Varga Imre írt összefoglalást (RMKT XVII/4 659-664), vö. **1647**.

Szentmártoni Bodó János kolozsi működése előtt, 1622-től 1635-ig Torockószentgyörgyön volt unitárius lelkész. Itt keletkezhetett ez a minden más művénél korábbi, elveszett munkája, amelyről Bod Péter Magyar Athenása (nyilván Bethlen Kata könyvtárának példánya alapján) azt írja, hogy szerzője „híres magyar versszerző. 1623-dik eszt. írt bizonyos személyek között való beszélgetést, mely ... Kristusnak haláláról 's feltámadásáról vagyron, rendes és szép magyar versekkel.” (17). A Sándor István leírásában szereplő cím utolsó szavai, a „*való versek*” is arra utalnak, hogy Szentmártoni Bodó János e munkája is csakúgy, mint többi ismert műve (ld. **1647**, **2187**, **2215**) versben volt fogalmazva.

Szabó Károly szerint (RMK I 1333) a művet szerzője 1621-ben írta, mivel azonban mind Kénosi Tözsér János (i. m. 99), mind Bod Péter (i. h.) szerint 1623-ban keletkezett, ez utóbbi adat látszik elfogadhatónak.

Olim: [megvolt 1849-ig a] n-nyedi ref. coll. ktárában gr. Bethlen Kata könyvei között.

4594

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem 22. mensis Februarii anni praesentis millesimi sexcentesimali octuagesimi quinti in oppidum Fagaras ex edicto suae celsitudinis principalis indictis et celebratis conclusi. Claudiopoli MDCLXXXV [typ. gener. ecclesiae] Michael Némethi.)

A⁴ = [4] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2117/324 ← MKsz 1900: 202

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1685. február 22. és március 24. között Fogarason, az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés tizennégy artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1685. március 24-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVIII 314–320.

Az impressumadatok a nyomtatvány legvégén lévő kolofonból derülnek ki (vö. még MKsz 1968: 209, Fazakas József). A kiadványt első alkalommal Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1900: 202).

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ① ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Târgu Mureş ①

4595

(ARTICULI dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partivm Hvangariae eidem annexarum in generalibus eorundem comitiis ad diem vigesimum quartum mensis Octobris anni praesentis millesimi sexcentesimali octuagesimi quinti in civitatem Albam Juliam ex edicto suae celsitudinis principalis in dictis [!] et celebratis conclusi. Claudiopoli MDCLXXXV [typ. gener. ecclesiae] Michael Némethi).

A⁴ = [4] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 2118/325 ← MKsz 1900: 202

Erdélyi országgyűlési törvénycikkék magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1685. október 24. és november 7. között Gyulafehérvárott az erdélyi és partiumi rendek részvételével tartott országgyűlés kilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1685. november 7-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XVIII 368–374.

A nyomtatási helyet, évet és a nyomdász személyét a kiadvány végén olvasható kolofoon árulja el (vö. még MKsz 1968: 209, Fazakas József). Első alkalommal Ferenczi Zoltán írta le (MKsz 1900: 202).

Cf. 1005*!; 1641!; 2637!; 3719!, →

Budapest *Arch* ① ① ① – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

4596

BUZGO imadsagok es isteni dicsiretek. Kolozsvarat 1685 [typ. gener. ecclesiae Némethi Mihály].

A⁸–P⁸ = 234 + [6] pag. – 64°

RMK I 1334

Református imádságok és énekek. – A címlap háta üres. A főrész *A Szentháromságnak buzgó megszólításával* kezdődik (3–4). A következő könyörgéseket tartalmazza: *Reggel így beszéljess Isteneddel* (4–6) –

Summa szerint való oktatás: minémü szükségéinkért kellessék Istennek könyörögni – Midőn akarsz könyörögni, summa szerint ezekért eszedézzél Istened előtt (7–10) – Imádság (10–32) – Reggeli imádságok (32–37) – Más (37–41) – Estvéli imádságok (42–46) – Örögi kísértet ellen (46–50) – A testnek kísérteti ellen (50–59) – Ez világ kísértet [!] ellen (59–71) – Útra indulónak imádsága (72–78) – Más (78–96) – Égi harmatért (96–100) – Hadi könyörgés (101–107) – Foglyok imádsága (107–116) – Úr Vacsorájakor (116–119) – Úr Vacsorája után (119–125) – Halálra ítélt ember imádsága (125–135) – Az Istenes halálért (136–145) – Egynehány szent elmékedési e világból kiköltöző betegnek címmel VII elmékedés (146–171) – Vonyakodónak könyörgése (172–177) – Lélek kibocsátásakorra való imádság (177–178) – Az örök boldogságért (178–180). A kis kötet második részében *Következnek szép isteni dicséretetek*, melyek címe és kezdősora a következő: 181. lap: *Reggeli*. Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked, mennybéli Isten ... hogy engemet ez éjjel* – 184: Szenci Molnár Albert: *XXIII. zsoltár. Az Úr énnékem* – 188: *CXVII [recte CXXVII.] dicséret (=zsoltár). Mindenek meghallják és jól megtanulják* – 193: Szenci Molnár Albert: *CXXXIV. zsoltár. Úrnak szolgálai, mindnyájan* – 195: *Azonról. Úrnak szolgálai, no* – 198: *Azon zsoltár. Ti keresztények, dicsérjétek Istent* – 201: *CXLVI. dicséret (=zsoltár) Dicsérd az Istent mostan* – 208: *Mas. Téged, Úr Isten, mi keresztények* – 213: *A Mi Atyánkról. Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 221: *Mas. [Nemes Imre?:] Ébredjél* – 228: *Hálaadás. Adjunk hálát az Úrnak* – 232: *Estvéli dicséret*. Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked, mennybéli Isten ... hogy engemet e napon*. Végül *Táblája az imádságoknak (P_{6a–P_{7b}}*) és *Az énekek táblája (P_{8a–b})* zárja a kis kötetet.

Részleges szövegkiadás: Incze: A magyar református imádság 176–177. és Fekete Csaba: A 16–17. század legkisebb hazai imádságoskönyve. In: *Régi magyar imakönyvek és imádságok*. Szerk. Bogár Judit. Piliscsaba 2012 (Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 3), 98–103.

Ez a jelenleg egyetlen példányban fennmaradt kiadvány a legkisebb formátumú hazai, magyar nyelvű imádságoskönyv a XVI–XVII. században. Részletesen Fekete Csaba írta le és elemezte (ld. szövegkiadás 91–103). Szerinte a könyvecske összeállítója tudós prédikátor lehetett, aki gyakorlati és elméleti ismereteire támaszkodva szerkesztette meg a parányi kötetet, amely az imádságok előtt rövid és summás elméleti tudnivalókat is közölt.

Budapest *Nat* *

4597

»UJ és Ov KALENDARION Crivsv Vrunck születése után való 1686 Esztendőre. Kracker Bernárd szerint, Mely mostan-is Magyar Országgra, Erdélyre és egyéb szomszéd Tartományokra alkalmaztatot NEUBARTH JÁNOS Theologus és Astrologus által. KOLOSVARRATT [1685] NEMETHI MIHÁLY által.«

»A⁸-E⁸? = [40?] fol. – 16° – Orn.«

Naptár és prognosztikon. – A ma már egyetlen példányban sem ismeretes kiadványról a Székely Nemzeti Múzeumban őrzött kötet alapján, a tipográfiai jellegzetességeket is tükrözve, a fenti módon adott hírt Herepei János (ErdMuz 1939: 278, megjelent különnyomatban is: Adatok a Régi Magyar Könyvtár I.

és II. kötetéhez. Cluj-Kolozsvár 1939, 4). Az ő ismertetését ismételte meg rövidített formában Harsányi András (MKsz 1940: 68). Innen tudható, hogy a címlapon nyomdai dísz helyezkedett el. A közlés szerint a példányból a B₈, C₁ és az E₂, illetve az azt követő levelek hiányoznak. A leírás példány alapján készült, az adatok a nyomda működéséről való ismeretekhez illeszkednek, és a naptársorozat folyamatos megjelenése is bizonyosnak tekinthető, ezért a nyomtatvány egykori létezésében nincs ok kételkedni.

A naptársorozat többi tagjából és a terjedelemből következtethetően a kiadvány minden bizonyos prognosztikont is tartalmazott.

Bernhard Kracker német nyelvű naptárai 1592–1620 között jelentek meg Boroszlóban, az ő nyomán készült hazai kalendáriumokról bővebben ld. **4580**.

Cf. **3805!**

Olim: Sepsiszentgyörgy Székely Nemzeti Múzeum könyvtára

—

Komáromi Csapkés György: Magyar Biblia ... Leiden 1685. = **Appendix 345**

—

Szenci Molnár Albert: Szent Dávid-soltári. Leyden 1685. = **Appendix 345**

4598

BROWN, Edward: A Brief Account of some Travels in divers Parts of Europe, viz. Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly, Austria, Styria, Carinthia, Carniola and Friuli. Through a great part of Germany and the Low-Countries. Through Marca Trevisana and Lombardy on both sides the Po. With some Observations on the Gold, Silver, Copper, Quick-silver Mines and Baths and Mineral Waters in those Parts. ... The Second Edition with many Additions by Edward Brown, m. d. London MDCLXXXV printed for Benj. Tooke.

A² B₁ [ ]¹ B₂₋₄ C⁴ D⁴ E₁ [ ]¹ E₂₋₄ F₁ [ ]¹ F₂₋₄ G₁ [ ]¹ G₂₋₄ H₁₋₃ [ ]¹ H₄ [ ]¹ I⁴ K⁴ L₁₋₃ [ ]¹ L₄ M⁴-T⁴ U₁ [ ]¹ U₂₋₄ [ ]² X₁₋₃ [ ]¹ X₄ Y⁴ [ ]² Z₁ [ ]² Z₂₋₄, Aa⁴ Bb⁴ Cc₁₋₂ [ ]¹ Cc₃₋₄ Dd₁₋₃ [ ]² Dd₄ [ ]² Ee₁ [ ]² Ee₂₋₄ Ff⁸ Gg²⁺² = [2] + 222 + [6] pag. + [16] tab. – 2° – Mult. ill. calcographicae, 2 ill., init.

Apponyi: Hungarica 1177

Magyar mondatot is tartalmazó útleírás. – A címlap háta üres. Majd rövid előszó olvasható *Edward Brown* aláírásával *To the Reader* (A₂a), ennek háta szintén üres. A főrész a szerző két korábbi, önállóan

megjelent útleírásának némileg bővített változatát foglalja magában: (1) *A Brief Account of some Travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly, Austria, Styria, Carinthia, Carniola and Friuli* ... (London 1673, 3904) című munkát (1–90) – (2) *An Account of Several Travels through a great part of Germany in four journeys* (London 1677) (91–222). A kötet végén ezekhez járul *The Table* című tartalommutató (Ff₄–Gg₁b) és *A Catalogue of some books printed for Benjamin Tooke at the Ship in St. Paul's Church-yard* című könyvjegyzék (Gg₂a–b).

A magyar nyelvű Miatyánk első mondata a korábbi kiadáshoz hasonlóan a *The General Description of Hungary* című Magyarországról szóló fejezetben olvasható, a 7. lapon.

Részleges szövegkiadás: a budai fürdőkről szóló részt (21–22), amely kiegészítés az 1673. évi kiadáshoz képest, fotómechanikai utánnomásban közölte Karl Nehring: *Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. Serie C Miscellanea. Bd. II. München 1975, 166–167.*

A szerző előszavában utal arra, hogy nyolc, illetve tizenkét esztendővel korábban kiadott műveit adja újra közre, mivel azokat már mind kiárusították. Ebbe az új változatba Lombardiába tett utazását is felvette, és növelte az illusztrációk számát. A kötetet díszítő rézmetszetes táblák és a szövegben is előforduló metszetek készítői: William Sherwin és John Oliver, metszeteiket *W. S; W. Sherwin sc.; I. Oliver Fe; John Oliver Fecit* szöveggel jelölték. Az utóbbi valószínűleg azonos azzal az üveg- és falfestővel, aki 1701-ben 85 esztendőskorában halt meg Londonban. (Thieme, Ulrich – Becker, Felix: *Allgemeines Lexicon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Leipzig 1931, XXV 598*). Ezt az útleírást is leírta Apponyi Sándor könyvtárának katalógusában, de a magyar nyelvű Miatyánk kezdőmondatáról nem tett említést (*Hungarica* 1177), ahogyan Berg Pál sem, bár közölte e kiadás címét (*Angol hatások* 169).

Cf. 3904, 3993, 4392, –, 4620, →

In multis bibliothecis permulta expl. – Augsburg *Univ* – Budapest *Nat* – Cambridge *Univ* – Dublin *Trinity College* – Göttingen *Univ* – London *Nat* – München *Nat* – Oxford *Bodleiana* – Pécs *Univ* – Washington *Library of Congress*

4599

BENICZKY PÉTER: Magyar rithmusok, mellyeket irt nemzetes Beniczky Péter szentelt vitéz. Első része szép isteni dicsireketek és poenitentia tartásra indító énekeket foglal magában. Második közönséges magyar példa beszédeket szép oktatással. Kit mostan jobban és tisztábban ki bocsátott. Lötzen 1685 Brewer Samuel.

A¹²–M¹² N⁸ = [3] + 299 + [1] pag. – 24°

RMK I 1337 – Čaplovič 1438

Vallásos versek és verses példabeszédek gyűjteménye. – A címlap háta üres. *A kegyes olvasóhoz* címzett rövid előszóban *Beniczky Peter* verseinek kiadásáról írt *Nagyszombatban 1664. esztendőben* keltezéssel

a sajtó alá rendező, *Bartók István, esztergami vicárius* [A₂a–b]. Ez a kiadás tartalmában és beosztásában pontosan követi az 1675-ös lőcsei kiadást (4025), még értelmetlenségeiben is (RMKT XVII/12 743).

Cf. 3644*1; 4025, 4415, 4511, –, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Cluj-Napoca *Acad* ②* – Praha *Nat* ③

Calendarium Tyrnaviense 1686. Lőcse [1685]. = **Appendix 346**

4600

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium pictus quadrilinguis, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum pictura et nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica et Bohemica, cum titulorum juxta atque vocabulorum indice. – Die sichtbare Welt in vier Sprachen, das ist aller vornehmsten Welt-Dinge und Lebens-Verrichtungen Vorbildung und Lateinische, Deutsche, Vngrische und Böhmische Benamung, sampt einen Titel- und Wörter-Register. – A' látható világ négyféle nyelven, az az minden derekassabb ez világon lévő dolgoknak és ez életben való cselekedeteknek le-ábrázolása és deák, német, magyar és tót meg-nevezése, a' fellyül való írásoknak és szóknak laystromával. – Swět wydidiedlny odmalowaný a w čtwerakem gazyku předstaweny, t. g. wszech negobzwlasztnegssjch swětawęcý a skutkúw žiwota odmalowaný a gazykem Latinskym, Německym, Vherskym y Slowenskym gmenowaný s přidanym Slow y Titulúw registrem. Leutschoviae 1685 typis Samuelis Brewer.

„A” variáns:)⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Iii⁴ Kkk³⁺¹ = [4] + [156] + [67] fol. – 4° – Mult. ill., orn., init.

„B” variáns:]⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Iii⁴ Kkk³⁺¹ = [8] + 313 + [133] pag. – 4° – Mult. ill., orn., init.

RMKI 1338 – RMK II 1569 – Knihopis 4244 – Čaplovič 1441 – Soupis 580 – Kurt Pilz: J. A. Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 141–143. – VD17 7:7199991E

Illusztrált iskolai enciklopédia latin, német, magyar és biblikus cseh értelmezésekkel. – E kiadványnak két variánskiadása ismeretes. Az „A” variánsban egyáltalán nincsen lapszámozás, míg a „B” variánsban a főrés lapjait beszámolták. Az itt következő tartalmi leírás a „B” variáns beosztását tükrözi. A címlap hátán öszövettségi idézet magyar nyelven. Ezt követi az *Előljáró beszéd* e tankönyv „gyönyörű hasznáról” ([₂a–][₄b]). A főrés négy nyelvű belső címlappal kezdődik (1–313). *Invitatio*ból, *CLI* fejezetből és *Clausulá*ból áll, amelyek a világban előforduló dolgokat és tevékenységeket egy-egy képpel és azok értelmezésével mutatják be négy nyelven. A *III. Coelum. Der Himmel. Az ég. Nebe* fejezet metszete üres (10). Ennek valószínűleg az az oka, hogy a például szolgáló 1669-es nürnbergi kiadásban (3587) ezen a helyen két részből álló, forgatható illusztráció szemlétette az ég forgását, amelynek reprodukálása ebben a lőcsei kiadásban

elmaradt. A *LXXVIII. Pictura. Die Malerei. A kép-írás. Malarstwij* című fejezet illusztrátora teljes névvel nevezte meg magát *Sculpsit Jonas Bubenka Leutschoviae 1679.* (158) az 1685. évi latin, német és magyar háromnyelvű kiadáshoz (4601) hasonlóan. A képekhez tartozó magyarázatok egymás mellett négy hasámban olvashatók latinul, németül, magyarul és biblikus cseh nyelven. A főrészhöz címmutató járul nyelvenként elkülönítve: [1] *Index titularum* (Rr₁b–R₂a [recte Rr₂a]) – [2] *Titel-Register* (R₂a [recte Rr₂a]–R₂b [recte Rr₂b]) – [3] *A titulusokra való lajstrom* (R₃a [recte Rr₃a]–R₃b [recte Rr₃b]) és [4] a biblikus cseh nyelvű téma megjelölések cím nélküli mutatója (R₃b [recte Rr₃b]–R₄b [recte Rr₄b]). Hasonló sorrendben követik egymást a tankönyvben előforduló szavak mutatói: [1] *Index vocabulorum* (S₁a [recte Ss₁a]–X₃a [recte Xx₃a]) – [2] *Wörter-Register* (X₃b [recte Xx₃b]–Bbb₃a) – [3] *Szókra való lajstrom* (Bbb₃b–Fff₂b) – [4] *Slovenský registrik* (Fff₃a–Kkk₃b).

A „B” variáns hasonmás kiadását sajtó alá rendezte: Ľudovít Bakoš és Jiřina Popelová. Praha [1956], 1969.

E négy nyelvű kiadás szerkezete és beosztása megegyezik az ugyanebben az évben ugyancsak Lőcsén kiadott három nyelvű változatával (4601). Összevetésükből jól látszik, hogy a három nyelvű kiadás formátumának nagyobbra, nyolcadrétből negyedrétté való változtatásával a három hasámban szedett latin–német–magyar szövegek mellé újabb hasábot illesztettek a biblikus cseh nyelvű megfelelőekkel. A biblikus cseh nyelvű részek fordítójának személyét illetően a cseh szakirodalomban Jonas Bubenka metsző és Daniel Sinapius-Horčička lőcsei evangélikus lelkész neve is felmerül (Knihopis 4244, Čaplovič 1441). E kötet metszeteit a korabeli nürnbergi kiadásokéival Kurt Pilz vetette össze, és megállapította az eltéréseket (ld. szövegkiadás 141–142). A Knihopis a *IV. Ignis. Das Feuer. A tűz. Ohen.* című fejezet illusztrációjának a jobb alsó sarkában található szignót (12) J. B-nek olvasván azt kérdőjelesen Jonas Bubenka névrövidítéseként rögzítette (4244). Ugyanezt a szignót Kurt Pilz a három nyelvű kiadás (4601) leírásában C. P.-nek olvasta és Paulus Creutzberger nürnbergi metsző nevével azonosította (i. m. 139). A körbe rajzolt B betű pedig mindkét kiadásban világosan látható.

Szabó Károly e kiadvány „A” variánsát bibliográfiája mindkét kötetében szerepeltette (RMK I 1338, RMK II 1569). A „B” variánsra elsőként Horváth Ignác figyelmeztetett (MKsz 1912: 155) a Magyar Nemzeti Múzeum példánya alapján.

Cf. 2484; 3587; 3864, 4001, 4002, 4554 –, 4601, →

In 30 bibl. multa expl. – Bratislava *Univ* (B-variáns) – Budapest *Acad* (B-variáns), *Nat* (A- és B-variáns + cop. digit.), *Univ* (B-variáns) – Cluj-Napoca *Acad* (B-variáns) – Debrecen *Ref* (B-variáns) – Martin *Nat* (B-variáns) – Sárospatak *Ref* (B-variáns) – Spišská Nová Ves *Ev* (A-variáns) – Wien *Nat* (B-variáns)

Olim: Rosnyai franc. z.

Editio facsimile

4601

COMENIUS, Joannes Amos: Joh. Amos Comenii Orbis sensualium pictus trilinguis, hoc est omnium fundamentalium in mundo rerum et in vita actionum pictura et nomenclatura

Latina, Germanica, Hungarica, cum titulorum juxta atq(ue) vocabulorum indice. – Die sichtbare Welt in dreyen Sprachen, das ist aller vornehmsten Welt-Dinge und Lebens=Verrichtungen Vorbildung und Lateinische, Deutsche, Ungarische Benamung, sampt einem Tittel- und Wörter-Register. – A' látható világ háromféle nyelven, azaz minden derekassab ez világon lévő dolgoknak és ez életben való cselekedeteknek le-ábrázolása és deák, német és magyar meg-nevezése, a' fellyül való írásoknak és szóknak laystromával. Leutschoviae 1685 typis Samuelis Brewer.

[7, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Gg⁸ Hh² = [14] + 304 [recte 315] + [169] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 1339 – RMK II 1568 – Čaplovič 1442 – Soupis 581 – Kurt Pilz: J. A. Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Nürnberg 1967, 138–140.

Illusztrált iskolai enciklopédia latin, német és magyar értelmezésekkel. – A címlap hátán ószövetségi idézet magyar nyelven. Ezt követi a szokásos *Előljáró beszéd* ([₂a–][₆b]). Ezután áll *Johan-Andreas Dobner i. u. s.* Aldorfban írt latin nyelvű üdvözlőverse ([₇a]). E levél hátán bibliai idézet olvasható Jézus Sirák fia könyvéből magyarul ([₇b]). A főrész háromnyelvű belső címlappal kezdődik (1–304 [recte 315]). Beosztása híven követi a Nürnbergben 1669-ben kiadott háromnyelvű kiadást (3587), és megegyezik az ugyancsak 1685-ben Lőcsén kiadott latin-német-magyar-biblikus cseh változattal (4600). Ahhoz hasonlóan itt sincs illusztráció a *III. Caelum. Der Himmel. Az ég* című fejezetben (10), a *LXXVIII. Pictura* fejezethez készült kép alján itt is a következőképpen nevezte meg magát a fametszetek készítője: *Sculpsit Jonas Bubenka Leutschoviae 1679.* (160). A képekhez tartozó magyaráló szövegek három hasámban olvashatók egymás mellett latinul, németül és magyarul. A főrészhez [1] *Index titulorum* (U₆b–U₇b) – [2] *Titel-Register* (U₇b–U₈b) és [3] *A titulusokra való lajstrom* (U₈b–X₁b) címmel fogalmi mutató, továbbá [1] *Index vocabulorum* (X₂a–Aa₃a) – [2] *Wörter-Register* (Aa₃b–Dd₁a) és [3] *Szókra való lajstrom* (Dd₁b–Hh₂b) járul.

Kurt Pilz a *IV. Ignis. Das Feuer. A tűz* című fejezet illusztrációjának (12) a jobb alsó sarkában lábon álló kör közepébe rajzolt szignóban P betűt látott, és azt a nürnbergi Paulus Creutzberger neveként oldotta fel (ld. szövegkiadás 139), aki az 1658. évi első nürnbergi kiadás fametszeteinek készítője volt (i. m. 74–81). A szignót korábban Czákó Elemér állványos körbe foglalt B betűként írta le, és Jonas Bubenka névjelzésének tartotta (Művészet 1902: 75). A Knihopis – ugyan kérdőjelesen – az *Orbis pictus* négy nyelvű kiadásának (4600) leírásában feltételezte (4244), hogy a szignó Jonas Bubenka nevét rejti. Kétségtelen, hogy mind a négy-, mind e három nyelvű kiadásokon látható szignóban B betűt rajzolt metszője.

Bubenka nevét Szalay Ágost tévesen Bubereki Jánosnak mondta (Száz 1868: 132). Feltételezését Czákó Elemér helyesbítette, aki összefoglalóan írt Bubenka munkásságáról (i. h.).

Bubenkának az *LXXVIII.* fejezetben szereplő, fent idézett aláírásának *1679.* évszáma alapján Kurt Pilz lehetségesnek tartotta, hogy már 1679–1680-ban tervezték az *Orbis* kiadását a Szepešségben, vagy hogy a lőcsei nyomdász, Samuel Brewer ekkor adott megbízást a fametszetek elkészítésére Bubenkának (i. m. 139). Ezt megerősíti az az utalás, amely Bubenka kivonatos *Diariumának* másolatában (jelzete: Bp. *Nat* Kéziratár Quart. Lat. 359/1, 302b–304b) olvasható az 1678. esztendőnél (304a): „Icunculus, quae in Euangelicis Germanicis et Slaucis in forma decimi sexti Leutschoviae apud Brewer editis visuntur, Jonas Bubenka sculpsit, item eas in Orbe picto Comenii atque aliis libris ibidem impressis.” Az *Orbis pictus*nak 1685-nél korábbi lőcsei kiadására vonatkozóan azonban mindezt nincsen semmiféle adat vagy utalás.

Cf. 2484; 3587; 3864, 4001, 4002, 4554, 4600, –, →

In 11 bibliothecis 17 expl. – Bratislava *Univ* – Brno *Nat* – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit, *Piar* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Martin *Nat* – Praha *Strahov* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş
Olim: Kecskeméti ref. coll. – Lugossy Józsefnél Debreczenben – Szathmári püsp.

4602

[DEBRECENI PÉTER [transl.]: Tizenket idvösseges elmelkedések, mellyekben szép ahitatos és buzgóságos könyörgések vadnak foglaltatván minden hiveknek, valakik ez életnek háboruiban az ő idvösségnek [!] czéllyára sietnek, lelki fegyverül adattatnak, es P h i l e p K e g e l i u s d . által deákul irattattak, mellyeket Debreczeni Péter magyará fordított, kit most ismét e' szép formában ki-bocsátatott. Lötzen 1685 Brewer Samuel.

A¹²–T¹² V⁶ = [12] + 450 + [6] pag. – 12° – Orn., init.

Sztripszky I 2119/326 ← MKsz 1890: 90 – Čaplovič 1440

Református imádságoskönyv és elmelkedések. – A kiadvány beosztása egyezik az 1672. évi lőcsei kiadással, főrése annak soronkénti újraszédése kisebb helyesírási eltérésekkel (3816). A szövegben közölt zsolttárok incipitmutatóra utaló kezdő szavait ld. ugyanott (3816), lapszámain az incipitmutatóban.

A kiadványt először Szabó Károly írta le Schlauch Lőrinc szatmári püspök könyvtárának példánya alapján (MKsz 1882: 90). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (I 2119/326), majd Ján Čaplovič (1440).

Cf. 1678*!; 3441; 3816, –, →

Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Odorheiu Secuiesc ①

4603

DIETERICH, Konrad: Epitome catechetica auctore Cunrado Dieterico, ss. theolog. d., antehac practicae philosophiae paedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Ulmensi. Editio recentissima. Leutschoviae 1685 typis Samueli Brewer.

A¹²–G¹² = [1] + 167 [recte 165] pag. – 12°

A Kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 57–58

Evangélikus katekizmus. – A címlap háta üres, a következő lapon kezdődik Martin Luther *Catechesis minorjának* Konrad Dieterich magyarázataival bővített kiadása. Az utolsó lap üres. A mű szövege és

formátuma megegyezik az 1654., 1667. és 1672. évi lőcsei (2530, 3352, 3817), valamint az 1674. évi brassói kiadásokéval (3942), beosztása azonban eltér. A címlap háta üres, a következő lapon kezdődik a katekizmus bevezető része (1–3), majd a *De Decalogo* (3–43) – *De Symbolo apostolico* (44–100) – *De III. doctrinae catecheticae capite*, *Oratione Dominica* (101–127) – *De IV. doctrinae catecheticae capite*, amely *De baptismo* élőfejjel jelöli tartalmát (127–141) – végül a *De V. doctrinae catecheticae capite*, fejezetek következnek, ez utóbbi élőfeje szerint *De coena Domini* értekezik (141–167 [recte 165]). Az utolsó lap üres.

A kiadvány egyetlen jelenleg ismert példányából hiányzik az A_{4,9} levél. A lapszámozás a 142. lap után a 145-re ugrik.

Konrad Dieterich katekizmusának ezt a kiadását első alkalommal a kolozsvári akadémiai könyvtár katalógusa írta le (A Kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa. Szerk. Sipos Gábor. Kolozsvár 2004, 57–58).

Cf. 2115*!; 3352*!; 3817, 3942, –, →

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ②*

4604

DUBOVSKY, Martin: Triumphalis famae logogryphus ad Apollinem, cum Musarum choro epinicia decantantem victori ... principii ac domino ... Leopoldo I. D. g. Romanorum imperatori ... Germaniae, Hungariae, Bohemiae regi, archidvci Avstriae etc. ... domino nostro clementissimo, lucis ejusdem onomasticae cohonestandae ergo, anno, mense, die, eximio plavsv vates epinicia pandvnt, ter quinaq(ue) nitens luce November ovat non invito, nec invido pubis studiosae obtutui expositus a Martino Dubowsky, ill[ustrissimi] coll[egii] stat[us] Evang[elici] p[hilosophiae?] p[ublicus] p[rofessor]. Leutschoviae (MDCLXXXV) typis Samuelis Brever.

(*)¹ (**) = [2] fol. – 2° – Orn. init.

OSzKÉvk 1961/62: 237–238 – Čaplovič 1439

Névnapi köszöntő versekben. – A nyomtatvány I. Lipót német-római császár és magyar király névnapija, 1685. november 15-e alkalmából jelent meg. A megjelenés éve kronosztichonban van elrejtve a cím szövegében, illetve a nyomtatvány utolsó sorában is. A költemények címe: *Apollo* ((*)_b) – *Fama* ((*)_b) – ((**)_a) – *Apollo cum Musis* ((**)_a – ((**)_b). A versek I. Lipótot egy meg nem nevezett diadala kapcsán mint győztest köszöntik és kívánnak neki hosszú életet.

A költemény szerzője, Martin Dubovszky 1685-ben a breznóbányai evangélikus iskola rektora és a rangsorban első nyilvános professzora volt. Valószínűnek látszik, hogy költeményeiben Érsekújvár 1685. aug. 19-én történt sikeres visszafoglalására utalt.

A nyomtatvány első leírását Fazakas József készítette el (OSzKÉvk 1961/62: 237–238), az ő adatait vette át Ján Čaplovič (1439).

Banská Bystrica *Arch* ① – Budapest *Nat* ①

Joannides Frýdecký, Jiřík: Modlitby křesťanské. V Levoči 1685. = **Appendix 347**

4605

[LIPPAY János: Calendarivm oeconomicum perpetuum, az az esztergami érsek urunk ö nagysága posoni gondviselőjének majorságról irt laistroma minden esztendőre, kívül minden major gazda hórúl hóra egész esztendő által mit munkálottasson az majorság körül, meg-tudhattya. Lötsen cr. 1685 Brewer Sámuel].

[A⁸] B⁸–G⁸ [H⁴] = [8 + 1–14] + 15–96 + [16] pag. – 8° – Mult. ill., [1 ins, init.]

OSzKÉvk 1974-1975: 342–344

Mezőgazdasági kalendárium. – A ma csupán egyetlen, csonka példányban ismeretes nyomtatványból a következő részek maradtak fent: a hónapokra osztott, számozott mezőgazdasági tanácsok közül ötlevélnyi hiánnyal (B₈, C_{1,8}, F_{1,8}) a 68. utolsó sorai és a záró, 278. közötti rész (15–96). Az ezt megelőző részek (A⁸ B₁₋₃), illetve a kiadvány vége (H⁴) hiányzik. A szövegek legnagyobb része az év folyamán elvégzendő mezőgazdasági munkálatokat kívánja segíteni. Az utolsó húsz pont pedig időponthoz nem köthető útmutatásokat foglal magában. Ezt követi az *Index, az az mutató lajistroma ezen kalendáriumban lévő dolgoknak...*, amely a T betűs fogalmak felsorolása közben szakad meg (G_{3a}–H_{3b}). Minden hónap élén fametszetes hónapillusztráció áll, a végén lévő két ábra egyike a hold éjjeli láthatóságának változó időtartamát (91), a másik a kézi kompasztom használatát (92) mutatja.

A kiadvány fennmaradt része soronkénti utánszedése a mű Lőcsén 1674-ben megjelent kiadásának. Fametszetes illusztrációi is azonosak (**3968**). Így szinte bizonyosra vehető, hogy az egész munka terjedelme, beosztása és tipográfiai jellegzetességei megegyeztek azzal.

A kiadványról elsőként Borsa Gedeon írt (OSzKÉvk 1974-1975: 342–344, 1979: 443). Ebben főként a kézi kompasztomot ábrázoló metszet (92) változásai alapján, valamint Pavercsik Ilona tipográfiai kutatásaira és Fazakas József közlésére támaszkodva a betűtípusok állapota, használati foka segítségével megállapította, hogy e nyomtatvány kétségtelenül az 1674-es kiadást (**3968**) követően, hozzávetőleg 1684–1685 táján került ki a lőcsei Brewer-nyomda sajtója alól (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 203, Pavercsik Ilona). Illusztrációi pedig először az 1650-es lőcsei cszizóban (**2318**) bukkantak fel.

Cf. **3054**; **3968**, →, →

Budapest *Nat* ③

4606

MARCI, Joannes: ... ren ... quas unigenito et dilecto Dei Filio (Joh. 3. Luc. 3.), Jesu Christo Nazareno (Joh. 19) viro dolorum et scienti infirmitatem, qui langviores nostros vere pertulit et cujus livore sanati sumus (Esa. 53.), agno sine macula (Exod 11.) ... unico mediatori Dei et hominum (1. Tim. 2.) ... piarum Musarum patrono et promotori ... in examine vernali die 16. Calendas Maji, anno ... MDCLXXXV vernantes regiae montanae civitatis Igloviensis Heliconiades ... in testimonium verae ... fidelitatis immolarunt ... Enarratio tragica ... Venite et ... haurite videndum spectaculum! Johannes Marci Leibicensis, ludi-rector Igloviensis. Actum oratorio-poeticum idiomate Latino, Germanico et Hungarico tragice peracturi sunt sequentes Philomusi. [Leutschoviae 1685 Brewer.]

[1] fol. – cr. 375 x 260 mm

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1443

Iskoladráma programja, meghívója és szereposztása. – Ez az alul és felül sérült, egyetlen példányban fennmaradt egylevelés nyomtatvány az iglói iskola meghívója az iskola tanulóinak 1685. április 16-án tartott tavaszi vizsgaelőadására. A lap tetején a cím eleje csak töredékesen maradt fenn. Annyi azonban megtudható belőle, hogy az előadást szerzője, Joannes Marci, az iglói iskola igazgatója Jézus Krisztusnak ajánlotta. Az ajánlásban bibliai idézetek kíséretében foglalta össze Jézus életét és az emberekért végzett szolgálatát. Majd *Enarratio tragica* belső cím után feleleveníti Jézus passiójának történetét, amely egyben az iglói előadás tárgya is. Ennek az *oratorio-poeticum spectaculum*nak a megtekintésére hívja a nézőket, amelyet latin, német és magyar nyelven adtak elő az iskola tanulói. Nevüket három, cifrákból álló oszlopban sorolja fel öt rendben a következőképpen:

Ex ordine primo. Paulus Rijšdorffer Igloviensis, Samuel Serpilius Leibicensis nob., Elias Zaskovicz Igloviensis, Tobias Ioni Belensis, Johannes Roßmann Ruskinoczensis, Georgius Keiling Igloviensis, Michael Demeter Varalliensis, Johannes Georgius Holtzkampff Eper. nob., Johannes König Igloviensis, Clemens Tittel junior Igloviensis, Andreas Lang Igloviensis, Paulus Son(n)tag junior Igloviensis nob., Caspar Son(n)tag junior Igloviensis nob., Thomas Schnürl Igloviensis.

Ex ordine secundo. Johannes Rotarides junior Igloviensis, Samuel Kiraly Machaloviensis nob., Leonhardus Thöke Hruschoviensis nob., Johannes Dudecius Igloviensis, Benedictus Krauß Igloviensis, Tobias Greisiger Szmolnokiensis, Thomas Raab Igloviensis, Georgius Richter Igloviensis, Ladislaus Kiraly Machaloviensis nob., Gregorius Scholtz Igloviensis, Michael Kurbatsch Illiasfalvensis.

Ex ordine tertio. Michael Stosko Igloviensis, Tobias Dirner Igloviensis, Johannes Jacobus Spillenberger Igl. nob., Martinus Wilgoczky Igloviensis, Martinus Breyer Igloviensis, Jacobus Thomasch Igloviensis, Daniel Rotarides Igloviensis, Johannes Pollak Igloviensis, Johannes Szoos Rosnaviensis, Johannes Kiparsky Teutopronensis, Thomas Ūstok Smisianensis, Matthias Roxer Igloviensis, Johannes Kühn Igloviensis, Thomas Marci Igloviensis, Tobias Milleter Igloviensis nob., Daniel Milleter Igloviensis nob., Martinus Holtzschuer Igloviensis nob., Gottfriedius Szentmiklosy Igloviensis nob., Samuel Klattovskj Igloviensis, Georgius Köhler Igloviensis, Elias Varmosius Igloviensis, Paulus Roxer Igloviensis, Johannes Schick Igloviensis.

Ex ordine quarto. Paulus Schwartz Igloviensis, Martinus Peter Igloviensis, Caspar Steiner Kapustafalvensis,

Tobias Langsfeld Igloviensis, Jacobus Jurko Smisianensis, Andreas Müller Igloviensis, Paulus Garay Markusfalvensis, Johannes Just Durandensis, Michael Koch Igloviensis, Michael Lux Igloviensis, Andreas Striglitz Igloviensis, Johannes Tittel Igloviensis, Johannes Husz Igloviensis, Paulus Schmiedt Igloviensis, Michael Kühl Igloviensis, Andreas Alexander Igloviensis, Johannes Krefßling Igloviensis.

Ex ordine quinto. Georgius Weißrock Igloviensis, Martinus Ferentz Igloviensis, Paulus Bock Igloviensis, Paulus Droschel Igloviensis, Georgius Greschner Igloviensis, Johannes Krebs Igloviensis, Jacobus Fridmanski Igloviensis, Petrus Kühn Igloviensis, Johannes Philippi Igloviensis, Michael Neühertz Igloviensis, Andreas Fleischer Igloviensis, Georgius Oberländer Igloviensis, Georgius Krehan Igloviensis, Michael Voytko Cibiniensis, Johannes Zuder Igloviensis, Johannes Droschak Igloviensis, Georgius Kuhay Tepliciensis, Johannes Schu[...]a Igloviensis.

Az impressumadatok nélkül fentmaradt, egyleveles nyomtatványt Borsa Gedeon ismertette először (MKsz 1963: 119), és lőcsei nyomtatványnak feltételezte. Majd Ján Čaplovič is további magyarázat nélkül ugyancsak lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába, utalva a nyomtatvány sérült voltára (1443). A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint valóban a lőcsei Brewer-nyomdában készült. A kollációban a fennmaradt szedéstükör mérete olvasható.

Varga Imre forráskiadványa nem ismeri.

Budapest *Acad. digit.* – Budapest *Nat. cop.* – Martin *Nat. ©*

4607

MARTIS et mortis venatio, postquam dux redux ... dn. Georgius Fridericus, dux Wirtembergiae et Tecciae, comes Mompelgardii, Heidenhemii dynasta etc., generalis vigilarum praefectus, nec non unius regiminis militiae pedestris colonellus ... Martem cum morte subita commutavit, et in gravissima civitatis metropolitanae superioris Hungariae, Cassoviae obsidione fatali globo tormenti, magno cum ducalis suae familiae, militiae et clientum dolore, ictus gloriose occubuit die 17. Octobr. anno, quo Georgivs Hvnniadvn tristi (hev!) celebratvs in arvo lavdibvs aeternis dvx Fridericus obit, cujus insperatum obitum in testimonium justis doloris et recordationem munificentiae ducalis a multis annis continuatae lacrymis et prolixo affectu prosequuntur cultores collegii inclyti status Evangelici Eperiensis publ. profes. Leutschoviae (MDCLXXXV) typis Samuelis Brewer.

A⁴ = [4] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 1570 – Čaplovič 1444

Gyászköltemények latin és német nyelven. – A gyászverseket Georg Friedrich württembergi herceg 1685. október 17-én, Kassa ostroma közben történt halála alkalmából jelentették meg az eperjesi evangélikus főiskola professzorai. A cím *anno, quo* fordulata után kronodisztichon következik, amely kétszer az 1685. évet adja. A címlap hátán *Friderico Carolo, ducatus Wirtembergici administratori* és *dn. Maximiliano, dn. Ludovico, ducibus Wirtembergiae et Tecciae, comitibus Mompelgardii, dynastis in Heidenheim ...* szóló ajánlás

olvasható, aláírása *cult. et prof. p.* Ezt követik a gyászversek: (1) *Georgius Fridericus ἀνάγραμμα* címmel, latin nyelven, aláírója *Sigismundus Gutth, j[uris]c[onsul]tus, senat. primar. et collegii stat. Evang. inspector* (A₁b) – (2) *Eccl. IX. v. 12. Sicut pisces capiuntur hamo, sic capiuntur homines* címmel, lábjegyzetekkel kísérvé, aláírója *Elias Ladiver, eccl[esi]ae Lipchen. pastor, h[oc] t[empore] coll[egii] stat. evang. Eper. p[ro]f[essor] p[ub]licus direct[or]* (A₂a) – (3) cím nélküli, latin nyelvű (A₂b) és – (4) *Trauer-Ode* című kilenc versszakos német nyelvű költemény, *m[agister] Johannes Schwartz, illust. coll. Eper. log[icae] et phil[osophiae] practicae p[ro]f[essor] p[ub]licus* aláírással (A₂b–A₃b) – majd (5) cím nélkül, latin nyelven, aláírója *Georgius Henricus Sapphun, oratoriae p[ro]f[essor] p[ub]licus* (A₄a) – végül (6) szintén cím nélkül, latin nyelven, *Martinus Dubowsky, p[ro]f[essor] p[ub]licus* aláírással (A₄a–b).

Az evangélikus vallású Georg Friedrich württembergi herceg (1657–1685) 1682-ben jelentkezett a császári seregbe. 1683-ban jelen volt Bécs felmentésénél és a párkányi csatában, harcolt Buda sikertelen 1684-es és Érsekújvár sikeres 1685-ös ostromában. 1685 őszén Eperjes, majd Kassa ostromára vezényelték, ahol október 17-én meghalt. Holttestét 1686. január 10-én helyezték végső nyugalomra a stuttgarti nagytemplomban. Halála alkalmából többek között gyászprédikációkat tartalmazó kiadvány (Stuttgart 1686, VD17 12:124115H) és egy másik gyászvers-gyűjtemény (Tübingen 1686, Apponyi: Hungarica 2285 és VD17 12:124176E) is megjelent a tübingeni egyetem kiadásában. Ez utóbbiban újra kiadták az eperjesi professzorok gyászverseit is (20–27).

Georg Friedrich életéhez és a halálával kapcsolatban megjelent kiadványokhoz ld. G. Etényi Nóra: *Athleta Christi új imázsa a visszafoglaló háború propagandájában. Georg Friedrich württembergi herceg halála Kassán 1685-ben.* In: „Ez világ, mint egy kert...” Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére. Szerk. Bubryák Orsolya. Bp. 2010, 107–127.

A nyomtatvány impresszumában nincs feltüntetve a nyomtatás éve, ám ez minden bizonnyal azonos a herceg halálának a kronodisztyichonban megjelölt évével.

Banská Bystrica *Arch* ① – Budapest *Nat* ①

4608

»DER NEUE und Alte Almanach Auff das Jahr nach der Menschwerdung JESU CHRISTI 1686. Darin(n)en die Monat, Wochen, Sonn- und Feyertage, Planeten-lauff, Aspecten, Witterung, Tag- un(d) Nachtlänge, Sonnen Auff- und Untergang, (e)tc. zu finden. Gestellet von Johann Neubarth Bol. Sil. – [2] (Kurtze Astrologische Vorsagung Auff das Jahr nach der Gnadenreichen Gebuhrt JESU CHRISTI 1686., Darin(n)en der Zustand der Vier Jahres-Zeiten, an der Witterung, krieg, kranckheiten, Erdgewachsen und andern natürlichen und Menschlichen Zu-fällen zu befinden, Mit gebührliehen Fleiß gestellet und beschrieben von Johanne Neubarthio Bolesla-Silesio. Gedruckt zur Leutschau.« [1685 Brewer.]

»A⁸–E⁸ F⁴ = [44] fol. – 16°« – [Color.]

Sztripszky II 2653/201 ← MKsz 1906: 141 – Čaplovič 1445

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A ma egyetlen példányból sem ismeretes kiadvány emlékét Dézsi Lajosnak a lőcsei evangélikus egyház könyvtárának példányáról készült leírása őrizte meg (MKsz 1906: 141). Ennek nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2653/201), majd Ján Čaplovič (1445). Dézsi leírása a kiadvány tipográfiai jellemzőire és beosztására is szolgáltat néhány adatot. Így a címlapot keret övezte, az 1682-re szóló kalendárium (4367) címlapjával való összevetés valószínűvé teszi, hogy a Dézsi leírásában aláhúzással jelölt részek vörössel voltak nyomtatva, a prognosztikon önálló címlapja a B₈a lapon helyezkedett el, a nyomtatvány utolsó lapja üres volt.

Feltételezhető, hogy a kalendárium tartalma és beosztása az 1682-re szólóhoz (4367) hasonló lehetett. Mivel Lőcsén ebben az időben csak a Brewer-nyomda működött, így csak itt készülhetett.

Cf. 4031!

Olim: Lőcsei ev. egyház könyvtára

4609

NEUMANN Caspar: Minden imádságoknak vejeje, mellyel akár melly korbéli és renden lévő ember minden-fele időben és minden-némü szükségében reggel, estve, szent-egyházban való könyörgések helyett és minden-fele könyörgésbéli buzgóságában élhet. Igen rövid szókbá s^o formába foglaltatott Neuman Gaspar, baraszlai Sz. Mária Magdolna nevét viselő templomához rendeltetett lelki tanító által, melly német nyelvből magyarra fordítottatott egy akkori bújdosó által. Lötzen 1685 Brewer Samuel.

A¹²–D¹² = [6] + 89 pag. – 12° – Init.

RMK I 1342 – Čaplovič 1447

Evangélikus imádságok. – E kiadvány Caspar Neumann *Kern aller Gebete in wenig Worten für alle Menschen in allen Alter* című népszerű imádságos könyve magyar fordításának újabb kiadása. Tartalma teljesen megegyezik az ugyanebben az évben Debrecenben megjelent változattal (4584). Beosztása a következő: A címlap hátán az imádkozás rövid voltára intő evangéliumi idézet áll, majd *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszó (A_{2a}–A_{3b}). Ezután a *Szentlelékeknek mutató táblája minden imádságos könyvekre* (1). E levél hátán idézet olvasható *Joannes Damascenustól* az imádságról latinul és magyarra fordítva (2). A főrészt a könyörgéshez való készülteként a következő, egész lapra kiterjedő jelmondat vezeti be: *A gonosz senkinek, a jót magannak és tenéked kívánom. A dicsőséget Istennek adom* (3). Majd a Páltól vett idézetnek megfelelően négy hosszabb imádság következik. Mindegyiket címként egy-egy egész lapra kiterjedő gondolat vezeti be. Az első címűl választott jelmondat a következő: *A könyörgés olyan, mint a pais, minden gonosz ellen oltalom* (4). Majd az 5. zsolttár első két verse után következnek a kérések 22 pontban (5–23) – *Az imádság nem egyeb, hanem kulcsa minden jónak* (24) cím után a 4. zsolttár első verse szolgál a következő 31 pontból álló könyörgés alapjául (25–49) – *Az esedezés felhat mennyekbe Istenhez, hogy az áldás szálljon alá mint egy eső minden emberekre* (50) cím után Mózes első könyvének 18. részéből a 27.

verset idézi, majd fejt ki 18 pontban (51–65) – *A hálaadás a mi isteni tisztületünket viszi Istennek színe eleiben, adván ő szent felségének dicséretet, tisztességet és dicsőséget mindazokért, valamink vagyon* (66) utáni hálaadás a 103. zsoltár első verse alapján készült, és 30 pontból áll (67–89).

Az imádságok fordítója Illésy János feltételezése alapján Lang János lehetett (MKSz 1896: 176-177, vö. **4584**).

Cf. **4294**, **4584**, –, →

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① + cop. digit. – Târgu Mureș ①

4610

RÉNYES István: Rara avis in terris, alboq(ue) simillima corvo sive ... Sigismundus Hollo senior de Krompach ex vetusta Corvinorum stirpe progenitus, sacrae caesareae regiaeq(ue) majestatis aulae familiaris, nec non inclytaru(m) Hungaricae et Scepusiensis camerarum consiliarius, ob eximia heroicarum virtutum decora inter rariores Hungariae heroës merito numerandus, cujus funebres exequias in Capitulari basilica Scepusiensi solenniter celebratas hac dictione panegyrica exornavit p. Stephanus Renyes e Societate Jesu. Anno Tvrcciae potentiae circa Strigonivm profligatae arcisqve Vi-várinensis recepta. Leutschoviae (MDCLXXXV) typis Samuelis Brever.

A⁴ B⁴ C², []¹ = [10] fol. + 1 tab. – 4° – 1 ins. calcographicum, init.

RMK II 1571 – Čaplovič 1448

Katolikus gyászbeszéd. – A gyászbeszédet Rényes István jezsuita mondta el id. korompai Holló Zsigmond, magyar és szepesi kamarai tanácsos, királyi udvari familiáris temetése alkalmából a szepeshelyi Szent Márton káptalani templomban. A címlap hátán *Explicatio gentilitiorum ... Sigismundi Hollo insignium, in quibus leo, aquila, crux, corvus et annulus pinguntur* címmel négy disztichonból álló vers olvasható. Ezután kezdődik a belső tagolás nélküli beszéd (A_{2a}–C_{2b}), amelynek címe *Laus Sigismundi Hollo senioris ex antiqua stirpe geniti heroïs*. A címbe rejtett kronogram az 1685. évet adja ki. Rényes beszéde középpontjába az elhunyt feltétlen császárhűségét helyezi. Ezután beszél a katolikus egyházhoz való hűségéről: lutheránus hitről való híres áttéréséről a homonnai jezsuita gimnáziumban és szerepéről a felvidéki és különösen az eperjesi rekatolizációban. A beszédet *Epitaphium* zárja (C_{2a}), amely nyolc kronogramból áll, amelyek egyenként 1685-öt, Holló halálának az évét adják ki, és amelyek tudatják, hogy április 9-én, Krakkóban hunyt el. A kiadvány végén kihajtogatható lapon a Holló család címerét ábrázoló rézmetszet található, amelynek motívumaira a beszéd során többször történik hivatkozás. A címer alatt ugyanaz a vers olvasható, mint a címlap hátán.

Rényes István (1647–1699) Váradon született reformátusként, majd katolikus hitre térve a kassai jezsuita akadémia hallgatója lett (**3285**, RMK II 1446, vö. **Appendix 304**). 1666-ban lépett a jezsuita

rendbe. 1676-tól 1679-ig a gyöngyösi gimnáziumban tanított, majd 1680-tól a nagyszombati egyetem és a kassai akadémia filozófiatanára, 1683 és 1686 között pedig a kassai jezsuita templom hitszónoka volt. Később vezette rektorként a trencsényi kollégiumot és régensként a nagyszombati egyetemes szeminariumot, élete utolsó éveit pedig Pozsonyban töltötte (Lukács: *Catalogus* III 1363).

Az elhunyt, id. Holló Zsigmond (1615–1685) evangélikus nemesi családban született. A homonnai jezsuita gimnázium diákjaként a szigorú szülői ellenkezés dacára katolizált, végül apja, Holló Mátyás is áttért. Ez az életrajzi mozzanat teszi a későbbiekben Hollót a jezsuita iskoladrámák kedvelt szereplőjévé. 1685. április 9-én halt meg Krakkóban, 75 esztendőskorában. Életéről ld. még: Száz 2003: 666–669, Gecsenyi Lajos–Tartjana Guszarova és Művészettörténeti Értesítő 2007: 333–335, Zuzana Ludiková–Mikó Árpád–Pálffy Géza.

Holló Zsigmond temetésén Rényes István az e kiadványban olvasható latin beszéd előtt magyar nyelvű, tartalmában eltérő gyászbeszédet is tartott Szepesváralján (4612). A megtérés történetét abban bontotta ki. Erre a latin változatban úgy utalt, mint amit a hallgatóság már előző nap meghallgathatott: *Audivistis ex hesterna panegyri Hungarica admirandam illius conversionem* (B₄a).

A magyar (4612) és latin gyászbeszédet, ill. azok esetleges közvetlen hatását az iskoladrámákra Pintér Márta Zsuzsanna elemezte: Nevelés és propaganda. Drámák Holló Zsigmondról. In: *Uó: Theátrum és literatúra*. Bp. 2014, 67–78.

Budapest *Acad* ②* ③* – Budapest *Ev* ① ②* + cop. digit. – Budapest *Nat* ②* – Budapest *Piar* ① ②* – Budapest *Univ* ②*

Cf. 4612

4611

RÉNYES István: Szép neveinek mindenekben tökéletesen meg-felelő és örök emlékezetet érdemlő dicsiretes aszszonyi-allat, az az ... Milith Klara Anna aszszony ... groff Csáki Istvannak, Felső Magyar Ország fő generalissának &c. néhai kedves házas-társa, kinek gyászos halotti pompáján így prédikállott Szepes-Várában a Jesus Társaságából-való p. Rényes Istvan, ezer hat száz nyóltzvan ötödik esztendőben. [Lőcse] (1685) [Brewer].

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 1343 – Čaplovič 1449

Katolikus gyászbeszéd. – A címlap hátán latin és magyar nyelvű bibliai idézet olvasható. Ezt követi a kiindulásul szolgáló bibliai locus megadása után a Csáky István felső-magyarországi főkapitány felesége, briberi Melith (Milith) Klára Anna felett 1685-ben Szepes várában elmondott gyászbeszéd. Ez az elhunyt nevének értelmezésére, az Anna nevű bibliai asszonyok felidézésére épül. A beszédet kronogram zárja, amely az 1685-öt adja ki. Az utolsó lapon olvasható Milith Klára Anna érckoporsójára vésett latin nyelvű verses sírfelirata: *Chronographica insculpta tumbae aeneae in qua conditum est corpus excell. dominae comitissae*. Az *Ex una parte tumbae*, illetve *Ex altera parte tumbae* származó, két-két kronoszichon szintén az 1685-öt adja ki (C₂b).

A beszédet elmondó Rényes István a kassai jezsuita templom magyar hitszónoka volt (Lukács: *Catalogi personarum* V 35, 90). Életről ld. **4610**.

A sírfeliratból és Csáky István családi följegyzéseiből (Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I/2. 1500–1818. Sajtó alá rend. Bártfai Szabó László. Bp. 1919, 615–616; vö. Művészettörténeti Értesítő 2007: 339, Zuzana Ludiková–Mikó Árpád–Pálffy Géza) kiderül, hogy a grófné 1673-ban tért át református hitről a katolikus vallásra, és 1684 novemberében hunyt el tizedik gyermekének születésekor. Temetése a következő év februárjában volt a szepesváraljai irlalmasrendi templomban.

A kiadványt nyomdai kiállítása alapján Szabó Károly (RMK I 1343) és Ján Čaplovič (1449) is löcsei nyomtatványként írta le, ezt a betűtípusok újabb vizsgálata is megerősítette (V. Ecsedy: Hung. typ. II/2. 203, Pavercsik Ilona).

Budapest *Acad* ③ – Budapest *Nat* ① ① + cop. digit. – Budapest *Ref* ① – Pannonhalma ①
Olim: N.-enyedi minor. zárda

4612

RÉNYES István: Tekintetes és nemzeti krompáchi üdösbik Hollo Sigmondnak, felséges császárnak és koronás királynak örven esztendeig való igaz és állhatatos hűségű jámbor szolgájának, Magyar és Szepesi Kamorák tanácsának életében erdemlett jeles dicsirete, mellyet hólta után örök emlékezetre prédikációba foglalt és temetésének gyászos pompáján világ eleibe terjesztett a' Jesus zászlója alatt vitézkedő társaságbéli p. Rényes Istvan. Nyomtatott Lőcsén és prédikáltott Szepesváralján abban az esztendőben, melyben felséges királynknak vitéz armádia Ersekvi-várat a' töröktől vissza vette (MDCLXXXV) [Brewer].

A⁴-C⁴ = [12] fol. – 4° – Init.

RMK I 1344 – Čaplovič 1450

Katolikus gyászbeszéd. – A címlap hátán olvasható *Magyarázata ... Hollo Sigmond úri címerének, melyen kettős kereszt, oroszlány, sas, holló és gyűrű vagyon*. A verses címerleírás kezdősora: *Aki megvizsgálja nemes címeremet*. Ezt követi a kiindulásul szolgáló bibliai locus latin és magyar nyelvű idézése után a belső tagolás nélküli prédikáció, amellyel a Szepesi Kamara búcsúzott Holló Zsigmondtól, pénztárosától, majd tanácsosától Szepesváralján 1685-ben (A₂a–C₄b). A beszéd előbb – főként antik szerzők alapján – a tiszteletreméltó öregséget dicséri, amelynek eléréséhez nem pusztán hosszú élet, hanem számos istenes életben eltöltött nap szükséges. Majd az életrajzzal bizonyítja, hogy az elhunyt élete valóban ilyen volt. Többek között részletezi evangélikusból katolikus hitre való térésének történetét, amelyért apja, Holló Máttyás meg is akarta ölni. Ismerteti mecénási tevékenységét, császárhűségét. A beszédet négysoros versike zárja, kezdősora: *Nyugodjék a tested boltos épületben*.

Rényes István, a kassai jezsuita templom hitszónoka a magyar nyelvű szentbeszédet követően latinul is beszélt az elhunytól a szepeshelyi káptalani templomban (**4610**).

Rényes életrajzát és beszédhez kapcsolódó irodalmat ld. **4610**.

A nyomtatás éve az impresszumban olvasható kronogramból derül ki. Ennek szövege alapján valamelyest tovább pontosítható a kiadvány megjelenésének időpontja. Érsekújvárat augusztus 19-én vették vissza a töröktől, így a nyomtatásra ezután kerülhetett sor.

Cf. **4610**

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ②* + cop. digit. – Budapest *Ref* ① – Budapest *Univ* ① ②*

4613

SCHWARTZ, Joannes: Helena Menelao reddita, sive Hungaria regi suo post felicem e jugo Paridis Ottomannici liberationem communi orbis Christiani voto restituta et recurrente ter-fausta natalis luce, sacrata ... principii ac domino ... Leopoldo I. ... Romanorum imperatori ... , Germaniae, Hungariae, Bohemiae ... regi, archi-duce Austriae, duci Burgundiae ... in debitam remeantis fauste natalis, recens-nati archi-ducis et victoriarum recentium gratulationem, nec non humillimam Parnassi Fragarij subjectionem ipso Leopoldi festo, a gratulabunda Collegij Eperiensis juventute scenice adumbrata anno 1685., autore m. Johanne Schwartz, ill. coll. Eper. log. et phil. pract. p. p. Leutschoviae (1685) typis Samuelis Brewer.)(4 = [4] fol. – 2° – Orn., init.

Sztripszky II 2649/197 ← MKsz 1906: 139 – Čaplovič 1451 – Varga E 227

Iskoladráma programja. – A címlap hátán olvasható a dráma cselekménye (*argumentum*), amelyet három felvonás (*actus primus – tertius*) követ. Közülük az első kettő két színből (*scena*) áll, a harmadik pedig kilencből ()(1b–)(1a). A mű végén *Clavis in actum comico-scholasticum* címmel olvasható az egyes szerepek megfeleltetése kortárs politikai személyeknek (pl. *Menelaus* I. Lipót, *Paris* a budai vezír, területeknek (pl. *Helena* Magyarország, *Juno* Ausztria, *Pallas* Horvátország, *Venus* Alsó-Magyarország) és városoknak (a *Parnassus* Eperjes városa és kollégiuma, *Troja* Érsekújvár). A nyomtatványt záródísz zárja ()(1b).

A színdarabot az eperjesi evangélikus kollégium diákjai adták elő 1685-ben. A cím utal I. Lipót egyik fiának, Károly főhercegnek a születésnapjára (okt. 1.) és Lipót napjára (nov. 15.) is, tehát az előadásra röviddel ez utóbbi napot követően kerülhetett sor. A színdarab előadásának körülményeihez ld. Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 46. és Pintér Márta Zsuzsanna: Theatrum Eperjensiensis. A gályarab-sorsok színpadi narrációja. In: Mártírium és emlékezet 163–164.

Johannes Schwartz (1641–1728) Eperjesen tanult, majd 1672-ben a tübingeni egyetem hallgatója lett. 1678-ban szerzett magisteri fokozatot. 1679-ben megfordult a strassburgi és a wittenbergi egyetemen is. 1682-ben az eperjesi kollégium tanára lett, majd 1686-tól rektor. E drámája miatt Antonio Caraffa generális 1687-ben törvényszék elé állította és börtönbe vettette, ahonnan Lajos württembergi herceg közbenjárására szabadult meg (ld. Ribinyi János: *Memorabilia Augustanae confessionis in regno Hungariae*. II. Posonii 1789, 159–160). Németországba menekült, ahol Jénában lett tanár. Hazatérése után 1703-tól pozsonyi rektor,

1705-től eperjesi evangélikus lelkész, végül 1709-től püspök lett. Színdarabjának megírásakor, 1685-ben az eperjesi kollégiumban tanított a logika és a gyakorlati filozófia nyilvános professzoraként. Ismeretes teológiai értekezése (RMK III 2936), filozófiai disputációja elnökként (4493), továbbá alkalmi versei.

A nyomtatványt először Dézsi Lajos írta le (MKsz 1906: 45 és 139), így került bele Sztripszky Hiador (II 2649/197), majd Ján Čaplovič bibliográfiájába (1451).

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ①

4614

[SINAPIUS–HORČIČKA, Daniel:] P. P. P. Samuel prophetarum primus, principum prudentissimus, praeceptorum praestantissimus, quem rudiori crena delineatum, in vitae normam, patientiae formam ... Samueli Brewero, liberae regiae(ue) civitatis Leutschoviensis judici spectatissimo etc., patrono et benefactori suo aestimatissimo in ipso diei natalis exortu, 26. Augusti anni MDCLXXXV. ad debiti amoris et honoris significationem, pacem perennem in Christo precatus praesentavit cultor DevotissimuS. Leutschoviae (MDCLXXXV) typis Brewerianis.

)⁽² = [2] fol. – 2° – Init.

Bucsay 657 – Mišianik 37 – Čaplovič 1452

Névnapi köszöntés és vers. – A kiadvány abból az alkalomból jelent meg, hogy Samuel Brewer, Lőcse szabad királyi város bírása, a szerző patrónusa és jótevője 1685. augusztus 26-án ünnepelte negyvenedik névnapját. Mivel Samuel Brewer 1645 januárjában született, január 29-én keresztelték (OSzKÉvk 1979: 381, Pavercsik Ilona), névnapja viszont augusztus 26-án volt (4367: B₂a), a cím szövegében szereplő dies natalis itt nem születés-, hanem névnapot jelent. Brewert mint patrónusát és jótevőjét köszöntötte versekkel *cultor DevotissimuS*. A címlap hátán *Samuel virtutum compendium, principum exemplar!* címmel kezdődik a köszöntő szövege, amelyben a bibliai Sámuel mint *prophetarum primus* (ApCsel 3, 24) ()₍₁b) majd *principum exemplar, iudex iudicum aequissimus, praeceptor in Najoth praestantissimus* (1 Sám 19, 20) van az azonos keresztnévű ünnepelt elé példaképpül állítva ()₍₂a). Ezek az utalások és a cím bevezető szavai magyarázzák a címet kezdő három P betűt, amelyek Sámuel hármasságára utalnak. A köszöntést követő költemény Samuel Brewer betűiből álló anagrammára (*Rem levas urbe*) írt két disztichonból áll ()₍₂b). A nyomtatványt záródísz zárja.

A *cultor DevotissimuS* megnevezés Ján Čaplovič (1452) szerint a verzállal szedett kezdő- és záróbetű alapján Daniel Sinapiust takarja.

A nyomtatványt először Bucsay Mihály írta le (657), rá hivatkozva került be Ján Mišianik (37), majd Ján Čaplovič (1452) bibliográfiájába.

Banská Bystrica *Arch* ① – Budapest *Nat* cop. (Halle *Univ*) – Halle *Univ* ① (← Berlin *Univ Inst* ← Halle *Univ*)

4615

SZATHMÁR NÉMETHI Mihály: Sz. Dávid Psalteriuma, avagy a' CL sóltárokknak rövid el-osztása, magyarázattya, s' azokból származott 550 tudományok által való meg-világosítása, mellyet irt Némethi Mihaly a' colosv. orth. eccl. m[agyar] l[elki] p[ásztora]. Löcsen 1685 Brewer Samuel.

)⁽⁴, A¹²–Z¹², Aa¹² Bb² = [8] + 577 + [2] pag. – 12°

RMK I 1234 – Čaplovič 1453

Református bibliamagyarázat. – A címlap hátán újszövetségi idézet áll. Ezután kezdődik *Szath. Némethi Mihaly* előszava *A kegyes szívű Olvasóhoz* ( )_(,a)(,b). A főrészt tartalma és beosztása az első, 1679. évi kolozsvári kiadást követi (4251): a cím kezdetének megismétlése után a 150 bibliai zsoltár magyarázatát tartalmazza (1–577) rövid *Toldalékkal* (Bb_{,b}–Bb_{,a}). Az utolsó lap üres.

Cf. 4251, 4314, –

In 18 bibliothecis 29 expl. – Budapest *Acad, Nat* + cop. digit., *Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref*– Esztergom *Dioec* – Martin *Nat* – Sárospatak *Ref*– Szeged *Univ*

Olim: Halasi ref. gym. – Lugossy Józsefnél Debreczenben – Dániel Gábornál Vargyason – Toldy Ferencz ktárában

4616

TERENTIUS Afer, Publius: Pub. Terentii Comoediae sex ex recensione Heinsiana. Leutschoviae 1685 apud Samuelem Brewer.

A¹²–N¹² = [1] + 314 [recte 304] + [5] – 12° – 1 ill., orn.

RMK II 1572 – Čaplovič 1454

Komédiák. – A címlapon Mercuriust ábrázoló fametszetes illusztráció látható. A címlap háta üres. A kiadvány főrésze tartalmazza Terentius hat komédiáját: *Andria* (1–49) – *Eunuchus* (50–103) – *Heautontimorumenos* (104–155) – *Adelphi* (156–213 [recte 204]) – *Hecyra* (214 [recte 205] – 257 [recte 248]) – *Phormio* (258 [recte 249] – 309 [recte 299]). Ezt követi a szerző életrajza *P. Terentii vita ex Aelio Donato* címmel (310 [recte 300] – 314 [recte 304]). Végül *Loca Menandri, quae Terentius Latine imitatus, collectore And. Scotto* címen Menandros és Terentius párhuzamos szövegrészleteinek megféleltetése olvasható (N_{10,a}–N_{12,a}). A nyomtatványt *Finis* és záródísz zárja [N_{12,a}]. Az utolsó lap üres.

Daniel Heinsius (1580–1655) németalföldi filológus Terentius-kiadása a Donatus-féle életrajzzal és a szintén németalföldi jezsuita, Andreas Schottus (1552–1629) párhuzamos szöveghelyeivel először 1618-ban jelent meg Amszterdamban, majd a 17. században számos további kiadást megért. Heinsiusnak az

abban szereplő *Ad Horatii de Plauto et Terentio iudicium* című értekezését és a *De constitutione tragoediae* című rövidebb írását ez a kiadvány nem tartalmazza. Átveszi belőle azonban az említett részeken kívül a komédiák elején található verses (Sulpicius Apollinaris-féle) és prózában írt (Antoine Muret-féle) tartalmi összefoglalókat (*argumenta*).

Cf. 141!; –, →

In 18 bibliothecis 23 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Kraków *Univ* – Martin *Nat* – Praha *Univ* – Szeged *Univ*

Olim: Miskolczi ref. gymn. – Lőcsén Bosnyák-ktár.

4617

TŘANOVSKÝ, Jiřík: Phiala odoramentorum Apocal.5. Modlitby křesťanské, kteréž ráno y večer, při službách Božijch y doma na výrocnj památky y gindy we wselikých potřebách duchownjch i tělesných, gakož od služebníkúw cýrkyve taky od lidu obecného s hogným prospěchem užjwati se mohou. Zepsané a wydané od kněze Giřjka Třanowského p. m. služebníka Krystowa při Cýrkwi Swato-Mikulássské w Liptowě. W Lewoči MDCLXXXV [Brewer].

a¹², A¹²-V¹² W⁹ + ? = [24] + 498 + ? pag. – 12°

RMK II 1573 – Čaplovič 1455 – Knihopis 16338

Evangélikus imádságokönyv és a hét bűnbánati zsoldár biblikus cseh nyelven. – A cím cseh részének fordítása: Keresztény imádságok, amelyeket reggel és este, az istentiszteleten és otthon, ünnepnapokon és máshol, mindenféle testi és lelki szükségben az egyház szolgálói és az egyszerű emberek is bőséges haszonnal forgathatnak. Összeírta és kiadta Jiřík Třanovský lipcőszentmiklósi pap. A címlapverzón két újszövetségi idézet áll a szüntelen és buzgó imádságról. Ezt követi a *Předmluva k pobožnému čtenáři* (Előszó a jámbor olvasóhoz) (a₂a–a₄a), majd a *Porádek těchto modliteb a v kolikem počtu jedna každá z nich nasleduje a na kterém lyste nalezena můž býti pokaže register z pilnosti zepsany* (Imádságok sorrendje, és hogy milyen számban követik egymást, melyik oldalon található meg, megmutatja a szorgalommal összeállított regiszter) (a₃a–a₁₂b). Ezután következik a főrész tematikusan összerendezett imádságokkal. *I. Modlitby ranní* (Reggeli imák) (1–13) – *II. Modlitebné swatého katechysmu říkání, kterymž se summa náboženství křesťanského vysvětluje* (Imádkozva mondott szent katekizmus, amely a keresztény vallás alapjait magyarázza) (13–47) – *III. Modlitby večerní* (Esti imák) (47–61) – *IV. Při služebnostech cyrkevních* (Az egyházi szolgálatok során) (61–79) – *V. Modlitby k slavnostem a památkam výročním* (Ünnepekre és emléknapokra való imádságok) (80–142) – *VI. Při oddávanij se k pokánij a k swatemu rozhrěšení* (Készület a bűnbocsánatra és a szent feloldozásra) (142–196) – *VII. Při hotovenij se k aučastenství večere Páně, aneb k užívání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krysta* (Az Úrvacsorára, azaz Urunk testének és vérének vételére való felkészüléshez) (196–232) – *VIII. Za všeliké potřeby vezdejšího života* (A mindennapi élet mindenféle szükségleteiért)

(233–301) – IX. *Modlitby manželek těhotných* (Várandós asszonyok imádságai) (302–320) – X. *Modlitby osob nemocných, aneb na smrtebné posteli ležících* (Beteg, vagy halálos ágyon fekvő emberek imádságai) (321–371) – XI. *Kollekty cyrkevníj aneb modlitby kratičké k jedné každé neděli přes celý rok: které se před kázáním aneb po kázáníj rjkati mohau* (Egyházi kollekták, azaz rövid imádságok, amelyeket a prédikáció előtt vagy után lehet elmondani) (372–434) – XII. *Přidavek sedmí kajících zialmů, kteříž z Písem Starého y Nového Zakona pořádně sebránij, a teď v nové do naši řeči přirozené* (z Německé) přeloženij jsau (Melléklet, hét bűnbánati zsoltár, amelyek az Ó- és Újszövetségből rendszeren összegyűjtettek, és most újra a mi természetes nyelvünkre [németből] lefordítottak)(435–?). A csonka példány a 498. lapon szakad meg.

Az előző két korábbi kiadást említ. Az első, amelyről nem közöl pontos adatokat, feltehetően az 1635-ös lőcsei kiadás (1632). A másodikról azt írja, hogy 1647-ben adta ki Lorenz Brewer (2187A).

A lőcsei nyomdát 1665 és 1699 között Samuel Brewer vezette.

Cf. 1632; 2187A; –

Bratislava Acad ☉* – Brno Nat ☉* – Budapest Acad cop. (Bratislava Acad)

4618

[1] UJ és o kalendarium, mellyet Christus születése után való 1686. irt N e u b a r t h J a n o s , es Magyar országra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatta. – [2] (Rövid astrologiai visgala Christus urunk születése után való 1686. esztendőre a tsillagoknak természet-szerint valo forgásiból és jelenésekből ez also világon, illendő szorgalmatossággal özszeszerztettet és le-irattatot N e u b a r t h J a n o s által.) Lötsen [1685] Brewer Samuel által.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – 1 ins., color.

RMK I 1354 – Čaplovič 1446

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlapot Magyarország két oroszlán által tartott címere díszíti, hátán az év jellemző adatai, majd a naptárjegyek magyarázata olvasható (A₂a). A hónapok naptártábláinak (A₂b–B₆a) beosztása megegyezik az 1677-re kiadott kalendáriuméval (4089). Az egyes hónapok után az előző évtől eltérő, jóslatokat és tanácsokat tartalmazó rövid szövegek olvashatók. A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) zárja. Az önálló címlappal ellátott prognosztikon (B₇b) a következő fejezetekből áll: *Első része. Az esztendő 4 kántorinak astronomiai megvizsgálása. I. A télről* (B₈a–C₁a) – *II. A tavaszról* (C₁a–C₂b) – *III. A nyárról* (C₂b–C₃a) – *IV. Az őszelelől* (C₃b–C₄a) – *Második része. A fogyatkozásokról* (C₄a–b) – *Harmadik része. A békességelel és hadakerelel, amelynek elelel az az anekdota olvasható, amely szerint Móric belga fejedelem 1600-as győztes csatáját követően egy poeta a nevéből a Mars vivit anagrammát gyártotta* (C₅a–C₇b) – *Negyedik része. A betegsegelelerelel* (C₇b–C₈a) – *Ötödik része. A földi termésrelel és terméketlensegelelerelel* (C₈a–D₁a). Majd a *Sokadalmak Felselel- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék (D₁b–D₆a) és a *História, avagy rövid kimagyarázás a pogány és keresztény*

magyarországi hercegekről és királyokról és uralkodásokról című fejezet (D₆b–E₇a) következik, amely Esztergom, Érsekújvár töröktől való visszafoglalásának, illetve Kassa és Eperjes császár általi elfoglalásának hírével fejeződik be. Az őstörténeti rész a hivatkozás szerint Bonfini *Decades*ének szövege alapján íródott (D₈a). A kiadványt két irat zárja, amelyek a törökök két évvel korábban, Bécs alatt 1683. szeptember 12-én elszenvetett vereségével kapcsolatosak: *Specificatio az nyereségnek, ki Bécs városánál a török táborban munitióban és élésben találtatott* (E₇b–E₈a) – *Specificatio mennyi a törökben Bécsnek megszállása korában 7dik szeptemberig megsebesítettek és megöltettek* [azaz mennyi a megsebesített és megölt törökök száma] (E₈a) zárja. Ez utóbbi az alatta olvasható felirat szerint *találtatott a Csillag vezér sátorában*.

A történeti részeket Dukkon Ágnes ismertette (Régi magyarországi kalendáriumok 139–140).

Cf. 3747!

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ②* ②* + cop. digit. – Gyöngyös ①

4619

ZÖLLNER, Georg: Christliches und nützlich Hand-büchlein vor fürstliche und andere gottsfürchtige Kinder, aus gottseliger reiner Lehrer Büchern und Schrifften zusammen getragen durch Georg Zöllnern Jenens. Zu Leutschau MDCLXXXV bey Samuel Breuern.

A¹²–E¹² F⁶ = [4] + 128 pag. – 12°

Sztripszky II 2650/198 ← MKsz 1906: 140 – Čaplovič 1456

Evangélikus katekizmus. – A címlap hátán két újszövetségi idézet és rövid imádság áll. A következő lapon *Kurtz Verzeichniss, was in [die?]sem Büchlein zu finden* cím alatt a kötet két fő részének címe olvasható (A₂a). Ezek szövege kis mértékben eltér a fejezetek élén található címtől. Majd két Luther-idézet következik (A₂b). A szöveg első része a *Kurtze Fragen und Antwort über die sechs Hauptstück des h. Catechisimi d. Martini Lutheri* címet viseli, és első nagyobb egysége ennek megfelelően hat részre oszlik (I–VI). Ezek az általános bevezető (1–3) után a Tízparancsolatról (4–19), az Apostoli hitvallásról (20–32), a Miatyánkról (32–46), a keresztségről (46–51), a gyónásról (52–64) és az Úrvacsoráról (*Das heilige und hochwürdige Sacrament des Altars*) való tudnivalókat (64–70) írják le káté formában, mindegyik végén megadva, hogy az adott részhez melyik zsolnárt kell elmondani, és mit kell énekelni. A *Die Haupttafel etlicher Sprüche für allerlei heilige Orden und Stände dadurch dieselbigen, als durch eigene Lection ihres Ampts und Diensts zu ermahnen* szintén kérdés-felelet formában oktat a különböző állapotban lévő emberek kötelességeiről (71–77). Az első részt *Gebet zum Beschluss des heiligen Cathecisimi* zárja (77–78). A második rész *Christliche und einfältige Fragestücke auf die fürnehmsten Feste im Jahre gestellet* címmel a következő ünnepek lényegét magyarázza káté formában: I. *Von der gnadenreichen Geburt* – II. *Von der Beschneidung* – III. *Von der Offenbarung* – IV. *Von der Opferung* – V. *Vom heilwertigen Leiden und Sterben* – VI. *Von der Empfängnis* – VII. *Von der fröhlichen Auferstehung* – VIII. *Von der triumphierlichen Himmelfahrt unsers lieben Herrn Jesu Christi* (79–109) – IX. *Auf das Pfingstfest von der Sendung des Heiligen Geistes* (110–113) – X. *Auf das Fest Trinitatis oder der Heiligen Dreifaltigkeit* (114–117) – XI. *Von der Geburt und Beschneidung Johannis des*

Taufers (118–121) – *XII. Von der Heimsuchung Mariae* (121–125) – *XIII. Auf das Fest Michaelis des Ertzengels* (125–128). Mindegyik fejezetet *Gebetlein* címmel egy vagy két imádság zár le.

Georg Zöllner életrajzát ld. **4572**. E munkája ugyanebben az évben Simon Regis brassói iskolamester szerkesztésében is megjelent Brassóban (**4573**). A Luther katekizmus (1–70) szövege megegyezik a két kiadványban, azonban az azt követő részeké eltérő.

A nyomtatványt első alkalommal Dézsi Lajos írta le (MKsz 1906: 140), az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiaodor (II 2650/198).

Cf. **1776**; **2632***; **3713**, **3914**, **4055**, **4236**, **4259**, **4427**, **4543**, **4573**, –, →

Budapest *Acad cop.* – Levoča *Ev* ②*

Ágoston Péter: Menyei követek, avagy Sz. Gertrudis és Mechtildis égből vörtl imádsági. Nagy Szombat 1685. – Vide **4369**

Cantus Latino-Ungarici. Nagyszombat 1685. – Vide **4048**

Excellentissimo ac illustrissimo domino, domino Nicolao comiti Erdeodi de Monyorokerek, Montis Claudii comiti perpetuo, augustis Martialis gloriae tuae trophaeis philosophicam hanc pagellam appendo. Tyrnaviae 1685. = **Appendix 348**

Hevenesi Gábor: Calendarium Marianum e victorijs contra gentiles Turcas haereticos, et alios injusti belli authores ... Tyrnaviae 1685. = **Appendix 349**

4620

BROWN, Edward: Auf genehmgehaltenes Gutachten und Veranlassung der Kön. Engell. Medicinischen Gesellschaft in Londen durch Niederland, Teutschland, Hungarn, Serbien, Bulgarien, Macedonien, Thessalien, Oesterreich, Steirmarck, Kärnthen, Carniolen, Friaul (et)c. gethane gantz sonderbare Reisen, wobey tausenderley merckwürdige Selt-samkeiten verschiedener Königreiche, Länder ... Städte, Bäder, Brünnen ... vorgestellt werden. Auf eine recht ungemeyne gelährte ... Weise ... anfangs in Englischer, nach-

gehends in Holländischer Sprach beschrieben, nunmehr aber ... in die Hoch-Teutsche übersetzt ..., als ein stattliches mit einigen netten Kupfferblatten ausgezieres, auch einem nöthigen Register erläutertes Werck ... durch öffentlichen Druck gemein gemacht. Nürnberg 1685 verlegt Johann Zieger, Buchhändler druckts Johann Michael Spörlin.

□³,):(⁴, A⁴-D⁴ E₁₋₃ □² E₄ F⁴ G₁ □¹ G₂₋₄ H⁴ I⁴ K₁₋₂ □¹ K₃₋₄ L₁₋₂ □² L₃₋₄ M⁴ N₁₋₂ □¹ N₃₋₄ O⁴-R⁴ □² S⁴-Y⁴ □² Z⁴, Aa⁴ Bb⁴ □² Cc₁₋₂ □² Cc₃₋₄ Dd₁ □¹ Dd₂₋₄ Ee⁴ Ff₁₋₃ □¹ Ff₄ Gg₁ □¹ Gg₂₋₄ Hh₁ □² Hh₂₋₄ Ii⁴-Mm⁴ Nn₁₋₃ □² Nn₄ Oo⁴-Qq⁴ □² Rr₁₋₂ □² Rr₃₋₄ Ss⁴ □² Tt⁴ Uu⁴ Xx¹ = [13] + 334 + [12] pag. + 17 tab. - 4° - Tit. calcographicus, mult. ill. calcographicae, orn., init., fol. tit. color.

Németh S. Katalin: Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. München 1993. H 222 – VD17 3:304949Z

Magyar mondatot tartalmazó útleírás. – A könyv élen álló levél verzóján rézmetszetes díszcímlap áll, amelyet *Cornelius Nicolaus Schurtz sculpsit a. 1685* a következő felirattal: *EDWARD BROWNS MED. D. REYSEN durch Niederland, Ungarn, Bulgarien, Thessalien, Steyrmarch, Kran, Teutschland, Servien, Macedonien, Ostereich, Cärnthen und Friaul*. Ezt követi a piros-fekete nyomtatású címlap a fent idézett szöveggel. A címlap háta üres. Ezután következik *Edward Brown* aláírásával *Die Vorrede des Authoris an den Leser* ([₃a–b]). Majd *Johann Zieger, Buchhändler in Nürnberg* 1685. szeptember 6/13-án kelt ajánlása (*Zuschrift dem ... Herrn Frantz Adam des H. Röm. Reichs Grafen von Bubna und Lititz, ... Cammerern und königlichem Hauptmann* szól):(₃a–b). A főrész *Brown* eredetileg angol nyelven megjelentett útleírása holland fordítása alapján készült (4392). Tartalma és beosztása híven követi azt. A Magyarországról szóló fejezet ebben is a második könyv első része, *Der sehr sonderbaren und denkwürdigen Reisen Edward Browns m.d. zweiten Buchs erster Teil, vorstellend die Reise durch Ungarn* címmel (79–101). A Miatyánk első mondata magyarul a 92. lapon olvasható Hieronymus Megiser szövegkiadása szerint (Frankfurt am Main 1603, 898).

Johann Zieger ajánlóleveléből kiderül, hogy a német fordítás elkészítését ő szorgalmazta a holland változat alapján, ám a fordító nevét sem az ajánlásban, sem a címlapon nem tüntette fel. A gazdagon illusztrált kötet metszeteit *Cornelius Nicolaus Schurtz* nürnbergi és *Joannes Franciscus Wussim* cseh származású metszők készítették.

Cf. 3904, 3993, 4392, 4598, –, →

In 10 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Ref* – Dresden *Kunstbibliothek* – Dresden *Nat* – Gotha *Scient* – Halle *Univ* – Leipzig *Univ* – Schlatt *Eisenbibliothek* – Stuttgart *Nat* – Tübingen *Univ* – Wolfenbüttel

4621

[1] NEU und alter Allmanach auff das Jahr nach der Geburt Jesu Christi 1686., nach Art m. Bernhardi Crackers durch J o h a n n N e u b a r t h auff Schlesien, Ungern, Siebenbürgen und andere benachbarte Länder mit Fleiß calculiret. – [2] (Astrologische Muthmassungen auff das Jahr nach der heilsamen Geburth Jesu Christi 1686., darinnen

dieses Jahres Zustand an Witterung, Finsternüssen, Krieg, Kranckheiten, Erd-früchten und andern natürlichen und menschlichen Zufällen zu befinden, mit Fleiß an Tag gegeben von J o h a n n e N e u b a r t h i o Bolesla-Silesio.) In Herrmanstadt [1685 typ. civitatis] bey Stephano Jüngling.

A⁸-D⁸ E^{3?} = [35?]fol. – 16° – Color.

RMK II 1596 – Adleff 86–87 – Avram 25

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a következő lapon *Bedeutung der Character* címmel a naptárjegyek magyarázata, alatta a nap- és holdfogyatkozások száma, valamint az év napjainak száma olvasható (A₂a). Ezt követik a hónapok naptártáblái. Minden hónap két lapon helyezkedik el, a végükön rövid jóslások, figyelmeztetések állnak (A₂b–B₆a). A naptárrészt az *Erklärung der zwölf himmlischen Zeichen, Planeten und Aspecten* zárja (B₆b). A prognosztikon önálló címlapjának (B₇a) hátán *Auf die 4. Jahreszeiten* címen az évszakokat nőként, valamint *Vergleichung der Eheleute* címmel házaspárként ábrázoló versike olvasható (B₇b). A prognosztikon a következő fejezetekből áll: *Von den vier Jahreszeiten. I. Vom Winter* (B₈a–C₁a) – *II. Vom Frühling* (C₁a–C₂a) – *III. Vom Sommer* (C₂a–C₃b) – *IV. Vom Herbst* (C₃b–C₄b) – *Von Finsternissen* (C₄b–C₅a) – *Von Fried und Krieg*, amelyet verses fohász zár (C₅a–C₆a) – *Von Krankheiten* (C₆a–C₇a) – *Von Zu- und Misswach der Erdfrüchte* (C₇a–C₈a), amelynek a végén a szerkesztő olvasóinak szóló ajánlással és jókívánsággal zárja le a prognosztikont (C₈a–b). Ehhez verses *Bericht vom Neumond* járul. Ezt követi a *Chronica unterschiedlicher Historien, so in Ungern und Siebenbürgen geschehen*, amelynek utolsó bejegyzése az 1685. augusztus 20-án a kükküllővári vásáron történt löporrobanásról számol be (D₁a–D₈b). A kiadványt a *Verzeichnis der siebenbürgischen Jahrmärkte* című vásárjegyzék zárja (E₁a–E₃b?). A ma ismeretes egyetlen példány E füzetének harmadik levele erősen csonka, de a vásárjegyzék szövege alapján megállapítható, hogy az e levél hátán fejeződött be, továbbá az előző évi kalendárium alapján (4557) feltételezhető, hogy az egész kiadvány is ezzel zárult.

A címszöveg szerint a naptárrészt Bernhard Kracker számításai alapján készítette Johann Neubarth. Kracker német nyelvű naptárjai 1592–1620 között jelentek meg Boroszlóban. Az ezek nyomán készült itthoni kalendáriumokról bővebben ld. 4580. A naptár szerkezetében az előző évi szebeni német naptárhoz (4557) képest lényegi változás nem tapasztalható.

A naptárt Adleff Norbert is leírta (86–87).

Cf. 3930!

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ②*

4622

SENATUS-CONSULTUM anno 1685. die 10. Maji. [1] Hochzeit-Limitation. – [2] (Begräbniss Limitation). [Hermannstadt 1685 typ. civitatis Jüngling.]

[²] = [2] fol. – 4°

RMK II 1576

Szeben város árszabása a lakodalmak és temetések tartásáról. – A kiadvány külön címlap nélkül a fent leírt címmel kezdődik. Az első rész, a *Hochzeit-Limitation* ([₁a–₂a) bevezetése elmondja, hogy a menyegzők túlzott költségekkel járnak, és sok szegényebb embernek, valamint az özvegyeknek nagy kárt okoznak, ezért szükséges megtartásukat szabályozni. Ezt követően húsz pontban (*I.–XX.*) intézkedik a lakodalmak időtartamáról, a felszolgálható ételek mennyiségéről, a zenészek, a szakácsok, a násznagy fizetéséről és hasonló kérdésekről. A második rész, a *Begräbniss-Limitation* huszonöt (*I.–XXV.*) pontban ([₂a–₂b) főként a halottvivők, a sírásók, a kőművesek, az énekes diákok és a kántor juttatásaival foglalkozik, valamint a sírban talált értékekkel való bánásmód szabályaival, a sírnyitás és a prédikációtartás költségeivel. Az árszabás végén záradék olvasható: *Cibinii in senaculo, anno dieque praemissis. Ex commissionis amplissimi senatus signavit Valentinus Franck not.*

A záradékot aláíró Valentinus Frank jegyző 1663-ban a szebeni evangélikus gimnáziumban vizsgázott Jakob Schnitzler filozófai teteleiből (vö. 3128).

Szabó Károly ezt a hely és év nélküli nyomtatványt a szebeni városi nyomda kiadványaként írta le (RMK II 1576). Megállapítását annak tartalma és a tipográfiai anyagának vizsgálata egyaránt megerősíti. A szebeni városi nyomdát 1666 és 1687 között Stephanus Jüngling vezette.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Arch* ①

4623

ZABANIUS, Isaacus, sen. In collegio academico Cibiniano de academia, avspice viro venerabili, clarissimo ... d. Johanne Leonhardi, pastore meritissimo, inspectore vigilantissimo et capituli decano gravissimo, praeses M. Isaacus Zabanius, s.s. theologiae et philosophiae p[ublicus] p[rofessor] ac gymnasii rector, respondente Daniele Femgero, s.s. theol. et phil. studioso dispumbit[!] anno 1685. die 16 Octobris. Cibinii (1685) [typ. civitatis] apud Stephanum Jüngling.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 1561

Oktatásméleti tárgyú vizsgatételek. – A címlap hátán *Viro venerabili ... Danieli Femgero, ecclesiae Nagy-Apoldiensis antistiti et capituli Sabesiensis decano ... domino patri* ajánlja a munkát a *respondens*. A főrész a *Sectio I. dogmatica*. A *Thesis I* (A₂a–A₄a) az *academia* szó jelentését, az akadémiák típusait, tananyagát, működésük feltételeit tárgyalja 19 pontban az ókortól a jelenig. A *Sectio II. problematica* (A₄a–b) pedig ezekkel kapcsolatos négy kérdésre válaszol. A vizsgatételek témájának kitézésére a negyedik kérdés ad magyarázatot, amely azt taglalja, hogy helyes-e akadémiának nevezni a szebeni kollégiumot: *An Collegium Cibiniense recte dicatur Academia?* A válasz szerint helyes, mivel működése megfelel az első tézisben kifejtett elveknek. Az értekezést *Corollaria* és alatta a *Soli Deo gloria* jelmondat zárja (A₄b).

A fenti vizsgáteleket 1685-ben vitatták meg a szebeni evangélikus kollégiumban. A mű egyetlen ma ismeretes példányán a vizsgának a címlapon olvasható október 12.-i időpontját egykorú kéz áthúzta és „12. Decembris. hora 12”-re javította. A vizsga elnöke Isaac Zabanius a teológia és filozófia professzora, az iskola igazgatója, a vizsgázó Daniel Femger a teológia és filozófia hallgatója volt.

A kiadványt Szabó Károly tévesen a brassói műhely termékei közé sorolta (RMK II 1561), noha annak impresszuma egyértelműen Szebent jelöli meg a kinyomtatás helyeként.

Budapest *Acad* ①

4624

[1] NOWÝ kalendář na rok po narozenj Krysta Pana MDCLXXXVI. na horyzont Slezký, Vherský, Morawský, a Český s pilnosti sepsaný a wydany, od J a n a N e u b a r t h a . – [2] (Astrologické prognosticum na rok po narozenj Krysta Pana 1686. Na kraginy: Slézska, Vherska, Morawska a Česka, s pilnosti sepsané a wydáné od J a n a N e u b a r t h a .) W Žilíně [1685] v Jana Dádana [jun.].

A⁸–F⁸ G⁷ = [55] fol. – 16° – 1 ins., mult. ill., orn., color.

Sztripszky II 2655/203 ← MKsz 1899: 282 – Knihopis 6148 – Čaplovič 2539

Újnaprtár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: [1] Új kalendárium a Krisztus Urunk születése utáni 1686. évre. Szilézia, Magyarország, Morvaország és Csehország horizontjára szorgalmasan összeírta és kiadta Jan Neubarth. – [2] Asztrológiai prognosztikon a Krisztus Urunk születése utáni 1686. évre. Sziléziára, Magyarországra, Morvaországra, Csehországra szorgalmasan összeírta és kiadta Jan Neubarth. A címlap hátán az 1686-os év legfontosabb adatai olvashatók, majd a következő lapon a naptárjelek magyarázata (A₂a). Ezután kezdődnek az egyes hónapok naptártáblái az újnaprtár szerint (A₂b–B₆a). A naptár végén *Významení dvanácti nebeských znamení, planetív a aspektív* (A 12 égi jegy, a planeták és aspektusuk jelentése) olvasható (B₆b). Ezt követi a *Poznamenání krajín, které pod těmi znameními leží o nichž se nyní v kalendáři mluví* (Azon területek jegyzéke, amelyekről most a kalendárium beszél, hogy melyik csillagjegy alatt fekszenek) (B₇a) – a *Vysvětlení některých jmén, kterýmiž se přiběhové krajín v kalendáři oznamují* (Magyarázata néhány névnek, amelyekkel a kalendáriumban szóban forgó országok jelöltenek), amely alatt szenteket és püspököket ábrázoló fametszet látható (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 150) (B₇b), majd a *Zpráva a naučení potřebné, kdy a pod kterým znamením dobré jest něco začítí* (Tudósítás és hasznos tanítás arról, hogy mikor és milyen jegyben jó valamibe belekezdeni) című fejezetben minden égövi jegyhez tartozó szöveg mellett annak fametszetes ábrázolása is látható (B₈a–C₃b). A prognosztikon külön címlappal (C₄a) kezdődik. Egyes fejezetei a következők: *Kapitola I. O zymě* (I. A télről) (C₄b–C₅b) – *Kapitola II. O jaru* (II. A tavaszról) (C₅b–C₆a) – *Kapitola III. O letu* (III. A nyárról) (C₆a–C₇b) – *Kapitola IV. O podzýmku* (IV. Az ősztől) (C₇b–D₂a) – *Kapitola V. O zatměních* (V. A [nap és hold]fogyatkozásokról) (D₂a–D₃a) – *Kapitola VI. O vojně a o pokojí* (VI. A háborúról és a békéről) (D₃a–D₆b) – *Kapitola VII. O nemocech*. (VII. A betegségekről) (D₆b–D₇b) – *Kapitola VIII. O urodách* (VIII. A jó termésről) (D₇b–E₁a). Utána következik a vásárjegyzék: *Poznamenání*

jarmarkův, kteríž v horních y dolních Uhřích držání bývají (A Felső- és Alsó-Magyarországon szokásosan megtartott vásárok jegyzéke)(E₁b–F₂b). A kiadványt a *Kroniky neb poznamenání některých věcí, kteréž se stali v Uberské a Sedmihradské zemi* (Krónikák azaz lejegyzései néhány dolognak, amelyek Magyarországon és Erdélyben estek meg) (F₂a–G₂a) zárja. Az utolsó esemény, amelyről beszámol, az 1685 augusztusában Zsolna külvárosát pusztító tűzvész volt. Az utolsó lapon I. Lipót fametszetes címere látható (G₂b).

A zsolnai biblikus cseh nyelvű naptársorozat e darabja az ezt megelőző, teljes példányból ismeretes tagjához (4331) képest rövidebb. A nyomtatványról először Horváth Ignác adott hírt (MKsz 1899: 282), az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2566/203) és Ján Čaplovič (2539).

A zsolnai nyomdát 1683-tól ifj. Ján Dadan vezette haláláig, 1704-ig.

Cf. 4287!

Budapest *Nat* ①

4625

PARAENESIS acrosticho-metrico-parusiaca, qva anima Christiana ad humilem camqve gloriosam ensarcosin sive adventum in carnem Iesu Christi pie, juste, sobrie recolendum excitatur, animatur, convincitur ipso Messianae parusias tempore, subsecivis horis elucubrata, nec non ... dominis ac patriae proceribus, charitum evergetis gratiosis, omnibus et singulis acrosticho dilaudatis, tum observantiae restandae gratia, cum studiorum promovendorum causa, Calendis Januariis, anno a natali Domini nostri Iesv Christi totius vniversi servatoris, ingressvs gratvs, sit gressvs gratior anni! ... Humilitate submississima oblata a scholae Cremonniae alumnis. Solnae [1685] typis Johannis Dadan [jun.].

[ ]² = [2] fol. – 2°

Sztripszky II 2656/204 ← MKsz 1906: 142 – Čaplovič 2541

Vallásos vers. – A hexameteres versformájú, latin nyelvű művet a körmöcbányai evangélikus gimnázium tanulói írták karácsony ünnepére. A címlapon olvasható három kronogram az 1686. évre utal. A strófák első betűiből a *Iohannes Viffalsi vivat! Georgius Radvanski vivat! Georgius Gerhard vivat! Stephanus Sandor vivat! Iohannes Gillani vivat! Volfgangus [!] Benicki vivat! Iacobus Gutth vivat amen.* szavak olvashatók ki. A vers részei: 1. *Prologos* – 2. *Logos* – 3. *Epilogus* – *Pavergon*. A szöveget kronogram zárja, amely szintén az 1686. évet adja ki ([ ]₁b–[ ]₂b).

A kiadványt először Dézsi Lajos írta le (MKsz 1906: 142). Az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (II 2656/204). A kiadvány megjelenési dátumát a Dézsi és Sztripszky által megadott 1686-hoz képest Ján Čaplovič 1685-re javította, mivel a mű a címlap szerint újév ünnepére jelent meg, így a nyomtatásnak már az előző évben meg kellett történnie (2541). A legvalószínűbbnek Čaplovič álláspontja tekinthető.

Bratislava *Acad* Ⓞ – Budapest *Acad* cop. (Bratislava) – Budapest *Arch* Ⓞ – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Arch*)

4626

PREC[ES] element [!] Lati[nae] ac Bohemicae linguae. Začátkové latinského [a če]ského jazyku. [Solnae 1665–1708 Ján Dadan, jun.].

[!]⁸ = [8] + ? fol. – 8° – 1 ill.

MKsz 1963: 120 – Čaplovič 2567

Ábécéskönyv latin és cseh nyelven. – A kiadványnak ma csupán első füzetéből ismeretes nyolclevélnyi töredék. Ezek közül két levél ([!]_{7,8}) teljes terjedelmében, míg a többi csonkán maradt fenn. Mindegyik szövegét cifrákból álló keret veszi körül. A címlévlében a kétnyelvű cím megközelítőleg háromnegyede olvasható. A cím cseh részének fordítása: Kezdők latin és cseh nyelven. A címlapon fametszetes kép látható, amelyen Jézus magához hívja a gyermekeket (V Ecsedy: Hung. typ. II/1. I/145), alatta kétsoros latin és négysoros cseh vers található. A címlap hátlapján kezdődik az *Alphabetum Latinum* ([!]_{1b}). Ezután a latin ([!]_{2b}, [!]_{3b}, [!]_{4b}) és cseh betűk, illetve szótágok ([!]_{2a}, [!]_{3a}, [!]_{4a}) felsorolása következik, egymás mellett a párhuzamos lapokon. Ezt követi Husz János ábécét tanító vallásos mondókája, amely szinte minden cseh ábécéskönyvben szerepel *Mistr Jan Hus složil* címmel ([!]_{5a}), majd a Miatyánk latin ([!]_{5b}) és cseh ([!]_{6a}) nyelven, a Hitvallás, szintén előbb latin ([!]_{6b}), majd cseh ([!]_{7a}) nyelven. Ezekből csupán pár sor őrződött meg, kivétel a cseh nyelvű hitvallás, amelyből némileg hosszabb részlet maradt meg. Utána a *Desatero Boží prikázání* (Isten tízparancsolata) ([!]_{7a}, [!]_{8a}) következik, és ugyanez latin nyelven ([!]_{7b}–[!]_{8b}), valamint a főparancsolat, vagyis a *Summa legis et Evangelii*. A következő fejezet címe: *Evangelium Joannis 1 capite*, szintén latin nyelven ([!]_{8b}).

A kiadványt először Borsa Gedeon írta le (MKsz 1963: 120) 17. század második felében készült zsolnai nyomtatványként. Ján Čaplovič (2567) átvette megállapításait. A fenti címléírás az ő ismertetésüket követi. Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött másolaton a cím néhány betűje nem olvasható, az eredeti ellenőrzésére azonban nem volt mód. Borsa és Čaplovič is *Precepta*-ként rekonstruálták a cím első szavát. A lap és a betűk méretének összevetéséből azonban úgy tűnik, hogy rövidebb szó állhatott ott, valószínűleg a *Preces*, mint a *Preces Latine [!]* ... (Praha 1549-1550?, Knihopis 19192) című kiadvány esetében. Ez tartalmában is hasonló a töredékhez, amelynek a terjedelme azzal egyezően 28 levél lehetett.

V. Ecsedy Judit a betűk és a nyomdadíszek vizsgálata alapján megerősítette, hogy valóban zsolnai nyomtatvány, és 1665 és 1708 között keletkezett (szóbeli közlés).

Bratislava *Acad* Ⓞ* – Budapest *Nat* cop.

4627

TEMPLUM Dianae flagrans, a mari succensum, a sylvis restinctum, hoc est gamicorum mnemosynon, posteaquam ... juvenis Stephanus Meerwald, regiae liberae montanaeque civitatis Novisoliensis civis circularis ..., nec non urburarius Schemniciensis ... sponsus cum ... virgine sponsa Elisabetha ... Michaelis Hinterskircher, civis circularis et senatoris civitatis ejusdem primarii ... filia solennitates nuptiales celebrasset anno MDCLXXXV. die (...) mensis (...), adumbratum per T: Stob: Solnae (1685) excudit Johannes Dadan [jun.], J[ohannis] f[ilius].

[¹]² = [2] fol. – 2° – 1 ins., orn., init.

RMK II 1577 – Čaplovič 2542

Lakodalmi versek. – A kiadvány Stephanus Meerwaldnak, besztercebányai polgárnak és selmeci bánnyatulajdonosnak, továbbá Elisabetha Hinterskirchernek, Michael Hinterskircher szintén besztercebányai polgár és első szenátor lányának a menyegzője alkalmából készült. A házasságkötésre 1685-ben került sor. A hónap és a nap nincs feltüntetve a nyomtatványon. A címlap hátán (1) cím nélküli, disztichonban írt költemény olvasható ([₁]b). Ezt követi az (2) *Aenigma sponsae ad sponsum* ([₂]a) – az (3) *Aenigma epigrammaticum sponsi ad sponsam* és az (4) *Epigramma* ([₂]b) című vers. A nyomtatványt a (5) *Subscriptio auctoris aenigmatico-epigrammatica* zárja. Alatta címerszerű daruábrázolás látható.

A versek szerzője a címlapon a *T. Stob.* megjelöléssel utal magára. Szerzői név megjelölése nélkül írja le a művet Szabó Károly (RMK II 1577) és Ján Čaplovič (2542) bibliográfiája, ám ez utóbbi névmutatójában a szóban forgó mű szerzőjeként szerepel az I. Stob névforma Ján Mišianik (265) téves leírása alapján, akinél a keresztnév rövidítése J. A címlapon mind a *T.*, mind a *Stob* után kettőspont látható, amelynek alapján feltételezhető, hogy rövidítésről lehet szó. A költeménycsokor utolsó verse címe szerint a szerző talányosan és epigramma formájában megírt aláírása. Ebben szerepelnek a latin *rus* (vidék), a *sente* (csipke- v. túskebokor), a *spinas* (tüskek) és a *rosa* (rózsa) szavak. Mivel a szlovák nyelvben a tuskét a trň szó jelenti, a szerző nevének kezdete Trus. A rózsahegy-i születésű Hiobus Trusius (1622–1687) alkalmi versek szerzője is, akitől nem volt idegen a játékos költészet (ld. 3045). A címlapon szereplő *T.* tehát nem keresztnévre, hanem vezetéknevre utal, a *Stob.* pedig a görög στοιβή (túskebokor) szót rövidíti. A záródísz egy darut ábrázol. A daru latinul grus, amelyben szintén felbukkan a versbéli *rus* szó.

Budapest *Nat* ①

4628

[1] UJ kalendarium, mellyet Christus Urunk születése után való MDCLXXXVI. irt Neubarth Janos, es Magyarországra, Erdélyre és egyéb tartományokra alkalmaztatta. – [2] (Rövid astrologiai visgalas Christus Urunk születése után való MDCLXXXVI.

esztendőre, országokra, Slesia, Magyar, Morva és Cseh, szorgalmatosan le-irattatott Neubarth Janos által. Solnan [1685] Dádan János [jun.] által.

A^s-E^s = [40] fol. – 16° – Orn., color.

RMK I 1358 – Čaplovič 2540

Új-naptár és prognosztikon. – A címlap hátán az év jellemző adatai, a szemközti lapon a naptárjegyek magyarázata olvasható (A₂a). A naptártáblákon minden egyes hónap egy verzó és egy rektó lapra terjed ki, a nap száma után az aktuális ünnep neve, majd az asztrológiai, a holdjárásra vonatkozó és az aznapra ajánlható cselekvések jele, időjárási jóslások, a napra vonatkozó zodiákus jegy, végül az adott időszakra szóló intések, jóslások találhatóak (A₂b–B₆a). A naptárrészt *Az országoknak és némely fő városoknak, hogy ki melyik égi jegy alatt fekszik, rövid leírása* (B₆b) és *A prognosticumban való címereknek magyarázata* (B₇a) zárja. Az önálló címlappal ellátott prognosztikon (B₇b) a következő fejezetekből áll: *Első része. A télről* (B₈a–b) – *Második része. A tavaszról* (B₈b–C₁b) – *Harmadik része. A nyárról* (C₁b–C₂b) – *Negyedik része. Az őszeletről* (C₂b–C₃a) – *Ötödik része. A fogyatkozásokról* (C₃a–C₄a) – *Hatodik része. A békeességről és hadakról* (C₄a–C₇a) – *Hetedik része. A betegségekről* (C₇a–b) – *Nyolcadik része. A földi természetről és természetlenségről* (C₈a–D₁a). Majd a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban* című vásárjegyzék (D₁b–D₇a) és a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* (D₇a–E₈a).

Az 1685-től 1704-ig ífj. Ján Dadan által vezetett zsolnai nyomdának (vö. V. Ecsedy 99, 171) ezt követően magyar nyelvű kalendáriuma nem ismeretes, biblikus cseh nyelvű naptárjai azonban folyamatosan napvilágot láttak. Elképzelhető, hogy továbbra is megjelentetett magyar nyelvű naptársorozatot, azonban példány vagy újabb adat előkerüléséig ez kellő bizonyossággal nem feltételezhető.

Cf. 3777!

Budapest Nat ① + cop. digit.

Comenius, Joannes Amos: De principis Transilvaniae ruina. S. l. 1685. = **Appendix 350**

Üres számok (numeri vacantes)

3722, 3884, 3910, 4559, 4577

Betűs számok

3777A, 3820A, 3881A, 3946A, 4035A, 4063A, 4080A, 4127A, 4127B, 4175A, 4187A, 4236A, 4313A, 4330A, 4347A, 4365A, 4414A, 4443A, 4456A, 4472A, 4481A

APPENDIX

Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár I–II. kötetében (1879–1885) és később különböző helyen mások is több téves adatot közöltek állítólag Magyarországon megjelent nyomtatványokról. Ha a tévedés a kötet keretébe tartozó nyomtatványokhoz fűződik, elosztatása ott olvasható, egyébként pedig a következő függelékben. A függelék tételeire a főrész megfelelő helyein utalás található.

Appendix 272

Fabricius, Joannes: *Prosopopeia urbis Cass[ovi]ensis*. Cassovia 1671.

Kéziratos mű.

E példányból nem ismeretes mű címét Ján Mišianik M. Sulektől (Litt. Arv. 6) vette át (71). Ján Čaplovič (CXII) a *Gymnasiologia Evangelico-Hungarica Rezikia-Matheidesiana* Michael Rotarides által kiegészített iskolatörténeti adattárának (Bratislava, Akadémiai Könyvtár B 62092 jelzetű kézirat) adata alapján megállapította, hogy Joannes Fabricius e műve nem nyomtatvány, hanem egy Kassa városának küldött kézírásos levél (123b).

Čaplovič bibliográfiájának megjelenése óta újabb adat nem vált ismertté e művel kapcsolatban, ezért nyomtatásban való megjelenését továbbra sincs ok feltételezni.

Appendix 273

Pósházi János: *Theses philosophicae de independente et dependente ...* Patakini 1671.

1661-ben megjelent nyomtatvány.

Pósházi Jánosnak ezt az 1661-ben megjelent téziszűzetét elsőként Török István (MKsz 1898: 60), majd az ő nyomán Sztripszky Hiaor (II 2613/161) ismertette. A nyomtatás évét a címben helyesen adták meg, de közlésük fejlécében Török is, Sztripszky is tévedésből 1671-et írtak. A téziseket az RMNy az 1661-ben megjelent pataki nyomtatványok között írta le (3004).

Appendix 274

Sárossy János: De typo legis moralis ex dicto Jacobi IV. Bartphae 1672.

Külföldi nyomtatvány.

Szinnyei József említette ezt a kiadványt a fenti formában Sárossy János eperjesi, majd wittenbergi tanuló, későbbi evangélikus püspök munkájaként (XII 231). Ján Čaplovič megismételte Szinnyei közlését (246). A szóban forgó mű valójában Tübingenben jelent meg 1672-ben. Szerzője Adam Osiander, a tübingeni egyetem teológiaprofesszora. Teljes címe: *Typus legis moralis ex occasione dicti Jacobaei cap. IV. exhibitus, quem ... praeside dn. Johanne Adamo Osiandro, ss. theol. doct. et ... rectore magnifico publice defendet Paulus Paskony Hungar., ss. th. stud. ... ad diem 13. et 14. Septembr.* A tétel megvitatására a cím szerint Tübingenben került sor 1672. szeptember 13-án és 14-én. A vizsgázó a Hont megyei Szalatnyán született Paulus Paskony volt. Ezért ezt a nyomtatványt a Régi Magyar Könyvtár III. kötetéhez készült Pótlások írta le (RMK III 6633). Sárossy János nem szerző. Neve az ajánlás címzettjei között, a címlap hátán olvasható.

Appendix 275

Comenius, Joannes Amos: Januae linguae Latinae vestibulum, in usum illustris paedagogei Albensis Hungarice redditum. Kolozsvár 1673.

Tévesen feltételezett kiadás.

A fenti címet Szinnyei József említi Joannes Amos Comenius *Januae Linguae Latinae vestibulum, in usum illustris paedagogei Albensis Hungarice redditum* című műveinek hazai, latin-magyar nyelvű kiadásai között (II 96). Ugyanebben az esztendőben valóban megjelent Kolozsvárott Comenius enciklopédiája, a *Janua linguae Latinae reserata aurea* (3889), amely ugyancsak szerepel Szinnyeinél a Comenius-művek felsorolásában (i. h.). Mindaddig azonban, amíg példány nem kerül elő a *Vestibulum* kolozsvári 1673. évi kiadásából, nem látszik megalapozottnak csupán Szinnyei adata alapján e kiadást feltételezni.

Appendix 276

Ceva, Tommaso: Iesus puer. Hoc est Poema Thomae Cevae S. J. de puero Jesu, Josepho I. Romanorum regi sacrum. Tyrnaviae 1673. 4°.

1685 utáni nyomtatvány.

A fenti cím Aloysius Zelligernél (Pantheon 1673/2) szerepel, aki a nyomtatás évét tévesen adta meg. Ján Čaplovič bibliográfiájában e költeményt azzal a megjegyzéssel zárta ki (CCXVIII), hogy az valójában húsz évvel később, 1693-ban jelent meg.

Tommaso Ceva (1648–1737) 1663-ban lépett be a jezsuita rendbe. *Jesus puer* című versét először 1690-ben jelentette meg Milánóban, I. József római királynak ajánlva (Sommervogel II 1015). Ezt követte nem sokkal később a mű nagyszombati kiadása 1693-ban (RMK II 1746).

Zelliger 1673-as megjelenésre vonatkozó adata azért is biztosan tévesnek tekinthető, mert I. József (1678–1711) csak 1690-ben lett római király.

Appendix 277

Relatio apparatus Poseniensis, cum ... Joannes Casparus ... ex ... familia de Ampringen oriundus, gubernator Regni Hungariae declararetur. Relation deß Verlauffs, wie ... Johann Caspar ... stammlich von dem ... Geschlecht Ampringen, in Preßburg der Königl. Residentz-Statt in Vngarn empfangen vnd zum Gubernator erklärt vnd vorgestellt worden. Geschehen im Jahr 1673. [S. l. et a.]

Külföldi nyomtatvány.

A kiadványt bizonytalanul, de a pozsonyi nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (423). A betűtípusok vizsgálata szerint azonban valójában Bécsben, a Cosmerovius-nyomdában készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Appendix 278

Některé pěkné duchownj ewangelické pjsně k sláwě Božj k powzbuzenj pobožných srdců z německého na slowenský gazik přeložené skrze Jana Sextiusa K.K.N. vlastnjm nákladem k wytisštenj podané nalážaj se w Sstáwnicy u Antoniusa Ernesta Kopp. [Žilina 1661–1673.]

Későbbi nyomtatvány.

Ribay György könyveinek az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában őrzött katalógusa alapján Ján Mišianík (249) és a Knihopis nyomtatott változata (15.328) 1661–1673 közötti zsolnai kiadványként írta le Ján Sextius (Šesták) németből szlovákra fordított énekeskönyvét. Ribay katalógusa az Országos Széchényi Könyvtár „Mor. 5200” jelzeten őrzött példányára utal, amely XVIII. századi nyomtatvány. A munkát már Ján Čaplovič is joggal zárta ki a XVII. századi kiadványok köréből. Megállapította ugyanis, hogy Ján Sextius 1719 és 1748 között volt Körmöcbányán a szlovák és a német gyülekezet prédikátora, továbbá az impresszum adatai szerint a kiadás költségeit viselő Anton Ernst Kopp könyvkereskedő 1717–1733 között működött Selmecbányán (CCLXXII).

Appendix 279

[Kecskeméti János:] Nagy tűz kis szikraja. Loyola Szent Ignátz exercitiuma, az az a' kerezytén lélekek istenes dólgoiban maga gyakorlása Elfen Miklos jesuita irasibol. Bécsben 1674 után az felséges rom. czasz. könyvnyomtatója, Cosmerovius Mathénak Susanna Christina özvegye bötiüvel.

1685 utáni nyomtatvány.

Ezt a kiadási év nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly „év nélküli (XVII. száz.)” nyomtatványként írta le, és megjegyezte, hogy „minthogy Cosmerovius Máté bécsi nyomdász még 1660-ban élt, ezen özvegye által nyomtatott könyv megjelenése csak 1660 után történhetet” (RMK I 1575). Rosty Kálmán a fordítás eredetijének kölni 1674-es kiadására utalt, és úgy vélte, hogy e mű fordítását Kecskeméti János jezsuita Bécsben készítette, és az jóval korábban jelent meg 1712-ben bekövetkezett halálánál (MKSz 1881: 234). Sztripszky Hiaodor Rosty közlésére hivatkozva 1674 utáni nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (I 2077/284). Minthogy a könyv impresszumában szereplő nyomdász: Matthäus Cosmerovius özvegye, Susanna Christina Cosmerovius 1686 és 1702 között működött (Christoph Reske: Die Buchdrucker des 16.–17. Jahrhundert im deutschen Sprachgebiet. Wiesbaden 2007, 983), ezért ez a lelkigyakorlatokhoz készült, magyar elmélkedésgyűjtemény ebben az időkörben jelent meg. Leírását az RMNy következő kötete fogja közreadni.

Appendix 280

Oratio Angelica id est: Divini amoris mensis angelicus. Tyrnaviae 1674 typ. Joan. Jac. Kürner. 12°

Külföldi nyomtatvány.

Récsey Viktor a fenti címet a pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban őrzött példány alapján írta le katalógusa „Magyarországon nyomtatott, idegen nyelvű könyvek 1711-ig” című fejezetében azzal a megjegyzéssel, hogy e művet Szabó Károly nem említi (Ősnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. Bp. 1904, II 73, 118. sz). Szintén a fenti formában írta le a pannonhalmi példányra hivatkozva Ján Čaplovič is (2067a). Valójában Nádas János szerzői név és nyomtatási hely megjelölése nélkül 1674-ben Bécsben megjelent áhítatgyűjteményéről van szó, amelynek teljes címe a következő: *Oratio Angelica, id est divini amoris mensis angelicus, sive XXXI. incitamenta et praxes ad Salutationem Angelicam feruenter frequenterque recitandam. Liberalitate illustrissimi et reverendissimi d. d. Francisci Szegedi episcopi Agriensis, etc. Data cum die Angelico Sodalitati Mariana Majori Tyrnaviae. Editio altera priore altero tanto auctior. Typis Joannis Jacobi Kürner, 1674.*

E címben „Tyrnaviae” valóban szerepel, de nem mint nyomdahely, hanem mint annak a nagyobb Mária-kongregációnak a székhelye, amelynek Nádas művét ajánlotta. A bécsi megjelenésre utal a nyomdász, Johann Jakob Kürner személye, aki soha nem működött Nagyszombatban, hanem 1649-től 1674-ben bekövetkezett haláláig Bécsben dolgozott. Ezért Szabó Károly ezt a művet nem a Magyarországon megjelent nyomtatványokat összefoglaló második kötetében, hanem a szerzői hungarikumokat feltáró harmadik kötetében írta le (RMK III 2653). Nádas e munkájáról Tüskés Gábor írt (Tüskés 135–136, 399).

Appendix 281

Pázmány Péter: Reovid Felelet Ket Calvinista Keonyvecskere. Mellyeknek egyke Okát adgya, miért nem felelnek az Calvinista Praedikátorok az Kalaúzra. Masika. Itinerarium Catholicumnak nevezetetik. Nyomatot [Nagyszombatban] Anno 1674.

Tévesen leírt kiadás.

Aloysius Zelliger írta le a fenti formában Pázmány Péter *Rövid felelet* című művének ezt az 1674. évi kiadását, formátumát és terjedelmét „8-rét 591 l.”-ban adva meg (Pantheon 1674/12). Leírása a nyomtatási év, a formátum és a terjedelem kivételével betűhű pontossággal megegyezik e munka első és egyetlen önálló 1620. évi bécsi kiadásával. Annak terjedelme és formátuma ugyanis „[2] + 72 pag. 4°” (1203). Zelliger bibliográfiájában a *Rövid felelet* előtt (Pantheon 1674/11) Pázmány Péter *Imádságoskönyve* 1674. évi nagyszombati kiadása áll (3986), ennek formátuma és terjedelme Zelligernél és a valóságban is „591 l. 8-rét”. Nyilvánvaló tehát, hogy a *Rövid felelet* 1620. évi kiadása leírásának a végére figyelmetlenségből került az *Imádságoskönyv* nyomtatási éve, terjedelme és formátuma. Így 1674. évi újra kiadásának feltételezését az eltérő terjedelemdatok sem indokolják.

Appendix 282

Kéry János: *Theatrum sapientiae, sive oratio habita in conventu Tallensi ordinis S. Pauli primi eremitaе a . . . Ioanne Kery ordinis praetacti priore generali . . . , cum per eundem anno MDCLXXIII. mense (. . .) die (. . .) quinque instituti ejusdem patres suprema doctoratus theologici laurea decorarentur.* (Pozsony 1674.)

Külföldi nyomtatvány.

Kéry Jánosnak ezt az 1673-ben, a pálos rend Máriavölgyben tartott konventjén elmondott beszédét, amelynek címlapján nincs impresszum, Szabó Károly önálló, 1674. évi pozsonyi nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 1349). Megállapítását ő maga helyesbítette bibliográfiája harmadik kötetében (RMK III 2686) a következőképpen: „... tévedve tartottam hazai nyomtatványnak s hibásan vettem föl (Pozsony) 1674-re.” E kiadvány ugyanis része annak a Bécsben 1675-ben Leopold Voigt egyetemi nyomdász betűivel megjelent, *Panegyres et orationes* című gyűjteményes kötetnek, amely Kéry János 1664–1675 között tartott alkalmi beszédeinek – köztük Nagyszombatban kiadott nyomtatványoknak (3583, 3584) is – az újrakiadását tartalmazta. Ján Čaplovič ugyanezen ok miatt zárta ki e művet a nagyszombati nyomtatványok közül (LXXXIII).

Appendix 283

Biga exulum m. Danielis Kleschii et Eliae Ladiveri, innocuorum et incruentorum Christi martyrum. Cassoviae 1675.

Külföldi nyomtatvány.

A kiadványt a fenti formában Daniel Klesch művei között írta le Szinnyei József (VI 536). A nyomdahely megnevezésére az „U. ott” kifejezést használta, amely a Klesch írásai sorában előzőleg ismertetett kassai nyomtatványra (3708) vonatkoztatható. Ez az adat azonban nyilvánvalóan elírás, ilyen című kassai kiadványnak ma egyetlen példánya sem ismeretes. Szinnyei valójában az 1675-ben, Wittenbergben megie-

lent *Bigam exulum in exilio* című, Daniel Klescht és Elias Ladivert köszöntő versgyűjteményre utalt (RMK III 2718). Rövid leírása e kiadvány hosszú címének lényeges elemeit tartalmazza. Szinnyei tévedését első alkalommal Ján Čaplovič helyesbítette (CXIII). A kiadvány nem szerepel Karl F. Otto és J. P. Clarke a Klesch-család műveit összegyűjtő bibliográfiájában sem (Bibl. Klesch).

Appendix 284

Serpilius, Johann: *Compendiosa delineatio totius juris canonici et civilis, in utroque tam allegandi quam abbreviationes legendi modum exhibens, in gratiam tyronum studii juris consignata a Johanne Serpilio juniore.* [Leutschovia] 1675. – 12r.

Külföldi nyomtatvány.

Ezt a nyomtatási hely megjelölése nélküli kiadványt első alkalommal Horváth Ignác írta le, és lőcsei nyomtatványnak tartotta (MKsz 1890: 272–273). Horváth feltételezése azon alapulhatott, hogy a munka először valóban Lőcsén jelent meg 1651-ben (2380). Az ő nyomán szintén lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2624/172) és Ján Čaplovič is (1353a). Szabó Károly ugyanezt a kiadványt a hazai szerzők külföldön megjelent munkáit összegyűjtő bibliográfiájában a nyomdahely meghatározása nélkül írta le (RMK III 2733). Johann Serpilius életrajzának ismertetésekor Jénában készült kiadványnak vélte Szinnyei József (XII 950). A német nemzeti bibliográfia három szedésváltozatát ismertette (VD17 1:010315W, VD17 1:010317M, VD17 14:635671N). Ezek mindegyike Valerius Andreas: *Erotemata iuris canonici ...* című, Jenában, 1675-ben, Johann Nisius nyomdájában készült munkájához (VD17 23:658185S, VD17 1:010311R) csatolva jelent meg. A VD17-bibliográfia leírása szerint Serpilius jogi tankönyve a főművel azonos nyomdában, tehát Jénában készült. Ezt támasztja alá az is, hogy további, XVII. századi kiadásai is a nyomdahely megjelölése nélkül, de ugyanezen műhöz illetve kerültek ki a sajtó alól, nyilvánvalóan szintén Jénában (RMK III 3535, vö. VD17 7:711738Y, RMK III 3664, vö. VD17 3:003497D).

A betűtípusok és a díszek vizsgálata alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a kiadvány nem Lőcsén, és nem is Magyarországon készült. A fentiek alapján minden bizonnyal Jénában nyomtatták.

Appendix 285

[Goodwin, Ignatius Jacobus:] *Lapis Lydius, oder wahrer Streich- und Probstein der Zerspaltungen zwischen dennen Catholischen und Uncatholischen.* [Tyрнаu zwischen 1671–1679.]

Külföldi nyomtatvány.

Ignatius Jacobus Goodwin vitairatának ezt a német nyelvű kiadását a Túrócszentmártonban őrzött címlap nélküli példány alapján (jelzete: Martin Nat SD 47338) Pálffy Tamás nyitrai püspökhöz intézett latin nyelvű ajánlásából és betűtípusaiból következtetve, nagyszombati nyomtatványként írta le Ján Čap-

lovič (2115a). Feltételezése szerint, mivel Pálffy Tamás 1671 és 1679 között töltötte be a nyitrai püspöki hivatalt, e két időpont között nyomtathatták. A címlap nélküli turócszentmártoni példány azonban teljes egészében megegyezik azzal a Bécsben, a nemzeti könyvtárban őrzött teljes példánnyal (jelzete: 309686-A), amelynek pontos címe és impresszumadatai a következők: *Probstrich der Glaubenslehren, welche zwischen denen Catholischen und Uncatholischen strittig seyd gezeichnet auff den unbetrüglichen Probstein deß geschribenen Wort Gottes, ... ab I. G. Societatis Jesu Theol. in Lateinischer Sprach, anjetzo aber in die Teutsche versetzt durch Samuelem Joannem Vältl, Austriacum Viennensem, j. u. baccalaureum et publicum notarium.* Wien 1672 Thurmeyer. Így nincsen ok feltételezni Goodwin munkájának 1675. évi német nyelvű nagyszombati kiadását. Latin nyelven 1671-ben Kassán is megjelent (3706).

Appendix 286

[Kellio, Nicolaus:] Extractus brevis et verus, quo candide demonstratur acatholicorum praedicantium e regno Hungariae proscriptio et degradatio facta esse respectu rebellionis, non autem religionis; eosdemque praedicantes non in genere, sed in specie convictos, judicatos ac legitime condemnatos esse. Dedicatus regio delegato iudicio Posoniensi ab ejusdem inclyti iudicij secretario, actorum singulorum conscio et ex officio omnibus praesenti, Tyrnaviae, mense Martio anno 1675.

Külföldi nyomtatvány.

Ez a katolikus propaganda kiadvány a protestáns papok ellen 1674. március 5. és április 20. között lefolytatott gályarabperhez kapcsolódik. Négy paragrafusban foglalkozik a nem katolikus prédikátorok (*praedicantes acatholici*) által szított lázadás okaival, keletkezésével, terjedésével, előadja a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé idézésük folyamatát, és bizonyítani kívánja, hogy elítélésük nem vallási okokból, hanem a császári és királyi felség elleni lázadás miatt, jogszerűen történt. Magában foglalja a Vitnyédi István nevében Keczer Ambrushoz 1669. december 30-án Pozsonyból és Bethlen Miklóshoz 1669 májusában Eperjessről keltezett hamisított leveleket (vö. 3949, 3978, 3979), valamint a száműzetést vagy hivatalukról való lemondást választó prédikátorok által aláírt reverzális szövegét, azaz a katolikus propaganda legfontosabb dokumentumait is. *Appendixe* védelmébe veszi Nikolaus Kellio Nagyszombatban működő jezsuitát, akit kegyetlenkedéssel vádolt a prédikátorok Lipótváron fogva tartott csoportja. Az irat megjelentetését az üldözésről szóló, Európa-szerte, de főként Németországban terjesztett protestáns beszámolóik indokolták (ezekről ld. In memoriam eliberationis verbi divini ministrorum Hungaricorum ad triremes condemnatorum MDCLXXVI. ... Opere Ladislai Makkai, Josephi Barcza ac Joannis Csohány. Bp. MCMLXXVI (Studia et acta ecclesiastica nova series I), 31–43).

Szabó Károly a címlap szövegének utolsó sora, *Tyrnaviae, mense Martio 1675* alapján nagyszombati kiadványként írta le e nyomtatványt (RMK II 1369). Ezt erősíti annak tartalma is, s nem kételkedett ebben Ján Čaplovič sem (2078). V. Ecsedy Judit azonban megállapította, hogy az egykorú nagyszombati impresszumok sokkal részletesebbek, előbb megnevezik a nyomtatás helyét, Nagyszombatot, majd megadják a nyomda és a faktor teljes nevét (MKsz 2008: 10). Valóban, a címlap idézett utolsó sora nem tekinthető impresszumnak, hanem az a címszöveget követő dedikáció keltezése. Bár megtévesztő módon a dedikáció utolsó *praesenti* szavát a keltezésről egy cifrából szedett díszítő sor választja el, a keltezés grammatikailag

kétségtelenül az ajánláshoz tartozik. Megállapítható tehát, hogy a kiadvány nem hamis impresszummal, hanem nyomtatási helyének feltüntetése nélkül jelent meg.

V. Ecsedy Judit tüzetes tipográfiai vizsgálat alapján kétségtelenül bizonyította azt is, hogy a nyomtatvány valójában a bécsi Cosmerovius-műhelyben készült. Feltételezése szerint a címlap megtevesztő elrendezése a kiadvány hitelességének erősítését szolgálta. Az irat hamarosan megjelent újabb latin (**Appendix 294**) és német kiadásai (**Appendix 287**, etc.) valóban mind erre az első „nagyyszombati” nyomtatásra hivatkoznak hitelességük igazolására (V. Ecsedy Judit i. h.).

Szabó Károly (RMK II 1369) és Ján Čaplovič (2078), valamint a gályarabperrel foglalkozó kiterjedt szakirodalom jelentős része Labsánszky János műveként tartja számon ezt a munkát. Labsánszky Jánosnak, Szelepcsényi György esztergomi érsek titkárának, a pozsonyi rendkívüli törvényszék jegyzőjének a neve a mű főrészének végén olvasható *Joannes Labsanzky* formában (27). Rá utal az *Appendix Idem, qui supra* aláírása (35), továbbá bizonyára ő az a titkár, aki a címlapon a pozsonyi rendkívüli törvényszéknek dedikálja a munkát: *Dedicatus ... ab eiusdem ... iudicii secretario*. A címlap szövegéből és az említett aláírások szövegkörnyezetéből azonban nem következik, hogy ő lett volna e röpirat szerzője. Neve bizonyára ugyancsak a munka hitelességének erősítését szolgálta, hiszen, amint a dedikáció állítja, minden eseményről tudomása volt, és hivatalból jelen volt mindenütt. Az e munkára született protestáns feleletek közül Georgius Lani David Constans álneven megjelentetett *Funda Davidis contra Goliath* (H. n. 1676, RMK III 2763) című válasza egyértelműen Nikolaus Kelliot nevezi meg szerzőnek. Ezt támasztja alá, hogy az *Appendix Kellio* személyét védelmezi a protestáns panaszokkal szemben. Ugyancsak Kelliót tartja szerzőnek a jezsuita hagyományt összegző Karl Sommervogel (IV 999). Labsánszky nem volt olyan humanista képzettségű személy, akiről ilyen irat készítése feltételezhető (vö. Klein: Nachrichten 402–405). Újabban Heltai János is azon a véleményen van, hogy e névtelenül megjelent röpirat szerzője Nicolaus Kellio volt. (A hitelesség narratívája az *Extractus Brevis* (1675) című röpiratban. Adalékok az 1674. évi gályarab-per publicisztikájához. In: Források és hagyományképek. Szerk. Stemler Ágnes. Bp. 2014, 20–30). Eva Kowalska nem tartja meggyőzőnek Lani kijelentését, és nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy Labsánszky, aki hivatalánál fogva inkább volt abban a helyzetben, hogy ezt az iratot megszerkessze, a megfogalmazásban igénybe vette az irodalomban nála járatosabb Kellio segítségét (Ein umstrittener Missionar und Prediger: Nicolaus Kellio SJ (1643–1684). Das Trienter Konzil und seine Rezeption im Ungarn des 16. und 17. Jahrhunderts. Hrsg. Márta Fata, András Forgó, Gabrielle Haugh-Moritz, Anton Schindling. Münster 2019 (Reformationsgeschichtliche Studien und Texte 171), 224).

Appendix 287

[Kellio, Nicolaus:] Kurtzer und warhaffter Berichts-Auszug, womit unverholen und sonnenklar erweisen wird, dass die in Königreich Hungarn un-catholische Praedicanten nicht in Ansehen der Religion, sondern der Rebellion und Auffruhr wegen abgesetzt und dess Königreichs verwisen; auch nicht weniger ersterwendte Praedicanten nicht ins gesambt, sondern ein jeder insonderheit gerichtlich hier in Sachen überwisen, geurtheilet und rechtmässig verurtheilet worden, so einem hochlöbl. Delegirten Königlichen Gericht zu Prespurg zugeschriben und durch eben hochgedachten hoch löblichen Delegirten Gerichts-Secretarium, so Amchts wegen völligen Verlauff persöhnlich beygewohnet, auch alles vnd jedes selbst treulich in die Feder übernommen, verfasst worden. Gedruckt zu Türnau, im Monat Martio an. 1675.

Külföldi nyomtatvány.

Ez a katolikus propaganda kiadvány a protestáns papok ellen 1674. március 5. és április 20. között lefolytatott gályarabperhez kapcsolódik. 1675-ben hasonló kiállítású címlappal és teljesen azonos tartalommal latin nyelven is megjelent a bécsi Cosmerovius nyomdában (**Appendix 286**). Szabó Károly címlapjuk utolsó sora alapján mindkét kiadványt a nagyszombati nyomda termékei közé sorolta (RMK II 1369 és RMK II 1370). Nem kételkedett ebben Ján Čaplovič sem (2078 és 2079). V. Ecsedy Judit azonban tüzetes tipográfiai vizsgálat alapján kétséget kizáróan bizonyította, hogy mindkét kiadvány a bécsi Cosmerovius-műhelyben készült (MKsz 2008: 7–13).

A címlapon mind a két kiadványt a pozsonyi rendkívüli törvényszék titkára ajánlja a törvényszék tagjainak. A titkár neve a latin és a német változatban is a főresz végén olvasható. E kiadványban „Joannes Labsansky” formában (36). Őrá utalnak itt is, ott is a függelék (*Appendix*, illetve *Anhang*) végén az *idem qui supra* szavak (itt 50). Ezért Szabó Károly és Ján Čaplovič, valamint a gályarabperrel foglalkozó kiterjedt szakirodalom jelentős része őt tartotta e munka szerzőjének. A latin kiadás vizsgálata, a protestáns válaszok és a jezsuita hagyomány alapján azonban határozottan állítható, hogy a valódi szerző Nicolaus Kellio, nagyszombati jezsuita volt (vö. **Appendix 286**).

A latin és a német címlap között finom különbségek is megfigyelhetők. A latin változat címlapján olvasható *dedicatio* és a kiadvány egész szövege valójában sehol sem állítja, hogy az ajánlást író titkár egyúttal e munka szerzője is volna. A *dedicatio* fent olvasható német változata szerint azonban az illető titkár, aki az egész eljárás alatt személyesen jelen volt, foglalt mindent írásba, „auch alles und jedes selbst treulich in die Feder übernommen, verfasst worden”. Ebből azonban nem következik feltétlenül, hogy ő a kiadvány szerzője. Az írásba foglalás ugyanis a peres eljárás folyamatára is vonatkoztatható.

A latin címlap tipográfiai elrendezése és utolsó sora „Tyrnaviae, mense Martio anno 1675” megtévesztő módon azt sugallja, hogy a kiadványt Nagyszombatban nyomtatták. Valójában azonban megállapítható az említett utolsó sorról, hogy az nem impresszum, hanem grammatikailag a dedikációhoz tartozik, annak keletkezése (vö. **Appendix 286**). E német változatban az olvasható a címlap alján, hogy „Gedruckt zu Türrnau, im Monat Martio an. 1675”, azaz nyomtatva Nagyszombatban 1675 márciusában. A nagyszombati nyomda gyakorlatától eltérően azonban e kiadványon sem olvasható a nyomda és a faktor teljes megnevezése, vagyis ez az utolsó sor itt sem feltétlenül az impresszum szerepét tölti be, hanem az előző, latin nyelvű kiadásra való utalásként értelmezhető. Tehát e kiadvány nem hamis nyomdahellyel, hanem nyomtatási helyének feltüntetésével jelent meg.

A latin és német változat címszövegének eltérései a fentiek alapján a következőkkel magyarázhatóak. A latin változat az irat hitelességének megerősítése céljából azt a látszatot keltette, hogy a kiadvány szerzője Labsánszky János volt, és hogy azt Nagyszombatban nyomtatták. A német változat a latin nyomán készült, s a hitelesség további erősítése végett annak finom csúsztatásait – egyértelmű hamisítás nélkül – tovább erősítette, még inkább összemosta a dedikáció és a kiadvány szerzőjének személyét, és alátámasztotta a nagyszombati nyomtatás látszatát.

A röpirat hamarosan megjelent, újabb német nyelvű kiadásai (Dillingen 1675, RMK III 2694, Mainz 1675, RMK III 2713, Sagan 1678, RMK III 2929) pedig mind erre az „első nagyszombati” nyomtatásra hivatkoztak hitelességük igazolására.

Appendix 288

Kéry János: Aristoteles, magnus orbis philosophus oratorio caractere descriptus, sive oratio habita in ... conventu Tallensi ordinis S. Pauli primi eremitae a ... Joanne Kery praelibati ordinis priore generali ..., cum plures ejusdem instituti fratres suprema laurea philosophiae laurea coronaret anno MDCLXXV. mense (...) die (...). (Pozsony 1675.)

Külföldi nyomtatvány.

Kéry János ezt a beszédét 1675-ben mondta el a pálos rend máriavölgyi kolostorában, egy filozófiai doktorná avatás alkalmából. Címlapján nincs impresszum, Szabó Károly önálló, 1675. évi pozsonyi nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 1373). Meghatározását később ő maga helyesbítette bibliográfiája harmadik kötetében (RMK III 2686) a következőképpen: „tévedve tartottam hazai nyomtatványnak s hibásan vettem föl (Pozsony) 1676 [recte 1675]-re.” E kiadvány ugyanis része annak a Bécsben 1675-ben Leopold Voigt egyetemi nyomdász betűivel megjelent, *Panegyres et orationes* című gyűjteményes kötetnek, amely Kéry János 1664–1675 között tartott alkalmi beszédeinek – köztük Nagyszombatban kiadott nyomtatványoknak (3583, 3584) is – az újrakiadását tartalmazta. Ján Čaplovič ugyanezen ok miatt zárta ki e művet a nagyszombati nyomtatványok közül (LXXXIV).

Appendix 289

Kéry János: Praelati eruditio S. Spiritus de coelis effusus, sive oratio habita feriis Pentecostalibus in ... conventu Tallensi ordinis S. Pauli primi eremitae pro deligendo ibidem in comitiis generalibus dicti ordinis priore generali a ... Joanne Kery, ordinis ejusdem priore generali ..., cum evoluto sexennio onerosum generalatus officium deponeret anno MDCLXXV. mense Junio die (...). (Pozsony 1675.)

Külföldi nyomtatvány.

Kéry Jánosnak ezt az 1675 pünkösdjén a pálos rend Máriavölgyben tartott általános káptalani gyűlésén tisztsége letétele alkalmából mondott beszédét, amelynek címlapján nincs impresszum, Szabó Károly önálló, 1675. évi pozsonyi nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 1374). Meghatározását utóbb ő maga helyesbítette bibliográfiája harmadik kötetében (RMK III 2686) a következőképpen: „tévedve tartottam hazai nyomtatványnak s hibásan vettem föl (Pozsony) 1675-re.” E kiadvány ugyanis része annak a Bécsben 1675-ben Leopold Voigt egyetemi nyomdász betűivel megjelent, *Panegyres et orationes* című gyűjteményes kötetnek, amely Kéry János 1664–1675 között tartott alkalmi beszédeinek – köztük Nagyszombatban kiadott nyomtatványoknak (3583, 3584) is – az újrakiadását tartalmazta. Ján Čaplovič ugyanezen ok miatt zárta ki e művet a nagyszombati nyomtatványok közül (LXXXV).

Appendix 290

Nad-sip az az a' nádnek ditsiretére irott versek. Notája: Szentek seregében vigyázo szent pásztor. S. l. 1675. s. n.

1700 utáni nyomtatvány.

A kiadványról, annak teljes szövegét is közölve, először Majláth Béla adott hírt (MKsz 1891: 134–141). Ő minden bizonnyal a vers végén olvasható datálásból arra következtetett, hogy a ma az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött, egyetlen ismeretes példány 1675-ben készült. Az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (I 2084/291). Petrik Géza már XVIII. századi nyomtatványnak tartotta, ezért a nyomtatási hely és év megjelölése nélkül közölte bibliográfiájában (II 820). A nyomdai anyag vizsgálata alapján Bánfi Szilvia megállapította, hogy valójában 1751 körül készült Budán özvegy Nottenstein Veronika készletével (Petrik IX 313).

Appendix 291

Kajoni János: Aranyos ház. Csíksomlyó 1676?

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

Seprődy János Ráduly Simon kéziratban maradt, ma már nem található összeállítására hivatkozva (Kájoni János (Gábor) működése. Kézirat, 412) az *Aranyos ház* című énekgyűjtemény 1676. évi megjelenéséről a következőket írta: „Kajoni fiatalkori első műve s a nép számára irt énekeket és imádságokat tartalmazott. Lehet, hogy a Cantionaleval egyidejűleg (1676) jelent meg, azonban egyetlen példánya sem ismeretes, jóllehet még száz év multán is ugy emlegetik, mint közönségesen ösmert és használt könyvet.” (ItK 1909: 141.) Seprődy tehát nem állította, csupán feltételezte e munka nyomtatásban való megjelenését, Sztripszky Hiador mégis felvette bibliográfiájába, és indoklásképpen megismételte Seprődy feltételezését (I 2085/292). Az adat azóta tovább él a szakirodalomban. Így Gajtkó István szerepeltette a XVII. századi imádságoskönyvek jegyzékében (A XVII. század katolikus imádságirodalma. Bp. 1936, 38/32). Domokos Pál Péter a *Cantionale catholicum* szövegkiadásában Kájoni első nyomtatott műveként idézte, amelynek „egyetlen példánya sem ismeretes” („... édes Hazámnak akartam szolgálni ...” Kájoni János: *Cantionale catholicum*. ... Bp. 1979, 105). Ugyanígy közölte címét Keveházi Katalin, de megjelenését 1670 körülre tette, hely nélkül (Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor. I–XIV. Főszerk. Kőszeghy Péter, szerk. Tamás Zsuzsanna. Bp. 2003–2014. V. kötet. Bp. 2006, 28). Ez nyilvánvalóan sajtóhiba, hiszen 1670-ben még nem is működött a csíksomlyói nyomda. Pap Leonard 1676 és 1680 között megjelent nyomtatványként hivatkozott rá (Erdélyi ferences nyomdák és kiadók. Csíkszereda 2009, 43). Adatát átvette Bánfi Szilvia és V. Ecsedy Judit (Újabb adatok a katolikus könyvnyomtatás helyzetéről az Erdélyi Fejedelemségben. In: *Catholice Reformare. A katolikus egyház a fejedelemség korában*. Szerk. Diósi Dávid és Marton József. Bp.-Kolozsvár 2018, 92. és 103/18).

Minthogy az *Aranyos ház* című gyűjtemény sem kéziratos, sem nyomtatott formában nem ismeretes, és semmiféle erre vonatkozó további adat sem maradt fenn, ezért nincsen elegendő indok feltételezni nyomtatásban való megjelenését.

Appendix 292

Köleséri Sámuel, sen.: *Idvesség sarka*. Debrecen 1676.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Szabó Károly példány ismerete nélkül, Sándor István közlése alapján sorolta be bibliográfiájába a fenti formában ezt a nyomtatványt (RMK I 1189), megjegyezve, hogy első kiadása 1666-ban jelent meg Patakon (3309). Sándor István a következő formában tudósított erről a kiadványról: „1676 Debretzen. Idvesség Sarka, mellyen a' Hitnek idvességre szükséges részei megfordúlnak. 8. Ir. Köleséri Sámuel.” (Könyvesház 52). Az első kiadás „1666 Patak” besorolással pontosan ugyanebben a formában található meg Sándor művében (Könyvesház 44). Bizonyos, hogy ez a leírás nem autopszián alapul, mivel az 1666. évi pataki kiadás címe a következő: *Idvesség sarka, avagy az evangélium szerint való igaz religiónak... igazságinak... összeszedetege...* (vö. 3309). A Sándor által közölt cím viszont gyakorlatilag pontosan megegyezik a Bod Péter Magyar Athenásában találhatóval: „*Idvesség Sarka, mellyen a' Hitnek Idvességre szükséges részei megfordúlnak. Patak. 1666-dik eszt. 8. R.*” (Athenas 149). Az 1676. évi kiadást a Magyar Athenas nem említi, megtalálható viszont Bethlen Kata könyvtárának 1752-ben Bod Péter által készített kéziratos katalógusában: „Köleséri Sámuel Debretzeni Pap adott ki illy Munkákat... 4 *Idvesség Sarka, mellyen a Hitnek idvességre szükséges részei fordulnak Debr. 1676. 8. R.*” (Bethlen Kata könyvtára 51-52, n° 191).

A különböző forrásokban található címek azonossága alapján megállapítható, hogy a Sándor Istvánnál az *Idvesség sarka* 1676. évi kinyomtatására vonatkozó adatok Bod Pétertől származnak. Bod munkáiban, amint idéztük, kétszer fordul elő a kérdéses cím. Először az 1752-ben készített kéziratos katalógusban, amely valószínűleg egy korábbi kéziratos katalógus másolata (Bethlen Kata könyvtára XIX-XX). A nyomtatás helye és ideje itt „Debrecen 1676”, az 1766-ban kinyomtatott Magyar Athenasban pedig „Patak 1666”. Az Athenasban található adatok hitelességét igazolja a nyolcadrét, vagyis kis formátumú munkából máig fennmaradt tizennégy példány (vö. 3309). Ebből következik, hogy az 1666-os kiadás nagy példányszámban látott napvilágot. Az 1676-os kiadásra vonatkozó adat az 1752-es katalógusban – amely Sándor István bibliográfiájába is bekerült – viszont bizonyosan elírás. Kizárható ugyanis, hogy az 1666-ban Patakon nagy példányszámban kinyomtatott munkát Köleséri 1676-ban újra sajtó alá adta volna, hiszen az 1670-es években Debrecenben, illetve Kolozsvárott közreadott művei arról tanúskodnak, hogy a kinyomtatásukhoz szükséges összegeket csak igen nehezen tudta összegyűjteni különböző adományokból (vö. Debrecen 1673, 3877; Kolozsvár 1675, 4012; Debrecen 1677, 4127; Debrecen 1682, 4406).

Appendix 293

[Heltai Gáspár:] Poncianus császár historiája ... Lőcse 1676.

1685 utáni nyomtatvány.

Szabó Károly *Ponciánus császár históriájának* a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában őrzött, címlap nélküli példányát 1676-ban kiadott lőcsei nyomtatványként írta le (RMK I 1203), és azonosnak gondolta a kiadással, amelyet ugyanilyen megjelenési hellyel és évvel Toldy Ferenc említett (A magyar költészet története az ősidőktől Kisfaludy Sándorig. 2. kiad. Pest 1867, 133). Szabó nyomán 1679-es kiadásként írta le Ján Čaplovič is (1361).

A betűtípusok tanúsága szerint azonban e kiadvány az 1690-es években jelent meg Lőcsén (Pavercsik Ilona megállapítása), ezért leírását az RMNy következő kötete fogja közreadni.

Appendix 294

[Kellio, Nicolaus:] Extractus brevis et verus, quo candide demonstratur acatholicorum praedicatorum e regno Hungariae proscriptionem et degradationem factam esse respectu rebellionis, non autem religionis, eosdemque praedicantes non in genere, sed in specie convictos, judicatos ac legitime esse condemnatos. Dedicatus Regio Delegato Judicio Posoniensi ab ejusdem incltyi Judicii secretario, actorum singulorum conscio, et ex officio omnibus praesenti, Tyrnaviae, mense Martio anno MDCXXIV. recusum. [S. l.] anno MDCLXXVI.

Külföldi nyomtatvány.

A Pozsonyban 1674. március 5. és április 20. között a protestáns papok ellen lefolytatott „gályarabper” kivonatos ismertetésének ezt a kiadását Hellebrant Árpád írta le először 1676. évi nagyszombati nyomtatványként (MKsz 1891: 272) Álláspontját elfogadta Sztripszky Hiador (II 2626/174) és Ján Čaplovič is, aki Labsánszky Jánost nevezte meg a munka szerzőjeként (2090). A kiadvány az 1675. évi első kiadást követi, amelyet címlapjának utolsó sora alapján „Tyrnaviae, mense Martio anno MDCLXXV”, a bibliográfiai szakirodalom 1675. évi nagyszombati nyomtatványként tartott számon (RMK II 1369, Čaplovič 2078). Erről az első kiadásról azonban V. Ecsedy Judit kétséget kizáróan bizonyította, hogy az a bécsi Cosmerovius-műhelyben készült (MKsz 2008: 8–13), címlapjának fent idézett utolsó sora pedig nem impresszum, hanem a dedicatio keltezése (vö. **Appendix 286**). Ennek az 1676. évi kiadványnak az impresszuma csupán az újra nyomtatás évét jelöli meg, a nyomtatás helyét nem. V. Ecsedy Judit a tipográfiai anyag vizsgálata alapján egyértelműen megállapította, hogy e kiadvány nem magyarországi, hanem valamely egyelőre nem azonosított külföldi műhelyben készült (szóbeli közlés).

A röpirat szerzőjének személyéről ld. **Appendix 286**.

Appendix 295

Prognosis astrologica ex Martio-Saturnino cometa, observato Tyrnaviae anno currente 1661. a die 3 Februarij usque ad 17. ejusdem ab Astrophilo Academico ibidem, in qua ex erecto coeli themate ad primum concinnati phaenomeni conspectum et ab inductione viginti et amplius saeculorum demonstratur verum esse illud Claudiani: Nunquam terris spectatum impune cometen. Tyrnaviae 1676.

Tévesen feltételezett kiadás.

Aloysius Zelliger nagyszombati kiadványokat összegyűjtő bibliográfiájában a fenti című munka 1661. évi kiadásának (2995) leírását követően megjelent újabb kiadását is felvette (Pantheon 1661/1). E kiadványnak azonban a mai ismeretek szerint sem a lelőhelyül megadott Országos Széchényi Könyvtárban, sem más forrásban nincs nyoma. Maga Zelliger sem ismételte meg leírását az 1676. év kiadványainak ismertetésénél. Az 1661 februárjában feltűnt üstökös ismertető munka az üstökösökre vonatkozó általános megállapítások miatt elvben később is érdeklődésre tarthatott számot, azonban nem tekinthető valószínűnek, hogy az aktuális eseményhez köthető szöveg tizenöt évvel később ismét kikerült volna a sajtó alól.

Feltehetően az okozhatta a tévedést, hogy az 1676. évre kiadott nagyszombati kalendárium (4039) prognosztikonjának a címe igen hasonlóan kezdődik (*Prognosis coniecturalis astrologica*).

Appendix 296

Wienerischer Schreib-Calender vor das Jahr von Christi Geburth MDCLXXVIII. ... Viennae apud Antonivm Weypert Bibliopol. Universitatis. Typis Academiae Tyrnaviensis. – 4°

Külföldi kiadvány.

Szabó Károly a fenti címmel vette fel bibliográfiájába a nagyszombati német nyelvű naptársorozat 1678-ra szóló tagját (RMK II 1424). Ugyanígy nagyszombati nyomtatványként ismertette Ján Čaplovič is (2105). Az impresszumadatok valójában a rézmetszetes címlapkereten olvashatók. A nyomtatvány betűtípusai szerint azonban bizonyosan nem Nagyszombatban, hanem nagy valószínűséggel Bécsben készült (V. Ecsedy Judit megállapítása). Ennek oka az lehetett, hogy a kalendárium szerzője, Szentiványi Márton 1676–1678 között Bécsben, a Pázmáneum régenseként működött (Serfőző 13, Fazekas István: A Pázmáneum története az alapítástól a jozefinizmus koráig. In: A bécsi Pázmáneum. Szerk. Zombori István. Bp. 2002, 158). Hasonló a helyzet az 1678-ra szóló latin nyelvű nagyszombati naptárral, amely egyik változatának a címlapja szintén Bécsben került ki a sajtó alól (vö. 4158 B-variáns), az 1679-re kiadott pedig teljes egészében ott készült (vö. **Appendix 301**).

Appendix 297

C. I. A. P. (= Comes Ioannes Antonius Palffy) Michael Wetzel. S. I. 1674-1680. [1] fol.

Szedett szöveget nem tartalmazó dokumentum.

A Pálffyak címerét ábrázoló rizsmacímke. A kiadványt Ján Čaplovič a kiadási hely nélkül megjelent nyomtatványok között írta le (2593a). Nem foglalt azonban egyértelműen állást abban a kérdésben, hogy tartalmaz-e szedett szöveget a címke. Ma példánya nem található. Valószínű azonban, hogy a címerábrázolás fa-, méginkább rézmetszet volt.

Appendix 298

Religionsgespräch Johann. Theodati Simpliciani, alias Klibnitz, sive Biltzing und Gottlieb Christiani Nie-Simpliciani, sondern beständigen Lutherani gehalten auff der Reise nach Emaus Luc. 24. [S. I.] im Jahr Christi 1677.

Külföldi nyomtatvány.

Ezt a számos németországi gyűjteményben és az Országos Széchényi Könyvtárban is megtalálható vitairatot először Bucsay Mihály írta le a nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok között a hallei magyar könyvtár példánya alapján (62, nr. 655). A kiadvány nyomdai anyaga azonban nem egyezik egyetlen magyarországi műhelyével sem, így az bizonyosan külföldön készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

A munka a Joannes Theodatus Simplicianus álneven Nagyszombatban kiadott *Palladium sanctae religionis catholicae, apostolico Hungariae regno consecratum, das ist Discurs von der heiligen catholischen alleinseligmachenden Religion* című katolikus vitairatra válaszol, amelyet Simplicianus előkelő beszercebányai polgároknak ajánlott (Nagyszombat 1676, 4102). Ezen válaszirat XI. fejezete (*Das XI. Capitel* 51–61) a bányavárosi és környékbeli evangélikus lelkészek és tanítók szempontjából a szemtanú hitelességével számol be 1674. évi Pozsonyba idézésükről, s az ügyükben a rendkívüli törvényszék előtt folytatott tárgyalásokról, megállapítva, hogy bűnösségüket nem bizonyították, hanem csupán a király erre vonatkozó rendeletének engedelmességre mentek száműzetésbe. Ennek alapján feltételezhető, hogy e válaszirat szerzője 1674 előtt Beszercebányán vagy környékén működött. A beszercebányai evangélikus gimnázium két tanáráról, Matthias Stürtzerről és Thomas Stellerről is ismeretes, hogy 1674-ben száműzetésbe kényszerültek, illetve az utóbbi gályarabságot szenvedett (Rosenauer Károly: A beszercebányai á. h. ev. gymnasium története. Beszercebánya 1876, 57–68). További konkrét adatok nélkül azonban egyikük szerzősége sem tekinthető bizonyítottnak.

Appendix 299

Ceaslov. Blaj 1678?

Tévesen feltételezett kiadás.

E nyomtatvány adatait Gh. Bran közölte a mikolapataki (Văleni, RO) görögkatolikus parókián található példányra hivatkozva a Máramaros megyében lévő görögkatolikus parókiákon őrzött bibliográfiai ritkaságok között (Rarităţi bibliografice în bisericile maramurăşene. Graiul Maramureşului: 1935. május 30. pag. 3., nr. 13). A román nemzeti bibliográfia (BRV IV 27) példány ismerete nélkül, csupán Bran közlésére hivatkozva, kérdőjelesen idézte címét a fenti formában. Újabbban V. Ecsedy Judit minősítette tévedésnek ezt az állítást, mivel a XVII. század folyamán Balázsfalván nem működött nyomda (MKsz 1994: 175). Ott csupán 1747-ben kezdődött meg a cirill betűs román nyomtatványok kiadása (Jakó Zsigmond: A balázsfalvi nyomda kezdetei. In: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest 1976, 252–256). Ezt a hóráskönyvet is többször megjelentették Balázsfalván a XVIII. század folyamán (Petrik V 22). A mikolapataki példány ismerete nélkül azonban nem deríthető ki, hogy az melyik XVIII. századi kiadással azonosítható.

Appendix 300

Octoih. Blaj 1678?

Tévesen feltételezett kiadás.

E nyomtatvány adatait Gh. Bran említette a mikolapataki (Văleni, RO) görögkatolikus parókián található példányra hivatkozva a Máramaros megyében lévő görögkatolikus parókiákon őrzött bibliográfiai ritkaságok között (Rarităţi bibliografice în bisericile maramurăşene. Graiul Maramureşului: 1935. május 30. pag. 3., nr. 14). A román nemzeti bibliográfiába (BRV IV 28) példány ismerete nélkül, csupán Bran közlésére hivatkozva, kérdőjellel került be a fenti formában. Újabbban V. Ecsedy Judit tévedésnek minősítette ezt az állítást, hivatkozva arra, hogy a XVII. század folyamán Balázsfalván nem működött nyomda (MKsz 1994: 175). Ott csupán 1747-től jelentek meg cirill betűs román nyomtatványok (ld. még Jakó Zsigmond: A balázsfalvi nyomda kezdetei. In: Írás, könyv, értelmiség. Bukarest 1976, 252–256). Ezt a román szertartáskönyvet többször megjelentették a XVIII. század folyamán (Petrik V 358). A mikolapataki példány ismerete nélkül nem deríthető ki, hogy az melyik XVIII. századi kiadással volt azonos.

Appendix 301

Calendarium olim Tyrnaviense nunc Viennense ad annvm ... MDCLXXIX ... tam in Austria, quam in Hungaria ... supputatum opera Astrophili cujusdam e Soc. Iesu in Universitate Viennensi. [Tyrnaviae 1678.]

Külföldi nyomtatvány.

Aloysius Zelliger összefoglalóan, az egyes kiadványok önálló leírása nélkül a nagyszombati, latin nyelvű kalendáriumsorozat minden 1675–1682 közötti időszakra szóló tagját nagyszombati nyomtatványként vette fel összeállításába (Pantheon 1675/3). Példány ismerete nélkül, a naptársorozat többi tagja alapján az Ave Tyrnavia című kiadvány is említi 1679-re szóló nagyszombati, latin nyelvű naptárt (1678/1). A jelenlegi ismeretek szerint azonban a nagyszombati naptársorozatnak 1679-re csupán a fenti, impresszumatatok feltüntetése nélkül megjelent, de címében magát Nagyszombathoz kötő tagja jelent meg. E kiadványt azonban már Ján Čaplovič kizárta a nagyszombati nyomtatványok közül (CCXXI). Véleményét arra alapozta, hogy prognosztikonjának címlapján a *Viennae Austriae 1679 typis Joannis van Ghelen* impresszum szerepel.

A nyomtatvány betűtípusainak vizsgálata is azt bizonyította, hogy a teljes nyomtatvány Bécsben készült Joannes van Ghelen nyomdájában (V. Ecsedy Judit közlése).

A rézmetszetes címlapkeretet már az előző évi nagyszombati latin nyelvű naptár B-variánsa is felhasználta, ott azonban még csupán a címlap készült Bécsben, a könyvtestet Nagyszombatban nyomtatták (4158). Ez az 1679-re szóló, magát a nagyszombati naptársorozat tagjának nevező kiadvány minden bizonnyal azért készült Bécsben, mert a kalendárium szerzője, Szentiványi Márton 1676–1678 között az ottani Pázmáneum régenceként működött (Serfőző 13, Fazekas István: A Pázmáneum története az alapítástól a jozefinizmus koráig. In: A bécsi Pázmáneum. Szerk. Zombori István. Bp. 2002, 158, vö. 4158).

Appendix 302

Tyrnauer Schreibealender und Prognosis auf das Jahr 1679. [Tyrnaviae 1678.]

Külföldi nyomtatvány.

Az 1679-re szóló német nyelvű nagyszombati kalendárium egykori létezését Johann Brichenzweig löcsei szabó kéziratos feljegyzőkönyvének (Štatny archív v Prešove, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči, Zbierka písomnosti rozličnej proveniencie No. 106, 152–162) adata alapján Szabó András Péter feltételezte, megjegyezve, hogy a naptár leírása meglehetősen homályos (Brichenzweig 143–144). Brichenzweig 1680 szeptemberében készített feljegyzéseket az 1621 és 1679 között megjelent német nyelvű naptárak krónika jellegű szövegeiből, illetve prognosztikon részéből (a kéziratot Szabó András Péter elemezte, Brichenzweig 127–187, vö. 3731). Ennek során említette az 1679. évre szóló nagyszombati naptárat is, amelyet „ein pater Jesuit in Tirnaw” készített, Georgius Ludovicus von Sinzendorfnak szóló ajánlást tartalmazott, kezdetén pedig az „in der Universitet zu Wien” megjegyzés volt olvasható.

Az 1676-ra készült kalendáriumot (4051) követő évekből a nagyszombati jezsuita kollégiumhoz köthető német naptárak közül csupán az 1678-ra kiadott példánya maradt fenn (Appendix 296). Az azonban a betűtípusok tanúsága szerint nem Magyarországon, hanem minden bizonnyal Bécsben jelent meg. A teljesebben ismeretes latin kalendáriumsorozat 1678-ra kiadott tagja (4158) esetében a B-változat címlevele, az 1679-re szóló (Appendix 301) pedig teljes egészében szintén Bécsben készült. Ennek oka az lehetett, hogy a naptár szerkesztője, Szentiványi Márton 1676–1678 között Bécsben a Pazmaneum régenceként tanított (Serfőző 13).

E nagyszombati megnevezésű, de valójában Bécsben kiadott latin és német naptárakban (**4158 B**-variáns, **Appendix 296**, **Appendix 301**) a cím végén lényegében a szintén a fenti szöveg olvasható (vö. idézett kézirat 162, illetve Szabó: Brichenzweig 143–144). Ez arra utal, hogy szerzője a bécsi egyetemen tartózkodik. Ezért megalapozottan feltételezhető, hogy a forrásban leírt, 1679-re szóló, Nagyszombathoz kötődő német nyelvű naptár is Bécsben jelent meg, és így nem tartozik a régi magyarországi nyomtatványok közé.

Appendix 303

Meghalni akaró embernek prédikátorával való beszélgetése. S. I. ante 1678.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Szabó Károly a Serédi Gáspár kolozsvári házánál talált ingóságok 1678 januárjában felvett leltárából közölte a két parasztladában tartott „Könyvek regestrumát.” A több mint hatvan cím közül meghaladta a negyvenet az 1575 és 1677 között nyomtatott régi magyar könyvek száma. Szabó csupán a fenti címet nem tudta azonosítani: „Ezen cím után meghatározni nem tudom, s így ismeretlennek kell tartanom, ha csak netalán ez önkényesen adott cím alatt valamely hasonló tartalmú ismert munka nem lappang.” (MKsz 1879: 184–185, 188).

Az azonosítás ma sem végezhető el. A regesztrumban szereplő művek nagyobb részét 1650, sőt többségüket 1670 után nyomtatták. Ezért és a kiadvány címében olvasható „prédikátor” szó alapján leginkább egy 1670 és 1677 között, de mindenképpen 1678 előtt nyomtatott protestáns műre lehetne gondolni. Ez a hagyatéki eljárás során felvett könyvjegyzékben található, önkényesen adott cím – amely sem a kiadvány nyomtatási idejére, sem helyére, sem közelebbi tartalmára nem utal – nem nyújt kellő alapot ennek az ismeretlen magyar nyelvű kiadványnak a határozott feltételezéséhez.

Appendix 304

Historica relatio colloqvii Cassoviensis de iudice controversiarum fidei, praeside r. p. Gabriele Jvul, Soc. Jesu, ... academiae Cassoviensis cancellario et controversiarum fidei professore, respondente ... Stephano Renyes Varadiensi (ante studioso Calvin.) ex convictu nobilium, habiti, cum dn. Elia Ladivero, rectore Bartphensi et m. Isaaco Zabano, conr. Eperiensi anno MDCLXVI. die 25. Junii tota et 26. usque ad meridiem bona fide ... a scriptoribus in actu disputationis excerpta et in Iudicium Lutheran. ac Pontif. a confessore veritatis anno C. 1679. exhibita. (Claudiopoli 1679).

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly az 1666. június 25. -én és 26-án Kassán lezajlott szóbeli hitvita jegyzőkönyvének ezt a nyomtatási helyének feltüntetése nélkül megjelent kiadását kolozsvári kiadványnak tartotta (RMK II 1446). Megállapította ugyanis, hogy nyomdai kiállítása egyezik *Fabianus Natus* egykori prágai prédikátor, *Fabianus Natus redivivus* címen *Christianopoli* impresszummal 1675-ben megjelent vitairatával (**Appendix**

305). A "Christianopolis" nyomtatási helyet minden további indoklás nélkül Kolozsvárral azonosította (RMK II 1446). Megjegyezte továbbá, hogy a korábbi jezsuita bibliográfiák ezt a jegyzőkönyvet a vita elnökének, Gabriel Ivulnak a művei közé sorolták (Stoeger 158, De Backer V 339, Sommervogel IV 696). A két kiadvány valóban ugyanabban a könyvnyomtató műhelyben készült, de tipográfiai anyaguk nem azonosítható a kolozsvári nyomdáéval és egyetlen más magyarországi műhelyével sem, azaz nem Magyarországon kerültek ki a sajtó alól, hanem valamelyik ma közelebről meg nem határozott külföldi nyomda termékei (V. Ecsedy Judit közlése).

A kiadvány tartalma alapján kizárható, hogy azt a kassai vita egykori elnöke, a katolikus Gabriel Ivul tette volna közzé. Bár példány alapján nem ismeretes, de feltételezhető, hogy az 1666. június 25-én és 26-án tartott hitvita jegyzőkönyve már 1666-ban Kassán is megjelent a vita egyik evangélikus résztvevőjének, Elias Ladiver akkori bártfai rektornak a gondozásában (**3285**). Valószínű, hogy ez az 1679. évi kiadás is az ő munkája, amint ezt Zoványi Jenő feltételezte (Theológiai Szemle 1925: 270 és 1934: 145). A ma ismeretes adatok alapján nem dönthető el, hogy ez az 1679. évi nyomtatvány a feltételezhető 1666. évi jegyzőkönyv második kiadása volt, vagy attól eltérő szöveget tartalmazott.

Appendix 305

Natus, Fabianus: Fabianus Natus redivivus, seu modesta solutio quaestionis de fuga in persecutione, utrum pastores Bohemici recte fecerint, quod ad mandatum Caesareum Praga excesserint, concionando deserentes oviculas suas? Apologetice conscripta ... autore ... m. Fabiano Nato, quondam ecclesiaste Pragensi, dein exule Christi. Wittebergae anno 1624. excusa, recusa vero et appendice aucta, sic persecutione Hungarica urgente ac jubente. Christianopoli 1675.

Külföldi nyomtatvány.

Fabianus Natusnak (1591–1634), a prágai Szent Salvator templom 1622-ben száműzetésbe kényszerült egykori prédikátorának a fehérhegyi csatát (1620) követően száműzött cseh protestáns prédikátorokat védelmező műve először 1624-ben jelent meg Wittenbergben (VD17 14:685427F). Ezt, a magyarországi protestáns üldözés alkalmából *Appendix*szel meg bővített újabb, 1675. évi kiadását Szabó Károly a kolozsvári nyomtatványok közé sorolta (RMK II 1360). A *Christianopoli* impresszumot ugyanis minden további indoklás nélkül Kolozsvárral azonosította (ld. még **Appendix 304**).

A kiadvány tipográfiai anyaga azonban nem egyezik a kolozsvári nyomdáéval és egyetlen más magyarországi műhelyével sem, azaz nem Magyarországon készült, hanem valamely ma közelebről meg nem határozott külföldi nyomda terméke (V. Ecsedy Judit közlése).

Appendix 306

Arnu, Maximilianus: Secundum aetatis saeculum Tirnaviensis Apollinis, S. Francisci Xaverii, scholae poeseos patroni, a novem Musis Romanorum Pontificum novem elogiis celebratum. Tirnaviae 1679.

Tévesen feltételezett kiadás.

Ennek a valójában 1697-ben megjelent nyomtatványnak a megjelenési évét először Joannis Nep. Stoeger közölte hibásan (I 15) Maximilianus Arnu (1671–1704) gráci jezsuita életrajzában. Ezt a téves évszámot megismételték a De Backer testvérek (I 291) és Carlos Sommervogel (I 572), továbbá Stoegerre hivatkozva Szinnyi József is (I 254). A nyilvánvaló sajtóhibára Ballagi Mór hívta fel a figyelmet (ItK 1891: 207–209). Képtelenségnek tartotta az 1679-ben csupán nyolcéves Arnu szerzőségét, és állítását a wilnoi császári könyvtár azóta lappangó példányának „címzésével” igazolta. Ebben az évszám ugyanis: *M. DC. LXXXVII.* (i. m. 209). Sztripszky Hiador Ballagi közlésére hivatkozva már helyesen, 1697. évi nyomtatványként vette fel Arnu munkáját (II 2680/228) Szabó Károly bibliográfiájához készült kiegészítései közé. Pedig e nyomtatványt már Szabó Károly is közölte teljes címével az 1697. évnél a budapesti Egyetemi Könyvtár példányára hivatkozva (RMK II 1898). Szabó azonban a jezsuita életrajzírókkal ellentétben szerzőjének a teljes címben szereplő Nicolaus Gusichot tekintette, aki annak az ünnepi alkalomnak a „promotor”-a volt, amelyre a nyomtatvány készült (vö. RMSz 47, Arnu, Maximilianus).

Appendix 307

Busenbaum, Herrmannus: *Medulla theologiae moralis, facili ac perspicua methodo resolvens casus conscientiae ... Tyrnaviae 1679 typ. acad.*

Tévesen feltételezett kiadás.

E munka 1679-ben, Nagyszombatban megjelent kiadásának leírását egy Besztercebányán őrzött példányra hivatkozva Aloysius Zelliger közölte (Pantheon 1679/1). Ján Čaplovič Zelliger leírása nyomán azonban már példányból ismeretlen nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (2117). A besztercebányai tudományos könyvtárban (Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici) ma valóban megtalálható Herrmannus Busenbaum *Medulla* című munkájának egy hiányos, címlap nélküli példánya (MS Ba BB 123). Ennek szedése azonban teljes mértékben megegyezik a mű 1685-ös kölni kiadásával (VD17 12:106848R), tehát annak egy hiányosan fennmaradt példánya. Bizonyosnak tekinthető, hogy Zelliger ezt a példányt vélte 1679. évi nagyszombati kiadásnak.

A téves adat keletkezése a következőképpen rekonstruálható. Zelliger minden bizonnyal a mű 1693-as nagyszombati kiadásának (RMK II 1744) szintén besztercebányai példány alapján azonosíthatta a művet, ugyanis az általa feltüntetett terjedelmi adatok azzal egyeznek meg, és nem a ma ismeretes hiányos példányéval. A címleírás is pontosan követi annak címszövegét. Végül a ma is megtalálható hiányos kötet megjelenési évét 1679-nek gondolta, a benne olvasható, Winandus Weidenfeldtől, az alsó-rajnai jezsuita rendtartomány provinciálisától származó, 1679. január 6-án kelt privilégium alapján.

Mindezek alapján, újabb adat előkerüléséig, Busenbaum *Medullája* 1679. évi nagyszombati kiadásának egykori léte nem feltételezhető.

Appendix 308

Evangelia a epištoly. V Žilíně 1679. 16°

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

E példányból nem ismeretes perikópáskönyvről először a magát J. J. monogrammal jelölő Josef Juračik adott hírt Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár bibliográfiájának második kötetéről írott recenziójában (Časopis Musea království Českého 1885: 422). Ez alapján a Knihopis digit. is közölte feltételezett tételként (K17831).

Mivel máshonnan nem került elő olyan adat, amely alátámasztaná, hogy valóban létezett 1679-es zsolnai kiadás, és a recenzió szerzője sem nevezte meg forrását, joggal feltételezhető, hogy csupán elírás történt. Valójában az 1676-os zsolnai kiadásról van szó (4116), amelyet a recenzió nem említ, annak ellenére, hogy Szabó Károly ismerte. 1679-es megjelenését további adatok előkerüléséig nincs ok feltételezni.

Appendix 309

Gebet und Gesangbuch ... Cronstadt 1680. (Colophon: In Verlegung des Authoris gedruckt zu Kronstadt in der Hermannischen Druckerey durch Nicolaum Müllern anno 1680.)

1686-ban megjelent nyomtatvány.

E kiadvány leírását Szabó Károly közölte a brassói evangélikus gimnázium egyetlen, címlap nélküli példányára hivatkozva, és a kiadás évét a kolofon adata alapján 1680-ban állapította meg (RMK II 1465). A kiadási évet Julius Gross azonban ugyanazon példány alapján helyesbítette. A kolofonban ugyanis nem 1680, hanem 1686 olvasható (Kronstädter 220). A ma a brassói levéltárban őrzött két, egymást kiegészítő példány megerősíti Gross megállapítását.

Appendix 310

Kornéli János: Fragmenta historiae Hungariae ab anno 1663 usque ad an. 1678. deductae. Cassoviae 1680.

1700 utáni kiadás.

Szinnyei József (II 112-113) Johann Stoegerre (47) és Fejér Györgyre (Historia academiae scientiarum Pazmanianae archi-episcopalis ac M. Theresianae regiae literaria. Budae 1835, 28) hivatkozva 1680. évi kassai nyomtatványként említette a fenti formában e munkát.

Már Ján Čaplovič is megállapította, hogy a mű valójában 1739-ben jelent meg (CXIV). Čaplovič azonosítása helytálló. Kornéli János jezsuita (1686–1748) első nyomtatott műve 1718-ból ismeretes (vö.

Petrik II 449). *Fragmenta Ungaricae historiae* című munkája négy részletben jelent meg Kassán 1738 és 1743 között (vö. Petrik I 819 és Borián Gellért Elréd: Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében. Pannonhalma 2004, 163–178).

Appendix 311

Buzinkai Mihály: *Compendii logici libri dvo.* Kolozsvár 1680.

Tévesen feltételezett kiadás.

Buzinkai Mihály tankönyvének a lőcsei evangélikus egyház könyvtárában őrzött, címlap és az azt követő levél nélküli példányáról Dézsi Lajos azt feltételezte, hogy 1680-ban készült Kolozsvárott (MKsz 1906: 147). Megállapítását arra alapozta, hogy a kötet a mű általa ismert kiadásaitól (3000, 3477, RMK II 1833, RMK II 2113) eltérő terjedelmű, és hogy egy 1680-ban, Kolozsvárott nyomtatott kiadvánnyal (4309) összekötve maradt fent. Az ő nyomán tévesen vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador is (II 2697a). Ján Čaplovič azonban megállapította, hogy a hiányos lőcsei kötet valójában a – Dézsi által nem ismert – 1672-es kassai kiadás (3782) egyik példánya (673).

Appendix 312

Bukvar. Körtvélyes cr. 1680.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

E kiadvány egykori létezését – több korábbi közlés (pl. MKsz 1911: 117) nyomán – Sztripszky Hiador „elfogadható”-nak tartotta (II 2629/177). Később ugyanő felülbíráta e kijelentését, és arra a megállapításra jutott, hogy kizárható ennek az ábécés könyvnek a megjelenése 1680 körül Körtvélyesen. Máramarosban ugyanis az ortodox egyháznak a XVII. században nem volt iskolája, és a ruszinok részére csak a vallási uniót követően, a XVII. század legvégétől kezdtek el tankönyveket kiadni (Zorja. A Kárpátaljai Tudományos Társaság Folyóirata 1942: 12–18). Újabban Borsa Gedeon vizsgálta meg alaposan a körtvélyesi nyomda kérdését. A kezdetektől egészen tanulmánya megjelenéséig összefoglalta a róla és kiadványairól szóló szakirodalmat (MKsz 1994: 302–307). Megállapította, hogy egyetlen olyan dokumentum sem áll rendelkezésre, amely a körtvélyesi nyomda létezését bizonyítaná. A ma e nyomdának tulajdonított kiadványok egy részének megjelenéséről szintén nincs semmilyen bizonyíték, másik részük pedig más helyeken került ki a sajtó alól. Így a nyomda egykori létezését a szakirodalmi legendák közé sorolta.

Mivel a nyomda és e kiadvány létét bizonyító újabb dokumentum azóta sem került elő, ezért a Körtvélyesen megjelent *Bukvar* kizárható a régi magyarországi nyomtatványok köréből.

Appendix 313

Pentecostarion. Körtvélyes cr. 1680.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

E kiadvány egykori létezését – több korábbi közlés (pl. MKsz 1911: 117) nyomán – Sztripszky Hiaodor feltételezte (II 2630/178). Később saját maga bírálta felül megállapítását, és igen valószínűtlennek tartotta, hogy egyházi szláv nyelvű zsolozsmáskönyv készült volna a máramarosi Körtvélyesen (Zorja. A Kárpát-aljai Tudományos Társaság Folyóirata 1942: 10–12). Újabban Borsa Gedeon részletesen megvizsgálta a körtvélyesi nyomda kérdését. Összegezte a róla és kiadványairól szóló szakirodalmat a kezdetektől egészen tanulmánya megjelenéséig (MKsz 1994: 302–307). Megállapította, hogy a műhely létét bizonyító egyetlen dokumentum sem áll rendelkezésre. A nyomdának tulajdonított kiadványok egy részének megjelenésére szintén nincs semmilyen bizonyíték, másik részük pedig máshol került ki a sajtó alól. Így a nyomda egykori létezését a szakirodalmi legendák közé sorolta.

A nyomda és e kiadvány létét bizonyító újabb dokumentum azóta sem ismeretes, ezért a Körtvélyesen megjelent *Pentecostarion* kizárható a régi magyarországi nyomtatványok köréből.

Appendix 314

Peucker, Georgius: Carmen Lam. Rev. Andreas Sartorius ecclesiae Dei et aulae Cassensis annis 17. sacrorum minister beate in Domino moreretur. Leutschoviae 1680.

Külföldi nyomtatvány.

A besztercebányai születésű Georgius Peucker műveit felsorolva Haan Lajos azt írta, hogy „post reditum rector scholae Neosoliensis, Wittebergae dum moraretur – unde Jenam venit – edidit sequentia” azaz, Wittenbergben időzve jelentette meg őket, köztük a *Carmen in obitum Sartorii pastoris Cassensis* címűt is (Jena Hungarica, sive memoria Hungarorum a tribus proximis saeculis Academiae Jenensi adscriptorum. Gyula 1858, 31). A Haan Lajos által közölt adatok kerültek be Szabó Károly bibliográfiájába is (RMK III 4275).

Ezt követően, Johann Samuel Klein Nachrichten című művének kéziratban maradt IV. kötete alapján Kathona Géza „Az RMNy anyagába tartozó nyomtatványok” csoportjában a fenti formában adott hírt egy kiadványról „Leutschoviae 1680.” pontos impresszumadatokkal. Ezt az RMK III 4275-ös számú tételével azonosította, hozzáfűzve, hogy „Haan Lajos hely és év nélkül, pontatlan címmel említi” (MKsz 1987: 65). A Haan által leírt más címadatok valóban pontatlanok, hozzátvetőlegések, de mind azonosíthatók, s a megjelenésükre vonatkozó egyéb adatai is helytállóak.

Peucker verse is valóban Wittenbergben jelent meg, csak nem önállóan, miként azt Haan Lajos (i. h.) és nyomában Szabó Károly (RMK III 4275) feltételezte. Bizonyosnak látszik ugyanis, hogy Klein és Haan adata is a *Threni dispersae Sionis Hungaricae* című, Andreas Sartorius kaszai (Kossa, Trencsén megye) evangélikus lelkész 1679. június 12-én bekövetkezett halálának alkalmából Wittenbergben 1680 januárjában megjelentetett gyászvers-gyűjteménynek (RMK III 3079) arra a cím nélküli versére vonat-

kozik, amelynek szerzője *Georgius Peucker Neosol-Hung., ss. theol. studiosus* (B₁a). Ezt a feltételezést erősíti az is, hogy Samuel Klein címléírásának első fele – amint azt Kathona Géza közölte – teljesen megegyezik a *Threni dispersae Sionis Hungaricae* címlapján is olvasható *Andreas Sartorius quondam ecclesiae Dei et aulae Cassensis annis XVII. sacrorum minister vigilantissimus* fordulattal. Így nincs ok feltételezni Pecker gyászversének önálló, lőcsei megjelenését.

Appendix 315

Calepinus, Ambrosius: *Dictionarium undecim linguarum*. Basileae 1681 sumptibus Quissoniorum.

Tévesen feltételezett kiadás.

Ambrosius Calepinus tizenegy nyelvű – magyar megfelelőket is tartalmazó – szótárának ezt a bázeli kiadását Annamaria Gallina feltételezte a római Biblioteca Angelica példánya alapján (*Contributi alla storia della lessicografia Italo-Spagnola dei secoli XVI e XVII*. Firenze 1959 (Biblioteca dell' „Archivum Romanicum” Serie I: Storia – Letteratura – Paleografia. Vol. 58), 119). Az adat téves voltára Albert Labarre hívta fel a figyelmet (*Bibliographie du Dictionarium d’Ambrogio Calepino*. Baden-Baden 1975, 95, 115). Felismerte, hogy a római példány valójában azonos Calepinus nyolcnyelvű szótárának 1681-ben Lyonban megjelent változatával, amely „sumptibus FFr. Anissoniorum” jelent meg (Labarre: i. m., 196. sz.).

Appendix 316

Balás Ágoston: *Cantionale catholicum*, avagy régi és új deák és magyar áhitatos énekek. Csik 1681. 4r.

Tévesen feltételezett kiadás.

E kiadvány adatát először Sándor István közölte (*Könyvesház* 46 [recte 56]). Tőle vette át Németh János (*Memoria typographorum in clyti regni Hungariae*. Pesthini 1818, 153) és Toldy Ferenc (*A magyar költészet története az ősidőktől Kisfaludy Sándorig*. Második jav. kiadás. Pest 1867, 303), majd rájuk hivatkozva Szabó Károly (*RMK I* 1253).

Címe egyezik a Kájoni János szerkesztésében 1676-ban Csíksomlyón megjelent katolikus egyházi énekeskönyvével (4063). Ennek az énekeskönyvnek a XVII. században azonban nem ismeretes további kiadása. A magát a címlapján másodíknak nevező kiadást valóban Balás Ágoston Csíksomlyón működött ferences szerzetes rendezte sajtó alá (Petrik II 308), de nem 1681-ben, hanem 1719-ben. Balás 1680-ban született és 1748-ban halt meg. Ezért a Régi Magyarországi Szerzők helyesen jegyezte meg életrajzának közlésében, hogy „a Kájoni-féle *Cantionale* XVII. századi kiadásait tévesen tulajdonították neki” (*RMSz I* 57) – vö. **Appendix 343**.

Appendix 317

Articuli dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium coeterorum(ue) statuum et ordinum regni Hungariae etc. in generali eorum conventu anno MDCLXXXI Sopronii celebrato conclusi et ab ipsa sacra caesarea majestate ratificati et confirmati. Leutschoviae [1681] Samuelis Brewer.

1685 utáni nyomtatvány.

Az 1681. évi soproni országgyűlés artikulusainak ezt a nyomtatási idő megjelölése nélküli lőcsei kiadását Horváth Ignác 1681-ben kiadott nyomtatványként közölte (MKsz 1896: 75). Az ő nyomán vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2632/180), valamint ezek alapján Ján Čaplovič is (1388). Szabó Károly arra hivatkozva, hogy a *Cynosura jurisperitorum* című, a címlapja szerint 1687-ben Lőcsén megjelent jogi kézikönyvvel (RMK II 1614) „egyező nyomtatás”, továbbá „példányai legtöbbszörre azzal egy kötetben maradtak fön”, az 1687-es évnél írta le (RMK II 1610). Szabó ugyanezt a megjegyzést tette az 1687-es pozsonyi országgyűlés artikulusait tartalmazó, ugyancsak lőcsei kiadvánnyal (RMK II 1611) kapcsolatban is.

Az 1681-es és 1687-es lőcsei nyomtatványok között tipográfiai különbség nem mutatható ki. Mindhárom olyan jogi kiadvány (RMK II 1610, RMK II 1611, RMK II 1614) amely az 1687. évi pozsonyi országgyűlés idején és után is különösen a protestánsok számára volt aktuális és fontos. A jogi kézikönyv mellett pedig szükséges volt a legújabban megerősített, vagyis 1681-es és 1687-es törvények szövege is. Így valószínűnek tűnik Szabó Károly azon állítása, hogy a három munka egy időben hagyta el a lőcsei nyomdát. Megállapítása annyiban pontosítható, hogy míg a *Cynosura jurisperitorum* (RMK II 1614) bizonyosan 1687-ben jelent meg, az 1681. évi soproni országgyűlés törvénycikkei (RMK II 1610) nagy valószínűséggel még szintén ugyanebben az évben. Az 1687. évi pozsonyi országgyűlés artikulusai (RMK II 1611) azonban valamivel később, 1688 elején hagyhatták el a sajtót, mivel a szöveg záradékának kelte 1688. január 25.

Appendix 318

Hungária virtute Martis Austriae suae vindicata libertati et Iosepho primo regi suo ivre volentibusque proceribus haereditaria. Honori ... Casimiri Meiners ... cum annuos studiorum labores praemiorum censu animaret, ab illustrissima ... gymnasii Societatis Jesu juventute in scenam data Leuchoviae ... Leutschoviae [1681] Samuel Brewer.

Tévesen feltételezett kiadás.

Holl Béla e munkát a Budapesten a Kegyesrendi Központi Könyvtár M 72/36 jelzeten lévő őrzött példánya alapján a fenti formában 1681-ben kiadott nyomtatványként írta le (MKsz 1966: 170). Valójában e jelzeten a mű 1688-as kiadása található (Čaplovič 1488). Bizonyos, hogy az 1687-ben magyar királlyá koronázott I. Józsefet és a török uralom magyarországi felszámolását dicsőítő iskolai színjáték programja nem 1681-ben jelent meg. Mivel a nyomtatási év csupán a címben olvasható kronogram alapján állapítható meg, a hibás adat minden bizonnyal ennek hibás olvasatából származik.

Appendix 319

Kollonich, Leopold: Augustana et Antiaugustana Confessio. Deutsch verfasst. Tyrnau 1681.

Külföldi nyomtatvány.

A kiadványt a nyomtatási hely megnevezése nélkül Leopold Kollonich munkái között sorolta fel Szinyei József (VI 774). Erre hivatkozva a nagyszombati nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába Aloysius Zelliger (Pantheon 1681/4). A műből azonban azóta sem ismeretes egyetlen példány sem. Ugyanakkor számos bécsi, a Cosmerovius-nyomdában készült kiadásban maradt fent ugyanilyen című, Kollonich parancsára született, két részben megjelent német nyelvű, latin forrásközlést is tartalmazó hitvitázó írás (vö. VD17 39:131296P, VD17 39:131298D, VD17 39:131295F, VD17 12:109438A, VD17 12:109436L, VD17 12:109435C, VD17 23:238810F, VD17 23:238812W, VD17 23:238808L). A szöveg külföldön történt kiadását valószínűsíti az is, hogy Kollonich ekkor bécsújhelyi püspök és a Magyar Királyi Kamara elnöke volt, hazai egyházi tisztségeket csak később töltött be.

Így szinte bizonyosnak vehető, hogy e vitairatnak nem létezett 1681-es nagyszombati kiadása. Szinyei közlése (VI 774) erre a külföldi nyomtatványra vonatkozott, és Zelliger (Pantheon 1681/4) hibásan sorolta a nagyszombati kiadványok közé. Bécsi nyomtatványként említette Ján Čaplovič is bibliográfiájában (CCXXIII).

Appendix 320

Pinelli, Lucas: De perfectione religiosa libri quatuor. Tyrnaviae 1681.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Ján Čaplovič a nyitrai piarista könyvtár pontosabban meg nem határozott kéziratok katalógusának a 96b lapján közölt adataira hivatkozva vette fel bibliográfiájába a nagyszombati nyomtatványok közé e példányból ismeretlen nyomtatvány adatait (2147a). A Nyitrán ma is megtalálható, 1822-ből származó katalógus a megnevezett lapon azonban a *Pinellii perfectio Religiosa* cím mellett *1621 Tyrnau* szerepel mint kiadási év és hely. Ez az adat nyilvánvalóan elírás, hiszen 1621-ben Nagyszombatban nem működött nyomda. Čaplovič is valószínűleg ezért gondolt inkább az 1681-es megjelenésre. Feltételezését azzal az érveléssel erősítette meg, hogy Lucas Pinelli olasz jezsuitának (1542–1607) ez a műve több kiadás is megért külföldön a XVII. században. Utalt 1727. évi nagyszombati kiadására is, amelyet mind a jezsuita bibliográfusok (Sommervogel VI 811-812), mind Petrik Géza (III 97) és Aloysius Zelliger (Pantheon 1727/8) leírtak, és amely példányból is ismeretes. Megvolt a nyitrai piarista könyvtárban is a fent idézett, 1822-es kéziratok katalógus szerint (99b), bár Čaplovič ezt az adatot nem említette. Ennek az 1727. évi hazai kiadásnak a címe csak a mű 1626. évi kölni változatára utal előzményként, és sehol sem említi, hogy korábbi magyarországi kiadása lett volna. Így e nyilvánvalóan félreolvasásból eredő adat alapján nem indokolt azt feltételezni, hogy Pinelli vallási tanítása 1681-ben Nagyszombatban is megjelent.

Appendix 321

Veritas toti mundo declarata sacram caesaream regiamque majestatem non obligari ad tolerandos in Ungaria Lutheranos et Calvinistas, authore primum ... Georgio Barsony, ... impugnata deinde ab haeretico quodam protestantium fautore, sed praesenti scripto vindicata per catholicum pacis, patriae, majestatis caesariae regiaeque et antiquae religionis Catholicae ac Hungaricae studiosum sub ipsis comitijs Soproniensibus anni 1681. (Tyrnaviae 1681).

1700 utáni nyomtatvány.

E vitairatnak valóban 1681. évi nagyszombati impresszummal nyomtatott kiadását Szabó Károly az RMK II 1492-es számon írta le (4383). Egy másik, impresszum nélküli kiadást ugyancsak az 1681. évi nagyszombati kiadványok közé sorolt (RMK II 1493), megjegyezve róla, hogy „a főntebbi szám alatt leírt n.szombati kiadástól különböző nyomás.” A nyomdai anyag vizsgálata alapján bizonyos, hogy ez a kiadás is Nagyszombatban készült, de jóval később, 1720 után (V. Ecsedy Judit közlése). Ma ismeretes példányainak nagy része egybekötve maradt fenn Nicolaus Kellio *Extractus brevis et verus* című vitairatának 1721-ben ugyancsak Nagyszombatban nyomtatott kiadásával (Petrik I 730 és III 677). A két munka elé *Tractatus duplex fidei orthodoxae in Ungaria stabilienda* címmel 1725-ben ugyanitt közös címlapot készítettek (Petrik III 677), s ettől kezdve a két vitairatot egy kiadványként is forgalmazták. A hozzákötött mű, illetve a közös címlap alapján elsőként Ján Čaplovič vonta kétségbe a nyomtatvány 1681-es megjelenési dátumát (CCXXIV).

Appendix 322

Imago pacis. Ad Cornelii Taciti Annalem I. cap. X. [Sopron 1681.]

Külföldi nyomtatvány.

Ennek a nyomtatványnak az adatait Rexa Dezső közölte a fenti formában az alsókubini Csaplovics-könyvtár példánya alapján. Kiadási helyét és évét – kiállítását tekintve – azonosnak gondolta az ugyanott őrzött *Serius exhibitum supplementum actorum comitialium Hungaricorum Soproniensium nuper editorum* című nyomtatványéval, amelyről biztosra vette, hogy az az 1681-es soproni országgyűlés helyszínén és évében jelent meg (MKsz 1913: 347). Az *Imago pacis* nyomdai kivitele valóban azonos az 1681. évi soproni országgyűléshez kapcsolódó, hely és év nélkül megjelent kiadványokkal, de betű- és díszkészletük alapján mindegyikről kiderült, hogy nem Magyarországon, hanem Bécsben készültek (V. Ecsedy Judit megállapítása). Vö. *Serius* (Appendix 327), *Acta comitalia Hungarica Soproniensia anni MDCLXXXI*. (Appendix 323), *Articuli dominorum praelatorum ...* (Appendix 324, 325), *Gravamina Evangelicorum ...* (Appendix 326) és *Supplicatio ...* (Appendix 326). Így ez az *Imago* sem tekinthető hazai nyomtatványnak.

Appendix 323

Acta comitialia Hungarica Soproniensia anni MDCLXXXI. [S. l. 1681 s. n.]

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly e kiadványt nyomtatási hely megnevezése nélkül az 1681-ben megjelent hazai nyomtatványok között vette fel bibliográfiájába (RMK II 1499). A betűtípusok alapján azonban kétségtelenül meghatározható, hogy nem Magyarországon készült (V. Ecsedy Judit közlése). Az RMK III kiegészítése bécsi nyomtatványként írja le az 1681-es *Acta comitialia Hungarica Soproniensia anni MDCLXXXI* című nyomtatványt (RMK III 6792), amelynek terjedelema datai $(\text{):}^4, A^4 - Z^4, Aa^4 - Dd^4 = [8] + 216 \text{ l.} - 4^\circ$ azonosak a Szabó által megadott terjedelemmel (4r. 216 lap. – Elül: címlap, Index Actorum 4 szatlan lev.). Ez alapján megállapítható, hogy a két leírás ugyanarról a kiadványról készült.

Appendix 324

Articuli dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium coeterorumque statuum et ordinum regni Hungariae etc. in generali eorum conventu anno MDCLXXXI Sopronii celebrato conclusi et ab ipsa sacra caesarea majestate ratificati et confirmati. [S. l. 1681 s. n.]

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly az 1681-es soproni országgyűlés törvénycikkeit tartalmazó kiadványt a nyomtatási hely megnevezése nélkül az 1681-ben készült hazai nyomtatványok közé sorolta a Magyarországon idegen nyelven nyomtatott kiadványokat összefoglaló II. kötetében (RMK II 1500). A nyomdai anyag vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy Bécsben készült (V. Ecsedy Judit közlése).

Szabó e munka függelékeként írta le az artikulásokhoz készült *Serius exhibitum supplementum* című kiegészítéseket (RMK II 1500). Bár azonos nyomdai készlettel készültek, egy kiadványként való megjelenésüket a tartalmi összefüggésen kívül egyéb könyvészeti érvek nem támasztják alá. Több példányban a két kiadvány bár egyetlen kolligátumban, de egymástól távolabb maradt fent. Így kijelenthető, hogy a *Serius exhibitum supplementum* nem a fenti nyomtatvány része, hanem önálló kiadvány (vö. **Appendix 327**).

Appendix 325

Articuli dominorum praelatorum, baronvm, magnatvm et nobilium caeterorumque statuum et ordinum regni Hungariae partiumque eidem annexarum in generali eorundem conventu pro die vigesima octava mensis Apprilis [!] anni millesimi sexcentesimali octuagesimi primi indicto Sopronijque celebrato conclusi. [S. l.] 1681 [s. n.].

Külföldi nyomtatvány.

Az 1681-es soproni országgyűlés törvénycikkeit tartalmazó kiadványt Horváth Ignác, a nyomtatás helyének megnevezése nélkül, 1681-es nyomtatványként írta le (MKsz 1896: 75). Az ő nyomán Sztripszky Hiador felvette a nem magyar nyelvű hazai nyomtatványokat összegyűjtő bibliográfiájába (II 2634/182). Fazakas József azonban a betűtípusok alapján megállapította, hogy valójában Bécsben, Johann Christoph Cosmerovius nyomdájában készült (OSzKÉvk 1965–1966: 164).

Appendix 326

Gravamina Evangelicorum anno Domini MDCLXXXI. in generali regni diaeta Soproniensis sacrae caesareae regiaeque majestati humillime exhiberi decreta quidem, verum ob certas rationes postmodum compendiata. S. l. 1681.

Külföldi nyomtatvány.

E kiadványt Szabó Károly az idegen nyelvű hazai nyomtatványokat összegyűjtő bibliográfiájában a fenti módon írta le (RMK II 1501). A nyomdai anyag vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy valójában nem hazai nyomdában, hanem feltehetően Bécsben készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Appendix 327

Serius exhibitum supplementum actorum comitialium Hungaricorum Soproniensium nuper editorum. [S. l. 1681 s. n.]

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly e munkát nyomtatási hely megnevezése nélkül az 1681-ben készült hazai nyomtatványok közé sorolta, és az *Articuli dominorum praelatorum ... regni Hungariae etc. in generali eorum conventu anno MDCLXXXI Sopronii celebrato conclusi ...* című kiadvány részeként írta le (RMK II 1500). Rexa Dezső önálló, soproni kiadványként ismertette (MKsz 1913: 347). Újabbán az RMK III kiegészítése szintén önállóan írta le, megállapítva egyúttal, hogy Bécsben került ki a nyomdából (RMK III 6793).

Bár az *Articuli dominorum praelatorum* (**Appendix 324**) és e kiadvány azonos nyomdai készlettel készült, egy kiadványként való megjelenésüket a tartalmi összefüggésen kívül egyéb könyvészeti érvek nem támasztják alá. Így több példányban bár egyetlen kolligátumban, de egymástól távolabb maradt fent a két kiadvány. Az együttes megjelenésnek ellentmond az is, hogy a kiegészítéseket minden bizonnyal az artikulások kinyomtatása után készíthették el. Mivel az országgyűlés december 30-án zárult, valószínű, hogy ez a supplementum inkább 1682-ben hagyta el nyomdát.

Így megállapítható, hogy a *Serius exhibitum supplementum* önálló kiadvány (vö. **Appendix 324**), amely Bécsben jelent meg 1681 végén vagy 1682 elején.

Appendix 328

Szőnyi Nagy István: *Kegyes lélek' vezér tsillaga*, Istennel othon 's uton valo járásában. t. i. olly buzgo imádságok, melyeket egy igaz vallása miatt hazájából 's szerelmesi közzül ki-bujdosott k. ember: N. K. K. M. U. kívánságára 's kérésére az othon lévő 's szellyel járó szentek' Istennel járásokban való igazgattatásokra intézett Szőnyi N. Istvan, ujjvárosi prédikátor. M.DC.LXXXI.

1700 utáni nyomtatvány.

Szabó Károly ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent imádságoskönyvet a rajta lévő évszám alapján az 1681-ben nyomtatott kiadványok végén, hely nélküli megjelöléssel vette fel bibliográfiájába azzal a megjegyzéssel, hogy az „a debreczeni 1681-diki kiadástól különböző nyomtatás” (RMK I 1271, vö. 4346). Kiss Áron ugyanakkor az 1687. évi pataki kiadással említette együtt a következőképpen: „kiadatott 1681. és 1687-ben Patakon” (MKsz 1879: 65), pedig 1671 után már nem működött nyomda Patakon. Szinyeyi József a Nagy István-szócikk életrajzi részében először pataki (IX 606), a szócikk Nagy munkáit felsoroló részében pedig hely nélkül megjelent kiadványként utalt erre az 1681. évi imádságoskönyvre (IX 608). V. Ecsedy Judit a betűtípusok gondos vizsgálata alapján azonban megállapította, hogy az a győri Streibig-nyomdában készült az 1740-es években (szóbeli közlés, vö. Petrik IX 434). A győri nyomdász, Joseph Streibig ebben az időben evangélikus imádságos és énekeskönyvek tucatját jelentette meg hamis impresszummal (vö. MKsz 1983: 292–304 és 1991: 343–352, Szelestei N. László és V. Ecsedy Judit: *Titkos passim*). A datálást az a tény is igazolja, hogy ennek az imádságoskönyvnek a *Kegyes léleknek vezér tsillaga, ... Mostan pedig ujjolag ki-nyomtatott* címmel 1748-ban hely és nyomdász megjelölése nélkül megjelent változata a betűtípusok tanúsága szerint ugyancsak a győri Streibig-nyomda terméke (Petrik VII 512).

Appendix 329

Tertiaria supplicatio Status Evangelici ad sacratiss. caesar. regiamque majestatem in negotio religionis, Sempronij exhibita una cum resolutione caesarea. S. l. et a. (1681).

Külföldi nyomtatvány.

E kiadványt Szabó Károly bibliográfiája második kötetében a hazai nyomtatványok között írta le a kiadási hely pontosabb meghatározása nélkül (RMK II 1502). Nyomdai anyagának vizsgálata alapján azonban kiderült, hogy külföldön, feltehetően Bécsben készült, mint a többi, 1681. évi soproni országgyűléshez kapcsolódó, 1681-ben megjelent nyomtatvány (pl. **Appendix 323**, **Appendix 324**, **Appendix 325** etc., V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Appendix 330

Drégelypalánki János: *Speculum mysticum*. (Debrecen 1682.)

Tévesen azonosított, 1692. évi nyomtatvány.

Szabó Károly a pápai református kollégium könyvtárának egyik kolligátumában őrzött csonka nyomtatványát Drégelypalánki János *Speculum mysticum* című, először Kassán 1668-ban megjelent munkája (3422) 1682. évi debreceni, második kiadása egyetlen ismeretes példányaként azonosította, és a következő formában írta le: „Drégely-Palánki János. Speculum Mysticum. (Debreczen. 1682). 8r. 292 lap. – *Elül ... végül: Appendix addita est praefatis. Praxis Repudii et Divortii. Oo₃–Tt₄ (4 levelenként 22 sztan levél.*” Megjegyezte még, hogy a példányból hiányzott „a czímlap, ajánlás, stb., s a szöveg első 8 lapja ... , [és] Drégely-Palánki János *Via Salutis*ának debreczeni 1682-iki 2-dik kiadásával [(4402) volt] egybekötve” (RMK I 1278). Megállapította továbbá, hogy „betűi az említett kiadás betűivel azonosok lévén, kétségtelen, hogy ez debreczeni 2-dik kiadás”. Drégelypalánki *Via salutis* című kátéprédikációinak első kiadása 1667-ben jelent meg Kassán, az a kiadás azonban még a *Conciones in Catechesim Palatinatam* címet viselte (3339, vö. RMK I 1277).

A Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtárában önálló kötetben ugyan, de ma is kétségtelenül azonosítható az a mű, amely alapján Szabó a fenti leírást készítette (jelzete: L 115). Ez a kötet azonban nem a *Speculum mysticum* 1682. évi, debreceni második kiadása, hanem Drégelypalánki János *Praxis pietatis contracta* című, 1692-ben Debreczenben kinyomtatott munkájának elől-hátul csonka példánya (RMK I 1420). A csonkaságot az is bizonyítja, hogy a *Praxis pietatis contracta* más ismeretes példányaiban az *Appendixet* újra kezdődő, „A⁴–R⁴” fűzetjelzéssel még egy imádsággyűjtemény követi: *Következnek a templombeli imádságok* címmel. Minthogy erre a gyűjteményre a *Praxis pietatis contracta* főcímlapja egyértelműen utal az *Ama jeles templombeli és magánosan való válogatott könyörgésekkel együtt* szavakkal (RMK I 1420), kétségtelen, hogy ezek az imádságok is az említett 1692. évi debreceni kiadvány részét képezik, de a Szabó által forgatott példányban nem voltak megtalálhatók.

Szabó Károlyt nyilván az tévesztette meg, hogy Drégelypalánki János *Conciones in Catechesim Palatinatam* (3339) és *Speculum mysticum* című munkái (3422) csaknem egy időben jelentek meg Kassán. Az előbbi 1667 decemberében, az utóbbi 1668 áprilisában. Ezért gondolhatott Szabó a pápai kolligátum láttán arra, hogy a *Conciones in Catechesim Palatinatam* című kátémagyarázat második, 1682-ben Debreczenben *Via salutis* címen megjelent (4402) kiadásával együtt 1682-ben ugyanott a *Speculum mysticumot* is újra nyomtatták. Erre utaló hiteles adat azonban, mint a fentiekből kitűnik, nem maradt fenn. A mai ismeretek szerint nagy biztonsággal kijelenthető, hogy Drégelypalánki János *Speculum mysticum* című művének nem volt 1682. évi debreceni, második kiadása.

Appendix 331

Applausus epithalamicus celsissimo principi ... Paulo Eszterhas de Galantha, perpetuo in Frakno, regni Hungariae palatino, judici Cumanorum, aurei velleris ... Evae, natae Tockelin de Kismarck, etc. lectissimis neo-conjugibus, quando noua avgvsti in arce Kismartonensi ... nvpitalia festa agebantvr. Demissime accentus a Jacobo Hoffmann, calcographo. (Tirnaviae 1682 Akad.)

Külföldi nyomtatvány.

Ennek az Eszterházy Pál és Thököly Éva Kismartonban 1682. augusztus 9-én tartott esküvőjére készült nyomtatványnak a nagyszombati megjelenését Ján Čaplovič feltételezte (2153a). Arra a ma már nem talál-

ható, Turócszentmártonban őrzött mikrofilmre hivatkozott, amely ennek az egyleveles nyomtatványnak a felső feléről készült. Ugyanennek a részletnek a reprodukciója már korábban megjelent „a sárga selyemre nyomott eredeti után” Merényi Lajos és Bubits Zsigmond könyvében (Herczeg Esterházy Pál nádor 1635–1713. Bp. 1895 (Magyar Történeti Életrajzok), 206–207, 281). Újabban Marti Tibor közölte a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában fennmaradt teljes példány (jelzete: P 125. No 11909.) impresszumadatait (Az aranygyapjas lovag Esterházy Pál. In: Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás. Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén. Szerk. Ács Pál. Bp. 2015, 49–66).

Eszerint a díszes alkalmi nyomtatvány Bécsben készült Leopold Voigt nyomdájában (Viennae Austriae 1682 typ. Leopoldi Voigt). Így kizárható a magyarországi nyomtatványok bibliográfiájából. Vö. Máté Ágnes: Aeneas Évát veszi el. Neolatin nászének Esterházy Pál és Thököly Éva menyegzőjére (1682). In: Antikvitás & Reneszánsz V. Szeged 2020/1: 151–166.

Appendix 332

Jesvs der Sieg- vnd Frieden-Fürst kröne diesz Jahr mit seiner gnade vnd segne sein Erbtheil. [Pozsony 1682.]

Szedett szöveget nem tartalmazó dokumentum.

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtárának 1907. évi jelentése tette közzé ennek az egyleveles rézmetszetnek a faksimilijét és rövid ismertetését (MKSz 1908: 105). Ján Čaplovič bibliográfiájában kétszer is szerepel: először mint az 1682-es pozsonyi nyomtatványok közül kizárt nyomtatvány (LXXXVI), majd a pótlások (Dodatky) fejezetben azzal a megjegyzéssel, hogy a metszet lehetséges keletkezési helye Pozsony (437b).

Ez a rézmetszet a pozsonyi evangélikus egyház újévi egyleveles üdvözlő lapja, amelyen a címen kívül szerepel egy vers, alján pedig úrlapszerűen, kézzel kitöltésre várva áll az adott évszám, továbbá az egyház-köztségben megkereszteltek, megházasodottak, eltemetettek és az összes elhunyt száma. A rézmetszeten az 1682-es évszám utolsó két számjegye kézzel írott.

A rézmetszetet szignója (*Maurit. Lang sculp.*) alapján Mauritz Lang készítette (Pataky 169). Mivel teljes egészében rézmetszetről van szó, amely kézírásos bejegyzéseket is tartalmaz, a régi magyarországi nyomtatványok bibliográfiájában való szerepeltetése nem indokolt.

Appendix 333

Vulpus: Zwo wundersambe Historia aus Hungarn und Siebenbürger Land. Nagyszeben 1682.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

E német nyelvű kiadványról Marczíányi György számolt be a fenti módon (Egyetértés 1897: 107 [1]). Leírása szerint olyan példány volt a kezében, amelynek „disznóbőrös, aranycizfrázatú kötésének hátán az

1682-ik évszám olvasható”. A fenti cím közléséhez azt is hozzátette, hogy „Nagy-Szebenben” nyomtatták. Majd a „könyvben elmesélt két történet” egyikét is hosszan leírta. Idézőjelek között, magyarul közölte több részletét is. Az elbeszélés szerint Kopeczky Mihály katolikus lőcsei diák a húsvéti szünetet 1674-ben Késmárkon töltötte szüleinél, ahol nagycsütörtök reggel a katolikus templom toronyházában az öregharang ütőjére szíjazta magát. A harang csodálatos módon Rómába repítette a Szent Péter templomba. Ott többféle élményen ment keresztül, végül papi pályára lépett.

Marciányi közlése később megjelent Olmützben a Mährisches Tagblatt-ban is (1899. März 31. 1–2). Cikke nyomán mint Nagyszebenben megjelent könyvből származó történetet ismertette Riedl Frigyes (Magyarok Rómában. Bp. 1930, 48–49, 102). Majd Riedlre hivatkozva írta le Bálint Sándor (Karácsony, húsvét, pünkösöd ... Bp. 1973, 208). Ez utóbbi alapján azután számos helyen, internetes forrásokban is feltűnik a történet.

A nyomtatványból máig nem került elő példány. Egykori létét Marciányi napilapban közölt ismertetésén kívül semmilyen egyéb adat nem támasztja alá. Nem valószínű, hogy ilyen katolikus jellegű munkát az evangélikus Szebenben nyomtatták volna ki. A bizonytalanságot az is növeli, hogy a várost ebben az időszakban csak Szebenként és nem Nagyszebenként említették, bár a megnevezés tükrözhetette Marciányi szóhasználatát is. Feltűnő, hogy csak az egyik historiáról írt, a másiktól egyetlen szót sem ejtett. Bár nem kizáró ok, de Vulpus – minden bizonnyal álnevű – szerzőről, illetve Kopeczky Mihályról sem bukkant fel semmilyen adat. A cím valamely külföldi nyomtatvánnyal való azonosítása sem járt eredménnyel.

Marciányinak szépirodalmi működése is ismeretes (vö. Szinyei VIII 545–546). Ezért a példányról adott részletes leírása ellenére a legvalószínűbbnek az tűnik, hogy a történet, és az azt hitelesítő nyomtatott forrás megnevezése az ő alkotása, amely akár lőcsei diákkori emlékeiből is táplálkozhat.

Így bár nem zárható ki teljes bizonyossággal, hogy ilyen című és tartalmú nyomtatvány esetleg akár katolikusok elleni gúnyiratként megjelent volna 1682-ben Szebenben, a rendelkezésre álló adatok nem elégségesek megnyugtató feltételezéshez.

Appendix 334

Szent Biblia, az-az Istennek Ó és Uj Testamentomaban foglaltatott egész Szent Iras. Magyar nyelvre fordittatott K a r o l i G a s p a r által, es mostan hatodszor e' kis formában kibotsattatott a' belgyiomi académiákban tanuló magyaroknak forgolódások által. Amstelodamban 1683 M. Tótfalusi Kis Miklós költséggel 's betüivel.

Későbbi nyomtatvány.

Tótfalusi Kis Miklós 1685-ben Amszterdamban nyomtatott „Aranyas Bibliá”-ja (4562) kolozsvári egyetemi könyvtárban őrzött példányának (jelzete: RMK 7655) e kiadás többi példányának metszett címlapjától eltérően szedett címlapja van, amelyen a kiadás éveként az 1683. év áll. A könyvtest azonban azonos az 1685. évi kiadással. Erdélyi Pál, e példány ismertetője úgy vélte, hogy ez a szedett címlap „nem az eredeti Tótfalusi Kis Miklós-féle nyomtatás, hanem 1701 előtti új nyomás. A nyomtatási év elnézéséből 1685 helyett 1683-al van jelezve.” (MKsz 1911: 166). A szakirodalom korábban nem osztotta ezt a nézetet. Egybehangzó volt az a vélemény, hogy a szedett címlap valóban 1683-ban, a nyomtatási munkálatok

elején keletkezett Amszterdamban. Így szerepel Soltész Zoltánné bibliográfiájában (in: Haiman György: Tótfalusi Kis Miklós, a betűművész és a tipográfus élete műve betűinek és nyomtatványainak tükrében. Bp. 1972, 300). Ld. még: Jakó Zsigmond: Erdélyi féniks. Misztótfalusi Kis Miklós öröksége. Bukarest 1974, 3. kép és 543 és Molnár József: Misztótfalusi Kis Miklós. Bp.–Berlin 2000, 123). Később Haiman György e szedett címlap és a korabeli kolozsvári nyomtatványok betűtípusainak a tüzetes összevetésével megállapította, hogy a címlap Tótfalusi Kis kolozsvári tevékenységének kezdete, 1693 és a kötetben található, 1701-ből származó possessorbejegyzés közötti időszakban keletkezett (Nicholas Kis a Hungarian Punch-Cutter and Printer. Bp. 1983, 69–71.), bár Soltész Zoltánné ugyanebben a kötetben közölt bibliográfiája továbbra is az amszterdami nyomtatványok között vette fel e címlapot (i. m. 385). Mindez alapján megerősíthető Erdélyi Pál véleménye, hogy a szedett címlapot már Kolozsvárott, 1693 után nyomtatta ki Tótfalusi Kis. Feltételezhető, hogy a Biblia krúdában magával hozott példányai közül egy elrongyolódott címlapot akart vele pótolni.

Appendix 335

Dilemmata de quaestionibus controversiis fidei per quendam Societatis Jesu sacerdotem Sopronij proposita. Anno 1683. [Tyrnaviae] [circa finem saeculi XVII.].

Későbbi nyomtatvány.

Ennek a hitviták tárgyául szolgáló kérdéseket összefoglaló értekezésnek az egyetlen ismeretes, egykor Turócszentmártonban a Szlovák Nemzeti Könyvtárban őrzött, ma lappangó példányát Ján Čaplovič ismerette mint 1683-ban kiadott művet (2485a). A fenti címleírás az ő adatain alapul. Čaplovič címleírásában ugyan feltüntette az 1683-as dátumot, de megjegyezte, hogy a nyomtatvány írásképe (betűmintái), a benne szerepeltetett iniciálé és a szövegének tartalma alapján a nyomtatásra a XVII. század végén került sor Nagyszombatban. Hozzátette még, hogy a nyomtatványnak eredetileg sem volt címlapja, csak főcíme, amely ebben az időszakban gyakorinak mondható.

A példány ismeretének hiányában Ján Čaplovič állításait el kell fogadni, így e kiadványt a Régi Magyarországi Nyomtatványok következő kötete fogja tárgyalni.

Appendix 336

Titius, David [red.] [1] Evangelischen Gottes-Dienstes- oder Bet-Stunden- und Kinder-Lehr-Ordnung, wie selbige in der Evangelischen Kirchen und Gottes-Haus zu Preßburg in Nider-Hungarn gehalten wird, samt unterschiedlichen, auf allerhand Zeit, Zustand und Anliegen gerichteten Gebeten, auch sonderlich auserlesenen Liedern. Zusammengetragen, viel vermehrt und zum andernmal verlegt von David Schäffern. – [2] Auserlesene Geistliche Lieder, deren viel in andern Gesang-Büchern nicht zu finden seynd. Die meisten aber bey dem öffentlichen Evangelischen Gottesdienst zu Preßburg in Nider-Hungarn pflegen gesungen zu werden. Auf vieler inständiges Verlangen und Begehren mit einem Anhang neuer geistreicher Gesänge auch sonst viel vermehret und zum andernmal verlegt von David Schäffern. Preßburg 1683.

Külföldi nyomtatvány.

A „Pressburger Büchel”-ként számon tartott evangélikus imádságos- és énekeskönyvnek (3616) ezt a nyomtatási hely megjelölése nélkül megjelent második kiadását C. E. Schmidt szerint (Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde A. B. in Pozsony-Pressburg. II. Theil. Pressburg 1906, 132–133) David Schäffernél nyomtatták Pozsonyban („Es war bei David Schäffer in Preßburg gedruckt.”). Schmidt egyháztörténeti összefoglalásának a magyar fordításában ez a fent idézett adat már kissé kibővítve szerepel: „Schäffer Dávid pozsonyi könyvnyomató műhelyében készült” (A pozsonyi ág. hitv. ev. egyházközség története. II. rész. Pozsony 1906, 137). Ezt az állítást megismételte Clauser Mihály is (MKsz 1941: 190).

Ján Čaplovič Schmidt munkájának a német változataból idézte a pozsonyi nyomtatás feltételezését, de tévesnek tartotta, és különösebb indoklás nélkül kizárta ezt a kiadványt a pozsonyi nyomtatványok köréből. Németországban készült munkának gondolta, és nyomtatási helyének kérdőjellel Regensburgot (Řezno) jelölte meg (LXXXVII). Újabbán Pavel Horváth foglalta össze az 1660-tól Pozsonyban könyvkötőként működő David Schäffer kiadói működését (Nakladatel'ská činnost' bratislavských knihárov v rokoch 1670–1700. Kniha '93-'94, 1996: 55). Két olyan kiadványt említett, amelyek a jelenlegi ismeretek szerint Schäffer költségén készültek. Ezek egyike Elias Thomae *Vade mecum, oder Handbüchlein* című vallási tanítása, amely Pozsonyban Gottfried Gründer nyomdájában készült 1670-ben (3683), a másik ez a német istentiszteleti könyv 1683-ból. Horváth szerint 1683-ban Pozsonyban nem működött nyomda, ezért valószínű, hogy e könyv a németországi Regensburgban (Řezno) készült, ahonnan több evangélikus kiadvány is érkezett Magyarországra (55). Horváth még nem ismerte az azóta előkerült Balassi Bálint és Rimay János: Istenes énekeinek hely és év nélkül megjelent kiadását, amely ugyancsak David Schäffer költségével jelent meg (4502).

Pozsonyban 1678 után a XVIII. század második évtizedéig nem működött nyomda (V. Ecsedy: Hung. typ. II/1. 94). Bár Balassi Bálint és Rimay János: Istenes énekeinek említett kiadása (4502) jelenleg tisztázatlan körülmények között minden bizonnyal Pozsonyban készült 1683 körül Gottfried Gründer ottmaradt felszerelésével, e kiadvány nyomdai anyaga sem azzal, sem egyetlen más hazai nyomda készletével sem azonosítható, ezért magyarországi nyomtatása kizárható (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

A német nemzeti bibliográfia két önálló, hely nélkül megjelent nyomtatványként írta le az imádságos- és az énekeskönyvet a nürnbergi Stadtbibliothekben őrzött példány alapján, amely mindkettőt tartalmazza (VD 17 75:650799B és VD 17 75:650805T).

Appendix 337

Titius, David [red.]: Pozsonyi könyvecske. Pozsony 1683.

Tévesen feltételezett kiadvány.

Ennek a magyar nyelvű énekeskönyv- és imádságoskönyvnek a létezését Clauser Mihály állította (MKsz 1941: 190) C. E. Schmidt Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde A. B. in Pozsony-Pressburg. (II. Theil. Pressburg 1906, 132–133) című, eredetileg német nyelven megjelent monográfiájának magyar

fordítása alapján. Ott ugyanis az eredetileg „Pressburger Büchel”-ként említett német nyelvű kiadvány címét „Pozsonyi könyvecske”-ként magyarra fordították (A pozsonyi ág. hitv. ev. egyházközség története. II. rész. Pozsony 1906, 137), holott magyar nyelvű kiadás nem létezett. Ján Čaplovič cáfolta Clauser adatát, és helyesen rámutatott arra (LXXXVIII), hogy ennek a kiadásnak csak német nyelvű változata van, amely valóban megjelent 1683-ban, azonban nem Magyarországon (**Appendix 336**). Clauser ugyanezt a tévedést elkövette a „Pressburger Büchel” első, 1669. évi pozsonyi kiadása kapcsán is – vö. **3616**.

Appendix 338

Instructio statuum et ordinum Regni Hungariae moderna eorum congregatione per ... principem partium Regni Hungariae dominum ... Emericum Teckeli, in libera et regia civitate Cassoviensi pro 11. mensis Januarii anni currentis indicta praesentium ... Stephano Szirmai ad fulgidam Portam Ottomanicam ablegato eorum nuntio data MDCLXXXIII. S. l. 1683.

Külföldi nyomtatvány.

A kiadvány leírását Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának II. kötetéhez fűzött kiegészítései között közölte Hellebrant Árpád, minden bizonnyal a végén olvasható keltezés: *Datum Cassoviae, 28 Januarii. 1683.* alapján, nyomtatásának helyét azonban nem adta meg (MKsz 1890: 266). Ennek nyomán vette fel Sztripszky Hiador bibliográfiájába, továbbra is a nyomtatási hely ismerete nélkül (II 2643/191). A betűtípusok vizsgálatával azonban bizonyossá vált, hogy valójában nem hazai nyomtatvány. Feltehetően Bécsben készült (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Appendix 339

Calendarium Tyrnaviense ad annum MDCLXXXV ... Nagyszombat 1684.

Külföldi nyomtatvány.

Az 1685-re kiadott nagyszombati naptárat Szabó Károly előbb nagyszombati kiadványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 1574), majd impressumadatokat is közölve helyesen müncheni nyomtatványként ismertette (RMK III 3360). A kalendárium kiadásváltozatát Dörnyei Sándor is müncheni nyomtatványként írta le (RMK III 6870). Mindkét variánskiadás címlapja feltünteteti ugyanis a Münchenben tevékenykedő Sebastian Rauch nyomdásznak a nevét (typis Sebastiani Rauch).

Appendix 340

Kada István: Incendium et excidium civitatis Tyrnaviae auctoribus Tökölianis. Tyrnaviae 1684.

Kézíratos mű.

Szinnyei József említése nyomán (V 783) került bele ez a tétel Aloysius Zelliger bibliográfiájába (Pantheon 1684/2). A fenti címléírás Zelligert követi. Szinnyei szerint „(Kada István) magyar versekben megírta a nagyszombati 1683. nagy tűzvészt. Megjelenéséről nincs tudomásom.” Szinnyei József Katona István egyik megjegyzésére hivatkozik „Kada Stephanus, Hungarus Pasztóiensis, primum canonicus Nitrien., deinde Strigon., demum episcopus Transsilvanien., versibus Hungaricis descripsit incendium et excidium civitatis Tirnavien. auctoribus Tökölianis, circ. 1684.” (Historia critica regum Hungariae stirpis Austriacae. Tomulus XVII, in ordine XXXVI. Budae 1805, 733.) Katona István a szerzők műveinek címe mellett meg szokta adni a megjelenés helyét, évét és a nyomtatvány formátumát is. Kada István művének esetében azonban ezt nem tette meg, vagyis már Katona sem állította, hogy megjelent a mű nyomtatásban. Azt viszont határozottan kijelentette, hogy Kada István megírta művét 1684 körül, még hozzá magyar nyelvű versben. Kinyomtatásának feltételezésére azonban mai ismeretek alapján nem áll rendelkezésre elegendő adat.

Ján Čaplovič bibliográfiájában ugyancsak kizárta vizsgálódása köréből ezt a művet (CCXXIX), mivel ő is kéziratok munkáinak tartotta.

Appendix 341

Calendar. Sibiu 1684.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Ioan Bianu és Nerva Hodoş példány ismerete nélkül feltételeztek egy 1684-ben Szebenben kinyomtatott román nyelvű naptárat (BRV IV 30). Levéltári forrásra hivatkoztak, amely szerint Ştefan al Râmnicului püspök 1684. november 12-én a szebeni királybírónak írott levelében két-két példányt kért az akkor megjelent és az előző évekre szóló kalendáriumokból.

A szebeni városi officinának egyetlen román nyelvű kiadványa sem ismeretes. Az erdélyi román ortodox érsekség 1683-ban indult nyomdája abban az évben Szászsebesen, 1685-től pedig Gyulafehérvárott dolgozott. 1684-es működéséről jelenleg semmilyen adat nem áll rendelkezésre. Amennyiben 1684-ben mégis Szebenben működött volna, akkor sem valószínű, hogy a püspök a szebeni királybírótól kért volna annak kiadványaiból, ugyanis a tipográfia mindvégig az ortodox érsekség tulajdonában volt. Továbbá a feltételezést valószínűtlenné teszi az is, hogy a nyomda ma ismeretes kiadványai között kalendárium nem található.

Így e forrás alapján 1684-ben Szebenben készült román nyelvű kalendárium megjelenését nem lehet feltételezni. A levélben minden bizonnyal az 1685-re szóló német nyelvű szebeni naptárról lehet szó, amely a szokásoknak megfelelően már 1684 őszén kikerülhetett a sajtó alól (vö. 4557).

Appendix 342

Pokorna modlitba, kterú Rakoczy Ferenc de Felső Vadasz ... sám zložil ... Žilina cr. 1684 Ján Dadan, jun.

Tévesen feltételezett kiadás.

Lombardini Sándor a zsolnai nyomda történetét ismertető folyóiratcikkében írt arról, hogy amikor a 22 évesen nagykorúvá vált Ján Dadan 1684-ben átvette a zsolnai nyomda irányítását, „Önállóságában a könyvek nyomtatását a felső-vadóczi [!] stb. Rákóczy Ferenc fejedelem imádságával kezdte meg, s kinyomtatta azt latin és tót nyelven” (Vágvölgyi Lap 1882/18: [1]). Ján Mišianik az imádság biblikus cseh nyelvű 1702-es lőcsei kiadásához fűzött jegyzetében idézte Lombardini adatát, és a kiadványt 1684 körülre datálta (233).

Ján Čaplovič cáfolta e munka egykori megjelenését (CCLXXIV). Érvelése szerint II. Rákóczi Ferenc csupán 1703-ban állt a szabadságharc élére, így két évtizeddel korábban nem lehetett az imádságkönyv írója, valamint Dadan e munkát csak azt követően nyomtathatta ki, hogy a Rákóczi szabadságharc sikereinek köszönhetően visszatért bujdosásából Zsolnára.

Lombardini szövegéből kiderül, hogy adatainak forrása minden bizonnyal Daniel Krmann Ján Dadan fölött mondott és 1704-ben Zsolnán megjelent gyászbeszéde volt (RMK II 2224). Ebben valóban szó esik az imádság kétnyelvű kinyomtatásáról, azonban annak elkészültét Krmann közvetlenül a Dadan megbetegedése és 1704. február 14-én Hortovsky András birtokára költözése előtti időszakra teszi (RMK II 2224, E₄b).

Ezt megerősítik a mű kiadástörténetének ma ismeretes adatai. A kiadvány – a Mišianik által hosszan leírt (233), azonban ma példányból ismeretlen 1702-es lőcsei biblikus cseh kiadás címe alapján – a *Felső-Vadászai Rákóczi Ferenc fejedelem és Sáros vármegyei örökös fő ispán, magától a kegyelem szerint formáltatott alázatos imádsága* címkezdettel megjelent magyar nyelvű könyörgés fordítása lehetett. A biblikus cseh cím továbbá arra is utal, hogy a szöveg korábban magyarul, latinul és németül is megjelent. Példányból csupán 1703-tól ismeretesek kiadásai. Ebben az évben magyarul jelent meg Lőcsén (Petrik VII 436), magyar és latin nyelven Debrecenben (Petrik IX 372), illetve hamis debreceni impresszummal (RMK I 1667, Petrik VIII 284) Nagyszombatban (V. Ecsedy: Titkos 22, Petrik IX 372), továbbá németül Lőcsén (Sztropszky II 2713/261). Az említett, példányból ismeretlen 1702. évi lőcsei kiadástól (Mišianik 233) eltekintve biblikus cseh kiadása nem ismeretes.

Bár 1684-ben a zsolnai nyomda valóban ifj. Ján Dadan vezetése alatt működött (vö. **4560**), a fenti érvek alapján megállapítható, hogy II. Rákóczi Ferenc könyörgésének ma példányból ismeretlen, latin-biblikus cseh nyelvű bilinquis kiadása nem 1684-ben, hanem valójában 1703-ban, vagy 1704-ben jelenhetett meg Zsolnán.

Appendix 343

Balás Ágoston: Cationale catholicum, avagy régi és új deák és magyar áhitatos énekek. Csik 1685.

Tévesen feltételezett kiadás.

E kiadvány adatát Toldy Ferenc (A magyar költészet története az ősidőktől Kisfaludy Sándorig. Második jav. kiadás. Pest 1867, 303) hivatkozva vette fel Szabó Károly bibliográfiájába (RMK I 1328) az általa ugyan csak szakirodalom alapján feltételezett 1681. évi kiadáshoz hasonlóan (RMK I 1253, vö. **Appendix 316**).

A cím azonos a Kájoni János szerkesztésében 1676-ban Csíksomlyón megjelent katolikus egyházi énekeskönyvvel, amely magyar és latin nyelvű énekeket tartalmazott (**4063**). Ennek az énekgyűjteménynek a XVII. században nem ismeretes további kiadása. A címlapja szerint második, 1719-i kiadásának sajtó alá rendezője valóban Balás Ágoston (1680–1748) volt (Petrik II 308), aki 1700-tól működött Csíksomlyón ferences szerzetesként. Ezért a Régi Magyarországi Szerzők helyesen jegyezte meg életrajzának közlésében, hogy tévedés neki tulajdonítani Kájoni *Cationale*jének XVII. századi kiadásait (RMSz 57) – vö. **Appendix 316**).

Appendix 344

Ceaslovețu care are întru sine slujbele de noapte, și de zi scoase pre Rumânie de pre Slóvenie și tipărit in mitropolia belgradului în zilele prea luminatului dom[n] Apafi Miha[lü] Kraiulü Ardea[lului] anii ... Gyulafehérvár 1685.

Későbbi nyomtatvány.

A kiadványt az akkor csupán egyetlen, hiányos, impresszum adatok nélkül fentmaradt címlappal rendelkező példány alapján 1687-ben készült nyomtatványként írta le Ioan Bianu és Nerva Hodoș a régi román nyomtatványokat összegyűjtő bibliográfiában (BRV I 84). Nyomatása időpontjának meghatározását arra alapozták, hogy előszava szerint ez a óráskönyv Varlaam gyulafehérvári mitropolita költségén jelent meg közvetlenül megválasztását követően. Ismertetésük szerint ezt a tisztséget Varlaam 1687–1693 között töltötte be. Közlésüket ők maguk helyesbítették arra hivatkozva, hogy az újabb kutatások szerint (Bunea, Augustin: *Ierarchia Românilor din Ardeal și Ungaria*. Blaș 1904, 242) Varlaam gyulafehérvári mitropolitává történt megválasztása 1685-ben történt (BRV I 84, 537. pag.). Ez alapján 1685-ös nyomtatványként írta le Veress Endre (27–28) és a nyomán Sztripszky Hiador (II 2646/194) is. Ugyanezen adatok alapján viszont inkább 1686-os megjelenésűnek gondolta Nicolae Iorga (*Sate și preoți din Ardeal*. București 1902, 346). Bianu és Hodoș első leírása alapján (BRV I 84) ismét az 1687-es nyomtatványok közé sorolta V. Ecsedy Judit (MKsz 1994: 168–169). Legújabban Eva Márza foglalkozott e kérdéssel. A szakirodalom alapján megerősítette, hogy Varlaam mitropolitává választására 1685 őszén, felszentelésére pedig ugyanazon év decemberében került sor. Megállapította továbbá, hogy a mozgó ünnepek táblája 1686-tal kezdődik a nyomtatványban, ezért véleménye szerint az 1685 végén, vagy 1686 év elején készülhetett (*Din historia tiparului românesc*. Tipografia de la Alba Iulia 1577-1702. Sibiu 1998, 73–75).

A kiadványból címlapos példány azóta sem került elő, így továbbra is csak a fenti adatok alapján lehet következtetni megjelenésének idejére. Bár nem kizárt, hogy nyomatása még 1685-ben véget ért, de a Varlaam megválasztását és felszentelését követően rendelkezésre álló rövid idő miatt valószínűbb, hogy befejezésére csupán 1686-ban került sor.

Appendix 345

[1] Komáromi Csipkés György: *Magyar Biblia* avagy az Ó es Új Testamentom könyveiből álló tellyes Szent Irás a' Magyar nyelven, melyet a' Sidó, cháldeai és görög nyelvekből magyar nyelvre fordított és minden rész közönséges summáját és részeit meg-mutatató marginalis jegyzésekkel meg-világosított Comáromi C. György, S. I. M. D. és D. P. MDCLXXXV. esztendőben. – [2] Szenci Molnár Albert: *Szent Dávid-soltári*. Leyden 1685.

1700 utáni nyomtatvány.

Komáromi Csipkés György bibliafordítását Szabó Károly az 1685. évnél vette fel bibliográfiájába (RMK I 1336), de megjegyezte, hogy „nyomatása valósággal későbbben 1719-ben történt; az 1685-dik évszám a fordítás évét jelöli”.

A biblikiadás megjelenésének történetét újabban Fekete Csaba foglalta össze (MKsz 2008: 439–442). Rámutatott arra, hogy Komáromi Csipkés György Debrecenben 1677-ben nyomtatásban megjelentetett autobibliográfiájába (4136) a *Translatio Bibliorum seu librorum Veteris et Novi Test. ex fontibus*-ként idézett bibliafordítását már elkészült műveként vette fel az *Opera theologica Hungarica perfecta* alfejezetben (A₄a). 1685-ben csupán annak rézmetszetes címlapja készült el Leidenben. Erre utal az a Jakó Zsigmond által korábban publikált levél, amelyet Kolozsvári István küldött Apafi Mihálynak Berlinből 1684. június 25-én. Ebben az olvasható, hogy „Debrecenben is vittek Belgiumból biblia első levelének nyomtatására való rézmetszést; ott is bibliát akarnak nyomtatni, nem tudom ki versióját”. Jakó Zsigmond ezt az utalást Komáromi Csipkés bibliafordítására vonatkoztatta, amelyet a Tiszántúli Református Egyházkerület átnézetett és kiadásra elfogadott (Erdélyi Féniks. Misztótfalusi Kis Miklós öröksége. Közzéteszi Jakó Zsigmond. Bukarest 1974, 298 és 472).

A történelmi események miatt a magyar Biblia magyarországi megjelentetése akkor nem valósult meg. Ezért Debrecen városa az 1710-es évek elején elhatározta, hogy azt a genfi zsolnárok magyar fordításával együtt külföldön adják ki a város költségén. Ennek érdekében 1713-ban Ross Sándor eperjesi kereskedő révén árajánlatot kértek a leideni Samuel Luchtmans kiadótól, amelyet 1715 végén elfogadtak, és megbízták Rosst 4000 példány kinyomtatásával. A vonatkozó 1713 és 1717 közötti levéltári forrásokat a Luchtmans-cég amszterdami levéltárából Margócsy Dániel publikálta (MKsz 2008: 15–26). 1715. december 23-án a debreceniek szerződést írtak alá Campegius Vitringa franekeri professzorral, aki alapítványt létesített a magyar protestáns Biblia kiadására. 1716 tavaszán a város két korrektort küldött ki Leidenbe Szilágyi Tönkö István és Miskolci Csulyak Ferenc személyében. Erről Miskolci Csulyak Ferenc a következőket írta: „T[ekintetes] nemes debreczeni bíró ur és az egész tanács akarattjából indultam Hollandiára a Sz[ent] Bibliának kinyomtatására Tönkö Szilágyi István urammal és Lugdunumban Luchmaas Sámuel úr officinájában kinyomtatván (apud Viduam Boxianam) tisztességesen, érkeztem haza Debreczenbe szerelmes cselédeimhez anno 1718. die 4 Januarij. A Sz[ent] B[iblia] volt Nro. 4200.” (Csűrös Ferenc: A debreceni városi nyomda története. Debrecen 1911, 175–176).

Ezek szerint a korrektor 1718. január 4-én érkezett vissza Debreczenbe. Fekete Csaba más korabeli feljegyzéseket is figyelembe véve, joggal feltételezte, hogy a magyar Biblia és vele együtt Szenci Molnár Albert genfi zsolnárfordításának kinyomtatása 1717 karácsonyára befejeződött (i. m.). Ezért a Komáromi Csipkés bibliafordítása megjelenésének 1685-ra, 1718-ra vagy 1719-re való datálása egyaránt tévedés.

Appendix 346

Calendarium tyrnaviense ad annum 1686. in usum Hungariae et vicinarum provinciarum opera astrophili cujusdam e. Soc. Jes. sup. Monachii. [Leutschoviae 1685.]

Külföldi nyomtatvány.

Rexa Dezső az 1686-ra szóló nagyszombati kalendáriumot példány ismerete nélkül, az alsókubini Csaplovics könyvtár könyvjegyzéke alapján lőcsei nyomtatványként írta le (MKsz 1913: 347–348). Ismeretése szerint a kötet meglétét bizonyítja a könyvtár 1840-es években készített könyvjegyzéke, amelynek XVIII. kötete a 305. szám alatt tartalmazta a fenti bejegyzést. Az 1686-ra szóló, a fentihez igen hasonló című nagyszombati kalendáriumot valójában Szabó Károly impresszummal rendelkező példányok alapján müncheni nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK III 3410).

Rexa adatát Ján Čaplovič helyesbítette (CCXXX), aki Szabó adata alapján közölte, hogy a kiadvány nem Lőcsén vagy Nagyszombatban, hanem Münchenben jelent meg. Čaplovič pontosítása tartalmilag helytálló (vö. 4435), hivatkozása azonban hibás, ugyanis nem az 1686-ra szóló nagyszombati latin (RMK III 3410), hanem a német nyelvű kalendáriumra utal (RMK III 3411).

Appendix 347

Joannides Frýdecký, Jiřík: Modlitby křesťanské. V Levoči 1685. 12°

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

E példányból nem ismeretes mőről először a magát J. J. monogrammal jelölő Josef Juračik adott hírt Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár bibliográfiájának második kötetéről írott recenziójában (Časopis Musea království Českého 1885: 423). Ez alapján a Knihopis digit. is közölte feltételezett tételként (K18342).

Mivel máshonnan nem került elő olyan adat, amely alátámasztaná, hogy valóban létezett 1685-ös lőcsei kiadás, és a recenzió szerzője sem nevezte meg forrását, további adatok előkerüléséig nincs ok nyomtatásban való megjelenését feltételezni.

Appendix 348

Excellentissimo ac illustrissimo domino, domino Nicolao Comiti Erdeodi De Monyorokerek, Montis Claudii comiti perpetuo, [Banatus Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae] locumtenenti, praesidii Petrinia colonello, et confiniorum Cadapianorum Regni supremo capitaneo, patruo, ac patrono suo gratiosissimo Augustis Martialis gloriae tuae trophaeis philosophicam hanc pagellam appendo . . . [Tyrnaviae cr. 1685 typis Academicis.]

Külföldi nyomtatvány.

Ennek a filozófiai téziszűzetnek a Turócszentmártonban a Szlovák Nemzeti Könyvtárban őrzött egyetlen töredékes példánya jelenleg lappang. Ján Čaplovič még a példány alapján ismertette bibliográfiájában (2169a). A fenti címleírás az ő adatai alapján készült. Čaplovič megjegyezte, hogy az egylevelés nyomtatványnak csak a felső részét tartalmazó töredéke maradt fent. Leírásához hozzáfűzte még, hogy a betűk (íráskép), a könyvdísz és a *Nicolao* keresztnév iniciálékból szedett sora arra mutatnak, hogy a nyomtatvány Nagyszombatban készült. A nyomtatás dátumát 1685 körülire tette.

A nyomtatványt monyorókeréki Erdődy Miklósnak (1657–1693), Monoszló örökös grófjának, horvát-dalmát-szlavón báni helytartónak, a petriniai helyőrség ezredesének, Kulpa-menti végvidéki főkapitánynak, atyai nagybátyjának és patrónusának (*patruo ac patrono suo*) ajánlotta egyik unokaöccse.

Az ajánlás címzettjének titulusai között szerepel a horvát báni helytartóság is, amelyet Erdődy Miklós 1670 és 1678 között töltött be (Turul 2007: 4, 115, Benda Borbála. Báni kinevezése: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar kancelláriai levéltár, Libri regii [A 57] 16. kötet, 429. pag.). A kiadvány kinyomtatására tehát e két időpont között kerülhetett sor.

A címében szereplő (*hanc philosophicam pagellam*) szavak arra engednek következtetni, hogy valószínűleg filozófiával kapcsolatos iskolai téziseket tartalmazott. Erdődy Miklós unokaöccsei, testvére, György fiai közül Péter a bolognai egyetemen tanult, ahol 1670-ben végezte el a jogi fakultást (Veress Endre: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1856. Bp. 1941, 134; Benda: i. h.), Ferenc pedig 1668-tól a grazi egyetem hallgatója volt (Varga Júlia: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom kisebb egyetemein és akadémiáin. Bp. 2004 (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 12), 581; Benda, i. h.). Feltehetően inkább az ő filozófiai disputációjára készült a nyomtatvány Grazban, az 1670 utáni években.

Appendix 349

Hevenesi Gábor: *Calendarium Marianum e victorijs contra gentiles, Turcas, haereticos et alios injusti belli authores ... Tyrnaviae* 1685.

Külföldi nyomtatvány.

Szinnyei József említette (IV 836) Hevenesi e művének 1685. évi nagyszombati kiadását. A munka azonban valójában Grazban jelent meg 1685-ben (RMK III 3346, Sommervogel IV 341, Čplović CCXXXI). Ezt a betűtípusok vizsgálata is megerősítette.

Hevenesi Gábor 1682 és 1685 között Grazban volt a teológia hallgatója (Lukács: *Catalogus* I 555). 1685-ben több műve is itt jelent meg, így a *Styriae ducum memoria* (RMK III 3347, Sommervogel IV 342) és az *Aucupium innocentiae* (RMK III 3345, Sommervogel IV 342).

Mivel Szinnyei adatát más forrás nem támasztja alá, ezért nincs ok a *Calendarium Marianum* 1685. évi, ismeretlen nagyszombati kiadásának feltételezésére. Nagyszombati kiadásai csak a XVIII. századból ismeretesek, legkorábban 1714-ből (Petrik VII 204).

Appendix 350

Comenius, Joannes Amos: *De principis Transilvaniae ruina*. S. l. 1685.

Tévesen idézett külföldi nyomtatvány.

A fenti címet Szimonidesz Lajos Joannes Amos Comeniusnak Mikuláš Drabík jóvendőlései alapján „Sárospatakon és egyebütt” írott művei között a következőképpen adta meg: „*De principis Transylvaniae ruina* (1685?)”. A kérdőjellel ellátott 1685. évszám elírás. Ezt támasztja alá egyfelől az a tény, hogy e címet az 1653-ban keletkezett *Die selige Begleitung der heiligen Seele* és az 1659-ben megjelent *Gentis felicitas* között helyezte el (MKsz 1942: 178). Az 1685. évszám téves voltát megerősíti Jan V. Novák és Josef Hendrich bibliográfiája. Ott ugyanis Comenius műveinek felsorolásában ez a munka 1658. évi kiadványként szerepel egy ma már nem található, prágai egyetemi könyvtárban őrzött példány alapján (Jan Amos Komenský: *Jeho život a spisy. Příležitostné vzdělávací spisy Dědictví Komenského* číslo 214.

Praha 1920–1932, 544, 704). Újabb került elő egy példánya a marosvásárhelyi Teleki Tékában. Teljes címe: *De principis Transilvaniae ruina (ejusque occasione de libro Lux in Tenebris) iudicium amici ad amicum*. Az egyetlen füzetből álló nyomtatványnak nincsen önálló címlapja és impresszuma. Keltezése *mense Januario 1658*. Magyarországi megjelenése betűtípusai alapján biztonsággal kizárható (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Comenius 1654-ben hagyta el a sárospataki kollégiumban betöltött állását, és ezután írt munkái, miként ez az 1658-ban keltezett is, külföldön jelentek meg. Ezért ezek már nem tartoznak a hazai retrospektív bibliográfia körébe.

A CÍMLAPOK ÉS MINTALAPOK KÉPEI

Imagines titulorum et paginarum selectarum
Facsimile reproductions of the title-pages and of select pages

A képtáblákon a kötet gyűjtőkörébe tartozó, példányból ismert nyomtatványok címlapjáról, vagy ha az nem maradt fenn, egy mintalapjáról kicsinyített másolat látható. Néhány elveszett műről is van kép, ha az hasonmásban vagy fényképben fennmaradt. A hiányzó számok azt mutatják, hogy az általuk jelölt nyomtatványokból ma sem példány, sem töredék nem ismeretes. A vörös szín nyomás a képeken fototechnikai okok miatt alig, olykor egyáltalán nem látszik.

3719

3720

3721

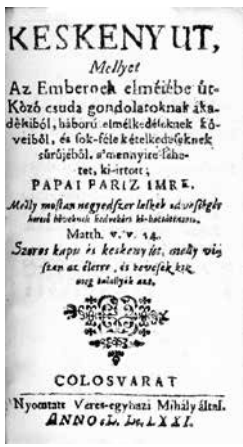
3724

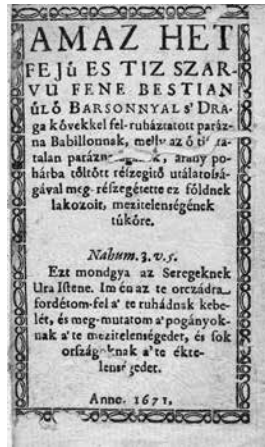
3725

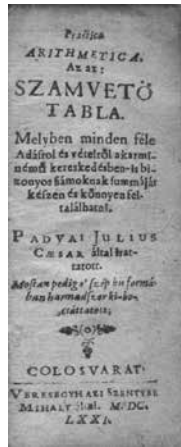
3726

3727

3728

3729

CONCLUSIONES
DE
SCRIPTURA SACRA
EX
Prælectionibus Theologicis
Publicis
EXCERPTÆ,
AUSPICIE DEO,
M. JACOBO NÖSENER/
Gymnasii Lib. Regiæ Civitat. Longobardicæ
RECTORE & P. P.
In Examine solenni
A Studiosis Theologiae ad disputandum publicè
propositis: Ipse maximè Reverendos Inspectores,
& Nobilissimos Scholasticos,
Audientissimos Honoratissimos,
RESPONDENTES, OPPONENTES,
CONCLUSIONES
scripsit.
In Auditorio Superiori D. XI. Junii,
Anno M. DC. LXXI.
STANNO BREWERIANO.

3741

POLIARCHVM
Lubecæ Fororvm
DOCUMENTVM
in
Nuptiis Anoni
MOSHERII & L.
SCHWARTZII
V. J. X. I.
EXCELLENTISSIMO THEO. CLARISSIMO
DN. M. IOHANNIS
SCHWARTZII
VITTEBERGÆ SAXONIS
SS. THEOLOG. CANDID. AMPLISS.
FACULTAT. PHILOSOPH. CLIN. ADJUNCTI
PROFESSORIS, HÆRESIAR. LYGAL. BASTARDI
Lubecæ Professore longè meritis.
Rectoris Scholæ, in nuptiis
Katholicæ Logon, in fine imperialis
propositis.
ANNA BARBARA
Jungfrau et Prædictorum Viri
DN. GEORGI NÖSENER/
HÆRESIAR. LYGAL. CIVIS ALTI
in Scholæ, (scholasticus).
Scholasticæ.
In nuptiis nuptiarum des
Scholæ Lubecæ.
M. JACOBUS NÖSENER/
GYMNASII LUBECORVM
Rector et Præfatus.
Lubecæ, Typ. Breuerianæ.

3742

I. N. F.
Theſium Theologicarum
DE CAS
DE PECCATO
POENITENTIA ET
B. OPERIBVS
patriæ ſibi Conuerſionis ipſa hodie juſtus Lutheram
conuerſionem intercedit, exhibet,
operum
DEI Iuſtam Gratiam
in Lib. ac Regiæ Civitat. Montem Naſſiſſimæ Gymnaſio
ſub ipſius Examinis publici claſſificam,
que in Diem 10. Aprilis
Anni MD LXXI.
ſcribitur.
deſiderandam ſcripſit
P. R. E. S. S.
M. MATTHIAS STÜRZER
Rector.
Reſpondentes:
PAULO PATRIK. Naſſ. Scholasticus.
«5553»
LEUTSCHOWIA,
TYPIS SAMUELIS BREWER.

3745

Teſta Nuptialis
oder
Hochzeitlichen Ehen-Eactel
Dem
Ehrenſten Vornachtherrn und Weisheitſten/
Hrn. Johann Barthin Weisner/
Der Heiligen Schrift wohlbeſtandten
und bey Königlichem Marckts Rath wohl
verordneten Con-Rectore,
oder
Vornachtherrn und Weisheitſten
Judith
Wohl Ehrenſten, Wohlbeſtandten und Ehemutter
Hrn. LAURENTII ROCH/
Der Königlichem Rath wohlbeſtandten
Alten Vornachtherrn
oder
Ochtern, Ehemutter, Schwestern
Jungfer, Lechter
Ehren Ehemutter, Mutter/
oder
Einigen Ehrenten und Freyden.
«5553»
Schreibt den Ehemutter bey Samuel Breuer/
Im Jahr 1671.

3746

Uj 4 O
KALENDA
RIOM,
E'Christus születésé után
való félelmes Differenciá
1672. évtől
Melyet az új és az egyetemes
új és egyetemes alkalmazzák.
1672
Neubarth Christoph,
Theologus és Astrologus.
Lősen, Breyer Samuel által.

3747

dem Ehemutter und
Ochtern
Hrn. JEREMIAE
oder
Ehrenſten und Weisheitſten Herrn
IOHANNES LORVATH/
Eines Edlen Raths der Königlichem
Frei-Stadt Lubecæ / vordem
Rath und Weisheitſten
Hrn. Raths
Vornachtherrn
oder
Ochtern
Hrn. JEREMIAE / geborenen
Hochzeitlichen Rath wohlbeſtandten
Hrn. Raths /
der Heiligen Schrift wohlbeſtandten
Vornachtherrn
oder
Einigen Ehrenten und Freyden.
Im Jahr 1671. bey S. Breuer.
Schreibt den Ehemutter.

3748

Votiva A.....tio
oder
Hochzeitlichen Ehen-Eactel
Dem
Ehrenſten Vornachtherrn und Weisheitſten/
Hrn. Johann Barthin Weisner/
Der Heiligen Schrift wohlbeſtandten
und bey Königlichem Marckts Rath wohl
verordneten Con-Rectore, auf ſinn
Ehemutter
oder
Vornachtherrn und Weisheitſten
Judith
Wohl Ehrenſten, Wohlbeſtandten und Ehemutter
Hrn. LAURENTII ROCH/
Der Königlichem Rath wohlbeſtandten
Alten Vornachtherrn
oder
Ochtern, Ehemutter, Schwestern
Jungfer, Lechter
Ehren Ehemutter, Mutter/
oder
Einigen Ehrenten und Freyden, Im Jahr 1671.
«5553»
Schreibt den Ehemutter bey Samuel Breuer/
Im Jahr 1671.

3749

ABORIGINES SAPIENTIAE,
SEU
VETERIS GRÆCIÆ
Septem Primi Sapientes
Reverendis, Religiosis, Nobiles, Ex-
cellentibus, ac Doctissimis Dominis, Dominis
A. LL. & Philosophis
MAGISTRIS,
cūm
In Alma Archiepiscopali Universitate Ty-
rnaviensi primæ SS. Theologiæ Laureæ
condecorarentur.
PROMOTORE,
R. P. LADISLAO SENNYEY,
et Soc. Jesu, SS. Theologiæ Doctore, ejus-
demq. Professore Ordinariæ nec non in hac
Alma Universitate Tyrnaviensi Phil.
Decano Spectabil.
Dedicati
Ab Illustrissima Humanitate Tyrnaviensi.
Anno M. DC. LXXI.
Tyrnavia Typis Academicis expremitur Mattheus Jylyer.

3750

SZIVEK
KINCSE.
Arany
Christus Urunk
Szenvedésin és Halálán,
szóhozakodo
KÖNYVECSKE,
Melyet
Szerzetra' jefuiták szerze-
ten lévő
AGOSTON PETER
Nyomatattatott N.Szom-
batban GURUS FERENCZ,
Novai Püspök ö Niza
kötésével.
ANNO 1671.

3751

3774

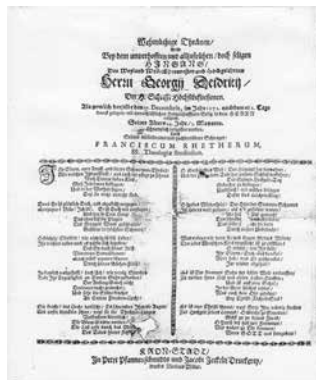
3775

3777

3779

3780

3781

3782

3785

3786

3812

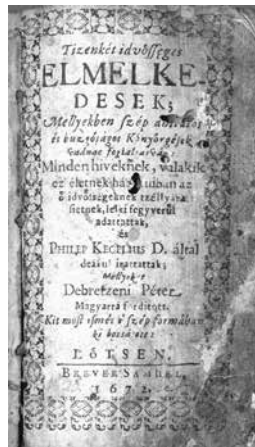
3813

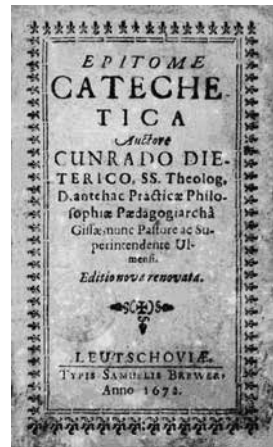
3814

3815

3816

3817

3819

3821

3822

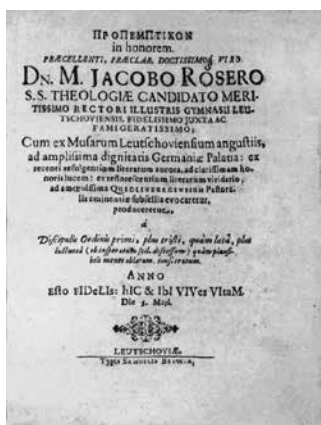
3834

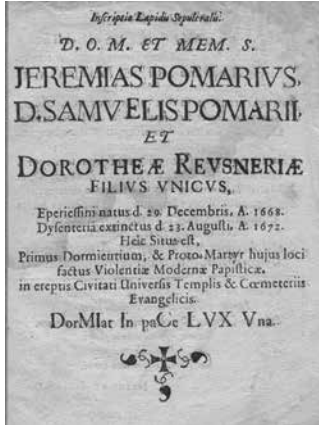
3835

3836

3837

3838

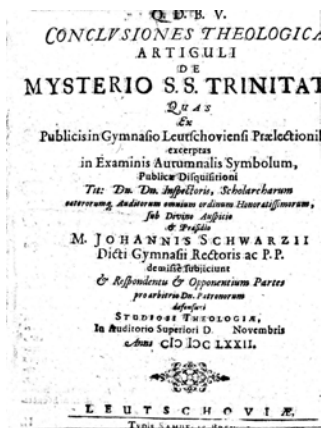
3839

3841

3842

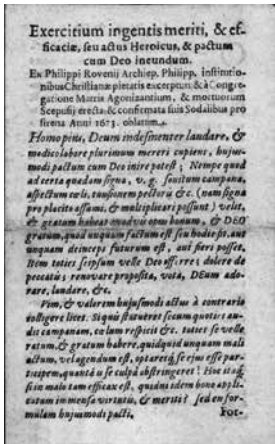

3843

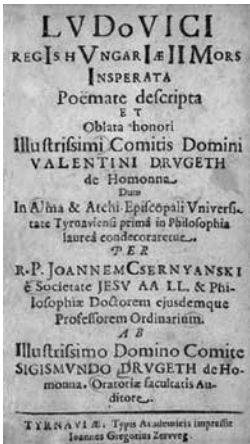

3853

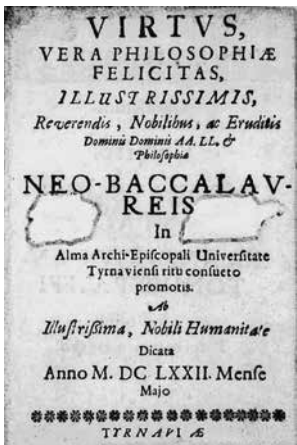
3854

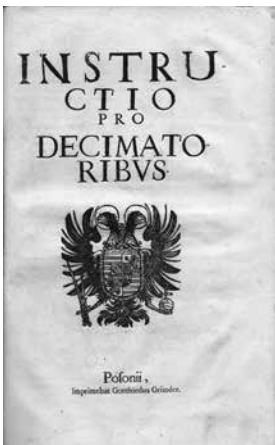
3855

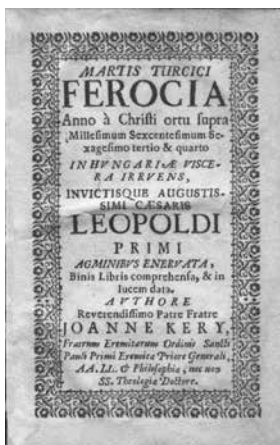
3857

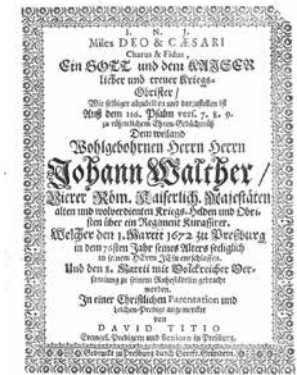
3858

3859

3860

3861

3862

3864

3865

3866

3867

3870

3872

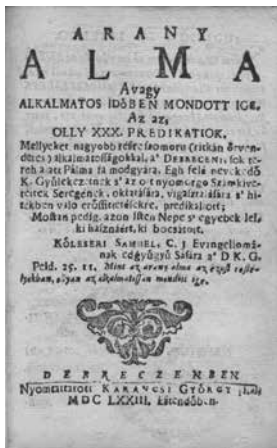
3873

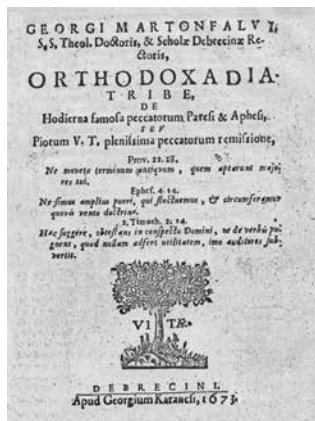
3874

3875

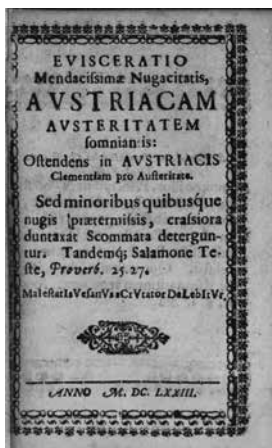
3877

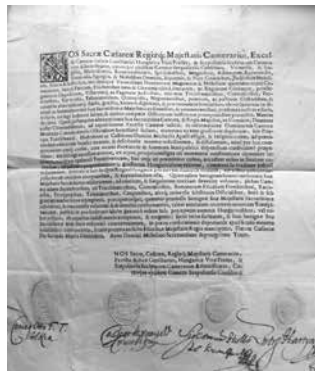
3878

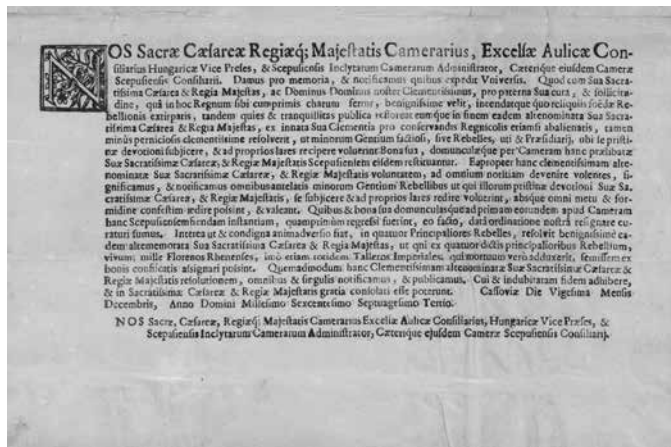
3879

3880

3881A

3882

3883

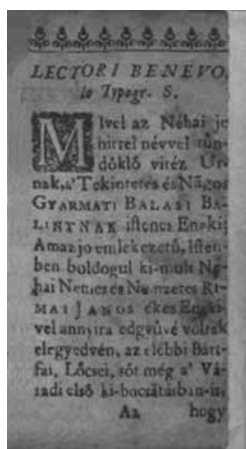
3885

3886

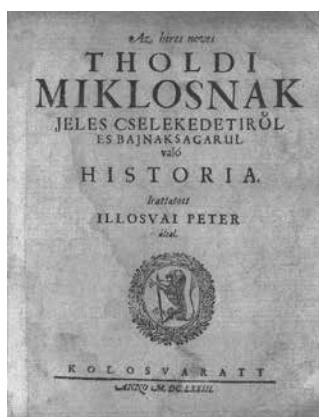
3887

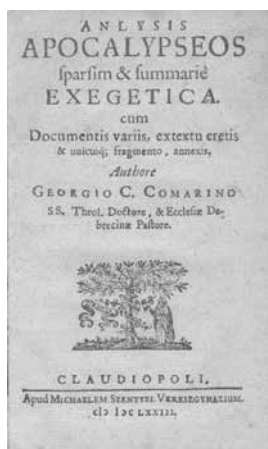
3888

3889

3890

3891

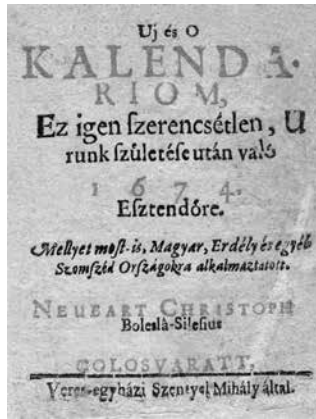

3892

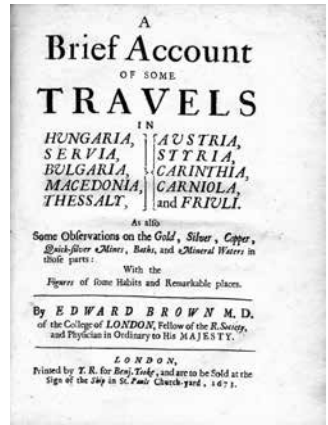

3902

3903

3904

3906

3907

3908

3909

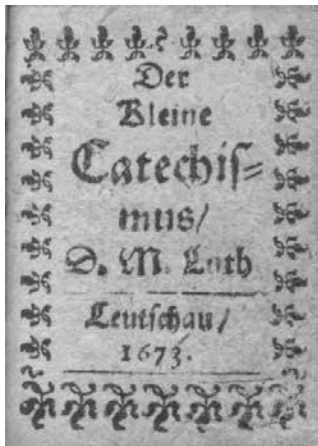

3912

3913

3914

3915

3917

3918

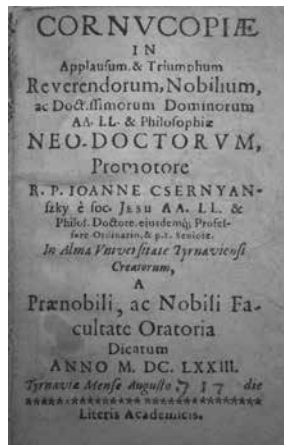
3920

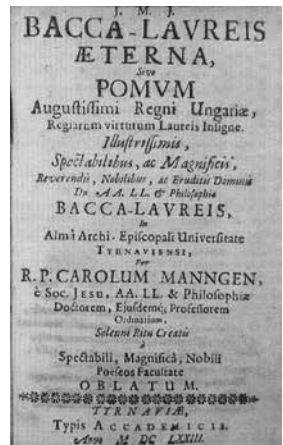
3921

3922

3923

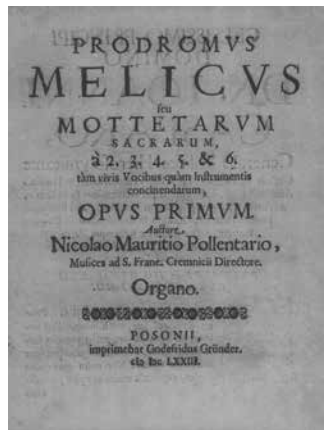
3924

3926

3927

3929

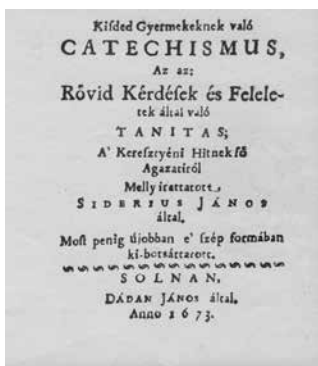
3930

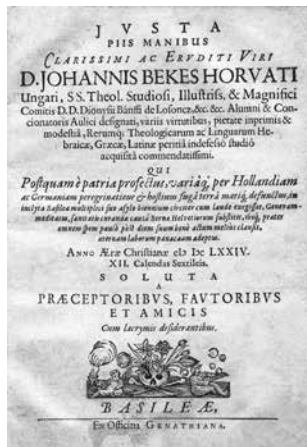
3931

3933

3935

3938

3939

3949

3950

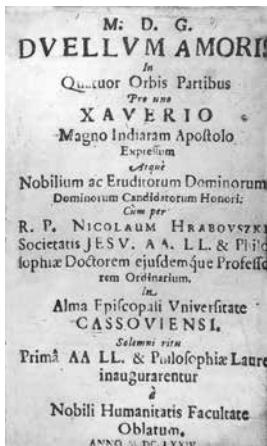
3952

3953

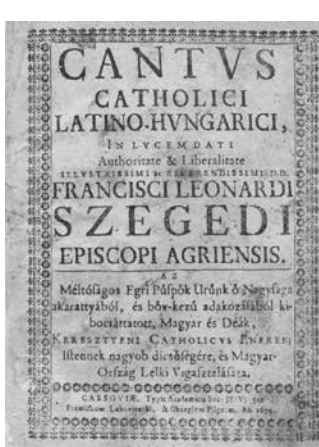
3954

3955

3956

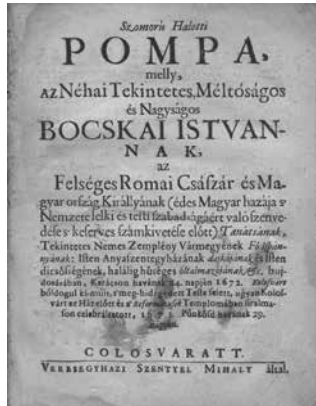
3957

3958

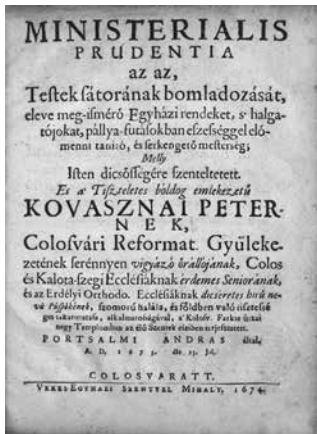
3959

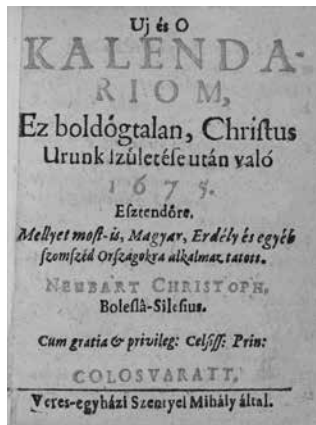
3960

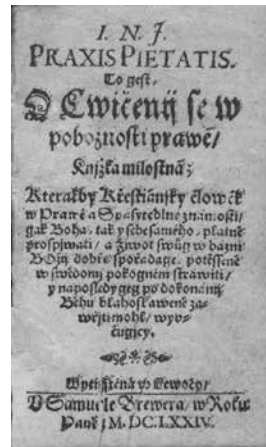
3961

3962

3963

3965

3966

3967

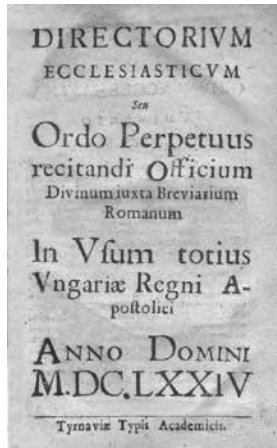

3968

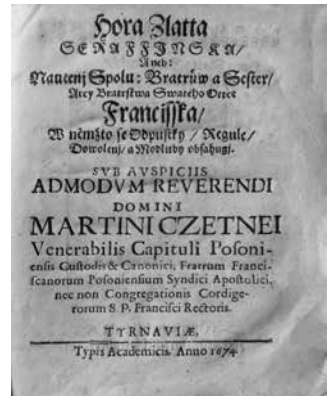

3978

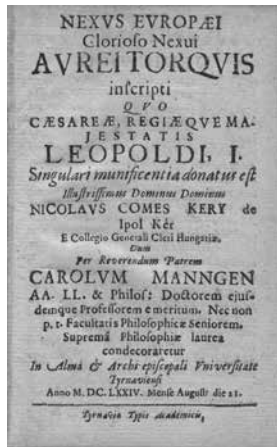
3980

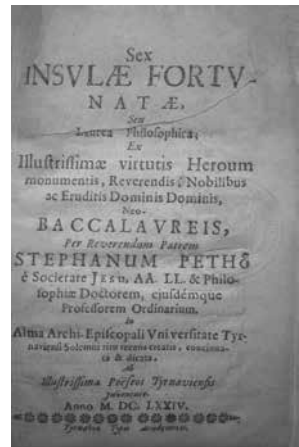
3982

3983

3984

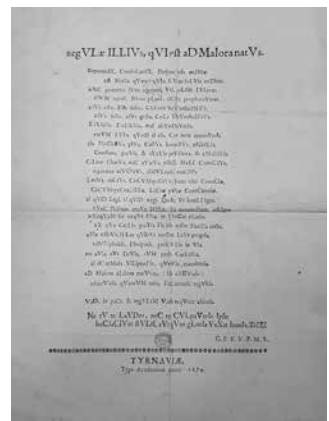
3985

3986

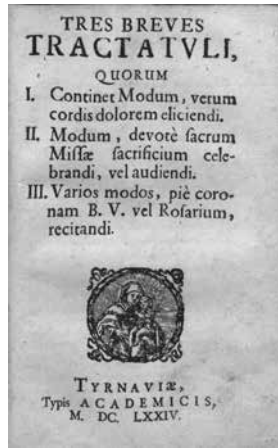
3987

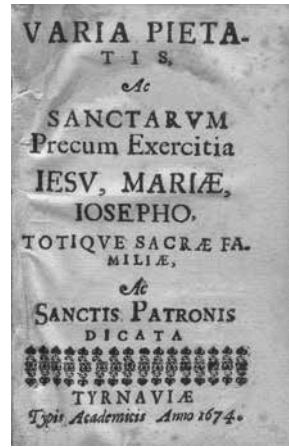
3988

3989

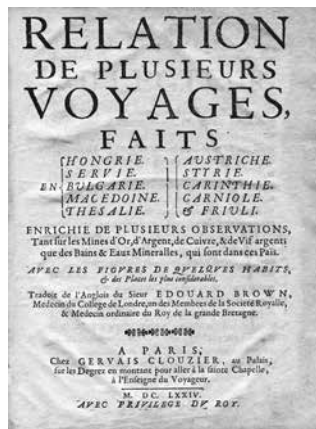
3990

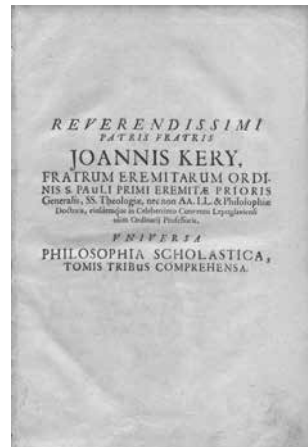
3991

3992

3993

3994

3995

3996

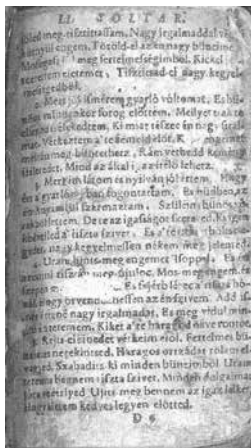

3997

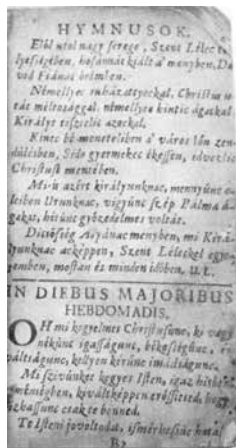

4018

4019

4020

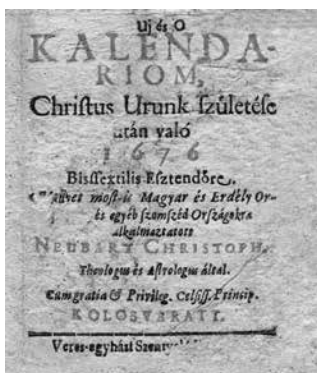
4021

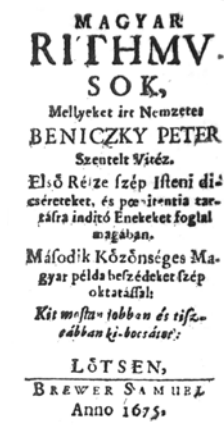
4022

4023

4024

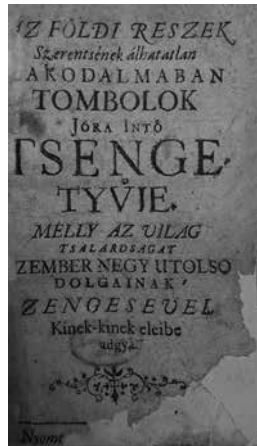
4025

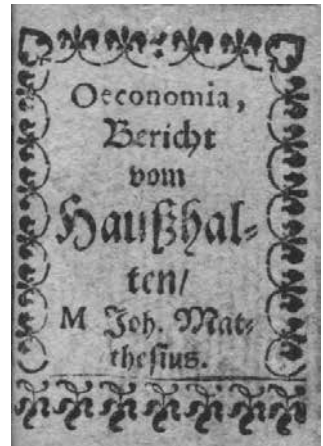
4026

4027

4028

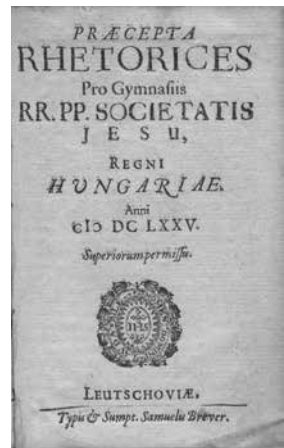
4029

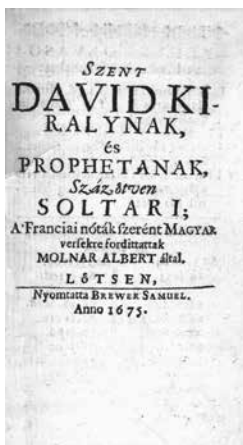
4030

4031

4032

4033

4034

4035

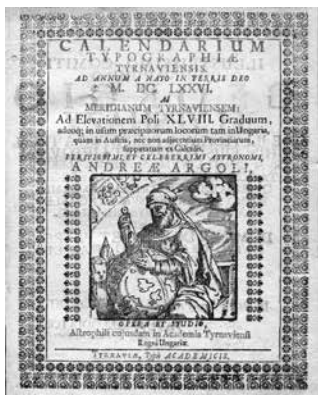
4035A

4036

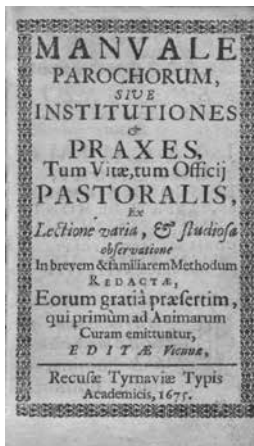
4038

4039

4040

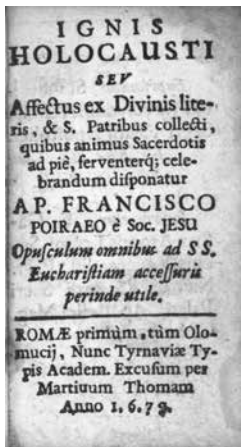
4043

4044

4045

4046

CANTUS CATHOLICI.
Rēgi, et Uj, Dēxi, et Maiores

EGY-HAZI
ENEKÉK,
E S
LITANIAK.

Melvelkel a Keresztények Elgatódó által
való Templomai Szemináriáiban, Pócskésföld-
ben, és egyéb iskolákban szoktak énekelni.

Melvelkel a Keresztények Litái szokásai, és
a Keresztények Litái szokásai, és
a Keresztények Litái szokásai, és

A. M. D. G. R. V. M. & O. S. S. H.

NAGY-SZOMBATBAN,
Nyomatott az Anatómiai Betétkel,
Anno dñi. 18. LXXX.

4048

**MENYBEN
VEZETŐ
K Á L A U Z,**
MELLY
Magában foglalja, a Szent
Atyának, és a régi Philoso-
phiák tetteinek velet.

ELŐBEN
BONA JANOS,
A Romai Anyaszentegyház-
nak Méltóságos Kardinálja
által, Deákul irattatott.

MOST PRIMA
A régi buzgó ajtatótságot
fözműködő Magyar Nemzetnek
fözműködő Magyar Nemzetnek
P. TARNOCZI ISTVÁN
A JESUS Társaságától
való Theologia által.

Nyomatott : Nagy-Szombatban
az Academ : Betétkel, Anno 1675.

4049

TESSERA DORATA,
QVAE
REVERENDIS NOBILIBUS
& DOCTISSIMIS DD. AA. LL.
ET PHILOSOPHIAE NUM. MAGISTRIS
DUM
ER. P. STEPHANUM PETHÖ,
Societate JESU AA. LL. & Philoso-
phis Doctorum ejusdemq; Professorum
Emeritum, ac p. l. Seniores.
Alma Univerſitate Tyrnavienſi
Societatis JESU Supremi Philoſophiae
laurei ſacramenti, in B. BASILICA. DIVI
JOHANNIS BAPTISTAE condonata,
curat,
Obtulit
Spectabilis ac Magnifica
Praenobilis- } ac Generosa,
Nobilis- }

Univerſitatis Tyrnavienſis Oratoriae
Facultatis Juvencus, Menſis Julii,
Die 17. Anno
1700 Leopoldi V. Imperatoris, ſed V. M. a.
Iuſſu ſibi honorari juſſerunt.

FRANZINI, Typis Academicis G. J.
Excudit Joh. Georgius Wundtſchuld.

4050

Lehrbuch
Schreib-Calendar
Auf das Schöne, Nützlich und den Gewöhnlichen Gebrauch
am besten zu verstehen und zu gebrauchen. Von
M. D. C. LXXXVI.

Wird nicht nur den Verstandigen Merkwürdig, und Elevatio-
nem Pot. et Creditum, sondern auch den gemeinen Leuten die Nutzen
daraus zu ziehen, und die Verstandigen zu unterrichten, und den gemeinen
Leuten die Nutzen daraus zu ziehen, und die Verstandigen zu unterrichten,
und den gemeinen Leuten die Nutzen daraus zu ziehen, und die Verstandigen zu unterrichten,

AN DEREN ARGOLI

Das Buch ist in allen Buchhandlungen zu haben, und kostet
nur ein Schilling, und ein halbes Kreuzer.

4051

LILIAM
KERTECSKE
AZ AZ
SZEP ISTENES VI-
ragokkal, és vézdet kö-
lönb különféle Imadsá-
gokkal, Littaniakkal, és az
Szentseges Papaktul enged-
tetet teljes Bucczúkkal be-
vettetett

A'ETATOS KÖNY-
VECSKE.
Mellyet Az Keresztényen Hi-
veknek Lelki vigasztalaf-
kra EGY Adatos Szerkez-
tes Lélek, maga Kölségével
ki nyomtatott.

Az Tiszteledő Pr. Provin-
cialis engedelmével.
Nyomatatta P O S O N I A B A N
Zerweg Johann Gergely,
és Gy. Estendőben.

4052

SPECULUM PASSIONIS
DOMINI NOSTRI
JESU CHRISTI
VARIIS SANCTORUM
PATRIUM TESTIMONIIS ILLUSTRATUM

Optimae Partem animis in unum opus congregat, non ve-
rè ad usum solum deorum

in
Basilica FRANCISCUM SIGERT HENGAERUM
in Vindobona P. P. P. P. P.
REIMPRESSUM

POSONIÆ, Typis Joannis Georgii Zerweg,
Anno dñi. M. DCC. LXXXV.

4053

ORATIO DOMINICA
XL. Linguarum,
nempe
Hebraica, Syriaca, Arabica, Ethiopi-
ca, Graeca, Graeco, hodierna, Latina, Italica,
Gallica, Hispanica, Portugallica, Sordorum op-
tissimum, Sordorum extra civitates habitantium,
Germanica, Svecica, Danica, Anglicana, Sotica, An-
glo-Saxonica, Castellana, Frisica, Gothica, Islandica,
Bavaria, Gallica, Germanica, Helvetica, Italianica,
Sclavonica, Polonica, Bohemica, Croatia-
nica, Maldivonica, Dalmatica, Rhetorum Latinica,
Hungarica, Turcica, Leposonica, Ethioptica,
Lemnica, Prussica satipica.

Curavit
JOH. REUTER, M. A. Doctores
et Rectoris Collegii alim. Vindob. P. P. P. P. P.

ROSTOCHII,
Typis JOHANNIS KILII, Acad. Typogr.
Anno M. DC. LXXXV.

4054

CATECHESIS
Minor,
D. MARTINI LU-
THERI,
Germanice et Latine.

Dissepar Christum radihu cognoscere ab annis,
143, dei ex verbo, qui sine nulla falu.

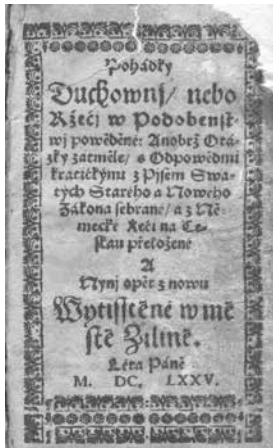
CIBINII,
Imprimatur apud Stephanum Jüngling/
Anno M DC LXXXV.

4055

JUDICIUM ASTROLOGICUM,
Astrologisches Bedencken/
Über das
Nach der Heilsamen Geburt unsers
Herrn JESU Christi
Lauffende
1676
Jahr.
Von dessen / auch Mathelischen Einfluss des
Himmels Mithmaßlichem Zustande und Be-
schaffenheit in Eichenbürgen und nächst
umliegenden Ländern.
von Besonderem Starck der Tugend
Durch
NICOLAUS CLAESBURGERUM
Medicini, Philo- Mathematici,
E. P. D.

In Hermausladt / bey Steph. Jüngling.

4056

4058

4059

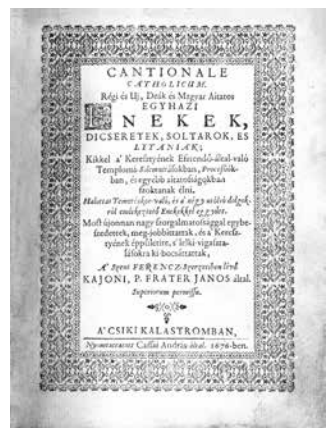
4060

4061

4062

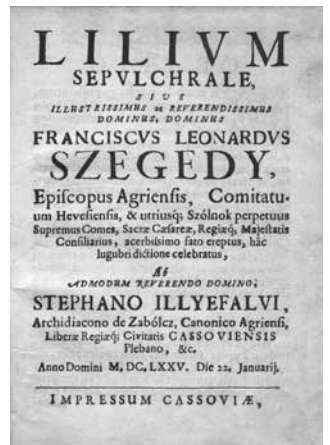
4063

4063A

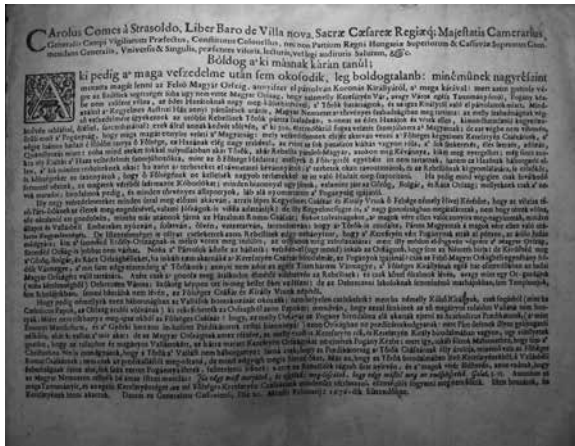
4064

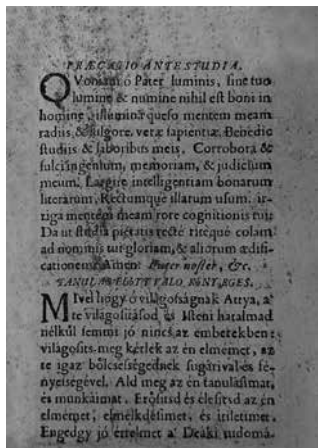
4065

4066

4067

4068

4069

4070

4071

4072

4073

4074

4075

4076

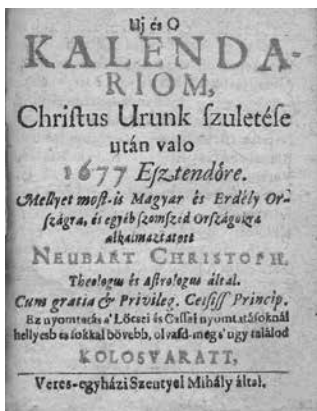
4077

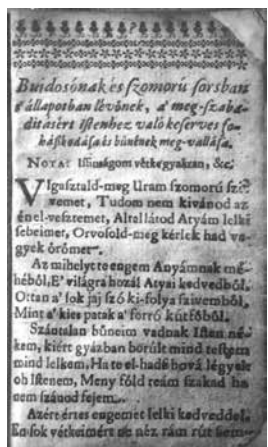
4078

4079

4080

4080A

4082

4083

4084

4085

4086

4088

4089

4090

4091

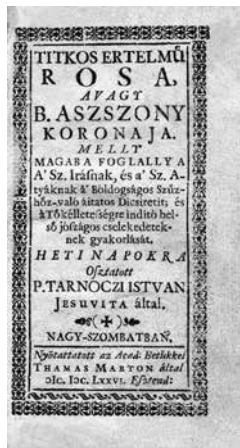

4092

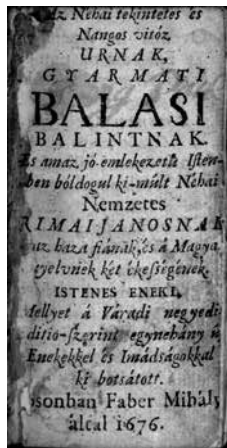

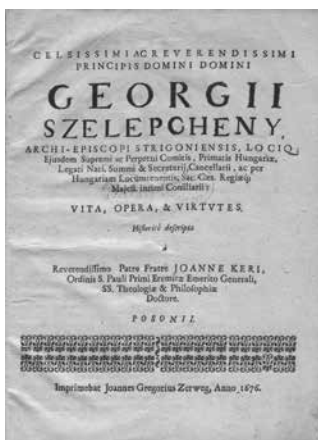
4103

4104

4105

4106

4107

4108

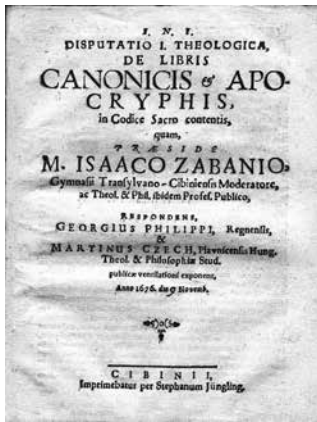
4109

4110

4111

4112

4113

4114

4115

4116

4119

4120

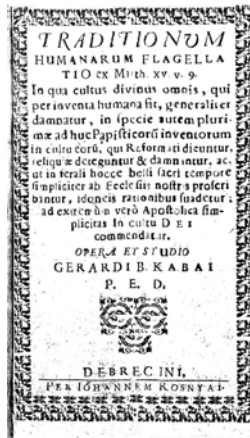
4121

4122

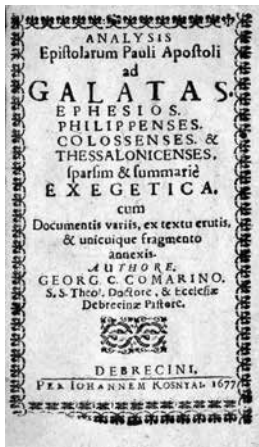
4123

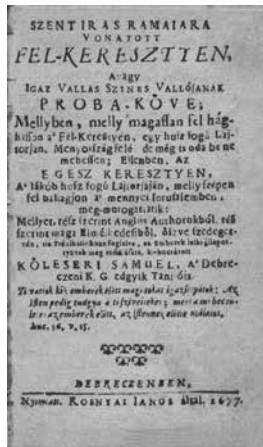
4124

4125

4126

4127

4127A

4127B

4128

4129

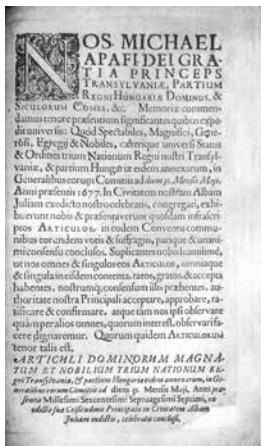
4130

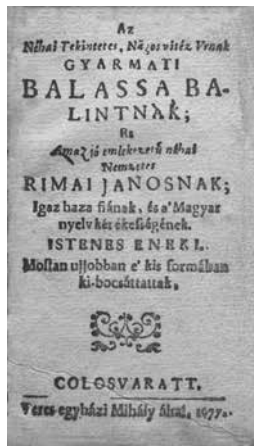
4131

4132

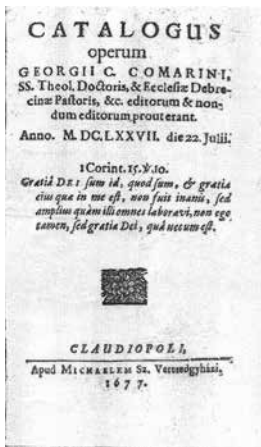
4133

4134

4135

4136

4137

PRAXIS PIETATIS
Latine
 Kacskáztán ember, ilyen tettekre
 létezővaló járása igazgató

**KEGYESSEG
 GYAKORLAS.**
 Melly Angliai nyelvből Magyarán
 fordítator a b.c. MEGGYESEI PA-
 által. Es immár hatodszor, az e kö-
 dickben eset minden-némű hibáktól
 meg-ciszulttan, sőt fok helyesen meg-
 a jobbittan: az Authornak ítépe és igen
 fáradságos Éltől jött lelkével egy-
 gyűlt, ki-bocsátott.

A' jobbitást en haddoloni nyomatáskan, a' követe-
 ződi levél Gallo adoztatott elődeltan.

I Tim. 4. 8. *A' kegyességnek járása nagyján.*

COLOSVARATT.
 Nyomat: YVSEBETHREI MIHALY ÁLL,
 M. DC. LXXVII.

4138

**DOMINICA
 CATECHETICA.**
Ita
 Conciones Catecheticae, secundum
 Catechesin Palatinatam (in Ecclesiis
 Reformatis receptam) in Dominicis di-
 stribus, stylo simplici, theoreico pra-
 ctice, conscriptae; horumque pomeridianis
 diebus Dominicae, in Ecclesia Orthodoxa Ro-
 formati Claudiiopolitana, populo
 Dei propitia.

Auctore
 MICHAELE SEATHEMAR NEMETHI
 Ecclesiae praefato Pastore indigno: auctori
 que Christi fidei.

CLAUDIOPOLL.
 Apud MICHAELUM SEEMPEL VERENTHARY
 ANNO M. DC. LXXVII.

4139

**Uj és O
 KALENDA-
 RIOM,**
 Christus Urunk születése
 után való
 1678 Elzterendőre.
 N'elylet most is Magyar és Erdély Or-
 szágra, és egyéb kőcsöcsdi Országokra
 alkalmaztatott

NEUBART CHRISTOPH
 Theologus és Astrologus által.

Cum gratia & Privilegio, Celsiss. Princip.

COLOSVARATT.
 Vata-egyetlen Szécheny Mihály által

4140

**R. P. PETRI
 CANISII
 SOCIETATIS IESU
 THEOLOGI,**
**CATECHISMVS
 GRÆCO-LATINVS**
Nunc iterum in Gratiam
studia iuuentutis, opera
GEORGII MATER
 Societatis Iesu,
 editus.

Leutschoviz, Anno 1677.

4142

**PRÆCEPTA
 MORVM.**
 Institutioni puerorum accomo-
 data: collecta primùm textu Italico à Cl.
 ac Doct. Viro B. JOH. COMMENIO;
 Ligato deinde Stylo tradita operi Cl. D.
 SAM. ENYEDI, M.D. Postea verò ex textu
 utroque pro moribus teneriorum insti-
 tuendis Hungarico idiomate Rhythmicè
 transfusa (neglecto quidem textu Ita-
 lico; sed ligato è regio exhibi-
 to) ingenio & calamo

FRANC. TOLV. MENYÖI
 p. l. Scholæ LOSONCINAE Direc-
 toris, tandemq; publicè lecti data hinc ita
 dispositum expressit dissertationum suarum
 sequenter infra notata-
 rum Anno 1677.
 Mens. Julii.

4143

Művésztől
**MÉLTÓSÁGOS
 RAKOCZI
 FERENCZ,**
**VALASZTOT ERDELYI
 FEJEDELEM**
 Halotti Temetésével

NAGY HIRREL TANDOLÁS
**FEJEDelmi RAKOCZI HAZANAK
 CZIMERES
 SASSA**
 Szomori Szármayit
 le-erdőztetve
 Jey Predicator Caspian
PÁTER KYSS IMRE
 JESUITA
 1677 Elzterendőben, Junij.

Levél a' szász királynak
 LÖTSEN NYOMTATT: BREWER SAMUEL által.

4145

ZODIACVS
 HERCVLEO-ATLANTIS, PANNONIAE
Sive
 SELECTIORES DUODECIM
 JOANNIS CORVINI
 HEROICI LABORES
 Reverendis, Generosis, Nobilibus, Eruditis, D. D.
 Pro
 Prima Sapientiae Laureae
 Candidatis,
 Per
 REVERENDISSIMUM PATREM, JOANNEM PAKAY,
 SOCIETATE IESU
 A. A. L. L. & Philosophiae Doctorem ejusdemq;
 Professorem Ordinarium
 in
 ALMA EPISCOPALI UNIVERSITATE CASSOVIENSI
 SEDIENSI PRAESIDE COELESTIS

*Tor Illustri, Generosa, ac Ingenua ejusdem Uni-
 versitatis Praesidentiae*
 Digni
 Anno Universitatis Episcopalis Decimo Secundo
 M. DC. LXXVII

LEUTSCHOVIAE.
 Typis KAMILLI LÖWEN.

4146

**Schöne
 Andächtige
 Gebetlein**
 inn diesen ge-
 fährlichen zeiten
 sonderlich zu ge-
 brauchen.

1677.

4148

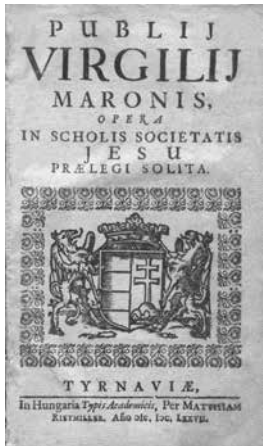
**CERTAMEN
 ante
 CORONAM,**
Reverendis, Nobilibus, ac Doctissimis
 D. D. A. A. L. L. & Philosophiae
MAGISTRIS,
 Cum in Alma Episcopali
 Universitate Cassoviensi,
per Reverendissimum Patrem
STEPHANUM BATTYANI
 & Soc. Jesu, A. A. L. L. & Philosophiae
 Doctorem ejusdemq; Professore[m]
 Ordinarium, ac p. l. Senectorem
 Supremæ Sapientiae Laureæ
 Coronarentur
 Ab
 J. Illustrissimo, Magnifico, Prebenabili
FACULTATE ORATORIA
 Oblatum.

Anno M. DC. LXXVII,
LEUTSCHOVIAE.
 TYPIS SAMUELIS BREWER.

4149

4162

4163

4164

4165

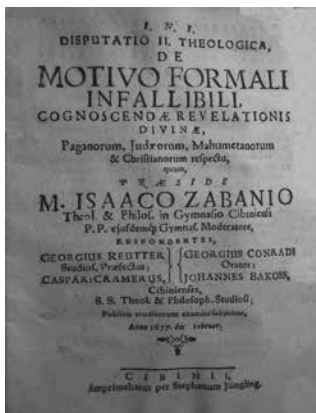
4166

4170

4171

4172

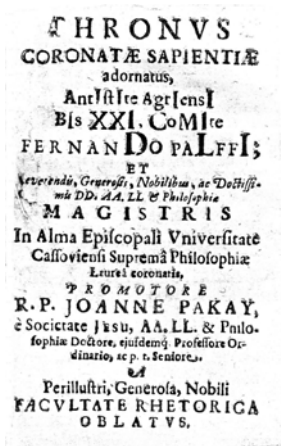

4173

4185

4186

4187

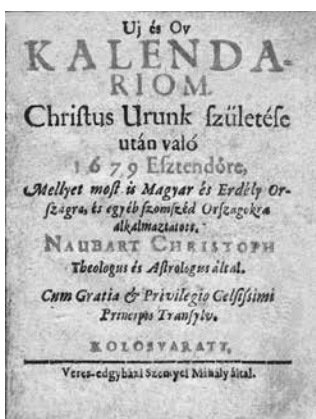
4188

4189

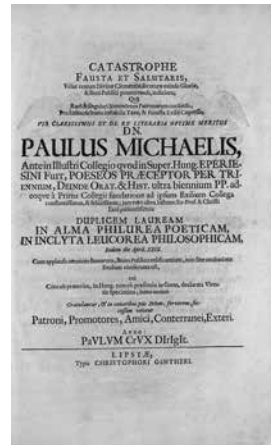
4190

4191

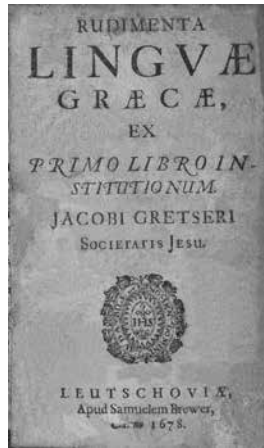
4192

4193

4195

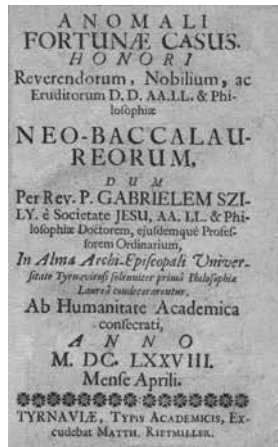
4196

4197

4198

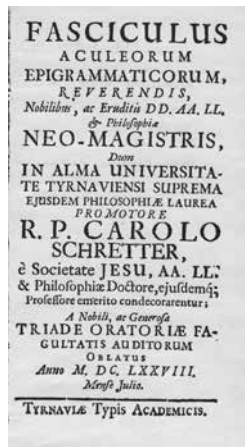
4199

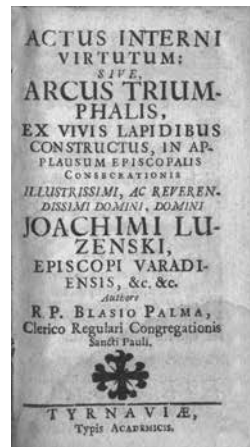
4200

4201

4203

4204

DOCTRINA
 VERITAS
 In peccatore Aaron. Exod. 28.
 Id est:
 Roberti Cardinalis Bel-
 larmini ad Episcopum
 Theanensem
 ADMONITIO:
 Quam
 ILLUSTRISSIMUS, AC REFE-
 RENDISSIMUS
 DOMINUS, DOMINUS
 JOACHIMUS
 LUZENSKI,
 EPISCOPUS VARADI-
 ENSIS,
 In Speculum sua exivit:
 Ipsa est: Confessionis
 in Vita LVCE, in Metro-
 politana Ecclesia ty-
 riavensi.
 Editum Tyravie typis Academicis:
 M. CCCCL. LVVVV. IIIIIL.

4205

ISTENSEGBEN
 ÖLTÖZÖTT EMBER.
 Rom. II. V. 14.
 A DŰCSÖSÉGES
 PÁDVAI SZENT
 ANTALROL
 VALÓ
 PREDIKACZIO:
 MELLÉY
 Elmé farságy után, 16-nyelvelis cí-mondón,
 TEKENTÉS, ES NAGYSÁGOS
 SZILI ANDRAS,
 Scopjai Pálpók, Föld-vári Apatur, Elzeregami
 Kínosós, Csáfar, és Koncius Király Urinak
 A Felsőg. Táltárnak.
 Utána
 SZENTNEK A NAPJÁN,
 Nagy Sacombati Szent Ferencz Szerzetesnek Klástrumi
 Tanszékeltárnak, és más kármoki, és más
 NAGYSZÓZOMBATYÁN,
 Nyomatott az Academicus Intézetek. M. DC. LXXVIII.

4206

ILLVSTRISSIMO
 REVERENDISSIMO
 DOMINO, DOMINO
 DOMINALE
 PALFFY
 ABERDOD.
 Episcopo Nitriensi, Loci-
 que ejusdem & Comitatus
 SUPREMO, AC PERPETUO
 COMITI,
 Proposito Polonensi, Sacrae Caesaree Regiaeque
 Majestatis intimi Consiliarii, & per totidem
 Honore, Imperatoris
 CANCELLARIO
 DOMINO, DOMINO, ET PATRONO
 GRATIOSISSIMO

4207

AZ AZ
 EGHE ESTVE
 MELLÉY
 Embertez föl-
 derarandokszámba vigariz-
 tallják, veszedelmétől ol-
 talmazták, és végre Men-
 nyel hazájában juttatták.
 Most lapjánán once sabbitus-
 tott, és jók szep Imádságok-
 kal meg-összeírtet.
 NAGYSZÓZOMBATYÁN
 Nyomatott az Academicus Intézetek
 Rietmiller Mátyás által, 1678.

4208

CULTVS
 DEIPARÆ VIRGINIS
 MARIÆ,
 patronæ & reginæ
 regni Hungariæ.
 seu
 Medicamen spiritu-
 ale contra Pestem, constans
 quinque Psalmis Beatae
 Virginis.
 Ex Psalterio D. Bonaventuræ,
 Cum certis Orationibus ad
 B. V. grassante in Ungaria
 peste.
 Ab infimo ejusdem Clientis lu-
 millino oblatus, & piornus
 animis expulsum.

4209

Biermeisterei
 COMPENDIUM,
 Oder
 Kurze Beschreibung/
 wie nemlich:
 In den Ersten Theil
 Befugnisse Biermeister über die
 bey den grossen Geschick zu unterrichten
 und was sie sonder Dabey zu wissen
 vordürfen.
 Andere Theil
 Tractet die Landgraff und Jurisdiction
 untertänliche Auf-Besondere.
 Dritte Theil
 Den Proserung und verfertigung, un-
 terschiedlicher Craft-Bremereze,
 Auch wie theils dertz aus den Wölten
 zu werffen,
 durch
 Johann Ludwigg Gschlinger.
 im Jahr Christi 1678.
 Verkauft bey Johann Ergeger
 Zerwe.

4210

OFFICIUM,
 CUM
 BREVI COMPENDIO VITÆ
 Theanaturgici Auxiliatoris
 S. ANTONII PADVANI
 Ord. Min: S. P. FRANCISCI
 SERAPHICI
 Sub Falcibus Auspicijs
 ILLUSTRISSIMI COMITIS
 Domini Domini
 LADISLAI CHIAKI
 De Chiak, perpetui in Leva,
 Vighles, Tara, & Szadvár, Officii
 Supremi Comitatus Comitatus Co-
 maromienfis Administratoris, &
 Sac: Cæs: Regiq: Majestatis Pra-
 sidij Tatenfis Supremi ac perpetui
 Capitanei, reculum.
 Anno Domini 1678.
 POSONI, Typis Joann: Gregori Zerwe.

4212

S. N. S.
 Kalender/
 Nach der Neu- und Ael-
 ten Ordnung
 Auf des
 Von der heilsamen Geburt Unser
 Herrn Jesu Christi
 laufende
 1679.
 Jahr.
 Mit gebährndem Fleiß aufgesetzt, un-
 sämlichlich auf Siebenbürgen und nachste-
 umliegende Län. v. getichtet.
 Durch
 MICHAEL CLAUDIUS PIERRETTI

4215

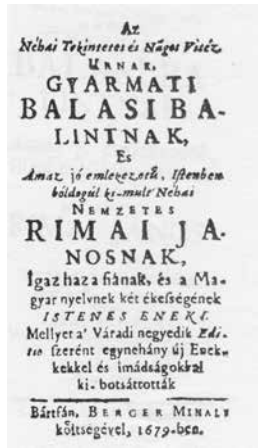
DES
 DEUS
 MESU CHRISTO
 REDEMPTORI OBLIS
 ASSURTORI OBLIS
 (The image contains a large, dark, illegible stamp or seal over the text.)

4216

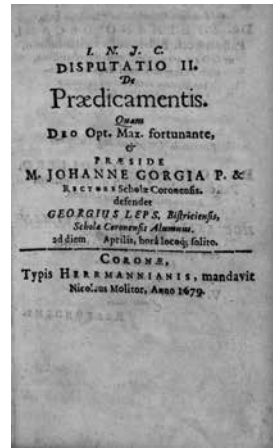

4227

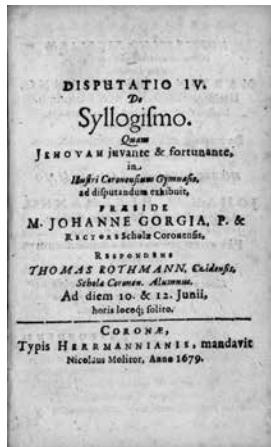
4229

4230

4231

4232

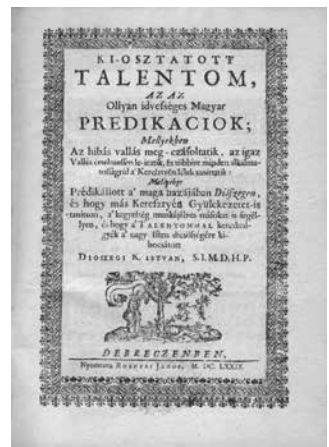
4233

4234

4235

4237

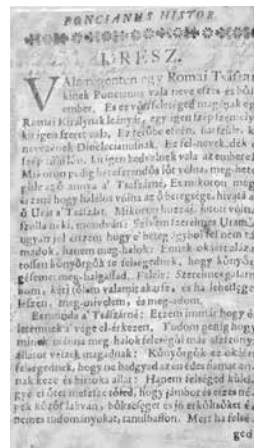

4255

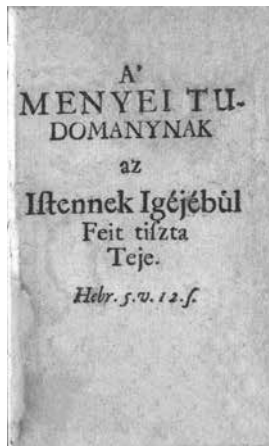
4256

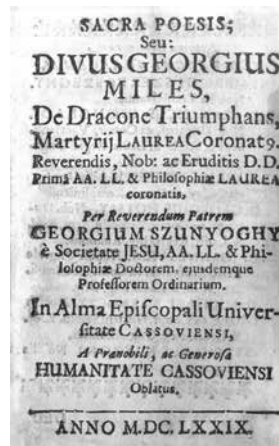
4257

4258

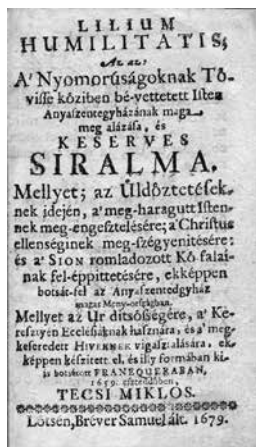
4259

4260

4261

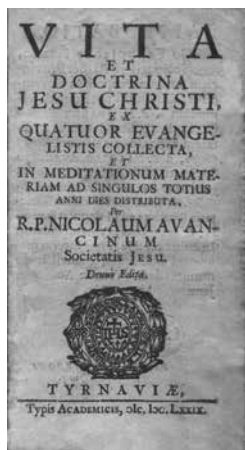
4262

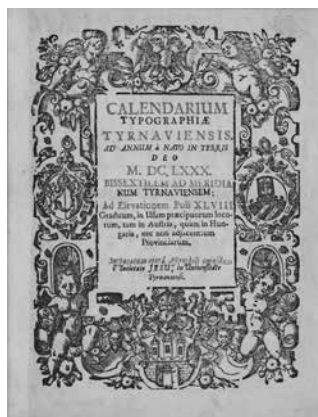
4263

4264

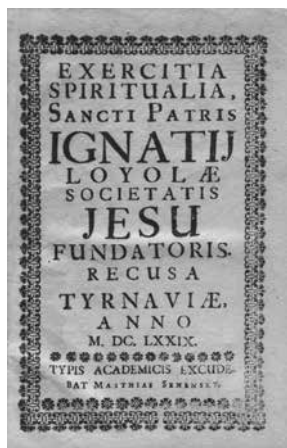
4265

4266

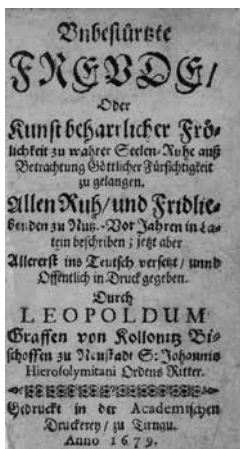
4267

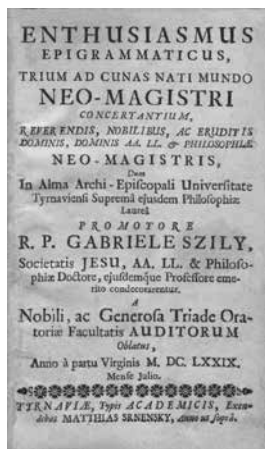
4268

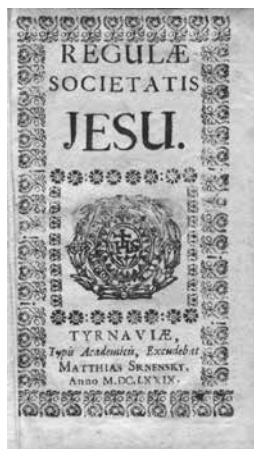
4269

4270

4271

4272

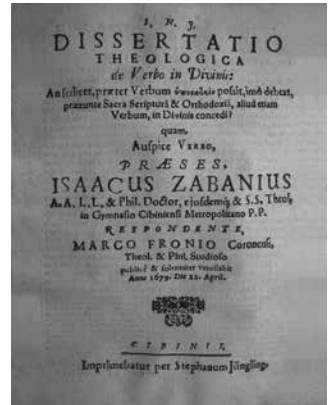

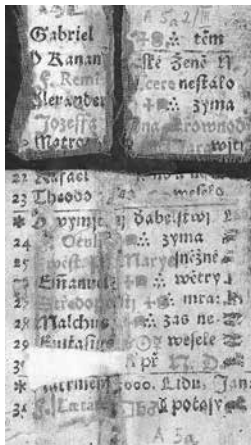
4283

4284

4285

4287

4288

4289

4291

4292

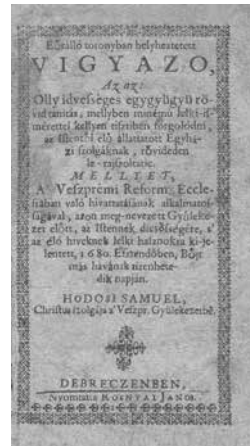
4293

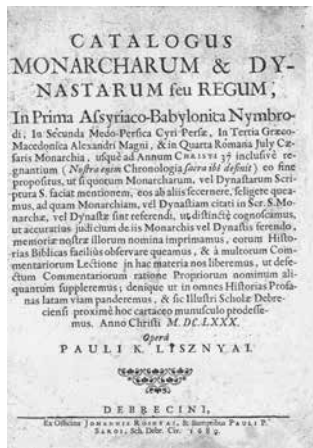
4294

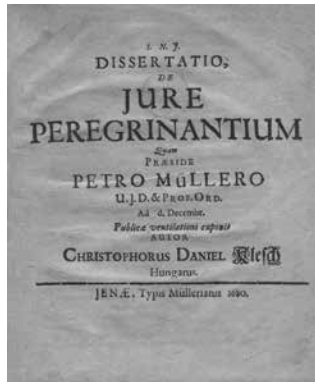
4295

4296

4297

4298

4299

4300

4301

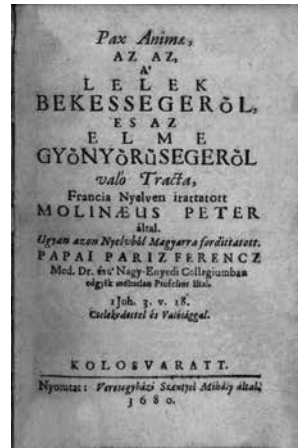
4302

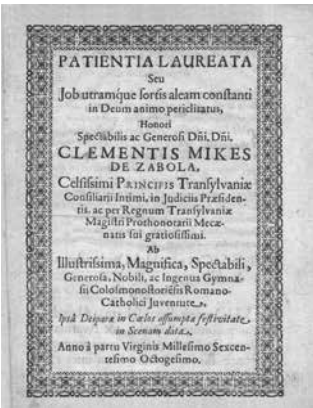
4303

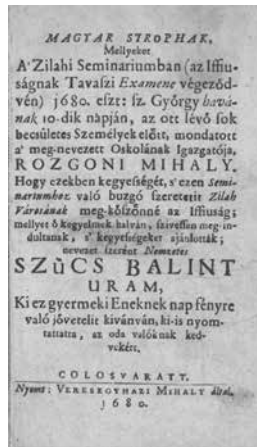
4304

4305

4306

4307

4308

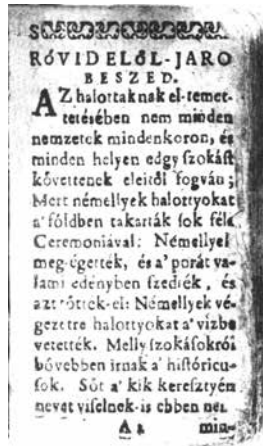

4309

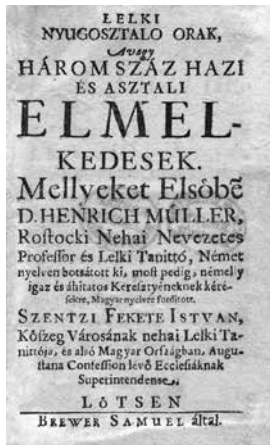
4310

4311

4312

4315

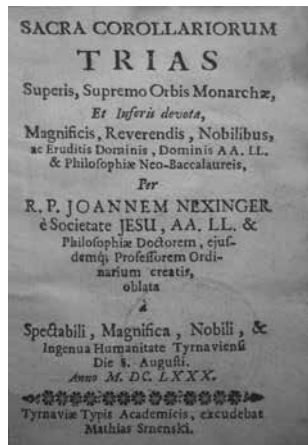
4317

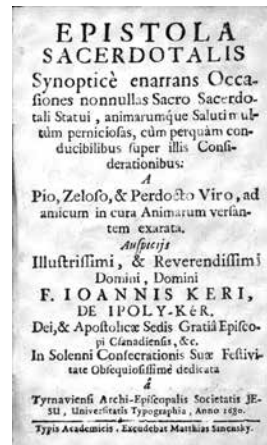
4318

4319

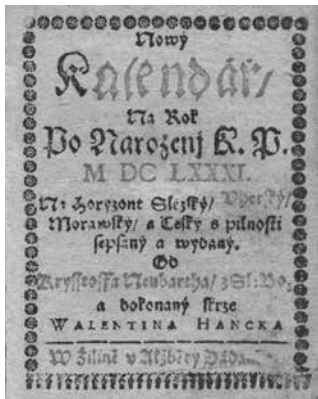

4320

4321

4331

4332

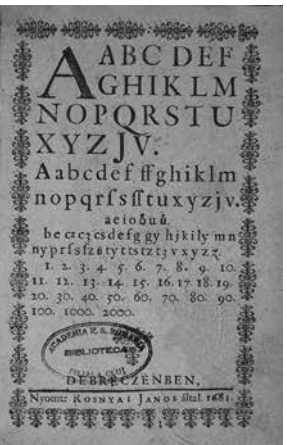
4333

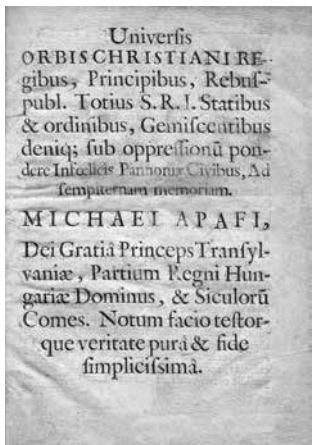
4334

4337

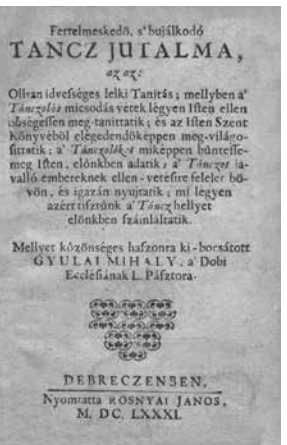
4338

4339

4340

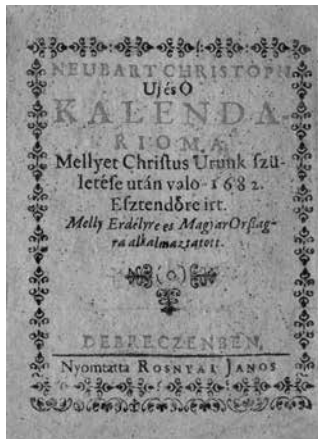
4341

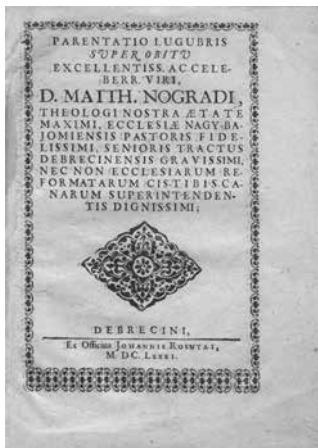
4342

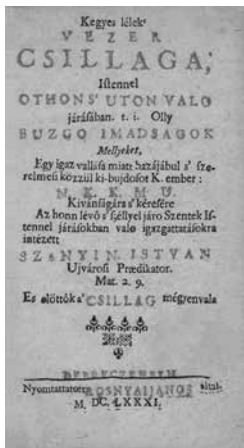
4343

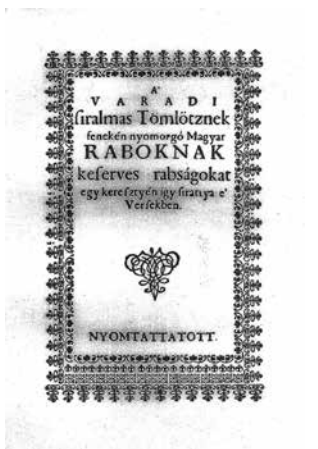
4344

4345

4346

4347

4347A

4348

4358

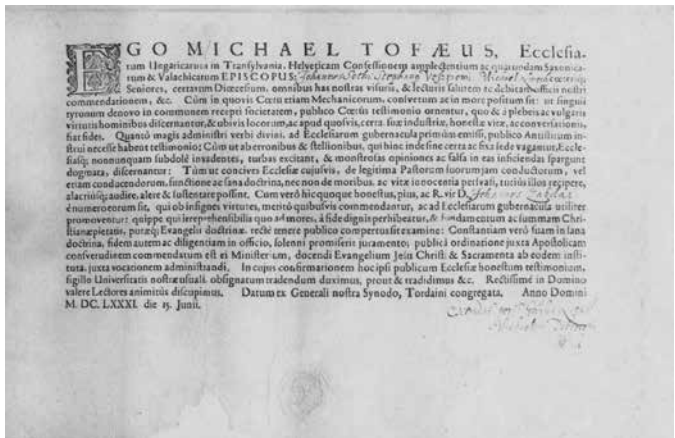
4359

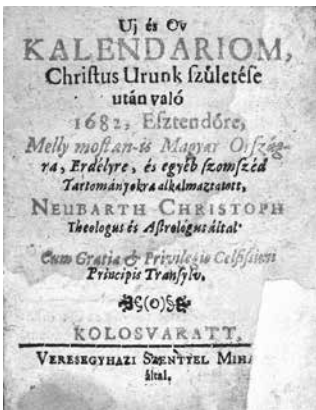
4360

4361

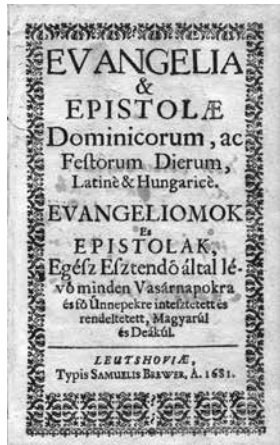
4362

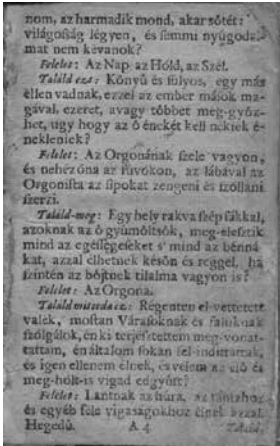
4363

4364

4365

4365A

4366

4367

4368

4369

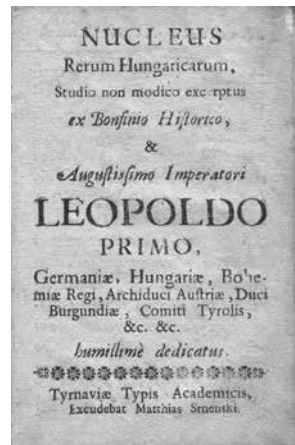
4371

4372

4373

4374

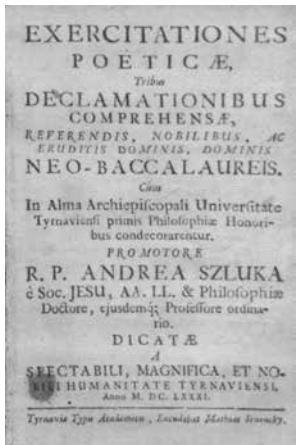
4375

4376

4377

4378

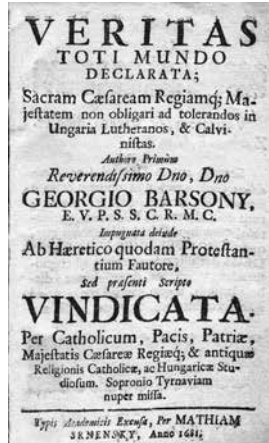
4379

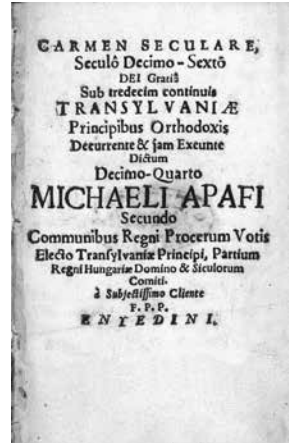
4380

4381

4383

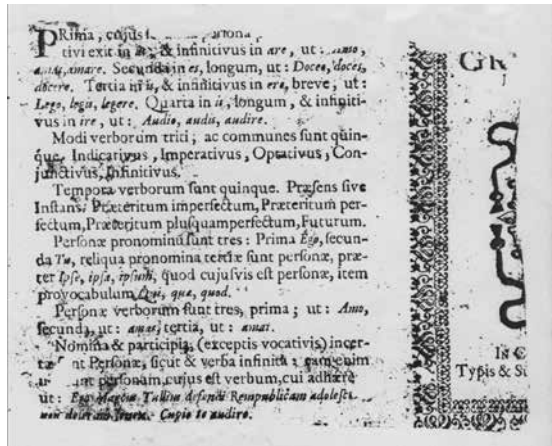
4385

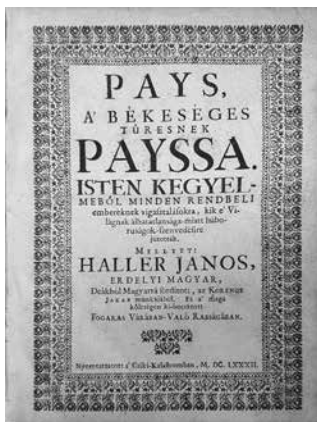

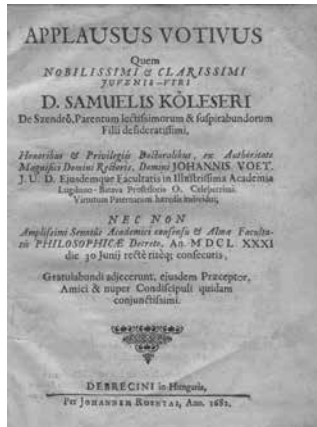
4395

4396

4397

4398

4399

4400

4401

4402

4413

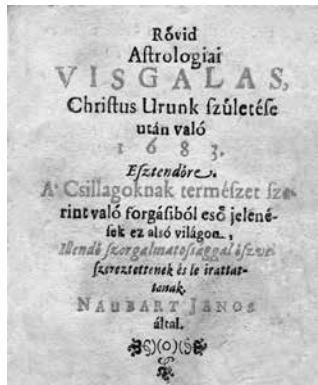
4414

4414A

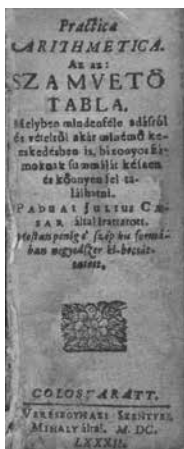
4415

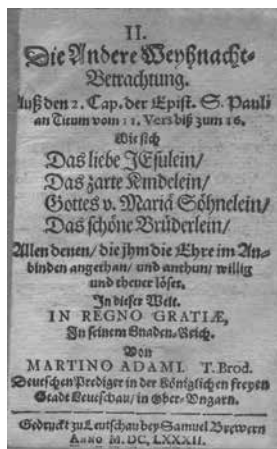
4416

4417

4418

4419

4422

4433

4434

4435

4436

4437

4438

4439

4440

4441

4442

4443

4443A

4444

4445

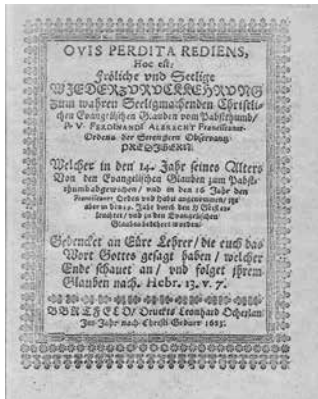
4447

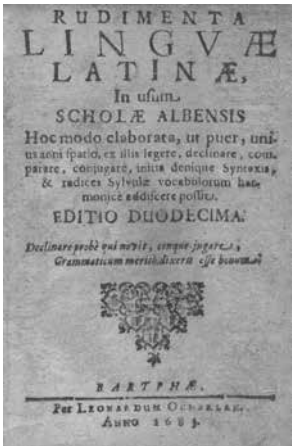
4448

4449

4451

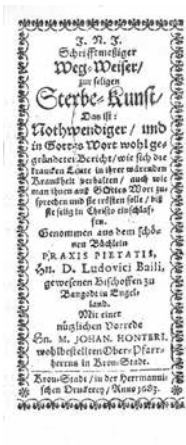
4452

4453

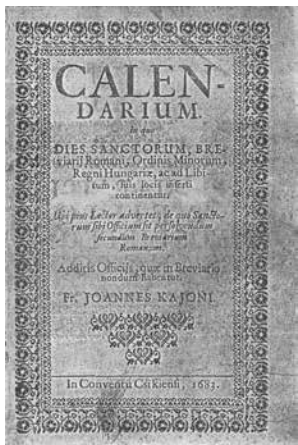
4454

4457

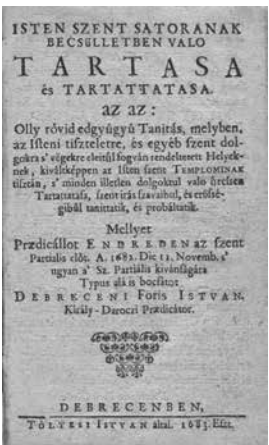
4458

4459

4460

4461

OS MICHAEL
APAFI DEI GRATIA
PRINCEPS TRANSYL-
VANIAE, PARTHIAE REGNI HUNG-
ARIAE, DOLMATICAE ET SIEBERGIAE
Comites, &c. Memorat commenda-
 damus tenore presentium significante quibus expe-

ARTICULI DOMINORUM MAGNATHUM
 et Nobilium Transylvaniae, Magnificae Generalis
 Synodi, et partium Hungariae eadem communitatem, in Generalibus
 comitiis Constituti diebus 18. Mensis Februarii, Anno
 profano 1683, in Civitate nostra Segesvár, et aliis
 locis celebratis, congregatis, et habuimus nos et
 profanos viros quosdam ultra Triplicem Arciepiscopum,
 comites, nobiles, eruditos viros et laicos, participes
 et unanimi consensu constitutos. Supplicantes nobis hu-

KOLOSVARATT,
 Nyomatattott, 1683-j-dik Életemben.

4471

IDVESSEGES
BESZELGETÉSEK,
 Némely válogatott Szent
 Írásbéli helyekről.

Mellyeknek alkalmazásigával, helyvel helyvel, a'
 fizet írásnak értelmében gyönyörködő olvasónak,
 igen hasznos *Kérdés* meg-magyarításának; és
 minden idvesszel kitáncoskodásoknak előzetes
 írásp. *Értekezés*, és másokból kiváló
 Beszések alkalmazatának.

OTROKOSI FORIS FÉRENCS,
 et Christianus edifyingi medietate Szolgája,
 (molt a Győngyösi R. Eed. T.)
 által.

KOLOSVARATT,
 Nyomatott, Veszegyházi Szentvel Mihály
 által, 1683-j-dik Életemben.

4472

KERDES.
 Keresztyén vagy?
FÉLELET.
 Keresztyén vagyok.

Hogyan mondhat kereszténynek?
 A' Christussal, a' kinek én a' *28. 30.*
 Keresztényben olly fogadtát *10. 11. 12.*
 tem, hogy csak ötet egy edül *10. 11. 12.*
 tem imeni szabadno Királyom *10. 11. 12.*
 nat, ilen akarattjára vezéris *10. 11. 12.*
 Prebámcaik, és olly Papomnak *10. 11. 12.*
 ki nem tulokkna, bárányok *10. 11. 12.*
 nak vétével, hanem az ő faját *10. 11. 12.*
 vetel áldozot én éretem.

Mitdeleghis a keresztény
 ember?
 Olytemelly, ki igaz hitnek ál-
 tala csak az egy Christum érdem-
 ből várja bűnének bocsánatját, *10. 11. 12.*
 és teltegette fizetend minden *10. 11. 12.*
 illenete tisztoságára, és fele-
 rányának hátsára igyek- *10. 11. 12.*
 A 4

4472A

HALOTTI
CENTURIA.

AZ AZ:
 Száz, Halotti Prædikációk: mellye-
 ket, az Ilten Szent Lelkének kegyel-
 mesítal, az Úr JESUS NEVÉBEN, többi-
 re minden rendben, itálben, a' állapodaa, Férfi
 és Állomány, nembes, meg-bólhat alkalmazatásá-
 gyal, it, és mind ben **KOLOSVARATT,** Fmáid
 kin, Nagy Urak fromostí Udve-
 colban-is prædikálott,

Szauh. **NEMETI MIHALY,**
 A Keresztyén Orv. *Értekezés* edgy *1683*
 Tanítóg.

KOLOSVARATT,
 Nyomatattott, 1683-j-dik Életemben.

4473

A SZENT
SOLTAROK
RESOLUTIOJA,
 És azoknak
AZ ERDELYI FEJDELMI
SPANOLICA RESOLUTATA, UOVA
ELI SONT ECCLESIAE A. LALEX
ET IAGELLIS SEERINT
1743

SZABASA.

Itgy írás a' mit mondát, edgyen az. 10. 11. 12.
ed értelmében mondatok, a' Tim. 2. v. 7.

Ki nyomtatott, a' Tapolcsányi Művelődési p-
 renszertől a' Művelődési.

KOLOSVARATT, 1683, életemben.

4474

UJ ÉS O
KALENDARIUM,
 Christus Urunk születése után való
 1684. **Bisjivisik** Ebtendő.

Itgy megvan a' Adagya, Országára, Erdélyre,
és egyéltélemmel Tartományokra
alkalmazatoss.

NEUBARTHE JÁNOS
 Theol. et Astr. által.

Ez az eddig ki hagyatott, nevezetes vésít
degek, a' Csakálkában be sötétesnek.

Cum gra **Principis**
 et **Fr. Celsissimi**
Transylv.

Nyomatattott KOLOSVARATT

4475

Evangelische Predigt
Von der größten Straffe Gottes.

Allen Frommen Hindern Got-
tes, welchen bey dieser künertlichen Zeit derer-
lich hangt ist, zu Lehr und Trost, den sichern Welt-
Kindern aber zur Warnung und Schre-
cken.

Gelesen in der Evangelischen Kirche
zu Reichenhard/ Den 14. July/
Am Busz-Tage 1683.

Ferdinandum Albrecht Cremenicensis,
 Diaconum Duxissten.

Gedruckt zu Leinfshan. ANNO 1683.

4476

Az
Néhai Tökintetes Négy Vitéz
URNAK.
GYARMATI
BALASIBA-
LINTNAK,
 És
Amaz jó emlékezetü.
Ittenben boldogul ki-mült
Néhai
NEMZETES
RIMAI JÁNOS-
N AK,
Igaz háza fiának, és a' Ma-
gyar nyelven két ékellp-
gének,
ISTENES ENEKI.
 Melyet a' Váradi Negyedik Edicio
 szent edgyeményű Énekek-
 kel és Imádságokkal
 ki-bocsátott.

Lőcsén, BREWER Samuel,
 Anno 1683.

4478

COMICO-
TRAGOEDIA.
 Constantis
SCENIS QUATUOR.

Quarum

1. De Virtute et Vitiis.
 2. De Viris purpuratis
 & Paupero Lazaro;
 3. De Milite accelerato.
 4. De Praefecto tyranno.

L Ö T S E N,
 Nyomatott: BREWER SAMUEL által, 1683.

4480

IOAS & DEO in REGEM
JUDA SERVATI.

Generosa & Egrecia Illustris Coll: Stat
Evang. Jovencit in Scannu datus,
Cheng.

MARTINO DUBOWSKY,
In Ill: Coll: Epp: Stat: Evang: Poef: P.P.
Pro Coronide Publici Examinis publico repofitionatus,
Auch. Qv.

A Vra LVna ja Vna sX Mifit VaLera PoDit.
Die 3. Oltobri.

Argumentum	Actus II. Scenae I.	Actus III. Scenae I.
Actus I. Scenae I.	Actus II. Scenae I.	Actus III. Scenae I.
Actus I. Scenae II.	Actus II. Scenae II.	Actus III. Scenae II.
Actus I. Scenae III.	Actus II. Scenae III.	Actus III. Scenae III.
Actus I. Scenae IV.	Actus II. Scenae IV.	Actus III. Scenae IV.
Actus I. Scenae V.	Actus II. Scenae V.	Actus III. Scenae V.
Actus I. Scenae VI.	Actus II. Scenae VI.	Actus III. Scenae VI.
Actus I. Scenae VII.	Actus II. Scenae VII.	Actus III. Scenae VII.
Actus I. Scenae VIII.	Actus II. Scenae VIII.	Actus III. Scenae VIII.
Actus I. Scenae IX.	Actus II. Scenae IX.	Actus III. Scenae IX.
Actus I. Scenae X.	Actus II. Scenae X.	Actus III. Scenae X.
Actus I. Scenae XI.	Actus II. Scenae XI.	Actus III. Scenae XI.
Actus I. Scenae XII.	Actus II. Scenae XII.	Actus III. Scenae XII.
Actus I. Scenae XIII.	Actus II. Scenae XIII.	Actus III. Scenae XIII.
Actus I. Scenae XIV.	Actus II. Scenae XIV.	Actus III. Scenae XIV.
Actus I. Scenae XV.	Actus II. Scenae XV.	Actus III. Scenae XV.
Actus I. Scenae XVI.	Actus II. Scenae XVI.	Actus III. Scenae XVI.
Actus I. Scenae XVII.	Actus II. Scenae XVII.	Actus III. Scenae XVII.
Actus I. Scenae XVIII.	Actus II. Scenae XVIII.	Actus III. Scenae XVIII.
Actus I. Scenae XIX.	Actus II. Scenae XIX.	Actus III. Scenae XIX.
Actus I. Scenae XX.	Actus II. Scenae XX.	Actus III. Scenae XX.
Actus I. Scenae XXI.	Actus II. Scenae XXI.	Actus III. Scenae XXI.
Actus I. Scenae XXII.	Actus II. Scenae XXII.	Actus III. Scenae XXII.
Actus I. Scenae XXIII.	Actus II. Scenae XXIII.	Actus III. Scenae XXIII.
Actus I. Scenae XXIV.	Actus II. Scenae XXIV.	Actus III. Scenae XXIV.
Actus I. Scenae XXV.	Actus II. Scenae XXV.	Actus III. Scenae XXV.
Actus I. Scenae XXVI.	Actus II. Scenae XXVI.	Actus III. Scenae XXVI.
Actus I. Scenae XXVII.	Actus II. Scenae XXVII.	Actus III. Scenae XXVII.
Actus I. Scenae XXVIII.	Actus II. Scenae XXVIII.	Actus III. Scenae XXVIII.
Actus I. Scenae XXIX.	Actus II. Scenae XXIX.	Actus III. Scenae XXIX.
Actus I. Scenae XXX.	Actus II. Scenae XXX.	Actus III. Scenae XXX.

4481

IGEN SZE
HISTORIA,
AZ
TANCREDV'S
KIRALY LEANYAROL GIS-
mundarol, és az Királynak titkos
Tanácsosáról Gifquardutrol, kik között
fel-bomolhatatlan izeretet lévén, halá-
ra adák magokat: Olafé nyelvből az
Bocatusból Deákra fordított
Philippus Berouldus által:
Magyar nyelvre pedig
fordított G. E. T.
Átal.

LÖTSEN,
BREWER SAMUEL Átal, 1683. Ezüzd.

4481A

EVANGELIA
ET EPISTOLÆ
ANNIVERSALÆ,
Quæ
Dominicorum & Festorum
diebus leguntur,
Latine & Germanice.

Evangelia und Episteln
So durchs ganze Jahr über,
sampt den gewöhnlichen Psalmen
und Psaltergen gelehr
Lateinisch und Deutsch.

Verdruckt zur Lusthau/
des Samuel Brewers
1683.

4482

FESTIVUM HYMNIZON,
scilicet
Post Exilium optatum Auxilium
in acensis comine fuisse totandis,
Perquam Reverendi atq; Precl-
Dn. **ELIÆ LADIVERI,**
ILLUSTRI COLLEGI EPERIEN-
sis Directoris Celebratissimi, P.P.
& Bibliothec.

SPONSI,
scilicet
Generose atq; Ornatissime
Dnæ. **HELENÆ SINAPI**
SPONSÆ.

Favita Cantat Sponsi: Da Vper sXXIIIVM!
Die 24. Februarj.

Actu 1683
Pectore letabundo,
& animis votorum plenis
delectantur,
honoriq; utroq; perpetuo
consecrantur.

L E U T S C H O V I Æ,
Typo, SAMUELIS BREWER.

4483

AZ FELSÉGES
MATYAS
KIRALYNAK, AZ
NAGYSÁGOS HU-
NYADI JÁNOS FIANAK
JELESÜL VISELT DOL-
gairol, életéről, és haláláról
való szép Hiis-
toriá.

LÖTSEN,
Nyomatattor BREWER SAMUEL Átal.
Anno 1683.

4484

Könyvgyűjtemény. 15

IX.
Az Hitelenségnek Bűne
ellen való buzgó Könyv-
gyűjtemény.

OH kegyes kegyelmes brók
Isten, izabadjts minket az
hitelenségnek bűnetől, éreg-
bits mi bennünk az igaz hitet,
hogy te hozzád egyedül ragaz-
kodhassunk. Engedgy miné-
künk a te igazságodat. Ne ö-
störöz Ur Isten minket a te ba-
ragodban, és ne meny bé ve-
lünk az itéletbe, Amen.

X.
Más Imádság.
OH Ur Isten, ki mindenek-
nek a kik tégedet igaz hit-
ből

4485

NATALE VICTORIARUM
PRÆSAGIVM,
CELISSIMI PRINCIPIS ac
DOMINI DOMINI
EMERICI THOKOLI
Principis Hungariæ ac
Partium ejusdem DOMINI,
FILIIUS
STEPHANUS
PRINCEPS CELSISSIMVS
LUCE SACRÆ EMMANUELI & GABRIELI
Die 26. Martij
In Vitales Auratus & editus
In Præfentia ILLUSTRIS AUDITORI
ad
JUVENTUTEM COLLEGI
ad
ELIA LADIVERO Coll: Direc.
declinatam & b. s. c. dictam
ANNO
M. DC. LXXXIII. die 29. Mart.
Impressum LEUTSCHOVIA, Typo SAMUELIS BREWER.

4486

THESES EVANGELICÆ
DOMINICÆ XVI. TRINITATIS,
IN
Examine Generali
Illustris Collegij Statuum Evange-
licorum Eperienfis
PRÆSIDE
ELIA LADIVERO
S. S. Theol: P.P. & Collegij
DIRECTORE
defensæ
RESPONDENTIBUS
GEORGIO OCOVINO SS. Theol. St.
& h. e. Gramm. Classi Præceptore
&
GEORGIO MILDIO Zabkneseni
Transilvano.
ANNO DOMINI,
M. DC. LXXXIII. Die 29. Octob.
Impressum LEUTSCHOVIA.

4488

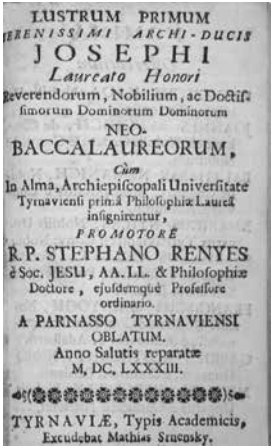

4497

4498

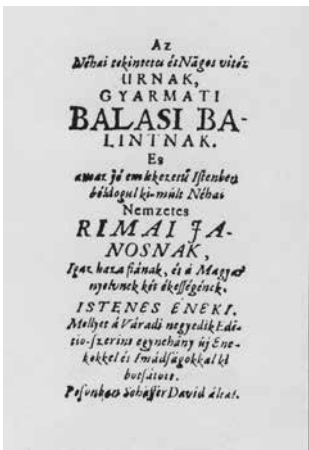
4499

4500

4501

4502

4503

4504

4505

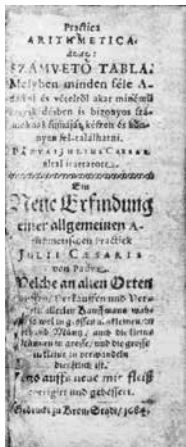
4506

4507

4508

4510

4511

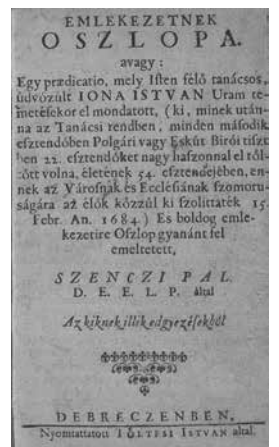
4512

4513

4514

4515

4516

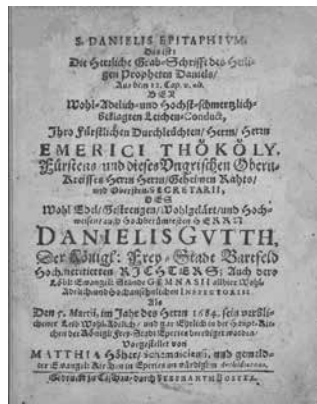
4517

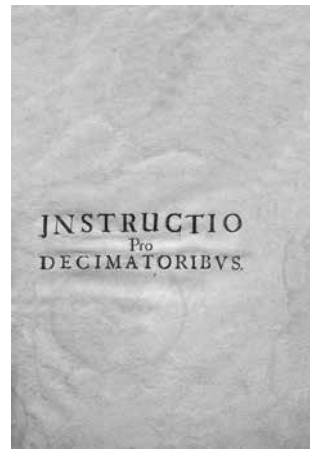
4518

4519

4521

4522

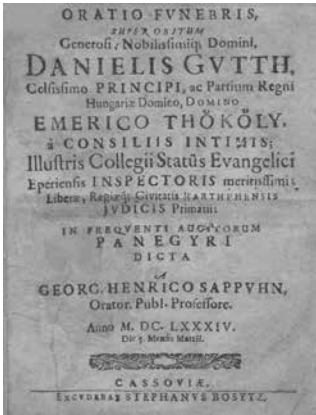
4523

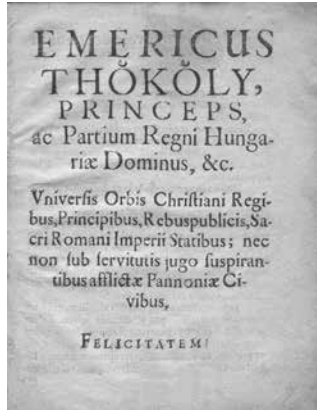
4524

4525

4526

4527

4528

4531

4536

4533

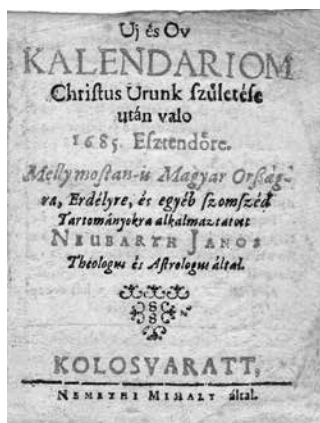

4534

4537

4538

4539

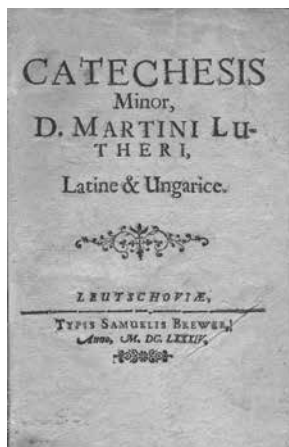
4540

4541

4542

4543

4544

4546

4547

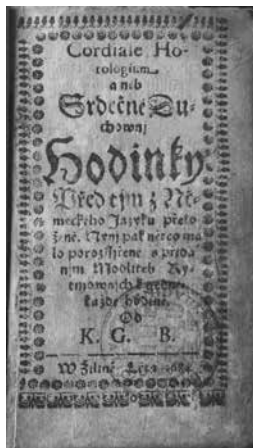

4557

4558

4560

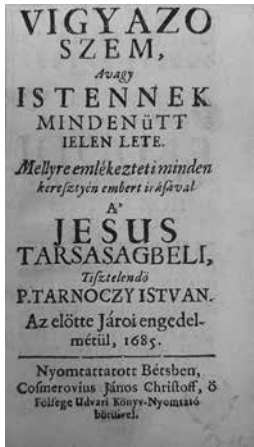
4562

4563

4564

4565

4566

4567

Gelehrte
Freunde Bücher/
Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
MICHAEL HERRMANN
Vor welchem Wohl-Ehrliche Schultheissen, Scholaren,
Gnädigen Landesherren und Wohl-Ehrliche Rath-Schultheissen bey unser
Hoch-Edelichen Land-Oberrathen, Anno 1710.
am 10. JULII 1710.

Denker **M O N T E S N**
Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
M. JOHANNIS HONTERI,
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
CALIXTUS HONTERVS,
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
M. JOHANNIS HONTERI,
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

M N N
Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
BARTHOLOMEI OCKENHAYN,
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
M. VALENTIN OCKENHAYN,
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

Zu dem Ende, in dem Gemeinen Land-Oberrathen, Anno 1710.

4568

Saligernach-Erweckung der Seelen
des Wohl- und Weisheit-Junker Herrn
PETER BARTHESCH
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

S A R A
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

M. MARTIN ALBRICHL
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

4569

Hans Fromm-Nam.
Das ist:
**Warhafftiger Bericht/
einer verzuhrten Person/
von d. selbigen bey wachender
Verwirrung, Gutes der Welt,
seu gesehen und gehört
hat.**
**Den Frommen und Gotesfürchtigen
zu Trost / den Gottlosen und Unbuis-
fertigen aber zur Warnung / in solche
Teuffel-Neumen verfallen / und
im Irnd verwehret.**

Anno 1717.
Der HERR ihu wider / Er offendhert der
seu Verheimlich den Propheten seinen
Büchern.
Mars 9/40. Enc. 9/51.
W. es nicht wider uns ist / der ist für uns.

Ulm /
Gedruckt bey Jonas Wärmern.

4570

Gelehrte
Freunde Bücher/
Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
PETRO FRONTO
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

4571

J. N. J.
Geistreiches
Lieder-Büchlein
Melten theils
In schönen / neuen und
wohl gestzten
Jesus Liedern
bestehend.
**Gott zu Ehren / frommen Chri-
sten / sonderlich aber der lieben
Schulz-Jugend / zur täglich
Achtung**
Aus unterschiedenen neuen und ap-
probirten Authoribus, zusamen ge-
stragen und zum Druck besiedert.
Durch:
SIMONEM REGIS,
bestellten Jungfer-Schulz
Meister in Bron-Stadt.
In Verlegung des Authoris,
Dasselben / in der Herrmannischen
Druckerey / druckte Tho. Müller.
Anno MDC LXXXV.

4572

**GEORGII Jöhners/
Jenseits,
Geistreiches
Hand-Büchlein
vor Fürstliche / und
andere Gotesfürcht-
tliche Binder:
Aue Gottseliger rei-
ner Lehrer Büchern und
Schulz-Kennnen
getragen.**
Jezt aber / Gode zu Eh-
ren / und zu Erbauung der
Christlichen Schulz-Jugend /
aus d. weis zum Druck bes-
iedert und verlegt
durch
SIMONEM REGIS,
bestellten Jungfer-Schulz
Meister in Bron-Stadt.
Gedruckt zu Bron-Stadt / 1788.

4573

Gelehrte
Freunde Bücher/
Der Wohl- und Weisheit-Junker Herr
MICHAELIS HERRMANNI
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

AGNETHAM HONTERIANAM
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

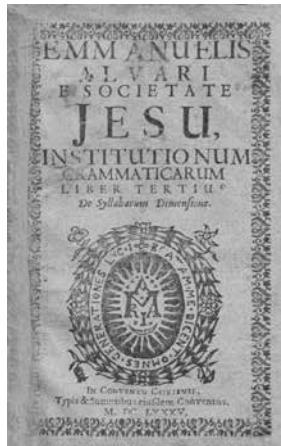
DR. CALIXTI HONTERI
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

ANNAM HIRSCHERIANAM
aus welchem Wohl-Ehrliche Scholaren,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Land-Oberrathen,
aus welchem Wohl-Ehrlichen Rath-Schultheissen,
am 10. JULII 1710.

4574

4575

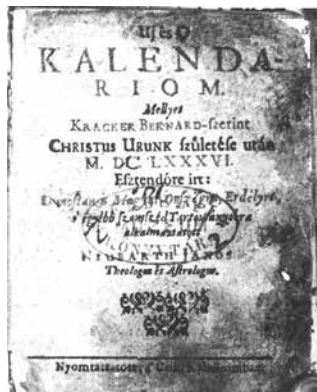
4576

4578

4579

4580

4581

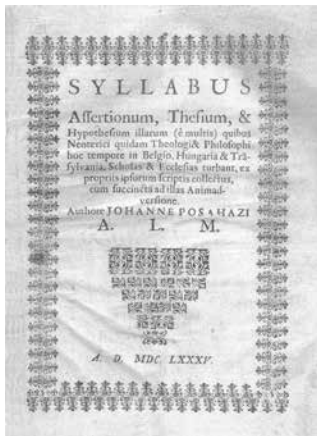
4582

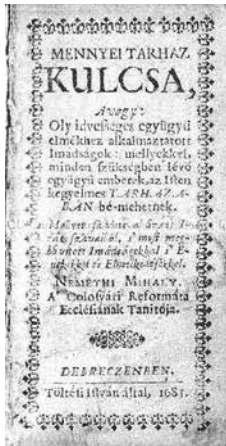
4583

4584

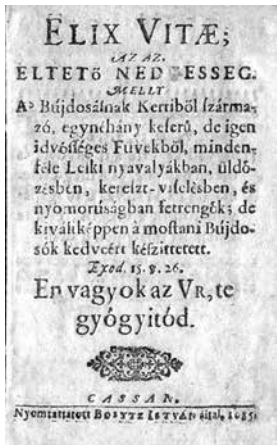
4585

4586

4587

4588

4589

4591

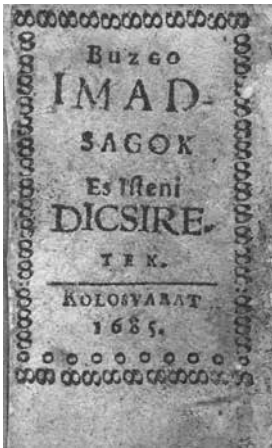
4592

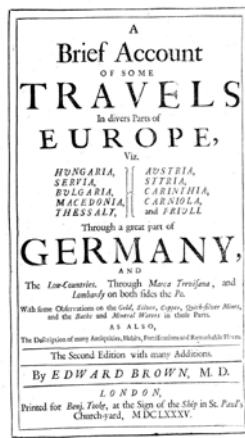
4594

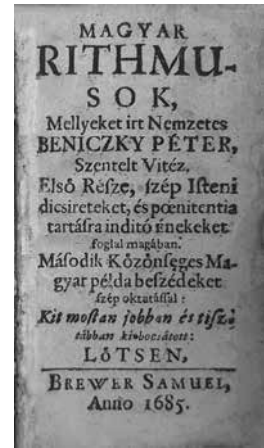
4595

4596

4598

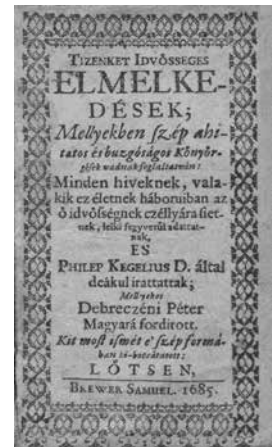
4599

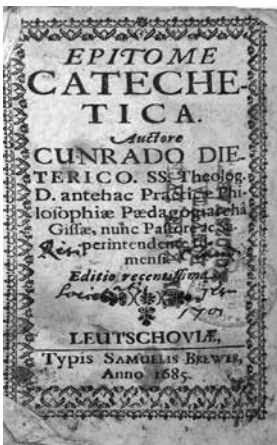
4600

4601

4602

4603

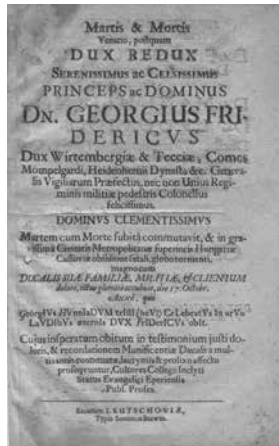
4604

4605

4606

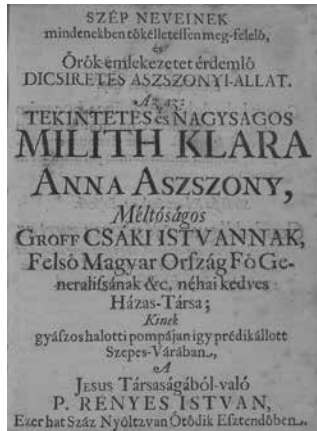
4607

4609

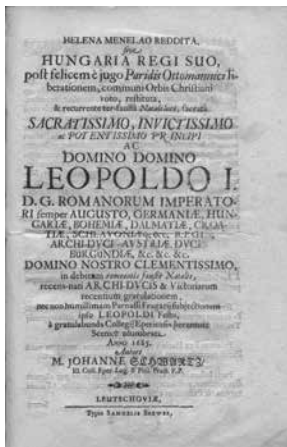
4610

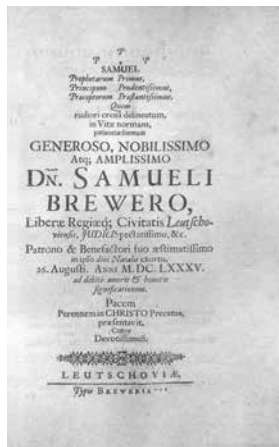
4611

4612

4613

4614

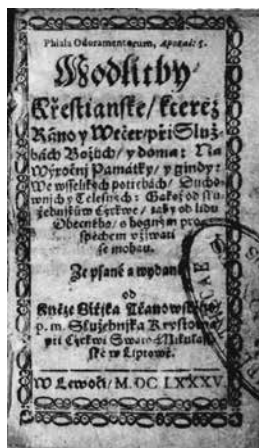

4615

4616

4617

4618

4619

4620

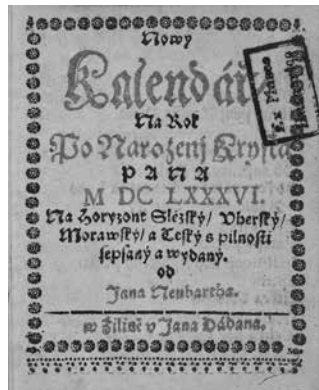
4621

4622

4623

4624

PARÆNESIS
ACROSTICHO-METRICO-PARUSIACA,
CVX
ANIMA CHRISTIANA
ad
HUMILEM, sanqve GLORIOSAM
ENSARCOSIN.
Ivco
ADVENTUM IN CARNEM
IESU CHRISTI
pâ, jûdâ, fidei revocandam, exultans, animans, com;
vincens, ipâ Mediane poudis amplexu,
fideiâs hâris, fideâsâs
hoc non
PERCVAM-STRENUK
GENEROSE ATQVE NOBILISSIMIS
DOMINI AC PATRIE PROCELIBUS,
Charitas Evergetis gratios
omnibus & fignis sacerdotibus dilectis,
Tum observante religioe gratiâ, cum studium pœ;
moverentur dicit.
Calendis Januariis, Anno à
mudi orbe natâ 1671. die Martis ante festum
IngruV's gaurV's, sibi gaurV's gaurV's ante 1
Omni DecV'ni, propitius ILV'is I
&
Catholici cX nâris Vltra ViraX DeV's amant
hârisâs hârisâs alia
Scholæ Cymacis Alumnis
*****
SOLNÆ
TIPIS JOHANNIS DADAN.

4625

PRÆC
LE...
Bachofwe Latinské
Hábo Jazyku.
[Illustration of a figure in a landscape]
[Small text below illustration]

4626

TEMPLUM DIANÆ
FLAGRANS
I MANU INCENDIUM, I LUCE RECTITUDINIS,
hoc est,
CAMICORUM MNEMONYON
Pulsavim
conventus et monumentum grupus
STEPHANUS MEER-
WALD,
REGIS LIBERE MONTANÆQUE CIVITATIS NOVI-
SOLENSIS CIVIS, Censoris Depositionis, hoc non
Urbisarchi SCHEMNICIENSIS Interdictionis
SPONSUS
Nobilis, — Sanguine Senis Virginitas Occasional
Virgino
SPONSA
ELISABETHA
GENEROSE AMPLISSIMÆ ac CONSULTRISSIMÆ
D. MICHAELIS HINTERS-
KIRCHER
CIVIS CIRCULARIS & SENATORIS CIVITATIS E-
jusdem Primarii, gravissimi, meritißimi
FILIA
Solennitate Nuptialis celebravit
Anno M DC LXXIV, Die Martis
calendas per
11. FEBRU
*****
SOLNÆ, Excudit Johannes Dadan J. F.

4627

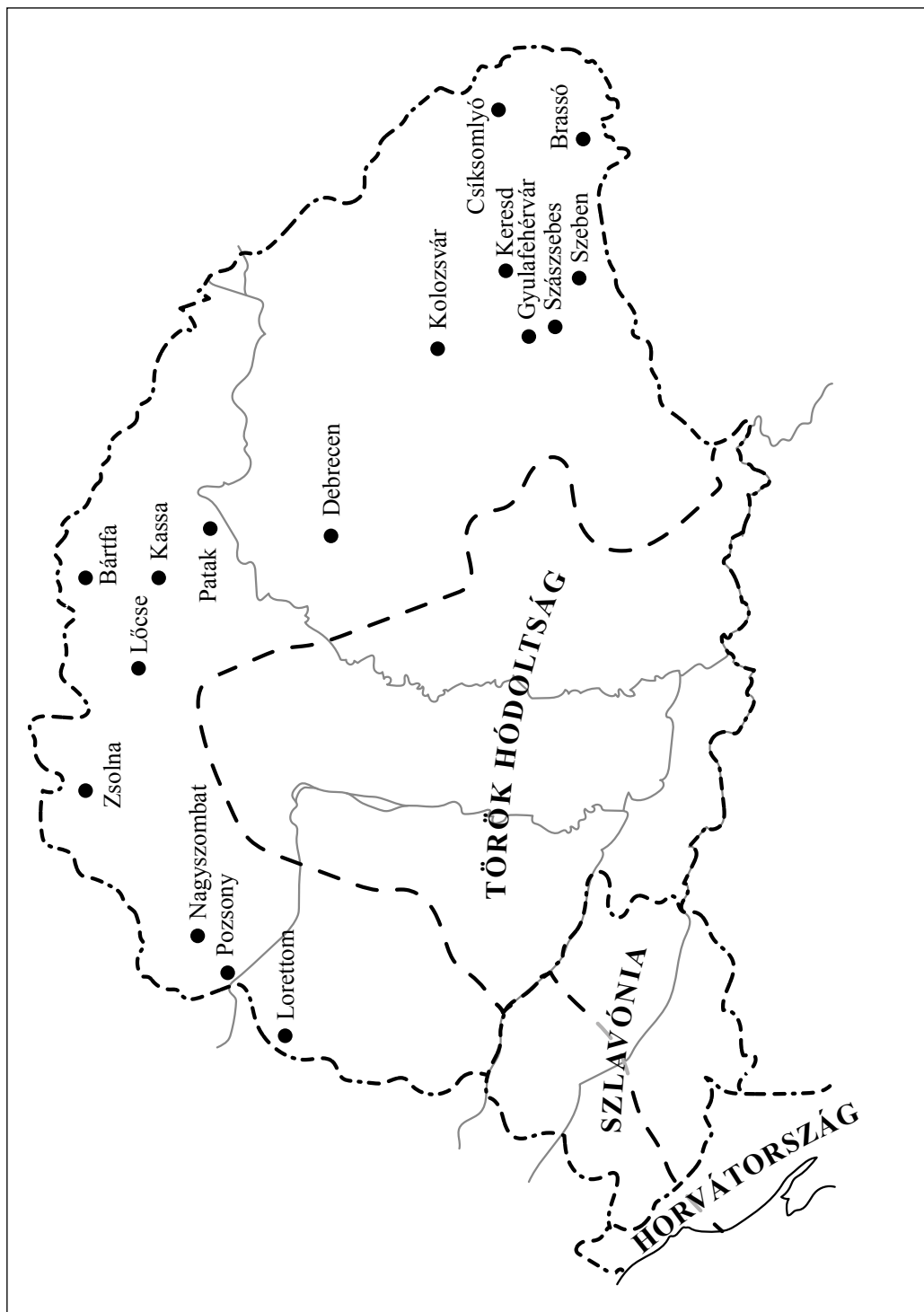
uj
KALENDA
RIUM
Mellyet
Christus Urunk születé-
se után valô
M DC LXXXV
irt,
NEUBARTH JÁNOS.
Es Magyar orizágra,
délyre, és egyéb Tartományokra alkalmaztatta.
SOLNAN, Dadan János által

4628

MUTATÓK

Indices

Indexes

A MAGYARORSZÁGI NYOMDAHELYEK MUTATÓJA IDŐRENDENBEN

Index chronologicus locorum officinarum in Hungaria

Chronological index of printing places of Hungary

A működés ideje	A nyomtatványok	
	helye	száma
(1550–) 1671–1685	Kolozsvár	157
(1561–) 1672–1685	Debrecen	69
(1575–) 1671–1685	Szeben	73
(1577–) 1671–1684	Bártfa	12
(1625–) 1671–1685	Brassó	56
(1625–) 1671–1685	Lócse	220
(1648–) 1671–1684	Nagyszombat	152
(1651–) [1669–1671]	Patak	1[partim]
(1653–) 1671–1685	Kassa	73
(1665–) 1671–1685	Zsolna	38
(1669–) 1671–1683	Pozsony	36
(1670–) 1672	Loretom	1
1676–1685	Csíksomlyó	12
1683	Szászsebes	1
1684–1685	Gyulafehérvár	2
1684–1685	Keresd	6

NYOMDAMUTATÓ, HELYSÉGEK ÉS NYOMDÁSZOK

Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum

Alphabetical index of printing places and printers

A nyomdahelyek az egykori magyar névalakjuk szerint, a koholt nyomdahelyek [pseud.] megjegyzéssel a nyomtatványon szereplő alakjukban szerepelnek. Az Appendix tételek közül csak azok kerültek be a mutatóba, amelyek példányból ismeretesek, impresszumukban hamisan hazai nyomdahely szerepel, vagy címük határozottan hazai kiadására utal, és e kötet időkorébe tartoznak. Egy helységen belül a nyomdászok működésük időrendjében következnek nyomtatványaik évenkénti felsorolásával.

E mutató betűrendjében a nyomdászok neve is megtalálható, utalással azokra a helyekre, ahol tevékenykedtek. Az utalásnál a működés ideje és [ ] zárójelben az ott 1671–1685 között készült nyomtatványaik száma is megtalálható. Külföldi nyomdászok esetében csak az e kötet keretébe tartozó adatok szerepelnek.

- Academicis, typ. → Nagyszombat 1671–1684
[152]
- Alba Iulia ld. Gyulafehérvár
- Amszterdam** (Amstelodam; Amsterdam, NL)
Hoorn, Timotheus, ten [bibliop.]
1682: **4392**
1684: **4508**
Tótfalusi Kis Miklós
1685: **4562**
Olofsz, Abraham
1685: **4562**
- „**Antverpiae**” [pseud.] ld. Kolozsvár
Constantinus Veracius, sub Signo Bonae
Spei [pseud., recte]: Veresegyházi Szentyel Mi-
hály [typ. gener. ecclesiae]
1672: **3799**
- Audax (pseud.) → Magnanimi, Audacis et
Bellicosii, haer. [pseud.]
- Bälgrad ld. Gyulafehérvár
- Bardejov ld. Bártfa
- Bártfa** (Bartpha, Bartfeld, Bartphae [!],
BBrtdfeld [!]; Bardejov, SK)
Typ. civitatis
1671: **3697, 3698, 3699, 3700,**
3701
- 1672: **3778, 3779**
1673: **3871**
1679: **4229** (Berger Mihály
költtségével)
1683: **4451** (Ocherlan), **4452**
(Ocherlan)
1684: **4509** (Ocherlan)
- Bártfai János költtségével → Kassa 1675
(typ. civitatis) [1]
- Bartfeld, Bartpha, Bartphae ld. Bártfa
- Basel, Basilea ld. Bazel
- Bauhofer, Johann Jakob → Jena 1677–1682
[4]
- Baumann, typ. haered. → Boroszló 1676 [1]
- Bazel** (Basilea; Basel, CH)
Officina Genathiana
1674: **3938**
Genath, Johann Rudolf
1674: **3939**
- Bbrtdfeld ld. Bártfa
- Bécs** (Béch, Bécz, Vienna Austriae; Wien, A)
Kürner, Johann Jakob sen.
1673: **3872**
Hacque, Johann Baptist
1674: **3994** [partim]

- Cosmerovius, Johann Christoph
 1675: **4000**
 1682: **4393**
 1685: **4563, 4564, 4565**
- Voigt, Leopold
 1677: 4119
- Kürner, Johann Jakob jun.
 1680: **4291**
 1683: **4453, 4454**
- sine typ. nomine
 1680: **4290**
- Ludwig, Johann Konrad [bibliop.]
 1676: **4091**
- Bellicosus (pseud.) → Magnanimi, Audacis et Bellicosi, haer. [pseud.]
- Berger Mihály költséggével → Bártfa 1679 [1]
- Berlin** (Berlin, D)
 Runge, Christoph
 1680: **4292** (Officina Rungiana)
- Bethlen, typ. → Keresd 1684–1685 [6]
- Bologna** (Bologna, I)
 Longhi, Gioseffo
 1674: **3940**
- Borcard, Johannes → Wittenberg 1676–1677 [2]
- Boroszló** (Wrocław, PL)
 Baumann, typ. haered.
 1676: **4059**
- Bosytz, Stephan → Kassa 1677–1685 (typ. civitatis) [24]
- Braşov ld. Brassó
- Brassó** (Corona, Cronstadt, Kronstadt, Stephanopolis, „Theopoli”, „Ninive”; Braşov, RO)
 typ. Herrmann
 1671: **3702** (Müller)
 1673: **3873, 3874, 3875**
 1674: **3941** (Herrmann, Michael, sen.),
3942 (Herrmann, Michael, sen., sumptibus Stephan Jüngling), **3946** (Herrmann, Michael, sen.)
 1678: **4180** (Müller)
 1679: **4230** (Müller), **4231** (Müller), **4232** (Müller), **4233** (Müller), **4234** (Müller), **4235** (Müller), **4236**
 1680: **4292**
 1681: **4332** (Müller), **4334** (Müller),
4335 (Müller), **4336** (Müller),
4337 (Müller)
 1682: **4394, 4395**
 1683: **4455, 4457**
 1684: **4510** (Müller)
 1685: **4566** (Müller), **4568** (Müller),
4569 (Müller), **4571, 4572** (Müller), **4573, 4574** (Müller)
- Jeckel, Jacob
 1672: **3780** (Müller)
- Pfannenschmied, Peter
 1672: **3780** (Müller)
 1675: **4001** (Müller),
4002 (Müller), **4003**
 1676: **4060** (Müller)
 1677: **4120** (Müller), **4121** (Müller),
4122 (Müller), **4123** (Müller)
- Pfannenschmied, Martha
 1678: **4181** (Müller), **4182** (Müller)
- typ. Pfannenschmied
 1681: **4333** (Müller)
 1683: **4458**
 1685: **4567** (Müller)
- Stephanopolis
 1674: **3945** [recte]: (Herrmann)
 „Theopoli” [pseud.]
 Signo Providentiae Divinae, sub [pseud.]
 1674: **3944** [partim]: (Pfannenschmied, Peter)
 [partim]: (Herrmann, typ.)
 „Ninive” [pseud.]
 Warner, Jonas [pseud.]
 1685: **4570** [recte]: (Herrmann ny.)
 sine typ. nomine
 1674: **3943**,
 1683: **4456, 4456A**
- Bratislava ld. Pozsony
- Brauer, Hermann → Bréma 1674 – 1676 [3]
- Bréma** (Bremen, D)
 Brauer, Hermann
 1674: **3946A**
 1676: **4061, 4062**
- Brewer, Samuel (Bréver, Breuer) → Lőcse
 1671–1685 [220]
- Byller, Matthaues → Nagyszombat 1671 (typ. Academicis) [7]
- Cassa, Cassovia, Cassovia in Superiore
 Hungaria ld. Kassa

„**Christianopoly**” [pseud.] ld. Debrecen

1675: **4005** [recte]: (Karancsi)

Appendix 305

Cibinium ld. Szeben

Civitatis, typ. → Bártfa 1671–1684 [12]

Civitatis, typ. → Kassa 1671–1685 [68]

Civitatis, typ. → Szeben 1671–1685 [73]

Clerk, Guillem → Utrecht 1678 [1]

Claudiopolis ld. Kolozsvár

Clouzier, Gervais → Párizs 1674 [1]

Colleg. Jesuit., typ → Kassa 1671–1674 [5]

Colosvar ld. Kolozsvár

Combi, Sebastian → Velence 1672 [1]

Constantinus Veracius sub Signo Bonae

Spei [pseud.] → Antverpiae [pseud., recte]:

Kolozsvár 1672, Veresegyházi Szentyel Mihály

[typ. gener. ecclesiae]

Conventus Csikiensis, typ. → Csíksomlyó

1676–1685 [12]

Corona ld. Brassó

Cosmerovius, Johann Christoph → Bécs

1675–1685 [5]

Criş ld. Keresd

Cronstadt ld. Brassó

Csíksomlyó (Şumuleu, RO)

typ. Conventus Csikiensis

1676: **4063** (Kassai)

1678: **4183, 4184**

1679: **4236A**

1682: **4396, 4397**

1683: **4459**

1685: **4575, 4576, 4578, 4579, 4580**

Dadan, Ján, jun. → Zsolna 1684–1685 [7]

Dadan, Jan, sen. → Zsolna 1671–1673 [11]

Dadanka, Alžběta vid. → Zsolna 1674–

1683 [20]

Dancka (Gedani; Gdańsk PL)

sine typ. nomine

1674: **3948**

Daniil → Szászsebes 1683 (tip. Mitropoliei

Bălgradului) [1]

Debrecen (Debrecin, Debrecin in Hungaria,

Christianapoly, Debreczen, H)

Karancsi György

1672: **3781**

1673: **3876, 3877, 3878**

1674: **3947**

1675: **4004, 4006**

Rosnyai János

1677: **4124, 4125, 4126, 4127**

1678: **4185**

1679: **4237, 4238, 4239, 4240,**

4241, 4242, 4243, 4244

1680: **4295, 4296, 4297**

(sumptibus Pauli P. Saroi)

1681: **4338, 4339, 4340, 4341,**

4342, 4343, 4344, 4345, 4346,

4347

1682: **4398, 4399, 4400, 4401,**

4402, 4403, 4404, 4405 4406,

4407, 4408

Töltési István

1682: **4409**

1683: **4460, 4461, 4462, 4463,**

4465, 4466, 4467

1684: **4511, 4512, 4513, 4514,**

4515, 4516, 4517, 4518, 4519

1685: **4581, 4582, 4583, 4584,**

4585, 4586

Rosnyai János özv.

1683: **4464**

„**Christianapoly**” [pseud.]

1675: **4005** [recte]: (Karancsi)

Elsevier, Johannes, haer. → Leiden 1678 [1]

Erich, Ericus → Kassa 1671–1676 (typ.

civitatis) [43]

Faber, Michael [bibliop.] → Pozsony 1676 [1]

Fratrum Veracii, Constantini et Speracii,

typis [pseud.] → Venetiis [pseud., recte]:

Kolozsvár 1671: **3720** [recte]: (Veresegyházi

Szentyel) [typ. gener. ecclesiae]

Gaesbeek, David → Leiden 1680 [1]

Gdańsk ld. Dancka

Gedani ld. Dancka

Genath, Johann Rudolf → Bazel 1674 [1]

Genathiana, Officina → Bazel 1674 [1]

Generalis ecclesiae, typ. → Kolozsvár 1671–

1685 [151]

Gründer, Gottfried → Pozsony 1671– 1673 [21]

Gründer, typ. → Pozsony 1683 [1]

Günther, Christophorus → Lipcse 1678 [1]

Gyulafehérvár (Bălgrad; Alba Iulia, RO)

tip. Mitropoliei Bălgradului

1684: **4520** (*cyr*)

1685: **4587** (*cyr*)

- Hacque, Johann Baptist → Bécs 1674
[partim] [1]
- Henckel, Matthäus → Wittenberg 1677–
1681 [3]
- Hermannstadt ld. Szeben
- Herrmann, typ. → Brassó 1671 – 1685 [33]
- Herrmann, Michael, sen. → Brassó 1671–
1674 [3]
- Hoorn, Timotheus, ten [bibliop.] →
Amszterdam 1682–1684 [2]
- Jeckel, Jacob → Brassó 1672 [1]
- Jena** (Jena, D)
Bauhofer, Johann Jakob
1677: **4127A, 4127B, 4128**
1682: **4410**
- Müller, Georg Heinrich 1680: **4298**
- Jüngling, Stephan → Szeben 1671–1685
(typ. civitatis) [67]
- Karancsi György → Debrecen 1672–1675 [8]
- Kassa** (Cassovia, Cassovia in Superiore
Hungaria, Cassa; Košice, SK)
Typ. civitatis
Erich, Ericus
1671: **3703, 3704, 3705, 3708,**
3707, 3708, 3709, 3710, 3711,
3712, 3714, 3715, 3716, 3717,
3718
1672: **3782, 3783, 3784, 3785,**
3786, 3787, 3788
1673: **3879, 3880, 3881A, 3881,**
3881A, 3882, 3883, 3885
1674: **3949, 3950, 3952, 3954,**
3955, 3956
- sine typ. nomine
1675: **4007, 4008**
(Bártfai János költségével)
1676: **4063A** (impensis Johann.
Seiderlich), **4064** (impensis Johann.
Seiderlich), **4065, 4066, 4067**
- Bosytz, Stephanus
1677: **4129, 4130, 4131**
1678: **4186**
1679: **4245, 4246**
1681: **4347A, 4348, 4349, 4350,**
4351
1682: **4411**
1683: **4468, 4469, 4470**
1684: **4521, 4523, 4524, 4525,**
4526, 4527
1685: **4588, 4589, 4590**
- typ. colleg. Jesuit.
1671: **3712** (Sagittarius, Johann)
1673: **3886** (Lőcsei Pál)
1674: **3951** (Lubovienski Ferenc),
3953, 3957 (Lubovienski Ferenc és
Pilgram, Georgius)
- Kassai András → Csíksomlyó 1676 [1]
- Keil (Kilius), Johann → Rostock 1675 [1]
- Keresd** (Criş, RO)
typ. Bethlen
1684: **4528** (Székési), **4529, 4530**
1685: **4591** (Székési), **4592** (Székési),
4593
- Kilius ld. Keil (Kilius), Johann
- Kolosvar ld. Kolozsvár
- Kolozsvár** (Claudiopolis, Colosvar, Kolosvar,
„Venetiis”, „Theopoli Hypozygiodae”, „Rhen-
opoli”, „Antverpiae”; Cluj-Napoca, RO) typ.
gener. ecclesiae
Veresegyházi Szentyel Mihály
1671: **3719, 3720, 3721, 3722,**
3723, 3724, 3725, 3726, 3727,
3728, 3729, 3730
1672: **3789, 3790, 3791, 3792,**
3793, 3794, 3795, 3796, 3797,
3799, 3800, 3801, 3802, 3803,
3804, 3805, 3806
1673: **3887, 3888, 3889, 3890,**
3891, 3892, 3893, 3894, 3895,
3896, 3897, 3898, 3899, 3900,
3901, 3902, 3903
1674: **3958, 3959, 3960, 3961,**
3962, 3963
1675: **4010, 4011, 4013, 4014,**
4015, 4016, 4017, 4018, 4019,
4020, 4021, 4022, 4023, 4024
1676: **4068, 4069, 4070, 4071,**
4072, 4073, 4074, 4075, 4076,
4077, 4078, 4079, 4080, 4080A
1677: **4132, 4133, 4134, 4135,**
4136, 4137, 4138, 4139, 4140
1678: **4187, 4187A, 4188, 4189,**
4189A, 4190
1679: **4247, 4248, 4249, 4250,**
4251, 4252, 4253, 4254, 4255
1680: **4299, 4300, 4301, 4302,**

- 4303, 4304, 4305, 4306, 4307,
4308, 4309, 4310, 4311
1681: 4352, 4353, 4354, 4355,
4356, 4357, 4358, 4359, 4360,
4361, 4362, 4363
1682: 4412, 4413, 4414, 4414A,
4415, 4416, 4417, 4418
1683: 4471, 4472, 4472A, 4473,
4474, 4475
- Némethi Mihály
1684: 4531, 4532, 4533, 4534,
4535, 4536, 4537, 4538
1685: 4594, 4595, 4596, 4597
- Rosnyai János
1672: 4012 [partim: Patak]
„Venetiis” [pseud.]
Fratrum Veracii, Constantini et Speracii,
typis [pseud.]
1671: 3720 [recte]: (Veresegyházi
Szentyel)
Magnanimi, Audacis et Bellicosii, haer.
[pseud.]
1672: 3790 [recte]: (Veresegyházi
Szentyel)
„Theopoli Hypozygiadae” [pseud.]
1672: 3792 [recte]: (Veresegyházi
Szentyel)
„Rhenopoli” [pseud.]
1672: 3798 [recte]: (Rosnyai?)
„Antverpiae”,
Constantinus Veracius sub Signo Bonae Spei
[pseud.]
1672: 3799 [recte]: (Veresegyházi
Szentyel)
- Košice ld. Kassa
Krausz, David → Loretom 1672 (typ.
Nádasdy) [1]
Kronstadt ld. Brassó
Kürner, Johann Jakob, jun. → Bécs 1680–
1683 [3]
Kürner, Johann Jakob, sen → Bécs 1673 [1]
La-Nou, Joannes → Velence 1672 [1]
Lauretum ld. Loretom
Leiden (Lugduni Batavorum; NL)
Elsevier, Johannes, haer.
1678: 4191
Gaesbeeck, David
1680: 4312
- Leipzig ld. Lipcse
Leutschau, Leütschau, Leutschovia ld. Lőcse
Liberhirt, Simon [bibliop.] → Wittenberg
1676–1677 [2]
Lipcse (Lipsia; Leipzig, D)
Günther, Christophorus
1678: 4192
Lipsia ld. Lipcse
London (London, GB)
Roycroft, Thomas (= T. R.)
1673: 3904
Tooke, Benjamin [bibliop.]
1673: 3904
1685: 4598
Longhi, Gioseffo → Bologna 1674 [1]
Loretom (Lauretum; Loretom, A)
typ. Nádasdy
1672: 3807 (Krausz)
Lőcse (Leutschovia, Lötse, Leutschau,
Leütschau; Levoča, SK)
Brewer, Samuel
1671: 3731, 3732, 3733, 3734,
3735, 3736, 3737, 3738, 3739,
3740, 3741, 3742, 3743, 3744,
3745, 3746, 3747, 3748, 3749
1672: 3808, 3809, 3810, 3811,
3812, 3813, 3814, 3815, 3816,
3817, 3818, 3819, 3820, 3820A,
3821, 3822, 3823, 3824, 3825,
3826, 3827, 3828, 3829, 3830,
3831, 3832, 3833, 3834, 3835,
3836, 3837, 3838, 3839, 3840,
3841, 3842, 3843, 3844, 3845,
3846, 3847, 3848, 3849, 3850
1673: 3905, 3906, 3907, 3908,
3909, 3911, 3912, 3913, 3914,
3915, 3916, 3917, 3918, 3939,
3920, 3921
1674: 3964, 3965, 3966, 3967,
3968, 3969, 3970, 3971, 3972,
3973
1675: 4025, 4026, 4027, 4028,
4029, 4030, 4031, 4032, 4033,
4034, 4035
1676: 4081, 4082, 4083, 4084,
4085, 4086, 4087, 4088, 4089
1677: 4141, 4142, 4143, 4144,
4145, 4146, 4147, 4148, 4149,

- 4150, 4151
 1678: 4193, 4194, 4195, 4196, 4197, 4198
 1679: 4256, 4257, 4258, 4259, 4260, 4261, 4262, 4263, 4264
 1680: 4312, 4313, 4314, 4315, 4316, 4317
 1681: 4364, 4365, 4365A, 4366, 4367, 4368
 1682: 4419, 4420, 4421, 4422, 4423, 4424, 4425, 4426, 4427, 4428, 4429, 4430, 4431, 4432, 4433, 4434
 1683: 4476, 4477, 4478, 4479, 4480, 4481, 4481A, 4482, 4483, 4484, 4485, 4486, 4487, 4488, 4489, 4490, 4491, 4492, 4493, 4494, 4495, 4496, 4497
 1684: 4539, 4540, 4541, 4542, 4543, 4544, 4545, 4546, 4547, 4548, 4549, 4550, 4551
 1685: 4599, 4600, 4601, 4602, 4603, 4604, 4605, 4606, 4607, 4608, 4609, 4610, 4611, 4612, 4613, 4614, 4615, 4616, 4617, 4618, 4619
 Lőcsei Pál → Kassa 1673 (typ. colleg. Jesuit.) [1]
 Lubovienski Ferenc → Kassa 1674 (typ. colleg. Jesuit.) [2]
 Ludovicus, Conrad ld. Ludwig, Johann Konrad
 Ludwig, Johann Konrad [bibliop.]
 → Nagyszombat 1676 [1]
 → Bécs 1676 [1]
 Lugduni Batavorum ld. Leiden
 M. Tótfalusi Kis Miklós ld. Tótfalusi Kis Miklós
 Magnanimi, Audacis et Bellicosus, haer.
 [pseud.] → Venetiis [pseud., recte]:
 Kolozsvár 1671: 3720 [recte]:
 (Veresegyházi Szentye) [typ. gener. ecclesiae]
 1672: 3790 [recte]: (Veresegyházi Szentye) [typ. gener. ecclesiae]
 Mitropoliei Bălgradului, típ. (cyr.)
 → Szászsebes 1683 [1]
 → Gyulafehérvár 1684–1685 [2]
 Molitor, (Mollior [!]) Nicolaus ld. Müller, Nicolaus
 Müller, Georg Heinrich → Jena 1680 [1]
 Müller, Nicolaus → Brassó 1671–1685
 (typ. Herrmann) [20] → Brassó 1672–1685 (typ. Pfannenschmied) [12]
 Müllerianis, typis ld. Müller, Georg Heinrich
 N. Szombat ld. Nagyszombat
 Nádasdy, typ. → Loretom 1671 [1]
Nagyszombat (Tyrnavia, Tyrnavia in Hungaria, N. Szombat, Tirnau, Tyrnau, Vyrnavia [!]; Trnava, SK)
 typ. Academicis
 1671: 3750 (Byller), 3751, 3752 (Byller), 3753, 3754 (Byller), 3755, 3756 (Byller), 3756 (Byller), 3757 (Byller), 3758 (Byller)
 1672: 3851, 3852 (Zerweg), 3853 (Zerweg), 3854, 3855 (Zerweg), 3856, 3857 (Zerweg), 3858 (Zerweg)
 1673: 3922, 3923, 3924, 3925, 3926, 3927, 3928
 1674: 3974, 3975, 3976, 3977, 3978, 3979, 3980, 3981, 3982, 3983, 3984, 3985, 3986, 3987, 3988, 3989, 3990, 3991, 3992
 1675: 4035A, 4036, 4037, 4038, 4039, 4040, 4041, 4042, 4043, 4044, 4045, 4046 (Thomas), 4047, 4048, 4049, 4050 (Wanschleb), 4051 (Wanschleb)
 1676: 4090 (Thomas), 4091, 4092, 4093, 4094, 4095 (Thomas), 4096 (Rietmiller), 4097 (Thomas), 4098, 4099, 4100 (Thomas), 4101 (Rietmiller), 4102 (Thomas), 4103, 4104 (Thomas)
 1677: 4152, 4153 (Rietmiller), 4154 (Rietmiller), 4155 (Rietmiller), 4156, 4157, 4158 (Rietmiller), 4159, 4160 (Rietmiller), 4161 (Rietmiller), 4162 (Rietmiller)
 1678: 4199 (Rietmiller), 4200, 4201 (Rietmiller), 4202, 4203, 4204, 4205, 4206, 4207, 4208 (Rietmiller)
 1679: 4265, 4266 (Srnensky), 4267, 4268 (Srnensky), 4269 (Srnensky), 4270 (Rechlinger), 4271,

- 4272 (Srnensky), 4273, 4274, 4275
 1680: 4318 (Srnensky), 4319
 (Srnensky), 4320 (Srnensky), 4321
 (Srnensky), 4322 (Srnensky), 4323
 (Srnensky), 4324 (Srnensky), 4325
 (Srnensky), 4326 (Srnensky), 4327
 (Srnensky), 4328
 1681: 4369 (Srnensky), 4370,
 4371 (Srnensky), 4372 (Srnensky),
 4373 (Srnensky), 4374 (Srnensky),
 4375 (Srnensky), 4376 (Srnensky),
 4377 (Srnensky), 4378 (Srnensky),
 4379 (Srnensky), 4380 (Srnensky),
 4381 (Srnensky), 4382 (Srnensky),
 4383 (Srnensky)
 1682: 4435 (Srnensky), 4436
 (Srnensky), 4437 (Srnensky), 4438
 (Srnensky), 4439 (Srnensky), 4440
 (Srnensky), 4441 (Srnensky), 4442
 (Srnensky), 4443 (Srnensky),
 4443A (Srnensky), 4444 (Srnens-
 ky), 4445 (Srnensky)
 1683: 4498, 4499 (Srnensky),
 4500 (Srnensky), 4501
 1684: 4552
 Ludwig, Johann Konrad [bibliop.] Bécs
 1676: 4091
 (Tyrnaviae [tévesen]: **Appendix 296, Appen-
 dix 302**)
 Némethi (Németi) Mihály → Kolozsvár
 1684–1685 (typ. gener. ecclesiae) [12]
 „Ninive” [pseud.] ld. Brassó
 1685: 4570
Nürnberg (D)
 Spörlin, Johann Michael
 1685: 4620
 Zieger, Johann [bibliop.]
 1685: 4620
 Ocherlan, Leonhard → Bártfa 1683–1684
 (typ. civitatis) [3]
 Olofsz, Abraham → Amsterdam 1685 [1]
Párizs (Paris, F)
 Clouzier, Gervais
 1674: 3993
Patak (Patakinum, Sáros-Patak;
 Sárospatak, H)
 [1669–1671]: 4012 [partim: Kolozs-
 vár] (Rosnyai)
 Pfannenschmied, Martha → Brassó 1678 [2]
 Pfannenschmied, Peter → Brassó 1672–1677 [9]
 Pfannenschmied, typ. → Brassó 1676–1685 [3]
 Pilgram, Georgius → Kassa 1674
 (typ. Colleg. Jesuit.) [1]
 Poson, Posonium ld. Pozsony
Pozsony (Poson, Posonium, Preßburg; Bratislava,
 SK)
 Gründer, Gottfried
 1671: 3759, 3760 (Zerweg), 3761,
 3762, 3763, 3764, 3765, 3766,
 3767, 3768, 3769, 3770, 3771,
 3772
 1672: 3859, 3860, 3861, 3862,
 4163 [partim]
 1673: 3929, 3994 [partim]
 Zerweg, Johann Gregor
 1675: 4052, 4053
 1676: 4105, 4106, 4107
 1677: 4163 [partim], 4164, 4165,
 4166
 1678: 4209, 4210, 4211, 4212, 4213
 Faber, Michael [bibliop.]
 1676: 4105
 typ. Gründer
 1683: 4502
 Schäffer, David
 1683: 4502
 (Preßburg [tévesen]: **Appendix 277, Ap-
 pendix 336**)
 Preßburg ld. Pozsony
 Rechlinger, M. → Nagyszombat 1679
 (typ. Academicis) [1]
 „Rhenopoli” [pseud.] ld. Kolozsvár
 1672: 3798 [recte]: (Rosnyai?)
 Rietmiller, Matthias → Nagyszombat
 1676–1678 (typ. Academicis) [12]
 Rosnyai (Rosnai) János → Debrecen
 1677–1682 [37] → Kolozsvár 1672, 1675
 [partim] [2]
 → Patak [1669–1671 partim] [1]
 Rosnyai János, özv. → Debrecen 1683 [1]
Rostock (Rostoch; Rostock, D)
 Keil (Kilius), Johann
 1675: 4054
 Roycroft, Thomas → London 1673 [1]
 Runge, Christoph → Berlin 1680 [1]
 Rungiana, Officina → Berlin 1680 [1]

- Sagittarius, Johann → Kassa 1671
(typ. Colleg. Jesuit.) [1]
- Sárái P. Pál költséggel → Debrecen 1680 [1]
- Sáros-Patak, Sárospatak ld. Patak
- Saz Sebes ld. Szászsebes
- Schäffer, David → Pozsony 1683 [1]
- Schrödter, Christian → Wittenberg 1676–
1677 [2]
- Sebeş ld. Szászsebes
- Seiderlich, Johann költséggel → Kassa
1676 (typ. civitatis) [2]
- Sibiu ld. Szeben
- „Signo Providentiae Divinae, sub” [pseud.]
→ „Theopoli” [pseud., recte]: Brassó
1674: **3944** [partim]: (Pfannenschmied,
Petrer)
[partim]: (Herrmann, typ.)
- Solna ld. Zsolna
- Spörlin, Johann Michael → Nürnberg 1685 [1]
- Srnensky (Srnenski), Matthias →
Nagyszombat 1679–1683 (typ. Acade-
mici) [41]
- Stephanopolis** ld. Brassó
1674: **3945** [recte]: (Herrmann, Michael)
- Şumuleu ld. Csíksomlyó
- Syrnensky [!] ld. Srnensky
- Szászsebes** (Saz Sebes (*cyr.*); Sebeş, RO)
tip. Mitropoliei Bălgradului Daniil
1683: **4503** (*cyr.*)
- Szeben** (Cibinium, Hermannstadt; Sibiu, RO)
typ. civitatis
Jüngling, Stephan
1671: **3773, 3774**
1672: **3853, 3864, 3865**
1673: **3930, 3931, 3932, 3933**
1674: **3995, 3996, 3997, 3998**
1675: **4055, 4056**
1676: **4108, 4109, 4110, 4111,**
4112, 4113
1677: **4167, 4168, 4169, 4170,**
4171, 4172
1678: **4214, 4215, 4216, 4217,**
4218, 4219, 4220, 4221, 4222,
4223, 4224, 4225
1679: **4276, 4277, 4278, 4279,**
4280, 4281, 4282, 4283, 4284,
4285, 4286
1680: **4329, 4330, 4330A**
- 1681: **4384, 4385, 4386, 4387, 4388**
1682: **4446, 4447, 4448, 4449**
1683: **4504, 4505**
1684: **4553, 4554, 4555, 4556,**
4557, 4558, 4559
1685: **4621, 4622, 4623**
- Jüngling, Stephan sumptibus [Brassó]
1674: **3942**
- Székesi P. Mihály, P. → Keresd 1684–1685
(typ. Bethlen) [3]
- Szentely Mihály ld. Veresegyházi Szentely
Mihály
- T. R. ld. Roycroft, Thomas
- „**Theopoli**” [pseud.] ld. Brassó
Signo Providentiae Divinae, sub [pseud.]
1674: **3944** [partim]: Pfannenschmied,
Peter, [partim]: typ. Herrmann
- „**Theopoli Hypozygiodae**” [pseud.] ld.
Kolozsvár
1672: **3792** [recte]: (Veresegyházi
Szentely) [typ. gener. ecclesiae]
- Thomas, Martin → Nagyszombat 1675–
1676 (typ. Academicis) [7]
- Tirnavu ld. Nagyszombat
- Tooke, Benjamin [bibliop.] → London
1673–1685 [2]
- Tótfalusi Kis Miklós Kis Miklós
→ Amsterdam 1685 [1]
- Töltési István → Debrecen 1682–1685 [23]
- Trnava ld. Nagyszombat
- Tyrnavu, Tyrnavia, Tyrnavia in Hungaria ld. Nagy-
szombat
- Ultrajectum ld. Utrecht
- Utrecht** (Ultrajectum; Utrecht, NL)
Clerk, Guillem
1678: **4226**
- Velence** (Venezia, I)
Combi, Sebastian
1672: **3866**
La-Nou, Joannes
1672: **3866**
- „**Venetii**” [pseud.] ld. Kolozsvár
Fratrum Veracii, Constantini et Speracii,
typis [pseud.]
1671: **3720** [recte]: (Veresegyházi
Szentely) [typ. gener. ecclesiae]
- Magnanimi, Audacis et Bellicosus, haer. [pseud.]
1672: **3790** [recte]: (Veresegyházi

- Szentyl) [typ. gener. ecclesiae] 1678: **4227, 4228**
 Venezia ld. Velence 1679: **4287, 4288, 4289**
 Veresegyházi Mihály ld. Veresegyházi 1680: **4331**
     Szentyl Mihály 1681: **4390, 4391**
 Veresegyházi Szentyl Mihály → Kolozsvár 1682: **4450**
     1671–1683 [typ. gener. ecclesiae] [143] 1683: **4506, 4507**
 Vienna Austriae ld. Bécs 1684: **4560, 4561**
 Voigt, Leopold → Bécs 1677 [1] 1685: **4624, 4625, 4626, 4627, 4628**
 Vyrnavia ld. Nagyszombat
 Wanschleb, Johann Georg → Nagyszombat
     1675 (typ. Academicis) [2]
 Warner, Jonas [pseud.] → „Ninive” [pseud.,
     recte]: Brassó 1685: **4570** [recte]: (Herrmann
     ny.)
 Wien ld. Bécs
Wittenberg (Witteberga; Wittenberg, D)
     Borcard, Johannes
         1676: **4115**
         1677: **4175**
     Liberhirt, Simon [bibliop.]
         1676: **4115**
         1677: **4175**
     Schrödter, Christian
         1676: **4114**
         1677: **4174**
     Henckel, Matthäus
         1677: **4173, 4176**
         1681: **4389**
     Ziegenbein, Johann Sigismund
         1677: **4175A**
 Wroclaw ld. Boroszló
 Zerweg, Johann Georg
     → Pozsony 1671 (typ. Gründer) [1], 1675–
     1678 [14]
     → Nagyszombat 1672 (typ. Academicis) [5]
 Zieger, Johann [bibliop.] → Nürnberg 1685 [1]
 Žilina ld. Zsolna
 Zolna ld. Zsolna
Zsolna (Solna, Zolna; Žilina, SK)
     Dadan, Jan, sen.
         1671: **3775, 3776, 3777, 3777A**
         1672: **3867, 3868, 3869, 3870**
         1673: **3934, 3935, 3936**
     Dadanka, Alžběta, vid.
         1674: **3999**
         1675: **4057, 4058**
         1676: **4116, 4117, 4118**
         1677: **4177, 4178, 4179**

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

Index nominum

Index of personal names

Tartalmazza az 1701 előtt élt személyek neveit. A szépirodalmi és más költött nevek idézőjelben állnak. A magyar versek szerzőinél utalás található az incipitmutatóra, kivéve ha a vers írója egyben az egész mű szerzője, és ezért neve e mutatóban már szerepel. A nyomdászok neve mellett tételszám abban az esetben szerepel, ha nevüket nemcsak az impresszum, hanem a tétel szövege is említi, különben csupán a nyomdamutatóra utalunk.

- A. R. Id. Rosaeus, Alexander
 A. v. P. Id. Poot, Abraham van
 Aaron (Áron) (bibl.) **4205, 4299**
 Abani, Michael Id. Abonyi Mihály
 Abdiás (Hobadiás) (bibl.) **4399**
 Abel (Ábel) (bibl.) **4050, 4063**
 Abigel (Abigail, Abigél) (bibl.) **4086**
 Abner (bibl.) **4079**
 Abonyi (Abani) Mihály **4342(91), 4460(46)**
 Abraham (Ábrahám) (bibl.) **4472, 4503, 4569**
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Abraham a Santa Clara **4293**
 Ábrahámfi (Abramffy) János **4153**
 Ábrahámfi (Abrahami) János **4574(45)**
 Abschein, Jacobus **3907**
 Abschein, Paulus **4059(17)**
 Acház Id. Ahaz
 Adalbertus (Adalbert), Sanctus **3928, 4116, 4435, 4501**
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Adam (Ádám) (bibl.) **3977, 4063, 4444, 4494**
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Adam z Veleslavína, Daniel **4227**
 Adami, Georgius **4219, 4574(10)**
 Adami, Martin, sen.
   Die andere Weyhnacht-Betrachtung **4419**
   Trost-Lied über den ... Todes-Fall dess ... Herrn
   David Spillenbergers **4542(2)**
   3847
 Adleff, Valentinus **3907**
- Adonis (myth.) **3923**
 Aelius Donatus Id. Donatus
 Aeneas (myth.) **4514, Appendix 331**
 Aeneas Sylvius Id. Pius II. – papa
 Aesopus (Aesopvs, Esopus) **3915, 4029**
 Aglaophon **4199(26)**
 Agnes, Sancta (Ágnes, Szent) **4501**
 Ágoston (Agoston) Péter
   Mennyei dicsőség, avagy az üdvözült szentek örökké megmaradandó boldogságuk és helyük **3974**
   Mennyei követek, avagy Sz. Gertrudis és Mechtildis... imádsági **4369**
   Mirraszedő zarándok, avagy Krisztus urunk hét helyt lett kínjait és halálát beszélő könyvecske **3851**
   Szívek kincse, avagy Krisztus Urunk szenvedésén és halálán fohászzkodó könyvecske **3751, 3852, 4575**
   4042, 4183
 Ágoston, Szent Id. Augustinus, Aurelius, Sanctus Agricola, Johann
   Kurtze Regeln, wie man sich im ganzen Leben halten soll **4029(2)**
 Ahaz (Acház) (bibl.) **3833**
 Ajtai Dániel **4533(6)**
 Alajos, Szent Id. Aloisius, Sanctus
 Albertus, dux Saxoniae Id. Albrecht von Sachsen-Coburg
 Alberti, Valentin **4193(9)**

- Albertus IV. (Albertus Tertius Sapiens) – comes Habsburgi **3922**
- Albertus Magnus, Sanctus (Albert, Szent) **3957, 4203**
- Albertus Tertius Sapiens ld. Albertus IV. – comes Habsburgi
- Albinus, Andreas **3828(3)**
- Albrecht, Ferdinand
Evangelische Predigt von der grösten Straffe Gottes **4476**
Ovis perdita rediens, hoc est fröliche und seelige Wiederzuruckkehrung **4451**
- Albrecht von Sachsen-Coburg (Albertus, dux Saxoniae) **4127A**
- Albrich (Albrichius), Joannes, sen. **4389(19)**
- Albrich (Albrichius), Martin **4001, 4121, 4180, 4230, 4231, 4232, 4233, 4234, 4235, 4566, 4569**
- Albrich, Martin, korábban Schunkabunk, Marcus felesége, Greissing, Sara **4180**
- Albrich (Albrichius), Sara ld. Bartesch Peter, jun. felesége
- Alciato (Alciatus), Andrea
ld. incipitmutató: Fenyőfa tövében ültetett Alcman **3825**
- Aldobrandini, Ippolito, jun. **3711**
- Alers, Hieronymus **4062(4)**
- Alexander Magnus – rex Macedoniae **3907, 4297, 4464, 4526**
- Alexander VI. – papa (Sándor, VI. – pápa) **3991**
- Alexander VII. – papa (Sándor, VII. – pápa) **3976**
- Alexander, Andreas **4606**
- Alexius, Sanctus (Elek, Szent) **4324**
- Alistáli (Alistali) György **4399**
- Álló (Allo) Ferenc **4444**
- Álló (Allo) Imre **4040, 4155**
- Allodiator, Paulus **4039**
- Almádi András **4306(15)**
- Almási (Almasi) István **4097**
- Almási (Almasi, Tokaji Almási) Mihály
Disputatio theologica de intergerino pariete **4192, 4004, 4006(2), 4192, 4226, 4343**
ld. még incipitmutató: Az Isten bölcs terem-tése
- Almási N., Petrus ld. Nagymási Péter
- Almásy (Almasy) Ádám **4444**
- Almerus, Paulus **3848(6), 3906**
- Alodiatoris, Martinus **3736(9)**
- Aloisius (Aloysius, Alajos), Gonzaga, Sanctus **3923, 3957, 4050, 4097**
- Alsted, Johann Heinrich
Rudimenta linguae Latinae **4452**
- Alting, Heinrich **4238**
- Altzner, Georg felesége, Benkner, Anna Maria **4455**
- Aluinczij, Petrus, Aluinczy, Petrus ld. Alvinci Péter
- Alvarez, Baltazar **4201**
- Álvarez (Alvari), Emanuel
De institutione grammatica liber secundus... de constructione octo partium orationis **4576(1)**
Institutionum grammaticarum liber tertius de syllabarum dimensione **4036, 4576(2)**
Principia, seu grammaticarum institutionum liber primus **4396**
Principia, seu rudimenta grammatices **4539, 3850, 4439, 4539, 4576**
- alvinci János pópa ld. Zoba din Vinți, Joan
- Alvinci Péter (enyedi) **3725, 4447**
- Alvinci (Aluinczij, Aluinczy) Péter (borberek) **3992**
- Amadaeus, jezsuita **4050**
- Ambró (Ambro) Pál **4090**
- Ambrosius, Sanctus (Ambrus, Szent) **3757, 3883, 3991, 4045, 4151, 4052, 4153(7), 4364, 4485, 4523, 4552**
- Amende, Margaretha ld. Dietrich, Simon, jun. felesége
- Amende, Valentinus **3873**
- Ames (Amesius), William (Amesius Villyám, Amesius, Guilielmus)
De conscientia et ejus jure, vel casibus **4581**
Medulla theologica **4582, 4004, 4139, 4190, 4243, 4309, 4402, 4518, 4581, 4462, 4582**
- aMiCuS ld. Seelmann, M. Christian
- Amman, Paulus **3939(2)**
- Amos (Ámós) (bibl.) **4238**
- Ampringen, Johann Kaspar von **3929, Appendix 277**
- Anaxagoras **3754**
- Andaházi (Andahazi) István **4097(8)**
- András, I. – magyar király (Andreas, I. – rex Hungariae) **3924**

- András, Szent ld. Andreas, Sanctus
 Andreades, Joannes **4428, 4524(5)**
 Andreae, Christianus **4111(34), 4219**
 Andreas, I. – rex Hungariae ld. András, I. – magyar király
 Andreas, Sanctus (András, Szent) **4039, 4063**
 Andreas, Valerius **Appendix 284**
 Andricius, Ján
Kazanij pohřebnij slawnem pohrebowanj urozene a sselechetne pani Heleny Synapi dwogctihodneho a wysoce učeneho **4540**
 Andries, Jodocus (Josse) **3976**
Facile et certum praesidium adversus omne peccatum **3976**
 Andronicus, Sanctus **4501**
 Angelus Silesius (pseud.) ld. Scheffer, Johann
 Angrani (Angrányi) Tamás **3763, 3977(1)**
 Anna, Sancta (Anna, Szent) **3957, 3991, 4052**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Anna Sophia von Pfalz-Zweibrücken-Birkenfeld (Anna Sophia, ducissa Bavariae, palatinissa ad Rhenum) **3810, 3835**
 Annas (Annás) (bibl.) **4291**
 Anonymus, szegény legény
 ld. incipitmutató: Sok nyavalya után adott már az Isten
 Antal, Szent ld. Antonius de Padua, Sanctus
 Antiochiae Szent Ignác ld. Ignatius, Sanctus, Antiochenus
 Antiochus király **3960**
 Antolick (Antolic), Andreas **4428**
 Antolick (Antolik), Georgius **4428**
 Anton Ulrich von Braunschweig-Lüneburg (Antonius Ulricus, dux Brunsvicensium et Lunaeburgensium) **4127A, 4298**
 Antonii, Andreas **4422**
 Antonius de Padua, Sanctus (Antal, Szent; Paduai, Páduai, Padovai, Padvai Szt. Antal, Antonius Paduanus) **3833, 3957, 3991, 4045, 4052, 4063, 4164, 4206, 4209, 4212, 4372, 4495, 4523**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Antonius Marcus **4497**
 Antonius, Sanctus, Florentinus (Antal, Firenzei Szent) **4578**
 Antonius Ulricus ld. Anton Ulrich
 Apácai Csere János **4243, 4357**
 Apafi család
 ld. tárgymutató, illusztrációk
 Apafi György **4248**
 Apafi Mihály I. – erdélyi fejedelem
Marcus Fridericus Wendelinusnak a keresztyén isteni tudományról írott két könyvei **3958**
Universis orbis Christiani regibus, principibus... ad sempiternam memoriam Michael Apafi... notum facio **4339, 4340**
3704, 3719, 3725, 3789, 3797, 3875, 3881A, 3887, 3892, 3898, 3899, 3939, 3944, 3954, 3958, 3959, 4010, 4011, 4012, 4016, 4021, 4023, 4069, 4070, 4074, 4108, 4109, 4133, 4137, 4187, 4237, 4243, 4248, 4301, 4302, 4303, 4305, 4339, 4340, 4352, 4357, 4397, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4416, 4247, 4471, 4474, 4475, 4503, 4518, 4531, 4533, 4537, 4558, 4584, 4585, 4594, 4595, Appendix 344, Appendix 345
 Apafi Mihály II., (Apafi, Michael) – erdélyi fejedelem **3962, 4243, 4305, 4352, 4363, 4385, 4474, 4519, 4533, 4536, 4538, 4553, 4557, 4580, 4581, 4585, 4587**
 Apafi Miklós **4070, 4071**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Apafi Miklós felesége, Teleki Anna **4071**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Apagyi Gábor **3892(33)**
 Apáti Madár (Apáti, Apáti M.) Miklós **4342(109), 4406, 4460(56)**
 Aples, Joannes Petrus d' **3939(16)**
 Apollinaris, Sanctus **4203**
 Apollo (Apollón) (myth.) **3698, 3771, 3892(1), 3907, 4203, 4378, 4422, 4428, 4536, 4604, Appendix 306**
 Apollonia (Apollónia), Sancta **3833**
 „Apollonius királyfi” **3697**
 Apor István **4575**
 Apor (Apór) Lázár felesége, Imecs Judit **4183**
 Appellius, Joannes Casparus **4558**
 Apponyi (Appony) Imre **4153**
 Apponyi (Apponi) Miklós **3924**
 Apponyi (Apponi) Tamás **3924**
 Aquitániai Szent Prosper ld. Prosper Tiro Aquitanus, Sanctus
 Aráczai (Aracza) Hegedüs István **3877**
 Aranyszájú Szent János ld. Joannes Chrysostomus

- mus, Sanctus
 „Aratus” **4199(5)**
 „Archigenes” **4199(18)**
 Archintus, Joannes **4050**
 Arday Mihály **4355(10)**
 Argoli, Andrea **3922, 3977, 4039, 4051, 4099, 4158**
 Aristoteles (Arist., Aristotelés) **3752, 3754, 3757, 3907, 3923, 3956, 3994, 4059(2), 4153, 4153(9), 4158**
 Armbruster (Armbrusterus, Armbrüster), Georgius **3933, 4111(77), 4112, 4170, 4171(1), 4172, 4175, 4219, 4225, 4277, 4386, 4555**
 Armbruster, Samuel
Bis senae piaequae agitationes mortis et aeternitatis **3759**
 Arnoldus, Nicolaus **4512**
 Arnu, Maximilianus **Appendix 306**
 Áron ld. Aaron
 Aronus, Gaspar **4046**
 Árpád – magyar fejedelem **4484**
 Arroy, Bésian **3714**
 Artemisia, Mausolus felesége **4526**
 „Artodorus” **4428**
 Artz, Andreas **3996**
 Artz, Joannes **4219**
 Asbot János ld. Hegyfalui Asbót János
 „Astrologus” **4428**
 Astrophilus (pseud.) ld. Szentiványi Márton
 Asztalos Boldizsár **4017**
 Asztalos István **4017**
 Atanáz, Szent ld. Athanasius, Alexandrinus, Sanctus
 Athanasius, Alexandrinus, Sanctus (Atanáz, Szent) **4085(1), 4252, 4485**
 Atilla ld. Attila
 „Atte” **4199(32)**
 Atticus, Titus Pomponius **4319**
 Attila – rex Hunnorum (Atilla) **3904, 4009, 4034, 4377**
 Audax (pseud.) ld. nyomdamutató
 Aug. ld. Augustinus, Aurelius, Sanctus
 August Wilhelm, Anton Ulrich Braunschweig–Lüneburg hercege fia **4298**
 Augustinus, Aurelius, Sanctus (Ágoston, Szent, Aug.) **3704, 3706, 3714, 3718, 3757, 3786, 3883, 3991, 4044, 4045, 4046, 4052, 4085(3), 4102, 4156, 4201, 4462, 4466, 4470, 4485, 4523, 4552**
 Augustus (Augustus caesar) **4497**
 „Aulus Ligczeni” **4050**
 Auner, Joannes **4219, 4221, 4223**
 Auner, Stephanus **4219, 4225**
 Ausonius, Decimus Magnus
 ld. incipitmutató: Ki lehet gazdagabb – Minden kincsek felett
 Avancinus, Nicolaus **4204**
Vita et doctrina Jesu Christi ex quatuor evangelistis collecta **4265**
 Avenarius, Joannes ld. Habermann, Johann
 Axmannus, Petrus **4221**
 B. G. ld. Bársony György
 B. Laurent. ld. Laurentius, Sanctus
 B. N. D. S. M. ld. Somer, Bernard
 Báán, Andreas ld. Bán András
 Babčáni (Bapschani, G. B. S., K.G.B.), Juraj
Cordiale horologium, aneb Srdečné duchownj hodinky **4560**
 Bacchus (myth.) **4050**
 Baczkó (Bacsko) Menyhért **4444**
 Bączoni András **4463**
 Bacs István **4017**
 Bacsay Újlaki (Bocsakai Újlaki, Újlaki de Baczka, Újlaki, Újlaki) Ferenc **3948**
 Bacsay Újlaki (Bocsakai Újlaki) György **3948**
 Bacsay Újlaki György felesége, Komlósi (Komlosi) Mária **3948**
 Bagaméri M. András **4460(91)**
 Bagoši Márton **4004**
 Bagoši P. György **4342(98)**
 Baierus, Iohannes ld. Bayer, Johann
 Bailius, Ludovicus ld. Bayly, Lewis
 Bajer, Joannes ld. Bayer, Johann
 Bakosch (Bakoss), Johann (I. B. C.)
Kurz- und rechtmässiger Grund der hochdeutsche Sprache **4214**
4111(60), 4172, 4225
 Baksy (Baxa) István **4017**
 Baktor Kata **4515**
 Balás Ágoston **4063, Appendix 316, Appendix 343**
 Balasi Balint ld. Balassi Bálint

Balassa Balint, Gyarmati ld. Balassi Bálint

Balassa Pál

Emblemata **4037**

Meditatae manubiae **4090**

4050

Balassi (Balasi, Balassa) Bálint:

História egy Eurialus nevű ifjúról és egy Lucretia nevű asszonyról **4082**

A nébai... Balassa Bálintnak és... Rimai Jánosnak... Istenes éneki **3732(1), 3888, 4105(1), 4134(1), 4229, 4478(1), 4502(1), 4353**

4183, Appendix 336

ld. még incipitmutató: A Szentháromságnak első személye – A Szentháromságnak harmadik személye – A Szentháromságnak, kinek imádkoznak – A te nagy nevedért tartsz meg – Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr – Áldj meg minket, Úristen, a te jóvoltodból – Áldott szép Pünkösödnek gyönyörű ideje – Az én jó Istenem, ha gyertyám nekem minden sötétségben – Bizonynal ismerem rajtam nagy haragod – Bocásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétkét – Kegyelmes Isten, kinek kezébe életemet adtam – Lelkemnek hozzád való, buzgó kiáltása – Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek – Mint a szomjú szarvas, kit vadász rettentett – Nincs már hova lennem, kegyelmes Istenem – Ó én édes hazám, te szép Magyarország, ki keresztyénségnek – Ó én Istenem, ím mi történék én szegény fejemen – Ó én kegyelmes Istenem – Ó szent Isten, kit kedvedben, mint kegyes kebledben egyszer már bevettél – Pusztában zsidókat vezérlő Úristen – Segélj meg engemet, én édes Istenem – Sok erős férfiak, bölcsek és királyok – Végtelen irlalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes – Vitézek, mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél?

Balázs, Szent ld. Blasius, Sanctus

Balkányi György **4343**

Balog Mihály **4306(40)**

Balogh Bálint

Filius mortis, seu S. Franciscus Borgia **3703**

Balogi Ádám **3846(9)**

Balogus Tolnaeus ld. Tolnai Balog János

Balsamon, Theodorus **3704**

Baltasar, Barthold **4062**

Balthasar, Joannes **4574(17)**

Baltzers (Bauzers), Barthold

Dissertatio hydrographico-physica de maribus **4062**

Balyik András **3797, 3877, 3878, 4017, 4126, 4192, 4406**

Bán (Báán) András **3992**

Bánffy (Bánffi, Banfi, Bánfi) Dénes **3227, 3797, 3892, 3938, 3959, 3962, 4075, 4241, 4254**

Bánffy Dénes felesége, Bornemisza (Bornemisza) Kata **3892, 4075, 4241, 4254**

Bánffy (Bánffi, Bánfi, Banfi) György **4241, 4250, 4359**

Banfi, Bánfi ld. Bánffy

Bánfi-Hunyadi Ferenc **4342(17), 4343**

Bánki (Banki) János, debreceni diák **4460(59)**

Bánki János, nagyszombati professzor **3989**

Banko, Joannes **3736(18)**

Bankovitz (Bankovicz), Joannes **3837(16), 3841(18)**

Bánóczy (Banoczy) György **4199**

Bánóczy (Banoczy) Mihály **4199**

Banyacska Péter **4237**

Banyai, Gregorius ld. Bányai F. Gergely

Bányai, István **4070(19)**

Bányai F. (Banyai) Gergely **4342(29), 4345(28), 4464**

ld. még Felsőbányai Gergely

Bapschani, Georgius ld. Babčáni, Juraj

Barabbas (bibl.) **4050**

Baranyai (Baraniai) Ferenc **4493, 4589**

Baranyai György **4406**

Baranyai János **4428**

Baranyai Mihály, jun. **4514**

Baranyai Mihály, sen. **3902, 4238, 4406, 4514**

Baranyai Tamás

ld. incipitmutató: Tudván Jézus, hogy eljött órája

Barát István

ld. incipitmutató: Siess, nagy Úristen, én segítségemre

Barátosi (Baratosi) István **4130(4), 4186**

Barbara, Sancta (Borbála, Szent) **3833, 3957, 4063, 4209, 4291, 4579**

Barcius (Barczius), Stephanus **4111(26), 4221**

- Barclay, John **3742**
 Barscai Ákos – erdélyi fejedelem **4060**
 Barscai, András **4553(10)**
 Barscai, Zsigmond **4553(9)**
 Bárczy (Barczy, Barczy) János **3996, 4223**
 Bárdi István **3892(37)**
 Baren, Joannes Antonius van der **4119**
 Barkóczy István **4198**
 Barkóczy (Barkoczy) Ferenc **4186, 4263(1)**
 Barkóczy (Barkoczy) László **4095(2), 4149**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Barlók (Barlok) István **4008**
 Barna de Mellethe, Georgius **3992**
 Barnabas, Sanctus apostolus (Barnabás apostol)
4297
 Barnimus Hagius (pseud.) ld. Müller, Andreas
 Baronio, Cesare **3977(2), 4039, 4099, 4201,**
4501
 Baróti (Barothi) István **4533(22)**
 Barsi János **3948(8)**
 Bársony (Barsony, Barzonus, B.G., G. B., G. B.
 e. V.) György
Magyarország tüköre **3710**
Speculum Hungariae **3711**
Veritas toti mundo declarata **3704, 4383**
3704, 3792, 3793, 3798, 3799, 3800, 3918,
4066, 4096, 4347A, 4383, Appendix
321
 Barta Boldisár ld. Bartha Boldizsár
 Bártfai János **4009**
 ld. még nyomdamatató
 Bártfay (Bartffay) György **4149, 4186**
 Barth (Barthivs), Matthaeus **4111(37), 4219,**
4284
 Barth, Petrus **4284**
 Bartha (Barta) Boldizsár **4242, 4406**
 Barthesch, Peter, sen. **4566, 4569**
 Barthesch, Peter, jun. **4566, 4569**
 Barthesch, Peter, jun. felesége, Albrich (Albrichi-
 us), Sara **4566, 4569**
 Barthivs, Matthaevs ld. Barth, Matthaeus
 Bartholomaeus, Sanctus (Bertalan, Szent) **3923,**
4063
 Bartók (Bartok) István **4415, 4511, 4599**
 Baruch (bibl.) **4588**
 Barzonus, Georgius ld. Bársony György
 Bassaeus, Albertus **4195**
 Basta, Giorgio **3865**
 Bathor., Opus ld. Báthori Opos
 Báthori (Bathori) család **4131**
 Báthori (Bathorius) András – püspök (1563–
 1599) **4151(10)**
 Báthori (Bathorius) András – tárnokmester (?–
 1534) **4151(11)**
 Báthori (Bathorius) András (1597–1637)
4151(13)
 Báthori (Bathorius) Boldizsár **4151(14)**
 Báthori (Bathorius) Gábor – erdélyi fejedelem
4151(12)
 Báthori (Bathorius) György **4151(14)**
 Báthori (Bathorius) István – erdélyi fejedelem,
 lengyel király **4151(7), 4373, 4555**
 Báthori (Bathorius) István (?–1444) **4373**
 Báthori (Bathorius) István (1430–1493)
4151(5), 4373
 Báthori (Bathori) István (debreceni egyházfő)
4406
 Báthori István (Martonfalvi Tóth György tanít-
 ványa) **4343**
 Báthori (Bathorius) István – nádor (?–1530)
4151(6), 4373
 Báthori (Bathorius) Kristóf **4151(8)**
 Báthori (Bathorius) Miklós **4151(14)**
 Báthori (Bathor.) Opos **4151(4)**
 Báthori (Bathorius) Vid **4151(2)**
 Báthori (Bathorius) Vencel **4151(3)**
 Báthori (Bathorius) Zsigmond – erdélyi fejede-
 lem **4151**
 Báthori (Batori, Báthory, Batthori) Zsófia Anna
 ld. Rákóczi György II., erdélyi fejedelem
 felesége
 Bathorius ld. Báthori
 Báthory ld. Báthori
 Batizi András
 ld. incipitmutató: Ember, emlékezzél a szo-
 morú halálról – Hallottuk, Úristen, atyá-
 inktól – Jer, dicsérjük az Istennek Fiát –
 Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat
 – Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz
 nekünk – Jer, mi kérjünk Szentlelket...
 Jézus irgalmazz – Jövel Szentlélek Úris-
 ten, lelkünknek – Krisztus feltámadta, ki
 értünk meghalt vala, mi bűnünkért kint
 valla – Krisztus feltámadta, nekünk örö-
 met ada – Örülj és örvendezz, keresztyé-
 neknek gyülekezete

- Batori Sophia ld. Rákóczi György II., erdélyi fejedelem felesége
- Bátorkeszi D. (Batorkeszi), Gergely **4342(53), 4345(50)**
- Bátorkeszi Szegi (Batorkeszi Szegi) János
Szőlőgerezd, amely leszakasztatott... Krisztus lelki szőlőskertjében **4000**
- Batthori Sophia ld. Rákóczi György, II. erdélyi fejedelem felesége
- Batthyány Ádám
Lelki kard, melyet a néhai ... Apor Lázárné Imecs Judit **4183**
- Batthyány (Battyani, Bottiany) István (1640–1678) **4095, 4149**
- Bauer, Gabriel **4193(41)**
- Bauhofer (Bauhöfer), Johann Jakob **4410**
ld. még nyomdamutató
- Bauhöfer, Johann Jakob ld. Bauhofer, Johann Jakob
- Baumann **4030, 4502**
ld. még nyomdamutató
- Baumgart (Baumgartus), Valentin **3803**
- Bausner (Bausnerus), Bartholomaeus **4279**
- Bauss (Bausz), Martinus **4111(52), 4219**
- Bauzers, Barthold ld. Baltzers, Barthold
- Baxa István ld. Baksy István
- Bayer (Baierus, Bajer, Beyer), Johann
Agon rosarius anagrammate quadruplici enodato adumbratus **3810**
Demselben sein meine willigste Dienste **3811**
Heraclius Africanus Cosrois Persarum regis et Sarbari Razatisque ducum victor **3906**
Συμπάθεια filialis **3812**
3779, 3810, 3811, 3812, 3821, 3822, 3834, 3836, 3838(3), 3839, 3847, 3848, 3906
- Bayer Johann felesége, Pomarius (Pomaria), Maria **3779, 3811, 3812, 3821, 3822, 3834, 3836, 3839, 3847, 3848**
- Bayerus, Matthias **4329**
- Bayly (Baylios, Baylius), Lewis
Praxis pietatis, to gest o cwičenij se w pobožnosti prawé knjižka milostná **3965**
4138, 4197, 4288, 4457
- Becze István **4306(44)**
- Bedits, Stephanus **3752, 4130**
- Bedner, Joannes **3933, 4112, 4170**
- Bekes Horvati, Johannes, Bekes Hovarti, Johannes ld. Horváti Békés János
- Békési, János **4342(89), 4460(45)**
- Béldi (Beldi) Pál, uzoni **4073, 4191, 4397**
- Belényesi Ferenc ld. Váradí Belényesi Ferenc
- Belényesi, Johannes ld. Belényesi V. János
- Belényesi V. (Belényesi) János **4070(3)**
- Belinski, Thomas **4422, 4428**
- Bell, Michael **4389(18)**
- Bellarmin Szent Róbert; Bellarmino, Roberto ld. Robertus, Bellarminus, Sanctus
- Bellicosus (pseud.)
ld. nyomdamutató
- Bellinsky, Martinus **4422**
- „Bellona” **4422**
- Bellus, Dominicus
Modus fructuose celebrandi missam, ... auctus... Sac. Congreg. Rituum decretis **3807(2)**
- Bellussy János **4038**
- Bélyei (Belyei) P. Sámuel **4342(102), 4460(50)**,
- Belteki, Andreas **4345(15), 4460(16)**
- Bélteki (Belteki) János **4342(10), 4343, 4517**
- Belzelius, Georgius **4283**
- Benchich, Joannes **4499**
- Benckner, Barbara ld. Trausch, Paul felesége
- Benckner, Paul **4182**
- Bende János **4143**
- Benedek, Szent ld. Benedictus, Sanctus
- Benedek, Szent, zoborhegyi **4038**
- Benedictus, Sanctus (Benedek, Szent) **4116**
- Benicki Farkas **4625**
- Beniczky (Beniczki, Benyeczki) Péter
Magyar ritmusok, avagy versek **4025, 4415, 4511, 4599**
- Benkner, Anna Maria ld. Altzner, Georg felesége
- Benko, Joannes
Anteros intra Martis et Erotis fulmina, scilicet... Johann Melko... sponsus... triumphans **3775**
- Benkovicz, Georgius Adalbertus **4149**
- Benkő József **4530**
- Benyeczki Péter ld. Beniczky Péter
- Bercheny, Nicolaus ld. Bercsényi Miklós
- Bercsényi család **4563**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Bercsényi (Bercheny, Bercseni, Bercsényi) Miklós **4320, 4326, 4563**
- Beregszászi (Berekszászi) Mihály **4070(14)**
- Bereki István (Berekinus, Berekius)
ld. incipitmutató: Bűnnek az ő zsoldja a ha-

- lál – Jézus Krisztus, mi kegyelmes had-
nagyunk
- Berekszászi, Michael ld. Beregszászi Mihály
- Bereniy, Georgius Sigismundus de Karancs Be-
rinyi ld. Berényi György Zsigmond
- Berens, I. **4061(9)**
- Berényi (Bereniy, Beriny) György Zsigmond
4267, 4323(1)
- Berényi (Bereniy) Pál **4378(1), 4444**
- Berger Mihály
ld. nyomdamutató
- Beriny, Georgius Sigismundus ld. Berényi
György Zsigmond
- Bernardinus Realinus, Sanctus (Realino Szent
Bernardin) **4050**
- Bernardinus, Senensis, Sanctus (Bernardin,
Sienai, Szent) **4063**
- Bernardus Claravallensis, Sanctus (Bernard,
Bernárd, Bernát, Bernhard, Bernhardus,
Clairvaux-i Szent)
*Jesus in nubilo jubilus, hymnus a S. Bernhar-
do compositus* **3813**
3851, 4052, 4183, 4429, 4552
- Bernát (Bernat, Bernath, Borosjenei Bernárd)
János **4017, 4237, 4346, 4406, 4514, 4558**
- Bernáth (Bernath) István **4514**
- Berneggerus, Matthias **4298**
- Bernhard I. von Sachsen-Meiningen (Bernhar-
dus, dux Saxoniae) **4127A**
- Bernhard, Sanctus ld. Bernardus Claravallensis,
Sanctus
- Beroaldus, Philippus **4481A**
- Bertalan, Szent ld. Bartholomaeus, Sanctus
- Bertholdus, Joannes **3714**
- Berthóty (Berthoty) István **3985**
- Berthóty (Berthóthi, Berthothy) Zsigmond
4298(4)
- Bertling, Johann **4464**
- Berzeviczy Boldizsár **4094(5)**
- Berzeviczy Henrik
Anomalí fortunae casus **4199**
- Berzeviczy (Berzeviczi) János **4094**
- Besenyei Boldizsár **4355(13)**
- Beszermény de Racz, Joannes ld. Rácböszörmé-
nyi János
- Bethani, Georgius **4149**
- Bethlem, Nicolaus ld. Bethlen Miklós
- Bethlen család **3727, 4139**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Bethlen Elek **4528, 4530**
- Bethlen Farkas **4528, 4530**
- Bethlen Ferenc felesége, Kemény Kata **4250**
- Bethlen Gábor (Gabriel király) – erdélyi fejede-
lem **3865, 3892, 4300, 4558**
- Bethlen István **4533(16)**
- Bethlen János (kancellár) **3720, 3797, 4013,
4187A**
- Bethlen Kata **3730, 3801, 3804, 3898, 3937,
4137, 4417, 4474, 4593, Appendix 292**
- Bethlen (Bethlem) Miklós
Apologia ministrorum evangelicorum Hungariae
4135(1)
Epistola Nicolai Bethlen... ad ministros exules
4135(2)
**3720, 3790, 3798, 3799, 3800, 3894, 3949,
3978, 3979, 4013, 4013(1), 4187A,
4508, Appendix 286**
- Bethlen Péter **4503**
- Bethlen Sámuel **4013**
- Beyer, Johannes ld. Bayer Johann
- Bezdar, Andreas **4186**
- Bèze (Béza), Théodore de **4238**
- Bianchi, Antonio Maria **3866**
- Bias Prienaecus **3750, 3752**
- „Bibulus” **4199(10)**
- Biczó István **4237**
- Biglerus, Simon **4283**
- Biltzing ld. Simplicianus, Joannes Theodatus
(pseud.)
- Binczius, Joannes **4592**
- Bind[?], [Jo?]an. **4574(16)**
- Binder, Joannes **4172**
- Binder, Petrus **4221, 4223**
- Birnbäumer, Andreas **4170**
- Bisaccioni, Maiolino **3866, 3940**
- Bismarck, Levin Friedrich von **4292**
- Blandelus (Blan.) Italus **4095(4)**
- Biandrata, Giorgio **3898**
- Blascovity Adam Martin ld. Blaskovity, Adam
Martin
- Blasius, Sanctus (Balázs, Szent) **4052**
- Blasius, Sophia ld. Böhm, Sophia
- Blaskovity (Blascovity), Adam Martin **3750**
- Bludovics János **4038**
- Bobrovnicki, Boguslaus **3846(7)**
- Bobrovnicki, Joannes **3846(7)**

- Boccaccio (Bocatius), Giovanni **3824, 4481A**
 Boccius, Stephanus ld. Bock Stephanus, nádpatáki
 Bock, Paulus **4606**
 Bock (Boccius, Böck), Stephanus, nádpatáki **4175(10), 4389(4)**
 Bock (Bockius, Bokkíus), Stephanus, (nagy)sinki **4111(28), 4219, 4225, 4389(1)**
 Bockosch, Joannes **4219**
 Bocskai István királyi tanácsos és Zemplén vármegye főispánja **3960**
 Bocskai Újlaki Ferenc ld. Bacskay Újlaky Ferenc
 Bocza, Andreas **4130**
 Bodonyi (Bodoni) György **4306(19)**
 Boethius (Boetius) **3858**
 Bogáti Fazakas (Fazekas) Miklós
 ld. incipitmutató: Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten **3697, 4484**
 Bogdányi (Bogdanyi P.) Mihály **4244(9), 4342(28), 4343, 4345(27), 4398(8), 4464**
 Bognerus, Georgius **4111(55)**
 Bohus, Andreas **4378(3), 4444**
 Bóka (Boka) Anna ld. Eszterházy Farkas felesége
 Bokkíus, Stephanus ld. Bock, Stephanus, (nagy)sinki
 Bokros Sándor **3924**
 Boldogh Mihály **4130**
 Bolland, Jean **4501**
 Bolswert, Boetius a **4200**
 Boltosch Josephus ld. Boltosch Josephus
 Boltik, Stephanus **4090**
 Boltos (Drauth, Draut) Martha **4455**
 Boltosch (Boltosch), Josephus **4571(2), 4574(2)**
 „Bona causa” **4428**
 Bona, Giovanni **4049**
 Bonamicus, Lazarus
Als ... Petrus Barthesch..., als Bräutigam... sein hochzeitliches Beylager... gehalten **4566**
 Bonaventura, Sanctus **3833, 3883, 3991, 4045, 4052, 4164, 4166, 4209, 4523**
 Bonfini (Bonfinius), Antonio **3922, 3977(2), 4095(1), 4099, 4102, 4146, 4373, 4374, 4501, 4618**
 Bonis Ferenc **3805**
 Bonyhai Sámuel **4553(3)**
 Booth, Georgius ld. Both Georgius
 Borbála, Szent ld. Barbara, Sancta
 Borbély (Borbely) Gergely **4406**
 Borcard, Johannes
 ld. nyomdamutató
 Bordan, Michael **4172**
 Borgia S., Borgia Szt. Ferenc ld. Franciscus Borgia, Sanctus
 Borković (Borkovich), Martin **3994**
 Bornagius, Joannes, jun. **3737(19), 4059(16)**
 Bornagius, Joannes, sen. **3737(18)**
 Bornamissa, Franciscus ld. Bornemisza Ferenc
 Bornemissza T. István ld. Bornemisza T. István
 Bornemisza Zsuzsanna ld. Szentpáli János felesége
 Bornemisza T. (Bornemissza T.) István **4466**
 Bornemisza Anna, Apafi Mihály felesége **3725, 3797, 3892, 3960, 3898, 4023, 4071, 4474**
 Bornemisza (Bornamissa) Ferenc **3763, 3977(1)**
 Bornemisza Kata ld. Bánffy Dénes felesége
 Bornemisza Pál **3892**
 Bornemisza Pál felesége, Kendeffy (Kendeffi) Anna **3892**
 Bornemisza Péter
 ld. incipitmutató: Hallgassátok meg, drága voltáról szólok mennyországnak – Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek Ura – Pannaszokunk most országunknak ily nagy pusztaságán
 Bornemisza Körmendi, János **3892(11–12)**
 Bornemisza Váczai Menyhért
 ld. incipitmutató: Uralkodó nagy Úristen
 Bornemiszsa, Catharina ld. Bánffy Dénes felesége, Bornemisza Kata
 Borosjenci (Boros Jenci) István **3794**
 Borosjenci (Boros Jenci) István felesége, Kalmár (Kalmar) Kata **3794**
 Borosjenci Bernárd János ld. Bernát János
 Borosnyai János **4533(25)**
 Borromei Szt. Károly ld. Carolus Borromaeus, Sanctus
 borsai Csorba Anna ld. Csorba Anna, borsai
 Borsvai T. (Borsvai) János **4342(62), 4345(58)**
 Bosák z. Chyše, Jan **4156**
 Bosanyi, Nicolaus ld. Bossányi Miklós
 Bosoki, Paulus ld. Bozsoki Pál
 Bossányi (Bossany) Márton **3750, 3752**
 Bossányi (Bosanyi) Miklós **4373**
 Bossuet, Jacques Bègnigne **4443**

- Bossytz, Stephan ld. Bosytz, Stephan
 Bostytz, Stephan recte ld. Bosytz Stephan
 Bosytz (Bossytz, Bostytz), Stephan **4009, 4129, 4186, 4246, 4263, 4347A, 4350, 4522**
 ld. még nyomdamutató
 Boszoky, Stephanus ld. Bozsoki István
 Both (Booth), Georgius **4111(30), 4219**
 Botosch, Georgius **4111(42)**
 Botsack, Johann **3947**
 Bottiany István ld. Batthyány István
 Bourgoing, François **4204**
 Bowles, Oliver **4077**
 Bozitz, Michael **4422**
 Bozsoki (Boszoky) István **4155**
 Bozsoki (Bosoki) Pál **4050**
 Böck, Stephanus ld. Bock, Stephanus, nádpatáki
 Böhm (Blasius), Sophia **4455**
 Böhme (Cseh, Tseh), Martin
Lovak orvosságos, szép, új könyvecskéje **4083**
 Bölcskei György **4460(79)**
 Bölcskei János **4460(88)**
 Bölcskei Mihály **4343**
 Bősházi (Böshazi) János **4343**
 Böszörményi (Böszörményi) János (balkányi) **4345(16)**
 Böszörményi János ld. Rácböszörményi János
 Brahe, Tycho de **4387**
 Brauer, Hermann
 ld. nyomdamutató
 Brecknerus, Jeremias ld. Brekner, Jeremias
 Bredisch, Breditsch, Johannes ld. Broidtsch, Joannes
 Brekner (Brecknerus), Jeremias **4111(69), 4219**
 Brenner, Georgius **4283**
 Breuer, Samuel, Brever Sámuel, Bréver Samuel,
 Brevver, Samuel ld. Brewer Samuel
 Brewer Lorenz **4088, 4430, 4617**
 Brewer (Breuer, Brever, Bréver, Brevver, Brewerus) Samuel **3812, 3815, 3819, 3822, 3823, 3824, 3825, 3829, 3830, 3839, 3840, 3841, 3844, 3848, 3913, 3917, 3918, 3971, 3972, 4032, 4085(3), 4087, 4260, 4263, 4316, 4425, 4429, 4430, 4434, 4476, 4481, 4489, 4496, 4544, 4601, 4614, 4617**
 ld. még nyomdamutató, tárgymutató, illusztrációk
 Breyer, Martinus **4606**
- Brichenzweig, Johann **3731, 3905, 3808, 3964, 4081, 4141, 4194, Appendix 302**
 Broidtsch (Bredisch, Breditsch, Brid.), Joannes **4329, 4591, 4556**
 Brigitta (Brigvita), Sancta **4044, 4052, 4208**
 Brockhoff, Paul **3820**
 Brockhoff, Paul felesége, Schneider (Sartorius), Elisabeth **3820**
 Brosius, Matthias **3848(4)**
 Brown, Edward
A brief account of some travels in divers parts of Europe **4598**
A brief account of some travels in Hungaria **3904**
Aufnehmgehaltenes Gutachten... der... Engell. Medicinischen Gesellschaft in Londen durch Niederland, Teutschland, Hungarn... ge-thane... sonderbare Reisen **4620**
Naukeurige en gedenkwaardige reysen van Edward Brown **4392**
Relation de plusieurs voyages faits en Hongrie **3993**
4248
- Browne, Edward ld. Brown, Edward
 Bruininx, Hamel ld. Hamel Bruyninx, Gerard
 Brutus, Marcus Iunius **4093, 4319**
 Bubenka család (familiaBubenkiana) **4175A(12)**
 Bubenka (Bubenkius), Jonas (J. B.)
Auserlesene geist- und trostreiche Jesuslieder **4479**
3823, 3834(13), 4030, 4428, 4483(4-5), 4600, 4601
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Bubereki, János (téves olvasat) ld. Bubenka, Jonas
- Bucanus, Guilielmus **4402**
 Bucellenus (Bucelleni), Joannes
Officina epithetorum, appellativorum et nominum priorum **3941, 4370**
 Buchlerus, Johannes ld. Büchler Johann
 Buchner, Elias **3837(10), 3841(12), 4114(14)**
 Bucholtzer, Martinus **4422**
 Budai Mihály **4017, 4226**
 Budai Péter **4190**
 Budor, Casparus **3992**
 Bulyczki, Daniel **4143**
 Buno, Joannes **4464**
 Burchard, Johann **4422**
 Burchard, Michael **4422**
 Burchard (Burhar.), Samuel **4422, 4428**

- Burckardus, Bonifacius **3938(15)**
 Burgess (Burgesius), Anthony **4127**
 Burhar., Samuel Eper. ld. Burchard, Samuel
 Burianides, Matthaues **3867(2)**
 Burius, Joannes, jun. **4193(15)**
 Burkhardt, Georg ld. Spalatin, Georg
 Burman, Frans **4508, 4192**
 Burtzländer, Stephanus **4219, 4225**
 Busbequius, Augerius Gisenius **4238**
 Busenbaum, Herrmannus **Appendix 307**
 Buss, Joannes **4592**
 Buxtorfius, Joannes Jacobus **3938(3)**
 Buzinkai (Bvzinkai) Mihály
Compendii logici libri duo **3782**
Appendix 311
 Büchler (Buchlerus), Johann
Elegantiarum regulae... exemplis illustratae
3702
 Büttösi (Büttösi P.) Dániel **4342(111), 4460(57)**
 Byller, Matthaues
 ld. nyomdamutató
 Bzovius (Bzowski), Abrahamus **4039**
- C. C. J. ld. Csúzi Cseh Jakab
 C. G. L. Op. **4062(7)**
 C. I. A. P. ld. Pálffy János Antal
 C. I. ld. Csáky István, sen.
 C. M. ld. Mazar, Christophorus
 C. P. (téves olvasat) ld. Creutzberger, Paulus
 C. S. ld. Seelmann, Christian
 C. Z. **4514, 4517**
 Caecilia, Sancta (Cecilia, Szent) **3957**
 Caesar, Caius Julius
Commentarii de bello civili **4091**
3907, 4297, 4464
 Caesar, Julius Patavinus (Paduai Julius Caesar,
 Julius Caesar von Padua) **3729, 4147, 4217,**
4218, 4350, 4418, 4510
 Caffa, Charles (Chares) **4298(3)**
 Caiaphas (Kaifás) (bibl.) **4291**
 „Caicus” **4199(43)**
 Cain (Káin) (bibl.) **4050**
 Caleb (Káleb) (bibl.) **4000**
 Calepinus, Ambrosius **Appendix 315**
 Calixtus, Georg **3741, 4224**
 Callai Copis Janos ld. Kállai Kopis János
- Calliope (myth.) **3907**
 Calnassi, Alexander ld. Kálnási Sándor
 Calnassi, Georgius ld. Kálnási György
 Calovius, Abraham **3716, 4115(2), 4175(2),**
4175A(2)
 „Calumnia” **4428**
 Calvin (Calvinus, Cálvinus, Kálvin), Jean **3718,**
3786, 3923, 4000, 4021, 4050, 4238,
4284, 4402, 4436, 4462
 Camerarius, Joachimus **3799**
 Canisius, Petrus, Sanctus ld. Petrus Canisius
 Cantor György ld. Kántor György (Iosonci
 polgár)
 Cantor, Georgius ld. Kántor György (Iőcsei diák)
 Cantoris, Joannes **4059(13)**
 Caprara, Aeneas Sylvius **4317, 4330**
 Caprini, Nicolaus **3736(17)**
 „Capronius” **4428**
 Caradin, Daniel **3768(3)**
 Caradin, Joannes Ferdinandus **3768(2)**
 Caradin, Joannes Jacobus **3768(1)**
 Caradin, Johann Georg **3768(4)**
 Caraffa, Antonio **4424, 4558, 4613**
 Carbo, Ludovicus Acostacarius
Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii, ... sive totius
artis rhetoricae... compendium **4026**
 „Carisia” **4428**
 „Carisius” **4428**
 Caroli Gaspar ld. Károlyi Gáspár
 Caroli, Adamus ld. Károlyi Ádám
 Carolus – princeps Walliae (Károly, walesi her-
 ceg) ld. Carolus I., Stuartus – rex Angliae
 Carolus Borromaeus, Sanctus (Borromei Szt.
 Károly) **3991, 4325**
 Carolus – episcopus Olomucensis ld. Lichtens-
 tein-Kastelkorn, Karl von **4163**
 Carolus Magnus – imperator Francorum (Károly,
 Nagy – frank császár) **4158**
 Carolus I., Stuartus – rex Angliae (Carolus, prin-
 cepts Walliae, Stuart Károly, I. angol király)
4138, 4197, 4323
 Carolus II., Stuartus – rex Angliae (Károly, II.,
 Stuart, Carolus Stuartus) **4305**
 Carolus V. – imperator (Károly, V. – német-ró-
 mai császár) **3799**
 Carpatischer Kräuterhandler (pseud.) ld. Klesch,
 Christoph
 Carpegna, Udalricus **4165**

- Carponaides, Georgius (Κάρποναιδης, Γεώργιος) **4059(7)**
- Carpzov, Johann Benedikt **4193(8)**
- Cartes, Cartesius ld. Descartes, René
- Casalius, Bernardus **4165**
- Casimirus, Sanctus (Kázmér, Szent) **4200**
- Caspar, Stephan ld. Kőszegi Gáspár István
- Cassai, Sigismundus ld. Kassai Zsigmond
- Cassius, Blasius **3809(2)**
- Catharina Alexandrina, Sancta – martyr (Katalin, Alexandria Szent – vértanú) **3833, 3957, 4063, 4186, 4203, 4291**
- Catharina Senensis, Sancta (Katalin, Sziénai Szent) **4324**
- Cato **3827, 4196, 4539**
ld. még incipitmutató: Amit méltán szenvedsz „Cato”
Disticha moralia cum Germanica et Hungarica versione **3995**
- Cato minor **3754**
- Cecilia, Szent ld. Caecilia Sancta
- Celsus **4050, 4102**
- „Cephalius” **4428**
- Cerastes **4050**
- „Ceremonia” **4422**
- Černák, Samuel **4540**
- Černák, Samuel felesége ld. Ladiver, Elias, jun. felesége
- Cerovinus, Martinus **4428**
- Cerri, Urbano **3918**
- Cetnei (Czetnei) Márton **3982**
- Ceva, Tommaso **Appendix 276**
- Chasee Miklós
ld. incipitmutató: Mint kívánkozik a szarvas a kútfejekhez
- Chiaki de Chiak, Ladislaus ld. Csáky László
- Chiliani, Laurentius **4195**
- Chiliani, Michael **4195**
- Chilo **3750**
- Chmellius (Chmelius), Michael **4428, 4492**
- Chosroes (Cosroes) – rex Persarum **3906**
- Chrisipus ld. Chrysippus
- Christian von Sachsen-Eisenberg (Christianus, dux Saxoniae) **4127A**
- Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth (Christianus Ernestus, marchio Brandenburgicus) **4127B**
- Christian Wilhelm (Christianus Gvillhelmus) **4258**
- Christiani, Abrahamus **3778**
- Christiani, Anna ld. Schwartz, Johann (wittenbergi) felesége
„Christina” **4214**
- Chrysippus (Chrisipus) **4199(9)**
ld. még incipitmutató: Csuda mely bolondul
- Chrysostomus, Sanctus ld. Joannes Chrysostomus, Sanctus
- Chyak, Stephanus de ld. Csáky István, sen.
- Chyák, Stephanus de ld. Csáky István, sen.
- Cicero, Marcus Tullius
Epistolae selectae **4319**
Epistolarum libri quatuor **4541(1)**
Oratio pro P. Quintio **4092**
Tusculanae quaestiones ad M. Brutum **4093 3702, 3770, 3907, 4093, 4154**
ld. még incipitmutató: Jövendőt mindenkor úgy szemlélek – Testi nyomorúság
- Cilikius, Joannes **3841(3)**
- Ciprián, Szent ld. Cyprianus, Sanctus
- Cirill, Szent ld. Cyrillus, Sanctus
- Clairvaux-i Szent Bernát ld. Bernardus Claravalensis, Sanctus
- Clara, Sancta (Klára, Klara, Szent) **4052, 4063, 4166, 4443A, 4578**
- Claud. ld. Claudius Claudianus
- Claudia (Clavdia) Felicitas ld. I. Lipót felesége
- Claudianus ld. Claudius Claudianus
- Claudius Claudianus (Claud.) **4373, Appendix 295**
ld. incipitmutató: Messzekerüléssel távoztathatod el
- Clausenburger (Clausenburgerus) Michael ld. Klausenburger Mihály
- Clavdia ld. I. Lipót felesége
- Clemens, X. – papa (Kelemen, X. – pápa)
Clemens papa X. ad futuram rei memoriam **3705, 3753 3703, 3753, 3758, 3761, 3883, 4096, 4523**
- Clemens, VIII. – papa (Kelemen, VIII. – pápa) **4200**
- Clemens, Sanctus (Kelemen, Szent) **4203**
- Clement (Clemente di Neusohl), Martinus **4298(6)**
- Cleobulus **3750, 3752**
- Clerk, Guillem
ld. nyomdamutató

- Clio (myth.) **3892(1), 3907**
- Clockneriana, Margaretha ld. Franck, Valentinus, jun. felesége
- Closius (Clossius), Georgius **4332**
- Closius, Martin **3702, 3875(8), 4332**
- Closius, Martin felesége, Letz, Martha **4332**
- Closius, Peter **4332(3)**
- Closseiler, Catharina ld. Hirscher Bartholomaeus felesége
- Clossius, Georgius ld. Closius, Georgius
- Clouzier, Gervais
ld. nyomdamutató
- Clüver (Cluverius, Cluverus), Philipp **4462, 4464**
- Cnollius, Christophorus, sen.
Wittwen und Waysen Trostbüchlein für hochbetriübe Wittwen und Waisen **4455**
- Cobb (Cob), Wolfgang Friedrich
Sacratissimae caesarae regiaeque majestatis... generalis campi marschalli locumtenens, ... supremus commendans Wolfgangus Fride-ricus Cob **3879**
- Coccejus, Joannes **3878, 4585**
- Cochem, Martin von **4369**
- Coelius, Gregorius
Collectanea in sacram Apocalypsin d. Joannis apostoli et evangelistae **4436**
- Collat, Stephanus **4499**
- Comár. C., Georg., Comarinus (C.), Georgius, Comarinus Csipkes, Georgius, Comarinus, Georgius, C., Comarinus, Georgius ld. Komáromi Csipkés György
- Comaromi A., Johannes ld. Komáromi A. János
- Comaromi C. György ld. Komáromi Csipkés György
- Comaromi György ld. Komáromi György
- Comaromi Györgyne ld. Komáromi Györgyné
- Comaromi István ld. Komáromi István és Komáromi Süllye István
- Comaromi, Johannes ld. Komáromi János
- Comaromi Márton ld. Komáromi Márton
- Comaromi, Petrus ld. Komáromi Péter
- Combi, Sebastian
ld. nyomdamutató
- Comenius (Komenský), Joannes Amos
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum **3814, 3889**
- Januae linguae Latinae vestibulum* **4064**
- Januae linguarum reseratae aureae vestibulum* **4120**
- Orbis sensualium, hoc est omnium fundamentali-um... rerum... nomenclatura* **3864**
- Orbis sensualium pictus bilinguis, ... A látható világ kétféle nyelven* **4002**
- Orbis sensualium pictus bilinguis... Die sichtbare Welt in zweyen Sprachen* **4001**
- Orbis sensualium pictus quadrilinguis, hoc est... nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica et Bohemica* **4600**
- Orbis sensualium pictus trilinguis, hoc est... nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica* **4601**
- Orbis sensualium trilinguis, hoc est... nomenclatura Latina, Germanica et Hungarica* **4554**
- 3965, 4063A, 4143, 4288, 4570, Appendix 275, Appendix 350**
- „Commindorinx” **3742**
- Comnenus Manuel ld. Manuel Comnenus
- Condrad, Demetrius **4306(32)**
- Conner, Georgius **4111(10)**
- Conrad, Georgius (eperjesi senator) **4589(13), 4493**
- Conrad, Georgius (eperjesi diák) **4428**
- Conrad, Jacobus **4428**
- Conradi, Georg (szebeni diák) **4172, 4219**
- Conradi, Joannes (szebeni kántor) **4111(6)**
- Conradi, Joannes, jun. **4111(80), 4219**
- Conradus, Leonhardus **3996**
- Conring, Hermann **4102**
- Constans, David (pseud.) ld. Lani Georgius
- Constantinus (pseud.) **3720, 3799**
ld. még nyomdamutató
- Constantinus, Magnus – imperator (Nagy Konstantin császár) **3704**
- „Constantius” **4428**
- Copernicus, Nicolaus **4050**
- Copis de Cállo ld. Kállai Kopis János
- Corenus (Coren, Korenus), Jacobus **4397**
- Corenus Iakab
Libanuson termő cédrusfának veleje, azaz... szentencióknak summája **3756**
- Corinna **4570**
- Cornerus, David Gregorius **4209**
- Cornides, Thomas, jun. **3829**
- Cornides, Thomas felesége, Rochser, Maria **3829**

- Corvath, Joannes **3748**
 Corvath, Joannes felesége, Maukisch, Anna **3748**
 Corvinus **4050**
 Corvinus, Joannes ld. Hunyadi János
 Corvinus, Joannes Theodosius **4170**
 Cosmerovius, Johann Christoph **Appendix 325**
 ld. még nyomdamutató
 Cosmerovius Matthäus **Appendix 279**
 Cosmerovius, Matthäus özvegye, Cosmerovius,
 Susanna Christina **Appendix 279**
 Cosroes ld. Chosroes
 Cossin, Louis **3993**
 Coznowski (Cosznovvski), Matthias Andreas
4193(43)
 Cracker, Bernhardus ld. Kracker, Bernhard
 Craesus (Croesus, Krözus) – rex Lydiae **4199(2)**
 Cramer (Cramerus), Caspar ld. Kramer, Caspar
 Cramer (Cramerus), Petrus ld. Kramer, Petrus
 Crenerus, Georgius **4428**
 Crescenski, Georgius **4589**
 Creutzberger, Paulus **4600, 4601**
 Creutzer, Michael ld. Kreutzer, Michael
 Creützer, Daniel ld. Kreützer, Daniel
 Cromwell, Oliver **4323**
 Csabai, Nicolaus **3892(5)**
 CsaHolzi (TsaHolzi) Miklós **4342(22)**
 Csak de Kereztczegh, Stephanus ld. Csáky István,
 sen.
 Csákányi Imre
*Heroa facinorum hebdomas carmine heroico
 descripta* **4095**
 Csaky, Csáky Christina ld. Erdödy Sándor, sen.
 felesége
 Csáky család **3854**
 Csáky (Csáki) Gábor **4306(3)**
 Csáky (Csáki) István, jun. (1669–1725) **4306(6)**
 Csáky (C.I., Csak de Kereztczegh, Csáki, Chyak,
 Chyák) István, sen. (1635–1699) **3918,**
3956, 4611
*Politika-filozófiai okoskodás szerint való rendes
 életnek példája* **3966**
 Csáky István, sen. felesége Melith (Milith) Klára
 Anna **4611**
 Csáky (Chiaki) László **3904, 4164, 4212**
 Csáky (Csáki) Miklós **4306(5)**
 Csallóközi (Czallóközi) András **3853**
 Csanádi Imre
 ld. incipitmutató: Emlékezzünk a mi életünkben
 Csapai Miklós **4342(27), 4343, 4345(26), 4464**
 Csapó (Csapo) Borbála ld. Izsák Péter felesége
 Csapó (Csapo) János **4295**
 Császár István **4342(12)**
 Csatári (Csatari) Bálint **4406**
 Csatári Julianna **4443A**
 Cseh, Martinus ld. Czech, Martinus, plavnica
 Csécsi János **4562**
 Cseh Csuzi Jacob ld. Csúzi Cseh Jakab
 Cseh, Márton ld. Böhme, Martin
 Cseh Mihály **4017**
 Csekei Pál **4343**
 Cseles (Czeles) Márton **4040**
 Csengeri István **4070(27)**
 Csengeri P. Pál **4342(80), 4460(40)**
 Csermenyi Farkas **4553(11)**
 Csernátoni (Csernatoni) János **4341**
 Csernyánszky (Csernyanszki, Csernyanski),
 Joannes
*Quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit
 huic... universitati Tyrnaviensi* **3853**
3923, 3855
 Csete István
*Affectus universorum statuum et ordinum regni
 Hungariae* **4372**
Duodecim Stephani, heroes Ungariae **4373**
 Cszech, Martinus ld. Czech, Martinus, plavnica
 Csobánczi (Chobánczi) **3751**
 Csokalyi (Csokali) János **4517**
 Csongrádi (Csongradi) Ferenc **4260**
 Csorba Anna, borsai – Bársony György anyja
3704
 Csutka (Czutka) Mihály **3834(15)**
 Csúzi Cseh (Cseh Csuzi, Csuzi C.) Jakab (C.
 C. J.)
*Edom ostora, avagy Abdiás próféta látásának...
 magyarázatja* **4399**
Lelki bölcsességre tanító iskola **4295**
4251(2), 4399, 4582
 Csúzi Cseh (Csuzi Cseh) József **4143**
 Culman (Culmann, Culmanniana), Rosina ld.
 Kretschmer, Joannes második felesége
 Culmann (Culmannus), Leonhard (Leonhardus)
4195
 Cuncius, Paul **3737(11), 3737(12), 3746(3),**
3828(1), 3848, 3909(5)
 Cupido (myth.) **4428**
 Curiani György **3834(4)**

- Cyprianus Sanctus (Ciprián, Szent) **3718, 3786**
 Cyrillus, Sanctus (Cirill, Szent) **3928, 4116**
 Cyrus – rex Persarum **4297, 4464**
 Czafalvi, Wolfgangus (Volphangus) **4533(28)**
 Czallockői, Andreas ld. Csallókői András
 Zanger, Joannes ld. Zanger, Joannes
 Czech, (Csech, Cszech), Martinus, plavníci
4111(40-41), 4112, 4219, 4225
 Czeckelius, Michael ld. Czekelius, Michael
 Czeglédi (Czegledi) István **3798, 3806, 4291**
 Czeglédi István
*Már minden épületével... elkészült Sion vára,
 melyet... Czeglédi István életében felrakott és
 elvégzett* **4012**
 Czeglédi (Czegledi) János **4460(87)**
 Czeglédi (Czegledi) Mihály **4342(49), 4345(46)**
 Czeglédi (Czegledi) Pál **4240, 4312(12),
 4460(15), 4517**
 ld. incipitmutató: Vajha az én fejem változ-
 hatnék vízzé
 Czeglédi Szabó Pál
 ld. incipitmutató: Krisztushoz készülök sze-
 relmes szüleim
 Czekelius, Franciscus **4111(12), 4175(15), 4221**
 Czekelius, Joannes **4111(75), 4219, 4592**
 Czekelius (Czeckelius), Michael **3907,
 4111(62), 4219, 4225, 4389(2)**
 Czeles, Martinus ld. Cseles Márton
 Czemanka, Ondrej **3869**
 Czemeki Mátyas
 ld. incipitmutató: Magasztallak én Istenem,
 Uram és Atyám
 Czencz, Michael **3853**
 Czetnei, Martinus ld. Cetnei Márton
 Cziffkai, Georgius **4149**
 Ziglerus, Martinus ld. Ziegler Márton
 Zimmer, Andreas **4111(79), 4219**
 Czinn (Czinnius), Michael **3931, 4111(7)**
 Cziráki Ádám 3992
 Czirbusovicz, Joannes **4130**
 Czobor Imre **3857**
 Czutka, Michael ld. Csutka Mihály
- D. G. ld. Derkay György
 D. P. ld. Ther Portten, Johann Daniel
 D. T. ld. Titius, David
 Dach, Simon
*Hans Fromm-Mann, das ist warhafftiger Bericht
 einer verzuckten Personen* **4570**
 Dadan (Dádan), Ján, jun. **4560, 4624, 4628,
 Appendix 342**
 ld. még nyomdamutató
 Dadan, Jan, sen. **3775, 3777, 3936, 3999,
 4058, 4177, 4227**
 ld. még nyomdamutató
 Dadan, Jan, sen. felesége, Veterini, Alžběta **3999,
 4058, 4177, 4179, 4227, 4288, 4560**
 Dadanka, Dadánová, Alžběta ld. Dadan, Jan,
 sen. felesége
 Dálnaki István **4070(10)**
 Dálnoki Nagy (Dalnoki N., Dalnaki N.) János
 ld. incipitmutató: Jóllehet ez sokakat fárasztott
 quæstio nemes
 Damasus I., Sanctus – papa **4252**
 Damokos, Casimirus ld. Domokos, Casimirus
 Dan. ld. Daniel
 Daneau (Danaeus), Lambert **4462**
 Danecz (Daneszi) György
Magnus Indiae patriarcha et apostolus Xavier
4267
*Sacra corollariorum trias superis, supremo orbis
 monarchae... devota* **4320**
 Dängel, Petrus **4574(20)**
 Daniel (Dan.) (bibl.) **3944, 3948(6), 4175A(7),
 4460(67), 4464, 4521, 4533, 4588**
 Daniil **4503, 4587**
 Dányádi S. (Dányádi, Danyadi) György
3948(5), 4312(19), 4343
 ld. még incipitmutató: De ó, hamar múltó
 jószága világnak – De ó, kínzó, elmúlán-
 dó vigasság – Jaj, elfordult s búban bo-
 rult rossz világ – Megbocsáss minekünk,
 kérünk az Istenre – Ő sem vénnek, sem
 gyermeknek nem kedvező rút halál – Ő
 Újlaki házban felnőtt szép virágszál – Ő
 véletlen reménytelen nyavalya
 „Daphnis” **4457**
 Darvas Mihály **4143**
 Dauth, Stephanus **3750**
 David (Dávid király) (bibl.) – rex Judaeorum
3727, 3797, 3833, 3885(5), 3920, 3948,

- 4008, 4018, 4019, 4033, 4048, 4063, 4085(2), 4139, 4183, 4208, 4242, 4251, 4360, 4361, 4431, 4485, 4518, 4544, 4550, 4562, 4615, Appendix 286**
- Davidis (David), Joannes **3837(6), 3841(9)**
- Davidis, Paulus **3762(3)**
- Deáki (Deáki) János **3853**
- Deáki Filep (Deáki) János **3892(2)**
- Deborah (bibl.) **4424**
- Debr. D. István ld. Debreceni Dormány István
- Debr. T., Step. ld. Debretzeni T. István
- Debreceni János (debreceni rector) **4239**
- Debreceni Mihály **4362**
- Debreceni (Debreczeni, Debretzeni) Péter
Tizenkét üdvösséges elmélkedések **3816, 4602 4258**
- Debreceni Dormány (Debr. D., Debreceni D.) István
ld. incipitmutató: Isten ihléséből származott
- Debreceni Ember (Debreceni E., Debrecinus Ember, E., Ember) Pál **4244(10, 12), 4398(10), 4342(36), 4345(32), 4464, 4558**
- Debreceni Fóris (D. F. I., Debreceni Foris, Debreczeni P., Debreczeni Pell., Szűcs) István
Halottak lajstroma **4512**
Isten szent sátorának becsületben való tartása és tartattatása, azaz... rövid... tanítás **4461 4343, 4342(11), 4345(10), 4512**
ld. még incipitmutató: Csonka templomidat, Uram – Minden gonoszsággal ó híres Jezábel! – Minden munkáidban, ó igaz Úristen!
- Debreceni Kalocsa (Debreceni K., Kalocsa) János (derecskei lelkész) **3709, 4138, 4239, 4345(4)**
- Debreceni (Debreczeni) Kozma János **4343**
- Debreceni O. András ld. Debreczeni O. András
- Debreceni Szőr Gáspár
ld. incipitmutató: Drága, fényes mennyben lakozó Isten – Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra
- Debreceni Szűcs (Debreceni P., Debreczeni, Debretzeni P.) János
ld. incipitmutató: A keresztek alatt hogyan vigasztalást
- Debreceni Vas István **4460(47)**
- Debreczeni István (gyulaféhevári diák) **3892(24)**
- Debreczeni István Péter (debreceni polgár) **4345(71)**
- Debreczeni János felesége, Izsák (Isaah) Erzsébet **4513**
- Debreczeni József **4460(70)**
- Debreczeni Péter ld. Debreceni Péter
- Debreczeni B. István **4460(80)**
- Debreczeni Foris Istvan ld. Debreceni Fóris István
- Debreczeni Kozma János ld. Debreceni Kozma János
- Debreczeni O. (Debreceni O.) András **4342(83), 4460(41)**
- Debreczeni P. István ld. Debreceni Fóris István
- Debreczeni (Debretzeni) P. János ld. Debreceni Szűcs János
- Debreczeni Pell., Stephanus ld. Debreceni Fóris István
- Debreczeni S. János **4460(85)**
- Debreczeni T. (Debr. T., Debreceni T., Debreceni) István **4342(13), 4460(17)**
Kettős kereszt és kísértet alatt nyögő keresztyén embernek lelki orvoslása **4583**
- Debreczeni V. István **4342(92)**
- Debretzeni Péter ld. Debreceni Péter
- Debretzeni P. Janos ld. Debreceni Szűcs János
- Debrődi János **3944, 3945**
- Debrösi Gáspár ld. Döbrösi Gáspár
- Decani, Stephanus **4170, 4230**
- Décei Sámuel **4070(9)**
- Decsi János **4342(51), 4345(48), 4460(24)**
- Decsi K. János **4464**
- Deditius, Joannes **3837(23)**
- Deidricius, Georgius ld. Dietrich, Georg
- Deidricius, Johannes ld. Dietrich, Joannes
- Deidricius, Marcus ld. Dietrich, Marcus
- Deitricius, Simon, jun. ld. Dietrich, Simon, jun.
- Deitricius, Simon, sen. ld. Dietrich, Simon, sen.
- Delgy, Georgius **4111(88)**
- Deli Mihály **4222, 4280, 4329, 4556, 4591**
- Demeter Mihály **4606**
- Demetrius
ld. incipitmutató: Dicsőséges Szűz Mária
- Demka Márton **4038**
- Democritus **3754**
- Dengelius, Christianus **4111(68), 4219**
- Dengelius, Daniel
Castae himenaei taedae, quas... Georgius Dengelius... sponsus... accendit **4330A**

- Dengelius, Georgius **4330A**
 Dengelius, Georgius, felesége Falck (Falckin),
 Anna **4330A**
 Dengelius, Thomas **4172, 4330A**
 Denkovicz, Stephanus **4097**
 Dentulini, Thomas, minimus **4114(11),**
4173(8), 4176(10)
 Deobreosi S. Id. Döbrösi S.
 Derecskei Pál **4243, 4244(5), 4312(23)**
 Derekay György ld. Derkay György
 Deresi János **4263(6)**
 Derkay (D.G., Derekay, Derkái) György
Az örök életnek útja **4200**
 Dersffy Ádám **4153**
 Dersöfi István **3948**
 Dersöfi István lánya, Dersöfi Mária **3948**
 Descartes (Cartes, Cartesius), René **3946A, 4585**
 Deselvics István **4258**
 Desericzki (Deseritski) András **4243, 4345(33),**
4464
 Desi, Dési Márton ld. Dézsi Márton
 Deutschmann (Deutschman), Johann **4115(5),**
4175A(1)
Dissertatio theologica de Petrina abnegatione
4175
 Dévai (Devai) János **4271**
 Dévai Bíró Mátyás
 ld. incipitmutató: Minden embernek illik ezt
 megtudni
 Dézsi András
 ld. incipitmutató: Adj üdvösséges kimúlást –
 Neked, mennyei szent Atyánk, könyör-
 günk
 Dézsi (Desi, Dési,) Márton (M. D.) **4137, 4354,**
4533(1), 4562, 4585
 ld. még incipitmutó: Sokak sokat írtak
 Dibai, Matthias **4422**
 „Dies” **4378**
 Dieterich (Dietericus), Konrad
Epitome catechetica **3817, 3942, 4603**
Epitomes praeceptorum rhetoricae **3774**
3819, 3918
 Dietrich (Deidricius), Georgius **3780, 4175(5)**
 Dietrich (Deidricius), Joannes **4231**
 Dietrich (Deidricius), Marcus **3702**
 Dietrich (Deitricius, Ditrich), Simon, jun. **3873**
 Dietrich (Deitricius), Simon, jun. felesége
 Amende, Margaretha **3873**
 Dietrich (Deitricius), Simon, sen. brassói bíró
3873, 4122, 4223
 „Diffidentia” **4428**
 Diocletianus (Dioclecianus) – imperator Roma-
 norum **4257**
 Diodorus **4006**
 Diogenes **3754**
 Diogenes Laertius **3858**
 Diósi János **4355(6)**
 Diószegi (Dioszegi) György **4343**
 Diószegi (Dioszegi) János **4355(7)**
 Diószegi (Dioszegi) Sámuel
Holt s eleven lelkek phoenix hamva felett való
rövid beszélgetés **3960**
3960, 3892(1)
 ld. még incipitmutató: Az halálnak útját
 gazdagnak, szegénynek – Hol most An-
 tiochus király dicsősége? – Mikor vénasz-
 szonytól hat gyermek rejtésre – Mivel
 élt világban, de nem ez világnak – Nézd
 meg, akárci légy
 Diószegi Kis ld. helyesen Diószegi Konta István
 Diószegi Konta (Dioszeghi, Dioszegi, Diószegi,
 Diószegi K., Dioszegi K.) István
Kiosztatott talentum, azaz... üdvösséges magyar
prédikációk **4237**
Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira
rendelgetett... könyörgések és... hálaadások
3876
A sz. generális gyűlésben lett némely delibená-
tumok **4401**
4341, 4343, 4460(2), 4466, 4517
 Diószegi Konta (Konta) György **4237**
 „Dipsas kigyó” **3833**
 Dirner, Tobias **4606**
 Dirrius, Michael ld. Dürr, Michael
 Dirwa Vencel ld. Gyirva Vencel
 Ditrich, Simon ld. Dietrich, Simon
 Divéki (Diviki) János **3892(17), 4312(2)**
 Divitis, Georgius **3834(17)**
 Dobner, Joannes Andreas **4601**
 Dobozi Benedek **4015, 4127, 4238, 4406**
 Dobozi István, jun. (D. István főbíró unokája)
4127, 4242, 4342(15), 4398(5), 4406,
4460(19)
 Dobozi István, sen. (debreceni főbíró) **3877,**
3878, 3797, 4017, 4126, 4127, 4192,
4237, 4242

- Dobozi István, sen. felesége, Fekete Judith **4242, 4406**
- Dobozi János **4242**
- Dobozi Kata ld. Kovács András felesége
- Dobrai István **4342(114), 4460(64)**
- Dobraviczai (Dobrawitzai) Miklós **4312(3)**
- Dóczy (Dottzi) Imre **4063**
- Dollinger, Matthias **3929**
- Domanisai, Joannes **3853**
- Domaniszky (Domaniszki), Joannes **3754, 4035A**
- Domján Anna ld. Köleséri Sámuel, sen. felesége
- Domján (Domian) György **4406**
- Domján (Domjan) Györgyné **4406**
- Domokos (Damokos) Kázmér **4063**
- Donati, Christianus **4115(12)**
- Donatus, Aelius
De octo partibus orationis methodus **4195 4616**
- Dorothea, Sancta (Dorotya, Szent) **3997**
- Dorsch, Christophorus **3712**
- Dotzi, Emericus ld. Dóczy Imre
- Döbrösi (Debrösi) Gáspár **4017**
- Döbrösi (Deobreosi) S. **4226**
- Dömötöri, György **3699(12), 3834(11)**,
Drabik (Drabicus), Mikuláš **3805, 3965, 4570**,
Appendix 350
- Draskovich György **4552**
- Draskovits Miklós **4380**
- Draud, Markus ld. Drauth, Markus
- Draudt, Georgius ld. Drauth, Georgius
- Draudt, Simon, jun. ld. Drauth Simon, jun.
- Drauss (Drauß), Josephus **4111(48), 4219, 4225**
- Drauth (Draudt, Draut), Georgius **4223, 4573**
- Drauth (Draud, Draudt, Dravd), Markus **4395, 4574(22)**
- Drauth, Markus felesége, Greissing, Martha **4395**
- Drauth (Draut), Marta ld. Boltos Martha
- Drauth, Martin **4395**
- Drauth (Draudt), Simon, jun.
Als ... Petrus Barthesch..., als Bräutigam... sein hochzeitliches Beylager... gehalten **4566**
- Dravd, Marcvs ld. Drauth, Markus
- Draxe, Thomas **4583**
- Drazdy, Augustin **3717(6)**
- Drégelypalánki (Dregely Palanki) János
Ala seraphina orationes publicas comprehendente **4402(3)**
- Catena salutis ex Med. Ames.* **4402(2)**
- Via salutis secundum Cathechesin Palatinam exposita* **4402(1)**
- 4402, Appendix 330**
- Drexel, Jeremias **4563**
- Dreyling, Joannes
Palliati philosophiae heroes, seu in aere viventes statuae... incisae **3754**
- Droschak, Joannes **4606**
- Droschel, Paulus **4606**
- Drugeth de Homonna, Valentinus ld. Homonnai Drugeth Bálint
- Drugeth Ferenc ld. Homonnai Drugeth Ferenc
- Drugeth Homonnay Iános ld. Homonnai Drugeth János
- Drugeth Homonnay Zsigmond ld. Homonnai Drugeth Zsigmond
- Drugeth de Homonna ld. Homonnai Drugeth Drugeth ld. Homonnai Drugeth
- Dubniczi, Joannes **3853**
- Dubovszky (Dubouski, Dubovski, Dubovvsky, Dubowski, Dubowsky), Martin
Joas a Deo in regem Juda servatus **4481**
Palmifera genistae umbra... Eliae Ladivero **4423**
Triumphalis famae logogryphus ad Apollinem **4604**
- 4059(6), 4173(11), 4175A(16), 4176(13), 4410(4), 4483(3), 4524(3), 4607(6)**
- Dubravecz, Paulus **3853**
- Dudecius, Joannes **4606**
- Dúló Ádám **3698**
- Dúló Gergely **3699**
- Durkovicz, Martinus **3867(4)**
- Dürr (Dirrius, Dürrius), Michael **3875(6), 4175(7)**
- Dürrius, Joannes Conradus **4276(2), 4276(11)**
- Dürrius, Michael ld. Dürr, Michael
- Dvornikovich, Joannes Emericus **4097, 4155**
„Dynasta” **4428**
- E. D. T.
ld. incipitmutató: Eljövén már az én óráim
- E., Paulus ld. Debreceni Ember Pál
- E. S. U. ld. Újfalvi Imre
- E. Ujvári, Josephus ld. Érsekújvári József

- E. Ujvari, Michael ld. Érsekújvári Mihály
 E. Ujvári, Urbanus ld. Érsekújvári Orbán
 E. W. N. W. **4573**
 „Ebrietas” **4480**
 Eccard (Eccardus), Abraham **3733(3)**, **3734(1)**,
3737(3), **3847**, **3906**
 Eck, Joannes **3918**
 Ecsedi István **4406**
 Ecsedi T. Mihály **3892(6)**
 ld. még incipitmutató: Nem az hitetlenség
 Egeresi István **4343**
 Eggenberg, Anna Maria von **4127B**
 Egresdy (Egresdij) Boldizsár **3992**
 Ehrnhold, Johann Balthasar, Priester in Gambri-
 via ld. Schupp, Johann Balthasar
 Eissdorffer, Judith ld. Gutth, Daniel felesége
 Elam, Václav **4507**
 Elek, Szent ld. Alexius, Sanctus
 Eleonora Magdolna Terézia – magyar királyné ld.
 Lipót, I. felesége
 Elffen (Elfen), Nicolaus **4268**, **Appendix 279**
 Eli (Éli) (bibl.) **4237**
 Eliacim (Eliákim) (bibl.) **4242**
 Elias (Helia, Illés) (bibl.) **3961**, **3997**, **4423**,
4355(3)
 Éliási (Eliasy) György **4444**
 Elisa (bibl.) ld. Elisaeus (bibl.)
 Elisabeth (Erzsébet), Sancta (bibl.) **3833**, **3926**,
4035A
 Elisabetha, dux Palatinatus et Bavariae, abbatissa,
 ld. Pfalz, Elisabetha von der
 Elisabetha, Sancta, stirpis Arpadianae ld. Erzsé-
 bet, Árpádházi Szent
 Elisaeus (Elisa, Eliseus) (bibl.) **3997**, **4355(3)**
 Elsevier **4192**, **4517**
 ld. még nyomdamutató, tárgymutató, illusztrá-
 ciók
 Ember Pál, Ember, Paulus Debrecinus ld. Debre-
 ceni Ember Pál
 Emericus, Martinus ld. Emrich, Martinus
 Emericus, Sanctus ld. Imre herceg, Szent
 Emmanuel imperator ld. Comnenus, Manuel
 Emódi (Emödi) István László **3754**
 Emrich (Emericus), Martinus **4170**, **4223**
 Endes, Joannes **4306(21)**
 Endter, Martin **4029**
 Enoch (Énok) **3961**
 Enye(di), Steph. ld. Enyedi István, sen.
- Enyedi Bálint **3892(38)**
 Enyedi Gáspár **4533(36)**
 Enyedi György (G.E.T.)
Gismunda és Gisquardus históriája **4481A**
4013
 Enyedi István, jun.
Disputatio theologica de lapsu, peccato et causa
peccati **4354(1)**, **4354(2)**
3880, **4070(12)**
 Enyedi István, sen. **3720**, **3880**, **4354**
 Enyedi János (debreceni diák) **4342(106)**,
4460(71)
 Enyedi János (református lelkész) **3880**
 Enyedi Sámuel
Praecepta morum institutioni puerorum accom-
modata **4143**
4514
 Ényi (Enyi) András **4460(89)**
 Eöri (Eori), Basilius **4342(35)**, **4345(31)**, **4398(9)**,
4464
 Epictetus **3858**
 Erasmus, Desiderius
De ratione studii epistola paraenetica **4541(2)**
4319
 Erasmus Francisci ld. Finx, Erasmus
 Erato (myth.) **3907**
 Ercsei Zsigmond **4355(12)**
 Erdéli Máté
 ld. incipitmutató: Mikor Krisztus Betlehem-
 ben
 Erdélyi János **4460(78)**
 Erdeodi, Nicolaus ld. Erdödy Miklós
 Erdödi (Erdödi) János (debreceni főbíró) **3797**,
4237
 Erdödi Jánosné **4406**
 Erdödy Angelika Konstancia **4443A**
 Erdödy család **4565**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Erdödy Ferenc **Appendix 348**
 Erdödy György **Appendix 348**
 Erdödy (Erdödi) Kristóf (Antal) **4381**, **4565**
 Erdödy (Erdeodi) Miklós **Appendix 348**
 Erdödy Péter **Appendix 348**
 Erdödy Sándor, jun. **4393**
 Erdödy (Erdödy) Sándor, sen. **4393**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Erdödy Sándor, sen. felesége, Csáky (Csaky)
 Krisztina **4393**

- „Eremita” **4428**
 Erich, Ericus **3703, 3704, 3706, 3707, 3710, 3712, 3713, 3714, 3715, 3716, 3717, 3718, 3784, 3786, 3879, 3881A, 3883, 3885(2), 3949, 3954, 3955, 3956, 4007, 4009**
 ld. még nyomdamutató
 Ermannus, Georgius **4276(13)**
 Ernst I., der Fromme – Herzog von Sachsen-Gotha (Ernestus I., Pius – dux Saxoniae) **4127A**
 Ernst von Sachsen-Hildburghausen (Ernestus – dux Saxoniae) **4127A**
 Erp von Brockhausen, Simon Antonius **3946A**
 Érsekújvári (E. Ujvári) József **4460(77)**
 Érsekújvári (E. Ujvári) Mihály **4345(53)**
 Érsekújvári (E. Ujvári) Orbán **4460(5), 4516**
 Érsekújvári Karai (Érsekújvári, Érsekújvári K., Ersekujvari, Ersek-ujvari, E. Ujvari) Orbán **4345(5), 4405, 4460(5), 4462, 4518**
 Erythraeus, Joachimus **3847, 3907**
 Erythraeus, Joannes **3840(2)**
 Erzsébet, Árpádházi Szent (Elisabetha, Sancta, stirpis Arpadianae) **3886, 4116**
 Erzsébet, Szent, ld. Elisabeth Sancta
 Esa., Esaias (bibl.) ld. Isaias (bibl.)
 Esdrás (bibl.) **4588**
 Esopus ld. Aesopus
 Esterházy Pál ld. Eszterházy Pál
 Esther (Eszter) (bibl.) **4023**
 Eszéki (Eszeki) István **4013**
Diarium theologicum, sive universa theologia viginti decadibus aphoristice... comprehensa
4013
 Eszter (bibl.) ld. Esther (bibl.)
 Eszterhas, Paulus ld. Eszterházy Pál
 Eszterhazi Maria ld. Eszterházy Maria
 Eszterházy (Eszterhazi) Antal Pál (Antonius Paulus) **4320**
 Eszterházy család **3926, 4442**
 Eszterházy (Ezterhasy) Farkas felesége, Bóka (Boka) Anna **4045**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Eszterházy Ferenc **4049**
 Eszterházy (Eszterhazi) István **4320**
 Eszterházy (Esterhasi, Esterházy) István (?—1444) **4373**
 Eszterházy (Ezterhazi) László **3751**
 Eszterházy (Eszterhazi) Mária **4411**
 Eszterházy (Esterházy) Miklós **4200, 4377**
 Eszterházy (Esterhasi, Esterházy, Esterhazi, Eszterhas, Eszterhazi,) Pál (Paulus, Pavlus, Pavlus) **3751, 3758, 3926, 4274, 4368, 4371, 4372, 4373, 4377, Appendix 331**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Eszterházy Pál felesége, Thököly Éva **Appendix 331**
 Eszterházy (Esterházy), Pál (érsekújvári vicegeneralis, Miklós nádor öccse, Sándor apja) **4377**
 Eszterházy (Esterházy, Eszterházi) Sándor **4377**
 Eudoxus **4199(1)**
 „Eurialus” (Evrialvs) **4082**
 Euripides
 ld. incipitmutató: Jövendőt mindenkor úgy szemlélek – Ő sok nyavalyájú vénység – Szomorúknak vigasztalás
 Eusebius **4462**
 Euser (Euserus), Michael **4111(50), 4219, 4225, 4389(3)**
 Euterpe (myth.) **3907**
 „Eutrapelus” **4199(36)**
 Eva (Éva) (bibl.) **3833, 3977, 4063, 4494, Appendix 331**
 ld. tárgymutató, illusztrációk
 Evagrius **4462**
 Exel, Franciscus **4422**
 Eybestorffius, Georgius **4219**
 Eyfrid, Konrad **3877**
 Eyller, Joannes (Fridericus) **4007, 4094(6), 4149**
 Ezechiel (Ezékiel) (bibl.) **3794, 3877, 4294, 4296**
 Ezterhasy Farkas ld. Eszterházy Farkas
 Ezterhazi Lászlócska ld. Esterházy László
 Ezsaiás, Ézsaiás ld. Isaias (bibl.)
 F. P. P. ld. Pápai Páriz Ferenc
 F. X. ld. Franciscus Xaverius, Sanctus
 Faber, Michael **4105, 4502**
 ld. még nyomdamutató
 Faber, Georg **3855**
 Fabri, Andreas **4329**
 Fabri, Georgius **3837(3), 3841(8)**
 Fabri, Joannes **4329**
 Fabri, Simon **4283**

- Fabri, Stephanus **3853**
 Fabri, Thomas **4170**
 Fabricius, Georgius **4283**
 Fabricius, Joannes (kassai és szebeni rektor)
Adamas coelestis veritatis **3944**
Solidissimus coelestis veritatis malleus **3945**
Theses theologicae de Deo optimo, maximo **3996**
Theses theologicae de Scriptura Sacra **3931**
Appendix 272
 Fabricius, Joannes (lelkész Kosztolányban)
3717(7)
 Fabricius, Petrus **4284**
 Fabricius, Stephanus **4280, 4592**
 Facklerus, Petrus **4284**
 Faikiss (Faykis), Laurentius **4008, 4130**
 Fairfax, Thomas **4323**
 Falck, Anna ld. Dengelius Georgius felesége
 Falck, Bartholomaeus **4330A**
 Falck, Martinus **4280**
 Falckner, Johann Friedrich **4193(5)**
 Falónyi (Falvin) Simon Péter **4038**
 Fama (Fáma) (myth.) **3907, 4469, 4470, 4588, 4604**
 Farkas Ádám **3924**
 Farkas János (Knezovich Zsigmond) **4306**
 ld. még incipitmutató: Járulok az Úrhoz,
 mennyei Atyámhoz
 Farkas Fábán **4241**
 Farver (Farverus), Dietrich **4061**
 Faschang, Andreas **3736(27), 3837(14), 3907**
 Faunus (myth.) **3923**
 Fáy Mihály
 ld. incipitmutató: Magas hegyén ím az olaj-
 fáknek
 Faykis, Laurentius ld. Faikiss, Laurentius
 Feidner, Joannes **4592**
 Feigel, Petrus **4493**
 Feja Miklós **4186**
 Fekete Andrásné **4406**
 Fekete István **4406**
 Fekete Judith ld. Dobozi István felesége
 Fekete Klára, Bethlen Sámuel anyja **4013**
 Fekete László **4533(33)**
 Fekete Mihályné **4406**
 Fekete István **4533(26)**
 Fekna Máttyás **4094**
 Félegyházi (Felegyhazi) György **4342(65), 4345(62)**
 Feliciades, Paulus **4059(24)**
 Felicides, Jonaš **3837(4)**
 Feller, Joachim **4193(10)**
 Felscherus, Joannes **4219**
 Felsőbányai (Felső-Bányai) Gergely **4343**
 Felsőbányai (Felső-Bányai) István
 ld. incipitmutató: Akarta az Isten
 Felsőbányai D. (Felső-bányai D.) Péter **4312(15)**
 Felvinci Sándor ld. Felvinczi Sándor
 Felvinczi György **4532**
 Felvinczi József **4306(14)**
 Felvinczi (Felvinci, Felvintsi, Fevinczi) Sándor
Haeresiologia, id est dissertatio de haeresibus
4462
Igaz özvegy, azaz... üdvösséges halotti pompának
alkalmatosságával lett tanítás **4513**
Lelki diadalomról való oktatás **4403**
A pestisről való rövid beszélgetés **4238**
4238, 4240, 4342(3), 4345(2), 4402, 4460(3), 4463, 4582
 ld. még incipitmutató: A gyertyát fel szoktuk
 tenni – A katekézisnek mi legyen értelme
 – Hogy kezdjem versemet – Kévánod-é
 ember – Menten messze siess – Valamit
 tanított tudós Amesius
 Femger (Femgerus), Daniel, jun. **4553(7), 4623**
 Femger (Femgerus), Daniel, sen. **4284, 4623**
 Fenessy György **4038**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Fényes (Fenyés) István **4017, 4406**
 Ferber, Johann **4193(24)**
 Ferdinánd (Ferdinandus), I. – magyar király és
 német-római császár **3720, 3769, 3790**
 Ferdinánd (Ferdinandus), III. – magyar király
 és német-római császár **3711, 3992, 4107, 4521**
 Ferdinand Maria (Ferdinánd Mária) von Bayern
4269
 Ferenc, Assisi, Szent ld. Franciscus de Assisi,
 Sanctus
 Ferenc, Borgia, Szent ld. Franciscus Borgia,
 Sanctus
 Ferenc, Xavéri Szent ld. Franciscus Xaverius,
 Sanctus
 Ferenczffy (Ferenczffi) Ferenc Antal **4130, 4186**
 Ferenczi Ferenc **4306(1)**
 Ferentz Márton **4606**
 Fernagelius, Lucas ld. Fernengel, Lukas

- Fernengel, Georgius **3933**
 Fernengel (Fernaelius), Lukas **4574(32)**
 Ferrari, Filippo **4501**
 Ferrari, Sigismondo **4501**
 Fest, Christophorus **4422**
 Fest, Johann **3933**
 Fest, Samuel **4428**
 Fevinczi Sándor ld. Felvinczi Sándor
 Fidelitas (myth.) **4536**
 Fidicinis, Georg **3841(4)**
 Filep, Szent ld. Philippus, Sanctus
 Filepszállási (Fülöpszállási, Phülöpszállási) Ger-
 gely **4342(78), 4460(39)**
 Filiczki János
 ld. incipitmutató: Dávid királynak másfél
 száz zsoltárit
 Filkenius, Bartholomaeus **4592**
 Filkenius, Petrus **4329, 4556**
 Filkenius, Zacharias **4592**
 Filonor, der Cronstädtische (pseud.) **4182**
 Finck (Finckius), Kaspar
*Vade mecum, das ist geistliches Hand- und Rei-
 se-Büchlein* **3819**
 Finger, Emericus Ignatius **4210**
 Finx, Erasmus (Erasmus Francisci) **4170, 4337**
 Fischer (Fischerus), Bartholomaeus **3941, 4332(1)**
 Fischer, Georg **3717(5)**
 Fischer, Johann Michael **3698**
 Fischer, Matthias **3755, 3777, 3983**
 Fischer, Michael **3699, 4522**
 Flegner, Thomas **4574(30)**
 Fleischer, Andreas (iglói) **4606**
 Fleischer (Fleischerus), Andreas (szebeni királybí-
 ró) **3931, 3933, 3996**
 Fleischerus, Tobias **4386**
 Fleischhacker, Georg **4493, 4589**
 Flenderus, Joannes **3946A(3)**
 Florianus, Sanctus **4324**
 Floridan (pseud.) ld. Gorgias, Johann
 Fodor János (kassai főbíró) **4052, 4104**,
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Fodor János (kassai főbíró) lánya, Fodor Zsu-
 zsanna **4052**
 Fodor János (kolozsmonostori diák) **4306(16)**
 Fodor Zsuzsanna ld. Fodor János (kassai főbíró)
 lánya
 Fogarasi János (Martonfalvi György tanítványa)
4343
 Fogarasi János (debreceni kereskedő) **4406**
 Foit, Georgius **4422**
 Folbert, Valentin **4111(24), 4219**
 Fontanus (Fontani), Daniel **3837(7), 3841(11),**
3907, 4193(31)
 Fontanus, Joannes **3906, 3909(2)**
 Force, La hercegnő **4305**
 Forgách (Forgach) Ádám **4267**
 Forgách (Forgach) Farkas **4097**
 Forgách (Forgács, Forgach) Ferenc **3785, 4441,**
4552
 Forgách Klára **4443A**
 Forgách (Forgach) Zsigmond **4063A**
 Forgács Ferenc ld. Forgách Ferenc
 Forgács (Forgátsch) Margit ld. Meder Péter
 felesége
 Formanoir, Lubbertus **3946A**
 „Fortitudo” **4428**
 Fortuna (myth.) **4199(45), 4428**
 „Fortunatus” **4088**
 Förder (Förderus), Michael **4111(65), 4219**
 Francisci, Erasmus ld. Finx, Erasmus
 Franciscus a Sancto Venceslao SchP ld. Hanaci-
 us, Franciscus
 Franciscus Borgia, Sanctus (Borgia Szt. Ferenc,
 dux Gandiae) **3703, 3705, 3753, 3758,**
3833, 3923, 3957, 4050, 4097, 4116
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Franciscus de Assisi, Sanctus (Assisi Szt. Ferenc,
 Szent Ferencz „Seraphicus”, Serafin Sz. Fe-
 rencz, S. Franc.) **3857, 3883, 3957, 3982,**
4050, 4052, 4116, 4166, 4203, 4209,
4236A, 4579
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Franciscus Xaverius, Sanctus (apostolus Xavier,
 F. X., Xavéri Szt. Ferenc, Sanctus Xaverius)
3833, 3853, 3923, 3955, 3957, 3976,
3991, 4007, 4044, 4050, 4052, 4209,
4146, 4199, 4007, 4116, 4203, 4267,
4290, 4378, Appendix 306
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Franck, H. **4500**
 Franck, Michael **4148**
 Franck, Stephanus ld. Frank, Stephanus
 Frangepán Ferenc **3747, 3790, 3805, 3832**
 Franck (Frank), Joannes
 ld. incipitmutató: Nagyértelmű szebeni
 György deák

- Franck (Franck von Franckenstein), Valentinus (V. F.), jun. (1643–1697)
Hecatombe sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum, das ist Nach-Ahmung hundert... Sprüche... Ovidii **4277**
Hundert sinnreiche Grabschriften **4169**
4169, 4170(2-3), 4276, 4555, 4622
 ld. még incipitmutató: Boldog ember bizonynyal – Bolond, ki magát elhiszi – Ez a gyarló testünk – Igen jeles dolog – Szerecsénének gyermeke
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Franck, Valentinus, jun. lánya, Franck, Agnetha **4276**
- Franck, Valentinus, jun. lánya, Franck, Maria **4276(21)**
- Franck, Valentinus, jun. felesége, Klockner (Clocneriana), Margaretha **4276**
- Franck, Georgius, Franck, Valentinus, jun. fia **4276**
- Franck, Valentinus, sen. **4276**
- Francus (Francvs), Georgius **3939(3)**
- Frank, Joannes ld. Franck Joannes
- Frank (Franck), Stephanus **4591**
- Frankenstein, Valentinus Frank von ld. Franck, Valentinus, jun.
- Franz Adam von Bubna und Lititz **4620**
- Franzell, Andreas
Lustrum primum... archiducis Josephi **4499**
- Fráter Ferenc
 ld. incipitmutató: Ily nagy útra indul ember, hogy születik
- Fráter Gáspár
 ld. incipitmutató: Gyönyörködjél, Szűz Mária, magas mennyországban
- Freuenfelß, Christiani Benjamin de **4059(27)**
- Fridericius, Joannes **4111(59)**
- Fridericus Augustus ld. Friedrich August – filius Joannis Georgii, ducis Saxoniae
- Fridericus Carolus ld. Friedrich Karl von Württemberg
- Fridericus, dux Saxoniae ld. Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg
- Fridmanski, Jacobus **4606**
- Fridrich, Johann ld. Friedrich, Johann
- Fridvalszky (Fridvaldski Frivaldszky), Emericus **3846(8), 4410(6)**
- Friedrich (Fridrich), Johann **4175(12)**
- Friedrich August – filius Joannis Georgii, ducis Saxoniae **4298**
- Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg (Fridericus, dux Saxoniae) **4127A**
- Friedrich Karl von Württemberg **4607**
- Frieling., Erdward Bernhard **3946A(6)**
- Frivaldszky, Emericus ld. Fridvalszky, Emericus
- Frntol, Andreas **3736(19)**
- Fronius, Markus (veresmarti lelkész, Markus Fronius unokatestvére) **4225, 4276(12), 4276(19), 4277, 4283, 4285**
- Fronius, Markus (wittenbergi diák) **4219, 4285, 4389(17)**
- Fronius, Matthias
Der Sachsen in Siebenbürgen statuta oder eigen Land-Recht **4555**
- Fronius, Petrus (1631–1685) (szebeni születésű wittenbergi diák) **4285, 4571**
- Fronius, Petrus (brassói születésű wittenbergi diák) **4571**
- Fronius, Simon Petrus **4231**
- Frölich, David **4580**
- Frölich (Frölich), Joannes **3837(15), 4059(8)**
- Frölich, Joannes (danisóci) **3907**
- Frölich (Frölichius), Matthias
Luctus Georgi-Montanus ob crucem domesticam Kleeschianam **3908**
3828(4), 3831
- Frölich, Theophilus Martinus **3837(24-26)**
- Frölich, Joannes ld. Frölich, Joannes
- Frühm, Thomas **4170**
- „Furentius” **4428**
- Fülkei János **3938(20), 4343, 4460(13)**
- Fülöpszállási, Gregorius ld. Filepszállási Gergely
- G. B. ld. Babčáni, Juraj
- G. B. ld. Bársony György
- G. B. S. ld. Babčáni, Juraj
- G. C. D. ld. J. C. D.
- G. E. T. ld. Enyedi György
- G. H. **4061(5)**
- G. P. E. V. ld. Pongrácz György
- G. S. M. **4170**
- G. V. ld. Vechner, Georg
- G., Ignatius Jacob ld. Goodwin, Ignatius Jacobus Gabriel (Gábel) (bibl.) **3957, 4048, 4050, 4063, 4486**

- Gabriel király ld. Bethlen Gábor – erdélyi fejedelem
- Gaesbeek, David
ld. nyomdamutató
- Gál Ádám **3853**
- Gál (Gall) István **4130**
- Gál Mihály **3853**
- Galas (Gallas) Mátyás **4378(5)**
- Galgóczy Péter **3937**
- Gall, Stephanus ld. Gál István
- Gallas, Matthias ld. Galas Mátyás
- Gálszécsi István
ld. incipitmutató: Krisztus a mi bűneinkért meghala – Mi hiszünk az egy Istenben
- Gandel, Ludovicus **4008**
- Garay Pál **4606**
- Gartnerus, Joannes **4219**
- Gáspárfi (Gasparfi) István **4306(34)**
- Gassitius (Gassitzius), Georgius **4059(5)**, **4175A(15)**, **4176(5)**, **4174(1)**
- Gattler, Catharina **4122**
- Gavantus, Bartholomaeus **3807**
- Gavinus, Sanctus **4578**
- Gdacijs, Christianus **3837(17)**
- Gebelius Georgius **3996**
- Gebhardus, Joannes **4059(2)**
- Gedeon (bibl.) **3989**
- Geitner (Geuttner, Geutnerus), Melchior **3906**, **3818(3)**
- Gekelius, Petrus **3933**, **4170**
- Geleji (Gelei) István **4342(46)**, **4345(43)**, **4464**
- Geleji (Gelei) Katona István **4243(2)**
- Gelenus (Gelenius), Jonas **4193(27)**
- Genath (Genathivs), Johann Rudolf
ld. nyomdamutató
- Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart (Georgius Fridericus – dux Wirtembergiae, György Frigyes württembergi herceg) **4607**
- Georgius Fridericus – dux Wirtembergiae ld. Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart
- Georgius Nicolai Thysanodes (pseud.) ld. Komáromi Csipkés György
- Georgius, Sanctus (György, Szent) **3759**, **3957**, **4260**
- Geraldinus, Balthasar **4102**
- Gergei Márton **3763**
- Gergely ld. még Gregorius
- Gergely, Nazianzoszi Szent ld. Gregorius Nazianzenus, Sanctus
- Gergely Sándor **4295**
- Gerhard, Georgius **4625**
- Gerhard, Johann **4544**
- Gertrudis, Sancta (Gertrúd, Nagy, Szt., Gertruda) **4052**, **4369**
- Gesner, Konrad **4292**
- Gesztelyi Mátyás **4343**
- Geszti Mihály **4345(59)**
- Geutnerus, Geuttner, Melchior ld. Geitner, Melchior
- Geyer, Johann Christopher **4193(21)**
- Ghelen, Joannes van **4158**, **Appendix 301**
- Gheorghe (dolmányi esperes) **4503**
- Gherius, Franciscus **3807**
- Ghillányi (Gilani, Gillani) György **3763**, **3977(1)**
- Gidófalvi G. (Gidofalvi G.) István **4342(112)**
- Gilani, Georgius ld. Ghillányi György
- Gilezinus **4050**
- Gillani György ld. Ghillányi György
- Gillani, Iohannes **4625**
- Girescher, Andreas **4111(49)**
- Girrwentz, Georg **4210**
- „Gismunda” **4481A**
- „Gisquardus” **4481A**
- Gitzi János
ld. incipitmutató: Ilyen fogadást tőn a Szent Dávid a nagy Úristennek
- Giustinelli, Pietro **3807**
- Glaser, Johann Heinrich **3939**
- Glass (Glaß), Salomon
Der gantze Psalter des königlichen Propheten Davids **4544**
- Glosius, Joannes **4428**
- Gnendel (Gnendelius), Michael Francus **3906**
- Gobius, Joannes **4175A(10)**, **4173(1)**, **4176(1)**
- Goebelius, Stephanus **3701**
- Gokesch, Georg felesége, Zügin, Martha **4455**
- Gokesch, Margaretha ld. Seuler, Lucas felesége
- Gokesch, Valentinus **3941**, **4389(15)**
- Goldschmid (Gold-Schmid), Georgius **4221**
- Goldschmid (Gold-Schmid), Stephanus **4221**
- Goliath (bibl.) **Appendix 286**
- Goltperger, Joannes **4097**
- Goodwin, Ignatius Jacobus (G., J. G.)
Lapis Lydius controversiarum fidei **3706**
- Appendix 285**

- Goodwin (Goodwinus), Thomas **4462**
- Gorgias, Andreas **4574(41)**
- Gorgias (Jorgias), Johann (Floridan, Poliandin, Veriphantor)
Disputatio II. de praedicationis **4230, 4235(2)**
Disputatio III. de enunciatione **4231, 4235(3)**
Disputatio IV. de syllogismo **4232, 4235(4)**
Disputatio V. de doctrina topica **4233, 4235(5)**
Gemma quaestionaria ex Synopsi logica **4234, 4235(1)**
Hochzeitliche Ehren-Gebühr **4180**
Schmerzliche Jammer-Thränen, welche vergossen wurden bey dem... Hintritt... Johannis Hermanni **4333**
Trübe Witwen-Thränen, welche vergossen worden, als der... Herr Thomas Trepches... seine Seele... selig verschiede **4060, 4180, 4232, 4333**
- Gorup (Gurub) Ferenc **3751, 4291**
- Gosnovicer, Casparus **3837(8)**
- Gottmeister (Gotzmeister), Josephus **4171(3), 4225, 4386**
- Gottzmeister, Joannes **4574(38)**
- Gotzmeister, Christophorus **3933, 4112, 4170, 4172**
- Gotzmeister, Colomannus **4386**
- Göbölius, Martinus **4284**
- Gökelius, Petrus **4112**
- Göldner, Georgius **4111(82)**
- Göldner, Stephanus **4222, 4556, 4591**
- Göldnerus (Göldner), Michael, jun. **4111(63), 4219**
- Göldnerus, Michael, sen. (segesvári proconsul) **4222**
- Gönci Fabricius (Gönczi) György **4085**
- Gönczi Pál **4342(25), 4343, 4345(21), 4464**
- Görcsöni Ambrus
A felséges Mátyás királynak... viselt dolgairól, életéről és haláláról **4484**
- Görgei Márton **3763**
- Görgei Mihály **3892(27)**
- Görgei P. (Görgei) Pál
Szomorú halotti pompa, mely... Bocskai Istvának... meghidegedett teste felett... celebráltatott **3960(1)**
- Gössinger, Johann Ludwig
Pixnmeisterey compendium, oder kurtze Beschreibung **4210**
- Gössinger, Ulrich **4210**
- Grad (Gradt), Georgius **3992**
- Graf (Graffius), Martinus **4278**
- Graf (Graffius), Martinus felesége, Rosina ld.
 Janky, Stephanus felesége
- Graff, Jacobus **3907**
- Grams, Johann **3746(5)**
- Granatensis, Ludovicus **4201**
- Gratianus – imperator Romanorum **4252**
- Grattenauer, Christoph Friedrich **4114(7), 4173(6), 4176(7)**
- Gratza, Joannes **3736(2)**
- Greb, Michael **4193(35)**
- Grebner (Gröbner), Friderich **4102**
- Gregorios
 ld. incipitmutató: Örülj, dicsőséges szép Szűz, Krisztus anyja
- Gregorius I., Magnus Sanctus – papa (Gergely pápa, Nagy, Szent) **3757, 4321**
 ld. incipitmutató: Atyáinknak szokásokból – Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek nagy bölcs alkotója – Mennynek és földnek nemes teremtője, minden dolgoknak bölcsen teremtője
- Gregorius Nazianzenus, Sanctus (Gergely, Nazianzosi Szent, Názianzenus Gergely) **4258**
 ld. még incipitmutató: Midőn vénségre jutotunk – Nem megyen értelmes
- Gregorius VII. – papa (Gergely, VII. – pápa) **3711**
- Gregorius XIII. – papa (Gergely, XIII. – pápa) **3857**
- Greisiger, Tobias **4606**
- Greissing (Greissingius), Christopher **4231**
- Greissing, Joannes **4569**
- Greissing, Margaretha ld. Hintz, Matthias felesége
- Greissing, Martha ld. Drauth, Markus felesége
- Greissing, Paul **4334**
- Greissing, Sara ld. Albrich, Martin felesége
- Greissing (Greißing), Valentin
Christ-schuldigste Trost-Schrifft an... Marcum Draud **4395**
Der heilige Ehe-Stand **4334**
Hochzeitliche Freuden-Gebühr **4568**
Zulässiger und Gott wohl-gefälliger Schmuck eines Ehe-Weibes **4569**
- 3875(3)(4), 4115, 4175(6), 4571(1),**

- 4574(1)**
 Greissingius, Christopher ld. Greissing, Christopher
 Greschner, Elias **4410(9)**
 Greschner, Georgius **4606**
 Gretser, Jacobus
Rudimenta linguae Graecae ex primo libro Institutionum Jacobi Gretseri **4196**
 Gretzenberger, Georg **4422**
 Gribóczi (Griboczi) Mihály
Septem miracula orbis in recentiorum temporum microcosmum traducta **3981**
3853
 Gross (Groß), Georgius **4223**
 Gross, Johann (J. G. C. E. L. D.) **3734**
 Gross, Michael **4111(66), 4219**
 Gross, Valentinus **3907**
 Grosse, Alexander **4295**
 Gröbner, Friderich ld. Grebner, Friderich **4102**
 Gruber, Abraham **4193(39)**
 Gruber, Adam **4193(23)**
 Gruber, Daniel
Discursus historico-politicus de peregrinatione studiosorum **4298(2)**
 Gruber, Elisabeth ld. Klesch, Daniel felesége
 Grueberin, Elisabeth ld. Klesch, Daniel felesége
 Gründer (Gründerus), Gottfried **3760, 3763, 3860, 3929, 4052, 4059, 4163, 4502, Appendix 336**
 Gründer (Gründerus), Gottfried ld. még nyomdamutató
 Grünstein, Georgius **3698, 3700**
 Grünstein, Georgius felesége, Sambuch, Dorothea **3698, 3700**
 Gryphius, Johann **4102**
 Guarient, Felicianus **3750**
 Guerricus, Ignaicensis (Guerrick d' Igny) **4275**
 Guevara, Antonio **4030**
 Guistius, Gustavus **3996**
 Gumpfenberg, Wilhelm **3989**
 Gundhart (Gunthart), Bartholomaeus **4284**
 Gundhart (Gunthardus), Stephanus **4329**
 Gündisch, Paulus ld. Gündesch, Paul
 Gunesch, Michael ld. Gündesch, Michael
 Gunnesch, Andreas **4111(4)**
 Gunthardus, Stephanus ld. Gundhart, Stephanus
 Gunthart, Bartholomaeus ld. Gundhart, Bartholomaeus
 Guntram (Guntramus) I. – rex Francorum **3922**
 Gurub Ferenc ld. Gorup Ferenc **3751**
 Gusich (Guzic, Guzit), Nicolaus **4203, Appendix 306**
 Gusich (Guzic, Guzics, Guzith, Guzyth), Joannes **4203**
 Gustavus Adolphus – rex Sueciae (Gusztáv Adolf svéd király) **4005**
 Gusztáv Adolf svéd király ld. Gustavus Adolphus – rex Sueciae
 Guth, Daniel ld. Gutth Daniel
 Guth, Sigismundus ld. Gutth Sigismundus
 Gutti Szócs (Guti Szöcs) Márton **3877**
 Gutt, Daniel ld. Gutth Daniel
 Gutt, Joannes **4428**
 Gutt, Sigismundus ld. Gutth Sigismundus
 Gutth, Daniel, jun. **4422, 4428,**
 Gutth (Guth, Gutt, Gvrtth), Daniel **4493, 4509, 4521, 4526**
 Gutth, Daniel, sen. felesége, Eissdorffer, Judith **4521**
 Gutth, Daniel, sen. felesége, Karadin, Anna **4521**
 Gutth (Gvrtth), Jacobus **4521, 4625**
 Gutth (Guth), Sigismundus, jun. **4589**
 Gutth (Guth, Gutt), Sigismundus, sen.
Palmetum anagrammaticum **4589**
4493, 4509, 4521, 4526, 4589, 4607(1)
 Gutth, Stanislaus **4521**
 Guzic, Nicolaus ld. Gusich, Nicolaus
 Guzic, Guzics, Joannes ld. Gusich, Joannes
 Guzit, Nicolaus ld. Gusich, Nicolaus
 Guzith, Guzyth, Joannes ld. Gusich, Joannes
 Gündesch (Gundisch), Paul **4172, 4283**
 Gündesch (Gunesch), Michael **4170**
 Güntersberg, Ernestus Bernhardus a **4276(3)**
 Günther, Andreas **3847**
 Günther, Christophorus
 ld. nyomdamutató
 Gürschius, Michael **4175(13)**
 Gürtler, Nicolaus **3938(12)**
 Gütsch, Daniel **4111(2)**
 Gvrtth, Daniel ld. Gutth Daniel
 Gvrtth, Jacobus ld. Gutth, Jacobus
 Gyalogi János **4372**
 Gyárfás (Gyarfas) János **4406**
 Gyárfás (Gyárfás) Tamás **4533(35)**
 Gyarmathi ld. Gyarmati

- Gyarmati (Gyarmathi) János **3902**
 Gyarmati (Gyarmathi) Mihály **4243**
 Gyarmati (Gyarmathi) Zsigmond **4342(21), 4343**
 Gyarmati Balasi Balint ld. Balassi Bálint
 Gyarmati Balassa Balint ld. Balassi Bálint
 Gyarmati Tamás **4473**
 Gyendre János
 ld. incipitmutató: Gyónon az élő Atyának
 Gyirva (Dirwa, Gyirwa) Vencel **4083, 4088**
 Gyöngyösi István (1629? – 1704) **4175A**
 Gyöngyösi István (debreceeni kántor) **4004**
 Gyöngyösi István ld. Gyöngyösi N. István (felsőbányai ref. lelkész)
 Gyöngyösi János Krizosztom **3966**
 Gyöngyösi Pál **4342(87), 4460(61)**
 Gyöngyösi Árva (Gyöngyösi A., Gyöngyösi Arva) István **4342(110), 4460(60)**
 Gyöngyösi B. István **4460(65)**
 Gyöngyösi N. (Gyöngyösi) István (felsőbányai ref. lelkész) **4343**
 Gyöngyösi S. István
 ld. incipitmutató: Számvetés s mesterségre
 Győrffy (Györgyfy) Mihály **4038**
 György Frigyes württembergi herceg ld. Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart
 György, Szent ld. Georgius, Sanctus
 Györgyfy Mihály ld. Győrffy Mihály
 Győri (Györi) Ferenc **4406**
 Gyulai János **3892(10)**
 Gyulai László **4306(7)**
 Gyulai Mihály ld. Gyulai T. Mihály
 Gyulai T. (Gyulai) Mihály
Fertelmeskedő és bujálkodó tánc jutalma, azaz... üdvösséges lelki tanítás **4341**
Régen fundamentumban elkészült... világ hangja, ... azaz józan tanács **4463**
 Gyürki Pál **4295**
- Haas, Martin ld. Haasz, Martin
 Haasz, Christian **4172, 4283, 4286**
 Haasz (Haas), Martin **3743**
 Haasz (Haas), Martin felesége, Schleuermann, Christina **3743**
 Haasz (Haaß, Hass), Michael **3933, 4112, 4170**
 Habacuc (Habakuk) (bibl.) **3877, 4249**
- Habermann (Avenarius, Haberman), Johann
Modlitby křestanské **4227**
4074, 4122, 4137, 4485
 Habsburg-család (familia Hauspurgensium)
3880, 3922, 3977(2), 4039, 4499
 Habsburg József főherceg ld. József, I. magyar király
 Haburay, Ladislaus **4130**
 Hacker (Haker), Michael **3992**
 Hackstock, Joannes **4114(13)**
 Hacque, Johann Baptist
 ld. nyomdamutató
 Hadewig, Johann Heinrich **3771**
 Hadik (Hadikius), Nicolaus **3834(16)**
 Hadrianus – imperator Romanorum **4297**
 Haemmerlein a Kempis, Thomas
De imitatione Christi libri IV **4201**
 Haffner, Melchior **4563, 4564, 4565**
 Hagara, Matthias **3867, 3870**
 Hagara, Zacharias **3867, 3870**
 Hager, Stephan **3947**
 Hahnwald (Hahnwaldt), Jeremias **4173(13), 4176(15)**
 Hain, Kaspar **3826, 3844**
 Hain, Kaspar felesége, Serpilius (Serpilius), Agneta **3844**
 Hain, Wilhelm – Hain, Kaspar kistia **3844**
 Haji, Joannes **4283**
 Hajnal Mátyás
 ld. incipitmutató: A nap, nagy haragnak napja – Álla Szűz nagy fájdalva – Álla a keresztves anyja – Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza – Dicsérd, Sion, Megváltódat – Édes Jézus, szüzeknek virágja – Ember, Isten alkotmánya ... Ennek voltát – Hajnali csillagnak – Imádjuk istenségedet – Jézus, édes emlékezet – Ó nap, nagy haragnak napja – Teremtett állatok, minden alkotmányok – Zengjed nyelvem, dicsőséges Úr testének szentségét
 Hake, Johann (II.) **3735**
 Haker, Michael ld. Hacker, Michael
 Halász Mihály **4466**
 Halászi (Halaszi) Mátyás **4006**
 Haliciu (Halicius, Karansebessius), Mihai **3939(14), 4276(24)**
 Haller János **3756**

- Pajzs, a békeesség tüvének pajzsa* **4397**
- Halligantz, Daniel **4422**
- Halligantz, David **4428**
- Halligantz, Georgius **4589**
- Halligantz, Joannes **4422, 4428**
- Hamel Bruyninx (Hamel Bruininx), Gerard
*Onschuld der Euangelise Leeraaren ann de re-
bellie in Hungarien* **4508(2)**
- Hamlescher, Joannes **4219**
- Hamvay Péter **4522**
- Hanacius (Hanák), Franciscus a S. Venceslao
*Pro solatio et felici itinere in casibus adversis
viaticum, seu memoriale castrense* **4429**
3989
- Hancke (Hannke), Valentin, jun. (1594–1627)
4193(36), 4331
- Hancke (Hanek), Valentin, minimus (1607–
1681) **4331**
- Hancke, Valentin, sen. (1559–1618) **4331**
- Hanek, Valentin ld. Hancke, Valentin, minimus
- Hanisius, David **4127A**
- Hankius, Martinus **4059(3)**
- Hann, Blasius **4284**
- Hann, Joannes **4219**
- Hann, Stephanus **4221**
- Hannke, Valentinus ld. Hancke, Valentin, jun.
- Hanselius, Samuel **4428**
- Hanusovszky (Hanusowsky, Hanvsovszky), La-
dislaus Joannes **4008, 4094(6)**
- Harkályi Gergely **4306(38)**
- Harmati Jakab **3853**
- Harmes, Johannes **4061**
- Harsányi (Harsanyi) Bálint **4004**
- Harsányi Gáspár **4460(74)**
- Harter, Michael **4378(4)**
- Hartvik **3711**
- Hartyáni (Hartyan) György **4263(4)**
- Hartyáni András **3881A**
- Hartyáni Imre
ld. incipitmutató: Atya Úristen, könyörülj
rajtam – Háborúsága Dávid királynak
egykoron nagy vala
- Hasenmüller, Daniel **4193(17)**
- Hass, Michael ld. Haasz, Michael
- Hatvani Ferenc **4186**
- Hauer Ferenc
*Fuga gloriosa D. Stanislai Kostka ad Societatem
Jesu* **4097**
- Haupt, Andreas **4386**
- Haupt, Joannes **3931, 3933, 4112, 4219, 4170,
4223, 4277, 4555**
- Hausenka, Jiří (Nicolaus Augustinus a Concep-
tione B. M. V.) **4117**
- Hauser, Joannes **4422**
- Hauspurgensium familia ld. Habsburg-család
- Havaselvi (Havaseli) István **4306(42)**
- Havattövi István
ld. incipitmutató: Istennek kertében felnőtt
liliomszál **4070(8)**
- Havranko, Georgius **4422**
- Heckel, Jonas **4422**
- Hedenreich, Jonas **4428**
- Héderváry (Hedervari) Kata ld. Viczai János
felesége
- Hedri Imre **4428**
- Heereboord, Adrian **4309**
- Heermann (Heermannus), Johann
Ein schönes Lied **4335(2)**
4456
- Heerrmann, Melchior ld. Hermann, Melchior
- Hegenitius, Trostfried **3737(20)**
- Hegyesi Mihály **4533(31)**
- Hegyfaluí Asbót (Asbot) János **4410**
ld. incipitmutató: Mi végre hadta el kegyel-
med hazáját – Nincsen ez világon semmi
fok oly módon
- Heidegger, Johann Heinrich **3704, 3894,
4508(1)**
- Heilmann (Heilmannus), Andreas **4170**
- Hein, Christian **4193(34)**
- Heiningner, Matthaues **3918**
- Heinrich von Sachsen-Römhild (Henricus, dux
Saxoniae) **4127A**
- Heinsel (Heintzel, Heinzl, Heinzelius), Joannes
3744, 4102
- Heinsius, Daniel **4616**
- Heintz, Georg **4193(6)**
- Heintzel, Johann, Heinzl, Joannes, Heinzelius,
Joannes ld. Heinsel, Joannes
- Helena (myth.) **4428, 4493, 4524, 4540, 4613**
- Helena, Sancta (Ilona, Szent) **3957, 4349**
- Helgy, Joannes **4574(39)**
- Helia (bibl.) ld. Elias (bibl.)
- Hell, Georgius **4219**
- Hellvigius, Michael ld. Helvig, Michael
- Helmezci K. János **4070(11)**

- Helmeczi K. Miklós **4070(5)**
 Heltai Gáspár
     Ponciánus császár históriája **4257**
     3915, 4485, Appendix 293
 Helvig (Helvigius, Hellvigius), Michael **4223,**
     4329, 4556, 4591
 Henckel (Henckelius), Matthäus **4389**
     ld. még nyomdamutató
 Hendelius, Joannes **4170**
 Hendler, Gabriel **4112, 4170**
 Hennenk, Petrus **4283**
 Henning, Matthias **4112, 4170**
 Hennrici, Georgius ld. Henrici, Georgius
 Henrici (Hennrici), Georgius **4111(56), 4219,**
     4225
 Henricus, dux Saxoniae ld. Heinrich von Sach-
     sen-Römhild
 Henricus, Sanctus (Henrik, Szent) **4324**
 Hensel, Zacharias **4115(18)**
 Hephaistio **4526**
 Heraclius – imperator Byzantii **3906**
 Herbert (Herberth), Georg **4574(19)**
 Herbert (Herberth), Joannes **3933, 4112, 4170**
 Herberth ld. Herbert
 Hercules (myth.) **4007**
 Herendi István **4342(70), 4460(34)**
 Herman, Daniel (eperjesi diák) **4428**
 Herman, Nicolaus
     Vier schöne Historien von der Sündflut, Joseph,
     Susanna und Dorothea **3997**
 Hermann (Herrmannus), David **4221**
 Hermann (Herrmannus), Joannes **4232, 4337**
 Hermann (Herrmannus), Martin **4232,**
     4276(4), 4337
 Hermann (Heerrmann), Melchior **4175**
 Hermann (Herrmannus), Simon **4283**
 Herrmannus, Germanus **3938(7)**
 Herodes Magnus – rex Iudaeorum (Heródes)
     (bibl.) **3833, 3885(1), 3923, 4050, 4063,**
     4085(1), 4203, 4291, 4297, 4361, 4464,
     4485
 Herodotus **4492**
 Herrmann család, brassói nyomdatulajdonosok
     3702
 Herrman (Herrmanus), Daniel (szebeni diák)
     4111(64), 4219, 4225
 Herrmann (Herrmannus), Johann, jun. (Herr-
     mann, Michael brassói szenátor fia) **4333**
 Herrmann (Herrmannus), Melchior **3933, 4170,**
     4112, 4172, 4219
 Herrmann, Michael (1602–1660) **3875, 4121**
 Herrmann (Herrmannus), Michael, sen. (brassói
     szenátor) **4333, 4337, 4568, 4574**
     ld. még nyomdamutató
 Herrmann (Herrmannus), Michael, jun. **4337,**
     4568, 4574
 Herrmann Michael, jun. felesége, Honter, Agnetha
     4568, 4574
 Herrmann, Petrus **4221**
 Herrmann, Samuel **4389(20)**
 Herrmannus, David ld. Hermann, David
 Herrmannus, Martin ld. Hermann, Martin
 Herrmannus, Simon ld. Hermann, Simon
 Herrmanus, Daniel ld. Herrman, Daniel
 Hertzek, Georgius **3834(18)**
 Hesiodus
     ld. incipitmutató: Ha valakit szóddal sértesz
 Hessler, Melchior **3907**
 Heuchelin, Johann Georg felesége ld. Titius,
     David felesége, Hubers Agnes
 Heuchelin, Susanna Christina ld. Preuss, Johann
     Georg felesége
 Heusler, Stephanus **4574(35)**
 Heutsch (Heutschius, Heütsch, Heütschius),
     Philipp, jun.
     Corona margaritaria, sive sub hujus emblemate glo-
     riosum Christianarum puerperarum epigram-
     ma **3909(1)3737(6), 3809, 3818(2), 3906**
 Hevenesi Gábor **Appendix 349**
 Hevenesi (Hevenyesy) László Alajos **3754**
 Heyden, Sebald (S.H.) **4546**
 Hientz, Joannes **4556**
 Hieronymus, Sanctus (Hyer., Jeromos, Szent)
     3718, 3786, 4048, 4252, 4295
 Hildersham (Hildersam), Arthur **3797**
 Hilliger, Joannes Wilhelmus **4115(14)**
 Himmelius, Enoch **3907**
 Himmesch, Georg **4111(11)**
 Himmisch, Georgius **4219**
 Hinterskircher (Hinderskircher), Michael **4102,**
     4627
 Hinterskircher, Elisabetha ld. Meerwald, Step-
     hanus felesége
 Hintz, Joannes **4334**
 Hintz, Matthias **4334**
 Hintz, Matthias felesége, Greissing, Margaretha

- 4334
 Hintz, Math. felesége, Lorenz, Rosa 4455
 Hintzmannus, Stephanus 4329
 Hippocrates 4027
 „Hippomachus” 4199(14)
 Hipsted (Hipstedijs), Johann
   Collatio philologica in Epistolam Pauli ad Titum 4061
 Hirling (Hir., Jirlingh), Georgius 4329, 4556, 4591
 Hisch Georg (lőcsei alumnus, rozsnyói ev. rektor) 4108
 Hirsch, Georg (recte Gregorius) ld. Hirsch, Gregorius
 Hirsch, Gregorius
   Ein Regiments-Hut 4108
 Hirscher (Hirscherus), Bartholomaeus 4568, 4574
 Hirscher, Bartholomaeus felesége, Clossailer, Catharina 4455
 Hirscher, Anna ld. Honter, Callixtus felesége
 Hlado, Joannes 4444
 Hlavati, Andreas 4492
 Hobadiás ld. Abdiás
 Hoch, Joannes 4219
 Hocsai (Hocsay, Hoczay, Hotsay) György 4095(7), 4149, 4260
 Hoddersen, Heinrich 3946A(5)
 Hodko, Jacobus 4428
 Hodosi Sámuel
   Órálló toronyban helyzetetett vigyázó, azaz... üdvösséges... tanítás 4296
   4343, 4460, 4516
 Hodosi Sámuel felesége, Köleséri Mária 4244, 4460
 Hodosiné (talán Hodosi Sámuel anyja) 4516
 Hofflinger (Höfflinger), Joannes Michael 3700
 Hoffmann, Christian von Hoffmanswaldau 4169
 Hofmann, Johann Jakob 3938(4), 3939(4)
 Hohol, Georgius 3923
 Holbein, Hans, jun. 4191, 4198
 Holdt, Gotthardus 3981
 Holl, Joannes Stephanus 4186
 Holló család
   ld. tárgymutató, illusztrációk
 Holló János István 4130, 4186
 Holló Máttyás 4610, 4612
 Holló Zsigmond, jun. 4522
 Holló (Hollo) Zsigmond, sen. 3881A, 4610, 4612
 Hollovich (Hollovics), Michael 4271
 Holthausen, Tilmannus 4102
 Holtzhey, Johann Gottfried 4193(37)
 Holtzkampff, Joannes Georgius 4606
 Holtzschuer, Martinus 4606
 Homannay Drugeth család ld. Homonnai Drugeth család
 Homerus 4153, 4514, 4526
 Hommius, Martinus 4219
 Homonnai Drugeth Bálint (Drugeth de Homonna, Dvrygeth, Homonnay Drugeth) 3853, 3855, 4152
 Homonnai (Homannay) Drugeth család 3853, 4411
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Homonnai Drugeth Ferenc 3855
 Homonnai Drugeth Gáspár 4484
 Homonnai Drugeth (Drugeth Homonnay, Homonnai) János 4411
 Homonnai Drugeth Zsigmond (Drugeth Homonnay, Dvrygeth de Homonna) 3855, 4348, 4374
   Ludovici regis Hungariae II. mors insperata, poemate descripta 3855
   Nucleus rerum Hungaricarum 4374
 Homonnai Drugeth Zsigmond József 3750, 3752
 Homonnai János ld. Homonnai Drugeth János „Honos” 4378
 Honter (Honterus), Joannes (1498–1549) 4574
 Honter (Honterus), Joannes (1633–1691) 4181, 4234, 4457, 4568, 4574
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Honter, Agnetha ld. Herrmann, Michael, jun. felesége
 Honter (Hontervs), Calixtus 4568, 4574
 Honter, Calixtus felesége, Hirscher (Hirschierina), Anna 4568, 4574
 Hooker (Hookerus), Thomas 4127
 Hoorn, Timotheus ten 4508
   ld. még nyomdamutató
 Hoornbeeck, Johann 4295
 Hoppe, Joannes Michael 4059(22)
 Horanszki, Samuel 4007, 4094(7)
 Horatius Flaccus, Quintus 3822, 3953, 4049,

- 4127A, 4616**
ld. még incipitmutató: A bölcsét, természet-
rinek – A fenéknek tisztét viselem – A
halál mindent lekaszál – Amit hamarjá-
ban tesznek – Az új fazék sokáig eltartja
– Elhagyod hazádat – Én a mezőn lakó
embert – Fegyverrel keresett boldogtala-
nabb – Mi lessük mások jószágát – Nem
fél az ártatlan – Rézkőből épített kőfal-
hoz hasonló
- Horčický, Jakub z Tepence
*Konfessjý katolicka totižto wyznánij prawé wjry
krestianské usseobecny* **4156**
- Hornius, Georgius **4462**
- Hortensius, Quintus **4092**
- Horti István **4354, 4562**
- Hortovsky András **Appendix 342**
- Horváth (Horvath) Boldizsár, Gradeczi, jun.
3831
- Horváth (Horvath) Boldizsár, Gradeczi, sen.
3831
- Horváth (Horvát) Ferenc **4533(19)**
- Horváth (Horvath) Gábor **4260**
- Horváth (Horvath) Gergely **3831**
- Horváth (Horvath) György (egri kanonok) **3706**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Horváth (Horváth-Kissevich, Horvarth, Kiseuits
Horuát, Kissevith Horvath, Kissevitz Hor-
vát) György (pozsonyi kamarai tanácsos)
3763, 3977(1), 4564
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Horváth György (pozsonyi kamarai tanácsos)
felesége, Rakoviczky Franciska **4564**
- Horváth (Horvath) Márk, Gradeczi **3831**
- Horváth (Horvath) Mihály **4090**
- Horváth (Horvath) Pál **4119**
- Horváth (Horvath) Sámuel **4260**
- Horváth Zsuzsanna **4470**
- Horváth-Kissevich György ld. Horváth György
(pozsonyi kamarai tanácsos)
- Horvátü (Horvaty) János (jászberényi plébános)
3883
- Horvátü Békés (Bekes Hovarti, Bekes Horvati,
Horvati Bekes) János **3938, 3939(12)**
- Horvátü, Franciscus ld. Horváth Ferenc
- Horvatth György ld. Horváth György (pozsonyi
kamarai tanácsos)
- Horvaty János ld. Horvátü János
- Hosdati, Franciscus **4553(12)**
- Hosmann, Georgius **4283**
- Hosszúfalusi (Hosszufalusi, Hoszszufalusi) Már-
ton **4342(9), 4343**
- Hosszúfalusi P. (Hoszsufalusi) János **4533(30)**
- Hotsay, Georgius ld. Hocsai György
- Hottingerus, Joannes Jacobus **3938(10)**
- Hoy, Valentinus Adamus de **4119**
- Hozo, Petrus **4063**
- Höffer (Höfer), Johann Cyriacus
Himmelsweg d. i. wie ein Christenkind **4236**
- Höfflinger, Johannes Michael ld. Hofflinger,
Joannes Michael
- Höher, Matthias
*S. Danielis epitaphium, das ist die herrliche
Grabschrift des heiligen Propheten Daniels*
4521
3834(6), 4479, 4526
- Hölgý János
*Baccalaureis aeterna, sive pomum... regni Un-
gariae... insigne* **3924**
3923
- Hrabovsky (Hrabovszky), Nicolaus **3955, 4008**
- Huber, Samuel **3700**
- Hubers, Agnes ld. Titius, David felesége
- Hueber, Bartholomaeus **4119**
- Hugo, Hermannus **4201**
- Humeník (Humenikius), Joannes **3736(26)**
- „Humilitas” **4536**
- Hunyadi András **4343**
- Hunyadi Ferenc
*História... Trója városának... megszállásáról
és... veszedelméről* **4084**
- Hunyadi Ignác **4097**
- Hunyadi (Hunnyades) János **3924, 4146, 4484**
- Hunyadi (Hunyady) László **3923**
- Hunyadi (Hunnyadi) Mihály **3924**
- Hunyadi (Hunnyadi) Pál **4283, 4343, 4354**
- Hunyady László ld. Hunyadi László
- Hunnyades, Joannes ld. Hunyadi János
- Hunnyadi Mihály ld. Hunyadi Mihály
- Hunnyadi Pál ld. Hunyadi Pál
- Hurta, Joannes **4097**
- Hus János ld. Husz János
- [H?]ussar, Franciscus Simon ld. Huszár Ferenc
Simon
- Husz (Hus) János **3928, 4181, 4626**
ld. még tárgymutató, illusztrációk

- Husz, Joannes (Iglóviensis, lőcsei diák) **4606**
 Huszár (Hussar) Ferenc Simon **4130(9)**
 Huszár Gál
 ld. incipitmutató: Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek – Járuljunk mi az – Jer, örvendezzünk az Úristennek – Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének
 Huszti Szabó István **4049**
 Hutter, Leonhard **4219**
 Hülsemann, Eucharius **3838**
 Hülsemann, Heinrich **3838**
 Hülsemann, Joannes **3838**
 Hyer. ld. Hieronymus, Sanctus
 Hylas (myth.) **4199(13)**
 Hyller, Martin
Das holdselige und liebreiche Mutterherz Gottes
4335(1), 4456
 Hymenaeus (myth.) **4428**
- I. B. C. ld. Bakosch, Johann
 I. L. C. L. ld. Lednický, Jeremiáš
 I. L. P. **4062(3)**
 I. M. ld. Institoris, Michael
 Iacob (bibl.) ld. Iacobus
 Ianoky, Wolfgangus ld. Jánoki Farkas
 Ianuarius, Sanctus ld. Januarius, Sanctus
 Iaros, Stephanus ld. Jaross István
 Ibrányi Ferenc **3709**
 Ignác, Szent ld. Ignatius de Loyola, Sanctus
 Ignác, Szent, Antiochiae ld. Ignatius, Sanctus, Antiochenus
 Ignatius de Loyola, Sanctus (Ignác, Loyolai Szent, Ignatius Loiola)
Exercitia spiritualia **4268**
3833, 3853, 3923, 3952, 3957, 3991, 4044, 4050, 4052, 4063, 4116, 4201, 4203, 4207, 4265, 4267, 4268, 4272, 4379, Appendix 279
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Ignatius, Sanctus, Antiochenus (Ignác, Szent, Antiochiai) **3833**
 Ilija Anagnoszt **4503**
 Illavai Anna ld. Mercator, Valentinus felesége
 Illés (bibl.) ld. Elias (bibl.)
 Illésházy (Illyeshazi, Illeshazy) György **4039, 4099**
 Illésházy István
 ld. incipitmutató: Forog a szerencse
 Illosvai Peter ld. Illosvai Selymes Péter
 Iona, Szent ld. Helena, Sancta
 Illosvai Selymes (Illosvai, Illosvanvs) Péter
A híres nemes Tholdi Miklósnak jeles cselekedetéről és bajnokágáról való história **3890**
 Illyefalvi István
Lilium sepulchrale, sive... Franciscus Leonardus Szegedy... fato ereptus hac lugubri dictione celebratus **4065**
Midőn a... balál... Homonnay... famíliának... címeres madári közül egyiket töriben ejtette
4411
 Illyés (Illyes) András
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... első része az Istenanyáról
4500(1)
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... harmadik része a szent mártirokról **4500(3)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... második része a szent apostolokról és evangélistákról **4500(2)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... negyedik része a szent confessorokról **4437(1), 4500(4)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... ötödik része a sz. szűzekről és özvegyekről **4437(2), 4500(5)**
4265
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Illyés István
 ld. incipitmutató: Elől címeredben szentek lábainál
 Illyeshazi György ld. Illésházy György
 Imecs Judit ld. Apor Lázár felesége
 Imre herceg, Szent (Emericus dux, Sanctus, stirpis Arpadianae) **3957, 4116, 4435**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Ince, III. – pápa ld. Innocentius III. – pápa
 Ince, X. – pápa ld. Innocentius X. – pápa
 Ince, XI. – pápa ld. Innocentius XI. – pápa
 Ince (Incze) Tamás **4306(27)**
 Incedus, Matthias **4124**
 Inchofer (Inchoffer), Melchior **3710, 3711, 4373, 4501**
 Incze, Thomas ld. Ince Tamás
 Innocentius, III. – pápa (Ince, III. – pápa)

- ld. incipitmutató: Ez élet pályáján
 Innocentius, X. – papa (Ince, X. – pápa) **3711**
 Innocentius, XI. – papa (Ince, XI. – pápa) **4443**
 Institoris, Michael (I. M.)
   Sanaetæ suspirium pacis anno 1678. fibricitus effusum **4177**
 Ioan pópa ld. Zoba din Vinți, Ioan
 Ioaszaf vladika **4503**
 Iob ld. Job (bibl.)
 Iohannes ld. Joannes
 Iona István ld. Jóna István
 Ioni, Tobias ld. Jóni Tóbiás
 Iosaphat (bibl.) **3877**
 Ioseph, Iosephus ld. Josephus patriarcha és Iosephus, Sanctus
 Iosephus Flavius ld. Josephus Flavius
 Irenaeus, Sanctus (Ireneusz, Szent) **3718, 3786**
 Isaa Erzsébet ld. Debreczeni János felesége
 Isaa Peter ld. Izsák Péter
 Isabella – regina Hispaniae **3923**
 Isabella ld. még Izabella – magyar királyné
 Isai, Dávid apja ld. Jesse
 Isaias (bibl.) (Es., Esa., Esaias, Ezsaiás, Ézsaiás, Isaiás) **3877, 3885(2), 3923, 4335, 4361, 4380, 4386, 4407, 4533, 4542, 4588, 4606**
 Isáki G., Joannes ld. Izsáki G. János
 Isaki L., Joannes ld. Izsáki L. János
 Isáki V. Mihály ld. Izsáki V. Mihály
 Isocrates **3858**
 Isocrates (tévesen!) ld. még Hippocrates
 István deák
   ld. incipitmutató: Irgalmazz Úristen immáron énnekem
 István, I., Szent – magyar király (Stephanus, Sanctus, rex Hungariae) **3710, 3711, 3853, 3904, 3924, 3977, 4009, 4034, 4048, 4050, 4063, 4102, 4116, 4151(3), 4155, 4203, 4263, 4373, 4381, 4435**
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 István, II. – magyar király (Stephanus II., rex Hungariae) **4373**
 István, III. – magyar király (Stephanus III., rex Hungariae) **4373**
 István, IV. – magyar király (Stephanus IV., rex Hungariae) **4373**
 István, V. – magyar király (Stephanus V., rex Hungariae) **4373**
 István, Szent, első vértanú ld. Stephanus, Sanctus, protomartyr
 Istvándi István **4070(23)**
 Istvándi János **4017**
 Istvándi P. (Istvándi) Ferenc **4342(105)**
 Istvánffy (Istvanf.) Miklós **4063A, 4095(3), 4373**
 Iuanovich, Thomas ld. Ivanovich, Thomas
 Iüngling, Steph. ld. Jüngling, Stephan
 Ivanovich (Iuanovich), Thomas **3992**
 Iványos (Ivanyos) Miklós **4295**
 Ivo, Sanctus (Ívó, Szent) **3853, 4050**
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Ivul (Jvul), Gabriel **3706, 3760, Appendix 304**
 Izabella – magyar királyné (Isabella – regina Hungariae) **4050**
 Izsák Erzsébet ld. Debreczeni János felesége
 Izsák (Isaah) Péter **4513**
 Izsák Péter felesége, Csapó (Csapo) Borbála **4513**
 Izsáki G. (Isáki G.) János **4342(95)**
 Izsáki L. (Isaki L., Isáki L.) János **4342(75), 4460(54)**
 Izsáki V. (Isáki V.) Mihály **4342(82)**
 J. B. ld. Bubenka, Jonas
 J. C. D. **3726, 3953, 4304, 4366, 4465**
 J. D. V. von Nürnberg. ld. Vogel, Johann David
 J. G. C. E. L. D. ld. Gross, Johann
 J. G. ld. Goodwin, Ignace
 J. L. C. S. P. ld. Lippisch, Joannes
 J. S. ld. Schnitzler, Jakob
 Jacober (Jacoberus), Leonardus **4059(19)**
 Jacober, Michael **3768(5)**
 Jacobi, Tobias **3841(10), 3837(5), 3907**
 Jacobus (Iacob, Jakab, Jákob) apostolus (bibl.) **3877, 3957, 4063**
 Jacobus (Iacob, Jakab, Jákob) patriarcha (bibl.) **3732, 3794, 3877, 3948(4), 3957, 4105, 4478, 4502**
 Jairus lánya (bibl.) **4325**
 Jakab (bibl.) ld. Jacobus
 Jaklin (Jáklin) Balázs
   Regulái, avagy rendtartási... Nagyszombat városában lévő Nagyboldogasszony Kongregációjának **4552**
   4380, 4442
 Jákob (bibl.) ld. Jacobus

- Jakusith család
ld. tárgymutató, illusztrációk
- Jakusith Zsuzsanna ld. Sirchicz Gáspár felesége
- Jambrekovich, Matthias **4040**
- Jan, Svatý ld. Joannes, Sanctus – apostolus
- Janczovith, Joannes **4040**
- Jängling, Stephanus recte ld. Jüngling, Stephan
- Jankovich György **3858**
- Janky, Stephanus **4278**
- Janky Stephanus, korábban Martinus Graf felesége, Rosina **4278**
- Jánoki (Ianoky) Farkas **3698**
- János apostol, Szent ld. Joannes, Sanctus – apostolus
- János, Damaszkuszi Szent ld. Joannes Damascenus, Sanctus
- János Kázmér, II., lengyel király ld. Joannes Casimirus, II.
- János, Keresztelő Szent ld. Joannes Baptista, Sanctus
- János pópa ld. Zoba din Vinçi, Ioan
- János Zsigmond – erdélyi fejedelem (II. János, Joannes II. magyar király) **3898, 4252**
- János, III., Sobieski – lengyel király ld. Joannes III. – rex Poloniae
- János, Kapisztrán Szent ld. Joannes Capistranus, Sanctus
- János ld. még Joannes
- Janssonius (Janson, Jansonius), Joannes **3958, 4408, 4462, 4581**
- Januarius, Sanctus **4578**
- Janus Pannonius **3953**
ld. még incipitmutató: Asszony Péternek régente székibe ülvén
- Jari, Wolfgangus Sigismundus **4155**
- Jarij, Georgius Christophorus **3923**
- Jaross (Iaros, Jaros) István
Tabella axiomatum cum eorundem interpretatione **3763**
- Jary, Sigismundus **4097**
- Jászai (Jaszszai) György **4040**
- Jászai (Jaszay) Mihály **4260**
- Jaszlóczy György **4038**
- Jaszszai, Georgius ld. Jászai György
- Jeckel, Jacob
ld. nyomdamutató
- Jeckelius, Georgius **4181, 4573**
- Jeckelius, Martinus **4233, 4235, 4574(6)**
- Jékei Péter **4306(37)**
- Jenei B. György **4244(8), 4342(26), 4343, 4345(25), 4464**
- Jenei B. Mihály **4533(24)**
- Jenei B. István **4533(11)**
- Jenei Takács (Jenei Takacs) István **4406**
- Jeremias (Jeremiás) (bibl.) **3725, 3877, 4063, 4124, 4588**
- Jeremias, Michael **3996, 4223**
- Jeromos, Szent, ld. Hieronymus, Sanctus
- Jeruzsálemi Szent János ld. Joannes Hierosolymitanus (de Jerusalem), Sanctus
- Jesse – pater Davidis (Isai) (bibl.) **3797, 3867(3)**
- Jeszenszky (Yasensky) Dávid **3867**
- Jézus, Sirák fia (bibl.) **4002, 4554**
- Jirlingh, Georgius recte ld. Hirling, Georgius
- Joab (Joáb) (bibl.) **4079**
- Joannes Adolphus – dux Saxoniae ld. Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels
- Joannes, Sanctus – apostolus (Jan, Svatý, János apostol, János evangélista, Szent) (bibl.) **3877, 3891, 4017, 4050, 4072, 4073, 4116, 4139, 4203, 4416, 4436, 4454, 4534, 4567, 4571, 4606, 4626**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Joannes Baptista, Sanctus (Ioannes Baptista, János, Keresztelő Szent, Johannes der Täufer) (bibl.) **3957, 4050, 4186, 4203, 4375, 4500, 4619**
- Joannes Baptista, episcopus Camerinus, vicegerens **4046**
- Joannes Capistranus, Sanctus (János, Kapisztrán Szent) **4578**
- Joannes Casimirus (János Kázmér) – rex Poloniae **4220**
- Joannes Casimirus, II. – rex Poloniae (János Kázmér, II. lengyel király) **4220**
- Joannes Chrysostomus, Sanctus (Aranyászajú Szent János) **4052, 4183, 4466**
- Joannes Corvinus ld. Hunyadi János
- Joannes Damascenus, Sanctus (János, Damaszkuszi Szent) **4294, 4584, 4609**
- Joannes Hierosolymitanus (de Jerusalem), Sanctus (Jeruzsálemi Szent János) **3929, 4270, 4375**
- Joannes II. rex Hungariae ld. János Zsigmond – erdélyi fejedelem
- Joannes III. – rex Poloniae (János, III., Sobieski

- lengyel király) **3855**
 Joannides, Jiřík **Appendix 347**
 Joas (Joás) (bibl.) **4481**
 Job (Iob, Jób) (bibliai) **3909, 4085, 4306, 4153(4), 4306, 4326**
 Jobi, Michael **4574(50)**
 Joel (bibl.) **3895**
 Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels **4410**
 Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld (Johannes Ernestus, dux Saxoniae) **4127A**
 Johann Georg – dux Saxoniae **4298**
 Johann Georg, Johann Georg szász herceg fia **4298**
 Johann Wilhelm – Herzog von Sachsen-Jülich-Cleve-Berg **4298**
 Johanni, Thomas **3841(2)**
 Johannides, Venceslaus **3737(15)**
 Jodaa (bibl.) **4345**
 Jólkai Mihály **3892(29)**
 Jon, François du, sen. ld. Junius, Franciscus
 Jóna (Iona, Jona) István **4406, 4463, 4515**
 Jonas (Jónás) (bibl.) **4238, 4377, 4570**
 Jóni (Ioni) Tóbiás **4606**
 Joob, Stephanus **4040**
 Jordan, Georgius **3825**
 Jordan, Hermolaus **3825**
 Jorgias Joannes (pseud.) ld. Gorgias, Johann
 Josáfát ld. Iosaphat (bibl.)
 Joseph ld. Iosephus patriarcha és Iosephus, Sanctus Iosephus Flavius (Iosephus Flavius) **4504, 4521**
 Iosephus, patriarcha (Jóseph, József) (bibl.) **3948(4), 3997, 4472, 4499**
 Iosephus, Sanctus (Ioseph, Iosephus, Joseph, József, Szent) (bibl.) **3833, 3950, 3957, 3980, 3991, 4008, 4050, 4052, 4063, 4094**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Josias (Jósiás) (bibl.) **4242**
 Jósika (Josika) István **4553(8)**
 Josue (Józsue, Józsué) (bibl.) **3877, 3989, 4000, 4406, 4424**
 Jovius, Paulus **4039**
 József I. – magyar király, német-római császár (Iosephus, I., Iosephus, I.) **4008, 4198, 4499, Appendix 276, Appendix 318**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 József ld. Iosephus patriarcha és Iosephus, Sanctus József, I., római király ld. József, I., magyar király
 Józsué, Józsué ld. Josue
 Jövedécsi (Jövedetsi) András
 ld. incipitmutató: Kedves ez világi kincs – Noha az égnek, földnek és tengernek ura
 Jubal (bibl.) **3933**
 Judas (Júdás) **4203**
 Judas Thaddaeus, Sanctus – apostolus (Szent Júdás Tádé apostol) **3957**
 Judit (bibl.) **3886**
 Jugovicz, Stephanus **4186**
 Julianus, Sanctus **4578**
 Julius Caesar ld. Caesar, Gaius Julius
 Jung, Martin (M. J.) **4231, 4235**
 Junius, Franciscus (Jon, François du, sen.) **4562**
 Juno (myth.) **4613**
 Jupiter (myth.) **3939**
 Jurko, Jacobus **4606**
 Jursa, Jacobus
Petra Athenaei Tyrnaviensis **4040**
 Just, Joannes **4606**
 Justh (Just), Andreas **4227**
 Justh (Just), Daniel **4227**
 Justh (Just), Franciscus **4227**
 Justinellus, Petrus
Modus fructuose celebrandi missam **3807(1)**
 Justinianus – imperator Romanorum **4102, 4252**
 Justitia (myth.) **4428, 4536**
 Juvenalis, Decimus Junius
 ld. incipitmutató: A bosszúállás jó, életnél is kedvesb – Akkor mások vétkét – Csak annyi kenyeret – Érd meg kalyibáddal – Mennyi gonosz légyen – Minden kincsek felett – Nem derekas elmét illet – Úton-állók közt is
 „Juventus” **4438**
 Jüngling (Iüngling, Jängling), Stephan **3933, 3942, 4056, 4108, 4110, 4171, 4215, 4225, 4330, 4385, 4555, 4622**
 ld. még nyomdamutató
 Jvul, Gabriel ld. Ivul, Gabriel
 K. G. B. ld. Babčáni, Juraj
 K. M. **4242**
 K. S. ld. Köleséri Sámuel, sen.
 K. S. P. ld. Kisztei Péter
 K. Vari, Michael ld. Vári Mihály

- K., Geor. **4111(67)**
 Kabai Ferenc **4343**
 Kabai Bodor (Kabai, Kabai B.) Gellért
Hegyes ösztön a sátánnak anygala **4185, 4404**
A jó előljáróknak a nép közül való kieséseknek
káros voltáról való... elmélkedés **4242(2)**
Traditionum humanarum flagellatio **4124**
4004(4), 4124, 4185, 4189, 4192, 4240,
4242, 4343, 4404, 4530
 ld. még incipitmutató: Mely szükséges legyen
 – Szegedi, Gelei és Martonfalvi György
 – Szép dolog embernek a pályában futni
- Kabat, Michael **4422**
 Kabos Mihály **4017**
 Kacavella, Jeremia ld. Kakavelas, Jeremias
 Kada István **4038, Appendix 340**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Kada Ferenc **4499**
 Kaifás ld. Caiaphas (bibl.)
 Káin ld. Cain
 Kajali Ferenc **3924**
 Kajári (Kajari H.) István **4460(36)**
 Kájoni (Kajoni) János (Gábor)
Calendarium, in quo dies sanctorum... continetur **4459**
Calendarium, in quo omnes sancti... continentur **4184**
Cantionale catholicum. Régi és új, deák és magyar
ájtatos egyházi énekek, dicséretetek, zsoltárok
és litániák **4063(1)**
Cantionale catholicum. Régi és új, deák és magyar
egyházi énekek, dicséretetek és litániák
4063(2)
3957, 4063, 4183, 4459, 4575, Appendix
291, Appendix 316
- Kakavelas (Kacavella), Jeremias
Perenne coelestis providentiae in Transylvaniam
testimonium **4248**
4223, 4248
- Káldi György
Istennek szent akarata, azaz a Nagy Úr Tíz-
parantsolatának... prédikációkkal való
megmagyarázása **4375**
3950, 4183
- Káleb ld. Caleb (bibl.)
 Kállai István **4342(90)**
 Kállai János (bajomi lelkipásztor) **4343**
 Kállai János (debreceni diák) **4342(96)**
- Kállai Kopis (Callai Copis, Copis de Cállo,
 Kopis Kállai) János **3938(18), 4343**
 ld. incipitmutató: Jupiternek hajdan az álom
 a szemében
- Kalmár (Kalmar) Kata ld. Borosjenei István
 felesége
- Kalna, Joannes **3837(21), 3841(20)**
 Kálnási (Kalnassi) András **4422**
 Kálnási (Calnassi, Kalnassi) György **4422, 4428**
 Kálnási (Kalnási) István **4095(7)**
 Kálnási (Calnassi) Sándor **4428**
 Kalnassi, Andreas ld. Kálnási András
 Kalnassi, Georgius ld. Kálnási György
 Kalnási, Stephanus ld. Kálnási István
 Kalocsa János (kecskeméti főbíró) **4004, 4239**
 Kalocsa János ld. Debreceni Kalocsa János
 Kálvin János ld. Calvin, Jean
 Kamarás (Kamaras) Ambrus **4004**
 Kanisich, Joannes **3853**
 Kanizsai Pálfi János
 ld. incipitmutató: Dicsőült helyeken, meny-
 nyei paradicsomban – Ne szállj pörbe
 énelem
- Kántor (Cantor) György (losonci polgár) **4006**
 Kántor (Cantor) György (lőcsei diák) **4143**
 Kapi György **4306(12)**
 Kapi (Kapy) László **4095(4), 4149, 4186**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Kápolnási (Kapolnasi) János **4406**
 Kaposi Juhász Sámuel **4562**
 Kapy László ld. Kapi László
 Karacsy, Nicolaus **4524(4)**
 Karadin, Anna ld. Gutth, Daniel felesége
 Karancsi György **3781, 3876, 3877, 4006,**
4012, 4124, 4402
 ld. még nyomdamutató
- Karansebessius, Michael ld. Haliciu, Mihai
 Karczagújszállási (Karczagújszállási) Márton
4343
- Karkos, Franciscus **3853**
 Karoli Gaspar ld. Károlyi Gáspár
 Károly főherceg, I. Lipót fia **4613**
 Károly, I. angol király ld. Carolus, I., Stuartus –
 rex Angliae
 Károly, II. angol király ld. Carolus, II., Stuartus
 – rex Angliae
 Károly, V. – német-római császár ld. Carolus V.
 – imperator

- Károly, Nagy császár ld. Carolus Magnus – imperator Francorum
- Károly, Borromei Szent ld. Carolus Borromaeus, Sanctus
- Károly, walesi herceg, a későbbi Carolus I., Stuartus ld. Carolus I., Stuartus
- Károly, Wallia fejedelme ld. Carolus princeps Walliae
- Károlyi (Caroli) Ádám **4428**
- Károlyi Éva ld. Károlyi László lánya, Károlyi Éva
- Károlyi (Caroli, Karoli) Gáspár **4365, 4408, 4562, Appendix 334**
- Károlyi (Karolyi) Imre **4260**
- Károlyi (Karolyi) János **4007**
- Károlyi Judit ld. Károlyi László lánya, Károlyi Judit
- Károlyi (Karolyi) László **3886**
- Károlyi László felesége, Sennyei Erzsébet **3886**
- Károlyi László lánya, Károlyi Éva **3886**
- Károlyi László lánya, Károlyi Judit **3886**
- Kassai András **4459**
ld. még incipitmutató: Hálát adok Jézus a te jóvoltodért – Ó kegyelmes szent atyánk
- Kassai Pál **4585**
- Kassai (Cassai), Zsigmond **4402**
- Kassai Michaelis (Michaelis) György **4114(8), 4173(7), 4176(8), 4389**
- Kastenmacher, Johann
Leichen-Lyr bey... Beerdigung dess... Herren Tobias Planckenuaern 3764
- Kasy János **4152**
- Kászoni (Kaszoni) István **4260**
- Kasztal, Franciscus **4038**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Katalin Sziénai, Szent ld. Catharina Senensis, Sancta **4324**
- Katona István (enyedi diák) **4533(32)**
- Kattner, Martha ld. Pfannenschmied, Peter felesége
- Kauffmann, Joannes **4221**
- Kauffmannus Andreas **3701, 4329**
- Kaun, Georgius **4221**
- Kauntz, Bartholomaeus **4223**
- Kaurimski, Esaias **3736(4)**
- Kayser (Keiser), Georg Ulrich **4428**
- Käyser, Matthias **3700**
- Kazai Mihály **3892(18)**
- Kazinczy (Kazinci) András **4323(2), 4373**
- Kázmér, Szent ld. Casimirus, Sanctus
- Keczelei Gergely **4017**
- Keczer (Ketzter) Ádám
Harmonia Agenoridae 4245 4422, 4428
- Keczer Ambrus **3949, 3978, 3979, 4135, Appendix 286**
- Keczer András, jun. (eperjesi diák) **4422, 4428**
- Keczer (Ketzter) András, sen. **4245, 4493**
- Keczer (Ketzter) György **3698**
- Keczer Imre **4492**
- Keczer Katalin ld. Sárosi Márton felesége
- Keczer (Ketzter) László **3698**
- Keczer Miklós **4071(22)**
- Keczer Sándor **3955, 4094(1)**
- Kecskemethi S., Johannes, Kecskemethi Selymes János ld. Kecskeméti Selymes János
- Kecskeméthy Soós, Johannes, Kecskeméthy Soós János, Kecskeméthy Sós János ld. Kecskeméthy Soós János
- Kecskeméti István **3791**
- Kecskeméti (Ketskeméthy) István (debreceni diák) **4342(79)**
- Kecskeméti János **4004, Appendix 279**
- Kecskeméti (Kecskemethi, Kecskeméthy) Pál **4004, 4343**
- Kecskeméti Katona (Kecskeméthy K.) András **4243**
- Kecskeméti Selymes (Kecskemethi S., Kecskemethi Selymes, Selymes Kecskeméthy) János **4240, 4312(9), 4343, 4345(12), 4398(3)**
ld. még incipitmutató: Akik nyereségért nagy földet bejárnak
- Kecskeméthy Soós (Kecskemethi Soós, Kecskeméthy Soós) János **3709, 4138, 4197, 4239, 4472**
- Kecskeméthy Szabó János **4343**
- Kecskeméthy T. (Kecskemethi T., Ketskemethi T.) György **4345(51), 4460(27)**
- Kecskeméthy Vég Mihály
ld. incipitmutató: Mikoron Dávid nagy bú-súltában
- Kegel (Kegelius), Philipp **3816, 4602**
Duodecim pie meditationes solidae 4258
Dwanácteró duchowné nábožné přemyslowánj 3911, 4144
Dwanácteró přemyslowánj duchownjch 4179
- Keglevich Ferenc **4020**

- Keglevich Zsigmond **3992**
 Keil (Kilius), Johann
 Id. nyomdamutató
 Keiling, Georgius **4606**
 Keiser, Georgius Uldaricus Id. Kayser, Georg
 Ulrich
 Kelemen, X. pápa Id. Clemens, X. – papa
 Kelemen Pál **4428**
 Kellio, Nicolaus **3949, 4135, Appendix 286,**
Appendix 287, Appendix 294, Appendix
321
 Kelp (Kelpius), Georgius **4279**
 Kelp (Kelpius), Johann **4592**
 Kelp (Kelpius), Martin
Positiones theologicae ex articulo de magistratu
politico **4591**
Positiones theologicae ex articulo de ministerio
ecclesiastico **4592**
Sub umbra alarum Altissimi **4556**
4171(5), 4219, 4222, 4225, 4279, 4389(11),
4556, 4591, 4592
 Kemény Boldizsár **3892**
 Kemény Boldizsár felesége, Bornemisza Zsuzsanna
 Id. Szentpáli János felesége
 Kemény János – erdélyi fejedelem **4079**
 Kemény János erdélyi fejedelem, korábban Wes-
 selényi István felesége, Lónyay Anna **4079**
 Kemény Kata Id. Bethlen Ferenc felesége
 Kemény (Kemeny) László **4533(7)**
 Kemény (Kemeny) Simon **4533(8)**
 Kémeri Mihály **4342(84), 4460(42)**
 Kemmel, Johann **3847**
 Kempis Tamás Id. Haemmerlein a Kempis,
 Thomas
 Kende Gábor **3788**
 Kendeffy (Kendeffi) Anna Id. Bornemisza Pál
 felesége
 Kendeffy (Kendeffi) Gábor **4533(21)**
 Kendeffy (Kendeffi, Kendeffi) János **4536, 4357**
 Kendeffy János felesége, Teleki Krisztina **4071,**
4536
 Képesi (Képassi) Mihály **3853**
 Kepnis, Joannes **3762**
 Kerekes János **4306(39)**
 Kereskényi (Kereskeny) István
Panegyris luctuosa, qua funebres exequias...
Francisci Rakoczy... prosecutum est... col-
legium Cassoviense **4129**
- 4263**
 Keresköny, Petrus Id. Köröskényi (Keresköny)
 Péter
 Keresztes András **3797**
 Keresztési Sámuel **4077**
 Keresztúri (Keresztuti, Kresztury) László **3992**
 Keresztúri (Kereszturinus) Pál (sárospataki diák)
3892(13)
 Keresztúri Bíró Pál **3796, 3958**
 Keresztúri S. Bálint
 Id. incipitmutató: Az Úristennek titkos böl-
 csessége
4004(2)
 Kereszturinus, Paulus Id. Keresztúri Pál (sárospa-
 takti diák)
 Keresztuti, Ladislaus Id. Keresztúri László
 Kéri (Keri) István **4263(6)**
 Kerner (Kernerus), Andreas **4113**
 Kéry Albert **3984**
 Kéry (Keri, Kery) János
Celsissimi... domini ... Georgii Szelepcheny...
vita, opera et virtutes historice descripta
4106
Martis Turcici ferocia **3860, 4163**
Universae philosophiae scholasticae tomus primus
3994(1)
Universae philosophiae scholasticae tomus secun-
dus **3994(2)**
Universae philosophiae scholasticae tomus tertius
3994(3)
4321, 4443, Appendix 282, Appendix 288,
Appendix 289
 Id. még tárgymutatók, illusztrációk
 Kéry (Kery) Miklós **3981, 3984**
 Keserői P. (Keserüi, Keserűj) István **4342(93),**
4460(48)
 Kesler, Petrus Id. Kessler, Petrus
 Keslerus, Thomas **4574(27)**
 Kessler (Kesler), Petrus **4492**
 Kestnerus, Stephanus **4219**
 Keszei (Ovari, Óvári Keszei) János **3892(20),**
4474
 Keszler, Michael **4221**
 Ketczer, Ladislaus Id. Keczer László
 Ketschau, Jacobus **3762(4)**
 Ketschau, Joannes **3762(2)**
 Ketskemethi T. György Id. Kecskeméti T. György

- Kettner, Fridericus **4193(11)**
 Ketzler Ádám ld. Keczer Ádám
 Ketzler András ld. Keczer András, sen.
 Ketzler, Catharina ld. Sárossi Márton felesége
 Ketzler, Georgius ld. Keczer György
 Keve – magyar vezér **3924**
 Kevély Ferenc **4422**
 Keyser, Stephanus **4556**
 Kézdi-Vásárhelyi Matko István ld. Matkó István
 Kézdivásárhelyi Péter (P. K. V.) **3726, 4080A, 4503**
 Kigalas, Ilarion (Zygalá, Isarius) **4283**
 Kilius, Johannes ld. Keil, Johann
 Kinig (Kinigh, Kinigk), Joannes **3985, 4050, 4090, 4103**
 Kiparsky, Joannes **4606**
 Király (Kiraly) György **4143**
 Király (Kiraly) László **4606**
 Király (Kiraly) Mátyás **4006**
 Király (Kiraly), Sámuel **4606**
 Kiraly Hegy János ld. Regiomontanus, Joannes
 Kirch, Gottfried **4387**
 Kircher, Athanasius **4386**
 Kirchmaier (Kirchmayerus), Georg Caspar **4115(8)**
 Kirschner, Gustavus **4223**
 Kirstenius, Joannes Christianus **4410(13)**
 Kirtscher (Kirtscherus), Martinus **4283**
 Kis Dániel **4406**
 Kis Mihály **4017**
 Kis, Nicholas ld. Tótfalusi Kis Miklós
 Kisdí (Kisdý) Benedek **4008**
 Kiseuits Horuát György ld. Horváth György (pozsonyi kamarai tanácsos)
 Kiskomáromi (Kis-Komaromi P.) István **4312**
 Kiss (Kys, Kyss) Ádám **3716, 3717**
 Kiss (Kissius) Dániel **4428**
 Kiss (Kis, Kyss) Imre
Az igaz hitre vezérlő könyvecske **4376**
Három szép imádságos könyvecske **4291**
Midőn az... Eszterházi Sándor úr eltemetteték **4377**
Midőn a... halál a... Báthori familiának erős három... sárkányfogát megrontotta **4322**
Midőn... Rákóczi Ferenc... temetésével a... Rákóczi házának címeres sasa... szárnyait leeresztette **4145**
4012, 4145, 4291, 4322, 4349, 4376, 4377
- Kiss (Kyss) Pál **4263(4)**
 K[i?]ssel, Joannes **4428**
 Kissel, Michael **4422**
 Kisselbachius (Kisselbachivs), Balthasarus **3938(5), 3939(7)**
 Kissevich-Horváth György, Kissevith Horvath György, Kissevitz Horváth György ld. Horváth György (pozsonyi kamarai tanácsos)
 Kisvárdai P. (Kisvárdai) János **4460(58)**
 Kisztei (K. S. P., Kisztei S.) Péter
Üstökös csillag, avagy... rövid elmélkedés **4469**
4006, 4371, 4387, 4390, 4469
 ld. még incipitmutató: Csuda, mint irtózik minden
 Klára, Szent ld. Clara, Sancta
 Klattovski, Samuel **4606**
 Klausenburger Dávid **4167**
 Klausenburger (Clausenburger, Clausenburgerus) Mihály **4056, 4167, 4215**
 Klein, Abraham **4574(14)**
 Klein, Daniel **4170**
 Klein, Joannes **4111(74), 4219, 4225, 4389(13)**
 Klein, Martinus **4574(26)**
 Klein, Michael (brassói diák) **4574(43)**
 Klein, Michael (szakadati lelkész) **4283**
 Klein, Valentin
Drei neue Pestlieder aus der Sinn- und Lehrreichen **4168(1)**
Ein neu Weynachtslied **4168(2)**
Hochzeitlicher Ehren- und Freuden-Krantz, mit welchem... Stephanus Janky... geziehret und geschmücket **4278**
4111(13-14), 4113, 4168, 4219, 4225
 Kleis Daniel ld. Klesch, Daniel
 Klenerus, Georgius **4492**
 Klesch, Catharina Elisabeth ld. Wirth, Michael, jun. felesége
 Klesch (Carpatischer Kräuterhandler, pseud.), Christoph
Favonio Pomarium hymenaeum... Johannis Bayeri... refocillat ac faecundat Christophorus Klesch **3822**
Gutte Wirtschafft dem edlen neuen Ehe-Paar... Michael Wirth und J. Catharinen Elisabeth Kleschin **3823**
3733(4), 3737(8), 3822, 3831, 3906, 3908, 3909, 3912, 3913, 4175A(4)

- Klesch, Christoph felesége, Stephan, Margaretha **3908, 3909, 3912**
- Klesch, Christoph lánya, Klesch, Dorothea **3909**
- Klesch, Christoph lánya, Klesch, Susanna **3908, 3912, 3913**
- Klesch (Kleschius), Christoph Daniel
Dissertatio de jure peregrinantium **4298(1)**
Immanuel! Lux sub cruce et crux sub luce **3824 3912(4)**
- Klesch (Kleis, Kleschius, Kléss) Daniel
Bene omnino venerit hospes... , vir Hermolaus Jordan de Zakliczyna **3825**
Daniel et Johannes... zu den hochzeitlichen Ehren-Tag des... Johannis Schwarzii **3778**
Festorum anniversariorum et primariorum natiuitatis, resurrectionis, adscensionis Christi... 4127A, 4127B
Hertzbrüderliches Mittheiden gegen den... Herrn Christophoro Kleschen **3912**
Illustrissime et excelsissime princeps ac domine, ... Stanislæ Heraclie **3735**
Salutatio, qua... princeps ac dominus... Stanislæus Heraclius... exceptus fuit **3708**
Specimen reale fidelitatis Kleschianæ parodia poetica **3947**
3737(2), 3818, 3823, 3824, 3825, 3828, 3830, 3831, 3906, 3909, 3912, 3913, 3947, 4298, 4410, Appendix 283
- ld. még incipitmutató: Kegyelmes gróf uram, Isten hozta nagyságod – Szerezd meg magyar versekkel ... herceg ... a főiskolát – Szerezd meg magyar versekkel ... herceg ... ellenségeket – Szerezd meg magyar versekkel ... hercegek
- Klesch, Daniel felesége, Gruber (Gruberia Semp-roniana), Elisabeth **3824, 3828**
- Klesch, Dorothea ld. Klesch, Christoph lánya
- Klesch, Elias Daniel **3912(5)**
- Klesch, Katharina Elisabeth ld. Wirth, Michael, jun. felesége
- Klesch, Susanna ld. Klesch, Christoph lánya
- Kleschius, Christophorus Daniel ld. Klesch, Christoph Daniel
- Kleschius, Daniel ld. Klesch, Daniel
- Kléss Daniel ld. Klesch, Daniel
- Kleusch, Bartholomæus **4556, 4591**
- Kleych, Václav **4550**
- Klibnitz ld. Simplicianus, Joannes Theodatus (pseud.)
- Klobucsnik, Paulus **3923**
- Klobusiczki (Klubusiczki), Paulus **4241**
- Klockner, Margaretha ld. Franck, Valentinus, jun. felesége
- Klubusiczki, Paulus ld. Klobusiczki, Paulus
- Knesebeck, Thomas von **4292**
- Knezovich Zsigmond ld. Farkas János
- Knoll, Christoph **4455**
- Knottus, Odoardus **3706**
- Koberger, Anton **4474**
- Kobzos István **4017**
- Koch, Georgius **4283**
- Koch, Matthias **4210**
- Koch, Michael **4606**
- Kochmeister, Samuel
Memoria laesa reparanda, augenda conservandaque **3869**
- Kocsi Csergő (Kocsi) Bálint **4343**
- Kocsi János **4004, 4343**
- Kodor Péter
ld. incipitmutató: Körülvettek halálnak sérelmi
- Koháry (Kohari) Farkas **3926**
Sodalitas Maior Magnae Dominae Nostrae et semper Virginis Mariae Elisabeth Visitantis **3926(1)**
- Koháry (Kohari), Gábor **3985, 4040, 4090**
- Koháry (Kohari) János **3924, 4050**
- Kohlesius, Jodocus Guilielmus **3759**
- Kolais, Franciscus ld. Kollais, Franciscus
- Kolar, Andreas **4422**
- Kollais (Kolais), Franciscus **4040, 4090**
- Koller, Franciscus **3750**
- Koller, Joannes **4444**
- Kollonich (Kollonics, Kollonicz, Kollonitz, Kollonicz), Leopold **3859, 3977(1), 4270, 4318, 4371, 4375, Appendix 319**
- Kolossy György **4444**
- Kolosvári István (egri kanonok) **3838, 4139**
- Kolozsvári K. (Kolosvari, Kolosvari K., Kolosvári, Kolozsvári) István (enyedi professor) **3938(17), 3939(10), 4305(2), 4354, Appendix 345**
- ld. még incipitmutató: A föld kerekségén
- Komarinus Cs., Georgius ld. Komáromi Csipkés György
- Komáromi (Comaromi) György **4406**

- Komáromi (Comaromi) Györgyné **4406**
 Komáromi (Comaromi) István **4017, 4406, 4585**
- Komáromi (Comaromi) János **4070(4)**
 Komáromi (Comaromi) Márton **4017**
 Komáromi Mihály **4004, 4343**
 Komáromi Péter (debreceni kántor) **4343**
 Komáromi (Comaromi) Péter (debreceni diák) **4342(20)**
 Komáromi A. (Comaromi A.) János **4460(43), 4342(73)**
- Komáromi Csipkés (Comaromi C.) György, jun. **4244(11)**
 Komáromi Csipkés (Comár. C., Comarinus, Comarinus C., Comarinus Csipkes, Comaromi C., Comáromi C., Georgius Nicolai Thysanodes, Komarinus Cs.) György, sen.
Analysis Apocalypseos sparsim et summarie exegetica **3891**
Analysis Epistolae Pauli apostoli ad Hebraeos **4125**
Analysis Epistolarum Pauli apostoli ad Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses et Thesalonicensis **4126**
Catalogus operum Georgii C. Comarini **4136**
Concionum sacrarum centuria secunda **4239**
Dissertatio theologica de morte et obitu Mosis **3961**
Molimen Sisyphium, hoc est frustraneitas conatus **3792**
Molimen Sisyphium Hungarice editum **3793**
Pápiastaság újsága **3725**
3704, 3709, 3725, 3792, 3793, 3797, 3798, 3799, 3800, 3891, 3961, 4004(1), 4125, 4126, 4136, 4192, 4237, 4239, 4242, 4342(115), 4402, 4460(20), 4469, 4513, Appendix 339, Appendix 345(1)
 ld. még incipitmutató: Mint ki könnyen törő homlokával
- Komáromi Sülye István **4399**
 Komenský, Jan Amos ld. Comenius, Joannes Amos
- Komjátszegi Andrásné **4532**
 Komlosi Mária ld. Bacsokay Újlaki György felesége
- Komnénosz Mánuel ld. Manuel Comnenus
 Kondorosi János, jun. **4342(108), 4460(55)**
 Kondorosi János, sen. **4512**
- Konkoly László **4090**
 Konstantin császár, Nagy ld. Constantinus, Magnus – imperator
 Konta György ld. Diószegi Konta György
 Konyári István **4460(72)**
 Kopcsányi Márton **4166**
 ld. még incipitmutató: Ez a nap, melyet az szerzett – Istennek boldog angyala – Kérlek, én zarándok lelkem – Mária, malaszt-nak anyja – Ó én megváltó, szép Jézusom – Ó én szerelmes Jézusom
- Kopeczky Mihály **Appendix 333**
 Kopernikusz ld. Copernicus, Nicolaus
 Kopis Kállai János ld. Kállai Kopis János
 Kopp, Anton Ernst **Appendix 278**
 Koppisck, Michael Friederich **4410(12)**
 Korenus Jakab ld. Corenus, Jacobus
 Kornéli (Korneli) János **Appendix 310**
 Kornis Zsigmond **3791**
 Korompai (Korompay) Péter **3853, 4103, 4273**
 Koronthaly (Korontaly), Sigismundus (Si.Ko.) **3757**
 Korotnoki, Samuel **4090**
 Korroda, Martin **4102**
 Kossovicz (Kossovich), Ferdinandus (Ferdinandus Andreas) **4040, 4090, 4155**
 Kostolany, Gabriel ld. Kosztolányi Gábor
 Kosztka István **4038**
 Kosztka Szent Szaniszló ld. Stanislaus Kostka, Sanctus
 Kosztolányi (Kostolany) Gábor **4499**
 Kott, Anna Barbara ld. Schwart, Johann felesége
 Kott, Georg **3742**
 Kotterbakovicz, Stephanus **4130, 4186**
 Kotterus, Christophorus ld. Kötter, Christoph
 Kovács András felesége, Dobozi Kata **4015**
 Kovásznai Mihály **4553(5)**
 Kovásznai Péter, jun. **4070(24), 4312**
 Kovásznai Péter, sen.
 ld. incipitmutató: Az Isten tanúit meggyőző bestia
- Kovácsnai Péter, sen. felesége, Putnoki Judit **4312**
 Kovásznai I. (Kovasznai, Kovásznai) Péter **3893, 3962, 4312**
 Köhler, Georgius **4606**
 Köleséri Mária, Köleséri Sámuel, sen. lánya ld. Hodosi Sámuel felesége

- Köleséri Mihály ld. Köleséri Sámuel, sen. kisia
 Köleséri Sámuel, jun.
Disputatio philosophica de existentia divinitatis
4240
Disputatio theologica de Evangelio **4241**
 ld. még incipitmutató: *Hadd én is mutassam*
fiúi szerelmem
4312(13), 4398, 4406, 4460
- Köleseri (K. S., Koleseri) Sámuel, sen.
Aranyalma, avagy alkalmas időben mondott
ige **3877**
Atyai dorgálásnak jóízű gyümölcse, avagy... halot-
ti elmélkedés... Dobozi Kata asszonynak...
teste felett **4015**
Értelmes katekizálásnak szükséges volta, avagy...
üdvösséges elmélkedés **4405**
Istennek... szolgáló Dávid pátriárka, avagy...
halotti üdvösséges tanítás **4242(1)**
Josue szent maga eltévelyése, avagy háznépbeli
isteni tiszteletnek és könyörgésnek gyakor-
lása **4406**
Szem gyönyörűségének mértékletes siratása, avagy
halotti rövid elmélkedés **3794**
Szentinás rázmájára vonatott félkeresztény, avagy
igaz vallás színes vallójának próbaköve
4127(1)
3877, 4004, 4015, 4127, 4192, 4240, 4241,
4242, 4244, 4342(2), 4343, 4345(1),
4398, 4460, 4463, 4464, 4516, Appen-
dix 292
 ld. még incipitmutató: A kerek ég alatt nin-
 csen – A nagyravágyó méltóság – Az új
 fazék sokáig eltartja – Jóságot keresni
 nem kicsiny mesterség – Ó mely rettene-
 tes dolog léssen – Ragyogván tündöklök
 az igazság napja – Régen Elizeus az Illyés
 prófétát – Senkinek éjjeli s nappali mun-
 kája – Sok szép tudós elmét szült – Sok
 tudós munkákkal bővös
- Köleséri Sámuel, sen. felesége, Domján (Domián)
 Anna **4244**
- Köleséri Sámuel, sen. kisia, Köleséri Mihály
4244
- Köleséri Sámuel, sen., lánya, Köleséri Sára **4244,**
4460
- Köleséri Sámuel, sen. lánya, Köleséri Zsuzsanna,
4244, 4460
- Köleséri Sára ld. Köleséri Sámuel, sen. lánya
- Kölgyesi Balázs **4343**
- Kölkedi (Kölykedi) Imre **4399**
- Kölsch (Kölsch), Martin **4280, 4556, 4591**
- Kölykedi Imre ld. Kölkedi Imre
- Kömlei O. (Kömlej O.) Miklós **4342(103),**
4460(52)
- König, Joannes **4606**
- Köpeczi Balázs **4343**
- Körmendi György (szalontai lelképásztor) **4343**
- Körmendi György ld. Körmendi K. György
- Körmendi Sámuel **4243**
- Körmendi B. (Körmendi) Péter **4461, 4512,**
4518
 ld. még incipitmutató: Szükséges dolog egy,
 Krisztus Urunk mondja
- Körmendi K. (Körmendi) György (füzesgyarmati
 tanító) **4399**
- Körnerus, Andreas **4111(18)**
- Körösi (Körösi) Gergely **4343**
- Körösi István
 ld. incipitmutató: Figyelmetes keresztények,
 kik ide gyűltek – Szomorú a halál a
 gyarló embernek
- Köröskényi (Keresköny) Péter **4155**
- Körtvélyesi S. (Körtvélyesi) György
 ld. incipitmutató: Isteni rendelés felől lett
 háborgás
- Kőszegi Gáspár István **3717(4)**
- Kőszegi István **4017**
- Kőszeghy Simon Zsigmond (Kőszeghy Simon)
3750, 3752
- Kötter (Kotterus), Christoph
Hans Fromm-Mann, das ist warhafftiger Bericht
einer verzuckten Personen **4570**
- Kracker (Cracker), Bernhard **4580, 4597, 4621**
- Kramer (Cramer, Cramerus), Caspar **4111(58),**
4172, 4219
- Kramer (Cramer, Cramerus), Petrus **4281**
- Krandi, Joh. Georg. ld. Kraudi Joannes Georgius
- Kraudi, Erasmus **4102**
- Kraudi (Krandi), Joannes Georgius **4114(12),**
4173(9), 4176(11)
- Kraus (Krauss), Georg (segesvári lelkész) **4556,**
4592
- Kraus (Kravs), Georgius (notarius publicus)
4222
- Krauss (Krauß), Benedictus **4606**
- Krauss, Georgius ld. Kraus, Georg

- Krauss (Krauß), Hans Georg **4210**
 Krausz, David
   ld. nyomdamutató
 Krausz, Michael **4221**
 Krausz, Stephanus **4329**
 Kravs, Georgius ld. Kraus, Geoergius
 Kray, Pavel **4421(3)**
 Krebs, Joannes **4606**
 Krehan, Georgius **4606**
 Kreisch, Caspar **4457**
 Krempes (Krempesius), Joannes, jun. **4111(78), 4171, 4219, 4223, 4224, 4225, 4283, 4329, 4389(12), 4556, 4591**
 Krempes, Joannes, sen. **4224, 4283**
 Kresling (Kreßling), Joannes **4606**
 Krestiansky, Michael **4422**
 Krestianszky, Job (pseud.) **3704**
 Kresztury, Ladislaus ld. Keresztúri László
 Kretschmer, Adam **4410(7)**
 Kretschmer, Ephraim **3837(24-26), 3907, 4542**
 Kretschmer (Kretschmerus, Kretsmerus), Joannes **3749(3), 3809, 3820A, 3840, 3841(1), 3847**
 Kretschmer, Joannes, előtte Raduchus, Leonhardus felesége, Reiter, Dorothea **3809**
 Kretschmer, Joannes második felesége, Kulmann (Culmann, Culmannia, Culmanniana), Rosina **3809, 3820A, 3840**
 Kretschmerus Johannes, Kretsmerus, Ioannes ld. Kretschmer, Joannes
 Kreutzer (Creutzer, Krevczer), Michael **4329, 4556, 4591**
 Kreützer (Creützer), Daniel **4422, 4428**
 Krevczer Mich. ld. Kreutzer, Michael
 Krisenperger, Franciscus **4090**
 Krizbai György **3797, 4004**
 Krizbai János **4533(5)**
 Krizbai D. Márton **4385**
 Krmann (Kрман), Daniel **4550, Appendix 342**
 Kroner, Georgius **3992**
 Kronosz (myth.) **4158**
 Krőzus ld. Craesus
 Krumholz, Ján
   Dwanáctero duchowné nábožné premyslowánj
   3911, 4144
   4179, 4258
 Kubica (Kubici), Joannes Wenceslaus **3851, 4042**
- Kubinsky, Adamus **4492**
 Kubinyi László **4017**
 Kuhay, Georgius **4606**
 Kulmann (Kvlmannus), Michael **3840**
 Kulmann (Culmannia), Rosina ld. Kretschmer, Joannes második felesége, Kulmann (Culmannia), Rosina
 Kun István
   Hét napí útítárs, azaz a hétnek minden napjaira rendeltetett... imádságok **4137**
 Kunszentmiklósi Sz. (Kun Sz. Miklósi) István **4243**
 Kuntzius, Martinus **4428**
 Kunwald, Caspar de **3881A**
 Kunzman, Samuel **3907**
 Kurbatsch, Michael **4606**
 Kurtösy Stephanus ld. Kürtösy István
 Kurtsch, Joannes **4170**
 Kutas (Kútas) István **4553(2)**
 Kühl, Michael **4606**
 Kühn, Joannes **4606**
 Kühn, Petrus **4606**
 Kühner, Maria ld. Pollentarius, Nicolas Mauritius felesége
 Künn, Joannes **4284**
 Kürillosz, Szent ld. Cyrillus, Sanctus
 Kürner Jakab ld. Kürner, Johann Jakob
 Kürner Janos ld. Kürner, Johann Jakob
 Kürner, Johann Jakob, jun. **3872, 4291, 4453, Appendix 280**
   ld. még nyomdamutató
 Kürner, Johann Jakob, sen. **3872**
   ld. még nyomdamutató
 Kürosz – perzsa király ld. Cyrus – rex Persarum
 Kürtösy (Kurtösy, Kürtösi) István **3985, 4050**
 Kürtösy András **3750**
 Kürtösy Ferenc **4153**
 Kürtzer (Kürtzerus), Daniel **4219**
 Kvassay István **4373**
 Kvlmann, Rosina ld. Kretschmer, Joannes felesége
 Kvlmannus, Michael ld. Kulmann, Michael
 Kys, Kyss, Adamus ld. Kiss Ádám
 Kyss Imre ld. Kis Imre
 Kyss Paulus ld. Kiss Pál

- Labsánszky (Labsansky, Labsanzky) János **4135**,
Appendix 286, Appendix 287, Appendix 294
- Lacheviz, Joannes Adamus **4119**
- Lachovicz, Georgius **4263(3)**
- Lactantius, Lucius Caecilius Firminianus **4429**
- Ladislau, Sanctus – rex Hungariae ld. László I.,
 Szent, király
- Ladiver, Daniel **3846(5), 3913(2)**
- Ladiver (Ladiverus), Elias, jun.
*Controversiarum metaphysicarum disputatio
 prima de natura ontologiae et ente* **4280**
*Controversiarum metaphysicarum disputatio
 altera de analogia entis et affectionibus* **4279**
*Controversiarum metaphysicarum disputatio
 tertia de affectionibus entis* **4329**
*Natale victoriarum praesagium... Emerici Thö-
 köli* **4486**
*Redux Diana in orbitam, lumine hymenaeis...
 Melchiori Schnitz* **3871**
Summa controversiarum metaphysicarum **4487**
Summa metaphysicae Aristotelicae **4590**
Summulae logicae **3777A**
*Sympenasmata philosophiae rationalis ex prima
 mentis operatione deducta* **4281**
Theses evangelicae Dominicae XVI. Trinitatis
4488
Thus ad aram Deo homini, Jesu Christo **4216**
Torcular Engaddi **4489**
**3834(8), 3850, 3909(4), 3913(1), 4276(20),
 4422, 4423, 4483, 4524, 4540, 4607(2),
 Appendix 283, Appendix 304**
- Ladiver, Elias, jun. felesége, Sinapia, Helena,
 korábban Černák, Samuel, majd Restiarius,
 Joannes felesége **4483, 4524, 4540**
- Ladiver, Elias, minimus **3846(5), 3913(3)**
- Ladiver, Samuel **4560**
- Laetus, Joannes **4558**
- Lajos württembergi herceg ld. Ludwig von Würt-
 tenberg
- Lajos, II. – magyar király (Ludovicus II. – rex
 Hungariae) **3855**
- Lajos, XIV. – francia király ld. Ludovicus, XIV.
 – rex Galliae
- Lakatos, Franciscus **4306(31)**
- Lambeck, Peter **4127A**
- Lan., Lau[rentius?] **3837(22)**
- Landerer, Johann Michael **4547**
- Landovics (Landovics Váli) György
*Nexus Europaei glorioso nexui aurei torquis
 inscripti* **3984**
Sex insulae fortunatae, seu laurea philosophica
3985
3981
- Landovics István
*Etválasztott jub, melyet az halál, mint a farkas...
 elragadott..., azaz a nébai... Jakusith Zsu-
 zsanna asszonyinak... a... világból boldog
 kimúlása* **4100**
- Landres, Joannes de **3989**
- Lang, Andreas **4606**
- Lang (Langius), Daniel **4171(8), 4219, 4225,
 4389(14)**
- Lang (Langh) János, jun. **4584, 4585, 4609**
- Lang János, sen. (kassai bíró) **4584**
- Lang, Joannes (eperjesi diák) **4428**
- Lang, Joannes (wittenbergi diák) **4176(18),
 4584**
- Lang (Langius), Matthias **3907**
- Lang, Mauritiz **3861, 4038, Appendix 332**
- Lang (Langius), Paulus **4111(31)**
- Langhfelner, Daniel **3992**
- Langius ld. Lang
- Langius, Daniel ld. Lang, Daniel
- Langó Mátyás
*Bonum principium, consequentiae pessimae, seu
 Carolus Stuardus* **4323**
- Langsfeld, Christianus **3818(4), 3906**
- Langsfeld, Tobias **4606**
- Lani (Lany), Christoph **3740**
- Lani, Christoph felesége, Weltzer, Susanna **3740**
- Láni, David **4540**
- Lani, Georgius (David Constans) **4114,
 4175A(11), 4193(16), Appendix 286**
- Lani, Joannes **4492**
- Lani (Lany), Martin
*Ehr-Leistung, welche zu Vermehrung der hoch-
 zeitlichen Sollenität des... Christophori
 Lany... abgestattet* **3740**
- Lani (Lanij), Matthias **4219**
- Lani (Lanii), Michael **3701, 4329**
- Lani, Paulus **4428, 4492**
- La-Nou, Joannes
 ld. nyomdamutató
- Lany, Christoph ld. Lani, Christoph
- Lany Martin ld. Lani, Martin

- Lar (myth.) **4422**
 Laskó Lőrinc **4343**
 Laskói István
 ld. incipitmutató: Sok nyomorúság mi életünkben, hogy megkeseríté
 Laskói B. (Laskoi) István (debreceni diák) **4342(67), 4345(61)**
 László, I., Szent – magyar király (Ladislavus I., Sanctus – rex Hungariae) **3957, 4102, 4116, 4435**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Lászlófi András **4306(43)**
 Laurenti (Lavrenti), Joannes
Συζήτησις de vitae termino **3699**
3834(12)
 Laurentius, Joannes (szebeni diák) **4111(87), 4219, 4225**
 Laurentius, Sanctus (Lőrinc, Szent) **3957**
 Laurentius, Sanctus, archidiaconus et martyr (Lőrinc, Szent, földiakonus és vértanú) **4175A(19)**
 Lausanne, David conte de **3939(15)**
 Lavrenti, Joannes ld. Laurenti, Joannes
 Lázár (bibl.) (Mária és Márta testvére) **4495**
 Lázár (bibl.) **4480**
 Lazari (Lazarus), Augustin
Status Christianorum in hoc statu. Frommer Christen Zustand in diesen Thränen-Land **4542(1)**
3847
 Le Vasseur de Beauplan, Guillaume (M. L. V.) **3993**
 Lécz-f., Valentinus ld. Lészfalvi Bálint
 Lednický (Lednicenus, Lednicki, Lednitzki), Jeremiáš (I. L. C. L.) **3837(1), 3841(6), 3972**
 Leeuw, Jacob **4392**
 Legrany, Joannes **3918**
 Lehel, magyar vezér **3924**
 Lehmann, Georg Heinrich **4193(18)**
 Lehmann, Georgius (szuperintendens) **4193(4)**
 Leleszi (Lelessius) János **4050**
 Lendner, Zacharias **4422**
 Lendvai (Lindvai, Vizkeleti Lyndvai) Márton **4200, 4342(101), 4460(49)**
 ld. még incipitmutató: Levegő egeknek, mennynek és tengernek
 Lengfелner (Lenghfелner), Daniel **3992**
 Lengfелner, Johann **3715**
 Lengfелner, Johann felesége, Szovenczin, Maria **3715**
 Lengyel, Franciscus **4260**
 Leo, XI. – papa (Leó, XI. – pápa) **4205**
 Leonhard, Michael **4111(27)**
 Leonhardi, Joannes **4172, 4283, 4623**
 Leonides
 ld. incipitmutató: A pajzs volt nékem védőm
 Leporini (Leporinus), Nicolaus **4175A(7)**
 Leprich (Leprichius), Georgius **4111(54)**
 Leps, Georgius **4230**
 Lerch, Johann Martin **4200**
 Leslie (Leszlie), Jacobus
Sacratissimae caesareae regiaeque majestatis intimus consiliarius... Jacobus Sacri Romani Imperii comes a Leszlie **4246**
 Lessius, Leonardus **3994**
 Lészfalvi (Lécz-f.) Bálint **4355(11)**
 Leszlie, Jacobus ld. Leslie Jacobus
 Letenyey (Lethenyey) Pál **4013(4)**
 Letz, Laurentius **4332(2)**
 Letz, Martha ld. Closius, Martin felesége
 Letz, Stephanus **4332**
 Leusden, Johann **3938(2), 4226, 4508**
 Lévai (Levai) Máté **4428**
 Lévai P. János **4342(99)**
 Lévai P. (Levai) Sámuel **4342(57), 4345(55)**
 Levaković, Rafael
Magyarország tüköre **3710, 4347A**
Speculum Hungariae **3711**
 Leyen, Karl Kaspar von der (Carolus Caspar a Petra) **3947**
 Liberhirt, Simon
 ld. nyomdamutató
 Lichtenstein-Kastelkorn, Karl von **4163**
 Lidl, Bernardus Josephus **4119**
 Lidl, Joannes **4040**
 Liefmann (Liffman), Michael **3717(1), 3834(1), 4174, 4175A(3)**
 Lienperger, Wenceslaus **3750, 3752**
 Liffmann, Michael ld. Liefmann Michael
 Linda, Lucas de
Le relationi et descriptioni universali et particolari del mondo **3866, 3940**
 Lindnerus, Joh. Ernestus **4193(33)**
 Lindvai Márton ld. Lendvai Márton
 Lintschinger, Andreas **4007**
 Lipót, I. – magyar király és német római császár

- (Leopoldus I. – imperator)
*Nos Leopoldus, ... Romanorum imperator...
tudtára adjuk mindeneknek* **3712**
*Nos Leopoldus, ... Romanorum imperator... ad-
juk tudtára mindeneknek* **3766**
**3720, 3763, 3790, 3830, 3859, 3860, 3894,
3922, 3924, 3927, 3947, 3970, 3973,
3977(1), 3984, 3987, 3988, 3989, 3994,
4008, 4009, 4034, 4039, 4040, 4051,
4094, 4097, 4102, 4119, 4135, 4149,
4158, 4163, 4266, 4318, 4356, 4374,
4381, 4425, 4428, 4435, 4500, 4508,
4527, 4604, 4613, 4624**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Lipót, I. felesége, Eleonóra Magdolna Terézia –
magyar királyné **4270**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
Lipót, I. felesége, Claudia (Clavdia) Felicitas, né-
met-római császárné, magyar királyné **3922,
3927, 3970, 3973, 4097**
Lipót József főherceg (1682–1684) **4433**
Lippai Sámuel **3706**
Lippay György **3894, 4441**
Lippay János, zombori
*Calendarium oeconomicum perpetuum, azaz esz-
tergomi érsek urunk... pozsoni gondviselőjé-
nek majorságról írt lajstroma* **3968, 4605**
3977(1), 4027
Lippay Kristóf **4155**
Lippay Miklós **3975**
Lippisch, Georgius **4428**
Lippisch (J. L. C. S. P.), Joannes **4421(5)**
Lippóci (Lippoci) Miklós
*Jubilum ecclesiae evangelicae Cassoviensis,
azaz... prédikáció* **4424**
Lipsius, Justus **3956, 3966**
ld. még incipitmutató: Minden világi dicső-
ség
Liscutin, Alexander
*Unbestürzte Freude oder Kunst beharrlicher
Frölichkeit* **4270(1)**
Liszikai András **4345(6), 4405, 4460(6)**
Liszikai István **4343, 4460(8), 4517**
Lisznyai Kovács (Lisznyai, Lisznyai K., Lysnai)
Pál
*Catalogus monarcharum et dynastarum, seu
regum* **4297**
Professionum scholasticarum... propositarum
pars prima **4464**
**3938(16), 4240, 4244(3), 4297, 4342(8),
4345(9), 4398(2), 4460(11), 4464,
4582, 4584**
ld. még incipitmutató: Meum, tuum felett
mikor versengenek – Négy birodalmakat
rendelt – Valamint hogy nagyobb a lélek
a testnél
Livius, Titus **3956, 3966**
Lochner (Lochnerus), Johann Andreas **4276(8)**
Loehnerus, Christophorus ld. Löhner Christoph
Loiola, Ignatius ld. Ignatius de Loyola, Sanctus
Lomnický z Budče, Simon **4156**
Lomniczai Kissevith Horvath György ld. Hor-
váth-Kissevich György
Longhi, Gioseffo
ld. nyomdamutató
Lónyay Anna ld. Kemény János erdélyi fejedelem
felesége
Lórántffy (Lorantfi) Zsuzsanna ld. Rákóczi
György I., erdélyi fejedelem felesége
Lorentz, Conrad **4210**
Lorenz, Rosa ld. Hintz, Math. felesége
Loretis, Ferdinandus de **3985**
Losonci (Losoncius) István (Temesvár kapitánya,
?–1552) **4373**
Losoncz András **4312(11), 4343**
Losoncz István (debreceni diák) **4460(76)**
Losoncz István (megh. 1681 előtt) **4343**
Loth (bibl.) (Lóth) **4203, 4472**
Lothar II., – imperator **4135**
Lotz, Martha ld. Rauss, Andreas felesége
Lovczani, Franciscus **4263(1)**
Love, Christopher **4470**
Loyolai Szent Ignác ld. Ignatius de Loyola, Sanctus
Löbrynus Novoměstský, Daniel
*Pohádky duchownj nebo rčežj w podobenstwj
powěděné* **4058**
Löcsei Pál
ld. nyomdamutató
Löhner (Loehnerus), Christoph
*Křestianůw protjwenstwj snassegicjch lux et
veritas, swětlo a prawda, to gest nabožne
modlitby* **3969**
4410
Löprich, Georgius **3875(5), 4219**
Lőrinc, Szent, fődiákonus és vértanú ld. Lauren-
tius, Sanctus, archidiaconus et martyr

- Lösch, Christophorus **4111(81), 4219**
 Löw, Andreas **4410(5)**
 Lubeciensis, Christianus ld. Northof, Christian
 Lublinski, P. A. **4158**
 Lubomirski (Lvbomiersky, Lvbomyrsky), Stanisław Herakliusz (1642–1702), a Szent Római Birodalom hercege **3708, 3735, 3825, 3906, 3947**
 Lubovienksi Ferenc **3950, 3952, 3957**
 Luc. ld. Lucas, Sanctus, evangelista és Lucanus
 Lucae (Luca), Nicolaus **4059(15), 4173(15), 4176(17)**
 Lucanus (Luc.), Marcus Annaeus **4203, 4469**
 ld. még incipitmutató: Békességes tűrés – Én lések legelső – Ízetlen volt néki – Tudni kell természet – Vájjék meg udvartól
 Lucas, Sanctus, evangelista (Luc., Lukács, Szent, evangélista) **3751, 3893(5), 3923, 3928, 4017, 4139, 4355(9), 4380, 4402(1), 4486, 4576, 4588, 4606, Appendix 298**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Luchtmans (Luchtmaas), Samuel **Appendix 345**
 „Lucretia” **4082**
 Ludecus, Joannes-Christophorus **3821(2)**
 Lüdekenius, Thomas ld. Lüdicke, Thomas
 Ludmilla, Sancta **4116**
 Ludovicus, II. – rex Hungariae ld. Lajos, II. – magyar király
 Ludovicus, XIV. – rex Galliae (Lajos, XIV., francia király) **4385**
 Ludovicus, Conrad ld. Ludwig, Johann Konrad
 Ludovicus, dux Wirtembergiae ld. Ludwig von Württemberg
 Ludovicus Rudolphus ld. Ludwig Rudolf
 Ludwig (Ludovicus), Johann Konrad
 ld. nyomdamutató
 Ludwig Rudolf (Ludovicus Rudolphus) – Anton Ulrich von Braunschweig–Lüneburg fia **4298**
 Ludwig von Württemberg (Lajos, Ludovicus, dux Wirtembergiae) **4127A, 4607, 4613, 4616**
 Lugosi (Lugasi) Ferenc **4306(18)**
 Lugosi (Lugasi) István **4306(17)**
 Lukács, evangélista, Szent ld. Lucas, Sanctus evangelista
 Lupinus, Georgius **4276(14), 4283**
 Lusensky, Franciscus **3924**
 Luther (Luth., Lutherus), Martin
Catechesis minor... Martini Lutheri Germanice et Latine 4055
Catechesis minor... Martini Lutheri Latine et Ungarice 4543
Der gantze Psalter des königlichen Propheten Davids 4544
Der kleine Catechismus 3914
3725, 3817, 3914, 3918, 3923, 3942, 4003, 4029, 4050, 4055, 4122, 4181, 4203, 4259, 4284, 4337, 4427, 4436, 4543, 4573, 4574, 4603, 4619
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Lutsch (Lutschius), Georgius **4276(21), 4285**
 Lutsch (Lutschius), Johann, jun. **4111, 4276(17)**
 Lutsch, Johann, jun., előtte Simonius, Johann felesége Simonia, Anna-Maria **4111**
 Lutsch (Lutschius), Johann, sen. **4111**
 Lutsch, Martin **4111(19), 4219**
 Lutschius, Georgius ld. Lutsch, Georgius
 Lutschius, Joannes ld. Lutsch Johann
 Lux, Michael **4606**
 Luzenszky, Alexander **4438**
 Luzenszky, Ladislaus **4438**
 Luzinski (Luzenski), Joachim **4043, 4204, 4205**
 Lüdicke (Ludekenius, Lüdekenius), Thomas
Oratio orationum. Ss. orationis Dominicae versiones praeter authenticam fere centum 4292
 Lümbriger, Michael **4170**
 Lvbomiersky, Stanisław Heraclivus ld. Lubomirski, Stanisław Herakliusz
 „Lyciscus” **4199(25)**
 „Lycogenes” **3742**
 Lyser, Wilhelmus **3907**
 Lysippus **4199(30)**
 Lysnai Pál ld. Lisznyai Kovács Pál
 M. C. D. **3717(2)**
 M. C. S. ld. Seelmann, Christian
 M. D. ld. Dézsi Márton
 M. Ferencz **4006(2)**
 M. I. F. N.
 ld. incipitmutató: Tebenned bíztam, én Istenem, ne hagyj soha megszégyenülnöm
 M. J. ld. Jung, Martin
 M. J. R. G. L. ld. Röser, Jacobus
 M. L. **4175A(13–14), 4176(2)**
 M. L. V. ld. Le Vasseur de Beauplan, Guillaume

- M. M. I. Id. Institoris, Michael
M. R. **4427**
- M. T. C., M. T. Cic. Id. Cicero, Marcus Tullius
M. T. F. Id. Tolvay Ferenc
- M. Tótfalusi Kis Miklós Id. Tótfalusi Kis Miklós
M. Vásárhelyi Töke István Id. Vásárhelyi Töke István
- Machnitius, Catharina Id. Simonides, Joannes felesége **3736**
- Machnitius, Thomas **3736**
- Macrobius, Ambrosius Theodosius **4497**
- Madarász Márton
Kisdedeknek a kegyességben való mindennapi gyakorlások **3713(2)**
Luther Márton kisebbik katekizmusa, azaz a keresztényi hitnek fundamentumáról való ... oktatása **3713(1)**
- Madeweis (Madewisius), Friedrich
Tractatus cometographicus, to gest o zgewenj a w nowě vkázanj toho neobyčejně dlaubého a strašlivého comety **4390**
4371, 4387, 4390, 4391, 4469
- Madocsani, Andreas Id. Madocsáni András
- Madocsani, Emericus Id. Madocsáni Imre
- Madocsani, Joannes Id. Madocsáni János
- Madocsáni (Madocsani, Madocsany) András
4153, 4271
- Madocsáni (Madocsani) Imre **3853**
- Madocsáni (Madocsani) János **4040, 4090**
- Maffei (Volaterranus), Raffaello **4373**
- Magdalena (bibl.) Id. Maria Magdalena, Sancta „Magelóna” (Magelona) **4088**
- Magnanimus (pseud.) Id. nyomdamutató
- Magnus, Martinus **4574(48)**
- Maholányi (Maholany, Maholány) Mihály **4097, 4155**
- Maithény, Emericus Id. Majthényi Imre
- Maithenyi, Wolfgangus Id. Majthényi Farkas
- Majer (Majerus), Joannes
Gentis Hungaricae prima incubabula **4114**
- Majer Joannes Gabriel **4276(7)**
- Major, Joannes **4421(6)**
- Majthényi (Maithény) Imre **4097**
- Majthényi (Maithenyi) Farkas **4373**
- Makai Ferenc **3892(14)**
- Makai István **4094**
- Makfalvay János **4097**
- Makódi (Makodi) János **4342(39), 4345(37), 4460(22), 4464, 4517**
- Makrai Péter **4533(18)**
- Makrai Zsigmond **4533(17)**
- Malachias (Malach., Malachiás, Malakiás) (bibl.)
4291, 4403, 4562
- Malachias, Sanctus (Malakiás, Szent) **3977(1), 4039, 4051**
- Malchus (bibl.) **4203**
- Mallenich, Georgius **3992**
- Málnási (Malnasi) Bálint **4004**
- Manasses (bibl.) **4588**
- Mancinellus, Julius **4050**
- Mangen (Manngen), Karl **3924, 3984**
- Manichius, Jacobus **4329**
- Manilius
Id. incipitmutató: Ki-ki maga terhét
- Mankesch, Marcus **4574(40)**
- Manngen, Carolus Id. Mangen, Karl
- Manni, Giovanni Battista
Quatuor maxime, seu philosophiae Christianae axiomata **4211**
- Mantschn., Paulus **4111(25)**
- Manuel (Emmanuel) Comnenus, I. – imperator Byzantii **4373**
- Mányoki P. (Mányoki) János **4343**
- Marchievich Jacobus Id. Markievicz, Jacobus
- Marci, Joannes
Ἔρωσ καὶ κλέος, h. e. amor et honor carmine Latino-Germanico **3830**
Tirocinium logicum breve... succinctum **3831**
Unigenito et dilecto Dei Filio... Jesu Christo Nazareno **4606**
Wolgepflogene- und recht-erzogene eheliche Ehren-Blum **4490**
3734(3), 3737(16)
- Marci, Thomas **4606**
- Marcipan, Emericus **4492**
- Marcus (Márk, Mk.), Sanctus, evangelista **3751, 4017, 4073, 4139, 4207**
Id. még tárgymutató, illusztrációk
- Marcus Aurelius – imperator Romanus **4030**
- „Marcus” **4199(12)**
- Mardokeus Id. Mordecai
- Maresius, Samuel **4013, 4297, 4462**
- Margareta, Sancta, stirpis Arpadianae Id. Margit, szent, Árpádházi
- Margit Terézia magyar királyné **3903, 3921**

- Margit, Szent, Árpádházi (Margareta, Sancta, de stirpe Arpadiana) **4291**
- Maria Magdalena (Magdalena, Mária Magdolna), Sancta (bibl.) **3923, 3957, 4052, 4063, 4495**
- Marin István **4523**
- Márk ld. Marcus, Sanctus, evangelista
- Markievicz (Marchievich, Markievics), Jacobus *Enthusiasmus epigrammaticus* **4271**
Fasciculus aculeorum epigrammaticorum **4203**
4267
- Marko (?), Jonathan **4226**
- Markus, Stephanus **4226**
- Marloratus, Augustinus **4466**
- Marnavić Tomko, Ivan **3711**
- Marosi István
Fügefészkek, ... azaz ötféle dolgokban tébolygó elmének útban igazítása **3795**
- Marosi István (udvardi prédikátor) **4399**
„Maror” **4089, 4110**
- Mars (myth.) **4618, Appendix 318**
- Marsovski, Casparus **4050**
- Martha (Márta) (bibl.) **4495**
- Martialis, Marcus Valerius **4086**
ld. incipitmutató: Mi haszna fogadat fogaddal rágnod – Nem bölcs az emberhez – Rossz állapotában élete
- Martini, Jacobus **3907**
- Martini, Werner Theodor **4173**
- Martinides, Andreas **4428**
- Martinovsky, Joannes **3750**
- Martinus a Matre Dei **3854**
- Martinus (Márton), Sanctus **3957, 4039, 4063**
- Martonfalvi Tóth (Martofalvi, Mártonfalvi) György
Exegesis libri secundi Medullae Amesianae **4004**
Martonfalvi György... tanító és cáfoló teológiája **4243**
Nagy Martonfalvi Györgynek... szent históriája **4343**
Orthodoxa diatribe de hodierna famosa peccatorum patesi et aphesi **3878**
3797, 4004, 4006, 4192, 4237, 4239, 4240, 4241, 4243, 4244(1), 4342, 4343, 4518
ld. incipitmutató: A keresztyének közt – Nevezetes dolog Szentírásban vagon
- Mártonfi (Martonfi) István **4306(24)**
- Marus István
ld. incipitmutató: Téged Uram, valamikor Masnicius, Tobias **4114(1)**
- Máté, Szent ld. Matthaues, Sanctus
- Matthaesius, Georgius **4234**
- Mather, Cotton **4015**
- Mathesius (Matthesius), Johann, sen.
Oeconomia, Bericht vom Haußhalten **4029(1)**
- Matkó (Kézdi-Vásárhelyi Matko) István
ld. incipitmutató: Szép dolog régiek **3806, 4503, 4587**
- Matolcsi Jeremiás **4345(19)**
- Matolcsi (Matólcsi) Miklós **4243, 4342(16)**
- Matskási Ferenc **4533(12)**
- Matskási László **4533(13)**
- Matth., Michael ld. Matthiae Michael
- Matthaues (Máté, Matth.), Sanctus, evangelista **3727, 3751, 3877, 3893(5), 3923, 3957, 4017, 4063, 4124, 4139, 4175, 4203(20), 4203 (21), 4345, 4355(2), 4454, 4469, 4470, 4588**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Matthiae, Georgius **4329, 4556, 4591**
- Matthiae (Matth.), Michael **4111(35), 4219**
- Matusek András **4325**
- Mätzius, Andreas **4329**
- Mátyás főherceg **4506**
- Mátyás (Matyas) király I. – magyar király **3904, 4377, 4484**
- Maukisch, Anna ld. Corvath, Joannes felesége
- Maurer, Joannes (centumvir) **4222, 4329**
- Mauritius, princeps Auriacus et comes Nassoviae (Móric belga fejedelem) **4618**
- Mausolus **4526**
- Maximilian, Herzog von Württemberg (Maximilianus, dux Wirttembergiae) **4607**
- Mayer (Mejerus), Christian **4204, 4284**
- Mayr, Georg **4142, 4201**
- Mazar (C.M., Mazarius, Mazarus), Christophorus
Vade Daniel et requiescas a laboribus tuis, sive pretiosa mors... viri Danielis Mazarii **4175A**
4114, 4115, 4173(5), 4174, 4175A(17), 4176(6)
ld. még incipitmutató: Híres magyar nemzet, volt eleitől fogva – Hová lött az idő, melyben ő nagysága – Nemes Greissing

- uram, szép erkölccsel fénylő
- Mazar (Mazarius), Daniel **4114, 4175A**
- Mazarius, Elias **4175A(17)**
- Mazarius, Georgius **4175A(17)**
- Mazarius, Jacobus **4175A(17)**
- Mead (Medus), Matthew **4127**
- Mechtild (Mechtilde, Mechtildis), Sancta **3991, 4369**
- Meder (Mederus) Péter **4455**
- Meder Péter felesége, Forgács (Forgátsch) Margit **4455**
- Mederus, Asarela **3941**
- Meder (Mederus) Péter **4455**
- Meder Péter felesége, Forgács (Forgátsch) Margit **4455**
- Mederus, Theodorus **4574(15)**
- Medgyesi István
ld. incipitmutató: Nincs oly írás a szent Biblia után
- Medgyesi Mátyás **4312(18)**
- Medgyesi (Medjesi) Pál
Lelki ábécé **4528**
Praxis pietatis, azaz keresztyén embert Isten tet-szése szerint való járásra igazgató kegyesség-gyakorlás **4138, 4197**
3709, 4239, 4518, 4530
- Mednianski Pál ld. Mednyánszky Pál
- Mednyánszky (Mednyanszky) Ferenc **4153**
- Mednyánszky (Mednyanszky) János **3985, 4153**
- Mednyánszky (Mednyanski) Jónás **4050**
- Mednyánszky (Mednianski) Pál **3977(1)**
- Medus, Matthaues ld. Mead, Matthew
- Medvetzki (Medveczki) Sámuel **4589**
- Meerwald, Stephanus **4627**
- Meerwald, Stephanus felesége, Elisabetha Hinterskircher **4627**
- Megiser, Hieronymus **4292, 4620**
- Megyeri Gábor **4263(2)**
- Megyeri Zsigmond **3756**
- Meggyesi András
ld. incipitmutató: Az Istennek nagy szerelme
- Mehel, Severin **4503**
- Meier (Meierus), Gerhardus **4061**
- Meiner, Casimirus **Appendix 318**
- Meisleder, Ferdinand **3750**
- Meisner (Meissner), Johann Martin **3734, 3746, 3749**
- Meisner, Johann Martin felesége, Roth, Judith **3734, 3746, 3749**
- Meisnerus, Joannes **4115(3), 4175(3)**
- Meissner, Johann Martin ld. Meisner, Johann Martin
- Mejerus, Christianus ld. Mayer, Christian
- Melanchthon, Philipp **4029**
- Melander, Samuel **3803**
- Melcel, David ld. Meltzel, David
- Melchisedec (Melchisedek) (bibl.) **3957, 4063**
- Meleander (pseud.)
Die plancken-au-klagende Dorilis in den Press-burgerischen Cypressen-Feldern **3767**
- Melegh Dániel **3798**
- Meleghi (Meleghy, Melleghi) Ferenc
Disputationes philosophicae de partibus corporis naturalis **4159**
4097, 4155, 4267, 4323
- Melian, Andreas **3867(9)**
- Melith Klára Anna ld. Csáki István, sen. felesége
- Melius Juhász Péter **3961**
ld. még incipitmutató: Csodálatos nagy bölcsesség – Mindnyájan örüljünk, hív keresztyének
- Melko, Joannes **3775**
- Melko, Joannes felesége, Zalusky, Ester **3775**
- Melleghi, Franciscus ld. Meleghi Ferenc
- Melpomene (myth.) **3907**
- Meltzel (Melcel), David **4428**
- Meltzelius, Joannes **3737(10)**
- Meltzer, Susanna ld. Stephan, Caspar felesége
- Melzelius, Joannes **3907**
- Menander (Menandrosz) **4616**
ld. még incipitmutató: Mint a termő fának – Vénység nem ok nélkül
- Mendo, André
Crisis, sive iudicium de Societatis Jesu pietate **3714**
- Meneges, Michael **4574(33)**
- Menelaus (myth.) **4493, 4613**
- Meninski, Franz a Mesgnien **4119**
- Menyőfi Tolvay Ferenc ld. Tolvay Ferenc
- Mercator, Valentinus **3867, 3870**
- Mercator, Valentinus felesége, Illavai Anna **3867, 3870**
- Merckel (Merckelius, Merckell), Joannes **4329, 4556, 4591, 4592**
- Mercurius (myth.) **3927, 4422**
ld. még tárgymutató, illusztrációk

- Merlo-Horstius, Jacob **3854**
 Merskovitz, Georgius ld. Mrskowicz, Georgius
 Mersskovitz, Joannes ld. Mrskowicz, Joannes
 Mertz, Maximilianus **3924**
 Messerschmiedt, Jeremias **3700**
 Methodius (Metód), Sanctus **3928, 4116**
 „Metiscus” **4199(37)**
 Metód, Szent ld. Methodius, Sanctus
 Metter, [?][Szen[?]] **4574(12)**
 Metzler, David **4422**
 Mevius, Andreas **3907**
 Mezei András **3892(9)**
 ld. még incipitmutató: Légy te megtartója e
 szent igazságnak
 Mező (Mező) Mihály **4406**
 Michael archangelus (Mihály arkangyal) (bibl.)
3957, 3991, 4048, 4063, 4619
 Michaelis György ld. Kassai Michaelis György
 Michaelis, Paulus **3699, 3834(9–10), 4193**
 Micskei András **4512**
 Mignard, Pierre **3993**
 Mihály (Mihály) István **4038**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Mihály arkangyal, Szent ld. Michael archangelus,
 Sanctus (bibl.)
 Mihály, Wiśniowiecki – ld. Wiśniowiecki, Mi-
 chał – rex Poloniae
 Mikes Kelemen, zabolai **4306**
 Mikes Mihály **4306(8)**
 Miklós deák (Mikloss deák)
 ld. incipitmutató: Már elmegyek az örömben
 – Mi szegény magyarok, bujdosunk
 Miklós, Szent ld. Nicolaus, Sanctus
 Mikó Gábor **4306(20)**
 Mikola János **4306(11)**
 Mikola László **4306(4)**
 Mikolai G. István **4342(50), 4345(47),**
4460(25), 4464
 Mikolai Hegedűs János **3781**
 Miksa, Stephanus **4306(2)**
 Mikusovicz, Franciscus **4186**
 Milbert, Andreas **4219**
 Mild (Mildius), Georgius **4488**
 Mildt, Joannes **4111(36), 4219**
 Milenus **4030**
 Miles, Matthias
Hundert sinnreiche Grabschriften **4169**
Sacra Deo... ac principi... Michaeli Apafi, Dei
gratia principi Transylvaniae... eucharisti-
ca... gratia **4109**
4109, 4170(1), 4555
 Mileter (Milleter), Daniel **4606**
 Mileter, Georgius **4428**
 Mileter (Milleter), Joannes **4422, 4428**
 Mileter (Milleter), Tobias **4606**
 Milith Klára Anna ld. Csáki István, sen. felesége
 Millei István ld. Milley István
 Miller, Nicolaus **3867(8)**
 Milleter, Daniel ld. Mileter, Daniel
 Milleter, Joannes ld. Mileter Joannes
 Milleter, Tobias ld. Mileter, Tobias
 Milley (Millei) István **4291**
 Milotai Nyilas (Melotai, Mélotai Nyilas) István
4300
 ld. még incipitmutató: Gyakorta való, buzgó
 könyörgést
 Mindszenty (Mindszenti) Zsigmond **4103,**
4273, 4442
 Minerva (myth.) **3866, 3839, 4423, 4518**
 Mirnyk (Mirnyik), Thomas **4378, 4438**
Exercitationes poeticae tribus declamationibus
comprehensae **4378**
Ludi Apollinares tres carmine elegiaco **4438**
 Misch, Joannes **3922**
 Miskei, Felix **3857**
 Miskolci Csulyak Ferenc **Appendix 345**
 ld. még incipitmutató: Ebben munkálkodott
 eleitül fogván – Magasztallak én téged,
 Isten
 Miskolczi István **3892(22)**
 Mislei Mihály **4237, 4401**
 Mk. ld. Marcus, Sanctus, evangelista
 Mocsai István **4312(7), 4343**
 Moebius, Georgius **4193(3)**
 Mogyorósi (Mogyorossi) Zsigmond **4422**
 Mohácsi (Mohaczy) János **4149**
 Mohamed próféta **4371**
 Mojses ld. Moses
 Mokcsai (Mokchay, Mokczay) András **3950,**
3992
 Mokus István **3985, 4050**
 Molanus, Joannes Henricus
Sol obscuratus, quod est dissertatio astronomi-
co-philosophica de generatione macularum
in sole et fixis **3946A**
 Molanus, Rudolphus **3946A**

- Molcsai (Moltsai, Moltzai) Miklós **3837(13), 3841(16)**
- Moliior, Nic. Id. Müller, Nicolaus
- Molina, Ludovicus **4201**
- Molinaeus, Petrus (Moulin, Pierre du) **3725, 4305**
- Molitor, Nicolaus Id. Müller, Nicolaus
- Molitoris, Joannes **3736(15)**
- Moller (Mollerus), Martin **4219, 4457**
- Mollerus, Gallus **4221**
- Molnar Albert Id. Szenci Molnár Albert
- Molnár (Molnar) Gergely (Molnar, Georgius!)
Elementa grammaticae Latinae **3726, 3953, 4304, 4366, 4447, 4465**
- Molnár István **4306(28)**
- Moltsai, Moltzai, Nicolaus Id. Molcsai Miklós
- Momus (myth.) **3907, 4199 (33)**
- Mont-Albus, Joannes **4050**
- Montecuccoli, Raimondo **3712, 4210**
- Montpellier Szent Rókus Id. Rochus Monspessulanus, Sanctus
- „Mopsus” **4422**
- Mora, Joannes **4050**
- Mordecai (Mardokeus) (bibl.) **4023**
- Móric belga fejedelem Id. Mauritius, princeps Auriacus et comes Nassoviae
- Móricz Lőrinc
Id. incipitmutató: Mennyei felségnek Ura és Istene
- Mornay, Philipp de **3725**
- Mórocz István **3992**
- Morus, Thomas, Sanctus **4050**
Id. még incipitmutató: Udvari kenyérrel engem
- Moser, Christianus **3698**
- Moses (Moyses, Moyses, Mózes) (bibl.) **3877, 3833, 3885(2), 3933, 3957, 3961, 3997, 4000, 4015, 4019, 4085(2), 4104, 4139, 4294, 4299, 4338, 4341, 4361, 4408, 4476, 4499, 4521, 4562, 4584, 4609**
Id. még tárgymutató, illusztrációk
- Motko, Franciscus **3853**
- Motsch György Lőrinc (kamarai tisztségviselő) **3977(1)**
- Motsch, Georgius (nagyszombati diák) **3923**
- Moulin, Pierre du Id. Molinaeus, Petrus
- Moyses, Mózes Id. Moses
- Möller, Johann (orvosdoktor) **4220**
- Möller, Johann (orvosdoktor) felesége, Schürer, Susanna **4220**
- Mrskowicz (Merskovitz), Georgius **3736(25)**
- Muller, Johann **4115(17)**
- Munkácsi (Munkacsi) István (debreceni főbíró) **4017, 4192, 4237, 4513**
- Muraközi András **3892(30)**
- Murányi (Murani) Mátyás **4428**
- Murczek, Georgius **4149**
- Muret, Antoine **4616**
- Musa (myth.) **3923, 4422, 4428, 4536, 4604, 4606, Appendix 306**
- Musart (Mussart), Charles
Manuale parochorum, sive institutiones et praxestum vitae, tum officii pastoralis **4043 4204**
- Müller, Andreas (iglói diák) **4606**
- Müller, Andreas (Barnimus Hagius)
Oratio orationum. Ss. orationis Dominicae versiones praeter authenticam fere centum **4292**
- Müller, Georg
Compendium arithmeticae vulgaris, d. i. kurze Verfassung der Arithmetik **4336**
- Müller, Georg Heinrich
Id. nyomdamutató
- Müller, Heinrich
Geistliche Erquick-Stunden, oder dreyhundert Haus- und Tisch-Andachten **4337**
- Müller, Johann
Triennium Hungaricum **3835 3834(3)**
- Müller (Moliior, Molitor), Nicolaus (Warner, Jonas (pseud.))
Als der ehrwürdige... Herr Petrus Pfannenschmied... bey volckreicher Versammlung der Erden vertrauet worden **4121**
Opus unum, operarii plures, das ist kurtzer und einfältiger Bericht **4181**
Schriffmässiger Weg-Weiser zur seligen Sterbe-Kunst, das ist ... in Gottes Wort ... gegründeten Bericht **4457 3702, 3780, 3875, 3943, 4001, 4181, 4337, 4570, 4571**
Id. még nyomdamutató
- Müller (Müllerus), Peter **4298, 4410(1)**
- „Myagrus” **4199(27)**

- N. Gab. Id. Nánási Vas Gábor
N. I. **4408**
- N. K. K. M. U. **4346, Appendix 328**
- N. K. T.
Id. incipitmutató: Az Úristennek jó akaratjából – Ó Jézus, mi Údvözítők, kiben vagyunk hitünk – Teljes szívvel örvendjünk
- N. Sz. M. Id. Szöllősi Mihály
- N. V. G. Id. Nánási Vas Gábor
- N. Z. I. H. Y. R. B. et C. Id. Zarevucius, Nicolaus
Nadányi János
Id. incipitmutató: Midőn nevezetes szomszéd
Nádasdy család **3986**
Nádasdy (Nadasdi, Nádasdi) Ferenc **3747, 3760, 3790, 3805, 3807**
- Nádasi (Nadasi) János
Betrachtung der Ewigkeit **4270(2)**
Hebdomada meditantiae aeternitatis... sive rhythmica... meditatio **4044**
Meditatio aeternitatis **4101(2)**
4204, 4208
- Nadler, Andreas **4422**
- Nádudvari Péter **4345(17)**
- Naevius, Sextus **4092**
- Nagy Ferenc **4422, 4428**
- Nagy Gergely **4263(5)**
- Nagy János (verebélyi, kassai diák) **4130**
- Nagy János (csíki teológiai licenciatús) **4063**
- Nagy Konstantin császár Id. Constantinus, Magnus – imperator
- Nagy Mihály **4422**
- Nagy Péter **4406**
- Nagy Sándor **4297**
- Nagy Szőlősi Mihály Id. Szöllősi Mihály
- Nagy Tiszabecsi Gaspar Id. Tiszabecsi Nagy Gáspár
- Nagy Zsigmond **3985, 4050**
- Nagyalmási (Almási N.) Péter **4469**
- Nagyari (Nagy-Ari) József
Elégséges kegyelem **4529**
Hegyes őszton **4530**
3938(19), 4343
- Nagymihályi (Nagy-Mihályi) János **4428**
- Nagyszombati Borbély (Nagy-Szombati Borbely) Márton **4017**
- Nagybáncsai Mátyás
Id. incipitmutató: Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben
- Nagygyöry (Nagy-györi, Nagygyöry) Ferenc **4008, 4130**
- Nahum (Náhum) (bibl.) **4238**
- Nánási (Nanasi) István **4312(21)**
- Nánási Gábor Id. Nánási Vas Gábor
- Nánási N. (Nanási N.) Miklós **4342(77), 4460(38)**
- Nánási Vas (N. Gab., Nanasi V., Nanasi, Nánási) Gábor (N.V.G.)
Arca Noe **4226**
Lelki tudakozás **4016**
Prédikáció a részegség ellen **4249**
3892(4), 4016(1), 4192, 4226, 4343
- „Nanus” **4199(31)**
- Nattl, Leopoldus **3992**
- Natus, Fabianus **Appendix 304, Appendix 305**
- Naubart, Christoph Id. Neubarth Christoph
- Naubart János Id. Neubarth, Johann
- Nauratoczy, Josephus **4186**
- Navagero, Andrea **4160**
- Náziánzenus Gergely Id. Gregorius Nazianzenus, Sanctus
- Nebest, Paulus Michael **4008, 4130, 4186**
- Nedeczay, Joannes **4186**
- Nedeczki, Alexander **3924**
- Nedeczky, Paulus **4094(3)**
- Nehemias (bibl.) **4518**
- Neistius, Jacobus **3701**
- Nemanich, Balthasar **4499**
- Némédi K. (Nemedi K.) István **4460(83)**
- Nemes György (hídvégi) **4533(9)**
- Nemes Imre
Id. incipitmutató: Ébredjél fel világ, bűneidből
- Nemes János (hídvégi) **4354**
- „Nemesius” **4428**
- Némethi Jakab **4375**
- Némethi János **3750**
- Némethi Mihály, Némethi Mihály Id. Szathmár-némethi Mihály
- Némethi (Németi) Mihály
Id. nyomdamutató
- Némethi Sámuel **4070(21)**
- Némethi H. (Nemethi H.) István **4345(18)**
- Németi Ferenc
Id. incipitmutató: Az Úristent magasztalom – Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem – Nagy keserves szívvel könyörgének

- Németi Mihály ld. Szathmárnémethi Mihály
 Németi Mihály ld. Némethi Mihály
 Nemrod (Nimrod, Nymbrod) (bibl.) **4297, 4464**
 Nera, Daniel
Auspicatissimo hymenaeo nobilis... Simonis Deitricii **3873**
Tessera amoris et obsequii viro... Michaeli Pancratio **3865**
4276(9), 4276(23), 4276(27)
 Neubarth (Naubart, Neub., Neubart, Neubárh, Neübarth, Neübarth, Neubarthius, Nevbarth), Christoph **3731, 3738, 3747, 3777, 3805, 3808, 3832, 3849, 3903, 3963, 3964, 3970, 3973, 3874, 3903, 3905, 3916, 3921, 3964, 3970, 3983, 3998, 4009, 4024, 4030, 4031, 4034, 4080, 4081, 4089, 4110, 4140, 4141, 4150, 4191, 4194, 4198, 4255, 4264, 4282, 4293, 4310, 4317, 4330, 4331, 4344, 4363, 4367, 4368, 4391, 4416, 4433, 4467, 4505, 4506**
 Neubarth (Naubart, Neubart, Neubarthius), Johann **4031, 4367, 4409, 4416, 4433, 4458, 4467, 4475, 4497, 4505, 4506, 4519, 4538, 4545, 4551, 4557, 4580, 4597, 4608, 4618, 4621, 4624, 4628**
 Neubarth, Christóph ld. Neubarth, Christoph
 Neübarth, Krýsstoff ld. Neubarth, Christoph
 Neubauer (Neubaur, Neübar.), Joannes **3837(11), 3841(14), 3907, 4059(20)**
 Neumann (Neuman), Caspar
Der Kern aller Gebethe in wenig Worten **4294**
Minden imádságoknak veleje **4584, 4609 4585**
 Neübar., Joannes ld. Neubauer, Joannes
 Neühertz, Michael **4606**
 Nevbarth, Christoph ld. Neubarth Christoph
 Nexinger, Johann **4320, 4373**
 Neysterus, Joannes **4111(85), 4219**
 Niclas, Joannes **3841(5)**
 Nicletius (Nikletius, Nikletzius), Samuel (újban-nyai lelkész, gályarab) **4175A**
 Nicletius, Samuel (löcsei diák) **4428**
 Nicolaus Augustinus a Conceptione B. M. V. ld. Hauzenka, Nicolaus
 Nicolaus, Joannes **3938(13–14)**
 Nicolaus, Michael **4556, 4591**
 Nicolaus, Sanctus (Miklós, Szent) **3957, 4203**
 Niczky, Alexander **4155**
 Nie-Simplicianus, Gottlieb Christian (pseud.)
Appendix 298
 Nieremberg, Juan Eusebio **4204**
 Nigronius, Julius **4201**
 Nikletius, Nikletzius ld. Nicletius, Samuel
 Nimethi, Michael **4362**
 Nimrod ld. Nemrod
 Nisius, Johann **Appendix 284**
 Noe (bibl.) **4357**
 Nógrádi (Nográdi P.) Benedek **4342(113), 4345(70), 4460(63)**
 Nógrádi (Nogradi) Mátyás
Üdvösség kapuja **3797**
3709, 3877, 4004, 4127, 4237, 4240, 4243, 4295, 4297, 4341, 4342(1), 4343, 4345, 4346
 ld. még incipitmutató: Bánfi Dienesnek kolozsvári skóla – Belinyesi Ferenc tudós prefectusa – Bethlen nemzetségnek nagy volt az ő híre – Doctori titlust nem mindennek adnak – Éljen az Úrnak – Ezerhatszáznegyvennegyedik időben – Kegyelmes asszonyunk, Bornemisza Anna – Keresztes Andrásnak, mint hazafiának – Két emlője vannak az igaz anyának – Kincses Kolozsvárnak Bécsben nagy ő híre – Salamon azt mondja, hogy az hármás kötél – Teleki uramnak, mint hű Archippusnak – Utolsóbb írása Nógrádi Mátyásnak
 Nógrádi (Nogradi, Nográdi, Nográdi P.) Pál **4342(24), 4343, 4345(24), 4464**
 Nográdi P., Benedictus ld. Nógrádi Benedek
 Norbertus, Sanctus (Norbert, Szent) **4116**
 Northof (Lubeciensis), Christian **4541**
 Noscovius, Michael **3737(4, 5, 7), 3818(1), 3831, 3906, 3909(1)**
 Nottestein Veronika **Appendix 290**
 Novosedlík György **4038**
 Novotha, Joannes **4090**
 Nowostawský, Mikolaj **3736(24)**
 „Nox” **4378**
 Noyelle, Carolus de **4498**
 Nössner (Nösnerus), Johann **4592**
 Nyéki Vörös Mátyás
 ld. incipitmutató: Boldogok, akiknek undok

- vérkeinek sebézt az Úr befedte – Búsult életemnek, szomorú szívemnek – Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet – Igazságszerető, te tudós számvető – Jaj, miképpen dobog szívem, s mint tűz lobog – Kiáltok míg élek, bűnömből felkelek – Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostromozz – Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj – Mélységes sötétség, körülvevett sok ínség – Mennyei nagy felség, kit retteg föld s mind ég – Mennynek királyné asszonya – Mennyországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya – Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja – Mindennap jó reggel, serénnyel s jókedvvel – Mit halász utánam, te órcátlan világ – Mit használ, kérlek, a világ – Mondj naponként és óránként – Múljként el, Úristen, rólam te nagy haragod – Ó dicsőült szép kincs, kibem gyarlóság nincs s nem is férhet sötétség – Ó te boldogságnak dicsőséges helye – Sok háborúságban, szívem nagy bánatában – Szegény gyarló ember, jaj mely nyomorult vagy – Szörnyű halál, íme hol áll – Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus Szent Anyja – Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat – Üdvözítőnknek szent anyja – Üdvözlég drága szent Szűz – Üdvözlég Mária, tengernek csillaga – Üdvözlég tenger csillaga – Viseld békeséggel s kegyes csendességgel
- Nyilas Imre **4499**
- Nyíregyházi (Nyiregyházi) István **4460(66)**
- Nymbrod ld. Nemrod
- Nypoort, Justus van der **4435**
- O. F. F. ld. Otrókoci Főris Ferenc
- O. P. S. ld. Perneszi Zsigmond
- Oberländer, Georgius **4606**
- Obert, Laurentius **4111(47), 4219, 4225**
- Ocherlan, Leonhard **4451, 4452, 4509**
- ld. még nyomdamutató
- Ocherlandt, Joannes **4452**
- Ocherta, Leonardus **4452**
- Ochotnicz, Andreas **4149**
- Oczovinus (Ocovini, Oczovini), Georgius **3736(14), 4428, 4488**
- Oeconomi, Jacobus **3736(3)**
- Ohrendius, Jacobus **4219**
- Ohrendius (Orhendius), Joannes **4284**
- Okolicsáni (Okolicsani) János **3853**
- Oláh (Olah) Istvánné **4406**
- Olasz István **4130, 4186**
- Olaszi Ferenc **4237**
- Olaszi Péter **4343**
- Oliver (Oliuer), John **4598**
- Olofsz, Abraham
- ld. nyomdamutató
- Olosz, Nicolaus **4306(33)**
- Oltard (Oltardus), Johann **4175(11)**
- Ondrejkovics Miklós **4038**
- Opitz, Martin **3771, 4170**
- Opmeer, Nicolaes **4392**
- Oprea **4503**
- Orbanay, Georgius **3736**
- Ordódy (Ordódi) Rozália apátnő **4443A**
- Ordódy (Ordodi) Ferenc **3977(1)**
- Ordódy János
- Lelki virágoskert a mennyei udvar tiszteletéről*
3833
- Ordódy (Ordody) János (nagyzsombati diák) **4444**
- Orelt, Georgius **4284**
- Orhendius, Jacobus **4111(21)**
- Orhendius, Johannes ld. Ohrendius, Johannes
- Orosi, Orossij, Georgius, ld. Oroszi György
- Orosz Ádám **4095, 4095(3), 4149**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Orosz György, csicseri **4348**
- Orosz Tamás **3992**
- Oroszi (Orosi, Orossij), György **3852, 3992**
- Oroszi György felesége, Szentkereszti (Szent-Kereszti) Anna Mária **3852**
- Oroszi (Orozi) Péter
- ld. incipitmutató: Boldog szolgál
- Orsolya, Szent ld. Ursula, Sancta
- Orozi Péter ld. Oroszi Péter
- Orszagovich, Matthias **3853**
- Orthius, Joannes **4279**
- Osiander, Adam **Appendix 274**
- Ostffy István **4128**
- Osztopanyi Pernyeszi, Sigismundus ld. Perneszi Zsigmond

Otipka, Ernst **4193(32)**

Otrokocsi Főrís (Otrokócsi, Otrokocsi F.) Ferenc
(O. F. F.)

*Kereszt alatt nyögő magyar Izraelnek hálaadó és
könyörgő imádsági* **4417**

*Naauwkeurig verhaal van de vervolginge aan-
gerecht tegens de euangelise leeraaren in
Hungarien* **4508(1)**

Üdvösséges beszélgetések... szentírásbeli helyekről
4472

Óvári (Ovari) Keszei János ld. Keszei János

Ovenus ld. Owen, John

Ovidius Naso, Publius

De Ponto libri IV **4160(2)**

De tristibus libri V **4160(1)**

Pyramus és Thybe históriája **4313A**

3770, 3953, 4199, 4277, 4295

ld. még incipitmutató: A jót látom és dicsé-
rem – A szépség felette könnyen múltó –
Aki szerelemben véget akar vetni – Annak
idejében én is éltem – Az igaz mindenütt
hazájában – Bár fájdalmunk közül – Bé-
kével szenvedje, ha megérdemlette – Cso-
mós köszvény ellen – Egy asztalnál ültek
– Én megsebesedtem, elmémben megesett
– Esztelen: nem egyéb – Ez életben ha ki
csendes – Félelemmel elegy légyen – Ha
látnád mennyi bú – Ha lehet még képít
se tarts – Halandó testedet hogy megsza-
badítsad – Higgyed nekem, aki rejtekben
– Hogy meg láttalak, úgy vettem észben –
Igazság, vétkünkért valami – Illendő dol-
got nem láthat – Jobbára megaludt tüzet
– Kevés gyönyörűség után – Kiváltképpen
való gyönyörűség sírni – Könnyebbséget
hoz a sírás – Más földén termett – Még
a természet is – Mennyei Istentől vigasz-
talás nélkül – Messze fuss előtte – Míg a
lelki jóság – Mindent szenvedsz könnyen
– Nagy ember vétkesnek – Nem tudom,
honnét van – Összerontod minden nyi-
lát – Rejtett szeretet is kicsírázdik – Rút
dolog szerencse után – Semmi nem bánt
– Széles mély tengerben – Szeretettől gyö-
zött érzi búját, kárát – Tengeri habok közt
– Tizedikben nagyobb erőszakkal – Tüzd
el, ha súlyos is – Vétekre gerjed az elme –
Volna-e valaki

Owen (Ovenus), John

ld. incipitmutató: Miként a szép napnak
szüntelen folyása – Nincs semmi állandó

Ötvös Miklós **4406**

P. B. **3792**

P. K. I. ld. Patai K. István

P. K. V. ld. Kézdivásárhelyi Péter

P. N. G. **4102**

P. P. F. ld. Pápai Páriz Ferenc

Pachymerus, Georgius **4153(8)**

Paduai (Padva, Padvai, Pádvai) Julius Caesar ld.

Caesar, Julius Patavinus

Páduai (Paduai) Szent Antal ld. Antonius de
Padua, Sanctus

Páhy Pál **4393**

Pákay (Pakay) János

*Duellum amoris... pro uno Xaverio, magno In-
diarum apostolo* **3955**

*Zodiacus Herculeo-Atlantis Pannoniae, sive...
duodecim Joannis Corvini... labores* **4146**

3989, 4130, 4186

Pál apostol ld. Paulus, Sanctus – apostolus (bibl.)

Pál III. – pápa ld. Paulus III. – papa

Pál V. – pápa ld. Paulus V. – papa

Palanki János ld. Drégelypalánki János

Palchich, Franciscus

*Disputatio prooemialis de natura et objecto lo-
gicae* **4348**

Palermói Szent Rozália ld. Rosalia Panormitana,
Sancta

Pálfalvai (Palfalvai, Palfalvay, Pálfalvay) János

3992

Palffi ld. Pálffy

Pálffy család **4203, Appendix 297**

Pálffy (Palffi) Ferdinánd **3980, 4186**

Pálffy (Palffi) Ferenc Antal, erdődi **3858**

Pálffy (Palffy) János Antal (C. I. A. P.) **Appendix
297**

Pálffy (Palfy) Miklós **4210**

Pálffy (Palffi) Miklós József, erdődi **3858**

Pálffy (Palffy, Pálfi) Tamás, erdődi **4207, Appen-
dix 285**

Pálfi ld. Pálffy

- Palfy, Nicolaß ld. Pálffy Miklós
 Pallas (myth.) **4349, 4373, 4422, 4536, 4613**
 Pallavicino (Pallavicinus), Hortensio **4039**
 Palma, Biagio
Actus interni virtutum, sive arcus triumphalis
4204
 Palma, Justus de, Florentinus (pseud.) ld. Pósa-
 házi János
 Palma Močidlanský, Sixt **4494**
 Palugyai (Palugyay) István, kispalugyai **4263(2)**
 „Pamphilus” **4199(22)**
 Pancratius, Joannes **4284**
 Pancratius, Michael **3865, 4221**
 Panny, Gregorius Albertus **4119**
 Pap Benedek
 ld. incipitmutató: Ó én két szemem, ti az
 Úrra nézzetek
 Pap János **4070(20)**
 Pap Miklós **4406**
 Pap, Szatthmári Johannes ld. Szatmári Pap János
 Pápai (Papai M., Pápai M.) Mihály **4342(52),**
4345(49), 4460(26), 4464
 Pápai M. (Papai M.) Tamás **4460(62)**
 Papai P., Franciscus ld. Pápai Páriz Ferenc
 Pápai Páricz, Caspar ld. Pápai Páriz Gáspár
 Pápai Páriz (Papai P., Papai Pariz, Pariz de Pápa,
 Pariz Papai, Pariz Pápai) Ferenc (F. P. P., P.
 P. F.)
Carmen seculare **4385**
Pax animae, azaz a lélek békeességéről **4305**
Rudus redivivum, seu breves rerum ecclesiasti-
carum Hungaricarum... et Transylvanicarum...
commentarii **4558**
3938(6), 3939, 4187A, 4354, 4533, 4533(3),
4533(37), 4537
 ld. még incipitmutató: Craesus néma fia ke-
 serülvén atyját
 Pápai Páriz (Páricz) Gáspár **4533(29)**
 Pápai Páriz (Parizius Pápai) Imre
Keskeny út **3727**
3709, 4138, 4240, 4305, 4385, 4558
 Papp Ferenc György **4097, 4155**
 Paravicinus, Vincentius **3938(8)**
 Pareus, David **3891, 4072, 4073, 4125, 4297,**
4558
 Paris (myth.) **4540, 4613**
 Pariz de Pápa, Pariz Papai, Pariz Pápai, Franciscus
 ld. Pápai Páriz Ferenc
 Parizius Pápai, Emericus ld. Pápai Páriz Imre
 Parmenio **4526**
 Partinger Mihály **3763, 3859, 3977(1)**
 Parvi, Andreas
Cypris triumphans... juvenis... Matthiae Ha-
gara **3870**
 Pascha, Nikolaus Benedikt **4115(13)**
 Paschio, Matthaues ld. Pasko, Matthaues
 Pasko (Paschio), Matthaues **4422, 4428**
 Paskony, Paulus **Appendix 274**
 Patai (Pathai) Sámuel **4312(1)**
 Patai Baracsi (Pathai, Pathai Baracsi) János
Tánc felboncolása, azaz... együgyű prédikálás
4466
4341
 Patai Csaplár (Csaplar, Patai Csaplar, Pathai C.)
 István **4342(66), 4460(31)**
 Patai (Pathai) K. István (P. K. I.)
Hálaadás, melyben a Szent János látása... be-
fejeztetik **4072**
Hitszakadás ellen való orvosság, avagy rövid ta-
ntítás a Szentlélek ellen való vételéről **4073**
4343, 4345(11), 4460(92)
 Patai (Pathai) S. András **4460(67)**
 Patai (Pathai, Pathaj) S. István **4312(8),**
4342(47), 4345(44), 4345(63), 4464
 Pataki István ld. Pataki Tóth István
 Pataki N. (Patachi N.) Mihály **4553(4)**
 Pataki Névtelen **4082**
 Pataki Pál **4406**
 Pataki C. István **4342(107), 4460(53)**
 Pataki K. Ferenc **4460(84)**
 Pataki Tóth (Pataki) István
Évilág dolgainak igazgatásának mestersége **4356**
Oratio funebris in exequiis ... Petri Kovasznai
... declamata **3962(2)**
3893(2), 4139
 Pathai András **3892(39)**
 Pathai István
Amaz hét fejű... parázna Babilonnak... mezí-
telenségének tüköre **3728**
 ld. még incipitmutató: Asszony Péternek ré-
 gente székibe ülven – Sok rendbéli pró-
 bák vannak rajtunk az életben
 Pathai János ld. Patai Baracsi János
 Pathai, Samuel ld. Patai Sámuel
 Pathai, Stephanus ld. Patai S. István
 Pathai Baracsi János ld. Patai Baracsi János

- Pathai C., Stephanus Id. Patai Csaplár István
 Pathai K., Stephanus Id. Patai K. István
 Pathai S., Andreas Id. Patai S. András
 Pathai S., Stephanus Id. Patai S. István
 Pathaj S., Steph. Id. Patai S. István
 Patientia (myth.) **4428, 4536**
 Patin (Patina), Charlotte-Catherine
Exquisitissima et singularis ingenii oratio de liberata civitate Viennensi **4491**
 Paulitz, Christian von **4220**
 Paulus III. – papa (Pál III. – pápa) **3857**
 Paulus V. – papa (Pál V. – pápa) **4200, 4205, 4552**
 Paulus, Sanctus – apostolus (Pál, Pavel apostol) (bibl.) **3880, 3957, 4054, 4061, 4085(1), 4085(3), 4125, 4126, 4136, 4185, 4203, 4294, 4311, 4404, 4419, 4434, 4466, 4500, 4503, 4582, 4584, 4609**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Paulus, Sanctus – primus eremita (Remete Szent Pál) **3994, 4204**
 Pavel apostol ld. Paulus, Sanctus (bibl.)
 Pax (myth.) **4422**
 Pázmány Miklós **4291**
 Pázmány Miklós felesége, Pethe (Pete Hettesy) Rosina **4291**
 Pázmány (Pazmany) Péter
Bizonyos okok **3769**
Imádságos könyv **3971, 3986**
3711, 3725, 3728, 3765, 3785, 3853, 3952, 4040, 4063, 4183, 4201, 4205, 4254, 4341, 4441, 4501, Appendix 281
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Pécseli Király Imre **4068, 4085(2), 4299**
 ld. még incipitmutató: Dicsérlek Uram, téged, hogy az elmúlt éjjel – Egykor egy vén jámbor – Eljő még az idő – Én nyavalyás lelkem – Feltámadt a mi életünk – Gazdag, bőkegyelmű – Könyörülő szent Istenhez – Ne hagyj, Úristen, kérések elveszнем – Pajzsa szegény fejemnek – Paradicsomnak te szép fényes napja – Prédának ki örül, erszénye megürül
 Pécsi (Pecsi) Ádám **4428**
 Pécsi Nagy (Pétsi Nagy) István **4553(1)**
 Pedori, Francesco Maria **3940**
 Pek, Augustinus **4117**
 Peklansky, Joannes **4059(26)**
 Pekry (Pekri) Ferenc **4013**
 Pekry (Pekri) Lőrinc **3939(8), 4013**
 Pellikan, Konrad **4466**
 Pennaforti Szent Rajmund Id. Raymundus de Paennafort, Sanctus
 Pércsi Miklós **3892(26)**
 Perényi (Prinyi) Gábor, nagyszőlősi **4306(10)**
 Perényi (de Peren) István **3890**
 Perényi (Prinyi) Miklós, nagyszőlősi **4306(9)**
 Pereszlényi (Pereszlenyi) Pál
Grammatica linguae Ungaricae **4439**
 Periander **3750, 3858**
 Perillus **4199(11)**
 Perkins (Perkinsius), William **3725, 4295, 4583**
 Perneszi (Osztopanyi Perneszi, Perneszi) Zsigmond (O. P. S.)
Az Isten anyaszentegyházában... vitézeknek... fájdalomt enyhítő lelki flastrom **4189**
A kegyes léleknek lelki vigasztalást szerző üdvesség pajzsa **4074**
4226
 Pešek, Christian **4144**
 Pesthi András **4040, 4090**
 Pesti Gábor **3915**
 Pesti Máté **4406**
 Pesty János Ignác **3754**
 Pete Hetessy Rosina Id. Pázmány Miklós felesége
 Petenádi, Georgius **4171(4)**
 Péter apostol Id. Petrus Sanctus – apostolus (bibl.)
 Peter, Martinus **4606**
 „Péter” vitéz, provence-i gróf **4088**
 Pethe (Pete Hettesy) Rosina Id. Pázmány Miklós felesége
 Pethő (Pethö) Gergely **4094**
 Pethő (Pethö) István
Panegyris mulieri... Sophiae Bathori de Somlyo... dicta **4349**
3985, 4050
 Pethő (Pettheo) László, gersei **4095, 4149**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Petits, Joannes **4422**
 Petneházi János **4243**
 Petr apostol Id. Petrus Sanctus (bibl.)
 Petra, Carolus Caspar a Id. Leyen, Karl Kaspar von der
 Petretic (Petretisch), Petrus **3992**
 Petrik, Joannes **3907**

- Petrik, Paulus **3745**
 Petróczy (Petróczi) István **4140**
 Petronius Arbitr
 ld. incipitmutató: Míg boldogul folytak
 Petrovicz (Petrovitzius), Samuel **3736(8)**
 Petróczy István, sen. **3788**
 Petrus Canisius, Sanctus
Catechismus Graeco-Latinus **4142**
3718, 4035, 4156
 Petrus, Sanctus – apostolus (Péter apostol) (bibl.)
3728, 3761, 3842, 3962(1), 4050, 4102,
4203, 4291, 4399, 4500, 4503, 4569
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Pétsi Nagy István ld. Pécsi Nagy István
 Pettheo, Ladislaus de Gerse ld. Pethő László,
 gersei
 Peucker (Peücker), Georgius **4410(3), 4114(4),**
4173(3), Appendix 314
 Pezelius, Christianus Esaias **4119**
 Pfalz, Elisabetha von der **4062**
 Pfannenschmied, Martha ld. Pfannenschmied,
 Peter felesége
 Pfannenschmied (Pfannenschmiedius), Peter
3780, 4001, 4002, 4003, 4121, 4333, 4567
 Pfannenschmied, Peter felesége, Kattner, Martha
3780, 4121, 4333, 4455, 4567
 Pfannschmied, Daniel **4490**
 Pfannschmied, Daniel felesége, Sonntag, Elisa-
 beth **4490**
 Pfautz, Christoph **4193(2)**
 Pfeifer (Pfeiffer), Martinus **4421(1)**
 Pfittheo (recte Pettheo), Ladislaus, de Gerse ld.
 Pethő László, gersei
 Pharamundus – rex Francorum **4039**
 Philemon
 ld. incipitmutató: Ha búval, bánattal
 „Philetaerus” **4199(23)**
 Philippi (Philippus), Georgius **4111(32), 4112,**
4219, 4225
 Philippi, Joannes **4606**
 Philippus, Sanctus – apostolus (Fülöp, Filep
 apostol) **3957, 4063**
 „Philodoxus” **4378**
 Philopatris Arvadinus Theaitetus (pseud.) ld.
 Szőnyi Nagy István
 Philostratus **3858**
 Phineas (bibl.) **3877**
 Phorbas (myth.) **4199(44)**
 Phormio **4616**
 Phülöpszallási, Gregorius ld. Filepszallási Gergely
 Piccini (Picini, Picino), Giacomo **3866**
 Piccolomini, Aeneas Sylvius ld. Pius II. – papa
 Picini, Picino, Giacomo ld. Piccini, Giacomo
 Pierius
 ld. incipitmutató: Vétekkel gazdagság gyűj-
 tetik
 Pierius **4438**
 Pierrepont, Henry, Dorchester márkija **3904**
 Pietas (myth.) **4536**
 Pilarik (Pilarick, Pilarikovsky), Esaias **4173,**
4174(5), 4176(9)
 Pilarik, Gabriel **4174(6)**
 Pilarik (Pilarickius), Jeremiaš **4174(4), 4176**
 Pilárik, Štefan
Solennia incipientis anni MDCLXXIII. **3917**
 Pilarikovsky, Jzaias ld. Pilarik, Esaias
 Pilatus, Pontius (Pilátus) (bibl.) **4291**
 Pilgram, Georgius **3950, 3952, 3957**
 Pindarus
 ld. incipitmutató: Munka nélkül senki
 Pinder, Ulrich
Speculum passionis... Jesu Christi **4053**
 Pinelli, Lucas **Appendix 320**
 Pintz, Melchior **4173(12), 4176(14)**
 Piscator, Maria **4175A(17)**
 Piscator, Philippus Ludovicus **4064, 4120**
 Piscator, Salomon **4175A(17)**
 Pistoris, Michael **4329**
 Pistorius Mauer, Georg **4292**
 Pittacus **3750, 3752**
 Pitto Ádám **3717(3)**
 Pius II. (Piccolomini, Aeneas Sylvius) – papa
4082, 4153(10)
 Pius IV. – papa **3928, 4443**
 Pius V. – papa **4324, 4552**
 Pizzoni, Franz **4265**
 „Placidius” **4428**
 Planckenauer (Plankenaverus), Tobias **3764,**
3768, 3771, 3772
 Planckenauer (Plankenaverus), Tobias felesége,
 Zehetner Susanna Dorothea **3772**
 Plantz (Plantzius), Paulus **4111(61), 4219, 4225**
 Platani, Georgius **3736(7)**
 Platani (Platanus), Paulus **4114, 4173(2),**
4176(3)
 Platani, Samuel **4492**

- Platanus, Paulus ld. Platani, Paulus
 Platina, Bartolomeo **4248**
 Plato **3752, 3754**
 Plautus, Titus Maccius **4616**
   ld. még incipitmutató: Az igaz bátran szól –
   Egy asztalnál ültek
 Plecker, Johann **3698**
 Plecker (Pleckerus), Petrus **4233**
 Plecker (Pleckerus), Valentin, jun. **3875**
 Plecker (Pleckerus), Valentin, sen. **3875, 4573**
 Plinius **4492**
 Plinius, Caius Secundus Maior **4153(2),**
4153(3), 4153(5), 4497
 Plintovič, Adam
   Duanáctero přemýšlovánj duchownjch
4144, 4179, 4258
 Plorantius, Daniel
   Hungaria respirans ... principe Emerico Thököly
4425
   Srena, seu inturbatae tranquillitatis quingen-
   tium hostium odia recubans Jesulus **4426**
4059(18)
 Plutarchus **3752, 3956, 3966**
 „Pocrus medicus” **4050**
 Podestà (Podesta), Giovanni Battista da Fasano
   Disertatio academica, continens specimen trien-
   nalis profectus in linguis orientalibus **4119**
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Podhoransky, Daniel
   Speculum vitae ex diversis codicibus sacris...
   excerptum **3770**
 Podhoránszky (Podhoransky), Franciscus **4444**
 Podhorányi (Podhoranyi), Ladislaus **4007**
 Podmaniczky család **3713**
 Poiré (Poiraeus), François
   Ignis holocausti, seu affectus ex divinis literis et
   s. patribus collecti **4046**
 Pollentarius, Nicolaus Mauritius
   Prodomus melicus, seu mottetarum sacrarum...
   opus primum **3929(1)**
 Pollentarius, Nicolaus Mauritius felesége, Küh-
   ner, Maria **3929**
 Polgári György **4343**
 Polgári Tamás **4460(90)**
 Poliandin (pseud.) ld. Gorgias, Johann
 „Poliarchus” **3742**
 Poll, Lucas van de **4226**
 Pollak, Joannes **4606**
 Pollux (myth.) **4428**
 Poloni, Joannes **3736(13)**
 Polybius **4153(3)**
 Polyhymnia (Polymnia) (myth.) **3907**
 Polyik A. **4226**
 Polyik János **4017**
 Polymnia ld. Polyhymnia (myth.)
 Pomaria, Maria ld. Bayer, Johann felesége
 Pomarius (Pomarivs), Jeremias **3812, 3815,**
3838, 3842, 3846
 Pomarius (Pomaria), Maria ld. Bayer, Johann
   felesége
 Pomarius (Pomarivs), Samuel
   Elegidion epicedium... Adami Kys **3716**
   Mnemosynon solennibus sacris, epulis et ceremo-
   niis nuptialibus viri... Iohannis Bayeri...
   celebratis positum **3836**
   Triennium Hungaricum **3835**
3699, 3779, 3811, 3812, 3815, 3822, 3834,
3835(1), 3836(1), 3838, 3839, 3842,
3846, 4173
 Pomarius, Samuel felesége, Reusner (Reüssner,
   Revsneria), Dorothea **3838**
 Pomarivs, Jeremias ld. Pomarius, Jeremias
 Pomarivs, Samuel ld. Pomarius, Samuel
 Pompeius, Cnaeus Magnus **4091**
 „Poncianus császár” **4257, Appendix 293**
 Pongrácz (Pongracz) György, szentmiklósi és
   óvári (G. P. E. V.)
   Centuria chronographicorum **3927**
   Regulae generales in Scriptura Sacra fundatae
3987
   Regulae illius, qui est ad maiora natus **3988**
3927, 4044
   ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Pongrácz (Pongracz, Pongraz) Imre József, szent-
   miklósi és óvári **3754, 4035A**
 Poniatowska (Poniatovia), Christina **4570**
 Pontanus, Jacobus **4160**
 Pontel Mihály **4320**
 Poot, Abraham van (A. v. P.) **4508, 4558**
 Porcsalmi P. (Porcsalmi, Porcsalmi, Portsalmi)
   András
   Ministerialis prudentia, azaz... egyházi rende-
   ket és hallgatójukat... előmenni tanító és
   serkentető mesterség **3962(1)**
3806(1), 3893(1), 3960, 3962, 4139,
4251(1), 4355

- ld. még incipitmutató: Hű keresztyén ember e könyvolvasásban – Isten országát nézendő – Miként nagy Ábrahám – Szent atyák ösvényén kalauzul
- Poroszlai István **4343**
- Porphyrius **3757**
- Portner, Johann Albrecht **3720**
- Portsalmi András ld. Porcsalmi P. András
- Porubski, Joannes **4428**
- Pósházi (Palma, Justus de, Florentinus (pseud.), Posahazi) János
Austriacae austeritatis ejusdemque Continuationis confirmatio, hoc est... Eviscerationis... refutatio **3894**
Falsitas toti mundo detecta, seu refutatio trium... argumentorum **3799**
Magyar halotti oráció... Bethlen Ferenccé Kemény Kata... felett **4250**
Oratio de fatalium rerum humanarum vicissitudine, dicta occasione funeris... Stephani Bocskai **3960(3)**
Sibellius Gáspárnak Szentírásból szedegedett... könyörgő és hálaadó imádsági **3895**
Syllabus assertionum, thesium... illarum... quibus neoterici... theologi... scholas et ecclesias turbant **4585**
3704, 3792, 3798, 3800, 3806, 3894, 3895, 3897, 3960, 4013(2), 4347A, 4383, 4585, Appendix 273
 ld. még incipitmutató: Bocskai nemzetnek meghervadtott ága – Phoenix madár felől úgy írják a bölcsek
- Pósházi Mihály **3892(36)**
- Pósházi (Posahazi) Pál **4553(13)**
- Pósalaki (Posalaki) István **4406**
- Pósalaki (Posalaki) János **4342(14), 4406, 4460(18)**
- Posgay, Melchior ld. Pozsgay Menyhért
- Posh, Franciscus Xaverius **4378(2)**
- Pozsonyi (Posonyi) Mátyás **4263(5)**
- Pozsgay (Posgay) Menyhért **4130, 4186**
- Pöldner, Stephanus **4219**
- Prágai András **4030**
- Pressius, Paulus
Vocabularium trium linguarum. Wokabular w nowé spraweny, a rozssjřený **4289**
- Preuss, Johann Georg **3862**
- Preuss, Johann Georg felesége, Heuchelin, Susanna Christina **3862**
- Prinyi, Gabriel ld. Perényi Gábor, nagyszőlősi
- Prinyi, Nicolaus ld. Perényi Miklós, nagyszőlősi
- Procopius Sazavensis, Sanctus (Sázavai Szent Prokop) **4116**
- Prokopius, Balthasar **3736(20)**
- „Pronoea” (Pronaea) **4422, 4428**
- Propertius, Sextus
 ld. incipitmutató: Boldog Admetusnak – Gyógyíthatni minden nyavalyát – Süket is gyakrabban az ocsmány szerelem
- Proserchomenus (Prosorchomenus), Martinus **4175A(19)**
- Prosper Tiro Aquitanus, Sanctus (Aquitániai Szent Prosper)
 ld. incipitmutató: Bár tömlöcben vessenek is – Számkivetéstől nem félek
- Prudentia (myth.) **4428, 4536**
- Prudentius, Aurelius Clemens **4127A(3)**
 ld. még incipitmutató: Atya Istentől születék – Hagyjátok el, hű keresztyének – Virtus, lelki erő
- Pruni, Matthias **4428**
- Ptolemaeus, Claudius **4158**
- Pusóczy (Pusoczi, Pusóczy) Miklós **4173, 4219, 4389, 4483(6)**
- Putnoki Judit ld. Kovásznai Péter, sen. felesége
- Putz, Joannes Jacobus Antonius **4119**
- Püspöki Márton **4460(73)**
- Pylades Candidus (pseud.) **4062(6)**
- Pyracmon (myth.) **4422**
- Pyramus (myth.) **4313A**
- Pythagoras **3754**
- Quaestor (Quaestoris), Jacobus **4422**
- Quenstedt (Qvenstedius, Qvenstedt), Johann Andreas **4115(4), 4175(4), 4389**
- Quinctius (Quintius, Qvintius) Publius **4092**
- Qvenstedius, Qvenstedt ld. Quenstedt
- Qvintius Publius ld. Quinctius Publius
- R. M. ld. Roth, Melchior
- R. Szombathi János ld. Rimaszombati János Raab, Thomas **4606**

- Rácböszörményi (Böszörményi, Beszermeny de Racz, Racz Beszermeny) János **3938(21), 3939(13), 4343**
 Id. incipitmutató: Az szomorú halált Rachel (bibl.) **3794, 4244(11)**
- Racký, Mikuláš **4288**
 Racký, Mikuláš lánya, Racká, Alžběta **4288**
 Racký, Mikuláš lánya, Racká, Judita **4288**
 Racký, Mikuláš lánya, Racká, Kateřina **4288**
 Racký, Mikuláš lánya, Racká, Zuzanna **4288**
 Racz Beszermeny, Johannes de Id. Rácböszörményi János
 Radán Balázs
 Id. incipitmutató: Buzgó szívből te fiaid, kegyes Atyánk, könyörgünk „Radovius” **4428**
- Raduchus, Leonhardus **3809**
 Raduchus, Leonhardus felesége, Reiter, Dorothea Id. Kretschmer, Joannes felesége
- Ráduly Simon **Appendix 291**
 Radvánszky (Radvanski) György **4625**
 Radvánszky János **4259**
- Rajmund, Pennaforti Szent Id. Raymundus de Paennafort, Sanctus
- Rakoci Id. Rákóczi
 Rákóczi család **4131**
- Rakoczi, Franciscus Georgius Id. Rákóczi Ferenc I. – választott erdélyi fejedelem
 Rákóczi (Rakoczi, Rakocz) Ferenc I. – választott erdélyi fejedelem **3833, 4129, 4131, 4140, 4145, 4151, 4198**
- Rákóczi (Rakocz) Ferenc II. – választott erdélyi fejedelem **3952, 4006, 4151, 4322, 4393, Appendix 342**
- Rákóczi (Rakoczi, Rakocz) György I. – erdélyi fejedelem **3892, 4151(20), 4322, 4394**
- Rákóczi György I., erdélyi fejedelem felesége, Lórántffy (Lorantfi) Zsuzsanna **4528**
- Rákóczi (Rakoci, Rakoczi, Rakocz) György II. – erdélyi fejedelem **3958, 4049, 4132, 4151(21), 4291, 4305, 4349, 4364**
- Rákóczi György II., erdélyi fejedelem felesége, Báthori (Batori, Báthory, Batthori) Zsófia Anna **3798, 3833, 4012, 4049, 4129, 4145, 4151, 4291, 4322, 4349, 4364**
- Rákóczi Julianna **4151, 4322**
 Rákóczi (Rakocz) Lajos **4151(18)**
 Rákóczi (Rakocz) László **4151(17)**
- Rákóczi (Rakocz) Pál **4151(16)**
 Rákóczi (Rakocz) Zsigmond – erdélyi fejedelem **4151(15), 4151(19), 4151(22)**
- Rakoczy Id. Rákóczi
 Rakoviczky Franciska Id. Horváth György felesége
- Rakovsky, Johannes Id. Rakovszky, Joannes
 Rakovsky, Melchior Id. Rakovszky, Melchior
 Rakovszky család **3883**
 Rakovszky (Rakovsky), Joannes **3867(6)**
 Rakovszky (Rakovsky), Melchior **3867(7)**
- Ramée (Ramus), Pierre de la **4309**
- Ramer, Joannes **4428**
- Râmnicului, Ștefan al **Appendix 341**
- Ramus, Petrus Id. Ramée, Pierre de la
- Rapoti P., Rápoti P. Michael Id. Rápóti Pap Mihály, jun.
 Rapoti P., Michael Id. Rápóti Pap Mihály, sen.
 Rápóti Pap (Rapoti P., Rápoti P.) Mihály, jun. **4342(45), 4345(42), 4398(12), 4460(23), 4464, 4517**
- Rápóti Pap (Rapoti P.) Mihály, sen. **4460(12)**
- Rassi (Rasi), Joannes **3867(5)**
- Raty, Sigismundus **4094(4)**
- Rauch, Sebastian **Appendix 339**
- Rauss, Andreas felesége, Lotz Martha **4455**
- Rausz, Martinus **3875(1)**
- Ravasz István, nagyécsi **4153**
- Raymann (Raymanus), Georgius **4153**
- Raymundus de Paennafort, Sanctus (Pennaforti Szent Rajmund) **4324**
- Razates – dux Persarum **3906**
- Realino Szent Bernardin Id. Bernardinus Realinus, Sanctus
- Rebenik, Georgius **4090**
- Rechlinger, M.
 Id. nyomdamutató
- Reckert, Georgius **4284**
- Redai, Rédai Id. Rhédey Ferenc – erdélyi fejedelem
- Regensburgi Szent Wolfgang Id. Wolfgangus de Ratisbona, Sanctus
- Regerus, Stephanus **4111(17), 4219**
- Reggioni da San Felice (Reggianus de S. Felice), Giovanni Battista
Anticcatechica, seu errores a Conrado Dieterico in Institutionibus catecheticis pontificiis affricati **3918**

- Regiomontanus (Király Hegy), Joannes **4027**
 Regis, Joannes **4422**
 Regis, Petrus **4219**
 Regis, Simon
     *Geistreiches Hand-Büchlein vor fürstliche und...
     gottfürchtige Kinder* **4573**
     Geistreiches Lieder-Büchlein **4572**
     4570, 4619
 Reguli, Nicolaus **3837(20)**
 Rehlin (Rhelin), Georg Daniel **3846(6)**
 Reichert (Reichart), Christianus **3933, 4112,**
     4170, 4219, 4277, 4555
 Reichwald, Andreas **4059(5)**
 Reilich, Gabriel **4276(28)**
 Reilich, Gabriel
     Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald
     3932, 4170
 Reimnerus, Stephanus **4219**
 Reiner, Joannes **4175(8)**
 Reinprechtel, Paul **3768**
 Reiser, Georg **4176(4)**
 Reisinger, Paulus **4422**
 Reissner, Reiszner ld. Reusner
 Reiter, Dorothea ld. Kretschmer, Joannes felesége
 Reitter, Georg **4233**
 „Religio” **4428**
 Rem, Georg **4019, 4031, 4032, 4033**
 Remete Szent Pál ld. Paulus, Sanctus – primus
     eremita
 Renius, Georgius **3798**
 Rényes (Renyés) István
     Rara avis in terris **4610**
     *Szép neveinek mindenkben tökéletesen megfe-
     lelő és örök emlékezetet érdemlő discséretes
     asszonyi állat* **4611**
     Tekintetes és nemzetes... Holló Zsigmondnak...
     jeles discsérete **4612**
     4499, Appendix 304
 Reppseny, Alexander **4094**
 Resch, Joannes **4428**
 Reschnerus, Paulus **4170**
 Restiarius (Restiary), Joannes **4102, 4540**
 Restiarius, Joannes felesége ld. Ladiver, Elias,
     jun. felesége
 Reusner, Dorothea ld. Pomarius, Samuel felesége
 Reusner (Reissner, Reiszner), Georg **4112, 4170**
 Reusner, Jeremias **3907**
 Reusner (Reüsnerus), Jeremias
     Inscriptio lapidis sepulcralis... Jeremias Pomerius
     3838
 Reuter, Blasius **4061(4)**
 Reuter, Johann **4292**
     Oratio Dominica XL linguarum **4054**
 Reuter (Reüter), Susanna Regina ld. Spilenber-
     ger, David, sen. felesége
 Reutter (Reütter), Georg **4111(8), 4172, 4219**
 Reüsnerus, Jeremias ld. Reusner, Jeremias
 Reüssner, Dorothea ld. Pomarius, Samuel felesége
 Reüter, Susanna Regina ld. Reuter, Susanna Regina
 Reütter, Georgius ld. Reutter, Georg
 Révay (Revay) János Farkas, révai **3754**
 Révay Péter **3711**
 Révész (Revesz) Gábor **4094(8), 4149, 4260**
 Revsneria, Dorothea ld. Pomarius, Samuel fe-
     lesége
 Reylich, Gabriel **4170**
 Rheda Péter **4252**
 Rhedei, Franciscus ld. Rhédey Ferenc, kisérdéi
 Rhédey (Rhedei) Ferenc, kisérdéi **4139, 4187A,**
     4241
 Rhédey (Redai, Rédai) Ferenc – erdélyi fejedelem
     4016
 Rhein, Daniel **4574(31)**
 Rhelin, Georgius Daniel ld. Rehlin, Georg Da-
     niel
 Rhenerus, Michael **3875(2)**
 Rhenius, Johann
     Compendium Latinae grammaticae **3739(1),**
     4547(1)
 Rhether (Rheterus), Franz **3702, 3780, 3941**
 Rhodius, Georgius **3834(14), 3846(4), 4592**
 Rhörich, Georgius **4111(3)**
 „Rhynton” **4199(29)**
 Riccardi (Riccardus), Niccolò **4046**
 Richardus de Sancto Laurentio (Szentlőrinci
     Richárd) **4291**
 Richter, Georgius **4606**
 Richter, Joannes **3698**
 Richthausen, Nicolaus Hieronymus **4492**
 Richthausen, Severinus **4428**
 Ricsánszky (Ricsanszki), Tobias **4199**
 Riemer, Andreas **4422**
 Riemer, Martinus **4422**
 Rietmiller, Matthias **4091, 4092, 4093, 4094,**
     4096, 4099, 4100, 4103, 4153, 4161
     ld. még nyomdamutató

- Rima-szombathi Szabó Pál ld. Rimaszombati Szabó Pál
- Rima-Szombati, Johannes ld. Rimaszombati János
- Rimai János, Romainus, Johannes ld. Rimay János
- Rimaszombati (R. Szombathi, Rima-Szombati) János **3892(15)**, **4243**, **4342(19)**, **4345(22)**, **4464**
- Rimaszombati Kies (Rymaszombati) István **4312(20)**
- Rimaszombati (Rima-szombathi) Szabó Pál **4185**
- Rimay (Rimai, Romainus) János
A néhai... Balassa Bálintnak és... Rimai Jánosnak... Istenes éneki **3732(1)**, **3888**, **4105(1)**, **4134(1)**, **4229(1)**, **4353**, **4478(1)**, **4502(1)**
- Appendix 336**
- ld. még incipitmutató: A jó hitű ember szelíd e világon – Adjunk hálát Istenünknek – Aki ma tápláltál – Az igaz keresztyén szelíd e világon – Bálint, nemzetedben ki voltál – Boldog, kinek Isten vétkét megbocsátta – Éjszaka a sátán – Embert hatalommal, legfőbb oltalommal – Enyhítsd meg, Úristen – Hallgass meg engemet, ki hívom nevedet – Hívek, keresztyének, jer ne tévelyegjünk – Hogy feletkeztél el rólam teljességgel – Igaz általút – Illik énnekem, édes Istenem – Immár az éj rajtunk – Immár estét értünk – Isten az égben – Isteni félelem nagy jószág – Isten, gondod lévén szál hajamra – Kedvező szemmeddel nézz, nagy Isten, reám – Kegyelmes Isten, nézz, kérlek szépen – Kiáltok hozzád mélységből – Kinek tegyek panaszt, Úristen – Közelget szerettség – Krisztus, igaz napfény – Már a nap hogy elszáll – Megyek lellem orvosához – Mennyekben lakozó, imádandó felség – Mi Urunk, s édes Atyánk – Nem lehet szebb dolog a keresztyénségnél – Nincsen e világon semmi állandóság – Nincsen segítségem kívüled, Istenem – Ó kegyes Úristen, tekints reánk mennyből – Ó Uram Isten, mely távol estem – Örök életnek, szép üdvösségnek – Reménységem te légy nékem – Reménységem vagyon nékem – Szégyent vallott orcát senki azon nem lát – Test, vér, nem kell nyaláncságtok
- Ripstain, Ladislaus **3924**
- Rissdorffer, Paulus **4606**
- Rist, Johann **4060**
- Ritter, Gabriel **4111(38)**, **4219**, **4225**, **4389(5)**, **(6)**
- Ritthaller (Ritthalerus), Michael **3762**, **3762(1)**
- Roan., D. B. **3946A(4)**
- Robertus Bellarminus, Sanctus (Bellarmino, Roberto, Bellarmin Szent Róbert)
Doctrina et veritas in pectore Aaron **4205**
3974, **4201**, **4326**
- Rochser, Maria ld. Cornides, Thomas felesége
- Rochus Monspensulanus, Sanctus (Montpellier Szent Rókus) **4209**
- Roeber, Paulus ld. Röber, Paul
- Roeserus, Jacobus ld. Röser, Jakob
- Roht, Simon **4219**
- Rohtbahr, Laurentius **4061**
- Rokošiny (Rokoschinus), Michal **4193(28)**
- Rókus, Montpellier Szent ld. Rochus Monspensulanus, Sanctus
- Roman, Joannes **4130**, **4186**
- Romulus philosophus **3915**
- Rosaeus, Alexander (A. R.) **4514**
- Rosaides, Ján **3834(5)**
- Rosalia Panormitana, Sancta (Palermói Szent Rozália) **3833**, **4044**, **4209**, **4291**
- Rosallerus, Georgius **4591**
- Rosenauer, Joannes **4172**, **4219**
- „Rosina” **4214**
- Rosler, Andreas **4284**
- Rosler, Johann **4219**
- Rosnyai (Rosnai, Rozsnyai) János **3798**, **4012**, **4124**, **4239**, **4240**, **4241**, **4242**, **4339**, **4340**, **4402**, **4408**, **4464**, **4516**
- ld. még nyomdamutató, tárgymutató, illusztrációk
- Rosnyai (Rozsnyai) János özvegye **4462**, **4516**
- ld. még nyomdamutató
- Rospeundtner (Rosspeintner), Georg **4210**
- Ross, Alexander
Virgili evangelizantis Christiados libri XIII
4514
- Ross Sándor (eperjesi kereskedő) **Appendix 345**
- Rossetti, Domenico **4373**
- Rossi, Giacomo **3866**
- Rossmann, Joannes **4606**

- Rosspeintner, Georg ld. Rospeundtner, Georg
 Rosweyde (Rosweidus), Heribert **4201**
 Rotarides (Rotaridis), Christian **4193(38)**
 Rotarides, Daniel **4606**
 Rotarides, Joannes, jun. **4606**
 Rotaridis, Christianus ld. Rotarides, Christian
 Roth, Andreas **4280, 4556, 4591**
 Roth, Johann (erkedi) **4175(21)**
 Roth, Johann (váraljai) **3907**
 Roth, Johann Georg (eperjesi) **4428**
 Roth, Judith ld. Meisner, Johann Martin felesége
 Roth, Laurentius **3734, 3746, 3749**
 Roth, Lucas **4592**
 Roth, Melchior (R. M.)
Kurtze und einfältige Fragen aus dem Catechismo **4427**
 Roth, Michael **4280**
 Rothmann, Thomas **4232, 4574(5)**
 Rottall, Johann von **3947, 3971, 3986, 4119**
 Roven (Rovenius), Philipp **3854**
 Roxer, Daniel
Ehr-Leistung, welche zu Vermehrung der hochzeitlichen Sollenität des... Christophori Lany... abgestattet **3740**
4114(6)
 Roxer, Matthias **4606**
 Roxer, Paulus **4606**
 Roycroft, Thomas (T. R.) ld. nyomdamutató
 Rozália, Palermói Szent ld. Rosalia Panormitana, Sancta
 Rozgonyi, Johannes ld. Rozgonyi János
 Rozgonyi Mihály ld. Rozgonyi Mihály
 Rozgonyi (Rozgonyi), János **4355(9)**
 Rozgonyi (Rozgonyi) Mihály
Magyar strófák **4307**
 ld. incipitmutató: Az Isten áldása szálljon ti-reátok
 Rozvágyi, Pál **3892(35)**
 Rozsnyai János ld. Rosnyai János
 Röber (Roeber), Paul **3907**
 Röhrensee, Christian **4389**
 Röhrich (Röhrig, Rörich), Valentinus **3931, 3933, 4112**
 Römer, Lukas **4574(37)**
 Rörich, Valentinus ld. Röhrich, Valentinus
 Röser (Roeserus, Röserus, Röservs), Jakob (M. J. R. G. L.)
Αναμφισβήτητα τεκμήρια, sive indubitatum observantiae monumentum in... Samuelem Pomarium **3839**
Conclusiones de Scriptura Sacra **3741**
Poliarchum **3742**
3749(2), 3810, 3835, 3837
 Rudnai Matth. **3892(25)**
 Rudolf August von Braunschweig-Lüneburg (Rudolphus Augustus, dux Brunsvicensium et Lunaeburgensium) **4127A**
 Rudolf (Rudolphus), I. – magyar király és II., német-római császár **3922, 4039, 4063A, 4151, 4156, 4158, 4203, 4521**
 Ruffinus ld. Rufinus Tyrannius Aquileiensis
 Ruffinus, Bartholomaeus **3933, 4112, 4170, 4172**
 Rufinus (Ruffinus) Tyrannius Aquileiensis **4462**
 Ruhman, Christophorus **4422**
 Rumpolt, Marx **4474**
 Runge, Christoph
 ld. nyomdamutató
 Rupensis, Michael **4219**
 Rupescissa, Ignatius de (pseud.) **3894**
 Ruyter, Michiel de **4508**
 Rüdél, Johann Friedrich **4115(16)**
 Ryckius, Simon **3982**
 Rymaszombati, Stephanus ld. Rimaszombati Kies István
 S. A. S. T. D. E. P. P. H. ld. Szathmárnémethi Mihály
 S. Franc. ld. Franciscus de Assisi
 S. G. j. ld. Gutth, Sigismundus, jun.
 S. G. s. ld. Gutth, Sigismundus, sen.
 S. K. A. Sz. M. P. ld. Szepsi Korocz András S., Michael ld. Szigeti Mihály
 S. Nemethi, Samuel ld. Szathmárnémethi Samuel
 S. Pataki István ld. Sárospataki István
 S. S. **4061(3)**
 S. Stephanus ld. István, I., Szent – magyar király
 S. T. ld. Třanovský, Samuel
 Saarosi, Adamus ld. Sárosy, Adamus
 Saarosi, Sebastianus ld. Sárossi Sebestyén
 Saarosi, Stephanus ld. Sárossy István
 Saarossi, Sebastianus ld. Sárossi Sebestyén
 Saarosy, Martinus ld. Sárossi Márton

- Saarosy, Sebastianus ld. Sárossi Sebestyén
- Sadler (Sadlerus), Andreas **4170**
- Sadler, Tobias **4095, 4104**
- Sadlerus, Andreas ld. Sadler, Andreas
- Sagittarius, Caspar **4276(5–6)**
- Sagittarius, Didericus **4061, 4061(2)**
- Sagittarius, Johann **3714, 3786**
ld. még nyomdamutató
- Salamon ld. Salomon
- Sales, Sigismundus **4306(41)**
- Salianus, Jacobus **3922, 3977(2), 4099**
- Sallai H. (Sallai) Pál **4342(6), 4343, 4460(7), 4517**
- Sallustius Crispus, Caius **4276, 4373**
- Salmen, Georgius **4283**
- Salomon (Salamon) – rex Judaeorum (bibl.)
3797, 3880, 3957, 4170 4463
- Sámbár (Sambar, Zámbar) Mátyás
Cantus catholici Latino-Hungarici **3957**
Három üdvösséges kérdés **3786(1)**
Lilium inter spinas, ... azaz... boldog emlékezete... Szegedi Ferencnek **4066**
3706, 3718, 3725, 3801, 3806, 3918, 3944, 3957, 4000, 4012, 4065, 4172, 4139, 4291
- Sam. ld. Samuel (bibl.)
- Sambuch, Dorothea ld. Grünstein, Georgius felesége
- Sambuch (Sambucus), Georg **3698, 3700**
- Sambucus, Joannes ld. Zsámboky János
- Sambucus, Georgius ld. Sambuch, Georg
- Samson (Sámson) (bibl.) **3927**
- Sámsondi Somodi (Sámsondi) Márton
ld. incipitmutató: Megpróbáld magadat
- Samuel (Sam.) (bibl.) **4345(21), 4460(53), 4533, 4562, 4614**
- Sándor, VI. – pápa ld. Alexander VI. – pápa
- Sándor, VII. – pápa ld. Alexander VII. – pápa
- Sandor, Adalbertus ld. Sándor Béla
- Sándor (Sandor) Béla **4267, 4323(3)**
- Sándor (Sandor) Gáspár **3853**
- Sándor (Sandor) István **4625**
- Sántha (Santha), Ferenc Ignác **4097**
- Sappuhn (Sapphun, Sappvhn), Georg Heinrich
Oratio eucharistica D. O. M. sacra **4525**
Oratio funebris super obitum... Danielis Gutth **4526**
Problema oratorium **4492**
- 4521, 4524(2), 4607(5)**
- Sara (Sára) (bibl.) **4503, 4569**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Sarasa, Alfonso Antonio de **4044, 4101, 4270**
Ars semper gaudendi ad verum animi quietem **4101(1)**
4044, 4101, 4270
- Sarbarus – dux Persarum **3906**
- Sarcerius, Erasmus **4466**
- Sardanapalus – rex Assyrorum **4199(20)**
- Sárdi János **4016**
- Sárói P. (Saroi P., Sároi P.) Pál **4297, 4342(43), 4345(40)**
ld. még nyomdamutató
- Sarosi, Adamus ld. Sárosy, Adamus
- Sárospataki (S. Pataki) István **4356**
- Sárossi (Saarosy) Márton **4245**
- Sárossi Márton felesége, Keczer (Ketzter) Katalin **4245**
- Sárossi (Saarossy, Saarosy, Saarosi, Sarossi, Sárosi) Sebestyén **4245, 4422, 4428, 4493**
- Sárossy (Saarosi) István **4422**
- Sárossy János **Appendix 274**
- Sárosy (Saarosi, Sarosi) Ádám
Harmonia Agenoridae **4245**
4422, 4428
- Sárpataki Nagy (Sarpataki, Sárpataki N., Sár-Pataki) Mihály
Noé bárkája, azaz az Atya, Fiú és Szentlélek... Istennek üdvösséges ismereti **4357**
3893(3), 4139, 4355(2)
- Sartorides, Jonas **3736(1)**
- Sartoris, Matthias **4574(11)**
- Sartoris, Paulus **4422**
- Sartorius, Andreas **Appendix 314**
- Sartorius, Elias **4193(29)**
- Sartorius, Elisabeth ld. Brockhoff, Paul felesége
- Sartorius, Joannes, sen.
Kurtze Leich-Predigt... bey... Leichbegängniß des... Jeremiae Pomarii **3842**
Praxis Symboli Apostolici paracletica, das ist tröstliche Übung der dreyen Haupt-Artickel unsers christlichen Glaubens **3743**
3820, 3834(2)
- Sartorius, Rebecca **3811**
- Sas András **4143**
- Saul (bibl.) **3885(2), 4019, 4063, 4085(2), 4361**

- Saur (Saurius), Michael **4111(39), 4219, 4225**
 Sázavai Szent Prokop ld. Procopius Sazavensis,
 Sanctus
 Sbilenberger, David ld. Spilenberger, David, sen.
 Scaevola, Michael **4306(22)**
 Schäfer, Christianus **4574(42)**
 Schaffer, David **4502, Appendix 336**
 ld. még nyomdamutató
 Schalner, Georgius **4111(83), 4219**
 Schankabank ld. Schunkabunck
 Schatz, Matthaeus **4219**
 Schäufelein, Hans Leonhard **4053**
 Scheffer, Johann (Angelus Silesius) **3932, 4170**
 Schelker (Schelcker), Stephan
Ein christlich Kirchen-Hand-Buch **4122(1)**
 Schelkerus, Michael **3996, 4223, 4284**
 Schellius, Simon
Castae himenaei taedae, quas... Georgius Denge-
lius... sponsus... accendit **4330A**
 Schenius, Paulus **4111(9)**
 Schenkerus, Georgius **4111(43), 4219**
 Scherffenberg, Friedrich Sigismund **4429**
 Schezer, Urban **3923**
 Schick, Joannes **4606**
 Schilter, Johann **4298(1)**
 Schimrack, Joannes **4059(11)**
 Schirer, Michael **4589**
 Schlegel, Ernst Friedrich **4193(19)**
 Schleuermann, Christina ld. Haasz, Martin
 felesége **3743**
 Schlichowinus (Schluchovinus), Daniel
3736(11)
 Schlick, Hieronymus ld. Šlik, Jeroným
 Schlosperg, Franciscus **4153**
 Schluchovinus, Daniel ld. Schlichowinus, Daniel
 Schmal (Schmall), Andreas **3837(2), 3841(7)**
 Schmegner (Schmegnerus), Melchior **4059(12)**
 Schmeidel, Samuel **4102**
 Schmid, Michael **4591**
 Schmid, Petrus **4284**
 Schmid, Tobias ld. Schmied, Tobias
 Schmidt, Michael **4329, 4556**
 Schmied, Michael **4284**
 Schmied (Schmid), Tobias **4422, 4428**
 Schmiedt, Paulus **4606**
 Schmitz (Schmitzius, Schnitz), Melchior **3871,**
4421
 Schmitz, Melchior felesége, Schober (Schobert),
 Elisabeth **3871, 4421**
 Schnatzinger, Johann **3828(2)**
 Schneider (Sartorius), Elisabeth ld. Brockhoff,
 Paul felesége
 Schneider, Joannes **4221**
 Schnell, Andreas **4574(46)**
 Schnell (Schnellius, Scnell), Georgius **4276(16),**
4280, 4329, 4556, 4591
 Schnell, Johann **3698, 4059(9)**
 Schnell (Schnellius), Valentin **3825, 3830**
 Schnellius, Georgius ld. Schnell, Georgius
 Schnellius, Valentinus ld. Schnell, Valentin
 Schnitz, Melchior ld. Schmitz, Melchior
 Schnitzler (Schnitzlerus), Jakob (J. S.)
Bericht ausz Gottes Wort und der Natur von
der Erdbebenungen Ursprung und Bedeutung
4386
Comet-Stern Predigt von dem ungewöhnlichen
und grossen Himmels-Zeichen oder neuen
Comet- und Wunder-Stern **4387**
3933, 4113, 4168, 4170, 4172, 4175,
4276(10), 4277, 4283, 4386, 4390,
4469, 4622
 Schnitzler (Schnitzlerus), Samuel **4111(1)**
Examen publicum **4219**
 Schnürl, Thomas **4606**
 Schobelius, Daniel **4171(6), 4219, 4225, 4280,**
4389(10)
 Schobelius, Georgius **4279, 4329, 4556**
 Schobelius, Jacobus **4280**
 Schobelius, Joannes **4574(13)**
 Schober (Schobert), Balthasar **4421**
 Schober (Schobert), Elisabeth ld. Schmitz, Mel-
 chior felesége
 Schoenleben, Georgius ld. Schönleben, Georgius
 Scholtz, Gregorius **4606**
 Scholtz, Jakob **3821(3)**
 Schottus, Andreas **4616**
 Schön (Schönnius), Paulus **4219**
 Schön, Georgius **4428**
 Schön-Awer, Matthias ld. Schönauer, Matthias
 Schönauer (Schönhauer), Joannes **4231,**
4574(9)
 Schönauer (Schön-Awer), Matthias **4221**
 Schönberger, Andreas
Hochteutschkunstmässiges, Pindarisches, drey-
faches Dreh-Gedichte über den... Todesfall
dess... Tobias Planckenausers **3771**

- Schönborn, Johann Philipp **4035**
 Schönhauer, Joannes Id. Schönauer, Joannes
 Schönus, Paulus Id. Schön, Paulus **4219**
 Schönleben, Elias **4422, 4428**
 Schönleben (Schoenleben), Georgius **4589**
 Schönleben, Sigismundus **4428**
 Schretter, Karl **4153, 4203**
 Schröder, Johann **4102**
 Schrödter, Christian
 Id. nyomdamutató
 Schu[...]a, Joannes **4606**
 Schubert (Schubertus), Paulus **4170**
 Schuler, Joannes Id. Schuller, Johann
 Schulerus, Georgius Id. Schuller, Georgius
 Schulerus, Joannes Id. Schuller, Johann
 Schuller (Schuler, Schulerus, Schullerus, Schvll.),
 Johann **4170, 4230, 4329, 4556, 4591**
 Schuller (Schulerus), Georgius **4175, 4175(14),**
4175(18), 4592
 Schullerus, Joannes Id. Schuller, Johann
 Schultz, Petrus **4283**
 Schultze, Johann Friedrich **4115(15)**
 Schunckabunck (Schankabank, Schunkabunck,
 Schvnckabvncck), Marcus **3946, 4180**
 Schunckabunck, Marcus felesége Id. Albrich,
 Martin felesége
 Schunckabunck (Schunkabunck), Martha Id.
 Wolf, Peter felesége
 Schunkabunck, Markus Id. Schunckabunck,
 Marcus
 Schupp (Ehrnhold), Johann Balthasar **4570**
 Schurtz, Cornelius Nicolaus **4620**
 Schurtzfleisch (Schurtzfleischius), Conrad Samu-
 el **4115, 4115(6)**
 Schusterus, Joannes **4219**
 Schüler, Martinus **4386**
 Schürer, Susanna Id. Möller, Johann (orvosdok-
 tor) felesége, Schürer, Susanna
 Schvischer (Schveischer, Schwisserus), Joannes
4223, 4329
 Schvll., Joannes Id. Schuller, Johann
 Schvnckabvncck, Markus Id. Schunckabunck,
 Marcus
 Schvarzivs, Joannes Id. Schwartz, Johann
 Schwab, Joannes **3733**
 Schwab, Joannes felesége, Weiss, Susanna **3733**
 Schwartz, Adamus **4428**
 Schwartz, Andreas **3906**
 Schwartz, Elias **4111(70)**
 Schwartz, Georgius **4329**
 Schwartz (Schvvarzivs, Schwartz, Schwartzius,
 Schwarzzius, Schwarzivs), Johann (witten-
 bergi)
Amoris-honoris τεκμήριον... viri-sponsi, ...
Johannis Baieri **3779(2)**
Conclusiones theologicae, articuli de creatione
3919
Conclusiones theologicae, articuli de mysterio Ss.
Trinitatis **3843**
Exercitatio theologica de peccato **3701**
3742, 3778, 3815(2), 3841, 3907
 Schwartz, Johann (wittenbergi) felesége, Kott,
 Anna Barbara **3742**
 Schwartz, Johann (wittenbergi) felesége, Christi-
 ani, Anna **3778**
 Schwartz, Joannes (eperjesi)
Helena Menelao reddita **4613**
Hungaria respirans, sive Constantius exultans,
Furentius exulans **4428**
Pomum Eridos, sive veritas logica **4493**
4422, 4483(2), 4524(1), 4607(3–4)
 Schwartz, Paulus **4606**
 Schwartzzius, Schwarzzius, Schwarzivs, Johannes
 Id. Schwartz, Johann (wittenbergi)
 Schwegler, Henricus Christophorus **4119**
 Schweling, Johann Eberhard
Dissertatio hydrographico-physica de maribus
4062
 Schwisserus, Joannes Id. Schvischer, Joannes
 Schwopius, Christianus **4193(25)**
 Scnell, Georgius Id. Schnell, Georgius
 Scottus, Andreas **4616**
 Scribanius, Carolus **3791**
 Sculteti, Gabriel **4193(22)**
 Sculteti Márton
 Id. incipitmutató: Mostan örvendezzünk, ke-
 resztyének
 Sebastiani, Christophorus **3736(22)**
 Sebastianus Sanctus (Szent Sebestyén) **4209**
 Seddert, Georgius **4222**
 Sedulius, Henricus **4166**
 Seelman, Christian Id. Seelmann, Christian
 Seelman, Jeremias Christian Id. Seelmann, Je-
 remias Christian
 Seelman, Petrus Theodorus Id. Seelmann, Peter
 Theodor

- Seelmann (Seelman, Seelmannus), Christian
(aMiCuS, C. S., M. C. S.)
*Jesus in nubilo jubilus, hymnus a S. Bernardo
compositus* **3813**
*Mnemosynon solennibus sacris, epulis et ceremoniis
nuptialibus viri... Johannis Bayeri...
celebratis positum* **3836**
*Schlechte und rechte Aschermittwochsgedanken...
Casparo Hain..., ... wegen... Söhnelns
Wilhelm, welches... seelig verstorben*
3844
**3733, 3733(2), 3748(1), 3749(1), 3813,
3815(1), 3836(2), 3840(1), 3844, 3907**
- Seelmann (Seelman, Seelmannus), Jeremias
Christian **3748(3), 3749(5), 3907**
- Seelmann (Seelman, Seelmannus) Peter Theodor
3748(2), 3749(4), 3907
- Seelmannus, Christianus Id. Seelmann, Christian
Seelmannus, Jeremias Christianus Id. Seelmann,
Jeremias Christian
- Seelmannus, Petrus Theodorus Id. Seelmann,
Peter Theodor
- Segner, Joseph **3698**
- Seiderlich (Seiberlich), Johann **4063A, 4064**
Id. még nyomdamutató
- Seinsheimer, Andreas **3759**
- Sékely, Franc. Id. Székely, Franciscus
- Seltenreich, Joseph **3737(13)**
- Seltenschlag, Christianus Gulielmus a Fridenfeld
4119
- Selyebi István **4342(60), 4345(66)**
- Selyei Balogh István **4503**
- Selymes Kecskeméti, Johannes Id. Kecskeméti
Selymes János
- Semberi, Ladislaus Georgius Id. Zsemeri (Sem-
beri) László György
- Semriger (Semrigerus), Matthias **3933, 4108,
4109, 4112, 4170, 4172, 4175, 4219,
4223, 4277**
- Semsei (Semsey) György **4095, 4095(5), 4149**
Id. még tárgymutató, illusztrációk
- Senachérib Id. Sennacherib
- Seneca, Lucius Annaeus
*Pro solatio et felicitate itinere in casibus adversis
viaticum, seu memoriale castrense* **4429**
**3752, 3754, 3795, 3858, 3953, 4143,
4153(6), 4199**
Id. még incipitmutató: Ki vágyódik, menjen
– Mely rövid életre – Nagy udvarokban
nagy csalárd uralkodik – Valaki bűnét
megbánta
„Senectus” **4438**
- Senkvicz Máté **3977(1)**
- Senkvicz (Senkvichi, Senkvicz) Mátyás **3763**
- Senkvicz (Senquicz) Pál **4166**
- Senkvicz, Matthias Id. Senkvicz Mátyás
- Sennacherib (Senachérib, Sennakerib, Szennake-
rib) – rex Assyrorum (bibl.) **4347**
- Sennertus, Michael **4115, 4115(1)**
- Senquicz, Paulus Id. Senkvicz Pál
- Sennyei Erzsébet Id. Károlyi László felesége
- Sennyei, Franciscus Id. Sennyei Ferenc
- Sennyei László Id. Sennyei László
- Sennyei (Sennyei) Ferenc **4035A**
- Sennyei (Sennyei) László **3750, 4500**
- Sepsi Koros András Id. Szepsi Korocz András
- Seratoris, Joannes **3736(23)**
- Seratoris, Samuel **3736(10)**
- Serédi Gáspár **Appendix 303**
Id. még incipitmutató: Múzsáknak tárháza
ámbár gazdag legyen
- Serédi János
Id. incipitmutató: Jézus a keresztfán függvén
– Ma Krisztus győzedelmes lett a halálból
- Serédi (Serédy, Szeredi) Márton **4059**
Id. incipitmutató: Tudomány s vitézség jó
hírnek két szárnya
- Serpilius (Serpillius), Agneta Id. Hain, Kaspar
felesége
- Serpilius, Joannes **Appendix 284**
- Serpilius, Samuel **4606**
- Serpillius, Agneta Id. Hain, Caspar felesége
- Šesták, Ján Id. Sextius, Ján
- Seuler, Lucas felesége, Gokesch, Margaretha
4455
- Severinus, Michael **4284**
- Sextius (Šesták, Sextius-Šesták), Ján **4193(13),
Appendix 278**
- Sextius, Michael **4193(30)**
- Sextius, Peter **4193(12)**
- Sextius-Šesták, Ján Id. Sextius, Ján
- Seyler, Laurentius **4574(28)**
(S. H.) Id. Heyden, Sebald
- Sherwin, William (W. S.) **3904, 4598**
- Si. Ko. Id. Koronthaly, Sigismundus
- Sibelius, Caspar **3895, 3897, 4463**

- Siderius János
Kisdéd gyermekeknek való catechismus **3787, 3845, 3935, 4358, 4430, 4472A**
3920, 4019, 4405
 ld. még incipitmutató: Jézus Krisztus, Úris-
 tennek fia, mindeneknek ki vagy bírása
 – Sok nyomorúsággal élete embernek –
 Szólít minket Krisztus Urunk
- Sidi (Zidi) Mihály **3853**
- Sidonius, Daniel **3972, 4550**
- Sifft, Joannes **4574(44)**
- Sifft, Martinus **4219**
- Sigismundus, Michael **4222**
 „Sigismundus” **4050**
- Sigismundus, Sanctus – rex Burgundiae et mar-
 tyr (Zsigmond, Szent – burgund király és
 vértanú) **4116**
- Sigray (Zsigray) Ferenc **4053**
- Sigray (Zsigray) János **4053**
- Siklósi Mihály
 ld. incipitmutató: Mennynek és földnek ke-
 gyes Istene
 „Silenius” **4428**
- Silesius, Paulus **4035A**
- Silusius, I. G. **3753**
- Simon farizeus (bibl.) **4495**
- Simon, Sanctus – apostolus (Szent Simon apos-
 tol) (bibl.) **3957**
- Simonia, Anna-Maria ld. Lutsch, Johann, jun.,
 előtte Simonius, Johann felesége
- Simonides, Joannes **3736, 4114(3)**
- Simonides, Joannes felesége, Machnitius, Catha-
 rina **3736**
- Simonis, Georgius **3848(5)**
- Simonis, Joannes Godofredus **4193(20)**
- Simonius, Georgius **4276(29)**
- Simonius, Johann **4111**
- Simonius, Johann felesége, Simonia, Anna-Maria
4111
- Simonyi (Simony) János **3923**
- Simplicianus (Biltzing, Klibnitz), Joannes Theo-
 datus (pseud.)
Palladium sanctae religionis catholicae **4102**
Appendix 298
- Sinapia (Sinapius), Helena ld. Ladiver, Elias, jun.
 felesége
- Sinapius-Horčička, Daniel
Beatis manibus... Davidis Spielenbergeri **4548**
- P. P. P. Samuel prophetarum primus, principum*
prudentissimus, praeceptorum praestantis-
simus **4614**
- Perlička dijtek Božijch* **4494**
4059(4), 4294, 4540, 4600
- Sinapius-Horčička, Michael **4540**
- Sinka György
 ld. incipitmutató: Seregeknek hatalmas nagy
 királya
- Sinzendorf, Georgius Ludovicus von **Appendix**
302
- Sipeki Mihály **4090**
- Sirchicz István **3754**
- Sirchicz Gáspár **4100**
- Sirchicz Gáspár felesége, Jakusith Zsuzsanna
4100
- Sirmiensis, Sigimundus **4058**
- Sirmiensis, Stephanus **4058**
- Sirmiensis, Theodosius **4058**
- Sisyphus (myth.) **3792**
- Sitnay, Georgius **4493**
- Sixtus II. – papa **4175A(19)**
- Sixtus V. – papa **3857, 3982**
- Sixtus, Michael **3762**
- Skarica Máté
 ld. incipitmutató: A mi életünknek közepette
 – Dávid Doég gonoszságát hogy látá –
 Drága dolog az Úristent dicsérni – Hogy
 Jeruzsálemnek drága templomát – Izrael-
 nek megszomorodott nemzetsége – Saul-
 nak a Dávidhoz jó szerelme
- Skrbenský z Hřiště, Weyghard **3936**
- Šlik (Schlick), Jeroným **4289**
- Snicellius, Joannes **3736(6)**
- Soarius, Cyprianus ld. Suárez, Cipriano
- Sobieski János ld. Joannes III. – rex Poloniae
3855
- Socrates **3754**
- Socrates Scholasticus **4462**
- Solon **3750, 3752**
- „Solonius Hymaenus”
- Solthi András **4342(30), 4343, 4345(29), 4464**
- Solymann, Joannes **4574(18)**
- Solymann, Matthias **4574(34)**
- Somai János **4306(36)**
- Somer, Bernard (B. N. D. S. M.) **4508**
- Someren, M. van **4158**
- Somogyi István **4342(85)**

- Somorjai (Somoriay) János **3985**
 Somosi Petkó (Somosi P.) János
Mennyország dicsősége, pokol rettenetessége, avagy két dologról való tanítás **4470**
4463
 Somosi (Somossi) István **4589**
 Sonntag, Caspar, jun. **4606**
 Sonntag, Elisabeth ld. Pfannschmied, Daniel felesége
 Sonntag (Sontag), Johann **3698, 3824(15)**
 Sonntag, Paul (iglói bíró) **4490**
 Sonntag, Paulus, jun. (iglói diák) **4606**
 Sontag, Johann ld. Sonntag, Johann
 Soós György **3960**
 Soós (Soos) János **4007**
 Sophia, Sancta (Zsófia, Szent) **3957**
 Sophocles
 ld. incipitmutató: Ne mondj boldognak mást, ám bár
 Sophonias (bibl.) **3877**
 Sosterus, Martinus **4111(73), 4219**
 Sothi, Joannes **4362**
 Sotvellus (Sottvellus), Robertus **3976**
 Sóvári Soós (Sóvári Soos) György **3897**
 Sozomenus **4462**
 Spáczay (Spaczay) István **4153**
 Spalatin (Burkhardt, Spaladini, Spalatinus), Georg **4088**
 Spanheim, Friedrich, jun. **4464**
 Spankau (Spankaw), Paris
Paris liber baro a Spankaw... commendans. Ez levelünk rendibe mindeneknek **3788**
3947, 4009, 4034
 Spener, Philipp Jakob **4175**
 Speracius (pseud.) **3720, 3790**
 ld. még nyomdamutató
 „Spes” **4428**
 Spethe, Andreas **4033, 4360, 4431, 4432**
 Spilenberger (Spielenbergerus, Spilenbergerus, Spillenbergerus), David, jun. **3907, 4542**
 Spilenberger (Sbilenberger, Spielenberger, Spielenberger, Spillenberger), David, sen. **3831, 3847, 4542, 4548, 4549**
 Spilenberger, David, sen. felesége, Reuter (Reüter) Susanna Regina **4542**
 Spiljard (Spiljárd, Spillárd), Joannes **3724, 4014**
 Spillenberger, David ld. Spilenberger, David, sen.
 Spillenberger, Joannes Jacobus **4606**
 Spillenbergerus, David ld. Spilenberger, David, jun.
 Spinetulo, Jacobus a **4063**
 Spinola, Carlo **4050**
 Sponde (Spondanus), Henri de **4039**
 Spörlin, Johann Michael
 ld. nyomdamutató
 Srnensky (Srnenski, Srnenský, Syrnensky), Matthias **4269, 4325, 4440, 4442, 4443, 4552**
 ld. még nyomdamutató
 Stämmelein, David **3943**
 Stampff, Michael **4221**
 Stampff, Valentinus **4329**
 Stanislaus Kostka, Sanctus (Kosztka Szent Szaniszló) **3923, 4097**
 Stano, Sigismundus **3853**
 Starkowicz, Ludwig **3918**
 Statius, Publius Papinius **3752, 3953**
 „Status Evang.” **4422**
 Stefan, Margarita ld. Klesch, Christoph felesége
 Stefel?, Adamus **4095(7)**
 Steiner, Caspar **4606**
 Steller, Thomas
Status honoris... in honorem... Johanni Heinzelio **3744**
3745, Appendix 298
 Stephan (Stephania), Margarita ld. Klesch, Christoph felesége
 Stephan, Caspar **3909**
 Stephan, Caspar felesége, Meltzer, Susanna **3909**
 Stephan, Margaretha ld. Klesch, Christoph felesége
 Stephani, Matthaues (Ματθαῖος ὁ Στεφάνου) **3837(12), 3841(15), 3907, 4410(8)**
 Stephanides, Matthias **3736(28)**
 Stephanus I., Sanctus – rex Hungariae ld. István, I., Szent – magyar király
 Stephanus II. – rex Hungariae ld. István, II. – magyar király
 Stephanus III. – rex Hungariae ld. István, III. – magyar király
 Stephanus IV. – rex Hungariae ld. István, IV. – magyar király
 Stephanus V. – rex Hungariae ld. István, V. – magyar király
 Stephanus, Sanctus, protomartyr (István, Szent, első vértanú) **4063, 4274**
 „Stereope” **4199(6)**

- „Steropes” **4422**
 Stiglitz, Andreas **4606**
 Stob. J. recte Stob. T. Id. Trusius, Hiobus?
 Stob. T. Id. Trusius, Hiobus?
 Stobaeus, Joannes **3752, 3858, 4199**
 Stockinger, Georgius **4276(18)**
 Stockinger, Joannes **4422, 4428**
 Stockinger, Matthias **4422**
 Stolberg, Balthasar **4115(11)**
 Stosko, Michael **4606**
 Stöckel, Johann **3811**
 Störinger, Georgius Andreas **4193(40)**
 Strada, Famiano **4039**
 Strágovics, Thomas **4149**
 Strakovicz, Georgius **3853**
 Strassoldo (Strasoldo), Carolus
*Carolus comes a Strasoldo... univrsis et singulis
 praesentes visuris, lecturis, vel legi auditoris
 salutem. Boldog, aki másnak kíván tanul*
4067
4429
 Strauch, Michael **4115(9)**
 Streitförder, Martinus **4222, 4329, 4556**
 Strezanszky, Joannes **4149**
 Stromayer, Johann Georg **4102**
 Stuart Károly, I., angol király Id. Carolus I.,
 Stuartus – rex Angliae
 Stubiczai (Stubiczay) Pál **4059(25)**
 Stupizkij, Moyses **3907**
 Sturm (Sturmius), Johann **3831, 4319, 4541**
 Sturm, Stephanus **3875(7)**
 Sturmius, Johannes Id. Sturm, Johann
 Stürtzer, Matthias
*Thesium theologiarum decas de peccato, poeni-
 tentia et b. operibus* **3745**
4102, Appendix 298
 Suárez (Soarius), Cipriano
*Praecepta rhetorices pro gymnasiis... Societatis
 Jesu regni Hungariae* **4032**
3994, 4026, 4032
 Sucquet, Antonius **4200**
 Sulpicius Apollinaris **4616**
 Sulpicius Severus **4462**
 „Superstitio” **4422**
 Surius, Laurentius **3711, 4039**
 Surius, Michael **4276(22), 4276(25), 4276(30)**
 Surki Ambrus Id. Zsurki (Surki) Ambrus
 Susanna (Zsuzsanna) (bibl.) **3997**
 Sutoris (Sutorius), Georgius **4173(14),
 4176(16), 4286**
 Sutoris, Joannes **4111(71)**
 Sutorius, Georgius Id. Sutoris, Georgius
 Sutorius, Michael **3996**
 Süket András **4306(26)**
 Süssbach, Melchior **3939(9)**
 Svár, Joannes **4090**
 Svchi György
 Id. incipitmutató: Keresztyén népek szükség
 minékünk
 Svidricius, Simon **4111(23), 4219, 4225, 4388**
 Sweling (Svveling), Johann Eberhard **3946A,
 4062**
 Sylvester II. – papa (Szilveszter II. – pápa) **3704,
 3710, 3711, 3798**
 Sz. Gyeorgyi, Sz. Györgji, Sz. Györgyi, Michael
 Id. Szentgyörgyi Mihály
 Sz. Györgyi P. István Id. Szentgyörgyi P. István
 Sz. M. N. B. L. T. Id. Szöllösi Mihály
 Sz. Mártoni P., Stephanus Id. Szentmártoni P.
 István
 Sz. Nemethi, Sz. Némethi Mihály Id. Szathmár-
 némethi Mihály
 Sz. Peteri S., Stephanus Id. Szentpéteri István
 Szabadszállási (Szabadszallasi) Ferenc **4345(14)**
 Szabó András **4470**
 Szabó István
 Id. incipitmutató: Serkenj lelkem, mély ál-
 modból
 Szabó (Szabo) Kelemen **4406**
 Szabó (Szabo) Pál (debreceni polgár) **4406, 4407**
 Szabó Pál (kolozsmonostori diák) **4306(30)**
 Szakmári (Szakmari) Mihály **3853, 4008**
 Szalai András **4143**
 Szalai Ferenc **4428**
 Szalánci (Szalanczi) György **4533(23)**
 Szalantai, Andreas Id. Szalontai (Szalantai) And-
 rás
 Szalattnay István **3700**
 Szalay Pál **4246**
 Szalontai István **4460(44)**
 Szalontai (Szalantai) András **4143**
 Szalontai O. (Szalontaj O.) István **4342(94)**
 Szalontai V. István **4342(88)**
 Szalontaj O., Step. Id. Szalontai O. István
 Szaniszlai Erzsóék **4238**
 Szaniszlai János **4238**

- Szanniszló, Kosztka, Szent Id. Stanislaus Kostka,
Sanctus
- Szanniszló Zsigmond **4532**
- Szántai Mihály **4078**
- Szántai P. Pál **4342(59)**
- Szántó György
ld. incipitmutató: Gyarló emberekkel feddődik az Isten
- Szarka Gáspár
Assertiones ex universa philosophia **3757**
Liber de vera religione **4047**
Regulái a Jézus Társaságának **4379**
3754
- Szat. Nemeti, Szath. Nemethi, Szath. Nemeti
Mihály ld. Szathmárnémethi Mihály
- Szathm. Nemethi, Samuel ld. Szathmárnémethi Sámuel
- Szathmar Nemethi, Michael ld. Szathmárnémethi Mihály
- Szathmár Nemethi, Samuel ld. Szathmárnémethi Sámuel
- Szathmári Ferenc **4342(104)**
- Szathmári (Szathmari) György **4406**
- Szathmári János **3892(8)**, **3892(31)**
- Szathmári (Szathmari) Mihály **4355(14)**
- Szathmári (Szathmari) Sámuel **4342(56)**,
4345(54), **4460(32)**
- Szathmari, Samuel ld. Szathmári Sámuel
- Szathmári, Stephanus ld. Szathmári R. István
- Szathmári Baka Péter ld. Szatmári Baka Péter
- Szathmári Ötvös István **3709**, **4138**
- Szathmári R. (Szathmári) István **4460(75)**
- Szathmárnémethi (Nemethi, Némethi, Németi,
Sz. Nemethi, Sz. Némethi, Szat. Nemeti,
Szath. Nemethi, Szath. Némethi, Szath.
Nemeti, Szathmar Nemethi, Szath. Nemeti)
Mihály (S. A. S. T. D. E. P. P. H.)
A négy evangélisták szerint való Dominica,
*avagy... Jესus Cristustól prédikáltatott...
historiáknak, ... evangéliumi leckéknek...
magyarozatja* **4017**
Az örökke való egy isteni állapotban lévő három
személyeknek mutató tüköre **3898**
Dominica catechetica, sive conciones catecheticae
secundum Catechesin Palatinatam **4139**
Evangéliumnak világos tüköre **3896**
Falsitas veritatis toti mundo declaratae **3800**
Halotti centuria, azaz száz halotti prédikációk
- 4473**, **4534**
Igazság próbaköve **3801(1)**
*Mennyei tárház kulcsa, avagy... üdvösséges...
imádságok* **3897**, **4075**, **4259**, **4261**,
4359, **4586**
Prédikátori erősség **4535**
Sz. Dávid 150 zsoltárinak elosztása **4314**
Sz. Dávid pszaltériuma, avagy a CL zsoltároknak
rövid elosztása **4251**, **4615**
3704, **3706**, **3792**, **3798**, **3799**, **3801**,
3893(4), **3895**, **3897**, **3963**, **4000**,
4013(3), **4075**, **4080A**, **4139**, **4251**,
4261, **4314**, **4355(3)**, **4359**, **4402**,
4475, **4531**, **4532**, **4534**, **4535**, **4538**,
4586, **4615**
ld. még incipitmutató: Nagy hálaadással magasztaljad – Vett ajándékkiddal bölcsen élő sáfár
- Szathmárnémethi (S. Nemethi, Szathm. Nemeti,
Szathmár Nemethi, Szatthmar Nemethi)
Sámuel
Florenti aetate, avita nobilitate, natalibus animata virtute... concinnata neogamorum biga **4536**
Imago fidelis servi ac veri, qualem esse decet ecclesiae episcopi **4537**
4139, **4312(17)**, **4536**, **4537**
- Szatmári Baka (Szathmári Baka) Péter **4503**
- Szatmári Pap (Szatthmári Pap) János **4312(5)**
- Szatth. Nemeti Mihály ld. Szathmárnémethi Mihály
- Szatthmar Nemethi, Szatthmári, Samuel ld.
Szathmári Sámuel
- Szatthmári Pap, Johannes ld. Szatmári Pap János
- Széchényi (Szecseny, Szecsenyi) György **4000**,
4275
- Szécsi (Szecsi) István **4354(34)**
- Szécsi, Stephanus ld. Szécsi István
- Szegedi Ferenc (nagyszombati diák) **4203**
- Szegedi (Szegedy) Ferenc Lénárd **3718**, **3785**,
3786, **3838**, **3851**, **3957**, **4008**, **4049**,
4065, **4066**, **4094**, **4094(7)**, **4139**, **Appendix** **280**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Szegedi Gergely
ld. incipitmutató: Boldog az ilyen ember e világon – Boldog az ilyen ember ő lelkében – Dávid prófétának imádkozásáról

- Gyakran nekünk kellene Istennek hálát adnunk – Keresztyének, kik vagyunk
 – Mikoron Dávid Saul előtt futna – Nagy bánatban Dávid mikoron vala – Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk – Számkivetésre Dávid megyen vala – Szent Dávid király bűnei ellen így panaszkodik – Szent Ézsaiás így írt Krisztus szent születéséről – Szükség keresztyéneknek tudakozni – Tekints reám Istenem, nyavalyámban – Úristen, légy most mivelünk
- Szegedi György **4190**
 Szegedi János **4203**
 Szegedi Lajos
 ld. incipitmutató: Légy irgalmas Úristen, mi- nekünk
- Szegedi Kis (Szegedinus) István, sen. **4243(2), 4462**
 ld. még incipitmutató: Jézus születék üdvös- ségünkre – Jövel Szentlélek Isten, tarts – Ó mindenható Isten, ki a te kegyes- ségeből – Ó, mint keseregnek most a keresztyének
- Szegedi Pastoris Dániel **3725**
 Szegedi Veres (Szegedi Vere) Gáspár
Szép rövid história két nemes ifjagnak igaz ba- nátságukról **4086**
- Szegedinus ld. Szegedi Kis István, sen.
 Szegedy, Franciscus Leonardus ld. Szegedi Ferenc Lénárd
- Székely (Sékely) Ferenc (nagyszombati diák) **3924**
 Székely (Szekely) Ferenc (kassai diák) **4007**
 Székely Ferenc (SJ) **4351**
 Székely István **4114**
 Székely János **4008**
 Székely (Szekely) László (kassai diák) **4186**
 Székely László (Kolozs megyei főispán) **4534**
 Székési P. (Székési) Mihály **4528**
 ld. még nyomdamutató
- Széki Teleki Mihály ld. Teleki Mihály, széki
 Szele János, szombathelyi **4447**
 Szelei P. György
 ld. incipitmutató: Mint ciprus úgy illatoznak
- Szelepcsényi (Szelepcheni, Szelepcheny, Szelep- chény, Szelepcseny, Szelepscheny) György
Georgius Szelepchény... Strigontensis archiepis-
copus... universis et singulis Christi fidei-
bis... salutem **4443**
3757, 3769, 4035A, 4048, 4101, 4106,
4152, 4206, 4324, 4436, 4437, 4441,
4443A, 4500, 4501, Appendix 286
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Szenci Csene Péter
Confessio et expositio fidei Christianae, azaz a
keresztyéni... hitről való vallástétel **4252**
- Szenci Fekete (Szentzi Fekete) István
Trifolium sacrum..., das ist Geistliches Kleeblatt
4128
- Szenci Kertész Ábrahám **3721, 3725, 3732,**
3797, 3888, 3890, 3901, 3902, 3961,
4012, 4021, 4068, 4132, 4134, 4311,
4353, 4354, 4361, 4363, 4472A
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Szenci Molnár (Molnar, Szenczi, Szenczi Mol- nar) Albert
A franciai nótákra Molnár Albertül rendelt zsol-
tárkönyvvel **4408(2)**
Palatinátusi katekizmussal és egyházi könyör-
géseknek és ceremóniáknak formáival egye-
temben **4408(3)**
Szent Dávid királynak... másfélszáz zsolttári
4018, 4360
Szent Dávid királynak és prófétának százötven
zsolttári **4033, 4361(2), 4431, 4432**
Szent Dávid királynak százötven zsolttári **3802,**
4076
3802, 3885, 3920, 4019, 4028, 4033, 4076,
4085, 4137, 4138, 4197, 4292, 4361,
4365, 4408, 4432, 4439, 4562, Appen-
dix 345
 ld. még incipitmutató: Aki a felséges Úr- nak lakozik oltalmában – Az Istenhez az én szómat – Az Úr énnékem őriző pásztorom – Hajtsd hozzám Uram, fü- ledet – Hálát adok neked, mennybeli Isten... hogy engemet e napon – Hálát adok neked, mennybéli Isten ... hogy engemet ez éjjel – Hallgasd meg Uram, kérésem – Hallgasd meg Úristen, kéré- semet – Hallgassátok meg ezt minden népek – Irgalmazz Uram, irgalmazz ne- kem – Kegyelmezz meg nekem, én Iste- nem – Kezdetben, hogy Isten Adámot – Magamban elvégezém és mondám – Mi

- Atyánk, ó kegyes Isten – Mint a szép, híves patakra – Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk – Tebenned bízunk eleitől fogva – Tehozzád kiáltok, Úristen – Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen – Uraknak Ura, nagy Isten – Uram, bocsássad el szolgádat békével – Uram, nem űz nagyra szívem – Uram, te nagy haragodban – Úristen, én üdvösségem – Úrnak szolgái, mindnyájan – Várván vártam a felséges Urat
- Szenci Szabó (Szenci, Szenci) János **4004**, **4244(4)**, **4343**
- Szenci, Joannes **3853**
- Szenci A. (Szenci, Szenci) Pál
Emlékezetek oszlopa, avagy egy prédikáció, mely... Iona István uram temetések elmondattott **4515**
Halotti két prédikációk... Rosnyai János..., ... Hodosiné... felett **4516**
Részegesek jajos pohara, avagy részegségről való prédikáció **4407**
4342(4), **4345(3)**, **4460(4)**, **4582**
- ld. még incipitmutató: Akinek szívében gerjed – Izrael Jordánon mikor általmene
- Szenci Molnar Albert ld. Szenci Molnár Albert
- Szenczy István **3975**
- Szendrei (Szendrey) Ferenc
Kellemetes elmékedések a szívnek megkeményítéséről **3899**
- Szendrei János **4094**
- Szendrey Ferenc ld. Szendrei Ferenc
- Szendrey István **4186**
- Szennakerib ld. Sennacherib
- Szent-Györgij, Szentgyörgy, Franciscus ld. Szentgyörgyi Ferenc
- Szent-Ivani, Daniel ld. Szentiványi Márkos Dániel
- Szent-Ivany, Ladislaus Ignatius ld. Szentiványi, Ladislaus Ignatius
- Szent-Peteri Marton ld. Szentpéteri Márton
- Szent Tamási Máté ld. Szenttamásy Máté
- Szentesi István **4343**
- Szentgyörgyi (Szent-Györgij, Szentgyörgy) Ferenc **3992**
- Szentgyörgyi (Sz. Gyeorgyi, Sz. Györgij, Sz. Györgyi) Mihály **4342(72)**, **4345(69)**, **4460(37)**
- Szentgyörgyi P. (Sz. Györgyi P.) István
Jöcselekedetek gyémántköve, azaz Amesius Vilyám... jöcselekedetekről írt traktája **4190**
- Szentimrei (Szentimrey) Ferenc **4149**
- Szentimrei (Szent-Imrei) János **4094**
- Szentimrei Tamás **4306(23)**
- Szentimrey, Franciscus ld. Szentimrei (Szentimrey) Ferenc
- Szentiványi (Szent-Ivani) Márkos Dániel
Oratio funebris, qua... Valentino Baumgarto..., qui animam... Deo... reddidit, ... moestus parentavit Daniel Szentivanyi **3803**
- Szentiványi (Szent-Ivany) László Ignác **3750**, **3752**
- Szentiványi Márton (Astrophilus, Astrophilus e Societate Jesu) **3704**, **3922**, **3977**, **3983**, **4039**, **4051**, **4099**, **4158**, **4266**, **4269**, **4318**, **4327**, **4371**, **4435**, **4382**, **4387**, **4390**, **4445**, **4469**, **Appendix 295**, **Appendix 296**, **Appendix 301**, **Appendix 302**
- Szentkereszti (Szent-Kereszti) Anna Mária ld. Oroszi György felesége
- Szentkereszti (Szent-kereszti) István **4008**
- Szentlőrinci Richárd ld. Richardus de Sancto Laurentio
- Szentmártoni Bodó (Szentm. B., Szent-Martoni B.) János
Dialogizmus a Krisztus haláláról és feltámadásáról **4593**
História... Mária Magdolnának... megtéréséről **4495**
- ld. még incipitmutató: Beszédim ki úgy hallgatja – Halljuk keresztyének szavait Krisztusnak – Mária Magdolna sok rútvétkeket tett – Sötét havasokra vadak siessenek – Szentül énekeltek egy halott énekben
- Szentmártoni P. (Sz. Mártoni P.) István **4342(86)**
- Szentmihályi (Szent-Mihályi) András **4343**
- Szentmiklosy, Gottfriedius **4606**
- Szentpáli János **3892**
- Szentpáli János felesége, korábban Kemény Boldizsár felesége, Bornemissza Zsuzsanna **3892**
- Szentpéteri (Sz. Peteri S., Szentpeteri) István **4004**, **4341**, **4343**, **4460(14)**, **4466**
- Szentpéteri (Szentpetery) János (Sáros megyei jegyző) **4493**
- Szentpéteri János (pataki diák Gyulafehérvárott) **3892(28)**

- Szentpéteri (Szent-Peteri) Márton **4399**
 Szentpeteri, Stephanus ld. Szentpéteri István
 Szentpeteri, Johannes ld. Szentpéteri János
 Szentsimoni János **4306(25)**
 Szenttamásy (Szent Tamási) Máté **3974**
 Szentyel Mihály ld. Veresegyházi Szentyel Mihály
 Szentzi Fekete István ld. Szenci Fekete István
 Szepesi György **4070(25)**
 Szepessy (Szepesi) Pál **3788, 4017, 4241**
 Szepsi Csombor Márton
 ld. incipitmutató: Egekben lakozó szentséges
 háromság – Ifjúságom vétké gyakran jut
 eszembe
 Szepsi Korocz (Sepsi Korots) András (S. K. A. Sz.
 M. P.) **3948, 3948(6)**
 Szerdahelyi (Szerdaheli) Ferenc **4589**
 Szeredi Márton (alius) ld. Serédi Márton
 Szeredi Márton
 ld. incipitmutató: Szűz Mária, kegyes anya
 Szeredszeghy, Emericus **4260**
 Szerémi Illés
 ld. incipitmutató: Amely embernek jó hite
 vagyon – Emlékezzél meg, te gyarló em-
 ber, a te Teremtődről
 Szerémi (Szeremi) János **4553(14)**
 Szeremlyei János **4243, 4343**
 Szeremlyei, Gáspár **4240**
 Szerencsi (Szerentsi) János
Disputatio theologica de fine mundi **4517**
4342(48), 4345(45), 4398(13), 4464
 Szigethi András **4243**
 Szigeti (S.) Mihály **4355(5)**
 Szigyártó (Szigyarto) Miklós **4406(13)**
 Szikszai, Johannes ld. Szikszai P. János
 Szikszai Mihály
 ld. incipitmutató: Mely boldog ember az, aki
 még életében
 Szikszai P. (Szikszai) János **4342(54), 4345(52),**
4460(28)
 Szikszai P. György **4460(81)**
 Szilágyi (Szilágyi) Benjámín István
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive semi-
narium linguae Latinae et scientiarum
3814, 3889
 Szilágyi (Szilágyi, Szilágyi T.) Mihály **4312(6),**
4343, 4345(13)
 Szilágyi, Szilágyi Márton ld. Szilágyi Tönkö
 Márton
 Szilágyi Tönkö István **Appendix 345**
 Szilágyi Tönkö (Szilágyi, Szilágyi) Márton
Biga pastoralis, seu ars orandi et concionandi
4518
Nagy Martonfalvi Györgynek... szent históriája
4343
4004(5), 4006, 4192, 4240, 4244(2),
4342(7), 4345(8), 4398(1), 4460(10),
4582
 ld. még incipitmutató: Ezerhatszáz után het-
 venkilencedik – Tudom, filozófust nem
 illet a csapom – Urunk titkainak hűsége
 sáfára
 Szily (Szili) András
A keresztény bírának, igazságszolgáltató ma-
gistratusnak tüköre **4380**
A keresztény igaz vitézeknek... vezérje..., azaz
prédikáció **4274**
Istenségben öltözött ember **4206**
Lectulus genialis, in quo sponsus et sponsa com-
morantur, azaz prédikáció **4443A**
Prédikáció Loyolai Szent Ignác ünnepére **4207**
Titulus: Magyarország nagy patronája, ... Szűz
Szent Nagyasszonyunk... triumphusa, azaz
prédikáció **4275**
4206, 4207, 4443A
 Szily Gábor **4199, 4271**
 Szirmai (Szirmay) István **4493**
 Szirmai András **4522**
 Szirmai Péter **3992**
 Szirmay, Stephanus ld. Szirmai István
 Szívós (Szivos) János **4004**
 Szkárosi (Szkarosi) Ádám **4460(51)**
 Szkárosi P. (Szkarosi) Sámuel **4342(31),**
4345(30), 4464
 Szkhárosi Horvát András
 ld. incipitmutató: Semmit ne bankódjál,
 Krisztus szent serege
 Szluka, Andreas **4378, 4444**
 Szmerttnik, Emericus **4050**
 Szmotkó István **4038**
 Szoboszlai, Andreas ld. Szoboszlai P. András
 Szoboszlai, Franciscus ld. Szoboszlai S. Ferenc
 Szoboszlai, Johannes ld. Szoboszlai B. János
 Szoboszlai Mihály **4343**
 Szoboszlai Pál **4070(7)**
 Szoboszlai Sámuel **4343**
 Szoboszlai B. (Szoboszlai) János **4342(64),**

- 4345(64)**
Szoboszlai P. (Szoboszlai) András **4342(68)**,
4345(65), **4460(33)**
Szoboszlai S. (Szoboszlai) Ferenc **4342(76)**
Szodai (Szodoi) András **4399**
Szokolyai Anderko (Szokolyai) István
*A Szent Bibliának ótestamentomi könyveiből
egybeszedetetett... könyörgések 3804*
*Sérelmes lelkeket gyógyító balzsamom, ... avagy
lelki próbákban nyavalgó embert vizsgáló
könyvecske 3730*
Szolcsányi (Szolcsani) János **3853**
R. Szombathi, Joannes ld. Rimaszombati János
Szombati János **4343**
Szombati K. István **4343**
Szombati Mihály **4343**
Szomobari Ferenc **3853**
Szomodi János **4399**
Szomodi P. (Szomódi P.) Máté **4342(34)**,
4345(34), **4464**
Szondi János **4343**
Szoos, Joannes **4606**
Szovenczin, Maria ld. Lengfelter, Johann felesége
Szöllösi Mihály (N. Sz. M., Nagy Szöllösi, Sz. M.
N. B. L. T.)
*Az Isten házában meggyújtott... lobogó szövé-
nek, vagy a lelkipásztorságnak tiszta tüköre
4077*
*Az Úrért s hazájukért elszéledett és számkivetett
bujdosó magyarok füstölgő csepűje 4078*
Szöllösi (Szöllösi) János (debreceni diák)
4342(97)
Szöllösi (Szöllössy, Szöllöszy) János (nagyszombati
diák) **4097**, **4155**
Szöllösi, Paulus ld. Szöllösi P. Pál
Szöllösi (Szöllösi) Zsigmond **4533(27)**
Szöllösi P. (Szöllösi, Szöllösi P.) Pál **4342(38)**,
4345(36), **4398(11)**, **4460(21)**, **4464**
Szöllöskei P. (Szöllöskei P.) István **4460(93)**
Szöllösy Benedek **3957**
*Cantus catholici. Régi és új, deák és magyar ajta-
tos egyházi énekek és litániák 4048*
Szöllöszy, Ioannes ld. Szöllösi János
Szőnyi Nagy (Philopatrus Arvadinus Theaitetus,
Szőnyi, Szőnyi N., Szőnyi Nagy) István
*Kegyes lélek vezérszavai Istennek... való járásá-
ban, t. i.... buzgó imádságok 4346*
*Kegyes vitéz, avagy... Gustavus Adolphus... éle-
tének, ... hadakozásának, győzedelmének,
... elesésének és... temetésének rövid histó-
riája 4005*
Mártírok koronája 4020
4342(5), **4345(7)**, **4460(9)**, **Appendix 328**
Szörényi Sándor **4373**
Sztankay Sámuel **4008**
Sztárai Mihály
ld. incipitmutató: Hálaadásunkban rólad em-
lékezünk – Izraelnek megszorodott
nemzetsége – Meghallgassad az én imád-
ságomat – Megnyomorodván ellenségitől
Szent Dávid próféta – Megnyomorult,
szegény keresztyén ember – Mely igen jó
az Úristent dicsérni – Mennyi sokat szól
az Isten az embernek – Mi Atyánk, Atya
Isten – Mikor Dávid vala keserűségben
– Mikor Szent Dávid kegyetleneknek go-
noszságát látá – Mindenkoron áldom az
én Uramat – Mostan hozzád felkiáltok,
felséges Úristen – Semmiből teremté az
Úristen az embert – Sok emberek vannak
e széles világon, kik tévelygésben van-
nak – Sok inségünkben hozzád kiáltunk,
felséges Úristen – Sok jótéményén
nagyon csodálkozván – Sok nyilvánva-
ló bizonyosságokkal Szent Dávid próféta
– Sokan vannak most olyatén emberek
– Szabadíts meg és tarts meg Uram Is-
ten, mert e földön – Szent Dávid próféta
az Istennek nagy hatalmát látva – Szent
Dávid próféta éneklő könyvének huszon-
harmad részében
Sztropkai P. (Sztropkai) István **4460(86)**
Szuhay Mátyás **3788**
Szuniogh, Emericus ld. Szunyogh Imre
Szunyogh Pál **4373**
Szunyogh (Szuniogh) Imre **4058**
Szunyogh Ferenc **4499**
Szunyogh Gyula **4058**
Szunyoghy György **4260**
Szűcs (Szűcs) Bálint **4307**
Szűcs Bálint felesége, Varga Erzsébet **4307**
Szűcs István ld. Debreceni Főris István
Szviseni, Joannes **3853**
T. R. ld. Roycroft, Thomas

- T. Stob. (pseud.) ld. Trusius, Hiobus
 Tacitus, Publius Cornelius **3956, 3966, 4373,**
Appendix 322
 Tadits, Franciscus **4263(3)**
 Takács András **4402, 4406**
 Takács (Takacs) István **4406**
 Tamás, Aquinói Szent ld. Thomas de Aquino,
 Sanctus
 Tamás, Morus Szent ld. Morus, Thomas, Sanctus
 Tancredus (Tancredvs) **4481A**
 Tantalus (myth.) **4028**
 Tarnóczi (Tarnoczi, Tarnoczy, Tarnóczy) István
Holtig való barátság, avagy mi módon kellések a
beteg... embert, avagy... bűnöst segíteni **4325**
Joakarat, mely által az ember Istennel egy értelművé
válik **4563**
Menyben vezető kalauz, mely magában foglalja a
szenatyáknak és a régi filozófusok tetszésének
velejét **4049**
Nagy mesterség a jó élet **4326**
Titkos értelmű rózsa, avagy B. Asszony koronája
4104
Választott nyíl, avagy a jó igyekezet **4564**
Vigyázó szem, avagy Istennek mindenütt jelenléte
4565
 Tarnóczy (Tarnoczi) Mihály **4040, 4260**
 Tarnóczy István ld. Tarnóczi István
 Tarpai Szilágyi (Tarpai Szilagyvi) András
Szegények prókátora, avagy az adás, vevés, köl-
csönzés és uzsora felől való igazgatás **4021**
 Tartler (Tartlerus), Andreas **4574(23–24)**
 Tasch, Georgius **4043**
 Tatai (Tataj) András **4342(42), 4345(39)**
 Tatai György **4342(41)**
 Tatai János **4243, 4244(6)**
 Tatai Sámuel **4343**
 Tatai P. Mihály **3948, 3948(4)**
 Tataj, Andreas ld. Tatai András
 Tatár (Tatar) Mihály **4017**
 Tattai István **4500**
 Täubler, Joannes **4284**
 Tecsí János ld. Técsi S. János
 Técsi Joó (Técsi, Tecsí J., Tetsi, Tetsi J.) Miklós
Lilium humilitatis, azaz... Isten anyaszentegy-
házának maga megalázása **3900, 4022,**
4253, 4262
3897, 3900, 4022, 4253, 4262
 Técsi S. (Tecsí, *Técsi*) János
Üdvösséges szenvedésnek ösvénye, azaz... együgyű
rövid tanítás **3960(2)**
3960, 4070(17)
 Tejfalvi Csiba Márton **3725**
 Telekesi István
A világ pompás dicsőségnek sietsége, azaz... Erdő-
dy Sándor... keserves dicsérete **4393**
 Teleki Anna ld. Apafi Miklós felesége
 Teleki János **3892, 4071**
 Teleki József **4071**
 Teleki Judit **4071**
 Teleki Kata **4071**
 Teleki Krisztina ld. Kendeffy János felesége
 Teleki László **4071**
 Teleki Mihály, sen. **3704, 3720, 3797, 3801,**
3880, 3892, 3939, 4017, 4070, 4071,
4187A, 4241, 4343, 4354, 4356, 4536,
4558, 4562
 Teleki Mihály felesége, Vér (Ver) Judit **4071,**
4536
 Teleki Mihály, jun. **4071**
 Teleki Pál **3768**
 Teleki Zsuzsanna **4071**
 Tellmannus, Lucas **4592**
 Temérdek (Temerdek) Ferenc **4323(6)**
 „Temperantia” **4536**
 Teremi P. (Teremi) István **3948, 3948(1–3), (7)**
 Terentius Afer, Publius
Comoediae sex **4616**
4223
 ld. még incipitmutató: Gonosz jóvendőkről
 szükséges gondolkodni – Hajfodorítás-
 ban, puha csinosságban
 Teréz, Szent ld. Theresia, Sancta
 Ternyei András
 ld. incipitmutató: Ember életedben nyomó-
 rúságokat, ki lelkedben szenvedsz
 Terspichore (myth.) **3907**
 Tersztenszky, Joannes **4492**
 Terzteniak, Michael **3853**
 Tesák (Thesaczysus), Georgius **4177**
 Tesini Imre
 ld. incipitmutató: Tebened bízom, én Iste-
 nem, igazságod szerint
 Tesseni Vencel
Kedves és nyájas história a szép Magelonáról
4088
 Tetsi J., Tetsi Miklós ld. Técsi Joó Miklós

- Teutsch, Paul **4574(25)**
 Textor, Joannes Ravisius **4496**
 Textoris, Balthasar **4221**
 Textoris, Martin **4111(72), 4219, 4329**
 Textoris, Michael **4111(33)**
 Thadaeus, Thomas **3941**
 Thais, Michael (bongárdi) **4283**
 Thais, Michael (szászújfalui) **4283**
 Thales Milesius **3750**
 Thalia (myth.) **3907**
 Thamas Marton ld. Thomas, Martin
 Thann, Andreas
     *Trauer- Klag- Trost- und... Ehren- Gedicht zu...
     Ehren... David Spiellenbergers* **4549**
 Thedi, Joannes **4323(5)**
 Theilesius, Georgius **4574(8)**
 Theilesius, Joannes **4219**
 Themis (myth.) **4422**
 Theodati, Franciscus
     Certamen ante coronam **4149**
     Corona apostolico-basilica, seu S. Stephanus I.
     4263
     *Corona stellarum XII, sive orationes XII de Ma-
     gistra sapientiae* **4444**
     Hexas lusuum poeticorum **4351**
     4008, 4094
 Theodatus (pseud.) **4102, Appendix 298**
 Theodoretus (Theodoritus) **4462**
 Theodoritus ld. Theodoretus
 Theodosius, I., Nagy – imperator Romanorum
4252
 Ther Portten, Johann Daniel (D. P.) **3756, 3757,
 3853**
 Theresia, Sancta (Szent Teréz) **4443A**
 Theszacyus, Georgius ld. Tesák, Georgius
 Thilord (Thylordt, Thylort), John **4456A**
 Thinnes, Matthaeus **4221**
 Thisbe (Thysbe) (myth.) **4313A**
 Tholdi Miklós ld. Toldi Miklós
 Tholdi, Georgius ld. Toldi György
 Tholdi, Michael ld. Toldi Mihály
 Tholnai Bálint ld. Tolnai Bálint
 Tholnai, Joannes **4004, 4517**
 Tholnai, Michael ld. Tolnai Szabó Mihály
 Thomae, Elias, sen. **4502, 4059(1), Appendix
 336**
 Thomas Albensis
     ld. incipitmutató: Tudjuk azt, hogy fejenként
     meg kell halnunk
 Thomas de Aquino, Sanctus (Aquinoi Tamás,
 Szent) **3833, 3994**
 Thomas (Thamas), Martin **4046, 4090, 4091,
 4092, 4093, 4094, 4096, 4099, 4100, 4103**
     ld. még nyomdamutató
 Thomas, Sanctus – apostolus (Szent Tamás apos-
 tolt) **4063, 4203**
 Thomasch, Jacobus **4606**
 Thordai Benedek
     ld. incipitmutató: Benned bíztam, Uram Is-
     ten, soha ne gyaláztassam
 Thordai János
     ld. incipitmutató: Örül s örvend az én szívem
     – Rajtam nagy irgalmú Isten, könyörülj
 Thöke, Leonhardus **4606**
 Thököl, Thököli, Emericus ld. Thököly Imre
 Thököli, Stephanus ld. Thököly István
 Thököly Éva ld. Esterházy Pál felesége
 Thököly (Thököl, Thököli, Tököly) Imre
     *Emericus Thököly... universis orbis Christiani
     regibus, principibus, rebuspublicis... felici-
     tatem!* **4527**
**3855, 3937, 4245, 4246, 4298, 4422, 4424,
 4425, 4426, 4428, 4433, 4456A, 4467
 4469, 4475, 4476, 4486, 4488, 4489,
 4492, 4497, 4500, 4509, 4521, 4525,
 4526, 4527, 4550, 4584, 4585, 4589**
 Thököly (Thököli) István **4486**
 Thucydides **3752**
 Thuri (Thury) Ádám
     ld. incipitmutató: Ember életedben nyomo-
     rúságokat, ha lelkedben szenvedsz
 Thuri Sámuel
     ld. incipitmutató: Ó irigy világnak változan-
     dó sorsa!
 Thuri N. Kata ld. Vígkedvű Mihály felesége
 Thuroczy István **4040, 4090**
 Thuróczy János (történetíró) **4102**
 Thuróczy (Thuroczy, Turoczy) János (kassai diák)
4007, 4094(2)
 Thury, Adamus ld. Thuri Ádám
 Thutt, Simon **4111(20)**
 Thylordt, Johann ld. Thilord, John
 Thysbe ld. Thisbe (myth.)
 Tiberius, Caesar Augustus – imperator Romano-
 rum **4297, 4497**
 Tibullus Albius

- ld. incipitmutató: Ó láthatnám egyszer törve
– Ó már nem állhatom
- Tiesler, Jacob **4193(26)**
„Timaeus” **4199(7)**
„Timandra” **3742**
- Timkovitsch János **4175A**
Timkowitz (Timkovitz), Samuel **3736(12)**
Timotheus (bibl.) **3892, 3909, 4342(37), 4294, 4342(43), 4606**
- Tisza Ujhelyi István ld. Újhelyi István (íródeák)
Tiszabecsi Nagy (Nagy Tiszabecsi) Gáspár **4308**
Tiszaújhelyi (Ujhelyi) Pál **4189(1)**
- Titius, David (D. T.)
Calix in manu Domini, der Becher in der Hand des Herrn **3772**
Miles Deo et Caesari charus et fidus, ein Gott und dem Kaiser lieber und treuer Kriegs-Ob-rister **3861**
Trost- und Mitleidens-Schreiben an... den... Herren Johann-Georg Preuß **3862**
3764, Appendix 336
- Titius, David felesége, Hubers, Agnes, korábban Heuchelin, Johann Georg felesége **3862**
- Tittelius (Tittel), Clemens **4606**
Tittelius (Tittel), Joannes **4606**
- Titus (bibl.) **4419**
- Tixier, Jean de Ravisi
Epistolae Joannis Ravisii Textoris **4496**
- Tobias (Tóbiás) (bibl.) **3836, 4208, 4588**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Todt, Simon **4219**
- Tofaeus (Tofeus) Mihály
Ego Michael Tofaeus, ecclesiarum Ungaricarum in Transylvania Helveticam confessionem amplectentium... episcopus **4362**
A szent zsoltárok resolútiója **4474**
3797, 4537, 4558, 4562
- Tokai Csontos György **4342(37), 4345(35), 4460(30)**
- Tokaji Almási Mihály ld. Almási Mihály
- Tokovitz, G. **3825**
- Tol., Stephanus **4139**
- Toldi (Tholdi) György **4533(15)**
Toldi (Tholdi) Mihály **4533(14)**
Toldi (Tholdi) Miklós **3890**
- Toledo, Fernando Fajardo y Álvarez de, Los Vélez márkija **4508(3)**
- Tolnaeus Balogus, Janus ld. Tolnai Balog János
- Tolnai (Tholnai) Bálint
ld. incipitmutató: Lásd meg Uram, én ügyemet
- Tolnai György ld. Tolnai F. György
- Tolnai János (debreceni) **4406**
- Tolnai, Stephanus ld. Tolnai F. István
- Tolnai Balog (Tolnaeus Balogus) János **4478(2), 4502(2)**
- Tolnai Balog (Tolnaeus Balogus) János
ld. incipitmutató: Istenasszonyokkal égben az istenek
- Tolnai Borbély Gergely
ld. incipitmutató: Kegyes buzgóságtól viseltetett népség – Krisztusnak hívei, kik most jelen vagytok
- Tolnai F. (Tolnai) György
ld. incipitmutató: Világ, pokol, a test bizony-nyal sokakat
- Tolnai F. István
Búcsúztató versek **3960**
Demonstratio compendiosa dialecticae verae **4309**
Igaz keresztyéni... tudomány és vallás útjára vezető... kalauz **4254**
3960, 4139, 4355(1)
ld. még incipitmutató: A pusztá régiség – Amaz nevezetes hét nemzetségeknek – Fejedelmi széknek fennálló oszlopi – Hát bujdosásomnak ti is hű szolgái – Kegyelmes asszonyom, Bornemisza Anna – Már tiértetek szóllok, ó négy szép fiam – Miért játszodtatstz ilyen – Ó özvegyen maradt édes Török Katám – Ó te hattuyzengés után setét gyászra – Te is kolozsvári reformált korona – Ti is, kik utolsó ily tisztességemre – Ti is vérségtetek kik hozzám tartjátok
- Tolnai Szabó (Tholnai) Mihály
Haza számkivetett békességének helyreállítása, avagy... üdvösséges... lelki elmélkedés **4023**
A sűrű keresztviselek habjai közt csüggedező léleknek... bátorítása, avagy... lelki flastrom **3901, 3902**
Szent had, azaz lelki és testi szabadságukért fegyvert vont vitézek tüköre **4079**
3893(5), 4343
- Tolvay (Menyői, Menyői Tolv., Menyői Tolvay) Ferenc (M. T. F.)

- Az aritmetikának, avagy a számlálásnak... magyar regulákban foglaltatott mestersége* **4006**
Præcepta morum institutioni puerorum accomodata **4143**
- Tolnay Ferenc (kisvárdai, kassai diák) **4095(6), 4149**
- Tonsoris Sámuel
 ld. incipitmutató: Ó csalárd világnak bizonytalansága
- Tooke, Benjamin **3904**
 ld. még nyomdamutató
- Topos Ferenc
Cantus catholici. Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek és litániák **4048**
3918
- Torjai György **4070(1)**
- Torma István **4063**
- Torma Miklós **4306(13)**
- Tornielli (Torniellus), Agostino **3922, 3977(2), 4099**
- Tornyi György **3892(3)**
- Torsellini (Tursellinus), Orazio **4039**
- Tót István **4306(29)**
- Tótfalusi Kis (Kis, M. Tótfalusi Kis, Misztótfalusi Kis) Miklós **4072, 4462, 4562, Appendix 334, Appendix 345**
- Tothfalusi (Toth-Falusi) Márton **4017**
- Töke, Stephanus M. Vásárhelyi ld. Vásárhelyi Töke István
- Tököly, Emericus ld. Thököly Imre
- Töltési István (C. Z.) **4408, 4409, 4460, 4462, 4465, 4514, 4516, 4517, 4518, 4581, 4582, 4583, 4584, 4585**
 ld. még nyomdamutató
- Török Kata **3960**
- Török Márton **4035A**
 „Traditio” **4422**
- Tranovský (Tranoscius), Samuel (S. T.) **3969**
- Tranovský (Tranoscius Tessinsky), Jiřík
Cithara sanctorum. Apocal. 5. Písně duchovníj, staré y nové **4550(1)**
Cithara sanctorum. Písně duchovní staré y nové **3972(1), 4316(1)**
Phiala odoramentorum... Modlitby křesťanské **4617**
3969
- Tranovský, Samuel ld. Tranoscus, Samuel
- Trausch, Paul **4182, 4574(3)**
- Trausch, Paul felesége, Benckner, Barbara **4182**
- Traut, Christophorus ld. Trautt, Christoph
- Trautt (Traut), Christoph
Spiritus pacis congregatis Hungariae proceribus et statibus... annunciatu **4381**
- Tremellius, Immanuel **4562**
- Trepches, Thomas, jun. **4060**
- Trincsin Péter **4473**
- Trungel, Joannes **4444**
- Trusius, Gabriel **4114(9)**
- Trusius (T. Stob.), Hiobus **4627**
- „Tryphiodorus” **4199(40)**
- Tsaholczy, Nicolaus ld. Csaholczy Miklós
- Tseh
 ld. incipitmutató: Tudjuk, Uram Isten, hogy mind meg kell hálnunk
- Tseh Márton ld. Böhme, Martin
- Tuba Mihály
 ld. incipitmutató: Megértések keresztyének – Megteljesíté az Atya Isten
- Tuczentaller, Matthias **3992**
- Tulich, Hermann **4055**
- Tunyogi Miklós **4312(24), 4343**
- Turocz, Stephanus ld. Thuróczi István
- Turoczy, Joannes ld. Thuróczy János (kassai diák)
- Tursellinus, Horatius ld. Torsellini, Orazio
- Tutius, Georgius (sinki) **4111(57), 4175(20), 4219, 4530, 4592**
- Tutius, Georgius (sorostélyi) **4111(22), 4219**
- Tutius, Jacobus **4574(51)**
- Tutius, Martinus **4219**
- Tuzentale, Matthias **3992**
- Türsch, Johann David **3703, 4009**
- Türsch, Johann David, előtte Severini, Markus felesége, Susanna **3707, 3955**
- Tworzianska (Tworzianskia), Barbara **3825**
- Tworziansky, Jan Stanislaw **3825**
- Typotius, Jacobus **4153(6)**
- „Tytirus” **4422**
- Tyukodi György
Égi zengés, avagy mennyei vigasztaló szózat **4131**
Prédikáció, mely mondatott... Sennyei Erzsébetnek... teste felett **3886**
- Ubrisi Pál **4078, 4241**

- Udvarhelyi (Udvarhel, Vdvarhelyi) János Ignác
4008, 4130, 4186
- Uhr, Daniel **4284**
- Uj-Varasi, Demetrius ld. Újvárosi Demeter
- Uifalvi, Adalbertus ld. Újfalvi Béla
- Újfaludy (Uyfaludy) Márton **4263(7)**
- Újfalusi (Viffalvsi) János (körmöcbányai diák)
4625
- Újfalusi (Vyfallvsi) László (divék-újfalui) **3917**
- Ujfalusi, Paulus ld. Ujfalusi C. Pál
- Ujfalusi C. Pál **4342(69), 4345(67)**
- Ujfalusi P. (Ujfalusi Past.) Ferenc **4342(71),
4345(68), 4460(35)**
- Újfalvi (Uifalvi) Béla (Adalbertus) **4063**
- Újfalvi (Ujfalvi Szilvás) Imre (E.S.U.)
*In exequiis defunctorum. Halott temetéskorra
való énekek* **4311, 4434**
- Ujfalvi János **4342(40)**
- Újhelyi (Uyhely) András **4155**
- Újhelyi (Ujhelyi) Domokos **4460(82)**
- Újhelyi (Tisza Ujhelyi) István (fejedelmi íródeák)
4474
- Újhelyi (Ujhelyi, Ujhellyi) István (debreceni
diák) **4342(58), 4345(56)**
- Ujhelyi, Paulus ld. Tiszaújhelyi Pál
- Ujhelyi, Ujhellyi, Stephanus ld. Újhelyi István
(debreceni diák)
- Újlaki (Ujlaki) István (gyulafehérvári diák)
3892(21)
- Újlaky de Baczka, Franciscus ld. Bacskay Újlaky
Ferenc
- Újlaki Ferenc ld. Bacskay Újlaki Ferenc
- Újlaki György ld. Bacskay Újlaki György
- Újlaki Péter
ld. incipitmutató: Uram Isten, miért bocsátál
énreám
- Újlaki, Stephanus ld. Újlaki István (gyulafehérvári
diák)
- Újvári (Ujvari) János **4399**
- Újvári, Josephus, E. ld. Érsekújvári József
- Újvári, Urbanus, E. ld. Érsekújvári Orbán
- Újvári H. Mihály **4342(55)**
- Újvárosi (Uj-Varasi, Újvárosi) Demeter
4312(22), 4343
- Újváry (Uyvary) Imre **4323(4)**
- Ulászló II. – magyar király (Wladislaus II. – rex
Hungariae) **4063A**
- Ulászló IV. – lengyel király ld. Wladislaus IV. –
rex Poloniae
- Ulixes (myth.) **4514**
- Ulrich, Daniel **4422, 4428**
- Umbach, Jonas **4500**
- Ungar, Mathaeus **4219**
- Ungvári (Ungvari) Gergely **4004, 4466**
- Ungvari, Gregorius ld. Ungvári Gergely
- Ungvári P. Sámuel **4342(74)**
- Urania (myth.) **3907**
- Urascherus, Georgius **4170**
- Urbani, Matthias **4422**
- Ursinus, Godofredus **3938(9)**
- Ursinus, Zacharias **4402**
- Ursula, Sancta (Orsolya, Szent) **4044, 4324**
- Uyfaludy, Martinus ld. Újfaludy Márton
- Uyhely, Andreas ld. Újhelyi András
- Uyvary, Emericus ld. Újváry Imre
- Úz Bálint
ld. incipitmutató: Várom, Uram Isten, fejmem
– Véletlen embernek utolsó órája
- Uzoni Mihály **4460(69)**
- Uzoni Béli Pál ld. Béli Pál
- Üstök Tamás **4606**
- V. F. ld. Franck, Valentinus, jun.
V. F. S. **4436**
- V. Szentyel Mihály ld. Veresegyházi Szentyel
Mihály
- Vaari, Michael ld. Vári Mihály
- Vagner, Lavrentius ld. Wágner, Laurentius
- Vaji K. Mihály **4342(33), 4343**
- Valentia, Gregorius de **3706**
- Valentinianus II. – imperator Romanorum
4364, 4252
- Valentinus, Andreas **4329**
- Valerius Maximus **3790**
- Valesius, Antonius **3923**
- Váli (Vali, Valy) Ferenc János **4040, 4090, 4155**
- Vallan, Jacob **4226**
- Váltk, Samuel Joannes **Appendix 285**
- Valtsánszki (Valtsanski) Antal **4578**
- Valy, Franciscus Joannes ld. Váli Ferenc János
- Váradi (Varadi) Ferenc **4070(2)**

- Váradai (Varadi) Pál **4312(10), 4343, 4398(4)**
 Váradai János **3892(16)**
 Váradai Mihály **4522**
 Váradai Samuel ld. Váradai Czelek Sámuel, debreceni
 Váradai Samuel ld. Váradai Sámuel, diósgyőri
 Váradai (Varadi) Sámuel, diósgyőri **4143**
 Váradai Belényesi (Belinyesi, Varadi Belenyesi) Ferenc **3797, 4021**
 Váradai Czelek (Varadi, Váradai) Sámuel, debreceni **4342(18), 4343, 4345(20), 4398(6), 4464**
 Váradai Szegedi (Varadi Szegedi) István **4406**
 Váradai Szegedi István ld. Váradai Szegedi István
 Váraljai (Varallyai) Dániel **4312(14)**
 Várallyai, Petrus ld. Várallyai Gy. Péter
 Várallyai Gy. (Várallyai) Péter **3892(32)**
 ld. incipitmutató: Amaz álnok kigyó
 Varga Erzsébet ld. Szuics Bálint felesége
 Vargyas András **4306(35)**
 Vári (K. Vari, Vaari, Vári, Várj, Vári K.) Mihály **4342(23), 4244, 4343, 4345(23), 4398(7), 4464**
 ld. még incipitmutató: Világ pusztájában bujdosó lelki ház!
 Vári (Vari) Miklós **4342(32), 4345(38)**
 ld. még incipitmutató: Mindenkor jó hírral s névvel virágoznak
 Vári K. Mihály ld. Vári Mihály
 Vari, Nicolaus ld. Vári Miklós
 Variassi, Andreas ld. Varjasi András
 Várj, Michael ld. Vári Mihály
 Varjasi (Variassi, Wariassi) András **3992**
 Varlaam **Appendix 344**
 Varmosius, Elias **4606**
 Varsányi Dániel **4343**
 Vásárhelyi András
 ld. incipitmutató: Angyaloknak nagyságos asszonya
 Vásárhelyi Gergely **4201**
 Vásárhelyi (Vasarhelli) Péter
Bujdosónak és szomorú sorsban... lévőnek... Istenhez való keserves fohászkodása **4080A**
 ld. még incipitmutató: Vigasztald meg, Uram, szomorú szívemet
 Vásárhelyi M. (Vásárhellyi) György **4343**
 Vásárhelyi Tőke (M. Váshellyi Tőke) István **4533(20)**
 Vásárhellyi György ld. Vásárhelyi M. György
 Vásiu **4503**
 Vass György **4533**
 Vattay (Vattaj), Alajos Ferenc **3985, 4050**
 Vdvarhelyi, Joannes Ignativus ld. Udvarhelyi János Ignác
 Veber, Fridericus ld. Weber, Johann Frierich
 Vechner, Georg (G. V.) **3814, 3889**
 Vecsei (Vetsei) Sámuel (debreceni diák) **4342(81), 4460(68)**
 Vecsei, Stephanus ld. Vecsei M. István
 Vecsei M. (Vecsei, Vetsei, Vetsei M.) István **4004, 4342(63), 4345(60), 4460(29)**
 Vécsey (Vecsey) István **4438**
 Végh Miklós **4035A**
 Veinrichius, Petrus **4221**
 Velez, De los marquis ld. Toledo, Fernando Fajardo y Álvarez de, Los Velez márkija
 Veltherus, Johannes ld. Welther, Johann
 Venatorius, Thomas **4195**
 Venceslaus I., Sanctus – rex Bohemorum (Vencel I., Szent) **4116**
 Vendelinus ld. Wendelin, Markus Friedrich
 Vendelinus, Michael **4219**
 Venduillius, Joannes **4201**
 Ventzeli, Michael ld. Wentzel, Michael
 Venus (myth.) **4613**
 Vér (Ver) Judit ld. Teleki Mihály felesége
 Veracius (pseud.) **3720, 3799**
 ld. még nyomdamutató
 Verebélyi (Verebelly) Mihály **4499**
 Veredary (Veredarij), Georgius **4219**
 Veres Mátyás **4017**
 Veres-edgyházi Szentyel, Veres Egy-hazi, Veres Egyhazi Sz. Mihály ld. Veresegyházi Szentyel Mihály
 Veres-egyházi, Thomas ld. Veresegyházi Tamás
 Veres-egyházi Szentjel Mihály ld. Veresegyházi Szentyel Mihály
 Veresegyházi (Veresegyhazi) István **4004**
 Veresegyházi Mihály ld. Veresegyházi Szentyel Mihály
 Veresegyházi (Veres-egyhazi) Tamás **4343, 3939(6)**
 Veresegyházi Szentyel (Szentyel, V. Szentyel, Veres Egy-hazi, Veresegyházi, Veres-egyházi, Veres Egyhazi Sz., Veres-edgyházi Szentyel, Veres-egyházi Szentjel, Veresegyházi Sz., Veresegyházi Szenyel, Veresegyhaziensis

- Szentyel, Versegyszazias Szentyel) Mihály
**3719, 3720, 3727, 3728, 3729, 3790,
 3791, 3792, 3793, 3798, 3887, 3890,
 3894, 3959, 3963, 4010, 4011, 4012,
 4014, 4016, 4024, 4068, 4069, 4071,
 4076, 4080, 4080A, 4124, 4133, 4135,
 4138, 4140, 4187, 4191, 4247, 4251,
 4253, 4255, 4301, 4302, 4303, 4306,
 4308, 4309, 4310, 4352, 4354, 4360,
 4363, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4416,
 4418, 4471, 4475, 4531, 4532, 4535, 4538**
 ld. még nyomdamutató
- Versegyszazi, Stephanus ld. Versegyszazi István
- Veresmarthi Mátyás **4343**
- Veresmarti Miklós **4237**
- Verestói Sámuel **3892(23)**
- Virgilius Maro (Virgilius), Publius
*Publii Virgilii Maronis Opera in scholis Societatis
 Jesu praelegi solita* **4162**
3953, 4469, 4514, 4518
 ld. még incipitmutató: A könnyű sajkákat,
 hogy erős – Aki legelsőben foglalt –
 Gyakran nyomorultat – Innét a sóhaj-
 tás – Nem vagyok tudatlan – Nem vol-
 na száz nyelvem elég – Nincs oly nehéz
 munka – Ó sok nyavalyában gázolt – Sok
 nyomorúsággal, s bú, szenvedés által –
 Változásban forog – Vastagon legyetek, s
 jobbat reméljeteK
- Veriphantor (pseud.) ld. Gorgias, Johann
 „Veritas” **4422**
- Vernerus, Paulus ld. Werner, Paulus
- Veronica, Sancta (Vernik, Veronika, Szent) **4291**
- Vérvölgyi András **4343**
- Veselenyi Pál ld. Wesselényi Pál
- Vesperini, Paulus **3837(18), 3841(17)**
- Vesselenyi, Vesselényi, Paulus ld. Wesselényi Pál
- Vest, Johann **3933**
- Vestius, Paulus **4219**
- Veszpremi, Stephanus ld. Veszpremi B. István
- Veszpremi B. (Veszpremi) István **4362**
- Veszpremi G. János **4342(100)**
- Veterini, Elisabeth ld. Dadan, Jan, sen. felesége
- Vetsei, Samuel ld. Vecsei Sámuel
- Vetsei, Stephanus ld. Vecsei M. István
- Vetsei M., Stephanus ld. Vecsei M. István
- Vichter, Johann Andreas von Grueb **4327**
- Viczai János **3986**
- Viczai János felesége, Héderváry Kata **3986**
- Vielstich, Michael **4573**
- Vietor, Georgius **4111(5)**
- Victoris, Georgius **4592**
- Victoris (Wictoris), Joannes **4111(15), 4219**
- Victoris, Martinus, boldogvárosi **4574(7)**
- Victoris, Matthias, lipitói **3736(16)**
- Victoris, Matthias (sebesi lelkész) **4172, 4284**
- Victoris, Michael **4219**
- Viffalvsi, Iohannes ld. Ujfalusi, Joannes
- Vig-kedvü Pál ld. Vígkedvü Pál
- Vígkedvü (Vigkedvü, Vig-kedvü) Mihály **3902,
 4406**
- Vígkedvü Mihály felesége, Thuri Nagy (Thuri
 N.) Kata **3901, 3902**
- Vigkedvü, Vig-kedvü Mihály ld. Vígkedvü Mi-
 hály
- Vígkedvü (Vig-kedvü) Pál **3902, 4238**
- Villegas, Alonso **4500**
- Vinczi György **4097**
- Vinković, Benedikt **3711**
- Virgilius Maro, Publius ld. Vergilius Maro,
 Publius
 „Virtus” **4480, 4536**
- Vischi, Johannes ld. Viski János
- Vischi Pál ld. Viski Pál
- Viscki, Laurentius ld. Viski Lőrinc
- Viski (Vischi) János **4342(44), 4345(41), 4464**
- Viski (Viscki) Lőrinc **4533(10)**
- Viski (Vischi) Pál **4343**
- Visnyovszky, Joannes **4149**
- Viszocsáni (Viszoczany) Ferenc
Synopsis vitae... S. Francisci Borgiae **3758**
- Vitányi István **3892(34)**
- Vitnyédi (Witnyedi, Wittnyedi) István, sen.
**3949, 3978, 3979, 4135, 4508, Appendix
 286**
- Vitnyédi (Wyttnedi) Zsigmond **3698**
- Vitringa, Campegius **Appendix 345**
- Vitus, Sanctus (Vitus, Szent) **4116**
- Viza, Joannes **4260**
- Vizkeleti Lyndvai Márton ld. Lendvai Márton
- Voet, Joannes **4226, 4398**
- Voetius, Gisbertus **3725, 4295**
- Vogel, Johann David (J. D. V. von Nürnberg.)
4276(26)
- Vogl, Hans Georg **4210**
- Voigt, Leopold **Appendix 282, Appendix 288,**

- Appendix 331**
ld. még nyomdamutató
- Volaterranus, Raphael ld. Maffei, Raffaello
- Volávi, Georgius **3853**
- Volkra, Otto Ferdinand **3838, 3881A, 3882, 3954**
- Vollebius ld. Wolleb, Joannes
- Volusius, Adolph Gottfried
Catechismus Biblicus minor, das ist schriftmässige Bewehrung der wahren Crist-catholischen
4035
- Vonnerus, Michael **4219**
- Vosdingius, Joannes Georgius **4061(8)**
- Voytko, Michael **4606**
- Vöpprich, Andreas **4111(53)**
- Vörös Bálint **3762**
- Vries, Gerard de **4226**
- „Vulcanus” (myth.) **4422**
- Vulpus (pseud.) **Appendix 333**
- Vyfallvisi, Ladislaus ld. Újfalusi László, divék-újfalui
- W. S. ld. Sherwin, William
- Waad, Georgius **4574(49)**
- Wachsman, Joannes **3907**
- Wachsman, Sigismundus **3907**
- Wachsmann (Wachsmannus), Daniel **4329**
- Wachsmuth, Elias **4175A(18)**
- Wagner (Vagner), Laurentius **4111(29), 4175**
ld. még incipitmutató: Mint jó muzsikásnak
nem illik az hallgatás
- Wagner, Michael **4592**
- Wagner, Valentin **4003**
- Waldhutter, Paulus ld. Waldhütter, Paulus
- Waldhütter (Waldhüter), Andreas **3933, 4112, 4170, 4555**
- Waldhütter (Waldhutter, Walthütter), Paulus
4111(76), 4171(2), 4225, 4386
- Wallendorffius, Joachimus **4170**
- Walserus, Gabriel **3938(11)**
- Walther, Johann **3861**
ld. még tárgymutató, illusztráció
- Walther, Matthias **4173(10), 4176(12)**
- Walther (Waltherus), Michael **4115(10)**
- Walthütter, Paulus ld. Waldhütter, Paulus
- Wanschleb, Johann Georg **3922, 3924, 3974, 4046, 4050, 4051**
ld. még nyomdamutató
- Warbeck, Veit **4088**
- Wariassi, Andreas ld. Varjasi András
- Warner, Jonas (pseud.) ld. Müller, Nicolaus
- Waxmann, Kilian **4210**
- Wayda, Casparus **4386**
- Wayda, Joannes **3907**
- Weber (Veber), Johann Friedrich **4493, 4589**
- Weber, Ferdinandus **4428**
- Weczker, Christoph **4094**
- Weichsler (Weyxler), Johann Georg **4114(10)**
- Weidenfeld, Winandus **Appendix 307**
- Weigel, C. **4499**
- Weigel, Matthias **4428**
- Weigel, Michael **4428**
- Weinhold, Joannes **4112, 4170, 4172**
- Weipert (Weypert), Anton **4158**
- Weiss (Weiß), Martinus **4111(51), 4219, 4284**
- Weiss, Susanna ld. Schwab, Joannes felesége
- Weiss (Weis, Weiß), Tobias
Abdankung bey dem... Leichbegängniß... Margaretha Kleschin **3909(2)**
3733, 3737, 3831, 3906, 3909, 3909(3)
- Weissrock (Weißbrock), Georgius **4606**
- Weiß, Martinus ld. Weiss, Martinus
- Weller, Jacob **3716**
- Welsch, Gottfried **4193(7)**
- Welther (Veltherus, Weltherus), Johann
4111(44), 4219, 4225, 4389(7)
- Welther (Weltherus), Andreas **4592**
- Weltherus, Johannes ld. Welther, Johann
- Weltzer, Martinus **3740**
- Weltzer Susanna ld. Lani, Christoph felesége,
Weltzer, Susanna
- Wendelin (Wendelinus), Marcus Friedrich **3958, 4016, 4243, 4402, 4462**
- Wentzel (Ventzeli, Wentzeli), Michael **3837(9), 3841(13)**
- Werner (Vernerus), Paulus **4329**
- Werner, Thomas **4172**
- Wesselényi Ferenc **3704, 3720, 3777, 3788, 3849, 3947, 3960, 3986, 4030**
- Wesselényi Ferenc felesége, Széchy Mária **3986**
- Wesselényi István felesége, Lónyay Anna ld.
Kemény János erdélyi fejedelem felesége
- Wesselényi (Veselenyi, Vesselenyi, Vesselényi) Pál

- 4005, 4016, 4020, 4079, 4240, 4249**
 West, Joannes **4556**
 Wester, Simon **4574(47)**
 Westhovius, Theodor **4508(2)**
 Westius, Paulus **4111(84)**
 Wetstenius, Wetstenivs, Wetstenivs, Johannes
     Rodolfus ld. Wettstein, Johann Rudolf, sen.
     és jun.
 Wettstein (Wetstenivs), Johann Jakob **3939(17)**
 Wettstein (Wetstenius) Johann Rudolf, jun.
     3939(5)
 Wettstein (Wetstenius, Wetstenivs), Johann
     Rudolf, sen. **3938(1), 3939(1)**
 Weypert, Antonius ld. Weipert, Anton
 Weyxler, Johann Georg ld. Weichsler, Johann
     Georg
 Wiet, Georgius **4276(15)**
 Wietoris, Johannes ld. Vietoris, Joannes
 Wilgoczki (Wilgoczkj), Martinus **4606**
 Wilgoczkj, Martinus ld. Wilgoczki, Martinus
 Wilimowski (Wilimowsky), Mauritius Ludovicus
     de Koykowitz (Koykovitz) **3837(24–26),**
     3907
 Wilkins, John **4292**
 Windisch, Johann, sen. **3737(1)**
 Wirth (Wirthius), Michael, jun. **3818, 3823,**
     3824, 3828, 3912(2)
 Wirth, Michael, jun. felesége, Klesch, Catharina
     Elisabeth **3818, 3823, 3824, 3828, 3912(3)**
 Wirth (Wirthius), Michael, sen. **3818, 3824**
 Wirthius, Michael ld. Wirth, Michael, jun., sen.
 Wiser, Wolf **4210**
 Wiśniowiecki, Michał – rex Poloniae (Mihály –
     lengyel király) **3708, 3735, 3906**
 Witfelt Péter ld. Wittfelt, Petrus
 Witnyedi István ld. Vitnyédi István, sen.
 Wittfelt (Witfelt), Petrus
     Credo in Deum – Hiszek egy Istenben **3718**
 Wittich (Wittichius), Christoph **4192**
 Wittichius, Christophorus ld. Wittich, Chris-
     toph
 Wittnyedi, Stephanus ld. Vitnyédi István, sen.
 Wladislaus II. – rex Hungariae ld. Ulászló II. –
     magyar király
 Wladislaus IV. – rex Poloniae (Ulászló IV. – len-
     gyel király) **4220**
 Wohl, Christianus **4175(9)**
 Wohlmut (Wollmueth), Ignatius **4040, 4203**
 Wohlmut, Michael **4203**
 Wolf (Wolffius), Mark **4231**
 Wolf, Martin
     Modlitby každodenní horluwé **3936**
 Wolf (Wolffius), Peter **4389(16), 4574(4)**
 Wolf, Peter felesége, Schunckabunck (Schunka-
     bunck), Martha **4455**
 Wolffius, Marcus ld. Wolf, Mark
 Wolffius, Petrus ld. Wolf, Peter
 Wolfgangus de Ratisbona, Sanctus (Regensburgi
     Szent Wolfgang) **4501**
 Wolleb (Vollebius), Joannes **4402**
 Wollmueth, Ignatius Michael ld. Wohlmut,
     Ignatius Michael
 Wolmayerus, Joannes Georgius **4193(44)**
 Wonner (Wonnerus), Michael **4556**
 Wozar, Matthias **3736(5)**
 Wussim, Joannes Franciscus **4620**
 Wycliffe, John **4181**
     ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Wyttnedi, Sigismundus ld. Vitnyédi Zsigmond
- Xavéri Ferenc, Szent; Xaverius, Sanctus; Xavier,
     apostolus ld. Franciscus Xaverius, Sanctus
- Yasensky, David ld. Jeszenszky Dávid
- Zabanius, Isaacus, sen.
     Amaranthus disciplinae rationalis **4171**
     Buxus hymenaeia **4220**
     Concionum sacrarum centuria secunda **4283**
     Disputatio I. semestris de ecclesia **4388**
     Disputatio I. theologica de libris canonicis et apoc-
     ryphis **4112**
     Disputatio II. theologica de motivo formali infal-
     libili cognoscendae revelationis divinae **4172**
     Disputatio menstrua ex quarto Decalogi praecepto
     4449
     Disputatio scholastico-theologica..., in qua ratio
     habitus practici... vindicatur **4113**
     Disputatio theologica de fide **4221**
     Disputatio theologica de gratia Dei **4222**

- Disputatio theologica de meritis bonorum operum* **4284**
- Disputatio theologica de processione Spiritus Sancti a Patre et Filio* **4223**
- Disputatio theologica de quaestione: an dogma de sacramentis sit articulus fidei fundamentalis?* **4224**
- Disquisitio moralis in examine publico* **4225**
- Dissertatio theologica de Verbo in Divinis* **4285**
- De academia* **4623**
- 3698, 3834(7), 4173, 4449, Appendix 304**
- Zabanius, Johann **4225, 4449**
- Zabeller (Zabellerus), Jakob
- Bonum Danielis, das ist das herliche Gutt Danieli* **4509**
- 4421(2), 4521, 4526**
- Zabolai János **4362**
- Zachariae, Joannes **4219**
- Zachariae, Thomas
- Vota nuptialia Christiano Haasz* **4286**
- Zachemski (Zahemsky), Paulus **3837(19), 3841(19)**
- Zádorfalvi Márton **4307**
- Zágori (Zagori) János **4111(16)**
- Zákány (Zakany) András **3992**
- Zalány János **4533(4)**
- Zalányi(?) István **4070(16)**
- Zalányi Sámuel **4070(15)**
- Zalusky, Ester ld. Melko, Joannes felesége
- Zalusky, Stephan **3775**
- Zámbár, Matthias ld. Sámbar Mátyás
- Zanchi (Zanchius), Girolamo **4238, 4469**
- Zanger (Czanger, Zonger), Joannes **4153**
- Zanini, Joannes **4204**
- Zapolianus, Stephanus **4373**
- Zarevucius, Nicolaus (N. Z. I. H. Y. R. B. et C.) **4421(4)**
- Zaskalitzki (Zaskalicky) András **4193, 4193(14)**
- ld. incipitmutató: Amit csendes és békeességében
- Zaskalitzki (Zaskalitzkj), Joannes **4059(23)**
- Zaskovicz, Elias **4606**
- Zavatkay György **3971, 3986**
- Zayugróci Névtelen
- ld. incipitmutató: Hálát adunk tenéked, örök Isten – Mindenek meghallják és jól megtanulják
- Zedeni, Stephanus ld. Zsedényi István
- Zefirus ld. Zephyrus
- Zeleméry László
- ld. incipitmutató: Zúgolódik, dúl-fúl magában e világ
- Zelenka, Joannes **3867(1)**
- Zembery, Georgius ld. Zsemberi György
- Zemplényi Ferenc **4070(18)**
- Zeno **3754**
- Zephyrus (Zefirus) (myth.) **3833**
- Zerényi Péter ld. Zrínyi Péter
- Zerinio, Helena Francisca a ld. Zrínyi Ilona Francisca
- Zerinyi Péter ld. Zrínyi Péter
- Zerweg (Zervveg, Zerwerkh), Johann Gregor **3760, 3852, 3858, 3922, 3924, 3974, 4052, 4105, 4163, 4209, 4211, 4213, 4328, 4502**
- ld. még nyomdamutató
- Zichy család **3707**
- Zichy István **3763, 4119**
- Zidi, Michael ld. Sidi (Zidi) Mihály
- Ziegenbein, Johann Sigismund
- ld. nyomdamutató
- Zieger, Johann
- ld. nyomdamutató
- Ziegler (Czieglerus) Márton **4173, 4389**
- ld. még incipitmutató: Valaki jobb részét életinek adja
- Ziegler, Georg **4028**
- Ziegerus, Fridericus **4410(2)**
- Ziegra, Constantinus **4115(7), 4173**
- Zilahi András ld. Zilahi Sebes András
- Zilahi, Andreas ld. Zilahi F. András
- Zilahi János **3798**
- Zilahi János
- Az igaz vallásnak világos tüköre **3806**
- Zilahi F. (Zilahi) András **4070(6)**
- Zilahi Sebes (Zilahi) András **4250**
- Zilahi T. Mihály **4070(13)**
- Zimmermann, Sigismundus **4493, 4589**
- Zoányi Samuel ld. Zoványi Sámuel
- Zoanyi, Joannes ld. Zoványi János
- Zoba din Vinți (din Vinț), Ioan (Ioan pópa, János pópa)
- Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare în Balgrad* **4587**
- Свѣдѣніе** – *Sicriul de aur, carte de propovedanie la morți, scoasă din Scripturile Sfinte* **4503**
- Zoerard-András, Szent, remete ld. Zoerard-

- dus-Andreas, Sanctus, eremita
 Zoerardus-Andreas, Sanctus, eremita (Zoerard-András, Szent, remete) **4038**
 Zólyomi Perina Boldizsár
 ld. incipitmutató: Emlékezzél meg, ember, Istenedről
 Zonger, Joannes ld. Zanger, Joannes
 Zongor Zsigmond **3992, 4107**
 Zoványi (Zoanyi) János **4004, 4460(1)**
 Zoványi Péter **4355(8)**
 Zoványi (Zoányi, Zowanyi) Sámuel **4312, 4312(25), 4343**
 ld. még incipitmutató: Mit gondolsz hazánkban, özvegy édesanya
 Zöllner (Zölnér), Georg
Christliches und nützliches Hand-büchlein **4619 4573**
 Zrínyi Ilona **4129, 4131, 4145, 4364, 4428, 4433, 4475, 4486**
 Zrínyi (Zerinio) Ilona Franciska **4151**
 Zrínyi Miklós **3860, 3899, 4079**
 Zrínyi (Zerényi, Zerinyi) Péter **3747, 3790, 3805, 3860**
 Zsámboky (Sambucus) János **4373, 4374, 4095(7)**
 Zsemberi (Semberi) László György **4050**
 Zsemberi (Zembery) György **3985**
 Zsedényi (Zedeni) István
 ld. incipitmutató: Dicséretes dolog az testi vitézség
 Zsigmond, Szent – burgund király és vértanú ld. Sigismundus, Sanctus – rex Burgundiae et martyr
 Zsigray Ferenc ld. Sigray Ferenc
 Zsófia, Szent ld. Sophia, Sancta
 Zsurki (Surki) Ambrus **4342(61), 4345(57)**
 Zsuzsanna ld. Susanna (bibl.)
 Zuder, Joannes **4606**
 Zügin, Martha ld. Gokesch, Georg felesége
 Zwingli (Zwinglius), Ulrich **3725**
 Zygala, Isarius ld. Kigalas, Ilarion
 Κάρποναιδης, Γεώργιος ld. Carponaides, Georgius
 Μαρθαῖος ὁ Στεφάνου ld. Stephani, Matthaueus

HELYNÉVMUTATÓ

Index locorum
Topographical index

Tartalmazza az 1701 előtti eseményekkel kapcsolatos földrajzi neveket és a tételekben ezekhez kapcsolódó intézményneveket. A helynevek nem az 1913. évi hivatalos helység-névtár szerint, hanem a XVII. században használatos magyar névalakhoz legközelebb álló formában szerepelnek, mai helyesírással. A helynevek esetében utalások találhatók azokra a személyekre, akik ott születtek és/vagy működtek.

- a. t. s. e. m. ld. Abaújvár-torna-sárosi ref. egyház-
megye
a. n. ld. Alsónémedi
A'Nemed ld. Alsónémedi
Abadien. (Abád, H)
— ld. névmutató: Keslerus, Thomas
Abaúj megye ld. Abaújvár megye
Abaújszántó ld. Szántó
Aba-Ujvar dioecesis ld. Abaújvár-torna-sárosi ref.
egyházmegye
Abaújvár megye (Aba-Ujvariensis comit., Aba-uy-
várien[sis] comitatus) **3788**
— ld. még névmutató: Holló János István – Somosi
Petkó János – Szabó András
Abaújvár-torna-sárosi ref. egyházmegye (a. t. s. e.
m., Aba-Ujvar dioecesis, Abaujvariensis dioecesis.)
— ld. névmutató: Somosi Petkó János
Abaujvariensis dioecesis ld. Abaújvár-torna-sárosi
ref. egyházmegye
Abos (Obuchow; Obišovce, SK)
— ld. névmutató: Lengyel, Franciscus
Abrámuť, Abrány ld. Vedresábrány
Ács (Acs, H)
— ld. névmutató: Komáromi Sülye István
Aegiptus ld. Egyiptom
Aegopolis ld. Kecskemét
Africa ld. Felek
Afrika (Africa) **4230, 4266, 4327**
— ld. még névmutató: Franciscus Xaverius, Sanc-
tus – Heraclius
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
Aga., Agnet., Agnita ld. Szentágota
Agria, Agriens., Agriensis ld. Eger
Agropolit. ld. Vásárhely
Aiud ld. Enyed
Akna ld. Vizakna
Alb., Alba, Alba Iulia, Alba Julia ld. Gyulafehérvár
Albanói egyházmegye ld. Róma
Albensis ld. Gyulafehérvár
Albis ld. Elba folyó
Almád (Almadien., Szászalmád, Szászalmás; Alma
Vii, RO)
— ld. névmutató: Dängel, Petrus
Almás (Szádalmás; Jablonov nad Turňou, SK)
— ld. névmutató: Tolnai Szabó Mihály
Aln., Alnovia-Hungarus, ld. Jolsva
Alsó-Ausztria (Also Austria) **4473**
— ld. még névmutató: Kürner, Johann Jakob, jun.
— Kürner, Johann Jakob, sen.
Alsóbajom (Bonosdorf, Bonosdorff; Boian, RO)
— ld. névmutató: Kramer, Petrus – Lani, Michael
— Textoris, Martin
— gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Lani,
Michael
Alsóberecki (H) ld. Berecki
Alsódunamelléki ref. egyházkerület
— ld. még névmutató: Patai Barcsi János
Alsó Hricso (Dolný Hričov, SK)

- ld. még névmutató: Zaskalitzki András
 Also-Kő in Hungaria ld. Saskővárallya
 Alsó-Magyarország (Alsó Magyar ország, Alsó Magyarország, Dolní Uhry, Hung. Inf., Nieder-Hungarn, Nieder Ungarn, Nieder-Untergarn, Nieder Ungern) **3747, 3777, 3805, 3832, 3849, 3897, 3903, 3921, 3963, 3970, 3973, 4009, 4030, 4034, 4080, 4089, 4102, 4140, 4150, 4191, 4198, 4255, 4264, 4269, 4310, 4317, 4331, 4363, 4367, 4368, 4391, 4416, 4433, 4467, 4475, 4497, 4519, 4538, 4551, 4580, 4618, 4624, 4628, Appendix 336**
- ld. még névmutató: Strassoldo, Carolus – Sutoris, Georgius – Szenci Fekete István – „Venus” – Zedeni, Stephanus
- ev. gyülekezetek (Augustana confession lévő ecclesiák) – ld. névmutató: Szenci Fekete István
 Alsónémedi (a. n., A'Nemed; H) **4466** – ld. még névmutató: Patai Baracsi János
 — ref. templom **4466**
- Alsó-rajnai jezsuita rendtartomány
 — ld. névmutató: Weidenfeld, Winandus
 Alsó-Szilézia (Alsószilézia)
 — ld. névmutató: Hyller, Martin – Rhether, Franz
 Altdorf (Altdorf Nor., Altdorffiana Noricorum, Altorff; Altdorf bei Nürnberg, D) **4276, 4572, 4601**
- ld. még névmutató: Dürrius, Joannes Conradus
 — kiadvány: **3759, 4276**
- egyetem – ld. névmutató: Majer, Joannes
 Altenburg (Altenb. Misn[iensis], Altenburgensis; D)
 — ld. névmutató: Geyer, Johann Christopher – Horváth Pál – Neumann, Caspar
 Altorff ld. Aldorf
 Altorja (Turia de Jos, RO)
 — ld. névmutató: Apor István
 Alverna hegy (Alverna; La Verna, I) **4063**
 — ld. incipitmutató: Alvernában, cellájában
 Aluniş ld. Széplak
 Alvinc (Vinç; Vinçu de Jos, RO)
 — ld. névmutató: Zoba din Vinçi, Joan
 Amberg (D)
 — kiadvány: **4321**
- Amerika (America) **4327, 4266**
 — ld. még névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Amszterdam (Amstelodam; Amsterdam, NL) **4465, 4508, 4516**
- ld. még névmutató: Kovásznai Péter, jun. – Leeuw, Jacob – Opmeer, Nicolaes – Poot, Abraham van – Pareus, David – Somer, Bernard – Töltési István
- kiadvány: **3704, 3894, 3958, 3965, 4135, 4305, 4386, 4408, 4463, 4558, 4562, 4570, 4581, 4582, 4616, Appendix 334**
- ld. még nyomdamutató
- Andocs (H)
 — ld. névmutató: Landovics György
 Anglia **3984, 4323, 4399, 4456A, 4562**
- ld. még névmutató: Bethlen Miklós – Brown, Edward – Carolus I., Stuartus – Érsekújvári Karai Orbán – Goodwin, Ignatius Jacobus – Kovásznai I. Péter – Köleseri Sámuel, sen. – Morus, Thomas, Sanctus – Otrókcsi Főris Ferenc – Steller, Thomas – Szendrei Ferenc – Szentiványi Márkos Dániel
- Anhalt (D) **3740**
 — ld. még névmutató: Wendelin, Marcus Friedrich
 Anhalt-Bernburg (D)
 — ld. névmutató: Roxer, Daniel
 Annaberg (Annaberg-Buchholz, D)
 — ld. névmutató: Pressius, Paulus
 Antimontana praesidia ld. Dunáninnen
 Antesylvanum capitulum ld. Szászsebesi káptalan
 Antwerpen (Antwerpen, Antverpia; B)
 — kiadvány: **4166, 3798, 3799, 3791, 3854, 3974, 3989, 4101, 4160, 4200, 4201, 4440**
- ld. még névmutató: Sedulius, Henricus
 Apa nagyfalu, Apanagyfalu, Apanagyfalva, Apa-Nagy-Falva ld. Nagyfalu
 Apáti (Olcsvaapáti; H) **4342**
- Apold (Trap., Trapoldensis; Apold, RO)
 — ld. névmutató: Göldnerus, Michael, jun.
 — ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Filkenius, Bartholomaeus
- Apold (Nagy-Apold; Apoldu de Sus, RO)
 — ld. névmutató: Femger, Daniel, sen.
- Apoldu de Sus ld. Apold
- Apostorf. ld. Holdvilág
- Appenzell Innerrhoden (Tieffa-Abbatiscell.)
 — ld. névmutató: Walserus, Gabriel
- Arad (RO)
 — ld. névmutató: Balassa Pál
 Aranyosmeggyes ld. Meggyes

- Ardeal ld. Erdély
 Armagh (Ardincensis [!]; IRL)
 — ld. névmutató: Malachias, Sanctus
 Argentoratensis ld. Strassburg
 Árva megye (Arvensis, Arvensis comitatus)
 — ld. névmutató: Benkovicz, Georgius Adalbertus
 – Galas Mátyás – Gusich, Nicolaus – Tersz-
 tenszky, Joannes
 Árvanádasd ld. Trsztyenna
 Asia ld. Ázsia
 Asszír-babilóniai birodalom (Assyriaco-Babyloni-
 ca monarchia, Assyrico-Babylonica Nimrodi
 monarchia, Chaldaica monarchia) **4297, 4464**
 — ld. még névmutató: Nemrod
 Asszonyfa (Ostffyasszonyfa, H)
 — ld. névmutató: Szenci Fekete István
 Asszonyvására (Asszony-vásár; Târguşor, RO)
 — ld. névmutató: Olasz Ferenc
 Athaeneum Tyrnaviense ld. Nagyszombat
 Athenae Fragariae ld. Eperjes, ev. főiskola
 Augsburg (D)
 — ld. névmutató: Franck, H. – Haffner, Melchior
 – Umbach, Jonas
 — kiadvány: **4088, 4236**
 Aust. Vien. ld. Bécs
 Ausztria (Austr., Austria, Austriaca Domus, Austri-
 acus, Austriae, Austriche, Avstria, Erzherzogtum
 Österreich, Erzherzogtumb Österreich, Oes-
 terreich, Oostenrijk, Ostereich) **3894, 3904,**
3947, 3977, 3984, 3993, 4039, 4051, 4099,
4158, 4266, 4290, 4318, 4327, 4371, 4392,
4445, 4499, 4598, 4620, Appendix 301, Ap-
pendix 318
 — ld. még névmutató: Ferdinánd, III., magyar
 király – Guarient, Felicianus – Hoy, Valentinus
 Adamus de – Jari, Wolfgangus Sigismundus –
 Jary, Sigismundus – József I., magyar király,
 német-római császár – Juno (myth.) – Lipót,
 I., magyar király – Lipót, I. felesége, Eleonora
 Magdolna Terézia – Meilseder, Ferdinand –
 Panny, Gregorius Albertus – Pezelius, Christi-
 anus Esaias – Rehlin, Georg Daniel – Selten-
 schlag, Christianus Gulielmus a Fridenfeld –
 Váldt, Samuel Joannes
 Ausztria
 — ferences rendházak – ld. még névmutató: Senk-
 viczi Pál
 — jezsuita rendtartomány (Soc. Jesu provincia
 Austriae, Societatis Jesu provincia Austriae)
4265 – ld. még névmutató: Bertholdus, Joannes
 Avrig ld. Felek
 Avstria ld. Ausztria
 Ázsia (Asia) **4327, 4230, 4266**
 — ld. névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
 B. ld. Bártfa
 B. ld. Boleslavia **3874**
 B. Siles. ld. Boleslavia
 Babylon (Babillon, Babilonia, bibl.) **3728**
 — ld. még incipitmutató: Hogy a babiloni vizek-
 nél ültünk – Mikor a zsidó nemzet tartatnék
 Babiloniában
 Bachienses ecclesiae canonice unitae ld. Kalocsa-Bá-
 csi kat. érsekség
 Bacska (Baczka; Bačka, SK)
 — ld. névmutató: Bacskay Újlaki Ferenc – Bacskay
 Újlaki György
 Băgaciu ld. Bogács
 Bagamér (H)
 — ld. névmutató: Kállai Kopis János
 Bagos ld. Szilágybagos
 Baia Mare ld. Nagybánya
 Baia Sprie ld. Felsőbánya
 Bajmóc (Baymoc; Bojnice; SK)
 — ld. névmutató: Pálffy család – Wohlmuth, Ig-
 natius Michael
 Bajom (Bajon, N. Bajom, Nagybjajon, Nagy Bajon,
 Nagy-bajom, Biharnagybajom; H) **3877, 4004,**
4012, 4237, 4295, 4343, 4346
 — ld. még névmutató: Balogh Bálint – Gyulai T.
 Mihály – Kállai János (bajomi lelkipásztor) –
 Nógrádi Mátyás
 — ref. iskola (schol.) – ld. névmutató: Matolcsi
 Jeremiás
 Bajom ld. még Alsóbajom, felsőbajom
 Bajon ld. Bajom
 Bajorország (Bavaria, Bavarus) **4099**
 — ld. még névmutató: Anna Sophia von Pfalz-Zwei-
 brücken-Birkenfeld – Hueber, Bartholomaeus
 – Pfalz, Elisabetha von der – Trautt, Christoph
 – Wolmayerus, Joannes Georgius
 Balassagyarmat ld. Gyarmat
 Balastalkiensis ld. Balázstelke

- Balázsfalva (Blaj; RO) **Appendix 299, Appendix 300**
 — ld. még névmutató: Szentgyörgyi P. István
 Balázstelke (Balastalkiensis; Bläjel, RO)
 — ld. névmutató: Fabri, Andreas
 Balkány (H)
 — ref. egyház (eccl.) – ld. névmutató: Böszörményi János, balkányi
 Balmazújváros ld. Újváros
 Bán (Bánovce nad Bebravou; SK)
 — ld. névmutató: Krumholz, Ján
 Banalis districtus limitaneus ld. Báni végvidék
 Banatus Croatia–Dalmatia–Sclavonia ld. Horvát-Szlavón-Dalmát bánóság
 Báni végvidék (Banalis districtus limitaneus)
 — ld. névmutató: Mallenich, Georgius
 Bangor (Bangodt in Engelland; GB)
 — ld. névmutató: Bayly (Baylios Baylius) Lewis
 Bánovce nad Bebravou ld. Bán
 Banská Belá ld. Bélabánya
 Banská Bystrica ld. Besztercebánya
 Banská Štiavnica ld. Selmecbánya
 Bányavárosok (Mine-towns in Hungary) **3904**
 Báránykút (Baranykutino-Transylv.; Bärcauț, RO)
 — ld. névmutató: Reiner, Joannes
 Baraszló ld. Boroszló
 Barby (D)
 — ld. névmutató: Johann Adolf I. von Sachsen-Weissenfels
 Barcarozsnó ld. Rozsnyó
 Barcaság (Barcensis, Burtzen-ländisches, Burtzen-ländisches Revier) **4123**
 — ev. káptalan (cap., Capitel) – ld. névmutató: Albrich, Martin – Fronius, Petrus (szebeni születésű wittenbergi diák)
 Barcaszentpéter ld. Szentpéter
 Barcaújfalu ld. Újfalu
 Bärcauț ld. Báránykút
 Barcensis ld. Barcaság
 Baromlaka (Nagybaromlak, Vormlachens.; Valea Viilor, RO)
 — ld. névmutató Hermann, David
 Baroviensis comitatus ld. Baranya megye
 Baranya megye (comitatus Baroviensis)
 — ld. névmutató: Némethi János
 Bardejov ld. Bártfa
 Bars ld. Óbars
 Bars megye (comitatus Barsiensis)
 — ld. még névmutató: Fabri, Stephanus – Gál Ádám – Kassai Michaelis György – Kosztolányi Gábor – Lippay János, zombori – Volávi, Georgius
 Bártfa (B., Bartfeld, Bartfensis, Barthfeldt, Bartph., Bartpha, Bartphen., Bartphensis; Bardejov, SK) **3697, 4258, 4451, 4476, 4526**
 — ld. még névmutató: Adleff, Valentinus – Crenerus, Georgius – Gutth, Danielis – Hedenreich, Jonas – Hofflinger, Joannes Michael – Huber, Samuel – Käyser, Matthias – Ladiver, Elias – Laurenti, Joannes – Lazari, Augustin – Messerschmiedt, Jeremias – Ocherlandt, Joannes – Sambuch, Georg – Schmitz, Melchior – Schwartz, Joannes (eperjesi) – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Serédi Márton – Szalattnay István – Zabeler, Jakob
 — ev. gimnázium (lyceum, schol.) **3701, 4421** – ld. még névmutató: Lippisch, Joannes – Major, Joannes – Pfeifer, Martinus – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Zarevucius, Nicolaus
 — ev. gyülekezet (ecclesia) **4421** – ld. még névmutató: Kray, Pavel – Pfeifer, Martinus – Zabeler, Jakob
 — kiadvány: **3764, 3782, 3824, 3885, 3919, 4030, 4063A, 4064, 4195, 4328, 4518, 4521, 4526**
 — Klöss műhely **3697**
 — német ev. templom (deutsche Pfarrkirche, tempulum German.) **4451, 4509** – ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand
 Bártfa— ld. még nyomdamutató
 Basnensis ld. Felsőbajom
 Batavia ld. Hollandia
 Bátorkeszi (Bátorove Kosihy; SK)
 — ld. névmutató: Mányoki P. János
 Bautzen (D)
 — ld. névmutató: Agricola, Johann – Liefmann, Michael
 Bavaria, Bavarus ld. Bajorország
 Baymocz ld. Bajmóc
 Bázél (Bas., Basil, Basilea, Basilea Helveticorum, Basiliensis; Basel, CH) **3938**
 — ld. még névmutató: Gürtler, Nicolaus – Hermannus, Germanus – Horváti Békés János – Pápai Páriz Ferenc – Wettstein, Johann Rudolf, sen.
 — egyetem (acad., universitas) **3939** – ld. még névmutató:

- mutató: Glaser, Johann Heinrich – Hofmann, Johann Jakob – Kállai Kopis János – Pápai Páriz Ferenc – Wettstein, Johann Rudolf, sen.
- kiadvány: **3939, 4374, Appendix 315**
- Bázel
- ld. még nyomdamutató
- Bazin (Pezínok; SK)
- ld. névmutató: Löhner Christoph – Pontel Mihály
- Bazna, Bázna ld. Felsőbajom
- Beckó (Beckov; SK)
- ld. névmutató: Krumholz, Ján
- Bécs (Aust. Vien., Vien, Vien., Vien. Aust., Vienna, Vienna Austriae, Viennensis, Weenen, Wienn; Wien, A) **3704, 3706, 3711, 3760, 3797, 3872, 3904, 3927, 3992, 3994, 4158, 4200, 4248, 4265, 4290, 4291, 4293, 4392, 4394, 4448, 4454, 4484, 4491, 4500, 4505, 4508, 4565, 4582, 4618, Appendix 301, Appendix 322, Appendix 324, Appendix 326, Appendix 327, Appendix 329, Appendix 338**
- ld. még névmutató: Abraham a Santa Clara – Apafi Mihály, I. – Apafi Mihály, II. – Balogh Bálint – Bársony György – Bethlen Miklós – Bornemisza Anna – Caradin, Daniel – Caradin, Joannes Ferdinandus – Caradin, Joannes Jacobus – Caradin, Johann Georg – Cobb, Wolfgang Friedrich – Cosmerovius Matthäus – Cosmerovius, Matthäus özvegye, Susanna Christina – Csáky István, sen. – Cseles Márton – Csete István – Daneczki György – Dreyling, Joannes – Faber, Georg – Franzell, Andreas – Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart – Guarient, Felicianus – Hamel Bruyninx, Gerard – Hausenka, Jiří – Homonnai Drugeth Zsigmond – Horváth Pál – Hoy, Valentinus Adamus de – Hrabovsky, Nicolaus – Jari, Wolfgangus Sigismundus – Jarij, Georgius Christophorus – Kakavelas, Jeremias – Kecskeméti János – Kürner, Johann Jakob, jun. – Lang, Mauritz – Lienperger, Wenceslaus – Lipót, I. – Lippóci Miklós – Liscutin, Alexander – Ludwig, Johann Konrad – Mirnyk, Thomas – Ordódy János – Palchich, Franciscus – Panny, Gregorius Albertus – Pereszlényi Pál – Perneszi Zsigmond – Pezelius, Christianus Esaias – Planckenaue, Tobias – Podestà, Giovanni Battista da Fasano – Pressius, Paulus – Putz, Joannes Jacobus Antonius – Rebenik, Georgius – Rossetti, Domenico – Seltenschlag, Christianus Gulielmus a Fridenfeld – Szegedi Ferenc Lénárd – Szentiványi Márton – Szunyoghgy György – Telekesi István – Thököly Imre – Tolvay Ferenc – Trautt, Christoph – Vártl, Samuel Joannes – Viszocsáni Ferenc – Vogel, Johann David
- egyetem (universitas, Universitet) **4102, Appendix 302** – ld. még névmutató: Geraldinus, Balthasar – Holthausen, Tilmannus – Kéry Miklós – Musart, Charles – Voigt, Leopold
- Hadi Tanács **3704**
- jezsuita kollégium (Coll. Vien. S. J.) – ld. névmutató: Jursa, Jacobus
- keleti nyelvek kollégiuma (collegium linguarum orientalium) **4119** – ld. még névmutató: Baren, Joannes Antonius van der – Hoy, Valentinus Adamus de – Hueber, Bartholomaeus – Lacheviz, Joannes Adamus – Lidl, Bernardus Josephus – Panny, Gregorius Albertus – Pezelius, Christianus Esaias – Schwegler, Henricus Christophorus – Seltenschlag, Christianus Gulielmus a Fridenfeld
- kiadvány: **3704, 3718, 3720, 3728, 3756, 3760, 3854, 3857, 3872, 3880, 3896, 3941, 3947, 3949, 3950, 3986, 4043, 4052, 4095, 4119, 4158, 4166, 4183, 4200, 4201, 4209, 4265, 4266, 4276, 4290, 4291, 4293, 4328, 4436, 4453, 4454, 4499, 4539, 4563, Appendix 280, Appendix 281, Appendix 282, Appendix 285, Appendix 288, Appendix 289, Appendix 296, Appendix 302, Appendix 319, Appendix 323**
- magyar királyi kamara – ld. névmutató: Angrani Tamás – Bornemisza Ferenc – Ghillányi György – Horváth György (pozsonyi kamarai tanácsos) – Kollonich, Leopold – Mednyánszky Pál – Motsch György Lőrinc – Ordódy Ferenc – Partinger Mihály – Senkvicz Máté
- Pázmáneum (Collegium Pazmanian., Pazmanicum, Pazmanianom) **4158** – ld. még névmutató: Bátorkeszi Szegi János – Kéry Miklós – Páhy Pál – Szegedi Ferenc Lénárd – Szentiványi Márton
- ld. még nyomdamutató
- Bécsújhely (Német újhely, Neostadium, Neustadt, Wiener Neustadt; Wienerneustadt, A)
- ld. névmutató: Dreyling, Joannes – Kollonich,

- Leopold – Leslie, Jacobus
 Békés (H)
 — ld. névmutató: Bölcskei Mihály
 Beia ld. Bene
 Béla (Bela Scopus., Belens., Belensis., Szepesbéla; Spišská Belá, SK)
 — ld. névmutató: Fontanus, Joannes – Joni, Tobias – Roth, Melchior – Weiss, Tobias
 Béla (Bela Turocz, Túrócbéla; Belá, SK)
 — ld. még névmutató: Chmelius, Michael
 Bélabánya (Belob., Belob. Mont., Belobanensis Mont., Dilln. Mont., Dillnensis, Fejérbánya; Banská Belá, SK)
 — ld. névmutató: Neubauer, Joannes – Stephani, Matthaues
 Belgium (Confoederati Belgii, Belga, Belgium, Belgium Faederatum, Belgiom, Faederatum Belgium, Federatum Belgium) **3804, 3901, 3902, 4023, 4297, 4312, 4408, 4562, 4585, Appendix 334, Appendix 345**
 — ld. még névmutató: Baren, Joannes Antonius van der – Debreczeni Fóris István – Érsekújvári Karai Orbán – Karczagújszállási Márton – Kecs-keméti Selymes János – Köleséri Sámuel, jun. – Liszkai András – Mauritius, princeps Auriacus et comes Nassoviae – Patai K. István – Spil-jard, Joannes – Szilágyi Mihály – Tolnai Szabó Mihály – Töltési István – Várad Pál – Várad Czelek Sámuel – Vári Mihály – Zoványi Sámuel
 — kiadvány **3814, 3889**
 — ref. egyház (reformata ecclesia) **4014**
 Belgrád (Nandor Albensis, Nándorfehérvár; Beograd, SRB) **4484**
 Belgium ld. Belgium
 Belob., Belob. Mont., Belobanensis Mont. ld. Bélabánya
 Belső-Szolnok (Belső Szolnok, Belső-Szolnok) megye
 — ld. névmutató: Béldi Pál, uzoni – Szegedi Ferenc Lénárd – Torma István
 Bene (Homoródbene, Meburgensis; Beia, RO)
 — ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Rhodius, Georgius
 Benedek (Borosbenedek; Benic, RO)
 — ld. névmutató: Szentgyörgyi P. István
 Beograd ld. Belgrád
 Berecki (Alsóberecki, H)
 — ld. névmutató: Técsi S. János
 Bereg (Nagybereg; Veliki Berehi, UA)
 — ld. névmutató: Teremi P. István
 Bereg megye (Bereg, comitatus Beregh, Bereghensis) **4246**
 — ld. még névmutató: Csáky István, sen. – Reppseny, Alexander – Rietmiller, Matthias – Ubrisi Pál
 Beregszász (Berehove; UA)
 — ld. névmutató: Teremi P. István
 Berencs (Berencz; Branč, SK)
 — ld. névmutató: Schlosperg, Franciscus
 Berethalom (Birthalbensis; Biertan, RO)
 — ld. névmutató: Bausner, Bartholomaeus
 Berettyóújfalu ld. Újfalu
 Berlin (D)
 — ld. névmutató: Kolozsvári István (enyedi professzor) – Lüdicke, Thomas – Müller, Andeas (Barnimus Hagius)
 — kiadvány: **4390**
 — Leukophorium – Madeweis, Friedrich
 — ld. még nyomdamutató
 Bern (Bern., Berna Helveticorum, Berna Helvetiorum; CH) **3939**
 — ld. még névmutató: Horváti Békés János – Nicolaus, Joannes
 Bernstadti hercegség (Bernstadio Silesius, Bernstadio-Silesius)
 — ld. névmutató: Eccard, Abraham
 Bertót (Berthoth, Berthotensis; Bertotovce, SK)
 — ld. névmutató: Andricius, Ján – Berthóty Zsigmond
 Berzevice (Berzevic; Brezovica, SK)
 — ld. névmutató: Berzeviczy Boldizsár – Gassitius, Georgius
 Bese (Peschensis; Stejărenii, RO)
 — ld. névmutató: Helgy János
 Bester. ld. Beszterce
 Beszterce (Bester., Beszt., Bistr., Bistic., Bistri-ciensis, Bistriciensis Transylvanus, Nösen; Bistrița, RO) **3932, 4170, 4310**
 — ld. még névmutató: Corvinus, Joannes Theodosius – Davidis, Joannes – Decani, Stephanus – Emrich, Martinus – Fabri, Thomas – Franck, Joannes – Frühm, Thomas – Gündesch, Michael – Kerner, Andreas – Körner, Andreas – Leps, Georgius – Reschnerus, Paulus – Reguli, Nicolaus – Sadler, Andreas – Schubert, Paulus – Urascherus, Georgius

- ev. káptalan – ld. névmutató: Franck, Joannes Beszerményiensis ld. Böszörmény Besztercebánya (N., Neos., Neosol., Neosoliensis, Neosolium, Neusohl, Nevsohl, Novis., Novisol., Novisoliensis, Novisolium; Banská Bystrica, SK) **3699, 3744, 4102, Appendix 298**
- ld. még névmutató: Andricius, Ján – Berzeviczy Henrik – Clement, Martinus – Fischer, Michael – Grebner, Friderich – Gutth, Daniel – Hanselius, Samuel – Heinsel, Joannes – Hinterskircher, Michael – Kochmeister, Samuel – Korroda, Martin – Kraudi, Erasmus – Kraudi, Joannes Georgius – Ladiver, Elias, jun. felesége, Sinapius, Helena – Löhner Christoph – Meerwald, Stephanus – Peucker, Georgius – Restianus, Joannes – Schmeidel, Samuel – Simplicianus, Joannes Theodatus – Steller, Thomas – Stürtzer, Matthias – Tesák, Georgius – Thann, Andreas – Weichsler, Johann Georg
- ev. gimnázium (schola) **3744, 3745** – ld. még névmutató: Majer, Joannes – Peucker, Georgius – Steller, Thomas – Stürtzer, Matthias
- szlovák ev. gyülekezet (ecclesia Slav.) – ld. névmutató: Černák, Samuel – Sextius, Peter
- Bethlehem ld. Betlehem
- Bethlemfalva (Betlanovce; SK)
- ld. névmutató: Feigel, Petrus
- Bethlehem (Bethlehem, bibl.) **4127A**
- ld. még incipitmutató: Betlehembe jutál Máriával – Csordapásztorok, midőn Betlehemben – Gyermek jelent Betlehemben, ... Ez időben vigadozzunk – Gyermek jelent Betlehemben, ... Ó drága üdvösséges hír – Gyermek jelent Betlehemben, ... Ó kisdedem – Gyermek jelent Betlehemben, örvendezzünk! – Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Az időben – Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Ez új időben – Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örüle Jeruzsálem. Mi is – Gyermek születék Betlehemben az időben, mi váltságunk – Gyermek születék Betlehemben, Betlehemben – Gyermek születék Betlehemben, kin örüle Jeruzsálem. Örvendezzünk – Gyermek születék Betlehemben, kin örüle Jeruzsálem – Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben – Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben, Kin örüle Jeruzsálem, kin örüle – Krisztusnál
- Bethlehembe voltunk – Mikor Krisztus Betlehemben – Örvendezzünk, Betlehembe menjünk
- Biertan ld. Berethalom
- Bihar (Bihor, Bihoriensis; Biharia, RO)
- ld. névmutató: Verese gyházi Tamás – Zoványi János
- Bihar megye
- ld. névmutató: Váradi Belényesi Ferenc
- ref. egyházmegye (ecclesia Bihoriensis) – ld. névmutató: Zoványi János
- Biharfélegyháza ld. Félegyháza
- Biharnagybajom ld. Bajom
- Biharpüspöki ld. Püspöki
- Biharudvari ld. Udvari
- Bihor, Bihoriensis ld. Bihar
- Bijacovce ld. Mindszent
- Bíla Hora ld. Fehérhegy
- Birnbaum (Birnbaumensis; Międzychód, PL)
- ld. névmutató: Liefmann, Michael
- Birnbaumensis ld. Birnbaum
- Birhalbensis ld. Berethalom
- Bistr., Bistric., Bistriciensis, Bistriciensis Transylvanus, Bistrița ld. Beszterce
- Biznens. ld. Breznóbánya
- Blaj ld. Balázsfalva
- Blajel ld. Balázstelke
- Bod ld. Botfalu
- Bodendorffensis ld. Buda
- Bogács (Bogast., Szászbogács; Băgaciu, RO)
- ld. névmutató: Baus, Martinus
- Bogast. ld. Bogács
- Boghiş ld. Szilágybagos
- Bohemia, Bohemus ld. Csehország
- Bojnice ld. Bajmóc
- Boldogváros ld. Szelistadt
- Boleslavia (B., Bol., B. Siles., Bol. Sil., Bolesla-Silesio, Bolesla Silesius, Boleslá-Silesius, Boleslav, Boleslawský Sl., Boleslawský Slez., Boless. Sil., Bunzlau, Slezská Bolesláv; Bolesławiec, PL)
- ld. névmutató: Hancke, Valentin – K., Geor. – Knoll, Christoph – Neubarth, Christoph – Neubarth, Johann
- Bolkács (Bolgaciense, Bolgatzienze; Bălcaciu, RO)
- ev. káptalan (capitulum) – ld. névmutató: Gundhart, Stephanus – Lani, Michael – Neistius, Jacobus
- ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Gundhart, Stephanus

- Bologa ld. Váralja
 Bologna (I)
 — egyetem – ld. névmutató: Erdődy Péter – Kochmeister, Samuel
 — ld. még nyomdamutató
 Bongárd (Bungard, Bungardiensis; Bungard, RO)
 — ld. még névmutató: Thais, Michael (bongárdi)
 Bonosdorf, Bonosdorff ld. Alsóbajom
 Borosbenedek ld. Benedek
 Borosjenő (Boros Jenciensis, Boros Jenő, Boros-Jenő; Ineu, RO)
 — ld. névmutató: Bernáth János – Bornemisza Pál – Borosjenei István – Hegyesi Mihály
 — vár (praesidium) **3892**
 Boroszló (Baraszló, Breslau, Breslau, Bresslaw, Vratisl., Vratislavia Silesius, Wrat., Vratisl., Wratislawia; Wrocław, PL) **3862, 4371**
 — ld. még névmutató: Abschein, Paulus – Amman, Paulus – Bornagius, Joannes, jun. – Cantoris, Joannes – Carponaides, Georgius – Dubovszky Martin – Feliciades, Paulus – Freuenfelß, Christiani Benjamin de – Frölich, Joannes – Gassitus, Georgius – Gebhardus, Joannes – Gründer, Gottfried – Hankius, Martinus – Heermann, Johann – Hensel, Zacharias – Heutsch, Philipp, jun. – Hoppe, Joannes Michael – Hyller, Martin – Jacober, Leonardus – Kassai Michaelis György – Knoll, Christoph – Kracker, Bernhard – Liefmann, Michael – Lucae, Nicolaus – Neubauer, Joannes – Peklansky, Joannes – Plorantius, Daniel – Preuss, Johann Georg – Preuss, Johann Georg felesége – Rácböszörményi János – Reichwald, Andreas – Schimrack, Joannes – Schmegner, Melchior – Schnell, Johann – Serédi Márton – Sinapius–Horčička, Daniel – Stephani, Matthaues–Stubiczai (Stubiczay) Pál – Thomae, Elias, sen. – Zaskalitzki, Joannes
 — Erzsébet-gimnázium (Elis[abethae gymnasii], gymnasii Elisabet., gymn. Elisab.) – ld. névmutató: Gebhardus, Joannes – Hankius, Martinus – Hoppe, Joannes Michael
 — gimnázium (Gymnasium zu St. Mar. Magd.) – ld. névmutató: Scholtz, Jakob
 — kiadvány: **3762, 3771, 4170, 4580, 4597, 4621**
 — Szent Mária Magdaléna templom – ld. névmutató: Neumann, Caspar
 — ld. még nyomdamutató
 Borova (Boroviensis, Fenyves; Borová, SK)
 — ld. névmutató: Dubravec, Paulus
 Borsod megye
 — ld. névmutató: Bácszoni András – Szepessy Pál
 Borzás (Szilágyborzás; Bozieş, RO)
 — ld. névmutató: Szilágyi Tönkö Márton
 Bozieş ld. Borzás
 Bossány (Nagy Bossan; Velké Bošany, SK)
 — ld. névmutató: Bossányi, Martinus
 Bosznia
 — ld. névmutató: Marnavić Tomko, Ivan
 Botfalu (Botfalva; Bod, RO)
 — ld. névmutató: Ziegler Márton
 Bozók (Bozok; Bzovik, SK)
 — ld. névmutató: Fabri, Georgius – Pereszlényi Pál
 Böhéimb ld. Csehország
 Böszörmény (Beszerményiensis; Hajdúböszörmény, H)
 — ld. névmutató: Hosszúfalusi Márton
 Br. ld. Bréma
 Brädeni ld. Hégen
 Bradu ld. Fenyőfalva
 Branč ld. Berencs
 Brandenburg (Brandenb., Brandeburgom, Brandenburg-Bayreuth)
 — ld. névmutató: Böhme (Cseh, Tsch), Martin – Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth – Knesebeck, Thomas von – Eggenberg, Anna Maria von
 Brassó (C., C. s., Cor., Cor. Transyl., Coron., Corona, Corona Transylvaniae, Corona-Trans., Corona-Transylv., Coronen., Coronens., Coronensis, Cronen, Cron-Stadt, Cron-städt, Cronstadt, Cronstädtische Respublic, Kron Stadt, Kron-Stadt, Kron-stadt, Kronstadt, Kron-Städtische, Kron-Städtischen Respublic, Stephanopolis, Ninive, Urbs/Vrbs Radici Coronata; Braşov, RO) **3874, 3875, 4001, 4122, 4123, 4180, 4181, 4221, 4234, 4236, 4457, 4570**
 — ld. még névmutató: Albrich, Joannes, sen. – Altzner, Georg felesége, Benkner, Anna Maria – Barthesch, Peter, jun. – Barthesch, Peter, sen. – Bell, Michael – Boltos, Martha – Böhm, Sophia – Closius, Martin – Dietrich, Joannes – Dietrich, Marcus – Dietrich, Simon, sen. (brassói bíró) – Drauth, Georgius – Drauth, Markus – Drauth, Simon, jun. – Filonor, der Cronstädtische – Fronius, Markus (veresmarti lelkesz) – Fronius, Markus (wittenbergi diák)

- Fronius, Simon Petrus – Gokesch, Georg felesége Zügin, Martha – Gokesch, Valentinus – Gorgias, Andreas – Gorgias, Johann – Graf, Martinus – Greissing, Christopher – Greissing, Valentin – Hermann, Joannes brassói centumvir – Hermann, Martin – Herrmann család – Herrmann, Michael, sen. – Herrmann, Michael, jun. – Hintz, Math. felesége, Lorenz, Rosa – Hintz, Matthias – Hirscher, Bartholomaeus – Hirscher Bartholomaeus felesége, Clossailer, Catharina – Honter, Joannes (1498–1549) – Honter, Joannes (1633–1691) – Jeckelius, Georgius – Klausenburger Mihály – Kreisch, Caspar – Letz, Stephanus – Magnus, Martinus – Manesch, Marcus – Meder Péter felesége, Forgács Margit – Meder, Theodorus – Müller, Georg – Müller, Nicolaus – Pfannenschmied, Peter – Pfannenschmied, Peter felesége, Kattner, Martha – Plecker, Petrus – Plecker, Valentin, sen. – Rauss, Andreas felesége, Lotz Martha – Regis, Simon – Reitter, Georg – Rhether, Franz – Schäfer, Christianus – Schelker, Stephan – Schobelius, Jacobus – Schunckabunck, Marcus – Seuler, Lucas felesége, Gokesch, Margaretha – Tartler, Andreas – Teutsch, Paul – Trausch, Paul – Trepches, Thomas, jun. – Vielstich, Michael – Wolf, Mark – Wolf, Peter – Wolf, Peter felesége, Schunckabunck, Martha – Ziegler Márton
- ev. gimnázium (C. s., Cor. schol., Coron. gymn., Coronae schola, Coronen. (schola Coronen.), Coronen. scholae Coronen., Coronense gymnasium, Coronensis schola Coronensis, Coronensis schola, Cron-Städtisches Gymnasium, schola Coronen., Honterus gimnázium, iskola) **4002, 4060, 4231, 4232, 4233, 4234, 4235** – ld. még névmutató: Ábrahám János – Adami, Georgius – Balthasar, Joannes – Bind[?], [Jo?] an. – Boltosch (Bolthosch), Josephus – Closius, Peter – Dängel, Petrus – Drauth, Markus – Fernengel, Lukas – Flegner, Thomas – Fischer, Bartholomaeus – Gokesch, Valentinus – Gorgias, Andreas – Gorgias, Johann – Gottzmeister, Joannes – Greissing, Valentin – Helgy János – Herbert, Georg – Heusler, Stephanus – Honter, Johannes (1633–1691) – Jeckelius, Martinus – Jobi, Michael – Jung, Martin – Klein, Abraham – Klein, Martinus – Klein, Michael (brassói diák) – Leps, Georgius – Magnus, Martinus – Manesch, Marcus – Mathaesius, Georgius – Meder, Asarela – Meder, Theodorus – Meneges, Michael – Metter, [?]Szen[?] – Pfannenschmied, Peter – Plecker, Valentin, sen. – Reitter, Georg – Rhein, Daniel – Rhenerus, Michael – Rhetter, Franz – Rothmann, Thomas – Römer, Lukas – Sartoris, Matthias – Schäfer, Christianus – Schnell, Andreas – Schönauer, Joannes – Schobelius, Joannes – Seylerus, Laurentius – Siff, Joannes – Solymann, Joannes – Solymann, Matthias – Sturm, Stephanus – Tartler, Andreas – Teutsch, Paul – Thadaeus, Thomas – Theilesius, Georgius – Trausch, Paul – Tutius, Jacobus – Vietoris, Martinus – Waad, Georgius – Wester, Simon – Wolf, Peter – Ziegler Márton — retorikai osztály – ld. névmutató: Jung, Martin
- ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Honter, Joannes
- ev. leányiskola (Kron Stadt Jungfer-Schul) – ld. névmutató: Regis, Simon
- ev. templom (eccles. cathedralis, die grosse Pfarr Kirche, főtemplom, Kathedalkirche, Kirche) – ld. névmutató: Drauth, Markus – Honter, Joannes – Pfannenschmied, Peter
- kiadvány: **3780, 3814, 3817, 3874, 3941, 3945, 4001, 4003, 4055, 4056, 4120, 4121, 4154, 4230, 4231, 4232, 4233, 4234, 4235, 4236, 4294, 4315, 4333, 4335, 4337, 4370, 4448, 4455, 4456, 4456A, 4458, 4555, 4566, 4570, 4573, 4584, 4603, 4619, 4623**
- százak tanácsa (Hundertmannschafft, Hundert-Mannschaft) **4123, 4181** – ld. még névmutató: Benckner, Paul – Hermann, Joannes
- szenátus (Senat) **4123**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- ld. még nyomdamutató
- Brassó-vidék **4123**
- Bratislava ld. Pozsony
- Braunschweig (Brunsvic; D) **4456A**
- ld. névmutató: Anton Ulrich von Braunschweig-Lüneburg – August Wilhelm, Anton Ulrich Braunschweig-Lüneburg hercege fia – Ludwig Rudolf – Rudolf August von Braunschweig-Lüneburg
- Brega (Brega-Silesia, Brieg; Brzeg, PL)
- kiadvány: **3771, 3969** – ld. még névmutató: Heermann, Johann – Kretschmer, Adam

- Bréma (Br., Brem., Bremensis; Bremen, D)
 — ld. névmutató: Berens, I. – Dálnoki Nagy János
 – Erp von Brockhausen, Simon Antonius – Far-
 ver, Dietrich – G. H. – Gassitius (Gassitzius),
 Georgius
 — akadémiai gimnázium (ad Visurgim gymnasi-
 um, Athenaeum Bremense, gymnasium, pae-
 dagogium) **3946A, 4061, 4062** – ld. még név-
 mutató: Baltzers, Barthold – Harmes, Johannes
 – Hipsted, Johann – Jövedécsi András – Mei-
 er, Gerhardus – Molanus, Joannes Henricus –
 Rohtbahr, Laurentius – Sagittarius, Didericus
 – Sweling, Johann Eberhard
 — ld. még nyomdamutató
 Brendorf (Brenndorff; A).
 — ld. névmutató: Herbert, Georg – Rhein, Daniel
 Brescia (I)
 — ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand – Bucel-
 lenus, Joannes
 Breslau, Breßlau ld. Boroszló
 Breznóbánya (Biznens, Briscen., Brisenensis, Briz.,
 Brizn., Briznen., Briznensis, Briznob.; Brezno,
 SK)
 — ld. névmutató: Banko, Joannes – Bankovitz,
 Joannes – Chmellius, Michael – Dubovszky,
 Martin – Faschang, Andreas – Frntol, Andreas
 – Gratz, Joannes – Hanacius, Franciscus a S.
 Venceslao – Hausenka, Jiří – Krumholz, Ján –
 Ladiver, Elias, jun. felesége, Sinapius, Helena
 – Pasko, Matthaeus
 — ev. gimnázium (coll[egium] stat[us] Evang[elici],
 gimnázium, iskola, schola) – ld. névmutató:
 Alodiatoris, Martinus – Banko, Joannes – Cap-
 rini, Nicolaus – Dubovszky, Martin – Faschang,
 Andreas – Frntol, Andreas – Gratz, Joannes
 – Humeník, Joannes – Kaurimski, Esaias –
 Molitoris, Joannes – Mrskowicz, Georgius –
 Mrskowicz, Joannes – Nowostawský, Mikolaj
 – Oczovinus, Georgius – Oeconomí, Jacobus –
 Petrovicz, Samuel – Platani, Georgius – Poloni,
 Joannes – Prokopius, Balthazar – Sartorides,
 Jonas – Schlichowinus, Daniel – Sebestiani,
 Christophorus – Seratoris, Joannes – Serato-
 ris, Samuel – Simonides, Joannes – Snicellius,
 Joannes – Stephanides, Matthias – Timkowitz,
 Samuel – Vietoris, Matthias (liptói) – Wozar,
 Matthias Lampertus
 Brezova (Brezovien., Brezov; Brezová pod Brad-
 lom, SK)
 — ld. névmutató: Molitoris, Joannes
 Brezovica ld. Berzevice
 Brezovička ld. Hamburg
 Briber (Bribir, HR)
 — ld. névmutató: Csáki István, sen. felesége, Melith
 Klára Anna ld.
 Brieg ld. Brega
 Briscen., Brisenensis ld. Breznóbánya
 Britannia (GB)
 — ld. még névmutató: Carolus I., Stuartus
 Briz., Brizn., Briznen., Briznensis, Briznob. ld.
 Breznóbánya
 Brockhausen (D)
 — ld. névmutató: Erp von Brockhausen, Simon
 Antonius
 Brugge (B)
 — kiadvány: **3976**
 Brulya (Brull.; Bruiu, RO)
 — ld. névmutató: Saur, Michael
 Brunsvic ld. Braunschweig
 Bruntál ld. Freudenthal
 Brüsszel (Bruxellensis, Bruxelles; B)
 — ld. névmutató: Baren, Joannes Antonius van der
 Brzeg ld. Brega
 Buda (Bodendorffensis, Szászbuda; Buneşti, RO)
4063A
 — ld. még névmutató: Kelp, Martin – Nössner
 Johann
 Buda (Budapest, H) **3830, 4048, 4557**
 — ld. még névmutató: Georg Friedrich von Würt-
 temberg-Stuttgart – Pákay János – „Paris”
 — kiadvány: **4028**
 Budatín ld. Budetin
 Budeč (CZ)
 — ld. névmutató: Lomnický, Šimon z Budče
 Budetin (Budatín; Žilina, SK)
 — ld. névmutató: Szunyogh Gyula – Szunyogh
 Imre
 Budina (Budinensis; CZ)
 — ld. névmutató: Karkos, Franciscus
 Bulgária (Bulgaria) **3904, 3993, 4392, 4598, 4620**
 Buneşti ld. Buda
 Bungard, Bungardiensis ld. Bongárd
 Bunzlau ld. Boleslavia
 Burgberg ld. Vurpód
 Burgundia
 — ld. névmutató: Lipót I., magyar király

- Burtzen-ländisches, Burtzenländisches Revier ld.
 Barcaság
 Busin (Bušín; CZ)
 — ld. névmutató: Keglevich Zsigmond
 Butjadingen (Butjad.; D)
 — ld. névmutató: Hoddersen, Heinrich
 Buzd (Szászbuzd; Buzd, RO)
 — ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. még névmutató:
 Barth, Petrus
 Bzovík ld. Bozók
- C. ld. Brassó
 C. ld. Kolozsvár
 C. ld. Szeben
 C. S. Györgyiensis ld. Csíkszentgyörgy
 Čachtice ld. Csejte
 Cadapiana confinia ld. Kulpa-menti végvidék
 Caesareof., Caesareoforensis, Caesareopol., Caesareoforensis ld. Késmárk
 Calau (D)
 — ld. névmutató: Agricola, Johann
 Cálnic ld. Kelnek
 Călugăreni ld. Mikháza
 Cambridge (GB)
 — ld. névmutató: Brown, Edward – Érsekújvári
 Karai Orbán
 Camini (I)
 — ld. névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth
 Campus panis ld. Kenyérmező
 Canahan ld. Kánaán
 Canaria insula ld. Kanári szigetek
 Capraia (Capraria insula; I) **3985**
 Caproncensis ld. Kapronca
 Caransebeș, Cáránsebes ld. Karánsebes
 Carasum fluvium ld. Karas folyó
 Carei ld. Károly
 Carinthia, Carinthie, Carinthien ld. Karintia
 Carniola (Carniolen, Carnioli, Carniolia) ld. Krajna
 Cärnthen ld. Karintia
 Carp. ld. Korpona
 Carpatēs ld. Kárpátok
 Carpen, Carpon, Carponensis ld. Korpona
 Cârța ld. Kerc
 Caschau, Cass., Cassa ld. Kassa
 Çaşoț ld. Hermány
 Cassensis ld. Kasza
 Cassov., Cassovia, Cassovie, Cassoviens., Cassoviensis ld. Kassa
 Cassubia (Kashubia)
 — ld. névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth
 Çaşoț, Castenholtzen ld. Hermány
 Castiglione (Castiglione delle Stiviere; I)
 — ld. névmutató: Justinellus, Petrus
 Castriferrei com. ld. Vas megye
 Catalonia (Catalaunia)
 — ld. névmutató: Franciscus Borgia, Sanctus
 Ceben ld. Szeben (Kisszeben)
 Cegléd (H) – ld. még névmutató: Patai Baracsi
 János
 Cehu Silvaniei ld. Szilágycseh
 Čelovec ld. Cselej
 Červený Kameň ld. Vöröskő
 Česka, Český ld. Csehország
 Český Krumlov (CZ)
 — ld. névmutató: Horčický, Jakub z Tepence
 Cetatea de Baltă ld. Kükküllővár
 Chabrag, Chabragh, Chabrargh ld. Csábrág
 Chalced. ld. Kalcedón
 Chaldaica monarchia ld. Asszír-babilóniai birodalom
 Chanadiensis comitatus ld. Csanád megye
 Cheb (Hbu.; CZ)
 — ld. névmutató: Habermann, Joannes
 Cheresig ld. Keresztszeg
 Chester (GB) **4456A**
 Cheşereu ld. Keserű
 Chiak ld. Csák
 Chicher ld. Csicsér
 China ld. Kína
 Chioar ld. Kővár
 Chirpăr ld. Kürpöd
 Chiuza ld. Középfalva
 Chminianske Jakubovany ld. Jakabvágás
 Chobienia (Köben; PL)
 — ld. névmutató: Heermann, Johann
 Cholpen ld. Kölpény
 Chorna ld. Csorna
 Chotča ld. Hoca
 Chotín ld. Hetény
 Christianopolis (pseud.) **Appendix 305, Appendix 304**
 Christianopoly (pseud.) ld. Debrecen

- Chyše (CZ)
 — ld. névmutató: Bosák, Jan
 Chyžné ld. Hiznyó
 Ciacova ld. Csák
 Cib., Cibin, Cibinien, Cibiniens., Cibiniensis,
 Cibiniensis in Transyl. ld. Szeben (Nagyszeben)
 Cibiniensis ld. Szeben (Kisszeben)
 Cibiniensis comitatus ld. Szeben megye
 Cibinium ld. Szeben
 Cibino-Trans. ld. Szeben (Nagyszeben)
 Čičarovce ld. Csicsér
 Čierny Brod ld. Vízkelet
 Cincu ld. Sink
 Cincșor ld. Sink
 Cipău ld. Csapó
 Ciprus (Cyprus)
 — ld. névmutató: Kigalas, Ilarion
 Cis Tibiscanarum ecclesiarum, Cis-tibiscanarum
 ecclesiarum reformatarum districtus ld. Tiszán-
 innen református egyházkerület
 Cisnădie ld. Disznód
 Cisnădioara ld. Disznód
 Ciucsângeorgiu ld. Csíkszentgyörgy
 Clairvaux (Claravallensis; F)
 — ld. névmutató: Bernardus Claravallensis, Sanctus
 Cl[a]ud., Claud. ld. Kolozsvár
 Claudiacus, Claudiopoli, Claudiopolis, Claudiopoli-
 tanus ld. Kolozsvár
 Cliviae ducatus ld. Jülich-Kleve-Berg hercegség
 Cloașterf, Closdorffensis ld. Miklóstelke
 Cluj-Mănăștur ld. Monostor
 Cluj-Napoca ld. Kolozsvár
 Coburg (Cob-Franc., Coburgensis Francus, Co-
 burgk, Koburg; D)
 — kiadvány: **3819**
 — ld. még névmutató: Finck, Kaspar – Franck,
 Michael– Meisner, Johann Martin – Seilmann,
 Christian
 Codlea ld. Feketehalom
 Cojocna ld. Kolozs
 Colocenses ecclesiae, Colocenses ecclesiae canonicae
 unitae ld. Kalocsa-Bács kat. érsekség
 Colonia ld. Köln
 Colos és kalota-szegi ecclesiák ld. Kolozs-kalotaszegi
 ref. egyházmegye
 Colos., Colosv., Colosvar, Colosvár, Colosvariensis
 ld. Kolozsvár
 Colosiensis comitatus ld. Kolozs megye
 Colosmonostoriensis ld. Monostor
 Coltești ld. Szentgyörgy
 Comaromiensis comitatus ld. Komárom megye
 Comaromiensis dioecesis ld. Komárom egyház-
 megye
 Comburg (Comburgensis; D)
 — ld. névmutató: Schwegler, Henricus Christophorus
 Comșești ld. Komjászszeg
 Confoederati Belgii academia ld. Belgium, aka-
 démia
 Constanța ld. Tomis
 Constantinopolis ld. Konstantinápoly
 Cor. ld. Brassó
 Corbovia (Corbova, Corboviensis, Korbávia; Krba-
 va, HR)
 — ld. névmutató: Korompai Péter – Mokcsai
 András
 Coronen., Coron., Corona, Cor. Transyl., Corona
 Transylvaniae, Corona-Trans., Corona-Transyl-
 ylv., Coronens., Coronensis ld. Brassó
 Coros ld. Koros
 Cosnov. (?)
 — ld. névmutató: Coznowski, Matthias Andreas
 Costacciaro (Costacciaro, I)
 — ld. névmutató: Carbo, Ludovicus Acostaciarus
 Coswig (Koswig; D)
 — ld. névmutató: Roxer, Daniel
 Craidoroș ld. Királydaróc
 Crailsheim (Graylsheim; D)
 — ld. névmutató: Culmann, Leonhard
 Crasna ld. Kraszna
 Cremn., Cremnic., Cremnicensis, Cremniciensis,
 Cremnicium ld. Körmöcbánya
 Criș ld. Keresd
 Crisiensis comitatus ld. Körös megye
 Cristești Cicului ld. Csicsókeresztúr
 Cristian ld. Keresztényfalva, Kereszténysziget
 Criș ld. Keresztúr
 Croata, Croatia, Croatiens ld. Horvátország
 Croatia banatus ld. Horvát-Szlavón-Dalmát bánóság
 Cronen, Hundertmannschafft ld. Brassó, százak
 tanácsa
 Cronstadt, Cron-städt, Cronstadt, Cronstädtische
 Republic ld. Brassó
 Crossensis ld. Krosno Odrzańskie
 Cruc., Crucen., Crucens., Crucensis, Cruce-Trans.
 ld. Keresztúr

- Cruciburg. Sil. Id. Kreuzburg
 Csábrág (Chabrag, Chabragh, Chabrargh; Hrad Čabrad, SK)
 — ld. névmutató: Koháry Gábor – Koháry János
 Csák (Chiak; Csákvár, H)
 — ld. még névmutató: Csáky László
 Csákvár Id. Csák
 Csanád megye (comitatus Chanadiensis)
 — ld. névmutató: Makai István
 Csanádi püspökség
 — ld. névmutató: Kéry János – Pálffy Ferdinánd – Telekesi István
 Csapó (Csapo, Maroscspapó; Cipău, RO)
 — ld. névmutató: Szalánci György
 Csatár (Csatarensis, Hegyközcsatár; Cetariu, RO)
 — ld. névmutató: Solthi András – Zoványi János
 Cseh Id. Csehország
 Cseh vár Id. Szilágycseh
 Csehország (Bohemia, Bohemus, Böhheimb, Česka, Český, Cseh) **3923, 3965, 4050, 4099, 4116, 4117, 4327, 4331, 4391, 4445, 4506, 4507, 4624, 4628**
 — ld. még névmutató: Hausenka, Jiří – Karkos, Franciscus – Lipót, I., magyar király és német római császár – Lipót, I. felesége, Eleonóra Magdolna Terézia – Mathesius, Johann, sen. – Sales, Sigismundus – Tesseni Vencel – Wussim, Joannes Franciscus
 — jezsuita provincia **4440**
 — kiadvány: **4289**
 Csejte (Cseithe; Čachtice, SK)
 — ld. névmutató: Motko, Franciscus
 Cselej (Cseley ex comit. Zempliniensi, Cselye; Čelovce, SK)
 — ld. névmutató: Révész Gábor
 Cselye Id. Cselej
 Csenger (H)
 — ld. névmutató: Porcalsmi P. András – Szentesi István
 Csepreg (Csepregiensis; H)
 — ld. névmutató: Bátorkeszi Szegi János – Czencz, Michael – Szenttamási Máté
 — kiadvány: **4219**
 Csetnek (Czetnekien.; Štítinik, SK)
 — ld. névmutató: Seratoris, Joannes
 Csicsér (Chicher; Čičarovce, SK)
 — ld. névmutató: Orosz Ádám – Orosz György, csicséri
 Csicsóholdvilág Id. Holdvilág
 Csicsókeresztúr (Csicso-keresztur, Csicsó-keresztur; Cristeștii Ciceului, RO)
 — ld. névmutató: Torma István – Torma Miklós
 Csík Id. Csíksomlyó
 Csíksomlyó (Csík; Șumuleu Ciuc, RO) **4063, 4396, 4576**
 — ld. még névmutató: Balás Ágoston
 — kiadvány: **3751, 3756, 4080, 4183, 4396, 4519, 4576, Appendix 316, Appendix 343**
 — ferences rendház (kolostor, zárda) **4063, 4396, 4576** – ld. még névmutató: Kájoni János
 — ld. még nyomdamutató
 Csíkszentgyörgy (C. S. Györgyiensis; Ciucsângeorgiu, RO)
 — ld. névmutató: Gál István
 Csik-Szép-Viziensis Id. Szépvíz
 Csorba Id. Stirba
 Csorna (Chorna; H)
 — ld. névmutató: Szenttamási Máté
 Csűr (Horr., Horreum Magnum, Nagycsűr, Nagyhorreanus; Șura Mare, RO)
 — ld. névmutató: Hennenk, Petrus – Thutt, Simon
 Csütörtökhegy (Quintof.; Spišský Štvrtok, SK)
 — ld. névmutató: Lazari, Augustin – Melzelius, Joannes
 Culmbachensis Francus Id. Kulmbach
 Curciu Id. Körös
 Custodia S. Stephani regis in Transylvania Id. Erdély, Szent Istvánról elnevezett ferences kuztódia
 Cyprus Id. Ciprus
 Czakedatensis Id. Szakadát
 Cztedeschd. Id. Konca
 Czetnekien. Id. Csetnek
 Czibinien. Id. Szeben
 Cziden., Czidensis Id. Feketehalom
 Czoborszentmihály Id. Zombor
 Czyrkuenek Id. Cirkvena
 D. Id. Debrecen
 D. Id. Dob
 Dacia Id. Garad
 Daia Id. Dálya
 Daia Id. Dolmány
 Dalmát-szlavón Id. Horváth-Szlavón-Dalmát bánáság

- Dalmácia (Dalmatia, Dalmatien) **3992, 4099**
 — ld. még névmutató: Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem – Lipót, I., magyar király – Lipót, I. felesége, Eleonora Magdolna Terézia
- Dalmatia banatus ld. Horváth-Szlavón-Dalmát bánág
- Dálya (Daliensis, Dandorffensis, Szászdálya, Daia, RO)
 — ld. névmutató: Feidner, Joannes – Hosmann, Georgius – Kelp, Georg – Kelp, Johann – Schobelius, Daniel
- Dancka (Dantiscanus, Danzig, Gedanensis, Gedanium; Gdansk, PL) **3947, 4373**
 — ld. még névmutató: Báthori István, erdélyi fejedelem – Klesch, Daniel – Möller, Johann – Planckenaue, Tobias – Plorantius, Daniel
 — kiadvány: **3947**
 — ld. még nyomdamutató
- Dandorffensis ld. Dálya
- Danensis ld. Danisóc
- Dánia
 — ld. névmutató: Szenci Fekete István
- Danisóc (Danensis, Dénesfalva, Densdorf; Danišovce, SK)
 — ld. névmutató: Frölich, Joannes, danisóci
- Dantiscanus, Danzig ld. Dancka
- Daróc (Darocensis, Darotzino-Trans., Homoród-daróc; Drăuşeni, RO)
 — ld. névmutató: Binczius, Joannes – Herrmann, Samuel
- Daventria ld. Deventer
- Dealu Frumos ld. Lesses
- Debrecen (Christianopoly, D., Deb., Debr., Debrecin, Debrecina, Debrecinensis, Debrecinum, Debreczen, Debreczin, Debreczina, Debretz, Debretzen; H) **3709, 3725, 3798, 3877, 3878, 3891, 3901, 3902, 4005, 4009, 4012, 4023, 4125, 4126, 4129, 4185, 4237, 4239, 4242, 4243, 4311, 4342, 4345, 4405, 4406, 4434, 4462, 4463, 4464, 4518, 4558, 4585, Appendix 292, Appendix 345**
 — ld. még névmutató: Almási Mihály – Apáti Madár Miklós – Balyik András – Baranyai Mihály – Barsi János – Bartha Boldizsár – Báthori István (egyházfi) – Bernáth István – Bernáth János – Biczó István – Császárs István – Csatári Bálint – Csúzi Cseh Jakab – Dányádi S. György, jun. – Debreceni Fóris István – Debreczeni T. István – Derecskei Pál – Diószegi K. István – Dobozi Benedek – Dobozi István, jun., D. István főbíró unokája – Dobozi István, sen. (debreceni főbíró) – Dobozi István, sen. felesége – Domján Györgyné – Erdődi János – Erdődi Jánosné – Fekete Andrásné – Fekete Mihályné – Felvinczi Sándor – Fényes István – Gönci Fabricius György – Gutí Szócs Márton – Gyárfás János – Gyulai T. Mihály – Hodosi Sámuel – Izsák Péter – Jóna István – Kabai Bodor Gellért – Kállai János (bajomi lelkipásztor) – Kápolnási János – Karancsi György – Keresztúri G. Bálint – Kis Mihály – Komáromi Györgyné – Komáromi István – Komáromi Csipkés György, sen. – Komáromi István – Kondorosi János, sen. – Köleséri Sámuel, sen. – Lisznyai Kovács Pál – Makódi János – Marosi István – Martonfalvi Tóth György – Melegh Dániel – Munkácsi István (Debrecen főbírája) – Nagy Péter – Nánási Vas Gábor – Oláh Istvánné – Patai K. István – Pataki Pál – Pesti Máté – Pósalaki István – Pósalaki János – Rápóti Pap Mihály, jun. – Rimaszombati Szabó Pál – Rosnyai János – Szabó Pál – Szaniszlai János – Szathmárnémeti Mihály – Szenczi A. Pál – Szendrei Ferenc – Szerencsi János – Szigyártó Miklós – Szilágyi Mihály – Szőnyi Nagy István – Takács András – Takács István – Tatai P. Mihály – Tolnai János, debreceni – Tolnai Szabó Mihály – Tolvay Ferenc – Töltési István – Váradi Pál – Vígkedvű Mihály – Vígkedvű Pál
 — céhek – ld. névmutató: Borbély Gergely – Ecsedi István – Fekete István
 — kereskedő rend – ld. névmutató: Baranyai György – Bernáth János – Dobozi István, jun., – Domján János – Fogarasi János (debreceni kereskedő) – Győri Ferenc – Jenői Takács István – Kis Dániel – Komáromi György – Mező Mihály – Ötvös Miklós – Pap Miklós – Szabó Kelemen – Szathmári György – Váradi Szegedi István – Vígkedvű Mihály
 — kiadvány **3709, 3797, 3827, 3876, 3891, 3973, 4004, 4005, 4017, 4034, 4049, 4080, 4082, 4085, 4089, 4124, 4126, 4136, 4138, 4150, 4185, 4188, 4197, 4198, 4237, 4238, 4239, 4242, 4243, 4244, 4252, 4264, 4297, 4311, 4317, 4339, 4340, 4341, 4344, 4347, 4404, 4464, 4466, 4467, 4469, 4484, 4497, 4530,**

- 4580, 4582, 4584, 4585, 4609, Appendix 292, Appendix 328, Appendix 330, Appendix 345**
- kis templom **4238** – ld. még névmutató: Felvinczi Sándor
- ref. egyházmegye (tract., tractus) **4585** – ld. még névmutató: Érsekújvári Orbán – Felvinczi Sándor – Köleséri Sámuel, jun. – Liszkai András – Nógrádi Mátyás – Szenczi A. Pál
- ref. gyülekezet (e., ecc., eklézsia, k. g., k. gyülekezet, ecclesia) **3797, 3877, 3901, 3902, 4023, 4127, 4406, 4562, 4582** – ld. még névmutató: Csúzi Cseh Jakab – Felvinczi Sándor – Gyulai T. Mihály – Kabai Bodor Gellért – Komáromi Csipkés György – Köleséri Sámuel, sen. – Szenczi A. Pál
- ref. kollégium (Athenaeum Debrecinum, D.s., collegium, iskola, s., sch., schola, skóla, coetus scholasticus) **3781, 3878, 4006, 4240, 4241, 4244, 4297, 4343, 4345, 4398, 4400, 4460, 4464, 4514, 4518, 4582** – ld. még névmutató: Abonyi Mihály – Almási Mihály – Apáti Madár Miklós – Bagaméri M. András – Bagosi P. György – Balkányi György – Bánfi-Hunyady Ferenc – Bánki János – Bányai F. Gergely – Báthori István (Martonfalvi Tóth György tanítványa) – Bátorkeszi D. Gergely – Békesi János – Bélyei P. Sámuel – Bogdányi Mihály – Borsvai T. János – Bölcskei György – Bölcskei János – Büttösi Dániel – CsaHolczi Miklós – Csapai Miklós – Csekei Pál – Csengeri P. Pál – Czeglédi János – Czeglédi Mihály – Debreceni Ember Pál – Debreceni Vas István – Debreceni János (rector Debrecinus) – Debreczeni József – Debreczeni B. István – Debreczeni O. András – Debreczeni S. János – Debreczeni V. István – Decsi János – Decsi K. János – Derecskei Pál – Desericzki András – Diószegi Konta István – Dobrai István – Érsekújvári Mihály – Enyedi János (debreceni diák) – Ényi András – Eöri, Basilius – Erdélyi János – Érsekújvári József – Félegyházi György – Felsőbányai Gergely – Filepszállási Gergely – Fogarasi János (Martonfalvi Tóth György tanítványa) – Geleji István – Geszti Mihály – Gidófalvi G. István – Gönczi Pál – Gyarmati Mihály – Gyarmati Zsigmond – Gyöngyösi István (debreceni kántor) – Gyöngyösi Pál – Gyöngyösi Árva István – Gyöngyösi B. István – Gyöngyösi S. István – Harsányi Gáspár – Harsányi Bálint – Herendi István – Istvándi P. Ferenc – Izsáki G. János – Izsáki L. János – Izsáki V. Mihály – Jenci B. György – Kajári István – Kállai István – Kállai János (debreceni tanuló) – Kecskeméti István (debreceni tanuló) – Kecskeméti János – Kecskeméti Selymes János – Kecskeméti Soós János – Kecskeméti T. György – Kecskeméti Pál – Kecskeméti Katona András – Kémeri Mihály – Keserői P. István – Kisvárdai P. János – Kocsi János – Komáromi Mihály – Komáromi Péter – Komáromi A. János – Komáromi Csipkés György – Kondorosi János, jun. – Konyári István – Köleséri Sámuel, jun. – Kölygyesi Balázs – Kömlei O. Miklós – Körmendi Sámuel – Kőrösi Gergely – Kunszentmiklósi Sz. István – Laskó Lőrinc – Laskói B. István (debreceni diák) – Lendvai Márton – Lévai P. János – Lévai P. Sámuel – Liszkai István – Lisznyai Kovács Pál – Losonczy István (debreceni tanuló) – Losonczy István (megh. 1681 előtt) – Makódi János – Málnási Bálint – Mányoki P. János – Martonfalvi Tóth György – Medgyesi István – Mikolai G. István – Nánási N. Miklós – Némédi K. István – Nógrádi Benedek – Nógrádi Pál – Nyíregyházi István – Pápai Mihály – Pápai M. Tamás – Patai Csaplár István – Patai K. István – Patai S. András – Patai S. István – Pataki C. István – Pataki K. Ferenc – Petneházi János – Polgári Tamás – Püspöki Márton – Rápóti Pap Mihály, jun. – Rimaszombati János – Sallai H. Pál – Sárói P. Pál – Selyebi István – Solthi András – Somogyi István – Zsurki Ambrus – Szalontai István – Szalontai O. István – Szalontai V. István – Szántai P. Pál – Szathmári Ferenc – Szathmári Sámuel – Szathmári R. István – Szelei P. György – Szenci Szabó János – Szentgyörgyi Mihály – Szentmártoni P. István – Szentmihályi András – Szentpéteri István – Szeremlyei Gáspár – Szeremlyei János – Szerencsi János – Szigethi András – Szikszai P. György – Szikszai P. János – Szilágyi Tönkő Márton – Szkárosi Ádám – Szkárosi P. Sámuel – Szoboszlai Sámuel – Szoboszlai B. János – Szoboszlai P. András – Szoboszlai S. Ferenc – Szombati János – Szomodai P. Máté – Szőlősi János – Szőlősi P. Pál – Szőlőskei P. István – Sztropkai P. István – Tatai

- András – Tatai János – Tatai Sámuel – Tholnai, Joannes – Tokai Csontos György – Ujfalusi C. Pál – Ujfalusi P. Ferenc – Újhelyi Domokos – Újhelyi István – Ujvári H. Mihály – Ungvári P. Sámuel – Uzoni Mihály – Váradai Czelek Sámuel, debreceni – Vári Mihály – Vári Miklós – Vecsei M. István – Vecsei Sámuel – Veresegyházi István – Veresmarthi Mátyás – Veszprémi G. János – Viski János
- nagytemető (nagy-temető) **3794, 4015, 4513, 4516**
- nagytemplom (nagy templom) **4127, 4238, 4403, 4405, 4407** – ld. még névmutató: Felvinczi Sándor
- szenátus (senatus, senatus septuaginta-viralis, tanács, városi tanács) **3797, 4192, 4582** – ld. még névmutató: Balyik András – Dobozi István, sen. (debreceni főbíró) – Pápai Páriz Ferenc
- Tiszántúli Református Egyházkerület – ld. névmutató: Szilágyi Tönkő Márton
- városháza **4012**
- ld. még nyomdamutató
- Delos (GR) **3732**
- Demény ld. Domanisz
- Dénesfalva, Densdorf ld. Danisóc
- Derecske (Derecskeiensis; H)
- ref. gyülekezet (eccl.) – ld. névmutató: Debreceni Kalocsa János (derecskei lelkész)
- Deregnő (Drahňov, SK)
- ld. névmutató: Vári Mihály – Patai K. István
- Dés (Dej, RO)
- ld. névmutató: Pápai Páriz Ferenc
- Deutsch Schützen ld. Lövoň
- Deütschend., Deütschendorff ld. Poprád
- Déva (Deva, RO)
- ld. névmutató: Nánási Vas Gábor
- Deventer (Daventria; NL)
- ld. névmutató: Sibelius, Caspar
- kiadvány: **3895**
- Dilln. Mont. ld. Bélabánya
- Dillingen (D)
- ld. névmutató: Zanini, Joannes
- kiadvány: **4204, 4546, Appendix 287**
- Dilnensis ld. Bélabánya
- Diószeg (Bihardiószeg, Diosz., Dioszeg, Dioszegiensis; Diosig, RO) **4237, 4401, 4517**
- ld. még névmutató: Diószegi Konta György – Diószegi Konta István – Liskai István – Mislei Mihály
- ref. gyülekezet (eccl.) – ld. névmutató: Czeglédi Pál
- ref. iskola (sch.) – ld. névmutató: Szerencsi János
- Disznód (Heltau, Heltens., Heltensis, Nagydísnód; Cîsnădie, RO)
- ld. névmutató: Haasz, Christian – Regis, Simon – Schnell, Georgius
- Disznód (Kisdísnód, Michaelismontanus; Cîsnădioara, RO)
- ld. névmutató: Schultz, Petrus
- Divék (Divikiensis, Nyitradivék; Diviaky nad Nitricou, SK)
- ld. névmutató: Vesperini, Paulus **3837**
- Divék-újfalu, Divékújfalú, Diviacka Nová Ves ld. Újfalu
- Diviaky nad Nitricou, Divikiensis ld. Divék
- Diwiak Vyfallv ld. Újfalu
- Dlhé Klčovo ld. Kolcs-Hosszúmező
- Dob (D.; Tiszadob H) **4341**
- ld. még névmutató: Gyulai T. Mihály
- Doboka megye
- ld. névmutató: Bánffy Dénes
- Dobra ld. Döberle
- Dobrovice (CZ)
- kiadvány: **4494**
- Dobsina (Topschaw; Dobšiná, SK)
- ld. névmutató: Heutsch, Philip – Hirsch, Gregorius
- Dolmány (Daia, RO)
- ld. névmutató: Gheorghie (dolmányi esperes)
- Dolní Uhry ld. Alsó-Magyarország
- Domanisz (Demény, Domanisziensis, Domaniza, SK)
- ld. névmutató: Domaniszky, Joannes
- Domaniza ld. Domanisz
- Dorchester (GB)
- ld. névmutató: Pierrepoint, Henry, Dorchester márkija
- Douai (F)
- ld. névmutató: Musart, Charles
- Döberle (Dobra, PL)
- ld. névmutató: Hyller, Martin
- Dömsöd (H)
- ld. névmutató: Patai Baracsi János
- Drassó (Draşov, RO) **4077**
- Dräuſeni ld. Daróc
- Drezda (Dresden, D)
- ld. névmutató: Weller, Jacob

- Dubova (Dubové, SK)
 — ld. névmutató: Plorantius, Daniel
 Duijtslandt ld. Németország
 Dumbrăveni ld. Ebesfalva
 Duna **4030, 4563**
 Dunaföldvár ld. Földvár
 Dunajec vára (Nedec vára; Zamek w Niedzicy, PL)
4467, 4497
 Dunamelléki ref. egyházkerület (ecclesiae cis et ultra
 Danubium, pataji, ráckevei, solti egyházkerület)
 — ld. névmutató: Patai Baracsi János – Ungvári
 Gergely
 Dunáninnen (Antimontana praesidia)
 — ld. névmutató: Eszterházy Pál
 Dunántúl **3725**
 — ld. még névmutató: Keszei János – Pathai István
 Dunántúli ref. egyházkerület
 — ld. névmutató: Hodosi Sámuel
 Dunapataj ld. Pataj
 Duránd (Durandensis, Dvrand; Tvarožná, SK)
 — ld. névmutató: Geitner, Melchior – Just, Joannes
 – Roxer, Daniel
 Duringia ld. Thuringia
 Duytsland ld. Németország
 Dvory nad Žitavou ld. Udvard
 Dvrand ld. Duránd
- E. ld. Kismarton
 Eberau ld. Monyorókerék
 Eberschwang (Eberschwangensis, A)
 — ld. névmutató: Hueber, Bartholomaeus
 Ebesfalva (Erzsébetváros; Dumbrăveni, RO) **4474**
 Écs (Nagy Ecs; H)
 — ld. névmutató: Ravasz István, nagyécsi
 Ecsed (Nagyecsed, H)
 — ld. névmutató: Kovásznai I. Péter
 Egrespatak (Aghireș, RO)
 — ld. névmutató: Marosi István
 Eger (Agria, Agriens., Agriensis; H)
 — ld. névmutató: Bársony György – Illyefalvi
 István – Kolosvári István – Landovics György
 – Markievicz, Jacobus – Mokcsai András – Pál-
 ffy Ferdinánd – Pethő István – Szegedi Ferenc
 Lénárd – Telekesi István
 Egri káptalan ld. Kassa, Egri káptalan
 Eger ld. még Cheb
- Egyiptom (Aegyptus, Aegyptom, Aegyptum) **3732,**
3803, 3900, 3923, 4472, 4476
 Eisenstadt ld. Kismarton
 Ekemező (Nagy-ekemezőensis, Nagyekemező;
 Tárna, RO)
 — ld. névmutató: Fabri, Joannes
 Ekemező (Kis-ekemező; Kisekemező; Tárnavioara,
 RO)
 — ld. névmutató: Stampff, Valentinus
 Elba (Albis) folyó **4115**
 Éleskő vára (Szilvásvár, H)
 — ld. névmutató: Czobor Imre
 Emmaus (Emaus) (bibl.) **Appendix 298**
 Endréd (Érendréd; Andrid, RO)
 — ld. névmutató: Debreceni Fóris István
 Engaddi (bibl.) **4489**
 Engelland ld. Anglia
 Enyed (E., N. Enyediense, Nagy-Enyed, Nagy
 Enyedinum, Nagyenyed; Aiud, RO) **3725,**
3726, 3939, 4305, 4533, 4558, 4562
 — ld. még névmutató: Bethlen István – Dézsi
 Márton – Enyedi István, jun. – Felvinczi Sán-
 dor – Ladiver, Elias, jun. – Pápai Páriz Ferenc
 – Rácböszörményi János – Tótfalusi Kis Miklós
 — Felenyed felől való utca, Sárdi János háza – ld.
 névmutató: Apafi Mihály I. – Nánási Vas Gábor
 – Verese gyházi Szentyel Mihály
 — ref. kollégium (Bethlen kollégium, collegium,
 Transylvanorum collegium) **4553, 4354** – ld.
 még névmutató: Ajtai Dániel – Baróti István –
 Borosnyai János – Czafalvi, Wolfgangus – Dézsi
 Márton – Enyedi Gáspár – Fekete László – Fe-
 kete István – Gyárfás Tamás – Hegyesi Mihály
 – Horváth Ferenc – Hosszúfalusi P. János – Jenei
 B. Mihály – Jenei B. István – Katona István –
 Kemény László – Kemény Simon – Kendeffy
 Gábor – Kolozsvári K. István (nagyenyedi
 professzor) – Krizbai János – Makrai Péter –
 Makrai Zsigmond – Matskási Ferenc – Matskási
 László – Nemes György, hídvégi – Pápai Páriz
 Ferenc – Szalánci György – Szécsi, Stephanus
 – Szőlősi Zsigmond – Toldi Mihály – Toldi
 György – Vásárhelyi Tőke István – Viski Lőrinc
 – Zalány János
 — ref. kollégium könyvtára **3730**
 Eperjes (Ep., Eper., Eperien., Eperiens., Eperiensis,
 Eperies, Eperiess, Eperiesinum, Eperj., Eper-
 jesis, Eperjess, Epp., Epper., Epperien., Eppe-

riensis, Epperies, Epperiessinus, F., Fragarium, Fragopol., Fragopolitanus, Pressow; Prešov, SK) **3743, 3818, 3822, 3823, 3828, 3834, 3838, 3842, 3847, 3949, 3979, 4135, 4259, 4422, 4476, 4508, 4525, 4526, 4589, 4607, 4610, 4613, 4618, Appendix 286** — ld. még névmutatató: Andricius, Ján – Bayer, Johann – Belinski, Thomas – Bellinsky, Martinus – Boccaccio, Giovanni – Bornagius, Joannes, jun. – Bozitz, Michael – Bubenka, Jonas – Bucholtzer, Martinus – Burchard, Johann – Burchard, Michael – Burchard, Samuel – Conrad, Georgius (eperjesi tanuló) – Conrad, Jacobus – Curiani György – Csutka Mihály – Dibai, Matthias – Divitis, Georgius – Dömötöri György – Exel, Franciscus – Fest, Christophorus – Fest, Samuel – Fleischhacker, Georg – Foit, Georgius – Gassitus, Georgius – Gretzenberger, Georg – Grünstein, Georgius – Gutt, Joannes – Gutth, Daniel – Gutth, Sigismundus, sen. – Haasz, Martin – Hacker, Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart – Hadik, Nicolaus – Halligantz, Daniel – Halligantz, David – Halligantz, Joannes – Hauser, Joannes – Havranko, Georgius – Heckel, Jonas – Herman, Daniel eperjesi diák – Hertzek, Georgius – Hodko, Jacobus – Hofflinger, Joannes Michael – Holtzkampff, Joannes Georgius – Höher, Matthias – Huber, Samuel – K[?][?]ssel, Joannes – Kabat, Michael – Kassai Michaelis György – Käyser, Matthias – Kissel, Michael – Kolar, Andreas – Krestiansky, Michael – Kreützer, Daniel – Ladiver, Elias, jun. – Lang, Joannes (eperjesi diák) – Lany, Martinus – Laurenti, Joannes – Lendner, Zacharias – Lengfelnér, Johann – Lévai Máté – Lippisch, Georgius – Lippóci Miklós – Machnitius, Thomas – Meltzel, David – Messerschmiedt, Jeremias – Metzler, David – Michaelis, Paulus – Mogyorósi Zsigmond – Murányi Mátyás – Müller, Johann – Nadler, Andreas – Nagy Ferenc – Orbanay, Georgius – Palchich, Franciscus – Petits, Joannes – Planckenauer, Tobias – Plorantius, Daniel – Pomarius, Jeremias – Pomarius, Samuel – Pusóczy Miklós – Quaestor, Jacobus – Radvánszky János – Ramer, Joannes – Regis, Joannes – Reisinger, Paulus – Resch, Joannes – Rhodius, Georgius – Richthausen, Severinus – Riemer, Andreas – Riemer, Mar-

tinus – Rosaides, Ján – Ross Sándor (eperjesi kereskedő) – Roth, Johann Georg (eperjesi) – Roxer, Daniel – Ruhman, Christophorus – Sárossy István – Sárossy János – Sárosy, Adamus – Sartoris, Paulus – Sartorius, Joannes, sen. – Schmied, Tobias – Schober, Balthasar – Schön, Georgius – Schönleben, Elias – Schönleben, Sigismundus – Schwartz, Adamus – Schwartz, Joannes (eperjesi) – Serédi Márton – Stockinger, Joannes – Stockinger, Matthias – Szalattnay István – Thököly Imre – Ulrich, Daniel – Urbani, Matthias – Weber, Ferdinandus – Weigel, Matthias – Weigel, Michael – Wirth, Michael, jun. – Zabanius, Isaacus, sen. – Zabeler, Jakob — bírósága (iudicatus) **4589**

— ev. főiskola (Athenae Fragariae, coll. stawu ewangelistského w Pressowé, Ep. c., Eper. coll., Eper. coll. stat. evang., Eperien. collegium status Evangelici., Eperiense Athenaeum statuum Augustano-Evangelicorum, Eperiense Collegium, Eperiensis schola, Eperiensense collegium, Eperiensinense Athenaeum ... statuum reg. Hung. Augustano-Evangelicorum, ewangel. Stände Gymnasium, Gymnasium, gymnasium status Augustano-Evangelici, gymnasium statuum Regni Hungariae Augustano-Evangelicorum, Land-Schul zu Eperjes, lyceum provinciale status evangelici collegium Evangelicorum, statuum Evangel. superioris Hungariae Athenaeum,) **3699, 3715, 3812, 3850, 4422, 4423, 4428, 4481, 4486, 4488, 4489, 4524, 4526, 4607, 4613** — ld. még névmutatató: Andreades, Joannes – Bubenka, Jonas – Dömötöri György – Dubovszky, Martin – Gutth, Daniel, jun. – Gutth, Sigismundus, sen. – Karacsy, Nicolaus – Kastenmacher, Johann – Keczer András, sen. – Ladiver, Elias, jun. – Laurenti, Joannes – Michaelis, Paulus – Mild, Georgius – Oczovinus, Georgius – Pancratius, Michael – Pomarius, Samuel – Pusóczy Miklós – Röser, Jakob – Sappuhn, Georg Heinrich – Sárossi Sebestyén – Sartorius, Joannes, sen. – Schnitzler, Samuel – Schwartz, Joannes (eperjesi) – Sitnay, Georgius – Thököly Imre — classis grammatica – ld. névmutatató: Belinski, Thomas – Hedri Imre – Kálnási Sándor – Kelemen Pál – Nagymihályi János – Porubski, Joannes – Resch, Joannes – Sárossi Sebestyén

- classis logica **4493**
- classis rhetorica (Parnassus) **3846, 4492** – ld. még névmutató: Balogi Ádám – Bobrovnicki, Boguslaus – Bobrovnicki, Joannes – Frivaldszky, Emericus – Ladiver, Daniel – Ladiver, Elias, jun. – Rehlin, Georg Daniel – Rhodius, Georgius – Sappuhn, Georg Heinrich
- classis rhetorica et poetica – ld. névmutató: Cerovinus, Martinus – Chmellius, Michael – Crenerus, Georgius – Kayser, Georg Ulrich – Kiss Dániel – Lani, Paulus – Martinides, Andreas – Oczovinus, Georgius – Pasko, Matthaecus
- legentes et syllabizantes – ld. névmutató: Bubenka, Jonas – Burchard, Samuel – Károlyi Ádám – Conrad, Georgius (eperjesi tanuló) – Conrad, Jacobus – Fest, Samuel – Guth, Daniel, jun. – Herman, Daniel (eperjesi tanuló) – Hodko, Jacobus – Kuntzius, Martinus – Murani, Matthias – Ramer, Joannes – Schön, Georgius – Schönleben, Sigismundus – Schwartz, Adamus – Weber, Ferdinandus – Weigel, Matthias – Weigel, Michael
- parvistae – ld. névmutató: Baranyai János – Gutt, Joannes – Halligantz, David – Meltzel, David – Pécsi Ádám – Stockinger, Joannes
- principistae – ld. névmutató: Antolick, Georgius – Halligantz, Joannes – Hanselius, Samuel – K[?]ssel, Joannes – Kreützer, Daniel – Lang, Joannes (eperjesi tanuló) – Lippisch, Georgius – Mileter, Georgius – Mileter, Joannes – Nagy Ferenc – Nicletius, Samuel – Schmied, Tobias – Schönleben, Elias – Ulrich, Daniel
- syntaxistae – ld. névmutató: Andreaes, Joannes – Antolick, Andreas – Kálnási György – Dúló Ádám – Fischer, Johann Michael – Hedenreich, Jonas – Glosius, Joannes – Jánoky, Wolfgangus – Keczer Ádám – Keczer András, jun., eperjesi tanuló – Keczer György – Keczer László – Lévai Máté – Moser, Christianus – Plecker, Johann – Pruni, Matthias – Richter, Joannes – Richthausen, Severinus – Roth, Johann Georg (eperjesi) – Sárosy, Adamus – Schnell, Johann – Segner, Joseph – Sonntag, Johann – Szalai Ferenc – Vitnyédi Zsigmond – Zabanianus, Isaacus, sen.
- ev. gyülekezet (ecclesia Lutherana orthodoxa, ecclesia Christi, eccl., ewangel. Kirche) – ld. névmutató: Höher, Matthias – Sappuhn, Georg Heinrich – Sartorius, Joannes, sen.
- szlovák ev. gyülekezet (Slowenský cyrkew) – ld. névmutató: Andricius, Ján
- templom **3846**
- új temető **3838**
- városi tanács (senatvs, szenátus) **4589**
- vértörvényszék – ld. névmutató: Schwartz, Joannes (eperjesi)
- ld. tárgymutató, illusztrációk
- Ephesus (Ephes.)(bibl.) **3711, 4048**
- Episcopia Bihor ld. Püspöki
- Epp., Epper., Epperien., Epperiensis, Epperies, Epperiessinus ld. Eperjes
- ÉR (Err) folyó **4517**
- Erdély (Ardeal, Erdely, Erdély or., Erdély ország, Erdélyország, regnum Transylvaniae, Sedmihradsko, Sedmohradsko, Sevenburgen, Siebenb., Siebenbürgen, Siebenbürger Land, T., Trans., Transilv., Transilvania, Transsilvanien., Transsylv., Transylv., Transylvan., Transylvania, Trasylvania, Transylvaniensis) **3719, 3720, 3721, 3747, 3777, 3788, 3789, 3803, 3805, 3832, 3849, 3865, 3872, 3874, 3887, 3895, 3903, 3921, 3959, 3963, 3970, 3973, 3996, 3998, 4009, 4010, 4016, 4024, 4030, 4034, 4056, 4069, 4071, 4080, 4089, 4109, 4110, 4111, 4132, 4133, 4135, 4140, 4150, 4170, 4183, 4184, 4187, 4191, 4198, 4215, 4223, 4247, 4248, 4255, 4264, 4269, 4293, 4300, 4301, 4302, 4303, 4310, 4317, 4330, 4331, 4344, 4352, 4357, 4363, 4367, 4368, 4385, 4391, 4402, 4408, 4409, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4416, 4433, 4458, 4467, 4471, 4475, 4497, 4505, 4506, 4519, 4531, 4534, 4538, 4551, 4555, 4557, 4558, 4562, 4574, 4580, 4585, 4594, 4595, 4597, 4618, 4621, 4624, 4628, Appendix 333, Appendix 350**
- ld. még névmutató: Almádi András – Apafi Mihály I. – Apafi Mihály II. – Apafi Mihály felesége, Bornemisza Anna – Armbruster, Georgius – Balog Mihály – Barátosi István – Barcsai András – Barcsai Zsigmond – Barlók István – Báthori András – Báthori Gábor, erdélyi fejedelem –

- Báthori István, erdélyi fejedelem – Báthori Krisztof – Báthori Zsigmond – Baumgart, Valentin – Bausner, Bartholomaeus – Béli Pál – Bethlen Gábor – Bethlen Miklós – Bocskai István – Böck, Stephanus – Budai Péter – Csermenyi Farkas – Czekelius, Franciscus – Czekelius, Michael – Dálnoki Nagy János – Derkay György – Domokos Kázmér – Dürr, Michael – Enyedi György – Enyedi János (református lelkész) – Euser, Michael – Fabricius, Joannes – Felvinczi József – Ferenczfi Ferenc Antal – Fogarasi János (Martonfalvi Tóth György tanítványa) – Franck, Joannes – Friedrich, Johann – Gál Mihály – Gál István – Goebelius, Stephanus – Gokesch, Valentinus – Gorgias, Johann – Greissing, Joannes – Greissing, Valentin – Gross, Valentinus – Gürschius, Michael – Haller János – Harkályi Gergely – Havaselvi István – Hermann, Martin – Hirsch, Gregorius – Holló János István – Hosdati, Franciscus – Höher, Matthias – Ilylyés András – Jósika István – Jövedécsi András – Kada István – Karacsy, Nicolaus – Kászoni István – Kelp, Martin – Kemény János – Kendeffy János – Kerekes János – Kerner, Andreas – Keszei János – Klein, Joannes – Kolozsvári K. István (nagyenyedi professzor) – Kovásznai I. Péter – Lisznyai Kovács Pál – Lugosi Ferenc – Lugosi István – Lutsch, Johann, jun. – Martonfalvi Tóth György – Medgyesi Mátyás – Mikes Kelemen, zabolai – Mikó Gábor – Mikola János – Mild, Georgius – Nánási Vas Gábor – Nebest, Paulus Michael – Nógrádi Mátyás – Olasz István – Olosz, Nicolaus – Oltard, Johann – Pancratius, Michael – Pápai Páriz Ferenc – Pekry Lőrinc – Perneszi Zsigmond – Póshazi János – Póshazi Pál – Pozsgay Menyhért – Rákóczi Ferenc I. – Rákóczi György I. – Rákóczi György II. – Rákóczi Zsigmond – Reichert, Christianus – Reiner, Joannes – Rhodius, Georgius – Roman, Joannes – Roth, Johann (erkedi) – Scaevola, Michael – Schuller, Georgius – Semrigger, Matthias – Somai János – Szegedi Ferenc Lénárd – Szendrei Ferenc – Szentgyörgyi Ferenc – Szentimrei Ferenc – Szentimrei János – Szenttamásy Máté – Szeredszeghy, Emericus – Szerémi János – Szőnyi Nagy István – Técsi S. János – Teleki Mihály – Teleki Pál – Thököly Imre – Tofaeus Mihály – Tolnai Szabó Mihály – Torma Miklós
- Tutius, Georgius, sinki – Újfaludy Márton – Váradi Belényesi Ferenc – Wagner, Laurentius – Wohl, Christianus
- aranybányák – ld. névmutató: Köleséri Sámuel, jun.
- ev. egyház (Saxonicae ecclesiae per Transylvania) – ld. névmutató: Bausner, Bartholomaeus
- fejedelmi udvar **3901**
- ref. egyház (ecclesiae orthodoxae, ecclesiae reformatae Transylvaniae, erdélyi orthoxa[!] ecclesiák, generális ecclesia, orthodo. ecclesiák, XIV tractus Transylvanici reformatae fidei, reformatata ecclesiák) **3958, 4252, 4585, 4300** – ld. még névmutató: Kovásznai I. Péter – Tiszabecsi Nagy Gáspár – Tofaeus Mihály
- ref. iskolák (scholae in Transylvania reformatae) **4585**
- rendek **3719, 3789, 3887, 3959, 4069, 4133, 4247, 4301, 4302, 4303, 4352, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4471, 4531, 4594, 4595**
- Szent Istvánról elnevezett ferences kuzstódia (Custodia S. Stephani regis in Transylvania) **4063, 4578, 4579** – ld. még névmutató: Kájoni János – Valtsánszki Antal
- udvari ref. gyülekezet (fejedelmi evangelica reformatata, udvari szent ecclesia) **4474**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Erdőd (Erdod, Erdődiensis; Ardu, RO) **4518**
- ld. még névmutató: Almási Mihály – Körmendi B. Péter
- Erdőd (Erdőd; Erdut, HR)
- ld. névmutató: Pálffy Ferenc Antal, erdődi – Pálffy Miklós József, erdődi – Pálffy Tamás, erdődi
- Erdőhorváti ld. Horváti
- Erdőtelek (Felső Erdőtelek; H)
- ld. névmutató: Viza, Joannes
- Eremit. Mont. ld. Remete
- Érendréd ld. Endréd
- Erfurt ld. Molsdorf
- Erked (Erkediensis; Archita, RO)
- ld. névmutató: Roth, Johann (erkedi) – Roth, Lucas
- Érkeserű ld. Keserű
- Érmelléki református egyházmegye (dioecesis, tractus Ermellykiensis, Hyerosolima spiritualis, quae Christo cis lacum Err extruitur) **4517**
- ld. még névmutató: Diószegi Konta István – Mislei Mihály – Sallai H. Pál

- Err lacus ld. Ér folyó
 Érsekújvár (Ersekvi-vár, Neuhausel, Neuheusel, Ujvarinum, Újvár, Vi-vár; Nové Zámky, SK) **4394, 4448, 4604, 4610, 4612, 4613, 4618**
 — ld. még névmutató: Eszterházy Pál – Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart
 Erzsébetváros ld. Ebesfalva
 Estergam ld. Esztergom
 Eszék (Osijek, HR), híd
 — ld. tárgymutató, illusztrációk
 Esztergom (Estergam, Esztergam, Strigon., Strigoniensis, Strigonium, Strigonivm; H) **3785, 4206, 4441, 4610, 4618**
 — ld. még névmutató: Balassa Pál – Bársony György – Bartók István – Forgách Ferenc – Kada István – Kéry János – Korompai Péter – Lippay György – Páky János – Pázmány Péter – Pongrácz György – Szelepcsényi György – Szily András
 — főegyházmegye (metropolitana ecclesia) **3785, 3923, 4324, 4441, 4501** – ld. még névmutató: Balassa Pál – Kéry János – Jaklin Balázs – Luzinski, Joachim – Szelepcsényi György
 — vár (Strigoniense castrum) – ld. névmutató: Kéry János
 Esztergom-szentistvánvári prépostság (praepositura S. Stephani de Castro Strigoniensi)
 — ld. névmutató: Kéry János
 Esztergom megye (comitatus Strigoniensis)
 — ld. névmutató: Szelepcsényi György
 Esztergom-zöldmezei Szent György prépostság és társaskáptalan (praepositura S. Stephani de Castro Str.)
 — ld. névmutató: Korompai Péter
 Eulenberg (D)
 — ld. névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von Európa (Europa, Europe, Evropa) **3758, 3922, 3923, 3984, 4051, 4088, 4099, 4102, 4119, 4139, 4266, 4327, 4339, 4370, 4488, 4598, Appendix 286**
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- F. ld. Eperjes
 Faederatum Belgium ld. Belgium
 Făgăraș ld. Fogaras
 Fakóvezekény ld. Vezekény
- Farkasfalva (Vlková, SK)
 — ld. névmutató: Filiczki János
 Farkasföldre (Sedlarica, HR)
 — ld. névmutató: Farkas Fábrián
 Fasana (Fažana, HR)
 — ld. névmutató: Podestà, Giovanni Battista da Fasano
 Federatum Belgium ld. Belgium
 Fegendorff ld. Mikeszsásza
 Fehérhegy (Bílá Hora, CZ) **4156, Appendix 305**
 Fejérbánya ld. Bélabánya
 Fejervar, Fejérvár ld. Gyulafehérvár
 Feketehalomb (Cziden., Czidensis; Codlea, RO)
 — ld. névmutató: Rothmann, Thomas
 Fekete-tenger
 — ld. névmutató: Ovidius Naso, Publius Félegyháza (Biharfélegyháza; Roșiori, RO)
 — ld. névmutató: Diószegi György
 Felek (Africa, Freck; Avrig, RO)
 — ld. névmutató: Salmen, Georgius
 Felföld **4193**
 — bányavárosok **3904**
 — fürdők **3904**
 — ld. még névmutató: Ladiver, Elias, jun.
 Felka (Filca-Scepus., Filcav., Filcaviens., Filcaviensis, Filcen., Fölkavien., Völckau; Velká, SK)
 — ld. névmutató: Bornagius, Joannes, jun. – Noscovius, Michael – Seltenreich, Joseph
 Felső-Ausztria **4473**
 Felső-Dunamelléki ref. egyházkerület
 — ld. névmutató: Szenci Csene Péter
 Felső Erdőtelek ld. Erdőtelek
 Felső Labsensis, Felső-Laps ld. Laps
 Felső-Lausitz
 — ld. névmutató: Hancke, Valentin, jun.
 Felső-Magyarország (Felső Magyar Ország, Felső Magyar ország, Felsőmagyarország, Horní Uhry, Hung. superior, Hungaria superior, Ober-Untergarn, partes regni nostri superiores, partium regni Hungariae superiorum, Superior Hung., Superior Hungaria) **3716, 3747, 3777, 3785, 3786, 3788, 3798, 3805, 3811, 3832, 3849, 3897, 3903, 3921, 3947, 3963, 3970, 3973, 3992, 4000, 4009, 4030, 4034, 4080, 4089, 4107, 4140, 4150, 4191, 4198, 4246, 4255, 4264, 4269, 4310, 4317, 4328, 4331, 4363, 4367, 4368, 4391, 4416, 4433, 4467, 4475, 4476, 4497, 4519, 4538, 4551, 4580, 4607,**

- 4610, 4618, 4624, 4628**
 — ld. még névmutató: Adami, Martin, sen. – Bocskai István, királyi tanácsos – Caprara, Aeneas Sylvius – Cobb, Wolfgang Friedrich – Csáky István, sen. – Kassai Michaelis György – Leslie, Jacobus – Pósházi János – Rozsnyai János – Spankau, Paris – Strassoldo, Carolus – Thököly Imre – Ziegler Márton
- hat felső-magyarországi szabad királyi város **4476** – ld. még névmutató: Liefmann, Michael
- felső-magyarországi jezsuita missziók – ld. névmutató: Pereszlényi Pál
- Felső-magyarországi szabad királyi városi ev. egyházkerület
- ld. névmutató: Schwartz, Joannes (eperjesi)
- Felső Vadasz, Felső-Vadócz ld. Felsővadász
- Felső Vasard ld. Vásárd
- Felsőbajom (Basnensis, Bázna, Felsőbajom; Bazna, RO)
- ld. névmutató: Wagner, Laurentius – Werner, Paulus
- Felsőbánya (Baia Sprie, RO)
- ld. névmutató: Enyedi István, jun. – Gyöngyösi István
- Felsőlápós ld. Laps
- Felsőtárlaka ld. Tatárlaka
- Felsővadász (Felső Vadasz, Felsővadász, Felső-Vadócz; H)
- ld. névmutató: Rákóczi György I. – Rákóczi Ferenc II.
- Felvidék ld. Felföld
- Felvinc (Unirea, RO)
- ld. névmutató: Felvinczi Sándor
- Fenyőfálva (Gerhardiensis; Bradu, RO)
- ld. névmutató: Belzelius, Georgius
- Filakovo ld. Füleik
- Filca-Scepus., Filcav., Filcaviens., Filcaviensis, Filcen. ld. Felka
- Filial-kerche auf dem Saltzhandel ld. Sóvár
- Firenze (Florentinus; I)
- ld. névmutató Antonius, Sanctus, Florentinus
- Fişer ld. Sövényesség
- Fogaras (Fogaras, Fogarasinum; Făgăraş, RO) **3892, 4021, 4248, 4412, 4416, 4474, 4475, 4531, 4584, 4585, 4594**
- ld. még névmutató: Haller János – Kovásznai I. Péter – Rozgonyi Mihály – Szentpáli János felesége, Bornemisza Zsuzsanna – Tarpai Szilágyi András – Tótfalusi Kis Miklós
- ref. gyülekezet (Fogarasiana eccl.) – ld. névmutató: Horti István
- Fogarasföld
- ld. névmutató: Mathaesus, Georgius
- Fony (H)
- ld. névmutató: Kovásznai I. Péter
- Force, La (F)
- ld. névmutató: Force, La hercegnő
- Forchtenstein ld. Fraknó
- Forum Julium ld. Friuli
- Föld-vár ld. Földvár
- Földes (H)
- ref. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Rápóti Pap Mihály, jun.
- Földvár (Föld-vár; Dunaföldvár, H)
- ld. névmutató: Szily András
- Fölkavien. ld. Felka
- Fölsöpulensis ld. Pulya
- Fragarium, Fragopol., Fragopolitanus ld. Eperjes
- Fraknó (Forchtenstein; A)
- ld. még névmutató: Eszterházy László – Eszterházy Pál
- Franciaország (Frankreich, Gallia) **4110, 4443**
- ld. még névmutató: Bethlen Miklós – Ludovicus XIV. – Marot – Musart, Charles
- kiadvány: **4496**
- Franckfurt a. d. Oder ld. Frankfurt an der Oder
- Francofurt ld. Frankfurt am Main
- Francofurtum ad Viadrum ld. Frankfurt an der Oder
- Franeker (Franequera Frisior., Franeq. apud Frisios, Franequ. Frisiorum, Franequera; NL) **4512, 4582**
- ld. még névmutató: Ames, William – Czeglédi Pál – Debreceni Főris István – Enyedi István, jun. – Hipsted, Johann – Kabai Bodor Gellért – Kecskeméti Selymes János – Kovásznai I. Péter – Köleséri Sámuel, jun. – Losonczi András – Mocsai István – Nánási Vas Gábor – Patai K. István – Patai S. István – Pataki Tóth István – Rácböszörményi János – Szathmárnémethi Sámuel – Szenczi A. Pál – Szepsi Korocz András – Szilágyi Tönkő Márton – Tatai P. Mihály – Teremi P. István – Tunyogi Miklós – Újvárosi Demeter – Váradi Pál – Vitringa, Campegius – Zoványi Sámuel
- kiadvány: **3899, 3900, 4004, 4022, 4243, 4253, 4262, 4402**

- Frank Birodalom **4158**
 Frankföld (Francken)
 — ld. névmutató: Meisner, Johann Martin – Schwegler, Henricus Christophorus
 Frankfurt am Main (Francofurt; D)
 — kiadvány: **3711, 3904, 4243, 4292, 4293, 4337, 4374, 4392, 4474, 4570, 4620**
 Frankfurt an der Oder (Franckfurt a. d. Oder, Francofurtum ad Viadrum; D)
 — ld. névmutató: Caradin, Joannes Ferdinandus – Dálnoki Nagy János – Kállai Kopis János – Liefmann, Michael – Ludecus, Joannes-Christophorus – Szentiványi Márkos Dániel
 — kiadvány: **4427**
 Frankreich ld. Franciaország
 Fraustadt (Fraustadius; Wschowa, PL)
 — ld. névmutató: Heermann, Johann – Langsfeld, Christianus
 Freck ld. Felek
 Freiberg (Freiberga; D)
 — ld. névmutató: Kott, Georg
 Freudenthal (Bruntál, CZ)
 — ld. névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von Frics (Fričovce, SK)
 — ld. névmutató: Fekete Klára, Bethlen Sámuel anyja
 Friuli (Forum Julium, Friaul; I) **3904, 3993, 4099, 4392, 4598, 4620**
 Fülek (Filakovo, SK) **4413, 4416, 4433**
 — ld. még névmutató: – Albrecht, Ferdinand – Apafi Mihály I. – Thököly Imre
 Füzes gyarmat ld. Gyarmat
- G. ld. Gyöngyös
 Gal-Szecs, Gál-szecs ld. Gálszecs
 Galánta (Galantha, Galántha; Galanta, SK)
 — ld. névmutató: Eszterházy Antal Pál – Eszterházy Farkas felesége – Eszterházy István – Eszterházy Mária – Eszterházy Pál – Eszterházy Sándor
 Galgóci hegység (Galtgotziense Gebirge) **4394, 4448**
 Galilaea (bibl.) **4464**
 Gallia ld. Franciaország
 Gálszecs (Gal-Szecs, Gál-szecs; Sečovce, SK)
 — ld. névmutató: Técsi S. János
 Galtgotziense Gebirge ld. Galgóci hegység
- Gandia (Gándia)
 — ld. névmutató: Franciscus Borgia, Sanctus
 — ld. még incipitmutató: Szent Borgia, Gandiának hercege – Üdvöz légy nagy Gándiának
 Garad (Garat, Lapis, Stein; Dacia, RO)
 — ld. névmutató: Schobelius, Daniel
 Garampéteri ld. Predajna
 Garat ld. Garad
 Gárbovija ld. Orbó
 Gdansk ld. Dancka
 Gedanensis, Gedanum ld. Dancka
 Gelnica ld. Gölncibánya
 Gémes ld. Gímes
 Genf (Geneva; Genève, CH) **3802, 4018, 4076, 4085**
 — ld. még névmutató: Horváti Békés János
 — kiadvány: **4583**
 Genfi tó (lacus Lemanus) **3939**
 Georgenberg, Georgio M., Georgio-Mont., Georgio-Montanus, Georgiom., Georgiomontanus, Geörgenberg ld. Szombathely (SK)
 Gerg.?
 — ld. névmutató: Vietoris, Joannes
 Gergelyfalva (Gergelfalv., Gergelyfája; Ungurei, RO)
 — ld. névmutató: Facklerus, Petrus
 Gerhardiensis ld. Fenyőfalva
 Gerla ld. Szamosújvár
 Gerlachfalva (Gerlachov, SK)
 — ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand
 Germ., Germania, Germany ld. Németország
 Gerse (H)
 — ld. névmutató: Pethő László
 Getszemáni kert (bibl.) **3833**
 Gherla ld. Szamosújvár
 Ghimbav ld. Videnbak
 Giessen ld. Gissa
 Gímes (Gémes, Gymes; Jelenec, SK)
 — ld. névmutató: Forgách Ádám – Forgách Farkas
 Giródtótfalu ld. Tótfalu
 Gissa (Giessen, D)
 — ld. névmutató: Dieterich, Konrad – Majer, Joannes
 Golgota (bibl.) **3785, 3833, 3952, 3982, 4053, 4494**
 Gölncibánya (Gólnicio-Hung.; Gelnica, SK)
 — ld. névmutató: Schmegner, Melchior
 Gomorrha (Gomora, Gomorra; bibl.) **3904, 3945, 4472**

- Gorinchem (NL)
— kiadvány: **4295**
- Gorlic. ld. Görlitz
- Gömör megye (comit. Gömörien., comitatus Gömöriensis)
— ld. névmutató: Bácszoni András – Deresi, János – Nebest, Paulus Michael – Pozsgay Menyhért
- Gömör
— kat. esperesség – ld. névmutató: Balassa Pál
- Gönc (Göncz, Göntz; H) **4469**
— ld. még névmutató: Kisztei Péter – Szathmárnémethi Mihály
— ref. gyülekezet (orth. eccl., szent eklézsia) **4469**
— ld. még névmutató: Gyarmati Tamás – Szathmárnémethi Mihály
- Görgényi ref. egyházmegye
— ld. névmutató: Técsi S. János
- Görgényszentimre ld. Szentimre
- Görgő (Spišský Hrhov, SK)
— ld. névmutató: Kabai Ferenc
- Görlitz (Gorlic., D)
— ld. névmutató: Hegenitius, Trostfried – Kötter Christoph
— kiadvány: **4457**
- Görögország (Turco-Graecia)
— ld. névmutató: Blandelus Italus
- Grác (Graz, A) **Appendix 349**
— ld. még névmutató: Arnu, Maximilianus – Balassa Pál – Batthyány István – Berzeviczy Henrik – Csákányi Imre – Cseles Márton – Daneczi György – Derkay György – Erdődy Ferenc – Franzell, Andreas – Hevenesi Gábor – Landovics György – Langó Mátyás – Lienperger, Wenceslaus – Mirnyik, Thomas – Ordódy János – Szarka Gáspár – Szluka, Andreas – Viszocsáni Ferenc
— kiadvány: **4435, Appendix 348**
- Gradec (Gradec; HR)
— ld. névmutató: Horváth Boldizsár, Gradeczi, jun. – Horváth Boldizsár, Gradeczi, sen. – Horváth Márk, Gradeczi – Horváth Gergely
- Graeco-Macedonica monarchia ld. Makedón királyság
- Gräfenberg (D)
— ld. névmutató: Löhner, Christoph
- Graysheim ld. Crailsheim
- Graz ld. Grác
- Greifenhagen (Gryfino; PL)
— ld. névmutató: Müller, Andreas
- Groningen (Groninga Omlandorum; NL)
— ld. névmutató: Bátorkeszi Szegi János – Bertling, Johann – Hipsted, Johann – Kabai Bodor Gellért – Kovásznai I. Péter – Lisznyai Kovács Pál – Maresius, Samuel – Pataki Tóth István – Szentci A. Pál – Szepsi Korocz András – Szilágyi Tönkö Márton – Tatai P. Mihály – Teremi P. István – Tolnai Szabó Mihály
— egyetem – ld. névmutató: Felvinczi Sándor – Lisznyai Kovács Pál
— kiadvány: **4013, 4297, 4462**
- Grossenhain (D)
— ld. névmutató: Zabeler, Jakob
- Gruševo ld. Körtvélyes
- Gurghiu ld. Szentimre
- Guşteriţa ld. Szenterszébet
- Güns ld. Kőszeg
- Gyarmat (Balassagyarmat, H)
— ld. névmutató: Balassi Bálint
- Gyarmat (Füzes gyarmat; Füzesgyarmat, H)
— ld. névmutató: Körmendi K. György
- Gyergyószárhegy ld. Szárhegy
- Gyerőmonostor (Gyerő monost., Magyargyerőmonostor; Mănăstireni, RO)
— ld. névmutató: Kemény László – Kemény Simon
- Gymes ld. Gímes
- Gyöngyös (G., Gyöngyösiensis, Gyöngyösinum; H) **4006, 4472**
— ld. még névmutató: Derkay György – Dévai János – Kisztei Péter – Langó Mátyás – Ordódy János – Otrókoci Fóris Ferenc – Páky János – Pereszlényi Pál – Tolnay Ferenc
— Boldog Asszony látogatása templom **3883, 4523**
— Haldokló Krisztus társulat (Agonia Christi, keresztfn megholt Ur Jesvs titulussa alatt virágzó Gyöngyösi Congregatio, Halálra vált és a keresztfn meghalt Úr Jézus társulat) **3833**
— jezsuita gimnázium – ld. névmutató: Markievicz, Jacobus – Rényes István
— jezsuita rendház – ld. névmutató: Kereskényi István
— Páduai Szent Antal kongregáció **3883, 4523**
- Győr (Györ, Iaurinensis, Jaurinensis; H)
— ld. névmutató: Csete István – Gorup Ferenc – Landovics György – Langó Mátyás – Lippóci Miklós – Nagygyőry Ferenc – Palchich, Franciscus – Széchényi György – Szily Gábor – Szombari Ferenc – Telekesi István – Zidi Mihály

- jezsuita rendház – ld. névmutató: Cseles Márton
- káptalan – ld. névmutató: Matusek András
- ld. még nyomdamutató
- Győr megye (comitatus Iaurinensis, Győr megye)
- ld. névmutató: Iványos Miklós – Széchenyi György – Szomobari Ferenc – Zidi Mihály
- Győrhegy Szent Adalbert (Sz. Albert) kisprépostság és társaskáptalan
- ld. névmutató: Telekesi István
- Gyulafehérvár (Alb., Alba, Alba Julia, Albensis, Fejervar, Fejérvár, Gyula-Fejérvár; Alba Iulia, RO) **3719, 3789, 3875, 3887, 3895, 3958, 3959, 4010, 4011, 4016, 4021, 4064, 4068, 4069, 4132, 4133, 4187, 4237, 4247, 4301, 4302, 4352, 4385, 4413, 4474, 4533, 4553, 4557, 4558, 4595**
- ld. még névmutató: Apafi Mihály, I. – Apafi Mihály, II. – Bakosch, Johann – Barátosi István – Diószegi Sámuel – Fernengel, Lukás – Nánási Vas Gábor – Pákay János – Pápai Páriz Ferenc – Porcsalmi P. András – Pósházi János – Sárpataki Nagy Mihály – Tofaeus Mihály – Varlaam – Vásiu
- akadémia (paedagogium Albense, schola Albensis) **4064, 4452, Appendix 275**
- egykori pataki kollégium (collegium S. Patachino Alb., fejevári refor. koll., S. P. Alb., S. Pat. coll. Alb., S. Patach. coll. Albense, schola S. Patachina, nunc in collegio Transylvanorum Albano, schola Sárospatakino-Albensis) **3799, 3892** – ld. még névmutató: Apagyí Gábor – Bárdi István – Bonyhai Sámuel – Csabai, Nicolaus – Deáki Filep János – Debreczeni István (gyulafehérvári diák) – Diószegi Sámuel – Divéki János – Ecsedi T. Mihály – Enyedi Bálint – Femger, Daniel, jun. – Görgei Mihály – Gyulai János – Jólkai Mihály – Kazai Mihály – Keresztúri Pál – Kovásznai Mihály – Körmendi Bornemisza János – Körtvélyesi S. György – Kutas István – Makai Ferenc – Mezei András – Miskolczi István – Muraközi András – Nánási Vas Gábor – Óvári, Johannes – Pataki N. Mihály – Pathai András – Pércsi Miklós – Pécsi Nagy István – Pósházi Mihály – Rozgonyi Mihály – Rozvágyi, Pál – Rudnai, Matth. – Szathmári János – Szentpéteri János (pataki diák) – Szombathi R., Joannes – Tornyai György – Újlaki István – Váradai János – Váraly-lyai Gy. Péter – Verestói Sámuel – Vitányi István
- fejedelmi nyomda **4012**
- jezsuita akadémia **4151**
- kiadvány: **3727, 3789, 3796, 3958, 4011, 4064, 4133, 4154, 4187, 4303, 4319, 4503, 4528**
- nagytemplom **4073, 4580** – ld. még névmutató: Apafi Mihály, II.
- ort. érsekség Szentháromság-kolostora **4520**
- román püspökség – ld. névmutató: Gheorghe, dolmányi esperes – Vásiu – Oprea – Zoba din Vinți, Joan
- ld. még nyomdamutató
- H. K. Pály ld. Pályi
- H. Röm. Reich ld. Német-római császárság
- Habsburg birodalom **4101**
- ld. még névmutató: Habsburg-család – Thököly Imre
- Hadad (Hodod, RO)
- ld. névmutató: Wesselényi Pál – Zilahi János
- Hajdúböszörmény ld. Böszörmény
- Hajdúsámson ld. Sámson
- Hajdúszoboszló ld. Szoboszló
- Hajdúszovát ld. Szovát
- Halász (Halásziensis; Nagyhalász, H)
- ref. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Bágosi Márton
- Halberstadt (Halberstadensis; D)
- ld. névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth
- Hälchiu ld. Hóltövény
- Halle (D)
- ld. névmutató: Madeweis, Friedrich
- Halwelingen ld. Holdvilág
- Hamba, Hambac ld. Kakasfalva
- Hamburg (Hámbor; Brezovička, SK)
- ld. névmutató: Berzeviczy Henrik
- Hamburg (D) **4392**
- ld. még névmutató: Kelp, Martin
- kiadvány: **4294, 4584**
- Hamestorfensis, Hammersdorff ld. Szentersébet
- Hanau (Hanovicus; D)
- ld. névmutató: Appellius, Joannes Casparus – Eyfrid, Konrad
- kiadvány: **3725, 4292, 4374, 4439, 4583**

- Hanosfalv., Hanosfalva ld. Hanusfalva
 Hanovicus ld. Hanau
 Hanusfalva (Hanosfalv., Hanosfalva; Spišské Ha-
 nušovce, SK)
 — ld. névmutató: Petrik, Joannes
 Harapkó ld. Hrabkó
 Harikóc (Pálmafalva, Palmsdorf; Harichovce, SK)
 — ld. névmutató: Klein, Valentin
 Harka (H)
 — ld. névmutató: Löhner, Christoph
 Härman ld. Hermány
 Háromszék (Három Szék, Tres Sedes Siculicae)
 — ld. névmutató: Béli Pál, uzoni – Lisznyai
 Kovács Pál – Nemes János, hídvégi – Roman,
 Joannes
 Hasság (Hascha., Haschagen; Haşag, RO)
 — ld. névmutató: Botosch, Georgius
 Hátszeg (Haţeg, RO)
 — ld. névmutató: Porcsalmi P. András
 Haupt-Herman-Stadt, Haupt-Herrmanstadt ld.
 Szeben
 Hbu, Heb ld. még Cheb
 Heckstadia ld. Hettstedt
 Hégen (Hégensis; Brädeni, RO)
 — ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Fil-
 kenius, Zacharias
 Hegyalja (Zemplén megye)
 — ld. névmutató: Caradin, Johann Georg
 Hegyfalú (H)
 — ld. névmutató: Hegyfalui Asbót János
 Hegyközcsetár ld. Csatár
 Hegyközpályi ld. Pályi
 Hegyközszentimre ld. Szentimre
 Heidelberg (Hejdlerberga; D) **3800**
 — ld. még névmutató: Bethlen Miklós – Kisztei
 Péter – Pápai Páriz Ferenc – Pareus, David
 — egyetem – ld. névmutató: Kállai Kopis János
 – Pareus, David
 — kiadvány: **4073**
 Heidenheim (D)
 — ld. névmutató: Georg Friedrich von Württem-
 berg-Stuttgart – Ludwig von Württemberg –
 Maximilian, Herzog von Württemberg
 Heilsberg (Lidzbark Warmiński, PL)
 — ld. névmutató: Sappuhn, Georg Heinrich
 Hejdlerberga ld. Heidelberg
 Hekelingen (NL)
 — ld. névmutató: Westhiovius, Theodor
 Heldsdorf, Heldsdorffien. ld. Höltövény
 Helicon Albiacus ld. Wittenberg – egyetem
 Helmstedt (D)
 — egyetem – ld. névmutató: Conring, Hermann
 – Gryphius, Johann – Schröder, Johann – Stro-
 mayer, Johann Georg
 Heltau, Heltens., Heltensis ld. Disznód
 Helv., Helvetia ld. Svájc
 Henneberg (Hennebergia; D)
 — ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Co-
 burg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen
 – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst
 von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich
 I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Heinrich
 von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von
 Sachsen-Weißenfels – Johann Ernst von Sach-
 sen-Coburg-Saalfeld
 Herman-Stadt ld. Szeben
 Hermanecz (Hermánd, Hermanetz; Harmanec,
 SK)
 — ld. névmutató: Michaeli Fischer
 Hermannstadt, Hermanstadt ld. Szeben
 Hettstedt (Heckstadia; D)
 — ld. névmutató: Kegel, Philipp
 Herford (Hervordiensis; D)
 — ld. névmutató: Pfalz, Elisabetha von der
 Hermány (Castenholtzen; Caşolţ, RO)
 — ld. névmutató: Lupinus, Georgius
 Hermány (Honig-Berg, Mell., Mellimontanus,
 Szászhermány; Härman, RO)
 — ld. névmutató: Dürr, Michael – Greissing, Paul
 Hernádvécsé ld. Vécse
 Hervordiensis ld. Herford
 Hetény (Chotín, SK)
 — ld. névmutató: Szentpéteri Márton
 Heves megye (comitatus Hevesensis, Hevesiensis)
 — ld. névmutató: Bársony György – Pethő Gergely
 – Szegedi Ferenc Lénárd – Viza, Joannes
 Hídvég (Hidveg, Hăghig, RO)
 — ld. névmutató: Nemes György, hídvégi – Nemes
 János, hídvégi
 Hierosolymitanus ld. Jeruzsálem
 Hispania **3984, 4039, 4050**
 Hiznyó (Chyžné, SK)
 — ev. iskola – ld. névmutató: Krumholz, Ján
 Hocsá (Hocsainensis, Hoczaiensis; Chotča, SK)
 — ld. névmutató: Hocsay, Georgius
 Hocsainensis, Hoczaiensis ld. Hocsá

- Hodod ld. Hadad
 Hof (D) kiadvány: **4074**
 Holdvilág (Halwelagen, Holdvil., Hóldvilág, Holdvilagien.; Hoghilag, RO)
 — ld. névmutató: Kelp, Martin
 Holdvilág (Apostorf., Csicsóholdvilág; Țapu, RO)
 — ld. névmutató: Textoris, Balthasar
 Holics (Holicz; Holíč, SK)
 — ld. névmutató: Czobor Imre
 Hollandia (Batavia) **3804, 3984, 4135, 4562**
 — ld. még névmutató: Goodwin, Ignatius Jacobus – Horváti Békés János – Köleséri Sámuel – Lisznyai Kovács Pál – Miskolci Csulyak Ferenc – Nypoort, Justus van der – Otrókocsi Főris Ferenc – Roven, Philipp – Sibelius, Caspar – Szőnyi Nagy István – Tötfalusi Kis Miklós – Töltési István
 — kiadvány: **4508**
 Holmia ld. Stockholm
 Holzkirch (Kościelnik, PL)
 — ld. névmutató: Hancke, Valentin
 Homonna (Humenné, SK)
 — ld. névmutató: Homonnai Drugeth Bálint – Homonnai Drugeth Zsigmond – Homonnai Drugeth Zsigmond József
 — jezsuita gimnázium – ld. névmutató: Holló Zsigmond, sen.
 Homoródbene ld. Bene
 Homoróddaróc ld. Daróc
 Honig-Berg ld. Hermány
 Honneshau ld. Lucska
 Hont megye (comitatus Hontensis)
 — ld. névmutató: Bácszoni András – Dúló Gergely – Paskony, Paulus
 Horná Streda ld. Szerdahely (SK)
 Horné Trhovište ld. Vásárd
 Horní Uhry ld. Felső-Magyarország
 Horóc (Horocz; Horovce, SK)
 — ld. névmutató: Madocsáni András – Madocsáni Imre
 Horocz, Horovce ld. Horóc
 Horr., Horreum Magnum ld. Csűr
 Horoatu Crasnei ld. Horvát
 Horvát (Krasznahorvát, Szilágyhorvát, Szilágy-horvát; Horoatu Crasnei, RO)
 — ld. névmutató: Marosi István
 Horvát-Szlávon-Dalmát bánság (Banatus Croatia–Dalmatia–Sclavonia, Dalmatia banatus)
 — ld. névmutató: Erdődy Miklós
 Horváti (Erdőhorváti, H)
 — ld. névmutató: Horváti Békés János
 Horvátország (Croatia, Croatia, Croation) **3992**
 — ld. még névmutató: Benchich, Joannes – Eleonora Magdolna Terézia – Jugovicz, Stephanus – Kanisich, Joannes – Kollonich, Leopold – Lipót, I. – Orszagovich, Matthias – Pallas – Terzteniak, Michael
 Hosszúaszó (Hoszszu Aszo, Longaevalensis; Valea Lungă, RO)
 — ld. névmutató: Krausz, Stephanus – Szőlősi Zsigmond
 Höltövény (Heldsdorf, Heldsdorffien.; Hälchiu, RO)
 — ld. névmutató: Flegner, Thomas
 Hrabkó (Harapkó, Hrapkó; Hrabkov, SK)
 — Szent Lélek apátság – ld. névmutató: Mokcsai András
 Hrabušice ld. Káposztafalva
 Hrad Čabrad' ld. Csábrág
 Hradistye (Hradište, SK)
 — ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand
 Hrapkó ld. Hrabkó
 Hrusó (Hruschoviensis, Magasmajtény; Hrušov, SK)
 — ld. névmutató: Thöke, Leonhardus
 Hruševce ld. Körtvélyes
 Huedin ld. Hunyad
 Humenné ld. Homonna
 Hung. superior, Hungaria superior ld. Felső-Magyarország
 Hunyad (Bánfi Hunyad, Bánfihunyad; Huedin, RO)
 — ref. gyülekezet (eccl.) – ld. névmutató: Miskolczi Márton – Sámsondi Somodi Márton
 Hunyad megye
 — ld. névmutató: Kun István
 Hust ld. Huszt
 Huszonnéggy királyi városi evangélikus egyházmegye ld. Szepesti huszonnéggy királyi városi ev. egyházmegye
 Huszt (Hust, UA)
 — ld. névmutató: Teleki Mihály, sen.
 Húhalom ld. Vurpód
 Hybernia ld. Írország
 Hyerosolima spiritualis, quae Christo cis lacum Err extruitur ld. Érmelléki református egyházkerület

Iaurinensis ld. Győr

Ictar ld. Iktár

Iernut ld. Radnót

Ierusalem ld. Jeruzsálem

Igló (Igl., Iglovia, IglOVien., IglOviensis, Neoc., Neocomiensis, Neoforiensis; Spišská Nová Ves, SK) **3820**

— ld. még névmutató: Alexander, Andreas – Bock, Paulus – Breyer, Martinus – Dirner, Tobias – Droschak, Joannes – Droschel, Paulus – Duedecius, Joannes – Ferentz Márton – Fleischer, Andreas, iglói – Fridmanski, Jacobus – Gnendel, Michael Francus – Grams, Johann – Greschner, Georgius – Holtzschuer, Martinus – Husz, Joannes (lőcsei tanuló) – Keiling, Georgius – Klattovskj, Samuel – Klesch, Christoph – Klesch, Daniel – Koch, Michael – Köhler, Georgius – König, Joannes – Krauss, Benedictus – Krebs, Joannes – Krehan, Georgius – Kresling, Joannes – Kühn, Michael – Kühn, Joannes – Kühn, Petrus – Lang, Andreas – Langsfeld, Tobias – Lazari, Augustin – Lux, Michael – Marci, Joannes – Marci, Thomas – Mileter, Georgius – Mileter, Daniel – Mileter, Joannes – Milleter, Tobias – Müller, Andreas (iglói diák) – Neühertz, Michael – Oberländer, Georgius – Peter, Martinus – Philippi, Joannes – Pollak, Joannes – Raab, Thomas – Richter, Georgius – Rissdorffer, Paulus – Rotarides, Daniel – Rotarides, Joannes, jun. – Roxer, Matthias – Roxer, Paulus – Schick, Joannes – Schmiedt, Paulus – Schnürl, Thomas – Scholtz, Gregorius – Schu[...]a, Joannes – Schwartz, Paulus – Sonntag, Caspar, jun. – Sonntag, Paul, jun. – Spillenberger, Joannes Jacobus – Stiglitz, Andreas – Stosko, Michael – Strezanszky, Joannes – Szentmiklosy, Gottfriedius – Thomasch, Jacobus – Tittelius, Clemens – Tittelius, Joannes – Varmosius, Elias – Weissrock, Georgius – Wilgoczki, Martinus – Zarevucius, Nicolaus – Zaskovicz, Elias – Zuder, Joannes

— ev. iskola (IglOviensis Heliconiades, IglOviensis schola) **4606** – ld. még névmutató: Alexander, Andreas – Bock, Paulus – Breyer, Martinus – Demeter Mihály – Dirner, Tobias – Droschak, Joannes – Droschel, Paulus – Duedecius, Joannes – Ferentz Márton – Fleischer, Andreas (iglói) – Fridmanski, Jacobus – Garay Pál – Greschner, Georgius – Greisiger, Tobias –

Holtzkampff, Joannes Georgius – Holtzschuer, Martinus – Husz, Joannes (lőcsei tanuló) – Joni, Tobias – Jurko, Jacobus – Just, Joannes – Keiling, Georgius – Kiparsky, Joannes – Király László – Király Sámuel – Klattovskj, Samuel – Koch, Michael – Köhler, Georgius – König, Joannes – Krauss, Benedictus – Krebs, Joannes – Krehan, Georgius – Kresling, Joannes – Kuhay, Georgius – Kurbatsch, Michael – Kühn, Michael – Kühn, Joannes – Kühn, Petrus – Lang, Andreas – Langsfeld, Tobias – Lux, Michael – Marci, Joannes – Marci, Thomas – Milleter, Daniel – Milleter, Tobias – Müller, Andreas, iglói – Neühertz, Michael – Oberländer, Georgius – Peter, Martinus – Philippi, Joannes – Pollak, Joannes – Raab, Thomas – Richter, Georgius – Rissdorffer, Paulus – Rossmann, Joannes – Rotarides, Daniel – Rotarides, Joannes, jun. – Roxer, Matthias – Roxer, Paulus – Schick, Joannes – Schmiedt, Paulus – Schnürl, Thomas – Scholtz, Gregorius – Schu[...]a, Joannes IglOviensis – Schwartz, Paulus – Serpilius, Samuel – Sonntag, Caspar, jun. – Sonntag, Paul, jun. – Spillenberger, Joannes Jacobus – Steiner, Caspar – Stiglitz, Andreas – Stosko, Michael – Szentmiklosy, Gottfriedius – Szooz, Joannes – Thomasch, Jacobus – Thöke, Leonhardus – Tittelius, Clemens – Tittelius, Joannes – Üstök Tamás – Varmosius, Elias – Voytko, Michael – Weissrock, Georgius – Wilgoczki, Martinus – Zaskovicz, Elias – Zuder, Joannes

Iktár (Iktar; Ictar, RO)

— ld. névmutató: Bethlen István – Bethlen Péter Igny (F)

— ld. névmutató: Guericcus, Igniacensis

Ilava ld. Illava

Iliašovce ld. Illésfalva

Illava (Illav.; Ilava, SK)

— ev. gyülekezet (eccl.) – ld. névmutató: Masnicus, Tobias

Illésfalva (Illiasfalvensis; Iliašovce, SK)

— ld. névmutató: Kurbatsch, Michael

Illésháza (Illyeshaza; Nový Život, SK)

— ld. névmutató: Illésházy György

Illiasfalvensis ld. Illésfalva

Illyeshaza ld. Illésháza

Imperium Occidentalis seu Romano–Germanicum
ld. Német-római császárság

- Imperium Romanum ld. ld. Német-római császárság
- India **3833**
— ld. még névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
— ld. még incipitmutató: Határáról Indiának – Szent Xaverius Indián – Xavier napja, Indiák apja
- Ineu ld. Borosjenő
- Ingolstadt (D)
— kiadvány: **4142, 4160**
- Insula Christiana, Insulanus ld. Kereszténysziget
- Ipol Kér, Ipol-Kér, Ipolykér ld. Kér
- Írország (Hybernia, Irland)
— ld. névmutató: Carolus I., Stuartus – Malachias, Sanctus
- Isaacus, Scepus. ld. Izsák
- Istanbul, Isztambul ld. Konstantinápoly
- Istria (Istria) **4099**
— ld. még névmutató: Podestà, Giovanni Battista da Fasano
- Itália (Italia, Italus) **3866, 3918, 4205, 4562**
— ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Justinellus, Petrus – Levaković, Rafael – Robertus Bellarminus, Sanctus
- Íznik ld. Nicaea
- Izrael (Israel, bibl.) **3877, 4012, 4387, 4417, 4512**
— ld. még incipitmutató: Áldott Izraelnek Ura – Az Izrael ezt nyilván mondhatja – Az Izraelnek népe régente ó törvényben – Hallgasd meg, Izrael pástora – Hogy Izrael kijött Egyiptomból – Izrael Jordánon mikor általmene – Izraelnek megszorodott nemzetsége – Ó, Izrael, szerető népem – Örülj, örvendj Szűz Izrael – Örvendj, ó áldott Izrael – Régen Ó törvényben az Izrael népe
- Izsák (Isaacus Scepus., Zsákóc; Žakovce, SK)
— ld. névmutató: Schwartz, Andreas
- J. berény ld. Jászberény
- Jaad ld. Jád
- Jablonov nad Turňou ld. Almás
- Jáchymov ld. Joachimsthal
- Jád (Jaad; Livezile, RO)
— ld. névmutató: Franck, Joannes
- Jägerndorf (Jägerndorf; Krnov, CZ)
— ld. névmutató: Christian Ernst von Branden-
- burg-Bayreuth
- Jakabfalva (Magyarjakabfalva; Jakubovany, SK)
— ld. névmutató: Lippóci Miklós
- Jakabvágás (Chminianske Jakubovany, SK)
— ld. névmutató: Andricus, Ján
- Jakubovany ld. Jakabfalva
- Jánosháza (Janoshaza; H)
— ld. névmutató: Lippay János, zombori
- Jánosrét ld. Lucska
- Japán (Japonia) **4050**
— ld. még névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
— ld. még incipitmutató: Xaverius Japoniát
- Jaraszló (Jaroslav, Jaroslaw; PL)
— ld. névmutató: Lubomirski, Stanislaw Herakliusz
- Jasov ld. Jászó
- Jászberény (J. berény, Jász berin; H)
— ld. névmutató: Horváti János (jászberényi plébános)
— ref. gyülekezet (reformata eklézsia) – ld. névmutató: Halászi Mátyás
- Jászó (Jaszo, Jászoviensis; Jasov, SK)
— ld. névmutató: Szentkereszti István – Thuróczy János (kassai diák)
- Jászság (comitatus Jazygum)
— ld. még névmutató: Nagy Gergely
- Jászvásár (Iasi, RO)
— akadémia – ld. névmutató: Kakavelas, Jeremias
— kiadvány: **4248**
- Jauer (D)
— ld. névmutató: Hyller, Martin
- Jaurinensis ld. Győr
- Jazygum comitatus ld. Jászság
- Jelenec ld. Gimes
- Jéna (Jen., Jenens., Jenensis; Jena D) **4128**
— ld. még névmutató: Dubovszky, Martin – Heinsel, Joannes – Himmelius, Enoch – Klesch, Christoph Daniel – Lüdicke, Thomas – Peucker, Georgius – Klesch, Daniel – Madeweis, Friedrich – Schilter, Johann – Schwartz, Joannes (eperjesi) – Zöllner, Georg
— egyetem (Jen. acad.) **4298** – ld. még névmutató: Dubovszky, Martin – Franck, Joannes – Fridvalszky, Emericus – Gerhard, Johann – Glass, Salomon – Greschner, Elias – Kretschmer, Adam – Löhner, Christoph – Löw, Andreas – Michaelis, Paulus – Müller, Peter – Peucker, Georgius – Stephani, Matthaeus (fejérbányai)

- Zabeler, Jakob – Zachariae, Thomas
 — iskola (Jenensis schola oppidana, gimnázium, Jen. schola., városi iskola) – ld. névmutató: Klesch, Daniel
 — kiadvány: **4294, 4335, 4410, Appendix 284**
 — tanácsháza (Jenensis senatorium) **4127A, 4127B**
 — ld. még nyomdamutató
 Jeruzsálem (Hierosolymitanus, Ierusalem, Jerosoly-
 ma, Jerusa., Jerusalem; IL) **4017, 4050, 4052, 4127, 4203, 4242, 4347, 4380, 4499, 4504**
 — ld. még névmutató: Lipót, I.
 — templom **4461**
 — ld. még incipitmutató: Hogy Jeruzsálemnek drága templomát – Gyermek születék Betlehemen az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Az időben – Gyermek születék Betlehemen az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Ez új időben – Gyermek születék Betlehemen az időben. Kin örüle Jeruzsálem. Mi is – Gyermek születék Betlehemen, Betlehemen. Kin örüle Jeruzsálem – Gyermek születék Betlehemen, kin örüle Jeruzsálem. Örvendezzünk – Gyermek születék Betlehemen, születék Betlehemen, Kin örüle Jeruzsálem, kin örüle – Pünkösöd napja betelvén Jeruzsálemben lévén – Sirasd magad, ó te Jeruzsálem
- Jesenica (Jeszenicza; HR)
 — ld. névmutató: Szunyog Pál
- Jibert ld. Zsiberk
 Jibou ld. Zsibó
 Jidvei ld. Sitve
 Jimbor ld. Zsombor
 Jindřichův Hradec (Neuhaus; CZ)
 — ld. névmutató: Horčický, Jakub Z Tepence
 Joachimsthal (Joachims Thal; Jáchymov, CZ) **4029**
 — ld. még névmutató: Herman, Nicolaus – Mathesius, Johann, sen.
- Jóka (Jelka, SK)
 — ld. névmutató: Balassa Pál
- Jolsva (Alnovia-Hungarus, Aln[oviensis]; Jelšava, SK)
 — ld. névmutató: Majer, Joannes – Parvi, Andreas
- Jordán (Jordan) folyó **4050**
 — ld. még incipitmutató: Izrael Jordánon mikor általmene
- Juda (bibl.)
 — ld. névmutató: Joas
- Júdeá (Judea, bibl.) **4464, 4489**
- ld. még névmutató: Herodes Magnus
 — ld. még incipitmutató: Meghala Heródes Júdeában
- Judenburg (A)
 — ld. névmutató: Faber, Georg
 Jülich-Kleve-Berg hercegség (ducatu Juliae, Cliviae et Montium)
 — ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld
- Jurské ld. Szentgyörgy
- Jüteborg (D)
 — ld. névmutató: Deutschmann, Johann
- K. ld. Kolozsvár
 K. ld. Köpcsény
 K. D., K. Darocz ld. Királydaróc
 K. R. C. ld. Kolozsvár, ref. kollégium
 K. Asz. (?)
 — ld. még névmutató: Nagyar József
- Kabold (Kabot; Kobersdorf, A)
 — ld. névmutató: Lippay János, zombori
 Kabsdorf, Kabsdrauff ld. Káposztafalva
 Kács (H)
 — Szent Péter és Pál apostolokról nevezett apátság (abbatia Ss. Petri et Pauli de Kach) – ld. névmutató: Korompai Péter
- Kadiköy ld. Kalcedón
 Kafarnaum (bibl.) **4201**
 Kakasfalva (Hambac; Hamba, RO)
 — ld. még névmutató: Fabricius, Georgius
 Kakaslomnic ld. Lomnic
 Kalcedón (Chalced.; Kadiköy, TR) **3710**
 Kalinyingrád ld. Königsberg
 Kalkhorst (D)
 — ld. névmutató: Höffer, Johann Cyriacus
 Kalnás (Kalnište; SK)
 — ld. névmutató: Kalnássi, Stephanus
 Kalocsa (H)

- ld. névmutató: Borković, Martin – Széchényi György
 Kalocsa-bácsi kat. érsekség (Colocenses ecclesiae, Colocenses et Bachiensens ecclesiae canonice unitae)
 — ld. névmutató: Széchényi György
 Kalotaszeg tractus ld. Kolozs-kalotaszegi ref. egyházmege
 Kameňany ld. Kövi
 Kánaán (Canahan, bibl.) **4000, 4464**
 Kanári szigetek (insula Canaria) **3985**
 Kanizsa (Nagykanizsa; H)
 — ld. névmutató: Erdődy Sándor, sen.
 Kap (Káp; Kapince, SK)
 — ld. névmutató: Kapi László
 Káposztafalva (Kabsdorf, Kabsdrauff, Kaposztafalv., Kapustafalvensis; Hrabušice, SK)
 — ld. névmutató: Günther, Andreas – Lani, Christoph – Lani, Martin – Steiner, Caspar – Weltzer, Martinus
 Kapronca (Caproncense; Koprivnica, HR)
 — vár (praesidium) – ld. névmutató: Keglevich Zsigmond
 Kapustafalvensis ld. Káposztafalva
 Karancsberény (Karancs Beriny, Karancs Berény, Karáncs Berény; H)
 — ld. névmutató: Berényi György Zsigmond – Berényi Pál
 Karánsebes (Cáránsebes; Caransebeș, RO)
 — ld. névmutató: Haliciu, Mihai
 Karas folyó (fluvium Carasum) **4373**
 Karaszna ld. Kraszna
 Karcag (Karcagújszállás; H)
 — ld. névmutató: Kölgyesi Balázs
 Karintia (Carinthia, Carinthie, Carinthien, Cärnthen, Kärnthen, Kran) **3904, 3993, 4099, 4392, 4598, 4620**
 — ld. még névmutató: Lipót, I., magyar király
 Károly (Nagykároly; Carei, RO)
 — ld. névmutató: Almási Mihály – Lippai Sámuel
 — kiadvány **4523**
 Kárpátok (Carpates) **4373**
 Kashubia ld. Cassubia
 Kassa (Caschau, Cass., Cassa, Cassov., Cassovia, Cassoviens., Cassoviensis, Kaschau, Kass.; Košice, SK) **3704, 3706, 3707, 3713, 3714, 3716, 3717, 3788, 3799, 3879, 3880, 3882, 3918, 3954, 3963, 3992, 4048, 4094, 4145, 4186, 4246, 4260, 4322, 4387, 4416, 4424, 4433, 4476, 4588, 4607, 4618, Appendix 272, Appendix 304, Appendix 338**
 — ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Apati Mihály I., erdélyi fejedelem – Balogh Bálint – Bártfai János – Bártffay György – Báthori Zsófia Anna – Bezdar, Andreas – Cobb, Wolfgang Friedrich – Csáky István – Csernyánszky, Joannes – Csete István – Debródi János – Erich, Ericus – Fabricius, Joannes – Feigel, Petrus – Feja Miklós – Felvinczi Sándor – Fischer, Georg – Fodor János (kassai főbíró) – Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart – Gríbczi Mihály – Hager, Stephan – Hatvani Ferenc – Hegyfaluí Asbót János – Hrabovsky, Nicolaus – Illyefalvi István – Ivul, Gabriel – Kabai Bodor Gellért – Kapi László – Kassai Michaelis György – Keczer Ádám – Kereskényi István – Kiss Ádám – Klesch, Daniel – Kőszegi Gáspár István – Kroner, Georgius – Kunzman, Samuel – Landovics György – Lang János, jun. – Liefmann, Michael – Lintschinger, Andreas – Lippóci Miklós – Lisznai Kovács Pál – M. C. D. – Markievicz, Jacobus – Mirnyk, Thomas – Ordódy János – Otrókoci Főris Ferenc – Pákay János – Palchich, Franciscus – Pálffy Ferdinánd – Pereszlényi Pál – Pethő István – Pitto Ádám – Pomarius, Samuel – Roth, Melchior – Sagittarius, Joannes – Sámbar Mátyás – Sappuhn, Georg Heinrich – Spankau, Paris – Strassoldo, Carolus – Szegedi Ferenc Lénárd – Székely László (kassai diák) – Szelepcsényi György – Szendrey István – Tolvay Ferenc – Udvarhelyi János Ignác – Váradi Belényesi Ferenc – Zapoliánus, Stephanus
 — kiadvány: **3699, 3704, 3705, 3706, 3707, 3709, 3710, 3711, 3713, 3725, 3735, 3753, 3758, 3760, 3766, 3774, 3786, 3787, 3792, 3798, 3800, 3801, 3805, 3806, 3880, 3882, 3883, 3885, 3894, 3896, 3944, 3945, 3953, 3957, 3966, 3967, 3973, 3978, 3979, 3985, 4000, 4009, 4012, 4028, 4034, 4038, 4045, 4055, 4064, 4065, 4066, 4067, 4080, 4089, 4150, 4198, 4263, 4264, 4291, 4294, 4317, 4329, 4351, 4365, 4369, 4371, 4383, 4390, 4402, 4465, 4487, 4521, 4523, 4526, 4540, 4580, 4890, Appendix 283, Appendix 285, Appendix 310, Appendix 311, Appendix 330**

- convictus nobilium (con. nob.) – ld. névmutató:
– Kalnási, Stephanus – Keczer Sándor – Nagygyörgy Ferenc – Orosz György (csicseri) – Rényes István – Tolvay Ferenc (kisvárdai)
- egri káptalan **4066**
- ev. gimnázium (gymnasium) – ld. névmutató:
Fabricius, Joannes – Liefmann, Michael
- ev. gyülekezet (eccl. Aug. confess., evangelica ecclesia) **4424**
- Gönczy-ház **4066**
- Halálra vált Kristus Congregatio (Agonia Christi, coetus Morientis Christi, Haldokló Krisztus társulat) **3784**
- jezsuita akadémia (academicum Societatis Jesu collegium, episcopalis vniuersitas Societatis Jesu, jezsuita egyetem, főiskola, kollégium, universitas) **3703, 3706, 3955, 4007, 4008, 4094, 4095, 4129, 4130, 4146, 4149, 4151, 4186, 4260, 4263, 4322, 4348, 4349, 4364** – ld. még névmutató: Barátosi István – Báthori Zsófia Anna – Batthyány István (1640–1678) – Bedits, Stephanus – Benkovicz, Georgius Adalbertus – Bethani, Georgius – Bocza, Andreas – Boldogh Mihály – Csongrádi Ferenc – Cziffkai, Georgius – Czirbusovicz, Joannes – Deresi János – Faikiss, Laurentius – Ferenczffi Ferenc Antal – Gál István – Haburay, Ladislaus – Hartyáni György – Holl, Joannes Stephanus – Holló János István – Hocsai György – Hrabovsky, Nicolaus – Huszár Ferenc Simon – Ivul, Gabriel – Kászoni István – Kereskényi István – Kisdí Benedek – Kotterbakovicz, Stephanus – Lachovicz, Georgius – Lovczani, Franciscus – Megyeri Gábor – Mikusovicz, Franciscus – Nagy Gergely – Nagy János (verebélyi) – Nagygyörgy Ferenc – Nebest, Paulus Michael – Ochotniczi, Andreas – Olasz István – Orosz György (csicseri) – Pákay János – Palchich, Franciscus – Pozsgay Menyhért – Rényes István – Revesz, Gabriel – Roman, Joannes – Sámbar Mátyás – Strágovics, Thomas – Strezanszky, Joannes – Székely Ferenc (kassai diák) – Szentimrei Ferenc – Szeredszeghy, Emericus – Szily Gábor – Szunyoghy György – Tarnóczy Mihály – Theodati, Franciscus – Topos, Ferenc – Udvarhelyi János Ignác – Újfaludy Márton – Visnyovszky, Joannes – Viza, Joannes
- facultas humanitatis (poétikai osztály, universitatis humanitas) **3955, 4007, 4095, 4146, 4260** – ld. még névmutató: Csákányi Imre – Keczer Sándor
- facultas oratoria (facultas rhetorica, gimnázium retorikai osztály, szónoklattan) **4008, 4094, 4186, 4263** – ld. még névmutató: Barkóczy Ferenc – Barkóczy László – Bártffay György – Berzeviczy János – Bezdar, Andreas – Eyller, Joannes – Feja Miklós – Fekna Mátyás – Hatvani Ferenc – Hocsay, Georgius – Jugovicz, Stephanus – Kapi László – Kéri István – Kiss Pál – Makai István – Mohácsi János – Murczek, Georgius – Nauratoczy, Josephus – Nedeczay, Joannes – Orosz Ádám – Palugyai István, kispalugyai – Pethő Gergely – Pethő László, gersei – Pozsonyi Mátyás – Reppseny, Alexander – Revesz, Gabriel – Semsei György – Székely László – Szendrei János – Szendrey István – Szentimrei János – Tadits, Franciscus – Theodati, Franciscus – Tolvay Ferenc (kisvárdai)
- grammatikai osztály – ld. névmutató: Csákányi Imre
- jezsuita templom (Szentháromság tiszteletére felszentelt jezsuita templom) **4145, 4322** – ld. még névmutató: Báthory Zsófia Anna – Rákóczi Ferenc I., választott erdélyi fejedelem – Rényes István
- Kisdí-seminarium (Kisdianum Seminarium Societ. Jesu, sem. Kisd. S. Ladislai regis Ungariae, papnevelde) **3714, 3718, 4094** – ld. még névmutató: Benkovicz, Georgius Adalbertus – Berzeviczy János – Csongrádi Ferenc – Deresi János – Fekna Mátyás – Ferenczffi Ferenc Antal – Hartyáni György – Holló János István – Hocsai György – Illyefalvi István – Kisdí Benedek – Lovczani, Franciscus – Makai István – Mikusovicz, Franciscus – Pethő Gergely – Pozsgay Menyhért – Strágovics, Thomas – Szendrei János – Udvarhelyi János Ignác – Viza, Joannes
- Mária-kongregáció – ld. névmutató: Pákay János
- ref. gyülekezet (ecclesia reformata) – ld. névmutató: Czeglédi István
- ref. iskola (schol. reform.) – ld. névmutató: Nagymási Péter
- Szent Erzsébet dóm (dóm, Szent Erzsébet templom, nagytemplom) **3786, 4065, 4066, 4129, 4424**
- Szepesi Kamara (camerae Cassowiensis Supe-

- rioris Hungariae, Camera Scepusiensis, Scepusiensis Camera, Szepesi Kamora) **3881A, 3882, 3947, 3952, 3954, 4522, 4612** – ld. még névmutató: Fischer, Michael – Hamvay Péter – Hartványi András – Holló Zsigmond, jun. – Holló Zsigmond, sen. – Kunwald, Caspar de – Szirmai András – Váradi Mihály – Volkra, Otto Ferdinand
 — Szepesi Kamara levéltára (archivum Camerae Scepusiensis) **3952, 4522**
- ld. még nyomdamutató
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Kassaujúfalu ld. Újfalu
 Kasza (Cassensis, Kossa; Košeca; SK)
 — ld. névmutató: Cantoris, Joannes – Sartorius, Andreas
 Kasztília
 — ld. névmutató: Mendo, André
 Katalónia
 — ld. névmutató: Franciscus Borgia, Sanctus Kecskemét (Kecskeméth, Aegopolis; H)
 — ld. névmutató: Debreceni Kalocsa János (derecskei lelkész) – Kabai Bodor Gellért – Kamarás Ambrus – Kecskeméti Soós János – Patai Baracsi János – Patai K. István
 Kelč ld. Keltsch
 Kelet-magyarországi nyomda **4259**
 Kelet-Poroszsország
 — ld. névmutató: Sappuhn, Georg Heinrich
 Kelet-Római Birodalom (Orientalisches Reich) **4435, 4445**
 Kelnek (Câlnic; RO)
 — ld. névmutató: Plantz, Paulus
 Keltsch (Kelč; CZ)
 — ld. névmutató: Hanacius, Franciscus
 Kende (Kendice; SK)
 — ld. névmutató: Lippóci Miklós
 Kenyérmező (Campus panis, Kenyér Mező)
 — ld. névmutató: Báthori István, erdélyi fejedelem, lengyel király
 Kér (Ipol Kér, Ipol-Kér, Ipolykér; Kiarov, SK)
 — ld. még névmutató: Kéry Albert – Kéry János – Kéry Miklós
 Kér (Nagykér; Velký Kýr, SK)
 — ld. névmutató: Szily András
 Kerc (Kertzensis; Cârța, RO)
 — ld. névmutató: Koch, Georgius
 Keresd (Keresdien.; Criș, RO) **4072, 4250**
 — ld. még névmutató: Bethlen Elek – Bethlen Farkas – Seyler, Laurentius – Székési P. Mihály
 — kiadvány: **4529, 4530**
 — ld. még nyomdamutató
 Keresztényfalva (Neapolis, New-Stadt; Cristian, RO)
 — ld. névmutató: Fronius, Petrus (1631—1685) szebeni születésű wittenbergi diák
 Kereszténysziget (Insula Christiana, Insulanus; Cristian, RO)
 — ld. még névmutató: Kirtscher, Martinus
 Keresztzeg (Kereztzegh[!]; Kőrösszeg, Cheresig, RO)
 — ld. névmutató: Csáky Gábor – Csáky István, jun. (1669—1725)–Csáky István, sen. – Csáky Miklós
 Keresztúr (Cruc., Crucen., Crucens., Crucensis, Cruce-Trans., Szászkeresztúr; Criș, RO)
 — ld. névmutató: Folbert, Valentin – Welther, Johann – Wiet, Georgius
 — kiadvány: **4580**
 — ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. még névmutató: Welther, Andreas
 Kereztzegh ld. Keresztzeg
 Kertzensis ld. Kerc
 Keselőkő (Keselőkö; Podhradie, SK)
 — ld. névmutató: Majthényi Farkas
 Keserű (Érkeserű; Cheșereu, RO)
 — ld. névmutató: Banyacscai Péter
 Késmárk (Caesareof., Caesareopol., Caesaroforensis, Keyzersmarck, Kismarck; Kežmarok, SK)
 — ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand – Eszterházy Pál felesége, Thököly Éva – Gross, Johann – Kopeczky Mihály – Meltzelius, Joannes – Thököly Imre
 — ev. gyülekezet (evangelische Kirche) **4476**
 — gimnázium (gymn.) – ld. névmutató: Johannides, Venceslaus
 Két Szolnok megye (utriusque Szólnok)
 — ld. névmutató: Szegedi Ferenc Lénárd
 Keulén ld. Köln
 Keyzersmarck ld. Késmárk
 Keyss auss Siebenb. ld. Kézd
 Kézd (Keyss auss Siebenb., Kizdensis, Kyzd., Kyzdens., Kyzdensis, Szász-Kézd, Szászkézd; Saschiz, RO)
 — ld. névmutató: Gürschius, Michael
 — ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Cze-

- kelius, Joannes – Orthius, Joannes
 — ev. káptalan (cap., capitulum) – ld. névmutató:
 Fabricius, Stephanus – Filkenius, Zacharias –
 Nössner, Johann – Orthius, Joannes – Rhodius,
 Georgius – Schobelius, Georgius
 Kezdi ld. Vásárhely
 Kézdi (Kezdi, Kezdiensis Sedes) szék
 — ld. névmutató: Béldi Pál – Gál Mihály – Ne-
 mes János
 Kézdiszentlélek ld. Szentlélek
 Kézdivásárhely ld. Vásárhely
 Kiarov ld. Kér
 Kingston (Kingston upon Thames; GB)
 — ld. névmutató: Pierrepont, Henry, Dorchester
 márkija
 Kína (China)
 — ld. névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
 Királydaróc (K. D., K-Darocz, K. Darocz, Király
 Daroc, Király-Darocz, Király Darocziensis;
 Craidorolț, RO) **4461**
 — ld. még névmutató: Debreceni Főris István
 Királyhegyalja ld. Sujmác
 Kirchberg ld. Kürpöd
 Kirchdrauff ld. Szepesváralja
 Kirtsch., Kirtschen, Kirschensis ld. Kőrös
 Kis-Biróc (Kis Berocz; Malé Birovce, SK)
 — ld. névmutató: Raymann, Georgius
 Kis-Ekemező ld. Ekemező
 Kis Réde, Kis Rhede ld. Réde
 Kis-Schenck; Kis-Schenk, Kis-Schenkc. ld. Sink
 Kis-Szőreny ld. Szőrény
 Kisdísznód ld. Dísznód
 Kisekemező ld. Ekemező
 Kiscsűr (Kishorreanus; Șura Mică, RO)
 — ld. névmutató: Hermann, Simon
 Kiseh. Saxo-Trans. ld. Sink
 Kishonti ev. egyházmegye
 — ld. névmutató: Krumholz, Ján
 Kishorreanus ld. Kiscsűr
 Kiskartal (H)
 — ld. névmutató: Podmaniczky család
 Kismarck ld. Késmárk
 Kismarja (H)
 — ld. névmutató: Bocskai István – Vértölgyi
 András
 Kismarton (Eisenstadt, A) **Appendix 331**
 Kisóvár ld. Óvár
 Kispalugya ld. Palugya
 Kisselck, Kisselyk, Kisselykens. ld. Selyk
 Kissink ld. Sink
 Kisszeben ld. Szeben
 Kistapolcsány (Kis Tapolchan; Topoľčianky, SK)
 — ld. névmutató: Trungel, Joannes
 Kistorony ld. Torony
 Kisvárda (Kisvarden., Kisvardiensis; H)
 — ld. névmutató: Tolvay Ferenc (kisvárdai)
 Kiszte (Kysta, SK)
 — ld. még névmutató: Kisztei Péter
 Kittsee ld. Köpcseny
 Kizdensis ld. Kéz
 Kysta ld. Kiszte
 Klagenfurt (Klagenfurt am Wörthersee; A)
 — ld. névmutató: Csákányi Imre – Markievicz,
 Jacobus
 Klausenburg ld. Kolozsvár
 Kluczbork ld. Kreuzburg
 Knin ld. Tinnin
 Koburg ld. Coburg
 Kocs (H) **4399**
 — ld. névmutató: Csúzi Cseh Jakab
 Kokava (Kokova; Liptovská Kokava, SK)
 — ld. névmutató: Krumholz, Ján
 Kolcs-Hosszúmező (KolcsHosszúmező; Dlhé Klčo-
 vo, SK)
 — ld. névmutató: Andricius, Ján
 Kolos. ld. Kolozsvár
 Kolos megye ld. Kolozs megye
 Kolosv., Kolosvár ld. Kolozsvár
 Kolozs ld. Kolozsvár
 Kolozs (Cojocna; RO)
 — ld. névmutató: Szentmártoni Bodó János
 Kolozs megye (comitatus Colosiensis, comitatus
 Kolos, Kolos megye, Kolosiensis comit.)
 — ld. névmutató: Bánffy Dénes – Kovásznai I.
 Péter – Rhédey Ferenc, kistrédei – Székely László
 Kolozs-kalotaszegi ref. egyházmegye (colos és ka-
 lota-szegi ecclesiák, Kolos et Kalota-szeg, ko-
 lozs-kalotai egyházmegye, tractus Kalotaszeg)
 — ld. névmutató: Kovásznai I. Péter – Porcsalmi
 P. András
 Kolozsmonostor ld. Monostor
 Kolozsvár (C., Cl[a]ud., Claud, Claudiacus, Clau-
 diopoli, Claudiopolis, Claudiopolitanus, Co-
 los., Colosv., Colosvar, Colosvariensis, Colos-
 vár, K., Klausenburg, Kolos., Kolosv., Kolosvár,
 Kolozs., Rhenopolis, Theopoli Hypozygiadae;

- Cluj-Napoca, RO) **3719, 3728, 3792, 3797, 3798, 3800, 3897, 3898, 3960, 4012, 4016, 4017, 4019, 4075, 4188, 4239, 4243, 4247, 4249, 4250, 4252, 4254, 4301, 4302, 4311, 4356, 4357, 4416, 4473, 4532, 4534, Appendix 292, Appendix 293, Appendix 334**
- ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Bánffy Dénes – Csete István – Dálnoki Nagy János – Derkay György – Horváti Békés János – Jövedécsi András – Kovásznai I. Péter – Landovics György – Melander, Samuel – Pákay János – Pápai Páriz Ferenc – Patai K. István – Pataki Tóth István – Porcsalmi P. András – Pósházi János – Renius, Georgius – Rhédey Ferenc, kisérei – Rosnyai János – Sárpatoki Nagy Mihály – Serédi Gáspár – Szathmárnémethi Mihály – Székely László – Szentiványi Márkos Dániel – Szőnyi Nagy István – Tolnai F. István – Tótfalusi Kis Miklós – Veracius testvérek – Veresegyházi Szentyel Mihály
- kiadvány: **3697, 3704, 3709, 3720, 3721, 3724, 3730, 3782, 3789, 3790, 3792, 3793, 3798, 3800, 3801, 3802, 3805, 3887, 3888, 3891, 3894, 3896, 3897, 3901, 3902, 3949, 3960, 3973, 4000, 4009, 4014, 4016, 4018, 4019, 4022, 4024, 4025, 4034, 4072, 4075, 4078, 4079, 4080, 4089, 4101, 4125, 4126, 4133, 4134, 4136, 4137, 4138, 4150, 4154, 4188, 4191, 4197, 4198, 4201, 4239, 4249, 4253, 4261, 4262, 4264, 4291, 4300, 4314, 4317, 4319, 4328, 4339, 4353, 4357, 4359, 4361, 4363, 4383, 4385, 4402, 4415, 4416, 4418, 4434, 4473, 4481A, 4484, 4485, 4495, 4505, 4508, 4511, 4519, 4523, 4535, 4538, 4553, 4562, 4580, 4585, 4586, 4615, Appendix 275, Appendix 292, Appendix 304, Appendix 305, Appendix 311, Appendix 334**
- jezsuiták **4068, 4375**
- jezsuita akadémia (gimnázium, iskola) **4068, 4151** – ld. még névmutató: Báthori István – erdélyi fejedelem, lengyel király – Farkas János
- ref. gyülekezet (ecclesia orthodoxo reformata, eccl. ort., orth. ecclesia, orthodoxa congregatio, orthodoxa ecclesia, orthodoxa eklézsia, r. e., r. ec., ref., reformat., reformata ecclesia, református (orthodoxa) ecclesia) **3797, 4017, 4139, 4188** – ld. még névmutató: Bacsí István – Beregzsászi Mihály – Budai Mihály – Döbrösi Gáspár – Döbrösi S. – Kabos Mihály – Keczei Gergely – Kobzos István – Kovásznai I. Péter – Polyik A. – Polyik János – Porcsalmi P. András – Rhédey Ferenc, kisérei – Sárpatoki Nagy Mihály – Szathmárnémethi Mihály – Tatár Mihály
- ref. kollégium (c. r. C., collegium orthodoxum, collegium reformatorum., kollégium, K. R. C., K[o]lozsvári R[e]formátus C[ollégium], s., schola,) **3797, 3893, 4070, 4254, 4309, 4355** – ld. még névmutató: Ardi Mihály – Bánffy Dénes felesége, Bornemisza Kata – Bányai István – Belényesi V. János – Besenyei Boldizsár – Csengeri István – Dálnoki István – Décei Sámuel – Diósi János – Diószegi János – Enyedi István, jun. – Ercsei Zsigmond – Havattövi István – Helmecci K. János – Helmecci K. Miklós – Istvándi István – Keczer Miklós – Komáromi János – Kovásznai I. Péter – Lészfalvi Bálint – Pap János – Patai K. István – Pataki Tóth István – Porcsalmi P. András – Rozgonyi János – Sárpatoki Nagy Mihály – Serédi Gáspár – Szathmári Mihály – Szathmárnémethi Sámuel – Szepesi György – Szigeti Mihály – Szoboszlai Pál – Técsi S. János – Tolnai F. István – Torjai György – Váradi Ferenc – Zalányi Sámuel – Zalányi(?) István – Zemplényi Ferenc – Zilahi F. András – Zilahi T. Mihály – Zoványi Péter – Zoványi Sámuel
- ref. templom (Farkas utcai templom, Farkas útzai nagy templom, templum reformatorum, reformata eklézsianak temploma) **3892, 3960, 3962** – ld. még névmutató: Szentpáli János felesége, Bornemisza Zsuzsanna
- unitárius egyház (ecclesia unitaria) – ld. névmutató: Baumgart, Valentin
- unitárius kollégium (schola maior, schola unitaria, unitárius főiskola, unitárius kollégium) **4532** – ld. még névmutató: Baumgart, Valentin – Felvinczi György – Jövedécsi András – Szentiványi Márkos Dániel
- ld. még nyomdamutató
- Komárom (Komara; Komárno, SK) **3904**
- ld. még névmutató: Bátorkeszi Szegi János – Csúzi Cseh Jakab – Langó Mátyás – Ordódy János – Székely Ferenc – Szcenci A. Pál – Töltési István
- jezsuita rezidencia – ld. névmutató: Markievicz, Jacobus

- Komárom megye (comitatus Comaromiensis)
 — ld. névmutató: Csáky László – Csapó János
 — ref. egyházmegye (dioecesis Comaromiensis) –
 ld. névmutató: Csúzi Cseh Jakab
- Komjátszeg (Comęști; RO)
 — ld. névmutató: Komjátszegi Andrásné – Szaniszló Zsigmond
- Konca (Czedteschd., Zeiteschdorf, Szászszékes; Cunța, RO)
 — ld. még névmutató: Barth, Petrus
- Konstantinápoly (Constantinopolis; Istanbul, TR) **4374, 4499**
 — ld. még névmutató: Lutsch, Johann, jun.
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Koprivnica ld. Kapronca
- Korbávia ld. Corbovia
- Korompa (Krompach, Krompách; Krompachy, SK)
 — ld. névmutató: Daneczi György – Hanacius, Franciscus a Sancto Venceslao – Holló Zsigmond, sen. – Kürtösy Ferenc
- Koros (Coros, Nyitrakoros; Krušovce, SK)
 — ld. névmutató: Újfalusi László, divék-újfalui
- Korpona (Carp., Carpen, Carpon., Carponensis; Krupina, SK) **3699**
 — ld. még névmutató: Burius, Joannes, jun. – Cerovinus, Martinus – Dubovszky, Martin – Gutth, Jacobus – Sextius, Ján
- Kościelnik ld. Holzkirch
- Košeca ld. Kasza
- Košická Nová Ves ld. Újfalu
- Kossa ld. Kasza
- Koswig ld. Coswig
- Koszeg ld. Kőszeg
- Kosztolány (Kosztelany, Nemeskosztolány; Zemianske Kostolány, SK)
 — ld. névmutató: Fabricius, Joannes (lelkész Kosztolányban)
- Kojkovice (Koykovitz, CZ)
 — ld. névmutató: Kretschmer, Ephraim – Wiliowski, Mauritius Ludovicus de Koykowitz
- Köben ld. Chobienia
- Kőhalom (Lapid., Lapiden., Lapidensis, Lapide-Transyl., Rupensis; Rupea, RO)
 — ld. névmutató: Guistius, Gustavus – Himmesch, Georg – Kirschner, Gustavus – Roth, Michael – Schnell, Andreas – Schobelius, Daniel – Wester, Simon
- Köln (Colonia, Keulen; D) **4392**
 — ld. névmutató: Mayer, Christian – Merlo-Horstius, Jacob
 — kiadvány: **3702 3854, 3982, 4369, 4443, Appendix 307, Appendix 320**
- Kölpény (Cholpen; Kulpin, SRB) **4484**
- Königsberg (Kalinyingrád, RUS)
 — ld. névmutató: Baumgart, Valentin – Calovius, Abraham – Farver, Dietrich – Kiss Ádám – Pomarius, Samuel
- Köpcsény (K., Köpchinien; Kittsee, A) **3770**
 — ld. még névmutató: Podhoransky, Daniel
- Körmöcbánya (Cremn., Cremnic., Cremnicensis, Cremniciensis, Cremnicium; Kremnica, SK) **3699**
 — ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Czemanka, Ondrej – Dubovszky, Martin – Gryphius, Johann – Höher, Matthias – Kayser, Georg Ulrich – Majer, Joannes – Pollentarius, Nicolaus Mauritius – Putz, Joannes Jacobus Antonius – Schröder, Johann – Seelmann, Christian – Seelmann, Jeremias Christian – Stromayer, Johann Georg
 — ev. gimnázium (Cremnicia schola, iskola) **4625**
 — ld. még névmutató: Pollentarius, Nicolaus Mauritius
 — ferences rendház – ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand – Pollentarius, Nicolaus Mauritius
 — plébániatemplom – ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand
- Körösszeg ld. Keresztzeg
- Kőrös (Körös, Körösiensis; Nagykörös, H)
 — ld. névmutató: Bányai F. Gergely – Kecskeméti Szabó János – Szívós János – Ungvári Gergely – Vári Mihály
- Kőrös (Kirtsch., Kirtschen, Kirschensis, Szászkörös; Küküllőkörös, Curciu, RO)
 — ld. névmutató: Adami, Georgius – Gottzmeister, Joannes
- Kőrös megye (comitatus Crisiensis)
 — ld. még névmutató: Ivanovich, Thomas
- Körtvélyes (Szentmihálykörtvélyes, Gruševo; Hruševe, UA)
 — kiadvány: **Appendix 312, Appendix 313**
- Kőszeg (Koszeg, Kőszeg; H) **4128**
 — ld. még névmutató: Langó Máttyás – Lippóci Miklós – Löhner, Christoph – Szenci Fekete István
- Kővár (Kő-vár, Kövar, Kővár, Kö-vár, Kűvár; Chio-

- ar, RO)
 — ld. névmutató: Teleki Mihály
 Kővárvidék
 — ld. névmutató: Bethlen Miklós
 Kövi (Kameňany, SK)
 — ld. névmutató: Majer, Joannes
 Közép-Szolnok (Közep Szolnok, Külső Szolnok, Külső-Szolnok megye) megye **4461**
 — ld. még névmutató: Szegedi Ferenc Lénárd
 Középfalva (Mittersdorf; Chiuza, RO)
 — ld. még névmutató: Klein, Daniel
 Középorbó ld. Orbó
 Középszolnoki ref. egyházmegye (közép Szolnaki tractus)
 — ld. névmutató: Almási Mihály – Körmendi B. Péter
 Krajna (Carniola) **3904, 3993, 4099, 4392, 4598, 4620**
 — ld. még névmutató: Lipót, I., magyar király
 Kraków ld. Krakó
 Krakó (Kraków; PL)
 — ld. névmutató: Holló Zsigmond, sen. – Kracker, Bernhard – Sappuhn, Georg Heinrich
 — kiadvány: **4114, 4546**
 Kralice (Králice; CZ)
 — kiadvány: **4116, 4288, 4507**
 Kran ld. Karintia
 Kraszna (Karaszna; Crasna, RO)
 — ld. névmutató: Nánási Vas Gábor
 Kraszna megye (Karaszna vármegye)
 — ld. névmutató: Aráczai Hegedüs István
 Kraszna folyó (Karaszna Víz) **4461**
 Krasznahorvát ld. Horvát
 Krasznokvajda (Krasznik-Vajda, Krasznnyik-vajda; H) **4470**
 — ld. még névmutató: Horváth Zsuzsanna – Szikszai Mihály
 Krbava ld. Corbovia
 Kremnica ld. Körmöcbánya
 Kreuzburg (Cruciburg Sil., Sil. Cruc.; Kluczbork, PL)
 — ld. névmutató: Deditius, Joannes – Gdaciua, Christianus
 Križ nad Váhom ld. Szentkereszt
 Krnov ld. Jagerndorf
 Krompach ld. Korompa
 Kron Stadt, Kron-Stadt, Kronstadt, Kron-Städtische Republic ld. Brassó
 Krosno Odrzańskie (Crossensis; PL)
 — ld. névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth
 Krupina ld. Korpona
 Krušovce ld. Koros
 Kréta sziget **3711**
 — ld. még névmutató: Kakavelas, Jeremias
 Krížovany ld. Szentkereszt
 Kulmbach (Culmbachensis Francus; D)
 — ld. névmutató: Gnendel, Michael Francus
 Kulpa-menti végvidék (confinia Cadapiana)
 — ld. névmutató: Erdődy Miklós
 Kulpató ld. Pokupszko
 Kulpin ld. Kőlpény
 Kunosó (Kuneschhau, Kunosvágása; Kunešov, SK)
 — ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand
 Kunosvágása ld. Kunosó
 Kunszentmiklós ld. Szentmiklós
 Kutná Hora ld. Kutná Hora
 Kuttenberg (Kutná Hora; CZ)
 — ld. névmutató: Pressius, Paulus
 Küküllő megye **4061**
 — ld. még névmutató: Czinn, Michael – Kramer, Petrus – Kun István
 Küküllőkörös ld. Körös
 Küküllővár (Cetatea de Baltă; RO) **4621**
 Külső-Szolnok megye ld. Közép-Szolnok megye
 Kürpöd (Kirchberg; Chirpär; RO)
 — ld. névmutató: Dietrich, Georgius
 Kűvár ld. Kővár
 Kys-palugya ld. Palugya
 Kyzd., Kyzdens., Kyzdensis ld. Kézd
 L. ld. Leibic
 L. ld. Léta
 L. ld. Lőcse
 La Verna ld. Alverna
 Lackendorf (Lakfalva, Lakondorffiensis; A)
 — ld. névmutató: Terzteniak, Michael
 Ladány (Ladanyiensis; Püspökladány, H)
 — ld. névmutató: Fülkei, János
 Laibach ld. Ljubljana
 Lak (Lakvár, Öreglak; H) **3751**
 Lakfalva ld. Lackendorf
 Lakondorffiensis ld. Lackendorf
 Lakvár ld. Lak

- Lampert. ld. Oláhpataka
 Langenau (Dłużyna Dolna, PL)
 — ld. névmutató: Kötter, Christoph
 Lapid., Lapiden., Lapidensis, Lapide-Transyl. ld.
 Kóhalom
 Lapis ld. Garad
 Laps (Felső Labsensis, Felső-Laps, Felsőlápos; Łapsze Wyzne, PL)
 — ld. névmutató: Martinovsky, Joannes
 Łapsze Wyzne ld. Laps
 Larissa (GR) **3904**
 Laubán (Lubań, PL)
 — ld. névmutató: Neubarth, Johann
 — kiadvány: **4416, 4433, 4505**
 Lausanne (Lausanna; CH)
 — ld. névmutató: Aples, Joannes Petrus d' – Lausanne, David conte de
 — Academia Lausannae **3939**
 Lausitz (Lusatus) **4458**
 — ld. még névmutató: Hegenitius, Trostfried
 Laxenburg (A) **3712**
 Lázarea ld. Szárhegy
 Legnica ld. Liegnitz
 Leibic (L., Leibicensis, Leibicien., Leibiciensis, Leibitz; Lubica, SK) **3831**
 — ld. még névmutató: Eccard, Abraham – Erythraeus, Joachimus – Gross, Johann – Marci, Joannes – Meisner, Johann Martin – Roth, Laurentius – Serpilus, Samuel
 Leiden (Leyden, Lugd. Batavorum, Lugdunensis, Lugdunum, Lugdunum Batav., Lugdunum Batavorum, Lugdunum-Batavorum, Lugdunum in Batavis; NL) **3714, 3939, Appendix 345**
 — ld. még névmutató: Arroy, Bésian – Bátorkeszi Szegi János – Baumgart, Valentin – Bethlen Miklós – Derecskei Pál – Divéki János – Elsevier – Enyedi István – Felsőbányai D. Péter – Heereboord, Adrian – Hipsted, Johann – Kabai Bodor Gellért – Kovásznai Péter, jun. – Kovásznai I. Péter – Köleséri Sámuel, jun. – Lisznyai Kovács Pál – Luchtmans, Samuel – Medgyesi Mátyás – Mendo, André – Miskolci Csulyak Ferenc – Patai K. István – Pataki Tóth István – Szathmárnémeti Sámuel – Sztalmári Pap János – Szenczi A. Pál – Szentiványi Márkos Dániel – Szepsi Korocz András – Szilágyi Mihály – Szilágyi Tönkö István – Szilágyi Tönkö Márton – Tolnai Szabó Mihály – Zoványi Sámuel – Váraljai Dániel – Vári Mihály
 — egyetem (Lugd. Academia Batava, Lugduno-Batava Academia) **4398** – ld. még névmutató: Almási Mihály – Dobraviczai Miklós – Felvinczi Sándor – Jövedécsi, András – Köleséri Sámuel, jun. – Lisznyai Kovács Pál – Rácböszörményi János – Rozgonyi Mihály – Sárpataki Mihály – Voet, Joannes – Wittich, Christoph
 — kiadvány: **3730, 3804, 4226, 4258, 4464, 4558**
 — ld. még nyomdamutató
 Leipzig ld. Lipcse
 Lelesz (Leles, SK)
 — prépostság – ld. névmutató: Mokcsai András
 Lemanus lacus ld. Genfi tó
 Lengyelország (Pol., Polon., Polonia) **3803, 4099, 4357, 4562**
 — ld. még névmutató: Apafi Mihály, I. – Báthori István – Bobrovnicki, Boguslaus – Hausenka, Jiří – Liefmann, Michael – Lindnerus, Joannes Ernestus – Lubomirski, Stanisław Herakliusz – Rákóczi György, II. – Süssebach, Melchior – Ulászló, IV. – Wiśniowiecki, Michał
 — jezsuita rendtartomány (provinc. Poloniae) – ld. névmutató: Starkowicz, Ludwig
 Leoben (A)
 — ld. névmutató: Balassa Pál
 Leopoldov, Leopoldstadt ld. Újvároska
 Lepoglava (Lepoglaviensis; HR)
 — pálos kolostor (conventus Lepoglaviensis) – ld. névmutató: Kéry János
 Leschkirch, Leschkirchensis, Leschkirchensis ld. Újegyház
 Lesna ld. Leszno
 Lesses (Pulchrummons, Pulchrimons, Pul(chr)imons, Pur., Purimont., Purimontanus, Schönb., Schönberg; Dealu Frumos, RO)
 — ld. névmutató: Conner, Georgius – Jeckelius, Martinus – Jung, Martin – Klein, Joannes – Klein, Martinus – Lang, Paulus – Ohrendius, Jacobus
 Leszno (Lesna, Lesznó, Lissa; PL)
 — ld. névmutató: Heermann, Johann – Kretschmer, Joannes – Süssebach, Melchior
 — kiadvány: **3965, 4064, 4335**
 Léta (L., N. Letensis; Nagyléta, H)
 — ld. névmutató: Sallai H. Pál
 Leucopetra ld. Weissenfels
 Leucorea ld. Wittenberg

- Leutsch., Leutschov., Leütschau, Leutschau, Leutschovia, Leutschovie, Leutschoviensis ld. Lőcse Léva (Leva; Levice, SK)
 — ld. névmutató: Csáky László
 Levice ld. Léva
 Levoča ld. Lőcse
 Lewin Brzeski ld. Löwen
 Leyden ld. Leiden
 Libanus hegység (Libanvs) **3756, 3957, 4063**
 — ld. még incipitmutató: Világnak fiai sokan vélekednek Libanuson termő cédrusfának veleje
 Lidzbark Warmiński ld. Heilsberg
 Liège (B)
 — kiadvány **3706**
 Liegnitz (Legnica; PL)
 — ld. névmutató: Liefmann, Michael
 Lietava (Lietawa, Zsolnalitva; SK)
 — ld. névmutató: Babčáni, Juraj – Zalusky, Stephan
 Linz (A) **3704, 4394**
 — ld. még névmutató: Franzell, Andreas
 Lipcse (Lipchen., Németlipcse, Nemecko-Lupča; Partizánska Lupča, SK)
 — ld. névmutató: Ladiver, Elias, jun.
 Lipcse (Tótlipcse, Tot-Lipsch., Zólyomlipcse; Slovenská Lupča, SK)
 — ld. névmutató: Mrskowicz, Joannes
 Lipcse (Lips., Lipsia, Philuria; Leipzig, D) **3739, 3918**
 — ld. még névmutató: Heiningen, Matthaeus – Kakavelas, Jeremias – Kelp, Martin – Michaelis, Paulus – Pápai Páriz Ferenc
 — egyetem (acad., akadémia) – ld. névmutató: Amman, Paulus – Feller, Joachim – Moebius, Georgius – Pfannenschmied, Peter – Pfautz, Christoph – Rhetter, Franz – Thann, Andreas
 — collegium B. Mariae Virginis – ld. névmutató: Amman, Paulus
 — orvosi kar – ld. névmutató: Welsch, Gottfried
 — kiadvány: **3997, 4088, 4114, 4236, 4258, 4455, 4549**
 — ld. még nyomdamutató
 Lipóc (Lipotz, Lypocz; Steinfurt, A)
 — ld. névmutató: Keczer András, sen. – Keczer Imre – Keczer Sándor
 Lipótvár ld. Újvároska
 Lipotz ld. Lipóc
 Liptó megye (comitatus Liptoviensis, Lipt., Liptov., Liptoviens., Lypt., Lyptov.) **4110**
 — ld. még névmutató: Alodiatoris, Martinus – Caprini, Nicolaus – Illésházy György – Oczo-vinus, Georgius – Okolicsáni János – Petrovicz, Samuel – Pilarik, Esaias – Poloni, Joannes – Serratoris, Samuel – Szentiványi Márton – Vietoris, Matthias (liptói) – Zachemski, Paulus
 Liptói ev. egyházmegye
 — ld. névmutató: Třanovský, Samuel
 Liptószentandrás ld. Szentandrás
 Liptószentmiklós ld. Szentmiklós
 Liptov., Liptoviens., Liptoviensis comitatus ld. Liptó megye
 Liptovská Kokava ld. Kokava
 Liptovská Štiavnica ld. Selmec
 Liptovský Ján ld. Szentiván
 Liptovský Mikuláš ld. Szentmiklós
 Liptovský Ondrej ld. Szentandrás
 Lisnäu ld. Lisznyó
 Lissa ld. Leszno
 Liszka (Olaszliszka, H)
 — iskola (schola) – ld. névmutató: Gönczi Pál
 Lisznyó (Lisnäu, RO)
 — ld. névmutató: Lisznyai Kovács Pál
 Litomyšl (CZ)
 — ld. névmutató: Hausenka Jiří
 Livezile ld. Jád
 Livónia
 — ld. névmutató: Reuter, Johann
 Ljubljana (Laibach; SLO)
 — ld. névmutató: Franzell, Andreas
 Lócsa (Nagylócsa, Nagy-Lowiczensis; Lovča, SK)
 — ld. névmutató: Volávi, Georgius
 Lombardia (Lombardy) **4598**
 Lomnic (Lomnica, Lomnicza, Kakaslomnic; Velká Lomnica, SK)
 — ld. névmutató: Horváth György (pozsonyi kamarai tanácsos)
 London (Londen, Londinum, GB) **4392**
 — ld. még névmutató: Brown, Edward – Carolus I., Stuartus – Köleséri Sámuel, jun. – Oliver, John
 — kiadvány: **3797, 3899, 3993, 4077, 4292, 4305, 4392, 4470, 4598**
 — College of London – ld. még névmutató: Brown, Edward
 — Kön. Engell. Medicinische Gesellschaft in Londen **4620**
 — Royal Society (R. Society) – ld. még névmutató:

- Brown, Edward
— St. Paul's Church-yard (S. Pauls Church-yard) **3904, 4598**
— ld. még nyomdamutató
- Longaevalensis ld. Hosszúaszó
- Lónyabánya (Lovinobaňa, SK)
— ld. névmutató: Majer, Joannes – Mazar, Christophorus
- Lopér (Lopej, SK)
— ld. névmutató: Hanacius, Franciscus – Schlichowinus, Daniel
- Lorenzkirch (D)
— ld. névmutató: Sappuhn, Georg Heinrich
- Loretto (Loretto, A)
— kiadvány **3807**
— ld. még nyomdamutató
- Losonc (Loson., Losoncina, Losoncz; Lučenec, SK)
— ld. névmutató: Bánffy Dénes – Bánffy György – Kántor György (losonci polgár) – Csúzi Cseh, Jakab – Király Mátyás – Tolvay Ferenc – Varsányi Dániel
— ref. gyülekezet (eccles., Helvetica Confession levo keresztyén ecclesia) **4399** – ld. még névmutató: Csúzi Cseh, Jakab
— ref. iskola (Pallas Losoncina, schola Losoncina) – ld. névmutató: Bende János – Bulyoczki, Daniel – Kántor György (lőcsei diák) – Csúzi Cseh, Jakab – Darvas Mihály – Király György – Sas András – Szalai András – Szalontai András – Tolvay Ferenc – Váradi Sámuel, diósgyőri
- Lotharingia **4050**
- Lovasberény (H)
— ld. névmutató: Bársony György
- Lovča ld. Lócsa
- Lovinobaňa ld. Lónyabánya
- Low-Countries ld. Németalföld
- Loyola (E)
— ld. névmutató: Ignatius de Loyola, Sanctus
- Lőcse (L., Leutsch., Leutschov., Leütschau, Leutschau, Leutschov., Leutschovia, Leutschovie, Leutschovien., Leutschoviensis, Lőtse; Levoča, SK) **3731, 3749, 3826, 3847, 3907, 3968, 4029, 4030, 4031, 4034, 4035, 4258, 4259, 4260, 4262, 4263, 4426, 4476, 4545, 4600, 4601, Appendix 284**
— ld. még névmutató: Adami, Martin, sen. – Balogh, Bálint – Bestercz, Johann. David – Brewer, Samuel – Brichenzweig, Johann – Bubenka, Jonas – Corvath, Joannes – Dubovszky, Martin – Faschang, Andreas – Frölich, Joannes – Frölich, Matthias – Graff, Jacobus – Gyirva Vencel – Hain, Kaspar – Hirsch, Gregorius – Humeník, Joannes – Kalna, Joannes – Kimmel, Johann – Klein, Valentin – Kopeczky Mihály – Kretschmer, Ephraim – Kretschmer, Joannes – Kulmann, Michael – Lan., Laurentius – Lazari, Augustin – Lednický, Jeremiáš – Molcsai Miklós – Mrskowicz, Georgius – Neubauer Joannes – Pfannschmied, Daniel – Regis, Simon – Roth, Melchior – Röser, Jakob – Sagittarius, Johann – Scherffenberg, Friedrich Sigismund – Schwab, Joannes – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Seelmann, Christian – Seelmann, Peter Theodor – Sinapius-Horčíčka, Daniel – Spilenberger David, sen. – Stephanides, Matthias – Thann, Andreas – Thököly Imre – Thököly István – Wachsmann, Joannes – Wachsmann, Sigismundus – Wayda, Joannes
— ev. gimnázium (evangélikus iskola, gymnasii stat. Evang., Gymnasium ... Civitatis Leutschoviensis, L. g., L.s., Leutschoviense Gymnasium, lyceum,) **3741, 3819, 3826, 3837, 3841, 3843, 3910, 4426** – ld. még névmutató: Abschein, Jacobus – Adleff, Valentinus – Bankovitz, Joannes – Bestercz, Johann David – Buchner, Elias – Cilikius, Joannes – Czekelius, Michael – Davidis, Joannes – Deditius, Joannes – Erythraeus, Joachimus – Fabri, Georgius – Faschang, Andreas – Felicides, Jonaš – Fidicinis, Georg – Fontanus, Daniel – Frölich, Joannes – Frölich, Theophilus Martinus – Gdacijs, Christianus – Gosnovicer, Casparus – Gross, Valentinus – Hain, Kaspar – Hessler, Melchior – Jacobi, Tobias – Johanni, Thomas – Kalna, Joannes – Kretschmer, Ephraim – Kretschmer Joannes – Kunzman, Samuel – Lan., Laurentius – Lednický, Jeremiáš – Melzelius, Joannes – Mevius, Andreas – Molcsai Miklós – Neubauer, Joannes – Niclas, Joannes – Petrik, Joannes – Pomarius, Samuel – Raduchus, Leonhardus – Reguli, Nicolaus – Roth, Johann (vávaljai) – Roth, Melchior – Röser, Jakob – Schmal, Andreas – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Seelmann, Christian – Seelmann, Jeremias Christian – Stephani, Matthaes (bélabányai) – Stupizkij, Moyses – Vesperini, Paulus – Wentzel, Michael – Wilimowski, Mauritius Ludovicus –

- Zachemski, Paulus
 — ev. gyülekezet (eccl.) – ld. még névmutató: Adami, Martin, sen. – Lazari, Augustin – Seelmann, Christian
- jezsuita gimnázium (Leuchovia gymnasium Societatis Jesu) **Appendix 318** – ld. még névmutató: Markievicz, Jacobus
- jezsuita konviktus – ld. névmutató: Pethó István
- kiadvány: **3697, 3699, 3708, 3713, 3717, 3724, 3729, 3732, 3735, 3739, 3747, 3782, 3805, 3814, 3816, 3817, 3819, 3824, 3825, 3830, 3832, 3833, 3838, 3849, 3888, 3889, 3890, 3905, 3910, 3911, 3915, 3918, 3920, 3935, 3947, 3947, 3953, 3956, 3957, 3967, 3968, 3969, 3970, 3971, 3972, 3973, 3982, 3986, 4006, 4009, 4018, 4019, 4025, 4026, 4027, 4028, 4029, 4030, 4031, 4033, 4034, 4035, 4048, 4055, 4063, 4076, 4080, 4082, 4083, 4084, 4085, 4087, 4088, 4089, 4092, 4105, 4110, 4134, 4140, 4143, 4144, 4147, 4148, 4150, 4160, 4162, 4179, 4191, 4195, 4196, 4197, 4198, 4219, 4227, 4229, 4255, 4256, 4257, 4262, 4264, 4281, 4293, 4294, 4299, 4314, 4315, 4316, 4317, 4319, 4328, 4337, 4344, 4350, 4353, 4360, 4361, 4363, 4365, 4365A, 4367, 4368, 4415, 4418, 4419, 4422, 4427, 4430, 4431, 4432, 4433, 4447, 4452, 4467, 4478, 4481, 4482, 4485, 4487, 4489, 4490, 4494, 4496, 4502, 4505, 4511, 4541, 4543, 4544, 4546, 4550, 4573, 4576, 4580, 4599, 4600, 4602, 4603, 4605, 4611, 4617, 4890, Appendix 293, Appendix 314, Appendix 317, Appendix 347, Appendix 342, Appendix 346**
- német ev. főtemplom (Pfarr-Kirche) – ld. névmutató: Lazari, Augustin – Adami, Martin, sen.
- szlovák gyülekezet (Leutschoviensis ecclesia Slavon.) – ld. névmutató: Sinapius–Horčička, Daniel
- ld. még nyomdamutató
- Lök (Tiszalök, H)
- ref. gyülekezet (eklézsia) – ld. névmutató: Csernátoni János
- Lótse ld. Lócse
- Lövő (Németlövő, Sicz; Deutsch Schützen, A)
 — kiadvány **3697, 4082**
- Löwen (Lewin Brzeski, PL)
 — ld. névmutató: Pilárik, Štefan
- Lubań ld. Laubán
- Lubica ld. Leibic
- Lubló (Lublyo; Stará Lubovňa, SK) **3708, 3735, 3825, 3830, 3947**
 — ld. még névmutató: Jordan, Georgius – Jordan, Hermolaus – Klesch, Daniel – Lubomirski, Stanislaw Herakliusz – Schnell, Valentin – Szegedi Ferenc Lénárd – Tworziansky, Jan Stanislaw
- Lučenec ld. Losonc
- Lúčky ld. Lucska
- Lucska (Honneshau, Jánosrét; Lúčky, SK)
 — ld. névmutató: Albrecht, Ferdinand
- Luczen ld. Lützen
- Ludas (Ludosinus, Nagyludas; Ludoș, RO)
 — ld. névmutató: Barth, Matthaeus
- Ludoș ld. Ludas
- Lugd. Batavorum ld. Leiden
- Lugdunensis, Lugdunum, Lugdunum-Batavorum, Lugdunum Batav., Lugdunum Batavorum, Lugdunum in Batavis ld. Leiden
- Lukafalva (Gyöngyöshermán, H)
 — ld. névmutató: Szarka Gáspár
- Lunaeburg ld. Lüneburg
- Lusatia, Lusatus ld. Lausitz
- Lusatia inferior ld. Niederlausitz
- Lusatia superior ld. Oberlausitz
- Lusławicé (PL)
 — ld. névmutató: Baumgart, Valentin
- Luxemburg (Luxembourg; L)
 — ld. névmutató: Landres, Joannes de – Misch, Joannes
 — kiadvány: **4443**
- Lübben (D)
 — ld. még névmutató: Agricola, Johann **4029**
- Lübeck (D)
 — kiadvány: **4236**
- Lüneburg (Lunaeburg, Lünenb.; D)
 — ld. névmutató: Anton Ulrich von Braunschweig-Lüneburg – Rudolf August von Braunschweig-Lüneburg – Sagittarius, Caspar
- Lüttich ld. Liège
- Lützen (Luczen; D)
 — ld. névmutató: Gustavus Adolphus
- Lvdosinvs ld. Ludas
- Lyon (F)
 — kiadvány: **3756, 4088, 4397, Appendix 315**
- Lypocz ld. Lipóc
- Lypt., Lyptov. ld. Liptó megye

- M. ld. Margitta
 M. ld. Megyaszó
 M. ld. Mosóc
 M. Vásárhely ld. Vásárhely
 Macedonia (Macedoine, Macedonien) **3904, 3993, 4392, 4598, 4620**
 Machaloviensis ld. Mahálfalva
 Mád (Madiensis; H)
 — ld. névmutató: Rimaszombati János – Szendrei Ferenc – Szunyoghy György – Tolnai Szabó Mihály
 Máda (Mada; RO)
 — ld. névmutató: Barsi János
 Madiensis ld. Mád
 Magasmajtény ld. Hrusó
 Magdeburg (Parthenopolis; D) **3812**
 — ld. még névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth – Christian Wilhelm
 Magyar Királyi Kamara ld. Pozsony
 Magyar Ország Részei, Magyar-ország részei ld. Partium
 Magyarbród (Magyarbrod; Uherský Brod, CZ)
 — ld. névmutató: Pressius, Paulus
 Magyargyerőmonostor ld. Gyerőmonostor
 Magyarjakabfalva ld. Jakabfalva
 Magyarókerék ld. Monyorókerék
 Magyarországi részek ld. Partium
 Magyaróvár ld. Óvár
 Magyarrégen ld. Régen
 Mahálfalva (Machaloviensis; Machalovce, SK)
 — ld. névmutató: Király László – Király Sámuel
 Mainz (Moguntia, Moguntinus; D) **3702**
 — ld. még névmutató: Schönborn, Johann Philipp – Volusius, Adolph Gottfried
 — kiadvány: **3702, 3982, 4035, Appendix 287**
 Makedón királyság (Graeco-Macedonica monarchia) **4297, 4464**
 Malé Bivoce ld. Kisbiróc
 Malomvíz (Malom-víz, Malomviz; Râu de Mori, RO)
 — ld. névmutató: Kendeffy Gábor – Kendeffy János
 Málta
 — ld. névmutató: Kollonich, Leopold
 Mánástireni ld. Gyerőmonostor
 Mansfeld grófság (comitatus Mansfeldensis)
 — ld. névmutató: Kegel, Philipp
 Manvers (Wath upon Dearne, GB)
 — ld. névmutató: Pierrepont, Henry
 Mara-maros comitatus ld. Máramaros megye
 Mára (bibl.) **4015**
 Máramaros megye (comitatus Maramarosiensis, Mara-maros, Maramoros) **4520, Appendix 313**
 — ld. még névmutató: Bethlen Miklós – Teleki Mihály
 — ortodox egyház **Appendix 312**
 Marburg (D)
 — egyetem – ld. névmutató: Dálnoki Nagy János – Finck, Kaspar – Kállai Kopis János – Pápai Páriz Ferenc
 Marc. ld. Márkusfalva
 Marca et Ravensburg, Marca Ravensburg ld. Mark und Ravensburg
 Marca Trevisana ld. Treviso örgrófság
 Marcksch., Marckschelk, Marckschelkensis ld. Selyk
 Marckt Rosen-Au ld. Rozsnyó, RO
 Margitta (M., Margita, Margitensis; Marghita, RO)
 — ld. névmutató: Béltéki János – Kállai Kopis János – Losonczy István (megh. 1681 előtt)
 — zsinat **4401**
 Máriacell (Zell; Mariazell, A) **3883**
 Máriavölgy (Tallensis; Marianka, SK)
 — pálos kolostor (conventus Tallensis ordinis S. Pauli primi eremite) **Appendix 282, Appendix 288, Appendix 289**
 Mariazell ld. Máriacell
 Mark und Ravensburg (Marca et Ravensburg, Marca Ravensburg)
 — ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld
 Marktschelken ld. Selyk
 Márkusfalva (Marc., Markusfalvensis; Markušovce, SK)
 — ld. névmutató: Cassius, Blasius – Garay Pál
 Maroscsapó ld. Csapó
 Marosvásárhely ld. Vásárhely
 Márpod (Marpodino-Trans.; Marpod, RO)
 — ld. névmutató: Lang, Daniel
 Mart., Martin., Martinian. ld. Mártonfalva
 Mártonfalva (Mart., Martin., Martinian.; Metiş, RO)

- ld. névmutató: Mildt, Joannes – Schenkerus Georgius – Schobelius Joannes – Sosterus, Martinus – Theilesius, Georgius
- Matejovce ld. Mateóc
- Mateóc (Matth. Vill., Matthaei-Villanus, Matthaeo.; Matejovce, SK)
- ld. névmutató: Heutsch, Philipp, jun. – Klesch Christoph – Langsfeld, Christianus – Lani, Paulus
- Mátyásfalva ld. Mutyova
- Mauritania **4201**
- Meaux (F)
- ld. névmutató: Bossuet, Jacques Bènigne
- Meburgensis ld. Bene
- Mechelsdorff ld. Vessző
- Mecklenburg
- ld. névmutató: Höffer, Johann Cyriacus
- Med. ld. Medgyes
- Méd-Perzsa birodalom (Medeo-Persica monarchia, Medo-Persica monarchia) **4297, 4464**
- ld. még névmutató: Cyrus
- Medgyaszó ld. Megyaszó
- Medgyes (Med., Mediensis, Mediess; Mediaș, RO)
- ld. névmutató: Auner, Joannes – Axmannus, Petrus – Binder, Petrus – Czekelius, Franciscus – Goldschmid, Georgius – Goldschmid, Stephanus – Hann, Stephanus – Herrmann, Petrus – Kauffmann, Joannes – Keszler, Michael – Klausenburger Mihály – Krausz, Michael – Miles, Matthias – Mollerus, Gallus – Pancratius, Michael – Schneider, Joannes – Sifft, Joannes – Stampff, Michael – Thinner, Matthaeus – Wagner, Laurentius
- Medieșu Aurit ld. Meggyes
- Medo-Persica monarchia ld. Méd-Perzsa birodalom
- Megyaszó (M., Medgyaszó, Megyaszó; H) **4463, 4470**
- ref. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Somosi Petkó János
- Megyer (Nagy-megyer; Velký Meder, SK)
- ld. névmutató: Keresztesi Sámuel
- Meggyes (Medgyes, Aranyosmeggyes; Medieșu Aurit, RO)
- ld. névmutató: Mednyánszky Ferenc – Mednyánszky János
- Meissen (Mísn., Misnia; D)
- ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen
- Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Geyer, Johann Christopher – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld – Sappuhn, Georg Heinrich
- Meliata ld. Melléte
- Mell. ld. Hermány
- Melléte (Mellethe; Meliata, SK)
- ld. névmutató: Barna de Mellethe, Georgius
- Mellimontanus ld. Hermány
- Melnik (Mělník, CZ)
- ld. névmutató: Horčický, Jakub z Tepence
- Ménhárd (Menhard, Menhardens., Menhardensis, Menhardum; Vrbov, SK) **3909**
- ld. még névmutató: Heutsch, Philipp
- Menyő (Menyö; Mineu, RO)
- ld. névmutató: Tolvay Ferenc
- Mercheașa ld. Mirkvásár
- Mercuriensis ld. Szeredahely
- Mese (Meschendorssensis[!]; Meşendorf, RO)
- ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Victoris, Georgius
- Mețiș ld. Mártonfalva
- Mező örs, Mezőörs ld. Őrs
- Mezőszava ld. Szava
- Mezőtúr ld. Túr
- Micăsasa ld. Mikeszásza
- Michaelis-Villanus ld. Strázsza
- Michaelismontanus ld. Disznód
- Miercurea Sibiului ld. Szeredahely
- Mikepércs (H)
- ld. névmutató: Tatai P. Mihály
- Mikeszásza (Fegendorff; Micăsasa, RO)
- ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Mätzius, Andreas
- Mikháza (Călugăreni, RO)
- ferences kolostor **4063** – ld. még névmutató: Dóczy Imre – Kájoni János – Újfalvi Béla
- Miklóstelke (Closdorffensis; Cloaşterf, RO)
- ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Schuler Georgius
- Mikolapatak (Văleni, RO) **4520**
- Milánó (I)
- kiadvány: **3807, Appendix 276**
- Mindal ld. Minden
- Minden (Minda)

- ld. névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth
Mindszent (Szepesmindszent; Bijacovce, SK)
— ld. névmutató: Horanszki, Samuel
Mine-Towns in Hungary ld. Bányavárosok
Mineu ld. Menyő
Mirkvásár (Streitford, Streitford.; Mercheaşa, RO)
— ld. névmutató: Jobi, Michael
— ev. iskola (schol.) – ld. névmutató: Frank, Stephanus
Miskolc (Miskólcz; H)
— ld. névmutató: Diószegi Sámuel – Köpeczi Balázs – Szentmihályi András
Miskolctapolca ld. Tapolca
Miskólcz ld. Miskolc
Misn., Misnia ld. Meissen
Misztótfalu (Tótfalu; Tăuții-Măgherauş, RO)
— ld. névmutató: Tótfalusi Kis Miklós
Mittersdorf ld. Középfalva
Mníšek nad Hnilcom ld. Remete
Mocsa (H)
— ld. névmutató: Szombati K. István
Modena (I) **3918**
— ld. névmutató: Manni, Giovanni Battista
Modorfalva (Moderdorf, Modordorf, Vágmagyarád; Modranka, SK) **3851, 4042, 4203**
Modor (Modr., Modrens., Modrensis; Modra, SK)
— ld. névmutató: Sonntag, Johann – Thedi, Joannes – Vörös Bálint
— ev. gimnázium (ludus) – ld. névmutató: Davidis, Paulus – Ketschau, Jacobus – Ketschau, Joannes – Ritthaler, Michael – Vörös Bálint
Modranka ld. Modorfalva
Modrens., Modrensis ld. Modor
Moguntia, Moguntinus ld. Mainz
Mohács (Mohacs; H) **3855**
Molsdorf (Mohldorff; Erfurt, D)
— ld. névmutató: Weller, Jacob
Moldava nad Bodvou ld. Szepsi
Mompelgard ld. Montbéliard
Monachium ld. München
Monasterium Westphalorum ld. Münster
Montbéliard (Mompelgard; F)
— ld. névmutató: Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart – Ludwig von Württemberg – Maximilian, Herzog von Württemberg
Monostor (Colosmonostoriensis, Kolozsmonostor; Cluj-Mănăştur, RO) **4068**
— ld. még névmutató: Derkay György
— jezsuita gimnázium (gymnasium Colosmonostoriense Romano-catholicum) **4306** – ld. még névmutató: Almádi András – Balog Mihály – Becze István – Bodonyi György – Conrad, Demetrius – Csáky Gábor – Csáky István, jun. – Csáky Miklós – Endes, Joannes – Felvinczi József – Ferenczi Ferenc – Fodor, Joannes (tanuló) – Gáspárfi István – Harkályi Gergely – Havaselvi István – Incze Tamás – Jékei Péter – Kapi György – Kerekes János – Lakatos, Franciscus – Lászlófi, András – Lugosi Ferenc – Lugosi István – Mártonfi István – Mikes, Mihály – Mikó Gábor – Mikola János – Mikola László – Miksa, Stephanus – Molnár István – Olosz, Nicolaus – Perényi Gábor – Perényi Miklós – Sales, Sigmundus – Scaevola, Michael – Somai János – Süket András – Szabó Pál (kolozsmonostori diák) – Szentimrei Tamás – Szentsimoni János – Torma Miklós – Tót István – Vargyas András
Monoszló (Monozlo, Mons Claudii; H)
— ld. névmutató: Erdődy Kristóf – Erdődy Miklós – Erdődy Sándor
Montis Georgii ld. Szentgyörgy
Montium ducatus ld. Jülich-Kleve-Berg hercegség
Montserrat (Seiratom)
— ld. incipitmutató: Sietséggel Seiratomban
Monyorókerék (Magyarókerék; Eberau, A)
— ld. névmutató: Erdődy Miklós – Erdődy Sándor
Morvaország (Mähren, Moravia, Moravus, Morawský, Morva őgrófság) **4099, 4327, 4331, 4391, 4448, 4458, 4506, 4624, 4628**
— ld. még névmutató: Hanacius, Franciscus – Johannides, Venceslaus – Kubica, Johannes Wenceslaus – Lienperger, Wenceslaus – Melander, Samuel – Müller, Nicolaus – Nera, Daniel – Pressius, Paulus – Wolf, Martin
Moschoviensis ld. Mosóc
Moşna ld. Muzsna
Mosóc (M., Moschoviensis; Mošovce, SK)
— ld. névmutató: Hagara, Zacharias – Institoris, Michael – Mercator, Valentinus
Mosenmagyaróvár ld. Óvár
Mosonszentmiklós ld. Szentmiklós
Mošovce ld. Mosóc
Mótová ld. Mutyova
Munkács (Munkacz; Mukacsevo, UA) **3833, 4322, 4364, 4475**

- ld. még névmutató: Báthori Zsófia – Görcsöni Ambrus – Ordódy János – Rákóczi Ferenc, II. – Teremi P. István – Thököly Imre – Vári Mihály – Zrínyi Ilona
- Munténia
— ld. névmutató: Kakavelas, Jeremias
- Muotova ld. Mutyova
- Muraköz
— ld. névmutató: Batthyány István
- Murány (Muránsky hrad, SK)
— ld. névmutató: Tolvay Ferenc
- Muraszombat (Murska Sobota, SLO)
— ld. névmutató: Lippóci Miklós
- Musay ld. Muzsaj
- Musch., Muschn., Muschnen., Musna ld. Muzsna
- Mutyova (Mátyásfalva, Muotova; Môtová, SK)
— ld. névmutató: Platani, Paulus
- Muzsaj (Musay; Rőjtökmuzsaj, H)
— ld. névmutató: Vitnyédi István
- Muzsna (Musch., Muschn., Muschnen., Musna, Mvschn., Szászmuzsna; Moșna, RO)
— ld. névmutató: Both, Georgius – Euser, Michael – Kelp, Martin – Schönauer, Joannes
- Mühlberg (D)
— ld. névmutató: Zabeler, Jakob
- München (Monachium; D)
— ld. névmutató: Ferdinand Maria von Bayern – Mirnyik, Thomas – Rauch, Sebastian – Szentiványi Márton
- kiadvány: **3807, 3989, 4211, 4435, 4445, 4563, Appendix 339, Appendix 346**
- Münster (Monasterium Westphalorum; D)
— ld. névmutató: Wittfelt, Petrus
- kiadvány: **3718**
- Mvschn. ld. Muzsna
- N. ld. Besztercebánya
N. ld. Nagybánya
N. Bajom ld. Bajom
N. Enyediensis ld. Enyed
N. Letensis ld. Léta
N.-szombat ld. Nagyszombat
- Nádpatak (Rohrb., Rohrbachen., Rohrbachino-Trans.; Rodbav, RO)
— ld. névmutató: Bock, Stephanus, nádpataki – Sartoris, Matthias
- Nádudvar (Nadudv.; H)
— ld. névmutató: Nádudvari Péter – Tolnai Szabó Mihály
- Nagy-Apold ld. Apold
- Nagy-bajom, Nagy Bajon ld. Bajom
- Nagy-Bánya ld. Nagybánya
- Nagy Bossan ld. Bossány
- Nagy Ecs ld. Écs
- Nagy-ekemezőensis ld. Ekemező
- Nagy-Enyed, Nagy Enyedinum ld. Enyed
- Nagy Falva ld. Nagyfalva
- Nagy-Lowiczensis ld. Lócsa
- Nagy-megyer ld. Megyer
- Nagy Saáros ld. Sáros
- Nagy-Schenk., Nagy-Schenkensis, Nagy Sink ld. Sink
- Nagy Szalatnensis ld. Szalatna
- „Nagy-Szeben” kiadvány **Appendix 333**
- Nagy-Szelmeccziensis ld. Selmec
- Nagy-Szolcsaniensis ld. Szolcsány
- Nagy-Szombath ld. Nagyszombat
- Nagy-szólós ld. Szőlós
- Nagy-Tapolcsaniensis ld. Tapolcsány
- Nagyapold ld. Apold
- Nagybajon, Nagybajom ld. Bajom
- Nagybánya (N., Nagy-Bánya, Rivulina; Baia Mare, RO) **3782, 3880, 4078, 4354**
- ld. még névmutató: Enyedi István, sen. – Kabai Bodor Gellért – Szántai Mihály – Szendrei Ferenc – Szepsi Korocz András – Tótfalusi Kis Miklós
- Szent Miklós ispotály – ld. névmutató: Enyedi János ref. lelkész
- Nagybaromlak ld. Baromlaka
- Nagybossány ld. Bossány
- Nagyborove ld. Borova
- Nagycsűr ld. Csűr
- Nagydisznód ld. Disznód
- Nagyécs ld. Écs
- Nagyecsed ld. Ecsed
- Nagyekemező ld. Ekemező
- Nagyenyed ld. Enyed
- Nagyfalva (Szilágynagyfalva, Szilágyban Nagy Falva; Nușfalău, RO)
— ld. névmutató: Oroszi Péter – Marosi István
- Nagyfalva (Apanagyfalva, Apa-Nagy-Falva, Apanagyfalva; Nușeni, RO)
— ld. névmutató: Apafi Miklós

- Nagyhalász ld. Halász
 Nagyhorreanus ld. Csűr
 Nagykanizsa ld. Kanizsa
 Nagykároly ld. Károly
 Nagykér ld. Kér
 Nagykőrös ld. Kőrös
 Nagyléta ld. Léta
 Nagylócsa ld. Lócsa
 Nagyőr ld. Sztráska
 Nagyréde ld. Réde
 Nagysajó ld. Sajó
 Nagysáros ld. Sáros
 Nagyselmec ld. Selmec
 Nagyselyk ld. Selyk
 Nagysink ld. Sink
 Nagysink szék
 — ld. névmutató: Müller, Georg
 Nagyszalatna ld. Szalatna
 Nagyszalonta ld. Szalonta
 Nagyszeben ld. Szeben
 Nagyszekeres ld. Szekeres
 Nagyszombat (N.-szombat, Nagy-Szombat, Nagy-Szombath, Tirnavia, Tirnaviensis, Tirnav, Tyr., Tyrn., Tyrnav, Tyrnavia, Tyrnaviensis; Trnava, SK) **3755, 3785, 3923, 3977 3983, 4025, 4035A, 4038, 4039, 4042, 4049, 4050, 4051, 4099, 4152, 4158, 4203, 4266, 4273, 4318, 4327, 4371, 4373, 4375, 4376, 4380, 4382, 4415, 4435, 4441, 4442, 4443, 4445, 4501, 4511, 4599, Appendix 280, Appendix 286, Appendix 287, Appendix 294, Appendix 295, Appendix 301, Appendix 302, Appendix 320, Appendix 321, Appendix 335, Appendix 339, Appendix 340, Appendix 348, Appendix 346**
 — ld. még névmutató: Balassa Pál – Balogh Bálint – Bársony György – Batthyany István – Bedits, Stephanus – Berzeviczy Henrik – Blaskovity, Adam Martin – Bossányi, Martinus – Csallóközi András – Cseles Márton – Csernyánszky, Joannes – Csete István – Daneczki György – Dauth, Stephanus – Derkay György – Domániszky, Joannes – Dreyling, Joannes – Dubniczi, Joannes – Emödi István László – Fischer, Matthias – Franzell, Andreas – Gribóczy Mihály – Guariant, Felicianus – Hevenesi László Alajos – Homonnai Drugeth Zsigmond József – Illyés András – Jaklin Balázs – Kájoni János – Kellio, Nicolaus – Kereskényi István – Kinig, Joannes – Kiss Imre – Klobucnik, Paulus – Koller, Franciscus – Kószeghy Simon Zsigmond – Kürtösy András – Langó Mátyás – Letenyei Pál – Lienperger, Wenceslaus – Martinovsky, Joannes – Meislseider, Ferdinand – Mikusovicz, Franciscus – Mírnyk, Thomas – Némethi János – Nyilas Imre – Ordódy János – Otrókocsi Főriss Ferenc – Pákay János – Palchich, Franciscus – Pereszlényi Pál – Pesty János Ignác – Pethő István – Pongrácz Imre József – Révay János Farkas – Rietmiller, Matthias – Sándor Béla – Schretter, Karl – Sirchicz István – Srnensky, Matthias – Szarka Gáspár – Szegedi Ferenc – Szegedi Ferenc Lénárd – Szegedi János – Szenczi A. Pál – Szentiványi László Ignác – Szentiványi Márton – Szily András – Szluka, Andreas – Szunyoghy György – Telekesi István – Ther Portten, Johann Daniel – Thököly Imre – Tyukodi György – Viszocsáni Ferenc
 — Agonia Christi társulat – ld. névmutató: Kubica, Joannes Wenceslaus
 — Akadémiai nyomda (Academiae Tyrnaviensis typographia, nagyszombati egyetemi nyomda, Typographia Archi-episc. Acad. Tyrnaviensis, Tyrnaviensis archi-episcopalis Societatis Jesu universitatis typographia, Tyrnaviensis typographia Societatis Jesu, Universitatis Tyrnaviensis Typographia) **3760, 3777 Appendix 287**
 — ld. még nyomdamutató, ld. még névmutató: Ivul, Gabriel – Kollonich, Leopold – Rietmiller, Matthias – Srnensky, Matthias – Ther Portten, Johann Daniel – Thomas, Martin – Wanschleb, Johann Georg – Zerweg, Johann Gregor
 — convictus nobilium (conv. nobil., nemesi konviktus) **4499** – ld. még névmutató: Ábrahámfi János – Baczkó Menyhért – Benchich, Joannes – Bohus, Andreas – Dévai János – Gusich, Nicolaus – Kollais, Franciscus – Koller, Joannes – Kürtösy Ferenc – Madocsáni Imre – Madocsáni András – Madocsáni János – Mednyánszky Ferenc – Mednyánszky János – Motko, Franciscus – Nemanich, Balthasar – Nyilas Imre – Ordódy János – Papp Ferenc – Podhoránszky, Franciscus – Ravasz István – Raymann, Georgius – Tarnóczy Mihály
 — Nagyszombat egyetem (Academia Tirnaviensis Regni Hungariae, Academia Tyrnaviensis, archi-episcopalis vniversitas, archiepiscopalis Uni-

versitas Tyrnaviensis, Athaeneum Tyrnaviense, Erz-Bischoffliche Universität, ertz-bischöffliche Universität zu Tyrnau, Nagy-szombati Academia, nagyszombati jezsuita egyetem, nagyszombati jezsuita kollégium, Tyrnaviensis universis, universitas Tyrnaviensis Societatis Jesu) **3750, 3752, 3754, 3755, 3757, 3853, 3855, 3858, 3922, 3923, 3984, 3985, 3989, 4040, 4050, 4051, 4097, 4099, 4153, 4155, 4158, 4199, 4203, 4267, 4269, 4271, 4318, 4323, 4372, 4373, 4378, 4438, 4444, 4499, Appendix 302** – ld. még névmutató: Bánki János (nagyszombati professzor) – Benchich, Joannes – Collat, Stephanus – Csernyánszky, Joannes – Dubravec, Paulus – Erdődy Ferenc – Gribóczi Mihály – Hohol, Georgius – Homonnai Drugeth Bálint – Hunyadi László – Janovich György – Jarij, Georgius Christophorus – Kada Ferenc – Kéry Miklós – Klobucsnik, Paulus – Kosztolányi Gábor – Mangen, Karl – Meleghi Ferenc – Misch, Joannes – Motsch, Georgius – Nemanich, Balthasar – Nexinger, Johann – Nyilas Imre – Pákay János – Pálffy Ferdinánd – Pethő István – Rényes István – Schretter, Karl – Simonyi János – Szily Gábor – Szluka, Andreas – Szentiványi Márton – Szenttamásy Máté – Szily Gábor – Szőlősy Benedek – Szunyogh Ferenc – Topos Ferenc – Valesius, Antonius – Verebéli Mihály – Zanger, Joannes – Zavatkay György

— egyetemes szeminárium (coll. gener. cleri regni Hung., collegium generale cleri regni Hung., collegium Rubrorum) – ld. még névmutató: Dauth, Stephanus – Domanisai, Joannes – Gál Ádám – Kéry Miklós – Kürtösy András – Rényes István

— jogi kar **3853**

— facultas linguarum, grammatikai osztály – ld. még névmutató: Ricsánszky, Tobias

— facultas linguarum, poétikai osztály (humanitas academica, humanista osztály, Poesis, poétikai osztály) **3750, 3752, 3858, 3924, 3981, 3985, 4037, 4040, 4097, 4153, 4199, 4267, 4320, 4378** – ld. még névmutató: Ábrahámfi János – Álló Imre – Apponyi Imre – Apponyi Miklós – Apponyi Tamás – Balassa Pál – Bercsényi Miklós – Berényi György Zsigmond – Berényi Pál – Berthóty

István – Berzeviczy Henrik – Bohus, Andreas – Bokros Sándor – Daneczki György – Dersffy Ádám – Eszterházy Antal Pál – Eszterházy István – Farkas Ádám – Forgách Ádám – Galas, Matthias – Harter, Michael – Hauer Ferenc – Hölgy, Joannes – Hunyadi Mihály – Jambrekovich, Matthias – Janczovith, Joannes – Jászai György – Joob, Stephanus – Jursa, Jacobus – Kajali Ferenc – König, Joannes – Koháry Gábor – Koháry János – Kollais, Franciscus – Kossovicz, Ferdinandus – Kürtösy Ferenc – Kürtösy István – Landovics György – Lidl, Joannes – Loretis, Ferdinandus de – Lusensky, Franciscus – Madocsáni András – Madocsáni János – Mednyánszky Ferenc – Mednyánszky János – Mertz, Maximilianus – Mirnyk, Thomas – Mokos István – Nagy Zsigmond – Nedeckzi, Alexander – Pesthi András – Pontel Mihály – Posh, Franciscus Xaverius – Ravasz István – Raymann, Georgius – Ripstain, Ladislaus – Sándor Béla – Schlosperg, Franciscus – Schretter Karl – Somorjai János – Spáczay István – Székely Ferenc (nagyszombati diák) – Tarnóczy Mihály – Thuroczi István – Váli Ferenc János – Vattay Alajos Ferenc – Wohl-muth, Ignatius Michael – Zsemberi György

— facultas philosophica (bölcészeti kar, facultas philosophica, filozófiai kar) **3853, 4090, 4199** – ld. még névmutató: Berzeviczy Henrik – Kéry Miklós – Koronthaly, Sigmundus – Mangen, Karl

— facultas rhetorica (eloquentiae academ., facultas oratoria, retorika osztály, rhetores Tyrnaviensis, Svada in florenti Vngara academia Tyrnaviensis Eloquentia, Tyrnaviensis rhetorica, Tyrnaviensis rhetores academici) **3754, 3923, 3981, 4050, 4090, 4155, 4203, 4271, 4323, 4373, 4373, 4444** – ld. még névmutató: Álló Ferenc – Álló Imre – Almásy Ádám – Baczkó Menyhért – Balassa Pál – Berényi György Zsigmond – Berényi (Berényi) Pál – Bossányi Miklós – Bozsoki Pál – Bozsoki István – Bohus, Andreas – Csete István – Daneczki György – Dévai János – Dvornikovich, Joannes Emericus – Éliási György – Gusich, Nicolaus – Hlado, Joannes – Holdt, Gotthardus – Hollovich,

- Michael – Homonnai Drugeth Zsigmond – Horváth Mihály – Jari, Wolfgangus Sigismundus – Kazinczy András – Kinig, Joannes – Koháry Gábor – Koháry János – Koller, Joannes – Kolossy György – Konkoly László – Korotnoki, Samuel – Kossovicz, Ferdinandus – Krisenperger, Franciscus – Kürtösy István – Kvassay István – Langó Mátyás – Lippay Kristóf – Madocsáni András – Maholányi Mihály – Majthényi Farkas – Markievicz, Jacobus – Marsovski, Casparus – Mednyánszky Jónás – Mokos István – Nagy Zsigmond – Nexinger, Johann – Niczky, Alexander – Ordódy János – Papp Ferenc György – Podhoránszky, Franciscus – Rebenik, Georgius – Sándor Béla – Schezer, Urban – Zsemberi László György – Szmerttnik, Emericus – Szőlősi János (nagyszombati diák) – Szegedi, Ferenc – Szörényi Sándor – Szunyog Pál – Temérdek ferenc – Thedi, Joannes – Trungel, Joannes – Újhelyi András – Újváry Imre – Vattay Alajos Ferenc – Wohlmut, Ignatius Michael
- facultas theologiae **3853, 3981** – ld. még névmutató: Gribóczy Mihály
  - Sarlósboldogasszony társulat (Nagyobb Mária-kongregáció, Sodalitas Maior Magnae Dominae Nostrae et semper Virginis Mariae Elisabeth Visitantis, Nagyobb Mária-kongregáció, Sodalitas Mariana Major) **3926, 3975, 4035A, 4152, Appendix 280** – ld. még névmutató: Domaniszky, Joannes – Homonnai Drugeth Bálint – Kasy János – Pongrácz Imre József – Sennyey Ferenc – Silesius, Paulus – Szelepcsényi György – Török Márton – Végh Miklós
  - Sodalitas Beatae Virginis Visitantis (Mária Látogatása Társulat, Sodalitas B. M. V. Elisabeth Visitantis) **4035A, 4044**
  - Szent Adalbert szeminárium (seminarium S. Adalberti) – ld. névmutató: Deáki János – Goltperger, Joannes – Hurta, Joannes – Joob, Stephanus – Lidl, Joannes – Szakmári Mihály – Szunyogh Ferenc
  - Szent István szeminárium (sem. S. Stephan reg. Hung.) – ld. névmutató: Dubravec, Paulus – Harmati Jakab – Martinovsky, Joannes – Némethi János – Stano, Sigismundus – Volávi, Georgius
  - ld. még tárgymutató, illusztrációk
  - ferences kolostor Vr Szentszeges Teste Congregatioja (Christus Testi Congregatioja) **3857**
  - ferences templom (nagyszombati Szent Ferenc Szerzetinek klastromi temploma) **4206**
  - gimnázium – ld. névmutató: Eszterházy Sándor – Markievicz, Jacobus
  - káptalani nyomda **3991**
  - Keresztelő Szent János templom (basilica Divi Joannis Baptistae collegii academici Societatis Jesu, Keresztelő Szent János székesegyház, az egyetem temploma, metropolitana ecclesia) **3758, 4050, 4090, 4205, 4207, 4377** – ld. még névmutató: Eszterházy Sándor – Bánki János – Pákai János
  - kiadvány: **3703, 3704, 3705, 3706, 3751, 3753, 3755, 3777, 3786, 3806, 3852, 3855, 3883, 3922, 3928, 3949, 3968, 3971, 3977, 3982, 3983, 3984, 3985, 3986, 3988, 3990, 3991, 4025, 4026, 4032, 4036, 4037, 4038, 4039, 4041, 4043, 4044, 4045, 4046, 4047, 4048, 4051, 4053, 4090, 4098, 4101, 4102, 4107, 4137, 4154, 4157, 4158, 4160, 4161, 4162, 4164, 4183, 4199, 4200, 4202, 4204, 4205, 4207, 4209, 4265, 4266, 4270, 4272, 4291, 4318, 4324, 4328, 4347A, 4349, 4370, 4371, 4372, 4376, 4377, 4379, 4380, 4382, 4387, 4397, 4435, 4435, 4439, 4443, 4445, 4453, 4469, 4498, 4500, 4501, 4523, 4549, 4552, 4575, 4580, Appendix 276, Appendix 281, Appendix 282, Appendix 285, Appendix 286, Appendix 287, Appendix 288, Appendix 289, Appendix 294, Appendix 295, Appendix 296, Appendix 298, Appendix 301, Appendix 302, Appendix 307, Appendix 319, Appendix 320, Appendix 321, Appendix 331, Appendix 335, Appendix 339, Appendix 340, Appendix 346, Appendix 348, Appendix 349**
  - klarissza kolostor **4166, 4443A**
  - Nagyboldogasszony Társulat (Sodalitas Beatissimae Virginis Assumptae, Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in Coelos Assumptae, Nagy Boldog Asszoni congregatio, Nagy Boldog Asszony neve alatt vitézkedő Szent Gyülekezet) **4103, 4273, 4442, 4552**
  - pálos rend **4436**
  - ref. templom **4436**

- Seminarium B. M. V. (Marianum) – ld. névmutató: Collat, Stephanus – Elias, Georgius – Trungel, Joannes
- Szent Miklós templom (Basilica Sancti Nicolai episcopi, Sz. Miklós templom, Szent Miklós püspök és confessor templom) **3851, 4103, 4273, 4274, 4275, 4380, 4442, 4552**
- városi tanács (szenátus) **3777, 4369**
- ld. még nyomdamutató
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Nagyszőlős ld. Szőlős
- Nagytapolcsány ld. Tapolcsány
- Nagyturány ld. Turan
- Nagyvárad ld. Várad
- Naim (bibl.) **4488**
- Nájót (Najoth) (bibl.) **4614**
- Nandor Albensis ld. Belgrád
- Nándorfehérvár ld. Belgrád
- Nápoly (Neapolis; Napoli, I) **4175A, 4290, 4508**
- ld. még névmutató: Magelona – Mazar, Daniel – Nicletius, Samuel (újbányai lelkész) – Otrókocsi Fóris Ferenc – Timkovitsch János – Toledo, Fernando Fajardo y Álvarez de, Los Velez márkija – Zsedényi István
- nápolyi jezsuita tartomány – ld. még névmutató: Robertus Bellarminus, Sanctus
- Nassau-Siegen (Sigena-Nassovius)
- ld. még névmutató: Flenderus, Johannes
- Nation Sachsischer Universitát ld. Szász Univerzítás, Erdély
- Naumburg (D)
- ld. névmutató: Szenci Fekete István
- Navarra
- ld. még névmutató: Ludovicus, XIV. – Tixier, Jean de Ravisi
- Nazareth (Názáret) (bibl.) **4454**
- ld. még incipitmutató: Kikölt Názáretből szép virágunk – Názáret helyéből hegyes tartományban – Názáretből, nagy hegyes tartományban – Szűz Mária lakozván Názáretben
- Neapolis ld. Keresztényfalva
- Neapolis ld. Nápoly
- Necpál (Necp., Neczpalien., Nyitranecpál; Necpaly, SK)
- ld. névmutató: Hahnwald, Jeremias – Justh, Andreas – Justh, Daniel – Justh, Franciscus – Schmal, Andreas
- Nedec (Nedecz; Niedzica, PL) **4467**
- ld. még névmutató: Nedeczky, Paulus
- Nedec vára ld. Dunajec vára
- Nederland, Neederlanden ld. Németalföld
- Nehre ld. Sztráska
- Neithausen ld. Netus
- Nemecko-Lupča, Nemecko-lypčanský ld. Lipcsei (SK)
- Nemeskosztolány ld. Kosztolány
- Nemet ország ld. Németország
- Német-római császárság (H. Röm. Reich, Imperium Occidentalis seu Romano–Germanicum, Imperium Romanum, Romanorum imperium, Német-Római Birodalom, S. R. I., Sacrum Romanum Imperium.) **4158**
- ld. még névmutató: Lipót I. – Franz Adam von Bubna und Lititz – Carolus Magnus – Rudolf I.
- Német ujhely ld. Bécsújhely
- Németalföld (Low-Countries, Nederland, Nederlandt, Niederland, Vereenigde Neederlanden) **4312, 4392, 4394, 4562, 4585, 4598, 4620**
- ld. még névmutató: Brown Edward – Heinsius, Daniel – Kovásznai Péter, jun. – Musart, Charles – Rosweyde, Heribert – Roven, Philipp – Ruyter, Michiel de – Schottus, Andreas – Scribanus, Carolus – Szendrei Ferenc – Ther Portten, Johann Daniel – Tolnai Szabó Mihály
- Németbród (T. Brod.; Havlíčkův Brod, CZ)
- ld. névmutató: Adami, Martin, sen.
- Németi ld. Szatmárnémeti
- Németlipcse ld. Lipcse
- Németlövő ld. Lövő
- Németország (Duijtslandt, Duytsland, Germ., Germania, Germany, Nemet ország, Teutschland) **3819, 3821, 3837, 3872, 3923, 4083, 4102, 4135, 4193, 4252, 4337, 4380, 4392, 4394, 4598, 4620, Appendix 286**
- ld. még névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von – Balkányi György – Christian Wilhelm – Eyller, Joannes – Horváti Békés János – Jarij, Georgius Christophorus – Kochmeister, Samuel – Lipót, I. – Loretis, Ferdinandus de – Michaelis, Paulus – Müller, Heinrich – Otrókocsi Fóris Ferenc – Pancratius, Michael – Pharamundus – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Seelmann, Jeremias Christian – Seelmann, Peter Theodor – Thann, Andreas – Tulich, Hermann – Volusius, Adolf Gottfried – Zaskalitzki András
- kiadvány: **4035, 4496, 4544, Appendix 336**

- Német lovagrend ld. Prussia Jeruzsálemi Szent Sír lovagrend – ld. névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von
- Németpróna ld. Próna
- Neoc., Neocomiensis ld. Igló
- Neocomium ld. Újegyház
- Neocomium, Neoforiensis ld. Igló
- Neograd ld. Nógrád
- Neograd. comit., Neogradien. c., Neogradiensis comitatus ld. Nógrád megye
- Neopolit. ld. Újfalu
- Neos., Neosol., Neosoliensis, Neosolium ld. Besztercebánya
- Neostadium ld. Bécsújhely
- Nependorf, Neppendorf ld. Torony
- Neszmély (H)
- ld. névmutató: Szomodi János
- Netus (Nithusiensis, Neithausen; Netuş, RO)
- ld. névmutató: Wagner, Laurentius
- ev. gyülekezet – ld. névmutató Buss, Joannes
- Neuhaus ld. Jindřichův Hradec
- Neuhäusel, Neuheusel ld. Érsekújvár
- Neusohl ld. Besztercebánya
- Nevers (Nivernum; F)
- ld. névmutató: Textor, Joannes Ravisius
- Nevsohl ld. Besztercebánya
- New-England
- ld. névmutató: Hooker, Thomas
- Newark
- ld. névmutató: Pierrepont, Henry, Dorchester márkija
- New-Stadt ld. Keresztényfalva
- Nicaea (Nica; İznik, TR) **3710, 4374, 4485**
- Nickelberg (Nicelberg, A)
- ld. névmutató: Kollonich, Leopold
- Nieder Ungarn, Nieder Ungern, Nieder-Ungarn, Nider-Hungarn ld. Alsó-Magyarország
- Niederlausitz (Lusatia inferior)
- ld. névmutató: Agricola, Johann – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels – Martini, Werner Theodor
- Niederland ld. Németalföld
- Ninive (bibl.) **4570**
- ld. még nyomdamutató
- Nioca [!] ld. recte: Nicaea
- Nithusiensis ld. Netus
- Nitra, Nitria ld. Nyitra
- Nitrianska Streda ld. Szerdahely
- Nitrianske Pravno ld. Próna
- Nitrianske Sučany ld. Szucsán
- Nitrien., Nitriensis ld. Nyitra
- Nivernum ld. Nevers
- Nocrich ld. Újegyház
- Nógrád megye (c. Neogradien., Neograd. comit., Neogradiensis comitatus, Nogradiensis comitatus, Novigradiensis comitatus)
- ld. névmutató: Forgách Zsigmond – Gyürki Pál – Hartyáni György – Leporini, Nicolaus – Mazar, Daniel – Szendrei János – Timkowitz, Samuel – Tolvay Ferenc
- Nogradiensis comitatus ld. Nógrád megye
- Norimberga ld. Nürnberg
- Noricorum Altdorffiana ld. Altdorf
- Nosowo ld. Güntersberg
- Nou, Noul Săsesc ld. Újfalu
- Nová Baňa ld. Újbánya
- Nové Mesto nad Váhom ld. Újhely
- Nove Szelo ld. Újhely
- Nové Zámky ld. Érsekújvár
- Nova (Novi Vinodolski, HR)
- ld. névmutató: Gorup Ferenc
- Novák (Novakiensis, Nyitránovák; Nováky, SK)
- ld. névmutató: Képesi Mihály
- Novi Vinodolski ld. Nova
- Novigradiensis comitatus ld. Nógrád megye
- Novis., Novisoliensis, Novisolium ld. Besztercebánya
- Novoje Szelo ld. Újhely
- Novovilla ld. Újfalu
- Nový Život ld. Illésháza
- Nösen ld. Beszterce
- Nuşeni, Nuşfalău ld. Nagyfalva
- Nürnberg (Norimberga, Nürnberg; D)
- ld. névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth – Creutzberger Paulus – Culmann, Leonhard – Endter, Martin – Heyden, Sebald – Löhner, Christoph – Schurtz, Cornelius Nicolaus – Vogel, Johann David – Zieger, Johann
- kiadvány: **3969, 3997, 4001, 4002, 4020, 4053, 4137, 4191, 4198, 4474, 4544, 4554, 4600, 4601**
- ld. még nyomdamutató
- Nyitra (Nitria, Nitrien., Nitriensis; Nitra, SK) **4038**
- ld. még névmutató: Gál Ádám – Jaklin Balázs – Kada Ferenc – Kada István – Pálffy Tamás –

- Snicellius, Joannes
 — kat. püspökség **4038** – ld. még névmutató:
 Benedictus, Sanctus – Fenessy György – Zoerardus-Andreas, Sanctus
- székeskáptalan (cathedralis ecclesiae Nitriensis capitulum) **4038, 4046** – ld. még névmutató:
 Bellussy János – Bludovics János – Demka Márton – Falónyi Simon Péter – Fenessy György – Gyórfy Mihály – Jaszlóczy György – Kada István – Kasztal, Franciscus – Kosztka István – Mihály István – Novoszedlik György – Ondrejkovics Miklós – Szmutkó István
- Nyitra megye (Nitrien. com., Nitriensis comitatus)
 — ld. névmutató: Berényi Pál – Domanisai, Joannes – Eliasy, Georgius – Emódi István László – Fekna Mátyás – Gál Ádám – Hlado, Joannes – Képesi Mihály – Kolossy György – Motko, Franciscus – Pálffy Tamás – Pesty János Ignác – Strakovicz, Georgius – Szolcsányi János – Tarnóczy Mihály – Újfalusi László – Verebélyi Mihály
- Nyitradivék ld. Divék
 Nyittrakoros ld. Koros
 Nyitranecpál ld. Nécspál
 Nyitranovák ld. Novák
 Nyitraszerdahely ld. Szerdahely
 Nyitraszucsány ld. Szucsán
 Nyitravicsáp ld. Vicsáp
 Nyugat-Magyarország **4051, 4327**
 Nyugat-Római Birodalom (Occidentalisches Reich) **4445**
- O. ld. Osztopány
 Óbars (Bars; Starý Tekov, SK)
 — ld. névmutató: Szily András
- Ober-Ungarn ld. Felső-Magyarország
 Oberfranken (D) **4074**
 Oberlausitz (Lusatia superior)
 — ld. névmutató: Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels
- Oberpullendorf ld. Pulya
 Ober-Ungarn ld. Felső-Magyarország
 Obišovce, Obuchow ld. Abos
- Occidentalisches Reich ld. Nyugat-Római Birodalom
 Ocna Sibiului ld. Vizakna
- Odera **3938**
 Odera melletti Frankfurt, Oder-Frankfurt ld. Frankfurt an der Oder
 Odorheiu Secuiesc ld. Udvarhely
 Oedenb., Oedenburg ld. Sopron
 Oels (Oelsz; Oleśnica PL)
 — ld. névmutató: Hyller, Martin – Rhetter, Franz
 — kiadvány: **3941, 4419**
 — Kirche zu St. Marien – ld. névmutató: Hyller, Martin
- Oesterreich ld. Ausztria
 Ohrid (NMK)
 — ld. névmutató: Levaković, Rafael
- Ojdula ld. Osdola
 Okolicsna (Okoličné, SK) ld. névmutató: Třanovský, Samuel
- Oláhpatoka (Lampert.; Vlachovo, SK)
 — ld. névmutató: Wozar, Matthias Lampertus
- Olaszi (Olass., Olassien., Olassiensis, Szepesolaszi, Wahlendorff, Wallendorf; Spišské Vlachy, SK) **3735, 3825**
 — ld. még névmutató: Albinus, Andreas – Hessler, Melchior – Klesch, Daniel – Klein, Valentin – Lazari, Augustin – Schnatzinger, Johann – Schnell, Johann – Schnell, Valentin – Schuller, Johann – Třanovský, Samuel
 — ev. iskola **4426**
- Olaszliszka (H)
 — ld. még névmutató: Szenczi A. Pál – Zabeler, Jakob
- Olcsvaapáti ld. Apáti
 Oleśnica ld. Oels
 Olmütz (Olomucensis, Olomucium; Olomouc, CZ)
 — ld. névmutató: Lichtenstein-Kastelkorn, Karl von
 — kiadvány **4046, 4292**
- Oltszakadát ld. Szakadát
 Olympos (GR) **4555**
 Ónod (H)
 — ld. névmutató: Telekesi István
- Oostenrijk ld. Ausztria
 Oppenheim (D)
 — kiadvány: **4252, 4295**
- Oradea ld. Várad
 Orăștie ld. Szászváros
 Orb., Orbacens. ld. Orbó
 Orbaiszék (Orbai szék, Orbay sedes)

- ld. névmutató: Béldi Pál – Nemes János, hídvégi Orbó (Orb., Orbacens., Orbacensis, Középorbó, Szászorbó; Gârbova, RO)
- ld. névmutató: Barth, Matthaeus
- ev. gyülekezet – ld. névmutató: Ohrendius, Joannes
- ev. iskola – ld. névmutató: Barth, Matthaeus Orbova (Vrbova, HR)
- ld. névmutató: Sirchicz Gáspár felesége, Jakusith Zsuzsanna
- Oriens ld. Távol-Kelet
- Orientalisches Reich ld. Kelet-Római Birodalom Oroszcstúr (Rutenicensis; Rusciori, RO)
- ev. gyülekezet – ld. névmutató: Fabri, Simon Osdola (Ozsdola; Ojdula, RO)
- ld. névmutató: Kun István
- Osijek ld. Eszék
- Ostereich ld. Ausztria
- Ostffyasszonyfa ld. Asszonyfa
- Ostrovany ld. Osztrópataka
- Oszmán Birodalom ld. Törökország
- Osztopány (O., Osztopany; Osztopán, H) **4074**
- ld. még névmutató: Perneszi Zsigmond
- Osztrópataka (Osztópataka; Ostrovany, SK)
- ld. névmutató: Lippóci Miklós
- Ottomanica porta ld. Törökország
- Óvár (Kisóvár, Ovar, Óvár, Ovvar; Starý Hrádok, SK)
- ld. névmutató: Pongrácz György – Pongrácz Imre József
- Óvár (Magyaróvár, Óvár, Ovar, Ovvar; Mosonmagyaróvár, H)
- ld. névmutató: Baczkó Menyhért
- Oviedo (E)
- jezsuita kollégium – ld. névmutató: Mendo, André
- Ovvar ld. Óvár
- Oxford (GB)
- ld. névmutató: Molinaeus, Petrus
- Ozdola ld. Osdola
- Öreglak ld. Lak
- Örs (Mező örs, Mezőörs; H)
- ld. névmutató: Újvári János
- Österreich ld. Ausztria
- P. ld. Pomeránia
- Paderborn (D)
- ld. névmutató: Wittfelt, Petrus
- Pádua (Pataviensis, Patavinus, Patavium, Padva; Padova, I) **3729, 3866, 4217, 4350, 4491, 4509, 4523**
- ld. még névmutató: Antonius de Padua, Sanctus – Caesar, Julius Patavinus
- egyetem (universitas) **4491** – ld. még névmutató: Kochmeister, Samuel
- kiadvány: **4491**
- Ricovrati akadémia – ld. névmutató: Patin, Charlotte-Catherine
- Palaestina **4499**
- Palatinatus ad Rhenum, Palatinatus Inferior, Palatinatus Superior ld. Pfalz
- Paleu ld. Pályi
- Pálmafalva, Palmsdorf ld. Harikóc
- Palonca ld. Plavnica
- Pálosnagymező ld. Velkopolya
- Palota (SK)
- ld. névmutató: Szily András
- Palugya (Kys-palugya; Kispalugya, Palúdzka; SK)
- ld. névmutató: Palugyai István
- Pályi (H.K. Pály, Hegyközpályi; Paleu, RO)
- ld. névmutató: Csapó Borbála **4513**
- Pampellona (Pamplona, E)
- ld. incipitmutató: Harcot áll Pampellonában
- Pannónia (Pann., Pannon., Pannonia, Pannonus) **3720, 3765, 3790, 3947, 3977, 4008, 4039, 4050, 4099, 4114, 4146, 4193, 4339, 4340, 4527**
- ld. még névmutató: Almásy Ádám – Andaházi István – Benkovicz, Georgius Adalbertus – Bethani, Georgius – Bocza, Andreas – Coelius, Gregorius – Czirbusovicz, Joannes – Denkovicz, Stephanus – Domanisai, Joannes – Dubniczi, Joannes – Dubovszky, Martin – Dubravecz, Paulus – Faikiss, Laurentius – Fekna Mátyás – Galas Mátyás – Goltperger, Joannes – Haburay, Ladislaus – Hlado, Joannes – Hollovich, Michael – Hurta, Joannes – Képesi Mihály – Klesch, Christoph Daniel – Klesch, Daniel – Kolossy György – Kotterbakovicz, Stephanus – Lachovicz, Georgius – Lipót, I. magyar király – Mikusovicz, Franciscus – Murczek, Georgius – Nauratoczy, Josephus – Nedeczay, Joannes – Ochotniczi, Andreas – Schnell, Johann – Stano,

- Sigismundus – Strezanszky, Joannes – Szviseni, Joannes – Vinczi György – Visnyovszky, Joannes – Volávi, Georgius
- Pápa (H)
 — ld. névmutató: Kocsi Csergő Bálint – Matusek András
 — kiadvány: **3728, 4068, 4299**
 Párizs (Páris; Paris, F) **4305, 4385, 4443**
 — ld. még névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus – Gyöngyösi István
 — kiadvány: **4063, 4184, 4205, 4326, 4369, 4436, 4496**
 — Sorbonne egyetem **4443** – ld. még névmutató: Tixier, Jean de Ravisi
 — ld. még nyomdamutató
 Párkány (Štúrovo, SK)
 — ld. névmutató: Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart
 Parnassus (GR) **4613**
 Parszowice ld. Porschwitz
 Partes regni nostri superiores ld. Felső-Magyarország
 Partes transmarinae
 — ld. még névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von
 Parthenopolis ld. Magdeburg
 Partium regni Hungariae superiorum ld. Felső-Magyarország
 Partium (Magyar Ország Részei, Magyar-ország részei, magyarországi részek, Pärtille Tãrii Ungurești, partium Hungariae, partium Hungariae, partium Regni Hungariae) **3719, 3721, 3788, 3789, 3887, 3959, 4010, 4011, 4069, 4132, 4133, 4187, 4247, 4301, 4302, 4303, 4352, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4471, 4531, 4594, 4595, Appendix 325**
 — ld. még névmutató: Apafi Mihály I. – Apafi Mihály II. – Rákóczi Ferenc I. – Rákóczi György I. – Rákóczi György II. – Thököly Imre
 — partiumi rendek **3719, 3789, 3887, 3959, 4069, 4133, 4247, 4301, 4302, 4303, 4352, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4471, 4531, 4594, 4595**
 Partizánska Lupča ld. Lipcse
 Passau (Passaviensis, D)
 — ld. névmutató: Meislseeder, Ferdinand
 Pásztó (Paszthó, Pasztó; H)
 — ld. névmutató: Kada István
- Pataj (Patensis, Dunapataj, H)
 — ld. névmutató: Boldogh Mihály – Patai Baracsi János
 Pataji ref. egyházkerület ld. Soltri ref. egyházmegye
 Patak (S. Patachina, S. Patak, S. Patakinum, Saros-Patach, Saros-Patak, Sáros Patach, Sáros Patachinum; Sárospatak, H) **3726, 3798, 3801, 3895, 3953, 4012, 4304, 4366, 4465, 4467, 4497, Appendix 328**
 — ld. még névmutató: Buzinkai Mihály – Diószegi Sámuel – Felvinczi Sándor – Horváti Békés János – J. C. D. – Kisztei Péter – Landovics György – Lisznyai Kovács Pál – Nánási Vas Gábor – Ordódy János – Otrokocsi Fóris Ferenc – Pákay János – Palchich, Franciscus – Pataki Névtelen – Pataki Tóth István – Pósházi János – Renius, Georgius – Rosnyai János – Sárpataki Nagy Mihály – Szenci A. Pál – Szendrei Ferenc – Szepsi Korocz András – Teremi P. István – Thököly Imre – Tolnai Szabó Mihály – Zabeler, Jakob
 — jezsuita rendház **4129** – ld. még névmutató: Tyukodi György
 — kiadvány: **3706, 3709, 3727, 3728, 3730, 3782, 3801, 3804, 3877, 3896, 3953, 3960, 3967, 4068, 4138, 4143, 4239, 4252, 4299, 4304, 4338, 4344, 4366, 4465, Appendix 273, Appendix 292, Appendix 328**
 — ref. kollégium (coll., pataki iskola, S. Patachina Sarospatakiensis schola, s. pataki iskola, sáros pataki skóla) **3892, 4129, 4250** – ld. még névmutató: Bocskai István – Bocskai Ujlaki Ferenc – Bonyhai Sámuel – Comenius, Joannes Amos – Debreceni Ember Pál – Femger, Daniel – Kovásznai Mihály – Kutas István – Nánási Vas Gábor – Pécsi Nagy István – Pataki N. Mihály – Rákóczi György, II. felesége – Rozgonyi Mihály
 — ld. még nyomdamutató
 Pataki református kollégium ld. még: Gyulafehérvár – egykori pataki kollégium
 Pataviensis, Patavinus, Patavium ld. Pádua
 Patensis ld. Pataj
 Păucea ld. Pöcstelke
 Péch Várada ld. Pécsvár
 Pécs (H)
 — ld. névmutató: Derkay György – Mohácsi János
 Pécsvár (Péch Várada; Pécsvárad, H) **4038**
 — ld. még névmutató: Fenessy György

- Pekrovinia ld. Petrovina
 Perbete (Pribeta, SK)
 — ld. névmutató: Kölkedi Imre
 Persa ld. Perzsia
 Perugia (Perusinus, I)
 — ld. névmutató: Carbo, Ludovicus Acostaciarius
 — ferences főiskola – ld. névmutató: Reggioni da San Felice, Giovanni Battista
 — gymnasium – ld. névmutató: Carbo, Ludovicus Acostaciarius
 Perzsia (Persa) **4297**
 — ld. még névmutató: Chosroes
 Peschensis ld. Bese
 Pest (Pestensis; H) **4551**
 — ld. még névmutató: Leporini, Nicolaus
 Pest megye (comitatus Pest)
 — ld. névmutató: Debreceni Kalocsa János derecskei lelkész – Kamarás Ambrus
 — református egyházmegye – ld. még névmutató: Patai Baracsi János
 Petra
 — ld. névmutató: Leyen, Karl Kaspar von der
 Petri montes ld. Szentpéter
 Petrinia (Petrinya; Petrinja, HR)
 — ld. névmutató: Erdődy Miklós
 Petrovina (Pekrovinia, HR)
 — ld. névmutató: Pekry Lőrinc
 Philippi (Philipp.; GR)
 — ld. névmutató: Roven, Philipp
 Philipp ld. Philippi
 Philurea ld. Lipcse
 Pfalz (Palatinatus ad Rhenum, Palatinatus Inferior et Superior)
 — ld. névmutató: Anna Sophia von Pfalz-Zweibrücken-Birkenfeld – Pfalz, Elisabetha von der Pfalz-zweibrücken-birkenfeldi hercegség
 — ld. névmutató: Anna Sophia von Pfalz-Zweibrücken-Birkenfeld
 Pforta (Pforte, Schulpforta; D)
 — ld. névmutató: Szenci Fekete István
 Pilgramsdorf (Pielgrzymka?, PL)
 — ld. névmutató: Hyller, Martin
 Pilis megye (comitatus Pilis)
 — ld. névmutató: Debreceni Kalocsa János (derecskei lelkész) – Kamarás Ambrus
 Pilsen (Plzeň, CZ)
 — ld. névmutató: Bosák, Jan
 Plavé Vozokany ld. Vezekény
 Plavnica (Plav., Palonca; SK)
 — ld. névmutató: Czech, Martinus
 Plzeň ld. Pilsen
 Plav. ld. Plavnica
 Pócsstelke (Pustalkiensis; Păucea, RO)
 — ev. gyülekezet – ld. névmutató: Pistoris, Michael
 Podhradie ld. Keselőkö
 Podolin (Podoliensis; Podolíneč, SK)
 — ld. még névmutató: Hanacius, Franciscus a S. Venceslao – Hausenka, Jiří – Ochotniczi, Andreas
 Podunajské Biskupice ld. Püspöki,
 Pokupszko (Pokupczka, Kulpató; Pokupsko, HR)
 — ld. névmutató: Mallenich, Georgius
 Pol., Polon., Polonia ld. Lengyelország
 Poltár (Pol., Poltariensis; SK)
 — ld. névmutató: Liefmann, Michael
 — ev. gyülekezet (Poltariensis ecclesiae) – ld. névmutató: Leporini, Nicolaus
 Pomeránia (P., Pomeria, Pomerania) **4061, 4198**
 — ld. még névmutató: Brandenburg-Bayreuth, Christian Ernst von – Güntersberg, Ernestus Bernhardus a – Müller, Andreas
 Pomerania-Stolp (Stolpa Pomeran.) hercegség
 — ld. névmutató: Mevius, Andreas
 Pomeria ld. Pomeránia
 Pontus **4160**
 Poprád (Deütschend., Deütschendorff; Poprad, SK) **3737**
 — ld. még névmutató: Weiss, Tobias
 Porcsalma (H)
 — ld. névmutató: Porcsalmi P. András
 Poroszország (Prussia) **4099**
 — ld. még névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth
 — Jeruzsálemi Szent Sír lovagrend (militia Hierosolymitana ordinis B. Virginis Mariae Teutonicorum in Prussia, Ordo Equestris Sancti Sepulchri Hierosolymitani) – ld. névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von
 Porschwitz (Parszowice, PL)
 — ld. névmutató: Liefmann, Michael
 Porta ld. Törökország
 Porto-Santa Rufina ld. Róma – Sedes Suburbicaria
 Portuensis-Sanctae Rufinae
 Porumbák (Porumbach; Porumbacu, RO) **4474**
 Pozsony (Poson, Poson., Posoniensis, Posonium, Preßburg, Pressburg; Bratislava, SK) **3760,**

- 3763, 3768, 3769, 3772, 3860, 3861, 3862, 3929, 3949, 3975, 3979, 3978, 3992, 3994, 4135, 4209, 4213, 4375, 4443, 4502, **Appendix 277, Appendix 286, Appendix 294, Appendix 298, Appendix 317, Appendix 332, Appendix 336, Appendix 337**
- ld. még névmutató: Ampringen, Johann Kaspar von – Anonymus, szegény legény – Balogh Bálint – Bán András – Cetnei Márton – Cseles Márton – Gössinger, Johann Ludwig – Gründer, Gottfried – Heuchelin, Johann Georg – Ilylyés András – Istvánffy Miklós – Jaross István – Kereskényi István – Lang, Mauritz – Langó Mátyás – Lippay János – Palchich, Franciscus – Pálffy Tamás, erdódi – Pereszlényi Pál – Pethő István – Pilarik, Jeremiaš – Plancknauer, Tobias – Podhoránszky, Franciscus – Reinprechtel, Paul – Rényes István – Rhelin, Georg Daniel – Rospeudtner, Georg – Schäffer, David – Schwartz, Joannes (eperjesi) – Szenci Fekete István – Szenczy István – Temérdek Ferenc – Titius, David – Tuczentaler, Matthias – Walther, Johann – Walther, Matthias – Zerweg, Johann Georg – Zongor Zsigmond
- Congregatio Cordigerorum S. P. Francisci (ferences harmadrendi kordás testvérület) – ld. névmutató: Cetnei Márton
- ev. gimnázium (Posoniense gymnasium, Pressburg evangelische Schule) – ld. névmutató: Plancknauer, Tobias – Schönberger, Andreas
- ev. gyülekezet (Posoniensis ecclesia Evangelica Pressburg evangelische Kirche, Preßburg evangelischen Kirche,) – ld. névmutató: Plancknauer, Tobias,
- ferences kolostor (fratres Franciscani) – ld. névmutató: Cetnei Márton
- jezsuiták **3760**
- jezsuita gimnázium – ld. névmutató: Koronthaly, Sigismundus – Lippay Miklós – Sigray Ferenc
- jezsuita kollégium (cardinalitium Societatis Iesu collegium Posoniense, Jesus Társaságában vitézkedő Posoni Collegium) **3765, 3769, 3922, 3975, 4211, 4564**
- Congregatio Annunziatae Beatae Virginis Mariae in Collegio Societatis Iesu Posoniensi (Gyümölcsoltó Boldogasszony Társulat) **3975, 4211** – ld. még névmutató: Szenczy István
- Káptalan (Capitulum Posoniensium) – ld. még névmutató: Cetnei Márton
- kiadvány, **3712, 3725, 3728, 3732, 3759, 3760, 3769, 3785, 3791, 3949, 3971, 3978, 3979, 3986, 3992, 4028, 4038, 4047, 4105, 4134, 4164, 4166, 4183, 4208, 4211, 4229, 4254, 4294, 4328, 4441, 4502, Appendix 277, Appendix 282, Appendix 288, Appendix 289,**
- Appendix 332, Appendix 336, Appendix 337**
- királyi vár (Preßburg Schloß) – ld. névmutató: Gössinger, Johann Ludwig – Gössinger, Ulrich – Vogl, Hans Georg – Wisner, Wolf
- klarissza kolostor (posonyi szerzetes szüzek) **4166** – ld. még névmutató: Szelepcsényi György
- könyvkötő céh – ld. névmutató: Faber, Michael
- Magyar királyi kamara (Camerae Poson., Camera Hungarica Posoniensis, Posoniensis camera, Pozsonyi Kamora) **3763, 3881A, 4328, 4371** – ld. még névmutató: Angrani Tamás – Bornemisza Ferenc – Erdődy Kristóf – Ghillányi György – Görgei Márton – Holló Zsigmond, sen. – Horváth György – Kollonich, Leopold – Partinger Mihály – Senkvicz Máttyás – Zichy István
- officina Rationaria (számvevő hivatal) **3859**
- országgyűlés **4063A** – ld. még névmutató: Kepnis, Joannes – Sixtus, Michael – Vörös Bálint
- rendkívüli törvényszék (iudicium delegatum extraordinarium, király által delegált törvényszék, Posoniense iudicium, Prespurg Königliches Gericht, Regium Delegatum Iudicium Posoniense, sacrae caesareae regiaeque majestatis iudicium) **3744, 3745, 3949, 3978, 3979, 4135, Appendix 286, Appendix 294, Appendix 298** – ld. még névmutató: Labsánszky János – Löhner, Christoph – Otrokocsi Fóris Ferenc – Szenci Fekete István – Tránovský, Samuel – Zsedényi István
- városi tanács – ld. névmutató: Plancknauer, Tobias
- ld. még nyomdamutató
- Poszony megye (Poson. comitat., Posoniensis comitatus)
- ld. névmutató: Álló Ferenc – Collat, Stephanus – Csallóközi András – Deáki János – Dubniczi, Joannes – Dubravecz, Paulus – Harmati Jakab – Pálffy Ferdinánd – Sigray Ferenc – Stano,

- Sigismundus
 Pozsonypüspöki ld. Püspöki, SK
 Pozsonyszentgyörgy ld. Szentgyörgy
 Prága (Prag, Pragensis; Praha, CZ) **4063A, Appendix 305**
 — ld. még névmutató: Gutth, Stanislaus – Horčický, Jakub z Tepence – Natus, Fabianus – Presius, Paulus – Rudolf, I.
 — egyetem (Universitas Pragensis) **3956**
 — kiadvány: **3928, 3982, 4044, 4116, 4156, 4288, 4387, 4440, 4494, 4626**
 — Szent György kolostor – ld. névmutató: Horčický, Jakub z Tepence
 — Szent Salvator templom – ld. névmutató: Natus, Fabianus
 Prasmár (Prasmariensis, Prázmár; Prejmer, RO)
 — ld. névmutató: Ábrahámi János – Ziegler Márton
 Predajna (Garampéteri, Predagnens; SK)
 — ld. névmutató: Hanacius, Franciscus – Oeconomi, Jacobus
 Prejmer ld. Prasmár
 Prellenkirchen (A)
 — ld. névmutató: Podhoransky, Daniel
 Prépostfalva (Prostor; Stejărișu, RO)
 — ld. névmutató: Henrici, Georgius
 Prešov ld. Eperjes
 Prešov ld. még Sóvár
 Preßburg, Pressburg ld. Pozsony
 Pressow ld. Eperjes
 Pribeta ld. Perbete
 Privigye (Priviczi; Prievidza, SK)
 — ld. névmutató: Sinapius, Helena
 — Boldogságos Szűz Mária társulat (braterství blahoslavené Panni Marie) **4117**
 — piarista iskola – ld. névmutató: Hausenka, Jiří
 — piarista rendház – ld. névmutató: Hanacius, Franciscus a S. Venceslao
 — Skapuláré Társulat – ld. névmutató: Hausenka, Jiří
 Próna (Németpróna, Teutopronensis; Nitrianske Pravno, SK)
 — ld. névmutató: Kiparsky, Joannes Teutopronensis
 Prostor ld. Prépostfalva
 Provence
 — ld. névmutató: Péter vitéz, provence-i gróf
 Prussia ld. Poroszország
 Puhó (Púchov, SK)
 — kiadvány: **3936, 4468**
 Pulchrimons, Pulchrummons, Pul(chr)imons, Pur., Purimont., Purimontanus ld. Lesses
 Pulya (Fölsöpulensis; Oberpullendorf, A)
 — ld. névmutató: Szcenci, Ioannes
 Purprigensis ld. Vurpód
 Pustalkiensis ld. Pócestelke
 Putnok (H)
 — ld. névmutató: Farkas Fábián
 Püspöki (Pozsonypüspöki, Püspökiensis; Podunajské Biskupice, SK)
 — ld. névmutató: Harmati Jakab – Szily András
 Püspöki (Biharpüspöki, Váradpüspöki; Episcopia Bihor, RO)
 — ld. névmutató: Hunyadi András – Vásárhelyi M. György
 — ref. iskola (Püspökiensis schola) – ld. névmutató: Nógrádi Pál
 Püspökladány ld. Ladány
 Quakenbrück (Quakenbrugensis, D)
 — ld. névmutató: Molanus, Rudolphus
 Quedlinburg (Quedlinburgensis; D) **3837**
 — ld. még névmutató: Röser, Jakob
 — evangélikus apátság (capitulum, Damenstift)
 — ld. névmutató: Anna Sophia von Pfalz-Zweibrücken-Birkenfeld – Röser, Jakob
 Querfurt (D)
 — ld. névmutató: Johann Schwartz (wittenbergi)
 Quintof., Quintoforum ld. Csütörtökhely
 Ráckeve (R.Kevi)
 — ld. névmutató: Patai Baracsi János
 Ráckevei ref. egyházkerület ld. Solti ref. egyházmegye
 Radlansis, Radlen ld. Rádós
 Radnót (Radnot, Radnoth; Iernut, RO) **4474, 4585**
 — ref. zsinat – ld. névmutató: Pataki Tóth István
 Radom (PL)
 — ld. névmutató: Hausenka, Jiří
 Rádós (Radlen, Radlansis; Roadeș, RO)
 — ld. névmutató: Tellmannus, Lucas

- Radvaň, Radvan. ld. Radvány
 Radvánc (Radvanka, UA)
 — ld. névmutató: Vári Mihály
 Radvány (Radvan.; Radvaň, SK)
 — ld. névmutató: Prokopius, Balthasar
 Rajec (Raj., Rajecz; SK) **4506**
 — ld. még névmutató: Benko, Joannes – Melko, Joannes
 Rajna (Rhenus) **4226**
 Rakúsy ld. Rókus
 Ráska (Raskov; Raškovec, SK)
 — ld. névmutató: Kiss Dániel
 Rát (Rat, Ratovci; Rativci, UA)
 — ld. névmutató: Raty, Sigismundus
 Ratholt ld. Rátót
 Ratisbonensis ld. Regensburg
 Rativci ld. Rát
 Rátót (Ratholt, Rhatolt; Gyulafíratót, H)
 — ld. névmutató: Eszterházy László
 — premontrei prépostság **3751**
 Ratovci ld. Rát
 Râu de Mori ld. Malomváz
 Raudten ld. Rudna
 Rauna ld. Ronneburg
 Ravasdi., Rävågel ld. Rovás
 Ravensburg (D)
 — ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld
 Ravenstein (D)
 — ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld
 Réde (Kis Réde, Kis Rhede; Nagyréde, H)
 — ld. névmutató: Rhédey Ferenc
 Régen (Magyarrégén; Reghin, RO)
 — ld. névmutató: Técsi S. János
 Régen (Szászrégén; Reghin, RO)
 — ld. névmutató: Philippi, Georgius
 Regensburg (Ratisbonensis, Řezno; D)
 — ld. névmutató: Lacheviz, Joannes Adamus – Lidl, Bernardus Josephus
 — kiadvány: **3850, 4502, Appendix 336**
 Reghin ld. Régen (Szászrégén, Magyarrégén)
 Regnen ld. Régen (Szászrégén)
 Regnum Transylvaniae ld. Erdély
 Reichenbach (D)
 — ld. névmutató: Hyller, Martin
 Remete (Eremit. Mont., Remeth., Remethensis, Szepesremete; Mníšek nad Hnilcom, SK)
 — ld. névmutató: Abschein, Jacobus – Klein, Valentin – Wentzel, Michael
 Remeth., Remethensis ld. Remete
 Réva (Rivica, SRB)
 — ld. névmutató: Révay János Farkas, révai
 Revúca, Revucensis, Revvucz. ld. Rőce
 Řezno ld. Regensburg
 Rhatolt ld. Rátót
 Rheno-Trajectum ld. Utrecht
 Rhenopolis (pseud.) kiadvány ld. Kolozsvár!
 Rhenus ld. Rajna
 Richnó (Richn., Richno, Rihnó; Richnava, SK)
 — ld. névmutató Fischer, Michael (besztercebányai) – Lucae, Nicolaus
 Riga (EST)
 — kiadvány: **4054, 4292**
 Rihnó ld. Richnó
 Rima-szombath ld. Rimaszombat
 Rimaszécs ld. Szécs
 Rimaszombat (Rima-szombath; Rimavská Sobota, SK)
 — ld. névmutató: Szabó Pál
 Rimatamásfalva ld. Tamásfalva
 Rimavská Seč ld. Szécs
 Rimavská Sobota ld. Rimaszombat
 Rinteln (D)
 — kiadvány **3771**
 Risan ld. Roson
 Rivarolo Canavese (I)
 — ld. névmutató Albrecht, Ferdinand
 Rivulina ld. Nagybánya
 Rodeş ld. Rádós
 Roandola ld. Rudály
 Rochlitz (D)
 — ld. névmutató: Mathesius, Johann, sen.
 Rodbav ld. Nádpaták
 Rókus (Rakúsy, SK)

- ld. névmutató: Lazari, Augustin
 Rohrb., Rohrbach, Rohrbachen., Rohrbachino-Trans. ld. Nádpaták
- Róma (Roma, I) **3705, 3711, 3904, 3944, 3945, 3976, 4030, 4063, 4091, 4096, 4097, 4203, 4205, 4371, 4379, 4498**
- ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Bársony György – Bona, Giovanni – Diocletianus – Haliciu, Mihai – Illyés András – Jaklin Balázs – József I., magyar király – Otrókoci Fóris Ferenc – Ovidius Naso, Publius – Poncianus császár – Robertus, Bellarminus, Sanctus – Szegedi Ferenc Lénárd – Szily András – Telekesi István
- Albanói (Albán) egyházmegye – ld. névmutató: Bonaventura, Sanctus
- Collegium Germanico-Hungaricum (Collegium Germanicum) – ld. névmutató: Illyés András – Szegedi Ferenc Lénárd – Volusius, Adolph Gottfried
- Congregatio procuratorum **3976**
- Conventus Aracoeitanus **4164**
- Conventus S. Francisci Trans-Tyberim **4063**
- ferences főiskola – ld. névmutató: Reggioni da San Felice, Giovanni Battista
- Hitterjesztési Kongregáció **4396, 4451, 4576** – ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Cerri, Urbano
- jezsuita kollégium – ld. névmutató: Pázmány Péter – Robertus Bellarminus, Sanctus
- jezsuita rend 12. rendgyűlése **4498** – ld. még névmutató: Noyelle, Carolus de
- kiadvány: **3705, 3710, 3711, 3753, 3807, 3974, 4044, 4046, 4049, 4165, 4204, 4324, 4459, 4498**
- Mons Coelius (Monasterium S. Stephani in Monte Coelio, Mons Coelius pálos kolostor) **4436** – ld. még névmutató: Coelius, Gregorius
- Palatium apostolicum, mag. Ord. Praed. – ld. még névmutató: Riccardi, Niccolò
- Rítuskongregáció (Sac. Rit. Congregat., S. Rituum Congregatio, Sac. Congr., Sac. Congreg. Rituum, Sacra Rit. Congregatio, Sacra Rituum Congregatio) **3807, 4165, 4440, 4578** – ld. még névmutató: Bellus, Dominicus – Casalius, Bernardus – Gavantus, Bartholomaeus
- Santa Maria del Popolo templom **4209**
- Sedes Suburbicaria Portuensis-Sanctae Rufinae (Porto-Santa Rufina egyházmegye) **4165** – ld. még névmutató: Carpegna, Udalricus
- szenátus (tanács) **4030**
- Szentszék (sedes Apostolica) **3711, 4263**
- Szent Péter templom – ld. még névmutató: Kopeczky Mihály
- vatikáni könyvtár – ld. még névmutató: Cseles Márton
- Románia (România) **Appendix 344**
- Romanorum imperium ld. Német-római császárság
- Ronneburg (Rauna, LV)
- ld. névmutató: Reuter, Johann **4054**
- Rosaevallensis ld. Rozsonda
- Rosen-Au, Rosen-aw, Rosenaw ld. Rozsnyó, RO
- Rosenberg (Rózsahegy; Ružomberok, SK)
- ld. még névmutató: Trusius, Hiobus
- Roşia ld. Veresmart
- Roşiori ld. Félegyháza
- Rosnaviensis ld. Rozsnyó, SK
- Roson (Risan, MNE)
- ld. névmutató: Balassa Pál
- Rostock (Rostochiensis; D)
- ld. névmutató: Keil, Joannes – Müller, Heinrich
- egyetem (Universitas) – ld. névmutató: Pancratius, Michael
- kiadvány: **4292, 4315, 4337**
- Rouen (F)
- ld. névmutató: Richardus de Sancto Laurentio
- Rovás (Ravasi.; Rävășel, RO)
- ld. névmutató: Heusler, Stephanus
- Rózsahegy ld. Rosenberg
- Rozsnyó (Rosnaviensis; Rožňava, SK)
- ld. névmutató: Balogh Bálint – Ordódy János – Szoos, Joannes
- Rozsnyó (Barcarozsnyó, Rosen-Au, Rosen-aw, Rosenaw;; Râşnov, RO)
- ld. névmutató: Albrich, Martin – Greissing, Valentin – Hirsch, Gregorius
- Rozsonda (Rosaevallensis; Ruja, RO)
- ld. még névmutató: Conradus, Leonhardus
- Rőce (Revucensis, Revvucz.; Revúca, SK)
- ld. névmutató: Mazar, Daniel – Piscator, Salomon
- Röjtökmuzsaj ld. Muzsaj
- Röthenbach (D)
- ld. névmutató: Seinsheimer, Andreas
- Rubra Turris ld. Vöröstorony
- Rudaliensis ld. Rudály
- Rudály (Rudaliensis; Roandola, RO)

- ld. névmutató: Czinn, Michael
 Rudna (Raudten; PL)
 — ld. névmutató: Heermann, Johann
 Ruja ld. Rozsonda
 Ruffim., Ruffimont., Ruffimons, Ruffimontanus
   ld. Veresmart
 Rumânie ld. Románia
 Rupea, Rupensis ld. Kóhalom
 Ruschn., Ruși ld. Russ
 Rusciori ld. Oroszcsőur
 Ruskinoczensis, Ruskinovce, Rusqvinensis ld.
   Ruszkínóc
 Rust, Rustio-Hung. ld. Ruszt
 Ruszkínóc (Ruskinoczensis, Rusqvinensis, Ruszkin;
   Ruskinovce, SK)
 — ld. névmutató: Almerus, Paulus – Rossmann,
   Joannes
 Ruszt (Rustio-Hung.; Rust, A)
 — ld. névmutató: Hackstock, Joannes – Lang,
   Joannes, wittenbergi diák
 Rutenicensis ld. Oroszcsőur
 Rűsz (Ruschn.; Ruși, RO)
 — ld. névmutató: Veinrichius, Petrus
 Rzeszów (PL)
 — ld. névmutató: Hanacius, Franciscus – Hausen-
   ka, Jiří
- S. ld. Segesvár.
 S. ld. Sopron
 S. ld. Szepes megye
 S. ld. Zsolna
 S. Crucensis ld. Szentkereszt
 S. Georgius de Viridi Campo ld. Szentgyörgymező
 S. P. Alb., S. Pat. coll. Alb.; S. Patach. coll. Albense;
   S. Patachino Alb. collegium ld. ld. Gyulafehérvár –
   egykorí pataki kollégium
 S. Patachina, S. Patak, S. Patakinum ld. Patak
 S. R. I. ld. Német-római császárság
 Saaross. comit., Saárosiensis comitatus, Sáorosi-
   ensis comitatus, Saaros, Saaross, Saárossiensis
   comitatus ld. Sáros megye
 Sáoros dioecesis ld. Abaújvár-torna-sárosi ref. egy-
   házmegye
 Saaskeő ld. Saskó
 Sabes., Sabesiens., Sabasiensis ld. Szászsebes
 Sabinov ld. Szeben
- Sácele ld. Türkös
 Saschiz ld. Kézsd
 sächsische Nation, sächsische Universität ld. Szász
   Univerzitás, Erdély
 Sacrum Romanum Imperium ld. Német-római
   császárság
 Săcui ld. Székelyföld
 Șaeș ld. Segesd
 Sagan (Zagań, PL)
 — kiadvány: **Appendix 287**
 Sajó (Nagysajó, Schajoviensis; Șieu, RO)
 — ld. névmutató: Klein, Abraham
 Salamanca (E)
 — ld. névmutató: Mendo, André
 Salamis (GR) **4526**
 — ld. még névmutató: Homerus
 Salisfodensis ld. Vizakna
 Salonta ld. Szalonta
 Salzburg (A) kiadvány: **4293**
 Salzwedel (Solqv., Soltaquilla; D)
 — ld. névmutató: Lüdicke, Thomas
 Samaria (bibl.) **4464**
 Sámson (Hajdúsámson, Samsomiensis; H)
 — egyház – ld. névmutató: Némethi H. István
 Sancianus (Sangcsuan, PRC)
 — ld. névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
 Sancta Crux ld. Szentkereszt
 Sanctus Demetrius ld. Szentdemeter
 Sanctus Georgius ld. Szentgyörgy
 Sanctus Georgius de Viridi Campo ld. Szentgyörgy-
   mező
 Sanctus Thomas ld. Szenttamás
 Sangcsuan ld. Sancianus
 Sănpetru ld. Szentpéter
 Sântimreu ld. Szentimre
 Sânzieni ld. Szentlélek
 Saracenorum monarchia **4371**
 Šarišské Michalany ld. Szentmihály
 Sarkad (H)
 — ld. névmutató: Olasz Péter
 Sárkány (Sarkany; Șercaia, RO)
 — ld. névmutató: Mathaesus, Georgius
 Sarmaság (Șarmășag, RO)
 — ld. névmutató: Zilahi János
 Sáró (Sáro; Šarovce, SK)
 — ld. névmutató: Szodai András
 Sáros (Nagy Saáros; Veľký Šariš, SK)
 — ld. névmutató: Podhorányi, Ladislaus

- Sáros megye (Saaros, Saaross, comit. Saaross., comit. Saárosiensis, comitatus Saárosiensis, Sááros, comitatus Saaáriosiensis, Saarossiensis) **4112**
 — ld. névmutató Berzeviczy Henrik (1650-1713)
 — Berzeviczy János – Keczer András, sen. – Luzenszky, Alexander – Luzenszky, Ladislaus – Megyeri Gábor – Mirnyk, Thomas – Petrik, Joannes – Rákóczi Ferenc I. – Sárossi Márton – Sárossi Sebestyén – Sóvári Soós György – Szentpéteri János (Sáros megyei jegyző) – Zabeler, Jakob
 — ev. egyházmegye – ld. névmutató: Lippóci Miklós
 Sárosi ref. egyházmegye ld. Abaújtörnő-sárosi ref. egyházmegye
 Saros-Patach, Sáros Patach, Sáros Patachinum, Saros-Patak, Sárospatak ld. Patak
 Šarovce ld. Sáró
 Sárrétudvari ld. Udvari
 Sasin ld. Sasvár
 Saskő (Saaskeő, Steinensis; Šášovské Podhradie, SK)
 — ld. névmutató: Kassai Michaelis György – Lippay János, zombori
 Saskővárallya (Also-Kő in Hungaria; Šášovské Podhradie SK)
 — ld. névmutató: Kassai Michaelis György
 Sasvár (Sasin, Sassin; Šaštín, SK)
 — ld. névmutató: Balassa Pál – Czobor Imre
 Sátoraljújhely ld. Újhely
 Satu Mare ld. Szatmárnémeti
 Satu Nou ld. Újfalu
 Sava ld. Szava
 Savnik (Schaunik, Schavnik; Spišský Štiavnik, SK)
 — ld. névmutató: Jaklin Balázs
 Sax. ld. Szászország
 Saxo ld. Szász Univerzitás, Erdély
 Saxo, Saxon. ld. Szászország
 Saxonicae ecclesiae per Transylvaniam ld. Erdély, ev. egyház
 Saxonica natio ld. Szász Univerzitás, Erdély
 Saxonía ld. Szászország
 Saxo-Trans. ld. Szász Univerzitás, Erdély
 Saxopolitanus ld. Szászváros
 Scebres. ld. Szecebrzeszyn
 Scep., Scep. com., Scepus. comit., Scepusien., Scepusiensis comitatus, Scepusius ld. Szepes megye
 Scepusiensis camera ld. Kassa, Szepesi Kamara
 Scepvisiensis ld. Szepes megye
 Sch. ld. Segesvár
 Schaes ld. Segesd
 Schaesb., Schaesburg., Schaesburgiensis, Schaesburgum ld. Segesvár
 Schaffhausen (CH)
 — ld. névmutató: Pápai Páriz Ferenc
 Schajoviensis ld. Sajó
 Schaunik, Schavnik ld. Savnik
 Schemn., Schemnic, Schemnicens., Schemniciensis, Schemnicium, Schemniz. ld. Selmechánya
 Schenkens., Schenkensis ld. Sink
 Schesb., Schesburg ld. Segesvár
 Schlesien ld. Szilézia
 Sch., Schmiegen ld. Somogyom
 Schellenberg ld. Selimbér
 Schmög., Schmögen ld. Smizsány
 Schnellenburg ld. Selimbér
 Schoenensis ld. Szépmező
 Schönau ld. Szépmező
 Schönb., Schönberg ld. Lesses
 Schönen., Schönnensis ld. Széplak
 Schorost. ld. Sorostély
 Schulpforta ld. Pforta
 Schumyacensis ld. Sujmác
 Schurz (Žireč; CZ)
 — ld. névmutató: Andreas Lintschinger
 Schvisseriensis ld. Sövényesség
 Schweinfurt (D)
 — Academia Naturae Curiosorum – ld. névmutató: Spilenberger, David, sen.
 Sclav., Sclavonia ld. Szlavónia
 Sclavonia banatus ld. Horvát-Szlavón-Dalmát bánóság
 Sclavonien ld. Szlavónia
 Scopia (Szkopje, NMK)
 — ld. névmutató: Szily András
 Scotia ld. Skócia
 Szczecin ld. Stettin
 Sebes ld. Szászsebes
 Sebes-Vár, Sebesvárnya ld. Váralja
 Seckelländ ld. Székelyföld
 Sečovce ld. Gálszécs
 Sedan (F)
 — kiadvány: **4305**
 Sedmihradsko ld. Erdély
 Sedmohradsko ld. Erdély
 Seelingstaden ld. Szelistadt

- Segesd (Schaes; Şaeş, RO)
 — evangélikus egyház (Augustanae Confessionis Ecclesia) – ld. névmutató: Schellius, Simon – Tutius, Georgius, sinki
- Segesvár (S., Sch., Schaesb., Schaesbur., Schaesburg., Schaesburgen., Schaesburgiensis, Schaesburgum, Schesb., Schesburg, Segesvar; Sighişoara, RO) **4060, 4080, 4110, 4216, 4303, 4330A, 4471**,
 — ld. még névmutató: Briditsch, Joannes – Czeke-lius, Michael – Deli Mihály – Filkenius, Petrus – Frank, Stephanus – Gebelius, Georgius – Göldner, Stephanus – Helvig, Michael – Hientz, Joannes – Hintzmannus, Stephanus – Hirling, Georgius – Kelp, Martin – Keyser, Stephanus – Kleusch, Bartholomaeus – Kölsch, Martin – Krempe, Joannes, jun. – Kreutzer, Michael – Ladiver, Elias, jun. – Matthiae, Georgius – Maurer, Joannes (centumvir) – Merckel, Joannes – Nicolaus, Michael – Rosallerus, Georgius – Roth, Andreas – Schellius, Simon – Schmidt, Michael – Schnell, Georgius – Schobelius, Daniel – Schuller, Johann – Schvischer, Joannes – Sigismundus, Michael – Streitförder, Martinus – Valentinus, Andreas – Wagner, Laurentius – West, Joannes
- ev. gimnázium (Sch. s., Schaesburgensis schola, Schaesburgiensis schola, scholae Schesb.) **4329, 4591, 4592** – ld. még névmutató: Frank, Stephanus – Kelp, Joannes – Kelp, Martin – Kramer, Petrus – Kraus, Georg segesvári lel-kész – Ladiver, Elias, jun. – Schobelius, Daniel – Schobelius, Georgius – Textoris, Martin – Wonner, Michael
- ev. gyülekezet (Schaesb. eccl., Schaesburgensis ecclesia) – ld. névmutató: Kraus, Georg (seges-vári) lelkész – Schobelius, Georgius
- ev. kolostortemplom (Klosterkirche) **4216**
- Şeica Mare ld. Selyk
 Şeica Mică ld. Selyk
 Seidnensis ld. Sitve
 Seini ld. Szinyérváljalja
 Seiratom ld. Montserrat
 Seligstadt, Seliştat ld. Szelistadt
 Selimbér (Schellenberg, Schnellenburg?; Şelimbär, RO)
 — ld. még névmutató: Brenner, Georgius
- Selmec (Nagyselmec, Nagy-Szelmecziensis, Sely-mec, Stáwnica; Liptovská Štiavnica, SK)
 — ld. névmutató: Szviseni, Joannes
- Selmecbánya (Schemn. Schemnic, Schemnicens., Schemniciensis, Schemnium, Schemniz., Sel-mec; Banská Štiavnica, SK) **3699**
 — ld. még névmutató: Faber, Michael – Höher, Matthias – Jacobi, Tobias – Kopp, Anton Ernst – Meerwald, Stephanus – Pilárik, Štefan – Újfalu-si László (divék-újfalui) – Windisch, Johann, sen.
- bányai ev. egyházkerület – ld. névmutató: Pi-lárik, Štefan
- Selyk (Kisselck, Kisselyk, Kisselykens.; Şeica Mică, RO)
 — ld. névmutató: Czekelius, Franciscus – Me-neges, Michael
 — ev. káptalan (capit.) – ld. névmutató: Czekelius, Franciscus – Hermann, David
- Selyk (Marcksch., Marckschelk, Marktschelken, Marckschelkensis, Nagyselyk; Şeica Mare, RO)
 — ld. névmutató: Barcius, Stephanus – Schönauer, Matthias
- Selymec ld. Selmec
- Sempr., Sempron., Sempronen., Sempronensis ld. Sopron
- Semproniensis comitatus ld. Sopron megye
- Sempronium ld. Sopron
- Semse (Šemša, SK)
 — ld. névmutató: Semsei György
- Senec ld. Szenc
- Senica, Seniczienzis ld. Szenic
- Sepsiszek (Sepsi Szék)
 — ld. névmutató: Béli Pál – Nemes János, hídvégi
- Serbien, Servia, Servie, Servien ld. Szerbia
- Şercaia ld. Sárkány
- Sevenburgen ld. Erdély
- Siba ld. Zsibó
- Sibiu ld. Szeben
- Sibrecensis ld. Zsiberk
- Sic ld. Szék
- Sicilia ld. Szicília
- Siculus ld. Székelyföld
- Sicz ld. Löwő
- Siebenb., Siebenbürgen, Siebenbürger Land ld. Erdély
- Sieeklerland ld. Székelyföld
- Siegen (D) **4076**
- Siena (Sziéna; I)

- ld. névmutató: Catharina Senensis, Sancta
 Œieu ld. Sajo
 Sigena-Nassovius ld. Nassau-Siegen
 Sighișoara ld. Segesvár
 Sil. ld. Szilázia
 Sil. Cruc. ld. Kreuzburg
 Siles., Silesia ld. Szilázia
 Œimleu Silvaniei ld. Somlyó
 Sinai hegy (bibl.) **4357**
 Sink (Kis-Schenck, Kis-Schenk, Kis-Schenck., Ki-
 seh. Saxo-Trans., Kissink; Cincșor, RO)
 — ld. névmutató: Klein, Michael (brassói diák) –
 Tutius, Georgius (sinki)
 Sink (Nagy-Schenk., Nagyschenkens., Nagy-Schen-
 kensis, Nagy Sink, Schenkens., Schenkensis;
 Cincu, RO) **4474**
 — ld. még névmutató: Bock, Stephanus, (nagy)sin-
 ki – Dengelius, Georgius – Dengelius, Thomas
 – Jeremias, Michael – Jung, Martin – Schellius,
 Simon – Wohl, Christianus
 — ev. gyülekezet (Nagy-Schenckensis ecclesia) – ld.
 névmutató: Dengelius, Georgius – Dengelius,
 Thomas
 — ev. káptalan (Nagy-Schenck capitulum) – ld.
 névmutató: Dengelius, Thomas
 Sion (bibl.) **3877, 4012, 4022, 4262, 4357, 4472,**
Appendix 314
 — ld. még névmutató: Apafi Mihály I.
 — ld. még incipitmutató: Dicsérd, Sion, Meg-
 váltódat – Mikor a Siont az Isten – A Sionnak
 hegyén Űristen
 Siracusa (Sirakusa, Szirakuza, Syracusa, I) **4175A**
 — ld. még névmutató: Daniel Mazarius
 Sirmiensis, Sirmium ld. Szentdemeter
 Sitve (Zsidve, Seidnensis; Jidvei, RO)
 — ev. gyülekezet (Seidnensis ecclesia) – ld. név-
 mutató: Bayerus, Matthias
 Skalica, Skalitz ld. Szakolca
 Skócia (Scotia)
 — ld. névmutató: Carolus I., Stuartus, rex Angliæ
 Sl. ld. Szilázia
 Slatina ld. Szalatnya
 Slavnic, Slavnicza ld. Szlavnic
 Slesia, Slez. ld. Szilázia
 Slezská Bolesław ld. Boleslavia
 Slézsko ld. Szilázia
 Slimnic ld. Stoltzenburg
 Slóvenia ld. Szlovénia
 Slovenská Lupča ld. Lipcse, SK
 Slovenská Ves ld. Tótfalu
 Slovenské Pravno ld. Tótpróna
 Œmig ld. Somogyom
 Smizsány (Smisianensis, Szepessümeg, Schmög.,
 Schmögen; Smizany, SK)
 — ld. névmutató: Jurko, Jacobus – Thann, Andreas
 – Űstök Tamás
 Smolník ld. Szomolnok
 Smyrna (Ízmir, TR) **4526**
 — ld. még névmutató: Homerus
 Sodoma (bibl.) **4000, 4472**
 Sol. ld. Zsolna
 Solčany ld. Szolcsány
 Soln., Solna, Solnen., Solnensis, Solnensis ld. Zsolna
 Solqv. ld. Salzwedel
 Solt megye (comitatus Solt)
 — ld. névmutató: Kalocsa János (kecskeméti főbí-
 ró) – Kamarás Ambrus
 Soltaquella ld. Salzwedel
 Solti ref. egyházkerület ld. Solti ref. egyházmegye
 Solti ref. egyházmegye
 — ld. névmutató: Patai Baracsi János
 Sombor ld. Zombor
 Somboriensis ld. Zsombor
 Someșeni ld. Szamosfalva
 Somlyó (Szilágyosomlyó, Somlyoianus Szilágyosom-
 lyó; Œimleu Silvaniei, RO)
 — ld. névmutató: Bánffy Dénes – Báthori András
 – Báthori család – Báthori Zsófia Anna – Deb-
 receni Főris István – Keresztes András
 Somlyó ld. Csíksomlyó
 Somlyoianus ld. Csíksomlyó
 Sommerset (GB)
 — ld. névmutató: Goodwin, Ignatius Jacobus
 Somogy (Schm., Schmiegen, Somogyom; Œmig,
 RO)
 — ld. névmutató: Wachsmuth, Elias
 Somogy megye
 — ld. névmutató: Pálffy Ferdinánd
 Somogyom ld. Somogy
 Sopron (Oedenb., Oedenburg, S., Sempr., Semp-
 ron., Sempronen., Sempronensis, Sempronium,
 Sopronium, Soprony; H) **3704, 3799, 4347A,**
**4368, 4381, 4383, 4399, Appendix 324, Ap-
 pendix 327, Appendix 317, Appendix 321,**
Appendix 322, Appendix 323, Appendix 325,
Appendix 326 Appendix 329, Appendix 335

- ld. még névmutató: Csete István – Csúzi Cseh Jakab – Egenberg, Anna Maria von – Franzell, Andreas – Grad, Georgius – Gribóczy Mihály – Hausenka, Jiří – Kereskényi István – Klesch, Christoph Daniel – Koller, Joannes – Lang, Matthias – Langó Mátyás – Lazari, Augustin – Lipót, I. – Lochner, Johann Andreas – Löhner, Christoph – Löw, Andreas – Matussek András – Nattl, Leopoldus – Seelmann, Peter Theodor – Sutoris, Georgius – Trautt, Christoph
- kiadvány: **3850, 4020, Appendix 327, Appendix 322**
- ev. gimnázium – ld. még névmutató: Gutth, Jacobus
- Krisztus Teste Társulat **3857**
- Szent Mihály templom (templum S. Michaelis archangeli) **4381**
- Vas megyei ev. egyházkerület – ld. még névmutató: Szenci Fekete István
- Sopron megye (comitatus Soproniensis, comitatus Semproniensis)
- ld. névmutató: Czencz, Michael – Eszterházy Pál – Szenci Szabó János – Terzteniak, Michael
- Sorostély (Schorost., Sorostin, RO)
- ld. névmutató: Tutiús, Georgius (sorostélyi)
- Sóvár (Filial-kirche auf dem Saltzhandel, Tótsóvár; Prešov, SK)
- ld. névmutató: Müller, Johann
- Sövénység
- ev. gyülekezet (Schvisseriensis ecclesia; Fişer, RO) – ld. névmutató: Merckel, Joannes **4592**
- Špania Dolina ld. Úrvölgy
- Spinetoli (Spinetulo, I)
- ld. névmutató: Jacobus apostolus (bibl.)
- Spišská Belá ld. Béla
- Spišská Kapitula ld. Szepeshely
- Spišská Nová Ves ld. Igló
- Spišská Sobota ld. Szombathely
- Spišská Teplica ld. Teplíc
- Spišské Hanušovce ld. Hanusfalva
- Spišské Podhradie ld. Szepesváralja
- Spišské Vlachy ld. Olaszi
- Spišský hrad ld. Szepesvár
- Spišský Štiavnik ld. Savnik
- Spišský Štvrtok ld. Csütörtökhegy
- Spremburg (Spremb.; D)
- ld. névmutató: Agricola, Johann
- Sprottau (Szprotawa, PL)
- ld. névmutató: Knoll, Christoph – Kötter, Christoph
- Sremska Mitrovica ld. Szentdemeter
- Sťahwnica ld. Selmec
- St. Andrensis ld. Szentandrás
- St. Gotthard ld. Szentgotthárd
- Stájerország (Steirmarck, Steyrmарck, Stiermark, Styrie, Styria) **3904, 3993, 4099, 4392, 4598, 4620**
- ld. még névmutató: Leslie, Jacobus – Lipót, I. – Pressius, Paulus
- Stará Ľubovňa ld. Lubló
- Stargard (PL)
- ld. névmutató: Madeweis, Friedrich
- Starý Hrádok ld. Óvár
- Stein ld. Garad
- Steinensis ld. Saskő
- Steinfurt ld. Lipóc
- Steirmarck ld. Stájerország
- Stejārenii ld. Besé
- Stejārišu ld. Prépostfalva
- Stena (Stenavensis, Steinau an der Strasse, D)
- ld. névmutató: Appelius, Joannes Casparus
- Stepanó (Csépanyfalva, Szcepanoviensis; Štefanov, SK)
- ld. névmutató: Strakovicz, Georgius
- Stephanopolis (pseud.) ld. Brassó
- Stettin (Stetin; Szczecin, PL) **4191, 4198**
- ld. még névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth – Greissing, Valentin
- gimnázium – ld. névmutató: Greissing, Valentin
- kiadvány: **4235**
- Steyrmarck, Stiermark ld. Stájerország
- Štítnik ld. Csetnek
- Štirba (Csorba, Stírba.; Štrba, SK)
- ld. névmutató: Oczovinus, Georgius
- Štítnik ld. Csetnek
- Stockholm (Holmia; S)
- ld. névmutató: Gustavus Adolphus, rex Sueciae
- Stolpa Pomeran. ld. Pomerania-Stolp hercegség
- Stoltzenburg (Stoltzenb., Stoltzvar, Stolz., Szelindek; Slimnic, RO)
- ld. névmutató: Leonhardi, Joannes – Lutsch, Martin
- Stoltzvar, Stolz. ld. Stoltzenburg
- Stomfa (Stomphensis; Stupava, SK)
- ld. névmutató: Nemanich, Balthasar – Sigray Ferenc

- Stomphensis ld. Stomfa
 Stósz (Stooss; Štós, SK)
 — ld. névmutató: Melzelius, Joannes
 Strassburg (Argentoratensis; Strassbourg, F) **4394**
 — ld. még névmutató: Schwartz, Joannes (eperjesi)
 – Trausch, Paul
 — kiadvány: **4291, 4365A**
 Stráže pod Tatrami ld. Strázsa
 Stražky ld. Sztráska
 Strázsa (Michaelis-Villanus; Stráže pod Tatrami, SK)
 — ld. névmutató: Schwartz, Andreas
 Štrba ld. Stirba
 Streidtford, Streidtford, Streitford. ld. Mirkvásár
 Striegau (Strzegom, PL)
 — ld. névmutató: Hyller, Martin
 Strigon., Strigoniensis, Strigonium, Strigonivm ld. Esztergom
 Strzegom ld. Striegau
 Stupava ld. Stomfa
 Štúrovo ld. Párkány
 Stuttgart (D)
 — kiadvány: **4607**
 — nagytetemplom – ld. névmutató: Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart
 Styria, Styrie ld. Stájerország
 Sujmác (Királyhegyalja, Schumyacensis; Šumiac, SK) – ld. névmutató: Mazar, Daniel
 Šumuleu Ciuc ld. Csíksomlyó
 Superior Hung., Superior Hungaria ld. Felső-Magyarország
 Šura Mare ld. Csűr
 Šura Micã ld. Kiscsűr
 Svájc (Helv., Helvetia) **4252**
 — ld. névmutató: Majer, Joannes Gabriel – Otrókoci Főris Ferenc
 Svätý Jur ld. Szentgyörgy
 Svecia ld. Svédország
 Svedlér (Svedl.; Švedlár, SK)
 — ld. névmutató: Martinides, Andreas – Roth, Melchior
 Svédország (Svecia)
 — ld. névmutató: Erich, Ericus – Gustavus Adolphus, rex Sueciae – Joannes Casimirus, II., rex Poloniae – Szenci Fekete István – Wladislaus IV., rex Poloniae
 Swatý Mikuláš w Liptowě ld. Szentmiklós
 Swientego Yendrzeya ld. Szentandrás
 Sz. ld. Szatmárnémeti
 Sz. Albert prépostság ld. Győrhegy, Szent Adalbert kisprépostság és társaskáptalan
 Sz. Márton ld. Szentmárton
 Sz. Mikloss ld. Szentmiklós
 Szabaria ld. Szombathely
 Szabolcs (Zabólc; H)
 — ld. névmutató: Illyefalvi István
 — kat. főesperesség – ld. névmutató: Illyefalvi István
 — ref. egyházmegye (ecclesiae Szabolcsiensis, szaboltsi dioecesis) – ld. névmutató: Bagosi Márton – Debreceni Dormány István
 Szádalmás ld. Almás
 Szádvár (Szadvár, Zadvár; H)
 — ld. névmutató: Csáky László
 Szakadát (Czakedatensis, Oltszakadát; Ciugudu de Jos, RO)
 — ld. névmutató: Klein, Michael (szakadati lelkész)
 Szakmár, Szakmariensis comitatus ld. Szatmár megye
 Szakolca (Skalitz, Szakolcen.; Skalica, SK)
 — ld. névmutató Fabricius, Joannes (lelkész Kosztolányban) – Platani, Georgius
 Szala, Szála ld. Zala
 Szalatna (Nagyszalatna, Nagy Szalatnensis; Zvolenská Slatina, SK)
 — ld. névmutató: Petrik, Paulus – Plorantius, Daniel – Stürtzer, Matthias
 Szalatnya (Slatina, SK)
 — ld. névmutató: Paskony, Paulus
 Szalonca ld. Szlavnica
 Szalonta (Nagyszalonta; Salonta, RO)
 — ld. névmutató: Körmendi György (szalontai lelképásztor)
 Szamos-falva ld. Szamosfalva
 Szamos-ujvár ld. Szamosújvár
 Szamosfalva (Szamos-falva; Someșeni, RO)
 — ld. névmutató: Mikola János – Mikola László
 Szamoszéphlak ld. Széphlak
 Szamosújlak ld. Újlak
 Szamosújvár (Gerla, Szamos-ujvár; Gherla, RO) **4414, 4414A, 4474**
 — ld. még névmutató: Bánffy Dénes
 Szántó (Szánthó; Abaújszántó, H)
 — ld. névmutató: Gyarmati Tamás
 Szárhegy (Gyergyószárhegy; Lázarea, RO)
 — ferences rendház – ld. névmutató: Kájoni János

- Szász egyházak ld. Erdély, ev. egyház
- Szász-gotha-altenburgi hercegség
— ld. névmutató: Ernst I. der Fromme
- Szász Univerzitás, Erdély (Nation sachsischer Universität, sächsische Nation, sächsische Nation, sächsische Universität, Saxo, Saxo-Trans., Saxonica natio) **4109, 4555**
— ld. még névmutató: Armbruster, Georgius – Medgyesi Mátyás – Semrigger, Matthias – Tutius, Georgius (sinki) – Zabanius, Johann
- Szász-Kézd ld. Kézd
- Szászalmád, Szászalmás ld. Almád
- Szászbogács ld. Bogács
- Szászbuda ld. Buda
- Szászdálya ld. Dálya
- Szászhermány ld. Hermány
- Szászkeresztúr ld. Keresztúr
- Szászkőrös ld. Kőrös
- Szászmuzsna ld. Muzsna
- Szásznagyvesszős ld. Vesszős
- Szászorbó ld. Orbó
- Szászország (Sax., Saxo, Saxon., Saxonia, szász választófejedelemség) **3739, 3742**
— ld. még névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Almerus, Paulus – Baltzers, Barthold – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Farver, Dietrich – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Friedrich August – Gassitius, Georgius – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißenfels – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld – Johann Georg, dux Saxoniae – Johann Wilhelm – Martini, Werner Theodor – Pressius, Paulus – Sappuhn, Georg Heinrich – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Szenci Fekete István – Warbeck, Veit
- Szászrégen ld. Régen
- Szászsebes (Sabes., Sabesiens., Sabasiensis; Sebeş, RO) ld. névmutató: Daniil – Mehel Severin – Pancratius, Michael – Schelkerus, Michael – Schmied, Michael – Schuller, Georgius – Victoris, Matthias (sebesi lelkész)
— káptalan (Sabesiense capitulum, unterwaldi káptalan) – ld. névmutató: Femger, Daniel, sen. – Ohrendius, Joannes – Victoris, Matthias (sebesi lelkész)
— kiadvány: **4520**
- ld. még: nyomdamutató
- Szászszékes ld. Konca
- Szászújfalú ld. Újfalú
- Szászváros (Saxopolitanus, Szaßvarosiensis; Orăștie, RO)
— ld. névmutató: Bárczy János
- Szászvolkány ld. Volkány
- Szászszalatna ld. Zalatna
- Szászsombor ld. Zombor
- Szath., Szathmár, Szathmariensis, Szatmár ld. Szatmárnémeti
- Szatmár megye (Szakmár, comitatus Szakmariensis Szakmáriensis)
— ld. névmutató: Szakmári Mihály
- Szatmári ref. egyházmegye
— ld. névmutató: Dányádi S. György, jun. – Vári Mihály
- Szatmárnémeti (Sz., Szath., Szathmár, Szathmariensis, Szatmár, Szatmáriensis; Satu Mare, RO) **3886, 4017, 4585**
— ld. még névmutató: Almási Mihály – Asztalos Boldizsár – Asztalos István – Báthori András – Csáky István – Debreceni Kozma János – Eszéki István – Komáromi Márton – Nagy-Szombati Borbely Márton – Istvándi János – Kocsi János – Köszegi István – Otrokocsi Fóris Ferenc – Porcsalmi P. András – Szenczi A. Pál – Szepsi Korocz András – Tatai P. Mihály – Tothfalusi Márton – Tyukodi György – Vári Mihály
— ref. gyülekezet – ld. névmutató: Tatai P. Mihály
— ref. iskola (Szath. sch.) – ld. névmutató: Vári Miklós
— ref. templom – ld. névmutató: Károlyi László felesége
- Szava (Mezőszava, Szava; Sava, RO)
— ld. névmutató: Almádi András
- Százszentdemeter ld. Szentdemeter
- Szcebrzeszyn (Scebres., PL)
— ld. névmutató: Bassaeus, Albertus
- Szeben (Cibiniensis, Kisszeben; Sabinov, SK) **4476**
— ld. még névmutató: Fabricius, Joannes – Stöckel, Johann – Voytko, Michael
- Szeben (C., Cib., Cibun., Cibiniensis, Cibiniensis, Cibinio-Transylvanus, Cibinium, Haupt-Herman-Stadt, Cibino-Trans., Czibinien., Herman-Stadt, Hermannstadt, Hermans-tadt, Herman-Stadt, Nagyszeben, sächsische Haupt-Herrmanstadt; Sibiu, RO) **3774, 3932,**

- 3944, 3996, 3998, 4108, 4109, 4111, 4170, 4214, 4250, 4329, 4385, 4386, 4504, 4553, 4555, 4623, Appendix 333, Appendix 341**
- ld. még névmutató: Armbruster, Georgius – Bakosch, Johann – Bedner, Joannes – Binder, Joannes – Bordan, Michael – Fleischer, Andreas szebeni királybíró – Conradi, Joannes – Fernengel, Georgius – Fleischer, Tobias – Franck, Valentinus – Friedrich, Johann – Fronius, Petrus (brassói születésű wittenbergi diák) – Gekelius, Petrus – Gottsmeister, Josephus – Gotzmeister, Christophorus – Gotzmeister, Colomannus – Gundhart, Bartholomaeus – Haasz, Michael – Hamlescher, Joannes – Haupt András – Haupt, Joannes – Hendl, Gabriel – Henning, Matthias – Herbert, Joannes – Hermann, Melchior – Hirsch, Gregorius – Janky, Stephanus – Jüngling, Stephan – Kaun, Georgius – Kelp, Martin – Klein, Valentin – Köleséri Sámuel, jun. – Krempe, Joannes, jun. – Ladiver, Elias, jun. – Lutsch, Johann, jun. – Miles, Matthias – Möller, Johann (orvosdoktor) – Nera, Daniel – Neubarth, Johann – Oltard, Johann – Regis, Joannes – Reichert, Christianus – Reilich, Gabriel – Reusner, Georg – Ritter, Gabriel – Rosenauer, Joannes – Röhrich, Valentinus – Ruffinus, Bartholomaeus – Schnitzler, Jakob – Schnitzler, Samuel – Schuller, Georgius – Schüler, Martinus – Semrigger, Matthias – Simonius, Johann – Stockinger, Georgius – Surius, Michael – Szenci Kertész Ábrahám – Waldhütter, Andreas – Waldhütter, Paulus – Wayda, Casparus – Wayda, Joannes – Weinhold, Joannes – Werner, Thomas – Zachariae, Thomas
  - collegium regiorum iudicum Saxonicae nationis – ld. még névmutató: Fleischer, Andreas (szebeni királybíró)
  - ev. főtemplom (Herrmannstadt Hauptkirche, Herrmanstädter grosse Pfarrkirchen, Pfarrkirchen in der haupt Herrmanstadt) **3933, 4168, 4386** – ld. még névmutató: Klein, Valentin – Schnitzler, Jakob – Vest, Johann
  - ev. gimnázium (Cibiniens. gymnasium, collegium academicum, Collegium, gymn., ev. kollégium, gymnas., gymnasium Cibiniense in Transylvania, gymnasium Transylvano-Cibiniense, lyceum, s. C., Saxonicae nationis collegium, sch., scho., schol., schola) **3931, 3996, 4111, 4112, 4113, 4171, 4172, 4219, 4221, 4222, 4223, 4224, 4225, 4283, 4284, 4285, 4388, 4623** – ld. még névmutató: Adami, Georgius – Andrae, Christianus – Armbruster, Georgius – Artz, Johannes – Auner, Joannes – Auner, Stephanus – Bakosch, Johann – Barcius, Stephanus – Barth, Matthaëus – Bauss, Martinus – Bock, Stephanus, (sinki) – Bockosch, Joannes – Bognerus, Georgius – Both György – Botosch, Georgius – Brekner, Jeremias – Burtzländer, Stephanus – Conner., Georgius – Conradi, Georg szebeni diák – Conradi, Joannes, jun. – Czech, Martinus, plavnica – Czekelius, Franciscus – Czekelius, Joannes – Czekelius, Michael – Czimmer, Andreas – Czinn, Michael – Delgy, Georgius – Deli Mihály – Dengelius, Christianus – Dengelius, Daniel – Drauss, Josephus – Euser, Michael – Eybestorffius, Georgius – Fabricius, Joannes – Felscherus, Iohannes – Femger, Daniel, jun. – Folbert, Valentin – Förder, Michael – Franck, Valentinus – Fridericius, Joannes – Fronius, Markus veresmarti lelkész – Fronius, Markus wittenbergi diák – Gartnerus, Joannes – Girescher, Andreas – Gottsmeister, Josephus – Göldner, Georgius – Göldnerus, Michael, jun. – Gross, Michael – Gunnesch, Andreas – Gütsch, Daniel – Hann, Joannes – Hell, Georgius – Henrici, Georgius – Herrman, Daniel (szebeni diák) – Himmesch, Georg – Himmisch, Georgius – Hoch, Joannes – Hommius, Martinus – K., Geor. – Kelp, Martin – Kerner, Andreas – Kestnerus, Stephanus – Klein, Joannes – Klein, Valentin – Körnerus, Andreas – Kramer, Caspar – Kraus, Georgius (notarius publicus) – Krempe, Joannes, jun. – Kürtzer, Daniel – Lang, Daniel – Lang, Paulus – Lani, Matthias – Laurentius, Joannes szebeni diák – Leonhard, Michael – Leprich, Georgius – Löprich, Georgius – Löscher, Christophorus – Lupinus, Georgius – Lutsch, Martin – Mantschn., Paulus – Matthiae, Michael – Milbert, Andreas – Mildt, Joannes – Moller, Martin – Neysterus, Joannes – Obert, Laurentius – Ohrendius, Jacobus – Pancratius, Michael – Petenadi, Georgius – Philippi, Georgius – Plantz, Paulus – Pöldner, Stephanus – Reggerus, Stephanus – Regis, Petrus – Reimnerus, Stephanus – Reutter, Georg – Rhörich, Georgius – Ritter, Gabriel – Roht,

- Simon – Rosler, Johann – Rupensis, Michael
 – Saur, Michael – Schalner, Georgius – Schatz,
 Matthaeus – Schellius, Simon – Schenius, Pau-
 lus – Schenkerus, Georgius – Schnell, Georgius
 – Schnitzler, Jakob – Schnitzler, Samuel – Scho-
 belius, Daniel – Schön, Paulus – Schusterus,
 Joannes – Schwartz, Elias – Seddert, Georgius
 – Sift, Martinus – Sosterus, Martinus – Streit-
 förder, Martinus – Sutoris, Joannes – Svidricius,
 Simon – Textoris, Martin – Textoris, Michael
 – Theilesius, Joannes – Thutt, Simon – Todt,
 Simon – Turius, Georgius (sinki) – Turius, Mar-
 tinus – Ungar, Mathaeus – Vendelinus, Michael
 – Veredary, Georgius – Vestius, Paulus – Victor,
 Georgius – Victoris, Joannes – Victoris, Micha-
 el – Vonnerus, Michael – Vöpprich, Andreas
 – Wagner, Laurentius – Waldhütter, Paulus –
 Weiss, Martinus – Welther, Johann – Westius,
 Paulus – Wiet, Georgius – Zabanius, Isaacus,
 sen. – Zabanius, Johann – Zachariae, Joannes
 – Zágori János
- ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Schnit-
 zler, Jakob – Lutsch, Georgius
- ev. káptalan (capit., capitulum) **4283** – ld.
 még névmutató: Dengelius, Thomas – Haasz,
 Christian – Kirtscher, Martinus – Leonhardi,
 Joannes – Schnitzler, Jakob – Victoris, Matthias,
 sebesi lelkész
- kiadvány: **3709, 3726, 3774, 3865, 3932,**
3995, 3997, 4056, 4089, 4108, 4109, 4120,
4137, 4138, 4154, 4170, 4171, 4214, 4215,
4217, 4218, 4223, 4239, 4276, 4278, 4279,
4280, 4281, 4293, 4319, 4328, 4329, 4371,
4388, 4390, 4394, 4418, 4469, 4482, 4487,
4503, 4504, 4505, 4580, 4587, 4621, Ap-
pendix 341
- Klosterkirche – ld. névmutató: Hirsch, Greg-
 orius
- százatyák (Hundertmannschaft) **4108, 4387**
- városi tanács (magistratus, senatus) **4622** – ld.
 még névmutató: Armbruster, Georgius – Bed-
 ner, Joannes – Gotzmeister, Christophorus –
 Gökelius, Petrus – Haasz, Michael – Haupt,
 Joannes – Hendler, Gabriel – Henning, Matt-
 thias – Herbert, Joannes – Herrmann, Melchior
 – Reichert, Christianus – Reusner, Georg –
 Röhrich, Valentinus – Ruffinus, Bartholoma-
 eus – Semrigger, Matthias – Waldhütter, Andreas
 – Weinhold, Joannes
- ld. még nyomdamutató
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Szeben szék (comitatus Cibiniensis)
- ld. még névmutató: Semrigger, Matthias
 Szécs (Rima-Szécs, Rimaszécs; Rimavská Seč, SK)
4472
- ld. névmutató: Otrokocsi Főris Ferenc
 Szeged (H)
- ld. névmutató: Dauth, Stephanus
 Szék (Szek; Sic, RO)
- ld. névmutató: Teleki Mihály – Tiszabecsi Nagy
 Gáspár
- ref. egyházmegye (tractus) – ld. névmutató:
 Tiszabecsi Nagy Gáspár
- Székelyföld (Săcui, Seckelländ, Siculus, Sieckler-
 land, Zecklisch) **4293, 4458**
- ld. még névmutató: Apafi Mihály I. – Apafi
 Mihály II. – Becze István – Bodonyi György
 – Conrad, Demetrius – Endes, Joannes – Fo-
 dor, Joannes, Siculus, tanuló – Gáspárfi István
 – Incze Tamás – Lakatos, Franciscus – Lászlófi
 András – Lisznyai Kovács Pál – Mártonfi Ist-
 ván – Mikes Mihály – Molnár István – Rákóczi
 Ferenc I. – Rákóczi György I. – Süket András
 – Szabó Pál (kolozsmonostori diák) – Szent-
 imrei Tamás – Szentsimoni János – Tót István
 – Vargyas András
- Székelyudvarhely ld. Udvarhely
- Szekeres (H)
- ld. névmutató: Teremi P. István
- Székes (Szekes; Săcăreni, RO)
- ld. névmutató: Bercsényi Miklós
- Székesfehérvár (H)
- ld. névmutató: Landovics György
- Szelindek ld. Stolzenburg
- Szelistadt (Boldogváros, Seelingstaden, Seligstadt;
 Seliştat, RO)
- ld. névmutató: Müller Georg. – Victoris, Mar-
 tinus, boldogvárosi
- Szenc (Senec, SK)
- ld. névmutató: Lendvai Márton – Szenczi A. Pál
 Szendrő (Szendrő; H)
- ld. névmutató: Hodosi Sámuel felesége, Köleséri
 Mária – Köleséri Sámuel, jun. – Lang János,
 sen., kassai bíró – Levaković, Rafael
- Szenic (Szenica, Szenice, Seniczienzis; Senica, SK)
- ld. névmutató: Stubiczai Pál – Wolf, Martin

- Szent Ivany ld. Szentiván
 Szent Lélekiensis ld. Szentlélek
 Szent Miklós ld. Szentmiklós
 Szentágota (Aga., Agnet; Agnita, RO)
 — ld. névmutató: Sturm, Stephanus – Sutoris, Joannes
 Szentandrás (Liptószentandrás, St. Andrensis, Swientego Yendrzeya; Liptovský Ondrej, SK)
 — ld. névmutató: Pilarik, Esaias
 Szentdemeter (Sanctum Demetrium, Sirmiensis, Sirmium, Szávaszentdemeter; Sremska Mitrovica, SRB) **4484, 4501**
 — ld. névmutató: Kéry János – Luzinski, Joachim
 Szenterszébet (Hamestorffensis, Hammersdorff; Gușterița, RO)
 — ld. névmutató: Gündesch, Paul
 Szentes (H)
 — ld. névmutató: Laskó Lőrinc
 Szentgotthárd (St. Gotthard; H)
 — ld. névmutató: Grattenauer, Christoph Friedrich
 Szentgyörgy (Mons Georgius; Szepesszentgyörgy; Jurské, SK) **3913**
 Szentgyörgy (Pozsonyszentgyörgy; Sanctus Georgius, Szentgyörgyiensis; Svätý Jur, SK) **3759**
 — ld. névmutató: Armbruster, Samuel – Stano, Sigismundus
 Szentgyörgy (Torockószentgyörgy; Colțești, RO)
 — ld. névmutató: Szentmártoni Bodó János
 Szentgyörgymező (S. Georgius, Sanctus Georgius de Viridi Campo; H)
 — ld. névmutató: Balassa Pál – Jaklin Balázs
 Szentimre (Hegyközszentimre, Sz. Imre; Sântimreu, RO)
 — ld. névmutató: Szabó András – Veresmarti Miklós
 Szentimre (Görgényszentimre; Gurghiu, RO) **3960**
 Szentiván (Szent Ivany, Szent-Ivany; Liptovský Ján, SK)
 — ld. névmutató: Szentiványi László Ignác – Szentiványi Márton
 Szentkereszt (S. Crucensis; Krížovany, SK)
 — ld. névmutató: Pecklansky, Joannes
 Szentkereszt (Sancta Crux, Vágszentkereszt; Križ nad Váhom, SK)
 — ld. névmutató: Domanisai, Joannes
 Szentlélek (Kézdiszentlélek, Szent Lélekiensis; Sánzieni, RO)
 — ld. névmutató: Roman, Joannes **4130**
 Szentmárton (Sz. Márton; ?)
 — ld. névmutató: Hatvani Ferenc
 Szentmihály (Szentmihályfalva; Šarišské Michalany, SK)
 — ld. névmutató: Lippóci Miklós
 Szentmihálykörtvélyes ld. Körtvélyes
 Szentmiklós (Bethlenszentmiklós; Sânmiclăuș, RO) **4135**
 Szentmiklós (Kunszentmiklós, H)
 — ld. névmutató: Patai Baracsi János **4466**
 Szentmiklós (Liptószentmiklós, Swatý Mikuláš w Liptowě, Sz. Mikloss, Szent Miklós; Liptovský Mikuláš, SK)
 — ld. névmutató: Pongrácz György – Pongrácz Imre József, szentmiklósi és óvári – Ťranovský, Jiřík – Ťranovský, Samuel
 Szentmiklós (Mosonszentmiklós, H) **4119**
 Szentpéter (Barcaszentpéter, Petri montes; Sânpetru, RO)
 — ld. névmutató: Closius, Georgius
 Szentszék ld. Róma
 Szenttamás (Sanctus Thomas de monte Strigoniensi; Esztergom, H)
 — ld. névmutató: Luzinski, Joachim
 Szepes megye (comitatus Sup. Hung. Scepusiensis, S., Scep., Scep. com., Scepus. comit., Scepusien., Scepusiensis comitatus, Scepusius, Scepusiensis, Szepesség, Zips) **3735, 3740, 3947, 4110, 4601**
 — ld. még névmutató: Albrecht, Ferdinand – Almásy Ádám – Bársony György – Bethani, Georgius – Csáky István – Csáky István, sen. – Cziffkai, Georgius – Czirbusovicz, Joannes – Faikiss, Laurentius – Fontanus, Daniel – Fontanus, Joannes – Horváth Boldizsár, Gradeczi – Horváth Boldizsár, Gradeczi, jun. – Horváth Gergely – Horváth Márk, Gradeczi – Klein, Valentin – Klesch, Christoph – Klesch, Daniel – Kotterbakovicz, Stephanus – Lachovicz, Georgius – Lubomirski, Stanisław Herakliusz – Lucae, Nicolaus – Luzinski, Joachim – Martinovsky, Joannes – Pálfalvai János – Platani, Samuel – Roxer, Daniel – Sebastiani, Christophorus – Sigray János – Strágovics, Thomas – Thann, Andreas – Zabeler, Jakob – Zapolianus, Stephanus
 Szepes-Vára ld. Szepesvár
 Szepesi Kamora, Szepesi Kamara ld. Kassa, Szepesi Kamara

- Szepesbéla ld. Béla
- Szepeshely (Spišská Kapitula, SK) **3854**
- Agonia-társulat, Mária a Halálra Váltaknak és Megholtaknak Anyja vallási társulat (Congregatio Matris Agonizantium et Mortuorum Scepusij) **3854**
- jezsuita gimnázium **3826**
- Szent Márton káptalani templom (Scepusiensis Capitularis basilica) **4610, 4612** – ld. még névmutató: Holló Zsigmond, sen.
- Szepesi grófság (dreyzehnen Stadt Kirchdrauff, tizenhárom szepesi város, XIII. oppid. in comitatu Sup. Hung. Scepusiensis, XIII in Scep. oppid., XIII. in Scepusio Sup. Regni Hung. comitatu oppidorum, 13 Städte in Zips, [oppida] tricesimarum harum partium regni Hungariae superiorum **3735, 4107**
- ld. még névmutató: Brockhoff, Paul – Klesch, Daniel – Lubomirski, Stanisław Herakliusz – Noscovius, Michael – Roth, Laurentius – Szegedi Ferenc Lénárd – Tworziansky, Jan Stanisław
- huszonnégy királyi városi ev. egyházmegye (consist. XXIV. regalium pastorum, contubernium derer XXIV. Reg. Past. in Zipß, frat., fraternit. XXIV reg., huszonnégy szepesi városi fraternitása, 24 szepességi királyi plébános testvérelete, Szepesi huszonnégy városi fraternitás, XXIV. reg. colleg., 24. reg. past., XXIV regal. pastorum collegij, XXIV. regalium pastorum)) **3831** – ld. még névmutató: Bayer, Johann – Klesch, Christoph – Klesch, Daniel – Noscovius, Michael – Weiss, Tobias
- Szabad királyi városi ev. egyházkerület (regiar. libb. civitatum harum partium superintendens) – ld. névmutató: Heutsch, Philip – Liefmann, Michael – Zabeler, Jakob
- tizenhárom városi ev. egyházmegye **3906** – ld. még névmutató: Almerus, Paulus – Bayer, Johann – Eccard, Abraham – Fontanus, Joannes – Geitner, Melchior – Gnendel, Michael Francus – Heutsch, Philipp, jun. – Klesch, Christoph – Klesch, Daniel – Langsfeld, Christianus – Noscovius, Michael – Schwartz, Andreas – Weiss, Tobias
- Szepesi Kamara ld. Kassa
- Szepesmindszent ld. Mindszent
- Szepesolaszi ld. Olaszi
- Szepesremete ld. Remete
- Szepessümege ld. Smizsány
- Szepesszentgyörgy ld. Szentgyörgy
- Szepeszombat ld. Szombathely (SK)
- Szepestapolca, Szepesteplic ld. Teplíc
- Szepestótfalu ld. Tótfalu
- Szepesvár (Szepes-Vára; Spišský hrad, SK) **4611**
- ld. még névmutató: Klesch, Daniel
- Szepesvárja (Kirchdrauff, Varalien., Varaliensis, Váralja, Varalj., Váralja, Varall., Waraliensis, Warall., Warallia, Waralliensis; Spišské Podhradie, SK) **3811, 3822, 4610, 4612**
- ld. még névmutató: Bayer, Johann – Brockhoff, Paul – Cuncius, Paul – Derkay György – Geitner, Melchior – Heutsch, Philip – Kuntzius, Martinus – Noscovius, Michael – Sappuhn, Georg Heinrich – Schimrack, Joannes
- ev. egyházközség (ecclesia, ecclesia Germano-evang.) – ld. névmutató: Bayer, Johann – Cuncius, Paul
- ev. iskola (schola) **3848** – ld. még névmutató: Almerus, Paulus – Bayer, Johann – Simonis, Georgius
- irgalmasrendi templom **4611** – ld. még névmutató: Csáky István, sen. felesége, Melith Klára Anna
- Széplak (Szamosszéplak, Szeplak; Aluniș, RO)
- ld. névmutató: Makrai Péter – Makrai Zsigmond
- Szépmező (Schoenensis, Schönau, Schönonen., Schönnensis; Șona, RO)
- ld. névmutató: Goebelius, Stephanus – Kauffmannus, Andreas – Solymann, Joannes – Waad, Georgius
- ev. gyülekezet (Schönnensis ecclesia) – ld. névmutató: Kauffmannus, Andreas
- Szepesi (Moldava nad Bodvou, SK)
- ld. névmutató: Tolnai Szabó Mihály
- Szépvíz (Csik-Szép-Viziensis, Csíkszépvíz; Frumosa, RO)
- ld. névmutató: Ferenczfi Ferenc Antal
- Szerbia (Serbien, Servia, Servie, Servien) **3904, 3993, 4392, 4598, 4620, 4620**
- Szerdahely (Nyitraszerdahely; Nitrianska Streda, SK)
- ld. névmutató: Krumholz, Ján
- Szerdahely (Vágszerdahely; Horná Streda, SK)
- ld. névmutató: Bárony György
- Szerdahely (Mercuriensis; Miercurea Sibiului, RO)
- ld. névmutató: Artz, Andreas – Kauntz, Bar-

- tholomaeus
— evangélikus gyülekezet (Mercuriensis eccles.) –
ld. névmutató: Femger, Daniel, sen.
- Szerémség
— ld. névmutató: Kéry János
- Szicília (Sicilia)
— ld. névmutató: Mazar, Daniel – Zsedényi István
- Sziéna ld. Siena
- Szikszó (Szikszovia, Szikszoviensis; H)
— ld. névmutató: Hodosi Sámuel – Matolcsi Miklós – Tolnai Szabó Mihály
— ref. gyülekezet (eklézsia) – ld. névmutató: Báczoni András
— ref. iskola (schola) – ld. még névmutató: Eöri, Basilius
- Szilágy megye
— ld. névmutató: Szilágyi Tönkő Márton
- Szilágyi ref. egyházmegye
— ld. névmutató: Zilahi János
- Szilágy-horvát ld. Horvát
- Szilágybagos (Szilágy Bagos; Boghiş, RO)
— ld. névmutató: Felsőbányai István
- Szilágyborzás ld. Borzás
- Szilágycseh (Cseh vár; Cehu Silvaniei, RO)
— ld. névmutató: Bánffy Dénes
- Szilágyhorvát ld. Horvát
- Szilágynagyfalu ld. Nagyfalu
- Szilágység
— ld. névmutató: Zilahi János
- Szilágsomlyó ld. Somlyó
- Szilézia (Schlesien, Sil., Siles., Silesia, Sl., Slesia, Slez, Slézska) **3821, 3832, 4099, 4331, 4391, 4458, 4506, 4621, 4624, 4628**
— ld. még névmutató: Christian Ernst von Brandenburg-Bayreuth – Eccard, Abraham – Hein, Christian – Heermann, Johann – Knoll, Christoph – Kretschmer, Adam – Kretschmer, Joannes – Langsfeld, Christianus – Michaelis, Paulus – Neubarth, Christoph – Pilárik, Štefan – Svidricius, Simon – Vechner, Georg – Wilimowski, Mauritius Ludovicus
- Szilvásvárad ld. Éleskő vára
- Szinye (Szin., Szinen.; Svinia, SK)
— ld. még névmutató: Andricius, Ján – Antolick, Andreas – Antolick, Georgius – Pruni, Matthias
- Szinyérváralja (Seini, RO)
— ld. névmutató: Nánási Vas Gábor
- Szitna (Szitnya, Szittnya) vár
— ld. névmutató: Koháry Gábor – Koháry János
- Szkítia **3777, 4119**
- Szlavnicza (Slavnicza, Szalonca, Szlavnicza; Slavnicza, SK)
— ld. még névmutató: Sándor Béla – Sándor Gáspár
- Szlavónia (Sclav., Sclavonia, Sclavonien) **3992, 4107**
— ld. még névmutató: Brosius, Matthias – Erdődy Miklós – Lipót, I. felesége, Eleonora Magdolna Terézia
- Szlovénia (Slovénia) **Appendix 344**
- Szkopje ld. Scopia
- Szmolnokiensis ld. Szomolnok
- Szoboszló (Szob., Szoboszl., Szoboszlaiensis, Hajdúszoboszló, H)
— ld. névmutató: Érsekújvári Karai Orbán
- Szodoma (bibl.) **3945**
- Szolcsány (Nagy-Szolcsaniensis; Solčany SK)
— ld. még névmutató: Solcsányi János
- Szolnok megye (comitatus utriusque Szolnok, mind a két Szolnok, mind a két Szolnok megye)
— ld. névmutató: Bársony György – Szegedi Ferenc Lénárd
- Szombat ld. Nagyszombat
- Szombathel ld. Szombathely (H)
- Szombathely (Georgenberg, Geörgenberg, Georgio M., Georgiom., Georgio-Mont., Georgio-Montanus, Georgiomontanus, Szepesszombat; Spišská Sobota, SK)
— ld. névmutató: Klesch, Christoph – Thann, Andreas
— ev. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Klesch, Christoph
- Szombathely (Szabaria, Szombathel; H)
— ld. névmutató: Szele János, szombathelyi
— dominikánusok Szent Márton temploma – ld. névmutató: Erdődy Sándor, jun.
- Szomolnok (Szmolnokiensis; Smolník, SK)
— ld. névmutató: Greisiger, Tobias
- Szovát (Szovát., Szovatiensis; Hajdúszovát, H)
— ref. egyházközség (ecclesia) – ld. névmutató: Belteki, Andreas
- Szólós (Nagy-szólós, Vinogradov; Vinohradiv, UA)
— ld. névmutató: Perényi Gábor – Perényi Miklós
- Szöny (Szöny; H)
— ld. névmutató: Alistáli György
- Szörény (Kis-Szörény; H)

- ld. névmutató: Szörényi Sándor
Szprotawa ld. Sprottau
Szucsán (Nyitraszucsány; Nitrianske Sučany, SK)
— ld. névmutató: Ladiver, Elias felesége Sinapius, Helena
- T. ld. Erdély
T. ld. Tótpróna
T. ld. Turóc megye
T. Brod. ld. Németbród
Tallensis ld. Máriavögy
Tállya (Tallyaiensis; H)
— ref. gyülekezet (ekklézia) – ld. névmutató: Trincsin Péter
— ref. iskola (schola) – ld. névmutató: Jenei B. György
Talmács (Talm., Talmatz, Talmatiensis; Tãlmaciu, RO)
— ld. névmutató: Drauss, Josephus – Krempe, Joannes, sen.
Tamásfalva (Rimatamásfalva, Thamas-falva, Thamas-falvensis; Tomášová, SK)
— ld. névmutató: Mazar, Daniel – Proserchomenus, Martinus
Tapolca (Tapolcza; Miskolctapolca, H)
— ld. névmutató: Illyefalvi Istvan
Tapolcsány (Nagy-Tapolcsaniensis, Nagytapolcsány; Topoľčany, SK)
— ld. névmutató: Hollovich, Michael
Tapolcza ld. Tapolca
Țapu ld. Holdvilág
Tarczal (Tarczal, Tartzal; H)
— ld. névmutató: Siderius János
— ref. gyülekezet (tarczali orthodoxa ekklézia) – ld. névmutató: Cseh Mihály
Țargu Mureș ld. Vásárhely
Țargu Secuiesc ld. Vásárhely
Țara Ardealului ld. Erdély
Tárna ld. Ekemező
Tárnăvoara ld. Ekemező
Tartzal ld. Tarczal
Tata (Tatensis, Totis; H) **3904**
— ld. még névmutató: Bátorkeszi Szegi János – Csáky László
— ref. egyházmegye (districtus) – ld. névmutató: Komáromi Súlye István
- vár (Tatense praesidium) – ld. névmutató: Csáky László
Tatárlaka (Felsőtatárlaka, Tatarlakensis, Tatarlakensis; Tătârlău, RO)
— evangélikus gyülekezet (Tatarlakensis ecclesia) – ld. névmutató: Lani, Michael – Schwartz, Georgius
Tatensis ld. Tata
Taușii de Jos ld. Misztótfalu
Taușii de Sus ld. Tótfalu
Távol-Kelet (Oriens)
— ld. névmutató: Franciscus Xaverius, Sanctus
Teano (Theano, I) **4205**
Teccia ld. Teck
Teck (Teccia)
— ld. névmutató: Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart – Ludwig von Württemberg – Maximilian, Herzog von Württemberg
Tecklenburg (Tekelburgens., D)
— ld. névmutató: Vosdingius, Joannes Georgius
Técső (Técs, Tyacsev; Tyacsiv, UA) ld. névmutató: Komáromi Mihály – Teremi P. István
Tekelburgens. ld. Tecklenburg
Temesvár (Temesvar; Timișoara, RO)
— ld. névmutató: Losonci István
Tepeneč (CZ)
— ld. névmutató: Horčický, Jakub z Tepeneč
Teplá (Teplá, CZ)
— ld. névmutató: Dvornikovich, Joannes Emericus
Teplíc (Szepesteplíc, Szepestapolca; Spišská Teplica, SK)
— ld. névmutató: Kuhay, Georgius – Pilarik, Jeremiaš
Teschén (Tessény; Český Těšín, CZ)
— ld. névmutató: Kochmeister, Samuel – Tesseni Vencel
Teufen (Tieffa-Abbatiscell; CH)
— ld. névmutató: Walserus, Gabriel
Teutschland ld. Németország
Theano ld. Teano
Theopoli Hypozygiadae (pseud.) ld. Kolozsvár
Thessalia (Tessalien, Thesalie, Thessalien, Thessaly) **3904, 3993, 4392, 4598, 4620**
Teutopronensis ld. Próna
Thesalie, Thessaly ld. Thessalia
Thopuska ld. Topuszka
Thorda ld. Torda
Thorn (Thor. Boruss.; Toruń, PL)

- ld. névmutató: Ocherlandt, Johannes – Liefmann, Michael – Tiesler, Jacob
 Thor. Boruss. ld. Thorn
 Threnczin com. ld. Trencsén megye
 Thur ld. Tür
 Thuringia ld. Thüringia
 Thurkevi ld. Túrkeve
 Thurocen., Thurociensis ld. Turóc megye
 Thuropol. ld. Turopolya
 Thüringia (Duringia, Thuringia)
 — ld. névmutató: Albrecht von Sachsen-Coburg – Bernhard I. von Sachsen-Meiningen – Christian von Sachsen-Eisenberg – Ernst von Sachsen-Hildburghausen – Friedrich I. von Sachsen-Gotha-Altenburg – Heinrich von Sachsen-Römhild – Johann Adolf I. von Sachsen-Weißfels – Johann Ernst von Sachsen-Coburg-Saalfeld – Szenci Fekete István
 thüringiai Szász-Gotha hercegség
 — ld. névmutató: Glass, Salomon
 Tieffa-Abbatiscell. ld. Teufen
 Timișoara ld. Temesvár
 Tinnin (Knin, HR)
 — ld. még névmutató: Jaklin Balázs
 Tirnavia, Tirnaviensis, Tirnaw ld. Nagyszombat
 Tirol (Tyrol) **4099**
 — ld. még névmutató: Claudia Felicitas – Lipót, I.
 Tisza (Tibiscus) **4385**
 Tiszadob ld. Dob
 Tiszalök ld. Lök
 Tiszáninen **4473**
 Tiszáninenni ref. egyházkerület (Cis Tibiscanarum ecclesiarum, Cis-tibiscanarum ecclesiarum reformatarum districtus, szeniorság) **4252**
 tiszáninenni vármegyék ld. névmutató: Ubrisi Pál
 Tiszántúl **4473**
 Tiszántúli ref. egyházkerület (szeniorság) **4252**
 — ld. még névmutató: Debreceni Főris István – Diószegi Konta István – Nógrádi Mátyás
 Tiszántúli ref. közzsínat **4401**
 Tiszaújhely ld. Újhely
 Tiszaújlak ld. Újlak
 Tokaj (Tokai, Tokaiensis; H)
 — ld. névmutató: Almási Mihály – Farkas Fábrián
 — ref. iskola (Tokaiensis schola) – ld. névmutató: Szkárosi P. Sámuel
 Toledo (Toletanum; E)
 — kiadvány **4500**
- zsinat, I. (Concilium Toletanum) **4099**
 Tolna (Tolnaeus; H)
 — ld. névmutató: Tolnai Balog János
 Tomášová ld. Tamásfalva
 Tomis (Constanța, RO)
 — ld. névmutató: Ovidius Naso, Publius
 Topolčany ld. Tapolcsány
 Topolčianky ld. Kistapolcsány
 Topschaw ld. Dobsina
 Topuszka (Thopuska, Topuzka; Topusko, HR)
 — ciszterci kolostor (monasterium Beatissimae Virginis de Thopuska) – ld. névmutató: Borković, Martin – Petretić, Petrus
 Toran ld. Turan
 Torda (Turda, RO)
 — ld. névmutató: Szaniszló Zsigmond – Teleki Mihály – Tofaeus Mihály
 — ref. közzsínat (generalis synodus) **4362**
 Torda megye (Torda comitatus, comitatus Thorda, comitatus Tordensis)
 — ld. névmutató: Haller János – Teleki Mihály
 Torgau (D)
 — kiadvány: **4573**
 Torja (Toria; Turia, RO)
 — ld. névmutató: Gál Mihály
 Torna (Turňa nad Bodvou, SK)
 — ld. névmutató: Szőnyi Nagy István
 Torna – ref. egyházmegye ld. Abaújvár-torna-sárosi ref. egyházmegye
 Tornacensis ld. Tournai
 Torockószentgyörgy ld. Szentgyörgy
 Torony (Kistorony, Nependorf, Neppendorf; Turnișor, RO)
 — ld. névmutató: Haji Joannes
 Toruń ld. Thorn
 Tot-Lipsch. ld. Lipcse, SK
 Tótfalu ld. Misztótfalu
 Tótfalu (Giródtótfalu; Tăuții de Sus, RO)
 — ld. névmutató: Enyedi János (református lelkész)
 Tótfalu (Szepestótfalu, Totfalv., Totfalvensis; Slovenská Ves, SK)
 — ld. névmutató: Fontanus, Daniel – Fontanus, Joannes
 Totfalv., Totfalvensis ld. Tótfalu
 Totis ld. Tata
 Tótlipcse ld. Lipcse, SK
 Tótpróna (T., Totpronensis; Slovenské Pravno, SK)
 — ev. iskola (s. T., schola) **3867** – ld. még név-

- mutató: Burianides, Matthaëus – Durkovicz, Martinus – Jeszenszky Dávid – Melian, Andreas – Miller, Nicolaus – Rakovszky, Joannes – Rassi, Joannes – Zelenka, Joannes
- Tótsóvár ld. Sóvár
- Tournai (Tornacensis; B)
- ld. névmutató: Venduillius, Joannes
- Törökország (Oszmán Birodalom, Ottomanica porta, Porta, Török Ország, Turcica monarchia) **4083, 4371, 4448**
- ld. még névmutató: Apafi Mihály, II. – Lutsch, Johann – Szirmai István – Thököly Imre
- Traject., Trajectum ad Rhenum. ld. Utrecht
- Transilvania, Transilv., Transsilvanien., Transsylv., Transylv., Transylvan., Transylvaniensis ld. Erdély
- Trap., Trapoldensis ld. Apold
- Tredecim oppid. in comitatu Sup. Hung. Scepusiensi ld. Szepesi grófság
- Trench., Trenchin ld. Trencsén
- Trenchin comitatus, Trenchiniensis comit. ld. Trencsén megye
- Trenčín ld. Trencsén
- Trinchin. com., Trinciniensis comitatus ld. Trencsén megye
- Trencsén (Trench., Trenchin; Trenčín, SK) **4289**
- ld. még névmutató: Csernyánszky Joannes – Faber, Georg – Feliciades, Paulus – Illésházy György – Langó Mátyás – Racký, Mikuláš – Ricsánszky, Tobias – Szluka, Andreas
- kiadvány: **3777, 3965, 3972, 4038, 4058, 4116, 4154, 4177, 4227, 4288, 4319, 4494, 4580**
- jezsuita kollégium – ld. névmutató: Rényes István – Szarka Gáspár
- jezsuita Xaverius Szent Ferenc templom **4100**
- Trencsén megye (com. Threnczin, comitatus Trenchin, comitatus Trenchiniensis, com. Trinchin., comitatus Trinciniensis.)
- ld. névmutató: Bánóczy György – Bánóczy Mihály – Illésházy György – Lednický, Jeremiáš – Madocsáni Imre – Ordódy János – Pongrácz Imre József – Sándor Gáspár – Sartorius, Andreas – Sirchiz Gáspár – Szunyogh Ferenc
- Trento ld. Trident
- Tres Sedes Siculicæ ld. Háromszék
- Trevirensis ld. Trier
- Treviso örgrófság (Marca Trevisana) **4598**
- tricesimarum harum partium regni Hungariæ superiorum ld. Szepesi grófság
- Trident (Trient, Trident.; Trento, I) **4552**
- ld. még névmutató: Avancinus, Nicolaus
- zsinat (Concilium Trident.) **4205**
- Trier (Trevirensis; D)
- ld. névmutató: Leyen, Karl Kaspar von
- Trieszt (Trieste, I)
- ld. névmutató: Csúzi Cseh Jakab
- Trnava ld. Nagyszombat
- Trója (Troia, Troja; Truva, TR) **4084, 4613**
- Trsztyenna (Árvanádasd, Trsztena; Trstená, SK)
- ld. névmutató: Sidonius, Daniel
- Truva ld. Trója
- Tubingensis ld. Tübingen
- Túr (Thur, Mezőtúr; H)
- ld. névmutató: Báthori István (Martonfalvi Tóth György tanítványa) – Szentci Szabó János
- Turan (Nagyturány, Toran; Turany, SK)
- ld. még névmutató: Gusich, Joannes
- Turcica monarchia ld. Törökország
- Turco-Graecia ld. Görögország
- Turda ld. Torda
- Turia ld. Torja
- Turie Pole ld. Turopolya
- Túrkeve (Kevi, Thurkevi; H)
- ld. névmutató: Debreceni Fóris István – Kőrösi Gergely – Szentpéteri István
- Túrmező ld. Turopolya
- Turňa nad Bodvou ld. Torna
- Turnişor ld. Torony
- Turnu Roşu ld. Vöröstorony
- Turóc megye (T., Thurocen., Thurociensis, Turocensis, Turoczienisi) **3867**
- ld. még névmutató: Czemanka, Ondrej – Davidis, Paulus – Hagara, Zacharias – Murczek, Georgius – Pereszlényi Pál – Révay János Farkas
- Turóc megye
- ld. névmutató: Jeszenszky Dávid
- Túrócbéla ld. Béla
- Turóci ev. egyházmegye
- ld. névmutató: Hagara, Zacharias
- Turocensis, Turoczienisi ld. Turóc megye
- Turopolya (Thuropol., Túrmező; Turie Pole, SK)
- ld. névmutató: Kaurimski, Esaias
- Tusculum (Tusculanum; Tuscolo, I) **4093**
- Tübingen (Tubingensis; D) **Appendix 274**
- ld. még névmutató: Schwartz, Joannes (eperjesi)

- Zabanius, Johann
 — egyetem (Universitas) **4607** – ld. még névmutató: Ludwig von Württemberg – Osiander, Adam – Paskony, Paulus – Schwartz, Joannes (eperjesi)
 — kiadvány **4607, Appendix 274**
 Türkös (Türckesdorf, Türkesiensis; Turcheş = Săcele, RO)
 — ld. névmutató: Falck, Bartholomaeus
 Tvarožná ld. Duránd
 Tyacsev, Tyacsiv ld. Técső
 Týlsen (D)
 — ld. névmutató: Knesebeck, Thomas von
 Tyr., Tyrn., Tyrnau, Tyrnavia, Tyrnaviensis ld. Nagyszombat
 Tyrol ld. Tirol
- Udv. ld. Udvari
 Udvard (Dvory nad Žitavou, SK)
 — ld. névmutató: Marosi István
 Udvari (Biharudvari, Udv.; Sárretudvari, H)
 — ref. gyülekezet (ecc.) – ld. névmutató: Szabad-szállási Ferenc
 Udvarhely (Székelyudvarhely, Udvarh., Udvarhelyiensis, Udvar-helyiensis, Udvarhelyiensis, Vdvarhelyiensis; Odorheiu Secuiesc, RO)
 — ld. névmutató: Barlók István – Olasz István
 — ref. gyülekezet (ecclesiae ref. Udvarh., ecclesia reformata Udvarhelyiensis) – ld. névmutató: Eszéki István
 — ref. kollégium (lycaenum Udvarh., schola ibidem Apaffio Betleniana, schola reformata Vdvarhelyiensis) **4013** – ld. még névmutató: Eszéki István – Letenyei Pál
 Udvarhelyszék (sedes Siculicalis Udvarhely, sedes Siculicalis Udvarhely)
 — ld. névmutató: Bethlen Miklós – Eszéki István – Rhédey Ferenc, kisérei
 Ugocsa megye (comitatus Vgocensis) **4246**
 — ld. még névmutató: Perényi István – Újhelyi István
 Uherský Brod ld. Magyarbród
 Újbánya (Uybanien. in Hung.; Nová Baňa, SK)
 — ld. névmutató: Nicletius, Samuel (újbányai lelkész)
 Újgyház (Leschkirch, Leschkirchensis, Leschkirchensis; Nocrich, RO)
 — ld. névmutató: Gross, Georgius – Pancratius, Michael – Sutorius, Michael
 Újfalu (Barcaújfalu, Neopolit.; Satu Nou, RO)
 — ld. névmutató: Balthasar, Joannes
 Újfalu (Berettyo-ujfalu, Ujfalusiensis, ujfalvi; Berettyóújfalu, H)
 — ld. névmutató: Liszcai András
 Újfalu (Divék-újfalu, Divékújfalu, Diwiak Vyfallv; Diviacka Nová Ves, SK)
 — ld. névmutató: Krumholz, Ján – Újfalusi László, divék-újfalui
 Újfalu (Kassa-Ujfalu, Kassaujfalu; Košická Nová Ves, SK)
 — ld. névmutató: Drazdy, Augustin – Lippóci Miklós
 Újfalu (Novovilla, Szászójfalu; Nou/Noul Săsesc, RO)
 — ld. névmutató: Schnitzler, Samuel – Thais, Michael, sászójfalui
 Újfalu (Uyfalvensis Pannon.; ?)
 — ld. még névmutató: Bocza, Andreas
 Újhely (Novoje Szelo, Tiszaujhely; Nove Szelo, UA)
 — ld. még névmutató: Tiszaujhelyi Pál – Újhelyi István
 Újhely (Sátoraljaújhely, H)
 — ld. névmutató: Nánási Vas Gábor – Szabó András
 — pálos kolostor **3918**
 Újhely (Vágújhely; Nové Mesto nad Váhom, SK)
 — ld. névmutató: Racký, Mikuláš
 Újlak (Tiszaujlak, Ujlak; Vilok, UA)
 — ld. névmutató: Bősházi János
 Újlak (Szamosújlak, H)
 — ld. névmutató: Teremi P. István
 Újvár ld. Érsekújvár
 Újváras, Ujvarasiensis ld. Újváros
 Ujvarinus ld. még Érsekújvár
 Újváros (Ujvaras, Ujváras, Ujvarasiensis, Ujvárosiensis; Balmazújváros, H)
 — ld. névmutató: Szoboszlai Sámuel – Szőnyi Nagy István
 Újvároska (Leopoldstadt, Lipótvár; Leopoldov, SK) **4394, 4448, Appendix 286**
 — ld. még névmutató: Otrkocsi Főris Ferenc
 Ulm (Vlmenis; D)
 — ld. névmutató: Dieterich, Konrad
 — kiadvány: **4258**
 Ultraj., Ultrajecina, Ultrajectum ld. Utrecht

- Ung megye (comit. Ungvarien., comitatus Ungvariensis, Vngh.)
 — ld. névmutató: Homonnai Drugeth Zsigmond – Lovczani, Franciscus – Sóvári Soós György – Tunyogi Miklós
- Ungurei ld. Gergelyfalva
- Ungvár (Ungghvar, Uzhgorod; Uzhhorod, UA) **3855, 4131**
 — ld. még névmutató: Balogh Bálint – Debrődi János – Derkay György – Homonnai Drugeth Zsigmond – Illyefalvi István – Ordódy János – Pákey János – Patai K. István – Pereszlényi Pál – Tyukodi György – Vári Mihály
 — vár **4411**
 — jezsuita kollégium **4131** – ld. még névmutató: Tyukodi György
- Unirea ld. Felvinc
- Unterwalsi káptalan ld. Szászsebes, káptalan
- Uranienbourg (N)
 — kiadvány: **4387**
- Urbs Radici Coronata ld. Brassó
- Úrvölgy (Vallis Dominorum; Špania Dolina, SK)
 — ld. névmutató: Höher, Matthias – Jacober, Leonardus
- Utrecht (Rheno-Trajectum, Traject., Trajectum ad Rhenum., Ultraj., Ultrajectina, Ultrajectum; NL) **3938, 3939, 4192, 4226, 4508**
 — ld. még névmutató: Bethlen Miklós – Burman, Frans – Dányádi S. György, jun. – Debreceni Fóris István – Hipsted, Johann – Jansonius, Joannes, van de Waesberghe – Kabai Bodor Gellért – Kovásznai Péter, jun. – Leusden, Joannes – Nánási István – Nánási Vas Gábor – Otrokocsi Fóris Ferenc – Rimaszombati Kies István – Roven, Philipp – Szathmárnémethi Sámuel – Szepsi Korocz András – Szilágyi Tönkö Márton – Tatai P. Mihály – Teremi P. István
 — egyetem (Traject. acad., acad. Ultrajectina, Ultrajectina academia) **4226** – ld. még névmutató: Almási Mihály – Burman, Frans – Csécsi János – Hodosi Sámuel – Horváti Békés János – Kaposi Juhász Sámuel – Leusden, Joannes – Lisznyai Kovács Pál – Poll, Lucas van de – Rácböszörményi János – Vallan, Jacob – Voet, Joannes – Vries, Gerard de
 — kiadvány: **3727, 3876, 3899, 4135, 4192, 4243**
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Uybanien. in Hung. ld. Újbánya
- Uzhgorod, Uzhhorod ld. Ungvár
- V. ld. Vác
- V. ld. Várad
- Vác (V., Vac, Vaciensis, Vacz, Vacziensis; H) **3927, 3987, 4551**
 — ld. még névmutató: Csongrádi Ferenc – Kéry János – Pongrácz György – Szegedi Ferenc Lénárd – Zongor Zsigmond
- Vágmagyarád ld. Modorfalva
- Vágszentkereszt ld. Szentkereszt
- Vágszerdahely ld. Szerdahely (SK)
- Vágújhely ld. Újhely
- Vál (Vall., H)
 — ld. névmutató: Jacober, Michael
- Valea Lungă ld. Hosszúaszó
- Valea Viilor ld. Baromlaka
- Văleni ld. Mikolapatak
- Vall. ld. Vál
- Vallis Dominorum ld. Úrvölgy
- Várad (Nagyvárad, V., Varad, Varadinus, Varadiensis, Váradiensis; Oradea, RO) **4347**
 — ld. még névmutató: Apafi Mihály I. – Baranyai Mihály – Bársony György – Enyedi Sámuel – Felvinczi Sándor – Horváth Ferenc – Kovásznai I. Péter – Luzinski, Joachim – Martonfalvi Tóth György – Pálfalvai János – Patai Baracsi János – Rényes István – Szenci Kertész Ábrahám – Várad Belényesi Ferenc
 — kiadvány: **3709, 3729, 3732, 3796, 3888, 3920, 4019, 4063, 4105, 4120, 4134, 4138, 4143, 4147, 4229, 4308, 4311, 4319, 4358, 4361, 4363, 4478, 4480, 4502, 4503, 4509**
 — nyomda **4019** – ld. még névmutató: Szenci Kertész Ábrahám
 — ref. gyülekezet (ecclesia) – ld. névmutató: Kovásznai Péter, jun.
 — ref. iskola (schola) – ld. névmutató: Szilágyi Benjámín István
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Váradpüspöki ld. Püspöki
- Varal. ld. Váralja
- Varalien., Varaliensis, Varalj., Váralja., Váralja ld. Szepesváralja
- Váralja (Sebes-Vár, Sebesváralja; Bologna, RO)

- ld. névmutató: Bánffy Dénes
 Váralja (Varal., Zólyomváralja?; Zvolenské Podhradie, SK)
 — ld. névmutató: Roth, Johann (váraljai)
 Váralja? (Varalliensis) ld. névmutató: Demeter Mihály
 Varall. ld. Szepesváralja
 Varalliensis ld. Váralja
 Varasd megye (comitatus Varasdinensis)
 — ld. névmutató: Erdődy Kristóf – Erdődy Sándor, sen. – Kanisich, Joannes
 Várna ld. Varin
 Varin (Várna; Varín, SK)
 — ld. még névmutató: Lednický, Jeremiáš
 Várna (Várna, BG)
 — ld. névmutató: Báthori István nádor (?–1530)
 Varsó (Warszawa, PL)
 — ld. névmutató: Hausenka, Jiří
 Vas megye (com. Castriferrei)
 — ld. még névmutató: Hevenesi László Alajos
 Vásárd (Felső Vasard; Horné Tihovište, SK)
 — ld. névmutató: Emődi István László
 Vásárhely (Agropolit., M. Vásárhely, Marosvásárhely; Târgu Mureș, RO) **3958**
 — ld. névmutató: Karacsy, Nicolaus – Pápai Páriz Ferenc – Vásárhelyi Tőke István
 Vásárhely (Kezdi, Kézdivásárhely; Târgu Secuiesc; RO)
 — ld. névmutató: Dézsi Márton – Nemes János
 Vdarhelyiensi ld. Udvarhely
 Vécse (Hernádvécse, H)
 — ld. névmutató: Vécsey István
 Vedresábrány (Vedres ábrány, Vedresábrány; Abrămuș, RO)
 — református gyülekezet – ld. névmutató: Micskei András
 Végles (Vighles; Víglaš, SK)
 — ld. névmutató: Csáky László
 Velcopoiensis, Velcopolensis ld. Velkopolya
 Veldentia (Veldenz, D)
 — ld. névmutató: Anna Sophia von Pfalz-Zweibrücken-Birkenfeld
 Velence (Veneta respública, Venezia, I) **3711, 4050**
 — ld. még névmutató: Bianchi, Antonio Maria – Rossetti, Domenico – Valesius, Antonius
 — kiadvány: **3720, 3790, 3866, 3922, 3940, 4051, 4436, 4491**
 — ld. még nyomdamutató
 Veliki Berek ld. Bereg
 Velká ld. Felka
 Velká Lomnica ld. Lomnic
 Velké Pole ld. Velkopolya
 Velké Bošany ld. Bossány
 Velký Kýr ld. Kér
 Velký Meder ld. Megyer
 Velký Šariš ld. Sáros
 Velkopolya (Pálosnagymező, Velcopoiensis, Velcopolensis, Welkopol.; Velké Pole, SK)
 — ld. névmutató: Dúló Gergely – Kastenmacher, Johann – Laurenti, Joannes
 Veleslavin (CZ)
 — ld. névmutató: Adam z Veleslavína, Daniel
 Velť ld. Völc
 Veneta respública, Venezia ld. Velence
 Verbovec (Verboviczensis; Vrbovec, HR)
 — ld. névmutató: Orszagovich, Matthias
 Verboviczensis ld. Verbovec
 Verebély (Verebélyensis; Vráble, SK)
 — ld. névmutató: Nagy János, verebélyi
 Vereenigde Neederlanden ld. Németalföld
 Verese gyház (H)
 — ld. névmutató: Kecskeméti Pál
 Veresmart (Ruffim., Ruffimons, Ruffimont., Ruffimontanus; Roșia, RO)
 — ld. névmutató: Fronius, Markus (veresmarti lelkész)
 Verestornyien se castellum ld. Vöröstorony
 Vesszős (Mechelsdorff, Szásznagyvesszős; Veseuș, RO)
 — ld. névmutató: Wachsmann, Daniel
 Veszprém (Veszpr., Veszprim; H)
 — ld. névmutató: Balogh Bálint – Hodosi Sámuel
 — ld. még incipitmutató: Vitézeknek háza híres Veszprim vára
 Vesztfália (Westfália, Westph., Westphalus)
 — ld. névmutató: Frieling., Erdw. Bernh. – Molanus, Joannes Henricus – Wittfelt, Petrus
 Veterosolium, Vetusoliensis ld. Zólyom
 Vezekény (Fakóvezekény; Plavé Vozokany, SK)
 — ld. névmutató: Laurenti, Joannes
 Vgocensis comitatus ld. Ugocsa megye
 Vicsáp (Nyitravicsáp, Vicap; Výchapy-Opatovce, SK)
 — ld. névmutató: Koronthaly, Sigismundus
 Videfalva (Videfalvensis; Vidiná, SK)
 — ld. névmutató: Bohus, Andreas
 Videnbak (Vidombák, Weidenb., Weidenbachio-Corona; Ghimbav, RO)

- ld. névmutató: Greissing, Joannes – Römer, Lukas
 Vidiná ld. Videfalva
 Vidombák ld. Videnbak
 Vien., Vien. Aust., Vienna, Vienna Austriae, Viennensis ld. Bécs
 Vi-vár ld. Érsekújvár
 Víglaš, Vighles ld. Végles
 Vilok ld. Újlak
 Villach (A)
 — ld. névmutató: Franzell, Andreas
 Vilna (Vilnius, LT)
 — jezuita academia – ld. névmutató: Báthori István, erdélyi fejedelem
 — kiadvány: **3807**
 Vinogradov, Vinohradiv ld. Szőlős
 Viņt ld. Alvinc
 Viss (Visch, H)
 — ld. névmutató: Csekei Pál
 Visch ld. Viss
 Visegrád (H) **4551**
 Visk (Viskovo, UA)
 — ld. névmutató: Szcenzi A. Pál – Szepsi Korocz András
 Visurgis ld. Weser
 Vitt., Vitteb. ld. Wittenberg
 Vi-vár ld. Érsekújvár
 Vizakna (Salisfodensis, Vizakna, Vízakna, Vizaknaiensis; Ocna Sibiului, RO)
 — ld. névmutató: Hunyadi Pál
 — ref. gyülekezet (eccl.) – ld. névmutató: Hunyadi Pál
 Vizkelet (Vizkelet; Čierny Brod, SK)
 — ld. névmutató: Lendvai Márton
 Vízvár (H)
 — ld. névmutató: Erdődy Sándor, jun.
 Vlachovo ld. Oláhpataka
 Vlková ld. Farkasfalva
 Vlmensis ld. Ulm
 Vngh comit. ld. Ung megye
 Volkány (Szászvolkány, Wolkendorf, Wolkendorffensis; Vulcan, RO)
 — ld. névmutató: Wagner, Michael
 Volterra (Volteranus, I)
 — ld. névmutató: Paravicinus, Vincentius
 Vormlachsens. ld. Baromlaka
 Völc (Wöltz; Velț, RO)
 — ld. névmutató: Manichius, Jacobus
 Völckau ld. Felka
 Vöröskő vár (Vereskő, Hrad Červený Kameň, SK)
 — ld. névmutató: Pálffy Ferenc Antal, erdődi – Pálffy Miklós József, erdődi
 Vereskő ld. Vöröskő
 Vöröstorony (Rubra Turris, Verestoronyiense castellum; Turnu Roșu, RO) **4277**
 — ld. még névmutató: Bakosch, Johann – Franck, Valentinus, jun.
 Vráble ld. Verebély
 Vratisl., Vratislavia Silesius ld. Boroszló
 Vrbov ld. Ménhárd
 Vrbova ld. Orbova
 Vrbovec ld. Verbovec
 Vrbs Radici Coronata ld. Brassó
 Vulcan ld. Volkány
 Vurpód (Burgberg, Hűhalom, Purprigenis; Vurpär, RO)
 — ld. még névmutató: Biglerus, Simon
 VVittenb. ld. Wittenberg
 Výčapy-Opatovce ld. Vicsáp
 Wądroże ld. Wandritsch
 Wahlendorff ld. Olaszi
 Wales ld. Wallia
 Wallendorf ld. Olaszi
 Wallia (Wales)
 — ld. névmutató: Carolus I., Stuartus, rex Angliae
 Wandritsch (Wądroże, PL)
 — ld. névmutató: Hyller, Martin
 Waraliensis, Warall., Warallia, Waralliensis ld. Szepesváralja
 Warszawa ld. Varsó
 Watenis ld. Watten
 Wath upon Dearne ld. Manvers
 Watten (Watenis; F) **3706**
 Westfália, Westph., Westphalus ld. Veszfália
 Weenen ld. Bécs
 Weidenb., Weidenbachio-Corona ld. Videnbak
 Weissenfels (Leucopetra; D) **4410**
 — ev. gimnázium ld. névmutató: Klesch, Daniel
 — kiadvány: **4549**
 Welkopol. ld. Velkopolya
 Weser (Visurgis) **4062**
 Wickrath (D)
 — ld. névmutató: Büchler, Johann

- Wien Id. Bécs
 Wienerneustadt Id. Bécsújhely
 Wienn Id. Bécs
 Wildeshausen (Wildesh. Westph.; D)
 — Id. névmutató: Frieling-, Edward Bernhard
 Wisnicz (Wissnitz; Wiśnicz, PL)
 — Id. névmutató: Lubomirski, Stanislaw Herak-
 liusz
 Wittenberg (Leucorea, Vitt., Vitt. Vitteb. VVitt-
 tenb., Witt., Witteb., Witteberg, Witteberga,
 Wittebergensis, Wittenb., D) **3918, 4114,**
4173, 4174, 4175
 — egyetem (Academia ad Albim, Helicon Albia-
 cus, electoralis ad Albim universitas, Leuco-
 rea universitas, Vitt. acad., Wittenberg acad.,
 Wittebergensis Academia) – Id. névmutató:
 Almerus, Paulus – Bock, Stephanus (nádpa-
 taki) – Buchner, Elias – Calovius, Abraham
 – Czekelius, Franciscus – Dentulini, Thomas
 – Deutschmann, Johann – Dietrich, Georgius
 – Donati, Christianus – Dubovszky, Martin –
 Dürr, Michael – Franck, Joannes – Friedrich,
 Johann – Fronius, Petrus (brassói) – Fronius,
 Petrus (szebeni) – Frölich, Matthias – Gassitius,
 Georgius – Gobius, Joannes – Gorgias, Johann
 – Grattenauer, Christoph Friedrich – Greissing,
 Valentin – Gürschius, Michael – Hackstock,
 Joannes – Hahnwald, Jeremias – Henckel, Mat-
 thäus – Hensel, Zacharias – Heutsch, Philipp –
 Hilliger, Joannes Wilhelmus – Höher, Matthias
 – Hutter, Leonhard – Hülsemann, Eucharius
 – Hülsemann, Heinrich – Hülsemann, Joannes
 – Hyller, Martin – Kassai Michaelis György
 – Kelp, Martin – Kirchmaier, Georg Caspar
 – Klausenburger Mihály – Klesch, Christoph
 Daniel – Knoll, Christoph – Kochmeister,
 Samuel – Kraudi, Joannes Georgius – Lang,
 Joannes (wittenbergi diák) – Lazari, Augustin
 – Leporini, Nicolaus – Liefmann, Michael –
 Löhner, Christoph – Lucae, Nicolaus – Lyser,
 Wilhelmus – Majer, Joannes – Marci, Joannes
 – Martini, Jacobus – Martini, Werner Theodor
 – Mathesius, Johann, sen. – Mazar, Christo-
 phorus – Michaelis, Paulus – Meisnerus, Joannes
 – Michaelis, Paulus – Miklós deák – Muller,
 Johann – Müller, Georg – Nicletius, Samuel
 (újbányai lelkész) – Oltard, Johann – Pascha,
 Nikolaus Benedikt – Peucker, Georgius – Pila-
 rik, Esaias – Pilarik, Gabriel – Pilarik, Jeremiaš
 – Pilárik, Štefan – Pintz, Melchior – Platani,
 Paulus – Pressius, Paulus – Pusóczi Miklós –
 Quenstedt, Johann Andreas – Reiner, Joannes
 – Reusner, Jeremias – Roth, Johann (erkedi)
 – Roth, Melchior – Roxer, Daniel – Röber, Paul –
 Röhrensee, Christian – Rüdell, Johann Friedrich
 – Sárossy János – Schnitzler, Jakob – Schnitzler,
 Samuel – Schobelius, Daniel – Schuller, Georgi-
 us – Schultze, Johann Friedrich – Schurtzfleisch,
 Conrad Samuel – Schwartz, Joannes (eperjesi)
 – Schwartz, Johann (wittenbergi) – Seelmann,
 Jeremias Christian – Seelmann, Peter Theodor
 – Sennertus, Michael – Steller, Thomas – Stol-
 berg, Balthasar – Strauch, Michael – Stürtzer,
 Matthias – Sutoris, Georgius – Szenci Fekete
 István – Thann, Andreas – Tránovský, Samuel
 – Trusius, Gabriel – Tutius, Georgius, sinki –
 Wagner, Laurentius – Walther, Matthias – Walt-
 her, Michael – Wohl, Christianus – Zachariae,
 Thomas – Zaskalitzki András – Ziegler Márton
 – Ziegra, Constantinus – Zsedényi István
 — erdélyi szász náción (natio Transilvano-Sa-
 xonica) **4389** – Id. még névmutató: Alb-
 rich, Joannes, sen. – Bell, Michael – Bock,
 Stephanus (nádpatoki) – Bock, Stephanus,
 (sinki) – Czekelius, Michael – Euser, Mi-
 chael – Fronius, Markus (wittenbergi diák)
 – Gokesch, Valentinus – Herrmann, Samuel
 – Kelp, Martin – Klein, Joannes – Krempes,
 Joannes – Lang, Daniel – Ritter, Gabriel
 – Schobelius, Daniel – Welther, Johann –
 Wolf, Peter, brassói lelkész – Ziegler Márton
 — filozófiai fakultás (fac. philos., philoso-
 phische Facultät in Wittenberg, Wittenb.
 fac. phil.) – Id. még névmutató: Bayer, Jo-
 hann – Greissing, Valentin – Röser, Jakob
 — magyar náción könyvtára **4347**
 — kiadvány **3708, 3716, 3735, 3830, 3869, 3906,**
4059, 4114, 4173, 4193, 4219, 4286, 4423,
4468, 4549, 4560, 4584, Appendix 283, Ap-
pendix 305, Appendix 314
 — nyomda – Id. névmutató: Hake, Johann (II.)
 — városi iskola (schola senatoria) – Id. névmutató:
 Pilarik, Jeremiaš
 — Id. még nyomdamutató
 Wolfenbüttel (D) **4127A**
 — kiadvány: **4464**

- könyvtár **4127A** – ld. még névmutató: Hanisius, David – Ritthaller, Michael
 Wolkendorf, Wolkendorffensis ld. Volkány
 Wöltz ld. Völc
 Wrat., Wratisl., Wratławia, Wrocław ld. Boroszló
 Wschowa ld. Fraustadt
 Württemberg (Wirtemberg, Wirtembergia, Wirtembergicus ducatus)
 — ld. névmutató: Friedrich Karl von Württemberg – Georg Friedrich von Württemberg-Stuttgart – Ludwig von Württemberg – Maximilian, Herzog von Württemberg
- Zábala ld. Zabola
 Žabokreky ld. Zsámbokrét
 Zabola (Zábala, RO) **4137**
 — ld. még névmutató: Kun István – Mikes Kelemen
 Zabólcz ld. Szabolcs
 Zacharowce ld. Zeherje
 Zadvár ld. Szádvár
 Žagaň ld. Sagan
 Zágor (Zagor; Zagãr, RO)
 — ld. névmutató: Göldner, Georgius
 Zágráb (Zagrab, Zagrabienensis; Zagreb, HR) **3992**
 — ld. még névmutató: Borković, Martin – Pákay János – Petretić, Petrus
 Zágráb megye (comitatus Zagrab, Zagrabienensis)
 — ld. névmutató: Ivanovich, Thomas – Mallenich, Georgius – Orszagovich, Matthias
 Zakliczyna (Zakliczyn, PL)
 — ld. névmutató: Jordan, Georgius – Jordan, Hermolaus – Tworzianska, Barbara
 Žakovce ld. Izsák
 Zala (Szala, Szála) megye
 — ld. névmutató: Barkóczy Ferenc – Barkóczy László – Sándor Gergely – Zsedényi István
 Zalatna (Szászalatna, Zalaknaensis, Zalakna(!); Zlagna, RO)
 — ld. névmutató: Mild, Georgius
 Zalău ld. Zilah
 Zamek w Niedzicy ld. Dunajec vára
 Zaránd megye
 — ld. névmutató: Kun István
 Zboró (Zborov, SK)
 — ld. névmutató: Rákóczi Ferenc, I.
- Zebevény (H)
 — ld. névmutató: Luzinski, Joachim
 Zecklich ld. Székelyföld
 Zeherje (Zacharowce, SK)
 — ld. névmutató: Szombati Mihály
 Zeiteschdorf ld. Konca
 Zell ld. Máriacell
 Zemianske Kostolány ld. Kosztolány
 Zemplén megye (Zemlyénie., comit. Zemlyéniensis, Zemplény, comit. Zemplin., comit. Zempliniensis) **3960**
 — ld. még névmutató: Baksy István – Bocskai István – Caradin, Johann Georg – Cseh Mihály – Haburay, Ladislaus – Homonnai Drugeth Zsigmond – Hocsai György – Huszár Ferenc Simon – Kisztei Péter – Revesz, Gabriel – Sövári Soós György – Szabó András – Trincsinai Péter – Veres Mátyás
- Zerbst (D)
 — ld. még névmutató: Roxer, Daniel
 Zich ld. Zics
 — ld. névmutató: Zichy István
 Zichyújfalu (Zichuyfalu; H)
 — ld. még névmutató: Zichy István
 Zilah (Zalău, RO) **4307**
 — ld. még névmutató: Debreceni Fóris István – Felvinczi Sándor – Matkó István – Miskolczi Márton – Rozgonyi Mihály – Szerencsi János – Szőnyi Nagy István – Tolnai F. György – Zilahi János
 — ref. gyülekezet (ekklészia) – ld. névmutató: Felvinczi Sándor
 — ref. iskola (zilahi kollégium, zilahi oskola, zilahi seminarium, Zilahiensis schola) **4307** – ld. még névmutató: Csapai Miklós – Rozgonyi Mihály – Szűcs Bálint
- Žilina ld. Zsolna
 Zips ld. Szepes
 Žireč ld. Schurz
 Zittau (D)
 — ld. névmutató: Pressius, Paulus
 — kiadvány: **4144, 4179, 4316, 4550**
- Zlagna ld. Zalatna
 Zoborhegy
 — ld. névmutató: Zoerardus-Andreas, Sanctus – Benedictus, Sanctus
 Zolna, Zolnensis ld. Zsolna
 Zólyomlipcse ld. Lipcse

- Zólyom (Veterosolium, Vetusoliensis; Zvolen, SK) **3699**
 — ld. még névmutató: Esterházy család – Lazari, Augustin – Trusius, Gabriel –
 Zólyom megye (comitatus Veterosoliensis) **4114**
 — ld. még névmutató: Posh, Franciscus Xaverius – Harter, Michael
 Zombor (Czoborszentmihály; Sombor, SRB)
 — ld. névmutató: Czobor Imre – Lippay Kristóf – Lippay Miklós – Szendrei Ferenc
 Zürich (CH)
 — ld. névmutató: Heidegger, Johann Heinrich – Pápai Páriz Ferenc – Steller, Thomas – Zsedényi István
 — egyetem – ld. névmutató: Kállai Kopis János
 — kiadvány: **4175A, 4292, 4514, 4558**
 Zvolen ld. Zólyom
 Zvolenské Podhradie ld. Váralja
 Zvolenská Slatina ld. Szalatna
 Zsákóc ld. Izsák
 Zsámbokrét (Žabokreky, SK) **4506**
 Zsibérk (Sibrecensis; Jibert, RO)
 — ld. még névmutató: Falck, Martinus
 Zsibó (Siba; Jibou, RO)
 — ld. névmutató: Nánási Vas Gábor – Zilahi János
 Zsidve ld. Sitve
 Zsolna (S., Sol., Soln., Solna, Solnensis, Zolna, Zolnensis; Žilina, SK) **3775, 3776, 3777, 4058, 4227, 4258, 4288, 4624**
 — ld. még névmutató: Dadan, Ján, jun. – Dubovszky, Martin – Ladiver, Daniel – Lednický, Jeremiáš – Mazar, Christophorus – Parvi, Andreas – Stupizkij, Moyses – Visnyovszky, Joannes – Zaskalitzki, Joannes
 — ev. iskola (s. S., sch. Sol., schola Solnensis) – ld. névmutató: Parvi, Andreas – Benko, Joannes
 — jezsuita missziós állomás **4116**
 — kiadvány **3755, 3777, 3970, 4058, 4117, 4144, 4179, 4288, 4331, 4371, 4387, 4390, 4469, 4494, 4626, Appendix 278, Appendix 308, Appendix 342**
 — ld. még nyomdamutató
 Zsolnalitva ld. Lietava
 Zsombor (Somboriensis, Szászsombor; Jimbor, RO)
 — ld. névmutató: Fabricius, Stephanus

CÍMMUTATÓ

Index titulorum

Index of titles

Az ismert szerzőjű és az ismeretlen szerzőjű művek címe egyaránt megtalálható a mutatóban. Az egyszerűsített címekről, a címek jellemző részeiről és egyes műveknek a szakirodalomban meghonosodott elnevezéséről utaló található a teljesebb címre.

Abcdefghiklmnopqrstuxyzju **4338**

Abdankung bey dem... Leichbegängnüß... Margaretha Kleschin **3909(2)**

Abdiás próféta látásának... magyarázatja → Edom ostora, avagy

Abecedarium Latino-Hungaricum **4068**

Abecedarium Latino-Hungaricum, seu elementa linguae Latinae Hungaricae **4299**

Aborigines sapientiae, seu veteris Graeciae septem primi sapientes **3750**

Acidalus in thalassionem juvenis, ... ut sponsi... Matthiae Hagara **3867**

Actus heroicus → Exercitium ingentis meriti et efficaciae, seu actus heroicus

Actus interni virtutum, sive arcus triumphalis **4204**

Adamas coelestis veritatis **3944**

Az adás, vevés, kölcsönzés és uzsora felől való igazgatás → Szegények prókátora, avagy

Adjuk tudtára mindeneknek → Nos Leopoldus, ... Romanorum imperator...

Admonitio ad episcopum Theanensem → Doctrina et veritas in pectore Aaron

Adversa et prospera... Indiarum apostoli, ... Francisci Xaverii → Columnae Herculis Christiani..., seu

Aesopusnak egész élete és fabulái → Magyar Aesopus, azaz

Affectus ex divinis literis et s. patribus collecti → Ignis holocausti, seu

Affectus universorum statuum et ordinum regni Hungariae **4372**

Agenda, azaz az anyaszentegyházbéli szolgálat szerint való cselekedet **4300**

Aggratulatio votiva in solennes nuptiarum ferias... Martini Closii **4332**

Agitationes mortis et aeternitatis → Bis senae piaeque agitationes mortis et aeternitatis

Agon rosarius anagrammate quadruplici enodato adumbratus **3810**

Ájtatos imádságok → Ezek után vannak egynehány ájtatos imádságok

Ala seraphina orationes publicas comprehendente **4402(3)**

Alkalmatos időben mondott ige → Aranyalma, avagy

Alma Sodalitas Annuntiatae ab archangelo Virginis **3975**

Alma Sodalitas major... virginis Mariae Elisabeth visitantis **4035A, 4152(1)**

Almanach → Neu und alter Almanach

Almanach → Der neue und alte Almanach

Almanach und Prognosticon **3731, 3773, 3808, 3863, 3905, 3930, 3964, 4081, 4141, 4194, 4256, 4313, 4384, 4420, 4446, 4477**

- Als der ehrwürdige... Herr Petrus Pfannenschmied... bey volkreicher Versammlung der Erden vertrauet worden* **4121**
- Als... Petrus Barthesch..., als Bräutigam... sein hochzeitliches Beylager... gehalten* **4566**
- Amaranthus disciplinae rationalis* **4171**
- Amaz hét fejű... parázna Babilonnak... mezítelenségének tüköre* **3728**
- Amesius Villyám... jócselekedetekről írt traktája* → Jócselekedetek gyémántköve
- Amor et honor carmine Latino-Germanico* → Ἔρως καὶ κλέος, h. e.
- Amoris ac doloris duellum pro magno Indiarum apostolo* → Duellum amoris...
- Amoris-honoris τεκμήριον... viri-sponsi, ... Johannis Baieri* **3779**
- Analysis Apocalypseos sparsim et summarie exegetica* **3891**
- Analysis Epistolae Pauli apostoli ad Hebraeos* **4125**
- Analysis Epistolarum Pauli apostoli ad Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses et Thessalonicenses* **4126**
- Die andere Weyhnacht-Betrachtung* **4419**
- Annum celsissimae principis Sophiae Bathori... moestissimo scribebat calamo collegium Cassoviense* **4364**
- Anomali fortunae casus* **4199**
- Anteros intra Martis et Erotis fulmina, scilicet... Johannes Melko... sponsus... triumphans* **3775**
- Anticatechetica, seu errores a Conrado Dieterico in Institutionibus catecheticis pontificiis affricati* **3918**
- Az anyaszentegyházbéli szolgálat szerint való cselekedet* → Agenda, azaz
- Apollonius királyfi históriája* **3697**
- Apologia ministrorum evangelicorum Hungariae* **4135(1)**
- Applausus votivus* **4398**
- Approbatæ constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum* **4132**
- Aquila regiarum virtutum hieroglyphicum* **4153**
- Aranyalma, avagy alkalmatos időben mondott ige* **3877**
- Arca Noe* **4226**
- Arcus triumphalis* → Actus interni virtutum, sive
- Az aritmetikának, avagy a számlálásnak... magyar regulákban foglaltatott mestersége* **4006**
- Ars orandi et concionandi* → Biga pastoralis, seu
- Ars semper gaudendi ad verum animi quietem* **4101(1)**
- Articuli dominorum... regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae* **4301, 4352, 4412, 4413, 4471**
- Articuli dominorum... regni Transylvaniae et partium Hungariae* **3887, 4010, 4011, 4069, 4133, 4187, 4247, 4302, 4303, 4414A, 4 531, 4594, 4595**
- Articuli dominorum... regni Transylvaniae partiumque Hungariae* **3719, 3789**
- Articuli iuris thavernicalis* **4063A**
- Articulus dominorum... regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae* **4414**
- Assertiones ex universa philosophia* **3757**
- Assertiones philosophicae practicae* **3752**
- Astrologické prognosticum* **4331(2), 4391(2), 4506(2), 4624(2)**
- Astrologische Muthmassungen* **4458(2), 4505(2), 4557(2), 4621(2)**
- Astrologisches Bedencken* → Judicium astrologicum, oder
- Asszonyi állat* → Szép neveinek mindenkben tökéletesen megfelelő és örök emlékezetet érdemlő dicséretes asszonyi állat
- Asztrológiai practica* **4030(2)**
- Az asztronómia tudományának rövid... leírása* → Csízó, azaz
- Az Atya, Fiú és Szentlélek... Istennek üdvösséges ismereti* → Noé bárkája, azaz
- Atyai dorgálásnak józú gyümölcsé, avagy... halotti elmélkedés... Dobozi Kata asszonynak... teste felett* **4015**
- Auf genehmgehaltenes Gutachten... der... Engell. Medicinischen Gesellschaft in Londen durch Niederland, Teutschland, Hungarn... gethane... sonderbare Reisen* **4620**

Auserlesene geist- und trostreiche Jesuslieder **4479**

Auspicatissima thalami solennia, cum vir... Ioannes Kretsmerus... virginem... domum duceret
3809

Auspicatissimo hymenaeo nobilis... Simonis Deitricii **3873**

Austriaca austeritas **3720, 3790(1)**

Austriacae austeritatis continuatio **3790(2)**

Austriacae austeritatis ejusdemque Continuationis confirmatio, hoc est... Eviscerationis... refutatio **3894**

B. Asszony koronája → Titkos értelmű rózsza, avagy

Baccalaureis aeterna, sive pomum... regni Ungariae... insigne **3924**

Bátorítás → A sűrű keresztviselések habjai közt csüggedező léleknek... bátorítása

Beatis manibus... Davidis Spielenbergeri **4548**

Der Becher in der Hand des Herrn → Calix in manu Domini

Begräbniss Limitation **4622(2)**

Bene omnino venerit hospes... vir Hermolaus Jordan de Zakliczyna **3825**

Bericht aus Gottes Wort und der Natur von der Erdbeben Ursprung und Bedeutung **4386**

Bericht vom Haushalten → Oeconomia

Betrachtung der Ewigkeit **4270(2)**

Biblia → Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szentírás

Biga pastoralis, seu ars orandi et concionandi **4518**

Bis senae piaeque agitationes mortis et aeternitatis **3759**

Bizonyos okok **3769**

Boldog, aki másnak kárán tanul → Carolus comes a Strasoldo... universis et singulis praesentes visuris,
lecturis, vel legi auditoris salutem

Boldog emlékezete... Szegedi Ferencnek → Lilium inter spinas,... Azaz

Bonum Danielis, das ist das herliche Gutt Danieli **4509**

Bonum factum **4173**

Bonum principium, consequentiae pessimae, seu Carolus Stuardus **4323**

Brabeum vitae et rerum gestarum... Samuelis Köleseri **4460**

Breves rerum ecclesiasticarum Hungaricarum... et Transylvanicarum... commentarii → Rudus redivivum, seu

A brief account of some travels in divers parts of Europe **4598**

A brief account of some travels in Hungaria **3904**

Búcsúztató versek **3960**

Bujdosónak és szomorú sorsban... lévőnek... Istenhez való keserves fohászokódása **4080A**

Buxus hymenaeia **4220**

Buzgó imádságok és isteni dicséretetek **4596**

Buzgó imádságok → Kegyes lélek vezércsillaga Istennel... való járásában, t. i.

Calendarium ecclesiae cathedralis Nitriensis **4038**

Calendarium, in quo dies sanctorum... continentur **4459**

Calendarium, in quo omnes sancti... continentur **4184**

Calendarium oeconomicum perpetuum, azaz esztergomi érsek urunk... pozsoni gondviselőjének majorságról irt lajstroma **3968, 4605**

Calendarium typographiae Tyrnaviensis **3922(1), 3977(1), 4039(1), 4266(1), 4371(1)**

Calendarium Tyrnaviense **4435(1)**

Calender → Neu und alter Calender

Calender → Tyrnauerischer Schreib Calender

Calender nach der neu- und alte Zeit-ordnung **4215(1)**

- Calix in manu Domini, der Becher in der Hand des Herrn* 3772
Cantilena funebris, seu lessus Germanico idiomate pro comite Nadasdi... impressus 3760
Cantionale catholicum. Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek, dicséreték, zsoltárok és litániák 4063(1)
Cantionale catholicum. Régi és új, deák és magyar egyházi énekek, dicséreték és litániák 4063(2)
Cantus catholici Latino-Hungarici 3957
Cantus catholici. Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek és litániák 4048
Cantus primus 3929(2)
Cărare pe scurt spre fapte bune îndreptătoare în Bălgrad 4587
Carmen seculare 4385
Carmina gratulatoria ad Michaellem Apafi II. 4553
Carolus comes a Strasoldo... universis et singulis praesentes visuris, lecturis, vel legi auditoris salutem. Boldog, aki másnak kárán tanul 4067
Carolus Stuardus → Bonum principium, consequentiae pessimae, seu
Castae himenaei taedae, quas... Georgius Dengelius... sponsus... accendit 4330A
Casti amoris honos illustri conjugum pari, ... Nicolao Apafi de Apanagyfalva et... Annae Teleki 4070
Catalogus monarcharum et dynastarum, seu regum 4297
Catalogus operum Georgii C. Comarini 4136
Catastrophe fausta et salutaris 4193
Catechesis minor... Martini Lutheri Germanice et Latine 4055
Catechesis minor... Martini Lutheri Latine et Ungarice 4543
Catechismus → Der kleine Catechismus
Catechismus Biblicus minor, das ist schriftmässige Bewehrung der wahren Crist-catholischen 4035
Catechismus Graeco-Latinus 4142
Catena salutis ex Med. Ames. 4402(2)
Cato → Libellus elegantissimus, qui inscribitur Cato
Celeusma, seu votiva acclamatio... Melchiori Schmitzio 4421
Celsissimi... domini... Georgii Szelepcheny... vita, opera et virtutes historice descripta 4106
Centuria chronographicorum 3927
Certa et directa ad coelum semita 3761
Certamen ante coronam 4149
Ein christlich Kirchen-Hand-Buch 4122(1)
Christliche Einsegungs-Predigt → Orgel Predigt, oder
Christliches und nützlich Hand-büchlein 4619
Christ-schuldigste Trost-Schrift an... Marcum Draud 4395
Cithara sanctorum. Apocal. 5. Písně duchovníj, staré y nové 4550(1)
Cithara sanctorum. Písně duchovní staré y nové 3972(1), 4316(1)
Clemens papa X. ad futuram rei memoriam 3705, 3753
Collatio philologica in Epistolam Pauli ad Titum 4061
Collectanea in sacram Apocalypsin d. Joannis apostoli et evangelistae 4436
Columnae Herculis Christiani..., seu adversa et prospera... Indiarum apostoli, ... Francisci Xaverii 4007
Comet-Stern Predigt von dem ungewöhnlichen und grossen Himmels-Zeichen oder neuen Comet- und Wunder-Stern 4387
Comico-tragoedia constans scenis quatuor 4480
Commentarii de bello civili 4091
Comoediae sex 4616
Compendii logici libri duo 3782
Compendium → Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii,... sive

- Compendium arithmeticae vulgaris, d. i. kurze Verfassung der Arithmetik* **4336**
Compendium Latinae grammaticae **3739(1), 4547(1)**
 Compendium vitae... S. Antonii Paduani → Officium cum... compendio vitae... S. Antonii Paduani
Compilatae constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae **3721**
 Conciones catecheticae secundum Catechesin Palatinatam → Dominica catechetica, sive
Concionum sacrarum centuria secunda **4239**
Conclusiones de Scriptura Sacra **3741**
Conclusiones theologicae, articuli de creatione **3919**
Conclusiones theologicae, articuli de mysterio Ss. Trinitatis **3843**
Confessio et expositio fidei Christianae, azaz a keresztyéni... hitről való vallástétel **4252**
 Consequentiae pessimae → Bonum principium, consequentiae pessimae, seu Carolus Stuardus
 Constantius exultans, Furentius exulans → Hungaria respirans, sive
 Constitutiones → Approbatae constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum
 Constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae → Compilatae constitutiones regni Transylvaniae
 et partium Hungariae
 Continuatio → Austriacae austeritatis continuatio
 Continuationis confirmatio → Austriacae austeritatis ejusdemque Continuationis confirmatio, hoc est...
 Eviscerationis... refutatio
Controversiarum metaphysicarum disputatio altera de analogia entis et affectionibus **4279**
Controversiarum metaphysicarum disputatio prima de natura ontologiae et ente **4280**
Controversiarum metaphysicarum disputatio tertia de affectionibus entis **4329**
Copia literarum... Stephani Wittnyedi ad... Ambrosium Keczer **3949(1), 3978**
Copia literarum in cifris scriptarum Stephani Wittnyedi ad Nicolaum Bethlem **3949(2), 3979**
Cordiale horologium, aneb Srdečné duchownj hodinky **4560**
Cornucopiae in applausum... philosophiae neodoctorum **3923**
Corona apostolico-basilica, seu S. Stephanus I. **4263**
Corona e floribus eloquentiae contexta **4094**
Corona margaritaria, sive sub hujus emblemate gloriosum Christianarum puerperarum epigramma **3909(1)**
Corona stellarum XII, sive orationes XII de Magistra sapientiae **4444**
Credo in Deum. Hiszek egy Istenben **3718**
Crisis, sive iudicium de Societatis Jesu pietate **3714**
 Csengettyű → A földi részeg szerencsének... lakodalmában tombolók jóra intő csengettyűje
Csízó, azaz az asztronómia tudományának rövid... leírása **4027**
Cultus Deiparae Virginis Mariae..., seu medicamen spirituale contra pestem **4209**
Cum abiret trienni exulatu ... Michael Liffmann **4174**
*Cum... ad spartam profess. extraord. in... Augus-teo... rite capessendam Leucopetram proficisceretur... Daniel
 Kleschius* **4410**
*Cupressum Pomarianis surculis infestam, ... h. e. mortem inopinam... puelli... Jeremiae... prosequitur luctu
 sequens amicorum biga* **3815**
Cypris triumphans... juvenis... Matthiae Hagara **3870**
- Daniel et Johannes... zu den hochzeitlichen Ehren-Tag des... Johannis Schwarzii* **3778**
De academia **4623**
 De affectionibus entis → Controversiarum metaphysicarum disputatio tertia
 De analogia entis et affectionibus → Controversiarum metaphysicarum disputatio altera
De conscientia et ejus jure, vel casibus **4581**
 De constructione octo partium orationis → De institutione grammatica liber secundus
 De creatione → Conclusiones theologicae, articuli de creatione

- De Deo optimo, maximo → Theses theologicae de Deo optimo, maximo
 De fatalium rerum humanarum vicissitudine → Oratio de fatalium rerum humanarum vicissitudine, dicta occasione funeris... Stephani Bocskai
 De generatione macularum in sole et fixis → Sol obscuratus, quod est
 De hodierna famosa peccatorum paresi et aphesi → Orthodoxa diatriba de hodierna famosa peccatorum paresi et aphesi
De imitatione Christi libri IV **4201**
De institutione grammatica liber secundus... de constructione octo partium orationis **4576(1)**
 De liberata civitate Viennensi → Exquisitissima et singularis ingenii oratio de liberata civitate Viennensi
 De magistratu politico → Positiones theologicae ex articulo de magistratu politico
 De ministerio ecclesiastico → Positiones theologicae ex articulo de ministerio ecclesiastico
 De mysterio Ss. Trinitatis → Conclusiones theologicae, articuli de mysterio Ss. Trinitatis
 De natura ontologiae et ente → Controversiarum metaphysicarum disputatio prima
De octo partibus orationis methodus **4195**
 De peccato → Exercitatio theologica de peccato
 De peccato, poenitentia et b. operibus → Thesium theologiarum decas de peccato, poenitentia et b. operibus
De Ponto libri IV **4160(2)**
 De processione Spiritus S. a Patre et Filio → Defensio disputationis de processione Spiritus S. a Patre et Filio
De ratione studii epistola paraenetica **4541(2)**
 De Scriptura Sacra → Conclusiones de Scriptura Sacra
 De Scriptura Sacra → Theses theologicae de Scriptura Sacra
 De syllabarum dimensione → Institutionum grammaticarum liber tertius
De tristibus libri V **4160(1)**
 De vera religione → Liber de vera religione
 De vitae termino → Συζήτησις de vitae termino
A debreceni scholának estvéli könyörgése **3781**
A debreceni scholának mindennapi estvéli könyörgése **4400**
Decennale expirium et primum respirium status Evangelici **4422**
Decreta congregationis generalis duodecimae **4498**
Defensio disputationis de processione Spiritus S. a Patre et Filio **4283**
 Deliberátumok → A sz. generális gyűlésben lett némely deliberátumok
Demonstratio compendiosa dialecticae verae **4309**
Demselben sein meine willigste Dienste **3811**
Dialogismus a Krisztus haláláról és feltámadásáról **4593**
Diarium theologicum, sive universa theologia viginti decadibus aphoristice... comprehensa **4013**
 Dicséretetek → Buzgó imádságok és isteni dicséretetek
 Dicséretetek → Zsoltárokból szereztetett dicséretekkel
 Dicséretetek és istenes énekek → Zsoltárokból szereztetett dicséretekkel és egyéb istenes énekekkel
Directorium conscientiae **4096**
Directorium ecclesiasticum, seu ordo perpetuus recitandi officium divinum **3980**
Discursus de optime instituenda in exteris oras peregrinatione **4298(3)**
Discursus historico-politicus de peregrinatione studiosorum **4298(2)**
Disputatio I. semestris de ecclesia **4388**
Disputatio I. theologica de libris canonicis et apocryphis **4112**
Disputatio II. de praedicationis **4230, 4235(2)**
Disputatio II. theologica de motivo formali infallibili cognoscendae revelationis divinae **4172**
Disputatio III. de enunciatione **4231, 4235(3)**

- Disputatio IV. de syllogismo* **4232, 4235(4)**
Disputatio V. de doctrina topica **4233, 4235(5)**
Disputatio menstrua ex quarto Decalogi praecepto **4449**
Disputatio philosophica de existentia divinitatis **4240**
Disputatio prooemialis de natura et objecto logicae **4348**
Disputatio scholastico-theologica... in qua ratio habitus practici... vindicatur **4113**
Disputatio theologica de Evangelio **4241**
Disputatio theologica de fide **4221**
Disputatio theologica de fine mundi **4517**
Disputatio theologica de gratia Dei **4222**
Disputatio theologica de intergerino pariete **4192**
Disputatio theologica de lapsu, peccato et causa peccati **4354(1), 4354(2)**
Disputatio theologica de meritis bonorum operum **4284**
Disputatio theologica de processione Spiritus Sancti a Patre et Filio **4223**
Disputatio theologica de quaestione: an dogma de sacramentis sit articulus fidei fundamentalis? **4224**
Disputationes philosophicae de partibus corporis naturalis **4159**
Disquisitio moralis in examine publico **4225**
Dissertatio academica, continens specimen triennalis profectus in linguis orientalibus **4119**
 Dissertatio astronomico-philosophica de generatione macularum in sole et fixis → Sol obscuratus, quod est
 Dissertatio de haeresibus → Haeresiologia, id est
Dissertatio de jure peregrinantium **4298(1)**
Dissertatio hydrographico-physica de maribus **4062**
Dissertatio theologica de morte et obitu Mosis **3961**
Dissertatio theologica de Petrina abnegatione **4175**
Dissertatio theologica de Verbo in Divinis **4285**
Disticha moralia cum Germanica et Hungarica versione **3995**
 Divus Georgius miles → Sacra poesis, seu
Divus Stephanus, rex et apostolus **4155**
Doctrina et veritas in pectore Aaron **4205**
Dominica catechetica, sive conciones catecheticae secundum Cathechesin Palatinatam **4139**
 Dominica → A négy evangélisták szerint való Dominica, avagy... Jesus Cristustól prédikáltatott... histo-
 riáknak, ... evangéliumi leckéknek... magyarázatja
 Dorilis → Die plancken-au-klagende Dorilis in den Pressburgerischen Cypressen-Feldern
 Dreh-Gedichte → Hochdeutschkunstmässiges, Pindarisches, dreyfaches Dreh-Gedichte über den...
 Todesfall dess... Tobias Planckenausers
Drei neue Pestlieder aus der Sinn- und Lehrreichen **4168(1)**
Drey schöne Weibnacht-Lieder **3943**
 Dreyhundert Haus- und Tisch-Andachten → Geistliche Erquick-Stunden, oder
Duellum amoris... pro uno Xaverio, magno Indiarum apostolo **3955**
 Duodecim Joannis Corvini... labores → Zodiacus Herculeo-Atlantis Pannoniae, sive
Duodecim piae meditationes solidae **4258**
Duodecim Stephani, heroes Ungariae **4373**
Dwanácteró duchowné nábožné premyslowánj **3911, 4144**
Dwanácteró přemyslowánj duchowných **4179**
Edom ostora, avagy Abdiás próféta látásának... magyarázatja **4399**
 Az égi csillagok és planéták járásából való jövendölés → Prognosztikon, avagy
Égi zengés, avagy mennyei viganstalo szözet **4131**

- Ego Michael Tofaeus, ecclesiarum Ungaricarum in Transylvania Helveticam confessionem amplectentium... episcopus* **4362**
- Egyéb istenes énekekkel és himnuszokkal teljes könyv* **3885(1), 4019(1), 4361(1)**
- Egyházi rendekek és hallgatójukat... előmenni tanító és serkentető mesterség → Ministerialis prudentia, azaz
- Egynéhány oktató regulák által vezérlő útja minden... izraelitának* **4134(2)**
- Együgyű prédikálás → Tánc felboncolása, azaz
- Együgyű rövid tanítás → Üdvösséges szenvedésnek ösvénye, azaz
- Ehr-Leistung, welche zu Vermehrung der hochzeitlichen Sollenität des... Christophori Lany... abgestattet* **3740**
- Ebrliche Frieden und Ehrenvesten... Michael Wirth* **3818**
- Eigentlicher Abrisz und warhafftiger Bericht von dem Wunder-Stern* **4394**
- Elegantiarum regulae... exemplis illustratae* **3702**
- Elegidion epicedium... Adami Kys* **3716**
- Elégséges kegyelem* **4529**
- Elementa grammaticae Latinae* **3726, 3953, 4304, 4366, 4447, 4465**
- Elementa Latinae ac Bohemicae linguae → Preces
- Elementa linguae Latinae Hungaricae → Abecedarium Latino-Hungaricum, seu
- Elix vitae, azaz élető nedvesség* **4588**
- Elmélkedés → A jó előjáróknak a nép közül való kieséseknek káros voltáról való... elmélkedés
- Elmélkedés → Keserűedés, avagy... üdvösséges elmélkedés, melyben a nyomorúságoknak... gyümölcssei lerajzolatnak
- Elmélkedések → Tizenkét üdvösséges elmélkedések
- Élő fa → Az Istennek kertjében felnőtt szép élő fa
- Éltető nedvesség → Elix vitae
- Elvászott juh, melyet az halál, mint a farkas... elragadott..., azaz a néhai... Jakusith Zsuzsanna asszonynak... a... világból boldog kimúlása* **4100**
- Emblemata* **4037**
- Emericus Thököly... univervis orbis Christiani regibus, principibus, rebuspublicis... felicitatem!* **4527**
- Emlékezetnek oszlopa, avagy egy prédikáció, mely... Iona István uram temetésekor elmondott* **4515**
- Emlékezzél meg a te utolsó dolgaidról és örökké nem vétkezel → Mors. Memorare novissima tua et in aeternum non peccabis
- Enthusiasmus epigrammaticus* **4271**
- Epicedia debita post funus viventium... Valentino Vörös* **3762**
- Epistola Nicolai Bethlen... ad ministros exules* **4135(2)**
- Epistolae Joannis Ravisii Textoris* **4496**
- Epistolae selectae* **4319**
- Epistolarum familiarium libri XVI* **4154**
- Epistolarum libri quatuor* **4541(1)**
- Epistolas sacerdotalis* **4321**
- Epitome catechetica* **3817, 3942, 4603**
- Epitomes praeceptorum rhetoricae* **3774**
- Erdődy Sándor... keserves dicsérete → A világ pompás dicsőségnek sietsége, azaz
- Errores a Conrado Dieterico in Institutionibus catecheticis pontificiis affricati → Anticatechetica, seu
- Értelmes katekizálásnak szükséges volta, avagy... üdvösséges elmélkedés* **4405**
- Esztergomi érsek urunk... pozsoni gondviselőjének majorságról írt lajstroma → Calendarium oeconomicum perpetuum, azaz
- Estvéli könyörgés → A debreceni scholának
- Estvéli könyörgés → A debreceni scholának mindennapi
- Evangelia et epistolae* **4567**

- Evangelia et epistolae anniversariae* **4482**
Evangelia et epistolae... Latine et Hungarice. Evangéliumok és epistolák... magyarul és deákul **4365**
Evangelia und Episteln **4504**
Evangelische Predigt von der grösten Straffe Gottes **4476**
Evangéliumnak világos tüköre **3896**
Evangéliumok és epistolák **3950**
Az evangéliumok és epistolák **4453, 4454**
Evangéliumok és epistolák... magyarul és deákul → Evangelia et epistolae... Latine et Hungarice
Évilág dolgainak igazgatásának mestersége **4356**
Evisceratio mendacissimae nugacitatis, Austriacam austeritatem somniantis **3880**
Eviscerationis... refutatio → Austriacae austeritatis ejusdemque Continuationis confirmatio, hoc est
Evangelia a Epistoly s péknými figurami na neděle a suwátky přes celý rok **4116**
Examen publicum **4219**
Exegesis libri secundi Medullae Amesianae **4004**
Exercitatio theologica de peccato **3701**
Exercitationes poeticae tribus declamationibus comprehensae **4378**
Exercitia spiritualia **4268**
Exercitium ingentis meriti et efficaciae, seu actus heroicus **3854**
Expositio → Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est
Exquisitissima et singularis ingenii oratio de liberata civitate Viennensi **4491**
Ez levelünk rendibe mindeneknek → Paris liber baro a Spankaw... commendans
Ezek után vannak egynehány ájtatos imádságok **4019(5), 4361(5)**
Ezek után vannak egynehány szép imádságok **3885(4)**
- Facile et certum praesidium adversus omne peccatum* **3976**
Falsitas toti mundo detecta, seu refutatio trium... argumentorum **3799**
Falsitas veritatis toti mundo declaratae **3800**
Fasciculus aculeorum epigrammaticorum **4203**
Favonio Pomarium hymenaeum... Johannis Bayeri... refocillat ac faecundat Christophorus Klesch **3822**
Favor Aonius **4276**
Feliciter! Triumphum, inter luctus et luctas triumphum **3907**
A felséges Mátyás királynak... viselt dolgairól, életéről és haláláról **4484**
Fertelmeskedő és bujálkodó tánc jutalma, azaz... üdvösséges lelki tanítás **4341**
Festa hymenaeae, quae parat vir... Johannes Schwab **3733**
Festivum hymenaeon, seu... in accensas... taedas... Eliae Ladiveri **4483**
Festorum anniversariorum et primariorum nativitatis, resurrectionis, adscensionis Christi... 4127A, 4127B
Filius mortis, seu S. Franciscus Borgia **3703**
Flammeum ruboris ac pudoris... Georgii Grünstein **3698**
Florenti aetate, avita nobilitate, natalibus animata virtute... concinnata neogamorum biga **4536**
Formula agendorum → Rituale Strigoniense, seu
A földi részeg szerencének... lakodalmában tombolók jóra intő csengettyűje **3791, 4028**
Fragen aus dem Catechismo → Kurtze und einfältige Fragen aus dem Catechismo
A franciai nótákra Molnár Albertül rendelt zsolnárkönyvvel **4408(2)**
Franciscus Leonardus Szegedy... fato ereptus hac lugubri dictione celebratus → Lilium sepulchrale, sive
Fröliche und seelige Wiederzurückkehrung → Ovis perdita rediens, hoc est
Frustraneitas conatus → Molimen Sisyphium, hoc est
Fuga gloriosa D. Stanislai Kostka ad Societatem Jesu **4097**
Fundamentumok → Az igaz keresztyéni vallásban lévő tudománynak fundamentomi

Fügefészek, ... azaz ötféle dolgokban tébolygó elmének útban igazítása **3795**

Füstölő csepű → Az Úrért s hazájukért elszéledett és számkivetett bujdosó magyarok füstölő csepűje

Der gantze Psalter des königlichen Propheten Davids **4544**

Gebethe → Der Kern aller Gebethe in wenig Worten

Gebetlein → Schöne andächtige Gebetlein

Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Anderer Theil **4170**

Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Erster Theil **3932**

Geistliche Erquick-Stunden, oder dreyhundert Haus- und Tisch-Andachten **4337**

Geistliche und weltliche Gedanken über des... Johann Martin Meissner... Hochzeit **3734**

Geistliches Hand- und Reise-Büchlein → Vade mecum, das ist

Geistliches Kleeblatt → Trifolium sacrum..., das ist

Geistreiches Hand-Büchlein vor fürstliche und... gottfürchtige Kinder **4573**

Geistreiches Lieder-Büchlein **4572**

Gemma quaestionaria ex Synopsi logica **4234, 4235(1)**

Gentis Hungaricae prima incunabula **4114**

Georgii C. Comarini... concionum sacrarum centuria prima **3709**

Georgii Szelepchény... vita, opera et virtutes historice descripta → Celsissimi... domini, ... Georgii Szelepchény... vita, opera et virtutes historice descripta

Georgius Szelepchény... Strigoniensis archiepiscopus... universis et singulis Christi fidelibus... salutem **4443**

Gesang-Buch → Zweiter Theil, oder

Gismunda és Gisquardus históriája **4481A**

Glück-Wünsche, mit welchen den... Johann Martin Meisner... beehret... einige Gönner und Freunde

→ *Votiva acclamatio*, dass ist

Ein Gott und dem Kaiser lieber und treuer Kriegs-Obrister → *Miles Deo et Caesari charus et fidus*

Grammaticarum institutionum liber primus → *Principia, seu*

Grammatica linguae Ungaricae **4439**

Gustavus Adolphus... életének, ... hadakozásának, győzedelmének, ... elesésének és... temetésének rövid históriája → *Kegyves vitéz, avagy*

Gutte Wirtschaft dem edlen neuen Ehe-Paar... Michael Wirth und J. Catharinen Elisabeth Kleschin **3823**

Győzedelmeskedő fegyver, vagy az igaz magyaros magyar tábornak... alkalmatosságára íratott könyörgések **3937**

Haeresiologia, id est dissertatio de haeresibus **4462**

Hálaadás, melyben a Szent János látása... befejeztetik **4072**

Halott énekekkel megbővített **3920(3)**

Halott temetéskorra való énekek → *In exequiis defunctorum*

Halottak lajstroma **4512**

Halotti centuria, azaz száz halotti prédikációk **4473, 4534**

Halotti elmélkedés... Dobozi Kata asszonynak... teste felett → *Atyai dorgálásnak jóízű gyümölcse, avagy*

Halotti énekek és... istenes énekek és imádságok → *Mely most újabban... halotti énekekkel és... istenes énekekkel és imádságokkal megbővített*

Halotti énekek → *Melyet most a halott énekekkel megbővítvén*

Halotti kárta Bethlen János temetésére **4187A**

Halotti két prédikációk... Rosnyai János... .. Hodosiné... felett **4516**

Halotti rövid elmélkedés → *Szem gyönyörűségének mértékletes siratása, avagy*

Halotti üdvösséges tanítás → *Istennek... szolgáló Dávid pátriárka, avagy*

Hans Fromm-Mann, das ist warhafftiger Bericht einer verzuckten Personen **4570**

Harmadszor a halott temetéskorra való énekek **4085(3)**

- Harmonia Agenoridae* **4245**
Három szép imádságos könyvecske **4291**
Három üdvösséges kérdés **3786(1)**
Háromszáz... elmélkedések → Lelki nyugosztaló órák, avagy
Haza számkivetett békkéségének helyreállítás, avagy... üdvösséges... lelki elmélkedés **4023**
Háznépbeli isteni tiszteletnek és könyörgésnek gyakorlása → Josue szent maga eltökélése, avagy
Hebdomada meditanda aeternitatis..., sive rhythmica... meditatio **4044**
Hecatombe sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum, das ist Nach-Ahmung hundert... Sprüche...
Ovidii **4277**
Hegyes ösztön **4530**
Hegyes ösztön a sátánnak angyala **4185, 4404**
Der heilige Ehe-Stand **4334**
Helena Menelao reddita **4613**
Heraclius Africanus Cosrois Persarum regis et Sarbari Razatisque ducum victor **3906**
Das herliche Gutt Danieli → Bonum Danielis, das ist
Heroa facinorum hebdomas carmine heroico descripta **4095**
Die herrliche Grabschrift des heiligen Propheten Daniels → S. Danielis epitaphium, das ist
Hertzbrüderliches Mitleiden gegen den... Herrn Christophoro Kleschen **3912**
Hétnapi útiárs, azaz a hétnek minden napjaira rendeltetett... imádságok **4137**
A hétnek minden napjaira rendeltetett... imádságok → Hétnapi útiárs, azaz
A hétnek minden napjaira rendeltetett... könyörgések és... hálaadások → Lelki fegyver, avagy
Hexas lusuum poeticorum **4351**
Himmelsweg d. i. wie ein Christenkind **4236**
Himnuszok → Másodszor az egész esztendőre tartozandó himnuszok
Himnuszokkal teljes könyv **3920(1)**
A híres nemes Tholdi Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való história **3890**
História → Apollonius királyfi históriája
História → A híres nemes Tholdi Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való história
História → Nagy Martonfalvi Györgynek... szent históriája
História → Szép rövid história két nemes ifjakkal igaz barátságukról
História... Mária Magdolnának... megtéréséről **4495**
História... Trója városának... megszállásáról és... veszedelméről **4084**
História egy Eurialus nevű ifjúról és egy Lucretia nevű asszonyról **4082**
Históriáknak... evangéliumi leckéknek magyarázatja → A négy evangélisták szerint való Dominica
Hiszek egy Istenben → Credo in Deum
Hitzzakadás ellen való orvosság, avagy rövid tanítás a Szentlélek ellen való vétékről **4073**
Hochteutschkunstmässiges, Pindarisches, dreyfaches Dreh-Gedichte über den... Todesfall dess... Tobias Planc-
kenauers **3771**
Hochzeit-Limitation **4622(1)**
Hochzeitliche Ehren-Gebühr **4180**
Hochzeitliche Freuden-Gebühr **4568**
Hochzeitlichen Ehren-Fackel dem... Johanni Martino Meisner → Tedae nuptiales, oder
Hochzeitlicher Ehren- und Freuden-Krantz, mit welchem... Stephanus Janky... geziehret und geschmücket **4278**
Hochzeitlicher Wuntsch, auff dess... Pauli Brockhoffs... Hochzeit-Fest... gehalten **3820**
Das holdselige und liebeiche Mutterberz Gottes **4335(1), 4456**
Holtig való barátság, avagy mi módon kellessék a beteg... embert, avagy... bűnöst segíteni **4325**
Hora zlatta seraffinska aneb naučenj spolu bratříu a sester arcy bratrstwa swatého otce Francisska **3982**
Hundert sinnreiche Grabschriften **4169**

- Hungaria respirans... principe Emerico Thököly* **4425**
Hungaria respirans, sive Constantius exultans, Furentius exulans **4428**
Hymaeneon Johannis Kretschmeri **3820A**
 Hymnus a S. Bernhardo compositus → Jesus in nubilo jubilus
- Az igaz hitre vezérlő könyvecske* **4376**
Igaz keresztyéni... tudomány és vallás útjára vezető... kalauz **4254**
Az igaz keresztyéni vallásban lévő tudománynak fundamentomi **4468**
 Az igaz magyaros magyar tábornak... alkalmatosságára íratott könyörgések → Győzedelmeskedő fegyver,
 vagy
Igaz özvegy, azaz... üdvességes halotti pompának alkalmatosságával lett tanítás **4513**
 Igaz vallás színes valójának próbaköve → Szentírás rájárára vonatott félkeresztyén, avagy
Az igaz vallásnak világos tüköre **3806**
Igazság próbaköve **3801(1)**
Igazság próbakövének nyert pere **3801(2)**
 Igen szép könyvecske, mely neveztetik Catonak → Libellus elegantissimus, qui inscribitur Cato..., azaz
Ignis holocausti, seu affectus ex divinis literis et s. patribus collecti **4046**
Illustrissime et excelsissime princeps ac domine, ... Stanislave Heraclie **3735**
 Imádságok → Buzgó imádságok és isteni dicsérek
 Imádságok → Szép ájtatos imádságok
 Imádságok → Útitárs, azaz...
 Imádságok → Az utolján aztán szép áhítatos imádságokat is hozzája adott
Imádságos könyv **3971, 3986**
Imádságos könyvecske **4485(1)**
 Imádságos könyvecske → Három szép imádságos könyvecske
 Imádságoskönyv → Lelki kard, avagy
Imago fidelis servi ac veri, qualem esse decet ecclesiae episcopi **4537**
Immanuel! Lux sub cruce et crux sub luce **3824**
 In accensas... taedas... Eliae Ladiveri → Festivum hymenaeon, seu
 In aere viventes statuae... incisae → Palliati philosophiae heroes, seu
 In Epistolam Pauli ad Titum → Collatio philologica in Epistolam Pauli ad Titum
In exequis defunctorum. Halott temetésekorra való énekek **4311, 4434**
 In Gottes Wort... gegründet Bericht → Schriftmessiger Weg-Weiser zur seligen Sterbe-Kunst, das ist
 Indubitatum observantiae monumentum in... Samuelem Pomarium → Αναμφισβήτητα τεκμήρια, sive
Inscriptio lapidis sepulchralis... Jeremias Pomerius **3838**
 Institutiones et praxes tum vitae, tum officii pastoralis → Manuale parochorum, sive
Institutionum grammaticarum liber tertius de syllabarum dimensione **4036, 4576(2)**
Instructio pro decimatoribus **3859, 4522**
 Interturbatae tranquillitatis quingentium hostium odia recubans Iesus → Strena, seu
Az Isten anyaszentegyházában... vitézeknek... fájdalomt enyhítő lelki flastrom **4189**
 Isten anyaszentegyházának maga megalázása → Lilium humilitatis, azaz
Az Isten házában meggyújtatot... lobogó szövétnek, vagy a lelkipásztorágnak tiszta tüköre **4077**
 Isten szent sátorának becsületben való tartása és tartattatása, azaz... rövid... tanítás **4461**
 Istenes énekek és himnuszok → Egyéb istenes énekekkel és himnuszokkal teljes könyv
 Istenes énekek és imádságok → Mely most újabban... halotti énekekkel és... istenes énekekkel és imádságokkal megbővítettett
 Istenes énekek → A néhai... Balassa Bálintnak és... Rimai Jánosnak... Istenes éneki
 Istenes énekek → Néhai... Balassa Bálintnak és... Rimai Jánosnak... Istenes éneki

- Isteni dicséretetek → Szép és ájtatos isteni dicséretetek
 Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szentírás → Szent Biblia, azaz
Az Istennek kertjében felnőtt szép élő fa **4071**
 Istennek mindenütt jelenléte → Vigyázó szem, avagy
Istennek szent akarata, azaz a Nagy Úr Tízparancsolatának... prédikációkkal való megmagyarázása **4375**
Istennek... szolgáló Dávid pátriárka, avagy... halotti üdvösséges tanítás **4242(1)**
Istenségben öltözött ember **4206**
- Jákob pátriárkának útja → Via Jacobaea, azaz
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum **3814, 3889**
Januae linguae Latinae vestibulum **4064**
Januae linguarum reseratae aureae vestibulum **4120**
 Jesus Cristustól prédikáltatott... historiáknak, ... evangéliumi leckéknek... magyarázatja → A négy evangélisták szerint való Dominica, avagy
Jesus in nubilo jubilus, hymnus a S. Bernhardo compositus **3813**
A Jézus társaságabeli Xaverius Szent Ferenc... városoknak a mirigy ellen... segítő patónusa **4290**
 Jesuslieder → Auserlesene geist- und trostreiche Jesuslieder
A jó előljáróknak a nép közül való kieséseknél káros voltáról való... elmélkedés **4242(2)**
 A jó igyekezet → Választott nyíl, avagy
 A jó Istennek nevében lelki diadalomról való oktatás → Lelki diadalomról való oktatás
Jóakarát, mely által az ember Istennel egy értelművé válik **4563**
Joas a Deo in regem Juda servatus **4481**
 Job → Patientia laureata, seu
Jócselkedetek gyémántköve, azaz Amesius Vilyám... jócselkedetekről írt traktája **4190**
 Johannes Melko... sponus ... Triumphans → Anteros intra Martis et Erotis fulmina, scilicet
 Jóra intő csengettyű → A földi részeg szerencsének... lakodalmában tombolók jóra intő csengettyűje
Josue szent maga eltökélése, avagy háznépbeli isteni tiszteletnek és könyörgésnek gyakorlása **4406**
 Józán tanács → Régen fundamentumban elkészült... világ harangja, ... azaz
Jövendölés, mely lett és mutatott meg egy angliai papnak **4456A**
Jubila inter nubila, in nuptias Bayero-Pomarianas in Hungaria celebratas edita **3821**
Jubilum ecclesiae evangelicae Cassoviensis, azaz... prédikáció **4424**
Judicium astrologicum, oder astrologisches Bedencken **4056(2), 4215(2)**
 Judicium de Societatis Jesu pietate → Crisis, sive
 Justa funebria... Mariae Szovenczin → Olophyrmus, seu
Justa piis manibus... Jobannis Bekes Horvati **3938**
- Kalauz → Igaz keresztyéni... tudomány és vallás útjára vezető... kalauz
 Kalauz → Mennyben vezető kalauz, mely magában foglalja a szentatyáknak és a régi filozófusok tetszésének velejét
- Kalendář → Nowý a starý kalendář
 Kalendář → Nowý kalendář
Kalendář a zpráva hvězdařská **3776, 3868, 3934, 3999, 4057, 4118, 4178, 4228, 4287, 4450, 4561**
Kalendárium **3777, 4269(1), 4416(1)**
Kalendárium és prognosztikon **3707, 3723, 3755, 3783, 3856, 3881, 3925, 3951, 3983, 4041, 4098, 4157, 4202**
- Kalendárium → Neubart Christoph új és ó kalendárium
 Kalendárium → Új és ó kalendárium
 Kalendárium → Új kalendárium

- Kalendarium typographiae Tyrnaviensis* **4099, 4158(1)**
Kalender nach der neuen und alten Zeitordnung **4167**
Kazanij pohřebnij slawnem pohrebowanj urozene a sšlechetne paní Heleny Synapi dwogctihodneho a wysoce učeneho **4540**
Kedves és nyájas história a szép Magelonáról **4088**
Kegyés lélek vezércsillaga Istennel... való járásában, t. i. ... buzgó imádságok **4346**
A kegyes léleknek lelki vigasztalást szerző üdvesség pajzsa **4074**
Kegyés vitéz, avagy... Gustavus Adolphus... életének, ... hadakozásának, győzedelmének, ... elesésének és... temetésének rövid históriája **4005**
 Kegyeséggyakorlás → Praxis pietatis, azaz
Kellemetes elmélkedések a szívnek megkeményítéséről **3899**
Kereszt alatt nyögő magyar Izraelnek hálaadó és könyörgő imádsági **4417**
A keresztyén bírának, igazságszolgáltató magistratusnak tüköre **4380**
Keresztyén catechismus, azaz... rövid tanítás **3724, 3967, 4014**
 Keresztyén embert Isten tetszése szerint való járásra igazgató kegyességgyakorlás → Praxis pietatis, azaz
A keresztyén igaz vitézeknek... vezérje..., azaz prédikáció **4274**
 A keresztyén isteni tudományról → Marcus Fridericus Wendelinusnak a keresztyén isteni tudományról írott két könyvei
 A keresztyéni hitnek fundamentumáról való... oktatás → Luther Márton kisebbik katekizmusa, azaz
 A keresztyéni... hitről való vallástétel → Confessio et expositio fidei Christianae
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... első része az Istenanyáról **4500(1)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... harmadik része a szent mártirokról **4500(3)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... második része a szent apostolokról és evangélistákról **4500(2)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... negyedik része a szent confessorokról **4437(1), 4500(4)**
A keresztyéni életnek példája vagy tüköre, azaz a szentek élete... ötödik része a sz. szűzekről és özvegyekről **4437(2), 4500(5)**
Keresztyéni isteni dicséreték **4085(2)**
Der Kern aller Gebethe in wenig Worten **4294**
Keserűedés, avagy... üdvösséges elmélkedés, melyben a nyomorúságoknak... gyümölcssei lerajzolatnak **4127(2)**
Keskeny út **3727(1)**
 Két dologról való tanítás → Mennysország dicsősége, pokol rettenetessége, avagy
Kettős kereszt és kísértet alatt nyögő keresztyén embernek lelki orvoslása **4583**
Kiosztatott talantum, azaz... üdvösséges magyar prédikációk **4237**
Kisded gyermekeknek való catechismus **3787, 3845, 3935, 4358, 4430, 4472A**
Kisdedeknek a kegyességben való mindennapi gyakorlások **3713(2)**
Der kleine Catechismus **3914**
Komjátszegi Andrásné temetési kártája **4532**
Konfessj katholicka totižto wyznánij prawe wjry krestianské usseobecnj **4156**
Korunka, aneb wjnek panenský **4288**
 Könyörgések → A Szent Bibliának ótestámentomi könyveiből egybeszedegtetett... könyörgések
 Könyörgő és hálaadó imádságok → Sibelius Gáspárnak Szentírásból szedegtetett... könyörgő és hálaadó imádsági
 Közönséges egyházi szolgálatnak példája → Liturgia Claudiopolitana, azaz
Kratičke naučení o braterství blahoslavenei Panni Marie Priviczi **4117**
Kratke astrologické předpowědanij **3832(2), 3970(2)**
Kratke modlitby **3972(2), 4316(2)**

- Křestianůw protjwenstuj snassecicjch lux et veritas, swětlo a prawda, to gest nabožne modlitby* **3969**
 Krisztus Urunk hét helyt lett kínjait és halálát beszélő könyvecske → Mirraszedő zarándok, avagy
 Krisztus Urunk szenvedésén és halálán fohászzkodó könyvecske → Szívek kincse, avagy
Krystus Gežys **4042**
 Kunst beharrlicher Frölichkeit → Unbestürzte Freude oder
 Kurtze astrologische Vermuthung → Prognosis conjecturalis astrologica, das ist
 Kurtze astrologische Vermuthung → Prognosis conjecturalis, oder
Kurtze astrologische Vorsagung **3874(2), 3998(2), 4110(2), 4293(2), 4330(2), 4367(2), 4608(2)**
 Kurtze Beschreibung → Pixnmeisterey compendium, oder
Kurtze Leich-Predigt... bey... Leichbegängnis des... Jeremiae Pomarii **3842**
Kurtze Regeln, wie man sich im ganzen Leben halten soll **4029(2)**
Kurtze und einfältige Fragen aus dem Catechismo **4427**
 Kurtzer und einfältiger Bericht → Opus unum, operarii plures, das ist
Kurz- und rechtmässiger Grund der hochdeutsche Sprache **4214**
 Kurze Verfassung der Arithmetik → Compendium arithmeticae vulgaris, d. i.
Különböző vallásoknak egy üdvösséges hitben a Szentírás szerint megegyezése **3765**
- Lachrymae super obitu... Susannae Bornemisza* **3892**
Lamentum metricum aeternitati nominis... Georg. Martonfalvi **4342**
 Land-Recht → Der Sachsen in Siebenbürgen statuta oder eigen Land-Recht
Lapis Lydius controversiarum fidei **3706**
 A látható világ kétféle nyelven → Orbis sensualium pictus bilinguis
 Laurea philosophica → Sex insulae fortunatae, seu
Lauream in alma Leucorea... Georgio Gassitio oblatam et collatam... gratulantur... praeceptores,... condiscipuli
4059
*Lectulus genialis, in quo sponsus et sponsa commorantur, azaz prédikáció, melyet egy... alázatos szűznek...
 készített... Szily András* **4443A**
Leichen-Lyr bey... Beerdigung dess... Herren Tobias Planckenauern **3764**
 A lélek békeségéről → Pax animae, azaz
Lelki ábécé **4528**
Lelki bölcseségre tanító iskola **4295**
Lelki diadalomról való oktatás **4403**
 Lelki és testi szabadságukért fegyvert vont vitézek tüköre → Szent had
Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett... könyörgések és... hálaadások **3876**
 Lelki flastrom → Az Isten anyaszentegyházában... vitézeknek... fájdalomt nyitható lelki flastrom
 Lelki flastrom → A sűrű keresztviselések hajjai közt csüggedező léleknek... bátorítása, avagy
Lelki kard, melyet a néhai... Apor Lázárné Imecs Judit **4183**
Lelki nyugosztaló órák, avagy háromszáz... elmélkedések **4315**
 Lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvecske → Sérelmes lelkeket gyógyító balszamom,... avagy
Lelki tudakozás **4016**
Lelki virágokert a mennyei udvar tiszteletéről **3833**
 A lelkipásztorságnak tiszta tüköre → Az Isten házában meggyújtatott... lobogó szövetnek, vagy
Lessus funebris super obitu... Andreae Porcshalmi **4355**
 Lessus Germanico idiomate pro comite Nadasdi... impressus → Cantilena funebris, seu
Letzte Ehren-Pflicht... Petro Fronio **4571**
Leutschoviensis gymnasii auspicium **3826**
Libanuson termő cédrusfának veleje, azaz... szentenciáknak summája **3756**
Libellus alphabeticus cum nonnullis catholicae fidei rudimentis **3952**

- Libellus elegantissimus, qui inscribitur Cato...*, azaz igen szép könyvecske, mely neveztetik Catonak **3827**
Liber de vera religione **4047**
- Lilietum Montis Georgii, funere acerbo virginis... Susannae, filiae... Christophori Klesch* **3913**
- Liliomkertecske, azaz szép istenes virágokkal...* imádságokkal, litániákkal és... búcsúkkal bevettett ábítatos könyvecske **4052**
- Lilium humilitatis, azaz...* Isten anyaszentegyházának maga megalázása **3900, 4022, 4253, 4262**
- Lilium inter spinas, ... azaz...* boldog emlékezete... Szegedi Ferencnek **4066**
- Lilium Nazaraeum, Austriacum, Agriense* **4008**
- Lilium sepulchrale, sive...* Franciscus Leonardus Szegedy... fátó ereptus hac lugubri dictione celebratus **4065**
- Limitation → Begräbniss Limitation
- Limitation → Hochzeit-Limitation
- Litaniae pro Hungaria ad sanctos Hungariae* **4501**
- Liturgia Claudiopolitana, azaz közönséges egyházi szolgálatnak példája* **4188**
- Lob- Lust- und Liebes-Bezeugung... dem...* Michael Wirth **3828**
- Lobogó szövétnék → Az Isten házában meggyújtatott... lobogó szövétnék, vagy a lelkipásztorságnak tiszta tüköre
- Lovak orvosságos, szép, új könyvecskéje* **4083**
- Luctus Georgi-Montanus ob crucem domesticam Kleeschianam* **3908**
- Ludi Apollinares tres carmine elegiaco* **4438**
- Ludovici regis Hungariae II. mors insperata, poemate descripta* **3855**
- Lust-Reime zur stillen Music bey hochzeitlichen Ehren und Freuden...* Herren Thomas Cornides **3829**
- Lustrum primum... archiducis Josephi* **4499**
- Lusus poetici in festivitate nuptiali...* Johannis Simonidis **3736**
- Luther Márton kisebbik katekizmusa, azaz a keresztyéni hitnek fundamentumáról való... oktatása* **3713(1)**
- Magnus Indiae patriarcha et apostolus Xavier* **4267**
- Magyar Aesopus, azaz Aesopusnak egész élete és fabulái* **3915**
- Magyar halotti oráció...* Bethlen Ferencné Kemény Kata... felett **4250**
- Magyar ritmusok, avagy versek* **4025, 4415, 4511, 4599**
- Magyar strófák* **4307**
- Magyarország nagy patronája, ... Szűz Szent Nagyasszonyunk... triumfusa, azaz prédikáció* **4275**
- Magyarország tüköre* **3710, 4347A**
- Manuale parochorum, sive institutiones et praxes tum vitae, tum officii pastoralis* **4043**
- Már minden épületével... elkészült Sion vára, melyet...* Czeglédi István életében felrakott és elvégezett **4012**
- Marcus Fridericus Wendelinusnak a keresztyén isteni tudományról írott két könyve* **3958**
- Mártírok koronája* **4020**
- Martis et mortis venatio* **4607**
- Martis Turcici ferocia* **3860, 4163**
- Martonfalvi György... tanító és cáfóli teológiája* **4243**
- Másodszor az egész esztendőre tartozandó bímuszok* **4085(1)**
- Mátyás királynak... viselt dolgairól, életéről és haláláról → A felséges Mátyás királynak... viselt dolgairól, életéről és haláláról
- Medicamen spirituale contra pestem* → Cultus Deiparae Virginis Mariae
- Meditatae manubiae* **4090**
- Meditatio aeternitatis* **4101(2)**
- Medulla Amesiana* → Exegesis libri secundi Medullae Amesianae
- Medulla theologica* **4582**

- Mely most újabbban... halotti énekekkel és... istenes énekekkel és imádságokkal megbővítettett*
4019(3), 4361(3)
- Melyet most a halott énekekkel megbővítvén* **3885(3)**
- Memoria laesa reparanda, agenda conservandaque* **3869**
- Memoriale castrense* → *Pro solatio et felici itinere in casibus adversis viaticum, seu Mennyben vezető kalauz, mely magában foglalja a szentatyáknak és a régi filozófusok tetszésének velejét* **4049**
- Mennyei dicsőség, avagy az üdvözült szentek örökké megmaradandó boldogságuk és helyük* **3974**
- Mennyei követek, avagy Sz. Gertrudis és Mechtildis... imádsági* **4369**
- Mennyei tárház kulcsa, avagy... üdvösséges... imádságok* **3897, 4075, 4261, 4359, 4586**
- A mennyei tudománynak az Istennek igéjéből fejt tiszta teje* **4259**
- Mennyei vigasztaló szózat* → *Égi zengés, avagy Mennysország dicsősége, pokol rettenetessége, avagy két dologról való tanítás* **4470**
- Mennysország kinyitatótt... szoros kapuja* **3796**
- Mesés könyvecske* **4365A**
- Mezítelenségnek tüköre* → *Amaz hét fejű... parázna Babilonnak... mezítelenségének tüköre*
- Mi módon kellessék a beteg... embert, avagy... bűnöst segíteni* → *Holtig való barátság, avagy Midőn az... Eszterházi Sándor úr eltemettének* **4377**
- Midőn a... halál a... Báthori familiának erős három... sárkányfogát megrontotta* **4322**
- Midőn a... balál... Homonnay... familiának... címeres madári közül egyiket töriben ejtette* **4411**
- Midőn... Rákóczi Ferenc... temetésével a... Rákóczi háznak címeres sasa... szárnyait leeresztette* **4145**
- Miles Deo et Caesari charus et fidus, ein Gott und dem Kaiser lieber und treuer Kriegs-Obrister* **3861**
- Minden imádságoknak vejeje* **4584, 4609**
- Ministerialis prudentia, azaz... egyházi rendeket és hallgatójukat... előmenni tanító és serkentető mesterség* **3962**
- Mirraszedő zarándok, avagy Krisztus Urunk hét helyt lett kínjait és halálát beszélő könyvecske* **3851**
- Mnemosynon solennibus sacris, epulis et ceremoniis nuptialibus viri... Johannis Bayeri... celebratis positum* **3836**
- Modlitby každodenni horliwé* **3936**
- Modlitby křesťanské* **4227**
- Modlitby křesťanské* → *Phiala odoramentorum...*
- Modliteb* → *Páty díl Modliteb z Swatého Pijisma*
- Modus fructuose celebrandi missam* **3807(1)**
- Modus fructuose celebrandi missam, ... auctus... Sac. Congreg. Rituum decretis* **3807(2)**
- Molimen Sisyphium, hoc est frustraneitas conatus* **3792**
- Molimen Sisyphium Hungarice editum* **3793**
- Molitvenic* **4520**
- Mors. Memorare novissima tua et in aeternum non peccabis. Emlékezzél meg a te utolsó dolgaidról és örökké nem vétkezel* **4063(3)**
- Mors vere Christiana... Petri Kovasznai* **3893**
- Mortem inopinam... puelli... Jeremiae... prosequitur luctu sequens amicorum biga* → *Cupressum Pomarianis surculis infestam, ... h. e.*
- Mottetarum sacrarum... opus primum* → *Prodromus melicus, seu Mutató tükör* → *Az örökre való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre*
- Mutterherz Gottes* → *Das holdselige und liebeiche Mutterherz Gottes*
- Naauwkeurig verhaal van de vervolginge aangerecht tegens de euangelise leeraaren in Hungarien* **4508(1)**
- Nach-Ahmung hundert... Sprüche... Ovidii* → *Hecatombe sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum, das ist*
- Nagy Martonfalvi Györgynek... szent históriája* **4343**
- Nagy mesterség a jó élet* **4326**

- A Nagy Úr Tízparancsolatának... prédikációkkal való megmagyarázása → Istennek szent akarata, azaz *Nagyboldogasszony Kongregációja... ajánlja maga kötelességét* **4273**
- Natale victoriarum praesagium... Emerici Thököli* **4486**
- Naučenj spolu bratrů a sester arcy bratrstwa swatého otce Francisska → Hora zlatta seraffinska aneb *Naukeurige en gedenkwaardige reysen van Edward Brown* **4392**
- A négy evangélisták szerint való Dominica, avagy... Jesus Cristustól prédikáltatott... historiáknak... evangéliumi leckéknek... magyarázatja* **4017**
- A néhai... Balassa Bálintnak és... Rimai Jánosnak... Istenes éneki* **3732(1), 3888, 4105(1), 4134(1), 4229(1), 4353, 4478(1), 4502(1)**
- A néhai... Jakusith Zsuzsanna asszonynak... a... világból boldog kimúlása → Elvászott juh, mellyet az halál, mint a farkas... elragadott..., azaz *Neniae super obitu... Tobiae Plankenaveri* **3768**
- Neogomorum biga → Florenti aetate, avita nobilitate, natalibus animata virtute... concinnata neogomorum biga
- Neu und alter Almanach* **4056(1), 4458(1), 4505(1), 4557(1), 4621(1)**
- Neu und alter Calender* **4293(1)**
- Ein neu Weynachtslied* **4168(2)**
- Neubart Christoph új és ó kalendáriuma* **4030(1), 4344(1)**
- Ein neue Erfindung einer allgemeinen arithmetischen Practick Julii Caesaris von Padua* **4217**
- Das neue Testament unseres Herrn Jesu Christi* **4003**
- Der neue und alte Almanach* **3874(1), 3998(1), 4031, 4110(1), 4282, 4330(1), 4367(1), 4545, 4608(1)**
- Nexus Europaei glorioso nexui aurei torquis inscripti* **3984**
- Noé bárkája, azaz az Atya, Fiú és Szentlélek... Istennek üdvösséges ismereti* **4357**
- Nomenclator grammaticus* **3739(2), 4547(2)**
- Nomenclator rerum domesticarum* **4546**
- Nomenclatura → Orbis sensualium, hoc est omnium fundamentalium... rerum... nomenclatura
- Nomenclatura Latina, Germanica et Hungarica → Orbis sensualium trilinguis, hoc est
- Nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica → Orbis sensualium pictus trilinguis, hoc est
- Nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica et Bohemica → Orbis sensualium pictus quadrilinguis, hoc est
- Nomina... sodalium defunctorum* **3926(2)**
- Nos Leopoldus... Romanorum imperator... adjuk tudtára mindeneknek* **3766**
- Nos Leopoldus... Romanorum imperator... tudtára adjuk mindeneknek* **3712**
- Nos sacrae caesareae regiaeque majestatis camerarius* **3881A, 3954**
- Nos sacrae caesareae regiaeque majestatis camerarius... damus pro memoria* **3882**
- Nova quaedam officia cum propriis sanctorum patronorum regni Hungariae* **4324**
- Nova quaedam officia cum propriis sanctorum regni Hungariae et ss. Ordinis S. p. n. Francisci* **4578**
- Novae quaedam missae cum propriis sanctorum regni Hungariae et sanctorum Ordinis Sancti... Francisci Seraphici* **4579**
- Novam προθυμίαν... muneri... Michaelis Noscovii... acclamabant fautores* **3737**
- Nový a starý kalendář* **3738, 3832(1), 3916, 3970(1)**
- Nowý kalendář* **4331(1), 4391(1), 4506(1), 4624(1)**
- Nucleus rerum Hungaricarum* **4374**
- O cwičenij se w pobożności prawé knjżka milostná → Praxis pietatis, to gest
- O zgewenj a w nowé vkázanj toho neobyčegně dlouhého a strašliwého comety → Tractatus cometographicus, to gest
- Oeconomia, Bericht vom Haushalten* **4029(1)**
- Officia sanctorum → Proprium Societatis Jesu, seu

- Officina epithetorum, appellativorum et nominum propriorum* **3941, 4370**
Officium cum... compendio vitae... S. Antonii Paduani **4164, 4212**
Officium omnium sanctorum Ordinis Minorum **4165**
Officium parvum de omnibus sanctis **4101(3)**
Olophyrmus, seu justa funebria... Mariae Szovenczin **3715**
 Omnium fundamentalium... rerum... nomenclatura → Orbis sensualium, hoc est
Onschuld der Euangelise Leeraaren ann de rebellie in Hungarien **4508(2)**
 Opera in scholis Societatis Jesu praelegi solita → Publii Virgilii Maronis Opera in scholis Societatis Jesu praelegi solita
 Opera Publii Virgilii Maronis → Publii Virgilii Maronis Opera in scholis Societatis Jesu praelegi solita
Opus unum, operarii plures, das ist kurtzer und einfältiger Bericht **4181**
Oratio de fatalium rerum humanarum vicissitudine, dicta occasione funeris... Stephani Bocskai **3960(3)**
Oratio Dominica XL linguarum **4054**
Oratio eucharistica D. O. M. sacra **4525**
Oratio funebris in exequiis... Petri Kovasznai... declamata **3962(2)**
Oratio funebris super obitum... Danielis Gutth **4526**
Oratio funebris, qua... Valentino Baumgarto..., qui animam... Deo... reddidit, ... moestus parentavit Daniel Szentivani **3803**
Oratio orationum. Ss. orationis Dominicae versiones praeter authenticam fere centum **4292**
Oratio pro P. Quintio **4092**
 Orationes affectuosissimae et... efficacissimae → Thesaurus ecclesiae, seu
 Orationes XII de Magistra sapientiae → Corona stellarum XII
Orbis sensualium, hoc est omnium fundamentalium... rerum... nomenclatura **3864**
Orbis sensualium pictus bilinguis... A látható világ kétféle nyelven **4002**
Orbis sensualium pictus bilinguis... Die sichtbare Welt in zweyen Sprachen **4001**
Orbis sensualium pictus quadrilinguis, hoc est... nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica et Bohemica **4600**
Orbis sensualium pictus trilinguis, hoc est... nomenclatura Latina, Germanica, Hungarica **4601**
Orbis sensualium trilinguis, hoc est... nomenclatura Latina, Germanica et Hungarica **4554**
 Ordo perpetuus recitandi officium divinum → Directorium ecclesiasticum, seu
Orgel Predigt, oder christliche Einsegungs-Predigt **3933**
Orthodoxa diatribe de hodierna famosa peccatorum patesi et aphesi **3878**
Ovis perdita rediens, hoc est fröliche und seelige Wiederzuruckkehrung **4451**
- Óráló toronyban helyezettett vigyázó, azaz... üdvösséges... tanítás* **4296**
Az örök életnek útja **4200**
Az örökké való egy isteni állapotban lévő három személyeknek mutató tüköre **3898**
Összerontása... a cigány tükörnek **3798**
 Ötféle dolgokban tébolygó elmének útban igazítása → Fügefészek,... azaz
- P. P. P. Samuel prophetarum primus, principum prudentissimus, praeceptorum praestantissimus* **4614**
Páduai Szent Antal zsolozsmája életének és csodatételének... leírásával **4045**
Páduai Szent Antal zsolozsmája és kongregációjának regulái **3883, 4523**
Pajzs, a békeséges türésnek pajzsa **4397**
Palatinátusi katekizmus és egyházi könyörgéseknek és ceremóniáknak formáival egyetemben **4408(3)**
Palladium sanctae religionis catholicae **4102**
Palliati philosophiae heroes, seu in aere viventes statuae... incisae **3754**
Palmetum anagrammaticum **4589**
Palmifera genistae umbra... Eliae Ladivero **4423**

- Panegyris luctuosa, qua funebres exequias... Francisci Rakoczy... prosecutum est... collegium Cassoviense* **4129**
- Panegyris mulieri... Sophiae Bathori de Somlyo... dicta* **4349**
- Pápastaság újsága* **3725**
- Paraenesis acrosticho-metrico-parusiaca* **4625**
- Parapherna inter hymenaei apparatus genio... Georgii Grünstein* **3700**
- Parentatio lugubris super obitu... Matth. Nogradi* **4345**
- Paris liber baro a Spankaw... commendans. Ez levelünk rendibe mindeneknek* **3788**
- Patientia laureata, seu Job* **4306**
- Patronus contra pestem* → A Jézus társaságabéli Xaverius Szent Ferenc... városoknak a mirigy ellen...
segítő patrónusa
- Páty díj Modliteb z Swatého Pijsma* **4550(2)**
- Pax animae, azaz a lélek békességéről* **4305**
- Peregrinorum feretrum aeviternae nominis memoriae... Petri Kovasznai* **4312**
- Perenne coelestis providentiae in Transylvaniam testimonium* **4248**
- Perlička dijteč Božijch* **4494**
- Pestilenziss consilium* **4213**
- A pestisről való rövid beszélgetés* **4238**
- Pestlieder* → Drei neue Pestlieder aus der Sinn- und Lehrreichen
- Petra Athenaei Tyrnaviensis* **4040**
- Pharos grata* **4111**
- Phiala odoramentorum... Modlitby křestianské* **4617**
- Philosophia politica, sive ratio status recta* **3956**
- Philosophiae Christianae axiomata* → Quatuor maximae, seu
- Písňe duchovní staré y nové* → Cithara sanctorum
- Pixnemeistery compendium, oder kurtze Beschreibung* **4210**
- Pjsně jarnj* **4507**
- Die plancken-au-klagende Dorilis in den Pressburgerischen Cypressen-Feldern* **3767**
- Plausus festivus ad solennia inaugurationis... principis... Michaelis Apafi II.* **4533**
- Pohádky duchovny nebo rčej v podobenstwj powěděné* **4058**
- Poliarchum* **3742**
- Politika-filozófiai okoskodás szerint való rendes életnek példája* **3966**
- Pomarium palmatum spathalio Maria revincens, quod, dum... Johannes Bajer... scholae directoris filiam...
amoris vinculo palmeto suo feliciter jungeret, ... amici... posuerunt* **3834**
- Pomum Eridos, sive veritas logica* **4493**
- Pomum... regni Hungariae... insigne* → Baccalaureis aeterna, sive
- Ponciánus császár históriája* **4257**
- Positiones theologicae ex articulo de magistratu politico* **4591**
- Positiones theologicae ex articulo de ministerio ecclesiastico* **4592**
- Practica* → Asztrológiai practica
- Practica arithmetica, azaz számvető tábla* **3729, 4147, 4218, 4350, 4418, 4510**
- Praecepta morum institutioni puerorum accommodata* **4143**
- Praecepta rhetorices pro gymnasiis... Societatis Jesu regni Hungariae* **4032**
- Praxis pietatis, azaz keresztényen embert Isten tetszése szerint való járásra igazgató kegyesség-
gyakorlás* **4138, 4197**
- Praxis pietatis, to gest o cwičenij se w pobožnosti prawé knjzka milostná* **3965**
- Praxis Symboli Apostolici paracletica, das ist tröstliche Übung der dreyen Haupt-Artickel unsers christlichen
Glaubens* **3743**
- Preces. Elementa Latinae ac Bohemicae linguae* **4626**

- Prédikáció → Jubilum ecclesiae evangelicae Cassoviensis, azaz
 Prédikáció → A keresztyén igaz vitézeknek... vezérje..., azaz prédikáció
 Prédikáció → Lectulus genialis, in quo sponsus et sponsa commorantur, azaz prédikáció
 Prédikáció → Magyarország nagy patronája, ... Szűz Szent Nagyasszonyunk... triumfusa, azaz
 Prédikáció *Loyolai Szent Ignác ünnepére* **4207**
 Prédikáció *a részesség ellen* **4249**
 Egy prédikáció, mely... Iona István uram temetésekor elmondott → Emlékezetnek oszlopa, avagy
 Prédikáció, mely mondatott... *Sennyei Erzsébetnek... teste felett* **3886**
 Prédikátori erősség **4535**
 Předpovědanij → Kratke astrologiske předpovědanij
 Pretiosa mors... viri Danielis Mazarii → Vade Daniel et requiescas a laboribus tuis
 Primum respirium status Evangelici → Decennale expirium et primum respirium status Evangelici
 Principia, seu grammaticarum institutionum liber primus **4396**
 Principia, seu rudimenta grammatices **4539**
 Pro P. Quintio → Oratio pro P. Quintio
 Pro solatio et felici itinere in casibus adversis viaticum, seu memoriale castrense **4429**
 Problema oratorium **4492**
 Prodrumus melicus, seu mottetarum sacrarum... opus primum **3929(1)**
 Professionum scholasticarum... propositarum pars prima **4464**
 Prognosis coniecturalis astrologica, hoc est expositio **3922(2), 3977(2), 4039(2), 4158(2), 4266(2), 4318(2), 4371(2), 4435(2)**
 Prognosis conjecturalis astrologica, das ist kurtze astrologische Vermuthung **4327(2), 4445(2)**
 Prognosis conjecturalis, oder kurtze astrologische Vermuthung **4051(2)**
 Prognosis → Tyrnauerischer Schreibealender und Prognosis
 Prognosticon → Almanach und Prognosticon
 Prognosticum → Astrologické prognosticum
 Prognosztikon **4024(2), 4310(2), 4344(2)**
 Prognosztikon → Kalendárium és prognosztikon
 Prognosztikon, avagy az égi csillagok és planéták járásából való jövendölés **3872(2)**
 Proprium Societatis Jesu, seu officia sanctorum **4440**
 Pyramus és Thysbe históriája **4313A**
 Psalter → Der gantze Psalter des königlichen Propheten Davids
 Publii Virgilii Maronis Opera in scholis Societatis Jesu praelegi solita **4162**
- Quatuor maximae, seu philosophiae Christianae axiomata* **4211**
Quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit huic... universitati Cassoviensi **4130**
Quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit huic... universitati Tyrnaviensi **3853**
- Raptus Helenae* **4524**
Rara avis in terris **4610**
 Ratio status recta → Philosophia politica, sive
Redux Diana in orbitam, lumine hymenaeis... Melchiori Schmitz **3871**
 Refutatio trium... argumentorum → Falsitas toti mundo detecta, seu
Régen fundamentumban elkészült... világ harangja... azaz józan tanács **4463**
 Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek, dicséreték, zsoltárok és litániák → Cationale catholicum
 Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek és litániák → Cantus catholici
 Régi és új, deák és magyar egyházi énekek, dicséreték és litániák → Cationale catholicum
Ein Regiments-Hut **4108**

- Regulae generales in Scriptura Sacra fundatae* **3987**
Regulae illius, qui est ad maiora natus **3988**
Regulae Societatis Jesu **4272**
Regulái a Jézus Társaságának **4379**
Regulái, avagy rendtartási... Nagyszombat városában lévő Nagyboldogasszony Kongregációjának **4552**
Regulái és rendtartási az Úr Szentséges Teste Kongregációjában lévő atyafiaknak **3857**
Regulája és búcsúi a Halálra Vált Krisztus Kongregációjának **3784**
 Regulákban foglaltatott mesterség → Az aritmetikának, avagy a számlálásnak... magyar regulákban foglaltatott mestersége
Relation de plusieurs voyages faits en Hongrie **3993**
Le relationi et descriptioni universali et particulari del mondo **3866, 3940**
 Resolutio → A szent zoltárok resolútiója
Részegesek jajos pohara, avagy részegségről való prédikáció **4407**
 Részegségről való prédikáció → Részegesek jajos pohara, avagy
 Rhythmica... meditatio → Hebdomada meditandae aeternitatis..., sive
Rituale Strigoniense, seu formula agendorum **3785(1), 4441(1)**
 Rosen-Wald → Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Erster Theil
 Rosen-Wald → Geistlich-Musikalischer Blum- und Rosen-Wald. Anderer Theil
 Rövid... tanítás → Isten szent sátorának becsületben való tartása és tartattatása, azaz
Rövid asztrológiai vizsgálás **3747(2), 3805(2), 3849(2), 3903(2), 3921(2), 3963(2), 3973(2), 4009(2), 4034(2), 4089(2), 4140(2), 4150(2), 4191(2), 4198(2), 4255(2), 4264(2), 4269(2), 4317(2), 4368(2), 4416(2), 4433(2), 4467(2), 4475(2), 4497(2), 4519(2), 4538(2), 4551(2), 4580(2), 4618(2), 4628(2)**
 Rövid beszélgetés → A pestisről való rövid beszélgetés
 Rövid elmélkedés → Ústökös csillag, avagy...
 Rövid história → Kegyes vitéz, avagy... Gustavus Adolphus... életének, ... hadakozásának, győzedelmének, ... elesésének és... temetésének rövid históriája
 Rövid tanítás → Keresztyén catechismus, azaz
 Rövid tanítás a Szentlélek ellen való vétekről → Hitszakadás ellen való orvosság, avagy
 Rudimenta grammaticae → Principia, seu
Rudimenta linguae Graecae ex primo libro Institutionum Jacobi Gretseri **4196**
Rudimenta linguae Latinae **4452**
Rudus redivivum, seu breves rerum ecclesiasticarum Hungaricarum... et Transylvanicarum... commentarii **4558**
 Rzečj w podobenstwj powędéné → Pohádky duchownj
- S. Danielis epitaphium, das ist die herrliche Grabschrift des heiligen Propheten Daniels* **4521**
 S. Franciscus Borgia → Filius mortis, seu
 S. Franciscus Xaverius e S. J. patronus contra pestem → A Jézus társaságabéli Xaverius Szent Ferenc... városoknak a mirigy ellen... segítő patónusa
 S. Stephanus I. → Corona apostolico-basilica, seu
Der Sachsen in Siebenbürgen statuta oder eigen Land-Recht **4555**
Sacra corollarium trias superis, supremo orbis monarchae... devota **4320**
Sacra Deo... ac principi... Michaeli Apafi, Dei gratia principi Transylvaniae... eucharistica... gratia **4109**
Sacra poesis, seu Divus Georgius miles **4260**
Sacratissimae caesareae regiaeque majestatis... generalis campi marschalli locumtenens... supremus commendans Wolfgangus Fridericus Cob **3879**
Sacratissimae caesareae regiaeque majestatis intimus consiliarius... Jacobus Sacri Romani Imperii comes a Leszlie **4246**

- Sacri jugalis solennibus... Johanni Kretschmero... celebrandis acclamant... fautores* **3840**
- Salutatio, qua... princeps ac dominus... Stanislaus Heraclius... exceptus fuit* **3708**
- Salutatio, qua hospes... Johannes Schwartz... exceptus fuit* **3841**
- Sanctae suspirium pacis anno 1678. fabricitus effusum* **4177**
- Schlechte und rechte Aschermittwochgedanken... Casparo Hain..... wegen... Söhnleins Wilhelm, welches... seelig verstorben* **3844**
- Schluss und Edict eines... Senats in Kronstadt* **4123**
- Schmerzliche Jammer-Thränen, welche vergossen wurden bey dem... Hintritt... Johannis Hermanni* **4333**
- Schöne andächtige Gebetlein* **4148**
- Ein schönes Lied* **4335(2)**
- Schriftmässige Bewehrung der wahren Crist-catholischen → Catechismus Biblicus minor, das ist Schriftmässiger Weg-Weiser zur seligen Sterbe-Kunst, das ist... in Gottes Wort... gegründeten Bericht **4457**
- Segítő patrónus → A Jézus társaságabéli Xaverius Szent Ferenc... városoknak a mirigy ellen... segítő patrónusa
- Seminarium linguae Latinae et scientiarum → Janua linguae Latinae reserata aurea, sive
- Senatus consultum anno 1685. die 10. Maji* **4622**
- Septem miracula orbis in recentiorum temporum microcosmum traducta* **3981**
- Septem primi sapientes → Aborigines sapientiae, seu veteris Graeciae septem primi sapientes*
- Serafin Szent Ferenc életéről és haláláról* **4236A**
- Sérelmes lelleket gyógyító balsamom, ... avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvecske* **3730**
- Sex insulae fortunatae, seu laurea philosophica* **3985**
- Sibelius Gáspárnak Szentírásból szedegedett... könyörgő és hálaadó imádsági* **3895**
- Die sichtbare Welt in zweyen Sprachen → Orbis sensualium pictus bilinguis...
- Sion vára → Már minden épületével... elkészült Sion vára, melyet... Czeglédi István éltében felrakott és elvégezett
- Sodalitas Beatissimae Virginis Assumptae* **4103**
- Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae in coelos Assumptae* **4442**
- Sodalitas Maior Magnae Dominae Nostrae et semper Virginis Mariae Elisabeth Visitantis* **3926(1)**
- Sol obscuratus, quod est dissertatio astronomico-philosophica de generatione macularum in sole et fixis* **3946A**
- Solatia emblematica, ... die exequiarum... puelluli, Jeremiae Pomarii* **3846**
- Solennia incipientis anni MDCLXXIII.* **3917**
- Solidissimus coelestis veritatis malleus* **3945**
- Sonderbare Reisen → Auf genehmgehaltenes Gutachten... der... Engell. Medicinischen Gesellschaft in Londen durch Niederland, Teutschland, Hungarn... gethane... sonderbare Reisen
- Specimen reale fidelitatis Kleschianae parodia poetica* **3947**
- Speculum Hungariae* **3711**
- Speculum passionis... Jesu Christi* **4053**
- Speculum vitae ex diversis codicibus sacris... excerptum* **3770**
- Spiritus pacis congregatis Hungariae proceribus et statibus... annunciatu* **4381**
- Srdečné duchownj hodinky → Cordiale horologium, aneb
- Statuae doloris, amoris et honoris ad tumulum... Adami Kyss* **3717**
- Status Christianorum in hoc statu. Frommer Christen Zustand in diesen Thränen-Land* **4542(1)**
- Status honoris... in honorem... Johanni Heinzelio* **3744**
- Strena, seu inturbatae tranquillitatis quingentium hostium odia recubans Jesulus* **4426**
- Sub hujus emblemate gloriosum Christianarum puerperarum epigramma → Corona margaritaria, sive
- Sub umbra alarum Altissimi* **4556**
- Summa controversiarum metaphysicarum* **4487**
- Summa metaphysicae Aristotelicae* **4590**
- Summos in philosophia honores... apprecabatur natio Transilvano-Saxonica* **4389**

Summulae logicae **3777A***A sűrű keresztviselések hajjai közt csüggedező léleknek... bátorítása, avagy... lelki flastrom* **3901, 3902***Swęto katolického učenj* **3928***Syllabus assertionum, thesium... illarum..., quibus neoterici... theologi... scholas et ecclesias turbant* **4585***Syllabus... sodalium defunctorum... Beatae Mariae Virginis Elisabeth Visitantis* **4152(2)***Sympathia memoriae nominis Michaelis Köleseri* **4244***Symperasmata philosophiae rationalis ex prima mentis operatione deducta* **4281***Synodi provincialis decreta anno MDCXI. Tyrnaviae celebratae* **3785(2), 4441(2)***Synopsis vitae... S. Francisci Borgiae* **3758***Sz. Dávid pszaltériuma, avagy a CL zsolttárokhoz rövid elosztása* **4251, 4615***Sz. Dávid 150 zsolttárinak elosztása* **4314***A sz. generális gyűlésben lett némely deliberátumok* **4401***Sz. Gertrudis és Mechtildis... imádsági → Mennyei követek, avagy**A sz. mise áldozatról való teljes tudománnyal együtt* **3786(2)***Számvető tábla → Practica arithmetica, azaz**Száz halotti prédikációk → Halotti centuria, azaz**A CL zsolttárokhoz rövid elosztása → Sz. Dávid pszaltériuma, avagy**Szegények prókátora, avagy az adás, vevés, kölcsönzés és uzsora felől való igazgató* **4021***Szem gyönyörűségének mértékletes siratása, avagy halotti rövid elmélkedés* **3794***Szent Biblia, azaz Istennek Ő és Új Testamentumában foglaltatott egész Szentírás* **4408(1) 4562***A Szent Bibliának ótestamentomi könyveiből egybeszedeggetett... könyörgések* **3804***Szent Bonaventura... tüköre és... vezér könyvecskéi* **4166***Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsolttári* **4033, 4361(2), 4431, 4432***Szent Dávid királynak... másfélszáz zsolttári* **4018, 4360***Szent Dávid királynak százötven zsolttári* **3802, 4076***A Szent Dávid prófétának ékes ritmusú zsolttáruival* **3885(5), 3920(5), 4019(4), 4361(4)***Szent Dávidnak bét penitencia-tartó zsolttári* **3727(2)***Szent had, azaz lelki és testi szabadságukért fegyvert vont vitézek tüköre* **4079***A szent zsolttárok resolútiója* **4474***Szentelek élete → A keresztényi életnek példája vagy tüköre, azaz**Szentenciáknak summája → Libanuson termő cédrusfának vejeje, azaz**Szentírás → Szent Biblia, azaz Istennek Ő és Új Testamentumában foglaltatott egész Szentírás**Szentírás rájárára vonatott félkeresztény, avagy igaz vallás színes vallójának próbaköve* **4127(1)***Szép ájtatos imádságok* **4087***Szép és ájtatos isteni dicsérek* **4485(2)***Szép imádságok → Ezek után vannak egynehány szép imádságok**Szép istenes virágokkal, ... imádságokkal, litániákkal és... búcsúkkal bevettett áhítatos könyvecske →**Liliomkertecske, azaz**Szép neveinek mindenkben tökéletesen megfelelő és örök emlékezetet érdemlő dicséretes asszonyi állat* **4611***Szép rövid história két nemes ifjúnak igaz barátságukról* **4086***Szívek kincse, avagy Krisztus Urunk szenvedésén és halálán fohászoló könyvecske* **3751, 3852, 4575***Szomorú halotti pompa, mely... Bocskai Istvánnak... meghidegetett teste felett... celebráltatott* **3960(1)***Szőlőgereszde, amely leszakasztatott... Krisztus lelki szőlőkertjében* **4000***Tabella axiomatum cum eorundem interpretatione* **3763***Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii, ... sive totius artis rhetoricae... compendium* **4026***Tabulae votivae* **4115**

- Tánc felboncolása, azaz... együgyű prédikálás* **4466**
 Tanító és cáfoló teológia → Martonfalvi György... tanító és cáfoló teológiája
 Tanító és serkentető mesterség → Ministerialis prudentia, azaz
 Tébolygó elmének útban igazítása → Fügefészek... azaz ötféle dolgokban tébolygó elmének útban igazítása
Tedae nuptiales, oder hochzeitlichen Ehren-Fackel dem... Johanni Martino Meisner **3746**
Tedae nuptiales, quas, cum... Johannes Beyer... nuptias... ac... Maria celebrarent, ... accensas voluerunt fautores
3847
Tekintetes és nemzetes... Holló Zsignondnak... jeles dicsérete **4612**
Temetési pompa, mellyel... Bocskai Újlaki Ferencnek... meghidegedett testének... tisztesség tétetett **3948**
Templum Dianae flagrans **4627**
Tenore **3929(3)**
Tessera amoris et obsequii viro... Michaeli Pancratio **3865**
Tessera debita **4050**
Thalamus vester benedictus vireat! Quod... Johanni Bayero... comprecantur... scholae collegae **3848**
Thesaurus ecclesiae, seu orationes affectuosissimae et... efficacissimae **3989**
Theses evangelicae Dominicae XVI. Trinitatis **4488**
Theses ex tota logica **4161**
Theses theologicae de Deo optimo, maximo **3996**
Theses theologicae de Scriptura Sacra **3931**
Thesium theologicarum decas de peccato, poenitentia et b. operibus **3745**
 Tholdi Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való história → A híres nemes Tholdi Miklósnak
 jeles cselekedetiről és bajnokságáról való história
Thronus coronatae sapientiae adornatus **4186**
Thus ad aram Deo homini, Jesu Christo **4216**
Tirocinium logicum breve... succinctum **3831**
 Tisch-Andachten → Geistliche Erquick-Stunden, oder dreyhundert Haus- und Tisch-Andachten
 Tiszta tej → A mennyei tudománynak az Istennek ígéjéből fejt tiszta teje
 Tiszta tükör → Az Isten házában meggyújtott... lobogó szövétnek, vagy a lelkipásztorságnak tiszta tülköre
Tiszteletes Nagy Tiszabecsi Gáspár... az Úrban boldogul kimúlt **4308**
Titkos értelmű rózsza, avagy B. Asszony koronája **4104**
Tizenkét üdvösséges elmélkedések **3816, 4602**
Torcular Engaddi **4489**
 Totius artis rhetoricae... compendium → Tabulae rhetoricae Cypriani Soarii, ... sive
Tractatus cometographicus, to gest o zgewenij a w nowě vkázanij toho neobyčegně dlahubého a strašlívého comety
4390
Traditionum humanarum flagellatio **4124**
Trauer- Klag- Trost- und... Ehren-Gedicht zu... Ehren... David Spiellenbergers **4549**
Tres breves tractatuli **3990**
Triennium Hungaricum **3835**
Trifolium sacrum..., das ist Geistliches Kleeblatt **4128**
Triumphalis famae logogryphus ad Apollinem **4604**
Trost-Lied über den... Todes-Fall deß... Herrn David Spiellenbergers **4542(2)**
Trost- und Mitleidens-Schreiben an... den... Herren Johann-Georg Preuß **3862**
 Tröstliche Übung der dreyen Haupt-Artickel unsers christlichen Glaubens → Praxis Symboli Apostolici
 paracletica, das ist
*Trübe Witwen-Thränen, welche vergossen worden, als der... Herr Thomas Trepches... seine Seele... selig ver-
 schiede* **4060**
 Tudtára adjuk mindeneknek → Nos Leopoldus, ... Romanorum imperator...

Tusculanae quaestiones ad M. Brutum **4093**

Tükör → Amaz hét fejű... parázna Babilonnak... mezítelenségének tüköre

Tükör → Evangéliumnak világos tüköre

Tükör → Az igaz vallásnak világos tüköre

Tükör → Az Isten házában meggyújtott... lobogó szövétnak, vagy a lelkipázsztorságnak tiszta tüköre

Tükör → A keresztény bírának, igazságszolgáltató magistratusnak tüköre

Tükör → Magyarország tüköre

Tükör → Az örökre való egy isteni állapotban lévő három személyeknek mutató tüköre

Tükör → Összerontása... a cigány tükörnek

Tükör → Szent Bonaventura... tüköre és... vezér könyvecskéi

Tükör → Szent had, azaz lelki és testi szabadságukért fegyvert vont vitézek tüköre

Tyrnauer Schreib-Calender **4051(1)***Tyrnauerischer Schreib Calender* **4327(1), 4445(1)***Tyrnauerischer Schreibcalender und Prognosis* **4382**

Új és ó kalendárium **3747(1), 3805(1), 3849(1), 3872(1), 3903(1), 3921(1), 3963(1), 3973(1), 4009(1), 4024(1), 4034(1), 4080(1-2), 4089(1), 4140(1), 4150(1), 4191(1), 4198(1), 4255(1), 4264(1), 4310(1), 4317(1), 4363, 4368(1), 4409, 4433(1), 4467(1), 4475(1), 4497(1), 4519(1), 4538(1), 4551(1), 4580(1), 4597, 4618(1)**

Új kalendárium **4628(1)***Últissima cautela tempore pestis* **4328***Umbrae parentales... honori... Francisci Georgii Rakoczi* **4151***Unbestürzte Freude oder Kunst beharrlicher Frölichkeit* **4270(1)***Unigenito et dilecto Dei Filio... Jesu Christo Nazareno* **4606**Universa theologia viginti decadibus aphoristice... comprehensa → *Diarium theologicum**Universae philosophiae scholasticae tomus primus* **3994(1)***Universae philosophiae scholasticae tomus secundus* **3994(2)***Universae philosophiae scholasticae tomus tertius* **3994(3)***Universis orbis Christiani regibus, principibus... ad sempiternam memoriam Michael Apafi... notum facio* **4339, 4340***Az Úrért s hazájukért elszedlett és számkivetett bujdosó magyarok füstölő csepűje* **4078***Útitárs, azaz... imádságok* **4208***Az utolján aztán szép áhítatos imádságokat is hozzája adott* **3920(4)**

Üdvösséges halotti pompának alkalmatosságával lett tanítás → Igaz özvegy, azaz

Üdvösség kapuja **3797**

Üdvösség pajzsa → A kegyes léleknek lelki vigasztalást szerző üdvösség pajzsa

Üdvösséges beszélgetések... szentírásbeli helyekről **4472**

Üdvösséges elmélkedés → Értelmes katekizálásnak szükséges volta, avagy

Üdvösséges... imádságok → Mennyei tárház kulcsa, avagy

Üdvösséges... lelki elmélkedés → Haza számkivetett békességének helyreállítása, avagy

Üdvösséges lelki tanítás → Fertelmeskedő és bujálkodó tánc jutalma, azaz

Üdvösséges magyar prédikációk → Kiosztatott találat, azaz

Üdvösséges szenvedésnek ösvénye, azaz... együgyű rövid tanítás **3960(2)**

Üdvösséges... tanítás → Órálló toronyban helyzetett vigyázó, azaz

Az üdvözült szentek örökké megmaradandó boldogságuk és helyük → Mennyei dicsőség, avagy

Üstökös csillag, avagy... rövid elmélkedés **4469**

- Vade Daniel et requiescas a laboribus tuis, sive pretiosa mors... viri Danielis Mazarii* **4175A**
- Vade mecum, das ist geistliches Hand- und Reise-Büchlein* **3819**
- Választott nyíl, avagy a jó igyekezet* **4564**
- A váradi... tömlöcnek fenekén nyomorgó magyar raboknak... rabságukat egy keresztyén... siratja* **4347**
- Varia pietatis ac sanctorum precum exercitia* **3991**
- Vectigal regium reformatum* **3992, 4107**
- Venerit hospes... vir Hermolaus Jordan de Zakliczyna → Bene omnino venerit hospes... vir Hermolaus Jordan de Zakliczyna
- Veritas logica → Pomum Eridos, sive
- Veritas toti mundo declarata* **3704, 4383**
- Versek → Magyar ritmusok, avagy
- Versus memoriales et differentiales diversorum auctorum* **3850**
- Veteris Graeciae septem primi sapientes → Aborigines sapientiae, seu
- Vezér → A keresztyén igaz vitézeknek... vezérje..., azaz prédikáció
- Vezér könyvecskék → Szent Bonaventura... tüköre és... vezér könyvecskéi
- Vezérlő könyvecske → Az igaz hitre vezérlő könyvecske
- Vezérlő út → Egnéhány oktató regulák által vezérlő útja minden... izraelitának
- Via Jacobaea, azaz Jákob pátriárkának útja* **3732(2), 4105(2), 4478(2), 4502(2)**
- Via salutis secundum Cethebesin Palatinam exposita* **4402(1)**
- Vier schöne Historien von der Sündflut, Joseph, Susanna und Dorothea* **3997**
- Vigyázó szem, avagy Istennek mindenütt jelenléte* **4565**
- A világ pompás dicsőségnek sietsége, azaz... Erdődy Sándor... keserves dicséréte* **4393**
- Világos tükör → Evangéliumnak világos tüköre
- Világos tükör → Az igaz vallásnak világos tüköre
- Virgilio evangelizantis Christiados libri XIII* **4514**
- Viro... Jeremiae Pilarickio Teplicio-Hungaro... felicia quaeque comprecantur amici* **4176**
- Virtus vera philosophiae felicitas* **3858**
- Vita et doctrina Jesu Christi ex quatuor evangelistis collecta* **4265**
- Vitézek tüköre → Szent had, azaz lelki és testi szabadságukért fegyvert vont vitézek tüköre
- Vocabularium trium linguarum. Wokabular w nowé sprawený, a rozssjřený* **4289**
- Von Gott... wird dem... Johannes Corvath... als Breutigam... an ihrem hochzeitlichen Ehren-Tag Glück... gewünschet* **3748**
- Vorsagung → Kurtze astrologische Vorsagung
- Vota et omina, quibus solennes nuptiarum solennitates... Michaelis Herrmanni... prosequabatur gymnasium Coronense* **4574**
- Vota nuptialia Christiano Haasz* **4286**
- Vota solennia, quae... Francisci Pariz de Pápa... honoribus doctoralibus... gratulabundi addiderunt praeceptores* **3939**
- Votiva acclamatio, dass ist Glück-Wüntsche, mit welchen den... Johann Martin Meisner... beehret... einige Gönner und Freunde* **3749**
- Votiva acclamatio... Melchiori Schmitzio → Celeusma, seu
- Wahre und eigentliche Abbildung eines Luffi-Zeichen oder Wunder-Sterns* **4448**
- Warhafftiger Bericht einer verzuckten Personen → Hans Fromm-Mann, das ist
- Wehmüthige Thränen, welche bey dem... Hingang des... Herrn Georgii Deidricii... vergossen worden* **3780**
- Wehmütige Schuldigkeit bey seligem Hintritt des... Marci Schunckabuncks* **3946**
- Wehmütige Thränen, so bey dem... Hintritt auss dieser Welt des... Valentini Pleckeri* **3875**
- Weihnacht-Lieder → Drey schöne Weihnacht-Lieder

Weyhnacht-Betrachtung → Die andere Weyhnacht-Betrachtung
 Wie ein Christenkind → Himmelsweg d. i.
Wittwen und Waysen Trostbüchlein für hochbetrübtte Wittwen und Waisen **4455**
 Wjnek panenský → Korunka, aneb
 Wokabular w nowé spraweny; a rozssjřený → Vocabularium trium linguarum
Wolgepflogene- und recht-erzogene eheliche Ehren-Blum **4490**
 Wunder-Stern → Eigentlicher Abrisz und warhafftiger Bericht von dem Wunder-Stern

Zodiacus Herculeo-Atlantis Pannoniae, sive... duodecim Joannis Corvini... labores **4146**
 Zpráva hvězdařská → Kalendář a zpráva hvězdařská
Zucker-süßes Blumen-Spiel **4182**
Zulässiger und Gott wohl-gefälliger Schmuck eines Ehe-Weibes **4569**
Zweiter Theil, oder Gesang-Buch **4122(2)**
 Zsoltárkönyv → A franciai nótakra Molnár Albertül rendelt zsoltárkönyvvel
 Zsoltárok → A Szent Dávid prófétának ékes ritmusú zsoltárral
Zsoltárokból szerezett dicséretekkel **3885(2), 4019(2), 4361(2)**
Zsoltárokból szerezett dicséretekkel és egyéb istenes énekekkel **3920(2)**

Cirill betűs címek

Θηκρή κωλ δ᾽ ἄρ, κάρτε δὲ προповεδάνιε λὰ μωρτζι σκόασζ δίνυ Εκρηπτῆριλε Εφιντε –
Sicriul de aur, carte de propovedanie la morți, scoasă
din Scripturile Sfinte **4503**

Görög betűs címek

Ἀναμφισβήτητα τεκμήρια, sive indubitatum observantiae monumentum in... Samuelem Pomarium **3839**
 Ἔρωσ καὶ κλέος, h. e. amor et honor carmine Latino-Germanico **3830**
Προπεμπτικόν in honorem... M Jacobo Rösero **3837**
Συζήτησις de vitae termino **3699**
Συμπάθεια filialis **3812**

A MAGYAR NYELVŰ ÉNEKEK ÉS VERSEK INCIPITMUTATÓJA

Initia cantionum poematumque Hungaricorum

Incipit index of Hungarian poems

Tartalmazza a tárgyalt nyomtatványokban található magyar nyelvű énekek, versek, verses idézetek kezdősorát; azonos kezdősoroknál a megkülönböztetéshez szükséges folytatást; továbbá a szakirodalom alapján megállapítható szerzők nevét, az önálló nyomtatványként is megjelent versek címét, a szerzés idejét. A fordításoknál utalás történik a szakirodalomban megállapított eredeti szövegekre. A tételszámok után a régi nyomtatvány megfelelő lapszáma is olvasható, ha a mű háromnál több verset tartalmaz. Az irodalmi utalások a szövegkiadásokra, továbbá a dallamok és szövegek kiadástörténetére vonatkoznak. Szenci Molnár Albert zsoltárai az RMNy **4019**, **4033**, **4076**, **4085**, **4361**, **4431**, **4432** számú kiadásban kottásak, ám ezt a körülményt e mutatóban hangjegy külön már nem jelöli.

A tételszámok előtt a „I” felkiáltójel arra figyelmeztet, hogy az ének vagy vers már 1601 előtt is megjelent nyomtatásban, tehát kezdősora és a reá vonatkozó irodalmi utalások a Régi Magyarországi Nyomtatványok első kötetének incipitmutatójában találhatóak. Két felkiáltójel „II” a második kötet, három felkiáltójel „!!!” a harmadik kötet, négy felkiáltójel „!!!!” pedig a negyedik kötet incipitmutatójára utal.

A függelékben a bibliai zsoltárok magyar fordításainak (parafrázisainak) sorszám szerinti mutatója, továbbá a magyarra fordított latin verseknek, himnuszoknak betűrendes jegyzéke is megtalálható.

A bátor szívekkel

Beniczky Péter

!!!!, **4025**:172, **4415**:140, **4511**:135, **4599**:172

A béles sütéshez

Beniczky Péter

!!!!, **4025**:213, **4415**:177, **4511**:171, **4599**:213

A bolond így szól az ő szívében

Szenci Molnár Albert: Ps. 14 és 53

!!, **!!!**, **!!!!**, **4018**:86, **4019**(4):29, 125, **4432**:34, 147, **4033**:34, 147, **4076**:29, 125, **4360**:20, 86, **4361**(4):29, 122, **4431**:15, 66

A bort távoztassa

Beniczky Péter

!!!!, **4025**:185, **4415**:151, **4511**:146, **4599**:185

A bosszúállás jó, életnél is kedvesb

Juvenalis: Satyr. 13,180–181 – Haller János ford.

- 4397:264**
 RMKT XVII/11 144, 769
 A bosszúállásnak
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:228, 4415:191, 4511:184, 4599:129 [recte 229]
- A bölcsét, természetinek
 Horatius: Satyr. 2,7,83–84 – Haller János ford.
4397:344
 RMKT XVII/11 145, 769
- A bűnök távol legyenek tőlünk
!!!, 4085(1):25
- A felhők északra (naptárvers)
 A felhőkől
!!!!, 4269:C₆b
- A felséges Isten, ki lakik mennyégben
4063(3):772
 RMKT XVII/15/A 252–263 – RMKT XVII/15/B 286–287 – RMDT II 206/I sz.
- A fenékőnek tisztét viselem
 Horatius: De arte poetica 304–305 – Tarnóczy István ford.
4049:2
- A föld kerekségén
 Kolozsvári K. István
4305:**₈a
 RMKT XVII/11 387–388, 827–828
- A friss tetszín színnel
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:267, 4415:226 [recte 227], **4511:218, 4599:267**
- A gonosz természet megromlásáról
!, !!, !!!!!, 3732:408, 4105(1):479, 4134:209, 4353(1):209, 4478(1):331, 4502(1):356
- A gonoszért jóval
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:209, 4415:173, 4511:167, 4599:209
- A gonosztévőnek dolgán
 Szenci Molnár Albert: Ps. 36
!!, !!, !!!!!, 4019(4):83, 4033:98, 4076:83, 4360:51, 4361(4):81, 4431:44, 4432:98
- A gyenge füveknek (naptárvers)
 A szelekből
!!!!, 4269:C₇b
 RMKT XVII/10 626, 784–785
- A gyertyát fel szoktuk tenni
 Felvinczi Sándor
4343:****₂b
 RMKT XVII/11 43–44, 746
- A gyomor éhsége
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:268, 4415:227 [recte 228], **4511:219, 4599:268**
- A gyönyörűség oly csorgó kútfő
 Szenci Molnár Albert ford.

- !!**, **4028**:E₂a
A halál mindent lekaszál (naptvérvers)
Horatius Od. 1,4 13–14.
4551:C₃a
- A házások között Sátán uralkodik
4363:A₂b
RMKT XVII/11 730, 883
- A jó ért tanácsnak
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:169, **4415**:137, **4511**:133, **4599**:169
- A jó hír megmarad
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:165, **4415**:134, **4511**:129, **4599**:165
- A jó hitű ember szelíd e világon
Rimay János (?): Ps. 86
!!, **!!!**, **!!!!**, **3732**:270, **3885(2)**:147, **3920(2)**:230, **3957**:180 (Az igaz keresztyén... e világon;
RPHA 14), **4019(2)**:109, **4085(2)**:115, **4063(2)**:622, **4105(1)**:320, **4134**:128, **4353(1)**:128,
4361(2):109, **4478(1)**:224, **4502(1)**:273 [recte 237]
- A jót látom és dicsérem
Ovidius: Met. 7,20–21 – Haller János ford.
4397:261
RMKT XVII/11 143, 769
- A katekézisnek mi légyen értelme
Felvinczi Sándor
4402:**₃a
RMKT XVII/11 44–45, 746
- A kénytelenségnek
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:186, **4415**:152, **4511**:147, **4599**:186
- A kerek ég alatt nincsen
Köleséri Sámuel, sen.
4295:*₇a
RMKT XVII/11 14–15, 737
- A keresztek alatt hogyha vigasztalást
Debreceni Szűcs János: Hasznos tanács a megsebhedett lelkű emberhez
!!!!, **3900**:A₃b, **4022**:A₃b, **4253**:A₃b, **4262**:A₃a
- A Keresztelő Szent János napja
3957:510
RMKT XVII/15/A 597–598 – RMKT XVII/15/B 440 – RMDT II 174/I. sz.
- A keresztyének közt
Martonfalvi Tóth György: Diószegi István hasznos munkája dicséretire
4237:(**)_a
RMKT XVII/11 294–295, 799
- A keresztyéneknek serege, Húsvét ... Mert ld. Keresztyéneknek serege... 2. vsz. Mert ím a Krisztus
meggyőzte
- A keresztyénységben igaz vallás a hitben
! , !! , !!! , !!!!, **3885(2)**:219, **3920(2)**:299, **3957**:2, **4019(2)**:161, **4048**:3, **4063(1)**:10,
4085(2):165, **4361(2)**:161, **4485(2)**:1

- A kétségben eset
Beniczky Péter
!!!, **4025**:171, **4415**:139, **4511**:134, **4599**:171
- A kígyó megújul
Beniczky Péter
!!!, **4025**:281, **4415**:239 [recte 240], **4511**:231, **4599**:281
- A korsót a vízre
Beniczky Péter
!!!, **4025**:249, **4415**:210, **4511**:202, **4599**:249
- A könnyű sajkákat, hogy erős
[Vergilius: Georg. 4,194–196] – Haller János ford.
4397:444
RMK XVII/11 153, 769
- A község bírása
Beniczky Péter
!!!, **4025**:196, **4415**:161, **4511**:156, **4599**:196
- A Krisztus igéjét hallja
4048:295
RMKT XVII/15A 179–180 – RMKT XVII/15B 265–266 – RMDT II 193. sz.
- A Krisztus Jézus Istennek fia, itt jelen nagyon
4063(2):333
RMKT XVII/7 255–256, 613–614 – vö. RMDT II 219 jz.
- A Krisztus Jézusnak első követője
3957:533
RMKT XVII/15A 674–675 – RMKT XVII/15B 483 – vö. RMDT I 138 és RMDT II 113 sz.
- A Krisztus Jézusnak vérével nyert népek
4063(3):660
RMKT XVII/15A 759–760 – RMKT XVII/15B 519 – RMDT I 15/II sz. – vö. RMDT II 129 és 302 sz.
- A Krisztus mennybe felmene, Alleluja
Ascendit Christus hodie
!!!, **4048**:115, **4063(1)**:257
- A Krisztus mennybe felmene, hála legyen az Istennek
Ascendit Christus hodie
!!, !!!, **4085(2)**:251
- A Krisztus mennybe felmene, hogy nekünk helyt készítene A Krisztus mennybe felmene,
minden egeknek felette
- A Krisztus mennybe felmene, minden egeknek felette
Ascendit Christus hodie
!, !!, !!!, !!!! **3885(2)**:313, **3920(2)**:406, **3957**:363, **4019(2)**:226, **4063(1)**:260, **4085(2)**:250,
4361(2):226
RMKT XVII/17 305, 966–968 – RMDT I 120. sz., 509, 657
- A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne
Ascendit Christus hodie
!, !!, !!!, !!!!, **3885(2)**:311, **3920(2)**:404, **4019(2)**:225, **4063(1)**:259, **4085(2)**:249, **4361(2)**:225
- A Krisztusnak szenvedése
!! (A Krisztus szenvedése), !!!, **4085(1)**:39
- A lator erkölcsnek

- Beniczky Péter
!!!!, 4025:249, 4415:210, 4511:202, 4599:249
- A ló mindaddig fut
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:146, 4415:118, 4511:114, 4599:146
- A magaelhittség
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:221, 4415:184, 4511:178, 4599:221
- A megholt emberről
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:279, 4415:237 [recte 238], 4511:229, 4599:279
- A megköörtetett
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:197, 4415:163, 4511:157, 4599:197
- A Melchisedec rendin való főpap
4063(2):345
 RMKT XVII/7 245–246, 609–610
- A mély gondolatok
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:200, 4415:165, 4511:159, 4599:200
- A mértékletesség
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:270, 4415:229 [recte 230], 4511:221, 4599:270
- A mi életünknek közepette
 Notkerus, Balbulus – Skarica Máté ford. (?): Media vita in morte sumus
!, !!, !!!, !!!!, 3885(3):496, 3920(3):585, 4019(3):364, 4085(3):421, 4361(3):364, 4434:1
- A mi mesterünk minket arra int
!, !!, !!!, !!!! 3885(2):431, 3920(2):525, 4019(2):309, 4085(2):340, 4361(2):309
- A mi Urunk, Jézus Krisztus mint szenvedé miérettünk
!!, !!!, 3885(2):276, 3920(2):358, 4019(2):202, 4085(2):214, 4361(2):202
- A mindenható Atyában hiszünk
3957:251
 RMKT XVII/15A 177 – RMKT XVII/B 264 – RMDT II 200/I. sz.
- A mocskot mosással
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:274, 4415:233 [recte 234], 4511:225, 4599:274
- A múzsák szállási, nimfák hús forrása
!!!, !!!!, 3732:422, 4105(1):497, 4134:218, 4353(1):218, 4478(1):339, 4502(1):369
- A nagy lakodalom
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:216, 4415:179, 4511:173, 4599:216
- A nagy várakozás
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:171, 4415:139, 4511:134, 4599:171
- A nagyravágyó méltóság
 Köleséri Sámuel, sen.
4127:181
 RMKT XVII/11 18, 738

- A nap eljő nagy haraggal
Tommaso da Celano: Dies irae, dies illa
II, III, 4085(3):498, 4311:106, 4434: 68 [recte 85]
- A Nap feljövén immáron
Jam lucis orto sidere
IIII, 3885(1):59, 3920(1):56, 3957:202 4019(1):55, 4063(2):557, 4085(1):64, 4361(1):55
- A nap, nagy haragnak napja
Tommaso da Celano – Hajnal Mátyás ford. Dies irae, dies illa
II, III, 4063(3):689
- A nősző legénynek
Beniczky Péter
IIII, 4025:257, 4415:218, 4511:209, 4599:257
- A nyelv gonosz fegyver
Beniczky Péter
IIII, 4025:278, 4415:236 [recte 237], **4511:228, 4599:278**
- A nyomorúságot
Beniczky Péter
IIII, 4025:212, 4415:176, 4511:170, 4599:212
- A pajzs volt nékem védőm
Leonides: Epigr. 42(?) – Haller János ford.
4397:3
RMKT XVII/11 129, 767
- A paradicsomnak dicső kútfeje
4063(2):432 (kútforrása)
RMKT XVII/15A 549–551 – RMKT XVII/15B 409–411 – RMDT I 15/II. sz.
- A parányi csupor
Beniczky Péter
IIII, 4025: 207, 4415:172, 4511:166, 4599:207
- A pogány nemből egy szép szűz támada
4063(2):484
RMKT XVII/7 163–165, 576–577 – RMDT II 111. sz.
- A praktika kettős
Beniczky Péter
IIII, 4025:232, 4415:195, 4511:188, 4599:222 [recte 232]
- A próféták megmondották, régi időben megírták
3920(2):376
RMKT XVII/17 194–195, 911–913 – RMDT I 221. sz.
- A pusztá régiség
Tolnai F. István
3725:***₃b
RMKT XVII/10 554–555, 767
- A pünkösd ünnepnapján tanítványok egy házban
I, II, III, IIII 3885(2):314, 3920(2):407, 4019(2):227, 4063(1):266, 4085(2):252, 4361(2):227
- A pünkösdnek jeles napján hála légyen az Istennek
II, III, 4063(1):272, 4085(2):261
- A pünkösdnek jeles napján Szentlélek Isten küldeték
II, III, IIII, 3885(2):319, 3920(2):412, 4019(2):231, 4048:123, 4063(1):268, 4085(2):256, 4361(2):231

- RPHA 37
A ruha ékesség
Beniczky Péter
!!!!, 4025:218, 4415:182, 4511:175, 4599:218
- A Sionnak hegyén, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 65
!!, !!!, !!!!, 4018:101, 4033:174, 4076:148, 4360:100, 4361(4):144, 4431:79, 4432:174
- A sok új találmány
Beniczky Péter
!!!!, 4025:269, 4415:228 [recte 229], 4511:220, 4599:269
- A szegénység aláz
Beniczky Péter
!!!!, 4025:216, 4415:180, 4511:174, 4599:216
- A széles földnek nagy, bölcs teremtője
Telluris ingens conditor
!, !!, !!!, !!!!, 3885(1):53, 3920(1):51, 4019(1):49, 4085(1):60, 4361(1):49
- A Szent Bertalan apostolnak napját
Diem festum Bartholomaei
4063(2):440
RMKT XVII/15A 635–636 – RMKT XVII/15B 461–462 – RMDT II 111. sz.
- A szent Dávid örökik énekében
Ps. 5
!!, !!!, !!!!, 3885(2):9, 3920(2):97, 4019(2):7, 4085(2):8, 4361(2):7
- A Szent Keresztnek dicséretéről Szent Kereszt napjára
4063(2):445
RMKT XVII/15A 640–641 – RMKT XVII/15B 466–467 – RMDT II 174/III. sz.
- A szent szűz a bíróhoz vitetik
Ordódy János
3833:303
- A Szentháromságnak első személye
Balassi Bálint: Hymni tres ad SS. Trinitatem. Primus
!!, !!!, !!!!, 3732(1):57, 3888:35, 4105(1):66, 4134:34, 4353(1):34, 4478(1):51, 4502(1):50
- A Szentháromságnak harmadik személye
Balassi Bálint: Hymnus III.
!!, !!!, !!!!, 3732(1):65, 3888:40, 4105(1):76, 4134:39, 4353(1):39, 4478(1):59, 4502(1):58
- A Szentháromságnak, kinek imádkoznak
Balassi Bálint: Hymnus II.
!!, !!!!, 3732(1):61, 3888:38, 4105(1):71, 4134:37, 4353(1):37, 4478(1):55, 4502(1):54
- A Szentléleknek áldott szent kegyelme
3957:370
- A Szentléleknek kegyelme apostolokat betöltte
!!!, 4048:118, 4063(1):274
- A Szentléleknek kegyelme apostoloknak szíveket
Spiritus Sancti gratia
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):322, 3920(2):415, 4019(2):233, 4085(2):258, 4361(2):233, 4485(2):56
- A Szentléleknek malasztja
4063(1):272
RMKT XVII/7 233–234, 605–606 – vö. RMDT I 214. sz.

- A szép csorgó forrás
Beniczky Péter
!!!!, 4025:241, 4415:203, 4511:195, 4599:241
- A szépség felette könnyen múló
Ovidius: Ars am. 2, 113-114 – Haller János ford.
4397:417
RMKT XVII/11 149, 769
- A szerencse ha kedvét
Szenci Molnár Albert ford.
!!, 4028:E₇a
- A szerencse pörög
Beniczky Péter
!!!!, 4025:210, 4415:174, 4511:168, 4599:210
- A szó sebbe nem fér
Beniczky Péter
!!!!, 4025:205, 4415:170, 4511:164, 4599:205
- A szőlő és vetemény veszedelemben áll (naptárvers)
3973:D₇a, 4009:C₇b, 4034:C₇b, 4089:D₁a, 4150:D₁a, 4191:C₆a, 4198:C₈b, 4264:D₂b, 4317:D₂b
RMKT XVII/11 712–714, 879
- A szőlő s vetemény veszedelemben áll (naptárvers)
4080:C₅b, 4140:C₈a, 4255:C₈a, 4310:C₈a, 4475:D₁b, 4519:A₂b, 4538:A₂b, 4580:C₈b
RMKT XVII/11 717–719, 880
- A Szűz egy fiat szült, Alleluja
4063(1):63
RMKT XVII/15A 78–79 – RMKT XVII/15B 210 – RMDT II 212. sz.
- A Szűz egy fiat szült, kin mennyben öröm gyült
4063(1):64
RMKT XVII/15A 77–78 – RMKT XVII/15B 209 – RMDT II 325. sz.
- A Szűz szülé szent fiát, örvendezzünk
4048:25, 4063(1):45
RMKT XVII/7 185–186, 589–590 – RMDT II 212. sz.
- A Tantalust, fösvény, miért nevedet
Szenci Molnár Albert ford.
!!, 4028:E₇b
RMKT XVII/6 374–375, 431
- A te nagy nevedért tarts meg
Balassi Bálint: Ps. 54
!!, !!!, !!!!, 3732(1):50, 3888:31, 4105(1):58, 4134:30, 4353(1):30, 4478(1):45, 4502(1):44
- A téhénnek tején
Beniczky Péter
!!!!, 4025:252, 4415:213, 4511:205, 4599:252
- A tenger fővenye ki sok
4063(3):712
RMKT XVII/9 187–189, 622–624
- A testté lett Ige Szűztől születettet
Ordódy János
3833:31

- A tisztességes kár
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:202, 4415:167, 4511:161, 4599:202
- A tizenkét esztendő Jézuskát
 Ordódy János
3833:244
- A tömlöci rabság
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:199, 4415:164, 4511:158, 4599:199
- A törvény azt parancsolja
 Ordódy János
3833:168
- A végzetetlen kegyelmű
3957:399, 4048:42, 4063(1):49
 RMKT XVII/15A 409–411 – RMKT XVII/15B 346 – RMDT II 200/I. sz.
- A vérontó Dipsas kígyó
 Ordódy János
3833:190
- A virtus tűréssel
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:225, 4415:188, 4511:181, 4599:225
- A vitéz embernek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:183, 4415:150, 4511:145, 4599:183
- A vitéz emberre
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:182, 4415:149, 4511:144, 4599:182
- A vitézlő község
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:217, 4415:181, 4511:174, 4599:217
- A zengő méhecske
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:267, 4415:226 [recte 227], 4511:218, 4599:267 (A csengő)
- Add látnom orcád világát
 Szokoljai Anderkó István
!!!, !!!!, 3730:110
- Addig te ki ne menj
 Tolvay Ferenc
4143:A₃b
 RMKT XVII/11 72–73, 755–756
- Adj békeséget Isten népednek
4198:C₆a
 RMKT XVII/11 723, 881
- Adj békeséget, Úristen
 Da pacem Domine in diebus nostris
!, !!, !!!, 4264:C₅a
- Adj már csendességet, lelki békeséget, mennybéli Úr
 Balassi Bálint

- II, III, IIII, 3732(1):1, 3888:1, 4105(1):1, 4134:1, 4353(1):1, 4478(1):1, 4502(1):1**
 Adj szent békességet, kegyes Jézus
3957:175
 RMKT XVII/15A 345 – RMKT XVII/15B 320 – RMDT II 205. sz.
- Adj Úristen, békességet
4030:E,b
 RMKT XVII/11 717, 880
- Adj Úristen, Szentlelket
I, II, III, IIII, 3885(2):339, 3920(2):431, 4019(2):245, 4085(2):271, 4361(2):245
- Adj üdvösséges kimúlást
 Dézsi András
I, II, III, IIII, 3885(3):505, 3920(3):596, 4019(3):371, 4063(3):670, 4085(3):435, 4311:31, 4361(3):371, 4434:26, 4485(2):271
- Adjad, dicsérjelek s szívből kövesselek
 Ordódy János
3833:177
- Adjatok hálákat az Úrnak
 Szenci Molnár Albert: Ps. 118
II, III, IIII, 4018:196, 4019(4):275, 4033:331, 4076:275, 4360:186, 4361(4):270, 4431:149, 4432:330
- Adjatok hálát az Istennek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 105
II, III, IIII, 4018:174, 4019(4):246, 4033:293, 4076:246, 4360:166, 4361(4):242, 4431:133, 4432:292
- Adjunk hálákat az Atyaistennek, mennynek és földnek szent teremtőjének
II, III, IIII, 3885(2):353, 3920(2):443, 4019(2):254, 4085(2):282, 4361(2):254
 RMKT XVII/17 336–337, 980–982 – RMDT I 87/IV. sz., 484
- Adjunk hálát a Szentháromságnak, mert a paradicsomnak
4063(2):409
 RMKT XVII/15A 526–527 – RMKT XVII/15B 400 – RMDT II 328. sz.
- Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli
 Horn, Johann: Danket dem Herren, denn er ist sehr freundlich (Ps. 136 alapján, asztali áldás)
I, II, III, IIII, 3885(2):483, 3920(2):470, 4019(2):345, 4063(2):533, 4019(2):345, 4085(2):389, 4361(2):345, 4485(2):172, 4596:228
- Adjunk hálát Istenünknek
 Rimay János
IIII, 3732:311, 3957:201, 4105(1):367, 4134:152, 4353(1):152, 4478(1):261, 4502(1):273
- Adjunk hálát keresztyének
IIII, 4085(1):21
- Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek
 Huszár Gál
I, II, III, IIII, 3885(2):414, 3920(2):515, 4019(2):296, 4048:140, 4063(2):528, 4085(2):327, 4361(2):296
- Adott jót felejtse
 Beniczky Péter
IIII, 4025:240, 4415:202, 4511:195, 4599:240
- Agnus Dei ... Isten báránya, lelkünket szánja
 Agnus Dei, qui tollis peccata mundi

- 3957:384**
 RMKT XVII/15A 328 – RMKT XVII/15B 309 – RMDT II 174/I. sz.
 Agnus Dei ..., Isten b $\acute{a}$ ránya, szívünk oltványa
 Agnus Dei, qui tollis peccata mundi
- 3957:166**
 RMKT XVII/15A 729 – RMKT XVII/15B 511 – RMDT II 174/I. sz.
 Agnus Dei ... Istennek áldott b $\acute{a}$ ránya
 Agnus Dei, qui tollis peccata mundi
- 3957:360**
 RMKT XVII/15A 311 – RMKT XVII/15B 302 – RMDT II 237/I. sz.
 Agnus Dei ... Istennek szent b $\acute{a}$ ránya, b $\acute{u}$ neink töröld el
 Agnus Dei, hominum peccata qui tollis
- 3957:4**
 RMKT XVII/15A 17 – RMKT XVII/15B 178 – RMDT II 42. sz.
 Agnus Dei ... Istennek szent b $\acute{a}$ ránya, felkölt Jézus
 Agnus Dei, qui tollis culpas mundi
- 3957:333**
 RMKT XVII/15A 289 – RMKT XVII/15B 294 – RMDT II 115. sz.
 Ah! ah! ah jaj nékem, szomorúnak
4048:100, 4063(1):229
 RMKT XVII/7 335–337, 667–668 – RMDT II 273. sz.
- Ah, drága, édes kisedünk
3957:152
 RMKT XVII/15A 155 – RMKT XVII/15B 255 – RMDT II 66. sz.
- Ah, édesem, szerelmes kisedem
3957:53
 RMKT XVII/15A 118 – RMKT XVII/15B 23 – RMDT II 101/1. sz.
- Ah, Jézus szenvedése mi vétünkért való
3957:321
 RMKT XVII/15A 181–182 – RMKT XVII/15B 266 – RMDT II 221. sz.
- Ah, Jézusom, szép édesem, gyönyörű szent jegyesem
 O Jesule mi sponsule totus mente stupeo
3957:58
 RMKT XVII/15A 79 – RMKT XVII/15B 210 – RMDT II 188. sz.
- Ah, kegyetlen mérges halál
3957:540
 RMKT XVII/15A 760–761 – RMKT XVII/15B 519 – RMDT II 55. sz.
- Ah, ki sokan örök tűznek mélyében perzselődnek
 Ardent in antro flammeo
3957:248
 RMKT XVII/15A 761 – RMKT XVII/15B 520–521 – RMDT II 55, 58, 62/a sz.
- Áhítatossággal értsd meg, b $\acute{u}$ nös ember, a Krisztusnak szent halálát
!!, !!!, 4085(2):412
 RMKT XVII/17 229–231, 929–930
- Ajándék marhának
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:240, 4415:201, 4511:194, 4599:240

Akaratomat letenni

4166:13

Akarta az Isten

Felsőbányai István

3806:..₄b

RMKT XVII/11 174–175, 774

Aki a felséges Úrnak lakozik oltalmában

Szenci Molnár Albert: Ps. 91

II, III, IIII, 3816:160, 3957:445, 4018:154, 4019(4):217, 4033:258, 4076:217, 4137:176,

4360:147, 4361(4):212, 4431:116, 4432:258

Aki akar üdvözülni

I, II, III, IIII,

3885(2):348, 3920(2):439, 4019(2):251, 4063(2):539, 4085(2):278, 4361(2):251

Aki az Istent megismerheti

Ps. 103

I, II, III, IIII, 3885(2):163, 3920(2):245, 4019(2):122, 4085(2):125, 4361(2):122

Aki eret akar vágatni (naptárvers)

IIII, 4027:G₃b

Aki indul hosszú útra

IIII, 3732:529, 4105(1):622, 4134:283, 4353(1):283, 4478(1):391, 4502(1):459

Aki Jézus szavát hallja

3957:302

RMKT XVII/15A 182–183 – RMKT XVII/15B 266 – RMDT II 60. sz., 55. sz., 62/a/I. sz.

Aki jót ír, nem mind jól ír

Marosi István

3795:A₂b

RMKT XVII/11 512, 853

Aki legelsőben foglalt

Vergilius: Aen. 4,28–29 – Haller János ford.

4397:399

RMKT XVII/11 147, 769

Aki ma tápláltál

Rimay János

3957:212

Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203

Aki megvizsgálja nemes címeremet

Rényes István

4612:A₁b

RMKT XVII/11 533, 857–858

Aki nem jár hitlenek tanácsán

Szenci Molnár Albert: Ps. 1

II, III, IIII, 4019(4):5, 4033:5, 4076:5, 4360:5, 4361(4):5, 4431:1, 4432:5

Aki nem tud túrni

Beniczky Péter

IIII, 4025:211, 4415:175, 4511:169, 4599:211

Aki nyárba nem gyűjt

Beniczky Péter

IIII, 4025:271, 4415:230 [recte 231], 4511:222, 4599:271

- Aki szegény, s kevély
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:206, 4415:170, 4511:164, 4599:206
- Aki szerelemben véget akar vetni
 Ovidius: De remed. amor. 1,143–144 – Haller János ford.
4397:420
 RMKT XVII/11 150, 769
- Aki tulajdonát
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:235, 4415:197, 4511:190, 4599:235
- Aki veti segedelmét az Istennek hatalmában
 Ps. 91
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):150, 3920(2):232, 4019(2):112, 4085(2):117, 4361(2):112, 4485(2):192
- Akik bíznak az Istenben
 Ps. 125
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):186, 3920(2):267, 4019(2):137, 4085(2):141, 4361(2):137
- Akik bíznak az Úristenben
 Szenci Molnár Albert: Ps. 125
!!, !!!, !!!!, 4018:218, 4019(4):303, 4033:363, 4076:303, 4360:206, 4361(4):297, 4431:165, 4432:362
- Akik nyereségért nagy földet bejárnak
 Kecskeméti Selymes János
4006:A₆b
- Akinek szívében gerjed
 Szenczi A. Pál
4402:**₃b
- Akit gyönyörködtet a jó szerencse
 Szenci Molnár Albert ford.
!!, 4028:E₂a
- Akkor mások vétékét
 Juvenalis: Satyr. 13,53–55 – Haller János ford.
4397:427
 RMKT XVII/11 152, 769
- Alázatos szívbeli fohászkodással
4063(2):535 (imádságokkal), 4085(2):406
 RMKT XVII/17 439–441, 1033–1034
- Alázatos szívbeli imádságokkal ld. Alázatos szívbeli fohászkodással
 Alázatos szívvel
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:277, 4415:235 [recte 236], 4511:227, 4599:277
- Áldj meg minket Atya Isten
4048:143, 4063(2):531
 RMKT XVII/7 359–360, 677
- Áldj meg minket e mai nap
3957:454
 RMKT XVII/15A 729 – RMKT XVII/15B 511 – RMDT II 285. sz.
- Áldj meg minket, Úristen, a te jóvoltodból
 Balassi Bálint
!!, 3732(1):29, 3888:18, 4105(1):33, 4134:16, 4353(1):17, 4478(1):25, 4502(1):26

- Áldja Erzsébet asszony dicsérettel
Ordódy János
3833:164
- Áldjad ember e nagy jódat
3957:414
RMKT XVII/15A 365 – RMKT XVII/15B 324–325 – RMDT II 24a/I. sz.
- Áldjad én lelkem az Urat
Szenci Molnár Albert: Ps. 146.
II, III, IIII, 3816:35, 4018:242, 4033:402, 4076:335, 4137:191, 4360:226, 4361(4):329, 4431:184, 4432:402
- Áldjad lelkem az Urat, és tiszteld
Szenci Molnár Albert Ps. 104
II, III, IIII, 4018:171, 4019(4):241, 4033:287, 4076:241, 4137:74, 4360:163, 4361(4):237, 4431:130, 4432:287
- Áldjad, lelkem, Jézus nevét
3957:401, 4063(2):345
RMKT XVII/15A 366–367 – RMKT XVII/15B 325 – RMDT II 74/I. sz. és 197/I. sz.
- Áldjad lelkem, Uradat, Istenedet
Szenci Molnár Albert: Ps. 103
II, III, IIII, 3816:447, 4018:169, 4019(4):239, 4033:284, 4076:239, 4360:161, 4361(4):234, 4431:128, 4432:284
- Áldjátok az Úr nevét
Szenci Molnár Albert: Ps. 135
II, III, IIII, 4018:226, 4033:377, 4076:314, 4360:212, 4361(4):308, 4431:172, 4432:377
- Áldjuk Szent Imrét, szüzességnek virágját
3957:530
RMKT XVII/15A 656 – RMKT XVII/15B 474 – RMDT II 123. sz.
- Áldott az Úr, ki kezemet tanítja
Szenci Molnár Albert: Ps. 144
II, III, IIII, 4018:239, 4033:397, 4076:331, 4137:135, 4360:223, 4361(4):325, 4431:182, 4432:397
- Áldott az Úristen, örökké mennyekben
I, II, III, IIII, 3885(2):479, 3920(2):570, 4019(2):342, 4063(2):530 (mennységben), 4085(2):385, 4361(2):342
- Áldott gyümölcse szép szűznek
4063(1):18
RMKT XVII/15A 19–20 – RMKT XVII/15B 179–180 – RMDT II 189/I. sz.
- Áldott Izraelnek Ura
Benedictus Dominus Deus Israel
I, II, III, IIII, 3885(1):4, 3920(1):2, 4063(2):548, 4085(1):3, 4361(1):2
- Áldott Jézus, Isten fia
4063(2):343
RMKT XVII/15A 367–368 – RMKT XVII/15B 325 – RMDT II 197/I. sz.
- Áldott Jézus kenyér színben
3957:400, 4063(2):341
RMKT XVII/15A 368–370 – RMKT XVII/15B 325–326 – RMDT II 197/I. sz.
- Áldott Jézus, új királyunk
3957:66

- RMKT XVII/15A 80–81 – RMKT XVII/15B 210 – RMDT II 200/I. sz.
 Áldott szép Pünkösdsnek gyönyörű ideje
 Balassi Bálint
!!!!, 3732(1):36, 3888:23, 4105(1):42, 4134:22, 4353(1):22, 4478(1):32, 4502(1):33
- Áldott Szűz Mária, mennyei
 Ágoston Péter
4575:q,b
- Alkalmatosságtól minden ember várjon
4277:C₂a
 RMKT XVII/11 373, 821–822
- Álla a keserves anya
 Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi) – Hajnal Mátyás ford.: Stabat mater dolorosa
!!, !!!, 4048:85, 4063(1):174
- Álla keresztnél Szűzanya
 Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi): Stabat mater dolorosa
3957:292
 RMKT XVII/7 526–527
- Álla Szűz nagy fájdalva
 Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi) – Hajnal Mátyás ford.: Stabat mater dolorosa
!!!, 3833:316
- Állatok teremtője, ki személyben három
 Alme rerum conditor in personis trine
4063(2):289
 RMKT XVII/15A 329 – RMKT XVII/15B 309–310 – RMDT II 145. sz.
- Állatoknak megtartója
 Rerum Deus tenax vigor
!, !!, !!!, 3885(1):61, 3920(1):58, 4019(1):56, 4063(2):559, 4085(1):65, 4361(1):56
- Aludj fiam, így énekel anyja ő szülöttének
 Dormi fili dormi
4048:43, 4063(1):76
 RMKT XVII/7 375, 686–687
- Aludj, ó fiacskám, édes kis Jézusom
4063(1):59 (magzatom)
 RMKT XVII/15A 81 – RMKT XVII/15B 210–211 – RMDT II 179. sz.
- Alvernában, cellájában
 Ordódy János
3833:281
- Amaz álnok kígyó
 Várallyai Gy. Péter: Sociale parapetasma
4016:A₂a
 RMKT XVII/11 315, 806
- Amaz nevezetes hét nemzetségeknek
 Tolnai F. István
3960:O₃b
 RMKT XVII/10 560, 767–768
- Amely embernek jó hite vagyon
 Szerémi Illés
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):443, 3920(2):537, 4019(2):317, 4063(2):523, 4085(2):349, 4361(2):317

- Amely fegyvert érdemlettem
 Ordódy János
3833:171
- Amit csendes és békeséges időben
 Zaskalitzki András
4193:A₂b
 RMKT/XVII/9 323, 674–675
- Amit hamarjában tesznek
 Horatius: Epist. 1,2,69–70 – Haller János ford.
4397:128
 RMKT XVII/11 134, 768
- Amit méltán szenvedsz
 [Dicta Catonis 2,15] – Haller János ford.
4397:203
 RMKT XVII/11 138–139, 768
- Angyali seregek, mennyei vitézek
 Ordódy János
3833:180
- Angyalok, ide siessetek Szent Szűzhöz
3957:33
 RMKT XVII/15A 21 – RMKT XVII/15B 180 – RMDT II 218. sz.
- Angyaloknak nagyságos asszonya
 Vásárhelyi András
II, III, 4048:199, 4063(2):350
- Annak idejében én is éltem
 Ovidius: Trist. 5,8,20–21 – Haller János ford.
4397:305
 RMKT XVII/11 144–145, 769
- Apostolok és próféták
 Ordódy János
3833:224
- Apostolokat szemléljük
3957:536
 RMKT XVII/15A 697 – RMKT XVII/15B 498–499 – RMDT II 24/a. sz.
- Áron vesszeje virágzik
3957:18
 RMKT XVII/15A 21 – RMKT XVII/15B 180 – RMDT II 200/I. sz.
- Árpád vala fő az kapitányságban
 Göröcsöni Ambrus
I, 4484:A₂a
 RMKT XVI/IX 219–301, 556–557 – RMDT I 282 (82. sz.)
- Ártatlan szent bárány
3957:425
 RMKT XVII/15A 371 – RMKT XVII/15B 326–328 – RMDT II 197. sz. jz.
- Asszony Péternek régen te székibe ülén
 Janus Pannonius: Epigr. 424 – Pathai István ford.: Femina, Petre, tua quondam
 ausa sedere cathedra
II, 3728:Y₅a

- Átkozott szegénység
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:243, 4415:205, 4511:197, 4599:243
- Atya, Fiú, Szentlélek, egy Isten
!!!, 4063(3):759, 4063(3):769
- Atya Isten, tarts meg minket
 Luther, Martin: Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort
!, II, III, !!!!!, 3885(2):463, 3920(2):555, 4019(2):331, 4085(2):368, 4361(2):331, 4485(2):71
- Atya Istennek egy fia, e világnak ő bírója
!!, III, !!!!!, 3885(1):67, 3920(1):63, 3957:206, 4019(1):62, 4063(2):559, 4085(1):70, 4361(1):62
- Atya Istennek Igéje
!!, III, 4085(1):18
- Atya Istennek mirőlunk nagy gondja
4063(2):540
 RMKT XVII/15A 730 – RMKT XVII/15B 511
- Atya Istennek szerelmes szent fia
4063(2):435
 RMKT XVII/7 158–160, 572–573
- Atya Istentől születék
 Aurelius Clemens Prudentius: Corde natus ex parentis
!!!, !!!!!, 3885(1):81, 3920(1):18, 4019(1):75, 4085(1):16, 4361(1):75
- Atya Úristen, könyörülj rajtam
 Hartványi Imre: Ps. 51
4189:197
 RPHA 470
- Atya Úristen, mennybéli teremőnk
!, II, III, !!!!!, 3885(2):403, 3920(2):505, 4019(2):289, 4085(2):319, 4361(2):289
- Atya Úristen öröktől fogva való szent fiadnak
4063(2):326
 RMKT XVII/15A 372 – RMKT XVII/15B 328 – RMDT II 174/III. sz.
- Atya Úristennek szerelmes szent fia
4063(2):497
 RMKT XVII/15A 664–666 – RMKT XVII/15B 479 – RMDT I 15/II. sz.
- Atyáinknak szokásokból
 Gregorius I., Magnus, Sanctus – papa: Ex more docti mystico
4063(1):171
 RMKT XVII/15A 183–184 – RMKT XVII/15B 266–267 – RMDT II 83/I. sz.
- Atyák szomjúhozván s az egekben kiáltván
3957:17
 RMKT XVII/15A 22–23 – RMKT XVII/15B 180–181 – RMDT I 2/II sz.
- Atyám, ki szíveknek titkait vizsgálod
 Ordódy János
3833:53
- Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus
 Patris sapientia veritas divina
!, II, III, !!!!!, 3885(2):274, 3920(2):355, 4485(2):33, 4063(1):172, 4019(2):200, 4048:83, 4085(2):212, 4361(2):200, 3833:79, 3957:271

- Atyánk, ki a magas egeket formáltad
 Ordódy János
3833:49
- Atyánk már Jézushoz mentél
 Ordódy János
3833:262
- Ave Maria, boldog Isten anyja
 Ave Maria
4063(1):7
 RMKT XVII/15A 23–24 – RMKT XVII/15B 181 – RMDT II 113/I. sz.
- Ave Maria, gratia plena, így üdvözlé
4063(1):12
 RMKT XVII/7 320–321, 658–659 – RMDT II 30. sz.
- Ave Maria, Istennek anyja
3957:11
 RMKT XVII/15A 24 – RMKT XVII/15B 181 – RMDT II 30. sz.
- Ave regina coelorum, heroina angelorum, mennyországnak királynéja, magyarság oltalmazója
 Ave regina coelorum
3957:171
 RMKT XVII/15A 525 – RMKT XVII/15B 400 – RMDT II 215. sz.
- Az a nap, haragnak napja
 Ordódy János
3833: 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398
- Az állhatatlan szív
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:195, 4415:160, 4511:155, 4599:195
- Az asztalhoz járulj kegyesen, tisztesen
 Tolvay Ferenc
4143:B₁b
 RMKT XVII/11 79, 755–756
- Az Atya Szent Fiát e világnak adta
 Ordódy János
3833:29
- Az Atya Úristen Ádámot hogy teremté
3885(2):220, 3920(2):300, 4019(2):162, 4085(2):166, 4063(1):22, 4361(2):162, 4485(2):4
 RMKT XVII/17 11, 847 – RMDT I 2/II. sz. 417–418, 605–606
- Az Atyának országából e világra Isten jöve
 Corde natus ex parentis
!!!, !!!!, 3885(1):13, 3920(1):11, 4085(1):13, 4361(1):12
- Az Atyának országából, Istenségnek tanácsából
 Corde natus ex parentis
!!, !!!, !!!!, 3885(1):14, 3920(1):12, 4085(1):12, 4361(1):13
- Az ebet szőriről
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:222, 4415:185, 4511:179, 4599:222
- Az egek beszélnek, és nyilván hirdetik
 Szenci Molnár Albert: Ps. 19
!!, !!!, !!!!, 3816:141, 4019(4):40, 4033:47, 4076:40, 4137:33, 4360:27, 4361(4):40, 4431:22,

- 4432:47**
 Az egek csillaga, ki az Urat szoptatta
 Stella coeli extirpavit, Quae lactavit Dominum
4052:183
 RMKT XVII/15A 464 – RMKT XVII/15B 368–370 – RMDT II 61. sz. vö. uo. 276. sz.
- Az egek nyílt útja, szüzesség szent kútja
 Alma redemptoris mater
3957:112
 RMKT XVII/15A 83 – RMKT XVII/15B 211 – RMDT II 179. sz.
- Az egeknek szép csillaga, mely az Úr Jézust szoptatta
 Stella coeli extirpavit, Quae lactavit Dominum
4063(2):384
 RMKT XVII/15A 465 – RMKT XVII/15B 370–371 – RMDT II 75/I. sz. vö. uo. 61. sz. jz.
- Az éjszakai sötétség, tévelygő rút esztelenség
!!!, !!!!, 3885(1):68, 3920(1):65, 3957:206, 4019(1):63, 4085(1):71, 4361(1):63
- Az elme nem nyugszik
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:160, 4415:129, 4511:125, 4599:160
- Az elrejtett jót
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:263, 4415:222 [recte 223], 4511:214, 4599:263
 RMKT XVII/12 201 (Az elrejtett kincset), 750–752
- Az én életemnek minden idejében
!, !!, !!!, 4085(3):493, 4434:208
- Az én jó Istenem, ha gyertyám nekem minden sötétségben
 Buchanan, George – Balassi Bálint: Ps. 27
!!, !!!!, 3732(1):45, 3888:28, 4478(1):40, 4105(1):52, 4134:27, 4353(1):27, 4478(1):40, 4502(1):40
- Az én könnyhullatásimat
 Ordódy János
3833:206
- Az én lelkem szép csendesen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 62
!!, !!!, !!!!, 4018:97, 4019(4):143, 4033:168, 4076:143, 4137:129, 4360:97, 4361(4):139, 4431:76, 4432:168
- Az erős Isten, uraknak ura
 Szenci Molnár Albert: Ps. 50
!!, !!! !!!!, 4019(4):118?, 4033:139, 4076:118, 4360:82, 4361(4):115, 4431:62, 4432:139
- Az Genesis ötven, Exodnak része de negyven
 Miskolci Hegedűs János
3781:A₃b
- Az halálnak útját gazdagnak szegénynek
 Diószegi Sámuel
3960:M₁b
 RMKT XVII/11 197, 778–779
- Az idő eljött, az ige bétölt
3957:21
 RMKT XVII/15A 25 – RMKT XVII/15B 181–182 – RMDT II 243. sz.

- Az idő ósága nevel magas fákat
 Rimay János
!!!!, **3732**:313, **4105(1)**:369, **4134**:153, **4353(1)**:153, **4478(1)**:263, **4502(1)**:274
- Az igaz bátran szól
 Plautus: Amph. 2,2,206–207 – Haller János ford.
4397:139
 RMKT XVII/11 135
- Az igaz hitben végig megmaradjunk
4048:230, **4063(2)**:430
 RMKT XVII/7 132–133, 551
- Az igaz mindenütt hazájában
 Ovidius: Fasti 1,493–494 – Haller János ford.
4397:494
 RMKT XVII/11 155, 770
- Az Ige testbe öltözék ld. Jövel népeknek megváltója, Szűznek
- Az Isten a mi reménységünk
 Szenci Molnár Albert: Ps. 46
!!, **!!!**, **!!!!**, **4019(4)**:111, **4033**:130, **4076**:111, **4137**:115, **4360**:67, **4361(4)**:107, **4431**:58,
4432:130
- Az Isten áldása szálljon tireátok
 Rozgonyi Mihály: Magyar strófák
4307:A₂a
 RMKT XVII/11 379–383, 825–826
- Az Isten áll ő seregében
 Szenci Molnár Albert: Ps. 82
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018**:139, **4019(4)**:199, **4033**:235, **4076**:199, **4360**:135, **4361(4)**:194, **4431**:105,
4432:234
- Az Isten bölcs teremtmése
 Almási Mihály
4006:A₃b
- Az Isten szíveket
 Beniczky Péter
!!!!, **4025**:160, **4415**:128, **4511**:124, **4599**:160
- Az Isten tanút meggyőző bestia
 Kovásznai Péter: Magyar rythmusok
3725:***₃a
 RMKT XVII/10 368–369, 747
- Az Istenben bízom jó reménységgel
 Szenci Molnár Albert: Ps. 11
!! **!!!**, **!!!!**, **4019(4)**:26, **4033**:30, **4076**:26, **4360**:17, **4361(4)**:25, **4431**:13, **4432**:30
- Az Istenhez az én szómat
 Szenci Molnár Albert: Ps. 77
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018**:126, **4019(4)**:181, **4033**:214, **4076**:182, **4360**:122, **4361(4)**:177, **4431**:96,
4432:214, **4485(2)**:201
- Az Istennek jóvoltáról
I, **!!**, **!!!**, **!!!!**, **4085(3)**:436, **4311**:34, **4434**:30
- Az Istennek nagy szerelme
 Meggyesi András

- II, III, 4085(2):387**
 Az Istennek szent ígését
4063(2):530
 RMKT XVII/15A 730–731 – RMKT XVII/15B 511–512 – RMDT II 124.1.
- Az Izrael ezt nyilván mondhatja
 Szenci Molnár Albert: Ps. 124
II, III, IIII, 4018:218, 4019(4):302, 4033:361, 4076:302, 4137:158, 4360:205, 4361(4):296, 4431:164, 4432:361
- Az Izraelnek népe régenten ó törvényben
 Ps. 123
I, II, III, IIII, 3885(2):184, 3920(2):265, 4019(2):136, 4085(2):139, 4361(2):136
- Az olajt a tűzre
 Beniczky Péter
IIII, 4025:207, 4415:171, 4511:165, 4599:207
- Az oly emberek nyilván boldogok
 Szenci Molnár Albert: Ps. 119
II, III, IIII, 4018:199, 4019(4):279, 4033:335, 4076:279, 4360:188, 4361(4):274, 4431:151, 4432:335
- Az óra folyton foly
 Beniczky Péter
IIII, 4025:280, 4415:238 [recte 239], 4511:230, 4599:280
- Az ökröt a szarván
 Beniczky Péter
IIII, 4025:276, 4415:234 [recte 235], 4511:226, 4599:276
- Az örök élet mi legyen
I, II, III, IIII, 3885(3):498, 3920(3):589, 4019(3):365, 4085(3):427, 4311:15, 4361(3):365, 4434:12
- Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza
 Petrus Damiani, Sanctus – Hajnal Máttyás ford.: Ad perennis vitae fontem mens sitit nunc arida
II, III, IIII, 4048:174, 4063(3):734
- Az öröktől fogván való
4063(1):17
 RMKT XVII/15A 26–27 – RMKT XVII/15B 182 – RMDT II 200/I. sz.
- Az Szentírás mondja, hogy szoros út vagyon az örök boldogságra
 Apollonius királyfi históriája
3697:A₃a
 RMKT XVI/XII 71—93, 612–618 – RPHA 43
- Az szomorú halált
 Rácböszörményi János: Ad parentes
3938:C₃b
 RMKT XVII/11 268–269, 794
- Az udvari ha nem tud hízelkedni (naptárvers)
4140:A₄a, 4150:B₆a
 RMKT XVII/11 720–721, 881
- Az új fazék sokáig eltartja
 Horatius Epist. 1,2,69–70 – Köleséri Sámuel, sen. ford.
4405:B₃b
 RMKT XVII/11 19, 738

- Az unalmas vénség
Beniczky Péter
!!!, 4025:280, 4415:238 [recte 239], 4511:230, 4599:280
- Az Úr az égben
Rimay János
!!, !!!!, 3732:234, 3957:200, 4105(1):276, 4134:109, 4353(1):109, 4478(1):193, 4502(1):204
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 111, 208
- Az Úr bír az egész földdel
Szenci Molnár Albert: Ps. 24
!!, !!!, !!!!, 4019(4):53, 4033:62, 4076:53, 4360:34, 4361(4):52, 4431:28, 4432:62
- Az Úr énnékem őriző pásztorom
Szenci Molnár Albert: Ps. 23
3816:220, 4019(4):52, 4033:61, 4076:52, 4137:57, 4360:33, 4361(4):51, 4431:27, 4432:61, 4485(2):220, 4596:184
- Az Úr Jézus Krisztusnak kínját és ő szent halálát
!, !!, !!!, 4085(2):222
- Az Úr Krisztus feltámadá, nekünk reménységet ada, Alleluja
Christus surrexit éneksalád
4063(1):253
RMKT XVII/15A 289 – RMKT XVII/15B 294–295 – RMDT I 146
- Az Úr Krisztus Isten fia, Szent Atyjától elbocsáta
4063(1):265 (mennyországból)
RMKT XVII/7 229–230, 605 – RMDT II 83. sz.
- Az Úr országol és regnál nagy jól
Szenci Molnár Albert: Ps. 99
!!, !!!, !!!!, 4018:163, 4019(4):231, 4033:275, 4076:231, 4360:156, 4361(4):226, 4431:124, 4432:274
- Az Úr tégedet meghallgasson
Szenci Molnár Albert: Ps. 20
!!, !!!, !!!!, 4019(4):43, 4033:51, 4076:43, 4360:28, 4361(4):42, 4431:23, 4432:51,
- Az Urat áldjátok, mert jó
Szenci Molnár Albert: Ps. 106
!!, !!!, !!!!, 4018:178, 4019(4):251, 4033:298, 4076:251, 4360:169, 4361(4):246, 4431:135, 4432:298
- Az Urat dicsérjétek, mert jó
Szenci Molnár Albert: Ps. 147
!!, !!!, !!!!, 4018:243, 4033:404, 4076:337, 4360:227, 4361(4):331, 4431:185, 4432:404
- Az Urat, minden nemzetek
Szenci Molnár Albert: Ps. 117
!!, !!!, !!!!, 3816:224, 4018:196, 4019(4):275, 4033:330, 4076:275, 4360:185, 4361(4):270, 4431:149, 4432:330
- Az Urat, ti ő szolgálai
Szenci Molnár Albert: Ps. 113
!!, !!!, !!!!, 4018:191, 4019(4):269, 4033:322, 4076:268, 4360:182, 4361(4):264, 4431:145, 4432:322
- Az Úristen áll minden bírának gyülekezetekben
Ps. 82
!!, !!!, !!!! 3885(2):144, 3920(2):228, 4019(2):108, 4063(2):621, 4085(2):113, 4361(2):108

- Az Úristen az én világosságom
 Szenci Molnár Albert: Ps. 27
II, III, IIII, 4019(4):60, 4033:70, 4076:60, 4137:93, 4138:(b),b, 4360:38, 4361(4):59, 4431:31, 4432:70
- Az Úristen az ő lakó hajlékát
 Szenci Molnár Albert: Ps. 87
II, III, IIII, 4018:146, 4019(4):208, 4033:246, 4076:208, 4360:140, 4361(4):203, 4431:110, 4432:246
- Az Úristen ím az Ádámnak az ő nagy vétke miatt
4063(1):21
 RMKT XVII/7 138, 552–553 – RMDT II 25. sz.
- Az Úristen mondá az én Uramnak
 Szenci Molnár Albert: Ps. 110
II, III, IIII, 4018:189, 4019(4):265, 4033:318, 4076:265, 4360:179, 4361(4):260, 4431:142, 4432:318
- Az Úristen nekem édes táplálóm
 Ps. 23
I, II, III, IIII, 3732:521, 3885(2):43, 3920(2):132, 3957:450 (én édes oktatóm), 4019(2):34, 4048:168, 4063(2):585, 4085(2):34, 4105(1):613, 4134:278, 4353(1):278, 4361(2):34, 4478(1):387, 4502(1):451
- Az Úristen regnál
 Szenci Molnár Albert: Ps. 97
II, III, IIII, 4018:161, 4019(4):228, 4033:271, 4076:228, 4360:154, 4361(4):224, 4431:122, 4432:271
- Az Úristennek csoda hatalma ím mit cselekedte
IIII, 4048:4, 4063(1):11, 4085(2):170
 RMKT XVII/7 319–320, 658 – RMDT II 130. sz.
- Az Úristennek jó akaratjából
 N. K. T.
II, III, IIII, 3920(3):586, 4085(3):432, 4311:3, 4434:3
- Az Úristennek titkos bölcsessége
 Keresztúri S. Bálint
4012:(***)₂a
 RMKT XVII/11 290–291, 798–799
- Az Úristent magasztalom
 Németi Ferenc: Ps. 77
I, II, III, IIII, 3885(2):138, 3920(2):221, 3957:435, 4019(2):102, 4063(2):618, 4085(2):108, 4361(2):102
- Az Úrnak irgalmát örökké éneklek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 89
II, III, IIII, 4018:148, 4019(4):211, 4033:250, 4076:211, 4360:142, 4361(4):207, 4431:112, 4432:250
- Az Úrnak, no, énekeljetek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 149
II, III, IIII, 4018:246, 4019(4):342, 4033:410, 4076:342, 4360:229, 4361(4):336, 4431:188, 4432:410
- Az út közönséges
 Beniczky Péter

- !!!!**, **4025:227**, **4415:189**, **4511:183**, **4599:227**
 Az Üdvözítőt régenten, mint megígéré Isten
!!, **!!!**, **!!!!**, **3885(1):7**, **3920(1):5**, **4063(1):23**, **4085(1):5**, **4361(1):5**
 Azt ki serény, azt az álom el nem nyomja
 Tolvay Ferenc
4143:A₃b
 RMKT XVII/11 74, 755–756
 Bágyad sérelmétől mártírok asszonya
 Languescit dolore martyrum domina
4048:292
 RMKT XVII/15A 184–185 – RMKT XVII/15B 267–268 – RMDT II 127/I. sz.
 Bálint, nemzetedben ki voltál Balassa
 Rimay János
!!!!, **3732(1):A₂a**, **3888:A₄a**, **4105:A₂a**, **4134:A₄a**, **4229:A₂a**, **4478(1):A₂a**, **4502(1):A₂a**
 Bánfi Dienesnek kolozsvári skóla
 Nógrádi Mátyás
3797:b₃b
 RMKT XVII/10 70–71, 659
 Bár fájdalmunk közül
 Ovidius: Trist. 5,6,35–36 – Haller János ford.
4397:179
 RMKT XVII/11 136, 768
 Bár tömlöcben vessenek is
 Prosper Tiro Aquitanus: Epigr. de dilec. Dei – Haller János ford.
4397:487
 RMKT XVII/11 154, 770
 Barátság kötele
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:199**, **4415:164**, **4511:159**, **4599:199**
 Bátorítója szívünknek
4063(2):295
 RMKT XVII/15A 346 – RMKT XVII/15B 320 – RMDT II 197. sz.
 Békességes tőrés
 Lucanus: De bello civili 9,403 – Haller János ford.
4397:4
 RMKT XVII/11 129, 767
 Békével szenvedje, ha megérdemlette
 Ovidius: Met. 7,20–21 – Haller János ford.
4397:195
 RMKT XVII/11 138, 769
 Belinyesi Ferenc tudós prefectusa
 Nógrádi Mátyás
3797:b₃b
 RMKT XVII/10 73, 660
 Benned bízom, Uram Isten, soha ne gyaláztassam
 Thordai Benedek: Ps. 31
! , !!, **!!!**, **!!!!**, **3885(2):54**, **3920(2):143**, **4019(2):42**, **4085(2):41**, **4361(2):42**
 Beszédim ki úgy hallgatja

- Szentmártoni Bodó János
3957:442
 RMKT XVII/4 430, 664–667 (210. sz. 76–82. vsz.)
- Beteg sokat kíván
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:219, 4415:183, 4511:176, 4599:219
- Beteget gyöngy vízzel
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:259, 4415:220, 4511:211, 4599:259
- Bethlen nemzetségnek nagy volt az ő híre
 Nógrádi Mátyás
3797:b,a
 RMKT XVII/10 69–70, 658–659
- Betlehembe jutál Máriával
 Ordódy János
3833:242
- Bilincssel, vasláncsal kötözi meg
 Haller János ford.
4397:388
 RMKT XVII/11 147, 769 forrása azonosítatlan
- Bizodalmunk Krisztus által Istenben vagyunk
!!, !!!, !!!!, 3885(2):477, 3920(2):568, 4019(2):341, 4085(2):385, 4361(2):341
- Bizonnyára jó az Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 73
!!, !!!, !!!!, 4018:118, 4019(4):171, 4033:202, 4076:172, 4360:115, 4361(4):167, 4431:90, 4432:202
- Bizonynal ismerem rajtam nagy haragod
 Balassi Bálint
!!, !!!!, 3732(1):13, 3888:9, 4105(1):15, 4134:8, 4353(1):8, 4478(1):12, 4502(1):12
- Bizonysága pogányoknak
 Ordódy János
3833:258
- Bizonytalan voltát világ állapotjának
 György deák
!!!, !!!!, 4063(3):702
- Bocsásd meg bűneinket
4189:200
- Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétékét
 Balassi Bálint
!!, !!!, !!!!, 3732(1):31, 3888:19, 4105(1):35, 4134:18, 4353(1):18, 4478(1):27, 4502(1):27
- Bocsásd Szentlelkedet
 Rimay János
!, !!, !!!!, 3732:315, 4105(1):371, 4134:154, 4353(1):154, 4478(1):264, 4502(1):276
- Bocskai nemzetnek meghervadt ágá
 Pósházi János
3960:L₄a
 RMKT XVII/11 23–24, 740
- Bocskorban keresni

- Beniczky Péter
!!!!, 4025:211, 4415:175, 4511:169, 4599:211
 Boldog a férfiú, ki féli az Istent
 Ps. 112
I, II, III, !!!!, 3885(2):170, 3920(2):252, 4019(2):126, 4085(2):130, 4361(2):126
- Boldog Admetusnak
 Propertius: Eleg. 2,6,23 – Haller János ford.
4397:409
 RMKT XVII/11 147, 769
- Boldog, aki a nyavalyást híven
 Szenci Molnár Albert: Ps. 41
II, III, !!!!, 4019(4):99, 4033:116, 4076:99, 4360:60, 4361(4):95, 4431:51, 4432:116
- Boldog az ember nyilván, ki az Istent féli
 Szenci Molnár Albert: Ps. 128
II, III, !!!!, 4018:221, 4019(4):306, 4033:367, 4076:306, 4360:207, 4361(4):301, 4431:167, 4432:367
- Boldog az ilyen ember e világon
 Szegedi Gergely: Ps. 32
I, II, III, !!!!, 3885(2):146, 3920(2):146, 4019(2):45, 4085(2):45, 4361(2):45
- Boldog az ilyen ember ő lelkében
 Szegedi Gergely: Ps. 112
I, II, III, !!!!, 3885(2):168, 3920(2):249, 4019(2):125, 4085(2):128, 4361(2):125, 4485(2):188
- Boldog az olyan ember a világban ld. Boldog az olyan ember az Istenben
 Boldog az olyan ember az Istenben
 Ps. 1
I, II, III, !!!!, 3885(2):1, 3920(2):89, 4063(2):571, 4085(2):1, 4361(2):1, 4485(2):186
- Boldog az olyan ember ő lelkében ld. Boldog az ilyen ember ő lelkében
 Boldog ember, aki az Istent
 Szenci Molnár Albert: Ps. 112
II, III, !!!!, 4018:190, 4019(4):267, 4033:321, 4076:267, 4360:181, 4361(4):262, 4431:144, 4432:321
- Boldog ember biztonnyal
 Franck, Valentinus, jun.
4277:B₃a
 RMKT XVII/11 371–372, 821–822
- Boldog, kinek az Úr vétkét megbocsátta
 Rimay János
!!!!, 3732:148, 3957:263, 4105(1):172, 4134:71, 4353(1):71, 4478(1):122, 4502(1):129
- Boldog, kinek Isten vétkét megbocsátta ld. Boldog, kinek az Úr vétkét megbocsátta
 Boldog, kinek vétkét ld. Boldog, kinek az Úr vétkét megbocsátta
 Boldog szolgálja
 Oroszi Péter
3806:..₆b
 RMKT XVII/11 177–178, 774
- Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebét az Úr befedte
 Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 31
II, III, !!!!, 3727:L₃a, 3957:445, 3971:442, 3987:457 [recte 467], 4048:158, 4063(2):639
- Boldogok azok, kik Istent félik

- Ps. 128
I, II, III, IIII, 3885(2):189, 3920(2):269, 4019(2):139, 4085(2):143, 4361(2):139
- Boldogtalan férfi
 Beniczky Péter
IIII, 4025:254, 4415:214, 4511:206, 4599:254
- Boldogtalanságot
 Beniczky Péter
IIII, 4025:202, 4415:167, 4511:161, 4599:202
- Bolond és esztelen
 Beniczky Péter
IIII, 4025:173, 4415:141, 4511:136, 4599:173
- Bolond, ki magát elhiszi
 Franck, Valentinus, jun.
4277:B₈b
 RMKT XVII/11 372, 822
- Bosszúság oly dolog
 Beniczky Péter
IIII, 4025:208, 4415:172, 4511:166, 4599:208
- Bőséges irgalmú Isten, nagy hatalmú
3957:170, 4048:287
 RMKT XVII/15A 347 – RMKT XVII/15B 320–321 – RMDT II 177 sz.
- Bujdosásim után midőn
4460:D₃a
 RMKT XVII/11 470–471, 846
- Búsult életemnek, szomorú szívemnek
 Nyéki Vörös Mátyás
IIII, 4025:48, 4415:40, 4511:39, 4599:48
 RMKT XVII/2 122–123, 467
- Buzgó szívből te fiaid, kegyes Atyánk, könyörgünk
 Radán Balázs
I, II, III, IIII, 3885(2):397, 3920(2): 489 [recte 499], 4019(2):285, 4085(2):315, 4361(2):285
- Bűn testéből s tömlöcéből ki szabadít meg engem
 S. K.(?)
IIII, 3732:492, 4105(1):580, 4134:260, 4353(1):260, 4478(1):373, 4502(1):427
- Bűnnek az ő zsoldja a halál
 Bereki István (?)
II, III, IIII, 4063(3):680, 4085(3):470, 4311:182, 4434:132
- Bűnöm miatt retteg lelkem
3957:312
 RMKT XVII/15A 185–186 – RMKT XVII/15B 268 – RMDT II 62a/I. sz.,
 valamint uott 55. és 60. sz.
- Bűnös ember, jól megfontold
3920(2):377
 RMKT XVII/17 196–198, 913–916 – RMDT I 221. sz.
- Bűnös ember, jól meggondold ld. Bűnös ember, jól megfontold
 Bűnös lélek, sirasd kérlek
4063(1):165
 RMKT XVII/15A 186–187 – RMKT XVII/15B 268 – RMDT II 5/I. sz.

- Bűnösök, hozzád kiáltunk
 Luther, Martin: Aus tiefer Not schrei ich zu dir – Ps. 130
I, II, III, IIII, 3885(2):190, 3920(2):270, 4019(2):140, 4085(2):144, 4361(2):140, 4485(2):238
- Completának idején
 Ordódy János
3833:86
- Craesus néma fia keserülvén atyját
 Pápai Páriz Ferenc
4533:C₃a
 RMKT XVII/13 475–477, 649–650
- Csak annyi kenyeret
 Juvenalis: Satyr. 14,181–12 – Haller János ford.
4397:209
 RMKT XVII/11 140, 768
- Csak az Isten legyen Urunk
 Sit noster Dominus
IIII, 3732:17, 4105:660, 4134:O₃a, 4353:O₂a, 4478(2):17, 4502(2):15
- Csak Isten legyen mivelünk (naptárvers)
4497:C₈a
 RMKT XVII/11 731, 883 (254. sz.)
- Csak Isten legyen velünk (naptárvers)
4467:C₂b
 RMKT XVII/11 731, 883 (253/b sz.)
- Csak legyen értéked
 Beniczky Péter
IIII, 4025:218, 4415:181, 4511:175, 4599:218
- Csak tebenned, Uram Isten, vagyon bizodalunk
I, II, III, IIII, 3885(2):469, 3920(2):561, 4019(2):335, 4063(2):525, 4085(2):373, 4361(2):335, 4085(2):377
- Csak tebenned Űristen, vagyon bizodalunk ld. Csak tebenned, Uram Isten, vagyon bizodalunk
 Csalárd a kedvesség
 Beniczky Péter
IIII, 4025:261, 4415:201 [recte 221], 4511:213, 4599:261
- Császárok császára
 Beniczky Péter
IIII, 4025:80, 4415:66, 4511:63, 4599:80
- Cselekedetidben te légy szemérmes
 Tolvay Ferenc
4143:A₄b
 RMKT XVII/11 71–72, 755–756
- Csillagoknak alkotója
 Conditor alme siderum
III, IIII, 3885(1):10, 3920(1):8, 4085(1):7, 4361(1):8
- Csodálatos ezeknek nemzések
 Ordódy János
3833:298
- Csodálatos nagy bölcsesség
 Melius Juhász Péter

- I, II, III, IIII, 4063(1):144, 3885(2):284, 3920(2):364, 4019(2):207, 4085(2):220, 4361(2):207**
 Csodálatos Szent Ignác, mint egy új nap fénye
 Virum admirabilem, novum jubar solis
IIII, 3957:517, 4048:244, 4063(2):476
- Csodálható nagy dolog
 Rimay János
I, II, IIII, 3732:362, 4105(1):426, 4134:181, 4353(1):181, 4478(1):306, 4502(1):216 [recte 316]
- Csodaszép példákról már bölcsék írtak
 Szegedi Veres Gáspár: Szép rövid história két nemes ifjaknak igaz barátságáról
I, II, 4086:A₂a
- Csomós köszvény ellen
 Ovidius: De Ponto 1,3,23 – Haller János ford.
4397:437
 RMKT XVII/11 152, 769
- Csonka templomidat, Uram
 Debreceni Fóris István
4461:C₃a
 RMKT XVII/11 443, 843
- Csordapásztorok, midőn Betlehemben
4048:52, 4063(1):83
 RMKT XVII/7 376–377, 688–689
- Csuda mely bolondul
 Chrysippus – Haller János ford.
4397:196
 RMKT XVII/11 138, 768
- Csuda, mint irtózik minden
 Kisztei Péter
4470:][][]₃a
 RMKT XVII/11 510–511, 82
- Dávid Doég gonoszságát hogy látá
 Skarica Máté
II, III, IIII, 3885(2):107, 3920(2):192, 4019(2):81, 4085(2):86, 4361(2):81
- Dávid királynak másfél száz zsoltárit
 Filiczki János
II, IIII, 4019(4):A₂a, 4033:3, 4076:A₁b, 4361(4):3, 4431:A₂a, 4432:3
- Dávid prófétának imádkozásáról
 Szegedi Gergely: Ps. 30
I, II, III, IIII, 3885(2):52, 3920(2):141, 4019(2):41, 4063(2):590, 4085(2):40, 4361(2):41
- Dávidnak ő városában
I, II, III, IIII, 3885(2):264, 3920(2):346, 4019(2):193, 4085(2):204, 4361(2):193
- De ó, hamar múltó jószága világnak
 Dányádi S. György
3948:74 [recte 75]
 RMKT XVII/11 248, 792
- De ó, kínzó, elmúlандó vigasság
 Dányádi S. György
3948:72 [recte 73]

- RMKT XVII/11 248, 792
 Delos szigetéből a minap Diana
 Rimay János
I, II, III, IIII, 3732:351, 4105(1):413, 4134:175, 4353(1):175, 4478(1):297, 4502(1):307
- Dicsér téged teljes szívem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 138
II, III, IIII, 4018:230, 4033:384, 4076:320, 4137:198, 4360:216, 4361(4):314, 4431:176, 4432:384
- Dicsérd az Istent mostan, ó én lelkem
 Ps. 146
I, II, III, IIII, 3885(2):209, 3920(2):289, 4019(2):154, 4085(2):157, 4361(2):154, 4485(2):240, 4596:201
- Dicsérd az Istent, te hív keresztyén
I, II (te hű), III, 4085(2):352
- Dicsérd, Sion, Megváltódat
 Thomas de Aquino, Sanctus – Hajnal Mátyás ford.: Lauda Sion Salvatorem
II, III, 3833:100, 3957:394, 4063(1):279, 4048:130
- Dicsérem az Istent az én életemben
I, II, III, 4085(2):334
- Dicséret élete, kinek szeretete
4045: A₄a, 1, 22, 29, 34, 39, 44, 50, 59, 70
 RMKT XVII/15A 593–594 – RMKT XVII/15B 436–437
- Dicséret légyen Istennek, Atya, Fiú, Szentléleknek
II, III, IIII, 3885(2):479, 3920(2):571, 4019(2):342, 4085(2):284, 4361(2):342
- Dicséretes a gyermek, ki e nap születék
 Dies est laetitiae in ortu regali
I, II, III, IIII, 3885(2):245, 3920(2):325, 3957:113, 4019(2):180, 4048:14 4063(1):36, 4085(2):186, 4361(2):180, 4453:269, 4454:270
- Dicséretes dolog az testi vitézség
 Zsedényi István
4175A:A, b
 RMKT XVII/11 342, 816
- Dicséretes vagy szép Szűz Mária
4063(1):16
 RMKT XVII/7 182–184, 588 (116. sz.)
- Dicséretes vagy szép Szűz Mária, Krisztusnak szent anyja
4063(2):360
 RMKT XVII/7 168–170, 579 (104. sz.)
- Dicséretet mondjunk Atya Istennek
 Hymnum dicamus Domino
I, II, III, 4485(2):36
- Dicséretet mondjunk Úristennek és ő Fiának, Krisztusnak
 Hymnum dicamus Domino
I, II, III, IIII, 3885(2):275, 3920(2):357, 4019(2):201, 4063(1):164, 4361(2):201, 4085(2):213
- Dicsérjed, áldjad, én lelkem
II, III, IIII, 3885(2):210, 3920(2):290, 4019(2):155, 4085(2):158, 4361(2):155
- Dicsérvétek az Urat, áldjátok ő szent voltát
 Szenci Molnár Albert: Ps. 150

- II, III, IIII, 4018:247, 4033:412, 4076:344, 4360:230, 4361(4):337, 4431:189, 4432:412**
 Dicséritek az Urat, mert nagy ő jóvolta
 Szenci Molnár Albert: Ps. 107
II, III, IIII, 4018:182, 4019(4):257, 4033:305, 4076:257, 4360:173, 4361(4):252, 431:138, 4432:305
- Dicséritek az Urat, mert ő jó kedvet mutat
 Szenci Molnár Albert: Ps. 136
II, III, IIII, 4018:227, 4033:380, 4076:317, 4360:213, 4361(4):311, 4431:173, 4432:380
- Dicséritek a nagy Ūristent
 Ex more docti mystico
II, III, IIII, 3885(1):23, 3920(1):23, 4085(1):28, 4361(1):21
- Dicséritek a szent apostolokat
 Exultet coelum laudibus
3833:319, 3957:499
 RMKT XVII/15A 552–553 – RMKT XVII/15B 411 – RMDT II 101. sz.
- Dicséritek az áldott Jézust
4063(1):71
 RMKT XVII/15A 80 – RMKT XVII/15B 211
- Dicséritek Isten szentjét, Aloisius
3957:510
 RMKT XVII/15A 597 – RMKT XVII/15B 440 – RMDT II 123. sz.
- Dicséritek Jézust, az Istennek Fiát
4063(1):223
 RMKT XVII/15A 189–190 – RMKT XVII/15B 269 – RMDT II 197/I. sz.
- Dicsérlék téged, Ūristen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 9
II, III, IIII, 4019(4):21, 4033:24, 4076:21, 4360:14, 4361(4):20, 4431:10, 4432:24
- Dicsérlék, Uram, téged, hogy az elmúlt éjjel
 Pécseli Király Imre
II, III, 3885(2):462, 3727:L₁₁a, 3920(2):466, 4019(2):330, 4085(2):367, 4361(2):330, 4485(2):156
- Dicsérlék Uram, tégedet
 Szenci Molnár Albert: Ps. 30
II, III, IIII, 4019(4):66, 4033:77, 4076:66, 4360:41, 4361(4):64, 4431:35, 4432:77
- Dicsértessél magas mennyben, áldott szent Anna
3957:515
 RMKT XVII/15A 616 – RMKT XVII/15B 449–450 – RMDT II 285. sz.
- Dicséritek téged, Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 75
II, III, IIII, 4018:124, 4019(4):178, 4033:210, 4076:178, 4360:120, 4361(4):174, 4431:94, 4432:210
- Dicséritek magas égben
3957:250
 RMKT XVII/15A 176–177 – RMKT XVII/15B 263–264 – RMDT II 89. sz.
- Dicséritek az Istennek, mennyei felségnek
 Kájoni János
4063(2):509
 RMKT XVII/15A 711–712 – RMKT XVII/15B 504–505 – RMDT II 136. sz.

- Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ... 3. vsz. Mennyei seregek
 Theodulfus: Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor
II, III, 3957:324 (Mennyei szent), **4048:99, 4063(1):188**
- Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ... 3. vsz. Mennyszáznak szent serege
 Theodulfus: Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor
II, III, IIII, 3885(2):273, 3920(2):354, 4019(2):199, 4085(2):211, 4361(2):199
- Dicsőség légyen a magas mennyben teremő Istennek
3957:382
 RMKT XVII/15A 327–328 – RMKT XVII/15B 308 – RMDT I 130/I. sz.
- Dicsőség magas mennyben az Istennek
3957:368
 RMKT XVII/15A 320–321 – RMKT XVII/15B 305–306 – RMDT I 130/I. sz.
- Dicsőség mennyben Atyának
 Ordódy János
3833:228
- Dicsőség mennyben Istennek, békesség földön embernek
3957:165
 RMKT XVII/15A 713 – RMKT XVII/15B 506 – RMDT II 24/a sz. (550. sz.)
- Dicsőség mennyben Istennek, békesség földön embernek, jóakarató híveknek
3957:2
 RMKT XVII/15A 11 – RMKT XVII/15B 173–174 – RMDT I 118 (4. sz.)
- Dicsőség mennyben Istennek, békesség földön embernek, jóakarató híveknek, kik Istenben
 örvendeznek
4063(1):1
 RMKT XVII/15A 12 – RMKT XVII/15B 174–175 – RMDT II 75. sz. (5. sz.)
- Dicsőség mennyben Istennek, békesség földön embernek, jóakarató híveknek, szent indulató
 népeknek
3957:43, 3957:140, 3957:155, 3957:332, 3957:359
 RMKT XVII/15A 73 – RMKT XVII/15B 205–206 – RMDT II 84. sz. (66. sz.)
- Dicsőséges Isten, életnek kútfeje
4063(2):496
 RMKT XVII/15A 610 – RMKT XVII/15B 447–448 – RMDT I 15/II. sz.
- Dicsőséges Isten, mindeneknek ura
 Annue, Christe, saeculorum domine
4063(2):436
 RMKT XVII/15A 569–570 – RMKT XVII/15B 423–424 – RMDT I 15/II. sz.
- Dicsőséges Szűz Mária
 Demetrius
4063(2):401
 RMKT XVII/7 251–252, 611–612 – RMDT II 83. sz.
- Dicsőségnek szent királya
 Ordódy János
3833:321
- Dicsőségnek szent királya
 Rex gloriose martyrum
3957:501
 RMKT XVII/15A 554 – RMKT XVII/15B 411–412 – RMDT II 24/a sz.
- Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban

- Kanizsai Pálfi János: Ps. 148
II, III, IIII, 3885(2):217, 3920(2):296, 4019(2):159, 4048:248, 4063(2):635, 4085(2):163, 4361(2):159
- Díszes nemességgel, királyi felséggel
3957:492
 RMKT XVII/15A 466 – RMKT XVII/15B 371 – RMDT II 179. sz.
- Doctori titulust nem mindennek adnak
 Nógrádi Mátyás
3797:b,b
 RMKT XVII/10 72, 659
- Doktor a nyavalyát
 Beniczky Péter
IIII, 4025:245, 4415:206, 4511:199, 4599:245
- Dolgodnak kezdeti
 Beniczky Péter
IIII, 4025: 61, 4415:130, 4511:126, 4599:161 [recte 161]
- Dolgok sokkal jobban vagyon azoknak
 Szenci Molnár Albert ford.
II, 4028:E₇b
- Dorgálás és vessző
 Beniczky Péter
IIII, 4025:253, 4415:214, 4511:206, 4599:253
- Drága dolog az Úristent dicsérni
 Skarica Máté(?): Ps. 147
I, II, III, IIII, 3885(2):212, 3920(2):292, 4019(2):156, 4063(2):633, 4085(2):159, 4361(2):156, 4485(2):242
- Drága erkölcsnek egyedül kútfeje
 Tolvay Ferenc
4143: A₂b
 RMKT XVII/11 69–70, 755–756
- Drága, fényes mennyben lakozó Isten
 Debreceni Szőr Gáspár (?)
II, III, 4485(2):163
- Drága Jézus szenvedése
 Salve mundi salutare [?]
3957:286
 RMKT XVII/15A 189–190 – RMKT XVII/15B 269 – RMDT II 197/I. sz.
- Drága kincs az jó hír
 Beniczky Péter
IIII, 4025:174, 4415:141, 4511:136, 4599:147 [recte 174]
- Drága színben öltözött menyasszonyság
4048:246, 4063(2):486
 RMKT XVII/7 117, 541
- Drága Szűz egy szép fiat szült
 En virgo parit filium jubilemus
3957:126
 RMKT XVII/15A 84–85 – RMKT XVII/15B 212 – RMDT II 212. sz.
- E földön, ti minden népek

- Szenci Molnár Albert: Ps. 100
II, III, IIII, 4018:164, 4019(4):232, 4033:276, 4076:232, 4360:157, 4361(4):228, 4431:125, 4432:276
- E hóban a húst füstben aszaltatom (naptárvers)
4027:A,b
- E mai nap e világra születék a Szűz Mária
4063(2):419
 RMKT XVII/15A 504–506 – RMKT XVII/15B 394 – RMDT II 83/I. sz.
- E mostani végórámra idegyült hívek gyászomra
4063(3):700
 RMKT XVII/15A 770–772 – RMKT XVII/15B 523 – RMDT II 200/I. sz.
- E nap mi örvendezzünk
4063(1):66
 RMKT XVII/15A 90 – RMKT XVII/15B 216 – RMDT II 200/I. sz.
- E nap nekünk (nékünk) dicséretes nap
I, II, III, IIII, 3885(2):246, 3920(2):326, 3957:98, 4019(2):181, 4048:21 4063(1):41, 4085(2):187, 4361(2):181, 4453:273, 4454:274, 4485(2):16
 RPHA 295
- E nap nekünk örvendetes nap, bizony vigasságnak napja
4048:27, 4085(2):198
 RMKT XVII/7 323–324, 663
- E szent özvegyet ma mi dicsérsük
 Ordódy János
3833:308
- E szín alatt a kívánt jó
4063(2):328
 RMKT XVII/15A 372–373 – RMKT XVII/15B 328 – RMDT II 90/I. sz.
- E világ mint egy kert
 Rimay János
IIII, 3732:197, 4105(1):233, 4134:90, 4353(1):90, 4478(1):160, 4502(1):172
- E világi nemes rendből
3957:539
 RMKT XVII/15A 773–774 – RMKT XVII/15B 523 – RMDT II 200/I. sz.
- E világnak fényessége, Krisztus Jézus egy reménye
II, III, IIII, 3885(1):38, 3920(1):36, 3957:346 (Krisztus világ fényessége), 4019(1):[34], 4063(2):562, 4085(1):41, 4361(1):34
 RPHA 306
- E világnak szépséges tüköre
4063(1):143
 RMKT XVII/15A 198–200 – RMKT XVII/15B 270 – RMDT II 103/I. sz.
- E világot Ádám hogy elveszté
4063(1):13
 RMKT XVII/7 174–175, 583
- Ebben munkálkodott eleitül fogván
 Miskolczi Márton
3806:„b
 RMKT XVII/178–179, 775
- Ébredjél fel világ, bűneidből

- Nemes Imre (?)
I, II, III, IIII, 3885(2):475, 3920(2):566, 4019(2):339, 4063(2):541, 4085(2):382, 4361(2):339, 4596:221
- Ebül gyűlt szérdéknek
 Beniczky Péter
IIII, 4025:234, 4415:196, 4511:189, 4599:234
- Édes a bűn, tarts meg, mikor elkezdetik
 Szendrei Ferenc
3899:A,a
 RMKT XVII/11 205–206, 782
- Édes Jézus, szűzeknek virága
 Hajnal Mátyás: Szűzek napjára való ének
III, 3833:292, 4048:234, 4063(2):480
 RMKT XVII/7 119–121, 541 – RMDT II 103. sz.
- Édesatyám helyén való kedves atyám
 Reponit gener
4460:D,a
 RMKT XVII/11 471–472, 846
- Egek váraiban ki szokott vigyázni
3756:A,a
 RMKT XVII/10 422–424, 760–767
- Egek, vigyázzatok, gyors csillagok megálljatok
 Coeli attendite, cursum stellae compescite
3957:49
 RMKT XVII/15A 85–87 – RMKT XVII/15B 212–214 – RMDT II 250/I. sz.
- Egekben lakozó szentséges háromság
 Szepsi Csombor Márton
II, IIII, 3732:396, 4105(1):467, 4134:202, 4353(1):202, 4478(1):326, 4502(1):347
- Egeknek fényes villámja
3957:167
 RMKT XVII/15A 520–521 – RMKT XVII/15B 398 – RMDT II 285. sz.
- Égi sereg Máriával
 Ordódy János
3833:145
- Egy asztalnál ültek
 Plautus Menaechmi sc. I. [recte Ovidius: Fasti 4, 306] – Haller János ford.
4397:147
 RMKT XVII/11 135, 768
- Egy nyakonütésből
 Beniczky Péter
IIII, 4025:262, 4415:222 [recte 223], 4511:214, 4599:262
- Egy szál fa nem erdő
 Beniczky Péter
IIII, 4025:212, 4415:176, 4511:170, 4599:212
- Egy szép dolgot hoz elő az én szívem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 45
II, III, IIII, 4019(4):108, 4033:127, 4076:108, 4360:66, 4361(4):105, 4431:56, 4432:127
- Egyedül te benned mellém híván neved, szent Jehova, emlélek

- Rimay János
II, IIII, 3732:171, **4105(1):**200, **4134:**79, **4353(1):**79, **4478(1):**140, **4502(1):**148
- Egyetlen tulkok
 Beniczky Péter
IIII, 4025:178, **4415:**145, **4511:**140, **4599:**178
- Egykor egy vén jámbor
 Pécseli Király Imre
IIII, 3732:476, **4105(1):**561, **4134:**250, **4353(1):**250, **4478(1):**365, **4502(1):**414
- Egyszeri dorgálás
 Beniczky Péter
IIII, 4025:246, **4415:**207, **4511:**200, **4599:**246
- Éjnek távozik setét homálya
 Ordódy János
3833:135
- Éjnek tündöklő csillaga
 Ordódy János
3833:141
- Éjszaka a sátán
 Rimay János
3957:213
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203
- Ékes dolog dicsérni, Uram, felségedet
 Szenci Molnár Albert: Ps. 92
II, III, IIII, 4018:155, **4019(4):**219, **4033:**261, **4076:**219, **4360:**149, **4361(4):**214, **4431:**117, **4432:**261
- Éktelen fösvényesség
 Beniczky Péter
IIII, 4025:272, **4415:**230 [recte 231], **4511:**222, **4599:**272
- El-bemegyünk nagy örömmel
I, II, III, IIII, 3885(2):460, **3920(2):**554, **4019(2):**329, **4085(2):**365, **4361(2):**329
- Élet adó halál ura
4063(3):679
 RMKT XVII/15A 766–767 – RMKT XVII/15B 522 – RMDT II 200/I. sz.
- Életem utolsó harcán
 Ordódy János
3833:211
- Életemnek végső napját, minthogy ma elértem óráját
4311:216, **4434:**155
 RMKT XVII/17 604–606, 1116–1117 – RMDT II 95/III. sz.
- Elhagyod hazádat
 Horatius: Od. 2,14,21–22 – Haller János ford.
4397:340
 RMKT XVII/11 145, 769
- Élj az Úrnak
 Nógrádi Mátyás
3797:c₃a
 RMKT XVII/10 77, 661
- Eljő még az idő

- Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:446, 4105(1):526, 4134:232, 4353(1):232, 4478(1):350, 4502(1):388
- Eljövén már az én óráim
 Lauterbach, Johann – E. D. T. ford.: Wenn mein Stündlein vorhanden ist
!!, !!!, 4085(3):490, 4485(2):259
- Elküldeték arkangyal Gábrriel Szűz Máriához
3957:8, 4048:276
 RMKT XVII/15A 29–30 – RMKT XVII/15B 183 – RMDT I 101/I. sz.
- Élő emberek, kik vagytok, most énrajtam tanuljatok
4063(3):694, 4085(3):480, 4311:196, 4434:139
 RMKT XVII/17 567–569, 1098—1099 – RMDT II 293/a sz., 635
- Élő Istennek ártatlan fia, nyomorultak atyja
4063(2):482
 RMKT XVII/15A 668–670 – RMKT XVII/15B 480–481 – RMDT I 130/III. sz.
- Elöl címeredben szentek lábainál
 Illyés István
4500:(₃)b
- Első bosszú próbál
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:185, 4415:152, 4511:146, 4599:185
- Első napján szombatnak a Máriák indulnak
 Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbat (Mt 28, 1-7)
4063(1):247
 RMKT XVII/15A 290–291 – RMKT XVII/15B 295 – RMDT I 68. sz.
- Első órán Úr Jézus
 Ordódy János
3833:81
- Ember azért fárad
 Beniczky Péter
!!!!, 4025: 61 [recte 161], 4415:129, 4511:125, 4599:161
- Ember bár mindenét
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:182, 4415:149, 4511:143, 4599:182
- Ember életedben nyomorúságokat, ha
 Thuri Ádám
4424:A₄b
 RMKT XVII/11 431–432, 838
- Ember életedben nyomorúságokat, ki
 Ternyei András: Tanító ritmusok a kegyes olvasóhoz
3900:A₃b, 4022:A₄a, 4253:A₄a, 4262:A₃b
 RMKT XVII/11 196–197, 778
- Ember, emlékezzél a szomorú halálról
 Batizi András
!, !!, !!!, !!!!, 3885(3):501, 3920(3):592, 4019(3):368, 4063(3):660, 4085(3):429, 4311:22, 4361(3):368, 4434:19, 4485(2):266
- Ember, emlékezzél utolsó napodról
!, !!, !!!, !!!!, 3885(3):515, 4019(3):378, 4085(3):452, 4311:65, 4361(3):378, 4434:54, 4485(2):123

- Ember, Isten alkotmánya ... Ennek voltát
 Rykel, Dionysius – Hajnal Mátyás ford.: Homo Dei creatura
!!!, 4048:150 (mivoltát) **4063(3):**739
- Ember mély eseti, sok nyavalyák eredeti
3957:297
 RMKT XVII/15A 197–198 – RMKT XVII/15B 270 – RMDT II 250/I. sz.
- Ember, szemléld ez istállót
3957:71
 RMKT XVII/15A 88–89 – RMKT XVII/15B 215 – RMDT II 200/III. sz.
- Emberek halászi, Istennek papjai
3957:431
 RMKT XVII/15A 373–375 – RMKT XVII/15B 329 – RMDT I 189. sz.
- Emberek ide siessetek nagy Úrhoz
3957:416
 RMKT XVII/15A 375–376 – RMKT XVII/15B 329 – RMDT II 218. sz.
- Emberi nemnek teremtő Istene
 Plasmator hominum Deus
3885(1):57, **3920(1):**54, **4019(1):**52, **4085(1):**62, **4361(1):**52
- Embert erkölcséről
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:165, **4415:**133, **4511:**129, **4599:**165
- Embert hatalommal, legfőbb oltalommal
 Rimay János
3957:198
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 131–132, 213–214
- Embert nevetésén
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:246, **4415:**207, **4511:**199, **4599:**246
- Emeld fel szíved, füled nyisd meg
 Szenci Molnár Albert
!!, !!!, !!!!, 4018:247, **4033:**414, **4076:**345, **4361(4):**339, **4431:**189, **4432:**414
- Emlékezem én uraim e csalárd világról
4063(3):650
 RMKT XVII/15A 768–770 – RMKT XVII/15B 522–523 – RMDT I 225/I. sz.
- Emlékezzél élő ember
 Komm Sterblicher, betrachte euch
I, II, !!!, !!!!, 3885(3):508, **3920(3):**599, **4019(3):**373, **4085(3):**442, **4311:**47, **4361(3):**373,
4434:41
- Emlékezzél kérlek, ó emberi állat
I, II, !!!, 4085(3):490, **4434:**212, **4485(2):**274
- Emlékezzél meg, ember, Istenedről
 Zólyomi Perina Boldizsár
!!, !!!, 3920(3):616, **4063(3):**697, **4085(3):**478, **4311:**164, **4434:**117
- Emlékezzél meg, emberi állat, végső órádról
 Ad sepulturam
4063(3):662
 RMKT XVII/4 83–85, 561–562 – RMDT I 110/I–II.
- Emlékezzél meg, mennybeli Isten

- I, II, III, IIII, 3885(2):396, 3920(2):498, 4485(2):138**
 Emlékezzél meg, mennybéli Isten
I, II, III, IIII, 4019(2):284, 4085(2):314, 4361(2):284
 Emlékezzél meg, te gyarló ember, a te Istenedről ld. Emlékezzél meg, te gyarló ember, a te Teremtődről
 Emlékezzél meg, te gyarló ember, a te Teremtődről
 Szerémi Illés
I (a te Istenedről), **II, III, 4063(2):550** (a te Istenedről), **4085(2):363** (a te Istenedről)
 Emlékezzél meg, Teremtőnk
 Memento rerum conditor
IIII, IIII, 4552: 80, 87, 93, 99, 122
 Emlékezzél meg, Úristen, a mi nagy gyarlóságunkról
 Ps. 12
I, II, III, IIII, 3885(2):31, 3920(2):118, 4019(2):23, 4085(2):23, 4361(2):23, 4485(2):210
 Emlékezzél meg, Úristen, Dávidról és inségéről
 Szenci Molnár Albert: Ps. 132
II, III, IIII, 4018:223, 4033:372, 4076:312, 4360:210, 4361(4):304, 4431:170, 4432:372
 Emlékezzél, mi történék, Uram, mirajtunk
I, II, III, IIII, 3885(2):373, 3920(2):476, 4019(2):268, 4085(2):297, 4361(2):268
 Emlékezzél Úristen, híveidről
I, II, III, IIII, 3885(2):364, 3920(2):454, 4019(2):262, 4063(2):542, 4085(2):291, 4361(2):262, 4485(2):100
 Emlékezzünk a mi életünkben
 Csanádi Imre (?)
II, III, 4085(3):462, 4311:84, 4434:70
 Emlékezzünk az utolsó napról
I, II, III, IIII, 3885(3):512, 3920(3):603, 4019(3):376, 4085(3):447, 4311:56, 4361(3):376, 4434:49
 Emlékezzünk e napon Urunk haláláról
I, II, III, IIII, 3885(2):301, 3920(2):218, 4085(2):239, 4361(2):218
 Emlékezzünk Istennek nagy hatalmasságáról
4063(1):109
 RMKT XVII/15A 160–161 – RMKT XVII/15B 258 – RMDT II 10 sz.
 Emlékezzünk mi hívek, Urunknak haláláról
II, III, 4063(1):158, 4085(2):225
 Emlékezzünk mi, keresztyén népek
I, II, III, IIII, 3885(3):504, 3920(3):594, 4019(3):369, 4085(3):433, 4311:27, 4361(3):369, 4434:21, 4485(2):261
 Én a mezőn lakó embert
 Horatius: Epist. 1,14,10–12 – Haller János ford.
4397:213
 RMKT XVII/11 141, 768
 Én az Úrhoz fohászkodom
 Haller János ford.
4397:188
 RMKT XVII/11 137, 768
 Én az Úrhoz fölkiálték
 Szenci Molnár Albert: Ps. 142

- II, III, IIII, 4018:236, 4033:393, 4076:328, 4360:221, 4361(4):322, 4431:180, 4432:393**
 Én az Úristenhez kiálték
 Szenci Molnár Albert: Ps. 120
II, III, IIII, 4018:215, 4019(4):297, 4033:356, 4076:297, 4360:203, 4361(4):291, 4431:161, 4432:356
- Én híveim, én szent népem, Atyámnál kedves juhaim ld. Én híveim, én szent népem, Atyámtól kinyert fiaim
 Én híveim, én szent népem, Atyámtól kinyert fiaim
4019(2):355, 4361(2):355
 RMKT XVII/17 333–335 – RMDT II 322, 323 sz.
- Én ifjúságomtól fogva engem
 Szenci Molnár Albert ford.: Ps. 129
II, III, IIII, 4076:307, 4018:221, 4019(4):307, 4033:368, 4360:208, 4361(4):301, 4431:168, 4432:368
- Én igazságomnak Istene
 Szenci Molnár Albert: Ps. 4
II, III, IIII, 4019(4):10, 4033:11, 4076:10, 4360:8, 4361(4):10, 4431:4, 4432:11
- Én Istenem, benned bízom
 Leon, Johann: Ich hab mein Sach Gott heimgestellt
4311:285
 RMKT XVII/17 627–632, 1124–1127 – RMDT II 182. sz.
- Én Istenem, én erős Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 22
II, III, IIII, 4019(4):48, 4033:56, 4076:48, 4360:30, 4361(4):46, 4431:25, 4432:56
- Én Jézusom, szívemnek öröme
3957:406
 RMKT XVII/15A 376 – RMKT XVII/15B 329 – RMDT II 101/I. sz.
- Én lészek legelső
 Lucanus: De bello civili 9,394–395 – Haller János ford.
4397:116
 RMKT XVII/11 133, 768
- Én megsebesedett, elmémbe megesett
 Ovidius: De Ponto 1,3,7–10 – Haller János ford.
4397:535
 RMKT XVII/11 156, 770
- Én nagy vígasságos örömet hirdetek
!!!, 4048:26, 4063(1):45, 4085(2):197
 RMKT XVII/7 323, 660–661 – RMDT II 121. sz.
- Én nemzetem, zsidó népem, néked mit vétettem?
 Popule meus, quid feci tibi?
3957:328 222/II. sz.
 RMKT XVII/15A 268–269 – RMKT 15/B 289 – RMDT II 52. sz.
- Én nemzetem, zsidó népem, te ellened mit vétettem?
 Popule meus, quid feci tibi?
4063(1):160 222/I. sz.
 RMKT XVII/15A 266–267 – RMKT 15/B 288–289 – RMDT II 62b/I. sz.
- Én nyavalyás lelkem
 Pécseli Király Imre
IIII, 3732:470, 4105(1):553, 4134:247, 4353(1):247, 4478(1):362, 4502(1):408

Én Virtus égből

Comico-tragoedia constans scenis quatuor (1646) act. 1, sc. 1

4480:B₄a

RMDE II 45–48 – Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914, 165–167, 476–478

Énekeljetek minden népek

Szenci Molnár Albert: Ps. 96

!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:**160, **4019(4):**227, **4033:**269, **4076:**227, **4360:**153, **4361(4):**222, **4431:**121, **4432:**269

Énekeljetek új éneket

Szenci Molnár Albert: Ps. 98

!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:**162, **4019(4):**230, **4033:**273, **4076:**230, **4360:**155, **4361(4):**225, **4431:**123, **4432:**273

Énekeljünk mindnyájan ezekkel

Ordódy János

3833:299

Énekeljünk mindnyájan vígan s nagy örömmel

Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus Sabaoth

4063(1):6

RMKT XVII/15A 15 – RMKT 15/B 176–177 – RMDT II 42/I. sz.

Engem igazgat az egeknek Ura

4019(2):358, **4361(2):**358

RMKT XVII/17 487–488, 1052–1053 – RMDT II 169–170. sz.

Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem?

Quo me Deus amore, ultro complecteris

4063(2):347

RMKT XVII/15A 377–378 – RMKT 15/B 330–331 – RMDT II 233. sz.

Enyhítsd meg, Úristen, bús szívem keservét

Rimay János: Az ínségnek és nyomorúságnak enyhítésére

!!!!, **3732:**249, **3957:**188, **4105(1):**293, **4134:**117, **4353(1):**117, **4478(1):**206, **4502(1):**218

Épületre ha kell (naptárvers)

4269:C₂a, **4580:**A₂b

RMKT XVII/11 724, 882

Érd meg kalyibáddal

Juvenalis: Satyr. 14,179–180 – Haller János ford.

4397:211

RMKT XVII/11 141, 768

Erős az igazság

Beniczky Péter

!!!!, **4025:**264, **4415:**224 [recte 225], **4511:**216, **4599:**264

Erős várunk nekünk az Isten

Luther, Martin: Eine feste Burg ist unser Gott – Ps. 46

!, !!, **!!!**, **!!!!**, **3885(2):**92, **3920(2):**178, **4019(2):**70, **4063(2):**604, **4085(2):**76, **4361(2):**70, **4485(2):**226

Erőszakból álló

Beniczky Péter

!!!!, **4025:**179, **4415:**146, **4511:**141, **4599:**179

Érzi Borbála Atya pallosát

- Ordódy János
3833:306
- Ész, fegyver és érték
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:187, 4415:153, 4511:148, 4599:187
- Esznek, hogy éljenek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:269, 4415:228 [recte 229], 4511:220, 4599:269
- Esztelen: nem egyéb
 Ovidius: Amores 2,41–42 – Haller János ford. **4397:506**
 RMKT XVII/11 155–156, 770
- Étel s ital, álom
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:270, 4415:229 [recte 230], 4511:221, 4599:270
- Éva anyánk hozza reánk
 Ordódy János
3833:150
- Ez a földi angyal
!!!!, 3883:21, 4523:1
- Ez a gyarló testünk
 Franck, Valentinus, jun.
4277:A₄b
 RMKT XVII/11 371, 821–822
- Ez a mai nagy Szent Antal
 Si quaeris miracula
4063(2):647
 RMKT 15/A 590–591 – RMKT 15/B 433–435 – RMDT II 197/I. sz.
- Ez a nap, melyet az szerzett
 Kopcsányi Márton
II, 4063(1):249 (kit az Úr)
- Ez az Istennek kedves szent szolgálja
4063(2):458
 RMKT XVII/7 160–161, 573 – RMDT II 111. sz.
- Ez az Úr Jézusnak boldog confessorja (var.)
3957:502
 RMKT XVII/15A 556–557 – RMKT 15/B 413 – RMDT I 138. sz. – RMDT II 110., 111.,
 113. sz.
- Ez bölcs tanítója házásoknak
 Ordódy János
3833:311
- Ez élet pályáján
 Innocentius, III. – papa – Haller János ford.
4397:106
 RMKT XVII/7 133, 768
- Ez életben ha ki csendes
 Ovidius: Trist. 3,4,4 – Haller János ford.
4397:207
 RMKT XVII/7 140, 768

- Ez elrendelt órákat nagy ájtatossággal, néked József, mondtam
 Ordódy János
3833:245
- Ez elrendelt órákat nagy alázatossággal néked mondjuk, Mária
 Ordódy János
3833:128
- Ez elrendelt órákat ájtatossággal, néked Krisztus, olvassuk
 Ordódy János
3833:87
- Ez elrendelt órákat ájtatossággal, néked mondám
 Ordódy János
3833:111
- Ez esztendőöt megáldjad
II, III, IIII, 3885(2):258, 3920(2):337, 4019(2):189, 4085(2):199, 4361(2):189
- Ez húsvéti ünnepekben
3957:345
- Ez kis szüzet boldog szülék
 Ordódy János
3833:142
- Ez szín alatt a kívánt jó
3957:326
 RMKT 15/A 264–265 – RMKT 15/B 287 – RMDT II 90/I. és 72. sz.
- Ez Úr Jézusnak boldog confessora
 Ordódy János
3833:322
- Ez Urunk Jézus boldog confessora
4048:233
 RMKT 15/A 556–557 – RMKT 15/B 413 – RMDT I 138. sz. – RMDT II 110., 111., 113. sz.
- Ez világ ideig
 Beniczky Péter
IIII, 4025:159, 4415:128, 4511:124, 4599:159
- Ez világnak teremtője
3957:103
- Ezek ama felemelt lajtorják
3833:297
- Ezerhatszáz után hetvenkilencedik
 Szilágyi Tönkö Márton
4243:b,a
 RMKT XVII/11 52–53, 748
- Ezerhatszáznegyvennegyedik időben
 Nógrádi Mátyás
4012:(***)₁a
- Farkas ha koplal is
 Beniczky Péter
IIII, 4025:227, 4415:190, 4511:183, 4599:227
- Fazekat kongásán
 Beniczky Péter
IIII, 4025:260, 4415:201 [recte 221], 4511:212, 4599:260

- Fegyverrel keresett boldogtalanabb
 Horatius: Sat. 1,1,4–7;9–12 – Haller János ford.
4397:205
 RMKT XVII/11 139–140, 768
- Fejedelmi Isten városának
 Ordódy János
3833:134
- Fejedelmi székek fennálló oszlopi
 Tolnai F. István
3960:O₂a
 RMKT XVII/10 558, 767–768
- Feljenként mi erről emlékezünk
I, II, III, 4085(3):425, 4311:12, 4434:9
- Félelemmel elegy légyen
 [Ovidius: De Ponto 4,3,57–58] – Haller János ford.
4397:192
 RMKT XVII/11 138, 768
- Felgyullada Atyának haragja
 Ordódy János
3833:302
- Felméne Krisztus az égbe, Alleluja Id. Krisztus mennybe ma felméne, Alleluja
 Felséges Atya Űristen, e napnak
II, III, IIII, 3885(1):62, 3920(1):59, 3957:204, 4019(1):57, 4085(1):67, 4361(1):57
- Felséges Isten, hozzád kiáltunk nagy keserűséggel
 Ps. 130
I, II, III, IIII, 3885(2):191, 3920(2):271, 3957:259, 4019(2):141, 4063(2):628, 4085(2):145, 4361(2):141
- Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és embereknek
I, II, III, IIII, 3885(2):466, 3920(2):558, 4019(1):47, 4019(2):333, 4085(2):372, 4361(2):333
- Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek nagy bölcs alkotója
 Gregorius I., Magnus, Sanctus – papa: Lucis creator optime
I, II, III, IIII, 3885(1):51, 3920(1):48, 4085(1):58, 4361(1):47
- Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek vagy teremtő Atyja
I, II, III, IIII, 3885(1):58, 3920(1):55, 4019(1):53, 4085(1):63, 4361(1):53
- Felséges Isten, neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat
 Ps. 79
I, II, III, IIII, 3885(2):141, 3920(2):224, 3957:173, 4019(2):105, 4063(2):620, 4085(2):111, 4361(2):105
- Felséges Jézus, szent Isten, tarts meg Id. Felséges Atya Űristen, e napnak
 Felséges Űristen, ki jól
 Ordódy János
3833:52
- Feltámad a mi Urunk, Jézus Krisztus Istenünk
 Christus surrexit éneksalád
4063(1):246
 RMKT XVII/15A 292 – RMKT XVII/15B 295 – RMDT II 151. sz.
- Feltámadt a mi életünk
 Pécsi Király Imre

- !!!, **3957**:356, **4048**:109, **4063(1)**:238
 Feltámadt az új örömnap fénye
4048:203 (Felvirradt), **4063(2)**:417
 RMKT XVII/7 345, 671 – RMDT II 215. sz.
- Feltámadt Krisztus e napon, Alleluja, hogy az ember
 Surrexit Christus hodie, alleluja
 !!!, **4048**:105, **4063(1)**:245
- Feltámadt Krisztus ép testben, Alleluja
 Surrexit Christus hodie, alleluja
3957:338
 RMKT XVII/7 338, 608–609 – RMDT I 146. sz.
- Feltett célja s gondolatja
 Ordódy János
3833:280
- Felvitett magas mennyországba
 !!!, **4048**:200, **4063(2)**:414
- Fényes felhőjébe mene Jézus mennybe
3957:360
 RMKT XVII/15A 312–313 – RMKT XVII/15B 303 – RMDT II 179. sz.
- Fényessége napvilágnak
 Ordódy János
3833:143
- Fényességén e mai napnak
 !!!, **3957**:157 (mai szent), **4048**:71
- Fényességes mennybéli nagy Isten
4063(2):519
 RMKT XVII/15A 731–732 – RMKT XVII/15B 512 – RMDT II 103. sz.
- Fénylik a nap fényességgel
 Aurora lucis rutilat
 !!, !!!, !!!!, **3885(1)**:37, **3920(1)**:35, **3957**:333 (Ragyog a nap), **4019(1)**: [33], **4048**:110,
4063(1):238, **4085(1)**:40, **4361(1)**:33
- Fénylik azért sok szép rubintokkal
 Ordódy János
3833:295
- Fénylő palotában, csillagos udvarban
 Ordódy János
3833:176
- Fenyőfa tövében ültetett
 Alciatus: Embl. 124. – Haller János ford.
4397:304
 RMKT XVII/11 144, 769
- Fiam Jézus, Üdvözítőm
3957:303
 RMKT XVII/15A 200–201 – RMKT XVII/15B 270 – RMDT II 60., 55., 62a/I. sz.
- Figyelmetes keresztyének, kik ide gyűltetek
 Kőrösi István
 !!!, **4063(3)**:716, **4311**:252, **4434**:186
- Fogj madarat, vidrát, bár rajtam vedd az árát (naptárvers)

- !!!!, **4344:**A_a (vedd meg)
 Foháskodom hozzád, Uram Istenem
 Ps. 42.
I, II, III, !!!!, 3885(2):86, 3920(2):172, 4019(2):65, 4085(2):64, 4361(2):65
 Foháskodunk hozzád nagy mélységből
3957:449
 RMKT XVII/15A 732–733 – RMKT XVII/15B 512 – RMDT II 205. sz.
- Forog a szerencse
 Illésházy István
II, III, !!!!, 3732:369, 4105(1):435, 4134:186, 4353(1):186, 4478(1):313, 4502(1):323
- Főfájás szédelés
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:282, 4415:240 [recte 241], 4511:232, 4599:282
- Földön lévő nemzetek, mind ifjak, s mind vének
 Omnes unanimiter mundi nationes
4063(1):5
 RMKT XVII/15A 16 – RMKT XVII/15B 177–178 – RMDT II 45/b. sz.
- Friss harmattal, szent illattal
3957:112
 RMKT XVII/15A 91–92 – RMKT XVII/15B 217 – RMDT II 61. sz.
- Fúvására trombitáknak halottak feltámadnak
3957:545
 RMKT XVII/15A 777–778 – RMKT XVII/15B 524 – RMDT II 62/a/I., 55. sz.
- Gábrriel égből küldeték
 Missus Gabriel de coelis
4063(1):26
 RMKT XVII/15A 30–31 – RMKT XVII/15B 184–185 – Rajeczky Benjámín: Melodiarium Hungariae Medii Aevi. I. Pótkötet. Bp 1982, 53–54
- Gábrriel elvászattak
4063(1):7
 RMKT XVII/15A 31–32 – RMKT XVII/15B 185 – RMDT I 75/I. sz.
- Gazdag, bőkegyelmű
 Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:440, 4105(1):519, 4134:229, 4353(1):229, 4478(1):347, 4502(1):384
- Gazdag, ki sorsával
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:233, 4415:195, 4511:188, 4599:233
- Gazdag országokat
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:180, 4415:147, 4511:142, 4599:180
- Gondoljuk meg, mi hív keresztyének
4311:298
 RMKT XVII/17 633–634, 1127–1128
- Gondolkodjál ember, a te bűneidről
I, II, III, 4063(3):711, 4311:201, 4434:144, 4485(2):127
- Gonosz hír szárnyon jár
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:263, 4415:223 [recte 224], 4511:215, 4599:263

- Gonosz jövendőről szükséges gondolkodni
 Terentius: Phormio 2,1,12–16 – Haller János ford.
4397:191
 RMKT XVII/11 137, 768
- Gonosz Júdásnak helyébe
3957:505
 RMKT XVII/15A 571 – RMKT XVII/15B 424 – RMDT II 197/I. sz.
- Gonosz, kegyetlen Heródes
 Sedulius, Caelius: Hostis Herodes impie
!, !!, !!!, 3885(1):21, 3920(1):20, 4063(1):110, 4085(1):22, 4361(1):19, 4485(2):32
- Gyakorta való, buzgó könyörgést
 Milotai Nyilas István: Ps. 20
!!, !!!, !!!!, 3920(2):127, 4019(2):30, 4085(2):30, 4361(2):30
- Gyakran az méltóság
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:181, 4415:148, 4511:143, 4599:181
- Gyakran históriát, tudom, hallottatok
 Enyedi György: Gismunda és Gisquardus históriája
!, !!, !!!!, 4481A:A, b
 RPHA 438 – RMKT XVI/8 222–258, 473–478
- Gyakran nekünk kellene Istennek hálákat adnunk
 Szegedi Gergely
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):354, 3920(2):444, 4019(2):255, 4085(2):284, 4361(2):255
- Gyakran nyomorultat
 Vergilius: Aen. 2,153 – Haller János ford.
4397:46
 RMKT XVII/11 132, 767
- Gyarló ember, minthogy erőtlen vagy
4063(2):460
 RMKT XVII/15A 591–592 – RMKT XVII/15B 435 – RMDT I 219/II. sz.
- Gyarló emberekkel feddődik az Isten
 Szántó György
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):436, 3920(2):530, 4019(2):312, 4085(2):344, 4361(2):312
- Gyermek jelent Betlehemben, ... Ez időben vigadozzunk
 Puer natus in Bethlehem, Hoc in anno
3957:155 (XVI. sz.)
 RPHA 2019
- Gyermek jelent Betlehemben, ... Ó drága üdvösséges hír
 Puer natus in Bethlehem, Unde gaudet
3957:123 (XVI. sz.)
 RPHA 2019
- Gyermek jelent Betlehemben, ... Ó kisedem
 Puer natus in Bethlehem
3957:121 (XVI. sz.)
 RPHA 2019
- Gyermek jelent Betlehemben, örvendezzünk! Örvendezzünk!
 Puer natus in Bethlehem, applaudite
3957:124 (XVI. sz.)

- RPHA 2019
 Gyermek szent szűztől születék
3957:95
 RMKT XVII/15A 92–93 – RMKT XVII/15B 218 – RMDT II 76. sz.
- Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Az időben mi vigadjunk, Szűz Anyának örvendezzünk
 Puer natus in Bethlehem, hoc in anno. Unde gaudet Jerusalem. Hoc in anno gratulemur, Genitrici collaetemur
!! (ez időben), **!!!**, **!!!!**, **3885(2)** 263 (Ez életben), **3885(2):264** (örvendezzünk mi szívünkben), **3920(2):346** (örvendezzünk mi szívünkben), **4019(2):193** (örvendezzünk mi szívünkben), **4048:59**, **4063(1):95** (örüle)
- Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Ez új időben mi is örüljünk született szép Jézusnak
 Puer natus in Bethlehem, hoc in anno. Unde gaudet Jerusalem. Ad laudem Domini, hoc in anno novo, parvulum adoremus
3920(2):345, **4019(2):192**, **4048:58** (örüle, Az új, örvendezzünk), **4085(2):203**, **4361(2):192**, **4485(2):28**
- Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örüle Jeruzsálem. Mi is már örüljünk
 Puer natus in Bethlehem, hoc in anno. Unde gaudet Ierusalem. Ad laudem Domini, hoc in anno novo, parvulum adoremus
4063(1):95
- Gyermek születék Betlehemben az időben, mi válságunk a jó Jézus
 Puer natus in Bethlehem...
4361(2):193
- Gyermek születék Betlehemben, Betlehemben. Kin örüle Jeruzsálem, kin örüle Jeruzsálem. Emberi tested felveve, felveve, Atyaistennek Igéje, Atyaistennek Igéje
 Puer natus in Bethlehem, natus in Bethlehem, Unde gaudet Jerusalem, unde gaudet Jerusalem.
- Assumpsit formam hominis
4085(2):204, **4453:271**, **4454:272**
- Gyermek születék Betlehemben, kin örüle Jeruzsálem. Örvendezzünk és vigadjunk az új esztendőben
 Puer natus in Bethlehem, unde gaudet Ierusalem. Laetamini in Domino, in hoc novo anno
4048:57, **4063(1):95**
- Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben, Kin örüle Jeruzsálem, kin örüle Jeruzsálem, Emberi tested felvéve, tested felvéve
 Puer natus in Bethlehem, natus in Bethlehem, Unde gaudet Jerusalem, unde gaudet Jerusalem.
 Assumpsit formam hominis
!!!, **!!!!**, **4048:10**, **4063(1):33**
- Gyermeknek és vénnek
3960:M₂b
 RMKT XVII/11 197, 778–779
- Gyermeknek játékért
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:255**, **4415:215**, **4511:208**, **4599:255**
- Gyógyíthatni minden nyavalyát
 Propertius: Eleg. 2,1,57–58 – Haller János ford.
4397:413
 RMKT XVII/11 148,
- Gyóonom az élő Atyának

- Gyendre János
3957:455, 4063(1):161
 RMKT XVII/15A 734–735 – RMKT XVII/15B 512–513 – RMDT II 197. sz.
- Gyors nyelv is megnémul
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:283, 4415:240 [recte 241], 4511:232, 4599:283
- Gyönyörködjél, Szűz Mária, magas mennyországban
 Fráter Gáspár
4063(2):351
 RPHA 451
- Győzedelmes törvényt
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:184, 4415:151, 4511:146, 4599:184
- Ha a szekérkenőt
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:248, 4415:209, 4511:201, 4599:248
- Ha a szép fehér hold (naptárvers)
4269:C₆a
 RMKT XVII/11, 729, 882
- Ha az Isten nekem
 Rimay János
!!!!, 3732:255, 3957:194, 4105(1):301, 4134:121, 4353(1):121, 4478(1):212, 4502(1):223
- Ha bírsz gazdagsággal
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:215, 4415:179, 4511:172, 4599:215
- Ha búban nincs fejed
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:175, 4415:142, 4511:137, 4599:175
- Ha búval, bánattal
 Philemon – Haller János ford.
4397:221
 RMKT XVII/11 142, 768
- Ha csak ruhája peremit
3957:419
 RMKT XVII/15A 379 – RMKT XVII/15B 331–332 – RMDT II 75/I. sz.
- Ha csudákat keresz szükségemben
 Ordódy János
3833:331
- Ha egy haza termett sok szép élő fákat
4071
- Ha értéked vagyon
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:214, 4415:178, 4511:172, 4599:214
- Ha feleséget vész
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:258, 4415:219, 4511:210, 4599:258
- Ha gondolod, élő ember, te állapotodat
!!, !!!, !!!!, 4063(3):665, 4085(3):483, 4311:168, 4434:121

- Ha háborgattatik
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:253, **4415**:213, **4511**:206, **4599**:253
- Ha, kegyes olvasó
3797:c₄b
RMKT XVII/10 77, 66
- Ha ki az urához
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:231, **4415**:193, **4511**:186, **4599**:231
- Ha koncát megetted
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:192, **4415**:158, **4511**:152, **4599**:192
- Ha látnád mennyi bú
Ovidius: Met. 15,494–495 – Haller János ford.
4397:211
RMKT XVII/11 141,
- Ha lehet még képit se tarts
Ovidius: De remed. amor. 2,723–724,717–720 – Haller János ford.
4397:421
RMKT XVII/11 150, 769
- Ha napkelet előtt az hajnal (naptárvers)
4269:C₃a
RMKT XVII/11 728–729, 882
- Ha szólhatna, mit mondana
Ordódy János
3833:188
- Ha tisztos emberrel
Tolvay Ferenc
4143:A₃b
RMKT XVII/11 70–71, 755–756
- Ha valakit szóddal sértesz
Hesiodus: Erga 282–283 – Haller János ford.
4397:247
RMKT XVII/11 143, 769
- Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala
Hartyáni Imre: Ps. 51
I, **II**, **!!!**, **!!!!**, **3885(2)**:101, **3920(2)**:186, **4019(2)**:76, **4063(2)**:605, **4085(2)**:82, **4361(2)**:76
- Hadak megverését
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:277, **4415**:235 [recte 236], **4511**:227, **4599**:277
- Hadd én is mutassam fiúi szerelmem
Köleséri Sámuel, jun.
4012:(***)₄b
RMKT XVII/11 297–298, 800
- Hadvezérlő Pallas
Rimay János
II, **!!!!**, **3732**:326, **4105(1)**:385, **4134**:161, **4353(1)**:161, **4478(1)**:274, **4502(1)**:285
- Hagyjátok el, hú keresztények

- Prudentius, Aurelius Clemens: Jam moesta quiesce quaerela
I, II, III, IIII, 3885(3):510, 3920(3):601, 4019(3):374, 4085(3):445, 4311:51, 4361(3):374, 4434:45, 4485(2):269
- Hajfodorításban, puha csinoságban
 Terentius: Heaut. 2,3,239 – Haller János ford.
4397:366
 RMKT XVII/11 145, 769
- Hajnali csillagnak
 Jam lucis orto sidere – Hajnal Mátyás ford.
II, III, 4048:144, 4063(2):531
- Hajtsd hozzám Uram, füledet
 Szenci Molnár Albert. Ps. 86
II, III, IIII, 4018:144, 4019(4):205, 4033:243, 4076:205, 4360:139, 4361(4):201, 4432:243, 4431:109, 4485(2):182
- Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet
 Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 142
II, III, IIII, 3727:L₁₀a, 3971:450, 3987:475, 4048:164, 4063(2):644, 4183:189
- Hajtsd meg Úristen, kegyes füleidet
I, II, III, IIII, 3885(2):404, 3920(2):506, 4019(2):290, 4085(2):320, 4361(2):290, 4485(2):135
- Hála az Istennek! A Nap hozzánk fordul (naptárvers)
 A télről
4198:B₈a, 4255:B₈a, 4264:B₈a, 4317:B₈a
 Vö: RMKT XVII/11 723, 881 (itt tévesen: Nap és éj egy arányú)
- Hála az Istennek! Ismét egy éj s nappal (naptárvers)
 Az ősziről
4198:C₂b, 4255:C₂a, 4264:C₃a, 4317:C₂b
 RMKT XVII/11 724, 881
- Hála az Istennek! Most jár legfeljebben (naptárvers)
 A nyárról
4198:C₁b, 4255:C₁b, 4264:C₂a, 4317:C₂a
 RMKT XVII/11 723, 881
- Hála az Istennek! Nap s éj egy arányú (naptárvers)
 A tavaszról
4198:B₈b, 4255:B₈b, 4317:C₁a, 4264:C₁a (A nap)
 RMKT XVII/11 723, 881
- Hála tenéked, mennybéli Isten ld. Hálát adok neked, mennybéli Isten
 Hálaadásokkal mi énekeljünk
I, II, III, IIII, 3885(2):303, 4019(2):220, 4085(2):241, 4361(2):220
- Hálaadásunkban rólad emlékezünk
 Sztárai Mihály
I, II, III, IIII, 3885(2):415, 3920(2):516, 4019(2):297, 4063(2):541, 4085(2):328, 4361(2):297, 3920(2):397,
- Hálaadásunkkal mi énekeljünk ld. Hálaadásokkal mi énekeljünk
 Háládatlan világ
 Beniczky Péter
IIII, 4025:203, 4415:168, 4511:162, 4599:203
- Halandó emberek, kik most jelen vagytok

- I, II, III, IIII, 3885(3):511, 3920(3):602, 4019(3):375, 4063(3):671, 4085(3):446, 4311:53, 4361(3):375, 4434:40** [recte 46]
 Halandó testedet hogy megszabadítsad
 Ovidius: De remed. amor. 230–232 – Haller János ford.
4397:120
 RMKT XVII/11 133, 768
- Hálát adjunk mindnyájan az Úristennek
 Grates nunc omnes reddamus
I, II, III, IIII, 3885(2):259, 3920(2):338, 4019(2):189, 4048:11, 4063(1):34, 4085(2):200, 4361(2):189, 4453:271, 4454:271, 4485(2):24
- Hálát adok Jézus a te jóvoltodért
 Kassai András
3957:183
 RMKT XVII/9 66–67, 590
- Hálát adok neked, mennybeli Isten... hogy engemet e napon
 Szenci Molnár Albert
II, III, 3920(2):469, 4085(2):392, 4596:232
- Hálát adok neked, mennybéli Isten ... hogy engemet ez éjjel
 Szenci Molnár Albert
II, III, IIII, 3885(2):489 (az éjjel), **3920(2):464, 4019(2):349** (az éjjel), **4063(2):533** (mennybeli Szent), **4085(2):334, 4361(2):349** (az éjjel), **4485(2):158, 4485(2):166** ez éjjel (napon), **4596:181**
- Hálát adok neked, Uram, hogy megőriztél engem
II, III, 4485(2):151
- Hálát adok, Uram, neked
 Szenci Molnár Albert: Ps. 111
II, III, IIII, 4018:190, 4019(4):266, 4033:319, 4076:266, 4360:180, 4361(4):261, 4431:143, 4432:319
- Hálát adunk neked, mindenható, irgalmas Úristen
I, II, III, IIII, 3885(2):417, 3920(2):458, 4019(2):299, 4085(2):329, 4361(2):299, 4485(2):144
- Hálát adunk teneked, örök Isten
 Zayugróci Névtelen
I, II, III, IIII, 3885(2):473, 3920(2):564, 4019(2):338, 4085(2):381, 4361(2):338
- Hallád angyalnak szavát álmodban
 Ordódy János
3833:243
- Hald meg Isten, szavainkat ld. Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimát
 Hallgasd meg Atya Isten, a mi szükségünket
 Ps. 143
I, II, III, IIII, 3885(2):199, 3920(2):279, 4019(2):146, 4085(2):150, 4361(2):146
- Hallgasd meg az én könyörgésem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 55
II, III, IIII, 4018:87, 4019(4):127, 4033:150, 4076:127, 4360:88, 4361(4):124, 4431:68, 4432:150
- Hallgasd meg igazságomat
 Szenci Molnár Albert: Ps. 17
II, III, IIII, 4019(4):34, 4033:39, 4076:34, 4360:22, 4361(4):33, 4431:18, 4432:39
- Hallgasd meg, Izrael pásztora
 Szenci Molnár Albert: Ps. 80

- II, III, IIII, 4018:136, 4019(4):194, 4033:229, 4076:194, 4360:131, 4361(4):190, 4431:103, 4432:229**
- Hallgasd meg, Jézus Krisztus
II, III, IIII, 3885(2):391, 3920(2):493, 4019(2):281, 4085(2):311, 4361(2):281
- Hallgasd meg mostan mi könyörgésünket
I, II, III, 4085(2):386
- Hallgasd meg mostan, felséges Isten
I, II, III, IIII, 3885(2):394, 3920(2):496, 4019(2):283, 4085(2):313, 4361(2):283
- Hallgasd meg Uram, kérésem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 102
II, III, IIII, 4018:166, 4019(4):234, 4033:279, 4076:234, 4137:142, 4311:129, 4360:158, 4361(4):230, 4432:278, 4431:126, 4434:98
- Hallgasd meg Uram, kérésemet
 Szenci Molnár Albert: Ps. 143
II, III, IIII, 4018:237, 4033:394, 4076:329, 4137:184, 4360:221, 4361(4):323, 4431:181, 4432:394
- Hallgasd meg Uram, könyörgésem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 64.
II, III, IIII, 4018:100, 4033:172, 4076:146, 4360:99, 4361(4):142, 4431:78, 4432:172
- Hallgasd meg Úristen, kérésemet
 Szenci Molnár Albert
II, III, IIII, 3885(2):368, 4018:251, 4033:420, 4076:350, 4361(4):344, 4431:192, 4432:420
- Hallgasd meg, Úristen, kérésemet
 Szenci Molnár Albert
II, III, IIII, 4019(2):264, 4361(2):264
- Hallgasd meg Úristen, mi beszédünket
I, II, III, IIII, 3885(2):412, 3920(2):513, 4019(2):295, 4085(2):326, 4361(2):295
- Hallgass én népem, az én törvényemre
 Szenci Molnár Albert: Ps. 78
II, III, IIII, 4018:128, 4019(4):184, 4033:218, 4076:184, 4360:124, 4361(4):180, 4431:97, 4432:218 (beszédemre)
- Hallgass meg engemet, ki hívom nevedet ld. Ha az Isten nekem
- Hallgass meg minket, nagy Úristen
I, II, III, IIII, 3885(2):332, 3920(2):424, 4019(2):240, 4085(2):266, 4361(2):240
- Hallgass meg minket, Úristen, keserves könyörgésünkben
 Audi benigne conditor
4063(1):152
 RMKT XVII/7 199–200, 598–599
- Hallgass meg minket, Úristen, tekints reánk kegyelmesen
 Audi benigne conditor
IIII, 3885(1):27, 3920(1):27, 4019(1):[25], 4085(1):31, 4361(1):25 (kegyesen)
- Hallgass meg minket, Úristen, tekints reánk, Uram Isten
 Audi benigne conditor
I, II, III, IIII, 3885(2):476, 3920(2):567, 4019(2):340, 4063(2):543, 4085(2):383, 4361(2):340
- Hallgassátok meg ezt minden népek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 49
II, III, IIII, 4019(4):116, 4033:137, 4076:116, 4311:116, 4360:80, 4361(4):113, 4432:137, 4431:61, 4434:91

- Hallgassátok meg, drága voltáról szólok mennyországoknak ld. Panaszolkodunk most országunknak ily nagy pusztaságán
- Hallgassuk figyelmetesen, mire Pál
II, III, IIII, 3885(1):22, 3920(1):22, 4085(1):27 (kegyelmesen), **4361(1):20**
- Halljad barátom, Voluptas
4480:C₅b
 Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914, 163–216, 476–478
- Halljuk keresztyének szavait Krisztusnak
 Szentmártoni Bodó János
3957:440
 RMKT XVII/4 421–434, 664–667
- Hallottuk, Isten, füleinkkel
 Szenci Molnár Albert: Ps. 44
II, III, IIII, 4019(4):104, 4033:123, 4076:104, 4360:63, 4361(4):101, 4431:54, 4432:123
- Hallottuk, Úristen, atyáinktól
 Batizi András: Ps. 44
I, II, III 4085(2):67
- Hamar gyűjtött marha
 Beniczky Péter
IIII, 4025:234, 4415:196, 4511:189, 4599:234
- Hányféle gondolat, mind untalan izgat
 Haller János
4397:b_a
 RMKT XVII/11 127–129, 766
- Haragodnak nagy voltában
 Szenci Molnár Albert: Ps. 38
II, III, IIII, 4019(4):89, 4033:105, 4076:89, 4137:98, 4360:55, 4361(4):87, 4431:47, 4432:105
- Harc ember élete teljes életében
4063(3):667
 RMKT XVII/15A 782–783 – RMKT XVII/15B 525 – RMDT II 70/I. sz.
- Harcot áll Pampellonában
 Ordódy János
3833:248
- Harmad órán Úr Jézus
 Ordódy János
3833:82
- Harminc esztendőskorában
 Ordódy János
3833:250
- Három királyok napját
3957:161, 4048:72
 RMKT XVII/15A 161 – RMKT XVII/15B 258 – RMDT II 155. sz.
- Hasznos rabotának
 Beniczky Péter
IIII, 4025:204, 4415:169, 4511:163, 4599:204
- Hát bujdosásomnak ti is hú szolgái
 Tolnai F. István

- 3960:**O₄a
 RMKT XVII/10 561, 767-768
 Hát neked mit szólnak
4460:D₄b
 RMKT XVII/11 467–473, 846
 Hatalmas Isten, könyörgünk
I, II, III, IIII, 3885(2):408, 3920(2):510, 4019(2):293, 4085(2):323, 4361(2):293
 Hatalmas Isten nagy haragodban
4189:189
 Hatalmas Istenség
 Beniczky Péter
IIII, 4025:23, 4415:19, 4511:18, 4599:23
 Hatalmas mennyei királyi székemből
4063(1):159
 RMKT XVII/15A 202 – RMKT XVII/15B 271 – RMDT I 15/I. sz.
 Hatalmas Úristen, szerelmes királyunk ld. Irgalmas Úristen, szerelmes királyunk
 Határáról Indiának
 Ordódy János
3833:260
 Hatod órán Úr Jézus
 Ordódy János
3833:83
 Házamban felnevelt Mária
4460:D₄a
 RMKT XVII/11 467–473, 846
 Házások szerelme
 Beniczky Péter
IIII, 4025:258, 4415:219, 4511:210, 4599:258
 Hegyek, völgyek és gyümölcsstermő ágak
 Ordódy János
3833:160
 Heródes dühös ellenség
 Sedulius, Caelius: Hostis Herodes impie
I, II, III, IIII, 3885(1):21, 3920(1):20, 4085(1):23, 4361(1):19, 4485(2):30
 Hétféle ajándékot
 Ordódy János
3833:108
 Hiába perzselni
 Beniczky Péter
IIII, 4025:247, 4415:208, 4511:200, 4599:247 (Hejában)
 Higggyed nekem, aki rejtekben
 Ovidius: Trist. 3,4,4;25–26 – Haller János ford.
4397:207
 RMKT XVII/11 140, 768
 Hír postán menéssel
 Beniczky Péter
IIII, 4025:194, 4415:159, 4511:154, 4599:194
 Híres magyar nemzet, volt eleitől fogva

- Mazar, Christophorus
4114:_{(3)a}
 RMKT XVII/11 341 és 815–16
- Hirtelenség megárt
 Beniczky Péter
!!!!, **4025**:170, **4415**:138, **4511**:133, **4599**:170
- Historiák immár nagy sokak
 Hunyadi Ferenc: História az régi híres neves Trója városának... megszállásáról
I, II, !!!!, **4084**:A₂a
- Hiszek a mennybéli egy Istenben
II, III, !!!!, **3885(2)**:346, **4019(2)**:250, **4361(2)**:250
- Hiszek egy Atya Istenben, Az ég, föld teremőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
4063(3):768
 RMKT XVII/15A 716–717 – RMKT XVII/15B 507 – RMDT II 185. sz.
- Hiszek egy Atya Istenben, Menny és föld teremőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
 Kájoni János
4063(2):516
 RMKT XVII/15A 13 – RMKT XVII/15B 175
- Hiszek egy Atya Istenben, Mennynek, földnek teremőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
 Kájoni János
4063(2):515
 RMKT XVII/15A 713–715 – RMKT XVII/15B 506
- Hiszek egy mindenható Atya Úristenben
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
4063(2):511
 RMKT XVII/15A 718–719 – RMKT XVII/15B 507 – RMDT II 145. sz.
- Hiszek egy mindenható Istenben
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
 Kájoni János
4063(2):514
 RMKT XVII/15A 463–464 – RMKT XVII/15B 368
- Hiszek egy mindenható Szent Istenben
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
 Kájoni János
4063(2):511 [recte 513]
 RMKT XVII/15A 715–716 – RMKT XVII/15B 506
- Hiszek én az egy Istenben
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
4063(2):510
 RMKT XVII/15A 719—720 – RMKT XVII/15B 507 – RMDT II 331. sz.
- Hiszük mi az Atyát
 Ordódy János
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3833:27
- Hiszünk az igaz Istenben

- Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3957:369
 RMKT XVII/15A 321 – RMKT XVII/15B 306 – RMDT II 237/I. sz.
- Hiszünk egy bizony Isteben
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
4063(1):3
 RMKT XVII/15A 14–15 – RMKT XVII/15B 176 – RMDT II 331. sz.
- Hiszünk egy igaz Isteben, menny s földnek teremtőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3957:165, 3957:360
 RMKT XVII/15A 724 – RMKT XVII/15B 509 – RMDT II 75/I. sz.
- Hiszünk igaz Isteben, menny s föld teremtőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3957:332, 4063(1):235
 RMKT XVII/15A 287–288 – RMKT XVII/15B 294 – RMDT II
- Hiszünk mi az egy Isteben, Igaz teremtőben
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3957:45
 RMKT XVII/15A 75 – RMKT XVII/15B 208
- Hiszünk mi az egy Isteben, Menny földnek teremtőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3957:438
 RMKT XVII/15A 721–722 – RMKT XVII/15B 507 – RMDT II 185. sz.
- Hiszünk mi az egy Isteben, Menny s földnek teremtőjében
 Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem
3957:140
 RMKT XVII/15A 153–154 – RMKT XVII/15B 254 – RMDT II 66. sz.
- Hiszünk mind egy Isteben
!!, !!!, !!!!, 3885(2):347, 3920(2):379, 3920(2):438, 4019(2):250, 4085(2):277, 4485(2):82, 4361(2):250
- Hitető szerencse, nem kell ajánlásod
 Rimay János
!!!!, 3732:219, 4105(1):260, 4134:101, 4353(1):101, 4478(1):179, 4502(1):191
- Hivatott vigasztaló
 Ordódy János
3833:109
- Hívek, keresztyének, jer ne tévelyegjünk
 Rimay János
!!!!, 3732:156, 3957:239, 4105(1):182, 4134:73, 4353(1):73, 4478(1):128, 4502(1):137
- Hogy a babiloni vizeknél ültünk
 Szenci Molnár Albert: Ps. 137
!!, !!!, !!!!, 4018:229, 4033:382, 4076:319, 4360:215, 4361(4):313, 4431:175, 4432:382
- Hogy feletkeztl el rólam teljességgel
 Rimay János
!!!!, 3732:252, 3957:177 (feledkezel el), 4105(1):296, 4134:119, 4353(1):119, 4478(1):208, 4502(1):221
- Hogy Izrael kijött Egyiptomból
 Szenci Molnár Albert: Ps. 114

- II, III, IIII, 4018:192, 4019(4):270, 4033:324, 4076:269, 4360:182, 4361(4):265, 4431:145, 4432:324**
- Hogy Jeruzsálemnek drága templomát
Skarica Máté: Ps. 74
II, III, IIII, 3885(2):134, 3920(2):218, 4019(2):100, 4063(2):617, 4085(2):105, 4361(2):100
- Hogy kezdjem versemet
Felvinczi Sándor
4012:(****)₂a
RMKT XVII/11 41–42, 745–746
- Hogy meg láttalak, úgy vettem észben
Ovidius: Her. 12,31–33 – Haller János ford.
4397:457
RMKT XVII/11 153, 770
- Hogy panaszkodik a hatalmas Isten
Ps. 50
I, II, III, IIII, 3885(2):95, 3920(2):180, 4019(2):72, 4085(2):77, 4361(2):72
- Hogy panaszkodik az Anyaszentegyház
II, III, 4018:255, 4085(2):374
- Hogy zengjen néped szép dicséretteddel
Ut queant laxis resonare fibris
4063(2):455
RMKT XVII/15A 598–600 – RMKT XVII/15B 441–442 – RMDT II 111. sz.
- Hogyha a csillagok tündöklők és tiszták (naptárvers)
3973:C₇b
RMKT XVII/11 711–712, 879
- Hogyha csendességben
Beniczky Péter
IIII, 4025:163, 4415:131, 4511:127, 4599:163
- Hogyha ember házat épít
Szenci Molnár Albert: Ps. 127
II, III, IIII, 4018:220, 4019(4):305, 4033:365, 4076:305, 4360:207, 4361(4):300, 4431:166, 4432:365
- Hogyha felindul az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 68
II, III, IIII, 4018:106, 4019(4):154, 4033:182, 4076:154, 4360:104, 4361(4):150, 4431:82, 4432:182
- Hogyha valaki akar üdvösséget nyerni
Quicumque vult animam firmiter salvare
4063(2):287
RMKT XVII/15A 330 – RMKT XVII/15B 310–311 – RMDT II 145. sz.
- Hol jó szívvel látnak
Beniczky Péter
IIII, 4025:237, 4415:199, 4511:192, 4599:237
- Hol most Antiochus király dicsősége?
Diószegi Sámuel
3960:M₃b
RMKT XVII/11 197–198, 778–779
- Hol vagyon zsidók királya

- 3957:159**
 RMKT XVII/15A 162 – RMKT XVII/15B 259 – RMDT II 160. sz.
 Hová lött az idő, melyben ő nagysága
 Mazar, Christophorus
4174:(₃b
 RMKT XVII/11 341–342, 745–746
 Hová távozol el tőlünk
4460:D₄ b
 RMKT XVII/11 473, 846
 Hozzád kiáltásunkat hallgasd meg, Úristen
II, III, IIII, 3920(2):469
 Hozzád kiáltok, kegyes Uram
 Szenci Molnár Albert: Ps. 28
II, III, IIII, 4019(4):62, **4033:**73, **4076:**62, **4360:**39, **4361(4):**61, **4431:**33, **4432:**73
 Hozzád kiáltok mélységből
 Ps. 130
3957:447
 RMKT XVII/15A 754–755 – RMKT XVII/15B 518 – RMDT II 164. sz.
 Hű keresztyén ember e könyvolvasásban
 Porcsalmi P. András
4251:¶₉b
 RMKT XVII/11 31, 742
 Ifjantán erőddel
 Beniczky Péter
IIII, 4025:187, **4415:**154, **4511:**148, **4599:**187
 Ifjúságom vétke gyakran jut eszembe
 Szepsi Csombor Márton
II, IIII, 3732:390, **4105(1):**460, **4134:**199, **4353(1):**199, **4478(1):**323, **4502(1):**341
 Igaz általút
 Rimay János
IIII, 3732:290, **3957:**174, **4105(1):**342, **4134:**140, **4353(1):**140, **4478(1):**242, **4502(1):**254
 Igaz bíró, nagy Úristen
 Rector potens, verax Deus
I, II, III, IIII, 3885(1):60, **3920(1):**57, **4019(1):**56, **4063(2):**558, **4085:**65, **4361(1):**56
 Igaz hívségemben
 Beniczky Péter
IIII, 4025:231, **4415:**194, **4511:**187, **4599:**231
 Igaz napnak szép hajnalát
4063(2):456
 RMKT XVII/15A 600–601 – RMKT XVII/15B 442–443 – RMDT II 83/I. sz.
 Igaz törvényt ne ronts
 Beniczky Péter
IIII, 4025:197, **4415:**162, **4511:**157, **4599:**197
 Igazat semmi kár
 Beniczky Péter
IIII, 4025:235, **4415:**197, **4511:**190, **4599:**235
 Igazság, vétünkért valami
 Ovidius: Her. 5,7 – Haller János ford.

- 4397:522**
RMKT XVII/11 156, 770
Igazságod szerint tartozol, Úristen, meghallgatni kérésem
B. M.
I, II, III, 4085(2):400 (Istenem)
- Igazságszerető, te tudós számvető
Nyéki Vörös Mátyás: A véghetetlen örökkévalóságról
III, 3791:D₃a, 4028:E₂b 4048:197, 4063(3):745
- Igen jeles dolog
Franck, Valentinus, jun.
4277:B₆a
RMKT XVII/11 372, 821–822
- Ihon édes hazám
Rimay János
I, II, III, 3732:331 (Imhol), **4105(1):391, 4134:164, 4353(1):164, 4478(1):279** (Imhol),
4502(1):291 (Imhol)
- Illendő dolgot nem láthat
Ovidius: Her. 4,154 – Haller János ford.
4397:423
RMKT XVII/11 151, 769
- Illik énnekem, édes Istenem
Rimay János
3957:179
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 65, 193–RPHA 571
- Illik nekünk erről emlékeznünk
I, II, III, II, 3885(3):502, 3920(3):593, 4019(3):368, 4085(3):430, 4311:24, 4361(3):368, 4434:21
- Ily nagy útra indul ember, hogy születik
Fráter Ferenc
4063(3):673
RMKT XVII/15A 783–785 – RMKT XVII/15B 525–526 – RMDT II 170/I. sz.
- Ilyen fogadást tőn a Szent Dávid a nagy Úristennek
Gitzi János: Ps. 101
II, III, II, 3885(2):161, 3920(2):243, 4019(2):120, 4085(2):124, 4361(2):120
- Ím, itt fekszem, mit férgeske
4311:276, 4434:220
RMKT XVII/17 572–573, 1100–1101 – RMDT II 344. sz.
- Ím, látod, a halál mindeneket lekaszál
4063(3):661
RMKT XVII/15A 785–786 – RMKT XVII/15B 526 – RMDT I 73., 74. sz.
- Ím, látod e világ voltát ld. Ím, látod virág voltát
Ím, látod virág voltát
4311:278, 4434:222
RMKT XVII/17 621–624, 1121 – RMDT II 342. sz.
- Ím, véghetetlen kegyelmű
Infinitae bonitatis
3957:69
RMKT XVII/7 373–374, 684–685 – RMDT II 200/I. sz.

- Imádjuk istenségedet
 Hajnal Mátyás ford.: Lauda, Sion Salvatorem
4063(2):319
 RMKT XVII/7 103–105 (Dicsérd Sion, Megváltódat), 532–535 – RMDT II 18. sz.
- Imádlak híven itt elrejtett Istenség
 Thomas de Aquino, Sanctus: Adoro te devote latens deitas
3957:417
 RMKT XVII/15A 380 – RMKT XVII/15B 332 – RMDT II 123. sz.
- Imádlak itt elrejtett Istenség
 Thomas de Aquino, Sanctus: Adoro te devote latens deitas
3957:396
 RMKT XVII/7 (172/III.) 292–293, 631–632 – RMDT II 2. és 101. sz.
- Imádlak téged, elrejtett Istenség
 Thomas de Aquino, Sanctus: Adoro te devote latens deitas
4048:132, 4063(2):312
 RMKT XVII/7 (172/I.) 291–292, 631–632 – RMDT II 2. és 101. sz.
- Imádlak téged, láthatatlan Istenség
 Thomas de Aquino, Sanctus: Adoro te devote latens deitas
!!, !!!! (tégedet), 4048:137, 4063(2):313 (tégedet)
 RMDT II 206. sz.
- Imádunk mi téged, Szentháromság
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):325, 3920(2):418, 4019(2):235, 4063(2):290, 4085(2):263, 4361(2):235, 4485(2):69
 RMKT XVII/15A 331–332 – RMKT XVII/15B 313 – RMDT I 44. sz. és II 103. sz.,
 – RPHA 577
- Íme, egykor Szent István Istenben felállta
4063(2):452
 RMKT XVII/15A 701–703 RMKT XVII/15B 500 – RMDT II 145. sz.
- Íme, mely jó és mely nagy gyönyörűség
 Szenci Molnár Albert: Ps. 133
!!, !!!, !!!!, 4018:225, 4033:375, 4076:312, 4361(4):307, 4431:171, 4432:375
- Íme, szörnyű halál köztünk igen kaszál
3957:222
 RMKT XVII/15A 786–787 – RMKT XVII/15B 526 – RMDT II 62/d. sz.
- Immár az éj rajtunk
 Rimay János
3957:214
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203
- Immár estét értünk
 Rimay János
3957:209
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203
- Immáron a nap feljövén
 Jam lucis orto sidere
!, !!, !!!, 4485(2):143
- Immáron betölt, amit jövendőlt
3957:10
 RMKT XVII/15A 32–33 – RMKT XVII/15B 185 – RMDT I 130. sz.

- In dulci jubilo, zengjen víg énekszó
!!!, 4063(1):47
- Inkább higgy az ebnek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:251, 4415:211, 4511:204, 4599:151 [recte 251]
- Innét a sóhajtás
 Vergilius: Aen. 6,557–558 – Haller János ford.
4397:512
 RMKT XVII/11 156, 770
- Int most minket Dávid próféta a zoltárkönyvben
 Ps. 117
I, II, III, !!!!, 3885(2):177, 3920(2):258, 4019(2):131, 4085(2):135, 4361(2):131
- Irgalmas Úristen, szerelmes királyunk
4063(2):474
 RMKT XVII/15A 631–634 – RMKT XVII/15B 460–461 – RMDT I 15/II. sz.
- Irgalmasságnak Istene
I, II, III, 4485(2):119
- Irgalmazz nekünk, Úr Jézus Krisztus, irgalmazz minékünk
4361(2):363
- Irgalmazz nekünk, Úristen, Krisztus irgalmazz minékünk
4019(2):363
- Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 57
II, III, !!!!, 4018:91, 4019(4):132?, 4033:156, 4063(2):611, 4076:132, 4360:91, 4361(4):129, 4431:71, 4432:156
- Irgalmazz Úristen immáron énnekem
 István deák: Ps. 57
I, II, III, !!!!, 3885(2):117, 3920(2):201, 4019(2):87, 4063(2):610, 4085(2):93, 4361(2):87
- Irigység oly dolog
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:195, 4415:161, 4511:155, 4599:195
- Írott törvénye Mózesnek
3957:466
 RMKT XVII/15A (417/II.) 523–524 – RMKT XVII/15B 399 – RMDT II 24/a. sz.
- Írt törvénye Mojszesnek
3833:166, 4104:287
 RMKT XVII/15A (417/I.) 521–523 – RMKT XVII/15B 399
- Ismerd világ árnyékát
 Dicamne quid sit orbis
3957:218
 RMKT XVII/15A 788–790 – RMKT XVII/15B 526–527 – RMDT II 48. sz.
- Ismeretes az Úristen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 76
II, III, !!!!, 4018:125, 4019(4):180, 4033:212, 4076:180, 4360:121, 4361(4):175, 4431:95, 4432:212
- Isten az égben ld. Az Úr az égben
 Isten, csapásodat, gyenge sújtásodat
3957:257

- RMKT XVII/7 303–304, 638–639 – RMDT II 249. és 245. sz.
 Isten dicsőségét valaki szereti
 Tolvay Ferenc
4143:B₂b
 RMKT XVII/11 78–79, 755–756
- Isten édes anyjával, Jézus Szűz Máriával
3957:310
 RMKT XVII/15A 206–207 – RMKT XVII/15B 271 – RMDT II 229/II. sz.
- Isten elküldé angyalát
3920(2):304
 RMKT XVII/17 18–19, 853–855
- Isten erejéből, Szűznek szent méhéből
 Ordódy János
3833:90
- Isten fia, Jézus Krisztus, mi váltságunkra
3920(2):371
 RMKT XVII/17 167–168, 903–904 – RMDT II 138. sz.
- Isten fia magát megalázá
4063(1):130
 RPHA 596
- Isten fia váltságunkra
3920(2):341
 RMKT XVII/17 101–102, 881
- Isten, gondod lévén szál hajamra
 Rimay János
3957:196
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 79–80, 197–198
- Isten hívei, akik vagytok
!, !!, !!!, 4063(3):672, **4085(3)**:454, **4311**:70, **4434**:59
- Isten ihléséből származott
 Debreceni Dormány István
4402:**₂b
 RMKT XVII/11 427, 837
- Isten irgalma, erős hatalma
3957:172
 RMKT XVII/15A 348 – RMKT XVII/15B 321 – RMDT II 174/I. sz.
- Isten jobb keze ujjja
 Ordódy János
3833:108
- Isten országát nézendő
 Porcsalmi P. András
3725
 RMKT XVII/11 29, 742
- Isten, te vagy én Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 63
!!, !!!, !!!!, 4018:99, **4019(4)**:144, **4033**:170, **4076**:144, **4360**:98, **4361(4)**:140, **4431**:77, **4432**:170
- Isten udvarának s szentek várasának

- Ordódy János
3833:174
 Isten udvarának s szentek városának, üdvöz légy csillaga. Egek fényessége...
3957:467
 RMKT XVII/15A (423/II.) 535–536 – RMKT XVII/15B 405–406 – RMDT II 245. sz.
- Isten udvarának s szentek városának, üdvöz légy új csillaga. Te vagy ékessége...
4104:335
 RMKT XVII/15A (423/I.) 532–535 – RMKT XVII/15B 402–405
- Istenasszonyokkal égben az istenek
 Tolnai Balog János – Rimay János ford.: Diique deaeque simul
!!!!, 3732(1):A₄a-A₃b, 3888:A₃b, 4105:A₄b, 4134:A₃b, 4229:A₄a, 4478(1):A₃b, 4502(1):A₄a
- Istenem Uram, neked hálát adok
!!!, !!!!, 3885(2):486, 3920(2):576, 4019(2):347, 4085(2):393, 4361(2):347, 4485(2):160
- Isteni félelem nagy jószág
 Rimay János
3957:265
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 135–141, 214–215
- Isteni rendelés felől lett háborgás
 Körtvélyesi S. György
4016:A₆b
 RMKT XVII/11 314, 805
- Istennek áldott szent anyja
3957:468
 RMKT XVII/15A 536–537 – RMKT XVII/15B 406 – RMDT II 285. sz.
- Istennek báránya, édes Jézus
3957:141
 RMKT XVII/15A 155 – RMKT XVII/15B 255 – RMDT II 205. sz.
- Istennek báránya, szívünknek lelki aranya
3957:46
 RMKT XVII/15A 77 – RMKT XVII/15B 209 – RMDT II 205/I. sz.
- Istennek boldog angyala
 Kopcsányi Márton
!!!, !!!!, 4052:19
- Istennek hála már, hogy a szép nap eljött (naptárvers)
 A nyárról
4080:B₈b
 RMKT XVII/11 720, 880
- Istennek hála, már jó az rövidebb nap (naptárvers)
 A télről
4080:B₇a
 RMKT XVII/11 719, 880
- Istennek hála, már nap s éj megegyezett (naptárvers)
 A tavaszról
4080:B₆b
 RMKT XVII/11 719, 880
- Istennek hála, van nap s éj egyessége (naptárvers)
 Az őszelelől
4080:C₁b

- RMKT XVII/11 720, 880
 Istennek hív szent angyala
 Angele Dei, qui custos est mei
!!! (hű), **4052:11**
 RMKT XVII/7 290, 630
- Istennek hú szolgája, őriző szent angyal
 Tu, qui es notitia doctus matutina
4063(2):505
 RMKT XVII/15A 558–559 – RMKT XVII/15B 414–415 – RMDT II 145. sz.
- Istennek kertében felnőtt liliumszál
 Havattövi István
4070
 RMKT XVII/11 335, 810
- Istennek követsége, az ég fényessége
3957:29
 RMKT XVII/15A 33 – RMKT XVII/15B 185–186 – RMDT II 121/II. sz.
- Istennek nagy titkos tudománya
 Ordódy János
3833:294
- Istennek szent báránya, bűnünket töröld el
4063(1):6
 RMKT XVII/15A 18 – RMKT XVII/15B 180–181 – RMDT II 42. sz.
- Istennek szent báránya, édes Jézus
3957:252
 RMKT XVII/15A 179 – RMKT XVII/15B 265 – RMDT II 115. sz.
- Istenség mélysége, lelkek édessége
3957:412
 RMKT XVII/15A 380–381 – RMKT XVII/15B 332 – RMDT II 177. sz.
- Istenségnek szép edénye
3957:494
 RMKT XVII/15A 466–467 – RMKT XVII/15B 371 – RMDT II 189/I. sz.
- Istentől választott népek
!!, !!!, !!!!, 3885(1):11, 3920(1):8, 4063(1):24, 4085(1):7 4361(1):9
- Istenünkhöz fohászkodván
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):448, 3920(2):542, 4019(2):321, 4063(2):524 (fohászkodjunk), 4085(2):354, 4361(2):321
- Ítélj meg engemet, Úristen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 43
!!, !!!, !!!!, 4019(4):103, 4033:121, 4076:103, 4360:63, 4361(4):100, 4431:54, 4432:121
- Ítéző bírása léssen e világnak
 Ordódy János
3833:32
- Itt jelen vagyok az Istennek fia
4063(2):346
 RMKT XVII/7 (82/V.) 127–128, 549 RMDT II 111. sz.
- Itt vagyok Krisztus szent teste, kit a végvacsorán szerze
4063(2):328
 RMKT XVII/15A 383–384 – RMKT XVII/15B 333 – RMDT I 90/I. sz.

- Ízetlen volt néki
 Lucanus: De bello civili 2,442–446 – Haller János ford.
397:26
 RMKT XVII/11 131, 767
- Izrael Jordánon mikor általmene
 Szenczi A. Pál
4343:****₂b
 RMKT XVII/11 424–425, 836
- Izraelnek megszorodott nemzetsége
 Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: Ps. 137
I, II, III, IIII, 3885(2):195, 3920(2):275, 4019(2):144, 4085(2):148, 4361(2):144
- Jaj annak a háznak
 Beniczky Péter
IIII, 4025:262, 4415:221 [recte 222], 4511:213, 4599:262
- Jaj annak a várnak
 Beniczky Péter
IIII, 4025:179, 4415:146, 4511:141, 4599:179
- Jaj, bűnnek mélyiben
3957:305
 RMKT XVII/15A 207 – RMKT XVII/15B 272 – RMDT II 250/I. sz.
- Jaj, édes szerelmesem, én édes Megváltóm
3957:304
 RMKT XVII/15A 207–208 – RMKT XVII/15B – RMDT I 61/I. sz.
- Jaj, elfordult s búban borult rossz világ
 Dányádi S. György
3948:69
 RMKT XVII/11 248, 792
- Jaj, én szegény gyarló féreg
3957:245
 RMKT XVII/15A 790–791 – RMKT XVII/15B 527 – RMDT II 62/a/I. sz.
- Jaj, fülem csendülő
 Beniczky Péter
IIII, 4025:32, 4415:27, 4511:26, 4599:32
- Jaj, halál, bűneinknek te keserves zsoldja
3957:544
 RMKT XVII/15A 792 – RMKT XVII/15B 527 – RMDT II 221. sz.
- Jaj, mely hamar múlik e világ ereje
4063(3):652
 RMKT XVII/15A 793–794 – RMKT XVII/15B 527 – RMDT II 333. sz.
- Jaj, mi esék rajtam! Méltó panaszimát
4460:D₂a
 RMKT XVII/11 468–469, 846
- Jaj, miképpen dobog szívem, s mint tűz lobog
 Nyéki Vörös Mátyás
3791:D₃a, 4028:E₃a, 4048:153
 RMKT XVII/2 234–239, 500
- Jaj! Mire jutottam szerelmes barátim!
 Szőnyi Nagy István

- 4005:**)_{(,b}
 RMKT XVII/11 63, 752
 Jaj, mit látok, s mit szemlélek
4063(1):166
 RMKT XVII/15A 208–211 – RMKT XVII/15B 272 – RMDT II 200/I. sz.
- Jámborság ékesít
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:273, 4415:232 [recte 233], 4511:224, 4599:273
- Járuljunk mi az Istennek Szent Fiához
 Huszár Gál (?)
!, II, III, !!!!, 3885(2):335, 3920(2):427, 4019(2):242, 4063(2):544, 4085(2):268, 4361(2):242
- Járulok az Úrhoz, mennyei Atyámhoz
 Farkas János
!!!, !!!!, 3732:427, 4105(1):503, 4134:221, 4353(1):221, 4478(1):341, 4502(1):373
- Járulunk Istenhez tiszta szívből
3957:289
 RMKT XVII/15A 211–212 – RMKT XVII/15B 272 – RMDT II 205. sz.
- Jelent piros vérben szép virágunk
3957:141
 RMKT XVII/15A 154–155 – RMKT XVII/15B 255 – RMDT II 205. sz.
- Jer, dicsérjük az Istennek Fiát
 Batizi András ford.: Felix namque decoris ornamentum
!, II, III, !!!!, 3885(2):357, 3920(2):447, 4019(2):257, 4063(1):162, 4085(2):286, 4361(2):257
- Jer, dicsérjük az Úristent, hú keresztyének
4063(2):567
 RMKT XVII/15A 735–737 – RMKT XVII/15B 513–514 – RMDT I 66. sz.
- Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat
 Batizi András
!, II, III, !!!!, 3885(2):227, 3920(2):308, 4019(2):167, 4048:19, 4063(1):40, 4085(2):173, 4361(2):167
- Jer, dicsérjük, jer dicsérjük az Úr Krisztust Jézust
 Collaudemus hunc Dominum
!, III, 4063(1):70
- Jer, dicsérjük keresztyének, nevét a nagy Úristennek
!!!, !!!!, 3885(1):19, 3920(1):16, 4085(1):18, 4361(1):17
- Jer, dicsérjük mindnyájan Urunkat
!, II, III, !!!!, 3885(2):326, 3920(2):419, 4019(2):236, 4085(2):263, 4361(2):236
- Jer, emlékezzünk keresztyén népek
 Ps. 121
!, II, III, !!!!, 3885(2):182, 3920(2):263, 4019(2):135, 4085(2):138, 4361(2):135
- Jer, hirdessük mi Urunknak nagy dicső bajvívását
 Fortunatus, Venantius Honorius Clementinus: Pange lingua gloriosi proelium certaminis
!!, III, !!!!, 3885(1):32, 3920(1):31, 4019(1):[29], 4085(1):35, 4361(1):29
- Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát
4063(1):17
 RMKT XVII/15A 34–35 – RMKT XVII/15B 186–187 – RMDT II 107/I. sz.
- Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk

- Modulisemus omnes corde, voce, ore
I, II, III, IIII, 3885(2):232, 3920(2):312, 3957:108, 4019(2):170, 4048:17, 4063(1):38, 4085(2):177, 4361(2):170, 4485(2):10
- Jer, mi dicsérjük Jézusnak Szent Anyját
3957:30
 RMKT XVII/15A 35–36 – RMKT XVII/15B 187 – RMDT II 107/I. sz.
- Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk
 Luther, Martin – Batizi András ford.: Nu bitten wir den Heiligen Geist
I, II, III, IIII, 3885(2):338, 3920(2):430, 4019(2):244, 4085(2):270, 4361(2):244
- Jer, mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz
 Luther, Martin – Batizi András ford.: Nu bitten wir den Heiligen Geist
II, III, IIII, 3885(2):338, 3920(2):430, 4019(2):244, 4085(2):271, 4361(2):244
- Jer, mi szóljunk e szomorú alkalmatosságban ld. Jer, most szóljunk e szomorú alkalmatosságban
- Jer, mindnyájan keresztyének
4063(2):536
 RMKT XVII/15A 738–739 – RMKT XVII/15B 514 – RMDT I 220/II. sz.
- Jer, mindnyájan örüljünk
 Jam cantemus hodie in honorem Mariae
I, II, III, IIII, 3885(2):249, 3920(2):329, 3957:100 4019(2):182, 4048:22, 4063(1):42, 4085(2):189, 4361(2):182, 4485(2):18
- Jer, mindnyájan örvendezzünk, ... e vigasságos időben
3920(2):338
 RMKT XVII/17 97, 877
- Jer, mondjunk éneket a mi Urunknak
4063(1):99
 RMKT XVII/7 141–147, 555
- Jer, most szóljunk e szomorú alkalmatosságban
4063(3):704, 4311:264, 4434:202
 RMKT XVII/17 613–614, 1118–1119 – RMDT I 225/I–II. sz.
- Jer, örvendezzünk az Úristennek
 Huszár Gál: Ps. 95.
I, II, III, IIII, 3885(2):159, 3920(2):241, 4019(2):118, 4063(2):625, 4085(2):122, 4361(2):118
- Jer, örvendjünk mai napon
 En gratulemur hodie
IIII, 3883:62,68, 4045: 52,62, 4523: 41,46
- Jer, rengessük a kisdedet
3957:97
 RMKT XVII/15A 96–97 – RMKT XVII/15B 220–221 – RMDT II 76. sz.
- Jer, tegyük el a testeket
I, II, III, IIII, 4085(3):441, 4311:44, 4434:39
- Jer, temessük el a testet
 Weisse, Michael: Nun lasst uns den Leib begraben
I, II, III, IIII, 3885(3):507, 3920(3):598, 4019(3):372, 4085(3):440, 4311:42, 4361(3):372, 4434: 27 [recte 37], 4485(2):264
- Jertek Isten arkangyali
 Adsint huc omnes angeli
3957:74
 RMKT XVII/15A 97–99 – RMKT XVII/15B 221–222 – RMDT II 58/I. sz.

- Jertek, örvendjünk mindnyájan
 Szenci Molnár Albert: Ps. 95
!!, !!!, !!!!, 4018:159, 4019(4):225, 4033:268, 4076:225, 4360:152, 4361(4):221, 4431:120, 4432:268
- Jézus a keresztfán függvén
 Serédi János ford.: Do Jesus an dem Creutze hung
!!, !!!, 4085(2):227
- Jézus angyaloknak szép [Ágoston Péter]
4575:q_a
- Jézus edénye, szűzesség fénye
3957:15
 RMKT XVII/15A 37 – RMKT XVII/15B 187—188 – RMDT II 174/I. sz.
- Jézus, édes emlékezet
 Hajnal Mátyás ford.: Jesu, dulcis memoria
!!!, !!!!, 3833:61, 3957:147, 4048:67
- Jézus édes, neve kedves
 Dulcis Jesu, dulce nomen, et dulcis puerpera
3957:130, 4048:282
 RMKT XVII/15A 99–100 – RMKT XVII/15B 222–223 – RMDT II 61/I. sz.
- Jézus, ezerszer kívánlak
 Ordódy János
3833:67
- Jézus feltámadásán vígan énekeljünk
3957:344
 RMKT XVII/7 339–341, 669–670 – RMDT II 45a sz.
- Jézus fényessége, lelkünk ékessége
3957:334
 RMKT XVII/15A 293 – RMKT XVII/15B 295–296 – RMDT II 179. sz.
- Jézus, igaz világoosság
 Bonaventura, Sanctus: Jesu, lux vera mentium
!!!!, 3883: 41,46,50,57, 4045: 23, 29, 34,44, 4523: 20, 25, 29,36
- Jézus, ki jelen vagy ebben
3957:418
 RMKT XVII/15A 384–385 – RMKT XVII/15B 333–334 – RMDT II 90/I. sz.
- Jézus Krisztus egy igaz hajnal
4063(1):31
 RMKT XVII/15A 37–39 – RMKT XVII/15B 188 – RMDT II 179. sz.
- Jézus Krisztus, egy mesterünk
!!!, !!!!, 3885(1):74,3920(1):71, 4019(1):69, 4085(1):76, 4361(1):69
- Jézus Krisztus feltámadá, Alleluja
 Surrexit Christus hodie, alleluja
!, !!, !!!, 4485(2):48
- Jézus Krisztus, Istennek egy Fia
!!!, !!!!, 3885(1):75, 3920(1):71, 4019(1):70, 4085(1):77, 4361(1):70
- Jézus Krisztus, Istennek fia
4311:98
- Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnösöknek igaz megváltója
 Eber, Paul: Herr Jesu Christ, wahr Mensch und Gott

- I, II, III, IIII, 3920(3):606, 4085(3):450** (bűnös népnek), **4311:61, 4434:52, 4485(2):256** (bűnös népnek)
- Jézus Krisztus, mi kegyelmes hadnagyunk
Bereki István (?)
II, III, IIII, 3885(2):425, 3920(2):519, 4019(2):304, 4063(2):546, 4085(2):336, 4361(2):304
- Jézus Krisztus, mi királyunk
Jesu, nostra redemptio
IIII, IIII, 3885(1):45, 3920(1):42, 3957:362, 4019(1):40, 4085(1):50, 4361(1):40
- Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn setétségét fedezőnk
Christe, qui lux es et dies
IIII, IIII, 3885(1):26, 3920(1):26, 4019(1):[24], 4085(1):30, 4361(1):24
- Jézus Krisztus, mi Megváltónk, haláltól megmentőnk
II, III, 4085(2):245, 4485(2):48
- Jézus Krisztus, mi üdvösségünk, egyetlen
I, II, III, 4485(2):95
- Jézus Krisztus szentek reménye, híveid gondviselője
4075:6, 4359:6, 4586:295
RMKT XVII/17 392–393, 1011
- Jézus Krisztus, szép fényes hajnal
II, III, IIII, 3787:C₁b, 885(2):484, 3920(2):457, 4019(2):345, 4085(2):390, 4361(2):345, 4485(2):155
- Jézus Krisztus, Úristennek fia, mindeneknek ki vagy bírása
Siderius János
II, III, 4063(3):678 (Isten fia), **4085(3):467, 4434:79**
RPHA 676
- Jézus Krisztusnak kedves tanítványi
4063(2):434
RMKT XVII/7 157–158, 570–572 – RMDT II 111. sz.
- Jézus, mi drága kisdedünk
4048:62
RMKT XVII/15A 155 – RMKT XVII/15B 255–256 – RMDT II 66. sz.
- Jézus, nézz ránk e szentségből
3957:407
RMKT XVII/15A 385–386 – RMKT XVII/15B 334 – RMDT II 90/I., 83/II., 84/I. és 89. sz.
- Jézus sarcát rabságoznak
Ordódy János
3833:173
- Jézus, szent szívek aranya
4063(2):299
RMKT XVII/7 284–289, 629–630 – RMDT II 84. sz.
- Jézus, szerelmünk és üdvösségünk
4048:213, 4063(2):378
RMKT XVII/7 349–350, 672–673 – RMDT II 174/II. sz.
- Jézus születék üdvösségünkre
Szegedi Kis István (?)
I, II, III, IIII, 3885(2):253, 3920(2):333, 4019(2):185, 4063(1):53, 4085(2):192, 4361(2):185
- Jézus születésének örüljünk, szent nevének
3957:119

- RMKT XVII/15A 101 – RMKT XVII/15B 223–224 – RMDT II 155/I. sz.
 Jézus, szüzek koronája, kit amaz Anya fogada
 Jesu, corona virginum
4063(2):492
 RMKT XVII/15A 557 – RMKT XVII/15B 413 – RMDT II 88. sz.
- Jézus, szüzek koronája, Szűz Anyának szűz Szent Fia
 Jesu, corona virginum
3833:323, 3957:503
 RMKT XVII/15A 558 – RMKT XVII/15B 414 – RMDT II 84/I. sz., 83/I., 72. és 90/I. sz.
- Jézus, világ Megváltója
 Salve mundi salutare
3957:275, 4048:94
 RMKT XVII/7 325–334, 662–666 – RMDT II 197/I. sz.
- Jézusnak drága kínjában legyen mi reménységünk
3957:287
 RMKT XVII/15A 212 – RMKT XVII/15B 273 – RMDT II 172/I. sz.
- Jézusnak édes anyja, örvendezz, Szűz Mária
 Regina coeli laetare alleluja
3957:342
 RMKT XVII/15A 293 – RMKT XVII/15B 296 – RMDT I 94. sz. – RMDT II 150. sz.
- Jézusnak mártíromit dicsérjük víg énekkel
3957:501
 RMKT XVII/15A 555 – RMKT XVII/15B 412 – RMDT II 48. sz.
- Jézusunk drága szentsége
3957:419
 RMKT XVII/15A 387 – RMKT XVII/15B 334 – RMDT II 84/I. sz.
- Jézusunk szent halála felindítá szívünket
3957:307
 RMKT XVII/15A 213 – RMKT XVII/15B 273 – RMDT II 229/I. sz.
- Jézusunk színe változik
3957:518
 RMKT XVII/15A 624–625 – RMKT XVII/15B 458 – RMDT II 72. sz. vö. 84/I. sz.
- Jó erkölcs, s jó élet
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:168, 4415:136, 4511:132, 4599:168
- Jó erkölccsel teljes
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:254, 4415:215, 4511:207, 4599:254
- Jó hajnalkor egy nap olykor
 Ordódy János
3833:282
- Jó keresztyének, kik vagyunk
I, II, III, !!!!, 3885(1):80, 3920(1):18, 4019(1):74, 4085(1):15, 4361(1):74
- Jó példáját, szép nyomdokát
 Ordódy János
3833:283
- Jó s gonosz szerencse
 Beniczky Péter

- !!!!, **4025**:174, **4415**:142, **4511**:137, **4599**:147 [recte 174]
 Jó telet és tavaszt (naptárvers)
3973:D₈b, **4009**:D₇a, **4034**:D₇a
 RMKT XVII/11 714–715, 880
- Jobb egy száraz falat
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025**:272, **4415**:231 [recte 232], **4511**:223, **4599**:272
- Jobb gonosz esetet
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025**:225, **4415**:188, **4511**:181, **4599**:225
- Jobb más latorsága
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025**:250, **4415**:211, **4511**:203, **4599**:250
- Jobb más rólad szóljon
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025**:164, **4415**:132, **4511**:128, **4599**:164
- Jobbára megaludt tüzet
 Ovidius: De remed. amor. 732–734 – Haller János ford.
4397:419
 RMKT XVII/11 149, 769
- Jól tettél bűnösökkel
 !!!, **4085**(1):85 (mi velünk)
- Jól van annak dolga
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025**:273, **4415**:231 [recte 232], **4511**:223, **4599**:273
- Jóllehet ez sokakat fárasztott quaestio nemes
 Dálnoki Nagy János
3946A:20
 ItK 1967: 465 – RMKT XVII/11 206, 782
- Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról
 Ps. 42
 !, !!, !!!, !!!!, **3885**(2):84, **3920**(2):171, **4019**(2):64, **4085**(2):62, **4361**(2):64
- Jószágot keresni nem kicsiny mesterség
 Köleséri Sámuel, sen.
4127:183
 RMKT XVII/11 18, 738
- József, Dávid házából születél
 Ordódy János
3833:240
- József, József, hol vagy József
4063(1):146
 RMKT XVII/7 311–312, 553–554 – RMDT I 130. sz.
- Jöjj el Szentlélek Isten, Alleluja
 Langton, Stephanus: Veni Sancte Spiritus, et emitte
3957:373
 RMKT XVII/7 294–295, 632–633 – RMDT II 9. sz.
- Jöjj el Szentlélek Isten s ereszd reánk teljesén
 Langton, Stephanus: Veni Sancte Spiritus, et emitte

- !!!, **4048**:120, **4063(1)**:264
 Jöjj el, Szentlélek Istenünk és látogasd sérült lelkünk
 Magnentius Hrabanus Maurus (?): Veni Creator Spiritus, mentes
I, II, III, 3957:371, **4048**:119, **4063(1)**:275
- Jöjj hozzánk, Szentlélek, mennyből, töltsd be szívünket
 Luther, Martin: Komm, heiliger Geist, Herre Gott
4019(2):353, **4361(2)**:353
 RMKT XVII/17 317–318, 974 – RMDT II 253/II. sz.
- Jöjj mellém, szent Isten
 Rimay János
II, III, IIII, 3732:285, **4105(1)**:338, **4134**:137, **4353(1)**:137, **4478(1)**:238, **4502(1)**:250
- Jöjj, Szent Lélek Isten
 Ordódy János
3833:117
- Jöjj, Szent Lélek közinkben
 Ordódy János
3833:115
- Jövel, légy velünk Úristen
II, III, IIII, 3885(2):427, **3920(2)**:521, **4019(2)**:306, **4063(2)**:562, **085(2)**:337, **4361(2)**:306
- Jövel Megváltója népeknek, mutasd
 Ambrosius, Sanctus: Veni redemptor gentium
I, II, III, IIII, 3885(1):12, **3920(1)**:10, **4085(1)**:9, **4361(1)**:11, **4485(2)**:6
- Jövel népeknek Megváltója, Szűznek
 Ambrosius, Sanctus: Veni redemptor gentium
II, III, IIII, 3885(1):17, **3920(1)**:15, **3957**:104 (Az Ige testbe öltözék), **4063(1)**:58, **4085(1)**:17,
4361(1):15
- Jövel Szentlélek Isten, lelkünk fényes záloga
 Veni Sancte Spiritus
3957:378
 RMKT XVII/15A 322 – RMKT XVII/15B 306 – RMDT I 68. sz.
- Jövel Szentlélek Isten, tarts
 Szegedi Kis István
I, II, III, IIII, 3885(2):340, **3920(2)**:432, **4019(2)**:245, **4063(2)**:553, **4085(2)**:272, **4361(2)**:245
- Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával
 Veni Sancte Spiritus, et emitte
I, II, III, IIII, 3885(1):47, **3920(1)**:44, **3957**:380, **4019(1)**:43, **4063(1)**:270, **4085(1)**:52,
4361(1):43
- Jövel Szentlélek Úristen, látogasd
 Magnentius Hrabanus Maurus (?): Veni Creator Spiritus, mentes
I, II, III, 4085(2):272
- Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek
 Veni Sancte Spiritus, et emitte – Batizi András ford.
I, II, III, 3885(2):330, **3920(2)**:422, **4019(2)**:238, **4048**:142, **4063(1)**:269, **4085(2)**:259,
4361(2):238, **4485(2)**:58
- Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be a te híveidnek
I, II, III, 4085(2):269
- Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket éppen
III, IIII, 3816:181, **3885(2)**:323, **3920(2)**:416, **4019(2)**:234, **4085(2)**:260, **4361(2)**:234,

- 4485(2):63**
 RMKT XVII/17 315–316, 971–973 – RMDT II 253/I. sz.
 Jövel Szentlélek Űristen, vigasztalj
 Magnentius Hrabanus Maurus (?): Veni Creator Spiritus, mentes
!!!, !!!!, 3885(1):46, 3920(1):43, 3957:380, 4019(1):42, 4085(1):52, 4361(1):42
- Jövel Szentlélek Űristen, világosíts meg elménkben
 Veni Sancte Spiritus
4063(1):271
 RMKT XVII/15A 323 – RMKT XVII/15B 306–307 – RMDT I 7. sz.
- Jövel teremtő Szentlélek
 Magnentius Hrabanus Maurus (?): Veni Creator Spiritus, mentes
!!!, !!!!, 3885(1):45, 3920(1):42, 3957:379, 4019(1):[41], 4085(1):51, 4361(1):41
- Jövendőt mindenkor úgy szemlélek
 Euripides [Frag. 392 (Dindorf)], [ld. Cicero: Tusc. disp. 3,59] – Haller János ford.
4397:192
 RMKT XVII/11 137–138
- Jupiternek hajdan az álom a szemében
 Kállai Kopis János
3939:B₁b
- Kár vitéz férfinak
 Beniczky Péter
!!!, 4025:[265], 4415:224 [recte 225], 4511:216, 4599:265
- Kaszás e földön a halál
 Est messor cognomento mors
3957:225 (itt földön), **4063(3):720**
 RMKT XVII/15A 796–798 – RMKT XVII/15B 528 – RMDT II 164. sz.
- Katonák hadnagya, Istennek jobb karja
 Rimay János
!!!!, 3732:292, 4105(1):345, 4134:141, 4353(1):141, 4478(1):244, 4502(1):257
- Kedves ez világi kincs
 Jövedécsi András
4061:28
- Kedves Jézusnak szerelme
 Ordódy János
3833:65
- Kedvesen hallgatják
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:224, 4415:187, 4511:180, 4599:224
- Kedvesen tekints ránk
3957:20
 RMKT XVII/15A 39–40 – RMKT XVII/15B 188 – RMDT II 179. sz.
- Kedvetlen mértéked
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:93 [recte 193]], 4415:159, 4511:153, 4599:293 [recte 193]
- Kedvező szemeddel nézz, nagy Isten, reám
 Rimay János
!!!!, 3732:243, 3957:190, 4105(1):287, 4134:114, 4353(1):114, 4478(1):200, 4502(1):213
- Kegyelmes asszonyom, Bornemisza Anna

- Tolnai F. István
3960:O₁b
 RMKT XVII/10 557, 767-768
 Kegyelmes asszonyunk, Bornemisza Anna
 Nógrádi Mátyás
3797:a₄a
 RMKT XVII/10 68–69, 658
 Kegyelmes gróf uram, Isten hozta nagyságod
 Klesch, Daniel
3947: [ ]₄b
 Kegyelmes Isten, kinek kezébe életemet adtam
 Balassi Bálint
!!, !!!!, 3732(1):26, 3888:16, 4105(1):30, 4134:15, 4353(1):15, 4478(1):23, 4502(1):23
 Kegyelmes Isten, nézz, kérlek szépen
 Rimay János
3957:256
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 100–102, 205
 Kegyelmes Megváltó, irgalmas Úristen, már teneked könyörgünk
!, !!!, 4085(2):370
 Kegyelmes szószólónk, emlékezzél rólunk
 O nostra patrona, o domina nostra
3957:136
 RMKT XVII/15A 101–102 – RMKT XVII/15B 224–225 – RMDT II 258. sz.
 Kegyelmesen halljad, kéréseink fogadjad
 Benevolus audi, quae tibi sunt laudi
3957:134
 RMKT XVII/15A 102–103 – RMKT XVII/15B 225–226 – RMDT II 258. sz.
 Kegyelmezz meg nekem, én Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 56
!!, !!!, !!!!, 4018:89, 4019(4):130, 4033:154, 4076:130, 4360:90, 4361(4):127, 4431:69, 4432:154
 Kegyelmezz meg nekünk nagy Úristen
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):399, 3920(2):501, 4019(2):286, 4085(2):316, 4361(2):286
 Kegyes buzgóságtól viseltetett népség
 Tolnai Borbély Gergely (?)
!!!, 4063(3):705, 4311:231, 4434:170
 RMKT XVII/17 609–612, 1118
 Kegyes Jehova, tekints reánk mennyből
 Rimay János
!!!!, 3732:276, 4105(1):327, 4134:132, 4353(1):132, 4478(1):230, 4502(1):243
 Kegyes Jézus, adjad nekünk
3957:296
 RMKT XVII/15A 213–214 – RMKT XVII/15B 273 – RMDT II 200/I. sz.
 Kegyes Jézus, én imádságomra, hajtsd meg füled én kiáltásomra
 Király Jakab
!!!, 3920(2):473
 RMKT XVII/17 472–474, 1041–1046 – RMDT I 46. sz.
 Kegyes szép Szűz Mária

- Virgo Dei Genitrix
4063(2):399
 RMKT XVII/15A 467 – RMKT XVII/15B 371 – RMDT II 7. sz.
- Kegyes Úr Krisztus, szenteknek királya
4063(2):440
 RMKT XVII/15A 643–645 – RMKT XVII/15B 468 – RMDT II 111. sz.
- Kelj fel bennem szomjú lélek
3957:25
 RMKT XVII/15A 40 – RMKT XVII/15B 189 – RMDT II 24/a. sz.
- Kelj fel bűneidből, rothadásra menő nép
4063(3):656
 RMKT XVII/15A 799–800 – RMKT XVII/15B 529 – RMDT I 73. és 74. sz.
- Kelj fel, keresztyén lélek
3957:56, 4063(1):84
 RMKT XVII/15A 103–104 – RMKT XVII/15B 226–227 – RMDT II 155/I. sz.
- Kelj fel már álmodból, Szűz szent Anyánk
3957:470
 RMKT XVII/15A 537–538 – RMKT XVII/15B 406 – RMDT II 205. sz.
- Kelletlen ott az kincs
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:[265], 4415:225 [recte 226], 4511:217, 4599:265
- Kérdhedd e koporsót, miért ilyen szoros bolt
 Rimay János
I, II, !!!!, 3732:358, 4105(1):422, 4134:179, 4353(1):179, 4478(1):303, 4502(1):313
- Kerekded ez világ, gömbölyű, mint laptá
 Rimay János
!!!!, 3732:204, 4105(1):241, 4134:93, 4353(1):93, 4478(1):166, 4502(1):177
- Keresvén szarvas friss kutat
3957:413
 RMKT XVII/15A 387–388 – RMKT XVII/15B 334 – RMDT II 172. 1.
- Keresztes Andrásnak, mint hazafiának
 Nógrádi Mátyás
3797:b₁a
 RMKT XVII/10 73–74, 660
- Keresztes lilium
3718:A₁b
 RMKT XVII/10 420, 760
- Keresztfán kint vallott, kegyelem kútfeje
4063(3):675
 RMKT XVII/15A 802–803 – RMKT XVII/15B 529 – RMDT II 302/IV. sz.
- Keresztyén népek szükség minékünk
 Svchi György
4063(2):517
 RMKT XVII/8 353–355, 609 – RMDT I 76/I. sz.
- Keresztyének, kik e földön lakoztok
 Ps. 113
I, II, !!!, !!!!, 3885(2):172, 3920(2):254, 4019(2):128, 4063(2):626, 4085(2):131, 4361(2):128
- Keresztyének, kik Krisztusban bíztok

- II, III, 4085(3):460, 4311:81, 4434:67**
 Keresztyének, kik vagyunk
 Szegedi Gergely
I, II, III, IIII, 3885(2):334, 3920(2):426, 4019(2):241, 4085(2):267, 4361(2):241
- Keresztyének, örvendezzünk, mert országol
 Fortunatus Venantius: Vexilla regis prodeunt
II, III, IIII, 3885(1):34, 3920(1):32, 4019(1):[30], 4085(1):37, 46, 4361(1):30
- Keresztyéneknek Istene
 Ps. 80
I, II, III, IIII, 3885(2):143, 3920(2):226, 4019(2):106, 4085(2):112, 4361(2):106
- Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhetetlen oroszlán
 Fulbertus Carnotensis (?): Chorus novae Jerusalem
I, III, IIII, 3885(1):39, 3920(1):37, 4019(1):[35], 4085(1):42, 4361(1):35
- Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert ím a Krisztus meggyőzte
 Fulbertus Carnotensis (?): Chorus novae Jerusalem
I, III, IIII, 3885(1):39, 3920(1):37, 3957:346, 4019(1):[36], 4085(1):43, 4361(1):36
 (A keresztyéneknek serege, Húsvét ... Mert)
- Kérlek, én zarándok lelkem
 Kopcsányi Márton
4063(1):132
 RMKT XVII/7 49–51, 458 – RMDT II 17a. sz.
- Kérlek és intlek mostan tégedet
 Tommaso da Celano: Dies irae, dies illa
I, II, III, IIII, 3885(2):458, 3920(2):551, 4019(2):327, 4063(3):725, 4085(2):361, 4361(2):327
- Kerüld a szerencsét
 Beniczky Péter
IIII, 4025:181, 4415:148, 4511:143, 4599:181
- Kérünk téged, nyerd meg mennyországban
 Ordódy János
3833:312
- Keseredett szívvel
 Beniczky Péter
IIII, 4025:200, 4415:165, 4511:160, 4599:200
- Keserves életem, dolgaidd megbeszélgetem
3957:544
 RMKT XVII/15A 804 – RMKT XVII/15B 529–530 – RMDT II 250. sz.
- Keserves szívvel Magyarországon
I, II, III, IIII, 3885(2):377, 3920(2):479, 4019(2):271, 4085(2):299, 4361(2):271
- Két atyafiak között nagy egyenetlenség (naptvérvers)
4467:A₃a
 RMKT XVII/11 731, 883
- Két emlői vannak az igaz anyának
 Nógrádi Mátyás
3797:b₄b
 RMKT XVII/10 74–75, 660
- Két kezét a nagy munkára adta
 Ordódy János

- 3833:310**
 Két oszlopa igazságnak
3957:512
 RMKT XVII/15A 607 – RMKT XVII/15B 445 – RMDT II 24/a. sz.
- Kétségben estekkel
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:180, 4415:147, 4511:142, 4599:180
- Kévánod-é ember
 Felvinczi Sándor
4295:^{*}₈b
 RMKT XVII/11 43, 746
- Kevés gyönyörűség után
 Ovidius: Ars am. 1,518–519 – Haller János ford.
4397:422
 RMKT XVII/11 150, 769
- Kezde a nap az égen fényleni
 Ordódy János
3833:300
- Kezdetben, hogy Isten Ádámot
 Szenci Molnár Albert
II, III, !!!!!, 3885(2):485, 3920(2):575, 4019(2):346, 4085(2):392, 4361(2):346
- Kezdetin a napkeletnek
 Novo lucis exordio
3833:205, 3957:496, 4048:238
 RMKT XVII/15A 560–561 – RMKT XVII/15B 415–419 – RMDT II 13. és 18. sz.
- Kezeidet ebéd után te megmossad
 Tolvay Ferenc
4143:B₃b
 RMKT XVII/11 80–81, 755–756
- Ki akar játszani
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:220, 4415:183, 4511:177, 4599:220
- Ki bogár után jár
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:222, 4415:185, 4511:178, 4599:222
- Ki értünk szenvedél, s úgy üdvözítél, azért kérünk, hallgass meg minket
3920(2):374
 RMKT XVII/17 251–252, 938–940 – RMDT II 337. sz.
- Ki értünk szenvedtél, s úgy üdvözítél ld. Ki értünk szenvedél, s úgy üdvözítél, azért kérünk, hallgass meg minket
- Ki követ vét égre
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:166, 4415:134, 4511:129, 4599:166
- Ki lehet gazdagabb
 Ausonius: Sept. sapient. sent. 1,3 – Haller János ford.
4397:209
 RMKT XVII/11 140, 768
- Ki még élsz, s törtől nem félsz

- 3957:220**
 RMKT XVII/10 281–282, 705–707 – RMDT II 48. sz.
 Ki meghala szörnyű kínban
3957:336
 RMKT XVII/15A 294 – RMKT XVII/15B 296 – RMDT II 160. sz.; 237/I. sz.
- Ki mostan bemutatott
 Ordódy János
3833:170
- Ki vágyódik, menjen
 Seneca: Thyest. 982 – Haller János ford.
4397:384
 RMKT XVII/11 146, 769
- Ki vermet ás másnak
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:209, 4415:174, 4511:167, 4599:209
- Kiáltásom halld meg, Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 61
!!, !!!, !!!!, 4018:96, 4019(4):141, 4033:166, 4076:141, 4360:96, 4361(4):138, 4431:76, 4432:166
- Kiáltok hozzád mélységből
 Rimay János
!!, !!!!, 3732:108, 3957:254, 4105(1):124, 4134:62, 4353(1):62, 4478(1):96, 4502(1):94
- Kiáltok míg élek, bűnömből felkelek
 Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, !!!!, 4025:17, 4415:15, 4511:14, 4599:17
- Kihoz fogházból rabokat
 [Marbodus Redonensis: Liber lapidum (PL 171, 1744A)] – Haller János ford.
4397:488
 RMKT XVII/11 154, 770
- Kik Ignáccal nyájaskodnak
 Ordódy János
3833:252
- Kik Istennek udvaroltok
3957:495
 RMKT XVII/15A 562 – RMKT XVII/15B 419 – RMDT II 24/a. sz.
- Ki-ki maga terhét
 Manilius: Astron. 4,22 – Haller János ford.
4397:203
 RMKT XVII/11 139, 768
- Kikelt Názáretből szép virágunk
3957:71
 RMKT XVII/15A 104 (Kikölt) – RMKT XVII/15B 227 – RMDT II 205. sz.
- Kilenc karbéli angyalok
 Ordódy János
3833:223
- Kilenc órán Úr Jézus
 Ordódy János
3833:84

- Kincses Kolozsvárnak Bécsben nagy ő híre
 Nógrádi Mátyás
3797:c, b
 RMKT XVII/10 75–76, 661
- Kinek semmi vétékét
 [Tertullianus: Adv. Marc. 3,6 PL 2, 1074C] – Haller János ford.
4397:154
 RMKT XVII/11 135–136, 768
- Kinek szívét Isten felgyullasztá
 Ordódy János
3833:309
- Kinek tegyek panaszt, Úristen
 Rimay János
!!!!, **3732**:236, **3957**:195 (panaszt, jaj, nem tudom), **4105(1)**:279, **4134**:111, **4353(1)**:111,
4478(1):195, **4502(1)**:206
- Kínt látott Jézusunk
3957:284
 RMKT XVII/15A 215 – RMKT XVII/15B 273–274 – RMDT II 62/d. sz.
- Király méltósága
 Beniczky Péter
!!!!, **4025**:177, **4415**:144, **4511**:139, **4599**:177
- Királyi nemzetek ága
 Ordódy János
3833:144
- Királyi zászlók lobognak
 Vexilla regis prodeunt
3957:322, **4048**:98, **4063(1)**:187
 RMKT XVII/7 334–335, 667
- Királyoknak királyának, Jézus Krisztusnak
4063(1):105
 RMKT XVII/15A 163–166 – RMKT XVII/15B 258–259 – RMDT II 33/II. sz.
- Királyszín méltóság
 Beniczky Péter
!!!!, **4025**:287, **4415**:245, **4511**:237, **4599**:287
- Kis ártatlan, mennyben éljen
3957:546
 RMKT XVII/15A 804–805 – RMKT XVII/15B 530 – RMDT II 197. sz.
- Kis jók után keserves napjaim
 Beniczky Péter
!!!!, **4025**:127, **4415**:103, **4511**:100, **4599**:127
- Kisded ellenséged
 Beniczky Péter
!!!!, **4025**:184, **4415**:150, **4511**:145, **4599**:184
- Kit a nagy ég, föld, víz csudál
 Quem terra, pontus, sidera
!!!, **!!!!**, **4552**:24
- Kiváltképpen való gyönyörűség sírni
 Ovidius: Trist. 4,3, 37–38 – Csúzi Cseh Jakab ford.

- 4295:169**
 Könnyebbséget hoz a sírás
 Ovidius: Trist. 4,3,37 – Haller János ford.
4397:482
 RMKT XVII/11 154, 770
- Könnýú mást inteni
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:169, 4415:137, 4511:132, 4599:169
- Könyörgésünkre kegyes füleidet
 Ad preces nostras deitatis aures
4063(1):154
 RMKT XVII/15A 215–217 – RMKT XVII/15B 274–275 – RMDT II 111. sz.
- Könyörgünk neked, Istennek Szent Fia
!, II, III, !!!!, 3885(2):407, 3920(2):508, 4019(2):292, 4063(2):544, 4085(2):322, 4361(2):292
- Könyörgjünk az Istennek Krisztus által
!!, III, !!!!, 3885(1):63, 3920(1):60, 3957:205 (Mai nap mi életünkben), **4019(1):58, 4085(1):67, 4361(1):58**
 RPHA 772
- Könyörgjünk az Istennek, mint kegyelmes éltetőnknek
!!!, !!!!, 3885(1):77, 3920(1):74, 4019(1):72, 4085(1):79, 4361(1):72
- Könyörgjünk az Istennek Szentlelkének
 Huszár Gál
!, II, III, !!!!, 3885(2):336, 3920(2):428, 4019(2):243, 4048:139, 4063(2):528, 4085(2):269, 4361(2):243, 4485(2):61
- Könyörülj énrajtam
 Rimay János
!!, !!!!, 3732:96, 3888:58, 4105(1):109, 4134:57, 4353(1):57, 4478(1):86, 4502(1):83
- Könyörülj, Isten a te nagy irgalmad szerint
 Ps. 51
3957:269
 RMKT XVII/15A 217 – RMKT XVII/15B 275–276 – RMDT II 4. sz.
- Könyörülj Jézus, Atyánk, a kimúlt híveken
3957:214
 RMKT XVII/15A 805 – RMKT XVII/15B 530 – RMDT II 208. sz.
- Könyörülj, Úristen, mirajtunk
 Luther, Martin: Es wollt uns Gott genädig sein – Ps. 67
!, II, III, 4085(2):100
- Könyörülő szent Istenhez
 Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:457, 4105(1):539, 4134:239, 4353(1):239, 4478(1):355, 4502(1):398
- Könyvem forrása, áradási induljatok
 S. K. ford.: Luminum liquor, fletus aequor
!!!!, 3732:498 [Könnýem], **4105(1):587, 4134:264, 4353(1):264, 4478(1):376** [Könnýem], **4502(1):432** [Könnýem]
- Körülvett ereje ellenségnek
 Ordódy János
3833:290
- Körülvettek halálnak sérelmi

- Kodor Péter
4063(3):664
 RMKT XVII/15A 806–807 – RMKT XVII/15B 530–531 – RMDT II 103. sz.
- Kösziklától fajzott
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:12, 4415:10, 4511:10, 4599:12
- Követi vala Krisztus csodáit ld. Követi vala népnek sokasága
 Követi vala Krisztus csodáját ld. Követi vala népnek sokasága
 Követi vala népnek sokasága Krisztusnak csodáját
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):447, 3920(2):541, 3957:529 4019(2):320, 4048:249, 4063(2):449, 4085(2):353, 4361(2):320
- Kövön kígyó nyoma
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:266, 4415:225 [recte 226], 4511:217, 4599:266
- Közelget setétség
 Rimay János
3957:211
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203
- Krisztus a mi bűneinkért meghala
 Luther, Martin – Gálszécsi István ford.: Christ lag in Todesbanden
!, !!, !!!, 4085(2):244
- Krisztus ártatlan bárány a keresztfán meghala
 O Lamm Gottes, unschuldig
3920(2):381
 RMKT XVII/17 142–143, 897–899 RMDT II 210. sz.
- Krisztus feltámadá, hála Istennek
4063(1):253
 RMKT XVII/15A 295–296 – RMKT XVII/15B 297 – RMDT I 94. sz.
- Krisztus feltámadá, húsvét napján virrada
4063(1):254
 RMKT XVII/15A 296–297 – RMKT XVII/15B 297 – RMDT I 68. sz.
- Krisztus feltámadá igazságunkra
 Christus jam surrexit
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):295, 3920(2):389, 3957:343, 4019(2):215, 4048:108, 4063:237, 4085(2):235, 4361(2):215, 4485(2):38
- Krisztus feltámadá, irgalmazz minékünk
!!!, 4048:106
- Krisztus feltámadá, ki értünk meghalt vala, mi bűnünkért kint valla
 Batizi András
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):288 (megholt), 3920(2):382 (megholt), 4019(2):210, 4063(1):239 (megholt), 4085(2):229 (megholt), 4361(2):210
- Krisztus feltámadá, ki értünk meghalt vala, mindennek
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):296 (megholt), 3920(2):390 (megholt), 4019(2):216, 4063(1):243, 4085(2):236 (megholt), 4361(2):216, 4485(2):42
- Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Űristen megváltá ...
 Christus surrexit, mala nostra textit
!, !!!, !!!!, 3885(2):307, 3920(2):400, 3957:340 (megoldá), 3957:349 (eloldá: Kyrie eleison), 4019(2):222, 4048:105, 4063(1):234 (első része), 4063(1):235 (a teljes ének), 4085(2):245,

- 4361(2):222, 4453:277, 4454:278**
 Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, és ... kyrie
!!, !!!, !!!!, 4453:276, 4454:277
- Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, kyrie
!!, !!!, !!!!, 4048:107, 4453:277, 4454:278
- Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, ő szent vére hullása, lőn vétkünknék romlása
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):290, 3920(2):384, 4019(2):211, 4063(1):240, 4085(2):231, 4361(2):211
- Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, szent vére hullásával
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):299, 3920(2):393, 4019(2):217, 4085(2):238, 4361(2):217
- Krisztus feltámadá, nekünk örömet ada
 Batizi András
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):292, 3920(2):386, 3957:353 (Úr Krisztus), 4019(2):213, 4063(1):241, 4085(2):232, 4361(2):213, 4485(2):41
- Krisztus feltámadott ő halottaiból
4063(1):251
 RMKT XVII/15A 297–298 – RMKT XVII/15B 297 – RMDT I 172. l.
- Krisztus halált meggyőzé, a Sátánt megkötözé
3957:351, 4048:111, 4063(1):248
 RMKT XVII/7 339, 669
- Krisztus, igaz napfény
3957:210
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203
- Krisztus Jézus igaz Isten, neked hálát adunk ezen
3957:208
 RMKT XVII/17 365, 993–995
- Krisztus Jézus születék
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):251, 3920(2):330, 4019(2):184, 4063(1):52, 4085(2):190, 4361(2):184, 4485(2):21
- Krisztus kedves tanítványa
3957:515
 RMKT XVII/15A 612–613 – RMKT XVII/15B 448 – RMDT I 24/a. sz.
- Krisztus, ki megtartál engem
 Qui me servasti puerum
!!!!, 3732:22, 4105:666, 4134:O₂b, 4353:O₂b, 4478(2):22, 4502(2):19
- Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra
 Christe, qui lux es et dies – Debreceni Szőr Gáspár ford.
!!, !!!, 4019(2):357, 4361(2):357, 4485(2):167
- Krisztus, ki vagy nap és világ, minket
 Christe, qui lux es et dies
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):488, 3920(2):467, 4019(2):348, 4063(2):532, 4085(2):391, 4361(2):348, 4485(2):170
- Krisztus kínt szenvedé mi bűneinkért
4063(1):261
 RMKT XVII/15A 333 – RMKT XVII/15B 303 – RMDT I 94. sz.
- Krisztus mennybe felmené nekünk helyet szerezni, ül Atyjának jobbjára
 Ascendit Christus hodie
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):308, 3920(2):402, 3957:365 (szerzenie), 4019(2):223, 4048:126 (recte 11) (hogy nekünk helyt szerzene), 4063(1):258 (szereznie), 4085(2):247, 4361(2):223,

- 4485(2):50** (szereznie)
 Krisztus mennybe ma felméne, Alleluja
 Ascendit Christus hodie
I, II, III, 3957:366 (RPHA 809), **4085(2):251, 4485(2):54**
- Krisztus, minden megváltója
 Christe, redemptor omnium
4063(1):68
 RMKT XVII/15A 105 – RMKT XVII/15B 227–228 – RMDT I 163. sz.
- Krisztus, szenteknek s angyaloknak ura
 Rabanus Maurus (?): Christe, sanctorum decus angelorum
4063(2):501
 RMKT XVII/15A 562–563 – RMKT XVII/15B 419–420 – RMDT II 111. sz.
- Krisztus Urunk hogy megfeszítették
 Sepulto Domino signatum est monumentum
4063(1):225
 RMKT XVII/15A 272–274 – RMKT XVII/15B 290–291 – RMDT II 32. sz.
- Krisztus világ fényessége ld. E világnak fényessége, Krisztus Jézus egy reménye
 Krisztus virágunk, szép termő águnk
3957:354
 RMKT XVII/15A 298–299 – RMKT XVII/15B 297–298 – RMDT II 36. sz.
- Krisztushoz készülök szerelmes szüleim
 Czeglédi Szabó Pál
4063(3):713, 4311:222, 4434:161
 RMKT XVII/17 597–600, 1114–1115 – RMDT II 129/I. sz.
- Krisztushoz nem méltó, amint maga mondja
3957:501, 4048:233
 RMKT XVII/15A 555–556 – RMKT XVII/15B 412 – RMDT I 138. sz.; II 113. sz.
- Krisztusnak hívei, kik most jelen vagytok
 Tolnai Borbély Gergely (?)
4063(3):723, 4085(3):472, 4311:187, 4434:135
 RMKT XVII/17 587–590, 1111–1112 – RMDT II 302/I. sz.
- Krisztusnak hű keresztyéni
I, II, III, IIII, 4063(3):676, 4085(3):463, 4311:89, 4434:73
- Krisztusnál Betlehembe voltunk
3957:160
 RMKT XVII/15A 166–167 – RMKT XVII/15B 259 – RMDT II 160. sz.
- Krisztust megfeszíték kegyetlen zsidó népek
I, II, III, IIII, 3885(2):293, 3920(2):387, 4019(2):213, 4063(1):242, 4085(2):233, 4361(2):213
- Krisztusunk feltámadván dicséret Istennek
3957:341
 RMKT XVII/15A 294–295 – RMKT XVII/15B 296 vö. – RMDT I 94. sz.
- Krokodilus mint kis gyermek
 Beniczky Péter
IIII, 4025:153, 4415:124, 4511:120, 4599:153
- Küldé az Úr szent arkangyalát
4063(1):4
 RMKT XVII/15A 41 – RMKT XVII/15B 189 – RMDT II 27/II. sz.

- Küldé az Úristen gyors és hű szolgáját
 Mittit ad Virginem non quemvis angelum
4048:2 (hív), **4063(1):2**
 RMKT XVII/7 317–318, 656–658
- Küldé az Úristen hűséges szolgáját
 Mittit ad Virginem non quemvis angelum
!!, !!!, !!!!, 3885(2):222, 3920(2):302, 4019(2):163, 4085(2):168, 4361(2):163
- Küldeték a Szent Szűzhöz Istennek erőssége
 Mittitur ad Virginem Dei fortitudo
4063(1):15
 RMKT XVII/7 175–176, 583–584
- Küldeték az arkangyal a szűzhöz elmenni
 Missus est archangelus ad Virginem ire
4063(1):20
 RMKT XVII/15A 43 – RMKT XVII/15B 190–191 – RMDT II 145. sz.
- Küldetik arkangyal Gábrriel Máriához
3957:26
 RMKT XVII/15A 44 – RMKT XVII/15B 192 – RMDT II 27. sz.
- Kyrie angelum mittens ad Virginem ... Isten, angyalodat küldvén
3957:1
 RMKT XVII/15A 9 – RMKT XVII/15B 171 – RMDT II 149/a. sz.
- Kyrie eleison, drága gyermekeske
3957:43
 RMKT XVII/15A 72 – RMKT XVII/15B 205 – RMDT II 243. sz.
- Kyrie elejson, elejson, Az egekben lakó Isten
3957:359
 RMKT XVII/15A 310 – RMKT XVII/15B 301 – RMDT II 146. sz.
- Kyrie elejson, elejson, Uram irgalmazz minékünk
3957:331
 RMKT XVII/15A 286 – RMKT XVII/15B 202 – RMDT II 65/b. sz.
- Kyrie eleison, kyrie eleison, Isten irgalmazz nekünk
3957:164
 RMKT XVII/15A 707 – RMKT XVII/15B 501 – RMDT II 177. sz.
- Kyrie eleison, kyrie eleison, kyrie, irgalmazz minékünk
3957:249
 RMKT XVII/15A 178 – RMKT XVII/15B 263 – RMDT II 8. sz.
- Kyrie eleison, kyrie eleison, új időben s esztendőben
3957:139
 RMKT XVII/15A 153 – RMKT XVII/15B 254 – RMDT II 179. sz.
- Kyrie elejson, ... Mennybéli Teremtő
3957:367
 RMKT XVII/15A 320 – RMKT XVII/15B 305 – RMDT II 149./a. sz.
- Kyrie elejson, Mennyei bástyánk
3957:393
 RMKT XVII/15A 365 – RMKT XVII/15B 324 – RMDT II 243. sz.
- Kyrie, hatalmas Isten, uralkodó földön, mennyen
3957:381
 RMKT XVII/15A 327 – RMKT XVII/15B 308 – RMDT II 294. sz. (vö. 124. l. 45. jz.)

- Kyrie, nagyhatalmú, örök, mindenható Isten
 Kyrie, Magnae Deus potentiae
 Kájoni János
4063(2):507
 RMKT XVII/15A 709 – RMKT XVII/15B 503 – RMDT II 124. l.
- Kyrie, szent Atya Isten dicsőítéssel szent Szűzben
3957:457
 RMKT XVII/15A 462 – RMKT XVII/15B 368 – RMDT II 294. sz.
- Kyrie, szenteknek fénye
 Kyrie, sanctorum lumen
4063(1):1
 RMKT XVII/15A 9–10 – RMKT XVII/15B 172 – RMDT II 124. l. 45. sz. jz.
- Lásd meg Uram, én ügyemet
 Tolnai Bálint (?): Ps. 43
I, II, III, IIII, 3885(2):88, 3920(2):174, 4019(2):67, 4063(2):601, 4085(2):65, 4361(2):67
- Látod Isten szíveinket, látod erőtlenségünket
III, IIII, 3957:203, 3885(1):61, 3920(1):58, 4019(1):56, 4085(1):66, 4361(1):56
- Látván e világnak csalárd voltát hinni
4311:290
 RMKT XVII/1 480–483, 646–647
- Légy irgalmas Úristen, minékünk
 Szegedi Lajos: Ps. 51
I, II, III, IIII, 3885(2):99, 3920(2):185, 4019(2):75, 4085(2):81, 4189:195, 4361(2):75
- Légy ítélőm, Uram
 Szenci Molnár Albert: Ps. 26
II, III, IIII, 4019(4):58, 4033:67, 4076:57, 4360:36, 4361(4):56, 4431:30, 4432:67
- Légy te megtartója e szent igazságnak
 Mezei András
4016:A_a
 RMKT XVII/11 314–315, 805–806
- Legyen áldott Mindszent napja
3957:528
 RMKT XVII/15A 656 – RMKT XVII/15B 474 – RMDT II 285. sz.
- Legyen jó idő csak, fecske száll házamra
 Rimay János
II, III, IIII, 3732:238, 4105(1):281, 4134:112, 4353(1):112, 4478(1):197, 4502(1):208
- Lelkemnek hozzád való, buzgó kiáltása
 Balassi Bálint
II, III, IIII, 3888:5, 3732(1):7, 4105(1):8, 4134:4, 4353(1):4, 4478(1):6, 4502(1):6
- Lelki szent bányája, Istennek anyja
3957:40
 RMKT XVII/15A 46 – RMKT XVII/15B 193 – RMDT II 30/I. sz.
- Lengedező Zefirusnak szelei
 Ordódy János
3833:159
- Levegő egeknek, mennynek és tengernek
 Lendvai Márton
4200:R_a

- Ma Krisztus győzedelmes lett a halálból
 Serédi János
!!, **!!!**, **4085(2):415**
- Ma születék e világnak üdvözítője
4063(1):72
 RMKT XVII/15A 107–108 – RMKT XVII/15B 229 – RMDT I 66. sz.
- Ma vigadatok, kik hívek vagytok
!!, **!!!**, **!!!!**, **3885(2):257**, **3920(2):336**, **4019(2):188**, **4085(2):195**, **4361(2):188**
- Maga hazájában
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:167**, **4415:135**, **4511:131**, **4599:176** [recte 167]
- Maga kényén járó
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:223**, **4415:186**, **4511:180**, **4599:223**
- Magad gondolatlan
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:163**, **4415:132**, **4511:127**, **4599:163**
- Magamban elvégezém és mondám
 Szenci Molnár Albert: Ps. 39
!!, **!!!**, **!!!!**, **4019(4):94**, **4033:110**, **4076:94**, **4311:113**, **4360:58**, **4361(4):90**, **4432:110**,
4431:49, **4434:89**
- Magas hegyén ím az olajfáknak
 Fáy Mihály (?)
!!, **!!!**, **4019(2):350**, **4063(1):197**, **4085(2):408**, **4361(2):350**
 RMKT XVII/17 144–164, 899–902
- Magasztalja az én szívem
 Szenci Molnár Albert
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:254**, **4033:425**, **4076:354**, **4361(4):348**, **4431:194**
- Magasztaljuk, keresztyének, az Úristent
! , !!, **!!!**, **!!!!**, **3885(2):333**, **3920(2):425**, **4019(2):240**, **4085(2):266**, **4361(2):240**
- Magasztallak én Istenem, Uram és Atyám
 Czemeki Mátyás
!!!, **!!!!**, **3732:506**, **4105(1):596**, **4134:269**, **4353(1):269**, **4478(1):380**, **4502(1):439**
- Magasztallak én téged, Isten
 Kolross, Johann – Miskolci Csulyak István ford.: Ich dank dir, lieber Herr
!!, **!!!**, **4019(2):353**, **4361(2):353**, **4485(2):140**
- Magasztallak téged, én Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 145
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:240**, **4019(4):309?**, **4033:399**, **4076:333**, **4137:136**, **4360:224**, **4361(4):327**,
4431:183, **4432:399**
- Magos mennynek s minden földnek
 Ordódy János
3833:153
- Magyar királytól származván
3957:531
 RMKT XVII/15A 667 – RMKT XVII/15B 479 – RMDT II 200/I. sz.
- Magyarország fondálója
3957:521

- RMKT XVII/15A 634–635 – RMKT XVII/15B 461 – RMDT II 24/a. sz.
Magyarország szép nemes csillaga
4063(2):498
RMKT XVII/7 118–119, 540
- Már nap mi életünkben ld. Könyörögjünk az Istennek Krisztus által
Mandulás bélesnek
Beniczky Péter
!!!!, 4025:239, 4415:200, 4511:193, 4599:239
- Már a kénköves tűzzel égő tóhoz
Ordódy János
3833:161
- Már a nap hogy elszáll
Rimay János
3957:211
Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 93–97, 202–203
- Már elmegyek az örömben
Miklós deák
II, III, !!!!, 4063(3):685, 4085(3):475, 4311:179, 4434:72 [recte 129], 4485(2):248
RMKT XVII/17 564–566, 1097–1098 – RMDT II 301/I. sz.
- Már Isten hozzád barátom olvasó
Tolvay Ferenc
4006:D₄b
RMKT XVII/11 69, 754
- Már megvirradván éj után
Ordódy János
3833:333
- Már tinéktek szólok, ó négy szép fiam
Tolnai F. István
3960:O₄a
RMKT XVII/10 560–561, 767–768
- Már tőlünk elmentél, ó Jézus mennybe érkeztedél
3957:362
RMKT XVII/15A 314 – RMKT XVII/15B 303–304 – RMDT II 250. sz.
- Maradj velünk, mi Krisztusunk
Ach bleib bei uns, Herr Jesu Christ
4019(2):359, 4361(2):359
RMKT XVII/17 394, 1011–1013 – RMDT II 176. sz és RMDT I 117. sz.
- Mária, dicsőségnek anyja
4063(2):352
RMKT XVII/7 252–253, 612 – RMDT I 200. sz.
- Mária Magdolna megtérvén sok bűnből
3957:513
RMKT XVII/7 115, 539–540 – RMDT II 206/II. sz. és RMDT I 138. sz.
- Mária Magdolna sok rút vétkeket tett
Szentmártoni Bodó János
3957:514
RMKT XVII/4 421–434, 664–667
- Mária, magyarok királyné asszonya

- 3957:473**
 RMKT XVII/15A 468 – RMKT XVII/15B 372 – RMDT II 123. sz.
 Mária, malasztnak anyja
 Kopcsányi Márton
4052:18, 4200:R₁b
 RMKT XVII/15A 469 – RMKT XVII/15B 372 – RMDT II 82. sz.
- Mária, szent Szűz, égi fényes tűz
 Regina coeli laetare alleluja
3957:361
 RMKT XVII/15A 314 – RMKT XVII/15B 304 – RMDT II 36. sz.
- Mária szülé szent fiát, örvendezzünk
 En Virgo parit filium, jubilemus
3957:125
 RMKT XVII/7 185–186, 589–590 – RMDT II 212. sz.
- Máriákkal jó hajnalban
 Ordódy János
3833:63
- Más dolgom nem lévén
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:158, 4415:127, 4511:123, 4599:158
- Más földén termett
 Ovidius: Ars am. 1,349 – Haller János ford.
4397:205
 RMKT XVII/11 139, 768
- Mások fogatkozására
4166:13
- Mások javallását
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:166, 4415:134, 4511:130, 4599:166
- Mások veszedelmén
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:203
- Még a dajka teje ajakán folydogál
3960:M₄b
- Még a természet is
 Ovidius: Trist. 2,531 – Haller János ford.
4397:482
 RMKT XVII/11 154, 770
- Meg ne feddj engemet ... és meg ne ostorozz
 Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 6
!!, !!!, !!!!, 3727:L₂a, 3957:444, 3971:441, 3987:465, 4048:157, 4063(2):638
- Meg ne feddj engemet ... és meg ne verj
 Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 37
!!, !!!, !!!!, 3727:L₄a, 3971:444, 3987:468, 4048:159, 4063(2):640
- Meg ne vessük hívek Krisztus szép javait
3957:441
 RMKT XVII/4 421–434, 664–667
- Megadja még Isten

- II, III, IIII, 3732:433, 4105(1):511, 4134:225, 4353(1):225, 4478(1):344, 4502(1):378**
 Megbántunk, Isten, szüntelen tégedet
I, II, III, IIII, 3885(2):480, 3920(2):571, 4019(2):343, 4085(2):386, 4361(2):343
- Megbocsáss minékünk, kérünk az Istenre
 Dányádi S. György
3948: 79 [recte 80]
 RMKT XVII/11 249, 792
- Megerősítetted földnek kerektségét
 Ordódy János
3833:50
- Megértsétek keresztények
 Tuba Mihály
I, II, III, 4063(3):672, 4085(3):455, 4311:73, 4434:61
- Meghagyta nekünk, Úristen
 Szenci Molnár Albert
II, III, IIII, 4018:250, 4033:418, 4076:349, 4361(4):343, 4431:192, 4432:418
- Meghala Heródes Júdeában
 Ordódy János
3833:243
- Meghallgassad az én imádságomat
 Sztárai Mihály: Ps. 64
I, II, III, IIII, 3885(2):122, 3920(2):206, 4019(2):91, 4063(2):613, 4085(2):96, 4361(2):91, 4485(2):232
- Megholt Jézusért járunk
3957:309
 RMKT XVII/15A 218 – RMKT XVII/15B 276 – RMDT II 229/I. sz.
- Megíratott ő nagy boldogsága
 Ordódy János
3833:311
- Megjelent mennyei tűz
3957:119
 RMKT XVII/15A 109-110 – RMKT XVII/15B 230 – RMDT II 155/I. sz.
- Megnyílt mennyország kapuja
 Panditur coeli atrium
4063(1):61
 RMKT XVII/15A 110-112 – RMKT XVII/15B 230–231 – RMDT II 67. sz.
- Megnyomorodván ellenségétől Szent Dávid próféta
 Sztárai Mihály: Ps. 10
I, II, III, IIII, 3885(2):26, 3920(2):113, 4019(2):20, 4063(2):581, 4085(2):20, 4361(2):20
- Megnyomorult, szegény keresztyén ember
 Sztárai Mihály: Ps. 37
I, II, III, IIII, 3885(2):74, 3920(2):161, 4019(2):57, 4085(2):55, 4361(2):57
- Megpróbáld magadat
 Sámsondi Somodi Márton
3806:...,b
 RMKT XVII/11 176–177, 774
- Megszabadultam már én a testi haláltól
I, II, III, IIII, 3885(3):497, 3920(3):588, 4019(3):365, 4085(3):422, 4311:7, 4361(3):365,

- 4434:5, 4485(2):268
 Megteljesíté az Atya Isten
 Tuba Mihály
I, II, III, IIII, 3885(2):262, 3920(2):344, 4019(2):191, 4063(1):98, 4085(2):202, 4361(2):191, 4485(2):26
- Megtöltött gyümölcsnek étke
3957:421
 RMKT XVII/15A 388–389 – RMKT XVII/15B 335 – RMDT II 90/I. sz., 75/I. sz., 84/I. sz., 83/I. sz.
- Megváltója e világnak
 Ordódy János
3833:222
- Megyek lelkem orvosához
 Rimay János
3957:253
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 99–100, 204
- Melchisedek áldozatja
3957:422
 RMKT XVII/15A 456–457 – RMKT XVII/15B 366 – RMDT II 200/I. sz.
- Méltán rólad nem szólhatok
 Ordódy János
3833:66
- Mely boldog ember az, aki még életében
 Szikszai Mihály
4470:Z₄a
- Mely család e világ, ó emberi állat, mit ragaszkodol hozzá
I, II, III, 4485(2):114
- Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten
 Bogáti Fazakas Miklós: Ps. 8
II, III, IIII, 3885(2):21, 3920(2):108, 4019(2):16, 4085(2):16, 4361(2):16
- Mely igen jó az Úristent dicsérni
 Sztárai Mihály: Ps. 92
I, II, III, IIII, 3885(2):152, 3920(2):234, 4019(2):113, 4063(2):623, 4085(2):119, 4361(2):113
- Mely igen jó legyen az egyenesség
 Ps. 133
I, II, III, IIII, 3885(2):192, 3920(2):273, 4019(2):142, 4085(2):145, 4361(2):142
- Mely nagy a bűn gonoszsága
3957:314
 RMKT XVII/15A 218–220 – RMKT XVII/15B 276 – RMDT II 200/I. sz.
- Mely nap Isten színét megmutatja
 Ordódy János
3833:289
- Mely rövid életre
 Seneca: Ad Lucillum epist. 12 – Haller János ford.
4397:506
 RMKT XVII/11 155, 770
- Mely szükséges legyen
 Kabai Bodor Gellért

- 4295:***_s^a
 RMKT XVII/11 37, 744
 Mélységes sötétség, körülvett sok ínség
 Nyéki Vörös Mátvás
II, IIII, 4025:66, 4415:55, 4511:53, 4599:66
- Menjete el békességgel, Úristennek áldotti
II, III, 4085(1):86
- Menten messze siess
 Felvinczi Sándor
4238:108 [recte 73]
- Mennybéli nagy Isten, hozzád kiáltunk
II, III, IIII, 3885(2):450, 3920(2):544, 4019(2):322, 4063(2):546, 4085(2):355, 4361(2):322
- Mennybéli vendégség, hitbéli boldog édesség
3957:415
 RMKT XVII/15A 389–390 – RMKT XVII/15B 335 – RMDT II 250/I. sz.
- Mennyből az Ige lejöve
 Verbum supernum prodiens
I, III, IIII, 3885(1):6, 3920(1):4, 4063(1):23, 4085(1):4, 4361(1):4
- Mennyből jövők most hozzátok
 Luther Martin: Vom Himmel hoch da komm ich her
II, III, IIII, 3885(2):225, 3920(2):306, 4019(2):165, 4063(1):54, 4085(2):172, 4361(2):165
- Mennyei Atya Úristen, neked hálát adunk ezen, hogy ez éjjel egészségben
IIII, IIII, 3885(1):70, 3920(1):66, 4019(1):65, 4085(1):73, 4361(1):65
 RMKT XVII/17 363–364, 993–995
- Mennyei Atyánk, Úristen, hálát adunk neked ezen, hogy ez éjjel egészségben
II, III, 3920(2):465, 4085(2):366
 RMKT XVII/17 361–362, 993–995
- Mennyei Atyánk, Úristen, neked hálát adunk ezen ld. Mennyei Atyánk, Úristen, hálát adunk neked ezen
- Mennyei felségnek Ura és Istene
 Móricz Lórincc
I, II, III, 4063(2):551
- Mennyei Ige jelenél
 Verbum supernum prodiens
IIII, IIII, 3885(1):5, 3920(1):3, 4085(1):4, 4361(1):4
- Mennyei Istentől vizsgáztatás nélkül
 Ovidius: Met. 10,488 – Haller János ford.
4397:137
 RMKT XVII/11 135,
- Mennyei jóval virágzó plánták
 Ordódy János
3833:136
- Mennyei király születék
II, III, IIII, 3885(2):260, 3920(2):342, 4019(2):190, 4063(1):97, 4085(2):201, 4361(2):190
- Mennyei nagy felség, kit retteg föld s mind ég
 Nyéki Vörös Mátvás (?)
II, IIII, 4025:73, 4415:61, 4511:58, 4599:73
- Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek

- Balassi Bálint: Ps. 148
II, III, IIII, 3732(1):53, 3888:33, 4105(1):61, 4134:31, 4353(1):31, 4478(1):47, 4502(1):47
- Mennyekben lakozó, imálandó felség
 Rimay János
II, IIII, 4025:100, 4415:82, 4511:79, 4599:100 (Mennyégben)
- Mennyen és földön uralkodó Isten
4063(2):477
 RMKT XVII/15A 679–681 – RMKT XVII/15B 485 – RMDT II 111. sz.
- Mennyi gonosz légyen
 Juvenalis – Haller János ford.
4397:425
- Mennyi sokat szól az Isten embernek
 Sztárai Mihály
I, II, III, 4085(2):364
- Mennynek és földnek dicső teremtője
4063(2):472
 RMKT XVII/15A 604–605 – RMKT XVII/15B 444 – vö. RMDT I 138. sz. és II 111. sz.
- Mennynek és földnek kegyes Istene
 Siklósi Mihály: Ps. 54
I, II, III, IIII, 3885(2):111, 3920(2):195, 4019(2):83, 4085(2):89, 4361(2):83
- Mennynek és földnek nemes teremtője, és mindeneknek kegyelmes Istene
 Domine, non secundum peccata nostra
I, II, III, IIII, 3885(2):465, 3920(2):557, 4019(2):333, 4063(2):547, 4085(2):371, 4361(2):48, 333, 4485(2):133
- Mennynek és földnek nemes teremtője, minden dolgoknak bölcsen rendelője
 Gregorius I., Magnus, Sanctus – papa: Immense coeli conditor
I, II, III, IIII, 3885(1):52, 3920(1):50, 4019(1):48, 4085(1):59, 4361(1):48
- Mennynek házat, zárt kapuját
 Ordódy János
3833:152
- Mennynek királyné asszonya
 Nyéki Vörös Mátyás (?) ford.: Regina coeli laetare alleluja
II, III, IIII, 3833:316, 3957:358, 3957:377, 3971:519, 3987:550, 4048:113, 4063(1):255, 4552:76, 4552:318
- Mennynek, földnek, e világnak Ura
4063(1):113
 RMKT XVII/7 207–228, 601–604
- Mennynek, földnek igaz királynéja
3957:117
 RMKT XVII/15A 114 – RMKT XVII/15B 234 – RMDT II 256/I. sz.
- Mennynek útját s reguláját
 Ordódy János
3833:279
- Mennyországi fényes hajnal
3957:15
 RMKT XVII/15A 47 – RMKT XVII/15B 193 – RMDT II 61. sz.
- Mennyországnak dicső városa
4063(2):489

- RMKT XVII/7 268–271, 616
 Mennysországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya
 Nyéki Vörös Mátyás ford.: Ave regina coelorum
II, III, IIII, 3971:518, 3987:549, 4063(1):233, 4552:75, 4552:317
- Mennysországnak királynéja, bűnösök feljött csillaga
4063(2):357
 RMKT XVII/15A 469–470 – RMKT XVII/15B 372–373 – RMDT II 200/I. sz.
- Mennysországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja
 Nyéki Vörös Mátyás ford.: Salve regina
II, III, IIII, 3833:314, 3971:516, 3987:547, 4048:206, 4063(2):370, 4200:R₁b, 4552:77, 4552:315
- Mert ki megtér, kegyelmet kér
 Rimay János
IIII, 3732(1):89, 3888:55, 4105(1):104, 4134:54, 4353(1):54, 4478(1):81, 4502(1):80
- Messze fuss előtte
 Ovidius: Met. 10,541 – Haller János ford.
4397:420
 RMKT XVII/11 149, 769
- Messzekerüléssel távoztathatód el
 Claudius Claudianus: Carm. min. 40,12 – Haller János ford.
4397:419
 RMKT XVII/11 149, 769
- Meum, tuum felett mikor versengenek
 Lisznyai Kovács Pál
4402:**₄b
 RMKT XVII/11 101, 760
- Mezítelen mikor vetkőztetik
 Ordódy János
3833:303
- Mi Atyánk, Atya Isten
 Sztárai Mihály (?)
I, II, III, IIII, 3885(2):224, 3920(2):303, 4019(2):164, 4063(1):59, 4085(2):169, 4361(2):164
- Mi Atyánk ki vagy mennyekben, kik
 Luther, Martin: Vater unser im Himmelreich
I, II, III, 4085(2):282
- Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te
 Luther, Martin: Vater unser im Himmelreich
I, II, III, IIII, 3885(2):350, 3920(2):440, 4019(2):252 (a mennyekben), 4085(2):280, 4361(2):252 (a mennyekben), 4485(2):84, 4596:213
- Mi Atyánk, ó kegyes Isten
 Szenci Molnár Albert
II, III, 3920(2):470, 4085(2):416
- Mi Atyánk, Úristen, adj szent békességet (naptárvers)
4551:C₆a
 RMKT XVII/11 731, 883
- Mi dicsérjük e mai napon
II, III, IIII, 3885(2):271, 3920(2):353, 4019(2):198, 4085(2):210, 4361(2):198
- Mi dicsérjünk ez mai napon, nagy tisztességgel

- 4063(1):111**
 RMKT XVII/7 189–194, 593–596
 Mi haszna fogadat fogaddal rágnod
 Martialis: Epigr. 13,2,5 – Haller János ford.
4397:247
 RMKT XVII/11 143, 768
 Mi haszna sokat aggódnunk
3957:542
 RMKT XVII/15A 807–808 – RMKT XVII/15B 531 – RMDT II 164. sz.
 Mi hiszünk az egy Istenben
 Luther, Martin – Gálszécsi István ford.: Wir glauben all an einen Gott
I, II, 4085(2):278 (mind egy)
 RPHA 910
 Mi is, Ebrietas, jer menjünk udvarhoz
 Comico-tragoedia constans scenis quatuor (1646) act. 1, sc. 2
4480:B_ia
 RMDE II 59–60, Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914,
 181–183, 476–478
 Mi kegyelmes Atyánk
 Kassai András
3957:184 (Ó kegyelmes szent atyánk)
 RMKT XVII/9 67–68, 590
 Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek Ura
 Bornemisza Péter (?)
I, II, III, IIII, 3885(2):467, 3920(2):559, 4019(2):334, 4085(2):372, 4361(2):334
 Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben
I, II, III, IIII, 3885(2):351, 3920(2):442, 4019(2):253, 4063(2):537, 4085(2):281, 4361(2):253,
4485(2):87
 Mi lehet kedvesebb
 Beniczky Péter
IIII, 4025:121, 4415:99, 4511:95, 4599:121
 Mi lehet könnyebb a füstnél?
 Haller János ford.
4397:415
 RMKT XVII/11 148, 769
 Mi lessük mások jószágát
 Horatius [recte Publilius Syrius:] Sent. 28 – Haller János ford.
4397:205
 RMKT XVII/11 139, 768
 Mi nekünk adattassék
 Ordódy János
3833:105
 Mi nincs okosságból
 Beniczky Péter
IIII, 4025:245, 4415:206, 4511:199, 4599:245
 Mi szegény magyarok, bujdosunk
 Miklós deák
4173:)(_ib

- RMKT XVII/11 351, 818
 Mi Szent Atyánk, ki lakozol mennyekben
4075:2, 4359:2, 4586:291
 RMKT XVII/17 368—369, 997—998 – RMDT I 95/II. sz.
- Mi Urunk Jézus Krisztusnak
I, II, III, IIII, 3885(2):444, 3920(2):538, 4019(2):318, 4085(2):350, 4361(2):318
- Mi Urunk, s édes Atyánk
 Rimay János
IIII, 3732:310, 3957:200, 4105(1):365, 4134:151, 4353(1):151, 4478(1):260, 4502(1):272
- Mi végre hadta el kegyelmed hazáját
 Hegyfalui Asbót János
4298:(₁)_b
 RMKT XVII/11 389, 828
- Midőn a Szűz magzatját
 Dum Virgo vagientem
IIII, 4048:43, 4063(1):75
- Midőn e gyarló világot a bűn sötétsége
 Vitiorum scabie mundo sordescente
4063(2):468
 RMKT XVII/15A 647–648 – RMKT XVII/15B 469–470 – RMDT II 145. sz.
- Midőn éget és sérteget
 Ordódy János
3833:185
- Midőn eljön az én órám
II, III, 4085(3):424, 4311:200, 4434:143
- Midőn nevezetes szomszéd
 Nadányi János
3725
 RMKT XVII/10 350–351, 736
- Midőn ötet a mezők mosolygással
 Ordódy János
3833:163
- Midőn szidalmazod
 Beniczky Péter
IIII, 4025:236, 4415:198, 4511:191, 4599:236
- Midőn vénségre jutottunk
 Gregorius Nazianzenus, Sanctus – Haller János ford.
4397:434
 RMKT XVII/11 152, 769
- Miért játszodtatsz így
 Tolnai F. István
3960:N₄_b
 RMKT XVII/10 555-557, 767-768
- Miért sietsz el Nap, fényeddel
 Ordódy János
3833:154
- Miért szorgalmatoskodunk
4311:274, 4434:219

- RMKT XVII/17 619–620, 1120
 Miért vetsz minket így el, Úristen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 74
!!, !!!, !!!!, 4018:121, 4019(4):175, 4033:207, 4076:175, 4360:118, 4361(4):171, 4431:92, 4432:207
- Miért zúgolódnak a pogányok
 Szenci Molnár Albert: Ps. 2
!!, !!!, !!!!, 4019(4):6, 4033:6, 4076:6, 4360:5, 4361(4):6, 4431:2, 4432:6
- Míg a lelki jószág
 Ovidius: Trist. 4,3,80–81 – Haller János ford.
4397:24
 RMKT XVII/11 130–131, 767
- Míg boldogul folytak
 Petronius: Satyr. 80,9 – Haller János ford.
4397:93
 RMKT XVII/11 132, 767
- Míg nem látom víg orcádat, Ó édes Jézusom
4063(2):304
 RMKT XVII/15A 349–357 – RMKT XVII/15B 321–322 – RMDT II 233. sz.
- Míglén felejtesz el, Uram?
 Szenci Molnár Albert: Ps. 13
!!, !!!, !!!!, 4019(4):28, 4033:33, 4076:28, 4360:19, 4361(4):28, 4431:15, 4432:33
- Mihelyt Krisztus felkele
3957:347
 RMKT XVII/15A 299 – RMKT XVII/15B 298 – RMDT II 152. sz
- Mihez karddal férhetsz
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:183, 4415:149, 4511:144, 4599:183
- Miként a szép napnak szüntelen folyása
 Owen, John – Rimay János (?) ford.: Solis ut in solo motu
!!!!, 3732:A₁b, 3888:57, 4105:E₁₁b, 4229:[82], 4134:56, 4353(1):56, 4478(1):84, 4502(1):D₁₀b
- Miként Aegiptusban egy pelikán madár
!!!!, 3732:512, 4105(1):603, 4134:272, 4353(1):272, 4478(1):383, 4502(1):443
- Miként nagy Ábrahám
 Porcsalmi P. András
4017:(d)₂a
 RMKT XVII/11 30–31, 742
- Miképpen tisztelted
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:255, 4415:215, 4511:207, 4599:255
- Mikor a Siont az Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 126
!!, !!!, !!!!, 4018:219, 4019(4):304, 4033:364, 4076:304, 4360:206, 4361(4):298, 4431:166, 4432:364
- Mikor a szerencse felemel valakit
 Beniczky Péter
!!!!, 4025: 31 [recte 131], 4415:106, 4511:103, 4599:131

- Mikor a zsidó nemzet tartatnék Babiloniában
I, II, III, IIII, 3885(2):383, 3920(2):485, 4019(2):275, 4085(2):304, 4361(2):275
- Mikor Dávid vala keserűségben
 Sztárai Mihály(?): Ps. 26
I, II, III, IIII, 3885(2):45, 3920(2):134, 4019(2):35, 4063(2):587, 4085(2):35, 4361(2):35
- Mikor dolgod szűnik, siess az játéokra
 Tolvay Ferenc
4143:B₆b
 RMKT XVII/11 81, 755–756
- Mikor e széles világ kárhozatba esett volna
I, II, III, IIII, 3885(2):243, 3920(2):323, 4019(2):178, 4085(2):185, 4361(2):178
- Mikor hazugságban
 Beniczky Péter
IIII, 4025:176, 4415:144, 4511:139, 4599:176
- Mikor jövedelmed
 Beniczky Péter
IIII, 4025:214, 4415:178, 4511:171, 4599:214
- Mikor Krisztus Betlehemben
 Erdéli Máté
II, III, IIII, 3885(2):267, 3920(2):349, 4019(2):195, 4063(1):102, 4085(2):207, 4361(2):195
- Mikor mennyországban, örökös hazámban
 Ordódy János
3833:178
- Mikor Sennacherib a Jeruzsálemet
 Ps. 46
I, II, III, IIII, 3885(2):90, 3920(2):176, 4019(2):68, 4063(2):603, 4085(2):74, 4361(2):68
- Mikor Szent Dávid kegyetleneknek gonoszságát látá
 Sztárai Mihály: Ps. 94
II, III, IIII, 3885(2):154, 3920(2):237, 4019(2):115, 4085(2):120, 4361(2):115
- Mikor törvénytől vársz
 Beniczky Péter
IIII, 4025:275, 4415:234 [recte 235], 4511:226, 4599:275
- Mikor vénasszonytól hat gyermek rejtésre
 Diószegi Sámuel
3960:N₂a
 RMKT XVII/11 199–200, 778–779
- Mikoron a Szent Dávid megismeré
 Ps. 148
I, II, III, IIII, 3885(2):215, 3920(2):295, 4019(2):148 [recte 158], 4085(2):161, 4361(2):158
- Mikoron Dávid nagy búsultában
 Kecskeméti Vég Mihály: Ps. 55
II, III, IIII, 3885(2):113, 3920(2):198, 4019(2):85, 4063(2):608, 4085(2):90, 4361(2):85
- Mikoron Dávid Saul előtt futna
 Szegedi Gergely: Ps. 34
I, II, III, IIII, 3885(2):68, 3920(2):155, 4019(2):52, 4063(2):597, 4085(2):51, 4361(2):52
- Minden állat dicsér, Úristen, tégedet
 Ps. 144
I, II, III, IIII, 3885(2):201, 3920(2):281, 4019(2):148, 4063(2):629, 4085(2):152, 4361(2):148

- Minden bűn nélkül lelkünkben szépül
3957:492
 RMKT XVII/15A 470–471 – RMKT XVII/15B 373 – RMDT II 174/I. sz. és 130/I. sz.
- Minden dolgok között láthatsz vizzálytatást
 Rimay János
!!!!, 3732:295, 4105(1):348, 4134:143, 4353(1):143, 4478(1):247, 4502(1):259
- Minden élő fának felette van az ég
4071
- Minden embernek illik ezt megtudni
 Dévai Bíró Mátyás
I, II, III, !!!!, 3885(2):369, 4019(2):265, 4085(2):294, 4361(2):265, 4485(2):106
- Minden gonoszsággal ó híres Jezábel!
 Debreceni Főris István
4461:B₄a
 RMKT XVII/11 443, 842–843
- Minden gyönyörűség
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:279, 4415:237 [recte 238], 4511:229, 4599:279
- Minden hív keresztyének, meghalljátok
 Ps. 128
I, II, III, !!!!, 3885(2):188 (hű), 3920(2):268 (hű), 4019(2):139 (hű), 4085(2):142 (hű), 4361(2):139 (hű), 4485(2):236 (hű)
- Minden hónap, hóharmatnak
3833:183, 4104:357
 RMKT XVII/15A 542–543 – RMKT XVII/15B 407
- Minden jóval teljes, minden ízzel kedves
 Ordódy János
3833:92
- Minden kincsek felett
 Juvenalis [recte Ausonius: Sept. sapient. sent.] – Haller János ford.
4397:282
 RMKT XVII/11 144, 769
- Minden mi szenvedésünknek
 Jesu quadragenariae
III, !!!!, 3885(1):36, 3920(1):34, 4019(1):[32], 4085(1):39, 4361(1):32
- Minden munkáidban, ó igaz Úristen!
 Debreceni Főris István
4512:F₃b
- Minden nap víg kedvvel
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:1, 4415:1, 4511:1, 4599:1
- Minden népek örülvén tapsoljanak
 Ps. 47
I, II, III, !!!!, 3885(2):93, 3920(2):179, 4019(2):71, 4063(2):604 (tapsoljatok), 4085(2):76, 4361(2):71
- Minden romlás előtt
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:210, 4415:174, 4511:168, 4599:210

- Minden újság kedves
Beniczky Péter
!!!, 4025:256, 4415:217, 4511:208, 4599:256
- Minden világi dicsőség
Lipsius – Haller János ford.
4397:186
RMKT XVII/11 137, 768
- Mindenek meghallják és jól megtanulják
Zayugróci Névtelen: Ps. 127
Ps. 127
I, II, III, II!!!, 3885(2):187, 3920(2):267, 4019(2):138, 4085(2):142, 4361(2):138, 4485(2):8, 4596:188
- Mindeneknek teremője és híveknek éltetője/Megváltója
Ambrosius, Sanctus: Conditor alme siderum
I, II, III, II!!! 3885(1):8 (éltetője), 3920(1):6 (éltetője), 4063(1):25 (éltetője), 4085(1):6 (éltetője), 4361(1):7 (éltetője)
- Mindenható felséges Atya Úristen
II, III, 4063(2):535, 4085(2):407
- Mindenható Úristen, mi bűnös emberek
I, II, III, II!!!, 3885(2):365, 3920(2):455, 4019(2):263, 4085(2):292, 4361(2):263, 4485(2):89
- Mindenható Úristen, szívünk retteg szüntelen
Ps. 51
I, II, III, II!!!, 3885(2):104, 3920(2):189, 4019(2):78, 4085(2):84, 4361(2):78
- Mindenkor jó hírel s névvel virágoznak
Vári Miklós
!!!, 4138:B,b, 4197:§,b
- Mindenkor téged, úristen, magasztalunk
II, III, II!!!, 3885(1):65, 3920(1):62, 4019(1):61, 4085(1):69, 4361(1):61
- Mindenkoron áldom az én Uramat
Sztárai Mihály: Ps. 34
I, II, III, II!!!, 3885(2):64, 3920(2):152, 4019(2):50, 4063(2):594, 4085(2):49, 4361(2):50
- Mindenkoron áldom az Urat, míg engem éltet
Szenci Molnár Albert: Ps. 34
II, III, II!!!, 4019(4):76, 4033:90, 4076:76, 4137:107, 4360:48, 4361(4):75, 4431:40, 4432:90
- Mindennap jó reggel, serénnyel s jókedvedel
Nyéki Vörös Mátyás
4025:6, 4415:5, 4511:5, 4599:6
RMKT XVII/2 114–116, 466
- Mindennek előtte irgalmasságról
Szenci Molnár Albert: Ps. 101
II, III, II!!!, 4018:165, 4019(4):233, 4033:277, 4076:233, 4360:157, 4361(4):228, 4431:125, 4432:277
- Mindent, amit cselekesztek
4166:13
- Mindent szenvedsz könnyen
Ovidius: De remed. amor. 2,521 – Haller János ford.
4397:18
RMKT XVII/11 130, 767

- Mindnyájan, kik egybegyűltünk
!!!, !!!!, 3885(1):12, 3920(1):10, 4085(1):8, 4361(1):10
- Mindnyájan, kik ide gyűltünk
3957:537
 RMKT XVII/15A 808–809 – RMKT XVII/15B 531 – RMDT II 62/a/I. sz.
- Mindnyájan, kik jelen vagytok
4063(3):722
 RMKT XVII/15A 809–811 – RMKT XVII/15B 531–532 – RMDT II 85/I. sz.
- Mindnyájan örülnék, hív keresztyének
 Melius Juhász Péter
!, II, !!!, !!!!, 3885(2):240, 3920(2):320, 4019(2):176, 4085(2):182, 4361(2):176
- Minékünk adattassék Szentlélek malasztja
 Nobis Sancti Spiritus gratia sit data
!!!, 3957:374, 4048:122, 4063(1):276
- Minket, Úristen, elhagyál
 Szenci Molnár Albert: Ps. 60
!!, !!!, !!!!, 4018:95, 4019(4):141, 4033:164, 4076:139, 4360:95, 4361(4):135, 4431:74, 4432:164
- Mint a szép, híves patakra
 Szenci Molnár Albert: Ps. 42
!!, !!!, !!!!, 4019(4):101, 4033:119, 4048:165, 4063(2):600, 4076:103, 4360:61, 4361(4):97, 4431:53, 4432:119, 4485(2):198
- Mint a szomjú szarvas, kit vadász rettentett
 Balassi Bálint: Ps. 42
!!, !!!!, 3732(1):72, 3888:44, 4105(1):84, 4134:43, 4353(1):43, 4478(1):64, 4502(1):64
- Mint a termő fának
 Menander – Haller János ford.
4397:481
 RMKT XVII/11 153, 770
- Mint a vizek mellett plántált szép termő fa
 Ps. 1
4071
- Mint ágyúgolyóbis, temérdek kőfalt is
 Rimay János
!!!!, 3732:343, 4105(1):404, 4134:171, 4353(1):171, 4478(1):290, 4502(1):300
- Mint ciprus úgy illatoznak
 Szelei P. György
4006:A₆b
- Mint jó muzsikásnak nem illik az hallgatás
 Wagner, Laurentius
4175:E₃b
- Mint ki könnyen törő homlokával
 Komáromi Csapkés György
4012:(**),b
 RMKT XVII/11 290, 798
- Mint kívánczik a szarvas a kútfejekhez
 Chasee Miklós: Ps. 42
!, II, !!!, !!!!, 3885(2):83, 3920(2):169, 4019(2):63, 4085(2):61, 4361(2):63

- Mint moly a ruhának
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:237, **4415**:199, **4511**:192, **4599**:237
- Mire bánkódól, ó te, én szívem
Sachs, Hans (?): Warum betrübst du dich, mein Herz
I, II, III, !!!!, **3732**:525, **4019(2)**:356, **4105(1)**:617, **4134**:280, **4353(1)**:280, **4361(2)**:356,
4478(1):389, **4485(2)**:110, **4502(1)**:455
- Mire távozol tőlünk, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 10
II, III, !!!!, **4019(4)**:24, **4033**:27, **4076**:24, **4360**:16, **4361(4)**:23, **4431**:11, **4432**:27
- Mit bánkódol s szomorkodol
Ordódy János
3833:187
- Mit becsülöd ennyire
Szenci Molnár Albert
4028:E₃b
RMKT XVII/6 369, 431
- Mit bízik e világ hiú dicsőségében
Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi): Cur mundus militat sub vana gloria
III, **4311**:260 (a világ), **4434**: [188?] (a világ)
- Mit bízik e világ ő álnokságában
Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi): Cur mundus militat sub vana gloria
I, II, III, !!!!, **3957**:237 (Mit használ e világ), **4048**:76, **4063(3)**:687
- Mit dicsekedel gonoszságban
Szenci Molnár Albert: Ps. 52
II, III, !!!!, **4018**:84, **4019(4)**:123, **4033**:145, **4076**:123, **4360**:85, **4361(4)**:120, **4431**:65,
4432:145
- Mit gondolsz hazánkban, özvegy édesanya
Zoványi Sámuel
4312:A₃b
RMKT XVII/11 383–386, 826–827
- Mit háborgatsz lelkem
Beniczky Péter
!!!!, **4025**:44, **4415**:36, **4511**:35, **4599**:44
- Mit halássz utánam, te orcátlan világ
Nyéki Vörös Mátyás: Tintinnabulum
III, **3791**:A₂a, **4028**:A₂a
- Mit használ e világ ld. Mit bízik e világ ő álnokságában
- Mit használ, kérlek, a világ
Nyéki Vörös Mátyás: A múlandó világtól való búcsúzat az örökkévalóságért
III, **3791**:D₄b , **3957**:538 (e világ), **4028**:E₆a
- Mitőlünk a bűn távozzék
Ordódy János
3833:227
- Mivel élt világban, de nem ez világnak
Diószegi Sámuel
3960:N₃b
RMKT XVII/11 200, 778–779

- Mivel már beestvéledett ld. Mivel már besetédedett
Mivel már besetédedett
Te lucis ante terminum
!!!, 4048:145 (beestvéledett), **4052:**14 (beestvéledett), **4063(2):**532 (beestvéledett)
- Mondj éneket zengő nyelvem szentséges Úr testének
Thomas de Aquino, Sanctus: Pange lingua gloriosi
4063(1):278
RMKT XVII/15A 390–391 – RMKT XVII/15B 335 – RMDT I 531. sz.
- Mondj naponként és óránként
Nyéki Vörös Mátyás ford. – Bernardus Morlanensis: Omni die dic Mariae
!!!, 3957:479, **4048:**225, **4063(2):**388, **4200:**Q_a
- Mondják nagy vizekben
Beniczky Péter
!!!!, 4025:191, **4415:**157, **4511:**151, **4599:**191
- Mondjatok dicséretet
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):481, **3920(2):**572, Mondjatok **4019(2):**343, **4063(2):**534, **4085(2):**387,
4361(2):343
- Most már minden újul
Beniczky Péter: Az esztendőnek négy részeinek mivoltáról
!!!!, 4025:284, **4415:**242, **4511:**234, **4599:**284
- Most örüljünk, örvendezzünk keresztyén népek
4063(1):57
RMKT XVII/15A 115 – RMKT XVII/15B 234–235 – RMDT I 66. sz.
- Mostan eljöttek az idők
Jam ter quaternis trahitur
!!!, !!!!, 3885(1):35, **3920(1):**33, **4019(1):**[31], **4085(1):**38, **4361(1):**31
- Mostan emlékezem az elmúlt időkről
Ilosvai Selymes Péter: A híres neves Tholdi Miklósnak jeles cselekedetéről
!!, 3890:A₂a
RMKT XVI/3 241–253, 341–390
- Mostan hozzád felkiáltok, felséges Úristen
Sztárai Mihály: Ps. 28
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):49, **3920(2):**137, **4019(2):**38, **4063(2):**588, **4085(2):**37, **4361(2):**38
- Mostan, kik itt jelen vagytok
!!, !!!, 4063(3):696 **4085(3):**481, **4311:**171, **4434:**125
RMKT XVII/17 591–592, 1112–1113 – RMDT II 301/I. sz.
- Mostan, ó Szentlélek Isten
Nunc, Sancte nobis Spiritus
!, !!, !!!, !!!!, 3885(1):60, **3920(1):**57, **4019(1):**55, **4063(2):**558, **4085(1):**65, **4361(1):**55
- Mostan örvendezzünk, keresztyének
Sculteti Márton
3920(2):339
RMKT XVII/17 98–100, 878–881 – RMDT II 166/I. sz.
- Mostan ti hatalmasak
Szenci Molnár Albert: Ps. 29
!!, !!!, !!!!, 4019(4):64, **4033:**75, **4076:**64, **4360:**40, **4361(4):**62, **4431:**34, **4432:**75
- Mostan, Úristen, hozzád kiáltunk keserűségünkben
!!, !!!, !!!!, 3885(2):424, **3920(2):**518, **4019(2):**304, **4085(2):**335, **4361(2):**304

- Mostani ékes ünnepnap és lelki nagy örömek
Festum nunc celebre magnaue gaudia
II, III, IIII, 3885(1):44, 3920(1):41, 4019(1):[39], 4361(1):39
RPHA 1022
- Mostani igazság
Beniczky Péter
IIII, 4025:196, 4415:162, 4511:156, 4599:196
- Mostani jeles ünnepnap és örömök
Festum nunc celebre magnaue gaudia
III, 4085(1):48
RPHA 1022
- Múljkék el, Úristen, rólam te nagy haragod
Nyéki Vörös Mátyás
II, IIII, 4025:94, 4415:78, 4511:75, 4599:94
- Munka nélkül senki
Pindaros: Od. Olymp. 5,15–17 – Haller János ford.
4397:36
RMKT XVII/11 131, 767
- Múzsáknak tárháza ámbár gazdag légyen
Serédi Gáspár
4070
RMKT XVII/11 335, 810
- Nagy adósságot
Zilahi János
3806:I₄b
RMKT XVII/11 170–172, 773–774
- Nagy az Úr méltóságában
Szenci Molnár Albert: Ps. 48
II, III, IIII, 4019(4):114, 4033:134, 4076:114, 4360:69, 4361(4):111, 4431:60, 4432:134
- Nagy bánatban Dávid mikoron vala
Szegedi Gergely: Ps. 38
I, II, III, IIII, 3885(2):80, 3920(2):166, 4019(2):60, 4063(2):599, 4085(2):59, 4361(2):60
- Nagy bánattal láttad Máriának
Ordódy János
3833:242
- Nagy dicsőségben lakozó Istenség
4063(2):342
RMKT XVII/15A 391–392 – RMKT XVII/15B 336 – RMDT II 111. sz.
- Nagy ember vétkesnek
Ovidius: Trist. 3,5,32 – Haller János ford.
4397:261
RMKT XVII/11 144, 769
- Nagy emberi nyomorúság
3957:541
RMKT XVII/15A 812 – RMKT XVII/15B 532 – RMDT II 200/I. sz.
- Nagy gyönyörűség az Urat követni
4063(2):446
RMKT XVII/15A 625–626 – RMKT XVII/15B 458 – RMDT II 111. sz.

- Nagy hálaadással magasztaljad
 Szathmárnémethi Mihály: Reggeli ének
4075:1, 4359:1, 4586:289
 RMKT XVII/17 366-367, 995-997
- Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem
 Németi Ferenc: Ps. 145
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):205, 3920(2):285, 4019(2):151, 4063(2):631, 4085(2):155, 4361(2):151
- Nagy hálát adjunk az Atya Istennek
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):265, 3920(2):347, 4019(2):194, 4063(2):447, 4085(2):205, 4361(2):194
- Nagy hasznót kicsiny kár
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:238, 4415:200, 4511:193, 4599:238
- Nagy hatalommal regnál az Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 93
!!, !!!, !!!!, 4018:157, 4019(4):222, 4033:264, 4076:222, 4360:150, 4361(4):217, 4431:118, 4432:263
- Nagy hegyeken és völgyeken
 Ordódy János
3833:186
- Nagy hosszan üstököt viselni tiltotta
 Tolvay Ferenc
4143:A,b
 RMKT XVII/11 72, 755–756
- Nagy Istennek, nagy szentjének
 Ordódy János
3833:277
- Nagy Istennek s Teremtőnek
4104:187
 RMKT XVII/15A 513–514 – RMKT XVII/15B 396
- Nagy Istennek szent angyala
3957:76
 RMKT XVII/17 77–78, 867–871 – RMDT II 85. sz.; 130. sz.
- Nagy Istennek, Teremtőnek
3833:148, 3957:462
 RMKT XVII/15A 514–515 – RMKT XVII/15B 396 – RMDT II 201. sz.
- Nagy kegyesen től Uram, földeddel
 Szenci Molnár Albert: Ps. 85
!!, !!!, !!!!, 4018:143, 4019(4):204, 4033:241, 4076:204, 4360:138, 4361(4):199, 4431:108, 4432:241
- Nagy keserves szívvel könyörgének
 Németi Ferenc: Ps. 44
!, !!, !!!, 4085(2):69
- Nagy öröme adaték én lelkemnek
 Ps. 115
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):174, 3920(2):255, 4019(2):129, 4085(2):133, 4361(2):129
- Nagy örömnapp ez nekünk, mert Krisztus születék
 Dies est laetitiae in ortu regali
!, !!, !!!, 3957:114, 4048:13, 4063(1):35, 4453:272, 4454:273

- Nagy szentséggel tündöklöttél
3957:505
 RMKT XVII/15A 578 – RMKT XVII/15B 428 – RMDT II 200/I. sz.
- Nagy szívvel várják vala régenten
4063(1):9
 RMKT XVII/7 282–284, 628–629 – RMDT I 130. sz.
- Nagy udvarokban nagy család uralkodik
 Seneca: Troad. 982 – Haller János ford.
4397:386
 RMKT XVII/11 147, 769
- Nagy urak szerelme
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:230, 4415:192, 4511:185, 4599:230
- Nagy úri nemzetből, spanyolok földéből
3957:516
 RMKT XVII/15A 617 – RMKT XVII/15B 450 – RMDT II 245. sz.
- Nagy Űristen, ne hagyj minket
I, II, III, !!!!, 3885(2):401, 3920(2):503, 4019(2):288, 4085(2):318, 4361(2):288
- Nagyértelmű szebeni György deák
 Franck, Joannes
4175:E₄a
- Náladnál nagyobbnak
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:215, 4415:179, 4511:173, 4599:215
- Napkeletben ezer helyen
 Ordódy János
3833:259
- Napnak fényét s ékességét
 Ordódy János
3833:155
- Nappali rettegés
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:275, 4415:233 [recte 234], 4511:225, 4599:275
- Naptámadattól megfogván
 Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine
3885(1):18, 3920(1):15, 4085(1):17, 4361(1):16
- Názáret helyéből hegyes tartományban
3957:464
 RMKT XVII/15A 518 – RMKT XVII/15B 397 – RMDT I 113. sz. és 138. sz.
- Názáretből, nagy hegyes tartományban
3833:157, 4104:243
 RMKT XVII/15A 515–517 – RMKT XVII/15B 397
- Ne akkor hizlaljad
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:188, 4415:154, 4511:149, 4599:188
- Ne bosszankodjál a gonosztevőkre
 Szenci Molnár Albert: Ps. 37
II, III, !!!!, 4019(4):85, 4033:100, 4076:85, 4360:52, 4361(4):83, 4431:45, 4432:100

- Ne emlékezzél meg, Úristen, a mi bűneinkről
 Ne reminiscaris
I, II, III, 4311:9, 4434:7
- Ne engedd nyelvednek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:62 [recte 162], 4415:130,4511:126, 4599:162
- Ne félj a kérkedő
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:248, 4415:209, 4511:202, 4599:248
- Ne főbbség, s felséget
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:175, 4415:143, 4511:138, 4599:175
- Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben
 Nagybáncsai Mátyás: Ps. 71
I, II, III, !!!!, 3885(2):470, 3920(2):562, 4019(2):336, 4063(2):522, 4085(2):379, 4189:204, 4361(2):336
- Ne hagyj, Úristen, kérlek elveszнем
 Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:480, 4105(1):565, 4134:253, 4353(1):253, 4478(1):367, 4502(1):417
- Ne mondj boldognak mást, ám bár
 Sophocles: Tynd. – Haller János ford.
4397:212
 RMKT XVII/11 141, 768
- Ne mondjad, kérlek, a Messiás felől
4357:†††,a
 RMKT XVII/11 626, 865
- Ne nézzed hát, ezt is ki írta, hanem mit írt, és miért írta
3795:A₃a
- Ne örülj bitangnak
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:233, 4415:195, 4511:188, 4599:233
- Ne pengessed íjad
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:188, 4415:154, 4511:149, 4599:188
- Ne szállj pörbe énvelem
 Kanizsai Pálfi János: Ps. 51
II, III, !!!!, 3732:502, 3885(2):106, 3920(2):191, 4019(2):80, 4085(2):85, 4105(1):592, 4134:266, 4189:202, 4353(1):266, 4361(2):80, 4478(1):378, 4502(1):435
- Ne verjed diófád
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:206, 4415:171,4511:165,4599:206
- Négy birodalmakat rendelt
 Lisznyai Kovács Pál
4343:****₃a
 RMKT XVII/11 99–101, 760
- Nehéz az időnek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:170, 4415:138, 4511:133, 4599:170

- Néked esedőket
Beniczky Péter
!!!, 4025:201, 4415:166, 4511:160, 4599:101 [recte 201]
- Néked könyörgök, szent patrónusom
Ordódy János
3833:288
- Neked, mennyei szent Atyánk, könyörgünk
Dézsi András
I, II, III, 4063(2):552
- Néked most mindenek örvendeznek
Ordódy János
3833:287
- Nekünk születék mennyei király, kit Üdvözítőnknek
Natus est nobis rex gloriae de pura Virgine
I, II, III, IIII, 3885(2):259, 3920(2):342, 4019(2):190, 4063(1):96, 4085(2):200, 4361(2):190, 4485(2):25
- Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának méhéből
Natus est nobis rex gloriae de pura Virgine
I, II, III, IIII, 3957:153 (Szűz Máriától), **4048:59, 4063(1):96, 4453:275, 4454:276**
- Nem ad zsidó arra
Beniczky Péter
!!!, 4025:192, 4415:158, 4511:153, 4599:192
- Nem annyira hasznát
Beniczky Péter
!!!, 4025:238, 4415:200, 4511:192, 4599:238
- Nem árt az ily átok
Beniczky Péter
!!!, 4025:241, 4415:202, 4511:195, 4599:241
- Nem az akaróé
Beniczky Péter
!!!, 4025:194, 4415:160, 4511:154, 4599:194
- Nem az éles fegyver
Beniczky Péter
!!!, 4025:186, 4415:153, 4511:147, 4599:186
- Nem az hitetlenség
Ecsedi T. Mihály
4016:A, b
RMKT XVII/11 313–314, 805
- Nem azé az madár
Beniczky Péter
!!!, 4025:189, 4415:155, 4511:150, 4599:189
- Nem bírhat szíveddel
Beniczky Péter
!!!, 4025:172, 4415:139, 4511:135, 4599:172
- Nem bölcs az emberhez
Martialis: Epigr. I,15,11–12 – Csúzi Cseh Jakab ford.
4295:57
- Nem derekas elmét illet

- Juvenalis: Satyr. 13, 190–191 – Haller János ford.
4397:259
 RMKT XVII/11 143, 769
- Nem egyenetlenség
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:178, 4415:145, 4511:140, 4599:178
- Nem érdemel édest
 Haller János ford.
4397:223
 RMKT XVII/11 142, 768
- Nem fél az ártatlan
 Horatius: Epist. 1,1,61 – Haller János ford.
4397:137
 RMKT XVII/11 135, 768
- Nem hallasz panaszt
 Haller János ford.
4397:261
 RMKT XVII/11 143, 769
- Nem jó bosszúságra
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:229, 4415:192, 4511:185, 4599:129 [recte 229]
- Nem jó erőszakkal
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:201, 4415:166, 4511:160, 4599:101[recte 201]
- Nem kell ottan cégér
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:260, 4415:201 [recte 221], 4511:212, 4599:260
- Nem lát a szerelem
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:257, 4415:218, 4511:209, 4599:257
- Nem lehet szebb dolog a keresztyénségnél
 Rimay János
!!!!, 3732:300, 3957:185, 4105(1):353, 4134:146, 4353(1):146, 4478(1):251, 4502(1):263
- Nem léssen gazdag dús
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:239, 4415:201, 4511:194, 4599:239
- Nem megyen értelmes
 Gregorius Nazianzenus, Sanctus – Haller János ford.
4397:132
 RMKT XVII/11 134, 768
- Nem méltó az élni
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:252, 4415:212, 4511:205, 4599:252
- Nem mi eleinktől vett gazdagság és rész
 Telekesi István
4393:6
- Nem mindenkor hasznos
 Beniczky Péter

- !!!!**, **4025:204**, **4415:169**, **4511:163**, **4599:204**
 Nem mondom uraság
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:226**, **4415:189**, **4511:182**, **4599:226**
- Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd
 Szenci Molnár Albert: Ps. 115
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:193**, **4019(4):271**, **4033:325**, **4076:271**, **4360:183**, **4361(4):266**, **4431:146**,
4432:325
- Nem rossz embert illet
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:173**, **4415:140**, **4511:136**, **4599:173**
- Nem tudom, honnét van
 Ovidius: De Ponto 1,3,36–37 – Haller János ford.
4397:496
 RMKT XVII/11 155,
- Nem vagyok tudatlan
 Vergilius: Aen. 1,630 – Haller János ford.
4397:105
 RMKT XVII/11 132, 767
- Nem volna száz nyelvem elég
 Vergilius: Aen. 6,626–627 – Haller János ford.
4397:180
 RMKT XVII/11 136, 768
- Nemcsak arany fénylik
 Beniczky Péter
!!!!, **4025:190**, **4415:156**, **4511:151**, **4599:190**
- Nemde nagy jutalmát
 Ordódy János
3833:89
- Nemes Greissing uram, szép erkölcsökkel fénylő
 Mazar, Christophorus
4115:[]₃ b
 Pálffy Miklós: Bibliographische Seltenheiten der Hallenser ungarischen Bibliothek. Halle 1967,
 30.
- Népeknek szól Isten, kicsinded seregem
4063(2):520
 RMKT XVII/7 384–387, 691 – RMDT I 15. sz. 226. sz.
- Nevét a nagy Ūristennek
!!!, **!!!!**, **3885(1):24**, **3920(1):24**, **4085(1):29**, **4361(1):22**
- Nevezetes dolog Szentírásban vagyon
 Martonfalvi Tóth György
4012:(****)₁ a
 RMKT XVII/11 292–294, 799
- Nézd meg, akárki légy
 Diószegi Sámuel
4016:A₆ a
 RMKT XVII/11 200—201, 779
- Nézzén magas keresztfára

- 3957:320**
 RMKT XVII/15A 220–221 – RMKT XVII/15B 276 – RMDT II 17/b. és 13. sz.
 Nézz mireánk, Úristen, kegyelmesen
!, !, !, !, !, 3885(2):456, 3920(2):550, 4019(2):326, 4085(2):360, 4361(2):326
 Nincs már hova lennem, kegyelmes Istenem
 Balassi Bálint
!, !, !, !, 3732(1):43, 3888:27, 4105(1):50, 4134:26, 4353(1):26, 4478(1):38, 4502(1):39
 Nincs nehezebb kenyér
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:189, 4415:155, 4511:150, 4599:189
 Nincs oly írás a szent Biblia után
 Medgyesi István
!!!, 4138:B₂b, 4197:S₇b
 Nincs oly nehéz munka
 Vergilius: Aen. 6,436–437 – Haller János ford. **4397:180**
 RMKT XVII/11 136,
 Nincs semmi állandó
 Owen, John – Rimay János (?) ford.: Praeter virtutem nihil
3732(1):A₁b, 4105:A₁b, 4134:A₁b, 4229:A₁b, 4478(1):A₁b, 4502(1):A₁b
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 44, 184
 Nincs semmi bölcsesség
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:221, 4415:184, 4511:178, 4599:221
 Nincsen e világon semmi állandóság
 Rimay János
3957:187, 4048:289
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 67–68, 193–194
 Nincsen ez világon semmi fok oly módon
 Hegyfalui Asbót János
4410:[]₄a
 Nincsen segítségem kívüled, Istenem
 Rimay János
!!!!, 3732:283, 3957:192 (s jó végem), 4105(1):335, 4134:136, 4353(1):136, 4478(1):236, 4502(1):248
 Nincsen semmi újság
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:282, 4415:240 [recte 241], 4511:232, 4599:282
 No, dicséjétek mindnyájan az Urat
 Szenci Molnár Albert: Ps. 148
!, !, !, !, !, 4018:245, 4019(4):340, 4033:408, 4076:340, 4360:228, 4361(4):334, 4431:187, 4432:408
 No, földnek minden népei
!, !, !, !, !, 3885(2):281, 3920(2):362, 4019(2):205, 4063(1):154, 4085(2):218, 4361(2):205
 No, minden népek, örvendezetek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 47
!, !, !, !, !, 4019(4):112, 4033:133, 4076:112, 4360:68, 4361(4):109, 4431:59, 4432:132
 Noha az égnek, földnek és tengernek ura
 Jövedécsi András

- 4062:70**
 Noha kicsin a bors
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025:251**, **4415:212**, **4511:204**, **4599:151** [recte251]
- Noha kínja igen nevelkedik
 Ordódy János
3833:304
- Nosza édes ajakim, mostan hirdessétek
 Eja mea labia nunc annunciate [bevezető vsz.] [1. vsz.: Salve mundi domina coelorum regina]
4063(2):422
 RMKT XVII/15A 497–499 – RMKT XVII/15B 383–387 – RMDT II 145. sz.
- Nosza, istenfélő szent hívek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 33
4019(4):74?, **4033:86**, **4076:73**, **4360:46**, **4361(4):72**, **4431:39**, **4432:86**
- Nyavalyások szószólója
 Virgo et martyr egregia
3833:326, **3957:504**
 RMKT XVII/15A 569 – RMKT XVII/15B 422 – RMDT II 75/I. sz., 84/I. sz., 83/I. sz., 90/I. sz.
- Nyljék meg pokol kapuja
 Niess, Joannes: Hiate fauces Tartari
 !!!, **4048:181**
- Nyílnak az egek, gyúl fényes sereg
4063(2):368
 RMKT XVII/15A 471–472 – RMKT XVII/15B 373–374 – RMDT II 174/I. sz.
- Nyílnak az egek, gyúlnak seregek
3957:23
 RMKT XVII/15A 47 – RMKT XVII/15B 193 – RMDT II 174/I. sz.
- Nyomorult embernek
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025:198**, **4415:164**, **4511:158**, **4599:180**[recte 198]
- Nyomorúságában
 Beniczky Péter
 !!!!, **4025:236**, **4415:198**, **4511:191**, **4599:236**
- Nyugodjék a tested boltos épületben
 Rényes István
4612:C₄b
 RMKT XVII/11 533, 858
- Ó áldott Atya Úristen, ki uralkodol mennyekben
 Lucis creator optime
 I, II, III, !!!!, **3885(1):83**, **3920(1):77**, **4019(1):77**, **4063(2):561**, **4085(1):81**, **4361(1):77**
- Ó áldott manna, Istennek teste
4063(2):320
 RMKT XVII/7 265, 613 RMDT II 219. sz. jz.; 145. sz. megjegy.
- Ó áldott szent Szűz Mária, könyörögj érettünk
3957:438
 RMKT XVII/15A 741– RMKT XVII/15B 515 – RMDT II 185. sz.
- Ó áldott Szűzanya, Mennyei szép rózsza
4063(2):395

- RMKT XVII/15A 472–473 – RMKT XVII/15B 374 – RMDT II 170/II. sz.
 Ó ártatlan szent bárány, tarts meg békességben, mennyei drága szép arany
 Agnus Dei, hominum peccata qui tollis
3957:4
 RMKT XVII/15A 17 – RMKT XVII/15B 178 – RMDT II 42. sz.
- Ó ártatlan szent bárány, tarts meg békességben, mennyei finom arany
3957:403
 RMKT XVII/15A 392–393 – RMKT XVII/15B 336 – RMDT II 45/a. sz.
- Ó árvaságnak szent anyja
3957:491
 RMKT XVII/15A 473 – RMKT XVII/15B 374 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó boldog, kinél szebb nem volt
3957:107
 RMKT XVII/15A 117–118 – RMKT XVII/15B 235 – RMDT II 186. sz.
- Ó búlátott, sok kínt vallott gyarló testem!
4048:188, 4063(3):729
 Comico-tragoedia constans scenis quatuor (1646) act. 4, sc. 2 – RMDE II 67–70 – Alszeghy
 Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914, 191–194, 476–478
- Ó család világnak bizonytalansága
 Tonsoris Sámuel
3948: 135 [recte 137]
 RMKT XVII/11 255–263, 793
- Ó csudálatos Istenség
4063(2):316
 RMKT XVII/15A 393–394 – RMKT XVII/15B 336–337 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó dicső Szűz, ki szüzeket
 O gloriosa virginum, sublimis inter sydera
!!!, !!!!, 4048:209, 4552:66
- Ó dicsőséges asszonyság, nap felett fénylő tisztaság
 O gloriosa Domina, excelsa super sydera
4063(2):372
 RMKT XVII/15A 473–474 – RMKT XVII/15B 374–375 – RMDT II 75/I. sz.
- Ó dicsőséges, ó fényességes, lelki arany bánya
 O gloriosa, o speciosa, stella luminosa
3957:11
 RMKT XVII/15A 48 – RMKT XVII/15B 194 – RMDT I 130/I. sz.
- Ó dicsőült szép kincs, kibem gyarlóság nincs s nem is férhet sötétség
 Nyéki Vörös Mátyás (?)
!!, !!!, !!!!, 4048:205, 4063(2):369
- Ó drága Jézus, ó édes Jézus
3957:313
 RMKT XVII/15A 222 – RMKT XVII/15B 276–277 – RMDT I 175/I. sz.
- Ó drágálatos nagy szentség
4063(2):316
 RMKT XVII/15A 394–395 – RMKT XVII/15B 337 – RMDT II 197/I. sz.
- Ó édes Jézusnak, mindenek urának
 Ordódy János
3833:93

- Ó édes pásztorom, lelki kalauzom
Ordódy János
3833:91
- Ó édesem, szerelmes kisdedem
4063(1):84
RMKT XVII/15A 118 – RMKT XVII/15B 235 – RMDT II 101/I. sz.
- Ó egek gyönyörűsége, szent sacramentomunk
3957:402
RMKT XVII/15A 396 – RMKT XVII/15B 337–338 – RMDT II 285. sz.
- Ó egeknek fényessége
4063(1):146
RMKT XVII/15A 223–224 – RMKT XVII/15B 277
- Ó egeknek királya, drágalátos szentség
4063(2):317
RMKT XVII/15A 396–397 – RMKT XVII/15B 338 – RMDT II 45/b. sz.
- Ó ékes szép virág, édes Jézus
3957:41
RMKT XVII/15A 48–49 – RMKT XVII/15B 194 – RMDT II 205. sz.
- Ó életünk végórája, lelkünknek testtől válása
4063(3):669
RMKT XVII/15A 812–813 – RMKT XVII/15B 532 – RMDT II 64/II. sz.
- Ó emberi gyarló nemzetség, az életed merő veszetség
3957:243
RMKT XVII/15A 814–815 – RMKT XVII/15B 532 – RMDT II 98/I. sz.
- Ó emberi gyarló nemzetség, minden dolgod csak hívság
4048:79
RMKT XVII/15A 816–817 – RMKT XVII/15B 533 – RMDT II 98. sz.
- Ó én Atyám, nézz rám mennyből
3920(2):373
RMKT XVII/17 235–237, 943
- Ó én édes hazám, te szép Magyarország, ki keresztyénségnek
Balassi Bálint
!!!!, 3732(1):80, 3888:49, 4105(1):93, 4134:48, 4353(1):48, 4478(1):72, 4502(1):71
- Ó én Istenem, ím mi történék én szegény fejemen
Balassi Bálint
!!, !!!!, 3732(1):17, 3888:11, 4105(1):20, 4134:11, 4353(1):11, 4478(1):15, 4502(1):15
- Ó én kegyelmes Istenem
Balassi Bálint
!!, !!!!, 3732(1):10, 3888:6, 4105(1):12, 4134:6, 4353(1):6, 4478(1):9, 4502(1):9
- Ó én két szemem, ti az Úrra nézettek
Pap Benedek: Ps. 27
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):47, 3920(2):136, 4019(2):37, 4085(2):36, 4189:192, 4361(2):37
- Ó én lelkem, dicsérjed Istenedet
Szenci Molnár Albert
!!, !!!, !!!!, 4018:252, 4033:421, 4075:4, 4076:351, 4359:3, 4361(4):345, 4431:193, 4432:421, 4586:292
- Ó én megváltó, szép Jézusom
Kopcsányi Márton

- !!!, !!!!, 3713:42**
 Ó, én népem, indulj siralomra
4063:228
 RMKT XVII/15A 273-274 – RMKT XVII/15B 290-291
- Ó én szerelmes Jézusom
 Kopcsányi Márton
!!!, !!!!, 4063(2):293
 Ó én Uram, és én Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 7
!!, !!!, !!!!, 4019(4):17, 4033:19, 4360:11, 4033:19, 4076:17, 4361(4):16, 4431:7, 4432:18
- Ó én Uram, ki erőt adsz énnekem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 18
!!, !!!, !!!!, 4019(4):36, 4033:42, 4076:36, 4360:24, 4361(4):36, 4431:19, 4432:42
- Ó erős, bosszúálló Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 94
!!, !!!, !!!!, 4018:157, 4019(4):223, 4033:265, 4076:223, 4360:150, 4361(4):221, 4431:121, 4432:264
- Ó felkelő fényes nappal, tündöklő szép piros hajnal
4063(1):28
 RMKT XVII/15A 49–50 – RMKT XVII/15B 194 – RMDT I 118. sz.
- Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk
 Szenci Molnár Albert: Ps. 8
!!, !!!, !!!!, 4019(4):19, 4033:22, 4076:19, 4137:17, 4360:13, 4361(4):19, 4432:22, 4431:9, 4485(2):196
- Ó fényességes szép hajnal, ki nekünk mennyből adattál
!!!, 3957:38, 4048:7, 4063(1):27
 RMKT XVII/7 321,–322, 659 – RMDT I 118. sz.
- Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kegyelmes szűz
 O Aurora lucidissima, Mater Christi Virgo pia
4063(1):28
 RMKT XVII/7 177–178, 584–586 – RMDT I 118. sz.
- Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja, kit az angyal
4063(1):30
 RMKT XVII/15A 50–51 – RMKT XVII/15B 194–195 – RMDT I 118. sz.
- Ó irigy világnak változandó sorsa!
 Thuri Sámuel
3948:80 [recte 81]
 RMKT XVII/11 249–254
- Ó Isten, ki csodás vagy!
 O! mi Deus, quis es tu?
3957:384
 RMKT XVII/15A 333–334 – RMKT XVII/15B 314–315 – RMDT II 48. sz.
- Ó Isten, rajtunk könyörülj, hozzánk hamar eljőjj (naptárvers)
4140:A₂b, 4191:A₂b
 RMKT XVII/11 720–721, 881
- Ó Istennek csodálatos volta
3957:88
 RMKT XVII/15A 119 – RMKT XVII/15B 236 –

- RMDT II 256. sz.
 Ó Istennek nagy kegyelme
3957:97
 RMKT XVII/15A 119–120 – RMKT XVII/15B 236 – RMDT II 76. sz.; 84/I. sz.; 75/I. sz.
- Ó Istennek szent anyala
3957:215
 RMKT XVII/15A 563–564 – RMKT XVII/15B 420 – RMDT II 215. sz.
- Ó Istennek szent anyja, szentséges Szűz Mária
3957:146 [recte 168]
 RMKT XVII/15A 524–525 – RMKT XVII/15B 399 – RMDT II 45/a. sz.
- Ó Istennek szent anyja, szépséges Mária
4063(2):356
 RMKT XVII/15A 478–479 – RMKT XVII/15B 376 – RMDT II 45/b. sz.
- Ó Istennek Szent Fia, ó szépséges Jézus
4063(2):294
 RMKT XVII/15A 357–358 – RMKT XVII/15B 322 – RMDT II 45/b. sz.
- Ó Istennek szentséges anyali
3957:83, 4048:283
 RMKT XVII/15A 120–121 – RMKT XVII/15B 236 – RMDT II 101/I. sz.
- Ó Izrael, szerető népem
I, II, III, IIII, 3885(2):344, 3920(2):436, 4019(2):248, 4085(2):275, 4361(2):248, 4485(2):78
- Ó Jézus, bátorító kegyes hadnagyom
3957:355
 RMKT XVII/15A 300 – RMKT XVII/15B 298 – RMDT II 123. sz.
- Ó Jézus, békességnek szent fejedelme
3957:449
 RMKT XVII/15A 741–742 – RMKT XVII/15B 515 – RMDT II 123. sz.
- Ó Jézus! Drága szülöttem
3957:317
 RMKT XVII/15A 224–225 – RMKT XVII/15B 277 – RMDT II 13. sz.
- Ó Jézus! Jézus! Ó édes Jézus!
 O languens Jesu
3957:299, 4048:294
 RMKT XVII/15A 225–227 – RMKT XVII/15B 277–278 – RMDT II 175/I. sz.
- Ó Jézus, mi Üdvözítőnk, kiben vagyon hitünk
 Luther, Martin – N. K. T. ford. Christus, unser Heiland, der den Tod überwand
II, III, IIII, 3885(2):308, 3920(2):380 (Jézus Krisztus), **3920(2):401, 4019(2):223, 4063(1):245, 4085(2):246, 4361(2):223**
- Ó Jézus, nemzetedtől jaj mely igen bántattál!
3957:306
 RMKT XVII/15A 227–228 – RMKT XVII/15B 278 – RMDT II 229/I. sz.
- Ó Jézus, szép fényes napunk
3957:417
 RMKT XVII/15A 397–398 – RMKT XVII/15B 339 – RMDT II 197/I. sz.
- Ó Jézus, szűzen született szép rózsaszál
3957:61
 RMKT XVII/15A 121–122 – RMKT XVII/15B 236–237 – RMDT II 123. sz.
- Ó Jézusom, hitünk segedelme

- 4063(2):318**
 RMKT XVII/15A 398–399 – RMKT XVII/15B 338–339 – RMDT II 101/I. sz.
 Ó Jézusom, kinek az ég széki
- 4063(2):318**
 RMKT XVII/15A 399–400 – RMKT XVII/15B 339 – RMDT II 101/I. sz.
 Ó kegyelmes Isten, nézz szépen reám, nyavalyásra
 Rimay János
!!, !!!!, 3732:135, 3888:68, 4105(1):156, 4134:67, 4353(1):67, 4478(1):113, 4502(1):118
- Ó kegyelmes, ó Sz. Isten! Maradó helyünk itt nincsen (naptárvers)
4368:C₀b
- Ó kegyelmes szent atyánk ld. Mi kegyelmes Atyánk
 Ó kegyelmes szívű Jézus
3957:426 (331/II. sz.), 4048:134 (331/II. sz.), 4063(2):323 (331/I. sz.)
 RMKT XVII/15A 400–402 – RMKT XVII/15B 339–340 – RMDT II 200. sz.
- Ó kegyes Űristen, tekints reánk mennyből
 Rimay János
3957:182
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 74–76, 196
- Ó keserves jajszó! Mindnyájan meghalunk
4063(3):713
 RMKT XVII/15A 817–818 – RMKT XVII/15B 533 – RMDT II 302/III. sz., vö. 125/a. sz.
- Ó ki későn futok lelکم orvosához
 Rimay János
!!, !!!, !!!!, 3732:120, 3888:67, 4105(1):137, 4134:65, 4353(1):65, 4478(1):104, 4502(1):104
- Ó ki még élsz
 E világ faitól intő végső búcsúzása egy nemes személynek
!!!!, 4025:295, 4415:252, 4511:[244?], 4599:295
- Ó láthatatlan Szent Felség
3957:424
 RMKT XVII/15A 402–403 – RMKT XVII/15B 340 – RMDT II 201. sz.
- Ó láthatnám egyszer törve
 Tibullus: Eleg. 6,15–18 – Haller János ford.
4397:424
 RMKT XVII/11 151, 769
- Ó magas mennynek szentséges Istene
 Coeli Deus sanctissime
!!!!, 3885(1):55, 3920(1):52, 4019(1):51, 4085(1):61, 4361(1):51
- Ó már nem állhatom
 Tibullus: Eleg. 2,4,7 – Haller János ford.
4397:443
 RMKT XVII/11 152–153, 769
- Ó Mária, Istennek áldotta
3957:9
 RMKT XVII/15A 51–52 – RMKT XVII/15B 195 – RMDT II 101/I. sz.
- Ó Mária Magdolna
4052:418
 RMKT XVII/7 18–22, 413–417
- Ó megsebhettett Jézus

- 3957:308**
RMKT XVII/15A 228–229 – RMKT XVII/15B 278–279 – RMDT II 200/I. sz.
Ó mely boldog az oly ember életében
Szenci Molnár Albert: Ps. 32
II, III, IIII, 4033:84, 4076:72, 4137:67, 4138:(b)₆a, 4360:44, 4361(4):70, 4431:38, 4432:84
- Ó mely csodálatos vagy!
O! mi Deus, quis es tu?
4048:125
RMKT XVII/15A 333–334 – RMKT XVII/15B 314–315 – RMDT II 48. sz.
- Ó mely félelem és rettegéssel lesz
4048:191, 4063(3):726
RMKT XVII/7 369–372, 684
- Ó mely igen rövid volt lám e világ
I, II, III, IIII, 3885(2):433, 3920(2):527, 4019(2):310, 4063(2):549, 4085(2):342, 4361(2):310
- Ó mely rettenetes dolog lészén
Tommaso da Celano: Dies irae, dies illa – Köleséri Sámuel, sen. ford.
4406:D_a
RMKT XVII/11 18–19, 738
- Ó mely sokan vannak, akik háborgatnak
Szenci Molnár Albert: Ps. 3
II, III, IIII, 3816:159, 4019(4):8, 4033:9, 4076:8, 4197:Y₁₂a, 4360:7, 4361(4):8, 4431:3, 4432:9
- Ó mennyei Atya Istennek fia
3920(2):368
RMKT XVII/17 247–250, 948–950
- Ó mennyei mi Szent Atyánk, kegyes és kegyelmes
O Pater pie coelestis
I, II, III, 3885(1):71, 3920(1):67, 4019(1):66
- Ó mennyei mi Szent Atyánk, tekints mennyből most mireánk
O Pater pie coelestis
III, IIII, 4085(1):74, 4361(1):66
- Ó mennyei nagy boldogság
I, II, III, IIII, 3885(2):411, 3920(2):512, 4019(2):294, 4063(2):545, 4085(2):325, 4361(2):294, 4485(2):131
- Ó mennyei szent orvosunk
3957:450
RMKT XVII/15A 742–743 – RMKT XVII/15B 515 – RMDT II 285. sz.
- Ó mennyei szerelmünk, felséges Istenünk
3957:318
RMKT XVII/15A 230 – RMKT XVII/15B 279 – RMDT II 221. sz.
- Ó mennyeknek fényessége
III, IIII, 3885(1):69, 3920(1):65, 4019(1):64, 4063(2):560, 4085(1):72, 4361(1):64
- Ó mennynek égő lámpása (III.)
4063(2):325
RMKT XVII/15A 450–454 – RMKT XVII/15B 364–366 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó mennyország ékessége (II.)
4063(2):325
RMKT XVII/15A 450–454 – RMKT XVII/15B 364–366 – RMDT II 200/I. sz.

- Ó mi kegyelmes Krisztusunk
 O Gottes Sohn
!!!, !!!!, 3885(1):31, 3920(1):29, 4019(1):[27], 4085(1):34, 4361(1):27
- Ó mi mennybéli Szent Atyánk
3957:437, 4063(3):768
 RMKT XVII/15A 743 – RMKT XVII/15B 515 – RMDT II 185. sz.
- Ó mi Szent Atyánk, kegyes és kegyelmes
 O Pater Sancte, mitis atque pie
!, !!, !!!, 4019(1):77, 4063(2):291, 4361(1):77, 4485(2):67
- Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk
!!!, !!!!, 3885(1):83, 3920(1):76, 4019(1):77, 4085(1):81, 4361(1):77
- Ó miért tejjével édes anyámnak
 Ordódy János
3833:162
- Ó mindenható Isten, ki a te kegyességdből
 Szegedi Kis István
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):474, 3920(2):565, 4019(2):338, 4085(2):382, 4361(2):338
- Ó mint keseregnek most a keresztyének
 Szegedi Kis István
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):464, 3920(2):556, 4019(2):332, 4085(2):369, 4361(2):332
- Ó nagy szeretetnek felgerjedt tüzes lángja
4048:240, 4063(2):493
 RMKT XVII/7 113–116, 539–540 (77/I.) – RMDT II 206/II. sz. és RMDT I 138. sz.
- Ó nagyhatalmú, felséges Úristen
 Magnae Deus potentiae
!, !!, !!!, !!!!, 3885(1):56, 3920(1):53, 4019(1):51, 4085(1):61, 4361(1):51
- Ó nap, nagy haragnak napja
 Tommaso da Celano – Hajnal Mátyás ford.: Dies irae, dies illa
4048:195
 RMKT XVII/7 101—103 (Az nap), 528–532
- Ó örökkévaló egység és háromság
 O nullis hominum pervia sensibus
4063(2):286
 RMKT XVII/15A 334 – RMKT XVII/15B 315–316 – RMDT I 15/II. sz.
- Ó özvegyen maradt édes Török Katám
 Tolnai F. István
3960:O₃a
 RMKT XVII/10 559-560, 767-768
- Ó sem vénnek, sem gyermeknek nem kedvező rút halál
 Dányádi S. György
3948:75 [recte 76]
 RMKT XVII/11 249, 792
- Ó seregeknek Istene
 Szenci Molnár Albert: Ps. 84
!!, !!!, !!!!, 4018:142, 4019(4):202, 4033:239, 4076:202, 4137:45, 4360:137, 4361(4):197, 4431:107, 4432:239
- Ó sok nyavalyában gázolt
 Vergilius: Aen. 1,199 – Haller János ford.

- 4397:186**
RMKT XVII/11 136–137, 768
Ó sok nyavalyájú vénség
Euripides – Haller János ford.
4397:425
RMKT XVII/11 151, 769
- Ó szabadságonnak díja
4063(2):331
RMKT XVII/15A 403–404 – RMKT XVII/15B 340 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó szegény megromlott s elfogyott magyar nép
Rimay János
!!!!, 3732(1):4, 3888:3, 4105(1):4, 4478(1):3, 4134:3, 4353(1):3, 4478(1):3, 4502(1):3
- Ó szent Isten, kit kedvedben, mint kegyes kebledben egyszer már bevettél
Balassi Bálint ford.: Quem tu summe Deus semel
!!, !!!!, 3732(1):23, 3888:15, 4105(1):27, 4134:14, 4353(1):14, 4478(1):20, 4502(1):20
RPHA 1130
- Ó Szentháromság egy Isten
3957:387
RMKT XVII/15A 335 – RMKT XVII/15B 316 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó szentséges, dicsőséges Szűz Mária
Sanctissima, dulcissima Mater Dei
3957:488
RMKT XVII/7 350–351, 673–674 – RMDT II 50. sz.
- Ó szentséges kereszt fája
3957:294
RMKT XVII/15A 231–232 – RMKT XVII/15B 279 – RMDT II 60.; 55. és 62/a//I. sz.
- Ó szentséges, ó szentséges Istennek Szent Anyja
Sanctissima, sanctissima Mater Dei
4063(2):380
RMKT XVII/15A 481 – RMKT XVII/15B 379 – RMDT II 329
- Ó szentséges, ó szentséges Szűz Mária
Sanctissima Mater Dei
4048:215, 4063(2):379
RMKT XVII/7 350–351, 673–674 – RMDT II 50. sz.
- Ó szentségnek legfőbb ága
4063(2):367
RMKT XVII/15A 481–482 – RMKT XVII/15B 377 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó szép, drága zálog, igaz fényes csillag, Krisztus, üdvösség feje
Rimay János
!!, !!!!, 3732:378, 4105(1):456, 4134:191, 4353(1):191, 4478(1):317, 4502(1):331
- Ó szép Jézus, ez új esztendőben
3957:164, 4048:74
RMKT XVII/15A 156 – RMKT XVII/15B 256 – RMDT II 256/III. sz.
- Ó szép Jézus, ez új esztendőben végy seregdedben
4063(1):99
RMKT XVII/15A 232–233 – RMKT XVII/15B 279 – RMDT II 256/III. sz.
- Ó szép Jézus, reménységem
4063(2):344

- RMKT XVII/15A 404 – RMKT XVII/15B 341 – RMDT II 90/I. sz.
 Ó szép Jézus szenvedése, lelkemnek nevelése
3957:311
 RMKT XVII/15A 232–233 – RMKT XVII/15B 279 – RMDT II 55.; 60.; 62/a. sz.
- Ó szerencsének változandó dolga
 Szenci Molnár Albert ford.
!!, 4028:E₇b
- Ó szeretet gyulladása
 Amoris o incendium
3957:281
 RMKT XVII/15A 233–234 – RMKT XVII/15B 279–280 – RMDT II 55; 62/a. sz.
- Ó szeretetnek bő kútja
 O fons amoris unice!
3957:282
 RMKT XVII/15A 235–236 – RMKT XVII/15B 281–282 – RMDT II 75/I.; 84/I. sz.
- Ó születendő, hozzánk jövendő
3957:13
 RMKT XVII/15A 52–53 – RMKT XVII/15B 195 – RMDT II 174/I. sz.
- Ó Szűz Anya! e gyermekskét
 Ordódy János
3833:169
- Ó te boldog Szentháromság
 O lux beata Trinitas et principalis unitas
4063(2):286
 RMKT XVII/15A 335–336 – RMKT XVII/15B 316–317 – RMDT II 75. sz.
- Ó te boldogságnak dicsőséges helye
 Nyéki Vörös Mátyás
!!!!, 4025:38, 4415:32, 4511:30, 4599:38
- Ó te dicső Szentháromság
 O lux beata Trinitatis et principalis unitas
!, !!, !!!, 3885(1):50, 3920(1):47, 4019(1):46, 4085(1):57, 4361(1):46
- Ó te ember, Istennek teremtett állatja
4063(2):554
 RMKT XVII/15A 744–746 – RMKT XVII/15B 516 – RMDT II 145. sz.
- Ó te fényes kis csillag, ki ez nap támadál
 O praeclara lucidaque stella hodie exorta
4063(1):108
 RMKT XVII/7 188–189 (támada), 592 – RMDT II 326. sz.
- Ó te hatyúzengés után setét gyászra
 Tolnai F. István
3960:O₂b
 RMKT XVII/10 558–559, 767–768
- Ó te meghaladó emberi nemzetség
!, !!, !!!, !!!!, 4063(3):659, 3885(3):499, 3920(3):590, 4019(3):366, 4085(3):428, 4311:18, 4361(3):366, 4434:15
- Ó teremő Atya Isten
 Pechamus, Joannes: O lux beata Trinitas, tres unum
!, !!, !!!, !!!!, 3885(1):50, 3920(1):48, 4019(1):46, 4361(1):46, 4085(1):57

- Ó titkos és mély szentség
 O magnum sacramentum
4063(2):314
 RMKT XVII/15A 405–406 – RMKT XVII/15B 341–342 – RMDT II 90/I. sz.
- Ó Újlaki házban felnőtt szép virágszál
 Dányádi S. György
3948:79 [recte 80]
 RMKT XVII/11 249, 792
- Ó Uram Isten, mely távol estem
 Rimay János
!!!!, 3732:165, 3957:262, 4105(1):193, 4134:77, 4353(1):77, 4478(1):135, 4502(1):145
- Ó Uram, ki szenvedtél
3920(2):381
 RMKT XVII/17 191–192, 917–919
- Ó Úristen, én dicsőségem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 109
!!, !!, !!!!, 4018:186, 4019(4):262, 4033:314, 4076:261, 4360:177, 4361(4):257, 4431:141, 4432:314
- Ó Úristen, tekints hozzánk
 Luther Martin: Ach Gott vom Himmel sich darein – Ps. 12
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):29, 3920(2):116, 4019(2):22, 4085(2):22, 4361(2):22
- Ó üdvösséges áldozat
 O salutaris hostia
!!!, !!!!, 3885(1):87, 3920(1):80, 4019(1):80, 4085(1):84, 4361(1):80
- Ó véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű lelkünknek étke
4063(2):334
 RMKT XVII/15A 408–409 – RMKT XVII/15B 343–346 – RMDT II 200/I. sz.
- Ó véletlen reménytelen nyavalya
 Dányádi S. György
3948:74 [recte 75]
 RMKT XVII/11 248, 792
- Ó világ, méz alatt köszöntetett méreg!
4048:289
 RMKT XVII/15A 818 – RMKT XVII/15B 533 – RMDT II 125/a. sz.
- Oltári drága nagy Szentség
3957:429
 RMKT XVII/15A 411–412 – RMKT XVII/15B 346 – RMDT II 72. sz.
- Oltári nagy szentség, lelkünk gyógyítója
3957:432
 RMKT XVII/15A 412–413 – RMKT XVII/15B 346–347 – RMDT II 138. sz.
- Olvaszd meg elmémnek jegét
 Ordódy János
3833:208
- Ország pusztulása
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:177, 4415:144, 4511:139, 4599:177
- Orvoslani most jó (naptárvers)
!!, !!, !!!!, 3747, 3805:A₂b, 3849, 3903:A₂b, 3921:A₂b, 3963:A₂b, 3973:A₂b, 4009:A₂b, 4024,

- 4034:A,b, 4080:A,b**
 Ostorozd én restségemet
 Ordódy János
3833:210
- Oszolhatatlan Szentháromságnak
3957:560
 RMKT XVII/15A 336 – RMKT XVII/15B 317 – RMDT I 130/I. sz.
- Ördögnek ideig
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:250, 4415:210, 4511:203, 4599:250
- Örizz meg engemet, benned bízom, én Istenem
 Ps. 16
!!, !!!, !!!!, 3885(2):38, 3920(2):125, 4019(2):28, 4085(2):29, 4361(2):28
- Örök Atya Isten, hálát adunk néked
4063(2):365
 RMKT XVII/15A 482–483 – RMKT XVII/15B 377 Dallamához ld. Domokos Pál Péter: ... édes
 Hazámnak akartam szolgálni ...” Kájoni János: Cationale catholicum ... Bp. 1979, 676 és 1263
- Örök Atya Isten, ki hatalmad által
 Ordódy János
3833:51
- Örök Atya Isten, világ alkotója
 Ordódy János
3833:47
- Örök Atya, mindenható Isten irgalmasságáról
4063(2):529
 RMKT XVII/15A 746 – RMKT XVII/15B 516 – RMDT II 124. l.
- Örök életnek, szép üdvösségnek
 Rimay János
**!!!!, 3732:142, 3957:178 (minden nemzetnek), 4105(1):166, 4134:69, 4353(1):69,
 4478(1):118, 4502(1):125**
- Örök Isten, figyelmezzél az én segítségemre
 Ps. 70
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):129, 3920(2):213, 4019(2):97, 4063(2):616, 4085(2):102, 4361(2):97
- Örök Mindenható, irgalmasságnak atyja
4063(2):450
 RMKT XVII/15A 628–629 – RMKT XVII/15B 459–460 – RMDT I 190. sz. és I 15/II. sz.
- Örök Úristen, bölcsességnek ura
4063(2):441
 RMKT XVII/15A 652–653 – RMKT XVII/15B 472–473 – RMDT I 219/II. sz.
- Öröködben, Uram, pogányok jöttek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 79
**!!, !!!, !!!!, 4018:134, 4019(4):191, 4033:226, 4076:191, 4360:130, 4361(4):187, 4431:101,
 4432:226**
- Örökség s majorság
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:261, 4415:221 [recte 222], 4511:213, 4599:261
- Örül az én szívem az Úrban
 Szenci Molnár Albert

- II, III, IIII, 4018:253, 4033:423, 4076:352, 4361(4):346, 4431:193, 4432:423**
 Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk
 Szegedi Gergely(?): Ps. 122
I, II, III, IIII, 3885(2):183, 3920(2):264, 4019(2):136, 4085(2):139, 4361(2):136
- Örül s örvend az én szívem
 Thordai János: Ps. 122
4063(2):627
 RMKT XVII/4 356–357, 646 – RMDT I 220/II–III.
- Örülj, dicsőséges szép Szűz, Krisztus anyja
 Gregorios ford.: Gaude, Virgo gloriosa, Mater Christi
4048:56
 RMKT XVII/7 125–126, 547 – RMDT II 124a. sz.
- Örülj élet fája, szent frigynek ládája
 Regina coeli laetare alleluja
3957:377
 RMKT XVII/15A 323–324 – RMKT XVII/15B 307 – RMDT I 94. sz.
- Örülj és örvendezz, keresztyéneknek gyülekezete
 Batizi András ford.(?): Regina coeli laetare alleluja
I, II, III, IIII, 3885(1):43, 3920(2):381, 4019(1):[39], 4085(2):228, 4361(1):39
- Örülj, Istennek Szent Anyja, s csudáknak csudája
4063(2):402
 RMKT XVII/15A 483–484 – RMKT XVII/15B 377 – RMDT II 187/I. sz.
- Örülj, Jézusnak Szent Anyja
4063(2):374
 RMKT XVII/15A 484–485 – RMKT XVII/15B 378 – RMDT II 83/I. sz.
- Örülj, Katalin szűz
 Ordódy János
3833:325
- Örülj, örvendezz Szent Szűz
 Regina coeli laetare alleluja
3957:335, 3957:350, 4063(1):253
 RMKT XVII/15A 300–301 – RMKT XVII/15B 298 – RMDT II 45a. sz. és RMDT I 68. sz.
- Örülj, örvendj Szűz Izrael
 Laetare virgo Israel
4048:283
 RMKT XVII/15A 126–127 – RMKT XVII/15B 240 – RMDT II 75/I., 158. és 160/I. sz.
- Örülj, s vigadj lelkem
 Beniczky Péter
IIII, 4025:85, 4415:70, 4511:68, 4599:85
- Örülj, szent Szűz Mária
 Regina coeli laetare alleluja
3957:364
 RMKT XVII/15A 315–316 – RMKT XVII/15B 304 – RMDT I 94. sz.
- Örülj, vigadj, ó én lelkem testté lett igének
4063(2):317
 RMKT XVII/15A 415 – RMKT XVII/15B 348
- Örüljetek az Istenben, szolgáljatok víg örömben
 Ps. 100

- !!**, **!!!**, **!!!!**, **3885(2):160**, **3920(1):39**, **3920(2):243**, **4019(2):119**, **4063(2):626**, **4085(1):45**,
4085(2):123, **4361(2):119**
 Örüljön és vigadjon, gyönyörködve jót mondjon... 2. vsz.: Szomorú éneklések
 Exultet et laetetur
4063(1):86
 RMKT XVII/15A 122–123 – RMKT XVII/15B 238 – RMDT II 155/I. sz.
- Örüljünk Jézusunknak
3957:91
 RMKT XVII/15A 124 – RMKT XVII/15B 238 – RMDT II 155/I. sz.
- Örüljünk most mindnyájan keresztyének
!!!, **!!!!**, **3885(1):41**, **3957:348**(ez nap), **4019(1):[37]**, **4361(1):37**
- Örülök az én szívemben
 Szenci Molnár Albert: Ps. 122
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:216**, **4019(4):299**, **4033:358**, **4076:299**, **4360:204**, **4361(4):294**, **4431:163**,
4432:358
- Örvend az ég nagy dicséretekkel
 Exultet coelum laudibus
!!!, **4048:232**, **4063(2):429**
- Örvendez, Uram, a király
 Szenci Molnár Albert: Ps. 21
!!, **!!!**, **!!!!**, **4019(4):45**, **4033:53**, **4076:45**, **4360:29**, **4361(4):43**, **4431:24**, **4432:53**
- Örvendezz, mennyországnak Szent királynéja
 Regina coeli laetare alleluja
3957:339
 RMKT XVII/15A 301 – RMKT XVII/15B 299 – RMDT II 123. sz.
- Örvendezzen már e világ
 Magno salutis gaudio
!!!, **!!!!**, **3885(1):29**, **3920(1):28**, **4019(1):[26]**, **4085(1):32**, **4361(1):26**
- Örvendeztetek az erős Istennek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 81
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:137**, **4033:232**, **4076:197**, **4360:133**, **4361(4):192**, **4431:104**, **4432:232**
- Örvendezzünk keresztyének, mert országol ld. Keresztyének, örvendezzünk, mert országol
 Örvendezzünk, Betlehembe menjünk ajándékokkal
4048:284
 RMKT XVII/15A 124–125 – RMKT XVII/15B 239 – RMDT II 241. és 256/IV. sz.
- Örvendj bús életem, lelki ismeretem
3957:408
 RMKT XVII/15A 416 – RMKT XVII/15B 349 – RMDT II 245. sz.
- Örvendj egész föld, az Istennek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 66
!!, **!!!**, **!!!!**, **4018:103**, **4019(4):150**, **4033:178**, **4076:150**, **4360:102**, **4361(4):146**, **4431:80**,
4432:177
- Örvendj, ó áldott Izrael
 Laetare virgo Israel
3957:105, **4063(1):93**
 RMKT XVII/15A 125–126 – RMKT XVII/15B 239–240 – RMDT II 75/I. sz., 158. és 160/I. sz.
- Összerontod minden nyilat
 Ovidius: De remed. amor. 139 – Haller János ford.

- 4397:421**
 RMKT XVII/11 150, 769
 Páduai Szent Antal híres csodák által
3957:509
 RMKT XVII/15A 593 – RMKT XVII/15B 436 – RMDT II 179/I. sz.
- Pajzsa szegény fejemnek
 Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:488, 4105(1):575, 4134:258, 4353(1):258, 4478(1):371, 4502(1):423
- Pallas nem nyughaték, ő követét inté
 Rimay János
I, II, !!!!, 3732:347, 4105(1):408, 4134:173, 4353(1):173, 4478(1):293, 4502(1):303
- Pályafutásomnak végén
4063(3):668
 RMKT XVII/15A 819–821 – RMKT XVII/15B 534 – RMDT II 200/I. sz.
- Pályán vár ajándék
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:144, 4415:116, 4511:112, 4599:144
- Panaszolkodunk most országunknak ily nagy pusztaságán
 Bornemisza Péter: Cantio Szent János látásáról
I, 4063(2):555
 RPHA 1171
- Paradicsomnak te szép fényes napja
 Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:461, 4105(1):544, 4134:241, 4353(1):241, 4478(1):357, 4502(1):401
- Parancsolá az Augustus császár
II, III, !!!!, 3885(2):231, 3920(2):311, 4019(2):169, 4085(2):176, 4361(2):169
- Parányi bimbóból
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:276, 4415:235 [recte 236], 4511:227, 4599:276
- Pásztorok, ide siessetek nagy Úrhoz
 Cito surgite et currite pastores
3957:47
 RMKT XVII/15A 127–128 – RMKT XVII/15B 240–241 – RMDT II 218. sz.
- Pásztorok, ki e nyájnál szüntelen vigyáztok
4063(1):55
 RMKT XVII/15A 128–129 – RMKT XVII/15B 242 – RMDT II 45/b. sz.
- Pénteki víg táncot
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:205, 4415:169, 4511:164, 4599:205
- Pernyeszi nemzetből, régi ős gyökérből
 Tiszaújhegyi Pál
4189:A,a
 RMKT XVII/11 363–365
- Phoenix madár felől úgy írják a bölcsek
 Pósházi János
4012:(***)₃b
 RMKT XVII/11 24–25, 740
- Pogányok, nemzetségek, nyelvek és minden népek

- 4063(1):108**
 RMKT XVII/15A 169–170 – RMKT XVII/15B 260 – RMDT I 129. sz.
 Pokol s veszedelem
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:223, 4415:186, 4511:179, 4599:223
- Pörölj Uram, pörlőimmél
 Szenci Molnár Albert: Ps. 35
!!, !!!, !!!!, 4019(4):79, 4033:93, 4076:79, 4360:49, 4361(4):78, 4431:42, 4432:93
- Prédának ki örül, erszénye megürül
 Pécseli Király Imre
!!!!, 3732:483, 4105(1):570, 4134:255, 4353(1):255, 4478(1):369, 4502(1):420
- Prókátorra pered
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:244, 4415:205, 4511:198, 4599:244
- Puha s henyélő test
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:247, 4415:208, 4511:201, 4599:247
- Pusztában zsidókat vezérlő Úristen
 Balassi Bálint
!!, !!!, !!!!, 3732(1):77, 3888:48, 4105(1):90, 4134:46, 4353(1):46, 4478(1):69, 4502(1):69
- Pünkösöd nap a Szentlélek
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):321, 3920(2):414, 4019(2):232, 4085(2):257, 4361(2):232
- Pünkösöd napja betelvén [Jeruzsálemben lévén]
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):317, 3920(2):410, 3957:376, 4019(2):230, 4063(1):267, 4085(2):255, 4361(2):230
- Pünkösöd napján Szent Lelkét
 Ordódy János
3833:107
- Pünkösödnek jeles napján Szentlelket dicsérjük vígan
3957:375
 RMKT XVII/15A 324 – RMKT XVII/15B 307 – RMDT I 94. sz.
- Ragyog a nap fényességgel ld. Fénylik a nap fényességgel
 Ragyogván tündöklük az igazság napja
 Köleséri Sámuel, sen.
4399:**₃a
 RMKT XVII/11 16–17, 738
- Rajtam nagy irgalmú Isten, könyörülj
 Thordai János: Ps. 51
!!!!, 4063(3):698
- Redemptoris mater, ó szentséges Szűz Mária
 Contractus, Hermannus: Alma redemptoris mater
3957:37
 RMKT XVII/15A 53 – RMKT XVII/15B 195–196 – RMDT II 250. sz.
- Régen Elizeus az Illyés prófétát
 Köleséri Sámuel, sen.
4012:(**)₂b
 RMKT XVII/11 11–13, 737
- Régen ó törvényben az Izrael népe

- 4347:**(,)a
 RMKT XVII/11 414–417, 834
 Régen ó törvényben, Mózesnek könyvében
 Ps. 8
I, II, III, IIII, 3885(2):18, 3920(2):105, 4019(2):14, 4085(2):14, 4361(2):14
 Reggel s délben esőt (naptárvers)
IIII, 4269:C,a
 Reggeli friss harmatunk, ó szentséges Jézus
3957:5
 RMKT XVII/15A 58–54 – RMKT XVII/15B 196 – RMDT II 42/I. sz.
- Régi barátodat
 Beniczky Péter
IIII, 4025:242, 4415:204, 4511:196, 4599:242
- Régi időben megírta Jeremiás szent próféta
I, II, III, 4085(2):414
- Régi pünkösdnek idején
II, III, IIII, 3885(2):320, 3920(2):413, 4019(2):232, 4063(1):269, 4085(2):257, 4361(2):232
- Rejtett szeretet is kicsírádzik
 Ovidius: De remed. amor. 143–144 – Haller János ford.
4397:420
 RMKT XVII/11 149, 769
- Reménység ha rád néz
 Beniczky Péter
IIII, 4025:228, 4415:190, 4511:184, 4599:128 [recte 228]
- Reménységem te légy nekem
 Rimay János
II, IIII, 3732:114, 3957:252, 4105(1):131, 4134:64, 4353(1):64, 4478(1):100, 4502(1):99
- Reménységem vagyon nekem
 Rimay János
3957:197
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 66–67, 193 (25. sz.)
- Részegség oly étek
 Beniczky Péter
IIII, 4025:271, 4415:230 [recte: 231], **4511:222, 4599:271**
- Rettegtek sok vétkem
 Beniczky Péter
IIII, 4025:62, 4415:51, 4511:49, 4599:62
- Rettenetes áldozat, ó szentséges Jézus
3957:5
 RMKT XVII/15A 54 – RMKT XVII/15B 196 – RMDT II 42/I. sz.
- Rettenetes rút gyászt, mint egy ijesztő vázt, én szívemen viselvén
 Rimay János
I, IIII, 3732:367, 4105(1):433, 4134:184, 4353(1):184, 4478(1):311, 4502(1):321
- Rézkőből épített kőfalhoz hasonló
 Horatius: Epist. 1,1,60 – Haller János ford.
4397:140
 RMKT XVII/11 135, 768
- Római szent hitben végig megmaradjunk

- 3957:500**
 RMKT XVII/7 135–136, 550–551 – RMDT I 138. sz.
 Rossz állapotában élete
 Martialis: Epigr. 2,56,15–16 – Haller János ford.
4397:40
 RMKT XVII/11 131–132, 767
- Rút dolog szerencse után
 Ovidius: De Ponto 2,6,23–24 – Haller János ford.
4397:71
 RMKT XVII/11 132, 767
- Salamon azt mondja, hogy az hármás kötél
 Nógrádi Mátyás
3797:b,a
 RMKT XVII/10 72–73, 659–660
- Sanctus, sanctus dominus Deus noster ... 2. vsz.: Szent, szent, szent vagy Úristen, Alleluja
 Sanctus, sanctus, Dominus Deus noster
3957:333
 RMKT XVII/15A 288 – RMKT XVII/15B 294 – RMDT II 115. sz.
- Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth 2. vsz.: Szent, szent, szent az Úristen
3957:3
 RMKT XVII/15A 17 – RMKT XVII/15B 178 – RMDT II 42. sz.
- Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth... 2. vsz.: Szent, szent, szent vagy Atya
 Isten
3957:360
 RMKT XVII/15A 311 – RMKT XVII/15B 301–302 – RMDT II 237/I. sz.
- Sanctus, ter sanctus Dominus Deus ..., Szent vagy örökké Atya Úristen
3957:166
 RMKT XVII/15A 728 – RMKT XVII/15B 510 – RMDT I 174/I. sz.
- Sással fedett házban
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:93 [recte 193], **4415:159, 4511:153, 4599: 293** [recte 193]
- Saulnak a Dávidhoz jó szerelme
 Skarica Máté: Ps. 63
!!, !!!, !!!!, 3885(2):119, 3920(2):203, 4019(2):89, 4063(2):612, 4085(2):94, 4361(2):89
- Segélj meg engemet, én édes Istenem
 Balassi Bálint
!!, !!!!, 3732(1):68, 3888:42, 4105(1):80, 4134:41, 4353(1):41, 4478(1):61, 4502(1):61
- Segítségül hívjuk a mennybeli Istent
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):452, 3920(2):546, 4019(2):324, 4085(2):357, 4361(2):324
- Semmi nem bánt
 Ovidius: De Ponto 1,1,61 – Haller János ford.
4397:134
 RMKT XVII/11 134, 768
- Semmiből teremte az Úristen az embert
 Sztárai Mihály
!, !!, !!!, 4085(2):206
- Semmit ne bánkódjál, Krisztus szent serege
 Szkhárosi Horvát András

- I, II, III, IIII, 3885(2):454, 3920(2):548, 4019(2):325, 4085(2):358, 4361(2):325**
 Senkinek éjjeli s nappali munkája
 Köleséri Sámuel, sen. ford.
4406:B_a
 RMKT XVII/11 18, 738
- Senkit a pénz és kincs még boldoggá nem tett
 Rimay János
IIII, 3732:224, 4105(1):265, 4134:104, 4353(1):104, 4478(1):184, 4502(1):195
- Senkit gazdagságért
 Beniczky Péter
IIII, 4025:164, 4415:133, 4511:128, 4599:164
- Senkitől az Atya lételét nem vette
 Ordódy János
3833:28
- Seregek hadnagya
 Beniczky Péter
IIII, 4025:116, 4415:94, 4511:91, 4599:116
- Seregeknek hatalmas nagy királya
 Sinka György
3957:439 (ó nagy hatalmú), 4189:207
 RMKT XVII/7 305–306, 641–642 – RMDT II 123. sz.
- Seregeknek Szent Istene
4063(3):703
 RMKT XVII/15A 822 – RMKT XVII/15B 534 – RMDT II 295/III. sz.
- Serkenj fel álmodból bűnös emberi nemzet
4063(3):700
 RMKT XVII/15A 824 RMKT XVII/15B 535 RMDT II 313/II. sz.
- Serkenj fel már ember bűneidből
II, III, IIII, 3920(3):608, 4085(3):456, 4311:76, 4434:64
- Serkenj lelkem, mély álmodból
 Szabó István
4063(1):65
 RMKT XVII/15A 130–131 – RMKT XVII/15B 242 – RMDT I 66. sz.
- Siess, ments meg, Uram Isten
 Szenci Molnár Albert: Ps. 70
II, III, IIII, 4018:113, 4019(4):164, 4033:194, 4076:164, 4360:111, 4361(4):160, 4431:88, 4432:194
- Siess, nagy Úristen, én segítségemre
 Barát István: Ps. 69
I, II, III, IIII, 3885(2):127, 3920(2):211, 4019(2):95, 4085(2):100, 4361(2):95
- Siess oskolára úgy, mint az játékra
 Tolvay Ferenc
4143:A_b
 RMKT XVII/11 74–75, 755–756
- Sietséggel Seiratomban
 Ordódy János
3833:249
- Siralmas éneket a holttesten mondjunk

- II, III, 4085(3):425, 4434:854** [recte 154]
 Siralmas nekünk minden életünk
- !!!, 4085(3):494**
 Siralmunk oka lón mindnyájunknak Éva
4063(1):8
 RMKT XVII/15A 56–57 – RMKT XVII/15B 197 – RMDT I 2/II. sz.
- Sirasd magad, ó te Jeruzsálem
4063:226
 RMKT XVII/15A 273 – RMKT XVII/15B 290-291
- Soha a dézsából
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:191, 4415:157, 4511:152, 4599:191
- Soha nagy titkodat
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:62 [recte 162], **4415:131, 4511:126, 4599:162**
- Soha nagy urakkal
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:229, 4415:191, 4511:185, 4599:129 [recte 229]
- Sok álom szakasztást
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:226, 4415:189, 4511:182, 4599:226
- Sok emberek vannak e széles világon, kik tévelygésben vannak
 Sztárai Mihály: Ps. 32
I, II, III, !!!!, 3885(2):60, 3920(2):148, 4019(2):47, 4085(2):46, 4361(2):47
- Sok erős férfiak, bölcsék és királyok
 Balassi Bálint (?): História egy Eurialus nevű ifjúról
4082:A,a
 Gyarmathy Balassa Bálint Költeményei, kiad. Szilády Áron, Bp. 1879, 171–234 és RMKT XVI/9
 403–461, 580–593
- Sok háborúságban, szívem nagy bánatában
 Nyéki Vörös Mátyás(?): Ps. 129
II, III, !!!!, 3727:L₃b, 3971:450, 3987:474, 4048:163, 4063(2):644
- Sok hálaadással mi most tartozunk
II, 4063(2):478, 4085(2):309
 RMKT XVII/6 391–393, 441–442 – RMDT I 239. sz.; RPHA 1251
- Sok ínségünkben hozzád kiáltunk, felséges Úristen
 Sztárai Mihály: Ps. 74
I, II, III, !!!!, 3885(2):137, 3920(2):220, 3957:434, 4019(2):102, 4085(2):108, 4361(2):102
- Sok jó ló a hámban
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:167, 4415:135, 4511:130, 4599:176[recte 167]
- Sok jótéteményén nagyon csodálkozván
 Sztárai Mihály: Ps. 65
I, II, III, !!!!, 3885(2):124, 3920(2):208, 4019(2):93, 4063(2):615, 4085(2):98, 4361(2):93
- Sok nyavalya e világon nyomja mi utunkat
 Ps. 30
4063(2):591
 RMKT XVII/15A 747–748 – RMKT XVII/15B 516–517 – RMDT I 225/I. sz.

- Sok nyavalya után adott már az Isten
Anonymus, szegény legény
4176:B₄b
- Sok nyavalyánkban Atyánkhoz kiáltunk
II, III, IIII, 3885(1):64, 3920(1):61, 4019(1):59, 4063(2):559, 4085(1):68, 4361(1):59
- Sok nyilvánvaló bizonyosságokkal Szent Dávid próféta
Sztárai Mihály: Ps. 36
I, II, III, IIII, 3885(2):71, 3920(2):159, 4019(2):55, 4085(2):53, 4361(2):55
- Sok nyomorúság mi életünkben, hogy megkeseríté
Laskói István (?): Ps. 120
II, III, IIII, 3885(2):179, 3920(2):260, 4019(2):132, 4085(2):136, 4361(2):132
- Sok nyomorúsággal élete embernek
Siderius János
II, III, IIII, 3885(3):518, 3920(3):610, 4019(3):380, 4063(3):677, 4085(3):465, 4311:93, 4361(3):380, 4434:76
- Sok nyomorúsággal, s bú, szenvedés által
Vergilius: Aen. 1,204–205 – Haller János ford.
4397:123
RMKT XVII/11 133-134, 768
- Sok rendbéli próbák vannak rajtunk ez életben
Pathai István
II, III, IIII, 4063(3):657, 4085(3):476, 4311:206, 4434:147, 4485(2):250
- Sok szép tudós elmét szült
Köleséri Sámuel, sen.
4343:****₂a
RMKT XVII/11 15–16, 737
- Sok tudós munkákkal bővös
Köleséri Sámuel, sen.
4243:a₆a
RMKT XVII/11 13–14, 737
- Sokak sokat írtak
Dézsi Márton
4305:**₇b
RMKT XVII/11 386–387, 827
- Sokan kapálással
Beniczky Péter
IIII, 4025:274, 4415:232 [recte 233], 4511:224, 4599:274
- Sokan vannak most olyatén emberek
Sztárai Mihály: Ps. 14
I, II, III, IIII, 3885(2):37 (mostan), 3920(2):123 (mostan), 4019(2):27, 4063(2):584 (is olyan), 4085(2):27 (mostan), 4361(2):27, 4485(2):217
- Sokat fárad vadász
Beniczky Péter
IIII, 4025:268, 4415:227 [recte 228], 4511:219, 4599:268
- Sokat írtak bölcsek világi dolgokról
Kornis Zsigmond
4063(3):654
RMKT XVII/15A 825–827 – RMKT XVII/15B 535–536 – RMDT I 189. sz.

- Sötét havasokra vadak siessenek
 Szentmártoni Bodó János
4495:B,b
 RMKT XVII/4 434–439, 667–668
- Sötétség világa, Szent Szűz, tenger csillaga
 Ave Maria
3957:16
 RMKT XVII/15A 61–62 – RMKT XVII/15B 199 – RMDT I 2/II. sz.
- Süket is gyakrabban az ocsmány szerelem
 Propertius: Eleg. 2,16,36 – Haller János ford.
4397:424
 RMKT XVII/11 151, 769
- Szabadíts meg engem Úristen, a gonosz
 Szenci Molnár Albert: Ps. 140
II, III, IIII, 4018:233, **4033**:389, **4076**:324, **4360**:218, **4361**(4):318, **4431**:178, **4432**:389
- Szabadíts meg engem Úristen, és tarts meg
 Szenci Molnár Albert: Ps. 59
II, III, IIII, 4018:93, **4019**(4):139?, **4033**:160, **4076**:136, **4360**:93, **4361**(4):132, **4431**:73, **4432**:160
- Szabadíts meg és tarts meg, Uram Isten, mert e földön
 Sztárai Mihály: Ps. 12
I, II, III, IIII, 3885(2):34, **3920**(2):120, **4019**(2):25, **4085**(2):25, **4361**(2):25
- Szabadíts meg és tarts meg, Uram Isten, mert szentid
 Szenci Molnár Albert: Ps. 12
II, III, IIII, 4019(4):27, **4033**:31, **4076**:27, **4360**:18, **4361**(4):27, **4431**:14, **4432**:31
- Számkivetésre Dávid megyen vala
 Szegedi Gergely: Ps. 7
I, II, III, IIII 3885(2):14, **3920**(2):102, **4019**(2):11, **4063**(2):577, **4085**(2):12, **4361**(2):11
- Számkivetést túrni
 Beniczky Péter
IIII, 4025:266, **4415**:225 [recte 226], **4511**:217, **4599**:266
- Számkivetéstől nem félek
 Prosper Tiro Aquitanus, Sanctus – Haller János ford.
4397:495
 RMKT XVII/11 155, 770
- Számvetésre s mesterségre
 Gyöngyösi S. István
4006:A₆a
- Szárnyon jár és repül
 Beniczky Péter
IIII, 4025:190, **4415**:156, **4511**:150, **4599**:190
- Szarvas járván sebes utat
3957:414
 RMKT XVII/15A 416–417 – RMKT XVII/15B 349 – RMDT II 200/I. sz.
- Szegedi, Gelei és Martonfalvi György
 Kabai Bodor Gellért
4243:a₆b
 RMKT XVII/11 36–37, 744

- Szegény fejem Uramhoz óhajt
 Sublimi te Pater aethere
!!, !!!, !!!!, 3732:404, 3957:258 (Istenhez óhajt), **4105(1):474, 4134:207, 4353(1):207, 4478(1):330, 4502(1):353**
 RMKT XVII/8 404–405, 615–616 – RMDT II 309. sz.
- Szegény férgecske, itt fekszem
4434:201
 RMKT XVII/17 570–571, 1099–1100 – RMDT II 344. sz.
- Szegény gyarló ember, jaj mely nyomorult vagy
 Nyéki Vörös Mátyás
!!!, 4063(3):742
- Szégycent vallott orcát senki azon nem lát
 Rimay János
3957:175
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 110—111, 207
- Széles mély tengerben
 Ovidius: Ars am. 2,519–520 – Haller János ford.
4397:415
 RMKT XVII/11 148, 769
- Szemem a hegyekre vetém
 Szenci Molnár Albert: Ps. 121
!!, !!!, !!!!, 4018:216, 4019(4):299, 4033:357, 4076:298, 4137:154, 4360:203, 4361(4):293, 4431:162, 4432:357
- Szénégető tőkét
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:220, 4415:184, 4511:177, 4599:220
- Szent Albert püspök és mártír
3957:507
 RMKT XVII/15A 580 – RMKT XVII/15B 429 Dallamához ld. – RMKT XVII/6 42. sz.
 RMDT II 172. l.
- Szent András, Isten szolgája
4063(2):442
 RMKT XVII/15A 678–679 – RMKT XVII/15B 484–485 – RMDT II 75/I. sz.
- Szent apostolnak ünnepe napját
3957:522
 RMKT XVII/15A 636 – RMKT XVII/15B 463–464 – RMDT I 130/I. sz.
- Szent arany oltárra, szent Atyád jobbára
3957:361
 RMKT XVII/15A 315 – RMKT XVII/15B 304 – RMDT II 179. sz.
- Szent atyák ösvényén kalauzul
 Porcsalmi P. András
3806:„„,b
 RMKT XVII/11 29–30, 742
- Szent Borbála ellen felgyulladván atyja
3957:534
 RMKT XVII/15A 689–690 – RMKT XVII/15B 495 – RMDT I 138. sz.
- Szent Borgia, Gandiának hercege és fénye Rómának
3957:526

- RMKT XVII/15A 646 – RMKT XVII/15B 469 – RMDT II 201. sz.
 Szent Cecília, tiszta szűzeknek hathatós példája
3957:532
 RMKT XVII/15A 667–668 – RMKT XVII/15B 480 – RMDT I 130/I. sz.
- Szent Dávid király bűnei ellen így panaszolkodik
 Szegedi Gergely: Ps. 6
I, II, III, IIII, 3885(2):11, 3920(2):99, 4019(2):9, 4063(2):576, 4085(2):10, 4361(2):9
- Szent Dávid király háborúságában imádkozik
 Ps. 3
I, II, III, IIII, 3885(2):8, 3920(2):95, 4019(2):6, 4063(2):575, 4085(2):6, 4361(2):6, 4485(2):207
- Szent Dávid király háborúságában panaszolkodik
 Ps. 13
II, III, IIII, 3885(2):35, 3920(2):122, 4019(2):26, 4063(2):583, 4085(2):27, 4361(2):26, 4485(2):215
- Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván
 Sztárai Mihály: Ps. 29
II, III, IIII, 3885(2):50, 3920(2):139, 4019(2):39, 4063(2):589, 4085(2):39, 4361(2):39
- Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonharmad részében
 Sztárai Mihály: Ps. 23
I, II, III, IIII, 3885(2):40, 3920(2):129, 4019(2):32, 4048:166, 4063(2):585, 4063(2):593, 4085(2):32, 4361(2):32, 4485(2):221
- Szent Dávid próféta második énekében
 Ps. 2
II, III, IIII, 3885(2):2, 3920(2):90, 4063(2):572, 4085(2):2, 4361(2):2
- Szent Ézsaiás így írt Krisztus születéséről
 Szegedi Gergely
I, II, III, IIII, 3885(2):235, 3920(2):316, 4019(2):172, 4063(1):50, 4085(2):179, 4361(2):172
- Szent Ferenc ünnepe, Krisztusnak eleven képe
3957:527
 RMKT XVII/15A 648 – RMKT XVII/15B 471 – RMDT II 250/I. sz.
- Szent Fülöp s Jakab apostol
3957:509
 RMKT XVII/15A 587 – RMKT XVII/15B 432 – RMDT II 164/I. sz.
- Szent Fülöp, Szent Jakab, Krisztus tanítványi
4063(2):437
 RMKT XVII/15A 587–589 – RMKT XVII/15B 433 – RMDT I 15/II. sz.
- Szent György nevezeti, szentséges emlékezeti
3957:507
 RMKT XVII/15A 584 – RMKT XVII/15B 430 – RMDT II 250/I. sz.
- Szent Igéjét az Istennek
III, IIII, 3885(1):25, 3920(1):25, 4019(1):[23], 4085(1):29, 4361(1):23
- Szent Ignác pátriárkának
 Ordódy János
3833:246
- Szent Ilona, boldog lettél
3957:509
 RMKT XVII/15A 589 – RMKT XVII/15B 433 – RMDT II 197/I. sz.

- Szent István király, Istennek szolgája
!!!, 4048:239, 4063(2):473
RMKT XVII/7 355–356, 675 – RMDT I 138. sz.
- Szent János lángját elérvén s napját
3957:511
RMKT XVII/15A 602 – RMKT XVII/15B 443–444 – RMDT II 36. sz.
- Szent József, éltünk formája
3957:506
RMKT XVII/15A 578 – RMKT XVII/15B 428 – RMDT II 197. sz.
- Szent Katalin görög földön
3957:533
RMKT XVII/15A 674–675 – RMKT XVII/15B 482 – RMDT II 201. sz.
- Szent kereszt pogány kezében
3957:524
RMKT XVII/15A 641 – RMKT XVII/15B 467 – RMDT II 189/II. sz.
- Szent László királyunk, Istennek szolgája
3957:511
RMKT XVII/15A 606 – RMKT XVII/15B 445 – RMDT I 138. sz.
- Szent Lőrinc mártír harcol Jézusért
3957:519
RMKT XVII/15A 630 – RMKT XVII/15B 460 – RMDT II 101. sz.
- Szent Márk ünnepén mindnyájan Szent Istent áldjuk
3957:508
RMKT XVII/15A 584–585 – RMKT XVII/15B 430–431 – RMDT II 197/I. sz.
- Szent Márton, magyarok fénye
3957:530
RMKT XVII/15A 663 – RMKT XVII/15B 478 – RMDT II 24/a. sz.
- Szent Márton születék Magyarországon
4063(2):470
RMKT XVII/15A 663–664 – RMKT XVII/15B 479 – RMDT II 330. sz.
- Szent Máté apostol és evangélista
3957:524
RMKT XVII/15A 645 – RMKT XVII/15B 468–469 – RMDT I 138. sz.
- Szent Mihály arkangyal, Isten hadnagya
!!!, 4063(2):503
- Szent Mihály, főbb angyalok homlokja
3957:525, 4048:237
RMKT XVII/7 358, 676 – RMDT II 101. sz.
- Szent Miklós püspök élt nagy szentségben
3957:535
RMKT XVII/15A 695–696 – RMKT XVII/15B 498 – RMDT I 130/I. sz.
- Szent Pál apostolnak írása
!!, !!!, 4085(3):468, 4311:102, 4434:83
- Szent Pál megtérése napján
3957:503
RMKT XVII/15A 568 – RMKT XVII/15B 422 – RMDT II 57. sz. és 45/a. sz.
- Szent remetékkel szent szűzek
Ordódy János

- 3833:226**
 Szent seregeknek Ura és Istene
4063(2):457
 RMKT XVII/15A 602–604 – RMKT XVII/15B 444 – RMDT I 138. sz.
- Szent Simon Szent Thadaeussal
3957:528
 RMKT XVII/15A 653 – RMKT XVII/15B 473 Dallamához ld. RMKT XVII/6 42. sz. –
 RMDT II 172. l.
- Szent, Szent, Szent Isten, ki Atya mennyben
4063(2):340
 RMKT XVII/15A 417–418 – RMKT XVII/15B 349–350 – RMDT II 174/I. sz.
- Szent, Szent, Szent Mindenható Atya Isten
3957:252
 RMKT XVII/15A 179 – RMKT XVII/15B 265 – RMDT II 115. sz.
- Szent, Szent, Szent Úristen
3957:45
 RMKT XVII/15A 76 – RMKT XVII/15B 208 – RMDT II 250/I. sz.
- Szent Szűz, életünk hozója
3957:489
 RMKT XVII/15A 485–486 – RMKT XVII/15B 378 – RMDT II 200/I. sz.
- Szent Szűz Jézuskának énekel s fiának
 Mater canit nato, Deo incarnato
3957:81
 RMKT XVII/15A 131–132 – RMKT XVII/15B 242–243 – RMDT II 179. sz.
- Szent Szűz Mária, malasztnak árja
3957:487
 RMKT XVII/15A 486–487 – RMKT XVII/15B 378 – RMDT I 130/I. sz.
- Szent Szűz, Salamontól megmondatot
3957:520
 RMKT XVII/7 344, 670–671 – RMDT II/205. sz.
- Szent Tamás vala az Úr Krisztusnak egyik tanítványa
4063(2):443
 RMKT XVII/15A 700–701 – RMKT XVII/15B 499–500 – RMDT I 130/III. sz.
- Szent vagy örökké, Atya Úristen, a magas mennyégben
!!, !!!, 3885(2):481, 3920(2):573, 3957:383, 4019(2):344, 4063(2):517, 4085(2):388,
4361(2):344
 RMKT XVII/15A 328 – RMKT XVII/15B 309 – RPHA 1321 – RMDT II 174/I. sz.
- Szent vagy, szent vagy, örök Atya Isten
 Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus Sabaoth
3957:141
 RMKT XVII/15A 154 – RMKT XVII/15B 255 – RMDT II 205. sz.
- Szent vagy Úristen, szent vagy Úristen, Szent vagy nagy Úristen
 Kájoni János: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus Sabaoth
4063(2):517
 RMKT XVII/15A 728 – RMKT XVII/15B 510–511 – RMDT I 130/III. sz.
- Szent Xaverius Indián
 Ordódy János
3833:257

- Szent Zsófia, Krisztus híve
3957:525
 RMKT XVII/15A 645–646 – RMKT XVII/15B 469 – RMDT II 164. sz.
- Szenteknek te vagy, Krisztus, ékessége
 Vita sanctorum, decus angelorum
II, III, IIII, 3885(1):40, 3920(1):38, 4019(1):[37], 4085(1):44, 4361(1):37
- Szentháromság és csak egy Istenség
I, II, III, IIII, 3885(2):324, 3920(2):417, 4019(2):234, 4063(2):285, 4085(2):262, 4361(2):234, 4485(2):65
- Szentháromságnak rendelt ház
 Ordódy János
3833:139
- Szentháromságnak szentelt ház
3957:461, 4104:134
 RMKT XVII/15A 512–513 – RMKT XVII/15B 395—396 – RMDT II 201. sz.
- Szentlélek temploma, üdvözlégy Jézusnak anyja
3957:42
 RMKT XVII/15A 57–58 – RMKT XVII/15B 197 – RMDT II 250. sz.
- Szentül éneklették egy halott énekben
 Szentmártoni Bodó János: História az Mária Magdolna sok bűneiből való ... kegyes megtéréséről
4495:A₁b
 RMKT XVII/4 421–439, 664–667
- Szép angyali ártatlanság
3957:229
 RMKT XVII/15A 828–829 – RMKT XVII/15B 536 – RMDT II 164. sz.
- Szép asszony és jó bor
 Beniczky Péter
IIII, 4025:259, 4415:220, 4511:211, 4599:259
- Szép dolog embernek a pályában futni
 Kabai Bodor Gellért
4012:(***)₄a
 RMKT XVII/11 35–36, 743–744
- Szép dolog régiek
 Matkó István
3806:...,₃a
 RMKT XVII/10 356–358, 742
- Szép idők folytában, kedves hites társam
4460:D₂a
 RMKT XVII/11 467–473, 846
- Szép reggeli dicsérettel
3957:35
 RMKT XVII/7 318–319, 656–658 – RMDT II 164/III. sz.
- Szép violácska, kedves rózsácska, szerelmes Jézusom
 O Puer dilectissime tu moves pectora
4063(1):85
 RMKT XVII/15A 132 – RMKT XVII/15B 244 – RMDT II 174/I. sz.
- Szép violácska, kedves rózsácska, szerelmes kisdéd szép Jézuska
 O Puer dilectissime tu moves pectora

- 3957:60**
 RMKT XVII/15A 133 – RMKT XVII/15B 244 – RMDT II 243. sz.
 Szepőlóten Szűz Mária, Istennek Szent anyja
4048:29, 4063(1):46
 RMKT XVII/7 324, 661–662 – RMDT II 186. sz.
 Szepőlóten Szűz Mária, Mennysországnak vigassága
4063(2):367
 RMKT XVII/15A 487–488 – RMKT XVII/15B 379 – RMDT I 83/I. sz.
 Szerelem és a bor
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:256, 4415:217, 4511:209, 4599:256
 Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet, és alázatos voltodhoz
 O Puer dilectissime, tu moves pectora
3957:93, 4063(1):89
 RMKT XVII/15A 134–135 – RMKT XVII/15B 244–245 – RMDT II 252/I. sz.
 Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet, szent bölcsődhöz
 O Puer dilectissime, tu moves pectora
4048:280
 RMKT XVII/15A 135–136 – RMKT XVII/15B 245 – RMDT II 252/I. sz.
 Szerelmes Jézusom, mennyei drága kincsem
3957:419
 RMKT XVII/15A 419 – RMKT XVII/15B 350 – RMDT II 250/I. sz.
 Szerelmes Szent Atyánk, életnek kútfeje
4063(2):439
 RMKT XVII/15A 615–616 – RMKT XVII/15B 449 – RMDT I 15/II. sz.
 Szerelmes akarsz lenni?
4166:13
 Szerelmes atyám, hogy nem láthatalak
4460:D₄b
 RMKT XVII/11 472, 846
 Szerencse erszényét
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:244, 4415:205, 4511:198, 4599:244
 Szerencsének gyermeke
 Franck, Valentinus, jun.
4277:C₄b
 RMKT XVII/11 372, 821–822
 Szerencsétlenségnek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:198, 4415:163, 4511:157, 4599:180 [recte 198]
 Szeretem és áldom az Úristent
 Szenci Molnár Albert: Ps. 116
!!, !!!, !!!!, 3816:223, 4018:195, 4019(4):273, 4033:328, 4076:273, 4137:87, 4360:184, 4361(4):268, 4431:148, 4432:328
 Szeretet égő tűz
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:242, 4415:203, 4511:196, 4599:242
 Szeretettől győzött érzi bűvát, kárát

- Ovidius: Trist. 4,1,33–34 – Haller János ford.
4397:414
 RMKT XVII/11 148, 769
- Szeretek én téged, Uram, ne feledkezzél el rólam
 Schalling, Martin: Herzlich lieb hab' ich dich, o Herr
4311:271, 4434:216
 RMKT XVII/17 581–582, 1107–1110 – RMDT II 182. sz.
- Szeretőnek sebe
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:243, 4415:204, 4511:197, 4599:243 (Szeretőknek)
- Szerezd meg magyar versekkel ... herceg ... a főiskolát
 Klesch, Daniel
4127A: A₄b
 MKsz 2022: 22
- Szerezd meg magyar versekkel ... herceg ... ellenségeket
 Klesch, Daniel
4127B: A₄b
 MKsz 2022: 22
- Szerezd meg magyar versekkel ... hercegek
 Klesch, Daniel
4127A: A₄b
 MKsz 2022: 19
- Szerzeti Ignatiushoz
 Ordódy János
3833:251
- Szín festékekkel mázolt
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:105, 4415:85, 4511:82, 4599:105
- Szívemmel kérek, szerelmes Jézusom
 Ordódy János
3833:291
- Szívek édessége, Szűz Mária, fejér liliomszálnak bimbója
3833:132, 3957:460
 RMKT XVII/15A 508–509 – RMKT XVII/15B 395 – RMDT II 101. sz.
- Szívem megaláztatva tehozzád megyek
!!, !!!, !!!!, 3885(2):422, 3920(2):463, 4019(2):302, 4085(2):333, 4361(2):302
- Szívem szerint kívánom utolsó órát
 Knoll, Christoph: Herzlich tut mich/mir verlangen
4311:281, 4434:224
 RMKT XVII/17 625–626, 1121–1122
- Szívemet hozzád emelem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 25
!!, !!!, !!!!, 4019(4):55, 4033:64, 4076:55, 4360:35, 4361(4):53, 4431:29, 4432:64
- Szólásodban tanulj, avagy más tanuljon
 Tolnay Ferenc
4143:A₆b
 RMKT XVII/11 73–75–756
- Szolgád fizetését

- Beniczky Péter
!!!!, 4025:230, 4415:193, 4511:186, 4599:230
- Szólít minket Krisztus Urunk
 Siderius János
!!, !!!, !!!!, 3920(3):613, 4085(3):458, 4311:157, 4434:111
- Szomorú a halál a gyarló embernek
 Kőrösi István
!!!, 4063(3):707, 4311:241, 4434:180
- Szomorúknak vigasztalás
 Euripides – Haller János ford.
4397:482
 RMKT XVII/17 154, 770
- Szörnyű halál, íme hol áll
 Nyéki Vörös Mátyás(?)
!!!, 3791:D₂a, 4028:D₂b, 4048:179, 4063(3):692
- Szükség keresztyéneknek tudakozni
 Szegedi Gergely
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):388, 3920(2):490, 4019(2):279, 4085(2):307, 4361(2):279
- Szükség megtudni mindennek
!!!, !!!!, 3885(1):85, 3920(1):79, 4019(1):79, 4085(1):83, 4361(1):79
- Szükség megtudnunk, hű keresztyének
4063(2):565
 RMKT XVII/15A 749–751 – RMKT XVII/15B 517 – RMDT I 76. sz.
- Szükség megtudnunk üdvösségnek dolgát
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):341, 3920(2):433, 4019(2):246, 4085(2):273, 4361(2):246, 4485(2):73
- Szükséges dolog egy, Krisztus Urunk mondja
 Körmendi B. Péter
4402:**₂b
 RMKT XVII/11 426, 836–837
- Születésén Istennek
!!!, 4048:24, 4063(1):44, 4085(2):197
- Született drága váltáságunk
3957:46, 3957:72
 RMKT XVII/15A 137 – RMKT XVII/15B 246–247 – RMDT II 24/a. sz.
- Született új király nekünk
4063(1):87
 RMKT XVII/15A 138 – RMKT XVII/15B 247 – RMDT II 67. sz.
- Született váltáságunk, Krisztus, szép virágunk
3957:111
 RMKT XVII/15A 139 – RMKT XVII/15B 247 – RMDT II 179. sz.
- Születik nagy vigasságra
3957:459
 RMKT XVII/7 347–348, 671 – RMDT II 215. sz.
- Szűz által jött e világra
4063(1):151
 RMKT XVII/15A 239–240 – RMKT XVII/15B 282–283 – RMDT II 200/I. sz.
- Szűz anyától születik, édes Jézus
3957:89

- RMKT XVII/15A 139–140 – RMKT XVII/15B 247 – RMDT II 115. sz.
Szűz apácák ékes fénye
3957:519
RMKT XVII/15A 630–631 – RMKT XVII/15B 460 – RMDT II 201. sz.
- Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá
Gratulare Virgo singulari privilegio
!!!, 3957:87, 4048:47, 4063(1):80
- Szűz Mária hét fájdalma
4063(1):221
RMKT XVII/15A 236–238 – RMKT XVII/15B 282 – RMDT II 200/I. sz.
- Szűz Mária, imádj értünk
3957:469
RMKT XVII/15A 538 – RMKT XVII/15B 406 – RMDT II 197/I. sz.
- Szűz Mária Jézus anyja
3957:457
RMKT XVII/15A 499–500 – RMKT XVII/15B 387 – RMDT II 189/I. sz.
- Szűz Mária, Jézusnak szent anyja
4063(1):126
RMKT XVII/7 259–265, 615
- Szűz Mária, kegyes anya
Szeredi Márton
4048:217, 4063(2):392
RMKT XVII/7 351–353, 674 – RMDT II 189/I. sz.
- Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma
O Maria, Virgo pia, magna mortalium patrona
3957:485, 4048:211, 4063(2):376
RMKT XVII/7 348–349, 671–672 – RMDT II 201. sz.
- Szűz Mária Krisztus anyja, mennyországnak királynéja
3957:472 (mennyország magas tornya), **4063(2):364**
RMKT XVII/15A 488–489 – RMKT XVII/15B 379 Dallamához ld. RMKT XVII/6 42. sz. –
RMDT II 172. l.
- Szűz Mária lakozván Názáretben
Rimay János
!!!!, 3732:305, 4105(1):359, 4134:149, 4353(1):149, 4478(1):256, 4502(1):286 [recte 268]
- Szűz Mária, szép arany ház
3957:484
RMKT XVII/15A 489—490 – RMKT XVII/15B 379–380 – RMDT II 164/I. sz.
- Szűz Máriához az Isten küldvén
3957:12
RMKT XVII/15A 58–59 – RMKT XVII/15B 198 – RMDT II 30. sz.
- Szűz támada pogány népnek nemz- etéből
Ave Catharina, martyr et regina
4048:245
RMKT XVII/7 165, 577–578 – RMDT II 3. sz.
- Szűzanyától születék
Ordódy János
3833:106
- Tanítodat, miként szüledet szeressed

- Tolvay Ferenc
4143:A₈b
 RMKT XVII/11 75–76, 755–756
 Tanulj meg te, az úton elmenni
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):371, 3920(2):471, 4019(2):267, 4085(2):295, 4361(2):267
- Tanulótársaid mint atyádifiai
 Tolvay Ferenc
4143:B₁b
 RMKT XVII/11 76, 755–756
 Társalkodásodat azokkal közöljed
 Tolvay Ferenc
4143:B₁b
 RMKT XVII/11 76–77, 755–756
 Tarts meg engemet, ó én Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 16
!!, !!!, !!!!, 4019(4):32, 4033:37, 4076:32, 4360:21, 4361(4):32, 4431:17, 4432:37
- Tarts meg Uram, engem
 Rimay János
!!!!, 3732:263, 4105(1):310, 4134:126, 4353(1):126, 4478(1):219, 4502(1):230
- Tarts meg Uram Isten, engem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 54 **!!, !!!, !!!!, 4018:86, 4019(4):126, 4033:149, 4076:126, 4360:87, 4361(4):123, 4431:67, 4432:148**
- Távul az asztaltúl
 Tarnóczy István ford.
4326:228 [recte 328]
 Kónya Franciska: Tarnóczy István és a kora újkori meditációs irodalom. Kolozsvár 2015, 95.
- Te ez földön jó harcot harcoltál
 Ordódy János
3833:286
- Te győzhetetlen erőddel
 Ordódy János
3833:209
- Te is kolozsvári reformált korona
 Tolnai F. István
3960:O₄a
 RMKT XVII/10 561, 767-768
- Te vagy felhő, melyből eső
 Ordódy János
3833:189
- Tebenned bízom, én Istenem, igazságod szerint
 Tesini Imre: Ps. 31
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):57 (Uram Isten), 3920(2):145 (Uram Isten), 4019(2):45, 4085(2):44, 4361(2):45
- Tebenned bízom, én Istenem, kérlek oltalmazz meg
 Szenci Molnár Albert: Ps. 71
!!, !!!, !!!!, 4018:114, 4019(4):165, 4033:195, 4076:165, 4360:111, 4361(4):161, 4431:88, 4432:195
- Tebenned bízom, Uram Isten ld. Tebenned bízom, én Istenem, igazságod szerint

- Tebenned bízom, én Istenem, ne hagyj soha megsegyenülnöm
M. I. F. N.
II, III, 4485(2):180
- Tebenned bízunk eleitől fogva
Szenci Molnár Albert: Ps. 90
II, III, IIII, 4018:152, 4033:256, 4076:215, 4311:125, 4360:146, 4361(4):211, 4431:115, 4432:256, 4434:95
- Téged Isten, dicsérünk
Te Deum laudamus
I, II, III, IIII, 3883:37, 3885(1):88, 3920(1):82, 4019(1):81, 4045:18, 4063(2):283, 4361(1):81, 4523:16, 4552:50
- Téged Uram, valamikor
Marus István
IIII, 3732:417, 4105(1):491, 4134:215, 4353(1):215, 4478(1):336, 4502(1):365
- Téged Úristen, a nagy felségben szüntelen dicsérünk
Te Deum laudamus
4063(2):527
RMKT XVII/7 247–248, 610–611 – RMDT II 174. sz.
- Téged Úristen dicsérünk, csak téged nagy úrnak vallunk
Te Deum laudamus
3957:391
RMKT XVII/15A 337–338 – RMKT XVII/15B 317 – RMDT II 84. és 89. sz.
- Téged Úristen, dicsérünk, téged úrnak vallunk
Te Deum laudamus
3957:388
RMKT XVII/15A 338–341 – RMKT XVII/15B 317 – RMDT II 124. l.
- Téged Úristen, mi keresztyének dicsérünk és áldunk
Te Deum laudamus
I, II, III, IIII, 3885(2):482, 3920(2):573, 4019(2):344, 4085(2):389, 4361(2):344, 4596:208
- Tégedet áldalak, tégedet imádlak
Ordódy János
3833:88
- Tégedet üdvözöllek, tégedet dicsérlek
Ordódy János
3833:94
- Tehozzád kiáltok, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 141
II, III, IIII, 4018:235, 4033:391, 4076:326, 4311:136, 4338:A_a, 4360:220, 4361(4):320, 4431:179, 4432:391, 4434:102,
- Tehozzád szemeimet, Úristen, emelem az égben
Szenci Molnár Albert: Ps. 123
II, III, IIII, 4018:217, 4019(4):301, 4033:360, 4076:301, 4360:205, 4361(4):295, 4431:164, 4432:360
- Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen
Szenci Molnár Albert: Ps. 130
II, III, IIII, 3816:449, 4018:222, 4019(4):308, 4033:370, 4076:308, 4137:164, 4360:209, 4361(4):302, 4431:168, 4432:369, 4485(2):205
- Tekints kérünk reánk, mennyei Szent Atyánk

- Ordódy János
3833:181
 Tekints ránk kegyelmesen, szerelmes szép Jézusunk
3957:169
 RMKT XVII/15A 359 – RMKT XVII/15B 322–323 – RMDT II 45/a. sz.
- Tekints reám Istenem, nyavalyámban
 Szegedi Gergely: Ps. 10
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):23, 3920(2):110, 4019(2):18, 4063(2):580, 4085(2):18, 4361(2):18
- Tekints reánk immár, nagy Úristen, a mennyekből
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):380, 3920(2):482, 4019(2):273, 4085(2):302, 4361(2):273
- Tekints reánk, Úristen, mi nyomorúságinkban
4085(2):394
 RMKT XVII/17 433–438, 1032–1033
- Tekints reánk Úristen, nagy kegyelmességéből
!!, !!!, !!!!, 3885(2):440, 3920(2):534, 4019(2):315, 4085(2):347, 4361(2):315
- Teleki uramnak, mint hű Archippusnak
 Nógrádi Mátyás
3797:b₂a
 RMKT XVII/10 71, 659
- Teljes a széles világban, dicséretes
 Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine
!!!, !!!!, 3885(1):15, 3920(1):13, 4085(1):14, 4361(1):14
- Teljes dicséret királynak
 Laus regi plena gaudio
3883:24, 4045:4, 4523:4
 RMKT XVII/15A 505 – RMKT XVII/15B 437–438
- Teljes e széles világban, minden földnek határiban
 Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine
!!!, !!!!, 3885(1):16, 3920(1):14, 4085(1):14
- Teljes szívvel örvendjünk
 N. K. T.
!!, !!!, !!!!, 3885(2):254, 3920(2):334, 4019(2):186, 4063(1):57, 4085(2):193, 4361(2):186
- Tenedek Uram, hálát adok
!!!, !!!!, 3885(2):421, 3920(2):462, 4019(2):301, 4085(2):332, 4361(2):301
- Tengeri habok közt
 Ovidius: Trist. 1,2,69–70 – Haller János ford.
4397:131
 RMKT XVII/11 134, 768
- Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus Szent Anyja
 Ave maris stella – Nyéki Vörös Mátyás ford. (?)
!!, !!!, !!!!, 3833:313, 3971:513, 3987:543, 4048:208, 4063(2):371, 4200:R₁b, 4552:311
- Teremt., Kijöv., Lévi.
 Mikolai Hegedűs János
!!!, !!!!, 3781:A₄a
- Teremtett állatok, minden alkotmányok
 Hajnal Mátyás (?)
!!, !!!, 3957:452, 4048:170, 4063(2):636,
- Teremtő Úr, kérünk téged

- Ambrosius, Sanctus: Deus creator omnium
!!!, !!!!, 3885(1):82, 3920(1):21, 4019(1):76, 4085(1):24, 4361(1):76
- Természet folyása
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:219,4415:182, 4511:176, 4599:219
- Természet hajlandó
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:208,4415:173,4511:167,4599:208
- Test, vér, nem kell nyalánkságtok
 Rimay János
3957:267
 Rimay János összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, 125–129, 212–213
- Testének ártalmas kívánságát
 Ordódy János
3833:310
- Testi nyomorúság
 [Cicero: Tusc. disp. 3,25,59] – Haller János ford.
4397:28
 RMKT XVII/11 131, 767
- Testünkben van gyarlóságunk
3957:420
 RMKT XVII/15A 420–421 – RMKT XVII/15B 350 – RMDT II 90/I. sz., 75/I. sz., 84/I. sz., 83/I. sz.
- Ti is, kik utolsó ily tisztességemre
 Tolnai F. István
3960:O₄b
 RMKT XVII/10 561, 767-768
- Ti is vérségteteket kik hozzám tartjátok
 Tolnai F. István
3960:O₃b
 RMKT XVII/10 560, 767-768
- Ti keresztyének, dicsérvjétek Istent
 Ps. 134
I, II, III, !!!!, 3885(2):195, 3920(2):275, 4019(2):143, 4085(2):147, 4361(2):143, 4596:198
- Ti, tanácsban ülő személyek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 58
II, III, !!!!, 4018:92, 4019(4):134, 4033:158, 4076:134, 4360:92, 4361(4):130, 4431:72, 4432:158
- Tiltott almának falatja
 Ordódy János
3833:172
- Tisztaságnak, szűz virágnak
 Ordódy János
3833:151
- Tiszteletes atyák, lelkeknek pásztori
4342:31
- Titkot királyoknak
 Beniczky Péter

- !!!!, 4025:176, 4415:143, 4511:138, 4599:176
 Titulussal élni
 Beniczky Péter
 !!!!, 4025:213, 4415:177, 4511:171, 4599:213
- Tíz esztendőös korban ki nem lött kedvessé
 Técsi S. János
 3960:D₂b
 RMKT XVII/11 201, 779
- Tizedikben nagyobb erőszakkal
 Ovidius: Met. 11,532 – Haller János ford.
 4397:131
 RMKT XVII/11 134, 768
- Tövis nélkül nyílik szép rózsza
 Ordódy János
 3833:327
- Tövis nélkül nyílt szép rózsza
 3957:523
 RMKT XVII/15A 639–640 – RMKT XVII/15B 414–415 – RMDT II 75/I. sz., 84/I. sz., 90/I. sz.
- Tudjuk azt, hogy fejenként meg kell halnunk
 Thomas Albenis
 !!, !!!, 4085(3):437, 4311:37, 4434:33
- Tudjuk, Uram Isten, hogy mind meg kell halnunk
 Tseh
 !, !!, !!!, !!!!, 3885(3):496, 3920(3):585, 4019(3):364, 4085(3):421, 4311:2, 4361(3):364,
 4434:2, 4485(2):255
- Tudni kell természet
 Lucanus: De bello civili 4,377–378 – Haller János ford.
 4397:209
 RMKT XVII/11 140–141, 768
- Tudom, filozófust nem illet a csapom
 Szilágyi Tönkö Márton
 4012:(****)₂b
 RMKT XVII/11 49–51, 747–748
- Tudomány olyan kincs
 Beniczky Péter
 !!!!, 4025:168, 4415:136, 4511:131, 4599:168
- Tudomány s vitézség jó hírnek két szárnya
 Serédi Márton
 4059:A₂b
 Szvorényi Róbert: Eperjesi Serédi Márton publikálatlan magyar verse és annak forrása. In: Alexander multifrons – Tanulmányok a 90 éves Dörnyei Sándor tiszteletére. Bp. 2016, 124.
- Tudván Jézus, hogy eljött órája
 Baranyai Tamás
 4063(1):168
 RMKT XVII/7 265—267, 615–616
- Tulajdonítatik hatalom Atyának
 Ordódy János
 3833:30

- Tündöklenek a szent szűz leányok
 Ordódy János
3833:296
- Türd el, ha súlyos is
 Ovidius: Am. 3,11,7–8 – Haller János ford.
4397:448
 RMKT XVII/11 153, 770
- Tűz azt melegíti
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:232, 4415:194, 4511:187, 4599:222 [recte 232]
- Udvar habzó tenger
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:224, 4415:187, 4511:181, 4599:224
- Udvar s irigy tiszték tőlem távozzatok
 Rimay János
!!!!, 3732:209, 4105(1):247, 4134:96, 4353(1):96, 4478(1):171, 4502(1):182
- Udvari kenyérral engem
 Thomas Morus, Sanctus: Epigr., Ad aulicum – Haller János ford.
4397:385
 RMKT XVII/11 146—147, 769
- Új csillag jelent az égen
3957:162, 4048:73, 4063(1):109
 RMKT XVII/15A 170–171 – RMKT XVII/15B 260–261 – RMDT II 239. sz.
- Új világosság jelenék
 Novum sidus emicuit
!!, !!, !!!!, 3885(1):1, 3920(1):1, 4085(1):2, 4361(1):1
- Úr Jézus keresztfán, mint erős oroszlán
4063(1):252
 RMKT XVII/15A 302 – RMKT XVII/15B 299 – RMDT II 121/I. sz.
- Úr Jézus Krisztus meghagyta
3957:427
 RMKT XVII/15A 421–423 – RMKT XVII/15B 350–351 – RMDT II 72. sz.
- Úr Krisztus feltámadta, hogy minket megváltana
3957:348
 RMKT XVII/15A 303 – RMKT XVII/15B 299 – RMDT II 152. sz.
- Úr Krisztus feltámadta, Húsvét napján virrada
3957:352
 RMKT XVII/15A 304 – RMKT XVII/15B 299–300 – RMDT I 68. sz.
- Úr Krisztus feltámadta, nekünk örömet ada ld. Krisztus feltámadta, nekünk örömet ada
 Úr Krisztusunk feltámadta, Alleluja, hála legyen az Istennek, nekünk reménységet ada
 Christus surrexit éneksalád
3957:339
 RMKT XVII/15A 290 – RMKT XVII/15B 295 – RMDT I 146. sz.
- Úr vagyon a kenyér színben
4063(2):321
 RMKT XVII/15A 423–424 – RMKT XVII/15B 351 – RMDT II 197/I. sz.
- Uraknak Ura, nagy Isten
 Szenci Molnár Albert

- !!, !!!, 4085(2):403**
 Uralkodó nagy Úristen
 Bornemisza Váczi Menyhért
!!!, 4311:267, 4434:206
- Uram, a te ítéletedet
 Szenci Molnár Albert: Ps. 72
!!, !!!, !!!!, 4018:117, 4019(4):168, 4033:199, 4076:168, 4360:114, 4361(4):164, 4431:89, 4432:199
- Uram, bocsássad el szolgálodat békével
 Szenci Molnár Albert
!!, !!!, !!!!, 4018:248, 4033:415, 4076:346, 4361(4):340, 4431:190, 4432:415, 4434:103
- Uram, én csak tebenned bíztam
 Szenci Molnár Albert: Ps. 31
!!, !!!, !!!!, 4019(4):68, 4033:80, 4076:68, 4360:42, 4361(4):66, 4431:36, 4432:79
- Uram, gazdagságot
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:278, 4415:236 [recte 237], 4511:228, 4599:278
- Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat
 Nyéki Vörös Mátyás (?): Ps. 102
!!, !!!, !!!!, 3727:L₇b, 3957:446, 3971:448, 3987:472, 4048:162, 4063(2):642
 RMKT XVII/2 96–98, 457
- Uram, irgalmazz minékünk, Krisztus kegyelmezz
3957:290
 RMKT XVII/15A 241–242 – RMKT XVII/15B 283 – RMDT II 285. sz.
- Uram Isten, ki ígértél oltalmat
!, !!, !!!, 4485(2):173
- Uram Isten, miért bocsátál énreám
 Újlaki Péter: Ps. 3
!, !!, !!!, 4085(2):7
- Uram Isten, siess minket megsegíteni
4085(1):1
- Uram Jézus, tarts meg engem
!!!!, 3732:22, 4105:666, 4478(2):22, 4502(2):19
- Uram, ki léssen lakója
 Szenci Molnár Albert: Ps. 15
!!, !!!, !!!!, 4019(4):31, 4033:36, 4360:21, 4361(4):30, 4076:31, 4431:16, 4432:36
- Uram, ne hallgass ily igen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 83
!!, !!!, !!!!, 4018:140, 4019(4):200, 4033:236, 4076:100 [recte 200], 4360:135, 4361(4):195, 4431:106, 4432:236
- Uram, nem űz nagyra szívem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 131
!!, !!!, !!!!, 4018:223, 4033:371, 4076:310, 4338:A₆b, 4360:209, 4361(4):304, 4431:169, 4432:371
- Uram, szemed előtt, mint nagy látó előtt
!!!, !!!!, 4048:146, 4063(2):569
- Uram, te megvizsgálsz engem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 139

- II, III, IIII, 4018:231, 4033:386, 4076:322, 4137:168, 4360:216, 4361(4):316, 4431:177, 4432:386**
- Uram, te nagy haragodban
Szenci Molnár Albert: Ps. 6
II, III, IIII, 4019(4):14, 4033:16, 4076:14, 4137:61, 4311:110, 4360:10, 4432:16, 4361(4):14, 4431:6, 4434:87, 4485(2):177
- Úristen, áldj meg jóvoltodból
Szenci Molnár Albert: Ps. 67
II, III, IIII, 4018:105, 4019(4):153, 4033:181, 4076:153, 4360:103, 4361(4):149, 4431:82, 4432:181
- Úristen, az én imádságom
Szenci Molnár Albert: Ps. 5
II, III, IIII, 3816:139, 4019(4):12, 4033:13, 4076:12, 4360:9, 4361(4):11, 4431:5, 4432:13
- Úristen, én üdvösségem
Szenci Molnár Albert: Ps. 88
II, III, IIII, 4018:146, 4019(4):209, 4033:247, 4076:209, 4311:121, 4360:141, 4361(4):204, 4431:111, 4432:247, 4434:93
- Úristen, irgalmazz nekem a te nagy irgalmasságod szerint
Hegenwald, Erhard: Erbarme Dich mein, o Herr Gott – Ps. 51
I, II, III, IIII, 3885(2):98, 3920(2):184, 3957:261 (te nagy irgalmasságodként), 4019(2):74, 4085(2):80, 4189:194, 4311:9, 4361(2):74, 4434:8, 4485(2):228
- Úristen, irgalmazz nekünk
4019(2):360
- Úristen, kegyelmezz meg énnekem
Szenci Molnár Albert: Ps. 51
II, III, IIII, 3816:266, 4019(4):120, 4033:142, 4076:120, 4137:121, 4360:83, 4361(4):117, 4431:64, 4432:142
- Úristen, kérünk a te szent nevedért Ps. 54
I, II, III, IIII, 3885(2):109, 3920(2):194, 4019(2):82, 4063(2):607, 4085(2):88, 4361(2):82, 4485(2):230
- Úristen, kész az én szívem
Szenci Molnár Albert: Ps. 108
II, III, IIII, 4018:185, 4019(4):260, 4033:312, 4076:260, 4360:176, 4361(4):255, 4431:140, 4432:312[?]
- Úristen, légy most mivelünk
Szegedi Gergely: Ps. 71
I, II, III, IIII, 3885(2):130, 3920(2):214, 4019(2):97, 4085(2):103, 4361(2):97
- Úristen, mely csoda időre jutánk
4480:D₃b
Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914, 163–216, 476–478
- Úristen, mely sokan vannak
Szenci Molnár Albert
II, III, IIII, 4018:249, 4033:416, 4063(2):525, 4076:347, 4361(4):341, 4431:191, 4432:416
- Úristen, nyújts békességet országunkra (naptárvers)
4519:C₆a, 4538:C₆a
- Úristen, segíts és tarts meg engem
Szenci Molnár Albert: Ps. 69
II, III, IIII, 4018:110, 4019(4):160, 4033:189, 4076:160, 4360:108, 4361(4):156, 4431:85,

- 4432:**189
 Úristen, téged dicsérünk, és méltán hálákat adunk
 Dicimus grates tibi, summe rerum Conditor
4048:229 (és nyilván), **4063(2):**500, **4085(2):** 540 [recte 405]
 RMKT XVII/17 419–421, 1025–1028
- Úristen veletek, keresztyének örüljetek
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):248, **3920(2):**327, **4019(2):**181, **4063(1):**56, **4085(2):**188, **4361(2):**181
- Úristennek Szent Fia
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):252, **3920(2):**332, **4019(2):**185, **4063(1):**53, **4085(2):**192, **4361(2):**185
- Úrnak feltámadásán
 Resurgente Domino
!!!, 4048:112, **4063(1):**249
- Úrnak nagy nevezeti, Emmánuel
 Magnum nomen Domini, Emmanuel – Resonet in laudibus
!!, !!!, !!!!, 4048:16, **4063(1):**37, **4085(2):**196, **4453:**275, **4454:**276
- Úrnak szolgálai, mindnyájan
 Szenci Molnár Albert: Ps. 134
!!, !!!, !!!!, 4018:225, **4033:**376, **4076:**313, **4360:**211, **4361(4):**308, **4431:**172, **4432:**376,
4596:193
- Úrnak szolgálai, no dicsérjétek mindnyájan az Urat
 Ps. 134
!, !!, !!!, !!!!, 3885(2):194, **3920(2):**374 [recte 274], **4019(2):**143, **4063(2):**628, **4085(2):**147,
4361(2):143, **4596:**195
- Úrnak végvacsorájára
 Ad coenam agni providi
!, !!, !!!, !!!!, 3885(1):84, **3920(1):**78, **4019(1):**78 (Urunk), **4085(1):**82, **4361(1):**78 (Urunk)
- Urunk feltámadásán örvendezzünk
!!, !!!, 4085(2):415
- Urunk titkainak hűséges sáfára
 Szilágyi Tönkö Márton
4402:**₄_a
 RMKT XVII/11 53–54, 748
- Utolsó nyavalyájában
 Ordódy János
3833:253
- Utolsó óráját s életem határát
 Ordódy János
3833:179
- Utolsóbb írása Nógrádi Mátyásnak
 Nógradi Mátyás
 3797:c,b
 RMKT XVII/10 76—77, 661
- Útonállók közt is
 Juvenalis: Sat. 10,22 – Haller János ford.
4397:370
 RMKT XVII/11 145, 769
- Üdvözítőnk anyja, Szent Szűz
 Alma redemptoris mater

- 3957:36**
 RMKT XVII/15A 59 – RMKT XVII/15B 198 – RMDT II 75/I. sz.
 Üdvözítőnk, dicsértessél, ki értünk halált szenvedtél
 Fischer, Christoph: Wir danken dir, Herr Jesu Christ, dass du für uns gestorben bist
3920(2):378
 RMKT XVII/17 274, 951–953 – RMDT I 221. sz.
- Üdvözítőnk szent anyja, egek fényes tornya
 Alma redemptoris mater
3957:72
 RMKT XVII/15A 140 – RMKT XVII/15B 247–248 – RMDT II 121/II. sz.
- Üdvözítőnk Szűz anyja, mennyországi szent bánya
 Alma redemptoris mater
3957:57
 RMKT XVII/15A 141 – RMKT XVII/15B 248 – RMDT II 155/I. sz.
- Üdvözítőnknek szent anyja
 Nyéki Vörös Mátyás ford.: Alma redemptoris mater
!!!, !!!!, 3971:517, 3987:548, 4048:6, 4063(1):12, 4552:316, 4552:78
- Üdvözlégy Acház órája
 Ordódy János
3833:126
- Üdvözlégy boldog Borgia
 Ordódy János
3833:270
- Üdvözlégy bölcs Szűz Mária
 Ordódy János
3833:121
- Üdvözlégy drága királyunk
3957:324
 RMKT XVII/15A 263 – RMKT XVII/15B 287 – RMDT II 285. sz.
- Üdvözlégy drága szent Szűz
 Nyéki Vörös Mátyás
3957:28
 RMKT XVII/2 126–127, 468
- Üdvözlégy drága, szép Szűz Mária
 Ave Maria
3957:7
 RMKT XVII/15A 59–60 – RMKT XVII/15B 198 – RMDT II 101/I. sz.
- Üdvözlégy édes Jézus, szívünkbe mélyen juss
3957:128
 RMKT XVII/15A 142–143 – RMKT XVII/15B 248 – RMDT II 121/II. sz.
- Üdvözlégy édes Jézusunk
!!!, !!!!, 3885(1):48, 3920(1):45, 4019(1):44, 4085(1):55, 4361(1):44
- Üdvözlégy édes Jézusunk, és mi kegyelmes királyunk
!!!, !!!!, 4063(2):553
- Üdvözlégy egek Szent királynéja
 Ave regina coelorum
3957:172
 RMKT XVII/15A 525–526 – RMKT XVII/15B 400 – RMDT I 130/I. sz.

- Üdvözlégységnek fényessége
3833:130, 4104:87
 RMKT XVII/15A 506–508 – RMKT XVII/15B 394–395
- Üdvözlégység erős városunk
 Ordódy János **3833:125**
- Üdvözlégység felség, Oltári Szentség
3957:411, 4063(2):348
 RMKT XVII/15A 428–430 – RMKT XVII/15B 354–355 – RMDT II 174/I. sz.
- Üdvözlégység frigynek ládája
3957:474
 RMKT XVII/15A 490–491 – RMKT XVII/15B 380 – RMDT II 83. és 90. sz.
- Üdvözlégység frigynek ládája
 Ordódy János
3833:122
- Üdvözlégység gyenge oltványocská
 Ordódy János
3833:133
- Üdvözlégység igaz test, Szűztől ki születettél
3957:397
 RMKT XVII/7 128–129, 548–549 (82/VIII. sz.) – RMDT II 124a. sz.
- Üdvözlégység Istennek szent teste
4063(2):320
 RPHA 1398
- Üdvözlégység Jézus Krisztusnak szent teste
4063(2):318
 RMKT XVII/15A 431 – RMKT XVII/15B 356 – RMDT I 138. sz.
- Üdvözlégység Jézus szent feje, kinek a zsidók elméje
3957:300
 RMKT XVII/15A 244–245 – RMKT XVII/15B 284 (213/II. sz.) – RMDT II 17/b. sz.
- Üdvözlégység Jézus szent feje, kit zsidók irigy elméje
4063(1):149
 RMKT XVII/15A 242–244 – RMKT XVII/15B 283–284 (213/I. sz.) – RMDT II 74/I. sz.
- Üdvözlégység ki e világot
 Ordódy János
3833:276
- Üdvözlégység kinyílt szűz virág
 Ordódy János
3833:127
- Üdvözlégység királyné, Szent Szűz
 Salve, salve o regina, Misericordiae mater: Vita et dulcedo Et spes nostra salve
3957:387
 RMKT XVII/15A 341–342 – RMKT XVII/15B 318–319 – RMDT II 24/a. sz.
- Üdvözlégység királyoknak istápjá
 Ordódy János
3833:138
- Üdvözlégység kis Jézus, lelkünk ébresztője
3957:79
 RMKT XVII/15A 449 – RMKT XVII/15B 364 – RMDT I 138. sz.

- Üdvözlégység Krisztus, e világnak Ura
Christe, rex regum, dominator orbis
1, !!!, !!!!, 3885(1):72, 3920(1):68, 4019(1):67, 4063(2):561, 4085(1):75, 4361(1):67
- Üdvözlégység Krisztus, Istennek fia, ki nekünk adád
4063(2):321
RPHA 1401
- Üdvözlégység Krisztus, Istennek fia, kit az ártatlan Ábel példája
4063(2):331
RMKT XVII/15A 433–434 – RMKT XVII/15B 356–357 – RMDT II 219. sz.
- Üdvözlégység Krisztus jobb keze, kit mély sebbel leszegeze
Ave manus dextra Christi [2. vsz.] [1. vsz.: Ave caput Christi gratum Diris spinis coronatum]
4063(1):228
RMKT XVII/15A 246 – RMKT XVII/15B 284–285 – RMDT II 197/I. sz.
- Üdvözlégység Krisztus mártírja
Ordódy János
3833:305
- Üdvözlégység Krisztus Szent Anyja, ki bánat megszomoríta
Ave dulcis mater Christi, Quae dolebas corde tristi
4063(2): 355
RMKT XVII/15A 492–493 – RMKT XVII/15B 380–381 – RMDT II 75/I. sz.
- Üdvözlégység Krisztus szent teste, bűnösök reménysége
3957:410 (Üdvözlégység Krisztus szentsége, bűnösök nagy mentsége), **4063(2):342**
RMKT XVII/15A 434–435 – RMKT XVII/15B 357 – RMDT II 172. I. (RMKT XVII/6 42. sz. dallama)
- Üdvözlégység Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysége
4063(2):315
RMKT XVII/7 246–247, 610 – RMDT II 75. sz.
- Üdvözlégység Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysége, üdvözlégység
4063(2):323
RMKT XVII/15A 435 – RMKT XVII/15B 358 – RMDT II 75/II. sz.
- Üdvözlégység Krisztus szent teste, ki vért ontál keresztfán
4063(2):335
RMKT XVII/15A 435–437 – RMKT XVII/15B 358 – RMDT II 172. I. (RMKT XVII/6 42. sz. dallama)
- Üdvözlégység Krisztus szentsége, bűnösöknek reménysége
3957:428
RMKT XVII/15A 438–439 – RMKT XVII/15B 358 – RMDT II 72. sz.
- Üdvözlégység lelkünk fehér gyöngyvirága
4063(2):332
RMKT XVII/15A 439 – RMKT XVII/15B 358 – RMDT I 138. sz.
- Üdvözlégység Mária, te vagy tenger csillaga
Ave Maria
4063(1):19
RMKT XVII/15A 60–61 – RMKT XVII/15B 198–199 – RMDT I 2/II. sz.
- Üdvözlégység Mária, tengernek csillaga
Nyéki Vörös Mátyás ford. (?): Ave maris stella
!!!, !!!!, 4048:207, 4063(2):371, 4552:115
RMKT XVII/2 101, 458–459

- Üdvözlégymennyei bánya
 Ave Maria
3957:24
 RMKT XVII/15A 62 – RMKT XVII/15B 199 – RMDT II 24/a. sz.
- Üdvözlégymennyei bárány
4063(2):339
 RMKT XVII/15A 440–441 – RMKT XVII/15B 359 – RMDT II 200/I. sz.
- Üdvözlégymennyei fáklya
 Ordódy János
3833:273
- Üdvözlégymennyei tisztaság
 Ordódy János
3833:274
- Üdvözlégynagy Gándiának
 Ordódy János
3833:271
- Üdvözlégymanna, égi majoránna
4063(2):329
 RMKT XVII/15A 441 – RMKT XVII/15B 359 – RMDT II 179. sz.
- Üdvözlégymagyar királyné, irgalmasságnak Szent Anyja
 Salve, salve o regina, Mater misericordiae: Vita, dulcedo et spes nostra, Salve o! regina
3957:386
 RMKT XVII/15A 341 – RMKT XVII/15B 317–318 – RMDT II 124. sz.
- Üdvözlégymagyar szent Borgia
 Ordódy János
3833:272
- Üdvözlégymagyar örök Atya Isten
 I, II, **4485(2):68**
 RPHA 1403
- Üdvözlégymagyar örök Úristen
 I, II, III, **3885(2):328, 3920(2):420, 4019(2):237, 4085(2):264, 4361(2):237**
 RPHA 1404
- Üdvözlégymagyar szent életünk, ó szépséges Jézus
4063(2):296
 RMKT XVII/15A 360–361 – RMKT XVII/15B 323 – RMDT II 345/b. sz.
- Üdvözlégymagyar szent kenyér, életünk kútfeje, e setét világnak
4063(2):314
 RMKT XVII/15A 442–443 – RMKT XVII/15B 359–360 (364/I. sz.) – RMDT I 138. sz.
- Üdvözlégymagyar szent kenyér, életünk kútfeje, éhező lelkünknek
3957:404
 RMKT XVII/15A 443–444 – RMKT XVII/15B 361 (364/II. sz.) – RMDT I 138. sz.
- Üdvözlégymagyar szent kenyér, emberek élete
4063(2):322
 RMKT XVII/15A 444–445 – RMKT XVII/15B 361 – RMDT I 138. sz.
- Üdvözlégymagyar szent manna, drága kincses tonna
3957:413
 RMKT XVII/15A 441–442 – RMKT XVII/15B 359 – RMDT II 179. sz.
- Üdvözlégymagyar szent orvosunk, kínt látott szép Jézusunk

- 3957:285**
 RMKT XVII/15A 248–249 – RMKT XVII/15B 286 – RMDT II 45/a. sz.
 Üdvözlégyszent orvosunk, ó szépséges Jézusunk
- 3957:451**
 RMKT XVII/15A 752–753 – RMKT XVII/15B 518 – RMDT II 45/a. sz.
 Üdvözlégyszent orvosunk, oltári drága szentség
- 3957:421**
 RMKT XVII/15A 445–446 – RMKT XVII/15B 361 – RMDT II 45/a. sz.
 Üdvözlégyszent test, Szűztől ki születéssel
- 4048:138**
 RMKT XVII/7 127–128, 548–549 (82/V. sz.)
 Üdvözlégyszépséges Mária ld. Üdvözlégyszépséges Mária
- Üdvözlégyszépséges ostya, ki az ő kegyelmét osztja
4063(2):330
 RMKT XVII/15A 446–447 – RMKT XVII/15B 362 – RMDT II 90/I. sz.
 Üdvözlégyszépséges patrónusom
 Ordódy János
- 3833:285**
 Üdvözlégyszép Jézus, hívek éltetője
4063(2):327
 RMKT XVII/15A 447–448 – RMKT XVII/15B 362–363 – RMDT I 138. sz.
- Üdvözlégyszép rózsza, lelkünknek orvosa
4063(2):340
 RMKT XVII/15A 450 – RMKT XVII/15B 364 – RMDT II 244/I. sz.
 Üdvözlégyszép rózsza, szüzesség virága
 Ave rubens rosa, Virgo speciosa
4063(2):381
 RMKT XVII/15A 493–494 – RMKT XVII/15B 382–383 – RMDT II 244/I. sz.
- Üdvözlégyszép Szűz Mária
 Ave Maria
4063(3):768
 RMKT XVII/15A 64–65 – RMKT XVII/15B 202 – RMDT II 185. sz.
- Üdvözlégyszép Szűz Mária, angyaloknak királynéja
 Ave, Tu, Per te
4063(1):29
 RMKT XVII/15A 63–64 – RMKT XVII/15B 200–201 – RMDT I 118. sz.
- Üdvözlégyszépséges Mária
 Ave Maria
3957:25 (szépséges), **4063(2):366**
 RMKT XVII/15A 65 – RMKT XVII/15B 202 – RMDT II 27. sz.
- Üdvözlégyszüllő Szűz Anya
 Ordódy János
3833:124
- Üdvözlégyszüllő Szűz Mária, Krisztusnak Szent Anyja
3957:32
 RMKT XVII/15A 66 – RMKT XVII/15B 202 – RMDT II 208. sz.
- Üdvözlégyszüllő Szent Borbála
4063(2):488

- RMKT XVII/15A 690–691 – RMKT XVII/15B 495 – RMDT II 75/I. sz.
 Üdvözlégység társa Jézusnak
 Ordódy János
3833:275
- Üdvözlégység tenger csillaga
 Nyéki Vörös Mátyás ford. (?): Ave maris stella
3957:490
 RMKT XVII/2 101, 458–459
- Üdvözlégység világ asszonya, mennycsillagnak királynéja
 Salve mundi domina coelorum regina
3833:119, 4104:30, 4052:280, 4063(2):424
 RMKT XVII/15A 500–504 – RMKT XVII/15B 387–394 – RMDT II 75/I. sz.
- Üdvözlégység világ váltója
 Arnulphus de Lovanio: Salve mundi salutare
4063(1):181
 RMKT XVII/7 325, 662–666
- Üdvözléssel az üdvösség
 Jacopone da Todi (Jacobus de Benedictis): Ave fuit prima salus
4063(1):14
 RMKT XVII/15A 66–67 – RMKT XVII/15B 202–203 – RMDT II 83/I. sz.
- Üveg, romló cserép
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:281, 4415:239 [recte 240], 4511:231, 4599:281
- Vacsorálván vagy állj
 Tolvay Ferenc
4143:B,b
 RMKT XVII/11 82, 755–756
- Vajha az én fejem változhatnék vízzé
 Czeglédi Pál
4012:(****)₃b
 RMKT XVII/11 295–297, 799–800
- Valahol elmegyek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:111, 4415:90, 4511:87, 4599:111
- Valaki bűnét megbánta
 Seneca: Agam. 243 – Haller János ford.
4397:526
 RMKT XVII/11 156,
- Valaki jobb részét életinek adja
 Ziegler Márton
4389:A₂b
 RMKT XVII/11 405, 832
- Valaki kívánja lelki üdvösségét
 Ordódy János
3833:25
- Valaki Krisztusnak vacsoráját veszed
I, II, III, !!!!, 3885(2):362, 3920(2):451, 4019(2):260, 4085(2):289, 4361(2):260, 4485(2):101
- Valamely ember üdvözülni akar

- Athanasius, Sanctus (Symbolum Athanasii)
I, II, III, 3920(1):84, 4085(1):86
- Valami tégedet érhet
4166:13
- Valamint hogy nagyobb a lélek a testnél
 Lisznyai Kovács Pál
4243:b,a
 RMKT XVII/11 99, 760
- Valamit tanított tudós Amesius
 Felvinczi Sándor
4243:b,a
 RMKT XVII/11 42–43, 746
- Választa az Isten magának híveket
4063(2):411
 RMKT XVII/15A 538–542 – RMKT XVII/15B 406–407 – RMDT I 15/II. sz.
- Válják meg udvartól
 Lucanus: De bello civili 8,493–494 – Haller János ford.
4397:380
 RMKT XVII/11 146, 769
- Változásban forog
 Vergilius: Aen. 5, 710 – Haller János ford.
4397:13
 RMKT XVII/11 129–130, 767
- Váltságomnak drága ára
3957:409
 RMKT XVII/15A 454–455 – RMKT XVII/15B 366 – RMDT II 200/I. sz.
- Váltságunknak drága ára
4063(1):222
 RMKT XVII/15A 249–250 – RMKT XVII/15B 286 – RMDT II 200/I. sz.
- Váltságunknak drága ára, mi vitt téged Isten arra
4063(2):324
 RMKT XVII/15A 450–454 – RMKT XVII/15B 364–365 – RMDT II 200/I. sz.
- Várom, Uram Isten, fejemre
 Úz Bálint
III, IIII, 3732:517, 4105(1):607, 4134:275, 4353(1):275, 4478(1):385, 4502(1):448
- Várván vártam a fölséges Urat
 Szenci Molnár Albert: Ps. 40
II, III, IIII, 4019(4):96, 4033:112, 4076:96, 4311:140, 4360:59, 4361(4):92, 4431:50, 4432:112
- Vastagon legyetek, s jobbat reméljeteK
 Vergilius: Aen. 1,207 – Haller János ford.
4397:221
 RMKT XVII/11 142, 768
- Vecseryének idején
 Ordódy János
3833:85
- Vedd ajándékul szívemet, ó édes Jézusom
 Cor tibi Jesu offero, o cordis sponsule

- 4048:281**
 RMKT XVII/15A 145–146 – RMKT XVII/15B 251 – RMDT II 233. sz.
 Vedd el Úristen, rólunk haragodat
 Thym, Georg: Aufer immensam Deus, aufer iram
I, II, III, IIII, 3885(2):406, 3920(2):507, 4019(2):291, 4063(2):539, 4085(2):321, 4361(2):291, 4485(2):93
- Vedd eszedbe szívem
 Beniczky Péter
IIII, 4025:28, 4415:23, 4511:22, 4599:28
- Vedd jó néven én szívemet
 Cor tibi Jesu offero, o cordis sponsule
4063(1):88
 RMKT XVII/15A 143–144 – RMKT XVII/15B 249–250 – RMDT II 233. sz.
- Vedd magadnak én szívemet
 Cor tibi Jesu dedico, o cordis sponsule
3957:64
 RMKT XVII/15A 144–145 – RMKT XVII/15B 250 – RMDT II 233. sz.
- Véget vetek immár csekély ritmusimban
 Beniczky Péter
IIII, 4025:289, 4415:247, 4511:239, 4599:289
- Véghetetlen mennynek, földnek Ura
3920(2):372
- Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes
 Balassi Bálint: Ps. 51
II, III, IIII, 3727:L₃b, 3732(1):83 (Végtelen), 3732(1):337, 3888:51, 3971:445, 3987:470, 4048:160, 4063(2):641, 4105(1):97, 397, 4134:50, 167, 4183:181, 4353(1):50, 167 4478(1):75, 284 (Végtelen), 4502(1):74 (Végtelen), 295
- Véletlen embernek utolsó órája
 Úz Bálint
II, III, 4063(3):682, 4085(3):485, 4311:144, 4434:104
- Vén ember elméje
 Beniczky Péter
IIII, 4025:264, 4415:223 [recte 224], 4511:215, 4599:264
- Vén szüléi Máriának
 Ordódy János
3833:146
- Vétség nem ok nélkül
 Menander – Haller János ford.
4397:426
 RMKT XVII/11 152, 769
- Verőfénynek ne higgyetek
3957:543
 RMKT XVII/15A 835–836 – RMKT XVII/15B 537 – RMDT II 197. sz.
- Vérrel izzad Üdvözítőnk
3957:288
 RMKT XVII/15A 250–251 – RMKT XVII/15B 286 – RMDT II 172. l. (ld. RMKT XVII/6 42. sz.)
- Vétekekkel gazdagság gyűjtetik
 Pierius – Haller János ford.

- 4397:376**
 RMKT XVII/11 146, 769
 Vétekre gerjed az elme
 Ovidius: De arte amandi 2,427–428 – Haller János ford.
4397:232
 RMKT XVII/11 142, 768
 Vett ajándékkiddal bölcsen élő sáfár
 Szathmárnémethi Mihály
4399:**₃ b
- Víg tavasz
 Beniczky Péter
!!!, 4025:34 [recte 134], **4415:108**, **4511:105**, **4599:134**
- Vigadjunk Jézus napján
3957:335
 RMKT XVII/7 340,669–670
- Vígan énekeljünk
I, II, !!!, 4085(2):167
- Vigasságom mint fordula bánatra
!!!, 3732:439, 4105(1):517, 4134:228, 4353(1):228, 4478(1):347,4502(1):383
- Vigasztald Jézus, szívünket
3957:448
 RMKT XVII/15A 753–754 – RMKT XVII/15B 518 – RMDT II 164. sz.
- Vigasztald meg, Uram, szomorú szívemet
 Vásárhelyi Péter
4080A:[]₁a
 RMKT XVII/14 97-99
- Vigasztalj nyavalyáimban
 Ordódy János
3833:207
- Vigasztaló Szentlélek
 Ordódy János
3833:110
- Vigyázz halálodra, halandó ember
!!!, 4311:212, 4434:150
- Világ ékessége
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:139, 4415:112, 4511:108, 4599:139
- Világ, pokol, a test bizonytal sokakat
 Tolnai F. György
3806:***_a
 RMKT XVII/11 179, 775
- Világ pusztájában bujdosó lelki ház!
 Vári Mihály
4244:B₁a
- Világ teremő született
 Redemptor orbis natus est
3957:129
 RMKT XVII/15A 146–147 – RMKT XVII/15B 251 – RMDT II 160/I. sz.

- Világ teremtője, felséges Úristen
 Ordódy János
3833:51
- Világ váltója születik
 Redemptor orbis natus est
4063(1):74
 RMKT XVII/15A 147–148 – RMKT XVII/15B 251 – RMDT II 75/I. sz.
- Világnak fiai sokan vélekednek Libanuson termő cédrusfának veleje
3756:A₂a
 RMKT XVII/10 420–554, 760–767
- Világon állandó
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:159, 4415:128, 4511:123, 4599:159
- Világon ég alatt nincs oly féle állat, kit Isten nem legettet
 Rimay János
!!, !!!!, 3732:229, 4105(1):271, 4134:107, 4353(1):107, 4478(1):188, 4502(1):200
- Virágjában életének
 Ordódy János
3833:255
- Virtus, lelki erő
 Prudentius: Psychomachia 174–175,177 – Haller János ford.
4397:14
 RMKT XVII/11 130,
- Virtus, lelki jóság, kit sok bölcs magasztal
 Rimay János
!!!!, 3732:188, 4105(1):222, 4134:85, 4353(1):85, 4478(1):152, 4502(1):163
- Viseld békességgel s kegyes csendességgel
 Nyéki Vörös Mátyás
!!, !!!!, 4025:54, 4415:45, 4511:43, 4599:54
- Vitézek, mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél?
 Balassi Bálint
!!!!, 3732(1):39, 3888:24, 4105(1):45, 4134:23, 4353(1):23, 4478(1):34, 4502(1):35
- Vitézeknek háza híres Veszprim vára
4460:D₃b
 RMKT XVII/11 471, 846
- Vitézlő községnek
 Beniczky Péter
!!!!, 4025:217, 4415:180, 4511:174, 4599:217
- Vitézség embernek föld felett élete
 Rimay János
!!!!, 3732:182, 4105(1):214, 4134:82, 4353(1):82, 4478(1):147, 4502(1):158
- Volna-e valaki
 Ovidius: De remed. amor. 2,572 – Haller János ford.
4397:35
 RMKT XVII/11 131, 767
- Xaverius Japóniát
 Ordódy János
3833:261

Xavier napja, Indiák apja

3957:534

RMKT XVII/15A 681–682 – RMKT XVII/15B 258–259 – RMDT II 174/I. sz.

Zápor s köeső fog hogyha következni (naptárvers)

!!!! (Zápor s köesőkkel nyavalygnunk mikor kell), **4269:C₈a**

Zarándokságomat

Beniczky Péter

!!!!, **4025:90**, **4415:74**, **4511:71**, **4599:90**

Zengjed nyelvem, dicsőséges Úr testének szentségét

Thomas de Aquino, Sanctus – Hajnal Mátyás ford.: Pange lingua gloriosi corporis mysterium

II, **!!!**, **3833:103**, **4048:128**

Zúgódiik, dúl-fúl magában e világ

Zeleméry László: Ps. 2

I, **II**, **!!!**, **!!!!**, **3885(2):5**, **3920(2):92**, **4019(2):4**, **4063(2):573**, **4085(2):3**, **4361(2):4**

A ZSOLTÁRFORDÍTÁSOK (PARAFRÁZISOK) KEZDŐSORAI,
SORSZÁM SZERINT

A zsoltárok sorszámanál első helyen a héber számozás található; ezt egyenlőségjellel a Vulgata szerinti számozással a latin szöveg kezdőszavai, majd a magyar nyelvű fordítások (parafrázisok) kezdősora követi.

1 =	1	Beatus vir qui non abiit Aki nem jár hitlenek tanácsán Boldog az olyan ember az Istenben
2 =	2	Quare fremuerunt Miért zúgolódnak a pogányok Szent Dávid próféta második énekében Zúgódik, dúl-fúl magában e világ
3 =	3	Domine quid Ó mely sokan vannak, akik háborgatnak Szent Dávid király háborúságában imádkozik Uram Isten, miért bocsátál énreám
4 =	4	Cum invocarem Én igazságomnak Istene
5 =	5	Verba mea A Szent Dávid ötödik énekében Úristen, az én imádságom
6 =	6	Domine ne in furore... miserere Meg ne feddj engemet... és meg ne ostorozz Szent Dávid király bűnei ellen így panaszkodik Uram, te nagy haragodban
7 =	7	Domine Deus meus Ó én Uram, és én Istenem Számkivetésre Dávid megyen vala
8 =	8	Domine Dominus noster Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk Régen ó törvényben, Mózesnek könyvében
9 =	9	Confitebor tibi Dicsérlek téged, Úristen
10 =	9	Ut quid Domine Megnyomorodván ellenségitől Szent Dávid próféta Mire távozol tőlünk, Úristen Tekints reám Istenem, nyavalyámban
11 =	10	In Domino confido Az Istenben bízom jó reménységgel
12 =	11	Salvum me fac Domine Emlékezzél meg, Úristen, a mi nagy gyarlóságunkról Ó Úristen, tekints hozzánk Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e földön

- 13 = 12 Szabadíts meg és tarts meg, Uram Isten, mert szentid
 Usquequo Domine
 Míglen felejtess el, Uram?
 Szent Dávid király háborúságában panaszkodik
- 14 = 13 Dixit insipiens... in studiis suis
 A bolond így szól az ő szívében
 Sokan vannak most olyatén emberek
- 15 = 14 Domine quis habitabit
 Uram, ki léssen lakója
- 16 = 15 Conserva me
 Őrizz meg engemet, benned bízom, én Istenem
 Tarts meg engemet, ó én Istenem
- 17 = 16 Exaudi Domine iustitiam meam
 Hallgasd meg igazságomat
- 18 = 17 Diligam te
 Ó én Uram, ki erőt adsz énnekem
- 19 = 18 Caeli enarrant
 Az egek beszélnek, és nyilván hirdetik
 Mennyégben (Mennyekben) lakozó imádandó fölség
- 20 = 19 Exaudiat te Dominus
 Az Úr tégedet meghallgasson
 Gyakorta való, buzgó könyörgést
- 21 = 20 Domine in virtute
 Örvendez, Uram, a király
- 22 = 21 Deus, Deus meus respice
 Én Istenem, én erős Istenem
- 23 = 22 Dominus regit me
 Az Úr énnékem őriző pásztorom
 Az Úristen nekem édes táplálóm
 Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonharmad
 részében
- 24 = 23 Domini est terra
 Az Úr bír az egész földdel
- 25 = 24 Ad te Domine levavi
 Szívemet hozzád emelem
- 26 = 25 Judica me
 Légy ítélőm, Uram
 Mikor Dávid vala keserűségben
- 27 = 26 Dominus illuminatio
 Az én jó Istenem, ha gyertyám nekem minden
 sötétségemben
 Az Úristen az én világosságom
 Ó én két szemem, ti az Úrra nézzetek
- 28 = 27 Ad te Domine clamabo
 Hozzád kiáltok, kegyes Uram
 Mostan hozzád felkiáltok, felséges Úristen
- 29 = 28 Afferte Domino
 Mostan ti hatalmasak

- 30 = 29 Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván
 Exaltabo te Domine
 Dávid prófétának imádkozásáról
 Dicsérlek Uram, tégedet
 Sok nyavalya e világon nyomja mi utunkat
- 31 = 30 In te Domine speravi... inclina
 Benned bíztam, Uram Isten, soha ne gyaláztassam
 Tebenned bízom, én Istenem, igazságod szerint
 Uram, én csak tebenned bíztam
- 32 = 31 Beati quorum
 Boldog az ilyen ember e világon
 Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebét az Úr befedte
 Ó mely boldog az oly ember életében
 Sok emberek vannak e széles világon, kik tévelygésben
 vannak
- 33 = 32 Exsultate justi
 Nosza, istenfélő szent hívek
- 34 = 33 Benedicam Dominum
 Mikoron Dávid Saul előtt futna
 Mindenkoron áldom az én Uramat
 Mindenkoron áldom az Urat, míg engem éltet
- 35 = 34 Judica Domine
 Pörörlj Uram, pörlőimmal
- 36 = 35 Dixit injustus
 A gonosztévőnek dolgán
 Sok nyilvánvaló bizonyságokkal Szent Dávid próféta
- 37 = 36 Noli aemulari
 Megnyomorult, szegény keresztyén ember
 Ne bosszankodjál a gonosztevőkre
- 38 = 37 Domine ne in furore... quoniam
 Haragodnak nagy voltában
 Meg ne feddj engemet... és meg ne verj
 Nagy bánatban Dávid mikoron vala
- 39 = 38 Dixi: custodiam
 Magamban elvégezém és mondám
- 40 = 39 Exspectans
 Várván vártam a fölséges Urat
- 41 = 40 Beatus qui
 Boldog, aki a nyavalyást híven
- 42 = 41 Quemadmodum
 Foházkodom hozzád, Uram Istenem
 Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról
 Mint a szép, híves patakra
 Mint a szomjú szarvas, kit vadász rettentett
 Mint kívánkozik a szarvas a kútfejekhez (fejéhez)
- 43 = 42 Judica me
 Ítéld meg engemet,
 Úristen Lásd meg Uram, én ügyemet

- 44 = 43 Deus auribus
Hallottuk, Isten, füleinkkel
Nagy keserves szívvel könyörgének
- 45 = 44 Eructavit
Egy szép dolgot hoz elő az én szívem
- 46 = 45 Deus noster
Az Isten a mi reménységünk
Erős várunk nekünk az Isten
Mikor Sennacherib a Jeruzsálemet
- 47 = 46 Omnes gentes
Minden népek örülvén tapsoljanak
No, minden népek, örvendezetek
- 48 = 47 Magnus Dominus
Nagy az Úr méltóságában
- 49 = 48 Audite haec
Hallgassátok meg ezt minden népek
- 50 = 49 Deus deorum
Az erős Isten, uraknak ura
Hogy panaszkodik a hatalmas Isten
- 51 = 50 Miserere mei Deus secundum magnam
misericordiam tuam
Atya Úristen könyörül rajtam
Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala
Könyörülj, Isten a te nagy irgalmad szerint
Légy irgalmas Úristen, minékünk
Mindenható Úristen, szívünk retteg szüntelen
Ne szállj pörbe énvelem
Rajtam nagy irgalmú Isten, könyörülj
Úristen, irgalmazz nekem a te irgalmasságod szerint
Úristen, kegyelmezz meg énnekem
Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már
kegyelmes
- 52 = 51 Quid gloriaris
Mít dicsekedel gonoszságban
- 53 = 52 Dixit insipiens... in iniquitatibus
A bolond így szól az ő szívében
- 54 = 53 Deus in nomine
A te nagy nevedért tarts meg Mennynek és földnek
kegyes Istene
Tarts meg Uram Isten, engem Úristen, kérünk a te
szent nevedért
- 55 = 54 Exaudi Deus orationem meam
Hallgasd meg az én könyörgésem
Mikoron Dávid nagy búsultában
- 56 = 55 Miserere mei Deus quoniam
Kegyelmezz meg nekem, én Istenem
- 57 = 56 Miserere mei Deus, miserere
Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem

58 =	57	Irgalmazz Úristen immáron énnekem Si vere utique Ti, tanácsban ülő személyek
59 =	58	Eripe me de inimicis Szabadíts meg engem Úristen, és tarts meg
60 =	59	Deus reppulisti Minket, Úristen, elhagyál
61 =	60	Exaudi Deus deprecationem Kialtásom halld meg, Isten
62 =	61	Nonne Deo Az én lelkem szép csendesen
63 =	62	Deus, Deus meus ad te Isten, te vagy én Istenem Saulnak a Dávidhoz jó szerelme
64 =	63	Exaudi Deus orationem meam cum Hallgasd meg Uram, könyörgésem Meghallgassad az én imádságomat
65 =	64	Te decet A Sionnak hegyén, Úristen Sok jótéteményén nagyon csodálkozván
66 =	65	Jubilare Deo omnis terra, psalmum Örvendj egész föld, az Istennek
67 =	66	Deus miseratur Könyörülj, Úristen, mirajtunk Úristen, áldj meg jóvoltodból
68 =	67	Exsurgat Deus Hogyha felindul az Isten
69 =	68	Salvum me fac Deus Siess, nagy Úristen, én segítségemre Úristen, segíts és tarts meg engem
70 =	69	Deus in adiutorium Örök Isten, figyelmezzél az én segítségemre Siess, ments meg, Uram Isten
71 =	70	In te Domine speravi... et eripe Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben Tebenned bízom, én Istenem, kérlek, oltalmazz meg Úristen, légy most mivelünk
72 =	71	Deus iudicium tuum Uram, a te ítéletedet
73 =	72	Quam bonus Bizonyára jó az Isten
74 =	73	Ut quid Deus Hogy Jeruzsálemnek drága templomát Miért vetsz minket így el, Úristen Sok ínségünkben hozzád kiáltunk, felséges Úristen
75 =	74	Confitebimur Dicsérünk téged, Isten
76 =	75	Notus in Judaea Ismeretes az Úristen

77 =	76	Voce mea ad Dominum... ad Deum Az Istenhez az én szómat Az Úristent magasztalom
78 =	77	Attendite Hallgass én népem, az én törvényemre
79 =	78	Deus venerunt Felséges Isten, neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat Öröködben, Uram, pogányok jöttek
80 =	79	Qui regis Israel Hallgasd meg Izrael pásztora Keresztyéneknek Istene
81 =	80	Exsultate Deo Örvendezzetek az erős Istennek
82 =	81	Deus stetit in synagoga deorum Az Isten áll ő seregében Az Úristen áll minden bírának gyülekezeteiben
83 =	82	Deus quis Uram, ne hallgass ily igen
84 =	83	Quam dilecta Ő seregeknek Istene
85 =	84	Benedixisti Nagy kegyesen től Uram, földeddel
86 =	85	Inclina A jó hitű ember szelíd e világon Hajtsd hozzám Uram, füledet
87 =	86	Fundamenta Az Úristen az ő lakó hajlékát
88 =	87	Domine Deus salutis Úristen, én üdvösségem
89 =	88	Misericordias Az Úrnak irtalmát örökké éneklek
90 =	89	Domine refugium Tebenned bízunk eleitől fogva
91 =	90	Qui habitat Aki a felséges Úrnak lakozik oltalmában Aki veti segedelmét az Istennek hatalmában
92 =	91	Bonum est Ékes dolog dicsérni, Uram, felségedet Mely igen jó az Úristent dicsérni
93 =	92	Dominus regnavit decorem Nagy hatalommal regnál az Isten
94 =	93	Deus ultionum Mikor Szent Dávid kegyetleneknek gonoszágát látá Ő erős, bosszúálló Isten
95 =	94	Venite exultemus Jer, örvendezzünk az Úristennek Jertek, örvendjünk mindnyájan
96 =	95	Cantate Domino canticum novum, cantate Énekeljete minden népek

97 =	96	Dominus regnavit, exultet Az Úristen regnál
98 =	97	Cantate Domino canticum novum, quia Énekeljétek új éneket
99 =	98	Dominus regnavit, irascantur Az Úr országot és regnál nagy jól
100 =	99	Jubilate Deo omnis terra, servite E földön, ti minden népek Örüljétek az Istenben, szolgáljatok víg örömben
101 =	100	Misericordiam Ilyen fogadást tőn a Szent Dávid a nagy Úristennek Mindennek előtte irgalmasságról
102 =	101	Domine exaudi orationem meam et Hallgasd meg Uram, kérésem Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat
103 =	102	Benedic anima mea Domino et Aki az Istent megismerheti Áldjad lelkem, Uradat, Istenedet
104 =	103	Benedic anima mea Domino, Domine Áldjad lelkem az Urat, és tiszteld
105 =	104	Confitemini Domino et Adjatok hálat az Istennek
106 =	105	Confitemini Domino quoniam bonus... quis loquetur Az Urat áldjátok, mert jó
107 =	106	Confitemini Domino quoniam bonus... dicant Dicsérjétek az Urat, mert nagy ő jóvolta
108 =	107	Paratum cor Úristen, kész az én szívem
109 =	108	Deus laudem Ó Úristen, én dicsőségem
110 =	109	Dixit Dominus Az Úristen mondá az én Uramnak
111 =	110	Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio Hálát adok, Uram, neked
112 =	111	Beatus vir qui timet Boldog a férfiú, ki féli az Istent Boldog az ilyen ember ő lelkében Boldog ember, aki az Istent
113 =	112	Laudate pueri Az Urat, ti ő szolgálói Keresztyének, kik e földön lakoztok
114 =	113A	In exitu Israel Hogy Izrael kijött Egyiptomból
115 =	113B	Non nobis Domine Nagy öröme adaték én lelkemnek Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd
116 =	114	Dilexi quoniam
116 =	115	Credidi Szeretem és áldom az Úristent

- 117 = 116   Laudate Dominum omnes
Az Urat, minden nemzetek
Int most minket Dávid próféta a zsolnákönyvben
- 118 = 117   Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in
saeculum
Adjatok hálákat az Úrnak
- 119 = 118   Beati immaculati
Az oly emberek nyilván boldogok
- 120 = 119   Ad Dominum
Én az Úristenhez kiálték
Sok nyomorúság mi életünkben hogy megkeseríte
- 121 = 120   Levavi oculos
Jer, emlékezzünk keresztyén népek
Szemem a hegyekre vetém
- 122 = 121   Laetatus sum
Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk
Örül s örvend az én szívem
Örülök az én szívemben
- 123 = 122   Ad te levavi
Az Izraelnek népe régenten ó törvényben
Tehozzád szemeimet, Úristen, emelem az égben
- 124 = 123   Nisi quia Dominus
Az Izrael ezt nyilván mondhatja
- 125 = 124   Qui confidunt
Akik bíznak az Istenben Akik bíznak az Úristenben
- 126 = 125   In convertendo
Mikor a Siont az Isten
- 127 = 126   Nisi Dominus
Hogyha ember házat épít
Mindenek meghallják és jól megtanulják
- 128 = 127   Beati omnes
Boldog az ember nyilván, ki az Istent féli
Boldogok azok, kik Istent félik
Minden hív keresztyének, meghalljátok
- 129 = 128   Saepe expugnaverunt
Én ifjúságomtól fogva engem
- 130 = 129   De profundis
Bűnösök, hozzád kiáltunk
Felséges Isten, hozzád kiáltunk nagy keserűséggel
Hozzád kiáltok mélységből
Sok háborúságban, szívem nagy bánatában
Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen
- 131 = 130   Domine non est Uram, nem űz nagyra szívem
- 132 = 131   Memento Domine Emlékezzél meg, Úristen,
Dávidról és ínségéről
- 133 = 132   Ecce quam
Íme, mely jó és mely nagy gyönyörűség
Mely igen jó legyen az egyenesség

- 134 = 133   Ecce nunc
 Ti keresztyének, dicsérjétek Istent
 Úrnak szolgálói, mindnyájan
 Úrnak szolgálói, no dicsérjétek mindnyájan az Urat
- 135 = 134   Laudate nomen
 Áldjátok az Úr nevét
- 136 = 135   Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in
 aeternum
 Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli
 Dicsérjétek az Urat, mert ő jó kedvet mutat
- 137 = 136   Super flumina
 Hogy a babiloni vizeknél ültünk
 Izraelnek megszorodott nemzetsége
- 138 = 137   Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam
 Dicsér téged teljes szívem
- 139 = 138   Domine, investigasti me
 Uram, te megvizsgálsz engem
- 140 = 139   Eripe me Domine
 Szabadíts meg engem Úristen, a gonosz
- 141 = 140   Domine clamavi
 Tehozzád kiáltok, Úristen
- 142 = 141   Voce mea ad Dominum clamavi, ... deprecatus sum
 Én az Úrhoz fölkiálték
- 143 = 142   Domine exaudi orationem meam, auribus
 Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet
 Hallgasd meg Atya Isten, a mi szükségünket
 Hallgasd meg Uram, kérésemet
- 144 = 143   Benedictus Dominus
 Áldott az Úr, ki kezemet tanítja
 Minden állat dicsér, Úristen, tégedet
- 145 = 144   Exaltabo te Deus
 Magasztallak téged, én Istenem
 Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem
- 146 = 145   Lauda anima
 Áldjad én lelkem az Urat
 Dicsérd az Istent mostan, ó én lelkem
- 147 = 146   Laudate Dominum quoniam
- 147 = 147   Lauda Jerusalem
 Az Urat dicsérjétek, mert jó
 Drága dolog az Úristent dicsérni
- 148 = 148   Laudate Dominum de caelis
 Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban
 Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek
 Mikoron a Szent Dávid megismeré
 No, dicsérjétek mindnyájan az Urat
- 149 = 149   Cantate Domino canticum novum, laus
 Az Úrnak, no, énekeljétek
- 150 = 150   Laudate Dominum in sanctis
 Dicsérjétek az Urat, áldjátok ő szent voltát

A LATINBÓL FORDÍTOTT VERSEK SZÖVEGEK EREDETIJÉNEK
INCIPITMUTATÓJA

A solis ortus cardine	Naptámadattól megfogván Teljes e széles világban, minden földnek határában
Ad coenam agni providi	Úrnak végvacsorájára
Ad perennis vitae fontem mens sitit nunc arida	Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza
Ad preces nostras deitatis aures	Könyörgésünkre kegyes füleidet
Adoro te devote latens deitas	Imádlak híven itt elrejtett Istenség Imádlak itt elrejtett Istenség Imádlak téged, elrejtett Istenség Imádlak téged, láthatatlan Istenség
Adsint huc omnes angeli	Jertek Isten arkangyali
Agnus Dei, hominum peccata qui tollis	Agnus Dei ... Istennek szent báránya, bűneink töröld el Ó ártatlan szent bárány, tarts meg békeességben, mennyei drága szép arany
Agnus Dei, qui tollis culpas mundi	Agnus Dei ... Istennek szent báránya, felkölt Jézus
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi	Agnus Dei ... Isten báránya, lelkünket szánja Agnus Dei ..., Isten báránya, szívünk oltványa Agnus Dei ... Istennek áldott báránya
Alma redemptoris mater	Az egek nyílt útja, szüzesség szent kútja Redemptoris mater, ó szentséges Szűz Mária Üdvözítőnk anyja, Szent Szűz Üdvözítőnk szent anyja, egek fényes tornya Üdvözítőnk Szűz anyja, mennyországi szent bánya Üdvözítőnknek szent anyja
Alme rerum conditor in personis trine	Állatok teremetője, ki személyben három
Amoris o incendium, O Christe vir dolorum!	Ó szeretet gyulladása
Angele Dei, qui custos est mei	Istennek hív szent angyala
Annue, Christe, saeculorum domine	Dicsőséges Isten, mindeneknek ura

Ardent in antro flammeo	Ah, ki sokan örök tűznek mélyében perzselődnek
Ascendit Christus hodie	A Krisztus mennybe felmene, hála legyen az Istennek A Krisztus mennybe felmene, minden egeknek fölötte Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szerezni, ül Atyjának jobbára A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne Krisztus mennybe ma felméne, Alleluja
Audi benigne conditor	Hallgass meg minket, Úristen, keserves könyörgésünkben Hallgass meg minket, Úristen, tekints reánk kegyelmesen Hallgass meg minket, Úristen, tekints reánk, Uram Isten
Aufer immensam Deus, aufer iram	Vedd el Úristen, rólunk haragodat
Aurora lucis rutilat	Fénylik a nap fényességgel
Ave Catharina, martyr et regina	Szűz támada pogány népnek nemzetéből
Ave dulcis mater Christi, Quae dolebas corde tristi	Üdvözlégy Krisztus Szent Anyja, ki bánat megszorította
Ave fuit prima salus	Üdvözlettel az üdvösség
Ave manus dextra Christi, Perforata plaga tristi [2. vsz.] [1. vsz.: Ave caput Christi gratum Diris spinis coronatum]	Üdvözlégy Krisztus jobb keze, kit mély sebbel leszegezte
Ave Maria	Ave Maria, boldog Isten anyja Sötétség világa, Szent Szűz, tenger csillaga Üdvözlégy drága, szép Szűz Mária Üdvözlégy Mária, te vagy tenger csillaga Üdvözlégy mennyei bánya Üdvözlégy szép Szűz Mária Üdvözlégy szépséges Mária
Ave maris stella	Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus Szent Anyja Üdvözlégy Mária, tengernek csillaga Üdvözlégy tenger csillaga
Ave regina coelorum	Ave regina coelorum, heroina angelorum, mennyországnak királynéja, magyarság oltalmazója Mennyországnak királynéja, angyaloknak szent asszonya Üdvözlégy egek Szent királynéja

Ave rubens rosa, Virgo speciosa	Üdvözlégy szép rózsza, szüzesség virága
Ave, Tu, Per te	Üdvözlégy szép Szűz Mária, angyaloknak királynéja
Benedictus Dominus Deus Israel	Áldott Izraelnek Ura
Benevolus audi, quae tibi sunt laudi	Kegyelmesen halljad, kéréseink fogadjad
Chorus novae Jerusalem	Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhetetlen oroszlán Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert ím a Krisztus meggyőzte
Christe, qui lux es et dies	Jézus Krisztus, mi Megváltónk bűn setéségét fedezőnk Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra Krisztus ki vagy nap és világ, minket
Christe, redemptor omnium	Krisztus, minden megváltója
Christe, rex regum, dominator orbis	Üdvözlégy Krisztus, e világnak Ura
Christe, sanctorum decus angelorum	Krisztus, szenteknek s angyaloknak ura
Christus jam surrexit	Krisztus feltámadta igazságunkra
Christus surrexit éneksalád	Az Úr Krisztus feltámadta, nekünk reménységet ada, alleluja Feltámadta mi Urunk, Jézus Krisztus Istenünk Úr Krisztusunk feltámadta, alleluja, hála légyen az Istennek, nekünk reménységet ada
Christus surrexit, mala nostra textit	Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosa, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen megváltá ...
Cito surgite et currite pastores	Pásztorok, ide siessetek nagy Úrhoz
Coeli attendite, cursum stellae compescite	Egek, vigyázzatok, gyors csillagok megálljatok
Coeli Deus sanctissime	Ó magas mennynek szentséges Istene
Conditor alme siderum	Csillagoknak alkotója Mindeneknek teremője és híveknek éltetője Mindeneknek teremője és híveknek Megváltója
Cor tibi Jesu dedico, o cordis sponsule	Vedd magadnak én szívemet
Cor tibi Jesu offero, o cordis sponsule	Vedd ajándékul szívemet, ó édes Jézusom Vedd jó néven én szívemet
Corde natus ex parentis	Atya Istentől születék Az Atyának országából e világra Isten jöve Az Atyának országából, Istenségnek tanácsából

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem	Hiszek egy Atya Istenben, az ég, föld teremőjében Hiszek egy Atya Istenben, menny és föld teremőjében Hiszek egy Atya Istenben, mennynek, földnek teremőjében Hiszek egy mindenható Atya Úristenben Hiszek egy mindenható Istenben Hiszek egy mindenható Szent Istenben Hiszek én az egy Istenben Hisszük mi az Atyát Hiszünk az igaz Istenben Hiszünk egy bizony Istenben Hiszünk egy igaz Istenben, menny s földnek teremőjében Hiszünk igaz Istenben, menny s föld teremőjében Hiszünk mi az egy Istenben, igaz teremőben Hiszünk mi az egy Istenben, menny földnek teremőjében Hiszünk mi az egy Istenben, menny s földnek teremőjében
Cur mundus militat sub vana gloria	Mit bízik e világ hiú dicsőségében Mit bízik e világ ő álnokságában
Da pacem Domine in diebus nostris	Adj békességet, Úristen
Deus creator omnium	Teremtő Úr, kérünk téged
Dicamne quid sit orbis	Ismerd világ árnyékát
Dicimus grates tibi, summe rerum conditor	Úristen, téged dicsérünk, és méltán hálákat adunk
Diem festum Bartholomaei	A Szent Bertalan apostolnak napját
Dies est laetitia in ortu regali	Dicséretes a gyermek, ki e nap születék Nagy örömnep ez nekünk, mert Krisztus születék
Dies irae, dies illa	A nap eljő nagy haraggal A nap, nagy haragnak napja Kérlek és intelek mostan téged Ó mely rettenetes dolog léssen Ó nap, nagy haragnak napja
Diique deaeque simul	Istenasszonyokkal égben az istenek
Domine, non secundum peccata nostra	Mennynek és földnek nemes teremője és
Dormi fili dormi	Aludj fiam, így énekel anyja ő szülöttének
Dulcis Jesu, dulce nomen, et dulcis puerpera	Jézus édes, neve kedves
Dum Virgo vagientem	Midőn a Szűz magzatját

Eja mea labia nunc annunciate [bevezető vsz.] [1. vsz.: Salve mundi domina coelorum regina]	Nosza édes ajakim, mostan hirdessétek
En gratulemur hodie	Jer, örvendjünk mai napon
En virgo parit filium iubilemus	Drága Szűz egy szép fiát szült Mária szülé szent fiát, örvendezzünk
Est messor cognomento mors	Kaszás e földön a halál
Ex more docti mystico	Atyáinknak szokásokból Dicsérjük a nagy Úristent
Exultet coelum laudibus	Dicsérjük a szent apostolokat Örvend az ég nagy dicséretekkel
Exultet et laetetur	Örüljön és vigadjon, gyönyörködve jót mondjon... 2. vsz.: Szomorú éneklések
Felix namque decoris ornamentum	Jer, dicsérjük az Istennek Fiát
Festum nunc celebre magnaue gaudia	Mostani ékes ünnepnap és lelki nagy örömek
Gaude, Virgo gloriosa, Mater Christi	Örülj, dicsőséges szép Szűz, Krisztus anyja
Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor	Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk
Grates nunc omnes reddamus	Hálát adjunk mindnyájan az Úristennek
Hiate fauces Tartari	Nyíljék meg pokol kapuja
Homo Dei creatura	Ember, Isten alkotmánya ... Ennek voltát
Hostis Herodes impie	Gonosz, kegyetlen Heródes Heródes dühös ellenség
Hymnum dicamus Domino	Dicséretet mondjunk Atya Istennek Dicséretet mondjunk Úristennek és ő Fiának, Krisztusnak
Immense coeli conditor	Mennynek és földnek nemes teremtője, minden
Infinite bonitatis	Ím, véghetetlen kegyelmű
Jam cantemus hodie in honorem Mariae	Jer, mindnyájan örüljünk
Jam lucis orto sidere	A Nap feljövén immáron Hajnali csillagnak Immáron a nap feljövén
Jam moesta quiesce quaerela	Hagyjátok el hű keresztények
Jam ter quaternis trahitur	Mostan eljöttek az idők

Jesu, corona virginum	Jézus, szüzek koronája, kit amaz Anya fogada
Jesu, dulcis memoria	Jézus, szüzek koronája, Szűz Anyának szűz Szent Fia
Jesu, lux vera mentium	Jézus, édes emlékezet
Jesu, nostra redemptio	Jézus, igaz világoosság
Jesu quadragenariae	Jézus Krisztus, mi királyunk
Kyrie, Magnae Deus potentiae	Minden mi szenvedésünknek
Kyrie, sanctorum lumen	Kyrie, nagyhatalmú, örök, mindenható Isten
Laetare virgo Israel	Kyrie, szenteknek fénye
	Örülj, örvendj Szűz Izrael
	Örvendj, ó áldott Izrael
Languescit dolore martyrum domina	Bágyad sérelmétől mártírok asszonya
Lauda Sion Salvatorem	Dicsérd, Sion, Megváltódat
	Imádjuk istenségedet
Laus regi plena gaudio	Teljes dicséret királynak
Lucis creator optime	Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek nagy bölcs alkotója
	Ó áldott Atya Úristen, ki uralkodol mennyekben
Luminum liquor, fletus aequor	Könyvem forrási, áradási induljatok
Magnae Deus potentiae	Ó nagyhatalmú, felséges Úristen
Magno salutis gaudio	Örvendezzen már e világ
Magnum nomen Domini, Emmanuel	Úrnak nagy nevezeti, Emmánuel
Mater canit nato, Deo incarnato	Szent Szűz Jézuskának énekel s fiának
Media vita in morte sumus	A mi életünknek közepette
Memento rerum conditor	Emlékezzél meg, Teremtőnk
Missus est archangelus ad virginem ire	Küldeték az arkangyal a szűzhöz elmenni
Mittit ad Virginem non quemvis angelum	Küldé az Úristen gyors és hű szolgáját
	Küldé az Úristen hűséges szolgáját
Mittitur ad Virginem Dei fortitudo	Küldeték a Szent Szűzhöz Istennek erőssége
Modulisemus omnes corde, voce, ore	Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk
Natus est nobis rex gloriae ab intacta pura Virgine	Nekünk születék mennyei király, kit Üdvözítőnknek
	Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának méhéből
Nobis Sancti Spiritus gratia sit data	Minékünk adattassék Szentlélek malasztja
Novo lucis exordio	Kezdetin a napkeletnek
Novum sidus emicuit	Új világoosság jelenék
Nunc, Sancte nobis Spiritus	Mostan, ó Szentlélek Isten
O Aurora lucidissima, Mater Christi Virgo pia	Ó fényességes szép hajnal, Krisztus anyja kegyelmes szűz

O fons amoris unice	Ó szeretetnek bő kútja
O gloriosa Domina, excelsa super sydera	Ó dicsőséges asszonyság, nap felett fénylő tisztaság
O gloriosa, o speciosa, stella luminosa	Ó dicsőséges, ó fényességes, lelki arany bányá
O gloriosa virginum, sublimis inter sydera	Ó dicső Szűz, ki szüzeket
O Jesule mi sponsule totus mente stupeo	Ah, Jézusom, szép édesem, gyönyörű szent jegyesem
O languens Jesu, Defuncte Jesu	Ó Jézus! Jézus! Ó édes Jézus!
O lux beata Trinitas et principalis unitas	Ó te boldog Szentháromság
	Ó te dicső Szentháromság
O lux beata Trinitas, tres unum	Ó teremő Atya Isten
O magnum sacramentum	Ó titkos és mély szentség
O Maria, Virgo pia, magna mortalium patrona	Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma
O! mi Deus, quis es tu?	Ó Isten, ki csodás vagy!
	Ó mely csodálatos vagy!
O nostra patrona, o domina bona	Kegyelmes szószólónk, emlékezzél rólunk
O nullis hominum pervia sensibus	Ó örökkévaló egység és háromság
O Pater pie coelestis	Ó mennyei mi Szent Atyánk, kegyes és kegyelmes
	Ó mennyei mi Szent Atyánk, tekints mennyből most mireánk
O Pater Sancte, mitis atque pie	Ó mi Szent Atyánk, kegyes és kegyelmes
O praeclara lucidaque stella hodie exorta	Ó te fényes kis csillag, ki ez nap támadál
O Puer dilectissime tu moves pectora	Szép violácska, kedves rózsácska, szerelmes Jézusom
	Szép violácska, kedves rózsácska, szerelmes kiseded szép Jézuska
	Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet, és alázatos voltodhoz
	Szerelmes édes Jézusom, te vonszod szívemet, szent bölcsődhöz
O salutaris hostia	Ó üdvösséges áldozat
Omnes unanimiter mundi nationes	Földön lévő nemzetek, mind ifjak, s mind vének
Omni die dic Mariae	Mondj naponként és óránként

Panditur coeli atrium, Alleluja	Megnyílt mennyország kapuja
Pange lingua gloriosi corporis mysterium	Mondj éneket zengő nyelvem szentséges Úr testének Zengjed nyelvem, dicsőséges Úr testének szentségét
Pange lingua gloriosi proelium certaminis	Jer, hirdessük mi Urunknak nagy dicső bajvívását
Patris sapientia veritas divina	Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus
Plasmator hominum Deus	Emberi nemnek teremtő Istene
Popule meus, quid feci tibi?	Én nemzetem, zsidó népem, néked mit vétettem? Én nemzetem, zsidó népem, te ellened mit vétettem?
Puer natus in Bethlehem ...	Gyermek jelent Betlehemben, ... Ez időben vigadozzunk Gyermek jelent Betlehemben, ... Ó drága üdvösséges hír Gyermek jelent Betlehemben, ... Ó kisdedem Gyermek jelent Betlehemben, örvendezzünk! Örvendez- zünk! Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Az időben mi vigadjunk, Szűz Anyának ör- vendezzünk Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem. Ez életben mi is örüljünk Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeru- zsálem. Ez új időben mi is örüljünk született szép Jézusnak Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örül a Jeruzsálem, örvendezzünk mi szívünkben Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örüle Je- ruszálem. Az időben mi vigadjunk Gyermek születék Betlehemben az időben. Kin örüle Je- ruszálem. Mi is már örüljünk Gyermek születék Betlehemben az időben, mi váltságunk a jó Jézus Gyermek születék Betlehemben, Betlehemben. Kin örüle Jeruzsálem, kin örüle Jeruzsálem. Emberi tested felveve, felveve, Atyaistennek Igéje, Atyaistennek Igéje Gyermek születék Betlehemben, kin örüle Jeruzsálem. Örvendezzünk és vigadjunk az új esztendőben Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben, Kin örüle Jeruzsálem, kin örüle Jeruzsálem, Emberi testet felvéve, testet felvéve
Quem terra, pontus, sidera	Kit a nagy ég, föld, víz csodál

Quem tu summe Deus semel	Ó szent Isten, kit kedvedben, mint kegyes kebledben egyszer már bevettél
Qui me servasti puerum	Krisztus, ki megtartál engem
Quicunque vult animam firmiter salvare	Hogyha valaki akar üdvösséget nyerni
Quo me Deus amore, ultro complecteris	Engemet miért szeretgetsz, ó édes Istenem?
Rector potens verax Deus	Igaz bíró, nagy Úristen
Redemptor orbis natus est	Világ teremő született Világ váltója születik
Regina coeli laetare alleluja	Jézusnak édes anyja, örvendezz, Szűz Mária Mária, szent Szűz, égi fényes tűz Mennynek királyné asszonya Örülj élet fája, szent frigynek ládája Örülj és örvendezz keresztyéneknek gyülekezete Örülj, örvendezz Szent Szűz Örülj, szent Szűz Mária Örvendezz, mennyországnak Szent királynéja
Rerum Deus tenax vigor	Állatoknak megtartója
Resurgente Domino	Úrnak feltámadásán
Rex gloriose martyrum	Dicsőségnek szent királya
Salve mundi domina coelorum regina	Üdvözlégy világ asszonya, mennyországnak királynéja
Salve mundi salutare	Drága Jézus szenvedése [?] Jézus, világ Megváltója Üdvözlégy világ váltója
Salve regina	Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja
Salve, salve o regina, Mater misericordiae: Vita, dulcedo et spes nostra Salve o! regina	Üdvözlégy ó nagy királyné, irgalmasságnak Szent Anyja
Salve, salve o regina, Misericordiae mater: Vita et dulcedo Et spes nostra salve	Üdvözlégy királyné, Szent Szűz
Sanctissima, dulcissima Mater Dei	Ó szentséges, dicsőséges Szűz Mária
Sanctissima Mater Dei	Ó szentséges, ó szentséges Szűz Mária
Sanctissima, sanctissima Mater Dei	Ó szentséges, ó szentséges Istennek Szent Anyja

Sanctus, sanctus, Dominus Deus noster	Sanctus, sanctus dominus Deus noster ... 2. vsz.: Szent, szent, szent vagy Úristen, Alleluja
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus Sa- baoth	Énekeljünk mindnyájan vígan s nagy örömmel Szent vagy, szent vagy, örök Atya Isten Szent vagy Úristen, szent vagy Úristen, Szent vagy nagy Úristen Szent vagy, szent vagy, örök Atya Isten
Sepulto Domino signatum est monumentum	Krisztus Urunk hogy megfeszítették
Si quaeris miracula	Ez a mai nagy Szent Antal
Sit noster Dominus	Csak az Isten legyen Urunk
Solis ut in solo motu	Miként a szép napnak szüntelen folyása
Spiritus Sancti gratia	A Szentléleknek kegyelme apostoloknak szíveket
Stabat mater dolorosa	Áll a Szűz nagy fájdalva Álla a keserves anyja Álla keresztnél Szűzanya
Stella coeli extirpavit, Quae lactavit Dominum	Az egek csillaga, ki az Urat szoptatta Az egeknek szép csillaga, mely az Úr Jézust szoptatta
Sublimi te Pater aethere	Szegény fejem Istenhez óhajt Szegény fejem Uramhoz óhajt
Surrexit Christus hodie, alleluja	Feltámadt Krisztus e napon, Alleluja, hogy az ember Feltámadt Krisztus ép testben, Alleluja Jézus Krisztus feltámadta, Alleluja
Te Deum laudamus	Téged Isten, dicsérünk Téged Úristen, a nagy felségben szüntelen dicsérünk Téged Úristen dicsérünk, csak téged nagy úrnak vallunk Téged Úristen, dicsérünk, téged úrnak vallunk Téged Úristen, mi keresztyének dicsérünk és áldunk
Te lucis ante terminum	Mivel már besetédett
Telluris ingens conditor	A széles földnek nagy, bölcs teremője
Tu, qui es notitia doctus matutina	Istennek hű szolgálója, őriző szent angyal
Ut queant laxis resonare fibris	Hogy zengjen néped szép dicséretteddel

Veni Creator Spiritus, mentes	Jöjj el, Szentlélek Istenünk és látogasd sérült lelkünk Jövel Szentlélek Isten, lelkünk fényes záloga Jövel Szentlélek Úristen, látogasd Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj Jövel Szentlélek Úristen, világosíts meg elménkben Jövel teremtő Szentlélek
Veni redemptor gentium	Jövel Megváltója népeknek, mutasd Jövel népeknek Megváltója, Szűznek
Veni Sancte Spiritus, et emitte	Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek
Verbum supernum prodiens	Mennyből az Ige lejöve Mennyei Ige jelenél
Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbat (Mt 28, 1-7)	Első napján szombatnak a Máriák indulnak
Vexilla regis prodeunt	Keresztyének, örvendezzünk, mert országot Királyi zászlók lobognak
Virgo Dei Genitrix	Kegyes szép Szűz Mária
Virgo et martyr egregia	Nyavalyások szószólója
Virum admirabilem, novum jubar solis	Csodálatos Szent Ignác, mint egy új nap fénye
Vitiorum scabie mundo sordescite	Midőn e gyarló világot a bűn sötétsége
Vita sanctorum, decus angelorum	Szenteknek te vagy, Krisztus, ékessége

TÁRGYMUTATÓ

Index rerum

Subject index

- ábécéskönyv ld. nyelvkönyv
agenda, *református*, magyarul **4188, 4300**
görög-keleti, románul **4520**
 államelméleti értekezés ld. fejedelmi tükör
 állatábrázolás ld. illusztrációk
állatorvosi mű, magyarul **4083**
 arckép ld. illusztrációk
 aritmetika ld. mennyiségtan
 árszabás, latinul **3992, 4107**; más műben **4099**
 — németül **4622**
 artikulusok ld. törvénycikkek
 assertiones ld. vizsgátelek
 asztrológia ld. csillagászat
autobibliográfia **4139**; más műben **4136**
beszéd, *világi*, latinul **4092, 4248**
 — köszöntő, latinul **3708, 3735, 3754, 3906, 3924, 3927, 3955, 4008, 4050, 4090, 4097, 4149, 4199, 4263, 4423, 4444, 4486**
 — lakodalmi, latinul **3775, 4220, 4286**
 — pedagógiai, latinul **4464**
 — politikai, latinul **4491, 4525**; németül **4108**
 egyházi ld. prédikációk; gyászbeszéd
biblia, teljes, magyarul **4562**
 pótlapok az 1645. évi kiadás csonka példányához, magyarul **4408**
 Újszövetség, németül **4003**
 Zsoltárok könyve, németül **4544**
 Zsoltárok könyve, versben, magyarul
 — önállóan **3802, 4018, 4033, 4076, 4360, 4431, 4432**
 — énekeskönyv részeként **3885(5), 3920(5), 4019(4), 4361(4), 4361[2]**
 Zsoltárok, magyarul, más műben **4138, 4183, 4197**
 — biblikus cseh nyelven, más műben **4617**
 Zsoltárok, versben, magyarul, más műben **3816**
 ld. még bibliai história; egyháztörténet, kronológiai táblázatok a Bibliához; vallásos olvasmány
bibliamagyarázat, *református*, magyarul **3797, 3891, 4072, 4125, 4126, 4251, 4314, 4615**
katolikus, latinul **4436**
 ld. még perikópáskönyv; prédikáció
bibliai história, versben, magyarul **4495, 4593**
 — németül **3997**; más műben **4504**
bibliai idézetek (helyek) gyűjteménye, magyarul **3796, 4512**
imádságban, magyarul **3804**
 bibliai jelenetek, bibliai személyek ld. illusztrációk
 bibliai tárgyú talalós kérdések ld. talalós kérdések
 bibliográfia ld. autobibliográfia
 botanika ld. illusztrációk; mezőgazdaság (kertészet)
 bölcs mondások ld. mondások
 búcsút hirdető körlevél ld. egyházjog ...
 címer ld. címerleírás; illusztrációk
címerleírás, verses, más műben **3957**
csillagászat **4387, 4390, 4394, 4448**; más műben **3946A, 3977, 4027, 4051, 4371, 4469**
 csízio ld. öröknaptár
 disputatio ld. vizsgátelek
dráma **4536, 4616**
 ld. még iskoladráma
egyházi öröknaptár **3980, 4184, 4459**; más műben **3833, 4552**
egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás, *evangélikus*, latinul **4216**; németül **4181, 4556**
katolikus, magyarul **4379**
 — biblikus cseh nyelven **3982**
 — latinul **3705, 3710, 3711, 3753, 3785, 3807, 3990, 3991(2), 4038, 4043, 4205, 4272, 4347A, 4441, 4443, 4498**
református, magyarul **4077**

- latinul **4362**
ld. még vizsgatételek, jog
- egyház történet**, hollandul **4508**
- latinul **4558**; más műben **3761, 4266, 4318, 4435**; versben **4514**
- németül **4216**; más műben **4445**; versben **4181**
kronológiai táblázatok a Bibliához, latinul **4297, 4464**
- egyház történet ld. még történelem
- elbeszélés**, *moralizáló*, magyarul **3915**
regényes, magyarul **4088, 4257**
tréfás, más műben, magyarul **4089, 4150, 4467, 4497**
- németül **4110**
- életrajz, önéletrajz**, magyarul **4005, 4460**; más műben **4012, 4020, 4237**
- latinul **4106**; más műben **4464**; verses **3962**
ld. még szentek élete; vallásos olvasmány
- életvezetési könyv** **4127, 4138, 4197, 4295, 4326**
ld. még vallási tanítás
- elmélkedés**, *evangélikus*, magyarul **4315**
- biblikus cseh nyelven **3911, 4144, 4179, 4288, 4560**
- latinul **3759, 4258**
- németül **4335, 4337, 4419, 4455, 4456, 4457**
katolikus, magyarul **3851, 4049, 4131, 4166, 4200, 4265, 4268, 4291(4), 4325, 4375, 4563, 4564, 4565**
- latinul **3807, 3976, 4044, 4053, 4101(1), 4201, 4211, 4270(1), 4321**; versben **4044, 4101(2), 4270(2)**
protestáns, magyarul; versben **3791, 4028**
- biblikus cseh nyelven **3965**
református, magyarul **3730, 3816, 3899, 4189, 4305, 4529, 4530, 4583, 4602**
- ld. még életvezetési könyv; vallásos olvasmány
- emberalak ld. illusztrációk
- embléma ld. illusztrációk, címer ...
- elogium**, latinul **4151**; más műben **3838**
- enciklopédia**, nyelvtanulás céljából, latin-magyar, **3814, 3889, 4002**
- latin–német–magyar **4554, 4601**
- latin–német–magyar–biblikus cseh **4600**
- latin–német **3864, 4001**
- németül; más műben **4542**
- énekeskönyv, énekek** (a magyar nyelvű énekekről a kezdősorok szerint az incipitmutató tájékoztat)
evangélikus, magyarul, más műben **4087**
- biblikus cseh nyelven **3972(1), 4316(1), 4507, 4550(1)**; más műben **4227, 4288**
- németül **3760, 4122(2), 4168, 4170, 4479, 4572**; más műben **4148, 4294, 4335, 4456**
- német–latin **3943**
- *temetési*, németül, más műben **4542**
katolikus, latin, más műben **4209**
latin-magyar **3957, 4048, 4063**
protestáns (református és evangélikus közösen), magyarul **3885(1-3), 3920(1-3), 4019(1-3), 4085, 4361(1-3), 4485(2)**
református, magyarul, temetési **4311, 4434**; más műben **4075, 4258, 4311, 4359, 4586, 4596**
lakodalmi, németül, **3823**
ld. még zenemű
- eposz**, latinul **4162**
- erkölcsi oktatás**, magyarul **3795, 4021, 4397, 4588**; versben **3756**
- magyar–latin, versben **4143**
- biblikus cseh nyelven, versben **4288**
- latinul, versben **3987, 3988**
- németül, versben **4029**
- románul **4587**
ld. még fejedelmi tükör; filozófia
- evangéliumok és episztolák ld. perikópáskönyv
- fejedelmi tükör** **3924, 3956, 3966, 4356**; más műben, versben **4153**
- filozófia**, *általános* **3994**
etika **4093, 4429**
metafizika **4487, 4590**
természetfilozófia ld. természetismeret; történetfilozófia ld. történelem ... latinul, más műben; ld. még vizsgatételek;
fizika ld. természetismeret
- földrajz**, latinul, magyar nyelvű szövegrészekkel **3866, 3940**
- latinul **3684**; más műben **4039, 4266, 4318**
- gyászbeszéd**, *evangélikus*, biblikus cseh nyelven **4540**
- latinul **4526**
- németül **3743, 3772, 3842, 3861, 3862, 4509, 4521**
katolikus, magyarul **3886, 4066, 4100, 4145, 4322, 4364, 4377, 4393, 4411, 4611, 4612**
- latinul **4065, 4129, 4349, 4610**
református, magyarul **3794, 4015, 4239, 4242, 4250, 4473, 4513, 4515, 4516, 4534**

- magyarul és latinul **3962**
 — latinul **4537**
református-görögkeleti, románul **4503**
 ld. még elogium
- gyászbeszéd gyászversekkel**, *evangélikus*, latinul, latin versekkel **3715, 3846**
 — latinul, latin és német versekkel **4548**
 — németül, német versekkel **4542**
 — németül, latin verssel **3716**
 — németül, német és latin versekkel **3909**
katolikus, latinul **4094**
református, magyarul **4187A, 4532**
 — magyarul és latinul **3948, 3960**
unitárius, latinul, latin versekkel **3803**
- gyászjelentés 4308**
 ld. még vallási társulati kiadványok, katolikus, ünnepre hívó levél, latinul
- gyászvers ld. vers; gyászbeszéd gyászversekkel
- gyónók kézikönyve, 4096**; más műben **3914, 4055, 4468**
- hadtudományi értekezés**, magyarul, prédikációban **4079**
 — németül **4210**
- halálszimbólum ld. illusztrációk, halál
- hangjegyek 3823, 3834, 3923, 3927, 3929, 3957, 3972, 4019, 4033, 4048, 4076, 4085, 4127A, 4127B, 4316, 4361, 4431, 4432, 4459, 4483, 4550**
- historiás ének ld. bibliai história versben; krónikás ének
- hittételek ld. katekizmus; vallási tanítás; vizsgatételek
- hitvallás református** latin-magyar **4252**
- hitvita ld. vallási vitairat
- időjárás ismeretek**, más műben **3977, 4027, 4051**
- illusztrációk**
állat
 — ló, orvosi ábra **4083**
 — számár **3756**
allegória
 — allegória *Aminő az életed, olyan lesz a halálod* mottóval **4326**
 — allegória a mennybe és a pokolba vezető útról **4200**
 — aritmetika megszemélyesítése **4030**
 — élet, halál, vitézség **4326**
 — geometria megszemélyesítése **4030**
 — idő **4158** (részben)
 — ima **4294**
 — a keresztény állam védőbástyái **4374**
 — nagyszombati egyetem **4040**
 — Szelepcsényi György primás attribútumai **3757**
 — vallásos elmélkedéshez kapcsolódó **4200, 4563, 4564, 4565**
 arckép ld. emberalak
bibliai jelenetek
 — Adam és Eva a paradicsomban **4494**
 — Angyali üdvözlés **4552**
 — aranyborjú imádása **4494**
 — evangéliumi jelenetek **4116, 4291** (részben), **4504**
 — Golgota **3785, 3833, 3952, 3982, 4053, 4494**
 — Jairus lányának feltámasztása **4325**
 — Jesus Christus, a megfeszített **4042** (részben)
 — Jesus Christus a tanítványokkal **4494**
 — Jesus Christus és a bűnös asszony **4494**
 — Jesus Christus és Maria emblémában **4436**
 — Jesus Christus magához hívja a gyermekeket **4626**
 — Jesus Christus Salvator mundi, a világ megváltója **4156**
 — Jesus Christus szenvedéstörténete **4291** (részben)
 — Josephus álma **4499** (részben)
 — a kafarnaumi százas **4201**
 — Maria a kisdettel **3853, 4049** (részben), **4164**
 — Maria a kisdettel és Anna, Sancta **4052**
 — Maria elszenderedése **4503**
 — Maria, Mater Dei **4575**
 — Maria Virgo **3986, 4104** (részben)
 — Szentháromság **4369, 4503** (részben)
 — a tékozló fiú **4494**
 — Tobias és az angyal **4208**
 — az utolsó ítélet **4436**
címer, címerállat, embléma, nyomdászjelvény
 — Apafi család **3958** (részben), **4071** (részben), **4503** (részben)
 — Ausztria **3770, 3859, 3872(1), 3992, 4039(1), 4051(1), 4107, 4158(1), 4318** (részben), **4371** (részben)
 — Bacskay Újlaki Ferenc **3948**
 — Barkóczy László báró **4095** (részben)
 — Bercsényi család **4326** (részben), **4563**
 — Bethlen család **3727, 4139**
 — Bóka Anna ld. Eszterházy Farkas felesége **4045**

- Brassó **4001, 4121, 4122, 4123, 4234, 4235**
- Brewer, Samuel **3819**
- címer, ismeretlen **4158(1), 4318** (részben), **4371** (részben), **4435(1)** (részben)
- címerpajzs **4049**
- császári címer ld. Ausztria
- csíksomlyói nyomda, nyomdászjelvény **4396, 4576**
- darumadár **4627**
- Homonnai Drugeth család **3853** (részben)
- Elsevierek nyomdászjelvénye **4192**
- embléma, *Tanúly meg-halni* címmel **4377**
- embléma *Türy* felirattal **3756**
- Erdély **3958** (részben), **4503** (részben), **4562** (részben)
- Erdődy Sándor **4393**
- Erdődy család (Kristóf) **4565**
- Eszterházy Farkas felesége Bóka Anna **4045**
- Eszterházy Pál **4373** (részben)
- Fáma **4469, 4470, 4588**
- Fenessy György **4038**
- Fodor család (János) **4104** (részben)
- Franck, Valentinus, jün. **4277**
- Holló család **4610**
- Horváth György **3706**
- Horváth (Kissevitz) család (lomnici) **4564**
- Illyés András **4500(1)** (részben)
- Jakusith család **4100**
- Jesus Christus és Maria emblémában **4436**
- Jézus Társasága **3703, 3761, 3769, 3918, 3986, 4035, 4039(2), 4042** (részben), **4049** (részben), **4158(2)**
- Kada István **4038**
- Kapi László **4095** (részben)
- kassai akadémia **4133**
- kassai nyomda, nyomdászjelvény **4469, 4470**
- Kasztal, Franciscus **4038**
- Kéry János **4321**
- I. Lipót **4624**
- Lőcse **4030** (részben), **4035**
- Magyarország **3849(1), 3853** (részben), **3872(1), 3921(1), 3922(2), 3968, 3973(1), 3977(2), 4034(1), 4039(2), 4040** (részben), **4049, 4051(2), 4089(1), 4150(1), 4154, 4162, 4198, 4264(1), 4268, 4269(1), 4317(1), 4368(1), 4433(1), 4435(1)** (részben), **4467(1), 4497(1), 4499** (részben), **4519(1), 4507, 4551(1), 4562** (részben), **4618(1)**
- a magyar korona országainak és tartományainak címerei **4435**
- Maria monogram **3706, 4039(2), 4042** (részben), **4049** (részben)
- Mihály István **4038**
- Nagyszombat **4435** (részben)
- Nagyszombati jezsuita egyetem **3853** (részben), **4435** (részben)
- nyomdászjelvény *La Minerva* felirattal **3866**
- nyomdászjelvény *Omnia sponte fluant...* felirattal **4120**
- nyomdászjelvény *Pacem te poscimus* felirattal **3877**
- nyomdászjelvény *Te poscimus pacem omnes* felirattal **3878**
- nyomdászjelvény *Vitae* mottóval **3878**
- nyomdászjelvény ld. még csíksomlyói nyomda; Elsevierek; kassai nyomda; Rosnyai János; Töltési István; Veresegyházi Szentyel Mihály
- Orosz család címere (Ádám) **4095** (részben)
- Pázmány Péter **3853** (részben)
- Pethő László **4095** (részben)
- Podestà, Giovanni Battista de Fasano **4119**
- Pongrácz György **3927**
- Rosnyai János **4237, 4239, 4240, 4241, 4242(2), 4408, 4464**
- Semsei György **4095** (részben)
- Szeben **3774, 3996, 4447, 4555**
- Szegedi Ferenc Lénárd **3718, 3785, 3957**
- Szenci Kertész Ábrahám, nyomdászjelvény ld. Veresegyházi ...
- Teleki Anna **4071** (részben)
- Töltési István **4460, 4462, 4465, 4514, 4516, 4517, 4518, 4581, 4582**
- Várad **3890**
- Veresegyházi Szentyel Mihály (Szenci Kertész Ábrahám, *Non solus*) nyomdászjelvénye **3721, 3725, 3797, 3891, 3895, 3901, 3902, 3961, 4021, 4076, 4132, 4354(1–2), 4361(4)**
- Walther, Johann **3861** (részben)
- *csillagászat és földrajz*
- állatövi jegyek **4027, 4390** (részben), **4391(1), 4506** (részben), **4624**
- asztrolábium **4099**
- bolygók **4027**
- bolygók pályája **4158(2)**
- csillagász **3977, 4039(1), 4051(1)**
- csillagászati műszerek **4158** (részben)

- ég **4071**
 — Föld **3757, 4062, 4230, 4235**
 — földrészek (Europa, Asia, Africa, America) **3866**
 — Hold **4062, 4071**
 — a hold állása **4027**
 — holdfázisok **4448**
 — a holdfény hossza **3968, 4605**
 — jelek az égen **4448**
 — Jeruzsálem térképe **4499** (részben)
 — a kézi kompasztom használata **3968, 4027, 4605**
 — Nap **4459** (részben), **4071**
 — nagyszombati délkör térképe **4099**
 — nyilas állatövi jegy **4497(2)**
 — szélrózsa **4051(2)**
 — útleírás illusztrációi **3904, 3993, 4392, 4598, 4620**
 — üstökös **4390, 4394, 4448**
 — a világegyetem felépítése **4158(2)**
emberalak (arckép is)
 — Eleonora Magdolna Terézia ld. I. Lipót felesége
 — érvágó emberke **4027, 4039(2), 4051(2), 4099, 4110, 4269(1), 4327(2), 4330(2)**
 — Eszterházy Pál portréja **4373** (részben)
 — férfi páncélban, karddal **4095** (részben)
 — földrészek (Europa, Asia, Africa, America) perzonifikált ábrázolása **3866**
 — Habsburg József főherceg **4499** (részben)
 — Honter, Joannes **4181**
 — Husz János **4181**
 — időjárást vizsgáló három ember **4027**
 — ifjú arcképe **4326** (részben)
 — koronás emberfő **3703** (részben)
 — I. Lipót **4158** (részben)
 — I. Lipót felesége, Eleonora Magdolna Terézia **4158** (részben)
 — lovász **4083**
 — Luther, Martin **4055, 4181**
 — püspök **4624** (részben)
 — Walther, Johann portréja **3861**
 — Wycliffe, John **4181** (részben)
 földrajz ld. csillagászat
halál
 — embléma: koponya, homokóra, kard, *Tanúly meg-halni* felirattal **4377**
 — homokóra **3976** (részben), **4325** (részben)
 — koporsó **4364, 4548**
 — koponya **3976** (részben), **4100, 4152(2), 4325** (részben), **4326** (részben)
kehely
 — szent ostyával **4441**
mitológia
 — Mercurius **4616**
 portré ld. emberalak
rézmetszetes címlap **3757, 3866, 3993, 4040, 4049, 4095, 4104, 4139, 4158, 4200, 4326, 4373, 4392, 4435, 4508, 4562, 4563, 4564, 4565, 4620**
szentek
 — Abraham **4503** (részben)
 — Adalbert, Sanctus **4435** (részben)
 — Antonius, Sanctus de Padua **4045, 4164, 4212**
 — David, rex Judaeorum **4139** (részben), **4251** (részben), **4360** (részben)
 — Franciscus Borgia, Sanctus **3703**
 — Franciscus Xaverius, Sanctus **3853** (részben)
szerzetesek keze című ábrázolás **4166**
tenyérvjéslás **4027**
vallásüldözés **4508**
illusztrátorok
fametszők ld. névmutató: Bubenka, Jonas — V. F. S.
rézmetszők ld. névmutató: Cossin, Louis — Franck, H. — Haffner, Melchior — Koront-haly, Sigismundus — Lang, Mauritz — Lerch, Johann Martin — Lublinski, P. A. — Mignard, Pierre — Nypoort, Justus van der — Oliver, John — Piccini, Giacomo — Ther Portten, Johann Daniel — Rossetti, Domenico — Sadler, Tobias — Schurtz, Cornelius Nicolaus — Sherwin, William — Someren, M. van — Tol., Stephanus — Umbach, J. — Weigel, C. — Wussim, Joannes Franciscus
imádságoskönyv, imádság, evangélikus, magyarul **4087, 4584, 4609**; más műben **3713**
 — biblikus cseh nyelven **3936, 3969, 3972(2), 4227, 4494, 4550(2), 4617**; más műben **4288, 4316(2), 4560**
 — németül **3943, 4122, 4148, 4294**; más műben **3874, 4216, 4427**
katolikus, magyarul **3751, 3852, 3971, 3986, 4052, 4104, 4183, 4208, 4291, 4369, 4575**; más műben **3786, 3851, 3883, 3950, 3957, 4048, 4063, 4200, 4325**
 — biblikus cseh nyelven **3928**; más műben **3982**
 — latinul **3807, 3989, 3990, 3991, 4164, 4209,**

- 4212, 4501; más műben 3833, 3854, 4045, 4046, 4523
- több nyelven 4054
    - protestáns*, magyarul 3732(2), 3885(4), 3888, 3920(4), 3937, 4105(2), 4134(2), 4229(2), 4353(2), 4478(2), 4485(1), 4502(2)
  - több nyelven 4292; más műben 4138, 4197, 4588
  - verses, magyarul; más műben 4198, 4264, 4551
    - református*, magyarul 3781, 3876, 3895, 3897, 3900, 4019(5), 4022, 4072, 4074, 4075, 4078, 4137, 4253, 4261, 4262, 4346, 4359, 4361(5), 4400, 4402(3), 4417, 4586, 4596; más műben 3901, 3787, 3806, 3845, 4188, 4189, 4237, 4238, 4406, 4528, 4583; verses; más műben 4519
  - latinul 4258
    - ld. még vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv; elmélkedés; zsolozsmáskönyv, zsolozsma
- iskoladráma 4480**
- Eperjes, evangélikus iskola 4422, 4428, 4481, 4613
  - Igló, evangélikus iskola 4606
  - Kolozsmonostor, jezsuita akadémia 4306
  - Lőcse, evangélikus gimnázium 3907, 4426
  - Nagyszombat, jezsuita akadémia 4155, 4438
  - Szepeshely, evangélikus iskola 3826
- iskolaigazgatói beiktatás ld. beszéd, pedagógiai iskolai színjáték ld. iskoladráma
- jog, jogi tankönyv**, magyarul 4021, 4123, 4132
- latinul 3721, 4063A, 4298
  - németül 4555
    - ld. még pápens; politika; törvénycikkek; vizsgatételek
- katekizmus**, *evangélikus*, magyarul 3713, 4236, 4259, 4468
- latin–magyar 4543
  - latinul 3817, 3942, 4603
  - latin–német 4055
  - németül 3914, 4427, 4573, 4619
- katolikus*, magyarul 3718
- görög–latin 4142
  - németül 4035
    - református*, magyarul 3724, 3787, 3845, 3935, 3967, 4014, 4358, 4430, 4472A, 4528; más műben 4583
- kátémagyarázat ld. vallási tanítás
- katolikus vallási társulat kézikönyve ld. vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv
- képleírás, szimbolikus 3927**
- kertészeti értekezés ld. mezőgazdaság (kertészet)
- kiáltvány ld. politika; **pátens**
- királytükör ld. fejedelmi tükör
- klasszikusok**, magyarul 4313A; más műben 4397
- latinul 4091, 4092, 4093, 4154, 4160, 4162, 4277, 4319, 4429, 4541, 4616
- költemény ld. vers
- köszöntő beszéd ld. beszéd, világi, latinul
- krónika ld. történelem
- krónikás ének**, magyarul 3890, 4084, 4484
- lakodalmi meghívó**, németül 3811
- latin beszédgyakorlatok ld. nyelvkönyv
- lelkészavatási köszöntő ld. egyházjog ...
- lelképásztori feladatok ld. agenda
- lelképásztori tükör ld. egyházjog ...
- levelek**, latinul 3949, 3978, 3979 4154, 4496, 4541
- liturgikus könyv ld. agenda; misekönyv, mise; zsolozsmás könyv, zsolozsma
- logika**, latinul 3777A, 3782, 3831, 4309
- ld. még vizsgatételek
- magyar szövegek** nem magyar nyelvű műben 3866, 3904, 3940, 3993, 4054, 4114, 4119, 4128, 4192, 4226, 4292, 4392, 4508, 4598, 4620
- ld. még vers, lakodalmi; magyar vers idegen nyelvű műben
- manuale sodalitarum ld. vallási társulati kiadványok, katolikus, kézikönyv
- mártírológium**, református 4005, 4020
- menyiségtan**, magyarul 3729, 4006, 4147, 4218, 4350, 4418
- németül 4217, 4336
  - magyar–német 4510
- mese ld. elbeszélés
- metafizika ld. filozófia; vizsgatételek
- meteorológia ld. időjárás ismeretek
- mezőgazdaság (kertészet) 3968, 4605**; más műben 4150, 4158, 4226, 4318; verses 4162
- mirakulumos könyv ld. vallásos olvasmányok
- misekönyv, mise** latinul 4579
- mondások**, latin–magyar 3827
- latin–magyar–német 3995
  - latin–német 3770
- napóraleírás**, latinul 3906

naptár magyarul

évre	Bécs	Csiksomlyó	Debrecen	Kassa	Kolozsvár	Lőcse	Nagyszombat	Zsolna
1671				3707	3723	3747	3755	3777
1672				3783	3805	3849	3856	
1673	3872			3881	3903	3921	3925	
1674				3951	3963	3973	3983	
1675				4009	4024	4030, 4034	4041	
1676					4080	4089	4098	
1677					4140	4150	4157	
1678					4191	4198	4202	
1679					4255	4264	4269	
1680					4310	4317		
1681			4344		4363	4368		
1682			4409		4416	4433		
1683			4467		4475	4497		
1684			4519		4538	4551		
1685		4580			4597	4618		4628

naptár, biblikus cseh nyelven

évre	Lőcse	Zsolna
1671	3738	3776
1672	3832	3868
1673	3916	3934
1674	3970	3999
1675		4057
1676		4118
1677		4178
1678		4228
1679		4287
1680		4331
1681		4391
1682		4450
1683		4506
1684		4561
1685		4624

naptár, latinul

évre	Nagyszombat
1673	3922
1674	3977
1675	4039
1676	4099
1677	4158
1679	4266
1680	4318
1681	4371
1682	4435

naptár, németül

évre	Brassó	Lőcse	Nagyszombat	Szeben
1671		3731		3773
1672		3808		3863
1673	3874	3905		3930
1674		3964		3998
1675		4031	4051	4056
1676		4081		4110
1677		4141		4167
1678		4194		4215
1679		4256		4282
1680	4293	4313	4327	4330
1681		4367	4382	4384
1682		4420	4445	4446
1683	4458	4477		4505
1684		4545		4557
1685		4608		4621

nyelvkönyv, magyar 4338

— latin 4119

— latin–magyar 3952, 4064, 4068, 4299

— latin–cseh 4626

— latin–német 4120

ld. még enciklopédia, nyelvtanulás céljából

nyelvtan, magyar (latinul) 4439

— görög 4196

— latin 3726, 3739, 3953, 4304, 4366, 4447,

4452 4465; verses 3850; latin, magyar értel-

mezéssel 4195, 4396, 4576; magyar és német

értelmezéssel 4539

— német 4214

ld. még enciklopédia, nyelvtanulás céljából

nyomdászjelvény ld. illusztrációk, címer ...

oktató vers ld. vers

orgona ld. prédikációk; zene, hangszer

orvosi tanácsok, latinul 3869, 4328; más műben

4027, 4318, 4371

— németül 4213

ld. még versek, oktató, magyarul

őnéletrajz ld. életrajz ...

öröknaptár, magyarul 4027

ld. még egyházi öröknaptár

pápai breve, pápai bulla, pápai körlevél, pápai ren-

delet, pápi kézikönyv ld. egyházjog ...

pátens 3712, 3766, 3788, 3859, 3879, 3881A,

3882, 3954, 4067, 4246, 4522

ld. még: jog ... ; politika

pedagógia, latinul, más műben 3724, 3967, 4014,

4541

ld. még beszéd, pedagógiai

példabeszédek, verses ld. versek, példabeszédek

perikópás könyv, *evangélikus*, latinul 4365, 4567

— latin–német 4482

— németül 4504

katolikus, magyarul 3950, 4453, 4454

— biblikus cseh nyelven 4116

poetika ld. verstan

politika, magyarul, más műben 4380

— latinul 3720, 3790, 3880, 3894, 4135, 4339,

4340, 4527; más műben 3960

ld. még vizsgatételek, jog ... ; pátens

politikatudomány ld. erkölcsi oktatás; fejedelmi

tükör

prédikációk, *evangélikus*, magyarul 4424

— latinul 4216

— németül 3933, 4128, 4386, 4387, 4451, 4476

református, magyarul 3877, 3901, 3902,

4017, 4023, 4073, 4079, 4127, 4185, 4190,

4237, 4238, 4249, 4296, 4341, 4399, 4401,

4402(1-2), 4403, 4404, 4405, 4406, 4407,

4461, 4463, 4466, 4469, 4470, 4472, 4474,

4529, 4530, 4535

— latinul 3709, 4139, 4226

katolikus, magyarul 3703, 4206, 4207, 4274,

4275, 4375, 4380, 4443A

— latinul 4381

ld. még gyászbeszéd

regény ld. elbeszélés

regényes históriás ének ld. krónikás ének

regula ld. egyházjog ...

rendelet, rendszabás ld. jog ...

retorika, latinul 3702, 3774, 4026, 4032, 4492,

4518

rituale ld. agenda

sodalitatum manuale ld. vallási társulati kiadvá-

nyok, katolikus, kézikönyv

statutum ld. egyházjog ...

számtan ld. mennyiségtan

szentek ábrázolása ld. illusztrációk, szentek

szentek élete, magyarul 4236A, 4290, 4437, 4500

— latinul 3758; más műben 3703, 4501; versben

3955, 4007, 4267

— németül, más műben 3997

ld. még vallásos olvasmány

szerelemi história, versben, magyarul 3697, 4082,

4086, 4313A, 4481A

szertartáskönyv ld. agenda; misekötöny, mise; zso-

lozsmás könyv, zsolozsma

színjáték ld. dráma; iskoladráma

szójegyzék, latin–német 3739, 4546

— latin–cseh–német 4289, 4547

szónoklattan ld. retorika

szorzó és kamatszámító táblák ld. mennyiségtan

találós kérdések, magyarul 4343, 4365A; más

műben 4433

— cseh nyelven 4058

tanító költemény ld. vers, oktató

tankönyv, filozófiai ld. filozófia

tankönyv, logikai ld. logika

tankönyv, retorikai ld. retorika

tankönyv, teológiai ld. vallási tanítás

temetési beszéd ld. gyászbeszéd; prédikáció

teológia ld. vizsgatételek; vallási tanítás

természetismeret, latinul, más műben 3977, 4099,

- 4062, 4158, 4386, 4435
 — németül, más műben 4293, 4445
 ld. még csillagászat; időjárás ismeretek
- történelem, tudósítás**, magyarul; más műben 4009, 4618
 — hollandul 4508
 — latinul 3860, 4091, 4163, 4374, 4514; más műben 3922, 3960, 3977, 4039, 4151, 4158, 4191, 4198, 4371; versben 3981, 3855, 3984, 4146, 4323, 4514
 — németül, más műben 4293
 ld. még egyháztörténet; vizsgátelek
- törvénycikkek**, erdélyi, magyarul 3719, 3789, 3887, 3959, 4010, 4011, 4069, 4132, 4133, 4187, 4247, 4301, 4302, 4303, 4352, 4412, 4413, 4414, 4414A, 4471, 4531, 4594, 4595
 törvények ld. jog, jogi tankönyv
 tudósítás ld. egyháztörténet; történelem, tudósítás
 udvari etikai értekezés ld. fejedelmi tükör
 útleírás, angolul 3904, 4598
 — franciául 3993
 — hollandul 4392
 — németül 4620
- vallási tanítás, evangélikus**, németül 3819
katolikus, magyarul 3974
 — biblikus cseh nyelven 3928, 4156, 4494
 — latinul 3761, 4046, 4204
református, magyarul 3727, 3958, 4016, 4243, 4357
 — latinul 3961, 4004, 4013, 4139, 4581, 4582
 ld. még bibliamagyarázat; életvezetési könyv; katekizmus; prédikáció; vallási vitairat; vizsgátelek
- vallási társulati kiadványok**, katolikus
kézikönyv, magyarul 3784, 3833, 4552
rendtartás, magyarul 3833, 3857, 3883, 4552
 — biblikus cseh nyelven 4117
újévi ajándék latinul 3854, 4044
ünnepre hívó levél, latinul 3926, 3975, 4035A, 4103, 4152, 4273, 4442
 — szlovákul 4042
- vallási vitairat, evangélikus**, latinul 3944, 3945; németül 4451
katolikus, magyarul 3718, 3765, 3769, 3786, 4000, 4376
 — latinul 3704, 3706, 3714, 3918, 4047, 4383
 — németül 4102
református, magyarul 3725, 3728, 3793, 3798, 3801, 3806, 3896, 3898, 4012, 4254
 — latinul 3878, 3792, 3799, 3800, 4124, 4462, 4585
- vallásos olvasmány 4343**
 ld. még bibliai história; szentek élete
- vers** (a magyar nyelvű versekről a kezdősorok szerint az incipitmutató tájékoztató. A nem verses művekben található üdvözlőversekre e mutató nem utal.)
gyász, magyarul 4460
 — magyar–német 3908
 — magyar–latin 4244, 4342
 — latinul 3812, 3815, 3838, 3892, 3893, 4151, 4312, 4345, 4355, 452
 — latin–német 3762, 3768, 3875, 4607
 — németül 3717, 3760, 3764, 3767, 3771, 3844, 3912, 3913, 3946, 4060, 4121, 3780, 4333, 4395, 4549, 4571
 — több nyelven 3938, 3939, 4175A
 ld. még elogium, gyászbeszéd gyászversekkel
hónapversek, magyarul 3903, 3921, 3963, 3973, 4009, 4024, 4027, 4034, 4080, 4089, 4140, 4150, 4191, 4198, 4255, 4264, 4269, 4317, 4344, 4363, 4467, 4475, 4497, 4519, 4538, 4580
 — németül 3998, 4056, 4505, 4621
köszönő, latinul 3744, 3750, 3752, 3763, 3810, 3825, 3837, 3841, 3855, 3858, 3865, 3917, 3923, 3924, 3955, 3981, 3984, 3985, 4037, 4040, 4095, 4097, 4153, 4176, 4203, 4260, 4267, 4276, 4307, 4320, 4323, 4378, 4385, 4398, 4410, 4425, 4438, 4499, 4533, 4553, 4589, 4604; prózai köszöntésekkel 3736, 4050, 4186, 4199, 4220, 4271, 4372, 4373, 4423, 4614
 — németül 4181
 — latin–német 3737, 3830, 3835, 3947, 4109, 4115
 — több nyelven 4059, 4173, 4174, 4193, 4389
lakodalmi, magyarul 4071
 — latin–magyar 4070
 — latinul 3700, 3742, 3775, 3809, 3820A, 3824, 3836, 3839, 3840, 3847, 3867, 3870, 3871, 3873, 4245, 4421, 4483, 4627
 — latin–lengyel 3736
 — latin–német 3698, 3733, 3746, 3749, 3779, 3821, 3822, 3834, 3848, 4111, 4330A, 4332, 4566, 4568, 4574
 — németül 3734, 3748, 3740, 3778, 3818, 3820,

- 3828, 3829, 4180, 4182, 4278, 4334, 4490, 4569**
 ld. még lakodalmi meghívó
magyar vers idegen nyelvű műben **3938, 3939, 3946A, 3947, 4059, 4061, 4062, 4114, 4115, 4127A, 4127B, 4173, 4174, 4175, 4175A, 4176, 4193, 4298, 4312, 4389, 4410**
 ld. még magyar szövegek nem magyar nyelvű műben
mondások, latinul **3858**
 — latinul és több nyelven **4277**
oktató, magyarul, más műben **3781**
 — latinul, más műben **3770**
 ld. még erkölcsi oktatás, versben
panasz **4347**
példabeszédek magyarul; más műben **4025, 4415, 4511, 4599**
vallásos, magyarul **3732, 3888, 4025, 4080A, 4105(1), 4134(1), 4198, 4200, 4229(1), 4353(1), 4415, 4478(1), 4502(1), 4511, 4599**; más műben **3806, 3883, 3971, 3986, 4045, 4052, 4127, 4166, 4183, 4208, 4238, 4461, 4523**
 — latinul **4625**
 — latin–német **3813**
 — latin–német–magyar **4127A, 4127B**
 — németül **4570**; más műben **4504**
egyéb vers, magyarul **4495**; más műben **3720, 3790, 3797, 3900, 4005, 4006, 4012, 4030, 4129, 4146, 4397, 4405, 4406, 4456A, 4467, 4551**
 — latinul **4351**; más műben **3953, 4004, 4013, 4027, 4063**
 — latin–német **4051**; más műben **4429**
 — németül **4169**; más műben **4110**
versgyűjtemény, latinul **4160, 4162, 4177**
 ld. még biblia, Zsoltárok könyve versben; bibliai história, versben; szentek élete, versben; elmélkedés, verses; énekeskönyv, énekek; eposz; erkölcsi oktatás, versben; fejedelmi tükör; gyászbeszéd gyászversekkel; szerelmi história, versben; történelem, tudósítás, versben
verstan 3941, 4036, 4370, 4576

vizsgatételek

Iskola	filozófiai	logikai	teológiai	etikai	oktatás-elméleti	retorikai
Bártfa, evangélikus			3699, 3701			
Besztercebánya, evangélikus			3745			
Brassó, evangélikus		4230, 4231, 4232, 4233, 4234, 4235				
Debrecen, református	4240		4241			
Diószeg, református, zsinati			4517			
Enyed, református			4354			
Eperjes, evangélikus meghívó 4489		4493	4488			4492

Iskola	filozófiai	logikai	teológiai	etikai	oktatás- elméleti	retorikai
Kassa, jezsuita	4130	4348				
Lőcse, evangélikus			3919, 3741, 3919, 3843			
Nagyszombat, katolikus egyetem	4159, 3757, 3853	4161				
Segesvár, evangélikus	4279, 4280, 4281, 4329		4591, 4592			
Szeben, evangélikus		4171	3931, 3996, 4112, 4113, 4172, 4219, 4221, 4222, 4223, 4224, 4283, 4284, 4285, 4388, 4449	4225	4623	
Külföldi, református, magyar vendégszövegekkel	3946A, 4062		4061, 4192			

zarándoklat ld. vallásos olvasmány

zene, hangszer 3933

zenemű 3929, 3932, 4170

zsinati határozatok, zsinati meghívó ld. egyházjog

...

**zsolozsmás könyv, zsolozsma 3883, 4045, 4164,
4165, 4212, 4324, 4440, 4523, 4578; más
műben 3991(1), 4101(3), 4104**

Zsoltárok, Zsoltárok könyve ld. Biblia

NYELVI MUTATÓ

Index linguarum

Index of languages

A magyar nyelvű művekről a tárgymutató nyújt eligazítást. A latin nyelvű művek szintén a tárgymutatóból gyűjthetők össze a „latinul” vagy a „más nyelven” jelzett csoportokból. A nem magyar és nem latin nyelvű nyomtatványokról tájékoztat az alábbi mutató.

Egynyelvű

angol **3904, 4598**

biblikus cseh **3738, 3776, 3832, 3868,**

3911, 3916, 3928, 3934, 3936, 3965, 3969,

3970, 3972, 3982, 3999, 4057, 4058, 4116,

4117, 4118, 4144, 4156, 4178, 4179, 4227,

4228, 4287, 4288, 4316, 4331, 4390, 4391,

4494, 4506, 4507, 4540, 4550, 4560, 4561,

4617, 4624

biblikus cseh, részben **4059, 4114, 4173,**

4175A, 4176

francia **3993**

francia, részben **3939, 3946A, 4062, 4298**

görög, részben **3907, 3938, 3939, 4059,**

4114, 4193, 4389

héber, részben **3907, 4193**

holland, részben **4508**

lengyel, részben **3736, 4174**

német **3717, 3731, 3734, 3740, 3743,**

3748, 3764, 3767, 3771, 3772, 3773, 3778,

3780, 3808, 3818, 3819, 3820, 3823, 3828,

3829, 3842, 3844, 3861, 3862, 3863, 3874,

3905, 3912, 3914, 3930, 3932, 3933, 3943,

3946, 3964, 3998, 3997, 4003, 4029, 4031,

4035, 4051, 4056, 4060, 4081, 4108, 4110,

4121, 4122, 4123, 4141, 4148, 4167, 4168,

4169, 4170, 4175A, 4180, 4181, 4182, 4194,

4210, 4213, 4214, 4215, 4217, 4236, 4256,

4270, 4278, 4282, 4293, 4294, 4313, 4327,

4330, 4333, 4334, 4335, 4336, 4337, 4367,

4382, 4384, 4386, 4387, 4395, 4427, 4451,

4455, 4456, 4457, 4458, 4476, 4477, 4479,

4490, 4505, 4509, 4510, 4521, 4542, 4544,

4545, 4549, 4555, 4557, 4569, 4570, 4571,

4572, 4573, 4608, 4619, 4620, 4621, 4622

német (Siebenb. teütsch) **4277**

német, részben **3698, 3716, 3733, 3737,**

3746, 3749, 3762, 3768, 3770, 3779, 3821,

3822, 3834, 3835, 3848, 3875, 3908, 3909,

3939, 3946A, 3947, 4059, 4102, 4109,

4111, 4114, 4115, 4127A, 4127B, 4173,

4174, 4175A, 4176, 4193, 4276, 4277,

4330A, 4332, 4389, 4422, 4429, 4548,

4566, 4568, 4574, 4607

olasz **3866, 3940**

olasz, részben **4174, 4298**

román **4503, 4520, 4587**

román, részben **3939, 4277**

szász, részben **4277**

szír, részben **4114**

szlovák **4042**

Többnyelvű

latin–biblikus cseh **4547[1], 4626**

latin–görög **4196**

latin–magyar **3827, 3889, 3957, 4002,**

4048, 4063, 4064, 4127A, 4127B, 4143,

4168, 4299, 4365, 4543

latin–német **3739, 3813, 3864, 4001,**

4055, 4120, 4482, 4546, 4547[2]

latin–cseh–német **4289**

latin–magyar–német **3914, 4539, 4601**

latin–biblikus cseh–magyar–német **4600**

KÖNYVTÁRAK MUTATÓJA

Index bibliothecarum

Index of libraries

E mutatóban azok a könyvtárak szerepelnek, amelyeket az egyes tételek végén a le-
lőhelyek között említünk. Nem öleli fel azokat a könyvtárakat, ahol csak egykor (olim)
voltak ilyen példányok. – A megszűnt könyvtárak általában a Szabó Károly által használt
névalakban szerepelnek.

Jelmagyarázat: = ← a könyvtár korábbi neve
← a könyvtárba beolvadt más könyvtár

Aiud (Nagyenyed), RO

= Erdélyi Református Egyházkerület, Bethlen
Gábor Dokumentációs Könyvtár (Eparhia Re-
formată din Ardeal, Biblioteca Documentară
Bethlen Gábor = ← Nagyenyed, református
kollégium, ← Nagyenyed, minorita zárda)

Alba Iulia (Gyulafehérvár), RO

= Biblioteca Națională a României, Filiala Bat-
thyaneum (= ← Batthyány könyvtár)

Alsókubin ld. Dolný Kubín

Amsterdam, NL

Univ = Universiteitsbibliotheek

Apony ld. Oponice

Augsburg, D

Nat = Staats- und Stadtbibliothek

Univ = Universitätsbibliothek

Banská Bystrica (Besztercebánya), SK

Arch = Štátny archív v Banskej Bystrici

Banská Štiavnica (Selmecbánya), SK

Mus = Slovenské banské múzeum

Bardejov (Bártfa), SK

Mus = Šarišské múzeum

Basel, CH

Univ = Universitätsbibliothek

Bécs ld. Wien

Berlin, D

Nat = Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer
Kulturbesitz (← Marburg/Lahn, Staatsbiblio-
thek Preußischer Kulturbesitz)

Univ Inst = Universitätsbibliothek der
Humboldt-Universität, Zweigbiblio-
thek Fremdsprachliche Philologien

Beszterce ld. Bistrița

Besztercebánya ld. Banská Bystrica

Bistrița (Beszterce), RO

Arch = Arhivele Naționale ale României, Di-
recția Județeană Bistrița-Năsăud

Boroszló ld. Wrocław

Brașov (Brassó, Kronstadt), RO

Arch = Arhivele Naționale ale României, Di-
recția Județeană Brașov

Comit = Biblioteca Județeană „George Barițiu”

Ev = Arhiva și Biblioteca Parohiei Evanghelice
Centrale Brașov (Archiv und Bibliothek der
Honterusgemeinde Kronstadt = ← partim
Brassó, evangélikus gimnázium)

Bratislava (Pozsony), SK

Acad = Ústredná knižnica Slovenskej akadémie
vied (= ← Pozsony, evangélikus lyceum)

Mus = Slovenské národné múzeum

Paed = Slovenská pedagogická knižnica

Univ = Univerzitná knižnica v Bratislave

Bremen, D

Arch = Staatsarchiv

Brno (Brünn), CZ

Nat = Moravská zemská knihovna (= ← Uni-
verzitní knihovna)

București, RO

- Acad* = Biblioteca Academiei Române
Nat = Biblioteca Națională a României
Univ = Biblioteca Centrală Universitară Carol I
- Budapest, H**
Acad = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ
Acad Ast = Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Konkoly Thege Miklós Csillagászati Intézet
Acad Lingu = Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpont Könyvtára
Arch = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Arch SJ = A Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára
Borda Antikvárium
Domus Traditionum = Hagyományok Háza
Civ = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Ev = Evangélikus Országos Könyvtár
Nat = Országos Széchényi Könyvtár (= ← Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára)
OFM = Magyar Ferences Könyvtár (← Szombathely OFM)
Parl = Országgyűlési Könyvtár
Piar = Kegyesrendi Központi Könyvtár
Ref = Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye
Univ = Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Univ Vet = Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára
- Călugăreni (Mikháza), RO**
OFM = Mikházi ferences kolostor könyvtára
- Cambridge, GB**
Univ = University Library, Cambridge
- Cluj-Napoca (Kolozsvár), RO**
Acad = Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (← Kolozsvár, református kollégium; ← Kolozsvár, római katolikus lyceum; ← Kolozsvár, unitárius kollégium; ← partim Szászváros, református kollégium)
Arch Ref = Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár
Theol Prot = Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára (Institutul Teologic Protestant din Cluj ← partim Szászváros, református kollégium)
- Unit* = Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára és Nagykönyvtára
Univ = Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” (← partim Dés, ferences zárda; ← Kolozsvár, Erdélyi Múzeum; ← partim Szászváros, református kollégium)
- Csíkszereda ld. Miercurea Ciuc
- Csurgó, H**
 = Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium
- Đakovo (Diakovár), HR**
Dioec = Katolícki bogoslovni fakultet u Đakovu
- Debrecen, H**
Mus = Déri Múzeum
Ref = Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára
Univ = Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára
- Dej (Dés), RO**
OFM = Dési ferences kolostor könyvtára (Biblioteca mănăstirii franciscane din Dej ← partim Mikháza, ferences zárda)
 Diakovár ld. Đakovo
- Dolný Kubín (Alsókubin), SK**
 = Čaplovičova knižnica
- Dresden, D**
Kunstbibliothek = Staatliche Kunstsammlungen, Kunstbibliothek
Nat = Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek
- Dublin, IRL**
Trinity College = Trinity College, Library
- Eger, H**
Dioec = Főegyházmezei Könyvtár (= ← Eger, érseki lyceum)
- Eisenstadt (Kismarton), A**
Esterházy = Esterházyische Bibliothek
OFM = Franziskaner Kloster
- Eperjes ld. Prešov
- Erfurt, D**
Univ = Universitätsbibliothek Erfurt
- Erlangen-Nürnberg, D**
Univ = Universitätsbibliothek Erlangen-Nürnberg
- Esztergom, H**
Dioec = Főszékesegyházi könyvtár

- Firenze, I**
Nat = Biblioteca Nazionale Centrale
- Gent, B**
Univ = Universiteitsbibliotheek Gent
- Gotha, D**
Scient = Forschungs- und Landesbibliothek
- Göttingen, D**
Univ = Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek
- Graz, A**
OFM = Zentralbibliothek der Wiener Franziskanerprovinz (← Kismartoni ferences könyvtár)
Univ = Universitätsbibliothek
- Gundelsheim, D**
 = Siebenbürgen-Institut, Siebenbürgische Bibliothek
- Gyöngyös, H**
 = Magyar Ferences Könyvtár Gyöngyösi Műemlékkönyvtára
- Győr, H**
Dioec = Egyházmegyei Könyvtár (= ← Püspöki Papnevelő Intézet Könyvtára)
 Gyulafehérvár ld. Alba Iulia
- Haag, Den (Hága), NL**
Arch = Nationaal archief
Nat = Koninklijke Bibliotheek
- Halle, D**
Francke = Franckesche Stiftungen
Univ = Universitäts- and Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
- Heidelberg, D**
Univ = Ruprecht-Karls-Universität
 Hermannstadt ld. Sibiu
- Iacobeni (Kászonjakabfalva), RO**
Cath pleb = Katolikus plébánia
- Iași (Jászvásár), RO**
Acad = Biblioteca Filialei Iași a Academiei Române
Univ = Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași
- Igló ld. Spišská Nová Ves
- Jasov (Jászó), SK**
OPraem = Opatstvo rádu premonštrátov
 Jászvásár ld. Iași
- Kalocsa, H**
Dioec = Főszékesegyházi Könyvtár
 Kassa ld. Košice
- Kászonjakabfalva ld. Iacobeni
- Késmárk ld. Kežmarok
- Keszthely, H**
 = Helikon Kastélymúzeum Könyvtára
- Kežmarok (Késmárk), SK**
Ev = Evanjelická cirkevná knižnica (= ← Késmárk, evangélikus lyceum)
- Kismarton ld. Eisenstadt
- Klosterneuburg, A**
OSB = Stiftsbibliothek
- Kolozsvár ld. Cluj-Napoca
- Košice (Kassa), SK**
Arch = Štátny archív v Košiciach
Dioec = Biskupská knižnica
Mus = Východoslovenské múzeum
Scient = Štátna vedecká knižnica (= ← Kassa, jogakadémia)
- Körmöcbánya ld. Kremnica
- Kraków (Krakkó), PL**
Czartoryski = Biblioteka Książąt Czartoryskich
Univ = Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska
- Kremnica (Körmöcbánya), SK**
OFM = Františkánský kláštor
- Kronstadt ld. Braşov
- Kunszentmiklós, H**
 = Baksay Sándor Református Gimnázium és Általános Iskola
- Legnica, PL**
Dioec = Katedra Świętych Apostołów Piotra i Pawła
- Leiden, NL**
Univ = Universiteitsbibliotheek Leiden
- Leipzig, D**
Univ = Universitätsbibliothek Leipzig
- Lemberg ld. Lviv
- Levoča (Lőcse), SK**
Arch = Štátny archív v Levoči
Ev = Evanjelická cirkevná knižnica (= ← Lőcse, evangélikus gimnázium)
- Linz, A**
Nat = Oberösterreichische Landesbibliothek (= Studienbibliothek)
- Liptovský Mikuláš (Liptószentmiklós), SK**
 Knižnica Evanjelickej cirkvi
- Ljubljana, SLO**
Semin = Knjižnica Seminara katol.
Univ = Narodna in univerzitetna knjižnica

London, GB*Nat* = British Library

Lőcse ld. Levoča

L'viv (Lemberg, Lvov), UA*Acad* = L'vivs'ka nacional'na naukova biblioteka

Ukrajny imeni Vasylja Stefanyka

Madrid, E*Nat* = Biblioteca Nacional de España

Magyarbród ld. Uherský Brod

Marburg, D*Nat* = Marburg/Lahn Staatsbibliothek

Presußischer Kulturbesitz

Marosvásárhely ld. Târgu Mureş

Martin (Turócszentmárton), SK*Nat* = Slovenská národná knižnica**Melk, A**

= Bibliothek des Benediktinerstiftes

Miercurea-Ciuc (Csíkszereda), RO*Col Cath* = Gyulafehérvári Főegyházmegeyi Levéltár Csíkszeredai Gyűjtőlevéltára és Könyvtára (Arhiva și Biblioteca de Colecție Miercurea Ciuc a Arhivei Arhidiecezane Romano-Catolice din Alba Iulia)*Mus* = Muzeul Secuiesc al Ciucului

Mikháza ld. Călugăreni

Miskolc, H*Arch* = Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-

Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára

Scient = Lévy József Tudományos Könyvtár**Moskva, RUS***Lit* = Vserossijskaja gosudarstvennaja biblioteka inostrannoj literatury imeni M.I. Rudomino*Nat* = Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka**München, D***Nat* = Bayerische Staatsbibliothek*Univ* = Universitätsbibliothek

Nagyenyed ld. Aiud

Nagyőr ld. Strážký

Nagyszeben ld. Sibiu

Nagyszombat ld. Trnava

Nagyvárad ld. Oradea

Nehre ld. Strážký

New Haven, USA*Univ* = University of New Haven, library**New York, USA***Civ* = The New York Public Library**Nitra (Nytitra), SK***Civ* = Krajská knižnica Karola Kmetka v Nitre*Dioec* = Diecézna knižnica*Piar* = Provincialát Piaristov**Nižnij Novgorod, RUS**

= Nižegorodskaya gosudarstvennaya oblastnaya naučnaya biblioteka

Nürnberg, D*Civ* = Stadtbibliothek im Bildungscampus Nürnberg, Historisch-Wissenschaftliche Stadtbibliothek*Univ* = Universitätsbibliothek

Nytitra ld. Nitra

Odorheiu Secuiesc (Székelyudvarhely), RO

= Muzeul Haáz Rezső, Biblioteca științifică (= ← Székelyudvarhely, református kollégium)

Olomouc, CZ*Mus* = Vlastivědné muzeum*Scient* = Vědecká knihovna v Olomouci (= ← Univerzitní knihovna)**Oponice (Apony), SK**

= Oponice Aponiovská knižnica – Bibliotheca Apponiana (← Zayugróc Zay-könyvtár)

Oradea (Nagyvárad), RO*Comit* = Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai”*Dioec* = Nagyváradai Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár (Biblioteca Diecezei Romano-Catolice Oradea)**Oxford, GB***Bodleiana* = Bodleian Library**Pannonhalma, H**

= Főapátsági Könyvtár

Pápa, H*Ev* = Evangélikus Egyházközség Könyvtára*Ref* = Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Könyvtár**Paris, F***Nat* = Bibliothèque Nationale**Passau, D***Nat* = Staatliche Bibliothek Passau**Pécs, H***Dioec* = Egyházmegyei Könyvtár*Univ* = Janus Pannonius Egyetem Könyvtára, Klíma könyvtár

Pozsony ld. Bratislava

Praha, CZ*Acad* = Knihovna Akademie věd České republiky*Ev* = Českobratrská církev evangelická

- Mus* = Knihovna Národného muzea
Nat = Národní knihovna České republiky (← Univerzitní knihovna)
Nat (Archiv Knihopisu) = Národní knihovna České republiky, Archiv Knihopisu
Strahov = Strahovská knihovna
- Prešov** (Eperjes), SK
Arch = Štátny archív v Prešove
Scient = Štátna vedecká knižnica (← Eperjes, evangélikus kollégium és lyceum)
- Rajhrad**, CZ
OSB = Benediktínské opatství Rajhrad (= ← Univerzitní knihovna, Brno)
- Regensburg**, D
Thurn = Fürst Thurn und Taxis Hofbibliothek
- Rijeka**, HR
Univ = Sveučilišna knjižnica Rijeka
- Roma**, I
Nat = Biblioteca Nazionale Centrale di Roma
- Salzburg**, A
Univ = Universitätsbibliothek Salzburg
- Sárospatak**, H
Ref = Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Nagykönyvtára (= ← Sárospatak, református kollégium)
Cath = Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény (← Sárospataki katolikus plébánia)
- Sátoraljaújhely**, H
Arch = Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára, Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár
- Satu Mare** (Szatmárnémeti), RO
= Biblioteca Județeană
- Schlatt**, CH
= Eisenbibliothek
- Schlierbach**, A
OCist = Stift Schlierbach
Segesvár ld. Sighișoara
Selmecbánya ld. Banská Štiavnica
- Sfântu-Gheorghe** (Sepsiszentgyörgy), RO
Ref = Biblioteca Liceului Teoretic „Székely Mikó” (Székely Mikó Kollégium könyvtára)
- Sibiu** (Nagyszeben, Hermannstadt), RO
Arch = Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Sibiu (← partim Nagyszeben, evangélikus egyházkerület)
Mitrop = Biblioteca Mitropoliei Ardealului
- Mus* = Biblioteca Muzeului Național Brukenthal (= ← Nagyszeben, evangélikus gimnázium, ← Teutsch D. György)
- Sighișoara** (Segesvár), RO
= Biblioteca Municipală „Zaharia Boiu”. Secția documentară. (← Segesvár, evangélikus gimnázium)
- Spišská Nová Ves** (Igló), SK
Ev = Knižnica Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania cirkevného zboru
- Spišské Podhradie** (Szepesváralja), SK
= Vedecká knižnica – Spišská Kapitula
- Strážký** (Nagyőr, Nehre), SK
= Knižnica kaštieľ (← Czöbel István könyvtára ← Mednyánszky könyvtár)
- Stuttgart**, D
Nat = Württembergische Landesbibliothek
- Subotica** (Szabadka), SRB
Dioec = Biskupijska knjižnica
- Szarvas**, H
Gym = Vajda Péter Gimnázium és Szakközépiskola Könyvtára
Szatmárnémeti ld. Satu Mare
- Szeged**, H
Civ = Somogyi Könyvtár
Univ = Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára
Székelyudvarhely ld. Odorheiu Secuiesc
- Székesfehérvár**, H
Dioec = Székesfehérvári Püspöki Könyvtár
- Szentes**, H
Gym = Horváth Mihály Gimnázium
Szepesváralja ld. Spišské Podhradie
- Szombathely**, H
Dioec = Egházmegeyi Könyvtár
Mus = Smidt Múzeum
- Târgu Mureș** (Marosvásárhely), RO
= Biblioteca Teleki-Bolyai (= ← Máramarosszigeti Ref. Lyc.; ← Marosvásárhely, Teleki könyvtár; ← Marosvásárhely, református kollégium; ← partim Mikháza, ferences zárda; ← Székelykeresztúr, unitárius gimnázium)
Comit = Biblioteca Județeană Mureș
- Tisovec** (Tiszolc), SK
Ev Arch = Archív evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania v Tisovci
- Trenčín** (Trencsén), SK

- Arch* = Štátny archív v Trenčine
Trnava (Nagyszombat), SK
Soc = Spolok svätého Vojtecha, Knižnica Turócszentmárton Id. Martin
- Tübingen**, D
Univ = Universitätsbibliothek Tübingen
- Uherský Brod** (Magyarbród), CZ
Mus = Muzeum Jana Amose Komenského Ungvár Id. Užhorod
- Utrecht**, NL
Univ = Universiteitsbibliotheek Utrecht
- Užhorod** (Ungvár, Uzsgorod), UA
Univ = Uzshorodskij nacionalnij unyverszitet
- Vác**, H
Dioec = Váci Egyházmegyei Könyvtár
- Varašdin** (Varasd), HR
OFM = Kapucinski Samostan
 Varsó Id. Warszawa
- Venezia** (Velenca), I
Nat = Biblioteca Nazionale Marciana
- Veszprém**, H
Dioec = Veszprém Érseki Könyvtár
- Warszawa** (Varsó), PL
Nat = Biblioteka Narodowa
Semin = Biblioteka Seminarium Metropolitalnego Archidiecezji Warszawskiej
Univ = Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
- Washington DC**, USA
 = Library of Congress
- Weimar**, D
 = Nationale Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur, Zentralbibliothek der deutschen Klassik
- Wien** (Bécs), A
Mech = Mechitaristenkloster
Nat = Österreichische Nationalbibliothek
OFM = Konventsbibliothek des Franziskanerklosters
OP = Dominikanerkonvent
OSB = Stiftsbibliothek, Schottenstift
Univ = Universitätsbibliothek Wien
- Wittenberg**, D
Ev = Evangelisches Predigerseminar
- Wolfenbüttel**, D
 = Herzog August Bibliothek
- Wrocław** (Boroszló), PL
Acad = Biblioteka zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk Ossolineum
Civ = Stadtbibliothek Breslau
Dioec = Muzeum Archidiecezjalne
Univ = Biblioteka Uniwersytecka (← Peter-Paul Kirchenbibliothek, Liegnitz; ← Stadtbibliothek Breslau)
- Zagreb** (Zágráb), HR
Civ = Gradska Knjižnica
Univ = Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagreb
- Zalău** (Zilah), RO
 = Biblioteca Documentară (= ← Zilah, Wesselényi kollégium könyvtára)
- Zürich**, CH
Civ = Zentralbibliothek, Zürich
- Zwickau**, D
 Ratsschulbibliothek

A FONTOSABB BIBLIOGRÁFIÁK KONKORDANCIÁJA

Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum

Concordances in the most important bibliographical works

RMK

Szabó Károly: Régi magyar könyvtár I-III. kötete (Budapest 1879–1898) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 993	4430	I 1134	3791	I 1156	3935
I 1110	3710	I 1135	3804	I 1157	3872
I 1111	3718	I 1136	3806	I 1158	3948
I 1112	3724	I 1137	3827	I 1159	3957
I 1113	3721	I 1138	3747	I 1160	3950
I 1115	3725	I 1139	3833	I 1161	3958
I 1116	3727	I 1140	3851	I 1162	3903
I 1117	3727	I 1141	4048	I 1163	3962
I 1118	3730	I 1142	3798	I 1164	3960
I 1120	3751	I 1143	3777	I 1165	3967
I 1122	3756	I 1144	3877	I 1166	3921
I 1123	3765	I 1145	3886	I 1167	3968
I 1124	3769	I 1146	3889	I 1168	3971
I 1125	3728	I 1147	3890	I 1169	3966
I 1126	3781	I 1148	3805	I 1170	3974
I 1127	3786	I 1149	3897	I 1171	3986
I 1128	3794	I 1150	3898	I 1172	3995
I 1129	3795	I 1151	3895	I 1173	4000
I 1130	3796	I 1152	3899	I 1174	4005
I 1131	3801	I 1153	3900	I 1175	4006
I 1132	3801	I 1154	3902	I 1176	3963
I 1133	3797	I 1155	3915	I 1177	4015

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 1178	4016	I 1209	4127	I 1240	4262
I 1179	4017	I 1210	4127	I 1241	4274
I 1180	4020	I 1211	4131	I 1242	4295
I 1181	4022	I 1212	4132	I 1243	4300
I 1182	4023	I 1213	4080	I 1244	4361
I 1183	4085	I 1214	4137	I 1245	4255
I 1184	4045	I 1215	4138	I 1246	4305
I 1185	4049	I 1216	4089	I 1247	4307
I 1186	4052	I 1217	4145	I 1248	4264
I 1187	4012	I 1218	4166	I 1249	4314
I 1188	4063	I 1219	4143	I 1250	4048
I 1189	Appendix 292	I 1220	4185	I 1251	4322
I 1190	4064	I 1221	4140	I 1252	4326
I 1191	4066	I 1222	4189	I 1253	Appendix 316
I 1192	4073	I 1223	4190	I 1254	4338
I 1193	4077	I 1224	4150	I 1255	4341
I 1194	4075	I 1225	4197	I 1256	4343
I 1195	4074	I 1226	4200	I 1257	4346
I 1196	4078	I 1227	4218	I 1258	4353
I 1197	4079	I 1228	4229	I 1259	4310
I 1198	4083	I 1229	4237	I 1260	4360
I 1199	4084	I 1230	4238	I 1261	4361
I 1200	4030	I 1231	4243	I 1262	4359
I 1201	4034	I 1232	4252	I 1263	4356
I 1202	4088	I 1233	4191	I 1264	4357
I 1203	Appendix 293	I 1234	4251	I 1265	4358
I 1204	4086	I 1235	4253	I 1266	4365
I 1205	4100	I 1236	4254	I 1267	4317
I 1206	4104	I 1237	4198	I 1268	4375
I 1207	4105	I 1238	4257	I 1269	4376
I 1208	4189	I 1239	4261	I 1270	4379

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 1271	Appendix 328	I 1303	4478	I 1335	4538
I 1272	4393	I 1304	4478	I 1336	Appendix 345
I 1273	4397	I 1305	4480	I 1337	4599
I 1274	4399	I 1306	4481A	I 1338	4600
I 1275	4400	I 1307	4484	I 1339	4601
I 1276	4401	I 1308	4485	I 1340	4551
I 1277	4402	I 1309	4485	I 1341	4615
I 1278	Appendix 330	I 1310	4433	I 1342	4609
I 1279	4403	I 1311	4495	I 1343	4611
I 1280	4404	I 1312	4453	I 1344	4612
I 1281	4406	I 1313	4500	I 1347	4580
I 1282	4405	I 1314	4512	I 1354	4618
I 1283	4407	I 1315	4513	I 1358	4628
I 1284	4415	I 1316	4515	I 1583	3883
I 1285	4363	I 1317	4516	I 1585	4072
I 1286	4417	I 1318	4523	I 1588	4188
I 1287	4085	I 1319	4528	I 1592	4082
I 1288	4431	I 1320	4475	I 1596	3697
I 1289	4368	I 1321	4543	I 1597	4028
I 1290	4424	I 1322	4497	I 1601	4315
I 1291	4437	I 1323	4552	I 1606	4325
I 1292	4443A	I 1324	4562	I 1611	4259
I 1293	4454	I 1325	4563	I 1614	4313A
I 1294	4461	I 1326	4564		
I 1295	4463	I 1327	4565	RMK	RMNy
I 1296	4466	I 1328	Appendix 343	II 1263	3698
I 1297	4468	I 1329	4575	II 1264	3700
I 1298	4469	I 1330	4583	II 1265	3699
I 1299	4470	I 1331	4519	II 1266	3701
I 1300	4472	I 1332	4586	II 1267	3702
I 1301	4473	I 1333	4593	II 1268	3703
I 1302	4474	I 1334	4596	II 1269	3704

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 1270	3709	II 1303	3822	II 1335	3952
II 1271	3708	II 1304	3850	II 1336	3953
II 1272	3706	II 1305	3831	II 1337	3956
II 1273	3714	II 1306	3836	II 1338	3962
II 1274	3716	II 1307	3834	II 1339	3960
II 1275	3726	II 1308	3839	II 1340	3980
II 1276	3810	II 1309	3846	II 1341	3976
II 1277	3736	II 1310	3847	II 1342	3981
II 1278	3739	II 1311	3848	II 1343	3982
II 1279	3742	II 1312	3835	II 1344	3984
II 1280	3741	II 1313	3860	II 1345	3985
II 1281	3754	II 1314	3861	II 1346	3988
II 1282	3757	II 1315	3870	II 1347	3989
II 1283	3759	II 1316	3878	II 1348	3991
II 1284	3761	II 1317	3889	II 1349	Appendix 282
II 1285	3763	II 1318	3891	II 1350	3995
II 1286	3770	II 1319	3894	II 1351	3996
II 1287	3772	II 1320	3906	II 1352	3997
II 1288	3774	II 1321	3909	II 1353	4001
II 1289	3775	II 1322	3832	II 1354	4004
II 1290	3777A	II 1323	3913	II 1355	4007
II 1291	3779	II 1324	3923	II 1356	4008
II 1292	3785	II 1325	3994	II 1357	4065
II 1293	3790	II 1326	3931	II 1358	3955
II 1294	3792	II 1327	3932	II 1359	4013
II 1295	3799	II 1328	3933	II 1360	Appendix 305
II 1296	3803	II 1329	3874	II 1361	3970
II 1297	3827	II 1330	3941	II 1362	4032
II 1298	3817	II 1331	3942	II 1363	4026
II 1299	3819	II 1332	3945	II 1364	4149
II 1301	3823	II 1333	3944	II 1365	4036
II 1302	3821	II 1334	3946	II 1366	4037

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 1367	3977	II 1399	4129	II 1431	4217
II 1368	4048	II 1400	4135	II 1432	4168
II 1369	Appendix 286	II 1401	4136	II 1433	4216
II 1370	Appendix 287	II 1402	4139	II 1434	4219
II 1371	4043	II 1403	4142	II 1435	4224
II 1372	4044	II 1404	4143	II 1436	4222
II 1373	Appendix 288	II 1405	4146	II 1437	4221
II 1374	Appendix 289	II 1406	4151	II 1438	4223
II 1375	4053	II 1407	4099	II 1439	4235
II 1376	4063	II 1408	4154	II 1440	4239
II 1377	4064	II 1409	4156	II 1441	4241
II 1378	4090	II 1410	4160	II 1442	4240
II 1379	4039	II 1411	4162	II 1443	4244
II 1380	4051	II 1412	4164	II 1444	4263
II 1381	4094	II 1413	4165	II 1445	4252
II 1382	4095	II 1414	4110	II 1446	Appendix 304
II 1383	4096	II 1415	4169	II 1447	4248
II 1384	4097	II 1416	4170	II 1448	4258
II 1385	4101	II 1417	4172	II 1449	4265
II 1386	4102	II 1418	4181	II 1450	4267
II 1387	4106	II 1419	4184	II 1451	4268
II 1388	4107	II 1420	4195	II 1452	4267
II 1389	4056	II 1421	4196	II 1453	4272
II 1390	4108	II 1422	4205	II 1454	4270
II 1391	4109	II 1423	4158	II 1455	4276
II 1392	4111	II 1424	Appendix 296	II 1456	4277
II 1393	4113	II 1425	4201	II 1457	4278
II 1394	4116	II 1426	4203	II 1458	4281
II 1395	4120	II 1427	4199	II 1459	4280
II 1396	4126	II 1428	4209	II 1460	4279
II 1397	4125	II 1429	4167	II 1461	4284
II 1398	4124	II 1430	4214	II 1462	4285

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 1463	4283	II 1495	4386	II 1527	4493
II 1464	4286	II 1496	4388	II 1528	4494
II 1465	Appendix 309	II 1497	4331	II 1529	4496
II 1466	4304	II 1498	4390	II 1530	4435
II 1467	4309	II 1499	Appendix 323	II 1531	4498
II 1468	4266	II 1500	Appendix 324	II 1532	4503
II 1469	4320	II 1501	Appendix 326	II 1533	4507
II 1470	4321	II 1502	Appendix 329	II 1534	4514
II 1471	4323	II 1503	4398	II 1535	4517
II 1472	4324	II 1504	4419	II 1536	4518
II 1473	4328	II 1505	4367	II 1537	4521
II 1474	4282	II 1506	4422	II 1538	4525
II 1475	4329	II 1507	4425	II 1539	4526
II 1476	4293	II 1508	4428	II 1540	4527
II 1477	4335	II 1509	4371	II 1541	4533
II 1478	4336	II 1510	4436	II 1542	4537
II 1479	4337	II 1511	4439	II 1543	4542
II 1480	4345	II 1512	4441	II 1544	4540
II 1481	4349	II 1513	4444	II 1545	4541
II 1482	4351	II 1514	4447	II 1546	4542
II 1483	4339	II 1515	4449	II 1547	4543
II 1484	4354	II 1516	4457	II 1548	4546
II 1485	4385	II 1517	4460	II 1549	4548
II 1486	4364	II 1518	4462	II 1550	4549
II 1487	4365	II 1519	4464	II 1551	4550
II 1488	4372	II 1520	4465	II 1552	4505
II 1489	4318	II 1521	4479	II 1553	4556
II 1490	4373	II 1522	4483	II 1554	4558
II 1491	4374	II 1523	4488	II 1555	4555
II 1492	4383	II 1524	4489	II 1556	4566
II 1493	Appendix 321	II 1525	4490	II 1557	4569
II 1494	4387	II 1526	4491	II 1558	4573

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 1559	4572	II 2035	4063A	III 2910	4192
II 1560	4574	II 2038	3918	III 2915	4193
II 1561	4623	II 2046	3949	III 2941	4226
II 1562	4581	II 2047	3978	III 3041	4298
II 1563	4582	II 2048	3979	III 3051	4312
II 1564	4590	II 2052	3800	III 3153	4389
II 1565	4592			III 3184	4410
II 1566	4591			III 6710	4127A
II 1567	4585	RMK	RMNy		
II 1568	4601	III 2643	3938		
II 1569	4600	III 2649	3939		
II 1570	4607	III 2681	3947		
II 1571	4610	III 2738	4059		
II 1572	4616	III 2785	4114		
II 1573	4617	III 2817	4128		
II 1574	Appendix 339	III 2847	4174		
II 1575	4557	III 2848	4173		
II 1576	4622	III 2873	4175		
II 1577	4627	III 2879	4175A		
II 1596	4621	III 2880	4176		

APPENDIX

A Régi Magyarországi Nyomtatványok IV. kötetében (Budapest 2012) leírt Appendix tételeknek és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Appendix	RMNy
234	4430
237	3994
268	3865

SZTRIPSZKY

Sztripszky Hiador bibliográfiája (Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtár c. munkájának I—II. kötetéhez. Budapest 1912 és 1967) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy
I 2070/277	3713	I 2089a	4100	I 2110/317	4478
I 2071/278	3719	I 2089b	4105	I 2111/318	4467
I 2072/279	3729	I 2090/297	4147	I 2112/319	4530
I 2073/280	3787	I 2091/298	4134	I 2113/320	4529
I 2074/281	3788	I 2092/299	4187	I 2114/321	4534
I 2074a	3804	I 2093/300	4208	I 2115/322	4554
I 2075/282	3885, 4018	I 2093a	4229	I 2116/323	4584
I 2075a	3883	I 2094/301	4242	I 2117/324	4594
I 2075b	3886	I 2095/302	4242	I 2118/325	4595
I 2076/283	3959	I 2096/303	4247	I 2119/326	4602
I 2077/284	Appendix 279	I 2097/304	4291	I 2177/338	4365A
I 2078/285	4002	I 2098/ 305	4296	I 2180/386	4347
I 2079/286	4010	I 2099/306	4302	I 2185/391	4361
I 2080/287	4014	I 2100/307	4301	I 2188/394	4068
I 2081/288	4019	I 2101/308	4269	I 2190/396	4347A
I 2082/289	3973	I 2102/309	4322	I 2191/397	4249
I 2083/290	4048	I 2103/310	4352		
I 2084/291	Appendix 290	I 2103a	4353	Sztripszky	RMNy
I 2084/I	4063	I 2104/311	4369	II 2607/155	3715
1188		I 2105/312	4380	II 2608/156	3711
I 2085/292	Appendix 291	I 2105a	4393	II 2609/157	3720
I 2086/293	4067	I 2106/313	4412	II 2610/158	3745
I 2087/294	4069	I 2107/314	4414	II 2611/159	3743
I 2088/295	4071	I 2108/315	4409	II 2612/160	3764
I 2089/296	4024	I 2109/316	4471	II 2613/161	Appendix 273

Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy
II 2613a	3790	II 2627/175	4245	II 2642a	4503
II 2614/162	3815	II 2628/176	4260	II 2643/191	Appendix 338
II 2615/163	3813	II 2629/177	Appendix 312	II 2644/192	4522
II 2616/164	3843	II 2630/178	Appendix 313	II 2645/193	4524
II 2617/165	3848	II 2631/179	4348	II 2646/194	Appendix 344
II 2617a	3861	II 2632/180	Appendix 317	II 2647/195	4587
II 2618/166	3838	II 2633/181	4381	II 2648/196	4589
II 2619/167	3880	II 2634/182	Appendix 325	II 2649/197	4613
II 2620/168	3893	II 2635/183	4423	II 2650/198	4619
II 2620a	3906	II 2636/184	4391	II 2653/201	4608
II 2621/169	3917	II 2637/185	4476	II 2655/203	4624
II 2622/170	3965	II 2638/186	4481	II 2656/204	4625
II 2623/171	3965	II 2639/187	4482	II 2680/228	Appendix 306
II 2624/172	Appendix 284	II 2640/188	4492	II 2687/235	3918
II 2625/173	4058	II 2641/189	4486	II 2697a	3782,
II 2626/174	Appendix 294	II 2642/190	4504		Appendix 311

ČAPLOVIČ

Čaplovič, Ján: Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700, diel 1–2. (Martin 1972–1984) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
241	3698	247	3779	407	3760
242	3699	248	3871	408	3761
243	3700	249	4229	409	3763
244	3701	250	4451	410	3764
245	3778	251	4452	411	3765
246	Appendix 274	252	4509	412	3768
		406	3759	413	3769

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
414	3767	666	3713	698	4131
415	3770	667	3714	698a	4186
416	3771	668	3715	699	4245
417	3772	669	3716	700	4260
418	3860	670	3710	701	4263
419	3859	671	3711	702	4348
420	3861	672	3718	703	4349
421	3994	673	3782,	704	4351
422	3929		Appendix	705	4411
423	Appendix		311	706	4468
	277	674	3785	707	4469
424	3978	675	3786	708	4470
425	3979	676	3787	709	4521
426	3949	677	3788	710	4522
427	4052	678	3880	711	4523
428	4053	679	3883	712	4524
429	4105	680	3885	713	4525
430	4106	681	3886	714	4526
431	4107	682	3882	715	4527
432	4166	683	3957	716	4588
433	4164	684	3950	717	4590
434	4165	685	3952	718	4589
435	4209	686	3953	1107	4430
436	4210	687	3956	1272	3732
437	4212	688	4007	1273	3746
437a	4213	689	4008	1274	3735
437b	Appendix	690	4009	1275	3734
	332	691	3955	1276	3736
661	3703	692	4065	1277	3747
662	3704	693	4064	1278	3737
662a	3705	694	4066	1279	3739
663	3709	695	4067	1280	3741
664	3706	696	4063A	1281	3742
665	3708	697	4129		

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
1281a	3740	1313	3833	1345	3973
1282	3743	1314	3834	1346	3971
1283	3733	1315	3836	1347	3966
1284	3748	1316	3835	1348	3972
1285	3744	1317	3837	1349	4029
1286	3745	1318	3839	1350	4035
1287	3749	1319	3840	1351	4030
1288	3810	1320	3841	1352	4034
1289	3812	1321	3842	1353	4032
1290	3813	1322	3843	1353a	Appendix 284
1291	3827	1323	3815		
1292	3817	1324	3844	1354	4026
1293	3818	1325	3845	1355	4033
1294	3819	1326	3846	1356	4083
1294a	3844	1327	3847	1357	4084
1295	3809	1328	3848	1358	4088
1296	3820	1329	3915	1359	4085
1297	3838	1330	3906	1360	4089
1298	3821	1331	3908	1361	Appendix 293
1299	3816	1332	3909		
1300	3825	1333	3912	1362	4086
1301	3822	1334	3913	1363	4147
1302	3823	1335	3914	1364	4142
1303	3824	1336	3921	1365	4144
1304	3814	1337	3917	1366	4145
1305	3850	1338	3918	1367	4143
1306	3826	1339	3907	1368	4150
1307	3828	1340	3920	1369	4146
1308	3829	1341	3965	1370	4148
1309	3830	1342	3967	1371	4149
1310	3831	1343	3968	1372	4151
1311	3832	1343a	3969	1373	4197
1312	3849	1344	3970	1374	4195
				1375	4196

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
1376	4198	1409	4482	1442	4601
1377	4258	1410	4483	1443	4606
1378	4264	1411	4484	1444	4607
1379	4257	1412	4485	1445	4608
1380	4261	1413	4486	1446	4618
1381	4262	1414	4487	1447	4609
1382	4315	1415	4488	1448	4610
1383	4317	1416	4489	1449	4611
1384	4313A	1417	4490	1450	4612
1385	4314	1418	4497	1451	4613
1386	4316	1419	4494	1452	4614
1387	4364	1420	4491	1453	4615
1388	Appendix 317	1421	4426	1454	4616
		1422	4496	1455	4617
1389	4365	1423	4492	1456	4619
1390	4367	1424	4493	1488	Appendix 318
1391	4368	1425	4495		
1392	4419	1426	4540	1660	4082
1393	4421	1427	4541	1665	3697
1394	4422	1428	4544	1668	4365A
1395	4423	1429	4542	1672	4027
1396	4424	1430	4543	1676	4028
1397	4433	1431	4545	2043	3751
1398	4433	1432	4551	2044	3752
1399	4425	1433	4546	2044a	3753
1400	4429	1434	4547	2045	3756
1401	4428	1435	4548	2046	3754
1402	4431	1436	4549	2047	3750
1403	4476	1437	4550	2048	3757
1404	4478	1438	4599	2049	4074
1405	4481A	1439	4604	2050	4048
1406	4479	1440	4602	2051	3758
1407	4480	1441	4600	2052	3851
1408	4481			2053	3855

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
2053a	3853	2080	4043	2106	4161
2054	3857	2081	4044	2107	4205
2055	3858	2081a	4038	2108	4203
2056	3922	2082	4045	2109	4204
2057	3923	2083	4050	2110	4199
2058	3974	2083a	4046	2111	4200
2059	3977	2084	4048	2112	4206
2060	3980	2085	4051	2113	4207
2061	3976	2086	4090	2114	4201
2062	3981	2086a	4091	2115	4208
2063	3989	2086b	4092	2115a	Appendix 285
2064	3982	2086c	4093		
2065	3983	2087	4095	2116	4265
2066	3984	2088	4096	2117	Appendix 307
2067	3985	2089	4099	2118	4266
2067a	Appendix 280	2090	Appendix 294	2119	4267
2068	3986	2091	4100	2120	4268
2069	3988	2092	4097	2121	4269
2069a	3987	2093	4101	2122	4271
2069b	3990	2094	4102	2123	4267
2070	3991	2095	4104	2124	4046
2071	4036	2096	4094	2125	4272
2072	4037	2096a	4158	2126	4270
2073	4049	2097	4154	2127	4274
2073a	4038	2098	4156	2128	4275
2074	4039	2099	4158	2129	4326
2075	3980	2100	4159	2130	4318
2076	4040	2101	4155	2131	4319
2077	4042	2102	4160	2132	4320
2078	Appendix 286	2103	4153	2133	4321
		2104	4162	2134	4322
2079	Appendix 287	2105	Appendix 296	2135	4323
				2136	4324

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
2137	4048	2168	4499	LXXXIV	Appendix 288
2138	4328	2169	4552	LXXXV	Appendix 289
2139	4372	2169a	Appendix 348	LXXXVI	Appendix 332
2139a	4370	2485a	Appendix 335	LXXXVII	Appendix 336
2140	4371	2518	3775	LXXXVIII	Appendix 337
2141	4373	2519	3777A	CXII	Appendix 272
2142	4374	2520	3777	CXIII	Appendix 283
2143	4369	2521	3867	CXIV	Appendix 310
2144	4375	2522	3870	CXXXI	Appendix 349
2145	4376	2523	3935	CXLI	3918
2146	4377	2524	3936	CXLII	4085
2147	4378	2525	4058	CXLIII	4119
2147a	Appendix 320	2526	4116	CXLIV	4085
2148	4379	2526a	4117	CXLV	4542
2149	4380	2527	4179	CXCIII	4058
2150	4381	2528	4227	CCXVII	4048
2151	4383	2529	4177	CXLIII	4119
2152	4501	2530	4288	CCXVIII	Appendix 276
2153	4325	2531	4287A	CCXX	4101
2153a	Appendix 331	2532	4289	CCXXI	Appendix 301
2154	4435	2533	4331	CCXXII	4270
2155	4436	2534	4390	CCXXIII	Appendix 319
2156	4438	2535	4391	CCXXIV	Appendix 321
2157	4439	2536	4506	CCXXV	4269
2158	4440	2537	4507	CCXXVII	4500
2159	4441	2538	4560	CCXXIX	Appendix 340
2160	4443	2539	4624	CCXXX	Appendix 346
2161	4443	2540	4628	CCXXXI	Appendix 349
2162	4443A	2541	4625	CCLXIII	4058
2163	4444	2542	4627	CCLXXI	3776
2164	4445	2567	4626	CCLXXII	Appendix 278
2165	4437	2593a	Appendix 297	CCLXXIV	Appendix 342
2166	4498	2598	4259		
2167	4453	LXXXIII	Appendix 282		

KNIHOPIS

A Knihopis českých a slovenských tisků 1501–1800, I–IX. Praha 1939–1967., valamint a digitális Knihopis (www.knihopis.cz) sorszámainak és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Knihopis	RMNy	Knihopis	RMNy	Knihopis	RMNy
223	4540	6145	3970	16.308	4316
1018	3965	6146	4331	16.309	4550
2293	4116	6147	4391	16.338	4617
2830	4227	6148	4624	16.619	4289
3149	3982	6777	4494	17.005	3936
3159	4156	12.950a	4507	18.766	4506
3168	4560	14.068	4058	K 17.655	4117
3897	4179	14.831	4547	K 17.831	Appendix 308
3898	4144	14.851c	3785		
4244	4600	14.851d	4441	K 18.342	Appendix 347
4337	4288	15.328	Appendix 278	K 18.468	3969
5138	4390				
6144	3832	16.307	3972		

NÄGLER

Nägler, Doina: Biblioteca Muzeului Brukenthal. Catalogul transilvanicelor, vol. I. (sec. XVI–XVII, Sibiu 1974) sorszámainak és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Nägler	RMNy	Nägler	RMNy	Nägler	RMNy
433	3721	455	4175	478	4357
434	3725	456	4139	480	4389
435	3804	457	4172	481	4387
436	3931	460	4219	482	4388
437	3942	461	4216	485	4447
439	3944	462	4220	486	4449
440	3945	463	4221	488	4457
441	3996	464	4222	489	4464
442	3958	465	4223	490	4503
443	4001	466	4224	491	4474
444	4012	467	4276	496	4556
445	4055	468	4277	498	4558
446	4017	470	4251	499	4555
447	4074	471	4283	503	4537
448	4111	472	4284	504	4592
449	4113	473	4285		
450	4132	475	4337		

BRV

Bianu, Ioan – Hodoş, Nerva (Simonescu, Dan): Bibliografia românească veche I–IV. Bucureşti 1903–1944 és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

BRV	RMNy	BRV	RMNy	BRV	RMNy
I 80	4503	IV 27	Appendix 299	IV 31	4520
I 82	4587	IV 28	Appendix 300		
I 84	Appendix 344	IV 30	Appendix 341		

Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár
Felelős kiadó: Rózsa Dávid főigazgató
A borító és kötésterv: László Zoltán

Nyomta és kötötte: Pátria Nyomda Zrt., Budapest
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

Budapest, 2023

A sorozat előző kötetei

**RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1473–1600**

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc, Holl Béla,
Käfer István és Kelecsényi Ákos munkája.
Budapest, 1971

**RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1601–1635**

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc és Holl Béla
munkája, Fazakas József, Heltai János,
Kelecsényi Ákos és Vásárhelyi Judit
közreműködésével.
Budapest, 1983

**RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1636–1655**

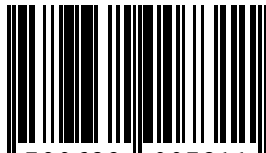
Heltai János, Holl Béla Pavercsik Ilona és
Vásárhelyi Judit munkája, Dörnyei Sándor,
V. Ecsedy Judit és Käfer István közreműködésével.
Budapest, 2000

**RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1656–1670**

Heltai János, Pavercsik Ilona, Perger Péter
és P. Vásárhelyi Judit munkája, V. Ecsedy Judit
és Käfer István közreműködésével.
Budapest, 2012

ISBN 978-963-200-731-1

9 789632 007311 >

1671–1685

**MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK**

5 RÉGI

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR

